آذربایجان سؤزلویو–۲۰۱۳

(آذربایجان تۆرکجه سی سؤزلویو–۳ جیلدده)

جیلد ۲ (ت–غ)

(ت–T ث–S ج–C چ–Ç ح–H خ–X د–D ذ–Z
ر–R ز–Z ژ–J س–S ش–Ş ص–S ض–Z ط–T ظ–Z ع–` غ–Ğ)

فرهنگ لغت آذربایجان

حاوی بیش از ۱۲۰۰۰۰ لغت اصلی، تعابیر ترکی
اسامی مکان و شخص، اسامی اشخاص نامدار و شاعران،
ریشه شناسی و معادلهای فارسی و انگلیسی برای لغات اصلی

اسماعیل جفرلی

بو کیتابدان دوْزگون یارارلانماق اوْچون آشاغیداکی مطالیبه دقت ائتمک یارارلی اوْلور:

۱–بو کیتابدا قیساتمالار بؤیوک اؤلچوده حذف اولونوب یئنه‌ده بیرسیْرا قیلاووُز و قیساتمالار اوْچون: هر جیلـدین ایلـک صـفحه لرینـده قیساتمالار بؤلومونه باخا بیلیرسینیز.

۲– اصلی سؤزجوکلر قالین فونتلارلا یازیلیب، قرامئر بیلگی لری کروشه ایچینده ، سونرادا سؤزجوکلرین آنلامی یازیلیب، و ائتیمولوژیـک یازیلار، آکولاد ایچینده وئریلیبدیر.

۳–کیتاب حاققیندا گنل بیلگیلر، یازی قایدالاری، ییغجام قرامئر، و اکلر، صفحه ۲۳–۳۶ دا وئریلیبدیر.

۴–کندآدلاری..kənd adları[اؤزل آد]: بو سؤزه رجوع ائده‌رک شهر آدلاری و اونلارا باغلی کند آدلارینی آختارابیلیرسینیز.

۵–یئر آدلاری لازیم اولدوغو حالدا آیریجا مستقیل سؤزجوک کیمی ده وئریلیبدیر.

۶–قایناقلار بؤلومونده هر قایناق سایی‌لا بیلدیریلیبدیر، متن ایچینده یارارلانان قایناق سایی‌سی، اوْست سایی شکلینده گؤسته‌ریلیبدیر.

۷–بو کیتاب اصلینده تورکجه تورکجه سؤزلوکدور و یالنیز اصلی سؤزجوکلره و یا بیلیمسل و فنی سؤزجوقلره ییغجـام شـکیلده فارسـجا و اینگیزجه آنلاملار وئریلیبدیر.

مشخصات کتاب پایه (فرهنگ ارک)

سرشناسه	:	جعفرزاده، اسماعیل، ۱۳۳۶
عنوان و نام پدیدآور	:	آذربایجان تورکجه‌سی سؤزلویو (آذربایجان سؤزلویو)،فرهنگ ترکی (آذربایجان سؤزلویو)AZERBAİJANİ (Azerbaijani-turkish) turkish DİCTİONERY (بر اساس فرهنگ دوجلدی ارک)
مشخصات نشر	:	تبریز، احرار، ۱۳۸۹ (آذربایجان سؤزلویو ۱۳۹۲ شمسی، ۲۰۱۳ میلادی)(بر اساس فرهنگ دوجلدی ارک) با همکاری سومرنشر
مشخصات ظاهری	:	۲ ج.
شابک	:	دوره دوجلدی ارک :۷-۰۸۲-۹۷۶-۹٦٤-۹۷۸، جلد ۱: ۰-۰۸۱-۹۷٦-۹٦٤-۹۷۸،جلد ۲: ۳-۰۸۰-۹۷٦-۹٦٤-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	ترکی آذربایجانی - فارسی- انگلیسی
موضوع	:	زبان ترکی آذربایجانی - واژه‌نامه‌ها - فارسی
موضوع	:	زبان ترکی آذربایجانی - واژه‌نامه‌ها - انگلیسی
موضوع	:	واژه‌نامه‌های چند زبانه
رده بندی کنگره	:	۱۳۸۸ ٤ آ ۷ ج ۳۱۳ pl
رده بندی دیویی	:	۲۹٤/۳٦۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۱۹۲۹۸۲۱

یا ایها النّاس انّا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا انّ اکرمکم عندالله اتقیکم انّ الله علیم خبیر.

" سوره حُجرات، آیه ۱۳"

(ای انسانلار بیز سیزی بیر کیشی و بیر قادیندان یاراتدیق و بیربیرینیزله تانیش اوْلوب آنلاشمانیز اوْچون سیزی ملّت لره و قبیله لره آییردیق، حقیقتا آللاه یانیندا سیزین لاپ حؤرمتلی اوْلانیز، آللاه دان لاپ چوْخ قوْرخانیزدیر، شُبهه سیز کی آللاه بیلندیر، هرشئیدن خبرداردیر.)

ومن ایاته خلق السموات والارض و اختلاف السنتکم و الونکم انّ فی ذلک لایات للعالمین.

"سوره الروم، آیه ۲۲"

(و اوْنون نشانه لریندن گؤیلری و یئری خلق ائتمک، و دیللرینیزین و رنگلرینیزین فرقلی اوْلماسی دیر، بوُندادا عالِم لر اوْچون بؤیوک عِبرتلر واردیر.)

قران کریم و آذربایجان توْرکجه سیله ترجمه / چاپ تاریخی ۱۳۷۷ / بیرینجی چاپ / ایران، قوُم شهری.

مُترجم : رسول اسماعیل زاده دوُزال

ایچینده کیلر (فا: فهرست مطالب)

الف- اؤن سؤز(هر اوّچ جیلدین اولینده تکرار اولوبدور)..... ٤
قیساتمالار(فا:اختصارات)(قیساتمالار هر اوّچ جیلدین اولینده تکرار اولوبدور)..... ٥
قایناقلار(فا: مآخذ) (قایناقلار هر اوّچ جیلدین اولینده تکرار اولوبدور)..... ۱۱
پیشگفتار برای فرهنگ دوجلدی ارک ۱۹
ب-کتابین اؤزللیکلری و تقدیرنامه(فا:ویژگیهای کتاب و تقدیرنامه)..... ۲۰
۱-تۆرک دیلی یازی قوُرالاری(الیفبا،تورکجه‌وآلینما کلمه‌لرینین یازیلیشی)(ف:آیین‌نگارشِ زبان‌ترکی‌آذربایجانی)..... ۲۳
۲-تورکجه کلمه‌لرین قوُرولوش نوْع‌لارینا اؤتَری بیر باخیش (حرفلر، آد، صفت، فعل)(فا:نگاهی‌به‌ساختارکلمات)..... ۲۹
۳-فعل‌لرین چکیمله‌مه‌سی (تصریف افعال در زبان ترکی آذربایجانی)..... ۳٤
٤-اکلر(فا:پسوندها در زبان ترکی آذربایجانی)..... ۳٦
٥-تۆرک دیلینده حرف دَییشمه لری (فا:تغییرات حرفی در زبان ترکی آذربایجانی)..... ٤۸
٦-سؤزجوکلر ٥۰

بیرینجی جیلد:

آا A a (٥۰)، ائـ ا Ee(۲۱۳)، اَ əə(۲۳۳)، اوْ o (۳۱٤)، اؤ ö (۳٥۱)، اوُ u (۳۷۷)، اوّ ü(٤۱۷)، اهـ əh (٤۳۸)، ایْـ Iı (٤٤۳)، ایـ İi (٤٥۰)، ب بـBb (٥۰۳)، پ پـ Pp (۷۰۳-۷٤۲).

ایکینجی جیلد:

ت تـ Tt (۷٦۲)، ث ثـ Ss (۸۹۱)، ج جـ Cc (۸۹۲)، چ چـ Çç (۹۳۲)، ح حـ Hh (۱۰۲۲)، خ خـ Xx (۱۰۳٤)، د Dd (۱۰۷۲)، ذ Zz (۱۲۱۹)، رRr (۱۲۲۱)، ز Zz (۱۲۳٦)، ژ Jj (۱۲٥۹)، س سـSs (۱۲٦۱)، ش شـ Şş (۱٤۰٥)، ص صـ Ss (۱٤٤۳)، ض ضـ Zz (۱٤٥۰)، ط Tt (۱٤٥۲)، ظ Zz (۱٤٥٥)، ع عـə `A (۱٤٥٦)، غ غـ Ğğ (۱٤۷۳-۱٤۷۷)،

اوّچونجو جیلد:

ف فـ Ff (۱٤۹۷)، ق قـ Qq (۱٥۱٦)، ک کـ Kk (۱۷۰۹)، گ گـ Gg (۱۸۱۱)، ل لـ Ll (۱۹۰۳)، م مـ Mm (۱۹۲۰)، ن نـ Nn (۲۰۱۷)، و Vv (۲۰٤۲)، هـ ه ـه Hh (۲۰٥۸)، ی یـ Yy (۲۰۹۱-۲۱۹٤)

اؤن‌سؤز

"آذربایجان سؤزلویو-۲۰۱۳" حاققیندا:

بو کیتابی یازماق اؤچون ایکی جیلدلیک "ارک سؤزلویو" اساس آلینمیشدیر، اینتئرنئت ده فایللاری راحاتجاسینا یئندیرمک اؤچون کیتاب ۳ جیلدده و هربیری ۱۰-۱۲ مگابایت اولاراق تنظیم اولونوبدر، کیتاب ۲۰۱۳ ده دؤزنله‌نیب و اگرعؤمور قالمیش اولسا گلن ایللرده ده تکمیللنمیش سؤزلوک همین آدلا و تنظیم‌له‌نن ایل ساییسیلا یاپینلاناجاقدیر. (بو کیتابدا **azerlotus** و **azertitrbold** فونتلارین‌دان یارارلانمیشدیر).

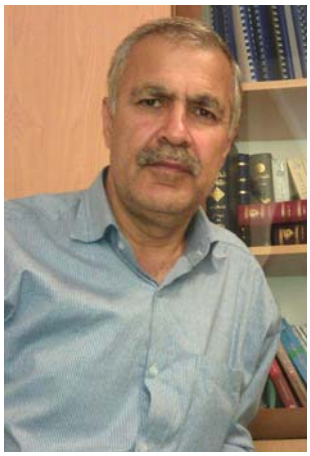
بو کیتاب عرب‌تورک آلفابه‌سیله حاضیرلانمیشدیر، انشاالله گلن وئرسییالار لاتین آلفابه سیله ارائه اولونسون.

ارک سؤزلویو گونش ایلی ۱۳۸۵ ده بیر جیلدده، ۱۳۸۹ دا ایکی جیلدده و ایندیده میلادی ایلی ۲۰۱۳ ده ۳ جیلدده چاپا بوراخیلیر، اومودوم واردیر سونراکی ایللرده مطالیب آرتاراق داها چوخ جیلدده یاپینلانسین، یارارلانانلاردان ایسته‌ییم بودور، هر یئرده ایراد و قصور گؤروسه لر اونلاری گله‌جک سؤزلوکده دؤزلتمک اوچون "**sumernashr**" آدرسینه ایمیل ائله‌سینلر.

سؤزلویو حاضیرلارکن ائله بو سؤزلوک اؤچون ده یارارلی اولاراق نئچه آیری کیتابلار (بعضی سین تکلیده و بیر نئچه سینده باشقا شخصلرین امکداشلیغیله) حاضیرلادیم، اؤرنک اؤچون بونلارا اشاره ائتمک اولار: [بیر داغارجیق فوْلکلور(تؤرکجه)، فرهنگ ترکی فارسی صحاح العجم (تؤرکجه)، اسلامیتدن اؤنجه تؤرکلرین تاریخی (تؤرکجه)، تاریخ ترکان پیش از اسلام (فارسجا)، تاریخه گیریش (تؤرکجه)، مقدمه ای بر تاریخ (فارسجا)]؛ البته یونیوئرسیته کوُرسوما باغلی اولاراق نئچه فنی کیتابدا فارسجا اولاراق چاپا بوراخمیشام بو کیتابلارین عُنوانی بئیله دیر: (کنترل رسوب، کاربرد کامپیوتر در مهندسی روخانه، رسوب و کنترل آن در آبگیرها، طرح و آنالیز حوضچه های رسوبگیر، آبشستگی).

بو کیتاب حاققیندا بیر سؤزه دئییمه‌لییم : دوْستلاردان سؤیله‌ییرلر بو کیتابدا چوخلو آیری تورک قوللارینین سؤزجوقلری ایشله نیبدیر نییه بو کتابین آدینی تورکجه سؤزلوک یوخ بلکه آذربایجان تورکجه‌سی سؤزلویو قوْیولوبدور، دئمه‌لییم، بو کتابدا آماج آذربایجان تورکجه سینی و آذربایجان یئر آدلارینی آچیقلاماقدیر و هر یئرده گره‌ییرسه، آیری تورک توپلوملارینین سؤزلریندن و اونلارین سؤز وارلیقلارین‌دان کؤمک آلینیبدیر و هدف ساده جه آیری توپلوملارینین سؤز وارلیغینی بورادا گتیرمک دئییلدیر واگر بئیله نیّت اولورسا یوّز مینلرجه سؤزجوک بو کیتابا آرتیرمالییق.

کیتابین یازاری اوچون بیلگی ایسته‌نلره بونلاری سؤیله‌یه‌بیلیریم: گونش ایلی ۱۳۳٦/۳/۱۱ قرزیادین دا آنادان اولدوم، قرزیادین، خوی و اورمیه ده ایلک اوخول و یوکسک اوخولو بیتیردیم (۱۳۵۵)، تهران یونیوئرسیته سینده لیسانس آلدیم(۱۳٦۳) و تبریز یونیوئرسیته سینده یوکسک لیسانس‌یمی بیتیردیم (۱۳٦۹)، یونیوئرسیته کورسوم "سوُوارما و درئناژ مهندیسلیگی **irrigation & drainage engineering**" اولموشدور، ۱۳٦۵ ده ایران عراق ساواش بؤلگه سینده ایکی ایللیک عسگرلیک دؤنمینی بیتیردیم و اوْزاماندان اوْنلارجا سووارما، درئناژ، سد و پمپاژ طرحلرینده چالیشمیشام و فنی ایشیمین یانیندا ادبیات و سؤزلوک ایشینده ده ایشله‌ییرم،سون واختلار یایین ایشلرینه ده ماراق گؤسته‌ره‌رک "سومرنشر" انتشاراتی نی دا یولا سالمیشام، سیجیللیده آدیم اسماعیل جعفرزاده یازیلیبدیر ولی آتام دئییردی کی بیزلره جفرلی دئیرلر.

اسماعیل جفرلی-۲۰۱۳ **cəfərli**

گؤرونتولو قیلاووز:

بو صفحه ارک سؤزلویوندن یاخشی یارارلانماق اوچون کتابا آرتیریلمیشدیر، آذربایجان سؤزلویونده قیساتمالار بؤیوک اؤلچوده حذف اولونوب، یئنه ده یارارلی اولابیلیر، داها چوخ بیلگی اوچون قیساتمالار بؤلومونه (صفحه ۳۴) باخینیز.

راهنمای تصویری فرهنگ ارک:

فونتهای بکاربرده شده در کتاب

B lotus,B titr,Azer nastaliq

آذربایجان سؤزلویونده قیساتمالار:

(فا: اختصارات) آ: آد، ایسیم (فا: اسم) noun

آتاسؤزو: آتالار سؤزو، ضرب المثل.

آنادولو: چوْخراق آنادولو تورکجه سینده ایشله نن کلمه، (کلمه مرسوم درترکی آناطولی).

آ-ی: آشاغی-یوُخاری، کند آدلاریندا آشاغی کند و یوُخاری کنده اشارتدیر (فا: سفلی/علیا).

ا.م: ا م (فا: اسم مصدر از فعل...) (فقط در معانی فارسی بکار میرود).

اآ: اؤزل آد، یئر(کند، داغ، چای)، حکومت، بوْی، ویا شخص آدی،خاص ایسیم(فا:اسم خاص).proper noun

اا/ائتد: ائتدیرگن ائیلم، اجبار فعل، سببی فعل (فا: فعل سببی). Causative verb

اسکی: اسکی کلمه، گئچمیشده ایشله نن و ایندی ایشلک اولمایان کلمه.

این: اینگیلیزجه (فا: انگلیسی).

ب: گونباتان طرف، باتی، غرب(فا:غرب).

با:باغلاییجی سؤز(فا:حروف ربط). conjunction

بل: بلسیز ائیلم، مجهول فعل، ائدیلگن (فا: فعل مجهول).

بوْش:بیر یئرلشیم یئرینین سکنه‌سیز اوْلماسینی گوسته‌ریر.

بی: بیتگی بیلمی (فا: گیاه شناسی). botonic

ت:دیوان‌الغات‌التورک، کاشغرلی محمودون کیتابیندا ایشلنمیش اولان کلمه(فا: کلمه‌بکاررفته‌دردیوان‌لغات‌ترک)

تا: تاراما سؤزلوگونده ایشله نن کلمه (فا: کلمه بکار برده شده در لغتنامه تاراما).

تو: بیر یئرین اهالی سینین توْرک اوْلماسینا تأکید اوْچون ایشله نیر (البته شهرلرین کند آدلارینی یازارکن ائتنیک اوْچون اشاره قوْیولماسا اهالی نین توْرک اوْلماسینا اشارت ائدیر و اوْ بیری ائتنیک‌لر قید اوْلوناجاق)، باخ: ی.تو، غ.تو.

توپلوم.ب:توپلوم بیلیمی (فا: سوْسیولوژی). sosiology

تو+کو: اهالی نین توْرک و کوْرد اولماسینا اشارتدیر ویا گئچمیشده بیر یئرین اهالی‌سی‌نین تورک اوْلوب سوْنرا لاربیربؤلومونون کوْردلشمه‌سینه‌اشارتدیر.

تو-کو: گئچمیشده بیر یئرین اهالی‌سی‌نین تورک اوْلوب سوْنرالار کوْردلشمه‌سینه اشارتدیر.

چو.آ: چوْغول آد،جمع آد (فا:اسم‌جمع). plural noun

ح: حضرت.

خ: تاریخی، بللی بیر تاریخی دؤنمده ایشله نن کلمه.

د: گوندوْغان طرف، دوْغو، شرق.

دا: خالق دیلینده دئییلن و یازین دا آز ایشلک اوْلان، (فا: کلمه ای محاوره ای).

دده: دده‌قوْرقود کتابیندا ایشله نن کلمه (فا: کلمه بکار برده شده در دده‌قوْرقود).

دی:حئیوان تانیما بیلیمی، دیرگی بیلیمی(فا:جانورشناسی). zoology

دیل.ب: دیل بیلیمی (فا: گرامر). gramer

س: ائتگی سیز ائیلم، تاثیر سیز ائیلم، لازم فعل، دؤنوشلو فعل لرده بو حرفله نیشان وئریلیر. (بو حرف کلمه نین ایکینجی بؤلومونون ایلک حرفی اولاراق یازیلیب)، (فا: فعل لازم) intransitive

سس‌تق:یانسیما سؤز، سس تقلیدی اولان بیر کلمه(فا: کلمه تقلیدی).

سن: سنگلاخ سؤزلوگونده ایشله نن کلمه (فا: کلمه بکار برده شده در کتاب سنگلاخ).

سوُمرجه:سومردیلینده ایشلنمیش کلمه(فا:کلمه سومری).

ش: گوْنش ایلی، شمسی ایل (فا: سال شمسی).

شع:شعر و ادبیات، آنجاق یازین دا و اؤزل لیکله دیوان شعری و ادبیاتیندا ایشلەنن و دانیشیق دیلینده ایشلک اولمایان کلمه (فا: کلمه عمدتا به کاربرده شده در ادبیات منظوم). **literature**

ص: صفت، آدجیل.(فا: صفت) **adjective**

صح: صحاح العجم کتابیندا ایشله نن کلمه (فا: کلمه بکار برده شده در کتاب صحاح العجم).

ض: ضمیر،عوضلیک، آدجیل،آدلیق؟ (فا: ضمیر).

طب: ساغلیق بیلیمی(فا: طب). **medicin**

ظ: ظرف، قید، ائیلم جیل (فا: قید). **adverb**

ع: عربجه (فا: کلمه عربی).

غ.تو:اهالی‌نین تۆرک اۆلماماسینا اشارت‌دیر، اهالی آیری ائتنیک قروُپلارداندیر.

ف: فعل، ائیلم(فا: فعل).

(فا:...): بیر کلمه نین فارسجا وئریلن معنی سی (معنی داده شده به زبان فارسی).

(فا:~): بیرکلمه نین تۆرکجه و فارسجادا عینا بیِر اۆلدوغونا اشارت ائدیر (کلمه مورد نظر در زبان ترکی و فارسی عینا بکار برده میشوند).

فر: فرانسیزجا (فا: کلمه فرانسوی).

ف.س: سببی فعل (فا: فعل سببی از .../ فقط در معانی فارسی بکار میرود).

ف.م: مجهول فعل (فا: فعل مجهول از .../ فقط در معانی فارسی بکار میرود).

ق:قوُزئی طرف، شمال (کند موقعیتلرینی نشان وئرمک اۆچون ایشله‌نیر).

قا:قارشیلیق‌لی‌فعل،مشارکه و اوْرتاقلیق‌فعل(فا:فعل‌مشارکه).

قۆ::سونرادان قوْیما آد، اوُیدورما آد، یانلیش‌آد، قوْندارما آد (نامی که بیشتر در دوران پهلوی‌ها اشتباها وًیا عمدا بًصورت ساختگی و غیرواقعی درست شده و عمدتا دًر کتابهای فارسی استفاده میشود، این علامت زمانی بکار برده میشود که در معنی ویا در شکل لغت تغییر اساسی صورت گرفته باشد).

ک: کیلومتر.

ک.م: کیلومترمربّع.

گ: گۆنئی طرف، جنوب.

گۆ: گۆی تورکجه ده ایشله نن کلمه (کلمه بکار برده شده در کتیبه های اورخون).

گۆی‌ب: گۆی بیلیمی، نجوم (آسترونومی). **astronomy**

ل: تاثیرلی ائیلم(بو حرف کلمه‌نین ایکینجی بۆلومونون

ایلک حرفی اولاراق یازیلیب)، متعدی فعل (فا: فعل

متعدی) **transitive**

لا: لاتینجه (فا: کلمه لاتین).

م: میلادی ایل (فا: سال میلادی).

م.ق: میلاددان قاباق ایل (فا: سال قبل از میلاد).

مت: سایش بیلیمی،ساییم بیلیمی، متئمتیک، ریاضی (فا: حساب، ریاضی). **matematics**

مج: مجازی(فا: مجازی).

مَس: مسیحی اهالی، بیر یئرلَشیم یئرینده کلدانی، آسوری و ارمنی قوواملاریندان اوْلان اهالی یه اشارتدیر.

ن: اؤنلم، ندا (فا: ندا).

هـ/ه.ق: آیسال‌ایل، هجری ایلی(فا:سال هجری‌قمری).

ی‌تو:اهالی‌نین بیر بۆلومونون تۆرک اوْلماسینا اشارت‌دیر، " یاری تورک" (فا:ترک بودن قسمتی از اهالی).

یئر.ب: یئر بیلیمی (فا: زمین شناسی). **geology**

یازار: شاعر، ادیباتچی، تاریخچی(فا: نویسنده).

یازین: ادبیات ساحه سینده ایشله نن کلمه (فا: مربوط به ادبیات). **literature**

یاشام.ب: یاشام بیلیمی (فا: زیست شناسی). **biologj**

یو: یونانجا (فا: کلمه یونانی).

*: بیر یئرلشیم یئرینین ۱۳۲۰ گؤنش ایلینده نفوسو (بوُ علامت نشان وئریرکی بیلگیلر(موقعیت، نفوس، ائتنیک وضعیت) ۱۳۲۰جی ایله مربوط دور، آیری دؤنملره عاید اولان نفوس ساییمی آیریجا تاریخ ایله قید اولوناجاق).

×: کورد کندی، کؤردلشمیش کند.

(...): بیر کلمه و سؤز اوچون آچیقلانان مطالب.

/:بیر کلمه و سؤزجوکله باغلی اولاراق نئچه آیری مطلبی بیربیرینden آییران علامت؛ نئچه سئچه‌نک ویا بیربیرینه تبدیل اوْلابیلن ویا بیربیرینden تؤره‌نه‌بیلن سؤزلر.

:قیساخط"-": بیربیرینه باغلی اوْلان ایکی کلمه‌نی آییرماق اوْچون ایشله‌نیر، جمله‌یه تأکید اوْچون اولینده قوْیولور.

: اصلی‌سؤزلری معنالاردان آییران علامت.

[...]:اصلی کلمه‌لردن سوْنرا کروشه ایچینده یازیلان

سؤزلر کلمه نین گرامری وضعیتینی و بیر دیله عاید

اوْلدوغونو نشان وئریر(فا:خصوصیات گرامری و زبانی).

{...}:آکولاد ایچینده یازیلان سؤزلر، ائتیمولوژیک آچیقلامالاردیر (فا: توضیحات اتیمولوژیک).

،:ویرگول، مختلف سؤزلری بیربیرینden آییران علامت.

؛:نقطه ویرگول، بیر اصلی کلمه‌یه باغلی آیری آیری مطالبی بیربیرینden آییران علامت، ائتیمولوژیک بحث لرده مختلف قاپاق لارین سؤزلرینی بیربیرینden آییران علامت؛ یئر آدلارینda فارسجا یازیلان کلمه‌لردن فرقلی اوْلاراق یئرلی اهالی دیلینden اثشیدیلن و یازیلان سؤیله‌نیش/ بعضا نَئچه سؤیله‌نیشه راست گلنده ان دوْزگون و چوخ دئییلن اوّلده یازیلاجاق.

" ...":بیرلغت‌و سؤزجوغون جمله ایچینده‌ایشلنمه‌سی‌اوچون وئریلن مثال و اؤرنک (فا:مثال داده شده در داخل جمله).

[۳۵]:اوْست سایی، آچیقلامالاردان سوْنرا، قاپاقلارا اشاره ائدیر "اؤرنک: آوار سؤزو ۳۵جی قاپاق‌داندیر، اگر اوست‌سایی‌قیساخطله-برابرآیری‌سایی‌ایله‌گلریسه قاپاغین صفحه‌سینه اشارت ائدیر، البتده ساییلار اراسیندا ویرقول اولورسا مختلف قاپاقلارین نُمره سینی گؤستَریر (فا:اشارات‌مربوط به‌شماره در فهرست‌مآخذ).

ٔ:آلت‌سایی،بنزر سؤیله‌نیش‌لی ولی مختلف کؤک‌لره باغلی(سینونیم) لغت‌لری بیربیرینden آییریر (فا: اشارات مربوط به کلمات مشابه).

~: ۱-اصلی کلمه‌نی تکرار ائتمه‌مک اوْچون ایشله‌نیر "(باباگنجه/ تپه~)=(باباگنجه/ تپه بابا‌گنجه)"؛ ۲-تورکجه‌ده ایشله‌نن کلمه عینا ً فارسجادا ایشله‌نیرسه بو علامتله (فا:~) نشان وئریله جک "آبریز abriz [آ/فا] آیاق یوْلو (فا:~)."؛ ۳-چای آدلارینda،چای‌آدیلا چایین گئچدیگی کندین آدی بیر اوْلدوغوندا، اوْ آدی تکرار ائتمه‌مک اوْچون پارانتز ایچینده ایشله‌نیر.

b: بوْی، اوُزونلوق، چای و ایرماغین کیلومتر واحد ایله اوُزونلوغو، (فا:طول) **length**

km: کیلومتر.

q: چای و ایرماق دا آخان اوْرتالاما ایللیک سوُ مقداری،

میلیون مترمکعب هر ایلده، (فا:دبی). **capacity**

m: متر.

s: اَیم، چای و ایرماق لاردا یوْزده‌لیک ایمه اشارت ائدیر، (فا: شیب). **slope**

smb: **somebody**

t~: **to ask/ to cause somebody**

آچیقلاملار:

کندآدلاری یازیلان یئرلرده، ایلکجه شهرستان و دیرناق ایچینده (بخش، کندیستان) آدی یازیلاجاق و سوْنرا کندلرین آدی و گونش ۱۳۲۰جی ایلده نفوسو وئریله‌جک، یئنه‌ده گره‌ییرسه تلفّظو ویا اوُیدورما آدی یازیلاجاقدیر، سؤیله نیشی اهالی دیلیندن ائشیدیلیرسه "؛" علامتیله و آیری حالدا"،" علامتیله بلیرله‌نه‌جکدیر.

داغ آدلاری: داغ آدلاری یازیلان یئرلرده، ایلکجه شهرستان و یئری گلدیکجه (بخش، کندیستان) آدی یازیلاجاق و داغ آدیندان سوْنرا دیرناق ایچینده ایلکجه داغین شهر مرکزیندن یؤن و فاصله‌سی و سوْنرادا داغ زیروه سینین یوکسکلیگی (دنیز سویه سینی معیار توتاراق) متر واحد ایله یازیلاجاق.

چای آدلاری:چای و ایرماق آدلارینی یازارکن ایلکجه آدی یازیلیر و سوْنرا دیرناق‌ایچینده چای‌ین کئچدیگی کند ویا تؤکولدوگو آیری چایین آدی یازیلیر و آردیجا چایین اوُزونلوغو کیلومتر واحد ایله و **b** علامت ایله و چایین اَییمی(شیبی) یوّزده‌لیک مقدارلا **s** علامت ایله نشان وئریله‌جک،بیلگی‌وارسا ایللیک‌سوُمقداری**m3/s**مترمکعب هرثانیه واحدینده **q** علامت ایله نشان وئریله جک.

۱-فعللردن "ق/ک" حذف‌ایله دوّزه‌لن فعلی آدلار (اسم مصدر)، فعلله آنلامداش اوْلدوغو اوّچون تکرار اوْلونماییب و فقط‌مستقل معنالی-اوْلدوغوندا قئیداوْلوب.

۲-اکلر یالنیز باش‌سؤز بؤلومونده وئریلیرکن سؤزجوکلر بؤلومونده قئید اوْلونماییبدیر.

قایناقلار (فا: مآخذ)

۱-آذربایجان دیلینین ایضاحلی لُغتی، (بهزاد بهزادی۱۳۷٦ و لاتین حرفلریله چاپ اوْلموش یئنی سؤزلوک).

۲-تورکجه‌سؤزلوک،تورک‌دیل‌قورومو، ۱۹۸٦ **Türkce sözlük. Türk dil kurumu 9.baskı ankara**

۳-آراشدیرمالار و گؤروشلر (بو کتابین یازارینین گزدیکلری و یئرلی اهالی‌دن ائشیتدیگی یئرآدلاری، باخ: یئرآدلاری)

٤-اسماعیل هادی، ترکی هنر است، ناشر: احرار، ۱۳۷٤ (فارسجا)

۵-اسماعیل هادی، دیل دنیز، ناشر: اختر تبریز، ۱۳۸٦ (فارسجا)

٦-اسماعیل هادی،فرهنگ ترکی نوین، ناشر: احرار، ۱۳۷۹

۷-اوْرهان گؤدول، قوُتالمیش اؤزتورکلر-استانبول، اوْجاق ۲۰۰۳، پی.دی.اف. لشدیرن:مهران بهاری، **orhan güdül**

۸-امید نیایش، آلتایلاردان سهندیمیزه، ۱۳۸۲ (تورکجه)

۹-اوْلجاس‌سُلیمانوف، شوُمئرنامه، کؤچورن‌سیماصمدی، ناشر: اختر ۱۳۸٤

۱۰-ایوازطاها، نئجه یازاق، یارپاق قزئتی، ۱۳۸۵. (تورکجه)

۱۱-بیژن نیک بین، گذشته چراغ راه آینده است، تهران ۱۳۸۱ (فارسجا)

۱۲-بارتولد، تاریخ ترکهای آسیای میانه، غفار حسینی، ناشر: توس ۱۳۷٦

۱۳-بارتولد، خاورشناسی، ترجمه حمزه سدادور، ناشر: ابن‌سینا ۱۳۵۱

۱٤-باغرو (عارف رفیعی)، بوُلقاوار و یایچی و باغروسیرا داغلاری، ۱۳۸۲

۱۵-بهاءالدین‌اگل،امپراتوری بزرگ هون، ترجمه علی داشقین، تبریز ۱۳۸٤

۱٦-بهرام اسدی، آختاریش‌لار و آراشدیرمالار، ناشر: یاز، اورمیه، ۱۳۸۵

۱۷-بهروز خاماچی، طواف سهند، تبریز، ناشر: ذوقی ۱۳٦۸ (فارسجا)

۱۸-بهروز خاماچی، قلعه های تاریخی آذربایجان،تبریز، ۱۳۷۱ (فارسجا)

۱۹-بهزاد بهزادی،آذربایجان دموکرات، دانشجویان دانشگاه تهران ۱۳۸٤

۲۰-بهزاد بهزادی،فرهنگ آذربایجانی فارسی، تهران ، ۱۳٦۹

۲۱-بهزاد بهزادی، آذربایجانجا فارسجا سؤزلوک، تهران ، ۱۳٦۹

۲۲-آرازاوْغلو،تاریخ‌مختصرآذربایجان،ترجمه‌عیسی‌یگانه، آبتام، تهران ۱۳۸۲

۲۳-پرویز زارع شاهمرسی، فرهنگ ترکی فارسی و تاریخ زبان ترکی،۱۳۸۵

۲٤-پرویز یکانی زارع (ائلیار)، مُعرفی شهرهایی از آذربایجان ، اختر، ۱۳۸۵

۲۵-پناهی، دده قوقود و ادبیات دونیامیز، تبریز، ناشر: ائلدار، ۱۳۸٤

۲٦-پیوتروسکی، اورارتو، ترجمه رشید برناک، ناشر: اندیشه نو، ۱۳۸۱

۲۷-تورک دیل قورومونون تخصصی سؤزلوکلری، آنکارا

۲۸-جواد هیئت، آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش، تهران،۱۳۵۸

۲۹-جواد هیئت، آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی ۱۳٦۷

۳۰-جواد هیئت، تورکلرین تاریخ و فرهنگینه بیر باخیش ۱۳۷۷

۳۱-جواد هیئت،سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی،

۳۲-جواد هیئت، وارلیق درگی‌لری، تهران، ۱۳٦۰-۱۳۸۱

۳۳-حسن بگ هادی، آرین، تبریز، ۱۳۸۲ (تورکجه-لاتین)

۳٤-حسن دمیرچی، آذربایجان موغاملاری، تبریز، ۱۳۷۹ (تورکجه)

۳۵-حسن زنده دل مجموعه ایرانگردی آذربایجان شرقی ۱۳۷٦. (فارسجا)

۳٦-حسن عمید، فرهنگ فرسی عمید. (فارسجا)

۳۷-قراملکی، تحلیل زبان ترکی آذربایجانی به طریق ریاضی، تهران ۱۳۸۵
۳۸-حسین خوش باطن، زبان ترکی از دیدگاه رده شناسی، تبریز ۱۳۸۵
۳۹-حسین‌زاده،آتالار سؤزو، کؤچورن:قاسمی، تبریز ۱۳۸۱ (تورکجه)
٤٠-مُغانلو، جاذبه های گردشگری سرعین، ناشر: باغ اندیشه۱۳۸۲ (فارسجا)
٤١-حسین‌فیض الهی وحید، فرهنگ نامهای زیبای ترکی، یاران، ۱۳۸۵
٤٢-حسین گؤنئیلی، دده قورقود، تهران، ۱۳۷۸ (تورکجه)
٤٣-حمید صبری، آذربایجان شناسی،آذرشهر، تبریز، ناشر: هماآذر، ۱۳۸۲
٤٤-داشقین، فرهنگ ترکی (سؤزلوک)، ناشر: یاران، ۱۳۸۲ (تورکجه)
٤٥-داشقین، یازیشما،چاغریلار، قوُتلامالار، یاس تؤرنلری (تورکجه)
٤٦-دانلُپ، تارخ خزران، ترجمه محسن خادم، ناشر: ققنوس، ۱۳۸۲
٤٧-رحیم رئیس نیا، آذربایجان درسیر تاریخ ایران، جلد ۱،۲،۳، ناشر: مبنا،چاپ سوم، ۱۳۷۹، شابک: ۳-۰۲-۹۹٤٤-۹٦٤
٤٨-رسول آذر، بازی و اهمیت آن در یادگیری، ناشر:احرار، ۱۳۷۳
٤٩-رشیدالدین‌فضل‌اللـه، اوْغوزنامه، شوّکوراووا- خامنه، ۱۳۸٤ (تورکجه)
٥٠-رشیدالدین فضل اللـه، جامع التواریخ دوجلد- کریمی۱۳٦۷
٥١-رضا شعبانی، دستور زبان ترکی ، ناشر: نیما، ۱۳۸۲
٥٢-رضا غفاری، آذربایجان خانیم شاعیرلری، تبریز ۱۳۸۰ (تورکجه)
٥٣-رضا غفاری، تورک آدلار سؤزلویو، تبریز، ناشر: شعاع، ۱۳۷۷
٥٤-رفیق اؤزدک، تورکون قیزیل کیتابی، کؤچورن: شیزری، گلشن،۱۳۷۲ türkler`in altln kiabı
٥٥-محمودزاده، معانی بعضی از اسامی کهن و ایرانی در زبان کردی،
٥٦-رنه گروسه، امپراطوری صحرانوردان،میکده، ، ۱۳۷۹ (فارسجا)
٥٧-روشن خیاوی، فرهنگ سومر، ناشر: بخشایش، ۱۳۸٤ (فارسجا)
٥٨-روشن‌خیاوی،فرهنگ‌تاریخی‌تطبیقی‌زبانهای‌اورال‌آلتائیک،۱۳۸۳(فارسجا)
٥٩-ریچاردتایر، شاهسون های مغان، ترجمه حسن اسدی، اختران، ۱۳۸٤
٦٠-زهره وفایی، بازیهای محلی تبریز، نامها و نامیده ها، شاهسونلر، مزدک
٦١-زهره‌وفایی،گئییملر،قابلار،پئشه‌لر،سایالار،دعاها،سیناماالار، شاهسئون‌لر
٦٢-ساندراس، گیلگمیش داستانی، چئویرن فرهود مشروطه چی، ۱۳۸۵
٦٣-سعید فرجی خویی، جستاری تحلیلی تاریخی در مشروطه آذربایجانی، ناشر: ستوده، ۱۳۸٦ (فارسجا)
٦٤-سلیمان‌نورالهی،سؤز بازاری ، قوُم شهری، ناشر: اندیشه ماندگار ۱۳۸٤
٦٥-عون الهی (پروفسور سید آقاعون الهی)، اوْرتا عصرلرده تبریز شهرینین تاریخی، کؤچورن:همت‌جو، نشریاران، ۱۳۸۵.
٦٦-صمد چایلی،فرهنگ اسامی روستاهای‌و کوه های آذربایجان،اختر ۱۳۸۷
٦٧-صحاح العجم، هندوشاه نخجوانی،غلامحسین بیگدیلی، تهران، ۱۳٦۱
٦٨-صدیق، برگزیده متون نظم ترکی، تبریز، اختر، ۱۳۸٦
٦٩-صدیق، شیخ صفی الدین اردبیلی، تبریز، اختر، ۱۳۸٦
۷٠-صمدچایلی،اؤنجولوم،اوُمای، دیللن سازیم، تبریز، ناشر: اختر، ۱۳۸۲
۷١-صمد چایلی، نگاهی به واژه های اساطیری آذربایجان، تبریز، ۱۳۸۳
۷۲-صمد سرداری نیا،سیری در تاریخ آذربایجان، ناشر: اختر ۱۳۸٦
۷۳-صمد ظهوری، شعر صنعتی ایران تورکجه ادبیاتیندا، عروض اؤلچوسو،، هجا وزنی تبریز ۱۳٦۲ (تورکجه)

۷٤-باباپور، تورکجه هجا وزنی، رب القلم، تهران، ۱۳۷۱ (تورکجه)
۷۵-قنبر حقیری، بهرام اسدی، ایران آشیقلاری، اوُرمیه، ۱۳۸٤ (تورکجه)
۷٦-عادل ارشادی فرد،فرهنگ واژگان ترکی، اردبیل، ۱۳۷۹
۷۷-آریانپور، فرهنگ فشرده فارسی انگلیسی، تهران، ۱۳٦۲ (فارسجا)
۷۸-عبدالاحد بهراد، فرهنگ نامهای آذربایجانی، تبریز، ۱۳۷۰
۷۹-عبداله اوْغلو، فرهنگ نامهای ترکی، ناشر: اختر، ۱۳۸۲
۸۰-علی آقا واحد، کلیات:زهتابی،ایمانی،فخیمی،اختر، ۱۳۸٦ (تورکجه)
۸۱-علیرضاصرّافی، کتابلار و مقاله لر.
۸۲-علی مشکینی، فرهنگ منتخب ترکی، ناشر: پورحسین، ۱۳۸٤
۸۳-علیرضاصرّافی، دیلماج درگی لری.
۸٤-فاروق سومر، اوْغوزها، آنادردی عنصری، حاج طلایی، گنبد، ۱۳۸۰
۸۵-فاروق سومر، نقش ترکان آناطولی درتشکیل و توسعه دولت صفوی،اشراقی-امامی، تهران ۱۳۷۱ (فارسجا)
۸٦-فرزانه، مبانی دستور زبان آذربایجانی، تبریز، ۱۳۷۱ (فارسجا)
۸۷-فضولی،دیوان ترکی، دوزومله ین: امین صدیقی، تهران، ۱۳۷٤
۸۸-فیروزسیمین فر، نگاهی نوین به اسامی کهن در شهرستان میانه، اختر
۸۹-قران کریم، آذربایجان تورکجه سیله ترجمه سی،مترجم:رسول اسماعیل زاده دوزال، قُم شهری ۱۳۷۷ (تورکجه)
۹۰-کاظم عباسی، گؤروش، تبریز، ۱۳۷۹ (تورکجه)
۹۱-کریم مشروطه چی، ساغلام املا بیرلیگی اوُغروندا، تهران ۱۳۸٦
۹۲-کسروی تبریزی، آذری زبان باستان آذربایجان، تهران ۱۳۸۵ (فارسجا)
۹۳-محرم جعفرلی، داستان و میف، کؤچورن: احد آتش، ناشر اختر ۱۳۸٤
۹٤-میرزا ابوالقاسم امین الشرع خویی(متوفای ۱۳٤۸ ق) تاریخ تهاجمات وجنایات ارامنه، اسماعیل سیمیتقو و سردارماکو درآذربایجان
۹۵-محمد پیفون، فرهنگ آذربایجانی فارسی، چاپ نوبهار، ۱۳٦۱
۹٦-محمد تقی زهتابی، مُعاصیر ادبی آذری دیلی، کیهان، ۱۳۷۰
۹۷-محمد تقی زهتابی، ایران تورکلرینین اسکی تاریخی،تبریز، ۱۳۷۷
۹۸-محمد تقی زهتابی، علی کمالی، تئلیم خان، ناشر: اختر، تبریز، ۱۳۸۲
۹۹-محمد حافظ زاده، ارس در گذرگاه تاریخ، ناشر:نیا تبریز (فارسجا)
۱۰۰-حافظ زاده، ارسباران در گذر حماسه و تاریخ، مهدآزادی تبریز، ۱۳۷٦
۱۰۱-محمدرضا آقاپور، آذربایجان مدنیت اوْجاغی، ۱۳۸۱ (تورکجه)
۱۰۲-محمدرضا کریمی، ائلیمیزین آجیان یاراسی (دکتر صدیق) ۱۳۸۱
۱۰۳-محمد سعید اُردوبادی،سالهای خونین،علیرضاتقی پور،ناشر:اختر ۱۳۸۰
۱۰٤-محمد سعید اُردوبادی، قانلی سنه لر، رسولوند، اندیشه نو، ۱۳۷۲
۱۰۵-محمد صادق نائبی، واژگان زبان ترکی در فارسی، پیام، ۱۳۸۰
۱۰٦-محمد کانار،فرهنگ جامع ترکی استانبولی به فارسی،ناشر: شیرین ۱۳۷٤
۱۰۷-محمد کانار،فرهنگ جامع فارسی به ترکی استانبولی، ناشر: شیرین ۱۳۷٤
۱۰۸-مرکز آمار ایران نشریاتی. [م.آ] (فارسجا)
۱۰۹-مسعود هاشمی (دکتر)، فرهنگ کشاورزی و منابع طبیعی،تهران ۱۳۷۵
۱۱۰-مغان، پیر و مغان، ناشر: دانشمند، ۱۳۷۹ (تورکجه)

۱۱۱-مقصود سمع سردرودی، یادها و نامها، تبریز ۱۳۸۳
۱۱۲-مولودسلیمانلی،سؤزایچینده‌سؤز، کؤچورن:ائل اوْغلو، اندیشه نو، ۱۳۸۱
۱۱۳-میرزا مهدی استرآبادی، سنگلاخ، روشن خیاوی، ناشر: مرکز، ۱۳۷٤
۱۱٤-میرعلی‌سیدوف، قام شامان، مترجم: صمدچایلی، ناشر:اختر ۱۳۸۱
۱۱۵-میرهدایت حصاری، تورکجه قدیمی طبی کیتابلار، اندیشه نو، ۱۳۸٤
۱۱٦-گیلگَمیش،جرج اسمیت، ۱۳۷۸ (فارسجا)
۱۱۷-نادعلی‌پیام،سککیزیوزایل آذربایجان‌تورکجه غزلی،ناشر: آسیا، ۱۳۷۸
۱۱۸-نباتی، دیوان‌سید ابولقاسم نباتی،صدیق، ناشر: احرار، ۱۳۷۲
۱۱۹-نوایی، محاکمۀ اللغتین، تورخان گنجه ایی، طهران ۱۳۲۷ (فارسجا)
۱۲۰-هادی کریمی، اسامی گیاهان ایران، تهران، ۱۳۷٤ (فارسجا)
۱۲۱-هادی هدایتی، تاریخ هرودت، کلی یو، ناشر: دانشگاه تهران، ۱۳۸۳
۱۲۲-هوشنگ جعفری زنگانلی، گؤنش، ناشر: نیکان کتاب، زنجان ۱۳۸٤
۱۲۳-یورد- ابتکار صلح جهانی، باکو ۲۰۰۵ (فارسجا)
۱۲٤-دهخدا لغتنامه‌سی
۱۲۵-ناصر پورپیرارین کتابلاری
۱۲٦-محمد بندر ریگی-المنجد (عربی بفارسی)، تهران ۱۳۸
۱۲۷-حکمی افشار، واژه نامه فنی، تهران،۱۹۹۲ (فارسجا)
۱۲۸-زائورحسن‌اوْف،سکیفلر، مترجم: رضاجلیلی نیا، ۱۳۸٦-**çar skiflər**
۱۲۹-توحیدملک‌زاده دیلمقانی، تاریخ ده هزارساله سلماس و غرب آذربایجان غربی، تبریز ۱۳۸٤(فارسجا)
۱۳۰-بابایی،صادقزاده، جاذبه های‌سیاحتی مشکین شهر، ناشر: احرار ۱۳۷۹
۱۳۱-صمد سرداری‌نیا، مشاهیر آذربایجان، ناشر: ذوقی ۱۳۷۰ (فارسجا)
۱۳۲-صدیق، دکتر حسین محمدزاده، دیوان غریبی و ...تهران، ۱۳۸۲
۱۳۳-صدیق، دکتر حسین محمدزاده، آذر و آذری
۱۳٤-هیأت، دکتر جواد هیأت مقاله‌لری
۱۳۵-فهرستِ تطبیقی واژگان ترکی با هزارگی
۱۳٦-اینترنت مقاله‌لری (اردشیرنصیری-خانیم‌خئیره‌نبسا، ...)
۱۳۷-نیکنام، ذوقی، تبریز در گذرتاریخ ،تبریز، انتشارات یاران، ۱۳۷٤
۱۳۸-صمد سرداری‌نیا،ایروان یک ولایت مسلمان نشین بود (فارسجا)
۱۳۹-توحیدملک زاده دیلمقانی، فجایع جیلولوق، تبریز، ۱۳۸٦(فارسجا)
۱٤۰- اینام : به باد خوجالی.
۱٤۰-م. باهاری مقاله‌لری (فارسجا- تورکجه)
۱٤۱-عسگر زینالی(آلتای)، سخنوران، آذرسبلان، ۱۳۷٦(فارسجا)
۱٤۲-محمدرضا کریمی، قاراباغ شاعرلرمسکنی، زنجان ۱۳۸۲(نورکجه)
۱٤۳-ایرج افشار سیستانی،ابراهیم اسکندرنیا، آذربایجان غربی(فارسجا)
۱٤٤-عشایر آذربایجان و ایلات مغان،جمشید اسماعیل پور، تبریز، ۱۳۷۷
۱٤۵-مسامره الاخبار و مسایره الاخیار، آقسرایی،آنکارا ۱۹٤۳ ،تهران ۱۳٦۲
۱٤٦-آذربایجان تاریخی، رشیدبگ اسماعیل اوف، نریمانی، تبریز ۱۳۷۹

۱٤۷-منهاج سراج، طبقات ناصری،

۱٤۸- حسن انوری، اصطلاحات دیوانی.

۱٤۹- غلامحسین بیگدلی (دکتر)، تاریخ بیگدلی، دکتر تهران، ۱۳۷۲

۱۵۰- توحید ملکزاده، آذربایجان در اوایل دوره پهلوی، نشر اختر، ۱۳۸۸

۱۵۱-شهرلر حاققیندا کتابلارشبستر(احمدسلیمی)، سیمای بناب(حسین بابک)، تسوج(نبیی)، مغان(قاسمی)،مرند(عزیزیان).

۱۵۳- مقصود اثنی عشری خیاوی، سبلان، بابک، مشکین، باغ اندیشه، ۱۳۸۰

۱۵٤- فرزانه هریس، شهرستان هریس، دفتر نشر نوید اسلام، قم، ۱۳۷۸

۱۵۵-رحمت الله‌توفیق؛ تاریخچه‌اورمیه، سرزمین زردشت، علی دهقان.

۱۵٦-بهرام اسدی، شعرتونقالی، اورمیه،۱۳۸۱.

۱۵۷-بهرالدین شارق، تاریخ مختصر تورکستان جنوبی(تورکستان افغانستان)، طهران، اندیشه نو، ۳۰٤ صفحه، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۸

۱۵۸- اسماعیل جعفرزاده، سیامک حسینعلی‌زاده، اسلامیتدن اؤنجه تورکلرین تاریخی(تاریخ ترکان قبل از اسلام)، تبریز، سومر نشر، ۱۳۹۰، ٤۰۸ صفحه.

۱۵۹- فاطمه مصطفی پور، بیر داغارجیق فوْلکلور (یک انبان فولکلور) شامل فولکلورهای از منطقه خوی، ماکو و چاپپاره، جمع آوری شده در سالهای ۱۳٤۷-۵۰، ۱٤٤صفحه. تبریز، سومرنشر ۱۳۸۹، ۱٤٤ صفحه.

۱٦۰-ممدلی : اسماعیل محمدثانی، هئریز (هریس)، تبریز،هاشمی سودمند ۱۳۸۹، ٤۹۲ صفحه.

۱٦۱-کلی یو، تاریخ هرودوت، ترجمه دکتر هادی هدایتی،چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۳، شابک: ۸-٤۸۹۸-۰۳-۹٦٤

۱٦۲-دیاکونوف، تاریخ ماد، ترجمه کریم کشاورز، چاپ شرکت‌انتشارات‌علمی‌فرهنگی، چاپ هفتم، ۱۳۸۳، شابک٦-۱۰٦-٤٤۵-۹٦٤

۱٦۳-سازمان جغرافیایی کشور(انتشارات)، فرهنگ‌جغرافیایی‌ایران، مجلدات۱ الی ۱۰، چاپ‌سال۲۵۳۵، (آماربرداری نفوس: ۱۳۲۰-۱۳۲۹)

۱٦٤-مهرالزمان نوبان، نام مکانهای جغرافیایی در بستر زمان، چاپ انتشارات ما، سال ۱۳۷٦، شابک ۹٦٤-٦٤۹۷۰۰٤

۱٦۵-اسکاروایت ماسکارلا و صمدعلیون، گزارش لشکرکشی سارگون‌به‌اورارتو،نشراختر، چاپ‌اول۱۳۹۰، شابک۱-۳۷۵-۵۱۷-۹٦٤-۹۷۸

۱٦٦-بوریس پیوتروفسکی، اوُرارتو، ترجمه رشید برناک، چاپ اندیشه نو، ۱۳۸۲، شابک ۸-٤۲-٦۷٤۱-۹٦٤

۱٦۷-اسماعیل جعفرزاده (جفرلی)، مقدمه ای بر تاریخ (تورکلر، سومرلر، اتروسکلر، اورارتولار...)، ویرایش اول، ۱۳۹۱، ۲۲۰ صفحه

۱٦۸-علیرضا چلنگی، فرهنگنامه تطبیقی مکانهای جغرافیایی، ، ۱۳۷۸، ۲۹۳ صفحه، شابک: ۱-۲۰۹-٤٤٤-۹٦٤

قایناقلار(لاتین‌حرفله):

201-Mahmud kaşgerli - Divanü lüğat-دیوان‌الغات‌تورک،محمود کاشغرلی، دوزوملەین: بسیم‌آتالای،آنکارا، ٤ جیلد،۱۹۸٦
it-türk

202- heritage dictionary هئریتئیج سؤزلوگو، اینگیلیزجه.

206-Thorndike-barnhard high school dictionary تورئندایک سؤزلوگو.

208-, ismet zeki eyuboğlu, Türk dilinin etimoloji söslügüsosyal yayınlar, istanbul, 1988
211- murat uraz, türk mitolojisi, düşünen adam yayınları, 1994
212- yaşar çoruhlu, türk mitolojisinin anahtarı, 2002
215- abtullabattal, ibnü-mühenna-lüğəti, istanbul,1934
218-yabancı kelimelere karşılıklar, ankara 1995
219- enver uzun, akçaabat yer adları, trabzon 2005
220- əliyeva rubabə, azərbaycan toponimləri, bakı 2002
221- eyvazova, Əfqanistanda türk mənşə`li toponimlər, bakı 1995
222-yeni tarama sözlügü-türk dil kurumu yayınları
223- tarama sözlügü(1-8)-türk dil kurumu yayınları
224-derleme sözlügü(1-12)-türk dil kurumu yayınları
240-Azərbaycan izahlı coğrafi adlar luğəti,1960(kril alfabe ilə)
241-güney A. dogusundaki yer adlari, qalibə gültəkin

242- nadir məmmədov, Azərbaycan yer adları, oronimiya, bakı, 1993
244- kamuran gürün, turkler ve turk dovletleri-
245-Hasanov, kamal,qədim Azərbaycan xalq rəqsləri, İshig, Baku,1983: pp. 28-60
246-xəlil əliyev, birçalı, axısqa, qazaq toponimleri, ELM, 2008
247-hasan eren, türk dilinin etimolojik sözlüyü, ankara, 1999
248-Azərbaycan Toponimlərinin Ensiklopedik Lüğəti-1-(Sharq-Qarb-Baki-2007)

کیتابدا یئریئر مختلف تاریخی شخصیتلره، کیتابلارا و دؤوره لره اشاره اولونور، اوْنلاری دوزگون توتوشدورماق و بیربیریندن آییرماق اوچون بو بؤلومده کروْنولوژیک دورومدا وئریلیر، بو اوُمودلا کی گلن وئرسیيالاردا داهادا تکمیل حالا گلسین.

اسکی قاپاقلار(یازیلما تاریخی سیراسیلا، م= میلادی ایلسایاری، هـ = هجری قمری ایلسایاری)

سومرلر:۱- اسکی سوُمرجه دؤوری:

آ- آرخایک دؤنم (م.ؤ. ۳۰۰۰- ۲۶۰۰)

ب- اسکی سوُمرجه دؤنَمی (م.ؤ. ۲۶۰۰- ۲۳۵۰)

ج- سارقوْنیجه و قوُدئاجا دؤنَمی (م.ؤ. ۲۳۵۰- ۲۱۴۰)

د- یئنی سوُمرجه دؤنَمی (م.ؤ. ۲۱۴۰- ۲۰۲۰)

سومرلر:۲- گئج سوُمرجه دؤورو

آ- ارکَن اسکی بابیل دؤنَمی (م.ؤ. ۲۰۲۰- ۱۸۵۰)

ب- اسکی بابیل دؤنَمی (م.ؤ. ۱۸۵۰- ۱۶۰۰)

ج- گئج اسکی بابیل دؤنَمی (م.ؤ. ۱۶۰۰- ۱۰۰)

میصیر اوُیقارلیغی — اویقارلیق — میلاددان اؤنجه: ۳۰۰۰-۲۱۰۰

چین اوُیقارلیغی — اویقارلیق — میلاددان اؤنجه: ۳۰۰۰-۲۱۰۰

اوُرارتو(دوغو آنادولو و باتی آذربایجان) — م.ؤ. ۸۶۰- م.ؤ. ۵۸۰

اتروْسک لر(ایتالیا) م.ؤ. ۱۳۰۰ده ایتالیایا گلمه یه باشلارلار،(تروْیا Troia ساواشی م.ؤ. ۱۲۴۰-۱۲۳۰ اوْز وئردی و بو ساواشدان سونرا بؤیوک کؤچلر باشلادی) م.ؤ.۷۵۰ده اویقارلیق قورارلار، م.ؤ.۳۷۴ده حاکمیتلری سونا چاتار.

مانا شاهلیغی دؤور — م.ؤ. ۸-۹جو عصرلر

یونان اوُیقارلیغی — اویقارلیق زیروه سی — میلاددان اؤنجه: ۷۵۶-۱۴۶

هرودوت (یونان) — هرودوت تاریخی — دوْغوم:۴۸۴ م.ؤ، اؤلوم: ۴۲۰ م.ؤ،

گزنفون(یونان) — دوْغوم:۴۴۵ م.ؤ، اؤلوم: ۳۳۵ م.ؤ،

استرابون (یونان) — جغرافیکا کیتابی — دوْغوم:۶۳ م.ؤ، اؤلوم: ۲۱ م.س،

دیوْنیسوُس — م.ؤ. ۶۰، م.س. ۷

پوْمپئی — م.ؤ. ، م.س.

یئنی‌سئی یازیتلاری، بؤیوک هوُن امپراتورلوغو — م.ؤ. ۲۲۰ (محتملا م.ؤ. ۲۵۰)، م.س. ۹۳

باتی هوُنلاری(بالامیر، اولدوز، روُآ، بلئدا، آتیلا، ایلَک) — م. ۳۷۴، م. ۴۶۹،

گؤک‌تورک یازیتلاری: گؤیتوْرک امپراتورلوغو — م. ۵۵۲، م ۵۸۲،

شرقی گؤیتوْرک امپراتورلوغو — م. ۵۵۲، م ۶۳۰،

غربی گؤیتوْرک امپراتورلوغو — م. ۵۵۲، م ۶۵۹،

طبری(محمد جریر) — تاریخ طبری(عربجه) — م(۸۳۹-۹۲۲)، هـ(۲۲۴-۳۱۰)، یازیلیش: م۹۱۵(هـ۳۰۲)

ابوعلی‌بلعمی(سامانلی‌وزیر) — تاریخ بلعمی (طبریدن فارسجا ترجمه) — یازیلیش: م۹۶۶(هـ۳۵۵)

ابن خردادبه — مسالک و ممالک — م ۸۶۴، هـ ۲۵۰ ، (متوفی: هـ ۳۰۰)

قدامه — م ۸۸۰، هـ ۲۶۶ ،

یعقوبی — تاریخ یعقوبی(۲جیلد) — م۸۷۲-۸۷۳، هـ ۲۵۹-۲۶۰ ،

یعقوبی	البلدان،	م ۸۹۱، هـ ۲۷۸ ،
ابن‌سرابیون		م ۹۰۳، هـ ۲۹۰ ،
ابن‌رسته	الاعلائق النفسیه	م ۹۰۳، هـ ۲۹۰ ،
ابن‌فقیه		م ۹۰۳، هـ ۲۹۰ ،
مسعودی(ابوالحسن‌علی‌بن‌حسین)	مروُج الذهب(۲جیلد)	م ۹۴۳، (هـ ۳۳۲ – هـ ۳۳۶)،
اصطخری	مسالک و ممالک	م ۹۵۱، هـ ۳۴۰، (متوفی: هـ ۳۴۶)
ابن حوقل	صورة الارض	م ۹۷۸، هـ ۳۶۷،
(منوچهر ستوده‌نین تلاش ایله)	حدودالعالم منالمشرق الی مغرب	م ۹۸۲، هـ ۳۷۲/
مقدسی		م ۹۸۵، هـ ۳۷۵،
ناصرخسرو قبادیانی مروزی	سفرنامه	م ۱۰۴۷، هـ ۴۳۸،
البلاذری (احمد ابن ال..)	فتوح البلدان	م ، هـ ،
ده‌قورقود	ده‌قوْرقود	م ، هـ ۴۴۴،
ماحمود کاشغرلی	دیوان‌لغات‌ترک	م ، هـ ،
ساوجی	قوتادقوبیلیک	م ، هـ ،
نرشخی	تاریخ بخارا	م ، هـ ،
ابوالقاسم ابن احمد جیهانی	اشکال العالم	م ، هـ ۲۴۸-۲۸۶،
عزالدین ابن اثیر	الکامل(۲۷ جیلد)	م (۱۱۶۰-۱۲۳۳)، هـ (۵۵-۶۳۰)،
بیهقی	تاریخ بیهقی	م ، هـ ،
تاریخ گردیزی	محمود گردیزی	م ، هـ ۴۴۲-۴۴۳،
ادریسی		م ۱۱۵۴، هـ ۵۴۸،
ابن جبیر		م ۱۱۸۴، هـ ۵۸۰،
یاقوت		م ۱۲۲۵، هـ ۶۲۳،
شیخ ربوه محمد دمشقی	نخبه‌الدّهرفی‌عجایب‌البرّوالبحر	م۱۲۵۵-۱۳۲۷، هـ۶۵۴-۷۲۷
قزوینی		م ۱۲۷۵، هـ ۶۷۴،
مراصدالاطلاع		م ۱۳۰۰، هـ ۷۰۰،
ابوالفداء	تقویم البلدان	م ۱۳۲۱، هـ ۷۲۱،
صحاح‌العجم		م ۱۳۳۰، هـ۷۳۰،
شبانکاره ای	مجمع‌الانساب(۲جیلد)	م ۱۳۳۳، هـ ۷۳۳،
مستوُفی	نزهه القلوب	م ۱۳۴۰، هـ ۷۴۰،
ابن بطوطه		م ۱۳۵۵، هـ ۷۵۰،
حافظ ابرو		م ۱۴۱۷، هـ ۸۲۰،
شرف‌الدین‌علی یزدی		م ۱۴۲۵، هـ۸۲۸،

میرخواند(۶جیلدی‌میرخواند هـ۹۰۳ ده یازدی، جیلد ۷ نی اونون قیز نوه‌سی خواند میر ۹۲۹دا یازدی و جیلد ۸-۹-۱۰و رضا قولوخان هدایت ۱۲۷۰ ده یازدی (ایندیلیکده ۱۰ جیلد اصلی روضه الصفا ۱۵ جیلدده چاپ اولوبدور ،

	روضه الصفا (۱۰ جیلد)	م ، هـ ۹۰۳، ۹۲۹، ۱۲۷۰،
خواندمیر	حبیب السیر(۴ جیلد)	م ، هـ ۹۲۷-۹۳۰،
جهان‌نما		م ۱۶۰۰، هـ ۱۰۱۰،

ایوالغازی	شجره التراکمه	م ١٦٠٤، هـ ١٠١٤،
زرتشت(فرانسه‌لی انکتیک دوْپرون anquetil duperon بوُ کتابی، هیند موبدلری نین سؤیله دیکللریندن کتابت ائدیبدیر)		
	اوستا əvista	م ١٧٧١، هـ ،
نسیمی		(دوغوم: م ١٣٦٩شاماخی، اؤلوم: ١٤١٧ حلب)، هـ ،
ختایی(شاه اسماعیل)(دوغوم: م ١٤٨٧/٧/٢٣- اردبیل، اؤلوم: ١٥٢٤/٦/٢٣ سراب، منقوتای، اردبیل)، هـ ،		
سیدابوالقاسیم‌نباتی	دیوان	(دوغوم: م ١٨١٢ اوّشتیبین، اؤلوم: ١٨٧٣ اوّشتیبین)، هـ
سنگلاخ		م ، هـ ،
تاورنیه	سفرنامه	م ، هـ ،
محمدحسنخان‌اعتمادالسلطنه	مرآت البلدان	م ، هـ ،
لسترنج	جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی	م ، هـ ،

ت..t [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین دؤردونجو و تورک لاتین الفباسی‌نین بیرمی یئددینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو وتیتره شیم‌سیز حرف سایبلیر (فا:چهارمین حرف بی صدای ترکی آذربایجانی).

تا (ته، دا، ده)..ta (tə, da, də) [باخ] دا.

تا..ta [ادات، فا] تورکجه ده تک/دک آنلامینا یاخین بیر سؤز، بیر شئیین باشلاندیغی حدّینی و آماجینی بیلدیرین بیرسؤز " تا یوْرولمویوبسان اوْخو: یورولمویانادک اوْخو؟، اوْنو تا ساعات اوْچه قدر گؤزله دیم: اوْچه دک اوْنو گؤزله دیم؟" (فا:تا).

تاب..tab [آد] تاو، طاقت، گوْج، قوّت، طاقت (فا:تاب). **strength** {باخ: تاو، بوکلمه فارسجادا ایشلک دیر}.

تاب..tab [اؤزل‌آد] تاو: بیجار دا چای آدی.

تاب ائله‌مک .. tab eləmək [تاثیرسیزائیلم] دؤزمک، داوام وطاقت ائتمک (فا:تاب آوردن).

تاب گتیرمک .. tab gətirmək [تاثیرسیزائیلم] دؤزمک، داوام وطاقت ائتمک (فا:تاب آوردن).

تاب گتیرمه‌مک .. tab gətirməmək [تاثیرسیزائیلم] دؤزه بیلمه‌مک، داوام وطاقت ائده‌مه‌مک (فا:تاب‌نیاوردن).

تاب وُ توان..tab u təvan [آد] تاو، طاقت، گوْج، قوّت(فا:~). **strength**

تابا..taba [آد] تیخاج **cork** {بو کلمه ایتالیانجادا تیخاج معناسیندادیر و تورکجه ده ایشله‌نیر، بوکلمه‌نین تپمک سؤزوندن آلینماسی چوخ مُناسب گؤرونور}.

تاب‌ائتمک..tab etmək [تاثیرسیزائیلم] دؤزمک، داوام گتیرمک (فا:تاب آوردن).

تاپار..tabar [آد] ۱-تاپان، تاپینان ۲-ووُران، دؤیَن، دؤیوشچور.

تاپاروُ..tabaru [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:تاپار؛ قازاق خانلیْغی دؤنَمی بگ و کوْموتانر.

تاپاساران..tabasaran [آد] قافقازلاردا(داغیستان) کیچیک‌خاللق-آدی(فا:~).

تاپاشیر..tabaşır [آد، عربجه] آغ آهک و گچ.

تاپاغاپاغ..tabağabağ [اؤزل‌آد] باخ: خوی.

تاپاق..tabaq [ع‹طبق›] دایاز و گئنیش قاب (فا:طبق) **large tray**

تاپاق داغ..tabaq dağ [اؤزل‌آد] مرند ده داغ آدی.

تاپاق لانماق..tabaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] تاپاق کیمی اثنلی و یاستی حالا گلمک" باهاردا گوْللر آچیلیب تاپاق لانیرلار".

تاپاقجا..tabaqca [آد] بالاجا تاپاق.

تاپاقچی..tabaqçı [آد] تاپاقدا شئی گزدیریب ساتان، تاپاق دؤزَلدن.

تاپاقلی..tabaqlı [اؤزل‌آد] بوْستان آباد دا کند آدی.

تاپالاماق..tabalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] قیْناماق، آییلاماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاپان..taban [آد] ۱-تاپان، تاپینان. ۲-اساس، باخ:دابان ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) آلتای تؤرکلری بَلتیر اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای تؤرکلری بَلتیر بوْی‌لاریندیر[۸۱-۱۵۸]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاپان‌باتوُر..tabanbatur [تاریخی‌اؤزل‌آد] تیموُرگوْرخان'ین اوْردوباشی - لاریندان[۷].

تاپانلو..tabanlu [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوْزیلده، دیاربکرحلب بؤلگه سینده، بوْز اوُلوس تؤرکلریندن بیر بوْی آدی[۸۵].

تاپای..tabay [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:توْپ+ آی؛ قازاق خانلیْغی، بگ‌لریندنر.

تاب‌توتابیلمه‌مک..tab tutabilməmək [تاثیرسیزائیلم] تاب گتیرمه‌مک (گیتره‌مه‌مک).

تاب‌دان دوْشمک..tabdan düşmək [تاثیرسیزائیلم] طاقتدن گوجدن دوْشمک.

تاب‌سیز..tabsız [صفت] تابی اولمایان (فا:بی تاب). **impatient**

تابسیزلاشماق..tabsızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تاب گتیرمه‌مک، دؤزمه‌مک(فا:بی‌تاب‌شدن)

تابع..tabe [صفت، ع] باغیملی، اوُیروقلو (فا:~). **function**

تابعیت..tabeiyət [آد، عربجه] ۱-باغلی‌لیق، اوُیروقلوق، باغیم‌لی‌لیق، ۲-بیر اؤلکه‌یه تابع اولما. **citizenship** (فا:~).

تاب‌قالماماق..tab qalmamaq [تاثیرسیز ائیلم] طاقتدن گوجدن دوْشمک.

تابقی..tabqı [اؤزل‌آد] وجدان[۷].

تابلاشماق..tablaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تاب گتیرمک، دؤزه بیلمک.

تابلاق..tablaq [آد] موافقت، رضا. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تابلاماق..tablamaq [تاثیرسیزائیلم] تاب گتیرمک، دؤزه بیلمک.

تابلئت..tablet [آد] ۱-قُرص، حب. ۲-اسکی مدنیت لردن قالمیش اوستو یازیلی کرپیچ و یا گیل پارچاسی، یازیلی کرپیچ.

تابلوْ..tablo [آد] بیریازی ویا گؤرونتونو هامی یا بیلدیرمک اوْچون یارارلانان بالاجا تاختا و مقوا (فا:تابلو). **signboard** {فر‹ سوُمرجه ‹تابولا›: لؤوحه، تابلو، جدول؛ باخ: تپمک}.

تابلی..tablı [صفت] دؤزوملو، دایانیقلی، داوام گتیرن (فا:طاقت دار).

tabliyə..تابلیه [آد، فرانسیزجا] کؤپرولرده دایاق‌لارین اؤستونده‌اوْتوران بؤلوم.

tabu..تابوُ [آد] ۱- قوُتسانمیش، قوُتلو یاپیْلمیش، تاپیْناجاق دوُروما گتیریلمیش، قوتسال ساییلان اینسان، حئیوان و شئی لره توخونولماسینی و یا استفاده اوْلونماسینی یاساقلایان و ترسینه عمل ائتدیگینده ضرر گؤره‌بیله‌جگینه اینانان دینی اینانج. ۲-قوتسال ساییلاراق قوْرونان (نسنه، کلمه، داورانیش) (فا:~) taboo {بو کلمه فرانسیزجا "tabou" سؤزجوغونون کؤکودور، فرانسیزلار بوُ کلمه‌نین پولینئزیا دیلیندن آلینما سینی سانیرلار، حال بوکی تورکجه‌ده تابقو سؤزو اسکی کلمه‌لردن ساییلیر[۵۴]}.

tabut..تابوُت [عربجه] اؤلونو داشیماغا یارایان صاندیق، تابیت. coffin

tabur..تابوُر [آد] دسته، ٤ بؤلوکلو بیر دسته (فا:فوْج). {تاپماق› تاپ+وُر: ٤٠ نفردن چوخ اولان دسته[٦]؛ باخ: تاپماق}.

taburcu..تابوُرجو [آد،] خسته خانادان چیخماسی قرارلاشدیریلمیش (خسته) (فا:ترخیص شده). {باخ: تاپماق}.

tabuzlamaq..تابوُزلاماق [تاثیرلی ائیلم] تابیْزماق: بیلمه‌جه سؤیله‌مک و سوْرماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

tabuq..تابوُق [آد] ۱-سجده (فا:سجده). ۲-تابو ۳-عنایت، یاردیْم، خدمت. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: تاپینماق}.

tabulaşmaq..تابوُلاشماق [تاثیرسیزائیلم] تابوحالینا گلمک(فا:تابوشدن

tabun..تابون [تاریخی اؤزل‌آد] تابیْن: ۱-تاپیْن، عبادت. ۲-قازاقلارین، کیچییؤز بؤلوگو، یئددی اوُروغ اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان ۳-باشقوُردواوْیماقلاریندان[۷]. قازاق-کیچییؤز-یئدی اوُروُغ بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱]. ٤-اوْدْون ساخلاندیغی چوُخور[۲۲٤].

tabunay..تابوُنای [اؤزل‌آد] باخ:تابین+ آی(تاریخی اؤزل‌آد) باشقوُرد اوْیماقلاریندان[۷]. قازاق-کیچییؤز-بایوْغلوُ-آدای بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

tabı (tab) qalmamaq..تابی (تاب) قالماماق [تاثیرسیزائیلم] گوجدن دؤشمک.

tabı kəsilmək..تابی کسیلمک [تاثیرسیز ائیلم] تابدان دؤشمک.

gəlməmək..تابی گلمه‌مک [تاثیرسیز ائیلم] تابدان دؤشمک.

tabın..تابیْن [تاریخی اؤزل‌آد] باخ: تابون.

tabıt..تابیت [باخ] تابوت. coffin

tabızmaq..تابیْزماق [تاثیرلی ائیلم] تابوُزلاماق: بیلمه‌جه سؤیله‌مک و سوْرماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

tabiyə..تابییه [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی {تاپ+ییه}.

tap..تاپ [صفت] ۱-تایید، تصدیق. ۲-یوخاری و اؤست سَویه ده اولان ۳-(آ)دیلَک، ایستک، اوُمود، یاردیْم و بوُنلاری ایچینه آلان بکلَنتی‌لرله دوْلو اینانج[۷]. (فا:تاپ). top {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تاپ› یئتر، کافی؛ بوکلمه عینا اورخون داش یازیتلارینداادا گلیب و هامی‌سیندا تائید وتصویب معنی‌سی وئریر همچینین تاپلاق تایید، و تاپلاماق موافقت و تایید ائتمکدیر، بوکلمه ایندی بیر سیرا کلمه‌لرده گؤرسه‌نیر: تاپشیرماق (توصیه ائتمک) و تاپماق (بیر شئیه یئتیرمک و آیری آنلامدا بیر موافقته و تاییده یئتیشمک) و تاپینماق (عبادت ائتمک، بیر وارلیغا اؤز تایید و بیعتینی یئتیرمک)، سومئرلرده تپمک سؤزوندن آلیناراق کرپیچ‌لرده یازی یازانا تپیر دئییلیردی و بو بیر نوع تایید ائتمک آنلامیندادیر؛ بوکلمه عینا انگلیزجه ده ایشله‌نیر (top)، بعضا بو کلمه‌نی اسکی اینگیلزجه‌یه باغلاییرلار البته لاتینجه و یا آیری آوروپا دیللرینه عاید اولماغینی اشاره ائتمه ییرلر بو اوزدن اینگلیزجه ده آلینما اولماسی مُناسب گؤرونور}.

tap..تاپ [سس تق] دؤشن بیر شئیدن چیخان سس،

tap bəlgə..تاپ بلگه [آد] تصویب نامه decree

tap taza..تاپ تازا [صفت] چوخ تازا، یئنی (فا:تر و تازه).

tapar..تاپار [آ] قیپچاق خانلاریندا اینا اؤز‌ون ایلک اوْغلو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

tapar..تاپار [اؤزل‌آد] تاپان، سئوَن، اوُمان[۷]" تاپارلوُ:موُتلو، صوْفو".

tapağ..تاپاغ [اؤزل‌آد] ۱-تاپما، تاپیْنما، سایقی ۲-گؤرَو، ایش[۷].

tapala..تاپالا [آد] گیرده و یاستی شئیلر اوچون سؤیله‌نیر، "گونه باخان تاپالاسی، تزک تاپالاسی= یاپیا" (فا:تپاله). cow-dung {تپمک+ه+له› تپه‌له‌مک› تاپالاماق› تاپالا+ق› تاپالا}.

tapan..تاپان [آد] سوّرولموش‌وشوخوملانمیش یئرین کسسک‌لرینی ازیب صاف ائتمک اوْچون یارارلانیلان آراج، آسفالتی ویا بوُجور شئیلری هامارلاماق و صافلاماق اوچون اوْرتاسینا ووُرولموش قالین تاختا پارچاسیندان عبارت‌آلت، دؤیج (فا:غلتک). roller {باخ:ساپان، تپمک، دیواندا تابانلاماق آیاقلا وورماق شکلینده معنالانیبدیر}.

tapança..تاپانچا [آد] ۱-جیبده و بئلده داشینان و تک ال ایله ایشله‌نیلن اودلو یاراق، روُوُلوئر revolver ۲-بوْیاجی‌لیقدا بوْیا فیشقیرماق اوْچون ایشله‌نن بیر آلت (فا:تپانچه) {باخ: تپمک}.

tapança kimi açılmaq..تاپانچا کیمی آچیلماق [تاثیرسیزائیلم] هیرسله‌نیب اؤزوندن چیخماق.

tapançalı..تاپانچالی [صفت] تاپانچاسی اوْلان.

تاپانلاما..tapanlama [آد] تاپانلا تارازلاما (فا:غلطک زنی).

تاپانلاماق..tapanlamaq [تاثیرلی ائیلم] تارلانی تاپانلا تارازلاماق (فا:غلطک زدن).

تاپاتاپ..tapbatap [سس تق] تاپاتوپ: بیربیرینه توخونان شئیلردن چیخان سس. " تاپاتاپلا: سس کؤی له"

تاپاتوُپ..tapbatup [سس تق] تاپاتاپ: بیربیرینه توخونان شئیلردن چیخان سس. " تاپاتاپلا: سس کؤی له"

تاپاجا..tapbaca [باخ] تاپماجا.

تاپپیرداماق..tappırdamaq [باخ] تاپپیلداماق.

تاپپیلتی..tappıltı [آد] آیاق سسینی آندیران بیر سس، آیاغین یئره چوخ دَیمه‌سی سونوجو چیخان سس(فا:صدای تاپ).

تاپپیلداتماق..tappıldatmaq [تاثیرسیزائیلم] تاپپیلتی سسی چیخارماق (فا:صدای تاپ توُپ در آوردن).

تاپپیلداماق..tappıldamaq [تاثیرسیزائیلم] تاپپیلتی‌سسی-چیخماق(فا:تاپ توپ کردن).

تاپ‌تاپ..taptap [باخ] تاپ ۲.

تاپتاپان بوُلاغی..taptapan bulağı [اؤزل‌آد] باخ: آذرشهر.

تاپ‌تازا..taptaza [صفت] ۱-چوخ تازا. ۲-(ظ) تازا اولاراق.

تاپتاماق..taptamaq [باخ] تاپداماق.

تاپ‌توُپ..taptup [باخ] تاپ ۲.

تاپجان..tapcan [آد] چارپایا، اوّستونه چیخاراق اوّزوم سالخیم لارینی درمگه یارایان اوّچ آیاقلی میز. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاپداق..tapdaq [آد] اوّستونده چوخ گزمکدن و تاپدالانماقدان برکیمیش یئر، تاپدالانمیش (فا:کوبیده شده). pounded.

تاپداق..tapdaq [اؤزل‌آد] اوُرمو گؤلو آدالاریندان بیری.

تاپداق‌اوْلماق..tapdaq olmaq [بل، س] تاپدالانماق، آیاق لانماق، تاپدالانمیش وضعیته گلمک (فا:کوفته شدن). to be trampled

تاپدالاماق..tapdalamaq [تاثیرلی ائیلم] آیاقلا باسدالاماق (فا:کوفتن). to trample

تاپدالانماق..tapdalanmaq [بلسیز ائیلم] آیاقلا باسدالانماق (فا:کوفته شدن).

تاپدالانمیش..tapdalanmış [صفت] آیاق لانمیش (فا:کوبیده). pounded

تاپداماق..tapdamaq [تاثیرلی ائیلم] آیاق لاماق، آیاغ ایله باسدالاماق (فا:کوفتن) to pound{تپمک›تپه‌مک›تاپتاماق› تاپداماق}.

تاپدانماق..tapdanmaq [باخ] تاپدالانماق (فا:کوفته شدن).

تاپدوُ..tapdu [اؤزل‌آد] باخ: تاپدیق[۷].

تاپدوُق..tapduq [اؤزل‌آد] باخ: تاپدیق[۷].

تاپدوُق‌اَمره..tapduq əmrə [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلولار دؤنَمی بَکتاشی بابالاریندان[۷].

تاپدیرماق..tapdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] تاپماغا مجبور ائتمک، تاپماق ایشینی گؤردوْرمک (فا:فس پیدا کردن). t~ to find

تاپدیق..tapdıq [آد] ۱-اوُزون سوّره اوُشاغی اوْلمایانلارین، اوْلدوُغوندا وئردیکلری آدلاردان ۲-سایقیْدَیر ۳-عبادت، تاپیْنما ٤-گؤزلنمه‌دن تاپیلان، اله گئچیریلن شئی (فا:یافته)found

تاپزوق..tapzuq [آد] بیلمه‌جه. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاپشیرما..tapşırma [آد] تاپشیرماق‌ایشی(فا:سفارش) recommendation

تاپشیرماق..tapşırmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینه حواله ائتمک، توصیه ائتمک، بیرینه اعتبار ائتمک وبیرشئیی بیرینه بوراخماق (فا:سپردن) to deposit {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تاپچورماق›، سن، باخ:تاپ}.

تاپشیرمالار..tapşırmalar [آد] سفارش لر (فا:سفارشات). orders

تاپشیری..tapşırı [آد] تاپشیریلمیش شئی (فا:تکلیف).

تاپشیریق..tapşırıq [آد] تاپشیریلمیش شئی (فا:تکلیف).

تاپشیریق بلگه..tapşırıq bəlgə [آد] توصیه نامه، سفارشنامه (فا:سفارشنامه). letter of recommendation

تاپشیریق‌لار..tapşırıqlar [آد] تکلیف‌لر، سفارش‌لر(فا:سفارشات). orders

تاپشیریلماق..tapşırılmaq [بل، سن] تاپشیرماق ایش گؤرولمک (فا:سفارش شدن). to order

تاپشیریلمیش..tapşırılmış [صفت] تاپشیری‌لی (فا:سفارشی). ordered

تاپشیری‌لی..tapşırılı [صفت] سفارشی (فا:سفارشی). ordered.

تاپغاج..tapğaç [اؤزل‌آد] ۱-اوُلو و سایقیدَیر معناسیندادیر[٥٤]. ۲-(ت) بؤیوک‌و محتشم تیکینتی ۳-اینسان‌آدی: ~ئیکه (اوُیغور خاقانی)، ~خاقان(گؤی‌تؤرک خاقانی)[۷]{باخ: تاپ+غیج}.

تاپغاچ‌لار..tapğaçlar [اؤزل‌آد] تاپغاچ حکومتی هوُنلارین اوُزانتی سی سایلیر، تاپغاچ دؤولتی نین قوُروجوسو شاموْخان اولاراق، حاکمیت دؤنمی م۳۸٦-۵۵۷ ایللرده اوْلوبدور، تاپغاچ‌لار ٤جو یوّزیلده چین‌ین قوزئیی، ایچ‌موغولوستان و شرق تورکوستاندا باغیم‌سیز حکومت قوردولار بیر دؤنم چینی اَله گئچیردیلر، " تایوو" تاپغاچ‌لارین بؤیوک امپراتورو، جوُوان جوُوان‌لاری (م٤٣٦) و هونلاری (م٤٣٩) مغلوب ائتدی، تاپغاچلار بودا مذهبی‌نی قبول ائده‌رک تدریجا چینلی‌لشدیلر، بوُلار م٥٣٤ده غرب‌و شرق تاپغاچلارا

بؤلونه‌رک(م۵۵۰)تدریجا یئرلرینی چینلی‌لره وئردیلر، تاپغاچ سؤزو اسکی‌بیرتؤرک‌ائلینه باغلی اولاراق حُرمتلی، اولو، تاپینجی معناسینی افاده ائدیر، چینلی‌لر بولارا "توبا، توپا" دئمیشلر، بو ائل چینده نقاشلیق و هیکل‌تراشلیق صنعتی‌نی بؤیوک اؤلچوده یاییم-لامیشدیلار، چین‌ده یوُن کانگ‌ماغاراسی (شانسی‌ایالتی، م۴۵۳ده)، و "لوُنگ"ماغارا سینین (هونان ایالتی، م۸-۵جی یوزیل) اَل قازمالاری و نقّاشلیق‌لاری بو ائلین شاه‌اثرلریندندیر {باخ:هونلار}.

تاپغاچیوُداسی..tapğaç yudası [آد] یاپراغی‌درمان‌اؤچون‌ایشله‌نن بیر آغاج. {، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاپقوُر..tapqur [آد] تابوُر، دسته، توپلوُلوق، قافله، باخ: تابور.

تاپقی..tapqı [آد] ۱-تاپینتی، ۲-وُجدان.

تاپقیر..tapqır [آد] ۱-آت یهرینین قارین آلتیندان گئچیریلن قاییشی (فا:چرم‌زین).۲-آیاق‌آلتیندا قالیْب قاتیلاشان توپراق(دج).

تاپقینتی..tapqıntı [آد] تاپقی: ۱-تاپینتی، ۲-وُجدان.

تاپلاق..taplaq [آد]. تایید، موافقت، رضا، قبول (فا:تایید). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاپلاما..taplama [آد] تایید و موافقت ائتمه، قبول ائتمه (فا:تصویب).

تاپلاماق..taplamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تایید و موافقت ائتمک، قبول ائتمک (فا:تصویب کردن). Approval {، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ:تاپ}.

تاپما..tapma [آد] بیرشئیین یئرینی آختاریب بیلمه (فا:یافته).

تاپماجا..tapmaca [آد، باخ:تاپماق] ۱-بیلمه‌جه، آذربایجان فولکولوروندا بیلگی لندیرمک اوچون بوجور شعرلر دوزه‌لیر، مصرع‌لر قورولوشجا مُختلف هجادان تشکیل تاپیر، اؤرنک " آلتی داشدی‌داش‌دَییل. اوستو داشدی داش دییل. حئیوان کیمی اوتلاییر. حئیوانا یولداش دییل، جاواب: توسباغا"[۷۳،۷٤]. ۲-(مج)اؤستو اؤرتولو بیرسؤزله بیرآماجی آنلاتان سؤزلر، آیدین اولمایان، معماّ (فا:چیستان). puzzle

تاپماجالاما..tapmacalama [آد] تاپماجا دئمه، (فا:چیستان گویی).

تاپماجالاماق..tapmacalamaq [تاثیرسیزائیلم] تاپماجا دئمک، اؤستو اؤرتولو سؤزلرله بیر شئیی آنلاتماق (فا:چیستان گفتن).

تاپماجالی..tapmacalı [صفت] تاپماجاسی اولان سؤز، اؤستو اؤرتولو.

تاپماق..tapmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-یئرینی‌بیلمک، آختاریب بیلمک (فا: پیدا کردن). to find ۲-تانری‌دئیه تانیماق، قوُللوق ائتمک. ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دوزَلدیر" سؤز تاپماق، ماجال تاپماق، نُقصان تاپماق، یولْ تاپماق". {سومرجه‌داب»؛ ت، سن:قوللوق ائتمک، آختاریب تاپماق، بولُوشوب گؤروشمک؛ بو کلمه‌تاپ‌سؤزونه‌باغلانیر، باخ:تاپ}.

تاپوُ..tapu [اؤزل‌آد] گؤی‌تورک‌خاقانی، موُکان‌ین‌اوغلو[٥٤].باخ:تابو، تاپوُق

تاپوُجو..tapucu [باخ: تاپماق] تاپوُقچو: تاپو ایشلریله اوُغراشان، تاپو مأمورو، قوللوقچو (فا:خدمتکار).

تاپوُق..tapuq [آد] ۱-بیر داشینماز مالین اؤستونده کی مولکیت حاقیقینی گؤسته‌رن بلگه، مالکیت سندی (فا:سند مالکیت). ۲-باخ: تابو، کوْر اینانج. ۳-تاپینما، دیلَک٤-خدمت

تاپوُقجو..tapuqcu [باخ: تاپماق] تاپوچو: تاپو ایشلریله اوُغراشان، تاپو مأمورو، قوللوقچو (فا:خدمتکار).

تاپوُن..tapun [آد] ۱-قوُتساما، عبادت۲-باشقوُرداوْیماق بگلریندن[۷].

تاپوُنموُش..tapunmuş [اؤزل‌آد] صوفو[۷].

تاپوْلار..tapolar [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا بیر تپه آدی[۲٤۰].

تاپولاماق..tapulamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاپو حالینا گتیرمک، موّلکیت‌لی ائتمک (فا:سند دار نمودن).

تاپولو..tapulu [صفت] تاپوسو اولان (فا:سند دار).

تاپی..tapı [آد] ۱-تاپینیلان شئی (فا:معبود). ۲-تاپیلان، اختراع.

تاپیجی..tapıcı [آد] کاشف (فا:مکتشف). discoverer

تاپیر..tapır [آد، دی، برزیل یئرلیلر دیلیندن] تک بارماقلی امجک‌لی، امریکا و آسیا ایستی بولگه‌لرینده یاشایان، گئجه‌لر گزه‌رک کؤک وگنج بیتگی‌لرله بسله‌نن، قیسا خورتوملو بیر بورنو اولان وایکی مئتر اوُزونلوغوندا بیر حئیوان (فا:حئیوانی بومی در امریکای لاتین). tapirus

تاپیرتی..tapırtı [آد] تاپ تاپ سسی، تاپیرداما سسی.

تاپیرداماق..tapırdamaq [تاثیرسیزائیلم] تاپ‌تاپ‌سسی چیخارماق.

تاپیش..tapış [آد] ۱-تاپماق ایشی ویا بیچیمی (فا:یافته). ۲-الاهه.

تاپیشما..tapışma [آد] تاپیشماق ایشی.

تاپیشماق..tapışmaq [قا، سن] بیربیرینی تاپماق، بیربیرایله گؤروشمک، (فا:همدیگررا پیدا کردن). to meet each other

تاپیق..tapıq [آد] تاپی، تاپینیلان شئی (فا:معبود).

تاپیلاماق..tapılamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاپیْقلاماق تاپیق حالینا گتیرمک.

تاپیق لاماق..tapıqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاپیْلاماق:تاپیق‌حالینا گتیرمک.

تاپیلماق..tapılmaq [بلسیز ائیلم] تاپماق ایشی گؤرولمک (فا:یافته شدن). to be found {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر «تاپوُلماق»، سن: اله گتیرمک}.

تاپیلمیش..tapılmış [صفت] کشف اولونموش (فا:مکشوف). revealed.

تاپیلیش..tapılış [آد] تاپیلان شئی (فا:یافته). found.

تاپینار..tapınar [آد] تاپینان: پرستش ائله‌ین، باخ:تاپینجی (فا:پرستنده).

تاپیناق..tapınaq [آد] تاپینمایئری، عبادت‌خانا، معبد place of worship

تاپینان..tapınan [آد] تاپینار: پرستش ائله‌ین، باخ:تاپینجی (فا:پرستنده).

تاپینتی..tapıntı [آد] تاپیلان شئی (فا:کشف). discovery ،found

تاپینج..tapınc [آد] تاپینما ایشی، تاپینما (فا:عبادت). blessing

تاپینجاق..tapıncaq [آد] ایلکل توْپلوملاردا دوْغا اوْستو گوّجو اوْلدوغونا اینانیلان جانلی ویا جانسیز نسنه، بوُت (فا:بت). fetis

تاپینجاق‌لیق..tapıncaqlıq [آد] تاپینما یئرینه عاید اولان fetisizm

تاپینجی..tapıncı [آد] ۱-ستایش ائدن" گونش‌تاپینجی: گونشه تاپینان؛ اوْداتاپینجی: اوْداتاپینان"، تورک دیلینده بو کلمه‌نی قوتسال، و سئومک سؤزونونده همان معنادا چوخ قوتسال مفهومدا اولمایان شئیلر اوّچون ایشله‌درلر(فا:ستایشگر). eulogist

تاپینما..tapınma [آد] تاپینج، عبادت، پرستیش (فا:نیایش). blessing

تاپینماق..tapınmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تانری یا وهر آیری شئیه سجده و ستایش ائتمک، خدمت ائتمک (فا:پرستش کردن). to worship ۲- بیرینی آشیری درجه ده سئومک، مفتون و والئه اوْلماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

تاپینمیش..tapınmış [آد] مسجود، صوفو worshipped

تاپینیش..tapınış [آد] تاپینماق‌ایشی‌ویا بیچیمی (فا:نیایش). blessing

تات..tat [آد] ۱-تورّک‌لرین اگه‌من اوْلدوغو یئرلرده یاشایان و آیری دیللرده قونوشان آداملارا وئریلن‌آد(فا:~). ۲-قاراخانلیلار فارس مسلمانلارا، اویغورلار شامانیستلره تات دئییردیلر، قافقازلاردا یهودی تورّکلره ده تات دئییلیردی، اوْرتا آسیادا تورّکمنلر، یئرلَشیک (کؤچَری اوْلمایان) اکینچی لره تات دئییردیلر[۱۲]. ۳-اوُزاق، اوُزاق یئر، اوْزگه، یادلاشمیش[۷] ٤-قیْلیچ پاسی، پاسلی قیْلیچ[۷]. ٦-باخ: داد[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، دده؛ تات سؤزوندن - دوْزه‌لن بیر سیرا سؤزلر:"تاجیک (تات+جیق› تاتجیک› تاجیک) › تاجی› تازی"}.

تات..tat [اوْزل‌آد] زنجان (~گئچی)، سالماس؛ هئریس(~گونئی)ده داغ آدی. ماهنشان، ماکی (~کندی)، اهر(~لار) ده کند آدی.

تاتا..tata [آد] تادا: اوْن آددیمدان گؤرولە بیلینن یئر پارچاسی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاتار..tatar [اوْزل‌آد] ۱-تاتارستان و روسیه فئدراسیونون دَییشیک یئرلرینده یاشایان بیرتوّرک خالقی ۲-گوْی تورک زامانی تاتارلار اوْتوز طایفادان تشکیل تاپیردی و اولاردان اوْتوزتاتار شکلینده آد آپاریلیبدیر، اوْ دوْنم توُلا، اوْنون onon و کرولن اطرافیندا یاشاییردیلار سوْنرالار بوُ بؤلگه‌لر موُغوللارین یئرلَشیم یئرلری اوْلدو، تاتار و موغول آدلاریندا بنزرلیک چوْخراقدیر. ۳-آلتای، قوُمادی اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان.

تاتار..tatar [آد] ۱-اوُزاقدا قالمیش، اوُزاقدا یاشایان، چاپیْرلیق، مَراع، ۲-پوْستا سوّروجوسو[۷]. {باخ: تات/ دارتماق}.

تاتار..tatar3 [اوْزل‌آد] ماکی دا داغ و کند آدی؛ گنبد، بجنورد و قئیدار دا کند آدی.سالیان'دا (سمحلّه) کند آدی[۲٤۰].

تاتار .. Tatar [اوْزل آد] آلتای توّرکلری کوُماندی بوْی‌لاریندانديرلر[۱۵۸-۸۱].

تاتار–..-tatar [اوْزل‌آد] تاتار سؤزیله دوّزه‌لن‌اینسان‌آدلاری: تاتارخان، تاتاربگ، تاتاربای، تاتارالپ، تاتارای،

تاتاربؤره‌یی..Tatarbörəyi [آد] پؤشلنمیش یوُفقا و آچیلمیش خمیر ایچینه قیمه قویاراق و اوْزونه قیزدیریلمیش یاغ گزدیره‌رک حاضرلانان بیر یئمک.

تاتارجا..tatarca [ظرف] تاتار تورکجه‌سی (فا:تاتاری). tatar turkish

تاتارخان..tatarxan [تاریخی اوْزل‌آد] ۱-آلْینجا خان'ین اوْغوللاریندان. اوْغوز خاقان'ین توْرونلاریندان ۲-بابوُر خان دؤنَمی بیر بگ[۷].

تاتارشوْرباسی..tatarşorbası [آد] اوُنو آزجا قوْوروروب، سوْغان، یئرآلما و بامادور کیمی شئیلر آرتیراراق حاضرلانان بیر نوع یئمک.

تاتارعلیلو..tatarəlilu [اوْزل‌آد] م۱٦جی یوّزیلده، آنادولو- اوّسکودره بؤلگه‌سینده، یابانارَی‌توّرکلریندن‌بیربوْی آدی[۸۵].

تاتارقان یوْخمَز..tatarqan yoxməz [آد] گنبد ده کند آدی.

تاتارلاشماق..tatarlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تاتارکیمی اوْلماق (فا:مثل تاتار)

تاتاری..tatarı [آد] بیر نوع قامچی، قیرمانج (فا: نوعی شلاق).

تاتاش..tataş [اوْزل‌آد] باخ: داداش ۱-یاخین دوْست، آرخاداش ۲-اوُزاقدا قالمیش، عینی اوُزاقلیْغی پایلاشان[۷].

تاتاوُ..tatau [اوْزل‌آد] تاتائوُ: مهاباد، بوکان، قوشاچای و اوُرمو گؤلو بؤلگه سینده بیر چای آدی(b۱٦۳، ۳/ -s۰,۰۷۰)، ایللیک سوُ مقداری داشبند ایستگاهیندا ۱۷و زنجیرآباد دا ۷,٤۷ مترمکعب هرثانیه ده اوْلچولوب (قو: سیمینه رود).

تاتای..tatay [تاریخی اؤزل‌آد] تات+ آی؛ قیْرقیزلارین اوْیماق بگلریندن[۷].

تاتبگ..tatbəy [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تات+ بگ[۷].

تاتَری..tatəri [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تات+ اَری[۷].

تاتلاماق..tatlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] فارس و فارسلی سایماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاتلوُ..tatlu [اؤزل‌آد] اوُلو یؤروک تورکمن‌لردن بیر بوْی آدی[۸۵]. قازاخ‌دا یئر آدی[۲٤۰].

تاتلی..tatlı [باخ] دادلی، خوْشا گئدَن، سئویملی، جانا یاخین.

تاتوُ..tatu [اؤزل‌آد] ۱-باریْش، صُلح ۲-اوُزاق گؤرؤشلو ۳-باخیجی، ائییتیجی ٤-دادلی، ۵-یارادیلیش، فطرت[۷]. ٦- سوْیو ایی اوْلمایان آت(قایناق: محاکمه اللغتین)[۱۳۵]

تاتو تونْقا..tatu tonqa [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخان اوْغوللارینیْن آتابگی و ائییتمَنی[۷].

تاتوُخاقان..tatuxaqan [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌تؤرک خاقانی آپا خاقان'ین قارداشی[۷].

تاتوُش..tatuş [اؤزل‌آد] پئچه‌نک‌لرین بیر باشبوُغو(م۱۱جی‌قرن)[٥٤].

تاتوُلا..tatula [هیند دیللرینden، آ، بیتگی] بادیمجان سوولاردان، چیچه‌یی آغ مور، میوه‌سی تیکانلی و زهیرلی بیر بیتگی، دلی بنگ، داتوره (فا:تاتوره).

تاتیْر..tatır [اؤزل‌آد] چاییْرلیق، اوْتلاق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تاتیرئر›قیْراچ یئر}.

تاتیْرقا..tatırqa [آد] تیرشه دئییلن سپی‌لنمیش و دبّاغ‌لانمیش دری. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاتیان..tatyan [اؤزل‌آد] تاتیْیان: دده‌قوْرقود بوْی‌لاریندا بیر یئر وقالا آدی. ماسالل‌ی‌دا چای آدی[۲٤۰].

تأثّر..təssür [آد، عربجه] بوراخیلان‌ایز اضطراب وهر حسّ(فا:~).

تأثّرات..təssürat [آد، عربجه] بیر شئیین آیری شئیه بوراخدیغی ایزلر (فا:~).

تأثیر..təsir [آد، عربجه] ایز، اثر، ائتگی (فا:~).

تأثیر..təsir [یازار] میرزامحسن تبریزی، آتاآناسی تبریزلی اوْلاراق اصفهاندا دوْغولوب بوْیاباشا گلمیشدیر، صائب تبریزلی ایله دوْست اوْلاراق، اوْندان ٤٤۷ تؤرکجه شعر و غزل قالیبدیر "رُخسارین اوْل یئرده، دخی گوْل نه اوْچوندور. باش ووُردو خطون، سبزه و سوْنبول نه اوْچوندور."[۱۱۷، ۲۸، ۱٤۱].

تأثیرائدیجی..təsir edici [آد] ائتگی‌له ییجی (فا:مؤثر).

تأثیرسیز..təsirsiz [صفت] ائتگی‌سیز (فا:غیرمؤثر).

تأثیرسیز فعل..təsirsiz feil [آد، دیل‌بیلیمی] واسطه‌سیز تاماملیق طلب ائدن فعل، لازیم فعل، ائتگی‌سیز فعل "یوُبانماق، یانماق، گئتمک" (فا:فعل لازم). Intransitive verb

تأثیرلی..təsirli [صفت] ائتگی‌لی (فا:مؤثر).

تأثیرلی فعل..təsirli feil [آد، دیل‌بیلیمی] واسطه‌لی تاماملیق طلب ائدن فعل، مُتعدّی فعل، ائتگی‌لی فعل "اوْخوماق، یازماق، قایيرماق" (فا:فعل متعدی). transitive verb

تأثیرلیک..təsirlik [آد] تأثیری اولما، ائتگی‌له‌مه.

تأثیرلیک‌حال..təsirlik hal [آد] ائتگیلیک‌حال، آدلارین "کیمی، نَیی" سوْرو لاریناجاواب وئرن حاللاری" کتابی، قاپی‌نی" (فا:مفعول به).

تاج..tac [آ،فا] ۱-گئچمیشده خاقان و شاهلارین باشلارینا قویدوخلاری بزکلی بؤرک، ایندیکی زاماندا گلینلرین و یا اؤزل مراسیملرده افرادین باشلارینا قویدوقلاری سوسلو بؤرکلر. ۲-(مج)هر بیر حئیوان ویا بیر شئیین باشیندا اوْلان گؤزل ویا پارلاق گؤرونتو. ۳-چیچک‌لرده ائشیک طرفدن ایکینجی حلقه ده اوْلان یاپراقلار (فا:تاج). crown {تاج تورکجه‌ده‌داش کلمه‌سیله بیر سؤیله‌نیش‌ده ایشله‌نیر، اؤرنک اوچون کندآدی(داش خاتون، تاج خاتون) و بیلیریک کی اسکی چاغلاردا تاجدَیرلی داشلارلا دؤزه‌لیردی، بو اؤزدن بو کلمه‌لرین کؤکداش اولماسی دوزگون گؤرونور}.

تاج‌التواریخ..tacuttəvarix [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوزیل یازیلان تورکجه تاریخ کتابی.

تاج الدین..tacəddin [اؤزل‌آد] تبریز و سوُلدوز دا کند آدی.

تاج‌الدین‌احمدتبریزی..tacəddın əhməd təbrizi [یازار] هـ ۷-۸جی یوّزیل‌ده یاشایاراق توّرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱٤۱].

تاجانماق..tacakmaq [س] احتراز ائتمک، چکینمک (فا: خودداری کردن) {قایناق: حسن م.جعفرزاده}.

تاججیق..taccıq [آد] گولون آیری ویا بیتیشیک لچک‌لردن اولان بؤلومو (فا:تاج گل کوچک).

تاجچیچگی..tacçiçəyi [آد، بیتگی] جین لاله‌سی (فا:نوعی گل).

تاج‌خاتون..tacxatun [آد] تاجی‌اولان‌خاتون، سوْیلو، قیزآدی- (فا:نام‌دختر).

تاج‌خاتون..tac xatun [اؤزل‌آد] داش‌خاتون: خوی دا کند آدی.

تاجدار..tacdar [صفت] ۱-تاج‌لی. ۲-پادشاه، حُکمدار (فا:تاجدار).

تاجر..tacir [آد، عربجه] تجارتچی، تجارتله اوُغراشان، آل وئرچی (فا:تاجر). merchant

تاجرلیک..tacirlik [آد] تاجرین ایشی، تجارت ایشی (فا:تجارت).

تاجسیزلار..tacsızlar [آد، بیتگی] چیچکلرینده تاجی اولمایان بیتگیلر (فا:تیره‌ای از گیاهان). adonis flammea

تاجشَن..tacşən [اؤزل‌آد] تاجی اولان، سئوینجلی، قیزآدی- (فا:نام‌دختر).

تاجقویما..tacqoyma [آد] شاهلارین تخته اوتورماسی، گلینلرین باشلارینا سوسلو تاج تاخما مراسیمی(فا:تاج‌گذاری). coronation

تاجلانماق..taclanmaq [باخ] تاج قویماق.

تاجیاپراق..tacyapraq [آد، بیتگی] چیچکده تاج دوزَلدن یاپراقلارین هر بیری (فا:برگچه تشکیل دهنده تاج گل).

تاجیاپراقلی..tacyapraqlı [آد، بیتگی] تاج یاپراقی اولان بیتگی (فا:گیاهی).

تاجیار..tacyar [اؤزل‌آد] تاجی اولان یار، سویلو، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

تاجیک..tacık [اؤزل‌آد] باخ: تازی.

تاجیز..tacız [آد، عربجه] دیدیرگین‌ائتمه، جانینی‌سیخما، توخوشما(فا:اذیت

تأجیل..təcil [آد، عربجه] مُهلت وئرمه، دالی سالما (فا:~).

تاجینه قیشلاق..tacinə qışlaq [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی.

تاچا..taça [اؤزل‌آد] ۱-تاساری، قورُقو، پلان[۷]. ۲-اینسان‌آدی:~بگیم.

تاچام..taçam [اؤزل‌آد] تاساری، پلان، قورُقو، سئناریو(تاریخی اؤزل‌آد) گؤی تورکلر دؤنَمی بگلریندن و کورشاد'ین تورونو[۷].

تاخاناق..taxanaq [آد] ۱-آلاجاق بورج. ۲-ایلیشگی[۲].

تاخت..taxt [باخ] تخت.

تاختا..taxta [آد] ۱-آغاجلاردان کسیلمیش‌نازیک وائنلی پارچا لارین هر بیری. ۲-پارچا و بوجور شئیلرین بیریمی "اوچ تاختا پارچا" board {فا: تخت› تخته؛ روسجا: تاختا؛ یئر آدلاریندا داغلیق بؤلگه ده هامار یئر معناسیندادیر[۲۴۲-۳۸]}.

تاختا یونان..taxta yonan [آد] تاختالاری یوان آدام و آراج (فا:رنده- چوب).

تاختابند..taxtabənd [آ] تاختادان دؤزَلدیلمیش قورُغو ویا دؤشه‌مه.

تاختابیتی..taxtabıtı [آد، دیرگی] داها چوخ اوتورولان و یاتیلان یئرلرده اولان و اینسان قانینی امن، پیس قوخولو، یاستی و کیچیک بیر بؤجک (فا:تخته بید). cimex

تاختاپارا..taxtapara [آد] تاختا پارچالاری، تیکه پارا تاختالار.

تاختاتاراز..taxtataraz [صفت] تیکینتی ایشلرینده دووار کیمی یئرلری تارازلاماق اوچون تاختادان دؤزَلمیش وسیله(فا:تخته تراز).

تاختاچی..taxtaçı [صفت] تاختا و آغاج ایش ایله اوغراشان، نجّار.

تاختاچی..taxtaçı [آد] آنادولودا یاشایان بعضی علویلره دئییلن بیر آد، معمولا تاختاچیلاری آغاج‌اری لرین قالینتی سی بیلرلر و گویا موُغول یورویوشو زامانی اونلارا اورمانلارا پناه آپاریللار و آغاج کسیب توپلاماقلا یاشاییشلارین سوردورورللر و بوآدلادا معروف اولورلار.

تاختاداراق..taxtadaraq [صفت] تاختادان دؤزَلمیش داراق(فا:شانهِ چوبی).

تاختادؤزو..taxtadüzü [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

تاختادیبک..taxtadıbək [صفت] تاختادان دؤزَلمیش بیرنوع دیبک(فا:هاون).

تاختاشالبان..taxtaşalban [آد] تاختا و شالبان دان دؤزلمیش اولان شئی‌لر.

تاختاقوردو..taxtaqurdu [باخ] تاختادان دوزلمیش شئی‌لری گمیره‌رک دلیک دئشیک ائدن بیر نوع قین قانادلی بؤجک. anobium punctatum

تاختاکسن..taxtakəsən [آد] تاختالاری کسمه‌یه یارایان ویا آغاجلاری تاختالیق اوچون کسن ماشین ویاکیمسه (فا:چوب بر).

تاختاکیلید..taxtakilid [صفت، اسگی] تاختادان دؤزَلمیش باغ قاپی‌سینین کیلیدی (فا:کلید چوبی).

تاختاکیمی..taxtakimi [صفت] چوخ آریق، بیر دری بیر سؤموک "تاختا کیمی قورُوماق".

تاختالاشماق..taxtalaşmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاختا کیمی برکیمک، تاختا وضعیتینه گلمک (فا:بصورت تخته درآمدن).

تاختالاما..taxtalama [آد] تاختا وورما (فا:تخته بندی). boarding

تاختالاماق..taxtalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تاختا ووُرماق، تاختا دؤزمک (فا:تخته کوبیدن). ۲ to plank-بیرایشی تعطیل‌ائله‌مک، باغلاماق.

تاختالانماق..taxtalanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-تاختا وورولماق(فا:ف م تخته کوبیدن). ۲-بیرایشی تعطیل‌اولونماق، باغلانیلماق.

تاختالیق..taxtalıq [صفت] تاختا دؤزَلتمه‌یه یارایان (فا:تخته ای). mase of boards

تاختپه..tax təpə [اؤزل‌آد] توووز'ده داغ آدی[۲۴۰].

تاخجا..taxca [باخ: تاخماق، آد] شئی قویماق اوچون دووواردا آچیلان اویوق (فا:رف). built-in shelf or niche

تاخجا..taxca [اؤزل‌آد] زنجان (~بوخجا)، اهر (~لو) دا داغ آدی. هشترَی (~جیق) ده کند آدی.

تاخدیرما..taxdırma [آد] تاخدیرماق ایشی.

تاخدیرماق..taxdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] تاخماق ایشینی گؤردورمک.

تأخُر..təəxxür [آد، عربجه] دالی قالما، دالی دؤشمه (فا:~).

تاخلا..taxla [آد، تاخماق سؤزوندن] ۱-باش و اَللری یئره قویوب آیاقلاری دال طرفدن یئره قویمادان دؤنمک، میلل آشماق (فا:بالانس زدن). ۲-آراجلارین چئوریلمه سی.

تاخلا بؤجگی..taxla böcəyi [باخ] تاخیل بؤجگی.

تاخما..taxma [؛ آ] ۱-تاخماق ایشی، بیربیرینه تاخاراق دؤزه‌لن هرشئی. ۲-دؤزَلتمه، قوْندارما، قوْشما (فا:جعلی).

تاخماآد..taxmaad [آد] اؤز آدیندان باشقا دوزلتمه آد (فا:اسم مستعار).

تاخماآیاق..taxmaayaq [آد] کسیلن بیر آیاغین یئرینه تاخیلان پلاستیک و اوْنار بنزر آیاق (فا:پای مصنوعی).

تاخماجار..taxmacar [آد] بیر سیرا بیتگی‌لرین توخوملاریندان کؤرپه شیتیل آلماق اوچون اکیلن یئر (فا:مزرعه نشاء کاری). {بو کلمه تاخماق سؤز ایله ایلگی‌لیدیر}.

تاخماجارلیق..taxmacarlıq [آد] تاخماجار اکیلمیش یئر، شیتیل بئجَرمه یئری (فا:نشاء کاری).

تاخمادیش..taxmadış [آد] گرچک دیش یئرینه قویولان ائیرتی دیش، قوْیما دیش، قاییرما دیش. (فا:دندان مصنوعی).

تاخمازلیق..taxmazlıq [باخ] تاخمامازلیق.

تاخماساچ..taxmasaç [آد] قوندارما ساچ، قاییرما ساچ، صُنعی ساچ.

تاخماق..taxmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرشئیی مناسب بیچیمده بیر یئره گئچیرمک، قوْیماق، ایلیشدیرمک، باغلاماق "قوْلباق تاخماق، عئینک تاخماق، آغاجی یئره تاخماق" (فا:فرو کردن، نصب کردن). to pass، to thread {سوُمرجه ‹تاق›، ت‹تاقماق›: باغلاماق، دؤزمک: بو کلمه‌دن بیر سیرا کلمه‌لرین تؤرنمه‌سی آچیقدی، اؤرنک: تاخی (زیور آلات)، داهی= داها› داخی› تاخی (باغلاج، بیربیرینه باغلایان)، تاقیم (بیربیرینه باغلی بیرسیرا آدامی گؤسته ریر، دسته)، تاخیم (دست: بیر تاخیم فینجان)، تاخما (دوزلتمه، تاخما دیش)، تاخجا (دوُواردا قازیلان یئر ویا دوورا تاخیلمیش تاختا سککی و بوُجور شئیلر)، داخما= دخمه› تاخما (داغدا و یئرده قازیلان دلیک= تاخجا کیمی)، تاقا› تاخا (آت نالی)، تیخماق کلمه‌سی و اوْندان دوزه‌لن کلمه‌لرده بو سؤزه باغلانیللار، چونکی تیخماق ایشی تاخماق عملینین بیر آیری شکلیدیر و تاخماق بیر شئیین اوستونه و تیخماق بیر شئیین ایچینه یئغماق مفهوموندادیر و گئنه آیری کلمه‌لره ده اشاره ائتمک اولار: تاخیل، تاغار، تیخاج، تیخیز، تیخا}.

تاخماکیپریک..taxma kiprik [آد] ائیرتی و دؤزلتمه کیپریک، .

تاخمامازلیق..taxmamazlıq [آد] دقّت ویا جدی‌یه آلماما، سایاما، سایمازلیق، اوُمورساماما[۲].

تاخمایاخا..taxmayaxa [آد] پاپیون و یاخایا یاپیشدیریلان بوجور شئیلر (فا:فکل). (detachabkle) collar

تاخی..taxı [آد] ۱- ائوله‌نن ویا آداقلانان کیمسه‌یه وئریلن اؤزوک ویا بیلرزیک (فا:انگشتر نامزدی). ۲-قادین زینت اشیاسی.

تاخیش..taxış [آد] ۱-تاخماق ایشی، ۲-تاخی، سوّس‌و بزک اشیاسی.

تاخیشقایا..taxışqaya [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیْتلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

تأخیر..təxir [آد، عربجه] یوُبانما، گئجیخمه.

تأخیره‌دوّشمک..təxirə düşmək [تاثیرسیزائیلم] یوُبانماق، گئجیخمک.

تأخیره‌سالماق..təxirə salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] یوُباتماق، گئجیخدیرمک.

تاخیشدیرماق..taxışdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] تاخیشماق ایشینی گؤردورمک.

تاخیشما..taxışma [آد] تاخیشماق ایشی.

تاخیشماق..taxışmaq [قا] ۱-بیربیرینه تاخیلماق ۲-آنلاشمازلیغا دوشمک، تارتیشماق، توْقوشماق، برابرجه تاخماق(فا:توهم‌فرو رفتن).

تاخیق..taxıq [صفت] تاخیلمیش اولان (فا:فرو شده).

تاخیل..taxıl [آد] دانالاریندان اوُن ویارما دؤزه‌نیلن بیتگی‌لرین عامّ آدی (بوغدا، آرپا، چاودار، دؤیو) (فا:غلات). grains {تاخماق سؤزوندن:یئره تاخیلان بیتگی دئمکدیر}.

تاخیل‌آریدان..taxıl arıdan [آد] تاخیلین چؤرچوپ و داشینی تمیزله آراج ویا کیمسه.

تاخیل‌تَمیزله‌ین..taxıl təmizləyən [آد] تاخیلین چؤرچوپ و داشینی تمیزله آراج ویا کیمسه.

تاخیل‌بؤجکلری..taxıl böcəkləri [آد، دیرگی] تاخیل بؤجگی کیمی بؤجک‌لری ایچینه آلان قین قاناتلیلار سوْیو (فا:حشرات غلات).

تاخیل‌بؤجه‌یی..taxıl böcəyi [آد، دیرگی] تاریم بیتگی‌لرینه ضررلی بیر بؤجک، بئلی اؤسته دؤنده رینجه قوْلایجا قارنی اؤسته دؤنن بؤجک(فا:نوعی حشره غلات). agriotes lineatus

تاخیل‌بیتی..taxıl biti [آد، دیرگی] باخ: بوُغدا بیتی.

تاخیل‌بیچن..taxıl biçən [آد] تاخیل بیچمک اؤچون یارایان آراج (فا:کمباین، ماشین گندم چینی).

تاخیل‌چی..taxılçı [آد] تاخیل‌اکیب‌بیچمکله مشغول اوْلان(فا:غله کار).

تاخیل‌چی‌لیق..taxılçılıq [آد] تاخیل بئجرمه ایشی (فا:غله کاری).

تاخیل‌دؤین..döyən taxıl [آد] تاخیلی دؤیوب آریدان آراج (فا: گندمکوب).

تاخیل‌سپن..səpən taxıl [آد] توْخوم‌سپمک اوْچون اوْلان آراج(فا: گندمپاش.

تاخیل‌سوْوران..taxıl sovuran [آد] تاخیل آریدان (فا: گندم تمیز کن).

تاخیل‌قابی..qabı taxıl [آد] تاخیل‌لاری تؤکمک اوچون بؤیوک چووال ویا قاب (فا:غله دان). **granary**

تاخیلقان..taxılqan [صفت] چوخ شوخ و ایلَندیریجی اوْلان کیمسه، بیرینه بند اوْلان (فا:شوخ).

تاخیلقانلیق..taxılqanlıq [آد] تاخیلقان اوْلما وضعیتی، تاخیلی، تاخیلمیش، آسیلمیش (فا:شوخ بودن).

تاخیل‌قوُردو..taxıl qurdu [آد، دیرگی] باخ:تاخیل‌بؤجه‌یی(فا:نوعی-حشره‌غلات)

تاخیل‌قوُرودان..taxıl qurudan [آد] تاخیلی قوروتماغا عاید اوْلان ماشین (فا:ماشین گندم خشک کنی).

تاخیللیق..taxıllıq [آد] تاخیل‌بئجه‌ریلن یئر(فا:غله‌خیز). **graniferous**

تاخیلماق..taxılmaq [بل] تاخماق ایشی گؤرولمک، ایلیشمک (فا:ف م گیر کردن و فرو رفتن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاخیلی..taxılı [صفت] تاخیلمیش اوْلان، آسیلمیش اولان.

تاخیلیب قالماق..taxılıb qalmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر شئیه بند ائله‌مک. ۲-بیر یئره باخا قالماق، باخیشلارینی آییرماماق.

تاخیلیش..taxılış [آد] تاخیلما ایشی ویا بیچیمی.

تاخیل‌یئغان..taxılyığan [آد] باغ تاخیل بیچن.

تاخیم..taxım [آد، باخ:تاخماق] تاکیم، تاقیم: ائکیپ، کوْما، یئغین، گروه، دسته، تیم (فا:دسته، تیم). **team**

تاخیم‌آدا..taxım ada [آد] بیر سیرا یان‌یانا اوْلان آدالار(فا:مجمع-الجزایر).

تاخیم‌ارکی..taxım ərki [آد] تاکیم بگلیک: بیر توپلومدا حکومت بیر کوْمانین الینده اوْلماسی وضعیتی (فا:اوْلیگارشی).

تاخیم‌اوْلدوز..taxım ulduz [آد] بیربیرینه گؤره وضعیت‌لری هر زامان بیر حالدا قالان قونْشو اوُلدزلار.

تاخیناق..taxınaq [آد، روحب] ۱-خرافات ۲-بیلینجه‌تاخیلاراق بیرینین بوتون تلاشلارینا قارشین قورتولامادیغی دؤشونجه.

تاخیناقسیز..taxınaqsız [صفت] تاخیناغی اوْلمایان.

تاخیناقلی..taxınaqlı [صفت] تاخیناقلاری اوْلان (کیمسه).

تاخیناقلی حرکت..taxınaqlı hərəkət [آد] عادی قوُرال و رسملر ائشیگینده بیرسیرا تاخیناقلارا و خرافاتا دایانان ترپه‌نیش‌لر.

تاخینتی..taxıntı [آد] ۱-تاخیلان هرشئی. ۲-بیر وضعیت و سوْرونلا مُرتبط اولان باشقا ندن و موْضوع.

تاخینتی‌سیز..taxıntısız [صفت] تاخینتی‌سی اوْلمایان.

تاخینتی‌لی..taxıntılı [صفت] تاخینتی‌سی اوْلان.

تاخینما..taxınma [آد] تاخینماق ایشی.

تاخینماق..taxınmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر بزه‌گی اوْستونه تاخماق (فا:نصب شدن). ۲-بیر وضعیت و صفت آلماق.

تأدُب..təəddüb [آد، عربجه] ادب اؤیرنمه، ادب‌لی اوْلما(فا:~).

تادیْق‌چوُر..tadıqçur [تاریخی‌اؤزل‌آد] دادیْق+چوُر، اوُیغور یازیْتلاریندا بیر بگ آدی[۷].

تأدیب..tədib [آد، عربجه] ادب ائتمک، تنبیه ائتمه(فا:~).

تأدیه..tədiyə [آد، عربجه] اؤدەمه، وئریلمه‌سی گَره کن پوُل‌ومالی قایتارما(فا:~

تار..tar [آد، صفت] ۱-آذربایجان وآنادولودا چالینان بیرچالقی آلتی. **tar (an azerbaijani musical instrument)** ۲-قارا، قارانلیق، آیدین گؤرونمه ین. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تاراماق، تارماق›، بوکلمه ایکی آیری آنلامدا ایشلنمکده دیر (۱-قارانلیق، دار، داریشلیق. ۲-تئل، چالقی آیقیتی) قارانلیق آنلامیندا عینا دیواندا ایشله‌نیب و ایکینجی معنانی دیواندا ایشله‌نن چوخ کلمه‌لردن چیخارمان اوْلار: تارماق، داراماق دئمکدیر و تئللری، ساچلاری داغیتماق معنی ائیله‌مک اوْلار و گرچکدن تارماق فعلی بیر شئیی تئل تئل ائتمک معناسیندا اولاراق بو فعلین آد شکلی تئل و نازیک اوزون شئی معناسیندا گئنیشله‌نیب؛ اینگیلیزجه **dark** و فارسجا تاریک سؤزلری تار سؤزونون آیری شکلی اولمالیدیر}.

تارا..tara [اؤزل‌آد] آغاج داللارینی بوُداماق اوْچون ایشله‌نن بیْچاق[۷].

تارابا..taraba [آد] تاختا پرده[۲].

تاراپ..tarap [اسس تق] برک وآغیر شئیین دؤشمه سسی (فا:~).

تاراتای..taratay [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخان‌دؤنَمی، کَراییت بگ‌لریندن[۷].

تاراج..tarac [آد] تالان، تالاما(فا:~){دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تارماق›، سن ‹تالاج›؛ باخ: تارماق؛ بو کلمه عینا فارسجایادا گئچیبدیر}.

تاراجاق..Taracak [اؤزل آد] آلتای ت،-قوْیبال بوْی‌لاریندندیر[۸۱-۱۵۸].

تاراج ائتمک..tarac etmək [تاثیرلی‌ائیلم] تاراج لاماق، تالان لاماق.

تاراج اولماق..tarac olmaq [تاثیرسیزائیلم] تاراج اولماق، تالان لانماق.

تاراج لاماق..tarac lamaq [تاثیرلی‌ائیلم] غارت ائتمک، تالان لاماق.

تاراج لانماق..tarac lanmaq [بلسیز ائیلم] غارت ائدیلمک، تالان لانماق.

تاراچا..taraça [آد] بیر تیکینتی ده اولان اوّستو آچیق یئر، تراس[۲].

تاراز..taraz [آد] ۱-یوکسک‌لیگی بیر سویه ده اولما ایشی (فا:تراز). level ۲-دوّز، دوُمدوز، هامار، صاف. ۳-مُختلف ایشلرده و تیکینتی ایشلرینده بیر اوّزئی و سطحین تارازلیغینی گؤسته رن وسیله‌نین آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تاراسلاماق›: بیر شئیی قوّتله داغیتماق؛ بوکلمه دیواندا ایشله‌نن تارماق (داغیتماق، یایماق) سؤزونه باغلیدیر، بوکلمه ایندی توْپراغی ویا بیر نسنه‌نی تاراز ائیله‌مک وبیر اؤلچویه سالماق آنلامیندا ایشله‌نیر و بو باخیمدان همان کؤکه ومفهوما باغلانیر، بو کلمه‌دن چوخلو سؤزلره اشاره ائتمک اولار: تره‌زی= تارازی (بیر نسنه‌نین آغیرلیغینی اؤلچن و تارازا سالان وسیله)، تاراز= تاراس= تراس (اوجالیغی و دوّزئیی بیر اولان اَییم و خط و یا سککی، بو سؤز عینا آوروپا دیللرینده ده ایشله‌نیر= tras)، عربجه سانیلان طرّاز، طرزی (پالتار بیچن و تیکن= پالتاری بدن اوچون تارازا سالان و تارازلایان) کلمه‌سی و اونا باغلی درزی سؤزو و فارسجادا ایشله‌نن تراز=طراز کلمه‌لری قطعیا تَاراز وتارماق سؤزونه باغلیدیلار وبولاری نظره آلارساق تره‌زی کلمه سینین کؤکو بللی اولور و بعضی‌لری کیمی سانسکریت ویا آیری دیللردن قوندارما وعجیب غریب کلمه‌لر تاپماغا و کلمه‌نین کؤکونو توجیه ائله‌مگه نیاز یوخدور، فارسجادا ایشله‌نن تراش و تراشیدن سؤزلریده بو کؤکه باغلی اولمالیدیلار مخصوصا "تراشیدن" کلمه سینین اسکی معناسی طمع وغارت ایدی کی تاراماق و تالاماق سؤزونو خاطرلادیر وتاراشلاماق =تراشیدن سؤزو تاراسلاماق کلمه سینین حرف دَییشمه سیله اله گلیب و توکلری ووُروب اوّزو صاف ائله‌مک معناسیندادیر و بو مفهوم اصل معنایا مطابیقدیر، همچینین فارسجادا درز (فا:شکاف دوخته شده) کلمه سیده تاراسلاماق سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر و فارسجا "درز گرفتن" سؤزو پارچانی و پالتاری تارازا سالماق دئمکدیر؛ باخ: تارماق}.

تاراز..taraz [آوزل‌آد] تالاس: تورکوستاندا بیر یئرآدی[۱۲].

تاراز تاراز..taraz taraz [صفت] داغینیق، تئل تئل اولان.

تارازبلگه..tarazbəlgə [آد] تارازنامه (فا:ترازنامه). balance sheet

تارازلاشدیرماق..tarazlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تارازلاشماق ایشینی گؤردورمک، اوُیقونلاشدیرماق، دوّزلشدیرمک(فا:تراز کردن).

تارازلاشدیریلماق..tarazlaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] تاراز ائیله‌مک.

تارازلاشماق..tarazlaşmaq [فا] دوّزلشمک، تاراز اولماق، برابر لشمک، اویقونلاشماق (فا:تراز شدن).

تارازلاما..tarazlama [آد] تاراز ائتمه (فا:تراز نمودن). levelling

تارازلاماق..tarazlamaq [ل، ت‹تاراسلاماق›] ۱-تاراز بیر وضعیته گتیرمک (فا:تراز کردن). to balance ۲-تئل تئل ائیله‌مک.

تارازلانماق..tarazlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-تاراز وضعیته گلمک. ۲-(بل) تئل تئل ائدیلمک، تاراز وضعیته گتیریلمک (فا:تراز شدن).

تارازلیق..tarazlıq [آد] تاراز اولما وضعیتی (فا:همواری). levelness.

تارازی..tarazı [باخ] تره زی.

تاراش..taraş [آد، فا› باخ: تارماق] قیرخما، یونما، یونما و قیرخما آلتی، قیرخم، تیراش (فا:تراش).

تاراش ائتدیرمک..taraş etdirmək [ائتدیرگن ائیلم] قیرخدیرماق، تاراش لاتدیرماق.

تاراش ائتمک..taraş etmək [تاثیرلی‌ائیلم] قیرخماق، تاراش لاماق (فا:تراشیدن). to shave

تاراشلاما..taraşlama [آد] قیرخما، تاراش ائتمه (فا:تراش).

تاراشلاماق..taraşlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] قیرخماق، تاراش ائتمک، تیراشلاماق (فا:تراشیدن). to shave

تاراشلی..taraşlı [صفت] تاراشلانمیش، تاراشلا یوْنولموش (فا:تراشیده

تاراق..taraq [آد] قیریلان قورو بیر شئیدن چیخان سس (فا:~).

تاراق تاراق..taraq taraq [آد] سوّرَکلی تاقیلتی سسی.

تاراق تورُوق..taraq turuq [باخ] تاراق تاراق (فا:صدای ترَق). cracking

تاراقای..taraqay [تاریخی اؤزل‌آد] تورُقای، تارلاقوُشو، چاییرقوُشو، تیمورُون باباسی[۷].

تاراقایا..taraqaya [اؤزل‌آد] تاکستان دا داغ آدی.

تاراقتی..Taraktı [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-آرقین-سؤیوْندوْک بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تاراققا..taraqqa [دده، آد] ایچی باریتلا دولْموش کاغاذدان دوّزَلمیش پارتلاییجی فیشنگ (فا:ترقّه). firecracker

تاراقلی..Taraklı [اؤزل آد] داراقلی: اؤزبَک-کینئگئس بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تاراقلی‌بوْیلو..taraqlı boylu [اؤزل‌آد] یاپارلی‌بوْیونا عاید یئر آدی (م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

تارالیق.. Taralık [اؤزل آد] آلتای تۆرکلری قارابا بوْی لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

تاراکَن.. tarakən [اؤزل‌آد] یاردیملی‘دا داغ آدی(۲۳۵۰)[۲۴۰].

تاراماق.. taramaq [اؤزل‌آد] دارایيب ییغماق، سئچیب درله مک[۲]. {باخ:تار}.

تارامان.. taraman [اؤزل‌آد] تارایيْجی، رَنجبر، جوُتچو[۷].

تاران.. taran [اؤزل‌آد] ۱-گئنیش و دۆز یئر، تارلا، اَکینلیک، اَکین یئری ۲-سیْنیر، حُدود؛ باخ: تار/ تارلا۳-سراب دا کند آدی.

تارانجی.. Taranc ı [اؤزل آد] چین تۆرکلری بوْی لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

تارانچی.. tarançı [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-سیْنیرمُحافظی ۲-اَکینجی، شرقی تۆرکوستان دا قازاق-اوُیغور بؤلگه‌سینده یاشایان اوْیماقلاردان[۷].

تارانچیْباتوُر.. tarançıbatur [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیز خاقان دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

تارانقا.. taranqa [آد، دیرگی] ییربالیق آدی، abramis brama

تارانق.. taranq [اؤزل‌آد] امتیازلی، سایقیْدَیر، اوُجا رُتبه لی[۷].

تارپ.. tarp [اؤزل‌آد] تَرْف: ۱-هئریس ده کند آدی. ۲- چوخ یئنیشلی یوْقوشلو یوْل، یئل آلمایان و قارلارین چوْخ ییغیلدیغی چوُخور یئر[۲۲۴].

تارپا.. tarpa [آد، تورکمنجه] گؤزل و قشنگ قیز، قیز آدی.

تارپان.. tarpan [آد] ۱- غُرورلو، مغروُر، موْغان خاقان’ین اوْغلو[۷]. ۲- (دی، فر› قیرقیزجا) غربی‌آسیادا ائوجیل وضعیتده ایکن سوْنرالار چؤلجول‌له‌شن بیر آت نوْعو (فا:اسبی وحشی).

تارتا.. tarta [اؤزل‌آد] تره‌زی، بیر اوُلدوز تاقیمی[۷].

تارتابای.. tartabay [تاریخی اؤزل‌آد] میْصیر-تۆرک کؤله‌من لردؤنَمی، بگ‌و کوْموتان[۷].

تارتاقلاماق.. tartaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تیکه پارچا ائله‌مک، داغیتماق.

تارتان پارتان.. tartan partan [آد] بوش و آنلامسیز، هذیان، هده رن پده رن (فا:چرند). balderdash

تارتکین.. Tartkin [اؤزل آد] آلتای تۆرکلری شوْر بوْی لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

تارتوُغلو.. Tartuğlu [اؤزل آد] اؤزبَک-قوْنرات-اوْختامقالی بوْی لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

تارتوُق.. tartuq [آآ] یاغما ائلینده بیر شهر آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تارتیْش.. tartış [اؤزل‌آد] آرماغان، باغیْش[۷].

تارتیشما.. tartışma [آد] مُشاجره، بحث ائتمه(فا:مشاجره). dispuite

تارتیشماجی.. tartışmacı [بلسیز ائیلم] تارتیشماق ایشینی گؤرن، تارتیشان کیمسه (فا:مشاجره کننده).

تارتیشماق.. tartışmaq [تاثیرلی‌ائیلم] سؤزله مجادله ائتمک (فا: مشاجره کردن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده، باخ: تارماق}.

تارتیشمالی.. tartışmalı [صفت] تارتیشیلماق گره کن، کسین لشمه میش.

تارتیشیلماق.. tartışılmaq [بلسیز ائیلم] تارتیشماق ایشی-گؤرولمک(فا:مشاجره‌شدن)

تارجیق.. tarcıq [آد] ۱-بالاجا تار. ۲-تارلا و اوْتلاق یئر.

تارچالان.. tarçalan [آد] تارچی، تار سازینی چالابیلن (فا:تارزن). one who plays on the tar

تارچی.. tarçı [آد] تار چالان ویا دوزَلدن کیمسه (فا:تار زن).

تارچی‌لیق.. tarçılıq [آد] تار چالما ایشی (فا:تار زنی).

تارخان.. tarxan [اؤزل‌آد] تارهان: سوُمرلرده اکین و زراعت تانری-سی[۲۱۱].

تارخان.. tarxan [آآ] ترخان: امتیاز صاحبی سوْیلو کیشی. بو کیشیلَر اؤزل امتیازلارا صاحب اوْلاراق، خاقان و خانلارین حُضورونا ایذین-سیز گیره‌بیلردیلر[۷]. تۆرکمن-چاودوُر بوْی لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸]. {بو کلمه تارکان سؤزونون آیری سؤیله‌نیشیدیر؛ تورک+ان›تورکان›تارکان› تارخان›ترخان، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاردوُ.. tardu [اؤزل‌آد] ۱-اؤنجه‌لیکلی، امتیازلی ۲-دوُردو، دوُران یاشام، ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) گؤی‌تورک‌خاقانی، ایستَمی‌خانین اوْغلو[۵۴]؛ و بوُ دؤنم اوْست دۆزئی یؤنه‌تیجیلره وئریلن بیر عُنوان[۷].

تاردوُش.. tarduş [اؤزل‌آد] بیر تۆرک بوْیو اوْلاراق گؤی تۆرک دؤنمی اؤتوکن شهرینه یاخین بؤلگه‌لرده یاشاییردیلار، بوُ قوْوم گؤی تورک‌لرین ان چوْخ گۆوندیگی ایکی قوْومدان بیری ساییلیردی (اوْ بیری قوْوم تؤلیس قوْوم اویدو) خاقانلار بوُ قوْومون باشیندا شاد عنوانیندا بیر شاهزاده منصوب ائدیردیلر، بیلیریک کی بیلگه خاقان ۱۹ ایل، شاد عنوانیلا بوُ قوْوما حؤکمرانلیق ائدیبدیر[۸۵].

تارزن.. tarzən [آد، تو+فا] تار چالان، تارچی.

تارقات.. tarqat [اؤزل‌آد] باخان، ناظر، یؤنه‌تیجی، بۆروْکرات[۷].

تارقانج.. tarqanç [اؤزل‌آد] ۱-اؤفکه، قیْزقینلیق ۲-داریْلما، سیْخیلما[۷].

تارقاوال.. tarqaval [آد] تارایله قاوال سازلاری بیرلیکده (فا:تار ودف).

تارقای.. tarqay [اؤزل‌آد] تاراقای، توُرقای[۷].

تارقوُتای.. tarqutay [تاریخی اؤزل‌آد] تار+قوُتای، چَنگیزخان‌دؤنَمی-تایچیقوُت بگی[۷].

تارقوُلو.. tarqulu [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

تارقوُن..tarqun [آد] محجوُب، سیْخیلقان(تاریخی اؤزل‌آد) آلتای تۆرکلری، چوْر اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

تارقینْچ..tarqınç [آد] ۱-داریْلما، کۆسکونلوک ۲-عصیان، باشقالدیْرما[۷].

تارکان..tarkan [اؤزل‌آد] امتیازلی و سوْیلو کیشی (تارخان)[۷].

تارکینا..tarkına [اؤزل‌آد] هیتیتلرده برکت تانری‌سی[۲۱۱].

تارگین‌نه..targın nənə [اؤزل‌آد] سومر تانریچاسی، بوُ تانریچا ایلان کیمی زهیرلیدیر و یالانچی اوْلاراق گۆوه‌نیلمزدیر[۲۱۱].

تارلا..tarla [آد] اکین یئری، اکیلمیش یئر (فا:کشتزار). sown field {ت‹تاریغ› باخ: تارماق}.

تارلاآچماق..tarlaaçmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اکیله جک حالا سالماق.

تارلاچی..tarlaçı [آد] اکین چی، تارلانی دوْلاندیران کیمسه (فا:زارع).

تارلاچیلیق..tarlaçılıq [آد] تارلاچی‌نین ایشی، تارلادا ایشله‌مه، (فا:زراعت

تارلاسارماشیقی..tarla sarmaşıqı [آد، بیتگی] بیر نوع سارماشیق (فا:لبلاب).

تارلاسیچانی..tarla sıçanı [آد، دیرگی] سیچان گیللردن ۱۰cm اوْزونلوغوندا مه‌لی اولاراق قیرلاردا توْپراغی اوْیوب یوُوا قوُران بیر ایری‌سیچان نوعو (فا:نوعی موش). microtus arvalis

تارلاشماق..tarlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تاراوْلماق، قارانلیق دۆشمک (فا:تار شدن).

تارلاقوْرویوجو..tarla qoruyucu [آد] تارلانی یئل و کۆلک تأثیریندن قوْرویان آغاجلیق و مئشه‌لیک" تارلاقوْرویوجو مئشه زوْلاق‌لاری".

تارلاقوُشو..tarlaquşu [آد، دیرگی] تارلالاردا یوُوا دوُزَلدن بوْز رنگلی، اؤتۆجو کیچیک بیرقوش، چایر قوشو (فا:نوعی پرنده). alauda arvensis

تارلاقوُشو گیللر..tarlaquşugillər [آد، دیرگی] اؤتوجو قوشلاردان بیر سوْی.

تارلانگ..tarlang [آد، د، تورکمنجه] بیر نوع آو قوشو.

تارلانماق..tarlanmaq [تاثیرسیزائیلم] تار اولماق (فا:تار شدن).

تارلیق..tarlıq [آد] ۱-تاراولما، آلاقارانلیق، توْرانلیق (فا:کدری). turbidness ۲-بخشیش، هَدیه ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) آلتای تۆرکلری، قارا آپا اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان.

تارلیْق..Tarlık [اؤزل آد] آلتای تۆرکلری قارابا بوْی‌لاریندندیر[۱۵۸-۸۱].

تارلیْک..tarlıg [اؤزل‌آد] ۱-گۆجلوک، دارلانما، سیْخیلما[۷].

تارما..tarma [آد] داغیتما، یاریق یاریق و تئل تئل ائتمه.

تارماچیرین..tarmaçirin [اؤزل‌آد] تارماشیرین: کبک‌خانین قارداشی-نین آدی[۱۲].

تارماز..tarmaz [آد] توُرموز: شن خیاری (فا:خیاربادرنگ). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تارماق..tarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] داغیتماق، یاریق یاریق و تئل تئل ائتمک. {سومئرجه ‹تار، دار›: داغیتماق، یاریق یاریق ائتمک؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه دیواندا داغیتماق و یایماق و آییرماق مفهوموندا ایشله‌نیب، بو سؤزون آد حالتی‌ده دار:" داراشلیق و قارانلیق یئر" معناسیندا گلیب البته تارماق سؤزوندن تئل مفهوموندا دوشونمک اولار نئجه‌کی داراماق سؤزونده (تئل تئل ائتمک) بونو گؤروروک، بولاری نظره آلارساق تارماق سؤزو چوخ کلمه‌لرین کؤکودور (ایکی آچی ‹ › ایچینده اولان کلمه‌لر عینا دیواندا ایشله‌نیب): تالاماق (داغیتماق)، دالاماق (وورماق، ساشماق)، داراماق، داراق، تاراج/ تالاج، دارماداغین› تارما داغین، تاریماق (اکین اکمک= توخومو داغیتماق)، تارلا= تاریم› ‹تاریغ› (توخوم داغیدیلان یئر)، دیرناق ‹تارماق›، بو سؤزدن دیرناق لاماق ‹تیرمالاماق›تارمالاماق، دیرمانماق، دیرماشماق، دیرمالاماق، چیرمالاماق، چیرمانماق، جیرماق لاماق، جیرماق، جاینناق؛ تالاش› (تاراش› تارماق+اش: چالیشما، فارسجا تلاش و تاراندن بو کؤکدندیر)، تاراز (تراس، درزی، طراز، طرّاز)، دالاماق (تاراماق)؛ تارماق‌سؤزونه باغلی تار/ دار سؤزوده بیر نوع داغینیق‌لیغی و اؤزونتونو آنلاتیر و داروماق و دارونماق سؤزو دیواندا سیخیلماق مفهوموندا گلیب، یئنه‌ده تارتماق / دارتماق سؤزوده گرمک و چکیب سیخماق آنلامینداییر؛ (ت‹تار›: بیربیرینه سیخیلمیش آغزی باغلی تولوق)؛ دارتماق سؤزوندن تارتیشماق (بیربیرینی ازمک مفهوموندا) دوزه‌لیب، آیدیندیرکی بو کلمه فارسجا تار، تاریک› تار+ایق، تاراندن، تارومار، تاراج، تالان کیمی کلمه‌لرین کؤکودور، آوروپا دیللرینده ده بو کلمه‌دن آلینان چوخلو کلمه‌لره اشاره ائتمک اولار}.

تارمالساج..tarmalsaç [آد] قیوریق ساچ.

تارموت..tarmut [آد] داغلارین تپه لری و دره لری" تارموتلانماق: سوُ قوْللارا آیریلماق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاروُخ..tarux [اؤزل‌آد] اینسان آدی، باخ: آذر.

تاروُس..tarus [آد] ائوین چاتی‌سی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاروُم..tarum [آد] ۱-کین، باخ: تاریم. ۲-تاروُم/ تاریْم(اؤزل‌آد) - شرقی‌تورکوستاندا بیر چای اوْلاراق قاراقوُم بؤلگه سیندن قایناقلانیر

و یارکند شهریندن گئچه‌رک لوْبنوْر گؤلونه تؤکولور، چایین بوْیو ۱۸۰۰ کیلومتردیر[۱۲]؛ میانادا کند آدی ۳-تاروُم/ سیردان: زنجانین ٤ بخش ایندن بیری اولاراق ۲ کندیستانی (تاروُم/ آ-ی)، ۱۹٦ کندی و گونش ایلی ۱۳۲۰ ساییملاماسیندا۵٦۰۰۰ نفر نفوسو* واردیر، بخشین مرکزی تاروُم منجیل شهری‌نین ۳۰ ک. گؤنئی گؤنباتان طرفینده قرار تاپاراق نفوسو ۱۷۸۰ نفر و تورک قئید اوْلوبدور. ٤-تاروُم/ آشاغی‌تاروُمtarum: ۱-تاروُم بخشی‌نین کندیستان لاریندان، ۸۵ کندی و *۲٦۰۰۰نفر نفوسو واردیر. ۲-بؤلگه ده کند و چای آدی. ۵-تاروُم (اوْوبَر) بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار قیزیل اؤزَنه تؤکولورلر:چَرزه چای (~ s۱۲b۱۸)، گیلوان چای (~s۱۲b۱۷)، تاروُم‌چای/ آب‌بر(~s۸b)، آندره(~s۱٦b۱۰)، امیرآباد (~sVb۳۰)، پاسارچای/ باسارچای (~ s۸b۲٤)، جزلاچای (~ s۱۱b٦)، چَمَلگه-بَن (~ sVb۲٦)، اَلزین (~ s۳b۱۵)، زاج کند چای (~ s۱۰b۱۸)، سرخ آباد/ سیْرخاوا چای (~ s۱۲b۱٦)، میدان چای (قاضی بولاق s٦b۳٤)، قانقیلی چای (~sVb۲۷)، آولار/ آب لار (~s۹b۲٦)، سیاه رود (ماسوله s۸b۱۳)، وَلیس (~s۱۰b۲۱)، تاروُم چای (وینسر sVb۳۰)، هزار رود (~ s٦b۲۳)، به گانه رود (~ s۸b۸)، دره وا (ازناب، s٦b۹)، ٦-تاروُم(چَورزه-چورزه)بؤلگه سینین کندلری : اَرَشْت *۵۳۰؛ گیبا/ جیبا *٤۹۰؛ ائیی/ ایچ *۵۳۰؛ آرالو/ علارود *۲۲۰؛ ولی آباد *۱۳۰، شیرمئشه *۲۳۰، تازا کند *۲۵؛ زرْنی*۱٦۰؛ شَقاقی/ آ-ی-/ ~چَورزه-~جیْزلا*۳۷۰؛ جیْزلا *٦٤۰؛ شیت *۳٤۰؛ جوْزوْرقان؛ اَنزَر *۵۸۰؛ چَورزه/ چَورزَق *۷۳۰؛ کوْلوج‌آوا *۹۰(قوْ:کلوج‌آباد)؛ گؤوهر *۵٦۰؛ کره-مالو(قوْ:کمرکوه)؛ کوْله‌سئیران/ کوْله‌ساران *۱۸۰ (قوْ:کُله سران)؛ سیْرخامئشه *٤۱۰؛ وَلیس *۲۰۰؛ کَسران *۸۰؛ نییاب *٤۵، سرخ آباد *۳۹۰، قیشلاق پسیک *۱۸۰، کوْلئییم/ کوْلئیین*۲۵۰(کلویم)؛ ۷-تاروُم(چورزه-درام)بؤلگه سینین کندلری : غُلام چمی؛ وزنه‌سر *۱۷۰؛ تای‌دره *۲٤۰(ته‌دره)؛ گیزلانداش *۱۹۰ (قوْ:جَزلاندشت)؛ کالاتان*۱۲۰ (قوْ:کلتان)؛ گوُماندداش *۷۰ (قوْ:کماندشت)؛ شیرین-سو*۱۰۰؛ آغ بولاق؛ کلوبین، بندرگاه *۱۲۰؛ سیاوه‌رود/ سیاه وَروُد *۷۱۰ تو+تات؛ نوْکیان *۴۳۰؛ گؤیجان*۳٤۰ (قوْ:قوُهیجان)؛ چینار؛ میناب/ مین‌ائو *٤۰؛ میرزاخانلو *۱۲۰؛ قیشلاق ایستَنقاه؛ قیشلاق درگه دره، قیشلاق پاورود/ پاوَرود *۳۸۰؛ بالا کوه *۳۱۰، وَناب؛ سیْرخاسان/ سرخه سنگ، گوْووُس *۸۰ (قوْ:گاوخُسْب)؛ بَنارود *۲۵۰؛ خاسارا *۲۱۰؛ قیشلاق خاسارا؛ ۸-تاروُم(مرکزی-آبیر)بؤلگه سینین کندلری : قانقیلی‌چای *۲۱۰؛ کؤکن *۱۵۰(قوْ:کوه‌کَن) ؛ چی‌یئن؛ تاروُم/ آب بَر *۱۰۰؛ هارون‌آباد/ آ-ی؛ عزیزآباد؛ آستاکوُل؛ هازاررِیْد *۱۲۸ (هزار رود) ؛ باکلوُرbaklur، جمال آوا *۱٦۰، ۹-تاروُم(مرکزی-دستجرده)بؤلگه‌سینین کندلری : دستجِرده *۳٦۰؛ شیراب؛ امیرآباد *٤۷۰؛ تسکین *۲۷۰؛ اَلیز/ *۲۳۰(اَلزین)، سوُرخ-اَززه*۲۱۰(سرخه‌دیزج)؛ قازبولاغی/ *۱۲۰(قاضی بولاغی)؛ موُروستانا *۳۸۰؛ رَزه‌بند *۳۵۰؛ باباموْرغوُز؛ جَزوه‌نه/ جَزوَنق*۱٦۰؛ زاکان/ زاجْکان*۱۱۰۰؛ کوْیان *۸۰؛ نُقْل‌آباد*۷۰، شورازگه؛ وَنیسَر *۵۲۰؛ دوْهونه *۳۳۰ (دهنه) ؛ سانسیز *۲۷۰؛ قالات *۲۳۰؛ کَهْیا *۲۲۰؛ ۱۰-تاروُم(مرکزی-گیلوان)بؤلگه‌سینین کندلری: حصارآباد، گیلواگیلوان *٤٤۰؛ گیلانکئشه؛ محمدآباد خواجه بگلو، چوبدرچاهی، هیندی‌کندی *۳۹۰؛ قارقیلی‌چَم *۱٤۰؛ قَمشَک؛ چَملَه *۱۲۰؛ تَشویر *٤۰۰؛ زَردَه *۱۳۰؛ لؤهنه *۱٦۰؛ شَندیستان *۹۰، سرداب *۱۳۰، پَرچینه *۱۰۰؛ سوماوَر *۲۱۰ (صومعه‌بر)؛ انارستان *۱۵۰؛ چَرَه‌زه *۱۷۰؛ جئیش آباد *۱۵۰؛ ولوار، پاسار *۲۷۰؛ چوُقور، مامالان؛ زوْهتَرآوا *٤۱۰(زِهْترآباد)؛ پرچم/ پیرچم *۳۲۰؛ خرّم آباد کهریز *۲۸۰؛ ده بهارشاه‌نشین، ثار جدید، ۱۱-تاروُم/ سیردان‌بؤلگه‌سینین کندلری*: آغجاقیشلاق(٤۵ک‌گ‌د *۲۳۰تو)، آغزوُج (۳٦ک‌گ‌د *۱۷۰)، آلتوُنکُش (۱۲ک‌ق‌ب *۸۵۰)، اؤردک (۲۷ک‌د *۱۹۰)، اَرگَن توْرک (۲٤ک‌د *۱۲۰)، اَزنوُ (۳۳ک‌د *٤۰)، اَسبَک (۷۵ک‌د *۱۰۰)، اسماعیل آباد (۲۱ک‌گ‌د *۱۷۰)، امام (۵٦ک‌ق‌ب *۳۸۰)، اَمَقین (٤ک‌گ *۷۱۰)، اَمَنْد (٦ک‌د *۵۰۰)، امیرآباد (۲۱ک‌گ‌د *۲۵۰)، ایل چوْپان (٤۸ک‌گ‌د *۱۸۰)، بابا (۱٤ک‌ب *۱۰۰)، بابالنگ (۵۸ک‌ق‌ب *۲۱۰)، بادامستان (۵۳ک‌ب *۲۷۹۰)، باکْلوُر (۷۰ک‌ق‌ب *۳۰۰)، بَروَچ (۲٦ک‌گ‌د *۲۸۰)، بغلدوز (۲٤ک‌د *٦۰)، بوُجی (۳۰ک‌گ‌د *٤۰۰)، بوُرمانَک (۲٤ک‌د *۳۰)، بهاوَر (٤۵ک‌گ‌د *۱۹۰)، بِهقانه رود (٤۰ک‌گ‌د *۱۱۰)، بیاب/ بی‌آب (*٤۵)، پاچینار (۵۱ک‌د *۱۲۰/ ی‌تو)، پَجوُیه (٤۲ک‌گ‌د *۷۰)، پَرَنقوُر (۳۱ک‌ب *۲۲۰)، پَرَنْگین (۲٤ک‌ب *۳۱۰)، پلنگه (۲٤ک‌گ‌د *۱۱۰)، جوُجَرکان (۸ک‌ب *۵۰ نفر)، جوْرین ده (٤۵ک‌ب *۱۱نفر)، چال (۵٤ک‌ق‌ب *۲۱۰)، چربین (۲۷ک‌گ‌د *۵۰)، چَمرود (۲۷ک‌ب *۳٤۰)، چَممه (۲۹ک‌ب *۱۵۰)، چموَش گزَک/ شاورن (۱۵ک‌ق‌ب *٤۷۰)، چوبُه (۹ک‌ب *۱۷۰)، چوْوان (۹ک‌گ‌د *۱۰ نفر)، چیزه (۲۸ک‌گ‌د *۵٦۰)، چیلان کَشه (۲۱ک‌ق‌ب *۳٤۰)، چیمن وزیر/ امیرآباد (۳۱ک‌گ‌د *۲۵۰)، حسن آباد (۹ک‌گ *۲٦۰)، حسین آباد (۱۸ک‌گ‌د *٤۰۰)، حصار (۲٤ک‌گ‌د *٦٦۰)، خان چای (۵٦ک‌ب *۲۰۰)، خانیگه (۳۹ک‌گ‌د *۵۰)، دَررام (۷۷ک‌ق‌د *۷٦۰)، دیزه جین (۱۵ک‌ب *۳۲۰)، رَزان (۲٤ک‌گ *۲٦۰)، رودبر (*۱۰)، زرند

(۲۶ک‌گ ٭۳٤۰، کلهر و چموش گزک ایلاتی نین اوْتلاغی)، زِه آباد (٤۸ک‌گد ٭۲۵۰)، سَزَنَق (۲۵ک‌گد ٭۵۹۰)، سفیدبولاغی (٤۲ک‌د ٭۹۰/ ی‌تو)، سَنگان (۱۸ک‌د ٭٤۰۰)، سوُرشانی (٤۸ک‌گد ٭۱۹۰)، سوُماق (٤۵ک‌گد ٭۱٤۰)، سیاه پوش (۲۲ک‌ق‌د ٭۱۲۸۰)، شاهنشین (۷ک‌ق‌ب ٭۳۹۰)، شوْلوْمبا (۷ک‌ب ٭۷۰)، شوُرزه گاه (ق ٭۱۲۰)، شیخلر (٥٤ک‌گد ٭۳٦۰)، شیزَر (۱۲ک‌ب ٭۵۸۰)، طوُنییان (۷۵ک‌د ٭۳۵۰)، عابباس آباد (۲٦ک‌گ ٭٥٤۰)، علی آباد (۳۰ک‌گ ٭۵۱۰)، علی آباد زیره لو (٦۲ک‌ب ٭۲۵۰)، غنچه خوران (٤۳ک‌گد ٭۱٦۰)، قارخوُن (۲٤ک‌گ ٭۲٦۰)، قاسم آباد (۱۵ک‌ق‌د ٭۳۲)، قالا (٦٤ک‌ق‌ب ٭۳۰۰)، قالا (۷٤ک‌د ٭٦۰)، قاراتیکان (٤۵ک‌د ٭۲۰۰/ ی‌تو)، قالالو ,(۲۷ک‌د ٭۱۲۰)، قیطول (۱۸ک‌ق‌ب ٭۱۲۰)، کَرمالیم (۹٦ک‌ق‌ب ٭۱٤۰)، کؤشگوَر قاراچَم (۱۸ک‌ق‌ب ٭٦۳۰، غیاثوند ائلی)، کَللَج (۱۲ک‌ق‌د ٭۹۲۰)، کمال-آباد (۳ک‌گد ٭۵۰)، کمررود (۱۵ک‌گد ٭۱٦۰)، کَنگاوَر (۱۹ک‌گد ٭۱۵۰)، کوْردرجب (٤۰ک‌گد ٭۵۰)، گَمان (۸۰ک‌ب ٭۲۰۰)، گنگه (۳۵ک‌گد ٭۱۲۰)، گوْرخانا (۱۷ک‌ق‌د ٭٦۵۰)، گوْلجه (۵۷ک‌ب ٭٤۱۰)، گوَنَج (۳۰ک‌گد ٭۳۳۰)، لار (۳۹ک‌ق‌ب ٭۲۳۰)، لارمحمد حسینخان (۵۸ ک‌ق‌ب ٭۳۰)، ماهین (۲٤ک‌گد ٭۱۰۰۰)، محمد ده (۲۷ک‌گد ٭۱۲۰)، ملاعلی (۸٤ک‌د ٭۱۰۰)، موُغانک (۱۸ک‌گد ٭٤۷۰)، میموُنَک (۲٤ک‌ب ٭۸۰)، نجف-آباد(۳۲ک‌گد ٭۲۵۰)، نصرآباد (٥٦ک‌ب ٭۵۰)، نصیرآباد (۷ک‌گد ٭۱۱۰)، نمکین (۱۷ک‌ق ٭۷۰/ ی‌تو)، نَهران (۱۰ک‌ق‌ب ٭۲۲۰)، نیارَک (٤۲ک‌گد ٭۱۵٦۰)، وَلیدَر (۸۸ک‌ق‌ب ٭۳٤۰)، ووَنگین (٤۸ک‌گد ٭۳۰۰)، وَنوُنان (۳٦ک‌ب ٭٤٤۰)، هَندزَمین (۱۸ک‌ق‌ب ٭٦۰)، یحیی آباد (۳۹ک‌ق‌ب ٭۱۷۰)، یَمه‌قان (۲۲ک‌گد ٭۳۱۰)، یوْزباشی چای (۸۲ک، نفوس ٭٤۰۰)،

تاروئردی.. tarverdi [اؤزل‌آد] تاریوئردی: اهر ده داغ آدی.

تاروُم..tarum [آد] باخ: تاریْم.

تار وُ مار..tar u mar [آد] ۱-بیربیرینه قاریشمیش، قاریشمیش. ۲-داغینیق، داغیلمیش (فا:~). {باخ: تارماق؛ فارسجادا چوخ ایشله‌نیر}.

تار وُ مار ائتمک..tar u mar etmək [تاثیرلی‌ائیلم] محو ائتمک، داغیتماق.

تار وُ مار اوْلماق..tar u mar olmaq [س، بل] محو اوْلماق، داغیلماق.

تارهان..tarhan [اؤزل‌آد] تورکخان، تارخان، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تارهوُن..tarhun [اؤزل‌آد] گؤزل قوْخولو بیر یایلا چیچگی[۷].

تاری..tarı [باخ] تانری.

تاریخ..tarix [آد، عربجه] ۱-بیرحادثه و اوْلایین گئدیشی و آردیجیل انکشافی. ۲-بیر ایش ویا توپلومون و شئیین گئچمیشینی اینجه‌له‌ین بیلیم "اؤز تاریخینی بیلمه‌ین ملّت ناچارا گئچمیش اشتباه‌لارینی تکرار ائده‌جکدیر ـ نهرو" **date**

تاریخچه..tarixçə [آد] بیر شخص ویا شئی‌له باغلی اوْلان فاکت و حادثه‌لرین توْپلامی "شهرین تاریخچه سی".

تاریخچی..tarixçi [باخ] تاریخ یازاری(فا:مورّخ، تاریخنگار).

تاریخچیلیک..tarixçilik [آد] تاریخ یازما(فا:تاریخنگاری).

تاریخدن‌قاباق..tarixdən qabaq [ظرف] ۱-میلاددان‌اؤنجه۲-یازیلی-تاریخدن قاباق.

تاریخده گؤرونمه میش..tarixdə görünməmiş [صفت] نادر اتّفاق حاقیندا.

تاریخده یازیلماق..tarixdə yazılmaq [بلسیز ائیلم] همیشه یاددا قالماق، اوُنودولماماق.

تاریخسیز..tarixsiz [صفت] تاریخی اولمایان (فا:بی تاریخ). **undated**

تاریخ‌طبری..tarıx təbəri [آد] طبری تاریخی، هـ۳جویوزیل‌جریر طبری‌نین یازدیغی کتاب.

تاریخه یازیلماق..tarixə yazılmaq [تاثیرلی‌ائیلم] همیشه یاددا قالماق، اوُنودولماماق.

تاریخی..tarixi [آد] ۱-گرچکدن اتّفاق دؤشموش، حقیقته اوُیقون اوْلان. ۲-تاریخ اؤچون اؤنَمی اوْلان، چوْخ بؤیوک ویا اؤنَملی بیر ایش اؤچون دئییلن سؤز "تاریخی آددیم".

تاریخ‌یازاری..tarıx yazarı [آد] مورّخ (فا:مورّخ). **historian**.

تاری‌دوه‌سی..tarı dəvəsi [آد] بیربؤجک‌آدی(فا:آخوندک) {داری دوه‌سی}.

تاریلا..tarıla [اؤزل‌آد] یاقوُت تانریلاریندان، باخ: آراه[۲۱۱].

تاریم..tarım [آد] تاروُم: تارلا ایشی، اکین اکمه ایشی، اکینچیلیق، زراعت، تاروُم (فا:زراعت). **field** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ: تارماق}.

تاریْم..tarım [آ] اوُیغور سیْنیریندا بیر یئر و چای آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاریما..tarıma [آد] اکین اکمه، توخوم سپمه (فا:دانه پاشی، زراعت).

تاریماق..tarımaq [تاثیرلی‌ائیلم] اکین‌اکمک، توخوم سپمک (فا:دانه پاشیدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاریم‌باخانلیغی..tarımbaxanlığı [آد] اکینچیلیک‌ناظرلیگی (فا:وزارت کشاورزی).

تاریمچی..tarımçı [آد] اکینچی، زارع (فا:برزگر). **agriculturis**

تاریمچیلیق..tarımçılıq [آد] اکین جیلیک(فا:فلاحت). agriculture

تاریْمَر..tarımər [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تاریْم+ اَر[۷].

تاریمسال..tarımsal [صفت] اکین ایش ایله ایلگی‌لی (فا:زراعی.).

تاریملاماق..tarımlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تاریم شکلینه گتیرمک، اکیلمه ین یئرلری اکیله جک شکله سالماق (فا:مزروع نمودن). ۲-چکمک، برک دارتیب چکمک.

تاریملیق..tarımlıq [آد] تاریم ایشینه باخما، تاریم لا ایلگی‌لی ایشلر، اکین چیلیک، اکیب بیچمه ایشی.

تاری‌وئردی (تانری)..tarıverdi (tanrı) [آد] ۱-آللاه وئرگی‌سی. (فا:خدادادی). granted by god ۲-اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تاری‌وئرمیش..tarıvermiş [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

تازا..taza [صفت] یئنی، پوْزولمامیش، بایاتی مامیش، اپریمه میش (فا:تازه). fresh، new {باخ: تئز، بو سؤز فارسجادا گئنیش ایشنلمه گینه رغما تَوْرک کؤکلو سؤزدور}.

تازا..taza [اؤزل‌آد] تازاکند: تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۹۵ آد سایماق اوْلار).

تازا اؤیرنجی..taza öyrənci [آد] مبتدی (فا:مبتدی). beginner.

تازا خوُرما..taza xurma [آد] رُطب (فا:رطب). fresh dates

تازاجا..tazaca [ظرف] تازایا یاخین، تازا کیمی.

تازاگلین..tazagəlin [آد] یئنی گلن گلین (فا:نوعروس). new bride.

تازالاشدیرماق..tazalaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تازاسینی گتیرمک.

تازالاشماق..tazalaşmaq [تاثیرسیزائیلم] یئنیلنمک، جانلانماق (فا:تازه شدن).

تازالاماق..tazalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] یئنی‌له‌مک (فا:تازه نمودن).

تازالانماق..tazalanmaq [بلسیز ائیلم] یئنی‌لنمک، تزه‌لنمک (فا:تازه شدن).

تازالیق..tazalıq [آد] تازا اولما وضعیتی (فا:تازگی). freshness

تازالیقدا..tazalıqda [ظرف] یئنی اولاراق (فا:جدیدا). newly

تازانای..Tazanay [اؤزل آد] قیْرقیز بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تازلار..Tazlar [اؤزل آد] باشقیْرد و قازاق-کیچیبوْز-بایوْغلوُ و قیْرقیز-تاقای-ساریْ باغیْش-مونْقوُل بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تازی..tazı [آد، دیرگی] برک قاچان اوزون قیچلی وآریق قیوراق ایت جنسی، آو اوْچون یارارلانیلان کؤپک نوعو (فا:تازی) {دده، بو کلمه تاز=داز (بوُینوزسوز حئیوان) سؤزوندن آلیناراق فارس دیلینده ده ایشیلنمکده دیر، تازیانه سؤزوده تازی سؤزونه باغلی اولاراق تازی یا عاید شئیی آنلادیر}. ۲-تازی[۲] (آد) عرب اولان (فا:عرب). {تاتجیک› تاجیک› تازی، بو کلمه فارسجادا فارس اولمایان و اؤزللیکله عربلر اوچون دئییلیر، البته معنا دَییشه‌رک فارسلارین بیر قوْلو اوْلان تاجیکلر اوْچونده دئییلیر}.

تازی‌اوُچان..tazı uçan [اؤزل‌آد] نخجوان‘دا داغ آدی

تازیانه..taziyanə [آد، فا› باخ: تازی] قیرمانج، قامچی (فا:تازیانه).

تاژان دره..tajan dərə [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی {داشان دره: سئللی}.

تاس..tas [آد، صفت] ۱-داز باش، کئچل (فا:کچل). ۲-سوُقابی (فا:ظرف آب). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ت‹تاز› داز، چوْراق، کل ‹تاس یئر›: وئریمسیز یئر؛ تاس(قاب) صاف اولاراق بو کؤکندیر}.

تاس قوُرماق..tas qurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاس لا فالا باخماق.

تاس کاباب..tas kabab [آد] یاغسیز دؤیمه ات و یئرآلمادان و بامادورلا پیشیریلن بیر یئمک (فا:تاس کباب).

تاسا باخان..tasa baxan [آد، کؤ] تاسلا فالا باخان، فالچی.

تاسار..tasar [اؤزل‌آد] پلان، تاساری، تاساریْم[۷].

تاساری..tasarı [آد] بیر ایش و یا دؤشونجه‌نی گؤسته‌رن رسیم و یازی، پلان (فا:طرح). design {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تاسال› چوْگان اوْیونوندا چکیلمیش خط و سیْنیر، کلمه‌نین کوکؤ تاسماق (فرضی فعل: دؤشونمک وتخمین ائتمک) کلمه‌سینه باغلاناراق دوزه‌لیب}.

تاسارچی..tasarçı [آد] طراّح (فا:طراّح). designer

تاسارچی‌لیق..tasarçılıq [آد] طراّحی (فا:طراّحی). designing

تاسارلاما..tasarlama [آد] طرح تؤکمه (فا:طراّحی.طرح ریزی).

تاسارلاماق..tasarlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرشئیین نجور گرچک‌لشه‌بیله-جه‌یینی دؤشونمک، ذهین‌ده حاضرلاماق(فا:طرح‌ریختن) to design

تاسارلانماق..tasarlanmaq [بلسیز ائیلم] تاسارلاماق ایشی گؤرولمک (فا:طرح‌شدن

تاسارلانیش..tasarlanış [آد] تاسارلانماق ایشی (فا:طراّحی).

تاسارلاییش..tasarlayış [آد] تاسارلاماق ایشی (فا:طراّحی).

تاساری..tasarı [آد، باخ: تاسار] پروژه و طرح (فا:طرح). plan

تاساریم..tasarım [آد] تاسارلاماق ایشی، تصوّر، دیزاین (فا:طرح).

تاساریمجی..tasarımcı [آد] تاساریم لایان کیمسه (فا:طراّح).

تاساریملاما..tasarımlama [آد] طرح‌ائتمه، تاسارلاما، طرح ائتمه (فا:طراّحی).

تاساریملاماق..tasarımlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] طرح‌ائتمک، تاسارلاماق، طرح ائتمک.

تاساریملانما..tasarımlanma [آد] تاساریم ایشی، طرح ائدیلمه (فا: طرّاحی).

تاساریملانماق..tasarımlanmaq [بلسیزائیلم] طرح ائدیلمک (فا:طرّاحی شدن).

تاستاغار..tastağar [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی {۱-تاس+تاغار: بؤلگه نین بو شکیلده اوْلماغینا اشارت ائدیر.۲-داش+تاغار}.

تأسف..təssüf [آد، عربجه] کدرلنمه، آجیما.

تاسقاماق..tasqamaq [تاثیرسیزائیلم] یوُمروقلاشماق، سیللە لشمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاسکند..taskənd [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه ده کند آدی {داشکند}.

تاسلاق..taslaq [آد، باخ: تاساری] بیر اثر ویا صنعتین آناباشلیق‌لارینی بیلدیرن اؤن چالیشما، بیرشئیین هله کسین بیر شکیل آلمامیش حالی (فا:پروژه). schech ،project

تاسلاماق..taslamaq [ل، باخ:تاسار] ۱-اؤزونده‌اوْلمایان‌بیر دَیری وارمیش کیمی گؤسترمک. ۲-بیرداشین قابا چیخینتی‌لارین آلماق.

تاسما..tasma [آد] حئیوانی باغلایان باغ، ایپ[۲].

تاسمالی..tasmalı [اؤزل‌آد] قاخ و اوُرمیه ده کند آدی.

تاسوعا..tasua [آد] محرم آیی‌نین دوققوزونجو گونو (فا:ـه).

تأسیس..təsis [آد، عربجه] قوُرما، تمَلین آتما.

تأسیسات..təsisat [آد، عربجه] ۱-قوُرولموش، یارادیلمیش. ۲-میکانیکی تأسیساتین توْپلامی، قوُرولموش شئیلر.

تاسیم..tasım [اؤزل‌آد] گؤسته‌ریش[۷].

تاسیم..tasım [آد] ایکی یارقی‌نی دؤشونه‌رک اؤچونجو بیریارقی و حؤکم چیخارما ایشی، قیاس (فا:قیاس و استقراء).

تاسیم‌سال..tasımsal [صفت] تاسیم لا ایلگی‌لی.

تاسیم‌لاماق..tasımlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرایشین تاساری‌سینی-حاضرلاماق.

تاش..taş [اؤزل‌آد] داش: ۱-دیْش، دیْشدا اوْلان، گؤرؤنورده اوْلان ۲-قایا پارچاسی. ۳-(مج)سرتلیک، دایانیْقلی‌لیق. ٤-عاببباسیلَر دؤنَمی تؤرک اصیللی اوْردوباشی‌لاریندان[۷].

تاش-..taş- [اؤزل‌آد] اینسان‌آدلاری دؤزلدن بیر کلمه: تاشالپ، تاشبارلاس، تاشباش، تاشَر ، تاشبای، تاشتان، تاشتوُرا، تاشتیگین، تاشدَمیر، تاشقوُل.

تاش..Taş [اؤزل‌آد] رودبار(ـبَره)داداغ آدی.مینودشت‌ده(ـده) کند آدی.

تاش باغا..taş bağa [داش باغا] باخ: توسباغا.

تاشبگ..taşbəy [تاریخی اؤزل‌آد] تیمورگؤرخان دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

تاشتانبگ..taştanbəy [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیز اوْیماق بگلریندن[۷].

تاشتَکین..taştəkin [تاریخی اؤزل‌آد] عاببباسیلَر دؤنَمی، تؤرک اصیللی والی‌لردن[۷].

تاشرا..taşra [آد] بیر شهرین ائشیگینده ودیشاری‌سیندا قالان بؤلوملر (فا:خارج از محدوده). {دیشاری، آنادولو}

تاشقاشیت..taşqaşıt [اؤزل‌آد] آلتایلاردا طالع و قدر تانری‌سی[۲۱۱].

تاشقی..taşqı [اؤزل‌آد] دیْشاریْدان، تاشرالی[۷].

تاشقی سالوُر..taşqı salur [تاریخی اؤزل‌آد] خوارزم خانلیْغی دؤنَمی بگلریندن[۷].

تاشقیْن..taşqın [اؤزل‌آد] باخ: داشقین.

تاشکند..taşkənd [داش+ کند] تورکمنستان اؤلکه سینین باشکندینین آدی (فا:پایتخت ترکمنستان). tashkent

تاشوْغوز..taşoğuz [اؤزل‌آد] باخ:تاش+ اوْغوز (دیْش اوْغوز)[۷].

تاشیل..taşıl [آد] فوْسیل (فا:سنگواره). fossil

تاغ..tağ [تاریخی اؤزل‌آد] داغ، آلتای‌تؤرکلری، بَلتیراوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

تاغ..tağ [آد] ۱-قاپی، دیرک و ستونلار اوْستونده ووُرولان یای بیچیمینده تیکینتی، قوببه، گونبز arch ۲-بوستان بیتگی لرینین یئرده سؤرونن کوْلو" گون گئتدی داغ باشینا. دولان گل تاغ باشینا". ۳-ساچین ایکی یئره آیریلان یئری (فا:تاق). arch {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: اوْدو چوخ قالان بیر نوع آغاج؛ صح: قاپی تاغی؛ تاخماق سؤز ایله ایلگیلیدیر، چونکو تاغ ایکی دیرک و دایاق اوْستونه تاخیلان بیر یای و شئیه دئییلیر؛ بو کلمه اسکی فارسجادا یای بیچیمینده اولان دام کیمی شئیه دئییلیردی}.

تاغ آییرماق..tağayırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] باشداکی ساچی ایکی یئره آییرماق.

تاغاتای..tağatay [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

تاغار..tağar [آد] ۱-بؤیوک تاباق (فا:لاوک). wooden pan. ۲-آغیرلیغی ۸۳,۲ کیلوگرم اوْلان بیر چکی بیریمی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: چوُوال، باخ: تاخماق، تیخماق}.

تاغاشار..tağaşar [تاریخی اؤزل‌آد] داغ+آشار؛ قرارلی؛ چَنگیز خاقان'ین آندا سی[۷].

تاغالاق..tağalaq [آد] ساپ وایپلیک کیمی شئیلرسارینان چرخ (تکر)، باخ: تاققاناق. {باخ: تاغ، تاخماق}.

تاغالپ..tağalp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:داغ+ آلپ[۷].

تاغان..tağan [آد] ۱-اوْغوز بؤیوکلریندن بیر آد[۸۵]. ۲-اوْچ آیاق، ساچ آیاغی. ۳-اینسان آدی، باخ:تاغان+ اَر.

تاغای..tağay [تاریخی اؤزلآد] داغ+ آی؛ چَنگیز خاقان'ین قارابوُدون' دان گلیپ یوّکسه‌لن بگ و کوْموتان آدی[۷].

تاغای..tağay [اؤزلآد] میانا دا کند آدی {داغ+آی: داغ تانری سی}.

تاغبگ..tağbəy [اؤزلآد] اینسان آدی، باخ:داغ+ بگ[۷].

تاغبند..tağbənd [صفت] تاغ شئکلینده اوْلان، یاریم دایره وی (چوخراق تیکینتی ایشلرینده.

تاغتَکین..tağtəkin [تاریخی اؤزلآد] شام سلجوُقلولاری، بگ و کوْموتان آدی[۷].

تاغتیمور..tağteymur [اؤزلآد] اینسان آدی، باخ:داغ+ تیمورُ[۷].

تاغ‌قالقپینا..Tağ-Kalkpına [اؤزل آد] آلتای توّرکلری بَلتیر بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

تاغلابیان..tağlabiyan [اؤزلآد] اسماعیللی'دا کند آدی[۲۴۰].

تاغلوق بارلاس..tağluq barlas [تاریخی اؤزلآد] داغلیق+ بارلاس؛ تیمورُگوّرخان خان دؤنَمی، بگ و کوْموتان آدی[۷].

تاغلی..tağlı [صفت] تاغی اولان، هؤرگوّسو تاغ شکلینده اوْلان یئر و تیکینتی (فا:طاقدار). **arched**

تاغما..tağma [اؤزلآد] ۱-داغ اتگی ۲-ائلچی، دؤولت تَمثیلچی‌سی، ۳-ایلخانلیلار دؤنَمی، بگ و کوْموتان آدی[۷].

تاغماچ..tağmaç [تاریخی اؤزلآد] باخ: تاغما؛ توّرک میتوْلوژیسینده، بؤریته‌چینه'نین تورونلاریندان[۷].

تاغوُدار..tağudar [اؤزلآد] ۱-هَیبَتلی، داغیدار، داغیدیجی، یئخیجی، شدّتلی ۲-هوُلاکو خان'ین اوْغلو. آباقاخان'ین قارداشی[۷].

تافتا..tafta [آد، فا] توخونموش، سیخ توْخونموش پارچا ویا هر شئی (فا:تافته).

تافلان..taflan [آد، بیتگی] گول‌گیللردن۶-۲متر بوْیدا، چیچک‌لری آغ، یاز قیش یاشیل، کیچیک بزک آغاجی: قارا یئمیش آغاجی (فا:جله). **prunslauro cerasus**

تاق..taq [اؤزلآد] تاغ، داغ؛ قاراخانلیلار دؤنَمی، اوْغوز بگلریندن[۷].

تاقا..taqa [اؤزلآد] ۱-سلاح ۲-قوُرال، قایدا ۳-سایقیدَیر[۷].

تاقاپ..Tagap [اؤزل آد] آلتای توّرکلری شوْر بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

تاقاق..taqaq [تاریخی اؤزلآد] اوُجو آتشلی اوْخ؛ سلجوُقلولارین، اوُلوبابالاریندان[۷].

تاقاوارت..taqavart [اؤزلآد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

تاقای..taqay [اؤزلآد] ۱-سایقیلی ۲-دایی ۳-دوْلون آی ٤-قیْرقیز لارین، سازان اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. قیْرقیز-تاقای-جیْریق-سازان بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸]. {داغ+آی}.

تاق‌باشی..taq başı [اؤزلآد] داغباشی: خالخال دا داغ آدی.

تاق‌تاق..taq taq [صفت، ظ، سس‌تق] تاق سسی‌نین تکرارلانماسی، وورما و چیرپما سسی (فا:صدای تق تق).

تاقتوق..taqtuq [باخ] تاق.

تاقجا..taqca [آد] دووواردا دوزه‌لن اوْیوق یئر (فا:طاقچه). **niche**

تاقچاداش..taqçadaş [اؤزلآد] خیاو دا کند آدی.

تاقق..taqq [باخ] تاق.

تاققا..taqqa [سس تق] بالاجا وورونتو، تاق سسی (فا:تقّه).

تاققاتاق..taqqataq [سس‌تق] داواملی وسوّرکلی تاق تاق سسی (فا:~).

تاققاناق..taqqanaq [صفت، دا] چوخ قوُرو، قوپ قوُرو.

تاققیلتی..taqqıltı [آد] ایکی شئیین بیربیرینه دیمه سسی سبب ایله چیخان سس (فا:صدای تق تق). **knock**

تاققیلداتماق..taqqıldatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاققیلتی سسینی چیخارماق، تاققیلداماسینا یول آچماق (فا:صدای تق تق در آوردن). **to knock**

تاققیلداماق..taqqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] تاققیلتی ایله سس چیخماق (فا:صدای تق تق در آمدن). **to knock**

تاقیرتی..taqırtı [آد] بیر شئیین چیخاردیغی قوُرو و سرت سس.

تاقیرداماق..taqırdamaq [تاثیرسیزائیلم] تاقیرتی سسی چیخارماق.

تاقیم..taqım [باخ: تاخماق] انکیپ، کوْما، ییغین، گروه، باخ: تاخیم.

تاکتیک..taktık [آد، فرانسیزجا] دؤیوش واختی قوشون حصّه‌لرینی اداره ائتمه اوُصولو، هر بیر ایشده ایسته‌نن سوْنوجا وارینجایا قدر ایزله‌نن یوْل و یؤنتَملر (فا:~).

تاکستان..takistan [اؤزلآد] بو شهر زنجان قزوین آراسیندا یئر آلاراق دنیز سوُلاری سوییه سیندن ۱٤۹۰ متر یوّکسک لیکده اوْلاراق ش۱۳۸۵ده جمعیتی (شهر، کند) ۱۷٤۰۰۰، ۷٤۰۰۰ نفردیر، بؤلگه نین بوْللوجا اؤزوم باغلارینین اوْلماسی یئر آدیندادا اؤزون گؤسته-ریبدیر.

تاکستان بؤلگه‌سینین داغلاری..takistan [اؤزلآد] دوّزکمر (۳۵ک گ‌ب-۱۸٦۹)، اوُسقالی (۲۵ک گ‌ب۱۹۳۰)، خَرمن‌داغی (٤۰ک-گ‌ب۱۹۱٦)، دوْنقوزلوق (۲۵ک گ‌ب۲۲۱۳)، اژدرها (۲۸ک گ‌ب ۱٦۵۰)، قاراقوُرقان (۳۰ک گ‌ب۱۹۸٤)، سلام علیک (۳۰ک گ‌ب ۱٦٤۵)، باباجای (۳۰ک گ‌ب۱۷۵۲)، بؤیوک ناوا (۳۰ک گ‌ب ۱۸۰۵)، تاراقایا (۳۲ک گ‌ب۱۹۸۹)، قیرخ قیز

(۱۵ک‌ب۱۶۷۷)، قاپیلیق (۳۰ک‌گ‌ب۲۱۳۷)، قاراقوُشلو (۳۰ک‌گ‌د۱۹۰۰)، گوَه داغ (٤۰ک‌گ‌ب۲۱۸۲)، قیزیل قایا (٤۰ک‌گ‌ب۲۲۷٦)، قاراباییر (٦۰ک‌گ‌ب۱۷۱۰)، های های (٦۰ک‌گ‌ب۱۷۳۰)، مایلان (٦۵ک‌گ‌ب۲۰۰۷)، قانشار (٦۵ک‌گ‌ب۲۱۰۰)، تپه شاه مُراد (۱۰ک‌ب۱٤۵۵)، ناغاراداغ (۱۰ک‌گ‌ب۱٤۸۹)، سیاه (۳ک‌ب۱۵٤۵)، آغ گدیک (٦۵ک‌گ‌ب۲۱۳۵)، کیریشدیل (۱۹ک‌ق‌ب۱۵٦۳)، زرد (۲۰ک‌ق‌ب=۱۸۹٦)، زیبه‌جَر (۲۲ک‌ق‌د۱۷۸۵)، مله‌گن(۲۵ک‌ق‌ب۱۷۱۰)، خانخان داغی (۲٦ک‌ق‌ب۱٦٤۳)، زرّین کمر (۲۷ک‌ق‌ب۱٦٦۲)، گؤیجه ائل (۳۵ک‌ق‌ب۱۵۱۰)،

تاکستان بؤلگه‌سینین چایلاری..takistan [اؤزل‌آد] چایلار قوُم دوُزگؤلونه تؤکولولرلر: اَوین چای (آشناجین۳۷s۲b)، اَربَط چای (آشناجین۳۲s۲b)، خَررود (قیرخ بولاق۲۱۷b۲/ ۵۰q۵s)، بُزی جان چای (ینگیجه دیرمانچی ۲۱s۳b)،

تاقسوُق..taqsuq [اؤزل‌آد] خارق العاده، اولاغان‌اؤستو[۷].

تاقگؤن..taqgün [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیتلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

تاقی..taqı [اؤزل‌آد] دیندار(تاریخی اؤزل‌آد) قیپچاق خانلیغی دؤنَمی، بگ‌لریندن[۷].

تاکسونومی..taksonomi [آد، فرانسیزجا] صنف لاندیرما (فا:تاکسونومی).

تاکسی..taksi [این، آد] یولچو داشیماق اؤچون بالاجا آراج (فا:~). taxi

تاکسیمتر..taksimetr [لا، یو] یولجولوق مسافه سینی سایی لایان آراج (فا:تاکسیمتر). taximeter

تاکلاماکان..taklamakan [اؤزل‌آد] تاقلاماقان:تؤرکوستاندا بیر بؤلگه آدی[٥٤].

تاکوُم..takum [اؤزل‌آد] گؤی تورکلرین خاقانی ایستئمی خانین قیزی و ساسانلی شاهی انوشیروانین خانیمی‌نین آدی، قیز آدی (فا:نام‌دختر) {باخ: تاخی، تاخماق}.

تاکی..taki [باغلاییجی سؤز، فا] آماج و مقصد بیلدیرن بیر سؤز "تاکی آماجین بوُدور" (فا:تاکی).

تاکیتی..takiti [اؤزل‌آد] سوُمرلرین کوُماربی افسانه‌سینده تانری آدی[۲۱۱].

تأکید..təkid [آد] اصرار ائتمه (فا:اصرار). emphasis

تال..tal [اؤزل‌آد] سوُمقاییت‌دا یئر آدی[۲٤۰].

تالا..tala [آد] ۱-مئشه و اورماندا آغاج‌سیز یئر، آچیق و چیپلاق یئر، تارلا. ۲-(آ) ایری جثّه‌لی، هیبتلی ۳-سئچگین[۷]، {تارماق+ اق› تاراق› تارا› تالا}.

تالا..tala [اؤزل‌آد] زاقاتالا‌ده یئر و چای(~آرخ)، مرنده-داغ(~داغ)آدی.

تالابوُغا..talabuğa [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تالا+ بوُغا[۷].

تالابی..talabı [اؤزل‌آد] قوبا‌دا کند آدی[۲٤۰].

تالار..talar [آد] اؤستو اؤرتولو توپلانتی و شنلیک یئری (فا:~) auditorium {باخ:تالوار، بو کلمه فارسجادادا ایشله‌نیر}.

تالار..talar [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

تالاز..talaz [آد] دالقالی و گؤرله‌ین دنیز، دالقالانان دنیز. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: قاسیرقا/ دالماق سؤزوندن آلینمادیر، باخ: دالقا}.

تالازلانماق..talazlanmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: دالقالانماق.

تالازلیق..talazlıq [باخ] دالقالانما.

تالاس..talas [آد] ۱-آت یاریشلاریندا کی، باشلانقیچ و بیتیش خطی۲-فیْرتینا، قوُم فیْرتیناسی ۳-دالقا ٤-تارتیشما، مُناقشه ۵-(تاریخی اؤزل‌آد) اوْغوزخان‌ین تورونو؛ قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷]. ٦-تؤرکوستاندا بیر یئرآدی[۱۲].

تالاش..talaş [آد] ۱-جهد، چابالاما، تقلاّ (فا:تلاش) ۲-struggle قایقی، سیخینتی اضطراب {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تالاشماق:› چالیشماق، تالاماق› تاراماق سؤزوندن آلینمادیر؛ باخ: تارماق}.

تالاشا..talaşa [آد] بالتا آغیزیندان چیخان کیچیک آغاج و تاختا پارچالاری، یونْقار، باخ: تاراشا.

تالاش‌سیز..talaşsız [صفت] تالاش ائتمه ین (فا:بدون تلاش).

تالاش‌سیزلیق..talaşsızlıq [آد] تالاش‌سیز اوْلما وضعیتی.

تالاشلاندیرماق..talaşlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تالاشلانماسینا سبب اوْلماق.

تالاشلانما..talaşlanma [آد] تالاشا دوشمه، چابالاما (فا:تلاش).

تالاشلانماق..talaşlanmaq [تاثیرسیزائیلم] تالاشادؤشمک، چابالاماق(فا:تلاش کردن).

تالاشلانیش..talaşlanış [آد] تالاشلانماق ایشی ویا بیچیمی (فا:تلاش).

تالاشلی..talaşlı [صفت] تالاش ائدن، تالاشا دؤشن، تلَسیک بیر بیچیمده (فا:پر تلاش).

تالاشلی‌لیق..talaşlılıq [آد] تالاشلی اوْلما دورمو.

تالاشماق..talaşmaq [س، سن، باخ:تالاماق] چالیشماق (فا:تلاش کردن).

تالاغان..talağan [اؤزل‌آد] یاغماجی، یاغمالایان[۷].

تالاقو..talaqu [آد] اؤلدوروجو آغری.ایچ آغریسی {باخ: تاراماق، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالاق تالاق..talaq talaq [ظرف] تاراق تاراق (فا:تلق تلق). rattling

تالالار..talalar [اؤزل‌آد] بالاکن‌ده یئر آدی[۲۴۰].

تالالیق..talalıq [آد] مئشه ده آغاج‌سیز آچیق یئر.

تالاماق..talamaq [تاثیرلی‌ائیلم] غارت ائتمک، چالیب چاپماق (فا:چاپیدن). to plunder {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تارماق›، سن؛ تارماق+ا›تاراماق› تالاماق}.

تالان..talan [آد] ۱-یاغما، یاغمالاما، تاراج، چاپاوول، غارت، چاپما، سوْیما. plunder ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) آوار خانلاریندان.{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ تارماق+ان› تاران› تالان، باخ: تار}.

تالان ائتمک..talan etmək [تاثیرسیزائیلم] تالان لاماق (فا:تالان کردن).

تالان اولْماق..talan olmaq [تاثیرسیزائیلم] تالانلانماق (فا:تالان شدن).

تالانبای..talanbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تالان+ بای[۷].

تالانچی..talançı [آد] چاپاووُلچو، سویقون چو (فا:تاراجگر). robber

تالانچی‌لیق..talançılıq [آد] تالانلا مشغول اولْما، سویقونچولوق قولدورولوق (فا:تاراجگری). the act of robbing

تالانخان..talanxan [اؤزل‌آد] باخ:تالان+ خان(تاریخی اؤزل‌آد) جوْجَن خانلاریندان[۷].

تالانلاماق..talanlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تارماق، غارت ائتمک، چاپاوول ائتمک، چاپماق، سویماق (فا:غارت کردن).

تالانماق..talanmaq [بل] تالان‌اولْونماق (فا:غارت شدن). to be robbed

تالای..talay [آد] (تالو، تالوُی، توُلای، توْلوی، توْلو)۱-بؤیوک دنیز، بؤیوک گؤل، اُقیانوس ۲-(مج)اوُلولوق، بؤیوک‌لوک، سوْنسوزلوق ۳-گله‌جک، اقبال ۳-سئچگین، ٤-(تاریخی اؤزل‌آد) شامانیست گله‌نک‌ده دنیز و گؤللره باخان تانری[۷]. ۵-دوُرو و تمیز اینسان، قیز آدی(فا:نام‌دختر) {باخ: دالماق}.

تالای‌خان..talayxan [اؤزل‌آد] یاقوُتلاردا یئرسوُلاری تانری‌سی[۲۱۱].

تالپیْن..talpın [آد] فعال، آکتیو، چالیْشقان، همّتلی[۷].

تالپینما..talpınma [آد] دالبینما، چیرپینما (فا:طپش).

تالپیناق..talpınmaq [تاثیرسیزائیلم] دالبیناق، چیرپیناق (فا:طپش داشتن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، تارماق›تارپیناق›تالپیناق، باخ: تارماق}.

تالتاوا..taltava [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {۱-تالپیناقدان: تالپ+اوا: چیرپینتی لی یئر. ۲-دالدا+آوا: داغ دالیندا و گیزلینده قالمیش اوْوا}.

تالخوْو..talxov [اؤزل‌آد] هشتَری، قوْشاچای، فرمهین، سراب زنجاندا کند، ساووُجبولاق دا داغ آدی {تالقاق› تالقوو}.

تالشیْق..talşıq [اؤزل‌آد] اعتماد، تأمینات، گوْوَنجه[۷].

تالقا..talqa [آد] قوْروق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالقاق..talqaq [آد] اینسانی اؤلدوره‌جک درجه ده شدتلی طوفان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالقان..talqan [آد] قاووُت، قاورولموش‌و دؤیولموش آرپا، قیْزارتیْلمیش تاخیل.{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: دؤیولموش بوغدا، داغی تالقان ائتدیم: یعنی‌داغی آت آیاقلاری آلتیندا توز ائتدیم؛ بو آددا بعضی‌یئر آدلاری‌تالاماق (یایماق) سؤزونه باغلانمالیدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالقوُچ..talquç [آد] حئیوانا یوْکله‌نن یوْکو سیخیشدیرماق اوْچون یارارلانیلان آغاج. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالقیرماق..talqırmaq [تاثیرسیزائیلم] شدتلی طوفان قوْپماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالقیق..talqıq [آد] داغلارین چاتیشدیغی یئر، باخ: تالقاق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالقیْلیچ..talqılıç [اؤزل‌آد] (دالقیْلیچ) زره‌سیز، قوْروماسیز[۷].

تالْک..talk [آد، عربجه] عمومیتله آچیق یاشیل و توْزو یاغلی تهر اولان و اؤزل آغیرلیغی ۲,۷ وسرتلیگی ۱ اولان ماده (فا:~).

تالکی..talkı [اؤزل‌آد] توْرکوستاندا سایرام‌گؤلونه یاخین سیْراداغلار[۱۲].

تاللی بیتگیلر..tallı bitgilər [آد، بیتگی، فرانسیزجا] کؤک، ساپ، گؤوده و یاپراق کیمی اوْرقانلاری اوْلمایان، و چوْخو آسالاق ویا چؤروکجول یاشایان ایلکل بیتگی‌لر، آلْک‌لار، گؤبه‌لک

تألُّم..təllüm [آد، عربجه] اوْزونتولو اوْلما (فا:~).

تالوُ..talu [آد] سئچمه. " تالوُلاماق: سئچمک"{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تالوُ..talu [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-چَنگیزخانین اَن کیچیک اوْغلو. تاریخی کتابلاردا (توْلو، تالوُی، تالای، توُلای) شکلینده ده یازیلیبدیر ۲-اینسان آدلاری: تالوُالپ، تالوُبگ، تالوُپارس[۷].

talveq..talveq [آلمانجا، آد] بیرآخارسو یاتاغینین ان درین یئرلرینی بیرلشدیرن خط (فا:تالوگ).

talvar..talvar [آد] چارداق، اوّستو اؤرتولو کؤلگه‌لیک، ائوین گیریلن اوّستو اؤرتولو یئری (فا:~) {تال› دال (بوتا، آغاج دالی) سؤزونه باغلیدیر، تال+ار› تالار› تالوار}.

taluar..taluar [اؤزل‌آد] میاناداا(~بولاغی) کند، قُروه و بیجار دا چای آدی.

taluarlamaq..taluarlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تالوار دؤزَلتمک.

taluasa..taluasa [آد] چیرپینیش(فا:دلواپس) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: اضطراب، قایغی؛ دالبینماق سؤزوندن: تالبینماق› تالبین+سه‌مک› تالبینسا› تالواسا؛ فارسجادا دلواپس شکلینده ایشله‌نیر[۶]}.

talvir..talvir [آد] کهلیک. {تالبینماق‌سؤزوندن: (دالپیرماق: قاناد چالماق، دالبینماق)، تالبیر› تالویر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

talı..talı [اؤزل‌آد] تالیمان: بیه‌نیلمیش، سئچگین[۷].

talıt..talıt [اؤزل‌آد] زنگیلان‘دا داغ آدی[۲۴۰].

talıstan..talıstan [اؤزل‌آد] اسماعیللی‘دا چای آدی[۲۴۰].

talış..talış [اؤزل‌آد] ۱-تالیش سؤزو بؤلگه و بیر ائل و شهر آدی اوّچون ایشله نیر، تالیش ائلی آستارا، خالخال و رشت شهرلری آراسیندا و آذربایجان جمهوریتینده تؤرکلرله بیرلیکده یاشاییرلار، بوُ بؤلگه‌نین شرقینده اوْلان شاندرمن و ماسال بؤلگه لرینده تالیش‌لار و گیلک‌لر چوْغونلوق‌دادیرلار، بوُ نسبت رضوان‌شهرده دَییشه‌رک آسالیْم شهرینده تورکلر و تالیشلارین اوْرانی اللی‌اللی یه یئتیریر، بؤلگه‌نین قوزئی، غرب و گوْنئی طرفلرینده تؤرکلر چوخراقدیلار، تالیش لارین اؤنملی اؤزل‌لیک‌لرین‌دن، تورکجه‌نی آنادیلی کیمی اؤیرنمکلری و اوْنو تورکلرکیمی دانیشماقلاریدیر، اوْنلارلا تؤرکجه دانیشارکن اوْنلارین آیری قوْوما منسوبیت‌لرینی تشخیص وئرمک چوْخ چتیندیر، ایندیسه چوْخلو قوْهوم‌لوقلار، تالیش‌لارلا تؤرکلرین‌قاریناشمالارینی اوْلدوقجا آرتیریبدیر، تالیش‌لارلا تؤرکلرین تاریخ بوْیو بیرلیکده یاشادیقلاری بللیدیر و قَدَرلرینی بیربیریندن آییرماق ممکن دئییل، و بو یاخین‌لیق اوْقدر چوْخدورکی اوْنلارین تاریخی قوْهوملولوغو محتمل گؤرسه‌نیر. تالیش بؤلگه‌سی‌اداری-لاحاظدان دؤرد بؤلومه آیریلیر (رضوانشهر / رضوانده، لیسار و گرگانرود، ماسال شاندرمن، مرکزی/ تالیش و آسالیم)، بوُ شهر آستارانین ۷۵ کیلومتر گوْنئی طرفینده دیر، شهر گونش ایلی ۱۳۲۰ده هشتپر آدیلا و بؤلگه‌نین مرکزی شکلینده احداث اولوبدور و نفوسو *۲۰۰۰ نفر ایدی، ش۱۳۸۵ده شهرستانین نفوسو ۱۸۰۰۰۰ نفر و شهرین نفوسو ٤۲۰۰۰ نفردیر، شهر دنیز سوُلاری سَویه سیندن ۵۰ متر یوُخاری دادیر {تالیش سؤزو لُغت باخیمیندان توْرکجه تال/ دال سؤزیله یاخیندیر و "ایش" اک ایله تالیش سؤزو قوْل و بوُداق دئمکدیر}. ۲-تالیش بؤلگه‌سینین -چایلاری: چایلار خزره تؤکولورلر: آستاوربار (شفارود s۱۵b٤)، کَرگان/ سوُقوشان (آغ ائولر ۱s۳b۳۸/ ۸-۵/ q۷)، سوْره‌چای (آغ‌ائولر s۱۸b)، آواقوُیو (~s۱۹b٦)، آلالان(~s۱b۷)، پَلاسی/ پالاسی(~۳٤b۷/ s۰)، حَویق(~s۱۳b۲٦)، شالوُ (s۱۹b۳)، قوُرومسا/ قوُرومسوُ (s۱۷b٦)، سوُیه‌کئشی (سراسی چول s۱۲b۸)، سَله یوُردو (~آغ ائولر s۱۱b۱۱)، هوُیزگاه چای (گیلگیلا هوی دیرمانی-سله یوردوچای s۱۰b۱٤)، لَنبه (~s۲۱b۸)، لوُمیر (جلالوند ٦s۵b۵۰/ q۲)، لیسار/ قاتیْرچای (~s۷b۳٤)، اوُرنه (لیسارچای s۳۰b۲)، ناورود (~s۲b۳۳ ۲/ q۵)، ورزان چای (~s۲۵b٦)، هوْوی (~s۲۳b۳)، ۳-تالیش (آسالیم-لیسار) بؤلگه‌سینین کندلری: تالیش بؤلگه سینین کندلرینده توْرکلر و تالیشلار بیرلیکده یاشاییرلار و راحاتجاسینا قوْهوملوق مناسبتلری قوُرواللار و عموما هامیسی دا توْرک دیلینی باشاریللار: آسباوُنی؛ آلالان (۱٦ک‌گ *۳۳۰)، آللاه-ده(۱۱ک‌گ*۳۱۰)، ائشیک‌آغاسی؛ اَرده رودکنار (۸کد *۱٦۰)، اگری بوُجاق؛ الموْس؛ امیر بگلو؛ انبوُ؛ اَنوش محله؛ اوا، اوْتار (۱۹ک‌ق *۲۱۰)، اوْلابیجار/ حاله بیجار؛ اوْمونْقوْ؛ اوْلادَشت؛ ایرنه؛ بابالومحله؛ بازار کرگانرود (۳ک‌گ‌د *۵۰)، باغیشلو محله؛ بالاده (۱۰ک‌گ*٦۱۰)، برزبیل، بگلو، بنوُن؛ بوُداق (۱۲ک‌گ *۵۰۰/ ی‌تو)، بوُراسرا؛ پَلاسی؛ بوُرون/ آ-ی؛ بیلی؛ پوُنل (۳٦ک‌گ *۱۸۰/ ی‌تو)، پالوُتلو/ پالوته؛ پیرهَرات (۱٤ک‌گ *۲٤۰)، تاجدره، تنبوُ؛ تیتَک؛ تیْرشابْر/ ترشابور؛ تیْرکامحلّه / توْرک محله؛ جوْوکَندان (٤کد *۹٤۰/ ی‌تو)، جوْوکندان (۸ک‌ق *۲۲٤۰)؛ جیماکی/ جَماکوه (٤کد *۸۲)؛ چوُبَر (۳۷ک‌ق *۱۷۳۰)، چوُلاده؛ چوُلونه-سر/ چُلونه‌سر؛ حَویق həviq (۳۳ک‌ق *۱۲٦۰)؛ حَیان/ حَیوُن؛ خنه-یه/ خانقاه (۱۱ک‌گ‌د *۱۰۰/ ی‌تو)، خرجگیل، خطبه‌سرا (۲۰ک *۳۵۲۰/ ی‌تو)، خلج‌لر؛ خلیله سرا؛ خواجه کَری؛ خوْصه سرا/ خاصه سرا؛ داوان (۱۸ک‌ق *۱۸۰)، دوُلی بین/ دولبین؛ دیراکَری؛ دیز گاه (۲ک‌ق *۱۱٦۰)، دیگلی، رندل، ریک/ رئک (*۱۹۱۰/ ی‌تو)، سَراگلی (۲۸ک‌ب *۷۰ تو+تالیش)، سوْروقوُ/ سراگاه؛ سیاه بیل (۱٦ک‌گ *۲۰/ ی‌تو)، سوْست sost؛ سوْلقون/ شلقون؛ سله یوُردو، سوُباتان، سیخه‌خوْلا/ سیخ‌چال؛ ساری‌چال؛ شاشکوُ (۸ک‌ق‌ب *۵۰۰/ ی‌تو)، شاگلدی‌محله؛ شکردشت (٦ک‌گ

*۱۰۶۰/ ی‌تو)، شوُمیله‌زوُن/ شادمیلرزان؛ شیلان؛ طوُلارود/ آ-ی؛ طوُل‌گیلان (٤ک‌ق *۱۱۸۰/ ی‌تو)، غُلام یوُردو؛ قراخان محله؛ قارا-چی؛ قاراقوْزه؛ قلعه بین یوُردو؛ قندی سرا (۱۲ ک‌گ *۱۹۰/ ی‌تو)، قوْروق؛ کئری؛ کئشی بیل؛ کریم سرا (۱۰ک‌م گوّنئی طرفینده، گ نفوس *٦۰/ ی‌تو)، کؤشؤوُر(کشاور/ کَشوْوُر)، کوُاکَری؛ کینده-سَر/ گُنده‌سر؛ کوّره‌سوُ/ کله سرا؛ گلین داشی؛ گنجه‌خانا؛ گیشه ویشه؛ لَر؛ لَرزیری lərziri/ لرزده؛ لَزی؛ لَلَکی محلّه؛ لوْمئر؛ لَمیر؛ لوُرون؛ لوُواچول/ لواچال؛ لیسار (۱۸ک‌ق *۹۰۰)؛ لیر؛ ماشین خانا؛ مَتَش؛ محروُم زوُما؛ محمود آباد (۱۷ک‌ق *۳۳۰)، مسجدقاباغی؛ مَریان؛ مَریان آغ ائولر (۳٦ک‌ب *۱۸۲۰ / تو/ مریانی طایفاسینین یایلاق یئری)؛ ناوان (آستارا یوْلو، ٤ک *۱۰۳۰/ ی‌تو)؛ نصرت آباد (۳۵ک‌ق *۹۱۰)، نَصور محله؛ نَلبند/ نعلبند؛ نمازی محلّه، نوُمَندان (۱۸ک‌ق *۳۰۰)؛ نیک‌کَری؛ واردەسَرا (۱۲ ک‌گ *۹۰)، وارقادَره؛ ویزنه؛ هئله دَمه؛ هَره‌دَش/ هرَدشت (۱۸ک‌ق *۳۷۳۰)؛ هوُنیش؛ ٤-تالیش (رضوانشهر-شاندرمن) بؤلگه‌سینین کندلری: فاصله لر رضوانشهری مرکز توُتاراق قئید اوْلونوب، آهنگرمحله (۱۱ک‌ق‌ب *۱٦۰)، اَردَجان (٦ک‌م قوزئی طرفینده، نفوس *۱٦۳۰)، بیاچال (۲۷ک‌ب *۳۵۰ توالیش)، پیلَم‌بَرا (۷ک‌ق *۲۳۰/ ی‌تو)، چای‌بجار (۵ک‌د *۸۰/ ی‌تو)، چران (۱۱ک‌ق‌ب *۱۸۰/ ی‌تو)، چَروه‌ده (۹ک‌ق‌ب *۱٤۳۰/ ی‌تو)، دروازه دیلج (۱۱ک‌گ‌د *۲۰۰/ ی‌تو)، رودبارسرا (۸ک‌گ‌د *۳۰۰/ ی‌تو)، سیاه‌بوْلاش(۱ک‌ب*۸۰/ ی‌تو)، سیاه‌بیل(٤ک‌گ *۲۲۰/ ی‌تو)، سیاه‌لرز (٤۸ک‌ب*۱٤۰/ ی‌تو)، سیاه‌مکان (۹ک‌ب*۱۲۰/ ی‌تو)، شفارود(۷ک‌ق *۱۳۰/ ی‌تو)، لاکتاسَرا (۱ک‌گ‌د *۱۸۰/ ی‌تو)، وانگاه (۹ک‌گ‌د *۲۷۰)، وَسکَه محله(۹ک‌ق‌ب *۳۳۰)، یگان‌محله (۱٤ک‌گ*۲۳۰/ ی‌تو)،

تالیش..talış [اؤزل‌آد] هشتَری (~کندی)، ورزقان(~موْلک)داکندآدی.

تالیش..talış [اؤزل‌آد] زنجان، هئریس، خالخال (~بولاق) ده داغ آدی.

تالیش‌میکاییللی..talış mikayıllı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳] [۱۰۸].

تألیف..təlif [آد، عربجه] ۱-دوستلوق ائتمه. ۲-یازما، کتاب یازما. (فا:~).

تالیقو..taliqu [اؤزل‌آد] سئچگین، بَیه‌نیلن(تاریخی اؤزل‌آد) چاغاتای خانلاریندان[۷].

تالیْمان..talıman [اؤزل‌آد] تالی: بیه‌نیلمیش، سئچگین[۷].

تالین..talın [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند و اهرده (~قیه) داغ آدی {تالوُ+ن: سئچگین یئر، بیه‌نیلمیش یورد}.

تام..tam [آد] ۱-اسکیک‌سیز، بوتون، بیتوو، توّم ۲-(ظ) بوتون-لوکله(فا:تامّ)۳-کسری‌اوْلمایان(فا:عددصحیح) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توّم›، باخ: توّم، بوُ کلمه‌نی بعضا غَربجه تام سؤزونه باغلاییرلار البته توّرکجه‌ده قدیمی و کؤکلو سؤز ساییلیر}. ٤-تام۱tam (آد) باخ: طعم، داد.

تام‌آچیق هجا..tamaçıq həca [آد، دیل‌بیلیمی] بیر سسلی حرفدن دؤزه‌لن هجا" آتا سؤزونده آ هجاسی تام‌آچیق هجادیر" (فا:هجای کاملا باز). completely open syllable

تام‌آی..tamay [آد] بوّتون آی (فا:بدر). full moon

تاما..Tama [اؤزل آد] اؤزبَک-اوّچ اوُروُغ و قازاق-کیچیبوّز-یئدی اوُروُغ بوْی لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

تاماتا..tamata [آد] تماته: قیرمیزی بادیمجان (فا:گوجه فرنگی). {اینگیلیزجه‹مکزیک یئرلی دیللریجه}.

تاماچ..tamaç [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تاغماچ[۷].

تامار..tamar [اؤزل‌آد] ۱-داملا، داملایان ۲-دَمیر، دَمیر جَوهَری[۷].

تامارا..tamara [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، تقریبن ۱۹۱٦-۱۹۱۷-نجی ایللرده باکیدا یارانیب. رقصه بو آد تویلاردا آذربایجان رقصلرینی ایفا ائدن مشهور جالیانلی رقاصه تامارانین شرفینه وئریلمیشدیر. اولدوقجا جاذیبه‌دار، لیریک رقصدیر، عصاسن قادینلار طرفیندن، چوخ حاللاردا هم ده کیشیلر طرفیندن آرام تئمپده ایفا اولونور. رقص موغام اوخونماسی ایله باشلانیر[۲۴۵].

تامارباللا..tamarbala [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تامار+ بالا[۷].

تامارزی..tamarzı [صفت] اوّره‌یینده‌حسرت‌قالمیش(فا:حسرت). regret {تورکجه‌ده دامیزماق/ دامازلیق سؤزوندن: "تویوغ اتی دامازلیغا دوشوبدور، یعنی تویوغ اتی آز تاپیلیر و هر کس اونا حسرت قالیب"، دامازلیق› دامازلی› تامازلی› تامازری› تامارزی (تورکجه ده "ل/ ر" حرف‌لرینین بیربیرینه‌دییشمه‌سی چوخ یایقیندیر:سارارماق/ سارالماق}.

تامز..tamaz [اؤزل‌آد] یئنی و تازا، بیردانا و گؤزل، قیز آدی.

تاماسا..tamasa [آد، ع‹تماس›] بیر شئیی ویا دوُوار سوُواغین تارازلاماق اوّچون یارالانیلان اوُزون و ائنسیز تاختا (فا:وسیله بنایی).

تاماشا..tamaşa [آد، فا] باخیب سئیر ائتمه (فا:تماشا).

تاماشاچی..tamaşaçı [آد] تاماشا ائدن کیمسه (فا:تماشاچی).

تاماشاخانا..tamaşaxana [آد] تاماشا گؤستَریلن بینا (فا:تماشاخانه).

تاماشالی..tamaşalı [صفت] گؤرمه‌لی، گؤرمه‌یه‌لایق‌وگؤزل (فا:تماشایی).

تام‌الاختیار..tammülixtiyar [آد] کامل اختیارلا (فا:~). fully authorized

تامام..tamam [آد، عربجه] ۱-بوتون، توّم. ۲-بیتمه، قورتارما (فا:تمام).

تامام کامال..tamam kamal [ظرف] بوتونلوکله، تامامیله (فا:تمام کمال).

تاماماً (تامامیله)..tamamən(tamamilə) [ظرف، عربجه] تامامیله (فا:تماما).

تاماملاماق..tamamlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تامام ائتمک، قوُرتارماق، سونْا اردیرمک (فا:به‌اتمام‌رساندن). ۲-بوّتؤولشدیرمک (تکمیل کردن).

تاماملانماق..tamamlanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-قورتاریلماق، سونْا اردیریلمک (فا:به اتمام رسیدن). ۲-بوّتؤولشدیریلمک (تکمیل شدن).

تاماملاییجی..tamamlayıcı [آد] تامام لایان، بوّتؤولشدیریجی.

تامان..taman [اآ] کاشغرده بیر چای و دره آدی؛ دوُمان، سیس، آتیلای خان'ین بؤیوک ددهلریندن[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تامان تارکان..taman tarkan [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی توّرکلر دؤنَمی، بگ و کوْموتان آدی[۷].

تام‌اوْلاراق..tamolaraq [ظرف] کاملا (فا: کاملاً). perfectly

تاماه..tamah [آد، عربجه] آج گؤزلولوک، حریص‌لیک (فا:طمع).

تاماها سالماق..tamaha salmaq [باخ] تاماه‌لاندیرماق.

تاماهسی لانماق..tamahsılanmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاماه‌لانماق (فا:به هوس افتادن).

تاماهسیتماق..tamahsıtmaq [باخ] تاماه لاندیرماق.

تاماهسیماق..tamahsımaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاماه‌لانماق، ایسته‌مک (فا:به‌هوس‌افتادن).

تاماهسینماق..tamahsınmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاماهسی لانماق، ایسته‌مک.

تاماه‌لاندیرما..tamahlandırma [آد] تاماهاسالما(هوس‌اندازی) alluring

تاماه‌لاندیرماق..tamahlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تاماها سالماق (به طمع انداختن)

تاماه‌لانماق..tamahlanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شئیی الده ائتمه گه هوس ائتمک، تاماهسی لانماق (فا:به هوس افتادن).

تاماهی گوّچ گتیرمک..tamahı güc gətirmək [تاثیرسیزائیلم] تاماهینی-ونفسینی ساخلایا بیلمه‌مک.

تامای..tamay [اؤزل‌آد] بوتون آی، گؤزل و آیدین، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

تامای..tamay [اؤزل‌آد] تمای: تیکان‌تپه ده کند آدی {بوّتون آی}.

تام‌ایستملی..tam istəmli [صفت] تام الاختیار . fully authorized

تام‌ایشلر..tam işlər [آد] بوتون ایشلر(فا: کلیه کارها). compelet works

تام‌باغلی‌هجا..tambağlı heca [آد، دیل‌بیلیمی] ۱-تام قاپالی هجا؛ ایکی سس‌سیز حرف آراسیندا بیرسسلیدن دوّزه‌لن هجا" قال، گئت" (فا: هجای کاملا بسته نوع ۱) ۱ complety closed syllable ۲-تام‌باغلی‌هجا،(آد، دیل‌بیلیمی) ایکینجی نوع، اوّچ سس‌سیزلی اولاراق و بیرینجی سس‌سیزدن سونرا بیرسسلی حرفی اوْلان هجا" دؤرد، کؤند" (فا:هجای کاملا بسته نوع ۲). ۲ complety chosed syllable

تامبینای..tambinay [اؤزل‌آد] ماساللی'داداغ آدی'[۲۴] {تام+مین+آی}.

تامپوْن..tampon [آد، فرانسیزجا] ۱-بیردلیگی‌باغلاماغا یارایان بؤیوک تیخاج. ۲-بیر ضربه‌نین شدّتی‌نی آزالتماغا یارایان یوُمشاق و ایچی بوْش ویا فنرلی شئی ویا یوُموشاق لاستیک.

تامپوْن بؤلگه..tampon bölgə [آد] ایکی دؤولت سیْنیریندا عسگر و نظامی قوّه‌لردن آریندیریلمیش یئر.

تاماراق..tamtaraq [اؤزل‌آد] طمطراق: هشتَری ده کند آدی {دام+داراق}.

تامتام..tamtam [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

تامتام..tamtam [آد] بیر نوع اُرکستر، بیر نوع داووُل.

تامتامان..tamtaman [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {دامدامان، داملارینین بیربیرینه یوْلو اوْلان}.

تامتوُک..tamtuk [اؤزل‌آد] بؤیوک و قوُتلی آتش[۷].

تامچوُرماق..tamçurmaq [تاثیرلی ائیلم] تامچیْرماق: سپه‌له‌مک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تام‌حُقوقلو..tamhuquqlu [صفت] بوّتون حُقوق‌لارا مالیک اوْلان.

تام‌حُقوقلولوق..tamhuquqluluq [آد] بوّتون حُقوق‌لارا مالیک اوْلما.

تامدو..tamdu [آد] تامدوُق:قوتلی آتش، آلوْولو اوْد. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تامَر..tamər [آد] تام‌اَر: اسکیک‌لیگی اوْلمایان ار (فا:تمام مرد).

تامسینماق..tamsınmaq [صفت] ۱-تاماه‌لانماق (فا:به هوس افتادن). ۲-دادماق ایسته‌مک، تاماهی دوّشمک.

تامغا..tamğa [آد، اسکی] وئرگی، باخ: دامغا[۱۴۹]". تامغاچی: تحصیلدار"

تامقاج..tamqaç [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-مأمور، دامغاچی، دؤولت گؤرَولی‌سی[۷]. ۲-خوارزَملیلر (تَکَش خان) دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷]؛ قاراخاتای‌لی خانلاریندان[۱۲]. ۳-تامغاچ، چین و پکن بؤلگه سینین آدی، تاپغاچ سؤزندندیر(فا:طمغاچ[۱٤۷])

تامقاچخان..tamqaçxan [تاریخی اؤزل‌آد] قاراخانلی خانلاریندان[۷].

تامقاچو..tamqaçu [اؤزل‌آد] (تامقاچ) (تاریخی اؤزل‌آد) بابوُر خاقان دؤنَمی بگ‌لرینندن[۷].

تأمل..təmmül [آد، عربجه] فیکره گئتمه، فیکیرلشمه (فا:~).

تاملایان..tamlayan [صفت] مکمِّل. complementary

تاملاییجی..tamlayıcı [آد] متمِّم، بیتریجی . supplement.

تاموُ..tamu [آد] ۱-تاموُغ؛ جهنَّم؛ یئرین دیبی، یئر آلتی ۲-شامانیست گله‌نک‌ده کؤتو کیشی و روُحلارین، اؤلدوکدن سوْنرا گئتدیکلری یئر[۷].(فا:جهنَّم). hell {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تاموق›، ت‹تامو، تامدو، تامدوق›؛ بو کلمه تندیر سؤز ایله باهم دیواندا ایشله‌نن تامدوُرماق (یاندیرماق) سؤزوندن آلینمیشدیر؛ فارسجادا تنور، تُندَر=تُندور کلمه‌لریده بو سؤزله ایلگیلیدیر؛ تورکجه اسکی کلمه‌لرده بو سؤزجوکلرین درین کؤکو و معناسی اولمادیغی اوچون بو کلمه‌نین آلینما اولماسی مُمکندور نئجه کی کلاوسون[۵] بو کلمه‌نی سغدی دیلیندن آلینما بیر سؤز بیلیبدیر}.

تاموُلو..tamulu [صفت] جهنّمی (فا:دوزخی). infernal

تامیان..Tamyan [اؤزل آد] باشقیْرد بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

تأمین..təmin [آد، عربجه] لازیم درجه ده تجهیز ائتمه، ویا حیاتا گئچیرمه، قانع ائتمه "باریشی تأمین ائتمک".

تان..tan [آد] تانگ: ۱-گؤن آچیْمی، گؤن دوْغومو، شفق ۲-ایلگینج، عجایب، شاشقین‌لیق یارادان ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) هوُن خانلاریندان، شاپوْلیا خان'ین نوه سی[۷].

تان-..-tan [اؤزل‌آد] تان سؤزیله دوْزه‌لن بیر نئچه اینسان آدلاری: تاناتار، تانالپ، تانالتوُن، تاناتمیش، تانالمیش، تانای، تانایدیْن، تانبای، تانبَردی، تانبَرک، تانبگ، تانبَگیم، تانبوْغا، تانبوُلاچ، تانبیگه، تانپینار، تانتاش، تانتوْلو، تانتوْن، تانخاتوُن، تانخان، تانداغ، تاندوْرا، تاندوْرو، تاندوْروق، تاندوْغان، تاندوْغدوُ، تاندوْغموُش، تانَر، تانَربای، تانَری، تانقوُت، تانقوُتای، تانقوُتای، تانقوْچ، تانقوُرد، تانقوُل، تانقوُلی، تانکوّچ، تانگوُک، تانگوّن، تانیئر، تانیئری، تانیئل، تانیئلی، تانیز، تانیوْلاچ، تانیوّز.

تانا..tana [آد] دانا: ۱-ایکی یاشیْنداکی اینَک یاوروُسوُ ۲-توّرکمَن و قازاقلارین اوُلوبابالاریندان[۷]. توّرکمن-یاوموُت-کیچیک تاتار-آتابای بوْی‌لاریندانديرlar قازاق-کیچیوّز-بایوْغلوُ بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸]. ٤-باخ: سیرقا. ۵-دیواندا ‹تن› روح نفس و ذات آنلامیندادیر و "ه" اک ایله بیر شئیین روح و نفسینی گؤسته‌ریر و "دانا، دنه" بو کلمه‌نین دَییشمیش شکلیدیر، بو کلمه همدنه، دن معناسیندا و هم اینک بالاسی معناسیندادا بو مفهوما باغلیدیر، باخ: دان، بو کلمه دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر.باخ:تانا، تن. دانا، دن.

تانانام..tananam [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا داغ آدی[۲٤۰].

تاندوُ..tandu [اؤزل‌آد] ۱-تان واختی، تان واختینده دوْغموُش ۲-الوْ، بؤیوک آتش ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) آلتای توّرکلری، کیشیلَر اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان. ٤-تاندوخاتوُن: جَلاییرلی‌لردؤولتی سارای خانیملاریندان؛ تاندومَنگوخان: آلتیْن اوْردو خانلاریندان. ۵-تاندوُ سؤزیله دوّزه‌لن اینسان آدی: تاندوُالپ، تاندوُبای، تاندوُبگ، تاندوُخان، تاندوُگوّن[۷].

تانرابگ..Tanrabey [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ-بَلَک بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

تانری..tanrı [آد] آللاه، ایلاه، اوُرهنین یارادانی و ییه سی، اوُرهنین ان اوّستون گوجوکی هر گوج اوْندان قایناقلانیر (فا:خدا) god {سومرجه‹دینگیر›، ت‹تنکری›، سن‹تینکری›، صح ‹تنگی›: اولو اللـه، گؤی، سما، باخ: تنگه}.

تانری‌آمانیندا..tanrı amanında [اؤنلم] ساغ اول (فا:خداحافظ). farewell

تانری‌اوی..tanrı evi [آد] بیت الله (فا:بیت الله). house of god

تانری‌بنده سی..tanrı bəndəsi [آد] آللاه بنده‌سی (فا:بنده خدا).

تانری‌بیلسین..tanrı bilsin [باغلاییجی سؤز] آللاه بیلیر (فا:الله اعلم). god knows

تانری‌بیلیر..tanrı bılır [باغلاییجی سؤز] آللاه بیلیر (فا:الله اعلم). God knows

تانری‌بیلیمجی..tanrı bilimci [آد] الهیات چی، تئولوق.

تانری‌بیلیمی..tanrı bilimi [آد] تانرینین وارلیغی و نئجه‌لیغینی آراشدیران بیلیم، الهیات، تئولوژی theology

تانری‌تاپینجی..tanrı tapıncı [صفت] اللها پرستیش ائدن (فا:خداپرست). theist worshipper of God

تانری‌تاپینجی‌لیق..tanrı tapıncılıq [آد] آللها پرستیش ائتمه (فا:خداپرستی). theism

تانری‌تانیماز..tanrı tanımaz [صفت] اللـه‌تانیمایان (فا:خدانشناس). godless

تانری‌تانیمازلیق..tanrı tanımazlıq [آد] تانری‌نین وارلیغینی دانان گؤروش (فا:آته ییزم).

تانریچا..tanrıça [آد] قادین تانری(چوخ تانریچی‌لیق مذهب‌ینده) (فا:الهه). goddess

تانریچی..ıçı [صفت] تانریا اینانان (فا:خداشناس). theist

تانریچیلیق..ıçılıq [آد] ۱-تانری‌نی تانیما ایشی(فا:خداشناسی) piety ۲- بوتون قایناقلار و گوجلری تک تانری یا باغلایان مکتب، تئیزم (فا:تئیزم). teizm

تانریْداغ..dağ [تاریخی اؤزل‌آد] تانریداغی: اَسکی دؤنَملردن بَری، قوُتساناراق، تانری طرفیندن تؤرکلَره تخصیص ائدیلدیگینه اینانیْلان و حالن قوُتلو قبوُل ائدیلن سیْراداغلارین گنل آدی[۷].

تانری‌دان قورخان..tanrıdan qorxan [صفت] الله‌دا قورخان (فا:خدا ترس). god fearing

تانریسال..sal [صفت] ربّانی (فا:ربّانی). of god

تانریساللیق..sallıq [آد] تانری سال اوْلما وضعیتی، اولوهیّت.

تانریسیز..sız [صفت] تانری‌تانیماز، آللاهسیز (فا:خدا نشناس). godless

تانریسیزلیق..sızlıq [آد] تانری تانیمازلیق (فا:خدا نشناسی).

تانریسینا تپیک آتماق..tanrısına təpik atmaq [تاثیرسیز ائیلم] قودورموش.

تانری‌قایاسی..qayası [آد] تانری‌نین دنیا ایشلرینده اولدوغو لطف.

تانریْقوُت..qut [اؤزل‌آد] تانهوُ، تانریْسال، تانریْدان گلن، هوُن و گؤی تورک خاقان‌لارینین عنوانی[۵۴].

تانریْقوُلو..qulu [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تانریْ+ قوُلو[۷].

تانری‌قوناغی..qonağı [آد] چاغیریلمادان (گئجه‌لمه گه) گلن قوناق.

تانری‌لاشدیرماق..laşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیر شئیی تانری دئیه تانیماق، تانری یئرینه قویماق. ۲-آشیری درجه ده اؤومک ومدح ائتمک.

تانری‌لاشماق..laşmaq [تاثیرسیزائیلم] تانری کیمی اولماق.

تانری‌لیق..lıq [آد] آللاهلیق (فا:الوهَیت). lordship، divinity

تانریم..rım [اؤنلم] ربّیم (فا:خدایا). o'God

تانری‌وئردی..verdi [آد] الله‌وئرگی‌سی(فا:خداداد granted by God

تانریْوئردی..verdi [اؤزل‌آد] اینسان آدی، ایزنیک سلجوُقلو-لارینداندان و قیْلیچ‌ارسلان'ین اوْردوباشی‌لارینداندان[۷].

تانری‌وئرگی‌سی..vergisi [آد] تانری اللـه وئرگی‌سی، چوخ یئته نک‌لی.

تانریْوئرمیش..vermiş [اؤزل‌آد] گؤی تؤرکلر دؤنَمی بگلریندن و کؤرشاد'ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری[۷].

تانری‌یاآرخالان..tanrıya arxalan [صفت] تانریا توکل ائله (فا:بخدا توکل کن). trust in God

تانری‌یااوْرتاق قوْشان..tanrıya ortaq qoşan [آد] کافر (فا:مشرک). polythiest

تانری‌یاباخ..tanrıya bax [اؤنلم] آللاهاباخ، عاغلا گل، غفلت ائله‌مه مفهوموندا بیر سؤز.

تانری‌یاشوْکور..tanrıya şükür [باغلاییجی سؤز] آللاها شوْکور.

تانرینین وئرن گوْنو..tanrının verən günü [مج] هرگوْن، هرزامان معناسیندا بیر سؤز.

تانری‌یوخوش..tanrı yoxuş [اؤزل‌آد] داشکسن'ده بیر آشیریم آدی[۲۴۰].

تانژانت..tanjant [آد، فرانسیزجا] ۱-بیر دؤز، اَیری خطّ، اؤزئیه یاخینلاشیب‌ولی توْخونمایان آیری خط و صفحه. ۲-بیر شئیه یالنیز بیر نقطه ده دَین.

تانژوُ..tanju [اؤزل‌آد] هوُن امپراتوْرو عُنوانی، باخ: تانهو[۷].{تانسو، تانهو}.

تانسو..tansu [آد] باخ: تانسوق.

تانسوْی..tansoy [اا، باخ دان] اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تانسوُق..tansu [آد] تانسوُ: شاشیردیجی، اوْلاغان اؤستو، معجزه، اینسانین عاغلی اؤتەسی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تانکسوُق، تنکسوق› عجیب؛ تورکجه ده "دان= تانق" گونون آچیلان چاغینا دئییلیرو ان گؤزل، خارق العاده و شاشیردیجی شئی مفهوموندادیر اینسان آدی کیمی تانسوداغ، تانسویار، تانسودا، تانسیق، تانسیْقبای شکلینده ده ایشله‌نیر، باخ: تانژ.، تانهو}.

تانسوْر..tansor [آد، فرانسیزجا] باسقی (فا:فشار). tensor

تانسیوْن..tansıon [آد، فرانسیزجا] باسینج، قان باسینجی (فا:فشار).

تانقاتمیش..tanqatmış [تاریخی اؤزل‌آد] بابوُر خاقان دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

تانقاق..tanqaq [اؤزل‌آد] قایقی، اَندیشه[۷].

تانقان..tanqan [تاریخی اؤزل‌آد] شاتوْ تؤرکلری خاقانلاریندان (تارقان خاقان)[۷].

تانقاه..tanqah [آد] وار، دؤلت، گؤنلوک خرج اؤچون دئییلیر {فارسجا تنخواه سؤزونون آیری شکلیدیر، محتملا اَوْدا تورکجه تنیکه (گوموش پول) سؤزونون دَییشمیش فوْرمودور[۲۲۶]}.

تانقاه‌لی..tanqahlı [صفت] وارلی.

تانقدوُ..Tangdu [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری آیْتای کیشیلر بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تانقو..tanqo [آد، اسپانیولجا] آغیرآغیر اوْینانیلان ایکی بؤلگولو دانس وچالقی، اوْزل ریتم‌لی آغیر بیر دانس (فا:تانگو).

تانقوُت..tanqut [اؤزل‌آد] ۱-ساواشلاردا، میْزراق و توُغلارین یانیْنا یادا اوُجونا تاخیلان ایپَک قُماش، فلاما[۷]. ۲-اوُیغور بؤلگه‌سینده تبت‌لی بیرائل آدیدیر[۱۲].(فا:تَنکُت:تورک بوْیو[۱۴۷]).

تانک..tank [آد] ۱-آغیر سلاحلی ساواش آراجی. ۲-آخیجی ماده‌لری ساخلاماق و داشیماق اوْچون اوْلان وسیله (فا:ـ). tank {اینـ‹ باخ: دان‹توْن‹توْنگ}.

تانکئت..tanket [آد] سلاحلی وایتی گئدن بالاجا تانک (فا:تانکت). {اینـ‹ باخ: دان‹توْن‹توْنگ}.

تانکئر..tanker [آ] آخیجی مادّه‌لری داشیماق اوچون بؤیوک گَمی ویا یوْک داشیتی. {اینـ‹ باخ: دان‹توْن‹توْنگ}.

تانکچی..tankçı [آد] تانک ایشله دن.

تانکوُ..tanku [اؤزل‌آد] قوُبا'دا داغ آدی[۲۴۰].

تانکیشی..tankişi [تاریخی اؤزل‌آد] قیْپچاق خانلاریندان، تیموُر خان'ین اوْغلو[۷].

تانگ..tang [آد] ۱-اوْلاغان اوْستولوک ۲-تان واختی ۳-الک، ٤-اسکی زامانلاردان قالمیش اوْلان تیکینتی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تانگسوُ..tangsu [اؤزل‌آد] تانگسوق: اینسان‌آدی، مُعجزه، باخ:تانگ+سو[۷].

تانمان..tanman [اؤزل‌آد] تان واختی دوْغان[۷].

تانوُق..tanuq [آد] تانوغ: تانی، باخ: تانیْق. اینسان‌آدی:تانوُقآلپ.

تانهوُ..tanhu [اؤزل‌آد] ۱-هوُن‌خاقان‌لارینین عنوانی، تانری طرفیندن گؤرَولنمیش شخص، امپراتور. ۲-سوْنسوز گئنیشلیک، اوُلولوق، اوْلاغان اوْستوْلوک، معجزه کیمی.

تانی..tanı [آد] بیرایش، خسته‌لیک و اوْلایی تانیما ایشی، تشخیص.

تانیْپ..Tanıp [اؤزل آد] باشقیرد بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

تانی‌لاماق..tanılamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تشخیص ائتمک.

تانیاشیلی..tanyaşılı [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیْتلاریندا آدی گئچن بیر خانیم[۷].

تانیت..tanıt [آد] تانیتما بلگه‌سی، بیر شئیی دوْغرولاما سؤزو و ایشی، اثباتلاما بلگه‌سی، معرفی‌نامه، تعریف (فا:توصیف).

تانیتدیرماق..tanıtdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تانینماسینا چالیشماق ۲-آد قازاندیرماق، مشهورلاشدیرماق (فا:شناساندن).

تانیت‌سال..tanıtsal [صفت] توصیفی، معرفی ایله‌ایلگی‌لی. descriptive

تانیت‌سیز..tanıtsız [صفت] تانیتلانمامیش، تانیتا دایانمیان (فا:غیرمدلل).

تانیت‌گؤسترمک..tanıt göstərmək [تاثیرلی‌ائیلم] توصیف‌له‌مک (فا: توصیف نمودن).

تانیتلاما..tanıtlama [آد] توْصیف. description، introduction

تانیتلاماق..tanıtlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرساوی و بیرگرچه‌یی دوْغرو لاماق (فا:توصیف کردن). define to recount

تانیت‌لانابیلمز..tanıtlanabilməz [صفت] تانیتلانماز: توصیف اولونا بیلمز (فا:توصیف ناپذیر). indescribale

تانیت‌لانماز..tanıtlanmaz [صفت] تانیتلانابیلمز: توصیف اولونا بیلمز (فا:توصیف ناپذیر). indescribale

تانیتلانماق..tanıtlanmaq [بلسیز ائیلم] اثبات‌لانماق، دوْغرولانماق (فا:اثبات شدن).

تانیتلانیش..tanıtlanış [آد] تانیت لانماق ایشی ویا بیچیمی (فا:توْصیف).

تانیت‌لاییش..tanıtlayış [آد] تانیت لاماق ایشی ویا بیچیمی (فا:توْصیف).

تانیتلی..tanıtlı [صفت] تانیت لانمیش، تانیتا دایانان(فا:مدلل).

تانیتما بلگه سی..tanıtma bəlgəsi [آد] معرفی نامه. letter of introduction.

تانیتما یازی سی..tanıtma yazısı [آد] بیر کتاب واثری تانیتدیرماق اوْچون اوْ موْضوع‌دا گؤستَریلن اؤزل‌لیکلر و بیلگی‌لر (فا:معرفی).

تانیتما یازی‌سی..tanıtma yazısı [آد] بیر کتاب، فیلم و بوجورشئیی-تانیدان یازی.

تانیتما..tanıtma [آد] معرفی ائتمه، توصیف ائتمه(فا:معرفی.) introdcuing

تانیتماجی..tanıtmacı [آد] تانیدان، معرفی ائدن (فا:معرّفی کننده).

تانیتمافیلمی..tanıtmafilmi [آد] بیر فیلمی تانیدیرماق اوْچون اؤنجه‌دن گؤستَریلن قیساجا بؤلوملر (فا:پیش پرده).

تانیتماق..tanıtmaq [ل، سن] بیرساوی ویا بیرکیمسه‌نی و شئیی بللی ائتمک، معرفی ائتمک(فا:شناساندن). to make known

تانیتمالی..tanıtmalı [صفت] وصفی). (فا:وصفی). qualificative

تانیتمالیق..tanıtmalıq [آد] تعریف، پئرسپئکتوس (فا:شناسنامه). identity

تانیتیم..tanıtım [آد] تانیتما ایشی، بللی ائتمه (فا:معرفی.).

تانیدیجی..tanıdıcı [آد] تانیتما ایشینی گؤرن (فا:معرفی کننده).

تانیدیش..tanıdış [آد] تانیتیش: تانیتما ایشی ویا بیچیمی (فا:معرفی.).

تانیدیق چیخماق..tanıdıq çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] تانیش چیخماق (فا:آشنا درآمدن).

تانیدیق..tanıdıq [صفت] تانیشیلیب دانیشیلان، بیلدیک (فا:شناخته شده).

تانیدیلماق..tanıdılmaq [آد] تانیتماق ایشی گؤرولمک(فا:شناسانده شدن).

تانیدیلیش..tanıdılış [آد] تانیدیلماق‌ایشی ویا بیچیمی (فا:شناخته شده).

تانیر..tanır [اؤزل‌آد] اؤنلو، تانینمیش(تاریخی اؤزل‌آد) باشقوُرد اوْیماقلاریندان[٧].

تانی‌سیزلیق..tanısızlıq [آد] آقوْنوزی، تانینان و بیلینن شئی‌لری گؤرمه و ائشیتمه اوْرقان‌لاری ایله دوُیماما وضعیتی (فا:آگنوزی).

تانیش..tanış [صفت، سن] قاباقجادان‌تانینمش اوْلان، بیلینَن (فا: آشنا) acquaintance ٢-بیلگی و دئنئییمینه باش‌ووُرولان، دانیْشمان. ٣-آخشیدلَر دؤولتی دؤنَمی، شام والی‌سی. ٤-اینسان آدی: تانیْشالپ، تانیْشبای(بگ)، تانیْشخان، تانیْشَر.

تانیش ائتمک..tanış etmək [تاثیرلی‌ائیلم] تانیتدیرماق، بیر شئی ویا بیرینین حاققیندا بیلگی و معلومات وئرمک.

تانیش اوْلماق..tanış olmaq [تاثیرسیزائیلم] تانیش چیخماق، قاباغجادان تانیشلیغی اوْرتایا چیخماق (فا:آشنا). acquaited

تانیش بیلیش..tanış biliş [آد] تانیتما و بیلگی لنمه (فا:معرفی و کسب اطلاع). acquaintances and friends

تانیش توُنوش..tanış tunuş [آد] تانیش آداملار.

تانیش گلمک..tanış gəlmək [تاثیرسیزائیلم] تانیش چیخماق، قاباغجادان تانیشلیغی اوْرتایا چیخماق (فا:آشنا). acquaited

تانیشدیرماق..tanışdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تانیش ائتمک (فا:آشنا نمودن).

تانیشلیق وئرمک..tanışlıq vermək [تاثیرلی‌ائیلم] اؤز حاققیندا معلومات و بیلگی وئرمک.

تانیشلیق..tanışlıq [آد] تانیش اوْلما دورمو (فا:آشنایی). acquainted

تانیشما..tanışma [آد] مشورت (فا:مشورت) consultation.

تانیشماق..tanışmaq [تاثیرسیزائیلم] تانیش‌اوْلماق، گؤروشمک {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹تانوُشماق}.

تانیشمان..tanışman [آد] دانیشمان: مُشاور، دانیْشیلان adviser

تانیشیش..tanışış [آد] تانیشماق ایشی و وضعیتی (فا:آشنایی).

تانیشیق..tanışıq [آد] بیربیرینی تانییانلاردان هربیری، تانیش (فا:آشنا).

تانیشیق‌لیق..tanışıqlıq [آد] بیربیرینی تانیمیش اوْلماحالی (فا:آشنایی).

تانیق..tanıq [آد] شاهد، بیراوْلایی نه جور گئچدیغینی گؤرن کیمسه، گرچگی بیلدیرمک اوْچون مطرح ائدیلن اؤرنک، گؤزلَمجی، تانوُق (فا:شاهد). witness {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده}.

تانیق لاما..tanıq lama [آد] تصدیق (فا:تصدیق). confirmation

تانیْقبَگ..tanıqbəg [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تانیْق+ بگ[٧].

تانیقچی..tanıqçı [آد] شهید (فا:شهید). martyr

تانیقچی‌لیق..tanıqçılıq [آد] شهادت (فا:شهادت). witness

تانیْقر..tanıqər [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تانیْق+ اَر[٧].

تانیق‌سیزگئچمیش‌زامان..tanıqsız geçmiş zaman [آد، دیل‌بیلیمی] غیرشهودی‌گئچمیش زامان (فا:زمان گذشته‌غیرشهودی. past indefinitive perfect

تانیقلاماق..tanıqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیر ایش و اولایی تانیقلا بیلدیرمک، تانیق وئرمک، تانیق گؤسترمک، شاهدلیک‌ائتمک (فا:شاهد آوردن).

تانیق‌لی‌گئچمیش‌زامان..tanıqlı geçmiş zaman [آد، دیل‌بیلیمی] شهودی گئچمیش‌زامان (فا: شکل شهودی زمان گذشته). past definitive perfect

تانیق‌لیق..tanıqlıq [آد] تانیق اوْلما وضعیتی، : شاهدلیک (فا:استشهاد) calling to witness

تانیق‌لیق‌بلگه‌سی..tanıqlıq bəlgəsi [آد] استشهاد بلگه‌سی (فا: استشهاد نامه). doeumentary evidence

تانیْل..tanıl [اؤزل‌آد] اؤنلو، مشهور، تانیْنان[٧].

تانینمازسایی‌لار..tanınmaz sayılar [آد،دیل‌بیلیمی] تانیلمازسایی‌لار: بیلینمز ساییلار (فا:اعداد نامعین). Indefinite number

تانیلماق..tanılmaq [باخ] تانینماق، بیلینمک.

تانیم..tanım [آد] بیرشئیین اؤزل‌لیکلرینی بللی ائتمه، تشریح.

تانیما..tanıma [آد] بیلگی الده ائتمه (فا:شناخت). recognition

تانیماز..tanımaz [صفت] (فا:نابلد). unskilled

تانیمازلیق..tanımazlıq [آد] تانیماما وضعیتی، تانیماز شکله دؤشموش، اؤزونو تانیمامازلیغا ووُرما.

تانیماق..tanımaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیلمک وتشخیص ائتمک ۲-تابع اولماق" آللاهی تانیماق" ۳-بیر اؤلکه‌نی رسمی دؤولت کیمی قبول ائتمک (فا:شناختن). to recognize {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تانوماق›: سؤیله‌مک، اشارت ائتمک؛ باخ: تَن، تین}.

تانیمامازلیق..tanımamazlıq [آد] تانیمازلیق.

تانیملاماق..tanımlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تعریف ائتمک، آنلاتماق، تانیتماق.

تانیملانماق..tanımlanmaq [بلسیز ائیلم] تانیم لاماق ایشی گؤرولمک.

تانیملاییش..tanımlayış [آد] تانیم لاماق ایشی ویا بیچیمی.

تانیملیق..tanımlıq [آد] تانیماق اؤچون اؤزل اولان هرشئی.

تانینماز..tanınmaz [ظرف، صفت] تانینمایاجاق درجه ده دَییشمیش (فا:گمنام). anonymous ??

تانینمازلیق..tanınmazlıq [آد] تانینماز شئکله دؤشموش.

تانینماق..tanınmaq [تاثیرلی‌ائیلم] هرهانسی‌بیر اؤزللیکله بیلینمک، اؤنلو و سانلی اولماق، تانیلماق، بللی اولماق. to be known

تانینمامیش..tanınmamış [صفت] بللی اولمامیش، بیلینمه میش.

تانینمیش..tanınmış [صفت] تانینان، مشهوراولموش(فا:مشخص distinct

تانینیش..tanınış [آد] تانینماق ایشی ویا بیچیمی (فا:ا.م شناخته شدن).

تانیوُ..tanyu [اؤزل‌آد] باخ: تانهو / تانژوُ، اولو، اولاشیلماز، حؤکمران[۷].

تانیوُقوُت..tanyuqut [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تانیوُ+ قوُت[۷].

تانییش..tanıyış [آد] تانیماق ایشی ویا بیچیمی (فا:آشنایی).

تاو..tav [آد] ۱-تاب، تَوان. ۲-ایومه، شتاب، هیْز، دئوینیم، چئویکلیک، حرکته گئچمه (فا:شتاب). hurry {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تاوراق›، سن: فرصت؛ دیواندا تاوماق فعلی، تصرّف ائتمک معناسیندا گلیب آیدیندیرکی تصرف ائتمک گوجلنمک و حرکته گئچمک و چالیشقانلیق دئمکدیر و بو سؤزدن تؤره‌نن کلمه-لرده‌ده بو مفهوملاری گؤرمک اولار، تاوراق (چالیشقان)، تاورانماق، تاووُشلاماق، تئوشوّنمک؛ بو فعلدن آد دوزه‌له‌رک تاوار کلمه‌سی اصلینده تصرّف ائدیلمیش شئی اوچون سؤیله‌نیر و گئچمیشده اصل وارلیق قویون اولماسینا سبب تاوار= داوار کلمه سینین معناسی گئنیشله‌نه‌رک قویون و قوُزو اوچون دئییلیب، (کلاوسون'ا گؤره بو کلمه tovar شکلینده روسجایا داخل اولوب)، ایندی بوکلمه تاولاماق، و شتاب وئرمک معناسیندا ایشله‌نیر و فارسجا تاب/ تاو وئرمک کلمه‌لرینینده کؤکودور، البته دقت اولونمالیدیر، تاب فارسجادا ایکی آنلامدا ایشله‌نیر، بیری تابش شکلینده (ساچماق، ایشیلداماق) فارسجایا عایددیر و آیری‌سی تاب (توان، قیْوریم، طاقت) شکلینده‌دیر، بوآنلام توّرکجه تاو کلمه‌سیله ایلگی‌لیدیر، آچیقدیرکی توان سؤزوده بو سؤزدن آلینمادیر، تاو کلمه سینین معناسی ایندیکی زامانیمیزدا گئنیشله‌نه‌رک چوخراق فیرلاتماق و شتاب وئرمک معناسیندا ایشله‌نیر و بیلیم‌سل آچیدان تاو سؤزو ایومه acceleration سؤزونون مُعادیلیدیر، بو معنالارا باغلی اولاراق بیر سیرا کلمه‌لره اشاره ائتمک اولار: تاوا (اتی تاولایاراق پیشیریلن قاب)، تاو وئرمک، تاولاماق (۱-فیرلاتماق. ۲-آلداتماق)، تاوشان، تاویشقان، توسن، توْوسون، درویش› تاوریش (چوخ دولانان)، تاوشاماق، تؤوشه‌مک: یورْقونلوقدان لَهله وورماق، توسن فارسجادا چوخ ایشله‌نیر و تاوینان گئدن حئیوانا دئییلیر، بوکلمه‌لرین چوخو سنگلاخدا عینی شکیلده (توسن و تاوساغان) گلیب، ت‹تاوراماق، تاورانماق›: داورانماق، تاووُر (رفتار، ترپه‌نیش و حرکت شکلی)، ‹تاوراق›: چابوُق، ‹تاوراتماق›: عجله ائتمک، تاولاندیرماق: ایپ اَییرمک، ‹تاوران› شالوار و ساپان باغی دؤزَلتمک اوچون هؤرولموش ایپ، ‹تاوراتیشماق› یئریمکده یاریش ائتمک}.

تاوا..tava [آد، صح، باخ:تاو] ۱-یاغدا بعضی یئیه‌جک‌لری قیزارتماق اؤچون یارارلانیلان دمیرقاب (فا:ماهی تابه). frying pan ۲-معدن داشی اریدیلن ویا کیرئج قاریشدیریلان قازان.

تاوا..tava [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ، رزن و میانا دا کند و آبشرون دا آدا آدی.

تاواؤلچر..tav ölçər [آد] ایومه اؤلچن (فا: شتاب سنج). speedometer

تاواچی..tavaçı [آد] ۱-تیموریلر و صفویلر دؤورو حاکمین فرمانی نی ابلاغ‌ویااجرا ائدن[۸۲]. ۲-اوْردو ایشلرینده یازیچی وکاتب[۱۴۹].

تاواچی..tavaçı [آد] تاوا دوزلدن.

تاواداشی..tavadaşı [آد] ایری ویاستی داش.

تاوار..tavar [آد] ۱-داوار۲-دَیرلی۳-هیْزلی حرکت ائدن و داورانان.

تاواراق..tavaraq [آد] بیر چوبوق و اوْخلوقون باشینا سریلن توْپوز کیمی پارچا و ایپ، ایپ اَییرمه اوْخلوقونون باشیندا‌کی دایره بیچیملی تکه‌رک. {تاولاماق+اراق، باخ: تاولاماق}.

تاواس..tavas [اؤزل‌آد] ائیمیر بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

تاواکاببابی..tavakababı [آد] تاوادا پیشیریلن کاباب، چرخلنمیش اتی رنده‌لنمیش سوغان سوماق و یئرآلما و بعضا دؤیولموش چؤرکله قاتاراق تاوادا قیزارتیلان بیر نوع کاباب.

تاواکته‌سی..tava kətəsi [آد] قایناتیلمیش دویونو بؤیوک تاوایا تؤکوب دیبینه قازماق و ایچینه ات قویاراق دوزه‌لن بیر نوع پیلوو.

تاوالیق..tavalıq [آد] تاوادا پیشیریلمک اوچون آیریلان ات و بالیق (فا:مناسب برای پخت در ماهیتابه).

تاوان..tavan [آد] ۱-بیر یئرین اوستونو اؤرتن بؤلوم (فا:سقف). ceiling ۲-دَیرلندیرمه ده قبول ائدیلن ان یوکسک دَیر و قیمت{دیواندا تاو سؤزو تصرّف مفهوموندادیر، و تاوان بیر یئری کؤلگه‌سی و تصرّوفو آلتینا گتیرن شئیه دئییلیر}.

تاوان‌آراسی..tavan arası [آد] بیر تیکینتی‌نین تاوان و چاتی-آراسیندا کی بؤلوم.

تاوتان..tavtan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تاو+ تان[۷].

تاوچی..tavçı [آد، صفت] ۱-بیرینی قاندیران، اؤزونه گؤله‌رک آلدادان (فا: کلک‌باز)۲-(تاریخی اؤزل‌آد) بابوُرخانین اوُردوباشی‌لاریندان[۷].

تاوراتپه..tavratəpə [اؤزل‌آد] گنجه‌ده داغ آدی(۱۲۳۷)[۲۴۰].

تاوراق..tavraq [آد] چابوُق، چالیشقان، قیوراق (فا:قبراق).

تاوراماق..tavramaq [تاثیرسیزائیلم] بؤیومک، قُوّت‌لنمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ:تاو}.

تاوران..tavran [آد] هؤرولموش‌ایپ‌معناسیندادیر {تاو وئریلمیش، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاورانماق..tavranmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: داوراماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاوساقیز..tavsaqqız [آد، بیتگی] داغلاردا بیتن چوْخ ایللیک، اوْتسوْو و کؤکو یوْغون و کوْبود، کؤک بیج‌لری اوْلان بیر بیتگی.

تاوسیز..tavsız [صفت] تاوی اوْلمایان، تاولانمامیش (فا:بی تاب).

تاوقاچ..tavqaç [اؤزل‌آد] ۱-هیْزلی قاچان، هیْزلی داوراناں ۲-چَکیجی[۷].

تاولاتماق..tavlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-فیرلاتماق.۲-(بل) تاو وئرمک (فا:تاب‌دادن).

تاولاماق..tavlamaq [ل، باخ: تاو] ۱-تاو وئرمک، فیرلاماق، شتاب وئرمک.(فا:تاب دادن). ۲-آلداتماق.

تاولانان..tavlanan [صفت] تاولانماق‌حالدا اولان (فا: نوسانگر) oscillator

تاولاندیرماق..tavlandırmaq [اتّدیرگن ائیلم] تاولانماسینا یوْل آچماق.

تاولانما..tavlanma [آد] تاولانماق ایشی (فا:نوسان). oscillation

تاولانماق..tavlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-فیرلانماق۲-(بل) تاووئریلمک(فا:تابخوردن

تاولی..tavlı [صفت] ۱-تاو وئریلمیش، هیْزلی (فا:تابدار). ۲-تاو سؤزیله‌اینسان‌آدی:تاولیْبگ، تاولیْبوُغا، تاولیْتیمورُ.

تاووئرمک..tav vermək [تاثیرلی‌ائیلم] ایومک (فا:تابدادن). to twist

تاووُس..tavus [آد، دیرگی] تاووُز، طاووُس: یوُنقوش، تویوق گیللردن ارککی‌نین تئلک‌لری اوُزون، قویروغو پارلاق و گؤزل، آجی و ایتی-سسلی، دیشیلری‌چیرکین، سوّس‌حئیوانی‌اوْلاراق بسله‌نن بؤیوک بیرقوش pavo {باخ: تاووُق/ توْیوق}.

تاووُس..tavus [اؤزل‌آد] غربی‌مشکین‌ده موْویل کندینین یاخین ایندا و موُغانلی بوْیونون یایلاق یئری[۳،۱۰۸].

تاووستانا..tavustana [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {تاووس یئری}.

تاووُش..tavuş [آد] حساسلیق، حرکت لنمه" تاووُش لانماق: دوُیو و حرکت بیلدیرمک". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاووُق..tavuq [آد، دیرگی] باخ: توْیوق

تاووُلقا..tavulqa [آد، بیتگی] قابیغی‌قیرمیزی و ارغوانی بیر سؤیود نوْعو، قیزیل سؤیود (فا:نوعی بید). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاویْشقان..tavışqan [اؤزل‌آد] باخ: داوشان[۷].

تاهار..tahar [آد] ۱-سوُ قاپناغی، کیچیک کوْپه. ۲-باخ: تاغار[۲۲۴].

تاهناز..tahnaz [آد] ۱-تمبل، ۲-چوْخ دانیشمایان[۲۲۴].

تاهرا..tahra [آد] بیرنوع اوْدون کسمه آراجی، بیر نوع اوْراق[۲۲۴].

تأهل..təhül [آد، عربجه] ائولنمه، متأهل اوْلما (فا:ـه).

تای..tay [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، دده] اوْچ یاشینا قدر آت بالاسی، سوّت اَمَن آت یاوروُسو. (فا:کره اسب). ۲-تای۲(آد) ائشیت، برابر، بیر سَویه‌ده، مُعادل، مجازی حالدا: سوْی، موقع" بو اوشاقلار بیربیرینه تایدیلار" (فا:برابر، معادل). ۳-طرف، یئر "اوْتای بوُتای بیر اولسون" ٤-جوت اوْلان شئیلرین هربیری "باشماق تایی" (فا:لنگه). half a load ٥-تلیس، چوُوال، بؤیوک توْربا (فا:گونی). package ٦-باخ:دایی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تنگ-توش›:تای‌توُش؛ بوکلمه تنگ/ دنک سؤزلرینین‌قیساتیلماسیدیر، و یوّک‌چکن حئیوان‌لارین بئلینین ایکی طرفینه سالینان یوکلرین هر بیرینه تای› دنگ دئییلیر و بو اوْزدن تلیس و خارالادا تای دئییلر، یئنه‌ده دیواندا و هم ایندیکی کیمی ایشله‌نن تای توش سؤزونده تای همان دنک (ائش، برابر) معناسیندادیر و بوُ کلمه‌نین دَییشمیش شکلیدیر، باخ: تایماز}. ۷-تای۲(اؤزل‌آد) عشاملی لارا قاتیلان بیر کورُمانج بوْیو[۲۰۹]. ۸-تای-(اؤزل‌آد) اینسان‌آدی:تایالپ، تایانا، تایَرک، تاییلگه، تای‌اَر، تایتوُغ، تایتیمورُ، تایخان، تای‌اَرک، تای-اَرکه، تایسال، تایسان، تایسئچَن، تایسَنگوّن، تایسوُن، تایقوُت.

تای‌آیاق..tayayaq [صفت] تای قیچ، بیر قیچی آخساق ویا اوْلمایان.

تایا..taya [آد] اوْست‌اوْسته ییْغیلمیش اوت، تاخیل ویا سامان(فا: کومه علف) stack {دایاماق سؤزوندن}. ۲-تایا،(آد، باخ: دایی) دایه.

تای‌ائتمک..tay etmək [تاثیرلی‌ائیلم] برابر ائتمک، ائشیت توُتماق.

تایاجیق..tayacıq [آد] کیچیک تایا.

تایاش..tayaş [اؤزل‌آد] باخ:تای+آش(آشماقدان) (تاریخی اؤزل‌آد) آلتای توْرکلری، چوْر اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای توْرکلری شوْر بوْی لاریندندیر[۸۱-۱۵۸].

تایاق..tayaq [اؤزل‌آد] ۱-دایاق، دایانیْلاجاق نسنه. ۲-دیه‌نک، چوْماق[۷].

تایالاتماق..tayalatmaq [ائتدیرگن ائیلم] تایا دوْزَلتدیرمک.

تایالاماق..tayalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تایا ووُرماق (فا: کپه کردن). to stack

تایالانماق..tayalanmaq [تاثیرسیزائیلم] تایا ووُرولماق(فا: کپه‌شدن) to be stacked

تایالیق..tayalıq [آد] ۱-آت ودوه بالاسی. ۲-تایا(دایه)اوْلما وضعیتی.

تایانج..tayanc [اؤزل‌آد] تایانگ: ۱-دایانج، ۲-سیْرداش، گوْوَنیلن کیشی[۷].

تایانچی..tayançı [تاریخی اؤزل‌آد] دانیْشمان، مأمور، اوُیغورلار دؤنَمینده کیچیک درجه‌لی مأمور عُنوانلاریندان[۷].

تایانقو..tayanqu [اؤزل‌آد] ۱-دانیْشمان، آراجی، خان و خاقانلارین دانیْشمان‌لارینا وئریلن بیر عُنوان[۷]. ۲-(ت) آو کؤپگی، تازی.

تایانگخان..tayangxan [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخان دؤنَمی، نایمان خانلاریندان[۷].

تای‌اوْلماق..tayolmaq [تاثیرسیزائیلم] باب اوْلماق، برابر اوْلماق.

تایاووُران..tayavuran [آد] تایا دوْزَلدن ماشین. haystack-maker

تای‌باتای..taybatay [ظرف] هر ایکی تایی تامامیله آچیق حالدا.

تایبارس..taybars [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-بایبارس‌دؤنمی‌بیر کوْموتان ۲-سیبیر خانلیْغی خانلاریندان[۷].

تایب‌ماکویی..tayıb makui [بازار] هـ ۱۲جی یوْزیل‌ده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱۴۱].

تایبوُغا..taybuğa [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلو بگی؛ سیبیرخانلیغی‌نین قوُروجوسو[۲۰۹].

تای‌بوُینوزلو..tay buynuzlu [صفت] تک بوُینوزو اوْلان.

تایبیلگه‌توُتوق..taybilgə tutuq [تاریخی اؤزل‌آد] بایان چوُرخان دؤنَمی اوُیغور والی‌سی[۷].

تایتاق..taytaq [صفت] چوْلاق، آخساق، تای‌قیچلی {باخ:تای-کئشیک}.

تایتاق‌لیق..taytaqlıq [آد] چوْلاق‌لیق، آخساق‌لیق، تای قیچلی‌لیق.

تایتاماق..taytamaq [آد] آخساماق.

تای‌تای..taytay [آد] چوخ، تایلار دولوسو" تای تای ییغماق". to bale

تای‌توُتماق..taytutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] برابر توُتماق، ائشیت توُتماق.

تای‌توش..taytuş [آد] یاش و آیری یؤنلردن بیربیرینه مُناسب اوْلان کیمسه‌لر، یاخین یولداشلار. equal, match

تایتوُغلوُ..taytuğlu [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیز خاقان دؤنَمی، اوْنلو خانیملاریندان[۷].

تایجان..taycan [اؤزل‌آد] جان بیر، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

تایجوُ..taycu [اؤزل‌آد] تایچو: ۱-دستکچی، قوْرویوجو۲-سوْیلو، سئچگین ۳-آت‌صاحبی٤-تیموُرگوْرخان‌و قوُبیلای خان‌ین توْرونو[۷].

تایجوُقوُش..taycuquş [تاریخی اؤزل‌آد] اؤزبک خان دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

تایچا..tayça [آد] کیلیمدن دؤزلمیش توْربا و کیسه و همچنین بالاجا تای {تای سؤزیله ایلگیلیدیر}.

تایچار..tayçar [تاریخی اؤزل‌آد] تایچور: چَنگیزخان‌دؤنَمی جامقا بگین قارداشی[۷].

تایچوُر..tayçur [تاریخی اؤزل‌آد] تایچار: چَنگیزخان دؤنَمی جامقا بگین قارداشی[۷].

تایچه..tayçə [اؤزل‌آد] سوْیلو، سایقیْدَیر خانیم. (تَیزه سؤزونون بوُرادان گلدیگینی سؤیله‌ین دیلچیلَر وار)[۷].

تایچی‌قوُت..tayçıqut [تاریخی اؤزل‌آد] آلتای بؤلگه‌سی، توْرک اوْیماقلاریندان[۷].

تای‌داغ..taydağ [اؤزل‌آد] جبراییل'دا داغ آدی[۲۴۰].

تای‌دَییشیک..taydəyişik [صفت] جوت‌اوْلمایان،دَییشیک سالینمیش. unpaired

تای‌دَییشیک دوْشمک..taydəyişik düşmək [تاثیرسیزائیلم] یئرلری دَییشیک دوْشمک.

تای‌دَییشیک سالماق..taydəyişik salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] یئرلرینی دَییشیک سالماق.

تای‌دَییشیک گئیمک..taydəyişik geymək [تاثیرلی‌ائیلم] بیربیرینین یئرینه ایشلَتمک (الجک، جوراب باشماق وهر جوْت اولان شئیلری).

تای‌سیز..taysız [صفت] نادر، بنزرسیز (فا:نادر). matchless

تایشی..tayşı [اؤزل‌آد] ۱-مُرشد، یوْل گؤسته‌رن ۲-قوْرویوجو[۷].

تایفوُر..tayfur [اؤزل‌آد] یئهین سیْچرایان بیر قوش آدی، مجازا یئهین ایشله ین وچابوق اینسان، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تایقا..tayqa [اؤزل‌آد] ۱-قاواق، چام، سؤیوّد قاریشیمی اوْرمانلیق بؤلگه ۲-یوْغورتلوسَبزه شوْرباسی۳-ماناس‌داستانیْندا بیربَگ‌آدی[۷].

تایقان..tayqan [اؤزل‌آد] ۱-قاریشیق آغاجلی اوْرمان ۲-دایاناق، دستک[۷].

تای‌قیچ..tayqıç [صفت] تای آیاق، بیر قیچی آخساق ویا اوْلمایان.

تای‌قیلچا..tayqılça [باخ] تای قیچ.

تای‌کئش..taykeş [باخ] تای کئشیک.

تای‌گؤز..taygöz [آد] بیر گؤزو کوْر اولان.

تای‌گلدی..taygəldı [آد] ایکینجی کز ائوله‌نن قادینین برابرجه گؤتوردوغو اوشاق.

تای‌لاشدیرماق..taylaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیربیرینه‌اوْخشایان-شیئلری‌قروپلاشدیرماق، اویقون گلن شئیلری جوت لشدیرمک (فا:جفت کردن).

تای‌لاشماق..taylaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تای اوْلماق، برابر اوْلماق (فا:جفت شدن).

تایلاق..taylaq [آد] آت ویا دوه بالاسی.

تایلان..taylan [ا‌آ، باخ:تای۲] ۱-اوجا بوْی، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر). ۲-جئتیلمَن، یاخیْشیقلی ۳-ماکی دا کند آدی.

تایماز..taymaz [اؤزل‌آد] بیخیلمایان، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر). {سنگلاخ دا تایماق (زوّمک)، تاییتماق (زوّدورمک) معناسیندا گلیب و تایماز زوّومه ین و بوّدوره‌مه‌ین مفهوموندادیر، و دایاماق ویا تایاماق فعلی تایماق سؤزونون قارشیت مفهوموندا اوْلاراق بیر شئیین زوّومه سینی اؤنله‌مک دئمکدیر، البته هامی‌سی تای و دنگ سؤزلریله ایلگیلیدیر، چونکی تایماق: تعادل‌دان چیخماق، و دایاماق: تعادلوحفظ ائله‌مکدیر، باخ:تای}.

تایماق..taymaq [تاثیرسیزائیلم] قایماق، زوّومک "آیاغی تایدی" {باخ: تایماز، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تاینال نوْیان..taynal noyan [آد] اوْغوز توّرک بؤیوکلریندن بیرآد[۸۵]، باخ: تای.

تایواز..tayuaz [اؤزل‌آد] جوُلفا'دا یئر آدی[۲۴۰].

تاییْت..Tayıt [اؤزل آد] قیْرقیز-ایچکیلیک بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تاییْق..tayıq [اؤزل‌آد] دلی قانلی گنج[۷].

تأیید..təyid [آد، عربجه] ۱-کؤمک و یاردیم ائتمه.۲-تصویب ائتمه، (فا:~).

تاپینی تاپماق..tayını tapmaq [تاثیرلی‌ائیلم] هر جهتدن اؤزونه اوُیقون بیرینی تاپماق، یوْلداش تاپماق.

تئاتر..teatər [آد] تاماشاخانا (فا:تماشاخانه). theatre

تئرمان..terman [اؤزل‌آد] بوشهر-کنگان دا کند آدی {دَییرمان}.

تئرموْ..termo [آد، یو:ایستی] بیر عدّه خاریجی کلمه‌لرین باشینا گله‌رک اوْلارا ایستی‌لیک معناسی وئریر.

تئرموْستات..termostat [آد] ایستی‌لیگی بلی اؤلچوده کُنترل ائدن آراج.

تئرموْمئتر..termometr [آد] ایستی‌لیک اؤلچن.

تئرمودینامیک..termodinamik [آد] ایستی وحرکتین اؤزللیکلرینی آراشدیران بیلیم (فا:ترمودینامیک). thermodynamics

تئرمین..termin [باخ] تئریم.

تئرمینوْلوژی..terminoloji [آد] بیلیم و تئکنیک آلانیندا ایشله‌نن تئریم‌لرین توْپلامی. {تئریم+بیلگی}.

تئرؤر..teror [آد، یو:قوْرخو، دَهشت] اؤز سیاسی و صینفی دؤشمن‌لرینه قارشی، اوْنلاری جسما مَحو ائتمه‌یه قدَر زوْراکی تدبیرلر سیاسَتی و ایشی" داشناق تئرؤرو، پئکاکا تئرؤرو".

تئرؤرچو..terorçu [آد] تئرؤریست، تئرؤر طرفداری و اشتراکچی‌سی.

تئرؤرچولوق..terorçuluq [آد] تئرؤریسم، تئرؤر طرفدارلیغی و ایشی.

تئرؤریست..terorist [آد] تئرؤرچو.

تئرؤریسم..terorism [آد] تئرؤرچولوق، تئرؤر طرفدارلیغی و ایشی.

تئریم..terim [آد، لا] ۱-اصطلاح ۲-(مت) مُعادله.

تئز..tez [ظرف] ارکن، یوبانمادان، گئجیکمه دن، ال اوّستو (فا:زود). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بوکلمه دیواندا تئزمک، و تئزینمک شکلینده گلیب و آنلامجا چابوق اوْلماق و یئهین گئتمک و قاچماق دئمکدیر واییندیکی تئز کلمه‌سی بو سؤزلرین قالینتی‌سیدیر، تازا سؤزوده بونون دَییشیک شکلی و کؤکداشی ساییلیر، اصلینده تازا سؤزو ایندیجه وچوخ تئز وارلیغا گلمیش بیر شئیی و یوبانمامیش وگئجیخمه میش اوْلان مفهومو آنلاتیر، یئنه‌ده تلَسمک سؤزوده بو کؤکدن دیر، تئزمک› تئزیلمک› تئلیزمک› تلَسمک؛ تیز شکلینده مجازی‌معنادا ایتی اولان شئیه دئییلیر(فارسجادا یایقیندیر)}.

تئز-..-tez [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی:تئزای، تئزبارس، تئزبای، تئزبؤری، تئزَر، تئزبوُغا، تئزتای، تئزتیگین، تئزخان، تئزقان، تئزَل، تئزوْخ.

تئزآلیشان..Tez alişan [صفت] تئز آلوْلانان، تئز یانان.

تئزاَریین..tezəriyən [صفت] آز حرارتله اریین.

تئز اوْل..ol tez [ظرف] یئهین اول (فا:زود باش). hurry

تئزاینجیین..tez inciyən [صفت] بیر سؤزدن تئز ناراحات اولان (فا:زودرنج).

تئزبازار..tez bazar [ظرف] تئزاوْل وتلسمه مفهوموندا بیر سؤز.

تئزبازار ائتمک..tezbazar etmək [تاثیرلی ائیلم] باشدان سوْوما ائتمک.

تئزبَری..tezbəri [ظرف] چابوقجا، یئهین اوْلاراق.

تئزپیشدی..tezpişdi [آد] بیرجوْر یئمک.

تئزتئز..teztez [ظرف] هر آندا، آرا وئرمه دن، چوخ گئجیخمه دن، سوْره کلی اوْلاراق (فا:زودزود). at short intervals

تئزتلَسیک..teztələsik [ظرف] تئز تئز، چوخ تئز، ال اوْستو.

تئزجه..tezcə [ظرف] تئز تئز، بیر زاماندا، تئز اوْلاراق.

تئزخاراب..tezəxarab [اؤزل‌آد] سالماس، ساپین‌قالا، اوُرمیه ده کند آدی {محتملا دوْز ودژ سؤزیله ایلگیلیدیر: خارابا دژ}.

تئزدن..tezdən [ظرف] آلا قارانلیقدا.

تئزدَین..tez dəyən [صفت] تئز یئتیشمیش، "تئز دَین الچه".

تئزراق..tezraq [صفت] تئزلیقله (فا:اسرع). sooner

تئزسْینان..tez sınan [صفت] داوامسیز، آسانلیقلا سینان، کورَک.

تئزگئژ (تئزگئج)..tezgej (tezgec) [ظرف] بالاخره، سونوندا.

تئزلشدیرمک..tezləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] چابوق لاشدیرماق (فا:چابک کردن).

تئزلشمک..tezləşmək [تاثیرسیزائیلم] چابوق لاشماق(فا:چابک شدن).

تئزلندیرمک..tezləndirmək [باخ] تئزلشدیرمک.

تئزلیک..tezlik [آد] ۱-تئز، آززمان.۲-یئهین‌لیک، ایتی‌لیک(فا:چابکی).

تئزلیکله..tezliklə [ظرف] فورا immediately

تئزمک..tezmək [س، ت: قاچماق] تلَسمک.

تئزیئتیشن (دریلن)..tez yetişən (dəriln) [صفت] تئز یتیشیب بازارا گؤندەریلن میوه.

تئزیس..tezis [آد، یونانجا] تئز: دوْغرولوغو ثُبوت ائدیلمه‌لی اوْلان مُدّعا.

تئزیشمک..tezişmək [تاثیرسیزائیلم] تلَسمک (فا:عجله کردن). hurry

تئزیک..tezik [اؤزل‌آد] اوْرکمه، اوْرکونتو[۷].

تئزیکمک..tezikmək [س، ت: قاچماق] تلَسمک.

تئست..test [آد، این] سینْاواوْچون‌اوْلان‌بیرنوع‌سوْرولوبَلگه(فا:تست).

تئستی..testi [آد، فا] بیر نوع دسته‌لی توْپراق قاب {محتملا تاس سؤزیله ایلگیلیدیر[۵]}.

تئشت..teşt [آد، فا] ایری میس تاس، باخ: تشت {باخ: تئستی}.

تئشه..teşə [آد] تیکینتی ایشچی‌لرینین ایشلتدیکلری بالاجا آلت (فا:تیشه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیش›: (کوْتان و ساپان دمیری)، بوکلمه دئشمک (قازماق) سؤزوندن دوزه‌لیب و دئشیجی آلتی گؤسته‌ریر، بو سؤز تیشه(تئشک) صورتینده فارسجادا ایشله‌نیر، معمولا تورکجه کلمه‌لرده‌کی قیسسا سسلی حرفلر فارسجایا دؤندوکده اوُزون سسلی سؤیله‌نیللر[۶]، بونا تای فارسجادا دشنه سؤزوده دئشمک سؤزوندن آلیناراق دوزه‌لیب، دئشه‌نک› دئشه‌نه› دئشنه› دشنه، باخ: دیش، دئشمک}.

تئشه‌لنمک..teşələnmək [بلسیز ائیلم] تئشه ایله ووُرولماق.

تئشه‌له‌مک..teşələmək [تاثیرلی‌ائیلم] تئشه ایله وورماق.

تئشه‌لی..teşəli [صفت] تئشه‌سی اولان.

تئشی..teşi [آد] ایپ ایرمک اوْچون بیر وسیله {دئشمک دن}.

تئکتوْنیک..tektonik [آد، یونانجا] یئر قابیغی‌نین ترپه‌نیش و بیچیم دَییشمه‌سینه عاید اوْلان بیلیم دالی (فا:تکتوْنیک).

تئکنوْلوژی..teknoloji [آد، یونانجا] تئکنیک‌له ایلگی‌لی هر شئی.

تئکنیک..teknik [آد، یو:باشاری] اجتماعی و توْپلومسال استحصالدا و اوْره‌تیم ده تطبیق ائدیلن آلَت و قوُرقولارین هامی‌سی و بوُ ساحه ده چالیشمالار (فا:تکنیک).

تئکنیکوْم..teknikom [آد، یونانجا] تئکنیک اؤیرَتمک اوچون اوْلان اوْرتامکتب.

تئکنیکی..tekniki [آد، یونانجا] تئکنیک‌له ایلگی‌لی اوْلان.

تئل..tel [آد] ۱-ایپلیک کیمی اینجه اوزون نسنه (لیف، سیم)، ساچین هر بیر داناسی، ساپا بنزه‌ین هر شئی (فا:زلف، گیسو). hair ۲-تار و کامانچا سیمی (فا:سیم). wire ۳-(مج)شعاع، گونشین ساچاقلاری. ٤-باش گوْلو، باشین توْکونو ساخلاماق اوچون باشین قاباق طرفینه ووُرولان بزک وسیله سی (فا:تئل، گل سر). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه دیواندا توْلک (تئلک) و توْله‌مک (توْکونو توْکمک) شکلینده گلیب، اؤزلیکله اوردا ایشله‌نن توْلک سؤزو تئل کلمه سینین توْله‌مک سؤزونه باغلی اولماغینا ان درین دلیلدیر و اوْجور کی توْلک سؤزو تئلک شکلینه چؤنوب توْل سؤزوده تئل شکلینه گلیب، مخصوصا دیواندا ایشله‌نن تئلیم سؤزو تئل-کیمی(چوخ معناسیندا)بودَییشیمه اؤرنکدیر، بو باخیملا توْک، توْی، تئل سؤزلری بیر کؤکه باغلانیللار}.

تئل..tel [آد، لا] تئلگرام سؤزونون قیساتیلماسی.

تئلئپینوُ..telepinu [اؤزل‌آد] هیتیت‌لرده بوْللوق و بیتگی تانری‌سیدیر، اوْ بؤیوک فیرتینا تانری‌سینین اوْغلودور[۲۱۱].

تئلئتایپ..teletayp [آد، فرانسیزجا] یازی و حرف تایپ ائدن بیر نوْع تئلقراف آپاراتی (فا:تله تایپ).

تئلئسکوپ..teleskop [آد] اوُلدوزلاری سئیر ائتمک اوچون بیر آراج آدی (فا:~). telescope

تئلئفوْن..telefon [آد] سیم و تئل توسط ایله دانیشما آیقیتی (فا:تلفن). telephon

تئلئفونچو..telefonçu [صفت] تئلئفون‌لارا جاواب وئرن، تئلئفونْ‌لاری یانیتلایان (فا:تلفنچی). telephon operator

تئلئفونقرام..telefonqram [آد، یونانجا] تئلئفون آراجی‌لیغیلا دوُیولان ویازیلان بیلگی (فا:تلفنگرام).

تئلئقراف..teleqraf [آد، یونانجا] اوزاق مسافه‌دن وئریلن مَساژ وپیغام (فا:تلگراف). telegraph

تئلئقراف چیچگی..teleqraf çiçəyi [آد، بیتگی] بیرچنک‌لی، بوغوملو، سارقیق داللی، یاپراقلاری اتلی، اوُجلاری بیز، بعضی نوْعلاری‌نین یاپراقلاری موْر وگوْموشو، آغ و پمبه چیچکلی بیر بزک بیتگی‌سی (فا:گیاهیست). tradescantia. com

تئلئقرام..teleqram [آد، یونانجا] یازیلی بیلگی (فا:تلگرام).

تئلئکینو..telekino [آد، یونانجا] تلویزیون وئریلیش‌لرینی بؤیوک پرده ده گؤستریلمه‌سی (فا:تله کینو).

تئلئمکانیک..telemikanik [آد، یونانجا] اوْره تیم گئدیشینی ساغلایان و اوُزاق دان یؤنه تیلن بیر آراج (فا:تله‌مکانیک).

تئلئوئرلیش..televerliş [آد] تئلئویزیون وئریلیشی.

تئلئویزیوْن..televiziyon [یو+لا] تصویر دالقالارینی تصویره دؤنده رن وسیله، دالقالار آراجی‌لیغیلا آلقی لایان و گؤرونتولری گؤسته رن آراج (فا:تلویزیون). television

تئل‌اوْیونجوسو..tel oyuncusu [آد] تئلده اوْینایان کیمسه، رؤستمباز.

تئل‌باسان..telbasan [آد] ساچلاری باشدا دؤزگون ساخلاماق اوچون بیر آلت، باخ: تئل، تئللیک.

تئل‌تئل..teltel [ظرف] تئل بیچیمینده، آیری آیری.

تئلتیک..teltik [آد، باخ: تتیک] یانلیش، خطا.

تئلجیک..telcik [آد] ۱-کیچیک تئل ۲-بیتگی لرده اینجه‌واوُزون اوْرقانلار. ۳-قاس و سیْنیر لاری دؤزَلدن اوزون اپیلیک لر (فا:فیبر fiber

تئلچی..telçi [صفت] برق سیمی‌نی چکن (فا:سیمکش). wireman

تئلچیلک..telçilik [آد] برق‌سیم لرینی چکمه ایشی (فا:سیمکشی) wiring

تئل‌ساریما..telsarima [آد] بوبین کیمی شئیلره تئل دولاما (فا:سیم پیچی). armature winding

تئلسی..telsi [صفت] چوخ اینجه تئلجیکلردن دؤزلمیش" تئلسی قاس".

تئل‌سیز..telsiz [صفت] تئلئقراف، تئلی‌و سیمی اولمایان (فا:بی‌سیم). wireless

تئلسیزچی..telsizçi [صفت] تئلئقرافچی. (فا:تلگرافچی).

تئلسیزچی‌لیک..telsizəçilik [آد] تئلئقرافچی‌لیق.

تئل‌قوُردو..tel qurdu [آد، دیرگی] اکین و سبزه کؤک‌لرینی گمیره‌رک اکینه ضرر وئرن بؤجک‌لره و قوُردجوقلارا وئریلن آد.

تئلک..telək [آد] قوشلارین قاناد و قویروقلارینی دؤزَلدن اوزون توْکلو شئیلر (فا:پر). feather {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توْلک›: حئیوان قیرخیمی، باخ: تئل}.

تئلک چکی‌لی..telək çəkili [صفت] آغیرلیغی تئلک چکی‌لی قروپوندا اولان (فا:پر وزن). feather-weight

تئلک‌لی..teləkli [صفت] تئله یی اولان (فا:پردار). covered

تئلکوْف..telküf [آد، دی، تئل+کوْف] ووُجوددا بوتون‌توْخولاردا یئرلشه بیلن انگل نوْعو (فا:نوعی قارچ). sporotrichamscheckii

تئلکوْفجه..telküfcə [آد] تئلکوْفدن ایلَری گلن ایلکل انگل خسته لیگی.

تئللندیرمک..telləndirmək [تاثیرلی ائیلم] تئل تئل ائتمک (فا:جداجدا کردن).

تئللنمک..tellənmək [بلسیز ائیلم] ۱-تئل تئل اولماق (فا:زلف ها از هم جداجدا شدن). ۲-تئل چکیلمک.

تئللمک..telləmək [تاثیرلی ائیلم] تئل تاخماق، تئل گچیرمک (فا:تئل زدن).

تئللی..telli [صفت] ۱-تئلی اوْلان. ۲-تئل‌لر تاخیلمیش، تئلی گؤزل، قیز آدی (فا:تئل زده شده).

تئللی‌بالیقچیل..tellibalıqcıl [آد] باشیندا اوْخ کیمی تئلی اوْلان بالیقچیل.

تئللی‌پوُللو(تئللی‌پیلکلی)..telli pullu(telli piləkli) [صفت] بزکلی، سوْسلو.

تئللی‌تیکان..tellitikan [آد] تیکانلی تئللردن دؤزه‌لن انگل و دوُوار.

تئللیجه..tellicə [ظرف] ۱-تئل کیمی ۲-(آ) (قادین‌اوْچون) بیررقص آدی.

تئللی‌چالقی‌آلت‌لری..telli çalqı alətləri [آد] یایلی تئللی اوْلان چالقی آلت‌لری.

تئللی‌خانیم..tellixanım [اؤزل‌آد] آذربایجانین آسلان قادین‌لاریندان-یر، مشروطه انقلابیندا (ش ۱۲۸۵) شاه قوْشونو تبریزده مجاهدلری مُحاصره ائتمیشدی، مُبارزلرقرارگاهینا بیر یارالی گتیردیلر، هر نئینه-دیلر اوْ یارالی‌نین‌قانلی‌پالتارلارین‌چیخاردالار اجازه وئرمه‌دی، نهایتا ستّارخانی اوْنون باشی اوْسته گتیردیلر، اوْ اوْرک سؤزون ستارخانا آچدی "من بیر قیْزام، آدیم تئللی‌دیر، ایسته‌میرم پالتارلاریمی چیخاردالار" بوُنو دئیه دئیه جان وئردی، ستارخان اوْنون گؤزلرینی یوُموب‌دئدی "قیزیم بَیه ستارخان اوْلموشدوکی سن میدانا گله‌سن"[٦٤].

تئللی‌دوُرنا..tellidurna [آد، دیرگی] دورنا گیللردن، ووُجودو گؤموش رنگلی، باشی بوْینو قارا، قوُلاقلاری آغ، باتلاقلیق قوُشو amthropoides virgo

تئللی‌دوُواقلی..telliduvaqlı [صفت] دوُواقلا و تئل‌له بزنمیش (گلین).

تئللی‌شن..tellişən [اؤزل‌آد] ساچی گؤزل‌وسئوینج‌لی، قیزآدی (فا:نام‌دختر).

تئللیک..tellik [آد] ساچلاری باشدا دؤزگون ساخلاماق اوچون بیر آلت، ساچا وورولان بزک آیقیتی (فا:تئل).

تئللی‌یار..telliyar [اؤزل‌آد] ساچی گؤزل یار، قیزآدی (فا:نام‌دختر).

تئلمار..telmar [ا‌آ، باخ: دیلماج] تئلمان: دیلچی، دیل ایله اوُغراشان، شیرین دانیشان، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تئلمان..telman [ا‌آ، باخ: دیلماج] تئلمار: دیلچی، دیل ایله اوُغراشان، شیرین دانیشان، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تئلناز..telnaz [اؤزل‌آد] تئلی‌وساچی گؤزل و نازلی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

تئل‌هؤرگو..telhörgü [آد] تئللدن دؤزه‌لن دوُوار و اؤرتو.

تئل‌یازی..telyazı [آد] تئلئقراف، فاکس و اینترنت‌له گؤنده‌ریلن یازی، هر الکترونیک آراجلا بیر یئردی‌آیری‌یئره گؤنده‌ریلن یازی.

تئلیم‌خان..telimxan [اؤزل‌آد] ۱-ساوه تورکلری‌نین ان بؤیوک شاعری‌تئلیم‌خان ه.ق ۱۲-۱۳جو یوّزیل‌ده یاشامیشدیر ۲-دیواندا: چوْخ، تمل و تام مفهوموندا ایشله‌نیبدیر.

تئلیم خان..telimxan [اؤزل‌آد] هشتَری میانا و ماکی دا کند آدی.

تئما..tema [فرآ] بیرحکایه‌و اثرده‌ایشله‌نن دوشونجه و قوْنو(فا:تم).

تئمپ..temp [آد، لا:واخت] موسیقی‌اثرینین ایفاسی‌نین یئهین درجه‌سی.

تئمپراتوْر..temprator [آد، لا] بیر جیسیمین ایستی‌لیک درجه‌سی (فا:~).

تئنوْر..tenor [آد، ایتالیانجا] موسیقی ده اَن اوُجا زیل کیشی سسی.

تئنیس..tenis [آد، فرانسیزجا] راکئت‌لی بیرتوپ اوْیونو (فا:تنیس).

تئنیمسئییت .. Tenimseyit [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تئوْری..teori [آد، یونانیجا] دؤزگون ثُبوتلارلا بللی ائدیلن ریاضی و مَتئمه‌تیک مُدّعا، قوُرام، نظریه (فا:نظریه). theory

تئوْریسین..teorisiyən [آد، فرانسیزجا] قورام جی (فا:تئوْریسین).

تئوْریک..teorik [آد، فرانسیزجا] قوُرام سال، قوراما دایانان (فا:تئوْریک).

تئوْقونی..teoquni [آد، فرانسیزجا] تانریچالارین مئیدانا گلمیش حاقیندا بیلگی.

تئوْکراتیک..teokərasi [آد، فرانسیزجا] تئوْکراسی‌یه دایانان (فا:~).

تئوْکراسی..teokərası [آد، فرانسیزجا] دین ارکی، سیاسی اقتداریندا اللـه‌ین تمثیل جی‌سی اوْلدوغونا اینانان‌بیرگؤروش (فا:~).

تئوْلوژی..teoloji [آد، فرانسیزجا] تانری بیلیمی (فا:~).

تئوْلوق..teoloq [آد، فرانسیزجا] تانری بیلیمجی، ایلاهیاّت جی (فا:تئوْلوگ).

تئوُمان..teuman [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توُمان، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تئی..tey [صفت] قاتیشیغی اوْلمایان، صاف، دوُرو، تئیخا (فا: خالص، ناب). pure، net {تئیله‌مک، محتملا تک و تکله‌مک سؤزیله ایلگیلیدیر[۵]}. ۲-تئی‌۲(آد، فرانسیزجا) یئر تمیزله‌مک-اوّچون Tشکلینده‌اولان‌آلت(فا:تی)

تئیخا..teyxa [صفت] خالص، قاتیشیغی اوْلمایان، خلطه‌سیز، صاف، دوُرو، باخ: تئی net

تئیزم..teizm [آد، فرانسیزجا] تانری‌نی یالنیزجا ایلک سبب اوْلاراق قبول ائدن و اوْنا باشقا گوّج و نئجه‌لیک تانیمایان و وحی یی رد ائدن بیرگؤروْش، تانری جیلیق (فا:~).

تئیست..teist [آد، فرانسیزجا] تئیزم یانلی‌سی.

تئیلنمک..teylənmək [بلسیز ائیلم] تئیله‌مک‌ایشی گؤرولمک.

تئیله‌مک..teyləmək [تاثیرلی‌ائیلم] تصفیه ائله‌مک، آریتماق، آییرماق، تمیزله‌مک، ایتی بیر شئیله یارالاماق " ای آغالار: نئیله میشم نئیله یم. قیلینج آلیب قاراباغی تئیله یم؟".

تئیلیک..teylik [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

تئیمور..teymur [ا‌آ، باخ:دمیر] برک و سینماز، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تئیمورتاش..teymurtaş [ا‌آ، باخ:دمیر] برک‌وسینماز، اوْغلان‌آدی(فا:نام‌پسر).

تئینا..teyna [لا، آ، دیرگی] اینسان وحئیوان باغیرساغیندا انگل اوْلاراق یاشایان یاستی سوْلوجانلارین اوْرتاق آدی، شریت (فا:~).

تئیین..tein [آد، فرانسیزجا] چای‌دا اوْلان کافئین کیمی بیرمادّه (فا:~).

تبادُل..təbadül [آد، عربجه] عوضله‌مه، دَییشمه (فا:~).

تبار..təbar [آد، عربجه] سوْی، فامیل (فا:~). family

تباریک..təbarik [اؤزل‌آد] قوچان دا چای آدی.

تباعد..təbaüd [آد، عربجه] بیربیریندن اوُزاقلاشما (فا:~).

تبانی..təbani [آد، فا، عربجه] بیربیریله‌اوُزلاشماو اَل‌بیر اولما (فا:~).

تَباه..təbah [آد، فا] فاسد، آرادان گئتمه (فا:~). destruction

تبت..təbət [اؤزل‌آد] بوُکان و اوُرمیه ده کند آدی.

تبحّر..təbəhhür [آد، عربجه] مهارت، باشاری (فا:~).

تبخّر..təbəxxür [آد، عربجه] بوغلاما، قاینایيب بوغلانما (فا:~).

təbxir..təbxir [آد، عربجه] بوغلاما، قاینایيب بوغلانما (فا:~).

təbəddül..təbdil [آد، عربجه] دَییشمه، باشقالاشما (فا:~).

təbəddülat..təbdilat [آد، عربجه] دییشمه‌لر، باشقالاشمالار (فا:~).

təbdil..təbdil [آد، عربجه] دَییشدیرمه، دَییشمه (فا:~).

təbər..təbər [آد، فا›تپمک / تپمک›تپر›تبر] تپر: بالتا.

təbər..təbər [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

təbrəə..təbriə [آد، عربجه] پاک لانما، تُهمت‌دن آرینما (فا:~).

təbərrik..təbərrik [آد، ع ‹تبرّک›] تبرلیک: نوبارچالیق، دامازلیق.

təbərrüz..təbərrüz [آد، عربجه] گؤرونمه، مئیداناچیخما (فا:~).

təbərzən..təbərzən [آد، فا] بالتاچی (فا:تبرزن). a wood-cutter

təbərzə..təbərzə [آد، دا] بیر نوع شیرین اریک {۱-تبرلیکجه› تبرجه› تبرزه. ۲-تبریز+ه›تبریزه› تبرزه[۲۲۶]}.

təbərzin..təbərzin [آد، عربجه] بالتایا بنزر اسکی بیر سلاح (فا:تبرزین).

təbəristan..təbəristan [اؤزل‌آد] طبرستان: بو بؤلگه‌نین اسکی و اصلی طایفالاریندا تپوران یا تاپورلان آدینداییدی و تاپورستان آدی هجری ۱ و ۲جی عصرده سیکّه لرین اوّستونده گؤرونور[۱۶۴]؛

təbərru..təbərru [آد، عربجه] آللاه‌رضاسی اوّچون ایی لیک ائتمه (فا:~).

təbərrük..təbərrük [آد، عربجه] دینی اینانج‌لارا گؤره اوُغور گتیرن قوتسال شئی، اوُغورسایما (فا:~).

təbərlik..təbərlik [آد، ع ‹تبرّک›] تبَرریک: نوبارچالیق، دامازلیق.

təbərri..təbərri [آد، عربجه] بئزار لاما، بیزندن اوزاق دورما (فا:~).

təbriz..təbriz [(۱) اؤزل‌آد] تبریز آدینین کؤک‌بیلیمی (اتیمولوژیک) حاققیندا یازیلان سؤزلر: تبریز شهرینین آدی اسکیدن بری مختلف قایناقلاردا تؤرلو شکیللرده یازیلمیشدیر: ۱-تبریز کلمه سینین کؤکو حاقدا یئنی عصرده چوخلو سؤزلر دئییلیبدیر، بو شهرین آدینی مختلف شکیللرده یازیبلار: تاروییی، تارماکیس، تارماکیزا، تاوراکیس، تامراکیس، تاورژ، تاورِش، تاوریز، تیوریس، تیوریز، توُمروس، توُروس، توُروز turuz (توُوروز tuvruz)، توُریس، توُریز، دبریز، تربیر، تبریز کیمی آدلار بو شهرین مختلف واریانتلاریدی[۶۵،۴۷]، ۲-بعضیلری تبریزی همان گابریسی بیلیرلر کی بطلمیوس میلادی ۲جی یوزیلده ثبت ائتمیشدیر و "گ" حرفی سونرالار "ت" حرفینه دَییشیب و بعضیلری تروپا و تبریزی بیر یئر بیلیبلر[۴۷(۲-۱۰۰۹)]، ۳-بیر سیرا اسلامی قایناقلار و اوْ جوّمله دن حمدالله مُستوفی (هیجری ۸جی عصرین یازاری) تبریزین تیکیلمه‌سینی زؤبئیده خاتونا "بنی-عباسی خلیفه‌سی هارون الرشیدین قادینینا" نیسبت وئریرلر و گویا او خانیم قیزیدیرماسی وارایمیش و تبریز بؤلگه سینده اوْتوراق ائدرکن، قیزیدیرماسی و سیْتماسی گئدیر و هیجری ۱۷۵جی ایلده بو یئرین دؤزلمه‌سینه فرمان وئریر و یئنه ده گویا اؤزو عرب اوْلارکن شهرین آدینی فارسجا "تب+ریز: تب‌تؤکن" تبریز قوْیور، آمّا لسترنج کیتابیندا (جغرافیای تاریخی سرزمین های خلافت شرقی) یازیرکی زؤبئیده خانیم هئچواقت آذربایجانا گلمه‌ییبدیر و تاریخده بو حاقدا بیر ثبوت گؤرونمه‌ییبدیر، و عرب یازاری "یعقوبی" تاریخ کیتابیندا عربلرین هیجری ۱۴۱ ده تبریز شهرینه هجوموندان سؤز آچیر و بو گؤسته‌ریرکی تبریز شهری هارون و زؤبئیده خاتون دان اؤنجه وار ایدی و اؤنملی شهر ایدی، و البته بوجور داستانلار چوخ یئنی بیر سؤزلردی، و بونلارین دئییلمه‌سی اسلامیتدن ۶-۷ عصر سونرالارا قاییدیر، مثلا اولیاچلبی هجری ۱۱جی یوزیلده، و یئنه‌ده فرانسه‌لی فلاندل ۱۸۴۱ ده تبریزدن گئچرکن بو داستانی ائشیدیب یازمیشدیر و سونرادا آیریلاری بونو تکرار ائده‌رک بو کلمه‌نین فارسجا اولدوغونو ثبوت ائتمه‌یه چالیشیبلار. نادرمیرزا بئیله دؤشونورکی تبریزده یئرلی اولاراق زؤبئیده آیندا بیر خانیم وارایدیکی بیر بولاغین تیکمه‌سینده بانی اولموشدور و بولاقدا "زؤبئیده بولاغی" آدلانیردی و بو خانیمین قبریده سون زامانلارا کیمی قالیردی و بعضیلری بو یئنی زؤبئیده ایله هارون"ون قادینینی اشتباها بیر شخص کیمی دوشونوبلر، حالبوکی بونلار آیری شخصلرایدی[۴۷(۲-۱۰۱۰)]، ۴-سید آقا عون اللهی یازیر: بارتولد تبریزین ۹جو عصرده مئیدانا گلدیگینی بیلدیریر و بؤیوک اولمایان شهر کیمی قلمه وئریر حالبوکی۸جی عصرده یاقوت حموی، معجم البلدان کیتابیندا تبریزی "ان بؤیوک شهر" آدلاندیریر[۶۵(۳۳)]، ۵-بیر سیرا ارمنی مورخلر و اپریقیان تبریزین اصلی آدینی تاورژ/ داورژ tavrej کیمی گؤسته‌ریرلر و شهرین تیکیلمه‌سینی میلادی ۳جو قرنده ارمنی شاهی خسروکبیره منسوب بیلیرلر، و گویا ارمنی شاهی اؤلدورلن قارداشینین اؤجونو (انتقامینی) آلماق اوّچون ساسانی‌لره هجوم ائدیر، و تبریزی آلارکن بئیله باغیریرکی "دائی‌وِرژ آرداشری" یعنی "بوُدور اؤج و انتقام اردشیر دن". و بو اوّزدن بورانین آدی تبریز قالیر، شاردن بو داستانی بئیله تعریفله‌ییرکی "بو شهر اؤنجه‌لر (شاه‌باسان) آدلانیردی و معناجا شاهین قالدیغی یئر دئمکدیر، و سونرالار ارمنی شاهی خسرو طرفیندن دَییشیلدی،" البته ارمنی تاریخچیلر سندسیز اوُیدورما تاریخ دؤزلتمکده اوستاددیلار و چوخ واخت ساختا هوجوملار و افسانه‌لر دؤزلدیللر و بو روایته افسانه کیمی اولاراق تاریخی سندلردن یوْخسوندور[۴۷(۲-۱۰۲۷)]، جناب زهتابی، تاریخ کیتابیندا بو حاقدا یئتیرینجه ایضاحات وئریبدیر و ثبوت ائدیرکی او دؤورلرده ارمنی شاهلاری کیچیک خراج وئرن ولایت کیمی ایدی و هئچواخت بئیله بؤیوک هجوملارا گوّجلری یئتمزدی، و بونلار ساده‌جه اویدورما تاریخ دؤزلتمه دوْغرولتوسوندا

یازیلیبدیر، اوخوجولار اونون تاریخ کیتابینا و اؤزللکله ۳۲۰-۳٤۰ جی صفحه‌لره رجوع ائده بیلرلر. ٦-بیر سیرا یازارلار تبریزی توُروز/ توُروس (توُوروز **tuvruz**) آدیلا بیر بیلیرلر، آمبروزیوکتتارینی، آغقوْیونلو شاهی اوزون حسن زامانی، ونیز"ین سفیری اولاراق تبریزه گلیر و یازیرکی تبریز قیرمیزی یا چالان سیرا داغلارین اتگینده یئر آلیبدیر و بو داغلارا توُری دئییرلر، توماس هِربِرت(۱٦۲۷میلادی) تبریزدن گئچرکن دئییر: بو شهر آدینی توُروس داغلاریندان کی اونون اتگینده دؤزه‌لیبدیر آلیبدیر؛ بو سؤزلردن بئیله دؤشونولورکی سیْرخاب/ سورخاب و عئینالی داغینین آدی همان توروُس/ توُروز اولمالیدیر، پروفسور عین اللهی ده یازیلاریندا بو موضوعا اشاره ائدیبدیر، یئنه ده اشاره اولونمالیدیرکی شاردن و اوْلئاریوس آوروپا سیاحلاری دا ۱۵جی قرن ده بو شهردن توُریز شکلینده آد آپاریبدیر و مارکوپولودا توُریس آدینی قئید ائدیبدیر، بو سؤزلردن پروفسور عون اللهی بئیله دوشونور کی بو شهرین آدی اصلینده، تارویی/ تاوری کلمه لریدیر و سونرالار "ز" حرفی اونا اکله‌نه‌رک توریز/ تاوریژ/ تربیز/ تبریز، شکلینه گلیبدیر. . ۷-مرحوم زهتابی بو شهرین اسکی یازیلیش طرزینی سارقون"ون اوْرارتو اؤلکه‌سینه هجوموندا (میلاددان اؤنجه ۷۱٤) یازیلان داش یازیلاردا تامراکیس/ تارماکیس اولاراق گؤسته‌ریبدیر، (ایکی تؤر یازیلیشدان بیرینجی یازیلیشی پروفسور زهتابی‌نین کیتابیندا و ایکینجی تؤرو، دیاکونوف و ماسکارلاعلیون"ون کتابلاریندا گؤرمک اولار) البته تامراکیس سؤیله‌نیشی اصلی قایناقلاردا (سارقون"ون داشیازیلاریندا) گؤرنمه-یبدیر هر حالدا پروفسور هر ایکی سؤیله نیشی ده یازیبدیر اگر تامراکیس شکلینی اصل توتارساق آشاغیداکی یوْرومو وئرمک اولار (آذربایجان سؤزلویو یازارینین دؤشونجه سی: بو سؤیله‌نیش و یوروم، تاریخی قایناقلارجا ضعیف گؤرسه‌نیر و سونراکی بؤلومده گلن یوْروم گرچگی چوخراق یانسیدیر). تامراکیس سؤزونده کلمه-نین اساس حیصّه‌سی تامراک/ توْمروق شکلینده‌دیر، دیوان‌لغات-تورک ده توْمورماق، آغاجی سیلیندیر/ اوُستووانه کیمی کسیب بیچمک دئمکدیر، بو شکیل بیر قالا و اؤزللیکله اسکی قالالاری آندیرماقدادیر، بونودا بیلیریک‌کی دیواندا یازیلدیغی کیمی بو کلمه‌نین کؤکو توْماق/توُماق سؤزوندندیر و معناجا باغلاماق و قاپاماق اولمالیدیر و بو کؤکه باخارساق بو شهر بیر باغلی قالا کیمی بیر یئر دئمکدیر و بوتون بو داش یازیلاردادا تبریز بؤلگه-سیندن، قالا و دِژ کیمی آد آپاریلیر، بو کلمه‌نین ایکینجی حیصّه‌سی "س/یس" حرفی تورکجه ده گنیش شکیلده چوْغول و جمع علامتی اولاراق ایشله‌نن "اوُز/ایز" اکیدیر مثلا توْپوز(ایکی توْپ)، بیز(من و منیمله اولانلار)، سیز (سن و سنینله اولانلار) کلمه‌لره بیرلیکده چوخلو کلمه‌لرده گؤرمک اوْلار و تامراکیس/توْمروق+وز سؤزوده معناجا چوخلو قالا ویا چوْخ بؤیوک قالا مفهوموندادیر. تامراکیس سؤزو تاریخین آخیشیندا دَییشه‌رک تامراکیس› تامراکیز/ توْمرقوز ›توْمروز/ تامروس/ توُمروس/ توْمریس› تامریز› تاوریز› تبریز شکلینه دؤشوبدور، بو حالتده آیری طرفدن ایندی‌ده بیر سیرا کندلرده تبریزین آدینا تومروس دئییلیرکن بو شهرین آدی آذربایجانین چوخ اسکی حاکیمی تومروس خانیم آلپ ارتونقانین قیزینا نسبت وئریلیر، و بونو بیلیریک‌کی تبریز، تومروس خانیمدان چوخ چوخ قاباق تیکیلمیشدیر و بئیله دئمک اوْلارکی هم تومروس خانیمین آدی و هم تامراکیس بیر قایناقدان توُماق/تومروق+ز کلمه‌سینه باغلانارق، بیرائل آدی و اینسان آدی کیمی ایشلنمکده‌ایدی، بیر سؤزده توخونماق لازیمدیر، ایندیکی آراز چایی اسکی قایناقلاردا و اؤزللیکله هرودوت"ون تاریخ کیتابیندا" آراکس **araxes** " شکلینده یازیلیبدیر و بیلیریک کی حتی اگر اوْ زامان بو چایین سؤیله‌نیشی آراکس شکلینده اولسایدی بئله، تاریخ آخیشیندا ایندیکی آراز شکلینه دوشوبدور یعنی " کس/کیس" بؤلومو ایندیلیکده "ز" کیمی دئییلیر، و بونا تای تامراکیس/تارماکیس سؤزوده تامریز/ تاوریز/ تبریز شکلینه گلمه‌سی مومکوندور. ۸-یوخاریدا بعضی یازارلارین یازدیقلارینی قئید ائدرکن، سون سؤزو آذربایجان سؤزلویو یازارینین دؤشونجه‌سی اولاراق سؤیله‌ییریک: بو شهرین تیکیلمه تاریخی میلادان چوخ چوخ قاباقلارا آپاریلیر، م.ق۷۱٤جو ایللرده چوخلو داش یازی‌لاردا تبریزین آدی چکیلیب و دئمک اوْلارکی بوشهر او تاریخلرده آباد شهر اولدوغو اوچون چوْخ چوخ اؤنجه‌لر وار ایمیش، و چوخلو یازارلارین قئید ائتدیکلرینی اساس آلاراق دییه بیلیریک‌کی تبریز شهری، یئر آلتیندا قالمیش بابیل، اوُر، اوُروک، شوش شهرلریله بیرلیکده دؤزَلمیش و روم شهریندن چوخ قاباق وارایمیش، بو شهرین آدینی اسکی قایناقلاردا بئیله گؤرمک اولار: ۱-ماسکارلا و علیون کیتابیندا [۱٦۵(صفحه:۱۷٦،۱۷۷،٤۸،۵۵)] بئیله یازیر: سارقون اورارتو اؤلکه سینه هجوم ائدنده ایندیکی تبریز شهری یئرینده ایکی ائکیز قالادان " تاروُیی، تارماکیسا" آدیندا سؤز ائدیر، دیاکونوف"دا تاریخ ماد کیتابیندا بو ایکی قالانی " تاروئی، تارماکیس **tarui-tarmakis**" شکلینده یازیر، عون‌اللهی ده کیتابیندا سارقون"ون حمله‌سینده بو شهردن تارماکیس کیمی آد آپاریر [٦۵(٤۵-٤٤)]، سسلی حرفلرین اسکی داش یازیلاردا یازیلماماغینی نظرده توتارساق هر ایکی قالانین آدیندا تارو/ تارویی بؤلومو گؤرنمکده-دیر، بیلیریک تروْیا ساواشی میلاددان اؤنجه ۱۲۳۰-۱۲٤۰ ایللرینده

اوْز وئرمیشدیر و تروْیا"لیلار یئنیلگی یه اوغرایاراق بؤیوک اؤلچوده مهاجرت ائتمیشدیلر، مختلف بؤلگه‌لره گئدنلره یئرلی خالقلار توْرلو آدلار وئرمیشدیلر و ایندیلیکده ثبوت اولونورکی اونلار توْرک طایفالاریدی، "ائتروْسک **Etrüsk**، تروُسک- توُرسجی- توُرساکا" آدینی اونلارا لاتین‌لار، "تروُسکا **Truska**"نی یونان‌لار، "ت‌رس/ توُرشا/ توُرسا **Turşa**" آدینی ایسه اونلارا میصیرلیلر وئرمیش‌دیر، بئیله آدلارین ایچینده "تارکان"، "تارو"، "تارانیس" سؤزلریده واردیر (تروْیا، ائتروْسک و توْرک سؤزلرینه باخابیلیرسینیز)، "تروْیا/ تروْا = توُر+ اوْوا" و یوخاریدا قئید اولونان آدلارا باخارساق بو آدلارین هامیسیندا "توُر/ تارو / تروُ " سؤزلری توْرکلره وئریلن آدلارین ترکیب حیصه‌لریدیر، بو کلمه‌لره تای "تارویی و تاراکیس" سؤزلرینده ده، توْرک سؤزجویونون ایزینی، هم سؤیله‌نیش باخیمیندان، و هم تاریخی جهتدن گؤره‌بیلیریک، بو یوْرواملا دئمک اولارکی تبریز سؤزونون کؤکونده توْرک سؤزو گؤرونمکده‌دیر، تاراکیس سؤزونون ایکینجی بؤلومونه گلینجه "ماکیس/ماخیز" سؤزو آچیقجا "ماخ" سؤزو و "ز" حرفینی ایچینه آلیبدیر، آیدیندیرکی "ماخ" سؤزو سومرجه یه دایانان بیر سؤز اوْلاراق بؤیوک و اوُلو معناسیندادیر و هیتیتلرده ده بیر تانری آدیدیر، بوُ آد بیر کؤک اوْلاراق سوْنرالار ماغ/ موُغ سؤزونده گؤرسه‌نه‌رک، دینی عالیملری تمثیل ائدیر و آچیقدیرکی اوْنلارین اوْلدوغو یئرلرده‌ده ایز بوُراخیبدیر آذربایجانین مختلف یئرلرینده ماخ، باش‌ماخ، ماخوُلا، ماکی/ ماخی کیمی یئر آدلارینی گؤرمک اوْلار، بو حئسابلا تاراکیس سؤزونده "ماخیز" بؤلومو ماخ لارین بوْل اولدوغو یئری گؤرسه‌دیر (باخ: اوز/ ایز اکینه) و بئیله‌لیکله تاراکیس معناجا "توْرک یوردونون مقدس و قوتسال انسانلارینین بوْل اولدوغو یئری" دئمکدیر و آیری معنادا "بؤیوک قوتسال توْرک یوردو" معناسیندادیر. بو کلمه زامان گئچدیکجه (س/ز، م/ب حرف دَییشمه‌لرینی نظره آلارساق) تاراکیس/ تارماخیز/ تامریز/ تامریس/ تاوریز› تاربیز/ تربیز/ تبریز سؤیله‌نیشلرینی گؤرموشدور. ان ییغجام حالتده بو کلمه "تارو+ ماخ+ ز" کلمه سی اولاراق، تربیز و تبریز سؤزونون کؤکودور.

تبریز..tebriz [(۲) اؤزل‌آد] ۱-بوُ شهر دنیز سوُلاری سَویه سیندن ۱۳٦٦ متر یوْکسک‌لیکده اوْلاراق گونش ایلی ۱۳۸۵ده جمعیتی ۱٦۰۰۰۰۰ نفر، اؤزئی گئنیش‌لیگی ۹۳۰۰ کیلومترمُربّع‌ایدی، تبریز شهرینین ائتیمولوژیک حاقدا یازیلارا تبریز(۱) سؤزجویونه رجوع ائده بیلیرسیز **۲-تبریز بؤلگه‌سینین تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلری:** - آذربایجان موزه سی، مشروُطیت‌ائوی، شاه گؤلو، بلدیه عمارتی، تبریز جامع مچیدی، مقصودیه ائولری، تبریزین بؤیوک بازاری، گؤی مچید، ربع‌رشیدی **rəbe` rəshidi**، سید حمزه بُقعه سی، عوْن ابن علی بُقعه سی، مقبرةالشّعرا، اوْد سؤندورمه بوُرجو (آتش نشانی بوُرجو)، خلعت پوشان بوُرجو (خلعت گئیمه بوُرجو)، صاحب الامر بُقعه سی، نوبار حامامی، سِیداوا دره سی، کندووُان کندی، سهند ایسکی پیستی (سهند ایسکی یئنیشی)، تبریز بیلیم یوُردو (تبریز یونیوئرسیته سی)، ارک قالاسی (علیشاه ارکی). **۳-تبریز بؤلگه‌سینین چایلاری:** چایلار آجی چایا تؤکولورلر: باسمنج‌چای/ میدان چای/ مهران چای (باسمنج q۱s۲b٤۹)، ملاحیدر آرخی (ایسپاراخون s٦b۱۵)، کَمَرنَه چای (کوْرجان s۳b۳۷)، بئره‌چای/ توُلاسارچای(s۲b۱۸)، زینجاناچای (s۳b۵۰q۳-۲~)، کؤمورچای (ساری قایا ۳۱/ ۱و s۳b٤۱)، شیرینجه (s۷b۵~)، داش ایسپیران چای (کؤمورچای، s۲b۱۲)، چرشنبه چای (کؤمورچای، s٦b۲۰)، گوْللوجه(s٦b۱۰~)، گَمانج چای (s٤b۲۱~)، گوُرگئچر (s٤b۱۳~)، اَنیزه چای (مهران چای، s٤b۱۵)، باخچا دره‌سی (مهران چای، s۹b۱۵)، بارالی چای (مهران چای، s۸b۸)، نهند (q۵s۲,۸b٤۵)، **٤- تبریز بؤلگه‌سینین داغلاری (سردصحرا):** دئیاگی (۲۳ک‌گ۲۵۰۰)، قجَرداغی (۱٤ک‌گ۱۹۹۷)، بَلیندی (۲۲ک‌گ‌ب۲۵۳۷)، سیاه پوشان/ سیاووشان (۲٤ک‌گ ۲٤۲۹)، علی وئردی داغی (۳۸ک‌گ۳۲۰۸/ باخجادره سی چایی داغین د)، چوُبوقلو (۷۳ک‌گ‌ب۲۱۷۵)، **۵-تبریزبؤلگه‌سینین داغلاری (ایسپیران):** چرشنبه‌داغی (چرشنبه-آغداش-آغاج‌آغا و نهند کندلرینین یاخین‌ایندادیر)[٦٦]؛ شاه‌داغی (۱۰ک‌ق‌د۲۳۸٦/ پَکه‌چین و علی کندی نین ب‌ق)، اوْچ قارداش داغی (۱۲ک‌ق‌د۱۹۰۵)، باغلی-داغ (۱۵ک‌ق‌د۲۰۱٦/ ایسپیران چای و کؤمور چای بو داغدن قایناقلانیر) بهلول داغی (۱۵ک‌ق‌د۲۲۲۷)، آلمان داغ (۲۰ک‌ق۱۸۰۹)، قیْزیل باناداق (۲۷ک‌ق۲۰۹۰/ اوُلو کندی نین ق-ب)، کوْت داغی (۳۰ک‌ق۲۰٦۹)، مُجل جَنّت (۳۰ک‌ق۲٤٤۲)، داشی دره (۳۰ک‌ق‌د۲۵۰۳/ آغاج اوْغلو کندی نین د/ آغداش کندی نین ق)، داغ گوْلزار (۳۵ک‌ق‌د۲۱۱٤)، قَجَرداغی (۳۷ک‌ق‌د۲۵٤۱/ ایشکنبر کندی نین گ‌ب)، عون ابن علی (۵ک‌ق‌د۱۹۰۲)، **٦-تبریزبؤلگه‌سینین داغلاری (سهند):** آغداغ(ایسپاراخون کندی یاخینیندا ۳۳۰۰)[٦٦]؛ پله‌سر و توُلاسار (سهند سیرا داغلاریندادیر)[٦٦]؛ جامیش داغی (سلطان داغی‌نین گوْنئی طرفینده‌دیر)[٦٦]؛ دیده‌بان/ دیره‌وان(۲۰ک‌گ‌ب۱۸۰۰)، یوخاری داغ/ بالا (۲۰ک‌گ‌ب۱٦٦۰)، آشاغی داغ (۲۸ک‌گ‌ب۱۷۲۵)، جام-داغی(باخ: سهند)؛ قالا (۳۰ک‌گ۲۸۰۰)، قیزیل داغ (۳۲ک-

گ ۳۰۰۰/ زینجانا چای داغین ق‌د)، گوَن کوُنج آغَل (۳۳ک گ ۲۴۰۰/ کندو چای داغین ق)، نوْغور داغی/ یوْغورداغی (۳۳ک گ ۳۱۳۰)، قاراباییر (۳۳ک گ ۳۲۰۰)، هاچاداغ (۳۳ک گ‌د۳۰۵۱)، چوْبان داغ (۳۴ک گ ۳۲۱۷)، کئچی قایاسی (۳۵ک گ ۳۳۲۸)، سُلطان داغی/ سُلطانبوُد(۳۶ک گ ۳۲۵۰)، افشار داغی (۴۲ک گ۲۵۶۸)، قارقالان داغی(نوْغور-سلطان داغی آراسیندا بیر زیروه)[۶۶]؛ ۷-تبریز بؤلگه‌سینین داغلاری (شیرامین): کئچی گوّل داغی (۲۵ک گ‌ب ۱۵۰۰)، داشلی‌داغ/ داشلی دره (۹ک گ‌ب ۱۵۳۰)، گونئی (۶۸ک گ‌ب ۱۵۰۰/ سیلاب کندی نین ق)، قَدوُداغ(۶۸ک گ‌ب۱۶۳۳)، قوْروق(۷۰ک گ‌ب ۱۸۰۰) ، قَندیل (۷۰ک گ‌ب ۱۸۰۰)، دَوه داغ (۷۵ک گ‌ب۱۶۴۸)، ورزان/ وارجان(۳۹ک گ‌ب۱۹۵۳)، قیزیل داغ (۵۷ک گ‌ب ۱۳۳۱)، ۸-تبریز بؤلگه‌سینین داغلاری (قبله داغی): قارشی (۴۵ک گ‌ب ۱۸۷۰)، کندوُوالان (۴۵ک گ‌ب ۲۲۳۰/ گوّنبر چای داغین ق)، داواردداغی (۴۷ک گ‌ب ۲۲۵۵)، حَنیفه (۴۷ک گ‌ب ۲۴۰۲)، قافلانتی (۴۹ک گ‌ب۲۱۵۲)، گَلگاه (۴۹ک گ‌ب۲۴۷۸)، داغ ۳ک اوُلیان داغی نین ق‌ب)، شوّوَه قیراغی (۵۰ک گ‌ب ۲۱۰۰)، قوْچ گؤلو داغی (۵۰ک گ‌ب ۳۷۰۰)، قیبله داغی (۵۱ک گ‌ب =۲۳۷۵/ امیردیزه چایی داغین ب)، قافلانتی (۵۱ک گ‌ب ۲۵۲۱)، یئللی قایا(۵۲ک گ‌ب ۲۶۳۰)، اوْولیاء (۵۴ک گ‌ب ۲۶۵۰)، قالاجیق (۵۶ک گ‌ب۱۸۴۳)، قیزیل داغ (۵۹ک گ‌ب۲۳۰۳)، تَرْشْقوداغی (۶۰ک گ‌ب۱۹۴۴)، شالاسار (۶۰ک گ‌ب۲۰۶۳)، یئکه داغ (۶۴ک گ‌ب ۱۸۰۰)، قوُتو/ کوُتی (۶۵ک گ‌ب ۱۷۰۱/ بؤیوک چای داغین گ)، ۹-تبریزبؤلگه‌سینین داغلاری(گوّنبر): قیزیل‌قایا(۳۹ک-گ ۲۷۰۰/ گنبرچای‌داغین گ)، بؤرکوقایا (۴۰ک گ‌ب ۲۲۰۰)، پیشیکلی (۴۰ک گ‌ب ۲۷۴۱)، اوُلیان داغی (۴۳ک گ-۲۷۶۵)(قوْعُریان)[۵]؛ سوْیوق‌بولاق(۴۳ک گ‌ب۲۰۹۸/ گوّنبر چای - داغین‌ق)، باهادیر داغی(وّنبر کندی نین یاخینیندا)[۶۶]؛ ۱۰- تبریز بؤلگه‌سینین داغلاری (میدان چای): ائینالی داغی/ عینالی داغی(تبریزین قوُزئینده‌دیر ۱۹۲۰)[۶۶]؛ گونئی (۱۲ک گ‌ب۱۸۵۶/ کوّندورو و نمه‌تاوا کندلری نین ق)، داش کسَن (۲۳ک گ۲۵۱۹)، بوُرج (۲۷ک گ‌د۲۵۵۳/ مهران چای داغین د)، خوُناوا (۲۸ک گ‌د۲۳۰۰)، سئیران داغ (۳۱ک گ‌د۲۶۳۱)، ائودره (۳۲ک گ۲۷۴۷/ مهران چایی داغین د)، ناخیرداغی (۳۶ک گ‌د۳۰۰۰/ باخجادره سی چایی داغین ب/ بارالی چای داغین د)، یانیق داغ (۳۶ک گ‌د۳۰۵۱)، شیله‌سرداغی (۳۷ک گ‌د۳۱۱۰)، دمیرلی داغ (۳۸ک گ‌د۳۱۴۲)، شیْرشیْرداغی (۴۰ک گ‌د۳۲۳۶/ باخجادره سی چایی داغین ق)، قوُزئی (۷ک‌د-۱۷۹۱/ آرپا دره سی داغین ق‌د)، ۱۱-تبریز-آذرشهر-تیمورلو بؤلگه‌سینین کندلری: ماماغان (*۶۳۵۰) (قو:ممقان)؛ بودجه، توْرامین (قو:تیرامین)؛ شیخ آباد، گؤی گونبذ (*۵۰) (قو:کبودگنبد)؛ قاراغیْل (*۳۰۲)؛ تمیرلی/ تئیمورلو(*۱۷۰۰)؛ خاسلی (*۲۹۰) (قو: خاصلو)؛ شیْخ‌قالا/ ایْشیق قالا؛ سوْغان قیشلاق(قو:قیشلاق پیازی)؛ گؤوگان؛ ۱۲-تبریز-آذرشهر-شیرامین بؤلگه‌سینین کندلری: داشکسن (*۱۶۰)؛ شیرامین (*۱۴۴۰)؛ پیرچوْبان (*۱۶۳)؛ خنه‌یه (*۹۳۰)؛ سئلاو (*۴۷۰)؛ آلوانا (*۴۲۸) (قو:الوانق)؛ کوْوخالی (*۱۲۰)؛ زینَتلی (*۷۰)، ۱۳-تبریز-آذرشهر-قاضی‌جاهان بؤلگه‌سینین کندلری: قَتجاهان/ قتجه‌خان/ قاچاغان/ قاضی جاهان (*۱۴۴۰)، آخیْرجان/ آخیجان/ اَخیجاهان (*۷۷۹)؛ پوُلوسدره/ پوّسلودره(قوْ: فیروزسالار) (*۸۰۰)؛ افخم آباد؛ خاندَمیر/ خانمیر (*۴۴۰)؛ خلهزَر (قَله‌زار/ غله زار)؛ یئیجه/ یئنگیجه (*۱۲۱۰)؛ تاجینه قیشلاق/ تاجیْننی، دَستیری (قو:دستجرد)؛ ۱۴-تبریز-آذرشهر-قبله داغی بؤلگه‌سینین کندلری: خره‌جی (قاراچی) (*۸۰) (قو:خراجو)؛ نادیللی/ نادیرلی/ نادرلو (*۶۶۰)؛ کیلوانا/ کوّلوانا (*۱۶۰) (قو:کلوانق)؛ قوْشقوْوان (*۲۸) (قو:قوُشقوا)؛ تَرْشْقو (*۶۲) (قو:ترش کوه)؛ دیناوا (*۴۲۰) (قو:دین‌آباد)؛ هفته‌چشمه (*۸۳۰)؛ امیرانگه (بوْش)، بابا قیشلاغی/ علی قیشلاغی (بوْش)، بادامیار/ ـقدمگاهی (*۲۵۲)؛ آلاکوّزه/ امیردیزه~؛ گاواییْر/ (*۱۳۰)(قو:گواهیر)؛ تاج‌الدین (*۶۰)، کَبْدیل(*۱۲۰) (قو:کابدول)؛ داش آلمالو (*۴۱۷)؛ قیْرمیزی گؤل (*۲۶۰)؛ سیْغاییْش (*۲۸۰)؛ چیْراغیل (*۵۲۰)؛ قاضی کندی/ قازیْ کندی (*۱۲۰)، تندیرلی(بوْش)؛ ۱۵-تبریز-اوّسکو-باویل بؤلگه‌سینین کندلری:] اوّسکو ؛ باویل/آ-ی(*۲۳۰۰)؛ کله‌جاه (*۱۴۳۰)؛ بایرام(*۹۶۵)؛ دیزه (*۱۷۰) (قو: دیزج)؛ کؤوشن میرزارحیم؛ خسراخ/ خسرق؛ ۱۶-تبریز-اوّسکو-سهند بؤلگه‌سینین کندلری: ایسفنجان (*۱۴۰۰)؛ کَهْنَمو/ کَهْنَمی (*۱۱۵۱)؛ اسکندان (*۹۱۴)؛ کندوان؛ سُلطان‌اسامه‌مقبره‌سی، آماغان/ آغماقان (*۶۸۰) (قو:امقان)؛ آستاری/ آستارلی (*۱۲۱۰) (قو:عَنصرود)؛ ۱۷-تبریز-اوّسکو-قوُزئی شوْرقات بؤلگه‌سینین کندلری: شیخ حسن (*۳۲۰)؛ قالاچا (*۱۶۰)؛ اوُسپوس/ ایسپیس (*۷۹) (قو:)؛ سعدبگ (*۲۰)؛ یئنگی کندی؛ آخوُلا (*۴۲۵)؛ نوُقه‌دی (*۵۱۰) (قو:نوجه‌ده)؛ ایسفَهلان (*۱۶۵۰)؛ لایجان/ لاهیجان (*۳۹۰)؛ سهند شهری؛ حیزوْشا (*۱۶۰۰) (قو:خسروشهر)؛ تازاکند (*۴۲۰)؛ بارانلی (*۲۷۰)؛ ساتیْللی (*۲۶۵) (قو:ساتَللو)؛ ۱۸-تبریز-اوّسکو-گونئی

شورْقات بؤلگه‌سینین کندلری: ایلْخیچی (*۳۵۰)؛ خاسلار/ خاسیْللیْ/ خَسیّللیّ (*۴۳۰) (قوْ:خاصه لو)؛ خاساوان (*۱۲۰) (قوْ:خاص آباد)؛ کوْتلر/ کوْردلر (*۳۰۰)، شئلَللی/شَلَل لی/شَلَللی (*۵۶)؛ بَیَل/ بَگلی (*۶۵)؛ زئینال آغاج (*۲۸۰) (قوْ:زین الحاجلو)؛ ایرینجی (قوْ:ایرنچی)(بوْش)؛ مهدینلی (*۱۶۰)؛ مرجانلی؛ الآوا/ علی آباد، سرین دیزه (*۲۷۰)؛ قیشلاق (*۱۵۰)؛ حسن آوا؛ میلان (*۱۵۲۰)؛ خوْرخور (*۱۷۰)؛ عابباس آباد خانلیق؛ قاراتپه؛ ۱۹- تبریز-اوْسکو-گوْنبر بؤلگه‌سینین کندلری: گوْنبَر/ گوْنه‌وَر (*۸۳۰) (قوْ:گنبر)؛ کوْرده‌وار (*۷۰۰) (قوْ:کردآباد)؛ میجه‌ره‌شین/ مجارشین (*۸۳۰)؛ اوْچ‌تپه؛ اَربات (*۳۸۲) (قوْ:اربط)؛ دره کؤهول؛ آغجاکؤهول (*۳۵۴)؛ قالاباَجَک(بوْش)؛ قندیللی؛ اَشیستان (*۴۱۸)؛ کَوَه‌دیل (*۲۶۰) kəvədil (قوْ:کوهدل)؛ ۲۰-تبریز-مرکزی-آجی چای بؤلگه‌سینین کندلری: اؤیلو/ اؤولو؛ آلوار/ آ-ی؛ خوْجادیزه (قوْ:خواجه‌دیزج)؛ مایان/ آ-ی (*۱۹۴۰)؛ کوْجووار (*۱۴۲۰) (قوْ:کجاآباد)؛ باغ معروف (*۳۵۳)، قیزیلدیزه (*۲۹۰)؛ ۲۱-تبریز-مرکزی-ایسپیران بؤلگه‌سینین کندلری: آناخاتوُن (*۲۷۸)؛ بابا باغی (*۵)؛ گورکچر(بوْش)، شیرینجه؛ نوروزآباد، داش ایْسپیران (*۷۷۰) (قوْ:سفیدان‌عتیق)؛ یئنگی ایسپیران (*۱۲۱۳) (قوْ:سفیدان جدید)؛ آغاج‌آغا/ آغاج‌اوغلو (*۱۸۳)؛ آغداش (*۱۷۸)؛ اوُلو (*۱۱۱)؛ کوْردکندی؛ کَنْزه‌نه (*۳۳۰)؛ گوْمانا/ آ-ی (*۱۸۰) (قوْ:کمند)؛ گوْلزار؛ گوْللوجه؛ نصرت آباد/ قاراقوزئی؛ گؤی بولاق/ آ-ی؛ مشیر آباد، چرشنبه؛ ۲۲-تبریز-مرکزی-جزیره بؤلگه‌سینین کندلری: گمیچی (*۷۹۰)؛ آغ گوْنبذ (بندر) (*۶۲۶)؛ سارای (*۷۵۰) (قوْ: سرای ده)؛ خارالی(قوْ:بهرام آباد)؛ قیْپچاق (*۵۵۰)؛ تیمورلو (*۳۳۰)، بوُرچالی (*۵۰۰)؛ ۲۳-تبریز-مرکزی-سردصحرا بؤلگه‌سینین کندلری: راواسان؛ سردَری؛ فخرآباد (*۱۱)، آخماقایا (*۹۸۵)؛ خیْلیجان (* ۳۳۰۰)؛ ورهنه(*۱۶۰)(قوْ:وَرَنَق)؛ اَسینجان (*۵۸۹)؛ کوْرجان (*۱۶۰)(قوْ:کرجان)، اَنَرجان (*۵۲۰)؛ هئزه-بوْران (*۳۰۰)؛ زینجانا/ زینجَناب (*۱۳۰)؛ لاله/ مزارع لاله (*۱۱۰۰)، ۲۴-تبریز-مرکزی-میدان چای بؤلگه‌سینین کندلری: توُیقون؛ گاوار/ کاوار (*۱۲۲)؛ مَلیککان (*۳۲۰) (قوْ:ملک کیان)؛ آرپادره‌سی (*۱۸۳)؛ باریْنج (*۳۶۱۳)؛ کَرْگه (*۵۵۰) (قوْ:کرگج)؛ پَتاوا (*۳۷۰) (قوْ:فتح آباد)؛ کوْندورو (*۸۵۰) (قوْ:کندرود)؛ نمه‌تاوا (*۷۰۰) (قوْ: نعمت آباد)؛ بایاغیب/ باغ‌یعقوب (*۱۰۰)؛ شاهگؤلو (*۵۳۰) (قوْ:شاه‌گلی)؛ باسمیْنج/ باسمیش؛ جانقوُر (*۳۱۰)؛ حاج آبدال؛ لیلی خانی دیزه‌سی (*۷۴۰) (قوْ:دیزج لیلی خوانی)؛ زرهنه (*۷۵۰) (قوْ:زرنق)؛ شالوارجیق/ شادآبادعلیا (*۳۹۰۰)؛ پینه‌شالوار/ شادآبادمشایخ (*۱۲۳۰)؛ چاوان (*۵۱۰)؛ هئربی/ هئروی (*۱۲۵۰)؛ بئره (قوْ:بیرق)؛ لیقوان/ لوْوان؛ ایسپاراخون (قوْ:سفیده خوان)؛ ۲۵-تبریز بؤلگه سینده کند آدلاری (گونش ۱۳۲۰ *) : اَمَند (۴۰ک‌گ‌د *۱۰۴۰)، امیرآباد (۳۰ک‌ق *۲۷)، خواجه (۲۵ک‌د *۱۵۰۰)، دیزج ور (۳۱ک‌ق‌د *۴۳)، شاهسون (۳۹ک‌ق‌ب *۱۵۰)، قالالار (۱۷ک‌ق‌د *۲۴۰)، قیزیلجا میدان (۲۲ک‌د *۳۶۰)، کندوان، ۲۶-تبریز-اوْسکو بؤلگه سینده کند آدلاری (گونش ۱۳۲۰ *) : آلاندوْز (قوْ:اَلَقَلَندیس)(۲۰ک‌ق/ تو)؛ خسرق (۲ک‌ب *۱۰۰)، فسَقَندیس (۲ک‌گ‌د *۱۱۳۰)، قره تپه (۱۷ک‌ب *۱۲۰)، قندیللو (۱۴ک‌گ *۳۳۰)، کندجان (۱۵ک‌گ‌د *۷۲۰)، میران (۲۵ک‌ب *۱۲۵)، میرجانی (۲۰ک‌ب *۱۵۰×)، اوْچ تپه (۲۰ک‌گ *۳۵۷)، لواسان (رواسان)، (۱۶ک‌ق‌د *۲۶۰)، ۲۷-تبریز-آذرشهر بؤلگه سینده کند آدلاری (گونش ایلی ۱۳۲۰*) : باراز، چروه‌ری/ چاربروُد (۲۱ک‌گ‌د *۴۰۰)، چینار (۲۴ک‌گ‌د *۵۴۰)، دستجرد (۷ک‌ب *۸۸۰)، دیزج آقاحسن (آذر شهر ۳ک‌ق‌ب *۷۵)، دیزج چراغ (۷ک‌ق‌ب *۱۸۰)، غله زار (۳ک‌ب *۱۴۳)، قیشلاق خارابا (۸ک‌گ‌د بوْش کند)، قیشلاق قلعه (۱۰ک‌ب *۸۰)، کوْخانلو (کوْخالو)، (اوُجان ۲۴ک‌گ‌د *۲۹۰)، گنج آباد (۹ک‌ب *قونشو کندلرین اکین یئرلری)، امیردیزج (۱۳ک‌گ‌د *۶۰۸)،

تبریزخاتون..təbrizxatun [اؤزل‌آد] دیواندره ده داغ آدی.

تبریزک..təbrizək [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا و ماهنشان دا کند آدی.

تبریزلی‌پرتوی..pərtovi təbrizli [یازار] هـ۹جوقرن دن قاباق یاشاماغی سانیلیر، بوُ قادین دان بعضی توْرکجه شعرلر قالیبدیر[۵۲].

تبریزلی‌علی..əli təbrizli [یازار] (ش ۱۳۰۵-۱۳۷۶) تبریزلی‌شاعردیر.

تبریزلی‌کلبعلی..kəlbəli təbrizli [یازار] م۱۶جی عصرین شاعرلر-یندندیر[۲۸].

تبریک..təbrik [آد، عربجه] قوتلاما، گؤز آیدین‌لیغی وئرمه و دئمک (فا:ـ).

təbrik..təbrik [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

təbəssüm..تبسّم [آد، عربجه] گولومسه‌مه (فا:تبسّم).

təbşir..تبشیر [آد، عربجه] موژده‌له‌مه (فا:~).

təbsirə..تبصره [آد، عربجه] آیدینلاتما، بیر یاسا مادّه سینه آچیقلیق گتیرمه (فا:~).

təbə..تبع [ظرف، عربجه] بوُ ساياقلا، اوُیاراق (فا:تبع). followers

təbəə..تبَعه [آد، عربجه] باغیملی، تابع اولان (بیر دؤولَته و-) (فا:~).

təbəiyət..تبعیت [آد، عربجه] اوُیما، باغلی‌لیق، باغلی اولما (فا:تبعیت).

təbid..تبعید [آد، عربجه] سؤرگون ائتمه، بیر یئردن اوُزاق لاشدیرما.

təbiz..تبعیض [آد، عربجه] بیرینی آیریلارینا نسبت اؤستون توُتما.

təbəlvür..تبلور [آد] بولورلانما(فا:تبلور). crystallization

təbliğ..تبلیغ [آد، عربجه] یاییمجیلیق ائتمه، بیلدیرمه، پروپاقاندا و رئکلام یاپما (فا:~). propagandism

təbliğat..تبلیغات [آد، عربجه] یاییمجیلیق، بیلدیرمه، پروپاقاندا، رئکلام (فا:~). propagandism

təbliğatçı..تبلیغاتچی [آد، عربجه+ترکجه] یاییمجی، بیلدیریجی، پروپاقاندا‌چی، رئکلامچی (فا:~). propagandist

təbliğat aparmaq..تبلیغات آپارماق [تاثیرلی‌ائیلم] تبلیغ ائله‌مک.

təbənə..تبه‌نه [آد] بؤیوک ایینه (فا:چوالدوز). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تمن› دیواندا تم سؤزو ایکی شئیی بیربیرینه وصل ائله‌ین وسیله اوچون ایشله‌نیب و تمن (وصل ائدن) کلمه سی بو سؤزون کؤکودور[۶]، تمه نه› تبه نه}.

təbil..تبیل [آد] ایری ناغارا، داووُل، طبیل (فا:طبل). {اسکی تورکجه ده داووُل شکلینده ایشله‌نیب ودؤیمک سؤزو بونون کؤکودور چونکو بو آلت دؤیه‌رک چالینیر}.

təbəyyün..تبیّن [آد، عربجه] بللی اولما (فا:تبین).

təptəzə..تپ‌تزه [صفت] تاپ‌تازا: لاپ تزه، هئچ ایشلنمه میش، یئنی.

təpcək..تپجک [آد] ۱-توفنگین‌دؤشه دیره‌نن بؤلومو، دیبجک (فا:قنداق تفنگ). ۲-توپراغی بئل‌له دؤیَجله ییب برکیتمه. ۳-بئلین آیاق قویولان و تپیک ووُرولان یئری، تپه‌جک (فا:جاپایی بیل).

təpciklənmək..تپجیک لنمک [تاثیرسیزائیلم] بئل‌له توپراق بئللنمک.

təpciklәmək..تپجیک‌له‌مک [تاثیرلی‌ائیلم] بئل‌له توپراغی بئلله‌مک.

təpçevir..تپچئویر [آد، ظرف] توپراغی بئلله ویا سؤره‌رک تپجک‌له ییب چئویرمه اصولو.

təpçimək..تپچیمک [تاثیرلی‌ائیلم] پارچانی اؤز اؤزه قویوب قیراغینی تیکمک، گؤزه‌مک، پارچانین قیراغینی کؤبه‌له‌مک، زیگزاگ گئتمک (فا:دوختن).

təpdirmək..تپدیرمک [ائتدیرگن ائیلم] تپمک ایشینی گؤردورمک (فا:فس تپاندن).

təpər..تپر [آد، تپمک+ار] غیرت، ناموس، باجاریق " آدی وارمیش تپَری یوخموش ".

təpərsiz..تپرسیز [صفت] غیرت‌سیز.

təpərlənmək..تپرلنمک [تاثیرسیزائیلم] غیرتلنمک، غیرت گؤسترمک (فا:غیرتی شدن).

təpərli..تپرلی [صفت] غیرت‌لی، ناموسلو، باجاریق‌لی (فا:غیرتی).

təpzəmək..تپزه‌مک [س] تپسه‌مک: چکه‌مه‌مک، حسد ائتمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

təpsərmək..تپسرمک [س، دده] اوُچوق لاماق، قابارماق (فا:تاول زدن).

təpsəmək..تپسه‌مک [س] تپزه‌مک: چکه‌مه‌مک، حسد ائتمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

təpsi..تپسی [آد] فینجان بارداق کیمی شئیلری داشیمایا یارایان دایاز وگئنیش قاب[۲] (فا:سینی).

təpəq oyunu..تپَق اوْیونو [آد] صفویه زامانی آتلا اوْخ آتاراق اوْینانان اوْیون.

təpgi..تپگی [آد] آکسیون، هرهانسی بیرتاثیره جاواب اولان ترپه‌نیش ویا سؤز، عکس العمل (فا:واکنش). reaction

təpgisəl..تپگی‌سل [صفت] تپگی ایله ایلگی‌لی، عکس العملی.

təpgisiz..تپگی‌سیز [صفت] تپگی‌سی اولمایان، عکس العمل سیز.

təpgili..تپگی‌لی [آد] تپگی‌لی اولان، آکسیوْن لو.

təpgili uçaq..تپگی‌لی اوُچاق [آد] تپگی‌لی موتورلارلا چالیشان.

təpgimək..تپگیمک [تاثیرلی‌ائیلم] بیرجیسم تاثیر آلدیغی شئیه قارشی تاثیرده اولماق (فا:عکس العمل نشان دادن).

təpgin..تپگین [صفت] تپگی‌و تپگیمه ایله ایلگی‌لی(فا:عکس العملی).

təpginlik..تپگین‌لیک [آد] تپگی گؤسترمه باشاری سی.

təpəl..تپَل [آد، دده] قاشقا، آلنی‌نین توّکلری آغ اولان (آت).

təplək..تپلک [آد] بالاجا تبیل، کیچیک داوُل{باخ: داووُل، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

təpmək..تپمک [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-اؤزه‌رینه باساراق سیخیشدیرماق، ایته-له‌مک، بیرشئیی‌باشقا بیرشئی ایچه‌ریسینه یئرلشدیرمک، دؤرتمک، گوجله دولدورماق و باسماق. ۲-تپیک‌له‌مک. ۳-بئل ایله بئل‌له‌مک

(فا:تپاندن). to stuff {سومرجه ‹دؤب›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن: دؤیمک، وورماق، زورلا بیر شئیی بیر یئره سوخماق؛ بو کلمه بیرسیرا سؤزلرین کؤکو سایبلیر: تپیلمک، تپیشمک، ترپشمک (تپرَشمک)، ترپتمک (تپرَتمک)، دئپرم (تپرم)، تپکیمک، تپکی، تپَرلی، تپه‌جک، تاپانچا، تپچیمک، تپیک› چپیک، تابان›دابان؛ فارسجادا ایشله‌نن سؤزلر: تپیا (تپیا› تپیاق)، تپیدن، تپاندن، تپش، دپّه (تپمه› تپّه› دپّه: (دپّه سو قابی معناسیندا تپیله جک شئی دئمکدیر و دپّه‌له‌مک معناسیندا بهانه‌ائده‌رک‌بیر آنلاشمانی‌فسخ‌ائتمه‌گه- چالیشماق و بیرینی تپیک‌له‌مک معناسیندادیر[۶]؛ بو کلمه سومئرلره- کیمی اوُزانیر و او زامان کرپیچ اوستونده یازانلارا تپیر دئییلیردی چونکی یازیچی میخ کیمی وسیله‌نی کرپیچ اوستونه تپه‌رک یازی یازیردی، سونرالار تپیر کلمه‌سی عربجه‌یه گئچه‌رک دبیر شکلینده ایشلنمه‌گه باشلاییب، دهخدا سؤزلوگونه باخارساق فارسجادا ایشله‌نن دیبا (دیباج، دیباچه) کیمی سؤزلر تپمک سؤزوندن آلیناراق بیر شئیین اوّستونه سالینان ناخیشا دئییلیر}.

tepmə..تپمه [آد] ۱-توفنگین ویا توْپون و اوْدلو سلاح‌لارین اوْدلانان زامان گئریه ووُرماسی. ۲-تپیتمه (فا:عکس العمل).

təpə..تپه [آد] ۱-بالاجا داغ، یوکسک‌لیگی آز اوْلان داغ (فا:تپّه) hill ۲-بیرشئیین اوّست بؤلوّمو، دوْروق. head ۳-یئغین، کؤتله، قالاق، تایا (فا:کلّه). {گؤ، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹توّپو، تؤپو، تپه›؛ بو کلمه توْپ/ توْپوز/ توْپوق سؤزلریله ایلگیلیدیر، توْپ کلمه‌سی شیشگین و کوْمالانمیش شئی اوچون سؤیله‌نیر؛ بو سؤزله ایلگی‌لی اولاراق اینگیلیزجه ده و یونانجادا topo کلمه‌سی ایشله‌نیر}.

təpə-..-..تپه [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله- نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۱۵ آد سایماق اوْلار).

Təpə aşağı..تپه آشاغی [آد] باش آشاغی.

təpəcək..تپه جک [آد] ۱-تیخاج (فا:چوب پنبه). ۲-توستو و اوْدو یاتیشدیرماق اوچون توستو بوروسونا ویا تندیره قویولان پارچادان دوزلمیش تیخاج.

təpəcik..تپه جیک [آد] کیچیک تپه (فا:تپه کوچک).

təpədən baxmaq..تپه‌دن باخماق [تاثیرسیزائیلم] کؤچومسه‌مک.

təpədən dırnağa..تپه‌دن دیرناغا [ظرف] تپه‌دن دیرناغا قدر : هرکس، هرشئی.

təpədən dırnağa qədər..تپه‌دن دیرناغا قدَر [ظرف] تپه‌دن دیرناغا قدر : هرکس، هرشئی.

təpəsiz..تپه‌سیز [صفت] تپه‌سی اوْلمایان.

təpə qalası..تپه‌قالاسی [اؤزل‌آد] باخ: ابهر.

təpəgən..تپه‌گن [صفت] چؤخ تپیکله ین، گؤج ایله ایره‌لی سؤرن.

təpəgöz..تپه‌گؤز [آد] قابیق‌لی کیچیک بیر آرا قوناقچی بؤجک cyclops strennus ۲-گؤزلری ساچلارینا چوخ یاخین اوْلان آدام. ۳-دده قورقود بوْی‌لارییندا بیر هیولا آدی.

təpəgözlər..تپه گؤزلر [آد، دیرگی] سوْلوجان کیمی‌لری ایچینه آلان آرا قوْناقچی‌لار قروپو.

təpənək..تپه‌نک [آد، باخ:تپه‌نه] تپه‌نه‌دن بؤیوک ایینه (فا:سوزن بزرگ).

təpəsi üstə gəlmək..تپه‌سی اوّسته گلمک [تاثیرسیزائیلم] ۱-باش آشاغی گلمک، یئخیلماق. ۲-یالوارا یالوارا گلمک.

təpələtmək..تپه‌له‌تمک [ائتدیرگن ائیلم] تپه‌له‌مک ایشینی گؤردورمک.

təpələnmək..تپه‌له‌نمک [بلسیز ائیلم] تپه کیمی بیریئره یئغیلماق.

təpələmək..تپه‌له‌مک [تاثیرلی‌ائیلم] بیر یئره یئغماق، کوْمالاماق (فا:کپه کردن).

təpəli..تپه‌لی [صفت] ۱-باشیندا ککیل کیمی بیر شئیی اوْلان (قوُ-). ۲-تپه‌سی اوْلان. ۳-شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

təpəli ağ baba..تپه‌لی آغ بابا [آد، دیرگی] قوْندور.

təpəli ördək..تپه‌لی‌اؤردک [آد، دیرگی] بیر نوْع دالیجی اؤردک.

təpəli bülbül..تپه‌لی‌بوّلبول [آد، دیرگی] تپه‌سی توّکلو بیر بولبول.

təpəli tarlaquşu..تپه‌لی‌تارلاقوشو [آد، دیرگی] تپه‌لی اوُزون قویروقلو و آت تسلری آراسیندا بسله‌نن تارلا قوشو.

təpəli toyqaq..تپه‌لی‌توْیقاق [آد، دیرگی] تپه‌لی تارلاقوشو.

təpəli toyuq..تپه‌لی‌تویوق [آد، دیرگی] آغاجا دیرمانان‌وگوّنئی آمریکادا یاشایان بیرقوش‌نوْعو(فا:نوعی‌پرنده) opisthcocomus hoazin

təpəli xoruz..تپه‌لی‌خوروز [آد، دیرگی] ایبیگی یئکه خوْروز.

təpəli dalqıc..تپه‌لی‌دالقیج [آد، دیرگی] دالقیج قوشلاریندان، باشیندا تپه کیمی توّکو اوْلان، قمیشلی گؤللرده‌یاشایان‌بیرقوش podiceps cristatus

təpəli dəvə quşu..تپه‌لی‌دوه‌قوشو [آد، دیرگی] دوه قوشلاریندان بیر نوْع.

təpəli köstəbək..تپه‌لی‌کؤستهبک [آد، دیرگی] بیرنوْع کؤستهبک سیچانی.

təpəlik..تپه‌لیک [آد] ۱-تپه‌سی‌چوخ‌اوْلان‌یئر(فا:تپه ماهور). hills ۲-قادینلارین یارارلاندیقلاری بزکلی و قوْتازلی باشلیق، بؤرک چئوره‌سینه باغلانان ساریق.

تپی..təpi [آد] ۱-ایچ تپی، بیر ایشی گؤرمگه ایچده اولان گؤجلو ایستک (فا:نیروی درونی). ۲-(آ) بوکان دا کند آدی.

تپیتمک..təpitmək [باخ: تپمک، ل] اود اؤزه رینده ویاگؤن قاباغیندا قورُوتماق (فا:روی چیز داغ خشک کردن).

تپیتمه..təpitmə [آد] ۱-قوروُتما، تپیتمک ایشی. ۲-یاخی، بدنین یارا و یا سینیق یئرلرینه قویولان یاغلی ایستی خمیرپارچاسی. ۳-آزاجیق قورودولموش و دوغرانمیش خمیر تیکه‌لری.

تپیر..təpir [آد] ۱-تاخیل آریتماق اؤچون ایشله‌نن الک ۲-(سوُمرجه)دبیر سؤزوُنون‌اسکی‌شکلی(فا:دبیر) {باخ:تپمک}.

تپیرله‌مک..təpirləmək [تاثیرلی‌ائیلم] تاخیل‘ین داشینی اله‌مک.

تپیش..təpiş [آد] تپمک ایشی ویا بیچیمی.

تپیشدیرمک..təpişdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تپیب دولدورماق، باساراق حالدا تپمک ۲-(مج)آج گؤزله یئمک و ایچَری اؤتورمک.

تپیشمک..təpişmək [قا] بیربیرینی تپمک، بیربیرینی باساراق بیر یئره گیرمک (فا:باهم تپاندن).

تپیک..təpik [آد] ۱-آیاقلا ووُروش (فا:لگد). kick، tiptoe ۲-مراغا، اوُرمیه ده کند آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن، تپمک+یک}.

تپیک‌آتان..təpik atan [صفت] چوخ تپیک آتان حئیوان، شیلّاق آتان.

تپیک‌آتماق..təpik atmaq [تاثیرلی‌ائیلم] آیاقلا ووُرماق.

تپیک‌تپیگه وئرمک..təpik təpiyə vermək [قا] بیربیرینی تپیکله ووُرماق، تپیک‌لشمک (فا:بهم لگد انداختن).

تپیک‌لشمک..təpikləşmək [قا] بیربیرینی تپیکله ووُرماق، تپیک‌له‌مک (فا:بهم لگد انداختن).

تپیک‌لنمک..təpiklənmək [بلسیز ائیلم] ۱-تپیک‌له ووُرولماق. ۲-(حئیوان و آیاقلا ایشله‌نن چرخلی آراج‌لار) یئهین لتمک اوچون تپیک ووُرولماق (فا:ف م لگد انداختن).

تپیکله‌مک..təpikləmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تپیک‌له ووُرماق (فا:لگد زدن).

تپیگه‌قالخماق..təpiyə qalxmaq [تاثیرسیزائیلم] هرایکی آیاق‌لاتپیک-ووُرماق، تپیک‌له‌مک، تپیک آتماق.

تپیلمک..təpilmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیریئره زوُرلا ویا بیردن بیره گیرمک، سوخولماق. ۲-(بل) بیر شئی زوُرلا توُربایا و بیر یئره باسیلماق (فا:چپیدن). ۳- to crowd into بئل لنمک، توپراق بئل‌له‌نیب یومشانماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

تپیمک..təpimək [تاثیرسیزائیلم] قوُروماق، قوپ قورو اولماق، سویو چکیلمک (فا:خشک شدن).

تپیندیرمک..təpindirmək [اتّدیرگن ائیلم] تپینمه‌سینه یول آچماق.

تپینگی..təpingi [آد] یهرآلتی، حئیوانین بئلینی ایجیتمه مک اؤچون کئچه ایله دولدورولموش یهر آلتی دؤشکجه سی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

تپینمک..təpinmək [تاثیرلی‌ائیلم] آجیق لانماق، ، هده قورخو گلمک.

تپینیش..təpiniş [آد] تپینمک ایشی ویا بیچیمی.

تته‌ریز..tətəriz [آد] قلیته‌سیز و نامرغوب‌اوُندان‌پیشیریلن‌چؤرک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تَترؤ›: هر شئیین ترسینه دؤنوشو، ‹ترؤلمک›:ترس‌اولماق}.

تتیر..tətir [آد] جویزین یاشیل قابیغی ویاپراغی[۲].

تتیز..tətiz [باخ: تتیک] تیتیز، واسواس آدام (فا:وسواس).

تتیش..tətiş [اؤزل‌آد] تئتیش: ایدیل‌بولغارلاری‌نین قورُدوقلاری-بیرشهر[۵۴].

تتیک..tətik [آد] ۱-اودلو سلاح‌لاردا اودلاماق اؤچون اولان و چکیلن کیچیک وسیله (فا:ماشه). ۲-یئهین ترپه‌شن و حرکت ائدن، اویانیق، دقّت‌لی داوراناں، نازیک {ت: اوسلو، عاغیللی؛ بو کلمه تئمک› دئمک سؤزوندن آلینیب، تئمک‌سؤزونون بیر معناسی بیرینین اؤزونه دورماق دئمکدیر، بو فعلدن ”تئمک ‹تئتمک› تئتیک“ سؤزو اوسلو و بیلیجی معناسیندا گلیب، همچینین قیپچاق‌جادا اوسلو معناسیندان علاوه کلید معناسیندا گلیب (مفهومو اوْ کیلیدین سرّینی فقط دوزلده‌نی بیلیر شکلینده‌دیر[۵])بو مفهوم بالاجا دَییشیمله توفنگ ماشاسی معناسیندا گلیبدیر؛ البته چابوق معناسیدا توفنگ ماشاسی‌نین یئهین حرکتی‌نی آندیریر}.

تتیک دورماق..tətik durmaq [تاثیرسیزائیلم] حاضر و اویانیق دورماق.

تتیک ده بکله‌مک(اولماق)..tətikdə bəkələmək (olmaq) [تاثیرسیزائیلم] هر آن اویانیق اولماق.

تتیکچی..tətikçi [آد] کیرالیق قاتیل. {ایی نشانجی اولماغی اوچون بوجور ایش بو آدلا معروف اولوب}.

تتیکچیلیک..tətikçilik [آد] کیرالیق قاتل‌لیک، تتیکچی‌نین ایشی.

تتیکلشمک..tətikləşmək [تاثیرسیزائیلم] تتیک وضعیته گلمک، اویانیق لاشماق.

تتیکلیک..tətiklik [آد] تتیک اولما وضعیتی، اویانیق لیق.

تتیگینی پوزماماق..tətiyini pozmamaq [تاثیرسیزائیلم] سویوق قانلی‌لیغینی پوزماماق.

تثبیت..təsbit [آد، عربجه] ثابت ائتمه، یئرینی برکیتمه (فا:~).

تثلیث..təslis [آد، عربجه] اؤچله‌مه (فا:~).

تثنیه..təsniyə [آد، عربجه] اایکی‌له‌مه (فا:~).

tüccar.. [آد، عربجه] ۱-تجارت ایشینه باخانلار، تاجرلر (فا:~). merchants ۲-تصدیق ائتمه، قبول ائتمه.

ticarət.. [آد، عربجه] آلیم ساتیم، آلقی ساتقی، آلوئر، آلیم ساتیم ایشلری (فا:~). commerce

ticarətçi.. [آد] آل وئرچی، تاجر.

ticarətxana.. [آد] آل وئر یئری (فا:تجارتخانه). commercial

təcanüs.. [آد، عربجه] بیرجنسدن اولما (فا:~) homogenety

təcavüz.. [آد، عربجه] سالدیری، سالدیرما، (فا:~).

təcavüzkar.. [آد، ع+فا] سالدیریجی، سالدیران (فا:تجاوزکار).

təcahül.. [آد، عربجه] بیلمزلیکدن گلمه.

təcəddüd.. [آد، عربجه] یئنی لیک، یئنی لشمه (فا:~).

təcdid.. [آد، عربجه] یئنی له‌مه، تازالاما (فا:~).

təcdidi.. [صفت] تجدید اولموش (فا:~). revisional

təcərübə.. [آد، عربجه] دئنه‌مه، سیناما، گؤرگو، دئنی (فا:~).

təcərrüd.. [آد، عربجه] سوْیوتلانما، یالنیزلیق singleness

tərcümək.. [آد] بئجرمک[۱۲۹]. {دَیرسؤزوندن:دَیَرمک}.

təcrə.. [اؤزل‌آد] اردبیل، رزن، میانا، آستانا، ساوه-نوبران، مراغا دا کند آدی {باخ: تجرمک: بئجرمه و بسلنمه یئری}.

təcrid.. [آد] آییرد ائتمه، ایزولاسیون، تک‌له‌مه (فا:~).

təcəzzi.. [آد، عربجه] آیریلما، پارچالارا بؤلونمه (فا:~).

təcziyə.. [آد، عربجه] آییرما، پارچالارا بؤلمه (فا:~).

təcziə və təhlil.. [آد] اراشدیریب چؤزوملمه (فا:~). ananlysis

təcəssüs.. [آد، عربجه] آراشدیرما، آختارما، آختاریش (فا:~).

təcəssüm.. [آد، عربجه] بیر شئین مادّی و جسمانی افاده‌سی و تظاهرو، جانلاندیرما و جیسیم لندیرمه (فا:~).

təcəlli.. [آد، عربجه] اوْرتایا چیخما، گؤرکملیک (فا:~).

təclil.. [آد، عربجه] عزیزله‌مه و سایین لاما (فا:~).

təcəmmü.. [آد، عربجه] توپلانما، یئغیلما، بیریکمه، (فا:~).

təcəmmül.. [آد، عربجه] بزه‌مه، سوْس‌له، زینت وئرمه (فا:~).

təcənnün.. [آد، عربجه] چیلدیرما، دلیرمه (فا:~).

təcnis.. [آد، عربجه] جِناس، بوُ کلمه بیر جنسده اولماغی آنلاتیر و آذربایجان تؤرکجه سینده بو نوع قوْشقودا معناجا آیری و ظاهری بنزر کلمه‌لردن استفاده اولونور و قورولوشجا مصرع‌لری مُختلف هجادان تشکیل تاپیر، اؤرنک: ساری عاشق: من عاشق بوداغیلن (داغ تپه). گول سینمیش بوداغیلن (آغاج بوداغی). سنه یاخشی دئمزلر. من اؤلسم بو داغیلن (حسرت‌داغی)[۷۳،۷۴].(فا:شعر تجنیس).

təcvid.. [آد، عربجه] اوْخونوش، قُران اوْخوما طرزی (فا:~).

təcviz.. [آد، عربجه] مناسب گؤرمه، بیرایشین گؤرؤلمه سینی اوُیقون بیلمه (فا:~).

təchiz.. [آد، عربجه] دونْاتما، دونْاتیم، حاضرلاما (فا:~).

təchizat.. [آد، عربجه] دونْاتی، دونْاتمایا یارایان شئی‌لر (فا:~).

təcirlu.. [اؤزل‌آد] م۱تاجرلو: ٦جی یؤزیلده، آنادولو حلب بؤلگه‌سینده، ذوالقدرتؤرکلرینه‌باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

təhafüz.. [آد، عربجه] بارینما، قورونما (فا:~).

təhbib.. [آد، عربجه] یولداشلیق ائتمه (فا:~).

təht.. [آد، عربجه] آلْت، آشاغی" حاکمیت‌تحتینده"(فا:~).

təht.. [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

təhtülləfzi tərcümə.. [آد] کلمه کلمه چئویرمه (فا:ترجمه تحت الفظی). a literal translation

təhəccür.. [آد، عربجه] داشلاشما، داشا دؤنمه (فا:~).

təhcir.. [آد، عربجه] آیلا باغلاما، هاله شکلینه گلمه.

təhəddüb.. [آد، عربجه] چیخیق‌لیق (فا:~).

təhdid.. [آد، عربجه] حدّ و سینیرینی بللی ائتمه (فا:~).

təhrir.. [آد، عربجه] یازما، قلمه آلما (فا:~).

təhrir heyəti.. [آد] یازی قوُرولو (فا:~).

təhriri.. [صفت، عربجه] یازیلی، یازیلمیش (فا:~).

təhris.. [آد، عربجه] حریص ائتمه (فا:~).

təhrif.. [آد، عربجه] دَییشدیریب پوْزما، بیر سؤزون ویا ایشین افاده فرقلرینی دَییشدیرمکله معنا و ماهیتی‌نی پوْزما و یانلیش شکله سالما.

təhrik.. [آد، عربجه] ۱-حرکته گئچیرمه. ۲-قیشقیرتما. ۳-جنسل دوُیقولارین آرتیرما (فا:~). exciting

təhrim.. [آد] بایکوْت ائتمه (فا:~). prohibition

təhsin.. [آد، عربجه] آلقیش لاما، بَیه‌نیب تعریف‌له‌مه (فا:~).

təhşiyə.. [آد، عربجه] حاشیه یازما (فا:~).

təhəssün.. [آد، عربجه] قورونماق و یا اعتراض اوْچون بیر یئره سیغینما (فا:~). taking refuge

təhsil.. [آد، عربجه] ۱-توپلاما، آلما. ۲-اؤیره‌نیم، اؤیرنمه، اوْخوما (فا:تحصیل).

təhsilat..تحصیلات [آد، عربجه] ۱-آلینمالار، وئرگی عنوانیندا آلینان شئی‌لر. ۲-اؤیره‌نیم، اوخوما بلگه‌لری و آشامالاری (فا:~).

təhsildar..تحصیلدار [آد] وئرگی توْپلایان (فا:~). tax collector

töhfə..تُحفه [آد، عربجه] باغیش، هدیه، ارمغان، پای (فا:~).

təhəqqüq..تحقُّق [آد، عربجه] گرچک لشمه (فا:~).

təhqir..تحقیر [آد، عربجه] آشاغی لاما، کیچیتمه، آلچاق سایما (فا:~).

təhqiq..تحقیق [آد، عربجه] سوروشدورما، آراشدیرما (فا:~).

təhqiqat..تحقیقات [آد، عربجه] آراشدیرمالار، یوْخلامالار (فا:~).

təhqiqatçı..تحقیقاتچی [آد] آراشدیرماجی، یوْخلاماجی (فا:~).

təhəkküm..تحکّم [آد، عربجه] باسقی لاما، زوْربالیق، حکم‌ائتمه(فا:~)

təhəkkümlü..تحکّملو [صفت] باسقی لی.

təhkim..تحکیم [آد، عربجه] ساغلام لاشدیرما، برکیتمه، برکیمه (فا:~).

təhkimat..تحکیمات [آد، عربجه] دوشمن اؤنونده مختلف اؤنلمه گرک‌لری‌نین آدی (فا:~).

təhkiyə..تحکیه [آد، عربجه] بدیعی اثرین تصویر و مُکالمه دن فرقلی اوْلان حرکت، ایش و حادثه حاقیندا ایضاح دان عبارت حصّه‌سی[۱] (فا:~).

təhlif..تحلیف [آد، عربجه] آند ایچدیرمه، یمین ائتدیرمه (فا:~).

təhlil..تحلیل [آد، عربجه] چؤزوم‌له‌مه، آنالیز (فا:~).

təhlili..تحلیلی [آد، عربجه] چؤزوملمه‌لی، آنالیتیکال (فا:~).

təhəmmül..تحمُّل [آد، عربجه] دایانما، دؤزوم، دایانیش، دایانیم(فا:~

təhmiq..تحمیق [آد، عربجه] احمق سایما (فا:~).

təhmil..تحمیل [آد، عربجه] یوکله‌مه، زورلا گؤرَولَندیرمه (فا:~).

təhəvvül..تحوُّل [آد، عربجه] دؤنوشوم، دییشمه، دَییشکن‌لیک(فا:~)

təhvil..تحویل [آد، عربجه] ۱-تاپشیرما delivery۲-دَییشدیرمه(فا:~)

təhuyldar..تحویلدار [آد] تحویل آلان (فا:~). cashier

təxt..تخت [آد، فا] ۱-اوتورما و یاتماغا یارایان شئی ۲- throne (مج)شاهلارین اوْتوردوغو یئر و مقام (فا:~).

təxt..تخْت [اؤزل‌آد] سوُلدوز، زنجان‌دا داغ آدی، ماکی(~روان)، آوج (~یایلاق)، هشتَری ده کند آدی.باخ: تیکان‌تپه.

təxtə..تخته [باخ] ۱-تاختا. board ۲-ماهنشاندا(~یورد) کند آدی.

təxtəoturma..تخته‌اوْتورما [آد] جلوس accession tothethrone

təxtəçilər..تخته‌چیلر [اؤزل‌آد] باخ: تاختاچی، بیرعلوی تورک بوْیو[۱۳۶].

təxtəçıxma..تخته‌چیخما [آد] جلوس accession tothethrone

təxtə selayı..تخته‌سه‌لایی [آد] قاپی دوزتمه‌یه یارارلی اوْچ لایلی بیر نوع تخته (فا:~). plywood

təxtə nərd..تخته‌نرد [آد] بیر نوع اوْیون آدی (فا:~). backgammon

təxərrüş..تخرُّش [آد، عربجه] قیجیق لانما، قاشینما (فا:~).

təxrib..تخریب [آد، عربجه] ییخیم، ییخما (فا:~).

təxribat..تخریبات [آد، عربجه] ییخیب پوْزما، داغینتی (فا:~).

təxəssüs..تخصّص [آد، عربجه] باشاری‌لی اوُلما، اوُزمان لاشما، اوُزمانلیق (فا:~).

təxsis..تخصیص [آد، عربجه] بیر شئیی بیر ایشه ویا یئره آییرما، اؤزگولمه.

təxsis vermək..تخصیص وئرمک [تاثیرلی‌ائیلم] اؤزگولمک (فا: تخصیص دادن).

təxsisat..تخصیصات [آد، عربجه] بیرایش اوچون آیریلان پول و یا تجهیزات، اؤزگولمه‌لر (فا:~).

təxtəə..تخطئه [آد، عربجه] بیرینی خطالی گؤرمه.

təxəttü..تخطّی [آد، عربجه] خطاکارلیق، یانلیش‌لیق (فا:~). aggression

təxfif..تخفیف [آد، عربجه] خفیف‌له‌مه، یوْکونو آزالتما (فا:~).

təxəlxül..تخلخل [آد، عربجه] دلیک دئشیک (فا:~).

təxəllüs..تخلُّص [آد، عربجه] عادتا یازیچی و شاعرلرین ایشلتدیکلری تاخما آد، اک آد (فا:~).

təxəllüf..تخلّف [آد، عربجه] آیقیری‌لیق، خلاف ائتمه (فا:~).

təxlis..تخلیص [آد، عربجه] قورتارما، خلاص ائتمه (فا:~).

təxlit..تخلیط [آد، عربجه] بیربیرینه قاتما، قاریشدیرما (فا:~).

təxliyə..تخلیه [آد، عربجه] بوشالتما، سربست بوراخما (فا:~).

toxm..تُخْم [باخ] توْخوم.

təxmir..تخمیر [آد، عربجه] یوْغورما (فا:~).

təxmis..تخمیس [آد، عربجه] بئش‌له‌مه (فا:~).

təxmin..تخمین [آد، عربجه] حقیقته وگرچه‌یه آز چوخ یاخین اوْلان، تقریبی حسابلاما (فا:~).

təxminən..تخمیناً [ظرف، عربجه] یاخلاشیق اوْلاراق، آشاغی یوخاری، یاخین اورانلا (فا:تخمینا)ً

təxvif..تخویف [آد، عربجه] قوْرخوتما (فا:~).

təxəyyül..تخیّل [آد، عربجه] خیالی تصویر، خیالا گتیرمه (فا:~). imagination

tədaxül..تداخل [آد، عربجه] بیربیرینین ایچینه گیرمه، سوْخولوش (فا:~). intererntial

tədarük.. [آد، عربجه] حاضرلاما، الده‌ائتمه، حاضرلیق(فا:~)

tədai.. [آد، عربجه] چاغریشیم" تداعی معانی: بیر معنی‌دن آیری معنی‌یه یئتیشمه" (فا:~). association

tədafü.. [آد، عربجه] ساوونما (فا:~).

tədafüi.. [آد، عربجه] ساووونمالیق (فا:~). defense

tədan.. [اؤزل‌آد] توُتان، ضبط ائدن، ضابط[۷].

tədan manqu xan.. [تاریخی اؤزل‌آد] آلتیْن اوْردو خانلاریندان[۷].

tədavül.. [آد، عربجه] گئچرلی اوْلما، گئچرلیک، سوّرومده اوْلما، سوّروم (فا:~).

tədavi.. [آد، عربجه] ایی لشدیرمه، توخداتما، ساغالتیم، ساغالتما (فا:~). medical treatment

təzəbzüb.. [آد] قوُشقو، تردّد، ایکی کؤنوللو (فا:دودلی). hestiation

tədəbbür.. [آد، عربجه] فیکیرلشمه، بیر ایشی گؤرمک اوْچون ایییجه دوْشونمه (فا:~).

tədbir.. [آد، عربجه] اؤنلم، بیرایشی گؤرمه‌گه گره‌کن اصول-لار(فا:~).

tədbirli.. [صفت، ع] ایشینی بیلن، آغیل‌لی (فا:مدبّر).

tədric.. [آد، عربجه] یاواش‌یاواش و درجه درجه قاباغا گئتمه (فا:~).

tədricən.. [ظرف، عربجه] گئده‌رک، گئتدیکجه، آزارآزار (فا:~).

tədricü.. [آد، عربجه] یاواش یاواش اوْلان، گئده‌رک (فا:~).

tədris.. [آد، عربجه] اؤیرَتمه، اؤیره تیم، درس وئرمه (فا:~).

tədfin.. [آد، عربجه] گؤممه، قوُیلاما (فا:~).

tədqiq.. [آد، عربجه] اینجه‌له‌مه، اینجه‌لنمه (فا:~).

tədqiqən.. [ظرف] دقیق اولاراق (فا:~). minutely

tədqiqat.. [آد، عربجه] اینجه‌له‌مه‌لر، آراشدیرمالار (فا:~).

tədənni.. [آد، عربجه] گئری‌له‌مه، دوشمه (فا:~).

tədvir.. [آد، عربجه] چئویرمه، دؤندرمه (فا:~).

tədvin.. [آد، عربجه] درله‌مه (فا:~).

tədhiş.. [آد، عربجه] قوْرخویا سالما، دهشته سالما (فا:~).

tədhin.. [آد، عربجه] یاغلاما.

tədirgin.. [باخ] دیدرگین.

tədəyyün.. [آد] دیندار اولما (فا:~).

təzəkkür.. [آد، عربجه] خاطر لاما (فا:تذکر).

təzkirə.. [آد، عربجه] ۱-تانیتما، تانیتما بلگه سی، اؤنلو و گؤرکم‌لی شخصیت‌لرین یاشایش و اثرلریندن وئریلن اؤرنکلر، شاعر ویا بیلیم آدامларینی قیساجا تانیدان کتاب (فا:~). masculinty ۲-اجازه نامه (فا:~). passport

təzhib.. [آد، عربجه] کتابلاری بزه‌مه ایشی، یالدیزلاما، سوّسله‌مه، بزه‌مه (فا:~). illumination

tər.. [آد] ۱-ایستی‌دن و ایشله‌مکدن بدنده سیْزان سو. ۲- هاوادا اوْلان یاشلیق، نم wet ۳-هله سوْلمامیش، تازا و طراوتلی گؤی و گؤیرتی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بو کلمه دیواندا بدن تری معناسیندا گلیب و ترلیک (تر قوُرودان پارچا)، تری/ دری (بدنده تر چیخان یئر)، ترچی (ایشچی، تر حاقی آلان) شکلینده ده ایشله‌نیب یئنه‌ده ترچی سؤزو قیسالاراق همان کتابدا مجازی معنادا مُزد معناسیندا ایشله‌نیب و اجرت توپلاماق مفهومو فعل حالتینده (ترمک= درمک: ییغماق، توپلاماق) گلیب، ائله سانیلیر تَرَک= تره (بیر نوع حالوا) و فارسجادا تر (یاش)، تره (یئمه‌لی گؤی) سؤزلری بو کلمه‌نین یاش مفهوم ایله ایلگی‌لیدیر}.

tər bəzi.. [آد] دری‌نین ایچینده اوْلان وترسالقی لایان بئز.

tər basmaq.. [تاثیرلی‌ائیلم] چوْخ ترله‌مک.

tər tökmək.. [مج] چوخ ایشله یه‌رک ترله‌مک.

tərən.. [آد] قاتار، دمیر یول آراجی (فا:ترن).

türab.. [آد، عربجه] توپراق، توْز (فا:تُراب).

təraxum.. [یو: کله کؤتور] بیرنوع گؤز خسته‌لیگی (فا:~).

tərazu.. [آد] باخ: تره‌زی.

tərazuc.. [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی، تارازی کندی {باخ: تره‌زی: میزان}.

trajedi.. [آد، فرانسیزجا] آغلاتی، گرگین و توققوشمالی بیر یاشاییش اثرینده عادتا قهرمانین اؤلومو ایله سوْنوج لانان دراماتیک بؤلوم (فا:تراژدی). tragedy

tras.. [آد، باخ:تاراز] سککی (فا:~). terrace

təraziz.. [آد، عربجه] بیربیرینden راضی لاشما (فا:~).

trafik.. [آد، فرانسیزجا] ۱-اوُلاشیم یوللارییندا بوّتون گئدیش گلیشلر، مینیک ویا یایا قالابالیغی۲-اولاشیم آراج لارینین یولاچیخماسینی‌دؤزنله‌ین قوُروم و یا هرتور گؤرَولیلر(فا:~)

traktor.. [آد، فرانسیزجا] بیر نوع شوْخوملاما و یوک چکمه آراجی (فا:~). tractor

təraküm.. [آد، عربجه] بیربیرینین اوّستونه قالانما.

تَراکمه..tərakimə [اؤزل‌آد] بوشهر-کنگان‌ین کندیستان‌لاریندان، ٤٨ کندی، ۷۲۰۰ نفر نفوسو*وارایدی، یوُخاری تراکمه (۱۱۹ک.گ.د *۱٤۰)، آشاغی تراکمه (۱۳۰ک.گ.د، *۲۰۰) نفردیر و اهالی تورک و فارس دیلار.

ترامپئت..trampet [باخ] ترومپئت.

تراموای..tramvay [اینـ آد] یئراوستونده الکتریک‌له ایشله ین دمیر یوْلو و داشیت (فا:تراموا). tramway

ترانزیت..tranzit [آد، لا:کئچید] اولوسلار آراسی و اؤلکه‌لر آراسی یولجو و یوک داشیما ایشی وبوُ ایشده یارارلانان ملزمه‌لر (فا:~). transit

ترانزیستوْر..tranzistor [آد، این] یاریم گئچیریجی الکترونیکی وسیله (فا:~). transistor

ترانس..trans [آد، لا] ترانسفورماتورکلمه سینین قیساتیلمیشی (فا:~).

ترانسپورت..transport [آد، فرانسیزجا] داشیما، ایلَتمه (فا:~).

ترانسفئر..transfer [آد، فرانسیزجا] بیر یئردن باشقایئره داشیما و گؤتورمه (فا:~).

ترانسفورماتوْر..transformator [آد، لا:دَییشمه] دَییشتیرج، الکتریک آخیمی‌نین وولتاژینی آزالدیب‌چوخالدان‌قورقو (فا:~). transformer

ترانسفورماسیوْن..transformasiyon [آد، فرانسیزجا] دؤنوشوم، بیچیم دَییشدیرمه [۲۱۸].

ترانسفورمیزم..transformizm [آد، فرد] ترانسفورْمیسم: دؤنوشوم جولوک (فا:~). transformism

ترانسکریپسیون..transkripsiyon [آد، لا: اؤزونو کؤچورمه] یازی چئوریمی، چئوری یازی، یازی کؤچورمه (فا:~).

ترانسلیتراسیون..təranslitrasiyon [آد، فرد] حرف چئوریمی (فا:~).

ترانه..tərane [آد، فا] ماهنی، ازگی، اوخوما، تؤرکو، شارقی (فا:~).

تراوئرتن..travertən [آد، فرانسیزجا] بعضی سوُ قایناقلاریندا کیرئجلی ماده‌لرین چؤکلتی‌سیندن عمله گلن داش (فا:~).

تراوئرس..təravers [آد، فرانسیزجا] دمیر یولو ریل‌لرینین آلتینا قویولان تاختا ویا دمیر پارچالارینین هر بیری (فا:~). railway sleeper

تُربت..türbət [آد، عربجه] ۱-توپراق.۲-قوتسال‌مزارلارین توپراغی.

تُربت‌جام‌بؤلگه‌سینده‌تؤرکمن‌کندلری..tübətcam [اؤزل‌آد] (تُربت‌جام خوراساناشهرآدیدیر) لنگر (٦٤ک‌ق‌ب *٦٨۰)، یاکوُتی(٦ک‌ق‌د *۱۷۰/ غ‌تو)،

تُربه..türbə [آد، عربجه] ۱-مزارلیق، قبیر. ۲-قوتسال مزار (فا:~).

تربیت..tərbiyət [آد، عربجه] ائییمه، اؤیود وئرمه (فا:~).

تربیت..tərbiyət [یازار] (ش۱۲۵٦-۱۳۱۸)محمدعلی‌خان‌تربیت تبریزده دونیایا گلدی، چوخلو اثر بوراخیبدیر، ایلک دفعه اوْلاراق چاغداش کتاب‌ائوی نی تبریزده دؤزلتدی [۱۳۱].

تربیع..tərbi [آد، عربجه] دؤردله‌مه، دؤرد یئره بؤلمه (فا:~).

تربیه..tərbiyə [آد، عربجه] ائییتیم (فا:تربیت).

تَرپَتمک..tərpətmək [تاثیرلی‌ائیلم] قیمیلداتماق، حرکته گتیرمک، اسدیرمک، تیترتمک (فا:تکان دادن). to move {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تپرَتمک› باخ: تپمک}.

ترپشدیرمک..tərpəşdirmək [التدیرگن ائیلم] ترپشمه‌سینه یول آچماق (فا:تکان دادن).

ترپشمک..tərpəşmək [س، ت‹تپرشمک›] ترپنمک، حرکته باشلاماق، تیتره‌مک (فا:تکان خوردن).

ترپم..tərpəm [آد] یئر قابیق اینین آلتینداکی قات‌لارین قیریلماسی سبب ایله یئر اوزونون تیتره‌مه‌سی (فا:زلزله).

ترپم بیلیمی..tərpəm bilimi [آد] ترپم‌لری اینجه‌له‌ین بیلیم، سیسمولوژی.

ترپم یازار..tərpəm yazar [آد] ترپم‌لرین نئجه‌لیک‌لرینی یازان آراج (یئر، سوّره، گوّرلوک کیمی پارمئترلری) سیسموقراف.

ترپنتی..tərpənti [باخ] ترپه‌نیش، ترپم.

ترپندیرمک..tərpəndirmək [باخ] ترپتمک.

ترپنمز..tərpənməz [صفت] ۱-غیر متحرک unshakable .۲-حرکت‌سیز (فا:بی حرکت). motionless

ترپنمک..tərpənmək [تاثیرسیزائیلم] ترپشمک، قیمیلداماق، یئریمک، سارسیلماق، تیتره‌مک(فا:لرزیدن). to tremble {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن‹تپرمک›}.

ترپنمه ین..tərpənməyən [صفت] ترپشمه ین، قیمیلدامایان.

ترپنه بیلر..tərpənəbilər [صفت] مُتحرّک (فا:متحرک). movable

ترپه دیجی..tərpədici [صفت] موُحرِّیک (فا:محرِّک). mover.

ترپه دیلمک..tərpədilmək [تاثیرلی‌ائیلم] ترپتمک.

ترپه‌نن..tərpənən [صفت] ترپه شن (فا:جنبنده). moving

ترپه‌نیش..tərpəniş [آد] ۱-دئپرم، یئرسارسینتی‌سی، ترپنمه (فا:حرکت، تکان). ۲earthquake-رفتار، داورانیش، حرکت طرزی behavio (u) r. (فا:رفتار و حرکات).

ترپه‌نیش بیلیمی..tərpəniş bilimi [آد] جیسملرین ترپشمه اؤزللیک‌لرینی آراشدیران بیلیم (فا:جنبش شناسی). kinematics

ترپه‌نیش‌گن‌لیک..tərpənişgənlik [آد] ترپه‌نیش(فا:تحرُّک) motion

ترپه‌نیش‌لی..tərpənişli [صفت] متحرک (فا:متحرک). mobile

تَرپه‌نیشمک..tərpənişmək [تاثیرسیزائیلم] ترپنمک، حرکته گلمک.

ترتّب..tərttüb [آد، عربجه] دوْغرو و دوز اولما، یئرینده قالما.

ترتر..tərtər [اؤزل‌آد] آذربایجان‌جمهوریتینده بیر رایوْن آدیدیر.

ترتَزه..tərtəzə [باخ] تپ تزه.

ترتمیز..tərtəmiz [صفت] لاپ تمیز، اوْلدوقجا تمیز.

ترتیب..tərtib [آد، عربجه] سیرا، دوْزوم (فا:~). ۲-ترتیب۲(آد، یازین) بو نوع شعرده بیر اتّفاق یا بیر آچیقلاما مرتّب شکیلده سؤیله‌نیر، اؤرنک: بیری آینا بیری پاسدیر. بیری آیدین بیری کاسدیر. گئجه تویدور سحر یاسدیر. گول آچدیقجا سوْلان دونیا. (فا:نوعی شعر).

ترتیبات..tərtibat [آد، عربجه] دوزنله‌نیش، دوزَنتی (فا:~).

ترتیبی..tərtibi [صفت] دوْزومسل (فا:~). serial

ترتیل..tərtil [آد] یاواش اوخوما، قورانی دوز اوخوما، گؤزل سسله اوخوما (فا:~). chanting (the koran)

ترجُمان..tərcüman [آد، عربجه]، دیلماج، چئویرمن (فا:ترجمان).

ترجمه..tərcümə [آد، عربجه] بیر دیلدن‌باشقا دیله‌چئویرمه، چئویری.

تَرجَنلی..tərcənli [اؤزل‌آد] آیدرویش‌ده کند آدی {باخ:درمک}.

ترجیح..tərcih [آد، عربجه] یئی توتما، یئی له‌مه، اوْستون توتما (فا:~).

ترجیع بند..təri bənd [باخ] ترکیب بند، قئترمه، بیر نوع شعر storphe

تَرجین..tərcin [اؤزل‌آد] خوی دا داغ آدی.

ترحالوا..tərhalva [آد] یاغدا قوْورولموش اوُن و دوْشابدان پیشیریلن حالوا نوْعو (فا:ترحالوا).

ترحُم..tərhhüm [آد، عربجه] رحم ائتمه (فا:~).

ترحیم..tərhim [آد، عربجه] رحمت ایسته‌مه، رحمت گؤندرمه (فا:~)

ترخاص..tərxas [اؤزل‌آد] نیشابور-چکنه علیا دا کند آدی.

ترخان..tərxan [آد] ۱-بؤیوک بگ. ۲-چاغاتای اولوسوندان بیر طایفا آدی، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر). ۳-اوْرتا عصرلرده خاقان عایله سینه یاخین اوْلاراق تانینان و وئرگی دن معاف اوْلان شخص لره دئییلیردی {باخ: تارخان}.

تَرخانلار..tərxanlar [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

ترخون..tərxun [آد، یئگی] بیله‌شیک گیللردن عطیرلی بیر یئگی (فا:~). artemisia. com dracunsulus {ع‹طرخون›، صح؛ بو کلمه tarragun شکلینده اینگیلیزو لاتینجه ده ایشله‌نیر}.

ترخیص..tərxis [آد، عربجه] بوراخیلیش، رُخصت وئرمه (فا:~). releasing

ترخین‌آباد..tərxın abad [اؤزل‌آد] اسدآباد دا کند آدی {ترخان+آوا}.

تردُّد..tərəddüd [آد، عربجه] قارارسیزلیق، دوراق‌ساما، کسگین‌لیک گؤسترمه‌مه، قوُشقولو اولما (فا:~).

تَردیبگ..tərdibəy [تاریخی اؤزل‌آد] توُردو+ بگ؛ بابوُر خان'ین اوْردوباشی لاریندان[۷].

تردید..tərdid [آد، عربجه] ۱-قایتارما. ۲- قوُشقو، شک و شُبهه، قوُشقولو اولما (فا:~).

ترزم..tərzəm [اؤزل‌آد] اهرده کند و داغ آدی {درز سؤزو بیچیلمیش تاخیل معناسیندادیر و درزَم/ ترزم کلمه سیده درز و "اَم" اک ایله تاخیل و اکین مفهوم ایله باغلیدیر}.

ترزَنَق..tərzənəq [اؤزل‌آد] تَرزه‌نَک: خالخال دا کند و چای آدی.

ترزیلی..tərzili [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {باخ ترزم}.

ترس..tərs [صفت] ۱-هرایشین قارشیت طرفی، بیر شئیین آرخا اوْزو، کسیجی آلت‌لرده کسمه ین یانی. ۲-ایسته دیگی کیمی اوْلمایان، الوئریش‌سیز (فا:معکوس). reversed {ت: هر ایشین چتینی، ترسه، بو کلمه ت‹تترو› (ترس چئوریلمه) کلمه سیله کؤکداشدیر، کلاوسون[۵]؛ بو کلمه فارسجادا خوف و قورخو معناسیندا ایشله‌نیر}.

تَرس..Ters [اؤزل آد] اؤزبَک-قوْنرات-قیْر بوْی لاریندانديرlll.

ترس اوْزامیش..tərs uzamış [اآ، دده] ایچ اوْغوز بگلریندن بیری.

ترس‌آوا..tərsava [اؤزل‌آد] خویدا کند آدی {اؤته‌ده کی‌اوْوا}.

ترس‌آچی..tərsaçı [مت] متقابل زاویه" ترس آچی‌لار ائشیتدیلر".

ترس‌آنلاماق..tərsanlamaq [مت] یانلیش یوْرومالاماق.

ترسا..tərsa [آد، فا] کریستیان قیز، مسیحی قیز، خاچ تاپینار (فا:~). christian

ترسانه..tərsanə [ع، دارالصناع] گمی قاییریلان یئر (فا:کشتی سازی).

ترس‌اوْز..tərsüz [آد] بیرگئییمین اوْ بیری طرفی.

ترس‌ترس..tərstərs [ظرف] ترس بیچیمده.

ترس‌داماری توتماق..tərsdamarı tutmaq [تاثیرسیزائیلم] ترسلیگی توتماق، ترسلیک ائتمک.

ترس‌دامارینا دوشمک (سالماق)..tərsdamarına düşmək (salmaq) [تاثیرلی‌ائیلم] ترسلیک ائله‌مک.

ترس‌دامارینی‌سیندیرماق..tərsdamarını sındırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ترسلیگینی آرادان آپارماق، یومشالتماق.

تَرس‌دامغالی..Ters Tamgalı [اؤزل آد] تَرس‌تامغالی: قازاق-اوْرتایوْز-نایمان بوْی لاریندانديرlll.

ترس‌دوْشمک..tərs düşmək [تاثیرسیزائیلم] قارشیت اوْلماق.

ترس‌لشمک..tərsləşmək [تاثیرسیزائیلم] ترس اوْلماق(فا:برعکس شدن).

ترس‌لنمک..tərslənmək [بلسیز ائیلم] ترس اوْلونماق، ترسله‌مک ایشی گؤرولمک (فا:بر عکس شدن).

tərsləmək..tərsləmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیر ایشی ترسه وضعیته گتیرمک، بیر کیمسه‌یه سرت داورانماق (فا:بر عکس کردن).

tərslik..tərslik [آد] ترسه و ترس اوْلما وضعیتی و ترسجه رفتار، ترس آدامین خاصیتی، عنادچیلیق (فا:تضاّد). contrast

tərslik etmək (eləmək)..tərslik etmək (eləmək) [تاثیرلی ائیلم] عناد ائتمک.

tərsliyə salmaq..tərsliyə salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] عنادا سالماق، دؤشمک، لجه سالماق.

tərsliyi tutmaq..tərsliyi tutmaq [تاثیرسیزائیلم] عنادا دؤشمک، لجه دؤشمک.

tərsə..tərsə [آد] معکوس، ترس، ترسینه reversed

tərsə..tərsə [اؤزل‌آد] مینودشت؛ سوُلدوز (~بولاق) ده کند آدی.اوُرمیه ده چای آدی.خالخال دا(~خانی) داغ آدی.

tərsəsinə..tərsəsinə [ظرف] ترسینه، ضدّینه، عکسینه(فا:برعکس viceversa

tərsim..tərsim [آد، عربجه] رسیم‌له‌مه (فا:~). drawing

tərsin tərsin..tərsin tərsin [ظرف] ترس اوْلاراق.

tərsinmək..tərsinmək [تاثیرسیزائیلم] گئری دؤنمک، رجوع ائتمک.

tərsinə..tərsinə [ظرف] ترسه و قارشیت اوْلاراق (فا:معکوس) reversed

tərsinir..tərsinir [صفت، فیزیک و شیمی] بیر حادثه و ایشده سوْنسوز کیچیک دَییشمه‌لرله بیرآندا جهت دییشه بیلن.

tərsinirlik..tərsinirlik [آد، فیزیک] ترسینیر بیر اوْلایین اؤزللیگی.

tərs yön..tərs yön [آد] ترس جهت.

turş..turş [باخ] توُرش.

tərşüh..tərşüh [آد، عربجه] سیْزما (فا:~).

tərşqu..tərşqu [اؤزل‌آد] تبریز ده کند و داغ آدی / ترْشقو.

tərşəkli..tərşəkli [اؤزل‌آد] قئیدار دا داغ آدی.

tərəssüd..tərəssüd [آد، عربجه] گؤزتله‌مه، گؤزلم‌له‌مه (فا:~).

tərsi..tərsi [آد، عربجه] جواهر سانجماق، جواهر تاخماق (فا:~).

tərziyə..tərziyə [آد، عربجه] راضی لاشدیرما، سئویندیرمه (فا:~).

türə..türə [آد، عربجه] بوْغاز، دار گئچیت (فا:~).

tərib..tərib [آد، عربجه] قوْرخوتما (فا:~).

tərğib..tərğib [آد، عربجه] رغبته گتیرمه، تشویق ائتمه (فا:~).

tərfi..tərfi [آد، عربجه] یوکسَلتمه، اوُجالتما (فا:~).

tərəqqə..tərəqqə [آد] باخ: تاراققا.

tərəqqi..tərəqqi [آد، عربجه] ایره‌لی‌له‌مه‌و ایره‌لی‌له‌میش، ایره‌لی‌له پیش، گلیشیم، انکشاف ائتمه (فا:ترقّی).

tərək..tərək [آد، باخ: تر] تَرَه: یاغدا قوْورولموش شکر و اوْندان دؤزه‌لن بیر نوع حالوا؛ اون، شکر، یاغ و آیری ملزمه‌لرله دوزه‌لن شیرین یئمک(فا:نوعی حلوا).

tərək..tərək [اؤزل‌آد] توُرکوستاندا بیر یئر آدی[۱۲].

tərk..tərk [آد] آت بئلینده یهَر قویولان یئرین دال طرفی، دوچرخه و موتورسیکلئت کیمی آراجلاردا دالدا اوْتورولان یئر (فا:~). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹ترکَک، ترگو›: بوخجا، سن: یهَرین دال طرفی؛ درمک= ترمک+گو› ترگو› ترگی› ترک}. ۲-تَرْک۲(آد) تک، دیب "قوُیونون ترکی". ۳-تَرْک۳(اؤزل‌آد) خالخالدا کند و میانا دا کند و چای آدی. ٤-تَرْک٤(اؤزل‌آد) سیپَر، قوْرویوجو، قالخان[۷] {فارسجا دئییلمه گینه رغما تورکجه ترک۱ سؤزوندن آلینمادیر و بیرینین ترکینده اوْتوران شخص ویا هر شئی اوْنون قورویان وسیله دیر}. ۵-تَرْک۵(آد، عربجه) بوراخما، آیریلما (فا:~). to leave

türk..türk [باخ] تؤرک.

tərkidəb..tərki ədəb [آد، عربجه] ادب‌دیشی،ادب ائشیگینده (فا:~).

tərkxurcunu..tərk xurcunu [آد] آتین ترکینه قوْیولان خوُرجون (فا:خورجین).

tərkidünya..tərki dünya [آد، عربجه] ۱-بوُدؤنیانین نعمت‌لریندن ال چکیب اوْ دؤنیانین ذوْوق‌لاریلا یاشاما ۲-بوُ دؤنیادان کؤچمه.

tərkələn..tərkələn [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {ترک+آلان، دیب یئر}.

tərkləşmək..tərkləşmək [تاثیرسیزائیلم] بیرینین ترکینه مینمک (فا:سوارشدن).

türkəmən..türkəmən [باخ] تؤرکمن.

tərkən..tərkən [اؤزل‌آد] ۱-بزک اوْخو، سؤسلو اوْخ ۲-ساواش آراباسی۳-سوْیلو، سوْیلوُلوق عُنوانی[۷]. {دریلمیش، سویلو}.

tərkənbəyim..tərkənbəyim [تاریخی اؤزل‌آد] آلپارسلان‌خانین گَلینی. مَلکشاه‌ین ائوده‌شی[۷].

tərkənxatun..tərkənxatun [اؤزل‌آد] قُطب‌الدین‌محمدخوارزمشاه‌ین آناسی[۲۰۹]؛ هوُلاکو خان'ین گَلینی، مَنگو تیموُر خان'ین ائوده‌شی[۷].

tərki vətən..tərki vətən [آد، عربجه] یوُرددان اوُزاق دؤشمه، یوُردو ترک ائتمه.

tərköynək..tər köyənk [آد] آلتدان گئییلن کؤینک، آلت کؤینگی (فا:زیرپیراهن). undershirt

türki..türki [باخ] تؤرکو.

تَرْکیاویُون.. Terkyaviun [اؤزل آد] آذربایجان تورکلری قاراپاپاق بوی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

تَرکیب.. tərkib [آد، عربجه] بیرله شیم، قایناشیم (فا:ـ).

ترکیب بند.. tərkib bənd [آد، یازین] آذربایجان تورکجه سینده بو نوع قوشقو ترجیع بند (قتترمه، دؤزمه) کیمی دیر ولی سوندا گلن بیت تکرار اولونمور و هر دفعه مستقیل قافیه تاپیر[۷۳، ۷۴] (فا:نوعی شعر ترکی). blend or mixture

ترکینه آلماق.. almaq tərkinə [تاثیرلی ائیلم] دالیندا اوتورتماق (فا:ترک خودسوار کردن).

ترکینه اوتورماق.. oturmaq tərkinə [تاثیرسیزائیلم] ترکینه مینمک، مینیک'ین دالینا مینمک.

ترکینه گؤتورمک.. götürmək tərkinə [تاثیرلی ائیلم] دالیندا اوتورتماق (فا:ترک خودسوار کردن

ترکینه میندیرمک.. mindirmək tərkinə [تاثیرلی ائیلم] دالیندا اوتورتماق(فا:سوار کردن)

ترکینه مینمک.. minmək tərkinə [تاثیرسیزائیلم] آرخاسینامینمک (فا: ترک کسی‌سوار شدن).

ترکینی قیلماق.. tərkini qılmaq [تاثیرسیزائیلم] ترک ائتمک.

ترگَور.. tərgəvər [اؤزل آد] اوُرمیه ده بیر کندیستان آدی.

تَرگوران.. tərguran [اؤزل آد] ساییق الا دا داغ آدی.

ترگیتدیرمک.. tərgitdirmək [ائتدیرگن ائیلم] ترگیتمه سینه سبب اولماق (فا:فس ترک کردن).

ترگیتمک.. tərgitmək [تاثیرلی ائیلم] ترک ائتمک، بوراخماق (فا:ترک کردن). to abandon

ترلان.. tərlan [آد، دی، سن، باخ: لان] ۱-گؤجلو دیمدیگی و اوزون قانادلاری اولان ییرتیجی قوش. ۲-قیز آدی.

ترلتمک.. tərlətmək [ل، ت‹تریتمک›] ۱-ترله‌مه‌سینه سبب اولماق. ۲-سیخینتی'یا دؤشورمک، چوخ یورماق، اؤزمک، الدن سالماق (فا:فس عرق ریختن).

ترله دیجی.. tərlədici [صفت] ترله‌مه‌سینه سبب اولان، ترله‌دن (فا:عرق آور). sudatory

ترله‌مک.. tərləmək [س، سن] ۱-ترتؤکمک، ایچینده کی سویو تر بیچیمینده سیزدیرماق، نم لنمک (فا:عرق ریختن). ۲-(مج)ایسته‌مه-دیگی حالدا خرج‌له‌مگه مجبور اولماق (پول حاققیندا). to sweat

ترله ییش.. tərləyiş [آد] ترله‌مک ایشی ویا بیچیمی (فا:عرق ریزی).

ترلی.. tərli [صفت] ترله‌میش اولان، اوستونده تری اولان، تردن ایسلانمیش (فا:عرق کرده). sweaty

ترلی ترلی.. tərli tərli [ظرف] ترلی حالدا، تَری قوُرومامیش.

ترلیک.. tərlik [آد، سن] آلت گئییم، بؤرک ویا باشماقلاردا قویولان و تر قوُرودان نازیک پارچا ویا دری (فا:عرق گیر). sweat-cloth

ترلیکچی.. tərlikçi [آد] ترلیک دؤزَلدن ویا ساتان کیمسه.

ترلیکچی‌لیک.. tərlikçilik [آد] ترلیک دؤزلتمه، ویا ساتما ایشی.

ترلیلیک.. tərlilik [آد] ترلی اولما. sweatiness

تُرمز.. tormuz [آد] دوردوراج (فا:ـ). brake

ترمه.. tərmə [باخ: دورمک] باخ: تیرمه.

ترمیم.. tərmim [آد، عربجه] اونارما، مرمت ائله‌مه (فا:ـ). repair

ترن.. tren [باخ] ترئن، قاتار (فا:ـ). train

تَرْناب.. tərnab [اؤزل آد] میانا دا کند آدی {تاریماق‹تارین+آو[۸۸]}.

تَرنَک.. tərnək [اؤزل آد] باخ: درنک، توپلانتی[۷].

ترنُم.. tərnnüm [آد، عربجه] یاواشجادان سؤیله‌مه، اؤتمه (فا:ـ).

ترنیک.. tərnik [اؤزل آد] قوچان دا کند آدی {درنک، تَرنک}.

تروآ.. troa [اؤزل آد] باخ: تروْیا.

تروپیک.. tropik [آد، یونانجا] یئر کؤره سینین سطحینده ائکوادورا قوشوت و پارالئل اولاراق و اوندان ۲۳ درجه ۲۷ دقیقه قوزئی ویا گؤنئیه دوغرو اولان ایکی خیالی دایره‌دن هر بیری، یئرکؤره سینده اوستوادان ۲۷َ ۲۳° درجه قوزئی و گونئی'ه قدر اولان ایستی بؤلگه(فا:استوا).

تروپیک ایل.. tropik il [آد] یاز و پاییزدا گئجه گؤندوز برابر اولان نُقطه‌دن گؤنَشین ایکی دفعه کئچمه‌سی آراسیندا کی دؤور.

تروپیکلر.. tropiklər [آد] ایستی قوُرشاق "ائکواتورو معیار توُتاراق اوغلاق تروپیکی گؤنئیه دوغرو و یئنقَچ تروپیکی قوزئیه دوغرودور".

تروَمب.. tromb [یو: لاختا] قان دامارلاریندا عمله گلن قان لاختاسی، لاختا قان (فا:ـ).

تروَمبوز.. tromboz [یو، طب] دامارلاردا لاختا قان عمله گلمه پروسئسی و گئدیشی (فا:ـ).

تروَمپئت.. trompet [آد، فرانسیزجا] بیر چالقی آلتی (فا:ترومپت).

تروْیا.. troya [اؤزل آد] باخ: تروْیالیلار: یونانلی شاعیر "هومئر" م.ؤ۷۵۰ ده ایلیاد(ilyada) کیتابیندا افسانه‌وی بیر حادثه‌نی آچیقلامیشدیر، بو اولای تروْیا ساواشینی آنلاتیر، هئرودوت"ون تاریخ کیتابینا دایاناراق تروْیا ساواشی م.ؤ. ۱۲۴۰-۱۲۳۰ ایللری آراسیندا اؤز وئرمیشدیر، "ایلیاد" داستانینا گؤره تروْیا اؤلکه سینین شاهی (تورکیه‌نین باتی بؤلگه‌سی) پَریام (Priamos) قادینی هئکاب (Hekabe) بیر اوغلانا بوْیلو اولور، هئکوب بیر پیس یوخو گؤرور، قاملار اوشاغین شوُم اولدوغونو و اؤلکه نین داغیلماسیندا سبب اولدوغونو دئییرلر،

شاه پریام اوشاغی بیرینه وئریر و اونو آیدا (ida) بؤلگه سینده اولان قازداغی"نا (kazdağı) داغیندا اؤلدورمه سینی ایستیر اوشاق داغدا بوراخیلیر و بیر چوبان اونو بؤیودور و آدینی پاریس (Paris) قویور، او بؤیویور و سونرالار یونانلی زئوْس"ون (Zeus) قادینی هئرا(Hera) و قیزلاری آتئنا (Athena)، آفروْدیت (Afrodit) آراجیلیغی ایله یونانلی اسپارت شاهینین قادینی هلن"ه (Helen) عاشیق اولور و اونو تروایا قاچیریر و بو اوْزدن اسپارت شاهی قارداشی آگاممنون "ون (Agamemnon) کؤمگی ایله ساواش باشلایير و یونانلی آکایی لرله (Akhilles, Akhalı) تروْیالیلار آراسیندا ۸ ایلی قانلی ساواش باش وئریر، ساواشلاردا تروْیانین بؤیوک سرداری هئکتوْر (Hektor)، قهرمانجا ساواشاندان سونرا یونانلی پاتروکئل"ی (Patroklo) اؤلدورور و سونوندا بیر یونانلی پهلوان آشیل"ین (Akhilleus) اَلیله اؤلور و آشیلده سونرا پاریس الیله اؤلور، بو آرادا ممنون (Memnon) آدیندا بیر اوْردوباشی تروْیالیلارین یاردیمینا گلدی، سونوندا یونانلی‌لاردان بیر سردار اوْلیس (Odysseus) آدیندا بیر نقشه چکیب و بؤیوک تاختا آت دؤزلدیب و اونون ایچینده ۳۰ عسگر گیزلیله دیب و اونو تروْریا قالاسی یاخینیندا بوراخیب گیزله نیرلر، تروْیالیلار ساواشین بیتدیگینی ظن ائدیرلر و بیلگینلرینین و او جؤله دن هئکتوْرون باجیسی کاساندرا"نین (Kassandra)، اویاریلارینا رغما، آتی قالایا چکیرلر و شنلیلیگه باشلاییرلار و گئجه یورقون دؤشه رک عسگرلر آتدان چیخیب قالانین قاپیلاری آچار و یونانلیلار قالایا گیریب کیچیکلی بؤیوکلو هامینی قیلیجدان گئچیریب و شهری یانیریب کؤله چئویریرلر، گویا تروایالیلرین بیر بؤلوم آنادلو ایچلرینه گئری چکیمیش و بیر بؤلوموده ایتالیایا قدر گئتمیشدیلر. آرتیق بیلگی اوْچون انتروْسک، تؤرک سؤزجوقلرینه باخابیلیرسینیز.

تروایالیلار..troyalılar [اؤزل آد]باخ: تروْیا، تروْآ: تروْیا ساواشی troya savaşı, truva savaşı (انگلیزجه trojan war) میلاددان اؤنجه ۱۲۴۰-۱۲۳۰ اوْز وئریدیر، بؤلگه آنادولونون باتی سیندا (چاناققالا یا یاخین) یئر آلیردی، بیر چوخ تورک مورخ و بیلگینلرینین نظرینجه، بو کلمه تورک سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر و ساده حالدا " توُر+ اوْوا = تورک یوردو" سؤزو دئمکدیر، بو سوْرو بعضیلریجه اؤنه آتیلمیش، آیا تروْیالیلار همان تورکلری ایمیشکی تروْیادا یئنیلیبلر و سونرالار سلجوقلو و عثمانلی حاکمیتینی قوروب و تروْیا ساواشینین اؤجونو آلماق اوْچون مالازگیرت"ه (Malazgirt 1071 -Savaşı'yla) و استانبول ساواشینی یولا سالیب قازینمیشلاردیر؟. البته بعضی یازارلار بئیله دوشونورلرکی تورکلر تروْیا ساواشیندان سونرا ایچ آسیایا قدر گئری اوتورموشلار حالبوکی بوجور دؤشونجه دؤز اولابیلمز چونکی تورکلر هئچ واخت دوْغو آنادولو و آذربایجاندان گئری چکیلمه‌یيبلر، و اؤزللیکله سلجوقلولارین آنادولویا گیرن زامان آنادولودا بوللوجا کریستیان تورکلره راست گلمه‌سی و سلجوقلولارین قالخیش نوقطه‌سی تبریز و خوی کیمی اوْردوگاهلار اولاراق آذربایجان تورکلرینه دایالی بیر قالخیش ایدی. میلادی ۱۴۵۳ ده استانبول محاصره سینده شهر ایچینده اولان رومالیلاردان ایسیدوْره (İsidore) آدیندا بیری، سولتان محمد فاتح"ه(Sultan İkinci Mehmet) یازدیغی مکتوبوندا اوندان تروایا"لیلارین پرنسی شکلینده آد آپاریر (Kaynak: Terence Spencer, Turks and Trojans in the Renaissance). ویا بیر دئییشه گؤره: سولتان محمد فاتح ایتالیا پاپاسینا یازان مکتوبدا بئیله بیر سؤزو (من هئکتور"ون اؤجونو آلماغا حاققیم وار) اولموشدور (قایناق اینترنئت). توبینگئن (Tübingen) یونیوئرسیته سینده پروفسور مانفرئد کورْفمان (Profesör Manfred KORFMANN) واسیطه سیله ایشله‌نن تروْیا پروژه سینده ان قیساجا بو سونوجا وارمیشدیلار: تروْیا، انتیک یونان کولتورونه یوخ، اسکی بیر آنادولو کولتورونه عایدیر، و بو حاقدا ۵ بؤلوملو قانیت وئرمیشدیلر: ۱-" تروْیالیلار اؤلولرینی یاندیرارلر"، بیلینمه‌لیدیر کی اؤن تورکلرده اوداتاپیناراق اؤلولرینی یاندیراردیلار و دئییردیلر" بوُغ (خان، بگ، خاقان) اؤدوللنمک اوچون وجودونو یاندیرارلار، جانی تانری یا اوُچار و کؤللری یئر اوْزونده قالیر" (آذربایجاندا کؤل تپه لر بونا قانیت دیلار). ۲-" یونانلیلارلا اولان ساواشدا، تروْیادان قاچانلار آراسیندا (توُرکی) (***TURCİ***) آدیندا افراد وارایدی..."،بو کلمه آوروپا بیلگینلریجه ده تؤرک سؤزونون آیری واریانتی دیر.۳-تروْیانین اساس آدی (اوُویلوُشا)(***WİLUŞA***)دیر، دیللرینین آدی لوُوی"دیر (Luvi)، اؤن تورکلرده (UW– iL– UŞ/A)، UW=kutsal; KUTSAL HALK iL=halk; UŞ=yönetim; A=son ek"İ" (YÖNETİMİ) " قوُتسال خالق یؤنَتیمی" دئمکدیر، بئله‌لیکله لوُوی دیلی بؤیوک اوْلاسیقلا اؤن تورکجه دیلیدیر. ٤- تروْیا (***TRO/İA/İE***) بیر طرفدن تروْ اؤلکه سی آنلامینا گلیر (تورکیه و عربیه کیمی)، آیری طرفدن تروْ/توُرو+اوْوا شکلینده تؤر+اوْوا ویا تؤرک+اوْوا اولاراق تؤرک یوردو دئمکدیر تروْیا ویا تؤروْیا سوزونون بنزری‌نی، توُران، توُرج، توُرچی، توُرشا سؤزلرینده ده گؤرمک اولور و هامیسی بیر آنلامدادیر.-۵-اؤلولرینی یاندیردیقدان سونرا (کؤل و سؤموکلرینی)، کوْپ مزارلارا قویارلار، بونلارین بیرینده اؤن تورکجه بیر جؤمله واردیر: (TÖRT OÑ/ong OQ) معناجا " دؤرد اؤیه ده باشاریلی‌یی اوْخوما" آیری معنادا " ائورنده باشاری صاحیبی

اولما و اؤلومسوز" دئمکدیر؛ آرتیق بیلگی اوّچون اتروّسک، توّرک سؤزجوقلرینه و ۱۶۷جی قایناغا باخابیلیرسینیز.

tərvic..tərviç [آد، عربجه] رواج وئرمه، یایقین لاما، یاییم لاما (فا:~). propagation

tərə..tərə [آد، بیتگی، فا›باخ:تر] تورپ گیللردن، یاپراقلاری ایشتاها آچیجی و ادویه‌لی بیر بیتگی، پئنجر (فا:تره، گندنا). anethum graveolens lepigium

tərə tünd aşı..tərətöünd aşı [آد] بو آددا گؤی‌له پیشیریلن بیر نوع آش.

tərətizək..tərətizək [اؤزل‌آد] کیوی ده کند آدی.

tərəcə..tərəcə [آد] اوّستونه باراما قوردو بوراخماق ویا میوه، پامبوُق قوروتماق اوّچون قامیش ویا قارغی هؤرگوسو.

tərəçə..tərəçə [اؤزل‌آد] اینجه، نارین، ظریف[۷].

tərəçiçəyilər..tərəçiçəyilər [آد، بیتگی] بعضی اوْت، یاریم کوْل و کوْلسوْو بیتگی‌لری ایچینه آلان بیتگی فامیلیاسی.

tərəzi..tərəzi [آد، باخ: تاراز] بیرشئیی بللی بیر اؤلچو ایله اؤلچمه آراجی، اؤلچولەمه و تارازلاما آراجی (فا:ترازو).

tərəzişi..tərəziçi [آد] قاپانچی، تره زی‌له‌مه ایشین گؤرن (فا:قپاندار).

tərəziləmək..tərəziləmək [تاثیرلی‌ائیلم] قاپانلاماق، تره‌زی‌ده اؤلچمک(فا:وزن کردن).

tərəziyə vurmaq..tərəziyə vurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چکمک.

tərəqaya..tərəqaya [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

tərəkəmə..tərəkəmə [آد] تره‌کَمه: ۱-کوچَری اوْلان و حئیوانلدار لیقلا گئچینن تؤرکلره وئریلن آد ۲-تورک خالق اوْیون هاوا لاریندان بیری(فا:آهنگی ترکی)۳-(آد) سیپَر ٤-تؤرکمَنلرین یوْموُت و اوُغورچالی اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. ۵-ماکی دا کند آدی ٦-قاراداغ حاج‌علیلو بوْیونا باغلی‌اوْباآدی[۳، ۱۰۸].

tərəkəmə..Terekeme [اؤزل آد] توّرکمن-یاوموُت-اوُغورچالی بوْی‌لاریندندیر[۱۵۸-۸۱].

tərəkəmə..tərəkəmə [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، بوچوخ قدیم زامانلاردا آذربایجاندا مسکن سالمیش قبیله‌نین آدیدیر. رقصی تره‌کەمه‌لرین اؤزلری یارادیب. دئمک اولارکی، "ترکمه" چوخ قدیم رقصدیر. عئینی مئلودییایا مالیک اولان "ترکمه" ایکی واریانتدا مؤوجوددور. "تره‌کەمه" ایندی ده رئسپوبلیکانین بوتون رایونلاریندا چوخ مشهوردور. رقص پروفئسیونال و هوسکار رقص آنسامبللاری نین رئپئرتواریندا مؤوجوددور[۲۴۵].

tərəvəz..tərəvəz [آد] یئمک و خؤرک اوّچون ایشله دیلن بوستان بیتگی‌لری (کاوار، کؤک، چوغوندور، بامادور، بادیمجان) (فا:سبزیجات). vegetables

tərəvəzçi..tərəvəzçi [آد] تره وز اکیب بئجه رن (فا:سبزی کار).

tərəvəzçilik..tərəvəzçilik [آد] تره‌وز اکیب بئجَرمه ایشی (فا:سبزی کاری).

tərəvəzlik..tərəvəzlik [آد] تره‌وز اکلیمش، تره‌وزتارلاسی(فا:مزرعه سبزی).

tərəyağı..tərəyağı [آد] سوّتدن چیخاریلان تازا یاغ.

tərhin..tərhin [آد، عربجه] توُتویا قویما، رهن ائیله‌مه (فا:ترهین).

tərək..tərək [باخ] تیریئک.

tərəyan..tərəyan [اؤزل‌آد] هشتَری‌ده کند و چای‌آدی {تاریان:اکن}.

tribun..tribun [آد، فر›لا، آد] قونوشما و دانیشما کوّرسوسو (فا:~).

tərid..tərid [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸]. {دریلمیش}.

triqonometri..triqonometri [یو: اوّچ بوجاق+ اؤلچمه] اوّچ بوجاق و آچی‌لارین آراسیندا کی باغلی‌لیقلاری آچیقلایان بیر هندسه بیلیم قوْلو، مُثلّثات (فا:مثلثات).

təriko..təriko [آد، فرد] بیر نوع پارچا (فا:~).

təriliyon..təriliyon [آد، فرانسیزجا] مین‌میلیارد، دؤردوّزمین، باخ:مین(فا:~).

təring göl..təring göl [اؤزل‌آد] باخ: بالخاش گؤلو.

tərini soyutmaq..tərini soyutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] سرینله ییب دینجلمک.

tez..tez [آد، یونانجا] باخ: تئزیس.

təzayüd..təzayüd [آد، عربجه] چوخالما، آرتما (فا:تزاید).

təzriq..təzriq [آد] ایچیتمه، سیْوی مادّه‌نی بیر شئیین ایچینه یئریتمه (فا:~). injection

təzək..təzək [آد] قورودولدوقدان سوْنرا یاناجاق کیمی ایشله دیلن قارامال پئهینی (فا:سرگین خشک). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تزکیه..təzkiyə [آد، عربجه] تمیزه چیخارما، آرین لاما (فا:تزکیه).

تزلزُل..təzəlzül [آد، عربجه] سارسیلما، تیتره‌مه (فا:~).

تزوّج..təzəvvüc [آد، عربجه] ائولنمه، ائش‌لی اوْلما (فا:~).

تزویر..təzvir [آد، عربجه] یالان سؤیله‌مه، آرا پوزما ایشی (فا:تزویر).

تزویرسیز..təzvirsiz [صفت] تزویری اولمادان (فا:بی تزویر). guileless

تزه..təzə [صفت] باخ: تازا، یئنی، پوْزولمامیش (فا:تازه).

تزه بَگ (تزه بَی)..təzəbəy [آد] یئنیجه ائولنمیش (فا:تازه داماد).

تزه جه..təzəcə [ظرف] یئنیجه، تپ تزه.

تزه گلین..təzə gəlin [آد] یئنی جه ائولنمیش و اره گئتمیش.

تزه‌لشدیرمک..təzələşdirmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: تزه‌له‌مک.

تزه‌لشمک..təzələşmək [تاثیرسیزائیلم] تازالیق قازانماق، تازالاشماق (فا:نو شدن).

تزه‌لنمک..təzələnmək [تاثیرسیزائیلم] یئنی لنمک، تازالانماق (فا:نو شدن).

تزه‌له‌مک..təzələmək [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیی یئنی‌له‌مک، تازالاماق.

تزه‌لیک..təzəlik [آد] یئنی‌لیک، تازالیق (فا:تازگی).

تزیید..təzyid [آد، عربجه] چوخالما، آرتما (فا:~).

تزیین..təzyin [آد، عربجه] بزه‌مه، سوْسله‌مه، دوْناتما (فا:~).

تس..təs [آد] حئیوان و اؤزل‌لیکله آت دیشقی‌سی (فا:پِهِن). dung {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تزک›/ تزک› تسک› تس}.

تسامُح..təsamüh [آد] مُسامحه ائتمه، بعضی شئی‌لره گؤز یوماراق مُدارا ائتمه (فا:~). to act negligently

تساوی..təsavi [آد] برابرلیک (فا:تساوی) equality

تساهُل..təsahül [آد] آسان توُتما(فا:~).

تسبئح..təsbeh [آد، عربجه] تسبیح: ۱-مشغولیت ویا دینی سؤزلری تکرارلاماق اوچون یارارلانیلان بیرنوع ساپا دؤزولموش دانالاری اوْلان وسیله، بیر نوع کره‌که، ۲-سبحان الله دئمه (فا:سبحان الله دئمک). rosary

تسبئح آغاجی..təsbeh ağacı [آد، بیتگی] تسبیح آغاج لاریندان ایستی-بؤلگه‌لرده یئتیشن، میوه‌سی زهیرلی، میوه چَودک‌لریندن تسبیح دؤزه‌نیلن بیر آغاج نوعو (فا:ماعون). melia honig. mel

تسبئح آغاجی گیللر..təsbeh ağacı gillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی بیر بیتگی فامیلی، اؤرنک: تسبیح آغاجی، ماعون آغاجی (فا:ماعون).

تسبئح بؤجک‌لری..təsbeh böcəkləri [آد، دیرگی] قابیق‌لی بؤجک‌لردن بیر تاقیم.

تسبئح بؤجگی..təsbeh böcəyi [آد، دیرگی] اکلم باجاقلی، تهلیکه واختی ووجودلاری یوُوارلاقلاشان، چوخ آیاقلی بیر بؤجک (فا:نوعی حشره). oniscusarmadillidium vulgare

تستَره..təstərə [آد، فا ‹دست اره›، آنادولو] باخ: بیچقی، بوخجو.

تستَره بالیغی..təstərə balığı [باخ] بیچقی بالیغی، بوُخجو بالیغی.

تسخیر..təsxir [آد، عربجه] ۱-اله گئچیرمه ۲-تسمیه، آدلاندیرما، آدوئرمه(فا:~

تسریع..təsri [آد، عربجه] یئهین لتمه، هیزلاندیرما (فا:~).

تسطیح..təstih [آد، عربجه] هامارلاما، دؤزله‌مه(فا:~).

تسک..təsək [آد، دا] توخونموش ویا پارچادان تیکیلمیش بیر نوع-پاپاق، آراقچیق[1] {تاس سؤزوندن:تاس+اق/ تاساق/ تسک}.

تسکین..təskin [آد، عربجه] توخداتما، یاتیشدیرما (فا:~). quieting

تسکین..təskin [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

تسلسل..təsəlsül [آد، عربجه] آردیجیل‌لیق، interconnection

تسلّط..təsəllüt [آد، عربجه] الینده توُتما، مسلّط اولما(فا:~).

تسله‌مک..təsləmək [ل، ت‹تزکله‌مک›] پیسله‌مک (آت و ائششک) (فا:سرگین کردن اسب وخر).

تسلّی..təslli [آد، عربجه] آوونج، تسکین وئرمه (فا:~). quieting

تسلیت نامه..təsliyət namə [آد] تسلیت‌بلگه (فا:~). letter of condolence

تسلیح..təslih [آد، عربجه] سلاح لاندیرما، دوْناتما (فا:~).

تسلیم..təslim [آد، عربجه] ۱-بیر شئیی بیرینه وئرمه، بوراخما، دئور ائتمه. ۲-بوْیون اَیمه ایشی (ساواشدا و یاریشدا) (فا:تسلیم).

تسمه..təsmə [آد] قایش و اوْنا بنزر هر شئی[135] (فا:~). bel {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ت‹تیزما›:شالوار و توْربا باغی‌نین یئری، دیواندا تیزما کلمه سینین معناسینا باخیرساق تسمه مفهوموندا و شکلینده شئیی آنلاماق اولار، مخصوصا شالوارا باغلانان گؤن و قایش شکل لحاظیندان تسمه‌یه چوخ یاخیندیر، بو کلمه دؤزمک ‹تیزمک› سؤزیله ایلگیلیدیر}.

تسمیه..təsmiyə [آد، عربجه] آد قوْیما، آدلاندیرما (فا:~).

تسنُّن..təsənnün [آد] سُنّت‌ه اوُیما، اهلِ‌سُنّت‌ه تابع‌اولما(فا: قبول سُنّت، اهل سنّت). professing to be a sunnite

تسوج..təsuc [اؤزل‌آد] تَسی: بوشهر تبریزین ۹۰ و شبسترین ۳۳ک گ-ب طرفینده یئر آلیبدیر. گونش ایلی ۱۳۲۰ده نفوسو ۴۳۰۰* نفر جمعیتی وارایدی، پروفئسور زهتابی‌نین یازدیغینا گؤره بو شهرین اصلی آدی "تسی"دیر، ملک الشعرای بهار یازیر بو کلمه اوستا کتابیندا تسُو و پهلوی قاپاقلاردا تسوُک شکلینده گلیب و معرّبی

تسوج اولوبدور و معناجا اکین ساحه‌سی دئمکدیر{یئر آدلاریندا بو سؤزه بنزر تاسکند/ تاشکند آدلاری بو کلمه نین داش سؤزونه یوُرولاماسینا یوْل آچاییلیر}. tasuc

تسوج..təsuc [اؤزل‌آد] فیروزآبادشیراز (سروستان) بؤلگه سینده و قاراآغاج چایی‌نین قیراغیندا بیر یئرلَشیم یئری‌نین آدی.

تسوید..təsvid [آد، عربجه] قارالاما (فا:~).

تسویه..təsviyə [آد، عربجه] برابرلەمه، ائشیت‌لەمه (فا:~).

تسهیل..təshil [آد، عربجه] سهل ائتمه، آسا لاشدیرما (فا:~).

تسهیلات..təshilat [آد] امکانات (فا:~). facilities

تسهیم..təshim [آد، عربجه] پای‌لارا بؤلمه، بؤلوشدورمه (فا:~).

تشابه..təşabüh [آد، عربجه] بنزەمه، اوخشاما (فا:~).

تشبئه..təşbeh [آد، عربجه] تشبیه:بنزتمه، اوخشاتما (فا:~).

تشبُّث..təşəbbüs [آد، عربجه] گیریشیم، بیر ایشه باشلاما(فا:~).

تشبّثات..təşəbbüsat [آد] گیریشیملر (فا:~). recorse

تشبّث‌کار..təşəbbüskar [باخ] تشبّث‌چو، بیر ایشه باشلایان.

تشبّث‌چو..təşəbbüsçü [آد] هر هانسی ایشه باشلامانیتینده اوْلان.

تشبّه..təşəbbüh [آد، عربجه] بنزەمه، شبیه اوْلمه، اوْخشاما(فا:~).

تشبیه..təşbih [آد، عربجه] تشبئه:بنزتمه، اوخشاتما (فا:~).

تشتّت..təşəttüt [آد، عربجه] داغینیقلیق، قاریشیقلیق، پریشانلیق(فا:~)

تشخُّص..təşəxxüs [آد، عربجه] ۱-تکبُّر، لاعاساتما.۲-آیری‌لاریندان آییرد اوْلما، بؤیوکلوک قازانما (فا:~). personification

تشخیص..təşxis [آد، عربجه] تانیما، آییرد ائتمه (فا:~).

تشدید..təşdid [آد، عربجه] گؤرلشدیرمه، گوج لندیرمه، کلمه‌لرده تکرارلانان حرفین اوستونه قوْیولان علامت (فا:~).

تشر..təşər [تاثیرسیزائیلم] مغرورلوق، کیبارلانما(فا:قیافه گیری) {تاشار›تشر، داشماق‌سؤزوندن[۵]}.

تشرلنمک..təşərlənmək [تاثیرسیزائیلم] مغرورلانماق، اؤزوندن دئمک و کیبارلانماق(فا:قیافه گرفتن) {تاشار›تشر، داشماق‌سؤزوندن[۵]}.

تشرّف..təşşərüf [آد، عربجه] شرف لنمه، گلمه وگلیش (فا:~).

تشریح..təşrih [آد، عربجه] ۱-تیکه تیکه بؤلوب شرح وئرمه، آیدین لاتما، آچیق لاما. ۲-آناتومی (فا:~).

تشریف..təşrif [آد، عربجه] بوُیوروب گلمه، اؤز گلمه‌سیله بیرینی شرف لندیرمه، گلمه و گلیش.

تشریفات..təşrifat [آد، عربجه] اؤزل گونلرده و اؤزل کیمسه‌لر اوْچون دؤزَنله‌نن اوْرتام (فا:~). ceremonies, formalities

تشریفات‌سیز..təşrifatsız [صفت] ساده قارشیلاییش (فا:بی تشریفات).

تشریک..təşrik [آد، عربجه] اورتاق ائتمه، بیر ایشه قاتما (فا:~).

تشریک مساعی..təşrik məsai [آد، عربجه] ایش بیرلیگی (فا:تشریک مساعی).

تشعشع..təşəşü [آد، عربجه] ایشین لاما، ایشیق ساچما(فا:~).

تشکر..təşəkkür [آد، عربجه] یاخشی گؤرؤلن ایش اوْچون گؤستریلن راضی‌لیق (فا:~). thanking

تشکّل..təşəkkül [آد، عربجه] قوُرولوش، بیچیملشمه. formation

تشکیل..təşkil [آد، عربجه] اوْلوشدورما، قوُرما، اورتایا چیخارما (فا:~).

تشکیلات..təşkilat [آد، عربجه] قوُرولوش، هؤرگوْت، باخ: کیتاب-یاندیرماگوْنو (فا:~).

تشکیلاتلاندیرماق..təşkilatlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قوُرولوش لاماق، هؤرگوْتلندیرمک.

تشکیلاتلانماق..təşkilatlanmaq [آد، عربجه] قوُرولوش لانماق، هؤرگوْتلنمک.

تشنُّج..təşənnüc [آد] اضطراب‌وتیتره‌مه حالتی convulsion

تشنه..təşnə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] سوُسوز، سوُسامیش (فا:~).

تَشوُپ..təşup [اؤزل‌آد] هیتیت‌لرده بیر تانری آدی[۲۱۱].

تشوّش..təşəvvüş [آد، عربجه] قاریشیق‌لیق (فا:~).

تشویر..təşvir [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

تشویش..təşviş [آد، عربجه] اضطراب، تلاش و قایقی، نگرانلیق (فا:~).

تشویق..təşviq [آد، عربجه] اؤزندیرمه، ایستک لندیرمه، ترغیب ائتمه (فا:~).

تشهُّد..təşəhhüd [آد، عربجه] ۱-تانیق‌ایسته‌مه. ۲-نامازدا اوْتوراراق اوْخونان دُعا (فا:~).

تشییع..təşyi [آد، عربجه] یوْلا سالما، بیرینی یوْلاسالاراق دالی سیجا گئتمه (فا:~).

تصاحُب..təsahüb [آد، عربجه] صاحب اوْلما، ییه‌لنمه (فا:~).

تصادف..təsadüf [آد، عربجه] باش وئرمیش حادثه، گؤزله‌نیلمه‌دن اوْلان هر ایش (فا:~).

تصادفاً..təsadifən [ظرف] اتفاقی‌اولاراق، گؤزله‌نیلمه‌دن (فا:~). casually

تصادم..təsadüm [آد، عربجه] بیربیرینه دَیمه، توْقوشما (فا:~).

تصاعد..təsaüd [آد، عربجه] یوخاری قالخما، یوکسلمه (فا:~).

تصاویر..təsavir [آد، عربجه] گؤرونتولر، بنیزلر (فا:~).

تصحیح..təshih [آد، عربجه] دؤزَلتمه، دؤزَلتی (فا:تصحیح).

تصدُّق..təsəddüq [آد، عربجه] صدقه وئرمه، بلا دفع ائتمک اوْچون یوخسول‌لارا وئریلن پول و یئمک (فا:~).

تصدُّق..təsəddoq [آد، عربجه] صدقه وئرمه، بلا دفع ائتمک اوْچون یوخسول‌لارا وئریلن پول و یئمک (فا:~).

تصدّی..təsəddi [آد، عربجه] گؤرولی اوْلما (فا:~).

تصدیق..təsdiq [آد، عربجه] دوْغرولاما، اوْنای لاما، اوْنای (فا:~).

تصرُّف..təsərrüf [آد، عربجه] صاحب‌چیخما، بیرایشه گیریشمه(فا:~).

تصرُّفات..təsərrüfat [آد، عربجه] اوْره تیم اوْچون اوْلان بوْتون گرک‌لیک‌لر، اوْره تیم وسایطی (فا:~).

تصریح..təsrih [آد، عربجه] آچیق سؤیله‌مه، بلیرتمه (فا:~).

تصریف..təsrif [آد، عربجه] چکیم‌له‌مه، بیر ائیلَمی زامان و شخصه گؤره دَییشمه‌سی (فا:~).

تصعید..təsid [آد] گؤیه قالخما، قوْوزانما (فا:~). sublimation

تصغیر..təsğir [آد، عربجه] کیچیتمه، نارین لاتما (فا:~).

تصفیه..təsfiyə [آد، عربجه] آریتما، تمیزله‌مه (فا:~).

تصلّب..təsəllüb [آد، عربجه] برکیمه، قاتی لاشما (فا:~).

تصمیم..təsmim [آد، عربجه] ایستم، کسین قارار وئرمه (فا:~). decision

تصنُّع..təsənnü [آد، عربجه] بزک‌دوْزک ائتمه، ظاهرسازلیق (فا:~). affectation

تصنیف..təsnif [آد، عربجه] بؤلوم‌له‌مه، صیْنیف‌لاما، اوْخوما وماهنی (فا:~).

تصوُّف..təsəvvüf [آد، عربجه] تانری و اثوره‌نین بیرلیگی آنلاییشینی (وحدتِ‌وُجود) آچیقلایان و ساووُنان اسلامی گؤرؤش(فا:~)

تصوّر..təsəvvür [آد، عربجه] خیالا گتیرمه، ذهنده جانلاندیرما(فا:~).

تصویب..təsvib [آد، عربجه] اوْنایلاما، مُناسب گؤرمه، بینمه (فا:~).

تصویر..təsvir [آد، عربجه] گؤرونتو، بیرشئیین شکلی وگؤرونوشو (فا:~).

تضاد..təzad [آد، عربجه] قارشیتلیق، ترسلیک، ضدلیک (فا:~). contrast

تضامُن..təzamün [آد، عربجه] کفیل و ضامن اوْلما، بیرینین ایشینی ویا سؤزونو اوْستلنمه (فا:~). contrast

تضرّر..təzərrür [آد، عربجه] زیان گؤرمه، ضرر چکمه (فا:~).

تضرّع..təzərrü [آد، عربجه] زاریلدامه، اینیلده‌مه (فا:~).

تضعیف..təzif [آد، عربجه] ۱-ضعیف‌لته‌مه. ۲-ایکی قات ائتمه (فا:~).

تضمّن..təzəmmün [آد، عربجه] اؤزونه‌شامل‌ائتمه، شامل‌اولماق(فا:~

تضمین..təzmin [آد، عربجه] گووَنجه‌لیک، گوّوَنجه وئرمه (فا:~).

تضمین نامه..təzmin namə [آد] گووَ نجه‌لیک بلگه‌سی (فا:~). voucher

تضمینات..təzminat [آد، عربجه] گووه نجه‌لیک‌لر (فا:~).

تضیق..təzyiq [آد، عربجه] باسقی، زوْرلاما، داردا قویما (فا:~).

تطابُق..tətabüq [آد، عربجه] اوُیما،مُناسب گلمه، باغداشدیرما (فا:~).

تطبیق..tətbiq [آد، عربجه] حیاتا گئچیمرمه، اجرا ائتمه، ایشه سالما(فا:~).

تطبیق ائتمک..tətbiq etmək [تاثیرلی‌ائیلم] حیاتا گئچیمرمک، اجرا ائتمک، ایشلتمک، فعله گئچیرمک، اوُیقولاماق (فا:تطبیق نمودن).

تطبیقی..tətbiqi [آد] یالنیز اوُیقولامادا و پراکتیک‌ده اؤنَمی-اوْلان(فا:~)

تطبیقی اینجه صنعت..tətbiqi incə sənət [آد] باخ: تطبیقی صنعت.

تطبیقی‌صنعت..tətbiqi sənət [آد] صنعتین ائله ساحه‌سینه دئییلیرکی اوْنون اوْرَتدیگی و توْلید ائتدیگی معیشت شئی‌لری عئینی زاماندا بدیعی اثر ساییلیر. (فا:~).

تطمیع..tətmi [آد، عربجه] تاماه لاندیرما(فا:~).

تطویل..tətvil [آد، عربجه] اوُزون لاتما، اوُزاتما، سوّردورمه(فا:~).

تطهیر..təthir [آد، عربجه] پاک لاما، تمیزله‌مه(فا:~).

تظاهُر..təzahür [آد، عربجه] گؤرؤنمه، اوْرتایاچیخا (فا:تظاهُر).

تظاهُرات..təzahürat [آد، عربجه] گؤستَری، قارشیت اوْلما (فا:~).

تظلُّم..təzəllüm [آد، عربجه] مظلوم اوْلما (فا:~).

تعادُل..təadül [آد، عربجه] دنگ‌له‌مه، دنگ‌لیک (فا:~).

تعارُض..təarüz [آد، عربجه] چاتیشما، بیربیرینه ترس دوّشمه(فا:~).

تعارُف..təarüf [آد، عربجه] تانیشما، بیربیرینه‌خوش گلدین‌دئمه(فا:~).

تعاروف ائله‌مک..təarüf eləmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینه خوش گلدین دئمک (فا:تعارف کردن). to use compliments

تعارُف‌سوز..təarüfsuz [ظرف] عارف ائتمه دن، دوْغرودان (فا:بی تعاریف). unceremonious

تعاقُب..təaqüb [آد، عربجه] آرد آردا گلمه، آردیجیل (فا:~).

تعالی..təali [آد، عربجه] ۱-اوُجالما، یوکسلمه.۲-داها اوجا.

تعامُل..təamül [آد، عربجه] معامله، ایش، داوارانیش (فا:~).

تعاوُن..təavün [آد، عربجه] یاردیم لاشما، کؤمک لشمه (فا:~).

تعبیر..təbir [آد، عربجه] آنلاتیم، دئییش، افاده، سؤیله‌نیش (فا:~).

تعبیه..təbiyə [آد، عربجه] بیر شئیی دؤزلدیب یئرینه قوْیما (فا:~).

تعجّب..təəccüb [آد، عربجه] چاشما، حئیرت دوْغورما (فا:~).

تعجیل..təcil [آد، عربجه] عجله ائتمه، تلَسمه (فا:~). haste

تعجیلاً..təcilən [آد، عربجه] تلَسیکله، ال اوّستو، درحال، تئز اوْلاراق (فا:~).

tədad..تعداد [آد، عربجه] بیرشئیین سایی‌سی، بیر نئچه سایی، سایی (فا:~) number

təddüd..تعدُّد [آد، عربجه] چوخالما، سایی‌سی آرتما (فا:~). mutiplicity

təddi..تعدّی [آد، عربجه] تجاوز ائتمه، ستم ائتمه (فا:~).

tədil..تعدیل [آد] بربر ائتمه، اصلاح ائتمه (فا:~). edjustment

təzib..تعذیب [آد، عربجه] اوْزمه، عذاب وئرمه (فا:~).

təərrüz..تعرُّض [آد، عربجه] مُتعرّض اولما، سالدیری، سالدیرما(فا:~

tərifə..تعرفه [آد، عربجه] تانیتیم، تانیتیم‌بلگه‌سی، وئرگی لیستی(فا:~

təərrüq..تعرّق [آد، عربجه] بوُخارلانما، ترله‌مه، بیتگی‌لردن چوْخ بوُخار و رطوبت چیخما (فا:~).

təriz..تعریض [آد، عربجه] ائتلنمه، عریض اولما (فا:~).

tərif..تعریف [آد، عربجه] تانیم، تانیتیم، بیرینین اؤزل‌لیکلرینی و مخصوصا مُثبت خُصوصیت‌لرینی بیلدیرمه ایشی (فا:~).

təriq..تعریق [آد، عربجه] ترله‌مه، بوُخارلانما (فا:~).

təziyət..تعزیت [آد، عربجه] تعزیه، عزا و یاس توُتما (فا:~).

təziz..تعزیز [آد، عربجه] سئوگی ایله آنما، عزیزله‌مه(فا:~). punishment

təziyə..تعزیه [آد، عربجه] یاس توتما، باش‌ساغلیغی اوْتورماسی(فا:~

təəşşüq..تعشُّق [آد، عربجه] عاشق اوْلما، سئومه (فا:~).

təəssüb..تعصُّب [آد، عربجه] باغنازلیق، فاناتیزم(فا:~. fanaticism

təəssüblü..تعصّب لو [صفت] تعصبی، متعصّب (فا:~). fealously

tətil..تعطیل [آد، عربجه] بوراخیش گؤنو و سوْره سی، دینلنمه گونو، بوراخیش (فا:~). cessation of work

təzim..تعظیم [آد، عربجه] اوُلولاما، سایین لاما، باش ایمه.

təzimat..تعظیمات [آد، عربجه] یوکسک سایقی (فا:~).

təəffün..تعفُّن [آد، عربجه] قوخولانما، تینجیخما (فا:~) bad smell

təəqqül..تعقّل [آد، عربجه] عاغلینی ایشه آپارما، ایبی دوشونمه.

təqib..تعقیب [آد، عربجه] ایزله‌مه، دالیسیجا گئتمه، آرخاسیجا گئتمه، دالینا دؤشمه (فا:~).

təəllüq..تعلُّق [آد، عربجه] ۱-ایلگی‌سی اولما، بیرینه باغلانما. ۲- قوْهوم قونشولار، یاخین‌لار. ۳-اؤزونه مال ائتمه (فا:~).

təəllül..تعلّل [آد، عربجه] بیر ایشی یوباداراق بهانه گتیرمه (فا:~).

təəllüm..تعلّم [آد، عربجه] اؤیرنمه (فا:~).

təlif..تعلیف [آد، عربجه] یئمله‌مه، یئم وئرمه (فا:~).

təliq..تعلیق [آد، عربجه] آسیلی قوْیما (فا:~).

təlim..تعلیم [آد، عربجه] اؤیره تیم، یئتیشدیرمه، اؤیرَتمه، اوْخوتما (فا:~).

təlimat..تعلیمات [ع، تعلیم چو] اؤیره تیم‌لر، اؤیرَتمه‌لر (فا:~).

təəmmüd..تعمُّد [آد، عربجه] عمد اولاراق بیر ایشی گؤرمه، بیله‌رک بیر ایشی گؤرمه (فا:~). intention

təəmmüdən..تعمُّداً [ظرف، عربجه] بیله‌رک، بیله بیله (فا:~).

təəmmüq..تعمّق [آد، عربجه] دریندن‌دؤشونمه، ایبی‌دؤشونمه(فا:~).

təmir..تعمیر [آد، عربجه] بیرشئیین اسگیک‌لیک‌لرین دؤزتمه، اوْنارما(فا:~)

təmirat..تعمیرات [آد، عربجه] اوْنارمالار، دؤزَلتمه و یاماما‌لار، اوْناریم (فا:~).

təmirqah..تعمیرگاه [آد] تعمیر اوچون اولان یئر، اوْناریم یئری(فا:~)

təmiq..تعمیق [آد، عربجه] درین لشدیرمه (فا:~). sounding

təmim..تعمیم [آد، عربجه] عمومیت وئرمه، عامّ لاشدیرما، گنل‌له‌مه(فا:~).

təənnüd..تعنُّد [آد، عربجه] دیرَنمه، آیاق دیره‌مه (فا:~).

təviz..تعویض [آد، عربجه] دَییشمه، دَییشدیرمه (فا:~).

təviq..تعویق [آد، عربجه] گئجیخدیرمه، یوباتما، تأخیر (فا:~).

təəhhüd..تعهُّد [آد، عربجه] بیرایش گؤرمه‌یی بوْینونا آلما، اوْست لنمه (فا:~). undertaking

təəyyüş..تعیّش [آد، عربجه] یاشاما، خوْش گئچینمه (فا:~).

təəyyün..تعیّن [آد، عربجه] محقق اولماق (فا:~).

təyin..تعیین [آد، عربجه] بللی‌ائتمه، بلیرتمه، آیدین‌لاشدیرما (فا:~).

təyinat..تعیینات [ع: تعیین چو، ش] بللی ائتمه‌لر (فا:~).

təğafül..تغافُل [آد، عربجه] بیلمزلیک (فا:~). negligence

təğbaqatur..تَغباقاتوُر [تاریخی اؤزل‌آد] تَغمه+باقاتوُر؛ آلتیْن اوْردو اوْردوباشی‌لاریندان[۷].

təğziyə..تغذیه [آد، عربجه] یئدیرمه و بسله‌مه، غذا وئرمه (فا:~).

təğrək xatun..تَغرَک خاتوُن [اؤزل‌آد] باخ:تَگرَک خاتوُن[۷].

təğəzzül..تغزّل [آد، عربجه] غزل دئمه، سئویشمه، عاشقانه سؤزلر دئمه (فا:~).

təğliz..تغلیظ [آد، عربجه] غلیظ لتمه، یوْغونلاتما (فا:~).

təğmə..تَغمه [اؤزل‌آد] دَیمه، سئچگین، فرقلی[۷].

təğənni..تغنّی [آد، عربجه] ماهنی سؤیله‌مه (فا:~).

təğəyyür..تغیّر [آد، عربجه] دَییشمه، باشقالاشما (فا:~).

təğyir..تغییر [آد، عربجه] دَییشمه، دَییشدیرمه، باشقالاشدیرما (فا:~).

təfaxür..تفاخُر [آد، عربجه] اؤووْنمه، فخر ائتمه (فا:~).

təfariq..تفاریق [آد، عربجه] داغینیق شئیلر (فا:~).

təfasir..تفاسیر [آد، عربجه] تفسیرلر، یوْرومالار (فا:~).

təfasil..تفاصیل [آد، عربجه] آیرینتی‌لی آچیقلامالار (فا:~).

təfazül..تفاضُل [آد، عربجه] بیربیرینه اوْستونلوک تاپما(فا:~).

təfəol..تفأّل [آد، عربجه] فال‌آچماوایی فال گلمه(قاموس ترکی).

təfavüt..تفاوت [آد، عربجه] آییریجی اوزْللیک، فرق (فا:~).

təfahüm..تفاهُم [آد، عربجه] اوزْلاشما و بیربیرینی دوشونمه (فا:~).

təftazan..تفتازان [اؤزل‌آد] باجگیران دا کند آدی.

təftiş..تفتیش [آد، عربجه] سوْروشدورما (فا:~).

təfəhhüs..تفحّص [آد، عربجه] آختاریش، آراشدیرما (فا:~).

təfxim..تفخیم [آد] ساپین لاما، بؤیوک سایما (فا:~). honouring

təffərrüc..تفرّج [آد، عربجه] ۱-آچیلما، فرح‌لنمه. ۲-گزینتی (فا:~).

təfərrüd..تفرُّد [آد، عربجه] یالنیز قالما، تک لنمه (فا:~).

təfriş..تفرش [اؤزل‌آد] گونئی آذربایجانین اراک اُستانیندا بیر شهر آدی.

təfriş بؤلگه‌سینین داغلاری..تفرش [اؤزل‌آد] آرخا (۳۲ک‌ق‌ب۲۲۸۲)، آرمالوُ (۱۲ک‌ق۲۰٦۲)، آغ چاق چاق (۲۵ک‌ق‌ب۱۹۱٦)، آغداغ (۵۱ک‌ق‌ب۲۰۵۵)، آلا تپه (۲۳ک‌ق۲۱۳۰)، آلخان تپه (۴۳ک‌ب۱۹۹۹)، امجک (۴۰ک‌ق‌ب۲۳۱۵)، انی‌قیه‌سی (٦۰ک‌ق‌ب۲۲۹۵)، اوْچ‌اوْغلان (۴۵ک‌ب۲۰۱۳)، ایسپیستان (۱٦ک‌ب =۲۲۰۸)، ایلدن بولاغی (۲۵ک‌ق‌ب۲۲٦۹)، ایِیَر (۳۰ک‌ب۲۲۱۸)، بؤیوک‌دره (۲٦ک‌ق‌ب۲۲۱۲)، باباپوْلادی (۲۲ک‌ق‌ب۱٦۲۲)، بابان‌آیاغی (۲۸ک‌ق‌ب۲۰۳۵)، باندوُ (۷ک‌ق۲۵۲۵)، بَگ دره سی (۲۳ک‌ق‌ب۲۲۰۱)، بوُربوُلاق (۱٦ک‌ب۲۴۴۲)، بوُلاق دره (۳۳ک‌ب۲۲۲۳)، پالتایاتان (۳۴ک‌ب۲۰۵٦)، چال(۱۱ک‌گ‌ب۲۴۲۵)، دارقایا (۲۳ک‌ق ۱٦۰۵)، دام دام (۳۰ک‌ب۲۲۳۰)، دَنگه/ آ (۱۷ک‌ب ۲۲۹۰)، دَنگه/ ی (۱٦ک‌ب۲۴۵۲)، دوُزداغی (۳۵ک‌ق‌ب ۲۰۷۸)، زاغا دره سی (۲۰ک‌ق۱۸۱۴)، سارناق (۳۰ک‌ق‌ب ۲۲٦۷)، ساری‌دره (۳۱ک‌ب۲۱۱۵)، ساری‌لار (۲٦ک‌ب ۲۳٦۵)، ساری یال (۳۱ک‌ب۲۱۰۸)، ساققیز (۲۵ک‌ق‌ب ۲۰۷۰)، سقزلو (۲۳ک‌ق۱۵۷۱)، سَککی (۳۰ک‌ق‌ب ۲۰۳۲)، سنگر (۱۱ک‌ق۱۷۴۵)، قاچ‌قارا (۱۰ک‌گ‌ب ۲٦۲۵)، قاراقایا (۲۵ک‌ق‌ب۲۱۳۵)، قارقول (۱۸ک‌ق‌د ۱۹۷۰)، قاشی جیق (۱۱ک‌ق۲۲۵۹)، قانشار (۳۱ک‌ق‌ب ۲۰۳۰)، قارابوْغاز (۳۰ک‌ق۱۷۴۵)، قارابوُلاق (۲۸ک‌ب ۲۲۸۸)، قاراداغ (۲۲ک‌ق۱۲۷۷)، قاراقاش (۴۵ک‌ق‌ب ۱۹۴۳)، قاراگؤزلو (۴۲ک‌ب۲۱۷۴)، قاراگؤزلو قَرلان (۲۵ک‌ق‌ب۲۱۹۰)، قاراگونئی (۲۵ک‌ق۱٦۵۸)، قارالار (۳۰ک‌ق‌ب۱۵٦۳)، قمیشلو (۴۲ک‌ق‌ب۱۸۸۹)، قمیشلی (۲۱ک‌ب۲۳۷۱)، قوُرقوشوملو (۴٦ک‌ق‌ب۱۸۳٦)، قوْیون قوزئی (۳۳ک‌ب۲۰۹۱)، قیزباهار (۳۲ک‌ق‌ب۲۰۹۵)، قیزیل (۳۲ک‌ق‌ب۱٦۳۱)، قیزیل بایر (۳۸ک‌ق‌ب۱۹۱۹)، قیزیل داغ (۴۰ک‌ق‌ب۲۰۷۴)، قیزیلجا (۱۳ک‌ق‌ب۱۷۰۸)، قیشلاق (٦ک‌ق۲۲۵۷)، کوْساداغ (۲۲ک‌ق‌ب۱۵۹۲)، گؤی کمر (۱۸ک‌ق‌ب۱۷۱۸)، گؤن قیرمیز (۳۹ک‌ق‌ب۱۵۹۴)، گؤنئی (۴۵ک‌ق‌ب۱۸۷۳)، گؤنئی گدیکی (۲۷ک‌ق‌ب ۱۸۰۸)، گؤنئیه (۲۳ک‌ق۱٦۸۸)، گؤندو (۳۸ک‌ق‌ب۱۸۲۱)، گیلدیر گَدیک (۲۰ک‌ب۲۲۲۹)، یاریم قایا (۲۲ک‌ق‌ب ۱۵٦۵)، یاس یوُرد (۲۱ک‌ب۲۳٦۲)،

təfərrü..تفرُّع [آد، عربجه] شعبه شعبه و فرع فرع اولما (فا:~).

təfrrüat..تفرُّعات [آد، عربجه] ایکینجی درجه ده اؤنمی اوْلان سوْرونلار و شئی‌لر، بالاجا سوْرونلار، آیرینتی‌لار (فا:~).

təfərrüq..تفرّق [آد، عربجه] داغینیق‌لیق، پریشان‌لیق (فا:~).

təfrirqə..تفرقه [آد، عربجه] آیریم‌لیق سالما و دؤشمه، ایکی‌لیک سالما، ایکی تیره‌لیک (فا:~).

təfrican..تفریجان [اؤزل‌آد] همدان دا کند آدی.

təfrih..تفریح [آد، عربجه] خوش گئچیرمه ، شادلیق(فا:~).

təfriş..تفریش [آد، عربجه] دؤشه‌مه ایشی (فا:~).

təfrit..تفریط [آد، عربجه] نوْرمال‌دان آشاغی، افراط‌قارشیتی(فا:~). waste

təfriq..تفریق [آد، عربجه] چیخما، آییرما، آییرد ائتمه (فا:~). subtraction

təfəssüx..تفسُّخ [آد، عربجه] چوْرومه، پوْزولما، قوْخوشما (فا:~).

təfsir..تفسیر [آد، عربجه] یوْروم، یوروم‌لاما، یوْرما (فا:~). commentary

təfsil..تفصیل [آد، عربجه] بیرشئیی آیرینتی‌لاریلا آنلاتما، آچیقلاما (فا:~).

təfsilat..تفصیلات [آد، عربجه] آیرینتی‌لار (فا:~).

təfsilatlı..تفصیلاتلی [صفت] آیرینتی‌لی (فا:تفصیلات دار).

təfzil..تفضیل [آد، عربجه] اوستونلوک وئرمه (فا:~).

təfzili(sfət)..تفضیلی(صفت) [آد] اوستونلوک بیلدیرن(فا:~). comparative

təfəqqüd..تفقّد [آد، عربجه] آختاریب تاپما، سوراغ لاشما (فا:~).

təfək..تفک [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا دا کند آدی.

təfəkkür..تفکّر [آد، عربجه] دؤشونمه، دؤشونوش (فا:~).

təfkik..تفکیک [آد] آییرما (فا:~). separation

تفنّن..təfənnün [آد، عربجه] مختلف یوللارلا مشغول و دؤموک اوْلما ، تورلو اوْلما(فا:~).

تفوُّق..təfəvvüq [آد، عربجه] اوْستونلوک، اوْستون گلمه (فا:~).

تفویض..təfviz [آد، عربجه] احاله، دئور ائتمه (فا:~). to give over

تفهُّم..təfəhhüm [آد، عربجه] آنلاشیم، آنلاما (فا:~).

تفهیم..təfhim [آد، عربجه] آنلاتما، بیلدیرمه (فا:~).

تقابُل..təqabül [آد، عربجه] قارشی لیقلی اوْلما، قارشی لیق، قارشی لاشما، اوْز اوْزه گلمه (فا:تقابُل).

تقارُب..təqarüb [آد، عربجه] یاخین لاشما، یاناشما (فا:~).

تقارُن..təqarün [آد] قرینه لیک (فا:~). conjunction

تقاص..təqas [آد، عربجه] اوْج آلما (فا:~). retaliation

تقاضا..təqaza [آد، عربجه] ایستک، دیلک، طلب، ایسته ییش (فا:~).

تقاطُع..təqatü [آد، عربجه] کسیشمه نُقطه سی (فا:~).

تقاعُد..təqaüd [آد، عربجه] ییر ایشدن ال چکمه، ییر ایشدن قالما.

تقبُّل..təqəbbül [آد] قبول ائتمه (فا:~). accepting

تقبیح..təqbih [آد، عربجه] قیناما، پیس له‌مه (فا:~).

تقدُّس..təqəddüs [آد] قوتسال سایما (فا:~). holiness

تقدُّم..təqəddüm [آد، عربجه] ایلَری لیک، اؤنجه له‌مه، قاباقلاما(فا:~

تقدّم وتأخر..təqəddüm və təəxür [آد، عربجه] ایلَری لیک و دالی لیق transposition

تقدیر..təqdir [آد، عربجه] ۱-دَیر وئرمه، بینمه، قدر و قیمت وئرمه. ۲-قضا و قدر، آلین یازی سی، یازقی (فا:~).

تقدیس..təqdis [آد، عربجه] قوُتساما، قوتسال سایما (فا:~).

تقدیم..təqdim [آد، عربجه] سوُنما، حضورونا گتیرمه (فا:~). presentation

تقدیمات..təqdimat [آد، عربجه] سوُنمالار (فا:~).

تقرّب..təqərrüb [آد، عربجه] یاخینلاشما (فا:~).

تقریب..təqrib [آد، عربجه] یاخلاشدیرما، یاخینلیق (فا:~).

تقریباً..təqribən [ظرف، ع] یاخلاشیق، یاخین اوْلاراق (فا:~).

تقریبی..təqribi [صفت، عربجه] تخمینی، سانیلاما، اوْرانلاما، یاخلاشیق(فا:~).

تقریر..təqrir [آد، عربجه] اقرار ائتمه، آیدینلاتما و آچیقلاما (فا:~).

تقریز..təqriz [آد، عربجه] اؤومه، اؤووش، بیَنجه (فا:~).

تقسیط..təqsit [آد، عربجه] قسط لارا بؤلمه (فا:~).

تقسیم..təqsim [آد، عربجه] بولوشدوْرمه، بولوملمه، بؤلمه (فا:~).

تقصیر..təqsir [آد، عربجه] ییر ایشده سست لوق ائتمه، گُناه، سوُچ (فا:~).

تقطیر..təqtir [آد، عربجه] دامیتما، دامجی دامجی دامیزما (فا:~).

تقطیع..təqti [آد، عربجه] شعرده دوُرقویا اساسلانان بؤلگو. dissection

تقعّر..təqəəür [آد، عربجه] بوّکئی لیک، باتیقلیق، چوُخورلوق(فا:~

تقلّا..təqəlla [آد، عربجه] چالیشما، تلاش (فا:~).

تقلُّب..təqəllüb [آد، عربجه] کلک، دؤزن (فا:~).

تقلُّب ائله‌مک..təqllüb eləmək [تاثیرلی ائیلم] دؤزن ایشله‌مک (فا:تقلّب کردن). to cheat

تقلید..təqlid [آد، عربجه] ۱-یانسیلاما. ۲-(شیعه‌لرده) ییر بؤیوک دین آدامینا وسوزلرینه باغلی اوْلما (فا:~).

تقلیل..təqlil [آد، عربجه] آزالتما، اسکیلتمه (فا:~).

تقنین..təqnin [آد] یاسالاما، یاساچیخارما، قانونلاما(فا:~). legislation

تقوا..təqva [آد] آللاه دان قوْرخما، آللاهین امریندن اطاعت ائتمه (فا:~). virtue

تقویت..təqviyət [آد] گوجلندیرمه (فا:~). to foritfy

تقویم..təqvim [آد، عربجه] ۱-چاغ‌سایار، چاغاج۲-ایل‌سایار، گوْن-سایار(فا:~.

تقی..təqi [آد، عربجه] آللاه دان قوْرخان، آرین و تمیز آدام (فا:~).

تقی–..-təqi [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله-نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ٦ آد سایماق اوْلار).

تقیّد..Təqəyyüd [آد، عربجه] باغلی اوْلما، باغلانما، اوْستونلنمه و بوْینونا آلما (فا:~).

تقیّض..təqəyyüz [آد، عربجه] یوّکسلمه، ایلرله‌مه (فا:~).

تقیه..təqiyə [آد] گیزلتمه (فا:~). dissimulation {نوْمگیز}.

تک..tək [صفت] ۱-جوْت اوْلمایان، بیرئی" تک گلدیم" (فا:تنها). single ۲-(مت) تک سایی، جوت اوْلمایان سایی، سوْنلاری ۱ ۳، ۵، ۷، ۹، اوْلان سایی‌لار تک سایی‌لاردیر (فا:فرد). od number ۳-اوخشاتما اداتی " گوْل تک/ تکین" (فا:مثل). ٤-بیرشئیین تکی و دیبی، سوْنو و بیتیمی، بیر شئیین آلتی " یهَرین تکی= یهر آلتی، بعضا تَرْک شکلینده ده سؤیله‌نیر" (فا:ترْک). ٥-(ظرف، باغاییجی سؤز) بیر ایش و سوره‌نین سونونو گؤسته‌رن اک " گئده‌نه تک= گئده نه تکین، گئدمه‌یه یاخین" (فا:تا). till، untill {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، گؤیتورک داشیازیلاری، سن؛ دیب معناسیندا دگمک (تگمک) سؤزوندندیر}.

تک–..-tək [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ١٤ آد سایماق اوْلار).

تک‌آلتی..Təkaltı [آد] ۱-یهَر آلتینا قویولان کئچه ویا پارچا. ۲-تک-آلتی‌ر(اؤزل‌آد) اوجان‌داداغ آدی {تکه‌لرین دولاندیغی یئر[۲۶۶]}.

تک‌آنلاملی..təkanlamlı [صفت] تک آنلامی اولان.

تک‌ائشلی..tək eşli [صفت] ائشی بیرتک اولان.

تک‌ائشلیلیک..tək eşlilik [آد] خانیم یا آغا قارشی جنسدن یالنیز بیریله ائوله نه بیلمه سینی ممکن گؤرن قورُال، مونوقامی.

تک‌ائولی..tək evli [صفت] تک ائشلی monayam

تکاب..təkab [اؤزل‌آد] باخ: تیکان تپه.

تکاپو..təkapu [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] چالیشیم، چالیشما (فا:~).

تکاثر..təkasür [آد، عربجه] چوخالما، آرتما (فا:~).

تکاثُف..təkasüf [آد، عربجه] سیخیشما، یوغونلاشما، غلیظ‌لشمه(فا:~

تک‌ارکچی..tək ərkçi [آد] مونارشیست.

تک‌ارکچیلیک..tək ərkçilik [آد] مونارشیزم.

تک‌ارکلیک..tək ərklik [آد] مونارشی.

تکاسُل..təkasül [آد، عربجه] تنبل‌لشمه، یاوالاشما، کسل‌اولما(فا:~

تک‌ال دوُز..təkəlduz [آد] تک‌ال تیکمه، تک‌ال تیکمه چی.

تکال..təkal [اؤزل‌آد] تکقال: ایگیدلیکده تک‌اولان، اوغلان-اوغلان آدی(فا:نام‌پسر

تکالپ..təkalp [اؤزل‌آد] ایگیدلیکده تک اولان، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تک‌اللی..təkəlli [صفت] بیر اللی، کؤمک‌سیز.

تکالیف..təkalif [آد، عربجه] تاپیشیریق‌لار (فا:تکالیف).

تکامُل..təkamül [آد، عربجه] ۱-اولقونلوق، اولقونلاشما، بوتون لشمه، تکمیل لشمه. ۲-ائوریم، گلیشیم، گلیشمه (فا:~).

تکان..təkan [آد] ترپه‌نیش (فا:~) {بو کلمه و فارسجادا ایشله نن تکانیدن سؤزو، تنرتمک / ترنتمک سؤزوندن آلینمادیر[۲۲۶]}.

تک‌اوخویان..tək oxuyan [صفت] تکلیکده‌اوخویان (فا:تکخوان). soloist

تک‌اولاراق..tək olaraq [ظرف] تکلیکده (فا:تکی). alone

تک‌اؤرنک..tək örnək [ظرف] بیراؤروندن اؤرنک اوچون بیر داناچیخان‌نمونه.

تکای..təkay [اؤزل‌آد] آی کیمی‌تک‌اولان‌وگؤزل‌اولان، قیز آدی(فا:نام‌دختر.

تکئش..təkeş [اؤزل‌آد] ایگیدلیکده تک اولان، خوارزمشاهلارین بؤیوک شاهلارینین بیرینین آدی، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تک‌بارماق..tək barmaq [صفت] بیر بؤیوک بارماغی اولان الجک نوعو.

تک‌بارماقلی‌لار..təkbarmaqlılar [آد، دیرگی] امجک‌لی حئیوانلارین کرگدن کیمی تک بارماقلی تاقیمی.

تک‌باشچی..təkbaşçı [آد] تک باشچی‌لیق اصولویلا اؤندَرلیک ائدن.

تک‌باشچیلیق..təkbaşçılıq [آد] رهبرلیگین بیرآدام الینده اولدوغو اوصولو، دیکتاتورلوق.

تک‌باشینا..təkbaşına [ظرف] ۱-یالنیزاولاراق، آنجاق‌اؤزو، تکجه. ۲-کؤمک‌سیز جه، اؤز اؤزونه (فا:انفرادا). singleness، singly

تک‌باشیناچی..təkbaşınaçı [آد] تک باشچی‌لیق اصولویلا اؤندَرلیک ائده رک بونو قامسال بیر اولایا باغلایان کیمسه.

تک‌باشچیلیق..təkbaşınaçılıq [آد] تک باشچی‌لیق اصولویلا اؤندَرلیک ائتمه و بونو قامسال بیر اولایا باغلاما.

تکبُّر..təkəbbür [آد، عربجه] اؤزونو توتما، مغرورلانما (فا:~).

تک‌بوینوز(لو)..təkbuynuz(lu) [صفت] بیرتای بوینوزلو (فا:تکشاخ). unicorn

تک‌به تک..təkbətək [ظرف] تک تک، بیر بیر، تک تکه، بیربیره.

تک‌بِیت..təkbeyt [آد، یازین] بیربیت‌دن تشکیل تاپان شعر نوعونا دئییلیر.

تک‌بیچیم(لی)..təkbiçim(li) [صفت] بیربیچیم‌لی(فا:تک-شکل) monotropic

تکبیر..təkbir [آد، عربجه] اولوتانری‌نی‌آنما و چاغیرما، بؤیوک‌سایما (فا:~).

تک‌تانریچی..təktanrıçı [آد] تک تانری یا اینانان کیمسه.

تک‌تانریچیلیق..təktanrıçılıq [آد] یالنیزبیرتک‌تانری‌یاایناناما، تک-الله‌لی‌لیق.

تک‌تانریلی..təktanrılı [صفت] فقط‌بیرتانری‌نی‌تانیما، موحّد monotheist

تک‌تک..təktək [ظرف] بیره قارشی بیر، بیربیر.

تک‌تکه..təktəkə [ظرف] تک تک، بیربیره (فا:تک به تک).

تک‌توّک..təktük [صفت، ظرف] آز، سئیرک، آرابیر.

تکثُّر..təkəssür [آد، عربجه] چوخالما، آرتما (فا:~).

تکثیر..təksir [آد، عربجه] چوغالتما (فا:~).

تکجه..təkcə [صفت] آنجاق تک، بیرجه (فا:~). mere

تکجی‌لیک..təkcilik [آد] یالنیز بیر تک گرچگین اولماسینی ساوونان نظریه moniozm" قارشی آنلامی: چوخجولوق،

تک‌چالیجی..təkçalıcı [آد] بیر ساز چالاندان‌عبارت(فا:تک‌نواز) soloist

تک‌چنک‌لی..təkçənəkli [آد، بیتگی] تک چنه‌یی اولان (فا:تک لپه ایی).

تک‌چَنَک‌لیلر..təkçənəklilər [آد، بیتگی] بوغداگیللر، زنبق (سوسن) گیللر، پالمیه‌لر، ثعلب‌گیللر، آناناس‌گیللر، موزگیللر کیمی بیتگی‌لر صینیفی (فا:تک لپه ایی ها).

تک‌چنک‌لیلیک..təkçənəklilik [آد] تک چنک‌لی اولما وضعیتی، .

تک‌چَودک‌لی..təkçəvdəkli [صفت] تک چوده‌گی اولان (فا:تک هسته ای). monocyte

تکچی..təkçi [آد] تکچی‌لیک یانلی‌سی اولان.

تکچیلیک..təkçilik [آد] گرچکلیگین تملی اولاراق یالنیزجا تک بیر ایلکه‌یی بنیمسه ین دونیا گؤروشو، گرچکلیگین هرهانسی بیر اورقان کیمی بؤلونمز بیر بوّتون اولدوغونا و باغیمسیز پارچالاری اولمادیغینا اینانان اؤیرَتی، مونویزم.

تک‌حجره‌لی..təkhücrəli [آد] تک گؤزه‌لی، بیرگؤزه‌سی اولان.

تکداش..təkdaş [آد] ساه‌جه تک‌داشی اولان اؤزوک(فا:تک سنگ).

تکدّر..təkəddür [آد، عربجه] کدرلنمه، اؤزونتولو اولما (فا:~).

تک‌دلیک‌لیلر..təkdəliklilər [آد، دیرگی] امجکلی‌حئیوانلارین ایلکل نوعلاریندان بیر تاقیم، سؤرونگن‌لر کیمی یومورتالایان، بالالارینا سوّت وئرن و بوّتون نوعلاری اوُسترالیادا یاشایان حئیوان قروپو.

تکدن بیر..təkədənbir [باخ] آرابیر.

تک‌دؤزه..təkdüzə [صفت] مونوتون، دَییشمه‌دن تکرارلاناراق سؤروب گئدن، یک نسق.

تک‌دوغار..təkdoğar [آد] بیردانا بالا دوغان‌حئیوان(فا:تکزا) uniparous

تکدّی..təkəddi [آد، عربجه] دیلنچی‌لیک‌ائتمه، دیلنچی‌لیک (فا:~).

تکدیر..təkdir [آد، عربجه] پیس‌له‌مه، بیَنمه‌مه، قباحت لندیرمه (فا:~).

تک‌دیرناق اشارتی..təkdırnaq işarətı [آد] یازیلاردا سؤزلری بیربیریندن آییرماغا یارار اشارت نوعو " ".

تک‌دیرناقلی‌لار..təkdırnaqlılar [آد] بیر ویا اوچ دیرناغی اولان ممه‌لی حئیوانلار (فا:تک سُم ها). soliped

تک‌دیللی‌لیک..təkdillilik [آد] بیر دیلین تک‌لیکده اگه‌من اولماسی، گلوبال لاشمانین ان اؤنملی سونوج‌لاریندان گله‌جکده دیللرین بیربیرینه یاخینلاشماسی و تک‌دیلین دونیایا حاکیم اولماسیدیر، آچیقدیر کی اؤنوموزده کی عصرلرده بو اولای سونوجلاناجاقدیر، البته آسیمیلاسیون لا دیللرین متکامل‌لشمه‌سی فرقلی اولاراق هر دیلین تکامُلو گلوبال لاشمانین اصلی عنصرو ساییلیر (فا:تک زبانی).

تکذیب..təkzib [آد، عربجه] یالانلاما، دانما (فا:انکار).

تکر..təkər [آد] بیر اوْخ چئوره‌سینه فیرلانان دایره شکلینده هرشئی، دایره بیچیمده اولان هر شئی (فا:چرخ، تایر). tir {ت:تگره›دایره، ‹تکرک›:حالقا؛ دَیمک(تگمک) سؤزوندن آلیناراق اینگلیزجه، فارسجا، عربجه‌ده ایشله‌نیر (تایر)}.

تکرار..tikrar [آد، عربجه] بیرایشی یئنی‌دن گؤرمه، یئنی‌له‌مه (فا:~).

تکرتکر..təkərtəkər [تک+ار] بیرربیرر.

تکرجیک..təkərcik [آد] بالاجا تکر (فا:چرخک). caster

تکرچاتلار..təkrçatlar [آد] دیسک پلئیئر[۲] diskplayer

تکرچاتلارچی..təkrçatlarçı [آد] دیسک جوْکئی[۲] diskgokey

تکرُّر..təkərrür [آد، عربجه] تکرار لانما (فا:~).

تکرلک..təkərlək [آد] تکر کیمی اولاراق بیر ائکسن و مئحورین چئوره سینده دولانابیلن، باخ: تکرلیک.

تکرلنمک..təkərlənmək [بلسیز ائیلم] ۱-تکر کیمی اولونماق. ۲-(س) تکر بیچیمینه گلمک (فا:چرخدار شدن).

تکرله‌مک..təkərləmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-یووارلاماق. ۲-تکر بیچیمینه گتیرمک (فا:به شکل چرخ در آوردن).

تکرله‌مه..təkərləmə [آد، یازین] ۱-چوغونلوقلا مثل و بوْی‌لارین اوّلینده دئییلن قافیه‌لی و اوُیوملو سؤزلر " اؤرنک: بیری وارمیش بیری یوخوموش". ۲-تکرله‌مک ایشی.

تکرلی..təkərli [صفت] تکری اولان، تکرله حرکته گلن (فا:چرخدار).

تکرلیک..təkərlik [آد] ۱-تکر بیچیمینده اولان شئی (فا:مثل چرخ). ۲-تکر اوچون عاید اولان (فا:مناسب برای چرخ).

تکرلیک‌لی..təkərlikli [صفت] تکرلیگی اولان (فا:چرخدار).

تکرلیکچی..təkərlikçi [صفت] تکرلیک دؤزلدن (فا:چرخساز).

تکرواری..təkərvari [صفت] تکره اوخشار، چرخ شکلینده(فا:چرخ وار).

تکره..təkərə [آد] دایره.

تکریر..təkrir [آد، یازین] بو نوع شعرده بیر کلمه بیت ده ویا مصرع ده تکرار اولور " اؤرنک: عاشق یامانا گله. دردین یامانا گله. یاخشی یاخشی یا گئده. یامان یامانا گله.، ساری عاشق"[۷۳، ۷۴] (فا:نوعی شعر ترکی).

تکریم..təkrim [آد، عربجه] سایین لاما، مُحترم سایما (فا:~).

تک‌سئیرک..təkseyrək [صفت، ظرف] آددا بوددا، اوْردا بوُردا.

تک‌سایی..təksayı [آد، مت] جوت اوْلمایان سایی، ایکی‌یه بؤلونمه ین سایی، سون سایجیق‌لاری ۱ ،۳ ،۵ ،۷ ،۹ اولان ساییلار (فا:عدد فرد). odd number

تکسّر..təkəssür [آد، عربجه] سیْندیرما، داغیدیب قیرما (فا:~).

تک‌سسلی..təksəsli [صفت] یالنیز بیرسسله ایفا ائدیلن چالقی.

تک‌سسلی هجا..təksəsli həca [آد، دیل‌بیلیمی] بیر سس‌دن تشکیل تاپان سایی (فا:هجای تک صدایی). monosilabism

تکسَن..təksən [اؤزل‌آد] ایگیدلیکده تک اولان، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تکسن جوُت..təksəncut [آد] اوشاقلارآراسیندا نوخود کیشمیش کیمی شئیلرله و تک جوتلوغون سوراشاراق اوُدوب اوُدوزماسی اولان بیر اوْیون آدی (فا:نوعی بازی بین کودکان).

تَکَش..təkəş [اؤزل‌آد] تَکَشش: دؤیوش، دَییش، تَماس(تاریخی اؤزل‌آد) تورک بؤیوکلری عنوانلاریندان، آلپارسلان‌خانین اوْغلو[۷] {دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر:غایت، نهایت[۱۴۷]}.

تَکَشبای..təkəşbay [تاریخی اؤزل‌آد] خوارزَم خانلاریندان، ایلبارس خان'ین اوْغلو[۷].

تک‌طرفلی..təktərəfli [آد] تک یانلی.

تکفُل..təkəffül [آد، عربجه] یوّکوم‌لنمه، بیر ایشی اؤزه‌رینه و بوینونا آلما، کفیل اوْلما (فا:~). guaranteeing

تکفیر..təkfir [آد، عربجه] کافیرسایما، کوّفر ائتمه، قارقیش لاما، قارقیش (فا:~). excommunication

تکفین..təkfin [آد، عربجه] کفن‌له‌مه (فا:کفن کردن).

تک‌قات (لی)..təkqat(lı) [صفت] فقط بیر قاتی اوْلان.

تک‌قادین‌لی..təkqadınlı [صفت] فقط بیر قادین لا ائولنمه اوصولو (فا:تک همسری). monogamy

تک‌قاناق چیلیق..təkqaynaqçılıq [آد] بوتون اینسانلارین بیر کؤکدن گلدیگینی ایره‌لی سوّرن نظریه.

تک‌قیشلی(تک قیچلی)..təkqışlı(təkqıçlı) [آد] اوشاقلار آراسیندا بیری تک قیشلی اوبیرلرینی توتماغا چالیشاراق اویناندان بیر اوْیون آدی.

تک‌کیشیلیک..təkkişilik [آد] تک بیر کیش‌یه اؤزگونیک.

تک‌گؤزه‌لی..təkgözəli [آد] بیر گؤزه‌دن تشکیل تاپان جانلی (فا:تک یاخته ای). unicellular

تک‌گؤزه‌لیلر..təkgözəlilər [آد] بیر گؤزه‌دن تشکیل تاپان جانلیلار (فا:تک یاختگان). Protozoa

تککوّل..təkgül [اؤزل‌آد] گؤزل‌لیکده تک اولان، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

تکل..təkəl [آد] بیر مالین تک الدن ویا تک بیر قورولوشون واسطه-سیله ساتیلماسی، یاییلماسی ویا اؤره‌تیلمه‌سی ایشی؛ انحصار (فا:انحصار). monopoly

تکل لشدیرمک..təkəlləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] انحصاری ائتمک (فا:انحصاری کردن).

تکل‌لشدیرمه..təkəlləşdirmə [آد] انحصاری ائتمه (فا:انحصاری گردی).

تکل‌لشمک..təkəlləşmək [تاثیرسیزائیلم] تکل وضعیته گلمک (فا:انحصاری شدن).

تکل‌لشمه..təkəlləşmə [آد] تکل وضعیته گلمه (فا:انحصاری).

تک‌لپه‌لی..təkləpəli [صفت] باخ:تک‌چنک‌لی monocotyledonous

تکَلچی..təkəlçi [آد] تکل قوُران و بو تکَلی قبول ائتدیرن، انحصارچی (فا:انحصارگر).

تکلچیلیک..təkəlçilik [آد] تکلچی اوْلما وضعیتی، انحصارچیلیق (فا:انحصارگری).

تک‌لَشمک..təkləşmək [تاثیرسیزائیلم] تک وضعیته گلمک، تک اوْلماق.

تکلُّم..təkəllüm [آد، عربجه] سؤیله‌مه، قوْنوشما (فا:~).

تک‌لَنمک..təklənmək [تاثیرسیزائیلم] یولداشلاریندان آیریلیب تک قالماق، تک وسئیرک حالاگلمک.

تک‌لوله..təklülə [آد] تک بوْروسو اوْلان توّفنگ یا تاپانچا.

تکله..təklə [اؤزل‌آد] مانه‌ده کند، هشتَری‌ده(~داش) داغ آدی. ماساللی'دا کند آدی[۲۴۰]؛ بیر شاهسون طایفاسی[۲۴۲-۱۵۹].

تکله‌مک..təkləmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-سئیرک‌له‌مک ۲-بیرینی تکله‌مک، تک حالا گتیرمک"سنجری تکله‌دیلر ووُردولار". ۳-موتوردا پیستونلارین بیرینین چالیشماماسی "آرابا دیکی چیخارکن تکله‌دی" (فا:بصورت تکی کار کردن).

تکله‌مه..təkləmə [آد] ۱-سئیرکله‌مه، تک حالا گتیرمه. ۲-کسیک کسیک اوْلما" تکله‌مه قوردون اوُلاماسی ائشیدیلیر".

تکلی..təkli [صفت] چالقی دوّنیاسیندا تک کیشی طرفینده دوْلدورولان کاست.

تکلیف..təklif [آد، عربجه] تاپشیریق، اؤنَرمه (فا:~).

تکلیک..təklik [آد] تک اوْلما وضعیتی، یالنیزلیق (فا:تنهایی).

تکلیکده..təklikdə [ظرف] تکجه، تک باشینا (فا:شخصاً). personally

تکم سئیرک..təkəm seyrək [ظرف] آددا بوُددا.

تکمچی..təkəmçi [آد] خالق‌ایچینده‌بیرنوع‌چالیب‌اوْخویان و شعر دئین.

تک‌معنالی..təkmənalı [باخ] تک آنلاملی.

تکمُّل..təkəmmül [آد، عربجه] اوْلقون لاشما (فا:~).

تکمن..təkmən [آد] بؤیوک قایالیق‌لارین و داشلیق یئرلرین اؤنونده اوْلان چیخینتی لار و سککی‌لر.

تک‌منجی..təkmənci [آد] تک منجی‌لیک یانلی‌سی اوْلان کیمسه.

تک‌منجی‌لیک..təkmənçilik [آد] "یالنیز من وارام و هرآیری شئیلر منیم تصورومدادیر" سؤزونو قبول ائدن بیر گؤروش، سولیپسیزم.

تکمه..təkmə [آد] آیاق ووروشو، تپیک، حئیوانین دال آیاقلاریلا ووُرماسی (فا:لگد). {تگمک+ه، باخ: دَیمک}.

تکمه آتماق..təkmə atmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تپیک آتماق.

تکمه چی..təkməçi [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

تکمه یئمک..təkmə yemək [تاثیرلی‌ائیلم] تپیک یئمک.

تکمه‌لنمک..təkmələnmək [بلسیز ائیلم] تپیک لنمک، تپیک یئمک (فا:لگد خوردن).

تکمه‌لنمه..təkmələnmə [آد] تپیک لنمه (فا:لگد خوری).

تکمه‌له‌مک..təkmələmək [تاثیرلی‌ائیلم] تپیک‌له‌مک (فا:لگد زدن).

تکمه‌له‌مه..təkmələmə [آد] تپیک‌له‌مه (فا:لگد زنی).

تکمیل..təkmil [آد، عربجه] بیتیرمه، تامام لاما، بیتیریش، بوتون‌له‌مه (فا:~).

تکنه..təknə [آد] ۱-تئشت، لگن. ۲-قایيق، بالاجا گمی، ۲-گمی‌نین اوْنورقا بؤلومو (چاتی‌سی). ٤-قاتمانلی قایالارین ایچَری‌یه دوْغرو چوخورو (فا:ناودیس). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، بو کلمه دیواندا خورما چَوده‌گی معناسیندا گلیب و سوْنراکی معنالار مجازی شکیلده بو جور شکیلدن (ناو کیمی شکیل) آلیناراق دوزلمیشدیر[٦]}.

تکنه..təknə [اؤزل‌آد] شاهبوُز'دا داغ آدی(۱۹٤٤)[۲٤۰].

تکنه چی..təknəçi [آد] تکنه دؤزَلدن، دنیزقاییغی دؤزَلدن (فا:قایق ساز).

تکنه چیلیک..təknəçilik [آد] تکنه دؤزلتمه ایشی (فا:قایق سازی).

تکنه قازینتی‌سی..təknə qazıntısı [آد، مج] یاشلی‌لارین سوْن دوْغان اوشاقلاری، سوْن بشیک (فا:ته تغاری).

تکنیک..teknik [باخ] تئکنیک.

تکوُر..təkur [آد] تَکوَر: دده قورقود بوْی‌لاریندا کافر بگلرینه وئریلن بیر عنوان "ترابزون تکورو، قارا تکور".

تکوّن..təkkəvün [آد، عربجه] اوْلوش، دوْغوش، وار اوْلما (فا:~).

تکوین..təkvin [آد، عربجه] اوْلوشدورما، یاراتیش (فا:~).

تکه..təkə [باخ] تیکه.

تکه..təkə [آد، دیرگی] ۱-گئچینین ارکه‌گی، گئچی و گئییک بالاسی، اخته‌لنمه‌میش ارکک کئچی(فا:بز نر). ۲-مجازا آغ‌ساققال مفهوموندا ایشله‌نیر.۳-تکه ساققال، تورکمنلردن بیر ائل‌آدی، کوراغلو داستانیندا اینسان‌آدی"تکه‌تورکمن" ٤-باخ:دنیز تکه سی، مئیگو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ تکرلنمک (دگمک) و دیغیرلانماق سؤزوایله ایلگی لیدیر، چون گئچی بالاسینین بئیله بیرترپه‌نیشی و چئویک‌لیگی وار}.

تکه..təkə [اؤزل‌آد] م۱۷ جی یوّزیلده، اوْغوز-سالوُر طایفاسیندان منشعب اوْلان بیر تورکمن بوْیو[۸۵]. باخ: خوارزمشاهلار[۲۰۹]. توّرکمن بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تکه..təkə [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی. ساییّن‌قالا، ساوه، زنجان (~قایاسی، ~آغاج)؛ خوی و ماکی(~لیک) دا داغ آدی. کلئیبرده (~دوْندوران) یایلاق آدی.

تکه‌تک..təkətək [ظرف] بیره بیر (فا:تن به تن).

تکه‌تیکانی..təkətikanı [آد، بیتگی] بادیمجان گیللردن، اوجا چاللی بیچیمینده بیر بیتگی (فا:نوعی گیاه).

تک‌هجالی..tək həcalı [باخ] بیرهجالی.

تک‌هجالی‌دیللر..tək həcalı dillər [آد، دیل‌بیلیمی] کلمه‌لری اک گؤتورمه‌دن تک تک هجالاردان تشکیل تاپان دیللر، آیریملی دیللر (فا:زبانهای تک هجایی). monosyllabic languages

تکه‌چی..təkəçi [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان، گئرمی ده کند آدی.

تکه‌رک..təkərək [آد] تکرجیک (فا:چرخ کوچک).

تکه‌ساققالی..təksaqqalı [آد، بیتگی] ۱-توْپلاشیق گیللردن، توْمورجوقلاری سبزه کیمی یئییلن، اوْتسوْو بیر بیتگی (فا:گیاهیست). Tragologorrifolius ۲-(ص) چنه‌سینده آز و اوْزون ساققالی اوْلان، گئچی ساققالی (فا:ریش بزی).

تکه‌سه‌مک..təkəsəmək [تاثیرلی‌ائیلم] تکه ایسته‌مک (دیشی کئچی).

تکه‌لنمک..təkələnmək [تاثیرسیزائیلم] بؤیوک تکه اوْلماق (ارکک کئچی حاققیندا) (فا:مثل بز نر شدن).

تکه‌لو..təkəlu [اؤزل‌آد] ذوالقدر توّرکلرینه باغلی و صفوی لره قاتیلان بیر بوْی آدی[۸۵].اوُرمیه ده کند آدی.

تکه‌لیک داغی..təkəlik dağı [اؤزل‌آد] شاهبوُز'دا داغ آدی(۲۸۸۸)[۲٤۰].

تک‌حُجره‌لی..təkhücrəli [باخ] تک سلّوللو، تک گؤزه‌لی، بیر گؤزه نک‌لی (فا:تک سلولی).

تکی..təki [باغلاییجی سؤز] جمله ده آرزو بیلدیرن بؤلوم "تکی‌سیز گله سینیز: یالنیز سیز گله سینیز" (فا:فقط، کاشکی).

تکی داغ..təki dağ [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی {تکه‌داغ}.

تکیانلی..təkyanlı [آد] یالنیز بیرگؤروشو وبیر دؤشونجه‌نی بنیمسه ین، تک طرفلی، تک یؤنلو (فا:یک طرفه).

تکیر..təkir [آد، دیرگی] قیزیل ساری‌سی رنگده و قیرمیزیمتیراق بؤیوک بنک‌لرله سؤسلو، قارنی آغ بئلی اسمر، بوی ۱۰-۱۵cm، اتی یئییلن بیر بالیق(فا:نوعی‌ماهی)mugil surmulletus

تکیر..təkir [آد، دیرگی] قاپلان کیمی قاراجیزیق‌لی، بنک‌لری قاریشیق، کؤل وبوز رنگلی پیشیک (فا:نوعی گربه).

تَکیر..təkir [اؤزل‌آد] ۱-دَیر، قیمت ۲-قارابَنکلی‌وخاللی ۳-هُجوم، سالدیری ٤-اینسان آدلاری: تَکیرآلپ، تَکیربگ، تَکیرتاغ، تَکیرخان، تَکیرسوی؛ سلجوقلولار دؤنَمی بگلریندن[۷].

تَکیش..təkiş [آا] ارکک آدلاریندان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تکیل..təkil [آد، دیل‌بیلیمی] تک اولاراق مُفرَد (فا:مفرد) (قارشی آنلامی: چوغول، جمع). Singular

تکیل سایی..təkil sayı [آد] تک سایی (فا:عدد فرد). odd number

تکیل و چوغول آدلار..təkil və çoğul adlar [آد] مفرد و جمع آدلار (فا:اسمهای مفرد وجمع). singular and plural

تکیللیک..təkillik [آد] تکیل اولما وضعیتی.

تکین..təkin [اک] تَکین: اوخشاتما اداتی "چیچک تکین، اوْ زامانا تکین" (فا:مانند)، باخ: تک.

تکین..təkin [آد] تگین، تیگین: ۱-شاهزاده، اصلینده قوُل آنلامیندا و گؤی تورکلر دؤنَمی، والی عُنوانی کیمی ایشله‌نیردی۲-آلپارسلانین-اوغلو، اینسان‌آدی: تکین‌تیموُر، تکینالپ، تکینَر، تکینای، تکینبای، تکینیک؛ تیموُرون‌آناسی(تکینخاتوُن)[۷]؛ ۳-یئر آدلاریندا دَیین‌ده ایشله‌نیر، قارادَیین(آغداش‌دا)[۲۴۲-۲۵]. {دیوان لغات تورک ده ایشله-نیبدیر}.

تکیؤنلو(یوْل)..təkyönlü(yol) [آد] فقط بیر یؤنو آچیق اوْلان یول (فا: یکطرفه). unidirection

تکیه..təkyə [آد] ۱-زیارت یئری، مذهبی تؤرن اوْچون ییغیلان یئر، بالا مچید (فا:خانقاه). monastery ۲-دایاناجاق و سؤیکه‌نه‌جک یئر (فا:تکیه گاه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تکی› زیارتچی؛ بو کلمه دگمک (تگمک) سؤز ایله ایلگیلیدیر و بیر قوتسال شئیه دگیب یئتیرمک مفهومو وئریر و بوجور یئری آنلادیر، بو کلمه آیری دیللره ده داخل اولوبدور}.

تکیه..təkyə [اؤزل‌آد] رزن و یاستیکند ده کند آدی.

تکیه‌لنمک..təkyələnmək [تاثیرسیزائیلم] سؤیکنمک، دایانماق (فا:تکیه دادن).

تکیه‌لنمه..təkyələnmə [آد] سؤیکنمه، دایانما (فا:تکیه دهی).

تَگرَک..təgrək [اؤزل‌آد] ۱-دَیر، قیمت ۲-تکرلک، دَیرمی، یوُوارلاق[۷].

تَگرَک خاتوُن..təgrək xatun [تاریخی اؤزل‌آد] تَغرَک‌خاتوُن، تیموُر-گوْرخان'ین آناسی[۷].

تَگره..təgrə [اؤزل‌آد] تگره،تگه‌ره: دایره، چئوره، جیْوار، اطراف[۷].

تگک..təgək [اؤزل‌آد] گنبد-آیدرویش دا کند آدی.

تَگَن..təgən [اؤزل‌آد] ۱-دَیَن؛ دَیرلی، قارشیْلیغی اوْلان ۲-توْرکمَن لرین، گؤگلَن‌اوْیماغی‌اوُلوبابالاریندان[۷] ۳-درگزده کندآدی.

تَگیر..təgir [اؤزل‌آد] ۱-دَیر ۲-هُجوم، تعرّض ۳-اوُلاشیْم، اوُلاشما[۷].

تگین..təgin [آد] شاهزاده، باخ: تکین، تگَن.

تَلا..tələ [اؤزل‌آد] اوْلقوُن، بیلگه، باخ: توُلا[۷].

تلاش..tələş [باخ] تالاش. effort

تلاطُم..tələtüm [آد، عربجه] دالقالانیب جوشما، گرگین‌لیک، چالخالانیش، چالخالانما (فا:~).

تلافی..tələfi [آد، عربجه] عوضین چیخارما، جبران ائتمه (فا:~).

تلافی ائله‌مک..tələfi eləmək [تاثیرلی‌ائیلم] عوضین چیخارماق (فا:تلافی کردن). to recompense

تلاقی..tələqi [آد، عربجه] قوْووشما (فا:~).

تلبه..tələbə [آد] پئهین داشیماق اوچون بیر نوع قاب (فا:~). {توْماق› توْلماق› دولماق فعلییندن‹توْلقاق› توْلقا› توْلوا› توْلبا›تلبه کلمه‌سی دؤزلیبدیر[٦]}.

تلخک..tələxək [باخ] دلخک.

تلخیص..tələxis [آد، عربجه] ییغجاملاما، اؤزتله‌مه (فا:~). summarization

تلذُّذ..tələzzüz [آد] لذت آلما وآپارما (فا:~). delight

تلَسدیرمک..tələsdirmək [ائتدیرگن ائیلم] ایشی تلَسیک گؤردوْرمک، تلسمه‌سینه‌سبب‌اوْلماق(فا:شتاباندن to hasten

تلَسکن..tələskən [صفت] ایشی گؤزَرکن چوخ تله‌سن، دؤزوموسوُزلوک (فا:عجول). hasty

تلَسمک..tələsmək [س، باخ:تئز] عجله ائتمک، تئزیکمک، صبیرسیزلیک گؤسترمک(فا:شتابیدن). to make haste

تلسمه..tələsmə [آد] عجله ائله‌مه (فا:عجله). hurry

تلَسمه‌دن..tələsmədən [ظرف] تلَسمه یه‌رک، یاواش یاواش(فا:بدن عجله).

تلَسیک..tələsik [ظرف] تله‌سه تله‌سه، تئز تئز، تلیم تلَسیک، تله‌سه‌رک (فا:با عجله). hastily

تلَسیکله..tələsiklə [ظرف] تله سه‌رک (فا:عاجل). immediate

تلطُّف..tələttüf [آد] یومشاق‌لیق (فا:~). favour

تلطیف..təltif [آد، عربجه] لطیف اولما (فا:~). making fine or pure

تلعین..tələin [آد، عربجه] قارقیما، قارقیش، لعنت اوْخوما (فا:لعن کردن).

تلف..tələf [آد، عربجه] یوْخ اوْلما، یوخ ائتمه (فا:~). wast

تلفات..tələfat [آد، عربجه] ساواشدا و قضادا اوْرتایا چیخان جان و مال یوخلوغو، آرادان گئتمه‌لر، یوخ اوْلمالار (فا:~).

تلفُظ..tələffüz [آد، دیل‌ب] سؤیله‌نیش(فا~proununciation

تلفن..telefun [باخ] تئلئفون.

تلفیق..təlfiq [آد] ایکی شئیی بیرلشدیرمه، قوْووشدورما (فا:~).

تلقراف..təlqraf [باخ] تئلئقراف.

تلقیح..təlqih [آد، عربجه] آشی لاما، آشی (فا:~).

تلقین..təlqin [آد، عربجه] بیردۆشونجه‌نی و ایشی بیرینه قبول ائتدیرمه ایشی (فا:تلقین). suggestion

تَلَک..tələk [اؤزل‌آد] آرماغان، سوُنقو[۷].

تلک گونئی..tələk güney [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

تلگه‌لی..təlgəli [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

تللنمک..təllənmək [ایل، ع‹تلّ›+له‌مک] تپه کیمی بیریئره ییغیلماق، تپه حالینا گلمک (فا:کپه شدن).

تللمک..təlləmək [تاثیرلی‌ائیلم] تپه کیمی بیریئره ییغماق (فا:کپه کردن).

تلم‌تلَسیک..tələmtələsik [ظرف] تئز، تلَسیک حالدا، عجله ایله.

تلمّذ..tələmmüz [آد، عربجه] اؤیرنجی‌لیک‌ائتمه، شاگرداولما(فا:~

تلمیح..təlmih [آد، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ۱-آچیقجا سؤیله‌مه ۲-بو نوع شعرده شاعر بیر مثل ویا تاریخی و یا معروف بیر شئی و سؤزه اشاره ائتمکله اصلی مقصودونو یئتیریر: اؤرنک: منه ترجیح وئرمه عشقده مجنونی ای عاقل. منیم عشقیم درایت، سن دئین نقلِ روایتدیر. صراف[۷۳،۷۴] (فا:نوعی شعر ترکی).

تلمیز..təlmiz [آد، عربجه] اؤیرَنجی (فا:دانش آموز).

تَلَو..Telev [اؤزل آد] قازاق-کیچییؤز-یئدی اوُروُغ بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تلوّن..tələvvün [آد] رنگدن رنگه دؤنمه، رنگ دَییشدیرمه (فا:~). capriciousness

تلوه..tələvə [آد، سن‹تیلبه›] تیلبه، دلی

تلویحاً..tələvihən [آد، عربجه] اؤستو اؤرتولو اوْلاراق (بیر سؤزو دئمک)، قاپالی اوْلاراق (فا:~). implicitly

تلویزیون..televizyon [باخ] تئلئویزیون.

تله..tələ [آد] ۱-حئیوان و قوشلاری دوُزاغا سالما قورقوسو، دوزاق قورقوسو، دوُزاق (فا:دام). ۲-(مج)بیرینین ایشینده دؤزَنله‌نن کلک، آلداتما، حیله (فا:تله). {تله سؤزو تئل سؤزو ایله باغلییدیر، چوُنکی اسکی‌لرده تله، تئل کیمی شئی‌لردن دؤزه‌لینیردی، بوُ کلمه فارسجادادا ایشلکدیر}.

تله‌بوْغا..tələboğa [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توُلا+ بوْغا[۷].

تَله خان..tələxan [اؤزل‌آد] آستارا دا کندوخیاو دا داغ‌آدی.{باخ: توُلاخان}.

تله سن..tələsən [صفت] عجول hasty

تله‌سه تله‌سه..tələsə tələsə [ظرف] تتلیم‌تلَسیک، دؤزومسوّزلوکله (فا:با عجله).

تله قوُرماق..tələ qurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی آلداتماق اوْچون قوُرقو قوُرماق.

تَله‌وُت..Teleut [اؤزل آد] آلتای توْرکلری بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تله‌یه دوشمک..tələyə düşmək [تاثیرسیزائیلم] توْرا دوشمک.

تله‌یه سالماق..tələyə salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تورا سالماق، چیخیلماز حالا سالماق.

تلیس..təlis [آد، عربجه] چوُوال (فا:گونی). gunny

تلیس تیکن..təlis tikən [آد] چوُال تیکن (فا:جوالدوز). sackmaker

تلیسچی..təlisçi [آد] چوُوالچی (فا:گونی باف).

تلیم‌تلَسیک..təlim tələsik [ظرف] تَلم‌تَلَسیک: تئز، تلَسیک، تله‌سه تله‌سه، الاوْستو.

تم..təm [آد] تیرکاز، قاپی دالی ایشگیلی "تمله مک: ایشگیلله-مک"(فا:شب بند). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تمادی..təmadi [آد، عربجه] سوّرمه، اوُزانما، سوّروب گئتمه (فا:تمادی).

تمارُض..təmarüz [آد، عربجه] اؤزونو خسته گؤسترمه، اؤزونو ناخوشلوغا ویرما (فا:~).

تماس..təmas [آد، عربجه] دیمه، توْخونما، توْخونوش (فا:تماس). touch

تماشا..təmaşa [آد، فا] ایلگی ایله باخما (فا:تماشا).

تمایز..təmayüz [آد، عربجه] سئچگین لشمه (فا:تمایز).

تمایل..təmayül [آد، عربجه] مئیل و ایستک (فا:تمایل).

تمتُّع..təmättü [آد، عربجه] قازانج، یارارلانما (فا:~). enjoyment

تمتی..təmti [اؤزل‌آد] ایلاملاردا بیر تانری آدی[۲۱۱].

تمثال..timsal [آد، عربجه] سمبوْل، سیمگه رسیم (فا:~). portrait

təmsil..تمثیل [آد، عربجه] بیرینین آدینا چالیشما و داورانما، بیرینین سمبولو اوْلما (فا:~).

təmsilçi..تمثیلچی [آد] ائلچی و عمال (فا:نمایندگی). agent

təmcid..تمجید [آد، عربجه] تعریفلهمه (فا:~).

təmədüd..تمدّد [آد، عربجه] اوُزانما (فا:~).

təmədün..تمدُّن [آد، عربجه] اوُیقارلیق (فا:~).

təmdid..تمدید [آد، عربجه] اوُزاتما، سوْردوْرمه (فا:~).

təmərava..تمرآوا [اؤزل‌آد] سالماس داکندآدی {دمیر+آوا}.

təmərrüd..تمرُّد [آد، عربجه] دیک باشلیق ائتمه (فا:~). rebllion

təmrəzlər..تَمرَزلر [اؤزل‌آد] یاپارلی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

təmərküz..تمرکز [آد، عربجه] بیرئیره‌توپلانما، درلشمه، مرکزلشمه، اوْرتای لانما (فا:~). centralization

təmərküzlənmək..تمرکزلنمک [تاثیرسیزائیلم] بیرئیره توپلانماق، درلشمک، اوْرتای لانماق (فا:تمرکز یافتن). to becentralized

təmərküzlənmə..تمرکزلنمه [آد] بیرئیره‌توپلانما، اوْرتای‌لانما (فا:تمرکز یابی).

təmərküzləmək..تمرکزلهمک [تاثیرلی‌ائیلم] بیرئیره توپلاماق، درلهمک، اوْرتای لاماق (فا:تمرکز دادن). to centralized

təmərküzləmə..تمرکزلهمه [آد] بیرئیره توپلاما، درلهمه(فا:تمرکز دهی).

təmrən..تمرن [آد] ۱-اوْخْباشی، باشلیق. ۲-اینسان‌آدی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تموْرگن، سن، باخ: دمیر}.

təmrin..تمرین [آد، عربجه] تاپیشیریق، اؤیرنمک و تکرار ائتمک اوْچون اوْلان درسلیک (فا:~). exercise

təmrin..تمرین [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی {تمرن}.

təmərıyə..تمَریه [آد، بیتگی] ۱-قارا یوْسون بیتگی‌سی (فا:خزه زمینی). ۲-(تا) دریده یئرئر کوْمه کیمی قابارتیلارلا اؤزونو گؤسته‌رن خسته لیک[۲].

timsah..تمساح [آد، دی، عربجه] سوْرونگن، زره‌لی کرتنکله تاقیم‌ایندان ایستی بؤلگه‌لرده یاشایان، قالین دری‌لی و تهلیکه‌لی بیر حئیوان، آلاوان (فا:~). crocodilus

timsahlar..تمساحلار [آد، دی، عربجه] سوْرونگن‌لردن بیرتاقیم (فا:تیمساح ها).

təməsxür..تمسخُر [آد] مسخره ائتمه (فا:~). ridicule

təməssük..تمسُّک [آد، عربجه] ال آتما و ساریلما، یاپیشما (فا:~). obligation

təmsiyan..تمسیان [اؤزل‌آد] دماوند ده کند آدی.

Temeş..تَمَش [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-آرقیْن-کوُواندیْک بوْی‌لاریندانديْر[۸۱-۱۵۸].

təmək..تمک [اؤزل‌آد] آیدرویش دا کند آدی.

təməkkün..تمکّن [آد] یئرلشمه، یئرتوتما(فا:~placentation

təmkin..تمکین [آد، عربجه] تدبیرلی حرکت ائتمه، آغیر و آغیللی ترپشمه (فا:~). condescension

təməl..تمل [آد] ۱-بیر تیکینتی‌نین خیمی و دابانی. ۲-اساس، ایلکه (فا:اساس). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بو کلمه دام= تام سؤزوندن دوزلمیش کلمه دیر، ودام سؤزونون بیر معناسی دووار دئمکدیر کی بیر تیکینتینین اساسی ساییلیر و" ل" اکی بونا آرتاراق صفت اله گلیب؛ تام+ل› تامال› تمل؛ بعضا بَوُ کلمه‌نی یوُنانجا دان آلینما سانیللار}.

təməl atmaq..تمل آتماق [تاثیرلی‌ائیلم] بیر بینانین خیمینی تؤکمک، اساسینی قوْیماق.

təməl bilimlər..تمل بیلیملر [آد] کؤکلو و قاناق بیلیملر(ریاضیات، فیزیک-).

təməl tutmaq..تمل توْتماق [تاثیرلی‌ائیلم] کؤک سالماق، یئرلشمک.

təməl haqlar..تمل حاقلار [آد] اساسی حاقلار.

təməl daşı..تمل داشی [آد] بیر تیکینتی‌نین خیمینا قوْیولان داش، بیر شئیین اساس بؤلومو ویا دایاناغی.

təməl sayı..تمل سایی [آد] اصلی سایی.

təməllüq..تملّق [آد] یالتاقلیق (فا:چاپلوسی).

təməllük..تملُّک [آد] ییه‌لنمه(فا:~). taking possession

təməlləşmək..تمل لشمک [تاثیرسیزائیلم] تمل توُتماق، قالیجی و کؤکلو اولماق.

təmələndirmək..تمل لندیرمک [تاثیرلی‌ائیلم] قالیجی و کؤکلو حالا گتیرمک.

təmələli..تملی [صفت] قالیجی و کؤکلو، اساسی.

təmlik..تملیک [آد، عربجه] مالیک اوْلما، ییه‌لنمه (فا:~). vestint pissessory

təmən..تمن [آد، عربجه] بؤیوک ایینه، چوُوالدوز (فا:جوالدوز).

təmənna..تمنّا [آد، عربجه] تمنّی: دیله‌مه، دیلک (فا:~). desire

təməvvüc..تموّج [آد، عربجه] دالقالانما (فا:~).

təmuçin..تَموُچین [اؤزل‌آد] باخ: تَموُرجین، تیموُرچین[۷].

təmuzayı..تموُزآیی [آد] اوْراق آیی.

təməvvül..تموّل [آد] زنگین اولما (فا:~). wealth

تَمورقازوق..təmürqazuq [اؤزل‌آد] باخ:تَمیر+ قازیق قُطب اولدوزی[۷].

تَموگه..təmügə [اؤزل‌آد] باخ:تَموگه؛ دَمیر نؤوه‌سی؛ چنگیزخانین ان کیچیک قارداشی (اوْت تیگین'ین دیگر آدی)[۷].

تموزان..təmuzan [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی.

تمهید..təmhid [آد] دوزلتمه و آسانلاشدیرما (فا:~). arrangement

تَمیر..təmir [اؤزل‌آد] باخ: دمیر، تمیر سؤزیله دؤزه‌لن اینسان آدلاری: تمیرای، تمیربای، تمیربگ، تمیرتان، تمیرَر، تمیرقوُل.

تمیرلی..təmirli [اؤزل‌آد] تئیمورلو: تبریز ده کند آدی.

تمیرلو..təmirlu [اؤزل‌آد] دمیرلی: قاراداغ تورک‌ائلینده چله‌بیانلی-طایفاسینا باغلی بیر بوْیدور(اوْبالاریندان: ساری‌یاتاق) کدخُدالی[۳]. ۱۰۸

تَمیرهوْجا..Temir Hoca [اؤزل آد] قوُندوُر-قاسای بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تَمیریلوُن..təmirilun [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخاقان'ین قیْز قارداشی[۷].

تمیز..təmiz [آد، عربجه] آییردائتمه، سیلینیب‌سوْپورولموش، پاک.

تمیّز..təməyyüz [آد، عربجه] آییرد اوْلما (فا:~).

تمیزلیک..təmizlik [آد] آرین‌لیق (فا:پاکیزگی). cleanliness

تَمیش..təmiş [اؤزل‌آد] دئمیش، بیلگین، دئتییملی، بوُ سؤزله دؤزه‌لن اینسان آدلاری: تَمیشالپ، تَمیشبگ، تَمیشخان[۷].

تمین..təmin [ظرف] بایاق، بیرآز اؤنجه (فا: دمی پیش). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تن..tən [آد] ۱-اؤلچو یؤنوندن باشقاسیلا بیراوْلان، برابر. ۲- بدن (فا:~) {ت:‹تَن› (وجود)، ‹تین›(روح، نفس)، باخ:دان}.

تن گلمک..tən gəlmək [تاثیرسیزائیلم] اوُیقون اوْلماق، کاملا مُناسب گلمک.

تنازُع..tənazü [آد] چکیشمه، آنلاشمازلیق (فا:~). struggle

تناژ..tonaj [باخ] توْناژ، آغیرلیق.

تناسُب..tənasüb [آد، عربجه] اویقون لوق، یاراشیق (فا:~).

تناسُبسوز..tənasübsüz [صفت] تناسبو اولمادان (فا:بی تناسب). disproportionate

تناسُخ..tənasüx [آد، عربجه] بیربیرینی باطل ائتمه (فا:~).

تناسوُل..tənasul [آد، عربجه] نسیل یئتیشدیرمه و اؤرەمه (فا:~). reproduction

تناظُر..tənazür [آد، عربجه] باخیشیم (فا:~).

تناقُض..tənaqüz [آد] ترسلیک (فا:~). contradiction

تناوُب..tənavüb [آد] آردآردا گلمه (فا:~). alternation

تناوُبی..tənavübi [ظرف] آرد آردا (فا:~). alternative

تناوُل..tənavül [آد] یئمه و ایچمه (فا:~). eating

تَنئی..Teney [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-نایمان-سَمیز باقانالیْ و قازاق-اؤرتایوْز-قوْنراد-کوْتَنجی بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تنبئه..tənbeh [باخ] تنبیه.

تنبَکی..tənbəki [آد، بیتگی] نارگیله (قلیان) توْتونو (فا:تنباکو). tobacco

تَنبَکیلیک..tənbəkilik [اؤزل‌آد] تنباکوولوق: اهر ده کند آدی.

تنبل..tənbəl [آد، فا] تمبل: ایش گؤرمه‌یی و چالیشمایی سئومه ین، هایلاز (فا:~). lazy

تنبوُر..tənbur [آد] آرمود واری چاناقلی و تئللی بیرچالقی آلتی(فا:~). {سومرجه‌ده بیر ساز آدی ‹پانتوُر›، داوول سؤزونه‌ده باغلایانلار وار ayan @ magnet. com. tr/}.

تَنبه..tənbə [اؤزل‌آد] آت قوْشوُمو، قوْشوُم تاقیْمی[۷].

تَنبی..tənəbi [ع ‹طناب› طنبی› تنبی[۶]] بؤیوک قوناق اوتاغی.

تنبیه..tənbih [آد، عربجه] اوُیارما، جزالاندیرما(فا:~) punishment

تَنَت..Tenet [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-آرقیْن-موُمیْن بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تنتوُر..təntur [آد، فرانسیزجا] بیر جور داوا (فا:~). tincture

تنتیتمک..təntitmək [تاثیرلی‌ائیلم] تلَسدیرمک، چاشدیرماق، سیخما بوْغمایا سالماق (فا:تحت فشار قراردادن کسی).

تنتیک..təntik [صفت] تله‌سه‌تله‌سه دانیشان، آغزی سؤز توتمایان (فا:ساده‌لوح). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: مجهول وسفیه}.

تنتیک‌له‌مک..təntikləmək [باخ] تنتیتمک.

تنتیک‌لیک..təntiklik [آد] تنتیک اوْلما وضعیتی (فا:ساده‌لوح بودن).

تنتیمک..təntimək [تاثیرلی‌ائیلم] تلَسمک، داریخماق، تلَسمکدن جانی-سیخیلماق (فا:به ستوه آمدن، به تنگ آمدن). {‹تنگیمک}.

تنتیمیش..təntimiş [صفت] داریخمیش (فا:به تنگ آمده).

تنجَره..təncərə [آد، باخ: توْنگ] قابلاما، کؤلمک (فا:دیگ). pot

تُند..tünd [باخ] توْند.

تندوْروست..təndürüst [صفت] ساغلام، دینج (فا:تندرست).

تندیر..təndir [آد، باخ: تامو] چؤرک یاپماق اوْچون دؤزه‌لینن چوُخور یئر (فا:تنور). oven

تندیر-..-təndir [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۱۰ آد سایماق اوْلار).

تندیر آشی..Təndir aşı [آد] گؤی سوز اولاراق نوخود بلقور و قیمه وات ایله پیشیریلن بیر نوع آش (فا:نوعی آش).

تندیر چؤره‌یی..təndir çörəyi [آد] تندیرده پیشیریلن چؤرک نوعو.

tənəzzül..تنزُّل [آد، عربجه] یئنیش، آشاغی گلمه (فا:~).

tənəzzüh..تنزُّه [آد، عربجه] آرینیلما، پاک لانما (فا:~).

tənzif..تنزیف [آد، عربجه] سارغی، ساریق (فا:~).

tənzil..تنزیل [آد، عربجه] یئندیرمه، آشاغی دؤشورمه (فا:~). discount

tənsəvan..تنسوان [اؤزل‌آد] شیروان دا چای آدی.

tənsib..تنسیب [آد، عربجه] یاراشدیرما، مُناسب گؤرمه (فا:~).

tənşi..تَنشی [اؤزل‌آد] ائشیت، عادل، عدالتلی[۷].

tənsif..تنصیف [آد] ایکییه آییرما (فا:~). bisection

tənəttüq..تنطُّق [آد] سؤیله‌مه، دانیشما (فا:~). speaking

tənzir..تنظیر [آد، عربجه] بنزه تمه (فا:~).

tənzif..تنظیف [آد] آریتما، تمیزله‌مه (فا:~). cleaning

tənzim..تنظیم [آد، عربجه] دؤزَن‌له‌مه، سیْرالاما، یوْلوناقوْیما (فا: ~) arranging

tənəüm..تنعُّم [آد] زنگین‌لیک (فا:~). luxurious life

tənəffür..تنفُّر [آد] نفرت تاپما، قارقیما (فا:~). aversion

tənəffüs..تنفُّس [آد، عربجه] نفس چکمه (فا:~). breathing.

tənfiz..تنفیذ [آد] اعمال نظر، نفوذ ائتمه (فا:~). confirmation

tənəqqül..تنقّل [آد، عربجه] آجیل و چَرز یئمه (فا:~).

tənqid..تنقید [آد، عربجه] ائلئشدیرمه، ائلئشدیری (فا:~). criticism

tənqit..تنقیط [آد، عربجه] دوُرقو اشارت‌لری (فا:~).

tənqil..تنقیل [آد، عربجه] اوزاق لاشدیرما (فا:~).

tənqih..تنقیه [آد، عربجه] بوّزدومدن سوُ وئرمک‌له قالین باغیرساغی تمیزله‌مه (فا:~). derdging

tənək..تنک [آد، دا] اوْزوم آغاجی.

tənküdağı..تنکوْداغی [اؤزل‌آد] قوُبا‘دا داغ آدی(۱۴۲۸)[۲۴۰].

tənkur..تَنکوُر [اؤزل‌آد] تنه‌قوُر: بوْراکس معده‌نی[۷].

tənkizbəy..تَنکیزبَگ [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تَنگیز+ بگ[۷].

təng..تنْگ [صفت] باخ: توّنگ. دار، سیخ، کیپ (فا:تنگ).

təng..تنگ [اؤزل‌آد] گئرمی، ساوه(~بَر)، اقلید(~بوُراق)، بوشهر (~تئرمان) کند آدی. بیجار (تنگز)، سالماس(~سار) دا داغ آدی.

təng nəfəs..تنگ نفس [ظرف] نفسی کسیله کسیله (فا:آسم). asthma

təngrə xaqan..تنگَره‌خاقان [اؤزل‌آد] اوْنقوْل، دؤنیایی یاراداناوُیغورتانریلاریندان[۲۱۱].

təngri..تنگَری [اؤزل‌آد] آستاراا‘دا چای آدی[۲۴۰].

təngri xaqan..تَنگری خاقان [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌توّرک- بیلگه خاقان’ین اوْغلو[۷].

təngriberdi..تَنگریبئردی [تاریخی اؤزل‌آد] تَنگری+وئردی، بابوُرخان-دؤنَمی‌بیربگ‌آدی[۷].

təngriqulu..تَنگریقوْلو [تاریخی اؤزل‌آد] بابوُر خان دؤنه‌می بگ و کوْموتان آدی[۷].

təngləşmək..تنگلشمک [تاثیرسیزائیلم] تنگه گلمک، جانا گلمک (فا:به تنگ آمدن).

təngli..تنگلی [آد] داشلی بوُرون دا کندآدی. {باخ:تان+گؤلو}.

tənglik..تنگلیک [آد] نفس‌تنگ‌لیگی، چتین نفس آلما (فا:نفس تنگی).

təngüt..تنگوّت [آا] چین یاخین‌لیغیندا توّرک‌لردن بیر بؤلوک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

təngə..تنگه [آد] ۱-آب هاوا (فا:اقلیم). ۲-قازاخیستان پول بیریمی (فا:واحد پول قزاقستان). ۳-بوغاز، آشیریم، گئچیت یولو (فا:تنگه). Strait {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: گئچرلی قیزیل وپول، ت‹تنگمک›: هاوالانماق، یوکسلمک؛ باخ: تن}.

təngə..تَنگه [اؤزل‌آد] تالیش، خالخال(~بند)دا داغ آدی.قوُبا‘دا یئر آدی.

təngitmək..تنگیتمک [تاثیرلی‌ائیلم] سیخیشدیرماق (فا:تنگ شدن).

təngiz..تَنگیز [اؤزل‌آد] باخ: دَنیز[۷].

təngişdirmək..تنگیشدیرمک [اتّدیرگن ائیلم] سیخماق، داریخدیرماق (فا:درتنگنا گذاشتن).

təngişmək..تنگیشمک [تاثیرسیزائیلم] تنگ اوْلماق (فا:به تنگنا افتادن).

təngimək..تنگیمک [باخ] تنگ لشمک.

tənləşdirmək..تنلشدیرمک [تاثیرلی‌ائیلم] برابرلشدیرمک (فا:برابرنمودن).

tənləşdirilmək..تنلشدیریلمک [بلسیز ائیلم] برابرلشدیریلمک.

tənlik..تنلیک [آد] برابرلیک (فا:برابری).

tənəvvür..تنوّر [آد، عربجه] آیدین لانما (فا:~).

tənəvvü..تنوّع [آد، عربجه] چئشیت لنمه، چئیشیت‌لی‌لیک (فا:~). variety

tənumənd..تنومند [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گوّجلو و شیشمان (فا:~).

tənvir..تنویر [آد، عربجه] آیدین لاتما (فا:~).

tənvin..تنوین [آد، عربجه] عربجه کلمه‌لرده "ن" سسی وئرن "أ" علامتی "عیناً، عمداً" (فا:~).

tənha..تنها [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یالنیز، تک (فا:~).

tənəçi çay..تنه‌جی‌چای [اؤزل‌آد] هیرچای: اردبیل ده چای آدی.

تَنیک..tənik [اؤزل‌آد] عزیم، قرارلیلیق[۷].

تنیکه..tənikə [آد] اؤستو قالوانیزه اولموش مثتال صفحه، یومشاق چلیکدن دؤزَلمیش و اؤزه‌ری قالایلی اینجه ساج (فا:حلبی). {یونانجا tenekhos کلمه سیندندیر[۶]}.

تنیکه چی..tənikəçi [آد] تنیکه ایله ایشله ین کیمسه (فا:حلبی ساز).

تنیکه چیلیک..tənikəçilik [آد] تنیکه چی‌نین ایشی (فا:حلبی سازی).

تنیکه کندی..tənikə kəndi [آد] تنیکه محلّه‌سی: داملارینین و ائولرینین چوخو تینکه‌دن دؤزلمیش محله (فا:محله حلبی آباد).

تنیکه‌له‌مک..tənikələhmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیر شئی تنیکه قوتوسونا دولدورماق (فا:با حلبی بسته بندی کردن).

تَوّاب..təvvab [آد، عربجه] توبه ائدن (فا:~).

تَوابع..təvabe [آد، عربجه] تابع‌لر، ایشلم‌لر (فا:~). dependencies

تَواتُر..təvatür [آد] فرکانس (فا:~). frequency

تَوارُث..təvarüs [آد، عربجه] قالیتیم یوْل ایله بیرندن بیرینه گئچمه ثروت (فا:~).

تَواریخ..təvarix [آد] تاریخ‌لر (فا:~). histories

تَوازُن..təvazün [آد، عربجه] دنگ اولما (فا:~).

تَواضُع..təvazü [آد، عربجه] آلچاق کؤنوللوک (فا:~). humility

تَوافُق..təvafüq [آد، عربجه] اویقون گلمه، اوزلاشما (فا:~).

تَوالُد..təvalüd [آد، عربجه] بیربیریندن‌دوْغولما، دوْغولوش (فا:~).

تَوالی..təvali [آد، عربجه] آردیجیل‌لیق، آراسی کسیلمه یه‌رک (فا:~).

تَوجُّه..təvəccüh [آد، عربجه] دقّت گؤسترمه، اؤنم وئرمه (فا:~). attention

تَوحُّش..təvəhhüş [آد، عربجه] اؤرکمه، اؤرکونتو (فا:~).

تَورّق..təvərrüq [آد، عربجه] ورق لنمه، ورق ورق اولما (فا:~).

تَورُّم..təvərrüm [آد، عربجه] شیشمه، شیشگین‌لیک (فا:~).

تَوره..təvrə [اؤزل‌آد] خوی و ماکی دا کند آدی {تاوراماق دایم چالیشماق و حرکتده اولماق معناسیندادیر و تاورا/ توره ائلین دایم کؤچ حالیندا اولماسینا اشاره ائدیر}.

تَوسُّط..təvəssüt [آد، عربجه] آرادا قرار تاپما، آراجی‌لیق (فا:~).

تَوسُّع..təvəssü [آد، عربجه] گئنیش‌له‌مه، یاییلما (فا:~).

تَوسُّل..təvəssül [آد، عربجه] وسیله قرار وئرمه، بیرشئیین آراجی‌لیق ایله بیرینه یاخینلاشما (فا:~).

تَوضُّح..təvəzzüh [آد، عربجه] آیدین‌لانما، آچیق‌لیق قازانما (فا:~).

تَوطُّن..təvəttün [آد، عربجه] یئرلشمه، یوردائدینمه، یوُردلانما(فا:~) settling as in ones own county

تَوقُّع..təvəqqü [آد، عربجه] گؤزله‌نیش، بکله‌مه، اومودواولما(فا:~).

تَوقُّف..təvəqqüf [آد، عربجه] دوُرما، دایانما (فا:~).

تَوکّل..təvəkkül [آد، عربجه] هرشئیی آللاها بوُراخما، طالعه بئل باغلاما (فا:~). reliance

تَولُّد..təvəllüd [آد، عربجه] دوْغولما، دوْغوم، آنادان اوْلما (فا:~).

تَوه‌رک..təvərək [باخ] تاواراق، تَوره.

تَوهُّم..təvəhhüm [آد، عربجه] قوُرونتویا دؤشمه، وهم و خیالا دؤشمه (فا:~). imagination

تَوی..təvi [اؤزل‌آد] اوْردوباد‘دا کند آدی[۲۴۰].

تَویله‌وَند..təviləvənd [اؤزل‌آد] لئریک‘ده داغ آدی(۱۰۸۶)[۲۴۰].

توْأم..toəm [آد، عربجه] بیرلیکده، باهم‌لیکده (فا:~).

توْبوس..Tobus [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری توُبا-تیرگئش بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْبوکتی..Tobuktı [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایؤز-آرقین-موُمیْن بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْبوْللیْق..Tobollık [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری قارابا بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْبه..tobə [باخ] تؤوبه penitence

توْبه ائدن..tobə edən [صفت] تؤوبه ایله بیر ایشی گؤرمه‌یه یمین ائدن (فا:توبه کار). pemitent

توْپ..top [آد] ۱-ایدمان اوْیونلاریندا یارارلانیلان یوْوارلاق و ایچی بوش شئی، یوُوارلاق اوْلان هرشئی ball ۲-پارچا و کاغاذ کیمی شئیلرین بللی مقداری. ۳-ساواش آراجی، گوْللـه آتماق اوْچون بؤیوک یاراق. ٤-یوُوارلاق بیچیمده اوْلان، توْپارلاق (فا:توپ). {ت: توْپوق کلمه سینین قیساتیلماسی، سن: ۱-آلای یئغینی. ۲-یووارلاق نسنه، دؤشمَنه آتان توْپ؛ بو کلمه یووارلاق نسنه مفهوموندا اولاراق بو سؤزله باشلایان چوخ کلمه‌لرین کؤکو سایبلیر: توْپلاماق، توْپارلاماق، توْپراق› توْپراماق (قورومااق/ قوُرویوب بیر یئره یئغیشماق)، توْپوز، توْپلوم، توْپال، توْپوق، توپالاق، توْپیوش، تپه› توْپو› تؤپو؛ بو کلمه چوخلو کلمه‌لرین کؤکو اولاراق آیری دیللرده ده ایشله‌نیر، فارسجادا: توپ، توپیدن (توپا توتماق)-}.

توْپ..top [اؤزل‌آد] ماکی؛ بیجار، جبراییل(~آغاج)، مراغا (~داغ) دا داغ آدی؛ هشتَری، یاستیکند، ساییق‌قالا، قئیدار(~قارا)داکند آدی.

توْپ‌آغاج..top ağac [اؤزل‌آد] ‘دا داغ آدی(۲۰۱۰)[۲۴۰].

؟توْپ ائتمک (ائله‌مک)..top etmək (eləmək) [تاثیرلی‌ائیلم] توْپلاماق، "آی اوْغلان آغلینی باشینا توْپ ائیله".

توْپ اوْیناما..top oynama [آد] توپ ایله مُختلف اوْیونلاری اویناماق ایشی (فا:توپ بازی). a ball game

توْپ چام..top çam [آد، بیتگی] توْپلو و دؤزنلی چام توْرو.

توْپ‌آتان..topatan [آد] گؤزل قوْخولو ساری و اوُزون قووْون[۲].

توْپ‌آتماق..topatmaq [تاثیرسیزائیلم] سینقین چیخماق، افلاس ائتمک.

توْپ‌آرابا‌سی..toparabası [آد] توپ سلاحی داشییان آراج و داشیت.

توْپ‌آغاج..topağac [آد] گؤوده‌سی باش طرفدن کسیله‌رک دال لاندیریلان آغاج.

توْپ‌آلدی قاچدی..topaldı qaçdı [آد] ایکی دسته اوشاق آراسیندا اوْینانیلان و توپو آغاجلا ووُراراق اوْینانیلان بیراوشاق اوْیونو.

توْپا..topa [آد، صفت] ۱-قالاق، ییغین، بیریئره توپلانمیش "توْرپاق توْپاسی". ۲-دسته، کوْما. ۳-سیخ، قالین (فا:کپه). ٤-توْپا[۲] (اؤزل‌آد) تاپقاچ‌لارا چین دیلیجه دئییلن بیر آد[٥٤].

توْپائتمک..topaetmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیر یئره ییغماق، ییغین لاماق.

توْپاتان قاووُنو..topatan qavunu [آد، بیتگی] طالبی (فا:گرمک).

توْپاتوْپا..topatopa [ظرف] قالاق‌قالاق، ییغین‌ییغین، دسته دسته، کوْما کوْما.

توْپاتوُتماق..topa tutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-گوْللـه‌له‌مک. ۲-دانلاماغا باشلاماق، "سؤزله توپا توتدو".

توْپاجیق..topacıq [آد] کیچیک توْپا "قار توْپاجیغی، پامبوق توْپاجیغی".

توْپاچ..topaç [آد] ۱-ایپله یئرده فیرلانان آلت، هوْل. ۲-قایین کؤرگی‌نین یووارلاقجا (یوموروجا) یئری. ۳-قورشون بوْروسونو آریدان وگئنیش‌له‌دن شئی. ٤-توْپارلاق سبد.

توْپاچ کیمی..topaç kimi [صفت] وُجودو ساغلام و توْپ کیمی.

توْپاچیچک دلی جینجیلیم..topa çiçk dəli cıncılım [آد، بیتگی] اوْستو توْکله اؤرتولو بیر ایل‌لیک اوْتسوْو بیتگی.

توْپار..topar [آد] تپه[۲۲٤].

توْپارلاجیق..toparlacıq [صفت] ۱-توپ کیمی، یوُوارلاق، یوُس یوُوارلاق. ۲-قیسا بوْیلو آدام، تیْمبیل.

توْپارلاشماق..toparlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] بیریئره ییغیشماق، توپلاشماق.

توْپارلاق..toparlaq [صفت، سن] ۱-هر یئری یوُوارلاق، توپ کیمی، کؤره‌وی، کؤره‌سل. ۲-شیشمان و قیسا بوْیلو آدام.

توْپارلاق جا..toparlaqca [صفت] توْپارلاغا یاخین بیر بیچیمده اوْلان.

توْپارلاق سایی..toparlaq sayı [آد] یوُوارلاق سایی.

توْپارلاما..toparlama [آد] بیر یئره ییغما (فا:جمع آوری). collecting

توْپارلاماق..toparlamaq [ل، سن] بیر یئره ییغماق، دؤزَنلی وضعیته سالماق (فا:جمع و جور کردن).

توْپارلانماق..toparlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر یئره ییغیلماق. ۲-دوزَنلی وضعیته دؤشمک (فا:جمع و جور شدن).

توْپارلانیش..toparlanış [آد] توْپارلانماق ایشی (فا:جمع و جور شده).

توْپاز..topaz [اؤزل‌آد] بیر نوع ساری یاقوُت، قیز آدی (فا:زَبَرجد).

توْپاساققال (لی)..topasaqqal(lı) [آد، صفت] سیخ و قالین ساققالی اوْلان، یئکه ساققال (فا:دارای ریش بزرگ توپ مانند).

توْپاق..topaq [آد] ۱-توپوق، حئیوانلارین بارماقلاری دالیندا توپوغو آندیران چیخینتی (فا:قوزک پا). ۲-توْپ کیمی یوُمورولانمیش هر شئی، خمیرکؤنده‌سی. ۳-بیر نوع قدح.

توْپاق توْپاق..topaq topaq [ظرف] توْپارلانمیش و بیر یئره ییغیلمیش حالدا.

توْپاقلاماق..topaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توْپارلاماق، بیر یئره ییغماق.

توْپال..topal [صفت، سن] آیاغی آخساق، چولاق (فا:چلاق). lame

توْپالاشماق..topalaşmaq [قا] بیریئره ییغیشماق، توپلاشماق (فا:جمع‌شدن).

توْپالاق..topalaq [آد، بیتگی] توپلاشیق گیللردن، یاپراغیندان یاشیل بویا چیخاریلان بیربیتگی (فا:نوعی گیاه). Rhamnus. rha

توْپالاماق..topalamaq [باخ] توپارلاماق.

توْپالانماق..topalanmaq [باخ] توپارلانماق.

توْپال اوْتو..topal otu [آد] قیلچیق‌سیز ویا آز قیلچیق‌لی اوْتسوْو بیتگی.

توْپال اوْتوگیللر..topal otugillər [آد، بیتگی] بیر چیچک‌لی ویا چوخ چیچک‌لی بیر ایللیک و چوْخ ایللیک اوْتلاردان عبارت بیتگی سوْیو.

توْپال اوْلموش..topal olmuş [صفت] آیاغی آخساق، چوْلاق (فا:چلاق) lame

توْپال سرباز..topal sərbaz [اؤزل‌آد] توْپولعسگر: ماکی دا داغ آدی.

توْپاللاماق..topallamaq [تاثیرسیزائیلم] آخساياراق یئریمک (فا:لنگیدن).

توْپاللیق..topallıq [آد] چوْلاقلیق (فا:لنگی). lameness

توْپال یوْلافجا..topal yulafca [باخ] توْپالاق.

توْپان..topan [آد] ۱-توْپاق ۲-توْپراغی سیْخیشدیرماغا یارایان تاختا و هر نوع آراج ۳- کؤشه یاسدیغی[۲۲٤].

توْپایاپراق..topayapraq [صفت، بیتگی] یاپراقلاری توپا حالیندا سیخ اوْلان، توْپا یاپراق بیتگی‌لر.

توْپاللیق..topallıq [آد] توْپال اوْلما وضعیتی(فا:لنگی).

توپبادیمجان..topbadımcan [آد، بیتگی] یوُوارلاق و اتلی بادیمجان نوعو.

توپباش اوْتو..topbaş otu [آد، بیتگی] ۱-ثعلب. ۲-بیر توّتون نوْعو.

توپباش بالیق..topbaşbalıq [آد، دیرگی] بیر نوع بالیق (فا: کفال).

توپبوز..topbuz [آد] باشی گیرده چوماق، چوماق، دیه نک، اوجو توخماقلی (فا: گرز، چماق).

توپبوز تیکانی..topbuz tikanı [آد، بیتگی] کوّللوک و زیبیل‌لیک‌لرده بیتن چوْخ ایللیک بیتگی.

توپبوزلو..topbuzlu [صفت] ۱-باشی توْپبوزلو اوْلان. ۲-توْپبوزلا سلاح‌لانمیش. ۳-باشلاری توْپبوز کیمی بیتگیلرین عام آدی.

توپبوزلاماق..topbuzlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توپبوزلا ووُرماق و دؤیمک (فا: باچماق زدن).

توپبوش..topbuş [صفت] کؤک، ساغلام، کوْپبوش (فا: چاق).

توپبیغ (لی)..topbığ(lı) [صفت] قیسا وقالین بیغ‌لاری اوْلان.

توپتوّفکلی..toptüfəkli [صفت] ۱-توْپ توّفنگ‌له سلاح لانمیش. ۲-(مج) گوّرولتولو، های کوّیلو.

توپتوّفنگ (توّفک)..toptüfəng (tüfək) [آد] ۱-توپلار و توّفنگ‌لر، توّرلو سلاحلار و یاراقلار. ۲-(مج) سس کوّی "توْپ توفنگ‌له".

توپتوپ..toptop [آد] ۱-توپلا اوْینانیلان اوشاق اوْیونو ۲-توپلارحالیندا.

توپتوتدو..toptutdu [آد] اوشاقلار آراسیندا توپلا اوینانان بیر اوْیون آدی.

توپجوق..topcuq [آد] بالاجا و یووارلاق توپ (فا: گوی، ساچمه).

توپچاق..topçaq [آد] بالاجا و کؤک "توْپچاق آت"[۸۲].

توپچک..topçək [آد] قوُروموش توْپراق پارچاسی، کسک.

توپچک ووُرماق..topçək vurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قوروموش توپراق پارچالارینی بئل ویا بیر آلَت‌له ووُروب ازمک.

توپچکر..topçəkər [آد] ۱-آغیرتوْپ داشییان ساواش گمی‌سی. ۲-توپ چکمک اوْچون یارارلانیلان حئیوان وآراج.

توپچو..topçu [آد] ۱-توْپو ایشله‌دن، توپ‌آتان (فا: توپچی) artilleryman ۲-اسماعیللی و شبسترده کند آدی.

توپچو..topçu [یازار] نادرشاه دؤنمی شاعرلریندندیر و اوْردودا توْپچولوق ائتدیگی اوْچون بوُتخلّصو آلمیشدیر[۲۸].

توپچولوق..topçuluq [آد] ۱-توْپ ایشلتمه ایشی. ۲-توپ دؤزلتمه یئری (فا: توپ سازی).

توپچیچکلی..topçiçəkli [صفت] چیچک‌لری توْپ شکلینده اوْلان.

توپخانا..topxana [آد] توپ اوْلان یئر، توپ دؤزه‌نیلن یئر، توْپ دؤزَلدن یئر، توْپجولوق (فا: توپخانه). artillery

توپخانا..topxana [اؤزل‌آد] کلئیبرده‌داغ، قوْشاچای‌دا(~ساتیلمیشی) کند آدی.

توپداغ..topdağ [اؤزل‌آد] نخجوان'دا داغ آدی[۲۴۰].

توپداغیتماز..topdağıtmaz [صفت] گوج چاتماز، یئنیلمز، آلینماز.

توپدان..topdan [آد] ۱-آلیش وئریشده عمده بیرشئیی آلیب ساتما. ۲-بوتون ایله، بؤیوک اؤلچوده (فا: عمده).

توپدان ساتیجی..topdan satıcı [آد] عمده‌ساتان(فا: عمده‌فروش wholesaler

توپدان ساتیشچی..topdan satışçı [آد] توْپدان چی (فا: عمده فروش).

توپدانچی..topdançı [آد] آلیش وئریشده تک تک یوْخ، چوخلو و عمده مقداردا آلیب ساتان (فا: بنکدار). whliesale dealer

توپدانچی‌لیق..topdançılıq [آد] بیر یئردن آلیب ساتما (فا: عمده فروشی). توْپدان ساتیش، آلیش وئریشده عمده بیر شئیی آلیب ساتما (فا: عمده فروشی). wholesale (trade)

توپراشماق..topraşmaq [س، ت] قوْرویوب توْز اوْلماق (فا: ضمن خشک شدن بصورت گرد درآمدن).

توپراغا باخماق..toprağa baxmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤلومو یاخین گؤرونمک.

توپراغا تاپشیرماق..toprağa tapşırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] گؤممک، توپراغا وئرمک، قوُیلاماق.

توپراغا دوّشمک..toprağa düşmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-قاباغیندا دیز چؤکمک، آیاغیناییخیلماق. ۲-اؤلوب گؤمولمک.

توپراغا گئتمک..toprağa getmək [تاثیرسیزائیلم] اؤلمک، وفات ائتمک.

توپراغا وئرمک..toprağa vermək [تاثیرلی‌ائیلم] اؤلونو گؤممک، قوُیلاماق.

توپراق..topraq [آد] ۱-یئر اوْزونده بیتگی یئتیرن لای، یئرین نسبتاً یومشاق و توّرلو مینئرال‌لارییندان دؤزَلمیش قاتی (فا: خاک). soil ۲-اؤلکه، یوُرد، قارا، اراضی. ۳-تارلا. ٤-توپراقدان دؤزَلمیش. ۵-یئر (گؤی قارشی‌سی). {ددە، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن؛ توْپراماق: قوروماق› توپرا+ق}.

توپراق آراسی..topraq arası [صفت] توپراغین آلت قاتیندا اوْلان.

توپراق آلتی..topraq altı [صفت] توپراغین آلت قاتیندا اوْلان.

توپراق اؤلچن..topraq ölçən [آد] توپراق ساحه‌سینی اؤلچن و بؤلن اوزمان.

توپراق اوستو..topraq üstü [صفت] توپراغین اوستونده اولان، یئر اوستو.

توپراق اولماق..topraq olmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤلمک.

توپراق باسدی..topraq basdı [آد] آیاق باسدی، گئچمیشده بیرحاکمین بیریئره آیاق قویاراق آلدیغی بیر نوع وئرگی.

توپراق برکیدن..topraq brkıdən [آد] توپراغی برکیتمه‌یه یارایان بیرنوع ماشین.

توپراق بویا..topraq boya [آد] ایچینده دمیر اوکسیدی اولان توز حالیندا بویاق، توز بویا.

توپراق بیلمَنی..topraq bilməni [باخ] توپراق بیلیمجیسی.

توپراق بیلیمجیسی..topraq bilimcisi [آد] توپراق اؤزللیکلرینی اکین اوچون تانییان، توپراق‌بیلیمی اوزمانی (فا:خاکشناس) pedologist

توپراق بیلیمی..topraq bilimi [آد] توپراق اؤزللیکلرینی اکین اوچون اینجه‌له ین بیلیم دالی (فا:خاک شناسی). pedology

توپراق تپه‌سی..topraq təpəsi [اؤزل‌آد] خیاو دا داغ آدی.

توپراق جیل..topraqcıl [صفت] توپراقدا یاشایان هرحئیوان.

توپراق چکمک..topraq çəkmək [تاثیرلی‌ائیلم] توپراق داشیماق.

توپراق حقوقو..topraq huququ [آد] توپراغین ایشلَتمه، اکمه و استفاده ائتمه‌سی و کیمه عاید اولما یاسالاری و قانونلاری.

توپراق داشییان..topraq daşyıan [صفت] توپراق داشیماقلا مشغول اولان.

توپراق رنگی..topraq rəngi [صفت] توپراق رنگینی آندیران.

توپراق سومَوران..topraq somuran [آد] توپراق سوران: سومَوروجو بیر سیستیم‌له توپراغی چکن و سومَوران آراج.

توپراق سیچانی..topraq sıçanı [آد، دیرگی] توپراق آلتیندا یاشایان سیچان نوعو.

توپراق سیز..topraqsız [صفت] یئرسیز، یئر یوردسوز.

توپراق سیزلیق..topraqsızlıq [آد] توپراق‌سیز اولما وضعیتی.

توپراق قازان..topraq qazan [صفت] توپراق قازماغا یارایان ماشین.

توپراق قالا..topraq qala [اؤزل‌آد] اورمیه ده کند آدی.

توپراق قایماسی..topraq qayması [آد] یاغیش‌و سو تاثیریله‌اوستده-کی توپراغین آلت قات‌لارین اوستونده زؤومه‌سی earth creap

توپراق کؤله سی..topraq köləsi [آد] توپراغا باغلی کؤله.

توپراق کؤله‌لیگی..topraq köləliyi [آد] توپراغا باغلی کؤله‌لیک دؤزه‌نی.

توپراق گؤزونو دویورسون..topraq gözünü doyursun [اؤنلم] چوخ شئی اله گتیردیگی حالدا دویماق بیلمه ین آدام اؤچون سؤیله‌نیر.

توپراق لاشماق..topraqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] توپراق وضعیتینه گلمک (فا:بصورت خاک درآمدن).

توپراق لاماق..topraqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-اوستونو توپراقلا باسدیرماق و اؤرتمک. ۲-الکتریک‌له چالیشان آراجدا موتورون منفی تئلینی توپراغا قویلاماق (فا:خاک کردن). ۳-توپراقلا سؤرتوب تمیزله‌مک (فا:با خاک تمیز کردن).

توپراقلاندیرماق..topraqlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیر کیمسه‌نی ایشله دیب توپراق صاحبی ائتمک. ۲-توپراغا بولاماق.

توپراقلانماق..topraqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-ایشله ییب توپراق صاحبی اولماق (فا:صاحب‌زمین‌شدن)۲-توپراغا بولانماق (فا:خاکی شدن).

توپراقلی..topraqlı [صفت] ۱-ایچینه توپراق قاریشمیش (فا:خاکی). ۲-اکیله جک توپراغی اولان. ۳-قئیدار و اردبیل ده کند آدی.

توپراق یول..topraq yol [آد] آسفالت‌اولمامیش یول(فا:خاکی a dirt road

توپراق یومشالدان..topraq yumşaldan [آد] توپراغی یومشالتمایا یارایان آراج.

توپراماق..topramaq [تاثیرسیزائیلم] قورومَاق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توپ ساغیر..topsağır [صفت] تام ساغیر.

توپ ساققال..topsaqqal [صفت] ساققالی توپ کیمی اولان.

توپ ساققاللی..topsaqqallı [صفت] توپ ساققالی اولان.

توپ عربی..top ərəbi [آد] اوشاقلار آراسیندا توپلا اویناناربیر اویون آدی.

توپقارا..topqara [تاریخی اؤزل‌آد] توپقَره: ۱-اؤزبکلرین، قونرات و قونچاقالی اویماقلاری، اولوبابالاریندان[۷]. اؤزبَک-قونرات-قانجاقالی بوی‌لارینداندير[۸۱-۱۵۸]. ۲-میانا دا کند آدی.

توپ قویروق (لو)..topquyruq(lu) [آد] قیسا وقالین قویروقلو.

توپ کیمی..topkimi [صفت] ۱-یومرو (فا:گرد). round ۲-ساغلام.

توپ کیمی آچیلماق (پارتلاماق)..top kimi açılmaq (partlamaq) [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیردن قیشقیرماغا باشلاماق. ۲-بیردن بیره شاشیردیجی خبر دویولماق.

توْپ‌گوْللــه‌سی (مرمی‌سی) کیمی پارتلاماق.. top gülləsi (mərmisi) kimi partlamaq [آد] برکدن سس لنمک و سس چیخارماق.

توْپلا..topla [آد] ۱-اوْچ بارماقلی چنگل، شنه (فا:چنگک). ۲-بؤیوک مقداردا، چوْخ.

توْپلاتماق..toplatmaq [ائتدیرگن ائیلم] توپلاماق ایشینی گؤردورمک.

توْپلاج..toplac [آد] موتورلاردا الکتریکی آچیب کسمک اوْچون فیرلانان بؤلوم، کولئکتور (فا: کلکتور). collector

توْپلادیلماق..topladılmaq [بلسیز ائیلم] توْپ لانماق ایشی گؤرولمک، توپلاتماق ایشی گؤرولمک (فا:گرد آوری شدن).

توْپلاردامار..toplardamar [آناتومی] قانی ییغیب قلبه آپاران دامار (فا:سیاهرگ). vein

توْپلاشدیرماق..toplaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] ییغیشدیرماق، بیریره-ییغماق(فا:گردآوردن).

توْپلاشدیریلماق..toplaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] توپلاشدیریماق ایشی گؤرولمک (فا:گرد آوری شدن).

توْپلاشما..toplaşma [آد] توْپلاشماق ایشی(فا:گردهمایی).

توْپلاشماق..toplaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر آرایا گلمک (فا:گرد آمدن). ۲-توپ کیمی اوْلماق، شیشمان اوْلماق (فا:توپ شدن).

توْپلاشیق گیللر..toplaşıqgillər [آد، بیتگی] بیله شیک گیللر، بیتیشیک یاپراقلی، ایکی چنک‌لیلردن، چیچک‌لری کؤمج وضعیتینده توپلو بعضی جنس‌لری اوُچوجو یاغ وسوّت داشییان بیر سوْی (فا:تیره ای از گیاهان). compositae

توْپلام..toplam [آد] ۱-جمعاً "توپلام بئش‌یوز میلیون نفر توْرکجه بیلیرلر"(فا:مجموعاً). ۲-(مت) مجموعه. collection

توْپلام اوْلاراق..toplam olaraq [ظرف] هامی‌لیقلا (فا:مجموعاً). totally

توْپلام جا..toplamca [ظرف] هامی‌لیقلا (فا:مجموعا). on the whole (فا:من حیث المجموع)

توْپلاما..toplama [آد] ۱-توْپلاماق ایشی (فا:جمع آوری). ۲-(مت) نئچه‌سایی‌نی اوْست اوْسته توپلاماق Collecting (فا:تجمعی).

توْپلاماق..toplamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیریره ییغماق، بیر آرایا گتیرمک (فا:گردآوری کردن)۲-دؤزن‌وئرمک to compile

توْپلانتی..toplantı [آد] بیرچوخ کیمسه‌نین بیرآرایا گلمه سی، توپلانیش (فا:اجتماع، اجلاسیه، مجلس گردهم آیی). meeting

توْپلانتی یئری..toplantı yeri [آد] میتینگ (فا:محافل). meetings

توْپلانماق..toplanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیرآرایا گلمک، توپلانتی دؤزلتمک (فا:جمع شدن). ۲-اؤزونه دؤزن وئرمک، توپارلانماق. to contract

توْپلانمیش..toplanmış [آد] مدوّن (فا:مدوّن). collected into a book

توْپلانیش..toplanış [آد] توپلانماق ایشی، توپلانتی(فا:مجمع) assembly

توْپلانیق..toplanıq [صفت] توپلانتی وضعیتینده اوْلان.

توْپلانیلماق..toplanılmaq [بلسیز ائیلم] توْپلانماق ایشی گؤرولمک (فا:جمع شدن).

توْپلانیم..toplanım [آد] جمعیت crowd

توْپلایان..toplayan [صفت] توْپلاییجی:بیریئره ییغان(فا:جمع کننده).

توْپلاییجی..toplayıcı [صفت] توْپلایلن:بیریئره ییغان(فا:جمع کننده).

توْپلاییش..toplayış [آد] توپلاماق ایشی ویا بیچیمی (فا:جمع کنی).

توْپلو..toplu [آد] ۱-توْپلانمیش(فا:عمده). ۳-دوْلقون وُجودلو (توْپلو بیر اوْشاق). ۱-توپو اوْلان. chief

توْپلو اوْلاراق..toplu olaraq [ظرف] هامی‌لیقلا (فا:متفقا). in alliance

توْپلو ایینه..toplu iynə [آد] باشی توْپوز ایینه (فا:سنجاق ته گرد).

توْپلو توْفکلی..toplu tüfəkli [باخ] توْپ توْفکلی.

توْپلو چالیشما..toplu çalışma [آد] سئمینار، بیر موضوع و ایش اوْچون بیرلیکده چالیشما.

توْپلو چالیشیم..toplu çalışım [آد] بیرلیکده چالیشما، شؤلن، سیمینار.

توْپلو دوُروم..toplu durum [آد] عامّ گؤرونوم.

توْپلو سؤزلشمه..toplu sözləşmə [آد] بیرقوُرولوش یا فابریکا ییه-سیله، ایشچیلر ویا سندیکا باشچی‌لاریلا دؤزه‌نیلن سؤزلشمه.

توْپلو گؤروشمه..toplu görüşmə [آد] آچیق اوْتوروم، پانئل.

توْپلوجا..topluca [ظرف] بیرلیکده، برابرجه (فا:یکجا).

توْپلولوق..topluluq [آد] ۱-بیریئره ییغیلماق ۲-درنک۳-اینسان قالابالیغی (فا:جماعت). congregation ٤-جمهوری republic

توْپلولوق‌جو..topluluqcu [آد] جمهوریت‌چی (فا:جمهوریتخواه) republican

توْپلوم..toplum [آد] اجتماع، جمعیت، جامعه، بیریئرده یاشایان اینسان‌لارین هامی‌سی، ایش بیرلیگی ایچینده یاشایان و بللی چیخارلاری اوْلان اینسان‌لار (فا:اجتماع). crowd

توْپلوم اؤندهری..toplum öndəri [آد] امام جماعت. clergy who leads

توْپلوم‌ایچینجیلیک..toplum içincilik [آد] اینسانین اؤزونو ائوره‌نین مرکزی سایما گؤروشو.

توپلوم‌بیلیم..toplum bilim [آد] توپلوم اؤزللیکلرینی بیلدیرن بیلیم، سوسیولوژی (فا: جامعه شناسی). **sociology**

توپلوم‌بیلیمجی..toplum bilimci [آد] توپلوم بیلیمینی بیلن کیمسه، سوسیولوق (فا:جامعه شناس).

توپلوم‌بیلیمجیلیک..toplum bilimcilik [آد] توپلوم اؤزللیکرینی بیلمه ایشی (فا:سوسیولوژیسم).

توپلوم‌بیلیمسل..toplum bilimsəl [صفت] توپلوم بیلیم ایله ایگلی‌لی اولان.

توپلوم‌جو..topəlumcu [آد] توپلومجولوق یانلی‌سی اولان، سوسیالیست **socialilst**

توپلوم‌جولوق..toplumculuq [آد] توپلوما ائشیت رفاه گتیرمه‌یی ساووناں گؤروشچو، سوسیالیزم. **socialism**

توپلوم‌داش..toplumdaş [آد] بیرتوپلوما باغلی اولانلارین هر بیری.

توپلوم‌سال..toplumsal [صفت] توپلوم لا ایلگی‌لی (فا:اجتماعی). **social**

توپلوم‌سال بوُنالیم..toplumsal bunalım [آد] توپلومون عامّ اولاراق پیسکولوژیک بیر سیخینتی یا گیرمه‌سی (فا:بحران اجتماعی).

توپلوم‌سال‌دَیر..toplumsal dəyər [آد] توپلومون طرفینی بنیمسه‌ین و ساووناں دَیر.

توپلوم‌سال فلسفه..toplumsal fəlsəfə [آد] اجتماعی فلسفه (فا:فلسفه اجتماعی).

توپلوم‌سال گلیشمه..toplumsal gəlişmə [آد] توپلومون بوتون اولاراق دَییشیب توسعه تاپماسی و گلیشمه‌سی (فا:پیشرفت اجتماعی).

توپلوم‌سال‌لاشدیرماق..toplumsallaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] توپلومون دَیر یارقی‌لارینا گؤره مُناسب‌حالته گتیرمک(فا:اجتماعی‌نمودن).

توپلوم‌سال‌لاشماق..toplumsallaşmaq [تاثیرسیزائیلم] توپلوم‌سال اؤزللیگی ونئجه‌لیگی قازانماق (فا:اجتماعی شدن).

توپلوم‌سال یاردیم..toplumsal yardım [آد] توپلوم عضولارین آراسیندا اولان یاردیم لاشما (فا: کمک جمعی).

توپلوم‌لاشدیرماق..toplumlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] توپلومون یارارلانا بیله‌جگی بیر وضعیته گتیرمک (فا:اجتماعی نمودن).

توپلوم‌لاشماق..toplumlaşmaq [صفت] توپلوم وضعیتینه گلمک.

توپوت..toput [آد] چؤکلتی، دوُرقون سودا چؤکن تورتو.

توپوخاقان..topoxaqan [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌تورک خاقانی. موقان-خاقان'ین نوه سی[۷].

توپور..topur [آد] پالیت‌وفیندیق کیمی آغاجلارین تیکانلی قابیغی[۲].

توپورقان..topurqan [اؤزل‌آد] آیاق باسیلاراق توز چیخاران یومشاق توپراق[۷].

توپوز..topuz [آد] ۱-باشی‌توپ کیمی چوماق وسلاح (فا:گرز). ۲-تپه وآرخایا توپلانمیش اولان ساچ. ۳-بیر شئیین توپا بنزر و ال ایله توتولابیلن چیخینتی سی.

توپوزآباد..topuzabad [اؤزل‌آد] اورمیه ده کند آدی.

توپوزاینه..topuziynə [آد] باشی کیچیک توپوزلو اینه (فا:سنجاق‌ته-گرد).

توپوزلاماق..topuzlamaq [تاثیرسیزائیلم] بئلی توپوزچیخارماق (فا:قوزکردن) **tocrouch**

توپوزلو..topuzlu [صفت] توپوزو اولان "توپوزلو بیر آدام" (فا:قوزدار).

توپوزلو چوماق..topuzlu çomaq [آد] باشی توپ کیمی اولان چوماق (فا:گرز).

توپوزلو کیلید..topuzlu kilid [آد] باش یومرو کلید دسته سی.

توپوش..topuş [باخ] توپیوش.

توپوق..topuq [آد] ۱-آیاغین دال طرفینده اولان یومورو سؤموک "باخ: آغلی توپوغوندا: گیج آدام حاققیندا" (فا:قوزک). **malleolus** ۲-آیاق قابی و جوراب‌دا اولان توپوق. ۳-ایرماغین دریایا یئتیرن بؤلومونده قوم وداش بیغلان یئر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ توپ؛ فارسجادا: تُپق}.

توپوق‌چالماق..topuq çalmaq [تاثیرسیزائیلم] یئریرکن آیاقلاری بیربیرینه دَیمک.

توپوق‌دؤین..topuq döyən [آد] اتکلری یئره قدر اوُزانان قادین گئییمی.

توپوق‌دمیری..topuq dəmiri [آد] قاپی‌لوغلوغاسیندا آلتدا قالان-ارککبؤلوم.

توپوقرافی..topoqrafi [آد، فرانسیزجا] تارازچکیم، یئر اؤزئی 'اینین یوکسک‌لیک اؤلچوسونو گؤسته رن خریطه (فا:توپوگرافی).

توپوقسوز..topuqsuz [صفت] توپوغو اولمایان.

توپوق‌سؤموگو..topuq sümüyü [آد] آیاقدا آلت و آرخا طرفده اولان سوموک.

توپوقلاماق..topuqlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱- توپوقلا وورماق. ۲- آرخادان قووب توُتماق، یاخالاماق (فا:گرفتن).

توپوقلو..topuqlu [آد] توپوغو اولان "توپوقلو باشماق" (فا:قوزک دار).

توْپوقلوق..topuqluq [آد] قادینلارین توپوقلارینا باغلادیقلاری بیر نوع سوسلو پارچا، توپوغا باغلانان هر نوع باغ (فا:بندتزیینی‌پا).

توْپوق‌ووُرماق..topuq vurmaq [تاثیرسیزائیلم] سلام‌وئرمه‌دن‌اؤنجه-آیاقلارینی جوّتله‌مک.

توْپولقاق..topulqaq [آد] یارایا قوْیولان بیر اوْت، توْپالاق اوْتو، cyperus ۲-قوُلونج. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توْپولوْژی..topoloji [آد، فرانسیزجا] تارازلامابیلیمی، ژئومتریک‌جیسیم-لرین‌آلچاق اوُجالیقلا باغلی اؤزل‌لیک‌لرینی‌اینجه‌له‌ین بیلیم (فا:~).

توْپونیم..toponim [آد، یونانجا] بیریئرده جُغرافی‌آدلار توْپلومو، یئر آدلارینی اینجه‌له‌ین بیلیم دالی، توْپونیم بیلیمی معمولا بوُ دااللارا بؤلوملەنیر: اوْروتوْپونیم (داش، قایا- آدلاریندان دؤزه‌لن یئرآدلاری)، ائتنوتوْپونیم (طایفا آدلاریندان دؤزه‌لن یئر آدلاری)، زوْوْتوْپونیم (حئیوان آدلاریندان دؤزه‌لن یئر آدلاری)، فیتوْتوْپونیم (بیتگی آدلاریندان دؤزه‌لن یئر آدلاری)، آنتروْتوْپونیم (اینسان‌آدلاریندان دؤزه‌لن یئرآدلاری)، ائخوْنیم (باشقا بیر توْپلولوغون آدلاندیرماسی) (فا:~). اوْرونیم(اوْروْس=داغ، آنیم=آد)داغ و قایا آدلاری؛ اوْیکوْنیم (اوْیکئس=یوُرد، آنیم=آد) یاشایش یئری آدلاری، کند و شهر آدلاری؛ ائتنونیم (ائتنو=طایفا) طایفا آدلاری؛ آنتروپونیم (آنترو=اینسان) اینسان آدلاری؛ هیدرونیم (هیدرو=سوُ) سوُ ایله باغلی آدلار؛ اوْموْنیم (عئینی جور سسله‌نن لاکین معناجا فرقلی سؤزلر "داغ: ایستی، داغ: قایا")؛

توْپیاتاق..topyataq [آد، اینـ] بُلبرینگ. ball bearing

توْتئم..totem [آد، فرانسیزجا] اوْنقون، ایلکل توپلوملاردا قوتسال ساییلان دوْغال نسنه (حئیوان، آغاج، یئل--) (فا:توتم).

توْتئمیزم..totemizm [آد، فرانسیزجا] اوْنقونجولوق، بعضی ابتدایی توْپلوم‌لاردا دین فورماسی توْتئم‌لره ستایش ائتمه و تاپینما (فا: توتمیزم).

توْتال..total [آد، فرانسیزجا] بوتون سل (فا:بطور کامل).

توْتالیتار..totalitar [آد، فرانسیزجا] بؤتونجول (فا:تمامیت خواه).

توْتالیتئر..totaliter [آد، فرانسیزجا] بؤتونجول (فا:تمامیت خواه).

توْتالیتاریسم..totalitarism [آد، فرانسیزجا] تولیتئریزم، توْتالیتاریسم: بؤتونجولوک، بوتون گوجو الینه آلان بالاجا قروپو ساووناں بیر گؤروش، توْتالیتاریسم بیر نوع دیکتاتورلوق اولاراق خاص اؤزل‌لیکلری واردیر، یئنی چاغدا بوجور حکومتلر گیزلین نظامی-گؤجلره دایاناراق اگەمنلیک ائدیللر، بو رژیملر اینسانلاری مجبور ائدیللر گؤرمه‌میش ایشلره اعتراف ائتسینلر، اولاری یالان و اوُیدورما سوُچلارلا محکوم ائدیب و یا دوزلتمه اتفاقلارلا اوْلاری آرادان آپاریللار، و بوجور رژیملر، اؤزلرینین دیْشیندا هر معروف اولان فردی ازمه‌یه چالیشیللار، بو رژیملرده قانون، اخلاق، تؤره و یاسالاری دؤولت تفسیر ائدیر، توتالیتئر رژیمینین موردینده ان معروف جُمله‌نی بئیله دئمک اولار" توتالیتئر حکومت‌لرینده رژیم بوُنا قانع دئییل کی اینسانی بیر ایشی گؤرمه‌یه مجبور ائتسین، بلکه ایسته‌یير اینسانی مجبور ائده تا اؤز ایسته‌گیله بیر ایشی گؤرسون" (فا:تمامیت خواهی).

توْتالیتئریزم..totaliterizm [آد، فرانسیزجا] بؤتونجولوک، باخ توْتالیتاریزم، توْتالیتاریسم.

توْتوْ..toto [آد] پوْپو، قیچ و قالچا[۲].

توْتوش..totuş [باخ] توْتوق.

توْتوق..totuq [صفت] ساغلام، کؤک، کوْپوش (فا:چاغالو).

توْتوقلوق..totuqluq [آد] ساغلام‌لیق، کؤکلوک، کوْپوشلوق (فا:چاقی).

توْجیه..tocih [آد، عربجه] سبب گؤسترمه، بیر موضوع و سؤزو آچیقلاما (فا:~). accountion for

توْحید..tohid [آد، عربجه] ۱-اللـه'ی بیر سایما، بیرسه‌مه، بیرله‌مه. ۲-تک تانری جیلیق (فا:~).

توْحیدلو..tohidlu [اؤزل‌آد] ساوه-نوبران دا کند آدی.

توْخ..tox [صفت] ۱-دوْیموش، آج اوْلمایان (فا:سیر). full ۲-بسلنمیش (فا:بی‌نیاز). free from want ۳-رنگ آدلاری‌نین اوّلینه گله‌رک توُتقون لوق معناسی وئریر "توْخ قیرمیزی". ٤-(مج)" گؤزو توْخ اوْلماق، اؤزونو توْخ توُتماق: اؤزونو سیندیرماماق". ٥-قوُندوُر توّرکلری اوْیماق بگ‌لریندن[۷]{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹توْق›؛ باخ:توْماق}. ٦-توْخ-(اؤزل‌آد) اینسان آدی: توْخ‌اَر/ توْقَر، توْختاو، توْختوُلقا، توْخداباش، توْخدابَگ، توْخدَمیر، توْخدوْغان، توْخسابا.

توْخ..Tox [اؤزل آد] قوُندوُر بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

توْخا..toxa [آد] ۱-آلاق‌لاماق اوْچون کرکی کیمی اوُزون ساپلی وسیله(فا:بیل وجین) ۲-توققا، قاییش‌لاری باغلاماق اوْچون آلت{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توْقو›: قاییش توققاسی؛ باخ: توخماق}.

توْخابای..toxabay [تاریخی اؤزل‌آد] توْغای‌وبوُغو اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان[۷]. قیْرقیز-تاقای-بوقوُ بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

توْخات..toxat [باخ: توخماق، توْماق] سیللە، شیللە (فا:سیلی).

توْخاتلاماق..toxatlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] سیللە‌له‌مک (فا:سیلی زدن).

توْخاتلانماق..toxatlanmaq [بلسیز ائیلم] سیللەلنمک (فا:سیلی خوردن).

توْخاتلی..toxatlı [صفت] سیللەلی "توْخاتلی بیردؤیوش".

توْخاتیگین..toxatigin [تاریخی اؤزل‌آد] توْقاتیگین: قوْچو اوُیغورلاری پرَنسلریندن[۷].

توْخاتیمور..toxateymur [تاریخی اؤزل‌آد] توْقاتئیمور: چاغاتای دؤولتی خانلاریندان[۷].

توْخاج..toxac [آد] ۱-پالتار تاپداماق و یوماق اوْچون آغزی ائنلی بیرآغاج، توْپوز. ۲-قوُرشون بوْروسونون آغزینی گئنیش لتمک اوْچون بیر نوع توْپاچ بیچیملی آلت. ۳-آغاج تیخاجی (فا:کلوخ کوب). ٤-باخ: توْغاچ {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: قاپی دالی‌نین آغاجی، ت‹توْقوْ› قاییش توققاسی›/ توْقو› توْقوج› توْقاج› توْخاج؛ باخ: توخماق، دؤگمک}.

توْخاجلاماق..toxaclamaq [بلسیز ائیلم] ۱-توْخاج وورماق. ۲-بیر بوْرونو آغاج تیخاجلا باغلاماق.

توْخاجلانماق..toxaclanmaq [بلسیز ائیلم] توخاجلاماق ایشی گؤرولمک، توخاجلا دؤیولمک، توْخاجلا برکیمک.

توْخاج..Tokaç [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوْ بوْی لاریندان دیر[۸۱-۱۵۸].

توْخاری..toxarı [تاریخی اؤزل‌آد] توْقاری: توْخ+آری، چَنگیزخان‌ین کوْموتانی[۷].

توْخالاماق..toxalamaq [تاثیرلی ائیلم] آلاق لاماق، توخا ایله ووُرماق(فا:وجین کردن).

توْخالانماق..toxalanmaq [تاثیرسیزائیلم] آلاق لانماق (فا:وجین شدن).

توْخالتماق..toxaltmaq [تاثیرلی ائیلم] توخاتماق، توْخ-ائیلەمک(فا:سیر کردن

توْخالماق..toxalmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْیماق، توْخ اوْلماق (فا:سیر شدن).

توْخالی..toxalı [صفت] توْخاسی اوْلان توخماق چی (فا:بیل دار).

توْخالیق..toxalıq [اؤزل‌آد] ۱-توْخلوق، قاتیْلیق، سَرتلیک ۲-توْرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان[۷].

توْخان..toxan [آد] باخ: توْوخان.

توْخ اوْلماق..tox olmaq [تاثیرسیزائیلم] یئییب دوْیماق (فا:سیر شدن).

توْخای..toxay [آد] باخ: توغای، توْقای.

توْخبوُلاد..TokBulat [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-قوْنراد-کوْتَنجی بوْی لاریندان دیر[۸۱-۱۵۸].

توْخپاق..Tokpak [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-گیرئی-قاراگیرئی بوْی لاریندان دیر[۸۱-۱۵۸].

توْختا..toxta [اؤزل‌آد] توْخدا: ۱-دوُرما، یاشاما، دیرَنچ ۲-تَدبیر[۷].

توْختاتما..toxtatma [آد] ۱-تسکین وئرمه، آرام ائتمه. quieting ۲-مداوا ائلەمه، درمان ائتمه. medical treatment

توْختاتماق..toxtatmaq [ل، سن] ۱-دینج ائتمک، دینجَلْتمک، توختاق وئرمک (فا:تسکین دادن). ۲-درمانلاماق، مُداوا ائتمک.

توْختاتیم..toxtatım [آد] تداوی، مُعالجه medical treatment

توْختاج..toxtac [آد] درمان، داوا (فا:دوا). medicine

توْختاخان..toxtaxan [اؤزل‌آد] آلتون اوْردو خانلاریندان[۱۲].

توْختادان..toxtadan [آد، صفت] مُسکّن (فا:مسکّن) calmative

توْختادیجی..toxtadıcı [آد، صفت] مُسکّن (فا:مسکّن) calmative

توْختاش..toxtaş [تاریخی اؤزل‌آد] دینلنمه بؤلگه‌سی، قیْپچاق خانلاریندان[۷].

توْختاق..toxtaq [صفت، ظرف] توْختاغی: ۱-دینجلیک، آرخایین لیک، توختاق‌لیق "کیشی اؤزونه توختاق وئر" (فا:تسلّی). ۲-داوا، ، درمان، توْخداق(فا:دارو)۳-نوشدارو antidote ٤- تدبیر[۷]. {توْخداماق+ آق، باخ: توْماق}.

توْختاق ائوی..toxtaq evi [آد] درمان ائوی (فا:درمانگاه). clinic

توْختاق سال..toxtaqsal [صفت] توخداق لا ایلگی لی (فا:درمانی). iatric

توْختاق‌سیز..toxtaqsız [صفت] درمان‌سیز (فا:بیدرمان). irremediable

توْختاق‌لیق..toxtaqlıq [آد] ۱-توْختاق ائوی، درمان ائوی (فا:درمانگاه) clinic ۲-توختاق اوْلما، آرخایین‌لیق، تسلّی تاپما، تسکین تاپما (فا:آرامش و تسکین).

توْختاق‌لیق‌وئرمک..toxtaqlıq vermək [آد] توْختاتماق، تسلّی‌وئرمک، تسکین‌وئرمک.

توْختاق وئرمک..toxtaq vermək [آد] توْختاتماق، تسلّی وئرمک.

توْختاما..toxtama [آد] توْختاما، تسکین تاپما (فا:تسکین). subsiding

توْختامازـ..toxtamaz [صفت] درمان‌سیز (فا:علاج ناپذیر). irremediable

توْختاماق..toxtamaq [تاثیرلی ائیلم] توْخداماق، دینجَلمک، دؤزمک، ساکت‌اوْلماق، تسکین‌تاپماق، آرام تاپماق (فا:تسکین یافتن). to became quiet {سن، باخ: توْماق، توخ}.

توْختامیش..toxtamış [اؤزل‌آد] دوُروجو، دایانیْقلی، درایَتلی(تاریخی اؤزل‌آد) قیْرقیزلارین، نوْقای اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان توْرکمن-تکه و نوْقای بوْی لاریندان دیر[۸۱-۱۵۸]. ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) اینسان آدی[۷].

توْختامیشلی..toxtamışlı [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {بوْی آدی}.

توْختاناق..toxtanaq [باخ] توختاق.

توْختای..toxtay [تاریخی اؤزل‌آد] توْخ+تای، چنگیزخان‌دؤنمی‌مَرکیت-بگ‌لریندن[۷]. آوار، نایمان‌آدلاریندان:توْختای خان، توْخداقایا توْختئیمورُ، توْخخان، توْخدابای، توْخدابوُغا، قادین آدی:توْختای-خاتوُن.

توْختوخ..toxtox [ظرف] توْخ اوْلاراق.

توْخداتماق..toxdatmaq [باخ] توْختاتماق.

توْخداتیم..toxdatım [باخ] توْختاتیم.

توْخداج..toxdac [باخ] توْختاج.

توْخدار..toxdar [اؤزل‌آد] دایانیْقلی، درایَتلی، اوُزون عؤمورلو[۷].

توْخداق..toxdaq [آد] ۱-باخ:توْختاق۲-مملوکلار دؤنه‌می‌والی-لریندن[۷]

توْخدامیش..toxdamış [باخ] توْختامیش.

توْخداناق..toxdanaq [باخ] توختاناق، توختاق.

توْخدولار..toxdular [اؤزل‌آد] سالوُر بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

توْخسارا..Toksara [اؤزل آد] قازاق-کیچییوْز-بایوْغلوُ-آدای بوْی‌لاریندندیر[۸۱-۱۵۸].

توْخسارمیش..toxsarmış [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُق بگ دؤنَمی اوْغوز بگ‌لریندن[۷].

توْخسارُو..toxsaru [تاریخی اؤزل‌آد] توْخساری: قازاقلارین، کیچییوْز بؤلوگو، بای اوْغلو و آدای اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

توْخسون..toxsun [اؤزل‌آد] ۱-اوُرموگؤلونده‌بیرآداآدی[۱۴۰] {محتملا توْخسی و توْخساری کیمی کلمه لرین دَییشیلمیش شکلیدیر}.

توْخسی..toxsi [ا] دیوانا گؤره قوُیاس‌دا اولان بیر تؤرک بوْیو ایدی، بوُنلار قارلوق بوْی‌لارینا باغلی ایدیلار و زامان زامان مستقل بیر طایفاکیمی‌ده اوْرتایا چیخیردیلار[۸۵].{بو کلمه توْخ سؤزیله ایلگیلی اوْلمالیدیر: توْخسوْو، زنگین، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توْخقارین..toxqarın [آد] دوْیموش، آج اوْلمایان، توخ.

توْخگؤزلو..toxgözlü [صفت] گؤزو آج اوْلمایان.

توْخگؤزلولوک..toxgözlülük [آد] توْخ گؤزلو اوْلما وضعیتی.

توْخلو..toxlu [آد] ۱-بیرایل‌لیک‌قوزو. ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) یوْل، یورْدام، بیلَن، بیلگه[۷]. ۳-ایری، دولقوُن٤-تؤرکمَنلرین، تَکه-وتوْختامیش‌اوْیماقلاری ، اوُلوبابالاریندان.{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ باخ:توْخ / توْماق}.

توْخلو باشی..toxlu başı [آد، دا] تیکینتی‌یه یاراماییان اَیری اؤیرو و کله کؤتور داش.

توْخلوگؤتورن(قوُش)..toxlu götürən(quş) [آد، دیرگی] باخ: کئچه‌له کرکس.

توْخلوُجاق..toxəlucaq [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

توْخلوق..toxluq [آد، سن] ۱-توْخ‌اولماوضعیتی، دوْیوملوق (فا:سیری). ۲-توُتقون لوق (رنگده).

توْخلوق ائتمک (ائله‌مک)..toxluq etmək (eləmək) [تاثیرسیز ائیلم] حدّیندن آرتیق یئمکدن خسته‌لنمک (فا:ازپرخوری مریض شدن).

توْخلوقتیمورُ..toxluq teymur [تاریخی اؤزل‌آد] چاغاتای خان'ین تورونلاریندان[۷].

توْخلومان..toxluman [آد] بیر ایل‌لیک دوْغولان قوُزو (اره میک قوزو) (فا:بره یکساله).

توْخلی..Toklı [اؤزل آد] توْخلو: تؤرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندندیر[۸۱-۱۵۸].

توْخماجار..toxmacar [باخ] تاخماجار.

توْخماچ..toxmaç [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تاغماچ[۷].

توْخمارلو..toxmarlu [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

توْخما..toxma [اؤزل‌آد] ۱-دؤیمه آراجی، آغاجدان دؤزلمیش چَکیش؛ ۲-تؤرکمَنلرین، چاودوُر اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

توْخماق..toxmaq [آد] باشی توپوز آلت، دیبکده دؤیمک اؤچون ویا پالتار چیْرپماق اؤچون دؤزه‌لن آلت، قاپی دؤیمه آلتی، دیه نک، چوْماق (فا:تخماق). beetle {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹توقماق›؛ باخ: توخماق، دؤگمک}.

توْخماق..toxmaq [اؤزل‌آد] قیْزیلباش لارین بیر طایفاسی ساییلیر[۲۴۲-۱۵۹]. تؤرکمن-چاودوُر بوْی‌لاریندندیر[۸۱-۱۵۸].

توْخماق باش..toxmaq baş [آد، دیرگی] قایا بالیغی.

توْخماق چیچک‌لیلر..toxmaq çiçəklilər [آد، بیتگی] تک‌لپه‌لی بیتگی‌لردن بیر بؤلومو (فا:تیره ای از گیاهان تک لپه ای).

توْخماقجیق..toxmaqcıq [آد] ۱-کیچیک توخماق (فا:تخماق کوچک) ۲-(بیتگی) ات لشمیش یوغون و سوْنبوله بنزر بیر بیتگی.

توْخماقلاما..toxmaqlama [آد] توْخماق لا ووُرما، دؤیمه (فا:تخماق زنی).

توْخماقلاماق..toxmaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توْخماقلا ووُرماق (فا:با تخماق زدن).

توْخماقلانماق..toxmaqlanmaq [بلسیز ائیلم] توخماقلا ووُرولماق (فا: باتخماق زده شدن).

توْخماقلو..toxmaqlu [اؤزل‌آد] فریدن ده کند آدی.

توْخماقلی..toxmaqlı [صفت] توخماغی اولّان (فا:تخماق دار).

توْخمان..Tokman [اؤزل آد] قازاق-کیچییوّزآلیموْغلوُقاراساقال بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

..Tok-Mangıt [اؤزل آد]

توْخمانقوُت..toxmanqut [تاریخی اؤزل‌آد] توْخمانقیْت:اؤزبک مانقوُت اوْیماغی، اولُوبابالاریندان[۷]. اؤزبَک-مانقیْت بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْخو..toxu [آد] بیر عضوو تشکیل وئرن بؤلومجوکلر (فا:بافت). tissue

توْخو بیلمنی..toxu bilməni [آد] توخولارین اؤزللیگینی اینجه‌له ین بیلیم (فا:بافت شناس). histoligist

توْخو بیلیمجی..toxu bilimci [آد] توخو بیلیم اینده چالیشان کیمسه (فا:بافت شناس).

توْخو بیلیمی..toxu bilimi [آد] هیستولوژی، جانلی لاردا توخولارین بیچیم و تورونو آراشدیران بیلیم (فا:بافت شناسی). histogogy

توْخوُشدورماق..toxuşdurmaq [تاثیرلی ائیلم] چارپیشدیرماق.

توْخوتماق..toxutmaq [ائتدیرگن ائیلم] توخوماق ایشینی گؤردورمک (فا:فس).

توْخوج..toxuc [آد] باخ: توخاج[۲].

توْخوجو..toxucu [آد] آراجلا پارچا و پالتار توْخویان-کیمسه(فا:بافنده).

توْخوجولوق..toxuculuq [آد] توخومااِیشی، یئری ویا ساحه‌سی (فا:بافندگی).

توْخور..toxur [اؤزل‌آد] ۱-گؤزو پَک، جسور ۲-توْخور، توْخوماجی[۷].

توْخور خاتوُن..toxur xatun [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیْتلاریندا آدی گئچن بیر خانیم[۷].

توْخورجوق..toxurcuq [آد] خط خطلی توْخونموش قُماش.

توْخورجون..toxurcun [آد] ۱-اوْت و اکین یئغینی. ۲-بیر نوع خطلی و چیزگی لی قُماش.

توْخورقاخ..toxurqax [اؤزل‌آد] توْخوما آلَتی، توْخوما دسگاهی[۷].

توْخوش..toxuş [آد، سن] ۱-دَییش، دَیمه (فا: اصطکاک). ۲-دؤیوش ۳-گؤیتوّرک بگی، کوّرشاد[۷]ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری[۷].

توْخوش قوْجا..toxuş qoca [تاریخی اؤزل‌آد] ددەقورقوُد بوْی لاریندا بیر بگ آدی[۷].

توْخوشقان..toxuşqan [صفت] توخونان (فا:متلک گو).

توْخوشما..toxuşma [آد] متَلک sarcastic

توْخوشماق..toxuşmaq [فا] ۱-چارپیشماق، بیربیرینه دَیمک (فا:بهم خوردن). ۲-(ل) بیربیرینه توهین ائتمک (فا:توهین کردن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹توقیشماق›؛ باخ: توخماق، دؤگمک}.

توْخوشموش..toxuşmuş [آد] مُتلاقی. confluent

توْخوم..toxum [آد] دنه، بیتگی و حئیوان نطفه‌سی، توّم، اکمک اوچون آیریلمیش دن[۲۲۴] (فا:تخم). seed {دوْغماق/ توْغماق کلمه-سیله ایلگیلیدیر و دوْغولوب چوْخالان هر بیر شئیه دئییلیر، دوْغماق سؤزو سومرجه ده توْ (توْماق) و توْخوم/ دوْغوم سؤزوده توُم شکلینده ایشله‌نیردی، بوکلمه دیواندا توْقوم شکلینده ایشله‌نیب و بوْغالاناجاق و کسیلن حئیوانا دئییلیر؛ باخ: دوْغماق/ توْماق}.

توْخوُم..Tokum [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْخوما..toxuma [آد] توْخونموش گئییم وهر شئی (فا:بافتنی). textile

توْخوماجی..toxumacı [آد] توخوما ایشینده اولّان (فا:بافنده). weaver.

توْخوماجیلیق..toxumacılıq [آد] توخوما ایشی (فا:نساجی). weaving.

توْخوماق..toxumaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-ال ایله ویا آراجلاریلا پارچا کیلیم و تورْ دوْزَلتمک، هؤرمک (فا:بافتن). to spin or weave ۲- (مج)سؤز اوُیدورماق، سؤز قوراشدیرماق، اؤزوندن دوْزَلتمک {سومرجه ‹توُگ›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹توْقیماق›؛ باخ: توخماق، دؤگمک؛ فارسجادا توختن و دوختن و توزی (کینه توزی) کلمه‌لری بو کؤکه باغلی اولمالیدیلار}.

توْخوم‌اکمه..toxum əkmə [آد] توخوم‌اکمک‌ایشی (فا:کاشت) cultivation

توْخوم‌اکن..toxum əkən [آد] توْخوم سپن (فا:بذرکار). sower

توْخومجوق..toxumcuq [آد] ۱-توخومدان کیچیک (فا:تخمچه). ovule ۲small seed-توخوملوق (فا:تخمک).

توْخومچو..toxumçu [آد] توخوم یئتیشدیرن (فا:بذرکار).

توْخومچولوق..toxumçuluq [آد] توخوم یئتیشدیرمه ایشی (فا:بذرکاری).

توْخومدیل..toxumdil [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {توْخوم+دیل}.

توْخوم‌سپدیرمک..toxum səpdirmək [تاثیرلی ائیلم] توخوم-سپمک(فا:بذرافشاندن). to sow

توْخوم‌سپمه(توْکمه)..toxum səpmə (tökmə) [آد] توخومو سپه‌رک اکمه (فا:تخم ریزی). spawning

توْخوم‌سپن..toxum səpən [صفت] توخوم سپمه‌یه یارایان آلت و آراج (فا:بذر افشان). seeder

توْخوملاماق..toxumlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱- توخوم یئتیشمک، توخوم عمله گلمک (فا:تخم دادن). ۲-(ل) دیشی حئیوانی ارککه یاخین ائدیب دؤللـهمک (فا:بارور کردن).

توْخوملانما..toxumlanma [آد] ۱-دیشی‌حئیوان دؤللنمه (فا:بارور شوی). ۲-یئتگی توخومونون یئتگین لشمه‌سی(فا:تخم‌دهی).

توْخوملانماق..toxumlanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-(حئیوان) دؤللنمک (فا:بارور شدن). ۲-یئتگی توخوم وئرمک، توخومو یئتگین-لشمک(فا:تخم‌دادن).

توْخوملو بیتگیلر..toxumlu bitgilər [آد، بیتگی] بیتگی‌لر دونیاسی‌نین بؤیوک بیر شعبه سی، چیچک‌لی بیتگی‌لر (فا:گیاهان دانه دار).

توْخوملو..toxumlu [صفت] توخومو اولان (فا:تخم دار). seedy

توْخوملوق..toxumluq [آد] ۱-توخوم عمله گتیرمک اوچون آیریلمیش، اکمک اوچون اؤزل اولان توخوملار (فا:مناسب برای بذر). ۲-ارککلیک اورقانی، توخوم وئرن وزی‌لر (فا:بیضه).

توْخومو تؤکولمک..toxumu tökülmək [تاثیرلی ائیلم] بیر قورخو سبب ایله دؤلدن کسیلمک.

توْخومو کسیلسین..toxumu kəsilsin [آد] نسلی کسیلسین.

توْخوناج..toxunac [آد] بعضی حئیوانلاردا توخونما حسّ ینی دویماغا یارایان عضو (فا:شاخک حسّی).

توْخوناجاق..toxunacaq [آد] توْخونما یئری.

توْخوناق..toxunaq [آد] ۱-توخونان شئی و یئر (فا:تماس). ۲-توهین.

توْخوناقلی..toxunaqlı [صفت] توخونان سؤز، اوزوجو بیرسؤز (فا: کنایه).

توْخوناقلیلیق..toxunaqlılıq [آد] توخوناقلی اولما وضعیتی (فا:کنایه بودن).

توْخونان..toxunan [آد، ص، مت] ۱-منحنی‌خطّه‌یاناشان دوز خط (فا:خط مماس). ۲-توخونج، اهانت، (فا:متعرّض). disturbing

توْخونج..toxunc [دده] توْهین، توْخوناق (فا:اهانت). insult

توْخونجا..toxunca [صفت] ۱-کؤتولوگه یول آچان، ساغلیغی پوزان. ۲-ییخیم، ایتگی (فا:ضرر، تخریب). injury

توْخونجاسیز..toxuncasız [صفت] توْخونجاسی اولمایان، ضررسیز(فا:بی‌ضرر)

توْخونجالی..toxuncalı [آد] توْخونجاسی اولان، ضررلی (فا: ضرردار).

توْخونجلو..toxunclu [صفت] توْهین آمیز insulting

توْخوندورماق..toxundurmaq [اتدیرگن ائیلم] بیرنسنه‌نی آیری نسنه یه سوْرتدورمک، دَیدیرمک، سوْروشدورمک (فا:مماس کردن).

توْخونسال..toxunsal [صفت] توخونوم و لامسه ایله ایلگی‌لی اولان.

توْخونما..toxunma [آد] ۱-توخونما دویوسو، نسنه‌لرین‌ایستی-سوْیوقلوق، برک یومشاقلیق کیفیت‌لرینی دویما ایشی(فا:لامسه). ۲-توخوما ایشی گؤرولمه، توخونموش هر شئی(فا:بافتنی).

توْخونماجا..toxunmaca [آد] متلک (فا:متلک).

توْخونما دویوسو..toxunma duyusu [آد] لامسه دویوسو، باخ: توْخونما (فا:حس لامسه). (sense of) touch

توْخونماز..toxunmaz [صفت] مصونْ.

توْخونمازلیق..toxunmazlıq [آد] مصونیت (فا:مصونیت). immunity.

توْخونماق..toxunmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دَیمک، سوْرتمک، ساتاشماق، سوْرته‌رک بیلمک و دویماق (فا:لمس کردن). ۲-اوْستونده اؤته‌ری دایانماق، بحث ائتمک، دانیشماق. ۳-(مج)تحقیر ائتمک، بیرینه توخوشماق (فا:توهین کردن). ٤-(بلسیز ائیلم) پالتار پارچا و بوجور شئیلر توخونوب دوزَلمک (فا:بافته شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توْقیماق، توْقولماق› سن، باخ: توخماق، دؤگمک}.

توْخونما منه..toxunma mənə [آد] اینجیتمه منی، سرطان، قانسئر.

توْخونموش..toxunmuş [صفت] توخونماقلاحاضرلانمیش، منسوج(فا:بافته).

توْخونموش‌لار..Toxunmuşlar [آد] منسوجات (فا:منسوجات). textile.

توْخونوش..toxunuş [آد] ۱-توْخونماق ایشی ویا بیچیمی، (فا:تماس). tangency ۲-توخوما ایشی و بیچیمی.

توْخونوشچو..toxunuşçu [آد] مُزاحم (فا:مزاحم). obtrusive.

توْخونولماز..toxunulmaz [صفت] ۱-قورْوما آلتیندا اولوب‌و اونا توخونما امکانی اولماما، تعرض‌دن قورونموش (فا:مصون). ۲-پوزولا بیلمه‌ین، ایشله‌نه بیلمه‌ین.

توْخونولمازلیق..toxunulmazlıq [آد] توخونولماز شخصین وضعیتی، تعرض‌دن قورونموش اولما (فا:مصونیت). immunity

توْخونولماق..toxunulmaq [بلسیز ائیلم] توخونماق ایشی گؤرولمک.

توْخونوم..toxunum [آد] توخونما دویوسو، چئوره سینده نسنه‌لرین ایستی، سویوخ، سرت و یومشاقلیق کیمی اؤزللیگینی توخونماقلا بیلمه و دویما یئته نه‌یی (فا:لمس).

توْخویوجو..toxuyucu [آد، صفت] توخوماجی (فا:بافنده، ریسنده). weaver

توْخویوجولوق..toxuyuculuq [آد] توخوماجیلیق (فا:بافندگی). weaving

توْخویوش..toxuyuş [آد، صفت] توخوماق ایشی (فا:بافندگی، ریسندگی).

توْدیع..todi [آد، عربجه] وداع‌ائتمه، آیریلاراق‌آللاه آمانیندا دئمک.

توْر..tor [آد] ۱-گؤزه‌نکلی‌حالدا توْخونموش پارچا و هر شئی (فا:تورْ). net ۲-(مج)قورْقو، آغ، دوْزاق (فا:کلک، حیله). ۳-اوْلقونلاشمامیش، ایشه آلیشمامیش، خام، گؤرگوسوز "توْرآدام"[۷]. ٤-توْره‌مه، سوْی، نسیل ٤-(تاریخی اؤزل‌آد)آلتای توْرکلری، تله-وُت‌اوْیماغی، اوْلوبابالاریندان[۷]. ٥-قوْزیی تورکلرده بیر تانری آدی[۲۱۱]. ٦-اینسان آدی:توْرالپ، توْربای، توْرتیمورْ، توْرچوْقای، توْرقایا، توْروْغول.{دیواندا آولاما وسیله سینه دئییلیب و آچیقدیرکی بو وسیله گؤزه‌نک‌لی پارچا مفهوموندادیر، بوکلمه توْربا سؤزونونده کؤکودور و مجازی اولاراق "قورْقو و کلک" معناسیدا بونا باغلیدیر، باخ: تؤر}.

توْرآتماق..toratmaq [تاثیرسیزائیلم] توْر قوْرماق، تله دؤزنله‌مک.

توْرآغاجی..torağacı [آد، بیتگی] دوْلاپتال گیللردن، آمریکانین ایستی بؤلگه سینده یئتیشن و یاپراقلاری ساده و دؤز کنارلی، چیچک‌لری سالخیم یادا باشاق بیچیمینده، قابیق‌لیف‌لری توْرا بنزه ین بیر آغاج (فا:دانتل). lagetta

توْرآتان..toratan [آد] هؤرومجک (فا:عنکبوت). spider

توْرا دوْشمک..tora düşmək [تاثیرسیزائیلم] آلداناراق تله‌یه دوْشمک.

توْرا سالماق..tora salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] حیله گلمک.

توْراش..toraş [آد] چوْخ یئین، یئیمجیل[۲۲٤].

توْراغای..torağay [آد، بیتگی] ۱-چیمن و تارلالاردا یاشایان سئرچه‌لر سوْیوندان اوْخویان بیر نوع تارلا قوشو، چاییر قوْشو. ۲-قیز آدی. ۳-ملیکان دا کند آدی.

توْراغایی..torağayı [دا] قوش ککیلی.

توْراق..toraq [آد] اودونون دان کومور دؤزلتمک اوْچون آغاجلاری بیغاراق سوْنرا اوْستونه توپراق تؤکولوب دؤزه‌لن قالاق[۲].

توْرامان..toraman [آد] ۱-گوْجلو، کؤک وشیشمان، ایری. دوْلقون، هیبَتلی، شرفلی. ۲-آغ هونلاردا بیر خاقان آدی[٥٤].

توْرامین..toramın [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی. {باخ: توْرامان}.

توْران..toran [آد] ۱-سحر هاوا ایشیق لانان، ویا آخشام هاوا قارالماغا باشلایان چاغ، آلاقارانلیق "آلا توْران: هاوانین ایشیقلانماغا باشلایان واختی" (فا:هوای گرگ میش). ۲-قارانلیق و دوْمان {باخ:توْر؛ بوکلمه توْر سؤز ایله ایلگی‌لی اوْلاراق بیر شئیین توْر کیمی سئیرک اوْلماغی‌نی گؤسته‌ریر چونکو قارانلیق ودومانْدا هر شئی بو بیچیمده گؤرسه نیر}.

توْران‌چؤکمک(دوْشمک، قاریشماق، قوْووشماق)..toran çökmək (düşmək, qarışmaq,qovuşmaq) [باخ] توْران‌لاشماق، آلا قارانلیق اوْلماق.

توْران واختی..toran vaxtı [ظرف] آلا قارانلیق چاغی.

توْرانلاشماق..toranlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-آخشام اوْستو ویاسحر تئزدن هاوا آلا قارانلیق اوْلماق۲-هاوا دوْمان‌اوْلماغا باشلاماق، تورانلاماق.

توْرانلاماق..toranlamaq [تاثیرسیزائیلم] تورانلاشماق (فا:هوا گرگ میش شدن).

توْرانلیق..toranlıq [آد] ۱-توْران و آلا قارانلیق اوْلما وضعیتی. ۲-دوْمانلیق (فا:هوای گرگ میش).

توْربا..torba [آد] ۱-چوْوالدان کیچیک آغزی بوْکولوب باغلانا بیلن بئز، بالاجا کیسه. ۲-بدنده سوْ ویا یومشاق ماده‌ییغیشان-عضو(فا:توبره) a nose bag {توْر+با، باخ:توْر}.

توْربا یوْغوردو..torba yoğurdu [آد] توْربایا تؤکولوب سوْزولموش یوْغورت.

توْرباجیق..torbacıq [آد] کیچیک توْربا، کیسه جیک (فا:توبره کوچک).

توْربالاماق..torbalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-توْربایا تؤکمک (فا:به توبره ریختن) ۲-حئیوانی یئمله‌مک اوْچون‌باشینا یئم‌له‌دوْلو توْرباگئچیرمک.

توْربالانماق..torbalanmaq [یلسیز ائیلم] ۱-توْربایا تؤکولمک (فا:توی توبره ریخته شدن). ۲-(س) بیر عضو سوْلانیب شیشمک.

توْربالی‌لار..torbalılar [باخ] کیسه‌لیلر.

توْرپاق..torpaq [باخ] توْپراق.

توْرپیدوْ..torpido [آد، این] ۱-بیرنوع ساواش گمی‌سی. ۲-اوْتوماتیک حالدا بیر آماجا طرف گئدن بیر سوْ آلتی مرمی‌سی (فا:ـ).

توْرپیل بالیغی..torpil balığı [آد، فر، دیرگی] تیکانلی اوْزگک‌لیلر تاقیم‌ٔیندان اوْزونلوغو ۱ مئتر، باشلاری یانیندان الکتریک اوْره تن و آولارینا آتاراق اوْلاری کئی ائدن و آولایان بالیق، اوْیوشدوران بالیغی. (فا:نوعی ماهی) raia trpedo

توْرتا..torta [آد] چؤکلتی، رسوب، قالینتی، بیرآخیجی ماده‌نین دیبینه چؤکن ماده‌لر، چؤکوْنتو (فا:ته نشست). sediment {تؤره مک‌دن: تؤر+تا/ توْرتا، باخ: تؤر}.

توْرتالی..tortalı [صفت] تورتا وئرن، تورتاسی اوْلان.

توْرتو..tortu [باخ] توْرتا.

تۏرتۏپ..tortop [صفت] یوُپ یوُمورو، بوتون ایله تۏپ بیچیمینده.

تۏرتۏش..Tortoş [اؤزل آد] آلتای تۏرکلری تئلئوُت و قیرقیز-قاراتال-خیتای بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تۏرتۏل..tortul [آد] تۏرتولارین بیر یئره یئیغیلان کۏماسی (فا:رسوب). sediment

تۏرتۏلانماق..tortulanmaq [باخ] تۏرتولاشماق.

تۏرتوسوز..tortusuz [صفت] تۏرتوسو اۏلمایان (فا:بدون رسوب).

تۏرتول بیلیمی..tortul bilimi [آد] یئر بیلیمینین تۏرتولارینی اینجه‌له-ین بیلیم قۏلو sedimentology

تۏرتولاشما..tortulaşma [آد] آخیجی ماده‌نین دییینده تورتو دۏزَلمه، تۏرتو حالینا گلمه (فا:رسوب گذاری).

تۏرتولاشماق..tortulaşmaq [تاثیرسیزائیلم] آخیجی ماده‌نین دییینده تورتو دۏزَلمک، تۏرتو حالینا گلمک (فا:رسوب گذاشتن).

تۏرتولو..tortulu [صفت] تۏرتو اؤزللیگی اۏلان(فا:رسوبی).

تۏرچو..torçu [آد] تۏرلا بالیق توتان آدام (فا:ماهیگیری باتور).

تۏرچو..torçu [اؤزل‌آد] ملیکان دا کند آدی.

تۏرچولوق..torçuluq [آد] تۏرلا بالیق توتماایشی(فا:ماهیگیری باتور).

تۏردوُبای..tordubay [آد] تۏردو: دوُردو، دوُران؛ اینسان آدی[۷].

تۏرشین..torşın [اؤزل‌آد] اورمیه ده داغ آدی.

تۏرغای..torğay [آد، دده] باخ: توراغای، چایرقوشو.

تۏر قورُماق..torqurmaq [تاثیرسیزائیلم] تله قورماق.

تۏرقوُل..Torgul [اؤزل آد] آلتای تۏرکلری تئلئوُت بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تۏرکو..torku [آد] اپیکلی قُماش[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۏرلاق..torlaq [باخ: تۏر] ۱-گنج، ناشی جوان، اۏلقون لاشمامیش (فا:تازه جوان). ۲-هله ائوجیل لشمه میش "حئیوان".

تۏرلاماق..torlamaq [س، باخ:تۏر] تۏر چکمک، تور وورماق، تۏرلا قاپاماق (فا:تور زدن).

تۏرلانماق..torlanmaq [بلسیز ائیلم] تورلا اؤرتولمک (فا:تور زده شدن).

تۏرلو..torlu [صفت] تۏر چکیلمیش، تۏرلا اؤرتولموش، تۏر پرده آسیلمیش، توردان دۏزَلمیش (فا:توردار).

تۏرلوق..torluq [باخ: تۏرلاق، تۏر] ناشی چی‌لیق؛ ۲-فیدانلیق[۲۲۴].

تۏرنا..torna [آد، لا] خراطلیق و چوخو آغاج دمیری یونما آراجی.

تۏرنادۏ..tornado [آد، لا] غربی آفریقادا اسن گوجلو بوُرولقاجو یئل(فا:~

تۏروارى..torvarı [صفت] تۏرا بنزر، تورا اۏخشار، تور کیمی (فا:~).

تۏروْ..Toro [اؤزل آد] آلتای تۏرکلری تئلئوُت بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تۏروغ..toruğ [آد] آت‌رنگی، دور آت(کۏراوغلونون آتی‌نین آدی). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۏروم..torum [آد] ۱-دوه بالاسی، کۏششک (فا:بچه شتر). ۲-آیقیر یاوروُسو ۲-قوُل، کۏله، مُطیع، باغلی.{باخ: تۏرون، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ:تۏر}.

تۏرومتای..torumtay [تاریخی اؤزل‌آد] تۏرونتای:میصیر-تۏرک کۏله‌من والی‌سی[۷].

تۏرون..torun [آد، سن] ۱-نوه، بیرینین اوشاغینین اوُشاغی (فا:نوه). grandchild ۲-بیرسۏیدان گلنلر (فا:اعقاب). posterity {باخ: تۏر}.

تۏرونبگ..torunbəy [تاریخی اؤزل‌آد] هوُلاکوخان دۏنَمی، دیاربکر والیلریندن[۷].

تۏریک..torik [آد] پالاموت بالیغینین ایری‌سی palemye sarda

تۏز..toz [آد] ۱-چوخ کیچیک و یومشاق پارچاجیق‌لارا بۏلونموش توپراق، یئل ایله قۏوزانیب و مختلف شئی‌لر اۏزه رینه قونان بالاجا ذره‌لر، اوُن کیمی نارین اولان هر شئی، اۏوونتو(فا:پودر). powder ۲-دده قۏرقود کتابیندا بیرنوع آغاج قابیغی‌دیر و اۏخ یایی‌نی مُحکم-لتمک اۏچون اونا سریرلر. {ت:۱-توزتۏپراق ۲-یای و کمانا باغلانان تسمه؛ سن؛ اینگیلیزجه dust سؤزو همان معنادا تۏز سؤز ایله کؤکداش اولمالیدیر}.

تۏزآباد..tozabad [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

تۏزآغاجی..tozağacı [آد، بیتگی] آغ قابیغی اۏلان بیر آغاج آدی.

تۏزآلماق..tozalmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیر یئرین تۏزونو تمیزله‌مک.

تۏزائتمک..toza etmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-نارینلاتماق، بیر شئیی ازیب تۏز حالینا گتیرمک. ۲-هاوانی تۏزلو ائتمک.

تۏزارماق..tozarmaq [تاثیرسیزائیلم] تۏز قالخار کیمی اۏلماق، تۏزلو بیر وضعیته گلمک، تۏزلاشماق (فا:گرد و خاک شدن).

تۏزالماق..tozalmaq [باخ] تۏزارماق.

تۏزان..tozan [آد] ۱-چوخ اینجه ونارین تۏز، تۏزو چوخ اۏلان یئر(فا:گرد) ۲-ذره، اینجه جیک تۏز داناسی(فا:ذره).

تۏزاناق..tozanaq [تاثیرسیزائیلم] تۏز توپراق، کۏلک سونوجو قالخان تۏز (فا:گرد و خاک).

تۏزاناق سالماق(قوپارماق)..tozanaq salmaq (qoparmaq) [تاثیرسیز ائیلم] ۱-یئهین گئده‌رک تۏز توپراغی گؤیه قالدیرماق. ۲-های کۏی سالماق.

توْزاناقلی..tozanaqlı [صفت] چوخ توْزلو، توْزلا قاریشیق فیرتینا.

توْزانلو..tozanlu [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی بویوناعایدیئرآدی(م١٦جی قرن)[٢٢٥].

توْزاوْلماق..toz olmaq [آد] ١-توْز حالیناگلمک. ٢-غیب اوْلوب گئتمک.

توْزبئزی..toz bezi [آد] توز آلماقدا یارارلانیلان بئز.

توْزباسماق..toz basmaq [تاثیرسیزائیلم] اوْزه رینه توْز قوْنماق.

توْزبوُلود..toz bulud [آد] گؤی‌جیسیملری‌آراسی توْز(فا:سحاب). cloud

توْزبوُلودو..toz buludu [آد] هاوادا دوْزه‌لن یوغون توْز.

توْزبویا..tozboya [آد] قورو توْز کیمی بویا.

توْزپمبه..tozpəmbə [آد] آچیق پمپه رنگی.

توْزتمیزلهین..toz təmizləyən [آد] توْز سیلن.

توْزتوْپراق..toztopraq [آد] بوُلود کیمی اوْلان توْز (فا:غبار). neblustiy

توْزتوپراقلی..toztopraqlı [صفت] توْزتوپراق باسمیش.

توْزتوْتوجو..toz tutucu [آد] بیر یئری توْزدان‌تمیزله‌ین و آریدان‌آراج.

توْزتوْزاناق..toztozanaq [آد] برک توْزاناق، کوْلک‌لی، توْزلو هاوا.

توْزجوق..tozcuq [آد] بعضی بیتگی‌لرین توز شکلینده اوْلان توخومجوقلاری (فا:گَرد گُل).

توْزدوُمان..tozduman [آد] یئردن قالخاراق هاوانی بوْروین توْز.

توْزسالماق..toz salmaq [تاثیرسیزائیلم] چاپاراق گئتمک، های کوی سالماق.

توْزسپن..toz səpən [آد] بیتگی و یا بؤجک‌لر اوچون داوا توزو سپن آراج (فا:گرد پاش). pouncet.

توْزسوپورگه‌سی..toz süpürgəsi [آد] ائوین توزونو آلماق‌اوچون-بیرنوع‌سوپورگه.

توْزسوْموران..toz somuran [آد] توْزسوْران:توز آریدان و ییغان ماشین.

توْزشکر..tozşəkər [آد] توْزکیمی اوْلان شکر (فا:شکر).

توْزصابون..tozsabun [آد] پودر حالیندا اوْلان پالتار یوما نسنه سی.

توْزفیرچاسی..tozfırçası [آد] توْزآلماق اوْچون یومشاق توْکلو فیرچا.

توْزقالدیرماق..toz qaldırmaq [تاثیرسیزائیلم] ١-چوخ یئهین و چابوق گئتمک، چاپاراق گئتمک. ٢-های کوی سالماق.

توْزقوْپاران..toz qoparan [صفت] چوخ یئلی اوْلان یئر.

توْزگؤتورن..toz götürn [باخ] توْز سوْران، توْز ییغان.

توْزلار..tozlar [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

توْزلاشدیرماق..tozlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] توْزلو ائتمک، توْزلانماسینا یوْل آچماق (فا:گرد و خاک کردن).

توْزلاشماق..tozlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] توْزکیمی اوْلماق، توْزارماق (فا:گرد شدن).

توْزلاماق..tozlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ١-توْزلو ائتمک، توْزلا بوُلاماق (فا:گرد پاشیدن). ٢-(مج)بیر یارایا توْز داوا ووُرماق، بیتگی‌لری زهیرلی توْزلا تؤرلو سایریلیقلاردان قوْروماق، ٣-بیتگی‌لرده ارکک جیک توْزونو دیشی‌جیگه گئچیرمک (فا:گرد زدن). to powder

توْزلاندیرماق..tozlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ١-توْزلو ائله‌مک. ٢-(بیوْلوژی) یئنی حئیوان ویا بیتگی نوْعو و جنسی آلماق اوْچون مختلف حئیوان ویا بیتگی‌لری جوْت لشدیرمک.

توْزلاندیریمیش..tozlandırımış [صفت] ١-توْزلوائدیلمیش ٢-جوْتلشدیریلمیش

توْزلانماق..tozlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ١-اوْستونه‌توْزقونْماق، توْزلو اوْلماق (فا:خاکی شدن). ٢-توْزا دؤنمک، توْز وضعیتینه گلمک ٣-بیتگی‌لرده توْزلاماق ایشی گؤرولمک.

توْزلانمیش..tozlanmış [صفت] توْز باسمیش، توْزا باتمیش (فا:غبارآلوده).

توْزلاییجی..tozlayıcı [آد] بیتگی‌لرده‌توْزلاماق‌ایشینی-گؤرن(فا:گردپاش).

توْزلو..tozlu [صفت] اوْستوْنه توْز اوْتورولموش (فا:خاکی). dusty

توْزلو..tozlu [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی، سوُلدوز دا داغ آدی.

توْزلوق..tozluq [آد] ١-بیر شئیی توْزدان قوْروماق اوْچون اوْستونه چکیلن اؤرتوک "باشماق توْزلوغو: گئتْر" (فا:محافظ گرد و خاک). ٢-توْز کیسه سی، توْز قابی.

توْزماق..tozmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْلانماق "گزیب توْزماق".

توْزواری..tozvarı [صفت] توْزا بنزر، توْزکیمی.

توْزوتا توْزوتا..tozuta tozuta [ظرف] توْز قالدیراراق.

توْزوتماق..tozutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ١-توْز قالدیرماق. ٢-(مج)آرانی قاریشدیرماق (فا:گرد وخاک به پا کردن).

توْزوماق..tozumaq [تاثیرسیزائیلم] توْز هاوالاناراق چئوره‌یه یاییلماق (فا:گرد وخاک شدن).

توْزونتو..tozuntu [آد] توْزلو وضعیت و یئر، هاوایا اوچان توْزلار (فا:گردو غبار آلود).

توْزونو آلماق..tozunu almaq [تاثیرلی‌ائیلم] توْزونو تمیزله‌مک، توْزونو سیلمک.

توْزیع..tozi [آد، عربجه] بؤلوب پایلاما، یایما، داغیتما (فا:پخش).

توْزین..tozin [آد، عربجه] وزن ائتمه، آغیرلیغین اؤلچمه (فا:وزن کردن).

توْزییغان..toz yığan [باخ] توز سوْموران.

توْس..tos [آد] ۱-بوینوز. ۲-آلین ویا بوُینوزلا ووُروش. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توْسون›: ۱-بوینوز وکلله ایله وورماق. ۲-ایکی نسنه‌نین چارپیشماسیندان چیخان سس؛ سنگلاخ: ۱-سرکش، یاغی ۲-آت، مینیک‌حئیوان ۳-راحت بسله‌نن کیمسه؛ باخ:داوشان}. ۳- قوچان مشهد آراسیندا اسکی دن بری تانینان بیر یئرله‌شیم یئرینین آدی {فارسچیلار افسانه لره دایاناراق بورانی کیخسرو"ون سرداری "طوسا" آدینا منسوب بییرلر؛ بیر یورومدا بو کلمه نی یوخاریداکی معنالارا باغلامادی، تورکجه معنادان بو یئری حئیوان بسله‌مه مفهومونا باغلاماق اولار و بو حالت داها منطیق‌لی اولابیلیر}.

توْسباغا..tosbağa [باخ] توُسباغا.

توْس‌توپارلاق..tostuparlaq [آد] ساغ ساغلام، بوتون ایله توْپارلاق.

توْسقوْلو اوْیونو..tosqulu oyunu [آد] بیرینین باشینا ایت اوْیونو گتیرمک (ماراغا دئییشی، قاییناق : مهندس ورزقانی).

توْسقون..tosqun [باخ:توْس، توْسون] دوْلقون، کؤک، شیشمان (فا:چاق)

توْسقون‌لاشماق..tosqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] کؤکلمک، دوْلقونلاشماق (فا:چاق‌شدن)

توْسلاشماق..toslaşmaq [قا] توْس ووُرماق، کلله‌لشمک (فا: کله زدن).

توْسلاما..toslama [آد] توس ووُرما، کلله ایله ووُرما (فا:کلّه زنی).

توْسلاماق..toslamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توس ووُرماق، کلله‌ایله‌ووُرماق(فا:با کله‌زدن).

توْس‌لاماق..toslamaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزوندن‌چیخارماق، خیالبافلیق-ائتمه.

توْسوبالا..tosu bala [آد، مج] مزاح اوْچون ووُروشقان آدام ویا بالاجا حئیوان اوْچون سؤیله‌نیر.

توْسون..tosun [آد] ۱-ساغلیق‌لی، دلیقانلی(فا:قوی)۲-گَنج بوْغا، بوُرولموش ارکک دانا ۳-توْس آتان، سالدیْرقان. ٤-عایاسیلَر دؤنَمی توْرک اصیللی والی آدی، اینسان‌آدی: توْسوُنالپ، توْسوُنبای، توْسوُنتای، توْسوُنَر {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ دؤیوشکن}.

توْسوُنبَگ..tosunbəy [تاریخی اؤزل‌آد] آخشیدلر دؤولتی اوْردوباشی-لاریندان[۷].

توْسونجوق..tosuncuq [آد] اوْلاغان دان داها بؤیوک دوْغموش اوشاق.

توْس‌وورماق..tos vurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بوینوزلاشماق، ووروشماق، کلله‌لشمک.

توْسیا..tosya [اؤزل‌آد] اوْغوز-بایات بوْیوناعایدیئرآدی(م١٦جی قرن)[۲۲۵].

توْصیف..tosif [آد، عربجه] نئجه‌لیک‌لرینی سؤیله‌مه، تانیتما، تانیت لاما (فا:وصف کردن). description

توْصیه..tosiyə [آد، عربجه] تاپیشیرما، یول گؤسترمه (فا:سفارش).

توْضیح..tozih [آد، عربجه] آچیق لاما، آیدین لاتما (فا:~).

توْضیحِ واضحات..tozihi vazehat [آد] آچیق آیدینی آچیقلاما (فا:~). truism

توْغ..toğ [آد، دده] ۱-یاس‌مراسمی و اؤلو اوْچون وئریلن یئمک[۱۲]. ۲-باخ: توُغ، توْغای. ۳-(ت) آت آیاقلارینین قازدیغی چوُخورلاردان چیخان توز.

توْغا..toğa [آد] باخ: توُغ. توْرکمَنلرین، تَکه، اؤتَه‌میش و تاش‌آیاق اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان {ت:خسته‌لیک، ایچ آغری}.

توْغاج..toğaç [اؤزل‌آد] باخ: توْخاج، توْپوُز؛ قیْرقیزلارین، توْقای و بوُغو اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان؛ توْلونلوُلار دؤولتی بگلریندن؛ آخشیدلر دؤولتی‌نین قوُروجوسو آخشید بگین باباسی[۷].

توْغاچخان..toğaçxan [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور خانلاریندان[۷].

توْغار..toğar [تاریخی اؤزل‌آد] دوْغار؛ اؤزبک:قوْنرات‌اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]

توْغان..toğan [اؤزل‌آد] ۱-توْغای، دوْغان قوُشو ۲-قوُبیلای خان دؤنَمی بیر تاریخچی آدی، سئوؤک‌تکین‌دؤنمی غزنه‌لی کوْموتان[۷]، اینسان‌آدی:~آرقوُن، ~الپ، ~ای، ~بای، ~اَر، ~تَکین، ~خان، ~تیمورُ {توقماق‌سؤزوندن‌توْققوشوجو و گوْجلو معناسیندا}.

توْغانلی..toğanlı [اؤزل‌آد] خانلار‌دا کند آدی[۲٤۰].

توْغای..toğay [آد] توْقای:۱-چای‌یاتاغی و قیی‌لاریندا بیتن آغاجلار، چای باسار مئشه(فا:بیشه)، ۲-دره کَنارلاریندا یئتیشن بیر چیچک و چالی آدی . ۲-یای کیمی آی؛ سارای کلمه سینین قارشیتی: دوْلونای. ۳-باخ: توْغان، شاهین، قارتال ٤-(تاریخی اؤزل‌آد) بابوُر خان دؤنَمی بگ‌لریندن؛ قیْرقیز اوْیماق‌لاریندان؛ قیْرقیزلارین، توْقای و بوُغو اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان، قیْپچاق خانلاریندان[۷]. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: مئاندر؛ باخ توُغ؛ بو کلمه هم سنگلاخدا و هم ایندیکی معنالاردا توُغ و یای بیچیمینده باغلانان شکلی گؤسته-ریر}.

توْغایبَگیم..toğaybəyim [اؤزل‌آد] اینسان آدی، باخ:توْقای+ بَگیم[۷].

توْغرا..toğra [اؤزل‌آد] پادشاه امضاسی، بیر نوع اوْو قوشو، اوغلان آدی (فا:طغری، امضای شاهی).

توْغراق..toğraq [آد، بیتگی] قاباق آغاجی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توْغرول..toğrul [آد، دیرگی] توُغرُول: ۱-یئرتیجی بیر قوش اوْلاراق آولارینین چوخونو اؤلدوروب بیرینی یئیر، چاخیر دوْغان ۲-دوْغرولماق، آیاغا قالخماق، اوغلان آدی (فا:طغرُل). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توْغرولچا..toğrulça [اؤزل‌آد] دوْغان قوُشو، دوْغان یاوروُسو[۷].

توْغسون..toğsun [آد، دده] کیشی آدی "توْغسون اوْغلو رُستم".

توْغوُل..ToğUl [اؤزل آد] آلتای تورکلری توُبا بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْغوُلبای..Toğulbay [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ-سَلمَک بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْفیق..tofiq [آد، عربجه] کؤمک‌لیک ائتمه، مدد وئرمه (فا:~).

توْفیق بایرام..tofiq bayram [یازار] باکی‌لی شاعردیر.

توْقالاق..Tokalak [اؤزل آد] توُرکمن-تکه-توْختامیش بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْقای..Tokay [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْقای-بئردی..Togay-Berdi [اؤزل آد] قیْرقیز بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْقبولات..Tokbulat [اؤزل آد] توْخ‌پولاد: قازاق-اوْرتایوْز-نایمان-سَمیزباقانالیْ بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْقتا..toqqa [آد] ۱-قاییشین توققاسی، قاییشی باغلاماق اوْچون بیرنوع آلت (فا:سگک). ۲-باش ساچی‌نی باغلاماق اوْچون بیرآلت، مارقا {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توْقوُ› سن ‹توْقتا›؛ توْقماق‌دان}.

توْقتاج..toqqac [آد، باخ:توْقتا] دؤشک و یورقان چیرپْما چوبوغو (فا: تخماق). beetle

توْقتاج‌لاماق..toqqaclamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توققاج لا چیرپماق (فا:با تخماق زدن).

توْقتاج‌لانماق..toqqaclanmaq [تاثیرسیزائیلم] بئلینه توققاج باغلاماق (فا:ف.م).

توْقتالی..toqqalı [صفت] بئلینه توقتا باغلامیش (فا:سگگ دار).

توْقتوش..toqquş [آد، ت‹توقوش› سن] ساواش (فا:برخورد).

توْقتوشدوُرماق..toqquşdurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیربیرینه ووُرماق (فا:ف‌س).

توْقتوشما..toqquşma [آد] بیربیرینه دَیمه، (فا:تصادُم) collision

توْقتوشماق..toqquşmaq [قا] ۱-قارشی قارشیا بیربیرینه توْخونماق، چارپماق، دَیمک (فا:تصادف کردن). ۲-اوْز اوْزه گلیب ووُروشماق، دؤیوشمک، چیرپیشماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹توقوشماق›؛ باخ: توْماق}. to have an accident

توْقو..toqu [اؤزل‌آد] شرق‌ایدیل‌بوُلقارلاری دؤولتی خانلاریندان[۷].

توْقوز..toquz [اؤزل‌آد] دوْققوز، باشقوُرد اوْیماق بگ‌لریندن، اینسان آدی: ~آرخا، ~الپ، ~بگ، ~بَگیم، ~تیموُر، ~اَر، ~مَنگوْ، ~اوْغوز[۷].

توْقوزلار..Toguzlar [اؤزل آد] باشقیْرد بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توْقوچینه..toquçinə [تاریخی اؤزل‌آد] جوْجَنلَر دؤولتی خانی[۷].

توْقوزخاتوُن..toquzxatun [اؤزل‌آد] باخ:دوْققوز، هوُلاکو خان'ین خانیمی[۷].

توْقیف..toqif [آد، عربجه] دوُردورما، توُتوقلاما (فا:~).

توْکسیک..toksik [یو، ص] آغی‌لی، زهرلی (فا:زهرآلود).

توْکسیکوْلوژی..toksikoloji [آد، فرانسیزجا] آغی بیلیمی (فا:زهرشناسی).

توْکسین..toksin [آد، یونانجا] بیر نوع آغی‌لی مادّه (فا:نوعی زهر). toxin

توْکوشلا..tokuşla [اؤزل‌آد] شامان لاردا بیر جین آدی[۲۱۱].

توْل..tol [آد] دوُوارین تمل داشی، تارلا سینیری[۲۲٤].

توْلا..tola [آد] ۱-یوُنو و قیْلی آلینمیش خام دری، ۲-گوْجلو. ۳-قوُیودان سوُ چکمه آیقیتی، ٤-میوه دن آلینان سوُ[۲۲٤].

توْلا دَیدی..tola dəydi [باخ] قئییش ووردو.

توْلازلاما..tolazlama [آد] توْللامه، توُللاما (فا:پرتاپ). hurled

توْلازلاماق..tolazlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توُللاماق، اوُزاغا آتماق (فا:پرتاپ کردن).

توْلاس..tolas [آد، ب، تورکمنجه] بیر نوع بیتگی (فا:تمشک).

توْلان..tolan [اؤزل‌آد] امثالسیز.تیموُرگوْرخانین بیرکوْموتانی(توْلانبوُغا)[۷].

توْلای..tolay [اؤزل‌آد] بیر داوشان توْرو[۷].

توْلرانس..tolurans [آد، فر] ۱-ایشلنمیش بیر شئیین اولّده نظرده توُتولموش بوْیوتلارینا گؤره اوْرتایا چیخان مُجاز ساپمالار. ۲-خوْش گؤرو.

توْلقا..tolqa [آد] ۱-ساواشچی‌لارین گئیدیکلری دمیر باشلیق (فا:کلاه خود). ۲-اینسان آدی: توْلقاخان، توْلقار/ توْلقاَر {معناجا بدنی بوْرویوب ساخلادیغی اوچون توُماق‹ توْماق سؤزوندن آلینمالیدیر، باخ: توُماق}.

تۆلقان..Tolkan [اؤزل آد] قیرقیز-تاقای-سۆلتوُ بوُی لاریندانديرُ[۸۱-۱۵۸].

تۆلولار..tolular [اؤزل‌آد] تۆلو و همچینین دَلیل طایفالاری گؤی تورک امپراتورلوغو بیرلیگینده قرار تاپیرلار، تۆلولار و دلیل‌لر ساسانی‌لرزامانی آذربایجاندا ایئرلشمه‌یه باشلادیلارُ[۸].

تۆلوم..tolum [آد] ۱-سلاح، ساواش آلَتی؛ ۲-اۆلقوُن، دۆلقوُنُ[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۆلون..tolun [آد] ۱-دۆلون، آیین اۆن‌دۆردو؛ ۲-تام، بۆتون، اۆلقونلاشمیش ۳-اینسان‌آدی:تۆلونالپ، تۆلونای، تۆلونبای، تۆلون-بیگه، تۆلونتیگین، تۆلونخان، تۆلونَر[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۆلون اۆغوللاری..tolun oğulları [اؤزل‌آد] م۹جو یۆزیل‌ده تۆرکلردن بیر سیراسی بغدادا گئدیب وعباسی خلیفه‌لرینین اۆردوسونا گیره‌رک بؤیوک نفوذا صاحب اۆلدولار، بولاردان تۆلونلار و آخشیدلر اؤنملی‌لریندندیر، تۆلونلار بوُخارالی ایدیلار و معتصم زامانی محافظ دسته‌سی کوُماندانی اولموشدور، تۆلونون اۆغلو (احمد و نوه‌لری) م۸۶۸دن م۹۰۵ ه قدر مصر فلسطین و سوریه‌یه حکومت ائتدیلر.

تۆلی‌داری..tolıdarı [تاریخی اؤزل‌آد] کئیخاتوخان دؤنَمی بگ و کوُموتان آدیُ[۷].

تۆلیت..toliyə [آد، عربجه] وقف ماللارینا باخما گؤرَوی (فا:~).

تۆلید..tolid [آد، عربجه] اؤرَتمه، دوُغورما (فا:تۆلید).

تۆم..tom [اک] بیر شئیدن اولان کوُما و دسته "ساچ تۆمو، بوغدا تۆمو" (فا:دسته). {تۆماق/ تۆماق سؤزندن}.

تۆماتئس..tomates [آد] قیرمیزی بادیمجان (فا:گوجه فرنگی). {آزتئک دیلیجه، بو کلمه تۆمور سؤزونه چوخ یاخین اۆلمالیدیر}.

تۆماغا..tomağa [باخ] تۆماغا، قوُشلارین باشیندا اۆلان ککیل.

تۆماغالی..tomağalı [باخ: تۆماق] باشیندا تۆماغاسی اۆلان.

تۆماق..tomaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-باغلاماق و تیخاماق، باخ: تۆماق (فا: بستن). ۲-(آ، آنادولو) آغاجدان دؤزلمیش توپ و چۆماق (فا:گرز). ۳-بیر نوع آغیر و قالین چکمه(فا:نوعی چکمه). {بیر سیرا کلمه‌لر مفهوم، شکل و گرامر لحاظیندان بو کؤکه باغلیدیلیلار و هامیسیندا بسلنمک و یئتگینلیک معناسی وار: دۆیماق= تۆیماق (یئییب بسلنمک) تۆغماق/ دوُغماق (یئتگینله شیب چوخالماق)، تۆق/ تۆخ (یئییب دۆیماق)، تۆخداماق (تۆخ حالا گلمک)، دۆلماق (بسله نه‌رک یئتگین لشمک)، تۆنماق، تۆن/ دۆنماق، دۆن (بیر بیرینه باغلانیب بوتونلشمک)، تۆخلو (بسله‌نیب کؤکلمیش قوُزو، تۆخ+لو)، بو کلمه هم شکل و هم معنا لحاظیندان تۆماق سؤز ایله یاخینلیغی وار، باخ: تۆماق، دقت اۆلونمالیدیر کی ظاهری بنزرلیگ ترسینه تۆخماق، تۆخوماق، توقّوشماق سؤزلری تۆماق سؤز ایله ایلگی‌سی یوُخدور و دؤگمک سؤزونه باغلانیرلار}.

تۆمبالاز..tombalaz [آد، آنادولو، باخ:تۆماق] ۱-ایرماق‌لاردا ایشله‌دیلن آلتی دؤز قایيق (فا:نوعی کلک).

تۆمبالاق..tombalaq [باخ: تۆماق] باخ: تیمبیل.

تۆمبای..tombay [اؤزل‌آد] ماندا، جامیشُ[۷].

تۆمبول..tombul [باخ: تۆماق] باخ: تیمبیل.

تۆمبیک..tombik [آد، دی، باخ: تۆماق] بیر نوع شیشمان بالیقُ[۲].

تۆمبیلیک..tombilik [آد، دی، باخ: تۆماق] بیر نوع کیچیک تۆن بالیغیُ[۲].

تۆمروق..tomruq [آد] ۱-کسیلمیش آغاجین سیلیندیر بیچیمینده گؤوده سی. ۲-ایشلنمک اؤچون حاضرلانمیش داش کؤتله سی. ۳-توُتوق‌ائوی، توستاق "تۆموروغا آتماق" باخ: تۆمورجوق.

تۆمروقلانماق..tomruqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] تۆمروق وضعیته گلمک.

تۆم‌ساقای..Tom-Sagay [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری ساقای بوُی لاریندانديرُ[۸۱-۱۵۸].

تۆمور..tomur [آد] آغاج دؤیونو، قابارجیق (فا:غده، جوانه). **tumor** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تۆمروم›، ‹تۆمورماق›:دؤیونلنمک، باخ: توُماق}.

تۆمور تۆمور..tomur tomur [ظرف] مونجوق کیمی ایری دانالار وضعیتینده.

تۆمورجوق..tomurcuq [آد] قابارجیق، تۆمور، آغاج و بیتگی‌لرده دؤگمه شکلینده اۆلاراق ایلَریده یاپراق، ساپ و چیچک گؤیرن یئر (فا:جوانه). **bud**، **seeding** {باخ:تۆمور، توُماق}.

تۆمورجوقلانماق..tomurcuqlanmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تومورلانماق، غنچه‌لنمک(فا:جوانه‌زدن).

تۆمورجوقلو..tomurcuqlu [صفت] تۆمورجوغو اولان (فا:جوانه دار).

تۆمورلانماق..tomurlanmaq [تاثیرسیزائیلم] تۆمورلواۆلماق(فا:جوانه-زدن) {توُماق}.

تۆمورماق..tomurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] آغاجی دیبیندن کسمک {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ:توُماق}.

تۆن..ton [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-باخ: دۆن؛ ۲-آلتای تؤرکلری، توُوا و کؤمنوچ اۆیماغی‌اۆلوبابالاریندان؛ آلتای تؤرکلری توُبا-کؤمنؤش بوُی لاریندانديرُ[۸۱-۱۵۸]. ۳-اینسان‌آدی:تۆنگۆج، تۆنگۆکُ[۷].

تۆن..ton [آد، فرانسیزجا] ۱-مین کیلوگرم‌لیک بیر چکی (فا:تُن). ۲-سس یولسک‌لیگی (فا:تون صدا).

تۆن بالیغی..tonbalığı [آد، دیرگی] ایستی و ایلیم‌لی دنیزلرده یاشایان، بیر نوع کنسرو بالیغی، اۆرکینوُس (فا:نوعی ماهی) **orkinos**

تۏن کیلۏمئتر..tonkilometir [آد، فرانسیزجا] بیر تۏن یۏکو بیر کیلومئتر مسافه یه آپارماق اساسیندا حسابلانان یۏک داشیما واحیدی.

تۏنا..tona [اؤزل‌آد] گئییملی، وارلیقلی، یاخیشیقلی، باخ: دۏن[۷].

تۏناتیگین..tonatigin [تاریخی اؤزل‌آد] بیلگه خاقان دؤنَمی اۏردوباشی-لاریندان[۷].

تۏناژ..tonaj [آد، فرانسیزجا] بیرداشیتین آلابیلدیگی یۏک آغیرلیغی، (فا:تناژ).

تۏنالیته..tonalitə [آد، فرانسیزجا] بللی بیر تۏندا یازیلمیش موزیک پارچاسی‌نین کیفیتی (فا:~).

تۏنتاش..tontaş [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوقلولار دؤنَمی، موصول آتابگ‌لریندن[۷].

تۏندار..tondar [آد، دده] کیشی آدی "دلی تۏندار"[۷].

تۏندرا..tondra [آد، فینلاندجا] یئر کۏره سینده اوجای‌لارا یاخین سویوق و مئشه‌سیز بؤلگه، اوجای بۏزقیری (فا:تندرا).

تۏنقا..tonqa [آد] ۱-توُنقا، قاپلان، آسیا قاپلانی. ببیر. ۲-ایری، بؤیوک، گؤسته‌ریشلی[۷]. مجازا قَابا، دۏزن و کلک " تۏنقایا دۏشمک: تله یه دۏشمک" ۳-ایگیدلره‌وئریلن‌بیرعنوان. ٤-(تاریخی اؤزل‌آد) گؤی‌تۏرک دؤنَمی بگی، چین ائلچی‌سی. ۵-اینسان آدی:تۏنقا خان، تۏنقابئردی، تۏنقاتَکین. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ:دۏنقا}.

تۏنقارا..tonqara [اؤزل‌آد] باخ:تۏن+ قارا(تاریخی اؤزل‌آد) اوُیغور اۏیماقلاریندان[۷].

تۏنقارااَسیم..tonqara əsim [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌تۏرکلر دؤنَمی دۏقوز اۏغوز بگلریندن[۷].

تۏنقال..tonqal [آد] یانان ویا یاندیرماق اۏچون اۏست اۏسته یئیلمیش اۏدون (فا:هیزم). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تۏنار›، بو کلمه دیواندا ایشله‌نن تۏنق (سۏیوقدان دۏنموش) سؤزوندن آلینمیشدیر، و سۏیوقدان ساخلانماق اوچون توپلانمیش آغاج قیرینتی‌لارینا دئییلیر، و اۏ بیری طرفدن دۏنوق و برک آغاج اوچون سؤیله‌نیر، چونکو بوجور آغاج اۏد یاندیرماق و سویوقدان قورونماق اوچون مُناسبدیر، باخ: تۏماق}.

تۏنقالاماق..tonqalamaq [تاثیرسیزائیلم] ایگیدلیک گؤسترمک، قهرمانلار کیمی حرکت ائتمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۏنقال‌اۏتو..tonqalotu [آد، بیتگی] ایری چیچک‌لری و سۏنبولجوک‌لری اۏلان اۏتسوو بیتگی.

تۏنقشۏن..Tongşon [اؤزل آد] آلتای تۏرکلری آلتای کیشیلر بوی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

تۏنقوز..tonquz [باخ] دوغوز.

تۏنقوزلار..tonquzlar [اؤزل‌آد] تۏنقوزدیلی، اوُرال آلتای دیللرینین ۵ بؤیوک قولوندان بیری اۏلاراق، تۏنقوزلار التصاقی دیللی خالق سا ییلیرلار، باخ:اوُرال آلتای[۱۲].

تۏنلوُ..tonlu [اؤزل‌آد] گئییملی، شیق، زَنگین، وارلیقلی[۷].

تۏنلو تۏنقا..tonlu tonqa [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیتلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

تۏنوز..tonuz [آد، دده] دوغوز.

تۏنیوقوق..tonyuquq [اؤزل‌آد] تۏنیوگؤک: سۏنسوزلوق و گئنیشلیک، بیلگه‌لیک و دئنییملی‌لیک[۷].

تۏنیوقوق آنیتی(آبیده‌سی)..(tonyuquq anıtı(abidəsi) [اؤزل‌آد] بیلگه تۏنیوقوق، قوُتلوق خاقانا، قاپقان خاقانا (بۏگوخان) و بیلگه خاقانا باش وزیر اۏلاراق، بیرسیرا ساواشلاردا باش‌بوغ (سرفرمانده) اۏلوب، بو یازیلی‌داش م۷۲٤ده (بیر ایل اؤلوموندن قاباق) تیکیلمیشدیر، تۏنیوقوق یازیلی داشیندان بالاجا اؤرنک بئله وئرمک اۏلار: "من بیلگه تونیوقوق چین ده آنادان اۏلدوم اۏ زامان تۏرک میلّتی چینه تابع ایدی... لاکن داغدا داشدا قالانلار توپلاشیب یئددی یۏز اۏلدو، یئدی یوز نفری اداره ائدن شاد (خان وشاهزاده) ییغیلین دئدی، ییغان من ایدیم-- آزلیق تۏرک ملّتی حرکته گلمیش، خاقانی قهرمان ایمیش، وزیری بیلگه ایمیش... اۏغوزلار گلدی، ساواشدیق، تانری یاردیم ائتدی--" (فا:کتیبهء تونیوقوق).

تۏو..tov [آد، باخ:تاو] ایومه، فیرلاداراق تـاو وئرمه (فا:شتاب).

تۏوخان..touxan [آد] آشیق اۏیونوندا آلچی اؤزونون آرخا طرفی.

تۏوره..tovrə [اؤزل‌آد] توورا:داوار و قۏیون معناسیندادیر، یئر آدلاریندا: تۏوره‌تپه(برده‌ٔده)، تره‌داغی(شکی‌ٔده)[۲٤۲-۲٦].

تۏولاما..tovlama [آد] ۱-اۏد تاولاماق اوچون اوزون سیم دسته‌سی اولان بالاجا سبد (فا:آتش گردان). ۲-اوشاقلار آراسیندا جیزیق چکه‌رک داشلا اویناندان بیر اۏیون آدی (فا:بازی بین کودکان). ۳-تۏولاماق ایشی.

تۏولاماق..tovlamaq [ل، باخ: تاو] ۱-ترپَتمک، تاولاماق، توُ وئرمک. ۲-(مج)دیله توتماق، آلداتماق، باشدان چیخارماق، یولدان ائله‌مک (فا:گرداندن). to turn

تۏولانماق..tovlanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-تۏولاماق ایشی گؤرولمک، فیرلادیلماق (فا:گردانده شدن). ۲-آلدادیلماق.

تۏووُز..tovuz [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایۏن آدیدیر.

توْووزلو..tovuzlu [اؤزل‌آد] میانا ده کند آدی {باخ: تاووُز}.

توْوون..tovun [اؤزل‌آد] باخ:توّیون:میانا ده کند آدی {دوّیون، عقد}.

توْهین..tohin [آد، عربجه] بیرینه کیچیلدیجی و آشاغی لاییجی سؤزلر دئمه و یا بوُنا یوْل آچاجاق ایشلر گؤرمه (فا:ـ).

توْی..toy [آد] ۱-شؤلن، شنلیک، یئمک‌لی ایلنجه، دویون (فا:عروسی). marriage ۲-بیرچالقی آلتی، داووُل. ۳-اوْردو، اوْردو بیرلیگی ٤-دوْغان توّرو بیر آوجی قوُش. ٥-گنج‌لیگی اوّچون گؤرگو و باشاری‌سی آز اوْلان آدام، خام. ٦-اینسان‌آدی: توْیبای، توْیانَر، توْیانای، توْیالپ، توْیبَگیم، توْیتیمورُ {ت: ۱-اوْردو قرارگاهی۲-توْی اوْتو. ۳-توْی قوُشو، ٤-چاناق دؤزلتمه پالچیغی؛ دده}.

توْی‌ائتمک..toy etmək [تاثیرسیزائیلم] عُموما ً ائولنمه‌مُناسبت ایله وياخود شادلیق اوّچون شنلیک مجلسی دؤزَلتمک، توْی‌ائله‌مک. (فا:مزاوجت). marrying

توْی‌ائوی..toy evi [آد] توْی اولان یئر (فا:گردک). round tent

توْیاق..toyaq [آد] ۱-آتلارا گئیدیریلن‌ساواش زِرهی ۲-آت‌دیْرناغی[۷].

توْیان..toyan [اؤزل‌آد] توْی صاحبی، توْی وئرن کیشی[۷].

توْی‌باشی..toybaşı [آد] توی مجلسی‌نی اداره ائدن کیمسه.

توْی‌بایرام..toybayram [آد] شنلیک، بایرام، توْی دوّیون، توْی بساط .

توْی‌بساط..toy bəsat [باخ] توْی‌بایرام.

توْی بگی..toy bəyi [آد] توی مجلسی‌نی اداره ائدن کیمسه.

توْی‌پایی..toy payı [آد] ۱-ارمغان، تویدا وئریلن هدیه. ۲-گئچمیشده خان وشاه توسط ایله توْی زامانی اهالی‌دن آلان وئرگی.

توْی‌توْتماق..toy tutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-باخ: توْی‌ائله‌مک. ۲-بیرینین باشینا توْی توُتماق، بیرینی برک جزالاندیرماق.

توْیجا..toyca [ظرف] توْیا یاراشان (فا:مرتبط با جشن عروسی).

توْی‌ائتمک‌چالدیرماق..toy çaldırmaq [تاثیرسیزائیلم] عُموما ً ائولنمه-مُناسبت ایله وياخود شادلیق اوّچون شنلیک مجلسی دؤزَلتمک، توْی‌ائله‌مک. (فا:مزاوجت). marrying

توْیچو..toyçu [آد] توی‌و داوول‌چالان، توْیدا چالقی‌چالان(فا:طبل-زن).

توْی‌خانا..toyxana [آد] توْی‌ائوی، توْی اولان بؤیوک یئر.

توْیدان سوْنرا ناغارا..toydan sonra nağara [دئییم] واختی گئچن‌دن سوْنرا گؤرولن فایداسیز ایش حاققیندا ”فا:نوشدارو بعد از مرگ سهراب“.

توْیدان..toydan [آد، دیرگی] توْی قوشونون بیر نوْعو (فا:نوعی پرنده).

توْی‌دوّیون..toydüyün [آد] توْی مجلسی، توْی ناغارا، توْی بایرام، توی ناغارا چالینان مجلس.

توْیَر..toyər [اؤزل‌آد] یاقوُت تانریلاریندان، باخ: آراه[۲۱۱].

توْی‌رقصی..toy rəqsi [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، ناخجیواندا اوینانیلان قدیم، عنعنه وی رقصدیر. بی و گلین‌ین جاوان قوهوملاری بو رقصی گلینی آپاران فایتونون قاباغیندا اوینایاردیلار. رقص " یاللی " تیپلیدیر، یان-یانا آددیملی جلد رقصدیر. اوینایانلاردان چوخونون الینده یانار مشعل اولاردی[۲٤٥].

توْیقا..toyqa [اؤزل‌آد] ۱-توْی صاحبی. ۲-توْی شوْرباسی، آیرانلی-شوْربا[۷].

توْیقا شوْرباشی..toyqa şurbaşı [آد] یوْغورتدان دؤزه‌لن بیرجور شوربا.

توْیقابوُغا..toyqabuğa [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توْیقا+ بوْغا[۷].

توْیقار..toyqar [آد، دیرگی] توْرقار:تارلا و چاییرلاردا یاشایان و یئردن اوْخ کیمی قوْوزانان بیر قوش، تارلا قوشو، چاییْر قوُشو. (فا:چکاوک). galerita cristata

توْیقان..toyqan [آد] ۱-قوُرولتای‌اوّیه‌سی۲-بیر قوُش‌توّرو۳-گَنج، تازا[۷].

توْیقور..toyqur [آد] باخ: دوْیقون، دوْیموش.

توْی‌قوُرماق..toy qurmaq [تاثیرسیزائیلم] عُموما ً ائولنمه‌مُناسبت ایله وياخود شادلیق اوّچون شنلیک مجلسی دؤزَلتمک، توْی‌ائله‌مک. (فا:مزاوجت). marrying

توْی‌قوُشو..toyquşu [آد، دیرگی] لئیلک‌دن ایری، قیزیل توّکلو، گؤچَبه و اتی لذتلی و داراقلی قوش (فا:نوعی پرنده). otis tarda

توْیقون..toyqun [آد] باخ: دوْیقون، دوْیموش.

توْیلا..toyla [آد، دیرگی] قوشلار صنف ایندن بیرتاقیم.

توْیلاق..toylaq [آد] ۱-توْی‌یئری۲-قرارگاه، اوْردونون توْپلاندیغی-یئر[۷].

توْیلان..toylan [آد] یئله آچیق اوْلان یئر، فیرتینالی هاوا[۲۲٤].

توْیلان..toylan [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد دا کند آدی.

توْیلوجا..toyluca [اؤزل‌آد] قیْزیق بوْیوناعایدیئرآدی(م١٦جی قرن)[۲۲٥].

توْیلوق..toyluq [آد] توْی اوْلما وضعیتی، توْی یئری، توْی اوْی.

توْی‌ناغارا..toynağara [آد] توْی و زوُرنا سسی.

توْیناق..toynaq [آد، دیرگی] آت و ائششک کیمی تک دیرناقلی حئیوانلارین دیرناغی (فا:سم).

توْیناق‌لیلار..toynaqlılar [آد، دیرگی] آت ائششک و سوُ آیقیری کیمی توْیناق بیچیمینده اوْلان ممه‌لی حئیوانلار تاقیمی.

توْیوای..toyvay [آد] توْی و یاس مجلسی بیرلیکده، مجازا هَرجور مجلس اوچون دئییلیر، خئیر و شر اولاراق.

توْیوق..toyuq [آد، دیرگی] تویوق گیللردن، ات، تئلکو یومورتاسی اوّچون یئتیشدیریلن این حئیوانی(فا:مرغ gallus

توْیوق..toyuq [آد، یازین] توُیوق، رباعی کیمی بیردؤردلوقوشما، مانی قوشمالاری بیچیمینده عروضلا یازیلمیش بیر منظومه، بو نوع ادبیات و یازین تورکلرین‌اسلامدان‌اؤنجه کی‌ادبیاتینا عاید اولور، آذربایجان تورکجه‌سینده بو نوع قوْشقودا دؤرد مصرعلرین هربیرینده ایکی-جوره قافیه‌اولور، بو نوع شعری، ایلک دفعه نسیمی‌نین شعرلرینده گؤرورووک، قوُرولوشجا مُختلف‌هجادان‌تشکیل تاپیلیر " اؤرنک: دالمیشام شول بحره کیم پایانی یوخ. باتمیشام‌شوُلنهره کیم خُسرانی یوخ." باخ: قوْشوق[۷۳، ۷٤] (فا:نوعی‌شعرترکی). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تاقوُق، تاقاقو، سن ‹تاخوق، تخاقوی›، دده؛ بو کلمه‌نین قوُ (قوُغو) قوشو سؤزایله ایلگی‌سی آچیقدیر(تاویز/ تاووُس سؤزوده بو کلمه ایله ایلگی سیز دئییل[۵]؛ البته تورکجه رُباعی معناسیندا بو کلمه‌نی توْماق، توُماق فعلینه باغلاییللار و مفهوموندا باغلاماق و بیربیرینه قیفیل دوشمک دئمکدیر[۶]، کلاوسون}.

توْیوق‌آیاغی..toyuq ayağı [آد] بیر نوع میمونجوق.

توْیوق‌اؤلسه‌بیرچنگه‌توْکدور، دَوه‌اؤلسه‌دری‌سی‌بیر یوْکدور..toyuq [آتا-سؤزو] کیچیک‌شئی‌له‌بؤیوک‌شئیی‌مقایسه‌ائدن‌زامان دئییلیر.

توْیوق‌اینی..toyuq ini [آد] تویوق ساخلانیلان یئر.

توْیوق‌بالیغی..toyuq balığı [آد، دیرگی] بیر نوع بالیق.

توْیوق‌بوُدو..toyuq budu [آد] تویوغون چوخ سئویلن اتی.

توْیوق‌بیتی..toyuq biti [آد، دیرگی] ائوده بسله‌نن قوشلاردا کیچیک بیر انگل بؤجک، بیر بیت نوْعو، تویوق کیمی قوشلاردا اوْلان قان سوْران بالاجا پارازیت (فا:نوعی حشره).

توْیوق‌پنجه سی..toyuq pəncəsi [آد، بیتگی] بیر نوْع چیم بیتگی‌سی.

توْیوق‌پیلوْو..toyuq pilov [آد] دملَنمیش دویونون ایچینه تویوق قویاراق اوْنا پیلوو ادویه‌سی، قیزارمیش سوغان، زرشک و بادام کیمی شئیلرین خلالی آرتیریلاراق دوزه‌لن بیر نوع پیلوو.

توْیوق‌تاقیمی..toyuq taqımı [آد، دیرگی] تویوق صنفی.

توْیوقچو..toyuqçu [آد] تویون بئجه رن ویا ساتان کیمسه.

توْیوقچولوق..toyuqçuluq [آد] تویوق بئجَرمه ویا ساتما ایشی.

توْیوق‌چیچگی..toyuq çiçəyi [آد] گئچیچی‌اوشاق خسته‌لیگی و سوُ چیچگی.

توْیوق‌خوروشتو..toyuq xuruştu [آد] سودا پیشمیش تویوغا رُب، زعفران، لیمو سویو ووراراق‌یاغدا قیزارتیلیب‌حاضرلانان‌بیرنوع خوروشت.

توْیوق‌سوُیو..toyuq suyu [آد] تویوق، بیلدیرچین، کفلیک‌اتی‌نین قاینا‌تیلمیش سویو و جعفری، یئرکؤکو-- کیمی‌شئیلرله‌دوزه‌لن-سوپ.

توْیوق‌قاراسی..toyuq qarası [آد] آز آیدین و آز ایشیق اوْلان یئرلرده گورەمەمه بیچیمینده بیلینن گؤزخسته‌لیگی.

توْیوق‌کؤکسو..toyuq kökəsü [آد] توْیوغون چوخ سئویلن کؤکس قیسمی.

توْیوق‌کؤکوسو..toyuq küküsü [آد] تویوق‌اتی، اوُن، یئرآلما، جعفری‌رنده‌لنمیش یئرکؤکو، یومورتا قاتیلیب‌قیزارتیلاراق-حاضرلانان‌بیر یئمک.

توْیوق‌کؤمه سی..toyüq küməsi [آد] تویوق اینی.

توْیوق‌کیمی بؤزوشمک..toyuq kimi büzüşmək [تاثیرسیز ائیلم] سوْیوقدان ویا خسته‌لیکدن و قیزدیرمادان یئغیلیب بؤزوشمک.

توْیوق‌کیمی‌اینه‌گیرمک..toyuq kimi inə girmək [تاثیرسیزائیلم] آخشام‌تئزدن‌ائوده گئدیب یاتماق.

توْیوق‌گیللر..toyuqgillər [آد، دیرگی] تویوق، هیندی، طاووس، کهلیک، بیلدیرچین کیمی قوشلارین آدی.

توْیوقلار..toyuqlar [آد، دیرگی] تویوق گیللری ایچینه آلان بیر تاقیم.

توْیوقلو..toyuqlu [صفت] تویوق اتیندن پیشیریلمیش.

توْیین..toyin [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] مسلمانلارجا بوُدایی دینینده اوْلان توْرکلره وئریلن بیر آد؛ موُغوللارجا بوُدایی راهبله وئریلن بیر آد؛ بوُ سؤزو اوُیغورلاردان آلیبلار[۱۲].

تؤبَتْپَس .. Töbetpes [اؤزل آد] قوُندوُر-قاسپوُلاد بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تؤر..tör [آد] ۱-توْره‌مه، چوْخالما، یارادیلیش، نطفه، کیشی‌لیک سوُیو، سوْی (فا:منی). ۲-(اسکی) آلتون چادیردا ان یوُخاری و شرفلی یئر. {بوکلمه سومرجه ده دؤل و اوْغول معناسیندایدی و دیواندا تؤرومک اولاراق یاراتماق مفهوموندا گلیب، اصلینده نطفه و سوْی معناسیندا اولاراق، آزجا دَییشه‌رک بیر سیرا کلمه‌لرین کؤکودور (خوْی ماحالیندا توْر شکلینده، نطفه و بئل سوُیو معناسیندا ایشله‌نیر): توْرون (نوه) و توْروم (دوه بالاسی) نطفه آنلام ایله باغلیدیر و اصلینده تؤرون و تؤروم اولمالیدیر؛ تؤره‌مک/ توْره‌مک/ توْراماق (یاراتماق)، توْرتا سؤزو تؤر سؤزونون سوْی مفهوموندا و بیر شئین ذاتی آنلامیندادیر، دیواندا تؤر کلمه‌سی ائوین صدری و ان

یاخشی یئری معناسیندا گلیب و تؤره (گله‌نک) کلمه سینین باشلانقیج معناسی سایبلیر، باخ: توْر، توْرلاق، توْران}.

تؤرپو..törpü [آد، صح‹دورپی›] سوهان، قوْوارا، آغاج و یومشاق دمیرلرین قابالیغینی آلماغا یارایان‌نارین‌دیشلی آراج. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تؤرپیک›: آغاج‌یونما آیقیتی ‹تورپوّله‌مک› آغاج یوْنماق}.

تؤرپو دیمه‌میش..törpü dəyməmiş [صفت] کوْبود، یوْنتالانمامیش.

تؤرپو گؤرمه‌میش..törpü görməmiş [صفت] کوْبود، یوْنتالانمامیش.

تؤرپولنمک..törpülənmək [تاثیرلی‌ائیلم] تؤرپو ایله سوّرتولمک.

تؤرپولنمه میش..törpülənməmiş [صفت] تؤرپو دیمه‌میش، مجازا تجرُبه‌لنمه میش.

تؤرپولو..törpülü [صفت] تؤرپولنمیش.

تؤرپوله‌مک..törpüləmək [تاثیرلی‌ائیلم] تؤرپو ایله سوّرتمک.

تؤرت–آس .. Tört-as [اؤزل آد] آلتای ت.آچ کئشدی بوْی‌لاریندانديرlvlv.

تؤرت–اوْوول .. Tört-ovul [اؤزل آد] قازاق–اوْرتایوّز–نایمان بوْی‌لاریندانديرlvlv.

تؤرتقارا..törtqara [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:دؤرد+ قارا؛ قازاقلارین، کیچییوّز بؤلوگو، آلیم اوْغلو اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق–کیچییوّز–آلیموْغلوُ بوْی‌لاریندانديرlvlv.

تؤرتمک..törətmək [تاثیرلی‌ائیلم] یاراتماق، دوْغورماق، تؤره‌مه‌سینه سبب اوْلماق (فا:تولید کردن). to beget

تؤرتمه..törətmə [آد] تناسُل (فا:تکثیر). reproduction

تؤرتوْغول..törtoğul [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:دؤرد+ اوْغول؛ قازاقلارین، اوْرتایوّز بؤلوگو، نایمان اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

تؤرتؤکونتو..törtöküntü [صفت، ت‹تؤرو›] آتیق، ائشیگه آتیلمیش، بیر شئیین اصلیندن‌سوْنرا گری قالانلاری(فا:خرت‌وپرت) trumpery

تؤرتؤکونتولو..törtöküntülü [صفت] قارماقاریشیق، تؤرتؤکونتو اوْلان.

تؤرتؤکونتولوک..törtöküntülük [آد] قارماقاریشیق‌لیق، سلقه‌سیزلیک.

تؤرلک..törlək [آد] ۱–باغیرساق پوْزوقلوغو، سوّرگون. ۲–چیپلاق[۲۲٤].

تؤرَل..törəl [باخ] تؤره سل.

تؤرن..tören [آد] تاریخی گؤنلرده دؤزنله‌نن مراسم، شنلیک (فا:مراسم) ceremonies {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، گؤ‹تؤره، تؤرو› باخ: تؤر}.

تؤرَنبای..törənbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: تؤرَن+ بای / بگ[۷].

تؤرَنبَگ..törənbəy [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: تؤرَن+ بای / بگ[۷].

تؤرن‌جیلیک..törənçilik [آد] تؤرَنی بیرآراج دئییل بیرآماج سایان گؤروش، اخلاق جیلیق، موْ رالیزم.

تؤرَنسل..törənsəl [صفت] تؤرنله ایلگی‌لی، تؤرَنه مُناسب.

تؤرنسیز..törənsiz [صفت] تؤرن‌لی اوْلمایان.

تؤرنلی..törənli [صفت] تؤرنله دؤزه‌لن.

تؤرنمک..törənmək [باخ] تؤره‌مک.

تؤروّ..törü [اؤزل‌آد] ۱–یاسا، دؤولت دؤزه‌نی ۲–تؤره‌ییش، یارادیلیش[۷].

تؤروّتگَن..törütgən [اؤزل‌آد] یارادیْجی، یارادان، خالق[۷].

تؤره..törə [آد] ۱–گؤره‌نک و گله‌نک، عادت، سُنّت، بیر توْپلومداکی بنیمسَنمیش ترپه‌نیش و یاشاما بیچیم‌لری، گله‌نکسَل حُقوق (فا:سنّت، اخلاق). morals ۲–اخلاق (فا:اخلاق). morals ۲–تؤره‌ییش، چوْخالما، یارادیلیش. ۳–بو کلمه چاغاتای دؤنمی ایشلک بیر کلمه‌ایدی، بارتولد‘ون نظریجه بوُ کلمه مُحتملا عبریجه توُر و قُراندا‌کی انجیل کتابی نی مشخص ائتمک اوْچون ایشله‌نن التوراة سؤزلریله ایلگیلیدیر[۱۲]. البته آیدیندیرکی تؤره سؤزو چوْخ‌اسکی کلمه سایبلاراق تؤرومک سؤزیله ایلگیلیدیر {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تؤرو، تؤره›، سانیلیرکی‌اینگیلیزجه tradition کلمه سینین ایلک بؤلومو بو سؤزله ایلگی‌لی اولسون، باخ: تؤر}.

تؤره–..-törə [اؤزل‌آد] ۱–اینسان آدی: تؤره‌الپ، تؤره‌بای، تؤره‌تَکین، تؤره‌خان، تؤره‌قوُلو. ۲– آذربایجان‘دا داغ آدی(۲۰۵۹)[۲٤۰].

تؤره‌بیلیم..Törh əbilim [آد] گؤره نک‌لری اینجه‌لیین بیلیم.

تؤره‌تانیماز..törə tanımaz [صفت] تؤره بیلمز، تؤره قوراللارینا اوُیمایان کیمسه. Immoral

تؤره‌تانیمازلیق..törə tanımazlıq [آد] تؤره بیلمه‌مه immoraliza

تؤره‌چیلیک..törəçilik [آد] تؤره‌لره چوخ دَیر وئرمه و بو ایشلره یئتیرن فلسفه.

تؤره‌چی..törəçi [فلسفه] تؤره و گؤره‌نک‌لر یانلی‌سی اوْلان کیمسه (فا:طرفدار رسم و سنت).

تؤره‌دیجی..törədici [آد] تؤره دن، یارادان و عمله گتیرن (فا:موجد). author

تؤره‌دیشی..törə dışı [آد] توره دیشیندا اوْلان، توره‌لره قارشیت اوْلان گؤره نک و اوْلارا آیقیری اوْلان (فا:خارج از رسم و سنت).

تؤره‌دیشی‌چی..törə dışıçı [آد] تؤره دیشی گؤره‌نک‌لر یانلی‌سی اوْلان کیمسه و اوْلاری ساووُنان.

تؤره‌دیشی‌چیلیق..törədışıçılıq [فلسفه] تؤره دیشی ایشلری ساووُنان گؤروش ومکتب.

تؤره‌دیلمک..törədilmək [بلسیز ائیلم] یارادیلماق، ووُجودا گتیریلمک(فا:ایجادشدن.

تؤره‌سل..törəsəl [صفت] تؤرَل، تؤره ایله ایلگی‌لی، توره‌یه مُناسب-اوْلان.

تؤره‌سیز..törəsiz [صفت] پیس اخلاقلی (فا:بی اخلاق). immoral

تؤره‌سیزلیک..törəsizlik [صفت] پیس اخلاقلی‌لیق. immorality

تؤره‌قوُل..törəqul [اؤزل‌آد] باخ:تؤره+ قوُل؛ قیْرقیز کؤکَنلی، اوْنلو تؤرک ادبیاتچی‌سی چنگیز آیتماتوْ‌وْن باباسی[۷].

تؤره‌لی..törəli [صفت] تؤره‌سی‌اوْلان، تؤره‌یه‌باغلی، گله‌نکلره باغلی.

تؤره‌مک..törəmək [تاثیرلی‌ائیلم] یاراتماق، دوْغماق، باش وئرمک، نسلی آرتماق، چوْخالماق، تؤره یيب آرتماق. {گؤیتورک داشیازلاریندا و دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

تؤره‌من..törəmən [تاریخی اؤزل‌آد] گؤرگولو، تؤره‌یه باغلی؛ قیْزیل تؤرکلری، داستانیْندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

تؤره‌مه..törəmə [آد] ۱-تورەمک ایشی۲-نسیل۳-هرهانسی بیرپروسئس سوْنوجو عمله گلن شئی (فا:تولید مثل). reproduction

تؤره‌میش..törəmiş [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

تؤره‌نای..törənay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تؤرَن+ آی[۷].

تؤره‌نه‌جک..törənəcək [آد] تؤره‌مه، یارانما، عمله گلمه.

تؤره‌نیش..törəniş [آد] تؤرَنمه‌ایشی، عمله‌گلمه(فا:آفرینش). creation

تؤره‌یيش..törəyiş [آد] تؤره‌مه‌ایشی، عمله‌گتیرمه (فا: آفرینش). creation

تؤره‌یيش‌داستانی..törəyiş dastanı [اؤزل‌آد] هون تورکلرینه عاید بیر داستان آدی.

تؤز..töz [آد] ۱-کؤک، جوهره(فا:اصل) ۲-(فلسفه) دَییشنلرین ایچینده دَییشمه‌دن قالدیغی وار ساییلان ایده آلیست قاورام(فا:جوهره) {ت:سویوخدان آجیقماق، تحمل ائتمک}.

تؤزجولوک..tözcülük [آد، فلسفه] بیر ویا بیر چوخ تؤزون وارلیغینین ثابت قالدیغینی مطرح ائله‌ین و اؤنه سؤرن گؤروشلر.

تؤزل..tözəl [صفت، فلسفه] تؤزله ایلگی‌لی.

تؤزلوک..tözlük [اؤزل‌آد] اؤز، اَساس، اصیل، کؤک[۷].

تؤزون..tözün [اؤزل‌آد] سوْیلو، تَمَلی ساغلام، کؤکلو[۷].

تؤس..tös [آد، باخ:توْس] داغ سیرتیندا و یاماجدا اوْلان چیْخینتی "تؤسه چیخدیم دؤزه باخدیم".

تؤس..tös [اؤنلم] حئیوانی گئری گئری آپارماق‌اؤچون‌سؤیله‌نن سؤز.

تؤسکورمک..töskürmək [تاثیرسیزائیلم] (حئیوان) گئری گئری گئتمک[۲].

تؤسور..tösür [ظرف] بالاجا بوْیلو آت ویا ائششک[۱۱۲].

تؤسه رنگی..tösə rəngi [ظرف] اَیری بوُروق و چیخینتی‌لی وضعیت "تؤسه رنگی دوُرموشدو"[۱۱۲].

تؤکدورمک..tökdürmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تؤکمک ایشینی گؤردورمک، بوشالتدیرماق، تؤکمه‌یه مجبور ائتمک. ۲-بیر شئیی قالیب بیچیمینده دؤزَلتمک، تؤکمه بیر دمیر ویا شئی دؤزَلتمک.

تؤکزله‌مک(تؤکزمک)..tökəzləmək(tökəzmək) [آد] بیرقالانماق.

تؤکمک..tökmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیرنسنه یا سوُ کیمی‌شئیلری آشاغی بوشالتماق (فا:ریختن). to pour ۲-چیچک تؤکمک، قیزامیق تؤکمک، سوُچیچکی چیخارماق. ۳-تؤکمه دمیر ویا آلچی کیمی شئیلری قالیبا بوشالدیب تؤکمک، قالیب تؤکمک. ٤-سؤزو ائشیگه تؤکمک چوخ سؤیله‌مک. ٥-سیناودان دوشمه‌سینه سبب اولماق، بیر سیرا اؤیرنجی‌نی سیناودان سالماق. ٦-یاغیش گوْر و شدتلی یاغماق. ۷-بیر یئره چوْخلو شئی ویا آدام گتیریب بیغماق. ۸-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "قان تؤکمک، قاش قاباغینی تؤکمک، آجیغینی تؤکمک، پلان تؤکمک".(فا:ریختن). {سوُمرجه‌دوُک، توُ، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

تؤکمَن..tökmən [اؤزل‌آد] چَکیجی، یاخیْشیقلی[۷].

تؤکمه..tökmə [آد] ۱-تؤکمک ایشی، قالیب تؤکمه. ۲-اریدیلیب قالیبا تؤکولن هرشئی، "پوْلاد تؤکمه‌لر"، ۳-تؤکمه یول ایله حاضرلانمیش، قایيرما. اؤز اؤزونه عمله گلمه یيب اینسان و ماشین واسطه سیله دؤزه‌نیلن هر شئی "تؤکمه تپه" (فا:ریخته).

تؤکمه بدن (لی)..tökmə bədən(lı) [آد] ساغلام، مُحکم.

تؤکمه جی..tökməci [آد] تؤکمه ایشی اوُزمانی، توکمه شئیلر دوُزَلدن کیمسه (فا:ریخته گر). moulder

تؤکمه جیلیک..tökməcilik [آد] توکمه جینین ایشی (فا:ریخته گری).

تؤکمه خانا..tökməxana [آد] تؤکمه ایشی گؤرولن یئر.

تؤکمه دمیر..tökmə dəmir [آد] چوْدن، ایچینده ۲-٦٪ قدر کربوْنو اوْلان بیر دمیر و کربوْن آلاشیمی (فا:چدن). cast iron

تؤکمه‌رک..tökmərək [صفت] کؤک، دوْلغون "تؤکمه‌رک بیر اوْغلان".

تؤکوّ..tökü [تاریخی اؤزل‌آد] اَلی‌آچیْق، تؤکوجو؛ قازاقلارین، اورْتایوْز بؤلوگو، آرقین و موُمین اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

تؤکوّش..töküş [اؤزل‌آد] دؤیوش، ساواش، ووُروشما[۷].

tökümxan..تؤکومخان [تاریخی اؤزل‌آد] دؤکومخان: اَلی آچیق، تؤکوجو؛ بوُلقار خانلاریندان (قوُروم خان'ین اوْغلو)[۷].

töküb töküşdürmək..تؤکوب تؤکوشدورمک [تاثیرلی ائیلم] قاریشیق حالدا و دؤزن‌سیز تؤکمک، شئیلری اوْرا بوُرایا آتماق.

töküb saçmaq..تؤکوب ساچماق [تاثیرلی ائیلم] داغیتماق.

tökük..تؤکوک [آد] قالیب، دمیر و چوْدن کیمی شئیلرین تؤکولمه یئری.

tökücü..تؤکوجو [آد] تؤکمه چی، قالیب تؤکن.

töküşdürmək..تؤکوشدورمک [تاثیرلی ائیلم] دؤزن‌سیز و سلیقه‌سیز تؤکمک، داغیتماق (فا:بهم ریختن).

tökük..تؤکوک [آد، صفت] ۱-تؤکولموش (فا:ریخته‌شده). ۲-(مج) یاراشماز بیر شکیلده پالتار گیین اینسان، پیس گئییملی (فا:بدریخت). ۳-بیرنسنه‌نین تؤکولموش بؤلومو (فا:افت).

töküklük..تؤکوک لوک [آد] ۱-تؤکولموش اوْلما وضعیتی. ۲-پیس گئییملی اوْلما دورومو (فا:بد ریختی).

tökülgən..تؤکولگَن [آد، بیتگی] بیر نوع اؤزوم (فا:نوعی انگور).

tökülmək..تؤکولمک [بلسیز ائیلم] ۱-آشاغی بوشالتیلماق، انده‌ریلمک. ۲-یوْرقونلوقدان ویا سوْیوقدان بیر یئر آغریماق، بیر شئیدن ویا سؤزدن ارینمک و خجالت چکمک "ائله ایش گؤرورکی آدمین اتی تؤکولور، آیاقلاریم تؤکولور". ۳-اینسانلار و حئیوانلار بیر یئره یئیغیلماق، تؤکولوشمک. ٤-سیناودان چیخماماق و ردّ اولماق. ۵-بیر نسنه یا ماده و جنس ایشله‌نه‌رک کؤهنلمک، یارارسیز حالاگلمک. ٦-(تاثیرسیز ائیلم) سؤزولمک، داماق، سیزماق، آخماق، سوُ وچای دنیزه قوْووشماق "آراز خزره تؤکولور". ۷-سالانماق، دؤشمک، اوُچولماق "کؤهنه تیکینتی‌نین دوُوارلاری تؤکولوردو". (فا:افت پیدا کردن).

tökülmə..تؤکولمه [آد] تؤکولمک ایشی (فا:ریزش). pouring

tökülüş..تؤکولوش [آد] تؤکولمک ایشی وبیچیمی، کؤهنه‌لیش، دیرسیزلشمه (فا:افت).

tökülüşmək..تؤکولوشمک [تاثیرلی ائیلم] بیرینین اؤستونه ساری گئتمک، حمله ائتمک، ازدحام ائتمک" ایت‌لر صابیره ساری تؤکولوشدو" (فا:سر یکی ریختن).

töküm..تؤکولوم [آد] تؤکولمک ایشی (فا:ریزش). pouring

töküm..تؤکوم [آد] ۱-قالیبا تؤکمه ایشی (فا:ریخته گری). ۲-پارچانین تؤکوملو اوْلما نئجه‌لیگی، گؤرونوش و دوروم (فا:ریخت). ۳-تؤکمه ایشی. cast

töküm evi..تؤکوم ائوی [آد] تؤکوم ایشی گؤرولدوغو یئر.

tökümçü..تؤکومچو [آد] تؤکومایشینه‌باخان (فا:ریخته گر). moulder

tökümcülük..تؤکومچولوک [آد] تؤکومچونون گؤرودوغو ایش(فا:ریخته گری

tökümlü..تؤکوملو [صفت] وُجودو گؤزل اینسان اؤچون سؤیله‌نیر" قیز اوْ قدر گؤزل دیر کی ائیله بیل توکوملو هئیکلدیر" (فا:زیبا).

tökümləmək..تؤکوملمک [تاثیرلی ائیلم] تؤکوم‌ایشینی-گؤرومک(فا:قالب‌ریزی کردن).

tökümləmə..تؤکوملمه [آد] تؤکوملمک ایشی(فا:قالب ریزی). casting

töküntü..تؤکونتو [آد] ۱-یاراماز و ائشیگه آتیلمیش شئیلر، دیرسیز و کؤتو اوْلان‌لار، توُللانتی (فا:سرباره). slag ۲-پارچالانان داشلارین قایادان آشاغی قایالانلاری. ۳-اؤره تیم ده آرتیق قالان بؤلوملر (فا:افت). ٤-بیر توْپلولوقدان گئری قالمیش کیمسه‌لر. ۵-بعضی خسته‌لیک‌لرده گؤرولن چیبان، لکه، اوُچوق کیمی سیمه‌لر.

töküntüsüz..تؤکونتوسوز [صفت] تؤکونتوسو اوْلمایان (فا:بدون سرباره).

töküntülü..تؤکونتولو [صفت] تؤکونتوسو اوْلان (فا:سرباره دار).

tökünmək..تؤکونمک [تاثیرسیزائیلم] اؤز اؤستونه تؤکولمک.

tökə tökə..تؤکه تؤکه [ظرف] تؤکه‌رک.

tökəli..تؤکه‌لی [آد] سؤرَکلی، دایمی[۲۲٤].

tökələk..تؤکه‌لک [اؤزل‌آد] خوی‌داکندآدی {تؤکه‌لی، ابدی}.

Töki .. تؤکی [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-آرقین-سؤیوْندوْک بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

töl..تؤل [آد] باخ: دؤل. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

Töleyken .. تؤلئیکَن [اؤزل آد] قیْرقیز-موْنقوُش بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

töləç..تؤلَچ [اؤزل‌آد] اُجرت، یوْمیه[۷].

Töles .. تؤلَس [اؤزل آد] قیْرقیز-ایچکیلیک بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

tölək..تؤلَک [اؤزل‌آد] ۱-اُجرت ۲-سُکونت، ساکنلیک. ۳-قازاقلارین، اوْرتایوْز بؤلوگو، آرقین‌و موُمین اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-اوْرتایوْز-آرقیْن-موُمیْن بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

töləkqaya..تؤلَکقایا [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیْتلارینداآدی گئچن بیر بگ[۷].

töləgən..تؤله‌گن [اؤزل‌آد] اوْلقوُن، کامل، یئتیشکین (تاریخی اؤزل‌آد) قیْرقیزلارین، "قیْز ایپک" داستانیْندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

tölüx..تؤلوْخ [تاریخی اؤزل‌آد] توُلوک، توُلوق؛ قازاق‌خانلیْغی‌دؤنه‌می-بگ‌لریندن[۷].

tölös..تؤلؤس [اؤزل‌آد] باخ: تؤلیس.

تؤلیس..tölis [اؤزل‌آد] تؤلؤس:بوُ قوْوم گؤی‌تورک‌لرین ان چوْخ گوْوندیگی ایکی قوْومدان بیری سایلیردی (اوْ بیری قوْوم تاردوُش قوْوم اویدو) خاقانلار بوُ قوْومون باشیندا یابغوُ عنوانیندا بیر اؤندر منصوب ائدیردیلر[۸۵]؛ بؤلونموش، بؤلوک، آلتای‌تؤرکلری، تله‌وُت-اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای تؤرکلری تئلئوُت بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

تؤلیش..töliş [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: تؤلیس[۷].

تؤنتوْرت .. Töntürt [اؤزل آد] قیْرقیز بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

تؤوبه..tövbə [آد، عربجه] ائتدیگینه پشیمان اوْلوب اوْتو بیر داها گؤرمه‌مه غینه سؤز وئرمه (فا:توْبه).

تؤوش..töväş [باخ: تاو] نفس نفس، له‌له.

تؤوشوک..tövşük [باخ: تاو] نفس نفس ووُرما، نفس تنگ‌لیک، "تؤوشوک‌آلدی:دریندن نفس آلدی" (فا:نفس‌نفس).

تؤوشومک..tövşümək [باخ] تؤوشه‌مک.

تؤوشویونو آلماق..tövşüyünü almaq [تاثیرلی‌ائیلم] دریندن نفس آلماق.

تؤوشه‌مک..tövşəmək [س، باخ:تاو] چتین‌لیکله نفس‌آلماق، تنگ نفس لشمک، سوْلوقلانماسی چتین اوْلماق (فا:نفس نفس زدن).

تؤوله..tövlə [آد، ع‹طویله›] آت‌وائوجیل‌حئیوانلارین‌ساخلاندیغی یئر.

تؤوه‌رک..tövərək [آد] تؤوه‌ریه:اوشاغین گؤبه گینی باغلاماق اوچون اوْلان نئچه‌لایه پارچا، خته‌لنمیش اوشاغین آلتینا و اوستونه قوْیولان بیر نوع پارچا {باخ: تاو}.

تؤوآلی..tualı [اؤزل‌آد] توُعلی:قاراداغ مینجوُوان طایفاسینا باغلی-اوْبا‌آدی[۳، ۱۰۸].

تؤاییه‌سی..tu iyəsi [اؤزل‌آد] آلتایلاردا داغلارین تانری‌سی[۲۱۱].

تؤالئت..tuvalet [آد، فرانسیزجا] ۱-بزنمه و سؤسلَنمه‌ایشی ۲-آیاق یولو(فا:ـ).

توُبا..tuba [اؤزل‌آد] توُپا:۱-توُبا ویا ساموییدیلی، اوُرال‌آلتای-دیللرینین ۵ بؤیوک قوْلدان بیری اوْلاراق، توبالار ویا ساموییدلر التصاقی دیللی خالق ساییلیرلار، باخ:اوُرال آلتای. ۲-یئنی‌سئی‌ده آباکان تاتارلاریندان بیر بوْی[۵۴]. توُوا، قیزآدی (فا:نام‌دختر). {عربجه:طوبا بوُسؤزله‌ظاهری بنزرلیگی وار}.

توُبا کیشیلر..Tuba Kişiler [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

توُبَنَق..tubənəq [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

توُبلو..tublu [آد] توُپلو: مزار. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُت..tut [آد، بیتگی] توت گیللردن، یاپراقلاری‌له ایپک بؤجگی بسله‌نن، آغ قیرمیزی، یادا قارا میوه وئرن بیرآغاج، آذربایجاندا معمولا توُت‌لاری اوْچ نوع آدلاندیریللار" آغ توُت، خارتوُت، قارا ویا قیرمیزی توُت"(فا:ـ) marus. mor {روس دیلیندن فارسجایا و سوْنرا تؤرکجه یه گئچیبدیر[۵]}.

توُت..tut [آد] قیلیج و بنزه‌ری شئیلرین اؤزه‌رینه چؤکن‌پاس. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُت..tut [اؤزل‌آد] بجنورد دا کند آدی {۱-باخ: توُتماق۲-توتلوق}.

توُتا..tuta [اؤزل‌آد] بخشیش، آرماغان[۷]. {باخ: توُتماق}.

توُتابیلمک..tuta bilmək [ل، سن] توتما گوجو و یئته‌نه‌گی اولماق.

توُتاج..tutac [آد] ۱-بیر شئیی توتماق اوچون قورقو، دسته، توُتاجاق، توُتاق (فا:انبرک) ۲-قوْمشو، یاخیْن، دوْست[۷].

توُتاجاق..tutacaq [آد] ۱-نرده، قاب قوُلپو، بیرشئیین توتولاجاق یئری، توتقاچ/توُتقاچ (فا:دستگیره) holding ۲-(مج)بلگه، قانیت(فا:دلیل)

توُتاخانا..tutaxana [اؤزل‌آد] بیناب، مراغاداکندآدی {ارمغانو بخشیش ائوی}.

توُتار..tutar [آد] ۱-بیرشئیین کمیت وکیفیت باخیمیندان هامیسی، حجم(فا:ظرفیت). volume ۲-پول مقداری (فا:مبلغ). ۳-گوْج، طاقت، قوْوت، حؤکم ائدیجی(فا:طاقت).

توُتاراق..tutaraq [باخ] توتماجا.

توُتارخان..tutarxan [تاریخی اؤزل‌آد] ایلخانلی خانلاریندان. هوُلاکوخان'ین اوْغلو[۷].

توُتارسیز..tutarsız [صفت] انسجام‌سیز، اساس‌سیز(فا:بیعرضه) incapable

توُتارسیزلیق..tutarsızlıq [آد] توتارسیز اوْلما وضعیتی (فا:بیعرضه گی).

توُتارقا..tutarqa [باخ] توتماجا.

توُتارلی..tutarlı [صفت] انسجام‌لی، بیربیرینه اویقون، هر یؤندن باغداشمیش، دنگه‌لی، اساس‌لی (فا:منسجم).

توُتارلیق..tutarlıq [آد] اویقونلوق (فا:انسجام).

توُتارلیلیق..tutarlılıq [آد] انسجاملی،توتارلی‌اوْلماوضعیتی، اساسلی‌لیق، یئرلی یئرینده دؤزگونلوک (فا:عرضه داری).

توُتاریق..tutarıq [آد] باخ: توتاراق، توتماجا.

توُتاش..tutaş [صفت] قالین، سیخ، یاخین، بیتیشیک (قاش).

توُتاشی..tutaşı [آد، ت] توُتچی: یاخین، قوْنشو.

توُتاشماق..tutaşmaq [باخ] توُتوشماق.

توُتاق..tutaq [آد] ۱-بیر شئیین توتماغا یارایان یئری، توُتاجاق "قاب توتاغی". ۲-(با) توُتاق کی، توتالیم کی (فا:فرضا) supposing ۳-سلاح قبضه‌سی، هُجوم.

توُتاق کی..tutaq ki [آراسؤز] باخ: توُتالیم کی.

توُتالقا..tutalqa [آد] باخ: توتاق، توتولماغا یارایان شئی.

توُتالقاج..tutalqac [آد] باخ: توتاق، توتولماغا یارایان شئی.

توُتالیم (کی)..tutalım (ki) [آراسؤز] باخ: توتاق، توتاق کی.

توُتام..tutam [آد، دده] ۱-ال ایله توتولابیلن مقدار (بیرتوتام هرشئی) (فا:یک مشت): ۲-حصه، پای. ۳-دسته،

توُتام توتام..tutam tutam [صفت، ظرف] توُتولاجاق قدر اولان مقدارلارین چوخو بیرآرادا.

توُتام لاماق..tutamlamaq [تاثیرلی ائیلم] توُتام لا آلماق، بیرتوتام آلماق.

توُتاماج..tutamac [آد] ۱-بیرشئیین توتوب چکیله‌جک یئری، توتولاجاق یئر، باخ: توُتاجاق. ۲-دیرک‌لره چیخماغی ساغالایان و آیاغا تاخیلان اوُجو بیز دیشلی آراج.

توُتاماجلی..tutamaclı [صفت] توتاماجی اولان.

توُتاماق..tutamaq [آد] ۱-توُتاماج. ۲-(مج)بیرساوی ساووُنا بیله‌جک سؤز و نُکته، قانیت، بلگیت (فا:دلیل).

توُتاماقسیز..tutamaqsız [صفت] گووه‌نه‌جک شئیی اولمایان.

توُتاملیق..tutamlıq [آد، صفت] بیرتوتام قدر.

توُتان..tutan [اؤزل‌آد] الینده‌ساخلایان، یؤنه‌تیمی آلتیندا ساخلایان (تاریخی اؤزل‌آد) گؤی تؤرکلر دؤنَمی بگ‌لریندن.

توُتاناجاق..tutanacaq [آد] دایاناجاق وگؤوه‌نه جک شئی.

توُتاناق..tutanaq [آد] ۱-بیر قوُرول و توپلانتی‌دا سؤیله‌نن سؤزلرین اولدوغو کیمی یازیلان بلگه(فا:صورت مجلس). ۲-بیرچوخ کیمسه‌نین امضالادیغی یازی.

توُتانخاقان..tutanxaqan [تاریخی اؤزل‌آد] م ۷جی یوزیل آوار خاقانلاریندان.

توُتاوا..tutava [اؤزل‌آد] ماکی دا داغ آدی.

توُتای..tutay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توُتماق+ آی.

توُتچو..tutçu [آد] توت آغاجی یئتیشدیرن (فا:توت کار).

توُتچولوق..tutçuluq [آد] توت آغاجی یئتیشدیرمه (فا:توت کاری).

توُتدورا بیلدیگینه..tutdura bildiyinə [ظرف] قبول ائتدیره بیلدیگینه قدر.

توُتدوراج..tutdurac [آد] بیر شئیی بیربیرینه باغلایان نسنه.

توُتدورقاج..tutdurqac [آد] کاغاذ ویا کتابلارین ورق‌لرینی بیربیرینه توتدوران آراج، توُتدوراج (فا:ته بندک کتاب).

توُتدورما..tutdurma [آد] ۱-توتماسینی ساغلاما، ایلیشدیرمه، باغلاما (فا:دستگیری). ۲-اؤزلشدیرمه (فا:مقایسه).

توُتدورماق..tutdurmaq [ائتد] ۱-ایلیشدیرمک، توتماسینی ساغلاماق، باغلاماق (فا:دستگیر کردن). ۲-اوزلشدیرمک (فا:مقایسه کردن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

توُتدورمالیق..tutdurmalıq [آد] قوُپجا دؤیمه و توتقاج کیمی ایکی شئیی بیربیرینه توتدورماغا یارایان نسنه.

توُتدوروش..tutduruş [آد] توتدورماق ایشی ویا بیچیمی.

توُتروق..tutruq [آد] توُتسوُق: وصیّت و نصیحت، اؤیود. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُتساق..tutsaq [آد] ۱-توتولموش(فا:اسیر). ۲-بیر شئی ویا بیرینه چوخ باغلی {دیواندا ایشله‌نن "ت‹توُتسوقلاماق›: یاخالانماق" کلمه‌سی بو سؤزون کؤکودور}.

توُتساق خانا..tutsaq xana [آد] زیندان، حبیس خانا (فا:زندان).

توُتساق‌لیق..tutsaqlıq [آد] اسیرلیک (فا:اسارت).

توُتسوق..tutsuq [آد] توُتروق: وصیّت و نصیحت، اؤیود. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُتقاج..tutqac [آد] توتقاچ، توُتقاش: باخ: توتاجاق، توُتاج (فا:گیره). clip

توُتقاق..tutqaq [اؤزل‌آد] ۱-اینیلتی، اینله‌ییش، حوّزون ۲-(ت) گئجه‌لری کَشفه چیخان ساواش بیرلیگی.

توُتقال..tutqal [آد، صفت] یاپیشقان (فا:چسب). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر}.

توُتقاللاماق..tutqallamaq [تاثیرلی ائیلم] توتقال‌سوّرتمک، یاپیشدیرماق (فا: چسباندن).

توُتقاللانماق..tutqallanmaq [بلسیز ائیلم] یاپیشیلماق (فا:چسبیدن).

توُتقاللی..tutqallı [صفت] یاپیشقانلی (فا:چسبدار).

توُتقان..tutqan [اؤزل‌آد] توُتوجو، فاناتیک.

توُتقو..tutqu [آد] ۱-حسرت، آرزو، باغلانما، رغبت. ۲-اَله گئچیرمه.

توُتقوچ..tutquç [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] قهوه‌آلتی، قوُشلوق واختی یئییلن یئمک.

توُتقوُروسو..tutqurusu [آد] توتون قورودولماسی ایله اله گلن قورو یئمیش (فا:توت خشک).

توُتقون..tutqun [صفت] ۱-کؤنول وئرمیش، ووُرولموش، بیرشئیه آلیشمیش، دؤشگون، باغلانمیش. ۲-توتقون رنگ، قوُیو. ۳-قاش

قاباقلی، اوزگون و پریشان، اوزونتولو، گرگین (فا:مکدر). offended ٤-آچیق اولمایان، اوستو اؤرتولو. ٥-توتساق، اسیر، توتولموش{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:توتولو}.

توتقونچای..tutqunçay [اؤزل‌آد] کلبَجر'ده چای آدی[۲٤۰].

توتقون رنگلی..tutqun rəngli [صفت] رنگی توتقون و قویو strang deep

توتقون قارا..tutqun qara [صفت] زیل قارا (فا:خیلی تیره). dark

توتقونلاشماق..tutqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-توتولماق، توتقون اولماق، قارالماق، وضعیتی پوزولماق (فا:تیره شدن).

توتقونلوق..tutəqunluq [آد، سن] توتقون اولما وضعیتی، بوغوق لوق، سولقونلوق (فا:کدری). turbidness

توتقویا قاپیلماق..tutquya qapılmaq [تاثیرسیزائیلم] آشیری‌ایستک و رغبت ایچینده اولماق.

توتگیللر..tutgillər [آد، بیتگی] توت انجیر و بنزری جنس‌لری ایچینه آلان ایکی چنک‌لی‌لردن بیتگی سویو(فا:تیره توت).

توتلو..tutlu [اؤزل‌آد] مانه ده کند آدی.

توتلوق..tutluq [آد] توت آغاجی چوخ اولان یئر (فا:باغ توت).

توتما..tutma [آد] ۱-توتماق ایشی. ۲-توتماجا (فا:صرع).

توتماج..tutmac [آد] کیچیک خمیر پارچالاریندان دؤزلدن یوغورتلو شوربا (فا:تتماج). {سن، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توتماجا..tutmaca [آد] توتما، توتارقا (فا:صرع). epilepsy

توتماق..tutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-ال ایله آلماق، ال ایله یاپیشماق، "آغاج دان توتماق" (فا:گرفتن). to take ۲-یاخالاماق، آولاماق، اله گئچیرمک "بالیق توتماق". ۳-هدفه دَیمک، توخونماق "یومراق چیینی‌نی توتدو". ٤-بیر شئیین حجمی‌نی، قابلیتی‌نی و توتومونو بیلدیریر "چانتا پالتارلاری توتدو". ٥-خسته‌لنمک، یولوخماق، سیرایت ائتمک "ناخوشلوق توتماق". ٦-بیتمک، گؤیرمک "شیتیل‌لرین هامی‌سی توتوبدو". ۷-باغلاماق، اؤرتمک، بیر شئی‌له گؤرنمز ائتمک "گؤزلرین توتدو". ۸-اویقون گلمک، یاراشماق "منله سنین کی توتار". ۹-بیر ایش گؤره‌نه مانع اولماق، ال قول آچماغا قویاماق "آی جاماعات منی توتمایین بو کیشی‌نی اؤلدوره جگم". ۱۰-بللی شرط‌لرله بیر ایشه قبول ائتمک "اوشاغا دایه توتماق". ۱۱-کیرالاماق، اجاره ائله‌مک "تاکسی توتماق". ۱۲-تأثیر ائتمک، ائتگی‌له‌مک، والئه ائله‌مک "چاخیر اوغلانی توتدو"، توتماماق شکلینده سونوج و نتیجه وئرمه‌مکمفهوموندا ایشله‌نیر، باش توتماماق "کیشی‌قادینلا ائولنمک ایسته‌دی ولی‌توتمادی". ۱۳-توتموش شکلینده باشلایاراق مفهوموندا ایشله‌نیر "باکی‌دان توتموش تهرانا کیمی تورک بویلاری یاشایير". ۱٤-قورومماق، ساخلاماق، دستک‌له‌مک، بنیمسه‌مک "سن‌نیه بو قدر قارداشینین طرفینی توتورسان؟". ۱٥-بیر اؤزللیگی اؤزونه آلماق "بو سؤزو نییه اؤزونه توتورسان". ۱٦-دؤشونمک، آنلاماق "اؤیرنجی‌سؤزو توتدو". ۱۷-ایکی شئی بیربیرینه یاپیشماق، یاپیشقاق تاثیرلی اولماق" قابین سینیق یئرلری یاخشی توتدو". ۱۸-وجودن بیر یئری حرکتدن دورماق "قیچیم توتوبدو". ۱۹-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مرکّب سؤزلر دؤزلدیر "آجیغی توتماق: هیرسلنمک، یوکونو توتماق: یاخشی قازانماق، عنادی توتماق: لج ائله‌مک، یئر توتماق"{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیواندا کی ‹توماق›: باغلاماق سؤزوندن}.

توتمالی..tutmalı [صفت] تئز تئز توتماجاسی قووزانان، توتماجاسی اولان (فا:صرع دار).

توتمالیق..tutmalıq [آد] توتماغا یارایان نسنه (فا:مناسب برای گرفتن).

توتناق..tutnaq [آد] توتونولاجاق نسنه، دایاق، آرخا، دستک[۷].

توتنوق..tutnuq [آد] توتونولاجاق نسنه، دایاق، آرخا، دستک[۷].

توتو..tutu [آد] اسیر، توتساق، رهینه (فا:گروگان). ۲-(مج، خ) چکیجی، جاذب، گؤزل ۳-ساواش، دؤیوش ٤-آغیرباشلی، محجوب، اوتانقاچ ٥-ایگید، باتور، دؤیوشچو ٦-والی. ۷-اینسان-آدی، باخ:توتوآلپ، توتوبای، توتوبگ[۷].

توتوبَییم..tutubəyim [اؤزل‌آد] توتوبگیم: آذربایجاندا قهرمان خانیم‌لارین بیرینین آدی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

توتوتونقا..tututonqa [تاریخی اؤزل‌آد] توتو+تونقا؛ چنگیز خاقان'ین اویغور کؤکنلی دانیشمانی؛ اوغوللاری‌نین‌ائییتمه‌نی و آتابگی، بو اولو کیشی امپراتورلوغون‌رسمی دیلی‌نین تؤرکجه اولوشوندا و تؤرک کؤلتورونون اگه‌من‌قیلینماسیندا اؤنملی ائتگن اولموشدور[۷].

توتوجو..tutucu [صفت، آد] موجود توپلومسال دؤزه‌نی و دؤشونجه‌نی و قورومالاری‌اولدوغو کیمی‌قورومماق ایسته‌ین(فا:محافظه کار).

توتوجولاشماق..tutuculaşmaq [تاثیرسیزائیلم] توتوجو حالا گلمک(فا:محافظه کارشدن)

توتوجولوق..tutuculuq [آد] توتوجو اولما وضعیتی، محافظه کارلیق (فا:محافظه کاری).

توتوخان..tutuxan [تاریخی اؤزل‌آد] تیمورگؤرخان'ین دیب دده‌لریندن[۷].

توُتورقا..tuturqa [اؤزل‌آد] اوْغوز تورْکلرینین ۲٤ بوْی‘وندان بیری سایبلیر، اوْغوزنامه کتابیندا بو کلمه اؤلکه‌لر آلان معنالانیب، بعضی قایناقلاردا بو کلمه دوْدورقا/ دوْدورغا و دوُردورقا شکلینده ده یازیلیبدیر؛ آنادولودا اوْنلارین بیر بؤلومو م۱۵جی یوّزیلده آغ قوْیونلو بیرلیگینه قاتیلاراق بو حکومتین تشکیلینده نقش‌لری وارایدی[۸۵]. {توُتور+قان}.

توُتورقان..tuturqan [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

توُتورقان..tuturqan [آد] دوّیو، بیرینج. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُتورقوُ..turquq [آد] اؤیود، نصیحت. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُتوروق..tuturuq [آد] تئز آلیشان چالی ویا هر شئی.

توُتوزدورماق..tutuzdurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ایلیشدیرمک، برک ووُرماق.

توُتوش..tutuş [آد] ۱-توتوشماق ایشی. ۲-دؤیوش، ساواش ۳-ضبط ائتمک، اَگه‌منلیک قوُرماق ٤-باغلیْلیق، صداقت ۵-اوْردوُیو و دؤولتی دوّزه‌نه سوْخماق ۱۵رکک آدلاریندان؛ آلپارسلان خان’ین اوْغوللاریندان. -{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُتوشدورما..tutuşdurma [آد] قیاس، مطابقت(فا:مقایسه) analogy

توُتوشدورماجا..tutuşdurmaca [ظرف] قیاسلاناراق (فا:قیاسا). analogically

توُتوشدورماسیز..tutuşdurmasız [صفت] قیاس‌سیز، مطابقت‌سیز (فا:بدون قیاس). incomparable

توُتوشدورماق..tutuşdurmaq [ل، سن] ۱-مقایسه ائتمک قارشی لاشدیرماق. ۲-ایکی نفری گولشدیرمک.

توُتوشما..tutuşma [آد] مُجادیله (فا:مجادله). altercation

توُتوشمازلیق..tutuşmazlıq [آد] تضاّد (فا:تضاّد). contrast

توُتوشماق..tutuşmaq [قا] بیربیریله توتوشاراق ساواشماق، گیریشمک، گولشمک، بیربیریله مقایسه ائدیلمک، قارشی لاشماق (فا:درافتادن). to altercate {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

توُتوشوُق..tutuşuq [اؤزل‌آد] دئمَت، چیچک دئمتی، بوُکئت[۷].

توُتوق..tutuq [آد] ۱-توُتساق، اَسیر، رَهینه (فا: گروگان) ۲-توُتولا توُتولا دانیشان، خجالتی. ۳-دؤیوش، ساواش[۷] ٤-گؤی‌تورْکلر دؤنَمی عسگری عُنوان ۵-اُولادلیق٦-(ت) بوّیو، سئحیر ۷-اوْغوزنامه‌ده، تورْک‘ون اوْغلو، ایلخانلی‌لار دؤنَمی‌بگلریندن ۸-اینسان آدی: توُتوق، توُتوقای، توُتوقَر {ت:رهین، بوّیو، ایغدیش ائدیلمیش؛ سن:قاپی‌پرده‌سی}.

توُتوق ائوی..tutuq evi [آد] حبس، توتوق‌لاری ساخلایان یئر (فا: بازداشتگاه). a bouse of detention

توُتوقسوُز..tutuqsuz [صفت، ظرف] توتوقلو اوْلمایان، توتوق لانمادان یارقی لانان (فا:محاکمه بدون حبس).

توُتوقلاتماق..tutuqlatmaq [ائتدیرگن ائیلم] توتوق‌لاماق ایشینی گؤردورمک (فا:ف س بازداشت کردن).

توُتوقلاشماق..tutuqlaşmaq [باخ] توتوقلانماق.

توُتوقلاماق..tutuqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توقیف ائتمک، بیرینی توُتساق لاماق، حبسه سالماق (فا:بازداشت کردن). to arrest

توُتوقلانماق..tutuqlanmaq [بلسیز ائیلم] توقیف ائدیلمک (فا:بازداشت شدن). to be arrested

توُتوقلانیش..tutuqlanış [آد] توتوق‌لانماق‌ایشی ویا بیچیمی (فا:بازداشت).

توُتوقلو..tutuqlu [آد] توتوق لانمیش (فا:زندانی).

توُتوقلوق..tutuqluq [آد] ۱-توتوق اوْلما ایشی (فا:دستگیری). ۲-باخ: توتقون لوق.

توُتوقلولوق..tutuqluluq [آد] توتوقلواوْلماوضعیتی، اسیرلیک (فا:اسارت).

توُتوقوُشو..tutuquşu [آد، دیرگی] پاپاغان؛ چوْخراق مئشه‌لیک ایستی بؤلگه‌لرده یاشایان آلابزَک‌لی، بعضی نوْع‌لاری ائییتیله‌رک بیر سیرا کلمه‌لری تکرار ائده بیلن بیر قوش آدی. ۲-(مج)اؤز فیکری اوْلمایيب باشقاسینین سؤزونو تکرار ائدن آدام حاققیندا ۳-چوخ یئهین و تئزتئز دانیشان آدام حاققیندا (فا:طوطی).

توُتولما..tutulma [آد] ۱-توقیف‌اوْلونما ۲-(گؤی‌ب) بیرجیسمین-قاباغین آیری جیسم‌له باغلانماسی ”گونشین توتولماسی“. ۳-بیر یولون باغلانماسی، احتقان (فا:انسداد). stopped

توُتولماز..tutulmaz [صفت] توتولا بیلمه ین، اله گئچیریله بیلمه ین، اله آووُجا گلمز، آلینماز(فا:تسخیرناپذیر). unconquerable

توُتولمازلیق..tutulmazlıq [آد] توتولماز اوْلما وضعیتی.

توُتولماق..tutulmaq [بل] ۱-توتماق‌ایشی گؤرولمک (فا:گرفته-شدن)۲-(س) وجودون بیرئیری‌حرکت‌دن دوُرماق. ۳-دیلی توُتولماق، دانیشماماق. ۳-آی و گونش بیربیرینین دالیندا قالماق. ٤-پوْزولماق، پرت اوْلماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

توُتولموش..tutulmuş [صفت] اله گئچیریلمش، توتوقلانمیش(فا:گرفته‌شده).

توُتولو..tutulu [صفت] توتولموش، توتوق اولاراق آلینمش، گروگان اولْموش (فا:مرهون، گروگان گرفته شده).

توُتولوش..tutuluş [آد] توتولماق ایشی ویا بیچیمی(فا:گرفته شده-گی).

توُتولوم..tutulum [آد] توتولماق ایشی (فا:دستگیری).

توُتوم..tutum [آد] ۱-دوُروم، وضعیت، حالت، توتولان یول ویا داورانیش. ۲-مُعیّن قدر توُتولان شئی، اؤز ایچَری‌سینه یئرلشدیرمه قابلیتی (فا:حجم). volume ۳-گلیر وگئدیری تعادله سالما، اقتصاد، ائکونومی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُتومسوُزلوق..tutumsuzluq [آد] اصراف، توتومسوُزاولْماوضعیتی(فا:اصراف)

توُتومسوز..tutumsuz [صفت] ۱-توتوملو اولْمایان، مصریف(فا:ولخرج)۲-آز شئی توتان، کیچیک حجملی (فا:کم ظرفیت).

توُتوملو..tutumlu [صفت] ۱-مُقتصد، وِلخرج اولمایان (فا:صرفه جو). thrifty ۲-حجیم‌لی، چوخ شئی توتا بیلن (فا:حجم دار).

توُتوملولوق..tutumluluq [آد] مُقتصد اولْما وضعیتی (فا:مقتصد بودن).

توُتون..tutun [اؤزل‌آد] توُتونولاجاق نَسنه، دستک، آرخا، گوّوَنجه[۷].

توُتونج..tutunç [اؤزل‌آد] ۱-اَولاد، اوْغول، ۲-توُتونولاجاق نسنه، گوّوَنجه.

توُتونخان..tutunxan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توُتون+ خان[۷].

توُتونقوُ..tutunqu [اؤزل‌آد] اؤیوت، نصیحت، وصیّت[۷].

توُتونماق..tutunmaq [تاثیرسیزائیلم] توُتوب بوراخماماق، اؤزونو قبول ائتدیرمک.

توُتونوش..tutunuş [آد] توتونماق ایشی ویا بیچیمی.

توُتهاتوت..tuthatut [آد] کوتله‌وی مقیاسدا توتوقلاما (فا:بگیرو ببند). conflict

توُچال..tuçal [اؤزل‌آد] تهران"ین قوزئییندە داغ آدی {محتملا توُ+چال سؤزلرینڈن تشکیل تاپیر، توُ سؤزو تورکجه ده داغ معناسینداڈیر(اؤرنک قافلانتی: قافلان داغی)، چال سؤزوده چوخور دئمکدیر، بیرلیده چوخورلوق و داغلیق بؤلگه دئمکدیر}.

توُدار..tudar [اؤزل‌آد] ماهنشان‌دا کند، سوُمقاییت‌دا چای آدی[۲٤۰].

توُدان..tudan [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی {توُتان، تصرف ائدن}.

توُدای..tuday [آد] باخ: توُتای، اینسان‌آدی:توُدایبیکه، توُدایبَگیم.

توُدوق..tuduq [تاریخی اؤزل‌آد] توُتوق، ایلخانلیلاردؤولتی‌اوْردوباشی-لاریندان[۷].

توُدون..tudun [آد] باخ: توُتون، ۱-توُتونما، باغلْیلیق، صداقت ۲-دستک، گوّوَنجه، توُتونولاجاق نَسنه (تاریخی اؤزل‌آد)خزر خاقانلیْغی دؤنَمینده ایشله‌نن " والی " عُنوانلاریندان[۷].

توُدونخان..tudunxan [تاریخی اؤزل‌آد] آوارلار دؤولتی خانلاریندان[۷].

توُر..tur [آد] ۱-دوُرما، یاشام، جانلْیلیق ۲-اراده، ایستَک، یارقی[۷]. ۲-توُر۲(آد، فرانسیزجا) توپلاملی بیر گزینتی و سیاحت (فا:تور). ۳-توُر۳(باخ) توْر (فا:تله). Trap ٤-توُر--(اؤزل‌آد) توُر، توُرا، توُراق سؤزیله دوْزه‌لن نئچه اینسان آدلاری: توُرابارس، توُرابای، توُرابوْغا، توُراپا، توُراتوْن، توُراتای، توُراتیموُر، توُراقبای، توُراقمَنگوّ، توُراقوُت/ توُرتاش، توُرجان، توُرسا، توُرسال، توُرسان، توُرسل، توُرقوُت، توُراقوُت، توُراغای، توُرآک/ توُرآکای، توُراگوّن، توُرآی، توُربای، توُربَگیم، توُربیگه، توُرخاتوُن، توُرخان.

توُرا..tura [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] ۱-قالخان، سپر، دوّشمن دن گیزلنمک اوّچون یارارلانیلان شئی؛ ۲-دوُراق، ائو، مکان ۳-دَریدن هؤرولن قامچی، هؤرولموش‌ایپلیک٤-سیییریابؤلگه‌سی‌نین-اَسکی‌آدلاریندان. ۵-آلَپر توُنقا"نین ددەسی. ٦-بیر نوع اوُشاق اوْیونو.۷-قیز آدی (فا:نام‌دختر). ۸-توُغرا، امضا[۷](فا:امضا)

توُرابیگه..turabigə [تاریخی اؤزل‌آد] ابن‌بطوُطه‌نین آد آپاردیغی بیر توّرک قیْزی[۷].

توُرات..turat [آد] حضرت موسی‌نین گتیردیگی کتاب (فا:ـه). turat

توُراتاش..turataş [آد، باشقیردجا] بوُت، صنم، گؤزل، قیزآدی(فا:نام‌دختر.

توُراتوُتوق..turatutuq [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیْتلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

توُراج..turac [آد، دیرگی، ع‹درّاج›، دده] ۱-قوش آدی، باخ: داغ توْیوغو، قرقاووُل (فا:درّاج). ۲-(آ) باخ: دوُراج، دایاناجاق یئر، بیر شئیین آلت بؤلومو (فا:قاعده). ۳-اوغلان آدی.

توُراجی..turacı [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلرینڈن بیریدیر، گؤزل داغ قوشونا هسر ائدیلمیش قدیم، تقریبن ۱۹ اونجو اسرین اوللرینده آید اولان رقصدیر. آذربایجانین هر یئرینده گئنیش یاییلمیشدیر. حزین، قلبوخشایان موسیقیسی وار. رقص بیر نؤو توراجین اوچوشونو خاطیرلادیر. رقاصه نین هر بیر حرکتی قوشون اوشوچونو، هاوادا سوزمه سینی خاطیرلادیر[۲٤۵].

توُراش..turaş [اؤزل‌آد] باخ: توُرا، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

توُراج..turac [اؤزل‌آد] توُراش:مراغا دا کند آدی {ساغلام و قورونا‌جاقلی یئر، باخ: توُرا}.

توُراغای..turağay [اؤزل‌آد] قوْبوستان‌دا تپه آدی[۲٤۰].

توُراق..turaq [اؤزل‌آد] ۱-دوُرولان یئر، یاشانیلان یئر۲-یاشام، عؤمور؛ باخ: دوُراق[۷]. ۳-پئچه‌نک‌لرین‌یئر باشبوُغو(م۱۱جی‌قرن)[۵۴].

توُراقایا..turaqaya [اؤزل‌آد] اوُجان دا کند آدی {۱-ساغلام و محکم دوُرموش قایا. ۲-تاری قایا: تانری داغی}.

توُراقوُتبایان..turaqutbayan [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخان‌دؤنَمی-جَلایراوْغوللاری‌بگی[۷]. {توُراغوت+بایان}.

توُراکینا..turakina [تاریخی اؤزل‌آد] توُراگؤنه: توُرا+ گؤنَش؛ اوْکتای-خان‌ین‌خانیمی[۷].

توُرال..tural [اؤزل‌آد] یاشار، یاشاما، اؤلمز، ایگید، اوغلان-آدی(فا:نام‌پسر).

توُرام..turam [اؤزل‌آد] اوْلقوُنلوق، کَمال؛ عُثمانلی‌لار (یاووُز سَلیم خان) دؤنَمی صفوی ساراییناگؤنده‌ریلن ائلچی[۷].

توُراما‌ن..turaman [آد] دلیقانلی، گؤجلو و ایگید[۲۲۴].

توُران..turan [آد] ۱-دوُران، یاشایان، عؤمورلو، یاشاما دیرَنجی ۲-قیز آدی (اوُشاقلاری تئزتئز اؤلن عایله‌لرین، اوُزون عؤمور ایسته‌یه-رک قوْیدوقلاری آدلاردان[۷]) (فا:نام‌دختر). ۳-تؤرک سؤزونون دَییشیلمیش شکلی، بوتون تؤرک توپلولوغونا ویا بوجور بیر توپلولوغو بیر بایراق آلتینا ییغان قورولوشا وئریلن آد، بوتون تؤرکوستانا دئییلان بیر آد(فا:منطقه ترکستان).

توُران..Turan [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری ساقای بوْی‌لاریندانديرلار[۱۵۸-۸۱].

توُران..turan [اؤزل‌آد] رامیان؛ اهر(~چا)، رشت(توُران‌سَرا۲ک گ‌د ۳۵۰* گیلک).آمل (۱۱ک.ب*۹۰ مازندرانلی)ده کند آدی

توُران–..-turan [اؤزل‌آد] اینسان آدی: توُرانالپ، توُرانای، توُرانبارس، توُرانبای، توُرانبوُغا، توُرانتیموُر، توُرانخان، توُرانَر.

توُرانجی..Turancı [آد] ۱-توران توپلولوغونون یانلی‌سی اوْلان کیمسه (فا:طرفدار توران). ۲-باخ: تورانج، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

توُرانجیلیق..turancılıq [آد] ۱-توران توپلولوغونو کولتورل و اقتصادی جهتدن بیربیرینه یاخینلاشدیرماغا یانلی اولما ایشی (فا: توران‌گرایی). ۲-پهلویچیلر و آوروپا شوْوئنیست لری بو کلمه‌یه عمد اوْلاراق آشیریلیق معناسی وئریللر، بونلار هر تورک سئوه‌ری آشیری چیلیغا متهم ائده‌رک، هدفلری اؤز فاشیستی عقیده‌لرینی یایماقدیر (فا:پان توُرانیزم).

توُرانلی..turanlı [آد] ۱-تؤرک خالقینا یانلی‌اوْلانلارا وئریلن بیر آد.

توُرانی..turanı [اؤزل‌آد] اوُرارتولاردا ۲جی درجه‌ده بیر تانری[۲۱۱].

توُربی..turbı [آد] یاردیمجی، یاور، کؤمکچی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُربون..turbun [آد] آراشدیرما، اؤلچمه، قیاس ائتمه. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُربین..turbin [آد، فرانسیزجا] سوُدان الکتریک اوْرَتمک اؤچون اولان بیر وسیله (فا:توربین). turbine

توُرپ..turp [آد، بیتگی] توْرپ گیللردن، یاپراقلاری قارشی‌لیقلی، آغ و ساری سالخیم چیچکلی و بیراللیک، کؤکو آغ قیزمیزی وآلا رنگده، اتلی و یئیلن بیر بیتگی (فا:ترپ). raphamus sativus، radis ۲-(مج)مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "باشیندا توُرپ اکمک: برک جزالاندیرماق، یوُردوندا توُرپ اکمک: خارابا قوْیماق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، ت‹توُرما›صح}.

توُرپ اوْتو..turp otu [آد، بیتگی] توُرپ‌جنسیندن بیراوْت (فا:نوعی نبات).

توُرپ‌گیللر..turpgillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی گئنیش بیر بیتگی سوْیو، کلم سوْولار، اؤرنک: تؤرپ، گؤل کلم، خردَل (فا:تیره ای از گیاهان). cruciferae

توُرپَنگ..turpəng [آد، بیتگی، باخ:توُرپ] خاج چیچک‌لیلر عایله سیندن، توْخوموندان یاغ آلینان بیر بیتگی.

توُرچیق..turçıq [اؤزل‌آد] ۱-دوُروجو، قالیْجی، اوُزون عؤمورلو ۲-فیدان (تاریخی اؤزل‌آد) سلجوُقلولار دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

توُرچیقای..turçıqay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توُرچیق+ آی[۷].

توُرخاتوُن..turxatun [تاریخی اؤزل‌آد] توُرخان‌خاتون: آلپارسلان خان-ین گلینی[۷].

توُرخان..turxan [آد] ۱-اصیل آدام، سوْیلو اینسان، باشقان. ۲-خیاودا کند آدی.

توُرخان‌خاتوُن..turxan xatun [تاریخی اؤزل‌آد] آلپارسلان خان‌ین گلینی[۷].

توُردو..turdu [اؤزل‌آد] دوُردو، یاشایان، قالیْجی، عؤمورلو[۷].

توُردوبگ..turdubəy [تاریخی اؤزل‌آد] بابوُر خان دؤنمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

توُرسون..tursun [اؤزل‌آد] دوُرسون، دوُران، عؤمورلو؛ بابوُرخان دؤنَمی بگ‌لریندن (توُرسون مُحمّد)[۷].

توُرش..turş [صفت، فا] دادی تورش مزه اوْلان، سیرکه و لیمو کیمی دادی اوْلان، ائکشی (فا:ترش). sour

توُرش‌آش..turş aş [باخ] تورشلو آش.

توُرشاتماق..turşatmaq [باخ] تورشوتماق.

توُرشاشیرین..turşaşirin [صفت] دادی هم تورش هم شیرین اوْلان (فا:ملس). subacid

تورشالماق..turşalmaq [باخ] تورشوماق (فا:ترشیدن).

تورشاماق..turşamaq [باخ] تورشوماق (فا:ترشیدن).

تورشامیش..turşamış [تاثیرسیزائیلم] تورش اولموش، قیزقیرمیش، شیشیب قوخوموش، تورشوشوموش (فا:ترشیده).

تورش‌سو..turşsu [آد] شوشا بؤلگه سینده بیر بولاغین آدی، معالجه اوچون یارارلی سانیلان سو.

تورشک..turşək [آد، بیتگی] تورشک گیللردن، چیلیک/ قلمه ویا سوغانی اکیله‌رک یئتیشدیریلن بیر جور سبزه، یئییلن، اسیدجه زنگین، چوخ ایللیک، اوتسوو بیر بیتگی (قانی تمیزلر و آغیز، بوغاز و معده آغری‌سینا یارالی اولدوغو سانیلیر[۱۳۶]) (فا:ترشک). **oxalis acetosella**

تورشک..turşək [اؤزل‌آد] اورمیه ده داغ و ساوه دا کند آدی.

تورشکلی..turşəkli [اؤزل‌آد] داشلی بورون دا کند آدی.

تورشک‌گیللر..turşəkgillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی‌لردن، یاش توپراق‌لاردا یئتیشن، یاپراقلارینا قوزو قولاغی اسیدی اولان بیر بیتگی فامیلی (فا:تیره ترشک). **oxalidaceae**

تورش‌گیله..turşgilə [آد، بیتگی] ایل بویو گؤی، گؤموشو و یاشیل رنگلی یاپراق‌لاری اولان ظریف کول بیتگی.

تورشلاتماق..turşlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تورش‌حالاسالاماق (فا:ترشاندن).

تورشلاشدیرماق..turşlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تورشلاتماق، تورشاتماق.

تورشلاشماق..turşlaşmaq [صفت] باخ: تورشلانماق (فا:ترشیدن).

تورشلانماق..turşlanmaq [تاثیرسیزائیلم] تورش اولماق، تورشوماق.

تورشلوآش..turşluaş [آد] تورش الچه ویا تورش گیلانار ویا آیری میوه‌لرله پیشیریلن بیر نوع آش، بعضا اونا آبغورا، جیجی لوبیا، ذوغال اختە و حتی شکر ووراراق (فا:نوعی آش).

تورشلوق..turşluq [آد] ۱-تورش شئیین حالی، تورش داد (فا:ترش مزه). ۲-(مج) اینجیک‌لیک، ناراضی‌لیک.

تورش‌لومو..turş lumu [آد، بیتگی] باخ: لومو، لیموون.

تورش‌مزه..turş məzə [صفت] آزاجیق تورش دادی اولان، تورش‌تهر (فا:ـ).

تورش‌مزه‌لیک..turşməzəlik [آد] تورش مزه شئیین حالی (فا:ترش مزه گی).

تورشنگ..turşəng [آد، ب، فا] تورشک، تورش مزه و اوزون سوو یاپراقلاری اولان بیر بیتگی (فا:ترشک، ترشنگ).

تورشو بادیمجان..turşu badımcan [آد] بادیمجان تورشوسو.

تورشو بالیغی..turşu balığı [آد] تورشوسو قورولان بالیق تؤرو[۲].

تورشو قوووورما..turşu qovurma [آد] قیزاردیلمیش ات سوغان، شابالید و آلبوخارادان عبارت پلوو خوروشو.

تورشو قوووورماسی..turşu qovurması [صفت] تورشو قووورماسی اولان پلوو.

تورشو..turşu [آد، فا] دوغرانمیش ساریسماق بیبر بادیمجان گؤیرتی کیمی شئیلری‌سیرکه‌یه یاتیریب و بوجورلوکله اله گلن تورش بیر یئمه‌لی (فا:ترشی). **sourness**

تورشوتما..turşutma [آد] قاش قاباغینی تؤکمه (فا:ترشرویی).

تورشوتماق..turşutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تورشوماسینا سبب اولماق، قیژقیرتماق، تورشاتماق ۲-(مج) قاش‌قاباغینی‌تؤکمک (فا:ترشرویی-کردن.

تورشولو..turşulu [صفت] توروشوسو اولان، تورشوایله یئییلین یئمک (فا:ترشی دار).

تورشولوق..turşuluq [آد] توروشو قویماغا یارایان (فا:مناسب‌برای-ترشی).

تورشوماق..turşumaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-ایستی‌دن قالیب قیژقیرماق، آجیماق، قیژقیرماق، تورشاماق ۲-(مج) ائوده قالیب اره گئتمه‌مک (قیز اوچون) (فا:ترشیدن). **to become soure**

تورشیکی داغی..turşiki dağı [اؤزل‌آد] باخ: آذرشهر.

تورغان..turğan [اؤزل‌آد] دؤزگون، دوروشوقلو، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

تورغای..turğay [اآ، قازاقجا] سئرچه قوشو، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

تورفان..turfan [اؤزل‌آد] اویغورلارین (۸جی‌قرن) قوردوقلاری-بیرشهر[۵۴].

تورفان اویغورلاری..turfan uyğurları [باخ] دوغوتؤرکوستان.

تورق..turq [آد] هر جسمین اوزونلوغو و بویو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تورقاش..turqaş [اؤزل‌آد] باخ: تورا، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

تورقا..turqa [آد، دیرگی] تورقا:بیر نوع سئرچه. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تورقاق..turqaq [اؤزل‌آد] بکچی، محافظ، قوروبوجو[۸۲،۷].

تورقان..turqan [اؤزل‌آد] دوران، عؤمورلؤ، کومان خانلاریندان[۷].

تورقای..turqay [آد، دیرگی] ۱-تویقار، تارلاقوشو (فا:چکاوک). ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) هولاکو خان'ین اوغوللاریندان. ۲-(قازاقجا) سئرچه قوشو، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

توُرقلاماق..turqlamaq [آد] اؤلچمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُرقای..Turgay [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ-قیْدیْق بوْی لاریندا دیر[۸۱-۱۵۸].

توُرقوُ..turqu [اؤزل آد] ۱-آتشلی، هَیَجانلی[۷]. ۲-قوناغا گتیرلن غذا[۸۲].

توُرقوت..turqut [اؤزل آد] توُراقوُت:۱-عؤمورلو، دوُروجو، اوُزون یاشاملی ۲-مَسکن، یاشانیْلان یئر۳-عُثمانلی دؤنَمی اؤنلو دَنیزچی[۷].

توُرقوتالپ..turqutalp [تاریخی اؤزل آد] عُثمانلی لارین، ایلک دؤنَم کوْموتانلاریندان[۷].

توُرقوتلو..turqutlu [اؤزل آد] بو طایفا م۱۵۰۰جی ایللرده قارامان ولایتیندن، کؤچه‌رک صفوی‌لره قاتیلیرلار، شاه اسماعیل قارامان‌لیلارلا قوْهوملوق نسبتی وارایدی، و حتّی م۱۵۱۲جی ایلده توُرقوت طایفاسیندان‌اولان موسی بگ‘ه تورکجه مکتوب یازاراق حکومتی مسائل موردینده دانیشمیشدی، بوُ زامان پیربایرام، چئری باشی قاسم بگ قارامان اوغلو و قوْقوزاوغلو افرادلاریله شاه اسماعیلا قاتیلدیلار و سوْنرالار خُراسان ساواشلاریندادا شاه طهماسبلا بیرلیکده ایدیلر.[۸۵]

توُرقوش..turquş [آد] بیر نوع قوش آدی، اوغلان آدی (فا:باز بیابانی).

توُرقوُغ..turquğ [آد] حیا، اوُتانج، شرم. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُرقوُناق..turqunmaq [تاثیرسیزائیلم] اوُتانماق، حیا ائتمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توْرکان..türkan [اؤزل آد] باکی‘دا کند آدی[۲۴۰].

توُرکوْ..turko [اؤزل آد] سوُمرلرده فیْرتینا تانری‌سی[۲۱۱].

توُرکوُآز..turkuaz [آد] یاشیلا چالان گؤی رنگده دیرلی بیر داش (فا:فیروزه). {فر‹turquise›بو کلمه تؤرک‌سؤزوندن آلینمادیر

توُرموش..turmuş [اؤزل آد] باخ: دورموش، یاشام، اوُزون عؤمورلولوک[۷].

توُرموش..turmuş [اؤزل آد] ائتروْسک‌لرده بیر تانری آدی[۲۱۱].

توُرنا..turna [آد] ۱-تیرمه، (فا:شال). ۲-باخ: دوُرنا، قوُش آدی.

توُرو..turu [اؤزل آد] ۱-دوُرو، صاف، ۲-دوُران، یاشایان، ۳-دوُرقون[۷].

توُرو-..-turu [اؤزل آد] اینسان آدی: ‌ـبای، ‌ـبگ، ‌ـبوُغا، ‌ـخان، ‌ـگلدی.

توُروت..Turut [اؤزل آد] ۱-دوُروت، یوُرد، یاشانیْلان یئر ۲-عؤمور، یاشام[۷].

توُروت‌دره‌سی..turüt dərəsi [اؤزل آد] شکی‘ده یئر آدی[۲۴۰].

توُروشقان..turuşqan [اؤزل آد] دوُروشقان، دایانیْقلی، اوُزون عؤمورلو[۷].

توُروم..turum [اؤزل آد] دوُروم؛ قازاقلارین، کیچییؤز بؤلوگو، آلیم اوْغلو و قاراساقال اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-کیچییؤز-آلیموْغلوُ-قاراساقال بوْی لاریندا دیر[۸۱-۱۵۸].

توُرومتاز..turumtaz [آد] م۱۱جی یؤزیلده‌اوُیغورلاردان‌بیر آد[۸۵].

توُرومتای..turumtay [تاریخی اؤزل آد] دوُرومتای، آوجی بیر قوُش‌آدی؛ گؤی تؤرکلر دؤنَمی، بگلریندن و کؤرشاد‘ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری[۷].

توُرون..turun [اؤزل آد] آلتای تانریلاریندان، دؤنیایی یئخماق ایسته ین آندالاموُش آدلی جاناواری بوُ تانری اؤلدورموشدو[۲۱۱].

توُرون..turun [اؤزل آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

توُرونج..turunc [آد] توُرونج گیللردن بیرآغاج، پوْرتاغالا بنزر میوه‌سی اوْلان، نارینج (فا:ترنج). **citrus aurantium amara**

توُرونج گیللر..turunc gıllər [آد، بیتگی] صدف اوْتوگیللردن بیر آلت بیتگی فامیلی، اؤرنک: توُرونج، پوْرتاغال، لیمو، ماندالینا (نارنگی) (فا:مرکبات). **rutaceae**

توُرونجو..turuncu [باخ] نارینجی.

توُرهال..turhal [اؤزل آد] قارقین بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

توُریان..turyan [اؤزل آد] باش قافقاز‘دا چای آدی[۲۴۰]. عمان دنیزینین هورموز بوغزیندا یئر آلان قِشم آداسیندا توُریان آدیندا کند واردیر، بو کلمه توُر و توران لا ایگیلیدیر و تورک قوْمونو گؤسته‌رن تاریخی و تانینمیش کلمه دیر و اؤزونو تارویی (تبریزین اسکی آدی، تورشا(اسکی مصرلیلرین تورکلره دئدیکلری آد) و بوجور کلمه لرده گؤسته ریر.

توُریزم..turizm [آد، فرانسیزجا] گزمن‌لیک، گزیچیلیک (فا:توریسم).

توُریست..turist [آد، فرانسیزجا] گزیچی، گزمن، گزه‌ین، گزن، سیاح(فا:جهانگرد

توُزاق..tuzaq [آد، سن، دام] ۱-تله(فا: کمینگاه)**ambush**-۲-سئوگیلی.

توُزانلو..tuzanlu [اؤزل آد] درگز-نوخندان‌دا کند آدی {توُسانلو}.

توُزقوُ..tuzqun [اؤزل آد] باخ: توُزقون.

توُزقوُن..tuzqun [اؤزل آد] یوْلدان گئچنلره وئریلن یئمک، بخشیش[۷].

توُزلو..tuzlu [اؤزل آد] زنجان دا داغ آدی {توْسلو: بوُینوزلو}.

توُسانلی..tusanlı [اؤزل آد] گئرمی‌ده کند آدی {بوُینوزلوحئیوانلار صاحبی}.

توُسباغا..tusbağa [آد، دیرگی] سوْموک ایچینده قوْرونان، آغیر یئریشلی، دنیزلرده اوْلانلارین بعضی‌لرینین آغیرلیغی ۳۰۰ کیلو و بوْیو ۱متره قدر اولور (فا:لاکپشت). **tortoise**، **testudor** {سنگلاخ

سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تاشباغا›، تاش/ داش کلمه‌سی و باقا اک ایله دؤزه‌لیب، داش سؤزو تورکمنجه‌ده‌تاس‌سؤیله‌نیر}.

توُسباغاکیمی باشینی قینینا چکمک.. tusbağa kimi başını qınına çəkmək [تاثیرلی‌ائیلم] تک یاشاماق ایسته‌مک.

توُسباغالار..tusbağalar [آد، دیرگی] سوّرونگن‌لردن قارا و دنیز توسباغالاری‌نی ایچینه آلان تاقیم، توسباغالار.

توُستاق..tustaq [آد] حبس خانا، باخ: توتساق (فا:زندان). **prison**

توُستاقلی..tustaqlı [آد] زندانا قاتیلمیش (فا:بندی). **kindness**

توُسداق..tusdaq [باخ] توُتساق.

توُسقان..tusqan [آد] اَقربا، یاخیْن، قوْهوم[۷].

توُسیت..tusit [آد] گؤیوّن اؤته‌سی؛ شامانیست گله‌نک‌ده، اولُو روُحلارین گئتدیگی یئر. گؤیون قاتلاریندان[۷].

توُسجوت..tuscut [اؤزل‌آد] سومرلرین اوْرمان و آغاج تانریچاسی[۲۱۱].

توُسو..tusu [آد] منفعت " توُسوقماق: یاراشماق، ایی گلمک، فایدا وئرمک؛ توُسولماق: یاراماق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُش..tuş [آد] قاباق، قارشی، اؤن " توش گلمک: راست گلمک" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:۱-قارشی. ۲-دنگ، بنزر، برابر. ۳-توققا}.

توُش..tuş [اؤزل‌آد] اهر ده چای آدی.

توُشاق..tuşaq [آد] توُشاغو:آیاق‌باغی، زنجیر، بوُخوْو، قاندال. {ددە، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُشالماق..tuşalmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْلاشماق، کؤستک‌لنمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُشقول..tuşqul [آد] ۱-نشان آلما. ۲-توُش آتان، توُش ووُران.

توُشقول لانماق..tuşqullanmaq [باخ] توش لانماق.

توُشقول‌لاماق..tuşəqullamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توش لاماق.

توُش‌گلمک..tuşgəlmək [تاثیرسیزائیلم] قارشی قارشییا گلمک (فا:روبرو شدن).

توُشگوّل..tuşgül [اؤزل‌آد] ایشارت، ایز، نشان[۷].

توُشلاماق..tuşlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] نشان آلماق، قاروْوول لاماق، یؤن-لَتمک" الینی توُشلاماق، بارماغینی توُشلاماق(فا:نشانه گرفتن).

توُشلانماق..tuşlanmaq [بلسیز ائیلم] نشان آلینماق، یؤنَلدیلمک (فا:نشان شدن).

توُشماق..tuşmaq [تاثیرسیزائیلم] راستلاشماق، یئتیشمک، قوْووشماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُشمال..tuşmal [آد] آشپازخانامامورو، آشپاز {فارسجادا ایشله نیر}.[۸۲]

توُشمال‌باشی..tuşmal başı [آد] آشپازباشی[۱۴۹].

توُشمانلی..tuşmanlı [اؤزل‌آد] میانا، کیوی‌وهشتری‌ده کندآدی {معناجابیربیرینه توُش و اوْزبه‌اوْز اولانلار دئمکدیر، مجاز: دوْشمنلی}.

توُش‌ووُران..tuş vuran [آد، صفت] نشانی دوْز ووُران (فا:تک تیرانداز).

توُغ..tuğ [آد] ۱-جیقا، تاج جیقاسی، باشین قاباق طرفینه باغلانان گوّل، بؤرکه ووُرولان تئلک ویا آت قویروغو کیمی شئیلر، محرّم‌لیکده علَمه ویا آتلارا وُرولموش تئلک‌لی و توکلو بزکلر، گئچمیشده بایراق معناسیندا ایشله نیردی" دوْققوز توُغلوقخان: دوْققوز بایراقلی‌خان"[۱۲۴] (فا: پرچم). ۲-قوش ککیگی، سارقیچ. ۳-خاقان لارین تؤره‌نینده چالینان داووُل. ٤-سوبندی، چای تیخاجی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، ددە؛ بوکلمه‌نین کؤکو توُماق: (باغلاماق، تیخاماق) سؤزو اولاراق، تاج و بؤرکه‌باغلانان و سانجیلان‌تئلک، شئی ویا دیواندا اولدوغو کیمی سوُ قاباغینی باغلایان و کسن بنده دئییلیر و همچینین توُغراق شکلینده خاقانا باغلی اولان و اوْنا عاید اولان و اوْنون طرفیندن وئریلن آت اوچون ویا اونون طرفیندن امضالانان، و باغلانان‌مکتوبا دئییلیر}.

توُغ امیرال..tuğ əmiral [آد] دنیز قوّه‌لرینده ان کیچیک رتبه‌لی امیرال.

توُغ ژئنئرال..tuğ jeneral [آد] اوْردودا ان کیچیک رتبه‌لی ژئنئرال.

توُغ–..-tuğ [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: توُغاچار، توُغاچان، توُغال، توُغای، توُغالپ، توُغای، توُغایتیموُر، توُغبَگیم، توُغبیکه، توُغتان، توُغتای، توُغَر، توُغقایا، توُغگوّن، توُغمَنگوّ،

توُغ..Tuğ [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند و چای آدی[۲۴۰].

توُغات..tuğat [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیْتلارینداآدی گئچن بیر بگ[۷].

توُغاچی..tuğaçı [اؤزل‌آد] توُغجو، توُغ داشییان[۷].

توُغان..tuğan [اؤزل‌آد] ۱-کیچیک ایْرماق، چای، ۲-توْقای ۳-دوْغان[۷].

توُغانا..tuğana [اؤزل‌آد] اؤزل اوْخ (ایچی اوْیولموُش، ایچینده اوراق گیزله‌نن اوْخ)[۷].

توُغانبای..tuğanbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توُقان+ بای[۷].

توُغانچی..tuğançı [اؤزل‌آد] دوْغانجی، دوْغان یئتیشدیریجی‌سی[۷].

توُغای..tuğay [آد، اسکی] آلای لا توّمن آراسیندا بیر بیرلیک.

توُغبای..tuğbay [آد] ۱-توُغای دسته‌سی‌نین باشچی سی. ۲-چَنگیز خانین اوْردوباشی‌لارینداز، قازاقلارین، کیچییوّز بؤلوگو، بای اوْغلو و بایباکتی اوْیماقلاری، اولُوبابالارینداز.

توُغتایخاتوُن..tuğtayxatun [تاریخی اؤزل‌آد] آباقا خان'ین خانیمی[۷].

توُغتَکین..tuğtəkin [تاریخی اؤزل‌آد] صلاح‌الدّین ایّوبی‌نین قارداشی. سوْنرالاری، اؤز آدیلا" توُغتکینلی لر" دؤولتینی قورُان کیشی[۷].

توُغتمورُ..tuğtəmur [تاریخی اؤزل‌آد] ایّوبیلردؤولتی‌دؤنمی یمن‌ده والی و کوْموتان[۷].

توُغتیگین..tuğtigin [تاریخی اؤزل‌آد] سوُریه سلجوُقلولاری، آتابگ‌لرینلر[۷].

توُغتیمورُ..tuğətımur [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: توُغتَمورُ[۷].

توُغجو..tuğcu [آد] اسکی‌شاهلارین‌توغلارینی‌داشیان(فا:پرچمدار).

توُغجوُبای..tuğcubay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توُغجوُ+ بای[۷].

توُغچاق..tuğçaq [اؤزل‌آد] توُغجو[۷].

توُغچه..tuğçə [اؤزل‌آد] کیچیک توُغ، توُغجوق[۷].

توُغرا..tuğra [آد] پول و گئچرلی کاغاذلاردا امپراتورون دامغاسی (فا:توقیع، امضا). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توُغراق›، باخ: توُغ}.

توُغرالی..tuğralı [صفت] توُغراسی اوْلان (فا:دارای توقیع).

توُغرُل..tuğrul [آد] ۱-بیردوْغان‌قوُشوتوّرو ۲-دوْغرو، باخ: توْغرول. ۳-اینسان‌آدی:توُغرولالپ، توُغرولتَکینچ، توُغرولتیگین،

توُغرُلبگ..tuğrulbəy [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی توّرکلر دؤنَمی بگلرینلر و کوّرشاد'ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری[۷].

توُغرُلچا..tuğrulça [تاریخی اؤزل‌آد] توُغرول کیمی؛ اوُیغورلاردا بیر بگ آدی[۷].

توُغریک..tuğrik [آد] موُغولستاندا پارا بیریملرلندن.

توُغساوُل..tuğsavul [تاریخی اؤزل‌آد] اسکی دؤنَملرده، اوْردو ایچینده توُغ داشییان و اوْنو قوْرویوپ، اؤنده توُتان کیشی[۷].

توُغشاد..tuğşad [تاریخی اؤزل‌آد] بوُخارا خانلیْغی خانی، بوُدون خان'ین اوْغلو[۷].

توُغلا..tuğla [آد] ۱-پیشمیش کرپیچ، کرپیچ. ۲-اوُیغوربؤلگه‌سی هوُلین‌داغی قیراغیندا چای آدی[۵۴]. {لاتینجه: کرپیچ؛ توغ کلمه‌سی دیواندا تیخاج و سوبندی آنلامینداديr، بو باخیشلا توغلا و توغ سؤزلرینین بیربیرینه باغلی اوْلاراق لاتینجه‌یه‌ده توّرکجه‌دن گئچمیشدیر، اؤزل لیکله کرپیچ سؤزو آوروپا دیللرینین هربیرینده بیرجور دئییلمکده دیر و بو کلمه‌نین اوْ دیللرده اوْرتاق اوْلماماسی اوّچون توّرکلر طرفیندن اوْرالاردا یاییلدیغی سانیلیر}.

توُغلاجی..tuğlacı [آد] کرپیچ دؤزَلدن وساتان (فا:آجرپز).

توُغلاجیلیق..tuğlacılıq [آد] کرپیچ دؤزلتمه وساتما (فا:آجرپزی).

توُغلاماق..tuğlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] سوبندی وچای تیخاجی ووُرماق و دؤزَلتمک (فا:بند درست کردن).

توُغلو..tuğlu [صفت] توُغو اوْلان، توُغ صاحبی، قوُتلو، اوُغورلو؛ خوارزَم خانلاریندان (توُغلو حاجی).

توُغلوق..tuğluq [آد] توُغ‌داشییان؛ توُغلوقلار دؤولتی‌نین قوُروجوسو و ایلک‌خانی؛ اینسان‌آدی:توُغلوقتیمورُ، توُغلوقر، توُغلوقشاد[۷].

توُغما..tuğma [اؤزل‌آد] بوْی گؤسته‌رن، توُغ قالدیْران، عُصیانکار[۷].

توُغوچ..tuğuç [اؤزل‌آد] توُغجو[۷].

توُغورخان..tuğurxan [اؤزل‌آد] پئچه‌نک‌لرین بیر باشبوُغو(م۱۱جی-قرن)[۵۴].

توُغولقا..tuğulqa [آد، دده] دؤیوش بؤرکو، دمیر بؤرک، مِغفَر.

توُف..tuf [آد، لا] یانارداغ کوّلوندن دؤزه‌لن توپراق و داش، کول داش (فا:خاکستر توف). volcanic tufa

توُفارقان..tufarqan [اؤزل‌آد] توفارقان ۵۱کیلومتر تبریزین گونئی باتی طرفینده قرار تاپیب، گونش ایلی ۱۳۲۰ده نفوسو ۱۳۰۰۰* نفر تورک قئید اولوبدور، دنیز سوُلاری سَویه سیندن ۱۳۶۸ متر یوّکسکلیکده اوْلاراق گونش ایلی ۱۳۷۵ده جمعیتی (توْپلام، شهر، کند) ۹۸،۶۰۸، ۵۲،۶۹۹، ۴۵۹۰۸ نفر، اؤزئی گئنیش لیگی ۱۵۵۰km2 بلیرله‌نیبدیر، بو شهرین آدی گونش ایلی ۱۳۱۶ دا پهلویچی ایران فرهنگستانی طرفیندن دَییشیلدی و قوْندارما آد اولاراق آذرشهر قوْیولدو. خالق دئییشینده اوْلان توُفارقان آدی اسکی عربجه قایناقلاردا داخرقان، داخیرقان و سوْنرالار فارسجا قایناقلاردا دهخوارقان یازیلیبدیر، تورک بیلگین لری بوُ سؤزون کؤکونو دوُوار (حاصارلی یورد)، و تاوراماق یعنی دایم حرکتده اولان (دایم حرکتده اولان اینسانلارین یوردو) کلمه لرینه باغلاییرلار و توُفارقان کلمه سی مجازا ً حصارلی و کؤچه‌ریلرین بؤلگه سی معنالانیر؛ بو کلمه تاوار/ داوارلاری بوْل اوْلان یئر آنلامیندادا اولابیلیر و یئنه ده وارلی و بوللوق یئر معناسیندادیر، البته قان/ غان/ گان/ جان اکلری یورد آنلامیندا چوخلو آذربایجان یئر آدلارینداً ایشله نیبدیر، توفارقاندا اصلی بازارین آدی "ائشیک بازار" ایدی و یوُوا داغی توفارقانین ایچینده اولان بیر تپه نین آدیدیر و محله لرینده نئچه سی بئیله‌دیر (قایناق: دکتر حسن م. جعفرزاده) پازوکی، یوُمیان (قوتسال مکان)، جولفایی (توخوجولوق صنعتی نین اولدوغو یئر)، حالوایی، چارسی، دیزه، کؤش کوّچه سی (کؤشک کوّچه سی)، اَنگی ائو، چاپار، خوْیلو محله سی؛ باخ: تبریز، آذرشهر.

توُفاز..Tufaz [اؤزل آد] توّرکمن-تکه-اؤته‌میش-داشایاق بوْی‌لاریندانديr[۸۱-۱۵۸].

توُفاغی داغیلماق..tufağı dağılmaq [تاثیرسیزائیلم] وار یوْخو آرادان گئتمک.

توُفاغین داغیلسین..tufağın dağılsın [اؤنلم] قارقیش مقامیندا ایشله‌نن بیر سؤز.

توُفاق..tufaq [آد] عایله اوْجاقی، یوُرد (فا:یورت). {ع، باخ:دوُواق}.

توُفان..tufan [آد] کوّلک‌لی قاریاغیش، بوْران، فیرتینا، قاسیرقا (فا:~). storm {باخ: توّپی، توّپورمک› توپان› توفان}.

توُفان..tufan [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی(~داغ، ~گؤل)[۲۴۰].

توُفان سالماق..tufan salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قیامت قوْپارماق.

توُفان قوْپارماق..tufan qoparmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قیامت قوْپارماق.

توُفان قوْپماق..tufan qopmaq [تاثیرسیزائیلم] توُفان اوْلماق، بوْران اوْلماق، فیرتینا اسمک (فا:توفانی شدن).

توُفانلی..tufanlı [صفت] کوّلک‌لی، ، بوْرانلی، فیرتینالی، قاسیرقالی (فا:توفانی). storm

توُقابای..Tugabay [اؤزل آد] قازاق-کیچیییوّز-بایوْغلوُ-بایباختی بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توُقودا..tuquda [اؤزل‌آد] بیرآذربایجان شهری[۹۷].

توُکان..tukan [آد، عربجه] بازاردا ویاکوچه خیاواندا ساتیش اوْدالاری، ساتیش اوداسی، کیچیک ماغازا (فا:دکان). shop

توُکان بازار..tukan bazar [آد] توُکان و ماغازالار اوْلان یئر.

توُکانچی..tukançı [آد] توُکان صاحبی اوْلان.

توُکانچی‌لیق..tukançılıq [آد] توُکان ایشلتمه.

توُکوُ..tuku [اؤزل‌آد] توُ-کوُ:توّرک کلمه‌سینین چینجه‌سؤیله‌نیشی[۵۴].

توُلا..tula [آد] ۱-اوْلقوُن، بیلگه، نسلی‌بؤیوک، دوْلو ۲-ایت بالاسی، بالاجا ایت (فا:توله سگ). a pup {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تؤل›: بالا ‹تؤلمک›: تولالاماق/ دؤل کلمه سیندن آلینمادیر}.

تولاخان..tulaxan [تاریخی اؤزل‌آد] تَلاخان: باتوخان‌ین‌اوْغلو، مَنگوخان‌ین‌قاراداشی[۷].

تولابوُغا..tulabuğa [تاریخی اؤزل‌آد] قیپچاق‌و آلتین اوْردو خانلاریندان[۷].

تولاپایی..tulapayı [آد] بیرینی اؤزونه چکمک اوچون وئریلن آز پارا.

تولاتپه..tulatəpə [اؤزل‌آد] توُغلاتپه:اوُرمیه ده کند آدی (بو یئرله‌شیم یئری گونش ایلی ۱۳۲۰ده توُلاتپه ولی سونرالار اوُیدورما اولاراق طلاتپه یازیلیبدیر)؛ توی‌لا سؤزو اصلینده اوْلقون و بؤیوک نسیللی معناسیندا اوْلاراق اسکی‌دن بری تورکلر ایچینده ایشله‌نیردی، گؤی تورکلر زامانی اوْغوزلارین یاشاییش یئرلری توُلاچایی ساحل‌لرینده-ایدی.

تولاچی..tulaçı [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

تولاسر..tulasər [اؤزل‌آد] سهندسیرادا‌غلاریندان بیر داغ {توُلا+سار}.

تولاداغی..tuladağı [اؤزل‌آد] تکاب دا داغ آدی.

تولالاماق..tulalamaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ بالا صاحبی اوْلماق (فا:زیاد بچه بدنیا آوردن).

تولان..tulan [اؤزل‌آد] دوْلو، اوْلقوُن، کامل[۷].

تولان..tulan [اؤزل‌آد] غربی‌موُغان‌دا دیکداش‌کندی یاخین‌ایندا و کلاش بوْیونون قیشلاق یئری[۳، ۱۰۸].

تولانبار..tulanbar [آد] حامامدا سویو قیزدیرماق اوچون اوجاق، کوّل خان، حمام اوْجاغی (فا:کلخان). {دوْلو / دوُل/ توُل+آنبار}.

تولانبارچی..tulanbarçı [آد] کوّل‌خانچی،اوْجاقچی (فا:کلخانچی).

تولانخاقان..tulanxaqan [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌توّرک خاقانلاریندان[۷].

تولای..tulay [اؤزل‌آد] ۱-باخ: تالای، اُقیانوس۲-آینا ۳-دوْلو، اوْلقون[۷].

تولایخان..tulayxan [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخان‌ین اوْغلو. هولاکو خان‌ین باباسی[۷].

تولئییر..tuleyir [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

تولتاق..tultaq [اؤزل‌آد] ساکن، اؤزوندن اَمین[۷].

تولکیتیمور..tulkiteymur [تاریخی اؤزل‌آد] توّلکوتئیموُر؛ کیْریم خانلیْغی دؤنَمی ییرتگ[۷].

تولاما..tullama [آد] توّلازلاما (فا:پرتاپ). hurled

تولاماق..tullamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-توّنله‌مک، بیر شئیی آز چوخ شدتله بیر یئره آتماق، توّلازلاماق، فیرلاتماق. ۲-(مج) بیریندن ال چکمک، آتماق، بوُراخیب گئتمک، ترک ائتمک (فا:پرت کردن). {ت: ‹توُلماق› دیواندا آغاجلا توّپو وورماق مفهوموندا گلیب وییر سیرا کلمه‌لر بو مفهوما دایالی دوزلمیشدیر: دوُل (بوراخیلمیش قادین، مطلّقه)[۶]؛ اشاره اولونمالیدیر بو کلمه بعضا تَوّنله‌مک شکلینده ایشله‌نیر حالبوکی بوسؤز گئجه‌له‌مک معناسیندادیر}.

تولانتی..tullantı [آد] بیرشئیین ایشلندیکدن سونرا آرتیق قالانی و قالیق‌لاری (فا:زباله، نخاله). garbage ،sifting

تولانماق..tullanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سئچرا‌ییب آتیلماق (فا:از روی چیزی پریدن) ۲-(بل) توللاماق ایشی گؤرولمک (فا:پرت شدن).

تولانیش..tullanış [آد] توُلانما ایشی.

تولو..tullu [اؤزل‌آد] غربی‌موُغان‌دا توللو کندی یاخین ایندا و گئییکلی بوْیونون قیشلاق یئری[۳، ۱۰۸].

تولو..tulu [اؤزل‌آد] ۱-دوْلو، اَرگین، اوْلقون۲-آینا[۷]. ۳-اینسان-آدی:~اَر.

تۏلوخ..tulux [آد] تۏلوق:۱-تۏلوم، ایچینده یاغ و مایع کیمی شئیلر ساخلاماق اۏچون دری‌دن دۏزَلمیش تورْبا، نئهره چالماق اۏچون اۏلان دری ویا قاب (فا:مشک). **a scrip** ۲-بیر تۏلوق توتان قدر مایع اؤلچوسو "باخ: زهَر تۏلوغو". ۳-دۏلو، اۏلقون {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تولقوق›، باخ: توُماق}.

تۏلوخ باشی..tulux başı [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا:علف مچه). lepidium draba. cru

تۏلوخ بالابانی..tulux balabanı [آد] تۏلوخ زوُرناسی:تۏلوخ و زوُرنادان دۏزه‌لن بیر نوع چالقی آلتی.

تۏلوخان..tuluxan [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌تۏرک خاقان‌لاریندان چۏلوق خاقان'ین اۏغلو و کۏرشاد'ین آغابگی[۷]. {باخ: تولای، تالای}.

تۏلوخچو..tuluxçu [آد] تولوخدا آیران دوزلدیب ساتان(فا:مشک-فروش

تۏلوخلانماق..tuluxlanmaq [تاثیرسیزائیلم] شیشمک (فا:باد کردن).

تۏلوس..tulus [اؤزل‌آد] تۏلۏس، تۏلوس:تورک طایفاسی ساییلیرلار[۲۴۲-۱٦۰].

تۏلوغا دؤنمک..tuluğa dönmək [تاثیرسیزائیلم] چۏخ کؤکلمک.

تۏلوم..tulum [آد] ۱-بالابان، دریدن دۏزَلمیش چالقی آلتی (فا:نوعی آلت موسیقی). ۲-باخ: تولوق. ۳-سلاح، یاراق. ٤-(مج)شیشمان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تولقوق› سن، باخ: توُماق}.

تۏلوم پنیری..tulum pəniri [آد] تولوم و کۏپه ایچینده باسدیریلاراق دۏزه‌نیلن بیرجور آغ پنیر، کۏپه پنیری (فا: پنیر له شده).

تۏلومبا..tulumba [آد] دسته سینی قالخیزیب یاتیرماقلا سوُ چکمه‌یه یارایان بیر نوع آراج، قویودان سو چکمه آراجی (فا:تلمبه). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: (قویودان سوچکن آیقیت، تولومبا بیر نوعو قوُتو کیمیدیر و اونا سوُ تؤکدوکدن سونرا دسته سینی تره‌دنده سو بیرمی ذرع فیشقیریر و استانبولدا یانقینی اۏنونلا سؤندوروللر)؛ بو کلمه ایتالیانجا tromba سؤزوندن آلیناراق استانبول تورکجه سینده و سۏنرا آذربایجان تورکجه سینده ایشله‌نیب و اورادان فارسجایا گئچیبدیر[٦]}.

تۏلومباچی..tulumbaçı [آد] تولومبا ایله سوچکن (فا:تلمبه چی).

تۏلومباچیلیق..tulumbaçılıq [آد] تولومباچی اۏلما وضعیتی، تولومبا ایله سو چکمه (فا: تلمبه چی گری).

تۏلومبادیز..tulumbadız [آد] قیسا و شیشمان[۲].

تۏلومجو..tulumcu [آد] تولوم چالان کیمسه.

تۏلومجوق..tulumcuq [آد] ۱-بالاجا تورپا (فا:توبره کوچک). ۲-ایچ قولاقدا یاریم دایره بۏرولارینا باغلی کیچیک تۏرپا.

تۏلومسوْو..tulumsov [آد] تولوم بیچیمینده اۏلان(فا:توبره مانند).

تۏلوملولار..tulumlular [آد، دیرگی] تۏربالی‌لار، توربا کیمی اۏلان دنیز حئیوانلار تاقیمی (فا:حیوانات توبره دار).

تۏلون..tulun [اؤزل‌آد] (تۏلین، تولی) ۱-گیزژاه، قوُلاقلا آغیز آراسیندا سۏموک ۳-گئرمی ده کند آدی. ٤-اینسان‌آدی:تۏلونتوْی، تۏلونَر، تۏلیخاقان، تۏلینبای، تۏلینبگ، تۏلینتای[۷].

تۏلوی..tuluy [اؤزل‌آد] چنگیزخانین کیچیک اۏغلو، باخ:تالای، توُلای[۷].

تۏم..tum [آد، دا] ۱-تۏخوم" کلم‌تومو، سوغان‌توُمو" ۲-(ت) سۏیوق

تۏم تۏرش..tum turş [صفت] لاپ توُرش (فا:خیلی ترش).

تۏم سپن..tum səpən [آد] تۏخوم سپن (فا:بذر پاش).

تۏما..tuma [تاریخی اؤزل‌آد] یئغَن، قوُزن؛ قازاقلارین، اۏرتایۏز بؤلوگو، گیرئی اۏیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

تۏما..Tuma [اؤزل آد] قازاق-اۏرتایوُز-گیرئی-قاراگیرئی بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

تۏماج..tumac [آد، باخ: توُماق] آشیلانمیش نازیک و یومشاق قوْیون و گئچی دری‌سی "آیاقلاریندا باهالی توُماجدان اوُزون بوغاز چکمه وارایدی" {فارسجا تیماج بوُ کؤکدندیر}.

تۏماچی..tumaçı [اؤزل‌آد] ارکک قوُزَن(عمی، خالا، دایی، تَیزه اوُشاغی)[۷].

تۏماچیم..tumaçım [اؤزل‌آد] قیْز قوُزن[۷].

تۏمار..tumar [آد] ۱-بۏرمه‌لنمیش یازیلی کاغاذ، بۏرولانمیش نازیک کاغاذ (فا:ـ). ۲-بزه‌مک اۏچون ساچی و توکو ال ایله سیغال لاما" اؤزونه توُمار وئرمک: اۏست باشینا سلقه وئرمک"۳-(دده) قامچی، قیْرماج. ٤-توْپون ایچینی سیلمک اوچون یارارلانیلان فیرچالی چوبوق[۲] {باخ: توُماق}.

تۏمار-..tumar- [اؤزل‌آد] آصلاندوز، تکاب، بیله‌سوار، ماهنشان، اردبیل، سایین‌قالا (ـآغاج)، خیاو (ـدره سی) دا کند آدی.

تۏمارلاماق..Tumarlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] نوازش ائتمک، ال ایله تۏکو سیغاللاماق، سلیقه وئرمک (فا:نوازش و تیمار کردن).

تۏمارلانماق..tumarlanmaq [بلسیز ائیلم] سیغاللانماق (فا:نوازش و تیمار شدن).

تۏمارلی..tumarlı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

تۏماس داغی..tumas dağı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی، توُماس لار مالدارلیقلا مشغول اولان بیر ائلین آدیدیر[۲۴۲-۱٦۰].

تۏماغا..tumağa [باخ: توُماق] قوشلارین باشیندا کی ککیل (فا: کاکل).

تۏماغالی..tumağalı [صفت] باشیندا توُماغاسی اۏلان.

توُماغان..tumağan [اؤزل‌آد] ۱-نیلوفر چیچگی ۲-دوُمان، سیس[۷].

توُماغانلی..tumağanlı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

توُماق..tumaq [تاثیرلی‌ائیلم] باغلاماق و تیخاماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، دیواندا "باغلاماق و تیخاماق" مفهوموندا اولاراق توُماق/ توْماق شکلینده گلیبدیر، "ت‹توْموُرماق›: آغاجی چوْماق کیمی دؤزَلتمک، ‹توْمروم›: آغاج توْمورجوغو"؛ بو سؤز هر ایکی شکیلده بیرسیرا کلمه‌لرین کؤکودور، اؤرنک: توُمان (آیاق لارا گئییلن و باغلانان پالتار)، دوُمان ‹توُمان› (ت: بوْروین چن)، توُمروق (سن: آیاغا باغلانان زنجیر)، توُماج (بوْرو کیمی ائدیلمیش دری)، توُمار (بوْرمه‌لنمیش کاغاذ)، اصلی کؤکه ق=غ حرفی گله‌رک توُغ (تاجا باغلانان تئلک) سؤزو دوزه‌لیر (فارسجادا طوْقِ بندگی)، توُلوق/ توُلوم: دری توربا، توْلقاق (ت: قادین کوپه سی)، توْلماق› دوْلماق کلمه‌سی‌ده بو کؤکه باغلیدیر، باخ: توْماق}.

توُمان..tuman [باخ: توُماق] ۱-اسکی‌لرده اون مین نفرلیک اوردو. ۲-تورک‌لرده قوشون باشچی‌لاری‌نین آدلاریندان. ۳-دوْن، شالوار، بئلدن‌آشاغی گئییلن پالتار(فا:شلوار، پیژامه). {باخ: توُماق}.

توُمان..Tuman [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-آرقین-موُمیْن بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

توُمان باغی..tuman bağı [آد] تومانی ساخلاماق اوچون باغ (فا:بند تنبان). trousers strint

توُمان کؤینک..tuman köynək [آد] تومان وکؤینک‌دن اوْلان آلت گئییم (فا:تنبان). trousers

توُمانچاق..tumançaq [صفت، ظرف] ۱-آیاغیندا تومانی اوْلمایان. ۲-شالوار گئیمه میش (فا:لخت). naked.

توُمانلی..tumanlı [صفت] تومان گئیمیش، تومانی اوْلان.

توُمای..tumay [آد] سَس‌سیز، ساکن، قیز آدی(تامای، توُمای‌بگیم)[۷].

توُمبات..tumbat [آد] دیب، چوْخ اوُزاق و گئدیب دؤنولمه ین یئر[۲۲۴].

توُمبول..tumbul [صفت] تیمبیل، گوُمبول، کوْپیوش (فا:کوتوله). {توْمور کلمه سیله ایلگیلیدیر}.

توُمبول..tumbul [اؤزل‌آد] نخجوان'دا چای آدی[۲۴۰].

توُمجار..tumcar [آد] چلتیک شیتیلی (فا:نشاء برنج).

توُمجارلیق..tumcarlıq [آد] چلتیک شیتیل‌لیگی (فا:مزرعه نشاء برنج).

توُمجین..tumcin [اؤزل‌آد] همدان دا کند آدی.

توُمَر..tumər [اؤزل‌آد] ایگید، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

توُمروس‌خانیم..tumrus xanım [اؤزل‌آد] ۱-تورک تاریخی‌نین اؤنلو سیما لاریندان. ساکا/ ایشغوز دؤولتی‌نین و اؤزللیکله آذربایجان لیلارین اوُلوسال قادین قهرمانلاریندان، توُمروس خانم میلاددان قاباق ٦جی یوْز ایلده آذربایجانین آراز بؤلگه‌سی و قوُزئی کسیمینده قوُرولان ایشغوْز تورکلرینین شاهی اوْلموشدو، اونْون زامانی هخامنشی شاهی کوُروش، ماد حکومتی‌نی آرادان آپاراراق بوْتون اطرافداکی اؤلکه‌لری تالانلایاراق خالقلارین آزادلیغین اللریندن آلیب و ظالیمجه ماللارینا صاحب اوْلوردو، کوروش بؤیوک قیرقین‌لار دؤزنله‌یندن سونْرا آذربایجانا هجوم ائتدی و توْمروس لا ساواشدا یئنیلدی و باشی کسیله‌رک اؤزقانی‌نین ایچینه آتیلدی، توْمروس خانیم بوُ حالدا بئیله دئدی: ای قان ایچن سن قاندان دوْیماق بیلمه‌یرسن ایندی اؤز قانیندان ایچ بلکه قاندان دوْیاسان ، بو حادثه‌نی تاریخچی هروْدوت مفصّل حالدا یازیبدیر[۱۲۱]. (قاینا‌ق: اسلامیتدن اؤنجه تورکلرین تاریخی).

توُمروق..tumruq [آد] ۱-توْمور، توْمورجوق، آچیلمامیش چیچک (فا:غنچه). ۲-کسیلمیش آغاجین قاسناق بیچیمینده گؤوده سی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: توتوقلولارین آیاق باغلاجی}.

توُمروق لانما..tumruqlanma [باخ] تومورجوق لانما (فا:غنچه دهی).

توُمروق لانماق..tumruqlanmaq [باخ] تومورجوق لانماق (فا:غنچه دادن).

توُمشوق..tumşuq [آد] پاپاغان و قارتال کیمی قوُشلارین کمرلی دیمدیگی.

توُمقان..tumqan [اؤزل‌آد] دوُمان، سیس(تاریخی اؤزل‌آد) جوُجی خان'ین تورونلاریندان[۷].

توُملوق..tumluq [آد] توخوملوق، اکمک اوْچون آیریلمیش (فا:بذر).

توُممای..tummaq [س، ت ‹جومماق›] فیکره گئتمک.

توُموْچا..tumoça [اؤزل‌آد] اوُیغورخاقانلیغیندا بیر تورکیش بگی[۵۴].

توُموْو..tumov [آد] باخ: زوُکام. {توْمور کلمه سینین}.

توُموْولو..tumovlu [صفت] توُموْو توُتموش، زوُکام‌لی " توُموْولو آدام".

توُمورجوق..tumurcuq [آد] باخ: توْمورجوق، دویمه، آغاج دؤیمه سی.

توُمورجوقلانماق..tumurcuqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] توْمورجوقلو اوْلماق.

توُمونوز کسیلسین..tumunuz kəsilsin [باخ] توْخومونوز کسیلسین.

توُمی..tumı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی[۲۴۰].

توُن..tun [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] ۱-قادینین ایلک اوُشاغی و یا اری. ۲-دینج، آرام.

توُنئل..tunel [این› باخ: دان/ تون، آد] یئر آلتیندا قازیلمیش دالان، یئرآلتی گئچیدی (فا:تونل). tunnel

توُنا..tuna [صفت] وارلیقلی، زَنگین، گؤستهریشلی، احتشاملی[۷].

توُناباغاتارکان..tunabağa tarkan [تاریخی اؤزلآد] اوُیغورلار (بؤگوخان) دؤنَمی وزیرلردن[۷].

توُناخان..tunaxan [اؤزلآد] اینسان آدی، باخ:توُنا+ خان[۷].

توُنای..tunay [اؤزلآد] اُولادلیققیْز اوشاغی؛ ایلخانلی احمدخانین-خانیمی[۷].

توُنتاش..tuntaş [اؤزلآد] اینسان آدی، باخ:توّن+ تاش[۷].

توُنج..tunc [آد] ۱-پاخیر جینقوْ قالای آلاشیمی، توتقون قیزیل رنگلی بیر مئتال (فا:فلز مفرغ). ۲-(مج)سارسیلماز، برک، گوّجلو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹توُچ›، دده}.

توُنج بیلَکلی..tunc biləkli [صفت] قولو بیلَگی چوخ گوّجلو.

توُنج دئوری (دؤورو)..tunc devri (dövrü) [آد] توّنج ایشلندیگی ان قدیم دؤورو.

توُنج رنگی..tunc rəngi [صفت] قیزیلی قهوه ای رنگی.

توُنج لاشماق..tunclaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تونج رنگینی آلماق.

توُنج لاماق..tunclamaq [تاثیرلی‌ائیلم] توُنج حالینا گتیرمک، توّنج لایهسی چکمک.

توُنج–..-tunc [اؤزلآد] اینسان آدی:-ای، -بارس، -بای، -اَر، -بگ، -بوْغا، -بؤری، -داغ، -سای، -ارسلان، -آلپ.

توُنقا..Tunqa [آد] ۱-قاپلان، آسیا قاپلانی ۲-قُدرت، احتشام۲-گؤی توّرکلر دؤنَمی بگی و کوّرشادین قیْرخ یوْلداشیندان بیری[۷].

توُنقا–..-tunqa [اؤزلآد] اینسان آدی: -آلپَر، -توُران، -بای، -اَر.

توُنقاتار..Tunqatar [تاریخی اؤزلآد] توُنقا+توْر؛ بابوُرخان دؤنَمی بیر بگ و کوْموتان[۷].

توُنقاتوُدون..tunqatudun [تاریخی اؤزلآد] غربی گؤی توّرکلری بگ و کوْموتان آدی[۷].

توُنقاتیگین..tunqatigin [تاریخی اؤزلآد] گؤی توّرکلر دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

توُنقاشاد..tunqaşad [تاریخی اؤزلآد] ایستَمی‌خاقان'ین نوهسی[۷].

توُنقباغاتارخان..tunq bağatarxan [اؤزلآد] باکاتارکان:بیر اوُیغورخاقانی'نین آدی[٥٤].

توُنقوُت..tunqut [اؤزلآد] اولادلیق[۷].

توُنقوُج..tunquç [اؤزلآد] اوُشاق، اولاد، اولادلیق[۷].

توُنقوز..tunquz [آد] اوْرال آلتای عایلهسیندنسیبریده یاشایان و آوجیلیق لا گئچینن تورک توپولوغو (فا:قومی).

توُنقوُبابغو..tunq yabğu [تاریخی اؤزلآد] غربی گؤی توّرکلر خاقانلاریندان.

توُنلاماق..tunlamaq [باخ:دان] توّنلهمک: ۱-گئجه لهمک ۲-توُللاماق.

توُنماق..tunmaq [تاثیرسیزائیلم] باغلانماق، تیْخانماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توُنوچ..tunuç [اؤزلآد] اینسان آدی، باخ: توُنج[۷].

توُوا..tuva [آد] سیبریدهیاشایان بیرتوّرک خالقی (فا:نام قوم).

توُوا..tuva [اؤزلآد] شاماخی'دا داغ آدی(٦۹۰)'[۲٤۰].

توُوار..tuvar [اؤزلآد] بو کلمه توُفار شکلینده ده ایشله نیر و توُبا/ توُوا طایفاسی آدیلا ایلگیلیدیر[۲٤۲-۱٥۹].

توُهاف..tuhaf [آد، عربجه] قریبه، گؤرونمه میش.

توُیاق..tuyaq [اؤزلآد] دایاق، دوُیان، اؤزبکلرین اوْیماق بگلریندن[۷].

توُیاقلی..Tuyaklı [اؤزل آد] اؤزبَک بوْی‌لاریندانديرلر[۱٥۸-۸۱].

توُیان..tuyan [اؤزلآد] دوُیان، ائشیدن؛ اینسان آدی[۷].

توُیسرکان..tuyserkan [اؤزلآد] ۱-همدانین گوّنئی طرفینده بیر شهر. ۲-توُیسرکان بؤلگهسینین داغلاری: ساری داغ (۲ک‌د۲۲۷۰)، قاراخانا (۱۸ک‌گ‌ب۲۰٦۱)، آرمان (۲۱ک‌گ‌ب۱۸۷٤)، خان گؤرمز (۲٤ک‌ب۲٦۱۰)، قیشلاق (۲٥ک‌گ‌ب۲۲۰۷)، ۳-توُیسرکان بؤلگهسینده توّرک کندلری: زاغا (۱٤ک‌گ ٭۳۳۰/ غ‌تو)، حاجی‌تو (۱٤ک‌گ‌د ٭٥۹۰/ ی‌تو)، آرزوُوَج (۱۹ک‌ق‌ب ٭۷۲۰)، دره عثمان (۲٤ک‌گ ٭٤۸۰/ ی‌تو)، جرا (۲٦ک‌گ‌د ٭۱۰۰۰/ ی‌تو)، برفیان (۲۸ک‌گ‌د ٭۱۰۰)، گُلیان (۳۰ک‌گ‌د ٭۳۹۰)، نقده (۷ک‌گ‌ب ٭۲۹۰/ غ‌تو)، گشانی ۲۱ک‌ق‌ب ٭۱۲۹۰)،

توُیقوُ..tuyqu [اؤزلآد] دوُیقو، حس دوُیومو[۷].

توُیقون..tuyqun [اؤزلآد] دوْغان نوعوندان بیر آوجی قوُش، اینسان-آدی[۷].

توُیقون..tuyqun [اؤزلآد] تبریز ده کند آدی {توْی+قون:مجلس یئری}.

توُیو..tuyu [اؤزلآد] توُیی:اوُرمیه ده کند آدی {۱-دویو، احساس. ۲-توُوا/ توُوو بوْی آدینا باغلیدیر}.

توّ..tü [باغلاییجی سؤز] ۱-توپورمه (فا:تف). ۲-یازیقلار اوْلسون آنلامیندا بیر سؤز. {باخ:توّپورمک}.

توّبوّش..Tübüş [اؤزل آد] قازاق-کیچیبوّز-بایوْغلوُ-آدای بوْی‌لاریندانديرلر[۱٥۸-۸۱].

توّبه..tübə [اؤزلآد] ۱-تَپه، سیپَر؛ تیموُرگوّرخان دؤنَمی بگلریندن[۷].

توّپ..tüp [آد] اصیل، کؤک، تمل، هرشئی و اینسانین اصلی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

töp..tüp [آد، فرانسیزجا] بیر نوع اینجه لابراتوار بوْروسو.

töpləmək..töpləmək [ل، فرانسیزجا] توّپ بوْروسونا دوْلدورماق.

töpü..tüpü [آد، ت‹تیپی›] قارلی وکوّلک لی بوْران {تیمک دن}.

töpürcək..tüpürcək [آد، سن:توّفورجک›] توّپورولن آغیزسویو (فا:تف).

töpürcəkləmək..tüpürcəkləmək [تاثیرلی ائیلم] توپورچک ووُرماق، توپورجک آتماق (فا:تف کردن).

töpürcəyi qurumaq..tüpürcəyi qurumaq [تاثیرسیزائیلم] برک قوْرخماق، قوْرخو گئچیرمک.

töpürcəyin yalamaq..tüpürcəyin yalamaq [باخ] توّپوردویونو یالاماق.

töpürdüyünü yalamaq..tüpürdüyünü yalamaq [تاثیرسیزائیلم] سؤزونون اوّستونده دوُرماماق، سؤزوندن قاچماق.

töpürmək..tüpürmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-آغیز سوُیونو ائشیگه آتماق، توّکورمک. ۲-بیرشئی و کیمسه‌نی اسکیدمک اوچون اونا طرف آغیز سوُیو آتماق (فا:تف کردن). {سوُمرجه ‹توّقوُر›؛ ت: یئل اسه‌رک توپراغی ساووُرماق، سن ‹توّکورمک›؛ بو کلمه‌نین کؤکو توّپ و توّ سؤزجوغو اولاراق تیپی، توّپی، توّفک، توّپک کیمی کلمه‌لرده ایزینی گؤرمک اولار و فارسجادا ایشله‌نن طوُفان/ توُپان و توُفنده کیمی سؤزلرده بو کؤک‌له ایلگیلیدیر}.

töpürük..tüpürük [آد] ائشیگه آتیلان آغیز سویو (فا:بزاق). saliva

töpürüklənmək..tüpürüklənmək [بلسیز ائیلم] توپوروک‌له ایسلانماق (فا:تفی شدن).

töpürükləmək..tüpürükləmək [تاثیرلی ائیلم] توپوروک آتماق (فا:تفی کردن).

tötdürmək..tütdürmək [ائتدیرگن ائیلم] توستو و دومان چیخارماسینا سبب اوْلماق.

tötsü..tütsü [آد] باخ: توّستو.

tötək..tütək [آد] نفس‌له چالینان بیر چالقی آلتی (فا:سوت).

tötək çalan..tütək çalan [آد] توّتکچی.

tötəkçi..tütəkçi [آد] توتک‌له‌چالقی‌چالان، توّتک-چالان(فا:سرناچی).

tötmək..tütmək [تاثیرلی ائیلم] دوُمان چیخماق و چیخارماق " کندین دامالاریندن دومانلار توّتور" (فا:دود کردن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توّتَتمک›: دوُمان چیخارماق؛ بو کؤکدن آلینان بعضی کلمه‌لر:توّتون (توّتمه‌یه یارایان بیتگی)، توّتروک (سن ‹توّتروق، توّتق، توّتغو›:آلیشیق، فندک)، توّستو/ توّتسو، توّتک/ دؤدوک (توّتمک و پوفله‌مک اوّچون چالقی آلتی)؛ بو فعلین کؤکو توّ اولاراق فارسجایا دوُد شکلینده گئچیبدیر، دودمان، دوخان، دوخانیات کیمی سؤزلرده بو کؤکدندیر}.

tötmə..tütmə [آد] دوُمان چیخما و چیخارما.

tötük..tütük [اؤزل‌آد] ۱-گؤزل و ائتگی‌له‌یه‌یجی قوْخو، دوُمان، توّتمه قوْخوسو ۲-دؤدوک، ساواشلاردا چالینان دؤدوک[۷].

tötün..tütün [آد، بیتگی] ۱-بادیمجان گیللردن، یاپراقلاریندانیکوتینی اوْلان، زهیرلی ماده‌لی بیر بیتگی (فا:توتون، دخانیات). Nicotiana tabacum ۲-بوُ بیتگی‌نین قوُرودولموش یاپراق‌لاری. ۳-توّستو. {ت: دومان، باخ: توّتمک}.

tötün otu..tütün otu [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا:نوعی گیاه). anchonium elichrysifolium

tötün balığı..tütün balığı [آد، دیرگی] قوُروتولموش بالیق.

tötün çəkmək..tütün çəkmək [تاثیرلی ائیلم] سیگارا چکمک.

tötün rəngi..tütün rəngi [صفت] توتقون پاس رنگی.

tötünçü..tütünçü [آد] توتون اکیب بیچن (فا:توتونکار).

tötünçülük..tütünçülük [آد] توتون اکیب بئجرمه (فا:توتونکاری).

tötünlük..tütünlük [آد] توتون اکیلن یئر، توتون تارلاسی (فا:مزرعه توتون). tobacco products

tötəyin dilini (içəri) çəkmək..tütəyin dilini (içəri) çəkmək [تاثیرلی ائیلم] سوسماق، دینمه‌مک.

töc..tüc [آد، دده] باخ: توّنج.

tödabana..tüdabana [ظرف، توّ+دابانا] یئهن قاچماق حالینی گؤسته ریر " توّدابانا قاچیب گیزلندیلر".

tör..tür [آد] جنس‌لرین آیریلدیغی بؤلوم، چئشیت، نوع (فا:تیپ، جنس). kind، type {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توّرلوغ›/ باخ: جوّر}.

törəl..türel [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:توّر+ ائل[۷].

törban..türban [آد] توُربان:باش‌اؤرتویو، حجاب (فا:حجاب). {اصلینده توُر+بند سؤزودور و دَیشه‌رک توربان شکلینه دؤنوب و بعضی یئرلرده دوبل باند دئمه‌گی یانلیشدیر و توُر سؤزو بللی بیر توّرکجه سؤز اولاراق فرانسیزجا و فارسجا باند کلمه سیله بیرلیکده ساریق آنلامی وئریر}.

törətgən..türətgən [اؤزل‌آد] یارادیجی، موُجد، اوّرتگن[۷].

törətmək..türətmək [تاثیرلی ائیلم] توّره‌مه‌سینه یوْل آچماق (فا:ف س).

törçimək..türçimək [تاثیرلی ائیلم] باشلاماق، بیر ایشه باشلاماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تؤرداش..türdaş [آد، دیل‌بیلیمی] ۱-مُبتدا. homogeneous subject ۲-(ص) بیرتؤردن اولان، متجانس (فا:هم‌جنس). alike

تؤرداشلیک..türdaşlik [آد] بیر تؤردن اولما وضعیتی، سوی داشلیق.

تؤرک..türk [(۱)اؤزل‌آد] تؤرک سؤزونون آنلامی: بو کلمه‌تؤره‌مک› تؤره‌مک سؤزوندن آلیناراق یارادیجی، تؤره‌دیجی و اؤره‌تن مفهوموندادیر و بونلارین یانیجا بیر سیرا مجازی معنالار تاپیب، اؤرنک اؤچون تؤره‌ییش، دوغوش، گؤچ، اَرک، سوی، تؤره‌یه باغلی، ایی‌لیک، دوغرولوق و دؤزَنلی‌لیک، دودمان، یئتگین اینسان، دایانیقلی شکلینده ده معنالانیبدیر، بو کلمه نژادی مفهوم داشیمادان چوخ گئنیش معنا گؤسته ریر، بو آد آلتیندا آغ ساری و قیرمیزی دری‌لی‌لردن توتوب مختلف دین و اینانج‌لار یئرتوتوللار و بو کلمه مدنی و کؤلتورل بیرآنلام اولوب و تؤرکجه دانیشان و تورک عادت وعنعنه‌لرینی و گله‌نک وگؤره‌نک‌لرینی داشییان خالق و اولوسلارا دئییلیر؛ خالق ایچینده تؤرک سویوندان اولان ویا تؤرک دیلینده دانیشان هر اینسانا تؤرک دئییلیر. هون دؤنمی تورک سؤزونون قارشیلیغی هون/ قوُن سؤز ایدی، و اونلارا" تورک هون"یعنی گوجلو هون دئییردیلر، تورک سؤزو رسمی حالدا ملّت و دؤولت آدیندا ایلک دفعه گؤی تورک حکومتی طرفیندن ایشلندی، تورک سؤزو چوخ اسکی زامانلاردا تؤرؤک، تؤروک و توُروکی شکلینده یازیلمیشدیر و زامانلا تؤرک شکلینه‌دوشوبدور[۸]؛

تؤرک..türk [(۲)اؤزل‌آد] تؤرک سؤزونون اسکیلیگی: بو حاقدا مختلف نظرلر واردیر: بورادا بونلارین نئچه سینی وئریریک: چینلیلر'ین تورکلر'ه یوائچی (Yu-eçi)، دئدیکلری بیلینمکده دیر. اینسانلیغین ایکینجی آتاسی قبول ائدیلئن ح نوح'ون بؤیوک اوغلو یافئث'ین (Yafes) تؤرک (Türk) آدیندا بیر اوغلو اولدوغو دا قبول ائدیلیر. توُکوُئ- توُروککوُ- تؤرک- تؤرؤک- تؤروک- ائترؤسک- ائترُوسجی- تروُسک-توُرسجی- تورساکا- تـرس- تـرک (Tu-kue- Turukku- Türk- Törük- Türük- Etrüsk- Etrusci-trusk- Tursci- Tursaka- trs- trk)کیمی کلمه‌لر مختلف دورلرده تورکلره دئییلن آدلارین بیر سیراسیدیر. ایسترابون (Strabon)، اوندان اؤنجه ایسه هئرودوت(Herodot) یالنیز "لیدیا (Lidiya)، آنادولو (Anadolu) و قوزئی فراکیا(Frakiya)- قارا دنیز" وادی‌سیندن " تروُسکالاری- ائتروُسک‌لار" (Truska- Etrusk) یونانیستانین ان اسکی ساکین‌لری اولان " پئلاسک‌لارلا" (Pelask) عینی کؤلتوره صاحب اولمالاریندان دانیشیر، بوندان باشقا هئرودوت، ایسترابون و بؤیوک پلینی (Plini) اورتاق فیکیرده اولاراق اونلارین اؤزلرینه "آرسئنا"(آسئنا) (Arsena- Asena) آدلاندیرماسین‌دان قونوشور، " ائترؤسک Etrüsk " آدینی اونلارا لاتین‌لار، " تروسکا Truska "نی یونان‌لار، " تورشا Turşa " آدینی ایسه اونلارا میصیرلی‌لر وئرمیش‌دیر، " آسئنا Asena " کلمه‌سی بیلدیگینیز کیمی تورک دیلینده "دیشی قورد" آنلامیندادیر! آیریجا بیلدیگیمیز کیمی ده روما ایمپاراتورلوغونو ایلک افسانه سینده یئر آلان دیشی قورد، "رومول و رئمی Romul - Remi "نی امیزدیرن و اونلارا صاحب چیخان قورد"دور، ائتروسکلرده‌کی تارچوُن (Tarchon)، ائتروسک اصیللی روُما کرالی تارقوُئینیوس (Tarquinius) آدی " تارکان" (Tarkan) آدی ایله ایلگی‌لی‌دیر. (بو سؤزجوک " یؤنه‌تیجی" آنلامیندا اولابیلیر،آنجاق آنادولوداکی لوویلرین (Luvi) تانری‌سی تارهونت (Tarhunt)، هاتتی (هیتیت Hatti) تانری‌سی تارو (Taru)، حتی ایسکاندیناو (İskandinav) تانری‌سی توُر(Thor)، کئلت (Kelt) تانری‌سی تارانیس (Taranis) آدلارینین آراسیندا ایلگی قورماق موُمکوندور، " تارکان" سؤزو تورکجه کؤکنلیدیر، آیریجا، ایرتیش اوُیماغینین ۲۰ قولون‌دان بیری‌نین آدی‌دیر، بیر دئییشده تورک سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر و آیری دئییشده سؤز مورکّب سؤزدور، " تار" و " خان" سؤزلری‌نین بیرلشمه‌سین‌دن یارانمیشدر، " تار" سؤزو تارماق سؤزوندن آلیناراق دؤزنله مه و تارازلاما مفهوموندادیر بو حاقدا تار سؤزونون آنلامینا باخابیلیرسینیز، " خان" کلمه‌سی ده تورک‌لرده " باشچی، لیدئر، سوُیلو" آنلام‌لاریندادیر؛ آرتیق بیلگی اؤچون ائترؤسک، تؤرک سؤزجوقلرینه و ۱٦۷جی قایناغا باخابیلیرسینیز. بو حاقدا آیری بیر سؤزه اشاره ائتمک یارارلیدیر: بعضا بیر سیرا مورخلر ویا دیل اوُزمانلاری بئله مطرح ائدیرلرکی گویا چین یاخینیندا بیر داغ وارایمیش‌کی تورکلرین ایلک یاشادیغی یئر اوراسی‌ایدی و چون چینلیلر بو داغا توُجوئ ویا توُکیو دئییردیلر بو سببدن بو قوُمون آدی بو داغ آدیندان قالمادی، بئله بیر یوُروم قطعا دؤز اولابیلمز، بو سببدن‌کی چینلی تلفّظدادا گؤروندوگو کیمی و چین‌دیلینده " ر" حرفینین اولمادیغی اؤچون توُکیو سؤزونده‌ده " ر" حرفی یوخدور حالبوکی تؤرک کلمه‌سینده بو حرفین اولماسی آیری بیریوُروما یول آچیر، بئله‌کی وقتی چین دیلینده بو حرف یوخدورسا و اگر بو ملّتین آدی چین دیلدن آلینیبدی نجور اولوب بو ملّت بو آدی آلیرکن اؤزوندن بیر حرفده اضافه ائدیبدیر و بو منطقله دؤز گلمیر، و یئنه‌ده دئمک اولارکی بو موضوعنون عکسی و ترسی دؤز اولابیلیر، بو کلمه بو ملّتین اؤز دیلینین دوُغما سؤزودور و اؤزگه بیر قوُوم (چین لیلر) بو کلمه‌نی ائشیدرکن اؤز دیللرینه اوُیقون اولاراق بونو تلفظ

ائدیلر و اونلارین "ر" حرفینی تلفظ ائده‌بیلمه‌لری سببی ایله تؤرک سؤزونو توُکیو شکلینده دئییلر.

تؤرک—..türk- [۳اؤزل‌آد] تؤرک سؤزیله اولان اینسان‌آدلاری: تؤرکآغا،تؤرکاغای،تؤرکآل، تؤرکآلتان، تؤرکآلپ، تؤرکآلپای، تؤرکآلتای، تؤرکآن، تؤرکآنا، تؤرکآی، تؤرکآیار، تؤرکآیتاش، تؤرکآیلار، تؤرکایمان، تؤرکآینور، تؤرکئش، تؤرکئل، تؤرکبؤری، تؤرکتاش، تؤرکجان، تؤرکآر، تؤرکسای، تؤرکسَل، تؤرکسوْی، تؤرکقتؤرکش، تؤرککقان، تؤرککقوُل، تؤرکآل، تؤرکئیل، تؤرکائل، تؤرکائلی.

تؤرک..Türk [٤اؤزل‌آد] تؤرک سؤزیله اولان یئر آدلاری: ۱-ملایرین ۵ کندیستانیندان بیری، ۵۰ کندی و ۳۲۰۰۰* نفر نفوسو واردیر، اهالی‌نین بیربؤلومو تورکدور. ۲-برازجان‌دا داغ آدی.آستارا، شیروان؛ شیراز (~سَلّویه) بوُکان (~شا) بُرازجان (تؤرککی) دا کند آدی، بم-مهرج(~آباد، ۱۸ک‌ب ۱۳۰*/ ی‌تو) ده کند آدی.

تؤرکان..türkan [اؤزل‌آد] ۱-شیراز، ماکی، رفسنجان(۸ک‌ق‌ب ۹۰*/ ی‌تو)، زنجان (~ده) دا کند آدی. ۲-باخ: تَرکَن[۷].

تؤرکاناغا..türkanağa [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلولاردان، محمد خان'ین اؤده‌شی[۷].

تؤرکان‌خاتؤن..türkan xatun [تاریخی اؤزل‌آد] خوارزم خانی محمّد'ین آناسی[۷]. {تَرکن}.

تؤرک‌اینسانی..türk insanı [آد] آذربایجان آیدینلاریجا:تاریخی حادثه‌لر و حتی گئچن یؤزیلده امپریالیست‌لرین تؤرَتدیگی اونلارجا قتل‌عام‌لاری نظره آلارساق (مثلا مَشروطه علیه‌اینه روس و انگلیس-لرین‌توطعه‌سی، و ایچ‌خائنلردن حمایه‌لری، روس لارین دفعه لرجه آذربایجانا حمله‌لری و قتل عاملاری، یئپریمخان'ین تؤرتدیگی قیرقینلار، جیلولوق، سیمیتقو قتل عامی و غارتی، پهلوی قوْشونون آمریکا ژئنرالللری نین مستقیم فرمانده‌لیگی ایله نئچه یول هجومو و قیرقینی، آذربایجان و تؤرک بؤلگه‌لردن بؤیوک‌کؤچلر، قره‌باغ حادثه‌لری، مالیخولیایی بؤیوک ارمنستان نقشه‌لری ویا امپریالیستی بؤیوک کؤردوستان کوُکلا دؤولتی، عراق حمله‌سی، عراق‌دا و تلافر'ده تؤرکلرین قتل‌عامی) گؤسته‌ریرکی بوُ بؤلگه‌ده هر تؤرک اینسانی‌نین ایلک وظیفه‌سی چالیشاراق اؤزونون و عایله‌سینین یاشاییشی‌نی تأمین ائتمک و حداقل گئچینه‌جه‌یه صاحب اولماقدیر و اونولا بیرلیکده ان اؤنملی ایکینجی وظیفه‌سی اؤز دیلینده یازیب یوزماغی اؤزیه‌نه‌رک تاریخ، کؤلتور و بیلیم ساحه‌سینده اؤز وارلیغینی تانیماقدیر و اونو یایماقدیر، بئیله‌لیکله اینسان دؤزگون یولو و بیرلیگی سئچه‌رک گله‌جک تهلیکه‌لردن و مختلف توْطئه‌لردن قورنموش اولور، آیدیندیرکی گله‌جه‌یی، گئچمیشی اؤیرنمَکله دؤزلتمک اولار و بودا اؤز دیلینی اؤیره‌نیب تاریخینی تانیماقلا مُمکن‌دؤر.

تؤرکئش..türkeş [اؤزل‌آد] تؤرکیش(تؤرکه‌بَنزَر)، بیلگه خاقان دؤنَمی بگی[۷].

تؤرکئییش..türkeyiş [اؤزل‌آد] هئریس ده کند آدی {تؤرکیش بوْیو آدیندان}.

تؤرک‌بیباری..türk bibarı [باخ] قیرمیزی بیبار.

تؤرک‌بیلگه خاقان..türk bilgə xaqan [اؤزل‌آد] اورخون آنیْتلاریندا، بیلگه خاقان اؤزونو بئیله تانیتدیریر[۷].

تؤرک‌تاریخی..türk tarixi [اؤزل‌آد] تورک‌لرین تاریخی دؤنیا تاریخینده اؤنملی یئره صاحب اولماسینا رغما اَن آز ایشله‌نن ساحه ساییلیر، یئنه ده با ایشده ان آز ایشله ین قروپلار تورکلرین اؤزلر اولوبلار. اؤرنک اوچون بیرینجی دؤنیا ساواشی دؤنمی و مخصوصا تؤرکلرین کؤتلَوی حالدا قیرقینا معروض قالماسی یئتیرینجه حتی اتهاملارا معروض قالان تؤرکیه تاریخچیلر طرفیندن آز مقدارادا بئله آراشدیریلمامیشدیر و یالنیز آخیر دؤنملرده امپریالیستلرین اورقانیزه حالدا تورکلری آغ یالانلارلا سیخیشدیرماسینا سبب آرا سیرا ایشله-مه‌یه باشلادیلار، البته بو بالاجا اؤرنک اولاراق هم اسلامدان قاباق دؤورلرده(سومر، هیتیت، اورارتو، و مانا--) و هم اسلامدان سونْراکی دؤورلرده یالنیز آزاجیق آراشدیرمالار گؤرونمکده‌دیر و اؤزوله‌رک سؤیلنمه‌لیدیرکی تورک تاریخی‌نین بؤیوک بؤلومونو یالنیز اؤزگه تاریخچیلردن و ایچلَری تک یانلی یورومالارلا دولو کتابلاردان اؤیرنمک اولور و بو سهو و نقصان، تورک دیل و تاریخ قورومالاریندا، دؤولتلرینده و تورک تاریخچی و یازارلاردا بؤیوک اؤلچوده گؤزه چارپیر و یئری واردیر هم تاریخ و هم ادبیات بؤلومونده تاریخچی و یازارلار بوشلوقلاری دولدوراراق بوُ ایشی قوتسال سایب و قورتولوش مجادله‌سی کیمی اؤزلرینه وظیفه بیلسینلر.

تؤرکتیگین..türktigin [تاریخی اؤزل‌آد] عاباسای خلیفه‌سی‌نین، ایدیل بولغارلارینا یولْلادیْغی هئیت ده اولان بیر تؤرک بگی[۷].

تؤرکجو..türkcü [اؤزل‌آد] تؤرکجولوک آخیمینی بنیمسه‌ین.

تؤرکجولوک..türkcülük [باخ] تؤرکجه جیلیک.

تؤرکجه..türkcə [س، آد] گنل تؤرک دیلی، تؤرک دیلینده.

تؤرکجه‌چی..türkcəçi [آد] ۱-تؤرک دیلینی اؤیره‌دن. ۲-تؤرکجه جیلیک یانلی‌سی اولان.

تۆرکجه‌چیلیک..türkçəçilik [آد] تۆرک دیلینی یاراماز و مخصوصا اؤزگه دیللی قورال‌سیز سؤزلردن آریتما گؤروشو و آخیمی.

تۆرکجه‌سی..türkcəsi [تاثیرلی‌ائیلم] آچیق سؤیله‌مک گره ییرسه، آچیق جاسی.

تۆرکجه‌شعر (قۆشقو) نوعلاری..türkcə şeir (qoşqu)nuvları [آد، یازین] تورکجه‌ده، اؤزللیکله آذربایجان تورکجه سینده، شعرلر ۵۰دن چوخ نوع اولابیلرلر و شاعرلر مضمون و قورولوشجا بو نوعلاری سئچیب قۆشقو قۆشوللار، بولارین اؤنملی‌لرینی بئله سیرالاماق اولار: ۱-بایاتی، ۲-قۆشما، ۳-نوحه، آغی، باهاریه، گؤزلله‌مه، وصفِ‌حال، دئییشمه، باغلاما، ۱۰-قیفیل‌بند، اوستادنامه، حربه‌زورپا، نازلاما، لایلا، سایا، گرایلی، هۆلاوار، ماهنی، تجنیس، ۲۰-جیغالی-تجنیس، دۆداق دیمز، دۆداق دیمز تجنیس، دۆداق دیمز قوشما، آجیتما، تۆیوق، بنزتمه، بدیعی بنزتمه، تاپماجا، شکایت نامه ۳۰-تکریر، دوداقلی، ایکی دیل، مستزاد، قوشا یاپراق، غزل، روُباعی، استعاره، بئشلیک، دیوانی، اعتراض، ٤۰-کنایه، ترجیع بند، قطعه/تیکه، ایکی قافیه‌لی، نقطه‌لی، نُقطه‌سیز، تلمیح، ایکی بِیت، تک بِیت، ۵۰-گیزیر، کرمی، مثنوی، ترکیب بند، مسمّط ویا دوزمه، ۵۵-اوْخشاما-- (سؤزلرین هربیرینه آیریجا رجوع ائتمک اوْلار)[۷۳].[۷٤]

تۆرکجه‌لشدیرمک..türkcələşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تۆرکجه‌لشمه سینی ساغلاماق. ۲-اؤزگه دیلدن تۆرکجه‌یه چئویرمک (فا:ترجمه کردن).

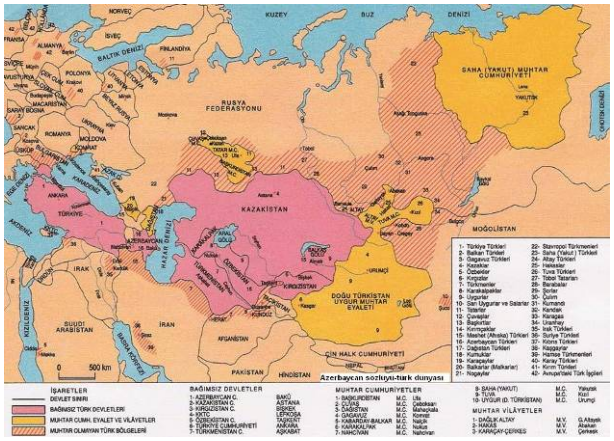
تۆرکجه‌لشدیرمه..türkcələşdirmə [آد] تۆرکجه یه چئویرمه ایشی.

تۆرکجه‌لشمک..türkcələşmək [تاثیرسیزائیلم] تۆرکجه‌اؤزللیگی-قازانماق (فا:ترکی‌شدن

تۆرک‌حۆکومت‌لری..türk humətləri [آد] تورک حکومتلری نین آدی قیساجا اشاغی باشلیقلار التیندا وئریلیر: امپراتورلوقلار، دؤولتلر، بگلیکلر، آتابگلیکلر، خانلیقلار، جمهوریتلر: امپراتورلوقلار: ۱-آسیا هوُن امپراتورلوغو (م.ق٤جو-م.س٤۸جی‌قرن). ۲-آوروپا (غربی) هوُن امپراتورلوغو (م۳۷٤-٤٦۹). ۳-آغ‌هوُن‌امپراتورلوغو (م٤جوقرن سونلاری۵۵۷). ٤-بیرینجی گؤی‌تورک‌امپراتورلوغو (م۵۵۲-۵۸۲). ۵-شرقی گؤی‌تورک‌امپراتورلوغو (م۵۸۲-٦۳۰). ٦-غربی گؤی-تورک‌امپراتورلوغو (م۵۸۲-٦۳۰). ۷-ایکینجی گؤی تورک-امپراتورلوغو (م٦۸۱-۷٤٤). ۸-اوُیغورامپراتورلوغو (م۷٤٤-۸٤۰). ۹-آوروپاآواراامپراتورلوغو (م٦جی‌قرن-۸۰۵). ۱۰-خزرامپراتورلوغو (م۷جی-یۆزیل-۹٦۵). ۱۱-بؤیوک‌سلجوقلو امپراتورلوغو (م۱۰٤۰-۱۱۵۷). ۱۲-خوارزمشاهلارامپراتورلوغو (م۱۰۹۷-۱۲۳۱). ۱۳--تئیمورامپراتورلوغو (م۱۳۷۰-۱٤۰۵). ۱٤-بابور (هیندتورک)-امپراتورلوغو (م۱۵۲٦-۱۸۵۸). ۱۵-عُثمانلی‌امپراتورلوغو (م۱۲۹۹-۱۹۲۰). دؤولتلر: ۱٦-قوُزئی‌هون‌دؤولتی (م٤۸-۱۵٦). ۱۷-گؤنئی-هون‌دؤولتی (م٤۸-۲۱٦). ۱۸-بیرینجی‌چائوهون‌دؤولتی (م۳۰٤-۳۲۹). ۱۹-ایکینجی‌چائوهون‌دؤولتی (م۳۲۸-۳۵۲). ۲۰-هسیاهون-دؤولتی (م٤۰۷-٤۳۱). ۲۱-قوزئی‌لیانق‌هون‌دؤولتی (م٤٤۲-٤٦۰). ۲۲-لوْوُ-لان‌هوُن‌دؤولتی (م٤٤۲-٤٦۰) ۲۳-تابقاچ‌دؤولتی (م۳۸٦-۵۵۷) ۲٤-دوغوتابقاچ‌دؤولتی (م۵۳٤-۵۵۷) ۲۵-غربی‌تابقاچ‌دؤولتی (م۵۳٤-۵۵۷) ۲٦-دوغو تورکوستان/ تورفان/ اوُیغورلار (م۹۱۱-۱۳٦۸) ۲۷-شاتوْتۆرک‌دؤولتی (م۹۰۷-۹۲۳) ۲۸-تانق‌شاتوْتۆرک-دؤولتی (م۹۲۳-۹٤٦) ۲۹-تسینق‌شاتوْتۆرک‌دؤولتی (م۹۲۳-۹۳٦) ۳۰-قان‌چوْوْاوُیغوردؤولتی (م۹۰۵-۱۲۲٦) ۳۱-تۆرگیش‌دؤولتی (م۷۱۷-۷٦٦) ۳۲-قارلوُق‌دؤولتی (م۷٦٦-۱۲۱۵) ۳۳-قیرقیزدؤولتی (م۸٤۰-۱۲۰۷) ۳٤-ساباردؤولتی (م۵جی۷جی یۆزیل آراسی) ۳۵-اوْن‌اوْغور دؤولتی (م۵جی‌قرن‌سونو٦جی‌قرن-اوْرتاسی۳٦-توُکورقور-دوْققوزاوْغوردؤولتی (م۵جی‌قرن‌سونو٦جی‌قرنسوْنو) ۳۷-اوُتورقور (اوْتوز اوْغور)دؤولتی (م۵جی‌قرن‌سونو٦جی‌قرن-سوْنو) ۳۸-باسارابا-تۆرک دؤولتی (باسارابیاروْمن‌دؤولتی‌نین‌باشلانقیجی ۱۳۳۰). ۳۹-قاراخانلی دؤولتی (م۸٤۰-۱۰٤۲) ٤۰-دوغوقاراخانلی‌دؤولتی (م-۱۰٤۲-۱۲۱۱) ٤۱-غربی‌قاراخانلی‌دؤولتی (م۱۰٤۲-۱۲۱۲) ٤۲-اوْغوز یابقودؤولتی (م۱۰جوقرنباشلاری-۱۰۰۰) ٤۳-غزنه‌لی‌دؤولتی (م۱۹٦۹-۱۱۸۷) ٤٤-سوریه‌سلجوقلودؤولتی (م۱۰۹۲-۱۱۱۷) ٤۵-کرمان سلجوقلودؤولتی (م۱۰۹۲-۱۱۸۷) ٤٦-آنادولوسلجوقلو-دؤولتی (م۱۰۹۲-۱۳۰۷) ٤۷-عراق‌سلجوقلودؤولتی (م۱۱۵۷-۱۱۹٤) ٤۸-ایوبی‌لردؤولتی (م۱۱۷۱-۱۳٤۸) ٤۹-هیند/ دهلی‌تورک-سُلطان‌لیغی (م۱۲۰٦-۱٤۱۳) ۵۰-میصیرتورک‌دؤولتی (م۱۲۵۰-۱۳۸۳) ۵۱-قاراقوْیونلودؤولتی (م۱۳۸۰-۱٤٦۹) ۵۲-آغ‌قوْیونلو-دؤولتی (م۱۳۵۰-۱۵۰۲) ۵۳-تئیموردؤولتی (م۱٤۰۵-۱۵۰٦) بگلیکلر: ۵٤-اوُیغوربگلیکی (م۸جی‌قرن‌باشلاری) ۵۵-قارلوُق-بگلیکی (م۱۳جوقرن‌باشلاری) ۵٦-توْلونلاربگلیکی (م۸٦۸-۱٤۱۷) ۵۷-آخشیدلربگلیکی (م۹۳۵-۹٦۹) ۵۸-ازمیربگلیکی، چاقابگلیکی (م۱۰۸۱-۱۰۹۷) ۵۹-دیلماج‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۰۸۵-۱۱۹۲) ٦۰-دانشمندلی‌بگلیکی (م۱۰۹۲-۱۱۷۸) ٦۱-سالتوُقلوبگلیکی (م-۱۰۹۲-۱۲۰۲) ٦۲-آهلات‌شاهلاری/ سؤکمنلیلر بگلیگی (م۱۱۰۰-۱۲۰۷) ٦۳-آرتوقلوبگلیکی (م۱۱۰۱-۱٤۰۹) ٦٤-اینالللی‌بگلیکی (م-۱۱۰۳-۱۱۸۳) ٦۵-منگوّجلوبگلیکی (م۱۱۱۸-۱۲۵۰) ٦٦-اربیل-بگلیکی، بگ‌تَگینلیلر (م۱۱٤٦-۱۲۳۲) ٦۷-چوْبان‌اوْغوللاری‌بگلیکی

(م۱۲۲۷-۱۳۰۹) ٦۸-قارامان‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲۵٦-۱٤۸۳) ٦۹-اینانج‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲٦۱-۱۳٦۸) ۷۰-صاحب‌آتا-اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲۷۵-۱۳٤۱) ۷۱-پروانه اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲۷۷-۱۳۲۲) ۷۲-منته‌شه‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲۸۰-۱٤۲٤) ۷۳-جاندار‌اوْغوللاری‌بگلیکی، اسفندیار‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲۹۲-۱٤٦۱)، بگلیگین‌قوروجوسودمیریامان‌جاندار‌بگ‌اوْغوزلارین‌قایی-بویوندار‌دیر، بگلیک‌م۱٤٦۱ده‌عُثمانلی‌امپراتورلوغونا‌باغلاندی. ۷٤-قاراسی‌بگ‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲۹۷ -۱۳٦۰) ۷۵-کرمیان (کریم-الدین‌علی‌شیربگ)اوْغوللاری بگلیکی (م۱۲٦۰-۱٤۲۹) ۷٦-حمید-اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۲۸۰-۱۳۹۱) ۷۷-ساریخان اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۳۰۲-۱٤۱۰) ۷۸-آیدین‌اوْغوللاری بگلیکی (م۱۳۰۸-۱٤۲٦) ۷۹-تکه‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۳۰۰-۱٤۲۳) ۸۰-ارَتنا (ərətna)اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۳۲۷-۱۳۸۰) ۸۱-دوُلقدیر-اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۳۳۹-۱۵۲۱) ۸۲-رمضان اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۳۵۲-۱٦۰۸) ۸۳-دوْبروجا (بالکانلاردایئرآدی) تورک‌بگلیکی (م-۱۳۵٤-۱٤۱۷) ۸٤-قادی‌بُرهان‌الدّین‌احمدبگلیکی (م۱۳۸۰-۱۳۹۸) ۸۵-اشرف‌اوْغوللاری‌بگلیکی (م۱۳۰۰-۱۳۲٦) ۸٦-برچم‌اوْغوللاری-بگلیکی (م۱۲جی‌یوّزیل) ۸۷-یاروقلولار اوْغوللاری‌بگلیکی (م-۱۲جی‌یوّزیل) آتابگلیکلر: ۸۸-شام (سوریه)آتابگلیکی، توُغ-تکین‌لیلر، بؤریلر (م۱۱۱۷-۱۱۵٤) ۸۹-موصُل‌حلَب‌آتابگلیکی، - زنگی‌لیلر (م۱۱۲۷-۱۲۵۹) ۹۰-آذربایجان‌آتابگلیکی، ایلدنیزلیلر (م-۱۱٤٦-۱۲۲۵) ۹۱-فارس‌آتابگلیکی، سالغورُلولار (م۱۱٤۷-۱۲۸٤) خانلیقلار: ۹۲-بؤیوک‌بوُلغاریاخانلیغی (م٦۳۰-٦٦۵) ۹۳-ایتیل (ووُلقا)بوُلغارخانلیغی (م٦٦۵-۱۳۹۱) ۹٤-تونابوُلغارخانلیغی (م٦۸۱-۸٦٤) ۹۵-پئچه‌نک‌خانلیغی (م۸٦۰-۱۰۹۱) ۹٦-اوُزخانلیغی (م۸٦۰-۱۰٦۸) ۹۷-کوُمان‌قیپچاق‌خانلیغی (م۹جو-۱۳جو یوّزیل). ۹۸-اؤزبک‌خانلیغی (م۱٤۲۸-۱۵۹۹) ۹۹-قازان‌خانلیغی (م۱٤۳۷-۱۵۵۲) ۱۰۰-کریم‌خانلیغی (م۱٤٤۰-۱٤۷۵) ۱۰۱-قاسیم/ کاسیم‌خانلیغی (م۱٤٤۵-۱۵۵۲) ۱۰۲-خیوه/ هیوه‌خانلیغی (م۱۵۱۲-۱۹۲۰) ۱۰۳-سیبیر‌خانلیغی (م۱۵۵٦-۱٦۰۰) ۱۰٤-بوُخاراخانلیغی (م۱۵۹۹-۱۷۸۵) ۱۰۵-کاشغر‌تورفان‌خانلیغی (م۱۵جی‌یوّزیل‌تا-۱۸۷۷) ۱۰٦-هوکاند/ خُجندخانلیغی (م۱۷۱۰-۱۸۷٦)۱۰۷-توّرکمنستان‌خانلیغی (م۱۸٦۰-۱۸۸۵) تورک‌جُمهوریت‌لری، تورک‌مُختارجُمهوریت‌لری: ۱۰۹-ق.آذربایجان‌جمهوریتی (م۱۹۱۸-۱۹۲۰) ۱۱۰- (گ. آذربایجان جمهوریتی (م۱۹٤۵-۱۹٤٦) ۱۱۱-غربی‌تراکیاتورک‌جُمهوریتی (م-۱۹۱۳، ۱۹۲۳) ۱۱۲-تورکیه‌جُمهوریتی (م۱۹۲۳) ۱۱۲-حاتای (خاتای)جُمهوریتی (م۱۹۳۸-۱۹۳۹) ۱۱۳-قوزئی‌قبرس تورک-جُمهوریتی (م۱۹۸۳) ۱۱٤-آذربایجان‌جُمهوریتی (م۱۹۹۱) ۱۱۵-ق.-آذربایجان آزادیستان‌مُختارلیغی (م۱۹۲۰)

تؤرک دؤنیاسی خریطه‌سی..türk dünyası xəritəsi [اؤزل آد] آشاغی خریطه تورکلرین یاییلدیغی بؤلگه لری گنل حالدا گؤسته ریر البته نقص لرده گؤزه دَییر مثلا آذربایجان تورکلری ایندیکی ایران آدلانان اؤلکه ده کنگر کؤرفَزینه قدر یاییلیبدیلار حالبوکی بو خریطه ده چوخ بالاجا گؤسته‌ریلیبدیر.

تؤرک‌دیرگی‌ایل ساییاری..türk dirgi il sayarı [اؤزل‌آد] تورک ایل ساییاری‌نین آدلاری ۱۲ حئیواندان تشکیل تاپیر: ۱-آت (ییلقی). ۲-قوْیون. ۳-بیچین (مئیمون). ٤-توْیوق. ۵-ایت. ٦- دوْغوز (قارا کئییک).۷-سیْچان ایلی. ۸-سیغیر (اینک). ۹- بارس (پلنگ). ۱۰-داوشان. ۱۱-بالیق. ۱۲-ایلان؛ گونش ایلینین سایی‌سینی نظره آلارساق او سایی‌نی ۱۲یه بؤلوب قالان سایی اوْ حئیوانا عاید اوْلان ایلی گؤستریر (قالان صفر اوْلسا همان ۱۲سایییلر) اؤرنک: (۱+۱۲*۱۱۳=۱۲÷۱۳۵۷) ۱۳۵۷جی‌ایل آت ایلی‌دیر، البته میلادی ایللر اوچون قالان عددن ۱۰ چیخارساق یوخاری قورالی ایشلتمک اولار.

تؤرک‌دیلی..türk dili [اؤزل‌آد] تؤرک‌دیلی، اوُرال آلتای دیللرینین ۵ بؤیوک قوْلوندان بیری سایییلر، باخ:اوُرال آلتای؛ تؤرک دیلی ۸۰۰۰ ه یاخین کؤک سؤزجوک، ۳۵۰۰ ه قدر فعل و ٤٦ یا قدر زامانا صاحبدیر و بو باخیمدان دونیانین ان زنگین دیللریندن سایییلر (مُقایسه اوچون فارسجادا ٤۰۰۰ کؤک کلمه و ۵۰-۷۰ فعل و۸-۱۲ زامان واردیر)، دؤنیادا تورکجه دانیشانلارین سایی‌سی چینجه، هیندجه، اینگلیزجه و اسپانیولجادان سوْنرا کی‌سیرادادیر.

تؤرک‌دیلی‌نین‌ان‌اسکی‌یازیسی..türk dilinin ən əski yazısı [اؤزل‌آد] آلماآتا شهرینین ۵۰کیلومتر یاخینیدا ایسیق‌گؤل‌ده قازینتی سیراسیندا تاپیلان ائسیک آدیندا بیر کورقان‌دا چوخلو قیزیل و دَیرلی اشیا یانیندا بیریازیلی تاباق قاب تاپیلمیشدیر، بو یاری پاسلانمیش تاباق، تورک دیلی جهتیندن ان اهمیتلی تاپینتی‌لاردان

بیری سایبلیر، بو تاباغین اوّستونده ایکی سطیرلیک تورکجه یازی بئله یازیلیر "تیگین ۲۳ونده اؤلدو ایسیق خالقی‌نین باشی ساغ اولسون"، آرکئولوژیک(قازینتی) کربوْن تئستلری نشان وئریرکی بو اشیا ۲۵۰۰ ایل بوندان اؤنجه‌یه عایددیر، بو تاپینتی یا دایاناراق، تورک دیلی و یازیلی تورک دیلی و اوْنون اسکی‌لیگی ان آزی ۲۵۰۰ ایل ایندیکی زاماندان قاباغا گئدیر[۱۰۵].

تؤرک‌دیلی‌نین‌تاریخی‌دؤنم‌لری..türk dilinin tarixi dönmləri [اؤزل‌آد] آراشدیرماجیلار وییلگین‌لر تورک دیلی تاریخینی گئچمیشدن ایندیه قدر مُختلف دؤره‌لره بؤلوللر: ۱-آلتای دؤرو. ۲-ان اسکی تورکجه دؤنَمی (پروْتوْتؤرک، سومئر ایلام و شامانلار دؤرو). ۳-ایلک تورکجه دؤنمی (هون، بلغار، پئچه نک، خزرتورکجه سی، میلادان اؤنجه‌دن گؤی تورکجه‌یه قدر). ٤-اسکی تورکجه، م٦-۱۰جو یوْزیللر (گؤی تورک، اویغور، قیرقیز تورکلری). ۵-اوْرتا تورکجه دؤنمی (۱٦-۱۰ جی یوْز ایل‌لرده سلجوقلو و عثمانلی دؤنمی) ۷-یئنی تؤرکجه (بو دؤنمه عاید ۲۲ تا ۲۸ مُختلف تورکجه دیللرینه اشاره ائتمک اولار، بو دیللر عمومیتله اوچ بؤیوک غربی شرقی و قوزئی قوروپلارینا باغلانیللار[۳۱].

تؤرک‌دیلی‌نین‌دئییش‌لری(لهجه‌لری)..türk dilinin deyişləri (ləhcələri) [اؤزل‌آد] تؤرکجه دئییشلرینی اوُزمانلار مثلا رَشیدرحمتی-آرات، جراردکلوزن، باسکاکوف و فرهاد زئینالوف مختلف شکیل‌لرده بؤلومله‌یرلر، ان یایقین و دؤزگونو زئینالوفون بؤلومله‌مه سیدیر: ۱-اوْغوز قروپو (آنادولو وبالکان "تؤرکجه‌سی=~"، آذربایجان~، قاقاووُز~، تؤرکمن~)، ۲-قیپچاق قروپو (قاراقالپاق~، قیرقیز~، قازاق~)، ۳-بوُلغار-قیپچاق-اوْغوز قروپو (قازان~، باشقیرد~، قاراچای-بالکار~، قوموق~، کاراییم~)، ٤-قارلوق اوُیغور قروپو (اؤزبک~، سار اوُیغور~، یئنی اوُیغور~، سالار~)، ۵-اوُیغور-اوْغوز قروپو (توُبا/ توُوا~، توفا یا کاراکاس/ قاراقاش~، هاکاس~، شوْر~، بارابین~، چولیم یاکوئریک~)، ٦-چوُواش، ۷-یاقوُت/ یاکوُت~[۳۱]؛ ایندیکی زاماندا تورک دیلی‌نی بعضا اَوّچ بؤیوک قُروبا بؤلورلر: شرق(دوْغو) تورکجه‌سی چاغاتای تورکجه‌سینه دایاناراق مئیدانا چیخمیش، غربی تورکجه‌سی اوْغوز تورکجه‌سینه باغلاناراق اوْرتایا گلمیش و قوزئی تورکجه سیده قیپچاق تورکجه‌سینه دایاناراق دوزَلمیشدیر، بو قروُپلارین هر بیرینده نئچه آلْت دئییش سایماق اولار.

تؤرکشاد..türkşad [تاریخی اؤزل‌آد] ایستَمی خاقان'ین اوْغوللاریندان[۷].

تؤرک طایفالاری ایچینده بؤلومله مه لر .. twrk ayfalari içinde bölümləmələr [اؤزل آد] تورک طایفالاری ایچینده، بؤلومله مه لر بئیله دیر: ایلکجه، باغلی اوْلونان بوُدون (ملّت)، سونرا بو ملّت ایچینده‌کی بوْی (طایفا)، اوّچونجو آد بوْی ایچینده‌کی اوْغوش (تیره)، دؤردونجو آد اوْغوش ایچینده‌کی اوْبا (تیره آلتی ویا زیرتیره) گؤسته‌ریر.

تؤرکَک..türkək [آد] بوُخجا. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تؤرکلرین‌اسلام دان اؤنجه‌کی داستانلاری..türklərin islamdan öncəki dastanları [اؤزل‌آد] بولارین ان اؤنملی داستانلاری، یارادیلیش داستانی، افراسیاب، شوُ، هوُن، گوک تؤرک، اوْغوز و اویغورلارین داستانی دیر، بو داستانلار تورکلرین اسلام دان اؤنجه اینانج و دویقولارینی گؤسترییر و اوْلارین تک تانری یا اینانمالارینی بیلدیریر.

تؤرکلرین‌اسلامدان سوْنراکی اسکی داستانلاری..türklərin islamdan sonrakı əski dastanları [اؤزل‌آد] ساتوق بوغراخان، ماناس، چنگیزنامه، ددەقورقود داستانلاریدیر، بو داستان‌لار اسکی عادت و عنعنه‌لره دایاناراق اسلامی شکل توتموشدور، و ایلک اوّچ داستانی اوْرتاآسیادا و ددەقوْرقود داستانی آذربایجان‌دا یارانمیشدیر، باخ: آذربایجانین یئنی داستانلاری.

تؤرکلشدیرمک..türkləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] تؤرک دیلینی و تؤرکلوگو بنیمستدیرمک (فا:فس ترک شدن).

تؤرکلشمک..türkləşmək [تاثیرسیزائیلم] تؤرک اوْلماق، تؤرک دیلینی بنیمسه‌مک (فا:تُرک شدن).

تؤرکلشمه..türkləşmə [آد] تؤرکلشمک ایشی.

تؤرکلوک..türklük [آد] ۱-تؤرک اوْلما وضعیتی. ۲-تؤرک‌لرین مئیدانا گتیردیگی توْپلولوق.

تؤرک‌مئشه سی..türk meşəsi [آد، بیتگی] بیر آغاج نوْعو (فا:نوعی درخت جنگلی). quercus cerris

تؤرکمان طایفاسی..türkman tayfası [اؤزل‌آد] ۱-بوُ طایفا صفوی‌لر دؤنمی اوْرتایا چیخیر، اوْ زامان آغْقوْیونلولارا و اؤزلیکله موصوللو و پؤرنک طایفالارینا تورکمان دئییلیردی. ۲-تورکمن آدیندا بیر آیری طایفا قارلوق و اوْغوزلاردان باغیمسیز اوْلاراق هـ ۹۸۵جی ایللرده بالاساغون و اسفیجاب آرالارینداً یاشاییردیلار، اوْنلار اصلی تؤرکمن آدینی داشییردیلار[۸۵].

تؤرکمان..türkman [اؤزل‌آد] اوُرمیه (~ تپه‌سی، ~حاصاری، کندیستان)، میانا، بوُکان، شاهی(~خیل)ده کندآدی، فومن(~چال) ده داغ آدی.

تؤرکمان چای..türkman çay [اؤزل‌آد] بو شهر میانانین گؤنباتان طرفینده قرار تاپیب و معروفیتی ۱۸۲۸ میلادی ایلینده قاجار روس

آنلاشماسینا باغلیدیر، بوُ شهر دنیز سوُلاری سویه سیندن ۱۶۰۰ متر یوْکسکلیکده اوْلاراق، ۱۳۲۰ده نفوسو*۲۷۵۰ نفر و ش۱۳۷۰ده جمعیتی ۵۰۰۰ نفرایدی.

تۆرکمن..türkmən [اؤزل‌آد] بندرتۆرکمن: ۱-گُلستان اُستانیندا یئر آلاراق، ش۱۳۸۵ده شهرستان و شهر نفوسو ۱۲٤۰۰۰، ٤٦۰۰۰ نفرایدی، بوُ شهر تۆرکمن شهری ساییلیر، ۲-تۆرکمن **türkmən** (اؤزل‌آد)۱-تۆرکمن چوْخ‌واخت تۆرک کلمه سی یئرینه ایشله‌نیر و معناجا تۆرک ائلی و تۆرکمن ائلی دئمکدیر، عرب یازاری ابن-کثیر'ین نظریجه تۆرکمن تۆرک مانند ویا تۆرک ایمان سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر ولی گرچک بوُدورکی بوُ سؤز تورک سؤزلرینین بنزر کلمه لرینه تای تۆرک سؤزو و مان=من اک ایله دؤزه‌لیب (اؤرنک اؤچون: قوْجامان، آزمان، دییرمان، اوُزمان)[۸٤]. و معناجا اصیل تۆرک ویا گوجلو تورک اوْلمالیدیر، باخ: اوْغوزلار، تورکمنلر (فا:ـ). **turkoman** ۳-تورکمن‌بؤلگه‌سینین‌چایلاری: قارا-سوُ(کردکوی-بندرترکمن-گرگانرود-**q2s0,1b73**)، کَلات(ـقارا-قوُم، **s2b23**) ٤-تۆرکمن‌گُمیشان بؤلگه سینده تۆرکمن کندلری : بوُ یئر بندر تۆرکمن‌ین قوَزئی طرفینده اوْلارق اصلینده گؤموش تپه آدینداییر، تۆرکمن لرین بوُ کلمه‌یه **qomiş** دئمه لری اؤچون فارسجادا گُمیشان شکلینده یازیرلار (گ حرفلری چوْخراق ق شکلینده سؤیله نیر): آرخ/ آرریْخ/ کیچیک-بؤیوک- **arrıx**؛ آزار قلیج مهراب (۲٦کد *۱۰۰)، آشوراده؛ آق‌سین تپه؛ آلتین توْخماق (۱۸کق‌ب *٤۰۰)، آناحاجی؛ اسلام‌تپه؛ اوُرقوت حاجی/ اورکُت؛ اوْمچه لی/ بناور (۱٦کگد *۲۵۰)؛ ائیوان‌آباد؛ بایلار/ بگلر **baylar** (سارجه و کورایگدر آراسیندا *۳۰)؛ بصیرآباد؛ بندرتۆرکمن؛ پنج پیکر (۱٤کق‌د *۱٦۰۰)، پیخی حاجی؛ توُماچلار؛ قامیشلی/ گامیشلی(قمیش‌لی)؛ قامیشلی نظر؛ چاپاقلی؛ چاروای جعفربای (*۲۰۰۰)، چاریقلی؛ خوْجانَفَس (۹کگ *۳۵۰۰)؛ خوْجالار (۱٦کگد *٥٦۰)؛ دَنه**dənə** (قوْ:دهنه)؛ سیجوال **sicoal**؛ شاه تپه (۳۲کگد *۲۱۰۰)، صفارایشان؛ صفرحاجی؛ صیدآباد؛ غفّارحاجی؛ قارقی (۱۲کد *۲۰۰۰)؛ قالا (۱۸کد *۱۰۰۰)، قالاجیق/ کیچیک-بؤیوک- (۱۲کق‌د *۱۰۰۰)؛ قالاجاجی‌گلدی‌خان؛ قالاگُمیش-دفه/ قالاگؤموش‌تپه؛ قرمسه، قَرَنجیک خوْجاخان (۲۲کگد *۱۲۰۰)، قَرَنجیک گؤکچه‌لی **qərəncik qukçəli**؛ قاراتپه؛ قاراجالار؛ قاراسوُ؛ قاراقاشلی؛ قاراگیله؛ کئریم‌ایشان (۷۲کق‌د *۳۲۰)؛ کَلَه پَسْت؛ کَملَر؛ کوْسالار؛ کوْتوُک/ کُتوک **kotuk** (۱٤کگد *۱۰۰۰)؛ گُمیش‌دفه/ گؤموش‌تپه؛ مُرادبئردی/ مُراد وئردی؛ نارداللی؛ نیازآباد؛ نِیزار (۱۷کگد *۱۲۰۰)، هاشمَنلی **haşmənli**؛ یوْموُت؛

تۆرکمنجه..türkmənce [صفت، ظرف] تورکمن دیلینده (فا:بزبان ترکمنی).

تۆرکمنلر..türkmənlər [اؤزل‌آد] گنل اوْلاراق م ۱۳جو یوْزیلدن بری بوْتون اوْغوز بوْیلارینا و غربی تۆرکلرینه، تۆرکمن دئییلیردی، اوْلدوغوموز چاغدا خالق دیلینده بو کلمه عموما تۆرکمنستان و ایران تۆرکمن‌لری اؤچون ایشله‌نیر و غرب‌ده اولان و حتی خُراسان و خزر دنیزینین گؤنئی گؤندوغان طرفینده اوْلان تۆرک‌لر اؤچون فقط تۆرک کلمه‌سی ایشله‌نیر، تۆرکمنلرین سوْی کؤکونه گلدیکجه: روایت‌وداستانلارا گؤره سالورلارین آتاباباسی اوُغورچیک‌آلپ/ اؤگؤرچیک‌آلپ **ögürçik alp** آدیندا بیر شخص ایدی، و غازی عنوانی وارایدی، اوندان تؤره‌نن شخص سالورقازان-بگ‌دیر، و تۆرکمن طایفالاری اوْنون نسل‌لریندندیلر: ارساری بای طایفاسی، سالور دان اوْلان قوُل حاجی بگین اوْغلو ارساری بگه منسوبدولار، تره‌کَمه سالور بوْیو اوُغورچیک'ین اوُسار **usar** اوْغلونا باغلانیر، جابی قبیله‌سی آیری اوْغلو دینگلی‌یه **dingli** باغلانیر، و دینگلی‌نین قارداشی یایچی داندا یایچی قوْومو وُجودا گلیر، اوُغورچیک'ین قارداشلاری قایاجیق و دوُدوق، ساقار **saqar**، و آزلار **azlar**، طایفالارینین بؤیوکلریدی، اوُلام اوُرگنجلی بوْیو اؤگوجیک'ین نوه‌سی سوُوارجیق آدیندا بیرینه باغلیدیرلار. ائیمیر **eymir** ویا یئمیرائلی **yemir eli** طایفاسی‌دا تیمور توُغلوخان سالور-لاردان بیرینه باغلانیر. تۆرکمن‌لرده تکه و ساریق‌طایفالاری دیْش سالور ساییلیر و توْی توُتماز آدلی بیر شخصه منسوب اولوللار، یوْموت و قالتاق بوْی‌لاریدا اوُغورچیک'ین نوه‌سی قوُلمی‌دن **qulmi** تؤره‌نیبدیر، تورکمن بوْیلاریندا ایچ سالور بؤلوگو، اسن ائلی/ حسن ائلی، چاووُلدور، ایگدیر، سوْیناچی طایفالاریندان تشکیل تاپیر، تۆرکمن شجره‌نامه‌سینی ایلکجه ابوالغازی، م۱۸۱۹دا سروان موُرایئف، م۱۸٦۳ده وامبری، م۱۸۸۷ده ژنرال پئتروْسئویچ حاضرلاییبدیر: بولیستلر مفصّل حالدا فاروق سومئرین کتابیندا گلیبدیر، وامبری‌یه گؤره اصلی طایفالار بئیله دیر: ۱-چاودوُر (چاووُندور)، ۲-ارساری، ۳-آلی ائلی (علی ائلی)، ٤-قارا، ٥-سالوُر، ٦-ساریق، ۷-تکه، ۸-گؤکلان، گؤیلان، ۹-یوُموت.

تۆرکمنی..türkməni [اؤزل‌آد] شهداد کرمان دا کند آدی.

تۆرکمه(ترکَمه)..türkəmə(tərəkəmə) [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی.

تۆرک‌میدان..türk meydan [اؤزل‌آد] گرگان دا داغ آدی.

تۆرکَنبوُر..türkənbur [اؤزل‌آد] بوْستان آباد دا کند آدی {تورکان+ بؤرو}.

تۆرکو..türkü [آد] ۱-تۆرکجه خالق ماهنی‌سی (فا:ترانه ترکی). ۲-عُثمانلی‌لار دؤنَمینده، قیْرسال آلانلاردا یاشایان و تۆرکجه‌دن باشقا بیر دیل قونُوشمایان توْپلوُلوقلار اوْچون دئییلن بیر سؤزجوْک[۷]. {تورک+عربجه ی اکی}.

تۆرکو..türkü [اؤزل‌آد] شهر کرد-اردل ده کند آدی.

تۆرکوجو..türkücü [آد، صفت] ۱-تۆرکو اوْخویان ودیین (فا:ترکی خوان). ۲-تۆرکجو (فا:ترک گرا).

تۆرکوجولوک..türkücülük [آد] ۱-تۆرکو اوخوما ودئمه (فا:ترکی خوانی). ۲-تۆرکجولوک (فا:ترک گرایی).

تۆرکوستان..türküstan [اؤزل‌آد] معمولاًاوْرتاآسیا بؤلگه‌سینه‌دئییلن-تاریخی آد.

تۆرکولشدیرمک..türküləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] تورکو کیمی سؤیله‌مک، تورکو حالینا سالماق، بیراوخوماغاتورکواؤزللیگی وئرمک.

تۆرکولشمک..türküləşmək [تاثیرسیزائیلم] تۆرکو وضعیتینه گلمک.

تۆرکوْلوژی..türkoloji [آد] تۆرکلرین دیل، تاریخ، یازین قونولارینی آراشدیران‌بیلیم‌دالی، تۆرکلوْک بیلیگی‌سی (فا:ترکولوژی).

تۆرکوله‌مک..türküləmək [تاثیرلی‌ائیلم] تۆرکو سؤیله‌مک (فا:سرود ترکی خواندن).

تۆرکوله‌مه..türküləmə [آد] تۆرکو سؤیله‌مه (فا:خواندن سرود ترکی).

تۆرکون سؤزو..türkün sözü [آراسؤز] "نئجه دئییرلر" معناسیندا "بوُ ایل قیزیم، تۆرکون سؤزو، نمیش‌لیک اوْلمادی".

تۆرکه..türkə [اؤزل‌آد] کرمانشاه، پاوه(~پان)؛ سایین‌قالا، اوُجان (~دره/ داری)، اردبیل(~ده) ده کند آدی. قزوین(~چال)ده داغ آدی.

تۆرکه‌چاره..türkəçarə [آد] معمولا خالق آراسیندا اولان معالجه یؤنتملرینه دئییلیر، آرا حکیم‌لیگی.

تۆرکه‌ساياق..türkəsayaq [ا، ص] اوْره‌گی صاف، ساده آدام.

تۆرکه‌سایالیق..türkəsayalıq [آد، مج] تۆرکه‌ساياق‌لیق :اوره‌گی ساده‌لیک.

تۆرکیئر آدلاری‌نین‌دییشیلمه‌سی..türk yeradlarının dəyişilməsi [اؤزل‌آد] بو موضوع تورکلره قارشی اوْرقانیزه و کؤتو حرکتلرین بیری اولاراق اسکی دن بری پهلویچیلر طرفیندن دوزَنله‌مکده‌دیر: ۱۳۱۶دا چوخلو تورک آدلاری آذربایجان وکوْردوستان‌دا یاراشیق‌سیز و قوندارما آدلارا چئوریلیبدیر، مثلا: ساووُجبولاغ (مهاباد)، چاغیرلی (جاغر)، باشماق (باشیه)، باش بولاق (سرچشمه)، قارا کوْل (سیاه گل)، آق تپه (سفید تپه)، قارابوغدا (سیاه گندم)، آیاغ چی (پادار)، قوتلو (کبودان)، گلین (گلشن)، قامیشلی (نیستان)، قاراداغ (ارسباران)، خیاو (مشکین شهر)، اوُجان (بستان آباد)، باغیش (بخشایش)، توفارقان (آذرشهر)، آجی چای (تلخه رود)، جیغاتای (زرینه رود)، تاتائو (سیمینه رود)، میدان چای (مهرانرود)، قیزیل اؤزون (سفید رود)، سراسکند (هشترود)؛ پهلویچیلر قاباقجادا اورُمیه، سالماس، بندرانزلی، آغ قالا، گؤی مچید، آدلارینی دَییشمیشدیلر.

تۆرکوتلر..türkütlər [اؤزل‌آد] تۆرکیوتلار: تۆرکوت‌لر و تئلئل‌لر ایکی‌تورک طایفاسی اولاراق هون طایفالاری بیرلیگینده ایدیلر، تۆرکوت‌لر آلتای داغلاری اتک‌لرینده یاشامیش و دمیرچی‌لیک‌له و حئیوان دارلیقلا مشغول اوْلموشلار، تئلئل‌لر ایسه مالدارچی‌ایدیلار و چین اراضی‌سیندن اوُزاق بؤلگه‌لرده یاشاییردیلار[۹۷].

تۆرکیشلر..türkişlər [اؤزل‌آد] تۆرگیشلر:اوُیغورلارین بیر قوْلو اوْلان تۆرک بوْیو، تورگیش‌لر اوْن اوْخلارین توْلو قولونون بیر بؤلومونو تشکیل ائدیللر و ایلی چایی‌نین اطرافیندا یاشاییردیلار، م۷جی یۆزیلده گؤک تورکلردن آیریلدیلار و "اوُچه‌له" اوْنلارا خاقان اوْلدو، سونْرا سوْکو، سوُلو خان و چوْر (باغاطرخان) خاقان اوْلدو و گؤک تورکلره تابع اولدولار، تورگیشلر ساری وقارا تورگیشلره بؤلونوردولر، م۷٦٦دا قارلوقلار اوْلاری یئندیلر (فا:تورکیش ها).

تۆرکیوت‌لار..türkiyotlar [اؤزل‌آد] باخ: تۆرکوتلر.

تۆرکیه..türkiyə [اؤزل‌آد] تورکلرین یاشادیغی و آغدنیز و قارادنیز قیی‌لارندا یئر آلان اؤلکه نین آدی،

تۆرل..türəl [صفت] تۆره یه باغلی، تۆره‌سَل، حُقوقا اوُیقون.

تۆرلر..türlər [آد] نوع‌لار (فا:انواع). kinds

تۆرلو..türlü [صفت] مختلف، چئشیت‌لی، نوْع‌لاری چوْخ اوْلان "بیرتۆرلو، مین‌تۆرلو، هرتۆرلو" (فا:مختلف). Different {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۆرلو تورلو..türlü türlü [ظرف] چئشیت چئشیت، مختلف اوْلاراق.

تۆرمَک..türmək [تاثیرلی‌ائیلم] لۆله‌له‌مک، بوُرماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۆرمَکچی..türməkçi [اؤزل‌آد] تکاب دا کند آدی.

تۆرَو..türəv [آد] ۱-بیر شئیدن چیخمیش اوْلان شئی، بیر ماده اؤزه رینده بیر سیرا ایشلر گؤرولندن سونْرا اوْرتایا چیخان آیری ماده. ۲-(مت) حدّ (فا:لیمیت).

تۆرو..türü [آد] تۆری:دادی ککره اۆلان، خوُیو سرت‌اۆلان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۆروتمَک..türütmək [تاثیرلی‌ائیلم] یاراتماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۆروز اوْتو..türüz otu [آد، بیتگی] خانیم الی گیللردن ساری قیرمیزی چیچکلی، گؤزل قوخولو، دیرمانیجی بزک بیتگی‌سی (فا:نوعی گیاه). **leonicera japonica**

تۆروک..türük [اؤزل‌آد] آسوری و اوُرارتوداشیازی‌لارینا گؤره آذربایجاندا قوتی و لولوبئی‌لرله عئینی واختدا توُروک **turuk** آدلی بیر طایفا بیرلیگی اوْرتایا چیخیر، بوطایفا اوُرمو گؤلونون جنوب و جنوب شرقینده ایندیکی زنجانا قدر بؤلگه ده یاشاییردیلار، اوُرارتو یازی‌لارینداً بوُ قوْوم توُروخ **turux**، و آسوری کتیبه‌لرینده توروک **turuk** شکلینده آدی گئدیر و بعضادهً بوُ بؤلگه‌ده یاشایانلارا توُروککی شکلینده آد وئریلیر، م‌ق۲جی‌مین‌ایللیگه‌عایداولان بو قایناقلار آذربایجان اؤلکه‌سینه وئریلن ایلک عمومی آدلاردان ساییلیر[۸].

تۆروم..türüm [آد] وارلیق‌لارین اوْلوشومو وتۆرَنمه سی.

تۆرونگ..türüng [اؤزل‌آد] آکتیو، فعال، چالیْشقان[۷].

تۆره..türə [آد] اخلاق و حقوقا اوُیقونلوق، عدالت. **Justice** ۲-تیگین، پرَنس، شهزاده. ۳-اینسان آدی: تۆره‌بای، تۆره‌بیگه، تۆره‌قان، تۆره‌تای، تۆره‌گۆن، تۆره‌مَنگۆ، تۆره‌اؤزبگ، تۆره تایچو، تۆره-تیموُر(ایلخانلی و کؤله‌من آدلاریندان)[۷].

تۆره‌دیجی..türədici [صفت] تۆره دن.

تۆره‌لر..TÜrələr [اؤزل آد] تۆرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تۆره‌لی..türəli [اؤزل‌آد] ۱-تۆره‌صاحبی، تؤره‌یه‌باغلی ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) تۆرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷].

تۆره‌مک..türəmək [س، ت‹تۆروتمک›] ۱-یارانماق، اوْرتایا چیخماق، اوْلوشماق. ۲-(آ، دیل‌ب) بیر کؤکدن یئنی بیر سؤزجوک چیخارماق.

تۆره‌مَن..türəmən [اؤزل‌آد] تؤره‌یه باغلی، تؤره‌یه گؤره یاشایان[۷].

تۆره‌مه..türəmə [آد] تۆره‌مک ایشی، اشتقاق (فا:اشتقاق).

تۆره‌میش..türəmiş [صفت] اولوشموش، اوْرتایاچیخمیش(فا:اشتقاق-شده).

تۆره‌نَر..türənər [اؤزل‌آد] تؤره‌یه باغلی، تؤره صاحبی[۷].

تۆره‌نیش..türəniş [آد] تۆرنمک ایشی ویا بیچیمی (فا:اشتقاق).

تۆره‌یش..türəyiş [آد] تۆره‌مک ایشی ویا بیچیمی (فا:اشتقاق).

تۆریان..türyan [ظرف] تۆند، چوْخ" یئرگی تۆریاندیر {تۆره‌ین}.[۵]

تۆز..tüz [اؤزل‌آد] دۆزَن، اَساس، قوُرال، اوُیوم، اوُیوملوُلوق.باخ: دۆز[۷]،

تۆزل..tüzəl [صفت] توزه‌ایله‌ایلگیلی، حقوق‌لا ایلگی‌لی(فا:حقوقی).

تۆزوک..tüzük [آد] ۱-نظامنامه، استاتوُ؛ ۲-اوْردو، قوشون[۱۴۹].

تۆزه..tüzə [آد] حقوق (فا:حقوق). {دۆز سؤزیله ایلگیلیدیر}.

تۆستو..tüstü [آد] تۆتسو، بیرماده‌نی یاندیراراق اوندان چیخان دومان، یانان بیر شئیدن هاوایا قالخان دوُمان (فا:دوده). **smoke** {توتمک+سی› توتسو› توستو}.

تۆستوباجاسی(بوروسو)..tüstü bacası(burusu) [آد] تۆستولوک (فا: دودکش **chimney**

تۆستوسوز..tüstüsüz [صفت] توستوسو اوْلمایان، توستو وئرمه ین.

تۆستولتمک..tüstülətmək [تاثیرلی‌ائیلم] توستولنمه‌سینه سبب اوْلماق.

تۆستولندیرمک..tüstüləndirmək [تاثیرلی‌ائیلم] توستولتمک.

تۆستولنمک..tüstülənmək [تاثیرسیزائیلم] توسسو چیخماق (فا:دود کردن).

تۆستولنمیش..tüstülənmiş [باخ] توستولو.

تۆستولو..tüstülü [صفت] تۆستو وئرن(فا:دودی) **smoky**

تۆستولوک..tüstülük [آد] توستو باجاسی ویا تۆستو بوروسو.

تۆستوله‌مک..tüstüləmək [تاثیرسیزائیلم] توستو وئرمک (فا:دود کردن).

تۆسسولنمک..tüssülənmək [باخ] تۆستولنمک.

تۆسسولو..tüssülü [باخ] تۆستولو.

تۆشتَمیز..tüştəmiz [تاریخی اؤزل‌آد] تۆش+تَمیز/ تۆش+دوْموز؛ بیر اوُیغور بگی[۷].

تۆشروم..tüşrüm [آد] اَییرلمیش ایپ یوُماغی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۆشمک..tüşmək [س، ت] دۆش گؤرمک، احتلام اوْلماق.

تۆفک..tüfək [باخ] تۆفنگ.

تۆفک چیلیک..tüfəkçilik [آد] تۆفنک دۆزلتمه.

تۆفکچی..tüfəkçi [آد] تۆفک دۆزَلدن (فا:تفنگ چی). **rifleman**

تۆفکلی..tüfəkli [صفت] تۆفنگ‌له سلاح لانمیش (فا:تفنگ دار).

تۆفکلیک..tüfəklik [آد] تۆفک قابی.

تۆفنگ..tüfəng [آد] چیینده داشینان اوُزون بوْرولو اوْدلو بیر سلاح (فا:تفنگ) **rifle** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تۆوَک›: سؤیود آغاجی‌نین قابیغی بوْرو کیمی چیخاردیقدان سونرا ایچینه یوُوارلاق نسنه‌لری تؤکوب و اونونلا سئرچه‌لری ووراللار و بونا تۆوَک دئییلیر؛ بوکلمه تۆپورمک سؤزوندن آلیناراق بیر شئیی پۆسکورمک مفهوموندادیر، تۆپورمک›تۆپک› تۆفک}.

توّفنگ آلتی..tüfəng altı [آد] توفنگ‌قوُنداغی(فا:ته‌تفنگ). buttum gun

توّفنگ اؤنه..tüfəng önə [آد] توفنگ‌له دوّزنله نن بیر نوع نظامی حرکت (فا:پیش فنک). present arms

توّفنگچی..tüfəngçi [اؤزل‌آد] توّفَکچی: ساوه زنجان دا داغ آدی.

توّفه توّف..tüfə tüf [آد] بوْران، کوّلک" بو توّفه توفده چؤله چیخماق چتیندیر". {توّپورمک+ه› توّپه توّپ}.

توّک..tük [آد، ت‹توّ، سن] اینسان وحئیوان دری‌سی اوّزه رینده اوْلان اینجه قیل، قیل کیمی اوْلان هرشئی، بیتگی توّکو، توّی (فا:مو). hair

توّکان..tükan [باخ] توُکان.

توّک‌اوّرپَردیجی..tük ürpərdici [صفت] دهشتلی، سارسیدیجی، قورنونج.

توّک‌باش..tükbaş [صفت] باشینا اؤرتوک اؤرتمه میش، باش آچیق.

توّکتمک..tükətmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-قوُرتارماق، بیتیرمک، مصرف-ائله‌مک (فا:مصرف کردن). ۲-گوجسوّزلشدیرمک، بئزدیرمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توّکه‌تیم..tükətim [آد] قورتارما، بیتیرمه، سونا چاتدیرما (فا:مصرف).

توّکجوک..tükcük [آد] ۱-اینجه ونازیک توّک (فا:تاژک). flagellum ۲-پوروز (فا:پرز). nap

توّکجوکلولر..tükcüklülər [آد، دیرگی] توکجوقلودیرگی‌لر تاقیمی (فا:تاژکداران) flagellate

توّکجه..tükcə [صفت، ظرف] توّک قدر، ذره جه (فا:به اندازه مو).

توّکدن آسیلی اوْلماق..tükdən asılı olmaq [تاثیرسیزائیلم] قوْرخولو و اوُمودسوز وضعیت ده اوْلماق، اؤلوم آیاغیندا اوْلماق.

توّک‌سالماق(توّکمک)..tüksalmaq(tökmək) [تاثیرسیزائیلم] برک قورخماق.

توّکسوز..tüksüz [صفت] ۱-توّکو اوْلمایان. ۲-توکو چیخمامیش، چوخ گنج، اوّزونه توّک گلمه میش (فا:بی مو). hairless

توّک‌قدر..tük qədər [صفت] بیرذره.

توّک‌قلم..tük qələm [آد] توکدن‌دوزلمیش قلم (فا:قلم مو). paintbrush

توّکک..tükək [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] یوّک باغلاماغا یارایان حالقا.

توّکَل..tükəl [آد] ۱-توّی، ساچ، قیْل ۲-دیک، دیکیلی ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) توّرک میتوْلوژیسینده، آغاجدان دوْغدوُغونا اینانیْلان کیشی[۷]. ٤-(صفت) بوّسبوتون (فا:تماما). {باخ:تیکمک، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توّکَلدان..tükəldan [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {توّکل+تان}.

توّکلری اوّرپرمک..tükləri ürpərmək [تاثیرسیزائیلم] برک قورخماق.

توّکلری بیز بیز دورماق (اولماق)..tükləri biz biz durmaq (olmaq) [تاثیرسیزائیلم] برک قورخماق.

توّکلری قابارماق(قالخماق)..tükləri qabarmaq (qalxmaq) [تاثیرسیز ائیلم] برک قورخماق.

توّکلرینی دیدمک..tüklərini didmək [تاثیرلی‌ائیلم] جزالاندیرماق، توّکلریندن یاپیشماق.

توّکلندیرمک..tükləndirmək [تاثیرلی‌ائیلم] توّک لنمه‌سینه یول آچماق.

توّکلنمک..tüklənmək [تاثیرسیزائیلم] اوّزونه توّک چیخماق، توّک گلمک.

توّکلو..tüklü [صفت] توکو چوخ اولان (فا:پر مو). hairy

توّکلو پاپاق..tüklü papaq [صفت] توّکلو دریدن تیکیلمیش پاپاق.

توّکلو دالاق اوْتو..tüklü dalaq otu [آد، بیتگی] ۱۰-٤۰cm اوجالان، یاتیق ویا دیک، آغ ویا توپراق رنگلی، توّکلو، چوخ ایللیک بیر دالاق اوْتو نوْعو، سانجی اوْتو. teucrium polium. lab

توّکلوجه..tüklücə [آد، بیتگی] آش پئنجَری اوّچون ایشله‌دیلن بیر نوع جیْر بیتگی آدی (معده ده قاراسویو دفع ائدر و سانجی اوّچون خئیرلیدیر[۱۳۶]) (فا:نام گیاهی خوراکی).

توّکلوک..tüklük [آد] کوْر، گوْرمز. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

توّکلولشمک..tüklüləşmək [س، مج] توّکلو اوْلماق.

توّکلولوک..tüklülük [آد] توکلو اوْلما، قیل‌لی‌لیق (فا:پر مویی).

توّکلومئشه(توّیلومئشه)..tüklümeşə(tüylümeşə) [آد،بیتگی] یاپراقلاری توّیلو بیر مئشه آغاجی نوْعو (فا:نوعی درخت جنگلی).

توّکن..tükən [آد، دده] کیشی آدی "قاراتوّکن ملیک".

توّکندیرمک..tükəndirmək [تاثیرلی‌ائیلم] هامی‌سینی ایشله دیب قورتارماق، سونا چاتدیرماق (فا:به اتمام رساندن).

توّکنمز..tükənməz [صفت] بیتمز، سوْنا گلمز، توّکنمه‌ین، سوْنسوز (فا:بیزوال) imperishable

توّکنمز قلم..tükənməz qələm [آد] ایچی مُرکب‌له دوْلا بیلن قلم.

توّکنمزلیک..tükənməzlik [آد] توّکنمز اوْلما وضعیتی.

تؤکنمک..tükənmək [س، ت‹تؤکه‌مک›] بیتمک، سونا ارمک (چاتماق) "ات یئییلیب تؤکندی"، گوجسوز لشمک، بیتگین لشمک، وئریم‌لیگینی ایتیرمک (فا:به اتمام رسیدن).

تؤکنمه..tükənmə [آد] تؤکنمک ایشی ویا بیچیمی (فا:استهلاک). amirtization

تؤکنمیش..tükənmiş [صفت] مصرف اولموش (فا:مصرف شده). used

تؤکنمیشلیک..tükənmişlik [آد] گوجونو ایتیرمیش اولما.

تؤکو ترپنمه‌مک..tüku tərpənməmək [تاثیرسیزائیلم] حالینا هئچ فرق ائتمه‌مک.

تؤکو توکدن سئچمک..tükü tükdən seçmək [تاثیرلی ائیلم] تئز باشا دوشمک، چوخ دقّتلی اولماق.

تؤکوچئی..Tüküçey [اؤزل آد] قازاق-کیچیییوز-بایوغلو-آدای بوی لاریندا ندیر[۱۵۸-۸۱].

تؤکو یاتیمینا سیغاللاماق..tükü yatımına sığallamaq [تاثیرلی ائیلم] بیر ایشی یاخشی جایولوناقویماق.

تؤکورمک..tükürmək [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: تؤپورمک.

تؤکوروک‌اوتو..tükürük otu [آد، بیتگی] زنبق گیللردن آغ ساری یادا پورتاغال رنگلی کیچیک چیچک‌لی بیر بزک بیتگی‌سی (فا:نوعی نبات). ornithigalum umbelatum {باخ:تؤپوروک}.

تؤکوروک‌بئزی..tükürük bezi [آد] توپورجک سویونو تؤره‌دن بئز، ایکی‌سی دیل آلتیندا و ایکی‌سی آووتلارین دال طرفینده اولان تؤکوروک دؤزلدن بئز (فا:غده سازنده آب دهن).

تؤکونو دیدمک..tükünü didmək [تاثیرلی‌ائیلم] توکلرینی دیدمک، جزالاندیرماق.

تؤکه‌تیجی..tükətici [آد] تؤکه‌دیجی:۱-یئییب بیتیرن (فا:مصرف کننده). ۲-ایشله‌دیب آرادان آپاران، مستهلک ائدن "تؤکه‌دیجی و توپدان ساتیش فیات" (فا:قیمت‌خرده‌فروشی‌وعمده‌فروشی).

تؤکه‌تیم..tükətim [آد] تؤکتمک ایشی، اؤره تیلن شئیلرین ایشلَنمه سی؛ قارشی طرفی: اؤره‌تیم؛ (فا:مصرف). consuption

تؤکه‌نیش..tükəniş [آد، سن] بیتیریم، سونْ (فا:پایان). end

تؤکه‌نیک..tükənik [صفت] بیتمیش، تؤکمنیش، چوخ آزالمیش اولاراق (فا:مصرف شده).

تؤگر..tügər [اؤزل‌آد] اوغوز تؤرکلرینین ۲٤ بوی‌وندان بیری ساییلیر، اوغوزنامه کتابیندا بو کلمه توپلاشماق اؤچون و اؤنسیت نامینه شکیلده معنالانیب، بعضا دؤگر، دؤگر، دؤیر و دوگر شکلینده ده یازیلیر؛ اونلارین بیر بؤلومو م۱۵جی یوزیلده آغ قویونلو بیرلیگینه قاتیلدی[۸۵].

تؤگوز..tügüz [تاریخی اؤزل‌آد] دؤز، تام، اَسکیک‌سیز؛ ایلخانلی خانلاریندان[۷].

تؤگون..tügün [اؤزل‌آد] ۱-دؤیون، باغلیلیق ۲-بخشیش، هَدیه[۷].

تؤل..tül [آد] بیرنوع اینجه‌و گؤزه نَک‌لی پارچا، باخ:تؤلو[۲].

تؤلان..tülan [اؤزل‌آد] بیر گؤی‌تورک‌خاقانی، یئهو'نون جانشینی[٥٤].

تؤلای..tülay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: تولای، تالای[۷].

تؤلفیر..tülfir [آد] تؤلویر tülvir: قُماش و اپیک اؤرتو و پرده. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تؤلَک..tülək [صفت] تؤک ویا یوُنونو تؤکموش، تؤکو تؤکولموش تؤله قارقا و بوجور شئی‌لر (فا:پرنده با موی ریخته شده). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ تؤله‌مک+ک؛ باخ: تئل}.

تؤلَکتیموُر..tülekteymur [تاریخی اؤزل‌آد] جَلایئر اوغوللاری‌بگلیگی-اوردوباشی لاریندان[۷].

تؤلکو..tülkü [آد، دیرگی] ۱-کؤپک گیللر سوْیوندان، اتجیل، آغیز و بورنو اوزون، دیک آیاقلاری، قویروغو ۳۰ cm اوزون و گؤده‌سی ۹۰ cm، این حئیوانلارینا سالدیران و دری‌سی تؤکلو و بیه‌نیلن بیر حئیوان (فا:روباه). vulps. ۲-(مج)بیج، یالتاق، فیریلداقچی (فا:حیله باز). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیلکی› سن ‹تؤلکو›؛ بو کلمه تیل› تیله‌مک سؤزوندن آلیناراق پیرتیجی ودیدیجی حئیوانی آنلاتیر[٦]}.

تؤلکو اؤزومو..tülkü üzümü [باخ] ایت اؤزومو.

تؤلکو اؤزلو..tülkü üzlü [صفت] کلک باز (فا:روباه صفت). foxy

تؤلکو توُندو..tülkü tutdu [آد] اوشاقلارآراسیندا بیر سیراسی قاز اولوب و او بیرسی تولکو اولوب قازلاری توتماغا چالیشاراق اویناناں بیر اوْیون آدی.

تؤلکوتپه..tülkütəpə [اؤزل‌آد] اورمیه، ماکی و رزن ده کند آدی.خیاو دا داغ آدی.

تؤلکوجوجه..tülkücücə [آد] اوشاقلارآراسیندا قووالا قاشدی کیمی اویناناں بیر اوْیون آدی (فا:نوعی بازی بین کودکان).

تؤلکوقوُیروغو..tülküquyruğu [آد، بیتگی] توپلاشیق گیللردن، آغ چیچکلی، اوتسوْو بیتگی، حکیم‌لیکده ایشله‌نن (فا:نوعی نبات). erigerton maranthus

تؤلکوقوُیروغوگیللر..tülküquyruğugillər [آد، بیتگی] بیتگی‌لردن بیر سوْی (فا:تیره ای از گیاهان). amaranthaceae

تؤلکولوک..tülkülük [آد] یالتاق لیق، فیریلداقچی لیق.

تؤلکولوک ائتمک..tülkülük etmək [تاثیرسیزائیلم] بیچ لیک ائتمک.

تؤلَن..tülən [اؤزل‌آد] آذربایجان‘دا آدا آدی[۲۴۰].

تؤلؤ..tülü [اؤزل‌آد] ۱-رجاء، یاخاریش ۲-دؤش، رؤیا[۷]؛ ۳-اوزون تؤکلو گؤرشچی ارکک دوه. ٤-اوزون تیفتیکلی بیر نوع سجّاده[۲۲٤].

تؤلو..tülü [اؤزل‌آد] بالاکن‘ده کند آدی[۲٤۰].

تؤلوبای..tülübay [اؤزل‌آد] تؤلواوْبای:قیْرقیز-توْقای، بوُغواوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷]. قیْرقیز-تاقای-بوقوُ بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تؤله..tülə [آد] ۱-کهلیک توُتماق اوْچون تؤرلو رنگ‌لردن توْخونموش دؤرد بوجاق تله، کهلیک‌لر بوْیالارا اوُیوب تله ایچینه گیرنده اوْولانیرلار. ۲-باخ: تؤلک.

تؤلهمک..tüləmək [تاثیرلی‌ائیلم] تؤکونو ویا دری‌سینی تؤکمک، بللی واخت‌لاردا تؤکونو ویا دری‌سینی تؤکن ایلان و یا قوش اوچون سؤیله‌نیر(فا:مو، پوست‌اندازی).{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تؤ›:تؤک، سن}.

تؤلهکان..tüləkan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {باخ:تولاخان}.

تؤلین..tülin [اؤزل‌آد] ۱-آینا ۲-آیین چئوره‌سینده کی ایْشیق هاله‌سی[۷].

تؤم..tüm [آد] ۱-بیر شئیین بوتؤنو(فا:تام). complete ۲-تؤمن سؤزونون قیساتیلماسی/ تؤمژنرال. ۳-تپه، تؤمسک. {ت: کامل، بوتون، ‹تؤم تار آت› هریئری قارا آت}.

تؤمباشقالاشما..tümbaşqalaşma [آد] بؤجک وقورتجوق وقوْزلارین یاشاییش لارینین شکیل دییشیمی.

تؤمبی‌داغ..tümbi dağ [اؤزل‌آد] شاماخی‘دا داغ آدی(۱۲۸۹)[۲٤۰].

تؤمتانری جیلیق..tüm tanrıcılıq [آد] هرشئیی تانری گؤرمه، تانری ایله ائورنی بیر گؤرن، کامو تانری جیلیق.

تؤمجه..tümcə [آد] (تؤم +جه، دیل‌بیلیمی) جمله.

تؤمدن..Tümdən [ظرف] تؤم ایله، بوتون ایله، بؤتؤولوکله.

تؤمدن گلیم..tümdən gəlim [آد، فلسفه] تؤمل بیر اؤنَری‌دن تیکل اؤنه‌ری یه گئچمه dedusion

تؤمروک..tümrük [آد] دف. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تؤمسایی..tümsayı [آد] عددِمرتّب، بیر توْپلولوغو تشکیل وئرن بؤتون اؤیه‌لر و عضولار(فا:عدد تمام).

تؤمسک..tümsək [آد، باخ:تومور] تپه‌جیک، کیچک‌تپه، قاباریق لیق، چیخینتیلی یئر، شیش گین.

تؤمسک لشمک..tümsəkləşmək [تاثیرسیزائیلم] تؤمسک وضعیتینه گلمک.

تؤمسکلی..tümsəkli [صفت] تؤمسگی اوْلان، چیخینتی (فا:برآمده).

تؤمسکلیک..tümsəklik [آد] شیشگین لیک (فا:برآمدگی). ptroptosis

تؤمسه..tümsə [آد] منبر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تؤمشوک..tümşük [آد] ایری دیمدیک، قارتال و پاپاغان کیمی قوش لارین ایری‌باشلی دیمدیگی {تؤمسک›تؤمسوک›تؤمشوک}.

تؤمکیپریکلیلر..tümkipriklilər [آد، دیرگی] تک‌حجره‌لی‌لردن بیر آلت‌صنفی

تؤمل..tümal [صفت] بوتون ایله، هر جهت ایله (فا:کلّی).

تؤملج..tümləc [آد] ۱-تاماملایان و تؤمله‌ین شئی (فا:متمّم). ۲-(گرامر) مختلف یوللارلا فعلین آنلامینی تاماملایان ایسیم، مفعول، هر هانسی ایسیم دورومونداوولان و ادات آلان ایسیم ویا تاملاما، "علی ائو ساتین آلدی، سیس بوتون لیمانی سارمیشدی".

تؤملر..tümlər [آد] تامام‌لایان، بیتیرن (فا:متمّم).

تؤملر آچی..tümlər açı [آد] بیر دار زاویه‌نی دیک زاویه وضعیتینه گتیرن زاویه (فا:زاویه متمّم).

تؤمَللیک..Tümellik [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری قارابا بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تؤملنمک..tümlənmək [تاثیرسیزائیلم] بوتؤن لنمک (فا:کامل شدن).

تؤملهمک..tümləmək [تاثیرلی‌ائیلم] تامام‌لاماق، بوتون‌لهمک(فا:کامل-کردن

تؤمله ین..tümləyən [آد] بوتون‌لهدن (فا:متمّم). supplement.

تؤمن..tümən [آد] ۱-اوْنمین، اوْنمین‌نفرلیک کیشی ۲-بؤیوک کوْما، یئغین. ۳-خالق ایچینده ایران پولونون بیریمی اولاراق اوْن قیران (ریال) ایله مُعادلیدیر (فا:تومان). ۳-گئچمیشده اکینچیلر طبقه‌سینه-وئریلن بیر آد، باخ:تؤرکوستان {ت:۱-چوْخ‌چوْخ. ۲-بؤیوک ایینه؛ بعضی قاپاقلاردا بو کلمه‌نین چینجه تِمَن (اوْن مین) و یا توُخاری دیلیندن آلینماسینی سؤیله‌نیلیر[۵]، گئچمیشده ۱۰۰۰۰دینار اؤچون بیر تؤمن دئییردیلر، توُماق فعلیندن توُ/ توْ سؤزو کوْمالاماق مفهوموندا و مین سؤزو بوُ کلمه‌نین اساس بؤلوم‌لریندندیر بوُ سببه بوُ سؤزون دؤزگون آراشدیریلماسی، کؤکونون آیدین‌لاشماسیندا گرکلیدیر، تئیمن‌ده تومن سؤزوندندیر}.

تؤمَن..Tümen [اؤزل آد] تؤرکمن-تکه-اؤته‌میش-ساچماز بوْی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تؤمن تومن..tümən tümən [ظرف] چوخ چوخ.

تؤمَنبای..tümənbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تؤمَن+ بای[۷].

تؤمؤر..tümür [آد، باخ:تومور] تؤمؤر:باغیرساق‌لارین اؤزونده اوْلان پؤرتوک‌لرین آدی.

تۏمووردوکاغول..tümurdukağul [اؤزل‌آد] اوْغوزخان زامانی بیر بگ آدی [۵۴].

تۏمه واریم..tümə varım [آد، فلسفه] جزء دان کلّ‌ا یئتیرمه، تیکل و اؤزل بیرشئیدن گئل اوْلایا گئدن، استقرا، enduksion.

تۏمه‌تر..tümətər [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

تۏن..tün [ظرف] ۱-گئجه (فا:شب). ۲-(آ) نفَس، جان "تۏندن دۏشمک: نفسدن دوشمک"{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: قارانلیق، گئجه؛ باخ: دان}.

تۏن آیدین..tün aydın [اؤنلم] گئجه‌نیز خئیر آنلامیندا بیر سؤز.

تۏنبای..tünbay [آد] قازاق و قیْرقیزلاردا، یاتاق، شیلته [۷].

تۏن‌به‌تۏن..tünbətün [صفت] سؤیوش اوچون ایشله‌نن سؤز "تون به تونون قیزی" (فا:خانه خراب). ruined {تۏن سؤزوندن آلیناراق ائشیگه آتیلمیش شئیی نشان وئریر؛ باخ:دان/ تۏن}.

تۏن‌به‌تۏن‌اوْلسون(دۏشسون)..tünbətün olsun(düşsün) [باغلاییجی سؤز] سؤیوش اوچون ایشله‌نن سؤز.

تۏنتاش..tüntaş [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغور یازیْتلاریندا آدی گئچن بیر بگ [۷].

تۏنتای..tüntay [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیز-توْقای، سایاق‌اوْیماقلاری-اوْلوبابالاریندان [۷].

تۏنتئی-چوُرا..Tüntey-Çura [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-سایاق بوْی‌لاریندان‌دیر [۸۱-۱۵۸].

تۏنتول..tüntül [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا کند آدی [۲۴۰].

تۏنج..tünc [آد] بیر نوع متال (فا:مفرغ). admiralty.

تۏند..tünd [صفت] ۱-کسگین، برک، ایتی، هیرسلی. ۲-توُتقون، قوْیو.

تۏنقاتار..tünqatar [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیزلارین، توْقای، سوْیاق، قاراتا و قیْتای اوْیماقلاری، اوْلوبابالاریندان [۷]. قیْرقیز-تاقای-سایاق و قیْرقیز-قاراتا-خیْتای بوْی‌لاریندان‌دیر [۸۱-۱۵۸].

تۏنقاووُر..Tüngavur [اؤزل آد] باشقیْرد بوْی‌لاریندان‌دیر [۸۱-۱۵۸].

تۏنک..tünək [آد] زیندان، گئجه قالْینان یئر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۏنکند..tünkənd [آ] بیر تۏرک شهری آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۏنکۏر..tünkür [اؤزل‌آد] پَری، مَلَک [۷].

تۏنگ..tüng [باخ: دان/ تۏن] ۱-آغزی دار بارداق، باخ: توُنگ. ۲-(آ) ۱-گئجه، گئجه قارانلیْغی ۲-اوْلاغان اؤستولوک.

تۏنگتوُدون..tüngtudun [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی تۏرکلر دؤنَمی والی و کوْموتان [۷].

تۏنگشو..tüngşü [آد] شمعدان، چراغدان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۏنگلوک..tünglük [آد] پنجره (فا:پنجره). window.

تۏنگو..tüngü [آد] ایکی ایلیک بیزاو، باخ: چؤنگه [۵].

تۏنگۏشمک..tüngüşmək [تاثیرلی‌ائیلم] باش اَیمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تۏنلوک..tünlük [آد] قالابالیق، آدام چوخ اوْلان یئر (فا: ازدحام). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تۏنک›، سن؛ تۏن سؤزوندن آلیناراق قارانلیق مفهومونو گؤسته رن سؤزدور؛ باخ: دان/ تۏن}.

تۏنله‌مک..tünləmək [تاثیرسیزائیلم] گئجه‌نی‌بیر یئرده گئچیرمک(فا:شب را در جایی گذراندن){سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: گئجه‌له‌مک؛ باخ: دان/ تۏن}. ۲-تۏنله‌مک۲(تاثیرسیزائیلم) توْلازلاماق، اوُزاغا آتماق (فا:دورانداختن).

تۏنمک..tünmək [تاثیرسیزائیلم] گئجه اوْلماق.

تۏنوک..tünük [صفت] نازیک، ضعیف، سئیر ک (فا:تـنـُک). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه تۏن (ضعیف) سؤز ایله ایلگیلیدیر؛ فارسجا تُنک=تۏنوْک کلمه‌لریده بو کؤکدندیر}.

تۏنوکلوک..tünüklük [آد] سئیرک‌لیک، ضعیف‌لیک (فا:تـنـُک).

تۏنوکه..tünükə [آد] شالوارجیق (فا:تنکه). ladies under-pants {بو سؤز تۏن سؤزوندن آلیناراق گئجه گئییمینی نشان وئریر، باخ: دان/ تۏن}.

تۏنه‌مک..tünəmək [تاثیرسیزائیلم] قوش و ائوجیل قانادلی‌لار یاتماق اوْچون بیر دالا قوْنماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: چیلپاق ائتمک، سوْیوندورماق؛ باخ: دان/ تۏن}.

تۏنه‌دی..tünədi [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی {گئجه واریلان یئر}.

تۏنیک..tünik [باخ] دۏمبک.

تۏه (توْه، توُ)..tüh(tü,tu) [باغلاییجی سؤز] یازیقلار اولسون آنلامیندا بیرسؤز.

تۏی..tüy [دده] باخ: تۏک.

تۏیسوز..tüysüz [باخ] تۏکسوز.

تۏیمک..tüymək [تاثیرسیزائیلم] اکیلمک، جیرماق، اورتادان چیخیب یوخ اولماق (فا:در رفتن). {تۏپورمک سؤزونون قیساتیلمیشیدیر: یئل کیمی گیدیب گؤزدن ایتمک}.

تۏیون..tüyün [اؤزل‌آد] توْوون:میانا دا کند آدی {باخ دۏیون}.

تۏیه‌لی..tüyəli [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {دۏیه لی}.

tə çin pilov..təhçin pilov [آد] قاباق، دملەننده قاینا‌تیلمیش دویونو قازماق عوضینه قابین ترکینه یومورتا یوغورت زعفران و دوُز تؤکوب اوستونه توْیوق و اوْنون اوستونه دویونو تؤکه‌رک دوزه‌لن بیر نوع پیلوو (فا:ته چین پلو).

tə dərə..təhdərə [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی {دره دیبی}.

təhacum..təhacum [آد، عربجه] سالدیرما (فا:هجوم).

təhaim..təhaim [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی.

təhcir..təhcir [آد، عربجه] گؤچ، کؤچمه (فا:کوچ).

təhdid..təhdid [آد، عربجه] قوْرخوتما، گؤزداغی (فا:ـه).

təhzib..təhzib [آد] دوزنله‌مه، تمیزله‌مه (فا:ـه). refinement

təhr (təhər)..تهْر (تَهَر) [ع ‹طور›] ۱-جؤر، قایدا، یوْل "نه تهر آدام". ۲- کیمی، اوخشار، بنزر "قارا تهر" (فا:جور).

tehran..تهران [اؤزل‌آد] ۱-ایرانین‌مرکزی و اَن‌بؤیوک‌شهرینین آدی، ۲-بو کلمه تیران و طیران [۱۶۸] کیمی‌ده یازیلیبدیر، بو بؤلگه اسکیلرده ری بؤلگه‌سی آدلانیردی، تیران کلمه‌سی ائتروْسکلرین گؤزللیک تانریچاسی ایدی(باخ: تیران) و ائتروْسکلرین کؤچدویو مسیرلرده اؤزللیکله آوروپادا بو آدا راست گلیریک و توْرک ائتیموقلاری، تیران کلمه‌سینی، توُران سؤزونون آیری شکلی بیلیرلر [۱۶۷]، دیوان‌لغات-توْرک ده قوُم شهریندن آد آپاراراق بوُ بؤلگه‌لری توْرک‌لرین سیْنیر بؤلگه‌لری کیمی قلمه وئریبدیر و بوُ نشان وئریر ان اسکی‌دن بری بوُ بؤلگه‌لر توْرکلرین یئرلَشیم یئرلریندن ساییلیردی، بو سؤزلری گؤز اؤنونه آلیرساق بو شهرین آدینین تورک کؤکنلی اولماسی گؤجلو قانیتلارا دایانابیلیر، کاشغرلی دیوان لغات تورک کیتابیندا (هجری ٤٦٦ دا یازیلمیش) قاز کلمه‌سی بؤلومونده بئیله یازیر [۲۰۱](۳-۱٤۹) ‹توْرک اؤلکه‌سی سینیرینی قزوین‌دن سایارلار، قوم شهریده سیْنیر سایلیر، چونکو قوُم کلمه‌سی تورکجه‌دیر، آفراسیاب"ین قیزی بوُرادا آولانیرمیش› (آرتیریلمالیدیرکی بورادا سیْنیردان منظورو تورکلرین اوْ زامان یاشادیقلاری یئرلرین گؤنئی ده اولان قیسمیدیر)، بوراداکی تاریخی سنددن آیدیندیرکی تهران بؤلگه سیده تورک بؤلگه سی سایلیردی، و بو کلمه‌نین توْرکجه اولماسی طبیعیدیر. ۳-تهرانین مختلف بؤلگه لری حاققیندا بیلگیلر: اقدسیه بؤلگه سی تجریش شهرینین ٦ کیلومتر دوْغوسوندا یئر آلیبدیر، قاجار شاهی ناصرالدین شاه اوْرانی اؤزٍ قادینی "اقدس الدوله" خاطیرینه، اقدسیه آدلاندیریبدی؛ امیرآباد بؤلگه سی امیرمیرزاتقی-خان اتابک"ه منسوبدور، کامرانیه (اسکی آدی امیریه) تجریش"ین ۳ کیلومتر دوغوسوندا اولاراق امیرکبیرکامران میرزا (نایب السلطنه) ناصرالدین شاهین اوغلو طرفیندن دؤزلمیشدیر و گئچمیشلرده آیری کند اولاراق ایندیلیکده تهرانا قاریشیبدیر، گلندوک محله سینین قوزئی باتیسیندا اوُشان محله‌سی یئر آلیبدیر، بو کلمه یوْوشان / یاوشان بیتگی سیله ایلگیلیدیر و یاوشان سؤزو بیر تورکجه کلمه اولاراق دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر، یاوشان سؤزو سونرالار آویشن / آوشن شکلینده فارسجایادا گئچیبدیر؛ چیذر/شیزر(آذربایجاندا گنجک/کنزک/ شیزر). داوودیه محله سی تجریش"ین گونئی اینده یئرآلیبدیر، اؤنجه‌لر آدی ارغوانیه ایدی سونرالار قاجارلاردان اولان ناصرالدین شاه"ین صدراعظمی میرزا آغاخان نوری اورانی آباد ائتدی و اوغلو داوودخان آدینا اورانی داوودیه آدلاندیردی. دوْوشان تپه تهرانین ایندیکی پیروزی خیابانینین آخیر بؤلملرینین آدیدیر. سولقان کندی تهرانین ١٦ کیلومتر باتیسیندا یئر آلیبدیر، بو کلمه سوُلو+قان شکلینده سوُلو بؤلگه نی نشان وئریر. شمیران منطقه‌سی تهرانین قوزئیینده یئر آلیبدیر بو کند گئچمیشده و اؤزلییکله موغول دؤنمی شَمَرکند آدلانیردی[١٦٤] و سونرالار حرف دَییشیک لیگیله شَمران/ شَمیران/ شئمیران سؤزونه عوض اوْلدو، شَمَرکند اؤزبکستاندا اولان شمرکند/ سمرکند و یا سمرقند آدیلا بیر آنلامدادیر و سمر سؤزو بوللوق مفهوموندادیر و کند سؤزوده تورکجه ده کؤکلو و اسکی بیر کلمه‌دیر و بو یئر آدی بوللوق و بسله‌ییجی یئر مفهوموندادیر (باخ: سمر، باخ: کند). کن بیر یئر آدی اولاراق تهرانین ١٤ کیلومتر قوزئی باتی سیندا یئر آلیبدیر، اهالی اورا کند دئییرلر. گنج‌آباد ویا امانیه دوْوشان تپه نین قوزئییینده یئر آلیبدیر. لواسان تهرانین قوزئییینده یئر آلیبدیر معناجا بو کلمه نی "لاو" سؤزونه باغلاماق اولار دیون لغات تورک ده لاو سؤزو، بال مومو معناسیندادیر و سان سؤزوده بنزرلیک مفهوموندادیر و بو کلمه بال بئجه‌ریلن یئر دئمکدیر. وَنک کندی تجریش"ین باتی سیندا یئر آلیر، بو کلمه تورک یئر آدلاریندا گؤل و آولیق یئری مفهوموندادیر.

tehran..تهران [اؤزل‌آد] ۱-تهران بؤلگه‌سینین داغلاری: اوْچ قارداش (۲۵ک‌گ‌ب۱۳۳۰)، دماوند، قاراآغاج (۳۵ک‌د۱۷٦۲)، ۲-تهران بؤلگه‌سینین چایلاری: قوُم دوُزگؤلونه تؤکولورلر: اَفجه‌əfcə(کلاک-جاجرود۱۳s۱۲b/ ٤ q۰)، کندرود(گلندوک ١٤s۱۱b/ ٤ q۰)، کن - سوُلوُقون (~ ۷۵s۱b/ ۳q)، ۳-تهران-تجریش-افجه‌بؤلگه‌سینده-توْرک کندلری: تجریش: اُزگُل (۷ک‌د ۲۰۰* /۱۲۰ ی‌تو)، محمودیه (۲ک‌گ‌د ٦۰*، تورک و ارمنی)، نیاوران (۳ک‌د ٦۷۰*، قاجار اثرلری بورادا چوْخدور)، همه‌سین/ ترکمانده (۲۱ک‌گ‌د ۲۰۰*/ ی‌تو)، / افجه: بومهن bumehen (۲۹ک‌گ‌د ۵۹۰*/ ی‌تو)، شکربَگلو (بیر کند آدی)، ولی آباد (۳۵ک‌د ٤۱*/

ی‌تو)، ٤-تهران-ری بؤلگه‌سینده تؤرک کندلری: احمدآباد شاهی (۲۲ک‌ق‌ب* ۲۸۰/ ی‌تو)، ایرین irin (۱۹ک‌ب *۳۸۰/ ی‌تو)، بادامَک (۲٦ک‌ق‌ب *۲۵۰/ ی‌تو)، چیچکلو (۲۵ک‌ب *۳۵۰)، حسن‌آباد خالصه (۲۳ک‌ب *٦۰۰/ ی‌تو)، خانلیق (٤۱ک‌گ‌د* ۵۳۰/ ی‌تو)، ضیاءآباد (۲۵ک‌ب *۲٤۰/ ی‌تو)، عزیز آباد (۵۹ک‌گ‌د *۱۳۰/ ی‌تو)، علی آباد قزل آیاق (۱۰ک‌ب* ۱۱۰/ غ‌تو)، عموک/ آ-ی (٤۷، ۵۰ک‌گ‌د *۱۳۰، ۲۰۰/ ی‌تو)، غار (۷ک‌گ‌د *۱۵۰/ ی‌تو)، غنی آباد (۱۰ک‌د *۲۳۰/ ی‌تو)، قاچاقاچ (٤۸ک‌گ‌د *۱۲۰/ ی‌تو)، قاسم‌آباد قوام‌الدوله (۱۱ک‌گ‌د *۳۵۰/ ی‌تو)، مافین‌آباد (۲۹ک‌گ‌د *۳۸۰/ ی‌تو)، مبارک‌آباد بهشتی (۳ک‌گ‌د *۳٤۰/ ی‌تو)، مقصود آباد (۹ک‌گ‌د *۱۱۰/ ی‌تو)، ملک-آباد (۱۵ک‌ب *۱۸۰/ ی‌تو)، نصیرآباد (۱۹ک‌ق‌ب *۱۹۰/ ی‌تو)، نظرآباد (۱٤ک‌گ *۱۲۰/ ی‌تو) ۵-تهران-شهریار و -- بؤلگه‌سینده تؤرک کندلری: شهریار: یقه یئنگیجه (*٤۰نفر)، کؤشکک(*٤۰/ ی‌تو)، رضی‌آباد (*٦٦۰/ ی‌تو)، بادامک(۱۰ک‌ب *۱۲۰/ ی‌تو)، / ساووجبولاق :دین‌گیزک (۳٤ک‌ب*۳۵۰/ ی‌تو)، دؤولت‌آباد (٤۳ک‌ب *۲٦۰/ ی‌تو)، / طالقان :میناوند (۷ک‌گ *۳٦۰/ ی‌تو)، / فشافویه: قیشلاقخان کیشی(*٤۰)، / کن:حسن‌آباد(۵ک‌گ‌د *۱٤۰/ ی‌تو)، (۸ک‌گ‌د *۱۵۰/ ی‌تو)، / گلندوک: طرقیون (۱٦ک‌گ*۸۰/ ی‌تو)، سنجاریان (۱۷ک‌گ*۷۰/ ی‌تو)، لوران (۳۰ک‌گ‌د *۱۳۰/ ی‌تو)، گل خندان جدید (۳۱ک‌گ‌د *۱۲۰/ ی‌تو)، سیاه‌بند (۳۱ک‌گ‌د *۳۸۰/ ی‌تو)، طاهرآباد افجه (۳۱ک‌گ‌د *۲۰۰/ ی‌تو)، کؤردنبرد (۳۲ک‌گ‌د *۱۰۰ / ی‌تو)، ورامین: قجرآباد (*۳۰)،

تَهریستان..təhristan [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی.

تَهلر..təhlər [اؤزل‌آد] تَهرَبَت:هشتَریده کند آدی {تک+لر}.

تهلیکه..təhlikə [آد، عربجه] قوْرخو تؤره‌دن وضعیت (فا:تهلکه). danger

تهلیکه‌سیز..təhlikəsiz [صفت] هئچ بیر تهلیکه و قوْرخوسو اولمایان، خطرسیز (فا:امن، بی خطر).

تهلیکه‌سیزلیک..təhlikəhsizlik [آد] هئچ بیر تهلیکه و قوْرخو اولمادیغی حال و وضعیت، خطرسیزلیک، امنیت، گؤوَنلیک " ایش شرایط ینین تهلیکه‌سیزلیگینی تأمین ائتمک" (فا:امنیت).

تهلیکه‌سیزلیک شوْراسی..təhlikəsizlik şurası [آد] امنیت شوْراسی، گؤوَنلیک شوُراسی.

تهلیکه‌سیزلیک کوْنسئیی..təhlikəsizlik konseyi [آد] امنیت شوْراسی، گؤوَنلیک شوُراسی.

تهلیکه‌لی..təhlikəli [صفت] خطرلی (فا:خطرناک). dangerous

تهم..təhəm [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی {تَکم}.

تُهمت..töhmət [آد، عربجه] افترا، یالاندان سوُچلاما accusation

تهنیت..təhniyət [آد، عربجه] مُبارک اوْلسون دئمه (فا:~).

تهوّر..təhəvvür [آد، عربجه] ایگیدلیک، قوْرخوسوزلوق (فا:~).

تهوّع..təhəvvü [آد، عربجه] اؤرک قالخما، قوُسما (فا:~).

تهویه..təhviyə [آد، عربجه] هاوالاندیرما، هاوا ایله تمیزلمه (فا:~). ventilation

تُهی..tohi [آد، عربجه] بوْش (فا:خالی).

تهیّج..təhəyyüc [آد، عربجه] جوشما، هیجان‌لی‌لیق(فا:هیجان‌زدگی).

تهیه..təhiyyə [آد] حاضرلاما (فا:آماده سازی). preparation

تهییج..təhyic [آد، عربجه] جوشدورما، هیجان لاشدیرما (فا:~).

تیْبیلقا..tıbılqa [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

تیْپ تیپ..tıp tıp [ظرف] یاواشجا ووُروشلاری آنلاتان بیر سؤز.

تیْپیلتی..tıpbıltı [آد] تیپیلدایان‌شئیدن‌چیخان‌سس(فا:صدای‌تاپ-توپ).

تیْپیلداتماق..tıpbıldatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تیپیلداماسینا یوْل-آچماق(فا:تاپ‌توپ کردن).

تیْپیلداماق..tıpbıldamaq [س، سس تق] تیپیلتی ایله‌سس‌وئرمک، دؤیونمک، چیرپینماق(اؤرک‌اؤچون) (فا:صدای تاپ توپ).

تیْپیرداماق..tıpırdamaq [س، سس تق] باخ: تیپیلداماق.

تیْت..tıt [آد، بیتگی] داغدا بیتن چام فیسدیغی آغاجی، pinus larix {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تیْخ..tıx [آد، سس تق] ۱-اینجه وکیچیک بیر نسنه‌نی سرت یئره ووُرماقلا چیخان سس. ۲-اوُجو ایتی بالیق سوموبو، ایتی اوُجلو تیلیشگه (فا:تیغ).

تیْخ تیخ..tıx tıx [سس تق] دوشن بیر شئیدن چیخان سس.

تیْخاتماق..tıxatmaq [اتدیرگن ائیلم] تیخاماق ایشینی گؤردورمک (فا:فس بستن).

تیْخاج..tıxac [آد، تیخماق+آج] بیر شئیین آغزینی تیخماغا و باغلاماغا یارایان بیر نسنه، بیرحرکته مانع اوْلان شئی، آخینا مانع اوْلان شئیلرین بوْتونو (فا:توپی). plug

تیْخاجسیز..tıxacsız [صفت] تیخاجی اوْلمایان.

تیْخاج‌لاماق..tıxaclamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تیخاجلا باغلاماق، باخ: تیخاماق.

تیْخاجلانماق..tıxaclanmaq [بلسیز ائیلم] تیخاجلاباغلانماق(فا:بسته-شدن

تیْخاجلی..tıxaclı [صفت] آغزی تیخاجلا باغلانمیش، تیخاجی اوْلان، تیخاجلانمیش (فا:بسته شده با چوب پنبه).

تیْخالی..tıxalı [باخ] تیخانمیش.

تیْخاما..tıxama [تاثیرلی ائیلم] تیْخانماق ایشی.

تیْخاماق..tıxamaq [تاثیرلی ائیلم] بیرنسنه‌نی بیردلیگه سوخاراق باغلاماق، گئچیش یولونو باغلاماق، گوجله سیغیشدیرماق، یئرلشدیرمک، یولونو کسمک، قاپاماق (فا:تپاندن). to stuff

تیْخاماسی..tıxamalı [صفت] تیخاماسی اوْلان، تیخاجلی.

تیْخامیش..tıxamış [صفت] باغلانمیش، قاپامیش (فا:بسته شده).

تیْخانماق..tıxanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-تیخاجلا باغلانیلماق. ۲-(س) اشتها کسیلمک، بوغازی توتولماق، نفسی توتولماق. ۳-الینه گئچه‌نی یئمک (فا:باهول ولع خوردن).

تیْخانمیش..tıxanmış [صفت] تیخیلی (فا:مسدود). closed stopped

تیْخانیق..tıxanıq [باخ] تیخانمیش.

تیْخانیق‌لیق..tıxanıqlıq [آد] تیخانیق اوْلما وضعیتی.

تیْخسیرماق..tıxsırmaq [صفت] آغزی باغلی اوْلاراق آسقیرماق (فا:بصورت دهن بسته عطسه کردن).

تیْخسیریق..tıxsırıq [آد] تیخسیریرکن چیخان سس، تیخسیرماق ایشی.

تیْخسیریق‌لی..tıxsırıqlı [صفت] تیخسریغی اوْلان، راحاتسیز.

تیْخما..tıxma [آد] تیْخماق ایشی.

تیْخماق..tıxmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-تیخاماق، بیر نسنه‌نی بیر شئیین ایچینه باساراق باغلاماق (فا:بستن). ۲-(س) یئهین و چابوق یئمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیقماق›، سن؛ بو کلمه بیر سیرا کلمه‌لرین کؤکو اولمالیدیر: تیخاج (بیر شئیین آغزینی تیخماغا یارایان شئی)، تیخیز= تیخناز= تیخمیر (کؤک آدام)، تاغار (دولدورماغا یارایان شئی)، تیخیشماق، تیخجالاماق}.

تیْخناز..tıxnaz [آد] گوْده، تیمبیل، شیشمان آدام (فا:چاق و کوتاه).

تیْخنازلیق..tıxnazlıq [آد] تیخناز اوْلما وضعیتی.

تیْخناشدیرماق..tıxnaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] زورلا تیخاماق(فا:بافشاربستن

تیْخناشماق..tıxnaşmaq [تاثیرسیزائیلم] زورْلا بیر یئره سیخیشماق.

تیْخیر..tıxır [آد] چوخ دوْلدوروب ایبی جه سیخیشدیریلمیش.

تیْخیرلاماق..tıxırlamaq [تاثیرلی ائیلم] تیخیر وضعیته گتیرمک.

تیْخیرلیق..tıxırlıq [آد] سیخیشیق اوْلما وضعیتی.

تیْخیرلاشماق..tıxırlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تیخیر دورماگلمک.

تیْخیرلانماق..tıxırlanmaq [اتّدیرگن ائیلم] تیخیر وضعیته گتیرتمک.

تیْخیش..tıxış [آد] سیخیشیق وضعیتده، تیخیشمیش (فا:ازدحام).

تیْخیشدیرماق..tıxışdırmaq [تاثیرلی ائیلم] بیریئره چوخ کیمسه وشئی سوخماق، بوْتون‌بوْشلری‌دوْلدورماق (فا:بافشارپُر کردن).

تیْخیشماق..tıxışmaq [قا] بیرلیکده بیر یئره تیخیلماق، سیخیشماق (فا:با فشار پر شدن).

تیْخیشیق..tıxışıq [آد] سیخیشیق، سیخیش میش (فا:با فشار پر شده).

تیْخیشیق‌لی..tıxışıqlı [صفت] قالابالیق، تیخیشیق اولما دورمو.

تیْخیلتی..tıxıltı [آد] تیخماق ایشی (فا:بسته شده).

تیْخیلماق..tıxılmaq [بل] ۱-تیخماق ایشی گؤرولمک. ۲-(س) سیخیلماق، بیر یئره‌سیخیشیلماق(فا:بهم‌فشرده‌شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

تیْخیلمیش..tıxılmış [صفت، سن] تیخیلی، گوجله باسیلمیش، گوْجله یئرلشدیریلمیش (فا:بهم فشرده شده).

تیْخیلی..tıxılı [صفت] تیخیلمیش، گوجله باسیلمیش، گوْجله یئرلشدیریلمیش (فا:بهم فشرده شده).

تیْخیم..tıxım [آد] آغزین آلابیله‌جگی بؤیوکلویونده‌لقمه و دؤرمک (فا:اندازه یک لقمه دهن پُرکن).

تیْخیماق..tıxımaq [باخ] تیخاماق.

تیْرپان..tırpan [آد] ۱-اکین بیچمک اوْچون اوُزون ساپلی بیر اوْراق، اوْت بیچن، بیچقی، بیر نوع مالاغان (فا:نوعی داس). ۲-گوْلشمه ده بیر جور فن (فا:فنی در کشتی).

تیْرپانلاماق..tırpanlamaq [تاثیرلی ائیلم] تیرپان لا کسمک (فا:درو کردن).

تیْرپانلانماق..tırpanlanmaq [تاثیرسیزائیلم] تیرپان لا کسیلمک (فا:دروشدن).

تیْرتلاماق..tırtlamaq [آد، سس تق] تینجیخماق[۵].

تیْرتیر..tırtır [آد، سس تق] تیر سسی (فا:صدای ترتر). ۲-تیْرتیر[۲] (آد، دیرگی) تیرتیل‌لاری یوخ ائدن اکینه یارارلی بیر بؤجک نوْعو (فا:نوعی کرم). Ichneumon

تیْرتیل..tırtıl [آد، دیرگی] ۱-کپه نه‌یین یومورتادان چیخاندان سونرا قوْزالاق اوْلونجایا قدر وضعیتی، کپه‌نک لاروی، کپه نک توْخومونون کپه‌نگه دَییشمه‌میشدن قاباقکی حالتی (فا: لارو). ۲-(مج)طفیلی، آسالاق، پارازیت، ۳-پولون قیراغیندا کی دیش دیش یئر (فا:کنگره دار).

تیْرتیل سوْو چیچکلر..tırtılsov çiçəklər [آد، بیتگی] سؤیود قاواق فیندیق کیمی بیتگی‌لرین تیْرتیلی آندیران چیچک نوْعو.

تیْرتیل لانماق..tırtıllanmaq [تاثیرسیزائیلم] تیرتیل لی اوْلماق.

تیْرتیللی..tırtıllı [صفت] تیرتیلی اوْلان، تیرتیل لا حرکت ائدن.

تیْرسی..tırsı [آد] بیر نوع بالیق[٢٢٤].

تیْرشیق..tırşıq [آد] چؤل پئنجریله دؤزه لن بیر نوع یئمک[٢٢٤].

تیْرفیل..tırfıl [آد، بیتگی] باخ: باللیجا، اوْچ گول.

تیْرقاز..tırqaz [آد] قاپی سوْرگوسو (فا:کلون پشت در).

تیْرقازلاتماق..tırqazlatmaq [ائتدیرگن ائیلم] تیرقازلاماق ایشینی-گؤردورمک.

تیْرقازلاماق..tırqazlamaq [تاثیرسیزائیلم] تیرقازلا قاپی‌نی باغلاماق.

تیْرلاق..tırlaq [آد] قیْزمیش ارکک دوه[٢٢٤].

تیْرلیق..tırlıq [آد] قالین ایپلیک دن دؤزلمیش چوُوال ویا پالتار[٢٢٤].

تیْرماج..tırmac [آد] تیْرمانج: یوْکو محکم باغلاماق اوْچون بیر یوْل و یؤنتم "تیْرماجلاماق" {دیر، دیری سؤزلریله ایلگیلیدیر}.[٥]

تیْرماشماق..tırmaşmaq [باخ] دیرماشماق.

تیْرمالاماق..tırmalamaq [باخ] چیرمالاماق.

تیْرمان..tırman [آد] باغ و بوْستان سیْنیری[٢٢٤].

تیْرمانج..tırmanc [آد] باخ: تیْرماج.

تیْرمانلانماق..tırmanlanmaq [باخ] چیرمالانماق.

تیْرمانماق..tırmanmaq [باخ] دیرمانماق، دیرماشماق.

تیْرمانیش..tırmanış [باخ] دیرمانیش.

تیْرنا ووُردو..tırna vurdu [آد] اوشاقلار آراسیندا آشیق و قئییشله اویناناں بیر اوْیون آدی (فا:نوعی بازی بین کودکان).

تیْریخ..tırıx [سس تق] تیْریْق:اسهال، باخ: زیریخ (فا:اسهال).

تیْریخلاماق..tırıxlamaq [تاثیرسیزائیلم] اسهال ائله‌مک(فا:اسهال کردن)

تیْریغا دوشمک..tırığa duşmək [تاثیرسیزائیلم] اسهالا دوشمک، باخ: زیریغا دوشمک.

تیْریلتی..tırıltı [آد] تیرتیر سسی (فا:صدای ترتر).

تیْریلداماق..tırıldamaq [سس تق] تیریلتی‌سس چیخارماق (فا:ترتر کردن).

تیْزمان..tızman [آد] قوْجامان[٢٢٤].

تیْزیخماق..tızıxmaq [باخ] تئزمک.

تیْس..tıs [آد، سس تق] قاز، ایلان و پیشیک کیمی حئیوانلاردان چیخان سس (فا:صدای تِس).

تیْسباغا..tısbağa [باخ] توُسباغا.

تیْسیلتی..tısıltı [آد] تیْس دئیه‌رک چیخاریلان‌سس(فا:صدای‌فس‌فس).

تیْسیلداماق..tısıldamaq [تاثیرسیزائیلم] فیسیلداماق، چتین نفس چکه‌رک تیسیلتی سسی چیخارماق (فا:فس‌فس کردن).

تیْغ..tığ [آد] بؤیوک قالاق، بیغین(فا:کپه) {تیخماق‌سؤزوندن[٦]}.

تیْغسیز..tığsız [صفت] تیغی اوْلمایان (فا:بدون کپه).

تیْغراق..tığraq [آد] ایگید، باهادور {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تیْغلاما..tığlama [آد] تیغ ووُرما، قالاق لاما (فا:کپه کنی).

تیْغلاماق..tığlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تیغ‌ووُرماق، قالاقلاماق(فا:کپه کردن).

تیْغلانماق..tığlanmaq [تاثیرسیزائیلم] قالاقلانماق(فا:کپه‌شدن).

تیْغلانمیش..tığlanmış [آد] تیغ ووُرولموش، قالاق لانمیش (فا:کپه شده).

تیْغلی..tığlı [صفت] تیغی اوْلان (فا:کپه دار).

تیْغلیق..tığlıq [آد] تیغی چوخ اوْلان یئر (فا:محل کپه دار).

تیْغنیت..tığnıt [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی. {تیخناشماق‌دان}.

تیْفاق..tıfaq [باخ] توُفاق.

تیْق تیق..tıq tıq [باخ] تیخ تیخ.

تیْقیلتی..tıqqıltı [آد] تیق تیق سسی (فا:صدای تق تق).

تیْقیلداماق..tıqqıldamaq [س، سس‌تق] تیق تیق سسی چیخارماق، تیق تیق ائیله‌مک (فا:تق‌تق کردن).

تیْللیخ..tıllıx [اؤزل‌آد] یاردیملی‌دا داغ آدی(٢٣٤٢)[٢٤٠].

تیْمبیل..tımbıl [آد] آلچاق بوْی، کؤک، شیشمان (فا:کوتوله).

تیْمبیلداماق..tımbıldamaq [س، ت‹تومیله‌مک›] باخ:دیمبیلداماق.

تیْمبیللاشماق..tımbıllaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تیمبیل وضعیته گلمک.

تیْمبیللیق..tımbıllıq [آد] تیمبیل اوْلما دورمو (فا:کوتوله بودن).

تیْن..tın [آد، سومرجه‹تین›] روح، جان، نفَس.باخ تین.

تیْن‌تین..tıntın [صفت] ١-بوْمبوش. ٢-بیلگی‌سیز، جاهل. ٣-تیْن تیْن دانیشان، بورنوندا دانیشان آدام، بعضی سس‌لری بورونداا دئمکله چیخان سس {سس‌تق}.

تیْنجیخما..tıncıxma [آد] تیْنجیخماق ایشی.

تیْنجیخماق..tıncıxmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْرویوب قوخولانماق (فا:له‌و فاسد شدن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تینجیماق›، باخ: دان/ توْن}.

تیْنجیماق..tıncımaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: تینجیخماق (فا:له و فاسد شدن). {دیوان لغات تورک‌ده ایشله نیبدیر ‹توُنجوماق، تینجیماق، تامجاماق›}.

تیْنسال جیلیق..tınsalcılıq [باخ] تینسل جیلیک.

تیْنلاماق..tınlamaq [تاثیرسیزائیلم] تین سسی چیخارماق، چینلاماق.

تیْنماق..tınmaq [تاثیرسیزائیلم] تین سسی چیخارماق.

تی..tı [اؤزل‌آد] بو کلمه "تای/ تی/ تو" شکلینده چوْخراق یئر آدلار- ینا گؤزه دَییر و قدیم تورکجه ده داغ، تپه و دیک یئر مفهوموندایدی، ایندیده قازاق تورکجه سینده داغ سؤزونه tau دئییلیر، یئنه ده قدیم تورکجه‌ده "تی" سؤزو سوُ دئمکدیر ایندیده غربی سیبیریده کاماسین، کوْیبال، کاراکاس تورکلری و آلتای دیللی سئلکوُپ‌لار گؤل اوْچون "تی، توُ" ایشله دیللر، باخ: مانّا، "مثال اوْچون آذربایجان یئر آدلاریندا چاغاتای/جیغاتی، کلکه‌تی"

تیاترو..tiyatro [آد، فرانسیزجا] گؤسته ریش دوزنله‌نن یئر (فا:تئاتر).

تیامات..tiyamat [اؤزل‌آد] آلتای تانریچالاریندان، ایلک بؤیوک وارلیق اوْلان تانریچا[۲۱۱].

تیانکو..tyanku [اؤزل‌آد] تاینکو، حاجب، پرده‌دار، شاه‌ین یاخین مشاوری[۱۴۷].

تیباتان..tibatan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {دیب+آتان: سونلاندیران}.

تیبین..tibin [اؤزل‌آد] دیّبین:اهر ده کند آدی {درین}.

تیپ..tip [آد، یو:اؤرنک بیچیم] بیچیم، موْدئل، اؤرنک (فا:نمونه).

تیپاژ..tipaj [آد، فرانسیزجا] بیرکیمسه‌نین ویا بیر شئیین اؤزللیکلرینین توْپلومو (فا:تیپ).

تیپلشدیرمک..tipləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] بللی تیپه اوُیقون لاشدیرماق.

تیپوْقراف..tipoqraf [آد، یونانجا] باسین ایشچی‌سی، چاپچی، باسینچی (فا:~).

تیپولوژی..tipoloji [آد، یونانجا] بیر سیرا شئی‌لرین ویا حادثه‌لرین عمومی خصوصیت‌لرینی و اؤزللیکلرینین دؤزوم لنمه‌سی، بیچیم‌له‌مه "دیل‌لرین تیپولوژی تصنیفی" (فا:~).

تیپی..tipi [آد، ت‹توّپی›، باخ: توپورمک] قار فیرتیناسی.

تیپیک..tipik [صفت، فرانسیزجا] بللی‌تیپه‌و بیچیمه عاید اوْلان، بیچیم- سل (فا:~).

تیپیک‌لیک..tipiklik [آد] تیپیک شئیین حالی.

تیت..tit [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی {دیدمک دن}.

تیتان..titan [آد، یونانجا] بیر نوع مئتال آدی (فا:~).

تیتر..titər [فر] باشلیق، باش یازی (فا:~).

تیترَتمک..titrətmək [ل، سن] ۱-تیترمه‌سینه یوْل آچماق، سارسیتماق (فا:لرزاندن). tremor ۲-هیجانا گتیرمک.

تیترَتمه..titrətmə [آد، سن:لرزه] ۱-قیزدیرما، تیترمه حالیندا اوْلان کیمسه (فا:لرز). ۲-تیترمک ایشی (فا:لرزش).

تیترَتمه قوْواق..titrətmə qovaq [باخ] اسمه قوْواق.

تیترَتمه قیزدیرما..titrətmə qızdırma [باخ] تیترَتمه.

تیترتمه‌لی..titrətməli [صفت] ۱-تیترتمه خسته‌لیگینه توتولموش، قیزدیرمالی (فا:لرزش‌دار، رعشه‌دار) ۲-تیترمه خسته‌لیگینی یایان.

تیترج..titrəc [آد] ۱-دیاپازون (فا:دیاپازون). tuning fork ۲- ویبراتور (فا:ویبراتور). vibrator

تیترر..titrər [صفت] اسن، اسینتی‌لی (فا:لرزان).

تیترَشدیرمک..titrəşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] تیترمه‌شیم‌وضعیتینه گتیرمک- (فا:ف‌س‌لرزیدن).

تیترَشمک..titrəşmək [قا، سن] بیرلیکده تیترمک، هریانی تیترمک، قارشی‌لیقلی تیترمک (فا:لرزیدن).

تیترَک..titrək [آد] تیترمه ین "تیترک بیر سس" (فا:مرتعش، لرزان). vibrant ،trembling

تیترک‌چیچک..titrək çiçək [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا:موسیر، کلاغک).

تیترک‌سس‌سیزحرف..titrək səssiz hərf [آد، دیل‌بیلیمی] باخ: آخیجی سس‌سیز حرف.

تیترک‌قاواق..titrək qavaq [آد، بیتگی] چالی و آغاججیق حالیندا بیر قاواق.

تیترک‌لشمک..titrək ləşmək [تاثیرسیزائیلم] تیترک وضعیته گلمک (فا:مرتعش شدن).

تیترم..titrəm [آد] سس تیترمه‌شیم‌لرینین آلچالیب‌اوُجالماسی، ارتعاش

تیترم‌له‌مک..titrəmləmək [تاثیرسیزائیلم] سس توْنو آلچالیب اوجالماق (فا:مرتعش شدن).

تیترملیک..titrəmlik [آد] تیترک اوْلما وضعیتی (فا:حالت ارتعاش).

تیترنتی‌لی..titrəntili [باخ] تیترک.

تیتره‌در..titrədər [ظرف] تیتره‌رک (فا:مرتعش کننده).

تیتره‌دیجی..titrədici [صفت] سارسیدیجی، تیتره‌دن (فا:ارتعاش کننده).

تیتره‌دیش..titrədiş [آد] تیترَتمک ایشی ویا بیچیمی (فا:ارتعاش).

تیتره‌شیم..titrəşim [آد] اسینتی، تیترَنتی (فا:ارتعاش). vibration

تیتره‌شیم‌سیز..titrəşimsiz [صفت] ۱-تیترمه‌شیمی اوْلمایان (فا:بدون ارتعاش). ۲-(قرامئر) کار سس‌سیز حرف.

تیتره‌شیم‌سل..titrəşimsəl [صفت] تیترمه‌شیم‌له‌ایلگیلی (فا:ارتعاشی). vibratory

تیتره‌شیملی..titrəşimli [صفت] ۱-اسینتی‌لی (فا:ارتعاش دار). ۲- (قرامئر) جینگیلتی‌لی حرف.

تیتره‌قوُش..titrə quş [آد، دا] سویوغا حساس آدام (فا:سرمایی).

تیترەمک..titrəmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اسمک (فا:لرزیدن). to tremble. ۲-سسی کسیک کسیک چیخماق. ۳-سویوقدان ویا قورخودان تیترَک کیمی حرکت ائتمک، تلاطمه دۆشمک، ناراحت لانماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیترَشمک›، سن}.

تیترەمه..titrəmə [آد] اسمه، تیترەمه توتما (فا:لرزش).

تیترەمەقیزدیرما..titrəmə qızdırma [آد] تیترەمەدنقیزدیرماسی اوْلان (فا: تب‌ولرز).

تیترەییش..titrəyiş [آد] تیترەمک ایشی، تیترەمه، اسمه (فا:ارتعاش).

تیتکانلو..titkanlu [اؤزل‌آد] تیتکانلو، تیکانلو:قوچان دا کند آدی (تیکانلو اصلی آدیدیر).

تیتوْل..titol [آد، فرانسیزجا] فئودالیزم ده اوْلان کیمی نسیلدن نسیله گئچن فخری آد. ۲-رُتبه "امپراتوْر تیتولو، خان تیتولو"، هر هانسی بیر حُقوقون اساسی "مُلکیت تیتولو" (فا:ـ).

تیته..titə [آد، دا] بعضی آداملارین گؤز بیگین ده اوْلان آغ لکه.

تیتەلی..titəli [صفت] تیتەسی اوْلان، لکه‌لی.

تیتیر..titir [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] دیشی دوه.

تیتیز..titiz [آد] ۱-شیت داد، دادی گس اوْلان. ۲-راحتجه بیَنمه‌ین (فا:وسواس) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ: تیتیک}.

تیتیزجه..titizcə [صفت، ظرف] تیتیز بیر بیچیمده.

تیتیزلشمک..titizləşmək [تاثیرسیزائیلم] تیتیز وضعیته گلمک.

تیتیزلنمک..titizlənmək [تاثیرسیزائیلم] تیتیزلیک گؤسترمک.

تیتیزلیک..titizlik [آد] تیتیز اوْلما وضعیتی.

تیتیزلیکله..titizliklə [ظرف] تیتیز بیر بیچیمده، تیتیز اوْلاراق.

تیتیش..titiş [آد] جی جی (فا:جی جی). babys dess

تیتیک..titik [صفت] هزلدئین(فا:بیهوده گو) {دیدمک‌دن، دیدیک سؤزونون داغیلیب پوزولموش مفهومونو آندیریر}.

تَیر..təyər [باخ] تکر.

تیر..tir [آد] ۱-دیرک کیمی اوْلان شئی، کسیلمیش و بوداق‌لاری تمیزلنمیش آغاج گؤودەسی، دمیر ویا آیری جنسدن دۆزَلمیش دیرک، کرَن. ۲-اوْخ ۳-گوْنش ایلی‌نین ٤جو آیی (فا:تیرماه) {سوُمرجه ‹تیر›؛ ت‹تیرەمک›:دایاق و دیرک ووُرماق، ‹تیرەگو، تیرَک›: دیرک، ‹تیرَنمک› دایانماق، ‹تیریگ›: دیری، باخ: دیری}.

تیر..tir [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی.

تیر..tir [اؤزل‌آد] آنادولونون منتشه بؤلگه سینده تیر آدیلا یاشایان تورک اوْخلار (بوْیلار)[۲۰۹].

تیرآباد..tirabad [اؤزل‌آد] بَجَوان‌چای:هشتَری ده چای آدی.

تیراژ..tiraj [آد، فرانسیزجا] باسیلمیش درگی ویا کتاب سایی‌سی، باسقی سایی[۲۱۸]. (فا:ـ).

تیران..tiran [اؤزل‌آد] ۱-ائتروُسک لرین گؤزللیک تانریچاسی[۲۱۱]. ۲-بوُ کلمه دیر / دیری / تیری سؤزیله باغلی اوْلاراق اسکی تورکجه یه دایانان بیر سؤزجوکدور ، بوُ کلمه اینسان آدی کیمی فارس و ارمنی لر ایچینده ده ایشله‌نیر[۱۱٤].

تیراندار..tirəndaz [صفت، فا] اوْخجو، اوْخ آتان (فا:ـ).

تیرباشلیغی..tirbaşlığı [اؤزل‌آد] تیرلرین باشینا ووُرولان باشلیق.

تیرباشی..tirbaşı [باخ] تیر باشلیغی.

تیرتاب..tirtab [ظرف] تیرتاپ دۆشمک ویا اوُزانماق، یوْرقونلوقدان اوزانماق، برکدن اوزانیب یاتماق (فا:حالت دراز کشیده).

تیرتیر تیترەمک..titrəmək tirtir [تاثیرسیزائیلم] اسمک، سویوق و قورخودان اسمک، اسیم اسیم اسمک (فا:لرزیدن).

تیرجان..tircan [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌ٔدا کند آدی[۲٤۰].

تَیرجیک..təyərcik [آد] بالاجا تَیر.

تیرچایی..tirçayı [اؤزل‌آد] میانا دا چای آدی {تیر:دیری، دۆز}.

تیرچیلر..Tirçiler [اؤزل آد] تۆرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

تیررَنمک..tirrənmək [باخ] تیرلنمک.

تیرس..tirs [اؤزل‌آد] ایلاملاردا بیر تانری آدی[۲۱۱].

تیرسی..tirsi [آد، یونانجا] باش وگؤزلری بیرآز بؤیوک وقیلچیق‌لی بالیق (فا:نوعی ماهی). alosa pallax

تیرشوْو..tirşou [اؤزل‌آد] ماکی،سرابدا کندآدی {تیرسوُ:دیریلیک سویو}.

تیرفیل..tirfil [آد، یونانجا] بیر نوع چؤل(یابانی) یونجاسی.

تیرَک..tirək [آد] باخ: دیرَک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تیرگئش..Tirgeş [اؤزل آد] آلتای تۆرکلری توُبا بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸]. {باخ: تۆرکئش}.

تیرکَش..tirkəş [آد] یئغیلیشما، قالابالیق یئر، کَروان، قافله[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تیرگَچ..tirgəç [تاریخی اؤزل‌آد] جانلی، دیریلیک‌وئرن، آلتای-توُوا اوْیماغی[۷].

تیرلنمک..tirlənmək [تاثیرسیزائیلم] تیر چکمک، اوُزانیب سره‌لنمک، تیرکیمی اوُزانماق (فا:کشیده شدن).

تیرلی..tirli [صفت] تیری اوْلان، دیرک‌لی (فا:تیر دار).

تیرمه..tirmə [باخ: دۆرمک] بیر نوع ائنسیز و اوزون پارچا (فا:ترمه). cashmere

تیرمه بؤرک..tirmə börk [آد] تیرمه‌دن توخونموش بؤرک (فا:نوعی کلاه).

تیرمه شال..tirmə şal [آد] تیرمه‌دن توخونموش شال (فا:نوعی شال).

تیرمه‌لی..tirməli [صفت] تیرمه گئیمیش و تاخمیش (فا:ترمه دار).

تیروکسین..tiroksin [آد، فرانسیزجا] تیروییید دن چیخان هورمون (فا:~).

تیروئید..tiroyid [آد، فرانسیزجا] قالقان بئزی، خیرتدکده اولان و سالقی‌سینی قانا وئرن بیر بئز (فا:~).

تیروان..tirvan [اؤزل‌آد] کلئیبرده کند و چای‌آدی {دیری+آوان}.

تیره..tirə [آد] ۱-نسیل، طایفا، خانواده، فامیلیا، سوْی "اوْنلارین تؤره‌مه‌سی ایله بیزیم تیره عمی اوُشاغی اوْلوبدور". ۲-دسته "ایکی تیره‌لیک". ۳-آرخ و چای‌لارین قیراغیندا تؤکولن توْپراق "چاییرلی تیره، یانینی توْپراق تیره‌یه قوْیوب اوْتوردو". ٤-قیراق، کنار "پنجره تیره‌سینه اوْتوروب ائشیگه باخدی". تیکیشده ایشله دیلن پامبوق ایپلیگی. (فا:تیره). {فا› باخ: دیرک، تیر}.

تیره..tirə [آد، فرانسیزجا] قیسیا خط، دسته دسته اوْلما (فا:چند تیره گی).

تیره..tirə [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی. آوج ده کند آدی.

تیره‌کین‌چایی..tirəkin çayı [اؤزل‌آد] توُره‌کین چایی: دوه‌چی‌دا چای آدی[۲٤۰].

تیره‌لنمک..tirələnmək [تاثیرسیزائیلم] دسته دسته اوْلماق" نئچه تیره‌یه بؤلونمک" (فا:چند تیره شدن).

تیره‌مک..tirəmək [ل، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] داياق ویا دیرک تیکمک.

تیریئک..tiryek [آد، فا] خاشخاش بیتگی‌سیندن آلینان بیرنوع اوُیوشدوروجو مادّه، تیریاک (فا:تریاک). antidote

تیریئکچی..tiryekçi [صفت، فا] تیریئکی: تیریئک چکن کیمسه (فا:تریاکی).

تیریئک‌خانا..tiryek xana [آد] تیریئک چکیلن یئر.

تیریئکی..tiryeki [صفت، فا] تیریئکچی: تیریئک چکن کیمسه (فا:تریاکی).

تیرید..tirid [باخ] تیلته.

تیرینگه..tiringə [اسس تق] ۱-چیتمک، ایکی بارماقلا چیخاریلان سس (فا:بشکن، تلنگر). fillip ۲-اوْخوما، بیر نوع ازگی "سوْنرا دوُروب اوّست دوْنومو گئیردیم. باخچالاردا تیرینگه‌نی دئیردیم، شهریار" {سس.تق}.[۵]

تیریاس..tiriyas [اؤزل‌آد] اوُرارتولاردا قهر ائدیجی شر تانری‌سی[۲۱۱].

تیز..tiz [صفت، فا›باخ:تئز] اینجه و کسگین سس، ایتی (فا:تیز) {دیوان لغات تورک ده ‹تیز› سؤزو هم دیز معناسیندا و هم یوکسک یئر معناسیندا گلیبدیر، دیواندا ‹تیزیک› سؤزوده "سیْرا، صاف، دیزی" معناسیندا گلیبدیر ، اوستاد هادی نین دژیازدیغینا گؤره ده: دیوان لغات تورک ده ‹تیز› : ۱-تیز، یوکسک یئر؛ تیز کلمه‌سی تیزمک فعل ایله بیرلیکده دوزولموش و اوجو اوخ کیمی تیز و بیز شئی اوچون ایشله‌نیر، بو مفهومدان آلیناراق اینسان دیزیده بوْکولنده تیز و بیز حالته دوشور و بولارین هامی‌سی کؤکداش سایبلیرلار[٦]، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر؛}.

تیزفهم..tizfəhm [صفت] تئزباشادوْشن، چوخ‌آنلاقلی، چوخ زیرک (فا:~).

تیزلشمک..tizləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-سس کسگین اوْلماق. ۲-ایتی لشمک (فا:تیز شدن).

تَیزه..təyzə [آد، باخ:دایی] ۱-آنانین باجی‌سی، خالا. ۲-آنا یاشداکی قادینلارا سؤیله‌نن سؤز (فا:خاله) matrnal aunt {دایی+اجه[۲٤۷]، دیوان لغات تورک ده اکه/اجه/ ازه سؤزو بؤیوک باجی معناسیندا گلیبدیر بو ایکی سؤزو بیرلشدیرَرسک، تَیزه سؤزو دایی نین باجیسی دئمکدیر کی همان خالا معناسیندادیر}

تیسکله‌مک..tisəkləmək [باخ] تیسیکله‌مک.

تیسیکله‌مک..tisikləmək [س،سس تق] نارین‌نارین یاغماق، چیسگین‌له-مک ، چیسه‌له‌مک، تیسک‌له‌مک(یاغیش‌حاققیندا)(فا:نم‌نم‌باریدن)

تیسیه..tisyə [اؤزل‌آد] رشت–خمام دا کند آدی.

تیشئرت..tişert [آد، این] تیشوْرت:بیرنوع قیسا قوللو کؤینک (فا:~).

تیشه..tişə [آد] ایپ اَییرمه‌گه بیر نوع آراج[۲۲٤].

تیشه..tişə [صفت، فا ‹توركجه ‹ديش›] تئشه، بیرنوع کرکی (فا:~).

تیشه‌مک..tişəmək [تاثیرلی‌ائیلم] کسیجی‌بیرشئیین آغزینی ایتیتمک {دیش سؤزونه باغلاناراق دیش دیش ائتمه دئمکدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

تیغ..tiğ [آد، باخ:تیقه] قیلینج و بیچاق، کسیگی آلت (فا:~).

تیغ زمین..tiğ zəmin [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی.

تیفتیک..tiftik [آد] ۱-اوُزون قیویرجیق گئچی توْکو، قوْیون گئچی و دَوه‌نین یازدا قیرخیلان یوُمشاق و ظریف توْکو. ۲-همان یوُندان توْخونموش الجک، بؤرک و هر شئی "تیفتیک کؤینک" (فا:پرز، کرک). nap، fuzz {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: گئچی توْکو؛ دیدمک+یک› دیدیک› تیتیک› تیفتیک[٦] ، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

تیفتیک گئچی‌سی..tiftik geçisi [آد، دیرگی] بیرگئچی نوْعو (فا:نوعی بز).

تیفتیک لنمک..tiftiklənmək [س، بل] تیفتیک تیفتیک اوْلماق، دیدیلمک، سؤکولوب بیربیریندن آیریلماق.

تیفتیکلی..tiftikli [صفت] تیفتیگی اوْلان (فا:کرک دار).

تیفوُس..tifus [آد، فر، طب] بیتدن‌عمله گلن بیر نوع خسته‌لیک (فا:~).

تیفه..tifə [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

تیفُّض..təyəqqüz [آد، عربجه] اویانیق‌لیق، اوْیاقلیق (فا:~).

تیقه..tiqə [آد، باخ:تیغ، تیکمک] تیغ، کسیجی آلت (فا:تیغه). **blade**

تیک‌آغاجی..tikağacı [آد، بیتگی، فر‹پوْرتاغالجا] جوْت چنک‌لی، تاختا سیندان یارارلانیلان آغاج نوعو. **tectina grandis**

تیکان..tikan [آد] بیتگی ویا حئیوان‌لاردا ایینه کیمی اوْلان بؤلوملر (فا:خار). **thistle** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیکن›؛ تیکمک+ان}.

تیکان..tikan [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

تیکان‌اوْتو..tikan otu [آد، بیتگی] تیکانلی، دیرمانیجی، و قیش‌دا یاپراق‌لاری تؤکولمه‌ین بیر بیتگی، اؤزتیکان (فا:نوعی خار). **smilax aspara. lil**

تیکان‌اوْلوب گؤزونه باتماق..tikan olub gözünə batmaq [تاثیرلی ائیلم] خوشو گلمه دیگی بیرینی قاباغیندا گؤرمک.

تیکان‌اوْستونده اوْتورماق..tikan üstündə oturmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ نگران و ناراحت وضعیتده اوْلماق.

تیکان‌تپه(تکاب)..tikan təpə(tikab) [اؤزل‌آد] ۱-تیکان‌تپه شهری غربی آذربایجانین شهرلریندن اوْلاراق گونش ایلی ۱۳۲۰ده ۲دهستان (حومه و احمدآباد) و ۷۸ کنددن تشکیل تاپیردی، توْپلام نفوسو* ۳۲۷۷۰ نفرایدی، شهرین جمعیتی ۳۲۱۰ نفر تؤرک قئید اوْلونموشدور، اوْ دؤنم ۵۲ کندین اهالی‌سی تورک‌ایدی و ۲۶ کند کؤرد اولاراق توْپلام جمعیتی ۱۰۲۸۳ نفر قئید اوْلونوبدور، آیری دئییشله اوْ دؤنم بوُ شهرستانین ۲۲٤۸۷ نفری یعنی ٦۹ فایزی تؤرک و ۳۱ فایزی کؤردایدیلر، ش۱۳۸۵جی ایلده شهرستانین جمعیتی توْپلام ۸۲۲۷٤ نفر اعلام اوْلوبدورکی ٤٤۰٤۳ نفری شهرده و ۳۸۲۳۱ نفری ۱۰۱ کنده یاشاییرلار، اهالی حدودا ًیاری یاری کؤرد و تورک‌دولر. ۲-تیکان‌تپه سؤزو: بو شهرین اصلی آدی تیکان‌تپه اولاراق، تکاب قوندارما و یئنی آد ساییلیر، آراشدیرمالارا گؤره اسلامدان قاباق دؤوره عاید اوْلان گنجک ویا شیز شهری بوُ شهرین یئرینده ایدی، همچینین بوُ شهره اسکی‌لرده "گنجک، جزنق (گنجک کلمه‌سینین مُعرّب آدی)، گنزک، کنژک، جزن، گزکا (یوُنانجا)، گندزک (ارمنیجه و سوْریانی جه)" کیمی آدلاردا دئییلیبدیر، عربلر بورایا شیز دئییبلر، گنجک شهری اسکی‌لرده اوْلان آتروپاتئن حُکومتی زامانی مرکزی شهر ساییلاراق، سوْنرالار ساسانلیلرینده مرکزی اوْلموشدور، بوُ شهرین اؤزنملی اوْلماغی‌نین اصلی نَدَنی همدان و آنادولو بؤلگه‌لرینین آراسیندا قرار تاپماغیدی، استرابون، گنجک شهریندن، بؤلگه‌نین مرکزی شهری کیمی آد آپاریبدیر، بیر سیْرا آراشدیرمالاردا منجمله "رساله جغرافیایی شهرستانهای ایران" قئید اوْلونور کی گنجک شهرینی توُرانلی افراسیاب دؤزلدیبدیر، و بعضی دئییشلره گؤره بوُ شهر اسلامدان قاباق دؤورلرده موْغ‌لارین ائییتیم یئرلری ساییلیردی. زیندان داغی بوُرانین اصلی داغلار-یندانديز، سانیلیر کی اسکی گنجک شهری بو یانار داغی‌نین‌فعالیتی نتیجه سینده داغیلیبدیر (باخ: گنجه). ۳-تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلرینده: تخت سُلیمان (آذرگُشسب آتشکده سی)، کَرَفتو ماغاراسی، ساروُقوُرخان قالاسی، زئیوه قالاسی، سُلیمان زیندانی، تخت سُلیمان ایستی سوُیو، چملی چمن(چملی گؤلونده تَرپه نن و مُتحرّک بیر چمن و آداجیق دیر)، بلقیس قالاسی، جامع مچیدی، ایّوب انصاری بُقعه‌سی. ٤-تیکان‌تپه بؤلگه‌سینین چایلاری: ۱-چایلار ساریْق چایا تؤکولورلر: آغدره (s۳-۲۲~)، قیزقاباچای (آلاساقال ۷b۱٦/ s۰)، هفت کانیان (آلچالی s٦b۱۲)، چایی (احمد آباد s۵b۲۵)، دؤنگه (انقوث s٦b۱۰)، شوْراب (اوغولبگ s٤b۱۳)، هامپا (s۳b۲۱~)، بؤیوک چم (حاجی بابا s٤b۱٤)، دالاچای (دورباش s۵b۱۷)، قوُروچای (زره شوران s٦b۱۳)، بوْزدره (ساری قورخان s٤b۸)، قاراقایاچای (s۱b۳۲q٦,۲۹~)، دربندچای (قالاجیق s۵b۱۷)، شفاعت (قارابابا s٤b۱۹)، چمن (قارا بولاق s۵b۷)، کَرَفتوُ (s۳b۲۳~)، احمد کُشته (گؤی آغاج s٤b۱۸)، گوْنَبَذ (s٦b۱۵~)، کانی چَرموُ (نبی کندی s٤b۲۱)، بؤیوک (یارعزیز s۵b۱٤)، ۲-چایلار قیْزیل اؤزَن‘ه تؤکولورلر: آب باریک (s۱b۱۷~)، آیدوْغموش (فرعی‌قوْل)، (s۳b۳)، آیدوْغموش (چاراویماق-میانا s۱b۱۳۳ /۷۳ q۵)، بایراش چای (خال کندی s٤b۲۰)، گؤز (شریف کندی s٤b۲٤)، آب‌قاراداش(قارادره s۱b۲۵)، ۵-تیکان‌تپه بؤلگه‌سینین داغلاری: کفه سوُر (۱۷ک‌ق۲۱۲٦)، گوْنئی (۲۰ک‌ق۱۹۷۹)، سوُر (۲۵ک‌ق۱۹۸۰)، حاجی بوُلاق (۲۵ک‌ق‌د۲۰٤۱)، نسار (۲۷ک‌ق۲۱۹۸)، زندان (۲۷ک‌ق۲۳۰۹)، گَماجار (۳۰ک‌ق۲۳٤٤)، قاراووْل (۳۰ک‌ق۲۳٦۵)، قوُرشاقلو (۳۰ک‌ق۲٤۲۸)، مهشر (محشر) (۳۰ک‌ق‌ب۲٤۵۸)، مملی (۳۲ک‌ق‌ب۲۹۲۵)، کَلکَلی (۳۲ک‌ق‌ب۲۹٦۲)، قارابوُلاق (۳۲ک‌ق‌د۲۵۵٦)، بیلقئیس (۳۳ک‌ق‌د۳۳۳۲)، چال داغی

(۳۵ک‌ق‌ب۲۷۷۸)، گوْرگوْر/ قوُرقوُر (۳۵ک‌ق‌ب۲۹۵۵)، ایمان خان (۳۵ک‌ق‌د۲۸۶۲)، قوُش داغی (۳۷ک‌ق۲۸٤٦)، قاراداغ (۳۷ک‌ق۲۸۹۲)، داغ دالی (۳۷ک‌ق۲۹۱٤)، بوُزخانا/ بوُسخانا (۱۰ک‌ق‌د۲٤۱۱)، بیزوْوقاچان (۱۰ک‌ق‌د۲۲۰۵)، ساری بابا (۱۰ک‌ق‌د۲۳۸۹)، چَرافه‌یانا/ چارافایانا (۱۰ک‌ق‌د۲۷۲۵)، قاراقوُلخانا (۷ک‌ق‌د۲۲۰۹)، قیزل داغ (۷ک‌ق‌د۲۳۰۳)، حمزه خان (۷ک‌ق‌د۲۳۸۹)، قاراداش (۱۲ک‌گ‌د۲٤۳۰)، قوْنوُ/ گنو (۷ک‌گ‌د۲۲۲۲)، قیزیل بوُقوُش (۱۲ک‌ق‌د۲۲۳۷)، چپ دره (۱۵ک‌ق۲۰۵۰)، کیفسوُر (۱۵ک‌ق۲۲۹۵)، آغداغ (۱۵ک‌ق‌د۲۲۳۲)، آغداغ (۱٦ک‌ق‌د۲۲۸٤)، بابالَگَر (۲۰ک‌ق۲۳۳۹)، توُلاداغی (۲۰ک‌ق۳۵۳۲)، کَلاش تَرکَله (۱۲ک‌ق‌ب۱۸۹۰)، بژن بسر (۱۵ک‌ق‌ب۲۰۱۳)، شاه داغی (۲۰ک‌ق‌ب۲۱۷۵)، کمرزرد (۲۰ک‌ق‌ب۲۲۵۲)، بالاخانا (۲۲ک‌ق‌ب۲۳۹۵)، قیزقالاسی (۱۰ک‌ق‌ب۱۸۸٦)، کؤیه‌هنگ (۱۵ک‌ب۱۸۹۷)، آغابَگ (۱۵ک‌گ‌ب۱۹۵۷)، ایوب انصار (۱۵ک‌گ‌ب۲۵۲۰)، دروانایی (۲۰ک‌ب۲۱۵۲)، گزَرجار (۲۰ک‌ق‌ب۱۸٦۳)، کَنَپ شیله (۷ک‌ق‌ب-۱۸٤٦)، ٦-تیکان‌تپه(تخت سلیمان-احمدآباد) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) احمد آباد/ آ-ی (*۱۹٤۰×)؛ آرپاچایی؛ آغ اوتاق؛ آغدره/ آ-ی- اوْرتا (*۱۰۵۰×)؛ آلچالی (*٦۲٤×)؛ امین‌آباد؛ اَنگیران؛ جیداقایا؛ چیراق تپه/ آ-ی (*٦۲۰/ تو)؛ حسن‌آباد (*۷۰۰×)؛ زره شوُران (*۷٦۰/ تو)؛ زینهار (*۹۰×)؛ شیرمرد (*۷۸۰/ تو)؛ عربشاه/ ارؤوشه؛ قئینرجه (*٤۰۱/ تو)؛ قوچ داغی مزره؛ گردآلو مزره؛ گؤله گوله (*۱۷۵/ تو)؛ یئنگی کندی (*۵۸۰×)؛ یارعزیز (*٤٦۰/ تو)؛ ۷-تیکان‌تپه(تخت‌سلیمان-چیمن)بؤلگه‌سینین کندلری : (کند یستان اهالی‌سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) اسد کندی (*۲۰۳/ تو)؛ آغ بولاق همدانی (*۳۲۳/ تو)؛ آغ بولاق (*۵۳۳/ تو)؛ اوْچ حصار (*٤۱۰/ تو)؛ بابا نظر (*۱٤۰/ تو)؛ بیرینجه (*۷۵۰/ تو)؛ توُمارکندی(*۱۹۰/ تو)؛ قانلو (*۳۰۰/ تو)؛ قاراووُلخانا (*۲۷۲/ تو)؛ قازان کندی (*۱۰۲/ تو)؛ قارابولاق (*۷۵۰/ تو)؛ قاراناز (*۲٦۰/ تو)؛ قوْشا بولاق (*٤٤۰/ تو)؛ قوُشخانا/ آ-ی (*٤۵۰/ تو)؛ قیزیل قیشلاق (*۸۳۰/ تو)؛ کؤکوتجو/ گؤگردچی (*۱۸۰/ تو)؛ گؤنبذ (*٤٤۰/ تو)؛ نصرت-آباد/ تازآباد(*۷٤۰/ تو)؛ همپا(*۸۸۰/ تو)؛ ۸-تیکان‌تپه(تخت-سلیمان-ساروق) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) آلاساقال (*۲۲۹×)؛ انقوت (۲۷ک.ق.ب * ٤۱۰×) (قوْ:انگوردره)، باش‌بَرات (*٤٤۰×)؛ تؤرمَکچی (*۲۲٦×)؛ چؤپلو (*۱۱٦۰×)؛ خارخار (*٤۰۵×)؛ داش قیز قاپان (*۲٦۰×)؛ دؤلدول بوُلاق (* ۷۵×)، قاراعمر (*۳۵۰×)؛ کریم‌آباد (*۱۲۰/ تو)؛ کوْساپیری (*۲۵×)؛ گؤی آغاج (*۹۰۰×)؛ مایین بولاق (*۲٤۰×)؛ نبی کندی (*۳۵۰×)؛ ۹-تیکان‌تپه(مرکزی-افشار) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) اوْغول بگ/ تو (* ۱٤۹۰/ تو)؛ بادخرید (*۲۰٤×)؛ بادمحمود (*٤۲۰/ تو)؛ بدیرلو *۱۵۳/ تو؛ چارداق (*۸۰۰/ تو)؛ چیچکلی(بوْش)؛ ساریجالو (*۲۹۰/ تو)(بوْش)؛ فیض آباد (*۳۲۰/ تو)؛ قالاجیق (*٦۲/ تو)؛ قاراقایا (*٦۱۰/ تو)؛ قوْجور (*٤۵۰/ تو)؛ یولُقون آغاج (*۱۱۷۰/ تو)؛ ۱۰-تیکان‌تپه(مرکزی-انصار) بؤلگه‌سینین کندلری: (کند یستان اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) آسمان بولاغی(بوْش)؛ آغ قالا (*۱۳٤×)؛ آی قالاسی(بوْش)؛ تامای/ تمای (*٦۳۰/ تو)؛ حاجی بابا/ آ-ی (*۷٤۰/ تو)؛ دوُرباش (*۱۲۵۰/ تو)؛ سبیل (*۳۰۰/ تو)؛ طاشه کبود (*۲۳۰×)؛ عربشاه/ ارؤوشه؛ قیْرخیلی (*۷۳۰/ تو)؛ کوْتان؛ قیْزدره/ گزدره (*۳۰۱×)؛ ۱۱-تیکان‌تپه(مرکزی-کرفتو) بؤلگه‌سینین کندلری: (کند یستان اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) آقابگ (*۱۵٤ ×)؛ بوُلوز (*٤۱×)؛ پهلوان (*۲۰۰/ تو)(بوْش)؛ تاسکند (*۵۵×)؛ تپه بوُر (*۲۱۷×)؛ تندیرلی (*٤۲×)(بوْش)؛ چارقالا (*۱۱۰/ تو)؛ چیدره(*٤۰۰×)؛ داش‌بولاق (*۵۷۰×)؛ درویشه رش (*۳۵×)؛ ساری باغ (*۷۰/ تو)؛ ساری قورخان (*۱۳۰×)؛ علی آباد (*۲۱۰×)؛ قاراباباً (*۷۵×)؛ قوْجا (*٦۲۰×)؛ قوُلدره/ آ-ی (*۷۰۰×)؛ قیزقاپان تورک (*۲٤۰×) (بوْش)؛ نخوددره (*۱٤۰×)؛ یهرلو (*٤۰×)؛

تیکان توُتو..tikan tutu [باخ] بؤغورتْلن.

تیکان تیکان..tikan tikan [صفت] تیکانی بوْل، تیکان کیمی اوْلان هر شئی.

تیکان جیقلی..tikancıqlı [صفت] بالاجا تیکانلاری اولان (فا:خاردار).

تیکان‌سیز..tikansız [صفت] تیکانی اولمایان (فا:بی خار). thornless

تیکان لو..tikan lu [اؤزل‌آد] سقز ده کند آدی.

تیکان یاپراق(لی)..tikan yapraq(lı) [صفت] یاپراقلاری تیکان کیمی ایینه اوجلو.

تیکانجا..tikanca [آد، دیرگی] بئلینده اوُزون وکیچیک تیکانی اوْلان، قویروق اؤزگگی یاستی، وُجودو اوُزون سوْبی (ائلیپس) کیمی، یانلاری یاستی، پولجوقسوز و آغزی بؤیوک، دیشلری قوّتلی، بئلی زیتونی و یا لکه‌لی، یان و قارنی آغ، یووا دؤزَلده‌رک دنیزلرده یاشایان بالیق (فا:نوعی ماهی). gasterosteus pungitius

تیکانجی..tikancı [آد] گئچمیشده تیکان ییغیب ساتان (فا:خار فروش).

تیکانجیق..tikancıq [آد] بالاجا تیکان (فا:خارک).

تیکانجیق..tikancıq [اؤزل‌آد] داشلی بوُرون‌ون ٤٤ ک.قوُزئی گؤندوغان طرفینده کند آدی (بوش).

تیکانسی..tikansı [صفت] تیکانا بنزر، تیکانسوْ (فا:خار مانند).

تیکانلاشماق..tikanlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تیکان کیمی اوْلماق (فا:خاردار شدن).

تیکانلی..tikanlı [صفت] ۱-اؤستو تیکان اوْلان بیتگی ویا آیری نسنه، اؤزه‌رینده تیکانلار اوْلان (فا:تیغ دار). thorny ۲-(مج) آجی شئی، گوْبود، اؤره‌گه توخونان سؤز.

تیکانلی..tikanlı [اؤزل‌آد] هشتَری و گئرمی ده کند آدی.

تیکانلی اؤکوز..tikanlı öküz [آد، دیرگی] قیرلانقیچ بالیق‌لاردان، تیکانلاری چوخ گلیشمیش، رنگی قیرمیزی، بیرینجی دال اؤزگه‌یی اوُزون تیکانلی، اوُست چنه‌سی چاتال و آلت‌چنه‌سی‌بوُغلو.

تیکانلی اؤزگَچ‌لیلر..tikanlı üzgəçlilər [آد، دیرگی] بالیق‌لار صنفیندن سؤموکلو بالیقلار تاقیمیندا بیرآلت تاقیم.

تیکانلی ایلان..tikanlı ilan [آد، دیرگی] قویروغو قیوریق و بیز، ایری، زهیرلی بیر ایلان نوْعو acanthophis antarcticum

تیکانلی بالیق..tikanlı balıq [آد، دیرگی] اؤزگک‌لری تیکانلی، کیچیک سؤموکلو بالیق (فا:نوعی ماهی). G,aculeatus

تیکانلی بالیق گیللر..tikanlı balıqgillər [آد، دیرگی] بالیق‌لار صنفیندن سؤموکلو بالیقلار تاقیمیندا بیرآلت تاقیم.

تیکانلی بوُرون بالیق..tikanlı burun balıq [آد، دیرگی] بیر نوع کؤپک بالیغی.

تیکانلی تئل..tikanlı tel [آد] حصار و چپر دوزلتمه‌یه یارایان بیر نوع تئل (سیم خاردار).

تیکانلی‌چای..tikanlı çay [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[۲٤۰].

تیکانلی سالیانقوْز..tikanlı salyanqoz [آد، دیرگی] قاریندان باجاقلی‌لار صینیفدن، ایلیق و ایستی دنیزلرده یاشایان، قابیغی اؤزه-رینده چوخ تیکانی اوْلان بیر یوموشاقجا[۲] (فا:). murex، halix

تیکانلی میان..tikanlı miyan [آد، بیتگی] ۱m-۲ اوجالیقدا، آغ و مور چیچکلی، تؤک سوْو یاپراقلی، چوخ ایللیک، آجی میان glycyrrhiza echinata

تیکانلیجا..tikanlıca [ظرف] تیکانلی اوْلاراق.

تیکانلیق..tikanlıq [آد] چوخ تیکانی اوْلان یئر، یاندیرماق ویا ساخلاماق اوچون تیکان ییغیلان یئر (فا:خارزار).

تیکانلی‌لار..tikanlılar [آد، دیرگی] بیرگؤزه‌لی ایْشینلی حئیوانلار تاقیمی.

تیک‌تاک..tiktak [آد] عمومیتله ساعاتین چیخاردیغی سس.

تیکدیرتمک..tikdirtmək [باخ] تیکدیرمک.

تیکدیرمک..tikdirmək [ائتد، سن] تیکمک‌ایشینی گؤردورمک، اکدیرمک، پالتار تیکمه سینی تاپشیرماق (فا:فس دوختن).

تیکسه..tiksə [آد] آغاجسیز یئرلرده قوُش یاخالاماق اوچون اؤستونه اؤکسه یاپیشقانی یئرلشدیریلن آغاج.

تیکسینمک..tiksinmək [باخ] دیسکینمک.

تیککک..tikək [آد، سن] دیکَک:تینگ، فیدان.

تیکل..tikəl [منطق] کلّ دان بیر جزء (فا:جزیی از کل).

تیکل‌لیک..tikəllik [آد] تیکل اوْلما وضعیتی (فا:جزیی از کل بودن).

تیکمک..tikmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیر جیسمی دیک اوْلاراق دوُردورماق. ۲-آغاج اکمک (فا:کاشتن). ۳-ائو وتیکینتی دؤزَلتمک و قورماق (فا:خانه ساختن). to build ٤-تیکیش تیکمک؛ ساپ، ایپ و ایینه ایله پارچالاری بیربیرینه باغلاماق، جراح‌لیقدا دری‌نی بیتیشدیریب بیربیرینه باغلاماق (فا:دوختن). to tailor ٥-گوزلرینی بیریئره تیکه‌رک باخماق، گؤزلریله بیر یئره اوُیماق (فا:زل زدن). {سومرجه ‹دوُ›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن؛ بو سؤز دیک= تیک= تینگ سؤز ایله کؤکداش اولاراق بیر شئیی آیری شئیه باتیرماق و دیک حالته گتیرمک آنلامینداییر و چوخلو سؤزلرین کؤکودور، تیکان سؤزو دیکیلمیش و اوجو بیز بیر شئیی آنلادیر، بونونلا برابر حرف دَییشمه‌سیله تیغ، تیغه سؤزلریده تیک سؤزونه باغلیدیر، همچنین تیکه سؤزو تیکمه‌گه یارایان پارچا اوچون دئییلیر، باخ: دان}.

تیکمن..tikmən [آد] کوْنی و مخروط بیچیمینده تپه.

تیکمه..tikmə [آد] ۱-تیکمک ایشی. ۲-دیکئی شئی، عمود. ۳-ناخیشلی و گؤرکَملی توْخونموش و حاضرلانمیش پارچا و هر شئی "گؤزل تیکمه‌لر دوُوارلارا وُورولموش" (فا:هر چیز نقش‌ونگار دار) ۳-تیکینتی (فا:ساختمان). construstion

تیکمه..tikmə [اؤزل‌آد] هشتَری(~تپه)، ماکی(~عجم، ~کؤرد) ده کند آدی.

تیکمه چی..tikməçi [آد] ناخیشلی پارچالار حاضرلایان (فا:طراح).

تیکمه داش..tikmə daş [اؤزل‌آد] بوْستان آباد، ملایر و زنجان دا کند آدی. هشتَری ده چای آدی.

تیکمه‌لی..tikməli [صفت] ۱-تیکمه‌یه یارایان. ۲-ناخیشلی تیکمه‌سی اوْلان تیکمه ایله بزه نمیش (فا:نقش و نگار دار).

تیکمه‌لیک..tikmələk [آد] آغاج تیکیلن یئر.

تیکَن..tikən [اؤزل‌آد] دیکیلی، دیک، دیکمیش (تاریخی اؤزل‌آد) اوْغوزنامه‌ده آدی گئچن توُمان خان'ین اوْغوللاریندان[۷].

تیکه..tikə [صفت] ۱-بیرپارچا، بیربوتونو دؤزَلدن پارچالار دان هر بیری. ۲-ذره، آز و بالاجا مقدار، بیر تیکه، بیر آز (فا:تکه). piece ۳-دؤرمک، غذا تیکه‌سی (فا:لقمه). morsel ۳-(آ، یازین) قطعه، ایکی بیتدن تا غزل حدّینه قدر تشکیل تاپیر و هر وزنده ایلّا روباعی وزننده دئییله بیلیر، قطعه ده مطلع یوخدور و بیرینجی بیتده قافیه شرط دگیل [۷۳، ۷۴](فا:قطعه){دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیکیم، تکو› بو کلمه تیکمک سؤزوندن، تیکیلمیش و بوتون بیر شئیین بیر پارچاسی آنلامیندادیر}.

تیکه بوغازیندان گئتمه‌مک..tikə buğazından getməmək [تاثیرلی ائیلم] هیرسدن وناراحت چیلیقدان هئچ بیر شئی ییه بیلمه‌مک.

تیکه پارچا..tikə parça [ظرف] تیکه تیکه، دوْغرام دوْغرام، بالاجا بالاجا.

تیکه پارچا ائیله‌مک..tikə parça eyləmək [تاثیرلی ائیلم] قیریق قیریق ائیله‌مک، تیکه‌له‌مک.

تیکه تیکه..tikə tikə [ظرف] تیکه پارچا (فا:تکه تکه). to rear into bits

تیکیت..tikit [یئرب] ماغارالاردا کیرئج دامجیلاریلا یئرده دؤزه‌لن دیکئی چؤکلتی‌لر، استالاقتیت (فا:استالاگتیت).

تیکیجی..tikici [آد] ۱-تیکیش ایشینه باخان کیمسه، خیاط، درزی (فا:خیاط). tailor ۲-تیکینتی ایشینه باخان (فا:بنّا). Bricklayer ۳-(آنادولو)جوتجو.

تیکیجی‌لیک..tikicilik [آد] تیکیجی‌نین گؤردوغو ایش (فا:بنایی).

تیکیز..tikiz [آد] باخما، گؤزتله‌مه[۲].

تیکیزله‌مک..tikizləmək [تاثیرلی ائیلم] سئزدیرمه‌دن باخماق، گؤزتله‌مک[۲].

تیکیش..tikiş [آد] ۱-تیکمک ایشی وطرزی. ۲-پارچالارین ویا تیکه لرین بیتیشدیگی یئر (فا:دوخت). Sewing {ت: چؤرکچی‌لرین چؤرک اؤستونده ناخیش قویان نسنه سی}.

تیکیش آتماق..tikiş atmaq [تاثیرلی ائیلم] تیکمک.

تیکیش آچماق..tikiş açmaq [تاثیرلی ائیلم] بخیه گؤتورمک.

تیکیش اینه سی..tikiş iynəsi [آد] تیکیش اؤچون یارایان اینه.

تیکیش پایی..tikiş payı [آد] قُماشی بیچیب کسنده قیراقلاردا تیکیش اؤچون نظرده توُتولان مقدار.

تیکیشچی..tikişçi [آد] تیکیش ایشینه باخان، درزی (فا:خیاط). tailor

تیکیشچی‌لیک..tikişçilik [آد] تیکیش ایشی، تیکیش چینین ایشی (فا:دوزندگی). tailor's

تیکیشدیرمک..tikişdirmək [باخ] تیکمک.

تیکیش‌سیز..tikişsiz [صفت] تیکیشی اوْلمایان، تیکیش یئری اوْلمایان (فا:بدون دوخت).

تیکیش‌قویماق..tikiş qoymaq [تاثیرلی ائیلم] اینجه‌له‌مک.

تیکیش‌لی..tikişli [صفت] تیکیلمیش، تیکیش یئری اوْلان.

تیکیش‌ماشینی..tikiş maşını [آد] تیکیش اؤچون اولان ماشین (فا: چرخ خیاطی).

تیکیشینی آلماق..tikişini almaq [تاثیرلی ائیلم] بخیه گؤتورمک.

تیکیلمک..tikilmək [بلسیز ائیلم] تیکمک ایشی گؤرولمک، آغاج چوبوق یئره تاخیلماق، اکیلمک، ائو دؤزلمک، دیک دوُروما گلمک (فا:دوخته شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-پالتار تیکمک. ۲-آغاج اکمک. ۳-نصب ائتمک}.

تیکیلمه..tikilmə [آد] تیکمک ایشی گؤرولمه، اکیلمه، آغاج چوبوق یئره تاخیلما، ائو دؤزلمه.

تیکیلمیش..tikilmiş [صفت] دوزلمیش، توخونموش (فا:دوخته‌شده sewn

تیکیلمیش‌تیرمه..tikilmiş tirmə [آد] یوّن واپیکدن توخونموش ناخیشلی پارچا.

تیکیلی..tikili [صفت] ۱-تیکیلمیش اوْلان (فا:دوخته شده). sewn ۲-تیکینتی، بینا.

تیکیلی داش..tikili daş [آد] تاریخی بیر اتفاق اؤچون دؤزه‌لن داش، آئیت داشی (فا:سنگ یادبود).

تیکیلیش..tikiliş [آد] تیکیلمک ایشی ویا بیچیمی (فا:دوخت).

تیکیم..tikim [آد] ۱-تیکمک‌ایشی ویا بیچیمی، تیکینتی تیکمک ایشی، ائودؤزلتمه ایشی (فا:دوخت). ۲-(تاراما سؤزلویو ‹دیکیم›) لُقمه.

تیکیم ائوی..tikim evi [آد] پالتار تیکمک‌اوچون‌ایش‌یئری(فا:محل-دوخت)

تیکینتی..tikinti [آد] ۱-بینا، دؤزه‌نیلن ائو و بوجور شئیلر. ۲-تیکینتی ایشی آپاریلان یئر (فا:بنا). building

تیکینتی ایشچی‌سی..tikinti işçisi [آد] فهله (فا:فعله). coolies

تیکینتی چی..tikinti çı [آد] تیکینتی ایشینی قابال (کونتارات) توتوب ایشله ین (فا:مقاطعه کار). contractor

تیکینتی‌سل..tikintisəl [صفت] تیکینتی ایله ایلگی‌لی (فا:ساختمانی). constructional

تیکینتی مصالحی..tikinti məsalehi [آد] تیکینتی ده ایشله‌نن مصالح (فا:مصالح ساختمانی). **building materials**

تیکینتی‌لر..tikintilər [آد] بینالار (فا:ابنیه). **building**

تیگرَک..tigrək [اؤزل‌آد] چئوره، دایره[۷].

تیگین..tigin [اؤزل‌آد] تَکین: ۱-پرِنس ۲-اینسان‌آدی:تیگینبای، تیگینَر[۷].

تیل..til [آد] قیراق، بیر شئیین قیراغیندا اوْلان ایتی‌لیک "داشین تیلی الیمی کسدی" ایکی دؤزئی ین کسیشن یئری، اوُزون سوْو تپه‌نین اوّستو (فا:لبه). {تیلْمک (دیلیم‌له‌مک) سؤزوندن‌دیر، و اوُزوناسینا کسیلمیش شئیی آنلاتیر، تیلوْ(اوجو بیز چنگَل)، تیلیشگه و تیلیشه بیر شئیدن کسیلمیش دیلیمی گؤسته‌ریر، و تیلته سؤزوده دیلیم دیلیم دوغرانمیش یئمه‌یه سؤیله‌نیر و تیلیت **tilit** سؤزوده بو کلمه‌نین آیری شکلیدیر، نظره گلیر دیل و دیله‌مک سؤزلری بو سؤزجوک‌له کؤکداش اولسونلار، باخ: دیل}. ۲-تیل۲(ظرف) یئهین، بیر نفسه"بیر تیل ائوه گئتدیم"{تیل۱ سؤزونون ایتی مفهومونا باغلیدیر}. ۵(فا:یکسره). ۳-تیل۲(آد، ع‹تل›) قالاق، قالانمیش، یاغلان شئی (فا:تل). ٤-تیل۲(اؤزل‌آد) میشوْو داغی‌نین زیروه‌لریندن بیری، شیبستر ده کند و چای آدی، خالخال دا، رامیان دا(~آباد) کند آدی {زولاق یئر معناسینادیر}.

تیلار..tilar [اؤزل‌آد] خالخال دا داغ آدی {تیل+ار:}.

تیلاو..tilav [صفت، سن] دلاور، بهادور.

تیلبه..tilbə [صفت، سن:دیوانه] دلی.

تیلته..tiltə [باخ] تیلیت.

تیلَک..tilək [اؤزل‌آد] ۱-دیلک، مُراد، ایستَک؛ ۲-توْرکمن‌لرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان[۷].

تیلکه‌ری..tilkəri [اؤزل‌آد] جوُلفا دا کند آدی {تیلکی+اَری}.

تیلکوّ..tilkü [اؤزل‌آد] بیر توْرک بوْیو، باخ: موغول توْرک بوْیلاری[۲۰۹].

تیلکی..tilki [آد] ۱-تولکو. ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) توْرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری،

تیلکی..Tilki [اؤزل آد] توْرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

تیللەمک..tilləmək [ع‹تلّ›، ل] قالاق لاماق (فا:تل کردن).

تیلوْ..tilov [آد، باخ:تیل] بالیق توتماق اوّچون اوُجو ایتی چنگل (فا:قلاب ماهیگیری).

تیلوْ آتماق..tilov atmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بالیق توُتماق اوّچون تیلوْوو سوُیا سالماق.

تیلوُن..tilun [اؤزل‌آد] دولون، توْلون، دولو، اَکسیکسیز، قُصورسوز[۷].

تیلوُنبوُلاق..tilunbulaq [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیز خاقان دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

تیلوه..tilvə [آد] فینجان دییینده چؤکن قهوه توْرتوسو. {ع‹تل›تیل› تیلوه فینجانین ترکینه تللەنن چؤکونتو}.

تیلیت..tilit [آد] ۱-ات سوُیو و چؤرک قاریشما سیندان دؤزه‌لن یئمک. ۲-باشدان آیاغا بیر شئیه بوُلانمیش "کؤینه‌گی تیلیت قان ایدی" {باخ:تیلته، تیل}.

تیلیشگه..tilişgə [آد] تاختا وآغاجین ایینه کیمی ایتی اوجلو کیچیک حصّه‌سی (فا:تراشه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیلگه› باخ: تیل}.

تیلیشه..tilişə [آد] باخ: تیلیشگه.

تیلیف..tilif [اینگیلیزجه leaf tea] چایین دمله‌نن‌دن سونرا قالان حصّه‌سی (فا:تفاله چایی).

تیم..tim [آد] کوّنج، بوجاق (فا:کنج). {دیواندا "تیم" سؤزو "شراب دوْلو توُلوم" و "تیمچی" سؤزوده "شراب ساتان" معناسیندا گلیبدیر، بو کلمه تورکجه دیمدیک سؤزونده گؤرسه‌نیر و فارسجادا تیمچه سؤزو بو کلمه‌دن آلینمادیر، معمولا ساتیجیلار و آلوئرچیلر ایکی یولون و دوُوارین کسیشن یئرینده بساط قورارديلار و تدریجا بوجور کوّنج کیمی یئرلر بازار معناسیندا ایشله نه‌رک تیمچه آدلانیبلار[٦]}.

تیم..tim [آد اینگیلیزجه] بیر چالیشمادا اولان توپلولوق (فا:تیم).

تیمچه..timçə [باخ: تیم] بازارین مُختلف حصّه‌لرینین هر بیری (فا:~). arcade {باخ:تیم، دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر}.

تیمسینمک..timsinmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: تلَسمک.

تیمَری..timərri [اؤزل‌آد] کلبَجر‘ده داغ آدی(۲۳۳٦)[۲٤۰].

تَیَمُّم..təyəmmüm [آد، عربجه] مریضلیک و ناچارلیق واختلاردا دستاماز و غسل یئرینه، اللرین ایچینی توْپراغا وورووب و اللرین دالینا و اوْزه چکه‌رک بیر دینی رسم (فا:~).

تیموُچین..timuçin [آد] تَموُچین، تَموُرچین، تیموُرچینه؛ چَنگیز خان'ین اصلی آدی؛ دَمیر اوُجو و سیوری دَمیر آنلامیْندادیْر.

تیمور..teymur [اؤزل‌آد] ۱-بو کلمه دمیر سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر۲-چوخلو یئر آدلاریندا ایشله‌نیر۳-تیموُر آدیلا تاریخده چوْخ اوْنلو سیمالار واردیر: ~الپ، ~ای، ~بای، ~بَگ، ~بوُغا، ~تاش، ~تان، ~تای، ~چین، ~خاقان، ~خان، ~سر، ~قوُتلوق، ~قوْجا، ~قوُلا.

تیمورلوایمپاراتورلوغو..teymur imparaturluğu [اؤزل‌آد] تیموریلر: قوُروجوسو تیمور گوّرخان؛ -حاکمیت‌دؤنمی: م۱۳۷۰-۱۵۰۷؛ حاکمیت یئرلری:ماوراالنهر، فارس، آذربایجان، عراق؛ -تیمورون سوْیو توّرکلشمیش‌بارلاس بوْیونا باغلانیر، بارلاس‌لار قاشقادریا بؤلگه سینده یاشاییردیلار[۱۲]؛ تیمورون اؤلوموندن سوْنرا اؤلکه ٤ اوْغلو و۳۵ توْرنو آراسیندا پایلاشماق ایستندی و بوُ اوْزدن حکومت

ضعیفله‌دی و باشکند سمرقند شیبانی لرین الینه گئچه‌رک تیمورلولار دؤولتی یئخیلدی، تیمورون تورونو بابوُرشاه بیر دؤنم فرغانا و سوْنرا کابوُل قندهاردا حکومت ائله‌دی و سوْنرا هیندوستانی آلاراق اؤز آدیلا اوْردا سوُلاله قوُردو (بابوُر امپراتورلوغو، م۱۵۲۶-۱۸۵۸) بوُ امپراطورلوق ۵۰۰ ایل (اینگیلیز لرین هیندوستانی اشغالینه قدر) دوام ائتدی، بوُ حکومتده اشتراک ائدن بوْیلاردان اوْرتا آسیا تورکمنلری، اوُیقورلار و قیرقیزلاردان آد آپارماق اوْلار[۲۰۹]. تیمورگورخانین فتوحاتی باره ده حتی تورک بیلگین لری آراسیندا مختلف نظرلر وار، بیر طرفدن اوْنو بؤیوک فاتح کیمی قلمه وئرنلر وار و اوْنو بیرله‌شیک تورک دؤولتلری ایدئالی متفکرلرینین ان اؤنملیلریندن بیلیرلر[۷]، اوْبیر طرفدن دئمک اوْلارکی: تیمور آذربایجان مظفّرلرینی داغیتدی، قاراقویونلولارا بؤیوک ضربه‌لر ووُردو، بو خاقان تورک اوْلدوغو حالدا آنادولو و اؤزللیکله روسیه تورکلرینه بؤیوک ضربه ووُردو، اوْ آلتون اوْردو دؤولتی‌نی یئخاراق روسلارین گوجلنمه‌سینه سبب اوْلدو[۳۰]، آچیقدیرکی اوْزامانین شرطلرینی نظرده توُتارساق گئنیش آراشدیرما، تورک اینسانلارینین گئنچمیشینه آیدینلیق گتیرمگه و گله‌جگه یوْل گؤسترمگه گرکلیدیر؛ تیمور دان سوْنرا اوْغلو شاهرخ و سوْنرا اوُلوغبگ یئرینه گئنچدی، شاهرخ عادل شاه ایدی و اولوغ بگ علم و نجوما بؤیوک اهمیت وئریردی، سوْنرالار سلطان حسین بایقرا باشکندی هراتا گؤتوردو، اوْنون دوستو امیرعلی شیرنوایی هرات مکتبی‌نین قوروجوسو وآرخاسی‌ایدی، م۱۵۰۱ده باتو نسل یندن شیبانی‌لر (محمدخان‌شیبانی)سمرقندی آلیب اؤزبکلر خانلیغینی قوردولار و تیموریلرین‌حکومتینه سوْن وئردیلر.

تیمورلو ایمپاراتورلوغوندان بیر گؤرونتو:

تیموریلر..teymurilər [اؤزل‌آد] باخ: تیمورامپراتورلوغو.

تیمیک..timik [آد] بیر شئیین ایتی چیخینتی‌سی و تینی (فا: برآمدگی تیز).

تیمیک‌لی..timikli [صفت] ایتی چیخینتی‌سی اوْلان (فا:دارای تیزی).

تین..tin [آد] ۱-جان، روُح، اؤز ۲-سوْلوق، نَفَس، یئل ۳-ساکن، دینج ٤-گؤکسَل، تانریْسال ۵-(تاریخی اؤزل‌آد) تورکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان[۷]. ٦-دوُمان و توستو، زهیرلی وآغی‌لی قاز (فا:دود). {دیواندا تیْن سؤزو روح و نفَس آنلامیندا گلیب آزجا مفهوم دییشمه‌سیله ایندیکی توستو مفهوموندا ایشله‌نیر[٦]، همچینین تین سؤزو دیواندا جیلوْو و افسار معناسیندا ایشله‌نیبدیر و محتملا تیْن سؤزونه باغلیدیر چوُنکی افسار آتی یؤنلندیرمه وسیله سیدیر و روح دا یؤنلندیرندیر، باخ: دینج، دان}. ۷-تین۲ (آد، باخ: تیم) ایکی سطحین کسیشدیگی یئر، بیر شئیین قیراغی، دوُوارلارین کسیشدیگی یئرین ائشیک طرفی (فا:کنج، لبه). edge، corner ۸-تین / تینلی (اؤزل‌آد) اهر ده کند آدی {روح و جان صاحبی}.

تین..Tin [اؤزل آد] ایکی سطحین کسیشدیگی یئر، بیر شئیین قیراغی، دوُوارلارین کسیشدیگی یئرین ائشیک طرفی (فا:کنج، لبه) {بو کلمه تیم سؤزونون دَییشیلمیش شکلی اولمالیدیر، باخ: تیم}.

تین..Tin [اؤزل آد] توْرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

تین..tin [اؤزل‌آد] تینلی، اهر ده کند آدی {روح و جان صاحبی}.

تینئر..tiner [آد، این] بوْیا و رنگی دورو و رقیق ائتمک اوچون اونا قاتیلان ترئبانتین کیمی مایع‌لر (فا:تینر).

تین‌باشی..tinbaşı [آد، ظرف] ۱-هر گوشه و تین باشیندا. ۲-(مج) هر یئرده، هر آددیمدا.

تینسل..tinsəl [آد] روحی، معنوی.

تینسل جی..tinsəlci [آد] تینسل جیلیک گؤروشونون یانلی‌سی.

تینسل جیلیک..tinsəlcilik [آد] ائوره‌نین گرچه‌ییني روحا باغلایان وهر بیر وارلیغین روحو اوْلدوغونو ساووناں بیر گؤروش.

تینَسی..tinəsi [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:تین+ سی[۷].

تین‌سیز..tinsiz [صفت] جانسیز، روحسوز، دیری اولمایان.

تینَسیوْغلو..tinəsioğlü [تاریخی اؤزل‌آد] گؤیون اوْغلو؛ گؤی تورکلر دؤنَمی بیر بگ[۷].

تَیَنگ..təyəng [اؤزل‌آد] سنجاب[۷].

تینگ..ting [آد] اکمک اوْچون بالاجا آغاج شیتیلی، جالاق اوْچون یارایان آغاج (فا:نهال). sapling {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ:دان}.

تینگلیک..tinglik [آد] تینگ یئتشدیریلن ساحه ویئر (فا:نهالستان). tree) nursery)

تینگَر..tingnər [اؤزل‌آد] میانا دا داغ آدی.

تینگه..tingə [آد، باخ: تین ۲، تیم] تین، اؤین تینگی.

تین‌لی..tinli [صفت] ۱-تینی‌اوْلان، ایتی بوجاغی اوْلان. ۲-توستولو.

تینیا..tinya [اؤزل‌آد] اتروْسک‌لرده بیر تانری آدی[۲۱۱].

تینی‌بگ..tini bəy [اؤزل‌آد] چاغاتای خانلاریندان اؤزبک‌بگین آتاسی‌نین-آدی[۱۲]

تَینی..Teyni [اؤزل آد] تَینی:قیْرقیز-مونْقوُش بوْی لاریندا ندیر[۱۵۸-۸۱].

تییان..tiyan [آد] بؤیوک قازان، درین و ایری قازان، قیر و بوجورشئیلری اریتمک اؤچون اوْلان قازان (فا:تیان). **pot**

تیانچا..tiyança [آد] کیچیک‌قازان، بالاجاتییان(فا:دیگچه). **small pot**

تیانچیلیق..tiyançılıq [باخ] تیان‌دا قیر اریدیب ایشله دن، قیرچی‌لیق.

تیول..tiyul [آد] یئر، مولک‌و ارمغان اوْلاراق گئچمیشده‌حاکیملر طرفیندن طایفا باشچیلارینا ویا خدمت گؤسترن افرادا وئریلیردی و قارشیلیغیندا ساواش زامانی عسگر توْپلاماق اؤچون یاردیمجی اوْلوب و دؤولته مالیات وئریردیلر، معمولا تیول سؤزو اُلکا{اؤلکه}. سؤزیله مُعادل تانیناراق (سیورغال ترسینه) موروثی اوْلموردو ولی تیول صاحبی اؤلرکن اوشاقلاری راحاتلیقلا مسئولیت‌لرینی عهده-لرینه آلاراق تیولا صاحب اوْلورلاردی(فا:~) (قاپناق اینترنت) {توْیماق سؤزو دوْیماق و یئییب بسلنمک معناسیندادیر، توْیول کلمه‌سی یئییب بسلنمک اؤچون وئریلن شئی دئمکدیر، آیریجا توْی کلمه سیده اوْردو بیرلیگی اؤچون ایشله‌نن مفهومدا بونلارلا کؤکداشدیر؛ دوْرفر بوُ کلمه‌نی چاغاتای تورکجه سینده اوْلان یتول سؤزونون (مؤلک) دَییشمیش شکلی بیلیدیر}.

تیولچو..tiyulçu [آد] تیولدار:تیول وئرگی سینی ییغان[۱۴۹].

تیویل..tiyul [اؤزل‌آد] اهر وقوچان دا کند آدی.مرند ده داغ آدی {۱- تی: داغ+ ویل: بئل: داغ بئلی؛ تیوُل، ۲-محتملا اصلینده تیوُل اوْلمالیدیر، باخ تیوُل}.

تیه..tiyə [آد، باخ:تیغه، تیغ] تیغه، قیلیچ، بیچاق و هر کسیجی آلت‌لرین ایتی وکسن طرفی (فا:تیغ).

ث..s [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین بئشینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین ییرمی بئشینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو وتیتره شیم‌سیز حرف ساییلیر (فا:پنجمین حرف ترکی آذربایجانی).

ثابت..sabit [صفت، عربجه] ۱-دوُراغان، دییشمز. ۲-قانیت لانمیش.

ثابت..sabit [یازار] (۱۳جویوّزیل)میرزا هادی باکی‌لی شاعردی[۱۱۷].

ثابت‌اندیبلی‌خلخالی..sabit əndbili xəlxali [یازار] هـ ۱۳جو عصرین شاعریدیر[۱۴۱].

ثابت‌اوْلماق..sabit olmaq [تاثیرسیزائیلم] قانیت لانماق.

ثابت‌تبریزی..sabit təbrizi [یازار] قاجا دؤورو یاشایاراق توّرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱۴۱].

ثابت‌رحمان..sabit rəhman [یازار] م۱۹۱۰دا آنادان‌اوْلوب، چوخلو-حکایه‌لر یازیبدیر: پوْزغون، شیرین بولبول، وفاسیز.

ثابت‌شقاقی..sabit şəqaqi [یازار] (۱۲۱٤هـ ق) ماراغالی شاعردیر.

ثابت‌قالماق..sabit qalmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شئیین اوّستونده مُحکم دوُرماق.

ثابت‌قدم..sabit qədəm [صفت] سؤزونون وفیکرینین اوّستونده مُحکم دوُران.

ثابت‌لشدیرمک..sabitləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] ثابت حالا سالماق.

ثابت‌لشمک..sabitləşmək [تاثیرسیزائیلم] ثابت حالا گلمک.

ثاقب..saqib [آد، عربجه] ۱-نفوذ ائدن. ۲-پاریلدایان (فا:~).

ثاقب..saqib [یازار] (۱۳۵۰-۱۲۸۷)هاشم‌بگ باکی‌لی شاعردیر[۱۱۷].

ثامن..samin [آد، عربجه] سککیزینجی (فا:~).

ثانیاً..saniyən [ع، با] ایکینجی‌سی، ایکنجی اوْلاراق (فا:دوّما).

ثانیه..saniyə [آد، عربجه] دقیقه‌نین آلتمیش‌دا ن بیری (فا:ثانیه).

ثبّات..səbbat [آد، عربجه] ثبت ائدن، یازیت لایان (فا:ثبت کننده).

ثُبات..sübat [آد، عربجه] دیشمزلیک، قالیجی‌لیق، ثابت‌لیک (فا:پایداری). constancy

ثُباتسیز..sübatsız [صفت] دایانیق‌سیز (فا:بی ثبات). inconstant

ثباتی‌اوْردوبادی..sübati ordubadi [یازار] آذربایجان شاعریدیر[۱۴۱].

ثبت..səbt [آد، عربجه] یازما، دفترده درج ائتمه (فا:ثبت). registration

ثُبوت..sübut [آد، عربجه] قانیتلاما (فا:ثبوت).

ثروت..sərvət [آد، عربجه] وارلیق، زنگین‌لیک، مال، موّلک.

ثُریّا..sürəyya [آد، عربجه] اوّلکر اوُلدوزو (فا:ثریا).

ثریّابخشی(آیلار)..sürəyya bəxşi(aylar) [یازار] میانالی شاعردیر[۵۲].

ثعلب..sələb [آد، بیتگی، عربجه] کؤکونو دؤیه‌رک و ازه‌رک قاینا‌تیلما-سیندان بوغاز‌آغری‌سی مُعالجه‌سی اوچون الده ائدیلن ایستی‌ایچکی، توپ‌باش، دیل‌داماق (فا:~)orchis. orc

ثعلب گیللر..sələbgillər [آد، بیتگی] بیرچنک‌لی، بئش‌میندن چوخ نوْعو اوْلان بیر بیتگی سویو، اؤرنک "اوْرکیده، وئنوس چاریغی، وانیلیا"، بونلار دیْرمانیجی و بعضا سَوّرونوجو، پارلاق رنگلی، گؤزل چیچکلی دیرلر (فا:ثعلبیه). orchidaceae

ثقل..siql [آد، عربجه] آغیرلیق، بیر شئیین آغیرلیغی (فا:ثقل).

ثقه‌الاسلام..siqətülislam [اؤزل‌آد] میرزاعلی‌آغا ۱۲۷۷۰جی ایل تبریزده آنادان اوْلوب و هـ۱۳۳۰جو ایل روس‌متجاوز لرینین توسط-ایله و مسلمان‌لارین مقدساتینی تحقیر ائتمک اوّچون و آذربایجانلی لارا گؤز داغی وئره‌رک و مشروطه انقلابی‌نی داغیتماق مقصدیله، مسلمان‌لارین ان عزیز گوّنلرینده اولان عاشورا گوّنو یئددی آیری مُبارزله بیرلیکده تبریزده دارا چکیلدی، ثقه‌الاسلام عدالت سئور و مبارزایدی، بوُ گون آذربایجان تاریخینده قاراگون اوْلاراق امپریالیستلرین و بو ملتین دیلینه، دینینه و توپراغینا گؤز تیکنلرین علیه اینه دایانیشما گونو اوْلاراق آنیلیر، ثقه الاسلام دن احساسلی شعرلر یادگار قالیبدیر، اؤرنک: "خیالین یاخشی موُنس دیر منه شام و سحر سنسیز. کی سندن اؤزگه یوْخ قلبیمده بیر فکر دِگر سنسیز."[۶۳، ٦٤].

ثلاث..səlas [آد، عربجه] اوّچ(فا:سه)(ثلاثی:اوّچلو، ثُلث:اوّچده بیر)

ثمر..səmər [آد، عربجه] یارار، قازانج، فایدا (فا:سود).

ثمره..səmərə [آد، عربجه] یارار، قازانج، فایدا (فا:سود).

ثمره‌سیز..səmərəsiz [صفت] یارارسیز، قازانج‌سیز، فایداسیز (فا:بی فایده).

ثمره‌سیزلیک..səmərəsizlik [آد] یارارسیزلیق، قازانج‌سیزلیق(فا:بی-فایده‌گی).

ثمره‌لی..səmərəli [صفت] یارارلی، قازانج‌لی، فایدالی (فا:مفید).

ثمن..səmən [آد، عربجه] سککیزده بیر (فا:یک هشتم).

ثنا..səna [آد، عربجه] اؤومه، تعریف‌له‌مه، مدح (فا:ثنا).

ثواب..səvab [آد، عربجه] مُزد، قارشیلیق، یانیت (فا:~).

ثوابت..səvabit [آد، عربجه] دورقون اولدوزلار (فا:ستارگان).

ج..C [حرف] تۆرک عرب الفباسی‌نین آلتینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین اۆچونجو حرفی، بو حرف سس‌سیز اۆلاراق کویلو وتیتره شیم‌لی حرف سایی‌لیر (فا:ششمین حرف ترکی آذربایجانی).

جا (جه، چا، چه)..ca (cə, ça, çə) [اک] باخ: اکلر (فا:پسوندیست).

جاب..cab [اؤزل‌آد] ۱-بالاجا توپراق تئستی و کۆزه[۲۲۴] (فا:کوزه).

جابا..caba [آد] ۱-بخشیش، مجانی، مۆفته "بوُ مندن سنه جابا اۆلسون"؛[۲۲۴] (فا:مجانی). ۲-ساوه ده داغ آدی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جاباجی..Cabacı [اؤزل آد] قازاق-کیچییۆز-بایوغلوُ-بایاختی بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

جاباداق..cabadaq [اؤزل‌آد] حئیرت، شاشما[۷] (فا:تعجب).

جابالاق..cabalaq [اؤزل‌آد] یاپالاق، یاپیقین؛ قازاقلارین، کیچییۆز بۆلوگو بای اوغلو و آلتوُن اویماغی اولوبابالاریندان[۷]. قازاق-کیچییۆز-بایوغلوُ-آلتوُن بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

جابالاماق..cabalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] مۆفته اۆلاراق وئرمک. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جابان..caban [اؤزل‌آد] ۱-بۆیوک خلعت[۲۲۴] (فا:مجانی) ۲-اهرده-کندآدی.

جابانی..cabanı [اؤزل‌آد] اسماعیللی[۷]دا (قوزئی آذربایجاندا) یئر آدی[۲۴۰].

جابجا ائیله‌مک..cabeca eyləmək [تاثیرلی‌ائیلم] یئرلرین دَییشمک (فا:جابجا کردن).

جاپالاق..Capalaq [اؤزل آد] قیرقیز-موُنقوُش بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

جاپاس..Cappas [اؤزل آد] قازاق-کیچییۆز-بایوغلوُ بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

جاپجانلی..capcanlı [صفت، ظرف] چوخ جانلی (فا:سخت جان).

جاتاق..cataq [آد] جاتاغ:چادر سوتونون باشینا قوُیولان دلیک تاختا[۸۲]. (فا:تخته سر ستون چادر) {باخ: چاتاق}.

جاجان..cacan [اؤزل‌آد] خیاو، اهر ده کند آدی {باخ: جئجین، جئجه}.

جاجیق..cacıq [آد، بیتگی] ۱-بیرنوُع اوت (فا:نوعی علف). ۲-یوُغورت و آیرانا خیار، کاهوُ دوغراناراق دۆزه‌لن بیر اشتاها آچیجی یئه‌جک (فا:خیاردوغ) {یاییق› جاجیق، یئرده یاییق بیچیمده سره‌لنمه‌گی اوچون بو آدلا تانینیب[۶]}. بو بیتگی دن بیر گؤرونتو:

جاد..cad [آد] داری اوُنوندان پیشیریلن چؤرک (فا:نوعی نان‌جو).

جادارجادار..cadarcadar [عوضلیک، ظرف] چاتلاق چاتلاق، یاریق یاریق، هرطرفی چاتلامیش، چاپیق چاپیق (فا:ترک ترک). {بو کلمه چات و چاتلاماق سؤزونون تکراریدیر}.

جادارجادار اۆلماق..cadarcadar olmaq [تاثیرسیزائیلم] چات‌چات-اۆلماق (فا:ترک ترک شدن).

جادارلانماق..cadarlanmaq [تاثیرسیزائیلم] جادارجادار اۆلماق.

جادارلۆز..cadarloz [صفت] چوخ دانیشان و قوُنوشان (حرّاف)[۲].

جادای..caday [اؤزل‌آد] ایچینه جویز دولدورولموش بیر نوع یئمک، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

جادوُ..cadu [باخ] جادی.

جادوگر..cadugər [آد، فا] جادیچی، سئحیرچی (فا:جادوگر). magician

جاده..caddə [آد، عربجه] یوُل، خیاوان (فا:ـه).

جادی..cadı [آد، فا، باخ: یاد] سئحر، بۆیو (فا:جادو). magic

جادیچی..cadıçı [آد] سئحیرچی، سئحیرجی، بۆیوله ین (فا:جادوگر).

جادی‌چیلیق..cadıçılıq [آد] سئحیرچیلیک، بۆیوله‌مه (فا:جادوگری).

جادی‌سۆپورگه‌سی..cadi süpürgəsi [آد، بیتگی] امَج‌لری اؤزللیکله آغاجلارین قابیقلاری آلتیندا بیر آغ هؤره‌رک اوُنلارین چیچک لنمه سینه و میوه وئرمه سینه انگل اۆلان بیر مانتار و اوُنون یوُل آچدیغی-بیتگی خسته‌لیگی (فا:نوعی قارچ) taphrinacerasi

جادیق..Cadık [اؤزل آد] قازاق-اوُرتایۆز-گیرئک-اوُواق گیرئی بوی لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

جادیلاماق..cadılamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی جادی ائله‌مک، سئحیرله بیرینه تأثیر قوُیماق، بۆیوله‌مک (فا:جادو کردن).

جادی یازان..cadı yazan [آد] جادی یازاراق فالچی‌لیق ائدن.

جاذب..cazib [صفت، عربجه] ۱-چکیچی، ایلگی اوُیاندیریجی (فا:~). ۲-(اؤزل‌آد) محمدکاظم‌خوئینی: ۱۱۸۵ گونش ایلینده خوْئین ده آنادان اوْلوب، گؤزل‌غزل‌وشعرلر دئیبدیر[۱۱۷، ۱۴۱]. (فا:~).

جاذبه..cazibə [آد، عربجه] چکیم، چکیلیم (فا:~).

جاذبه‌لی..cazibəli [صفت] چکیم‌لی، چکیجی، جذب‌ائدیجی (فا:جذّاب).

جار..car [آد] ۱-یوکسک‌سس، اوُجا سس، چاغری، اوجادان دئییلن ویاییلان سس(فا:صدای بلند). cry ۲-زاقاتالا'دا کند آدی[۲۴۰]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چارلاماق›: باغیرماق؛ سن:ندا، آواز؛ بو کلمه‌نین سس‌تقلیدی اولماغی‌سانیلیر[۶]؛ شارشار، شوْر شور، جارجار، چار سؤزو بو کلمه‌نین دَییشیلمیش شکلیدیر؛ سس بنزرلیگینه خاطرخرمن‌دؤین آلَته‌ده جارجار دئییللر؛ جارچی› چرچی (جارچکن)و جارلاماق'دا بو سؤزدن‌آلینمادیر}.۳-(آد) بعضی-قادینلارین اؤرتدوکلری بیر نوع چارشاو.

جارایلی..carili [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

جاربوْلدیْ..Car-boldı [اؤزل آد] قازاق-کیچییوْز-آلیموْغلوُ-قاراساقال بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جارت..cart [آد] برک بیر شئی بیرتیلارکن چیخان سس.

جارتابان..Car-taban [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-گیرئی-اوُواق بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جارت‌جارت‌ائتمک..cart cart etmək [آد] قارشی طرفی قوْرخوتماق اوْچون برکدن دانیشماق.

جارت جورت..cart curt [آد] گرکلی گرک‌سیز دئییلن سؤز.

جارتاداق (جارتادان)..cartadaq (cartadan) [آد] بیردن بیره و گوْرولتو ایله.

جارجار..carcar [صفت] ۱-اوجا سس. ۲-خرمن دؤین (فا:دیسک). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: خرمن دؤیمک اوْچون تکرلی آراج؛ باخ: جار}.

جارجوُر..carcur [آد] فیشنگ قاتارینی قاباغا آپاران وسیله.

جارجوُر ائتمک..carcur etmək [تاثیرسیزائیلم] گلیشی گؤزل دانیشماق.

جارچای..carçay [اؤزل‌آد] بیر نوع سوُ قوشو، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

جارچکمک..car çəkmək [تاثیرلی‌ائیلم] یوکسک سسله چاغیرماق، بیلدیرمک.

جارچی..carçı [آد، باخ:جار] ۱-جارچکن public crier ۲- (مج)بیرخبری ایلک کز وئرن کیمسه، موژده چی (فا:منادی). herald ۳-زنجان و هشتری ده کند آدی.

جارچیلی..carçılı [اؤزل‌آد] اوُرمیه و قوْشاچای دا کند آدی.

جارخاچی..carxaçı [اؤزل‌آد] قوبا'دا چای آدی[۲۴۰].

جاردام..cardam [اؤزل‌آد] آغداش'دا کند آدی[۲۴۰].

جاردین..cardın [آد، دیرگی] بیر نوع ایری سیچان. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جافالی..cafalı [اؤزل‌آد] اسماعیللی'دا چای آدی[۲۴۰].

جارلاتماق..carlatmaq [ائتد، سن] جارچکدیرمک، یایدیرماق، بیر سؤزو اوجادان دئیه‌رک یایماق (فا:ف‌س‌جارزدن).

جارلاماق..carlamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-باغیراراق قونوشماق، اوُجادان سسله‌مک. ۲-اعلان ائتمک، بیرسؤزو یایماق، بیلدیرمک (فا:اعلان-کردن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:سسله‌مک، باغیرماق}.

جارلی..carlı [صفت، باخ: جار] اوْنلو، مشهور.

جارلیق..carlıq [اؤزل‌آد] یارلیق، امیر، فرمان[۷].

جارمو..carmu [اؤزل‌آد] کلئیبر ده چای آدی.

جاری..cari [صفت، عربجه] آخان، آخار حالدا اوْلان، آخیجی (فا:~).

جاری‌آچیق..cari açıq [آد] بیر اؤلکه نین دیْش آلیم و دیْش ساتیم مقداریندا اوْلان منفی مُوازنه، دیش آلیمین آرتیق دَیری (موازنه منفی تجاری).

جاری‌حساب..cari hesab [آد] ایکی طرف آراسیندا سوْروب گئدن آلاجاق وئره جک ایشلم‌لری اوْلان حساب.

جاریْقلار..Carıklar [اؤزل آد] چاریْقلار: توُرکیْنئن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جاریلداشماق..carıldaşmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرلیکده باغیریشماق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جاری‌مصرف..cari məsrəf [آد] بللی بیر دؤنم ده اوْلان خرج‌له‌مه‌لر.

جاریه..cariyə [آد، عربجه] کنیز، کؤله قیز (فا:جاریه).

جاز..caz [آد، این] باشلانقیجدا قوزئی آمریکا و آفریقا قارا دریلی-لرینین چالقی‌سی اوْلاراق سوْنرا بوتون دونیادا بنیمسه‌نن بیر موزیک نوعو، بو نوع موسیقی‌نین چوْخ بؤلوملری نفَسلی و ضربلی آلَتلردن عبارت اوْلان قاریشیق تیپلی اوْرکئسرادان تشکیل تاپیر (فا:~).

جازیرتی..cazırtı [آد] جازیرداما سسی.

جازیرجازیر..cazırcazır [ظرف] گوْجلو و سسلی اوْلاراق چیخان سس.

جازیرجوُزور..cazırcuzur [ظرف] باخ: جازیرجازیر.

جازیرداماق..cazırdamaq [س، دا] جاز دئیه سس چیخارماق.

جاس‌جاولاق..cascavlaq [آد، دا] چیریل‌چیپلاق، اؤرتوسوز (یئر ویا آدام)، توْکسوز ویا آز توْکلو (باش).

جاسوُس..casus [آد، عربجه] بیر دؤولت، قورولوش ویا کیمسه نین سیْر و سؤزونو باشقاسینا بیلدیرن و یئتیرن (فا:~). spy

جاشیران..caşıran [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

جاغ..cağ [آد] ۱-جیْغیلتی سسی، جالانما سسی (فا:جیغ) {سس تقلیدی اوْلاراق سویون یئره جالانما سسیندن آلینیبدیر}. ۲-چپر، ائوین قاباغینا چکیلن آغاج ویا تاختا حصار، آرابا و ماشین‌لارین یان تاختالاری "آرابانین جاغیندان توُتوب یئره آتیلدی" (فا:حصار). ۳-(آنادولو) بؤیوک بئز ویا دری توْربا، جاو. ۳-حمام و دوُش کیمی یئرلرین آتیق سوُیونون آخماسینی ساغلایان دلیک.

جاغلاماق..cağlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چپرله‌مک، حاصارلاماق (فا:حصار زدن).

جاغلانماق..cağlanmaq [بلسیز ائیلم] چیرلنمک، حاصارلانماق (فا:حصار شدن).

جاغلی..cağlı [صفت] جاغ ووُرولموش، چپرلی (فا:حصاردار).

جاغیلتی..cağıltı [آد، باخ:جاغ] جاغیلداما سسی (فا:صدای جغ جغ).

جاغیلداماق..cağıldamaq [تاثیرسیزائیلم] جاغیلتی سسی چیخارماق (فا:جغ جغ).

جاف جاف..caf caf [آد، دا] بزک دؤزک، سؤزباز آدام[۲].

جاقایایلیْ..Caqayaylı [اؤزل آد] قوُندوُر-قاسپوُلاد-نایمان و قازاق-کیچییؤز-یئدی اوُروُغ بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

جاقوار..caqvar [آد، دی، فرانسیزجا] پیشیک گیللردن دری‌سی ایری بنک‌لی ممه‌لی و قافلانا بنزر بیر حئیوان (فا:جاگوار).

جاکئت..caket [آد، فرانسیزجا] عمومیتله قاباغی دؤیمه‌لی بیر اوْست گئییم (فا:جاکت، کت).

جاکشی..cakşı [اؤزل‌آد] یاخشی؛ یئنی‌سئی یازیْتلاریندا بیر بگ[۷].

جاکیرلو..cakırlu [اؤزل‌آد] چاکیرلو:قاراقوْیونلو بوْیلاریندن، صفویلرزامانی محمودآبادو شکی بؤلگه سینه کؤچدولر[۸۵].

جالا..cala [اؤزل‌آد] چای‌قیراغیندااولان مئشه‌لیک، قیزآدی (فا:نام دختر).

جالاتدیرماق..calatdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] جالاتماق‌ایشینی گؤردور-مک، تؤکدؤرمک، یئره اندرمه‌سینه سبب اوْلماق (فا:فس ریختن).

جالاتماق..calatmaq [اتّدیرگن ائیلم] جالاماق ایشینی گؤردورمک.

جالاشدیرماق..calaşdırmaq [قا] قارشی‌لیقلی جالاماق (فا:باهم ریختن).

جالاشماق..calaşmaq [بلسیزائیلم] جالانماق:جالاماق‌ایشی گؤرولمک.

جالاشیق..calaşıq [صفت] جالاشمیش، یاپیشیق، بیتیشیک.

جالاق..calaq [آد] بیربیتگی‌نی باشقا بیتگی ایله بیرلشدیرمه ایشی" جالاق گیلاس، جالاق آلمالار، جلاقلاری باغ اوْچون آلدیم" (فا:پیوند) grafting, {چالماق+اق}.

جالاق آلتی..calaq altı [آد] جالاق‌اوْچون گؤتوْرولن بیتگی(فا: زیرپیوندی).

جالاق ائتمک..calaq etmək [تاثیرلی‌ائیلم] جالاق لاماق.

جالاقچی..calaqçı [آد] جالاق ووران

جالاق‌لاتدیرماق..calaq latdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] جالاق لاندیرما سینا سبب اوْلماق.

جالاق لاتماق..calaqlatmaq [اتّدیرگن ائیلم] جالاق ووُردورماق.

جالاق لاشدیرماق..calaqlaşdırmaq [قا] جالاق لاماق.

جالاق‌لاما..calaqlama [آد] بیربیتگی‌نی‌باشقا بیتگی‌یه آشیلاما (فا:پیوندزنی).

جالاق لاماق..calaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیربیتگی‌نی باشقا بیتگی‌یه آشیلاماق، پیوند ووُرماق (فا:پیوند زدن).

جالاق لانماق..calaqlanmaq [بلسیز ائیلم] جالاق ائدیلمک، جالاق‌لی اوْلماق (فا:پیوند زده شدن). to be inoculated

جالاق ووُرماق..calaq vurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] جالاق ائتمک، جالاق لاماق.

جالاق یئری..calaq yeri [آد] جالاق‌وورولماغامناسب یئر(فا:پیوندگاه joint

جالاقچی..calaqçı [آد] جالاق ووران، جالاق لاما ایشینی یاخشی بیلن (فا:پیوند کار). inoculater, engrafter

جالاقچی‌لیق..calaqçılıq [آد] جالاق ووُرما ایشی (فا:پیوند زنی).

جالاق‌لی..calaqlı [صفت] جالاغی اوْلان جالاق لانمیش (فا:پیوند دار).

جالالیلوُ..Calalilu [اؤزل آد] جلالیلوُ:آذربایجان توْرکلری آفشار بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

جالاماق..calamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیر قابی آشیراراق ایچینده کی‌لری تؤکمک، اندرمک" آللاه اوْنون عؤمروندن کسسین جالاسین‌سیزین کیمی دوْستلارین عؤمرونه" (فا:ریختن). ۲-بیربیرینه باغلاماق، بیربیرینه یاپیشدیرماق "دؤرد آغاجی بیربیرینه جالاییب آدی‌نی کؤرسو قوْیدو". (فا:بهم وصل کردن). ۳-جالاق ائتمک "یازباشی جیر آغاجلاری جالاماق" (فا:پیوند زدن). {چالماق› چالپاماق› چالاماق› جالاماق}.

جالانماق..calanmaq [بلسیز ائیلم] جالاشماق، جالاماق ایشی گؤرولمک.

جالایر..calayır [آد] باخ:جلایر.

جالایْر..calayır [آد] جلایر: ۱-تجربه‌لی ۲-ساواشچی[۷] {جالاماق سؤزیله ایلگیلی اوْلاراق یاییجی مفهوموندادیر}.

جالایْر..calayır [اؤزل‌آد] جلایر: ۱-جلایرلر بیرطایفا اوْلاراق ۱٤-۱۵جی یوّزیللرده اوُزون مدت آذربایجان و اطرافیندا حکومت‌ائتدیلر، جلایرلرین بؤیوک حاکمی سُلطان احمد اوْیئس اوْغلو غیاث‌الدین بهادرجلایر، تورک کوّلتورونه بؤیوک اؤنم وئره‌رک دَیرلی تورکجه شعر دیوانی وارایدی. ۲-چاغاتای اوُلوسونو تشکیل وئرن دؤرد بؤلومدن بیرینین آدیدیر[۱۲]. باخ:چاغاتای. ۳-موْغول یوّروشو زامانی م۱۱جی یوّزیلده فارس بؤلگهسی و آذربایجانا گلن موغول عُنصرلو بیر طایفانین آدی، بو دؤنم جلایر طایفالارینین اوْ بؤلومو بئیله ایدی: (جات، توْغرات، قنقات، کوْمسات، اوْرّیات، نیلقان، کوّرکین، توُلانقیت، بؤرو، شنقوُت)؛ م۱٦جی یوّزیلده، آنادولودا آت‌چکن تورک بیرلیگینه منسوب بیر تورک بوْیونون آدی[۸۵]. ٤-(تاریخی اؤزل‌آد) قازاقلارین، اوُلویوّز بؤلوگونه باغلی اوْیماق و بو اوْیماغین قوُروجو بگی[۷]. قازاق-اوُلوُیوّز بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

جالایْر..calayır [اؤزل‌آد] آستراخانبازار'دا کند و قوبا'دا داغ آدی (۲۸۰۰)[۲٤۰]؛ اراک-طرخوران، آستانا، خیاو و اهر ده کند آدی.

جالب..calib [صفت] چکیجی، اینتئرئسان(فا:~).

جالغا..calğa [اؤزل‌آد] آغاج جالاغی و پیوندی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

جالق..calq [ظرف] بوّتون ایله، تام. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جالمان..calman [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-یالمان؛ قازاقلارین، اوْرتایوّز بؤلوگو سَمیز اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-اوْرتایوّز-نایمان-سَمیزباقانالی بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸]. ۲-یاللی، جلمان.

جالیق..calıq [اؤزل‌آد] ۱-باخ: جاق: چوُوال، چپر. ۲-اهر ده کند آدی.

جام..cam [آد، فا] سوْودا ویا پوْتاس قاتیلمیش سیلیس‌لی قومو اوْددا اریده‌رک اوندان دؤزه‌لن برک سایدام و راحتجه قیریلان جیسیم، شوشه (فا:شیشه). glass

جامابوّزور..camabüzur [اؤزل‌آد] مرند ده کند آدی {چام آغاجی[٦٦]}.

جاماخاتان..camaxatan [آد، فا‹جامه + دان›، اسکی] یوْرقان دؤشک کیمی شئیلری قوْیماغا دوُوار ایچینده آچیلان دؤرد بوُجاق یئر.

جامادار..camadar [آد، فا] حامامدا پالتارلاری ساخلایان (فا:جامه دار).

جاماشیر..camaşır [آد، فا‹جامه‌شور›] پالتار یوما آراجی (فا:لباسشویی).

جاماعات..camaat [آد، عربجه] خالق، بیرتوپلولوغون آداملاری (فا: جماعت).

جاماعات نامازی..camaat namazı [آد] جاماعات لا بیرلیکده قیلینان ناماز (فا: نماز جماعت). Moslem prayer

جامال..camal [آد، عربجه] ۱-گؤزللیک(فا:جمال) ۲-شاهبوز'دا داغ آدی.

جامال‌آوا..camalava [اؤزل‌آد] سالماس، اوُرمیه، آستانا، تاروُم، ماکی، خیاو، مراغا و میانا دا کند آدی؛ خیاو دا چای‌و زنجاندا داغ آدی.

جامال‌سیز..camalsız [صفت] جامالی گؤزل‌اولمایان (فا:بی جمال). ugly

جامال‌خوْجا..xoca camal [اؤزل‌آد] مرکیتلرین‌بؤیوکلریندن-وچنگیزخانین‌قاینی[۱۲].

جامان..caman [اؤزل‌آد] ۱-یامان، ۲-قام، بوّیوجو[۷].

جامانبای..camanbay [اؤزل‌آد] امان+ بای؛ شامانیست گله‌نک‌ده، اوْبانین بوّیوجوسو و دوْکتوْرو، کؤتو روُحلاری قوْوان کیشی[۷].

جامبول جوُمبول..cambul cumbul [ظرف] سوُیو بوْل، سوُلو " ~ بیر ات یئمه‌یی".

جامپارا..campara [اؤزل‌آد] زاقاتالا'دا چای آدی[۲٤۰].

جامچی..camçı [آد] جام تاجیری ویا جام سالان.

جامچی آلماسی..camçı alması [آد] جام کسمه آیقیتی.

جامد..camid [آد، عربجه] جانسیز، دوْنوق (فا:~).

جامع..came [آد، عربجه] ۱-توپلایان، بیر آرایا گتیرن. ۲-توپلانتی یئری. ۳-بؤیوک مچید (فا:~).

جامع الاطراف..camülətraf [آد] بوتون یؤنلریله (فا:همه جانبه). society

جامع التواریخ..camüttəvarix [اؤزل‌آد] باخ: رشیدالدین فضل الله، ح.مُستوفی.

جامعه..camiə [آد، عربجه] توپلولوق، ییغیم (فا:جامعه).

جامعیت..cameiyət [آد] قاپسامالی‌لیق(فا:~). comprehensiveness

جام‌قانادلیلار..camqanadlılar [آد، دیرگی] قوردجوقلاری آلما، قایین، قاواق، مئشه و گوّرکن آغاجلارینا ضرر وئرن، قانادلاری جام سوْ، خورتوملاری کوْرالمیش کپه‌نک سوْیو (فا:تیره‌پروانه‌ها).

جام‌گؤبه‌یی..cam göbəyi [آد] یاشیلا چالار ماوی رنگ[۲].

جام‌گؤز..cam göz [آد، دیرگی] ۱-دنیز قیییسینا یاخین یاشایان، بوْیو ۱,۵ متره یئتیشن، اتی لذّتلی کؤپک بالیغی[۲]. galeius canis ۲-(صفت) گؤزو تاخما اوْلان. ۳-آج گؤز، تاماهکار.

جام‌گؤزَلی..gözəli cam [آد، یئگی] ائولرده بزک اوْلاراق، پمبه قیرمیزی چیچکلر آچان بیر نوْع خینا چیچگی Impatiens sultani

جاملار..camlar [اؤزل‌آد] خاچماز'دا چای آدی [۲۴۰].

جاموُسلو..camuslu [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولو حلب بؤلگه-سینده، ذوالقدر توّرکلرینه باغلی بیر اوْبا آدی، صفوی‌لر دؤورو بوُ اوْبادان حمزه سُلطان، شاه اسماعیل طرفیندن فارس بؤلگه سینین والی‌سی اولدو [۸۵].

جاموُکا..camuka [اؤزل‌آد] قیْزقین [۷]؛ چَنگیزین گنجلیک آرخاداشی و سوْنرالار بیربیرلرینه قارشیت اوْلان بیرشخصین آدی.

جامه..camə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] پالتار، گئییم (فا:لباس).

جامیش..camış [آد] قیسا بوْیونلو ایری‌گؤوده‌لی گوشه‌ین، اینک‌دن بؤیوک و چوْخ سوّت وئرن ائوجیل حئیوان (فا:گاومیش) {دیلچی اوزمانلار معمولا جامیش سؤزونو فارسجا گاومیش سؤزونون دَییشیلمیش شکلی بیلرلر، نورمال حالدا بئیله اولماغی سانیلیر چونکی سوُسیْغیری کلمه‌سیده تورکلر ایچینده یاقیندیر، آیری طرفدن جامیش و چاموش سؤزونونده اسکی دن بری ایشلنمه سی بئیله بیر یوروم اورتایا گتیریرکی بو کلمه‌لر بیربیرندن مستقلدیلر، جامیش سؤزو چام و چوْم سؤزیله ایلگیلی اوْلاراق اسکی آدی چوْموش/ چامیش شکلینده چامورا بیلَنمیش حئیوان دئمکدیر، چونکی جامیش دایما چاموُرلو یئرلرده اَوه‌ده‌یب و اؤزونو چامور بوُلایار و بوُ اؤزدنده چامور کلمه سینین کؤکوندن دؤزلمیش کلمه-دیر و اؤزللیکله چاموش سؤزو بوُنا آیری نشانه‌دیر، چاموش سؤزونون آیری معناسی هشه‌ری و سرت دئمکدیرکی بوُ حئیوانین اؤزللیگی‌ایله اؤرتوشور، فارسجادا ایشله‌نن چموش سؤزوده بوُ کلمه نین یاراماز مفهومونا دایاناراق آلینمیشدیر، بو کلمه تورکلرین اسکی بوْیلاریندان چمیشگزکلو آدیندادا اؤزونو گؤسته‌ریر و معناجا جامیشلاری چوخ طایفا دئمکدیر، جامیش سؤزو درلمه سؤزولوگونده ده ایشله‌نیبدیر، بو کلمه نین تورکجه و اؤزللیکله آذربایجان تورکجه سی اولماسینا، آیری بیر دلیل ده گتیرمک اولار، فارسجادا میش سؤزو معمولا دیشی/ ماده مفهوموندا ایشله نیر، حالبوکی جامیش لارین هم دیشی و هم ارکک جینسلری واردیر (اؤزللکله ارکک لری چوخ گوّجلو اولورلار) و بو موضوع فارسجاداکی کلمه نین مفهومویلا اؤرتوشمور، دئمک اولارکی بو کلمه هرنه قدر ده فارسجادا اسکی اولسادا ایلکجه آذربایجانین بیر یئرلی سؤزوندن گؤتورولەرک سونرالار فارسجا گاو، و میش، سؤزلرینندن دوزلمه‌یی سانیلیبدیر}.

جامیش..camış [اؤزل‌آد] مراغا(~اؤلن) دا داغ آدی، بازارماسال (~بان)، بیله‌سوار(~لو)، خیاو دا کند آدی، اهرده(~اؤلن) مزره-کندینه یاخین، قوُلوبگلی‌بوْیونوقیشلاق یئری(قوْ: گاومیش).

جامیش باغا گیردی..camış bağa girdi [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلرینندن بیریدیر، بو رقصین آدی، گؤرونور، تسادوفی آددیر. لاکین اولا بیلر کی، رقصین آغیر، کوپیوش بیر رقاص طرفیندن ایفا ائدیلدیگی واخت اونون دوستلاری ظارافاتلا " جامیش باغا گیردی " دئییبلر. رقصین آدی بئله ده قالیب. هر حالدا گنجه ده بو قدیم رقص اوینانیلاندا اونون کومیک خاراکتئری همین فارزییه یه دلالت ائدیردی. ناخجیواندا و شاهبوزدا ایسه رقصی مزه لی خاراکتئری بیر او قدر ده گؤزه چارپمیر. بورادا اونی عصاسن آهیل آداملار اویناییرلار. رقصین حرکتلری گئنیش، هم ده سیچرا‌ییشلی طرزده دیر. رقص آذربایجانین بیر چوخ رایونلارینداگئنیش یاییلمیشدیر [۲۴۵].

جامیشچی..camışçı [آد] جامیش بئجه‌رن ویا اوُزمانی (فا:گاودار).

جامیشچی‌لیق..camışçılıq [آد] جامیش بئجرمه(فا:پرورشِ گاو میش).

جامیش‌داغی..camış dağı [اؤزل‌آد] باخ: تبریز- سهند داغلاری.

جامیشگزَکلو..camişgəzəklu [اؤزل‌آد] باخ: چمیشگزَکلو(بوْی).

جامیش‌گؤلو..camiş gölü [اؤزل‌آد] قوْشاچای دا کند آدی، باخ: اردبیل.

جام‌یوّنو..cam yünü [آد] اینجه و بوّکوله بیلن جام الیافیندان دوّزه‌لن، سس و ایستی‌یه عایق بیر مادّه (فا:پشم شیشه).

جان..can [آد، فا،ع‹جن›:گیزلین، گیز] ۱-دینی اینانجا گؤره اؤلمک‌له وُجوددان آیریلان‌غیرمادی وارلیق(فا:~). spirit soul, ۲-(مج) اؤز؛ بیرشئیین ذاتی و اؤزلوگو، بیر شئیین ماهیتی "مسئله‌نین‌جانی" ۳-بدن."جانیم آغرییر" body ٤-(مج)تاب، طاقت"سنده‌هئچ جان قالمایب" (فا:توان). force ٥-(یازین) آدام، اینسان، فرد "کؤچ ائدیب یایلاغا ائل‌لر اوْبالار، بوُلاق‌لار باشینا مین بیر جان گلیر". ٦-(اؤزل‌آد) استرابوْن تزان tzan (جان)بوْیوندان دانیشیر، جانلار/ چانلار بیزانسلارا باغلی کریستیان طایفاایدیلار [۲۱۹]. ۷-(اؤزل‌آد) سایین‌قالا (~آغا)، زنجان (~قوُرتاران)، قئیدار (~علی) دا داغ‌آدی؛ شیروان(~احمد)، بوُکان(~بولاق)، ماکی (~عزیز)، زنجان (~قاچار)، سایین‌قالا (~آغا)، دا کند آدی. ۸-(اؤزل‌آد) اینسان آدی: جانسوُ، جانسئو.

جان بازاری..can bazarı [آد] هرکسین اؤز جانی هاینا قالماسی وضعیت.

جان تاختاسی..can taxtası [آد] گؤگوس سوّمویو.

جان یولداشی..can yoldaşı [آد] بیرینین چوخ عزیز دوستو و یولداشی.

جان آتماق..can atmaq [تاثیرسیزائیلم] تلاش گؤسترمک، چوخ چالشماق.

جان آجی‌سی..can acısı [آد] آغری، درد، وجودن‌هربیر یئرینده اولان آجی.

جان آرخاداشی..can arxadaşı [آد] جان دوستو.

جان آلان..can alan [صفت] ۱-قان ایچن (فا:جلاّد). executioner ۲-(مج)مفتون ائدیجی، یار (فا:دلبر). heart-ravisher

جان آلماق..can almaq [تاثیرلی ائیلم] جانینی آلماق:اؤلدورمک، وارلیغینی آلماق.

جانا..cana [ن، یازین] سئوگی‌ایله‌خطاب‌سؤزو"سئویرم سنی جانا!".

جان ائوی..can evi [آد، دا] اؤره‌یین آلتیندا کی بؤلگه.

جان احمدلی..Canahmetli [اؤزل آد] آذربایجان تورکلری قاراپاپاق بوی لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

جانا دولماق..cana dolmaq [تاثیرسیزائیلم] اته جانا دولماق، کؤکلمک.

جانا دویماق..cana doymaq [تاثیرسیزائیلم] بیخماق.

جان اریگی..can əriyi [آد، بیتگی] برک‌بیر اریک نوعو(فا:آلوچه شیرین).

جانازار..canazar [صفت] جان‌سیز، آریق، ضعیف، سیسقا (فا:بی جان).

جاناسینَر..cana sinər [ظرف] خوشا گلن، اوره گه یاتاراق (فا:مطلوب). desired

جاناسینمک..cana sinmək [تاثیرسیزائیلم] اؤره گه یاتماق.

جاناسین..cana sinən [صفت] اوره گه یاتان (فا:گوارا). desired

جاناغ..canağ [باخ] جیناق.

جان افزا..can əfza [صفت] جانلاندیران (فا:روح بخش).

جانا گتیرمک..cana gətirmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-تنگه گتیرمک، بیخدیرماق، بئزدیرمک، اوساندیرماق. ۲-دیرچَلتمک، دیریلتمک، جانلاندیرماق.

جانا گلمک..cana gəlmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-تنگه گلمک. ۲-جانلانماق، دیرچَلمک.

جانآلپ..canalp [اؤزل‌آد] جان کیمی سئویملی، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

جاناماز..canamaz [آد، فا‌باخ:ناماز] ناماز قیلماق اوچون یئره سریلن پارچا، نامازلیق (فا:جانماز). a cloth for the praying

جانان..canan [آد، فا] سئوگیلی، یار (فا:ـه). beloved

جانانلی..cananlı [اؤزل‌آد] قاراداغ کئیوان طایفاسینا باغلی اوبا آدی[۱۰۸].

جان اوستونده اولماق..can üstündə olmaq [تاثیرسیزائیلم] جان وئرمک، سون دقیقه‌لرینی یاشاماق"جان اوسته دیر".

جاناوار..canavar [آد، فا ‹جانور›] بیرتیجی حئیوان، رحم‌سیز، وحشی هرشئی ویاآدام (فا:جانور).

جاناوار اوتلاری..canavar otları [آد، بیتگی] بیتیشیک تاج یاپراقلی، ایکی چنک‌لی، انگل بیچیمینده یاشایان و بیتگی‌لره ضرر وئرن بیر بیتگی‌سویو (فا:تیره‌ای‌ازگیاهان). orobanche ceae

جاناوار اوتو..canavar otu [آد، بیتگی] بیتیشیک‌تاج‌یاپراقلی، ایکی چنک‌لی، توتون کوکلرینه انگل اولوب ضرر وئرن چیچک‌لی بیر بیتگی (فا:اوروبنجی). Orobanche remosa

جاناوار اوتوگیللر..canavar otugillər [آد، بیتگی] بیتیشیک تاج یاپراقلی، ایکی چنک‌لی، تاریم بیتگی‌لرینه ضرر وئرن‌آسالاق بیتگی سویو.

جاناوار بالیغی..canavar balığı [آد، دیرگی] کؤپک بالیغی کیمی بوتون‌دنیزلرده یاشایان، تهلیکه‌لی بالیق (فا:نوعی ماهی).

جاناوار داغی..canavar dağı [اؤزل‌آد] ساوالان سیرا داغلاریندادیر، ساوالان زیروه سینین گونّ باتان سمتینده و آتام داغی(قو:کسری) زیروه سینین یانیندا یئر آلیبدیر، مؤوّل و قئینرجه و ایلان دوغ کندلری بوُ داغین یاخینیندادیر[۶۶].

جاناوار دودوگو..canavar düdüyü [آد] تهلیکه‌بیلدیرن‌اوجاسسلی‌بیر نوع دودوک.

جاناوار گیله سی..canavar gilәsi [آد، بیتگی] بیربیتگی‌نوعو (فا: مارزیون، درختچه شیردار شبیه درخت سماق). daphne mezereum

جاناوارجا..canavarca [ظرف] جاناوار کیمی.

جاناوارلاشماق..canavarlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] جاناوارکیمی اولماق (فا: وحشی شدن).

جاناوارلیق..canavarlıq [آد] وحشی‌لیک، بیرتیجی‌لیق (فا:وحشی گری).

جانا یئتیرمک..cana yetirmək [تاثیرلی‌ائیلم] جانا گتیرمک.

جاناياخين..cana yaxın [صفت] سئویملی.

جانب..canib [آد] یؤن، یان (فا:ـه). side

جانباز..canbaz [آد، فا] ۱-کندیرباز. ۲-جانینی تهلیکه‌یه سالان (فا:ـه).

جانبازداغی..canbazdağı [اؤزل‌آد] شایمیان‌دا داغ آدی(۱۸۹۶)[۲۴۰].

جانباشلا..canbaşla [باخ] جانلا باشلا.

جان‌باهاسینا..canbahasına [ظرف] جانینی قُربان وئره‌رک "جان باهاسینادا اوْلسا ظالم‌لردن قوُرتولماق گره‌کیر".

جان‌بخش..canbəxş [صفت] جانلاندیران، جان باغیشلایان، روُح وئریجی.

جان‌بسله‌مک..can bəsləmək [تاثیرسیزائیلم] اؤزونه یاخشی قوللوق ائتمک.

جان‌بگلو..can bəyli [اؤزل‌آد] جاهان‌بگلو: بیر توْرک بوْیو، باخ:سلجوقلولار[۲۰۹].

جانبولات..Canbulat [اؤزل آد] جانپوْلاد:نوْقای بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

جان‌بوُنالتی‌سی..canbunaltısı [آد] جانی چوْخ سیخان.

جان‌بیر..canbır [ظرف] چوخ یاخین یولداش، بیربیریندن آیریلماز.

جان‌بیرلیک..canbirlik [آد] چوخ یاخین‌لیق، صمیمی‌لیک.

جانتاراق(جانتیراق)..cantaraq(cantıraq) [صفت] جانی‌برک، سالم.

جانتاش..cantaş [اؤزل‌آد] جان کیمی سئویملی، قیز آدی (فا:نام دختر).

جان‌تزه‌له ین..can təzəliyən [صفت] جان تازالایان: اؤرگه یاتان، اؤرک آچان.

جانتیْقای..Cantıqay [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-گیرئی-اوُواق بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱]. {جان+تیخای: جان‌آلان، جاندان بئزدیرن}.

جان‌جان(دئمک)..cancan(demək) [تاثیرسیزائیلم] مئهربان‌لیقلا بیرینه جاواب وئرمک "یئتیمه جان جان دئین چوْخ اوْلور چؤرک وئرن آز".

جان‌جیغاز..cancığaz [باخ] جان جیبر.

جان‌جیبار(جیبر)..canciyar(ciyər) [صفت] یاخین، بیربیریله‌ایستکلی-(فا:جونجونی

جان‌جیبار اوْلماق..canciyar olmaq [تاثیرسیزائیلم] بیربیرین چوخ یاخین اوْلماق.

جان‌چکمک..can çəkmək [تاثیرسیزائیلم] بیر ایشی چوْخ کؤنول سوز گؤرمک "رحمت‌لیک پوُلو آلاندا آلیردی وئرنده جان چکیردی".

جان‌چکیشمه سی..can çəkişməsi [آد] جان وئرمه.

جان‌چؤروتمک..can çürütmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-جان‌قوْیماق، بیر ایشیه فدا اوْلماق. ۲-عذاب وئرمک "آدامین جانینی چؤرودور".

جان‌دئیب جان ائشیتمک..can deyib can eşitmək [تاثیرسیز ائیلم] صمیمی اوْلماق.

جاندار..candar [اؤزل‌آد] سالماس‌دا کندآدی، قازاخ‌دا گؤل آدی[۲۴۰]. {چاووندور>چاندار>جاندار}.

جان‌داماری..can damarı [آد] بیر شئیین ایلکه و اساسینی تشکیل ائدن شئی "آذربایجان بوُ بؤلگه‌نین جان داماری دیر".

جان‌دامارینی توْتماق..can damarını tutmaq [باخ] دامارینی توتماق.

جاندان..candan [ظرف] اؤرکدن.

جاندان ائله‌مک..candan eləmək [تاثیرلی‌ائیلم] اؤلدورمک.

جاندان باشدان گئچمک..candan başdan geçmək [تاثیرسیز ائیلم] جانیندان کئچمک.

جاندان دوْشمک..candan düşmək [تاثیرسیزائیلم] اؤزولمک، ضعیف له‌مک.

جاندان سالماق..candan salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اؤزمک.

جاندان کئچن..candan keçən [باخ] جانیندان گئچن.

جان‌دردی..candərdi [ظرف] ایسته‌مه‌دن، مجبوری، کؤنول سوْز (فا:ناچارا).

جان‌ساغلیغی..cansağlığı [آد] سلامتلیک اوْلماسی (فا:سلامتی). health

جان‌سوْرتن..cansürtən [آد] کیسه‌چی، دلّک (فا:کیسه کش). massage

جان‌سیخان..cansıxan [ظرف، صفت] داریخدیریجی، بئزدیرن، اوساندیریجی، تنگه گتیرن، (فا:به تنگ آورنده). dull

جان‌سیخیجی..cansıxıcı [ظرف، صفت] جان سیخان: داریخدیریجی، بئزدیرن، اوساندیریجی، تنگه گتیرن، (فا:به تنگ آورنده). dull

جان‌سیخیجی‌لیق..cansıxıcılıq [آد] اؤرک سیخیجی‌لیق، داریخدیریجی‌لیق، بئزدیریجی‌لیک، اوساندیریجی‌لیق. dullness

جانسیز..cansız [صفت] ۱-جانی اوْلمایان، جانلی‌لار عالمینه منسوب اوْلمایان (فا:موات، بیجان). lifeless ۲-(مج)گوْچ سوْز، تاب‌سیز، آریق (فا:ضعیف). inanimate

جانسیزلاشماق..cansızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ضعیفله‌مک، آریق لاماق(فا:ضعیف‌شدن).

جانسیزلیق..cansızlıq [آد] ضعیف‌لیک، آریق‌لیق، اؤزگونلوق.

جانشین..canişin [آد، فا] بیرینین یئرینه اوْتوران (فا:~). successor

جان‌فزا..canfəza [صفت] اؤرک آچان، کؤنول آچان (فا:~).

جانفشان..canfişan [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] جانینی-اسیرگه‌ین، جانیندان گئچن(فا:~).

جان‌قالماماق..can qalmamaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ اؤزولمک، طاقتدن دوْشمک.

جان‌قوْرخوسو..can qorxusu [آد] اؤلوم قوْرخوسو.

جان‌قوْیماق..qoymaq can [تاثیرسیزائیلم] بیر ایش اوْچون جانیندان گئچمک.

جان‌قوْیاماق..qoymamaq can [تاثیرسیزائیلم] ضعیف‌لتمک" فوُتبال-اوُشاقداجان‌قوْیمادی

جان‌قوُرتاران..qurtaran can [صفت] ۱-تهلیکه‌لی وضعیتدن قورتاران، دادا چاتان. ۲-ایشچی‌لر و یا داغچی‌لارین بئللرینه باغلادیق‌لاری گؤن قاییش (فا:نجات دهنده).

جان‌قوُرتاریجی..qurtarıcı can [صفت] چتین وضعیتدن قورتاران، داداچاتان.

جان‌قوُشو..quşu can [آد، مج] روُح.

جانقوُر..qur can [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی. اوجان دا چای آدی {۱-چان/ چن+قور:چن قورولان و چوخ اوْلان یئر. ۲-جان+قوُر: جانلاندیرانو روُح وئرن ۳-جان+قیْر:زوْرلو یئر}.

جانقوْلو..qulu can [اؤزل‌آد] فضولی'ده بیر تپه آدی[۲۴۰].

جانقی..qı can [اسکی] مشاوره مجلسی، دانیشما توپلانتی سی[۱۴۹].

جانکاه..kah can [اؤزل‌آد] سالیان'دا کند آدی[۲۴۰].

جان‌کَلدی..Cankeldi can [اؤزل آد] قازاق-کیچییوْز-آلیموْغلوُ-قاراساقال بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

جان‌کیسه سی..kisəsi can [صفت] جان سورتن کیسه.

جانگچی..gıçı can [اؤزل‌آد] جنگشی:توْرکوستاندا آدی گئچن بیر بگ (م۱۳۳۸)[۱۲].

جان‌گَزدیرمک..gəzdirmək can [تاثیرسیزائیلم] زورلاآیاق‌اوسته-دوُرماق، طاقت‌سیزاوْلماق.

جانگو..qu can [اؤزل‌آد] سالماس و مراغا دا داغ آدی.

جان‌گوْلوم..gülüm can [آد] قیزلارین دسته ایله ایکی جرگه‌ده اوْز اوْزه دوُروب اوْخویارکن اوْیناديقلاری بیر اوْیون آدی(فا:رقص)

جان‌گودازلیق..güdazlıq can [آد] جان‌یانانلیق، فداکارلیق.

جانلا باشلا..başla canla [ظرف] اوْرکدن و کؤنولدن غیرت گؤسترمک" نه قوُللوغونوز اوْلسا جانلا باشلا بیزه قبولدور".

جانلاتماق..canlatmaq [تاثیرسیزائیلم] جانلاندیرماق، دیرچلتمک.

جانلارا دَین..dəyən canlara [صفت] جانلارادَیر:مئهربان، خوْش خاصیت‌لی.

جانلاندیرماق..canlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] دیریلتمک(فا:زنده کردان). to revive

جانلاندیریجی..canlandırıcı [صفت] جان‌وئردیجی، دیرچلدیجی(فا:جان‌بخش

جانلاندیریلماق..canlandırılmaq [بلسیز ائیلم] جانلی ائدیلمک.

جانلانماق..canlanmaq [تاثیرسیزائیلم] دیریلمک، دیرچلمک، داها جانلی حال گلمک (فا:زنده شدن). to come to life

جانلی..canlı [صفت] ۱-ساغ یاشایان ۲-بوتون جانی و روحو اوْلان‌لار اوچون ایشله‌نن کلمه(اؤلو قارشیتی) (فا:جاندار، زنده) alive ۲-گؤجلو، قیوراق، دیری‌باش، مُحکم (فا:قوی) animated ۳-ترکیبی حالدا اؤزل مفهوملار دوْزلدیر" جانلی موْدئل، جانلی موزیک، جانلی رسیم، جانلی یایین".

جانلی‌اؤزدکچی‌لیک..canlı özdəkçilik [آد] ائوره‌نین تملی اوْلاراق دؤشونولن مادّه‌نین جانلی اوْلدوغونو ساووُنان دوْکترین، هیلوْزوْیزم.

جانلی‌تاریخ..canlı tarix [آد] تاریخی و کئچمیشی جانلی بیچیمده عکس ائتدیرن شئی حاقّیندا.

جانلیجا..canlıca [صفت] چوخ جانلی، چوخ گؤجلو (فا:قوی).

جانلی‌جانسیز..canlı cansız [آد] هم جانلی هم جانسیزلار هامی‌سی، دیری و تینسیز (فا:جاندار و بی جان).

جانلی‌چیچک..canlı çiçək [آد] تازا دریلمیش چیچک.

جانلی‌دیل..canlı dil [آد] دانیشیلان دیل، اسکی و اؤلو اوْلماییب ایندی دانیشلان دیل.

جانلی‌سؤز..canlı söz [آد] ائتگین سؤز حاقیندا.

جانلیق..canlıq [آد، مج] ایستی آلت پالتاری، جان دوْنو(فا:لباس‌زیر).

جانلی‌گوج..canlı güc [صفت] مکانیکی گوج قارشی‌لیغیندا اوْلان اینسان و حئیوان گؤجو.

جانلی‌لیق..canlılıq [آد] جانلی‌اوْلماوضعیتی، گوجلولوک(فا:قوی-بودن.

جان‌میرزا..Can Mirza [اؤزل آد] قازاق-کیچییوْز-بایوْغلوُ-بئریش بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

جان‌وئرمک..can vermək [تاثیرسیزائیلم] ۱-جان اوستده (اوستونده) اوْلماق، اؤلمک اوْزره اوْلماق.۲-حیات وئرمک، جانلاندیرماق، روُح وئرمک.

جان‌وئرمه..can vermə [آد] جان‌اوْسته اوْلما، اؤلوم حالیندا اوْلما .

جان‌وئریجی..can verici [صفت] گوج وئرن (فا:روح بخش). animating

جانوئیسلو..canveyslu [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

جان‌هاجان..canhacan [ظرف] اوْرکله، محبتله، کونول‌له، نوازش‌له" جان هاجان اوْشاغی قوجاقلادی" (فا:جون جونی).

جان‌هؤولو..can hövlü [باخ] جان قوْرخوسو، هؤولناک.

جانی..canı [آد، عربجه] جنایت ایشله ین (فا:~). criminal

جانی آغزینا گلمک..canı ağzına gəlmək [تاثیرسیزائیلم] چوخ اؤزولمک، بیر شئیدن ایرنمک

جانی آغزیندان (بوغازیندان) چیخانا قدر..canı ağzından (buğazından) çıxana qədər [ظرف] سوْن نفسه قدر.

جانیاتاق..canyataq [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

جانیارلی..canyarlı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

جانی اوْغلوعبدالله..canı-oğlu abdulla [اؤزل‌آد] ۱۳۰جو عصر شوُشالی شاعرایدی[۲۸]

جانی اوْچون..canı üçün [باخ] جانین اوْچون، آ ند افاده سی.

جانی‌بگ..canıbəy [اؤزل‌آد] آلتونُاوْردو خانلاریندان تینی بگین قارداشی[۱۲].

جانی بَکلو..canı bəyli [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

جان‌یاخیجی..can yaxıcı [صفت] جانی سیخان (فا:جان گداز). tragic

جان‌یاندیران..can yandıran [صفت] اوْرک یاندیران، فداکار (فا:دلسوز).

جان‌یاندیرانلیق..can yandıranlıq [آد] همت، غیرت گؤسترمه.

جان‌یاندیرماق..can yandırmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرینه اوْرک یاندیرماق، غیرت گؤسترمک، دردینه قالماق (فا:دلسوزی کردن).

جانی‌اوْد توْتوب یانماق..canı od tutub yanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱- برک قیزدیرماق، حرارتی قالخماق. ۲-برک هیرسلنمک، قضبلنمک.

جانی‌اوْچون قوْرخماق..canı üçün qorxmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤز جانینی هایینا قالماق.

جانی‌برک..canıbrək [صفت] دایانیقلی، ساغلام(فا:جان-سخت) tenacious

جانی‌برکلیک..canıbərklik [آد] دایانیقلی لیق(فا:جان سختی) tenacious

جانی‌بوْغازینا یئیغیلماق..canı boğazına yığılmaq [تاثیرسیز ائیلم] تنگه گلمک.

جانی‌تبریزی..canı təbrizi [یازار] هـ ۱۲جی یوْزیل‌ده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا:ـ)[۱۴۱].

جانی‌جهنّمه..canı cəhənnəmə [آد] نه‌اوْلور اوْلسون (جانی جهنّمه قوْی گئتسین).

جانی‌چیخسین..canı çıxsın [باغلاییجی سؤز] جهنم اوْلسون، قارقیش افاده‌سی.

جانی‌چیخمیش..canı çıxmış [آد] یوْنگول قارقیش سؤزو

جان‌ی‌دیلدن..canidildən [ظرف] اوْرکدن، صمیمت‌له(فا:ازجان و دل).

جانی‌دینجلمک..canı dincəlmək [تاثیرسیزائیلم] راحات لاماق.

جانیس..CanıS [اؤزل آد] قازاق-اوُلوُیوْز-دوُولات بوْی‌لاریندانديرلار[۱۵۸-۸۱].

جانی‌سوُلودور..canı suludur [باغلاییجی سؤز] هله گوجلودور.

جانی‌سیْزیلداماق..canı sızıldamaq [تاثیرسیزائیلم] بدنینده آغری حسّ ائتمک.

جانی‌شیرین..canı şirin [صفت] ایستکلی (فا:عزیز).

جانی‌قوُرتارماق..canı qurtarmaq [تاثیرسیزائیلم] آزاد اوْلماق، خیلاص اوْلماق" آللاها شوْکور اوْ ایشدن جانی قوُرتولدو".

جانی‌قیفیللی..canı qıfıllı [آد] عاشورا گونونده اؤزونه قیفیل باغلایاراق عزادارلیق ائدن وبو ایشین ثوابلی اولدوغونا ویا بیر حاجتین مُستَجاب اولماسینا اینانان.

جانی‌لیک..canilik [آد] جانی اوْلما (فا:جانی بودن). criminality

جانیم (جانیم‌گؤزوم)..canım (canım gözüm) [باغلاییجی سؤز] مئهربانلیقلا مُراجعت مقامیندا و بعضا ًاعتراض اوْچون ایشله‌نیر" جانیم‌گؤزوم دئ گؤروم نه ایسته ییرسن، جانیم سن نییه بوُجور ائله ییرسن".

جانیم اوْچون..canım üçün [باخ] جانین اوْچون آ ند افاده سی.

جانیم‌سنه (سیزه) دئسین..canım sənə(sizə)desin [اؤزلم] بئله لیکله.

جانیم‌قوربان..canım qurban [اؤزلم] اوخشاما و عزیزله‌مه سؤزو.

جانینا اوْد سالماق..canına od salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-برک قوْرخوتماق، تشویشه سالماق. ۲-یاندیریب یاخماق" عشق آتشی اوْد سالیب جانینا".

جانینا وَلوَله دوْشمک..canına vəlvələ düşmək [تاثیرسیزائیلم] برک قوْرخماق.

جانینا وَلوَله سالماق..canına vəlvələ salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] برک قوْرخوتماق، تشویشه سالماق.

جانینا ویجه دوْشمک (جانینا ویج دوْشمک)..canına vicə düşmək (canına vic düşmək) [تاثیرسیزائیلم] سوْیوق ویا قوْرخودان‌جانی تیتره‌مک" دهشتلی‌خبردن‌جانیناویجه‌دوْشدو".

جانینابیره دوْشمک..canına birə düşmək [تاثیرسیزائیلم] قوْرخویا دوْشمک.

جانیناتیتره‌مه(لرز)دوْشمک..canina titrhmə (lərzə) düşmək [تاثیرسیز ائیلم] سویوقدان‌قورخودان‌تیتره‌مک

جانیناجفاباسماق..canına cəfa basmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونوزحمته سالماق.

جانیناقوْرخو دوْشمک..canına qorxu düşmək [تاثیرسیزائیلم] برک قوْرخماق.

جانیناقوْرخو سالماق..canına qorxu salmaq [تاثیرلی ائیلم] برک قوْرخوتماق، تشویشه سالماق.

جانین‌اوْچون..canın üçün [باغلاییجی سؤز] آند افاده‌سی" جانین اوْچون کتابی گتیره‌رم".

جانینایازیغین‌گلسین..canına yazığın gəlsin [اؤزنلم] اؤزونه(اؤزووَه) رحم ائت.

جانین‌تاپشیرماق..canın tapşırmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤلوب گئتمک، بوُ دؤنیادان کؤچوب گئتمک" ائو صاحبی چوْخدان جانین تاپشیریب".

جانیندان ال چکمک..canından əl çəkmək [تاثیرلی ائیلم] بئزمک، بیخماق، تنگه گلمک.

جانیندان بئزار اوْلماق..canından bezar olmaq [تاثیرسیزائیلم] تنگه گلمک.

جانیندان گئچمیش..canından geçmiş [صفت] فدایی. self-sacrificing

جانین‌ساغ اوْلسون..canın sağ olsun [اؤزنلم] تسلی اؤچون دئییلن سؤز.

جانین‌قورتارماق..canın qurtarmaq [تاثیرسیزائیلم] خلاص اوْلماق.

جانینی تسلیم ائتمک..canını təslim etmək [تاثیرسیزائیلم] بوُ دُنیادان کؤچوب گئتمک.

جانینی‌آلماق..canını almaq [تاثیرلی ائیلم] اؤلدورمک.

جانینی‌اسیرگه‌مه‌مک..canını əsirgəməmək [تاثیرلی ائیلم] جانینی قوْیماق.

جانینی‌ایشه وئرمه‌مک..canını işə verməmək [تاثیرسیزائیلم] ایشدن بویون قاچیرماق.

جانینی‌باغیشلاماق..canını bağışlamaq [تاثیرسیزائیلم] اؤلمک.

جانینی‌بوغازینا یئغماق..canını boğazına yığmaq [تاثیرلی ائیلم] جانا گلمک.

جانینی‌چؤله آتماق..canını çölə atmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤز قئیدینه قالماماق.

جانینی‌چوْروتمک..canını çürütmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-بوش یئره زحمت چکمک. ۲-باخ: اوْره‌یینی چوْروتمک.

جانینی‌سیخماق..canını sıxmaq [تاثیرسیزائیلم] جانینی دیشینه توتماق، اوْره گینی سیخماق.

جانینی‌قورتارماق..canını qurtarmaq [تاثیرسیزائیلم] یاخاسینی قورتارماق.

جانینی‌قویماق..canını qoymaq [تاثیرسیزائیلم] بوتون گوج ایله چالیشماق.

جانینین‌قئیدینه قالماق..canının qeydinə qalmaq [تاثیرسیز ائیلم] اؤزونه فیکیر وئرمک.

جانینی‌وئرمک..canını vermək [تاثیرلی ائیلم] اؤزونو قُربان ائتمک.

جانی‌یانار (یانان)..canı yanar (yanan) [صفت] اورک یاندیران. sympathizer

جانی‌یانسین (جانین یانسین)..canı yansın (canın yansın) [اؤنلم] قارقیش افاده سی.

جانی‌یانیندا قالماق..canı yanında qalmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شئی‌دن نگران اوْلماق.

جاو..cav [اؤزل‌آد] گؤسته‌ریش؛ آخشیدلر دؤولتی‌نین قوُروجوسو اوْلان مَحمَد خان'ین دده‌سی[۷].

جاواب..cavab [آد، عربجه] یانیت، سوْرقو و بیر ایشین قارشی‌لیق سؤزو، بیرسوْرویا وئریلن‌قارشی‌لیق(فا:جواب). answer

جاواب‌سیز..cavabsız [صفت] جاوابی اوْلمایان، یانیت‌سیز.

جاواب‌لی..cavablı [صفت] جاوابی اوْلان، یانیت‌لی.

جاوادفرامرزاوْغلوباقرزاده..cavad framərz oğlu baqrzadə [یازار] باکی‌لی شاعردیر[۱۱۷].

جاوان..cavan [آد، فا] گنج، تازاییتیشمیش(فا:جوان). young

جاوانلاشماق..cavanlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] گنج لشمک (فا:جوان شدن).

جاوانجاسینا..cavancasına [ظرف] گنج کیمی (فا:جوان وار).

جاوانقار..cavanqar [آد] جاوانقوُل:سول، قوْشونداسوْل‌جناح[۲۲۶].

جاوانقوُل..cavanqul [آد] جاوانقار:سول، قوْشونداسوْل‌جناح[۲۲۶].

جاوانلاشدیرماق..cavanlaşdırmaq [باخ] گنج لشدیرمک.

جاوانلانماق..cavanlanmaq [باخ] گنج لنمک. to rejuvenate

جاوانلی قوجالی..cavanlı qocalı [صفت] جاوان قوجا هامی‌لیقلا.

جاوانلیق..cavanlıq [آد] گنج‌لیک (فا:جوانی). youthfulness

جاوانمرد..cavanmərd [آد، فا] ایگید، جوْمرد.

جاوان یانا..cavan yana [ظرف] جاوانا یاراشیر حالدا.

جاواهر..cavahir [آد، فا] دَیرلی و قیمتلی بیر داش.

جاواهرات..cavahirat [آد] جَواهرلر، دَیرلی و قیمتلی داشلار.

جاوقاتی..Cavqatı [اؤزل آد] قازاق-کیچیوُز-بایوْغلوُ-بایاختیْ بوْی لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

جاوقاجیق..CaVkacık [اؤزل آد] قازاق-کیچییوْز-بایوْغلوُ-چیرکئس بوْی لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

جاوک..Cavək [اؤزل آد] قازاق-کیچلیوْز-آلیموْغلوُ بوْی لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

جاولاق..cavlaq [آد، دا] چیریل چیپلاق، اؤرتوسوز، توْکسوز.

جاولاماق..cavlamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-چیپلاق‌قالماق، توّکونو توّکمک ۲-اؤلمک.

جاولای..Çavlay [اؤزل آد] قازاق-کیچییوّز-بایوْغلوُ-آدای بوْی لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جاولی..cavlı [اؤزل‌آد] گؤسته‌ریشلی[۷].

جاوماق..cavmaq [س، تاراما سؤزلویونده ایشله نیدیر] باخ: چاوماق.

جاویْلداق..cavıldaq [اؤزل‌آد] نشعه‌لی، شَن شاقراق[۷].

جاوید..cavid [صفت، ظ، فا] قالیجی، اؤلمز (فا:پاینده).

جاویدان..cavidan [صفت، ظ، فا] قالیجی، اؤلمز (فا:پاینده).

جاه..cah [آد، عربجه] منصب، مقام، رتبه (فا:مقام).

جاه‌جلال..cah cəlal [آد، عربجه] جلال، اِحتشام، وار دؤولت (فا:شوکت).

جاه‌جلالی..cah cəlallı [آد،عربجه] جالالی،مؤحتَشم (فا:محتشم).

جاهاد..cahad [آد، عربجه] ۱-چالیشما.۲-دین اوُغروندا مُحاربه (فا:جهاد).

جاهاز..cahaz [آد، ع‹جهاز›] ۱-قوُرقو، وسیله، آراج، آیقیت، آلَت. ۲-جئهیز، ائوله‌نه‌نه وئریلن باشلیق (فا:جهاز).

جاهان..cahan [آد، عربجه] دؤنیا، ائورن، آجوُن (فا:جهان).

جاهان-..-cahan [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۲۰ آد سایماق اوْلار).

جاهانبخش..Cahanbəxş [صفت، فا] جانلاندیران، جان وئرن و فرح لندیرن.

جاهان‌خانیم..cahan xanım [یازار] شاه‌اسماعیلین خانیمینین آدی[۵۲].

جاهان‌خانیملی..cahan xanımlı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳]. [۱۰۸]

جاهاندار..cahandar [آد، فا] حؤکمدار، پادشاه، خاقان (فا:جهاندار).

جاهانسوز..cahansuz [یازار] (ه۱۳٦٤-۱۳۱٦)زرنشان هدایت بگ قیزی سیدزاده گنجه‌لی شاعردیر[۱۱۷].

جاهانشاه..cahanşə [یازار] قاراقویونلو حکومتی‌نین قوُروجوسو اوْلاراق تورکجه وفارسجا شعرلری واردیر (م۱۵جی قرن).

جاهانشوُمول..cahanşumul [صفت] ائورنسل، دؤنیاسال، دونیا چاپیندا اوْلان، دؤنیا اؤلچوسونده (فا:جهانشُمول).

جاهانقولوشاهلی..cahanquluşahlı [اؤزل آد] آذربایجان تؤرکلری آفشار بوْی لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جاهانگشا..cahangüşa [صفت] دونیانی آلان (فا: جهانگشا). world conqueror

جاهانگیر..cahangir [صفت] دونیانی آلان (فا: جهانگشا). world conqueror

جاهان‌وطنی..cahan vətəni [آد] ائورن یوُردچولوق (فا:جهان وطنی).

جاهل..cahil [آد، عربجه] بیلگی‌سیز، اؤیرَنمه میش، نادان (فا:~).

جاهلانه..cahilanə [ع، ظ، ص] جاهلجه، بیلگی‌سیزجه (فا:~).

جاهلیت..cahiliyət [آد، عربجه] بیلگی‌سیزلیک (فا:~).

جاهی..cahi [یازار] ابوالفتح ابراهیم میرزا هـ ۱۰جو یوّزیل‌ده یاشایاراق توّرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱۴۱].

جایان..cayan [صفت] جایماق ایشینی گؤرن (فا:منحرف شونده).

جایداق..caydaq [صفت، دا] اوُزون آریق آدام. eggy {دایلاق› دایداق› جایداق[٦]}.

جایدیرماق..caydırmaq [ل، ت‹چانتورماق›] واز گئچدیرمک، سؤزوّندن قایتارماق (فا:منحرف کردن، به اشتباه انداختن).

جایدیریجی..caydırıcı [صفت] واز گئچیریجی (فا:منصرف کننده).

جایدیریش..caydırış [آد] جایدیرماق ایشی ویا بیچیمی (فا:انحراف).

جایدیریلماق..caydırılmaq [انّدیرگن ائیلم] قراریندان دؤنده ریلمک(فا:منحرف‌شدن).

جایز..cayiz [صفت، عربجه] اوُیقون، مُناسب، گؤرؤلمه‌سینه و ایشلنمه‌سینه اذن وئریلن (فا:جایز). allowable

جایزالخطا..cayizülxəta [صفت] خطاسی جاییز اولان (فا:~). fallible

جایزه..cayizə [آد، عربجه] اؤدوّل، باغیش (فا:~).

جایقین..cayqın [صفت] ایشیندن‌دؤنن، دؤنوک، جاییلمیش (فا:منحرف).

جایلاق..caylaq [باخ] آری یئین.

جایما..cayma [آد] انحراف (فا:انحراف). deviation

جایماز..caymaz [اؤزل‌آد] دوز یولدا اولان، قرارلی، اوْغلان‌آدی (فا:نام‌پسر).

جایماق..caymaq [س، قایماق› جایماق] پشمان اوْلماق، واز گئچمک، دؤنمک (فا:منحرف شدن، به اشتباه افتادن).

جایناق..caynaq [باخ: تارماق / دیرناق] ۱-بیر چوخ حئیوان و قوشلارین بارماقلاری‌نین ایتی اوجلاری، چنگ (فا:پنجه). the hand، claw ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

جایناقسال..caynaqsal [صفت] جاییناق‌لا ایلگی‌لی(فا:پنجه‌ای) palmate

جایناقلاشماق..caynaqlaşmaq [قا] بیربیرینی جاییناقلاووُرماق. to be clawed

جایناقلاما..caynaqlama [آد] بیربرینی جاییناقلا ووُرما، (فا:پنجول زنی).

جاناقلاماق..caynaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی جاناقلا ووُرماق، جاناقلا دؤیمک (فا:پنجول زدن). to claw

جاناقلانماق..caynaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] جاناق لا ووُرولماق. to be clawed

جاناقلی..caynaqlı [صفت] جاناغی اوْلان (فا:پنجول دار). clawed

جاییر جاییر..cayır cayır [ظرف] بیر جیسمین شدّت‌له یاندیغینی ویا بیرتیلدیغینی آنلاتان بیر سؤز" جاییر جاییر بیرتیلماق".

جاییرتی..cayırtı [آد] جاییر جاییر سس چیخارما.

جاییرداتماق..cayırdatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] جاییرجاییر سس چیخارماسینی ساغلاماق.

جاییرداماق..cayırdamaq [تاثیرسیزائیلم] جاییر جاییر سس چیخارماق.

جاییش..cayış [آد] جایماق ایشی‌ویابیچیمی(فا:انحراف). deviation

جاییق..cayıq [صفت] جایمیش حال (فا:انحرافی). deviational

جئت..cet [آد، اینـ] تَپکی‌لی اوُچاق.

جئتی‌سوُ..ceti su [اؤزل‌آد] توّرکوستاندا م۱۳جو عصرده بیر بؤلگه و شهر آدی، بوُکلمه یئددی سوُ معناسینداديرِ[۱۲].

جئجه..cecə [آد، دا] ۱-بعضی باغلی دانالی بیتگی‌لرین یاغینی سیخیب چیخاردیقدان سونْرا قالان بؤلومو(فا:کنجاله). ۲-میوه و یئمیش‌ین ایچ بؤلومو، پوُچال" هئیوا جئجه سی".

جئجه دوْغرایان..cecə doğrayan [آد] جئجه‌نی تیکه تیکه ائدن آراج.

جئجیم..cecim [آد] معمولا ً کیلیم‌دن فرق‌لی اوْلاراق یئرده اوُزانان داردا توْخونان بیر نوع دؤشه‌نک دیر (فا:جاجیم). {دیواندا کئذمک(گئیمک) کلمه‌سی بو سؤزون کؤکو اولمالیدیر، کئذمک+ ایم› کئذیم› کئجیم› جئجیم، نئجه‌کی کئچه کلمه سیده بو سؤزدن آلینمادیر[۶]}.

جئجیم کندی..cecim kəndi [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

جئجیمینی جیْرماق..cecimini cırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قارشی طرفی برک ووُرماق.

جئجین..cecin [آد] داری سامانی" بونون جئجینی نی مال یئمز"[۲۲٤].

جئرگه..cergə [باخ] جرگه group

جئریمبئل..cerimbel [اؤزل‌آد] ۱-آذربایجان‌دا داغ آدی ۲-پئریمبئل بیر طایفا آدی اوْلموشدور[۲٤۲-۱٦٤].

جئمیک .. cemik [آد] ائکیز، جوّت." اونون اوشاقلاری جئمیک دی"

جئنتئلمن..centelmən [این] سایقی‌لی، ایبی داورانیشلی (فا: جنتلمن).

جئهره..cehrə [آد] پامبوق، یون و ایپک کیمی‌شئی‌لری ایریب ساپا دؤندەرن آراج {چئویرمک› چئویره›چئوره›جئهره[۵]}.

جئهره‌چی..cehrəçi [آد] جئهره ایله یون اَییرن (فا:دستگاه پشم ریسی).

جئهره‌چی..cehrəçi [اؤزل‌آد] غربی‌مشکین‌ده‌انزان کندینده یایلاق یئری[۳، ۱۰۸].

جئهره چیلیک..cehrəçilik [آد] جئهره ایله یون اَییرمه ایشی.

جئهیز..cehiz [آد، ع‹جهاز›] باشلیق، قیزلار اره گئدَرکن آنا ائویندن آپاردیقلاری ائو اشیاسی و بوُجور شئیلر (فا:جهیز).

جئهیزلی..cehizli [صفت] اوْزبله جئهیز آپاران" جئهیزلی گلین".

جئهیزلیک..cehizlik [آد] جئهیز اوْچون آیریلمیش، جئهیز اوْلاراق وئریلمیش" جئهیزلیک قابلار، جئهیزلیک خالچا".

جئیداق..ceydaq [باخ] جایداق.

جئیران..ceyran [آد، دیرگی] ۱-جوّت بارماقلی‌لاردان، بوُینوزلو-گیلردن، ایری گؤزلو و گؤزلری‌نین گؤزللیگیله تانینان، اینجه آیاقلی و ایتی قاچان ظریف بیرحئیوان، جئیلان (فا:آهو). gazell 2-(مج)گؤزل قادین اوچون سؤیله‌نن سؤز (فا:آهو، غزل) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: لان/ بو کلمه‌نین ایلک بؤلومو بو حئیوانین یئهین قاچدیغی اوچون جای› جایماق سؤزونه باغلی اولمالیدیر، و ایکینجی بؤلومو ران›لان اک ایله ایلگی‌لیدیر}. doreas, deer

جئیران-..-ceyran [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۲۰ آد سایماق اوْلار).

جئیران اوْتو..Ceyran otu [آد] اوّستو توکجوک‌لو واوُزون قیلچییق‌لی اوْت.

جئیران باخیشلی..ceyran baxışlı [باخ] جئیران گؤزلو.

جئیران باسان..ceyran basan [صفت] ایتی قاچان" جئیران باسان آت".

جئیران قوُزوسو..ceyran quzusu [آد] جئیران بالاسی (فا:آهوبره). fawn

جئیران گئچمز..ceyran geçməz [صفت] چوْخ دار، گئچیلمه‌سی چتین" ~ یوْل".

جئیران گؤزلو..ceyran gözlü [صفت] گؤزل گؤزلو(فا:آهوچشم) stag-eyed

جئیرانجا..ceyranca [ظرف] جئیرانا اوْخشار.

جئیرانلار..ceyranlar [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌ده کند آدی.رزن ده (جئیرانلو) داغ آدی.

جئیرانلو..ceyranlı [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیرتورک کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

جئیرانی..ceyrani [آد] آذربایجان خالق اوْیون هاوالاریندان بیرینین آدی (فا:آهنگ رقص دسته جمعی).

جئیرانی..ceyrani [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، اینجه، قشنگ، لیریک رقصدیر. اونا گؤره ده رقصه هئیوانات عالمی نین ان گؤزل اینجه لریندن بیری اولان جئیرانین آدی نین وئرمیشلر. "جئیرانی" ان قدیم آذربایجان رقصلریندن بیریدیر. شوشادا مئیدانا چیخمیشدیر. رقص اورتا تئمپده گئدیر، عصاسن قادینلار طرفیندن ایفا اولونور. لاکین بعضی رایونلاردا، مثلن، شکیده اونو کیشیلر ده اویناییر. بو رقص ایندی ده مشهوردور[۲٤۵].

جئیش آباد..ceyş abad [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

جئیلان..ceylan [باخ] جئیران.

جئییید..ceyid [اؤزل‌آد] اردبیل-نمین ده کند آدی {چییید}.

جَبئه..cəbeh [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند و چای آدی {جبه}.

جبّار..cəbbar [آد، عربجه] ۱-زوْربا ۲-قُدرت صاحبی، تانری (فا:~).

جبّار..cəbbar [اؤزل‌آد] درگز، ماکی، خیاو دا کند، خالخال دا داغ آدی.

جبّارانه..cəbbaranə [ظرف] زوْرلا (فا:با زور). tyrannically

جبدره..cəbdərə [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی {جبه+دره}.

جبر..cəbr [آد، عربجه] جَبیر:سایی‌لارین یئرینه حرفلر قویولوب، کیفیت و باغلانتی‌لارینی بللی ائدن و آراشدیران بیر ریاضی بیلیم دالی "بیلینن‌اناسکی جبرکتابی خوارزم‌تؤرکلریندن موُسی اوْغلو مُحمّدین ۸۳۰ م ایلینده یازیلان اثریدیر". algebra

جبر..cəbr [آد، عربجه] ۱-زورلا بیر ایشی گؤردورمه، زوْرلاییش oppression ۲-باخ: جبر و اختیار (فا:~). constraint

جبر ائتمک (جبر ائله‌مک)..cəbr etmək (cəbr eləmək) [تاثیرلی ائیلم] زور ایشلَتمک، ظُلم ائتمک.

جبراییل‌حسین‌پورثانی..hsın-pursanı cəbrayıl [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

جبر و اختیار..cəbr o ixtiyar [آد] یازیلی قاناق‌لارا دایاناراق مین ایلدن چوخدورکی جبر و اختیار باره سینده دانیشلیب و اوْنلارین سیْنیرلارینی بللی ائتمه‌یه چالیشیبلار، البته جبر و اختیارین مرزی بللی بیر شئی دیرکی اوْدا بیلگی‌یه دایانیر، آیدینجا بیلگی وهر زاماندا نسبی اوْلاراق کسین بیلگی بوُنون مرزی دیر، اگر بیر ایش و عملین مختلف سئچه نک‌لری‌نین سوْنوج‌لاری بوتونلوکله بللی اوْلسا بو حالدا جبر آرایا گلیر و مسلّما بَیر نئچه سئچه نک‌دن ان یاخشی‌سی دؤز سانیلیر و اوْ بیری سئچه نک‌لرین گؤرولمه‌سی مناسب گؤرونمور و تدریجا بُو ایش آیدین بیر یاسا اولوب سونرالار بیر گله نک و سونوندا تک یول سانیلیر وآچیقدیر کی آیری سئچه نک‌لری گؤرمک بؤیوک سوُچ و دوغال دیشی بیر عمل ساییلیر و بورادا جبر واختیارین مرزی آیریلیر و یانلیش سئچه نک‌لرین گؤرولمه‌مه‌سی جبر سانیلیر، بو سؤزله اختیار فقط و فقط اوْ یئرلرده مفهوم تاپیرکی سوْنوجلار آیدین شکیلده بللی اولمادان دئنه‌مه و آیدینلاتما سوره‌جینه نیاز تاپیلیر و عینابوُآنلامدا دئموکراسی‌نی تعریف‌له‌مک اوْلار، اوْ یئرده کی بیر ایش آیدینجا هامی‌نین طرفیندن پیس بیلینیر، دموْکراتیک مفهوم اوْ ایشین گؤرولمه‌مه سیدیر و مسلما گؤرولمه‌گی سوُچ ساییلیر و بو وضعیت‌لرده دئموکراسی و بو عملین انجام تاپماسی‌نین آزاد اوْلماسی مفهومسوز اوْلور ولی او یئرده کی بیر سیرا ایش و عمللرین سونوجلاری چوخ آیدین دئییل ویا هامی یا آیدین دئییل بو یئرلرده دئنه‌مه و آیدین لاتما سوره جی باشلانیر و کسین سونوجلار آلینماییجا بوُ سئچه‌نک‌لر دئموکراسی ایچَری‌سینده یئر آلیر، آچیق دیرکی هر اؤلکه، آیدین اوْلمایان شئی‌لرله (نسبی شکیلده) بیلیم‌سل برخورد ائله‌سه چوخ دموکراتیک سانیلیر و اگر بو باخیش غیرعلمی اوْلا آنتی دموکراتیک اوْلور.

جبر و مقابله..cəbr o müqabilə [آد] ریاضیاتدا بیر بیلیم دالی (فا:~). algebra

جبراً..cəbərən [ظرف،عربجه] زوْرلا،زوْراکی،زوْرونلو اولاراق، زوْرونلو (فا:جبرا). by force

جُبران..cübran [آد، عربجه:جبرسؤزوندن] تلافی، قارشیلیق "جبران ائله‌مک: تلافی ائتمک، قارشیلیق وئرمک" (فا:~).

جبراییل..cəbrayıl [اؤزل‌آد] ۱-اسلام دینی اینانیشینا گؤره بیر ملَک آدی. gabriel ۲- آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن آدیدیر. ۳- سوُلدوز (~آباد) و آستارا دا کند آدی.

جبرسل..cəbirsəl [آد] جبرله ایلگی‌لی.

جبرسل دئییم..cəbirsəl deyim [آد] جبرسل مُعادیله، جبرسل فوْرمول.

جبَروُت..cəbərut [آد، عربجه] تانری‌نین هر شئیین اؤستونده اوْلان قُدرتی.

جبری..cəbəri [صفت، ع] زوْرلاگؤرولن (فا:جبری).

جَبَل..cəbəl [آد] ۱- داغ. ۲-دیلم[۱۳۵].

جبل..cəbəl [اؤزل‌آد] آوج ده(~آباد)، اوُرمیه(~کندی) کند آدی.

جَبلاغی..cəblağı [اؤزل‌آد] خیاو دا داغ آدی {جبه+اوْلاغی}.

جَبَن..cəbən [تاریخی اؤزل‌آذ] غیرتلی، چالیشقان؛ سلجوقلولار دؤنَمی کوْموتانی[۷].

جَبه..cəbə [آذ] ۱-سلاح، اوْخ، زیرئه (زره). ۲-بزکلی بیلرزیک. {موغولجادا تیر معنا سیندادیر[۵] و اوْ دیلده یایقین اوْلاراق اینسان آدی کیمی ده ایشله نیر، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جبه‌آلپ..cəbə alp [اؤزل‌آذ] اینسان آدی، باخ:جَبه+ آلپ[۷].

جبه‌خانا..cəbə xana [آذ] سلاح‌ساخلانیلان یئر، سلاح آنباری (فا: جبه خانه).

جبه‌دار..cəbədar [اؤزل‌آذ] اردبیل ده کند آدی.

جبه‌سوْی..cəbə soi [اؤزل‌آذ] اینسان آدی، باخ:جَبه+ سوْی[۷].

جَبه‌نوْیان..cəbə noyan [تاریخی اؤزل‌آذ] چَنگیز خاقان'ین دؤنیاجا اؤنلو کوْموتانی و یاخین آرخاداشی.(چَنگیز'ین بؤتون تؤرکلری بیر بایراق آلتیْندا توْپلاما فیکری‌نین معماری بو اوْلو کیشیدیر.)[۷].

جبه‌لو..cəbəli [اؤزل‌آذ] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳،۱۰۸]. {جبه‌لو}.

جبهه..cibhə [آذ، عربجه] اؤز، اؤن، اؤن آلان، اؤزه رینده ساواش سؤردورولن بؤلگه (فا:~).

جبیر..cəbir [باخ] جبر.

جبیره..cəbirə [آذ، عربجه] قیریق سؤموک‌لری باغلاماغا یارایان تاختالار.

جَبیکلی..cəbikli [اؤزل‌آذ] ساییق‌الادا کند آدی {جَبه+لی}.

جبیلی..cəbili [اؤزل‌آذ] خیاو دا کند آدی.

جبین..cəbin [آذ، عربجه] آلین (فا:پیشانی).

جته..cətə [اؤزل‌آذ] م۱۳جوعصرده ایشله‌نن بیر کلمه، اوْ دؤنم بیر گروه یوْل‌کسن اؤز طایفا و قبیله‌لریندن‌آیریلاراق‌و چادیریاشاملی اوْلاراق‌شهرلره‌هجوم‌ائدیب‌وشهرلرین‌داغیلماسینا سبب اوْلوردولار، بوُ سؤزو جمال‌الدین قرشی آلمالیق، کاشغر، بارچکند، خوْجند شهرلری موردینده سؤیله‌ییبدیر[۱۲]. {باخ: چته}.

جَتیز..cətiz [اؤزل‌آذ] یئتکین، بئجه‌ریکلی[۷].

جَتیک..cətik [اؤزل‌آذ] یئتکین، اوُزمان، اوْلقوُن[۷].

جُثّه..cüssə [آذ، عربجه] اینسان گؤوده سی، بوْی بوُخون (فا:~).

جَجوُ..cəcu [اؤزل‌آذ] سراب دا کند آدی.

ججه لو..cəcəli [اؤزل‌آذ] خیاو دا کند آدی.

ججه‌لو..cəcəlu [اؤزل‌آذ] جَجه‌لی:م۱۶جی یوْزیلده، دیاربکرحلب بؤلگه سینده، بوْزاوُلوس تؤرکلریندن بیر بوْی آدی[۸۵].

ججین..cəcin [اؤزل‌آذ] اردبیل‌ده کند آدی. باخ: اردبیل / ججین کؤپروسو.

جدّ..cədd [آذ، عربجه] آتا بابا، دده (فا:جدّ). grandfather

جُدا..cuda [آذ، فا] آیریلمیش‌اوْلان، اوُزاق قالمیش اوْلان (فا:~). (بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر)

جدّاً..ciddən [ظرف، عربجه] گرچک‌دن، شاقاسیز (فا:~).

جدار..cidar [آذ، عربجه] چپر، دوُوار (فا:~).

جدال..cidal [آذ، عربجه] ساواشما، چکیشمه جه (فا:~).

جدّجَهد..ciddocəhd [ظرف، عربجه] وارگوجیله چالیشما(فا:تلاش).

جدل..cədəl [آذ، عربجه] ساواش، چاتیشما، نزاع (فا:~).

جدول..cədvəl [آذ، عربجه] ۱-بالاجا آرخ و اوْنون سیمینت دوُوارلاری. ۲-شطرنجی شکیلده خطلر، چیزلگه (فا:~). table

جدول تؤرکو..cədvəl türkü [اؤزل‌آذ] جدول‌تُرکی:کازرون دا کند آدی.

جدول‌له‌مه..cədvəlləmə [آذ] جدول چکمه (فا:جدول بندی). tabulation

جدّه..cəddə [آذ] بویوک آنا (ننه) (فا:مادربزرگ). ancestress

جدّی..ciddi [صفت، عربجه] ایشینده‌دیره‌نن، چالقشان(فا:~) serious

جدّیّت..ciddiyət [آذ، عربجه] چالیشقان‌لیلیق (فا:~). effort

جدید..cədid [آذ، عربجه] یئنی، تازا (فا:نو).

جذّاب..cəzzab [صفت] چکیجی (فا:کشش‌دار). attractive

جَذّابیّت..cəzzabiyət [آذ] چکیجی‌لیک (فا:کشش). attractiveness

جُذام..cüzam [ع، آ، طب] جوْزام:دری و توخولارین چؤرومه سیله اؤزونو گوسته‌رن بیر نوع خسته‌لیک(فا:~). leprosy

جُذاملی..cüzamlı [صفت] جُذام خسته‌لیگینه توتولموش. leprous

جذب..cəzb [آذ، عربجه] چکیش، اؤز طرفینه چکمه، تاثیر قویاراق اؤزونه باغلاما (فا:جذب). absorption

جذبه..cəzəbə [آذ، عربجه] چکیجی‌لیک، والئه‌لیک.

جذر..cəzz [آذ] ایکینجی کؤک، حساب علمینده بیر عددین جذری بیر سایی دیر کی اوْنو اؤزونه چاپاراق اصلی عدد اله گله، و بو عدده مجذور دئییلیر (فا:~).

جرّ..cərr [آذ، عربجه] چکمه، سؤروکله‌یه‌رک گؤتورمه.

جرا..cəra [اؤزل‌آذ] تویسرکان دا کند آدی.

جرائد..cərayid [آذ] یاپینلار، درگی‌لر، قازئته‌لر(فا:~) newspapers

جرأت..cürət [آذ] جسارت، اوْرک‌لیلیک (فا:~). courage

جرّاح..cərrah [آذ، عربجه] جرّاح‌لیق حکیمی و اوُزمانی(فا:~). surgeon

جرّاحلیق..cərrahlıq [آذ] جراحین ایشی (فا:جراحی). surgery

جراحت..cərahət [صفت، عربجه] یارا، ایرین (فا:زخم).

جرّار..cərrar [ع، ص] چکیجی، سؤروکله ییجی (فا:~).

جرثقیل..cərəsəqil [آد، عربجه] آغیر یوّکلری گؤتورمه‌گه یارایان آراج (فا:~).

جُرثومه..corsumə [آد، عربجه] کؤک، اصل (فا:ریشه).

جَرجَر..cərcər [آد] بیرنوع‌خرمن‌دؤین(فا:خرمنکوب) {باخ:جارجار، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جرجه‌نک..cərcənək [آد] اوْمبا سوّموکلرینین یئرینده اوْیناماسی و چیخماسی. {فا:چارچنگ[۵]؛ باخ: جوّرجه‌نک}.

جرجه‌نک اوْلماق..cərcənək olmaq [تاثیرسیزائیلم] اوْمبا آغریسی توتماق.

جرجه‌نه‌یی‌نی‌آییرماق..cərcənəyini-ayırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] کؤتک‌له‌مک، جزالاندیرماق.

جرح..cərh [آد، عربجه] یارالاما (فا:زخم زنی).

جرس..cərəs [آد، فا] زنگ (فا:زنگ). bell

جُرعت..cürət [آد، عربجه] جسارت، ایگیدلیک، قورخمازلیق (فا:~).

جُرعه..cürə [آد، عربجه] بیر قوُرتوم ایچکی، بیر اوُدوملوق مایع.

جُرعه‌تبریزی..cürə təbrizi [یازار] هـ ۱۳جو یوّزیل‌ده یاشایاراق توّرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱۴۱].

جَرقوُدای..cərquday [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:یئر+ قوُدای؛ اسکی دؤنَم یئر تانریْسی[۷].

جرقّه..cərəqqə [آد، عربجه] قیویلجیم، اوْددان سیْچرایان ذره (فا:~).

جَرکین..cərkin [اؤزل‌آد] قوْهوم، یاخین[۷].

جَرگَلان..cərgəlan [اؤزل‌آد] بجنورددا کندیستان و چای آدی {جرگه+ لان / جرگه+ آلان: دؤزوملو آلان}.

جرگه..cərgə [آد] جئرگه:۱-سیْرا، اکیلمیش بیتگی دؤزومو، دؤزوم، دسته (فا:صف). row ۲-چئرگه، کؤچَبه‌چادیری {تا، سن‌جیرگه‌}؛ دیواندا ساواشچی‌لارصفینه‌چئر دئییلیردی، بو سؤزدن: چیریک، چره‌که (یان یانا دؤزولموش تسبئح دانالاری)، کرْگه (اکین ایشچی دسته سی) دوزه‌لیبدیر[۶]؛ یئنه‌ده چئرگه:گؤچه‌بگ چادیرلارینین دؤزومونه‌و مجازا هر کؤچَبه چادیرینادا سؤیله نیر}.

جرگه‌آراسی..cərgəarası [صفت] اکیلمیش‌بیتگی‌جرگه‌لری آراسیندا اوْلان.

جرگه به جرگه..cərgə bə cərgə [باخ] جرگه جرگه.

جرگه جرگه..cərgə cərgə [ظرف] سیْراسیرا، سیْرا ایله (فا:ردیف ردیف).

جرگه وی..cərgəvi [ظرف] جرگه جرگه، سیرایلا.

جرگه‌لشمک..cərgələşmək [باخ] جرگه‌لنمک.

جرگه‌لنمک..cərgələnmək [یلسیز ائیلم] سیرالانماق، دؤزولمک (فا:ردیف شدن).

جرگه‌له‌مک..cərgələmək [تاثیرلی‌ائیلم] جرگه جرگه دؤزمک (فا: ردیف کردن).

جرگه‌لی..cərgəli [صفت] سیرا ایله اکیلمیش (فا:ردیف دار).

جِرم..cərm [آد، فا، فیزیک] کؤتله.

جُرم..cürm [آد، ع‹ جرم›] گُناه، سوچ (فا:تقصیر).

جُرم ئ مشهُود..cürmi məşhud [آد، عربجه] سوُچ اوْستو.

جِرمی..cərmi [صفت، فا، فیزیک] جرمی، کؤتله وی.

جُرمی..cürmi [یازار] ممّدآغاجُرمی باکی شاعریدیر[۱۱۷].

جَرَن..cərən [آد، دیرگی] جئیلان، آهو، غزَل. {جئیران › جرن، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جَرَنای..cərənay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:جَرَن+ آی[۷].

جرندق..cərəndəq [اؤزل‌آد] ضیاآباد دا کند آدی.

جره..cərə [باخ] جوّره.

جره..cərə [اؤزل‌آد] کازرون دا کند آدی.

جریان..cərəyan [آد، عربجه] آخینتی، آخیش، آخیم (فا:~). flow، current

جریب..cərib [آد] بیر هکتار (فا:~). acre {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ائتی بوْیو آتمیش ذرع اوْلان اؤزئی}.

جریحه..cərihə [آد، عربجه] یارا (فا:زخم).

جَرید..cərid [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولو حلبده ذوالقدر توّرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

جریده..cəridə [آد، عربجه] قازئت، قازئته، ساولیق (فا:روزنامه).

جریمه..cərimə [آد، عربجه] جزا اولاراق‌بیریندن آلینان نقد پارا (فا:~). fine

جُز..cüz [ظرف، عربجه] استثنا اولاراق (فا:استثناء). exept

جُزء..cüz [آد، عربجه] بیر بوتوندن بیر بؤلوم (فا:~). detail

جُزئیات..cüziyat [آد] آیرینتی‌لار (فا:~). details

جزاء..cəza [آد، عربجه] سوچ ایشله‌یه نه یاسال شکیلده وئریلن قارشیلیق (فا:~). punishment

جزا ائوی..cəza evi [آد] حبیس‌خانا، توُتساقلیق.

جزائی..cəzai [صفت] جزایلا ایلگیلی، جزایا دایانان(فا:~). penal

جزالاندیرما..cəzalandırma [آد] مُجازات (فا:تنبیه). punshment

جزالاندیرماق..cəzalandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] جزاوئرمک(فا:مجازات-دادن). to punish

جزالانماق..cəzalanmaq [صفت] جزا آلماق (فا:مجازات شدن).

جزا وئرمک..cəza vermək [باخ] جزالاندیرماق.

جزایر منقشه سی..cəzayir mənəqşəsi [باخ] آسما گولو (فا:پیچ تلگرافی).

جزر..cəzr [آد] یئنیش " جزرومَد: یئنیش و قالخیش "(فا:~) tide

جزع‌فزع..cəzə fəzə [آد، عربجه] راضی اولماما (فا:~).

جُزوه دان..cüzvədan [آد] ال یازمالاری قویولان یئر (فا:~). box-file

جُزوه..cüzvə [آد] اوخولدا ال یازماسی (فا:جزوه). box-file

جُزوی..cüzvi [ظرف، عربجه] آز، آزاجیق، کیچیک (فا:جزیی.).

جزیه..cəzyə [آد، عربجه] کئچمیشده مسلمان اولمایانلاردان عسگرلیک خدمتی قارشی‌لیغیندا آلینان وئرگی (فا:~).

جُزیی..cüzi [باخ] جوزوی.

جسارت..cəsarət [آد، عربجه] ایگیدلیک، قورخمازلیق (فا:~). courage

جسامت..cəsamət [آد] قالین‌لیق (فا:ضخامت). bulkiness

جسامتلی..cəsamətli [صفت] قالین (فا:ضخیم). bulkiness

جسد..cəsəd [آد، عربجه] اؤلو وُجود، نعش، جمدک (فا:~). dead body

جسم..cism [آد، عربجه] گؤوده، بدن، وُجود، فضانین بللی بیر بؤلومونو دولدوران مادّه (فا:~).

جسماً..cismən [ظرف، عربجه] بدنجه، بیر وارلیق کیمی (فا:~).

جسمانی..cismani [صفت، عربجه] مادّی (فا:~).

جسور..cəsur [آد، عربجه] ایگید، قورخماز (فا:نترس). courageous

جسیم..cəsim [آد] گؤوده‌لی (فا:~). bulky

جشن آباد..cəşn abad [اؤزل‌آد] درگز-نوخندان دا کند آدی.

جشنواره..cəşnvarə [آد، فا] فئستیوال (فا:~).

جعفر بدایعی (کلامی)..cəfər bədayei (kəlami) [یازار] ۱۳۱٤ هجریده تبریزده دوغولوب، نوحه، شعر و غزل یادگار قویوبدور.

جعفر جبارلی..cəfər cabarlı [یازار] (۱۹۳٤-۱۸۹۹) جفرجابارلی

باکی‌لی اولاراق قدرتلی یازیچیدیر.

جعفر خندان..cəfər xəndan [یازار] م۱۹۱۰ده آنادان اولوب۵۰ یاشیندا وفات ائتمیشدیر، شعرلرینده رازی تخلّص ایله تانینیر.

جعفر-..cəfər- [اؤزل‌آد] جَفَر:تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اولاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۱۸ آد سایماق اولار).

جعفربُزرگ‌امین(یارین)..Cəfər büzürg əmin (yarın) [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

جعفرحاجیلاری..cəfər hacıları [اؤزل‌آد] قره‌ضیاالدین‌لی چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

جعفرصادق‌رحیمی..cəfər sadıq rəhimi [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

جعفری..cəfəri [آد] ۱-شیعه‌لیگین‌بیر قولو و بوُ قولدان اولان کیمسه. ۲-(آد، بیتگی) چتیرگیللردن، یاپراقلاری چوخ‌گیرینتی‌لی و چیخیتی‌لی، گؤزل قوخولو، یئمه‌لی، اوتسوو بیر بیتگی، مایدانوز (قانی چوخالدار، قوخسولاری آرادان آپارار[۱۳٦]) (فا:~). parsley ،petoselinum hortense

جعل..cəl [آد، عربجه] دؤزلتمک، یاراتماق، اؤزگه سینین یازی سینی آیری سینین آدینا وئرمک.

جغدی..cəğədi [اؤزل‌آد] اسفراین‌دا کند آدی {چاغاتای سؤزوندن}.

جُغرافیا..cuğrafiya [آد، ع‹یو‌ژئو+گرافی›] یئراؤزونونده اولان قورولوق-و سولوق‌بؤلگه‌لری آراشدیران بیلیم دالی (فا:~).

جُغرافیا بیلمَنی..cuğrafiya bilməni [آد] جُغرافیا بیلیم اوزمانی (فا:جغرافی دان). geographer

جُغرافیایی بوْیلام..cuğrafiyayi boylam [آد] یئر اوزونده هرنقطه و یئر اوجای‌لاریندان گئچن دایره ایله (نصف النهار ایله) گرینویچ‌دن گئچن بنزر دایره‌نین یئرین مرکزینه وصل اولان خطلرین آراسینداکی زاویه‌سی (اُستوا قورشاغی‌نین سطح اینده) (فا:طول جغرافیایی).

جفا..cəfa [آد، عربجه] وفاسیزلیق (فا:~).

جفاکئش..cəfakeş [صفت] جفا چکن (فا:جفاکش).

جفاکار..cəfakar [ع+فا، ص] جفالی، اینجیدن (فا:~).

جفت..cüft [آد، فا] جوت، قوشا (فا:~).

جفتان..cəftan [اؤزل‌آد] اراک-طرخوران دا کند آدی.

جفر اوْتو (جعفر اوْتو)..cəfər otu [آد، بیتگی] اوزرلیگه و گئشنیشه بنزر و یئییلن بیر بیتگی (فا:نوعی گیاه).

جَفر..cəfər [اؤزل‌آد] جَفَرلی: آذربایجان'دا بوآددانئچه یئر آدی واردیر[۲٤۰].

جفربای..Cafarbay [اؤزل آد] توْرکمن-یاوموُت-بایرامشاهلی بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جفنگ..cəfəng [آد، عربجه] دَیرسیز و بوْش سؤز، عاغیل‌سیز آدام (فا:جفنگ). absurd, foolish

جفنگیات..cəfngiyat [آد، عربجه] دَیرسیز و بوْش سؤزلر (فا:جفنگ). absurd, foolish

جک..cək [آد] قالدیراج (فا:جک). jack

جَکئی..Cekey [اؤزل آد] قازاق-کیچیوز-آلیم اوغلوُ -قاراساقای بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جککوْزی..cəkkuzi [آد، فرانسیزجا] بیر نوع ساغلیق و اَیلنمه حوْوضو.

جگن..cəgən [آد، بیتگی، باخ:چییید] اوْیار سلام (فا:~). cyperus

جگَن ببه‌جیک..cəyən bəbəcik [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

جگن سوولار..cəyənsovlar [آد، بیتگی] بیتگی‌لرده اؤرنه‌یی جگن اولان سوْی (فا:تیره جگن). cyperaceae

جَگَنلی..cəyənli [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ و ماکی دا کند آدی.

جلا..cəla [آد، عربجه] ۱-پارلاق‌لیق، پاریلتی وئرن مادّه، پاریلتی، باخ: جیلا. ۲-کؤچمه، وطن‌دن اوُزاق دوْشمه (فا:~).

جلّاد..cəllad [آد، عربجه] ۱-اؤلوم حؤکمونو اجرا ائدن executioner ۲-(مج)قان ایچن، رحم‌سیز (فا:~).

جلاسوُن..cilason [اؤزل‌آد] باخ: جیلاسوُن.

جلال..cəlal [آد، عربجه] بؤیوکلوک، عظمت، (فا:~) glory

جلاللی..cəlalli [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین کله‌وند بؤلوگونه باغلی بیر توْرک طایفاسی‌نین آدی[۹۸].

جلال‌هاشمی‌اورموی..cəlal haşimi urməvi [یازار] هـ۱۳جو یوْزیل ده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱۴۱].

جلالی..cəlali [اؤزل‌آد] ۱-عثمانلیلارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹]. ۲-عثمانلی پادشاهی یاووُز سُلطان سلیم زامانی توْکات اطرافیندا مهدی‌لیک ادعاسیندا اوْلان و بیر عدّه‌نی یانینا یئغان بیر شورشی‌نین آدی، سوْنرالار حکومته قارشی عصیان چیخارانلارادا جلالی آدی وئریلدی[۵۴]؛ ۳-آذربایجان تاریخینده کوْراوغلونو سمبول بیله‌رک شاهلارا و ظالیم لره قارشی آیاقلانان حرکتلره وئریلن آد ٤-جلالی‌لر عثمانلی دؤنمی بیر شورشی جریانی نین آدی ایدی، جلالی‌لر ایلک دفعه بیر بؤلوک باشی قارایازیچی عبدالحلیم باشچلیغیندا ۱۵۹۳ده عثمانلی حکومتی علیه اینه یوروش باشلادیلار بوُ شورشلر ۲۰ ایل سوردو، شورشلرین اصلی ندنی اؤزللیکله تورکلرین اوْ دؤنم بؤیوک یوخسوللوغا دؤشمه لرایدی[۸٤].

جلایهٔ وطن..cəlayi vətən [آد،عربجه] وطن‌دن آیری‌دوْشموش(فا:~).

جَلایر..cəlayir [آد] ۱-تجربه‌لی ۲-ساواشچی[۷]، باخ: جالایر.

جلْب..cəlb [آد، عربجه] ۱-کندی اؤزه‌رینه چکمه. ۲-محکمه قراریله بیرینی چاغیرما ایشی.

جُلبک..cülbək [آد، فا] یوْسون، سوُ یوْسونو، دنیز سوُ یوْسونو (فا:~). seaweed

جَلْد..cəld [صفت، عربجه] ۱-تئز، ایتی، یئهین. ۲-چئویک، دیری باش (فا:زرنگ وتیز). {باخ: چالماق، چلمک}.

جِلْد..cild [آد، عربجه] ۱-بیر شئیین اؤزونه چکیلن اؤرتوک، دری. ۲-کتاب و دفتری قوْرویان اؤزلوک (فا:~).

جَلدَن..cəldən [اؤزل‌آد] ۱-یئل، یئل پارچاسی ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) قیْرقیزلارین، توْقای و بوُقو اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷]. قیْرقیز-تاقای-بوگوُ بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱]. {یئل›جئل›جل}.

جلده‌باخان..cəldə baxan [اؤزل‌آد] سرابدا کند و چای آدی {یئهین باخان[٦٦]}.

جلسه..cələsə [آد، عربجه] اوْتوروم (فا:نشست).

جلسهِ علنی..cələse yi ələni [آد] آچیق اوْتوروم (فا:~). open session

جلفا..culfa [آد] باخ: جوُلفا.

جلق..cəlq [آد، عربجه] استمنا (فا:~). masturbation

جَل‌گَلدی..Cel-Geldi [اؤزل آد] قیْرقیز-موْنقوُش بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جُلگه..cülgə [آد] باخ: جوّلگه.

جلمه..cəlmə [اؤزل‌آد] ۱-چالیْم، گؤسته‌ریش. ۲-اینسان آدی: جلمه-آلپ، جلمه‌گوّن[۷].

جلمان..cəlman [آد] باخ: جالمان، یاللی.

جلو..cilo [آد، ظرف] باخ: جیلوْ.

جُلوس..culus [آد، عربجه] تخته اوْتورما، تاختا چیخما (فا:~).

جلوه..cilvə [آد، عربجه] گؤزرونوش، گؤزرونتو، تجلّی، ناز، قیرجانیش، نازلی اوْلان حرکت و داورانیش (فا:~). coquetry, flirt

جلوه‌لنمک..cilvələnmək [تاثیرسیزائیلم] گؤزوّنوشلو و گؤزرونتولو اولماق. to flirt

جله..cələ [آد، جله‹تله] آت قوُیروغو قیلیندان ایلمک شکلینده دوْزَلدیلن تله، دوُزاق.

جله داغی..cələ dağı [اؤزل‌آد] اهر-ورزقان دا داغ آدی {دوُزاق داغی}.

جله قوُرماق..cələ qurmaq [تاثیرسیزائیلم] تله قوُرماق.

جله‌یه سالماق..cələyə salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] تله‌یه سالماق.

جَلیب..cəlib [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌دا داغ آدی[۲۴۰].

جلیل..cəlil [آد، عربجه] ۱-بؤیوک و سایین. ۲-یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۷ آد سایماق اوْلار).

جلیلوند..cəlilvənd [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نه باغلی بیر توْرک بوْیو[۹۸].

جَمادانلی..cəmadanlı [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

جَم..cəm [اؤزل‌آد] بوُ کلمه جَمهور داغی نین آدیندادا ایشله نیبدیر.

جمئیران..cəmeyran [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

جماد..cəmad [آد، عربجه] جانسیز اولان هر شئی (فا:بیجان).

جمادات..cəmadat [آد، عربجه] جانسیز وارلیق‌لار، جانسیزلار (فا:~).

جمّاز..cəmmaz [آد] ایتی دوه (فا:شتر تندرو). swift-footed

جماع..cəma [آد، عربجه] جنسل ایلیشگی (اینسان‌لاردا)، جوت‌لشمه (فا:~).

جماعت..cəmaət [آد، عربجه] بیر اینانج‌ویا ایش آداملاری‌نین توپلولوغو (فا:~.

جمال..cəmal [آد، عربجه] اوْز گؤزللیگی.

جمال-..-cəmal [اؤزل‌آد] یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۷ آد سایماق اوْلار).

جمال‌عباسزاده(صدرا)..Cəmal-abbas zadə (sədra) [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

جماهیر..cəmahir [آد، عربجه] جُمهور چوغولو، جُمهورلار (فا:~).

جُمجمه..cümcümə [آد، عربجه] باش تاسی (فا:~).

جمدک..cəmdək [باخ] جندک.

جمع..cəm [آد، عربجه] چوْخلوق، چوْغول، توْپلام (فا:~).

جمع لشمک..cəmləşmək [باخ] جمع لنمک.

جمع لنمک..cəmlənmək [تاثیرلی‌ائیلم] توْپلانماق، بیر یئره ییغیلماق.

جمع‌له‌مک..cəmləmək [آد] توْپلاماق، بیر یئره ییغماق.

جمعاً..cəmən [ظرف] هامی‌لیقجا (فا:جمعا). in all

جُمعه..cümə [باخ] جوُما.

جمعه لو..cumalı [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

جمعی..cəmi [ظرف] بوتون اولاراق (فا:~). collective

جمعیّت..cəmiyət [آد، عربجه] ۱-درنک. ۲-توپلوم، توپلولوق (فا:~). crowd

جمل..cəməl [آد، عربجه] دوه (فا:~).

جُمله..cümlə [آد، دیل‌ب، عربجه] ۱-دیزگه، سیستم. ۲-بوتون، هرکس، آنلاملی بیرسؤز افاده‌سی (فا:~).

جُمله جیک..cümləcik [آد] کیچیک جُمله.

جُمله عالم..cümlə aləm [آد] هامی، هرکس.

جَمه‌لوْ..cəmələu [اؤزل‌آد] هئریس ده کند آدی {جامال اوْوا}.

جُمهور..cumhur [آد، عربجه] خالق، توْپلولوق.

جُمهور باشقانی..cumhur başqanı [آد] رییس جُمهور، جُمهوریت‌له یؤنه تیلن اؤلکه‌لرده دؤولت باشقانی (فا:رئیس جمهور).

جُمهورداغلاری..cumhur dağları [اؤزل‌آد] بابک قالاسینین بیر آیری آدی.

جُمهوریت..cumhuriyət [آد، عربجه] خالق سئچیم‌لریله یؤنه تیلن بیر دؤولت بیچیمی، رئسپوُبلیکا (فا:جمهوری). republic

جمیعاً..cəmiən [عربجه] هامی‌لیقجا. (فا:همگی). altogether

جمیل..cəmil [عربجه] گؤزل (فا:زیبا). handsome

جمیله..cəmilə [عربجه] گؤزیچک (قادین) (فا:زن زیبا). beautiful

جِن..cin [آد، عربجه] جین:خیالی بیر موجود، دینجه اینسان و ملک آراسی گؤرونمز بیر موجود، باخ: جین.

جن..cin [اؤزل‌آد] جین داغی: کلئیبر ده داغ آدی.

جُنئیدلی..coneydli [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولودا آت‌چکن توّرک بیرلیگینه منسوب بیر بوْی آدی[۸۵].

جناب..cənab [آد، عربجه] سایقی و احترام و بؤیوک لوک بیلدیرن بیر سؤز (فا:~). excellency، Mr

جنابت..cənabət [آد] جُنُب اوْلما (فا:~). pollution

جنابعالی..cənabalı [صفت] سایین (فا:~). your excellency

جنّات..cənnat [آد] اوچماق‌لار، جنّت‌لر (فا:~). paradises

جناح..cnah [آد، عربجه] ۱-قوْل، اوْردو قوْلو، یان، طرف. ۲-قوش قانادی (فا:~). wing، flank

جنازه..cənazə [آد، عربجه] اینسان اؤلوسو، جندک (فا:~). corpse

جناس..cinas [آد، عربجه] سؤیله نیش جه بیربیرلرینه یاخین و معناجا مُختلف سؤزلر (فا:~).

جناغ (جناق)..cinağ (cinaq) [باخ] جیناق.

جنایت..cinayət [آد، عربجه] آدام‌اؤلدوّرمه، قانلی‌سوچ (فا:~ crime

جنایتکار..cinayətkar [آد، فا] جانی، آدام اؤلدورن (فا:~). criminal

جنایتکارانه..cinayətkarənə [ظرف] جینایت‌لی اولاراق (فا:~). feloniously

جنایی..cinayi [صفت] جنایت‌له ایلگی‌لی (فا:~). criminal

جنایی‌یارقی‌لیق..cinayi yarqılıq [آد] جنایت ایشلرینه باخان یارقی‌لیق (فا: دادگاه جنائی). criminal court

جَنْب..cənb [آد، عربجه] یان (فا: کنار).

جُنُب..cunub [آد، عربجه] جنسل ایلیشگی‌دن‌سوْنراهله یویونمامیش کیمسه (دینه‌گؤره) (فا:~). polluted

جُنُب اوْلما..cunub olma [آد] احتلام اولما (فا:جنب‌شدن). pollution

جُنبش..cünbüş [آد، فا] جوّنبوّش:ترپه‌نیش، حرکت، قیمیلدانیش (فا:~).

جنّت..cənnət [آد، عربجه] اوُچماق، بئهشت (فا:بهشت). paradise

جنت آباد..cənnət abad [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد و قزوین ده کند آدی.

جنّت اوْلنگ..cənnət öləng [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

جنّت بالیغی..cənnət balığı [آد، دیرگی] جنّت بالیغی گیللردن ماوی یاشیل رنگلی و اوزه رینده پاخیر رنگلی جیزیق‌لاری اولان بیر تروپیکال بالیغی. Macropodus viridiauratus

جنّت بالیغی‌گیللر..cənnət balığıgillər [آد، دیرگی] سوّموکلو بالیق‌لاردان و کفاللار آلت تاقیمیندا اولاراق بیر بالیق سویو.

جنّت‌بیباری..cənnət bibarı [آد، بیتگی] زنجفیل گیللردن قارابیبار دادیندا بیتگی.

جنت قوُشو..cənnət quşu [آد، دیرگی] جنت قوُشوگیللردن توّکلری گؤزل رنگلی بیر قوُش (فا:نوعی پرنده) paradisea apoda ۳- گؤزل، آلیملی و جذّاب قادین. ۳-(دا) کیکچیک کن اؤلن ببک.

جنت قوُشوگیللر..cənnət quşugillər [آد، دیرگی] اوُمورقالی حئیوان لاردان، بیر سوی.

جنت‌میوه‌سی..cənnət mivəsi [آد، بیتگی] جنت یئمیشی (فا:خرمالو).

جنتی..cənnəti [اؤزل‌آد] (۱۳۵۰-۱۲۷۱ه)عبدالخالق باکی‌لی- شاعردیر[۱۱۷].

جنجال..cəncal [آد، فا] های کوی، قالماقال(فا:~). brawl

جنجال آباد..cəncal abad [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

جنجال چیخارماق..cəncal çıxarmaq [تاثیرسیزائیلم] قالماقال سالماق.

جنجال‌ائله‌مک..cəncal eləmək [تاثیرسیزائیلم] داعواسالماق، جوشماق.

جنجال‌سالماق..cəncal-salmaq [تاثیرسیزائیلم] داعواسالماق، جوشماق.

جنجل..cəncəl [آد، ع ‹جنجال›] باخ:جنجال.

جنجه‌لک..cəncələk [آد] ۱-آرابا اوخونا گئچیریلن دمیر حالقا، تکَرین اوخدان چیخماماسی اوچون اوخا تاخیلان میل‌لر. ۲-(مج) سوخولقان" جنجه‌لک آدام:هریئره‌سوخولان" {چنگل+اک}.

جُنحه..cünhə [آد، عربجه] حقارت‌دن آغیر و جینایت‌دن یوّنگول سوچ، خفیف جُرم (فا:~). misdemeanour

جند..cənd [اؤزل‌آد] کاشغرلی دؤورو توّرکوستاندا بیر شهر آدی[۱۲]. {بوُ کلمه کند سؤزونون دَیشیمی اولمالیدیر و بیرسیرا یئر آدلاریندا اؤزونو گؤسته‌ره‌رک کند و یئرله‌شیم یئری معناسیندادیر، اؤرنک: بیرجند، جندی شاپور، جنداب، جندر، باخ: کند}.

جنداب..cəndab [اؤزل‌آد] قوُم-دستجرد دا کند آدی. {کندآو}.

جندر..cəndər [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی. {باخ:جند/ کند}.

جندک..cəndək [آد] جمدک، اینسان وحئیوان اؤلوسو، لئش، جنازه (فا:جسد، نعش) corpse {، سن ‹جندک› فا ‹گند›}.

جندک یئین..cəndək yiyən [آد] لئش یئین بیرتیجی قوش.

جنده‌یینه دؤشه‌مک..cəndəyinə döşəmək [تاثیرلی‌ائیلم] جانینا دؤشه‌مک، کؤتک‌له‌مک.

جندیل..cəndil [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {باخ:جند/ کند}.

جنس..cins [آد، عربجه] توّر، چئشید، جانلی‌لاردا بللی اؤزللیلکری اولان قروپ (فا:جنس). kind

جنسل..cinsəl [آد] سئکسه‌عاید، جنسه‌عاید (فا:جنسی) sex

جنسل ایلیشگی..cinsəl ilişgi [آد] مُجامعت sexual intercouse

جنسل تاجیز..cinsəl taciz [آد] اخلاقسیزجا تاجیز.

جنسل چکیم..cinsəl çəkim [آد] جنسل‌جاذبه(فا:جاذبه جنسی). sex appeal

جنسل گوّج..cinsəl güc [آد] جماع گوّجو (فا:باء). virility

جنسل‌لشدیرمک..cinsəlləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیرسیرا اوُصول‌لارلا حئیوانلارین جنسی کئیفیتی‌نی یاخشی‌لاشدیرماق" اینک‌لری جنسل‌لشدیرمک".

جنسل‌لیک..cinsəllik [آد] ۱-جنسیت. ۲-جنسی‌نی یاخشی لاشدیرماق اوچون آیریلمیش، دؤللوک(فا:جنسیت). sexuality

جنسل یاخینلاشما..cinsəl yaxınlaşma [آد] جماع (فا:جماع). coition

جنسی..cinsi [صفت] جنسه عاید اولان.

جنسی بیرلشمه..cinsi birləşmə [آد] جنسی یاخینلاشما (فا:آمیزش جنسی). sexual intercourse

جنسیت..cinsiyət [آد، عربجه] ۱-بیرجنسه منسوب اولما. ۲- جنسل‌لیک، سئکس (فا:جنسیت). sexuality

جنطراقیه..cintarıqaya [اؤزل‌آد] جینتاری‌قایا:قُروه-گوّل‌تپه‌ده کند آدی {جین+تاری+قایا}.

جَنگ..cəng [آد، فا] ساواش، قاوقا، حرب (فا:جنگ). (بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر)

جُنگ..cong [آد، فا] سئچیلمیش شعر توپلامی (فا:مجموعه اشعار) anthology(بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر)

جَنگان..cəngan [اؤزل‌آد] جنقان:گئرمی و آذربایجان جُمهوریتینده کند آدی

جنگاور..cəngavər [آد، فا] ساواشچی، دؤیوشکن، وورُوشقان.

جنگِ‌زرگری..cəngi zərgəri [آد] یالاندان تارتیشما (فا:~). a sham quarrel

جنگل..cəngəl [آد، فا›باخ:چان، چنگ] آغاج‌لیق، مئشه‌لیک(فا:~tangle

جنگل..cəngəl [اؤزل‌آد] کلئیر (~داغی) ده داغ آدی؛ علی آباد گرگان (~ده)، مینودشت (~کشت) و هئریس ده کند آدی.

جنگل پارکی..cəngəl parkı [اؤزل‌آد] باخ: خیاو.

جنگلیک..cəngəllik [آد] مئشه لیک، سیخ آغاجلیق forest

جَنگ و جیدال..cəng o cidal [آد، فا] ساواش، قالماقال (فا:جنگ وجدال).

جنگه سَر..cəngəsər [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی.

جنگی..cəngi [اؤزل‌آد] مرند، لئریک، سوُمقاییت‌دا داغ/ تپه‌آدی[۲۴۰].

جنگی..cəngi [آد، فا] قهرمانلیق و جنگاورلیک روحوندا بیر چالقی هاواسی، آذربایجان اوْیون هاواسی (فا:جنگی).

جنگی..cəngi [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، بزن " جنگی " جنگاورلیک یئریشینی، مئیدانا اوخومانی، دؤیوسهه چاغیریشی ایفاده ائدیر. " جنگی " نین یارانما تاریخی چوخ قدیمدیر. " جنگی " خاراکتئری جهتدن عئینی اولان " قایتاغی " ، " حالای " کیمی موسیقی اثرلری قروپوندادیر[۲۴۵].

جنوب شرق..cunubşərq [آد، عربجه] گونئی‌دوْغو(فا:~). south-west

جنوب غرب..cənubqərb [آد، عربجه] گؤنئی‌باتی(فا:~). south-west

جَنوب..cunub [آد، عربجه] گونئی (فا:~). South

جَنوبلو..cunublu [آد، عربجه] گونئیلی.

جُنود..cunud [آد، عربجه] قوْشون‌لار (فا:لشکرها).

جُنون..cunun [آد، عربجه] دلی‌لیک (فا:دیوانگی).

جنین..cənin [آد، عربجه] بالالیق، اوشاقلیق" سقط‌جنین:اوُشاق-سالما"(فا:~).

جَو..cəv [آد] جوّ: یئر کوره سینین اطرافیندا و چئوره سینده اولان هاوا (فا:جوّ). atmosphere

جَواب..cavab [آد، عربجه] جاواب، بیرسوْرونون قارشیلیغی، یانیت (فا:~).

جواباً..cavabən [ظرف، عربجه] قارشی‌لیق اوْلاراق (فا:~).

جوادزاهدی (جوشقون)..cavad zahidi(coşqun) [اؤزل آد] سالماسلی چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

جَوار..cəvar [آد، عربجه] یان‌یؤوره، یئرلر، اطراف، یاخین یئر(فا:~).

جَواز..cavaz [آد، عربجه] ایذین، مساعده (فا:~). permit

جَوان..cavan [صفت، فا] گنج (قیز و اوْغلان).

جَوانپرچمی..cavanpərçəmi [آد، بیتگی] جیوانَپرچَمی:بیرله-شیک‌گیللردن، بیر چوْخ توْرلری اوْلان قیْر بیتگی‌سی، قندیل چیچگی.

جَوانشیر..cavanşir [اؤزل‌آد] بوُ طایفا اوْتوزایکیلر بیرلیگینده اولاراق آنادولودان آذربایجانا کؤچوب صفویلره قاتیلدیلار[۸۵].

جَوانشیر..cavanşir [اؤزل‌آد] تنقیدچی و آراشدیرماجی اولاراق - آذربایجان ادبیات ساحه‌سینده چالیشقان یازاردیر

جَوانمرد..cavanmərd [صفت، فا] مرد، ایگید، بوُکان دا کند آدی.

جَوانه..cavanə [صفت، فا] ۱-گنج(قیزواوْغلان).۲-توْمورجوق(فا:~). (بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر)

جَواهر..cəvahir [آد، عربجه] دیرلی داشلار (فا:~) jewelry

جَواهرآلات..cəvahiralat [آد] باخ: جواهرات.

جَواهرات..cəvahirat [ع، جواهیر چوْ] دیرلی داشلار(فا:~). jewellery

جَوّلان..cəvəlan [آد، عربجه] دوْلانما، گزینمه.

جَوّی..cəvvi [آد، عربجه] آتموْسفئریک، آتموْسفئرله ایلگی‌لی.

جَویز..cəviz [آد، بیتگی] جویز گیللردن، اوُزون عؤمورلو، قالین گؤوده‌سی، تاختاسی دَیرلی بیر آغاج و اوْنون یوُمورو و بالاجا میوه سی(فا:گردو). Juglans regia {بعضا عربجه سانیلیر حالبوکی عربجه ده درین معنالی و اسکی کلمه ساییلمیر و لسان العرب کیمی قدیمی سؤزلوکلرده ده بو کلمه‌نین معرّب کلمه اولماغینا اشاره اوْلونور، بو سؤز گُوز شکلینده اسکی فارسجادا ایشله نیردی، سنگلاخدا قوْز سؤزو عئینا جویز معناسیندا گلیب، باخ: قوْز}.

جَویزالان..cəvizalan [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

جَویزایچی..cəviz içi [آد] جویزین قابیغی قیریلدیقدان سوْنرا قالان ایچ.

جَویزحالواسی..cəviz halvası [آد] جویز ازمه سیندن دوزه‌لن حالوا.

جَویزقوُیماغی..cəviz quymağı [آد] تاوایا یاغ تؤکوب قیزاراق، اوُن، و سوْنرا بال و سوُیو یاری یاریا آرتیریب سونرادا جویز نارینی تؤکوب قیزاردیلیب حاضیرلانان بیر یئمک، باخ : قویماق.

جَویزگیللر..cəvizgillər [آد،بیتگی] اؤرنه‌گی‌جویزاوْلان،تاج‌سیزایکی - چنک‌لیلردن بیر بیتگی سوُیو (فا:تیره گردو). juglandaceae

جَویزلی..cəvizli [صفت] جَویزی اوْلان، ایچینه جَویز قاتیلمیش.

جَویزلیک..cəvizlik [آد] جَویز آغاجی چوْخ اوْلان یئر.

جَویز مورَبّاسی..cəviz murabbası [آد] بو میوه‌نی قایناداراق شکر وآیری شئیلر قاتاراق دوزه‌لن بیرنوع مربّا.

جوْبالاق..cobalaq [آد] چوخ چابالایان و شولوق اوُشاق (فا:بچه شلوغ). {بو کلمه چابوق و چابالاماق سؤزوندن آلینمالیدیر، چاپماق› چابالاماق› چابالاق› جوْبالاق}.

جوْجوق..cocuq [آد] باخ: چوْجوق، اوُشاق.

جوْچوْلدوُق..Coçulduk [اؤزل آد] توْرکمن-چاودوُر بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جوْد..cod [صفت، باخ:گوْبود] قابا، گوْبود، سرت، قالین coarse

جوْد یوُنلو..cod yunlu [صفت] قابا یوُنلو، یوُنو قابا و جوْد اوْلان.

جوْدلاشماق..codlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] جوْداوْلماق، قابالاشماق، سرت لشمک. to coarsen

جوْدلانماق..codlanmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: جوْدلاشماق.

جوْدلوق..codlq [آد] قابالیق، جوْد شئیین حالی.

جوْر..cor [آد، عربجه] ظُلم، اذیت (فا:جفا).

جوْر وْ جفا..cor o cəfa [آد، عربجه] ظُلم، اذیت (فا:جوروجفا).

جوْراب..corab [ع ‹فا] آیاق گئیمی (فا:~). sock

جوْراب..corab [اؤزلآد] اردبیل ده کند و چای آدی.

جوْراب باغی..corab bağı [آد] جورابی آیاقلاردا محکم ساخلایان باغ وکئش (فا:بند جوراب).

جوْراب توْخویان..corab toxuyan [آد] جوراب توخویوجو.

جوْرابچی..corabçı [آد] جوراب هؤرن و دوزلدن کیمسه، .

جوْرابچیلیق..corabçılıq [آد] جوْراب هؤرمه و دوزلتمه.

جوْرابلی..corablı [صفت] جوْراب گئیمیش، جورابی اوْلان.

جوْرات..corat [اؤزلآد] سوُمقاییت‘دا یئر آدی[۲۴۰].

جوْرتان..cortan [اؤزلآد] ۱-سوّزگچدن گئچیریلمیش آیران و یوغورت، آیرانین یاغینی آلیب، سوّزرلر و قالانینا جورتان دئیرلر، بعضا جوْرتانی بالاجاو یومورو توْپ کیمی قوُرودارلار و اونا قوُرود دئیرلر، باخ: قوُرود. ۲-اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

جوْرتدان..cortdan [آد] کرەسیز یوْغورت. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چوُتور›؛ جوْرت سؤزو قدیم تورکجه ده قابا و گوْبود معناسیندا گلیب و کرەسیز یوْغورتون دادی چوخ خوش اولماماغینا خاطر بو آدلا تانینیب، جوْرتلان› جوْرتدان[۶]}.

جوْرجوْجوق..corcocuq [آد] اوشاقلار، اوشاق موشاق.

جوْزاء..covza [آد، عربجه] فلک بوُرج لاردن بیری.

جوْزکانلی تپه سی..cozkanlı təpəsi [اؤزلآد] ماکی دا کند آدی.

جوْشا گتیرمک..coşa gətirmək [تاثیرلی ائیلم] جانلاندیرماق.

جوْشا گلمه..coşa gəlmə [آد] جوْشما. excitement

جوْشاتیْ..coşatı [اؤزلآد] ساییق‌الا دا کند آدی.

جوْشار..coşar [اؤزلآد] هیجانلی، داشقین، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

جوْشدورماق..coşdurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-جوشماسینا یول آچماق ۲-قیزیشدیرماق، گوّجلندیرمک، روحلاندیرماق. ۳-هیرس لندیرمک، آجیقیلاندیرماق (فا:به‌هیجان‌آوردن). to excite

جوْشدوروجو..coşdurucu [صفت] جوشدوران (فا:به جوش آورنده).

جوْشدوروجولوق..coşduruculuq [آد] جوشدوروجو اوْلما وضعیتی.

جوْشدورولماق..coşdurulmaq [بلسیز ائیلم] جوشماق ایشی گؤرولمک.

جوْشقان..coşqan [اؤزلآد] ساوه-نوبران دا کند آدی.

جوْشقو..coşqu [آد] هیجان، سئوینج گؤستَریشی ایله بیلینن دوُروم (فا:وجد). ecstasy

جوْشقولاشماق..coşqulaşmaq [تاثیرسیزائیلم] جوشقونلوغو آرتماق(فا:به هیجان آمدن).

جوْشقولانماق..coşqulanmaq [تاثیرسیزائیلم] جوشقولو حالا گلمک(فا:به‌هیجان‌آمدن).

جوْشقولو..coşqulu [صفت] هیجانلی (فا:هیجان دار).

جوْشقون..coşqun [صفت] ۱-جوْشموش اوْلان، قیزیشمیش، قیزقین "جوشقون سئل، جوشقون باخیشلار، جوشقون گنج"(فا:باحرارت enthusiastic ۲-اوْغلان آدی(فا:نام‌پسر

جوْشقونای..coşqunay [اؤزلآد] هیجانلی و ایگید آدام، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

جوْشقونجا..coşqunca [صفت، ظرف] جوشقون اوْلاراق.

جوْشقونَر..coşqunər [اؤزلآد] هیجانلی‌و ایگید آدام، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر).

جوْشقونلاشماق..coşqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] جوشقون‌حالا گلمک(فا:به‌هیجان‌آمدن).

جوْشقونلوق..coşqunluq [آد] جوشقون اوْلما وضعیتی (فا:هیجان زدگی). indefatigability

جوْشما..coşma [آد] هیجانا گلمه (فا:غلیان). corn factor

جوْشماق..coşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دویقولارینی دیشاری تؤکمک، گوّرلنمک، کوّکرەمک، قیزیشماق، هیرسلنمک. to storm، ۲-قاینا یبب‌داشماق(فا:جوشیدن). to boil {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹جوُفشاماق، چوُوشاماق› قایناماق، کؤپوکلنمک؛ فارسجادا ایشله‌نن "جوُش، جوُشیدن" کلمه‌لر ایله کؤکداش اولمالیدیر}.

جوْشوب داشماق..coşub daşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-گوّجلنمک، آرتماق، کوّکرەمک. to get excited ۲-هیرسلنمک، قیزیشماق. to rage ۳-آشیب داشماق، داشاراق تؤکولمک. to overflow

جوْشون..coşun [اؤزلآد] اهرده چای و کند و قالاآدی {متلاطم، مُحتشم}.

جوْشون قالاسی..coşun qalası [اؤزلآد] باخ: اهر، ورزقان.

جوْشونتو..coşuntu [آد] جوشقو، جوْشما، هیجانل داورانیش.

جوْشیروان..coşirvan [اؤزلآد] کوْمیجان دا کند آدی.

جوْغاتئی..coğatey [اؤزلآد] جیْغاتئی:بوُ سؤزون سؤیله نیشی جوْغاتئی اوْلاراق فارسجادا جیغاتی شکلینده یازیلیر، بو کلمه چاغاتای سؤزونون دَییشیلمیش شکلی اوْلمالیدیر، جوْغاتئی شهری،

گونش ایلی ۱۳۲۰ده سبزوارین ۵ بخش‌یندن بیری اوْلاراق ۹۷ کندی و ۳٤۲۰۰* نفر نفوسو وارایدی، بخش ین مرکزی جوْغاتئی، سبزوارین ۱۷۵ ک. قوُزئی گؤنباتان طرفینده و نفوسو* ۲۱٦۰ نفر، تؤرک قئید اوْلوبدور، ایندیسه جوْغاتئی اهالی سی مختلف ملیت لردن تشکیل تاپاراق تؤرکلر چوْغونلوقدان چیخیلار.

جوْقاس..coqas [اؤزل‌آد] قازاخ‌دا چای آدی[۲٤۰].

جوْکئی..cokey [آد، این] یاریش آتلارینا مینن و بوُ ایشده ائییتیلن.

جوْلا..cola [آد] زوْلا، گؤلک(فا:چاله). {زوْلا>جوْلا، باخ: یوْل}.

جوْلا توُتما..cola tutma [آد] زوْلاتوُتماق:اوشاقلار آراسیندا بالاجا توپ، تیله، یئمه‌لی‌چَودکلری زولایا آتماقلا اویناناان بیر اوْیون آدی.

جوْلان‌ائتمک..covlan etmək [آد، عربجه] دولانما، گزینمه، گزینتی، دولاشما (فا:~). to rotate, to circulate, to whirl

جوْلای..colay [تاریخی اؤزل‌آد] یوْلای: قازاقجا: آیاغی اوُغورلو کیشی[۷].

جوْلبک..colbək [باخ] جلبک.

جوْلدا..colda [اؤزل‌آد] یوْلدا اوْلان، یوْلجو، یوْلا چیْخان[۷].

جوْلداجاکئشی..coldacakeşı [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:یوْلدا+یاخشی؛ قیْرقیزلارین موْردی اوْیماغی بگ‌لریندن[۷]. قیْرقیز-موْندی بوْی‌لاریندانديز[۸۱-۱۵۸].

جوْلوق..coluq [صفت] باخ:یوْلوق.

جوْما..coma [باخ] کوْما.

جوْمالاشماق..comalaşmaq [باخ] کوْمالاشماق.

جوْمبوُز..combuz [صفت] چیم، اوْتلا قاریشیق توْپراق[۱۱۲].

جوْمرد..comərd [صفت] باخ: جومُرد، جوانمرد، الی آچیق، سخاوتلی.

جوْمرد..Cumart [اؤزل آد] جوْمارت:قازاق کیچیییوْزبایوْغلوُآدای بوْی‌لاریندانديز[۸۱-۱۵۸].

جوْنا..cona [آد] باش اؤرتوسو، یاشماق {باخ: چانتا[۵]}.

جوْند..cond [اؤزل‌آد] کلئییر ده کند آدی.

جوْنگ..cong [اؤزل‌آد] جُنگ: درگز-کلات دا کند آدی {جؤنگه}.

جوْنگاه..congah [اؤزل‌آد] جُنگاه: باجگیران دا کند آدی.

جوْوقا..covqa [آد] دسته، یئغینتی. "جوْوقا قوُروبلار، هره بیر طرفده جوْوقا قوُروبدو" {چوْو سؤزو دیوان دا شان و شهرت معناسیندادیر، بو معنا مجازا شًایعه و یا سؤزساو دؤزلتمک مفهوموندا ایشله‌نیر بو کلمه قا اکی ایله چوْوقا/جوْوقا سؤزونون کؤکو اولمالیدیر و معناجا بیر دسته و ییغین‌ین بیر یئره توْپلانیب سؤز دانیشیب و بعضادهً سؤز چیخارماق دئمکدیر؛ جناب هادی بو کلمه‌نی قوْوماق/قوْوقا فعلینه باغلاییر کی البتده اوُیقون گؤرسنمیر}.

جوْوقان..couqan [اؤزل‌آد] بوْستان آباد دا کند آدی {باخ: چوْوقان}.

جوْولانگاه..coülangə [آد] گزینتی یئری، سئییر یئری (فا:جولانگاه).

جوْوقا .. couqa [آد] دسته، یئغینتی. "جوْوقا قوُروبلار، هره بیر طرفده جوْوقا قوُروبدو" {چوْو سؤزو دیوان دا شان و شهرت معناسیندادیر، بو معنا مجازا شًایعه و یا سؤزساو دؤزلتمک مفهوموندا ایشله‌نیر بو کلمه قا اکی ایله چوْوقا/جوْوقا سؤزونون کؤکو اولمالیدیر و معناجا بیر دسته و ییغین‌ین بیر یئره توْپلانیب سؤز دانیشیب و بعضادهً سؤز چیخارماق دئمکدیر؛ جناب هادی بو کلمه‌نی قوْوماق/قوْوقا فعلینه باغلاییر کی البتده اوُیقون گؤرسنمیر}.

جوْهر..covhər [باخ] جؤوهر.

جؤرنی..cörni [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

جؤکه..cökə [آد، بیتگی] دیش دیش یاپراقلاری، بوْل شیره‌لی و عطیرلی چیچک‌لری بال آری‌لاری اؤچون ایشله‌نن، توْخومو یاغلی و بعضا یًئییلن، چیچک‌لری ترله‌دیجی و درمان کیمی ایشله دیلیر، اوْدونجاغی یوْنگول و مُحکم، اوُجالیغی ۲۰-۲۵ متره قدر اوْلان و قیشدا یاپراغی توْکولن بیر آغاج[۱] (فا:نوعی درخت).

جؤکه‌لیک..cökəlik [آد] جؤکه آغاجلاری بیتن یئر، جؤکه مئشه سی[۱].

جؤنک..cönk [آد] ۱-بؤیوک یئلکَنلی گمی. ۲-دری جلدلی و اوُزونلاماسینا آچیلان بیر نوع شعر دفتری[۲].

جؤن‌کَله..cön kələ [اؤزل‌آد] مراغا دا کند آدی {باخ: جؤنگه}.

جؤنگه..cöngə [ا] دانا، ایکی ایللیک بیزاو (فا:گوساله دوساله).

جؤوهر..cövhər [ع‹جوهر‹فا‹گوهر، گهر›] بیر شئیین شیره‌سی و عُصاره سی، بیر مطلب و قونونون ییغجام شکلی، بیرشئیین اؤزو، مایا. essence

جوُالدوز..cuvalduz [باخ] چوُوالدوز. sackmaker

جوُبوش..cubbuş [باخ] جینقیلی، جوُمبولو.

جوُبولو..cubbulu [باخ] جینقیلی، جوُمبولو.

جوُپ..cup [ظرف، سس‌تق] سوُیا دؤشن بیر شئیین چیخاردیغی سس "جوُپ دئیه دنیزه دؤشدو"[۲].

جوُپاداق..cupbadaq [ظرف، سس‌تق] سوُیا دؤشن بیر شئیین چیخاردیغی سس، باخ: جوُمباداق[۲].

جوُجئهی..cucehi [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

جوُجَرقان..cucərqan [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند و چای آدی.

جوُجی..cuci [اؤزل‌آد] ۱-جیجی، جیجیک، چیچَک ۲-قوْناق، بو آد داها چوْخ، گؤزله‌نیلمه ین دوْغوملار سوْنراسی ایشله نیر و "قوْناق" آنلامیْندادیر[۷]. ۳-بوُ سؤزله دؤزه‌لن نئچه اینسان آدی:جوُجیالپ، جوُجییای، جوُجیبَگیم، جوُجیبیکه.

جوُجین..cucin [اؤزل‌آد] باخ: جوُجی[۷].

جوُجین..cucin [اؤزل‌آد] قوُم دا کند آدی.

جوُجینخاتوُن..cucinxatun [تاریخی اؤزل‌آد] قیْپچاق خانی، مَنگو تیمورُ خان‌ین خانیمی[۷].

جوُخا..cuxa [آد] دسته، قروپ، بالاجا نظامی بیرلیک[۸۲]. {چوْخ+ا}.

جوُدام..cudam [آد، دا] باشاری‌سیز، گوْجسوز "آدام دئییل جوُدام!".

جوُرا..cura [آد] ۱-بیر نوْع ساده خالق سازی، ۲-گلیشمه میش شئی[۲]. {جوْرو}.

جوُرا زوُرنا..cura zurna [آد] بیر نوْع کیچیک زوُرنا[۲] {باخ: جوْرو}.

جوُران(کلو)..curan(klu) [اؤزل‌آد] کلئیبر ده داغ آدی.

جوُرجور..curcur [سس تق] آجیندان باغیرساقلاردا عمله گلن سس، جوْرجور (فا:صدای جیرجیر).

جوُرجونا..curcuna [آد] گوْرولتو[۲].

جوُرجین..curcin [اؤزل‌آد] توْنقوز ائلیندن اوْلاراق م۱۲عصرده منچوری‌یه حاکیم اوْلدولار، اسلامی قیناقلاردا جوُرجی آدیلا تانینیرلار، اوْنلار چین‌ده لیائو-قاراخاتای دؤولتی نی یئنه‌رک آلتونخان حکومتی نی قوُردولار[۱۲].

جوُرقان..curqan [اؤزل‌آد] همدان دا کند آدی.

جوُرقین..curqın [اؤزل‌آد] اراک-طرخوران دا کند آدی.

جوُرنال..curnal [آد، دا] باخ: ژوُرنال.

جوُروُ..Curu [اؤزل آد] قیْرقیز-ائدیگَنه بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

جوُروق‌بگلر..curuq bəylər [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

جوُروقلو..curuqlu [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

جوُرولداماق..curuldamaq [تاثیرسیزائیلم] جوْرولده‌مک، جوْر جوْر ائیله‌مک، قوُرولداماق (فا:صدای جیرجیر در آوردن).

جوُش..cuş [آد، فا] ۱-جوْشما، قایناما. ۲-چیوزه، چیبان، سپگی (فا:جوش پوست).

جوُش شیرین..cuş şırın [آد] سوْدا sodium

جوُغ..cuğ [آد، سن] جوْت آغاجی، بوْیوندوروق.

جوُغوردان..cuğurdan [آد] اوُچوروم، یار. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

جوُقا..cuqa [اؤزل‌آد] جوُلفا'دا یئر آدی[۲٤۰].

جوُققا..cuqqa [آد] حئیوان ویا اینسان ممه سی[۲].

جوُققولداماق..cuqquldamaq [باخ] جیککگیلده‌مک.

جوُقین..cuqin [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

جوُککی..cukki [اؤزل‌آد] مراغادا کند آدی {جوتچو}.

جوُلاهی..culahı [اؤزل‌آد] نمین دا داغ آدی. {باخ: زوْلا}.

جوُلفا..culfa [آد] ۱-توخویوجو، ال ایله پامبوق پارچا توخویان-کیمسه(فا:بافنده) {بو کلمه چوُل کلمه‌سی و "پاق/ پا" اکیله دوُزَلمیشدیر چوُلپا› چوُلفا› جولفا، باخ: چوُل، تاراما سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر ‹چوُلفا›}. ۲- آذربایجان‌جمهوریتینده بیر رایوْن آدیدیر. ۳- بو شهر مرندین ٦٥ کیلومتر قوُزئیینده یئر آلیبدیر. گونش ایلی ۱۳۲۰ده نفوسو*۸۰۲ نفر تورک قئید اولوبدور، دنیز سوُلاری سَویه سیندن ۷۲۰ متر یوْکسک‌لیکده‌دیر ش۱۳۸۵ده جمعیتی (شهرستان و شهر) ٥٤،۰۰۰، ۵،۳۰۰ نفر، اؤزئی گئنیش‌لیگی ۱٦۷۰ کیلومترمُرَبّع-ایدی، جوُلفا بؤلگه‌سی بیر بوْتون بؤلگه اوْلاراق توْرکمان چای قراردادیندان سوْنرا محروسه قاجار ممالیکی و روسیه مملکت‌لری آراسیندا بؤلوندو و اوْنون بؤیوک بؤلومو روسلارین الینه گئچدی ایندیسه اوْ بؤلوم آذربایجان جُمهوریتی توْپراقلاری ایچه‌ریسینده قرار تاپیر، اسکی‌لرده جوُلفا ایپک قوردو تولیدینین اؤنملی یئرلریندن ایدی، صفوی‌لر زامانی شاه عاباس دؤورونده بوُ شهرین آداملاریندان ۳۰۰۰ نفره یاخین اصفهانا آپاریلدی تا اوْرادا ایپک قوُردو بئجرمه سینده ایشله‌یه‌لر، بوُ سببه اصفهان‌دادا زاینده رود کناریندا اوْلارین یئرلشدیگی یئره اصفهان جوُلفاسی آدینادیر. ٤-جوُلفا بؤلگه‌سینین‌تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلری: -دوُزال بوُرجو، امامزادا میجه‌میر (سِیدمحمُدآغاقبری، میجه‌میرکندینده)، خارابا دَیرمان شلاله‌سی، سئنت استپانوُس کیلیسه سی، اوْشتوْبین کندی، کوْردش قالاسی(کوْردش کندینده)، کوْردش حامامی. ۵-جوُلفا بؤلگه‌سینین چایلاری چایلار آرازا تؤکولورلر: ائرسی‌چای (s۵b۲۳~)، نوُل دره (ایری s۱۰b۱۵)، ٦-جوُلفا(سیَر-داران) بؤلگه‌سینین کندلری: مارازا/ مالازا (*۵۹۰)(قوْ:مُرازاد/ مارازات)؛ اوْوشار/ افشار (*۷۱۰)؛ داران (*۷۸۰)؛ احمدآوا (*۲۵۵)؛ مینجَن-آوا (*٦۰) (قوْ:منجان آباد)؛ دیزه آلوان؛ آلوان؛ ۷-جوُلفا(سیَر-غربی‌دیزمار) بؤلگه‌سینین کندلری : سیَر/ سیه‌ری siyarı (*۷۲۰) (قوْ:سیه رود)؛ آشاغی ایری‌iri؛ هوْله (*۹۹۰)(قوْ:هلق)؛ ویدییه vidiyə (*۲٤۰) (قوْ: ودیق)؛ کوُمار/ آ- ی (*۱۷۸۰) (قوْ:کمار)؛ ۸-جوُلفا(سیَر-نوجه‌مهر) بؤلگه‌سینین کندلری: میجه‌میر/ میرجَمیر (*۱۷۰) (قوْ:نوجه‌مهر)؛ نوُردوْز (*٦۰)؛ دوُزال (*۲۰۰)؛ میانا کندی(*۷۰)؛ نظرکندی (*۲۱۰)؛ قیشلاق‌حقوئردی؛ پاهناوار (قوْ:پهناور)؛ الف‌آباد، کوْردَش (*۲۳۰) (قوْ:کوْردشت)؛ تیلکه-

ری(*۲۰)؛ گوّلەخیْر/ گوّل‌آخیر(*۱٤)؛ قیشلاق نواکی/ناواکی، پیربوُلاق (*۷۷)؛ دوْسداشا (*۱۲۰) (قو:دوست آشنا)؛ قارادره (*۱۳۰) (قو:قره درق)، قوُلان (*۲٤۰)؛ اَننیق/اَننیک (*۱۳۷)؛ قارا-چی‌معدن (*۷۰)؛ آغان (*۲۰۰) (قو:اعقان)؛ اوْروج(*۱۳۲)، میسَن(*۳۷۰)، اوّشتوّبین/ اوّشتوّبون (*۸۷۰)(قو:اشتبین)؛ اوّردوکون (قوْ: اردوکین)؛ نمنه nəmnə (*٦٤۰)(قو:نمنق)؛ ائرمنی‌قیشلاق، ۹-جوُلفا(مرکزی-ائرسی) بؤلگه‌سینین کندلری: لوُوارجان/ لیوارجان (*۱۵۳۰)؛ زئیوه (قو:زاویه)؛ سیبه‌سران/ سئسَران (*۱٤۵۲)؛ نیشیران (*۱۷۰) (قو:نوشیروان)؛ ائرسی (*۷۸۱)؛ قیشلاق (*۱۱٤۰)، ۱۰-جوُلفا(مرکزی-شُجاع) بؤلگه‌سینین کندلری : شاهمار (*۲۵۰)؛ شُجاع(*۸٦۰)؛ سیرکیلر/ سیلگیرد(*۲٤۰)؛ لَهَت/ لَهَنْد (قوْ:حیدرآباد)؛ طالب گؤلو؛ آغ بولاق (*۳۷۰)؛ تازاکند (*۱٤۰)؛ قارابولاق (*۳۸۰)؛ گوّلفَرَج(*۳۵۰)؛ سیرکئش؛ کیلیدداغی؛ کیلیسه کندی؛ خارابا کیلیسه؛ قیزیل ونک/ قیْزیل‌قایا؛ وئرانباغ/ وارانباغ؛ قاراناز؛ علمدارگرگر (علمدار *٤٦۳۰/ گرگر *۳۹۰۰) (قوْ: هادیشهر)؛ قوُردیان (قوْ: گردیان)؛

جوُلفان..culfan [اؤزل‌آد] درگز-نوخندان‌داکندآدی {جولفا+ان}.

جوُلوا..culva [اؤزل‌آد] جییه، قیز آدی (فا:نام‌دختر) {باخ: جوُلفا}.

جوُلوم..culum [اؤزل‌آد] نارین، نازیک، حسّاس[۷].

جوُلونبور..culunbur [صفت، جوُلا بوّرونموش[٦]] مفلوک، یازیق آدام.

جوُما..cuma [آد، عربجه] پنجشنبه‌دن سوْراکی و شنبه‌دن قاباق کی گوّن (فا:جمعه). friday

جوُماخاتان..cumaxatan [باخ] جاماخاتان.

جوُمادی..cumadı [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

جوُمارتئسی..cumartesi [آد] جوما دان سوْنرا گلن گوّن، شنبه (فا:شنبه) {جوُما + ائرته سی}.

جوُمایران..cumayran [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

جوُمبا..cumba [آد] تیکینتی‌لرده کوّچه‌لره دوْغرو دؤزه‌لن بالکون و کوْنسول، قدیم ائولرده پنجره‌لردن کوّچه‌یه طرف چیخاریلان قفس‌لی بؤلوم[۲].

جوُمباداق..cumbadaq [آد] سوُیا دؤشن شئیین چیخاردیغی سس[۲].

جوُمبالاق..cumbalaq [آد] تپه ماغاللاق، اللری یئره قوْیوب آیاقلاری گؤیه قالخیزما وضعیتی، گؤیده اوُچاغین فیرلانماسی[۲].

جوُمبورتو..cumburtu [آد] سوُیا دؤشن بیر شئیین چیخاردیغی سس.

جوُمبورداماق..cumburdamaq [تاثیرسیزائیلم] جوُمبورتو سسی چیخارماق.

جوُمبوز..cumbuz [باخ: جوُمبولو] قیل کیمی اینجه ونازیک شئیلری-چیخارماق‌اوچون بالاجاماقاش، جیمبیز (فا:مکاپ).

جوُمبوزلاماق..cumbuzlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] جومبوزلا توکلری چکمک.

جوُمبول جوُمبولو..cumbul cumbulu [آد] بیر شئیین ایچینده سوُ چالخالاناراق چیخاردیغی سس.

جوُمبولتو..cumbultu [آد] سوُیا دؤشن بیر شئیین چیخاردیغی سس.

جوُمبولداتماق..cumbuldatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] سوُیو چالخالایاراق - سس چیخارماق.

جوُمبولداماق..cumbuldamaq [تاثیرسیزائیلم] بیرشئیده‌سوُ چالخالاناراق‌سس‌چیخارماق.

جوُمبولو..cumbulu [ا] چوخ کیچیک، بالاجا، بامبالاجا (فا:کوچک).

جوُمبولولوق..cumbululuq [آد] بالاجالیق، کیچیک‌لیک(فا:کوچکی)

جوُمجا..cumca [باخ] چؤمچه.

جوُمجولاق..cumculaq [صفت] جیم جیلاق، هر یانی یاش و سو اولاراق (فا:خیس خیس) {جوُماق سؤزونون دییشمیش شکلی}.

جوُمدورماق..cumdurmaq [انتد، ل] ۱-سوُیاجوماسیناسبب اوْلماق (فا:غوطه‌ورکردن) ۲-(مج) هجوم انتدیرمک.

جوُمرا..cumra [آد] قوْزادان ایپک چیخارماغا یارار بیر آیقیت. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جوُمرد..cumərd [صفت، فا ‹جوانمرد›] ایگید (فا:عالیجناب).

جوُمردجه سینه..cumərdcəsinə [ظرف] ایگیدجه سینه (فا:جوانمردانه).

جوُمردلیک..cumərdlik [آد] ایگیدلیک، قوْچاق‌لیق (فا:جوانمردی).

جوُممما..cumma [آد] جومماق ایشی.

جوُماق..cummaq [س، ت‹چوُماق›] سویا دالماق (فا:غوطه ور شدن). to dip, to dive

جوُموُق..cumuq [اؤزل‌آد] یوُموق؛ قازاقلارین اوْرتایؤز بؤلوگو، قاراگیرای اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

جوُموُق..Cumuk [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایؤز-گیْرئی-قاراگیرئی بوْی‌لاریندندیر[۸۱-۱۵۸].

جوُموخماق..cumuxmaq [باخ] جوُماق.

جوُموشلوق..cumuşluq [آد] ال یوما یئری. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ: جومماق}.

جوُمولو..cumulu [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

جوُنا..cuna [آد] نازیک توْر کیمی اولان پارچا و اؤرتوک "اوشاغین-اؤزونه‌جوُنا چکمشیدیر"(فا:نوعی‌پارچه). {احتمالا بو نوع پارچانی اؤره‌تن کارخانا آدیندن گؤتورولوب[٦]}.

جوُنالی..cunalı [صفت] جوناچکیلیمش.

جوُن‌باقیش..Cun-Baqış [اؤزل آد] قیْرقیزتاقای بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

جوُنبورو..cunburu [باخ] جوُنبولو، جوُمبولو.

جوُنبولو..cunbulu [باخ] جوُنبولو، جوُمبولو.

جوُنتا..cunta [آد، اسپانیولجا، آنادولو] بیر اؤلکه ده یؤنه تیمه ال قوْیان کیمسه‌لردن اوْلوشان قوُرول.

جوُنتای..cuntay [باخ] چانتا.

جوُنقوش..cunquş [باخ] جومبولو.

جوُنقولو..cunqulu [باخ] جومبولو.

جوُنه‌قان..cunəqan [اؤزل آد] شهرکُرد"ون ٤٢ کیلومترلیگینده یئرآلیبدیر، و اهالیسی قاشقای تورکلریندندیر.

جوُوار..cuvar [آد] باخ: جوُوان.

جوُواش..Cuvaş [اؤزل آد] چوُواش:قیْرقیز-قاراتال و قیْرقیز-مونْقوُش بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

جوُوان..cuvan [آد] سوُوارماسوُیونو بؤلوشدورن {سوُ سؤزونون دؤنولموش شکلی اولمالیدیر، سوُوار› جوُوار› جوُوان}.

جوُواندیز..cuvandız [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی. {باخ:جوُوان+دؤز}.

جوُوَریم..cuvərim [اؤزل‌آد] اوُجان داکندآدی {باخ:سوُواریم / جوُوان}.

جوُهئنی..cuheni [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

جوُهود..cuhud [باخ] جوّوود.

جوّبه..cübbə [آد، عربجه] جُبّه:اوُزون اتکلی، اثلی و دوّیمه‌سیز گئییم، دوّبه (فا:~).

جوّبورتمک..cübürtmək [تاثیرلی‌ائیلم] اوْغورلاماق {چوْبارتماق‌دیواندا اوْغورلاماق معناسیندا بو سؤزون کؤکودور، کلاوسون[٦]}.

جوّت..cüt [صفت] ۱-قوشا، تک اولمایان، ایکی‌لی، ایکی‌سی بیر آرادا (فا:جفت). couple، pair ۲-(مت) قالیق‌سیز ایکی‌یه بولؤنه-بیلن هر سایی even number ۳-قوشا بیر نسنه (باشماق و--). ٤-(مج)ارآرواد. ۵-یئر سؤرمک اوچون کوتانا قوشولان اؤکوز (فا:خیش) {کؤکو فارسجا جُفت اوْلاراق اوْدا روسجادان آلینمادیر[۵]}.

جوّت استانداردلی..cüt istandardlı [آد] ایکی‌لی استاندارد، چیفته استاندارد.

جوّت جاملی..cüt camlı [آد] آرالارییندا بوْشلوغو اوْلان ایکی جاملی (پنجره) (فا:پنجره دو جداره).

جوّت جنسلیک..cüt cinsəllik [آد، طیّ] هم ارکک و هم دیشی اؤزللیک‌لری گؤرونن بیر کیشی و شخص (فا:دو جنسی).

جوّت سوّرمک..cüt sürmək [تاثیرلی‌ائیلم] حئیوان‌لاری کوتانا قوشوب یئر سؤرمک (فا:~شخم زدن).

جوّت قوْشماق..cüt qoşmaq [تاثیرلی‌ائیلم] یئر سؤرمک اوچون کوتانا حئیوان‌لاری قوشماق (فا:گاوهارابه گاوآهن بستن).

جوّت وطنداشلیق..cüt vətəndaşlıq [آد] ایکی‌لی وطن داشلیق.

جوّت‌آرخا..cütarxa [آد] کؤینک اوستوندن گئییلن کت و جیلیقا.

جوّت‌آیاقلی‌لار..cüt ayaqlılar [آد، دیرگی] دوُیارقالاری (بوُینوز جوقلاری) سکگیز اکلم‌لی، وُجوُد حالقالاریندا جوّت آیاغی اوْلان، ایسلاق و قارانلیق یئرلری سئون چوْخ آیاقلی‌لار توْپلولوغو. diplopoda

جوّت‌بارماق‌لیلار..cüt barmaqlılar [آد، دیرگی] ممه‌لیلردن اؤکوّز، قوْیون کیمی بارماقلاری جوّت اوْلان تاقیم (فا:تیره ای از جانداران).

جوّت‌باش (لی)..cütbaş(lı) [باخ] ایکی باشلی.

جوّت‌بوینوز..cüt buynuz [باخ] قوشا بوینوزلو.

جوّت‌تکر..cüt təkər [آد] بیسیکلئت(فا:دوچرخه).

جوّت‌توخوملولار..cüt toxumlular [آد] ایکی توخوملولار، ایکی چنکلی‌لر.

جوّتجو..cütcü [آد] جوّت سورن، اکینجی (فا:کشاورز). farmer

جوّت‌جوت..cütcüt [ظرف] ایکی ایکی، قوشا قوشا. in pairs

جوّتجولوک..cütcülük [آد] جوتجو اوْلما وضعیتی (فا:کشاورزی).

جوّت‌چَوِدک‌لیلر..cüt çəvdəklilr [صفت] ایکی چودک‌لیلر.

جوّت‌چَییردَک‌لیلر..cüt çəyirdəklilər [صفت] ایکی چودک‌لیلر.

جوّت‌دیرناقلی(لار)..cüt dırnaqlı(lar) [باخ] قوشا دیرناقلی(لار).

جوّت‌دیشلی‌لر..cüt dişəlilər [آد، دیرگی] اوْمورقالی‌لاردان کیچیک دیشلری اوْلان، گمیریجی‌لر تاقیمیندان بیرآلت تاقیم.

جوّت‌قانادلی‌لار..cüt qanadlılar [آد، دیرگی] ایکی قانادی و امیجی آغزی اوْلان بؤجک‌لر تاقیمی.

جوّتلشدیرمک..cütləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] قوشالاشدیرماق، ایکی لشدیرمک(فا:جفت کردن) ۲-حئیوانی توْخوملاماق. to pair to interbreed

جوّتلشدیریش..cütləşdiriş [آد] قوشالاشدیرما، ایکی لشدیرمه.

جوّتلشدیریلمک..cütləşdirilmək [بلسیز ائیلم] جوت ائدیلمک، ایکی لشدیریلمک، قوشالاشدیریلماق (فا:جفت گردانیده شدن).

جوْتلشمک..cütləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-جوت اوْلماق، قوشالاشماق to pair ۲-جنسل یاخینلیق ائتمک (فا:جفت شدن). to interbreed

جوْتلشمه..cütləşmə [آد] جوْتلشمک ایشی، جنسل ایلیشگی ده اولما (فا:جفت گیری). coition

جوْتلنمک..cütlənmək [تاثیرسیزائیلم] جوت اوْلماق، ایکی لشمک.

جوْتلوک..cütlük [آد] ۱-جوْت اوْلما، ایکی لیک، قوشا اوْلاراق، جوت اوْلاراق (فا:جفتی). ۲-جوْت سوْرولن یئر، جوْت ایشله‌ین-یئر" کندین قیراغیندا جوْتلو گه‌بنوْشه بیغماغا گئتدی".

جوْتلوکده..cütlükdə [آد] ایکیسی بیر یئرده، جوت اوْلاراق (فا:جفتی).

جوْتله‌مک..cütləmək [تاثیرلی‌ائیلم] قوشالاماق، منظم‌دوْزمک، ایکی ایکی دوْزمک، جوْت جوْت آییرماق، to pair. to couple

جوْتله یه‌جی..cütləyici [آد] جوت جوت ائدن کیمسه (فا:جفت کننده).

جوْتو پوْزماق..cütü pozmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیر حئیوانی کوتاندان آچماق.

جوْته‌قوْشماق..cütə qoşmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرحئیوانی یئرسوْرمک-اوْچون کوتاناقوشماق.

جوْته گئتمک..cütə getmək [تاثیرلی‌ائیلم] حئیوان‌لاری کوتانا قوشوب یئر سوْرمه‌گه گئتمک.

جوْجرْتمک..cücərtmək [تاثیرلی‌ائیلم] جوجرمه‌سینه سبب اوْلماق، یئتیشدیرمک، بئجرمک، بسله‌مک، گوْیرتمک (فا:پروردن). to germinate, to cultivate

جوْجرتی..cücərti [آد] توپراقدان چیخان بیتگی، گوْیرتی (فا:نبات).

جوْجردیلمک..cücərdilmək [بلسیز ائیلم] بئجه ریلمک (فا:پرورده شدن).

جوْجرمک..cücərmək [تاثیرسیزائیلم] گوْیرمک، یئتیشمک، بوْی آتماق(فا:جوانه‌زدن) {گوْیرمک سؤزونون دَییشمیش شکلی؛ بوُ سؤزدن:جوْجو، جوْجه، چوْجوق، باخ: گوْیرمک}.

جوْجو..cücu [باخ: جوْجرمک] ۱-بوْجک، قورد قوش. Insect ۲-(مج)بوْیو و اوْرقانلاری بؤیومه میش کیمسه. ۳-تویوق بالاسی، قوش بالاسی (فا:بچه پرنده).

جوْجو یئین..cücu yeyən [آد] بوْجک یئین.

جوْجوک..cücük [آد] ۱-قوش بالاسی. ۲-آغاجدا چیخان تازا توْمورجوق(فا:جوانه) {جوجو+ک}.

جوْجه..cücə [آد، بیتگی] ۱-تویوق بالاسی، قوش بالاسی (فا:ـه). chicken ۲-بوْیو چوْخ‌قیسسا {باخ:جوْجرمک / گوْیرمک}.

جوْجه پیلوْ..cücə pilov [آد] خوُروشو جوجه‌دن عبارت اوْلان پیلوْ، توْیوق پیلوو (فا:جوْجه پلو).

جوْجه‌چیخارما..cücə çıxarma [آد] جوجه‌له‌مه(فا:جوجه کشی). incubation

جوْجه دره سی..cücə dərəsi [اؤزل‌آد] ابهر ده داغ آدی.

جوْجه کاباب..cücə kabab [آد] جوجه‌نی (چوخراخ فریک و ایکی اوچ آیلیق جوجه) مُختلف مخلّفات لا کؤزده پیشیره‌رک حاضرلانان بیر یئمک (فا:جوْجه کباب). barbecued

جوْجه کیمی..cücə kimi [صفت] بالاجا، سیسقا، خیرداجا، جیْلیز" ~ قیز".

جوْجه گؤز..cücə göz [صفت] بالاجا گؤزلری اوْلان.

جوْجه گؤزو..cücə gözü [آد] اوشاقلار آراسیندا جوجه قیلیغی توتاراق اویناناان بیر اوْیون آدی.

جوْجه‌لشمک..cücələşmək [تاثیرسیزائیلم] جوجه وضعیتینه گلمک (فا:جوجه شدن).

جوْده‌لر..cüdələr [اؤزل‌آد] لاچین‌دا داغ آدی[۲۴۰].

جوْر..cür [آد] نوع، چئشید، برابر kind {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹توْرلوغ›، بو کلمه‌نین اصلی توْر، توْرلو› توْرلوغ شکلینده‌دیر، بو کلمه دیواندا ایشله‌نن ‹توْرمک› (بوْکمک) سؤزوندن آلینیبدیر، توْرمک سؤزونون بیر معناسی بوْکمک و کاغاذی بیربیرینین اوْستونه قاتلاماقدیر و بو معنادان آلیناراق توْرلوغ کلمه‌سی دیواندا تکرار تکرار بیربیرینین اوستونه گلن قاتلاری و لایلاری نشان وئریر بو کلمه‌نین معناسی گئنیشله نه‌رک چئشیت و مُختلف آنلامیندا ایشله نیر، بو کلمه بالاجا دَییشیم‌له" جوُر، توْر، طوْر" شکلینده فارسجادا ایشله‌نیر و تورکجه ده طاویر، طوْور، تَهر کلمه‌لری بو سؤزون دَییشیک شکیل‌لریدی و بوکلمه‌نی عربجه طَور سؤزونه باغلاماق اویقونسوز گؤرسه نیر}.

جوْر اوْلماق..cür olmaq [تاثیرسیزائیلم] بیریله تای اوْلماق، یوْلداش اوْلماق.

جوْربه جور..cür bə cür [آد] مُختلف. various, diverse, varied

جوْربه‌جورلوک..cürbəcürlük [آد] مُختلف اولما. variety, diversity

جوْرجه‌نک..cürcənək [آد، بوْرگه‌نک] سویوقدان‌قوْرونماق‌اوچون پارچالتار.

جوْردک..cürdək [آد، دا] گیل‌دن دوْزه‌لمیش دار بوْغازلی سوُ قابی.

جوْرلشمک..cürləşmək [تاثیرسیزائیلم] بیربیریله جوْر گلمک، یوْلداش اوْلماق (فا:جور شدن).

جوْرلو..cürlü [صفت] توْرلو (فا:متنوع). various

جۆرلوک..cürlük [آذ] جۆربه جۆر اۆلما.

جۆرلەمک..cürləmək [تاثیرسیزائیلم] نوع‌لارا آییرماق، بیرسیرا ایشلری ویا شئیلری جۆر ومنظم ائیلەمک (فا:جور نمودن).

جۆرو..cürü [صفت، دا] بالاجا و کیچیک، باخ: جۆوه.

جۆرو بارماق..cürü barmaq [آذ] ال و آیاغین ان بالاجا بارماغی.

جۆرولدەشمک..cürüldəşmək [قا] بیرلیکده جۆر جۆر ائلەمک {سس.تق}.

جۆرولدەمک..cürüldəmək [تاثیرلی ائیلم] جۆر جۆر ائلەمک (فا:جیرجیر کردن) .

جۆره..cürə [آذ، سن ‹جَره›] ۱-قیزیل قوش نوعوندان آلیجی کیچیک قوش. ۲-چوخ بالاجا، بوی آتمامیش، سیسقا، خیرداجا (فا:خیلی کوچک). {باخ: جۆوه}.

جۆره جۆره..cürə cürə [آذ] جۆربه جۆر.

جۆره خان..cürəxan [اؤزل‌آذ] زنجان دا کند آدی.

جۆره‌لشمک..cürələşmək [تاثیرسیزائیلم] سیسقالاشماق (فا:خیلی کوچک شدن).

جۆزئی..Cüzey [اؤزل آذ] قازاق-اۆرتایۆز-آرقێن-مۇمێن بوی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

جۆکگۆلدەشمک..cükgüldəşmək [قا] بیرلیکده جوکگولده‌مک.

جۆکگۆلده‌مک..cükəgüldəhmək [تاثیرسیزائیلم] جۆک‌جۆک ائیلەمک، جۆک‌جۆک‌سس‌چیخارماق(فا:جیک‌جیک کردن). to chirp

جۆکه‌تاو..cükətav [اؤزل‌آذ] ایدیل‌بولغارلاری‌نین قۇردوقلاری-بیرشهر[۵۴].

جۆگۆلدک..Cüguldek [اؤزل آذ] توڕکمن-تکه-توختامیش بوی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

جۆلبر..cülbər [اؤزل‌آذ] اۇرمیه ده کند آدی.

جۆلبند..cülbənd [باخ: چۇل+ فا ‹بند›، آذ] اۇزون دیمدیکلی.

جۆلگه..cülgə [آذ، سن‹جۆلکا›، باخ:چۆل] دوزلوک چۆل (فا:جلگه).

جۆللوت..cüllüt [آذ، دیرگی] اۇزون دیمدیکلی، نازیک آیاقلی، ککیل‌لی، ناخیشیلی دری‌سی اۆلان کۆچه‌ری قوش (فا:نوعی پرنده).

جۆلو..cülü [باخ] چیچیلی.

جۆلو بارماق..cülü barmaq [باخ: چیچیلی] بالاجا بارماق، جۆرو بارماق.

جۆلوک..cülük [آذ] جیب سۆیان (فا:جیب زن).

جۆلیان..cülyan [اؤزل‌آذ] اسماعیللی‌دا چای آدی[۲۴۰].

جۆمه خاتان..cümə xatan [آذ، فا‹جامه‌دان›] یورغان ودۆشک قویماق اۇچون ائوده دۆزه نیلن یئر، جاماخاتان.

جۆنئییت..cüneyit [اؤزل آذ] جۆنئییت:توڕکمن یاوموت‌بایرامشاهلی بوی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱]. {جونئ+ایگید / جان ایگید/گۆن ایگید}.

جۆوَت..cüvət [اؤزل‌آذ] جۆوَت:اهر ده کند آدی.

جۆوَنْد..cüvənd [اؤزل‌آذ] جۆوَت:اهر ده کند آدی.

جۆوَللاغی..cüvəllağı [صفت] جۆوه‌لاغی:بیج، فیریلداقچی (فا:کلک باز). swindler {جۆوه سۆزوندن آلیناراق جۆوه کیمی‌بیریئرده دۇرمایان اوشاق اوچون سۆیله‌نیر، جۆوه‌لک› جۆوه‌لاق› جۆوللاغی}.

جۆوَللاغی‌لیق..cüvəllağılıq [آذ] بیج‌لیک، فیریلداقچی‌لیق (فا:کلک بازی).

جۆوود..cüvüd [آذ] یهودی، ح‌موسی(ع)ین‌دینینده اولان، جوهود (فا: یهودی). jew {یهود› جهود› جوهود› جۆهود› جۆوود}.

جۆوودلر..cüvüdlər [اؤزل‌آذ] جوهودلار:اۇرمیه ده داغ آدی.

جۆوودده‌سی..cüvüd dərəsi [اؤزل‌آذ] جوهود دره‌سی:۱-آذربایجان‌دا یئرآدی ۲-یهودی دینین منسوب اۆلان اینسانلارلا باغلیدیر[۲۴۲-۱۶۵].

جۆوه..cüvə [آذ] جیوه. {اسکی تورکجه ده کۆنه بو معنادا ایشله نیب بو کلمه جۆوه و جیوه سۆزلرینین کۆکودور، کۆنه› جۆنه› جۆوه[۶]}.

جۆوه‌لاغی..cüvəlağı [صفت] جۆوَللاغی.

جۆیرمک..cüyərmək [باخ] جۆجرمک.

جۆیور..cüyür [آذ، دی، باخ:جۆره] جئیرانا بنزر بالاجا ظریف بیر حئیوان (فا:نوعی آهو).

جۆیولتو..cüyültü [آذ] جیکگیلتی، جییلتی، جۆک جۆک (فا:صدای جیک جیک). peep

جۆیولدشمک..cüyüldəşmək [تاثیرسیزائیلم] بیرلیکده جیکگیلده‌مک. to peep together

جۆیولده‌مک..cüyüldəmək [تاثیرسیزائیلم] جیکگیلده‌مک (فا:صدای جیک جیک در اوردن). to cheep, to peep

جهات..cahat [آذ، عربجه] جهت‌لر، یۆن‌لر (فا:~).

جهاد..cahad [آذ، عربجه] دین یولوندا اۆلان مبارزه و ساواش (فا:~).

جهاز..cahaz [باخ] جاهاز، وسایل (فا:~). apparatus

جهالت..cəhalət [آذ، عربجه] بیلیگی‌سیزلیک (فا:~). ingnorance

جهان..cahan [باخ] جاهان.

جهانشاه..cahanşah [اؤزل‌آذ] باخ: قاراقۇیونلو.

جهانشاه کهریز..cahanşah kəhriz [اؤزل‌آذ] قنیدار دا کند آدی.

جهانگشای‌جُوینی..cahangüşay ye coveyni [اؤزل‌آذ] (هـ۶۳۲-۶۸۱)عطامک جوینی موغول سُلطانلارینین‌دبیری‌اۆلاراق، موغول،

خوارزمشاه، قاراختایی‌لر و اسماعیلیه تاریخینی بوُ کتابدا وئریبدیر (هـ۶۵۸)، سوْنراکی تاریخی حادثه‌لری هـ۷۲۸ ایلینه قدر ادیب عبدالله، تاریخ وصاف کتابیندا ادامه وئریبدیر.

جهانگیر..cahangiir [اؤزل‌آد] مراغادا، خوی‌دا(~آباد)وگئرمی ده(~لو) کند آدی.

جهت..cəhət [آد، عربجه] یؤن، یان، طرف (فا:سمت). direction

جهتلی..cəhətli [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

جهجه..cəhcəh [آد، سس‌تق] قوشلار اؤترکن چیخاردیقلاری خوش سس.

جهجه ووُرماق..cəhcəh vurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اؤتمک، اوْخوماق (قوُشلار حاققیندا).

جهد..cəhd [آد، عربجه] چابالاما، تالاش (فا:تلاش).

جهرم..cəhrom [اؤزل‌آد] فارس اُستانیندا شهر آدی.

جهرم بؤلگه‌سینین داغلاری..cəhrom bölgəhsinin dağları [اؤزل‌آد] قیْر (٦٥ک‌ق‌ب۲۲۰۳)،

جهره..cəhrə [آد] ساپ و ایپ ایرمه آراجی، باخ:جئهره.

جهری..cəhri [آد، بیتگی] کؤک بویالاردان قیرمیزی رنگ وئرن بیر کؤک (فا:نوع گیاه صنعتی). rhamnus infetorius

جَهری..cəhri [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا یئر و چای آدی[۲۴۰].

جهری‌بگیم..cəhribəyim [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، یالنیز قیزلار و قادینلار طرفیندن ایفا ائدیلن کوتلوی رقصدیر. رقص ایکی جرگه لی شکیلده، ایکی قروپلا ایفا ائدیلیر. اوینایان قروپلار طرفیندن نؤوبه ایله ایفا اولونان هر کوپلئتدن سونرا هامی خورلا اوجادان " جهریبایبم " دئییر. رقصده گلین، بی، ائلچی، ساغدیش، سولدیش و باشقالاری ایشتیراک ائدیرلر[۲۴۵].

جهْل..cəhl [آد] بیلمه‌مزلیک، نادانلیق (فا:~). ignorance

جُهَلا..cühəla [آد، عربجه] جاهیللر (فا:جُاهلان).

جهَنگ..cəhəng [آد، انگ] دوْداق گوشه‌سی، آغیزین کوْنجو " یئمه‌یینی یئین‌دن سوْنرا جهَنگینه بوُلاشان قاتیغی‌سیلدی ".

جهنّم..cəhənnəm [آد، عربجه] تامو (فا:دوزخ). hell

جهنّم اوْل..cəhənnəm ol [اؤنلم] " چیخ گئت " و " ردّ اوْل " معناسیندا بیر سؤز.

جهنّم داشی..cəhənnəm daşı [آد] گوْموشون نیتریک اسیدده اریتیلمه سیله الده ائدیلن‌هاوایا دایاناقلی و ایشیق‌دا پوْزولمایان آغ کریستال.

جهنّملیک..cəhənnəmlik [آد] قارقیش و سؤیوش مقامیندا بیر سؤز.

جهنّمدره..cəhənnəmədərə [اؤزل‌آد] ۱-خویدا بؤلگه و داغ آدی.۲-چای آدی[۲۴۰].

جَهیر..cəhir [اؤزل‌آد] گده‌بگ‌ده چای آدی[۲۴۰].

جیْبیلی..cıbbılı [صفت، دا] چوخ‌بالاجا، جیقیلی، خیرداجا(فا: کوچک).

جیْبیلی‌لیک..cıbbılılık [آد] جیقیلی‌لیق، بالاجالیق (فا: کوچکی).

جیْبیر..cıbır [آد] یوْخسول، فقیر. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جیْبیریغی‌نی چیخارماق..cıbırığını çıxarmaq [ل، مج] ۱-بوّتون ایله سوْیماق، وار یوْخونو الیندن آلماق. ۲-برک دؤیمک، ازمک.

جیْبیریق..cıbırıq [آد، دا] ۱-جویزین اوّست گؤی قابیغی (فا:پوست سبز گردو). ۲-دیری باش و داشدان چؤرک چیخاران آداما دییرلر"جیبیریق آدام".

جیْبیل..cıbıl [صفت] چیپلاق، یوْخسول، پاراسیز.

جیْتدان..cıtdan [آد] گئژ یاتدان، گئجه‌نی اوْیاق قالان " هامی یاتیب جیتدان اوْیاق". {آذربایجان داستانلارینین بیرینین شخصیتی آدیندان}.

جیْداقایا..cıdaqaya [اؤزل‌آد] اوُجان داکندآدی {جیدا و سوّنگو کیمی قایا}.

جیْداو..cıdav [آد] حئیوان‌بئلینده یهروورُما سببیله اوْلان یارا. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جیْجیق..cıcıq [آد] ۱-گؤزل، سوّس. ۲-دری‌سی سوْیولموش ات.

جیْجیغینی چیخارماق..cıcığını çıxarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوْخ یوْرماق، بیرین داغیتماق.

جیْجیغی چیخماق..cıcığı çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخ یوْرولماق، داغیلماق.

جیْدا..cıda [آد، دده، موُغولجا] جیْداق:میزراق، قیْسا ساپلی میْزراق.

جیْداغی..cıdağı [آد، دا] ۱-آتین ایکی اوْموزونون آراسی. ۲-دَرین ایشله ین یارا، بؤیوک چیبان، باخ: جیداو.

جیْداق..cıdaq [آد، دده، موُغولجا] جیْدا:میزراق، قیْسا ساپلی میْزراق.

جیْدیر..cıdır [آد، دا] ۱-آت یاریشی. ۲-مینیک آتلارین یاریشی گئچیریلن یئر (فا:مسابقه اسب دوانی).

جیْدیر..cıdır [اؤزل‌آد] شوُشا‌دا یئر آدی[۲۴۰].

جیْدیر آتی..cıdır atı [آد] یاریش اوْچون بسله‌نن آت.

جیْدیرا چیخماق..cıdıra çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] یاریشا چیخماق، آت-چاپاراق یاریشماق.

جیْدیرچی..cıdırçı [آد] جیدیراچیخان، جیدیرایشینه‌باخان- (فا:سوارکار).

جیْر..cır [صفت] ۱-پالتارین جیریلما سسی (فا:صدای جر). ۲-اینسان الیله یوخ دوْغال شکیلده بیتن بیتگی، "جیرآغاج" (فا:گیاه خودرو). **suede**، **wild** ۳-تئز هیرسلەنن، تئز اؤزوندن چیخان "چوخ جیر آدامدیر" (فا:آدم عصبی). {ت:جیْریلما سسی، سن: بیر قوش نوْعو، سس تق}.

جیْر زوْغال..cır zuğal [آد، بیتگی] جیْرذوْغال: قاراموُردارجا، اوُجالیغی ۳-٤ متر، قیشدا یاپراغی تؤکولن، آغ‌چیچک‌لری و بعضا ًماوی‌یه چالار، قارا رنگلی چَودک‌لی، بالاجا میوه‌سی یایدا یئتیشن و میوه‌سی یئییلمه‌ین بیر آغاج و کوْل بیتگی.

جیْربوْغا..cırboğa [آد، دیرگی] ۱-بیر نوع چؤل سیچانی **dipus caegyptius** ۲-جیلیز، ضعیف.

جیْرت..cırt [آد، سس تق] کاغاذ و قمیش کیمی شئیلرین جیریلماسی و سینماسیندان چیخان سس (فا:صدای جر).

جیْرت آتماق..cırt atmaq [تاثیرلی ائیلم] توپورمک، توپورَرکن جیرت-سسی چیخارماق.

جیْرتدان..cırtdan [آد] باخ: جیْرتلان.

جیْرتدان بوْیلو..cırtdan boılu [صفت] بوْیو چوخ بالاجا، جیرتلان بوْیلو.

جیْرت‌قوْز..cırt qoz [آد، دا] تئز اؤزوندن چیخان، تئز هیرسلەنن، یونگلول و غیرجدّی. **hot-tempered**

جیْرت‌قوْزلوق..cırt qozluq [آد] تئز اؤزوندن چیخما.

جیْرتلاق..cırtlaq [صفت] ۱-جیرلاق، خوشاگلمه ین سس. ۲- یئتگین لیکدن‌لیجیق لانمیش (میوه وگؤی اوْت).

جیْرتلاق‌لیق..cırtlaqlıq [آد] کیچیک‌لیک، چوخ بالاجا.

جیْرتلاماق..cırtlamaq [تاثیرسیزائیلم] جیرت دئیه سس چیخارماق.

جیْرتلان..cırtlan [آد] ۱-چوخ‌آلچاق بوْیلو آدام.۲-دَیرسیز، لیاقت‌سیز کیمسه. ۳-ناغیللارین آییق قهرمانی {جیْرت+لان}.

جیْرتلان بوْیلو..cırtlan boylu [صفت] بویوچوخ بالاجا، جیرتدان بوْیلو.

جیْرجیر..cırcır [آد، سس تق] ۱-جیر سسی. ۲-باخ: جیرجیر بؤجه‌یی-۳-(سن) پامبوق‌قوْزاسیندا‌چَودَکلری آییران چیْغریق.

جیْرجیراما..cırcırama [آد، دیرگی، سس‌تقلیدی] ۱-الوان‌قانادلی، اوُچار کن جیرجیر سسی‌وئرن‌اوُزون‌گؤوده‌لی‌جوّجو(فا:سنجاقک) ۲-مجازی حالدا جیرجیراما بؤجه‌یی‌نین یاشاما دؤنَمی‌نی گؤستَریر "یایین جیرجیراماسیندا: یایین ان ایستی واختیندا".

جیْرجیربؤجگی..cırcırböcəyi [آد، دیرگی] دوْز قانادلی‌لاردان بیر بؤجک، جیرلاق (فا:جیرجیرک) **g. grillus domesticus campestris**

جیْرجیرمته‌سی..cırcırmətəsi [آد] Uکیمی یئری اوْلاراق و اوُجو مته کیمی اوْلاراق و دؤندرمه حرکت ایله بالاجا دلیک دلمه‌یه یارایان بیر ال آراجی.

جیْرجیریق..cırcızıq [صفت] هریئری جیزیق اوْلان، چوخ جیزیغی اوْلان.

جیْرجیندا..cırcında [آد، باخ:جیندا] کؤهنلمیش و داغیلمیش پالتار، جیندا. **rag, shred, scrap**

جیرجیندیر..cırcındır [آد، باخ:جیندا] کؤهنلمیش و داغیلمیش پالتار، جیندا. **rag, shred, scrap**

جیْردیرماق..cırdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] جیرماغا مجبور ائتمک.

جیْرقوُرساق..cırqursaq [صفت] باخ: جیرت قوْز.

جیْرقورساقلیق..cırqursaqlıq [آد] باخ:جیرت قوْزلوق.

جیْرلاتماق..cırlatmaq [تاثیرسیزائیلم] نسلی‌نی پوُزماق(فا:تغییر ماهیت دادن).

جیْرلاشماق..cırlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-جیر حالدا بیتمک. ۲-نسلی پوُزولماق، پیس لشمک (فا:تغییر ماهیت دادن).

جیْرلاق..cırlaq [صفت] خوشاگلمه‌ین سس (فا:ناخوشایند).

جیْرلاماق..cırlamaq [س، باخ: جیْر] ۱-دوْغال‌شکیلده بیتمک (بیتگی). **to grow wild** ۲-نسلی پوزولماق. **to degenerate** ۳-(سس-تق)۱-اینجه و بئزدیریجی سس چیخارتماق، بیرشئی و سؤزدن اینجییب پوْزولماق، خوش لانماماق (فا: ناخوشایندشدن) ۲-(ل) جیْر دئیه‌رک اوشاغی قورخوتماق.

جیْرلانماق..cırlanmaq [تاثیرلی‌ائیلم] جیرلاماسینا یوْل آچماق.

جیْرلایی‌ق..cırlayıq [آد، دیرگی] اوْرمان چالی‌لیق یئرلرده یاشایان، گؤزل اؤزن بیر قوش (فا:نوعی پرنده). **Lanius** {، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جیْرلیق..cırlıq [آد] ۱-جیرآغاج ویا کوْل کوْس باسمیش یئر. **wildness** ۲-جیر جیر سسی. **shrillness**

جیْرما..cırma [آد] جیرماق ایشی (فا:جر). **fissure**

جیْرماق..cırmaq [آد] ۱-(ل) کاغاذ و پارچا کیمی شئیلری دارتاراق تیکه تیکه ائتمک (فا:پاره کردن). **to tear** ۲-باخ: جیرناق، دیرناق. ۳-(مج، س) اکیلمک، یاواشجاسینا بیر یئردن اوُزاقلاشماق (فا:جیم-شدن). ٤-دیْرمیق، اوْت و چمن اوتونو چکمک اوچون بیر وسیله. {جیر سسیندن؛ فارسجا جر دادن کلمه سیده بو کؤکه باغلیدیر}.

جیْرماقلاشماق..cırmaqlaşmaq [قا] بیربیرینه جیرماق آتماق (فا:بهمدیگر چنگ زدن). to scratch

جیْرماقلاماق..cırmaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] جیرماق آتماق، دیرناغی ایله دری‌سینی قوْپارماق، جیریق جیریق ائتمک(فا:چنگ‌زدن) to scratch

جیْرماقلانماق..cırmaqlanmaq [بلسیز ائیلم] جیرماقلا ووُرولماق. to be scratched

جیْرمالاماق..cırmalamaq [تاثیرلی ائیلم] دیرمالاماق، جیرماقلاماق.

جیْرمیق..cırmıq [آد، دا] دیرناق ایزی.

جیْرناتماق..cırnatmaq [تاثیرلی ائیلم] قصداً هیرس لندیرمک. to irritate

جیْرناق..cırnaq [آد] باخ: جایناق، ییرتیجی حئیوان دیرناغی (فا: چنگ). {دیرناق› جیرناق، بعضا جیرماق‌دا دئییلیب}.

جیْرناقلاماق..cırnaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] دیرناق لاماق، جیزماق (فا:چنگ زدن).

جیْرنامق..cırnamaq [تاثیرسیز ائیلم] زارافات گؤتورمه‌یه‌رک ویا باشقابیر شئیدن هیرسله‌نیب‌قیزیشماق، اؤزوندن چیخماق.

جیْرنانماق..cırnanmaq [بلسیز ائیلم] هیرس لندیرلمک to be irritated

جیْرنیق..cırnıq [آد] سدّ دوُوارلاریندا سوُ آخاجاق دلیک.

جیْرهاجی..cırhacı [آد] شیرین قیْرمیزی آلما نوعو.

جیْرهاجیر..cırhacır [سس تق] جیرلتی سسی چیخارداراق.

جیْریق..cırıq [صفت] جیریلمیش، ییرتیلمیش یئر، ییرتیق(فا:پاره) tear

جیْریْق..Cırık [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایؤز-نایمان-سئمیز باقانالیْ و قیْرقیز-تاقای بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

جیْریق‌تپه..cırıq təpə [اؤزل‌آد] توْووز‌دا داغ آدی[۲۴۰].

جیْریق جیریق..cırıq cırıq [صفت] هریئری جیریق (فا:جر). tattered

جیْریلتی..cırıltı [آد] جیرجیر سسی (فا:صدای جرجر). creak

جیْریلتی‌لی..cırıltılı [صفت] جیریلتی سسی وئرن. creaky

جیْریلداتماق..cırıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] جیریلداماسینا سبب اوْلماق

جیْریلداشماق..cırıldaşmaq [قا] بیرلیکده جیریلداماق (فا:باهم صدای جرجر در آوردن). to creak all together

جیْریلداماق..cırıldamaq [س، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر] جیرجیرسسی چیخارماق (فا: صدای جرجر در آوردن). to squeak, to creak

جیْریلقان..cırılqan [صفت] تئز جیریلان، تئز داغیلان، داوام‌سیز (فا:زود پاره شونده).

جیْریلقانلیق..Cırılqanlıq [آد] جیریلقان شئیین وضعیتی و اؤزللیگی.

جیْریلما..cırılma [آد] ییرتیلما (فا:پارگی). tear

جیْریلماق..cırılmaq [بلسیز ائیلم] جیرماق‌ایشی گؤرولمک چکیلیب ییرتیلماق، پارتلاماق (فا:پاره شدن). to be torn

جیْریم جیریم..cırım cırım [باخ] جیریق جیریق.

جیْریم جیندیر..cırım cındır [باخ] جیرجیندیر.

جیْرینق جیرینق..cırınq cırınq [باخ] جیرینگ جیرینگ.

جیْرینق ها جیرینق..cırınq ha cırınq [ظرف] جیرینق جیرینق سس چیخارداراق.

جیْرینقیلتی..cırınqıltı [باخ] جینقیلتی.

جیْز سینگی..cız sinəyi [آد، دیرگی] ییر نوْع بوْوه‌لک.

جیْزیز..cızbız [صفت] ۱-ایچ قووُورماسی، اوْددا و شیش ده پیشیریلن یاغلی ات تیکه‌لری، اوْرک جییار باغیرساق سوغان و بامادوردان حاضرلانان ییر یئمک (فا:جغوُربغور). ۲-قویروق یاغینی قیزاردیب اریدرلر و یاغینین آییردیقدان سونرا قالانینی قیزاردارلار و اونا جیزبیز دئیرلر (قایناق: جناب مؤیّدی) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: اوْدا تؤکولن یاغدان‌چیخان‌سس، سس‌تقلیدی اولاراق قوْیون قویروغو تیکه‌لرینین اریتمه سسیندن آلینمیشدیر}.

جیْزیز خانا..cızbızxana [آد] جیزبیز ساتیلان یئر (فا:جغوُر بغور فروشی).

جیْزیزچی..cızbızçı [آد] جیزبیز پیشیریب ساتان(فا:جغوُر بغور فروش).

جیْزجیز..cızcız [اؤنلم] جیْززز:اوشاقلاری اوْد و ایستی شئیلردن قورخوتماق اؤچون دئییلن سؤز، قیزقین وداغ یاغین ایچینه بیر شئی آتیلینجا چیخان سس (فا:صدای جز).

جیْزداق..cızdaq [آد] قویروق اریدیلدیکدن سونرا قالان برک بؤلوملر (فا:جغوُر بغور).

جیْزدان ..cızdan [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی.

جیْزدیرماق..cızdırmaq [تاثیرسیز ائیلم] جیزماق ایشینی گؤردورمک.

جیزز..cızz [اؤنلم] جیْززز: اوشاقلاری اوْد و ایستی شئیلردن قورخوتماق اؤچون دئییلن سؤز، قیزقین وداغ یاغین ایچینه بیر شئی آتیلینجا چیخان سس (فا:صدای جز).

جیْزقارا..cızqara [آد] توْپلو حالدا تؤرک موزیگینی اجرا ائدیلیرکن چالینان بیر نوْع یایلی چالقی تؤرو.

جیْزقی..cızqı [آد] جیْزیق، ایکی شئیی آییران ایو(فا:خط). line

جیْزقی‌لاماق..cızqılamaq [تاثیرلی ائیلم] جیزیق‌چکمک(فا:خط کشیدن).

جیْزقی‌لانماق..cızqılanmaq [بلسیز ائیلم] جیزقی چکیلمک(فا:خط کشیده شدن).

جیْزقی‌سیز..cızqısız [صفت] جیزیق‌سیز (فا:بی خط).

جیْزقی‌لی..cızqılı [صفت] جیزیق چکیلمیش (فا:خط دار).

جیْزلا..cızla [آد] جان یاغی نی اریده رک، یاغینین آییردیقدان سونرا قالانینا جیْزلا دئیرلر، اوْنو آزاجیق آش ویا شوْربایا تؤکرلر و اونا جیزلالی آش ویا جیزلاشوْرباسی دئیرلر. (قایناق: جناب مؤیّدی)

جیْزلاما..cızlama [آد] جیزلاماق ایشی.

جیْزلاماق..cızlamaq [تاثیرلی ائیلم] اوْدا توتوب یاندیراراق جیزیلداماق.

جیْزلیق..cızlıq [آد، سن، باخ: جیزیز] قویون قویروغونون قازاندا اریدیلمکدن سونرا قالانی، جیزداق، جیزییز.

جیْزما..cızma [باخ] جیزما قارا (فا:خراش). scratch

جیْزماقارا..cızmaqara [آد] قاریشیق یازی، آیدین اوْخونمایان وسلیقه‌سیز یازی. scrawl

جیْزماقاراائله‌مک(ائتمک)..cızmaqara eləmək(etmək) [تاثیرلی ائیلم] تله‌سیک‌وقاریشیق خط یازماق.

جیْزماقاراچی..cızmaqaraçı [آد] جیزماقارا یازماقلا مشغول اوْلان کیمسه. scribbler; dauber

جیْزماقارالاماق..cızmaqaralamaq [تاثیرسیزائیلم] جیزماقارا بیچیمینده یازماق.

جیْزماجی..cızmacı [آد] جیزمالایان.

جیْزماق..cızmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-خط چکمک، جیزیق چکمک.۲-قارالاما شکلینده یازماق (فا:خراشاندن). ۳-سیییرمک، دری سینی جیزاراق قوْپارماق" تیکان‌اَلیمی جیزدی" to scratch {سس‌تق؛ چیژ› چیزمک› جیزماق›ایز سؤزوندن}.

جیْزمالاماق..cızmalamaq [تاثیرسیزائیلم] جیزیق چکمک، جیزماق.

جیْزمالی..cızmalı [صفت] جیزماسی اوْلان (فا:خراش دار).

جیْزویز..cızvız [باخ] جیزییز (فا:جغوربغور). roasted

جیْزهاجیز..cızhacız [ظرف] قوْورولا قوْورولا، جیْزیلدایا جیزیلدایا.

جیْزهاجیز یانماق..cızhacız yanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-برک یانماق. ۲-برک آجیق چکمک.

جیْزی..cızı [صفت] ساپان دمیرنین بوراخدیغی ایز(فا:خط، اثر).

جیْزیجی..cızıcı [صفت] جیزان، تارلالارداخاشخاش‌قوْزالاریندان آفیون آلماق اوْچون پیچاقلا جیزیق چکن کیمسه (فا:خط انداز).

جیْزیر جیزیر..cızır cızır [آد] قامیش قلمله یازارکن ویا یاغدا پیشیریلن کاباندان چیخان سس.

جیْزیرتی..cızırtı [آد] جیزیر جیزیر سس چیخارتما.

جیْزیرداتماق..cızırdatmaq [تاثیرلی ائیلم] جیْزیرجیزیر سس-چیخارماسیناسبب‌اوْلماق.

جیْزیرداماق..cızırdamaq [تاثیرسیزائیلم] جیزیر جیزیر سس چیخارماق.

جیْزیش..cızış [آد] جیْزماق ایشی (فا:خط اندازی).

جیْزیغیندان چیخماق..cızığından çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] حدیندن اوْیانا کئچمک.

جیْزیغینی آشماق..cızığını aşmaq [باخ] جیزیغیندان چیخماق.

جیْزیق..cızıq [آد] جیزیلمیش خط (فا:خط). line

جیْزیق اوْیونو..cızıq oyunu [آد] اوشاقلارآراسیندا یئرده جیزیق چکه‌رک داشلا اویناناان بیر اوْیون آدی (فا:نوعی بازی بین کودکان).

جیْزیق جیزیق..cızıq cızıq [ظرف] چوخ جیزیلمیش(فا:خط خطی). lined

جیْزیق چکمه..cızıq çəkmə [آد] جیزیق لاما (فا:خط کشی). ruling

جیْزیق چکن..cızıq çəkən [صفت] جیزیق لایان (فا:خط کش). ruler

جیْزیقلاما..cızıqlama [آد] جیزیق چکمه (فا:تخطیط). delineation

جیْزیقلاماق..cızıqlamaq [تاثیرلی ائیلم] جیزیق جیزیق ائتمک، جیزیق چکمک (فا:خط کشیدن). to line

جیْزیقلانماق..cızıqlanmaq [بلسیز ائیلم] جیزیق‌لی ائدیلمک (فا:خط کشیده شدن).

جیْزیقلی..cızıqlı [صفت] جیزیق‌لار چکیلمیش، جیزیغی اوْلان (فا:خط دار). lined ،stirped

جیْزیلتی..cızıltı [صفت] جیزیلما سسی، قایناماغا باشلایاندا سودان چیخان سس (فا:صدای جزجز).

جیْزیلداق..cızıldaq [آد] جیزجیز سس وئرن.

جیْزیلداما..cızıldama [آد] جیزجیز سس وئرمه (فا:جلزولز). fizz

جیْزیلداماق..cızıldamaq [تاثیرسیزائیلم] جیزجیز سس وئرمک، جیزجیز ائله‌مک (فا:صدای جزجز در آمدن). to fizz

جیْزیلقا..cızılqa [آد] دیاگرام، جدول، چیزیلگه.

جیْزیلماق..cızılmaq [بلسیز ائیلم] جیزماق ایشی گؤرولمک (فا:خط دارشدن). to be lined

جیْزیلی..cızılı [صفت] جیزیلمیش اوْلان (فا:خط کشی شده).

جیْزیلیش..cızılış [آد] جیزیلماق ایشی (فا:خط کشی).

جیْزیم..cızım [آد] جیزیق.

جیْزیم جی..cızımcı [آد] جیزیم لایان.

جیْزیم جیزیم..cızım cızım [ظرف] جیزقی وضعیتینده، سیرایلا.

جیْزینتی..cızıntı [آد] جیزیلمیش، جیزقی لاما (فا:خراش). scratch

جیْغ..cığ [آد، سن:باغیرتی، سس تق] ۱-باغیرتی(فا:صدای جیغ). ۲-(ب) تورپاق اوْستونو باسان سوّپرگه کیمی اوْت (فا:~). جیْغ بیغ / جیْغ ویغ (باخ) جیغ.

جیْغا..cığa [باخ] جیققا، قادین باشلیغی، خوْروز و دورنا کیمی قوُشلارین قوُیروق لاریندا اوْلان اوُزون توّک.

جیْغاتای..cığatay [اؤزلآد] خیاو دا کند آدی.

جیْغاتای تورکجه سی..cığatay türkcəsi [اؤزلآد] باخ: چاغاتای تورکجه‌سی.

جیْغاتوچای..cığatuçay [اؤزلآد] آخیش یئری:مریوان، سقز، سایین قالا، قوشاچای، اورموگؤلو؛ ۳۵٬۲۸٤b؛ ایللیک‌سوُ مقداری سالارحسین کؤپروسونده ۱۳٫۲۲ و قوْشا چای کؤپروسونده ٦۲٫۷۷ مترمکعب هرثانیه ده اؤلچولوب.)، (قو: زرینه رود)

جیْغاتی..cığatı [اؤزلآد] باخ: جوْغاتئی.

جیغارا..cığara [باخ] سیگار.

جیْغال..cığal [صفت] اوْیوندا اوُدوزماسینی قبول ائتمه‌یِیب دیغال‌لیق ائدن (فا:دغل) {جیغاللانماق بزه‌نیب دؤزنمک معناسیندا گلیب و بزنمک بیر نوع تقلب و بیر آنلامدا کؤتو بیر شئیین اوّستونو اؤرتمکدیر و جیغال سؤزو بو کلمه‌دن آلیناراق تقلّب ائده‌نه دئییلیر و عربجه دغل سؤزونه باغلیلیغی یوخدور، دیواندا ایشله‌نن چیغان (یوْخسول) و چیخانسی (ناخیشلی پارچا) بو دلیلی گؤجلندیریر[٦]}.

جیْغال..cığal [اؤزلآد] ماکی دا کند آدی {بزنمیش گؤزل یئر}.

جیْغالانماق..cığalanmaq [تاثیرسیزائیلم] بزکلی و سوّسلو اوْلاراق گؤرونمک.

جیْغالجی..cığalcı [آد] جیغال ائدن (فا:دغل باز). deceitful

جیْغاللاماق..cığallamaq [تاثیرلی‌ائیلم] دیغاللیق ائتمک (فا:دغلی کردن).

جیْغاللیق..cığallıq [آد] اوْیون پوْزما، دیغال‌لیق (فا:دغلی).

جیْغالی..cığalı [آد] کورْاوْغلونون بؤیوک باباسی‌نین آدی.

جیْغالی..cığalı [اؤزلآد] ملیکان دا کند آدی {بزنمیش گؤزل یئر}.

جیْغالی تجنیس..cığalı təcnis [آد، یازین] جیغا سؤزو همان جیقّا اولاراق بیر اک کلمه‌نی‌آنلاتیر و بو نوع‌شعر تجنیس کیمی اولاراق اونا نسبت‌فرقی‌بنزرکلمه‌لر بایاتی‌شکلینده شعره اضافه اولور[۷۳، ۷٤].

جیْغالی شعر..cığalı şeir [آد] باخ: مستزاد.

جیْغان..cığan [آد] خسیس، انصافسیز، دوشمانجا حرکت ائدن. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جیْغان ویغان..cığan vığan [آد، سس تق] قیشقیریق چی، های کوّی سالان.

جیْغانا..cığana [اؤزلآد] جیغانوْ: کلئیبر و هئریس ده کند آدی {باخ: جیغا}.

جیْغ‌جیغ..cığcığ [آد، دیرگی] قاغایی جنسیندن خیردا سوُ قوُشو، چای گؤل قاغایی‌سی (فا:نوعی پرنده).

جیْغجیغ..cığcığ [اؤزلآد] جیْق‌جیْق: کلئیبر و ماکی دا کند آدی.

جیْغجیغ..cığcığ [اؤزلآد] قاراداغ‌بسده کانلی طایفاسینا باغلی اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

جیْغجیغا..cığcığa [آد] ۱-گلین گئدن قیزلارین‌باشینا قوْیولان پاریلتی‌لی بزکلی شئی. ۲-چیی چیی یئییلین ویا قُطّاب'ین ایچینه قویولان بیر اوْتسوْو بیتگی. ۳- آغیزلا چالینان بیر نوع دؤدوک (فا:جغجغه). rattle-box

جیْغریق..cığrıq [آد] باخ: چیغریق (فا:چرخ). {سس تقلیدی اولاراق چرخ سسیندن آلینمیشدیر}.

جیْغلاندیرماق..cığlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اوْتمک، اوْزون یاندیرماق، قارسالاماق.

جیْغلانماق..cığlanmaq [بلسیز ائیلم] اوْتولمک، اوْزدن یانماق.

جیْغلیق..cığlıq [آد] جیغ باسمیش یئر، چوخلو جیغ اوْلان یئر.

جیْغی..cığı [اؤزلآد] اسکی توّرک‌اساطیرینده‌جین‌لره‌وئریلن بیر آد[۲۱۱].

جیْغیر..cığır [آد] گئدیش گلیش سوْنوجو دؤزه نیلن داریوْل، داغ یوْلو، چیغ ین قار اوْزه رینده آچدیغی ایز (فا:مالرو). pathway {ت: دار یول، قاردا آیاقلا آچیلان یول؛ چیغ سؤزوندن آلینمادیر، چیغ نازیک اوُزون چوبوق و چیرپی اوچون دئییلیر و جیغیر چیغ کیمی یولو گؤسته‌ریر}.

جیْغیر..cığır [اؤزلآد] بوْستان آباد دا کند آدی.

جیْغیر آچان..cığıraçan [آد] جیغیر یولو آچان آراج، اکین ده جیغیر آچیب توخوم سپیب و جیغر اوستونو اؤرتن ماشین.

جیْغیر آچماق..cığıraçmaq [تاثیرلی‌ائیلم] یوْل آچماق، خط و ایز سالماق.

جیْغیرداش..cığırdaş [آد] بیر یوْلا و سیاسی حرکتلره قوشولان و اوْنونلا آیاق آیاغا گئدن کیمسه. fellow-traveller

جیْغیردان چیخماق (جیغیریندان چیخماق)..cığırdan çıxmaq (cığırından çıxmaq) [تاثیرسیزائیلم] جیزیغیندان چیخماق، حدیندن اوْیانا کئچمک، دؤز یوْلدان ساپماق.

جیْغیل..cığıl [اؤزلآد] خفیف، یوْنگول، راحت" جیغیلای:اینسان آدی"[۷].

جیْغیل..cığıl [اؤزلآد] هشتَری ده کند و چای آدی.

جیْغیلتی..cığıltı [آد] جویز فیندیق کیمی شئیلری بیربیرینه توخونما- سیندان چیخان سس (فا:صدای جغ). squeak,

جیْغیلداتماق..cığıldatmaq [انتدیرگن ائیلم] جیغیلداماسینا سبب اولماق.

جیْغیلداشماق..cığıldaşmaq [قا] جیغیلتی سسی چیخارماق (فا:صدای جغ در آوردن). to squeak (all) together

جیْغیلداماق..cığıldamaq [تاثیرسیزائیلم] جیغ جیغ سس چیخارماق (فا:صدای جغ در آوردن). to squeak

جیْق..cıq [سس تق] جیْقق:توْقوشما سسی، جیغ.

جیْقا..cıqa [اؤزل‌آد] جیْققای:تاج، گلین باشلیغی، باخ: جیْقا[۷].

جیقابَگیم..cıqabəyim [اؤزل‌آد] جیْقابَگیم:اینسان آدی، باخ:جیقا+ بَگیم، بیگه[۷].

جیقی..cıqı [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.{باخ: جیقای}.

جیْققا..cıqqa [آد] ۱-باشا وورولان تئلک و یا بنزر شئیلر. ۲-تاج شَکیللی و داش قاشلی قادین باشلیغی. ۳-باشین اؤن و یان طرفینه تؤکولن تئللر "جیققا تئل‌لری اؤزونه دؤشموشدو" (فا:جقّه). aigrette {چیخماق سؤزوندن[٦]}.

جیْققالی..cıqqalı [آد] جیققا تاخمیش، باشیندا جیققا اولان.

جیْققیر..cıqqır [آد] جیق سسی.

جیققیریق..cıqqırıq [آد] جیق سسی.

جیْققیرینی چیخاراماق..cıqqırını çıxarmamaq [باخ] جینقیرینی چیخاراماق.

جیْققیلتی..cıqqıltı [آد] آغاج سینارکن چیخان سس(فا:صدای‌جغ- جغ).

جیْققیلی..cıqqılı [صفت] باخ: دینقیلی، کیچیک. tiny, tiny little

جیْقی..cıqı [اؤزل‌آد] شامانیست گله‌نک‌ده ایی روُح، بوْی و اوْیماق لاری کؤتؤلو کلردن قوْرودوُغونا اینانیْلان روُح[۷].

جیْلخا..cılxa [صفت] تئیخا، قاتیشیق‌سیز، خالص "جیلخا سوّت:تئیخا سوّت"(فا:خالص) pure Lean, net clear {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چوُلْق› بوّسبوتون، ‹چوُلق اَسرؤک›: بوسبوتون مست و سرخوش؛ چوُلق› چیلق› چیلقا› جیلخا}.

جیْلدای..cılday [آد] آتلارین کؤکسونده چیخان بیر خسته لیک.

جیْلدیر جیلدیر..cıldır cıldır [باخ] گیلدیر گیلدیر.

جیْلغا (جیلخا)..cılğa (cılxa) [آد] قیویلجیم، جرقه.

جیْلغی..cılğı [آد] بیر نوع پنیر؛ موْتال پنیریندن فرقلی اولاراق سوُ و مایا قاریشیغی دری‌ده ساخلانیر "جیْلغی پنیری کیمی‌اؤز گتیریب"[۱۱۲]. ۲-(تا) آغ‌توْک‌دسته سی، ۳-جیغیر، داغ‌یولو.

جیْلفیر..cılfır [باخ] جیلقیز.

جیْلق..cılq [صفت] ۱-پوْزولاراق قوْخوموش، ایرینلی "جیلق یوُمورتا"۲-پالچیق کیمی یوُمشاق"چاموُرلو و جیلق یوْل".

جیْلق ائتمک..cılq etmək [تاثیرلی‌ائیلم] پوْزماق، چوْروتمک.

جیْلق چیخماق..cılq çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] بوْش چیخماق.

جیْلق لاشماق..cılqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] جیلق اوْلماق.

جیْلق‌لیق..cılqlıq [آد] جیلقاوْلما وضعیتی.

جیْلقاوا..cılqava [آد، دیرگی] ۱-باشی پارلاق بیر قوُرد چئشیدی (فا:نوعی گرگ). ۲-قورد و توْلکو دری‌سیندن دؤزه‌لن کؤرک (فا:نوعی پوستین). ۳-خوی دا کند آدی.

جیْلقی چیخماق..cılqı çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] پوْزولماق، دوْغرو یوْلوندان آیریلماق.

جیْلقیز..cılqız [صفت، دا] بیرایشه یؤنگول یاناشان (فا:شل و ول).

جیْلیز..cılız [صفت] ۱-باخ: جیلاز، چوْخ آریق، بالاجا، ضعیف، سیسقا. ۲-انکشاف ائتمه میش، بوْی آتمامیش.

جیْلیزلاشماق..cılızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] گئت‌گئده بالاجالاشماق، سیسقالاشماق، ضعیف و گؤجسوز دؤشمک، ضعیف‌له‌مک (فا:ضعیف شدن). to become weaker

جیْلیزلانماق..cılızlanmaq [باخ] جیلیزلاشماق.

جیْلیزلیق..cılızlıq [آد] ضعیف‌لیک، گوجسوزلوک، آریق‌لیق، سیسقا- لیق (فا:ضعیفی). weakness

جیْلیققا..cılıqqa [آد] قولسوز بالاجا گئییم (فا:جلیقه). waistcoat

جیْلیمقا..cılımqa [تاریخی اؤزل‌آد] خاقان‌لارین‌مکتوبلارینی- یازماقلاگؤرَولی کیشی[۷].

جیْمبار..cımbar [آد] چیْمبار:باخ: دفه[۲].

جیْمبیز..cımbız [آد، یونانجا] ۱-قیل کیمی اینجه‌شئی‌لری توُتماق وچیخارماق اؤچون ایشله دیلن بالاجا ماشا. قالیچی‌لیق کیمی ایشلرده چؤپ کیمی مادّه‌لری تمیزله‌مه‌یه یارایان ال آراجی.

جیْمیر..Cımır [اؤزل آد] قازاق-اوُلوُیوْز-دوُولات بوْی‌لاریندیر[۱۵۸-۸۱].

جیْناق..cınaq [باخ] جیناق.

جیْنجیق..cıncıq [آد، دا] بارداق، قدح.

جیْندا..cında [آد، دا، فا ژنده] ۱-اخلاق‌سیز، پوْزقون قادین (فا:جنده). prostitute. ۲-جیندیر، کؤهنلمیش(فا: کهنه).

جیْنداچی..cındaçı [آد] اخلاق‌سیز ایشلر گؤرن (فا:جنده باز). whoremonger

جیْنداچی‌لیق..cındaçılıq [آد] اخلاق‌سیز ایشلر گؤرمه (فا:جنده بازی). whoring

جینْداخانا..cındaxana [آد] اخلاق‌سیز ایشلر گؤرولن یئر، ساتقین قادین‌لارین اوْلدوغو یئر (فا:جنده خانا). brothel

جینْدالیق..cındalıq [آد] اخلاق‌سیز ایشلر (فا:جنده گی). prostitution

جینْدیر..cındır [آد] کؤهنلمیش و داغیلمیش‌پالتار، یییرانمیش پارچا، باخ: جیرجیندیر. rag, shred, scrap

جینْدیر مییندیر..cındır mındır [آد] داغیلمیش پارپالتار. scraps

جینْدیرچی..cındırçı [آد] ایشه یارامایان وکوهنه پالتار ییغیب ساتان کیمسه (فا:لباس کهنه فروش).

جینْدیرلاشماق..cındırlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ ایشلنمکدن یارارسیز حالا گلمک (فا:کهنه شدن). to be in tatters

جینْدیرلی..cındırlı [صفت] جیندیرپالتارگئین (فا:کهنه پوش). ragged

جینْدیریندان جین هؤرکور..cındırından cın hürkür [اؤنلم] چوْخ کؤهنه و جیرجیندیر گئیمیش آدام حاققیندا.

جینْق..cınq [سس‌تق] دمیرلرین بیربیرینه دَیمه سیندن چیخان سس.

جینْقو..cınqo [باخ] جینقوْ.

جینْقیر..cınqır [آد] جینق سسی.

جینْقیروْ..cınqırov [باخ] زینقیروو.

جینْقیرینی چکمه‌مک..cınqırını çəkəməmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: جینقیرینی چیخارماماق.

جینْقیرینی چیخارماماق..cınqırını çıxarmamaq [تاثیرسیزائیلم] سوسماق، سسینی چیخارماماق، " او جینقیرینی چیخارتمیر ".

جینْقیلتی..cınqıltı [آد، باخ: جینق] دمیرکیمی شئیلرین بیربیرینه دیمه سیندن چیخان سس. jingle

جینْقیلداتماق..cınqıldatmaq [تاثیرسیزائیلم] جینقیلتی سسی چیخارماق.

جینْقیلداماق..cınqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] جینقیلتی سسی چیخارماق (فا:صدای جنق جنق در آوردن). to jangle

جینْقیلی..cınqılı [صفت] بالاجا، کیچیک. tiny,very small

جیْوان پرچمی..cıvan pərçəmi [آد، بیتگی] مین بیریاپراق (فا:هزاربرگ). achilla

جیْوانشیخ..cıvanşıx [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {جوُوان/جاوان+شیخ}.

جیْوریق..cıvrıq [آد] چوخ‌چئویک، دیری‌باش {جیْوماق+ریق}.

جیْوقین..cıvqın [اؤزل‌آد] نهال[۷].

جیْوماق..cıvmaq [تاثیرسیزائیلم] سَکمک، دَییب گئچمک" داش‌دَیدی-سوْنراجیودی

جیْوی..cıvı [اؤزل‌آد] جیْقی، شامانیست گله‌نک‌ده ایی روُح[۷].

جیْویتماق..cıvıtmaq [تاثیرلی‌ائیلم] جیویق وضعیته گتیرمک.

جیْویق..cıvıq [صفت] ۱-چوخ سو ایله قاتیشاراق بیچیمینی الدن وئرن شئی (خمیر، قار...) "جیویق قار، جیویق یوْل". ۲-جان اینجیدن و شاقا دئین کیمسه.

جیْویق گؤبه‌لکلر..cıvıq göbələklər [آد، بیتگی] جیْویق‌مانتارلار: باکتری‌لرله اوْرتاق یاشایان ایلکل بیرگؤبه‌لک (فا:نوعی قارچ انگل).

جیْویق‌لاشدیرماق..cıvıqlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] جیویق حالا - گتیرمک.

جیْویق‌لاشماق..cıvıqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] جیویق وضعیته گلمک.

جیْویق‌لانماق..cıvıqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] جیویق وضعیته گلمک.

جیْویق‌لیق..cıvıqlıq [آد] جیویق وضعیتده اوْلما.

جیْویلتی..cıvıltı [آد] جوجه وکیچیک قوشلارین چیخاردیغی سس، جیوجیوسسی (فا:صدای جیوجیو).

جیْویلتی‌سیز..cıvıltısız [صفت] جیویلتی سسی اوْلمایان .

جیْویلتی‌لی..cıvıltılı [صفت] جیویلتی‌سسی‌اوْلان (فا:باصدای‌جیوجیو).

جیْویل‌جیویل..cıvılcıvıl [ظرف] جیویلدایاراق چیخاریلان سس (قوشلار).

جیْویلداشماق..cıvıldaşmaq [قا] جیوجیو ایله سسلنمک (فا:جیوجیو کردن).

جیْویلداماق..cıvıldamaq [تاثیرسیزائیلم] جیو جیو ایله سس چیخارماق، جیویلتی سسی چیخارماق (فا:صدای جیوجیو در آوردن).

جیْویماق..cıvımaq [تاثیرسیزائیلم] جیویق وضعیته گلمک.

جیْیاق جییاق باغیرماق..cıyaq cıyaq bağırmaq [تاثیرسیزائیلم] اوُجا سسله چیغیرماق.

جیْیاق لاتماق..cıyaqlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اینجه آجی و یوْکسک سسله باغیرتماق.

جیْیاق‌لاماق..cıyaqlamaq [تاثیرسیزائیلم] اینجه آجی و یوْکسک سسله باغیرماق.

جیْییرتی..cıyırtı [آد] بئز کیمی شئیلرین جیریلما و ییرتیلما سسی.

جیا..ciya [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

جیاوان..ciyavan [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

جیب..cib [آد، عربجه] گئیم‌لرده بالاجا نسنه‌لری قویماق اوْچون اوْلان یئر، گئییم توربالیغی (فا:جیب). pocket

جیب تئلئفوْنو..cib telefonu [آد] داشینابیلن و جیبه یئرلشن تئلئفوْن نوْعو، موُبایل (فا:تلفن همراه).

جیبجیک..cibcik [آد] بالاجا جیب (فا:جیب کوچک).

جیبچی..cibçi [آد] یان کسیجی (فا:جیب بر).

جیبچیلیک..cibçilik [آد] یان کسیجی لیک (فا:جیب بری).

جیب‌خرجی..cibxərci [آد] گونلوک خرجلیک. pocket money

جیب‌دن وئرمک..cıbdən vermək [تاثیرلی ائیلم] اؤز مالیندان وئرمک.

جیبرانلی..cibranlı [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

جیب‌کتابی..cibktabı [آد] جیب ده یئرلشه بیلن کیچیک کتاب.

جیب‌کسمه..cib kəsmə [آد] جیب‌سوْیما(فا:جیب‌بری) pocket-picking

جیب‌کسن..cib kəsən [آد، صفت] جیب‌دن اوْغورلایان کیمسه، اوْغرو، سوْیقونچو، جیب سوْیان (فا:جیب بر). pickpocket

جیب‌گیر..cibgir [باخ] جیب کسن

جیبله‌مک..cibləmək [تاثیرسیزائیلم] باشقاسینین مالینی جیبینه قویماق (فا:مال دیگری را به جیب زدن).

جیبلی..cibli [صفت] جیبی اوْلان، جیب تیکیلمیش پالتار.

جیبلیک..ciblik [آد] جیب تیکمه‌گه آیریلان پارچا (فا:مناسبِ جیب).

جیبی پارا گؤرمک..cıbı para görmək [تاثیرلی ائیلم] پاراسی یوْخکن قازانمایا باشلاماق.

جیبی دلیک..cibi dəlik [آد، دا] پاراسیز، جیبی بوْش.

جیبیش (جیبیش‌لیک)..cibiş (cibişlik) [آد، دا] باخ: جیبجیک.

جیبیلی..cibili [باخ] جیْویلتی، جیْوجیو سسی.

جیبین ده سیچان اوْیناییر..cibində sıçan oynayır [دئییم] جیبینده پوُلو یوْخدور.

جیبین‌لیک..cibinlik [آد] جیبین و میلچکدن قوْرونماق اوچون اولان توْر (فا:تور محافظ پشه و مگس).

جیبینه ال آتماق..cibinə əl atmaq [تاثیرلی ائیلم] سخاوته گلمک.

جیبینه قویماق..cibinə qoymaq [باخ] جیبله‌مک.

جیبینی دوْلدورماق..cibini doldurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-غیر قانونی یوللارلا قازانماق. ۲- باشقاسینی وارلاندیرماق، باشقاسینا پوُل وئرمک.

جیبینی کسمک..cibini kəsmək [تاثیرلی ائیلم] بیرینین جیبیندن اوْغورلوق ائله‌مک.

جیبینین آغزینی آچماق..cibinin ağzını açmaq [تاثیرلی ائیلم] سخاوت گؤسترمک.

جیپ..cip [آد، این] موتورلو چؤل داشیتی (فا:ماشین جیپ). jeep

جیت..cit [آد] چوُوال {باخ: چیت، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جیجی..cici [ددە، آ، باخ: اکه› اچه] ۱-بعضا نوارش‌له آنایا ویا قادینا دئییلیر. ۲-اوشاغین خوْشونا گلن شئی، اوشاق اوْیونجاغی، سئویملیلیک (فا:جی جی). babys dess

جیجی‌آنا (جیجی آننا)..cici ana (cici anna) [آد، دا] بعضی اوُشاق‌لارین آنالارینا ویا اوْ یاشدا اوْلان قادینلارا دئدیکلری سؤز.

جیجیاناقا..cicianaqa [تاریخی اؤزل‌آد] جیجی+آناقا(آنالیق)؛ بابوُرلار دؤولتی وزیرلرینه، اکبر خانین ائوده‌شی[۷].

جیجی‌باجی..cicibacı [آد، دا] بیربیرینه چوخ یاخین اوْلان قیز و خانیم‌لار" بو قیزلار لاپ جیجی باجی دیلار ".

جیجی‌باجی اوْلماق..cicibacı olmaq [تاثیرسیزائیلم] بیربیرینه چوخ یاخین اوْلماق.

جیجی‌باجی‌لیق..cicibacılıq [آد] جیجی باجی کیمی اوْلما.

جیجیبَگیم..cicibəyim [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:جیجی+ بَگیم[۷].

جیجی‌بیجی..cicibici [آد، دده] بزکلی قوْلچاق ویا بزک اشیاسی.

جیجیبیگه..cicibigə [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:جیجی+ بیگهر.

جیجیک..cicik [باخ] گیجیک (فا:حسادت).

جیجیلی بیجیلی..cicili bicili [آد] بزکلی قوْلچاق ویا بزک اشیاسی.

جیجیم..cicim [آد] باخ: جئجیم.

جیجیملی..cicimli [اؤزل‌آد] لاچین‌دا کند آدی[۲۴۰].

جیجین..cicin [اؤزل‌آد] جیجی[۷].

جَیحوُن..cəyhun [اؤزل‌آد] جَیخان، باخ: چایخان[۷].

جیحون..ceyhun [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ‌ده(~آباد) کندوگئرمی دا چای آدی.

جیدا..cida [آد، سن، دده] جیْدا: ۱-سوْنگو، نیزه، میزراق۲-گئرمی‌ده-کند آدی.

جیداقوُ..cidaqu [اؤزل‌آد] یئتکین، یئتەنکلی، بئجه‌ریکلی[۷].

جیداقایا..cidaqaya [اؤزل‌آد] یاستیکند، ابهر، قُروه، تیکان‌تپه و بوْستان آباد دا کند آدی.زنجان و قئیدار دا داغ آدی.

جیداگین..cidagin [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[۲۴۰].

جیده..cidə [اؤزل‌آد] ایری و اوُزون بیر آغاج توْرو[۷].

جیر..cir [آد] پالتار، باشماق و کیف دؤزلتمک اوْچون ایشله نن و آشیلانمیش بیر نوع پوروزلو دری[۸۲].

جیرداغی..cirdağı [اؤزل‌آد] خالخال دا داغ آدی.

جیردایوتا..cirdayuta [اؤزل‌آد] مراغا دا داغ آدی.

جیرزان..cirzan [اؤزل‌آد] قزوین ده چای آدی.

جیرگ..cirg [آد] اوْرک یاغی و گوجو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چیر(یاغ)›جیر› جیرگه؛ : مُحتملا فارسجادا ایشله‌نن چربی

سؤزو بو کلمه ایله ایلگی‌لیدیر و یئنه کره سؤزوده بو کلمه‌نین دَییشمیش شکلیدیر (چیر› چَر› چَره› کره)، سنگلاخدا جیر کلمه‌سی چیبان و یارا معناسینداییر، آیدیندیرکی بورادان چیرک و فارسجادا چِرک کلمه‌لرینین کؤکونو دؤشونمک اولار}.

جیره..cirə [آد، بیتگی، باخ:جیرگ] ۱-خیردا آغ چیچک‌لری اوْلان بیر ایللیک بیتگی(فا:نوعی گیاه)carraway ۲-ارزاق پایی، بیرایش ویا بیرسوْره اوْچون بیرینه وئریلن پای. ration

جیریمبئل..cirimbel [اؤزل‌آد] یاردیملی‌دا کند آدی[۲۴۰].

جیرین جیرینگ..cirinciring [باخ] جیرینگ جیرینگ.

جیرینگ..ciring [آد] زنگ سسی (فا:جرنگ). jingle

جیرینگ جیرینگ..ciring ciring [سس تق] شوْشه و ساخسی قابلارینین بیربیرینه دیمه سسی.

جیرینگیلتی..ciringilti [باخ] جینگیلتی.

جیرینگیلده‌مک..ciringildəmək [باخ] جینگیلده‌مک.

جیزگی..cizgi [باخ] چیزگی.

جیس‌خالچا..cis xalça [آد] نارین توخونموش خالچا (فا:قالیچه ریز-باف). a rug with a fine weave

جیسیم..cisim [باخ] جسم.

جیسیم جیک..cisimcik [آد] کیچیک جیسیم.

جیش..ciş [آد، ت‹چیش›] اوشاق دیلیجه ایشه‌مک اوچون دئییلیر (فا:جیش). piss

جیش ائتمک..ciş etmək [تاثیرسیزائیلم] (اوشاق) ایشه‌مک.

جیشی گلمک..cişi gəlmək [تاثیرسیزائیلم] (اوشاق) ایشه‌مک، ایشه مگ ایسته‌مک.

جیقا..ciqa [آد] میلیارد، اوْچوزمین (فا:جیگا).

جیقّا..cıqqa [آد] ککوْل، باش تئله‌یی، باخ: جیققا (فا:جقه).

جیک بؤک..cikbök [آد] آشیغین دیک ویان دوُرما آدی، "جیک بؤکونو تانیرام (فا:جیک و پیکش را می شناسم[۶])". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

جیک بیک..cikbik [باخ: جیک بؤک] هر طرفلی، هر یانی، هر طرف.

جیک‌جیک..cikcik [سس تق] سئرچه و کیچیک قوشلارین چیخاردیغی سس (فا:صدای جیک جیک). chirp (ing),

جیکگیلتی..cikgilti [اؤزل‌آد] جیکگیلده‌مه سسی. chirp, twitter

جیکگیلدَشمک..cikgildəşmək [قا] بیرلیکده جیکگیلده‌مک (فا:با هم صدای جیک جیک در آوردن). to chirp together

جیکگیلده‌مک..cikgildəmək [تاثیرسیزائیلم] جیک‌جیک سسی چیخارماق (فا:صدای جیک جیک در آوردن).

جیکینی بیکینی ده..cikini bikinidə [ظرف] هر طرفینی، هر یانینی" یوْخ اوُستا سن گرک بوُ ماشینین جیکینی بیکینی ده تامام کامال بیله سن".

جیگا..cıqa [باخ] جیقا، میلیارد (فا:جیگا).

جیگر..cigər [باخ] جیبار.

جیگرسوُز..cıgərsuz [صفت، فا‹جگرسوز›] یانیقلی" نه‌جیگرسوُزقصیده دیر".

جیگرگوُشه..cigərgüşə [صفت، فا ‹جگرگوشه›] چوْخ سئویملی.

جیگی..cigi [اؤزل‌آد] داردره، یئر آدلاریندا: آلاجیگی (قازاخ‌دا) alacıgı(qazax'da)[۲۵]

جیل..cil [آد] ۱-باخ:جیْغ، بیتگی آدی. ۲-ماکی دا کند آدی.

جیل..cil [اؤزل‌آد] لنکران‌دا یئر و چای آدی[۲۴۰].

جیلئت..cilet [باخ] ژیلئت.

جیلا..cıla [آد، ع‹جلا›] پارلاق‌لیق، پاریلتی وئرن ماده، پاریلتی (فا:جلا). polish

جیلاز..cilaz [صفت] جیْلیز، چوخ آریق، بالاجا، سیسقا، جانسیز، اؤلووار، گوجسوز، سؤنوک(ایشیق‌اوْچون) (فا:ضعیف).

جیلاسوُن..cilasun [آد] ۱-دلیقانلی، ایگید، قورخماز، جَسور، ساواشچی، (فا:قهرمان). {ددە، بعضاموُغولجا دئییلیر}.{تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جیلالاماق..cilalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] جیلا وئرمک. to polish

جیلالانماق..cilalanmaq [بلسیز ائیلم] جیلا وئریلمک، پارلاتیلماق. to polish

جیلالاییجی..cilalayıcı [صفت] جیلا وئرن.

جیلالی..cilalı [صفت] جیلالانمیش، جیلاسی اوْلان.

جیلان چای..cilan çay [اؤزل‌آد] کلئیبر ده چای آدی.

جیلاو..cilav [آد] باخ:جیلوْو، گم. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جیلبان..cilban [آد، دا] چوْخ کیچیک دانالی بیر نوْع لوبیا.

جیلد..cild [باخ] جیلید (فا:جلد). skin

جیلدلنمک..cildlənmək [تاثیرسیزائیلم] جیلد چکیلمک.

جیلدله‌مک..cildləmək [تاثیرسیزائیلم] جیلد چکمک.

جیلدلیک..cildlik [آد] جیلد چکمه‌یه یارارلی اوْلان.

جیلک..cilk [آد] نسیل، کؤکن، سوْی" ایپک‌الکدن گئچراینسان جیلکدن، قویونون‌دؤلگینه باخ اینسانین چیله‌یینه" {جالاق}.

جیل‌لیک..cillik [باخ] جیْغ‌لیق.

جیلمایا..cilmaya [اؤزل‌آد] توْرک میتوْلوژیسینده اَفسانه‌وی قاناتلی آت[۷].

جیلوْو..cilov [آد] آت آغیزلیغینا باغلانان قایش و هرشئی، (فا: افسار) curb {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: آت آغیزلیغی، دده؛ موغولجا جیلاماق (سوّرمک) سؤزوندندیر، فارسجایادا گئچیبدیر (جلو)[۶]}.

جیلوْچاپان..cilovçapan [اؤزل‌آد] اورمیه‌ده کند آدی {بوُ یئرین آدی جیلولارین قیرقینینا اشارت ائدیر و عین حالدا اوْنلارین قاباغیندا رشادتله دایانمانی گؤسته‌ریر}.

جیلوْداساخلاماق..cilovdasaxlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] الینده‌ساخلاماق، تابع‌لیگینده‌ساخلاماق

جیلوْدار..cilovdar [صفت، فا› باخ: جیلوْو] ۱-قاباقدا گئدن (فا:جلودار). ۲-(اسکی) شاه و سارای آتلارینا یئتیشن[۱۴۹].

جیلْودارلو..cilovdarlı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان.میانا دا کند آدی.

جیلوْوگیر..cilovgir [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

جیلوْولاماق..cilovlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] آتا آغیزلیق وورماق، آتین آغیزلیغیندان توتماق. to curb, to bridle

جیلوْولانماق..cilovlanmaq [بلسیز ائیلم] آتا آغیزلیق وورُولماق، آتین آغیزلیغیندان توتولماق. to curb, to bridle

جیلوْولو..cilovlu [صفت] آغیزلیغی اوْلان، جیلو؟وو اوْلان.

جیلوْووندان توْتوب گئری چکمک..cilovundan tutub geri çəkmək [باخ] جیلوْوونو چکمک.

جیلوْوونو الدن بوُراخماق..cilovunu əldən buraxmaq [تاثیرلی ائیلم] باشلی باشینا بوُراخماق.

جیلوْوونوالینده‌ساخلاماق..cilovunu əlində saxlamaq [تاثیرلی ائیلم] الینده و تابع‌لیگینده ساخلاماق.

جیلوْوونو چکمک..cilovunu çəkmək [تاثیرلی‌ائیلم] الینده ساخلاییب بوُراخماق.

جیلوْوونو دارتماق..cilovunu yığmaq [تاثیرلی ائیلم] الینده‌ساخلاییب بوُراخماق.

جیلوْوونو ییغماق..cilovunu yığmaq [تاثیرلی ائیلم] الینده‌ساخلاییب بوُراخماق.

جیلوْوونو ییغیشدیرماق..cilovunu yığışdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] الینده ساخلاییب بوُراخماق.

جیلولار..cilovlar [اؤزل‌آد] (آشوری، آسوری) جیلولولار اصلینده بیر عشیرت‌آدی اوْلاراق آسوری کلدانی‌مسیحیلره دئییلیردی، اوْنلارین کلیسالارینا نستوری / نسطوری کلیساسی دئییله رک آسوری‌لره‌ده نستوری دئییلیردی، تاریخی فاکتلارا گؤره نستوریلر بؤلگه‌ده کیچیک بیر آزینلیق حالیندا یاشاییردیلار، بیرینجی دونیا ساواشی دؤنمی آوروپا و روس امپریالیستلری طرفیندن تورکلرین و عثمانلی حکومتی علیه اینه قیشقیرتیلدیلار و اوْنلارا آذربایجان بؤلگه سینده بؤیوک آسوری حکومتی قورولماسینا دایر قول‌لار وئریله‌رک، اؤنملی مقدارا سلاح اوْنلارین اختیارینا قوْیدولار، اوْنلار بؤلگه خالقیندان، کؤتلوی حالدا قیراراق بؤلگه‌نی توْرکلردن تمیزله‌مگه چالیشدیلار، و زمینه‌نی جیلولارین حکومتینه آماده ائدیردی‌لر، اوْنلارین رهبری مارشیمون، سیمیتقو ایله بیرلشمک ایسته‌یه‌رک، تبریز، اورمیه و سالماسی آلماسیندان و تبریزده بؤیوک دؤولت قوُرماسیندان سؤز آچیر[۱۳۹، ۱۳۱، ۹۴]، جیلولارین رهبری اؤزو کیمی تالانچی و غارتگر سیمیتقونون الیله اؤلدورولدو، مارشیمون نامردانه شکیلده چوخلو گوناهسیز اینسانلارین اؤلومونه سبب اولموشدور و بو اؤزدنده اؤز عملینه یاراشار بیچیمده و نامردانه شکیلده ده ده محو اولوندو و اوْنلارین قدرتی اؤزللیکله انگلیس و روس اشغالچیلارینا دایاناراق بؤلگه ده تاب گتیره بیلمه ییب، آذربایجان ملتی‌نین دایانیشماسیلا و همچینین عثمانلی قوشونونون یاردیم ایله محو اوْلوب گئتدی، جیلولار، آزینلیق اوْلدوغو حالدا اؤز ساییلاریندان اوْنلارجا برابر چوخ اوْلان آذربایجان ملتی‌نی بؤلگه‌دن سیلمک ایسته‌ییردیلر و بوُ توپراقلارا حکومت ائتمگه چالیشیردیلار، حالبوکی تاریخ بویو هئچ واخت تورک ملتی طرفیندن مضیقه یه دؤشمه میشدیلر، اوْنلار بوُ حرکت لریله اؤز ملتینی داغیتدیلار، و ساواش قوُرتولاندان سوْنرادا تؤرتدیگی بؤیوک جنایتلرین و داها دوْغروسو ارمنی‌لرله بیرلیکده اؤلدوردوکلری ۱۶۰،۰۰۰ نفرین قانینین قوخوسوندان، قوْرخویا دؤشه‌رک بؤلگه‌نی تماما ترک ائدیب دنیانین اؤزگه بؤلگه‌لرینه کؤچوب و ایتیب گئتدیلر، اوْنلارین قدَری ایندیکی زاماندا اؤزللیکله داغ تروریستلرینه درس اوْلمالیدیر، عقل و وُجدانلارینا رجوع ائده‌رک امپریالیست‌لرین اوْیونجاغی اوْلماقدان چکینیب اؤز خالق‌لارینی بلایا سوْخمامالیدیلار.

جیلید..cilid [آد، عربجه] جیلد، دری، قین، اؤرتو، کتاب اؤزو (فا:جلد). cover, book-cover

جیلیز..ciliz [باخ] جیلاز (فا:لاغر). thin

جیلیک جیلیک اوْلماق..cilik cilik olmaq [تاثیرسیزائیلم] تیکه تیکه و پارچاپارچا اوْلماق.

جیم..cim [آد] عرب الفباسیندا "ج" حرفی‌نین آدی.

جیمبیز..cimbiz [آد، یونانجا] بالاجاماشا، توک‌ماشاسی، جوُمبوز (فا:موکن).

جیمجای..cimcay [آد] یئتیشمه میش کال و یاشیل آلما، قیز آدی (فا:نام‌دختر). {باخ:چیمچشمک}.

جیمجیلاق..cimcilaq [باخ] جوُم جولاق.

جیمجیمه..cimcimə [آد] ۱-بیر نوع کیچیک و دادلی قارپیز. ۲-کیچیک و سئویملی (اوُشاق و قادین).

جیمدالی..cimdalı [آد] بیر نوع یئرلی اوْیون آدی[۲].

جیمری..cimri [آد] قیْتمیر، خرجله‌مه‌یه قییمایان[۲].

جیمی..cimi [اؤزل‌آد] قوُبا'دا یئر و چای آدی[۲۴۰].

جیمیلده‌مک..cimildəmək [سس تق] جیجیشمک، بدنین بیر یئری قاشینیب جیجیشمک. to tingle

جیَن..cəyən [آد] باخ: جگن. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن‹چیگین›، باخ:چیییید}.

جین..cin [آد، ع‹جنّ›] جنّ:دینه گؤره گؤزه گؤرونمز بیر یاراتیق (اینسان و ملَک آراسینده بیر یاراتیق). jinn ۲-(اینـ آد)آلکوللو بیر ایچکی. ۳-بیر جوْر اینگیلیز قالین گئییمی (فا:نوعی لباس انگلیسی). ٤-(فرانسیزجا) آلتی‌داناندوزه‌لن‌شئیلر" بیرجین پالتار" dozen ٥-(اؤزل‌آد) آذربایجاندا بو سؤزله باشلایانئچه یئر آدی وار[۲٤۰]. زنجان-دا(ـقایالی)داغ آدی. اردبیل ده (ـبوُلاغی)داغ آدی.

جین‌آتینا مینمک..cin atına minmək [تاثیرسیزائیلم] برک هیس لنمک، جین لنمک.

جین‌آیاز..cin ayaz [آد] آچیق و چوْخ سوْیوق هاوا.

جیناق..cinaq [آد] کوْرَکله دؤش قفسینی بیرلشدیرن سوْموک (فا:جناق). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹جیناق، چاناق› قاب قاجاق، کاسا، سنگلاخدا بو کلمه رکاب و ایکی هاچالی بیر نسنه آنلامیندا ایشله نیب، کؤکس سوموکلرینین شکلینه خاطر بو کلمه هم مفهوم و هم کؤک لحاظیندان چاناق کلمه‌سینه باغلیدیر، باخ: چان، چاناق}.

جیناقلی..cinaqlı [صفت] کوْرَکلی، سوْموکلو آدام ویا آیری شئی.

جینجیلیم..cincilim [سس تق] ۱-جینجیلیم وایا دوشمک: دؤزوم سوْزلوگه دوشمک. ۲-(آ، بی) نم یئرلرده بیتین یاتیق گؤوده‌لی خیردا گوْللو و یئییلن بیر اوْتسوْو بیتگی.

جین‌چاغیران..cin çağıran [صفت] جینلری‌ظاهرائدن(فا:جن گیر). exorcist

جینچی..cinçi [صفت] (خُرافاتا گؤره) جین‌لری اؤزونه تابع ائتمَکله اوْنلارین ضرریني آرادان قالدیرابیلن آدام.

جیندار..cindar [باخ] جینچی.

جین‌ساچی..cin saçı [آد] باخ: کوْسکوت.

جین‌شیاطین..cinşəyatin [آد] جین ییغیناغی (فا:جن و شیاطین).

جینقوْ..cinqo [آد] ۱-آتوم سایی‌سی ۳۰، آتوم آغیرلیغی ٦٥,۳۷، قیسالتماسی zn، رنگی ماویمسی آغ، سرت بیر ائلئمان، زینک، روی. ۲-بوُ مئتال دان دوزه‌لن قاب و کاسا (فا:روی). Zinc {دیواندا جینگ و سنگلاخدا چینقراو و چینگه کلمه‌سی چان وزنگ سسی اوچون ایشله نیبدیر و محتملا اَیندیکی جینقو کلمه‌سی سس تقلیدی اولاراق بو کؤکدن آلینمیشدیر البته آوروپا دیللینده ایشله‌نن zink کیمی کلمه‌لرله‌اوُزاق کؤکداشلیغی اولمالیدیر، باخ:چان}.

جین‌قیشلاقی..cin qışlaqı [اؤزل‌آد] میانا و اردبیل ده کند آدی {بوْیولو کند}.

جین‌کندی..cin kəndi [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی {بوْیولو کند}.

جین‌کیمی..cin kimi [ظرف] ذکالی و زیرک آدام حاققیندا.

جینگ..cing [سس تق] ۱-دمیر و شوشه کیمی شئیلرین بیربیرینه توْخونماسیندان چیخان سس (فا:صدای جرنگ). ۲-(دیرگی) سئرچه‌دن کیچیک و چؤل بولبولو جنسی بیر قوش (فا:نوعی پرنده).

جین‌گؤز..cingöz [صفت] خیردا و ایتی گؤزلری اوْلان "جین گؤز آدام".

جینگ‌جینگ‌جینگیلده‌مک..cing cing-cingildəmək [تاثیرسیزائیلم] آراسی کسیلمه‌دن‌جینگیلده‌مک.

جینگله..cingələ [اؤزل‌آد] بیناب دا داغ آدی.

جینگوْ..cingü [اؤزل‌آد] ظفر، اوُدقو؛ اینسان‌آدی:جینگوْبای، جینگوْر[۷].

جینگه‌نه..cingənə [صفت] بالاجا، خیرداجا" جینگه‌نه‌قیْز"(فا:خیلی-کوچک.

جینگیل..cingil [آد] ۱-بالاجا سطیل؛ ۲-غالب۲-صادق[۷]. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

جینگیلتی..cingilti [آد] دمیر و شوشه تیکه‌لرینین توخونماسیندان چیخان سس، تیتره‌شیملی حرف (فا:صدای جرنگ). jingle

جینگیلتی‌لی..cingiltili [صفت] زیل سسی اوْلان (فا:جرنگ‌دار).

جینگیلدتمک..cingildətmək [تاثیرلی ائیلم] جینگیلتی سسی چیخارتماق.

جینگیلده‌مک..cingildəmək [تاثیرسیزائیلم] جینگیلتی سسی چیخماق. to ring

جینلتمک..cinlətmək [اتّدیرگن ائیلم] برک هیرسلندیرمک، آجیق لاندیرماق (فا:عصبانی کردن).

جینلر..cinlər [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳،۱۰۸].

جینلندیرمک..cinləndirmək [باخ] جین لتمک.

جینلنمک..cinlənmək [تاثیرسیزائیلم] برک هیرسلنمک، قیْزماق (فا:عصبانی شدن).

جینلی..cinli [باخ] جیننی.

جینلی‌تپه..cinli təpə [اؤزل‌آد] ۱-آذربایجان'دا یئرآدی ۲-جینلی-طایفاسی م۳-٤جو یوّزیللرده آذربایجانین قافقاز بؤلگه‌سینده یاشایان قدیم تورک طایفالاردان اوْلموشدور، [۲٤۲-۱٦٥].

جینلی جینلی..cinli cinli [ظرف] جیننی‌جیننی:جینلی حالدا، هیرسلی هیرسلی، آجیقلی آجیقلی (فا:با عصبانیت).

جیننی..cinni [صفت] دلی، آغلی یئرینده اوْلمایان، چیلقین (فا:جنّی).

جین‌ووُرموش..cin vurmuş [آد] جیننی (فا:جنّی). jinnee

جینی‌توْتماق..cin tutmaq [تاثیرسیزائیلم] جین آتینا مینمک، برک هیس‌لنمک.

جینیزه..cinizə [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {جین ایزی: بوّیولو کند}.

جینی‌نی باشینا ییغماق..cinini başına yığmaq [تاثیرلی‌ائیلم] برک هیسلندیرمک، جینلندیرمک.

جیوجیو..civciv [سس تق] جوّجه، جیو جیو ائدن، یئنی دوّینایا گلن حئیوان (فا:صدای جیوجیو). to chirp, to twitter

جیوجیولی..civcivli [صفت] سس کوّی لو، جیو جیو سسیله.

جیوریک..civrik [صفت] چوخ دیری باش، چئویک (فا:قبراق).

جیوه..civə [آد، باخ:جوّوه] آتوم سایی‌سی ۸۰، آتوم آغیرلیغی ۲۰۰,۵، دوْنما نُقطه‌سی ۳۸,۸- درجه، یوْغونلوق ۱۳,۵۹، قیسالتماسی hg، گوّموشو و آغ رنگلی‌سیوی مئتال (فا:جیوه). mercury, quicksilver

جیوه..civə [باخ] جوّوللاغی.

جیوهاجیو..civhaciv [آد] جیوجیوسسی.

جیوه‌لک..civələk [باخ] جوّوللاغی.

جیوه‌لک‌لیک..civələklik [آد] جوّوللاغی اوْلما وضعیتی.

جیوه‌لی..civəli [آد] جیوه‌سی اوْلان.

جیویر..civir [آد] سبد چیرپی‌سی، "جیویر بالی: سبد بالی" (فا:چوب سبد بافی). {چیو+ یر› چیویر› جیویر}.

جیویل..civil [اؤزل‌آد] تَمیز ، آریْنمیش روُح[۷]؛ اینسان‌آدی:جیویلای.

جیویلتی..civilti [آد] جیوجیو سسی. cheep, chirp, peep

جیویلتی‌لی..cıvıltılı [صفت] جیوجیو سسی اولان.

جیویلدشمک..civildəşmək [قا] آغیز آغیزا وئریب جیویلده‌مک، باخ: جیویلداشماق. to cheep together

جیویلده‌مک..civildəmək [تاثیرسیزائیلم] جیوجیو ائله‌مک، جیْویلداماق. to chirp,

جیهان..cihan [باخ] جهان.

جییار..ciyar [آد، فا، دده] آغ جییار وقارا جییارلارین اوْرتاق آدی، اینسان و اوْنورقالی حئیوانلاردا دؤش قفسینده اوْلان تنفس اورقانی (فا:جگر، شُش). liver ،hung (s)

جییار آجی‌سی..ciyar acısı [آد] اوْولاد آجی‌سی.

جییار ائله‌مک..ciyar eləmək [تاثیرسیزائیلم] اوْرَک ائله‌مک، جسارت ائله‌مک.

جییار اوْتلاری..ciyar otları [آد، بیتگی] بیر بیتگی صینیفی[۲].

جییار اوْتو..ciyar otu [آد، بیتگی] دویون چیچک گیللردن، چوخ ایللیک، اوْتسوْو بیر بیتگی (فا:نام گیاهیست)[۲]. hepatica

جییار بوْرانی‌سی..ciyar boranısı [آد] اوْرک، جییار، باغیرساق، سوغان و بامادوردان حاضرلانان بیر یئمک.

جییار دوْلوسو..ciyar dolusu [صفت] دریندن.

جییار یاراسی..ciyıar yarası [آد، مج] جییار آجی‌سی.

جییارپاره..ciyarparə [صفت] چوْخ سئویلن (کیمسه).

جییارچی..ciyarçı [آد] جییار پیشیرن وساتان کیمسه (فا:جگری).

جییارسارما..ciyarsarma [آد] جییارلا پیشیریلن بیر کاباب توّرو[۲].

جییارسیز..ciyarsız [صفت] قوْرخاق. chickenhearted

جییارلانماق..ciyarlanmaq [تاثیرسیزائیلم] اورک لنمک(فا:جسارت یافتن).

جییارلی..ciyarlı [صفت] اوْرکلی، قورخماز (فا:جسور). brave

جییاری پارچالانماق..ciyarı parçalanmaq [تاثیرسیزائیلم] بؤیوک آجی یا دؤشمک.

جییاری قانا دؤنمک..ciyarı qana dönmək [تاثیرسیزائیلم] اوْره‌گی قانا دؤنمک.

جییاری‌نا ایشله‌مک..ciyarına işləmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بیر خسته‌لیک بیرینده چوْخ درین لشمک. ۲-چوْخ توْخونماق (سؤز).

جییاری‌نی داغلاماق (یاندیرماق)..ciyarını dağlamaq (yandırmaq) [تاثیرلی‌ائیلم] اوْره‌گی‌نی یاندیرماق.

جییاری یانماق..ciyarı yanmaq [تاثیرسیزائیلم] برک مُتأثّر اوْلماق، چوْخ ائتگی لنمک، آجیماق، اوْره‌گی قانا دؤنمک.

جییاری یانمیش..ciyarı yanmış [اوّنلم] قارقیش اوّچون دئییلن سؤز.

جییارینی‌چیخارماق..ciyarını çıxarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قورخوتماق-اوّچون سؤیله‌نن بیر سؤز.

جییارینی سؤکمک..ciyarını sökmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی بؤیوک چتین‌لیگه سالماق.

جییان کؤکو..ciyan kökü [آد، بیتگی] باخ: آجی میان.

جییاوان..ciyavan [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

جییر (جیگر)..ciyər (cigər) [باخ] جییار.

جَییر..cəyir [اؤزل‌آد] جیْغیر:میانا دا کند آدی {چاییر / چاییرلیق}.

جَییرلی..cəyirli [اؤزل‌آد] شاماخی‘دا کند آدی[۲۴۰].

جَییللی..cəyilli [اؤزل‌آد] کؤردَمیر‘ده کند آدی[۲۴۰].

جییه..ciyə [آد، دا] ایکی تارلا و اکین آراسیندا اوْلان سیْنیر و بالاجا آرخ، اکین سیْنیرنداکی توپراق کوْماسی، آرخ (فا:مرز مزرعه) {فارسجا جوی‌سؤزیله‌ایلگی‌لی اوْلمالیدیر}.

جییه‌لیک..ciyəlik [آد] کوْل کوْس لوُق، تارلا سیْنیری (فا:مرز مزرعه).

جییل..ciyil [آد] کوْل کوْس.

جییل‌لیک..ciyillik [آد] کوْل کوْسلوق.

جییلتی..ciyilti [باخ] جؤیولتو. **peep**

جییلدشمک..ciyildəşmək [باخ] جؤیولدشمک.

جییلده‌مک..ciyildəmək [باخ] جؤیولده‌مک. **to peep**

چ..ç [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین یئددینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین دؤردونجو حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کوْیلو و تیتره‌شیم‌سیز حرف ساییلیر (فا:هفتمین حرف ترکی آذربایجانی).

چا..ça [اونلم] آفرین، یاشا. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چابا..çaba [آد] ۱-تالاش، بیرایشی گؤرمه‌یه ایشله‌نن گوْج و تالاش، غیرت(فا:سعی، تلاش). effort، search، trying ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) آتیلای‌خانین نوه‌لریندن[۷]. {چاپماق› چابا}.

چابا خرجه‌مک..çaba xərcəmək [تاثیرلی‌ائیلم] الیندن گله‌نی ائله‌مک[۲].

چابا گؤسترمک..çaba göstərmək [تاثیرلی‌ائیلم] تالاشا دؤشمک، جهد ائله‌مک.

چاباالپ..çabaalp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چابا+ آلپ[۷].

چاباجی..çabacı [تاریخی اؤزل‌آد] غیرتلی؛ قازاقلارین، کیچییوْز بؤلوگو، بایبایقی اوْیماغی اوْلوبابالاریندان[۷].

چاباخان..çabaxan [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-قاراخانلیلار دؤنَمی بگ‌لریندن ۲-غربی گؤی تورکلری (تاردو شاد) دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

چاباسیز..çabasız [صفت] چوخ تلاش ائتمه‌دن (فا:بدون تلاش).

چاباقلانماق..çabaqlanmaq [بلسیز ائیلم] باخ: چاپاقلانماق.

چابالاتماق..çabalatmaq [ائتیرگن ائیلم] چابالاماق ایشینی گؤردورمک (فا:به تلاش انداختن). to force smb. to flounder

چابالاغان..çabalağan [صفت] چابالایان، چوْخ حرکت ائدن. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چابالاق..çabalaq [صفت] دایم سیْچرایان، شاها قالخان. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چابالاما..çabalama [آد] تلاشادؤشمه، چابالاماق‌ایشی(فا:تقلاّ). atruggle

چابالاماق..çabalamaq [س، سن، باخ:چابا] ۱-چوخ تلاش ائتمک. ۲-گوْجنمک، ال آیاق ووْرماق(فا:تقلا کردن). to flounder

چابالانماق..çabalanmaq [بلسیز ائیلم] چابالاماق ایشی گؤرولمک.

چابالانیش..çabalanış [آد] چابالانماق ایشی ویا بیچیمی (فا:تقلّا).

چابالاییش..çabalayış [آد] چابالاماق ایشی ویا بیچیمی (فا:تقلّا).

چابالی..çabalı [صفت] چوخ تلاش‌لی (فا:پر تلاش).

چابوُجاجیق..çabucacıq [ظرف] چابوُجاق، چوْخ چابوق، تئزلیکله.

چابوُجاق..çabucaq [ظرف] چابوُجاق، چوْخ چابوق، تئزلیکله.

چابوُق..çabuq [ظرف، صفت] ۱-تئز، چوخ یئهین، تئز اوْلاراق، هیزلی شکیلده۳-(ن) عجله‌ائت‌معناسیندا بیرسؤز(فا:چابک) nimble ٤-(تاریخی اؤزل‌آد) بابوُر خان'ین بگ و کوْموتان آدی.{باخ: چاپماق؛ فارسجا چابک، و اینگیلیزجه quick سؤزو بو کلمه‌نین دَییشیلمیش شکلی‌دیر}.

چابوُق‌اوْل..çabuq ol [اوْنلم] عجله ائت معناسیندا بیر سؤز.

چابوُقجا..çabuqca [ظرف] یئهین اوْلاراق، چوْخ تئز.

چابوُق‌چابوُق..çabuq çabuq [ظرف] یئهین اوْلاراق، چابوُق اوْلاراق.

چابوق‌لاشدیرماق..çabuq-laşdırmaq [ائتیرگن ائیلم] چابوقلاشماغینا سبب اوْلماق (فا: چابک گردانیدن).

چابوق‌لاشدیریلماق..çabuqlaşdırılmaq [بلسیزائیلم] چابوق‌لاشدیرماق ایشی گؤرولمک (فا:چابک گردانیده شدن).

چابوق‌لاشماق..çabuqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-چابوق اوْلماق. ۲-(قا) بیرلیکده چابوق اوْلماق (فا:چابک شدن).

چابوُقلو..çabuqlu [اؤزل‌آد] عثمانلی بیرلیگینده یئرآلان بیر تؤرک بوْیو[۲۰۹].

چابوقلوق..çabuqluq [آد] زیرنگ و چابوق اوْلما، یئهین‌لیک (فا:چابکی). dexterity

چاپ..çap [آد] ۱-اوْیلوم، حجم. ۲-دَیر، اؤلچو ۳-قطر، جیسیم‌لرین گئنیش‌لیگی(فا:قطر)٤-یایین، باسین، (فا:طبع). print {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹چاو›: ائلخانلیلار دؤورو آذربایجاندا ایشله‌نن اسکناس آدی؛ چاپ سؤزجوغو، چاپماق سؤزونون ووْرماق و سوُواماق آنلامینا دایانیر، باخ: چاپماق}.

چاپا..çapa [آد] ۱-توْپراغی قازماق اوْچون بئل کیمی آراج، آغاج ساپلی قازی آراجی، قازما. ۲-گمی‌نی بیر یئرده ساخلاماق اوْچون یارارلانان آغزی چنگل کیمی دمیر (فا:لنگر). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: چاپماق، چاپا؛ بعضا ایتالیانجا اولماسینی یازیرلار حالبوکی تورکجه چاپماق سؤزوندن آلیناراق کسیجی آلَت دئمکدیر}.

چاپ‌ائتمک (ائله‌مک)..çap etmək (eləmək) [تاثیرلی‌ائیلم] یایین لاماق، نشر ائتمک (فا:چاپ کردن). to print

چاپ‌ائوی..çapaevi [آد] یایین ائوی (فا:مطبع). printing

چاپاجاق..çapacaq [آد] بالتا، چاپماق اوچون کسیجی آلت (فا:ساطور، دشنه). poinard

چاپاجی..çapacı [آد] باغچالاردا چاپاایله‌ایشله‌ین آدام، چاپا دؤزلدیب ویا ساتان کیمسه (فا:ساطورچی).

چاپاجیلیق..çapacılıq [آد] چاپاجی‌نین ایشی.

چاپاچوُل..çapaçul [باخ: چاپیت، چوُل] ۱-ایشچی‌لرین گئیدیکلری بیر نوع قالین گئییم (فا:نوعی لباس کارگری). ۲-قیلیغی و یا گؤرونوشو دؤزنسیز و خوْشا گلمه ین.

çapaçulcu..چاپاچولجو [آد] باشی بوشْ، سرسری.

çapaçulculuq..چاپاچولجولوق [آد] باشی بوشْلوق، سرسری‌لیک.

çapar..چاپار [اؤزل‌آد] ۱-اَنرژیک، چالیشقان۲-پالتار۳-[۷].

çapar..چاپار [آد] ۱-پُستاچی، اولاشدیریجی، گئچمیشده آت لا بیر یئره مکتوب و خبر آپارایب گتیرن، قاصد (فا:پیک). mail ۲-بیرجوْر یئهین گئدن قاییق (فا:قایقی تندرو)؛ ۳-ائلچی ٤-چالیشقان ٥-سالدیْرقان ٦-قایدو و باتوخان خان'ین اوْغوللاریندان[۷]. ۷-کومْیجان دا کند آدی {باخ:چاپماق}.

çapar evi..چاپار اوی [آد] پُست (فا:پستخانه). post office

çaparxana..چاپارخانا [آد] چاپارلارین دینجَلمه و گؤرَو دییشمه یئری.

çaparaq..چاپاراق [ظرف] آت چاپیداراق، ییهین ییهین گئدەرک (فا:سریع).

çaparaqlamaq..چاپاراقلاماق [تاثیرسیزائیلم] چاپاراق گئتمک، قوْوماق(فا:سریع رفتن).

çaparçı..چاپارچی [آد] پوْستاچی (فا:پست چی). postman

çaparlı..چاپارلی [اؤزل‌آد] آغسوُ'دا کند آدی[۲٤۰].

çapağan..چاپاغان [صفت] ۱-گؤزشیرتیغی، گؤزون کناریندا قوُرویان گؤزیاشی، باخ: چاپاق. ۲-مئتال‌لاری دؤیرکن سیچرایان اوْووُق پارچالاری. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، چوخ چاپیدان، آت چاپیدان}.

çapağan..چاپاغان [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

çapaq..چاپاق [صفت] ۱-گؤزشیرتیغی۲-مئتال اوْوونتوسو، باخ: چاپاغان. ۳-(تا) چوْخ اینجه توْخونموش بیر نوع بئز.٤-کوُمان خانلیْغی دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

çapaq balığı..چاپاق‌بالیغی [آد، دیرگی] سازان سوْیوندان، بئلی اسمر، یانلاری ساری سوْو، کیرلی آغ، قارنی گؤموشو، بوْیو ۷۰-۲۰سانتی متر، اتی لذّت‌سیز، چاپاق abramkis brama

çapal..چاپال [اؤزل‌آد] اوْجاق دوزلتمک اوچون چاپیلمیش یئر، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

çapalatmaq..چاپالاتماق [ائتدیرگن ائیلم] چاپا ایله قازدیرماق، بئل لتمک.

çapalamaq..چاپالاماق [تاثیرلی‌ائیلم] چاپا ایله قازماق، قازمالاماق.

çapalanmaq..چاپالانماق [تاثیرسیزائیلم] چاپا ایله قازیلماق، قازمالانماق.

çapalanış..چاپالانیش [آد] چاپالانماق ایشی، قازمالانما ایشی.

çapalı..چاپالی [صفت] چاپالانمیش یئر.

çapan..چاپان [صفت] ۱-آت چاپیدان. ۲-چاپاوول ائدن. ۳-اوُلاق، خبرچی ٤-انرژیک، -چالیشقان ٥-سوُلدوزدا داغ، اهرده کند وچای، اؤشنویه‌ده چای آدی. ٦-اینسان‌آدی چاپانالپ، چاپانای، چاپانبای، چاپانَر {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: چاپیت}.

çapanlı..چاپانلو [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوْزیلده، اوُلو یؤروک تورکمن‌لرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

çapavermək..چاپاوئرمک [تاثیرسیزائیلم] چاپ اوْلماق اؤچون وئرمک، یاپین لاماق.

çapavul..چاپاووُل [آد، سن، باخ:چاپماق] تالانلاما، چاپما (فا:چپاول).

çapavulcu..چاپاووُلجو [آد] چاپاووُل ائدن (فا:چپاولگر).

çapavullamaq..چاپاووللاماق [تاثیرلی‌ائیلم] چاپاووُل‌ائتمک(فا:چپاول-کردن)

çaptuğ..چاپتوُغ [اؤزل‌آد] اؤنلو، چوْخ تانیْنان[۷].

çaptı..چاپتی [اؤزل‌آد] چاپدی:قاچان، قوْشان، آلتای تؤرکلری کیشیلَر اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای تؤرکلری کیشیلر بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

çapcaq..چاپجاق [آد] آغاج دان اوْیولاراق دؤزەلن قاب، چامچاق (فا:نوعی ظرف چوبی). {باخ: چاپماق، چان، چام؛ بوُ کلمه هم چام و هم چاپماق سؤزیله ایلگی‌لی اوْلابیر}.

çapçı..چاپچی [آد، سن] چاپخانا و باسیم ائوینده ایشله ین ایشچی، باسین جی (فا:چاپگر).

çapçılıq..چاپچی‌لیق [آد] چاپچی‌نین ایشی، چاپ ائتمه ایشی، باسین (فا:چاپگری).

çapxana..چاپخانا [آد] چاپ و ائوی (فا:چاپخانه). printing house

çapdan çıxmaq..چاپدان چیخماق [تاثیرسیزائیلم] نشر اوْلماق، یاپین لانماق.

çapdan düşmək..چاپدان‌دوْشمک [تاثیرسیزائیلم] چالیشما گوْجو آزالماق، تاودان‌دوْشمک.

çapdırmaq..چاپدیرماق [ائتدیرگن ائیلم] چاپماسینا ندن اولماق (فا:تازاندن).

çapraz..چاپراز [آد] چاپراز:۱-گوْلشده قولتوق آلتیندان قوللاریلا توتما حالتی۲-بیربیریله کسیشن خط و صفحه نین وضعیتی. ۳-قارشیت یؤن" چاپراز آتش" {چاپماق}.

çapraz atəş..چاپراز آتش [آد] قارشی‌لیقلی یؤنلردن سلاح‌لی سالدیری.

چاپراز قافیه..çapraz qafiyə [آد] دؤردلوک شعرده بیرینجی ایله اؤچونجو و ایکینجی ایله دؤردونجو مصرع و دیزه‌لرین بیربیرلریله اوُیوملو و هم قافیه اوْلماسی.

چاپراز قوُر (کور)..çapraz qur (kur) [آد] اوّچ اؤلکه پاراسی‌نین-بیربیرلرینه اوْرانی و نسبَتی[۲].

چاپرازا آلماق..çapraza almaq [تاثیرلی ائیلم] نئچه طرفدن قوُشاتماق "بیرینی چاپرازا آلیب دؤیمک".

چاپرازاؤلچن..çapraz ölçn [آد] چاپرازلیق مقدارینی اؤلچمه یه یارایان آیقیت "دیش چاپراز اؤلچه‌نی دیشلرین چاپرازلیغینی بلیرله‌یر".

چاپرازا سوْرمک..çapraza sürmək [تاثیرلی ائیلم] چاپرازا آلینان دؤشمنی هیزلا گئری یه سوْرمک.

چاپرازلاشماق..çaprazlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ایچیندن چیخیلماز وضعیته گلمک "ایش چاپرازلاشدی".

چاپرازلاماق..çaprazlamaq [تاثیرلی ائیلم] چاپراز وضعیته گتیرمک "توْفنگی بوُراخدیم قوْلاریمی دؤشومه چاپرازلادیم".

چاپرازلیق..çaprazlıq [آد] چاپراز اوْلما وضعیتی.

چاپرازواری..çaprazuarı [صفت] چاپراز اوْلاراق.

چاپراشتیْ..Çapraştı [اؤزل آد] قازاق-اوُلوُیوّز بوْی لاریندانديرلر[۱۵۸-۸۱].

چاپراشماق..çapraşmaq [تاثیرسیزائیلم] چاپراشیق وضعیته گلمک.

چاپراشیق..çapraşıq [صفت] ۱-ایچ ایچه دوْلاشیق، قاریشیق. ۲-آنلاشیلماز سؤز، باخ: چلپه‌شیک.

چاپراشیق لاشماق..çapraşıqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ایچ ایچه دوْلاشماق، قاریشیق حالا گلمک.

چاپراشیقلیق..çapraşıqlıq [آد] ایچ ایچه گئچمه.

چاپراق..çapraq [آد] یهراؤرتوسو.

چاپقان..çapqan [اؤزل آد] ۱-چاپان[۷]. ۲-خیاو دا کند آدی.

چاپقوُر..çapqur [تاریخی اؤزل آد] ۱-توُفان، دئپرَم. ۲-آلتای توْرکلری کیشیلَر اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷].

چاپقی..çapqı [آد، باخ:چاپ] قطر، جیسیم‌لرین گئنیش‌لیگی، چاپی، چاپقی (فا:قطر).

چاپقی لاماق..çapqılamaq [تاثیرلی ائیلم] ائنینی بوْیونو اؤلچمک (فا:اندازه گرفتن).

چاپقین..çapqın [صفت] ۱-شوْر گؤز، هایلاز (فا:چشم چران). ogler ۲-یول کسن، چاپوْوولجو، قوُلدور. ۳-یئهین گئدن[۷]. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، تاخت وتاز، باخ: چاپماق}.

چاپقینجا..çapqınca [ظرف] شوْر گؤز اولاراق (فا:با چشم چرانی).

چاپقینچی..çapqınçı [صفت، سن] سوْیقونجو، چاپوْوول جو (فا:راهزن).

چاپقین چیلیق..çapqınçılıq [آد] سویقون چولوق (فا:راهزنی).

چاپقین لاشماق..çapqınlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ چاپقین اوْلماق، چوخ شوْر گؤز اوْلماق (فا:چشم چرانی کردن).

چاپقین‌لیق..çapqınlıq [آد] چاپقین اوْلما وضعیتی (فا:چشم چرانی).

چاپلا..çapla [آد] چاپا، معدن قازما قلمی.

چاپلاما..çaplama [آد] ۱-ائنین بوْیون اؤلچمه. ۲-چاپلا، مثال قازماق اوْچون ایشله‌نن چلیک قلم، معدن قازماق اوْچون یارارلانان قلم (فا:نوعی قلم تراش).

چاپلاماق..çaplamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیرجیسمین ائنین و بویونو اؤلچمک (فا:اندازه گرفتن). ۲-قلم‌له قازماق (فا:با قلم کندن).

چاپلان..çaplan [تاریخی اؤزل آد] ۱-بیر شاهین توْرو، ۲-توْرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷]. توْرکمن-تکه-توْختامیش بوْی لاریندانديرلر[۱۵۸-۸۱].

چاپلوس..çaplus [آد، فا]، یالتاق، دالقاووُق، چاناق یالاییجی(فا:ـ).

چاپلی..çaplı [صفت] ۱-چاپی و بوْیو گئنیش (فا:وسیع)۲-عادتا سلاح لارین اؤنونه گله‌رک اوْنلارین بوْرو دیامترینی گؤستَرير "ایری چاپلی توْپ، اوْرتاچاپلی توْفنگ". ۳-شاهین توْرو بیر آوجی قوُش. ٤-قاراخانلیْلار دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

چاپماق..çapmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-قوشماق، آتلا قوشماق. ۲-یئری قازماق وچاپماق، پارچالاماق، دوْغراماق (فا:شکافتن). to chop، to cut ۳-آخین ائتمک، تالاماق(فا:چاپیدن). to plunder {ت: ۱-سوُواماق. ۲-ووُرماق، بوْیون ووُرماق. ۳-سوُدا اؤزمک؛ سن: ۱-آت چاپدیرماق. ۲-تالاماق. ۳-شمشیر ووُرماق؛ بو سؤزدن اله گلن بعضی کلمه‌لره اشاره ائتمک اولار: چاپاجاق، چاپیق، چاپقین، چاپار، چاپاووُل، چاپوْو، چاپا، چابوق؛ بو کلمه سومرجه‌ده "شاپ" شکلینده ایشله‌نیردی؛ ایندیکی چاپ (باسین) سؤزو بو کلمه‌دن آلیناراق دؤزلمیشدیر، م۱۳جو یوّزیل‌ده ایلخانلیلار آذربایجاندا دوزلدن اسکناس اوْچون چاو و چاپ اولونان یئره ده چاوخانا دئییردیلر، آیریجا چینلیلرده بو کلمه‌نی باسین اوچون ایشله دیللر، باخ: کئیخاتوخان؛ اینگلیزجه ده ایشله‌نن chopper(ناجاق)، chapter(بؤلوم)، کلمه‌لری چاپماق سؤزوندن آلینمادیلار؛ chap (چاتداتماق)، بو کلمه اورتا اینگیلیزجه‌یه باغلانماغی اوچون بو دیلده یئنی سؤز ساییلیر؛ بعضا ائتیمولوژی کتابلاریندا chapter سؤزونو caput (باشلیق) کلمه سینه باغلاییرلار حالبوکی بو یوروم مُناسب گؤرونمور و chapter بیر کتاب و مطلبدن چاپیلیب

بؤلونموش معنا افاده ائدیر و اؤزللیکله caput سؤزو تورکجه ده قاب سؤزوندن آلینمادیرکی یئرینده اشاره اولونوب؛ بو کلمه‌دن دوزلمه سؤزلر چوخلوجا فارسجادا ایشله‌نیر "چاپیدن، چاپول، چاپاندن، چیپدن، چپو" ؛ بوُ کلمه حرف دَییشمه سیله چارپماق شکلینده ایشله‌نیر}.

چاپوْ..çapov [اؤزل‌آد] ساییق‌الا دا کند آدی {چاپما}.

چاپوْوُل..çapovul [باخ] چاپاووُل (فا:چپاول).

چاپوُت..çaput [باخ] چاپیت.

چاپوُتقوُن..çaputqun [اؤزل‌آد] چاپوُتقان، جَلاد[۷].

چاپوُل..çapul [اؤزل‌آد] ووُران، سالدیْران، آلیْب گؤتورن و بنزَری ائیلَملرین تؤمو، باخ: چاپاووُل [۷] {چاپماق کؤکوندن}.

چاپوُلا..çapula [آد] قابا و قالین دریدن دؤزه‌لن بیر نوع اوُجو بیز آیاق قابی {باخ: چاپیت}.

چاپوُلاجی..çapulacı [آد] چاپولا دؤزلدیب ساتان.

چاپوُلاش..çapulaş [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چاپوُل+ آش[۷].

چاپوق..çapuq [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی {چاپیق}.

چاپیب تالاماق..çapıb talamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاپماق وداغیتماق.

چاپیت..çapıt [آد] کؤهنلمیش‌بئز(فا:پارچه کهنه) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چاپقوُت› دؤشک؛ ایندیکی معنا قُماش پارچاسی بوُ کلمه‌نین چاپماق سؤزونه باغلانماسینی آچیقجا گؤسترمکده دیر و چاپیت بیر بؤتون قُماشدان کسیلیب آیریلان تیکه‌یه دئییلیر}.

چاپیْتقان..çapıtqan [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-سالدیْران، سالدیْرقان. ۲-قارا-خانلیْلار دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

چاپیتما..çapıtma [آد] ۱-ترسینه و کؤنده‌لن یاغان یاغیش "قار چاپیتماسینا دوشمک". ۲-چاپیتماق ایشی.

چاپیتماق..çapıtmaq [تاثیرلی‌ائیلم] آت‌قوشدورماق، آت-چاپدیرماق(فا:اسب‌دواندن) {ت: سالدیرماق، ووُرماق، باخ: چاپماق}.

چاپیش..çapış [آد] ۱-آت‌چاپما(فا:اسب دوانی) ۲-باخ:چپیش.

چاپیشلو..çapışlu [اؤزل‌آد] درگز بخش‌لریندن بیری، ۳٤ کندی و ۹۲۱۰* نفر نفوسو واردیر، بخش ین مرکزی چاپیشلو، درگز‌ین ۱۰ ک. گؤنئی گؤنباتان طرفینده و نفوسو* ۱۷٦۰ نفر، تؤرکدولر. {باخ: چَپیش}.

چاپیشماق..çapışmaq [ق] آت‌چاپماقدا‌یاریشماق (فا:باهم اسب دواندن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بیرلیکده قاچماق، ویاشمشیر ووُرماق؛ باخ: چاپماق}.

چاپیق..çapıq [آ؛] چاپیلمیش اوْلان یئر، یاریق (فا:شکافته).

چاپیلماق..çapılmaq [بلسیز ائیلم] یاریلماق، دوْغرانماق، بیر نسنه تیکه‌تیکه اوْلاراق پارچالانماق(فا:شکافته شدن) to be chopped ۲-اوْغرولانماق. to be robbed {ت: قامچی لاماق، سوُدا اؤزمک؛ سن}.

چاپیلمیش..çapılmış [اؤزل‌آد] قوْبوستان‌دا یئر آدی[۲٤۰].

چاپین..çapın [آد] ۱-باغچالاردا ایشله‌دیلن کیچیک چاپا (فا:نوعی بیلچه کوچک). ۲-آتاق، هجوُم[۷]. {باخ:چاپماق}.

چاپینج..çapınc [اؤزل‌آد] تالان، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

چات..çat [صفت] ۱-یاریق و جیریق یئر (فا:ترَک). crack, crevice، split ۲-(سس تق) جیریلان ویا قیریلان بیر شئی‌دن چیخان-سس {ت:قوُیو، بو کلمه سس‌تقلیدی اولاراق یاریق، چاتلامیش و جیریلمیش دره و یئری گؤسته‌ریر، سانیلیرکی فارسجا چاک/ چاه کلمه‌لری‌بوسؤزله ایلگی‌لی اولسون؛ البته کلاوسون چات کلمه سینی یاریق معناسیندا سغدی دیلیندن آلینماسینی دوشونور[٦]؛ لاتینجه ده chalk کلمه سینین اسکی‌دن بری اولماسی کلاوسونون نظرینی گوجلندیریر؛ دقّت اولونمالیدیرکی تورکجه ده چاتماق فعلی‌نین بو کلمه ایله ایلگی‌سی یوخدور}.

چات..çat [اؤزل‌آد] داشلی بوُرون دا کند آدی {چاتماق‌دان}.

چاتاپات..çatapat [آد، سس تق] بیر نوع اَیلنجه فیشه‌یی.

چاتاج..çatac [آد] هرم (فا:هرم). pyramid {چاتماق‌دان}.

چاتاخ..çatax [اؤزل‌آد] توْووز‌دا کند آدی[۲٤۰].

چاتار..çatar [باخ: چاتماق] ۱-ایکی یولون ویا هر شئیین بیر یئرده بیربیرینه یئتیشدیگی و چاتیشدیغی یئر (فا:محل اتصال‌وبرخورد) ۲-چاتال، چاتاللی، ایکی قوْللو دیه‌نک[۷].

چاتارقا..çatarqa [اؤزل‌آد] قوْوشاق، چاپین مصبّی(فا:مصب، دلتا)[۹۷].

چاتاق..çataq [آد، سن، باخ: چاتماق] ۱-نئچه نسنه‌نین بیریئره یئتیشن وچاتان یئری، ایکی داغین قوْوشاق یئری و اوْ داغلارین آراسی، قوْووشوق، ایکی چاپین بیر یئرده قووشان‌یئری(فا:دلتا). delta ۲-بیر تیکینتی و یا یوکسک یئرین‌قاباغیندا‌چاتی‌لارلادوزه‌لن شئی (فا:داربست). trellis

چاتاقبگ..çataqbəy [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چاتاخ+ بگ[۷].

چاتاق‌لاماق..çataqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چارپازلاماق، بارماقلارینی بیربیرینه گئچیرمک (فا:صلیب‌واربستن) to attach to each other

چاتاق‌لانماق..çataqlanmaq [باخ] چارپازلانماق tobe hobbled

چاتال..çatal [آد] ۱-نئچه یئره آیریلمیش دال، بوتا، یول و هر شئی (فا:هر چیز چند شاخه). ۲-ایکی داللی چانقال، اوْت بیغما آیقیتی، چنگل، یئمک اؤچون اوْلان داللی چانقال (فا:چنگال). ۳-(مج)ایکی

آنلاملی سؤز. ٤-بیرجوْر اینه. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:هاچا و ایکی بوتالی؛ باخ: چاتماق}.

چاتال..çatal [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ، میل دؤزونده تپه آدی[۲٤۰].

چاتال آشی..çatal aşı [آد] یاشیل مرجیمک، قوُرو لوُبیا، دؤیمه سوْغان، تره یاغی و باهارات لا پیشیریلن بیر نوع آش(فا:نوْعی آش).

چاتال‌آغیز..çatal ağız [آد] چایلارین‌دنیزه‌تؤکولدؤغو یئر، دئلتا (فا:دلتا).

چاتال آیاق..çatal ayaq [آد] اوْدلو سلاح و بونا بنزر شئیلره دستک اوْلان هاچا کیمی آیاقلیق، ترسه v شکیل ده اولان آیاقلیق.

چاتالا..çatala [آد، سن] حسابلاما ایشی‌اؤچون‌چوبوق (فا:چوب خط).

چاتال بئل..çatal bel [آد] آغزی چاتال شکلینده اوْلان بئل.

چاتالجا..çatalca [آد] (غذاا‌ؤچون)ایکی‌چاتاللی‌چنگال-نوعو(فا:چنگال)

چاتال چیوی..çatal çivi [آد] v شکلینده میخ وچیوی، بوآلَت سیملری وتئلری دوُواردا ساخلاماق اؤچون ایشله نیر.

چاتال دوْن..çatal don [آد] قیسا و دیز اؤستونده قالان دوْن.

چاتال زیْپقین..çatal zıpqın [آد] بؤیوک بالیق‌لاری توُتماغا یارایان چنگل.

چاتال ساققال..çatal saqqal [صفت] هاچا ساققال.

چاتال قارقی..çatal qarqı [آد] بؤیوک بالیق‌لاری توُتماغا یارایان چنگل.

چاتال قوُیروق..çatal quyruq [آد، دیرگی] هاچا قوُیروق، اوُزون و اینجه گؤوده‌لی، ایلیق‌دنیزلرده یاشایان بیر بالیق. (فا:نوعی ماهی) lepidopus caudatus

چاتال گؤرمک..çatal görmək [تاثیرلی‌ائیلم] صاف و نئت گؤرمه‌مک.

چاتاللاشدیرماق..çatallaşdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] چاتال لاشماسینا یوْل آشماق، نئچه یئره آییرماق (فا:شاخه شاخه کردن).

چاتاللاشماق..çatallaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چاتال کیمی اوْلماق، نئچه یئره آیریلماق (فا:شاخه شاخه شدن).

چاتاللانماق..çatallanmaq [تاثیرسیزائیلم] چاتال کیمی ایکییه آیریلماق (فا:شاخه شاخه شدن).

چاتاللی..çatallı [صفت] نئچه یئره آیریلمیش، چاتالی اوْلان، قاریشیق و چاتاللی ایش (فا:شاخه شاخه).

چاتاللیق..çatallıq [آد] چاتال قونولان یئر، بیر دیره‌گی و دالی قویماق اوچون‌اولان هاچاو چاتال یئر و یا آغاج(فا:چندشاخه‌بودن)

چاتانا..çatana [آد، روْمانی‌یا چاتانا قصبه‌سی آیدیندان] بیر نوع کیچیک واپور و قایق[۲].

چاتاناداش..çatandaş [اؤزل‌آد] جبرائیل‌دا داغ آدی(۱۵۳٦)[۲٤۰].

چاتپا..çatpa [آد] کند کدخدالارینین آرخ و سوُ یوْلو قازماغا گئتمه-یئلردن آلدیغی جریمه و توُتو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چاتپات..çatpat [صفت، ظرف] دؤزونسیز ویا بیرقوْلای "اینگیلیزجه‌نی چاتپات دانیشیر، چاتپات گلیر".

چاتدادی..çatdadı/çatdadı [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، شکی-زاقاتالا زوناسیندا یارانمیش چوخ قدیم رقصلردن بیریدیر. آرام، آستا تئمپده دیر، اونو عصاسن قادینلار، نادیر حاللاردا کیشیلر اویناپاردی

چاتداق..çatdaq [باخ] چاتلاق.

چاتداماق..çatdamaq [باخ] چاتلاماق.

چاتدیرما..çatdırma [آد] چاتدیرماق ایشی.

چاتدیرماق..çatdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] بیر یئره یئتیرمک و باشا چیخارماق، چاتماق ایشینی گؤردورمک وائتدیرمک (فا:رسانیدن).

چاتدیریلماق..çatdırılmaq [بلسیز ائیلم] چاتدیرماق ایشی گؤرولمک.

چاتغال..çatğal [آد] چاتلامیش یئر، چات‌یئر(فا:شکاف). {، سن، باخ:چات}.

چاتقال..çatqal [اؤزل‌آد] ۱-یوْکسَک داغلیق بؤلگه ۲-چاتال ۳-قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

چاتقایا..çatqaya [اؤزل‌آد] اردبیل ده و کلئیبر ده کند آدی {یاریق قایا}.

چاتقایا..çatqaya [اؤزل‌آد] قاراداغ‌بسده کانلی طایفاسینا باغلی-اوْباآدی[۳،۱۰۸].

چاتقی..çatqı [آد] ۱-نئچه نسنه‌نی بیربیرینه باغلایان شئی. ۲-باش-اؤرتویو باغی، قاش‌باستی، باشا گئچیریله‌رک‌قاشا کیمی اوْرتن اؤرتوک. ۳-بیر ایشین بؤتونون ویا پارچالاری‌نین بیر آرایا گتیریلمه سینده اوُیولان یؤنتم. {باخ: چاتماق}.

چاتقی‌لیق..çatqılıq [آد] جوت اؤکوزلرین بوْیوندوروغو.

چاتقی‌سیز..çatqısız [صفت] چاتقی‌سی اوْلمایان.

چاتقی‌لی..çatqılı [صفت] چاتقی‌سی اوْلان.

چاتقین..çatqın [آد] قووْوشوق، چاتیق، بیربیرینه یئتیشمیش.

چاتقین قاشلی..çatqın qaşlı [صفت] قاشلاری بیربیرینه یئتیرمیش.

چاتقین‌لیق..çatqınlıq [آد] چاتقین اوْلما وضعیتی.

چاتلاتماق..çatlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چات چات ائتمک (فا:ترک ترک کردن). ۲-اؤلوم حالینا گتیرمک.

چاتلادیش..çatladış [آد، باخ: چات] چاتلاتماق ایشی ویا بیچیمی.

چاتلاق..çatlaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-چاتلامیش اوْلان، یاریق. **crack** ۲-(یئری ب) یئر یاریغی (فا:شکاف). **cleavage**

چاتلاق‌سس..çatlaq səs [آد] پوْزوق سس، قیریق قیریق اولان سس.

چاتلاق‌لیق..çatlaqlıq [آد] ۱-چاتلاق اوْلما وضعیتی. ۲-چاتلامیش یئر (فا:شکاف).

چاتلاقوُچ..çatlaquç [آد] باخ:چیتلمبیک. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چاتلاماق (چاتداماق)..çatlamaq (çatdamaq) [س، سن] ۱-چات چات اوْلماق، (فا:شکافتن). **to crack** ۲-یئیب ایچمکدن و قاچماقدان اؤلوم حالینا دؤشمک، گبرمک. ۳-مُرکّب سؤزلر دوْزَلدیر "اوْره‌گی چاتلاماق، باشی چاتلاماق، چیچگی چاتلاماق".

چاتلامیش..çatlamış [صفت] چات‌چات اولموش(فا:ترک‌خورده. **cracke**

چاتلانقوش..çatlanquş [آد، یئرگی] چاتلانقوج:بیر نوع پوسته آغاجی (فا: درخت کاسنی). **pistacia mutica. ana** {چاتماق[۵]}.

چاتلاییش..çatlayış [آد] چاتلاماق ایشی.

چاتلی..çatlı [صفت] ۱-چاتلامیش (فا: شکافدار). {باخ: چات}. ۲-(آ) جَسوُر[۷]. {باخ: چاتماق}.

چاتما..çatma [آد] ۱-دام وگؤنبَدی طاق ضربی شکیلده بیربیرینه قووشدورما "چاتما دام" (فا:سقف گنبدی و طاق ضربی). ۲-چاتماتفنگ‌وآغاج، نئچه‌آغاجی بیر نقطه‌ده قووشدوراراق دؤزه‌لن چاتی (فا:چاتمه). ۳-چاتما گئییم، پروْو اوْچون تیکیلمیش پارچا (فا:لباس پرو). ۳-آغاجدان دوزه‌لن دام، آلاچیق. ٤-چاتماق ایشی (فا:چاتمه). **Stack** ۵-هئیکل و مُجسّمه دؤزلتمه ایشینده گچی ویا چامورو آیاقدا توُتان تئل اسکلت ویا دمیر چاتی.{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-آو دوُزاقی. ۲-خیمه}.

چاتماچؤل..çatmaçöl [اؤزل‌آد] قازاخ‌دا یئر آدی[۲٤۰].

چاتماز..çatmaz [صفت] بیربیرینه یئتیشمز (فا:غیر قابل دسترس).

چاتماق..çatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-نئچه آغاج، تفنگ و بنزر شئیلری باش طرفده بیربیرینه دایایاراق بیر آرایا گتیرمک (فا:چاتمه کردن). ۲-(س) بیر یئره و آماجا یئتیشمک، وارماق (فا: رسیدن). **to reach** ۳-(ل) یوْکو حئیوانا ایکی یانلی یوْکله‌مک، قالاماق. ٤-(س) زامانی و چاغی گلمک "بوُ ایشین واختی گلدی چاتدی". ۵-کفایت ائتمک، بس اوْلماق. ٦-(ل) الله‌ریله بیر شئیین اطرافینی توُتماقْ، قوُجاق لاماق "قوْللارینی بوْینونا چاتاراق برک گرنشدی". ۷- سس بیر یئره یئتیشمک "سس چاتمیردی". ۸-راست گلمک، قارشی لاشماق "هاردان چاتدین بئیله بیر گؤزه‌له". ۹-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دوْزَلدیر "دادینا چاتماق، باشا چاتماق، ال چاتماق، قوُلاغینا چاتماق، قاشلارینی، اوْزونو چاتماق: اؤفکه‌لنمک، بیر بلایا چاتماق: بلا ایله قارشی لاشماق، کؤتو بیر ایشه چاتماق: چتین‌لیگه راست گلمک"{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ دیواندا بو کلمه "قوُزونو قوْیونا قاتماق" معنالانیب، بو سؤز قوُزولاری بیربیرینه یئتیرمک دئمکدیر، نئجه کی سنگلاخ‌دادا بؤیله دیر، ایندیده بو معنا گئنیشله‌نه‌رک بعضی کلمه لرین کؤکودور: چاتما، چاتی، چاتلانقوچ، چاتال، چاتیر› چادیر}.

چاتماقاش(لی)..çatmaqaş(lı) [آد] آرالاری دوْلو اوْلان قاشلار، قاشلاری بیتیشیک "چاتماقاش‌اوْغلان"(فا:بهم‌پیوسته) **joint browed**

چاتمامازلیق..çatmamazlıq [آد] چاتیشمایان شئی، نُقصان (فا:نقصان).

چاتمیش..çatmış [صفت] واصِل (فا:واصل). **arrived**.

چاتوُق..çatuq [اؤزل‌آد] پیْچاق ساپی دؤزَلتمه‌گه یارارلی بیر آغاج تؤرو[۷].

چاتی..çatı [آد، سن] ۱-اینسان و حئیوان چاتی‌سی، اوْنورقا، (فا:اسکلت). **spinal column** ۳-بیر تیکینتی و ائوین دامینی قوُران پارچالارین بؤتونو، ماشین و قوُرقولارین اوْتوراق یئری و شاسی‌سی (فا:شاسی). ۳- بیر شئیی ساخلاماق اوْچون دؤزه‌لن نئچه آیاقلی دایاق، ایپ و هؤرگن، باخ: هاچاچاتی(فا:خرپا). **roof-truss** ٤-قیْل، قَزیل و بؤجور شئیلردن هؤرولموش قالین ایپ "بیر نوع فوْلکلور شعر: اؤرکن، پالاز، چاتی توْخو، ایپ توْولا، یوُن دارا، تندیری قالا، پیشیر چؤرک آش ات، گاویر قیزی". ۵-بارینیلان و سیغینیلان یئر، بللی بیر مقصدله دؤزه‌لن بیر قوُرولوش و اوْنون یئری، بینا.

چاتی‌آراسی..çatı arası [آد] دابانلا چاتی‌اؤرتوسو آراسینداقالان-بوْشلوق.

چاتی‌لی..çatılı [صفت] ۱-چاتیلمیش، دالینا یوک لنمیش (فا:بار زده شده). ۲-باشا چاتیلمیش(فا:بهم‌رسیده). ۳-چاتی‌سی اوْلان.

چاتی‌اته‌گی..çatı ətəyi [آد] تیکینتی‌لرده اوست بؤلوملری یاغیشدان قوْروماق اوْچون ائشیگه چیخان بؤلوم.

چاتی‌اؤرتوسو..çatı örtüsü [آد] چاتی‌نین اوْستونه اؤرتوْلن هرشئی.

چاتی‌پنجره سی..çatı pəncərəsi [آد] چاتی‌نین اوْستونه قوْیولان یاتیْلی پنجره.

چاتیرتی..çatırtı [آد] چیْتیرداماسسی، چیتیرتی(فا:چِت‌چِت).

چاتیرتی‌لی..çatırtılı [صفت] چیتیرتی سسی اوْلان، چیتیرتی‌لی.

چاتیرچاتیر..çatırçatır [ظرف] ۱-سرت بیرشئی قیریلیرکن و یانیرکن چیخان سس، چیتیر چیتیر (فا:صدای چت چت). ۲-راحتجه "ایگیلیزجه یی چاتیر چاتیر دانیشیر".

چاتیرچاتیرچاتلاماق..çatırçatırçatlamaq [تاثیرسیزائیلم] سس وئره‌رک چاتلاماق.

چاتیرچاتیر سؤکمک..çatırçatır sökmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیر شئی سس کؤیله سؤکمک.

چاتیرچوُتور..çatırçutur [ظرف] چاتیر چاتیر سس.

چاتیرداتماق..çatırdatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاتیر چاتیر سس چیخماسینا سبب اولماق (فا:صدای چت چت درآوردن).

چاتیرداماق..çatırdamaq [تاثیرسیزائیلم] چیترچیتیر سس چیخارماق، چاتیرتی سسی چیخارماق (فا:صدای چت چت در آوردن).

چاتیردانماق..çatırdanmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیتر چیتر سس چیخارتماق (فا:صدای چت چت درآمدن).

چاتی‌سی بئتون..çatısı beton [آد] چاتی‌سی بئتون دان اولان تیکینتی.

چاتی‌سی دمیر..çatısı dəmir [آد] دمیر چاتی‌لی، چاتی‌سی دمیردن اولان یاپی وتیکینتی.

چاتی‌سیز..çatısız [صفت] چاتی‌سی اولمایان، اؤستو آچیق.

چاتیش..çatış [آد] چاتماق ایشی ویبچیمی (فا:نیل).

چاتیشدیرماق..çatışdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] ۱-قووشدورماق، بیر یئره یئتیشدیرمک (فا:بهم رساندن). ۲-چیرپیشدیرماق.

چاتیشقی..çatışqı [آد] چاتیشدیرماق ایشی.

چاتیشما..çatışma [آد] ۱-قووشما (فا:تصادم). ۲-جؤتلشمه (فا:جفت گیری). ۳-دؤیوشمه، چیرپیشما (فا:بر خورد).

چاتیشماق..çatışmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیرلشمه‌و بیربیرینه یئتیشمک، قووشماق (فا:بهم رسیدن). ۲-(حئیوانو کؤپک اؤچون جؤتلشمک(فا:جفت گیری کردن)۳-وورُوشماق، دؤیوشمک، تارتیشماق (فا:برخورد کردن)٤-کفایت ائتمک، بس اولماق.

چاتیشیق..çatışıq [صفت] بیربیرینه چاتمیش‌اولماوضعیتی(فا:بهم رسیده)

چاتیشیلماق..çatışılmaq [بلسیز ائیلم] چاتیشماق ایشی گؤرولمک.

چاتیق..çatıq [صفت] ۱-چاتیلمیش‌اولان، قووشموش، اوُجلاری بیربیرینه یئتیشمیش(فا:بهم پیوسته) ۲-چاتاق، داربست (فا:داربست). ۲(تاریخی اؤزل‌آد) قازاقلارین اولوبابالاریندان[۷].

چاتیق‌قاش..çatıq qaş [صفت] بیربیرینه یاخین قاشلی.

چاتیق‌لاشماق..çatıqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چاتیق اولماق.

چاتیق‌لیق..çatıqlıq [آد] چاتیق اولما وضعیتی.

چاتی‌قاش..çatı qaş [صفت] بیربیرینه یاخین قاشلی.

چاتیق‌اوز..çatıq üz [آد] اؤفکه‌لی اوز.

چاتیل اوتو..çatıl otu [باخ] گؤز اوتو.

چاتی‌لاماق..çatılamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاتی ایله باغلاماق، باغلاماق و ساریماق.

چاتیلتی..çatıltı [باخ] چاتیرتی.

چاتیلماق..çatılmaq [بلسیز ائیلم] چاتماق ایشینه موضوع اولماق، یؤکلنمک، قالانماق (فا:بار زده شدن). to rope

چاتیلیش..çatılış [آد] چاتیلماق ایشی ویا بیچیمی (فا:ا.م بهم رسیدن).

چاچا..çaça [آد] ۱-ساواش بالتاسی. ۲-چیچک[۷]. ۳-(یو) (تجارت گمی‌لرینده) اسکی و اوُستالاشمیش گمیچی[۲].

چاچا بالیغی..çaça balığı [آد، دیرگی] قارنی و یانلاری آغ گؤموش سوُو، سیرتی یاشیل، ایلیملی و ایستی‌دنیزلرده یاشایان، پولجوقلو بیر بالیقی. clupea sprattus

چاچاخان..çaçaxan [تاریخی اؤزل‌آد] چیچک‌خان، شرقی هوُن خانلاریندان[۷].

چاچاروْن..çaçaron [آد، ایتالیانجا، آنادولو] گوَز.

چاچاسَنگوْن..çaçasəngün [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌تؤرکلر(بیلگه خاقان) دؤنَمی بیر بگ[۷].

چاچاق‌بوُلاق..çaçaq bulaq [اؤزل‌آد] گوُراواندا گبه‌لو بوُیونونو یایلاق یئری[۳، ۱۰۸].

چاچاقلی..çaçaqlı [تاریخی اؤزل‌آد] چاچالی، قوْنرات اوُیماغی اولوبابالاریندان[۷]. اؤزبَک-قوْنرات-قوْشتامقالیْ بوُی‌لاریندانديرلار[۱۵۸-۸۱].

چاخار..çaxar [آد] چاقار:۱-دنیزلرده قارایا چیخان یئرلرده یانیب سؤنن کیچیک فنار. ۲-چاخار چیراق(فا:چشمک زن).

چاخان..çaxan [آد] بؤیوک بؤیوک و یالاندان دانیشان (فا:~) flattery and exaggeration {چاخماق‌سؤزوندن}.-

چاخچاخ..çaxçax [آد] چاخچاخا، چاخچاخی، ۱-قاپینی‌دؤیمک اوچون قاپیيا تاخیلان دمیرتوخماق. ۲-چپر کیمی یان‌یانا ووُرولان-ائنسیز تاختادان‌حاصار ۳-دَیرماندا بوُغدانی دییرمان داشینین اورتاسینا یئتیرن بوْرو (فا:ناودانی آسیاب). {چاخماق سؤزوندن: بوْرو دییرمان داشینا دَیه‌رک و تیتره‌یه‌رک چاق‌چاق سس‌وئریردی و بو اوزدن بو آدلا تانینیبدیر}.

چاخچای..çaxçay [اؤزل‌آد] اهر ده چای آدی.

چاخچور..çaxçur [آد] اوُزون و بئله قدر گئییلن جوراب نوعو، بالاغی بوْزمه‌لی قادین‌شالواری (فا: جوراب شلواری).

چاخدیرمادان..çaxdırmadan [ظرف] بللی اتمه‌دن، گیزلیجه چاخدیریش.

چاخدیرماق..çaxdırmaq [تاثیرلی ائیلم] چاخماق ایشینی گؤردورمک (فا:بهم زدن).

چاخدیریش..çaxdırış [آد] چاخدیرماق ایشی ویا بیچیمی.

چاخدیریلماق..çaxdırılmaq [بلسیز ائیلم] چاخدیرماق‌ایشی-گؤرولمک(فا:زده‌شدن).

چاخراق..çaxraq [آد] چانقیللی یئر، چایلاق (فا:شنزار).

چاخشیر..çaxşır [آد] اینجه پارچادان بیرنوع شالوار (فا:نوعی شلوار).

چاخما..çaxma [آد] ۱-مختلف مئتال لوحه‌لری ووُروب قابارتماقلا حاضرلانان ناخیشلی بزک اشیاسی (فا:قلم کاری). ۲-چاخماق ایشی، چاخیش، توققوشما.

چاخماچی..çaxmaçı [صفت] چاخما دؤزَلدن کیمسه.

چاخماداشی..çaxmadaşı [آد] بیربیرینه ووُراراق قیویلجیم چیخاران داش، کوارتز (فا:سنگ چخماق).

چاخماق..çaxmaq [آد] ۱-اوْدلو سلاح‌لاردا اوْدلامایی باشلاماغا یارایان آیقیت، چاخماق داشینا ووُراراق اوْدلایان دمیر یا داش "چاخماق لا پاپیروْس یاندیرماق، تاپانچانین چاخماغی" (فا:ماشه). ۲-(س) ووُرماق و دَیمک (گؤنش ایشیغی) بیردن بیره ایشیلداماق، داش ویا پولاد و آیری شئیلر بیربیرینه دَیه‌رک اوْد و قیویلجیم چیخماق، شیمشک چاخماق "شیمشک چاخدی، باخیش‌لارینا ایلدیریملار چاخیردی" (فا:برق زدن). ۳-(ل) آتش آچماق اوچون تؤفنگ و تاپاچانین چاخماغینی چکیب بوُراخماق، آتش آچماق، بیر سلاحین تتیگین چکمک "تؤفنگین ایکی گؤزونوده چاخدیم". ٤-(آ، آنادولو) قوُرویاراق قالین قابیق باغلایان وقاباران و عُمومیتله اؤز قیسمینه چیخان بیر دری خسته‌لیگی(فا:مرضی‌پوستی). ٥-(تاریخی اؤزل‌آد) قوُرتولوش ساواشی قهرمانلاریندان و آتاتؤرک'ون یاخین آرخاداشلاریندان (مارشال چاخماق)؛ میْصیر-تؤرک کؤله‌من‌لری دؤنَمی، سوُریه والی‌لریندن[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده؛ سس‌تق؛ بوُ سؤزدن تؤره‌نن بعضی کلمه:چاقیشماق، چاقیلداماق، چاققو› چاقو، چاخماق (چاخماق‌داشی)، چاغلاماق، چاغیرماق؛ فارسجادا" چکاندن، چخماق، چخیدن" بو سؤزدن آلینمادیر[٦]؛ چاغو چاخماق‌سؤزلری-بیر کؤکه باغلانمالیدیر، باخ:چاغ}.

چاخماق..çaxmaq [اؤزل‌آد] خوی، هئریس(~بوُلاق)ده کند، شوُشادا داغ آدی.

چاخماقاپی..çaxmaqapı [آد] چاخما ناخیشلی قاپی.

چاخماق‌چاخماق..çaxmaq çaxmaq [ظرف] (گؤزاؤچون)پارلار وضعیتده، آلوْوآلوْ.

چاخماقچی..çaxmaqçı [آد] چاخماق دؤزلدن.

چاخماقچی‌لیق..çaxmaqçılıq [آد] چاخماقی دؤزَلدیب ساتما ایشی.

چاخماق‌داشی..çaxmaq daşı [آد] ۱-اوْدلو سلاح‌لاردا اوْدلامایی باشلاماغا یارایان، دمیر و چلیگه ووُراراق قیویلجیم وئرن بیر نوْع داش (فا:ماشه‌تفنگ، سنگ‌چخماق). bolt، breech-block ۲-(یئر.ب) کوُوارتز، اوْد و قیویلجیم چیخارماق اؤچون بیربیرینه ووُرولان داش تؤرو (فا:آتش زنه). silex

چاخماق‌دره..çaxmaq dərə [اؤزل‌آد] سنندج ده کند آدی.

چاخماقسیز..çaxmaqsız [صفت] چاخماغی اوْلمایان.

چاخماق‌قوْو..çaxmaq qov [آد] گئچمیشده اوْد یاندیرماق اؤچون ایشله دیلن چاخماق و قوْو "سوْنرا قلیانین دوْلدوروب چاخماق قوْولا یاندیردی".

چاخماق‌قایا..çaxmaq qaya [اؤزل‌آد] کوْمیجان دا کند آدی.

چاخماق‌لاشماق..çaxmaqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] (گؤز) قیزارماق وچوخ آچیلماق.

چاخماق‌لی..çaxmaqlı [آد] ۱-چاخماق‌لی تؤفنگ. چاخماق داشی ایله اوْدلانان تؤفنگ نوعو. ۲-(ص) چاخماغی اوْلان. ۳-قزوین و ساوه ده داغ آدی. بجنورد، ماکی و میانادا کند آدی.

چاخماقلیق..çaxmaqlıq [آد] ۱-چاخماقدا ایشله‌نن. ۲-چاخماق قابی.

چاخموُر..çaxmur [اؤزل‌آد] ۱-اَلی‌سیْخی[۷]. ۲-یاری یوخولو باخیش. ۳- بیر نوع سرت کیرئج داشی. ٤-بیر نوع ایری و آغیر دانالی بوغدا نوعو[۲۲٤]. ٥-میانا دا کند آدی.

چاخناشدیرما..çaxnaşdırma [آد] آرانی قاریشدیرما (فا:بهم زنی).

چاخناشدیرماق..çaxnaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] آرانی قاریشدیرماق، قاریشیق‌لیق سالماق، بیربیرینه ووُردورماق (فا:بهم زدن). to flurry

چاخناشما..çaxnaşma [آد] قاریشیق‌لیق، تلاطوُم (فا:تلاطم). dashing

چاخناشما دوْشمک..çaxnaşma düşmək [تاثیرسیزائیلم] آرا قاریشماق، چاخناشماق.

چاخناشما سالماق..çaxnaşma salmaq [تاثیرلی ائیلم] آرانی قاریشدیرماق، چاخناشدیرماق.

چاخناشماق..çaxnaşmaq [قا، سن] بیربیرینه دَیمک، قاریشیق‌لیق دوْشمک، چاخناشما دوْشمک "تالان اوْلدو ائلین واری آرادا چاخناشدی[۱]" (فا:متلاطم‌شدن) to dash

چاخناشمیش..çaxnaşmış [صفت] تشنُّج لو (فا:متشنّج). convulsive

چاخناشیق..çaxnaşıq [آد] چاخناشما(فا:تلاطم). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:انقلاب}.

چاخناق..çaxnaq [آد] چاخناماق وضعیتی و ایشی.

چاخناق..çaxnaq [اؤزل‌آد] اردبیل ده داغ آدی، ساریبانلار دا یایلاق یئری.

چاخناماق..çaxnamaq [باخ] چاخناشماق.

چاخیجی..çaxıcı [آد] چاخما اوستاسی، چاخماجی.

چاخیر..çaxır [آد] ۱-آراق و شراب، ایچکی (فا:مشروب). wine ۲-آچیق گؤی رنگی، آچیق ماوی "چاخیرگؤز" ۳-دوْغان توْرو بیر آوجی قوُش ٤-گوْرز ٥-(تاریخی اؤزل‌آد) چاغری بگ اوْچون بعضی قایناقلار بو آد ایله بحث ائدر[۷] {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: شراب؛ بو کلمه چاخماق-سؤزوندن آلیناراق ازیلمیش اوزومو گؤسته‌ریر، ازیلمیش اوزومون رنگی یاشیل و گؤی رنگینه چالماغی اوچون بو کلمه بوْز گؤی رنگ معنالانیر و بو سببه گؤزلرینین بیری گؤی و بیری قارا حئیوان اوچونده چاقیر دئییلیر و زاغ (فارسجادا زاغ و زغن) کلمه‌سینین ده بو سؤزدن آلینماسی مُناسب گؤرونور، چاقیر>چاغی> زاغی> زاغ، (بعضا تورکجه‌ده ایشله‌نن چاقیر(دوْغان) سؤزونون کؤکونو عربجه صُقر کلمه‌سی بیلیللر، کلاوسون[٦]؛ البته اگر معناجهتینی نظره‌آلارساق‌بو یوْروم دوزگون گؤرونمور)، بو کلمه لاتینجه‌یه گئچه‌رک sacar, saker falcon شکلینده ایشله نیر}.

چاخیر..çaxır [اؤزل‌آد] ۱-فرمهین، ساییِن‌قالا، خیاو، کلئیبر ده کند آدی. ۲-اینسان آدی:چاخیْرالپ، چاخیْربای، چاخیْرخان.

چاخیرآیاز..çaxır ayaz [آد، دا] آچیق آما چوْخ سوْیوق هاوا.

چاخیرائوی..çaxır evi [آد] مئیخانا (فا:شراب خانه). wine cellar

چاخیرتوُلوغو..çaxırtuluğu [آد] ایچکی دؤشگونو.

چاخیرتیکانلیق..çaxır tikanlıq [آد] چاخیر تیکانی چوخ اوْلان یئر.

چاخیرتیکانی..çaxır tikanı [آد، بیتگی] چتیرگیللردن داوا کیمی ایشله‌نن، دوه آلماسی (فا:شش‌شاخ) orticum tomentosum

چاخیْرجا..çaxırca [اؤزل‌آد] دوْغان توْرو بیر آوجی قوُش[۷].

چاخیرچی (چاخیرجی)..(çaxırcı) çaxırçı [صفت] چاخیرساتان. wine-maker

چاخیرچیلیق..çaxırçılıq [آد] چاخیر دؤزلتمه وساتما ایشی.

چاخیردوْغان..çaxırdoğan [آد، دیرگی] قارتال‌گیللردن بئلی توتقون ساری یا کوْل رنگلی، قارنی آغ، ائتینه جیزیلی بیرقوش accipiter gentilis

چاخیرقاناد..çaxırqanad [آد، دیرگی] قانادلاری چاخیر رنگلی بیر اؤردک anas crecca

چاخیرقوُشو..çaxırquşu [آد، دیرگی] قانادلاری چاخیر رنگلی بیر اؤردک anas crecca

چاخیرکئف..çaxırkef [صفت] یاری سرخوش.

چاخیرلاشماق..çaxırlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چاخیر وضعیتینه گلمک.

چاخیرلو..çaxırlu [اؤزل‌آد] چاخیرلو توْرک بوْیو اوْلاراق قاراقوْیونلو بیرلیگینده آدی گئچیبدیر، چاخیرلو بوْیو آدینی چاخیربگ آدیندان آلمیشدیر و اوْنون اوْغلو بَیستان بگ طایفاسیلا بیرلیکده اردبیل بؤلگه سینده یئرلشمیشدیر[۲۰۹].

چاخیرلی..çaxırlı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا نئچه کند آدی[۲٤۰].

چاخیش..çaxış [آد] چاخماق ایشی ویا بیچیمی (فا:تصادم).

چاخیشدیرماق..çaxışdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاخیشماسی‌نی دؤزَنله‌مک (فا:بهم زدن).

چاخیشما..çaxışma [آد] چاخیشماق ایشی.

چاخیشماق..çaxışmaq [قا] بیربیرینه توققوشماق (فا:بهم خوردن) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چاخیشمالی..çaxışmalı [صفت، دا] بیربیرینه ائشیت شکیللر.

چاخیشیق..çaxışıq [صفت، مت] چاخیشمیش اوْلان (فا:متقابل).

چاخیل داشی..çaxıl daşı [آد] باخ: چانقیل داشی.

چاخیل قوُشو..çaxıl quşu [آد] باخ: چاقیل قوُشو.

چاخیل یوْل..çaxıl yol [آد] باخ: چانقیل یوْل.

چاخیلماق..çaxılmaq [بلسیز ائیلم] چاخماق ایشی گؤرولمک (فا:بهم خورده شدن).

چاخیلی..çaxılı [آد] چاخیلیب تاخیلمیش شئی.

چاخیلی قالماق..çaxılı qalmaq [تاثیرسیزائیلم] چاخیلیب تاخیلی قالماق، ثابتلشمک.

چاخیم..çaxım [باخ] چاخیش.

چاخین..çaxın [آد] ۱-چاخیش، شیمشک. ۲-قیویلجیم (فا:شراره).

چاخینتی..çaxıntı [آد] شیمشک چاخما سسی وپارلاماسی (فا:تصادم).

چاخینتی‌سیز..çaxıntısız [صفت] چاخینتی‌سی اوْلمایان.

چاخینتی‌لی..çaxıntılı [صفت] چاخینتی‌سی اوْلان.

چادگان..çadgan [اؤزل‌آد] فریدن(داران) بخش‌لریندن، ۳۹ کندی و ٣٦٩٠٠* نفر نفوسو واردیر، مرکزی چادگان، فریدن'ین (۳۲ک.گ.د طرفینده و نُفوسو ۳۳۷۰* نفر قئید اوْلوبدور، بؤلگه اهالیسی چوْغونلوقلا توْرکدولر.

چادیر..çadır [آد] ۱-گونش‌و یاغمور کیمی شئیلردن قوروُنماق اوْچون قالین بئزدن قوُرولموش ائو، بئز و دیرکلرله قورولموش کؤلگه‌لیک (فا:چادر). **tent** ۲-دده قوْرقود کتابیندا بوُ سؤز معمولی چادیر اوْچون ایشله‌نه‌رک توْرلو قوْنوت و چادیرلارا مختلف آدلار وئریلیر" ائو سؤزو دئدیکده چادیر افاده اوْلونور، بؤیوکلره دؤزه نیلن یوْکسک اتَکلی و ٤-۷ دیرَکلی چادیرا اوْتاق دئییلیر؛ اوْردو:عسگری چادیر؛ آغ بان ائو:آغ قُماش دان دؤزلمیش چادیر؛ اوْبا:ائو بیچیمینده بیر نئچه دیرکلی و بؤلونتولو چادیر؛ آلاائو:بیر نئچه رنگلی قُماش دان دؤزلمیش چادیر؛ گؤنلوک:گؤنشدن قوْرونماق اوْچون و گؤندوزلری یارارلانیلان چادیر؛ یوُرت:یوُوارلاق و تاوانلاری قُبّه‌لی چادیر؛ توْنلوک:چادیردا ایشیق و هاوا آلماق اوْچون قوْیولان پنجره‌یه دئییلیر و همچینین چادیرلارین باشیندا هاوا دلیگی‌نی گئجه‌لر اوْرتن کئچه‌یه دئییلیردی، باجالیق: توْنلوک و پنجره‌یه دئییلیردی؛ آلاسایوان:آلا ایپکدن دؤزلمیش چادیر ساچاغی {تا، ت‹چاتیر، چاچیر، چاشیر›، سن؛ بو کلمه چاتماق سؤزندن آلینمیشدیر، انگلیزجه ده **shelter** بو سؤزدن آلینمادیر (تورئندایک سؤزلوگو بو کلمه‌نین کؤکونو تانینماز یازیبدیر)، باخ: چاتماق}.

چادیراوُشاغی..çadır uşağı [آد، بیتگی] چتیرگیللردن، اؤزسویو طبّ-ده ایشله‌نن بیر بیتگی (فا:نام‌گیاهیست). **dorema ammoniacum**

چادیر بئزی..çadır bezi [آد] کتان دان توخونموش سیخ و قالین بیر بئز.

چادیر قوُرماق..çadır qurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چادیردان اوْتورما یئری دؤزلتمک.

چادیر ییخماق..çadır yıxmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قوُرولان چادیری ییغماق ویا سؤکوب تؤکمک. ۲-(مج)بیری‌لرینین ائو اوْباسینی داغیتماق.

چادیر ییرتان..çadır yırtan [اؤزل‌آد] قئیدار دا داغ آدی.

چادیرا..çadıra [باخ:چادیر] قادین‌لارین اؤزلریندن سونرا آیری یئرلرینی اؤرتن بوْرونجک، چارقات، چارشاو (فا:چادری). **veil**

چادیراسیز..çadırasız [صفت] چادیرا اؤرتمه میش.

چادیرالی (خانیم)..çadıralı (xanım) [آد] چادیرا اؤرتموش، چادیرا اؤرتن (فا:چادری). **a veiled woman**

چادیرتیاتروْسو..çadır tiyatrosu [آد] گؤستَری‌لرینی خالقا بؤیوک چادیردا سوُنان گؤستَری قروپو.

چادیرچاتی..çadırçatı [آد] چادیرین هرم بیچیمینده اوْلان اوست طرفی.

چادیرچاناغی..çadırçanağı [آد] چادیر دیرگی‌نین اوُجوندا چادیر توتماغا یارایان اوْیوق آغاج.

چادیرچی..çadırçı [آد] چادیردوْزلدن، ساتان‌ویا قوران (فا:چادرفروش)

چادیرچیچه‌یی..çadır çiçəyi [آد، بیتگی] پاشا چادیری؛ نیلوفر گیللردن، ساپلاری بیریئره ساریلاراق یوکسه‌لن آغ پمبه و گؤی رنگینده و بوْرو وچادیر بیچیمینده چیچک آچان بیر بیتگی نوْعو. **comvolvus euryaleferox**

چادیرچیلیق..çadırçılıq [آد] چادیر دوْزلتمه وساتما ایشی(فا: چادر دوزی).

چادیردایاشایان..çadırda yaşayan [آد] قاراچی (فا:چادرنشین). **tent-dweller**

چادیردؤولت..çadır dövlət [آد] کؤچَری بویلاردان دوزه‌لن دؤولت.

چادیردیره‌گی..çadır direyi [آد] چادیر قورماغا یارایان دیرک.

چادیرکند..çadırkənd [آد] چادیردان دؤزه‌لن یئرلشیم یئری.

چادیرلی..çadırlı [صفت] ۱-چادیری اوْلان. ۲-چادیرا یئرلشمیش اوْلان، چادیر یئرله‌شیم‌جی‌سی (فا:چادرنشینی).

چادیرلی اوْردو..çadırlı ordu [صفت] چادیرلاردا بایندیریلان قوْشون.

چادیرلیق..çadırlıq [آد] چادیر دوْزلتمه‌یه یارایان بئز و دیرک ویا آیری شئیلر (فا:مناسب برای چادر).

چار..çar [آد] ۱-باش اؤرتوسو، چارشاو. ۲-بیر توْرک بوْیو، باخ: بابوُر[۲۰۹]. ۳-بوُکلمه چاراوْیماق و چاردوْولو کیمی یئر آدلاریندا گؤرونور و چیر سؤزونون دَییشیلمیش شکلی اوْلمالیدیر و معناجا ایشیقلیق و آیدینلیق دئمکدیر. ٤-(آد) دؤرد {دؤرد معناسیندا فارسجا ‹چهار› سؤزونون قیسالمیشیدیر}. ۵-م۱۹جو یوْزیل‌لره کیمی روُس شاهلاری‌نین عُنوانی، سئزار" چار استبدادی"{بومعنادا روسجا ‹سئزار› سؤزونون دئییشمیش شکلیدیر}. ٦-(اؤزل‌آد) رزن(ـبوُلاق)، ساوه (ـحد)، میانا و بوُکان (ـدوُوار)، سالماس(ـستون)، کبودرآهنگ(ـشوق)، آستانا(ـچریک)، تیکان‌تپه (ـقالا)ده کند آدی.ساوه(ـقاش) ده داغ آدی {بو کلمه چار بوْیو آدینا باغلانمالیدیر، چاراوْیماق و چاردوْولو بوْیو و تورکمنلرده چاروای سؤزو بونا قانیتدیر، بعضی کند آدلاریندا بوکلمه‌نی فارسجا چهار سؤزونه باغلاییرلر، تاریخا ً و معناجا بئیله بیر یوروم دؤزگون گؤرونمور، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چاراچخور..çaraçuxur [اؤزل‌آد] مراغا دا داغ آدی.

چاراقایا..çaraqqaya [اؤزل‌آد] دوه‌چی‌ده داغ آدی[۲٤۰]. {چیْراق+قایا}.

چاراوْیماق..çaroymaq [آد] مراغادا بیر بؤلگه آدی {باخ:چار}.

چاربوُغا..çarbuğa [تاریخی اؤزل‌آد] چوُربوْغا؛ عُثمانلی‌لارین اوُلوبابالاریندان[۷].

çarpadar..چارپادار [آد] حیوان کیرالاما ایشینده اوْلان (فا:چارپادار). {فارسجا چهارپا سؤزیله ایلگیلیدر}.

çarpara..چارپارا [باخ] چارپاناق.

çarpaz..چارپاز [صفت، ظرف] چاپراز:۱-بیربیرینی کسیب گئچن "چارپاز جیزیق‌لار" (فا:متلاقی). **confluent** ۲-توْقفا، ایلگک، خاچ‌واری چاتاق(فا:سگک) **buckle** ۳-(بیوْلوژی) چارپاز جوّت لشدیریلمیش ویا چارپاز توْزلاندیریلمیش. {چارپماق+ از، باخ: چاپماق}.

çarpazaçar..چارپازآچار [آد] آلن‌آچاری (فا:آچار آلن). **allen wrench**

çarpazlatmaq..چارپازلاتماق [باخ] چارپازلاماق.

çarpazlaşdırmaq..چارپازلاشدیرماق [تاثیرلی ائیلم] ۱-چارپازائتمک، خاچ‌واری قوْیماق "ال لرینی سینه‌سینه چارپازلاشدیرماق". ۳-(بیوْلوژی) یئنی حئیوان ویا بیتگی نوْعو و جنسی آلماق اوْچون مختلف حئیوان ویا بیتگی‌لری جوّت لشدیرمک و توْزلاندیرماق.

çarpazlaşdırılmaq..چارپازلاشدیریلماق [بلسیز ائیلم] چارپازلاشدیر ماق ایشی گؤرولمک (فا:متلاقی نمودن).

çarpazlaşmaq..چارپازلاشماق [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیربیرینی کسمک، ایکی شئی یا سؤز ویا گؤروشو بیرلشدیره‌رک مرکّب قوُرال چیخارماق (فا: متلاقی شدن). ۲-(بیوْلوژی) یئنی حئیوان ویا بیتگی نوْعو و جنسی آلماق اوْچون مختلف حئیوان ویا بیتگی‌لری جوّت لشدیرمک و توْزلاندیرماق. ۳-بیرلشمه پروْسئسینده بیربیرینی قارشی‌لیقلی ائتگی‌له‌مک "بوُ دیل چاغاتای و توْرکمن توْرکجه‌سینین چارپازلاشما سوْنوجو عمله گلیب".

çarpazlamaq..چارپازلاماق [تاثیرلی ائیلم] بیر شئی چارپاز بیچیمه گتیرمک (فا:متلاقی کردن). **to cross**

çarpazlanmaq..چارپازلانماق [بلسیز ائیلم] بیر شئی چارپاز بیچیمه گتیریلمک (فا:متلاقی شدن). **to be crossed**

çarpaz vurma..چارپاز ووُرما [آد] بادالاق ووُرما، گوّلَشمه ده آیاغینی قارشی طرفین آیاغینا دوْلاشدیراراق اوْتو یئره ووُرماق.

çarpaşıq..چارپاشیق [صفت] ۱-بیربیریله چارپاز بیچیمده کسیشمه. ۲-(مج) آنلاشیلمازلیق، دوْلاشیق‌لیق (فا:متلاقی).

çarpan..چارپان [مت] چاریلانا ووُرولان سایی، بو ایشلمده ۵۶=۸*۷ یئددی سایی‌سی چارپان دیر (فا:ضرب شونده). **multiplier**

çarpan balığı..چارپان بالیغی [آد، دیرگی] بئل اوْزگه‌یی آغی‌لی، اتی-لذتلی، کوّل رنگی قیرمیزی بیر بالیق (فا:تراکوْنیا). **trachinus draco**

çarpangillər..چارپان‌گیللر [آد، دیرگی] بئل اوْزگک‌لری آغی‌لی بیر بالیق سوْیو **trachinidae**

çarpanaq..چارپاناق [آد] مئتال، داش پارچاسی، دمیر قیرینتی‌سی ویا توفک ده ساچما کیمی استفاده اولونان قوُرشون و بوجور مئتال‌لار (فا:ترکش). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چیییرتماق›}.

çarpayı..چارپایی [آد، فا‹چهار پایی›] دؤرد آیاغی اولان میز و صندل.

çarpdırmaq..چارپدیرماق [تاثیرلی ائیلم] چارپماق ایشینی گؤردورمک.

çarpdırış..چارپدیریش [آد] چارپدیرماق ایشی ویا بیچیمی.

çarpma..چارپما [آد] ۱-چارپماق‌ایشی ۲-(مت) چارپماق‌ایشلَمی، ضرب

çarpma işarəti (simgəhsi vəya əlamti)..چارپما اشارتی (سیمگه‌سی ویا علامتی) [آد] ۱-چارپماق ایشلَمی‌نی گؤسترَن علامت، ضرب علامتی "×، *".

çarpma qapı..چارپما قاپی [آد] تک ویا ایکی قانادلی اوْلاراق ایچه-ری و ائشیگه آچیلا بیلن قاپی.

çarpmaq..چارپماق [تاثیرسیزائیلم] ۱-دَیمک، توخونماق (فا:بهم-خوردن) **to strike** ۲-گؤزه دَیمک ۳-(مت) ضرب ائله‌مک (فا:ضرب کردن). ۳-زورلا اله گئچیرمک {باخ: چاپماق}.

çarpı..چارپی [آد] چارپما عملی و علامتی، "*" (۲*۳= ایکی چارپی اوْچ) (فا:ضرب). **multiple**

çarpı cədvəli..چارپی جدولی [آد] ضرب جدولی (فا:جدول ضرب). **multiplication chart (table)**

çarpıtmaq..چارپیتماق [اتّدیرگن ائیلم] چارپماق ایشینی گؤردورمک (فا:بهم زدن).

çarpıcı..چارپیجی [صفت] تاثیرلی وگؤرونوشلو وگؤزه گلن (فا:فتّان).

çarpıdış..چارپیدیش [آد] چارپیتماق‌ایشی‌ویا بیچیمی (فا:ا.م‌بهم-خوردن).

çarpış..چارپیش [آد] چارپماق ایشی ویا بیچیمی (فا:ا.م بهم خوردن).

çarpışdırmaq..چارپیشدیرماق [اتّدیرگن ائیلم] چارپیشماق ایشینی گؤردوْرمک، چیرپیشدیرماق (فا:ف‌س بهم خوردن).

çarpışma..چارپیشما [آد] توققوشما، چاتیشما (فا:تصادُم). **collision**

çarpışmaq..چارپیشماق [قا] چاتیشماق، ساواشماق، بیربیرینه توققوشماق (فا:تصادف کردن). **to fight**

çarpışılmaq..چارپیشیلماق [بلسیز ائیلم] چارپیشماق ایشی گؤرولمک، چیرپیشیلماق (فا:ف.م تصادف کردن).

çarpıq.. [آد، ص، باخ:چاپماق] ۱-بیربیرینه چارپمیش، چارپاز اولموش ۲-دؤزگونلوگونو ایتیره‌رک ایریلمیش، ایری بؤکوک. ۳- (مج)ترس، ترسه(فا:متقاطع، کج‌و معوج).

çarpıq bacaq.. [آد] قیچلاری، ایریلمیش.

çarpıq çurpuq.. [صفت، ظرف] چوخ چارپیق، ایری بؤیرو.

çarpıq-laşdırmaq.. [تاثیرلی ائیلم] چارپیق حالا گتیرمک.

çarpıqlaşmaq.. [تاثیرسیزائیلم] چارپیق وضعیته گلمک.

çarpıqlıq.. [آد] چارپیق اولما وضعیتی.

çarpıqca.. [آد] بیرآز چارپیق.

çarpılan.. [آد، مت] چارپان سایی‌نین قارشی‌سیندا کی سایی، بو ایشلم ده ۵۶=۸*۷ سککیز سایی‌سی چارپان دیر (فا:ضرب شونده). multiplicand

çarpılmaq.. [بلسیز ائیلم] ۱-چارپماق ایشی گؤرولمک. ۲- (س) ووُرولماق، توققوشماق (فا:ف.م تصادف کردن).

çarpılı.. [صفت] چارپی اشارتی اولان.

çarpılış.. [آد] چارپیلماق ایشی‌ویابیچیمی(فا:ا.م تصادف-کردن)

çarpım.. [آد] چارپما ایله اَله گلن سایی، ۴۲=۶*۷ ایشلم‌ینده ۴۲ سایی‌سی چارپیمدیر (فا:حاصل ضرب). product

çarpım cədvəli.. [آد] چارپی و ضرب-جدولی(فا:جدول‌ضرب).

çarpıntı.. [باخ] چیرپینتی.

çarpıntısız.. [باخ] چیرپینتی‌سیز.

çarpıntılı.. [باخ] چیرپینتی‌لی.

çarpınmaq.. [باخ] چیرپینماق.

çart.. [آد] ۱-بؤلوک۲-دوشمه سسی{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ سس‌تق}.

çartlamaq.. [تاثیرلی ائیلم] طرح‌تؤکمک (فا:طرح ریختن). to design

çartıltı.. [آد] چارت چارت سسی. crack, crackle

çartıldamaq.. [تاثیرسیزائیلم] چارتیلتی سسی چیخارماق. to crack

çarçabuq.. [آد] چوخ چابوُق، یئهین.

çarçapıt.. [آد] باخ: چاپیت.

çarçub.. [آد، فا] چرچیوه (فا:قاب). wooden) frame)

çarçur.. [آد] گرک‌سیز و بوشونا خرجله‌مه.

çarçur elhmək.. [تاثیرلی‌ائیلم] گرک‌سیز و بوشونا خرجله‌مک.

çarçur olmaq.. [تاثیرسیزائیلم] گرک‌سیز و بوشونا خرجلنمک.

çarx.. [آد، فا‹ چرخ ›] باخ: چرخ.

çarxı.. [اؤزل‌آد] خاچماز‘دا یئر آدی[۲۴۰].

çardaxlı.. [اؤزل‌آد] شامخور‘دا کند آدی[۲۴۰].

çardaş.. [آد، ماجارجا‹csardas›] ایکی ویا دؤرد زامانلی ماجار خالق دانسی.

çardaq.. [آد] آغاجدان تیکیلمیش بالاجایئر، چولوق، کؤلگه‌لیک(فا: کلبه‌چوبی) garret,shed {بو سؤزجوغون چاتاق سؤزوندن آلینمالیدیر وگرچکدن آنلامی چاتیلان بیرآغاج و قمیش تیکینتی‌سینه یاخیندیر، البته بو کلمه چهارتاق شکلینه ده یاخین گؤرونور ولی نه چهارتاق فارسجادا ایشله‌نن بیر کلمه ساییلیر و چارداق نه فقط دؤرد تاغلی چاتی اوچون بلکه هر دامی اولان آغاج چاتی‌سی اوچون سؤیله نیر؛ چاتماق› چارتماق› چارتاق› چارداق}.

çardaq.. [اؤزل‌آد] مراغا، ماهنشان، کبودرآهنگ‌وتیکان‌تپه‌ده-کند آدی.

çardaqsız.. [صفت] تالوارلسیز، چارداغی اولمایان.

çardaqlı.. [صفت] تالوارلی، چارداغی اولان.

çardoulu.. [اؤزل‌آد] ۱-همدان-اسدآبادین کندیستان‌لار-یندان، ۲۷ کندی و *۸۰۰۰ نفر نفوسو واردیر، اهالی‌نین بیربؤلومو تورکدور. ۲-سایین‌قالا دا کندیستان آدی.

çardovlular.. [اؤزل‌آد] غربی‌آذربایجاندا یاشایان و توّرکلره یاخین لیق ایله بیلینن بیر بوی آدی، باخ: کوُرمانج، سایین-قالا.

çarsı.. [باخ] چارشی.

çarşanba.. [باخ] چرشنبه.

çarşav.. [آد، تو+فا] چارشاب:چادیرا(فا:چادرشب).

çarşavsız.. [صفت] چارشابی اولمایان.

çarşavlı.. [صفت] چارشابی اولان.

çarşənbə çay.. [اؤزل‌آد] تبریزده چای آدی.

çarşı.. [آد، فا ‹چهار سوق›] آلیش وئریش اوّچون اؤرتولو بازار (فا:چارسو بازار). markteplace

çarqat.. [آد] چادیرا، بؤیوک باش یایلیغی (فا:چارقد). kerchief {۱-تو‹چادیر›+ع‹قدّ› ۲-چهار(فا)+قد}.

çarqun.. [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی{چارلارین یئری}.

چارک..çarək [صفت، فا، ‹چارک›] دؤردده بیر (فا:چهار یک).

چارگاو..çarqav [صفت] دؤرد اؤکوزلو جوت.

چارگاه موُغامی..çargah muğamı [باخ] یوُروش موُغامی.

چارگوّل..çargül [آد] ۱-آذربایجان موغاملاریندان بیرینین آدی (فا:مقامی در موسیقی آذربایجان) ۲-دؤرد بوجاق (فا:چهارگوش).

چارلستون..çarlston [آد، این] غربی اولکه‌لرده بیر دانس نوعو؛ بیر بیبار نوْعو (فا:ـ).

چارماقوُن..çarmaqun [اؤزل‌آد] گؤرَولی، گؤرَولندیریلمیش ، اَمیر آلمیش[۷].

چارماقوُن نوْیان..çarmaqun noyan [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیز خاقان'ین اوْردوباشی لاریندان[۷].

چارمیخ..çarmıx [آد، فا‹چهارمیخ›] قدیم چاغلار بیر نوع شکنجه آلتی‌نین آدی، خاچ شکلینده دار آغاجی (فا:ـ). crucifix

چارمیخا چکمک..çarmıxa çəkmək [تاثیرلی‌ائیلم] جزالاندیرماق.

چارناچار..çarnaçar [ظرف، فا] علاج‌سیزجا، ایستر ایسته مز، زوْرلا (فا: ناچاراً). willy-nilly

چاروْقلوق..çaroqluq [اؤزل‌آد] اوْغوزلاردان بیر طایفا، باخ: قارقین.

چاروُق..çaruq [اآ] توْرک بوْیلاریندان بیری اولاراق بارچوُق‌دا یاشاییردیلار[۸۵]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چاروادار..çarvadar [آد، فا ‹چارپادار›] یوک حیئوانی ایله یوک داشیان و مُزد آلان کیمسه، چوْدار (فا:چارپادار).

چاروادار باشی..çarvadar başı [آد] چاروادارلارا باشچی‌لیق ائدن.

چاروادارلیق..çaruadarlıq [آد] چاروادارین ایشی.

چاروای..çaruay [اؤزل‌آد] داشلی‌بوُرون، گوّمیشان، گنبده کند آدی {چار بوْیو آدیندان}.

چاره..çarə [آد] بیرسوْنوجا وارما یوْلو، چیخار یوْل، چؤزوم یوْلو، چیخیش یولو (فا:چاره). remedy {تورکجه آچماق/ آچار سؤزوندن فارسجایا گئچیدیر:ناچار، چاره[۵]}.

چارهان..çarhan [اؤزل‌آد] شاماخی'دا کند آدی[۲٤۰].

چاره‌سیز..çarəsiz [صفت] بیچاره (فا:بیچاره). helpless

چاره‌سیزلیک..çarəsizlik [آد] بیچاره‌لیک (فا:بیچارگی). dedsperation

چاریچه..çariçə [آد، روسجا] چارین‌قاری‌سینا ویا قادین‌چارا وئریلن-بیرعُنوان.

چاریخ..çarığ [اؤزل‌آد] گؤی‌تورک بیرلیگینده بیر بوْی آدی.

چاریق..çarıq [آد] دریدن دؤزه‌لن بیر نوع باشماق و آیاق قابی (فا:چارغ). bast sandal, bast shoe {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، سارماق›ساریق›چاریق:آیاغا ساریلان و اونو قوْرویان شئی}.

چاریق..çarıq [اؤزل‌آد] گئرمی، همدان-اسدآباد دا کند آدی.

چاریقچی..çarıqçı [صفت] چاریق دؤزَلدن و ساتان (فا:چارقچی). bast sandal maker, bast shoe-maker

چاریقچی‌لیق..çarıq çılıq [آد] چاریق دؤزَلتمه وساتما.

چاریقسیز..çarıqsız [صفت] چاریغی اوْلمایان.

چاریقلی..çarıqlı [صفت] چاریغی اوْلان.

چاریقلیق..çarıqlıq [صفت] چاریق دؤزلتمه یه ال وئریشلی.

چاش..çaş [صفت] اَیری "چاش گؤز: چپ گؤز" (فا:چپ چشم). squint

چاش‌باخیش..çaşbaxış [آد] اَیری باخیش.

چاش‌باش..çaşbaş [صفت، ظرف] قاریشیق، چاشمیش، شاشقین، چاشقین.

چاشباش اوْلماق..çaşbaş olmaq [تاثیرسیزائیلم] چاشیرماق، شاشیرماق.

چاشباش قالماق..çaşbaş qalmaq [تاثیرسیزائیلم] چاش قالماق، چاشماق.

چاشباش قویماق..çaşbaş qoymaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاشدیرماق.

چاشت..çaşt [آد، فا] غذایا تؤکولەرک‌اونو دادلی ائدن شئیلر (فا:ـ).

چاشدیرماق..çaşdırmaq [ل، سن] باخ:شاشدیرماق tomislead

چاش‌سالماق..çaşsalmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاشباش سالماق، بیربیرینه قاریشدیرماق.

چاشقا..çaşqa [اؤزل‌آد] اوُشاق، ببک، یاورو[۷].

چاشقین..çaşqın [صفت، سن] شاشمیش، شاشقین، اؤزونو ایتیرمیش (فا:مبهوت). astonished

چاشقین چاشقین..çaşqın çaşqın [ظرف] چاشمیش حالدا، اؤزونو ایتیرمیش.

چاشقین‌لیق..çaşqınlıq [آد] شاشقین‌لیق (فا:تحیر). astonishment

چاشما..çaşma [آد] شاشقین‌لیق (فا:تحیر). astonishment

چاشماق..çaşmaq [س، سن] شاشماق، اؤرزونو ایتیرمک، یانیلماق (فا:مبهوت شدن). to make mistakes

چاشمالی..çaşmalı [صفت] شاشیلمالی (فا:تحیرآور). astonishing

چاشنی..çaşnı [آد، فا] داد، دادیملیق (فا:چاشنی).

چاشوُت..çaşut [اؤزل‌آد] خبرچی، مُخبر، آژان[۷].

چاشیب قالماق..çaşıb qalmaq [باخ] چاشماق.

چاشیت..çaşıt [آد] ۱-جاسوس. ۲-آرا پوْزوجولوق آماج ایله سؤز آپاریب گتیرن (فا:جاسوس). {چاشماق سؤزوندن آلینما اوْلمالیدیر، جاش سؤزوده بو کؤکدن اوْلمالیدیر}.

چاشیت لاما..çaşıtlama [آد] جاسوسلوق ائیله‌مه (فا:جاسوسی).

چاشیت لاماق..çaşıtlamaq [تاثیرلی ائیلم] جاسوسلوق ائیله‌مک (فا:جاسوسی کردن).

چاشیتلیق..çaşıtlıq [آد] جاسوس اوْلما وضعیتی (فا:جاسوسی).

چاشیر..çaşır [آد، بیتگی، باخ: چاقشیر] چتیر چیچکلی‌لردن اوْتسو بیتگی (فا:نوعی گیاه).

چاشینگَر..çaşingər [اؤزل‌آد] اورُمیه ده داغ آدی.

چاغ..çağ [آد] ۱-عُمومیتله سینیرلی زامان پارچاسی، دؤنم، عصر، زمان " تاریخین دؤرد دؤنمیندن هر بیری (ایلک چاغ، اورْتا چاغ، یاخین چاغ، یئنی چاغ)" (فا:زمان). ۲-سو سسی، time شیْریلتی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-زامان. ۲-دؤز؛ بو کلمه موغولجادان گله‌رک تورکجه‌ده اؤذ (اؤتمک) کلمه سینین یئرینی توتوب، کلاوسون[٦]؛ چاغ سؤزیله چاخماق کلمه سیله بیر کؤکه و مفهوما باغلانمالیدیر چونکی چاغ، زامان باخیمیندان شیمشک کیمی پارلاییب اورْتایا چیخماق معناسیندادیر وچاغا سؤزوده اوُشاق معناسیندا بیردن بیره دونیایا گلیب اؤزونو گؤسته‌رن وُجود اؤچون دئییلیر}. ۳-چاغ۲/ چاق(صفت، باخ:چاق)ساغلام، هله الدن دؤشمه میش، کئیفی کؤک، دولْقون، توْسقون، دردسیز. ٤-(اؤزل‌آد) اینسان‌آدلاری: چاغابؤری، چاغآچار، چاغاچان، چاغالپ، چاغای، چاغابای، چاغبای، چاغبگ، چاغبَگیم، چاغبوُغا، چاغبیکه، چاغخان، چاغخانیم، چاغَر، چاغگوّن.

چاغ آچماق..çağ açmaq [تاثیرلی ائیلم] هر هانسی بیر باخیمدان قاباقجی‌لاردان فرقلی اوْلاراق یئنی بیر اورْتام یاراتماق.

چاغ اوْلماق..çağ olmaq [تاثیرسیز ائیلم] ساغلام اوْلماق، ساز اوْلماق.

چاغ‌دیشی..çağ dışı [آد] ۱-چاغین ائشیگینده اوْلان(فا: خارج از نورم) ۲-اسکی (فا:مربوط به گذشته).

چاغ‌دیشیلیق..çağ dışılıq [آد] چاغ دیشی اوْلما وضعیتی.

چاغا..çağa [آد، دا] ۱-کؤرپه، بالاجا، اوشاق new-born child ۲-ساواش بالتاسی ۳-چالیم، گؤسته‌ریش(تاریخی اؤزل‌آد) تؤرکمَنلرین چادورُ اویماغی اوُلوبابالارینداْن[٧]. {باخ: چاغ؛ بعضاً کلمه نی چوْخالماق= چوْغالماق سؤزونه باغلاییرلار[٦]}.

چاغابگ..çağabəy [اؤزل‌آد] سلجوُقلولار دؤنَمی بگلرینداْن. قیْلیچارسلان خان'ین قاناتاسی. آنادوْلوداکی ایلک دنیزجیلیک حرکتلرینی باشلاتاراق بو ایشده اؤنجوّلوک ائدن بگ[٧].

چاغاتای..çağatay [آد] ۱-چاغیْنین آتاسی.۲-چاغداش، چاغ‌ایْنین ایلریسینده ۳-چنگیزخانین اوْغلو، بابوُر خان دؤنَمی بگ‌لریندن (چاغاتای حسنعلی بگ)[٧]. {چاغ‌آتاسی معناسی اوُیقون-گؤرونور(زامانیندا آتاکیمی‌سایپلان)، بعضاً چاغا+ تای (اوشاق کیمی) معنالانیر ولی بو یوروم اصابتلی گؤرونمور، بوُ باخیش لا چاغابگ کیمی کلمه‌لره چاغینا بگ اوْلان مفهومو وئره بیلیرک}.

چاغاتای‌تورکجه‌سی..çağatay türkcəsi [اؤزل‌آد] چاغاتای تورکجه-سی ویا شرق تورکجه‌سی تیموری‌لر زامانی و اؤزللیکله سمرقنده انکشاف ائتدی (بوُ سؤز چنگیزخانین ایکینجی اوْغلونون آدیندان آلینما بیر سؤزدور)، بو دیلین ان اؤنملی آدامی امیرعلیشیر نوایی دیر، نوایی‌نین مهم اثری خمسه ۳۲۰۰ بیتدیر، معروف سنگلاخ سؤزلوگو نوایی‌نین دیوانین یاخشی دوشونمک اوْچون یازیلمیشدیر، نوایی‌له برابر میرحیدر خوارزمی، سکاکی، آتائی، یقینی، گدائی، لطفی بو دیلین توسعه تاپماسیندا بؤیوک رول‌لاری وارایدی، آذری تورکجه‌سی چاغاتای تورکجه سینین دوْلقون‌لاشماسیندا بؤیوک تاثیری اولموشدور، بو دؤنمده گلیشن‌مکتبه هرات‌مکتبی دئییلیر و بومکتب نوایی‌نین حمایه‌سیله بؤیوک عالیم‌لر یئتیشدیریبدیر، اؤرنک اوْچون: تاریخچی‌لر، حافظ ابرو، سمرقندی، میرخواند، خواندمیر، دؤولتشاه سمرقندی، بهزاد نقاش، سلطانعلی خطاّط، حسین واعظ رسآّم و آیرلارینا اشاره ائتمک اولار، هیندوستاندا سلطنت قوران بابور امپراتورلوغودا اثرلرینی چاغاتای تورکجه‌سیله یازمیش‌دیر، چاغاتای تورکجه سینده چوخلو کتابلار یازیلیب، اؤرنک اوْچون: بدایع اللغات، لغت ابوشکا، لغت فضل اله، کتاب زبان تورکو (یعقوب چنگی)، سنگلاخ، التمغای ناصری، بهجت الغات، لغت شیخ سلیمان افندی بخارایی.

چاغاتایجا..çağatayca [آد] باخ: چاغاتای تؤرکجه سی.

چاغاتایخاتوُن..çağatayxatun [تاریخی اؤزل‌آد] آلتیْن‌اوْردو خانی‌اوُزبَک خان‌ین ائوده‌شی[٧].

چاغاتایخان..çağatayxan [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخان‌ین اوْغلو و چاغاتای دؤولتی‌نین قوُروجوسونون آدیدیر، چَنگیز امپراتورلوُغونون رَسمی دیلی تؤرکجه‌ایدی. آنجاق سوْنراکی دؤنَم، بؤیوک دؤولتلرین اوْلوشماسی ایله بعضی‌لرینده اورْتایا چیْخان دیل و کؤلتور، قاریْشیق‌لیقلارینا راغماً، چاغاتای خان، تؤرک دیلینه و ادبیاتینا چوْخ بؤیوک اؤنَم وئره‌رک آیری بیر مقاما صاحبدیر. بو اؤزدن، تؤرکجه‌دیلی بو اوُلو کیشییه چوْخ‌شئی بوْرجلودور.آیریْجا گؤنوموزده‌دانیشیلان‌تؤرکجه‌نین آغیز و گرامئری‌ساختاری(یاپی‌سی)،

"چاغاتای لهجه‌سی" اولاراق بو کیشی‌نین آدینا عطفاً اونون دؤنمیندن گلمکده‌دیر[۷].باخ: موغوللار، آلتون‌اوردو.

چاغاتای سولاله‌سی..sulaləsi çağatay [اؤزل‌آد] بو حکومتین قوروجوسو چاغاتای‌خان ایدی (باخ:موغول‌امپراتورلوغو)، حکومت قارلوق تورک‌لرینه دایاناراق قورولموشدور و اویقور تورکلری‌نین ائتگی سی آلتیندایدی، چاغاتاخانین زوجه سی سئوینج تؤرکان (باخ: خوارزمشاهلار) ۱۱۲۸ده قاراخاتای دؤولتی‌نی قوردو و بو حکومت چاغاتای حکومتینین اوزانتی‌سی اولاراق ۱۲۱۱ه قدر دوام ائتدی، خانلیغین بئشینجی حؤکمداری پادشاه‌خاتون، تؤرکان خاتین قیزایدی[۲۰۹].

چاغاتایلار..çağataylar [اؤزل‌آد] بارتولد'ا گؤره بو اولوس دؤرد طبقه‌یه بؤلونوردو: آرلات‌لار، جلایرلر، بارلاس‌لار، قوشون‌لار؛ قوشون سؤزو اوردو عضولارینا دئییله‌رک قالان اوچ طبقه طایفا بیرلیکلرینی مشخص ائدیردی[۱۲].

چاغاج..Çağac [باخ: چاغ] تقویم (فا:گاهنما). clock

چاغاجیقچای..çağacıqçay [اؤزل‌آد] قوبا'دا چای آدی[۲٤۰].

چاغاخان..çağaxan [تاریخی اؤزل‌آد] قیپچاق خانلاریندان[۷].

چاغار..çağar [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-دنیز فنری، چاخار ۲-گؤرز. ۳-اینسان آدی: ~قوجا، ~خان، ~لی، ~بگ[۷].

چاغاش..çağaş [اؤزل‌آد] قیرلانقیچ / قیلانقوش[۷].

چاغال..çağal [اؤزل‌آد] ۱-قویروغو آغ اینک[۵]. ۲-یارارسیز و ائشیگه آتیلان شئیلر.

چاغالا..çağala [آد، باخ چاغا] چاقالا، چاغلا، یئتیشمه میش اریک و الچه و تک چَودک‌لی بنزر میوه‌لر (فا:چاقالو).

چاغالوز..çağaloz [اؤزل‌آد] ۱-فنر ۲-ایلکل بیر توپ سلاحی (توپ مَرمی‌سی یئرینه چاغیل تاشی آتان)[۷].

چاغالیق..çağalıq [آد] اوشاغلیق، کؤرپه‌لیک "اوغلان چاغی: بیر شئیین ان قیزقین وگرگین دؤنَمی".

چاغان..çağan [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-دنیز فنری، چاخار ۲-گؤرز. ۳-اینسان آدی: ~قوجا، ~خان، ~لی، ~بگ[۷]. ٤-بیتگی آدی، باخ: چوغان‌اوتو.

چاغان..çağan [اؤزل‌آد] شاماخی'دا کند آدی[۲٤۰]. {چوغان‌اوتو سؤزیله ایلگیلیدیر، باخ: چوغان}.

چاغاناق..çağanaq [آد، سن] ۱-الین دیرسه‌یی و بیله‌یی.۲-چالقی چاغاناق، چالقی‌لی بیر اورتام.

چاغانوز..çağanoz [آد، دی، یونانجا] بیرنوع کیچیک سو حئیوانی[۷] carcinus

چاغاوون..çağavun [اؤزل‌آد] بال آری‌سی[۷].

چاغایایلی..çağaybaylı [تاریخی اؤزل‌آد] قازاقلارین، کیچیییوز بؤلوگو، یئددی اوروق اویماغی‌نین قوروجو بگ‌لریندن[۷].

چاغجیل..çağcıl [صفت] چاغ ایله ایلگی‌لی، چاغا مُناسب، چاغین یئنی‌لیکلرینی بنیمسه ین (فا:مدرن).

چاغجیل‌لاشدیرماق..çağcıllaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاغداش-لاشدیرماق(فا:مدرن‌نمودن).

چاغجیل لاشماق..çağcıllaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چاغداش اولماق.

چاغجیل‌لیق..çağcıllıq [آد] چاغجیل اولما دورومو.

چاغداش..çağdaş [آد] یاشادیغیمیز چاغدا اولانلار، چاغین‌اینسانی، عینی چاغدا یاشایان کیشیلر، یئنی تئکنیک و بیلیم‌لردن یارارلانان دؤنمده اولانلار (فا:معاصر). modern, up-to-date

چاغداش‌لاشدیرماق..çağdaşlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاغ شرایطینه اویقون ائتمک.

چاغداش‌لاشماق..çağdaşlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چاغ شرایطینه اویقون اولماق.

چاغداش‌لیق..çağdaşlıq [آد] چاغداش اولما وضعیتی، مدرن‌لیک. modernity, up-to-dateness

چاغروق..çağruq [اؤزل‌آد] قاتی، سَرت[۷].

چاغری..çağrı [اؤزل‌آد] ۱-دوغان قوشو ۲-کؤرشاد'ین قیرخ یولدا-شیندان بیری[۷]. {باخ: چاخیر}. ۳-(آد) چاغیریش، سسله نیش (فا:دعوت). Invitation ٤-چاغری--(اؤزل‌آد) اینسان آدلاری: ~آلپ، ~بارس، ~بای، ~بؤری، ~تان، ~تای، ~قول، ~بوغا، ~تکین، ~تیگین، ~تیمور.

چاغری بلگه..çağrı bəlgə [آد] دعوت نامه. letter of invitation

چاغری جی..çağrıcı [آد] چاغری ایشینی گؤرن.

چاغری جی‌لیق..çağrıcılıq [آد] چاغری جی‌نین ایشی وگؤروی.

چاغری‌لیق..çağrılıq [آد] چاغری اوچون یازیلان کاغاذ، (فا:دعوتیه).

چاغری نُمره سی..çağrı numrəsi [آد] چاغیری اوچون اولان نُمره.

چاغریبَیگ..çağrıbəy [اا] سلجوقلو دؤولتی‌نین قوروجوسو توغرول خان'ین قارداشی؛ آلپارسلان خان'ین باباسی[۸۵]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چاغری‌سیز..çağrısız [صفت] چاغری‌سی اولمایان، دعوت‌سیز (فا:بدون دعوت).

چاغریشدیرماق..çağrışdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاغریشماغا یول آچماق.

چاغریشماق..çağrışmaq [قا] بیربیرینی چاغیرماق.

چاغریشیم..çağrışım [باخ] چاغیریشیم.

چاغریلما..çağrılma [آد] چاغیرماق ایشی گؤرولمه (فا:احضار).

چاغریلماسیز..çağrılmasız [صفت] چاغیریلمایاراق گلن (فا: ناخوانده). uninvited

چاغریلماق..çağrılmaq [بلسیز ائیلم] چاغیرماق ایشی گؤرولمک (فا:احضارشدن)

چاغریلی..çağrılı [آد] چاغریسی اولان، دعوت‌لی (فا:دعوت شده).

چاغریلیش..çağrılış [آد] چاغریلماق ایشی ویا بیچیمی (فا:احضار).

چاغریم..çağrım [آد] یوکسک بیرسسین یئتیشه‌بیله‌جه‌یی‌قدر اوزاق‌لیق.

چاغ‌سایار..çağsayar [آد] ایلسایار، چاغاج (فا:تقویم). chronometer

چاغ‌سایمی..çağsayımı [آد] کرونولوژی، زامانلاما(فا:گاهشماری). chronogy

چاغشیر..çağşır [آد] اوست دون، شالوار. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چاغلا..çağla [اؤزل‌آد] ۱-ناموسلو ۲-اَریک یئمیشی‌نین کؤرپه واختی، باخ: چاغالا. ۳-(ت) بیر یایلا آدی[۷].

چاغلار..çağlar [آد] ۱-چیرپینتی.۲-کیچیک شلاله. ۳-اوقات.

چاغلاسون..çağlasun [اؤزل‌آد] دؤزگون، دؤروست[۷].

چاغلاق..çağlaq [اؤزل‌آد] ۱-ناموسلو، دؤروست ۲-چاغلایان، شَلاله[۷].

چاغلامادان چاتلاماق..çağlamadan çatlamaq [تاثیرسیزائیلم] گرکلی اولقونلوغا یئتیشمه‌دن یئکه ایشلرگؤرمک، ویا گؤرمک ایسته‌مک.

چاغلاماق..çağlamaq [تاثیرسیزائیلم] جوشماق، جوشاراق و سس چیخارداراق آخماق (سو)، کؤپوکله نه‌رک تؤکولمک، اوجا یئردن تؤکوله‌رک و داشلارا چارپاراق آخماق (فا:با سروصدا ریختن). to purl {باخ: چاخماق}.

چاغلان..çağlan [آد] چاغلایان، شلاله (فا:آبشار) waterfall

چاغلاو..çağlav [اؤزل‌آد] دؤروست[۷].

چاغلاغان..çağlağan [آد] چاغلان، چاغلار، شلاله babbling

چاغلایان..çağlayan [آد] چاغلان، چاغلار، شلاله babbling

چاغلایش..çağlayış [آد] چاغلاماق ایشی ویا بیچیمی.

چاغلایق..çağlayıq [آد] سس چیخارداراق یئردن قاینایان سو.

چاغلی..çağlı [صفت] اوزنلو، طالع لی {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر.}.

چاغلین..çağlın [اؤزل‌آد] مشهور ولیاقت صاحبی[۷].

چاغماق..çağmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: چاخماق.

چاغمان..çağman [اؤزل‌آد] چاغین اینسانی، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

چاغناق..çağnaq [آد] دؤل کیسه سین دولدوران و دؤلوتو ایچینده توتان سیوی و مایع، اومنیوس سویو[۲].

چاغون گونش..çağun günəş [اؤزل‌آد] گئرمی و اردیبل ده کند آدی.

چاغوا..çağva [اؤزل‌آد] گور یئهین یاغیش، اوغلان آدی (فا:نام‌پسر).

چاغی گلمک..çağı gəlmək [تاثیرسیزائیلم] دؤنمی و واختی گلمک.

چاغیر..çağır [اؤزل‌آد] چاغیری، چاغری[۷].

چاغیرا چاغیرا..çağıra çağıra [ظرف] سؤرکلی چاغیراراق.

چاغیربَیکه..çağırbəykə [تاریخی اؤزل‌آد] چاغیربَگکه:چنگیز خاقان‌ین گلینی، جوجی خان‌ین اثوده‌شی، باتو خان‌ین آناسی[۷].

چاغیرتقان..çağırtqan [باخ] چیغیرتقان.

چاغیرتماج..çağırtmac [آد] چاغیرماق ایشینی گؤرن، دلّال، بیر شئیین ساتیلماسی ویا بیر سؤزو خالقا بیلدیرمک اوچون اوجا سسله جارلایان (فا:دلال، جارچی).

چاغیرتماق..çağırtmaq [ائتدیرگن ائیلم] چاغیرماق ایشینی گؤردورمک (فا:ف س دعوت کردن).

چاغیرتی..çağırtı [آد] چاغیرما سسی (فا:صدا و شعار).

چاغیرقان..çağırqan [اؤزل‌آد] چاغیران، دعوتکار[۷].

چاغیرقانلو..çağırqanlu [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوزیلده، ذوالقدر تؤرکلرینه باغلی بیر بوی آدی[۸۵]. باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

چاغیرما..çağırma [آد] ۱-سس (فا:آوا). voice ۲-دعوت.

چاغیرماق..çağırmaq [ل، باخ:چاخماق] ۱-بیرینین گلمه‌سی اوچون اوجا سسله ویا یازیلی اولاراق سؤیله‌مک، بیر یئره دعوت ائتمک و ایسته‌مک(فا:احضار کردن). to arraign، to call ۲-هاوا ایله اوخوماق "بایاتی چاغیرماق".

چاغیری لاماق..çağırılamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاغیریلماق (فا:دعوت شدن).

چاغیری..çağırı [آد] چاغیریش، سسله نیش، باخ: چاغری، (فا:دعوت). invitation

چاغیریجی..çağırıcı [آد] چاغیران.

چاغیریش..çağırış [آد، ت‹چاغیریشماق›] چاغیرماق ایشی ویا بیچیمی، چاغیرما(فا:احضاریه، دعوت). Call، invitation

چاغیریشچی..çağırışçı [آد] بیرگوروه چاغیران (فا:احضار کننده).

چاغیریشدیرماق..çağırışdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] چاغریشدیرماسینا یول آچماق.

چاغیریشلی..çağırışlı [صفت] چاغریشیمی اولان.

چاغیریشماق..çağırışmaq [قا] بیربیرینی چاغیرماق to call to eachother

چاغیریشیم..çağırışım [آد، روحب] دؤشونجه لرین مُختلف جهت لردن آرالارینا اوْلان بیرلیک و بنزرلیک و قارشیتلیق، بیر دؤشونجه ویا گوروشه خاطر بیر باشقاسینین خاطرلنمه‌سی (فا:تداعی معانی). association

چاغیریشیم‌جی..çağırışımcı [آد، صفت] چاغیریشیم جی‌لیق گؤروشو و دوْکترین'ین طرفداری اوْلان.

چاغیریشیم‌جیلیق..çağırışımcılıq [آد، فلسفه] هرشئیی دؤشونجه ایله آچیقلاماغا چالیشان فلسفه گؤروشو (فا:طرفدار تز تداعی معانی).

چاغیریشیم‌سال..çağırışımsal [صفت] چاغیریشیم لا ایلگی‌لی.

چاغیریشیم‌سیز..çağırışımsız [صفت] چاغیریشیم لا ایلگی‌لی اوْلمایان.

چاغیریشیم‌لی..çağırışımlı [صفت] چاغیریشیمی اوْلان.

چاغیریلماق..çağırılmaq [بلسیز ائیلم] چاغیرماق ایشی گؤرولمک (فا:دعوت شدن). to be invited, to be called

چاغیریلمامیش قوْناق..çağırılmamış qonaq [آد] بکلنمه‌دن گلن قوْناق و هر شئی.

چاغیریلیق..çağırılıq [آد] چاغری‌لیق بلگه، دعوت نامه.

چاغیریم..çağırım [آد] ۱-اوجا سسین یئتیشه‌بیله‌جگی یئر، سس گئدیب چاتان آرالیق(فا:بردِصدا)۲-روْح چاغیرما سیراسیندا سئانس.

چاغیل..çağıl [آد] ۱-کیچیک‌داش‌پارچاسی، چانقیل؛ ۲-سو سَسی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چاغیل‌چاغیل..çağıl çağıl [آد] چاغیلدایاراق، سسله‌نه‌رک(سوُ).

چاغیلای..çağılay [اؤزل‌آد] اینسان آدی، باخ:چاغیْل+ آی[۷].

چاغیلتی..çağıltı [آد] آخار سولارین قایا و داشلارا چارپارکن چیخاردیغی‌سس، چاغلایان سوُلارین سس (فا:صدای آب).

چاغیلتی‌لی..çağıltılı [صفت] چاغیلتی‌سی اوْلان.

چاغیْلخان..çağılxan [اؤزل‌آد] اینسان آدی، چاغیْل+ خان[۷].

چاغیْلداق..çağıldaq [اؤزل‌آد] چاغلایان، شَلاله(تاریخی اؤزل‌آد) قیْرقیزلارین، توْقای و سارو اوْیماقلارینین اوُلوبابالارین‌دان[۷].

چاغیلداماق..çağıldamaq [تاثیرسیزائیلم] سوُ آرخارکن سسلنمک (فا:صدا کردن).

چاغیلداییش..çağıldayış [آد] چاغیلداماق ایشی وییچیمی(فا:صدای آب).

چاغین گئری‌سینده قالماق..çağın gerisində qalmaq [تاثیرسیز ائیلم] قاباقجیل لیقدان دالی قالماق.

چاغیْن..çağın [اؤزل‌آد] ۱-شیمشَک، ایلدیریم ۲-گؤرز، توْپوز ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) بابوُر خان'ین اوْردوباشی‌لاریندان[۷].

چاغیْنتیمورُ..çağınteymur [اؤزل‌آد] اینسان آدی، باخ:چاغیْن+ تیمورُ[۷].

چاغینی آشماق..çağını aşmaq [تاثیرسیزائیلم] دؤشونجه ویا توُتومیله ایچینده اوْلدوغو چاغدان ایلَریه گئتمک.

چاغییه سی..çağ yiyəsi [آد] صاحب الزمان owner or lord of time

چاق..çaq [چوخ سؤزیله‌ایلگی‌لیدیر] کؤک (فا:چاق). fat

چاقا..Çaka [اؤزل آد] توْرکمن-چاودوُر بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

چاقارقانی..çaqarqanı [اؤزل‌آد] چقَرقانی:قئیدار دا داغ آدی.

چاقار..çaqar [باخ] چاخار.

چاقال..çaqal [باخ] چاقال.

چاقالداق..Çaqaldaq [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-ساری‌باغیْش-موْنقوُل بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

چاقتوُ..çaqtu [اؤزل‌آد] ایری جثّه‌لی، گؤسته‌ریشلی[۷].

چاقچاخی..çaqçaxı [اؤزل‌آد] چَقچَقه:اسدآباد دا داغ آدی.

چاقچاغی..çaqçağı [آد] چوبوقلا دوزه‌لن بیر نوع ساز (فا: چاقچاقی). {چاقماق فعلینین کؤکونون تکرارلانماسیندان اله گلیب}.

چاق‌چاق..çaq çaq [آد، باخ:چاخماق] باخ: چاخچاخ.

چاقچوُر..çaqçur [باخ] چاخچور.

چاق‌چوق ائله‌مک..çaq çuq eləmək [ل، مج] خیردا آل وئرله مشغول اوْلماق، .

چاقشیر اوْتو..çaqşır otu [آد، بیتگی] باخ: قایماق اوْتو.

چاقشیر اوْتو سوولار..çaqşır otu sovlar [آد، بیتگی] بیر بیتگی سوْیو (فا:تیره ای ازگیاهان). umbellifera

چاققاچاق (چاققاچوق)..çaqqaçaq (çaqqaçuq) [سس تق] چاقیلتی سسی.

چاقارلی‌داغی..çaqarlı dağı [اؤزل‌آد] ۱-شوُشا'دابیرداغ آدی ۲-بوُلغار بوْیلارینا باغلی تورک دیللی طایفانین آدی چاغار'دیر[۱۶۳-۲۴۲].

چاققال..çaqqal [آد، دیرگی] اتجیل، توْکلری کیرلی ساری، قارنی آغیمتیل، گئجه‌لری سوْرولر حالیندا گزن، قوُرددان کیچک چؤلجول حئیوان (فا:شغال). canis aureus {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ‹چاقال›، ت‹آرژوُ›؛ بوکلمه چاخماق سؤزوندن آلیناراق برق کیمی قاچیب آولایان حئیوانی نشان وئریر، بو سؤز عینا chacal شکلینده آوروپا دیللرینده ایشله نیر[۶]}.

چاققالا..çaqqala [باخ] چاغالا.

چاققال آرمودو..çaqqal armudu [باخ] چؤل آرمودو.

چاققال اریگی..çaqqal əriyi[آد، بیتگی]قیرلاردا یئیتشن توُرش سرت و ایری چودک‌لی میوه‌سی اوْلان بیر نوع چؤل اریگی (فا:نوعی درخت). **prunus spinosa**

چاققال بوْغان..çaqqal boğan[آد] ۱-(مج)هرجور کال، برک و بوْغوجو میوه حاققیندا (فا:میوه کال). ۲-(آ، بی) قیرلاردا راستلانان بیر بیتگی (فا:نوعی علف).

چاققال مصطفی..çaqqal mustafa[اؤزل‌آد]سوُلدوز دا کند آدی.

چاققال یاغمورو (یاغیشی)..çaqqal yağmuru (yağışı)[آد] گؤنش‌لی هاوادا یاغان ایری دانالی یاغیش.

چاققو..çaqqu[آد]دسته‌لی و آچیلیب باغلانان بالاجا پیچاق، کسیجی تیبه (فا:چاقو). {چاپقو› چاققو› چاقو}.

چاققوچو..çaqquçu[آد]بیچاقچی (فا:چاقو ساز).

چاققوسوز..çaqqusuz[صفت]چاققوسو اوْلمایان.

چاققولو..çaqqulu[صفت]چاققوسو اوْلان.

چاقیر..çaqır[آد]باخ: چاخیر.

چاققیشماق..çaqqışmaq[قا]توققوشماق (فا:بهم خوردن).

چاققیلتی..çaqqıltı[آد]چینقیل و بوجور شئیلرین بیربیرینه دَیمه سسی (فا:صدای چاق چاق).

چاققیلداتماق..çaqqıldatmaq[ل، سن]ایکی برک داش و دمیری بیربیرینه ووُراق سس چیخارتماق (فا:صدای چاق چاق در آوردن).

چاققیلداق..çaqqıldaq[آد] ۱-قویون قویروغوندا یاپیشیب قوُرویان قیغلی یئرلر. ۲-یاپیشیب قوُرویان چیرک‌لی هر شئی (فا:چرک-خشک‌شده) {بیر شئی قوُرویاراق و بیربیرینه دیه‌رک چاق چاق سسی وئرمه‌سینه سبب بو آدلا تانینیب}.

چاققیلداما..çaqqıldama[آد]چاققیلداماق ایشی.

چاققیلداماق..çaqqıldamaq[س، باخ:چاخماق]چانقیل داشلار سودا آخیب و بیربیرینه دَیه‌رک سس چیخارماق، دمیر ویا برک شئیلری بیربیرینه ووُراراق سس چیخارماق (فا:چاق چاق کردن).

چاققیلدانماق..çaqqıldanmaq[تاثیرسیزائیلم]چاققیلتی سسی چیخارماق (فا:چاق چاق کردن).

چاقموُر..çaqmur[آد، بیتگی]ساردونیا (فا:شمعدانی).

چاقو..çaqu[باخ]چاققو، بیچاق (فا:~). **knife، scalpel**

چاقیر..çaqır[باخ]چاخیر قوشو.

چاقیشماق..çaqışmaq[باخ]چاققیشماق.

چاقیل..çaqıl[اؤزل‌آد]چانقیل داشی[۷].

چاقیل قوشو..çaqıl quşu[آد، دیرگی]یاغمور قوشوگیللردن، ایستی آیلاردا گونئی بؤلگه‌لره کؤچن قوش، چاخیل قوُشو (فا:نوعی پرنده‌مهاجر). **crocethia alba**

چاقیل یوْل..çaqıl yol[باخ]چانقیل یول.

چاقیلداق..çaqıldaq[آد، باخ: چاخماق] ۱-بیر چرخین یالنیز بیر یؤنه دوْغرو ایشله‌مه‌سینه یوْل وئریب و ترس جهتده قاباغین آلان آیقیت و وسیله. ۲-باخ: چاققیلداق.

چاقیلداماق..çaqıldamaq[باخ]چاققیلداماق.

چاقیْن..çaqın[اؤزل‌آد] ۱-شیمشَک ۲-قیْویلجیم(تاریخی اؤزل‌آد) سلجوُقلولار دؤنَمی بگ‌لرینده (قیْلیچ آرسلان'ین دامادی)[۷].

چاقیْنبای..çaqınbay[اؤزل‌آد]اینسان‌آدی، باخ:چاقیْن+ بای[۷].

چاک..çak[آد، فا]بیرتیق، یاریق.

چاکابگ..çakabəy[اؤزل‌آد]پئچه‌نک‌لرین بیر باشبوُغو(م۱۱جی‌قرن)[۵۴].

چاکَر..çakər[آد]چاکیر: قوُل، کوله (فا:~). **servant** {فارسجادا اسکی‌سؤزدور، کؤکونو موغولجا ویا تورکجه بیلیلر[۸۲]}.

چاکرافشار..çakirəfşar[یازار]قاجار دؤورو توْرک شاعرلریندندیر[۱۴۱].

چال..çal[صفت] ۱-آچیق بوْز رنگ "باشیندا چال پاپاق، چال قاشلی". **grey** ۲-آغارماغا باشلامیش، دن دوْشموش "اوُستا چال بیغ‌لارینی‌سیغاللادی". ۳-داشلیق یئر، چیپلاق تپه، قیر، بیتگی‌سی آز اوْلان یئر، چال تپه‌لر (فا:زمین بی آب و علف). ٤-قیْلیچ ضربه‌سی، ضربه، ووُروش ۵-توْرکمَنلرین تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری اوُلوبابالارینداندان. توْرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لار یئداندیر[۱۵۸-۸۱]. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-آغ قیرمیزی آت. ۲-دوه بالاسی. ۳-آیران. ۳-ووُرماق فعلی‌نین امر حالی؛ عینا فارسجادا ایشله نیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چال-..çal[اؤزل‌آد]تفرش، خوی، زنجان، قوُم و ماکی؛ اراک (~آغاش، ~خاتون)، ابهر(~چالار)، بیناب (~چَخور)، میانا(~داش)، اهر(~قوُلو)، بوکان (~گوُره)، کلئیبر (~گونئی) ده داغ آدی، رودبار(~دره) دا چای آدی، اراک-طرخوران و تاروُم؛ ساوه (~فخره)، آستانا (~هما) دا کند آدی.

چالا..çala[آد، صفت] ۱-چؤککک یئر، چوُخور یئر (فا:چاله). **hole, pit** ۲-بعضی آدلارین اؤنونده گله‌رک اوْ آدا چابوقلوق آنلامی وئریر "چالا قلم". {باخ: چالماق}.

چالا قلم..çala qələm[ظرف]دوُرمادان یازار.

چالاب..çalab[اؤزل‌آد]اوُلوروُح، قادرِمُطلق، تانری صفت‌لریندن[۷].

çalab..çalab [اؤزل‌آد] ۱-بیجار دا چای آدی، یاستیکند ده کند آدی. ۲-اینسان‌آدی: چالاب‌بئردی، چالابقوُل.

çalac..çalac [آد] یایلی چالقی آلتلرینی چالماغا یارایان تئلک ویا سوّموک آیقیت (فا:مضراب) {تورکجه سؤزلوک ده(۲جی قاینات) مضراب اوّچون چالقیج ایشله نیبدیر حالبوکی بو آیقیت اوّچون ان اوْیقون کلمه چالاج سؤزجویودور و چالقیج هر تورلو چالقی آلتی (ساز) اوّچون اویقون کلمه‌دیر، اؤرنک اوّچون: بیزلنقیج (هرنوع بیزله‌مک آلتی)، باشلانقیج(هر شیئئین باشلانماسی اوّچون اولان، توتقاچ (توتماغا یارایان هر شئی)}.

çalacaq..çalacaq [آد] یوْغورت مایاسی، قاتیق چالماق اوّچون مایا.

çalacıq..çalacıq [آد] کیچیک چالا.

çalaçuğur..çalaçuğur [اؤزل‌آد] میاناداداغ آدی. {آلچاق اوُجا}.

çalaçökkək..çalaçökkək [آد] چالا چوُخور اوْلان یئر، اوْیوق اوْیوق اوْلان یئر (فا:دست انداز). bump

çalaçux..çalaçux [اؤزل‌آد] میانا دا داغ آدی.

çalaçuxur..çalaçuxur [آد] چالا چوُخور اوْلان یئر، اوْیوق اوْیوق اوْلان یئر (فا:دست انداز). bump

çalaçuxurluq..çalaçuxurluq [آد] چالا چوخوریئر.

çalaçula..çalaçula [آد] چالا چوُخور اوْلان یئر(فا:دست انداز). bump

çalax..çalax [اؤزل‌آد] میانا دا چای آدی.

çalaxatun..çalaxatun [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

çalaxana..çalaxana [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

çalar..çalar [آد] ۱-زنگلی" چالارساعات=زنگلی‌ساعت" (فا:شماطه). ۲-چالارلیق، بیر سیرا رنگلرله‌بنزرلیک‌بیلدیرن کلمه:" آغاچالار، قیزمیزی‘یا چالار، رنگ چالاری". shade din

çalarsaat..çalarsaat [آد] زنگلی ساعات، ایسته‌نن واختدا زنگ چالان.

çalarlıq..çalarlıq [آد] بیر رنگه‌یاخین رنگ اوّچون سؤیله‌نیر، باخ:چالار.

çalarmaq..çalarmaq [تاثیرسیزائیلم] اکینلر و میوه‌لر یئتیشمگه دوْغرو اوْلماق، محصولون یئتیشمه واختی یاخینلاشماق.

çalasun..çalasun [آد] باخ: جیلاسوُن، ایگید.

çalağan..çalağan [آد، دیرگی] اوُزون‌قانادلی‌ایری دیمدیک‌لی و یئرتیجی قوش (فا:نوعی پرنده شکاری). kite {باخ:چالماق}.

çalağan..çalağan [اؤزل‌آد] قئیدار دا داغ آدی.

çalaq..çalaq [آد، صفت] چالیشقان، زیرنگ، چابوق (فا:چابک). {باخ: چالماق، فارسجادا چالاک سؤزوده بو کلمه‌دن آلینمادیر}.

çalaqamçı..çalaqamçı [ظرف] دورمادان قامچی لایاراق.

çalakənd..çalakənd [اؤزل‌آد] قُروه-گوّل تپه ده کند آدی.

çalalamaq..çalalamaq [تاثیرسیزائیلم] چوخور قازماق، چالا قازماق (فا:چاله کندن).

çalalanmaq..çalalanmaq [بلسیز ائیلم] چوخورلانماق، اوْیوق‌لانماق (فا:چاله شدن).

çalama..çalama [آد] اوْبا ویا داشدان دوزه‌لن تیکینتی‌نین اوْرتا سیندا برکیدیلمیش آغاج؛ ویا اوْیون مراسمینده اشتراک ائدنلرین بؤرکلرینه باغلانان‌رنگلی پارچالارا چالاما دئییلیر، مختلف توّرک دئییشلرینده یالاما، دالاما، سالاما کلمه سیده ایشله نیر، یئنه‌ده یاللی باشی‌نین الینده توّولانان ویا قیز اوْغلانین بیربیرلرینه وئردیکلری رنگلی پارچایادا چالاما ویا یالاما دئییلیر، بوُ کلمه یال و یالوْ سؤزیله ایلگیلی اوْلمالیدیر و حرف دَییشمه‌سیله چالاما شکلینه دؤنوبدور، چالاما توّرکلر آراسیندا قوُتسال ساییلیر و پیمان بلگه‌سی-کیمی قوْرویوجو اؤزللیگی اوْلدوغونا اینانیرلار[۷۰]، بوُکلمه چالماق سؤزیله‌ده کؤکداش اوْلابیلر، باخ:چالماق.

çalan..çalan [آد، صفت] چالان، چالقی چی.

çalan..çalan [اؤزل‌آد] قزوین و زنجان دا داغ آدی.

çalançı..çalançı [آد، صفت] چالان، چالقی چی.

çalan dərə..çalandərه [اؤزل‌آد] قاراداغ مینجوُوان طایفاسیناباغلی-اوْباآدی[۳، ۱۰۸].

çalang..çalang [آد، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] چالچنه، گوَز، های کوّیچو.

çalbax..çalbax [آد] قیْرقیز-توْقای، توْلقان‌اوْیماقلاری-اوُلوبابالاریندان[۷].

çalbaş (lı)..çalbaş (lı) [صفت] باشی چال، باشینا آغ دوّشموش. grey-haired

çalbak..Çalbak [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-سوْلتوُ-توْلکان بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

çalbay..çalbay [تاریخی اؤزل‌آد] ماناس داستانیْندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

çalbayır..çalbayır [اؤزل‌آد] لاچین‘دا سیْراداغ آدی[۲۴۰].

çalboz..çalboz [صفت] بوْزا چالان، چال وبوْز رنگه یاخین.

çalbuğa..çalbuğa [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی {چال+بوُغا}.

çalbığ..çalbığ [صفت] بیغی‌لاری چال، بیغی چال لاشمیش. grey-moustached

چالپا..çalpa [باخ] چالپاق، چالپوْو.

چالپاپاق..çalpapaq [صفت] یوُندان دوزلمیش بیر نوع یاریم گیرده بؤرک.

چالپاپاق..çalpapaq [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، بئله پاپاغی داها چوخ قوجالار قویاردیلار. رقص ده اونلارا هسر اولونوب. اونو قوجالار، یاشلی کیشیلر و قادینلار اویناییرلار. رقص آغیر تئمپلی گئدیر. حرکتلر ریتمیکدیر، بیر قدر موبالیغه لی طرزده دیر[۲۴۵]

چالپاپاقلی..çalpapaqlı [صفت] باشیندا چال رنگلی پاپاغی اوْلان.

چالپارا..çalpara [آد] ۱-سنج (فا:سنج). ۲-اوْینارکن بارماقلارا تاخیلیب چالینان شئی. ۳-(دیرگی) آچیق و قوملوق آلانلاردا یاشایان بیر نوع چاغانوْز. **weith thou portunus puber** {چالماق+پارا: سس تقلیدی}.

چالپاشماق..çalpaşmaq [ظرف، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] چلیشمک، چیرپیشماق(فا:بهم خوردن).

چالپاشیق..çalpaşıq [صفت، ظرف] قاریشمیش و دولاشیق، بیربیرینه دیمیش، قات قاریشیق (فا:بغرنج). **comlicated**

چالپاق..çalpaq [صفت] چیرک، پالچیق لی یئر (فا:چرک). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چالپاق›، سن‹چالپا، چالپوق›؛ باخ:چالماق، چلمک}.

چالپالاماق..çalpalamaq [تاثیرلی ائیلم] الی تیتره‌یه‌رک سوُیو تؤکمک، چالخالاماق (فا:بالرزش‌ریختن) {چالماق‌سؤزوندن آلیناراق چالقالاماق سؤزونون دییشیک شکلیدیر}.

چالپالانماق..çalpalanmaq [تاثیرسیز ائیلم] چالخالانماق.

چالپاناق..çalpanaq [آد، باخ: چالپاق] اوْدون کیمی شئیلرین قیرینتی‌سی، اوْدون تیکه‌سی (فا:تکه هیزم).

چالپانماق..çalpanmaq [تاثیرسیز ائیلم] چالخالانماق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چالپوْو..çalpov [باخ] چالپاق.

چالتاز..Çaltaz [اؤزل آد] توْرکمن-تکه -توْختامیش بوْی‌لاریندانديرلار[۱۵۸-۸۱].

چالتی..çaltı [آد، بیتگی، دا] تیکان، چالی (فا:خار).

چالتی‌لیق..çaltılıq [آد، دا] تیکانلیق، چالیلیق (فا:خارزار).

چال‌چاپ..çalçap [آد] چالیب‌چاپما، سویقونچولوق، چاپوْوول **pillage**

چال‌چارپاز..çalçarpaz [ظرف] چارپازشکلینده " شالی بئلینه چالچارپاز باغلامیشدی" **crosswise**

چال‌چاغیر..çalçağır [آد] چالقی‌لی شنلیک، چالیب اوْخوما.

چال‌چیر..çalçpr [آد] چیر، آغاج و تاختادان دؤزلمیش حاصار.

چالچنه..çalçənə [آد] گوَز، انگی بوش، آغزی یاوا (فا:حرّاف).

چالچنه‌لیک..çalçənəlik [آد] چالچنه اوْلما وضعیتی (فا:حرّافی).

چالچوق..çalçuq [اؤزل‌آد] ابهر ده کند آدی {چال+جوق}.

چالخاتماق..çalxatmaq [ائتدیرگن ائیلم] چالخالاماق ایشینی گؤردورمک.

چالخار..çalxar [آد] ۱-تاخیلین چؤرچوپونو آییرماق اوچون یارارلانان قاسناق شکلینده دلیک‌دلیک‌آراج، سیلولاردا بوغدا تمیزله‌ین الک (فا:الک بوجاری). ۲-ویره، تیترج، تیترر (فا:بهمزن). ۳-چالیْجی، ووُروجو؛ توْرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷].

چالخاشمیش..çalxaşmış [صفت] مُتلاطم (فا:متلاطم). **agitated**

چالخاغی..çalxağı [آد] چالخار.

چالخاق..çalxaq [صفت] چالخالانان‌وضعیتده اوْلان (فا:متلاطم، لرزان).

چالخالاتماق..çalxalatmaq [آد] چالخاماق ایشین گوردؤرمک(فا:فس تکاندن). **t~ to shake**

چالخالاتیش..çalxalatış [آد] چالخالاتما ایشی و طرزی.

چالخالاما..çalxalama [آد] چالخالاماق ایشی.

چالخالاماق..çalxalamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-چالخاماق، آتیب توُتماق، بیرقالاماق، سویو آغیزدا قره قره ائتمک (فا:تکاندن). **to shake**

چالخالاندیرماق..çalxalandırmaq [ائتدیرگن ائیلم] چالخالانما ایشینی گؤردورمک.

چالخالانما..çalxalanma [آد] چالخالانماق ایشی (فا:تکان). **shaking**

چالخالانماق..çalxalanmaq [تاثیرسیز ائیلم] ۱-چالخانماق، آتیلیب دؤشمک، تلاطمه گلمک " دؤنیا چالخالاندی". ۲-(بل) چالخانماق ایشی گؤرولمک، چالخانیلماق، دالقالانماق، سیلکه‌لنمک" توُلوق چالخالانیردی" (فا:تکانده شدن). **to be shaken**

چالخالانیش..çalxalanış [آد] چالخالانماق ایشی ویا بیچیمی.

چالخالایش..çalxalayış [آد] چالخالاماق ایشی ویا بیچیمی.

چالخام..çalxam [ظرف] بیر دفعه‌لیک چالخالاماق اوچون اولان، بیر چالخام تولوق.

چالخاماز..çalxamaz [اؤزل‌آد] ساییین‌قالا دا کند آدی.

چالخاما..çalxama [آد] چالخاماق ایشی.

چالخاماق..çalxamaq [تاثیرلی ائیلم] سیلکه‌له‌مک، باخ: چالخالاماق. **to shake**

چالخان..çalxan [تاریخی اؤزل‌آد] اؤزبک خان'ین روُسیا ائلچی‌سی[۷].

چالخانتی..çalxantı [آد] ۱-دالقالانما، چالخالانماق ایشی. ۲-(مج)جوشقو، چالخانیش، قارقاشا(فا:تلاطم). ۳-قلبیر کیمی شئیی‌لرده آیریلمیش چؤرچؤپ.

چالخانتی‌سیز..çalxantısız [صفت] چالخانتی‌سی اولمایان (فا:غیر متلاطم).

چالخانتی‌لی..çalxantılı [صفت] چالخانان وضعیتی اولان (فا:متلاطم).

چالخاناق..çalxanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-تیتره‌یب قاریشماق، آلت اوّست اولماق، جوشوب حرکته گلمک (فا:تلاطم کردن). to dash ۲-(بل) چالخاماق‌ایشی گؤرولمک، دالقالانماق. ۳-(مج)جوشماق، آتیلیب دؤشمک، تلاطُمه گلمک.

چالخانیش..çalxanış [آد] چالخانماق‌ایشی، چالخاناطرزی (فا:ولوَله).

چالخاییش..çalxayış [آد] چالخاماق ایشی.

چالخی..çalxı [آد] ۱-چالقی {چالقی سؤزونون دَییشیلمیش شکلی اولمالیدیر} ۲-تیرپان، اوُزون‌ساپلی اوْراق.

چالداش..çaldaş [اؤزل‌آد] گده‌بگ'ده کند و داغ آدی(۳٤٤۷)[۲٤۰].

چال‌داغ(داغی)..çal dağ(dağı) [اؤزل‌آد] خالخال، خیاو، توْووز، سراب، کلئیر، اهر، تیکان‌تپه، نیر و زنجان دا داغ آدی.

چال‌دؤشمک..çaldüşmək [تاثیرسیزائیلم] آغارماغا باشلاماق، دن دؤشمک.

چالدیراق..çaldıraq [صفت] داها چابوُق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چالدیراماق..çaldıramaq [تاثیرسیزائیلم] سس کؤی سالماق، باغیرماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چالدیران..çaldıran [آد] ۱-چالماق ایشینی گؤردورن. مجازاً چال چاغیر ائدن، توی چالدیران، و یا چوخ چالیب چاپان معناسیندا ایشله نیر، ائیله سانیلیرکی قرئینی‌نین یاخینلیغیندا عثمانلی صفویلرین ساواش یئرلری بو اؤزدن چالدیران آدلانیبدیرکی اورادا قیلیج قالخانلارین بیربیرینه توققوشما یئرلری و گورولتولو آلانی اولوبدور بو یئر یانلیشلیقلا بو کلمه نی تانیمایانلار طرفیندن اویقونسوز کلمه لرله دَییشیلیبدیر. بونودا آرتیرماغا دَیرکی اصلینده بو ساواش بؤیوک تاریخی ساواشلار یانیندا بویوتلاری چوخ کیچیک سایبلیر ولی تورک دوشمانچیلیغی اؤزوندن باتیلیلار و پهلویچیلر بونو بؤیوده‌رک تورکلر آراسیندا دوشمانچیلیقلاری کؤروک‌له‌مک ایسته‌ییرلر. ۲-(اؤزل‌آد) قرئینی ماحالیندا بوُ کیچیک بؤلگه، تات کندی، تؤلکو تپه‌سی، ایستی سوُ، خیدیرلی، نبی کندی، گل‌آشاغی، سوُدول، عاباس کندی، قره آغیل، شاگان، زئیوه کندلری‌آراسیندا یئرآلیبدیر، چالدیران بالاجا یئر آدی اولاراق یانلیشلیقلا پهلویچیلر طرفیندن قرئینی ماحالینین‌آدی یئرینه - وئریلیبدیر، آذربایجانین‌بعضی مورخلری بئیله اینانیرلارکی چالدیران ساواشیندا شاه اسماعیلین یئنیلمه‌سی سونراسی‌عثمانلی‌حکومتی، شیعه‌صفویلرله‌مقابله ائتمک اؤچون چوخلو سُنّی کورد طایفالارینی بؤلگه‌یه یئرلشدیردی و غربی آذربایجانین کوردلری و اؤزللیکله ساووجبولاق، خانا، بوکان، سقّز و یئنه‌ده دیاربکر و حکاری کوردلرینین بیر بؤلومو اوْ دؤنم بویئرلرده یئرلشمه‌یه باشلادیلار حالبوکی اسکیدن بری و اؤزللیکله سلجوقلولار دؤنمیندن بویانا چوخلو تاریخ کتابلارینده اوْغوز طایفالارینین بو بؤلگه‌لرده یئرلشدیگینه دایر چوخ سؤزلری گؤرمک اوْلار.

چالدیرماق..çaldırmaq [ائتدیرگن ائیلم] چالماق ایشینی گؤردومک، چالخاماغا مجبور ائتمک (فا:فس نواختن). to play ~t

چالدیریش..çaldırış [آد] چالدیرماق ایشی ویا بیچیمی.

چالدیریلماق..çaldırılmaq [بلسیز ائیلم] چالدیرماق‌ایشی گؤرولمک (فا:نواخته‌شدن).

چال‌ساچ (لی)..çalsaç (lı) [باخ] چال باش (لی). grey-haired

چال‌ساققال(لی)..çalsaqqal(lı) [صفت] ساققالی آغارماغا باشلامیش، ساققالی چاللاشمیش. grey-bearded

چالقاتماق..çalqatmaq [ائتدیرگن ائیلم] باخ:چالخاتماق(فا:فس‌بهم زدن).

چالقار..çalqar [آد] باخ: چالخار.

چالقارا..çalqara [اؤزل‌آد] ۱-دوْغان توْرو بیر آوجی قوُش ۲-گؤی توْرکلر دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

چال‌قاراقوش..çal qaraquş [آد، دی، دده] قارتال، شاهین.

چالقارلار..Çalqarlar [اؤزل آد] توْرکمن-تکه-توْختامیش بوی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

چالقای..çalqay [آد] قوش قانادینین اوجلاری (فا:نوک پر پرنده). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چالقو..çalqu [آد] اوزون دسته‌لی ومحکم چوبوقلاردان دؤزَلمیش بیر نوْع سوْپورگه {درلمه سؤزلویونده چالقو، چالغو، چالکی و چالکیچ شکلینده گلیبدیر}.

چالقی..çalqı [آد] چالغی: ۱-موزیک music ۲-ساز چالما آیقیتی، چالقی آلَتی. ۳-بیر نوْع چوبوق سوْپورگه، باخ: چالقو. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ساز؛ باخ: چالماق}.

چالقی اوْراغی..çalqı orağı [آد] تیرپان، بیر نوع اوْراق.

چالقیچ..çalqıc [آد] ۱-چالقی آلتی (ساز، هرنوع آلت موسیقی) ۲-چالاج، یایلی چالقی آلتلرینی چالماغا یارایان تئلک ویا سؤموک آیقیت (فا:مضراب). {تورکجه سؤزلوک ده(۲جی قایناق) مضراب اؤچون چالقیچ ایشله نیبدیر حالبوکی بو آیقیت اؤچون ان اویقون کلمه چالاج سؤزجویودور و چالقیچ هر تورلو چالقی آلتی (ساز) اؤچون اویقون کلمه‌دیر، اؤرنک اؤچون: بیزلنقیچ (هرنوع بیزله‌مک آلتی)، باشلانقیچ(هر شیئین باشلانماسی اؤچون اولان، توتقاچ (توتماغا یارایان هر شئی)}. ۲-بیر جؤر سرت سؤپورگه.

چالقی‌چاغاناق..çalqı çağanaq [آد] چالقی ایله نشعه و گؤررولتو اولدوغو حالدا" توپدا برک چالقی چاغاناق اولدو".

چالقی‌چاغاناقلی..çalqı çağanaqlı [صفت] چالقی نشعه و گؤررولتولو.

چالقی‌چالماق..çalqı çalmaq [تاثیرسیزائیلم] چالقی آلتی‌نی سسلندیرمک.

چالقیچای..çalqıçay [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-داشدان دؤزلمیش آل دَییرمانی. ۲-قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

چالقیچی اوْتو..çalqıçı otu [آد، بیتگی] توُرپ گیللردن، قوُراق توپراقلاردا یئتیشن بیربیتگی جنسی، شؤوه‌رن. sisymbrium. cru

چالقیچی بؤجک..çalqıçı böcək [آد، دیرگی] یاخلاشیق ۵ mm بویدا، باشی سرت قابیق‌لی، قهوه ویا قارا رنگلی و ضررلی بؤجک.

چالقیچی..çalqıçı [صفت، سن] چالقی‌چالان (فا:موزیسین). musician

چالقیچی‌لیق..çalqıçılıq [آد] چالقی چالماق ایشی.

چالقی‌خانا..çalqı xana [آد] چالقی ائوی، چالقی‌لی او و یئر.

چالقی‌دوزلدن..çalqı düzəldən [آد] بسته کار (فا:آهنگساز). tunemaker

چالقی‌سیز..çalqısız [صفت] چالقی‌سی اوْلمایان.

چالقی‌لاماق..çalqılamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چالقی‌چالماق ۲-چالقی ایله سؤپورمک.

چالقی‌لی..çalqılı [صفت] چالقی چالینان وچالقی‌سی اوْلان یئر، چالقی‌سی اوْلان، موزیک‌لی، موزیکال. musical

چالقی‌لیق..çalqılıq [آد، بیتگی] چالقی‌سی چوخ اوْلان یئر.

چالقین..çalqın [آد] ۱-سویوخ و ایستی هاوا تاثیریله یئتیشمه میش و پوْزولموش اکین. ۲-دادی پوْزولموش یئمک (فا:بهم خورده). ۳-ضربه چی، حمله چی، ووُروجو[۷].

چالکی..çalkı [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

چال‌گئچیت..çalgeçit [آد] بیربیرینه گچه‌رک باغلانان شئی (فا:قزن قفلی). hook and eye

چالگر..çalgər [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی.

چاللاجی..çallacı [آد] آذربایجان چالقی هاوالاریندان(فا:نام آهنگی).

چاللاشماق..çallaşmaq [باخ] چاللانماق.

چاللانماق..çallanmaq [تاثیرسیزائیلم] بوْزا چالماق، آغارماغا باشلاماق، دن دؤشمک (فا:رنگ باختن، خاکستری و طوسی شدن).

چاللی..çallı [اؤزل‌آد] ملیکان و کبودرآهنگ؛ اهرده (ـدیزه)، مراغا دا کند آدی {داشلیق و چالیلیق یئر}.

چالما..çalma [آد] ۱-قلم‌له‌اؤستونده ایشلَنمیش لوحه (مثال، اشیا)، اؤزه‌رینده دؤزه‌لن اوْیما، ایشله‌مه. ۲-باشا سارینان ساریق، بیر نوع لچک. ۳-میس سو قابی. ۳-ووررما، تاپداما. ٤-اوغورلاما، قاپما ٦-موُزیک چالما، چالقی آلتی چالما.

چالمابگ..çalmabəy [اؤزل‌آد] اینسان آدی، باخ:چالما+ بگ[۷].

چالماچی..çalmaçı [صفت] قلم‌له مثتال اشیانین اؤستونده ایشله‌ین.

چالماخورخور..çalmaxorxor [اؤزل‌آد] بیله سوار دا کند آدی.

چالماق..çalmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-قاپیب قاشماق، اوْغرولاماق، الیندن آلماق و چیخارماق (فا:ربودن). to steal ۲-موزیک چالماق، چالقی چالماق، سسلندیرمک، چالغی لاماق. (فا:موزیک زدن). to play ۳-ووُرماق، ضربه ووُرماق، دؤیمک، قلم‌له بیر شئی اؤزه رین چالاراق نقش سالماق. ٤-ایلان ووررماق، دیشله‌مک، سانجماق. to sting ٥-قاتیق چالماق، قاتیق دؤزلتمک، قاریشدیرماق، قاتیشدیرماق. ٦-بنزه‌مک، آغا ویاآیری رنگه چالماق. to be shot ۷-ساعات چالماق (فا:نواختن). ۷-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دؤزَلدیر" کیپریک چالماق، قابار چالماق، ال چالماق، قلبه چالماق، قاناد چالماق، لایلای چالماق". {سومرجه ‹تال›؛ ت: یئره ووررماق، سن؛ چال سؤزو قیْرقیزجادا گؤزل قیْز و یله معناسیندادیر، بوُ معنادا موغولجا دال سؤزو ایشله نیر[۲۱۹]؛ بو کلمه اسکی معناسیندا چوخلو کلمه‌لرین کؤکودور: چالما/ چلمه/ چالاما (باش‌سارقی‌سی، فارسجا شلمه)، چالقاماق= چالخاماق، چالیشماق، چالقی، چالاغان، چلیشمک= چلمک› جلْد، چالیقلاماق، چالاک› چالاق (فارسجادا چالاک شکلینده ایشلکدیر)، اینگیزجه‌ده ایشله‌نن challenge (قارشیلیقلی چالیشماق) سؤزوده بو کلمه‌دن آلینمالیدیر، اؤزللیکله لاتینجه‌ده بو کلمه‌نین تک هجالی بیر سؤزه باغلاناماسی اوچون بو باغلانتی گوجله نیر، یئنه‌ده فارسجادا چال سؤزو چوُخور و کیچیک قوُیو معناسیندادیر هرچند فارسجادا بوُمعنا اسکی لره گئدیر ولی آچیقدیرکی بالاجاچوُخور(قازما وسیله‌سینی) چالماق و ووُرماقلا دؤزه‌لیر نئجه‌کی تؤرکجه‌ده‌ده قلم‌له ایشلنمیش دمیر مثتالا چالما آدی وئریلیر، بوُنکته‌ده‌اشاره‌اولونمالیدیرکی چال سؤزو فارسجادا

چوُخور معناسیندا یایقین اوْلاراق یئر آدلاریندا و اؤزللیکله فارس بؤلگه‌لرینده بوْل بوْل اؤزونو گؤسترین و البته تورک بؤلگه‌لرده‌ده بوُنو گؤرمک اوْلار و بوُ آدلاری بوُ کتابدا ایزله‌مک اوْلار و بوُ سببه دئمک اوْلارکی یئر آدلاریندا بوُ کلمه هر ایکی دیلین و خالقین اؤزللیکلرینی داشییاراق ایز بوُراخیبدیر بئیله‌کی هرچند کلمه تورک کؤکنلی سؤزدور ولی چالا معناسیندا یالنیز فارسجادا گلیشیبدیر و بوُ جهتدن چوُخور اؤزللیگی اوْلان یئر آدلاری اوْ دیله دایاناراق دؤزلمیش اوْلمالیدیر ولی بوْز رنگی، یوْکسکلیک، سس مفهوملارینی داشییان یئرلر تؤرکجه معنایا دایانیر؛ چال‌داغی هم آنادولودا وهم آذربایجاندا داغ آدیدیر، باخ: چال}.

چالمالی..çalmalı [صفت] ۱-خوشاگلن آهنگ ۲-چالیب چاپماغا اوُیقون ۳-چالماغا مُناسب قاتیق ویا آیری ماده (فا:نواختنی). ٤-کیچیک کلاغایی، لچک" اَیری چالمالی خوُمار گؤزلو قیز".

چالمان..çalman [اؤزل‌آد] چالیْجی، ووُروجو (تاریخی اؤزل‌آد) آلتای تؤرک‌لری، تله‌ووُت اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای تؤرکلری تئلئوُت بوْی‌لاریندانديرلار[۸۱-۱۵۸].

چالمیان..çalmıyan [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی.

چالوْ..çalov [آد] سپه‌له‌نن ویا اوُن کیمی شئیلری گؤتورمک اوْچون اوْلان آلت و قوُرقو، مکانیکی بئلین توْپراق گؤتورن یئری" چالوْ لا توْپراق گؤتورمک" (فا:بیل مکانیکی) scoop {چال+ او› چالوْ؛ چالماق سؤزوندن اله گله‌رک یئره‌تؤکولن شئی‌لری چالاراق بیغان وسیله}.

چالوْ واری..çalov varı [صفت] چالوْ کیمی، چالوْوا اوْخشار.

چالوُق..çaluq [اؤزل‌آد] باخ: چالیق، ایی ووُروشچو[۷].

چالوُقبای..çaluqbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چالوُق+ بای[۷].

چالوس.. çalus [اؤزل‌آد] خزر دنیزینین گونئییندە بیر شهر آدی، چالوس بؤلگه‌سینده تؤرک آدلی کند: اوُز (۳۵کد ۵۵۰* مازندرانلی)، {کؤک بیلیمی جهتدن بو کلمه‌نی چالا و چالیش سؤزونه باغلاییرلار (چالماق فعلیندن)و چوخور یئر معناسینداديرلار[۱٦٤]}.

چالاری..çaları [اؤزل‌آد] چاله‌رود:طالقان، قزوین دا چای آدی.

چالی..çalı [اؤزل‌آد] ساییِن‌قالا دا داغ آدی.

چالی..çalı [آد، بیتگی] آغاشجیقدان کیچیک دالاری و چوخ چاتاللی ساپلاری اولان اوْدوُن سوْو بیتگی، آغاج و بوتا اوْرتاسی وچوخ چاتاللی کوْللوق بیتگی" چالی‌دا گوْل بیتمز، جاهله سؤز یئتمز" (فا:بوته). {چالماق کلمه سینین وورماق (ساشماق) مفهوموندان دوزه‌لن کلمه‌دیر و معناجا تیکانلی اوْتلارین سانجان وضعیتینی گؤسته ریر}.

چالی کیمی..çalı kimi [صفت] چوْخ پیرتلاشیق و سرت وضعیت ده (ساچ و ساققال اوْچون).

چال‌یاخا..çalyaxa [ظرف] یاخاسیندان یاپیشاراق، یاخاسیندان توتاراق.

چال‌یاخاائتمک..çalyaxa etmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینین یاخاسیندان-یاپیشاراق مُحکم توُتماق

چالیان..çalyan [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

چالیب اوْخوماق..çalıb oxumaq [تاثیرسیزائیلم] چالاراق اوْخوماق. to play and to sing

چالیب اوْیناماق..çalıb oynamaq [تاثیرسیزائیلم] چالاراق اوْیناماق. to play and to sing

چالیب چاپماق..çalıb çapmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چاپوْلاماق، تالاماق، سوْیماق.

چالیب چاغیرماق..çalıb çağırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چالیب اوْخوماق.

چالی‌بوْلبولو..çalıbülbülü [آد، دیرگی] سئرچه گیللردن گؤزل اؤتن، ساریمتیل، قارنی آغسوْو، اؤتله‌ین قوشو.sylvia comunis

چالی‌تیکانی..çalıtikanı [آد، بیتگی] خوننابگیللردن‌بیرنوع‌تیکانلی چالی، قاراچالی (فا:نوعی گیاه).

چالی‌چیرپی..çalıçırpı [آد] راحت آلیشان ویانان آغاج بوتاسی، چیرپی.

چالی‌خوْروُزو..çalıxoruzu [آد] توْیوق گیللردن، اتی یئمه‌لی، آوروپادا یاشان ایری کهلیک. tetrao urogallus

چالی‌سوْپورگه سی..çalısüpürgəsi [آد] چالیدان دوْزه‌لن سوپورگه.

چالی‌سیز..çalısız [صفت] چالی‌سی اوْلمایان.

چالیش..çalış [آد] ۱-چالماق ایشی و طرزی" ساری گلین ماهنی-سینین بوُ چالیشی چوْخ‌گؤزل‌چیخیبدیر" ۲-عزیم، جَهت[۷]. (فا:چالش) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: تالاش، چالماق+ یش، بو کلمه چالش شکلینده (چاتیشما معناسیندا) فارسجادا ایشله نیر}.

چالیْشالپ..çalışalp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چالیْش+ آلپ[۷].

چالیْشخان..çalışxan [تاریخی اؤزل‌آد] ارتوُغرولُ قازی'نین ددهسی[۷].

چالیشدیران..çalışdıran [آد] ایش وئرن.

چالیشدیرماق..çalışdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ایشلَتمک، ایشه سالماق (فا:بکار انداختن). to ask smb. to try

چالیشدیریجی..çalışdırıcı [آد] بیراؤیرتمه ایشینده یئتیشدیرن و اؤیره‌دن کیشی، بیر ایشی یولا سالان (فا:بکار انداز).

چالیشدیریجی‌لیق..çalışdırıcılıq [آد] چالیشدیریجی‌نین ایشی.

چالیشدیریش..çalışdırış [آد] چالیشدیرما ایشی (فا:بکار اندازی).

چالیشدیریلماق..çalışdırılmaq [بلسیز ائیلم] ایشله تیلمک، ایشه سالدیریلماق (فا:بکار انداخته شدن).

چالیشقان..çalışqan [صفت] چالیشماغی سئون، چوخ چالیشان آدام (فا:فعال). active working، hard-working

چالیشقانلیق..çalışqanlıq [آد] چالیشقان اوْلما وضعیتی، زحمت و ایشی سئومه: (فا:جدّیت). effort

چالیشلو..çalışlu [اؤزل‌آد] م۱۶جی ذوالقدر توْرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵]. باخ: سلجوقلولار[۲۰۹]

چالیشما..çalışma [آد] چابالاما، تلاش‌ائتمه، ایشله‌مه (فا:سعی). trying

چالیشمااوْداسی..çalışm odası [آد] چالیشیلان اوْدا.

چالیشمابلگه سی..çalışma bəlgəsi [آد] بیر کیمسه‌نین چالیشما گونلرینی گؤسته رن بلگه، بیر چالیشمانین اوْلدوغونو گؤسته رن بلگه.

چالیشماچی..çalışmaçı [آد] بیر بیلیم اوْزه‌رینده چالیشان کیمسه (فا:تلاش کننده و محقق).

چالیشماساعاتی..çalışma saatı [آد] چالیشیلان ساعات.

چالیشماق..çalışmaq [تاثیرسیزائیلم] تلاش ائتمک، ایشله‌مک، بیر شئی و ایش یوْلوندا اوْلماق (ماشین و آراج)، ایشه یارار وضعیتده اوْلماق، امک گؤسترمک، زحمت چکمک (فا: فعالیت کردن). to work hard {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: چالماق}.

چالیشماگزی‌سی..çalışma gəzisi [آد] بیر ایش‌اوْچون گزمک و دوْلانماق ایشی.

چالیشماگوْنلری..çalışma günləri [آد] تعطیل اوْلمایان و ایش گؤرولن گوْنلر.

چالیشماماساسی..çalışma masası [آد] چالیشما میزی: اوستونده-ایش گؤرولن‌ماسا

چالیشمایؤنتَمی..çalışma yöntəmi [آد] بیر ایشی قاباغا آپارماق اوْچون ایزله‌نن مئتوْد و یؤنتم.

چالیش‌ووُروش..çalışvuruş [ظرف] چوخ چالیشما، چتین‌لیک، چکیشمه.

چالیشیب‌چابالاماق..çalışıb vuruşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخ‌چالیشماق

چالیشیب‌ووُروشماق..çalışıb vuruşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخ-چالیشماق

چالیشیلماق..çalışılmaq [بلسیز ائیلم] چالیشماق ایشی گؤرولمک (فا:بکار انداخته شدن).

چالیق..çalıq [آد] ۱-(بیتگی) قیْرلاردا بیتن کؤکو یئییلن قیرمیزی چیچکلی‌بیربیتگی. ۲-چارپیق، اَیری، سئسی (فا:اریب). ۳-قویونلاردا چیچک خسته‌لیگی. ٤-اوْزونده چیبان ویا یارا ایزی اوْلان، چیبان یئری. ۵-سلحشور، ایی قیْلیچ ووُران ٦-چلیک ۷-گؤی توْرکلر دؤنَمی بگی[۷]. {باخ: چالماق}.

چالیق‌قاواق..çalıq qavaq [باخ] چالی قاواق.

چالیق‌لاماق..çalıqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ال آیاق وورماق، چیرپینماق.

چالی‌قاریدئسی..çalı qaridesi [آد، دیرگی] قابیق‌لی‌لارین اتی یئییلن و دنیزلرده یاشایان نوْعو، بیر نوع دنیز تکه سی[۲].

چالیقالپ..çalıqalp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چالیق+ آلپ[۷].

چالی‌قاواق..çalıqavaq [آد، بیتگی] داللاریندان سبد هؤرولن بیر قاواق چئشیدی، سبدجی قاواقی (فا:نوعی گیاه).

چالی‌قوُشو..çalıquşu [آد، دیرگی] ۱-باشی توتقون قیرمیزی و گؤوده‌سینه دوْغرو رنگی آچیق، چالی‌لیق یئرلرده بارینان و اؤتوجو قوش (فا:نوعی پرنده). troglodydes ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) قیْرقیز اوْیماقلاریندان و بو اوْیماغین ایلک بگ‌لریندن[۷].

چالی‌قوشوگیللر..çalıquşugillər [آد، دیرگی] چالی قوشو کیمی نوع‌لاری ایچینه آلان بیر سوْی.

چالی‌لاندیرماق..çalılandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوراق یئرده‌چالی-اکمک.

چالی‌لانماق..çalılanmaq [تاثیرسیزائیلم] چالی‌بیتمک، چالی‌لی اوْلماق.

چالی‌لوبیاسی..çalılubiyası [آد، بیتگی] باقلاگیللردن، تازاسی یئمک اوچون ایشله‌نن، قیلچیق‌لی بیر لوبیا نوعو (فا:نوعی لوبیا).

چالی‌لی..çalılı [صفت] چالی‌سی اوْلان یئر (فا:بوته زار).

چالی‌لیق..çalılıq [آد] چالی‌سی چوخ اوْلان یئر (فا:بوته زار).

چالیم..çalım [آد] ۱-اؤزونو گؤسترمه، پوْز، فیس، افاده، گؤسته-ریش(فا:خودنمایی)۲-بیر اوْیونجو قارشی اوْیونجونو آلداتاراق توپو گئچیریب آپارماسی، چالیم‌لاما " توْپ چالیمی"(فا:دریپ) ۳-بیرشئی چالاراق گؤتورمک، اوْغرولاماق " پارا چالیمی". ٤-بیر یوْل چالما مقداری " یوْغورت چالیمی اوْچون مایا". ۵-قیْلیجین کَسکین طرفی[۷]. ٦-اینسان آدی:چالیْمالپ، چالیْمای، چالیْمبای، چالیمَر. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چالیم‌چی..çalımçı [آد] چالیم ایشی گؤرن اویونجو.

چالیم‌ساتماق.. satmaq çalım [تاثیرلی‌ائیلم] بؤیوکلوک ساتماق، اؤزونو گؤسترمک.

چالیم‌سیز.. çalımsız [صفت] چالیمی اولمایان.

چالیم‌سیزلیق.. çalımsızlıq [آد] چالیم‌سیز اولما وضعیتی.

چالیم‌لاماق.. çalımlamaq [آد، ایدمان] باخ: چالیم۲.

چالیم‌لانماق.. çalımlanmaq [بلسیز ائیلم] چالیملاماق‌ایشی- گؤرولمک(فا:دریپ‌شدن)

چالیملی.. çalımlı [صفت] گوسته‌ریش‌لی، چکیجی.

چالیملی چالیملی.. çalımlı çalımlı [ظرف] چالیم گؤسته ره‌رک.

چالیمینا گلمک.. çalımına gəlmək [تاثیرلی‌ائیلم] اؤیقون زامان وضعیتی اله گئچیرمک.

چالین.. çalın [آد] ۱-بیچین واختی "اوت چالینی زامانی" (فا: وقت درو) ۲-ایلدیریم، شیمشک، اوغلان آدی۳-چیغ، ژاله[۷].

چالینچی.. çalınçı [آد] بیچین چی، اوت بیچن.

چالینتی.. çalıntı [آد] چالینمیش اولان، اوغرولانمیش "چالینتی ماشین" (فا:زده شده، دزدیده شده).

چالینما.. çalınma [آد] چالینماق ایشی.

چالینماق.. çalınmaq [بل] ۱-چالقی آلتی سسلنمک، قاپی دؤیولمک (فا:کوبیده شدن). ۲-اوغرولانماق، بیرینین مالی ووُرولماق (فا:دزدیده شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

چالینیم.. çalınım [آد] رزونانس، تشدیداولما(فا:رزونانس) resonance

چام.. çam [آد، بیتگی] چام گیللردن و قوزالاقلی‌لاردان یاز قیش یاشیل قالان، ایینه یاپراقلی، گؤوده‌سی قالین، قابیق لا اؤرتولو، سویوغا دایاناقلی، تخته سیندن ناجارلیقدا یارارلانان بیر آغاج، بو آغاجلارین آیری آدلاری و نوعلاری: آغ شام، آلاشام، آمریکا چامی، چیرالی چام، فیسدیق چامی، حلب چامی، قارا چام، قطران چامی، قوُمسال چامی، ساری چام، یالی چام (فا:کاج). Pinus {اوُیغور تورکجه سینده چام آغاجیندان دوزه‌لن قاب اوچون چام دئییلیردی و بو اؤزدن بو آغاجا بو آدی وئریلر[۶]؛ بونودا آرتیرمالی‌ییق چام‌کلمه‌سی چان سؤزونون حرف دَییشمه‌سیله‌دوزه‌لیب، چان کلمه‌سی قاب مفهوموندا اولان بیر سیرا سؤزلرین کؤکودور، و گؤی تورک یازیلاریندا صندل آغاجینا چینتان دئییلیب، باخ: چان}.

چامات.. çamat [آد] آولانیلمیش بالیقلاری الده داشیمایا یارار چنگللی آسقی[۲].

چاماشیر.. çamaşır [آد، سن] پالتار یویان (فا:لباسشویی) {فا:جامه-شور}.

چام‌بالی.. çambalı [آد] آری‌لارین ساری چام اؤزه رینده اولان یاپراق بیت‌لرینه تؤکن بال کیمی بیر نوع مایع و سیوی.

چام‌بیتی.. çambiti [آد، بیتگی] چاملاردا و لادینلرده (صنوبرلرده) بیتگی اوُیوزلوغونا یول آچان بیر قیرمیزی رنگلی یاپراق بیتی. chermes Pinus

چامتایی.. çamtayı [آد] چانتادان کیچیک بیر نوع توربا.

چامتوسُون.. çamtosun [تاریخی اؤزل‌آد] شئیبان خان'ین اوردوباشی-لاریندان[۷].

چامچا.. çamça [آد، دیرگی] سازان گیللردن ۵۰-۳۶اوزونلوقدا، یومورتاسی یئمه‌لی بیر بالیق (فا:نوعی‌ماهی) leciscus rutilus

چامچاق.. çamçaq [آد، تا، باخ:چام] آغاجدان‌اویولاراق دؤزه‌لن قولپلو سو قابی، چاپچاق (فا:نوعی ظرف چوبی).

چامخان.. çamxan [تاریخی اؤزل‌آد] خیوه خانلیغی خانلاریندان[۷].

چام‌ساقیزی.. çamsaqqızı [آد] چام‌آغاجیندان‌چیخان‌سؤزگن و آجی‌ساقیز.

چام‌سوْولار.. çamsovlar [باخ] چام گیللر.

چام‌فیسدیغی.. çam fısdığı [آد] چام قوزاسیندان (قوزالاغیندان) چیخاریلان یاغلی ونشاسته‌لی توخوم، چام توخومو (فا:بادام کاج).

چام‌فیسدیق آغاجی.. çam fısdıq ağacı [آد، بیتگی] صنوبر آغاجی (فا:صنوبر).

چام‌قوزالاغی.. çamqozalağı [آد، بیتگی] چام‌آغاجیندابیتن- قوزالاق(فا:چلغوره)

چام‌قوزاسی.. çamqozası [آد] یای، قیش، یاپراغی آغاج اؤستونده قالان، اینه یاپراقلی، همیشه یاشیل، گؤوده‌سی قالین قابیقلی آغاج، بیر نوع شام (فا:نوعی کاج).

چام‌گیللر.. çamgillər [آد، بیتگی] قوزالاق‌لی‌لاردان، ایینه و اوزون یاپراقلی، یاز و قیش یاشیل و قوزالاقلی، رزین‌لی آغاجلار سویو، چیپلاق توخوملو (فا:تیره کاج ها). pinaceae

چاملیق.. çamlıq [آد] چامی چوخ اولان یئر.

چامور.. çamur [آد] ۱-سو و توپراق قاریشماسیندان اله گلن شئی، پالچیق یئر، باتاقلیق "آتی چامورا سالماغا حئیفیم گلدی" (فا:گل). mud ۲-سلجوقلوبگ‌لریندن[۷]. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، جوماق سؤزو باتماق و دالماق معناسیندادیر و چامورواندا بو اؤزللیگی اولماسی اوچون بو کؤکه باغلیدیر: جومور› چومور› چومور› چامور}.

چامورْبگ.. çamurbəy [تاریخی اؤزل‌آد] چامورْبای: گؤی تورکلر دؤنمی بگلریندن. (چولوخ خاقان'ین قورویوجو لاریندان)[۷].

چامورلوق..çamurluq [آد] ۱-چامورو چوخ اولان یئر، باتاقلیق (فا: باتلاق). ۲-آراج‌لاردا چرخلرین دالیندا سالانان لاستیک و چامورو قوروویان هر شئی، دیز و قیچلاری چاموردان قوروماق اوچون اولان مئشین و بوجور شئیلردن دؤزَلمیش گئییم، باشماق ویا ساریق (فا:گلگیر).

چامورباني‌وسو..çamurbanyosu [آد] چامورحامامی: تداوی اوچون چامورا یاتما ویا بدنینه چامور یاخما ایشی.

چامور دریاسی..çamur dəryası [آد] هر طرفی چامورولو یئر.

چامور گؤلو..çamur gölü [آد] هر طرفی چامورولو یئر.

چامورآریدان..çamurarıdan [صفت] چامورلاری تمیزله‌ین آراج (فا:لایروب). dredger

چامورا بولاشماق..çamura bulaşmaq [تاثیرسیزائیلم] اویقون سوز بیر ایشه قاریشماق.

چامورجوق..çamurcuq [آد، دیرگی] سازان‌گیللردن بالاجا، اتی دادسیز بیر گؤل و باتلاق بالیغی. chrodrstoma nasus

چامورجون..çamurcun [آد، دیرگی] گؤل و باتاقدا یاشایان بیر اوردک جنسی. cercedula

چامورداندچکیب چیخارماق..çamurdan çkıb çıxarmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینی‌چتین‌لیکدن قورتارماق.

چامورلاتماق..çamurlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چامورلاماق، پالچیق لاماق. ۲-(ائتد) چامورلاماق ایشینی گؤردورمک.

چامورلاشماق..çamurlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چامورلانماق، چامورکیمی اولماق، پالچیق لاشماق (فا:گلی شدن).

چامورلاماق..çamurlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چامور وورماق، پالچیق لاماق، چامور سوَرتمک (فا:گلی کردن).

چامورلانماق..çamurlanmaq [بلسیز ائیلم] پالچیقلانماق، چامورلا سوولانماق، چامورا سوَرتولمک (فا:گلی شدن).

چامورلو..çamurlu [صفت] چامورو اولان یئر، پالچیق‌لی.

چامورلوق..çamurluq [آد] چامورلو یئر و اورتام.

چاموقا..çamuqa [آد، دی، یو، آنادولو] گوَموش‌بالیق‌گیللردن، بئلی یاشیل ساری، تپه‌سی و بورنو قارا، قارنی گوَموشو، پولجوقلو کیچیک بیر بالیق، بو بالیق‌لارین بؤیوک‌لرینه توخماق باش دئییلیر (فا:نوعی ماهی). atherina Hepsetus

چامیارماسی..çamyarması [صفت] ایری گؤوده‌لی اینسان.

چامیاشیلی..çamyaşılı [صفت] چام یاپراق‌لارینا بنزر بیر رنگ.

چامیر..çamır [باخ] چامور.

چامیش..çamış [آد] چاموش:هشه‌ری، سرت‌باشلی‌حئیوان {جامیش، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چامیشلانماق..çamışlanmaq [تاثیرسیزائیلم] هشه‌ری لنمک، سرتلیک ائتمک. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چامیشلیق..çamışlıq [آد] هشه‌ری‌لیک، سرتلیک. {تاراما سؤزلو یونده ایشله نیبدیر}.

چان..çan [اؤزل‌آد] اوغوز-قایی بویوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

چان (چن)..çan (çən) [آد] ۱-زنگ، سنج، توخماقلا ووراندا چان سسی چیخاران آراج (فا:زنگ). bell ۲-چاناق، بؤیوک چاناق. {دیواندا ‹چنگ› کلمه‌سی چالپارا و سنج معناسیندا و چاناق سؤزو قاب مفهوموندا گلیب، چان=چن سؤزو بوکلمه‌لرین اورتاق کؤکو اولاراق چوخلو سؤزجوکلرین کؤکودور چان سؤزو اولان کلمه‌لردن ائله آنلاشیلیر چان کلمه سینین معناسی بیر شئیی ایچینه آلماق و بیر شئیی توتوب بورومکدیر و بو کؤکلو کلمه‌لرده قاب و کاسا مفهومو واردیر (چاناق، چانتا، چنه، جیناق)، بو کلمه بالاجا شکیل دَییشمه سیله چن شکلینده بیر شئیه دولاشیب سارماشماق مفهومو وئریر، بومعنادا چنگ (سیم‌له بورونن چالقی آلتی)، چنگال، چنگل، چنگه= شنه، ت‹چنگل ار›: "سارماشان، شر آدام" چنگلیک (سارماشیق اوتو)، ت‹چنگشو›: "کیچیک خرقه= بورونه جک" کلمه‌لرینه اشاره ائتمک اولار، فارسجادا سنج، زنگ، زنگوله، زنجیر و جنگل› چنگل سؤزلری بو سؤزجوکله کؤکداشدیر (دقت اولونمالیدیر کی فارس دیلینده بوجور بنزر کلمه‌لرده فقط چنگ "ساز آدی" و چنگال "پنجه" کلمه‌لری قدیمی دیر و او بیری کلمه‌لر یئنی کلمه سایبلیر حالبوکی تورکجه ده چاناق، چانقا "دوزاق"، چنگ، چنگل "دولاشان"، چنگلیک "سارماشیق اوتو، دولاشیق" چنگال (چانقال)، چنگک (سن:قلاب) کلمه‌لری اسکی سؤزلردیلر، ایندیکی تورکجه ده ایشله‌نن چن (سیس) سؤزوده بو کؤکدندیر و داغی، اطرافی بوروین دومانا دئییلیر، باخ: چام}.

چاناجیق..çanacıq [آد، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر] کیچیک چاناق.

چان‌کوله سی..çan kuləsi [آد] ایچینده چان قویولموش کوله و بورج.

چاناق..çanaq [آد] ۱-قاب، قاب قاجاق، قاب کیمی اولان هر شئی" گؤز چاناغی: گؤز چوخورو" (فا:کاسه). bowl ۲-چاتی و گؤوده، سیملی چالقی آلتلرینین ایچی بوش بؤلومو" گمی چاناغی، توسباغا چاناغی، ساز چاناغی". ۳-یئر قاتمانلارینداچوخور بؤلوملر (فا:ناودیس). ٤-چیچک‌لرین ائشیگینده کی یاشیل یاپراقلار توپلامی، چیچگی بوروین یاشیل یاپراقلار "چیچک چاناغی"

(فا:کاسبرک). ۵-چاناق توتار قدر اؤلچو بیریمی "بیر چاناق بوغدا حدودا ٤٠ کیلودور". ٦-(مج)بیر سیرا آد و ضمیرلرله بَلایا دؤشمک آنلامی دؤزلدیر "اوْنو بیلمیردیم کی چاناق منیم باشمدا چاتلایاجاق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: قاب قاجاق؛ بوکلمه‌دن: جناق(کؤکسده سومو کلردن دوزه‌لن چاناق قابی کیمی یئر)، چنه (سن، چانکا)چانقا: آلْت انگ کاساسی)، چانتا(چان+تای)، دیواندا چانقاکلمه‌سی بیر نوع دوزاق معناسیندا ایشله نیب و نظره گلیر آوی توربا وچانتا کیمی شئیه سالماقلا ایلگیلیدیر؛ باخ: چان}.

چاناق..çanaq [اؤزل‌آد] اوُجان و همدان، اهر(~داغ) دا داغ آدی. کلئیبر؛ اوُرمیه (~لی) ده کند آدی.

چاناق‌آغیزلی..ağızlı çanaq [صفت] ۱-بؤیوک آغیزلی. ۲-(مج)سیرساخلاماز.

چاناق‌آنتئن..çanaq anten [آد]بؤیوک بوْشقاب بیچیمینده اوْلان آنتئن.

چاناق‌باشیندا چاتلاماق..çanaq başında çatlamaq [تاثیرسیز ائیلم] اؤز الیله اؤزونو بلایا سالماق.

چاناق‌بولاق..çanaq bulaq [اؤزل‌آد] گئرمی، میانا، مراغا و خیاو دا کند آدی.

چاناق‌توْتماق (چاناق آچماق)..çanaq tutmaq (çanaq açmaq) [تاثیرلی ائیلم]حرکت و سؤزریله کؤتو بیر قارشی‌لیغا یوْل آچماق.

چاناق‌چؤملک (چاناق چؤلمک)..çanaq çömlək (çanaq çölmək) [آد] قاب قاجاق.

چاناقچی..çanaqçı [آد]چاناق دؤزَلدن وساتان کیمسه.

چاناقچی..çanaqçı [اؤزل‌آد]ساوه ده کند آدی؛ ساوه ده داغ آدی.

چاناقچی..çanaqçı [اؤزل‌آد]قاراداغ کئیوان طایفاسینا باغلی‌اوْباآدی[۳]. [۱۰۸]

چاناق‌چی‌لیق..çanaqçılıq [آد]چاناق دؤزَلتمه و ساتما ایشی.

چاناق‌سوْو (چاناق سی)..çanaqsov (çanaqsı) [صفت]چاناغا بنزر.

چاناقلی..çanaqlı [صفت]چاناغی اوْلان، بدنی چاناق لا اؤرتولموش.

چاناق‌لیق..çanaqlıq [آد] ۱-چاناق دؤزلتمه‌یه یارایان. ۲-گمی دیرکلرینده گؤزتله‌مه یئری.

چاناق‌یاپراغی..çanaq yaprağı [آد، بیتگی]چیچگین چاناغینی دؤزَلدن یاپراقلارین هر بیری (فا:کاسبرگ).

چاناق‌یالاماق..çanaq yalamaq [تاثیرلی ائیلم]بیرینی توُمارلایاراق یارارلانماق ایسته‌مک (ف: چاپلوسی کردن).

چاناق‌یالاییجی..çanaq yalayıcı [آد]توُمارلایاراق یارارلانماق ایسته ین آدام، داقاووُق (ف: چاپلوس).

چاناقیرد..çanaqırd [اؤزل‌آد] اردبیلده کند آدی (قوْ: چاناق‌رود) {چاناق یورد}.

چانایاز..çanayaz [اؤزل‌آد]بَرّاق، بُلور[۷]. {چان+آیاز}.

چانتا..çanta [آد]الده ویا چیینندن سالاناراق داشینا بیلن کیسه وکیف کیمی شئیلر (فا:ساک). sack {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چانقا›: دوزاق، باخ: چان/ چاناق}.

چانتا چیچگی..çanta çiçəyi [آد، بیتگی] آغ، ساری و ارغوانی رنگده چیچک‌لری اوْلان بزک بیتگی‌سی (فا:نوعی گیاه زینتی).

چانتاچی..çantaçı [صفت]چانتا دؤزلدن وساتان.

چانتاچیلیق..çantaçılıq [آد]چانتا دؤزلتمه ایشی.

چانچارقا..çançarqa [آد]سئرچه قوُشو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چان‌چالماق..çan çalmaq [تاثیرلی ائیلم]جار چکمک، هر کسه بیلدیرمک.

چان‌چان..çançan [ظرف]چان سسینه بنزر سس‌لر.

چان‌چان اؤتمک..çançan ötmək [تاثیرسیزائیلم]اوُجا سسله سؤرکلی دانیشماق.

چانچو..çançu [آد]اوْخلاو، اوْخلاوا. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چان‌چی..çançı [صفت]چان دؤزلدن وساتان کیمسه.

چان‌چی‌لیق..çançılıq [آد]چان دؤزَلتمه وساتما.

چان‌چیچک‌گیللر..çan çiçəkgillər [آد، بیتگی]بیتیشیک‌تاج یاپراقلی لاردان بیر بیتکی سوْیوندان (فا:تیره ای ازگیاهان). camponulaceae

چان‌چیچگی..çançiçəyı [آد، بیتگی]چان چیچک‌گیللردن چیچک‌لری دیرمانیجی توْرونجو و چان کیمی بزک گولو، مریم الدیوانی (فا:گل استکانی). Campanala. cam

چانداووُل..çandavul [آد]قوشونون دال حصّه‌سی، عقبه (فا:چنداول)[۱۴۹].

چاندی..çandı [آد]بیربیرینه گئچیرلمک اوْچون قیراقلاری گیرینتیلی چیخینتیلی کسیلمیش تاختا و کرَسته (تیکینتی ایشلرینده ایشلتمک اوْچون).

چاندیر..çandır [صفت] ۱-قاریشیق، آریدیلمامیش، تمیزلنمه میش. ۲-چاندیرچوُندور، آتقی.

çandışmaq..چاندیشماق [تاثیرسیزائیلم] بیربیریندن‌چکینمک، بیربیرینه-سرتلشمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çanğılamaq..چانغیلاماق [تاثیرسیزائیلم] های کوّی سالماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çanqa..چانقا [آد] ۱-بیر نوْع دوُزاق، تله؛ ۲-پَنجه[۷]. {باخ: چن، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çanqabay..چانقابای [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چانقا+ بای[۷].

çanqal..چانقال [آد] ۱-داللی بوداقلی ایری آغاج، بوُداقلی آغاج، چوْخ سیْخ آغاجلی بؤلگه(فا:چنگک). ۲-گولشده بیر گوّلشچی قوللارینی قارشی گولشچینین قولتوغو و قیچی آراسیندان گئچیره‌رک بیربیرینه باغلاماسی.

çanqallı..چانقاللی [صفت] داللی بوداقلی.

çanqır çunqur..چانقیر چونقوُر [آد] چان ودمیر پارچالاریندان چیخان سس، زانقیر زونُقور.

çanqırtı..چانقیرتی [آد] چانقیرداما سسی.

çanqırdamaq..چانقیرداماق [تاثیرسیزائیلم] دوشه‌رک ویا بیربیرینه دیه‌رک سس چیخارماق (فا:صدای چانق چانق در آوردن).

çanqırı..چانقیری [آد] چانو دمیر پارالارینین‌سسی(فا:صدای‌چانق-چانق

çanqıl..چانقیل [آد] چیْنقیل، چای‌داشی(فا:شن) gravel {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹چاقیل› نارین داش؛ بوکلمه چاخماق سؤزوندن آلیناراق، بیربیرینه چاخیلیب سس وئرن داش قیرینتی‌لارینا دئییلیر و اصلینده چاقیل اولاراق دَییشیک سؤیلنتی‌لری وار}.

çanqıl çunqul..چانقیل چونُقول [آد] سس کوّی، داش و کسسک لی یئر.

çanqıl daşı..چانقیل داشی [آد] چایلاق داشی، چانقیل.

çanqıllıq..چانقیللیق [آد] چانقیللی یئر (فا:ریگزار). sandy region

Çançkılı..چانچقیلیْ [اؤزل آد] قازاق-اوُلوُیوّز بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

çanqıl yol..چانقیل یوْل [آد] چانقیل‌لی یوْل، چانقیل دؤشنمیش یوْل.

çav..چاو [آد، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر] ۱-یوکسک سس، ۲-اوّن، ۳-چوْو، خبر (فا:چو) {ت: اوّن، سن، بو سؤزجوک چاغلاماق› چاولاماق، چاغیلاماق› و چاووش، چاولان وچاولانماق، چاوغون کیمی سؤزلرین کؤکودور، بو کلمه فارسجایا گئده‌رک چوْو، چغل شکلینده ایشله نیر، بو کلمه ساو سؤز ایله ایلگی‌لی اولمالیدیر[۶]؛ باخ: چاپ}. ٤-چاو› (اوّنلم، ایتالیانجا کلمه اولاراق آنادولو دا ایشلنمکده‌دیر) خوْشجا قال آنلامیندا و گنج‌لر آراسیندا ایشله‌نن بیر سؤز.

çava..چاوا [آ] ۱-دلی قانلی‌لارا وئریلن آدلاردان بیری؛ ۲-اوّنلو[۷]؛ بوُ سؤزدن اینسان آدی: چاوای، چاوبَگیم، چاوبیگه. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çavadur..چاوادوُر [تاریخی اؤزل‌آد] چاوا+ دوُر؛ اوُیغور یازیْتلاریندا بیر بگ آدی[۷].

çavar..چاوار [آد] کیبریت (فا:کبریت). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çavarçın..چاوارچین [اؤزل‌آد] بوُکان دا کند آدی {دؤزوملو: چاوار کیمی}.

çavaş..چاواش [اؤزل‌آد] ۱-اوّنلو، تانیْنمیش[۷]. ۲-مرنده کند آدی

çavaliyə..چاوالیه [آد، آنادولو، ایتالیانجا] چاوئلییا:بالیقچیلارین توُتدوغو بالیق‌لاری آتدیقلاری سبد.

çavan..چاوان [اؤزل‌آد] تبریزو مراغادا کند آدی {سسلی و اوّنلو یئر}.

çavdar..چاودار [آد، بیتگی] بوغداگیللردن، اوُنلو دانا وئرن بیر بیتگی، آرپاغان، چوْودار (فا:~). secale cereale {دیواندا چاوار کلمه‌سی چؤلده بیتن و آلیشیق (اوْد یاندیرماق) اوچون اولان اوْت و بیتگی‌یه دئییلیب و مفهوم و شکل لحاظیندان ایندیکی چاودار کلمه سینین کؤکو ساییلیر، یاناندا سس وئرمه‌سی اوچون بو اوتون آدی چاو سؤزوندن آلینیب و سس تقلیدیدیر}.

çavdar əkəməyi..چاودار اکمگی [آد] چاودار و بوغدا اونوندان یاپیلان چؤرک.

çavdar göbələyi..چاودارگؤبه‌لگی [آد، بیتگی] چاودار مئهمیزی: بوغداسوْوو و چوخو چاودار باشاغی اؤزه‌رینده بیر مئهمیز کیمی ۱-٤cm اوزنلوقدا ۲-۷cm گئنیش‌لیکده، راحت قیریلان و اؤزل قوخولو و توخداج‌لیقدا وحکیم‌لیکده ایشله‌نن بیر گؤبه‌لک (فا:نوعی قارچ). claviceps purpurea

çavdarsız..چاودارسیز [صفت] چاودار قاتیشمامیش اوْلان.

çavdarlı..چاودارلی [صفت] چاودار قاتیشمیش.

çavdur..چاودوُر [تاریخی اؤزل‌آد] بیرتوّرکمن‌بوْیو و بگی، باخ: خوارزمشاهلار[۲۰۹]. توّرکمن و قازاق کیچییوّز-آلیموْغلوُ-قاراساقال بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

çavşır..چاوشیر [آد، بیتگی، باخ: چاو] چتیر سوولاردان بیربیتگی و بوندان دؤزه‌لن رئزین: قایماق اوْتو، قایماق جیق (فا:نوعی‌گیاه). opoponax chironium. umb

çavqın..چاوقین [آد] شدّتلی یئل و آلاو. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

çavlaq..چاولاق [اؤزل‌آد] چاغلایان، شَلاله[۷].

چاولان..çavlan [آد] چاغلان، شایلان، شلاله (فا:آبشار) {چاو کلمه سینین سوُسسی مفهومونا باغلیدیر؛ باخ: چاو}.

چاولانماق..çavlanmaq [س، باخ:چاو] ۱-سسلنمک، گوّرولتوسو چئوره‌یه یاییلماق. ۲-معروف اوْلماق، اوّنلو اوْلماق.

چاولای..çavlay [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:چاولیْ+ آی؛ قازاقلارین، کیچییوّز بؤلوگو، بای اوْغلو اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷].

چاولوق..çavluq [آد] آغاج و تاختادان دوّزلدیلمیش کؤلگه‌لیک، کیچیک تیکیلی ائو.

چاولی..çavlı [آد] ۱-اوّنلو، مَشهور ۲-هنوز آوا آلیشدیریلمامیش دوْغان قوُشوبالاسی. ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) سلجوقلولاردؤنَمی، آذربایجان آتابگ‌لریندن[۷].

چاولیْبای..çavlıbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چاولیْ+ بای[۷].

چاوماق..çavmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: چوْوماق، یولونو آزماق.

چاووُت..çavut [آد] ۱-تورکمن قیزلارینین گئیدیکلری بزَکلی و موُنجوقلو گئییم. ۲-دوُوار، ستوُن[۷].

چاووُدور..çavudur [اؤزل‌آد] ایبی اوّنه و شؤهرته صاحب اوْلان[۷].

چاووُرچو..çavurçu [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، اوُلو یؤروک تورکمن‌لرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

چاووُش..çavuş [آد] ۱-اوْردودا بیر قروپون بؤیوگو اوْلان کیمسه، بیر ایشی ویا ایشچی‌لری یؤنه‌تن و دوْلاندیران کیمسه، ایشچی باشی. ۲-اسکیده بویروقلاری اوجا سسله خالقا بیلدیرن (فا:منادی). herald ۳-(تا) نئچه جور تاخیلی قاریشدیراراق پیشیریلن بیر یئمک {ت: ساواشدا صفلری دوّزَلدن و عسگری ظلم ائتمه‌یه قویمایان؛ باخ: چاو؛ بوُ سؤز فارسجایادا گئچیبدیر}.

چاووُش..çavuş [اؤزل‌آد] اوُرمیه؛ خوی (~قوُلو) دا کند آدی. اهرده بیر یایلاق آدی (~گؤلو).

چاووُش اوّزومو..çavuş üzümü [آد، بیتگی] قابیغی اینجه، ایری دانالی بیر اوّزوم نوعو (فا:ریش بابا).

چاووُش قوُشو..çavuş quşu [آد، دیرگی] چاووُش قوشلاریندان باشی یئلپیک‌لی، اَیری دیمدیکلی، داراغا بنزر ککیگی، آلا بزک‌لـله‌یی اوْلان قوُش، شینه‌بوْب، بوببو، شاناپیپیک(فا:هدهد).upopa epos

چاووُش قوشوگیللر..çavuş quşugıllər [آد، دیرگی] دیمدیکلری اوُزون و یای کیمی، قانادلاری قیسا، آسیا آوروپا آفریقادا یاشان بیرقوش سوْیو upupidae

چاووُشلو..çavuşlu [اؤزل‌آد] چاووُشلولار، اوُستاجلو طایفاسینین ان اؤنملی اوْبالاریندان ساییلیردی، و بو طایفانین امیرلرینین چوْخو بوُ اوبایا منسوب ایدیلر[۸۵]

چاووُشلوق..çavuşluq [آد] چاووشون ایشی و رُتبه سی.

چاووُن..çavun [آد] حئیوان دری‌سیندن دوّزَلمیش قاییش، جئیران دریسیندن دوّزه‌لن گؤن قامچی، آتلاری سورمک اوّچون اولان قامچی. {باخ: چاو: چاو سسی وئرن}.

چاووُندور..çavundur [اؤزل‌آد] اوْغوز توّرکلرینین ۲۴ بوْی‌ُوندان بیری‌ساییلیر، اوْغوزنامه کتابیندا بو کلمه شرفلی، مشهور، باشقاسینا یاخشیلیق ائدن معنالانیب، بعضی قاییناقلاردا بو کلمه چاودوُر، چاووُلدور، چوُوالدار شکلینده‌ده یازیلیبدیر؛ آنادولودا اوْنلارین بیر بؤلومو م۱۵جی‌عصرده آغ قوْیونلو بیرلیگینه قاتیلاراق بو حکومتین تشکیلینده نقشلری‌وارایدی {باخ: چاوون+دوُر؛ چاووُنت+ار}.

چاووُنت..çavunt [اؤزل‌آد] اوّن، شؤهرت[۷].

چاوه..çavə [اؤزل‌آد] سقز ده چای آدی.

چاوی..çavı [آد، تورکمنجه] سان شؤهرت (فا:آوازه).

چاویستان..çavıstan [باخ] چاولوُق.

چاه..çə [اؤزل‌آد] بوشهر-کنگان‌بؤلگه‌سینده۹دانا کند آدینا راست گلیریک کی چاه سؤزیله باشلانیر و اهالی سی توّرک و فارسدیلار، اؤرنک اوّچون: چاه حاجی ابول، چاه رئیسی، چاه شیخ، چاه علی، چاه قائدی، چاه کمال، چاه گزی، چاه نو؛ آیری بؤلگه لرده کند آدلاری: قوچان (~آب)، ساوه-نوبران (~بار)، آوج (~برف)، شیراز (~شیرین)، شیراز-لار(~طلا) نیریزو قوُم-دستجرد(چاهک)ده کند-آدی.

چاهارلیْ..Çaharlı [اؤزل آد] آذربایجان قاراپاپاق بوْی‌لاریندانديرـ[۱۵۸] [۸۱].

چای..çay [آد] ایرماق و بعضا اَیرماقدان کیچیک آخارسوُ معناسیندا ایشله‌نیر(فا:رودخانه) river، stream {بو کلمه سای و سئی شکلینده‌ده گله‌رک اوْنون ائکیزی (doublet) اولمالیدیر نئجه‌کی-سنگلاخدا یایدا قوُرویان و قیشدا سوُیو اولان آرخا دئییلیب و یئنی-سئی، سئیحون و جئیحون کلمه‌سینده بونو گؤرمک‌اولار، بیرطرفدن بوکلمه (چاو سؤزوندن) سوُیون آخیلماسیندان چیخان سسی آندیریر، سنگلاخدا چاوون، آرخ معناسیندا گلیب وچایماق/ چایقون سؤزو آب هاوانین حرکتینه دئییلیب و چایقاماق هاوانین ترپشمه‌غی معنالانیب کی‌بو مطلبه قانیتدیر، چای سؤزو چایر و چایلاق کیمی-کلمه‌لرین کؤکودور، بوکلمه‌عینافارسجایادا گئچیبدیر آیری‌طرفدن چای و سای سؤزلری دوبلئت سؤزلر اولاراق سای/ سئی سؤزو کؤک کیمی اورتایا چیخیر، بو کلمه سایرام(دایاز سوُ) و سای(قاراداشلیق یئر) کیمی کلمه‌لر شکلینده‌دیواندا گلیبدیرومعناجاساییلی‌و ساییلابیلن مفهومو ندادیر، ایلک کؤکو

نظرده‌توتارساق‌هرچند کلمه نین کؤکو تورکجه‌دیر ولی فارسجا جوُی سؤزیله ده ایلگیلی اولور، البتده ایکینجی کؤک(سای) داها دؤزگون گؤروکور}. ۲-(آد، بیتگی) مالایا و چین دیلیندن قوخولو چیچکلی، چای گیللردن بیرآغاججیق، اتللی میوه‌لی اوْلان، سوپورگه اوتو نوْعوندان‌بیر آغاججیق، بالا بوتالی، چیچگی قوخولو بیر بیتگی. thea chinesis, camellia sinensis ۳-بو بیتگی‌دن دوزه‌لن ایچمه‌لی بیر ایچکی (فا:~). Tea ٤-(اؤزل‌آد) یئرآدلارینداٍ معمولا آدداش کندلری آییرد ائتمک اوْچون چای و ایرماق کناریندا اوْلان کندین اولینه گلیر: چای‌باباکندی، چای‌آرخی، چای‌بوُلقاوا، چایکسن، چای‌قاراآغاج، چای قوْووشان (ان آزی ۲۵ آد سایماق اوْلار).

چای‌آدلاری.. çay adları [اؤزل‌آد] یئرآدلاری اوْچون: باخ: کندآدلاری.

چای‌آشاغی.. çay aşağı [ظرف] چایین گئتدیگی یؤنده اوْلان طرف.

چای‌ائوی.. çay evi [آد] چای کیمی شئیلر دمله نیب ساتیلان یئر.

چایاچاتمامیش چیرمانماق.. çaya çatmamış çırmanmaq [باخ] چای گلمه میش چیرمانماق.

چایان.. çayan [آد، دی، ت‹چاذان›، سن] ۱-چوخ آیاقلی ۵۰-۳۰ سانتی متر اوُزون ساری شین و زهرلی بیر بؤجک (فا:عقرب). scorpion ۲-بعضاً ایلان‌عقرب و قیرخ‌آیاق کیمی‌حئیوان‌لارا دئییلیر، البتده آذربایجاندا ایلان چایان شکلینده ایشله نیر. ۳-دؤیولمه‌میش، تؤکمه دمیر؛ ایشلَنمه‌میش خام دمیر[۷].

چایان.. çayan [اؤزل‌آد] رزن و باهار دا کند آدی.

چای‌اوْجاغی.. çay ocağı [ظرف] چای دمله‌ین ویا چای ایچیلن یئر.

چای‌اوْزومو.. çay üzümü [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی vaccinium myrtillus

چای‌باخجاسی.. çay baxcası [آد] چای و قهوه ایچیلن و ساتیلان یئر.

چای‌باردای.. çay bardağı [آد] چای ایچمک اوْچون یارارلانیلان بارداق.

چای‌باسار.. çaybasar [آد] سئل گئدن یئر، چایلاق، چایین ساحلینده داشقین زامانی سوُ آلتیندا قالان ساحه‌لره دئییلیر (فا:مسیل). floody way

چایپارا.. çaypara [آد] قرزیادین ماحالینا دئییلن یئنی آد .

چای‌پولو.. çaypulu [آد] بیرینه خدمت قارش‌لیغی وئریلن بیر پول.

چای‌تیکانی.. çay tikanı [آد، بیتگی] آغ تیکان، یاپراقلاری ائن‌سیز و ایگده یاپراقلارینا اوْخشار بیر بیتگی.

چای‌چؤرک.. çay çörək [آد] یئمک ایچمک.

چایچی.. çayçı [صفت] چای دمله‌یب ساتان، قهوه‌خاناچی، چای اکن.

چایچی‌لیق.. çayçılıq [آد] ۱-چای یئتیشدیرمه ایشی. ۲-قهوه-خاناچیلیق.

چایخان.. çayxan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چای+ خان[۷].

چایخانا.. çayxana [آد] چای‌ائوی، چای‌ساتیلان و ایچیلن‌یئر tea-room

چای‌خوْر.. çayxor [آد] چوخ چای ایچن، چای ایچمه‌گی سئون.

چای‌دا چایییر.. çayda çayır [آد] بیر نوع یاللی هاواسی و اوْیونو.

چای‌داشی.. çaydaşı [آد] آخار سویون تاثیریله یووارلانیب بالاجا داشلار، چایلاق داشی، یووارلاق چانقیل.

چایدان.. çaydan [آد، تو+فا] سو قاینا‌تماق و چای دمله‌مک اوْچون قولپلو و بورولو قاب، گؤیوم (فا:کتری). kettle

چای‌دمله‌مک.. çay demləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چای قوُروسونو قاینا‌ماقدان دؤشن سوُیا تؤکوب‌چایین‌رنگی‌چیخاندان سوْنرا ایچمه-گه حاضرلاماق.

چای‌سؤپورگه‌سی.. çay süpürgəsi [آد، بیتگی] قیرمیزی چیچک‌لری اوْلان و سؤپورگه دؤزَلتمه‌یه یارایان بیر بیتگی (فا:نوعی گیاه).

چای‌سؤزن.. çay süzən [آد] دمله‌نمیش چایی تؤکرکن چای یاپراق‌لارینین توکولمه‌سینی اؤنله‌ین آلت (فا:چای صافکن) teastrainer

چای‌سؤنگَری .. çay süngəri [آد، دیرگی] چای‌لاردا و شیرین سوُلاردا یاشایان بیر سؤنگر نوعو .

چای‌فینجانی.. çay fincanı [آد] چای ایچمه‌گه مُناسب فینجان (فا:فنجان). cup

چای‌قابی.. çayqabı [آد] چای قوتوسو.

چای‌قارا.. çayqara [آد] چای کناریناداچیخان گؤزه، قاپاق، پینار، بوُلاق.

چای‌قاشیقی.. çayqaşıqı [آد] قهوه و چای گؤتورمه‌گه و قاریشدیرماغا یارایان بالاجا قاشیق.

چای‌قوْووشان.. çayqovuşan [آد] ایکی چایین قووشدوغو یئر.

چای‌قیراغی.. çayqırağı [صفت] چای قیی‌سی، چایین اصلی یاتاغی‌نین کنارلاریندا اوْلان بؤلگه‌لر. river's bank

چای‌قیزی.. çayqızı [آد، بیتگی] بیرنوْع چیچک (فا:نوعی گل).

چای‌کنار.. çay kənar [آد] چای قیراغی، چای یانی. river's bank

چای‌گیللر.. çaygillər [آد، بیتگی] کیچیک یاپراقلاری چای کیمی ایکی چنکلی آغاشجیقلار سوْیو (فا:تیره چای). teaceae

چای‌لاشماق..çaylaşmaq [آد] بیرلیکده چای ایچمک.

چایلاق..çaylaq [باخ: چای] ۱-چای یاتاغی، سودا دیغیرلانما اثری یووارلانمیش داشلارین چؤکموش یئری (فا:آبرفت). alluvium، river-bed ۲-چایلاق۲ (آد، دیرگی) بیرتیجی‌لاردان اوُزون قانادلی، چاتال‌قویروقلو، چنگل دیمدیکلی، اسمر رنگلی و سیچان‌لاری آولایان و تویوق بؤیوکلوگونده بیر قوش (فا:زغن). milvus migrans ۳-چایلاق۳ (آد) دایلاق، تؤلونگو آدام {جایماق‌دان: جایلاق}. ٤-چایلاق (اؤزل‌آد) اهر، خیاو و ماکی ده چای آدی.

چایلاق فیرتیناسی..çaylaq fırtınası [آد] قیش باشلارکن اوْلان فیرتینا.

چایلاق‌داشی..çaylaqdaşı [آد] آخار سویون تاثیریله یووارلانیب بالاجا داشلار، چای داشی، یووارلاق چانقیل.

چایلاقلیق..çaylaqlıq [آد] چایلاق اولان یئر.

چایلاماق..çaylamaq [ل، دا] ۱-چای وئرمک. ۲-چای ایچمک.

چایلان..çaylan [اؤزل‌آد] ۱-چاولان، شایلان، شلاله ۲-دَره کناری، ۳-قیز آدی.

چایلی..çaylı [اؤزل‌آد] ۱-چایا عاید اولان، ایچینده چایی اوْلان. ۲-قازاق و خانلار‌دا کند آدی[۲٤۰]. ۳-اینسان آدی.

چای‌لیق..çaylıq [آد] ۱-چای آغاجی. ۲-چای‌اوْچون ایشله‌نیلن.

چای‌مِجمعی‌سی..çay mecmeyisi [آد] ائوده چای آپارماق اوچون مجمعی.

چاینیک..çaynik [آد] چای دمله‌مک اوْچون اوْلان قاب (فا: قوری). teapot {چای+ناق/ چای+نیک؛ بعضا روسجا دئییلیبدیر/ چای+(روسجا) نیک}.

چایی..çayı [اؤزل‌آد] ماهنشان و تیکان‌تپه ده چای آدی.

چای‌یئنقجی ..çay yenqəci [آد، دیرگی] چای خرچنگی، چای‌لاردا و شیرین سوُلاردا یاشایان بیر نوع یئنقج .

چای‌یاتاغی..çayyatağı [آد] حوْضه (فا:حوضه). river basin

چایر..çayır [آد، بیتگی] ۱-سولاق یئرلرده یئتیشن و یئم اوچون یارارلی بیر بیتگی، حئیوان‌لارین بسله‌مه‌سینه یارایان اوْت (فا:نوعی-علف) ۲-چوخ‌اوْتلویئرو دؤزلوک {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ:چای}.

چایر انگه‌ره‌گی..çayır əngərəyi [آد، دیرگی] انگه‌رک‌لردن ۵۰-٤۰سانتی‌متر اوزرون لوقدا، زهیرلی بیر ایلان. vipera ursinil

چایر اوْتو..çayırotu [آد، بیتگی] بوُغداگیللردن قوروکیرئج‌لی یئرلرده یئتیشن کیچیک بیر نوع چایر (فا:لوبیچه چمنی). phleum pratense

چایربیچر..çayırbiçr [آد] چایر بیچمه آراجی.

چایرپنیری..çayır pəniri [آد] بیر نوع آز دوُزلو ویا دوُزسوز پنیر.

چایرتره سی..çayır tərəsi [آد، بیتگی] توُرپ گیللردن چؤل ده یئتیشن، آغ چیچک‌لی (فا:نوعی علف cardemina pratesis. gra

چایرتویوغو..çayır toyuğu [آد، دیرگی] اوْرمان تویوغوگیللردن، سیرتی آغ جیزیق‌لی، قاراسمر، وقارنی قارا بیرقوش. typanuchus cupido

چایرتیرفیلی..çayır tirfili [آد، بیتگی] باقلا سوْولادان، حئیوان یئمی اوْلاراق یئتیشدیریلن بیربیتگی (فا:نوعی علف). trifoluium protense

چایرچمن..çayır çimən [آد] چمن‌لیک.

چایردی‌خاتون..çayırdı xatun [اؤزل‌آد] ماناس‌داستانیندا آدی گئچن بیر خانیم[٥٤].

چایرسیز..çayırsız [صفت] چایری اوْلمایان.

چایرصدفی..çayır sədəfi [آد، بیتگی] دؤیون چیچک‌گیللردن سولاق یئرلرده یئتیشن (فا:نوعی علف). thalictrum

چایرقوشو..çayır quşu [آد، دیرگی] تارلاقوُشو، توْیقار.

چایرقوُیروغو..çayır quyruğu [آد، بیتگی] یاشلیق‌لاردا یئتیشن، یاپراقلاری حالقا حالقا دؤزولو بیر بیتگی (فا:نوعی علف).

چایرکؤپگی..çayır köpəyi [آد، دیرگی] سنجاب‌گیللردن، سسی کؤپک هوْرومه سی کیمی اوْلان، چایرلاردا یاشایان، امجک‌لی بیرحئیوان cynomys socialis

چایرگؤبه‌لگی..çayır göbələyi [آد، بیتگی] باشلیق بؤلومونون آلتی دیلیم‌لی، یئمه‌لی (فا:غاریقون، آغاریقون). agaricus

چایرگؤزه‌لی..çayır gözəli [آد، بیتگی] بیرچنک‌لی بوغداگیللر سوْیوندان بیر ایللیک یادا اوُزون عؤمورلو، قیرلاردا چوخ یئتیشن بیر بیتگی (فا:نوعی علف). agrostis erogrostis major

چایرلاتماق..çayırlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چایرلاشماسینی ساغلاماق.

چایرلاشماق..çayırlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چایر حالینا گلمک.

چایرلاماق..çayırlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چایردا اوْتلاییب بسلَنمک. ۲-چایر یئمکدن خسته‌لنمک.

چایرلانماق..çayırlanmaq [تاثیرسیزائیلم] چایردا اوْتلاییب بسلَنمک.

چایرلو..çayırlu [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

چایرلی..çayırlı [صفت] چایری اوْلان.

چایرلیق..çayırlıq [آد] چایری چوخ اوْلان یئر، چایر یئتیشن یئر، چایر باسمیش یئر (فا:مرغزار). turf

چاییرمانتاری..çayır mantarı [آد، بیتگی] باخ: چاییر گؤبه‌لگی.

چاییرملکه سی..çayır mələkəsi [آد، بیتگی] گئچی ساققالی، ارکج ساققالی، گوّل‌گیللردن بیر بیتگی (فا:نوعی گیاه).

چاییریوُلافی..çayır yulafı [آد، بیتگی] بوغدا سوولاردان یوْلافا بنزه ین بیر قیْر بیتگی‌سی (فا:نوعی گیاه). avena strum

چایی‌یوُخاری..çay yuxarı [ظرف] چایین گئتدیگی یؤنون ترسه طرفی.

چایی‌یوْلو..çay yolu [صفت] چایین گئتدیگی یئر (فا:آب راه). floodway

چایی‌یغان..çayıığan [آد] چای‌تارلالاریندا‌چای یاپراقلاری یئغان کیمسه.

چئچ..çeç [آد] ۱-یئْغین. ۲-سامانیندان آیریلمیش تاخیل یئغینی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چئچله بارماق..çeçələ barmaq [باخ] چیچیله بارماق.

چئچئن..çeçən [آد] قارادنیزین قوُزئینده اینقوُش بؤلگه سینین یانیندا بیر قافقاز خالقی و اوْلارین یاشادیغی یئرین آدی.

چئچئی..Çeçey [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-ساری‌باغیْش-مونْقوُل بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

چئچه..çeçə [آد، دی، فرانسیزجا] ایکی قانادلی‌لاردان، اکلم باجاقلی‌لاردان، اینسانا یوخو خسته لیگی بوُلاشدیران و میلچک‌دن بؤیوک بیر آفریقا میلچیگی. glossina

چئچه‌مک..çeçəmək [باخ] چئچیمک.

چئچه‌له بارماق..çeçələ barmaq [باخ] چیچیلی بارماق.

چئچیلیش..çeçiliş [آد] چئچیمک ایشی.

چئچیمک..çeçimək [تاثیرسیزائیلم] چئچه‌مک، بوغاز و نفس بوروسونا بیر شئی قاچاراق تنگ نفس اوْلماق، آنن بوْغولماق حالا دؤشمک، گولمکدن نفسی گئتمک (فا:آناسًرفه کردن). to choke {گئچمک› گئچینمک› چئچینمک› چئچیمک}.

چئدیبئس..Çedibes [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری شوْر بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

چئدیتئش..Çediteş [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری توُبا-کؤسؤن بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

چئر..çer [صفت] چئرگؤز، گؤزویان‌گؤرن، باخ:چر(فا:چپ‌چشم).

چئر گؤز (لو)..çergöz(lu) [صفت] گؤزو یان گؤرن، چپ گؤز.

چئرگه..çergə [باخ: جئرگه] گؤچه بگ چادیری، باخ: جرگه.

چئری..çeri [آد، دده] چئریغ:۱-باخ:چئریک، آلای، قوْشون، عسگر، ساواشچی. ۲-بوُ سؤزله دؤزه‌لن اینسان آدی: چئریؤری، چئریخان، چئریغبای، چئریقان.

چئری..çeri [اؤزل‌آد] قوچان دا چای آدی.

چئری باشی..çeri başı [آد] آلای بگی، دسته باشی، بیرتاقیم‌عسگر باشی.

چئری باشی‌لیق..çeri başılıq [آد] چئری باشی اوْلما وضعیتی.

چئریک..çerik [آد] چیریک، عسگر، پارتیزان، اوْردو، قوشون (فا:چریک) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چئر، چئریغ› باخ جئرگه}.

چئزدیرمک..çezdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی تنگه گتیرمک.

چئزمک..çezmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-بوْزدوموندن یئل چیخماق (فا: گوزیدن) ۲-(مج)آرالیقدان‌چیخماق، بیرایشدن قاشماق. {بو کلمه سس تقلیدی اولاراق تورکجه ده ایشله نیر و "چزاندان، چُزیدن، چسیدن" شکلینده فارسجایا گئچیبدیر}.

چئشت..çeşt [آد، دا] سحرله گوّن اوْرتا آراسی "گوّن چئشته قالخاندا، چئشته تکین یاتماق".

چئشم..çeşm [آد، فا] گؤز (فا:چشم).

چئشمک..çeşmək [آد، فا] گؤز ووررما، گؤزقیرپما (فا:چشمک).

چئشمه..çeşmə [آد، فا] بوُلاق، قایناق، گؤزه (فا:چشمه).

چئشنی..çeşni [باخ] چاشنی.

چئشید..çeşid [آد] چئشیت: تؤر، جوْر (فا:نوع). type {عثمانلی امپراتورلوغوندا دربارda غذالارین دادینا باخان مامورا دئییلیردی؛ فارسجا چئشیدن فعلیندن آلینمادیر}.

چئشید چئشید..çeşid çeşid [صفت، ظرف] مختلف چئشیدلرده اوْلاراق.

چئشیدلنمک..çeşidlənmək [تاثیرسیزائیلم] مختلف‌چئشیدلره آیریلماق.

چئشیدله‌مک..çeşidləmək [تاثیرلی‌ائیلم] مختلف چئشیدلره آییرماق.

چئشیدلی..çeşidli [صفت] چئشیدی چوخ اوْلان (فا:متنوع). various

چئشیدلر..çeşidlər [آد] انواع (فا:انواع). kinds

چئشیدله ییجی..çeşidləyici [آد، صفت] چئشیدلره آییران کیمسه ویا آراج.

چئشیدلی‌لیک..çeşidlilik [آد] چئشیدی چوخ اوْلما (فا:تنوّع).

چئک..çek [آد، باخ:چکمک] بانک‌لار آراسی پول دیرینده اوْلان بیر بلگه (فا:چک). cheque

چئک‌ائتمک..çek etmək [آد، فرانسیزجا] یوْخلاماق[۲۱۸].

چئکا..çeka [ر] ساوئت اگه منلیگی‌نین ایلک ایللرینده قورولان بیلگی‌لیک قورولوشو (فا:چکا).

چئکاپ..çekap [آد، این] تام باخیم[۲۱۸]، یوخلاما (فا:چکاب).

چئک‌کؤتوگو..çek kötüyü [آد] چئکی آییراراق قالان کؤتوگو (فا:ته چک). counterfoil or stun (of a cheque).

چئکلی..çekli [اؤزل‌آد] آرماغان، دؤیون هدیه‌سی؛ قازاق‌لارین، کیچییؤز بؤلوگو، آلیم‌اوْغلو اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷].

چئللوْ..çello [آد، ایتالیانجا] ویولونسئل ین قایساتیلمیش آدی.

چئنگ..çeng [آد، فرانسیزجا] پارا و پول دَییشیمی[۲۱۸].

چئورن..çevrən [گؤی ب] یئر اوْزونده هر نقطه‌دن یاتای خط ده سوْنسوز دؤزلم، اوُفوق (فا:افق).

چئوره..çevrə [آد] ۱-مُحیط، اطراف، یان یؤره، بیر شئیین یاخینی (فا:اطراف). environment ۲-(مج)بیر کیسمه ایله ایلیشگی قورانلار" چئوره‌سینده کیلر"۳-(مت) بیرآلانین سیْنیرلاریندا کی جیزیق، بیر مرکزدن بللی آرالیقدا اوْلان قاپالی اَیری خط (فا:محیط) circumference {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹یوّره، یؤره، یره›، دده، چئویرمک› چئوره، باخ: یئر}.

چئوره‌آچی..açı çevrə [مت] بیرینین تپه‌سینین‌اوّستونده اوْلان آچیق‌لیق، ایکی نقطه‌دن بیر نقطه‌یه چکیلن خط‌لرین ایچ زاویه سی.

چئوره بیلمنی..çevrə bilməni [آد] چئوره بیلیمی اوُزمانی، ائکولوژیست.

چئوره بیلیمجی..çevrə bilimci [باخ] چئوره بیلمنی.

چئوره بیلیمسل..çevrə bilimsəl [آد] چئوره بیلیم ایله ایلگی‌لی، ائکولوژی.

چئوره بیلیمی..çevrə bilimi [آد] ائکولوژی.

چئوره جی..çevrəci [آد] چئوره کؤتولوغو سوْرونلار ایله اوْغراشان.

چئوره جیلیک..çevrəcilik [آد] چئوره جی‌نین ایشی.

چئوره ساغلیغی..çevrə sağlığı [آد] بللی بیر چئوره ده ساغلاملیغی قوْرویان ایشلر و اؤنلم‌لر (فا:بهداشت محیط).

چئوره‌سل..çevrəsəl [صفت] چئوره‌ایله‌ایلگی‌لی، چئوره‌یه‌عاید(فا:محیطی) circumferential

چئوره کؤتولوغو..çevrə kötülüyü [آد] باخ: چئوره کیرلیلیگی .

چئوره کیرلیلیگی..çevrə kirliliyi [آد] دوْغال قاینا‌ق‌لاردان آشیری ویا پیس یارارلانما ندن ایله دوْغا گوج‌لرینین‌دنگه‌سی پوْزولماسی سبب ایله بیر تاقیم سوْرونلارین اوْرتایا چیخماسی.

چئوره یولو..çevrə yolu [آد] شهر ترافیک‌ینی آزالتماق اوّچون یئرله‌شیم یئرینین انشیگینده دؤزه‌لن آنا یوْل (فا:جاده کمر بندی).

چئوره‌لنمک..çevrələnmək [بلسیز ائیلم] قوشاتیلماق، سیْنیرلاری جیزیلماق و دؤوره‌لنمک، اطرافی سارینماق. to be surrounded

چئوره‌لنمیش..çevrələnmiş [صفت] سارینمیش، مُحاط surrounded

چئوره‌له‌مک..çevrələmək [تاثیرلی‌ائیلم] سینیرلارینی چکمک و جیزماق، اورتالاماق، قوُشاتماق، قاپالاماق، دؤوره‌له‌مک، اطرافینی سارماق، قاپساماق" خالق مئیدانی چئوره‌له دی". to surround

چئوره‌له نیش..çevrələniş [آد] چئوره‌لنمک ایشی ویا بیچیمی.

چئوره‌له ییش..çevrələyiş [آد] چئوره‌له‌مک ایشی.

چئوره‌له‌مه..çevrələmə [آد] چئوره‌له‌مک‌ایشی(فا:احاطه). surrounding

چئوره‌لیک..çevrəlik [آد] قاب کیمی‌شئیلرین‌قیراقلاریندا ایشله‌نن-هرشئی.

چئوری..çevri [آد] باخ: چئویری.

چئوریک..çevrik [صفت] چئوریلمیش، دؤنوک.

چئوریکمک..çevrikmək [س، دا] باخ: چئوریلمک.

چئوریلمک..çevrilmək [بل] ۱-دؤنده ریلمک، باشقا حالا سالینماق، دئوریلمک، دؤنولمک. to overturn ۲-(س) دؤنمک، اینانجی دییشمک، (مج)حالی‌تئزتئز دییشمک. ۳-بیر دیلدن آیری دیله دؤنده‌ریلمک، ترجمه اوْلونماق (فا: برگردانده‌شدن)٤-یئر سوّرولمک، شوْخوملانماق، بئللنمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چئوریلمیش..çevrilmiş [صفت] دؤندریلمیش(فا:واژگون). turned

چئوریلی..çevrili [صفت] چئوریلمیش، دؤنده ریلمیش.

چئوریلیش..çevriliş [آد] چئوریلمه، دؤنده ریلمه. overturn

چئوریلیم..çevrilim [آد] چئوریلمه، دؤنده‌ریلمه، (فا:برگشتگی inversion

چئوریم..çevrim [آد] ۱-بیرالکتریک انرژی‌سینین آیری انرژی‌یه دؤنوشمه‌سی، بیر استراکچرده ایکی آیری بؤلوملرین بیربیرینه دؤنولن یئرینده دوّزه‌لن بؤلوم (فا:تبدیل). ۲-دئوریم، انقلاب. ۳-گرداب، آنافوْر.

چئوریمسل..çevrimsəl [صفت] چئوریم‌له ایلگی‌لی.

چئوریملی..çevrimli [صفت] بیر ایشده و مدیریت ده باشاری‌لی اوْلما.

چئورینتی..çevrinti [آد] بیر شئیین اؤز مئحوری چئوره سینده سوّرَکلی دؤنمه سی، چؤنمه، دؤنمه، چئوریلمه (فا:طواف).

چئورینمک..çevrinmək [تاثیرسیزائیلم] بیر شئیین اطرافیندا سایقی ایله دوْلانماق، طواف ائتمک (فا:دور چیزی گشتن، طواف کردن).

چئوگن..çevgən [باخ] چوْوقان، دیه‌نک.

چئویرتمک..çevirtmək [ائتدیرگن ائیلم] چئویرمک ایشینی گؤردورمک.

چئویرجک..çevircək [ظرف] چئویررک.

çevi..چئوی [اؤزل‌آد] ساواشلاردا قوْشونلارین روُحلارینا وئریلن بیر آد، بوُ اینانجا گؤره ساواشدان قاباقکی گئجه ایکی قوْشون روُحلاری بیربیریله ساواشاردیلار و حتی ساواش قاباغی گئجه‌سی دؤشمن روُحو تیرلرینه آماج اوْلاماسی اوْچون چادیرلاریندان ائشیگه چیخمازدیلار و روحلارین بوُجور بؤلوملنمه سینه چئوی دئییردیلر[۱۲].

çevirgəc..چئویرگَج [آد] بؤیوک الکتریک آخیملارین یولونو آچیب باغلاما کیلیدی (فا:کلید تبدیل).

çevirgən..چئویرگَن [صفت] چئویرمه خصوصیتی اولان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çevirgi..چئویرگی [آد] چئوریله بیلن شئی.

çevirmək..چئویرمک [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-یؤنون دَییشمک، یؤنَلْتمک دؤندرمک، آلت اوْست ائتمک (فا:برگرداندن). to turn ،refrain ۲-بیردیلدن آیری دیله دؤندرمک، ترجمه ائتمک. ۳-اینانج وفیکرین دَییشمک. ٤-تیمک، بئل‌له‌مک ۵-گئری گؤندرمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تئوْرک، ائوْرمک، تئویرمک›}.

çevirmən..چئویرمن [آد] چئویریجی، دیلماج (فا:مترجم). translator

çevirmənlik..چئویرمن‌لیک [آد] دیلماج‌لیق (فا:مترجمی). translating

çevirmə..چئویرمه [آد] چئویری (فا:ترجمه). translation

çevirmə ağı..چئویرمه آغی [آد] بیر نوع بالیق توُتما آغی.

çevirn..چئویرن [آد] دؤنده رن (فا:مترجم). translator

çeviri..چئویری [آد] ۱-بیردیلدن آیری دیله دؤندرمه، دیلماج لیق (فا:ترجمه). translation ۲-قوزو اوْغلاق پیشیرمک اوْچون قوللانان شیش وهر جوْر چئویرمه آراجی.

çeviri yazı..چئویری یازی [دیل‌بیلیمی] چئوری‌یازی:بیر دیلده بیر الفبا ایله یازیلمیش بیر متنی آیری الفبایا دؤندرمه (فا:بر گردان). transkripsion

çevirici..چئویریجی [صفت] بیر دیلدن آیری دیله دؤندَرمه، دیلماج، سؤزلو و یازیلی‌چئویرمه ایشینی گؤرن کیمسه (فا:مترجم).

çeviricilik..چئویریجی‌لیک [آد] چئویری ایشینی گؤرمه، دیلماج‌لیق (فا:مترجمی).

çeviriş..چئویریش [آد] دؤنده ریلمه، چئویریم، چئویرمه ایشی ویا بیچیمی، کؤکلو دییشیک‌لیک (فا:برگردان). inversion

çevirim..چئویریم [آد] چئویرمه ایشی.

çevik..چئویک [صفت، باخ: چاپماق] چابوق، یئهین حرکت ائدن، دیری باش، قیوراق، ایتی، تَتیک(فا:زرنگ). clever

çevikləşdirmək..چئویک‌لشدیرمک [تاثیرلی‌ائیلم] چئویک وضعیته گتیرمک.

çevikləşmək..چئویک‌لشمک [تاثیرسیزائیلم] چئویک اوْلماق. to become quick

çevikcə..چئویکجه [ظرف] چئویک بیر طرزده، چابوقجا، یئهین اولاراق، ایتی.

çeviklik..چئویک‌لیک [آد] چئویک اوْلما وضعیتی، زیرک‌لیک، قیوراق‌لیق، یئهین‌لیک، ایتی‌لیک (فا:چابکی). quickness

çeh..چئه [سن ‹چئه›] باخ: شئه، شبنم.

çəhrayi..چئهرایی [صفت، فا] آچیق‌قیرمیزی، قیزیل گوْل‌رنگلی-(فا:چهراقی

çəhrə..چئهره [آد، فا] اوْز، سیما (فا:چهره).

çəhriq..چئهریق [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی {۱-چئیریک: چیریک ۲-چؤهروق: چؤهره+اوُق. ۳-چیْر+ایق}.

çəhəriq..چئهریق [اؤزل‌آد] بو کلمه چیْر/ چیراق/ سیْر سؤزلریله ایلگیلیدیر و ایْشیلتی معناسینداديرِ[۱۱٤].

çəhlənmək..چئهلنمک [باخ] شئه‌لنمک.

çeyrək..چئیرک [آد] باخ: چارک.

çeynətmək..چئینتمک [اتّدیرگن ائیلم] چئینه‌مک ایشینی گؤردوْرمک.

çeynək..چئینک [آد] چئیننمیش.

çeynəm..چئینم [آد] آغیزدا چئینه‌نه‌جک مقدار اوْلان، بیرچئینم، چینه‌مک اوْچون اولان مقدار (ساققیز--) (فا:اندازه یکبار جویدن).

çeynəmlik..چئینم‌لیک [آد] چئینه‌مک اوْچون اوْلان.

çeynənmək..چئیننمک [بلسیز ائیلم] ۱-ازیله‌رک یئییلمک ۲-(مج)بیر ایش یارارسیزجا گؤرولمک، بیرشئی‌دَیرسیزحالا گتیریلمک، تاپدالانماق ظُلم ائدیلمک "شرفی‌نین چئینندیگی‌نی و ناموُسونون لکه‌لندیگی‌نی‌نظرینه گتیردی[۱۰]"(فا:جویده‌شدن).

çeynənmiş..چئیننمیش [صفت] ۱-دیشلم دیشلم ائدیلمیش، گمیریلمیش (فا:جویده شده). ۲-(مج)تاپدالانمیش، آلتینا سالینمیش و دؤیولموش، ۳-بیرایش الَکی گؤرولوب کوْرلانمیش.

çeynəmək..چئینه‌مک [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-آغیزدا و دیش آلتیندا ازه‌رک یئمک. ۲-(مج)بیر ایشی یارامازجا گؤرمک، بیرشئیی تکرار تکرار گؤره‌رک و دئیه‌رک دَیرسیز حالا گتیرمک (فا:جویدن). to chew {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹کَومک›/ کَومک› گومک› جَومک› جَونه‌مک› چئونه‌مک› چئینه‌مک[٦]؛ اینگیلیزجه chew سؤزیله کؤک بیرلیگی یاخین گؤرونور، بوکلمه سؤزلوکلرده اسکی اینگیلیز

کلمه‌سی ceowan کؤکونه باغلانیر، بوکؤکون نئچه هجالی اولماغی گومک سؤزونون اصلی کؤک اولماسینی گوجلندیریر}.

چئینه‌میک..çeynəmik [آد] آغیزدا چئینه‌ییب چیخاریلان یئمک (فا:جویده).

چئینه‌نیش..çeynənişˌ [آد] چئینَنمک ایشی ویا بیچیمی(فا:ا.م جویده-شدن).

چئینه‌ییش..çeynəyiş [آد] چئینه‌مک ایشی ویا بیچیمی (فا:ا م جویدن).

چَبَر..çəbər [آد] ۱-اوُستا، ماهر ۲-خوْش، لطیف[۷].

چبه‌لی‌اَلی..çəbəli əli [اؤزل‌آد] یازیْر بوْیونا عاید یئر آدی (۱٦جی-قرن)[۲۲۵].

چبی..çəbi [آد] چپی، چپنی çəpni: ۱-سَرت‌باخیشلی ۲-اوُستا، یئته‌نکلی ۳-جیوجیو، فَریک ٤-جَبه، چَبه، سلاح، ۵-باخ: چپنی[۷].

چپ..çəp [صفت، فا] ۱-سوْل. ۲-گؤزلری چئر اوْلان، گؤز ببک‌لری بیر استقامتده اوْلمایان {چپ‌چر:" اَیری، پیس"[۵]}.

چپ..çəp [اؤزل‌آد] مرند ده داغ آدی.

چَپ چَپ..çəpçəp [اؤزل‌آد] میانا زنجان دا کند و میانا دا داغ آدی.

چپ چپ‌باخماق..çəpçəp baxmaq [تاثیرسیزائیلم] شُبهه‌لی و اَیری-اَیری باخماق.

چپدره..çəpdərə [اؤزل‌آد] زنجان، تیکان‌تپه و ابهر ده چای، و تیکان-تپه و زنجان‌دا کند آدی، زنجان دا(~سی) داغ آدی.

چپان مزرعه..çəpan məzrə [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

چپ‌چئوره..çəpçevrə [ظرف، ص] ترسه، ترس.

چپر..çəpər [آد] بیر یئرین چئوره سینده آغاج و قامیش دان دؤزه‌لن دوُوار، هئره، حاصار "سیرا سیرا چپرلر. چپره سوُ سپرلر. اوُزاق-یوْلدان گلنی. ترلی‌ترلی‌اؤپرلر." (فا:حصار). corral، fence{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:قامیش‌چارداق؛ دیواندا چیْپ(چؤپ) (اینجه‌دال) سؤزو، چیْپماق‹چیْرپماق (اینجه داللا ووُرماق) چارپماق› چاپماق و نهایتا چاپراشماق، چاپار› چپر کیمی کلمه لرین کؤکودور}.

چپر..çəpər [اؤزل‌آد] زنجان؛ کلئیبر(~قایا)، سوُلدوز(~آباد) دا کند آدی.

چپَرلی..çəpərli [اؤزل‌آد] شامخور‘دا کند آدی[۲٤۰].

چپرپرد..çəpərpərd [اؤزل‌آد] انزلی‘نین، ۸ک.ق.ب* ۱٦۰/ ی تو).

چپرلنمک..çəpərlənmək [بلسیز ائیلم] چپر چکیلمک، چپردؤزَلدیلمک، حاصارلانماق (فا:حصار زده شدن). to be enclosed

چپرلنمیش..çəpərlənmiş [صفت] چپر چکیلمیش، چپردؤزَلدیلمیش، حاصار لانمیش (فا:حصار زده شده). enclosed

چپرله‌مک..çəpərləmək [تاثیرسیزائیلم] چپرچکمک، چپر دؤزَلتمک، حاصارلاماق (فا:حصار کردن). to fence in

چپرله‌مه..çəpərləmə [آد] چپرچکمه، چپردؤزَلتمه، حاصارلاما(فا:حصارزنی)

چپرلی..çəpərli [صفت] چپری اوْلان، حاصارلی(فا:حصاردار). fenced

چپره شیک..çəprəşik [باخ] چلپه شیک.

چپری..çəpəri [اؤزل‌آد] چَپا: خالخال دا چای آدی.

چپَز..çəpəz [آد] پوْزوق اپیک قوْزاسی[۲]. {باخ: چاپراز}.

چپکن..çəpəkən [آد] قوْللاری یاریق و قیراق‌لارینا قایتان ووُرولموش اوُزون کؤینک.

چپکی..çəpəki [ظرف] اَیری، یاناکی.

چپ‌گؤز..çəpgöz [صفت] گؤزلری قیپیق، چئرگؤز.

چپ‌گؤزلوک..çəpgözlük [آد، باخ:چپل] گؤز ببک‌لرینین بیر یؤنده اوْلماما خسته‌لیگی، چئر گؤزلوک.

چپل..çəpəl [آد] ۱-بولاشیق، کیرلیلیک، پوْزوق و یاغمورلو هاوا (فا:آلودگی). ۲-تاخیلا قاریشمیش چؤرچؤپه دئییلیر (فا:خاشاک)۳-حیاسیز، اوُتانماز(فا:بی‌حیا) {چپ+ل، چر}.

چپلر..çəplr [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳،۱۰۸].

چپل‌لنمک..çəpəllənmək [تاثیرسیزائیلم] چپل اولماق.

چپل‌له‌مک..çəpələmək [تاثیرلی‌ائیلم] چپل ائتمک.

چپل‌لی‌لیک..çəpəllilik [آد] چپل اولما.

چپلشمک..çəpləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-سؤزلری دؤزگلمه‌مک، بیربیریله چپ دؤشمک (فا:چپ‌شدن)۲-چئرلشمک (گؤز).

چپللی..çəpəlli [صفت] چپل اولان.

چپ‌میل(لی)..çəpmil(li) [صفت] میل‌لری‌چپ اوْلان، دؤز خط ده اوْلمایان.

چَپَن..çəpən [اؤزل‌آد] خطیب، ایی دانیشان، گؤزل سؤز سؤیله‌ین[۷].

چپن..çəpən [آد] کیچیک چاپا. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چپنی..çəpni [اؤزل‌آد] اوْغوز تؤرکلرینین ۲٤ بوْی‘وندان بیری ساییلیر، اوْغوزنامه کتابیندا بو کلمه دؤشمن‌له ساواشان معنالانیب، بعضی قایناقلاردا بو کلمه چئپنی، چیبنی و چپه‌نی شکلینده ده یازیلیبدیر. عُثمانلی دؤنَمی م ۱٦جی یوْز ایلده چپنی‌لردن بیر بؤلومو حلب و اوُلویوروک بؤلگه سینده‌یاشاییردیلار و آذربایجانا کؤچه‌رک صفوی حُکومتی‌نین قوُرولماسینا یاردیمجی اوْلدولار[۸۵].

چپوان چایی..çəpvan çayı [اؤزل‌آد] ماهنشان دا چای آدی.

چپوْو..çəpoü [آد] باخ: چاپاوول، غارت.

چپه‌کی..çəpəki [ظرف، باخ:چپل] اَیریسینه، اَیری‌ایری، یاناکی، چپینه.

چپیش..çəpiş [آد] آلتی آیلیقدان بیر یاشینا قدر اولان گئچی بالاسی (فا:چپش، بزغاله). **kid** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ تورکجه ده چاپماق (یئهین گئتمک)سؤزو بوکلمه‌نین کؤکو ساییلیر، چاپماق+ یش› چاپیش› چَپیش؛ کلاوسون بوکلمه‌نی لاتینجه ده و سلتی دیلینده اولدوغو اوچون تؤرکجه بیلمه‌یه‌رک آلینما سؤز بیلیر و فارسجادان تؤرکجه‌یه گئچمه‌سینی سؤیله‌یبر[۶]، حالبوکی بوُ کلمه فارسجادا اسکی بیر کلمه ساییلمیر و اوْنون وارلیغی ۲-۳عصر اؤنجه‌لره (آنندراج سؤزلوگو) دایانیر و البته لاتینجه ده و سلتی دیلینده ده اسکی لیگی تارتیشمالیدیر ولی تؤرکجه‌ده هم کؤکو بللی بیر کلمه‌دیر و هم مین ایللیک بیر گئچمیشی واردیر، آیری طرفدن لاتینجه و سلتی‌جه ده چپیش اؤچون چاپئر **coper** دئییلیر بوُ سؤزده چاپماق فعلینین اوْرتاق کؤک اوْلماسینا آیری قانیتدیر. بو کلمه تورکجه‌ده چاپیش شکلینده‌ده ایشله‌نیر}.

چپیک..çəpik [آد، تپیک›چپیک[۶]] ۱-آلقیش، اللری بیربیرینه ووُرما ایشی، ال چالما ایشی (فا:کف زدن). **clap** ۲-(دا، چئویک سؤزونون دَیشیک شکلی) دیری باش.

چپیک چالماق..çəpik çalmaq [تاثیرسیزائیلم] ال چالماق (فا:کف زدن)**to clap one's hands**

چپیکله‌مک..çəpikləmək [تاثیرسیزائیلم] چپیک چالماق.

چپین..çəpin [آد] باغچالاردا ایشله‌نن کیچیک چاپا (فا:نوعی بیلچه).

چپینه..çəpinə [باخ] چپه کی، یاناکی.

چتاق..çətaq [اؤزل‌آد] چاتاق:سنندج‌ویاستیکنده‌کند آدی.

چَتتی..çətti [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری ساقای بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

چتدَنقوُش..çətdənquş [آد، دیرگی] باخ: چاتلانقوُش.

چتر..çətər [باخ] چتیر.

چتره فیل..çətrəfil [صفت] چتین، آنلاشیلماسی زوْر[۲].

چتز..çətəz [اؤزل‌آد] ماهنشان، خیاو و زنجان دا کند آدی {چاتماق و ارمک دن: چات+آز/ اَز}.

چتل..çətəl [اؤزل‌آد] ۱-گنبد ده کند آدی. ۲-باخ:چاتال.

چتَله..çətələ [باخ: چاتالا؛ آ] چؤرتگه (فا:چرتکه).

چتن..çətən [آد] چپر، هؤرگو، آغاج‌چوبوقلاریندان‌هؤرولموش چپر (فا:حصار) {باخ: چاتماق}.

چتوْکندی..çətokəndi [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {چاتماقدا: اریشن یئر}.

چتوَر..çətvər [آد، روسجا] چَتوَل:بیر اؤلچو بیریمی (فا:نوعی‌واحد اندازه‌گیری.

چته..çətə [آد] اوْردو بیرلیک‌لریندن اوْلمایان سلاحلی کیچیک بیرلیک، غیر نظامی دؤیوشچو دسته‌سی (فا:باند مسلح). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: غارت، چاپاوول ائدن؛ بو سؤزون کؤکونو اسلاو دیللرینه باغلاییرلار[۶]؛ بولغارجا ‹چئتا›؛ بو کلمه چیتمک و چیگیت سؤزلرینه باغلانمالیدیر، باخ:جته}.

چته‌جی..çətəci [آد] چته اشتراکچی‌سی.

چته‌جیلیک..çətəcilik [آد] چته‌جی‌اوْلما ویا چته جی‌نین گؤردوگو ایش.

چته‌ساواشی..çətə savaşı [آد] چته‌لرین آراسیندا اوْلان ساواشی.

چته‌نه..çətənə [باخ] چدەنه.

چته‌لشدیرمک..çətələşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] چته حالینا گتیرمک.

چته‌لشمک..çətələşmək [تاثیرسیزائیلم] چته حالینا گلمک.

چته‌له..çətələ [آد، یو، آنادولو] جیزیق‌لا ویا اوْیوق‌لا چکیلن کرتیک.

چتی..çəti [آد] دؤرد ویا اوْچ‌آیاق بالاجا صندل[۸۲] {چاتماق دان}.

چَتی–پؤرؤ..Çəti-Pürü [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری بَلتیر بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸]. {چتی+بؤرو}.

چتیر..çətir [آد] ۱-آلینا سالینان ساچ، تئل. ۲-پاراشوت، گؤیدن یئره آزاد گلمک اوْچون پارچادان دوزلمیش وسیله. ۳-آغاجین گؤده سیندن یوخاریدا اوْلان بؤلومو. ٤-کؤلگه‌لیک دؤزَلدن ال آراجی، گونش و یاغیشدان قورونماق اوْچون ال ایله باش اوْستونه توتولان آلت، یاغمورلوق (فا:چتر). **umbrella** {بوکلمه‌نین کؤکو سانسکریتجه دئمه‌غینه رغما بوُسؤزجوک چاتماق (قوُرماق) سؤزوندن ال گلمه‌غی اوُیقون‌راقدیر، چاتماق کلمه‌سیندن چادیر، چادیرا، چتیر سؤزلری دؤزه‌لیب و ایشلنمکده دیر اؤزللیکله چاتماق سؤزو و اوْنونلا بیرلیکده، " آر، ار" اکلری بوکلمه‌نین تورکجه اوْلماغینا داها آچیق ثبوت دور؛ کلمه عینا دده قوْرقود کتابیندا چادیر معناسیندا ایشله نیب، باخ: چاتماق، چادیر}.

چتیر چیچک‌لیلر..çətir çiçəklilər [آد] چتیر کیمی چیچک‌لری اوْلان بیتگی‌لر.

چتیرجیک..çətircik [آد] کیچیک چتیر.

چتیرچی..çətirçi [صفت] چتیرباز (فا:چترباز). **parachutist**

چتیرسوولار..çətirsovlar [آد، بیتگی] آیری چاناق یاپراقلی، جوت چنک‌لی چیچک‌لری چتیر کیمی بیر بیتگی سوْیو، مایدانوْزگیللر، اؤرنگی: جعفری، کرویز (فا:تیره چتریان). **umbellifeae**

چتیرگیللردن..çətirgillərdən [آد، بیتگی] اؤزل قوخولو بیر ایللیک بیتگی، مایدانوْزگیللر (فا:خلر، خلال‌دندان). **ammi visnaga**

چتیرلی..çətirli [صفت] چتیری اولان، ساچینی چتیر کیمی آلنینا تؤکموش (فا:چتردار).

چتیک..çətik [آد، دیرگی] باخ: پیشک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، کدی‌ › چتیک؛ دده‌ › چتوک‌ ‹}.

چتیم..Çetim [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-آرقین-موْمین بوْی‌لاریندانديرٍ[۸۱-۱۵۸].

چتیملر..Çetimlər [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-قوْنراد-کوْتَنجی بوْی‌لاریندانديرٍ[۸۱-۱۵۸].

چتین..çətin [صفت] ۱-باشا دؤشولمه سی، ایشلنمه‌سی و اله گئچیریلمه‌سی گؤچ اولان (فا:دشوار). **difficult, hard** ۲-بوُ سؤزله‌دؤزه‌لن اینسان آدی: چَتینالپ، چَتینای، چَتیناي، چَتینَر، چَتینسوُ {بوُکلمه چیت(بیربیرینه هؤرولموش قامیش) کلمه‌سی و "این" اک یله دوزه‌لیب وبیربیرینه گئچه‌رک، قاریشیق وضعیتی نشان وئریر[٦]}.

چتین‌اینانان..çətin inanan [صفت] چتین قبول‌ائدن (فا:دیرباور) **incredulous**

چتینجه..çətincə [صفت] چتین بیربیچیمده.

چتین‌جَویز..çətin cəviz [آد، ص، مج] یوْلا گلمه‌سی گؤچ اولان کیمسه، چتین ایش "رقیبی چتین جویز چیخمیش".

چتیندره‌چای..çətin dərə çay [اؤزل‌آد] گده‌بگ'ده چای آدی[۲٤۰].

چتین‌لتمک..çətinlətmək [تاثیرلی‌ائیلم] باخ چتین لشدیرمک.

چتین‌لشدیرمک..çətinləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] چتین ائتمک. **to make difficult**

چتین‌لشدیریلمک..çətinləşdirilmək [بلسیز ائیلم] چتین لشدیرمک ایشی گؤرولمک.

چتین‌لشمک..çətinləşmək [تاثیرسیزائیلم] چتین اولماق. **to become difficult**

چتین‌لیک..çətinlik [آد] ۱-سرت‌لیک، گؤجلوک، زوْرلوق، چتین اولما وضعیتی (فا:سختی). **difficulty** ۲-مانع، انگل.

چتین‌لیک چکمک..çətinlik çəkmək [تاثیرسیزائیلم] عُهده سیندن زوْرلا گلمک.

چتین‌لیکله..çətinliklə [ظرف] چتین اولاراق، بؤیوک زحمت‌له (فا:بزحمت).

چتین‌لیگه‌دوشمک..çətinliyə düşmək [تاثیرسیزائیلم] چتینه‌دوشمک، آغیر وضعیته دؤشمک.

چتین‌لیگه سالماق..çətinliyə salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] زورا دوشورمک. **offending**

چتینه‌دوشمک..çətinə düşmək [تاثیرسیزائیلم] آغیر وضعیته دؤشمک.

چتینه‌سالماق..çətinə salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چتین وضعیته سالماق.

چُدن..çodən [باخ] چوْدن.

چده‌نه..çədənə [آد، بیتگی، فا‹شاهدانه›] چته‌نه: ۱-ساپلاق یاپراق - لاریندن کندیر، لیف و توْخوملاریندان یاغ حاضرلانان بیر ایللیک اوُجا بوْی بیتگی. ۲-بوُ بیتگی‌نین توْخوم‌لاری بوُغدا ایله قاتیشاراق قوْوورقا دؤزه‌لینیر، بوُ بیتگی‌نین توْخوم‌لارینین اوُیوشدوروجو اؤزللیگی واردیر {چاتماق› چاتاناق/ چته‌نک› چته‌نه[٥]، باخ: چاتلانقوچ}.

چده‌نه قوْز..çədənə qoz [آد، بیتگی] قابیغی چوْخ برک، لپه‌سی چتین‌لیکله قابیغیندان چیخان قوْز "قابیق برکلیگی معیار ایله (یوُمشاق، اوْرتاحال، برک) قوْزلار اوْچ نوْعا بؤلونور: کاغاز قوْز، کیرکیت قوْز، چَته‌نه قوْز.

چر..çər [آد] ۱-ترله‌میش آتی سوُلاما سونوجو اوْندا عمله گلن روماتیزم قیزیشماسی (فا:نوعی مریضی اسب). ۲-گؤزو یان گؤرن "چئرگؤز" (فا:چپ‌چشم) {ت:۱-عیب‌و خسته‌لیک‹گؤزو چرلیغ›: چئر گؤز. ۲ -وقت، آن ۳-صف، ساواشدا قارشیلیقلی دوُران صفلر؛ بو سؤز عیب مفهوموندا بیر سیرا کلمه‌لرین کؤکودور: چرن، چرَن پرَن (فا:چرند پرند)، چرله‌مک، اوُستاد اسماعیل هادی چر سؤزونو چپ کلمه سینین کؤکو سانیر}.

چرابا..çəroba [اؤزل‌آد] اردبیل ده داغ آدی {چر(صف)+اوْبا}.

چراغ..çırağ [باخ] چیراق.

چرافیانا..çırafyana [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه‌ده‌داغ آدی {چیراق یانان}.

چران..çəran [اؤزل‌آد] قوچان و رضوانده ده کند آدی {چاران› چیر+ان: ایشیق ساچان، باخ: چیْر}.

چربیش..çərbiş [آد] چرویش: ایچ‌یاغی، یاغلی ات سوُیو {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر، محتملا چرب سؤزیله ایلگیلیدیر}.

چربین..çərbin [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

چرپه‌لنگ..çərpələng [آد، دا] یئلکن (فا:بادبان). **kite**

چرتک..çərtək [آد] باخ چردک.

چَرتمک..çərtmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چیْرتماق، ایتی پیچاق لا یارانین اوْستونو آزاجیق کسمک. **to notch** ۲-چیرتماق، یونماق، چَرتیک آشماق. ۳-آیاغی بوْدره‌مک (فا:ازجا در رفتن). ٤-اوْستو اؤرتولو دانیشماقلا ساتاشماق، توْخوناقلی سؤز آتماق، سانجماق "اوْ نه سؤزدور چَرتیرسن؟". {ت: یوْخ ائدیلمک، یوْخ اوْلماق؛ کرتمک› چرتمک› چیرتماق[٦]}.

چرْتمه..çərtmə [آد] ۱-چرْتمک‌ایشی. ۲-تاختا، آغاج و مئتال کیمی شئی‌لرین اوْزئی‌ایندە اوُجو بیز آلت‌لرله آزاجیق کسیب گؤتورمک "سیرقا و قوْلباق بزه‌گینده دوْیمه و چَرتمه اوُصول‌لارینداٍن بوْللو استفاده اوْلونور".

چَرته‌یَز..çərtəyəz [اؤزل‌آد] ۱-کوْر چایی قیی سیندا دؤزلوک آدی. ۲-بیر حصّه و پارچا اوْتلاق {چرته: حصه+یازی: اوْتلاق}.[۲۴۲-۲۲].

چرْتیک..çərtik [صفت] چرتمیش، چیرتیلمیش. notch

چرْتیک‌آچماق..çərtik açmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چرْتیک‌له‌مک، یوْناراق‌ایز وخط بوُراخماق

چرْتیک‌له‌مک..çərtikləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چرْتیک آچماق.

چرتیلمک..çərtilmək [س، بل] ۱-آیاغی بوْدره‌مک (فا:ف.م ازجا در رفتن). ۲-چَرتیک آچیلماق.

چَرچَر..çərçər [اؤزل‌آد] هشتَری و مرند ده کند آدی {چارچار: ایشیقلی}.

چرکَش..çərkəş [اؤزل‌آد] ائیمیر بوْیوناعایدیئر آدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

چَرچَن..çərçən [اؤزل‌آد] اوُیغورلارین (۸جی‌قرن) قوُردوقلاری-بیرشهر[۵۴].

چَرَکلی..çərəkli [اؤزل‌آد] غور توْرکلرینه باغلی و کوُرمانج دیلینده دانیشان بیر بوْی آدی، باخ: کوُرمانج.

چَرچی..çərçi [اؤزل‌آد] اوُلاق، خبر، بیلدیری اوُلاشدیران کیشی[۷].

چرچی..çərçi [آد] دوْلاناراق ساتیجی‌لیق ائدن، ال آراباسی ایله شئی ساتان، گزگین ساتیجی، گزَرْگی آل وئرچی (فا: دوره‌گرد)hawker، pedlar {باخ:جار، سن:سیّار ساتیجی}.

چرچیلی..çərçili [اؤزل‌آد] خیاودا کند آدی {چرچی+لی}.

چرچی‌لیک..çərçilik [آد] ۱-دوْلاناراق ساتیجی‌لیق ائتمه، چرچی‌نین گؤردوْغو ایش(فا:پیله‌وری) peddling ۲-بوْش بوْغازلیق.

چرچیوه..çərçivə [آد، فا‹چارچوبه›] قاپی‌لارین چئوره‌سینه اوْلان چاتی، رسیم و تابلولارین قیراغینا یاراشدیریلان قیراقلیق (فا:چارچوب، قاب). frame

چرخ..çərx [آد، فا] تکر کیمی اولان هر شئی، اؤز اوْخو اطرافیندا فیرلانان قوُرقو، "آرابا چرخی" wheel ۲-(مج، یازین) دؤنیا و فلک "طعنه ائتمه کی چرخ بی وفادیر. دایم ایشی جوْر و جفادیر"باخ:چارخ،

چرخچی..çərxçi [صفت] ۱-چرخ دؤزَلدن، پیچاق کیمی شئیلری ایتیتمه قورقولارینی ایشله‌دن. ۲-(اسکی) قوشوندا کشیف و بیلگی آلما گؤرولی‌سی[۱۴۹].

چرخ‌چیلیک..çərx çilik [آد] چرخچی‌نین ایشی.

چرخ‌دنده..çərxdəndə [آد] دیشلی چرخ (فا:چرخ‌دنده). (mech) gear

چرخسیز..çərxsiz [صفت] چرخی اوْلمایان "چرخسیز آراج".

چرخ‌فلک..çərxfələk [آد، مج، فا] فیرلانان‌دؤنیا، فیرلاناآچوُن، چرخ دوْوران.

چرخ‌فلک‌بیتگی‌سی..çərxfələk bitgisi [آد، بیتگی] چرخ فلک گیللردن، چیچک‌لری تکره و بؤیوک و پارالاق قیرمیزی، سارماشدیغی اوچون دوُوار و تاغ یانیندا اکیلن بیر بزک بیتگی‌سی، فیریلداق چیچگی (فا:نوعی گل زینتی). passiflora

چرخ‌فلک‌گیللر..çərxfələkgillər [آد، بیتگی] چاناق یاپراقلی، ایکی چنک‌لی بیر بیتگی سوْیو (فا:تیره‌ای ازگیاهان).

چرخلی..çərxli [صفت] چرخی اوْلان "چرخلی آراج".

چرخ‌نامه..çərxnamə [اؤزل‌آد] خواجه احمد فقیه‌ین یازدیغی کتابین آدی[۶۸].

چرخی‌دوْوران..çərxi doüran [آد، فا] چرخ‌دوْوران: فیرلانان دؤنیا، فیرلانا آچوُن. "اوْره‌گینده آغری، گؤزونده‌حسرت، اوْ لعنت-یاغدیریدی‌چرخ دوْورانا".

چردک..çərdək [باخ] چکیردک، چَودک.

چَر دَیمیش..çər dəymiş [صفت] ۱-چر خسته‌لیگینه‌توتولموش ۲-ائوحئیوان لاری اوچون یوْنگول قارقیش.

چَررمک..çərərmək [تاثیرسیزائیلم] چَلَرمک:گؤز آچیلیب پارلاماق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چرَز..çərəz [آد، تا، یونانجا] اصلی یئمکدن سوْنرا یئییلین میوه ویا قوُرو یئمیش (فا:خشکبار). dried fruits

چرَزچی..çərəzçi [آد] چرزساتان (فا:خشکه بار فروش).

چرزچیلیک..çərəzçilik [آد] چرزساتما ایشی (فا:خشکه بار فروشی).

چَرَزفیل..çərəzfil [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

چرَزلنمک..çərəzlənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-چرزیئمک.۲-بیر شئیدن بیر آز یارارلانماق.

چرزه..çərzə [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند و چای آدی.

چرشنبه..çərşənbə [آد، فا] سالی گؤنونون دالی‌سی گؤن.

چرشنبه آخشامی..çərşənbə axşamı [آد] سالی گؤنو، تک گؤنو.

چرقت..çərqət [آد] چارقاد (فا:چادرشب). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ: چارقات}.

چَرَک..çərək [باخ] چارک، دؤرد ده بیر.

چِرْک..çirk [باخ: چئر› چر] باخ: چیرک dirt

چرَک‌دمیر..çərəkdəmir [اؤزل‌آد] مرنده کند آدی. {چیریک+دمیر}.

چرکجی..çərəkci [آد] خالق قالابالیغی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چرکَز..çərkəz [آد] خزردنیزی یاخین‌لیغیندا یاشایان چرکز بؤلگه سینده اوْلان خالق (فا:نام قومی ترک).

چرکز توْیوغو..çərkəz toyuğu [آد] توْیوق کیمی‌قوُشلارین ات ایله دؤیولموش جویز و بیبار دان پیشیریلایب حاضرلانان بیر یئمک.

چرکینلی..çərkinli [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {چرگه/ جرگه سؤزونه باغلی اوْلارق اکینچیلیگه و قوْشونا و اوْنون نظمینه اشاره‌دیر؛ چرگه+اکین+لی}.

چرگر..çərgər [اؤزل‌آد] ابهر ده کند آدی {جرگه سؤزونه باغلی اوْلارق اکینچیلیگه، قوْشونا واوْنون نظمینه اشاره‌دیر}.

چرگز..çərgəz [آد، دده] باخ: کرکس.

چرگشمک..çərgəşmək [تاثیرسیزائیلم] صف حالینا گلمک، اوْردو و قوْشون صف باغلاماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چرگه..çərgə [آد] باخ: جرگه، گؤچه به چادیری.

چرگیزه..çərgizə [اؤزل‌آد] مراغاداکند آدی {چرگه/ جرگه سؤزونه باغلی اوْلارق اکینچیلیگه واوْنون نظمینه اشاره‌دیر}.

چرلانقوش..çərlanquş [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

چرلتمک..çərlətmək [باخ:چرله‌مک] بئزیکدیرمک (فا:بیزار نمودن).

چرلنمک..çərlənmək [باخ:چر] چرخسته‌لیگینه توتولماق.

چرلوک..çərlük [اؤزل‌آد] درگز ده چای آدی.

چرله‌مک..çərləmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-چَر خسته‌لیگی توتماق (فا:چر گرفتن). ۲to pine-بئزمک {باخ:چر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چرمَکی..çərməki [آد] گؤنو دؤیوب یاستی‌لاما آلتی[۱].

چرملمک..çərməlmək [تاثیرسیزائیلم] بیر شئیین اوجو قیوریلماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چرمه‌خوْران..çərmə-xoran [اؤزل‌آد] گرمه‌خاران:اوُجان ده کند آدی {گرمه‌خاران: گرمه یاراشیق یئر و خاران انبار و چوُوال معناسینداییر و بیرلیکده بوْللو یوُرد معناسینداییر}.

چرمه‌داش..çərmə daş [اؤزل‌آد] گرمه‌داش:اهر ده کند آدی {گؤزل داش}.

چرمه‌داغار..çərmə dağar [اؤزل‌آد] سوُمقاییت‌دا داغ آدی(۱۳۷۹)[۲۴۰].

چرمه‌دین..çərmədin [اؤزل‌آد] گؤیچای‌دا تپه آدی[۲۴۰].

چرمه‌له‌مک..çərmələmək [باخ] چیْرمالاماق.

چرمیک..çərmik [آد] ایستی سوُ معدنی، قئنرجه، ایلیجا.

چرن..çərən [باخ:چر] چرَن دَیمیش، چر خسته‌لیگینه توتولموش "کوْر اوْغلونون چرن دَیمیش بیرآتی وار".

چرَن..çərən [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {۱-چاران>چیْر+ان سؤزونون دَییشمیش شکلی اوْلمالیدیر بوُ حالدا ایشیق مکان و ایشق ساچان مفهوموندادیر، آیری حالتده آت خسته لیگی سببیله بوُ آدین باغلانتی سینی آختارماق گره‌کیر}.

چرن‌پرن..çərən pərən [باخ: چر، چئر] بوش دانیشیق، تارتان پارتان.

چرَنچی..çərənçi [صفت، باخ:چر] بوش بوش دانیشان.

چرنچی‌لیک..çərnəçilik [آد] بوش بوش دانیشما.

چرندابی..çərəndabi [اؤزل‌آد] مشروطیت انقلاپچلارندان ایدی[۱۳۱].

چرنْدپرند..çərənd pərənd [باخ] چرن پرن.

چرنله‌مک..çərənləmək [باخ:چر] بوْش‌بوش‌وچرن‌پرن‌دانیشماق.

چَروه‌ری..çərvəri [اؤزل‌آد] مراغادا و تبریزده کند آدی {ایشیغی اوْلان؛ آیدین دؤ[۶۶]}.

چَره‌ریشمک..çərərişmək [قا] پاریلداشماق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چَره‌زه‌خوُن..çərəzəxun [اؤزل‌آد] بوْستان آباد دا کند آدی.

چره‌کن..çərəkən [اؤزل‌آد] آراز'ا توْکولن بیر چای آدی[۲۴۰].

چره‌که..çərəkə [باخ:جئرگه] دانالاری ایری تسبیح. قوُبا'دا داغ آدی.

چره‌که..çərəkə [آد] گچمیشده مالالاخانالاردا درسلیک کتابلاریندان {چارک:بوُ معنایله کی کتاب، قُرانین سوْن جزء'نون دؤرد ده بیریدی[۵]}.

چَری..çəri [باخ] اوْردو، قوْشون، باخ: چئری.

چَری..çəri [اؤزل‌آد] قوچان دا بیرکندیستان، ۲۰ کندی و ۶۰۰۰* نفر نفوسو واردیر، کندیستانین مرکزی چری قوچان'ین۳۶ ک. قوُزئی گوْنباتان طرفینده اولاراق، نفوسو ۱۶۳۰* نفردیر، اهالی نین بیر بؤلومو تورک دور.

چَریق..çəriq [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {چریک}.

چریک..çirik [آد] ساواشچی، پارتیزان (فا:~) {سنگلاخ سؤزلویونده اوْردا آنلامیندا ایشله‌نیبدیر، باخ: جرگه}.

چریک‌آباد..çirik abad [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

چری‌لیک..çərilik [آد] چیریک‌لیک {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:اوردوایشینه‌باخما، باخ:چئری.

چزان..çəzan [اؤزل‌آد] کوْمیجان دا کند آدی {۱-چؤزن ۲-کاس+ان: کاس لارین یوردو}.

چشمه..çeşmə [آد، فا] بوُلاق، پینار، قاییناق.

چشمه-..-çeşmə [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق

ایشلەنیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۲۰ آد سایماق اولار).

چک..Çək [آد] باخ: چئک. {سن: ۱-دؤیون. ۲-بروات. ۳-قرعه}.

چکچئویر ائلەمک (ائتمک)..çək çevir eləmək (etmək) [تاثیرلی ائیلم] اؤلچوب بیچمک، گؤتور قوْی ائلەمک، هر طرفلی فیکیرلشمک.

چکچئویر سالماق..çək çevir salmaq [تاثیرلی ائیلم] مباحثه‌سالماق، چکیش پکیش ائتمک.

چکچئویر..çək çevir [آد، دا] چکیشدیرمه، تارتیشما، مباحثه.

چکچک..çəkçək [آد] بیر نوع دؤرد تکرلی ال آراباسی.

چکدیرمک..çəkdirmək [ائتد، سن] ۱-چکمک‌ایشینی گؤردوْرمک (دیش چکدیرمک) (فا:فس کشیدن). to cause smb. to pull ۲-آغیرلیق وچکی چکدیرمک. ۳-اوْزمک، بیرینه سیخینتی چکدیرمک. ٤-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر" بوْغازدان چکدیرمک، قَم چکدیرمک، آجلیق چکدیرمک".

چکدیرمه آغی..çəkdirmə ağı [آد] یان یانا گئدن ایکی قایيق دان چکیلن گئنیش بالیق آغی.

چکدیرمه..çəkdirmə [آد] ۱-چکدیرمک ایشی. ۲-چکدیری، بؤیوک یئلکن قایيغی، یئلکن‌لی وکوْرکله ایشله‌نن بیر نوع قایيق.

چکدیری..çəkdiri [آد] چکدیرمه قایيق، بؤیوک یئلکن قایيغی، یئلکن‌لی وکوْرکله ایشله‌نن بیر نوع قایيق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چکدیریجی..çəkdirici [صفت] چکدیرن.

چکدیریش..çəkdiriş [آد] چکدیرمه ایشی.

چکر..çəkər [آد] بیر آغیرلیق اؤلچن آراجین قالدیرا بیلدیگی مقدار، چکیم سیْنیری" بو تره‌زی‌نین چکه‌ری ۵ کیلودور" (فا:ظرفیت وزن نمودن).

چکک..çəkək [آد] قایيق کیمی شئیلرین چکیله جک یئرلری.

چکگین..çəkgin [آد] ۱-ایلگی‌سیز، بیرشئیه قارشی اوْزاق قالان. ۲-الینی و اته‌گینی چکمیش.

چکل..çəkəl [آد] کیچیک چاپا[۲].

چکلی..Çəkli [اؤزل آد] قازاق-کیچییوْز-آلیموْغلوُ بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

چکم..çəkəm [آد، بیتگی] یاشیل یاپراقلی، تیکانسوْو، اوْدا آتیلدیغیندا چاتیردایاراق یانان بیر بیتگی (فا:نوعی علف).

چکمَرگَن..çəkmərgən [اؤزل آد] نشانجی، ایی ووُروشچو، سلحشور (تاریخی اؤزل‌آد) آلتای داستانلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

چکمک..çəkmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی اؤزونه ویا بیر یانا دوْغرو دارتماق و یاخینلاشدیرماق، سوْروتله‌مک و یئریتمک" ایپی چکمک". to pull ۲-بیر شئیی باشقا شئیین ایچیندن چکیب چیخارماق، بیر شئیین سویونو چکمک، تقطیر ائلەمک" سوُیو قوُیودان چکمک". ۳-بیرینین قوْلوندان یاپیشیب آپارماق ویا سوْروتله‌مک" کیشی‌نین قوْلوندان یاپیشیب چکدی آپاردی". ٤-سیخماق، دارتماق" قاییشی چکیب برکیتدی". ۵- (قاپی و پنجره کیمی کلمه‌لرله بیرلیکده) اؤرتمک، باغلاماق" قاپی‌نی چکمک". ٦-سرمک، دؤشه‌مک، سالماق" سُفره‌نی میزین اوْستونه چکمک". ۷- (سیقارا، توْتون، قلیان چوُبوق کیمی کلمه‌لرله) ایچینه آلماق، سوْمورماق" سیقارا چکمک، قلیان چکمک". to obsorbe ۸-جذب ائلەمک، ماراق لاندیرماق، هوس لندیرمک" قیزین گؤزللیگی اوْنو چکدی، بوُ گؤرونتولر اوْنو حقیقته چکدی". to tow ۹-آغیرلیغینی چکمک و دَیرله‌مک" بوُغدا تای‌لارینی چکدی". to weigh ۱۰-غذانی چکمک" بوْشقابا یئمک چکمک، آش چکمک، غذا چکمک". to disti ۱۱-قُرعه چکمک، پوْشک آتماق" قُرعه چکدی". ۱۲-خط چکمک، رسیم و فیلیم چکمک" کاغاذدا بیر منظره چکدی، شکیل چکمک". to draw ۱۳-درد چکمک، آغری چکمک، عذاب چکمک" قیچی سینارکن چوْخ عذاب چکدی". (فا:درد کشیدن). ۱٤-محکمه‌یه چکمک. to take to court ۱۵-دیش چکمک. to pull out a tooth ۱٦-دوام ائتمک، سوْرمک، واخت آپارماق" اجلاس اوُزون چکدی". ۱۷-اوْیوتمک، دارتماق، بیر شئیی یارما حالینا سالماق" ال دَییرمان ایله یارما چکمک". ۱۸-ووُرماق، ایلیشدیرمک، شیللە چکمک" سیللە چکدی". ۱۹-تیکمک، دؤزلتمک، هؤرمک" حاصار چکمک، آرخ چکمک، تئلئفوْن چکمک". ۲۰-سوْرتمک، گزدیرمک، سیغاللاماق" الینی اوْزونه چکدی". ۲۱-گئیمک" الجگی‌نی الینه چکدی". ۲۲-بوْیاماق، رنگ‌له‌مک، مالالاماق، سوْرته‌رک سوُواماق" دوُوارا رنگ چکمک". ۲۳-اوْخشاماق، بنزه‌مک" قیز آناسینا چکیب". ۲٤-(منفی شکیلده) دؤزه بیلمه‌مک، تحمّل ائده‌مه‌مک" اوْنو چکه‌مه‌مک". ۲۵-بیرسیرا کلمه لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دؤزَلدیر" زحمت چکمک، قم چکمک، آه چکمک، باش چکمک، میثال چکمک، کئشیک چکمک، داغ چکمک". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بو کلمه دیواندا، کتاب نُقطه‌له‌مک، چکه‌رک سیخماق و آتدان قان چکمک معناسیندا گلیب، بو معنالارا دایاناراق بعضی کلمه‌لر اله گلیب، تورکجه ده چکی، چکیم، چکمه کیمی کلمه‌لرین کؤکو آیدیندیر (تورکیه تورکجه سینده چکمه‌یه چیزمه دییلیر بو سؤز چکمه‌نین اوستونده چکیلن

ناخیشلار اوچون دئییلیر)، همچینین چکه (سله، دؤیو سوزن) کلمه‌سی چکمک سؤزجوغونون نُقطه‌له‌مک معناسینا باغلانیر و دامجی‌لار حالیندا سویو تؤکولن وسیله‌نی آنلاتیر بو سؤزو شئه› چئه موردینده ده دئمک اولار، بونونلا برابر فارسجادا ایشله‌نن "چکیدن، چکیده، چکه" سؤزلری اسکی اولماغینا رغما تک هجالی و کؤکلو اولان چکمک سؤزوندن آلینمادیر، چک (سیلله) کلمه سیده چکمک سؤزونون ایکینجی معناسیندان دوزه‌لیب، آچیقدیرکی نُقطه‌له‌مک و یازماق معناسیندان چک =چئک کلمه‌سی دوزه‌له‌رک اعتبارلی یازیلان کاغاذ اوچون سؤیله‌نیر، دیوانلغادا چک کلمه‌سی ناخیشلی قوماشا دئییلیر، مسلما هم یازیلی کاغاذ و هم ناخیشلی قوماش بیر کؤکه دایاناراق نُقطه‌له‌مک مفهومونا باغلانیر و چکمک فعلیندن آلینمادیر، بو کلمه اینگیلیزجه **check** و فرانسیزجا **cheque** و عربجه صک و شک کلمه‌لرینین کؤکو سایبلیر، البته اینگیلیزجه سؤزلوکلرده چک کلمه سینی فارسجا شاه سؤزونه باغلاییرلار و دلیل گتیره‌رک شطرنج ده اولان شاه کلمه سینی ان دیرلی شئی اولاراق بو کلمه‌نین کؤکو گؤسته ریللر، حال بوکی فارسجادا شاه کلمه سینین یازماق و نُقطه‌له‌مک مفهوم ایله ارتباطی یوْخدور حالبوکی تورکجه ده ایندیکی معنادا هم فعل و هم آد شکلینده کلمه‌لری گؤرمک اولار و اؤزللیکله چکمک فعلینین کؤکلو و یایقین اولماسی بولارا ان بؤیوک دلیلدیر، دیوانداً "کتابی نُقطه‌له-ماق" معناسیندا "چکمک، چکینمک، چکیشمک، چکیلمک، چکتؤرمک" کلمه‌لری ایشله نیبدیر، جالیبدیرکی برهان قاطع سؤزلوگونون ده یازاری بو کلمه‌نی تورک کؤکلو تانیییبدیر، فارسجادا ایشله‌نن کِش وکشیدن کیمی کلمه‌لر تحلیلی دیللرده-ایشلنمه‌مه‌سی اوچون بو کؤکدن آلینماسی آیدیندیر، یئنه ده تؤرکجه ده اکینچیلیک و مال داوارچیلیق ساحه‌سینده ایشله‌نن کئش سؤزو چَک/ چکمک سؤزونه باغلانیر و کئشلمک سؤزو، چکیله‌رک آزاراق یاپیشقان حال تاپان توْپراغا دئییلیر، آغارتی اوچون ده بئیله-دی}.

چکمه..çəkmə [آد] ۱-آیاغا چکیله‌رک گئییلن اوْزون آیاقلی باشماق، پوْتون (فا:چکمه). **high boot** ۲-چکیلمیش و اوزون بیچیملی هرشئی. ۳-کته، سوْزمه میش پیشیریلن دؤیو. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، اوُزون آیاق قابی/ باخ: چکمک}.

چکمه‌جه..çəkməcə [آد] ۱-میزلرده چکیلیب باغلاناق بالاجا صاندیق (فا:کشو). **drawer**. ۲-باغبانلارین آغزی ایری پیچاغی ۳-خرمن چکمه‌گه یارارلی آغزی ایری آغاج. {سن:بالاجاصندوق}.

چکمه‌جه‌سیز..çəkməcəsiz [آد] چکمه جه‌سی اوْلمایان.

چکمه‌جه‌لی..çəkməcəli [صفت] چکمه جه‌سی اوْلان.

چکمه‌چی..çəkməçi [آد] آیاق قابی دؤزَلتمک‌له مشغول اوْلان کیمسه.

چکمه‌چی‌لیک..çəkməçilik [آد] چکمه چی‌نین ایشی.

چکمه‌زر..çəkməzər [اؤزل‌آد] خوی‌داکندآدی {۱-قیزیل چکمه‌لر. ۲-چکمه+ سار: چکمه کیمی}.

چکمه‌قات..çəkməqat [آد] آپارتمان و ائولرده دؤرد یانی تراس اوْلان ان اوْست قات.

چکمه‌لی..Çəkməli [صفت] چکمه گئیمیش، آیاغیناچکمه‌سی اوْلان.

چکمه‌لیک..çəkməlik [صفت] چکمه دوزَلتمک اؤچون آیریلمیش.

چکَن..çəkən [اؤزل‌آد] جاذب، جاذبه، چَکیجیلیک[۷].

چکنه..çəkənə [اؤزل‌آد] قوْچان و نیشابور یوْلونون اوْرتاسیندا یئر آلیبدیر و سرولایت بؤلگه‌سینین مرکزی اوْلاراق اهالی سی مختلف ملیت لردن تشکیل تاپیبدیر، چکنه کندلری اؤچون باخ: نیشابور.

چکؤرگه..çəkürgə [باخ] چکیرگه.

چکؤرلو..çəkürlü [اؤزل‌آد] چکؤرلولر، قاراقوْیونلو بیرلیگی‌نین اصلی طایفالاریندان ساییلیردی[۸۵].

چکؤش..çəküş [آد] ۱-باخ:چکیش ۲-ساووُجبولاق‌داداغ آدی.

چکؤل..çəkül [آد] شاقول.

چَکوی..Çəküy [اؤزل‌آد] قازاق-کیچیبوْز-بایوْغلوُ-آدای بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

چکه..çəkə [آد] دویو و ریشته سوزمک اوچون بیر نوع حصیر سوُ سوزن (فا:نوعی آبکش حصیری).

چکه‌جک..çəkəcək [آد] ۱-دابان چکن (فا:پاشنه کش). ۲-بیر شئیی چکمه یه یارارلی وسیله.

چکه‌جگی اوْلماق..çəkəcəyi olmaq [تاثیرسیزائیلم] باشینا چوْخ ایش گله جک اوْلماق.

چکه‌لز..çəkələz [آد، دیرگی] سنجاب (فا:سنجاب)[۲].

چکه‌لک..çəkələk [آد] سوْروتله‌مه باشماق، راحتی باشماق، یوْنگول ائوآیاق قابی‌سی (فا:دمپایی).

چکه‌له‌مک..çəkələmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیرشئیی تکرار تکرار چکمک (فا: کشاندن).

چکه‌مز..çəkəməz [آد] قیسقانج (فا:حسود).

چکه‌مزلیک..çəkəməzlik [آد] ۱-قیسقانج‌لیق. ۲-دایانامازلیق، دایاناماما، دؤزه‌بیلمزلیک، دؤزه‌بیلمه‌مزلیک، چکه‌مه-مزلیک(فا:حسودی

چکه‌مه مزلیک..çəkəhmə məzəlik [باخ] چکه مزلیک.

çəkəməmək..çəkəməmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چکه بیله‌مه‌مک، چکمه گه گؤجو یئتمه‌مک. ۲-بیرینین سؤزونو سیندیره بیله‌مه‌مک، دؤزه‌مه‌مک، قیسقاناراق دایاناماماق (فا:حسودی کردن).

çəkəməmə..çəkəməmə [آد] ۱-چکه‌مه‌مک ایشی، قیسقانما (فا:حسودی).

çəki..çəki [آد] ۱-آغیرلیق، بیرنسنه‌نین آغیرلیق اؤلچوسو (فا:وزنه وزن). weight ۲-چکی‌له‌مه آراجی، تارتی آراجی، چکی آراجی. ۳-پارچا قیراخلارینین بزه‌گی، باش اؤرتویونون یان بزکلری وگؤل کیمی تیکیش‌لری. ٤-بیر نوع بالیق. ٥-توفنگ‌لرده باریت وساچما مقدارین گؤسته رن اؤلچو. ٦-دؤزن، دؤزنتی (فا:نظم وترتیب). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، آغیرلیق اؤلچوسو، وزنه؛ چکمک+ ی}.

çək yat..çək yat [آد] ۱-کاناپه. ۲-چکیله‌رک آچیلیب یاتماغا یارار یاتاق‌لیق (فا:تختخواب تاشو).

çəki balığı..çəkibalığı [آد] اوُزون گؤوده‌سی یوْغون و قویروغو نازیک و پیلک‌لی بیر بالیق (فا:نوعی ماهی).

çəkib getmək..چکیب گئتمک [تاثیرلی‌ائیلم] بوُراخیب گئتمک.

çəki bir..چکی‌بیر [صفت] چکی‌لری بیر اولان (فا:هم وزن).

çəkit..چکیت [آد] لوکوموتیو (فا:لوکوموتیو). locomotive

çəkitgə..چکیتگه [باخ] چکیرگه.

çəkic balığı..چکیچ بالیغی [آد، دیرگی]. ٤-٥ مترە اوزون و باشی چکیش کیمی اوْلان وبالالایان بیر نوع بالیق (فا:نوعی ماهی).

çəkic..چکیچ [باخ] چکیش. hammer

çəkicli..چکیچلی [باخ] چکیش‌لی.

çəkici..چکیجی [صفت] ۱-اؤزونه ساری چکن گؤج، جاذب(فا:جاذب) ۲-(مج)جاذبه‌لی و گؤزل (فا:جذّاب) attractive

çəkicilik..چکیجی‌لیک [آد] ۱-(فیزیک) چکمه گؤجو، چکیم، سوْموروم. (فا:جاذبه) attractiveness ۲-اینسانی اؤزونه چکمه، اؤزونه ساری چاغیرما و آپارما، چکیم (فا:جذابیت).

çəki çay..چکی‌چای [آد] سرابدا چای وخیاو دا داغ و یایلاق آدی.

çəki daşı..چکی‌داشی [آد] شئی‌لری چکمک‌اوْچون داش، تره‌زی داشی.

çəkirdəkçi..چکیردکچی [آد] چَودک‌جی، چودک ساتان (فا:هسته فروش).

çəkirdəklənmək..چکیردک لنمک [تاثیرسیزائیلم] چکیردک باغلاماق، چودک لنمک.

çəkirdək..چکیردک [آد] باخ: چردک، چودک (فا:هسته). {چکمک سؤزونون بیر معناسی چکه‌رک باغلاماق دیر، بو مفهومدان بو کلمه اله گله‌رک معنادا باغلاناراق عمله گلن میوه‌نی گؤسته ریر، چکمک+ ایر+ دک[٦]}.

çəkirdəksəl..چکیردکسل [باخ] چودکسل، چوده سل. nukleer

çəkirdəksiz..چکیردکسیز [باخ] چودک‌سیز، چوده‌سیز.

çəkirdəkli..چکیردکلی [باخ] چودک‌لی، چوده‌لنمک.

çəkirdəcik..چکیرده جیک [آد، بیولوژی] چوده جیک، گؤزه چودک‌لرینین ایچینده اولان یومرو جیسیم، چوده جیک (فا:هستک).

çəkirgə..چکیرگه [آد، دیرگی] چکیتگه: دؤز قانادلی‌لار دان، دال باجاقلاریلا سئچرایابیلن، تاریما ضرر وئرن بیر بؤجک (فا:ملخ). acrdium {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چکوْرگه، سیْریچقا›؛ بو کلمه چکمک سؤزوندن آلیناراق اوخ یایینین چکمه سینی آنلادیر}.

çəkirgə ötlieni..چکیرگه‌اؤتلیه‌نی [آد، دیرگی] کیچیک‌اؤتوجو بیرقوش.

çəkirgə şalvar..چکیرگه‌شالوار [آد] پاچالاری چوْخ دار و باجاق‌لاری گئنیش بیر نوع شالوار.

çəkirgə quşu..چکیرگه‌قوُشو [آد، دیرگی] باخ: سیغیرچین، سیغیرجیق.

çəki sənci..چَکی‌سنجی [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا داغ آدی.

çəkişiz..چکی‌سیز [صفت] چکی لنمه میش، اؤلچولمه میش.

çəkiş..چکیش [آد] ۱-چکیج، دؤیمه آلتی، ساپلی وباشی توپوزلو بیر آیقیت (فا:چکش). hammer ۲-بیر موتورون چکمه گؤجو. ۳-چکیجی‌لیک، جذَبه (فا:جذبه). charisma {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن؛ چکمک+ یش}.

çəkiş atma..چکیش‌آتما [آد، ایدمان] چکیشی ان اوُزاغا آتما ایدمانی.

çəkiş balığı..چکیش‌بالیغی [آد، دیرگی] ٥-٤متر اوُزونلوغو اوْلان کوْل رنگلی، ایستی‌سوُلاردا یاشایان، بالالایان، آغزی چکیش بیچیمینده بیربالیق نوعو (فا:نوعی ماهی). spyhrna zygaena

çəkiş xana..چکیش‌خانا [آد] چکیش ووُرولان و چکیش دؤیولن یئر.

çəkişdirmək..چکیشدیرمک [ائتد، قا] ۱-بیر شئیی بیرلیکده چکمک. ۲-بیر شئیی قاریشدیرماق و چتین وضعیته سالماق، اللشدیرمک.

çəkişdirici..چکیشدیریجی [آد] چکیشدیرن، چکیشدیرمه‌ایله مشغول اوْلان.

çəkişdiricilik..چکیشدیری جیلیک [آد] چکیشدیرمه ایشی.

çəkiş sümüyü..چکیش‌سوْموگو [آد] اوْرتا قولاقدا دؤردکیچیک-سوْموکدن‌بیری.

چکیش‌گن..çəkişgən [صفت] چکیشمه یی سئون، داعواچی.

چکیش‌له‌مک..çəkişləmək [تاثیرلی ائیلم] چکیش‌له وورماق، دؤیمک.

چکیش‌لی..çəkişli [صفت] جاذبه‌لی. ۲-چکیش‌لی۲(صفت) چکمه گوجونو قاباق تکرلردن آلان بیر نوع آراج[۲].

چکیشمک..çəkişmək [قا؛ ت، سن‌چکلشمک] ۱-باغلاشماق (فا:شرط بندی کردن). ۲-تارتیشماق(فا:منازعه کردن).

چکیشمه..çəkişmə [آد] ۱-بیربیریله دئییشمه، قاوقا ائتمه (فا:کشاکش). struggle ۲-بیر شئیی قارشی‌لیقلی چکمه (فا:کشیدن). ۳-شرطلشمه، جیناق سیْندیریب باغلاشماق، باغلاشماق (فا:شرط بندی). wagering

چکیشمه‌لی..çəkişməli [صفت] ۱-تارتیشمالی.۲-چتین، سرت، چکیشمه‌لی وتارتیشمالی توپلانتی.

چکیشدیریجی..çəkişdirici [آد، صفت] چکیشدیرن.

چکیشیم..çəkişim [آد] ۱-بیربیرینی چکمه. ۲-(فا:تنازع). struggle

چکی‌قالدیرما..çəki qaldırma [آد] چکی قالدیرماق ایشی (فا:وزنه بردار). weight lifter

چکیک..çəkik [صفت] ۱-بیر یانا چکیلمیش "چکیک گؤز: باتیق و اوزون گؤز". ۲-ایچَری دوْغرو چکیلمیش، باتیق (فا:کشیده). {ت: ۱-نقطه. ۲-سئرچه کیمی بیرقوش}.۳-چکیک۲(آد، دیرگی، تورکمنجه)سئرچه‌دن بالاجا بیرقوش، داغ سایاری. ٤-چَکیک۲(اؤزل‌آد)مینودشت ده چای آدی.

چکیکجه..çəkikcə [صفت، ظرف] چکیگه یاخین، بیرآز چکیک.

چکیل..çəkil [آد، بیتگی] بیر نوع توت آغاجی و یارپاغی (بارامَا قوردو بئجَرمک اوْچون) (فا:نوعی‌توت مناسب برای کرم ابریشم).

چکیل‌لیک..çəkillik [آد] چوخلو چکیل اکیلمیش یئر، چکیل باغی.

چکیلمک..çəkilmək [بل] ۱-چکمک ایشی گؤرولمک، یاخین لاشدیریلماق(فا:کشیده شدن). to be pulled ۲-گریلمک "ایپ چکیلدی". ۳-دوُوار هؤرولمک، کانال و یوْل دؤزلمک "آرخ چکیلدی". ٤-دامیتیلماق، سوْرولماق، دامیتاج‌دان چکیلمک. ٥-ایشدن چیخماق، استعفا ائتمک "ایشدن چکیلدی". ٦-گئری چکیلمک، قاتیلماماق "سوُلار چکیلیب گئتدیلر". ۷-رفع اوْلماق "آغری چکیلندن سوْنرا". ۸-سیخیلماق و برکیدیلمک، دارتیلماق "بئلینده کی قاییش چکیلیب برکیندی". ۹-چکی‌سی بللی اوْلماق. ۱۰-فیلیم و رسیم حاضرلاماق "اوْنون یاشاییشیندان فیلیم چکیلیردی". ۱۱-یوْخ اوْلماق، گؤرونمز اوْلماق "قارانلیق‌لار چکیلدی". ۱۲-سؤزوندن و ایشیندن دؤنمه‌مک "اوْ سؤزوندن چکیلمه دی". ۱۳-امر شکلینده دفع اوْل و چیخ گئت مفهوموندا ایشله نیر "گؤزومون قاباغیندان چکیل، یوْلومدان چکیل". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

چکیلمه..çəkilmə [آد] ۱-ایشدن چکیلمه(فا:استعفا). ۲-دنیز سویونون چکیلمه‌سی (فا:جزر). ۳-اوْردونون دالی چکیلمه سی، (فا:عقب نشینی). ٤-چکیلیش (فا:جرّ). pulling

چکی‌له‌مک..çəkiləmək [تاثیرلی ائیلم] چکی‌لرله-اؤلچمک(فا:سنجیدن) measure

چکی‌له‌مه..çəkiləmə [آد] چکی‌لرله اؤلچمه (فا:سنجش).

چکی‌لی..çəkili [صفت] آغیر (فا:سنگین). heavy

چکیلیش..çəkiliş [آد] ۱-دالی چکیلمه، گری گئتمه ودالی اوْتورما "سوُیون چکیلیشی". ۲-آد چکمک وسایی چیخارماق ایشی، قُرعه چکمک ایشی، پیانقوْ، اولوسال چکیلیش "اعانه ملی". ۳-چکمک ایشی (فا:کشش). tensile ٤-چکیلن رسیم، تصویر (فا:تصویر). picture

چکیلیش‌لی..çəkilişli [صفت] مصوَّر (فا:مصوَّر). illustrated.

چکی‌لیک..çəkilik [آد] چکی اوچون اؤزل اولان.

چکیم..çəkim [آد] ۱-رسیم چکمه، فیلیم گؤتورمه (فا:ترسیم) drawing ۲-اؤزونه طرف چکمه. چکیجیلیک (فا:جاذبه) gravity ۳-جذب، سوْمورما، سوْموروش. (فا:مکش) absorption ٤-سایی‌لارلا بیرلیکده، بیر ویا نئچه دفعه‌لیک استفاده‌نی گؤستَرر "بیر چکیم پیلوْ".

چَکیم-..çəkim- [اؤزل‌آد] اینسان آدلاری: چَکیمالپ، چَکیمای، چَکیمَر، چَکیمبگ، چَکیمبیگه، چَکیمتای، چَکیمخان، .

چکیم‌گوْجو..Çəkim gücü [آد] جاذبه گوجو(فا:قوه‌جاذبه) force of gravity

چکیم‌اکلری..çəkim əkləri [دیل‌بیلیمی] آد وائیلم‌لرین کؤک ویا گؤوده‌لرینه گله‌رک اوْنلارا توْرلو اؤزللیک وئرن اکلر (بیه‌لیک، چوخلوق زامان، کیمسه کیمی اؤزل‌لیک‌لر).

چکیم‌اؤلچر..çəkim ölçər [آد] یئر چکیمینی واوْنا بنزر شئیلری چکن آراج (فا:ثقل سنج). gravimeter

چکیم‌جی..çəkimci [آد] فوتوچکن، فیلم چکن.

چکیم‌سر..çəkimsər [صفت] اوْی وئرمکدن امتناع گؤسته رن ویا بیر ایشی گؤرمکدن قاچان (فا:مستنکف). refuser.

چکیم‌سرلیک..çəkimsərlik [آد] چکیم سر اوْلما وضعیتی.

چکیم‌سل..çəkimsəl [صفت] ۱-ترسیم‌له‌ایلگی‌لی، ترسیمی descriptive ۲-چکیم‌له ایلگی‌لی (فا:جاذبه ای). gravitational

چکیم‌سل‌لیک..çəkimsəllik [آد] جاذبیت (فا:جاذبیت). attractiveness

چکیمسنمک..çəkimsənmək [تاثیرسیزائیلم] قاچینماق، ال چکمک، استنکاف ائتمک (فا:دست کشیدن).

چکیم‌سیز..çəkimsiz [صفت] ۱-(دیل بیلیمی) اک آلمایان آد و ائیلم، (جنس سایی)، شخصی بللی ائتمه‌دن بوتون وضعیتلرده دییشمه‌ین کلمه‌لرین خصوصیتی. ۲-فیلم گؤتورولمه میش صحنه. ۳-اؤزونه چکمه گؤجو اولمایان، جاذبه‌سیز(فا:بدون جاذبه).

چکیم‌سیزلیک..çəkimsizlik [آد] چکیم‌سیز اولما وضعیتی.

چکیملمک..çəkimləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-(فیزیک) اؤزونه چکمک، جذب ائتمک. ۳-(دیل‌ب) ائیلم‌لری وآدلاری (آد وضعیتی) تصریف ائتمک، صرف ائتمک. ٤-عکس فوتو و رسیم چکمک، فیلم گؤتورمک، رسیم‌لمک (فا:تصویر برداشتن) to draw

چکیم‌له‌مه..çəkimləmə [آد] ۱-جذبه. ۲-صرف ائتمه. ۳-فوتو چکمه.

چکیم‌لی فعل..çəkimli feil [آد] وجه و شخص اکلرینی آلمیش فعل.

چکیم‌لی..çəkimli [صفت] ۱-(دیل بیلیمی) چکیم اکی آلمیش اولان آد و ائیلم. ۲-فیلم گؤتورولموش صحنه وگؤرونوش. ۳-اوزون و اینجه وضعیت (فا:کشیده). ٤-چکیجی (فا:پر کشش). hypertonic

چکیم‌مرکزی..çəkim mərkəzi [آد] آغیرلیق اورتاسی (فا:مرکز ثقل). center of gravity

چکین..çəkin [اؤزل‌آد] بویین زهرا دا کند آدی {چیگین}.

چکینتی..çəkinti [آد] چکیم لنمیش (فیلم، ائیلم--) "سیگارین چکیلیب قیرپینتی‌سی" (فا:برداشت فیلم).

چکینجه..çəkincə [آد] چکینمه ایشی، قاچینجا (فا:احتیاط).

چکینجه‌سیز..çəkincəsiz [صفت] احتیاط‌سیز (فا:بی احتیاط). incautious

چکینجه‌سیزلیک..çəkincəsizlik [آد] احتیاط‌سیزلیق (فا:بی‌احتیاطی).

چکینجه‌لیک..çəkincəlik [آد] چکینجه‌ایشی، پرهیزگارلیق (فا:پرهیزگاری). abstinence

چکیندیرمک..çəkindirmək [تاثیرلی ائیلم] پیس بیر ایشدن قایتارماق، ساقیندیرماق (فا:برحذر کردن). beware

چکینگن..çəkingən [صفت] ۱-چوخ چکینن، مُحتاط (فا:کمرو، خوددار). prudent ۲-ممتنع (فا:ممتنع). impossible

چکینگن‌لشمک..çəkingənləşmək [تاثیرسیزائیلم] چکینگن وضعیته گلمک.

چکینگن‌سیز..çəkingənsiz [صفت] احتیاط‌سیز (فا:ناپرهیزگار). incontinent

چکینگن‌سیزلیک..çəkingənsizlik [آد] احتیاط‌سیزلیق(فا:ناپرهیزی inattention

چکینگن‌لیک..çəkingənlik [آد] چکینگن اولما وضعیتی، اوتانما (فا:احتیاط).

چکینمز..çəkinməz [صفت] هئچ بیر شئیدن چکینمه‌ین (فا:نترس، پررو).

چکینمزلیک..çəkinməzlik [آد] حیاسیزلیق (فا:بی حیائی). impudence

چکینمک..çəkinmək [تاثیرسیزائیلم] قورخو سایقی ویا اوتانما اؤزوندن بیر ایشه‌گیرمه‌مک ویبر ایشی گورمه‌مک، قاچینماق (فا:امتناع کردن، پرهیز کردن). to abstain، claim

چکینمه..çəkinmə [آد] چکینمک ایشی، اجتناب(فا:احتیاط). caution

چکینمه‌دن..çəkinmədən [ظرف] ۱-قورخمادان. ۲-خجالت چکمه‌دن.

چکینمه‌لی..çəkinməli [صفت] چکینمه‌سی اولان.

چکینن..çəkinn [صفت] ۱-مُحتاط (فا:پرهیزگار). abstemious ۲-اؤرکک (فا:منزوی). retired

چکینه جک..çəkinəcək [آد] چکینمه ایشی.

چکینه چکینه..çəkinə çəkinə [ظرف] قورخا قورخا، چکینه‌رک، ساقیناراق.

چکینیش..çəkiniş [آد] چکینمک ایشی وییچیمی، قایغی لانما.

چکینیک..çəkinik [بیولوژی] سوییدا اولان و بیر نئچه نسیل سونراسی اورتا چیخان اؤزللیک.

چکینیلمک..çəkinilmək [بلسیز ائیلم] چکینمک‌ایشی گؤرولمک(فا:ف‌م-امتناع کردن)

چگیرگه قوشو..çəgirgə quşu [آد، دیرگی] باخ: سیغیرچین Sturnus valgaris

چلَب..çələb [آد، دده] تانری، آللاه.

چلَبرتی..çələberti [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی(چلَب وئردی)[۲٤۰].

چلَبی..çələbi [آد] ۱-بگ، آغا، اسکی‌لرده اوخومابیلن و تربیتلی‌آداما وئریلن‌آد ۲-عثمانلی‌بؤیوک‌لرینین و مولوی چیلرین لقبلری(فا:لقبیست) {دده ‹چلَب›: تانری؛ چوخراق کلاسیک ادبیاتدا و بعضاده ائل و یئر آدلارینداگؤرسه‌نیر (چلبیانلو: موُغاندا بیر تورک ائلی، سراب‌دا کندآدی، شربیان› چلبیان)؛ بو کلمه اولو تانری‌نین صفتلریندندیر و "چیلیبوُ، خیلیب" شکلینده سوُمرجه ده تانری معناسیندا ایشله نیبدیر- حسن بگ؛ بعضا آلینما کلمه سانیلیر[٦]}.

چلبی..çələbi [اؤزل‌آد] لاقاری حسن چلبی عثمانلی‌لار زامانی سلاحلارین گلیشمه سینده بؤیوک نقشی وارایدی، چلبی راکئت سلاحی‌نین آتاسی سایبلیر.

چلبی..çələbi [اؤزل‌آد] کؤمیجان دا کند آدی.

چلَبیانلی..çələbiyanlı [اؤزل‌آد] قاراداغ تؤرک ائلینین بیر طایفاسیدیر[۳، ۱۰۸].

چلبی‌بگ..çələbi bəy [آد] تؤرکجه‌شعرلری‌اولان۱۰جو عصر شاعر یدیر[۱۴۱].

چلبی‌لر..çələbilər [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین لک بؤلوگونه باغلی بیر تؤرک طایفاسی[۹۸].

چلپ (چالاپ)..çələp (çalap) [آد] تانری، باخ: چلبی "سوُیون آخار تالاپ تالاپ. بؤیله امر ائیله میش چالاپ".

چلپک..çəlpək [آد] باخ: چالپاق. {ت: گؤزچاپاغی وچیرکی؛ باخ: چالپاق (کیر، چیرک)، چالماق› چلمک}.

چلپه‌شیک..çəlpəşik [باخ: چالپاشماق› چالماق] ترسلیک، تناقُض.

چلپه‌شیک‌دؤشمک..çəlpəşik-düşmək [تاثیرسیزائیلم] بیربیرینه‌ترس-دؤشمک، متناقض‌اولماق

چلتَک..çəltək [آد] چوبان یاردیمجی‌سی، یاردیمجی، شاگیرد.

چلتیک..çəltik [آد] ۱-قابیغی آلینمامیش دؤیو، دؤیولمه میش دؤیو (فا:چلتوک). paddy ۲-همین بیتگی‌نین یئم کیمی استفاده اولونان گؤوده‌سی و یاپراقلاری "چلتیک تایاسی". {چالماق سؤزو چلمک شکلینده ده ایشله نیب (باخ: چلمه، چلیم) بو کلمه‌نین بیر معناسی یئره وورماق= دؤیمک اولاراق چلتیک کلمه سیده دؤیولوب دانالارینی چیخاردان محصولا دئییلیر، فارسجادا شلتوک و چلتوک کلمه‌سی بو سؤزون دؤنوشوک شکلیدیر[۶]}.

چلتیک‌تارلاسی..çəltik tarlası [آد] چلتیک اکیلن یئر.

چلتیکچی..çəltikçi [صفت] چلتیک یئتیشدیرن کیمسه، چلتیک اوُزمانی.

چلتیکچی‌لیک..çəltikçilik [آد] چلتیک بئجَرمه.

چلتیک‌قارقاسی..çəltik qarqası [آد، دیرگی] قارا لئیلک.

چلتیکلی..çəltikli [آد] چلتیگی‌اولاندویو، یاخشی تمیزلنمه‌میش دویو.

چلتیک‌لیک..çəltiklik [آد] چلتیک اکینی، چلتیک اکمه‌یه ال وئریشلی یئردویو اکینی (فا:شلتوک، برنج زار). rice-field

چلرتمه..çələrtmə [آد] قوُیونلاردا گؤرولن اؤلدوروجو بیر خسته‌لیک. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چلَقای..çəlqay [اؤزل‌آد] باخ: چیلاغای.

چلَک..çələk [آد] ۱-بوُینوزو قیریق ویا اَیری حئیوان. ۲-بؤلبول، گؤزل اؤتَن بیر قوُش[۷]. ۳-دمیر سوُقابی[۲۲۴].

چلگؤ..çəlgü [اؤزل‌آد] پئچه‌نک‌لرین بیر باشبوُغو(م۱۱جی‌قرن)[۵۴].

چللک..çəllək [آد] پوتلوق، مایع و سیوی شئیلری ساخلاماق اؤچون یئکه قاب، (فا:بشکه). barrel {چلیک (دمیر، پولاد) سؤزوندن آلینما بیر کلمه دیر}.

چللک جیک..çəllək cik [آد] بالاجا چللک.

چللک چی..çəlləkçi [آد] چللک قاییران.

چللک چیلیک..çəlləkçilik [آد] چللک چی‌نین ایشی.

چلمبر..çələmbər [اؤزل‌آد] چلَنبَر:آوج-خرقان یاخین‌لیغیندا بیر کند، نفوس ۲۹۰*). {چالام+ار: سلحشور، باخ: چلمک}.

چلمک..çəlmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-دؤشورمک، آیاق آتارق یئره سالماق، یوُلوندان چئویرمک. ۲-بیربیرینه ترس دؤشمک. ۳-باش اؤرتوسونو دالدا باغلاماق. {باخ: چالماق}.

چلمه..çəlmə [آد] ۱-باش اؤرتوسونو دالدا باغلاما، باش ساریغی، چالما. ۲-چلمک ایشی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹چالمه، چالماق› چلمک سؤزوندن آلیناراق باشا باغلانان ساریغا دئییلیر، فارسجادا ایشله‌نن شلمه بو سؤزدن آلینمادیر}.

چلمه‌جه..çəlməcə [ظرف] عاغلی قاریشدیراجاق بیچیمده.

چَلمه‌نوْیان..çəlmənoyan [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخاقان دؤنَمی بگ‌لریندن و یوْلداشی[۷].

چلمه‌لنمک..çəlmələnmək [بلسیز ائیلم] چلمه تاخیلماق.

چلمه‌له‌مک..çəlmələmək [س، باخ: چالماق] چلمه تاخماق.

چلمه‌له ییش..çəlmələyiş [آد] چلمه‌له‌مک ایشی ویا بیچیمی.

چلمیک..çəlmik [آد] بوُغدا و باشاق لا قاریشیق ایری سامان.

چلَن..çələn [اؤزل‌آد] ۱-بئجه‌ریکلی، چالیْشقان ۲-فَتان، یانیْلتیجی[۷].

چلناب..çələnab [اؤزل‌آد] چلناو:اهرده‌کندآدی {چالان+ آو: ایگیدلر یوردو}.

چلنبر..çələnbər [اؤزل‌آد] کیوی ده کند آدی. {۱-باخ: چلمبر۲-چلن+وار}.

چلنگ..çələng [آد] بؤرکه وورولان دمیرجیققا، باش گولو، گؤل وییتگی‌لرده دایره شکلینده هؤرولو بزک (فا:زینت تاج گل). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بو کلمه دیواندا ایشله‌نن ‹چلینگ› (چین کاساسی) سؤزوندن آلینمادیر، باخ: چلیک}.

چلنگر..çələnəgər [باخ: چلیک] باخ: دمیرچی.

چلواوی..çəlvavi [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی. {چلبی+آوی}.

چلَوَند..çəlvənd [اؤزل‌آد] آستارادا کندوچای آدی {چلبی+آند}.

چلوی..çəlvi [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی. {باخ:چلبی}.

چلّه..çillə [آد، فا] چیللّه: قیشین قیرخ گونلوک اول گئجه سی(فا:ـب).

چلّه خانا..çilləxana [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

چَله‌قان..çələqan [اؤزل‌آد] چالاغان: زنجان دا داغ و کند آدی.

چَله‌گیر..çələgir [اؤزل‌آد] قوُبا'دا داغ آدی[۲۴۰].

چلیشکن..çəlişkən [آد] چلیشیک.

چلیشگی..çəlişgi [آد] چلیشمه، تناقُض.

چلیشگی‌لی..çəlişgili [صفت] چلیشمه‌لی، ، تناقُضلو، مُتناقض.

چلیشگی‌سیز..çəlişgisiz [صفت] چلیشمه‌سیز، ، تناقُض سوُز.

چلیشمزلیک..çəlişməzlik [آد] چلیشمه‌سی اولمایان قوُرام و نظر.

چلیشمک..çəlişmək [تاثیرسیزائیلم] بیربیرینه ترس دؤشمک، مُتناقض اوْلماق، بیربیریله توُتماماق، پاردوْکس حالینا گلمک (فا:متناقض-شدن) {چالماق› چالیشماق› چلیشمک}.

چلیشمه‌لی..çəlişəməli [صفت] چلیشیک، چلیشیک‌لی.

چلیشیک..çəlişik [صفت] مُتناقض، چلیشمه‌لی، چالپاشیق.

چلیشیک‌لیک..çəlişiklik [صفت] چلیشیک اوْلما وضعیتی.

چلیک..çəlik [آد] ۱-دمیره یؤزده ۵-٤ اؤلچوسونده کربوْن قاتاراق اله‌گلن سرت اسنک و اَیریله بیلن(قورو اوْلمایان) بیر نوع مئتال، پوْلاد (فا:پولاد). **steel** ۲-ال آغاجی (فا:عصا). **cane** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: فولاد، دیواندا چلینگ کلمه‌سی چین کاساسی معنالانیب سنگلاخدا چلَنْگ دمیردن دوزلمیش بؤرک جیققاسی معناسیندادیر، مسلما دیواندا ایشله‌نن کلمه‌ده دمیر قاب اوچون سؤیله نیر مخصوصا سنگلاخا باخدیغیمیزدا چالین› چَلین کلمه‌سی چاقماق داشی معنالانیب، بیلیریک‌کی چالماق›چلمک سؤزونون بیر معناسی دؤیمکدیر و دمیرین دؤیوله بیلمه خصوصیتی و چالیناراق مُختلف شکیللره گلمه‌سی باعث اولوب بو آدلا تانینسین، چالینماق سؤزوندن آلیناراق چلینگ کلمه‌سی چلیک سؤزونون ایلک شکلیدیر(چالماق› چلمک+ اینگ› چلینگ› چلیک)، بو کلمه فارسجادا چلنگر (دمیرچی) شکلینده ایشله‌نیر، (دقت اولونمالیدیر بو کلمه چلینگ+ ار اولمالیدیر و چلین+ گر شکلی معناسیزدیر) همچنین اینگیلیزجه **chalenge** سؤزوده چالماق کلمه‌سیله بو سؤزه باغلانیر}.

چَلیک–..çəlik- [اؤزل‌آد] چَلیک سؤزیله دؤزه‌لن نئچه اینسان آدی: چَلیکالپ چَلیکتان چَلیکتای چَلیکخان چَلیکَر چَلیکَل.

چلیک..Çəlik [اؤزل‌آد] قوْشاچای و گئرمی ده کند آدی.

چلیک باشلیق..çəlik başlıq [آد] قوُرویوجو چلیک‌دن دؤزلمیش باشلیق.

چلیک چوْماق..çəlik çomaq [آد] چیلیک‌دسته: اوْشاقلارین اویناديقلاری بیر جوْر اوْیون (فا:اَلک دولَک). **a game like tip-cat**

چلیک خانا..çəlik xana [آد] چلیک فابریکاسی.

چلیک فابریکاسی..çəlik fabrikası [آد] چلیک اریده‌رک مُختلف شئی‌لر دوزلدن و یا داشلاری اریده‌رک چلیک دوزلدن فابریکا (فا: کارخانه فولاد). **manfacture**

چلیک‌قلم..çəlik qələm [آد] چلیک‌دن دؤزلمیش قلم.

چلیک‌لشدیرمک..çəlikləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چلیک کیمی ساغلام لاشدیرماق. ۲-دمیره کربن قاتیب چلیک ائتمک.

چلیک‌لشمک..çəlikləşmək [تاثیرسیزائیلم] چلیک کیمی ساغلام اوْلماق.

چلیک لنمک..çəliklənmək [تاثیرسیزائیلم] چیلیک بیچینمه گلمک.

چلیک‌له‌مک..çəlikləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیلیک ووُرماق، چلیک‌له ساخلاماق

چلیک مسمه..çəlik məsmə [مج] آریق اوجا آدام.

چلیک یَلَک..çəlik yələk [آد] قوُرشون گئچیرمز یلک و اوْست گئییم.

چَلیکتَن..çəliktən [اؤزل‌آد] چَلیک پارچاسی[۷].

چلیکه سوُ وئرمک..çəliyə su vermək [تاثیرلی‌ائیلم] چلیگی سُرعتله سوُدا سوْیوداراق سرتلشمه سینی ساغلاماق.

چَلیم..çəlim [آد] ۱-بدن، اندام، گؤسته‌ریش ۲-گوْج قُوّت. ۳-قازاقلارین، کیچیوْز بؤلوگو بای اوْغلو و آدای اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-کیچیوْز-بایوْغلوُ-آدای بوْی‌لاریندیر[۸۱-۱۵۸]. {باخ: چالماق/ چالیم}.

چَلیم‌تیموُر..çəlim teymur [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چَلیم+ تیموُر[۷].

چلیم‌سیز..çəlimsiz [صفت] آریق، سیسقا، هیکلی گؤرکمسیز (فا:بی قواره).

چَلیمالپ..çəlimalp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چَلیم+ آلپ[۷].

چلیم‌سیز..çəlimsiz [صفت] فوُوّه‌سیز، گوْجسوز.

چلیملی..çəlimli [صفت] ۱-بدن قورولوشو گؤزل، انداملی، خوش هیکللی (فا:خوش قواره). ۲-قُوّه‌لی، گوْجلو.

چلینگ..çəling [آد] چلیک، پولاد.

چلینگر..çəlingər [آد] مئتال‌دان کیلید و مختلف‌شئیلر قاییران (فا:آهنگر). **metal craftsman** {باخ: چلیک}.

چیلینگرخانا..çilingərxana [آد] چلینگرلیک ایشی گؤرولن یئر، دمیرچی خانا (فا:آهنگری). **metal workshop**

چلینگرلر..çəlingərlər [اؤزل‌آد] سالوُر بوْیوناعایدیئرآدی(م١٦جی قرن)[۲۲۵].

چلینگرلیک..çəlingərlik [آد] چلینگرین ایشی، دمیرچیلیک .

چم..çəm [آد] سیس، رطوبتلی و بوُلودلو هاوا (فا:مه) {چم› چن، باخ: چن، چان}. ۲-چم۲(آد)ناز، عشوه ۳-قیْلیق "ایشی چمینه

سالدی" (فا:~) {ظاهرا فَارسجادیر ولی اوْ دیلده ده کؤکو تانینمیش بیر کلمه ساییلمیر[۵]؛ تورکجه چم/ چن سؤزوندن ده اولابیلیر}. ٤- چَم(اؤزل‌آد)بوُسؤزله اوْلان یئرآدلاری:مهاباد، سقز، ساوین‌قالا، تیکان‌تپه، ساووُجبولاق‌دا (۹بالاجا) چای‌آدی؛ آباده، شهرکرد، آستانا، قوُم، اصفهان دا کند آدی؛ بیجار دا داغ آدی.

چماقستان..çomaqğıtan [اؤزل‌آد] لاهیجاندده کند آدی {چوْماق}.

چمان..çəman [اؤزل‌آد] مینودشت، اوُرمیه‌ده کندآدی {چم+ان: چنلی یئر}.

چمبر..çəmbər [آد] چَمبَره،چنبر: ۱-صاندیق ویا تکر قوُرشاغی (آغاج تکرلری ساغلام ساخلاماق اوچون، چئوره‌سینه چمبر ووُراللار، چللک کیمی شئیلرین دؤره‌سینه وورولان قاسناق و قورشاق ۲-(مت) بیر نقطه‌دن بوتون نقطه‌لری بیر آرالیقدا اوْلان اَیری خطله سیْنیرلانمیش جیزیق، دایره (فا:دایره). {ددە:‹چنبر›؛ بو کلمه فارسجا دئمه‌گینه رغما تورک کؤکلودور و چن "بوْروین" سؤزوندن اله گلیب؛ چن+ بوروموک› چن+ بور› چنبر}.

چمبر ایچینه آلماق..çəmbər içinə almaq [تاثیرلی‌ائیلم] دؤوره-له‌مک، قوُشاتماق.

چمبر ساققال..çəmbər saqqal [آد] یوُوارلاق ساققاللی.

چمبر قاییق..çəmbər qayıq [آد] آرخا طرفی یوُوارلاق قاییق.

چمبرسل..çəmbərsəl [صفت] چمبرله ایلگی‌لی.

چمبرلتمک..çəmbərlətmək [ائتدیرگن ائیلم] دؤوره‌لتمک.

چمبرلنمک..çəmbərlənmək [تاثیرسیزائیلم] دؤوره‌لنمک، قوُشاتیلماق.

چمبرله‌مک..çəmbərləmək [تاثیرلی‌ائیلم] دؤوره‌له‌مک، قوُشاتماق، چمبرآلتینا آلماق.

چمبره..çəmbərə [آد] باخ: چَمبر،چنبر،

چمبره آلماق..çəmbərə almaq [تاثیرلی‌ائیلم] دؤوره‌له‌مک، قوُشاتماق.

چمبری یارماق..çəmbəri yarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قوُشاتمادان قوُرتولماق.

چمبونک..çəmbunək [اؤزل‌آد] قوُم-دستجرد دا کند آدی {چم+ بان+ اق}.

چمپان..çəmpan [اؤزل‌آد] ساوین‌قالا دا کند آدی {چم+بان}.

چمپیون..çəmpiyon [باخ] شامپیون.

چمچه..çəmçə [باخ] چؤمچه ladle

چمخم..çəmxəm [آد، دا، فا] فاز، غمزه، ازیلیب بوْزلمه.

چمخملی..çəmxəmli [صفت، دا] نازلی غمزه‌لی.

چمخمی‌نی تاپماق..çəmxəmini tapmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیر ایشین چمخمی‌نی تاپماق، بیر ایشین یوْلونو و اوُصولونو تاپماق.

چمَدان..çəmədan [آد، فا‹جامه‌دان›] بؤیوک کیف ویا چانتا.

چمرَک..çəmrək [صفت] قوْللاری و باجاق‌لاری چیرمانمیش.

چمرم..çəmrəm [اؤزل‌آد] ساوه-نوبران دا کند آدی {چم+ارن}.

چمرَنمک..çəmrənmək [تاثیرسیزائیلم] قوْل ویا باجاغی چیرمالانماق.

چمرود..çəmrud [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

چمره‌مک..çəmrəmək [تاثیرلی‌ائیلم] قوْل ویا باجاغینی چیرمالاماق.

چمره‌دره..çəmərədərə [اؤزل‌آد] بالاکن‘ده چای آدی[۲۴۰].

چمکیرمک..çəmkirmək [باخ] چیمخیرماق.

چمکیریش..çəmkiriş [باخ] چیمخیریش.

چملر..çəmlər [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی {چم چوْخ اوْلان یئر}.

چمله..çəmlə [اؤزل‌آد] چممه:تاروُم دا کند آدی.

چملی‌بئل..çəmli bel [اؤزل‌آد] سیواس توْقات شهرلری آراسیندا بیر بؤلگه آدی[۸۵].

چمن..çimən [آد] چیمن: چاییرلیق یئر، باخ:چیمن (فا:چمن). grassland {ددە، چیممک سؤزوندن}.

چموش‌گزک..çəmuşgəzək [اؤزل‌آد] تاروُم‌دا کند آدی {باخ: چمیشگزَکلو}.

چمه‌گی..çəməgi [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌ده کندآدی {چم+اگه:چم‌یئری}.

چمیچ..çəmiç [آد، دا] توُت و اوْزوم قوُروسو.

چمیشگَزَکلو..çəmişgəzəklu [اؤزل‌آد] بوُ ائلین افرادی‌توُنجه‌لی شهرینین چمیشگزَک قصبه سینده اوُتوروردولار، کؤرد منشاءلی طایفا ایدیلار و آزاراق‌دا اوْلسا صفوی‌لر بیرلشمه سینده نقش اوْینادیلار[۸۵]. {جامیش +گزک+لو: جامیش‌لاری چوْخ اوْلوب کؤچه‌ری ائل معناسیندادیر}.

چن..çən [آد] ۱-دوُمان، سیس، باخ: چم (فا:مه). fog ۲-چاناق، بؤیوک چاناق. {باخ: چان}.

چن دوُمان..çən duman [آد] دوُمان، سیس (فا:مه).

چنار..çinar [آد، فا، صح] باخ: چینار.

چنبر..çənbər [ددە] قاسناق، قوُرشاق، باخ: چمبر. hoop

چنبر بوْغاز..çənbər boğaz [آد، دا] چوخ دانیشان.

چنبر بیغ‌لی..çənbər bığlı [صفت] بیغی چنبرکیمی یوخاری دوْغرو اَییلمیش .

چنبر قوُیروق..çənbər quyruq [آد] ۱-چاپان، عقرب. ۲-چنبر قویروقلو.

چنبر قویروقلو..quyruqlu çənbər [صفت] قویروغو چنبر کیمی اَیریلمیش، دئوریک.

چنبرغربال..çənbərğərbal [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

چنبرلنمک..çənbərlənmək [تاثیرسیزائیلم] قورشاق لانماق، چللک ویا بوجور شئیلرین دؤره‌سینه چمبر گئچیریلمک (فا:چمبردار شدن).

چنبرلەمک..çənbərləmək [تاثیرلی‌ائیلم] قورشاق لاماق، چللک ویا بوجور شئیلرین دؤره‌سینه چمبر گئچیرمک (فا:چمبر زدن).

چنبره بوُرونلو..burunlu çənbərə [صفت] بوُرونو اوجو گئریه اَیریلمیش اوْلان.

چنَت..çənət [آد] آچیلدیغیندا توخوملارین اوْرتایا چیخدیغی قابیق، توخومون قابیغی سوْیولدوقدان سوْنرا آیریلان پارچالارین هر بیری (فا: کپسول). {باخ:چان/ چن+ ت› چنَت}.

چنتْمک..çəntmək [باخ] چنتیک له‌مک.

چنته..çəntə [باخ] چانتا.

چنتیک..çəntik [آد] بیر شئیین قیراغیندا آچیلان اوْیوقلوق، باتیق‌لیق، چوخورلوق، کیچیک کرتیک. {باخ: کرتیک}.

چنتیک آتماق..çəntik atmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اوْیوق آچماق، کرتیک آچماق.

چنتیک آچماق..çəntik açmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اوْیوق آچماق، کرتیک آچماق.

چنتیک‌لنمک..çəntiklənmək [تاثیرسیزائیلم] اوْیوق و کرتیک آچیلماق.

چنتیک‌له‌مک..çəntikləmək [تاثیرلی‌ائیلم] اوْیوق آچماق، کرتیک آچماق.

چنتیک‌لی..çəntikli [صفت] اوْیوق آچیلمیش، کرتیک‌لی.

چنچن..çənçən [صفت، باخ: چنه] گَوَز، چوخ دانیشان (فا:حرّاف).

چَنزه..çənzə [اؤزل‌آد] گئرمی، اردبیل و هئریس‌ده کند آدی. {چان+ساق}.

چنَک..çənək [آد، بیتگی] ۱-توْخومدا اوْغولجوغو (امبریون) بوْروین اتلی بؤلوم (فا:لپه) "ایکی چنکلی و تک چنکلی بیتگی‌لر: (فا:گیاهان دولپه ای و تک لپه ای)، باقلا و لپه‌نین ایکیشر چنکلری وار". ۲-قوش دیمدیگینین آلت و اوْست بؤلومو. ۳-بؤجک‌لرین آغیزلارینین یانیندا‌کی اوْلان پارچالاییجی برک بؤلوم. {چن+ ک، باخ: چان}.

چنَک‌سیز..çənəksiz [صفت] چنه‌یی اوْلمایان ویا چنگی ایی گؤرولمه‌ین.

چنَک‌لی..çənəkli [صفت] چنه‌یی اوْلان.

چنْگ..çəng [آد] ۱-تئلجیک‌لی بیر ساز آدی، اسکی بیر توْرک سازی (فا:بربَط) harp ۲-سنج. ۳-زنگوله. ٤-ال، پنجه. ۵-دیرمیق، بیر نوع شنه، چنگل. {صح، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹چانک›؛ باخ: چان، چاناق، چنگل}.

چنگ‌اوْلماق..çəng olmaq [تاثیرسیزائیلم] قیج‌اوْلماق، کئی‌لشمک، دوُیوسوزلاشماق.

چنگ‌چالان..çəng çalan [آد] چنگ آلَتی‌نی سسلندیرن(فا:چنگزن). harper

چنگ‌سیز..çəngsiz [صفت] چنگی اوْلمایان.

چنگ‌لشمک..çəng ləşmək [باخ] چنگه‌لشمک.

چنگ‌له‌مک..çəngləmək [تاثیرلی‌ائیلم] ال ایله و پنجه سیله توُتماق.

چنگال..çəngal [آد، چنگ+ ال] باخ: چنگل، یئمک اوچون ایشله‌نن بیر وسیله (فا:~). .

چنگان..çəngan [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

چنگَزین..çəngəzin [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

چنگسر..çəngsər [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

چَنگشی..çəngəşi [تاریخی اؤزل‌آد] مُعجزه، اوْلاغان اوْستوْلوک ۱-گؤی توْرکلر دؤنَمی بگ‌لرینده و کوْرشاد'ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری ۲-خُتن خانلیْغی دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

چنگک..çəngək [آد، ت: چؤمجه، سن: قوللاب] قُلّاب.

چنگل..çəngəl [آد] ۱-شنه، دیرمیخ، هاچا کیمی اوْلان هرشئی (فا:قلاّب). hook ۲-یئمک ده ایشله‌نن بیرآلَت، اوُزن دیشلی قاشیق کیمی بیر وسیله، چنقال (فا:چنگال). fork ۳-شاهمات اوْیونوندا بیر ترپنیش‌له نئچه مُهره‌نی خطره سالما وضعیتی. ٤-(مج)پنجه، ال، "موهومات چنگیندن قورتولماق گرگ". ۵-بیر شئیی آسماق اوْچون قارماق، آسیلقان، آسقی. ٦-بسکتبال اوْیونوندا چنبره یان دوُراراق تک الله آتیلان شوُت، چنگل آتیش. {چنگ+ ال، دده، سن ‹چانقا›: چنگال، ‹چانگ›: زنگ؛ باخ: چان}.

چنگل آتماق..çəngəl atmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ال آتماق، اله گئچیرمک ایسته مک.

چنگل ایگنه سی..çəngəl iynəsi [آد] چنگل‌لی ایینه.

چنگل پیچاق..çəngəl pıçaq [آد] چنگل‌وپیچاق‌دان جوْرله‌نن یئمک-آلت‌لری.

چنگل تاخماق..çəngəl taxmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیر موضوع و یا بیر ایشه ال قوْیماق.

چنگل چنه‌لیلر..çəngəl çənəlilər [آد، دیرگی] چنه‌لری دیمدیک بیچیمینده اوُزانمیش و سوْموک لشمیش بالیقلار تاقیمی، یاپیشیق چنه‌لیلر.

چنگل ساقیزی..çəngəl saqqızı [آد] باخ: کنگل ساقیزی.

چنگَللنمک..çəngəllənmək [بلسیز ائیلم] چنگله‌ووُرولماق، چنگله‌تاخیلماق

چنگَللهمک..çəngəlləmək [تاثیرلی ائیلم] چنگل تاخماق، چنگل ووُرماق.

چنگَللهییش..çəngəlləyiş [آد] چنگل‌له‌مک ایشی ویا بیچیمی.

چنگَلسی..çəngəlsi [صفت] چنگل کیمی، چنگل سوْو، چنگله بنزر.

چنگَللی..çəngəlli [صفت] ۱-چنگلی‌اوْلان ۲-اوجو چنگل‌بیچیمینده-اوْلان

چنگَللی ایینه..çəngəlli iynə [آد] بیر نوْع ایینه.

چنگلی..çəngli [صفت] ۱-چنگ صاحبی ۲-ماکی دا داغ آدی.

چنگلیک..çənglik [آد، بیتگی] ۱-بیرنوع اوت آدی. ۲-چنگ اوْلما، قیچ اوْلما. {ت: سارماشیق اوْتو}.

چنگه..çəngə [آد، باخ:چان] بیر ال توتومو، بیر ال توتان قدر.

چنگه‌لشمک..çəngələşmək [تاثیرسیزائیلم] ال به یاخا ووُروشماق "من اژدهالارلا چنگه‌لشمیشم".

چنگه‌لر..çəngələr [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی[۲۴۰].

چنگه‌له‌مک..çəngələmək [باخ] چنگ‌له‌مک.

چنگی..çəngi [باخ:چان] دف‌چالیب‌اوْخویان‌و گؤبک‌اوْینادان‌رقاصه.

چنگیلیک..çəngilik [آد] چنگی‌نین ایشی، چالیب اوْخوما.

چنگیز..çəngiz [آد] دَنگیز:دنیز، اوْغلان آدی {مغولجادادا ایشلک اولاراق اصلینده تورکجه تنگیز / دنیز کلمه‌سینه باغلیدیر}.

چَنگیز خاقان..çəngiz xaqan [تاریخی اؤزل‌آد] یالنیْزجا موُغول و تورْک تاریخی دئییل، دوْنیا تاریخی‌نین گؤردوغو و تانیْدیغی اَن بؤیوک‌فاتح، عسگری و سیاسی باخیمدان اَن اوْنلو کیشی‌سیدیر. اصیل آدی تیموُرچینه (تیموُرچینه، تیموُچین) دیر. کیچیک بیر بگلیک ایکَن سوْنرالاری بؤیویوب، گئنیشله‌یه‌رک باغیْمسیز لیغینی اعلان ائتدیگی گوْن، توْپلانان قوُرولتایین آلدیْغی بیر قارارلا آدی "چَنگیز" اوْلموشدور. چَنگیز، دنیز آنلامیْنا گلمَکله برابر، گئنیشلیک، سوْنسوُزلوق، و اؤلوْمسوزلوک سَمبولو اوْلاراق ایشله‌نن بیر عُنواندیْر؛ بو اوُلو کیشی‌نین دؤنَمینده، بوْتون تورْک بوْیلاری تَک بیر دؤولت چاتیْسی آلتیْندا توْپلانمیش، اوْ گوْنکو دوْنیانین یاریْسیندان چوخونا اَگه‌من اوْلونموش و دوْنیا تاریخی‌نین جغرافی اوْلاراق دا اَن بؤیوک امپراتوْرلوُغو تاریخ صحنه سینده یئر آلمیشدیر[۷]. چنگیزخان گؤی تورکلرین بیر دالی شاتوْ لاردان ایدی[۲۰۹].

چنگیزنامه..çəngiznamə [اؤزل‌آد] بوداستان تورکلرین اسلامدان سوْنراکی اسکی داستانلاریندان اوْلاراق چنگیزین یاشاییش و اؤزلوک (شخصیت) و فتوحاتی موردینده دیر، بو داستاندا چنگیزخان اویغورخاقان کیمی گون ایشیغی ایله تانری قوردونون اوشاغی اوْلاراق دوْغولموش و اوْغوزخانین سوْیوندان گؤستَریلمیشدیر.

چَنگین..çəngin [تاریخی اؤزل‌آد] گؤسته‌ریشلی، قوُبیلای‌خان'ین اوْغلو[۷].

چنگینه گئچیرمک..çənginə keçirmək [تاثیرلی ائیلم] اله گئچیرمک، الینه آلماق.

چنلشمک..çənləşmək [تاثیرسیزائیلم] چنلی‌اولماق، چن‌ودومان-باسماق، دومان‌لاماق.

چنلی..çənli [صفت، باخ: چان، چن] دومانلی، سیسلی. چن اوْلان یئر، چن باسمیش یئر (فا:مه دار). foggy

چنلی‌بئل داغی..çənlibel dağı [اؤزل‌آد] باخ: خوی، چملی‌بئل.

چن‌لی‌لیک..çənlilik [آد] سیسلی‌لیک (فا:مه گرفتگی). fogginess

چنَن توُتولسون..çənən tutulsun [اؤنلم] سؤله‌یه‌مز اوْل.

چنه..çənə [آد] ۱-آشاغی انگ، اؤزون یاریم دایره شکلینده اوْلان آشاغی بؤلومو (فا:چانه). chin ۲-میکانیکی آلَتلرین و سیخیجی وسیله‌لرین، بیر شئیی‌سیخان طرفلریندن هر بیری "منگنه‌نین چنه‌لری". {باخ: چاناق، دده، سن ‹چنکا، چانکا›، دیواندا چاناج سؤزو گوُشک و ککز آداما دئییلیب بو معنا ایندیکی انگی بوش و چنه‌سی بوش شکلینده سؤیله نیر، گؤروندویو کیمی بو کلمه‌لرین یاخینلیغی آیدیندیر، باخ: چان، چاناق}.

چنه..çənə [اؤزل‌آد] چینه:وارساق‌تورکلرینه‌باغلی‌اوْیماق آدی[۲۰۹].

چنه آتماق..çənə atmaq [تاثیرسیزائیلم] جان وئرمک "قُرانی اوُجادان اوْخو، گؤرموسن کیشی چنه آتیر".

چنه آلتی..çənə altı [آد] غبغب (فا:غبغب). double chin

چنه باز..çənəbaz [آد، تو+فا] چوخ دانیشان.

چنه بازار..çənə bazar [آد] سؤزلشمه، تارتیشما، چوخ دانیشما.

چنه بازارا چیخماق (چنه بازارینا چیخماق)..çənə bazara çıxmaq (çənə bazarına çıxmaq) [آد] سؤزلشمک و تارتیشماق، چوخ دانیشماق و زَوزَک‌لیک ائله‌مک.

چنه بازلیق..çənə bazlıq [آد] چوخ دانیشما، زَوزَک‌لیک.

چنه بوْغاز..çənə boğaz [باخ] چنه بازار.

چنه چالماق..çənə çalmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخ دانیشماق، گوَزلیک ائتمک.

چنه چوُخورو..çənə çuxuru [آد] آلت چنه‌نین اوجوندا‌کی چوخور، بعضی‌لرینین چنه سینده اولان چوخور (فا:زنخدان). chin

چنه‌سیز..çənəsiz [صفت] ۱-چنه‌سی اولمایان. ۲-دؤزگون ویئرینده دانیشماسینی بیلمه ین.

چنه سینی آچدیرماق..çənəsini açdırmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشدیرماق، سؤزه گتیرمک-

چنه سینی باغلاماق..çənəsini bağlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-اؤلن بیر کیمسه‌نین چنه‌سی آلتیندان گئچیریلن ظریف ساریغی تپه سینین اؤستونده دؤیونله‌مک. ۲-بیر کیمسه‌نین اؤلومونو ایسته‌مک.

چنه سینین باغی چؤزولمک..çənəsinin bağı çözülmək [تاثیرسیزائیلم] گوَزلیک ائتمک.

چنه سینی بوْش قوْیماق..çənəsini boş qoymaq [تاثیرسیز ائیلم] دانیشیغینا فیکیر وئرمه‌مک.

چنه سینی بیچاق آچماماق..çənəsini bıçaq açmamaq [تاثیرسیز ائیلم] اؤزونتودن دانیشاماماق.

چنه سینی توْتماق..çənəsini tutmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو ساخلایب دانیشماماق.

چنه سینی داغیتماق..çənəsini dağıtmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چنه سیندن برک ووْرماق.

چنه‌نب..çənənəb [اؤزل‌آد] اوْردوباد'دا کند آدی[۲۴۰].

چنه ووْرماق..çənə vurmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر جنسین قیمتی اوچون بازارلیق ائتمک (فا:چانه زدن). to haggle ۲-چوخ دانیشماق.

چنه یاراشدیرماق..çənə yaraşdırmaq [قا] قارشی‌لیقلی گوَزلیک ائتمک.

چنه یاریشی..çənə yarışı [آد] دوْرمادان دانیشما، گوَزلیک ائتمه.

چنه یوْرماق..çənə yormaq [تاثیرلی‌ائیلم] بوْشونا سؤیله یب دوْرماق.

چنه‌یه قوّت..çənəyə qovvət [تاثیرسیزائیلم] گوَزلیک ائده نه دئییلن بیر سؤز.

چنه‌سی آتماق..çənəsi atmaq [تاثیرسیزائیلم] چنه‌سی تیتره ممک.

چنه‌سی آچیلماق..çənəsi açılmaq [تاثیرسیزائیلم] بوْش بوْغازلیق و گوَزلیک ائتمک.

چنه‌سی اوْینامق..çənəsi oynamaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شیئی یئمک ده اوْلماق.

چنه‌سی دوْرماماق..çənəsi durmamaq [تاثیرسیزائیلم] گرک‌سیز یئره و بوْشونا دانیشماق.

چنه‌سی دوْشوک..çənəsi düşük [صفت] یاوا دانیشان، بوْش بوْغاز، گوَز.

چنه‌سی قووّتلی..çənəsi quvvətli [صفت] چوْخ دانیشان، گوَز، زوَزَک.

چنه‌سی قیزیشماق..çənəsi qızışmaq [تاثیرسیزائیلم] بوْش بوْغازلیق و گوَزلیک ائتمک.

چنه‌لشمک..çənələşmək [قا] قارشی‌لیقلی اوْلاراق چوخ دانیشماق.

چنه‌لی..çənəli [صفت] ۱-چنه‌سی اوْلان. ۲-چوخ دانیشان (فا:پرچانه).

چنه‌وان..çənəvan [اؤزل‌آد] شانجان:شبستر ده- کند آدی. {چن+آوان:چنلی یئر}.

چنی‌له‌مک..çəniləmək [تاثیرسیزائیلم] جانی یانان کؤپک آغلار کیمی آجی آجی سس چیخارماق[۲].

چَودک..çəvdək [آد] میوه‌لرین برک قابیق‌لی توخومو (فا:هسته). nucleus.

چَوده..çəvdə [آد] ۱-چَودک، چَیردک ۲-آتوْم‌هسته‌سی، نوْوه nucleus

چَوده بوْمباسی..çəvdə bombası [آد] آتوْم بوْمباسی، نوُکلیئر بوْمبا.

چَوده جیک..çəvdəcik [آد] کیچیک چَوده، کیچیک نوْوه

چَوده‌چالینمی..çəvdə-çalınmı [آد] چَوده‌سل‌چالینم :آتوم‌چوده‌لرین رزوْنانسی، نوُکلیئر چالینمی (فا:تشدیدهسته‌ای nuclear resonance

چَوده رئاکتوْرو..çəvdə reaktoru [آد] نوْوه رئاکتوْرو، نوْوه قازانی (فا:نیروُگاه هسته ای). nuclear resonance

چَوده‌سل..çəvədəsəl [صفت] چوده ایله ایلگی‌لی، آتوْمی، آتوْملا ایلگی‌لی، نوْوه سل، نوُکلیئر (فا:هسته ای). nuclear

چَوده‌سل‌چالینم..çəvdəsəl çalınım [آد] چَوده‌چالینمی: آتوم-چوده‌لرین رزوْنانسی، نوُکلیئر چالینمی (فا:تشدیدهسته‌ای nuclear resonance

چَوده سل رئاکتوْر..çəvdəsəl reaktor [آد] چَوده رئاکتوْرو: نوْوه رئاکتوْرو، نوْوه قازانی (فا:نیروُگاه هسته ای). nuclear resonance

چَوَرزق..çəvərzəq [اؤزل‌آد] چوَرزَک:تاروُم و زنجان دا کند آدی.

چَوگَن..çəvgən [باخ] چوْوقان.

چَول..çəvəl [باخ: چپل] آیاقلاری اَیری آدام.

چوْبار..çobar [تاریخی اؤزل‌آد] دیه‌نکلی، دیه‌نک داشیْیان؛ قازاقلارین، اوْرتایؤز بؤلوگو، گیرَی اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-اوْرتایوُز-گیرنک-اوُواق گیرئی بوْی‌لاریندانديرلر[۱۵۸-۸۱].

چوْبان..çoban [آد] ۱-قوْیون‌قوزو اوْتاران (فا:~). shepherd ۲-الینده دیه‌نک، سوْپاسی اوْلان ۳-مُختار، اوْبا بگی. ٤-بیرسلجوُقلو بگی (م۱۳جی قرن)، پئچه‌نک طایفالاریندان[۲۱۹] {سوُمرجه‹سیپاد، شوُلپا›؛ ت‹چوُپان›: کند بؤیوگؤنون کؤمکچی‌سی، گیزیر؛ سن،

صح، داوار اوْتاران؛ دده؛ بوُ کلمه چاووُش کیمی چاو/ چوْو کؤکونه باغلیدیر، ایلکجه کند بؤیوگو یاردیمجی‌سی و کنده خبر یئتیرینه و زامانجا کند داوارلارینی اوْتارانا دئییلیبدیر}.

چوْبان..çoban [اؤزل‌آد] آذربایجاندابوسؤزله‌باشلایان نئچه یئر آدی وار[۲۴۰].

چوْبان‌آشی..çoban aşı [آد] سودا وسوتده پیشیریلن بیرجوْر آش.

چوْبان‌آلدادان..çoban aldadan [آد، دیرگی] بوْزرنگلی ۳۰cm اوُزون لوغو، گئجه‌لری دیمدیگی آچیق اوُچاراق بؤجک آولایان بیر قوُش، اوُچارکن تئز تئز یئره قونان بوْز رنگلی و اوُزون قویروقلو قوش، چوبان‌قوُشو **caprimulgus europeus**

چوْبان‌آلدادان‌گیللر..çoban-aldadangillər [آد، دیرگی] قوُشلار صینفیندن گؤی قوُزقونوم سوُلاردان بیر قوُش سوْیو.

چوْبان‌اپه‌یی..çoban apbəyi [آد، بیتگی] ککلیک اوْتونا اوْخشار ویئییله بیلن بیر چؤل بیتگی‌سی.

چوْبانالپ..çobanalp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چوْبان+ آلپ[۷].

چوْبان‌اوْیماغی..çoban oymağı [آد] عثمانلی‌بیرلیگینده یئرآلان-بیرتوْرک‌بوْیو[۲۰۹].

چوْبان‌اوُلدوزو..çoban ulduzu [آد، گؤی‌ب] چوْلپان، آخشام اوُلدوزو، ونوس، چوُلپارا (فا:زهره). {بو کلمه اصلینده چوُلپان سؤزوندن آلیناراق چولپان اولدوزو اولمالیدیر و خالق آراسیندا دییشه‌رک چوبان اولدوزو دئییلیر}.

چوْبان‌ایتی..çoban iti [آد، دیرگی] سوْرونو قوْروماق اوْچون ساخلانیلان ایری بیر ایت جنسی.

چوْبان‌ایینه سی..çoban iynəsi [آد، بیتگی] عطیر چیچگی جنسیندن قوْخولو چؤل بیتگی‌سی (فا:نام‌گیاهی خوشبو). **gerauium**

چوْبان‌بایاتی‌سی..çoban bayatısı [آد] بیر خالق هاواسی.

چوْبان‌بگ..çoban bəy [تاریخی اؤزل‌آد] هوُلاکو خان'ین اوْردوباشی-لاریندان[۷].

چوْبان‌بوْزارتماسی..çoban-bozartması [آد] بیرجوْر پیشیریلن بوْزارتما.

چوْبان‌پوسکوْلو..çoban püskülü [آد، بیتگی] چوبان پوْسکولوگیللردن، تیکان یاپراقلی قیرمیزی اوْزوم کیمی میوه‌سی اوْلا **llex ayuif**

چوْبان‌پوْسکولوگیللر..çoban-püskülügillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی بیتگی لردن بیر سوْی **galuim aparine**

چوْبان‌توْپوزو..çoban topbuzu [آد] بایاتی حالیندا بیتن ویئم اوْچون بئجه ریلن چوخ ایللیک بیتگی.

چوْبان‌توْته‌گی..çoban tütəyi [آد] چوْبان دوْدویو:بیرجوْر ساده توتک نوعو.

چوْبان‌توْخماغی..çoban toxmağı [آد، بیتگی] چوْخلو ساچاقلی کؤکلری اوْلان چوْخ ایللیک اوْتسوْو بیتگی.

چوْبان‌چانتاسی..çoban çantası [آد، بیتگی] توُرپ‌سوْولاردان، یئمیش‌لری توْربانی آندیران چؤل بیتگی‌سی (فا:کیسه کشیش). **capsella bursu pastoris. cru**

چوْبان‌چوْلوق..çoban çoluq [آد، اسکی] یوخاری دوْزئی ده اوْلانلارین آشاغی داکی یوخسول آداملارا وئرن بیر کیچیلدیگی آد.

چوْبان‌چیچه‌یی..çoban çiçəyi [آد، بیتگی] بیر متر اوُجالیقدا اوْلان چوْخ ایللیک اوْتسوْو بیتگی.

چوْبان‌داراغی..çoban darağı [آد، بیتگی] چتیر گیللردن، تارلالاردابیتن، آغ‌چیچک‌لی، ضررلی-بیربیتگی(فا:خارخاشک **dipsacus. scandix**

چوْبان‌داغ..çoban dağ [اؤزل‌آد] تبریز ده داغ آدی.

چوْبان‌داغارجیغی..çoban dağarcığı [آد، بیتگی] توُرپ گیللردن چؤل بیتگی‌سی، قوش اکمَکی (قوش اپه‌یی) (فا:قدومه کوهی). **thlapsi**

چوْبان‌دوْدوگو..çoban düdüyü [آد، بیتگی] ساپ‌و یاپراقلاری کسگین قوْخولو و آجی دادی اوْلان، لوْغوسا اوْتو سوْیوندان، یاش یئرلرده یئتیشن وایکی چنک‌لی‌لردن بیر بیتگی، میخانه جی اوْتو (فا:بارهنگ آبی). **asarum europaum, alisma**

چوْبان‌دوْدوگوسوْولار..çoban düdüyüsovlar [آد، بیتگی] چوْبان دوْدوگو کیمی بیتگی لر سوْیو(فا:تیره بارهنگ). **alismaceae**

چوْبان‌دوُزلوغو..çoban duzluğu [باخ] ساری چالی.

چوْبان‌دیه‌نه‌گی..çoban dəyənəyi [آد، بیتگی] قارا بوغداگیللردن آغ و پمبه رنگلی، اوْرک بیچیمینده یاپراقلی، اوْتسوْو بیر قیر بیتگی‌سی **polygomum aviculore**

چوْبان‌سوْزگه سی..çoban süzgəsi [باخ] یوْغورت اوْتو.

چوْبان‌قازان..çoban qazan [تاریخی اؤزل‌آد] قازان‌خانلیغی دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

چوْبان‌قایاسی..çoban qayası [اؤزل‌آد] میانا دا داغ آدی.

چوْبان‌قالقیدان..çobanqalqıdan [آد، بیتگی] دمیر تیکانی بیتگی سی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چوْبان‌قوشو..çoban quşu [باخ] چوبان آلداداندان.

چوْبان‌قوْیونو قیرخان کیمی قیرخماق.. çoban qoyunu qırxan kimi qırxmaq [تاثیرلی‌ائیلم] وار یوْخونو آلماق.

چوْبان‌کؤپه‌یی..çoban köpəyi [آد] سوْرونو قوْرویان ایری جنس کؤپک.

چوْبان‌کابابی..çoban kababı [آد] داش کاباپینا بنزر یوغورتلو ات یئمه گی.

چوْبان‌کبریتی..çoban kibriti [آد] بیر بیتگی نوعو (فا:نوعی بومادران). **achillea veramicularis**

چوْبانکره..çobankərə [اؤزل‌آد] چوْبانقارا:مراغا دا کند آدی.

چوْبانلار..çobanlar [اؤزل‌آد] هئریس و اهر ده کند آدی.

چوْبان‌لاما..çobanlama [آد، یازین] چؤل یاشانتی‌سینی و اؤزللیکله چوبان‌لارین عشق‌و یاشاییش‌لارینی آنلاتان‌ادبیات‌توْرو، پاستوْرال.

چوْبانلو..çobanlu [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی.

چوْبان‌لیق..çobanlıq [آد] چوبان اوْلما وضعیتی ویا چوبانین گؤردوْغو ایش (فا:شبانی). **pastoral**

چوْبان‌مرحمی..çoban mərhəmi [آد] تئرپانتین‌و موم‌یاغیندان‌دوْزه‌لن-یارا مرحمی.

چوْبان‌نوْیان..çobannoyan [تاریخی اؤزل‌آد] اوْلجایتوخان‌ین کوْموتانی و دانیْشمانی[۷].

چوْبانی..çobanı [آد] الده چوماقلا اوْینانیلان بیراوْیون آدی.

چوْبان‌یازی‌سی..çoban yazısı [آد] چوبان‌لارین یاشاییشینی آنلاتان‌بیر ادبیات.

چوْبان‌یاسدیغی..çoban yasdığı [آد، بیتگی] ساری چیچکلری بیر ایللیک بیتگی.

چوْبایْقمیش..çobayıqmış [اؤزل‌آد] کؤنول قیْریْجی، خشن (تاریخی اؤزل‌آد) گؤی توْرکلر دؤنَمی بگ‌لریندن و کوْرشاد'ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری[۷].

چوْپرا..çopra [آد] ۱-بالیق قیلچیغی. ۲-سیخ چالی‌لیق. {چؤپ سؤز ایله ایلگی‌لی اولماغی سانیلیر}.

چوْپرا بالیغی..çopra balığı [آد، دیرگی] قایالیق‌لاردا یاشایان، ایری بوُغلاری اولان بیر دادلی سو بالیغی **cobitis**

چوْپوُر..çopur [صفت] ۱-اؤزونده چیچک خسته‌لیگیندن قالان ایزلرین آدی، قوْتورلوق **pitted with smallpox** ۲-گئییک بالاسی[۷]. {کؤپمک+ور› کؤپور› چؤپور› چوْپور[۶]؛ {ت:چوُتور:خوُیو کؤتو}.

چوْپوُرالپ..çopuralp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چوْپوُر+ آلپ[۷].

چوْپورلاشدیرماق..çopurlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوْپور وضعیته-گتیرمک

چوْپورلاشماق..çopurlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونده چوپور عمله گلمک.

چوْپورلوق..çopurluq [آد] اؤزو چوپور اوْلما وضعیتی.

چوْتاش..çotaş [اؤزل‌آد] باهار دا کند آدی {چوْتاق}.

چوْتاق..çotaq [تاریخی اؤزل‌آد] قیْلیچ قبضه‌سی؛ اوُیغور یازیْتلاریندا بیر بگ آدی[۷].

چوْتاقای..çotaqay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چوْتاق+ آی[۷].

چوْتاناق..çotanaq [آد] فیندیغی چوْخ اوْلان دال و بوُتا[۲].

چوْتوُر..çotur [اؤزل‌آد] قبضه، قیْلیچ قبضه‌سی[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر: چوُتور:خوُیو کؤتو}.

چوْتوُرای..çoturay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چوْتوُر+ آی[۷].

چوْتوق..çotuq [آد] کؤتوک، توپراقدان ائشیکده قالمیش آغاج کؤکو. {باخ: کؤتوک}.

چوْتیرا بالیغی..çotıra balığı [آد، بیتگی] وُجودو یاندان باسیق اوجا، اوْستو پولجوقلو بیر بالیق، آق‌دنیز و آتلانتیک آنادنیزینده یاشایان[۲] (فا:نوعی ماهی). **balistes capriscus**

چوْجوغو اوْلماق..çocuğu olmaq [تاثیرسیزائیلم] اوشاق دوْغماق ویا اوُشاغی اوْلماق.

چوْجوق..çocuq [آد] ۱-اوُشاق، یاورو، بالا، بیه (فا:بچه). **child** ۲-(مج)اساسا اوشاق رفتارلی و داورانیشلی کیمسه اوچون دئییلن وکیچیتمه آنلامی وئرن بیر سؤزجوکدور. {ت: دوْغوز بالاسی، هر شئیین کیچیگی؛ بو سؤز جوْجرمک کلمه سیله ایلگیلیدیر}.

چوْجوق‌آلدیرماق..çocuq-aldırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] اوشاق سالدیرماق.

چوْجوق‌اوْیونجاغی..çocuq-oyuncağı [آد] اوشاق ایشی.

چوْجوق‌اوْیونو..çocuq oyunu [آد] ۱-اوُشاق اویونو، اوشاقلارین اوْیناديغی ایشی. ۲-یالین واؤنم‌سیز ایش.

چوْجوق‌ایشی..çocuq işi [آد] اوشاق ایشی، اؤنم‌سیز ایش.

چوْجوق‌باخجاسی..çocuq baxcası [آد] اوشاق‌لارین اوْیناديغی و گزدیگی یئر.

چوْجوق‌باخیجی‌سی..çocuq baxıcısı [آد] چوجوق‌لارا ئیتیشین.

چوْجوق‌بیلیم جی‌سی..çocuq bilimcisi [آد] چوجوق بیلیمی اوُزمانی، پئدوْقوْق.

چوْجوق‌بیلیمی..çocuq bilimi [آد] چوجوقلاری اینجه‌لیین بیلیم، پئدوْلوژی.

چوْجوقجا..çocuqca [صفت، ظرف] چوجوغا یاراشان (فا:بچه وار).

چوْجوق‌دوْشورمک..çocuq-düşürmək [تاثیرلی‌ائیلم] اوشاق سالدیرماق.

چوْجوق‌دوْکتوْرو..doktoru çocüq [آد] چوجوق ساغلیغی وخسته‌لیک‌لری ایله اوغراشان دوْکتور.

چوْجوق‌دیلی..çocuq dili [آد] اوشاقلارین اؤزل سؤزلرله دانیشدیغی دیل.

چوْجوق‌سوُز..çocuqsuz [صفت] چوجوغو اوْلمایان.

چوْجوق‌سوُزلوق..çocüq suzluq [آد] چوجوغو اوْلماما.

چوْجوق‌سوْو..çocuqsov [صفت] چوجوق کیمی (فا:بچه وار).

چوْجوق‌سوْولوق..çocuqsovluq [آد] چوجوق سوْواوْلما وضعیتی.

چوْجوق‌قالماق..çocuq qalmaq [آد] بؤیوک کن اوُشاق کیمی ترپنمک.

چوْجوق‌لار..çocuqlar [آد] اوُشاق‌لار (فا:اطفال). children

چوْجوق‌لاشدیرماق..çocuqlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] چوجوق لاشماسینا یوْل آچماق، چوجوق‌حالیناگتیرمک، (فا:فس‌مثل‌بچه-شدن.

چوْجوق‌لاشماق..çocuqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] اوشاق کیمی حرکت ائتمک، چوجوق کیمی داورانماق (فا:مثل بچه شدن).

چوْجوق‌لو..çocuqlu [صفت] ۱-چوجوغو اوْلان کیمسه. ۲-چوخ اوشاقلی کیمسه (فا:بچه دار).

چوْجوق‌لوغو توُتماق..çocuqluğu tutmaq [تاثیرسیزائیلم] اوشاق کیمی داورانماق.

چوْجوق‌لوق‌ائتمک..çocuqluq etmək [تاثیرسیزائیلم] چوجوق کیمی حرکت ائتمک (فا:بچگی کردن).

چوْجوق‌لوق..çocuqluq [آد] ۱-اوشاق اوْلما وضعیتی (فا:بچگی). childhood ۲-چوجوق کیمی حرکت.

چوْجوق‌یئتیشدیرمک..yetişdirmək çocuq [تاثیرلی ائیلم] اوشاق بؤیوتمک.

چوْجوق‌یوُواسی..çocuq yuvası [آد] اوشاقلار ساخلانیلان یئر.

چوْخ..çox [صفت، ظرف] بوْل، سایی‌سی و دَیری ویا گوجو بؤیوک اوْلان (فا:زیاد). more {سوُمرجه ‹شوُگ›؛ دده، سن؛ بو کلمه دیواندا آلاو و گونشین‌یالی معناسیندا گلیب البته دیواندا ایشله‌نن چوْقراشماق و چوْقراماق سؤزلری چوخالماق و چوخلوقدان دالغالانماق و جوْشماق مفهوم‌وندا ایشله‌نیب کی هامی‌سی ایندیکی معنانی یئتیریللر}.

چوْخ بوُلاق..çox bulaq [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

چوْخ سؤیله‌مک..çox söyləmək [تاثیرلی ائیلم] گوَزلیک ائتمک.

چوْخ یوُرد..çoxyurd [اؤزل‌آد] چُقیورت:فریدن-آخوره‌ده کندآدی.

چوْخ‌آتلی..çoxatlı [صفت] بیر نئچه آت قوشولموش آراج.

چوْخ‌آتوْملو..çoxatomlu [صفت] بیر نئچه آتوْمدان عبارت اوْلان.

چوْخ‌آروادلی..çoxarvadlı [صفت] عینی‌زاماندابیرنئچه آروادی اوْلان کیمسه.

چوْخ‌آروادلی‌لیق..çoxarvadlılıq [آد] عینی زاماندا بیر نئچه آروادی اوْلما وضعیتی، پوْلی قرامییا.

چوْخ‌آز..çoxaz [ظرف] اولدوقجا آز.

چوْخ‌آلانلی..çoxalanlı [صفت] چوخ زاویه‌لی.

چوْخ‌آللاه‌لی‌لیق..çoxallahlılıq [آد] چوخ تانری‌لی‌لیق.

چوْخ‌آنلاملی..çoxanlamlı [آد، دیل‌بیلیمی] بیر سؤزجوغون بیردن چوخ آنلامی اوْلماسی.

چوْخ‌آیاقلی‌لار..çoxayaqlılar [آد، دیرگی] اکلم باجاقلی بؤجک‌لرین هر اکلم اینده بیر ویا ایکی جوْت آیاغی اوْلان تاقیم، آیاقلاری چوخ‌اوْلان حئیوانلارین عامّ آدی "خرچنگلر، هؤرومجکلر" myriapoda

چوْخ‌ائشلی..çoxeşli [صفت، توپلوم‌ب] چوخ قاری‌لی، ار و آروادین بیردن چوخ ائشلی اوْلماسی (بیر نوع فلسفه‌نین قوُرالی).

چوْخ‌ائشلی‌لیک..çoxeşlilik [آد، توپلوم ب] چوخ ائشلی اوْلما وضعیتی.

چوْخ‌ائولی..çoxevli [صفت، بیتگی] ارکک دیشی جنسیت‌لی چیچک‌لری بیرگول اؤزه رینده اوْلان بیتگی، باخ: چوخ ائوجیک‌لی.

چوْخ‌ارلی..çoxərli [صفت، توپلوم‌ب] چوْخ‌قوْجالی:عینی زاماندا چوخ اری اوْلان قادین.

چوْخ‌ارلی‌لیک..çoxərlilik [آد] بیر قادینین عینی زاماندا نئچه اری اوْلما وضعیتی، بو قوُرال "آندرییا" کیمی چوخ آز اولوسلاردا گئچرلیدیر، البته چوخ اوزاق گئچمیشده یوخسون لوق سبب ایله گئچرلیگی وارایدی.

چوْخالان..çoxalan [صفت] متزاید (فا:متزاید). increasing

چوْخالتما دسگاهی..çoxaltma dəsgahı [آد] آرتیرما دسگاهی، تکثیر ماشینی.

چوْخالتماق..çoxaltmaq [تاثیرلی ائیلم] آرتیرماق، تکثیر ائتمک (فا:افزودن).

چوْخالتیم..çoxaltım [آد] چوخالتما ایشی، کوْپیالاما، بیر فیلم و یا رسیم‌دن عئینی اصلی کیمی دؤزلتمه ایشی.

چوْخالدیجی..çoxaldıcı [صفت] چوخالدان(فا:تقویت کننده). multipler

چوْخالدیریلماق..çoxaldırılmaq [بلسیز ائیلم] سایجا آرتدیریلماق.

چوْخالدیش..çoxaldış [آد] چوخالتما ایشی، بیر فیلم و یا رسیم‌دن عئینی اصلی کیمی دؤزلتمه ایشی.

چوْخالدیلماق..çoxaldılmaq [بلسیز ائیلم] آرتیریلماق، چوخ ائدیلمک.

چوْخالما..çoxalma [آد] آرتما، ، بوْللانما (فا:تزاید). augmentation

چوْخالماق..çoxalmaq [س، سن] آرتماق، بوْل لانماق (فا:زیاد شدن).

چوْخالمیش..çoxalmış [صفت] مزید (فا:مزید). increased.

چوْخالمیش مصرع..çoxalmış misrə [باخ] مستزاد.

چوْخالیش..çoxalış [آد] چوخالماق ایشی (فا:تکثیر). increasing

چوْخالیشلی..çoxalışlı [صفت] یوکسه لیش لی، تصاعدی progressive

چوْخاوْرتاقلی..çoxortaqlı [صفت] آنونیم، چوخ اوْراتاقدان دؤزه لن شرکت.

چوْخاوُشاقلی..çoxuşaqlı [صفت] چوخلو اوشاغی اوْلان.

چوْخاوُلوسلو..çoxuluslu [آد] (صنایع وتجارت اوچون) نئچه دؤولت و اوُلوسلار آراسیندا کی تجاری و اقتصادی آنلاشما.

چوْخاوْزلو..çoxüzlü [صفت] نئچه اوْزو اوْلان، چوخ-اوْزلی لی (فا:چندوجهی

چوْخاوْزلولوک..çoxüzlülük [آد] حیاسیزلیق (فا:پرروئی). cheekiness

چوْخای..çoxay [اؤزل‌آد] چوْقای، یوْغون، غلیظ.

چوْخایشله نن..çoxişlənən [صفت] چوْخ یارارلی اوْلان، چوْخ-یارارلانیلان ماده.

چوْخایللیک..çoxillik [صفت، بیتگی] یاشامی بیرایل‌دن چوخ اوْلان بیتگی لر.

چوْخباسقی لی..çoxbasqılı [صفت] باسقی سی چوخ اولان (فا: پرفشار). high-pressure

چوْخبوْغوملو..çoxboğumlu [صفت] چوخلو بوغومو اوْلان قورچوق ویا بیتگی.

چوْخبوجاقلی..çoxbucaqlı [صفت] چوخ بوجاغی و گوشه‌سی اوْلان شئی.

چوْخبیلمیش..çoxbilmiş [صفت] چوخ بیلن (فا:عیار). impostor

چوْخبیلمیش لیک..çoxbilmişlik [آد] چوخ بیلمیش اوْلما وضعیتی، چوخ‌بیلمه.

چوْخبیلن..çoxbilən [صفت، دا] یاشایش گؤرگوْسو چوخ اوْلان.

چوْخپارتی لی..çoxpartılı [صفت] بیردن چوْخ پارتی‌نین قاتیلیم ایله یاشایان سیاسی حیات.

چوْخپلانلی..çoxplanlı [صفت] بیرنئچه ساحه وآلانی نظرده توتان.

چوْخپیللهلی..çoxpilləli [صفت] نئچه مرحله لی، نئچه آشاماللی.

چوْختئریملی..çoxterimli [صفت] آرالارینداً " + − " اشارتی اوْلان بیر چوْخ تئریم‌دن دؤزه‌لن جبر مُعادله سی.

چوْختانریجی..çoxtanrıcı [آد، توپلوم ب] بیردن چوخ تانرینین وارلیغی‌نی بنیمسه ین (اینانان وقبول ائدن).

چوْختانریجی‌لیق..çoxtanrıcılıq [آد، توپلوم ب] بیرچوخ تانری‌نین وارلیغینی دؤشونمه اینانجی، پاگانیزم، پوْلی تئییزم.

چوْختانریلی..çoxtanrılı [صفت] چوخ تانریلاری منیمسه‌ین اینانج.

چوْختانریلی‌لیق..çoxtanrılılıq [آد] چوخ تانری منیمسه‌مه وضعیتی.

چوْختکرلی..çoxtəkərli [صفت] چوخ تکری اوْلان آراج.

چوْختوْنلو..çoxtonlu [صفت] چوخ آغیر، آغیرلیغی توْنلارجا اوْلان.

چوْختیراژلی..çoxtirajlı [صفت] بؤیوک تیراژلا یایین لانان.

چوْخجا..çoxca [ظرف] چوخ اوْلاراق، آشیری، اوْلدوقجا (فا:زیاد).

چوْخجو..çoxcu [باخ] چوْغولجو، پلورالیست.

چوْخجولوق..çoxculuq [آد، صفت] باخ: چوغولجوُلوق، پلورالیزم.

چوْخچوْخلاری..çoxçoxları [ضمیر] بیر چوخو.

چوْخچوخ..çoxçux [ظرف، صفت] ان چوخ، ان سون، لاپ چوخ، اوْلدوقجا آرتیق (فا:خیلی). excess

چوْخدان..çoxdan [ظرف] چوخدان بری، اسکیدن بری، گئچمیش‌دن بری، قاباقلاردان (فا:دیرباز). long time ago

چوْخدانکی..çoxdankı [صفت] چوخدان اوْلموش، قاباقلار باش وئرمیش (فا:دیرباز). long time ago

چوْخدانیشان..çoxdanışan [صفت] بوش بوْغاز، چوخ دانیشماغی سئون (فا:پرحرف). talkative

چوْخدوْزلملی..çoxdüzləmli [صفت] چوخ سطح‌لی، نئچه مستوی سطح‌دن دوزه‌لن شئی (فا:چند وجهی).

چوْخدیشجیک‌لی..çoxdişcikli [صفت] چوخلو خیردا دیشلری اوْلان.

چوْخدیشلی..çoxdişli [صفت] چوخ دیشی اولان تکر.

چوْخدیللی..çoxdilli [صفت] مختلف دیللرده دانیشان بیلن کیمسه.

چوْخراشماق..çoxraşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخالماق، چوْخلاشماق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چوْخراغان..çoxrağan [آد] گوْر قاپاق.

چوْخراق..çoxraq [صفت] چوخ اولاراق (فا:بیشتر). more

چوْخراماق..çoxramaq [تاثیرسیزائیلم] قیمیلداماق.

چوْخرقملی..çoxrəqəmli [باخ] چوخ سایجیق لی.

چوْخساتیش‌لی (چوخ ساتیلان)..çoxsatışlı (çox satılan) [صفت] ساتیشی چوخ اولان (فا:پرفروش). fearther seller

چوْخساما..çoxsama [آد] مُزایده، چوْخ گؤرمه (فا:مزایده). auciton

چوْخساماق..çoxsamaq [تاثیرلی‌ائیلم] اوْلدوغوندان چوْخ گؤرمک.

چوْخسایی‌لی..çoxsayılı [صفت] سایجیق و رقم‌لری چوخ اوْلان.

چوْخسسلی..çoxsəsli [صفت] چوخلو مُختلف سسلرله ایفا اولونان، پولو فونیک (فا:پرصدا). noisy

چوْخسسلیلیک..çoxsəslilik [آد] بیراثرده نئچه سسین عین زاماندا بیرلشمه وضعیتی، پولی فونیا.

چوْخسونماق..çoxsünmaq [تاثیرلی ائیلم] اولدوغوندان چوْخ گؤرمک.

چوْخسؤزلو..çoxsözlü [صفت] بیرنئچه ویا سؤزدن عبارت اولان افاده.

چوْخسیملی..çoxsimli [باخ] چوخ تئللی.

چوْخقاتلی..çoxqatlı [صفت] بیر نئچه قاتدان دؤزلمیش یاپی و تیکینتی.

چوْخقاتلیاوْتوپارک..çoxqatlı-otopark [آد] قاتلاریندا آراج پارک-ائدیله بیلن تیکینتی

چوْخقادینلی..çoxqadınlı [صفت، توْپلوم ب] چوْخ قاریلی:بیردن چوخ قادینی وقاریسی اولان، چوخ آروادلی، چوخ قوجالی.

چوْخقاردا غ..çoxqardağ [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا داغ آدی[۲۴].

چوْخقارینجیقلیلار..çoxqarıncıqlılar [آد] بیر نئچه قارینجیقی اولان.

چوْخقانادلیلار..çoxqanadlılar [آد] چوخلو قانادلاری اولان بؤجک‌لر تاقیمی.

چوْخقوْجالی..çoxqocalı [آد] باخ: چوْخ‌قاری‌لی.

چوْخقوْللو..çoxqollu [صفت] نئچه قوْللو (فا:چندضلعی). polygon

چوْخ‌گئچمه‌دن..çoxgeçmədən [ظرف] قیسا بیر سوْره ده.

چوْخگلمک..çoxgəlmək [تاثیرسیزائیلم] گره گیندن چوْخ و آرتیق اولماق.

چوْخ‌گَن..çoxgən [آد] نئچه‌مستوی‌سطح‌دن‌دوزلمیش، چوخ دوزلم‌لی.

چوْخ‌گؤرکملی..çoxgörkəmli [صفت] نئچه گؤرکملی(فا:چندشکلی allotropy

چوْخ‌گؤرمک..çoxgörmək [تاثیرلی ائیلم] اسیرگه‌مک، مُضایقه ائتمک.

چوْخ‌گؤزه‌لی..çoxgözəli [صفت، بیولوژی] چوْخ‌حُجره‌لی:چوخ گؤزه‌سی اولان یاراتیق، بیردن‌چوخ‌حجره‌سی اولان (فا:چندسلولی).

چوْخلاری..çoxları [عوضلیک] بیرچوخو.

چوْخلارینجا..çoxlarınca [عوضلیک] بیرچوخ کیمسه‌لرجه.

چوْخلاشماق..çoxlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ اولماق، چوخالماق.

چوْخلانماق..çoxlanmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ اولماق.

چوْخلو..çoxlu [صفت] ساییجا آرتیق، چوخ اولاراق.

چوْخلوجا..çoxluca [صفت، ظرف] چوخ چوخ، بوْل بوْل، اولدوقجا چوْخ، بوْللوجا "چیچک چوخالیرسا بالدا چوخلوجا بوللانیر".

چوْخلوق..çoxluq [آد، سن] ۱-سایی‌سی چوخ اولان، بوللوق، (فا:کثرت). multiplicity ۲-چوْغون لوق (فا:اکثریت).

چوْخلوق اکی..çoxluq əki [آد] چوْغول اکی (فا:پسوند جمع).

چوْخلوقلا..çoxluqla [ظرف] گنل‌لیکله عمومیتله (فا:عموما).

چوْخمار..çoxmar [آد، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر] باشی توْپوزلو دیه-نک، چوْماق.

چوْخمیلّتلی..çoxmillətli [صفت] چوْخ اولوس‌دان تشکیل تاپان.

چوْخناشماق..çoxnaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخالماق، چوْخلاشماق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چوْخو..çoxu [ظرف] ۱-چوْخ‌دفعه ۲-(ض) یاریدان‌چوخو، بوْل-مقداری.

چوْخوشماق..çoxuşmaq [تاثیرلی ائیلم] توْپلاشماق.

چوْخهجالی..çox hicalı [صفت] هجالی‌لاری چوخ اولان سؤز (فا:چند هجائی). polysyllabic

چوْخیئرلی..çoxyerli [صفت] اوْتورماق اوْچون چوْخ یئری اولان.

چوْخیاشلی..çoxyaşlı [صفت] یاشی چوخ اولان، قوجا، یاشلانمیش.

چوْخیانلی..çoxyanlı [صفت] چوخ‌طرفلی (فا:همه جانبه). multilateral

چوْخیئین..çoxyeyən [صفت] یئییم جیل.

چوْدار..çodar [آد] مال داوار آلیب ساتان (فا:چوبُدار) {فارسجا چوبدار و چارپادار دئییلمه گینه رغما ًتوْرکجه ت‹چوُتور: پیس خوُیلو› سؤزوندن اله گلیبدیر، اینسان آدلاریندا چوْتورخان آدی دا گؤروکمکده دیر[۵]}.

چوْدارکندی..çodarkəndi [اؤزل‌آد] چوْتوُرکندی: هشتَری ده کند آدی.

چوْدارلیق..çodarlıq [آد] چوْودار اکیلمیش یئر.

چوْدن..çodən [آد] کربن سوز دمیر، (دمیرله یوْزده ٥-٤ اورانیندا کربن قاریشیمیندان اله گلن مئتال) بو مئتال پولاد و چلیگه نسبت پاسلانمانین قاباغیندا دایانیقلی و بیر مقدار قیریلقان اؤزللیگی-وار(فا:چدن) cast iron {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چوْیین›: پاخیر، توُنج، سن ‹چوْدن، چوْیین›: چدن، سن ‹چوْیماق›: قیزماق، ایستی لنمک؛ بو کلمه چوْقون شکلینده روسجایا گئچیب و فارسجا چدن سؤزوده بو کلمه‌دن آلینمادیر}.

چوْدن تؤکمه..çodən tökəmə [آد] چوْدن مئتالینی قالیبا تؤکمه (فا:چودن ریزی). foundry

چوْر..çor [آد] ۱-درد، خسته‌لیک، سیغیر وَباسی، بیتگی‌لرده و چوخلو پامبوقلاردا اولان بیرخسته‌لیک. ۲-(مج)سؤیوش، قارقیش آنلامیندا بیر سؤز"چوْر خانیم". ۳-چؤللوک، بیتگی یئتیشدیرمه‌یین توْپراق. {گؤک: بؤیوکلره وئریلن بیر عنوان، ت: رتقاء، دولاشیق اوْتو؛ نظره

گلیر دولاشیق اوتو اکینده بیر نوع آفت ساییلیر و هر یئرده چوخالیرسا بوتون بیتگی‌لره صدمه یئتیرر، بو سببدن بو مفهوم گئنیشله نه‌رک چوْراق شکلینده وئریمسیز یئر معناسی وئریر، چوْراق کلمه‌سی گؤگ تورک یازیلاریندا ایشله نیب، ایندیکی معنادا اسکی مفهومون گئنیشلنمه سیندن دوزه‌لیب، اشاره اوْلونمالیدیر کی اسکی زامانلار بوُکلمه جین پری و روُح معناسیندا و محتملا اَوُغورسوزلوق گتیرن روُح معناسیندا ایشله نیردی و ۸جی یوّزیل بالکان اوْغوزلاریندا بیر بگ و کوْموتان آدی ایدی و محتملا بوجور وضعیتلرده روحلارین گوجونو تمثیل ائتمه گه اشارت اوْلونور}.

چوْر..çor [اؤزل‌آد] چار:شامانیست لره گؤره اینسان بدنینین ائشیگینده ولی اینسانلا برابر یاشایان کؤتو روُحلارین آدیدیر[۲۱۱].

چوْر–..-çor [اؤزل‌آد] چوْرا: اینسان آدلاری: چوْرای، چوْربَگیم، چوْربیگه، چوْرتان، چوْرخان، چوُرالپ، چوْرقارا.

چوْراباتوُر..Çorabatur [تاریخی اؤزل‌آد] بوُلغار تورکلری داستانلاریندان (روُسلارا توُتساق اوْلماماق اوْچون اؤزونو اؤلدورن و آدینا داستان یازیلمیش اوْلان کیشی[۲۰۹]).

چوْراباش..çorabaş [اؤزل‌آد] شامان دُعالاریندا آدی گئچن بیر روُح[۲۱۱].

چوْراق..çoraq [تاثیرلی‌ائیلم] وئریم سیز (فا:شوره زار) {باخ: چوْر}.

چوْراقلاشدیرماق..çoraqlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوراق‌وضعیته-گتیرمک

چوْراقلاشماق..çoraqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوراق وضعیته گلمک.

چوْراق‌لیق..çoraqlıq [آد] وئریم سیزلیک (فا:شوره زاری) saltiness

چوْرامان..çoraman [تاریخی اؤزل‌آد] جینلی، پَریلی؛ قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

چوْربا..çorba [آد، ع، آنادولو] ات وسبزه ایله پیشیریلن بیر سوُلو یه جک، باخ: شوْربا.

چوْرس..çors [اؤزل‌آد] خوی و قرزیادین آراسیندا کند آدی {۱–چوْر سؤز روُح مفهوموندا گلیب و "ز/ س" اک‌ایله بیرلیکده چوْروز/ چوروس/ چوْرْس شکلینده گوّجلو روحو اوْلان یئر آنلامیندادیر. ۲– چار/ چوْر سؤزو و ز/ س اکیله بیرلیکده چوْخ ایشیقلی ائو، آیدین یئر مفهوموندادیر، قرزیادین بؤلگه سینده ده دوْغرودادندا بئیله دی و چوْرس یئری اوُزاقلاردان ایشیق ساچان بؤلگه کیمی گؤرسه نیر، ۳– چوروه çoruh آدی بیرطایفا آدی کیمی گؤرونوبدور، باخ: پولاد؛ فارسچی راسیستلر بو یئرین آدینی تورکجه اولماسین دییه ارمنیجه دئیرلر و معناسیز حالدا اوْنو ارمنیجه دؤرد سؤزونه باغلایارلار}.

چوْرس خنه‌یه سی..çors xənəyəsi [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

چوْرمق..çormək [اؤزل‌آد] رزن و کبودرآهنگ ده کند آدی {گوجلو روحا صاحب اوْلان یورد}.

چوْرلوُ..çorlu [صفت] ۱–جینلی، کؤتو روُحلارین ائتگی‌سینده قالان کیشی. بو آد شامانیست گله‌نک‌دن گَلن بیر آددیر. اسکیدن بوُنالیملی و توْپلوم طرفیندن خوْش قارشیْلانمایان کیشیلَر اوّچون بو آد وئریلیردی، بوُ کیشیلر قام و باخشی‌لر طرفیندن تَداویه آلینیردی[۷]. ۲–دردلی، خسته‌لیکلی.

چوْرمان..çorman [اؤزل‌آد] چوْرامان، جینلی، پَریلی[۷].

چوْروْس..Çoros [اؤزل آد] آلتای توّرکلری تئلئوُت بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸–۸۱].

چوْروملو..çorumlu [اؤزل‌آد] بگدیلی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

چوْره ناب..çorənab [اؤزل‌آد] چوْراناو: زنجان دا کند آدی {چوْر +ان +آو: گوجلو روحلار اوْواسی}.

چوْست..çost [آد] یوُمشاق دریدن تیکیلن آیاق قابی[۱۱۲].

چوْشقون..çoşqun [اؤزل‌آد] جوُلفا'دا یئر آدی[۲۴۰]. {جوْشقون}.

چوْغاج..çoğaç [آد] ۱–گوّن ایْشیغی، ۲–گوّنشلی یئر. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چوْغاش..çoğaş [اؤزل‌آد] ۱–دبدَبه، ۲–وحشی حئیوان یاوروُسو[۷].

چوْغان..çoğan [آد، بیتگی] چوْغان‌اوْتو، چؤون اوْتو، صابون اوتو: کؤکو و دالاری سوُ ایله صابون کیمی کؤپورَن و پالتار یوُماق اوّچون یارارلی بیر بیتگی، چؤون (فا:اشنان، غاسول صابونی). saponaria officinalis {گئنچمیشده بو بیتگی‌دن پالتار یوُماق اوّچون یارارلانیردیلار و بؤلگه اهالی‌سینه اؤنملی اولدوغو اوّچون، محتملا بو بیتگی بوْل اولان یئرلر، بو اوْتون آدیلا تانینیردی، شاماخی دا چاغان؛ و گوّنئی آذربایجانین اراک–فراهان شهری یاخینلیغیندادا چغاناور آدیندا یئر واردیر، بو آد چاغاناوار ویا چوغاناوار شکلینده و معناجا "چاغان‌وار/ چوْغان‌وار" دئمکدیر؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، چوْقراماق دیواندا جوْشماق مفهوموندا بو سؤزون کؤکودور و چوْغان کلمه‌سی جوشان و

کؤپوکله‌نن بیتگی‌نی گؤسته‌ریر[۶]، چوغان اوْتودان بیر گؤرونتو:

چوْغانچی..çoğançı [صفت] چوغان اوره تیب ساتان.

چوْغانلی..çoğanlı [اؤزل‌آد] هشتَری و قوْشاچای دا کند آدی.

چوْغوُر..çoğur [اؤزل‌آد] چُغور:سوُلدوز دا داغ آدی.

چوْغورجوق..çoğurcuq [آد] سیغیرجیق، چکیتجه‌قوُشو turnus vugaris

چوْغول..çoğul [صفت، سن:تمام] ۱-بیردن چوخ اوْلان، چوخلوق (فا:جمع). ۲-چوْو ائدن کیمسه.

چوْغول آد..çoğul ad [آد] اسم جمع (فا:اسم جمع). collective noun

چوْغول اکی..çoğul əki [آد] چوخلوق‌اکی (لار، لر) "آغاجلار، شهرلر".

چوْغول‌لاشدیرماق..çoğullaşdırmaq [ائتدیرگن‌ائیلم] چوْغول وضعیته گتیرمک.

چوْغول لاماق..çoğullamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوْغول وضعیته گتیرمک.

چوْغول لوق..çoğulluq [آد] چوْغول اوْلما وضعیتی.

چوْغولجو..çoğulcu [صفت، توپلوم‌ب] چوخلوقجو، چوغولجولوق-ایلکه‌سینه دایانان و اوْنون یانلی‌سی، پلورالیست "چوغولجو گؤروش". pluralist

چوْغولجولوق..çoğulculuq [آد، توپلوم‌ب] ۱-مختلف و چوْخلو باغیم‌سیز قوُروپلار و قورومالارین تاثیرینه دایانان دؤزنتی و سیستیم. pluralizm ۲-(فلسفه) وارلیق و یاراتیق‌لارین تک اوْلمادیغی و گرچک‌لیگینین آچیق لانماسیندا بیردن چوخ ایلکه‌یه‌دایانان‌اؤیره‌تی‌و دوْکترین، پلورالیزم (فا:پلورالیزم).

چوْغولساماق..çoğulsamaq [تاثیرلی‌ائیلم] اوْلدوغوندان داها چوْخ سانماق و گؤرمک.

چوْغون..çoğun [آد] چوخ چوْخ، چوْخ کز، چوخ اولاراق.

چوْغون تؤکمه(اریتمه)..çoğun tökmə(əritmə) [آد] چوغون اریدیب تؤکولن فابریکا.

چوْغونجا..çoğunca [صفت، ظرف] ان چوخو، اکثری (فا:اکثرا).

چوْغونلوق..çoğunluq [آد] اکثریت، قارشی آنلامی: آزینلیق، majority

چوْغونلوقلا..çoğunluqla [ظرف] چوْغونلوغا دایاناراقچوخ زامان، اکثرا.

چوْقا..çoqa [اؤزل‌آد] وحشی حئیوان[۷].

چوْقان..çoqan [اؤزل‌آد] ۱-توْپوُز، باخ: چوْوقان ۲-حئیوان یاوروُسوُ ۳-قازاق بیلیم آدامی و اوْزانلاریندان، آبیْلای خان'ین اوْغلو[۷].

چوْقای..çoqay [اؤزل‌آد] یوْغون، غلیظ، باخ: چوْخای[۷].

چوْقوُ..çoqu [آد] چوْخو:دبدَبه، بوْللوق؛ سئوؤک تَکین'ین باباسی[۷].

چوْقوُبَگیم..çoqubəyim [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چوْقوُ+ بَگیم[۷].

چوْقوچاق..çoquçaq [اؤزل‌آد] یاماد/ اوْبی چایی یاخینیندا بیر شهر آدی[۱۲].

چوْکان..çogan [باخ] چوْوقان.

چوْلاداغ..çoladağ [اؤزل‌آد] آغدام'دا داغ آدی[۲۴۰].

چوْلاق..çolaq [صفت] الی ویا آیاغی آخساق اوْلان، سقّط، بیر قیچی قیسا اوْلان، آخسار، توْپال (فا:لنگ). lame {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه چوراق اولمالیدیر، چوْر کلمه‌سی نقص و خسته‌لیک معناسیندا گلیب و چوْراق وئریمسیز یئره دئییلیر و اینسان موردینده ناقص و آخساق اوچون سؤیله نه‌رک چولاق شکلینه گلمیش گؤرونور، باخ: چوْر}.

چوْلاق لاشماق..çolaqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چولاق اوْلماق، آیاغی آخساق اوْلماق.

چوْلاق‌لیق..çolaqlıq [آد] آخساقلیق، چولاق اوْلما وضعیتی، توْپال‌لیق (فا:لنگی). lameness

چوْلاق..çolaq [اؤزل‌آد] چالاق:سلحشور، ایی قیْلیچ چالان[۷].

چوْلاقلو..çolaqlu [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {باخ: چوْلاق/ چالاق}.

چوْلان..çolan [اؤزل‌آد] چایین و سویون دییینده گؤیه رن بیر نوع جلبک، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چوْلباناق..çolbanaq [اؤزل‌آد] ۱-اوُزاق گؤرؤشلو ۲-تؤره‌نین دیْشیندا قالان ۳-نکاح‌سیز ایلیشکیدن‌دوْغان اوُشاق(هاقاس‌تؤرکلرینده)[۷].

چوْلبوُ..çolbu [اؤزل‌آد] باخ: چوْلپان[۷].

چوْلپا..çolpa [آد] چوُلپا:۱-توْیوق، قارتال و قیْرقوْووُل کیمی قوشلارین بیر و ایکی ایل‌لیک ارککی (خوْروزو). ۲-همین خوْروزون بؤتؤو قیزاردیلمیشی ۳-(تا) عاجز، ایشه یاراماز.

چولپاچای..çolpaçay [اؤزل‌آد] چوولپاچای:خیاو دا کند آدی.

چولپالاشماق..çolpalaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چولپا یاشینا چاتماق، بؤیویوب یئکه و ارکک قوش حالینا گلمک.

چولپالانماق..çolpalanmaq [باخ] چولپالاشماق.

چولپالی..çolpalı [صفت] چولپادان قیزاردیلمیش و پیشیریلمیش.

چولپالیق..çolpalıq [آد] عاجزلیک، ایشه یارامازلیق.

چولپان..çolpan [اؤزل‌آد] ۱-قوزئی اولدوزی ۲-اوزاق گؤروشلو ۳-تانیدیق، بیلدیک، آشنا، ٤-تیمورگورخان'ین ایکینجی ائوده‌شی؛ یاقوت داستانلاریندا آدی گئچن بیر قیز[۷].

چولدو..çoldu [اؤزل‌آد] ۱-بخشیش، مکافات ۲-غنیمت[۷].

چولماچوجوق..çolmaçocuq [آد] اوشاقلار، چولوق جوجوق.

چولوق..çoluq [آد] آلاچیق، چارداق (فا:کلبه). cottage {محتملا بو کلمه چولوق جوجوق سؤزوندن آلیناراق آغاجدان دوزلمیش چارداغا دئییلیر}.

چولوق‌چوجوق..çocuq çoluq [آد] چوجوقلارلا بیرلیکده‌عایله توپلولوغو. (تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر)

چولوقلو چوجوقلو..çoluqlu çucuqlu [تاثیرلی‌ائیلم] چوخلو جوجوغو اولان.

چولوم تاتارلاری..Çolum Tatarları [اؤزل آد] آلتای تورکلری بوی لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

چوم..çom [باخ] کوم، کوما.

چومار..çomar [آد] ۱-چوبان کؤپه‌یی، ایری کؤپک. ۲-(تا) بوینوزسوز قویون[۲].

چوماق..çomaq [آد] ۱-دیه‌نک، باشی توپوز آغاج ویا هر شئی، سوپا، سلاح (فا:چماق، گرز). mace، cudgel ۲-کومان خانلیغی دؤنمی بگ‌لریندن.{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده، دیواندا چوماق ایکی معنادا گلیب-اصلی معنادا عصا و باشی توپوز آغاجا دئییلیب و مجازی اولاراق غیر مسلمان اویغورلار طرفیندن تورک مسلمانلارا دئییلیب، سون معنادا دشمن عاملی اولماق مفهوموندادیر، هرچند کلاوسون بو کلمه‌نی آلینما سؤز بیلیر[٦] ولی بو سؤز چاقماق (ووُرماق) سؤزایله ایلگیلی اولماسی آیدیندیر، چاقماق› چوقماق› چوماق}.

چوماق تپه..çomaq tpə [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد دا کند آدی.

چوماقَر..çomaqər [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چوماق+ اَر[۷].

چوماق سوخماق..çomaq soxmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینین ایشینه مانع دؤزلتمک "بیرینین ایشینه چوماق سوخماق".

چوماق قویماق..çomaq qoımaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینین ایشینه مانع دؤزلتمک "بیرینین ایشینه چوماق سوخماق".

چوماق قورتلار..çomaq qurtlar [آد، دیرگی] اومورقالی و اومورقاسیز و بعضا بیتگی لری قوناقجی سئچن، بعضی‌سی سربست و بعضی‌سی یاریم ویا تام انگل اولاراق یاشایان یووارلاق سولوجانلار سویو. rhabditidae

چوماق‌لاماق..çomaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوماق لا ووُرماق.

چوماقلی داغی..çomaqlı dağı [اؤزل‌آد] مراغا دا داغ آدی.

چومال..çomal [اآ] چومول:بیر تورک بویونون آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چومران..çomran [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی {چومور+ان: چامورلو یئر}.

چومور..çomur [باخ] چامور.

چوناس..çonas [اؤزل‌آد] چُناس: آستانادا کندآدی. {چان+ اوس}.

چونقار..çonqar [اؤزل‌آد] گورولتو، شمّاطه، نارا (توی ناغارا سسی)[۷].

چونقارا..çonqara [اؤزل‌آد] بولغار-وارساق تورکلرینه‌باغلی اویماق-آدی[۲۰۹].

چونقاریا..çonqarya [اؤزل‌آد] تورکوستاندا بیر بؤلگه آدی[٥٤].

چونقیرالی..çonqıralı [اؤزل‌آد] چونقارالی، کؤرپو چونقیرالی: اورمیه ده کند آدی.

چوو..çou [آد] شایعه (فا:ـه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چاو›: شان وشهرت، سس؛ اینگلیزجه show بو کلمه ایله کؤکداش اولمالیدیر}.

چوو سالماق..çov salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] شایعه‌سالماق(فا:شایع کردن). to spread about

چووان..çovan [اؤزل‌آد] تاروم‌ومراغادا چای و کند آدی {چاوان}.

چووچو..çovçu [آد] جاسوس (فا:جاسوس). spy

چووچولوق..çovçuluq [آد] جاسوسلوق.(فا:جاسوسی.). espionage

چووردار..çovdar [آد] ۱-باخ:چاودار. ۲-داشکسن'ده کند آدی[۲٤۰].

چووغون..çovğun [آد] کولک‌لی‌قاریاغیش، بوران، قاسیرغا. {چوغلاماق دیواندا باغیرماق معناسیندا بوسؤزله‌باغلیدیر}.

چووغون لاماق..çovğunlamaq [تاثیرسیزائیلم] چووغون قالخماق.

چووغونلو..çovğunlu [صفت] کولک‌لی قار و یاغیش.

چووقان..çovqan [(۱)آد] ۱-آت ایله اوینانان بیر اویون. ۲- اوشاقلار آراسیندا اوزون ال آغاجی و توپلا اویناناں و هاکی اویونو کیمی بیر اویون آدیدیر (فا:چوگان). {دیوان لغات تورک و ددەقورقود دا ایشله نیبدیر، بو آدلا اولان یئر آدلاری معمولا آت بسله مک و

چووقان اویونو اوچون ایبی آتلار وجودا گتیرمک ایلگیلیدیر، باخ: چووقان(۲)}.

چوْوقان..çovqan [۲)اؤزل‌آد] رزن و خمین؛ هشتَری (~لو) ده کند آدی. میانا دا (چووقانی) داغ آدی.

چوْوما..çovma [آد] آزما، یوْلون ایتیرمه (فا:انحراف).

چوْوماق..çovmaq [تاثیرسیزائیلم] آزماق، یوْلون ایتیرمک (فا:منحرف شدن) {قایماق› جایماق› چوْیماق› چوْوماق}.

چوْووتماق..çovutmaq [آد] بیر سؤزو بیرینه ائشیتدیره‌رک دئمک.

چوْووستان..çovustan [باخ] چوْلوق.

چوْووش..çovuş [آد] گئچمیشده فرمان و حؤکم‌لری اوجا سسله اوْخویوب اعلان ائدن کیمسه، چاووش (فا:چاوش).

چوْووش ..çovuş [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی.

چوْووش‌لوق..çovuşluq [آد] چاووشون گؤرَوی (فا:چاوشی).

چوْووماق..çovumaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-چاوماق، یولون آزماق، یولونو ایتیرمک (فا:انحراف یافتن)۲-داغیلیب یاییلماق، ساچیلماق چوْو دؤشمک (فا:پخش شدن). ۳- یئهین و هیزلی یانیندان گئچمک "بیرلیکده گئدیردیک کی بیرگؤللـه آرامیزدان چوْودو" (فا:سریع رد شدن) {باخ:چاو}.

چؤپ..çöp [آد] اینجه آغاج دالی، بالاجا قورو آغاج، بالاجا چوُبوق شکلینده اوْلان هر شئی، سامان اینجه‌لیگینده هر هانسی بیر ساپ و آغاج قیرینتی‌سی(فا:چوب). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چیپ، چیبیق›: اینجه آغاج دالی، ‹چیپ چیپ کیشی‌لر›: دیرسیز کیشی‌لر، ‹چؤپ› شراب و هر شئیین چؤکونتوسو، چؤکلتی، توتماج پارچاسی، ‹چؤپیک›: میوه چؤپو، سن: ۱-شایسته. ۲- خاشاک}.

چؤپ‌آتماق..çöp atmaq [تاثیرلی‌ائیلم] گئچمیشده اوْلاراق و ایندیده بعضی یئرلرده قوْیون قوُزو آلوئرینده اوْلاردان سئچمک اوْچون چؤپ آتیب سئچمه رسمی.

چؤپ‌آرابا‌سی..Çöp arabası [آد] زیبیل داشییان آرابا.

چؤپچو..çöpçü [آد] آشغال‌لاری ییغان کیمسه.

چؤپچوحکیمی .. çöpçü həkimi [آد] بعضا اوشاقلارین وآزاراق بؤیوکلرین ده بوغازیندا غذا تیکه‌سی قالاراق عفونته سبب اولار، بو عارضه‌نی حل ائتمک اوچون، سنّتی اوُزمانلار بورونا پوفله‌ییب ویا بوغازین قاسلارین و ماهیچه‌لرین اوْووشدورارق او آرتیق شئیین بورون ویا بوغاز بوشلوقلاریندان چیخاردارلار، بوجور اوزمانلارا خالق آراسیندا چؤپچو حکیمی دییرلر، معمولا بوجور معالجه نی آکادمیک حکیم لر قبول ائتمزلر، باخ : پوْفلَتمک (قایناق : خانم مهندس قاسمی).

چؤپچوک..çöpçük [آد] باکتری‌لره وئریلن بیر آد.

چؤپچولوک..çöpcülük [آد] چؤپچونون ایشی.

چؤپ‌دامارجیق‌لاری..çöp damarcıqları [آد] آغاج داماجیقلاری (فا:رگه چوب). the grains of wood، straw

چؤپدن چلَبی..çöpdən çələbi [صفت] چوْخ ضعیف آدام حاقیندا.

چؤپ‌سبَدی (سبَتی)..çöp səbədi (səbəti) [آد] آتقی وآرتیق شئیلر آتیلان قاب.

چؤپسوز..çöpsüz [صفت] چؤپو اوْلمایان.

چؤپ‌کابابی..çöp kababı [آد] اینجه چوُبوقلارا گئچیریلیب پیشیریلن ات.

چؤپ‌کیمی..çöp kimi [صفت] اینجه و ضعیف.

چؤپلنمک..çöplənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-چؤپ کیمی اوْلماق (فا:مثل چوب شدن). ۲-چئشیت‌لی یییه جکلردن آزار آزار یئمک.

چؤپلو..çöplü [صفت] چؤپو چوخ اوْلان یئر.

چؤپلو..çöplü [صفت] گُنبد و تیکان‌تپه؛ ساییق‌الا (چؤپلوجه) ده کند آدی.

چؤپلوک..çöplük [آد] چؤپلرین آتیلدیغی یئر (فا:آشغالدانی).

چؤپلوکجو..çöplükcü [آد] چؤپلوق‌لری‌ساتین آلاراق ایشه یارار ماده‌لری آییران و یئنی‌دن دَیرلی ائتمک اوْچون حاضرلایان کیمسه.

چؤپلوکجولوک..çöplükcülük [آد] چؤپلوکجونون ایشی.

چؤپله‌مه..çöpləmə [آد، بیتگی] دویون چیچک گیللردن، کؤکلری ایچ سوْردوجو اوْلان، چوخ توْرلو، اؤرنگی ساری چؤپله‌مه، قاراچؤپله‌مه (فا:چوبلمه). helleborus

چؤپور..çöpür [آد] کئچی قیْلی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چؤپوک..çöpük [آد] میوه چؤپو، چؤرچؤپ. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چؤپه دؤنمک..çöpə dönmək [تاثیرسیزائیلم] ضعیف‌له‌مک، اینجه لشمک.

چؤتکه..çötkə [آد، روسجا] ال سایغاجی، دؤرد بوجاقلی چرچیوه ده ائینه تاخیلمیش بالاجا توپجوق ویا تکرجیک‌لردن عبارت ساده حسابلاما آلتی (فا:چرتکه). abacus

چؤتکه‌یه سالماق..çötkəyə salmaq [آد] چؤتکه ده حساب لاماق.

چؤتکه‌یه وورماق..çötkəyə vurmaq [آد] چؤتکه ده حساب لاماق.

چؤتلن..çötlən [آد] ائوجیل قوشلاردا گؤرونن بیر خسته لیک(فا:نوعی مریضی در مرغان). {چاتلاماق + ن}.

چؤد.. Çöd [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوگوُ-بابا بوْی لاریندانديْر[۱۵۸-۸۱].

چؤدوک اوْتو.. çödük otu [آد، بیتگی] یاپراقلاری پیشمش لرده ایشله‌نن و داشلیق یئرلرده بیتن یابانی اوْتسوُو بیتگی.

چؤر اوْتو.. çör otu [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا:سپند).

چؤرپه.. çörpə [آد، دیرگی] بیر بالیق آدی (فا:ماهی تیان).

چؤرتگه.. çörtgə [باخ] چؤتکه.

چؤرتن.. çörtən [آد، باخ: شوْرآتان] یاغیش سوُیونو داملاردان آلیب دوُوار خیمیندان اوُزاقلارا تؤکن بوْرو، شوْرآتان.

چؤرچؤپ.. çörçöp [آد] چالی چیرلی قیرینتی‌سی، آلاق، آغاج قیرینتی‌سی (فا:خاشاک). motes.

چؤردن چؤپدن.. çördən çöpdən [صفت] چوْروک آغاج قیرینتی‌سی.

چؤردوک اوْتو.. çördük otu [آد، بیتگی] داشلیق یئرلرده بیتن ویاپراقلاری پیشمیشده ایشله دیلن بیر بیتگی (فا:نوعی علف).

چؤرک.. çörək [آد] اکمک، اپمک، اوُندان پیشیریلن اوْرون (فا:نان). bread {یوُمرو اوْلدوغو اوْچون چؤیرمک سؤزیله ایلگیلیدیر[۵]، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چؤرک آغاجی.. çörək ağacı [آد، دا] یاشاماق قایناغی وگلیر قایناغی اوْلان یئر ویا ایش اوچون سؤیله نیر.

چؤرک اوْتو.. çörək otu [آد، بیتگی] دؤیون چیچک گیللردن، قارا رنگلی سوُسام، ایری‌لیگینده توخومو اوْلان و توْخومو چؤرگی دادلی ائتمک اوچون اوْستونه سپیلن بیر بیتگی (فا:نوعی گیاه). nigella damascena

چؤرک ایتیرن.. çörək itirən [صفت] بیرینین یاخشی‌لیغینی اوُنودان کیمسه.

چؤرک پوْلو.. çörək pulu [آد، دا] گؤنده‌لیک دوْلاناجاق خرجی.

چؤرک تاختاسی.. çörək taxtası [آد] چؤرک خانادا چؤرک یاپماق اوچون اولان تاخدا میز.

چؤرک جیل.. çörəkcil [آد] چؤره‌گی چوْخ سئون، چؤرک چوْخ یئین.

چؤرک چکه سی.. çörək çəkəsi [آد] قوُرو چؤرک ایسلاتماق اوچون بیر نوع حصیر سلّه.

چؤرک چی.. çörəkçi [صفت] چؤرک پیشیریب ساتان (فا:نانوا). baker

چؤرک چیلیک.. çörəkçilik [آد] چؤرک پیشیریب ساتما ایشی (فا:نانوایی).

چؤرک خانا.. çörək xana [آد] چؤرک پیشیریلیب ساتیلان یئر (فا:نانوایی).

چؤرک خانا.. çörək xana [اؤزل‌آد] فریمان دا کند آدی.

چؤرک قابی.. çörək qabı [آد] چؤرک قویماق اوْچون قاب.

چؤرک کسمک.. çörək kəsmək [تاثیرسیزائیلم] گلیریولونامانع اولماق.

چؤرک گتیرن.. çörək gətirən [آد] ائوین قازانیب چؤرک گتیره‌نی (فا:نان آور). breadwinner

چؤرک گؤبله‌لگی.. çörək göbələyi [آد، بیتگی] چؤرک کوْفو، اورمانلیق آلانلاردا یئتیشن بیرگؤبه‌لک (فا:نوعی قارچ).

چؤرک لنمک.. çörəklənmək [صفت] چؤرک صاحبی اولماق.

چؤرک‌له‌مک.. çörəkləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چؤرک وئریب بسله‌مک.

چؤرکلی.. çörəkli [صفت] ۱-چؤره‌گی‌بول، وارلی ۲-قازانج‌لی، گلیرلی.

چؤرکلیک.. çörəklik [صفت] چؤرک اوچون آیریلمیش.

چؤرک وئرمز (داد وئرمز).. çörək verməz (dad verməz) [صفت] الی برک، خسیس.

چؤرک وئرن.. çörək verən [صفت، دا] الی آچیق، سخاوتلی.

چؤرک یاپان.. çörək yapan [صفت] چؤرک یاپماقلا مشغول اوْلان کیمسه.

چؤرکو.. çörkü [آد] سایی بوْنجوغو[۲].

چؤره اوْتو.. çörə otu [باخ] چؤرک اوْتو.

چؤز.. çöz [آد] قارین و باغیرساغی بوْروین یاغ طبقه سی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چؤزدورمک.. çözdürmək [ائتدیرگن ائیلم] چؤزمک ایشینی گوردوْرمک.

چؤزگو.. çözgü [آد] اریش، توْخوماجی‌لیقدا آتقی‌لارین گئچیریلدیگی اوُزونلاماسینا ایپ‌لر.

چؤزگوْن.. çözgün [آد] ۱-چؤزولموش (قار، بوُز، شیمیایی‌ماده‌لر- اوچون) ۲-(مج)اریمه‌یه باشلامیش، یوموشامیش.

چؤزگوْنلوک.. çözgünlük [آد] ۱-چؤزگون اوْلما وضعیتی.

چؤزگورمک.. çözgürmək [باخ] چؤزمک.

چؤزگونلوک.. çözgünlük [آد] چؤزگون اوْلما وضعیتی.

چؤزَلتی.. çözəlti [آد، شیمی] ۱-چؤزولمه سوْنوجو اوْرتایا چیخان محلول، ۲-اریییک، آیریْلیش، قوْپوُش (فا:محلول).

چؤزه‌لی.. çözəli [اؤزل‌آد] چؤزولوْ: ۱-قیْپچاق، مرکزدن اوُزاقدا اوْلان. ۲-اینسان آدی:چؤزَلیالپ، چؤزَلیبای، چؤزَلیبگ[۷].

چؤزمک.. çözmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-آچیقلاماق، حلّ ائله‌مک (فا:حل کردن). ۲-(مج)هر دؤیونو آچماق، بیرینین ایشینی یوُلا سالماق (فا:کاری را راه انداختن). ۳-بیر مادّه‌نی آیری بیر ماده‌نین ایچینده حلّ ائتمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چؤزمک› ایپ

کیمی شئیلری چکمک، سن: بیربیریندن آییرماق ویایماق؛ بو کلمه ایله اینگیلیزجه choose, chosen سؤزونون آراسیندا کؤک بیرلیگی یاخین گؤرونور، بوکلمه اینگیلیز سؤزلوکلرده ceosan کؤکونه باغلانیر، بوکؤکون نئچه هجالی اولماغی چوّژ سؤزونون اصلی کؤک اولماسینی گوجلندیریر}.

چؤزمه..çözmə [آد] چؤزمک ایشی (فا:حلّ). dissolving

چؤزوّجو..çözücü [صفت] باشقا بیر مادّه‌نی ایچینده چؤزمه قابلیتی اولان مادّه، حلاّل (فا:حلاّل). solvent

چؤزوش..çözüş [آد] چؤزمه ایشی ویا بیچیمی (فا:حل).

چؤزوشمک..çözüşmək [قا] ۱-بیربیرینی چؤزمک. ۲-اؤز اؤزونه اریمک.

چؤزوک..çözük [آد] چؤزولموش اولان (فا:حل شده).

چؤزوک..çözük [اؤزل‌آد] قئیدار و زنجان دا کند آدی {چؤزمکدن}.

چؤزولمز..çözülməz [صفت] لاینحل (فا:لاینحل). indissoluble

چؤزولمک..çözülmək [بلسیز ائیلم] چؤزمک ایشی گؤرولمک، حل اولونماق، داغیلماق، اریمک (فا:حل شدن).

چؤزولموش..çözülmüş [صفت] حل اولونموش (فا:حل شده).

چؤزولمه..çözülmə [آد] چؤزولمک ایشی (فا:انحلال). dissolution

چؤزولوش..çözülüş [آد] چؤزولمک ایشی وطرزی (فا:حلّ).

چؤزولوم..çözülüm [آد] چؤزولمک ایشی (فا:حلّ).

چؤزوله‌بیلن..çözüləbilən [صفت] حل اولونابیلن (فا:حل‌شدنی dissolvable

چؤزوم..çözüm [آد] بیرسوْرونون چؤزولمه سیندن آلینان سوْنوج (فا:راه حل). solution, explanation

چؤزوم یوْلو..çözüm yolu [آد] بیرچتین لیگی ویاسوْرونو آشما وآچما یولو.

چؤزومجو..çözümcü [صفت] ۱-چؤزوم گتیرن کیمسه، چؤزمک ایشینی گؤرن کیمسه ۲-(شیمی) بیرماده‌نین چؤزولمگی‌نی ساغلایان.

چؤزومسل..çözümsəl [صفت] چؤزوم‌له ایلگی‌لی، آنالیتیک (فا:تحلیلی).

چؤزومسوز..çözümsüz [صفت] چؤزومو اوْلمایان.

چؤزومسوزلوک..çözümsüzlük [آد] چؤزومو اوْلماما وضعیتی.

چؤزوملنمک..çözümlənmək [بلسیز ائیلم] چؤزولمک ایشی گؤرولمک.

چؤزوملمک..çözümləmək [تاثیرلی ائیلم] بیرچتینلیگه آچیق‌لیق-گتیرمک(فا:حل کردن).

چؤزوملمه..çözümləmə [آد] چؤزوملمک‌ایشی، تجزیه وتحلیل ananlysis

چؤزوملمه‌لی..çözümləməli [صفت] چؤزوم‌له‌مه‌یه دایانان (فا:آنالیتیک).

چؤزوملنیش..çözümlənış [آد] چؤزوم لنمک ایشی (فا:راه حل).

چؤزوملییجی..çözümləyici [آد] چؤزوم‌له‌مک ایشینی گؤرن(فا:حل کننده).

چؤزوملییش..çözümləyiş [آد] چؤزوم‌له‌مک‌ایشی ویا بیچیمی (فا:راه حل).

چؤزونتو..çözüntü [آد] چؤزولمه وضعیتی (فا:حل شدگی) solution

چؤزوندورمک..çözündürmək [تاثیرلی ائیلم] چؤزوملمه‌مه‌سینی-گؤردوّرمک

چؤزونمک..çözünmək [باخ] چؤزولمک.

چؤزونولمک..çözünülmək [بل، سن] ۱-آچیق لانماق، حلّ اوْلماق (فا:حل شدن). ۲-(مج)بیردوّیون آچیلماق.

چؤزیاغی..çözyağı [آد، دا] قارین بوشلوغوندا کی سیندیریم اوْرقان لاریندا کی یاغ.

چؤسکو..çöskü [آد] اصلی ایپی باغلاماق اوّچون آلاچیغین اوْرتاسیناووُرولان‌چیوی‌ومیخ {چؤ کمک›چؤ کسو›چؤسکو[۵]}.

چؤغور..çöğür [آد] ۱-ایری گؤوده‌لی، قیسا ساپلی بیر نوع خالق سازی. ۲-بیر نوع تیکانلی بیتگی.

چؤک..çök [آد، سن: رسوب] چؤکلتی، توْرتا.

چؤکجک..çökcək [باخ] چؤ کک، چؤ ککگک. چؤ کدوّرمه گؤلو/چؤ کدوّرمه حوْوضو(آد) کیرلی سوُلاری آرین لاماق اوّچون اولان گؤلجوک، سوُیو یاییلاراق و دوُرقون حالا گله‌رک آرتیق و اضافی ماده‌لری چؤ کدوّغو گؤل (فا:حوضچه رسوب).

چؤکدورمک..çökdürmək [اتد] یئره‌اوْتورتماق، ییخدیرماق، آشاغی یئندیرمک، چؤ کمه‌سینه سبب اوْلماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چؤکدوروجو..çökdürücü [صفت] چؤ کدوّرن، چؤ کمه‌سینه کؤمک ائدن (فا:رسوب دهنده).

چؤکرْتمک..çökərtmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-چؤ کدوروب اوْتورتماق (فا: رسوب دادن). داغینیق‌لیغا یوْل آچماق، موْرالینی پوْزماق.

چؤکرتمه..çökərtmə [آد] ۱-چؤ کرْتمک ایشی. ۲-بیر نوع خالق اوْیونو. ۳-بیرنوع بالیق آولاما آغی.

çökərtmiş..çökərtmiş [تاریخی اؤزل‌آد] چؤکرمیش:دؤشمانی پوْزموش، قیْرقیزلارین، توْقای،بوُقو اویماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷].

çökərtilmək..çökərtilmək [تاثیرلی‌ائیلم] چؤکرتمه سینه سبب اوْلماق.

çökərmək..çökərmək [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چؤکرتمک.

çökərilmək..çökərilmək [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چؤکرتیلمک.

çökəsü..çökəsü [آد] چیوی، بیر شئیین حرکتی‌نی اؤزله ین چیوی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

çökək..çökək [آد] ۱-توْرتو (فا:رسوب) ۲-باتیق، چوککگ، چؤکموش، باتمیش (فا:فرورفته). {تا، سن:رسوب}.

çökəklik..çökəklik [آد] چالا و چؤکک یئر (فا:فرو رفتگی).

çökgək..çökgək [باخ] چؤکک.

çökgün..çökgün [صفت] ۱-چؤکموش اوْلان. ۲-(مج)وُجود و روح‌جا گوجوآزالمیش اوْلان.

çökgünləşmək..çökgünləşmək [تاثیرسیزائیلم] چؤکموش وضعیته گلمک.

çökgünlük..çökgünlük [آد] چؤکگون اوْلماوضعیتی.

çökəl..çökəl [آد، تا؛ سن‹چوککک›] چؤکموش‌نسنه، اوْتورولموش نسنه، چؤکلتی، چؤکه‌لک (فا:رسوب).

çökəltmək..çökəltmək [تاثیرلی‌ائیلم] چؤکل‌ائتمک، دیبه-اوْتورتماق(فا:رسوب دادن).

çökəlti..çökəlti [آد] توْرتو، چؤکل، رسوب (فا:ته نشین). sediment

çökəlgə..çökəlgə [آد] باتاق‌لیق، چامورلو وباتیلان یئر.

çökəlmək..çökəlmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-یئره‌اوْتورماق، اوْلدوغو دؤزئی‌دن آشاغی یئنمک، ییخیلماق، ایچَری چکیلمک، چؤکمک، تورتالانماق، ترسیب اوْلماق (فا:رسوب شدن، فرو نشستن). ۲-بیر یئره چؤمبه‌لن اوْتورماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

çökmək..çökmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اوْتورماق، چؤکموش اولماق (فا:رسوب‌شدن) ۲-دیز اوسته اوْتورماق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

çökmüş..çökmüş [صفت، سن] اوْتورموش، رسوب‌اوْلموش (فا:رسوب).

çökən..çökən [اؤزل‌آد] هشتری ده کند آدی {یئرله شن}.

çökür..Çökür [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوگوُ-سَلمَک بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

çökül..çökül [اؤزل‌آد] ایْرماقلارین‌داشاراق‌وادی‌لره‌بوُراخدیغی توْرتو[۷].

çökürmək..çökürmək [اتد، سن] اوْتورتماق، رسوب‌اتدیرمک.

çökürmə..çökürmə [آد] چؤکورمک ایشی (فا:ترسیب).

çöküş..çöküş [آد] ۱-ییخیلما، یئره اوْتورما.۲-محواوْلما، سوْنلانما.

çöküşmək..çöküşmək [تاثیرسیزائیلم] نئچه‌شئی بیرلیکده چؤکمک.

çökük..çökük [آد] چؤکموش، باتیق.

çökük lük..çöküklük [آد] چؤکوک شئین حالی، ایچَری‌یه باتیقلیق.

çöküm..çöküm [آد] چؤکمه بیچیمی (فا:انحطاط).

çöküntü..çöküntü [آد] ۱-چؤکن شئی‌لرین قالینتی‌سی، سوُیون دیبینه چؤکن شئیلر، توْرتا، چؤکلتی (فا:رسوب). ۲- sediment ژئولوژیک بیچیمده دنیزلرده چؤکن و توپراق قاتلارینی دؤزلدن ماده‌لر. ۳-پسیکولوژیک چتین‌لیگه راستلانما و عاغیل پوزوقلوغو، دئپرئسیون. ٤-گریلمه، کریز، بُحران.

çöküntü bilimi..çöküntü bilimi [آد] رسوب‌بیلیمی(فا:رسوب-شناسی). eolian

çöküntü çuxuru..çöküntü çuxuru [آد] یئر چؤکونتوسو.

çöküntü xəndəyi..çöküntü xəndəyi [آد] باخ: چؤکونتو چوُخورو.

çöküntüsl..çöküntüsl [صفت] رسوب‌لا ایلگی‌لی (فا:رسوبی). sedimentology

çöküntülük..çöküntülük [آد] چؤکونتولو اولما (فا:ته نشینی). sedimentation

çökə..çökə [باخ] چؤرتکه.

çökə ağaci..çökh ağaci [آد، بیتگی] اوْرک شکلینده یاپراقلاری و عطیرلی ساری چیچکلی بیر آغاج.

çökəbalığı..çökəh balığı [آد، دیرگی] بیرجوْر اوْو بالیغی.

çökəçayı..çökəh çayı [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا:زیرفون).

çökəti..çökəti [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی {چؤکولن تی و داغ}.

çökələk..çökələk [آد، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر] ۱-توْرتو (فا:رسوب) ۲-یاغی‌آلینمیش سوْت و یوغورتون قاینا‌تیلماسیلا الده ائدیلن بیرنوع پنیر {چؤکمک فعلیندن}.

çökələkli..çökələkli [صفت] ایچینده چؤکه‌لگی اوْلان.

çökələmək..çökələmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-تورتولانماق، چؤکلتی‌له‌مک، اوْتورماق. ۲-ایچَری باتماق، باتیق اوْلماق.

çökəlik..çökəlik [آد] چوخلو چؤکه آغاجلاری بیتن یئر.

çökirmək..çökirmək [باخ] چؤکورمک.

çögən..çögən [آد، دده] بیر نوْع چوْماق، چوْوقان.

چؤگور..çögür [آد] ۱-آغاج تیکانی، چالی. ۲-بیر نوع تئللی خالق سازی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چؤل..çöl [آد] ۱-چوْراق، سوُسوز، آزجا و قیسا بیتگی‌لری اولان گئنیش آلان، استپ، بوْزقیر. ۲-تارلا، اکین یئری. ۳- دیشاری، ائشیک. ٤-بیتگی و حئیوان آدلاریلا بیرلیکده یابانی وضعیتی آنلاتیر "چؤل بوغداسی، چؤل پیشیگی، چؤل گؤورچینی، چؤل اؤرده‌گی" (فا:بادیه، صحرا). desert، field، steppe، {گؤ، سن:استپ، بو کلمه دیواندا گلمه‌مه‌سینه رغما چوخ اسکی تورکجه کلمه دیر و اوْرخون داش یازی‌لاریندا اولماسی بونا بؤیوک قانیتدیر، فارسجادا ایشله‌نن جلگه کلمه‌سی بو سؤزدندیر}.

چؤل آری‌سی..çöl arısı [آد، دیرگی] زارقانادلی، دیشیلری‌ایینه‌لی، آری‌یابنزر، میوه و اته قوْناراق اوْلاری یئین بیر بؤجک، ائششک-آری‌سی.

چؤل ائششگی..çöl eşşəyi [آد، دیرگی] وحشی‌ائششک(فا:گورخر). zebra

چؤل‌بایبر..çölbayır [آد، دا] ائودن دیشاری‌دا اوْلان هر بیریئر.

چؤلبئشدَلی..çölbeşdəli [اؤزل‌آد] علی‌بایراملی‌دا کند آدی[۲٤۰].

چؤل‌بوُغداسی..çöl buğdası [آد، بیتگی] یابانی حالدا چؤلده بیتن بوُغدا نوْعو.

چؤل‌پیشیگی..çöl pişiyi [آد، دیرگی] چؤلده یاشایان بیر وحشی پیشیک.

چؤل‌تره‌سی..çöl tərəsi [آد، بیتگی] یازین اوّللرینده یابانی حالدا چؤلده بیتن و یئمک‌لره قاتیلان اوْتسوْو تره نوْعو.

چؤل‌توْیوغو..çöl toyuğu [آد، دیرگی] چؤللرده یاشایان بیر توْیوق نوْعو.

چؤل‌توْیوغوگیللر..çöl toyuğugillər [آد، دیرگی] اوْمورقالی، اوُزون گؤوده‌لی، اَیری باجاقلی قوشلار تاقیمی. Ptero clilae

چؤل‌توُرشنگی..çöl turşəngi [آد، بیتگی] یابانی حالدا چؤلده بیتن بیر بیتگی.

چؤلجه..çölcə [اؤزل‌آد] ماهنشان و زنجان دا کند آدی.

چؤلچو..çölçü [صفت] اکینچی (فا:کشاورز). farmer

چؤل‌حئیوانلاری..çöl heyvanları [آد، دیرگی] اهلی و اوجیل لشمه میش ویبرتیجی حئیوانلارین عامّ آدی (فا:حیوانات وحشی).

چؤل‌دفنه سی..çöl dəfnəsi [آد، بیتگی] دوُل آپتال اوْتوگیللردن، ایستی بؤلگه‌لرده یئتیشن و قابیق‌لاری حکیم‌لیکده ایشله‌نن بیرآغاججیق (فا:نوعی گیاه). daphne gnidium

چؤل‌دوْغوزو..çöl doğuzu [آد، دیرگی] چؤلده یاشایان بیر وحشی دوْغوز نوْعو.

چؤلده قالماق..çöldə qalmaq [تاثیرسیزائیلم] ائو ائشیک‌سیز قالماق، آوارا قالماق.

چؤلده قوْیماق..çöldə qoymaq [تاثیرلی‌ائیلم] ائو ائشیگیندن قوْوماق، آوارا قوْیماق.

چؤلقوُشچو..çölquşçu [اؤزل‌آد] دوه‌چی‌ده کند آدی[۲٤۰].

چؤل‌کاهوسو..çöl kahısı [آد، بیتگی] ۵۰-۱۵۰cm اوُجالانو ساری-چیچک‌لی، آغ سوّتلو، ایکی ایللیک، اوْتسوْو بیتگی: آجی مارول (فا:کاهو وحشی). lactuca serriola

چؤل‌کسه‌ینی..çöl ksəyəni [آد] گوّز و قیشی یوخودا گئچیرن بیر نوع گمیرگن (فا:نوعی خزنده).

چؤل‌گئچی‌سی..çöl geçisi [آد، دیرگی] وحشی‌داغ‌گئچی‌سی (فا:بز). wild goat

چؤل‌گزن..çölgəzən [صفت] چؤل‌لری‌دولانان ویا اوْنلارین اؤزل-لیکلرینی آراشدیران (فا:صحرانورد). travels in the desert

چؤللره دوشمک..çöllərə düşmək [تاثیرسیزائیلم] ائو ائشیگیندن و یوُردوندن آیری دوّشمک، آوارا اوْلماق (فا:سرگردان شدن).

چؤللره دوشه‌موش..çöllərə düşəmüş [صفت] مجنون اولموش (فا:سرگردان). wandering

چؤللشدیرمک..çölləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] چؤل وضعیتینه گتیرمک.

چؤللشمک..çölləşmək [تاثیرسیزائیلم] چؤل‌اوْلماق، وئریم‌سیزاوْلماق(فا:بیابان‌شدن).

چؤللو..çöllü [صفت] چؤلده یاشایان.

چؤللوک..çöllük [آد] چؤل اوْلان یئر (فا:بیابان).

چؤللـه‌مک..çölləmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیریئری داغیدیب چؤل کیمی ائتمک، چؤله دؤندرمک (فا:ویرانه کردن).

چؤللیت..çöllit [اؤزل آد] اؤزبَک-قوْنرات-قانجاقالی بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

چؤلمک..çölmək [آد، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر] توپراق وساخسی قابلاما وتنجَره (فا: ظرف دیزی). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: داش و ساخسی قازان؛ باخ: چؤمچه}.

چؤلمک کاببی..çölmək kababı [آد] چؤلمک ده پیشیریلن بیرنوع ات یئمه‌یی.

چؤلمکچی..çölməkçi [آد] چؤلمک چاناق و قابلاما دؤزلدن و ساتان.

چؤلمکچی‌لیک..çölməkçilik [آد] چؤلمک چاناق دوزلتمه ایشی.

چؤلن..çöln [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {چؤل+ان: چؤللوک یئر}.

چؤل‌نیلوفری..çölniluferi [آد، بیتگی] بیر نو بیتگی آدی (فا:بدسغان).

چؤله‌دره..çöldərə [اؤزل‌آد] زنگیلان‌دا کند آدی[۲۴۰].

چؤل‌یاسمَنی..çöl yasəməni [آد، بیتگی] بیر نو بیتگی آدی (فا:ظیان).

چؤمبَلْتمک..çömbəltmək [باخ] چؤنبَلْتمک.

چؤمبَلْمک..çömbəlmək [باخ] چؤنبَلْمک.

چؤمچه..çömçə [آد] بؤیوک ودرین قاشیق، چمچه (فا:ملاقه). ladle {تا، ت‹چؤمچه، چؤنگک› چؤممک دیواندا جوُمماق (دالماق) کلمه‌سینین کؤکو اولاراق ایشله‌نیب، بو سؤزدن آلیناراق چؤمچه آش کیمی شئیده دالان بؤیوک قاشیق اوچون سؤیله‌نیر و یئنه چؤملک کلمه‌سیده ایچینه سو تؤکوب و هر شئیی ایچینه دالدیران قاب معناسینداییر}.

چؤمچه بالیغی..çömçə balığı [آد] بیر نوع بالیق.

چؤمچه قوُیروق..çömçə quyruq [آد] قوُیروغو چؤمچه کیمی اولان.

چؤمچه‌له‌مک..çömçələmək [تاثیرلی‌ائیلم] چؤمچه ایله گؤتورمک ویا قاریشدیرماق.

چؤمَز..çömaz [آد] طلبه، شاگیرد، مدرسه اؤیرنجی سی[۲].

چؤملَک..çömlək [باخ] چؤلمک.

چؤمَلمک..çömələmək [تاثیرسیزائیلم] باخ:چؤنبلمک {باخ:چؤنمک}.

چؤممک..çömmək [باخ] چؤنمک.

چؤمه‌لن..çömələn [آد] توْیوق و قوُشلاردا بیر نوع خسته‌لیک آدی.

چؤمه‌لیش..çömələş [آد] چؤمَلمه، باخ: چؤنبه‌لیش.

چؤنبَلْتمک..çönbəltmək [تاثیرلی‌ائیلم] چؤمبَلده‌رک اوْتورتماق.

چؤنبَلْمک..çönbəlmək [تاثیرسیزائیلم] چؤمَلمک، دیزلرینی قاتلاییب پنجه‌لری‌اوْستونده‌اوْتورماق(فا:چهارزانونشستن) {چؤنمک}.

چؤنبه‌لتمک..çönbələtmək [باخ] چؤنبَلْتمک.

چؤنبه‌لک..çönbələk [صفت] چؤمبه‌له‌رک اوْتوران (فا:ا.م چهار زانو نشستن).

چؤنبه‌لن..çönbələn [باخ] چؤمبه‌لک.

چؤنبه‌لیش..çönbəliş [آد] چومبلمک ایشی (فا:چهار زانو نشستن).

چؤندَرمک..çöndərmək [تاثیرلی‌ائیلم] دؤندرمک، چئویرمک.

چؤنکه‌ری..çönkəri [اؤزل‌آد] یاپارلی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

چؤنگَلمک..çöngələmək [دا] ضعیفله‌مک.

چؤنگول..çöngül [آد] بالاجا باتاقلیق، چامورلوکیچیک گؤل[۲].

چؤنگه..çönge [صفت] گوّجونو ایتیرمیش، ضعیف، کوّت. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چؤنگه‌مک..çöngəmək [تاثیرسیزائیلم] دیزلری اوسته اوْتورماق.

چؤنمک..çönmək [تاثیرسیزائیلم] دؤنمک(فا:گردیدن) to turn {کؤنمک}.

چؤنموش..çönmüş [صفت] دؤنولموش (فا:گشته). turned

چؤنَلْمک..çönnəlmək [تاثیرسیزائیلم] گؤز ضعیف‌له‌مک.

چؤنوک..çönük [صفت] دؤنوک.

چؤوکیرمک..çövkirmək [باخ] چئویرمک.

چؤوگان..çövgan [باخ] چؤوگن:چوْوقان polo-stick

چؤوَن کؤکو..çövən kökü [باخ] چوْغان اوتو.

چؤووُش..çövüş [باخ] چاووُش.

چؤوورمک..çövürmək [باخ] چئویرمک.

چؤوورمه..çövürmə [آد] غذا خمیر و بوجور شئلری میلچک کیمی بؤجک‌لردن قوْروماق اوچون اولارین اوستونه چؤورولن بیر نوع قاب، چئویرمه قاب.

چؤهرایی..çöhrayı [باخ] چهرایی.

چؤهره..çöhrə [آد] ۱-چیتلمبیک، بیر نوع بیتگی[۲۲۴]. ۲-بوُلبولدن کیچیک رنگ به رنگ بیر قوُش آدی[۶۶]. {سِهره: فارسجا قوش آدی:عمید}.

چؤهره..çöhrə [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی.

چؤهره..çöhrə [اؤزل‌آد] چیری çiri: اوُرمیه‌ده کندآدی {۱-چؤهره۲-چئری}.

چؤهره‌قان..çöhrəqan [اؤزل‌آد] شبسترده کندآدی {۱-چؤهره+۲-چئری+قان}.

چؤیروکمک..çöyrükmək [باخ] چئوریلمک.

چؤیسه‌مک..çöysəmək [تاثیرسیزائیلم] قوْیونلارین بیریئره ویا یاماجا یاییلیب اوْتلاماسینا دئییلیر.

چوُب–باش..Çub-Baş [اؤزل آد] توّرکمن–اَرساری–قارا بوْی‌لاریندانديير[۱۵۸-۸۱].

چوُبدر..çubdər [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

چوُبر..çubər [اؤزل‌آد] هشتپر ده کند آدی.

چوُبوق..çubuq [آد] ۱-کؤرپه دال، اینجه بوُتا، اسنک و یاپراق‌سیز نازیک دؤز بوُداق، شوّی، شیو (فا:ترکه). twig ۲-توّتون چکمک اوّچون اوُزون آغیزلیق، پیپ، قلیان (فا:چُپق). pipe with a long stem ۳-میله، نازیک مثتال میل. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چیپ، چیـبـیق›، سن؛ فارسجادا چُپق کلمه‌سی بو سؤزدن آلینمیشدیر}.

چوُبوق‌ماکارنا..çubuq makarna [آد] اینجه و اوُزون چوبوق کیمی-اوْلان ماکارنا.

çubuqağacı..çubuqağacı [آد، بیتگی] سوّتلوین گیللردن ایچی دلیک اوْلان، دالاری چوبوق کیمی ایشله‌نن بیر آغاججیق mebea

çubuqbaşı..çubuqbaşı [آد] چوبوغون ایچَری‌سینه تنبَکی قویولوب یاندیریلان بؤلوم.

çubuqcuq..çubuqcuq [آد] چوخ بالاجا چوبوق.

çubuqçu..çubuqçu [صفت] ۱-چوبوق دوزلدن و ساتان (فا:چپق ساز). ۲-قوْناقلیق و سارای‌لاردا بوُ حاضرلیغی دؤزنله ین.

çubuqsuz..çubuqsuz [صفت] چوبوغو اوْلمایان.

çubuqlaşmaq..çubuqlaşmaq [قا] چوبوقلا ووُروشماق.

çubuqlamaq..çubuqlamaq [تاثیرلی ائیلم] چوبوقلاووُرماق، چوبوقلاچیرپماق

çubuqlanmaq..çubuqlanmaq [بلسیز ائیلم] چوبوق وورولماق، چوبوقلا چیرپیلماق.

çubuqlu..çubuqlu [صفت] ۱-چوبوغو اوْلان. ۲-رزن، ابهر، هشتَری، میانا، بیناب، قُروه-گوّل تپه و بیجار دا کند آدی؛ تبریز ده داغ آدی.زنجان و هشتَری ده چای آدی.

çubuqluq..çubuqluq [آد] چوبوق اوْچون یارایان.

çubuqvarı..çubuqvarı [صفت] چوبوق کیمی، نازیک و دوز چوبوغا بنزر.

çupra balığı..çupra balığı [باخ] چوْپرا بالیغی.

çutur..çutur [صفت] ۱-خوُیو کؤتو؛ ۲-قیْلیچ قبضه‌سی[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çuçu..çuçu [آ] ۱-بیر توّرک شهری‌نین آدی. ۲-شاعر، ۳-هوُنلار دؤنَمی یاشامیش ایلک توّرک اوْزانلاریندان[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çuxa..çuxa [آد، دده، باخ:چوُل] چوْبان کپه‌نه‌یی، قافقازلاردا اوّستدن گئییلن بؤزمه‌لی اوُزون گئییم، یوُندان دوزلمیش دؤشه‌نک و آلتلیق. ۲-بیرنوع اوّست گئییمی (فا:کت). coat ۳-(دده) شال و توخونما یوُن کیمی شئیلری اوْوان و یوموشادان آیقیت.

çuxa çiçəgi..çuxa çiçəgi [آد، بیتگی] چوخاچیچگی سوْلاردان یاپراقلاری روْزئت بیچیمینده، تک تک ویا کوْما اوْلاراق دَییشیک رنگلی ویا ساری چیچک‌لی، یازدا چیچک آچان، چوخ ایللیک، ایکی چنک‌لی، دره قیراقلاریندا یئتیشن اوْتسو بیر بزک بیتگی‌سی (فا:گل پامچال). primula

çuxa çiçəyigillər..çuxa çiçəyigillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی لردن بیر سوْی آدی (فا:تیره پامچالیان). primulacea

çuxaçı..çuxaçı [آد] چوُخا دؤزلدن ویا ساتان.

çuxaçılıq..çuxaçılıq [آد] چوُخا دؤزلتمه ویا ساتما ایشی.

çuxadurmaz..çuxadurmaz [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا چای و داغ آدی(۳۵۹۷)[۲۴۰].

çuxalı..çuxalı [صفت] اَینینده چوْخاسی اوْلان.

çuxalıq..çuxalıq [آد] چوُخا تیکمک اوچون پارچا.

çuxanlı..çuxanlı [اؤزل‌آد] سالیان'دا کند آدی[۲۴۰].

çuxur..çuxur [آد] باتیق یئر، قازیق یئر، اوْیوق و چؤککک یئر، چالا، بدن عضولارینداا اوْلان باتیق اوْلان یئر، درین و چوخور قاب (فا:چال) hollow {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چوُقوردان›: اوُچوروم، یار؛ سن: گودال؛ بو کلمه دیواندا ایشله‌نن ‹چوُقماق›: (یئنمک، قوْنماق) سؤزوندن آلینمادیر}.

çuxur..çuxur [اؤزل‌آد] سالماس و اوُجان دا داغ آدی. گنبد، ماکی، یاستیکند، قئیدار دا کند آدی.

çuxuraçmaq..çuxuraçmaq [تاثیرلی ائیلم] قازاراق اوْیماق.

çuxura düşmək..çuxura düşmək [تاثیرسیزائیلم] چتین وضعیته دوّشمک.

çuxurcuq..çuxurcuq [آد] بالاجا چوخور.

çuxurlatmaq..çuxurlatmaq [تاثیرلی ائیلم] چوخورائتمک، چوخور وضعیتینه گتیرمک.

çuxurlaşmaq..çuxurlaşmaq [باخ] چوخورلانماق.

çuxurlanmaq..çuxurlanmaq [تاثیرسیزائیلم] درین لشمک، باتیق-لاشماق، چالالانماق.

çuxurlu..çuxurlu [صفت] چوخورو اوْلان.

çuxurluq..çuxurluq [آد] چوخوریئر، چوخور اوْلما وضعیتی، چالالیق.

çuxurunu qazmaq..çuxurunu qazmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینی چتین-لیگه سالماق.

çur..çur [دا] ۱-اوشاق اوْیونوندا قاداغان اولونموش بیر شئیه توْخونماماق اوْچون ویا باشقا ایشدن ساقیندیرماق اوْچون ایشله‌دیلن ندا و سؤز، باخ:چوُرساق "چوُر سندن، جیغاللیق مندن". ۲-باخ: چوْر، چوْرا[۷].

çurabəy..çurabəy [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

çuram..çuram [آد] دالی اوسته یاتاراق بیر نوع اوْخ آتیشی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çuran..çuran [تاریخی اؤزل‌آد] روُحلارلا ایلگی‌له‌نن؛ اؤزبکلرین، قوْنرات و اوْیوُنلو اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. اؤزبک-قوْنرات-اوْیْنلی بوْی‌لاریندانديرلر[۸۱-۱۵۸].

چورای..çuray [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چور+ آی[۷].

چورباغا..çurbağa [تاریخی اؤزل‌آد] چورباغا خاقان، گؤی‌تورک خاقانلاریندان[۷].

چورتای..çurtay [تاریخی اؤزل‌آد] قازاقلارین، اورتایوز بؤلوگو، سَمیز و باقانالی اویماقلارینین اولوبابالاریندان[۷]. قازاق-اورتایوز-نایمان-سَمیزباقانالی بوی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

چورچان..çurçan [آ، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر] چین یولوندا بیر شهر آدی.

چورچداق..çurçədaq [تاریخی اؤزل‌آد] آلتین اوردو دؤولتینده بگ و کومو‌تان آدی[۷].

چورچوتای..çurçutay [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیزخانین کومو‌تانی و چَلمه'نین باباسی[۷].

چورچور..çurçur [آد، دیرگی] اتی سئویملی، کیچیک بیردنیز بالیغی carenilabrus

چورخان..çurxan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چور+ خان[۷].

چورساف..çursaf [دا] باخ:چورساق.

چورساق..çursaq [دا] چورساف:اوشاق اویونوندا چور دئییلمه دیگی حالدا استفاده اولونان شئیلری گؤتورمک ایسترکن ایشله دیلن سؤز، باخ: چور.

چورقاتای..çurqatay [تاریخی اؤزل‌آد] چورقوتای:چَنگیز خاقان'ین تورونلاریندان[۷].

چورقان..çurqan [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیز خاقان'ین گنچلیک یولداشلاریندان[۷].

چورکَسَن..çurkəsən [اؤزل‌آد] خالخال دا داغ آدی.

چورکی..çurki [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا آدا آدی[۲۴۰].

چورقوت..çurqut [تاریخی اؤزل‌آد] تولای خان'ین اوغوللاریندان[۷].

چورلاتماق..çurlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] گؤرلتمک، هیزلاندیرماق[۲].

چورنی..çurni [آد] بیر نوع ایچ سؤروجو علاج. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوشقا..çuşqa [آد، آنادولو، بولغارجا] آجی و قیرمیزی بیبار.

چوغا..çuğa [صفت] چوقا: ۱-اؤرکلی ۲-آریئنمیش، دوزو ۳-اینجه، نارین ٤-ساروخان بگین قارداشی[۷]. ۵-بیر نوع ایری بالیق[۲].

چوغای..çuğay [اؤزل‌آد] نارین و آلیملی قیز[۷].

چوغلاماق..çuğlamaq [باخ] چوغولاماق.

چوغلان..çuğlan [آ] قارلوق طایفاسی بؤیوکلری آدلاریندان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوغول..çuğul [آد] خبرچی، شئیطان، باخ: چاو، چوو.

چوغول لاماق..çuğul lamaq [باخ] چوغولاماق.

چوغولجولوق..çuğulculuq [باخ] چوغولوق.

چوغوللوق..çuğulluq [باخ] چوغولوق.

چوغون..çuğun [آد] ۱-باخ:چدن) ۲-چوغون قاب، باخ: چودن.

چوغون‌تؤکمه(اریتمه)..çuğun tökmə(əritmə) [آد] چوغون‌اریدیب قالیب‌لارا تؤکه‌رک مختلف مثتال آیقیت‌لار دؤزَلتمه، چوغون اریتمه صنایعی.

چوغوندور..çuğundur [آد، بیتگی] قیرمیزی ویا آغ رنگلی یومرو کؤکلو و ایری یاپراقلاری اولان و شکر اوره تیلمه‌گه یارایان بیر بیتگی (فا:چغندر) beet {تا‹چوگوندور›؛ چؤکمک› چؤکوندورمک (یئره چؤکموش)› چؤکوندور› چوغوندور› چوگوندور› چوگیونور، بو کلمه چغندر شکلینده فارسجادا ایشله نیر[۶]}.

چوغوندور اوتو..çuğundur otu [آد، بیتگی] اوستو توکله اوزتولو بیر ایکی ویا چوخ ایللیک اوتسوو بیتگی.

چوغوندور چیخاران..çuğundur çıxaran [آد] چوغوندور توپلایان ماشین و آراج.

چوغوندور سولار..çuğundur sovlar [آد، بیتگی] چوغوندور فامیلیا-سیندان اولان بیتگی‌لر (فا:تیره چغندر). chenopodiiaceae

چوغوندور یيغان..çuğundur yığan [باخ] چوغوندور چیخاران.

چوغوندورچو..çuğundurçu [آد] چوغوندور بئجه رن.

چوغوندورچولوق..çuğundurçuluq [آد] چوغوندور بئجرمه ایشی.

چوقا..çuqa [صفت] باخ: چوغا.

چوقاق..çuqaq [اؤزل‌آد] بالاکن'ده داغ آدی(۲۷۶۱)[۲۴۰].

چوفقا..çufqa [آد] ۱-قیلاووز، بلدچی، یول گؤسته‌رن. ۲-پوستاچی لارین یدک آتی(گئچمیشده). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوقال..çuqal [آد] اسکیلرده ساواشدا گئییلن آت و اینسان زرهی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چوقور..çuqqur [باخ] چوخور.

چوقمین..çuqmin [آد] قورابیه بیچیمینده و سوو بوخاریندا پیشیریلن بیر نوع اکمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوقون..çuqun [باخ] چوغون.

چوقالی..çuqalı [اؤزل‌آد] چوقانلی:بوکان دا کند آدی.

چول..çul [آد] اؤستونده اوتورماق اوچون اولان قالین توخومالیق، آت و بوجور حئیوانلارین بئلینه سالینان اؤرتو، پارپالتار و گئییم، قیلدان توخونموش قُماش و گئییم (فا:جل). hoesecloth {دیواندا و سنگلاخدا بیر سیرا کلمه‌لره باخارساق، چو/ چوو سؤزو اولارین

اوْرتاق کؤکو اولاراق توک و ایپدن توخونموش شئی مفهوموندادیر: (ت‹چوُپرا›: کؤهنه‌لباس، ‹چوُواچ›: چادیر، ‹چوُز›: بیر نوع پارچا، چوُخا، سن ‹چوُل›: حئیوان اوچون اولان اؤرتوک، ‹چوُقال›: آت اؤرتوگو، ‹چولغاماق›) بو مطلبی اساس توتارساق چوُ کلمه‌سی توک و قیل ویا پامبوق "چیگیت" جنسیندن توخونموش پارچانی گؤسته ریر و آیدیندیرکی چوُوال و چوُخا، چوُلقاماق کیمی کلمه‌لرین‌ده کؤکو بو سؤزه باغلانیر، بو سؤزون چیگمک سؤز ایله باغلانتی‌سی اولابیلر، چیگیت› چیگ› چیغ› چوُغ› چوُو، باخ: چیییید؛ چوُلها/ جوُلفا، بیر نوع پارچا توْخوما دسگاهی بوُ سؤزدندیر، فارسجا جُل سؤزوده بو کلمه‌دن آلینمادیر}.

چوُلبان..çulban [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

چوُلپان..çulpan [آد، سن] باخ: چوْلپان.

چوُلتار..çultar [آد، باخ: چوُل] چوُلتاری:۱-یهر و پالانین اوْستونه اؤرتولن کیلیم و خالچا کیمی اؤرتو (فا:کلیم پشت اسب). ۲-(تورکمنجه) بیر نوع کیلیم.

چوُلچاپیت..çulçapıt [آد] توخونموش اسکی قوماش وگئییم.

چوُلچو..çulçu [آد] ۱-چوُل ایشینه باخان. ۲-سئرچه، توُرقای قوُشو[۷].

چوُل‌چوخا..çulçuxa [آد] پارپالتار وگئییم.

چوُلخا..çulxa [آد] بیر نوع قالین اوست گئییمی. caucasian coat

چوُلدا..çulda [آد، اسکی] اوْغوز خانلاری‌نین ایگیدلیک گؤستَرن دؤیوشچولره وئریلن هدیه‌لرین آدی.

چوُلسوز..çulsuz [صفت] ۱-چوُلو اوْلمایان. ۲-(مج) یوخسول.

چوُلغاج..çulğac [آد] چوُلقاج: قالین اؤرتوک (فا:لفاف). wrapper

چوُلغالاماق..çulğalamaq [باخ] چولغاماق.

چوُلقالاماق..çulqalamaq [باخ] چولغاماق.

چوُلغالانماق..çulğalanmaq [تاثیرسیزائیلم] چولغاج‌لی اوْلماق، بورونمک(فا:پوشاندن).

چوُلغاماق..çulğamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوُللاماق، اوْستونه چوُل چکمک (فا:پوشاندن) {دده، سن‹توُلغاماق، چوُلغاماق› باخ چوُل}.

چوُلقاماق..çulqamaq [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چوُلغاماق.

چوُلغانماق..çulğanmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو بورومک (فا:پوشاندن).

چوُلقانماق..çulqanmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: چوُلغاماق.

چوُللاتماق..çullatmaq [اتّدیرگن ائیلم] دالیناچوُل‌قوْیدورماق(فا: پوشاندن).

چوُللار..çullar [اؤزل‌آد] بارتولد چوللاری بیر تؤرک طایفاسی گؤسته-ریر، چوُللار، اوْغوزلادان اولاراق م٤جو یؤزیل‌لرده خزرین شرقینده کراسناووُسک‌دا بیر دؤولت قورموشلار و بیر عده‌سی ده آذربایجان سمتینه گلمیشلر. پروفئسور ذهتابی نین سؤیله‌دیگینه گؤره قافقازدا قدیم مشهور دربند شهرینین اصلی آدی بوُ قوومون یئری اوْلدوغو اوْچون چوُلا شهر ایدی و عربلر دؤورو طبری بو طایفادان سوُل کیمی آد آپاریر (عربجه ده چ حرفی اوْلمادیغی اوْچون).

چوُللاماق..çullamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چوُل‌ایله‌چولغاماق (فا:پوشاندن). to cover

چوُللاندیرماق..çullandırmaq [اتّدیرگن‌ائیلم] چوُللاماغینی گؤردوْرمک.

چوُللانماق..çullanmaq [بلسیز ائیلم] چوُل ایله اؤرتوْلمک (فا: پوشانده شدن).

چوُللانیش..çullanış [آد] چوُللانماق ایشی وییچیمی (فا:پوشیدگی).

چوُللو..çullu [صفت] بوْرونموش، چوُلو اوْلان، چوُللانمیش، دالینا چوُل قویولموش (فا:پوشیده).

چوُللو..çullu [اؤزل‌آد] سراب‌دا کندآدی {باخ: چوللار}.

چوُللوق..çulluq [آد، دیرگی] اوُزون باجاقلی‌لاردان، کؤچَری، توْکلری کوْل و توپراق رنگی، بوْیو ۵۰ cm، اینجه اوْزون دیمدیکلی، اتی اوْچون آولانان بیر قوش (فا:نوعی پرنده). scolopaxc russticola {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوُللوق بالیغی..çulluq balığı [آد، دیرگی] اوُزون بورون بیچیمینده بورنو اوْلان، گؤموشو پمبه رنگده بیر بالیق (فا:نوعی ماهی).

چوُللوق‌گیللر..çulluqgillər [آد، دیرگی] یاغمور قوُشلاری و اؤرنه‌یی چوُللوق و باتاق چوُللوغو کیمی قوُشلاری ایچینه آلان قوُش سوْیو.

چوُللولار..çullular [اؤزل‌آد] م١٦جی یؤزیلده، آنادولو-آیدین تؤرکلرینه منسوب بیر بوْی آدی[۸۵].

چوُلوخان..çuluxan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چوُلو/ چوُلوق+ خان[۷].

چوُلوق..çuluq [اؤزل‌آد] ۱-چَلیک ۲-قیْلیچ چالان ۳-آوار و گؤی-تورک خانی(م٦٢١)[۵۴]. {باخ: چالماق}.

چوُلومان..çuluman [آد] سوُ بیریکینتی‌سی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوُلها..çulha [آد] ال دسگاهلا بئز توْخویان {باخ: چوُل، چوُلفا}.

چوُلها قوُشو..çulha quşu [آد، دیرگی] سئرچه سوْولاردان سیْرتی قهوه رنگی، بؤجک جیل، خوش سسلی (فا:نوعی پرنده). parus ater

چوُمارا..çumara [آد] چیْمارا:اؤنمسیز کیشی، فقیر. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چوُمقوق..çumquq [اؤزل‌آد] چوُموق:آیاغی و باشی قیزیل رنگلی و قانادیندا آغ توْک اوْلان قارقا نوْعو، آلاقارقا.

چوُمالو..çumalu [اؤزل‌آد] میانا ده کند آدی.

چوُمچوق..çumçuq [آد]بیر نوع قوش آدی، باخ: قناری (فا:قناری)[۱۴۰].

چوُمور..çumur [آد]باخ: چوُمورچوُمور.

چوُمور چوُمور..çumur çumur [آد]بیرجور اوُشاق اوْیونو، کیچیک قوُم تپه جیگینده کی قوُمو هر کس بارماقلا اؤز طرفینه چکمَکدن عبارت اوُشاق اوْیونو"چوُمور چوُمور اوْیناماق".

چوُموق..çumuq [اؤزلآد]چوُمقوُق: آیاغی و باشی قیزیل رنگلی و قانادیندا آغ توّک اوْلان قارقا نوْعو، آلاقارقا.

چوُن..çun [باغلاییجی سؤز]باخ: چوّنکو. since {باخ: اوّچون، ایچین}.

چوُن–باغیش..Çun-Bağış [اؤزل آد]قیْرقیز–تاقای–سوْیتوُ–توْلکان بوْی لاریندا دیر[۸۱-۱۵۸].

چوُنزق..çunzəq [اؤزلآد]گئرمی ده کند آدی. {چنزه}.

چوُنقار..çunqar [اؤزلآد]۱–م۱۶جی یوّزیلده، اوُلو یؤروک تورکمن لرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵]. ۲–چوُنقارا، چانقار؛ قازاق کیچییوّزبؤلوگو، قاراساقال اوْیماغی اوُلوبابالاریندان.

چوُنقارا..Çunkara [اؤزل آد]قازاق کیچییوّز–آلیموْغلوُقاراساقال بوْی لاریندا دیر[۸۱-۱۵۸].

چوُنقای..Çunkay [اؤزل آد]قازاق–کیچییوّز–بایوْغلوُ–آدای بوْی لاریندا دیر[۸۱-۱۵۸].

چوُنلو..çunlu [اؤزلآد]قوچان دا کند آدی. {۱–چونقار بوْیونا باغلی ۲–باخ: چوللو}.

چوُنی..Çunı [اؤزل آد]تؤرکمن–یاوموُت بوْی لاریندا دیر[۸۱-۱۵۸].

چوُواچ..çuvaç [آد]چادیر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر،محتملا چوواش و چاووش سؤزلریله باغلی اولسون و اصلینده عسگرلری یؤنه‌تن و چاو سالان معناسیندادیر}.

چوُواش..çuvaş [آد]۱–چوُواش بؤلگه‌سینده یاشایان تؤرک خالقی، ایدیل ایرماغی (وُلگا چایی) قیبی لاریندا اوْتوران بیر تؤرک ائلی‌نین آدی. ۲–دیندار، تانری سؤزونو خالقا یئتیرن.۳–اینسان–آدی:چوُواشالپ، چوُواشای {باخ:چاووُش}.

چوُواشجا..çuvaşca [آد]چوُواش تؤرکجه سینده.

چوُوال..çuval [آد، دده، باخ:چوُل]پامبوق، کنَه‌ویر، تؤکمه ایپلردن توخونان بؤیوک تؤربا، جئجیم‌دن حاضرلانان بیر نوع تَلیس، بویوک کیسه و خارال (فا:جوال). bag، large woollen sack

چوُوال چوُوال..çuval çuval [ظرف]چوُوال‌لار دوْلوسو، چوْخلو مقداردا.

چوُوالجی..çuvalcı [آد]چووال دوزلدیب ساتان کیمسه.

چوُوالجی‌لیق..çuvalcılıq [آد]چوُوال دوزلدیب ساتما ایشی.

چوُوالدوز..çuvalduz [آد، تو+ فا ‹دوْز›]چوُوال تیکمک اوّچون بؤیوک ایگینه، چوُوال ایگنه سی، تبه نه (فا:چوُالدوز).

چوُوالسیز..çuvalsız [صفت]چوُوالی اوْلمایان.

چوُوالاتماق..çuvallatmaq [ائتدیرگن ائیلم]چووالا دوْلدورتماق.

چوُوالاماق..çuvallamaq [تاثیرلی ائیلم]چووالا دوْلدورماق.

چوُواللی..çuvallı [صفت]چوُوالی اوْلان، چوُوال لانمیش.

چوُوشاماق..çuvşamaq [تاثیرسیزائیلم]شیره قاینایب کؤپوکلنمک، غذا قاریندا قیْزقیرماق، باخ: جوْشماق.

چوُولاماق..çuvlamaq [باخ: چاو]خبرچیلیک ائتمک، بیرینین ایرادلارین آیری‌سینین یانیندا دئمک (فا:چوو کردن).

چوُولانماق..çuvlanmaq [تاثیرسیزائیلم]چوو ائدیلمک (فا:چوو شدن).

چوُولوق..çuvluq [آد]خبرچیلیک.

چوُها..çuha [آد] یون‌قوماش(فا:پارچه‌پشمی) {چول/ چوخا}.

چوّبور..çübür [آد] کئچی قیلی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوّبه‌لر..Çübeler [اؤزل آد]تؤرکمن–تکه–توْختامیش بوْی لاریندا دیر[۸۱-۱۵۸].

چوّجَن..çücən [اؤزلآد] آغیْللی، آغلیْنی قوُللانان[۷].

چوّجَن‌جاموُقا..camuqa çücən [تاریخی اؤزلآد]چَنگیزخان'ین-گنجلیک یوْلداشی‌وآنداسی[۷].

چوّرچَت..çürçət [اؤزلآد]اوْغوزخان زامانی آدی گئچن بیر بؤلگه [۵۴].

چوّر..çür [آد]منفعت، فایدا. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوّشک..çüşək [آد]اوْت، چاییر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چوّروتمک..çürütmək [تاثیرلی ائیلم] ۱–چوّرومه‌سینه یول آچماق. ۲–(مج)بیرینی اینجیده‌رک داغیتماق (فا:پوساندن). to cause to decay

چوّرودوش..çürüdüş [باخ]چوّروتمک ایشی ویا بیچیمی.

چوّرودولمک..çürüdülmək [بلسیز ائیلم]چوّرومک ایشی گؤرولمک (فا:ف.س پوسیده شدن).

چوّروک..çürük [صفت] ۱–چوّروموش، داغیلمیش ۲–(مج) ساغلام‌سیز، سقط، بوش، آنلامسیز "چوّروک سؤز" (فا:پوسیده). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بو کلمه چروک شکلینده و آزجا معنا دَییشمکله (قیوریلمیش شئی) فارسجادا ایشله نیر}.

چوّروک چاریق..çürük çarıq [صفت]ساغلام اوْلمایان.

چؤروکجو..çürükcü [آد] ۱-حئیوان و بیتگی قالینتی‌لاریندا یاشایان و اؤلارین چؤرومه‌سینه یول آچان میکروب، (فا:ساپروفیت). ۲-(مج)بیرینی چوخ تنگه گتیرن (فا:بیزار کننده).

چؤروکجولوک..çürükcülük [آد] چؤروکجو اؤلما وضعیتی.

چؤروکجولوک ائله‌مک..çürükcülük eləmək [باخ] چؤروگؤنو چیخارماق.

چؤروکسؤز..çürüksüz [صفت] چؤروگو اولمایان.

چؤروکلو..çürüklü [آد] چؤروگو اؤلان یئر.

چؤروکلوک..çürüklük [آد] ۱-چؤروک اؤلما وضعیتی. ۲-ایشه یاراماییان ماده‌لرین بوراخیلدیغی یئر.

چؤروگؤنوچیخارماق..çürüyünü çıxarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرشئیی-هئی تکرارلایاراق‌بیخدیرماق.

چؤرومک..çürümək [س، سن] ۱-پوزولوب داغیلماق، پیپرانماق، اؤزولمک (فا:پوسیدن). ۲-محو اؤلماق، ساغلاملیغی الدن گئتمک "هئچ کس ایسته مزکی اوغلو زیندان‌لاردا چؤروسون".

چؤروموش..çürümüş [صفت] چوروک اولموش (فا:پوسیده). decayed

چؤرومه..çürümə [آد] چؤرومک ایشی (فا:پوسیدگی). decay

چؤرونتو..çürüntü [آد] چؤروموش شئیلر. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چؤرونتولو..çürüntülü [صفت] ایچینده چؤرونتوسو اؤلان.

چؤرویوش..çürüyüş [آد] چؤرومک ایشی ویا بیچیمی.

چؤزمک..çüjmək [تاثیرلی‌ائیلم] چکه‌رک اوزاتماق، اوزونلاماسینا چکمک، گردیرمک "قادین ایپی چؤزدی". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چؤش..çüş [اؤنلم] ۱-هوشش، یئریمکده اؤلان آت و ائششگی دؤردورماق اؤچون سؤیله‌نن سؤز. ۲-بیرینین پیس حرکت قارشی‌سیندا دئییلن قابا بیر سؤز.

چؤک..çük [آد، ت‹چکیک، چؤبک›] اوشاق بیلیغی.

چؤک..çük [اؤزل آد] کیر گزگز-تاقای-بوگو-بابا بوی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

چؤکور..çükür [آد] بیر اؤزو بالتا بیر طرفی قازما اؤلان آیقیت.

چؤگون..çügün [باخ] چدن، چؤیون.

چؤگوندور..çügündür [آد، بیتگی] باخ: چوغوندور. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چؤلوکمک..çülükmək [تاثیرسیزائیلم] پوزولماق، پریشانلاشماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چؤمچوک..çümçük [آد، دی، تاتارجا] سئرچه.

چؤمه‌کئی..Çümekey [اؤزل آد] قازاق-کیچیؤز-آلیموغلو بوی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

چؤن..çün [باخ: اؤچون] چؤنکو (فا:چون).

چؤنکی..çünki [باغلاییجی سؤز، فا، باخ: اؤچون] چونکو:بو ندن‌له، بوسببله، بوندان دؤلایی، بوندن اؤتورو، اونا گؤره کی (فا:چونکه، زیرا). because

چؤنگیس..Çüngis [اؤزل آد] آلتای توركلری آچ کئسی بوی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

چؤنوک..çünük [اؤزل‌آد] چینار آغاجی، دیواندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

چؤو..çüv [باخ] چؤی:چیو.

چؤووت..çüvüt [باخ] چیویت.

چؤووؤن..çüvün [باخ] چدن، چؤیون.

چؤیون..çüyün [باخ] چدن.

چؤیوندور..çüiundur [آد، بیتگی] باخ: چوغوندور، پانجار.

چه..çə [کیچیلتمه اکی] باخ: چا.

چهار..çahar [اؤزل‌آد] ۱-فارسجا دؤرد معناسیندادیر ۲-بوسؤزله اؤلان یئر آدلاری: ساوه-زرند (~باغ)، سوگدوز (~بُت)، بجنورد (~برج)، اسفراین(~بید)، کازرون-کنارتخته (~بیشه)، ده کند آدی؛ ماکی (~بَر)، سوگدوز (~شاخ بسر) دا داغ آدی؛ مراغا(~بَرود)، قُروه(~گاه)ده چای آدی {باخ:چار}.

چهرقان..çəhrqan [اؤزل‌آد] کومیجان داکندآدی {چؤهره‌قان}.

چهره..çəhrə [اؤزل‌آد] ۱-فارسجا اوز معناسیندادیر، ۲-بوسؤزله اؤلان یئر آدلاری:ماهنشان (~آباد، ~تپه)، اردبیل (~برق/ بره)، اورمیه (~گُشا) کند آدی.

چیله خانا..çilə xana [اؤزل‌آد] خوی دا داغ آدی.

چهل..çəhəl [اؤزل‌آد] ۱-فارسجا قیرخ‌معناسیندادیر، ۲-بوسؤزله اؤلان یئر آدلاری:سوگدوز (~آسیاب)، بیجار (~امیران)، قوچان (~بازه)، فریدن(~خانه)، اردبیل(~گز)، ساوه-نوبران (~گزی)دا کند آدی؛ پیرانشهر (~بَر، --)، اورمیه (~شیشک)، خالخال (~گزی)، اوجان(~گزی)دا داغ آدی {چهل / چیل}.

چی..çi [اؤزل‌آد] چیی:بیجار دا داغ آدی.

چیبان..çıban [آد] باخ: چیبان.

چیپچالاماق..çıpçalamaq [باخ: چالپالاماق] چالخالاماق.

چیپلاق..çıplaq [باخ] چیلپاق (فا:لخت). naked

چیپلاق توخوم لولار..çıplaq toxumlular [باخ] آچیق توخوملولار.

چیپماق..çıpmaq [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چیرپماق.

چیـپـیر..çıpır [آد] یونقا.

چیْپیلداق..çıpıldaq [صفت] چیپلاق.

چیْت..çıt [آد] کیچیک بیرشئی قیریلیرکن چیخان سس (فا:صدای چت).

چیْت پیت..çıtpıt [آد] چیت چیت سسی وئرن بیر نوْع پاتلانقاچ.

چیْت چیت..çıtçıt [آد] چیت سسی‌نین تکراری.

چیْت‌چیتلاماق..çıtçıtlamaq [تاثیرسیزائیلم] چیت‌چیت سس چیخارماق.

چیْتا..çıta [آد] دؤزگون بیچیلمیش اوُزون و ائنسیز تاختا[۲].

چیْتاق..çıtaq [آد] داغدا یاشایان و گئچمینی اوْدون ساتاراق ساغلایان. ۲-قایا، قاوقاجی[۲].

چیْتداماق..çıtdamaq [باخ] چیتلاماق.

چیْتقیریلدیم..çıtqırıldım [صفت] آشیری اینجه و دایاناق‌سیز و چکینگنلیک گؤسته‌رن "چیتقیریلدیم خانیم". {چیْت+قیْریلدیم}.

چیْتقیریلدیملیق..çıtqırıldımlıq [آد] چیتقیریلدیم اوْلما وضعیتی.

چیْتلاتماق..çıtlatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیت سسی چیخارماق.

چیْتلاتیلماق..çıtlatılmaq [بلسیز ائیلم] چیتلاماق ایشی گؤرولمک.

چیْتلادیلماق..çıtladılmaq [بلسیز ائیلم] چیتلاماق ایشی گؤرولمک.

چیْتلاما..çıtlama [آد] چیتلاماق ایشی.

چیْتلاماق..çıtlamaq [تاثیرسیزائیلم] چیتداماق، چیت سسی وئرمک، گونه باخان کیمی بیتگی‌لرین چیتداماق.

چیْتلایش..çıtlayış [آد] چیتلاماق ایشی ویا بیچیمی.

چیْتلیق..çıtlıq [آد] باخ: چیتلمبیک.

چیْتمیق..çıtmıq [باخ] چیتمک.

چیْتیْرقی..çıtırqı [اؤزل‌آد] ایْشیق، نوُر، ایْشیلتی[۷].

چیْتیر..çıtır [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

چیْتیر چیتیر..çıtırçıtır [ظرف] سرت بیرشئی قیریلیرکن ویانیرکن چیخاران سس، چاتیر چاتیر (فا:صدای چت چت).

چیْتیر چیتیر ائتمک..çıtırçıtır etmək [تاثیرسیزائیلم] چیتیر چیتیر سس چیخارماق.

چیْتیرپیتیر..çıtırpıtır [ظرف] (اوُشاقلار اوْچون) دادلی دادلی دانیشماق.

چیْتیرتی..çıtırtı [آد] چاتیرتی، چیتیرداما سسی.

چیْتیرداتماق..çıtırdatmaq [تاثیرسیزائیلم] چیت چیت سس چیخارماق.

چیْتیرداتیش..çıtırdatış [آد] چیتیرداتماق ایش ویا بیچیمی.

چیْتیرداما..çıtırdama [آد] چیتیرداماق ایشی.

چیْتیرداماق..çıtırdamaq [تاثیرسیزائیلم] چیتیرداما سسی‌چیخارماق، باخ:چاتیرداماق.

چیْتیردایش..çıtırdayış [آد] چیتیرداماق ایش ویا بیچیمی.

چیْتیزماق..çıtızmaq [تاثیرسیزائیلم] خفیفجه توخوشماق.

چیْتیلقی..çıtılqı [آد] بیربیرینه گیرمیش آغاجلیق، چالیلیق. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیْچالا..çıçala [باخ] چیچیلی.

چیْخاجاق..çıxacaq [آد] ۱-حاماملاردا چیخان کیمسه‌یه قورولانماق اوْچون وئریلن حوله. ۲-چیخیش یئری (فا:خروجی).

چیْخار..çıxar [آد] ۱-گلیر سؤزونون قارشی‌سی، خرجله‌نن مقدار (فا:خرج، مخارج، عملکرد) revenue ۲-پوُتانسیئل (فا:پتانسیل) potential

چیْچار..Çıçar [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-باگیْش بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

چیْخار یوْل..çıxar yol [آد] گوْج وضعیتلرده قورُتولوش یوْلو.

چیْخارتدیرماق..çıxartdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] چیخارتماق ایشینی گؤردورمک.

چیْخارتما..çıxartma [آد] چیخارتماق ایشی.

چیْخارتماق..çıxartmaq [باخ] چیخارماق.

چیْخارتی..çıxartı [آد] چیْخارتیْم:چیخارتما ایشی.

چیْخارجی..çıxarcı [آد] یالنیز اؤز چیخارینی گؤرن، منفعت چی.

چیْخارجیلیق..çıxarcılıq [آد] چیخارجی‌نین ایشی.

چیْخاردیلماق..çıxardılmaq [بلسیز ائیلم] چیخارماق ایشی گؤرولمک.

چیْخارساما..çıxarsama [آد] بیر اؤنَرمه‌دن دؤشونجه یوْل ایله باشقا بیر اؤنرمه‌یه گئچمه ایشی، انتقال.

چیْخارسیز..çıxarsız [صفت] یارارسیز، منفعت‌سیز.

چیْخارلی..çıxarlı [صفت] چیخاری اوْلان، استعدادلی.

چیْخارما..çıxarma [آد] چیخارماق ایشی ۲-(سایی) چیخارماق ایشله می (فا:استخراج). ۳-بیرینی ایشدن ائشیگه اؤتورمه extraction (فا:اخراج).

چیْخارتماق..çıxartmaq [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چیْخارماق.

چیْخارماق..çıxarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیْخارتماق‌سؤزونون قیساتیلمیش شکلیدیر، ۱-بیرشئی آیری بیر شئین ایچیندن ائشیگه چکمک، دیشاری چکمک، خارج ائتمک "میزی اوْتاقدان چیخاردی، یئرآلتیندان نفت چیخارماق" (فا:در آوردن، بیرون کردن). to extract ۲-بیر یئردن آییریب گؤتورمک "اوُشاقلاری یایدا شهردن چیخاردیلار". ۲-سوْیونماق، بیر شئیی اَینیندن آییرماق "کؤینگین چیخاردی". ۳-اخراج ائتمک، بیرینی ایشدن ائشیگه اؤتورمک "اوْنو ایشدن چیخاردیلار" (فا:اخراج کردن). to lead out ٤-(تاثیرسیزائیلم) یارا کیمی شئیلر عمله گلمک "چیبان چیخارماق". ۵-(ل) یایین لاماق، چاپا بوراخماق "قازئت چیخارماق" (فا:نشر

کردن). to published ٦-باشا وئرمک، سوْنا یئتیرمک" بوُ پارا ایله آیی چیخاراریز". ۷-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دؤزَلدیر " تمیزه چیخارماق، اوْیون چیخارماق، یاددان چیخارماق، الدن چیخارماق، یالانینی چیخارماق، یانلیشی‌نی چیخارماق، اورْتایا چیخارماق، آچیغا چیخارماق، چیچک چیخارماق، لذتی‌نی چیخارماق، اؤفکه سینی چیخارماق، بیرینه ایش چیخارماق".

چیْخاریجی..çıxarıcı [صفت] چیخارما ایشینی گؤرن، چیخاران.

چیْخاریش..çıxarış [آد] چیخارماق ایشی، اوْرون (فا:حاصل). extract

چیْخاریلما..çıxarılma ~ [آد] ایشدن چیخاریلما، ایشدن-قووولما(فا:اخراج dismissal

چیْخاریلماق..çıxarılmaq [بلسیزائیلم] چیخارماق ایشی گؤرولمک (فا:اخراج کردن.

چیْخاریلمیش..çıxarılmış [صفت] مستخرج (فا:مستخرج). extracted.

چیْخاریلیش..çıxarılış [آد] چیخاریلماق ایشی ویا بیچیمی.

چیْخاریم..çıxarım [آد] ۱-چیخارماق ایشی. ۲-(منطق) بیر سیرا بللی یانلیش‌لیق و دوغرولوق‌لاردان آیری بیر موضوع ویا بیر شئیه یئتیرمک، استدلال، وئری‌لردن سونوج آلما ایشلَمی.

چیْخارینا باخماق..çıxarına baxmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤز منفعت و یارارینا باخماق.

چیْخارینی تپمک..çıxarını təpmək [تاثیرسیزائیلم] اؤز منفعت و یارارینی گؤدمک.

چیْخاق..çıxaq [آد] چیْخاخ:۱-چیخیش یئری(فا:مخرج) ۲-(دیل‌ب) آغیز بوشلوغوندا هر سسین دؤزلمه‌سی و چیخدیغی یئر.

چیْخاگلمک..çıxa gəlmək [تاثیرسیزائیلم] گؤزله نیلمه‌دن گلمک.

چیْخان..çıxan [آد، مت] چیخارما ایشلم‌ینده بوتوندن چیخیلان سایی، آزالان، ۳=۲-۵ بو ایشلمده۲ چیخان دیر (فا:کسر شونده).

چیْخاناق..çıxanaq [آد، تاتارجا] بوُلاق.

چیْخداش..çıxdaş [آد] اسکیک‌لیگی اوْلان، زده‌لی و نقصانلی اؤرون.

چیْخداشچی..çıxdaşçı [آد] یاخشی اؤرونو پیسدن آییران ایشچی.

چیْخدانج..çıxdanc [صفت، دا] گرک‌سیز و لازمسیز اوْلان "چیخدانج سؤز: یاوا سؤز، چیخدانج شئی: درده دَیمه ین".

چیْخدی..çıxdı [آد] ۱-اؤره تیم سوْنوجو اوْرتایا چیخان اؤرون. ۲-بیلگی ساياردا اوْرتایا چیخان یازیلی متن، گیردی وگیریتی سؤزونون قارشی‌سی (فا:خروجی).

چیْخقاق..çıxqaq [آد] باخ: چیْقّان.

چیْخما..çıxma [آد] ۱-چیخماق ایشی. ۲-بالکن، تیکینتی‌نین اوْست قاتلاریندان ائشیگه چیخان بؤلوم. ۳-بیر سایی‌نی آیری سایيدان آزالتما (فا:تفریق). subtraction

چیْخماز..çıxmaz [صفت] چیْخیلماز، ۱-سوْنو باغلی کوْچه، چیْخیش یئری اوْلمایان (فا:بن بست). ۲-طلسم اوْلموش یول، سونو بیلینمه-ین یوْل، قاریشیق ایش، اومودسوزلوقدا اوْلما وضعیتی (فا:مخمصه).

چیْخماز کوْچه..çıxmaz küçə [آد] دیبی باغلی کوْچه، سوْنو توُتولو کوْچه.

چیْخمازا سوْخماق..çıxmaza soxmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی چیخیلماز حالا سالماق.

چیْخمازاگیرمک..çıxmaza girmək [تاثیرسیزائیلم] چیخیلماز حالا دوْشمک.

چیْخماق..çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر یئردن ویا ایچَری‌دن آیری بیر یئره و ائشیگه (دیشاری'یا) گئتمک، خارج اوْلماق " ائودن چیخدی، بوُغدالار چیخیدی". ۲-بیر ایشی بیتیرمک، بیرکتابی و بیر مطلبی اوخویوب قورتارماق " ایمتاحان اوْچون کتابی ایکی یوْل چیخیدی". ۳-بیر درسی و اؤیرنمه ایشینی قورتارماق، بیر اؤیره‌نیم قوُرومونو باشا چاتدیرماق. ٤-بیر ایشی قوُرتارماق "علی ایشدن چیخاندا بازارا گئدیر". ۵-قوُرتولماق، سوْنو چاتماق، اؤتمک " یاز چیخدی یای گلدی، گئجه چیخدی". ٦-بیردن بیره ظاهر اوْلماق، گؤرونمک " یوْلوما بیر ماشین چیخدی". ۷-یوخاری چیخماق " آغاجا چیخماق". ۸-دَیمک، دَیری اوْلماق، یئتیشمک "بو تیکینتی اوْچ میلیونا چیخدی" ۹-آزالتماق، اسکیتمک " اونون پولونون اوچده‌بیرینی حقوقوندان چیخدیلار (اسکیتدیلر)" ۱۰-بیر یئره گئتمک، بیر ایشی گؤرمک اوْچون گئتمک ویا گلمک " دوْلانماغاچیخدی" ۱۱-بیریندن یئل چیخماق ۱۲-ایشینی الدن وئرمک، ایشی بوراخماق " ایشدن چیخماق". ۱۳-یایین لانماق، چاپا بوراخیلماق، چاپ اوْلونماق " کتاب چیخدی" (فا:منتشر شدن). ١٤-اوْلماق " نه سندن تئاتر اوْیونچوسو چیخار نه مندن". ۱۵-استحصال اوْلماق، اوْرتیلمک " بوُ داغدان آلماز چیخیر". ١٦-تؤرنمک، عرصه‌یه گلمک، یئتیشمک " بوُ شهردن گؤرکملی شاعرلر چیخیر". ۱۷-سس دوْشمک، های کوْی ووُجودا گلمک " های کوْی چیخماق". ۱۸-نظرده توُتماق، حساب ائتمک " دیری گؤزلو بیر آدامی اؤلدویه چیخیرلار". ۱۹-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر " تمیزه چیخماق، اوْیون چیخماق، یاددان چیخماق، الدن چیخماق، یوْخا چیخماق، یوْلدان چیخماق، اؤزوندن چیخماق، داشدان چیخماق: چؤرک داشدان چیخیر". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن}.

چیْخماقلیق..çıxmaqlıq [آد] چیخما حالیندا اوْلما.

چیْخمالی..çıxmalı [آد] چیخما حالیندا اوْلان.

چیْخمانسوُ..çıxmansu [اؤزل‌آد] لاچین‘دا چای آدی[۲۴۰].

چیْخوُت..Çıxut [اؤزل آد] اؤزبَک-کینئگئس بوْی لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

چیْخی..çıxı [آد] کیچیک بوخجا.

چیْخیت..çıxıt [آد] چیخاق، چیخماق ایشی.

چیْخیش..çıxış [آد، صفت] ۱-چیخماق ایشی ویا بیچیمی (فا:خروج). exit ۲-بیر یوْلدان یا بؤلگه‌دن و تیکینتی‌دن وبیر پروگرام دان چیخان یوْل و یئر. ۳-بیر ایش اؤچون اؤنملی قوْنوشما و دانیشما، گؤسته-ریش. ٤-یوقوش. ۵-بیر ایشی بیتیرمه‌ایشی" چیخیش وئرمک" {ت:چیخار، یارار، سن}.

چیْخیش ائتمک..çıxış etmək [تاثیرسیزائیلم] قوْنوشماق (فا:سخنرانی کردن).

چیْخیش بلگه سی..çıxış bəlgəsi [آد] ۱-بیرمکتب و بیلیم ائوی ویا اؤیرنیم ائوی‘نین بیر کیمسه‌یه وئرن قبوللوق بلگه‌سی. ۲-بیر مالین بیر اؤلکه‌دن چیخارما ایذنینی گؤسته‌رن بلگه.

چیْخیش‌قاپی‌سی..çıxış qapısı [آد] مخرج، مظهر (فا:خروجی). outlet

چیْخیش نُقطه‌سی..çıxış nuqtəsi [آد] بیر شئیه باشلانیلان یئر" نیز یالنیشدیر".

چیْخیش یئری..çıxış yeri [آد] مخرج، مظهر (فا:خروجی). outlet

چیْخیش یوْلو..çıxış yolu [آد] چؤزوم، چیخیش ائتمک اوچون اوْلان یوْل.

چیْخیشاماق..çıxışamamaq [تاثیرسیزائیلم] یاریشاماق، بوْی اؤلچوشه‌مه‌مک" چنه یاریشیندا من سنینله چیخیشامام".

چیْخیشدیرماق..çıxışdırmaq [اتدیرگن ائیلم] یئتَری مقداری یئتیرمک" سوْنوندا پارانی چیخیشدیردیم".

چیْخیشلی..çıxışlı [صفت] بللی بیر اؤیرنیم درجه سینی بیتیرن کیمسه.

چیْخیشلیق..çıxışlıq [آد] آدین حاللاریندا، آدین" کیمدن، ندن" سوْرو لارینا یانیت وئرن نوعو" تهران‌دان، آغاج‌دان"(فا:مفعول فیه).

چیْخیشماق..çıxışmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-چیخیش ائتمک، خروج ائتمک، بیرینه سرت داورانماق (فا:خروج کردن). ۲-یئتر اوْلماق، یئتمک" پارام چیخیشمادیغی اؤچون یوْلداشیمدان بوْرج آلدیم".

چیْخیق..çıxıq [صفت] ۱-یئریندن اوْینامیش، یئریندن چیخمیش وضعیتینده اوْلان سؤموک ویا هرشئی (فا:از جا در رفته). ۲-مُحدَّب (فا:محدَّب). convex.

چیْخیق جی..çıxıqçı [صفت] چیخیق،قیریق لاری وبوُرخولمالاری-دؤزلدن.

چیْخیق جی‌لیق..çıxıq cılıq [آد] چیخیقجی‌نین ایشی.

چیْخیق‌لیق..çıxıqlıq [آد] چیخیق اوْلماوضعیتی(فا:تحَدُّب). convexity

چیْخیق یانلی..çıxıq yanlı [صفت] یانلاری یئْخیق، محدب‌الطرفین convex

چیْخیلان..çıxılan [آد، مت] بیر سایدان‌چیخیلاجاق سایی " ۱۰=۲۰-۳۰ ایشلَمینده بیرمی‌چیخیلان‌سایی‌دیر"(فا:مفروق subtrahend

چیْخیلان سایی..çıxılan sayı [باخ] چیخیلان.

چیْخیلما..çıxılma [آد] ۱-ائشیگه گئتمه و گئدیلمه ۲-اسکیتمه، آزالتما.

چیْخیلماز..çıxılmaz [باخ] چیخماز (فا:بن بست). dead end

چیْخیلماق..çıxılmaq [بل] چیخماق ایشی گؤرولمک. ، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن

چیْخیم..çıxım [آد] چیخدی، بیرایش سوْنو چیخان اؤرون و وئریم، چیخیش (فا:خروجی). out put

چیْخین..çıxın [آد] بالاجا بوُخجا، چیخی.

چیْخینتی..çıxıntı [آد] بیر اؤزئی‌دن ائشیگه چیخان هرشئی، چیخما، قالخینتی (فا:برآمدگی، دماغه). projection، cape

چیْخینتی‌لیق..çıxıntılıq [آد] چیخینتی‌سی اوْلان (فا:تحَدُّب). convexity

چیْخینتی‌سیز..çıxıntısız [صفت] چیخینتی‌سی اوْلمایان.

چیْدام..çıdam [آد] صبر، دؤزوم، متانت، دایانیْق‌لیلیق {موُغولجا}.

چیْداماق..çıdamaq [س، موُغولجا] صبر ائتمک، دؤزمک.

چیْدیق..çıdıq [اؤزل‌آد] گؤج، دایانیْق‌لیلیق[۷].

چیْر..çır [آد] یاغ و پی، باخ: چیْراق. {ت: یاغ، باخ: جیرگ}.

چیْر..çır [اؤزل‌آد] اوُرمیه و خوی دا کند آدی.مرند ده داغ آدی. {یئرآدلاریندا اوْد و قیویلجیم معناسیندادیر، باخ: چیراق}.

چیْرا..çıra [آد] ۱-یاغلی آغاج، رئزین‌لی آغاج. ۲-چیراق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چیر› یاغ، باخ: چیْر}.

چیْراغانلیق..çırağanlıq [آد] شنلیک ویا بیر تؤرن اؤچون بیر یئری چیراق‌لارلا ایشیق ائتمه (فا:چراغانی).

چیْراغیل..çırağıl [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی {آیدین و ایْشیقلی}.

چیْراق..çıraq [آد] ۱-ایشیق وئرن آراج lamp (فا:چراغ) ۲-شاگرد، بیر اوُستانین یانیندا ایشله‌ین کیمسه (فا:پادو). ۳-استرابون قافقازدا یاشایان طایفالارین ایچینده سیراق (چیراق) بوْیوندان آد آپاریر، محتملا چیراق شکلینده یئر آدلاری‌بوطایفانین آدی‌ایله‌ایلگیلیدیر

[۲٤۲]{بو کلمه فارسجادا چوخ اسکی و ایشلک اولدوغونا رغما تورکجه کلمه دیر، و قدیم تورکجه‌ده ایشله‌نن چیْر(ت:یاغ) کلمه-سیله ایلگی لیدیر و چیْراق، چیْرلا یانان و ایشیق وئرن شئیه دئییلیر، آیدیندیر اسکی چاغلار چیْراق، یاغا ایـپـی قویاراق دوزه‌لیردی وبو اوزدن بو آراجا چیْراق دئییلیردی وآنلامی چیْر (یاغ) ایله یانان و ایشیق وئرن وسیله دئمکدیر، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیْراق..çıraq [اؤزل‌آد] چیْراغ:قئیدار (~حصاری، ~مزرعه)، هشتَری (~مردان)، اهر(~لی)، ساییِن‌قالا(~ابدال)، تیکان‌تپه ده کند آدی. هشتَری (~مردان داغی)، زنجان (~یانان) دا داغ آدی. آذربایجان‌دا بو سؤزله باشلایان نئچه یئر آدی واردیر[۲٤۰].

چیْراقچی..çıraqçı [صفت] چیْراق‌دوزلدن‌وساتان(فا:~). lamp-lighter

چیْراق‌قابی..çıraq qabı [آد] چیراق قویولان یئر و قاب (فا:چراغدان). lamp-stand

چیْراقلیق..çıraqlıq [آد] چیراق اوچون یارایان هرشئی.

چیْراگیدزوْر..çıragidzor [اؤزل‌آد] خانلار‌دا یئر آدی[۲٤۰].

چیْرای..çıray [اؤزل‌آد] ۱-اوْز، اَدا، چئهره. ۲-اینسان‌آدی: ~ بَگیم، ~ بیگه[۷].

چیْرپانلی..çırpanlı [اؤزل‌آد] بیر تورک اوْباسینین آدی (قایناق: اینترنت).

چیْرپدیرماق..çırpdırmaq [اتدیرگن ائیلم] چیرپماق‌ایشینی گؤردوْرمک.

چیْرپما..çırpma [آد] پالتاری آغاجلا دؤیمه.

چیْرپماجی..çırpmacı [آد] چیرپماق ایشینی گؤرن کیمسه.

چیْرپماجیلیق..çırpmacılıq [آد] چیرپماجی‌نین ایشی.

چیْرپماق..çırpmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قیسالمیش شکیلده چیْپماق کیمی ده دئییلیر: ۱-پالتاری سیلمک و یوماق اوچون‌آغاجلا دؤیمک، دؤیجله‌مک، سیلکه‌له‌مک "یوُن چیرپماق، پالتاری چیرپماق، اوْست باشینی چیرپیب تمیزله‌دی" (فا:زدن). ۲-میوه درمک to shake اوْچون آغاجی‌سیلکه‌له‌مک "توُت آغاجینین بوُتاسینی چیرپدی توُتلار پارچانین اوْستونه تؤکولدو". ۳-چارپماق، ووُرماق "قدحی میزه چیرپدی". ٤-بیر سؤز و ایشی بیرینین اوْزونه ووُرماق "سؤزو اوْزونه چیرپدی". ۵-دؤیونمک، چیرپینماق "قلبی چیرپیردی". {ت‹چیْبیـرتماق›، سن}.

چیْرپی..çırpı [آد] ۱-دال و چوبوق دسته سی. ۲-brushwood چیرپماق ایشی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، چیْرپماق سؤزوندن آلینمادیر، چونکو (آغاجدالی و پالتاری)چیرپماق اوچون ان یاخشی شئی اینجه نازیک دالالاردی، چیرپماق› چیرپیق› چیرپی[٦]}.

چیْرپیجی..çırpıcı [صفت] چیرپماق ایشینی گؤرن.

چیْرپیش..çırpış [آد] چیرپما.

چیْرپیشدیرماق..çırpışdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ووُروشدورماق.

چیْرپیشما..çırpışma [آد] دؤیوشمه، چاتیشما (فا:زدوخورد).

چیْرپیشماق..çırpışmaq [قا] دؤیوشمک، چاتیشماق (فا:زدوخورد کردن).

چیْرپیلما..çırpılma [آد] چیرپیلماق ایشی.

چیْرپیلماق..çırpılmaq [بل] چیرپماق ایشی گؤرولمک. to be shaken out {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیْرپینا چیرپینا..çırpına çırpına [ظرف] دؤیونه‌رک، چیرپیناراق (فا:همراه با تپش).

چیْرپینتی..çırpıntı [آد] دؤیونتو، چیرپما، دؤیونمه(فا:تپش). dashing

چیْرپینتی‌لی..çırpıntılı [آد] چیرپینتی‌سی اولان، دؤیونتولو.

چیْرپیندیران..çırpındıran [صفت] چیرپینماسینا سبب اولان.

چیْرپیندیرماق..çırpındırmaq [اتدیرگن ائیلم] دؤیوندورمک.

چیْرپینما..çırpınma [آد] چیرپینماق ایشی، دؤیونمه.

چیْرپینماق..çırpınmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دؤیونمک، ووُرولماق، تیتره‌مک (فا:تپش کردن). ۲-ال آیاق آتاراق چالیشماق to beat

چیْرپینیش..çırpınış [آد] چیرپینماق‌ایشی ویا بیچیمی، چالیشیب-چابالاما.

چیْرت..çırt [سس‌تق] بیر شئی قوْورولورکن ویا سوُ چوخ داغ شئیه و دمیره سپیلیرکن چیخان سس(فا:صدای‌چرت‌چرت).

چیْرت پیرت..çırt pırt [آد] بوْش سؤز، جفنگ.

چیْرت چوبوغو..çırt çubuğu [ا] قلیان (فا:قلیان).

چیْرتاچیرت..çırtaçırt [ظرف] چیرتیلدایاراق،چیرت‌سسی چیخاراراق.

چیْرتداق..çırtdaq [آد] قوُرو اوْدون و آلیشیق کیمی شئیلر یانارکن چیرت چیرت لا قالخان قیغیلجیم.

چیرتداماق..çırtdamaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: چیْرتلاماق.

چیْرتلاما..çırtlama [آد] چیرتلاماق ایشی.

چیْرتلاماق..çırtlamaq [تاثیرسیزائیلم] سس دَیشیکلییی سوْنوجو چیْرتداماق کیمی ده سؤیله‌نیلیر: ۱-توخوم کیمی شئی لرین ایچی‌نی چیخارماق ویا یئمک اوچون قابیغی‌نین بیر طرفینی آچماق (فا:تخمه شکاندن). ۲-چیخماق، گوّل آچماق، یئردن گؤیرمک. to eat, to nibble

چیْرتما..çırtma [آد] ۱-چیرتماق ایشی ۲-چیرتیق، چیتمک (فا:بشکن).

چیْرتما ووُرماق..çırtma vurmaq [تاثیرسیزائیلم] چیرتیق ووُرماق، چیتمک ووُرماق.

چیْرتماق..çırtmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-یوْنماق، قیْرتماق، مداد و قلمی یوْنماق (فا:مداد تراشیدن). ۲-گؤیرمک (فا:جوانه زدن). ۳-(آد) باخ: چیرتما. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ‹چیرتمک›: بیرزادین اوجونو قیرتماق؛ ل، کرتمک› چرتمک› چیرتماق[۶]}.

چیْرتماق‌لاماق..çırtmaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چیْرتمالاماق.

چیْرتمالاماق..çırtmalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیْرتماقلاماق، چیرتما ایله ووُرماق، چیرتمک. to give a flick/ fillip

چیْرتمیق..çırtmıq [باخ] چیرتماق، چیرتیق، چیتمک.

چیْرتی‌بوْغا..çırtı boğa [آد، دیرگی] اؤتله‌ین قوُشو. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیْرتیق..çırtıq [آد] چیرتما، ایکی بارماقلا وورولان ضربه، ووُرقو، چیتمک (فا:بشکن). flick, fillip

چیْرتیق چالماق..çırtıq çalmaq [آد] چیرتیق وورماق، چیتمَک چالماق (فا:بشکن زدن).

چیْرتیق ووُرماق..çırtıq vurmaq [آد] چیرتیق چالماق، چیتمک-چالماق (فا:بشکن زدن).

چیْرتیقلی..çırtıqlı [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی {یوْنماق و بوُ ایشی گؤرن آلتلری دؤزلتمه ایش ایله علاقه‌لیدیر}.

چیْرتیلداماق..çırtıldamaq [س، سس‌تق] چیرت چیرت سس چیخارماق، چیرت چیرت ائتمک (فا:چرت چرت کردن).

چیْرتیلیتی..çırtılıtı [آد، سس تق] قوُرو اوْدون یانارکن چیخان سس، چیرت چیرت سسی (فا:صدای چرت چرت).

چیْرچیپلاق..çırçıplaq [صفت] چیرچیپلاق، چیریل‌چیپلاق، چوخ-چیپلاق.

چیرچیلپاق..çırçılpaq [صفت] چیرچیپلاق، بوْتون ایله چیپلاق اوْلان.

چیْرچیپلاق‌لیق..çırçıplaqlıq [آد] چیر چیپلاق اوْلما وضعیتی.

چیْرچیر..çırçır [آد، دیرگی] ۱-چوْخ سویوق اوْلمایان‌دنیزلرده داشلیق ماغارالی قیبی‌لاردا کیچیک سوْرولر حالیندا یاشایان و ۱۵سانتی متر اوزونلوقدا اوْلان بیر نوع بالیق. ۲-چیْرچیر۲(آد) پامبوق، کتان کیمی‌لیفلی بیتگی‌لری آریدان بیر نوْع آراج، جیر جیر (فا:دستگاه پنبه تمیزکنی). ۳-چیْرچیر(اؤزل‌آد) مرند ده کند آدی {قیْویلجیم، اوْد پارچاسی}.

چیْرچیرچیرپینماق..çırçırçırpınmaq [آد] چوْخ ترپنمک و تیتره‌مک.

چیْرچیرچیغیرماق..çırçırçığırmaq [تاثیرسیزائیلم] قشیقیرماق، باغیرماق (فا:جیغ زدن).

چیْرچیرلاماق..çırçırlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] پامبوق‌و کتان کیمی بیتگی‌لری چودک وقایبق‌لارینی آریتماق (فا:تمیز کردن).

چیْرقانیْش..çırqanış [اؤزل‌آد] زوق، حظ، داد[۷].

چیْرلاق..çırlaq [آد] چیرلیق، جیرجیرک.

چیْرلی..çırlı [اؤزل‌آد] هشتَری سراب دا کند آدی {آیدین و ایشیق}.

چیْرماشیق..çırmaşıq [اؤزبکجه] باخ: دوْلاشیق.

چیْرمالاما..çırmalama [آد] چیرمالاماق ایشی.

چیْرمالاماق..çırmalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] تیرمالاماق، قوللاریندا کی کؤینک قولونو یوخاری طرفه قاتلاماق (فا:تا کردن آستین و.). to roll

چیْرمالانماق..çırmalanmaq [باخ] چیرمانماق.

چیْرمالانمیش..çırmalanmış [صفت] چیرمالی.

چیْرمالی..çırmalı [صفت] پالتارینین قولو چیرمالانمیش.

چیْرماماق..çırmamaq [ل، ت‹چرمتمک› سن] باخ: چیرمالاماق.

چیْرمانماق..çırmanmaq [تاثیرسیزائیلم] چیرمالانماق، پالتارین قوْلو ویا شالوار اوُجلارینی قاتلایاراق یوُخاری وئریلمک.

چیْرموْک..çırmok [قیرقیزجا] باخ: دوْلاشیق.

چیْرنیق..çırnıq [آد، دا، تا، اسلاوجا] کیچیک بویدا قایبق.

چیْروُچی..Çiruçi [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-گیرئک-اوُواق گیرئی بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

چیْریل چیپلاق..çırıl çıplaq [صفت] بوْتون ایله چیپلاق اوْلان.

چیْریل چیپلاقلیق..çırıl çıplaqlıq [آد] چیریل چیپلاق اوْلما وضعیتی.

چیْغ..çığ [آد] ۱-قامیش دوُوار (فا:حصار). ۲-داغدان هئللە نیب بؤیوین قارکوْماسی (فا:بهمن برفی). ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) یئنی‌سئی یازیْتلاریندا آدی گئچن بیر بگ؛ اینسان‌آدی:چیْغالپ، چیْغباتوُر. {ت: ۱-چیغ اوْت ایله دوزه‌لن چادیر اؤرتوسو. ۲-اوزونلوق اؤلچن بیر اندازه؛ سن: بالیق دوزاغی قامیش وآغاج دوُوار؛ بوکلمه دیواندا قامیش کیمی اوْت‌وُن آدیدیر، بو سؤزدن آلاچیق سؤزو فارسجادادا ایشله‌نیر[۶]}. ۵-چیْغ۲(سس تق) چیغیرما سسی (فا:صدای جیغ).

چیْغ دوْشمک..çığ düşmək [تاثیرسیزائیلم] داغدان آشاغی چیغ یوُوارلانماق.

چیْغ کیمی بؤیومک..çığ kimi böyümək [تاثیرسیزائیلم] بیردن بیره و مؤثّر شکیلده بؤیومک.

چیغا..ğa [آد، دیرگی] ۱-بیرمتر اوزونلوقدا اتی یئمه‌لی و یومورتاسیندان خاویار اله گلن بیر بالیق نوعو (فا:نوعی ماهی). acipencer ruthenus ۲-باخ: جیقا.

چیغال..ğal [اؤزل‌آد] اوْموز، اوْموز باشی[۷].

چیغان..ğan [آد] باخ:چیغای.

چیغای..ğay [آد] چیغان:یوْخسول، فقیر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیغای‌بؤرو..börü ğay [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌تورکلر دؤنَمی بگ‌لریندن و کوْرشاد'ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری[۷].

چیغرا..ğra [آد] قالین چالی، سیخ چالی.

چیغرالیق..ğralıq [آد] سیخ چالیلیق یئر.

چیغری..ğrı [باخ] چیغریق.

چیغریش..ğrış [آد] چیغرما، هایقیریش.

چیغریشماق..ğrışmaq [قا] بیرلیکده چیغرماق، باخ: چیْغریشماق.

چیغریق..ğrıq [آد] چیغری، قوُیودان سطیل‌له سوُچکمه‌یه یارایان و ال ایله چئوریلن آراج. ۲-بیر نوْع ایپ و یوُن ایرمه آراجی. ۳-آغیر بیر شئیی چکه جک ایپین ساریلماسینا یارایان تکر(فا:چرخ-ریسندگی) {سس تق: چرخ سسیندن}.

چیغریق چی..ğrıqçı [صفت] چیغریق دؤزلدیب وساتان کیمسه.

چیغریق چیلیق..ğrıqçılıq [آد] چیغریق جی‌نین ایشی.

چیغریق چین..ğrıqçın [آد، دیرگی] بیر اؤردک تؤرو.

چیغلا..ğla [تاریخی اؤزل‌آد] چیْغلان:صاف، خالص، قاراخانلیْلار دؤنَمی بگی[۷].

چیْغلان..ğlan [تاریخی اؤزل‌آد] چیْغلا:صاف، خالص، قاراخانلیْلار دؤنَمی بگی[۷].

چیْغلیق..ğlıq [آد] چیغلی یئر.

چیْغلیق..ğlıq [اؤزل‌آد] گنبد ده کندآدی {چیْغلی حاصارلی یئر}.

چیْغیر..ğır [آد] ۱-یوُوارلانان چیغین آرخاسیندا بوراخیلان ایز، قارلی یوْللاردا کوْرکله آچیلان یوْل، باخ: جیغیر (فا:راه باریک). {ت: داریوْل، باخ: جیغیر}. ۲-چیْغیر۲ (آد) سیغیرچین. ۳-چاغ، دئویر[۷].

چیْغیر باغیر..ğır bağır [آد] قیشقیریق، های کوْی. hue-and-cry

چیْغیرتقان..ğırtqan [آد] ۱-چاغیرتقان، آوجی‌قوشو(قوش‌سسی-چیخارداراق قوشلاری آولاماق‌اوْچون‌اؤز یانینا گتیرن‌قوش) (فا: سوتک). ۲-چوْخ چیغیران، چیْغیرقان.

چیْغیرتقانلیق..ğırtqanlıq [آد] چیغیرقانلیق،چیغیرقانین گؤردویو ایش.

چیْغیرتما..ğırtma [آد] ۱-سسلندیرمه(فا:جیغ). ۲-بالاجا نفسلی بیر چالقی‌آلتی (فا:سازدهنی) ۳-قیزاردیلمیش بامادوْر، بادیمجان‌و ات تیکه‌لریندن‌عبارت یئمک" جوجه‌چیغیرتماسی".

چیْغیرتماجی..ğırtmacı [آد] چیغیرتما چالان کیمسه.

چیْغیرتماق..ğırtmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیغیرماسینا ندن اوْلماق، سسلندیرمک، باغیرتماق، قیشقیرتماق. t~ to cry

چیْغیرتمالیق..ğırtmalıq [تاثیرسیزائیلم] چیغیرتما اوْچون اوْلان جوجه و....

چیْغیرتی..ğırtı [آد، سن‹چیغیرقو›] باغیریشما و چیغیریشما سسلری، قیشقیرتی، باغیرتی (فا:جیغ و فریاد). scream, shout

چیْغیرقان..ğırqan [آد] چیغیرتقان، چوخ چیغیران، چوخ باغیران.

چیْغیرقانلیق..ğırqanlıq [آد] چیغیرتقانلیق،چیغیرقان‌اوْلما وضعیتی.

چیْغیرما..ğırma [آد] قیشقیرما (فا:جیغ کشی). scream

چیْغیرماق..ğırmaq [س، باخ:چیغ۲] اوجا سسله سسلنمک، قیشقیرماق، باغیرماق باغیرماق (فا:جیغ کشیدن). to yell

چیْغیری..ğırı [آد] تکر، باخ: چیْغریق {ت: فلک، سن}.

چیْغیریش..ğırış [آد] چیغیرماق ایشی ویا بیچیمی (فا:جیغ و فریاد).

چیْغیریشماق..ğırışmaq [قا] بیرلیکده چیغیرماق.

چیْغیریق..ğırıq [باخ] چیغیرتی.

چیْقاق..qıqaq [آد] چیْخقان، تئزتئز چیخیب تاخیلان ویا چیخیب یئرینه دؤشمه‌یه عادت لنمیش شئی اؤچون سؤیله نیر، بارماق ویا بدنده بیر اوْیناق یئر تئزتئز چیخارسا اوْنا چیْخقاق دئییلیر، آراجلاردادا بیر بؤلوم تئزتئز یئریدن اوْیناییب خاراب اوْلورسا اوْنادا چیْخقاخ دئییلیر.

چیْقال..Çıqal [اؤزل آد] آلتای تورکلری توُبا-تیرگَش بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

چیْققیلتی..qıqqıltı [آد] بالاجا شئیلر بیربیرینه توخونارکن چیخان سس (فا:صدای چق چق).

چیْققیلداتماق..qıqqıldatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرشئیی آیری شئیه ووُراراق چیققیلتی سسی چیخارماق (فا:صدای چق چق در آوردن).

چیْققلداما..qıqqldama [آد] چیققلداماق ایشی.

چیْققیلداماق..qıqqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] چیققیلتی سسی چیخماق(فا:چق چق کردن)

چیْقماق..qıqmaq [اؤزل‌آد] ۱-چیْخما ائیلَمی۲-قاینات ۳-چاخماق .. [تاریخی اؤزل‌آد] بابوُر خان دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

چیْقیرچیقیر..qıqırçıqır [ظرف] شیقیرشیقیر" چیقیرچیقیر بیله‌زیکلی قوْللار".

چیلبیر..çılbır [تمل] ۱-یوْغورتلو یوُمورتا یئمه یی. ۲-حئیوانا باغلانان ایپ ویا زنجیر.

چیلپاق..çılpaq [صفت، باخ:چیل] ۱-اَینینده پالتاری اوْلمایان، سوْیونموش، لوْت (فا:لخت). nude ۲-بیر شئیدن یوْخسون، چوُلسوز حئیوان، بیتگی‌سیز چؤل، یاپراق‌سیز آغاج. ۳-(مج) یوخسول، هئچ زادی اوْلمایان (فا:ندار).

چیلپاق آت..çılpaq at [آد] یهرلنمه میش آت.

چیلپاق توْخوملولار..çılpaq toxumlular [آد] آچیق توْخوملولار.

چیلپاق رسیم..çılpaq rəsim [آد] چیلپاق اینسانی موضوع سئچن رسیم نوْعو.

چیلپاقجا..çılpaqca [تاثیرسیزائیلم] چیلپاق وضعیتده.

چیلپاقداغ..çılpaqdağ [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا داغ آدی[۲۴۰].

چیلپاقلاشدیرماق..çılpaqlaşdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیلپاق وضعیته گتیرمک. to bare

چیلپاقلاشماق..çılpaqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چیلپاق وضعیته گلمک، سویونماق، سوْیولماق (فا:لخت شدن). to become nude

چیلپاقلانماق..çılpaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] چیلپاق‌وضعیته گلمک

چیلپاقلیق..çılpaqlıq [آد] چیلپاق بیر وضعیتده. bareness

چیلپانماق..çılpanmaq [تاثیرسیزائیلم] چیلپاق وضعیته گلمک، لوت اوْلماق.

چیلْچیرپی..çılçırpı [باخ] چیرپی.

چیلْچیلپاق..çılçılpaq [صفت، ظرف] بوتون چیلپاق، تمامامیله لوت.

چیلْخا..çılxa [باخ] جیلغا.

چیلْداق..çıldaq [آد، باخ:چیل] گئچمیشلرده بیر شئیدن چوخ قورخان آدامی روحی سارسینتی حالیندان چیخارماق اوْچون بدنینه داغ باسماق و بونا اینانیلان خرافاتین آدی (فا:~).

چیلْداقلاماق..çıldaqlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیلداق ائتمک.

چیلْدای..çılday [آد] چیلْدَک:آتین کؤکسونده چیخان بیر چیبان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیلْدیم..çıldım [اؤزل‌آد] سریع-هیْزلی، اَنَرژیک[۷].

چیلْدیراسیا..çıldırasıya [ظرف] چیلدیراجاق کیمی (فا:دیوانه وار).

چیلْدیران..çıldıran [صفت] دلیرن، دلیلر کیمی اولان (فا:دیوانه کننده).

چیلْدیران..çıldıran [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

چیلْدیرتماق..çıldırtmaq [تاثیرلی‌ائیلم] دلیرتمک، چیلدیرماسینا سبب اوْلماق (فا:دیوانه نمودن).

چیلْدیرچیلدیر..çıldırçıldır [ظرف] ۱-مایيل مایيل، خوُما خوُمار "اوُشاق چیلدیرچیلدیر باخیر". ۲-پارلاق پارلاق "الماس اوْزوک چیلدیرچیلدیر یانیر".

چیلْدیرماق..çıldırmaq [تاثیرسیزائیلم] دلی لیک ائتمک، دلیرمک، عاغلینی قاچیرماق (فا:دیوانه شدن). {سن، باخ:چیل}.

چیلْدیریجی..çıldırıcı [آد] چیلدیران، دلیرن.

چیلْدیریجی‌لیق..çıldırıcılıq [آد] چیلدیریجی اوْلما ایشی.

چیلغین..çılğın [صفت] چیْلقین، عاغلینی قاچیرمیش، دلی اوْلموش، مجنونا دؤنموش، واله اوْلموش، اؤزونو ایتیرمیش (فا:مجنون، واله). mad {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دلی، اوُسسؤز؛ باخ: چیل}.

چیلْقاوا..çılqava [آد] قورد دری سیندن دؤزه‌لن بیر نوع کؤرک. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیلْدیریش..çıldırış [آد] چیلدیرماق ایشی ویا بیچیمی.

چیلْقیران..çılqıran [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌ده کند آدی {پارلایان، کؤکره‌ین}.

چیلقین..çılqın [صفت] باخ: چیْلغین.

چیْلقین جا..çılqınca [صفت، ظرف] دلی کیمی، دلی جه سینه. irately

چیْلقین جاسینا..çılqıncasına [ظرف] چیلقین کیمی، چیلقینا دؤنموش اوْلاراق.

چیْلقین‌لاشماق..çılqınlaşmaq [قا] دلی کیمی‌اوْلماق، چیلقین کیمی-اوْلماق، جوشماق، to become hot-tempered

چیْلقین‌لیق..çılqınlıq [آد] چیلقینجاحرکت، دلیلیک(فا:جنون madness

چیْلقین‌لیق ائتمک..çılqınlıq etmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیلقین کیمی حرکت ائتمک.

چیلْقینا دؤنمک..çılqına dönmək [تاثیرسیزائیلم] دلیرمک، چیلدیرماق، برک هیجانلانماق، اؤزونه حاکیم اوْلاماماق.

چی‌ْمایوُن..çıMayun [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-گیرئی-اووُاق گیرئی بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

چیْمچیغ..çımçığ [آد] صاف، خالص. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیْمخیرما..çımxırma [آد] چیمخیرماق ایشی (فا:پرخاش). qurrel

چیْمخیرماق..çımxırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] سرت‌لیک ائتمک، بیرینه سرت داورانماق و دانیشماق، هیسلنمک، بیرینین اوْستونه قیشقرماق (فا:پرخاش کردن). to shout {سس‌تق، باخ:چیْنق}.

چیْمخیریش..çımxırış [آد] بیرینه سرت داورانما (فا:پرخاش).

چیْمرین..çımrın [اؤزل‌آد] اکتیو، فعال[۷].

چین..çın [اؤزل‌آد] (چین، چینه) ساغلام، دایانیقلی، گؤوَنیلیر[۷].

چین صاباح..çın sabah [ظرف] چینار[۲] {باخ:چین}.

چینار..çınar [باخ] چینار. {باخ:چین}.

چیناق..çınaq [اآ] چینیق: ۱-ثَواب، خیر ۲-گؤوه‌نیلیر[۷] {باخ:چین}.

چینتای..çıntay [آد] سوْیلو، گؤوَنیلیر، باخ:چین، آلتین اوْردو خانی[۷].

چینق..çınq [آد] ایکی دمیر شئیین بیربیرینه دیمه سیندن چیخان سس، گؤرولتو(فا:صدا‌ییرخوردآهن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سس تق}.

چینقار..çınqar [باخ: چینق] گؤرولتو، قاوقا.

چینقای..çınqay [اؤزل‌آد] اؤزو سؤزو بیر، سؤزونه گؤوَنیلیر[۷]. {باخ:چین}.

چینقی..çınqı [باخ: چینق] ۱-قیویلجیم، قیز آدی (فا:جرقه). ۲-پارچا (فا:ذرّه).

چینقیر..çınqır [آد] ۱-قوْپوزا بنزر بیر ساز[۷] ۲-چینقیراق ۳-چینقیرتی.

چینقیرلو..çınqırlu [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

چین‌قیلیچ..çınqılıç [اؤزل‌آد] ساغلام، دایانیقلی، بیر تؤرک بگی[۷]. {باخ:چین}.

چینقیراغی چکمک..çınqırağı çəkmək [آد] اؤلمک.

چینقیراق..çınqıraq [آد، باخ: چینق] باخ: چینقیراو.

چینقیراق‌ایلان‌گیللر..çınqıraq ilangillər [آد، دیرگی] اوْمورقالی-حیوانلاردان‌سؤرؤنگن‌لر صنفی ایندان بیر سوْیو (فا:تیره ای از خزندگان).

چینقیراقچی..çınqıraqçı [آد] چینقیراق دؤزلدن ویا ساتان.

چینقیراقچی‌لیق..çınqıraqçılıq [آد] چینقیراق دؤزلتمه ویا ساتما.

چینقیراقلی..çınqıraqlı [صفت] چینقیراغی اوْلان، چینقیراق سس وئرن.

چینقیراقلی ایلان..çınqıraqlı ilan [آد، دیرگی] انگه‌رک سوْیوندان، ساری قهوه رنگلی، قویروق اوجو پولجوقلو و اوْلاری ترپه‌ده‌رک یاپراق خیشیلتی‌سی کیمی سس وئرن زهیرلی بیر ایلان (فا:نوعی مار). **crotalus**

چینقیراقلی‌ایلان‌لار..çınqıraqlı ilanlar [آد، دیرگی] اوْمورقالی-حئیوانلاردان سؤرونگن‌لر صنف‌ینه‌گیرن بیر سوْی.

چینقیراو..çınqırav [آد] زینقیروْو : حئیوان‌لارین بوینونا آسیلان بالاجا چان (فا:زنگوله). **hawk bell** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر «زینقیروْو»، بو کلمه چینق سسسیندن آلینمادیر، زنگوله‌سؤزوده بو کؤکدندیر}.

چینقیرتی..çınqırtı [آد] برک شئیلرین بیربیرینه دیمه سسی (فا:صدای برخورد آهن).

چینقیرچینقیر..çınqırçınqır [آد] چینقیرتی‌سسی‌چیخاراراق، چینقیرتی سسی.

چینقیرداتماق..çınqırdatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چینقیراق‌سسی چیخارتدیرماق.

چینقیرداق..çınqırdaq [آد] زینقیروْو.

چینقیرداماق..çınqırdamaq [تاثیرسیزائیلم] چینقیراق‌سسی چیخارماق.

چینقیریق..çınqırıq [آد] ۱-چینقیراو سسی، باخ:چینقیرتی. ۲-زنگ، قاپی چالما آلتی.

چینقیرینی چکمه‌مک..çınqırını çəkməmək [باخ] جینقیرینی چیخارماماق.

چینقیل..çınqıl [آد، سن‌چاقیل] چانقیل، نارین‌داش، (فا:ریگ، شن). **gravel**

چینقیل اوْتو..çınqıl otu [آد] چینقیللی یئرلرده بیتن اوْت.

چینقیلداغ..çınqıldağ [اؤزل‌آد] توْووز‌دا داغ آدی[۲۴۰].

چینقیللیق..çınqıllıq [آد] چینقیلی چوخ اوْلان یئر.

چینقیللی..çınqıllı [صفت] چینقیلی اولان.

چینلاتماق..çınlatmaq [تاثیرسیزائیلم] سس یانسی‌سی یاراتماق، چینلاماسینا ندن اوْلماق، سس لندیرمک.

چینلاتیش..çınlatış [آد] چینلاتما ایشی ویا بیچیمی.

چینلاق..çınlaq [آد] سس یانسی‌سی (فا:پژواک).

چینلاما..çınlama [آد] سس یانسی‌سی اوْلما، سسه سس وئرمه، سس لندیرمه (فا:پژواک).

چینلاماق..çınlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-تحقیق ائتمک، آراشدیرماق. ۲-سسه سس وئرمک(فا:پژواک کردن) {باخ: چین، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چینلامالی..çınlamalı [صفت] سس یانسی‌سی اوْلان (فا:پژواک دار).

چینلایش..çınlayış [آد] چینلاماق ایشی ویا بیچیمی. (فا:پژواک).

چینیق..çınıq [اآ] باخ: چیناق.

چیودیرماق..çıvdırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] چیوماق‌ایشینی‌ساغلاماق[۲].

چیوقین..çıvqın [آد] یئل وقاریاغیشلا قاریشیق یاغان یاغمور[۲].

چیوماق..çıvmaq [تاثیرسیزائیلم] سیچراماق، بیرشئی‌آیری‌بیر مانعه دَیه‌رک یؤن دَییشدیرمک، ساپماق "قورشون داشا دَیب چیودی".

چیّان..çıyan [آد، دی، باخ: چایان] چوْخ آیاق‌لیلاردان، ساریمتیراق، زهیرلی بؤجک (فا:~). **scolopendra**

چیبان..çiban [آد] بدنده ایرین یئغیلان چیرکلی چپوزه، چیبان(فا:دمل). **boil** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چیپقان›:۱-عنّاب۲-چیوزه، سن}.

چیبان آغیرشاغی..çiban ağırşağı [آد] چیبان ین پاتلاماق اؤزه ره اوْلان یئری.

چیبان ایشلهمک..çiban işləmək [آد] چیبان ایرین آخیتماق.

چیبان باشی..çiban başı [آد] چیبانین باشیندا اولان چیکلی چیخینتی.

چیبانلاشماق..çibanlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چیبان وضعیته گلمک.

چیبانلی..çibanlı [اؤزل آد] هشتَری ده کند آدی {باخ: چیبن: دوْغان قوُشو}.

چیبانین باشینی قوْپارتماق..çibanın başını qopartmaq [تاثیرلی ائیلم] آغیر بیر سوْرونون پاتلاق وئرمه سینه یوْل آچماق.

چیبگ..çibəg [اؤزل آد] آتماجا تؤرو بیر آوجی قوُش[۷].

چیبه‌نئی..çibeney [اؤزل آد] قازاق-کیچییؤز-بایوْغلوُ-آدای بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

چیبین..çibin [آد] ۱-میلچک (فا:مگس). ۲-بیر نوع دوغان قوشو. {سوُمرجه ‹زیبین›؛ سن، ت‹چیبک قارقوُی›: بیر نوع دوغان-قوشو؛ قوتادقوبیلیک‌ده چیبوْن شکلینده گلیب و قوش مفهوموندا اولدوغو سانیلیر و قوشون قاناد چالماغینی نظرده توتارساق چیرپماق سؤزوندن اولمالیدیر[۶]}.

چیبینلی..çibinli [اؤزل آد] هشتَری ومراغا دا کند آدی {دوْغان قوُشو}.

چیپ..çp [آد، این] چوْخو سیلیکوْن کیمی یاری ایلَتگن ماده‌لردن دؤزه‌لن و الکترونیکی ایشلرده ایشله‌نن لووحه" بیلگی سایار چیپی" .

چیپچیک..çipçik [آ ، دی، تاتارجا] سئرچه.

چیپلی..çipli [اؤزل آد] نارین، اینجه جثه‌لی[۷].

چیپیل..çipil [باخ: چیپلاق، چیل] ۱-گؤزلری آغری‌لی و کیپریک‌لری تؤکؤلموش. ۲-چامورلو سو یئغینتی‌سی.

چیپیل لشمک..çipilləşmək [تاثیرسیزائیلم] گؤزلری چیپیل وضعینه گلمک.

چیت..çit [آد] ۱-پامبوقدان توخونموش پارچا، باسما گؤللو پامبوق پارچا (فا:چیت). **chintz** ۲-قامیشدان و چالی دان توخونموش دوُوار وچپر (فا:حصار چوبی). ۳-(آد) چیزگی، سیْنیر، لیمیت[۷] {ت: ۱-قمیشدن هؤرولموش دووار. ۲-ایپک قوماش، سن: قیراق؛ بو کلمه چیگ سؤزوندن آلیناراق چیگیت؛ چییید کلمه سینین قیسالمیشی اوْلمالیدیر، بونا قانیت اولاراق دیواندا چیگین سؤزو ایپک ایپی اوچون دئییلیر، چیگمک› چیگیلمک و چیغماق سؤزلری دؤیون لنمک و بیربیرینه باغلانماق مفهوموندادیر و بو سؤزجوک‌لردن دوزه‌لن سؤزلرده آیدینجا بو مفهومو گؤرمک اولار، چیت سؤزونون بو کلمه‌لره باغلی اولماغی آیدیندیر اؤزللیکله پارچادان علاوه حاصار معناسی و قمیشدن توْخونان‌حاصار بو کلمه‌نین چیگ سؤزونه باغلی اولماغینی کسینلشدیریر، چیت سؤزونون معناسی گئنیشله نه‌رک ایندیکی تورکجه‌ده چیتمک شکلینده ایشله‌نیر، کلاوسونون نظریجه چیت کلمه‌سی سانسکریتجه‌دن آلینمیشدیر و اینگلیزجه سؤزلوکلرده بو کلمه نی **chintz**یازاراق کؤکونو هیندیجه **chint** سؤزونه باغلاییب و اونودا سانسکریتجه **citra** (تنوع) کلمه سیندن آلینماسینی ساوونوللار، آیدینجا گؤرونورکی تنوع مفهومو پارچا کلمه سیندن چوخ اوزاقدیر حالبوکی تورکجه ده چیگ و اوندان دوزه‌لن کلمه‌لر چیت سؤزونه چوخ یاخیندیلار اؤزللیکله چیت سؤزونون دیواندا پارچادان علاوه بیربیرینه توخونموش حاصار معناسی بو باغلیلیغی گوجلندیریر، آرتیرماق اولارکی فارسجادا چیت سؤزو اسکی کلمه حساب اولمور و اتیمولوژی کتابلارینا بو کلمه‌نین لاتینجه اولماغی قانیتلانماییب، آیدیندیرکی تورکجه چیت سؤزو حرف دییشمه سیله بو دیللرده ایشله‌نن کلمه‌لرین کؤکودور}.

چیتا..çita [آد، دی، این] پیشیک گیللردن، توْکلری‌قارابنکلی، ساعاتدا ۱۰۰ کیلومتر قاچابیلن، ائوجیل‌له شه بیلن، آسیا وآفریقادا یاشایان امجک‌لی حئیوان(فا:~). **accinonyx Jubaros**

چیتاب..çitab [اؤزل آد] چیتاو:میانادا کند آدی {چیت:چوْلوق، چارداق؛ چیرپی و آغاجدان دؤزلمیش ائولر}.

چیتار..çitar [آد] چیتاری:ایپک وپامبوقدان توخونان بیر جور پارچا، قیز آدی (فا:نوعی پارچه). {تاراما سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر، باخ: چیت}.

چیتاری..çitarı [آد، دیرگی] سیرت اؤزگگی قویروغونا قدر اوُزانان یان طرفینده آلتون ساری‌سی جیزیقلار، اتی لذتسیز، پولجوقلوبیر بالیق(فا:نوعی ماهی). **box salpa** {باخ: چیت}.

چیتَر..çitər [تاریخی اؤزل آد] چیت+اَر، سیْنیر مُحافظی، بابوُرخان دؤنَمی بیر بگ[۷].

چیت‌توُمان..çittuman [اؤزل آد] خیاو دا کند آدی.

چیت‌توُمان..çit tuman [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، قروپ حالیندا ایفا اولونان ماهنی و رقصدیر. اونو قادینلاردان، چوخ واخت جاوان قادینلاردان عیبارت اولان بیر قروپ اویناژیر. رقصین قطعی موعینلشدیریلمیش قورولوش و یا شکیلی اولماییب، هره اؤز باجاریغینا گؤره اویناماغا چالیشیب، لاکین حرکتلرین خاراکتئری هامیدا تقریبن عئینی اولوب. رقص کئچن اسرین ایکینجی یاریسیندا ناخجیواندا یارانیب و یاخین واختلارا قدر

بورادا ایفا ائدیلیب. ایندی بو رقص باره سینده یالنیز آرابیر ائشیتمک اولور[۲۴۵].

چیت‌سارماشیغی..çitsarmaşığı [آد، بیتگی] چیت‌سارماشیق گیللردن، آغ چیچک‌لی، توّی‌سوُز، اوُزون ساپلی، ساریلی جی، چوخ ایللیک و اوْتسوو بیتگی(فا:پیچک‌صحرایی convolvulus sepium

چیت‌سارماشیق‌گیللر..çitsarmaşıqgillər [آد، بیتگی] بیتیشیک تاج یاپراقلی‌لاردان ایکی چنک‌لیلردن، اؤرنگی: چیت سارماشیغی، قهقهه چیچگی، کوّسکوت کیمی بیتگی‌لر سوْیو (فا:تیره پیچک صحرایی). convolvulaceae

چیت‌قوشو..çitquşu [آد، دیرگی] یئره یاخین اوُچان و سیخ چالی‌لیق‌لاردا یاشایان، توّکلری اسمر، قویروغو قیسا، دیمدگی اینجه، چوخ کیچیک اؤتوّجو بیر قوش.

چیت‌قوشوگیللر..çitquşugillər [آد، دیرگی] دیمدیک‌لری‌اینجه و اَیمج‌لی، قاناد لاری قیسا وکوْت، توّکلری ائتینه قهوه رنگی جیزیلی قوشلار سوْیو.

چیتک..çitək [اؤزل‌آد] بزک، سوّس، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیتگر..çitgər [اؤزل‌آد] قوچان و تهران-کن ده کند آدی.

چیتلَمبیک..çitləmbik [آد، بیتگی] مرجیمک‌دن بیر آز بؤیوک بوروقجا میوه‌سی اوْلان بیر نوع ساققیر آغاجی، قارا آغاج گیللردن، (فا:نوعی گیاه). celtis. ulm

چیتلَمبیک کیمی..çitləmbik kimi [ظرف] بالاجا و سئویملی.

چیتله‌مک..çitləmək [تاثیرلی‌ائیلم] توْخوم چیتلاماق.

چیتمک..çitmək [باخ:چیت] ۱- (تاثیرلی‌ائیلم) دؤیونله‌مک، باغلاییب بیرلشدیرمک، بیرآریا گتیرمک. ۲-(آ) دؤیون. ۳-ایکی بارماقلا چیخاریلان سس، چیرتمیق (فا:بشکن). fillip

چیتمک لنمک..çitməklənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-کلیدلنمک ۲-(بل) چیتمک ووُرولماق.

چیتمکله‌مک..çitməkləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیتمک وورماق.

چیتمیک..çitmik [آد] باخ: چیمدیک.

چیتن..çitən [آد] سامان داشیماق اوچون آرابالاردا قویولان و اینجه داللاردان توْخونموش بؤیوک سبد (فا:ـن). {باخ: چیت}.

چیته‌له‌مک..çitələmək [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چیته‌مک.

چیته‌مک..çitəmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیته‌له‌مک : یاماماق، بیرتیغی تیکمک (فا:وصله انداختن). {باخ: چیت، چیپید}.

چیتی..çiti [آد] ۱-دؤیون، چیتمک ایشی. ۲-رزن ده داغ آدی.

چیتی‌لنمک..çitilənmək [تاثیرسیزائیلم] دؤیون‌لنمک، چیتمک ووُرولماق.

چیتی‌له‌مک..çitiləmək [تاثیرلی‌ائیلم] دؤیون‌له‌مک، چیتمک ووُرماق.

چیتی‌لی..çitili [صفت] دؤیون لنمیش، چیتمک‌لی.

چیتیشمک..çitişmək [قا، باخ:چیتمک] بیرلیکده دؤیون لنمک.

چیتیلمک..çitilmək [س، باخ: چیتمک] دؤیون لنمک.

چیتیمک..çitimək [ل، باخ: چیتمک] ایلیشدیرمک، تیکمک.

چیچک..çiçək [آد] ۱-بیتگی‌لرین رنگلی قوخولو و اؤرمه اوْرقانی، گوللرین رنگلی و بعضا قوخولو بؤلومو (فا:شکوفه، گل). blossom ۲-اینجه و خوش اولماق "چیچک آچماق--". {سوُمرجه ‹زیدگوُ›؛ ت، سن؛ بو مفهوم چیچک۲ کیمی چکمک کلمه‌سیندن‌آلینمیشدیر و چیچک‌لرین آغاجدا ویا چؤلده نقطه نقطه اولماغینی گؤسته‌ریر}. ۳چیچک۲(آد، طب) ایرین‌لی قابارجیقلار تؤکوله‌رک قابیق‌لی یئری قالان بیرخسته‌لیک (فا:آبله) smallpox {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چکک›؛ چکمک کلمه سینین بیر مفهومو نقطه نقطه قویماق و نقطه‌له‌مک دیر بو معنادان چکک کلمه‌سی دوزه‌له‌رک همان مفهومدا بدنده عمله گلن نقطه‌لری گؤسته ریر، چکک سؤزجوغو عینا دیواندا گلیبدیر و دییشه‌رک ایندیکی چیچک شکلینه دؤشوب[۶]}. ٤-چیچک۳-(تاریخی اؤزل‌آد)خزر خاقانی بوُلان'ین قیْزی[۷]. ۲-سالماس؛ ساوه (~آباد) ده کندآدی.

چیچک‌آچماق..çiçək açmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-گوّل‌آچماق۲-یئنی‌دن اوْرتایا چیخماق.

چیچک آشی‌سی..çiçək aşısı [آد] چیچک واکسنی.

چیچک آیاقجیغی..çiçək ayaqcığı [آد] بوداقدا چیچکلری ساخلایان چؤپ.

چیچک اوی..çiçək evi [آد] چیچک یئتیشدیریلن وساتیلان یئر.

چیچک باخجاسی..çiçək baxcası [آد] چیچک یئتیشدیریلن وساتیلان یئر.

چیچک بازاری..çiçək bazarı [آد] چیچک‌لر آلینیب ساتیلان یئر و چارسی.

چیچک بَیگیم..çiçək bəyim [تاریخی اؤزل‌آد] عاباسی خلیفه‌لریندن بیرینین، توّرک اصیْللی آناسی[۷].

چیچک بیتی..çiçək biti [آد، دیرگی] یاریم قانادلی کیچیک و یومشاق وُجودلو، بیتگیلر اوزه‌رینده سوّرولر حالیندا یاشایان بیر بؤجک (فا:نوعی حشره).

چیچک پوْزوغو..çiçək pozuğu [صفت] چیچک خسته‌لیگیندن اوّزو دلیک دلیک اوْلموش.

چیچک تاجی..çiçək tacı [آد، بیتگی] چیچک‌لرین اوّرمه اوْرقانلارینین چئوره سینده اوْلان و بؤجک‌لری اؤزونه چکن بؤلوم (فا:بساک).

چیچک توْزو..çiçək tozu [آد] چیچک‌لرین اوْرەمه اوْرقانلارینین توْز شکلینده توخوملاری.

چیچک چی..çiçəkçi [صفت] چیچک وگوّل بئجەرن و یئتیشدیرن کیمسه.

چیچک چیخارماق..çiçək çıxarmaq [تاثیرسیزائیلم] چیچک خسته‌لیگی نه توتولماق.

چیچک چیلیک..çiçəkçilik [آد] چیچک یئتیشیدیرمه ایشی.

چیچک دؤیدورمک..çiçək döydürmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیچک خسته-لیگینه قارشی آشی و واکسن ووُردورماق.

چیچک دؤیدورمه..çiçək döydürmə [آد] واکسن ووُردورما ایشی.

چیچک دؤیمک..çiçək döymək [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چیچک دؤیدورمک.

چیچک سئور..çiçək sevər [آد] چیچک سئون:چیچگه دوّشگون کیمسه.

چیچک سئون..çiçək sevən [آد] چیچک سئوَر:چیچگه دوّشگون کیمسه.

چیچک ساپجیغی..çiçək sapcığı [آد، بیتگی] چیچکلری ساپا بیرلشدیرن اینجه وکیچیک ساپ (فا:نهنج).

چیچک ساپی..çiçək sapı [آد] چیچک‌لری گوّللرده ساخلایان ساپ.

چیچک سوْغانی..çiçək soğanı [آد، بیتگی] لاله کیمی چیچکلرین کؤکوْنده دوّزه‌لن واوْلوشان سوْغان کیمی کؤکلر (فا:پیازچه).

چیچک سوُیو..çiçək suyu [آد] تورونج سوولاردان چیچک‌لرینین ایمبیق‌دن گئچیریلیرسه اله گلن گؤزل قوخولو سویو.

چیچک‌سیز..çiçəksiz [صفت] چیچک وئرمه‌ین.

چیچک‌سیز بیتگی‌لر..çiçəksiz bitgilər [آد، بیتگی] گؤبه‌لک‌لر و ائیره‌تی اوتلارکیمی اوْرەمه اوْرقانلاری گیزلی اولان بیتگیلر(فا:بدون گل).

چیچکسیمک..çiçəksimək [تاثیرسیزائیلم] چیچک کیمی اوْلماق.

چیچک لشمک..çiçəkləşmək [تاثیرسیزائیلم] چیچک کیمی اوْلماق.

چیچک لندیرمک..çiçəklləndirmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیچک‌لی وضعیته گتیرمک.

چیچک‌لنمک..çiçəklənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-آبادلاشماق، بؤیویوب بیر باشاری یا یئتیشمک. ۲-چیچک آچماق، گوّل آچماق.

چیچک‌له‌مک..çiçəkləmək [تاثیرسیزائیلم] گوّللنمک (فا: گل دادن) to flower

چیچک‌له نیش..çiçəklənış [آد] چیچک لنمک ایشی ویا بیچیمی.

چیچک‌لی..çiçəkli [صفت] چیچه‌یی اوْلان.

چیچک‌لی بیتگی‌لر..çiçəkli bitgilər [آد] چیچک و گوّللری اوْلان بیتگی‌لر.

چیچک‌لیک..çiçəklik [آد] ۱-چیچک یئتیرن یئر. ۲-چیچک قابی. ۳-چیچگین اوْرەمه بؤلومو.

چیچک ناخوشلوغو..çiçək naxoşluğu [آد] باخ: چیچک ۲.

چیچک وئرمک..çiçək vermək [تاثیرسیزائیلم] چیچک‌له بزنمک. ۳-گلیشمک.

چیچک یاپراغی..çiçək yaprağı [آد، بیتگی] چیچک ساپی اوْزه رینده چیچه‌یه یاخین اوْلان یاپراقلار (فا:گلبرک).

چیچک یاغی..çiçək yağı [آد] گونه باخان (آی چیچگی) یاغی، آی چیچگیندن آلینان قیزارتمایاغی (فا:عطر). perfume

چیچَکبیگه..çiçəkbigə [اوْزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ:چیچَک+ بیکه[۷].

چیچکلی..çiçəkli [اوْزل‌آد] خوْی و قزوین ده داغ آدی؛ تهران-ری، ساییِن‌قالا، اردکان، یاستیکند، بوْستان آباد، اوُرمیه(۳)، تیکان‌تپه‌و سراب دا کند آدی؛ ورزقان دا بیر بؤلگه آدی.

چیچکلی..çiçəkli [اوْزل‌آد] صفوی‌لر دؤورو بوُ طایفا ذوالقدَر بیرلیگینین بیراوْباسی ایدی، بوُاوْبادان عزّالدین‌علی‌سُلطان، شاه‌اسماعیل طرفیندن فارس بؤلگه والی‌سی اولدو(خلیل سُلطان دان سوْنرا)؛ توْرک بوْی‌لارینداقیزلارا وئریلن آدلاردان بیری[۸۵].

چیچه‌یی چیْرتلاماق..çiçəyi çırtlamaq [تاثیرسیزائیلم] سئوینمک، سئوینجک اوْلماق.

چیچی..çiçi [اوْزل‌آد] چیچک، چیچک[۷]. اینسان‌آدی:چیچیخان

چیچی..çiçi [اوْزل‌آد] قوُبا'دا کند و چای آدی[۲۴۰].

چیچیخاقان..çiçixaqan [تاریخی اوْزل‌آد] هوُن امپراتوْرلارینداندان (اوُلوسچوُلوغو، دؤولت سیاسَتینه سوْخان و بوُنون ساواشیْنی وئرن کیشی)[۷].

چیچی‌قوُتاغا..çiçiqutağa [تاریخی اوْزل‌آد] چنگیزخان دؤنَمی بوُ اوُلو کیشی دؤنَمینده، ایشکَنجه ایله آلْینان افاده‌لر گئچرسیز ساییلیردی[۷].

چیچیله‌بارماق..çiçilə barmaq [آد] قیسابارماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر‹چیچاموق›}.

چیچیلی بارماق..çiçili barmaq [آد] باخ: چیچیله‌بارماق.

چیچی‌یابقوُ..çiçi yabqu [تاریخی اوْزل‌آد] چیچی خاقان'ین خاقانلیقدان قاباقکی آدی[۷].

چید قایا..çidqaya [اوْزل‌آد] قزوین ده داغ آدی.

چیدار..çidar [آد] ۱-آخساق (آت اوچون). hobble ۲-آت آیاغینا باغلاماق اوْچون اوْزل کندیر.

چیدی‌باش..çidibaş [اوْزل‌آد] زاقاتالا'دا داغ آدی(۱٤٥۲)[۲٤۰].

چیر..çir [آد، باخ:جیرگ] ۱-اریک و قایسی کیمی میوه‌لرین قوُروسو. ۲-(ت: یاغ، باخ: جیرگ) یاغ و پی.

چیراق..çiraq [آد] باخ: چیْراق، چیْراغ.

چیرچیر کندی..çirçir kəndi [اؤزل‌آد] باخ: مرند.

چیران..çiran [اؤزل‌آد] فومن دا کند آدی.

چیرای..çiray [اؤزل‌آد] اوْز، چِهره، اَدا[۷].

چیرپه‌لنگ (چرپه‌لک)..çirpələng(çərpələk) [ا] باخ: یئل پیک (فا:بادبان).

چیرتمک..çirtmək [باخ] چیرتیق.

چیرته‌کی..Çirteki [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-ساریْ باغیْش-موْنقوُل بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

چیرتیک..çirtik [آد] ۱-بالاجا اوْزوم سالخیمی ۲-باخ:چیْرتیق.

چیرتیکله‌مک..çirtikləmək [تاثیرلی ائیلم] چرتیک آچماق، چیْرتیق لاماق.

چیرتیلمک..çirtilmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: چیْرتیلماق.

چیرک..çirk [آد] کیر، کیرلی، ایرین (فا:چرک). dirt {باخ جیرگ؛ بو کلمه چرک شکلینده فارسجایادا گئچیب}.

چیرک پاس (پاساق)..çirk pas (pasaq) [آد، دا] چیرک، کیر، کیروُو.

چیرکَس..Çirkes [اؤزل آد] چَرکَس:قازاق-کیچیوْز-بایوْغلوُ بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

چیرک سوْو..çirksov [صفت] کیروُو (فا:چرکاب). dirty

چیکَک..Çikek [اؤزل آد] توْرکمن-اَرساری-آلاچ بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

چیرک گؤتورمه‌ین..çirk götürməyən [آد] رنگی توتقون اوْلماغینا سبب چیرکی بیلینمه ین.

چیرک‌گؤتورن..çirk götürən [صفت] رنگی آچیق اوْلدوغو اوْچون تئز چیرکله‌نن.

چیرکلندیرمک..çirkləndirmək [تاثیرلی ائیلم] چیرک ائتمک. to dirty

چیرکلندیریجی..çirkləndirici [صفت] چیرک ائدن، کیرلندیرن، کوْرلایان.

چیرکلنمک..çirklənmək [تاثیرسیزائیلم] کیرلنمک (فا: چرک شدن). to dirty

چیرکلی..çirkli [صفت] تمیز اوْلمایان، آیدن اوْلمایان (فا:چرک dirty

چیرکلی پاسلی..çirkli paslı [صفت] پیتی، چیرک باسمیش.

چیرکوْو..çirkov [آد، فا ‹چیرک+ آب›] یایخاما سویو، یایخانتی، پیس و بولانیق سو (فا:چرکاب).

چیرکین..çirkin [صفت] گؤزل اوْلمایان، خوشاگلمه ین، کیفیر، عیبه جر (فا:چرکین). dirty {فا› باخ: جیرگ}.

چیرکین..çirkin [اؤزل‌آد] چَرکین، ماکی دا داغ آدی.

چیرکین سوْیلو..çirkinsoylu [صفت] ذاتی پیس (فا:زشتخوی). ill-tempered

چیرکین لشدیرمک..çirkinləşdirmək [اتّدیرگن ائیلم] گؤزللیگینی آرادان آپارماق.

چیرکین لشمک..çirkinləşmək [تاثیرسیزائیلم] گؤزللیگینی ایتیرمک. to become unattractive

چیرکینجه..çirkincə [ظرف] چیرکین اولاراق.

چیرکین‌لیک..çirkinlik [آد] ۱-چیرکین اوْلما وضعیتی. plainness, ugliness ۲-یارامازلیق، آلچاق‌لیق، پیس‌لیک.

چیرمکلی..çirməkli [صفت] چیرمالانمیش.

چیرمیش..çirmiş [اؤزل‌آد] بیر توْرک بوْیو، باخ: آلتون‌اوردو بوْیلاری[۲۰۹].

چیریش..çiriş [آد] چیریش اوْتونون کؤکو دؤیوله‌رک توْزوندان سو ایله بیرلیکده دؤزه‌لن توتقال (یاپیشقان)، سیریش"باشماقچی-چیریشی"(فا:چسب) glue{باخ:سیریش}.

چیریش اوْتو..çiriş otu [آد، بیتگی] زنبق گیللردن چیچک‌لری سالخیم وضعیتینده و آغ بیر بیتگی (فا:نوعی گیاه). asphodelus

چیریشچی..çirişçi [آد] چیریش دؤزلدن وساتان کیمسه.

چیریشچی‌لیک..çirişçilik [آد] چیریش دؤزلتمه وساتما ایشی.

چیریشلنمک..çirişlənmək [تاثیرسیزائیلم] چیریش سؤرتولمک، چیریش‌لی اوْلماق.

چیریشله‌مک..çirişləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیریش سؤرتمک، چیریش‌لی ائله‌مک.

چیریشلی..çirişli [صفت] چیریش‌سؤرتولموش، چیریش ووُرولموش.

چیریک..çirik [آد] اوْردوچو (فا:تکاور) swift{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر:چئری، باخ:جرگه}.

چیریک..çirik [اؤزل‌آد] بجنورد، قئیدار(~لو) دا کند آدی.

چیریکله‌مک..çirikləmək [ل، سن] اوردو چکمک.

چیزدیرمک..çizdirmək [اتّدیرگن ائیلم] چیزمک ایشینی گؤردورمک، باخ:جیزدیرماق[۲]

چیزره..çizrə [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

چیزگَن..çizgən [اؤزل‌آد] ساپان ایزی، قاراساپانین تارلادا آچدیغی یوْل[۷].

چیزگه..çizgə [آد] کمّیت‌لری مختلف خط‌لرله گؤستَرن شکیل، قرافیک[۲].

چیزگی..çizgi [آد] جیزیق، خط[۲] (فا:خط). line

چیزگی‌سل..çizgisəl [صفت] چیزگی ایله ایلگی‌لی[۲].

چیزگی‌فیلم..çizgi film [آد] رسیم لر له‌چکیلن فیلم، کارتونی فیلم[۲].

چیزگی‌لشمک..çizgiləşmək [تاثیرسیزائیلم] جیزیق و چیزگی حالینا گلمک[۲].

چیزگی‌لنمک..çizgilənmək [تاثیرسیزائیلم] جیزیق لانماق. چیزگی‌لی - اوْلماق[۲].

چیزگی‌له‌مک..çizgiləmək [تاثیرلی‌ائیلم] جیزیق چکمک. چیزگی چکمک[۲].

چیزگی‌لی..çizgili [صفت] جیزیلمیش، چیزگی چکیلمیش[۲].

چیزگی‌لیک..çizgilik [آد] جیزیق‌چکمه یئری، چیزگی تاختاسی[۲].

چیزگی‌سیز..çizgisiz [صفت] چیزگی‌سی اوْلمایان[۲].

چیزگینمک..çizginmək [تاثیرسیزائیلم] چنبرله‌مک، بیر شئیین اطرافیندا دوْلاشماق[۲].

چیزَلگه..çizəlgə [آد] چیزگی‌لره بؤلونموش کاغاذ، جدول[۲].

چیزمک..çizmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیزگی چکمک[۲]، باخ: جیْزماق.

چیزمه..çizmə [آد] ۱-چیزمک ایشی. ۲-چکمه (آیاق قابی)[۲].

چیزمه‌لی..çizməli [صفت] چکمه‌سی اوْلان[۲].

چیزه..çizə [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

چیزه‌جک..çizəcək [آد] چیزمه یه یارایان‌اوُجو بیز آیقیت، باخ: جیزاجاق[۲].

چیزی..çizi [آد] چیزگی، ایز[۲].

چیزیش..çiziş [آد] چیزمک ایشی[۲].

چیزیک..çizik [صفت] چیزیلمیش[۲].

چیزیلگه..çizilgə [آد] چیزگی‌لره بؤلونموش کاغاذ، جدول[۲].

چیزیلمک..çizilmək [بلسیز ائیلم] چیزمک ایشی گؤرولمک[۲].

چیزیم..çizim [آد] ترسیم، شکیل[۲].

چیزین چیزین..çizin çizin [آد] چیزگی دوُروموندا[۲].

چیزینتی..çizinti [آد] چیزیلمیش شئی[۲].

چیس..çis [آد] کیکیتگه، بعضی بیتگی‌لردن‌سیزان شیره.

چیسان..çisan [اؤزل‌آد] باخ: چیس، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیستک..çistək [آد] باخ :چیسکین.

چیسک..çisək [آد] چیسه : ۱-یاغیش سرپینتی‌سی، ۲-قیز آدی (فا: نام‌دختر). {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیسکین..çiskin [آد] توتقون هاوادا نارین یاغیش، سیس، چیس (فا:نم نم باران). {سس تق[۶]}.

چیسکین‌له‌مک..çiskinləmək [تاثیرسیزائیلم] توتقون‌هاوادا نارین‌نارین یاغیش یاغماق.

چیسکین‌لی..çiskinli [صفت] چیسکین.

چیسگی..çisgi [اؤزل‌آد] یاغیش دامجی‌سی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیسَم..çisəm [اؤزل‌آد] یاغیش دامجی‌سی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیسَن..çisən [اؤزل‌آد] یاغیش دامجی‌سی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیسَنتی..çisənti [آد] توْز کیمی اینجه یاغیش.

چیسه..çisək [آد] چیسک : ۱-یاغیش سرپینتی‌سی، ۲-قیز آدی (فا: نام‌دختر). {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیسه‌مک..çishmək [تاثیرسیزائیلم] نارین نارین یاغماق، چیسکین له‌مک

چیسه‌له‌مک..çisələmək [تاثیرسیزائیلم] نارین نارین یاغماق، چیسکین له‌مک.

چیش..çiş [باخ] جیش، سوّدوک.

چیشیک..çişik [آد، دا] داوشان یاوروُسو[۲].

چیغ..çiğ [باخ] چیی.

چیغدَم..çiğdəm [اؤزل‌آد] یابان چیچگی، (عطر چیچگی‌نین توّرکجه‌سی)[۷].

چیغده..çiğdə [باخ] چییده.

چیغه..çiğə [آد، دا، باخ: چییید] چییه: جویز و بادام ایچی.

چیغید..çiğid [باخ] چییید.

چیغیل..çiğil [آد] اوْغوز توّرک‌لری‌نین ۲۴ بوْیوندان بیری. (فا:نام قومی از ترکان اوغوز). باخ: چیگیل، چیّییل.

چیغیلارسلان..çiğilərsəlan [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغورلار دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

چیفت..çift [باخ] جوّت.

چیفته..çiftə [صفت] ایکی‌سی بیر آرادا، ایکی‌لی، باخ: جوّت.

چیفجی..çifci [صفت] اکین و مال داوار ایشینه باخان (فا:مزرعه دار).

چیقان..çiqan [اؤزل‌آد] باخ: چیکان: ۱-یوْخسول، فقیر[۷]. ۲-غیرتلی، باخ: چیگن، چییید {چیخان سؤزونون دَییشمیش شکلی اوْلاراق خروج مفهوموندا اوْلابیلر، همچنین غیرتلی و باشی دیک شکلینده ده معنالانیب، نئجه کی چیک‌لر بیر توّرک طایفاسی اوْلاراق بوُ آدلا باغلی اوْلمالیدیر}.

چیک..çik [اؤزل‌آد] بیر توّرک بوْیو اوْلاراق گؤی‌تورکلر زامانی کم kəm چایی‌نین اؤته سینده یاشاییردیلار، اونلار اوُیغور حُکومتی ایچینده چوْخ اتّگین ایدیلر وبیر دؤنم اونلارا حاکیم اوْلوب و اؤندرلرینی توُتوغ tutuğ عنوانیندا حاکیملیگه منصوب اتّدیلر[۸۵].

چیکان..çıkan [اؤزل‌آد] مراغا دا کند آدی، باخ: چیغان، چیکَن {بوْی آدی}.

چیگَن..çigən [تاریخی اؤزل‌آد] باخ: چیکَن، چیکان، چیغان.

چیگَن..çikən [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-تؤرکمَنلرین، اَرسان اوْیماغی اوُلوبابالاریندان ۲-قازاقلارین، کیچییؤز بؤلوگو، آدای اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-کیچییؤز-بایاوْغلوُ-آدای بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

چیکوْلاتا..çikolata [باخ] شوکوْلات.

چیکیتگه..çikitgə [باخ:چییید] چیگیدگه، چییید گه، چیس.

چیکی‌شاد..çikişad [اؤزل‌آد] گؤی‌تورک‌خاقانی، شیپی‌ٔنین قارداشی[٥٤].

چیگ..çig [اؤزل‌آد] یاغیش دامجی‌سی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیگده..çigdə [باخ] چییده.

چیگَر..çigər [آد] ۱-غیرت، عزیم ۲-چؤکَرتیش، چؤکَرتمه[۷].

چیگَرمیش..çigərmiş [آد] ۱-چؤکَرتمیش، دؤشمانی پوْزقونا اوُغراتمیش ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) سلجوُقلولار دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

چیگَن..çigən [اؤزل‌آد] غیرتلی[۷].

چیگَن..çigən [آد] بئلدن آشاغی گئتمه‌ین بیر نوع قیسا کت (فا:نوعی کت کوتاه). {چیین سؤزوندن آلینمالیدیر}.

چیگَندیک..çigəndik [آد] ۱-غیرتلی، چالیْشقان. ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) قازاقلارین، اوْرتایوْز بؤلوگو، آرقین اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-اوْرتایوْز-آرقیْن-موُمیْن بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

چیگنه..çignə [آد] مالا، جوتجولرین سوْرگو دئدیکلری آیقیت. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیگیت..çigit [آد] باخ: چییید.

چیگیت سپن..çigit səpən [صفت] چییید سپمه واکمه آراجی.

چیگیتلی..çigitli [صفت] چییید قاریشمیش.

چیگیتگه..çigitgə [باخ:چییید] چییید گه، آخیندیریق (فا:صمغ، علک).

چیگید..çigid [آد] باخ: چییید.

چیگیلمک..çigilmək [تاثیرسیزائیلم] ایپ‌دؤیونلنمک،دؤیون سیخیشدیریلماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیگیل..çigil [اآ] ۱-بیر تؤرک بوْیو اولاراق قارلوقلار‌ا باغلی‌ایدیلار و زامان زامان مستقل بیر طایفا کیمی ده اوْرتایا چیخیردیلار. ۲-اوْلقوُن، گلیشمیش، اوْلموُش[۷]. باخ: چیغیل، چییل {چییید (توْخوم) سؤزیله ایلگیلی اوْلمالیدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیگیل..çigil [اؤزل‌آد] سوُمقاییت‌ٔدا چای آدی[۲٤۰].

چیگیل آرسلان..çigil arslan [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلولار دؤنَمی اوْردوباشی‌لاریندان[۷].

چیگیلده..çigildə [آد،تورکمنجه،بیتگی] چیگیلدَم، لاله گوْلو(فا:لاله).

چیگیلدم..çigildəm [آد،تورکمنجه،بیتگی] چیگیلده، لاله گوْلو(فا:لاله).

چیگیلوار..çigilvar [اؤزل‌آد] قیْسا و کیچیک اوْخ، اؤزَل اوْخ[۷].

چیگین..çigin [آد] ۱-جَین، جگَن. ۲-چیگین۲(آد) اوْموز، بدنین بوْیون‌دان قوْللارا قدر اوْلان بؤلومو، چیینی، چیگین (فا:شانه و کتف). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹چیگین›؛ بو کلمه چیگ سؤزوندن آلیناراق قوْلو بدنه باغلایان بؤلومه دئییلیر[٦]؛ باخ: چییید، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سن، باخ: چییید}.

چیگین..çigin [اؤزل‌آد] چؤگَن:هشتَری ده کند آدی.

چیل..çil [آد] ۱-دری اؤزونده چیخان قهوه رنگلی کیچیک خال‌لار، آلیندا اوْلان لکه و هر بیر شئی اؤزه‌رینده آیری رنگده اوْلان بنک‌لر "چیل اؤزلو، چیل توْیوق" (فا:خال). spots ۲-(دیرگی) تویوقسووولاردان آغ لکه‌لی تویوق و قوش، بیر نوع داغ تویوغو (فا:نوعی پرنده). tetrastes bonasia ۳-(بیتگی) کؤکومسوْو چوْخ ایللیک و اوْتسوْو بیر بیتگی {ت: ۱-بدنده دؤیمک اؤزوندن عمله گلن اثر. ۲-چیرکین‌لیک؛ بو کلمه نقطه نقطه اولان شئیلر اوچون سؤیله نیر، و بو سؤزدن چیله‌مک سؤزو سپیله‌مک و سوُیو نقطه نقطه و دامجی دامجی ائله‌مک معناسیندادیر و سپیلیب داغیلماق مفهومو مجازی اولاراق بیریئرده دورماماق و دلی‌لر کیمی اویان بویانا آتیلماق معناسیندا گئنیشله نه‌رک بو سؤزدن آیری بیر کلمه وُجودا گتیریر، دیواندا بو مفهوما اؤرنک سؤز چیلراماق (دلیرمک) شکلینده گلیب وایندیکی دیلیمیزده بو کلمه‌لره اشاره ائتمک اولار: چیلدیرماق، چیلقین، چیلپاق (بو سؤزده هم ایلک معنا وهم مجازی معنا بیرلیکده مستتیردی، و ایسلاناراق و دلیره‌رک لوّت اولموش آدامی گؤسته ریر)؛ بو کلمه چلاندن شکلینده فارسجایا گئچیبدیر، چلچله کلمه سیده بو قوشون خال خال اولماسینا سبب چیل سؤزونه باغلانیر، تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چیلاخور..çilaxor [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

چیلاغای..çilağay [اؤزل‌آد] چَلقای : بیناب دا کند آدی {۱-چلَک+آی: دمیر سوُقابی، دمیرچیلیک له ایلگیلی}.

چیلان..çilan [آد] ۱-(بیتگی) بیر نوع ایری چیغده، بیر نوع عناب (فا:نوعی عنّاب). ۲-(دیرگی) داغ تویوغو{باخ: چیل}. ۳-چیلان۲(اؤزل‌آد) اهر و مراغادا کند و چای آدی {باخ چیلان۱}.

چیلان کشه..çilan keşə [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

چیلاو..çilav [باخ] پیلوْو، چیلوْو.

چیلاوچی..çilavçı [باخ] چیلوْوجو.

چیلاوُن..çilavun [اؤزل‌آد] چیل+آووُن؛ چَنگیزخان‌ٔین گَنجلیک یوْلداشی[۷].

çilbəg..çilbəg [تاریخی اؤزل‌آد] چیل+بگ، قیْرقیز(توْقای، بوُغو)اولوبابالارینداندان[۷]. قیْرقیز-تاقای-بوگوُ-بابا بوْی لارینداندیر[۱۵۸-۸۱].

çilbitki..çilbitki [آد] کؤکوّمسوْو چوخ ایللیک اوْتسوو بیتگی.

çilpaqlar..çilpaqlar [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی، چیْلپاقلار.

çilpik..çilpik [آد، سن، باخ: چالپاق] گؤز چیرکی، چالپاق.

çilət..çilət [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا داغ آدی(۱۵۶۱)[۲۴۰].

çiltan..çiltan [اؤزل‌آد] بیر نوع قوش، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

Çiltek..çiltək [اؤزل آد] توّرکمن-تکه-اؤتەمیش-داشایاق بوْی لارینداندیر[۱۵۸-۸۱].

çilətmək..çilətmək [باخ:چیل] سپدیرمک.

çiltik..çiltik [باخ] چیمتیک، چیمدیک، چیتمک.

çilçil..çilçil [باخ چیل، صفت] ۱-پارلاق، پیریل پیریل. ۲-چیل باسمیش، چوْخلو چیلی اوْلان.

çilxan..çilxan [اؤزل‌آد] اوْغلان‌آدی، باخ:چیل+ خان[۷].

çilxanım..çilxanım [اؤزل‌آد] قیزآدی، باخ:چیل+ خانیم[۷].

çildağ..çildağ [اؤزل‌آد] قوْبوستان'دا داغ آدی[۲۴۰].

çildək..çildək [آد] چیْلدای:آتین کؤکسونده چیخان بیر چیبان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

çildu..çildu [اؤزل‌آد] ۱-هیْزلی۲-قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

çildə..çildə [اؤزل‌آد] ۱-هیْزلی۲-قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

çilər..çilər [اؤزل‌آد] اؤتر، اوخویار، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

çilsifət..çilsifət [صفت] اؤزونده چیلی اوْلان، اؤز چیل چیل اوْلان.

çilqava..çilqava [باخ] جیلقاوا.

çilquş..çilquş [اؤزل‌آد] بیر نوع قوش، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

çilək..çilək [آد، بیتگی] باخ: چییه‌لک.

çilək..çilək [اؤزل‌آد] سنندج ده کند آدی.

çiləkçi..çiləkçi [آد] چییه‌لک یئتیشدیرن.

çilgəz..çilgəz [اؤزل‌آد] لاچین'دا داغ آدی(۲۳۶۲)[۲۴۰].

çillənmək..çillənmək [تاثیرسیزائیلم] چیل‌لی اوْلماق.

çillə..çillə [آد، فارسجا چهل سؤزوندن] ۱-دوْغوم ویا اؤلوم گؤنوندن ویا بیر اؤزل گوندن قیرخ گون گئچن سوّره. ۲-قیش'ین ایلک ۴۰ گونو، قیشین قیرخ گون اولی اوْلان گونلر (فا:چلّه). ۳-فرش وتوخوما جیلیق‌دا یان یانا چکیلن ایپلر، اریش (فا:چلّه).

çillə xana dağı..çillə xana dağı [اؤزل‌آد] باخ: زنجان.

çillə xanə..çillə xanə [اؤزل‌آد] کلئیبر، سراب، شبستره کند آدی {فرش‌وقالی توْخماقلا ایلگیلیدیر}.، خوی و زنجاندا داغ آدی.

çillə gecəsi..çillə gecəsi [آد] قیشین ایلک گئجه سی.

çilli..çilli [باخ] چیل چیل. freckled

çiləm..çiləm [اؤزل‌آد] بیر نوع خوش سسلی قوش، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

çilən..çilən [اؤزل‌آد] ۱-چیْغ ۲-ژاله، نارین یاغیش[۷] ۳-بیر داغ چیچگی. ٤-قیز آدی (فا:نام‌دختر).

çilənti..çilənti [باخ:چیل] سئیرک یاغیش، سوُ سپینتی‌سی، چیْغ، ژاله.

çilənmək..çilənmək [باخ: چیل] سپیلمک، دامجی دامجی و سیچرانتی حالیندا تؤکولمک. to be splashed

çilov..çilov [باخ] پیلوْو.

çilovcu..çilovcu [آد] پیلووچو، چیلوو پیشیرن ، آشچی (فا:چلو پز).

çilvar..çilvar [آد] آغ و آهارلی پامبوق پارچا (فا:چلوار). {باخ: چوُل، چولُوار، چیلوار، شالوار}.

çilə..çilə [اؤزل‌آد] نارین یاغیش، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

çiləda..çiləda [آد، بیتگی] سینیقچی‌لیقدا ایشله نن بیر بیتگی آدی[۱۳۶]

çiləmək..çiləmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-سوُیو سئیرک سپمک، یاغیش سئیرک و آز یاغماق، دامجی دامجی تؤکولمک، سئیرک و یاواشجا یاغماق، سپیلمک، سپه‌لەمک (فا: پاشیدن). to splash ۲-(س) اؤتمک (بوّلبول). {تا، ت: ایسلاتماق، یاش ائیله‌مک، باخ: چیل}.

çiləyən..çiləyən [آد] چیله‌ییجی:۱-سو و آخیجی ماده‌لری چیله‌مک اوچون آراج. (فا:آب پاش). sprayer ۲-چیله‌ین،(آد) سوُواغی ساخلاماق اوچون اونون آلتینا ووُرولان نازیک ائن‌سیز تاختا.

çiləyici..çiləyici [آد] باخ: چیله‌ین.

çilis..çilis [باخ: چیله‌مک] خسیس.

çiliş..çiliş [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا داغ آدی(۳۲٤۲)[۲۴۰].

çilik..çilik [آد] چوبوق، قلمه، قیسا دال{باخ:چلیک}.

çilik ağac..çilik ağac [آد] باخ: چیلیک دسته، چیلینگ دسته.

çilik çilik..çilik çilik [ظرف] پارچا پارچا، تیکه تیکه، چیلیک کیمی بالاجا چوبوق‌لار بیچیمینده. {باخ: چلیک}.

çilikdəstə..çilik dəstə [باخ] پیل دسته، باخ: چیلیک آغاج، چیلینگ دسته (فا:الَک دولَک). a game

çilikləmək..çilikləmək [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-چیلیک تیکمک ۲-قیساقیسا دوْغراماق.

çiling..çiling [آد] باخ:چیلیک، چلیک.

چیلینگ آغاج..ağac çiling [آد] ایکی‌دسته اوْیونجونون آراسیندا چیلیک، توپ و دسته ایله اوْینانان اوْیون.

چیم..çim [آد] ۱-چیمن‌لیک یئر، چیملی توپراق ۲-(ص) قاتیشیغی اوْلمایان "یوغورت چیم سوْتدن دوْزه‌لیر" (فا: خالص). ۳-باشدان باشا، بوْسبوتون "بو یئمک چیم یاغدیر" (فا:کلا). ٤-(آ) بئل قازیمیجا چیمن‌لی توپراق ۵-(بیتگی) بوغداگیللردن، چوخ ایللیک بیر بیتگی lolium {ت: آیریق اوْتو، مَرغ، چیمک ائیلم ایله ایلگیلی اوْلاراق سوُدا چیمک حالیندا اوْلان بیتگی‌لره دئییلیر، باخ: چیمک}.

چیمتیک..çimtik [آد] باخ: چیمدیمک (فا:بشکن) {باخ:چیت› چیمدیک}.

چیمچاوا..çimçava [صفت] خفیفجه واسواسی اولان، بیر شئیلردن دیسگینن. {باخ:چیمچشمک}.

چیمچشدیرمک..çimçəşdirmək [تاثیرلی ائیلم] چیمچشمه‌سینه سبب اوْلماق.

چیمچشدیریجی..çimçəşdirici [صفت] چیمچشدیرن.

چیمچشمک..çimçəşmək [تاثیرسیزائیلم] اوْره‌یی گؤتورمه‌مک، اکراه ائتمک، ایرنمک، دیسکینمک (فا:چندشش آمدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تینچیماق› تینچیشماق› چینچیشماق› چینچشمک، بو سؤزدن آلیناراق فارسجادا چندش کلمه‌سی ایشله نیر[٦]}.

چیمچک..çimçək [آد، دیرگی] سئرچه‌نین کیچیک نوعو(فا:نوعی-گنجشک)

چیمچیک..çimçik [اؤزل‌آد] صاف، معصوم[٧].

چیم‌چیم..çimçim [ظرف] ایستک‌سیزجه (چیم چیم یئمک).

چیمدیرمک..çimdirmək [ائتدیرگن ائیلم] ۱-چیممک ایشینی گؤردوْرمک. ۲-(ل) یویوندورماق، چیمیزدیرمک(فا:آب تنی دادن). to bathe

چیمدیک..çimdik [آد] ایکی باماقلا بیرینی قیرتماق ایشی ویا ایکی باماقلا چیخاریلان سس (فا:بشکن، نیشگون). fillip {چیْرتماق› چیْرتمیق› چیرتمیک› چیمدیک[٦]، باخ: چیت}.

چیمدیک گؤتورمک..çimdik götürmək [تاثیرلی ائیلم] چیمدیک‌له‌مک، قیرتماق. to nip

چیمدیک‌لشمک..çimdikləşmək [قا] بیربیرینی چیمدیک‌له‌مک.

چیمدیک لنمک..çimdiklənmək [بلسیز ائیلم] چیمدیک گؤتورولمک.

چیمدیکله‌مک..çimdikləmək [ل، سن] ۱-چیمدیک گؤتورمک (فا: نیشگون گرفتن). ۲-بیر بوتوندن بالاجا پارچا قوپارماق. to nip

چیمر..çimər [آد] چیممک ایشی.

چیمرلیک..çimərlik [آد] چیممک اوْچون‌دنیز قیی‌سی (فا:پلاژ). beach

چیمک..çimək [آد] چیممه یئری، چیمه جک یئر (فا:پلاژ).

چیمکار..çimkar [اؤزل‌آد] خانلار‌دا داغ آدی(۱٤۰۰)[۲٤۰].

چیمکند..çimkənd [آ] ایسیبجاب شهری‌نین یئنی آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیمکیرمک..çimkirmək [باخ] چیمخیرماق.

چیمگوْل..çimgül [اؤزل‌آد] گؤزل گول، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیملندیرمک..çimləndirmək [ائتدیرگن ائیلم] چیم‌لی ائتدیرمک.

چیملنمک..çimlənmək [تاثیرسیزائیلم] بیر یئر چیم شکلینه دؤنمک.

چیملمک..çimləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چیمی اوْلمایان یئره چیم اکمک.

چیمله ییش..çimləyiş [آد] چیملی ائتدیرمه، چیم‌له‌مه، چیم لندیرمه.

چیملی..çimli [صفت] چیم باسمیش، چیم‌له اؤرتولموش.

چیممک..çimmək [تاثیرسیزائیلم] سویا دالماق، سویا جوماق(فا:آب تنی کردن). to bathe {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چؤمک، چوماق› جوُماق، بو کلمه چیم/ چیمن سؤزلرینین کؤکودور}.

چیممه..çimmə [آد] چیممک ایشی(فا:استحمام). taking a hot bath

چیمن..çimən [آد، بیتگی] چیرگیللردن بیر بیتگی و قوْخولو توْخومو اوْلان (فا:چمن). cuminum cyminum، lawn، grass {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چوْمگن›؛ بو کلمه جوماق/ چیممک سؤزوندن و گرامری لحاظدان چیمه‌گن "فاعلی آد" سؤزونون قیسالمیشیدیر، باخ: چیم، چیممک}.

چیمن..çimən [اؤزل‌آد] ائیمیر بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

چیمن..çimən [اؤزل‌آد] هئریس، تاروُم (~وزیر) شیراز (~ی) دا کند آدی، چاراویماق، تیکان‌تپه ده چای آدی.باخ: سلماس.

چیمن جیک..çimən cik [آد] بالاجا چیمن.

چیمناز..çimnaz [اؤزل‌آد] نازلا دوْلو، نازلی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چیمنتوْ..çimənto [آد، آنادولو، ایتالیانجا] باخ: سیمیت، سیمان.

چیملو..çimənlu [اؤزل‌آد] بیر توْرک بوْیو، باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

چیملی..çimənli [صفت] چیمنی اوْلان. meadowy

چیملی..çimənli [اؤزل‌آد] آغدام‌دا کند آدی[۲٤۰].

چیمن‌لیک..çimənlik [آد، صفت] چیمنی اوْلان یئر، چایی‌رلیق، یاشیل‌لیق یئر (فا:علف زار). grassplot

چیمه‌لوُ..çimələu [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوْزیلده، آنادولوحلب بؤلگه سینده، بوْزاوُلوس و ذوالقدر توْرکلرینه باغلی بوْی آدی[۸۵].

چیمیر..çimir [آد] یونلگول یوخو، موّرگولەمه، موّرگو دؤیمه "یوخوم قاچدی بیر چیمیر آلابیلمه دیم"، قیز آدی.

چیمیزدیرمک..çimizdirmək [باخ] چیمدیرمک.

چیمیشمک..çimişmək [قا] بیریئرده چیممک.

چیمیل..çimil [آد، دیرگی] سیتما داشییان بیر نوع میغ میغا، آنوفئل میغمیغاسی (فا:آنوفل). anofel {باخ: چیبین› چیمیل}.

چین..çin [صفت] ۱-دؤز و دوْغرو "اوْ یوُخوسونون چیناوْلدوغونا چوخ اینانیر". ۲-نظم نظام لا دؤزولن هر شئی، دوُوار باشلارینده کرپیچ ردیفی ۳-ساچ و تؤکون قیْوریلمیش وضعیتی {تاراما و دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخدا ایشلەنیبدیر: ‹چین›:دوْغرو، گرچک؛ بوُ کلمه "چین، چیندن/ چیدن، چینوشکن" شکلینده فارسجایادا گئچیبدیر}. ٤-چین۲(اک) قوش آدلاریندا چین اکی چوخ ایشلەنن اک ساییلیر" لاچین، بیلدیرچین، سیغیرچین، گؤوَرچین، بالیقچین" {بو کلمه نظام و نظم مفهومونا باغلانمالیدیر}. ٥-چین۳(آد، دا) قیسا دستەلی دیشلی اوْراق. ٦-چین٤(دا)دفه، کره، لای، قات"من سؤزو بیر چین سؤیلەرم". ۷-چین٥(دا) بؤزوشوک (فا:چین و چروک).

چین..çin [اؤزل آد] آسیا قاره سینین گؤندوغان طرفینده بیر اؤلکه، دیوانین دئییشینه گؤره یوُخاری چینه تاوقاچ ویا ماچین، اوْرتا چینه خاتای، آشاغی چینه بوُرخان دئییردیلر.-دؤز {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چین..çin [اؤزل آد] چین کؤلتوروندن بیر گؤرونتو:

چین..çin [اؤزل آد] چین سدی: اسلامیتدن اؤنجه تورکلرین ان بؤیوک موجادیلەسی چین دؤولت ایله اولموشدر، بو دؤنمده قوزئی‌ده‌کی بوْزقیرلاردا حاکمیت قوران آتلی هون تورکلرینین آخینتی لارینی دوردورماق اوْچون چینلیلر، چین سدّی نی دؤزلتمەیه باشلاییرلار، گنللیکله چین سدّی تورک، توْنقوز و موُغول آخینلارینی دوُردورماق اوْچون دؤزلمیشدیر، چین سدّینین اوزونلوغو، ییخیلمیش اولان قیسیملریله بیرلیکده یاخلاشیق ۷۰۰۰ و بعضیلریجه ۱۰۰۰۰ کیلومتر ایدی، بوگون سادەجه ۳۰۰۰ کیلومتری قالمیشدیر،بو دوُوارلارین ائنی ٦-۷ متر و اوُجالیغی ۷-۱۰ مترديز و هر ۲۰۰ متردن بیر ۱۲ متر اوجالیقدا بوُرج قاییریلمیشدیر، و هر ۹ کیلومتردە بیر فنر بوُرجو دؤزلمیشدیر، چین سدّی دؤنیانی ۷ بؤیوک خاریقه (عجایب) تیکینتی سیندن بیریدیر و اوُزای دان گؤرونن انسان اَلیله دؤزلمیش، تک تیکینتی دیر، بو سدین دؤزلمه سینده عئینی آندا، اَن آزی بیر میلیون انسان ایشلەییردی، بو انسانلار، عسکر، کؤیلو و توتوقلولاردان اوْلوشوردو، چین سدّیندن گؤرونتو:

چیناوُیقارلیغی..çin uyqarlığı [اؤزل آد] اسکی چین اوُیقارلیغی: افسانەلره گؤره، چین امپراتورلوغونون اساسینی میلاددان اؤنجه ۲٦۰۰جی ایلده ساری ایمپارتور قوردو ، کلاسیک چین تاریخچیلرینه گؤره اؤلکه نی یؤنەتن ایلک ایمپاراتور هیا و شانق (Hya & Şang-M.ö. 1450-1050) سولاله سی ایدی، شانق لاردان سونرا تاریخ سیراسیلا تورک اصیللی چینلیلشمیش چوْو (Chou) سولاله سینیه گئچر (M.Ö 1050-249)، داها سونرا چین سولاله سی حاکیم اوْلدو (M.ö. 249-206)، بونا رغما چین اوْردو و کولتورونده تورک دؤولتلری و اؤزللیکله هون تورکلرینین تاثیری وارایدی،تورک دؤنیاسینین تاثیری آیدینجا شئنسی و کانسو دا گؤرونور.

چیناَناسوْنو..çin anasonu [آد، بیتگی] آناسوْن قوْخولو و ساری رنگلی چیچکلی بیر بیتگی. illicium anisatum

چیناب..çinab [اؤزل‌آد] باخ: چیناو.

چیناو..çinav [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {چین و دؤزوملو ائولر}.

چینار..çinar [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی‌لردن یئکه یاپراقلی، گؤوده‌سی قالین، اوُزون عؤمورلو، بؤیوک کؤلکه‌لی بیرآغاج (فا:چنار). platanus {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چاروُن، چوْنوک، شوْ نوک›، صحاح‌العجم: ‹چنار›، گؤیتورک: ‹چیندان›: صنوبر آغاجی، سانسکریتجه ‹چاندان›: صندل آغاجی، اسکی اوُیغور تورکجه سینده ‹چام›: شام آغاجی؛ بوُ کلمه فارسجا سانیلماغینا رغما تؤرک کؤکلو بیر سؤزدوْر و چین سؤزو تؤرکجه ده دؤز معناسیندادیر و "ار" اکی بوُنا یاپیشینجا بوُ آغاجین دؤزلوگونه تاکید اوْلونور}.

چینار..çinar [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی؛ درگز-نوخندان، خالخال، میانا، مراغا، گئرمی، آوج، ساوه، همدان، آباده، خمین؛ ماراواتپه، بجنورد (~ان) آستانا (~ستان)دا دا کند آدی.

چیناران..çinaran [اؤزل‌آد] بوُ شهر مشهدین ۶۰کیلومتر قوُزئی گؤنباتان طرفینده یئر آلیبدیر، گونش ۱۳۸۵ آمارینا گؤره گنل‌لیکده ۱۱۰۰۰۰ نفر و شهر اولاراق ۴۲۰۰۰ نفر نفوسا صاحبدیر، شهر مختلف ملیتلردن تشکیل تاپاراق فارس‌لاشمیش شهرحالینه گلمیشدیر.شهرین اهالی‌سی چوْغون‌لوقلا فارس و آز بؤلوم اوْبیری قوْوم لاردندیر، بوُ شهرله ایلگیلی کندلر اوْچون قوُچان شهرینه رجوع ائتمک اوْلار.

چیناران‌بؤلگه‌سینین‌چایلاری..çinaran bölgəsinin çayları [اؤزل‌آد] چایلارقاراقوُم'ا تؤکولورلر: قوْروق (~ s1b۷)، کال اَرداک (~ q۰ /۳s1b۲۵)، اَسجیل (~s1b۱۵)، چناران چای (~ s1b۱۵)، اَمروُدَک (s۲b۸)، دوْلما (s۳b۹)،

چیناران بؤلگه‌سینین داغلاری..çinaran bölgəsinin dağları [اؤزل‌آد] داش بوُلاق (۱۵ک‌گ‌ب۱۹۶۷)، قارالار (۲۷ک‌ق‌ب۱۴۹۱)،

چینارگیللر..çinargillər [آد، بیتگی] بیر بیتگی سوْیو platanaceae

چینارلیق..çinarlıq [آد] چینارآغاجی چوخ اوْلان یئر.

چیناریمسی ایسفندان..çinarımsı isfəndan [آد، بیتگی] ایسفندان، چینارا بنزر آغجا آغاج نوْعو (فا:نوعی چنار). acer psuudoplatanus

چینتال..çintal [اؤزل‌آد] بیر نوع قوش، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چینتوْسوُن..çintosun [تاریخی اؤزل‌آد] اوُلوتاش خان'ین اوْغوللاریندان[۷].

چینتیان..çintyan [آد] قادین شالواری. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چینتیموُر..çinteymur [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-گؤیوک و بابوُرخان‌ین کوْموتانلاریندان[۷].

چینجه..çincə [اؤزل آد] چین دیلی تک هئجالی بیر دیلدیر بو دیلده کلمه لر تک تک و اَک آلمادان بیربیرینین یانیجا سؤیله‌نیر و عئینی کلمه‌لر جوْمله ده اوْلدوغو یئره گؤره مختلف گرامئری وضعیته دؤشورلر، چینجه نین اؤزونه خاص اؤزللیکلری واردیر، بو ندنله تورکجه اؤزل آدلار بو دیلده بعضا ده قولاغا و گؤرونوشه عادی اولمایان بیر وضعیت تاپیرلار، اؤرنک اوْچون: ۱-چینجه ده "ر" حرفی یوخدور بو اوزدن توْرک سؤزو چینجه ده تو-کیوْ کیمی دئییلیر و یازیلیر بو موضوع تورکجه تاریخی اؤزل آدلاری اوخوماقدا چتینلیک تؤره‌ده‌بیلیر،

چینچاوات..çinçavat [صفت] واسواس، بیر شئیی چتین بَیه‌نن آدام، چیمچاوات، چیمچاوا. {باخ: چیمچشمک}.

چینچه..çinçə [آد، دیرگی] بیر نوع سئرچه، قیز آدی (فا:نام‌دختر)[۲].

چینچیلیا..çinçilya [آد، دی، فرانسیزجا] دال آیاقلاری اوُزون، قویروقلاری یومشاق، گوموش رنگینده بیر نوع گمیرگن (فا:نوعی جونده). chinchilla laniger

چین‌چین..çinçin [ظرف] ۱-قات قات، لای لای. ۲-مئتال اشیایا ووُراندا چیخان سس.

چیندان..çindan [اؤزل‌آد] ساندال آغاجی[۷].

چینَر..çinər [تاریخی اؤزل‌آد] یئنی‌سئی یازیْتلارینداآدی گئچن بیر بگ[۷].

چینزیر..çinzir [آد] اوْد اوْستونه تؤکولن یاغدان چیخان قوْخو {تقلیدی بیر کلمه سایبلیر}.[۵].

چینغ..çinğ [آد] اییجه، بوْسبوتون" چینغ دوْلو: دوْپدولو".

چینقای..çinqay [تاریخی اؤزل‌آد] سؤزونه گؤوَنیلیر، آلتیْن اوْردو خانلاریندان[۷].

چینقوْ..çinqo [آد] باخ: جینقوْ.

چینگه‌نه..çingənə [آد] قاراچی، گزیجی اوْخویوجو {چنگ-سؤزوندن[۵]}.

چینگیل..çingil [آد] بالاجا اؤزوم سالخیمی. {تاراما سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

چینگیلی..çingili [اؤزل‌آد] بالاجا باجی، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

چین‌لئیلاغی..çinleylağəı [آد، بیتگی] باخ: تسبیح آغاجی.

چین‌لنمک..çinlənmək [بلسیز ائیلم] چین چین دؤزولمک و بیچیلمک.

چین‌له‌مک..çinləmək [تاثیرلی‌ائیلم] چین‌چین‌دؤزمک، لای لای بیغماق، قالاماق.

چینو..çınu [اؤزل‌آد] رامیان و اهر ده کند آدی {چین+ائو: دؤزوملو ائولر، بو کلمه چینوُ کیمی ده سؤیله نیلیر}.

چینه..çinə [آد] ۱-صادق، گؤوَنیلیر ۲-اؤز، سوْی ۳-قوُرد، قوُرد بالاسی[۷]. {باخ: چین}.

چینه..çinə [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

چینه دان..çinədan [آد، فا] قوشلارین قارنیندا اولان دانا یئرله شن یئر.

چینی..çini [آد] گیلدن پیشیریلمیش اوْزو سیرلی قاب.

چینی بوْلاق..çini bulaq [اؤزل‌آد] اوُجان دا چای و کند آدی.

چینشتۏروک..çinştürük [آد، بیتگی] ایلک یازدا یئتیشن و یئییلمه‌لی-فیْندیغا بنزر و قیرمیزی‌آغ میوه‌سی اوْلان بیرآغاج. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیو..çiv [باخ] چیوی (فا:گوه). wedge

چیوچی..çivçi [باخ] چیوی چی.

چیوزه..çivzə [آد] سپگی‌دنه‌لریندن بؤیوک و چیبان دان چیچیک دری تومورجوغو، سیْزاناق (فا:جوش) {باخ:چیو}.

چیوگین..çivgin [آد، ص] یاغلی، دوْیوروجو، بسله‌ییجی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

چیولنمک..çivlənmək [باخ] چیوی لنمک.

چیوله‌مک..çivləmək [باخ] چیوی‌له‌مک

چیوی..çivi [آد] ۱-ایکی شئیی بیربیرینه توتدورماق اوچون آرالارینا قویولان اوجو بیز و دیـبـی ائنلی آغاج ویا دمیر دیلچک (فا:گوه). ۲-قالخان بالیغی‌نین دالیندا اوْلان دؤیمه‌یه بنزر سؤموک. ۳-میخ و اؤزللیکله آغاج میخ. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چیژ›: دمیرچیوی؛ دیواندا چیگیلمک فعلی دؤیونلنمک و سیخیشدیرماق معناسیندا ایشله‌نیب، چیو کلمه سیده ایکی شئیی بیربیرینه سیخیشدیران و دؤیون‌له‌ین وسیله‌یه دئییلیر بو سببدن ایکی کلمه بیربیریله ایلگیلی اولمالیدیر، چیژ کلمه‌سی چیزمک فعل اینینده کؤکودور، چیز› چیژ› چیزمک› جیزماق، همچنین چیژ سؤزو چیوی‌نین اثری اولاراق ایز کلمه سینین کؤکودور و گئنه ایز› ییز سؤزوندن یازماق سؤزو دوزه‌لیرکی چیوی کیمی وسیله‌نین داش و کرپیج اوسته اثری ساییلیر}.

چیویت..çivit [آد] چیویت اوْتوندان دؤزه‌لن گؤی رنگلی توْز بوْیا (پالتار بویاماق اؤچون) (فا:ماده رنگرزی گیاهی). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چؤووت›: بوْیا؛ چیگیت/ چیییدِ سؤزیله باغلیدیر، چونکی بوْیا وبوْیاماق گئنیش صورتده پارچا و چیییدله اورتایا چیخیر و ناخیشلی رنگلر آغ پامبوق لا دوزه‌له بیلیر، بو اؤزدن چیویت سؤزو، چیییدِ کلمه سیندن آلینمالیدیر}.

چیویت‌اوْتو..çivit otu [آد، بیتگی] باقلاگیللردن وخردل سوْی‌وندان و یاپراقیندان گؤی (ماوی) بویا چیخاریلان بیتگی (فا:وسمه). Isatis tinctoria, Indigofera

چیویت‌رنگی..çivit rəngi [آد] چیویت‌بویاسی، بیرجور توتقون گؤی رنگی.

چیویت‌سیز..çivitsiz [صفت] چیویدی اوْلمایان ویا چیویت لنمه میش.

چیویت‌لنمک..çivitlənmək [بلسیز ائیلم] پالتارچیویت‌رنگینده بویانماق.

چیویت‌له‌مک..çivitləmək [تاثیرلی ائیلم] پالتاری چیویت سویونا باسیب بوْیاماق.

چیویت‌لی..çivitli [صفت] چیویت ماده‌سی اوْلان هرشئی.

چیویت‌ماوی‌سی..çivitmavisi [آد] چیویت رنگینده کی ماوی.

چیوی‌جی..çivici [آد] چیوی دؤزَلدن وساتان کیمسه.

چیوی‌جیلیک..çivicilik [آد] چیوی دوزلدیب ساتما ایشی.

چیوی‌چیخار آمّا یئری قالار..çivi çıxar amma yeri qalar [دئییم] بیر شئیین ویا بیر گؤنول یاراسی اثری‌نین قالماسینا اشارت دیر.

چیوی‌خطی..çivi xəti [آد] اسکی‌لرده اولان یازی نوعو(فا:خط میخی). cuniform

چیوی‌سوْخماق..çivi soxmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر ایشه انگل اوْلماغا چالیشماق.

چیوی‌سیز قالخان..çivisiz qalxan [آد، دیرگی] اتی لذتلی بیر قالخان بالیغی.

چیوی‌کیمی..çivi kimi [صفت] چوْخ ساغلام و چویک اوْلان.

چیوی‌لتمک..çivilətmək [اتتدیرگن ائیلم] چیوی ووُردورماق. to ask/ to cause smb. to wedge

چیوی‌لنمک..çivilənmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-چیوی وورولماق، میخ لانماق. ۲-بیر یئرده حرکت‌سیز قالماق. to be/ to become wedged

چیوی‌له‌مک..çiviləmək [تاثیرلی ائیلم] چیوی ایله برکیتمک، چیوی وورماق، میخ لاماق، میخ کیمی ثابت ائتمک. to wedge

چیوی‌لی..çivili [صفت] چیوی‌سی اوْلان.

چیوین..çivin [آد] لعابلی قاب، سیرلی قاب. {چوْذین= چوْیین› چیوین، باخ: چوّگون}.

چیوی‌یازی..çivi yazı [آد] ۱-پروْتوتوّرکلرین(سومئرو ایلام) و آسوری‌لرین و سونرالار گئنیش حالدا فارسلارجا ایشله‌نن یازی نوْعو، میخ و چیوی ایله کرپیج و داش اوْستونده یازیلان یازی شکیللری، چیوییه اوخشایان یازی (فا:خط میخی)، ۲-چیوی یازیلارین اؤزونه خاص اؤزللیکلری وارایدی، اوْزامان بئیله بیر اینانج وارایدی کی سس‌سیز حرفلر جان اولاراق مادّی و سسلی حرفلر روح اوُیدولار، روحلارین گؤرونمز اولدوقلاری اؤچون اونلاری گؤستَرمه‌یه گرک یوخ اویدو، بو سببدن مثلا توّرک سؤزونو "ت‌رک/ ترک" کیمی، توُروُس سؤزونو "ت‌رس/ترس" کیمی یازاراق توّرک و توُروُس اوْخویاردیلار، آیدیندیرکی ایندیلیکده ده بعضی خطلر اوْ اؤزللیگی داشییرلار و اؤزللیکله فارس عرب خطینده کلمه لرده سسلی حرفلر عمومیتله قویولمور و یوخاریدا گؤسته‌ریلن کلمه‌لری همان چیوی خطی ساياقیندا یازیرلار، بو سببله توّرک دیلینی یازییا

چئویرمک بو الفبا ایله چوخ چتیندیر و یئرمی‌بیرینجی یوزیلده اسکی دؤنملره دؤنمک دئمکدیر.

چیی..çiy [صفت] ۱-پیشمه‌میش. ۲-یئتیشمه‌میش، کال (فا:خام). ۳-یئرسیز ویاراشیق سؤز. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹چی یئر›: یاش یئر}.

چییان..çiyan [آد، دیرگی] باخ: چایان.

چییانا..çiyana [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی {۱-چای و ایرماقلی یئر. ۲-چایانلی یئر}.

چیی‌توپراق..çiy topraq [آد] اوُزون زامان ایشلنمه‌میش توپراق، گوج سوُرولن یئر.

چیی‌چیی یئمک..çiy çiy yemək [تاثیرسیزائیلم] بیرینه برک قیزماق.

چییدم..çiydəm [آد، بیتگی، باخ:چییید] ۱-چییدم گیللردن، رنگلی یومورو و بیر قیر بیتگی‌سی، چوخ ایللیک (فا:گل حسرت). colchicum ۲-قیز آدی.

چییدم‌سوولار..çiydəm sovlar [آد، بیتگی] بیرچنک‌لی بیتگی سوُیو، اؤرنک: زانباق، لاله، چییدم، سوغان، پیراسا، گلایول، زعفران، زانباق سوُلار (فا:تیره سوسنیان). liliaceae

چیی‌دوُشمک..çiy düşmək [تاثیرسیزائیلم] خوُش قارشی لانماماق.

چییده..çiydə [آد، بیتگی، باخ: چییید] چیغده، چیگده، آیری چاناق یاپراقلی، ایکی چنک‌لی بیرآغاج، قیرمیزی قابیق‌لی، سرت چودک‌لی، زیتون بؤیوکلوغونده میوه‌سی اوُلان (فا:خونناب). zizyphus sativa. rha

چییر..çiyər [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی {چیک+ار: تورک بوُیو}.

چَییرتکه..çəyirtkə [آد، دیرگی] جیرجیرامایا اوخشار و اوُزون دال آیاقلاریلا سئچرایا بیلن، بؤیوک دسته‌لر حالیندا اکینه ضرر وئرن بیر بؤجک (فا:نوعی ملخ). {باخ: چکیرگه}.

چَییرتکه کیمی..çəyirtkə kimi [صفت] چوُخلو چَییرتکه حالیندا، بوُلود کیمی، بؤیوک کوُتله حالیندا.

چییرتمک..çiyrətmək [باخ] چییرَندیرمک.

چَییردک..çəyirdək [آد] چَودک، چَوده، چَکیردک، آلچا اریک گاوالی و زوُغال کیمی میوه‌لرین توُخومو (فا:هسته). stone-fruits

چَییردک‌سیز..çəyirdəksiz [صفت] چَودک‌سیز. stoneless

چَییردک‌لی..çəyirdəkli [صفت] چَودکلی.

چییرَندیرمک..çiyrəndirmək [تاثیرلی‌ائیلم] اوُره‌یینی ووُرماق، ایرندیرمک، بیخدیرماق (فا:مشمئز کردن).

چییرنمک..çiyrənmək [تاثیرسیزائیلم] بیر ایشی گؤرمکدن تنگه گلمک، بیخماق، اوُره‌یینی ووُرماق (فا:مشمئز شدن).

چییسل..çiysəl [صفت] چیی‌له و چیی شئی‌له ایلگی‌لی.

چییسوُت اممیش..çiy süt əmmiş [صفت] تماما دَوُغرو و دوُز اوُلاماز.

چییکرپیچ..çiy kərpiç [آد] پالچیق دان دوزه‌لن و پیشیریلمه میش کرپیچ (فا:خشت). sun-dried brick

چییکوُفته..çiy küftə [آد] پیشیریلمه‌دن یوُغرولوب یئییلن بیر نوع-کوُفته[۲] (فا:نوع کوفته نپخته).

چییگوُل..çiy gül [آد، دا، بیتگی] ژاله گولو (فا:ژاله).

چییلشمک..çiyləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱قابا، یئرسیز و یاراشیق‌سیز حرکت ائله‌مک.

چییلیک..çiylik [آد] ۱-چیی اوُلما وضعیتی. ۲-یاراشیق‌سیز حرکت.

چییلیک‌ائتمک..çiylik etmək [تاثیرلی‌ائیلم] قابا و یاراشیق‌سیز حرکتده اوُلماق.

چیینه‌مک..çiynəmək [باخ] چئینه‌مک.

چیینی..çiyni [اؤزل‌آد] آغسوُ[۲۴۰]دا کند آدی.

چیینینی‌آتماق..çiynini atmaq [تاثیرلی‌ائیلم] باخ: چینینی چکمک.

چیینینه‌آشیرماق..çiyninə aşırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قالدیریب چیینینه سالماق.

چیینینی‌چکمک..çiynini çəkmək [تاثیرلی‌ائیلم] ناراضی لیغینی بیلدیرمک ویا بیر ایشدن خبری اوُلمادیغینی بیلدیرمک.

چیینی‌دوُشوک..çiyni düşük [صفت] چییین‌لری‌دوُشموش، سالاق چییین‌لی.

چییه..çiyə [آد، دا، باخ: چییید] باخ: چیغه، جویز و بادام ایچی.

چییه‌رش..çiyərəş [اؤزل‌آد] چییارَش: اوُرمیه ده داغ آدی.

چییه‌لک..çiyələk [آد، بیتگی] گوُل‌گیللردن، آغ چیچک‌لی، ساپلاری سوُرونگن، چوخ ایللیک، یئمیشی توت دان بؤیوک بیر بیتگی (فا:توت فرنگی). fragaria vesca {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹چیه› باخ: چیگ، چییید}.

چییید..çiyid [آد] پامبوق توُخومو (فا:تخم پنبه). seed {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ چیگیلمک کلمه‌سی دیواندا دؤیونلنمک معناسیندا ایشله نیب آچیقجا گؤرونور چیگ بو مجهول فعلین لازم فورمودور و چیگمک باغلی‌حالا گلمکدیر و چیگیت پامبوق توُخومونون باغلانمیش و قوُزا حالینا گلمه‌سینی‌نشان‌وئریر، البته چیغ و چیغماق کلمه‌سی دیواندا دؤیونلنمک و باغلانماق معناسیندا بو سؤزون آیری شکلیدیر، بو سؤزلردن آلیناراق چیت سؤزو دوزه‌لیر، چیت سؤزو هم پارچا و هم حاصار اوچون دئییلیر، چیگ سؤزوونون معناسی گئنیشله‌نه‌رک

ت‹چیکین› کلمه سینده پارچا، حاصار، توْخوما بیتگی‌سینه و آیری طرفدن ایپک ایپینه دئییلیر}.

چییدسپَن..çiyid səpən [آد] توْخوم سپَن آدام ویا آراج.

چییدگه..çiyidgə [باخ:چییید] چیگیدگه، چیس، بعضی بیتگی‌لردن سیْزان شیره، اوْر، آخیندیریق، دیش آغری‌سینا یارارلی اوْلماغی سانیلیر [۱۳۶](فا:صمغ، علک).

چییدلشمک..çiyidləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-چییید شکلینه گلمک. ۲-سرت حرکتده و داورانیش‌دا اوْلماق.

چییدلی..çiyidli [آد] چییدی اوْلان، چییده قاریشمیش اوْلا.

چییل..çiyil [آد] اوْغوز تورْک‌لری‌نین ۲٤ بوْیوندان بیری. (فا:نام قومی از ترکان اوغوز). باخ: چیگیل.

چییلدم..çiyildəm [آد، دا، بیتگی] باخ: چیگیلده.

چییلده..çiyildə [آد، دا، بیتگی] باخ: چیگیلده.

چییین..çiyin [باخ] چیگین۲

چییین به چییینه..çiyin bə çiyinə [باخ] چییین چییینه.

چییین چییینه..çiyin çiyinə [ظرف] ۱-بیرلیکده، بیر یئرده و یان یانا ۲-یاناکی.

چییندیریک..çiyindirik [آد] چیگیندیریک:۱-چیگینه آسیلان و اوجلارینا سوقابی ویاآیری قابلار باغلانان آغاج، اوْموزلوق. ۲-یوکچوپالانی.

چییین‌لرینی آتماق..çiyinlərini atmaq [باخ] چییینینی چکمک.

چییین‌لرینی چکمک..çiyinlərini çəkəmək [باخ] چییینینی چکمک.

چییین‌لیک..çiyinlik [آد] پالتارین آلتیندان چییینه قویولان پارچا ویا بالیش جیق.

ح..h [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین سککیزینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین اون بیرینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو وتیتره شیم‌سیز حرف سایبلیر (فا:هشتمین حرف ترکی آذربایجانی).

حائز..haiz [آد، عربجه] ایچینه آلان، قاپسایان" حائز اهمیت: اؤنملی" (فا:دربردارنده).

حاتم..hatəm [آد، عربجه:وارلی بیرآدام آدیندان] ۱-سخاوتلی، الی-آچیق(فا:ـ). ۲-کبودرآهنگ(ـآباد)، درگز (ـقلعه)، خیاو (ـکندی) دا کند آدی.

حاجالللی..hacallı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

حاجالی..hacalı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

حاجت..hacət [آد، عربجه] گرکلی‌لیک، لزوم، نیاز، دیلک (فا:ـ).

حاج‌شیخ‌زین‌العابدین‌امام(مجنون)..hac şeyx zeynəlabdin imam (məcnun) [اؤزل‌آد] ۱۲۷۱ده‌زنجان‌داآنادان اوْلوب، تورکجه مثنوی و غزللری واردیر.

حاج‌علیلو..hacəlilu [اؤزل‌آد] قاراداغ تورک ائلینین بیر طایفاسیدیر (اوْبالارندان: قاراگؤزلی، یتولی، اؤزبک، زینی بگلی، قاراداغلی، یاغ‌باسداملی، قاراخانلی، گنجه‌لی، پیرعلیلو، کنگرلو، چاخیرلو، مددلو، تره‌که‌مه، قاراباغلی)[۳، ۱۰۸].

حاجو..haco [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {حاجی}.

حاجی..hacı [آد، عربجه] مکه‌نی زیارت ائتمیش کیمسه؛ آغا (فا:ـ).

حاجی..hacı [اؤزل‌آد] حاج، آذربایجان دا تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۹۰ آد سایماق اوْلار).

حاجی‌بکتاش..hacı bəktaş [یازار] حاجی بکتاش‌ولی نیشابوردا آنادان اوْلوب(م۱۲۷۵)، موُغول آخینی ایللرینده آنادوْلویا کؤچوبلر، حاج بکتاشین اثرلرینده "مقالات" عربجه دیلینده‌دیر اوْ کتابیندا شریعت، معرفت، حقیقت موضوع لارینداسؤز آچیر و اؤیودلری یول گوسته-ریجی اوْلوبدور.

حاجی‌بکتاش‌داشی..hacı bəktaş daşı [آد] باخ: بلغم داشی.

حاجی‌بگلی..hacı bəyli [اؤزل‌آد] حاجی‌بَگوْف، اؤزئییرحاجی‌بگلی، آذربایجان اوپئرا صنعتی‌نین قوُروجوسو اوْلوب، م۱۸۸۵ده آغجا بدیع ده آنادان اوْلموشدور اثرلرینده: اوْپئرالار:لیلی مجنون، شیخ صنعان، رستم وسهراب، شاه عاباس وخورشید بانی، اصلی وکرم، لیلی وهارون، کوْر اوْغلو، فیلملرینده: ار وآرواد، اوْ اوْلماسین بواوْلسون/ مشدی عباد، آرشین مال آلان؛ حاجی بگلی نین اثرلری آذربایجانین شاه‌اثرلری سایبلیر، آذربایجان موغاملارینی نوْت لاندیراراق ۱۲ بؤلومونو بئیله سیرالاییبدیر: ۱-عشاق. ۲-نوا. ۳-بوسلیک. ٤-راست. ۵-عراق ٦-اصفهان ۷-زیرافکند ۸-مخرکسا ۹- زنگوله ۱۰-رهاوی

۱۱-حسینی ۱۲-حجاز.

حاجی‌خداوئردی..hacı xudaverdi [یازار] خوْیلو اولوب و تخلصو تائب‌دیر، تورکجه فارسجا مرثیه‌لری وار، ۱۲۰۱ده وفات ائتدیبدیر[۲۸].

حاجی‌خوْجالی..hacı xocalı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

حاجی‌فقیه‌لو..hacı fəqihlu [اؤزل‌آد] باخ: ماهی‌فقیه‌لو.

حاجی‌قابوُل..hacı qabul [اؤزل‌آد] آذربایجاندا یئر آدی.

حاجی‌لئیلک..hacıleylək [آد، دیرگی] باخ: لئیلک.

حاجی‌یاتماز..hacı yatmaz [آد] آشاغی طرفی آغیر اوْلدوغو اوْچون همیشه دیک دوُران بیر اوُشاق شکلینده اوْیونجاق، بیر نوْع گلینجیک.

حاجیلار..hacılar [آد] ۱-بیر تورک طایفا آدی. ۲-مکه زیارتچی لری (فا:حجّاج). Hajjis

حاجیلار..hacılar [اؤزل‌آد] م۱٦جی‌عصرده، آنادولوحلب‌ذوالقدر تؤرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵]، آغچالو ائلی‌نین بیر قولو اولاراق ذوالقدر بیرلیگینین‌بیر اوْباسی‌حالیندا صفوی‌لره قاتیلدیلار، آغچالولارین بیر شاخه‌سی سوْنرالار قاجار دؤولتی‌نین تشکیلینده اشتراک ائتدیلر[۸۵]. باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

حاجیلار..hacılar [آد] اهر، اوُرمیه، خوی و خیاو دا کند آدی، مینودشت"ین اصلی آدی.

حاجیلو..hacılu [اؤزل‌آد] قاراقوْیونلو بیرلیگینده اصلی طایفالاردان[۸۵]. عثمانلی بیرلیگینده یئرآلان بیر تورک بوْیو[۲۰۹].

حاجیلو..hacılu [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ شهری نین کندیستان‌لارینداں، ٤٤ کندی و ۳۵۰۰۰ نفر نفوسو *قئد اوْلونوبدور.

حاجیه..haciyə [آد، عربجه] مکه‌نی زیارت ائتمیش کیمسه(خانیم) (فا:ـ).

حادّ..hadd [آد، عربجه] ۱-ائتگین، کسیجی. ۲-ایتی‌و کسیجی، (فا:ـ).

حادثه..hadisə [آد، عربجه] اوْلای، باش وئرمیش (فا:ـ).

حاذق..haziq [آد، عربجه] اوستا، اوُز (فا:ـ).

حارام..haram [صفت، عربجه] باخ: حرام.

حارام‌تالا..haram tala [اؤزل‌آد] قوُبا'دا داغ آدی(۱۵۳۹)[۲۴۰].

حاسد..hasid [صفت، عربجه] حسد ائله ین، پاخیللیق ائدن (فا:ـ).

حاسین..hasin [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {آس+ین:آس یوردو}.

حاشا..haşa [ن، عربجه] اللـه ائیله‌مه‌سین، اللـه گؤسترمه سین (فا:مبادا).

حاشی آباد..haşiabad [اؤزل‌آد] بوُکان دا کند آدی.

حاشیه..haşiyə [آد، عربجه] قیراق، کنار، زولاق، پارچانین قیراغی (فا:ـ).

حاصار..hasar [آد، عربجه] ۱-چئوره، دوُوار (فا:حصار). ۲- corral تؤرک بؤلگه‌لرینه چوْخلو کند آدی اولاراق ایشله‌نیر {بوُ کلمه‌نی بعضی بیلگین‌لر هاسار/ آسار/ آس اَر و آس/ آز قوْومو آدینا باغلی اوْلماسینی سؤیله‌ییرلر}.

حاصار..hasar [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

حاصار–..-hasar [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ٦۰ آد سایماق اوْلار).

حاصل..Hasıl [اؤزل‌آد] اوُجان دا داغ آدی.

حاصل..hasil [صفت، عربجه] اوْرتایا چیخان، گؤرونن، اؤره‌نن (فا:ـ).

حاصلات..hasilat [آد، عربجه] اؤرون، گلیر، قازانج (فا:ـ).

حاصلخیز..hasilxiz [آد] اؤرون وئرن، وئریملی (فا:ـ).

حاضر جاواب..hazır cavab [صفت] بیرینین سوُآلینا درحال جاواب وئرن.

حاضر..hazır [صفت، عربجه] آنیق، آماده (فا:ـ). ready

حاضرلاماق..hazırlamaq [آد] حاضر ائتمک (فا:آماده کردن). to prepare

حاضرلیق..hazırlıq [آد] حاضر اوْلما (فا:آمادگی). readiness

حاضرلیقسیز..hazırlıqsız [صفت] حاضرلیغی اوْلما دان (فا:بدون آمادگی).

حاضرلیقلار..hazırlıqlar [آد] تدارکات (فا:تدارکات). preparations

حافظ..hafiz [صفت، عربجه] ۱-قوروپان، ساخلایان. ۲-قُرانی بوتون لؤکله ازبردن اوْخویان (فا:حافظ). keeper ۳-فارس دیلینده شعری ان یؤکسک زیروه لره چاتدیران شاعرین آدی، حافظ تقریبا ۸جی عصرین اوللرینده دؤنیایا گلیب و ۷۹۱۰-۷۹۲ده دؤنیادان گئدیبدیر.٤-اوُجان دا کند آدی.

حافظه..hafizə [آد، عربجه] بلَک، بئیین ویا بیلگی سایاردا بیلگی ساخلانیلان یئر (فا:ـ). memory

حاق..haq [باخ] حقّ.

حاق تانیر..haq tanır [صفت] هرکسین حاققینی گؤزه‌تن(فا:حق شناس).

حاق تانیرلیق..haq tanırlıq [آد] هرکسین حاققینی گؤزَتمه ایشی، حاق شیناسلیق (فا:حق شناسی).

حاق سای..haq say [آد] حاقق سای، امک، زحمت "اوْنون نئچه ایللیک حاق ساییني آرادان آپاردیلار" (فا:زحمت).

حاق نا حاق..haq na haq [آد] حاقلی و حاقسیز بیرلیکده "ایستر حاقلی ویاحاقسیز اوْلسون" (فا:حق و نا حق).

حاقق..haqq [باخ] حقّ.

حاقلاماق..haqlamaq [آد، ع ‹حق›] حقله‌مک.

حاقلی..haqlı [صفت] حاقی اوْلان، دؤز دیین (فا:محقّ).

حاقلی تانیماق..haqlı tanımaq [تاثیرلی‌ائیلم] احقاق حق کردن (فا:محقّ دانستن). to administer

حاکم..hakim [آد، عربجه] ۱-اگه منلیک ائدن، سؤزوگئچن، باشچی، اگه من ۲-بیلگه، تانری. (فا:ـ).

حاکمانه..hakimanə [ظرف] بوُیوروجاسینا، حؤکم ائدرجه سینه.

حاکملر..hakimlər [آد] اگه من‌لر (فا:حکّام). governors

حاکملیک..hakimlik [آد، عربجه] ۱-اگه‌من اوْلما وضعیتی (فا: حاکمیت). ۲-یارقیچ‌لیق، سؤزونو گئچیرمه (فا:حکَمیت).

حاکمیت..hakimiyət [آد، عربجه] ۱-حؤکم دارلیق، اگه منلیک. ۲-حکومت (فا:حکومت). rulership

حاکمیت آلانی..hakimiyət alanı [آد] حکومت بؤلگه‌سی (فا:قلمرو). realm

حال..hal [آد، عربجه] ۱-دوُروم، وضعیت. ۲-گوْج، طاقت. ۳-واخت، لحظه (فا:آن).

حالا..hala [آد، عربجه] ایندیه دک، ایندی (فا:حالا).

حالا گلمک..hala gəlmək [تاثیرسیزائیلم] گوجله نه‌رک دیرچلمک.

حالال..halal [باخ] حلال.

حالاللیق..halallıq [آد] حلال‌لیق، باغیش و ایسته‌مه (فا:حلالیت).

حال‌اهلی..haləhli [صفت] کئف اهلی.

حال‌باحال..halbahal [ظرف، عربجه] حالدان حالا دؤشمه (فا:حال‌به-حال شدن).

حالبوکی..halbuki [باغلاییجی سؤز] بونا رغما "تلفن دالیندا چوخ دانیشارکن حالبوکی اؤزونو تانیمیرام" (فا:علی رغم). although

حالت..halət [آد، عربجه] حال، دوُروم (فا:حالت).

حال‌توتماق..haltutmaq [تاثیرسیزائیلم] احوال توتماق، حالینی سوْروشماق.

حال‌حاضر..halhazır [آد] ایندیکی واخت، بوآن (فا:حال حاضر).

حالحال..halhal [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

حالدان چیخارتماق..haldan çıxartmaq [باخ] حالدان چیخارماق.

حالدان چیخارماق..haldan çıxarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-حالدان آپارماق اؤزوندن چیخارماق، کئف لندیرمک. ۲-هیرسلندیرمک.

حالدان حالا دوشمک..haldan hala düşmək [تاثیرسیزائیلم] حالی-پوزولماق، حالی قاریشماق.

حالسیزلیق..halsızlıq [آد] حالی اولماما وضعیتی (فا:بی حالی). feebleness

حالقا..halqa [آد، عربجه] دمیر ایلگگ، ایلگک، چمبر.

حاللاحالا..halla halla [آد] قاوقا، چکیش‌به‌چکیش، های کؤی، هاللا هاللا.

حاللاج..Hallac [اؤزل آد] حللاج:آذربایجان تؤرکلری قاشقای بوی لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

حالوا..halva [آد، عربجه] یاغدا قوورولموش و اون یاغ شکردن دؤزَلن بیر شیرین یئمک.

حالواچی..halvaçı [صفت] حالوا پیشیریب ساتان.

حالواچی قاباغی..halvaçı qabağı [آد، بیتگی] قاباق گیللردن، ائشیک رنگی بوز، ایچی ساری، ایری بیر قاباق نوعو. Cucurbita maxima

حالواچی کؤکو..halvaçı kökü [آد] باخ: چؤون.

حالی پوزولماق (قاریشماق)..halı puzulmaq (qarışmaq) [تاثیرسیز ائیلم] حالی پیس لشمک.

حالی دؤنمک..halı dönmək [تاثیرسیزائیلم] حالی پوزولماق.

حالیناآغلاماق(قالماق،یانماق)..halına ağlamaq (qalmaq, yanmaq) [تاثیرسیزائیلم] آجیماق، اؤره‌یی یانماق.

حالینا فرق ائتمه‌مک..halına fərq etməmək [تاثیرسیزائیلم] حالی دییشمه‌مک.

حالیندان چیخماق..halından çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزوندن چیخماق، هیرسلنمک.

حالینی پوزماق..halını pozmaq [تاثیرلی‌ائیلم] عادی حالدان چیخارماق.

حالینی قاتماق..halını qatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] هیرس لندیرمک.

حاملّ..hammal [آد، عربجه] ۱-داشییجی، یوکجو، یوک داشییان ۲-بیرینه دئییلن توهین ائدیجی سؤز (فا:حمّال).

حمام..hamam [آد، عربجه] ۱-یویوناق، یوُیوناجاق یئر، یویونما و چیممه یئری (فا:حمام). bath ۲-هشتَری ده کند آدی.

حمام..hamam [اؤزل‌آد] آذربایجاندا بوُ سؤزله باشلایان نئچه یئر آدی[۲٤۰].

حمام اوْتو..hamam otu [آد] وُجوددا کی گرکسیز قیللاری آلماق اؤچون یاخیجی حالدا بدنه سوْرتولن مادّه و اوْنون توْزو.

حمام‌بؤجه‌یی..hamam böcəyi [آد، دیرگی] سوُسَری، پیْسپیسلا، حمام بؤجه‌یی گیللردن بیر بؤجک(فا:سوسک) blatta orientalis

حمام‌بؤجه‌یی‌گیللر..hamam-böcəyigillər [آد،دیرگی] دؤزقانادلیلاردان بیر سوْی، سوُسَریلر.

حمام حمام..hamam hamam [آد] اوشاقلارجا قوملوق‌لاردا اویناناناوْیون آدی.

حماملار..hamamlar [اؤزل‌آد] خیاو، میانا و اوُرمیه؛ درگز(~قالا) ده کند آدی.

حامیان..hamamyan [اؤزل‌آد] بوُکان دا کند آدی.

حامبال..hambal [باخ] حمّال.

حامد..hamid [صفت، عربجه] حمد ائدن.

حامدی..hamidi [یازار] سلطان محمد فاتح‌ین دربارینداً یاشامیش، و استانبول‌لهجه‌سینه یاخین آذربایجان تورکجه سینده غزللر سؤیله-میش" راحت اوْلمادی دل ای راحت جان سن گیده‌لی. غنچه‌وش کؤنلومه دار اوْلدی جهان سن گیده‌لی"[۲۸].

حامش..hamiş [آد، عربجه] یان یازی، اک یازی (فا:حامش).

حامل..hamil [آد، عربجه] اؤزه رینده داشییان.

حامله..hamilə [آد، عربجه] بویلو (اینسان اؤچون)، بوغاز (حئیوان اؤچون)، گبه، یؤکلو (فا:حامله).

حامی..hami [صفت، عربجه] قوْرویوجو، قوْرویان، آرخا دوُران، آرخا (فا:~).

حاووُض..havuz [باخ] حوْض.

حاوی..havi [صفت، عربجه] ایچینه آلان، عایداوْلان(فا:حاوی containing

حایل..hayil [آد]، ایکی شئی آراسیندا اوْلان انگل (فا:مانع). intervening

حئیران..heyran [آد، عربجه] والئه (فا:حیران).

حئیران..heyəran [اؤزل‌آد] آستارا(۲)، قوْشاچای وهمدان دا کند آدی.

حئیران‌خانیم..heyran xanım [یازار] (م۱۹-۱۸جوعصر)، آتاسی نخجوانلی، آناسی دؤنبولو ائلیندن اوْلموش و اؤزو تبریزلی اوْلاراق تبریزده و خوْیدا یاشامیشدیر، حئیران خانیم دان ٤۵۰۰ بیت‌لیک تورکجه وفارسجا دیوان قالمیشدیر، اؤرنک: " کؤنلوم قوشو اول زُلف پریشان آراسیندا. بیچاره قالیب جنت و نیران آراسیندا."[۲۸].

حئیران گدیگی..heyran gədiyi [اؤزل‌آد] باخ: آستارا، اردبیل.

حئیرت..heyrət [آد، عربجه] چاشقین‌لیق، چاشما (فا:حیرت).

حئیف..heyif [ع، ادا] تأسّف و یازیغی گلمه مفهوموندا بیر کلمه (فا:حیف). infustice

حئیوان..heyvan [آد، عربجه] ۱-بیتگی‌لردن فرقلی اوْلاراق، دوُیقو و حرکت یئته‌نگی اوْلان جانلی یاراتیق، دیرگی، جانلی یاراتیش ۲-اینساندان‌فرقلی‌اوْلاراق‌دیل و یارادیجی عاغیلدان یوْخسون‌جانلی-یاراتیق ۳-(مج) عاغیلسیزوقابا آدام (فا:حیوان)

حئیوانات..heyvanat [آد، عربجه] حئیوانلار (فا:حیوانات).

حئیوان‌اوْهور..heyvan ohur [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌دا داغ آدی[۲۴۰].

حئیوانات باخچاسی..heyvanat baxçası [آد] وحشی حئیوانلار ساخلانیلان یئر (فا:باغ وحش). a zoological garden

حئیوانجیق..heyvanciq [آد] کیچیک حئیوان (فا:حیوان کوچک).

حئیواندارلیق..heyvandarlıq [آد] ائوجیل قارامال حئیوانلاری بئجه-ریب ساخلاما ایشی (فا:حئیواندارى).

حئییف..heyif [باخ] حئیف.

حَب..həb [آد، عربجه] یاستی یومرو بالاجا داوا اوچون سؤیله‌نن بیر کلمه (فا:قرص نام‌گیاهیست). pill

حُبّ..hobb [آد، عربجه] دوْستلوق، محبت، سئوگی (فا:~).

حُباب..hubab [آد، عربجه] قابارجیق (فا:حباب). bubble

حبس..həbis [آد، عربجه] توستاق (فا:زندان).

حَبَش..həbəş [اؤزل‌آد] حبَشی:خیاو و سالماس، میانا، ماهنشان، هشتَری و خوی دا کند آدی؛ زنجان دا داغ آدی.

حبللی..həbəlli [اؤزل‌آد] تازاکند-انقوت دا کند آدی.

حبوبات..hububat [آد، بیتگی] بیتگی‌لردن بیر سوْی (فا:~). grains

حبیب..həbib [صفت، عربجه] سئویلن، سئوگیلی (کیشی) (فا:یار).

حبیب..həbib [اؤزل‌آد] خوی(~آباد)، مرند (~کندی) دا کند آدی.

حبیب‌ساحر..həbib sahir [یازار] میرحبیب ساحر ش۱۲۸۲ده میانادا آنادان اوْلوب ساهردن چوخلو شعرلر و ترجمه‌لر قالیبدیر.

حبیب‌لیوارجان(الیم)..həbib-livarcan(əlim) [اؤزل‌آد] تبریزلی-چاغداش‌شاعردیر[۱۵۶].

حبیبه..həbibə [صفت، عربجه] سئویلن، سئوگیلی (قادین) (فا:محبوب).

حبیبه‌عالم..həbibə alim [یازار] گونش ۱۳۵۵ تبریزده دوْنیایا گلیب و تورکجه گؤزل شعرلری واردیر[۵۲].

حبیبی..həbibi [یازار] آغ قویونلولار زامانی یاشاییب و تورکجه شعرلری واردیر" بیر سحر پیر مُغانی چون زیارت ائیله‌دیم. آیاغیندا باش قوْیوب چوخ چوخ عبادت ائیله دیم."[۱۱۷].

حبیس..həpis [باخ] حبس.

حتّی..hətta [باغلاییجی سؤز، عربجه] حتّا، اوْسته‌لیک، هم ده، بئیله، آیریجا (فا:حتی).

حتی الامکان..hətəlimkan [باغلاییجی سؤز] مُمکن اولسا (فا:~) as far as possible

حجّ..həcc [آد، عربجه] مسلمانلارین‌مکه ده زیارت مراسیمی (فا:~). pilgrimage to Mecca

حِجاب..hicab [آد، عربجه] ۱-اوُتانج، اوُتانما، سیخیلما. ۲-پرده، اؤرتو (فا:~). veil

حُجّاج..hoccac [آد] حاجی‌لار (فا:~). hajjis

حِجاز..hicaz [آد، عربجه] آذربایجان کلاسیک موغاملاریندان بیری (فا:مقامی در موسیقی آذربایجانی). arabia petrae

حجامت..həcəmət [آد] بدندن‌قان‌آلماایشی،حجَمت(فا:~) venesection

حُجّت..höccət [آد، عربجه] ۱-قانیت، دلیل. ۲-عناد (فا:حجّت).

حجّت..həccət [اؤزل‌آد] سبزوار گئرمی(~آباد) دا کند آدی.

حُجره..hücrə [آد، عربجه] ۱-کیچیک اوْدا، سلوّل (زندان اوّچون). ۲-گؤزه (فا:سلّول).

حجم..həcm [آد، عربجه] بیرجیسمین‌اوُزایدا دوْلدوردوغو بوْشلوق، اوْیلوم، بیرجیسمین اوّچ بویوُتلو اؤلچوسو (فا:~).

حجماً..həcmən [آد]. توُتارجا (فا:~) in volume

حجَمَت..həcəmət [آد، عربجه] خالق طبابتینده معالیجه اوّچون قان آلما ایشی، باخ: (فا:حجامت).

حجَمت چی..həcəmətçi [عربجه] حجَمت ایشینی گؤرن.

حَجمی..həcmi [صفت] حجیم سل، توتارلیق (فا:~). voluminal

حجیم..həcim [صفت] توتارلی (فا:~). voluminous

حدّ..hədd [آد، عربجه] ۱-سیْنیر، اوُج. limit ۲-کسگین، اوُجو بیز.

حدّ متوسط..hədd mütəvəssit [صفت] اورتا سَویه ده (فا:~). average

حدّاد..həddad [آد، عربجه] دمیرچی(فا:~).

حدّاد..həddad [یازار] علی اکبر پاکزاد تبریزلی‌طنز شاعری دیر،

حدّادان..həddadan [اؤزل‌آد] کلئیر ده کند آدی.

حدّاقل..hədd-əqəl [ظرف، عربجه] ان آز، لاپ آز (فا:~). minimum

حدّبلوغ..hədbuluğ [آد، عربجه] یئتگین‌لیق یاشی (فا:حدّ بلوغ).

حدّت..hiddət [آد، عربجه] اؤفکه، قیزقین‌لیق، هیرس، سرتلیک(فا:~).

حدّحساب..həddhesab [آد، عربجه] ساییلی مقدار.

حدس..həds [آد] سانی، گُمان ائتمه (فا:~). guess

حدسیز..hədsiz [صفت] سینیرسیز

حدسیز..hədsiz [صفت] سینیرسیز، سون سوُز، چوخ(فا:بی-حد) limitless

حدقه..həd-əqə [آد، عربجه] گؤز چوخور (فا:~). pupil of the eye

حدودالعالم..hududialəm [اؤزل‌آد] یازاری بلسیز اولاراق هـ۳۷۵ده فارسجا جغرافی قونوسوندا یازیلیبدیر[۱۲۴].

حده‌قورخو..hədəqorxu [آد] قورخوتما (فا:نهیب). awe {حد سؤزوندن}.

حده‌قورخوگلمک..hdə qorxu gəlmək [تاثیرسیزائیلم] قورخوتماق.

حده‌قورخوگلمک..hədəqorxu gəlmək [تاثیرسیز ائیلم] قورخوتماق.

حده‌له‌مک..hədələmək gəlmək [تاثیرسیز ائیلم] قورخوتماق.

حدوث..hudus [آد] اولموش، اورتایا چیخمیش (فا:~). occurrence

حُدود..hudud [آد، عربجه] سینیر (فا:مرز). limits

حدیث..hədis [آد، عربجه] ۱-رسم و سنّت‌دَیرینده اولاراق، حضرت محمدین سؤزلری و عمللری‌نی بیلدیرن قیسسا سؤیلنتی‌لر. ۲-سونرادان اورتایاچیخان (فا:~).

حذر..həzər [آد، عربجه] ساقینما، اوزاق اولما، چکینمه (فا:~).

حذف..həzf [آد] پوزولما، سیلینمه (فا:~). amission

حُرّ..hürr [صفت، عربجه] اؤزگور، آزاد، سربست (فا:~).

حراج..hərac [آد، عربجه] آچیق ساتیش (فا:~).

حرارَت..hərarət [آد، عربجه] ۱-ایستی، سیجاقلیق. ۲-جوشقونلوق (فا:~).

حراسَت..hərasət [آد] قورووما (فا:~). guarding

حرام..həram [صفت، عربجه] دینجه یاساق اولان، دین قورال‌لارینا آیقیری اولان (فا:~). unlawful

حرامزادا..həramzada [آد، عربجه] غیرشرعی و یاسال اولمایان نکاح دوّنیایا گلمیش (فا:~).

حراملو..həramlu [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

حرامی..hərami [آد، عربجه] هیرسیز، اوغرو، قولدور، یول‌کسن (فا:~). thief

حرب..hərb [آد، عربجه] ساواش، محاربه، دؤیوش(فا:~) fight (ing)

حربه..hərbə [آد، عربجه] میزراق، سونگو (فا:~).

حربه‌زوربا..hərbə zurba [آد] ۱-(آد) هده‌قورخو (فا:حربه) ۲-(آ، یازین) آذربایجان تورکجه سینده بو نوع قوشقو عاشقلار طرفیندن قارشی طرفه میدان اوخوما شکلینده دئییلر و بیرنوع رجز ساییلیر، قورولوشجا مصرع‌لری مُختلف هجادان تشکیل تاپیلیر، اؤرنک: "گل یاپیشما گوجون چاتمایان داشا. گؤتوره بیلمزسن زورا دوشرسن."[۷۳،۷۴].

حربی..hərbi [صفت، عربجه] محاربه‌یه عاید اولان، ساواشاعایداولان (فا:~).

حربیه..hərbiyə [باخ] حربی.

حرس..hərəs [آد، عربجه] قورویوجولار، بکچی‌لر (فا:~).

حرص..hirs [آد، عربجه] تاماه، آرزی (فا:~).

حِرَف..hərəf [آد، عربجه] حِرفه‌لر، پئشه‌لر (فا:~).

حرف..hərf [آد، عربجه] الفبااشارت‌لرینین‌هربیری، دؤزجوک(فا:~).

حرف‌اویونو..hərf oyunu [آد] اوشاقلار آراسیندا حرف‌لرله اویناناں مُختلف اویونلارین آدی.

حرفه..hərfə [آد، عربجه] پئشه، ایش و صنعت (فا:~).

حرفی..hərfi [صفت] سؤزلو اولاراق (فا:حرفی).

حرکات..hərəkat [آد، عربجه] حرکت‌لر، ترپَنیش (فا:~). movements

حرکت..hərəkət [آد، عربجه] ترپه نیش، داورانیش، دئوینیم، قیمیلداما، یولا دؤشمه، ایشه باشلاما (فا:~). movement

حرکه..hərəkə [آد، عربجه] عرب الفباسیندا سسلی حرفلرین یئرینه ایشله دیلن اشارتلر (فتحه ـَ کسره ـِ ضمه ـُ) (فا:~).

حرم..hərəm [آد، عربجه] ۱-سارایلاردا و بؤیوک ائولرده، قادینلار اوچون آیریلان بؤلوم ۲-آرواد، ائش، قادین‌لارین هربیری.

حرم‌خانا..hərəm xana [آد] حرم‌لیک، حرم اوچون اولان ائو (فا:حرم خانه).

حَرَم داغی..hərəm dağı [اؤزل‌آد] اوجان دا داغ آدی.باخ: خیاو.

حرمان..herman [آد] اوُمودسوزلوق (فا:~).

حُرمت..hörmət [آد، عربجه] سایقی، احترام (فا:~). veneration

حرمسرا..hərəmsəra [آد] حرم‌لیک، حرم اوچون اولان ائو (فا:~). harem

حُروف..huruf [آد، عربجه] حرف‌لر (فا:~). letters

حُروفیلیک..hurufilik [اؤزل‌آد] ۱۴جو یوزیل‌لرده آذربایجان‌دا مئیدانا گلن و قُران حرفلرینین هر بیرینه معنا چیخاران بیر طریقت، بومکتبین فلسفی اساسی "وحدتِ وُجود" دور، و بونا گؤره اینسان و هر شئی

آللاهلا بیر وُجود تشکیل وئریر و هر وارلیق حرفلردن دوزه‌له‌رک هامی بیر وحدت حالیندا بیرلَشیرلر، بو مکتبین نهایی هدفی آیریم‌لیغی آرادان آپارماق و بوتون اینسانلاری و اینسانلیغی قوتسال و برابر سویه‌یه یئتیرمکدیر، هرچند وحدت وُجود باخیمیندان بومکتبله تصوُّف‌مکتبی‌نین آراسیندا اورتاقلیق گؤرسه نیر ولی حروفیلیک مکتبی حیاتا داها فعال برخورد ائدیر و ماتریالیزمه یاخینلیق گؤسته ریر[۱۱۷]. (فا:حروفیه).

حُرّیت..hürriyət [آد، عربجه] آزادلیق، اؤزگورلوک، باغیم‌سیزلیق.

حریر..hərir [آد، عربجه] ایپک (فا:ابریشم). silk

حریص..həris [صفت، عربجه] گؤزو دوْیمازلیق، دؤشگون (فا:~).

حریف..hərif [آد، عربجه] قارشی کیمسه و کس، اوْیون‌داش، اوْیون یولداشی (فا:~). rival

حریق..həriq [آد، عربجه] یانقین، اوْد توتما (فا:~).

حریم..hərim [آد] قوْرونماق، قوْروق‌لوق، گیریلمه‌سی یاساق و قاداغان اولان یئر، شئی و سؤزون سینیری (فا:~).

حزْب..hizb [آد، عربجه] بؤلوک، تاقیم، پارتیا (فا:حزب).

حُزن..hüzn [آد، عربجه] غم، کدر، قوصّه (فا:حزن).

حزین..həzin [ع، ص] یانیقلی، کدرلی (فا:غم انگیز).

حزین‌تارومی..həzin tarumi [یازار] گونش۱۲۵۱ده تاروُم دا آنادان اوْلوب، توْرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱۴۱].

حسّ..hiss [آد، عربجه] دوُیقو، دویو، سئزی، سئزمه (فا:~).

حساب..hesab [آد، عربجه] ۱-سایش‌بیلیمی، آریمتیک(فا:علم‌حساب) aritmatic ۲-سایلاما، سایما (فا:حساب). account

حساب‌جیل..həsabcıl [صفت] هرشئیین حسابینی گئدن (فا:حسابگر).

حساب‌فاضله..həsabi fazilə [آد] دیفرانسیئل (فا:دیفرانسیئل). differntial

حسابات..həsabat [آد، عربجه] حساب کتاب، حساب وئرمه ایشی.

حساباگلمز..həsaba gəlməz [صفت] سایسیز (فا:بی حد و حساب).

حسابدار..həsabdar [ع+ فا، آد] سایش من، سایمان، سایمن (فا:~).

حسابسیز..həsabsız [صفت] چوخ، سایی‌سیز (فا:بی حساب).

حسابلاشماق..həsablaşmaq [تاثیرلی‌ائیلم] حساب ائتمک، سایب یئکون لاشدیرماق (فا:حساب کتاب کردن).

حسابلانماق..həsablanmaq [بلسیز ائیلم] حساب ائدیلمک (فا:به حساب آمدن).

حسابی..hesabi [ع، ص، ظ] ۱-دؤز و دوْغرو" حسابی سؤز" ۲-سایش سال (فا:~). arithmerical

حسادت..həsadət [آد] قیسقانجیلیق (فا:بخل). jealousy

حسّاس..həssas [صفت، عربجه] دوُیار، دوُیقون، دوُیارلی، ایچلی، آلینقان، تئز تاثیر آلان، تئز دویقولانان (فا:~). sensitive

حُسام..hüsam [آد، عربجه] کسیجی قیلینج.

حسام‌آباد..hisam abad [اؤزل‌آد] ضیاآباد (~شورجه)، همدان-اسدآباد، قئیدار، رزن و باهار دا کند آدی.

حسام‌الدین‌خویی..hisaməddin-xoyi [یازار] هـ ۷جی یوْزیل‌ده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[۱۴۱].

حسبِ‌حال..həsəbi hal [آد، عربجه] سؤیله شی، وضعیته گؤره (فا:~).

حَسْبانلی..həsbanlı [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

حسبه‌شه..həsbəşə [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی.

حَسبه‌قَلیان..həsbəqəlyan [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

حسَد..həsəd [آد، عربجه] قیسقانج‌لیق، چکه‌مه مزلیک (فا:بخل). enty

حسرَت..həsrət [آد، عربجه] اؤزلم، بیرشئیه قوْووشماآرزوسو (فا:~). regret

حسرت..həsrət [یازار] (۱۴۰۹۰-۱۳۴۴)اوُجان'ین خوْشگناب کندینده آنادان اوْلوبدور، چوْخلو شعر یادگار قویوبدور[۱۱۷].

حَسرَتان..həsrətan [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

حسرَتان..həsrətan [اؤزل‌آد] قاراداغ یوسفانلی‌طایفاسینا باغلی اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

حسرت‌موْلوک..həsrət-mülük [آد] جیبار، سوغان، لپه‌و بامادوردان حاضرلانان بیر یئمک.

حس‌سیز..hissiz [صفت] دوُیوسوز (فا:بیحس). insensible

حس‌سیزلیک..həssizlik [آد] دوُیوسوزلوق (فا:بی حسی). anesthesia

حُسْن..hüsn [آد، عربجه] گؤزللیک، گؤزل اوْلما (فا:~).

حسَن..həsən [صفت، عربجه] گؤزل، یاخشی (فا:~).

حسَن..həsən [اؤزل‌آد] حسن‌آباد: تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۷۰ آد سایماق اوْلار).

حسن‌آبادسوگند..həsən abad sogənd [اؤزل‌آد] یاستیکند:۱-بیجار'ین ۵۶ک‌قوُزئی گؤندوغان طرفینده، ۱۳۲۰ده شهرین نفوسو ۳۰۰۰* نفر و تورک قئید اوْلونوبدور. بورانین اصلی آدی یاستیکند دیر و ایندیکی آد پهلویچیلرین قوْیدوغو آدلاردیر. ۲-حسن‌آباد-سوگند/ یاستیکند بؤلگه‌سینده توْرک کندلری (اؤزل‌آد) آزاد وِیس (۱۱ک‌ق‌د *۱۰۰۰)، آسمان بوُلاغی (۴۵ک‌ب *۴۵۰)، آغ بوُلاق میرزابَگ (۲۴ک‌گ‌د *۹۰)، آغ بولاق نظریان (۲۴ک‌ب *۸۱۰)، آغکند یاستیکند (۲۱ک‌ق‌ب *۶۷۰)، آغ یازی (۱۵ک‌ق‌ب *۳۱۰)، آق بولاق قارابولاق (۳۲ک‌گ‌د *۲۱۰/ غ‌تو)، آلاگؤز (۳۵ک‌گ‌د *۱۱۰/ غ‌تو)، آلپَهوت/ آلپاووُت (۱۸ک‌گ‌د *۱۹۰)، آی‌قالاسی

(٤٠کب ٭٢٢٠/ غ‌تو)، احمدآباد (١٦کگد ٭١٨٠)، امیراصلان (١٢کق‌ب ٭٣٩٠)، اوْچ کندخان (١٦کب ٭٣٩٠/ غ‌تو)، اوْچ گنبدسلطان (١٧کب ٭٣٥٠)، اوْچ گوْل (٣٢کگد ٭٣٠٠/ ی‌تو)، اوْغلان میر احمد (٣٠کب ٭٢٤٠/ غ‌تو)، ایده‌لو (٤٦کگد ٭١٠٠)، باباخان (١٢کگ ٭١٦٠)، بستان دره (١٥کق‌ب ٭٤٧٠)، بیانلو (٤٢کگد ٭٣٩٠)، تازا آباد پیرتاج (٤٦کگد ٭٢٤٠)، تازا قیشلاق (٢٠کگ ٭١٦٠)، تازا کند معدن (٣٣کگد ٭٢٤٠)، تکیه (١٦کد ٭٥٥٠)، توْپ آغاج (٣٦کگد ٭٩٣٠)، جئیران (١٨کگد ٭١١٠)، جیداقایا (٢٤کگد ٭١٥٠)، چالاب (٥کق‌ب ٭٤٠٠)، چاتاق/ چتاق (٢٨کب ٭٥٣٠)، چوْخورقیشلاق (٢٨کگد ٭٢٢٠)، چیچکلو (٥کق‌ب ٭٤٤٠)، حاجی آباد (٧کگد ٭٢٥٠)، حسن آباد چاروق (٢٦کگد ٭١٧٠)، خاراباچوْل ارخ (١٤کگد ٭١٣٠)، خان کندی (٣٥کب ٭٢٤٠)، خلیفه قیشلاق (٥کگ ٭١٢٠)، داداش کندی (١١کگد ٭٢٢٠)، رستم کندی (١٣کق‌ب ٭١٨٠)، زئیوه (١٧کد ٭٩٠)، سراب (١٨کق‌ب ٭٦٠٠)، سلطان آباد چطاق/ چاتاق (٣٠کب ٭١٨٠)، سلطان آباد دره ویران (٣٠کگد ٭٢٠٠)، سلطان آباد قزل تپه (٧کق ٭١٨٠)، سؤیمه کؤکن (٢٠کد ٭٨٠)، سیدحسین (١٨کگد ٭٢١٠)، سیفعلی کندی (١٠کب ٭٣٠٠)، سیوه‌ری (١٨کگد ٭٢٦٠)، شاه نشین (١٢کق‌د ٭٨٤٠)، شریف کندی (٣٢کب ٭٤٠٠)، شهرک (٢٧کق‌ب ٭٨٦٠)، شیخ بشارت (٤کگد ٭٤٠٠)، شیرین بولاق (٣٦کگد ٭٤٣٠)، عربشاه (٤٧کب ٭٨٥٠)، علی آباد (٣٨کگد ٭٨٠/ ی‌تو)، علی سرخ (٤٠کب ٭٣٣٠)، علی شاه (٣٠کگ ٭٢٢٠/ ی‌تو)، قئیچیلو (٣٠کگد)، قئیطاس (٥کم قوزئی ایندە، نفوس ٭٣٥٠)، قئینرجه (٭٤١٠)، قارا محمدلو (٢٧کگد ٭٢٠٠ ت)، قاراپالچیق (٤٦کگد ٭٢٤٠/ ی‌تو)، قاراجالی (٣٣کگد ٭١٠٠)، قاوشوْق (٣٤کگد ٭١٤٠)، قوْجور (١٨کگد ٭٣٠٠)، قارابولاق (٣٦کگد ٭٢٤٠/ ی‌تو)، قَمچیقای (٢١کگد ٭٢٨٠)، قوُم‌تارقا/ قمطرقه (٧کد ٭١٨٠)، قوُرد دره (١٥کب ٭٢٤٠)، قوْشاگوْل (قوشه‌گل) (٣٢کگد ٭١٥٠)، قیزلیجا (٣٣کب ٭٣٧٠)، قیزیل بولاق (٥٤کگد ٭٦٢٠)، قیزیل تپه (١٤کق‌ب ٭٥٠٠)، قیزیل کند (٢٥کگد ٭٦٥٠/ ی‌تو)، کئچه گنبد (٥٧کگد ٭٢٥٠)، کریم کندی (٩کگد ٭٢٦٠)، کَل قیشلاق (٢کگد ٭١٤٠)، کوُرکوره×رکوْره (١٨کق‌ب ٭٥٤٠)، کوْل تپه سئیله‌تان (٢٣کب ٭١٨٠)، گؤگ تپه (٨کگد ٭١٣٠)، گراچقا (٩١کد ٭٢٢٠)، گُرگین (١٥کگد ٭٥٩٠)، محمدجان ین (١٢کق‌ب ٭٢٢٠)، مدک (٢٧کگد ٭٢٤٠)، مُرادی (١٨کگد ٭١٠٠)، موُغانلو (٢٢کگد ٭٢٨٠)، مهترکندی (١٥کگد ٭١٧٠)، میدان مظفرخان (٤٣کگد ٭٤٨٠)، نوُرمحمد (٨کگد ٭٢٠٠)، نوْشاد(٧کگد٭٣٠٠)، نیمه کار (١٨کد ٭٣٠٠)، ولی بَگ (١٣کگ ٭١٦٠)، هشتادجفت (٢١کگد ٭٢٧٠)، یئنگی آباد (٨کب ٭٢٥٠)، یئنگی ارخ (١٢کگد ٭١٩٠)، یئنگی قالا (٣٢کگد ٭٢٥٠/ ی‌تو)

حسَنات..həsənat [آذ، عربجه] یارارلی، ایی، گؤزل ایشلر (فا:~).

حسَن‌افشار..həsən afşar [یازار] قاجا دؤورو یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[١٤١].

حسَن‌اوُرومچوافشار..həsən-urumçu-afşar [یازار] هـ١٤جو یوْزیل ده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا:~)[١٤١].

حسَن‌اوْغلو..həsən oğlu [یازار] شیخ عزّالدین اسفراینی خوْراسان تورکلریندن اوْلوب و آذربایجان تورکجه سینده ایلک شعر دئین تانینیر، م١٤-١٣ جو یوْز ایلده یاشامیش و توْرکجه دیوانی قئید ائدیلمیشدیر، شعرلریندن اؤرنک: " آپاردی کؤنلومو بیر خوش قمر یوز جان فزا دیلبر. نه دیلبر؟ دیلبر شاهید، نه شاهید؟ شاهید سرور. " (فا:نام اولین شاعر ترکی سرای آذربایجانی)[٢٨، ١٤١].

حسَن‌ایلی..həsənili [اؤزل‌آد] بیر توْرک بوْیو، باخ: خوارزمشاهلار[٢٠٩].

حسَن‌سوُ..həsənsu [اؤزل‌آد] یئولاخ‌دا چای آدی[٢٤٠].

حسَنعلی‌خان‌قاراداغی..həsənəlixan-qaradağı [یازار] (هـ١٢٦٣-١٣٤٨) شوشالی آذربایجان شاعریدیر[١٤٢].

حسَن‌غریق..həsən ğəriq [یازار] زنجانلیدیر، گونش ١٣٢٠ده فوت ائدیبدیر، تورکجه نوحه، رباعی و طنزلری واردیر (فا:~)[١٤١].

حسَن‌قاراهادی..həsən qarahadı [یازار] (١٢٤٢٥-١٣١٨) قاراباغ شاعریدیر[١٤٢].

حسَنلی..həsənli [اؤزل‌آد] حسنلو:سوُلدوز، قوُم تهران یولو، کلئیبر، خیاو، قئیدار، ساییق‌الا و اوُرمیه ده کند آدی.

حسَنلی..həsənli [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین آروخلو بؤلوگونه باغلی بیر توْرک طایفاسی[٩٨].

حسنلی‌داغ..həsnlidağ [اؤزل‌آد] گده‌بگ‌ده داغ آدی(٢٥٩٦)[٢٤٠].

حسَنلی‌قالاسی..həsənliqalası [اؤزل‌آد] سولدوز شهرینین ٣ کیلومترلیگینده قرار تاپیب و آراما قازمالارنشان وئریر بو قالا میلاددان ١٠٠٠ ایل قاباقلارا عایددیر و مادلارین و آشوری‌لرین زامانیندا بو قالا آیاقدا ایدی (فا:قلعه حسنلو).

حسن‌محمودی..həsn məhmudi [اؤزل‌آد] ورزقانلی چاغداش شاعر دیر[١٥٦].

حُسن‌یوُسُف..hüsni yüsüf [آد، بیتگی، عربجه] قارانفیل گیللردن بیر نوع بزک بیگی‌سی، قوُقو چیچگی (فا:~).

حسود..həsud [آد، عربجه] قیسقانج، پاخیل (فا:~).

حسوْ..həso [اؤزل‌آد] ماکی (~شئری، ~شَکی، ~لئزگی)، اوُرمیه (~کندی) ده کند آدی.

حسّی..hissi [آد، عربجه] دویقوسال (فا:~).

حسّیات..hissiyat [آد، عربجه] دویقولار (فا:~).

حُسین..hüsen [آد، عربجه] حَسن کلمه سینین کیچیتمه شکلی (مصغّری)، یاخشی، گؤزل (فا:~).

حسین آباد–..hüseynabad- [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۵۵ آد سایماق اوْلار).

حسینا..Hüseyna [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی.

حسین‌جاوید..hesen cavid [یازار] (گونش ایلی ۱۳۲۰-۱۲۶۱) نخجوان‌دا آنادان اوْلوب، تورکجه شعر و درام یازمیشدیر[۱۱۷] (فا:~).

حسین‌جهانگیری..hesen cangiri [یازار] ش ۱۲۴۵ده اورومیه‌ده آنادان اولوب، تورکجه شعرلری واردیر، تخلّصو "رهی rehi" دیر.

حسین‌حاجیلو..hüsen hacilu [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳]. [۱۰۸]

حسین‌حسین زاده..hüsen hüsen zadə [یازار] م ۱۹۲۴ده باکی‌نین خیردالان قصبه سینده آنادان اوْلوب، تورکجه شعرلری واردیر.

حسین‌خانلو..hüsen xanlu [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین آروخلو بؤلوگونه باغلی بیر توْرک بوْیو[۹۸].

حسین‌رازی..hüsen razi [یازار] م ۱۹۲۴ده اوردوبادین دسته کندینده آنادان اوْلموش، و تورکجه شعرلری واردیر.

حسین‌سنجیده(نجات)..hüsen-səncidə(nəcat) [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

حسین‌عباسپور..hüsen abbaspur [اؤزل‌آد] قرئینی‌لی چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

حسین‌علیلو..hüsen əlilu [اؤزل‌آد] خوْیلو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

حسین‌فتح‌الهی‌نعیم..hüsen fətullahi nəim [اؤزل‌آد] ادبیات‌و نوحه-ساحه‌سینده چالیشیر، و تورکجه شعرلری واردیر.[۶۴]

حسینقلی‌سلیمی(دوْکتور)..hüsenqulu-səlimi(doktor) [اؤزل‌آد] تنقیدچی‌وآراشدیرماجی‌اولاراق آذربایجان‌دیلچیلیک ساحه‌سینده چالیشقان یازارلاردان‌دیر[۳].

حُسینَکلی..hüsenəkli [اؤزل‌آد] حُسینکلوُ، شاهسون ائلی بوْیلاریندان، قاراداغ توْرک ائلینین بیر طایفاسیدیر (اوْبالارندان: کولانی، یارلی، عشیلو، نوردلو، نواسیر، هیلان) [۳، ۱۰۸].

حسین‌هاشمی‌فر..haşimifər hüsen [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

حُسینی..hüseyni [آد] آذربایجان موغاملاریندان بیری (فا:.).

حُسینیه..hüseyniyə [آد، عربجه] تکیه (فا:~).ابهر ده کند آدی.

حشْر..həşr [آد، عربجه] قیامت (فا:روز حشر).

حشرات..həşərat [آد، عربجه] ۱-بؤجک‌لر.۲-(مج)دیرسیز کیمسه‌لر (فا:~).

حشره..həşərə [آد، عربجه] بؤجک (فا:~).

حَشَفه..həşəfə [آد، عربجه] ارکک آلتی‌نین باشی (فا:~ glans penis

حَشَم..həşəm [آد، عربجه] بیرینین یاخینلاری‌و قوُللوقچولاری (فا:~)

حِشمت..hişmət [آد، عربجه] ۱-عظَمت، اوُلولوق، بؤیوک لوّک، شأن وجلال (فا:~).۲-هئریس (~آباد) ده کند آدی.

حشه..həşə [اؤزل‌آد] اراک-طرخوران دا کند آدی.

حشه‌رید..həşərid [اؤزل‌آد] هاشاری:خویدا کندآدی {آشاری : آشیلیب یئرله‌شن یئر، باران و ماران و واران مفهوموندادیر}.

حشه‌مه‌دی..həşəmədi [اؤزل‌آد] قوْبوستان'دا سیراداغ آدی[۲۴۰].

حشیان..həşyan [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

حشیر..həşir [باخ] حشْر.

حشیش..həşiş [آد، عربجه] هیند کنه‌ویر'یندن آلینان اوُیوشدوروجو بیر ماده (فا:~). bhang

حشیم‌خانلی..həşimxanlı [اؤزل‌آد] صابیرآباد'دا کند آدی[۲۴۰].

حصار..hisar [آد، عربجه] باخ: حاصار.

حصبه..həsbə [آد] بیر مریض‌لیک آدی، قیزدیرما ایله باشلانان و سپگی‌یه چئوریلن بیر خسته‌لیک و ان چوْخ اوُشاق‌لاردا گؤرونور (فا:~). typhiod fever

حصبه‌گوْلو(حصبه‌چیچگی)..həsbə gülü (həsbə çiçəyi) [آد، بیتگی] تارلالاردا و چؤللرده بیتن بنؤوْشه رنگلی بیر چیچک، گئچمیشده بو بیتگی حصبه خسته‌لیگی موُعالیجه سینده ایشله نیردی.

حصر..həsr [آد، عربجه] قوُشاتما، محاصره (فا:~). restriction

حصر ائتمک..həsr etmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیر شئیین بوْتونون بیر کیمسه‌یه، یئره ویا بیر شئیه آییرماق و وئرمک.

حصول..Husul [آد] حاصل اولما (فا:دست آورد). acquisitoin

حصّه..hissə [آد، عربجه] پای، بؤلوم، بؤلونن پارچالاردان هربیری (فا:سهم). share

حصیر..həsir [آد، عربجه] قمیش و بیتگی‌دن دوْزَلمیش‌دوْشنتی (فا:~). mat

حصیر اوْتو..həsir otu [آد، بیتگی] حصیراوْتوگیللردن، باتلاق‌لاردا بیتن، دؤز اینجه دایانیقلی گؤوده‌لی و یاپراقلای حصیر توخوماغا یارایان سوقامیشی (فا:نوعی علف). typha

حصیر اوْتوگیللر..həsir otugillər [آد، بیتگی] سوقییی‌لارینداً بیتن، سوُقامیشی سوْولار. typhaceae

حصیرچی..həsirçi [صفت] حصیر توویان و ساتان.

حضّار..hüzzar [آد] حاضر اولانلار، اشتراکچی‌لار (فا:حاضرین). those present

حضانت..həzanət [آد] باخما، بَسله‌مه (فا:~). fostering

حضرت..həzrət [آد، عربجه] بؤیوک ویا قوُتسال ساییلان کیمسه لرین آدلاریلا بیرلیکده حُرمت بیلدیرن بیر عنوان، آغا (فا:~). excellency

حضرت‌قولوغربیی..həzrət-qulu qəribi [اؤزل‌آد] ورزقانلی چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

حُضور..huzur [آد، عربجه] قارشی‌سیندا و اؤنونده حاضر اولما (فا:~). presence

حُضورسوز..huzursuz [صفت] حضورو اولمایان (فا:نگران). inattentive

حُضورونا چاتما..huzuruna çatma [آد] شرفیاب (فا:~). hono (u) red

حُضوریئری..huzur yeri [آد] ۱-محضر، حُضورا گئدیلن یئر. presence ۲-یاس یئری.

حَضی کندی..həzi kəndi [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

حظّ..həzz [آد، عربجه] لذت (فا:~). delight

حفّار..həffar [آد] قازیجیما (فا:~). digger

حفاظ..hifaz [آد] قوْرویوجو، قوْروق (فا:~). fence

حفاظت..hifazət [آد] قوْروما (فا:~). guard (ing)

حفر..həfr [آد] قازما (فا:~). digging

حفره..hüfrə [آد، عربجه] دلیک، دلیک دئشیک، چوخور (فا:~).

حفریات..həfriyat [آد، عربجه] قازی‌لار (فا:~).

حفظ..hifz [آد، عربجه] ۱-قوْروما، محافظه ائتمه. ۲-ازبرله‌مه (فا:~). ۳-اردیبل ده(~آباد) کند آدی.

حقّ..Həqq [صفت، عربجه] ۱-دوْغرو و دؤزگون اوْلان. ۲-تانری و الله ین آدی (فا:~). right

حقّ‌اُلخواجه..həqqulxacə [اؤزل‌آد] شاهرود-نردین‌ده کندآدی

حق اُلعمل..həquləməl [آد، عربجه] مُزد، بیر ایش قارشیلیغی (فا:~).

حق اُلقدم..həqqulqədəm [آد، عربجه] بیرایش اوّچون بیریئره گئتمه‌یه وئریلن اُجرت (فا:~).

حقّ حساب..həqq hesab [آد] حسابلاما، حساب (فا:~).

حـقّ حضور..huzur həqqi [آد] آیاق حاقلی، اوْتوروم حاقلی، اوْتوروم قارشیلیغی (فا:~).

حقّ خیار..həqqi xiyar [آد، عربجه] سئچمه حاقلی (فا:~).

حق شناس..həq şinas [صفت] حق تانیر (فا:حق شناس). grateful

حق شناسلیق..həq şinaslıq [آد] حق تانیرلیق (فا:حق شناسی).

حق عدالت..həqq ədalət [ظرف، عربجه] حق انصاف (فا:عدالت).

حَق..həq [اؤزل‌آد] بینابدا داغ، سوُلدوز، سالماس، چاپشلو دا کند آدی [بو کلمه یئر ادلاریندا حاق/هاخ کیمی سؤیله نیلیر].

حقارت..həqarət [آد، عربجه] کیچیتمه، سایقی‌سیزلاما، آلچالدیجی سؤز دئمه (فا:~). abjectness

حقّانه..həqqanə [ع، ظ، ص] حقیر، یاراشاجاق بیر طرزده (فا:~).

حقّانیت..həqqaniyət [آد، عربجه] دوْغرولوق، عدالت و دوْغرولوغا اوُیقونلوق (فا:~). truth

حقانیه..həqqaniyə [اؤزل‌آد] ساوه ده کند آدی.

حقایق..həqayiq [آد] حقیقت‌لر (فا:حقیقت ها). truths

حقله‌مک..həqləmək [باخ] حاقلاماق، دوزگونله‌مک.

حقوئردیئف..həqverdiyef [یازار] عبدالرحیم حق‌وئردیئف م۱۸۷۰ده-شوسادا آنادان اوْلوب و ادبیاتدا چوخلو تورکجه اثرلر یارادیبدیر.

حُقوق..huquq [آد، عربجه] یاسالار، دؤولتلر آراسی و یا اوُلوسلار آراسی حاقلار و یاسالار (فا:حقوق). rights

حُقوقسوز..huquqsuz [صفت] حُقوق اولمادان (فا:بی حقوق). unpaid

حُقوقی..huquqi [صفت، عربجه] حقوقا اساس لاناراق (فا:حقوقی.).

حقیر..həqir [آد، عربجه] ۱-آشاغی گؤرؤلن، دَیرسیز. ۲-تواضع اوّچون بیرینین اؤزو اوّچون سؤیله‌نن سؤز "بوحقیر قول کیمی سیزین اطاعتینیزده دیر" (فا:~). humble

حقیری..həqiri [یازار] هـ ۱۰جو یوّزیل‌ده شاعر اولاراق یاشامیش ولیلی مجنون اونون اثریدیر[۱۱۷] (فا:~).

حقیقت..həqiqət [آد، عربجه] گرچک، بیر ایشین دوْغروسو، دوْغرو اوْلاراق (فا:حقیقت). truth

حقیقتاً..həqiqətən [ظرف، عربجه] گرچکدن، حقیقت اولاراق (فا:حقیقتا). truly

حقیقی..həqiqi [آد، عربجه] گرچک (فا:~). real

حقیقی..həqiqi [آد، یا] م۱۵جی عصرده قاراقویونلو حکومتی دؤورو تورک شاعرلریندن ایدی[۲۸].

hək..hək [آد، عربجه] آغاج داش شوشه ویا مثتال اوْزه یئنده قازما واویما ایشی، اوْیما (فا:~). engrave

həkkak..həkkak [آد، عربجه] اوْیماچی (فا:~). polisher ofgems

hükkam..hükkam [آد، عربجه] حاکیملر، حُکم وئرنلر (فا:~). governors

hikayət..hikayət [آد، عربجه] باخ: حیکایت.

hökm..hökm [آد، عربجه] حؤکوم:۱-امر، بویروق. ۲-یارقی سوْنوجو آلینان قرار (فا:~).

həkəm..həkəm [آد، عربجه] ایکی طرف آراسیندا مباحثه‌نی حلّ ائتمک اوْچون سئچیلن کیمسه (فا:~).

hökmən..hökmən [ظرف، عربجه] حؤکمن:گرک اوْلاراق، مُطلق، نئجه اوْلورسا اوْلسون (فا:~).

hökəma..hökəma [آد، عربجه] حکیم‌لر، عالیم‌لر، بیلگین‌لر (فا:~).

hikmət..hikmət [آد، عربجه] بیلگه‌لیک، درین فیکیر و دؤشونجه (فا:~). wisdom

hökmdar..hökmdar [آد، عربجه] پادشاه، شاه، حاکیم، اگه‌من (فا:~).

hökmran..hökmran [آد، عربجه] اؤندر و باشچی (فا:~). ruler

hakimlik..həkimlik [آد] حَکَم اوْلما، داوَرلیک (فا:داوری).

həkəmiyət..həkəmiyət [آد، عربجه] حکم‌لیک (فا:~). arbitration

hökumət..hökümət [آد، عربجه] اگه منلیک، یارقیچی‌لیق، حؤکوم سورمه (فا:حکومت). gaverment

həkim..həkim [آد، عربجه] طبیب، دوْکتور (فا:پزشک).

həkim başı..həkim başı [آد] باش حکیم (فا:~). head-physician

həkim yardımcısı..həkim yardımcısı [آد] حکیم کؤمکجی‌سی (فا:پزشکیار). medical assistant

həkimanə..həkimanə [ع، ص، ظ] حکمت‌لی، درین (فا:حکیمانه). wisely

həkimlər..həkimlər [آد] طبیب‌لر (فا:اطباء). phsicians

həkimlik..həkimlik [آد] طبابت، طبیب‌لیک، دوْکتورلوق (فا:طبابت). medical

həkimə bulüri..həkimə buluri [یازار] (ش ۱۳۰۵-۱۳۷۹) زنجان‌دا دونیایا گلیب، اوندان ۲۱ اثر یارگار قالییدیر .

həkimə əzimi..həkimə əzimi [یازار] گونش ۱۳۴۳ تبریزده دؤنیایا گلیب و تورکجه گؤزل شعرلری واردیر[۵۲].

həll..həll [آد، عربجه] اریمه، چؤزمه، سوْنوجا وارما (فا:~). dissolving

həllac..həllac [آد، عربجه] آتیمجی، یون و پامبوق‌اَییرمه‌ایشینی گؤرن (فا:~).

həllac..həllac [اؤزل‌آد] حاللاج:میانا دا کند آدی {۱-اینسان آدی. ۲-آل+اج: آلاج:حاللاج: آل و گؤنش یئری[۸۸]}.

həlal..həlal [آد، عربجه] حالال:ایسلام دین‌ٔیجه یاسال اوْلان هر شئی (فا:~). lawful

həllal..həllal [آد] حلّ‌اولان، چؤزولن، ارییر (فا:~). solvent

həlal ətli..həlal ətli [صفت] اتی حالال (فا:حلال گوشت). animals) cermonially)

həlal süt əmmiş..həlal süt əmmiş [آد] حلاجا دوغولمش (فا:حلال زاده). legigimate (child).

həlallaşma..həlallaşma [آد] حالاللاشما: بیربیریندن باغیش ایسته‌مه.

həlallaşmaq..həlallaşmaq [تاثیرسیزائیلم] حالاللاشماق: بیربیریندن باغیش ایسته‌مک (فا:حلالیت طلبیدن).

həlavət..həlavət [آد] شیرینلیک، دادلی‌لیق (فا:~). sweetness

hələb..hələb [اؤزل‌آد] زنجان و ماهنشان دا چای آدی.خوی دا داغ آدی.سوُلدوز دا(حلبی) کند آدی.

hələzun..hələzun [آد، عربجه] ۱-ایلبیز. ۲-هئلیس، قیوریملی (فا:~).

həlqəcə .. həlqəcə [آد] قاپی دؤین (قاپاق: خسرو).

hulqum..hulqum [آد، عربجه] سینیدیریم بوْروسو (فا:~).

həlqə..həlqə [باخ] ۱-حالقا. ۲-بجنورد دا (سنگ) کند آدی.

halva..halva [باخ] ۱-حالوا. ۲-باجگیران دا(چشمه) کند آدی.

hulul..hulul [آد، عربجه] گلمه، گلیب چاتما، بیرینین روحونون آیری یاراتیغا گئتمه‌سی (فا:~).

həlim..həlim [ع، ص، ظرف] ۱-خاصیت جه یومشاق. ۲-دؤیو وات ایله پیشیریلن بیرنوع یئمک (فا:~).

həlim aşı..həlim aşı [آد] بیرنوع یئمک (فا:آش حلیم).

himasə..himasə [آد] قهرمانلیق داستانی و شعری، دؤیوشکن لیک حکایه سی (فا:~). epic poem

himasi..himasi [صفت، عربجه] ایگید و ایگیدلیکلردن سؤز ائدن (شعر و داستان)، دؤیوشکن سل (فا:~).

himaqət..himaqət [آد، عربجه] آخماقلیق، آبتاللیق (فا:~).

hammal..hammal [باخ] یوک داشیان (فا:باربر). carrier

hamam..hamam [باخ] حامام، یوُیونما یئری (فا:~). bath

himayət..himayət [باخ] آرخا دوُرما، قوْروما (فا:~). protection

həmayil..həmayil [آد، عربجه] چیگین قاییشی، آشیرما قاییش، آشیریم (فا:~). shouler belt

həmayə..həmayə [آد، عربجه] حمایت: آرخا دوُرما، قوْروما (فا:~).

həmd..həmd [ظرف، عربجه] شُکر (فا:~). febrile

حمد ائتمک..həmd etmək [تاثیرلی‌ائیلم] شوکر ائتمک (فا:حمد کردن).

حمداوللاهمُستوفی..həmdulla-mustofi [اؤزل‌آد] هـ۸جی عصرده قزوین ده یاشاییبدیر، فارسجا اثرلری واردیر: ۱-جامع‌التواریخ ویا تاریخ‌برگزیده، اسکی‌اسلامی دؤولت لرین یئنجام‌تاریخی‌اولاراق خوجه رشیدالدین'ین کتابی‌نین تقلیددیر(ه۷۳۵). ۲-ایران و موغول لارین منظوم تاریخی، شاهنامه دن تقلید اولاراق ۷۵۰۰۰ بیت شعردیر (هـ۷۳۵)، ۳-نزهه القلوب: جُغرافیا و هیئات موردینده (هـ۷٤۰) [۵۰].

حمزانلو..həmzanlu [اؤزل‌آد] بجنورد دا کند آدی.

حمزه..həmzə [آد، عربجه] ۱-آصلان ۲-حمحمدین عمی‌سینین آدی (فا:~).

حمزه..həmzə [اؤزل‌آد] بوُکان‌دا(~آباد)، ماهنشان، گئرمی(~خانلو)، سایین‌قالا (~قاسم)، سالماس (~کندی)، کند آدی. مراغا (~بَر)، تیکان‌تپه ده (~خان) داغ آدی، زاقاتالا'دا (~قوْر) داغ آدی(۱۹۱۰)قوُبادلی'دا(~لی) کند و چای آدی [۲٤۰].

حمزه‌حاجیلو..həmzə hacılu [اؤزل‌آد] بوُ طایفا م ۱۵جی یوّزیلده آغ قوْیونلو بیرلیگینه قاتیلاراق بو حکومتین تشکیلینده نقش‌لری وارایدی.

حمزه‌سیدنگاری..seyidniqari həmzə [یازار] هـ۱۳جو یوّزیل شاعرلریندن [۱٤۱].

حمزه‌صفا..səfa həmzə [اؤزل‌آد] (۱۳٦٦ه-۱۳۳۱)باکی‌لی شاعر دیر [۱۱۷].

حمزیان..həmziyan [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

حمَل..həməl [آد، عربجه] عرب گؤی بوُرجلاریندا قوْچ بوُرجونون آدی (فا:برج حمَل).

حمل..həml [آد، عربجه] یوّک، آغیرلیق، یوّک داشیما (فا:~).

حمله..həmlə [آد، عربجه] آخین، سالدیری (فا:هجوم).

حمله‌دار..həmlədar [آد] مکه‌زیارتچی‌لرینین باشچی‌سی (فا:~). courier

حمیّت..həmiyət [آد، عربجه] عایله‌غئیرتی، تعصّب (فا:تعصب).

حمید..həmid [آد، عربجه] بینیلمیش، تاپینیلان، حمیده(قادین اوچون) (فا:~).

حمید آراسلی..həmid araslı [یازار] م ۱۹۰۹دا گنجه ده دوغولموش بیر چوخ اثرلرین مؤلّفی اولموشدور.

حمیدلو..həmidlu [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوّزیلده، آنادولوحلب ذوالقدر توّرک‌لرینه باغلی بیر بوْی آدی [۸۵].باخ: سلجوقلولار [۲۰۹].

حمیدواحدی..həmid vahidi [اؤزل‌آد] اوُرمولوچاغداش شاعردیر [۱۵٦].

حمیده‌رییس‌زاده(سحر)..həmidə rəis zadə(səhər) [یازار] گونش ۱۳۳۱ ده اردبیلده آنادان اوْلدو، و تورکجه شعرلری واردیر [۵۲].

حنا..hənа [باخ] خینا.

حنّانه..hənnanə [صفت، عربجه] چوخ اینیلده‌ین، سئوگی‌دن دوْلایی ناله ائدن.

حنفی..hənəfi [آد، عربجه] ابوحنیفه‌نعمان‌بن‌ثابت‌حضرتلرینه‌منسوب و تسنن مذهبینده دؤرد مذهب‌دن بیری(وفات‌ایلی ۱۵۰هـ).

حنبلی..hənbəli [آد، عربجه] ابو عبدالله احمد ابن محمد ابن حنبل حضرتلرینه منسوب و تسنن مذهبینده دؤرد مذهب‌دن بیری (وفات ایلی ۲٤۱ هـ ق) (فا:~).

حنجره..həncərə [آد، عربجه] بوغازین گیریش یئری (فا:~).

حنظل..hənzəl [آد، عربجه] بالاجامیوه‌سی‌اولان داغ قارپیزی (فا:~).

حنک..hənək [آد، عربجه] زارافات (فا:شوخی).

حَنیفه..hənifə [اؤزل‌آد] تبریز ده داغ آدی.بالاکن'ده کند آدی [۲٤۰].

حَوّاء..həvvа [آد، عربجه] ح آدمین خانیمی سینین آدی و مذهبجه بوتون اینسانلارین آناسی (فا:~).

حَواری..həvari [آد، عربجه] ۱-یاردیمجی. ۲-حضرت عیسی‌نین اوْن ایکی یاردیمجی‌لارینین عامّ آدی (فا:~). disciple

حَواریوُن..həvariyun [آد، عربجه] حَواری‌لر (فا:~).

حَواسّ..həvass [آد، عربجه] حسّ‌لر، دوُیقولار.

حَوالجات..həvalecat [آد] حَواله‌لر (فا:حواله ها). bills

حَواله..həvalə [آد، عربجه] دئور ائتمه، بوراخما، گؤندرمه (فا:~). draft

حَوالی..həvali [آد، عربجه] اطراف، یان یؤوره (فا:اطراف).

حَوایج..həvayic [آد، عربجه] حاجت‌لر (فا:~).

حَویق..həviq [اؤزل‌آد] هشتپر ده چای آدی.

حوْرا..horra [آد، دا] اوُنو یاواش یاواش قاینار سویا تؤکه‌رک کره و دوُز و دارچین آرتیراراق دوزه‌لن بیر نوع یئمک.

حوْزه..hovzə [آد، عربجه] سوُ حوضه سی، سوُلاری بیر چایا تؤکوّلن آلان، سوآلانی، سوتوُتار (فا:~).

حوْصَله(حَوصله)..hovsələ(həvsələ) [باخ] حؤصله.

حوْض..hovz [آد، عربجه] سوییغاجی، سوُگوله‌یی، سوُ بیریکینتی‌سی، دؤزه نیلن بالاجا گؤلجوک (فا:حوض).

حوْضچه..hovzçə [آد] گؤلمک (فا:حوضچه). little pool

حوْضولو قالاسی..hovuzlu qalası [اؤزل‌آد] هریس یاخین‌لیغیندا بیر قالا آدی.

حوْضه..hovzə [آد، عربجه] ۱-دنیزه و چایا یاناشان اراضی، سوُ یئغیمی بولگه سی ۲-آلان، آلانگ (فا:~). (river) basin

حوْققا..hoqqa [آد] کلک (فا:حقّه). small box

حوْققاباز..hoqqabaz [آد] دوّزن باز، فیریلداق چی (فا:کلک باز).

حوْل وْحوش..holhuş [آد] یان یؤره (فا:اطراف). suburbs

حوْله..hovlə [عربجه] بدن و ال اوز سیلمک اوچون اولان پوروزلو پارچا.

حوْله بران..holabaran [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا داغ آدی.

حوْله مار..holamar [اؤزل‌آد] پیرانشهر دا داغ آدی.

حوْوض..hovz [آد] گؤل؛ ساوه، ابهر(~قایا)، زنجان(~لوداغ)داداغ آدی.

حؤصله..hövsələ [آد، عربجه] دؤزوم، دؤزمه (فا:حوصله).

حؤصله‌سیز..hövsələsiz [صفت] حوصله‌سی اولمایان (فا:بیحوصله). impatient

حؤصله‌سیزلیک..hövsələsizlik [آد] حوْصله‌سیز اولما وضعیتی (فا:بی حوصلگی). impatiece

حؤصله‌لی..hövsələli [صفت] حوصله‌سی‌چوخ اولان (فا:پرحوصله). very patien or self-possessed

حؤکمَلی..hökməli [اؤزل‌آد] باکی'دا کند آدی[۲۴۰].

حؤل..hövl [ع‹حول›، آد] قوْرخو، دَهشت (فا:حول).

حوُر..hur [اؤزل‌آد] اوُر:ur:اردبیل ده کند آدی.{باخ: اوُر کندی}

حوُره دولک..hurə dulək [اؤزل‌آد] سالماس دا داغ آدی.

حوُری(حوُر)..huri(hur) [آد، باخ:هوررلر] جنّت‌قیزی، گؤزل-قیز(فا:نام‌دختر

حوُریدَرق..huridərəq [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {هوررى+دره: هور یوردو}.

حوُریلر..hurilər [اؤزل‌آد] ملیکان‌دا کندآدی {هورى+لر: هور یوردو}.

حوُمه..humə [آد، عربجه] اطراف، یان یؤره (فا:حوالی). suburbs

حوّسولو..hüsülü [اؤزل‌آد] آغجابدی'دا کند آدی[۲۴۰].

حیْزوْشا..hizovşa [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی {خسروشاه}.

حَی..həy [آد، عربجه"حیّ"] دیری (فا:~).

حی..həy [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

حیا..həya [آد، عربجه] اوُتانما دوُیقوسو، ناموس (فا:حیا). pudency

حیات..həyat [آد، عربجه] یاشام، دیریم، دیریلیک (فا:حیات). life

حیاتی..həyati [صفت، عربجه] یاشام سال، حیاتلا ایلگی‌لی (فا:حیاتی).

حیاط..həyat [آد] ائوبن قاباغیندا اوْلان حاصارلی آلان (ساحه) (فا:حیاط). countyard

حیالی..həyalı [صفت] عارلی، عیصمتلی، ناموسلو (فا:باحیا).

حیْث..heys [ظرف] بو باخیمدان (فا:حیث). respect

حیثیت..heysiyət [آد، عربجه] شرف، اعتبار، منلیک دویقوسو (فا:~).

حیدر..heydər [آد، عربجه] گوّده بوْی و آصلان(فا:~).

حیدر..heydər [اؤزل‌آد] حیدرآباد:تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۲۶ آد سایماق اوْلار).

حیدرعم‌اوْغلو..heydər əmoğlu [یازار] مشروطه انقلابینین بؤیوک مبارزلریندن.

حیدرکانلی..heydərkanlı [اؤزل‌آد] قاراداغ‌مینجوُوان‌طایفاسیناباغلی-اوْباآدی[۳، ۱۰۸].

حیدرلو..heydərlu [اؤزل‌آد] بوُطایفا م۱۵جی یوّزیللرده آغقوْیونلو بیرلیگینه قاتیلاراق بو حکومتین تشکیلینده نقش‌لری وارایدی[۲۰۹].

حیدر مُحَمّدساهلیْ..Haydər Məmmət Sahlı [اؤزل آد] آذربایجان توّرکلری آفشار بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

حیزمت..hizmət [باخ] خدمت.

حیض..heyz [آد] قادین‌لاردا آی باشی عادتی (فا:~). menstruation

حیط..həyət [آد، عربجه] باخ: حیاط.

حکایت..hikayət [آد، عربجه] باخ: حیکایه.

حکایه..hikayə [آد، عربجه] حیکایت:ناغیل، اؤیکو، احوالات، گئچه نک، روایت شکلینده کیچیک ادبی نثر اثری (فا:~).

حیله..hilə [آد، عربجه] دوّزن، دوْلاپ، اوْیون، فیریلاداق، کلک، بیچ‌لیک، (فا:مکر). ruse

حیله باز..hiləbaz [صفت] فیریلداقچی (فا:کلک باز). tricky

حین..heyn [ظرف، عربجه] واخت، چاغ، زامان، آن (فا:~). time

حیوان..heyvan [آد] دیرگی، باخ: حئیوان(فا:حیوان) animal

x..خ [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین دوققوزونجو و تورک لاتین الفباسی‌نین اون ایکینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو تیتره شیم‌سیز حرف سایبلیر (فا:نهمین حرف ترکی آذربایجانی).

xaif..خائف [صفت] قوْرخاق (فا:ترسو). afraid

xain..خائن [صفت] خیانت ائدن (فا:خائی). treasherous

xapa xapdan..خاپا خاپدان [سس تق] بیردن بیره، غفلتاً.

xatay..خاتای [اؤزل‌آد] خَتای، خِیْتای: ۱-بوُطایفا موغول طایفاسی اولاراق ایلک‌اؤنجه چین‌کُره جوارینده یاشاییردیلار، سونرالار قیرقیزلاری کؤچه زورلایاراق اوْرخون جُلگه‌لرینده یئرلشدیلر، بیردؤنم قاراخاتای آدیلادا تانینیردیلار [۸۵].(تورک طایفاسی کیمی تانینیرلار[۱٤۷]) ۲-قیْرقیزلارین، توْقای، سوْلدو اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان[۷] ۳-اؤزبَک‌اوْیماق بگ‌لریندن[۷]. ٤-اوْرتا عصرلرده چین‌ین قوُزئی بؤلگه‌سی "منچوْری، موُغولوستان، شرقی تورکوستان" اوْچون سؤیله‌نیردی، بو آد قاراخاتای‌ائلی آدیندان گؤتورولوبدور، قاراخاتای‌لار اوُزون دؤنم چین‌ده لیائوleao آدیلا حکومت‌ائتدیلر[۱۲]." باخ: موغول‌تؤرک بوْیلاری[۲۰۹]. {خاتای سؤزو تورکجه قوتای سؤزونه یاخیندیر و خُدای / خدات سؤزده بو کلمه ایله ایلگیلیدیر}.

xatayKıtay..خاتای [اؤزل آد] خیتای:اؤزبَک و قیْرقیز-تاقای-سوْلتوُ، و قیْرقیز-قاراتال، و قیْرقیز-ایچکیلیک-نایمان بوْی‌لاریندانديرلر[۱۵۸-۸۱].

xatay baqatur..خاتای باقاتوُر [تاریخی اؤزل‌آد] تیموُر گؤرخان'ین اوْردوباشی‌لاریندان[۷].

xatayxan..خاتایخان [تاریخی اؤزل‌آد] خوارزَم خانی آتسیْز خان'ین اوْغلو[۷].

xataylı..خاتایلی [اؤزل‌آد] خَتایلی: اوُرمیه ده کند آدی.

xatəm..خاتم [آد، عربجه] ۱-اؤزوک. ۲-سوْنونجو، ختم ائدن و قوُرتاران ۳-اوْستونده ایشلنمیش بالاجا قوُتو و عکس قابی.

xatəmkar..خاتم کار [صفت] خاتم چی (فا:خاتم کار). inlayer

xatəmkari..خاتم کاری [آد] خاتم چی‌لیک (فا:خاتم کاری). inlaid

xatimə..خاتمه [آد، عربجه] سوْن، آخیر، سوْنوج (فا:خاتمه). end

xatun..خاتوُن [آد] خاتیْن: خانیم، ارلی‌خانیم، سایقی دوُیولان، گؤرگولو خانیم؛ ۲-آلپارسلان خان'ین تورونو، ملکشاه‌ین‌قیْزی[۷] {گؤ:خاقانین‌ائشی، ت‹قاتون›، سن: ارلی‌خانیم؛ بو کلمه فارسجادادا ایشله‌نیر؛ بارتولد دلیل گؤسترمه دن بونو آلینما بیلیر ولی قاتماق سؤزونون معناسینا دقّت ائدرسک کلمه‌نین کؤکونو آنلاماق اوْلور، باخ: قاتماق› قادین}.

xatun badamı..خاتوُن‌بادامی [آد، بیتگی] کاغاذبادام amygdalus fragilis

xatun barmağı..خاتوُن بارماغی [آد] ایری گیله‌لی، شیره‌لی اؤزوم نوعو.

xatunana..خاتوُنانا [تاریخی اؤزل‌آد] بَکتاشیلردن حاجی ادریس'ین ائوده‌شی[۷].

xatun..خاتون [اؤزل‌آد] اوُجان، میانا، سراب و ساییین‌قالا (~آوا)، زنجان (~کندی)، هشتَری (~گؤنئی)، شهریار (~لار) دا کند آدی. باخ: خوی (~کؤپروسو). توْووز'دا(خاتینلی) کند آدی[۲٤۰].

xatunu..خاتوُنو [آد، بیتگی] ایری گیله‌لی و شیره‌لی اؤزوم نوْعو.

xatın..خاتین [باخ] خاتون.

xac..خاج [آد، باخ:آچماق، هاچا] خاچ: کریستیانلیق سیمگه سی اوْلان ایکی چاپیق میلدن عبارت اوْلان علامت، صلیب (فا:خاج، صلیب). cross

xacaçuran..خاج‌آچوُران [آد] خاچ سویا سالما: حضرت عیسانین دارا چکیلمه‌سی خاطره سینه اوْلاراق کریستیان‌لارین ٦-۹ اوْجاق (ژانوار) آییندا مراسیم‌لری‌نین آدی.

xaca..خاجا [آد] ۱-گئچمیشده بؤیوکلره وئریلن بیر عنوان ۲-خدیم، آختالانمیش کیشی، گئچمیشده شاه سارایلاریندا، شاه خانیم‌لارینین ارکک قوُللوقچولارلا جنسی ایلیشگی سی اوْلماسین دئیه، اوْنلاری آختالاییب و جنسی لاحاظدان خُنثی وضعیته گتیرردیلر و بوُلارا خاجا دئییلیردی(فا: خواجه). {باخ: خوْجا}.

xacabaşı..خاجاباشی [آد] خواجه باشی: گئچمیشده حرم خانا قادینلارینا نظارت ائدن، خادم‌لرین باشچی‌سی.

xaççıçəkilər..خاج‌چیچکلی‌لر [آد] لچک‌لری خاج کیمی اولان بیتگی‌لر.

xaclamaq..خاج‌لاماق [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی ویا بیر اوُشاغی خاج سوُیا سالما مراسیمیله کریستیان ائتمک.

xaclı..خاجلی [صفت] ۱-خاج‌تاخمیش ۲-خاج‌ساواشی‌اشترا کچی‌سی.

xacvurma..خاج‌وورما [آد] خاج چکمه: کریستیان‌لاردا بیر آغیر وضعیت گؤرن زامان ساغ الی‌نین اوْچ بارماغینی آلنینا، دؤشونه و ایکی چییین طرفینه توْخوندورماقلا اجرا ائدیلن بیر دینی آیین.

xacə..خاجه [باخ: قوْجا] باخ: خاجا.

xacyürüşləri..خاج‌یوْرووشلری [آد] خاج ساواش‌لاری، خاج مُحاربه‌لری.

xaç..خاچ [باخ] خاچ.

xaçbulaq..خاچبولاق [اؤزل‌آد] داشکسن'ده چای آدی[۲٤۰].

خاچماز..xaçmaz [اؤزل‌آد] قوزئی آذربایجاندابیر رایوْن آدیدیر.

خاچیْسَر..xaçısər [اؤزل‌آد] شامخور‌داداغ‌آدی(۱۵۸۱)[۲۴۰]. {خاچیْسار}.

خاچینچای..xaçınçay [اؤزل‌آد] آغدام‌دا چای آدی[۲۴۰].

خاخام..xaxam [آد، دا] یهودی‌لرده باش کاهین (فا:خاخام).

خادم..xadim [آد، عربجه] قوُللوقچو، ایشچی، خدمت ائدن کیمسه (فا:~).

خادم‌کندی..xadm kəndi [اؤزل‌آد] خَدیم کندی:هشتَری ده کند آدی.

خادملو..xadimlu [اؤزل‌آد] خدیملی:اردبیل ده کند آدی.

خار..xar [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ۱-تیکان. ۲-ذلیل، رُسوا، اوْزو قارا (فا:~).

خارا..xara [دا] بیرنوع ناخیشلی اینک پارچا (فا:نوعی پارچه).

خاراب..xarab [صفت، ع‹خراب›] ۱-یْخینتی، اوُچولموش، یْخیق. ۲-پیس، یامان، داغیلمیش (فا:خراب). **ruined**

خارابا..xaraba [آد، عربجه] ۱-یخینتی(فا:خرابه)۲-خیاو (~رضی)، هشتَری (~چوْوقان)، اوُرمیه (~سینجی)، یاستیکند (~چوْل ارخ)، سراب (~سوُما)، آستانا (~کند) دا کند آدی.قزوین (~سار) ده چای آدی.جوُلفادا (~دَییرمان) یئر آدی.

خارابانا..xarabaxana [آد، عربجه] خارابالیق، یخینتی (فا:خرابه).

خاراباقالماق..xaraba qalmaq [تاثیرسیزائیلم] خارابایا چؤنمک، داغیلماق.

خاراباقوْیماق..xaraba qoymaq [تاثیرلی‌ائیلم] خارابایا چئویرمک، داغیتماق.

خارابالاشماق..xarabalaşmaq [تاثیرسیزائیلم] خارابایا چؤنمک، یخینتی حالینا گلمک (فا:بصورت خرابه درآمدن).

خارابالانماق..xarabalanmaq [تاثیرسیزائیلم] خارابایا چؤنمک، یخینتی حالینا گلمک (فا:بصورت خرابه درآمدن).

خارابالیق..xarabalıq [آد] خارابایاچئوریلمیش یئر.

خارابلاماق..xarablamaq [تاثیرلی‌ائیلم] کوْرلاماق، داغیتماق(فا:خراب نمودن).

خارابلانماق..xarablanmaq [تاثیرسیزائیلم] کوْرلانماق، پیس-لشمک(فا:خراب‌شدن).

خارال..xaral [آد] ایری توْربا وکیسه، بؤیوک چوُوال (فا:جوال). **large woollen sack** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ‹خرال، غرار›، عربجه غراره سامان دولدورماق اوچون بؤیوک توْر چووالا دئییلیر)؛ ممکوندور قارا کلمه سیله (توخوما پارچا رنگی) باغلی‌اولا نئجه کی‌فارسجادا خارا:قارا داش معناسیندادیر[۵]}.

خارالی..xaralı [اؤزل‌آد] تبریزده کندآدی{۱-چوُوال دوزلتمه و توخوما جیلیق لا ایلگیلیدیر ۲-بؤیوک ذخیره یئری}.

خاراو..xarav [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

خاراوان..xaravan [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی {باخ: خاروانا}.

خارپ..xarp [سس تق] باخ:خارت" خارپ‌خارپ یئمک".

خارت..xart [سس تق] برک بیر شئیی دیشله دوْغرادیقدا ویا کسره‌رک چیخان سس (فا:صدای بریدن چیزی). .

خارتا خارت..xarta xart [ظرف] خارتیلداداراق، خارتیلتی ایله.

خارتوت..xartut [آد، بیتگی] بیر نوع توت (فا:~). {فارسجا خوار سؤزوندن آلیناراق چوخ خوشمزه اولمایان توتا دئییلیر}.

خارتیلتی..xartıltı [آد] خاریلداما سسی.

خارتیلداتماق..xartıldatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] خارتیلتی‌ایله‌سیندیریب-یئمک.

خارتیلداماق..xartıldamaq [تاثیرسیزائیلم] خارتیلتی ایله سسلنمک.

خارج..xaric [آد، عربجه] دیش، دیشاری، ائشیک (فا:خارج).

خارجه..xaricə [صفت، عربجه] دیْش و ائشیک‌ایشلرینه‌مربوط(فا:~).

خارجی..xarici [صفت، عربجه] ۱-دیْشسال، خارجله ایلگی‌لی **external** ۲-یابانجی، اؤزگه اؤلکه‌دن اولان. ۳-خارجی ایشلر، دیش ایشلری (فا:~). **abroad**

خارچوُ..xarçu [آد، گوْرجو دیلینده] قوْیون اتیندن پیشیریلن بوْزباشا اوْخشار ادویه‌لی یئمک، بیر نوْع شوْربا.

خارخار..xarxar [ظرف] سسلی‌وگوْرولتولو، گوْرولتو(فا:صدای-خارخار).

خارخار..xarxar [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه‌ده کند آدی. {باخ: قارقار}.

خارق‌اُلعاده..xariqüladə [صفت، عربجه] اوْلاغان‌اوْستو، شاشقین‌لیق یارادیجی، ائشی گؤرؤلمه میش، چوخ گؤزل (فا:~).

خارقه..xaruqə [آد، عربجه] اولاغان اوْستو، اؤزل، خاصّ (فا:~).

خارلار..xarlar [اؤزل‌آد] قارلار:ساوه ده داغ آدی.

خارلاماق..xarlamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-خارخار تؤکولمک (فا: باصدای‌خارخار ریختن). ۲-(باخ: خار) شکره دؤنه‌رک کئیفیتین الدن وئرمک (بال و مُربّا کیمی‌شئیلر). {سس‌تق، باخ:خارخار}.

خارلاندیرماق..xarlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] (بال، موم و ارگین شکر اوْچون) شکره دؤندرمک، شکر لندیرمک، شکره باغلاماق.

خارلانماق..xarlanmaq [تاثیرسیزائیلم] (بال موم وارگین شکر اوْچون) شکره دؤنمک، شکر لنمک، شکر باغلاماق.

خارلانمیش..xarlanmış [صفت] خار اوْلموش، شکره دؤنموش.

خاروانا..xarvana [اؤزل‌آد] اهرده و رزنده کند آدی {ت: قارواماق: آراماق، آرانیلیب یوردائدیلن یئر، کاروانا، باخ: کاروان}.

خاریل خاریل..xarıl xarıl [ظرف] آرالیق‌سیز اولاراق.

خاریلتی..xarıltı [صفت، سس‌تق] خیشیلتی، خار خار سس ایله، خار-یلداركن چیخان سس (فا:صدای خارخار).

خاریلداشماق..xarıldaşmaq [قا] خاریلداماق، خارخار سس چیخارماق.

خاریلداماق..xarıldamaq [سس تق] ۱-خارخار سسی چیخارماق. ۲-خاریلتی و گورلتو ایله آخماق، خارخارسسیله‌حرکت-ائتمک(فا:باصدای‌خارخاریخته‌شدن).

خازن..xazən [آد] آخیم توپلار (فا:خازن). condenser

خازن‌تبریزی..xazən təbrizi [یازار] صفویلر دؤورو یاشایاراق توركجه شعرلری واردیر (فا:ـ)[۱۴۱].

خازنِ‌خیابانی..xazəni xiyabani [اؤزل‌آد] ش۱۲۵۰ده تبریزده دوّنیایا گله‌رک، مشروطیت دؤنمی شاعرلریندندیر [۱۳۱].

خاس..xas [اؤزل‌آد] تبریز، اردبیلده(خاساوان، خاسلار و خاسئللی) کند آدی؛ {باخ: کاسلار، خزرلر؛ کاس+آوان/ لار/ ائللی}.

خاسای..xasay [اؤزل‌آد] کاس گؤزَلی، اوغلان آدی(فا:نام‌پسر)

خاش..xaş [آد، دا] کله پاچادان حاضرلانیب ساریمساق لا یئییلن بیر یئمک {باخ: خاشیل}.

خاشال..xaşal [آد] ۱-خشه‌اوتو، قیندیرقا ۲-ایری‌توربا، خارال، چوُوال. ۳-ایری و یئکه قارین، شیشمان خارال. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹قاشاق›، بوسؤز اصلینده بیربیتگی‌اولاراق و معناسی گئنیشله نه‌رک خشه اوتونو تؤکن چووال اوچونده ایشله نیر[۶]}.

خاشال قارین..xaşal qarın [صفت، دا] یئکه قارین، شیشمان.

خاشال‌لاشماق..xaşallaşmaq [ل، دا] قارنی یئکه‌لیب‌سال‌لانماق.

خاشاللیق..xaşallıq [آد] خاشا بیتمیش یئر.

خاشالیق..xaşalıq [باخ] خاشاللیق.

خاشامبول..xaşambul [آد، بیتگی] ساری و آغ سالخیم کیمی چیلیک‌لری اولان، اوجالیغی بیر متره قدر اولان، قول بوداقلی گؤوده سینین اؤزه رینده ساپلاقلی بالاجا یاپراق‌لاری اولان، چوخ ایللیک اوت (فا:نوعی گیاه). {خاشا کلمه سیندن آلینما بیر کلمه دیر}.

خاشباخت..xaşbaxt [اؤزل‌آد] هادروت‘دا سیراداغ آدی‘[۲۴۰].

خاشخاش..xaşxaş [آد، بیتگی، عربجه] گلینجیک سولاردان، کپسوللاریندان افیون و توخوملاریندان یاغ چیخاریلان بیر ایللیک اوتسوو بیتگی (فا:خشخاش). poppy، papaver somniferum

خاشخاش گؤلو..xaşxaş gülü [آد] قیزیل وآغ چیچک‌لی بیرکول بیتگی.

خاشخاش‌لیق..xaşxaşlıq [آد] خاشخاش اکیلمیش یئر.

خاشی..xaşı [اؤزل‌آد] قوبا‘دا یئر آدی‘[۲۴۰].

خاشیل..xaşıl [آد] ۱-(گئچمیشده) اونو قیزارداراق و سوُ قاتاراق اله گلن بیر نوع یئمک، خَشیل. ۲-توخوماجیلیقدا ایپلیک لری چیریشله‌مک اوچون، اؤن هاشلایاراق دؤزه‌لن بوُلاماج. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹خشل›: آهار، آش سؤزوندن: آش+ یل[۶]}.

خاص..xas [آد] ۱-اؤزل، اؤزگو، مخصوص. ۲-کؤک‌و تمل (فا:ـ).

خاصا..xasa [باخ: خاصّه] اعلا، چوخ یاخشی.

خاصالیق..xasalıq [آد] اؤزل‌لیک، اؤزگولوک (فا:خاصّه بودن).

خاصای..xasay [آد، ع‹خاصّه›] چوخ یاخشی، عالی.

خاصره..xasirə [آد، عربجه] یان، قارنین آلت طرفی ” لگن خاصره: قارنین آلتیندا کی لگنه بنزر سؤموک چاتی سی“(فا:ـ).

خاصّه..xassə [آد، ص، عربجه] خاصا، عامّه‌نین قارشیتی، بیرینه و بیر شئیه عاید اولان بیر اؤزل‌لیک .

خاصیت..xasyət [آد، عربجه] اؤزل‌لیک، نئجه‌لیک (فا:ویژه گی).

خاصیت جه..xasyətcə [، ص] خاصیت باخیمیندان.

خاصیت‌سیز..xasyətsız [صفت] خاصیتی اولمایاراق (فا:بی خاصیت). virtueless

خاطا..xata [باخ] خطا، یانلیش، سهو، یانیلقی.

خاطا چیخارماق..xata çıxarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] پیس نتیجه‌لی ایش گؤرمک.

خاطابالا..xatabala [آد] تهلیکه‌لی ایش.

خاطاسی باشدان اولماق..xatası başdan olmaq [تاثیرسیزائیلم] تهلیکه‌سی آرادان قالخماق.

خاطالی..xatalı [صفت] خاطا گتیرن، تهلیکه‌لی، قورخو وئرن.

خاطانی‌باشدان‌ائله‌مک..xatanı başdan-elhmək [تاثیرلی‌ائیلم] تهلیکه‌نی اوزاقلاشدیرماق.

خاطای ابوتراب..xatay əbuturab [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {خاتای}.

خاطایادوشمک..xatayadüşmək [تاثیرسیزائیلم] تهلیکه‌لی‌وضعیته-دوشمک، انگله‌دوشمک.

خاطب..xatib [آد] دانیشار، سؤیله ین (فا:سخنگو). speaker

خاطر..xatır [آد، عربجه] بیر شئیی یاددا ساخلاما قابیلیتی، کؤنول (فا:خاطر). emperatur

خاطرساخلاماق..xatırsaxlamaq [تاثیرسیزائیلم] بیرینین اؤلومو اؤچون یاس ساخلاماق.

خاطرات..xatırat [آد، عربجه] خاطره‌لر.

خاطرجمع..xatırcəm [آد] آرخایین.

خاطرلاماق..xatırlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] یادا سالماق.

خاطره..xatirə [آد، عربجه] گئچمیشدن خاطر و ذئهینده قالانلار، آنی(فا:~).

خاطی..xatı [صفت، عربجه] خطاکار، سوُچلو، یانلیش ایش گؤرن (فا:~).

خاطیرا..xatıra [آد، عربجه] باخ: خاطره.

خاقان..xaqan [اؤزل‌آد] گؤی تورک دؤلتینده ٤ بؤیوک قوْومون بؤیوک‌لرینه خاقان لقبی وئریلیردی: گؤی تؤرک خاقانی، تابغاچ-خاقان، توبوت/ تبت‌خاقان، تؤرگیش و قیْرقیز خاقان، خاقان کلمه‌سی رهبر و اؤندر معناسیندا ایشله‌نیردی، امپراتوْر. {گؤ، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن؛ نظره گلیر خان سؤزو بو کلمه‌نین چوخ ایشلنمه سیندن و قیساتیلماسیندان اله گلسین٦}.

خاقان اوغلو..xaqan oğlu [آد] شاه اوغلو (فا:پادشاه زاده). prince

خاقانلیق..xaqanlıq [آد] ۱-خاقان اوْلما وضعیتی، امپراتوْرلوق، پادشاهلیق. ۲-خاقانین اگه من‌لیگینده اوْلان اؤلکه. ۳-خاقانین ایشی و ایش دولاندیرماسی.

خاقانلار..xaqanlar [آد] شاه‌لار (فا:سلاطین). kings

خاقانی..xaqanı [اؤزل‌آد] ٦جی یوْزیل‌ده یاشایاراق آذربایجان شاعریدیر.

خاک..xak [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] توپراق (فا:~).

خاک انداز..xakəndaz [آد، فا] سوْپورونتو و توز توپراغی گؤتورمک اؤچون بالا دسته بئل (فا:~).

خاکدستی..xakdəsti [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] دوْلما، دوْلما توْپراق (فا:خاکدستی).

خاکریز..xakriz [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] قوُرغان، یئغماتوْپراق(فا:~ embankment

خاکشیر..xakşir [آد، فا] باخ: شوْوه‌رن.

خاکمردان..xakmərdan [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

خاکی..xaki [آد، فا] بوْزومتول توْپراق رنگی (فا:رنگ خاکی). embankment

خاگینه..xaginə [آد، فا] باخ: قایقاناق.

خال..xal [آد، عربجه] ۱-دری اؤزه رینده اوْلان خیردا لکه. ۲-قومار کارت‌لاریندا اوْلان نشان‌لارین هربیری (فا:خال). spot

خالا..xala [آد] آنانین باجیسی، قوجا و یاشلی قادینا سایقی اؤچون دئیلن سؤز (فا:خاله). matrnal aunt {سوُمرجه ‹هالا›، فارسجادادا ایشله‌نن کلمه بو کؤکه باغلیدیر}.

خالااوْغلو..xaloğlu [آد] آنانین باجیسی اوْغلو (فا:پسرخاله). cousin

خالااوُشاغی..xalauşağı [اؤزل‌آد] هشتَری ده داغ آدی.

خالاباجی..xalabacı [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، (قادین آدیدیر). بو رقصین داها ایکی آدی وار- " جئیران بالا " ، " قاچای بالا " . عئینی رقص اولسالار دا، بو اوچ آد آلتیندا چوخ گئنیش یاییلمیشدیر. رقص مئلودییاسی نین مؤلیفی- قاراباغلی قارمونچالان سونا خانیمدیر. رقص بیر قدر کومیک طرزده دیر. اونو داها چوخ یاشلی کیشیلر و قادینلار اوینایرلار. بو رقص گئنیش یاییلمیشدیر و خئیلی اینکیشاف تاپمیشدیر[۲۴۵]. (فا:یکی از رقصهای آذربایجانی).

خالات..xalat [باخ] خلعت.

خالاتالا..xalatala [اؤزل‌آد] بالاکن‘ده کند آدی[۲۴۰].

خالاج..xalac [اؤزل‌آد] خلج:علی‌بایراملی‘ده کند آدی[۲۴۰].

خالاجان..xalacan [آد] ۱-سایقی اؤچون خالایا و یا یاخین قادینا دئییلن آد۲-بالاجا قیزلارجا اوْینانان اوْیون آدی، خالاخالا.

خالاجیق..xalacıq [باخ] خالاجان.

خالاخالا..xalaxala [آد] قیزلارجا اوْیناديقلاری اویون آدی، گلین گلین.

خالاخطْرین قالماسین..xalaxətrin qalmasın [آراسؤز] ایسته‌مه‌دن و کؤنول سوز اوْلاراق گؤرولن ایش حاققیندا.

خالاخی..xalaxı [اؤزل‌آد] زاقاتالا‘دا گؤل آدی[۲۴۰].

خالاقیزی..xalaqızı [آد] آنانین باجی‌سی قیزی.

خالاگلینی..xalagəlini [آد] آنانین باجیسی‌نین گلینی (فا:عروس خاله).

خالان..xalan [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {اصلینده خایلان اوْلاراق بوُ ائلین یئری‌و معناجا سایقی و حُرمت صاحبی دئمکدیر}.

خالانوه سی..xalanəvəsi [آد] آنانین باجیسی نوه‌سی (فا:نوه خاله).

خال‌اوغلو..xalaoğlu [آد] خالا اوغلو (فا:پسرخاله) cousin.

خالا ووُرماق..xala vurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] هدفه ووُرماق.

خالتا..xalta [آد] حئیوانلارین و چوخراق ایتین بوینونا گئچیریلن قایش، بوْیون حالقاسی "باشینا خالتا سالماق" (فا:زنجیر). {باخ: قالتاق› خالتاق› خالتا٦}.

خالتالاماق..xaltalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-بوْینونا خالتاگئچیرمک. ۲-(مج) اؤزونه تابع ائتمک، اؤز اطاعتینده ساخلاماق (فا:زنجیر کردن).

خالتالی..xaltalı [صفت] یوْینوندا خالتا اوْلان.

خالتاوا..xaltava [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {تابع کند}.

خالتان..xaltan [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا نئچه یئر آدی[۲۴۰].

خالچا..xalça [آد] معمولاً جوت اوْلاراق توْخونان و قالی اندازه سیندن کیچیک دؤشه‌نک نوْعو، دوُوارا ووُرولان ویا دؤشه‌نه‌جک-اوْچون‌اوْلان قالی(فا:قالیچه)rug {باخ:قالی}. ۲-خالچا‌(دده)باخ قالچا (فا:کشاله). groin

خالچا بوْلاق..xalça bulaq [اؤزل‌آد] قالیچه بولاق، ماهنشان دا کند آدی.

خالچا بیلمنی..xalça bilməni [آد] خالچا اوُزمانی، خالچاجیلیق ایشینی یاخشی بیلن کیمسه (فا:قالیچه شناس).

خالچا پالاز..xalça palaz [آد] خالچا و پالازدان عبارت اوْلان دؤشه-نه‌جک.

خالچا توخویان..xalça toxuyan [باخ] خالچاچی.

خالچاچی..xalçaçı [آد] خالچا توخوماقلا مشغول اوْلان کیمسه ویا خالچا آلیب ساتان کیمسه.

خالچاچی‌لیق..xalçaçılıq [آد] خالچا توخوما صنعتی وایشی.

خالخال..xalxal [آد] ۱-خاللی، خالی‌لاری چوخ اوْلان ۲-قادین‌لارین‌آیاقلارینا تاخدیقلاری مثتال بیلرزیک، خالخال المنجدده ده آیاغا تاخیلان مثتال حالقا معناسیندا ایشله‌نیبدیر. (فا:خلخال). ۳-گئچمیشده حئیوانلار اوْچون ائوده آیریلان بؤلوم. ٤-(اؤزل‌آد) مرند، ساوه ده داغ، مرند و کرمانشاه‌دا کندآدی. ۵-خالخال: آذربایجان‌دا یئر آدی[۲۴۰].

خالخال..xalxal [آد، عربجه] گونئی آذربایجان شهرلریندندیر، بو شهر تبریزین ۳۳۹ ک.گ و اردبیلین ۸۰ گ طرفینده یئر آلیبدیر. شهردنیز سوُلاری سَویه سیندن ۱۷۵۰متر یوْکسک‌لیکده اوْلاراق، گونش ایلی ۱۳۲۰ده نفوسو ۶٤۰۰* و اهالی‌سی تورک قئید اوْلونوبدور، بو شهردن هِروآباد شکلینده آد آپاریلیبدیر(خالق دیلینده: هیروْ). ش۱۳۸۵ده شهرستان نفوسو ۹۵۰۰۰ و شهرین جمعیتی ٤۰۰۰۰ نفرایدی، اوْزئی گئنیش‌لیگی ٤۰۰۰ ک.مربّع دیر. مُستوفی و حموی اؤز کتابلاریندا بوُ شهردن آد آپاریبدیر. تاریخی و گؤرمه‌لری یئرلریندن: خالخال جنگلی، خوْجئین جنگلی، خالخال معدنی سوُیو، فرج آباد معدنی سوُیو، پردیس کؤپروسو، ازناو بوُلاغی، یئددی دام ماغاراسی، بوُزخانا زاغاسی (قوْ:یخگان)، یئددی داملار زاغاسی، شاه عاباس کاروانساراسی، سید دانیال خوْجئن بُقعه سی، ازناو بؤلگه سی‌نین دوْغال منظره‌لری. ۱-خالخال بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار قیْزیل اؤزَن‌ه تؤکولورلر:آبگرم (آرپاچای ۵۵b۷)، آرپا چای (کیوی چای ٤۵b۲۵)، آرپاچای (q۲۱۲s۲,۲b۷۷)، آغ سوُ (آغ سوکندی ٤s۲۰b)، آغ سوُ (کلور ۱٤s۸b)، آلیشما (s۲b۷) (قوْ:آل هاشم)، اَبوُل چای (اَبیل)، (قیزیل اؤزن، ٦۵b٦)، امامچای (شاهرود)، (اسگستان s۲b٦۲)، ایری چایiri (اسبوشاهرود چای s۸b۱۰)، باباصفا (قزل درق s۷b۸)، واراوارد چای (s۳b۲۱) (قوْ:بَفْراجِرد چای)، بیله دیرbilədir (اندبیل۱۰s۹b)، پیرانلو (کاکاپیرانلو s۱۰b۷)، تَزرَنَقtəzrənəq (~ ۸b٦۵)، چپری (چپا)، çepa, çəpəri (ماجولان۱۹s۸b)، چنگول بولاغی çəngol, çəngül (کالار سفلی ۱٤s۱٤b٦)، زال (لرد)، zəl,lərd (لرد برندق ٤۵s۵b)، زرنقzərənəq (خمس s۸b٦)، سقزچی چای/ دَمدوْل چای (قیزیل اؤزن، ٦s٦b۲٤)، سَنجَبَدله چای (~۸b۵s)، سوُسْهاب/ توْرکان‌بولاغی(~٤s٤b۲۱)، سیلان چای seylan (گیلوان چای s۱۰b۷)، طوُلاش (طولاش ۱۰s٤b)، علالجارəlalcar (کؤهول s۸b۱۱)، قبله خانی (گیلوان چای ۱۲s۱۲b۵)، قوُروچای (بلوکانلو s۷b۸)، کچلانکش kəçəlankeş (آرپاچایی ۸s۸b٦)، کرین چای (~ ۱۱s۱۱b)، کئشاب چای/ کهریز چای (~۱۳s٤b)، کُلی (~۱۲s۸b)، کَندیرَق (اردبیلق s۵b۲۷)، کؤوشن (مورستان s۱۸b۳)، گوْودوُل (هروآباد چای ۱۱s۱۱b٤)، گَزَر (کیوی s٤b۲۷)، گوْلبند (آق سوکندی ۱۷s۱۱b۱۷)، گیلوان (~s۷b۱۷)، میان رودان (~s۹b۱۱)، نوْدوچای (~۱۲s۱۱b۱۲)، هئروْآباد (انؤووس ۱۶s۱b۱۶)، یئریک چای/ لنبر derik,lənbər (~۲۱s۵b۲۱)، ۲-خالخال بؤلگه‌سینین داغلاری: قیشلاق (٤۰ک‌گ‌د۱۷۹۲)، اَشْک میدانی (۲۰ک‌گ‌د۲۸۹۸)، دَلَر (۲۰ک‌گ‌د۲۲۰۲)، آسَماچال (۲۰ک‌گ‌د۲۳۵۰)، ایسته‌له گؤز (۲۲ک‌گ‌د۲۷۶۸)، بندسنگساری (۲۵ک‌گ‌د۲۸۵۵)، خیل‌گاه (۲۵ک‌گ‌د۲۸۶۰)، زرّین کوه (۳۰ک‌گ‌د۱۷۲۰)، پلنگان (۳۰ک‌گ‌د۲۸۸٦)، آسیاب سر (٤۰ک‌گ‌د۲۳۸۰)، اَسپه بَرَش (٤۷ک‌گ‌د۱٦۷۵)، مَریدیش (۱۷ک‌گ‌د۲۲۲۲)، مالامان (۲۵ک‌گ‌د۲۷٤۰)، ترسه خانی (۲۵ک‌گ‌د۲۸٦۵)، مالان (۲۷ک‌گ‌د۲۷٤۰)، سَنَبَرکوه (۳۰ک‌گ‌د۲۲۲٤)، ساسک (۳۲ک‌گ‌د۲۵۳۲)، کَرَنَق (۳۵ک‌گ‌د۲۰۳٦)، قاراداغ (٤۰ک‌گ‌د۱۷۲۲)، قاراداغلو (۲۰ک‌گ‌د۱۸۹٤)، سَره‌یال (۲۵ک‌گ‌د۲۰۱۷)، دربند (۳۰ک‌ق۱۹۰۰)، کَمَره (۳۰ک‌گ۱۷۹۵)، اوُچوق (۳۰ک‌گ۱۸۱۵)، اشه میدانه (۳۰ک‌گ۱۹۰٤)، شابان یالی (۳۰ک‌گ۱۹۰٦)، هیشئیین/ هَشیم (۳۰ک‌گ‌د۲۱۱۱)، آغ یئل (۳۰ک‌گ‌د۲۱۳٦)، آغ دوْلان (۳۰ک‌گ‌د۲٦٤۲)، گوْنئی(۳۲ک‌گ۱۸۱٦)، ساری‌قایا (۳۵ک‌گ-۱۹۰٤)، یئللی یوُرد (۳۵ک‌گ‌د۱۸۵۵)، کوْللو (۳۵ک‌گ‌د۲۰۸۱)،

یانیق داغ (۳۵ک گ د۲۳۰۷)، آغ دوُکه (۷ک گ د۲۷۵۵)، بوُدالالو/ قاراگونئی (۸ک گ ب۱۸۸۲)، قوْروق داغی (۱۰ک گ ۲٤۰۱)، گوّنئی (۱۲ک گ ۲۱۲٤)، بؤیوک داغ (۱۷ک گ ب۱۳۲۵)، آغداغ (۱۵ک گ ب۱۹۲۵)، گَچ داغی (۱۰ک ق ب۲۰۱۲)، قوْروق داغی (۱۰ک گ ب۲۳۵۵)، قاراگونئی (۱۵ک ب۱۵۱۱)، خان جان داغی (۱۵ک گ ب۱۵۸۵)، فاضل داغی (۱۵ک گ ب ۱۷۱۵)، آت اؤلن (۱۵ک گ ب۱۹۸۵)، جبّارداغی (۱۵ک گ ب۲۱٦۲)، دوْوشان قالاسی (۱۷ک گ ب۲۱۵۵)، پیراچکَل داغ (۲۰ک گ ب۱۵۹۲)، شیلَش (۲۰ک گ ب۲۰۱۸)، لَشوُ (۷ک ب۱۰۷۲)، قوُزئیه (۷ک گ ب۲۱۵٤)، تَندوُده (۷ک گ ب۲۲۸۷)، یاستی بوُلاق (۱۰ک ق ب۲۰۰۰)، ناغاراچی داغ (۱۰ک گ ۲۵٦٤)، چوُگرمئشه (۱۰ک گ د۲۲۸۷)، چهل گزی (۱۲ک گ د۲۳۷۸)، بایقوش قایا (۱۲ک گ د۲٤۳٤)، سَنگبیر (۱۵ک گ د۲٤۵۵)، آغ مچید (۱۵ک گ د۲٦٦٦)، تیرَف (۱۵ک گ د۲۹۱۳)، قاری (٤ک گ ۱۹۷۲)، لرخانی (۷ک ق د۲۷٤٦)، جیرداغی (۷ک گ ۲۳۱۲)، ازنا/ گیوان (۷ک گ د۲٤۲۲)، امامزاده (۸ک گ ۲۰۰۰)، اَخ داغی (۱۵ک گ ۲٤٦۰)، آلی چالی (۲۰ک گ ب-۲۱۹٤)، آغداغ (۲۷ک گ ب۱۵۲٤)، لوُنَر (۳۰ک گ ب۱۸۸۰)، دَرَم دوْهول (۳۲ک گ ب۱۸۳٤)، آغداش (۳۵ک گ ب۱٦۳۰)، دوُرّی گدیک (۳٦ک گ ب۱۲۷٤)، آغداغ (۲۵ک گ ۳۳۲۲)، شیلینگ (٤۰ک گ ۱۰۲۵)، شاه داغی (٤۵ک گ ۱۹۵۱)، ساری داش/ سنگ زرد (٤۵ک گ د۱۸۷۷)، ساری داش (٤۷ک گ ۱٦۷۰)، کَری چای (۱۱ک ق ب۱۸۰۹)، بوُزداغی (۱۵ک ق ب۱۹۸۵)، قاراداغ (۱۵ک ق ب۱۹٦٦)، کلّه قندی (۱۵ک ق ب۲۰۲۵)، پاراداغ (۱۵ک ق ب۲۱۲۰)، ازنا (۱٦ک ق ب۲۱۵۵)، نوُقه‌دی یوُردو/ نقدیوُردو (۱۷ک ق ب۲۰۱۵)، حاجی عبدال داغی (۱۷ک ق ب۲۱۳۵)، شوُیئرداغی (۱۷ک ق ب۲۲۰۱)، ساری قایا (۲۰ک ق ب۲۳۰۲)، شیش/ شوّش (۳۰ک ق ب۱۵۷۲)، آسمان باشی (۳۰ک ق ب۲۰۱۰)، ساری (۳۰ک ق ب۲۰۲۷)، اؤکوزلر (۳۷ک ق ب۱۸۵٦)، یاتاق یئری (۱۰ک ق۲۰۹۸)، قاراقوُش (۱۰ک ق ب۱۸٤۹)، اَسپه سیره (۱۰ک ق د۲٤۷۳)، خانایا داغی (۱۰ک ق د۲۳۳۰)، بوُغروداغ (۱۰ک ق د۲٦۹٦)، آلیش آوار (۱۲ک ق د۲۷٦۲)، عجَم (۱۲ک ق د۲۸۰۲)، سُلطان خوُنی (۱۲ک ق د۲۸٦۲)، ساران (۱۵ک ق ۲۰۳۵)، تیلار (۱۵ک ق د۲٦۵٤)، زَرموُر (۱۸ک ق د۲۳۸۱)، قاتیرقایان (۲۰ک ق ۲٤۰۳)، قبله (۲۰ک ق ب۲۳٦٤)، طالیش بوُلاق (۲۲ک ق ۲۱۱۸)، نهربند (۷ک ق د۲۵٤۰)، بابارشید (۲٤ک ق ب۲۵۳۷)، قایاماس (۲۵ک ق ۲٦٦۲)، ناوداش (۲۵ک ق ۲۷۰٦)، آردوُش داغ (۲۵ک ق ب۲۱٤۳)، قبله‌تپه‌سی (۲۵ک ق ب۲۱٦۸)، شیخ لار (۲۷ک ق ب۱۷٤۱)، عبدُالپَلنگ (۳۰ک ق۲۲۸٦)، گؤبَکلو (۳۰ک ق۲۵۱۲)، چوُره کَسَن (۳۰ک ق ب۱۹۰۰)، امیراصلان یوُردو (۳۰ک ق۲۳۸۳)، هاچایوُرد (۳۰ک ق ب ۱۷۳۹)، چوُیرَر(۳۰ک ق ب۱۷۹۰)، کمر(۳۰ک ق ب۱۸٤۰)، کپیر آلتی (۳۰ک ق ب۱۸۹۵)، چَلَغوم (۳۲ک ق ۲۲۳۳)، آیی‌دره‌سی (۳۲ک ق۲٦۷٦)، اَرجنه/ اَرگَنه (۳۲ک ق ۲۹۹۵)، مَرمر (۳۲ک ق ب۲۱۰۰)، ساری گونئی(۳۵ک ق۲۱٦۱)، سَدار(۲۲ ک گ ب۱٤۲۰)، پیرای لاش(۲۲ک گ ب۱۹۸۵)، هاچاباشی (۳۰ک ق ب۱۹۰۰)، مَشکوُل/ مَسکوُل(۳۰ک گ ب ۱۷۳۱)، بوُشا (۳۲ک گ ب۱٦٤۵)، پیرعاباس(۳۲ک گ ب ۱٦۸۲)، خان‌داغی (۳۵ک ب۱۲۰۳)، بؤیوک کمر (۳۵ک ب۱۹۰۰)، آبیش کمری (۳۵ک ب۱۹۱۳)، سیچانلو (۳۵ک ب۱۹٤٤)، سنگر (۳۵ک ب ۲۲۹٦)، آستارخان (۳۵ک ق ب۱۹٦٦)، باجدار (۳۵ک گ ب ۱۲۸٤)، تاق‌باشی (۳۵ک گ ب۱٦۲۳)، آغاقایا (۳۷ک گ ب ۱٤۳۰)، عابباس(٤۰ک ب۲۰۷٦)، چالداغ (٤۰ک ب۲٤۱۸)، آیلی داغ (٤۰ک ب۲۵٤۸)، گئزده‌گدیک (٤۰ک گ ب۱۸۵٤)، زرّین کَف (۳۵ک گ د ۲۰۰۵)، قاراداغ (۳٦ک گ د۱٤۹۰)، آغداغ (٤۰ک گ د ۲۰۵۸)، تَنگه بند (٤۰ک گ د۲۳٤۸)، گَدوک‌گیلوان (٤۰ک گ د۲۳۹۸)، ماجوُلان بند (٤۲ک گ د۱٦۵٤)، لرزْلی (٤۲ک گ د۱۷٦۵)، شیتانسَر (٤۵ک گ د۲۰۰۲)، گوُآله پشته (٤۵ک گ د۲۲۰۰)، پلنگ وَر (٤۵ک گ د۲۵۲۵)، خوُک‌لانه (٤۷ک-گ د۲٤۹۹)، شاه معلّم (۵۵ک گ د۳۱۲۵)، ساری کؤهول (۱۳ک-د۲۲۲۵)، قاشقاداش (۱٤ک ق د ۱۰۸۵)، قوش‌قایاسی (۱۵ک گ ب۱۷۰۵)، هرم داغ (۱۸ک گ د٤۳۹۲)، آغ مچید (۲۰ک د۲۹۲۲)، بیزوْو داغ (۲۰ک ق د ۱۲۷۸)، توْندورلو (۲۳ک د۲٤٦۲)، آلوُش کَمَره‌سی (۲۵ک گ ب۱۳۷۵)، آرواناداغی (۲۵ک گ ب۱۵۲۰)، مارالللی داغ (۲۷ک گ ب۱۷۲۱)، قارقاموُش (۲۸ک گ ب ۱۸۸۵)،

۳-خالخال(خورش رُستم-جنوبی خورش-رُستم)بؤلگه‌سینین کندلری : آغ سوُ؛ ویی‌یی* ۳۵(قوْ:ویو)؛ نساز * ۵۵۰؛ تیناوا * ۵۵ (قوْ:غیاث آباد)؛ سالوا * ٦۵؛ کرنق * ۵۷۰، برَنده/ برندق * ۱۰۲۵؛ قیشلاق برنده * ۵۰/ تو/ ایواوغلی ائلی؛ گوّللوجه * ۷۰؛ نیمه‌بیل(نمهل) * ۲۷۰؛ توّیوستان * ۱۲۰؛ پیشگَمان * ۷٦، جعفرآباد* ۵۳۰×، چینارلیق زئیوه * ۱۲۵× (قوْ:زاویه جعفر آباد)، آزناوسر * ٦۰، اهو، چینارلیق * ۳۵۳، سیْجاهری (قوْ:سَجهرود) * ۲۵۰×، ٤-خالخال(خورش رُستم-شمالی خورش رُستم)بؤلگه‌سینین-کندلری : خط پرست* ٦٤، قیشلاق کئچل، مزره * ۸۲؛ کؤچو (قوْ:کبودچی)؛ کَزر * ۹۵۰/ تو+کو (قوْ:کزج)؛ اردَبیله * ۷۹؛ گئهراز

*۷۷۰؛ کندیر *۲۳(قو:کندرق)؛ زئیتان/ زاهوان*۱۷؛ بیله‌ده *٦۰؛ چینار *۲٦۰؛ دوْستلو*٤۰؛ خوْشناما*۱۵۰؛ چهل خانوار، ونَن*٦۰، دؤردائولر/ ساققیزچی *٦۳؛ قاراتیکان *۸۰؛ کیدی کن، عالیم دشت آسمان، کهلیک؛ پیرناب‌شرقی، کرگزلو*۱۵۰/ تو/ احمدلو ائلی؛ میره‌جین *۱۹۰؛ گؤل‌دره؛ زئیوه کیوی *۳۰؛ هیشئیین *۲۷٤۰/ تو+کو (قو:هشجین)؛ دؤمدول*۱٦۳؛ چایقوْشان/ چایقووْشان *۱۷؛ منزل‌آباد، گؤره‌وارْد *۲۵ (قو:ساربانان)؛ گؤلگولاب *۱۱۰؛ مناموُن / مینه‌مین *۳۸۰؛ زندرق*۵۰، چیناران؛ کشاب، کمر*۱۷۰؛ ارجلیک، کمردرق*۲۲۰، هئشی *۳۲۰؛ دایو *۱۷۰، ییجه‌ده گنجه دره؛ شوْرخانا (قو:شورمینه)؛ گؤسون/ قوُسَجین*۲۰۰، شمس‌آوا، گاوان، کجل، دیز*۳۹۰/ تو+تاجیک، زئیوه مشایخ *٤۰۰/ ی‌تو، شیخلو*٦۰/ تو+تاجیک/ شاطرانلو ائلی، قیشلاق دوز*٤۰ تاجیک/ کو، نوْدو*۳۱۰ (قو:نوده)، ۵-خالخال(شاهرود-پلنگا)بؤلگه‌سینین-کندلری: میاروان*۲۳۰ / تو+تاجیک(قو:میانرودان)؛ دینارد‌ل، طالشه درق، لیْرد *۱۲۸۰/ تو+تاجیک(قو:لرد)؛ کَرین*٦٦۰/ تو+تاجیک؛ کرَن‌کنش/ عزیزآباد *۹۰، تیل*٥٦٤/ تو+تاجیک؛ خلقی (اکین یئری)، تیل قیْشلاغی؛ فرج آباد*۷۳/ تو+تاجیک، ٦-خالخال(شاهرود-شال) بؤلگه‌سینین کندلری: شال *۱٤۷۰/ تو+تاجیک؛ دیز*۳۹۰/ تو+تاجیک؛ دیز قیْشلاغی؛ گیله‌وان *۱۱۰۰/ تو+تاجیک؛ خللرگیله‌وان*۱۲۱/ تو+تاجیک، گیله‌وان قیْشلاغی؛ خنه‌یه گیله‌وان*۳۰٤؛ تهاریم*۳۷۰ (طهاریم)، علی آباد*۹۰/ تو+-تاجیک، سوُمارودبار*۳۵/ تو+تاجیک؛ کلوُزان/ گلوزان *۲۸٤/ تو+تاجیک؛ تازاکند، ماجولان/ ماجوُلان*۱۰۰۰؛ کؤهول *۲۰/ تو+تاجیک؛ کؤهوله دشت *٥۰۰/ تو+تاجیک؛ احمد آباد*٦۵، چملوگبین/ تمرین/ چم‌گبین *٦۹۰/ تو+ تاجیک، یاهلیق/ یاملق، - اولکش/ الکش *٥۲۰، شیخ‌علی‌لر، جلال آباد، رکن آباد، اندرق، گندم آباد، تازاکند گندم آباد، ۷-خالخال(شاهرود-شاهرود) بؤلگه‌سینین کندلری: اسکیتان *۱۰۰۰؛ ایسبوُ*٥۷۵(قو:اسبو، سفیداب)؛ دیرَو*۱۲۸۰/ تو+ تاجیک؛ کوُلور*۳۱۰۰؛ سرورآباد، دیلم‌آباد*۱۷۰، ۸-خالخال(مرکزی-شرقی‌سنجه‌بَد/ سنگیلی) بؤلگه‌سینین کندلری : اوُجوقاز/ آ-ی×*۹۱۵؛ میل آغاردان*۳٤۰؛ مصطفی‌لی *٥۱۰؛ پیرانلو*۱۳۰×/ شاطرانلو طایفاسی؛ موُروستان *۱۱۰؛ کَلیستان/ آ-ی*۸۰۰/ تو+کو/ شاطرانلو؛ حاجی‌آباد، آغ بولاق*۲۸۷×؛ لوْمبر (قو:لمبر) *٥۲۰×؛ خُداقولو قیْشلاغی؛ نوْواشینا (قو:نواشانق) *۱۰۰؛ غفورآباد، کالار/ کیْلور *۱٦۰ (قو:کلار)؛ چَلَمبر *۲۹۰/ تو+کو؛ ۹-خالخال(مرکزی-شرقی‌خانندبیل) بؤلگه‌سینین کندلری : ایلاناوا(ایلوانق)*۲۰۰؛ انؤووس (قو:آناویز) *۱٦۸؛ گؤودول/ گوْودوُل *۲۳۰ (قو:گاودول)؛ دوْداخانا*۱٤۰ (قو:داوُدخانی)؛ آلوار* ۳٦۰ (قو:علی‌آباد)؛ سنجه‌بدله/ سنگیلی *۳۵۰؛ بیلی(قو:بیلی نودرآمد)؛ اَندەبیل*۱۲۵۰؛ خنه‌یه‌سادات*۳۱۰؛ گوْرانسارا *٥٦۰ (قو:گورانسراب)؛ قاراآغاج*۱۰۰؛ گوْلوقفه‌سی/ *۳۰ (قو:زرتشت‌آباد/ فجرآباد)؛ قیزیل‌مزره، میزین*۳٦۰ (قو:مز-جین)؛ فییین fiyin*۱۸۳۰(خوْجِین)؛ زئیوه‌سادات*٦٦۰ (قو:زاویه)؛ اَنگان؛ تبرت، توْولاش*٦۰۰(قو:طولش)؛ واراوارد/ ~خنه‌یه‌سی *۷۸۰-۷۱۰ (قو:بفراجرد)؛ قاراقایا؛ سوُلودره؛ آلیْشما/ آ-ی *٦۰۰(قو:آل‌هاشم)؛ اوْوشار/ افشار *۱۰٦؛ تنوره، سردوْل؛ توْیوستان*۳۰ (قو:طهرستان)؛ منجه‌ره *٥٥۰ (قو: مجره)؛ بیلیل*۳٥۳؛ خیْمیْس*۳۰۰۰؛ کلوار *۳۰/ تو/ شاطرانلو، آغ بولاق *۳۸۸، قارا تپه*۲٥۰، گوْل تپه*۱٦۰، گوْللرتقی*۱۷۰، ۱۰-خالخال(مرکزی-غربی‌خانندبیل) بؤلگه‌سینین کندلری: قارا قوْیون؛ طالب یوُردو؛ آغبوُلاق؛ کوْچه‌آغاجی، جین دره‌سی؛ گیلگیلاو (قو:گیزگناب/ گلگلاب)؛ بهستان، لیمه‌دئش/ لوْمه‌دئش *۷۷۰ (قو:لمعه‌دشت)؛ پیریک*٦۰۰ (قو: پروج)؛ یئللیجه*۲۰۰؛ ترزنه* ۳٥۳(قو:ترزنق)؛ شیخیْجان/ شیخ‌جانلی*۱۲۰؛ کَهران* ۲۹۰؛ تَرک tərk* ۲۳۰؛ گرمه‌خانه*۲۱۰؛ گوْللوجه *۳۸۰؛ بیشه نو، قیزیلدره *۱۸۱؛ گیزاز*۳۲۰؛ نایخیْر/ نایقیر *۱۲۰ (قو:نیاخرم)؛ ایزه‌ناو*۱۲۰ (قو:یوزناب)؛ سوْران *۳۱۰؛ اسمه‌ری *۲۰٤ (قو:اسمرود)؛ محمودآباد*۱۰۰؛ ارسین *۳۳٤ (قو:ارسون)؛ وارساوا *۱٤۰ (قو:وارث آباد)؛ بئرگه *٥۱۰ (قو:بیرق)؛ کوْلو *۸۳۰ (قو:کلی)؛ تره‌زی*۳٥٤ (قو:ترازوج)؛ بوْرگئییهم *۱۲۰ (قو: بورگهم)؛ سوُساوا *٤۳۰(قو:سوُسَهاب)؛ ۱۱-خالخال بؤلگه سینده یئر آدلاری: چرَللی (قو: چالگرود)، گَرْک‌آوا (قو:سعدآباد)، هَوه-رانلی/ آشاغی آغجاقیشلاق، آسلانلی/ یوخاری آغجاقیشلاق، پیره-نئی (قو:برهنی)، سوره‌بره(قو:سوره‌برق)، شاهساوارلی (قو:اسلام آباد)، ناتاوا (قو:اعظم‌آباد).

خالخاللی..xalxallı [یازار] میرزا محمدباقر خالخالدا آنادان اوْلوب، اؤنملی اثری ثعلَبیه‌دیر و چوخلو شعرلری واردیر[۲۸، ۱٤۱].

خالخاو..xalxav [اؤزل‌آد] خَلخاب: ساوه‌ده داغ‌آدی.ساوه-نوبران‌داکند آدی.

خالد..xalid [آد، عربجه] قالیجی، جاویدان (فا:~).

خالدان..xalidan [اؤزل‌آد] مینگه‌چئویر'ده کند آدی[۲٤۰].

خال دؤیدورمه..xal döydürmə [آد] خال ووُرما (فا:خال کوبی). tattooing

خالدی..xaldı [اؤزل‌آد] هالدی:اوُرارتولارین قهر ائدیجی شر تانریلاریندان بیری[۲۱۱].

خالص..xalis [صفت، عربجه] ۱-اصیل، اصل‌نسب‌لی. ۲-قاتیشیق‌سیز (فا:صاف). pure

خالصجات..xaliscat [آد، عربجه] دؤلته عاید قوْروق اکین یئرلری (فا:~). public domains

خالص‌لیک..xalislik [آد] قاتیشیق‌سیز (فا:خلوص).

خالصه..xalisə [آد، عربجه] دؤلته عاید قوْروق اکین یئرلری(فا:~) public domains(عربجه‌خالص‌سؤزونون مؤنّث شکلی).

خالْق..xalq [آد، عربجه] بیراؤلکه‌نین اهالی‌سی، بللی بیر بؤلگه ده یاشایان توْپلولوق (فا:خلق).

خالق..xalq [آد] خالیق:یارادان، تانری آدلاریندان بیری (فا:~).

خالِق آباد..xaliq abad [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

خالْق اوْزانی..xalq ozanı [آد] خالقین ایچینده یئتیشن و اوْنلارین سؤز و دردلرینی سؤیله ین اوْزان، عاشق.

خالْق بیلیمی..xalq bilimi [آد] بیراؤلکه ده یاشایان خالقین کوْلتور، ادبیات، ایناج، تؤره، موُزیک، یئمک، اوْیون و بیلگی و علم آلانلارینی اینجه‌له ین بیلیم دالی، بوُدون بیلیمی.

خالِق وئردی..xaliq verdi [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.

خالْقچی..xalqçı [آد] خالقین یاراری اوْچون اوُغراشان کیمسه.

خال کیمی..xal kimi [صفت] بالاجا خال شکلینده اوْلان.

خال‌لاما..xallama [آد] خال قویما، خال دؤیمه (فا:خال کوبی).

خال‌لاماق..xallamaq [تاثیرلی‌ائیلم] خال قویماق، خال دؤیمک (فا:خال کوبیدن).

خال‌لانماق..xallanmaq [بلسیز ائیلم] خاللی اولماق (فا:خالدار شدن).

خاللوْوو..xallovu [صفت] خاللاوی:ارکؤیون بؤیوین، ناز و نعمت ده بؤیوین[۵] (فا: نُنر).

خاللی..xallı [صفت] اوْزونده خالی اوْلان.

خاللی‌لیق..xallılıq [آد] اوْزونده چوخلوخال اوْلما.

خاللیجا..xallıca [صفت] اینجه خال‌لاری اوْلان.

خالوار..xalvar [آد] ۱-اسکی بیرآغیرلیق اؤلچو بیریمی (٤۰ کیلو آغیرلیغیندا) ۲-بیر خالوار توخوم اکیله‌جک یئر (فا: خلوار) {فا:خربار› خروار› خلوار[۵]}.

خالی..xalı [آد] بؤیوک خالچا، قالی، حالی، باخ: قالی. ۲-خالی۲(صفت، عربجه)بوْش، هئچ‌شئی‌و کیمسه اوْلمایان یئر (فا:~).

خالی چی..xalıçı [باخ] قالی چی، قالی توخویان.

خالی چیلیق..xalıçılıq [آد] قالی توخوما ایشی، قالیچی‌لیق.

خالی خالچا..xalı xalça [آد] خالی‌و خالچالاردان‌عبارت اوْلان دؤشه نک.

خالی یانی..xalı yanı [باخ] کناره.

خام..xam [صفت] ۱-پیشمه‌میش، چیی. ۲-اولقون اوْلمامیش، یئتگین لنمه میش شئی ۳-ایشلنمه میش دری ویا ماده ۳-(مج) باشاری‌سیز، بیلگی‌سی آز، قابا، اینجلمه میش "خام خام نییه باغیریرسان".(فا:~) {اصلینده روس کلمه‌سی اوْلاراق فارسجایا و تورکجه‌یه گئچیبدیر[۵]}.

خاما..xama [آد] چیی سوّتون اوْزو، قایماق (فا:خامه) {قایماق› قاماق› خاماق› خاما[۶]؛ باخ: قئیماق}. ۲-خاما۲(آد) بیرنوع-پارچا(فا:نوعی‌پارچه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹کمک›: پامبوقدان دوزلمیش‌بیرتوخوما؛ کمک›خمک›خمه›خاما[۶]، باخ: خام}.

خاماچی..xamaçı [صفت] ۱-خاما دوْزلدن کیمسه، خاما حاضرلایان (فا:خامه چی). ۲-فرش و خالچا ایپی و وسایلی ساتان.

خام‌اله‌سالماق..xam ələ salmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینی‌باشاری‌سیز سایاراق استفاده ائتمک.

خام‌توْوْلاماق..xam tovlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] خام اله سالماق.

خامچی..xamçı [آد] مال داوار دری‌سی آلیب ساتان {باخ: خام}.

خام‌خیال..xam xiyal [آد] حیاتا گئچیریله بیلمه ین بیر شئی حاقیندا، خیال اوْلاراق قالان، بوْش خیال.

خام‌خیال‌ائله‌مک..xam xiyal eləmək [تاثیرلی‌ائیلم] یانلیش و بوْش خیالا دوْشمک.

خام‌لاشماق..xamlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] یادیرقاماق، اونوتماق (فا:کوفته شدن).

خام‌لاماق..xamlamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-اوُزون مدّت بیر ایشی گؤرمه دیغی اوْچون بیردن بیره‌گیریشمه‌سی اوْچون بدنده بیر عضو کئی حالته گلمک، یادیرقاماق، اونوتماق (فا:کوفته شدن، گرفتن عضلات). ۲-خام سایماق، خام اوْلاراق اله گئچیرمک.

خاملی‌داغ..xamlı dağ [اؤزل‌آد] اوْردوباد[۶]دا داغ آدی(۲٦۹۰)[۲٤۰].

خاملیق..xamlıq [آد] یاخشی ایش بلد اوْلماما، ناشی‌لیق.

خام‌مال..xammal [آد] مختلف صنایع ده اوْرون اوْچون گره کن ماده‌لر، عمومیتله اکین ویئر آلتی حاصل‌لرینه دئییلیر.

خامنا..xamna [آد] خام و ایشلنمه میش اپیک.

خامنه..xaminə [اؤزل‌آد] شبستر دا کند آدی.

خاموت..xamut [آد، روسجا] باخ: خامیْت.

خاموش..xamuş [ظرف، فا] دینمز، سوسموش (فا:خموش).

خامه..xamə [باخ] خاما.

خامیت..xamıt [آد، روسجا] خاموُت:۱-قوْشقو حئیوان‌لارینین بوینونا گئچیریلن یومشاق بوْیوندوروق. ۲-آرماتورلارین اطرافینا ساریلان نازیک آرماتور (فا:خاموت).

خامیت‌لاماق..xamıtlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] بوْینونا خامیت ووراماق.

خامیسلی..xamıslı [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی {باخ: خیْنیسلی}.

خان..xan [آد] ۱-آغا، اگه من، حاکیم، باشچی. ۲-سایقی و بؤیوک لوک گؤسترمک اوْچون آدلارلا بیرلیکده گلیر، حسین‌خان، آیازخان.۳-فئودالیزم چاغیندا کند بؤیوک‌لری و صاحبلرینه وئریلن آد (فا:خان). ٤-آشیق آشیق اوْیونوندا باشچی حاکیم "آشیق آشیق اوْیونوندا بیرینی خان سئچرلر". ٥-(مج، یازین) عشوه‌لی و نازلی گؤزلره اشاره "شعر: مُدّتدی حسرتیم، بیرکز بری‌باخ، اوْ خان گؤزلری‌نین صدقه‌سی جانیم". {سوُمرجه‹آنو؛ آ-نو›: گؤی‌خانی؛ ایلامجا، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن؛ بیلگینلر خان کلمه‌سی‌نی، هون سؤزونون آیری شکلی بیلیرلر[٤٧]، بوُ کلمه‌نی بارتولد چین‌قاپاقلی بیلیر، البته گؤروندوگو کیمی بوُ سؤزون ایلاملارا قدر گئتمه‌سی، هوُن سؤزیله یاخینلیغی و بؤیوک بیر آلاندا توْرکلر ایچینده یایقین اوْلماسی بوُنون عکسی‌نی ثبوت ائدیر و بو کلمه‌یه تای خاقان و ترخان کیمی سؤزلر اونون توْرکجه اوْلماسینا آیری قانیتدیر؛ اسکی چاغلار تورکلر "ن غنه" حرفلرینی اینگ، انگ شکلینده بیر سیرا سؤزلرین سوْنوندا ایشله دیردیلر اؤرنک اوْچون آلان، آلانگ شکلینده ایشله‌نیردیکی ایندی"نغنه" دوْشه‌رک - کلمه‌لرده گ حرفی‌ایشلنمیر، بودئییشله خان چوخ‌اسکی چاغلاردا خانگ‌شکلینده‌اوْلمالیدیر وبو کلمه‌ایله(انگلیزجه king) کینگ سؤزو بیر کؤکلو اوْلا بیلیر، اینگیلیزجه‌ده khan, khanate سؤزلریده بؤیله‌دیر؛ بوُنادا اشاره ائتمکده یارار وارکی توْرکجه خان سؤزیله فارسجا خانا سؤزو ایلگیسیز گؤرونمورلر، چونکی خانا گرچکدن خان اوْچون دوْزه نیلن ائو و خانا یاراشان قوْنوتا دئییلیر، البته خانه و کان/ کانی(اوْجاق، معدن) فارسجادا اسکی کلمه لردندیر، اشاره اوْلونمالیدیرکی پولادقایا سومرجه‌ده بؤیوک اینسان آدلاری اؤنونده گلن اثن"en" ائتلیل، ائتزوُ" سؤزونو، خان کلمه سینین ایلکین شکلی بیلیر}.

خان..xan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی:خانالپ، خاناغا، خانای، خانبالا، خانبای، خانبگ، خانبیگه، خانر، خانسوْی، خانسوُ، خانقوُلو.

خان–..-xan [اؤزل‌آد] آذربایجان دا تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۳۲ آد سایماق اوْلار)، بو آدلار بیرخانا عایددیگی گؤسته‌ریر ویا سارای معناسیندادیر[٢٤٠].

خانا..xana [آد، باخ: خان] خانه:۱-خیردا دؤرد بوجاقلی ائو (فا: خانه). ۲-بیر سیرا کلمه‌لرله ایش یئرینه دئیلیر: کتابخانا (کتاب اوی)، کباب خانا (کباب اوی).

خانا..xana [آد، باخ: خان] خانا غربی آذربایجاندا شهر آدیدیر، ایندیلیکده قوندارما آدی پیرانشهردیر، باخ: پیرانشهر.

خان‌ائلچی..Xan elçi [تاریخی اؤزل‌آد] ۳جو مُراد دؤنَمینده عُثمانلیلارلا ایلیشکی ایچینه گیرَن، قوُم والی‌سی[٧].

خانابَره..xanabərə [اؤزل‌آد] بیناب‌داکندآدی {قوْرونموش ائو و خان یئری} (قوندارما ادی خانه برق دیر).

خاناخانا..xanaxana [آد] خانالاردان عبارت، خانالی، خانا شکلینده.

خانالی..xanalı [صفت] خانا، ائو و اوْبالارا بؤلونموش، اوْداسی اوْلان.

خان‌اوْغلان..xan oğlan [اؤزل‌آد] سایقی اوْچون اوْغلان اوُشاق لارینا دئییلر.

خان‌اوغلو..xanoğlu [آد] خان بالاسی (فا:خانزاده). son of a khan

خانای..xanay [تاریخی اؤزل‌آد] خانئی:۱-سیبیر خانلاریندان، گوّجوم خان'ین اوْغلو[٧]. ۲-(تا) بؤیوک اوْدا، سالوْن، چئوره‌سی آچیق ائو.

خانباجی..xanbacı [آد] دایی، عمی و باشقا قوهوملارین خانیم‌لارینا حُرمت اوْچون وئریلن آد "خانباجی آماندی گلدیم".

خانباغاتوُر..xanbağatur [تاریخی اؤزل‌آد] هیندوستان'دا حؤکوم سوّرموش اوْلان، پوْتنا بگین، بیلگین و اوْزان اوْلان اوْغلو[٧].

خانبالیق..xanbalıq [اؤزل‌آد] کاشغرلی نین اوُیغورلارا عاید آد آپاردیغی بیر شهر؛ قوُبیلای‌خان زامانی پکن‌شهری‌اوْچون سؤیله نیردی[١٢]. {بو کلمه خان‌بالیق یعنی خان شهری دئمکدیر}.

خانبَگیم..xanbəyim [تاریخی اؤزل‌آد] بابوُر خان'ین قیْزقارداشی[٧].

خان‌بیه..xanbəyə [بازار] ناتوان خانیم'ین قیزیدیر و تورکجه گؤزل شعرلری واردیر[٥٢].

خان‌تختی قالاسی..xantəxti qalası [اؤزل‌آد] بو قالا اورومیه شهرینین انزل بخش‌ینین و قارنی یاریق داغ‌ینین یاخین‌لیغیندا قرار تاپیب و اسلامدان قاباقکی دؤره‌لره عاید اولماغی سانیلیر.

خان‌چوبانی..xançobanı [آد] ایتی اوْیناتیلان آذربایجان اوْیون هاواسی.

خانچوبانی..xan çobanı [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، ۱۷-۱۸ عصرلرده شیروان اراضیسینده جنوبدان گلمیش بیر قبیله مئیدانا چیخیر. اؤزلرینی خانچوبانی قبیله سی آدلاندیریرلار. اونلارین شرفینه آدلاندیریلمیش بو رقص ده قبیله یه خاص اولان روحدادیر. تقریبن کئچن اسرین آخیرلارینداً یارانمیش "خانچوبانی" سورعتلی تئمپده، قیزغین طرزده، سون درجه جلد، آهنگ-

لشدیریلمیش حرکتلر دوزومونده گئدیر. اونو یالنیز کیشیلر اویناییرلار[۲٤۵].

xançı..خانچی [آد] مسافیر خاناچی.

xanxanlıq..خان‌خانلیق [آد] خانلارین اگه من اولدوغو دؤوره (فا:ملوک الطوایفی). feudality

xanidan..خاندان [آد، فا] آتا بابا و سوْی (فا:خاندان).

xandəmir..خاندَمیر [اؤزل‌آد] تبریزده کند آدی {خان+دمیر:دمیر همان تیمور کیمی شخص آدی دیر و خان سؤزوده سایقی گؤسته‌رن آددیر}.

xandostu..خان‌دوْستو [آد، دا] باخ: خانباجی.

xanzadə..خانزاده [آد] خان اوْغلو و قیزی (فا:~) son of a khan

xansultan..خان‌سُلطان [اؤزل‌آد] قُطب‌الدین‌محمدخوارزمشاه‌ین قیزی[۲۰۹].

xaniqə..خانقاه [آد] تکیه، تاپیناق (فا:~) {خنه‌یه/ خانایا سؤزونون فارسلاشمیش شکلی، باخ: خنه‌یه}.

xanqurd..خانقوُرد [تاریخی اؤزل‌آد] بوُلغار خانلاریندان[۷].

xankə..خانکه [تاریخی اؤزل‌آد] خان+که، قالموُق‌بگلیگی‌دؤنَمی- خُراسان اَمیری[۷].

xangəldi..خان‌گلدی [آد] اوُزون گؤزَتله‌مه و انتظاردان سوْنرا گلن کیمسه‌یه ظرافت‌له دئییلن سؤز.

xanlar..خانلار [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده رایون آدی[۲٤۰].

xanlı..خانلی [اؤزل‌آد] یوُردتاش، بیر خان'ا باغلی کیشی، باغیْمسیز بیر دؤولتین مَنسوُبو[۷].

xanlıq..خانلیق [آد] ۱-باشچی‌لیق، بؤیوکلوک، خان اوْلما وضعیتی (فا:خان بودن). ۲-خانا اؤزل اوْلان، خان اگه‌من‌لیگی آلتیندا اوْلان اؤلکه و یئرلر، بیرخانین یؤنَتدیگی اؤلکه.

xanman..خانمان [آد، فا] ائو ائشیک، عایله و وار یوْخ.

xanəndə..خاننده [باخ] خواننده.

xanvar..خانوار [آد] عایله (فا:خنوار). maternal family

xanə..خانه [آد، فا] ائو، قوْنوت، اوْدا، باخ: خانا (فا:خانه).

xanəbədoşi..خانه‌بدوشی [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] آوارالیق (فا:~). vagabondage

xanəxərab..خانه‌خراب [صفت] یازیق، ائوی ییخیلمیش (فا:~).

xanənişin..خانه‌نشین [صفت، فا] اوْتوراقلی، ائوده قالان (فا:خانه نشین).

xanıbarmağı..خانی‌بارماغی [آد] بارماق بیچیملی و خمیردن- دوزه‌لن‌بیریئمک.

xanıbalığı..خانی‌بالیغی [آد، دیرگی] دادلی سولاردا یاشایان قارا زوْلاقلی و قیرمیزی‌یا چالار آلت اؤزگچ‌لی بالیق.

xanışan..خانیشان [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {خان یئری}.

xanik..خانیک [اؤزل‌آد] ماهنشان اوُرمیه ده کند آدی {۱-خان یئری. ۲-کؤردجه بولاق معناسیندا سؤیله نیلیر}.

xanıgillər..خانی‌گیللر [آد، دیرگی] خانی بالیغی‌گیللر : خانی بالیغی کیمی بالیقلاری ایچینه آلان بیر بالیق تاقیمی.

xanım..خانیم [آد] ۱-قیز و قادینلارین عامّ آدی، قادین آدلاریلا بیرلیکده احترام و سایقی اوچون سؤیله‌نیر" ساراه، زینب~" (فا:خانم). lady ۲-قاری، ائش، بیرینین قادینی (فا:زن). woman ۳- توْپلومسال وضعیتی، وارلیغی ایی اوْلان "خانیم کیمی یاشاماق، خانیم‌لیق ائله‌مک". {بو کلمه تورکجه ده استثنا حالت اولاراق تانیث شکلی تاپمیشدیر: خان› خانیم/ بگ› بگیم؛ معناجا خان'ین دیشی‌سی، ویا خان'ین ائوده‌شی و خاتوُنو آنلامیندادیر}.

xanım xatın..خانیم خاتین [آد] خانیم، قادین.

xanım əlilu..خانیم علیلو [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

xanım-..-خانیم [اؤزل‌آد] خانیم سؤزیله دؤزه‌لن نئچه اینسان آدلاری: خانیمبالا، خانیماغا، خانیمای، خانیمبای، خانیمناز.

Xanım abad..خانیم‌آباد [اؤزل‌آد] کرمانشاه و کامیاران دا کند آدی.

xanım ana..خانیم‌آنا [آد] قئینانا.

xanım əfəndi..خانیم‌افندی [آد، تو+یو] سایقی بیلدیرمک اوْچون قیز و قادینلارا سؤیله نیر.

xanım əli..خانیم‌الی [آد، بیتگی] خانیم الی‌گیللردن یازدا خوش قوخولو چیچک‌لر آچان، دیرمانیجی بیرسوس بیتگی‌سی (فا:شونگ). loniceras caprifolium

xanım əligillər..خانیم‌الی‌گیللر [آد، بیتگی] بیتیشیک تاج یاپراقلی‌لاردان ایکی چنگ‌لیلردن بیر سوْی (فا:آقطی ها). caprifolariaceae

xanıman suz..خانیمان سوُز [صفت، فا] ائو ییخان (فا:خانمان سوُز).

xanıman..خانیمان [آد، فا] ائو ائشیک، یوُرد اوْجاق، دوُدمان (فا:خانمان).

xanım otu..خانیم‌اوْتو [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا:مهرگیاه). atropa belladonna

xanım oyunçu..خانیم‌اوْیونچو [آد] خانیم هنرپیشه (فا:هنرپیشه). ectres

xanım böcəyi..خانیم‌بؤجگی [آد، دیرگی] قین قانادلی‌لاردان، قارا بنک‌لی قیرمیزی رنگلی، قورتجوقلاری یئدیگی اوْچون یارارلی بؤجک، گلین بؤجگی (فا:نوعی حشره). coccinella

خانیم‌باز..xanımbaz [صفت] آرواد باز (فا:خانم باز). whoremonger

خانیم‌جان..xanım can [آد] سایقی اوچون خانیم‌لارا دئییلن آد.

خانیمجیق..xanımcıq [آد] ائو ایشینه‌و اوشاغا یاخشی‌یئتیشن قیز و قادین.

خانیم‌جیل..xanımcıl [صفت] آرواد باز (فا:خانم باز). whoremonger

خانیمخان..xanımxan [تاریخی اؤزل‌آد] هیند-تؤرک کؤله‌من‌لری دؤولتی، ابراهیم خان دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

خانیم‌سالاندی..xanım sallandı [آد] ۱-باخ: اریک گؤلو. ۲-پارلاق ایپک ساپلاردان توخونموش دَیرلی پارچا.

خانیم‌قیز..xanım qız [آد] سایقی اوچون قیزلارا دئییلن آد (فا:مادمازال). mademoiselle

خانیم‌قیزلار..xanım qızlar [آد] سایقی اوچون قیزلارا دئییلن آد (فا:دوشیزگان). girls

خانیم‌گؤبه‌یی..xanım göbəyi [آد] بیر جؤر شیرنی و خمیردن دؤزَلمیش یئمک.

خانیملی..xanımlı [آد] ایری یاپراقلی گؤزل عطیرلی بیر چیچک و گؤل.

خانیملیق..xanımlıq [آد] ۱-خانیم کیمی یاشاما.۲-قادین‌لیق، نجیب‌لیک.

خانیم‌نه..xanımnənə [آد] قئینانا، سایقی اؤچون یاشلی قادینلارا سؤیله‌نیر.

خانیم‌نه‌چیراغی..xanımnənə çırağı [یازار] ش۱۲۸۰دا هئریس‌ین قیْزیلجا کندینده دؤنیایا گلیب و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

خاوران..xavəran [آد، فا:شرق، موزیک] کلاسیک شرق موغام لارینین بیری، گوندوْغان (فا:مقامی در موسیقی شرق).

خاورقهرمانی..xavər qəhrəmani [یازار] قاراداغلی اوْلاراق ۱۳۲۵ جی ایللرده باکیایا کؤچموشدور، اوْندان تورکجه شعرلر قالیبدیر[۵۲].

خاویار..xavyar [آد] اوْزون بوُرون بالیغینین یومورتاسی (فا:ـ). caviar

خای..xay [آد] ۲-دنیز، گؤل و چای‌دا تام سس‌سیزلیک و کؤلک‌سیزلیک وضعیت "هاوا خوش‌دنیزخای". ۱-(مج) السیز آیاقسیر، جای‌آدام {قدیم تورکجه ده بای (زنگین) مقابلینده چیْقان/ چیْقای/ چیخای واردیر، محتملا بوُ کلمه قیسالاراق خای شکلینه گلیبدیر[۵]؛ یئنه‌ده خایلان بیر تؤرک قوْومو آدی کیمی تاریخده قئید اوْلونوبدور و معناجا سایقین و حُرمتلی دئمکدیر}.

خایا..xaya [آد، فا] ارکک‌لیک وَزی‌لری، داشاق(فا:خایه) testis {قایا(داش) سؤزونون حرف دَییشمیشیدیر}.

خایفانا..xayfana [اؤزل‌آد] خایوانا: اهرده‌کند آدی (قوْ: خاکوانق) {خای+ اؤونه/ خای‌آونا/ خایوانا: خای و قاریاخالارین ائوی، خایلار بیر تؤرک طایفاسی کیمی ده تانینیرلار ومیرعلی سیدوف'ون سؤزو اساسیندا خایوانا یعنی ساییلان و سایقین ائو دئمکدیر}.

خایلار..xaylar [اؤزل‌آد] کلئییر ده کند آدی {سایقی وحرمت صاحبلری؛ باخ: خایلان}.

خایلاغی..xaylağı [آد] بیر قُروپ و توْپلولوغو افاده ائتمک اوچون دئییلیر: "قادین خایلاغی: قادین طایفاسی"، "ارکک خایلاغی: ارکک قروبو" {خالق›خایلاق›خایلاغی[۶]}.

خایلان‌تورُوقلار..xaylan turuqlar [باخ] هایلان‌تورُوقلار.

خایوانا..xayvana [اؤزل‌آد] اهرده‌کندآدی، باخ: خایوانا.

خاین..xain [صفت، عربجه] ساتقین، دؤنوک، خیانت ائدن (فا:ـ).

خاینانه..xainanə [ظرف] خاین جه سینه (فا:ـ).

خایامالیق..xayamallıq [آد] تملّق (فا:خایه مالی). ceinging

خئش..xeş [آد، فا ‹خیش›] ساپان.

خئشت..xeşt [کند.آ، فا:کریچ] کبودگنبد ده کند آدی.

خئیر..xeyr [آد، عربجه] باخ: خیر.

خئیرآوا..xeyrava [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی.

خئیره..xeyrə [اؤزل‌آد] داشکسن'ده چای، اوُجان'دا(ـمچید) کند آدی.

خئیلک..xeylək [ظرف] خیل، چوْخ(فا:خیلی) {ع‹خیل›بو سؤز عربجه‌دن خِیلی شکلینده فارسجایا گئچیب و سونرا تورکجه‌یه گئچه‌رک بو فورما دوشوب[۶]}.

خباثت..xəbasət [آد، عربجه] کؤتولوک، آلچاق‌لیق (فا:خبیثی).

خبر..xəbər [آد، عربجه] ساوا، بیلگی‌ومعلومات، سوْراق (فا:ـ)news

خبر اتر..xəbər ətər [آد] سوْراق، ایز (فا:خبر).

خبر اترسیز..xəbər ətərsiz [صفت] خبرسیز.

خبرآرخی..xəbərarxı [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.

خبرچی..xəbərçi [آد] خبرگتیرن، خبر آپاریب گتیرن، موژده چی.

خبرچیلیک..xəbərçilik [آد] خبرلشمه ایشی.

خبردار..xəbərdar [صفت] بیلگی‌لی (فا:خبردار).۲-امر شکلینده احتیاطلی ویا حاضر اوْل معناسیندا بیر سؤز.

خبرسیز..xəbərsiz [ظرف] ۱-خبروئرمه‌دن، دئمه‌دن، سوْروشما دان، بیلدیرمه‌دن. ۲-بیلگی‌سیز (فا:بی خبر).

خبرسیزلیک..xəbərsizlik [آد] بیلگی‌سیزلیک(فا:بیخبری). ignorance

خبرلشمک..xəbərləşmək [تاثیرسیزائیلم] بیربیریندن‌خبرتوتماق، سوْراق لاشماق (فا:با خبر شدن).

خبرلشمه..xəbərləşmə [آد] خبرلشمک ایشی، خبر توتما.

خبرو..xəbru [اؤزل‌آد] سایین‌قالا دا داغ آدی.

خبره..xibrə [آد، عربجه] گؤرگولو، بیلگین، اوزمان (فا:ـه).

خبط..xibt [آد، عربجه] ساپما، یانلیش‌لیق (فا:ـه).

خبط ئ دماغ..xibti damağ [آد] ساپیقلیق، دلیلیک (فا:ـه).

خبوشان..xəbuşan [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

خبیث..xəbis [صفت، عربجه] کؤتو، آلچاق، سوْیسوز (فا:ـه). malignant

خبیثه..xəbisə [صفت، عربجه] خبیث سؤزونون عربجه ده مؤنّث شکلی(فا:ـه).

خبیص..xəbis [اؤزل‌آد] شیراز-فیروزآباد دا کند آدی {قوْپوز}.

خپه‌لک..xəpələk [آد] خپه‌نک:اؤسکورک‌لی بیر نوع آت خسته‌لیگی.

ختام..xitam [آد، عربجه] بیتیرمه، قوُرتارما، سوْنا چاتما، سوْن، تامام (فا:ـه).

ختای..xətay [اؤزل‌آد] باخ: خیتای، خاتای.

خَتایی..xətayi [آد، عربجه] خاتای و چینه (چین‌ین قوُزئی طرفینه) عاید، نقّاشلیقدا بیر نوع گوْل و قوْنچا طرحی(فا:ـه) {باخ:خاتای}.

ختایی..xətayi [یازار] شاه‌اسماعیل ختایی (م۱۵۲٤ -۱٤۸٦)، صفوی‌لر دؤولتی‌نین قوروجوسو اوْلموش و آذربایجان ادبیاتیندا شیعه‌لیریزمی‌نین بانی سیدیر، اثرلریندن: "ده نامه مثنوی‌سی، نصیحت نامه، غزل و روباعی دیوانی، مناقب الاحرار، بهجت الاسرار" کتابلارینا اشاره ائتمک اولار، (البته ختانی تخلصونو آلان ایکی آیری شاعر وار: ۱۵جی یوّزیل‌ده یوسف وزلیخا مثنوی‌سینی یازان بیر آذربایجان شاعری، وچاغاتای‌لهجه سینده شمال تورکلریندن بیر شاعر) ختایی شعرلرینده فضل الله نعیمی و نسیمی‌یه حُرمت گؤسترییر و شعرلری‌نین چوخو اؤلچولودور، اؤرنک: "گئجه گوندوز ایسته‌گیم دلدار و یاریم بولموشام. جان و دل قوُرتولدو غمدن غمگساریم بولموشام."(فا:)[۲۸].

ختم..xətm [آد، عربجه] سوْنا اردیرمه، بیتیرمه، قوُرتارما، سوْنا چاتدیرما (فا:ختمی).

ختمی‌چیچگی..xətmi çiçəyi [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا:ختمی). althaea rosea

ختمی کنفی..xətmi kənəfi [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا:نوعی گیاه). al thaea cannabina

ختمی گوْلو..xətmi gülü [آد، بیتگی] ابه‌کومه‌جی‌لردن، کؤک و چیچه‌گی طب ده ایشله‌نن، بیر بزک بیتگی‌سی، آغاج کؤمه‌جی (بدنی چیرکلردن تمیزلر و سوْیوق دَیمه ده سینه نی یوُموشالدار) (فا:ختمی طبی). altaea officinitis hibiskos

ختنه..xətnə [صفت، عربجه] باخ: ختنه‌لنمیش.

ختنه‌اوْلموش..xətnə olmuş [صفت] ختنه‌لنمیش(فا:ختنه‌شده) circumcised

خجالت..xəcalət [آد، عربجه] اوُتانما، اوُتانیش، اوُتانیلاجاق (فا:ـه).

خجل..xəcil [آد، عربجه] خجالت، اوْزوقارا (فا:ـه). ashamed

خجلانه..xəcilanə [ظرف] اوُتانا اوُتانا، خجالت ایچینده (فا:خجلانه).

خجّه گوْلو..xəccə gülü [آد، بیتگی] باخ: نوْروز گوْلو

خُدا..xuda [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] خوُدای:تانری، اللــه (فا:ـه) {باخ: قوُتای}.

خُداآفرین..xuda afərin [اؤزل‌آد] آذربایجاندا یئر آدی: تاریخی و گؤرمه‌لری یئرلریندن:-آوارسین قالاسی، شاه حئیدر بُقعه سی، آراز چاییندا قورولان خُداآفرین ایکی کؤپروسو (حسرت ویا نیسگیل کؤپروسو آدیلادا تانینان) بؤلگه‌نین تاریخی بینالاریندان تانینیر، ایلک کؤپرونون قوُرولماسینی سلجوقلولار دؤورونه عاید بیلیللر و ایکینجی کؤپرونونده قوُرولماسی‌نی صفوی‌لره نسبت وئریللر، - همچینین آراز چایی‌نین قیْراغیندا قالوُجا قیْشلاق کوْنبذی بوُرانین آیری تاریخی اثری سایللیر (باخ: کلئیر).

خدابنده‌لو..xudabəndəlu [اؤزل‌آد] بو طایفانین آدی ایلخانلیلار حاکیمی‌خدابنده‌لو'یا منسوبدور، ایلخان حاکیمی‌نین اصلی آدی خربنده‌لو اوْلدوغو اوْچون بونلارین‌دا آدی اصلینده خربنده‌لو اوْلمالیدیر، شاه‌عباس‌دؤنمی شاملو طایفاسینین بیر اوْباسی سایللیردی، صادقی بگ بو طایفایا منسوب اولاراق تذکره سینی "مجمع الخواص" آدیندا، چاغاتای توْرکجه سینده یازمیشدیر، واوْردا اشاره ائدیرکی توْرکلر اوْ دؤنم سلطنت دوامینین اصلی و تمل بینؤوره‌سی‌ایدی[۸۵].

خُداحافظ..xudahafiz [آد، عربجه] اللــه‌آمانیندا، تانری‌ساخلاسین، تانری قوْروسون (فا:خداحافظ). farewell

خُداوئردی‌خویی..xudaverdi xoyi [یازار] هــ ۱۲جو یوّزیل‌ده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا:ـه)[۱٤۱].

خُداوَند..xudavənd [آد، فا] تانری، اللــه (فا:خدا). lordship

خُداوندگار..xudavəndgar [آد،فا] تانری،اللــه(فا:خدا). lordship

خدعه..xudə [آد، عربجه] فتنه، مکر، دوْزن (فا:ـه).

خدمت..xidmət [آد، عربجه] قوللوق، وظیفه، گؤرو، ایش (فا:ـه). service

خدمت ائلەمک..xidmət eləmək [تاثیرلی‌ائیلم] قوُللوق ائلەمک.

خدمتچی..xidmətçi [آد] خدمتکار:قوُللوقچو.

خدمتکار..xidmətkar [آد] خدمتچی:قوُللوقچو.

خدَمه..xədəmə [آد، عربجه] قوللوقجولار، اوْداچی لار (فا:خدمه).

خدنگ..xədəng [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اوْخ (فا:تیر).

خدیجه‌حسن‌قیْزی..xədicə həsənqızı [یازار] (۱۳٤۲ه)باکی‌لی شاعر دیر[۱۱۷].

خدیجه‌گوّلو..xədicə gülü [آد، بیتگی] باخ: نوْروز گوّلو

خدیم..xədim [آد، عربجه] قیسیر لاشدیریلمیش، آختالانمیش (فا:خته شده).

خراب..xərab [آد، عربجه] ییخیلمیش، ییخین، باخ: خاراب (فا:~).

خرابات..xərabat [آد، ع، مج] مئیخانا، عئشرت خانا، ایچکی‌ائوی (فا:~). pot-house

خراباتی..xərabatı [آد، یازین] ۱-واختینی میخانالاردا، عشرت خانالاردا و سرخوْشلوقدا گئچیرن، ایچکی دوّشگونو. ۲- تصوّف‌مکتبینده عارفه وئریلن بیر عوّنوان.

خرابه..xərabə [باخ] خارابا.

خراج..xərac [آد، عربجه] وئرگی، باج (فا:باج). tax

خرّازی..xərrazi [آد] خیرداوات چی (فا:خرّازی). haberdashery

خُراسان..xorasan [اؤزل‌آد] بعضی تاریخی دؤنملر تورکوستانین گؤنئی بؤلومونده اولان یئرلره خُراسان دئییلیبدیر کؤک باخیمیندان بو کلمه ایکی جور یورواملانیر، ۱-غوُر/ غوْر طایفالارینین یاشادیغی بؤلگه اولماسی اوچون غوْر سؤزونه باغلیدیر، غوْرلار ویا اوْغورلار بؤیوک تورک طایفاسیدیر و اوْغوز ویا غُزلارلا بیرلیکده یاشاییردیلار و "سان" سؤزوده سانماق فعلینه باغلاناراق غور سانیلان و غور دئییلن انسانلارین اؤلکه‌سی دئمکدیر، غوْر و سان سؤزلرینین آراسیندا اولان "آ" اکی بنزتمه اکیدیر (غوْر+ا+سان: غوْرلارا بنزر ویا غوْرلار اوّچون سانیلان یئر). ۲-بو کلمه اوْلابیلسین کی فارسجا خوْر یعنی خورشید (گونش) سؤزونه باغلی اولسون ویئنه سان و یا آسان سؤزو تشبیه و بزتمه سؤزو اولورکی بوحالدا بو قیسمی تورک کؤکنلی کلمه اولور،و گویا معناجا گونشین چیخدیغی سانیلان یئر دئمکدیر (بعضا آسان سؤزونوده طلو و گون چیخان معناسیندا بیلیبلر[۱۱٤]) البته بو یوْروم اوْقدر ده اصابتلی اولمور چونکی فارس قوومونو نظرده توتارساق آیا فارسلاری ایندیکی فارسیستاندا یئرله‌شیک بیلسک اوْ بؤلگه‌یه گؤره خوراسان بؤلگه‌سی شرق حسابلانیر و اگر فارسلارین اصلی اوتوراق یئرلرینی افغانستان بیلسک اوْحالدا خوراسان باتی (غرب) ده قالیر و یورملاما چلیشگیلی و تناقُض‌لو اولور.

خُراسانلو..xorasanlu [اؤزل‌آد] ابهر ده چای، داغ و کند، هشتَری ده کند آدی.

خُراسانلو..xorasanlu [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوّزیلده، آنادولو-بوْلو توّرکلرینه منسوب بیر بوْی آدی[۸۵].

خرّاط..xərrat [آد، عربجه] آغاج یونان (فا:~).

خُرافات..xorafat [آد، ع‌باخ:کوْر] بوش‌اینانج لار، موْهوُمات، بیلیم قارشیتی اینانج لار (فا:~). sulperstitions

خُرافاتچی..xorafatçı [آد] بوش‌اینانج لارا صاحب‌اوْلان، موْهوُماتچی(فا:~)

خُرافاتی..xorafati [صفت] خُرافاتا اینانمیش (فا:~). superstitiious

خرام..xuram [آد] نازلا یئریمه (فا:~). walking

خُرامان..xuraman [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] نازلا یئریین، سالانا سالانا، نازلانا نازلانا (فا:~).

خراوند..xəravənd [اؤزل‌آد] خمین دا کند آدی {قاراوان}.

خرج..xərc [آد، عربجه] ایشله‌نن، صرف اوّلونان (فا:~). cost

خرج بوْرج..xərc borc [آد] بوْرج پوُل آلاراق.

خرج بوْرجا دوّشمک..xərc borca düşmək [تاثیرسیزائیلم] بوْرجا دوّشمک.

خرج دیگی..xərcdigi [اؤزل‌آد] اهر ده داغ آدی.

خرج‌سیز..xərcsiz [صفت] خرجی‌اولمادان(فا:کم‌خرج free of charge

خرجلنمک..xərclənmək [تاثیرسیزائیلم] صرف ائدیلمک، ایشله-دیلمک(فا:خرج‌شدن).

خرجله‌مک..xərcləmək [تاثیرلی‌ائیلم] صرف ائتمک، ایشلتمک (فا:خرج کردن).

خرجلی..xərcli [صفت] خرجی چوْخ اولان (فا:پرخرج). costly

خرجلیک..xərclik [آد] عادی گوّنده‌لیک وخیردا خرجلر اوّچون آیریلان پول، جیب خرجی (فا:خرجی).

خرجه‌مک..xərcəmək [تاثیرلی‌ائیلم] صرف ائله‌مک، واختی‌نی بیر ایش اوّچون آییرماق، قوُللانماق (فا:صرف کردن).

خرچنگ..xərçəng [آد، دی، فا] ۱-یئنقچ، کرتنباغا۲-اینسان‌و حئیوانین ایچ و دیش اوْرقانلاریندا عمله گلن خطرلی شیش "معده سینده خرچنگ یاراسی تاپیلدی" {اسکی فارسجا کلمه سایبلیر}.

خردل..xərdəl [آذ، بیتگی، فا] تورپ سوولاردان، ۱۵۰-۱۰۰cm یوکسکلیکده، ساری چیچکلی، دریه دیه‌رک یاندیریب یاخان، دادی آجی بیر ایللیک بیتگی(فا:~). **brassica nigra**

خرده‌جر..xərdəcər [صفت] جوْبالاق، بالاجا و شولوق، خیریم‌خیردا.

خرف(خرفت)..xeref(xereft) [صفت، عربجه] قوجالیقدان آغلی ضعیف‌له میش، سرسم توتموش (فا:~).

خرق..xərq [اؤزل‌آذ] قارق:۱-قوچان دا بیر کندیستان، ۲۷ کندی و ۸۲۰۰ نفر نفوسو*واردیر، کندیستانین مرکزی خرق قوچان (٦۲ ک. گؤنئی گؤنباتان طرفینده، نفوسو ۱٤۳۰ نفردیر، اهالی بیر بؤلومو تورکدور.۲-مشهد ده کند آدی.

خرق..xərq [آذ، عربجه] جیْریب پارچالاما، پارتاقلاما (فا:~).

خرقالان..xərqalan [اؤزل‌آذ] قارقالان:ساوه ده داغ آدی.

خرقان..xərəqan [اؤزل‌آذ] ساوه ده بیر بؤلگه آدی، بؤلگه‌ده قره‌غان شکلینده سؤیله‌نیر واصلینده قاراخان سؤزودور.

خرقه..xirqə [آذ، عربجه] ایچی‌پامبیقلی، اؤنو آچیق، قیسا گئییم(فا:~)

خرک..xərək [آذ، فا] ۱-داش و قوُم داشیماق اوْچون تاختادان دؤزلدیلمیش آلت، زنبه. ۲-یایلی و سیملی چالقی آلَت‌لرینده سیم‌لرین آلتینا قوْیولان آلتلیق، آلتلیق.

خرک..xərək [اؤزل‌آذ] اراک-طرخوراندا کند آدی {قرَک / قاراق}.

خُرّم..xurrəm [صفت، ظ، فا] سئوینج، فرح‌لی (فا:خرّم).

خرّم‌آباد..xorrəm abad [اؤزل‌آذ] ۱-خیاو (خیْراموْو)، اهر، کرج، قوچان، تاروُم، ساوه-نوبران، ساوه-جعفرآباد، جوُغاتئی، بوُیین زهرا(۲) و آستانا دا کند آدی.اهر ده چای آدی. ۲-خرّم‌آباد-الشتر بؤلگه‌سینده تؤرک کندلری: بادام شیرین (۳کق *۱۵۰/ ی‌تو)،

خُرما..xurma [آذ، بیتگی، فا] خُرمالار سوْیوندان، بوی ۳۰ m گؤوده‌سی دیرک بیچیمینده، یاپراقلاری بؤیوک، ایستی اؤلکه آغاجی (فا:~). **phoenix dacylifrta**

خُرما پیلوو..xurma pilov [آذ] قاباناتیلمیش دویونو لای لای خورما ایله دمله پیب واونا ات و دارچین آرتیراراق دوزه‌لن بیر نوع پیلوو.

خُرما تره‌گی..xurma tərəyi [آذ] قیزارمیش اونا خورما زنجفیل جویز ازمه‌سی آرتیراراق دوزه‌لن بیر شیرین یئمک.

خُرمالار..xurmalar [آذ، بیتگی] ایستی و رطوبتلی اؤلکه‌لرده یئتیشن بیر چنک‌لی بیتگی سوْیو، پالمیه سوولار (فا:خرماها).

خُرمالو..xurmalu [آذ، بیتگی] ۱۵ متر قدر بویلو بویوک آغاج (فا:~). **ospyros kaki**

خُرمایی..xurmayi [آذ] خورما رنگینده (فا:~). **reddish brown**

خرمدره..xurrəmdərə [اؤزل‌آذ] زنجان و هشتَری ده کند آدی.

خرمدره..xurrmədərə [اؤزل‌آذ] ۱-زنجانین گونباتان طرفینده شهر آدی، گونش ۱۳۸۵ آمارینا گؤره شهرستانین نفوسو ٦۰۰۰۰نفر و شهر نفوسو ٤۸۰۰۰نفردیر (*۷٦٦۰). ۲-خرمدره بؤلگه‌سینین چایلاری:اوْرگان چای (ارگن چای s٦b۲۳)، پاچی (مغول آباد، قیزیل اؤزن، s۳b٥۱)، ۳-خُرمدره‌بؤلگه سینین کندلری: خلیفه‌لو *۲٦۰، پالاز/ پلاس *۲٥۰، اَلوَند، اسلام آباد، اَرانَج *۱۹۰، انجیلئیین/ انجلین *۳٥۰، رحمت آباد *٥٤۰، سوُکهریز *۱۰۰۰، خلَج *۲۰۰، خلج *۱٦۰، چوْوورُ/ شَویر *٤۳۰، کُلوچ *۳۹۰، اردئیین/ اردجین؛ باغدره *۳۱۰، قلعه حسینیه *٥۱۰، وئییستان/ آ-ی *٤۰۰، نصیرآباد *٤٥۰،

خرمن..xərmən [آذ] بیچیلیب بیریئره ییغیلان اکین واوْنون یئری (فا:~) **stack** {قیریلیب بیریئره ییْغیلان‌شئی، باخ:قیْرمان، قیْرماق}.

خرمن..xərmən [اؤزل‌آذ] اسفراین، قزوین، ماکی (~یئری)، دا کند آدی؛ تاکستان (~داغی)، زنجان دا (~گدیکی)داغ آدی.

خُروج..xuruc [آذ، عربجه] اوْرتایاچیخما، دیشاری‌چیخما(فا:~).

خُروجی..xurucı [صفت] چیخیش یئری (فا:خروجی). **outlet**

خره‌جی..xərəci [اؤزل‌آذ] مراغا(۲) و تبریز ده کند آدی{بو کلمه قاراچی سؤنونون دَییشمیش شکلیدیر، پهلویچیلر بو سؤزو قوندارما آد اولاراق سراجو شکلینده یازیلار}.

خره‌زی..xərəzi [آذ، عربجه] خیرداوات، باخ:خرّازی.

خریطه..xəritə [آذ، عربجه] نقشه، بیرشئیین کاغاذ اوْستونده تصویری (فا:~).

خریف..xərif [آذ، ع، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گوْز، پاییز (فا:~).

خز..xəz [آذ، فا] بیر سیرا حئیوانلارین بدنی‌نی اؤرتن توْک و سمورا بنزر بیر حئیوانین ادی.

خزان..xəzan [آذ، فا] گوْز، سوْن باهار (فا:پاییز).

خزانه..xəzanə [آذ، عربجه] دیرلی‌شئی‌لرساخلانیلان-یئر(فا:~) {باخ:قازماق}.

خزانی..xəzani [یازار] میرمهدی میرهاشیم اوْغلو خزانی زنگه‌زوْر لودور و توْرکجه شعرلری واردیر[۱۱۷](فا:~).

خزاین..xəzain [آذ، عربجه] خزانه‌لر (فا:~).

خزایی..xəzayi [اؤزل‌آذ] ساییین‌قالا دا کند آدی {گز+آی}.

خزر..xəzər [اؤزل‌آذ] آذربایجاندا بوسؤزله‌باشلایان‌ئچه‌یئرآدی واردیر[۲٤۰].

خزر..xəzər [آا] ۱-خزردنیزی دؤنیانین‌انبؤیوک باغلی‌دنیزی ساییلیر، بودنیز ایندی ٥ اؤلکه آراسیندا یئر توتوپ و گنللیکله هرزاماندا توْرک ائللری آراسیندا قرار تاپیر، و آدی‌نی خزرائلی و دؤولتی

آدیندان آلمیشدیر. ۲-بو کلمه کاس› کاسسی ائلی آدیندان دوزه‌لیب (کاس+ار› کاسر› گزر›خزر)، بوکلمه مفهوم لحاظیندان گزر سؤزونه باغلانیر، کاس=کَس سؤزو همان گز سؤزودور و بو ائلین داییم گزمک حالیندا اولماغینی گؤسته ریر؛ بو کلمه ایزینی چوْخلو یئر آدلاریندا گؤرسه‌دیر: کاسپین (بو آدین انگیلیزجه‌سی)، قزوین(کزوین› کسپین)، خاساوان، خاسلار، خاسئللی، کسیان، -- "{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

خزرخاقانلیغی..xəzərxaqanlığı [اؤزل‌آد] خزرلر ایلکجه هوُن‌دؤولتینه تابع اوْلاراق آشاغی ایدیل بؤلگه سینده یاشاییردیلار، اونْلارین مستقل حالدا اوْرتایا چیْخمالاری سابارتوْرک‌دؤولتی‌نین چؤکوشوندن سونْرا م٦جی عصرین اوْرتالاریندا اوْز وئردی، اونْلار ایکی نسیل بوْیونجا گؤی‌تورک دؤولتی نین بیر پارچاسی اوْلموشدولار، خاقانلیغین قوُروجوسو یابغو اوْلاراق، حاکمیت دؤورو م٦٢٥-١٠١٥ ایللرینده و حاکمیت یئرلری خزر دنیزی، قافقازلار، کیئف، دئنیپئرچایی بؤلگه لری و قوُزئیده قازان بؤلگه‌سی اوْلموشدور، خزرلر م٦٢٢-٦٢٧ ایللرینده بیزانس امپراتورو هراکلیوس'و ساسانی‌لره یئنیلمکدن قوُرتاردی، و ٧١٨جی ایلده استانبولون عربلرجه محاصره سینده بیزانس لارا یاردیم ائتدی، خزرلر منتظم دؤولت قوُران حکومت کیمی تانینیر، بوُ دؤولت اقتصادی باخیمدان یوْکسه‌لرک اُجرتلی عسگر دؤنَمینه گئچدی و بوُ موضوع دا اصلی سببلردن اوْلاراق ییخیلیشینا باعث اوْلدو، اؤزللیکله اقتصادیاتین گئریله‌مه زامانلاری، عسگری قوْلون ضعیفله‌مه‌سی، چوْخلو گئری چکیلمه‌لره سبب اوْلدو[٢٠٩]، خزرلرین باشکندی ووْلقا چایی‌نین یانیندا ایدیل شهری اوْلموشدور، بئلنجر، سمندر شهرلری اؤزنملی شهرلریندن ایدی، شهرچیلیک و شهر اطرافیندا سوُر چکمه خزرلرین اؤزنملی مهارت لریندن‌ایدی، ممی آلان داستانی اونْلارین معروف داستانی سایبلیر، ٨٩٣دا ایلک دفعه قوُرولان روس بیرلیگینین باش وزیرینین آدی خاقان ایدی و روس‌خانی‌روْریک خزرلره تابع‌ایدی، اونْونجو یوْزیلین سونْلاریندا روسلاردان اولاراق کیئف پرنسی خزرلری داغیتدی، اونْلارین بیر قسمی روسلارا تابع اولاراق بیر قسمی‌ده کریمه و آذربایجانا چکیلدیلر[٤٦]. (فا:خزرها).

خزرلر..xəzərlər [اؤزل‌آد] خزربوْیلاری:ائتنیک باخیمیندان، اوْغو-بوُلغار، اوْن اوْغور، سابار، ماجار بوْیلاری نین قاتیلیم ایلا خزرلر مئیدانا چیخمیشلار، آراشدیرماجی نیکوْلای میستیکوس ماجارلاری غربی و خزرلری شرقی تورک قوْومو اوْلاراق ذکر ائدیر، زکی ولیدی توْغان، خزرلری گؤی تورکلرین آشینا سوُلاله سیندن بیلیر، ٦٢٧ده خزرلر آغاج‌اَری، ساری‌غوُر و بؤغدوْز بوْیلاری آدیلا آنادوْلویا و آذربایجانا گلمیشلر، ماجارستان کراللیغینی قوُران آرپاد خاندانی خزر توْرکلرینین قابار/ کابار بوْیوندان اوْلوبلار، خزر خاقانلاری یانیندا آسلار بیرینجی سیْرادا یئر آلیردی، و آس‌غوُر (آس و غوُر بوْیلاری بیرلیگی)، آلان‌آس (آلان و آس بوْیلاری بیرلیگی) شکلینده اؤزلرینی گؤسته‌ریر، گؤی توْرکلرده ده پئچه‌نک تورکلرینین بیر اوْیماغی نین آدی گنگَرآس اوْلموشدور، اوْغوزلارین ٢٤ بوْیوندان بیری اوْلان یازیر/ یازقوُر، آس‌غوُر لاردانديز، ایدیل اطرافیندا یاشایان موُسکی/ موْسکی بوْیو خزرلرین چاووُش قوْلوندادیر[٢٠٩]. خزرلر دفعه لرجه عربلری یئنمیشلر و چوْخ بیلگین-لرین گؤروشوجه خوْراسانلی‌ابوُمسلم اُمویلره قارشی خزرلردن اؤزنملی شکیلده یارارلانمیشدیر، همچینین آذربایجاندا بابک قالخیشی خزرلرین بیر قوْلو کیمی دَیرلندیریلمه‌لیدیر، خزرلرین بیر آیری قوْومو کاراییم/ کارای/ گرای بوْیو اؤزنملی بیر آدا صاحبدیر، کاراییم‌لر، اسلام دینی بؤلگه ده یاییلمامیشدان قاباق یهودی دینینده ایدیلر، آیری بیر مطلب اشاره‌اوْلونمالیدیر:آزاراق افراد تاپیلیرکی خزرلرین یهودی اوْلماسینی اؤنه‌سوْروللر حالبوکی‌درین و چوْغون-لوقلا آرشدیرماجی لار ثبوت ائدیللر خزرلرین‌ایچینده‌دین اؤزگورلوغو یوْکسک سَویه‌ده‌ایدی و مسلمانلار، مسیحیلر، یهودیلر، شامانیستلرآزادلیقلا عبادتلرینی یئرینه گتیریردیلر، بوُ آرادا چوْخلو عرب مسلمان سیّاح و مبلّغلرین آزادجاسینا خزر بؤلگه‌لرینه گئتمه-سی بوُنا ثبوتدور و حتی بیر سیرا آراشدیرماجی‌لار، اوْ دؤنم خزرلری دینجه ان اؤزگور حکومت کیمی قلمه وئریرلر؛ خزرلردن بیر گؤرونتو:

خزرقیشلاق..xəzərqışlaq [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

خزری..xəzəri [صفت] خزر آدالاریندا و اؤزللیکله آبشرون یاریم آداسیندا قوُزئی‌دن اسن شدّتلی کوْلک (فا:بادشمالی).

خزل..xəzəl [آد] گوْز دؤنمینده آغاج وبوداق‌لاردان تؤکولن سارالمیش و قورو یاپراق (فا:برگ پاییزی). {بو کلمه خاشا› قاشاق سؤزوندن آلینمیشدیر، "قاشاق› قاشال› خاشال› خشیل› خسیل›

خسل› خزل" البته بعضاً بو کلمه‌نی فارسجا خزان سؤزونه باغلاییرلار}.

خزل اولماق..xəzəl olmaq [تاثیرسیزائیلم] سارالیب سولماق، سولقون-وضعیته گلمک.

خزل کیمی..xəzəl kimi [صفت] سولقون، سولموش.

خزله دؤنمک..xəzələ dönmək [تاثیرسیزائیلم] سارالیب سولماق، باخ: خزل اولماق.

خزنه..xəznə [آد، ع] خزینه:دیرلی شئی‌لر ساخلانیلان‌یئر، خزانه. {ددەقورقوت دا ایشله‌نیبدیر}.

خزیلی..xəzili [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بویلاریندان[۳، ۱۰۸].

خزینه..xəzinə [آد، ع، دده] دیرلی شئی‌لر ساخلانیلان‌یئر، خزانه {ددەقورقوت دا ایشله‌نیبدیر}.

خسارت..xəsarət [آد، عربجه] زیان (فا:ضرر). damage

خسّت..xissət [آد، عربجه] پینتی‌لیک، جیمیرلیک (فا:~).

خسته..xəstə [صفت، فا] ۱-ساغلیغی پوزوق اولان، سایری، ناخوش (فا:مریض). ۲-دؤشگون، سؤنوک. ill

خسته باخیجی‌سی..xəstə baxıcısı [آد] خسته خانالاردا خسته‌لره باخان.

خسته‌خانا..xəstəxana [آد، فا] سایری ائوی، مریض خانا (فا:بیمارستان). hospital

خسته قاسیم..xəstə qasım [یازار] ۱۰۸۱م ده تیکمه داش‌دا آنادان اولوب، قوم و نجف ده تحصیل آلاراق بؤیوک عاشق‌لاردان سایبلیر، شعرلری عاشقلیق‌مکتبی‌نی جانلاندیریبدیر.

خسته کین اویونو..xəstəkın oyunu [باخ] جیزیق اویونو.

خسته‌لندیرمک..xəstələndirmək [تاثیرلی‌ائیلم] خسته حالا سالماق (فا:مریض کردن).

خسته‌لنمک..xəstələnmək [تاثیرسیزائیلم] خسته حالا دؤشمک (فا:مریض شدن).

خسته‌لیک..xəstəlik [آد] ناخوشلوق، سایری‌لیق (فا:مریضی). illness

خُسران..xosran [آد، عربجه] ضرر، زیان.

خسرو..xosro [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اولاراق ایشله-نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۱۴ آد سایماق اولار).

خسرو..xosro [یازار] امیرخسرو دارایی، ش۱۲۷۰ده تاروُم بؤلگه سینده آنادان اولوب تورکجه شعرلری واردیر.

خسروآباد..xosrovabad [اؤزل‌آد] بیجارین ۵ کندیستانیندان بیری، گونش ایلی ۱۳۲۰ده ۴۹ کندی و * ۱۶۰۰۰ نفر نفوسو وارایدی، مرکزی خسرو آباد، نفوسو ۱۶۰۰ نفر تورک و گروس قئید اولموشدور.

خسروشهر..xosrovşəhr [اؤزل‌آد] بو شهر تبریزین گؤنئی گؤنباتان طرفینده و اوسکونون گؤنباتان طرفینده یئر آلیبدیر. بو شهرده بیر اسکی قبرستان، چوخلو اؤنلو آدملارین دینج یئریدیر، اؤرنک اوچون: بابامحمد گازر، شیخ محمد بؤیوک، اشرف الدین یعقوب رومی (وفات ایلی هـ ق ۹۱۲) درویش جلال الدین اخی، بوُعلی حمزه ابن عبدوالعزیز شیخ سالار ی (وفات ایلی هـ ق ۴۱۸).

خُسرو و شیرین قُطْب..xosrov və şirin qotb [اؤزل‌آد] باخ: خوارزم تؤرک لهجه سی.

خسوف..xusuf [آد، عربجه] باتیش، آی توُتولماسی (فا:~).

خسیس..xəsis [آد، عربجه] قیسمیق، قیتمیر، پینتی، جیمری (فا:~).

خسیل..xəsil [آد] ۱-گؤی تاخیل(فا:غلات‌سبز)، ۲-تبریز- ایلخیچی یاخینلیغیندا بیر یئر آدی کیمی ایشله نیر {خاشا› خاشال› خشیل سؤزوندن آلینمادیر و اونا یاخین مفهوم داشییر}.

خسیل لشمک..xəsilləşmək [تاثیرسیزائیلم] گؤیرمک (تاخیل اوچون).

خسیل‌لیک..xəsillik [آد] خسیل اولان یئر، خسیل اکیلن یئر.

خُسیه..xosyə [آد، عربجه] ار بئزی.

خشاب..xişab [آد] فیشک قابی (فا:~).

خشخاش..xaşxaş [باخ] خاشخاش.

خشل..xəşəl [باخ: خاشال] خارال، خاشال، یئکه توُربا.

خشلان..xəşlan [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی.

خشْم..xəşm [ع، ص] هیرس، اؤفکه (فا:خشم).

خشَم..xəşəm [آد] دادلی‌سولاردا یاشایان‌ویئمه‌لی بیر بالیق.

خشَمبول..xəşəmbul [باخ] خاشامبول، کونجود(فا: کنجد). sesame

خشَنبول..xəşənbul [باخ] خاشامبول، کونجود(فا: کنجد). sesame

خشن..xəşin [ع، ص] سرت، قیریجی (فا:خشن).

خُشنود..xoşnud [آد، فا] شاد، سئوینجلی (فا:~).

خُشوع..xuşu [آد، عربجه] آلچاق کؤنوللولوک (فا:تواضع).

خشونت..xuşunət [آد] قابالیق (فا:خشونت). coarseness

خشه..xəşə [آد، بیتگی] ۱-خشه‌اوْتو، قیندیرقا، پاخلالیلاردان، حئیوانی یئهین کؤکلدن یئم بیتگی‌سی، بو بیتگی نئچه ایللیک بیتگی اولاراق یونجا کیمی اکرلر، باخ: خاشال. **bulrush**

خشیل..xəşil [آد] اوُنوسوُیا تؤکه‌رک‌پیشیریلیب یاغ و دوشابلا یئییلن بیر یئمک {آش+ل‹آشیل‹خاشیل[۵]}. {، سن، زیورآلات}.

خشیله دؤندرمک..xəşilə döndərmək [تاثیرلی‌ائیلم] بیر شئیی خشیل و خمیر کیمی ائتمک.

خشیلینی چالماق..xəşilini çalmaq [تاثیرلی‌ائیلم] (اؤلدوره‌رک) حالواسینی پیشیرمک.

خشیلینی چیخارماق..xəşilini çıxarmaq [تاثیرلی‌ائیلم] ازیب ازیشدیرمک، برک ووُرماق.

خَشیندره..xəşindərə [اؤزل‌آد] بوْستان آباد دا کند آدی.

خصایص..xəsais [آد، عربجه] خاصیت‌لر (فا:~).

خصایل..xəsail [آد، عربجه] ۱-خاصیتلر.۲-قیوریلمیش توّک(فا:~).

خصلت..xislət [آد، عربجه] اؤزلوک، خاصیت (فا:~).

خصلت..xislət [آد، عربجه] طینت، ایچ اؤزللیک (فا:~).

خصم..xəsm [آد، عربجه] دوّشمن، ساواشدا قارشی طرف(فا:~).

خُصوص..xusus [آد، عربجه] نّیت و عاید آنلامیندا بیر سؤز "بو خصوصدا، بو بارَده" (فا:~).

خُصوصاً..xususən [ظرف، عربجه] اؤزل اوْلاراق (فا:~).

خُصوصی..xususı [آد، عربجه] کیشی سل، اؤزل اوْلاراق، اؤزل (فا:~).

خُصوصیت..xususiyət [آد، عربجه] اؤزللیک، نئجه‌لیک (فا:~).

خُصوصی‌لشدیرمک..xususi-ləşdirmək [تاثیرلی‌ائیلم] اؤزللشدیرمک (فا:خصوصی کردن).

خُصوصی‌لشمک..xususiləşmək [تاثیرسیزائیلم] اؤزل لشمک، کیشی‌سل لشمک (فا:خصوصی شدن).

خُصومت..xusumət [آد، عربجه] دوّشمنلیک، یاغیلیک (فا:~).

خضرشاه..xızırşah [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.سربند ده داغ آدی.ماهنشان دا(خضرچوبان) کند آدی {خیْدیر}.

خط..xət [آد، عربجه] یازی، جیزیق، جیزقی، چیزگی، هربیر شئیین ترپشدیگی یئرده قالان ایز، یوْل تئل و بوْرو کیمی شئیلرین اوُزانتی‌سی (فا:~). **line**

خط استوا..xətti ustuva [آد] اوُستوا قوُرشاغی(فا:خط استوا). **the equtor**

خط باشی..xət başı [آد] کیشی‌لرده ساچین گیجگاه طرفینده قوُلاغین قاباغیندا اوْلان بؤلومو.

خط چکن..xət çəkən [آد] خط کش (فا:خط کش).

خط چکیلیشی..xət çəkilişi [آد] رسم الخط **kprescribed form**

خطوْخال..xətoxal [آد، یازین] گؤزَلین صفتی معناسیندا بیر افاده(فا:~).

خطا..xəta [آد، عربجه] ۱-یانلیش، سهو، یانیلقی. ۲-سوُچ، قُصور (فا:~).

خطاب..xətab [آد، عربجه] بیرینه سؤیله‌نن سؤزلر (فا:~).

خَطاب..xətab [اؤزل‌آد] بجنورد دا کند آدی {خاتاو/خاتای}.

خطّاب..xəttab [آد] خمیر ایچینه قیمه ات سوغان و لپه یا دویو دولدوراراق و پیشیره‌رک حاضرلانان بیر دوْلما نوعو.

خطابأ..xətabən [ظرف] خطاب‌اوْلاراق، خطاب‌ائده‌رک، خطابلا.

خطابت..xətabət [آد] خطیب‌لیک، سؤیلَوچی(فا:سخنوری).

خطابه..xətabə [ظرف، عربجه] سؤیلَو (فا:~).

خطّاط..xəttat [آد] گؤزل‌خطی‌اوْلان‌وگؤزل‌خط یازان (فا:~). **penma**

خطاکار..xətakar [صفت] سوُچلو (فا:گناه کار). **sinful**

خطایان..xətayan [اؤزل‌آد] آبیک ده کند آدی {خاتایان:خاتایلار}.

خَطَب ..xətəb [اؤزل‌آد] خیتاو**xitav**:مراغا و میانا دا کند آدی {خَطب/ خَتَو/ خَتَی/ خاتای؛ خاتای سؤزونه باغلی اوْلمالیدیر؛ (بیر نوع یئرلی چؤرک آدی[۶۶])}.

خُطبه..xutbə [آد، عربجه] نوطق، سؤیلوَ، خطیبین مینبردن جاماعاتا خیطابا سَؤیله دیکلری اؤیودلر و سؤزلر، (فا:~). **homily**

خطر..xətər [عربجه] تهلیکه (فا:~). **danger**

خطرسیز..xətərsiz [صفت] تهلیکه‌سیز (فا:بی خطر). **dangerless**

خطرلی..xətərli [صفت] تهلیکه‌لی (فا:پرخطر). **dangerous**

خطوط..xutut [آد، عربجه] خط‌لر، جیزیق‌لار، چیزگی‌لر (فا:~).

خطّی..xətti [آد] ال یازما (فا:~). **handwritten**

خطیب..xətib [آد، عربجه] خطبه اوْخویان، دانیشان (فا:ناطق). **orator**

خطیر..xətir [آد، عربجه] حُرمت، سایقی، شان، شرف، اِحترام "خطیرینی عزیز توُتماق" (فا:~). **serious**

خفا..xəfa [ع، ص] گیزلی، ساخلی (فا:~).

خفّت..xiffət [آد، عربجه] یونگوللوک(ایش، فیکیرویابیرشئیده) (فا:~.

خفنگ..xəfəng [آد] سماورین باشینی باغلایان اؤرتوک، توُکانین اؤرتوگو (فا:~). {قاپاماق سؤزوندن آلیناراق قاپانْگ› کَپَنْگ› خفنگ شکلینه گلیبدیر[۵]}.

خفه..xəfə [آد، عربجه] بوغاناق، بوْغما (فا:خفه). **stuffy**

خفه‌لنمک..xəfələnmək [بلسیز ائیلم] بوْغولماق (فا:خفه شدن).

خفه‌لنمه..xəfələnmə [آد] بوْغولما (فا:خفه گی).

خفه‌له‌مک..xəfələmək [تاثیرلی‌ائیلم] بوغماق (فا:خفه کردن).

خفه‌نک..xəfənək [آد] ۱-آت‌و باشقا حئیوانلارین‌جییار خسته‌لیگی "آت خفه‌نک اوْلوب". ۲-تنگ نفس‌لیک، آسم، {کپه‌نک[۵]}.

خفیف..xəfif [ع، ص] یونگول، آز، آغیرقارشیتی (فا:سبک). light

خفیفجه..xəfifcə [ظرف] آز اوْلاراق، چوخ یونگول بیچیمده (فا:کم).

خفیه..xəfyə [آد، عربجه] گیزلی قوُرولوش ویا عسگر توپلومو.

خک‌انداز..xəkəndaz [آد، فا] کوُل آتان، سوّپورولن توپراغی بیغماغا و آتماغا یارایان وسیله، زیبیل و کوّل و بوُجور شئیلری گؤتورمک اوّچون قیسا دسته‌لی آلت، (فا:خاک انداز).

خکه..xəkə [آد، فا ‹خاکه›] قند کیمی شئیلرین اوْوونتوسو (فا:خاکه).

خلا..xələ [آد، عربجه] بوْشلوق، بوش یئر (فا:~).

خلاص..xələs [آد، عربجه] قورتولوش، قورتولما (فا:~). delivered

خُلاصه..xulasə [آد، عربجه] ۱-اؤزت، ییغجام، قیسّا. ۲-(ظ) قیساجا، اؤزت اوْلاراق (فا:~).

خُلاصه‌ءکلام..xulaseye kəlam [باخ] خُلاصه.

خُلاصه‌عبّاسی..xulaseye abbası [یازار] بو کتاب محمد خویی طرفیندن یازیلیب و ولیعهد عاباس میرزایا تقدیم ائدیلمیشدیر.

خلاف..xilaf [آد، عربجه] آیقیری، قارشیت، ترس، دؤزگون اوْلمایان ایش (فا:~). minor (or prtty) offence

خلافت..xilafət [آد، عربجه] خلیفه‌لرین اگه منلیک دؤنَمی، خلیفه‌لیک (فا:~). caliphate

خلال..xilal [آد، عربجه] دیش تمیزله‌مک اوّچون نازیک بالاجا چؤپ، بالاجا اینجه چؤپ(فا:~)

خلال مُربّاسی..xilal murabbası [آد] میوه خلال لارینی قایناداراق و شکر وآیری شئیلر قاتاراق دوزه‌لن بیرنوع مربّا.

خلایق..xəlayiq [آد، عربجه] یاراتیق‌لار، یارانمیش اولانلار (فا:~).

خلبیر..xəlbir [باخ] قلبیر.

خلّجچی..xələtçi [صفت] توی و تورن‌لرده خلت آپاران.

خلَج..xələc [اؤزل‌آد] آستانا، هشتَری، هئریس، خیاو، مشهد، ماهنشان، ماکی، سایین‌قالا، فریدن، ابهر و آوج ده کند آدی؛ ماکی دا داغ آدی، فرمهین(۲) و قوُم(۲) (~آباد)، آستانا (~مالمیر)، آستارا (~محله) دا کند آدی، قوشاچای دا (~نوروزلو) چای آدی[۲۴۰].

خلج‌لر..xələclər [اؤزل‌آد] تؤرک‌ائللی اوْلاراق افغانستاندا یاشاییب و اوْرادان ایران‌و هیندوستانا کؤچموشلر، اوْنلارین بیرقسمی پشتونلار آراسیندا اریه‌رک بوگونکو قلزای (قلجای)لاری تشکیل وئرمیشلر، ساوه اراک وخلجستان اهالی‌سینی کوّتله وی حالدا خلج ائللی تشکیل وئریر، بو کلمه‌نی قالماق سؤزونه باغلاییرلار و قالیجی و دایانیقلی بیر معنا داشییر؛ کاشغرلی‌یه گؤره خلج کلمه‌سی (قال+آچ/ قالو چؤز، آچیقلا) سؤزیله ایلگی‌لیدیر[۱۲] (فا:خلج‌ها).

خلخال..xəlxal [اؤزل‌آد] باخ: خالخال.

خَلخَله..xəlxələ [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

خلد..xold [آد، عربجه] بقا، قالیجی‌لیق" خُلد بَرین:ابدی اوُچموق".

خلسه..xəlsə [آد] بایقین‌لیق حالینا گئتمه (فا:~). ecstasy

خلط..xilt [عربجه] تورتا (فا:~).

خلع..xəl [آد] عزل ائتمه، بیر ایشدن چیخارما (فا:~). deposal

خلع ائلهمک..xəl eləmək [تاثیرلی‌ائیلم] عزل ائتمک (فا:خلع کردن). to depose

خلع سلاح..xəlisilah [آد] سلاح‌سیز لاندیرما (فا:~). disarmament

خلعت..xələt [آد، عربجه] ۱-بیرنوع یاخاسی آچیق اوست گئییمی. ۲-ارمغان، باغیش، خلت (فا:~). robe of honour

خلَف..xələf [آد، عربجه] آردیل، سلَف قارشیتی، سوْنرادان گلن (فا:~). successor

خلَف..xələf [اؤزل‌آد] میانا، اهر(~انصار)، کلئیبر (~بگلو) ده کند آدی، کلئیبر (~بیگلوچای) ده چای آدی، ابهر ده (~سار) داغ آدی، کیوی، اردبیل، اوُرمیه و هشتَری(خلفه) ده کند آدی.

خلَفلی..xələfli [اؤزل‌آد] آذربایجاندا نئچه یئر آدی[۲۴۰].

خلفه‌لی..xəlfəli [اؤزل‌آد] خلیفه‌لی:شاهسون‌ائللی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

خلْفه‌لی..xəlfəli [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا نئچه یئر آدی[۲۴۰].

خلق..xəlq [آد، عربجه] یاراتما، یارادیلیش (فا:~).

خلق‌اُلسآعه..xolqussaə [آد] اؤز اؤزونه وارلیغا گلن (فا:~). spontaneous generation

خلق اُللاه..xəlqullah [آد] بوتون ملت (فا:~). god's creatures

خلقت..xilqət [آد، عربجه] یارادیلیش، یارادیلما (فا:~).

خفتان..xəftan [آد، دده] قافتان، دؤیوش دوْنو.

خلکانلو..xəlkanlu [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی{تاخیل بؤلگه سی، باخ: خللەوت، خله‌زر}.

خلل..xilət [آد، عربجه] پوْزوق لوق، اسکیک‌لیک، نوُقصان (فا:~).

خللەوَت..xəllavət [اؤزل‌آد] بیناب دا کند آدی {خلله سؤزو چاودار و بوُغدا قاریشیغینا دئییلر[۲۲۴]، بیر معنادا اکین یئری اوّچون اوُوات و الوئریشلی یئر دئمکدیر}.

خلوت..xəlvət [آد، عربجه] گیزلی یئر، هئچ کس اوْلمایان یئر (فا:~). not crowded

خلوتجه..xəlvətcə [ظرف] گیزلیجه، گیزلی، بیلدیرمه‌دن (فا:در خلوت).

خلوتله‌مک..xəlvətləmək [تاثیرسیزائیلم] گیزلی ایش گؤرمک (فا:خلوت کردن).

خُلوص..xulus [آد، عربجه] کؤنول تمیزلیگی.

خَلی‌کندی..xəlikəndi [اؤزل‌آد] نمین ده کند آدی {تاخیل بؤلگه سی، باخ: خلله‌وت، خله‌زر}.

خَله‌زَر..xələzər [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی {خلله کلمه سی درلمه سؤزلویونده چاودار و بوُغدا قاریشیغینا دئییلر[۲۲۴]، زر سؤزو بو کلمه ده سَر/ سار/ سارای سؤزویله کؤکداش اولمالیدیر و معناجا سریلمیش و بؤیوک مئیدان کیمی یئر آنلامیندادیر و بو آد بوّتؤلوکده بؤیوک تاخیل و اکین یئری معناسیندادیر}.

خَلیان..xəlyan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {تاخیل بؤلگه سی، باخ: خلله‌وت، خله‌زر}.

خلیج..xəlic [آد، عربجه] کؤرفز، یاریم‌دنیز (فا:~).

خلیطه..xəlitə [آد، عربجه] ۱-کوّلچه. ۲-مئتال اریدن سوْبا و قازانلاردا اریدیله جک مئتال‌لارین بللی اوْرانلاردا قاتیشیغی (فا:~).

خلیفان..xəlifan [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

خلیفَتان..xəlifətan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

خلیفه..xəlifə [آد، عربجه] ۱-اسلام دینیجه‌حضرت‌محمدین یئرینده-اوْتوران لارین عنوان‌لاری، اسلامی حکومت بؤیوگو(فا:~) caliph

خلیفه-..-xəlifə [اؤزل‌آد] یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۲۰ آد سایماق‌اوْلار) {تورک‌طایفاسی‌آدیلاایلگیلیدیر}.

خلیفه‌تبریزی..Xəlifə təbrizi [یازار] هـ ۱۰جو یوّزیل‌ده اولوب وتورکجه شعرلری واردیر[۱۱۷] (فا:~).

خلیل..xəlil [آد، عربجه] یولداش، اوْغلان آدی (فا:نام‌پسر). friend

خلیل-..-xəlil [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله-نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۹ آد سایماق اوْلار).

خلیل..xəlil [اؤزل آد] حالیل:توّرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

خلیل‌حسنی..Xəlil həsəni [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

خلیل‌حقیقت‌گر..xəlil həqiqətgər [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

خلیل رضا..xəlilriza [اؤزل‌آد] اوّنلو یازار اولاراق‌منظوم‌ومنثور اثرلری واردیر.

خلیل‌گؤزَلی..xəlil gözəli [اؤزل‌آد] هشتریلی چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

خلیللی..xəlilli [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی[۲۴۰].

خلیلی..xəlili [یازار] ۱۵جی یوّزیل‌ین شاعرلریندندیر.

خم چملی..xəmçəmli [صفت] قیْرلی فیرلی، نازلی.

خُمس..xums [آد، عربجه] بئش‌دن بیر، اسلامی بیر وئرگی، اسلام دینینده وارلی آدامین اؤز گلیرندن و قازانجیندان بئشدن بیر حصّه سینی کاسیب‌لارا وئرمه‌لی اوْلدوغو وئرگی (فا:~).

خَمسی..xəmsi [آد، دیرگی] سییه‌نه‌یه اوْخشار بیر نوع‌دنیز بالیغی (فا:~).

خمک..xəmək [باخ] کَمَک:خاما۲.

خمیر..xəmir [آد، عربجه] اوُن‌لا سوُ قاریشیمیندان یوْغرولموش ماده (فا:~). paste

خمیرآچماق..xəmir açmaq [آد] یوْغرولموش‌خمیری اوْخلاولا نازیک‌لتمک.

خمیرتوُتماق..xəmir tutmaq [آد] خمیر حاضرلاماق.

خمیرسالماق..xəmir salmaq [آد] خمیر حاضرلاماق.

خمیرقاتماق..xəmir qatmaq [آد] خمیر حاضرلاماق.

خمیر یوْغورماق..xəmir yoğurmaq [تاثیرلی‌ائیلم] خمیر حاضرلاماق.

خمیرچی..xəmirçi [آد] خمیر یوْغوران.

خمیرچیلیک..xəmirçilik [آد] خمیر یوْغورما.

خمیرکَسَن..xəmirkəsən [اؤزل‌آد] خوی دا داغ آدی.

خمیرله‌مک..xəmirləmək [تاثیرلی‌ائیلم] خمیر یوْغورماق.

خمیره..xəmirə [آد] مایا، آجیتما،: (فا:خمیر مایه، خمیر تُرش). yeast

خمیریایان..xəmıryayan [آد] خمیر یایماق اوْچون آراج و ماشین.

خمیریوْغوران..xəmıryoğuran [آد] خمیر یوْغورما آراجی و ماشینی.

خَمیس..xəmis [اؤزل‌آد] شبستر ده داغ آدی. خالخال؛ فریدن(~لو) ده کند آدی.{باخ: خیْنیسلی}.

خُمین..xumeyn [اؤزل‌آد] ۱-همدان ساوه آراسیندا شهر آدی {کؤک باخیمیندان قوُم سؤزیله کؤکداش اوْلابیلیر و بو حالدا قوُمئین/ قوُمان سؤزلرینین توّرلو دئییشلری اولمالیدیر و معناجا قوُم چوخ اولان یئر وتاریخی معنادا قام و روحانی شامانلارین یئری دئمکدیر}. ۲-خُمین‌بؤلگه‌سینده‌توّرک کندلری: بَزیجان/ بُزیجان (۳۶کق ۱۴۰* ی‌تو)، بلادیرجان (۲۳کق ۳۵۰* ی‌تو)، پَندَرجان (۲۴کق ۵۵۰* ی‌تو)، چنار (۲۷کق ۹۱۰*)، چوْوگان (۲۱کق ۳۰۰* ی‌تو)، قاراوند/ خراوند(۱۵کق‌د ۱۰۳۰* ی‌تو)، خشتیجان/ خوشدوجان (۳۰کق‌ب ۸۰* ی‌تو)، خوگان (۱۸کق ۶۲۰* ی‌تو)، خیزآب (۱۷کق ۲۱۰* ی‌تو)، سرکوبه (۱۸کق ۵۵۰* ی‌تو)، گوشه عظیم (۱کب ۱۳۰* ی‌تو)، ماهورستان/ ماهورزن (۲۳کق ۳۳۰*)، ۳-خمین بؤلگه‌سینین داغلاری: قاراداغ (۲۶کب۲۵۰۷)، علی خان یوُردو (۱۶کق۲۷۷۴)، قارادینگه

(۲۹ک ۲۶۸۵)، سوْل دره سی / سوُلو (۲۷ک‌ق‌ب۲۷۲۲)، گوَن داغی (۲۸ک‌ق‌ب۲۶۵۲)، الوند (۳۰ک‌ق‌ب۳۰۹۶)،

خُنثی..xunsa [آد، عربجه] ۱-هر ایکی جنسین علامتلری اوْلان جانلی ویا ایکی قارشیت شئیین اؤزللیکلری‌نی اوْرتا حالدا داشییان شئی، منفی و مثبت اولمایان۲-بی‌طرف، طرف‌سیز، یانسیز.

خُنج..xunc [اؤزل‌آد] شیراز-اردکان دا کند آدی {باخ: آغکند}.

خنجر..xəncər [آد، فا] اوُجو اَیری‌بالاجا قیلیج (فا:~)dagger

خنجر..xəncər [اؤزل‌آد] خنچَل:خیاو، رزن، خوی، اورمیه ده کند آدی.

خنجرچیچگی..xəncərçiçəyi [آد، بیتگی] چیچک‌لری خنجر بیچیمینده اوْلان بیر چیچک، لاتین چیچگی (فا:نوعی گل).

خنجین..xəncin [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی.

خنچو..xənçu [اؤزل‌آد] بجنورد دا کند آدی {باخ: آغکند}.

خُنداب..xondab [اؤزل‌آد] آوج، همدان، کوْمیجان، قئیداردا کندآدی.

خندان..xəndan [آد، فا] گوْلر (فا:خندان). {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

خَندق..xəndəq [اؤزل‌آد] بوشهر، ماهنشان و بجنورد(~لو) دا کند آدی {خَندَک}.

خندک..xəndək [آد، ع‌فا:کندن] خندق: چوخور، قازیلمیش چوخور (فا:~). moat

خَندَک..xəndək [اؤزل‌آد] خان کندی:هشتَری ده کند آدی.

خندک‌اوْتو..xəndək otu [آد، بیتگی] چوْخو خندک‌لرده بیتن، ایری یاپراق‌لاری اوْلان و بوْرو شکیل‌لی گوْللری اوْلان بیر بیتگی.

خندک‌قازان..xəndək qazan [آد] خندک قازماعا یارایان آراج.

خنده..xəndə [آد، فا] گوْلوش، گوْلمه. {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

خنه‌یه..xənəyə [آد] خنه‌یه‌سؤزو تورکلر ایچینده و اؤزللیکله آذربایجان توْرکلرینده یایقین بیر تئریمدیر، تورکلر بیر کند و بؤلگه-نین قوتسال مکانینا خنه‌یه دییرلر، بوُ سؤز فارسجایادا گئچه‌رک خانقاه شکلینده ایشله نیر، ایلگینج بوُدورکی بوُکلمه فارس ادبیاتیندا چوْخراق تورک شاعرلر طرفیندن ایشله‌نیبدیر و فارسجادا خانگاه شکلینده هئچواقت یازیلماییبدیر و یئنه ده جالبدیرکی دهخدا لُغتنامه سینده یالنیز تورک و آذربایجانا یاخین بؤلگه‌لرده موجوددور و ایرانین جنوب بؤلگه‌لرینده حتی بیر دانا یئر آدیدا گؤزه دَیمیر؛ بوُ کلمه لُغت باخیمیندان خان و آیا سؤزلریندن دؤزلمیشدیر، آیا سؤزو سوُمرلرده تانری و قوُتسال وارلیق‌معناسینداییر و"خان‌آیا" خان و بگه یاراشان قوُتسال یئر مفهوموندادیر، بو کلمه بوُتون یئرلرده قوُتسال مفهوما مالکدیر و اوْجاق ویا دینه منسوب اوْلان افرادین اوْلدوغو یئرلره ده دئییلیر (جناب‌سیمین‌فر بوُکلمه‌نی الهی‌حاکم یئری معنالاییبدیر[۸۸]. خنه‌یه سؤزو همیشه اوْلدوغو کیمی فارس دیلینده اوْ دیلین قالیبنا سالیناراق خانایا/ خاناغا/ خاناقا/ خاناقاه/ خانقاه شکلینده یازیلیبدیر، و ایندیلیکده ده تام فارسجا گؤرونوم وئرمک اوْچون خانگاه یازیرلار، حالبوکی هم شکل و هم معناجا فارسجا لغته اوْخشارلیغی یوْخدور.

خنه‌یه..xənəyə [اؤزل‌آد] خانایا:هئریس، کلئیبر، تبریز، میانا، خوی مراغا، کلئیبر، بازارماسال، ساوه-نوبران، اردبیل، کوْمیجان، هشتپر، سالماس، زنجان، بوُکان و اوُرمیه، خالخال، کلئیبر، هیشئیین ده کند آدی؛ زنجان و خالخال دا داغ آدی، هئریس ده چای آدی.

خنه‌یه..xənəyə [اؤزل‌آد] قاراداغ یوسفانلی طایفاسینا باغلی اوْبا آدی[۸۹].

خواب..xab [آد، فا] ۱-یوخو، اویقو. ۲-فرش اوْزونون یاتیمی(فا:~).

خواجه..xacə [باخ] ۱-خاجا. ۲-خوْجا.

خوارزم..xarəzm [آ] تورک اؤلکه‌سی اولاراق خزر دنیزینین دوْغوسوندا یئر آلیبدیر {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، بو غور سؤزونه باغلانابیلی: غوْرلار ویا اوْغورلار بؤیوک تورک طایفاسیدیر و اوْغوز ویا غُزلارلا بیرلیکده یاشاییردیلار}.

خوارزم‌توْرک‌لهجه‌سی..xarəzm türk-ləhcəsi [اؤزل‌آد] باتی-توْرکوستان لهجه‌سی : م۱۲جی یوْزیلده اوغوز، قیپچاق، خلج و قانقیلی ائللری‌نین تاثیری آلتیندا خوارزم تورکجه‌سی اوْرتایا چیخیر، موغول دؤورو خوارزم منطقه‌سی جوجی اوُلوسو و آلتین اوْردو حکومتینه تابع اوْلور، معتزله مذهبی و آیری عرفانی طریقت‌لر منطقه کوْلتورونون یوکسلمه‌سینه سبب اوْلدو و چوخلو کتابلار یازیلدی، بونلارین نئچه سیندن آد آپاریریق: ۱-نهج الفرادیس: دینی واخلاقی احکاملار و معجزه‌لر موردینده دیر ویازاری علی اوْغلو محمود، کرَدَر اهلی دیر. ۲-مُعین المُرید: شیخ شریف م۱۳۱۳ده یازیب و مذهبی و عرفانی اوْلاراق ۹۰۰ بیت‌دن عبارتدیر. ۳-محبت نامه خوارزمی: تورکجه مثنوی دیر و تورکجه فارسجا غزللری واردیر و آلتین اوْردو امیرلریندن محمد خوجا بگ'ین آرزی‌سیله یازیلمیشدیر و اونا تقدیم اوْلموش، اثر حقینده تبریزلی پروفئسور تورخان گنجه‌لی تدقیق ائتمیشدیر. ٤-مقدمه الادب زمخشری: جار الله محمود زمخشری طرفیندن تورک، فارس و خوارزم‌لی‌لره عربجه اؤیرَتمک اوْچون یازیلمیشدیر و سلطان آتسیز خوارزمشاهلی'یا تقدیم ائدیلمیشدیر، کتابدا نئچه کلمه اؤرنک اوْچون بئله دیر: (اوبا: کند؛ ایسیق سوُی: حامام؛ کئبیت: دوکان، روسجا کیبیتکادا بو سؤزودن آلینمیشدیر؛ سین: قبر، مزار؛ سینلاق: مقبره). ۵-تبیان الغات الترکی علی لسان

قانیقلی: بوکتاب محمد بن قیس طرفیندن خوارزم تورکجه سینی آنلاتماق اوچون عربجه یازیلمیش ٦-ابن‌مهنّا (لغت ابن‌مهنّا) احمد منیری (لغت شرفنامه ابراهیمی کتابینین یازاریدیر) طرفیندن و "فرهنگِ‌جهانگیری"نی یازماق اؤچون استفاده اولونوبدور ۷- قصّهء یوسف، بو منظوم اثر یوسف وزلیخا داستانیدیر وعلی‌آدلی بیرشاعر طرفیندن ۱۲ هجالی و دؤردلوک شعرله یازیلیبدیر ۸- خُسرو و شیرین قُطْب: قُطْب‌آدلی و گنجه‌لی نظامی نین خسرو شیرین-داستانینین‌ترجمه‌سی اولاراق م۱۳٤۲ده حاضرلانمیشدیر۹- رونق-الاسلام: م۱٤٦٥دا بوکتاب تورکمن لره اسلام دینی‌نی اؤیرتمک اؤچون شیخ شرف طرفیندن یازیلمیشدیر (فا:ترکی خوارزم).

خوارزمشاهلار..xarəzmşahlar [اؤزل‌آد] قوُروجوسو: قُطب‌الدین محمد، حاکمیت دؤنمی: م۱۰۹۷-۱۲۳۱؛ حاکمیت یئرلری: ماوراالنهر، قوُزئی هندوستان. ایچ چکیشمه‌لر و موُغول یوروشو حکومتین یئخیلیشینا سبب اولدو. خوارزمشاه دؤولتینده اشتراک ائدن بوْیلاردان نئچه سینه اشاره اولونور: خلجلر، قانقیلی، قیْپچاق، کیمک ائیمور، یاموُت، چاودور، حسن‌ایلی، آتا، تکه، سالوُر، ایمرالی، یوُموروقلو، گؤکلان، ارساری، ساکار، بوُنلار هیْیوا hıyva تورکمنلری آدلانیردی، ائیموُر بوْیونا باغلی‌قارا یوُوارجالی اوْیماغی، هاسالیْ بوْیو، آلیکان/ علی‌کان اوْیماغی، قوْچ‌گیری، ایزوُل بوْیو. خوراساندا یاشایان قارابایاتلار اؤچ قولا آیریلیرلار: اؤزبایاتلار یا آغ‌بایاتلار، قارابایاتلار یا خوْراسان بایاتلاری، شام بایاتلاری یا قوْچان بوْیو بایاتلاری. قُطب‌الدین‌محمد خلج بوْیونا منسوب ایدی و آناسی تَرکَن خاتون قانقیلی‌لاردان ایدی، سلطان جلال‌الدین خوارزمشاه، قارا خاتایلارین امیری باراق حاجب‌ین قیزیلا ائوله‌نیر و بارق‌ٔین اوْ بیری قیْزی سئوینج/ سئوینج‌تَرکَن چنگیزین‌اوْغلو چاغاتای‌خانلا ائولنمیشدیر، سلطان‌جلال‌الدینین‌قیزی‌خان سُلطان جوُجی‌خانلا و تَرکَن‌خاتون چنگیزخانین امیری حاجب دانیشمندله ائولندی. گؤرونتو:

خَواص..xəvas [آد، عربجه] یاخین‌لار، بؤیوکلر و سئچیلمیشلر(فا:~).

خواننده..xanəndə [آد، فا] مُغنّی (فا:آوازه خوان).

خَوانین..xəvanin [آد] خانلار (فا:~). tribal chiefs

خواه..xah [آد، فا] ایستر، ایسترسه (فا:خواه). {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

خواه نا خواه..xahnaxah [ظرف، فا] ایستر ایسته مز، لاقئید جه سینه (فا:~).

خواهش..xahiş [آد، فا] ایستک، دیلک، تمنّا، ریجا (فا:~).

خوْئین..xoveyn [اؤزل‌آد] ایجرود، ماهنشان و زنجان داکند آدی {قوْی+ین: چوْخور یئر}.

خوْت..xot [این ‹cot›] کُت(فا:کت).

خوْتکار..xotkar [ر] باشچی (فا:حکمران).

خوْتکه..xotkə [آد، دیرگی] بیر قوُش آدی، باخ: جوْره.

خوْتوق..xotuq [باخ] قوْدوق.

خوْجا..xoca [آد، ص، دده] اؤیرتمن، یول گؤستَرن، باخ: قوْجا.

خوْجا..xoca [اؤزل‌آد] خوجالار:تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۲۰ آد سایماق اوْلار).

خوْجا–بئجه .. Hoca-Bece [اؤزل آد] اؤزبک–قوْنرات–اوْیْنلیْ بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

خوْجاحاجیلو..xocahacılu [اؤزل‌آد] بوُ طایفا م۱۵جی یوْزیلده آغ-قوْیونلو بیرلیگینه قاتیلاراق‌بوحکومتین‌تشکیلینده نقش‌لری وارایدی[۱۲].

خوْجاصوْفیْ .. Hoca Sofı [اؤزل آد] توْرکمن–تکه–اؤته‌میش–ساچماز بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

خوْجالی..xocalı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا شهر و چای آدی[۲٤۰].

خوْجالی سوْی قیْریمی..xocalı soy qırımı [اؤزل‌آد] دؤنیانین مختلف قازئته‌لرینین راپورونا گؤره ۱۹۹۲جی ایلده ارمنیلر، آذربایجان

توْپراقلارینا هجوم ائده‌رک غارت ائتدیگی شهرلرده محاصره‌یه دؤشن بوتون اوُشاق، قادین و کیشیلری و حتی داغلاردا یوردلاریندان قاچانلاریدا محاصریه سالاراق اؤلدوروبلر، بوُ خبرلری ایندئپئندنت، تایمز و آیری قازئته‌لرده گؤرمک اوْلار، اوْجمله دن مسکوا چاپی، کومئرسانت komersant قازئتی یازیر: " ۱۹۹۲ ایلین فوریه آیی‌نین ۲۵ و ۲۶ سیندا خوجالی شهرینین اهالی‌سی ارمنی-لرین هجومونا معروض قالاراق قتل عام اوْلورلار، بو هجومدا ۶۱۳ نفر اؤلدورولور، ٤۷۸نفر یارالانیر، ۱۲۷۵ نفر اسیر اوْلور و ۱۵۰ نفرده مفقود اوْلور و شهر تخریب اوْلونور، بو حمله‌ده روسیه نین ۳۶۶ سایلی پیاده- موتوریزه قوشونودا اشتراک ائتمیشدیر.بوُ حوادث قوُمی پاکسازلیغا منجر اوْلموشدور"، بوُ گون آذربایجان ملتینین حقینده سوْی قیریم گونو اعلان اوْلوبدور[۱۴۰].

خوْجاموجا..xocamoca [اؤزل‌آد] شبسترده کند آدی {خوْجام+اوُجا: اوُلویئر}.

خوْجامیر..xocamir [اؤزل‌آد] بیناب‌داکندآدی {۱-بیلگین- آغا(تورکجه:خوجا+ عربجه:میر)۲-میر سؤزو اسکی‌تورک‌خاقانی بالامیر آدیندادا گؤروکور و محتملا تورکجه‌ده ده کؤکلو کلمه اولابیلیر}.

خوْجَملی..xocəmli [اؤزل‌آد] خوْجاملی:گنبد ده کند آدی.

خوْجَنتی‌لی..xocəntili [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولودا آت چکن توّرک بیرلیگینه منسوب بیر بوْی آدی (قارامان بگلرینین بیرینین آدینا باغلیدیر)[۸۵].

خوْدوئرمک..xod vermək [آد] شُعله‌نی چوخالتماق {روسجا خوْت (گمی) کلمه سیندن آلینیب}.

خوْدای-باقتیْ .. Huday-Bagtı [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوگوُ-قیْدیْق بوْی‌لاریندانديْر[۸۱-۱۵۸].

خوْدبین..xodbin [آد، فا] اؤزونوبیه‌نن، آنجاق اؤزونو دؤشونن.

خوْدپسند..xodpəsənd [آد، فا] اؤزونوبیه‌نن، آنجاق اؤزونو دؤشونن.

خوْدک..xodək [آد] ۱-چوْبانین الی آلتیندا ایشله‌ین اوْغلان، مال اوْتاران {گوّدک / گوّدوک سؤزوندن[۵]}. (فا:گاو چران). ۲-جامیش-بالاسی، بالاق (فا: گوساله).

خوْدکام..xodkam [صفت، فا] اؤزوندن سونرا هئچ کسی قبول ائتمه ین، منجیل، ائگوْیست (فا:~). {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

خوْدمانی..xodimani [صفت، ظ، فا] دوست یانا، یوْلداش یانا (فا:~).

خوْرباخماق..xor baxmaq [باخ: کوْر] بیرینی تحقیر ائتمک.

خوْرا..xora [آد] یاراخوْرا شکلینده بالاجا یارالار اوّچون سؤیله نیر.

خوْرابیل..xorabıl [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {قوْرا+بیل}.

خوْراسانی..xorasani [اؤزل آد] حیراسانی:توّرکمن-ساریق بوْی‌لاریندانديْر[۸۱-۱۵۸].

خوْراسیْب..xorasıb [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {قارا+سوُف}.

خوْرتدان..xortdan [هوْرتلان] باخ: خوْرتلاق.

خوْرتلاق..xortlaq [هوْرتلاق] خیالت، کؤتو روح (فا:شبح).

خوْرتلاماق (هوْرتلاماق)..xortlamaq (hortlamaq) [تاثیرسیزائیلم] اؤلو قبیر و تابیت دان دوُرماق (فا:از قبر در آمدن) {خوْرخوْر سسیندن}.

خوْرتولتو..xortultu [آد] خوْرتولداما سسی.

خوْرتولداتماق..xortuldatmaq [تاثیرسیزائیلم] خورتولتو ایله ایچمک، خورتولتو سسی چیخارماق (فا:فس خورخور کردن).

خوْرتولداماق..xortuldamaq [تاثیرسیزائیلم] خورتولتو سسی چیخارماق.

خوْرتوم..xortum [آد، عربجه] بعضی حئیوانلاردا بوْرو کیمی آغیز (فا: خرطوم). (goeg) Khart (o) um

خوْرتوملو..xortumlu [ع، تو] خورتومو اولان.

خوْرتوملو بؤجک‌لر..xortumlu böcəklər [آد، دیرگی] ائش قانادلی‌لار و یاریم قانادلی‌لاری و تاختا قوردولارینی ایچینه آلان، قان امیجی آسالاق بؤجک‌لر توْپلولوغو rhynchota

خوْرتوملولار..xortumlular [آد، دیرگی] چوخونون نسلی توّکنمیش و گوّنوموزده یالنیز فیل‌لری‌ایچینه آلان ممه‌لی حئیوانلارین آلت‌تاقیمی.

خوْرجاهان داغی..xorcahan dağı [اؤزل‌آد] باخ: زنجان.

خوْرخوْر..xorxor [سس تق] خوْرولتو (فا:صدای خورخور).

خوْرخوْرا..xorxor [اؤزل‌آد] خوْرخوْرا:تبریز، سالماس، سقّزده چای، سالماس، آوج و بوُکان'دا کند آدی {باخ: قارقار}.

خیْردابولاق..xırdabulaq [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {بالاجا بوُلاق}.

خوْرزوم..xorzum [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولو-منتشه توّرکلرینه منسوب بیر بوْی آدی (خوارزم xarəzm سؤزونه باغلی بیر کلمه اوْلمالیدیر)[۸۵].

خوْرشا قیشلاغی..xorşa qışlağı [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

خوْرشید..xorşid [آد، فا] گوّنش (فا:آفتاب). {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

خوْرطوم..xortum [باخ] خوْرتوم.

خوْرک..xorək [آد، فا] یئمک، پیشیریلیب یئییلن شئی (فا:خوُراک).

خوْرلاماق..xorlamaq [دده، س] خوْرولتو ایله سوْمورووب چکمک (فا:خورخور کردن).

خوْرلانماق..xorlanmaq [پلسیز ائیلم] خوْرولتو ایله سوْمورولماق (فا:مکیده شدن).

خوْرلاییش..xorlayış [آد] خوْرلاماق ایشی.

خوْرم آوا..xormava [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

خوْرموُچ..xormuç [اؤزل‌آد] بوشهر دا کند آدی.

خوْرنا..xorna [آد] خورولتو سسی چیخارما (فا:خرناس).

خوْروز..xoruz [آد، دی، فا] ۱-توْیوغون ارکگی اوْلان و این‌ده یاشایان ائوجیل بیر حئیوان(فا:خروس). ۲-(مج)ساواشقان.

خوْروز آری‌سی..xoruzarısı [باخ] ائشک آریسی.

خوْروز اوْتو..xoruzotu [آد، بیتگی] توُرپ گیللردن، اسکی‌دن قوُدوزون درمانی سانیلان، عطیرلی بیر داغ بیتگی‌سی، یابان تره سی. lepidium campestre

خوْروز ایبه‌یی(ایبیگی)..xoruz ibəyi(ibiyi) [آد، بیتگی] خوروز ایبه یی گیللردن، قیرمیزی چیچک‌لری، خوْروز ایبگینه بنزر بیر بزک بیتگی‌سی (فا:تاج خروس). amaranthus

خوْروز ایبه‌یی گیللر..xoruz ibəyigillər [آد، بیتگی] بیر بیتگی سوْیو (فا:تاج خروسان). amarathaceae

خوْروز بئچه..xoruz beçə [آد] ۱-جاوان خوْروز. ۲-قیشقیریقچی، داعوا کار.

خوْروزباز..xoruzbaz [آد] خوْروز اوْیناداں.

خوْروزبانی..xoruzbanı [آد] خوْروز بانلایان واخت، تئزدن، آلاقارانلیقدا.

خوْروزبینا..xoruzbina [آد، دیرگی] قایا بالیغی سوْیوندان سیرت اوْزگه‌یی اوُزون، کیچیک و دادسیز بیر بالیق. blemnius

خوْروز پیپی..xoruz pipiyi [صفت] توتقون قیزمیزی، رنگلی قیرمیزی.

خوْروز جوق..xoruzcuq [آد، بیتگی] توُرپ گیللردن، تره دادیندا داغ بیتگی‌سی.

خوْروز چکی‌لی..xoruz çəkili [صفت] هالتر قالدیرمادا و گولشمه ایدمانیندا بیر چکی قروپو (فا:خروس وزن). bantam weitght

خوْروز خوْروز..xoruzxoruz [آد] اوشاقلارآراسیندا قوللاری قولتوق آلتینا قویوب و بیر قیچلی بیربیرلرینی ووراراق‌اویناناں بیر اوْیون.

خوْروز دؤیوشو..xoruz döyüşü [آد] خوْروزلار آراسیندا دؤیوش یاریشماسی.

خوْروزدره..xoruzdərə [اؤزل‌آد] آوج ده کند آدی.

خوْروزقاراسی..xoruzqarası [آد] بیر نوع اوْزوم.

خوْروزقوُیروغو..xoruz quyruğu [باخ] خوْروز پیپیگی.

خوْروزکیمی..xoruz kimi [صفت] صفتی قیرمیزی آدام حاقیندا.

خوْروزگؤبه‌لگی..xoruz göbələyi [آد، بیتگی] یئمه‌لی بیر گؤبه‌لک (فا:نوعی قارچ خوراکی). canterllus cibarius

خوْروزگؤز..xoruzgöz [صفت] یئتگین، گنج یئنی یئتمه و زیرک.

خوْروزگؤزو..xoruzgözü [آد، بیتگی] چتیر گیللردن، پمبه وآغ چیچک‌لر آچان بیر قیر بیتگی‌سی (فا:انجدان رومی).

خوْروزگوْلو..xoruzgülü [آد، بیتگی] توُتقون رنگده یوْغون و قیسا کؤکومسوْو گؤوده‌سی اوْلان ایری سالخیم‌لی، ساری چیچک‌لی، چوْخ ایللیک بیتگی(فا:اِدونیس بهاری) adonis vernalis

خوْروزلاشماق..xoruzlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: خوْروزلانماق.

خوْروزلانماق..xoruzlanmaq [تاثیرسیزائیلم] دیک باشلیق ائتمک، کیشیلنمک، شئشه‌لنمک (فا:منم منم کردن).

خوْروزلانیش..xoruzlanış [تاثیرسیزائیلم] خوْروزلانما، دیک باشلیق(فا:منم‌منم).

خوْروزلو..xoruzlu [اؤزل‌آد] بیله سوار دا داغ آدی.باخ: گئرمی، موغان.

خوْروزلوبیاسی..xoruzlubiyası [آد، بیتگی] توخوملاری آغ وایری بیر لوبیا نوعو.

خوْرولتو..xorultu [آد] خوْرخوْرسسی، یوخودا خوْرولداما سسی (فا:خوْر خوْر). rasping

خوْرولداماق..xoruldamaq [س، سن] یاتارکن خوْرخور سسی چیخارماق (فا:صدای خورخور در آوردن).

خوْرهاخوْر..xorhaxor [ظرف] برک خوْرولتو ایله.

خوْز..xoz [باخ] قوُز.

خوْزئیین..xozeyin [ر] ارباب[1].

خوْزار..xozar [اآ] توْرک اؤلکه‌لرینده بیر یئر آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

خوْزال..xozal [آد] بوغدا کپه یی (فا:سبوس).

خوْزان..xozan [آد] کؤوشن {باخ: خوْزئیین}.

خوْسانلاشماق..xosanlaşmaq [آد] گیزلی گیزلی پیچیلداما (فا:پچ پچ کردن).

خوْسده وه نک..xosdəvənək [آد] خوْسانلاشما (فا:نجوا کردن).

خوْش..xoş [صفت، فا] بیه نیلن، دویقولاری اوخشایان (فا:خوش).

خوْش-...-xoş [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان آزی ۱۰ آد سایماق اوْلار).

خوْش آدلی..Xoşadlı [صفت] آدی خوش اولان (فا:نیکونام). famous

خوْشاوانْت..xoşavant [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌ده داغ آدی[۲۴۰]. {خوش+اوُواند}

خوْش اوُغورلو..xoş uğurlu [صفت] خوش شانس (فا:خوش بخت). lucky

خوْش اوْزلو..xoş üzlü [صفت] خوش صفت، گوْلر اوْزلو، خوْش بنیزلی.

خوْش ایی‌لی (قوْخولو)..xoş iyili (qoxulu) [صفت] (فا:معطّر). fragrant

خوْش بئش..xoş beş [آد] بیر بیریله کئف احوال ائله‌مه (فا:~).

خوْش بنیز..xoş bəniz [صفت، فا] خوْش‌صفت، خوْش‌اوْزلو (فا:خوش-سیما).

خوْش سیما..xoş sima [باخ] خوْش اوْزلو.

خوْش صُحبت..xoş sohbət [صفت، فا] خوْش خوْش دانیشان (فا:~).

خوْش قدَم..xoş qədəm [صفت، فا] خوْش گلیشلی (فا:~).

خوْش قیلیق..xoş qılıq [صفت، فا] هامی‌ایله یوْلا گئدن (فا:خوْش برخورد).

خوْشکئشین..xoşkeşin [اؤزل‌آد] جوُلفا‌ده یئر و چای آدی[۲۴۰].

خوْشگَدیک..xoşgədik [اؤزل‌آد] لاچین‌ده چای آدی[۲۴۰].

خوْش گلدین (ائله‌مک)..xoş gəldin (eləmək) [تاثیرسیزائیلم] سالام لاشماق دئییلن سؤز.

خوْش گلمک..xoş gəlmək [تاثیرسیزائیلم] خوشونا گلمک.

خوْش گؤرو..xoş görü [آد] هر شئیی آنلاییشلا قارشی لایان، ایی نیتلی.

خوْش گؤرولوک..xoş görülük [آد] آنلاییشلی‌لیق، ایی نیتلی‌لیک.

خوْش گوْذران..xoş güzəran [آد] خوش گئچیرن و لاقئید.

خوْش گوْلوش..xoş gülüş [صفت] گوْلراوْزلو، خوش گئچیرن‌وخوْش اولان.

خوْش اخلاق..xoş əxlaq [صفت] اخلاقی خوْش آدام.

خوْشا گلیم..xoşa gəlim [صفت] لذّتلی (فا:لذیذ). لذیذ pleasure.

خوْشبخت..xoşbəxt [صفت، فا] خوْش اوُغورلو (فا:خوْشبخت).

خوْشبخت‌لیک..xoşbəxtlik [آد، فا] حیاتدان ممنون اوْلما (فا:خوْشبختی).

خوْشبو..xoşəbu [صفت، فا] خوش ایی‌لی (فا:خوْشبو). {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

خوْشحال..xoşhal [صفت، فا] شاد و سئوینج‌لی (فا:خوْشحال).

خوْشگبار..xoşgbar [آد، فا] قورو یئمیش (فا:خوْشکبار).

خوْشلاشماق..xoşlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] خوْش حالا گلمک.

خوْشلاماق..xoşlamaq [تاثیرسیزائیلم] اوْره‌یینه یاتماق، لذت-آپارماق (فا:لذت بردن).

خوْشلاندیرماق..xoşlandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] سئویندیرمک، اوْره‌یینی آچماق (فا:~).

خوْشلانماق..xoşlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سئوینمک، لذت آپارماق (فا: لذت بردن).

خوْشلانیش..xoşlanış [آد] خوْشلانماق ایشی ویا بیچیمی.

خوْشلوق..xoşluq [آد] شادلیق (فا:خوشی). happiness

خوْشنود..xoşnud [ع، ص، ظ] راضی، ممنون (فا:راضی).

خوْشنویس..xoşnivis [صفت] خوْش خط، خوْش یازار.

خوْشونا گلمک..xoşuna gəlmək [تاثیرسیزائیلم] بینمک.

خوْف..xof [آد، عربجه] قوْرخو (فا:ترس).

خوْفلاندیرماق..xoflandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قوْرخوتماق.

خوْفلانماق..xoflanmaq [تاثیرسیزائیلم] قوْرخماق.

خوْفلو..xoflu [صفت] قوْرخولو.

خوْک..xok [اؤزل‌آد] آذربایجان‌ده داغ آدی(۱۰۶۰)[۲۴۰].

خوْک..xok [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {قوْچ}.

خوْلقارابوجاق..xolqarabucaq [اؤزل‌آد] سالیان‌دا کند آدی[۲۴۰].

خوْلمیلی..xolmılı [اؤزل‌آد] لنکران‌دا کند آدی[۲۴۰].

خوْناشئن..xonaşen [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[۲۴۰].

خوْنچا..xonça [آد] یئمه‌لی‌شئیلر یا باشقاارمغانلار قویولموش و بزنمیش تاباق (فا:خوانچه). tray {خان سؤزوندن: خان اوْچون آیریلمیش شئیه دئییلیر}.

خوْنچا توْتماق..xonça tutmaq [تاثیرلی‌ائیلم] بیرینه پای توُتماق.

خوْو..xov [آد، فا ‹خواب›] پارچالاردا یاتیم (فا:خواب پارچه).

خوْی..xoy [اؤزل‌آد] ۱-خوْی سؤزونون کؤکو حاققیندا: مُستوفی، اصطخری و ابن‌خرذادبه بو شهردن خوی شکلینده آد آپاریلار. خوْی آدینا ان اسکی اولاراق اوْرارتولار زامانیندا راست گلیریک، اوْرارتولارین ان مُهم قالالاریندان و شهرلریندن اوْلخو آدیندایدی هرچند بوُ قالا خوْیون قوُزئییندە و ایندیکی سالماسا یاخین ایدی، احتمال وارکی قالا داغیلاراق بوْ آد اوْرانین ان یاخینیندا اولان خوْی شهرینین اوْستونده قالیبدیر (ماسکارلاعلیون بو قالانین یئرینی قوطور چایی کناریندا اولماسینی حدس وورور و دئییرکی محتملا چایین واسطه‌سیله یویولوب گئتمیشدیر)، یئنه‌ده اوْرارتو شاهلاریندان بیری ساردوری آدیندا اوْلخو قالاسینین یاخین لیغیندا بیر شهر دؤزلده‌رک آدینی ساردوری خوْرد (ساردوری هوُردا) قوْیور[۱۶۵(۱۲۵)]، گئنه آراشدیرماجی‌لار سوُمر کتیبه‌لرینده اوْلان آرتتا بؤلگه‌سینی و

همچینین سوْنرالار اوْرارتولارین داشیازی‌لاریندا گلن سانگی بوْتو بؤلگه سینی خوْی ماحالی بیلیلر؛ خوی آدینین ایندیکی معنالارینا گلینجه، قئید اوْلونمالیدیرکی بوُ بؤلگه‌یه یئرلی اهالی خوْی چوخورو دییرلر، گرچکدنده اطراف بؤلگه‌لره گؤره خوْی شهری چوُخور و آران بیر یئر ساییلیر و بوُنودا بیلیریک دیواندا قوْی کلمه‌سی چوُخور یئر معنالانیبدیر و بوُ ایکی مطلب آیدینجا بیربیریله اؤرتوشمکده‌دیر، همچینین قدیم تؤرکجه ده قوْی سؤزو قوْیون و داوار معناسیندا گلیب و بؤلگه ده بوْللو قوْیون و داوار بئجرمه امکانی اوْلدوغو اوْچون بوُ کلمه لر باغلانتی لی اوْلابیلرلر، بیر سؤزه داها دئییمک لازیمدیر، بعضا بوُ کلمه‌نی کوردجه دوُز معناسیندا گؤستریللر و البته پهلویچی یازارلار بئیله سؤزلره چوْخراق تاکید ائدیرلر، بوُ سؤز منطقه اوْیماییر، بیر طرفدن پهلویچیلرین یانلیش اصرارلارینا رغما بَوُ بؤلگه چوغونلوقلا تورکدور و آیری قوْملارین بورالاردا چوْغونلوقدا اوْلماسینا دایر هئچواقت کسین بلگه یوْخدور، آچیقدیرکی حدس گومانلا ایشی حل ائدنلرعمد ویا سهو، یانلیش یورواملارا دؤشورلر، آیری طرفدن دوُز سؤزونون تلفّظو کوردجه‌ده "خئxe[۳]، خوِ xve[۵۵]" شکلینده دیر و ۵۵جی قایناغین دئدیگینه گؤره یالنیز فارسجا و تورکجه ده خوْی xoy تلفظّونا چئوریلیبدیر، آیری طرفدن منطق‌سیز بیر مطلب داها گؤزه چارپیر: اگر کوردلرین آزینلیقدا اولدوغو بیر تورک شهرینه تلفظ دَییشمه‌سیله بیر آد وئریلرسه، نییه بس کوردلرین چوْغونلوغو اوْلان کوردوستاندا بنزر آدلار گؤرکمور، واگر بوُ سؤز یئر آدلاریندا ایشلنسَیدی حتما اوُرمو گؤلونه ده خوی گؤلو دئیردیلر، و اؤزللیکله بیر مثال وئریرسک، مثلا وقتی دئییلیر اؤشنو سؤزو تورکجه دیر و اوّچ / اؤش سؤزونه باغلیدیر اصلی دلیللردن بیریده بودورکی بوُ کلمه‌یه تای "اؤشناوا، اؤشنار" آذربایجانین آیری بؤلگه‌لرینده‌ده یئر آدلارینا راست‌گلیریک، حالبوکی خوْی آدی اوّچون ساده‌جه آذربایجاندا ۸ یئرده راستلانتی واردیر، آیریجا بعضی لرینین کورد ساندیغی دؤنبولولرده باغلانتی و دیل اساسینا گؤره تورک بوْیلارینا باغلانیرلار. ۲-خوْی شهرینین نُفوس داغیلیمی xoy: بو شهر اوُرمیه‌نین ۱۲۰ کیلومتر قوُزئییسنده قرار تاپیب و تبریزدن ۱۶۵ کیلومتر آرالیقدادیر. دنیزسوُلاری سوییه‌سیندن ۱۱۸۰ متر یوّکسک‌لیکده اوْلاراق اؤزئی گئنیش‌لیگی ۵۲۵۰ کیلومترمُرَبّع دیر، گونش ایلی ۱۳۲۰ده خوی شهری ۳ بخش‌دن (مرکزی، قرَزیادین، سالماس) تشکیل تاپیردی، نفوس خوی شهرینده ۳۵۸۷۶ نفر و قرزیادین‌دا ۲۱۲۲ نفر اولاراق تؤرک قئید اوْلونوبدور و مرکزی بؤلومده ۲۱۲ کند و۶۲۲۶۷ نفر و چاپیارادا ۵۶ کند و۱۶۳۵۵ نفر نفوس وارایدی وتوْپلام جمعیت ۱۱۶۶۲۰ نفرایدی (سالماس‌اؤچون‌همان‌لغته‌رجوع ائتمک اوْلار)؛ گونش ایلی ۱۳۲۰ده ۱۹۵ کندین اهالی‌سی تؤرک‌ایدی و ۷۳ کند کؤرد اولاراق جمعیتی ۱۴۶۹۷ نفر قئید اوْلونوبدور (بوُکند لردن۷۰ی‌خوی و۳ کنده قرزیادین اطرافیندایدی)، آیری دئییشله ۱۳۲۰ده بوُشهرستانین ۸۸فایزی تؤرک و ۱۲ فایزی کؤردایدیلر، ش۱۳۸۵ده ۲ بخش و ۱۲ کندیستان وارایدی: ۱-مرکزی (الند، ائواوْغلو، دیزه، راهال، پئره، سؤکمن‌آوا، قره‌سو، قوْتور، ولدیان، قاراسوُ)، ۲-چاپیارا (چوْرس، حاجیلار، قرَزیادیْن)؛ ش۱۳۸۵ده شهرستانین جمعیتی توْپلام ۳۷۰,۰۰۰ نفر اعلام اوْلوبدورکی ۱۸۱,۵۰۰ خوی‌دا و ۲۳,۰۰۰ نفری قرزیادین‌دا و ۱۶۵,۵۰۰ نفری کندلرده یاشاییردیلار، بوُ دؤنم ۳۲۹ کنددن ۲۵۴ کند تؤرک و ۷۵ کنده کؤرد ویا تؤرک‌وکؤرد بیرلیکده یاشاییردیلار، اوْرتالاما حسابلا هر کندین جمعیتی (۲۵۴/ ۱۶۵,۵۰۰)۵۰۳نفراوْلوردو، لذا کندلرده جمعیتین ۳۷,۵۰۰ نفری-کؤردوقالانی‌تؤرک‌ایدیلر، شهر ایچینده محله لرده نفوس داغیلیمی تقریبی حالدا بئیله‌دیر: شهرین محله‌لرینین ان اؤنملیلری شوّوه‌نه (شهانق)، محلّه بؤلومو، ربَط(شمس تبریزی)، مجبورآباد (اسلام آباد)، ماکی دروازاسی، جمشیدآباد، آزادگان، تبری گاراژی (حمیدآباد، مطهری بُلواری، شروْو)، تازاکند، قارادرویش، دُخانیات دالی، داش‌دروازا (دابّاغ‌خانا)، سلماس دروازاسی؛ بو بؤلوم‌لردن شوّوه‌نه و محله ده هربیرینده حدودا ۱۰,۰۰۰ و ربط، مجبورآباد‌دا ۵,۰۰۰ و قالان محله‌لرده تقریبی حالدا هر بیرینده ۲,۰۰۰ عایله یئرلشمکده‌دیر، شهرده ش۱۳۵۰دن اؤنجه تورکلر نفوسون بوتونونو تشکیل ائدیردی و بارماق ساییدا ارمنی ویا کورد عایله‌لری یاشاییردی ولی‌بوتاریخدن‌سونرا کوردعایله‌لری شهرده یئرلشمه‌گه باشلادیلار، ایندیلیکده شهرده محلّه بؤلومونده ۴۰-۵۰فایز، ربط و مجبورآبادا ۲۰فایز کورد عایله‌سی واردیر، قالان محله‌لردن یالنیز جمشیدآباد، تبریز گاراژی و قارادرویش بؤلوملرینده هربیرینده ۱۰۰ عایله‌یه یاخین کورد یاشاییر(کورد عایله ساییسیندا بو مقدارلار مختلف دئییشلرده ان چوخودور) و توْپلام حالدا شهرین ایچینده ۱۵ فایزه یاخین کورد و ۸۵ فایز تورک یاشاماقدادیر، قرزیادین‌دا کورد عایله‌لری بارماقاق سایی‌سیندان چوخ دَییلدیر، بوحسابلا شهرستاندا توپلام اولاراق ۳۰۵,۲۷۵نفر تورک و ۶۴,۷۲۵نفر کورد یاشایر، آیری دئییشله بوُ دؤنم، شهرستانین ۸۲,۵ فایزی تؤرک و ۱۷,۵ فایزی کؤرد ایدیلر (قئید اولونمالیدیرکی بو آراشدیرمالاردا کورد عایله‌لر اوچون دئییلن ان حداکثر مقدارلاری بورادا یازیلدی و بعضی دئییشلرده کوردلرین اوْرانی‌بومقدارین‌یاریسی‌قدَراولوردو). خوْی شهری دؤنبولولر (احمدخان دؤنبولو و اوْغلو حُسین قوُلوخان

دؤنبولو) دؤرو چوْخ آبادلاشیر، خوْی بازاری، داغ باغی، خان کاروانساراسی، خان حامامی، خان مچیدی، خان مدرسه‌سی بوُ دؤنَمین آثاریدیر، خوْیلولار دؤنیا بیرینجی ساواشی سیراسیندا ارمنی داشناق‌لاری سلاح‌لی قُوّه‌لرینین هُجوموندا معروض قالمیشدیلار اوْ زامان ارمنی بیرتیجی‌لاری روس و آوروپا امپریالیست‌لرین کؤمه‌یله و بؤیوک ارمنستان قوُرما خیالی ایله اوُرمیه و سالماسی تالانلایاراق و ان آزی ۱۶۰۰۰۰ نفر آذربایجان تورک‌لریندن قیْراندان سوْنرا خوْیا هُجوم ائتدیلر و خوْیلولارین رشادتله دایانیشماسی و مُقاومتی سوْنوجو بوُ شهره غلبه ائده‌بیلمه‌ییب و دالی اوْتوردولار و داشناق‌لارین اله باشی‌سی قان ایچن آندرونیک منطقه دن قاچیب-یوْخ‌اوْلدو، باخ: کوْره‌سوننولر. ۳-خوْی بؤلگه‌سینین تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلری: داش دروازا، خوْی بازاری، شمس تبریز مناره‌سی، خاتون کؤپروسو، شاه مچیدی، خان مچیدی، مطلب خان مچیدی، سیدالشهدا مچیدی، مالا حسن مچیدی، حاجی بابا مچیدی، سید بهلول امامزاداسی، سیدیعقوب مقبره‌سی، یئددی قارداشلار توْربه سی، آخوند مالا زین‌العابدین نوایی توْربه سی، سیدتاج‌الدین توْربه سی، مالاعلی توْربه‌سی، نخجیوانلی پیرعلی و ذهبیه توْربه‌سی، داغ-باغی، خوْی‌قالاسی، تاباغاباغ، بلدیه‌بیناسی، شاه‌تهماسب‌ین امریه کتیبه سی، کوْل تپه‌لر، قالا قاپی‌سی (دروازه سنگی، ایلخانلی‌لار دؤورونه عایددیر)، حُکومت بیناسی، کبیری‌لر ائوی (قاجار و دؤنبولولر دؤورونه عایددیر)، محمدبگ حامامی، ماهلازان کیلیسه سی، قوْتور دمیر یوْلو کؤپروسو و اوْنون یانیندا سانیلان چنلی بئل داغی، باسدام قالاسی {باخ: کوُرمانج}.

خوْی..xoy [اؤزل‌آد] خوْی شهری ایندیکی باتی آذربایجاندا شهر آدیدیر: ٤-خوْی بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار آرازا تؤکولورلر: قاراگؤل (ایستیران s١٦b٧)، اَلَند (الند ٤,١s٣b٧٧=q)، قارانقای (بابیکان s٦b٢٦)، آجی چای (بایرام کندی s١٦٤b٢٤/ q١)، پیراقلو (بله‌سور s٤b٢٤)، گَل‌شوُر (شورک چای s٩b٣)، حصارچای (~ s١٠b١٩)، قاراسوُ (خاندیزه s١b٣٢)، قاراسوُ (دیزه-دیز s١b٣٣)، قازان چای (دیزه‌دیز s٤b٣٤)، هاراتئل haratel (رازی s٩b٦)، قوْتورچای (~ s١b٢٠٤قوْتور ایستگاهی٢,٦=q- مراکان ایستگاهی ١١=q)، قارابوُرون (سید تاج الدین s٢b١٣)، گزلان چای (شوربولاق s٢b١٥)، قاراچای (قاراوول علیا s٧b١٧)، شوْرچای (قاراتپه s٤b١٦)، آغچای (قرَزیادین s١b١١٥ قوْرول ایستگاهی٦,٥-مراکند ایستگاهی ٣,٩q)، آی گل/ آیگؤل aygol (قطور چای s٢b٨)، چای داغ (قیزیل‌داش- ایشگفتی- آغچای s٥b١٣)، بؤلوک داش (کَلْت s٩b١٤)، قاراچای (کله‌وانیس s٢b٢٤)، چای شوُریک (کوْتان‌آوا s٥b١٩)، سنگ سیاه (گوگورد s٢٠b٧)، گیوران چای givran (~ ٨٧s٣b٣٣/ q٠)، قارادره (ملحملو s٤b٢٣)، شوْرچای (نورآباد s٤b٢٦)، هندوان/ قیله‌لیک(~٥٣s١١b١٦/ q٠)، هوُریش‌خانا(~داغی s١٣b٨)، چلیک (ترس‌آباد q١s٢b٣٠)، ٥-خوْی بؤلگه‌سینین داغلاری (قوزئی طرف-قرَزیادین-سؤکمن آباد-الند): شیخ‌حمزه (٤٣ک‌ب٣١١٦)، ائواوْغلوداغ (٢٧ک‌ق‌د١٣٨١)، شاه آشان داغ (٣٢ک‌ق‌د١٥٦٦)، قارین (٤٤ک‌ق‌ب٢٧٦٥)، سَلیم (٥٠ک‌ق‌ب =٢٧٧٢)، گیربوْران (٥٢ک‌ب٣١٢٤)، قوْچ (٥٣ک‌ق‌ب٣٥٠١)، نظربَگ (٦٠ک‌ق‌ب)، یئلچه داغ (٢٤ک‌ق‌د٢٠٦٣)، قالاداش (٢٨ک‌ق‌ب١٩٩٨)، کؤکَمَر (٣٣ک‌ق١٥٦٥)، صفرداغی (٣٥ک‌ق‌د٢٠١٠)، زانگه زَر (٣٢ک‌ق‌د١٤٣٢)، باشاگَل (٣٥ک‌ق‌د١٦٨٨)، قاراداغ (٣٧ک‌ق‌د١٢٢٥)، یوسفلی‌داغی (٣٧ک‌ق‌د١٣٧٦)، قوُش‌قَدَر (٣٧ک‌ق‌د ١٥٠٣)، قیلیچ داش (٤٢ک‌ق‌د١٣٦٦)، میل داغ (٤٥ک‌ق‌د ١٤٥٢)، آغداغ (٤٥ک‌ق‌د١٤٨٩)، قوْچاش (٤٥ک‌ق‌د ١٨٠٣)، دینگیز (٥٥ک‌ق‌د١٥٦٢)، چیلله خانا (١٧ک‌ق ١٨٦٣)، قازی‌قایا (١٧ک‌ق‌د٢٠٢١)، هالیلی (٢٢ک‌ق ٢٤٩٧)، اَبینین باشی (٢٣ک‌ق٢٠٨٢)، اوُجومیزداغ (٢٤ک‌ق ٢٠٧٣)، نَخجَلی‌داش (٢٦ک‌ق‌ب١٩٠٠)، کوْمالار (٢٧ک‌ق‌ب٢١٧٦)، پیرمَبَرداغی (٣٢ک‌ق‌ب٢٣٣٥)، پیرعنبر (٢٧ک‌ق‌ب٢٢٤٧)، اوْچ قیزلار (٢٨ک‌ق‌ب٢١١٠)، سوُسوز(٣١ک‌ق‌ب٢٦٥٩)، رزگر(٣٢ک‌ق ب١٩٦٢)، چیچکلی داغ (٣٢ک‌ق‌ب٢٣٠٢)، سَلمان گونئی (٣٤ک‌ق‌ب١٨٥٠)، قارامَلیک (٣٦ک‌ق‌ب٢٠٠٤)، باباباخ (٣٧ک‌ق‌ب١٨٤٥)، پایقوُت (٣٨ک‌ق‌ب١٨١٦)، کؤمور قوُزئی (٣٨ک‌ق‌ب ٢٢٠٣)، آغداش (٤١ک‌ق‌ب٢٥٢٤)، آلمالی (٤٢ک‌ق‌ب ٢٠٦٨)، ییخیلقان (٤٢ک‌ق‌ب٢٣٦٤)، خمیرکَسَن (٤٤ک‌ق‌ب ١٨٧٦)، مین آرشین (٤٤ک‌ق‌ب ٢٤١٤)، حاجی بَگ (٤٥ک‌ق‌ب٢٠٠٠)، بوُزخانا (٤٥ک ق‌ب٢٢٢٢)، آغ گونئی (٤٨ک‌ق‌ب٢١٥٨)، قوُلو ناوی (٤٨ک‌ق‌ب٢٣١١)، قَوازی (٤٩ک‌ق‌ب١٩١١)، گئچی قیران (٥٠ک‌ق‌ب٢٢٥٠)، قوُرقان بابا (٥٠ک‌ق‌ب٢٤٩٥)، کؤه داغ/ کوْله داغ (٥٠ک‌ق‌ب٣٠٧٤)، کوْردینین داغی (٥٠ک‌ق‌د٢٤٨٥)، بوْزگونئی (٥١ک‌ق‌ب٢٣٤٠)، پریگُل (٥٢ک‌ق‌ب٢٤٣٨)، گوْن گؤرمز (٥٤ک‌ق‌ب٢٤٣٨)، خان آغوُلو (٥٤ک‌ق‌ب ٢٥٤٧)، سنگر (٥٤ک‌ق‌ب٢٥٨٢)، قالا (٥٤ک‌ق‌ب٢٦٠٤)، قوُردقایا (٥٥ک‌ق‌ب٢٥٠٤)، جمال (٥٧ک‌ق‌ب٢٦٦٥)، ایماد/ عماد (١٦ک‌ق‌ب١٩٥٣)، قوُروناو (١٧ک‌ق‌ب ٢٢٤٩)، ساری باغ (٢١ک‌ب) خوی، ٢٤٠٢)، اَورین (کیچیک~) (٢٥ک‌ب ٢٧٥٥)،

تکه‌لیک (۲۶ک‌ق‌ب۲۷۱۰)، جهنم دره (۲۷ک‌ق‌ب۲۲۱٤)، قاراداش (۲۷ک‌ق‌ب۳۱۸۵)، بوُلان (۳۰ک‌ق‌ب۲۵۲۳)، قالاجیق (۳۰ک‌ق‌ب۱۸۹۰)، قوُرآغاج (۳۲ک‌ق‌ب۱۵۱۰)، قارا یوُمولُو (۳٤ک‌ق‌ب ۱۹۱۹)، قیندیْرقالی (۳۵ک‌ق‌ب ۱٤۳۳)، چیله‌خانا (۳۵ک ق‌ب ۱٦۱۰)، قوْتور (٤۰ک‌ق ۱٤۰۲)، هاچا (٤۰ک‌ق‌ب ۱٦۷۷)، ماناقار (٤۰ک‌ق‌ب ۱۸٤۳)، قَمیشگان قوُزئی (٤۲ک‌ق۱٤۵۵)، گونئی نعلبند (٤۳ک‌ق‌د۱٤۱۷)، آللاه بَردیگی (٤۵ک‌ق‌ب۱٦۷۲)، شاهین بَگ (٤٦ک‌ق‌د۱٤۰٦)، چال (٤۷ک‌ق‌ب۱۹۲۵)، ٦-خوْی بؤلگه‌سینین داغلاری (گؤنئی طرف-راهال-قوْتور): قیرمیزی گونئی (۱۰ک‌گ‌ب۱۵۱۸)، بئش دره (۱۳ک‌گ‌ب ۱٦۸۲)، شالی قارانجیْل (۱۷ک‌گ‌ب ۱٦٦۳)، لاردیم (۱۸ک گ‌ب۱۷۳۲)، قوُمالیق (۱۹ک‌گ‌ب ۱۹۱٤)، تالا (۲۰ک گ‌ب۱٦۱۷)، قیزل داغی (۲۰ک‌گ‌ب۱۷۰٦)، اوُقوز/ اوْغوز (۲۱ک‌گ‌ب۱۹٦۲)، قاراداغ (۲۲ک‌گ‌ب۱۷۲۸)، سوُسن (۲۲ک‌گ‌ب۱۸۲۱)، کَرزیدان (۲٤ک‌گ‌ب ۲۵۵۹)، حسَن آغوُل (۲٤ک‌گ‌ب۲۰۱۱)، گَرگَر (۲۵ک‌گ‌ب۲٦۰۱)، ابراهیم خان (۲۸ک‌گ‌ب ۲۱۸۱)، قاراگؤنئی (٤۵ک‌گ‌ب ۱۸۹٤)، آغجاقیشلاق (۱۰ک‌گ‌د۱۳۵٤)، قارپوُزقوُزئی (۱۷ک‌گ‌د۱٦٤۲)، مَرْزالان (۱۷ک-گ‌د۲۰۱٤)، ساری بند (۲۰ک‌گ‌د۱۵٦٤)، طوْروق داغ/ دوْروق (۲۱ک‌گ‌۱۷۷۵)، بؤیوک داغ (۲۲ک‌گ‌د ۲۱۲۸)، پاشان (۲۷ک‌گ‌د۲۲۹۰)، اؤکوز (۲۵ک‌گ‌ب۲۳۲۷)، تَرجین (۲۸ک‌گ‌ب۲۵٤۵)، قَجَرلی (۲۸ک‌گ‌ب۲٦۰۰)، اَورین(بؤیوک~) (۳۰ک‌ب۳٦۲۲)، قوْیون داغی (۳۰ک‌گ‌ب۲٦۰۸)، دؤبور (۳۳ک‌گ‌ب ۲۵٦۸)، کَربَران (۳٤ک‌گ‌ب۲۸۸۹)، بَرلیک (۳٤ک‌گ‌ب ۲۹۷۵)، بیروُووُش (۳۵ک‌ب۲۲۷۰)، پیرقال(۳۵ک‌ب ۲۵۱٤)، سیاه/ قارا (۳۵ک‌گ‌ب۱۹۷٤)، هوُریش خانا (۳۵ک‌گ‌ب ۲۷۹٦)، مخین (۳۹ک‌گ‌ب۲٤٤۳)، کوُمیدلو (٤۱ک‌گ‌ب ۳۰۱۰)، پلنگوُر (٤۲ک‌گ‌ب۲٤۱۱)، سُرخ/ سیْرخ (٤٤ک‌ب ۲۲٤٤)، لاغ (٤۵ک‌گ‌ب۲۳٦۷)، قالا (٤٦ک‌ب۲۱۰٦)، کانی زیارت (٤۷ک‌ق‌ب۲۹۸٦)، محک (٤۷ک‌گ‌ب۲٤۷۲)، حلَب (٤۸ک‌ب۳۱۳۷)، گُرگها/ قوردلار(۵۱ک‌ب۲۲۰٤)، اسبها (۵۲ک‌ب۲۲۳٦)، میرعمر (۵۲ک‌گ‌ب۲۷۳۵)، سُلطان باستی (۲۰ک‌د۱۵۰٤)، اسب چوُله (۲۲ک‌گ‌د۱٦۳٦)، اوُلالین (۲۲ک‌گ‌د۲۳۱۸)، دؤمبولو (۲٤ک‌گ‌د۱٦۹٦)، ۷-خوْی(چاپیارا-چورس) بؤلگه‌سینین کندلری: آخوُرلو (٤۲٤/ تو)؛ ایده‌لی/ آ-ی/ تو-کو (٤۲۷/ تو)؛ بالا کهریز؛ چورس خنه‌یه‌سی (٤۰۰/ تو)؛ چوْرس (۲۱۰۰/ تو)؛ چیْرکندی (٤٤۰/ تو)؛ حمزیان/ آ-ی (۳۲۰/ تو)؛ دوْل‌کندی (۲۹۰/ تو)؛ علی‌آباد؛ فیض‌آباد (۱۰۸/ تو)؛ قاراکهریز (۱۷۰/ تو)؛ قوْزلو خنه‌یه/ قیْزیل خنه‌یه/ قوْزلو خنه‌یه (۹۰/ تو)؛ مارقاشا (۱۲۰/ تو)؛ میرزا جلیل کهریزی (۳۲۰/ تو)؛ یوخاری قمیشگان (۱۵۰/ تو)؛ ۸-خوْی(چاپیارا-حاجیلار) بؤلگه‌سینین کندلری: اسماعیل کهریزی/ اسماعیل کندی (۲٤۱/ تو)؛ آللاه‌وئردی کندی؛ آلی کندی/ طاهر آباد/ تو-کو؛ بَگدرویش (۲۳۰/ تو)؛ بوْبوُل‌آباد (۵۰-۱٦۰یاللیک تازاکند ساییلیر و قاباقجا حاجیلارلی‌لارین و دیزه‌لیلرین آغول‌لاری ایدی) (قوْ: بابل آباد)، پئدیار (۱۲۵/ تو) (قوْ: پیریادگار)؛ تاش‌خاتون/ داش‌خاتین (۲٦۰/ تو)؛ حاج احمد کندی عجم/ کوْرد (۲۲۰/ تو)؛ حاجیلار (۱۱۰۰/ تو)؛ حسین‌آباد؛ دامداما/ تو-کو (۹۰/ تو+کو) (۲۰-۳۰ قاباق توْرک ایدی)؛ دیزه/ حاتمخان دیزه‌سی (۱۷۲/ تو)؛ زنگلان/ آ-ی (۹۲۰/ تو)؛ سوْنبَگلی/ حسین‌بگلی ۳٦۰/ تو)؛ شئرمحمد؛ شوْرکهریز×؛ شیرین بولاق (۳۵/ تو+کو)؛ قارنی یاریق×؛ قاراناز؛ قاراتپه (۵۰/ تو)؛ قوْچاش؛ قیزیلجاگؤل؛ کامل‌آباد (۱٦۰/ تو)؛ کوْرابولاق/ تو-کو (٤۰/ تو)؛ مره‌کان حسین آباد؛ مره‌کان/ مره-کن (۱۳۹۰/ تو) (قوْ:مراکان)؛ میرزاحسام/ میرزاحسن‌کندی (۳۰۰/ تو)؛ یئتیم‌آغولو (۳۰/ تو)؛ یوْسف‌کندی/ تو+کو؛ ۹-خوْی(چاپیارا-قَرَزیادین) بؤلگه‌سینین کندلری: (آشاغی داکی کندلردن قره نین کندی، یاورین کندی و بَیجووان قرزیادین‌ا قاریشیدیر) آجای (۳۷٤/ ی‌تو)؛ آغمزار (کندین آدی دَییشیله‌رک آغمزارکوْرد اوْلوب)/ تو-کو (۹۰/ تو)؛ بادیکی(۳۱۰/ تو)؛ باسدام/ بسطام (٤۳۰/ تو)؛ بندیلی(۷۰/ تو)؛ بهیستان/ بگیستان (۲۲۵/ تو)؛ بَگجوُوان (۲۰۰/ تو)؛ جیْلقاوا؛ چوْمران (۵۳/ تو)؛ چیْر (بوْشالمیش کند) (۳۰)؛ دؤردآغاج؛ دؤزن حسین‌آباد (۷۰×)؛ دوه‌آغولو؛ سالطا (٤۰۰/ تو)؛ سؤلوکلو/ تو-کو (قوْ: سلکلو) (۵۲/ تو)؛ شکربوُلاغی/ آ-ی (۵٦/ تو)؛ شوْرجا/ شورجاحسین-آباد؛ شوْریک/ تو-کو(٤۰×)، شیتوْ (۵۰/ تو)؛ عاباس‌بولاغی (۵۰/ تو)؛ قاراآغاج (۲۵/ تو)؛ قارابوْیا (٦۰/ تو)، قَرَزیادیْن (۲۱۲۲/ تو)؛ قرئیین کندی/ قره‌نین کندی/ قیْراش کندی(۲٦۲/ تو)، قَمیشگان/ آ-ی (۱٤۵/ تو)؛ قوْرول/ آ-ی (۵۰۰/ تو+کو)؛ کَسیان (۳۲۰/ تو)؛ کیفیل/ تو-کو (۵۰/ تو) (قوْ:کفیل)؛ گؤزدَیَن (۱۵۰/ تو)؛ گوْرَش/ تو+کو (۱۱۰/ تو)؛ نالبت/ نالبند (۷۳۰/ تو)؛ یاوَرین کندی (۲۰۰/ تو)؛ ۱۰-خوْی(مرکزی-ائواوْغلو) بؤلگه‌سینین کندلری: ائرسی (۲۰۰/ تو)؛ ائواوغلو؛ اِعتضادیه/ عبداللاه کندی (۳۰۹/ تو)، بیزنَدی (٦۷۰/ تو) (قوْ:بزنده)؛ بیله‌وار (۸۷۲/ تو)؛ پیرکندی (۱۲۰۰/ تو)؛ تپه باشی (٤٤۰/ تو)، زَروان

(*۶۲۰/ تو) (قو:زارعان)؛ زروان شهر کی (قو:شهرکزارعان)، سیاباز (*۱۲۴۰/ تو)؛ قانلیقیه/ قانیقیه(بوش)، مظفرآباد (*۲۱۰/ تو)، مهلازان (*۴۸۰/ تو)؛ ۱۱-خوی(مرکزی-الند) بؤلگه‌سینین کندلری: الند دیزه‌سی/ الند/ تو+کو (*۴۷۰×)؛ بره‌ژوک/ بره‌جوک (*۷۸×)، بره‌رش/ آ-ی×؛ بله‌سور/ آ-ی (*۵۳۶×)؛ بؤلبولان/ بلبلان/ تو+کو؛ تودان(*۱۲۸×)؛ توره(*۱۱۰×)؛ چاخماق (*۱۲۰×)؛ چکمه زر×؛ چنگسر(*۵۵×)، شیوه‌نه/ شهانق (ایندی خوی شهری نین محلّه‌لریندن بیریدی)، قورشاقلو (*۱۲۰×)؛ قیزیل آغول(*۱۰۰×)؛ کرکوش/ چکوش×؛ مصطفی‌آباد×، نظربگ×؛ یارپاقلی(*۱۳۰×)؛ ۱۲-خوی(مرکزی-دیزج) بؤلگه‌سینین کندلری: احمدآباد، آغ-بولاق‌میدان؛ آغدره؛ اکبرآباد؛ آلقویروق (*۲۱۲/ تو)؛ ایره‌وت/ ایره-وند (*۸۲/ تو) (قو:روند)؛ ایری بوجاق (*۱۴۰۰/ تو)؛ بئدداوار (*۲۴۰۰/ تو) (قو:بدل‌آباد)؛ پارچی (*۶۳۰/ تو)؛ جعفرآباد (*۲۸۰/ تو)، جمشیدخان دیزه‌سی/ حاجی مؤیّد دیزه سی (*۲۴۰/ تو)؛ خنه‌یه (*۴۹۰/ تو)؛ دوزن؛ زاغا (*۹۲/ تو)؛ سؤیوتلو (*۲۴۰/ تو) (قو:سگتلو)؛ سروو (*۶۹۰/ تو) (قو:سراب)؛ سوسوز(بوش)؛ عسگرآباد (*۱۶۰/ تو)؛ قیرخ یاشار (*۲۵۰/ تو)؛ قیزقالا (*۹۶۰/ تو)؛ قیزیلجا (*۳۰۰/ تو+کو)؛ کؤشک‌زر/ عزت‌آباد، کتینلی/ آ-ی (*۳۰۰/ تو)؛ گنه‌لی (قو:حیدرآباد) (*۱۹۰/ تو)؛ کوم(بوش)؛ مجدآوار؛ ممده/ مَمیدئی (*۱۴۰/ تو)؛ میدان/ آ-ی (*۴۷۰/ تو)، هاگتگه(*۶۰/ تو) (قو:حاجتکده)؛ یاریم‌قیه (*۴۶۰/ تو)؛ ۱۳-خوی(مرکزی-راهال) بؤلگه‌سینین کندلری: آباتئی (*۲۱۳/ تو)؛ آشاغی‌حاصار؛ آغداش (*۵۹/ تو)؛ امام‌کندی (*۹۶/ تو)؛ امیربگ (*۲۵۶/ تو)؛ ایستیران (*۳۱۹×) (قو:استران)؛ بابیکان/ بابکان (*۱۴۰×)؛ باغ صفا؛ بختیاران (*۱۷۶/ تو)؛ بوزقوش (*۱۰۰/ تو) (قو:بزگوش)؛ بویلاباش؛ بیانلی (*۳۰×) (قو:بیانلو)؛ تؤکه‌لک (*۳۲۰/ تو) (قو:تکلک)؛ تلگه‌لی (*۹۶۰/ تو) (قو:درجه‌لی)، چاووشقولو (*۱۴۰/ تو)؛ خان‌دیزه (*۲۰۰/ تو)؛ خویمَن/ خویاما(*۴۰۰/ تو)؛ دره‌خان، راهال/ رَهال (*۳۲۰/ تو)؛ زئیوه-شیخلار (*۱۰۰/ تو) (قو:زاویه)؛ سئیوان (*۲۷۰/ تو)؛ سَلکه‌تی (*۲۷۰/ تو) (قو: سعلکده)؛ سوّنور (قو:سینور)؛ شاوانلی/ شعبانلو/ آ-ی (*۱۷۰/ تو+کو)؛ قاراتپه (*۱۷۰/ تو)؛ قاراتپه‌حاصار (*۸۰ نفر)؛ قورووق (*۵۵۰/ تو)؛ قیله‌لیک (*۵۰×)؛ کوّرتئی (قو:کورتی)، گوّنبذ (*۶۰/ تو)؛ هَندوُوان (*۹۰/ تو)، یئستیکان/ یازتیکان (*۶۰۰/ تو) (قو:یزدکان)، کوّره‌پیران۱ (*۱۰۰/ تو) (قو:گورپران)؛ ۱۴-خوی(مرکزی-سؤکمن آباد) بؤلگه‌سینین کندلری: کوّره‌پیران۲(گله پران)؛ آغ بولاق/ آ-ی/ (*۴۳۰/ تو+کو)؛ آغ-توپراق (*۹۴/ تو)؛ آغباش (*۲۸/ تو+کو)؛ آلیشق/ علی‌شیخ (*۹۴۰/ تو)؛ اریکلی (*۲۰۰/ تو)؛ اورتاکند (*۹۰/ تو)؛ ایشگفتی (*۱۴۰/ تو+کو) (قو:شگفتی)؛ دوّنبکی (*۱۲۰/ تو+کو)؛ دیبک؛ دیمدیم(قو:دمدم)؛ زئیوه (*۷۶۰/ تو) (قو:زاویه)، زورآباد. (*۶۸۰/ تو)، سوّنّت/ سُنّت (*۵۵×+تو)، شورِیک (* ۳۲۰/ تو)؛ قئینر/ آ-ی (*۲۸۰/ تو+کو)؛ قارینجا (*۱۲۰/ تو+کو)، قارا-آغاج(*۱۳۰تو+کو)؛ قاراقوش/ آ-ی (*۴۴۰/ تو)؛ قورُدیک/ آ-ی(*۸۵۰/ تو)؛ قورقان (*۱۲۰/ تو)؛ قیزاؤلن (*۱۸۰/ تو+کو)؛ قیزیلجا؛ قیزیلداش/ آ-ی (*۳۱۰ / تو)؛ کاپیت× (*۱۳۱×) (قو: کاپوت)؛ کَلمه دره (*۳۵۰/ تو) (قو:گرمدره)؛ کله‌وانیس (*۷۷۰/ تو)؛ کولوس (*۷۰/ تو)؛ کیلیسه (*۲۰×)، گیلدور (*۲۵۰/ تو+کو)؛ مالا اسماعیل (*۱۲۰/ تو)؛ ممد شئری/ ممدشلی؛ مَمیش-خان/ مومیش‌خان (*۳۳۰/ تو)، هؤدر؛ ۱۵-خوی(مرکزی-فیرورق) بؤلگه‌سینین کندلری: آغاسی کندی/ آغاجلی کندی (*۴۹۰/ تو)، باغ رجب؛ بتچی‌دیزه (*۱۸۰/ تو)؛ بَده‌لان(*۱۷۰/ کو+تو)؛ پئره/ فیرورق (*۳۳۰۰/ تو)؛ پَسک/ آ-باغ(*۶۵۲/ تو)، پوّرموسو/ پیرموسی؛ جهنّمدره (دره آدی)؛ حاصار؛ خارابا بَده‌لان/ احمدآباد (*۳۸/ تو)، زئیوه حسنخان (*۴۱۰/ تو)، شوّون کندی (*۲۷۰/ تو) (قو:شیونکندی)؛ صوفو کندی (*۷۰/ تو)، قاشقا بولاق (*۱۱۰×)؛ قاراداش؛ قیریس (*۴۴۰/ تو+کو)؛ قیشلاق (*۴۰۰/ تو)؛ کؤچوک (*۵۰×) (قو:کوچک)؛ اوُوار/ وار (*۹۶۰/ تو)؛ هندوُوان× (*۱۸۰)؛ ۱۶-خوی(مرکزی-قاراسو) بؤلگه‌سینین کندلری: اسماعیل کندی؛ آغجا قیشلاق (*۷۲/ تو)؛ بایرام کندی (*۱۳۰/ تو)؛ بولاماج (*۳۳/ تو)؛ جهانگیرآباد؛ خاکمردان (*۳۰۰/ تو)؛ خان دیزه-سی(مرتضی‌خان‌دیزه‌سی)(*۲۴۰/ تو)؛ خنجر خان/ خنجه‌لو (*۷۰/ تو)؛ دیزه‌دیز (*۱۷۰۰/ تو)؛ سئیتاجین/ سید تاج‌الدین؛ شورِبولاق (*۲۹۱/ تو)؛ شیرین کندی (*۱۹۰/ تو)؛ عذاب کندی/ اَزاب کندی (*۲۳۰/ تو)؛ فنائی (*۲۶۱/ تو)، قاراجالی (*۶۰/ تو)؛ گروک کند؛ ماللاجُنود (*۲۹۰/ تو)، هئریک‌دیزه‌سی/ اریک دیزه‌سی (*۲۲۰/ تو)؛ ۱۷-خوی(مرکزی-قوتور) بؤلگه‌سینین کندلری: آلمالو (*۲۲۲×)؛ اَلی‌سوّرمه× (قو:علی‌سوّرمه) (*۸۰×)؛ بَلجوک/ بله-جیک× (*۴۷×)، تاریئمیش/ تاری وئرمیش× (*۸۴×)، ترس‌آباد× (*۴۷×)، چالیان× (*۴۰×)، حبش/ آ-ی/ (*۴۱۳/ شکاک کوردو)، حبیب آباد/ حب‌آباد×، رازی (*۱۵۰×)، راویان× (*۱۷۰×)، زئری× (*۳۷۲)؛ شریف آباد× (*۲۰×)، صالح آباد×، صوفو ایشگفتی (*۲۰×)، عارف‌آباد×، قوتور (*۶۰۰×)؛ کامل‌آباد×؛ کَفچیرین×؛ کَلّت/ آ-ی (*۲۹۰/ شکاک‌کو)؛ کوتان‌آوا×، کوّکوت

(قوْ:گوگرد)، کیفیل (قوْ:کفیل)، گَرنەویک/ گَرناویک× (*۳۳۰)، گَلَر×، گیربوْران (*۲۰۰/ تو) (قوْ:گیوران)؛ مَخین× (*۱۷۰×)، میرعمر×؛ آستاجیق/ هستەجیک(*۱٦۰×)، ۱۸-خوْی(مرکزی-ولدیان) بؤلگەسینین کندلری: عمرآباد/ آدی‌یامان (*۸۹/ تو)، آقیشلی/ آغشلو؛ آلماده (*۲۰۳/ تو) (قوْ:امینەده)؛ باغدره (*٥٦۰/ تو)، تپەسی دلیک؛ چشمه (*۲۰۰/ تو)؛ حَشەری/ آساری (*٦۱۰/ تو) (قوْ: حاشیەرود)؛ سئداوار (*٥٥۰/ تو) (قوْ:سعیدآباد)، سَروْو/ سرآبدال، شَروْو (*۳۸۰/ تو) (قوْ: شوراب)؛ علیرضا آباد؛ قاراتپه؛ قاراشابان (*٤۸۰/ تو)(قوْ:قرەشعبان)؛ کوّر دئشین(*٥٤۰/ تو) (قوْ: کرد نشین)؛ گؤهرەوان/ سؤهرەوان/ زؤهرەوان(*٥۹۰/ تو) (قوْ: گوْهران)؛ نَوایی (*۲۷۰/ تو)؛ ولدیان (*۱۲٦۰/ تو)؛ ویشله / آ-ی(*۷۸۰/ تو)(قوْ:ویشلق)؛ یئکەجیک(قوْ:یکاجیک)، ۱۹- خوی بؤلگه سینده کند آدلاری(*۱۳۲۰ آماریندا اولان ولی ایندیکی آدلارلا تطبیق اولونمایان کندلر): آغ بولاق (*۲٥ک‌ق‌د *٤۲۳/ تو)، بالابان(٥۱ک‌ب *۱۳۸×)، بیلەوئردی (۱٤ک‌گ‌ب *۱۳۰/ تو)، پیه-جیک (۷ک‌ق‌د*٥٦۰/ تو)، چوْوراخ (٤ک‌گ‌د *۱۰۰/ تو)، دوْوشان تپه (۷۹ ق‌ب *۲۰×)، زلول (۷۷ک‌ق‌ب *۱۸×)، زنگیره (۸۰ک‌ق‌ب *۲۰×)، قاراگؤل (۳۰ک‌گ‌ب *۳٥×)، قاراوئرن (۱٥ک‌گ‌ب *۳۰/ تو)، قوْزلوجا (۱٦ک‌ق *۱۰۰/ تو)، گورتای (۸ک‌گ‌ب *۱۷۰/ تو)، مخمور(۷ک‌ق‌ب *۳۰×)، ملحملی (٦۳ک‌ق‌ب *٤٦۰×)، مندلیخ (۷٦ک‌ق‌ب * ۲٥×)، ناور (۷۸ک‌ق‌ب *٥۰×)، یئنگیجه (۱۱ک‌ب*۷۱۰/ تو)، اَبیش‌کندی (۱۳ک‌ق‌د *٥۲/ تو)، شوْرجا، قاپوچی‌قیه (٤ک‌گ‌ب *۲٤/ تو)، قره‌تپه(۱۸ک‌ق‌د*٥۰/ تو)،

xoyarlı..خوْیارلی [اؤزل‌آد] خوْیارلی:کلئیبر ده کند آدی {۱-خوْی+ار+ لی، ۲-خوْی+ یار+ لی}.

xoyran..خوْیران [اؤزل‌آد] بوْیین زهرا دا کند آدی.

xoyrava..خوْیراوا [اؤزل‌آد] خیرآباد:قوْشاچای دا کند آدی {خوْی+ار}.

xoysurəq..خوْی‌سوْرَق [اؤزل‌آد] خوْیسَره:اهر ده کند آدی.

xoymən..خوْیمن [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی {خوْی+ار}.

xoynarı..خوْینارى [اؤزل‌آد] کلئیبر و اهرده کند آدی {خوْی+ناری}.

xoyun dizə..خوْیون دیزه [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {خوْی+ون}.

xub..خوُب [صفت، ظ، فا] یاخشی، گؤزل (فا:خوب). {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

xubru..خوُبرو [صفت، فا] گؤزل‌اؤزلو، گؤیچک، خوش بنیز (فا:ـه). {بو کلمه یالنیز شعرده ایشله نیر}.

xubyar..خوُبیار [اؤزل‌آد] قوْبویار:هشتَری ده کند آدی.

xutan..خوُتان [آ، قازاقجا] بیر نوع قوش، قیز آدی (فا:نام‌دختر).

xuceyin..خوُجئین [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی.

xuçbulaq..خوُچبولاق [اؤزل‌آد] قوُبا‘دا کند آدی[۲٤۰].

xudat..خوُدات [اؤزل‌آد] آذربایجان‘دا کند و یئر آدی[۲٤۰].

xudoğlu..خوُداوْغلو [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی {قوُت+اوْغلو:تانری-وئرگیسی[٦٦]}.

xuduk..خوُدوک [ظرف] بیریندن اوُزاق قالاراق حسرتینی چکمک، اؤزله‌مک ”آتاسی سفره چیخمیش، اوْنون خودوُیونو ائله بیر“ {قوُدورماق دان› قوُدوماق› قوُدوک› خوُدوک[۵]}.

xur..خوُر [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی.

xurab..خوُراب [اؤزل‌آد] شیراز، سبزوار دا کند آدی.

xuraq..خوُراق [اؤزل‌آد] قوسار‘دا کند و آشیریم آدی[۲٤۰].

xurak abad..خوُراک آباد [اؤزل‌آد] قوُم-دستجرد دا کند آدی.

xuray..خوُرای [اؤزل‌آد] قوسار‘دا کند آدی[۲٤۰].

xurcun..خوُرجون [آد] ایکی تایلی کیسه، جئجیم و کیلیم‌دن حاضرلانان بیر نوع ایکی تایلی توْربا (فا:خورجین). {هؤرمک+گون› هؤرجون› خوُرجون[٦]}.

xurcun..خوُرجون [اؤزل‌آد] آباده ده(خوُرجان) کند آدی.ساوه ده داغ آدی.

xurcahan..خوُرجهان [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

xurcıstan..خوُرجیستان [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

xurdxəşil..خوُردخشیل [صفت] سینیق سالخاق، ازیک اؤزوک.

xurduş..خوُردوش [باخ] خیرتیش.

xurlu..خوُرلو [اؤزل‌آد] قاخ‘دا داغ آدی[۲٤۰].

xuruş..خوُروش [آد، فا] چؤرک و دویو ایله بیرلیکده یئییلن شئی، یاوانلیق (فا:خوُرشت).

göyü..خوُروش‌گؤیو [آد] xuruş قوْرماسبزی‌دؤزلتمک اؤچون کاوَر(سوْوزو)، جعفری و بوْی‌اوْتو (شنبلیله) کیمی گؤیلر(فا:سبزی قوْرمه).

xuzistan..خوُزستان [آد] غوْز/ اوْغوز ویا اوز (اوُزلار) سؤزیله باغلی اولابیلیر، باخ: اهواز.

xuliqan..خوُلیقان [آد، این، هوْلیقان‹خوُلیا] هوْلیقان، دله دؤزلوک، عامّ یاسالاری پوْزما و جمعیته حُرمت اتمه‌مه ایشی (فا:ـه).

xumar..خوُمار [صفت، عربجه] سوْزگون، نازلی نازلی (فا:خمار). halt-drunk، wine-headache

xumartaş..خوُمارتاش [آد] اوْغوز بؤیوکلریندن بیر آد[۸۵].

xumartaş..خوُمارتاش [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

خوُمارک..xumarək [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی. {قوُمَرَک}

خوُمارگؤزلو..xumargözlü [صفت] سوّزگون باخیشلی (فا:خمار چشم).

خوُمارلاندیرماق..xumarlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] مست ائله‌مک، گؤزلرینی سوّزگون حالا گتیرمک، خوُمار ائله‌مک.

خوُمارلانماق..xumarlanmaq [تاثیرسیز ائیلم] گؤزلری سوّزگون حالا گلمک.

خوُمارلی..xumarlı [اؤزل‌آد] خوُمارلو: کلئیبر ده کند و چای آدی.

خوُمارلی..xumarlı [اؤزل‌آد] قاراداغ کئیوان طایفاسینا باغلی اوْباآدی[۳]. [۱۰۸]

خوُمارلی بؤلگه‌سینین چایلاری..xumarlı bölgəsinin çayları [اؤزل‌آد] چایلار آرازا تؤکولورلر: سیراملو (~ s3b۲۵)، قازان کندی چای (~s3b۲۳)، لَکان چای (آغامیرلو-اسکانلو s2b۳۳)،

خوُمارلیق..xumarlıq [آد] مست‌لیک، گؤزلری سوّزگونلوک.

خوُمپارا..xumpara [آد، فا] یوُمورو شکیلده، مئتال جنسلی، ایچینه دوْلو پاتلاییجی مادّه‌دن تشکیل تاپان بیر نوع سلاح.

خوُمماوا..xummava [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {قوُم+آوا}.

خوُن آوه..xun avə [اؤزل‌آد] تبریز ده داغ آدی {خومماوا/قوُم+آوا}.

خوُنابه..xunabə [باخ] خیناوا.

خوُنامیر..xunamır [اؤزل‌آد] هئریس‌ده کندیستان‌آدی {خانا+میر: ائو مالکی[۶۶]}.

خوُنان..xunan [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا دا کند آدی.

خوُنای..xunay [اؤزل‌آد] میانادا کاغذ کنان کندیستانی‌نین اسکی آدی، باخ: آغکند {قوُن: هوُن+آی: هون تانریسی: هونلارا عاید یئر}.

خوُنخوار..xunxar [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] قان ایچن، یئرتیجی (فا:خونخوار).

خوُنسارک..xunsarək [اؤزل‌آد] اصفهان-فلاورجان‌دا کند آدی.

خوُنییه..xuniyə [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی (قوْندارما آدی: خوُنَیق) {۱-قونییه/ هونییه/ هوُن+ ییه: هون‌لارین ییه‌لندیگی یئر. ۲-قوُن+ییه: قوْیون صاحبی[۶۶]}.

خوُی..xuy [آد، فا] خاصیت، یارادیلیش، دوْغا (فا:سرشت).

خوُیسوز..xuysuz [آد، فا] خویو ایی اوْلمایان (فا:بد سرشت).

خوْشگه‌ناب..xüşgənab [اؤزل‌آد] خوْشگه‌نوْو: اوُجان و هئریس ده کند آدی.

خیپ..xıp [کیپ› خیپ[۶]] بیردن بیره "سسی خیپ باتدی".

خیْتاب..xıtab [آد] قاراداغ ماحالیندا پیشیریلن بیر نوع چؤرک (فا:~) {ع ‹قُطّاب›: بیر نوع شیرینی}.

خیْتای..xıtay [اؤزل‌آد] باخ: خاتای.

خیْخ..xıx [سس‌تق، اوشاق‌دیلیجه] بیر حئیوانین و قوشون باشینی کسمک (فا:نوعی صدا).

خیْخلاماق..xıxlamaq [تاثیرلی ائیلم] (اوشاق دیلیجه) حئیوان و قوش باشینی کسمک.

خیْخلانماق..xıxlanmaq [بلسیز ائیلم] حئیوان باشی کسیلمک.

خیْخماق..xıxmaq [تاثیرسیز ائیلم] اوْتورتماق (دوه کیمی حئیوانلاری).

خیْخیرماق..xıxırmaq [تاثیرلی ائیلم] خیخ خیخ ائله‌مک.

خیْخیلداماق..xıxıldamaq [باخ] خیریلداماق.

خیْدیر..xıdır [اؤزل‌آد] خیْضیْر: بوُکلمه‌عرب کؤکلو اوْلاراق تورکلر ایچینده اؤنملی یئری واردیر، خیدیر پیغمبر (ایلیاس) زوْر گؤنلرده اینسانلارین کؤمه‌ییه یئتیرر، خیضیر تؤرک دیللرینده آتش و ایستی دئمکدیر، ددهقورقوُد-دیرسه خان حکایه سینده بوْزآتلی خیضیر، طبیب کیمی گؤستَریلیر، همچینین خیدیرلَز سوُ و دنیزله ایلگیلی بیر اینانج‌دیر[۲۱۹].

خیْدیرآوا..xıdırava [اؤزل‌آد] خیْضیرآوا: سراب و اوُرمیه ده کند آدی.

خیْدیربگ..xıdırbəy [اؤزل‌آد] خیْضیربگ، کوُتجا بؤلگه‌سینده (تورکوستان و اوُیغور سیْنیری) بیر تؤرک مسلمان قهرمانی‌نین آدی[۱۲].

خیْدیرقازاق..xıdırkazak [اؤزل آد] هادیرقازاق: تؤرکمن‌چاودوُر بوْی‌لاریندانديرـ[۸۱-۱۵۸].

خیْدیرگوْران..xıdırgoran [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

خیْدیرلی..xıdırlı [اؤزل‌آد] خیْضیرلی: مراغا و ماکی(۲) دا کند آدی.

خیْدیرلی..xıdırlı [اؤزل‌آد] خیْضیرلی، مراغا و ماکی(۲) دا کند آدی.

خیْر..xır [آد] داش قیرینتی‌سی (فا:ریگ). pebble {قیرماق سؤزوندن دؤزلمیش کلمه دیر: قیْر› خیْر}.

خیْرا..xıra [آد] ۱-قیرا، بیر بوْستان یئمیشی (فا:کالک). ۲-ایو (توفنگ، توپ، تاپانچا، کیمی شئیلرده). {بو کلمه قیرماق سؤزوندن آلیناراق کورک بیر بوْستان یئمیشینه دئییلیر}.

خیْراچی..xıraçı [باخ: خیرا] قیراچی، بوستابچی.

خیْرالاماق..xıralamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-باشدان باشا بوستان ائیله‌مک، قیرالاماق. ۲-بوْستان ویا خود تاغ قیرا وئرمک.

خیْرالیق..xıralıq [آد] خیرا سالینمیش یئر، بوستان‌لیق.

خیْرام..xıram [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[۲۴۰].

خیْرامورت..xıramort [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا کند آدی[۲۴۰].

خیْرامووْ..xıramov [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی

خیْرپ..xırp [سس تق] بیرسیرا فعل‌لردن سوْنرا گله‌رک و ائیلَمین آنی‌دن گؤرولدوغونو گؤسته ریر "اوخویارکن منی گؤرجک سسینی خیرپ کسدی" (فا:نوعی صدا).

خیْرپادان..xırpadan [سس تق] بیردن بیره، گؤزله نیلمه‌دن، بوسبوتون "سسینی خیرپادان کسدی" (فا:ناگهان).

خیْرپالاماق..xırpalamaq [تاثیرلی ائیلم] خیرپ کسمک.

خیْرپالانماق..xırpalanmaq [بلسیز ائیلم] خیرپ کسیلمک.

خیْرپلاماق..xırplamaq [تاثیرلی ائیلم] بوغازیندان یاپیشماق، بوغازلاماق، اوْزمک.

خیْرپلانماق..xırplanmaq [بلسیز ائیلم] بوغازلانماق.

خیْرپیلداماق..xırpıldamaq [تاثیرسیزائیلم] خیرپ سسی چیخماق.

خیْرپیلدایان..xırpıldayan [صفت] خیرپ سسی چیخاران.

خیْرت..xırt [سس تق] آغاج کیمی شئیلرین سیْنماسیندان چیخان سس، دوْغراما سوْنوجو چیخان سس (فا:خِرت).

خیْرت خیرت..xırt xırt [آد] ۱-باخ: خیرتاخیرت. ۲-باخ: گمیرچک

خیْرتاخیرت..xırtaxırt [سس تق] دیش وپیچاق لا برک شئیی کسه‌رک و دوغرایاراق چیخان سس.

خیْرتیش..xırtış [آد] شرارت، حسادت. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹کیرتوّج› خیرتوّج› خیرتیش، بو کلمه کیروو کلمه سیله ایلگیلیدیر[٦]}.

خیْرتیلتی..xırtılı [آد] خیرت خیرت سسی.

خیْرتیلداتماق..xırtıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] خیرت‌خیرت‌سس چیخارماق.

خیْرتیلداما..xırtıldama [آد] خیْرتیلداماق ایشی.

خیْرتیلداماق..xırtıldamaq [تاثیرسیزائیلم] خیرت‌خیرت‌سس چیخارماق، خیرچیلداماق.

خیْرچ..xırç [سس‌تق، ظرف] کال میوه‌لری دیشلرکن چیخان سس، خیرچیلداتما سسی (فا:صدای خرچ خرچ).

خیْرچا..xırça [خیرا› خیرچا] بیر نوع بوْستان یئمیشی، باخ: خیرا.

خیْرچیلتی..xırçıltı [آد] برک شئی بیربیرینه توخوناراق چیخان سس.

خیْرچیلداتماق..xırçıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] خیرچیلتی‌سسی- چیخارداراق دوْغراماق و کسمک، خیرچیلتی سسی چیخارتماق.

خیْرچیلداما..xırçıldama [آد] خیْرچیلداماق ایشی.

خیْرچیلداماق..xırçıldamaq [تاثیرسیزائیلم] خرچیلتی سسی چیخماق (فا:خرچ خرچ کردن).

خیْرچین..xırçın [صفت] ترس، شیلتاق، عنادلی.

خیْرخالاماق..xırxalamaq [تاثیرلی ائیلم] آیاغی‌نین آلتینا سالیب ازمک، خیرپالاماق.

خیْرخی..xırxı [باخ] میشار.

خیْرخیر..xırxır [صفت] خیریلتی سسی.

خیْرخیرا..xırxıra [باخ] خیرتدک.

خیْرخیردا..xırxırda [ظرف] یاواش یاواش، آزآز.

خیْرخیزان..xırxızan [باخ] خیزان.

خیْرخیم (قیرخیم)..xırxım (qırxım) [قیرخماق› قیرخیم] قیرخیلان یوندان یئره توْکوله نی.

خیْردا..xırda [صفت] اوْلچوجه و بویجا بالاجا، کیچیک، یونگول واری (فا:خرد). {قیرتماق+ یق› قیرتیق› قیرتاق› خیرداق›خیردا، بیر بؤیوک شئیدن قیرتیلیب کیچیک تیکه}.

خیْردا بوُینوزلو..xırda buynuzlu [صفت] بوینوزلاری بالاجا.

خیْرداپای..xırdapay [اوْزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳،۱۰۸].

خیْردا خوروش..xırda xuruş [آد] هرجوّر خیردا شئیلر، خیرداوات.

خیْردا میردا..xırda mırda [صفت] چوخ بالاجا شئیلر اوّچون سؤیله نیر.

خیْردابوْی (لو)..xırdaboy(lu) [صفت] بوْیو بالاجا.

خیْردابوْلاق..xırdabulaq [اوْزل‌آد] میانا دا کند آدی.

خیْرداجا..xırdaca [صفت] چوخ بالاچا، کیچیک جه، آز یاشلی، اینجه.

خیْرداجاخیرداجا..xırdaca xırdaca [صفت] یاواش یاواش، آز آز، بالاجا بالاجا.

خیْرداچی..xırdaçı [صفت] بوش وچوخ بالاجا شئیلره اؤنم وئرن.

خیْرداچیلیق..xırdaçılıq [آد] خیرداچی آدامین ایشی.

خیْردالاشدیرماق..xırdalaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] بالاجا لاشدیرماق، کیچیلتمک.

خیْردالاشماق..xırdalaşmaq [تاثیرسیزائیلم] بالاجالاشماق، کیچیکلشمک.

خیْردالاما..xırdalama [آد] خیْردالاماق ایشی.

خیْردالاماق..xırdalamaq [تاثیرلی ائیلم] دوْغرویوب بالاجالاتماق، پولو بالاجا بیریم‌لریله دییشمک.

خیْردالان..xırdalan [اوْزل‌آد] باکی‌دا یئر آدی[۲٤۰].

خیْردالانماق..xırdalanmaq [بلسیز ائیلم] خیردا ائدیلمک.

خیْردالایجی..xırdalayıcı [آد] خیردالایان، بالاجا دوْغرایان شئی و آراج.

خیْردالیق..xırdalıq [آد] اؤلچوجه‌بالاجااوْلما، بالاجالیق، کیچیک‌لیک.

خیْرداوات..xırdavat [آد] چوخ بالاجا شئیلر و اؤرنک اوْچون دؤیمه و مئتال و سوْموک ویا بالاجا بزک وپالتار شئیلره دئییلیر (فا:وسایل خرازی).

خیْرداواتچی..xırdavatçı [آد] خیرداوات مالار ساتان (فا:خرازی). wholesale

خیْرداواتچی‌لیق..xırdavatçılıq [آد] خیرداواتچی‌نین ایشی.

خیْردیم خیردیم..xırdım xırdım [باخ] خینجیم خینجیم.

خیْرساگْونئی..xırsagüney [اؤزل‌آد] قاخ‌دا تپه آدی[۲۴۰].

خیْرسیز..xırsız [هم‌سیز] دؤشونجه‌سیز.

خیْرلی..xırlı [صفت] ۱-ایولی. ۲-وارلی، پوللو.

خیْرلی پیرلی..xırlı pırlı [صفت] ۱-باخ: قیْرلی فیرلی. ۲-عمللی باشلی.

خیْرلیق..xırlıq [آد] داشلیق یئر، چانقیل‌لیق یئر.

خیْرمان..xırman [آد] باخ خرمن.

خیْرمانجیق..xırmancıq [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی[۲۴۰].

خیْرماندالی..xırmandalı [اؤزل‌آد] ماساللی‌دا کند و فضولی ده داغ آدی[۲۴۰].

خیْرنا..xırna [باخ] خوْرنا.

خیْریپ خیریپ..xırıp xırıp [باخ] خیرپ خیرپ.

خیْریلتی..xırıltı [آد] بوْغولان ویا چتین نفس آلان آدامدان چیخان سس (فا:صدای خرخر).

خیْریلتی‌لی..xırıltılı [صفت] خیریلتی ایله بوغوق، توتقون، خیریلدایان.

خیْریلداتماق..xırıldatmaq [ائتد، سن] خیریلتی‌سسی چیخارماسینا سبب اولماق(فا:ف س صدای خرخر درآوردن).

خیْریلداماق..xırıldamaq [س، سن، دده:‹خیرلاماق›] بوغوق‌سس-چیخارماق، خیریلتی سسی چیخارماق، خیشیلداماق.

خیْریم خیردا..xırım xırda [قیریم قیرتا، باخ: خیردا] تئز تئز لازم اوْلان بالاجا شئیلر، بالاجا وکیچیک شئیلر.

خیْزان..xızan [آد، دا] چوْلوق چوجوق، اوغول اوشاق. {قیْرخ+ ز+ ان› خیْرخیزان› خیْزان/ چوْخ مفهوموندا}.

خیْزی..xızı [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن آدیدیر.

خیْژ..xıj [باخ] خیر.

خیْژلیق..xıjlıq [باخ] خیرلیق.

خیْژم..xıjm [سس تق] بیردن بیره، هیرس ایله، "خیژم ایله ایته‌له دی: بیردن بیره و هیرسله ایته‌له دی" (فا:ناگهان).

خیْس..xıs [سس تق] نفس نفس وورما سسی(فا:صدای‌خس).

خیْسابَرت..xısabərt [اؤزل‌آد] هادروت‌دا کند آدی[۲۴۰].

خیْسیلتی..xısıltı [آد] پیچیلتی سسی، چوخ یاواش، خیس خیس سی.

خیْسیلداما..xısıldama [آد] خیْسیلداماق ایشی.

خیْسیلداماق..xısıldamaq [تاثیرسیزائیلم] خسیلتی سسی چیخارماق، پیچیلتی ایله دانیشماق (فا:خس خس کردن).

خیْسیم..xısım [دده] قوْهوم، یاخینلار.

خیْسین‌خیسین..xısın xısın [ظرف] یاواش‌یاواش، ال آلتیندان، گیزلی گیزلی.

خیْسین لاشماق..xısınlaşmaq [قا] پیچیلداشماق.

خیْش..xış [سس تق] خیش خیش سسی (فا:صدای خش).

خیْش..xış [آد، فا] کوْتان باشی، ساپان "خیْشلاماق: شوُخوم لاماق" (فا:خیش) {خیش خیْش سسیندن آلینمالیدیر}.[۵]

خیْش خیش..xış xış [] قورویاپراق ویابورجور شئیلرین بیربیرینه دیمه سیله چیخان سس.

خیْش‌لاماق..xışlamaq [آد، دا] شوْخوملاماق، یئری سوْرمک (فا:شخم‌زدن)

خیْش لانماق..xışlanmaq [بل، س] سوْرولمک.

خیْشلتی‌لی..xışıltılı [صفت] خیشتلتی سسی چیخاران.

خیْشما..xışma [صفت] عادتاًبیرسؤزیله‌ایشله‌نیر، بیر خیشما: بیر اوْووج.

خیْشمالاماق..xışmalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] قارما لاییب گؤتورمک، اوْووج لاماق.

خیْشیر خیشیر..xışır xışır [ظرف] خیشیرتی سسی چیخاراراق.

خیْشیرتی..xışırtı [باخ] خیشیلتی.

خیْشیرتی‌سیز..xışırtısız [صفت] خیشیرتی‌سی اوْلمایان.

خیْشیرتیلی..xışırtılı [صفت] خیشیرتی سسی اوْلان.

خیْشیرداتماق..xışırdatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] خیشیرتی سس چیخارماسینا سبب اوْلماق.

خیْشیرداماق..xışırdamaq [تاثیرسیزائیلم] خیشیرتی سسی چیخارماق.

خیْشیردایش..xışırdayış [آد] خیشیرداماق ایشی ویا بیچیمی.

خیْشیل خیشیل..xışıl xışıl [ظرف] خیشیلتی سسی چیخاراراق.

خیْشیلتی..xışıltı [سس تق] آخان سو ویا کاغاذ کیمی شئیلرین بیربیرینه دیمه سیندن چیخان سس، خیشیرتی، خیْش خیش سسی (فا:صدای خش خش).

خیْشیلتی‌لی..xışıltılı [صفت] خیشیلتی‌سی اوْلان.

خیْشیلتی‌سیز..xışıltısız [صفت] خیشیلتی‌سی اوْلمایان.

خیْشیلداتماق..xışıldatmaq [تاثیرلی‌ائیلم] خیشیلتی سسی چیخارتماق.

خیْشیلداما..xışıldama [آد] خیْشیلداماق ایشی.

خیْشیلداماق..xışıldamaq [س، سس‌تق] خیش خیش ائتمک، خیشیلتی-سسی چیخارماق(فا:خش‌خش کردن).

خیْضیر..xızır [آد، دده] کیشی آدی، پیغمبر آدی "بوْزآتلی خیْضر".

خیْضیرکندی..xızırkəndi [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

خیْضیرلی..xızırlı [اؤزل‌آد] خیْدیرلی، مراغا و ماکی(۲) دا کند آدی.

خیْل..xıl [صفت] چوْخ" ایت‌خیلی:ایت‌سوْروسو"(فا:~) {خئیلک}.

خیْل..xıl [اؤزل‌آد] ماساللی'دا کند آدی[۲۴۰].

خیْلتا..xılta [باخ] خلط.

خیْلخا .. xılxa [آد] کؤهنه پالتار.

خیْلخین..xılxın [صفت، دا] سینیق، ازیک، یارارسیز.

خیْللی..xıllı [اؤزل‌آد] سالیان'دا کند آدی[۲۴۰].

خیْلیجان..xılıcan [اؤزل‌آد] تبریزده کند آدی {خلجان سؤزوندن}.

خیْم..xım [آد] تمل، دووارین اوْتوراجاغی، دووارین اوْتوراق یئری (فا:پی). foundation {دام› تام› تیم› خیم}. ۲-خیْم۲(آد) نفسینی حبس ائتمه آنلامیندا بیر کلمه، "خیْمینی چکیب: سسی‌نی بئله چیخارتمیر" (فا:پی). {سانیلیر خیم۱ سؤزوندن آلینیب و معناجا اؤزونو بوتون ایله ییغیشدیریب و سسی چیخارماما دئمکدیر}.

خیْمخیرت..xımxırt [آد] لازیم‌اوْلان، یارارلی‌خیرداشئی‌لر "خیمخیرتینی بیر یئره ییغماق".

خیْمخیرچک..xımxırçək [آد، آناتوْمی] حئیوان و اینسان ایسکیلئت و اوْمورقاسینین بعضی بؤلوملرینی بیرلشدیرن اسنک و مُحکم توْخولار، غُضروف (فا:غضروف).

خیْملاما..xımlama [آد] خیم تؤکمه (فا:پی ریزی). foundation work

خیْملاماق..xımlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] خیم تؤکمک (فا: پی‌ریزی کردن). foundation work

خیْمیر..xımır [صفت] باخ: خیْمیر خیمیر. {خیم۲ کلمه سیندن آلینمیشدیر}.

خیْمیر خیمیر..xımır xımır [ظرف، دا] یاواش یاواش، آلچاقدان.

خیْمین قوْیما..xımın qoyma [آد] خیمین تؤکمه (فا:پی ریزی). foundation work

خیْنا..xına [آد، سن، ع‹حنّا›] بیر نوع بیتگی و توکلری بوْیاماق اوْچون اوْندان اله گلن مادّه (فا:حنا). henna

خیْنا آغاجی..xına ağacı [آد، بیتگی، عربجه] قارشی‌لیق‌لی کیچیک یاپراقلی، سالخیم بیچیم‌لی آغ و خوش قوخولو چیچگی اوْلان بیر چالی، ایکی چنک‌لی، یاپراقلاریندان خینا اله گلن بیتگی (فا:ارقان). lawsonia ،inermis

خیْناجیق..xınacıq [آد، بیتگی] بوُغدا پاسی، بوُغدا کوْفو.

خیْنا چیچه‌یی..xına çiçəyi [آد، بیتگی، عربجه] خینا چیچک گیللردن چیچک‌لری توکلو، بیر و یا چوخ ایللک، اوْتسوْو، خینا گولو (فا: درخت بلسان، بادنگبویه). Balsamina hartensis

خیْنا چیچه‌یی سوولار..xına çiçəyi sovlar [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی‌لردن بیر سوْی (فا:تیره حنا).

خیْنا دره..xına dərə [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

خیْنا قوْیماق..xına qoymaq [تاثیرلی‌ائیلم] باشینا ویا الینه خینا یاخماق.

خیْنا گئجه سی..xına gecəsi [آد] توْیلاردا خانیملارین خینا قوْیوب اَیلندیکلری گئجه.

خیْنا گوْلو..xına gülü [باخ] خینا چیچه‌یی.

خیْنالاماق..xınalamaq [تاثیرلی‌ائیلم] خینا قوْیماق، خینایاخماق(باش-وال).

خیْنالانماق..xınalanmaq [بلسیز ائیلم] باشینا ویا الینه خینا یاخیلماق.

خیْنالی..xınalı [صفت] خیناقوْیولموش، باشینا ویا الینه‌خینایاخیلمیش.

خیْنالیق..xınalıq [اؤزل‌آد] قوُبا'دا کند آدی[۲۴۰].

خیْنالی کهلیک..xınalı kəhlik [آد، دیرگی] سوْلون‌گیللردن ۳۸ cm اوُزونلوقدا اوْلان قوش نوعو (فا:نوعی پرنده). alectoris graeca

خیْناوا..xınava [آد، ع‹خُناق›] خیْناو:تنگ‌نفس گتیرن‌بیرنوع ناخوشلوق.

خیْناوان..xınavan [اؤزل‌آد] میانا، سالماس‌داکندآدی {خینا+وان}.

خیْنایی..xınayı [صفت] خینا رنگی.

خیْنج..xınc [قینجماق دان] تیکه‌تیکه اوْلموش، قینج لانمیش.

خیْنج خینج..xınc xınc [باخ] خینجیم خینجیم.

خیْنج لانماق..xınclanmaq [باخ : قینجماق] تیکه تیکه اوْلماق.

خیْنجاخینج..xıncaxınc [صفت] آغزیناجان، دوپ دوْلو.

خیْنجماق..xıncmaq [تاثیرلی‌ائیلم] قینج لانماق، قینجماق.

خیْنجیم..xıncım [آد] باخ: خیْنجیم خینجیم.

خیْنجیم خینجیم..xıncım xıncım [ظرف] تیکه تیکه، قینجلاراق، پارچاپارچا.

خیْندزوْروُستان..xındzorustan [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی[۲۴۰].

خیْندیریستان..xındırıstan [اؤزل‌آد] آغدام'دا کند آدی[۲۴۰].

خیْننالی..xınnalı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

خیْنوو..xınov [باخ] خیناوا.

خینیسلی..xınıslı [اؤزل‌آد] خینیسلو / خمسلو؛ اهر ده کند آدی.

خینیسلی..xınıslı [اؤزل‌آد] خامیسلو، شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳،۱۰۸].

خینیسلی..xınıslı [اؤزل‌آد] ۱-غور توْرکلرینه باغلی و کوُرمانج دیلینده دانیشان بیر بوْی آدی، باخ: کوُرمانج {بوکلمه آنادولودا کوُرمانج طایفالارینین یئرلشدیگی خینیس شهری آدیندان گؤتورولوبدور و کؤکو قین سؤزونه باغلانمالیدیر، قین+ یز› قینیس› خینیس: معناجا قینی چوْخ اوْلان و تماما اؤرتولو و گیزلی دئمکدیر}. ۲- صفویلره قاتیلان طایفالاردان دیلار. بعضی‌لری بوُ طایفانی کوْرد منشاءلی بیلیرلر، البته "ایغوت‌اوغلو، قاراگونه، دلی‌بوُداق" کیمی امیرلرینین آدلاری نشان وئریرکی توْرکلرین اتّگی‌سی بوُنلارین ایچینده چوْخ ایدی، بوُ آدلار ددهقوْرقود بوْی‌لاریندادا ایشله نیرلر[۸۵]، آچیقدیرکی اوستده دئییلن آدلار و ایندی ده خینیسلی آدیندا اوْلان کندلرین اهالی سینین بوْتون ایله توْرک اولماسی، توْرکلرین بوُ طایفا ایچینده چوْغونلوقدا اوْلماغینی گؤستَریر و محتملاً بعضی تاریخچیلر کوُرمانج دیللی اهالینین اؤزللیگنی نظرده توُتمایاراق اونْلاری کوْرد کیمی‌قلمه وئریللر، باخ: کوُرمانج.

خیابان..xiyaban [باخ] خیاوان avenue

خیابانی..xiyabanı [اؤزل‌آد] شیخ محمد خیابانی گونش ایلی ۱۲۵۹ دا خامنه ده آنادان اولوب و جوانلیقدا آتاسیلا تجارت اوچون پطروگرادا گئدیب و سونرالار دینی تحصیله ادامه وئره‌رک اجتهادا یئتیشدی، مشروطه دئوری مجاهدلره قاتیشدی و مشروطه‌دن سونرا ۲جی مجلسه یول تاپدی و هـ۱۲۹۹دا تبریزین قیامنی م۱۹۱۹ مقاوله‌نامه علیه‌اینه رهبرلیک ائله‌دی، خیابانی هـ۱۲۹۹دا شهریور آیینده مخبرالسلطنه‌نین دستور ایله دارا چکیلیب شهادته یئتیشدی، آذربایجان مورخلری و آیدینلاری خیابانی قالخیشینین یئنیلگی‌یه اوُغراماسینین اصلی ندنلرینی بئیله سیرالاییرلار: بو دؤنم ستارخان زامانی کیمی هلهده آذربایجان مبارزلری مرکزی حکومتی تورک حکومتی بیله‌رک اؤزلرینی اونْلارین بیر پارچاسی کیمی ساییردیلار و اختلافلارین بیر ملتین ایچ قاوقالاری کیمی حساب ائدیردیلر، حالبوکی‌دئمک‌اولار روس و انگیلیزلرین یاردیمیله دربار و مرکزده گوجلو آذربایجان و تورک قارشیتی قوّه‌لر ایش‌باشینا گلمیشدیلر ولی گئچمیش، هلهده بعضی موباریزلرین گؤزلرینین اؤنونده پرده‌کیمی دورموشدور، ائله بوُ باخیشدان دوْلایی، آذربایجانلیلار ائیله‌یه بیلمه-دیلر امپریالیستلرین سیاستلرینی تانییاراق اونلارلار آذربایجانین گوجلو حرکاتی‌نین آراسیندا دنگه ساخلایالار و بوتون بو گوجلری اؤز علیه‌لرینه دوغرو یؤنلمه سینه سبب اوْلدولار. و آیریجا قونشو سوْیداش اؤلکه‌لرین گؤجلرینی و یاردیملارینی دَیرلندیره‌بیلمه‌دیلر، ستارخان و اوْنون طرفدارلارینی قیراندان سوْنرا بو قالخیشین آردیندان، پهلویچیلر آذربایجانا قارشی ایکینجی هجوما باشلادیلار و بوُ حرکتی بوْغماقلا توْرک ملتینی تاپداماغا باشلادیلار و امپریالیست‌لرین‌حمایه سینده اوْلان پهلویچی راسیستلر، تام حاکمیته یئتیشدیلر (فا:نام مبارزی آذربایجانی).

خیار..xiyar [آد، بیتگی، فا] قاباق گیللردن، کورک یئییملی، سوْرونگن بیتگی، اوزون و ایری میوه‌لی بیر ایللک بیتگی (فا:~). cucum is sativus ۲-خیار۲ (آد، عربجه) سئچمه اختیاری (فا:~).

خیارآغا..xiyarağa [آد] قابا ساوا کیمسه، یوْنتولمامیش کیمسه.

خیارج..xiyarəc [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا دا کند آدی.

خیارجیق..xiyarcıq [آد] خیارک:قاسیق لنف بئزلری‌نین التهابلانماسی.

خیارشَمبه..xiyarşəmbə [آد، بیتگی] باقلا سوْلاردان، قارا یئمیش‌لرینین ایچینده چودک‌لری حکیم‌لیکده ایشله‌نن بیرآغاج (فا:خیارشمبه). cassia fitula

خیارک..xiyarək [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

خیارمُربّاسی..xiyar murabbası [آد] بو میوه‌نی قاینداراق و شکر وآیری شئیلر قاتاراق دوزه‌لن بیرنوع مربّا.

خیال..xəyal [آد، عربجه] خیالxiyal:دوْش، ایمگه، تخیل، خیالات (فا:~). phantom

خیال‌پرست..xəyal pərsət [آد] خیالا تاپینان،دوْشونجه‌لره قاپیلماغی سئون.

خیال‌پرور..xəyal pərvər [آد] خیالا تاپینان، دوْشونجه‌لره قاپیلماغی سئون.

خیال قیریقلیغی..xəyal qırıqlığı [آد] چوْخ ایسه نیلن و اوُمولان شئیین گرچک لشمه‌مه‌سی حالدا دوُیولان دوُیقو و اوْزونتو.

خیال کیمی..xəyal kimi [صفت] دوْش کیمی، کؤلگه کیمی، کابوُس کیمی.

خیالاً (خیالن)..xiyalən [آد، عربجه] فیکرینده (فا:~).

خیالا دالماق..xəyala dalmaq [تاثیرسیزائیلم] فیکیره گئتمک.

خیالاقاپیلماق..xəyala qapılmq [تاثیرسیزائیلم] فیکیره گئتمک.

خیالا گئتمک..xəyala getmək [تاثیرسیزائیلم] فیکیره گئتمک.

خیالا گلمک..xəyala gəlmək [تاثیرسیزائیلم] یادا دوْشمک.

خیالات..xəyalat [آد، عربجه] خیاللار (فا:~).

خیالات‌ائله‌مک..xəyalat-eləmək [تاثیرسیزائیلم] چوْخ فیکیره دوْشمک.

خیالات‌گؤتورمک..xəyalat-götürmək [تاثیرسیزائیلم] چوْخ فیکیره دوْشمک.

خیالاتا قاپیلماق.. **xəyalata qapılmaq** [تاثیرسیزائیلم] فیکیرفیکیر ائله‌مک، فیکیره دؤشمک.

خیاللانما.. **xəyallanma** [آد] خیالا دالما، فیکیره گئتمه.

خیالی.. **xəyalı** [صفت] اصلینده اؤلمایيب تصوّر ائدیلن، (فا:~).

خیالی.. **xəyalı** [آد، یا] (۱۳۲۲ه‍-۱۲٤۰)میرزامحسن خیالی قوُبالی دیر و کلاسیک اُسلوبدا شعر دئمیشدیر[۱۱۷].

خیالینا گتیرمک.. **xəyalına gətirmək** [تاثیرلی‌ائیلم] تصوّر ائله‌مک.

خیالیناگیرمک.. **xəyalına girmək** [تاثیرسیزائیلم] تصوّرونا گیرمک، آغلینا گلمک.

خیالیندا جانلانماق.. **xəyalında canlanmaq** [تاثیرسیزائیلم] تصوّروندا و حافیظه‌سینده جانلانماق.

خیالیندان گئچمک.. **xəyalından geçmək** [تاثیرسیزائیلم] فیکیرینی ائله‌مک.

خیانت.. **xiyanət** [آد] خاییین‌لیک، بیر ایش ده دوزگونسوزلوک ائتمه (فا:~). treachery

خیانک.. **xyank** [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی.

خیاو.. **xiyav** [اؤزل‌آد] مشگین شهر:۱-بو شهر اردبیل‌ین ۹۲ کیلومتر گؤنباتان طرفینده یئر آلیبدیر. شهردنیز سوُلاری سَویه سیندن ۱۳۹۵ متر یؤکسک‌لیکده اؤلاراق ش۱۳۸۵ده شهرستان و شهر جمعیتی ۱٦۰,۰۰۰، ٦٤,۰۰۰ نفر، اؤزئی گئنیش‌لیگی ۳٦۰۰ ک.مربع‌دیر. مُستوفی اؤز کتابیندا (۷٤۰ هـ ق.) بوُ بؤلگه‌دن پیشگین آدیندا آد آپاراراق بئیله یازیر "پیشگین توُمانی اصلینده وراوی آدیندایدی و سوْنرالار چوُن مُحمد ابن پیشگین گؤرجو بوُرانین حاکیمی اوْلدو بوُ آدلا تانیندی و ۷ شهردن عبارتدیر: پیشگین، خیاو، ارجاق، انار، اهر، کلئیبر، تکلفه"، ایندیلیکده بوُ شهر میشگین‌شهر و خیاو شکلینده آدلانیر و البته بؤلگه ده تکلفه آدیندان اثر قالماییبدی، غُلامحسین ساعدی اؤنلو یازارین دئدیگینه گؤره مئشگین بؤلگه‌سی بیر زامانلار بابک و اوْنون یوْلداشلاری‌نین پایگاه‌لاریدی {خیاو سؤزو قییماق‌دان قییاق/ قییاو سؤزونه یاخین گؤروکور و قییاق سؤزو ق/ خ حرف دَییشمه سیله خیاو شکلینه گلمیشدیر، بو کلمه معناجا چوْخ گؤزل، چکیجی مفهوموندادیر}. ۲-خیاوبؤلگه‌سینین تاریخی وگؤزمه‌لی-یئرلری: -قئینرجه ایستی سوُیو (آیقار ایستی‌سوُیو)، قوْتور سوُیو، شابیل سوُیو، موُییل سوُیو، ایلاندو سوُیو، ملیک سوُیو، آغ سوُ، و دوُدو ایستی‌سوُیو؛ شیروان دره‌سی، هوُشنگ میدانی (ائششک میدانی/ ارشک میدانی)، شیخ حیدر بُقعه‌سی، سید سُلیمان بُقعه‌سی، سید جعفر ابن موُسی کاظم بُقعه‌سی، جنّت سرا مچیدی (ایچینده چالدراندا اؤلنلردن ۷ قبر واردیر)، عدل حامامی (قاجار دؤورو)، قانلی بوُلاق کاروان ساراسی (صفوی‌لر دؤورو)، سوّروشکن داش یازیتی (کؤهنه قالانین یاخین‌لیغیندا قرار تاپاراق ساسانی‌لر دؤورونه عایددیر)، کؤهنه قالا، دئو قالاسی، قهقهه قالاسی ، جنگل پارکی (۳ کیلومتر بوْیوندا خیاو چایی‌نین کناریندا قرار تاپیب)، ارشَق قالاسی، قیشلاق زاخور قالاسی، بربر قالاسی، -شهرین دوْغال یاشام یئرلری و اوْولاقلاری: قاراگؤل اوْولاغی، مؤوول، آیقار، ساربانلار، حرم‌داغی، توبنق، ارباب کندی‌و حاجیلو اوْولاغی. ۳-خیاو بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار آرازا تؤکولورلر: دینوچای dinov (آرازچایی، s۳b۳)، خیاو (آرازچایی، ۳۵و٤و٤/ s۰)، برْک چای bərk (آغ قاسیملو s۲b۱۵)، آلتی چای altıçay (آلتی ولگران s٦b۱۵)، کرکرچای kərkər (آندرق s۸b۱۹)، آوارسی چای avarsi (آوارسی s۷b۲۲)، پرویزآباد چای (اسماعیل آباد s۸b۱۷)، اوْنارچای/ قوْتورسو (اوْنار s٦b٤۱)، یئلوْوئنئس (باللی قایا s۹b۷)، گَنجَرلو (پرازمیان s۹b۱۹)، جامالوچای/ جمال آباد چای (s۹b۱۸~)، پیروانئت (چنبلوقیشلاق s۳b۱۳)، امیرخانلو/ - خلیفه لو (خلیفه‌لو رَزئی s۳b۱۳)، قوُراچای (خیاوچای s۹b۱۷)، دوْوشانلو (دووشانلو s۵b۱۵)، عرشه چای ərşə (سعادت‌بولاغی-کندی s۱b۱۱)، چایلاق (کنگرلو s۲b۳۷)، یئنگیجه/ شیخلار (s۹b۱۷~)، قیزچاچای (قئینرجه s۱۰b۱۵)، زیاه چای zeyah (قادرلو s۳b۳)، قوْشاچای (قوشاکندی s۲b۲۷)، مشکین چای (کوجنق s۵b۳٦)، -لاری‌چای (~ s۷b۳۹)، لَحاق‌چای (s۳b٦~)، ایل il (نریمان کندی s٦b۱۰)، ٤-خیاو بؤلگه‌سینین داغلاری: آتام-داغی (بوُ داغ جاناوار و هئرملر داغلاری آراسیندادیر/ ٤۷۸۰)(قوْ:کسری)[٦٦]؛ آت قَجَلی (۲۵ک‌گ‌ب ۲٤۸۵)، آرالا قالاسی داغ (٤۵ک‌ق‌د۲۲۱۲)، اَرشَق (۱۵ک‌ق‌ب۱۲۸۲)، اسد داغی (٤۰ک‌ق‌د۱۷٤۵)، آل قئیسی (۲۸ک‌ق۱۵۸۵)، اوْچ قارداش (۱۳ک‌ق۱۰۰۷)، اوُچو داش (۵۰ک‌ق۱۹۳۵)، اوْرتاقوزئی (٤۸ک‌ق‌د۱۹۱۹)، اوْغلان داغ (۱۸ک‌گ‌ب۲٦٦۲)، اوْغلان قالاسی (۱٤ک‌ق‌د۲۳٤۸)، اوُویستی (۱۳ک‌ق‌د۲۰۹۰)، ایستی داغ (۱۷ک‌ق‌ب۲۰۱۰)، بابا (٤۱ک‌ق‌ب۱٤۲٦)، باباداغی (۲۱ک‌ق‌د-۱۳۱۸)، باربارداغی(اوْنار کندی نین یاخینیندا)[٦٦]؛ بوْزداغ (۲۰ک‌ب۱۰۹٤)، پَریل (۳۵ک‌ق‌ب۱۳۱٤)، پیر (۲٦ک‌ق ۱۳۲۳)، پیرداغی (۲۷ک‌ق‌د۱۳۵۱)، تؤربه گونئی داغی (۱۰ک‌ق ۱۹۳٤)، تله کان (۳۵ک‌ق‌ب۱۰۷۲)، توُراب (۳۵ک‌ق ۱٤۱۰)، توْرپاق تپه‌سی/ کئچل‌تپه‌سی (۵۰ک‌ق ۱٤۳٤)، تؤلکو داغی (۱۲ک‌د۱۹۰٦)، توُله سر/ صلوات داغی (٤۰ک‌ق‌د۱۸۵٤)، جَبلاغی (۲۱ک‌ق۱۳۱۰)، چال داغ (۱۹ک‌گ‌ب۳۰۸۸)، چَکی چای (۲۳ک‌گ‌ب۲۳۸۷)، دارنوْ

(۳۷ک‌ق‌ب۹۹۲)، داشلی گونئی داغ (۴۸ک‌ق‌د ۱۸۰۵)، داغ بوُلاق (۴۱ک‌ق‌ب۱۶۰۴)، دئوقالاسی (اوْنار و قوْزلو کندلرینین یاخینیندا)[۶۶]؛ دلیک‌داش (۵۰ک‌ق۱۶۵۱)، ساری داغ (۳۵ک‌ق/ ق-د۱۵۲۳)، ساری قایا (۵۱ک‌ق۱۸۶۲)، سوُ وئرن (۱۳ک‌ق۱۰۶۳)، شرَفخانا (۲۶ک‌گ‌ب۲۰۰۲)، شوُن دره سی داغ (۵۰ک‌ق‌د۱۶۱۰)، قاراچیلّه (۱۷ک‌ق‌ب۱۲۶۷)، قاراداغ (۳۰ک‌ق‌ب۹۲۲)، قاراسبلان (۱۸ک‌ق‌ب۱۴۲۸)، قارالار قالاسی(خیاوین ۵۰کیلومتریندهو قارالار و ناخیر قیشلاقلاری یاخینینداییر)؛ قاشقاداغ (۳۰ک‌گ‌ب ۲۶۸۳)، قالا (۵۰ک‌ق۱۷۸۸)، قبله داغی (۱۴ک‌گ‌د ۲۷۸۳)، قوْتورداغی (۴۵ک-ق‌د۱۶۱۰)، قورُشاقلی (۱۶ک‌ق ۱۲۸۶)، قوُلدور کؤهولو (۳۰ک‌ق۱۷۵۸)، قیزقالاسی (۱۵ک‌ق‌د ۲۳۲۱)، قیزلداغ(۱۱ک‌ق‌د-۱۹۴۴)، قیزیل گونئی‌داغ (۱۰ک‌ق‌د۱۹۳۱)، کام پوُر (۲۰ک‌ق‌ب-۱۶۱۷)، کرَمعلی (۲۲ک‌ق۱۴۷۸)، گئچی گزر (۱۵ک‌ق‌ب۱۰۹۴)، گوّله که‌لی داغی/ گلک‌علی‌داغی (۲۴ک‌گ‌ب۲۳۷۰)، گوْوداغ (۵ک‌گ‌د۲۴۸۵)، محمدبَگ (۲۵ک‌ق‌ب۱۶۳۵)، منه داغی (۲۱ک‌ق‌د۱۶۷۷)، میرعزیز(۳۰ک‌ق۱۷۰۹)، هَفته (۲۰ک گ‌ب-۲۹۰۷)، یایلاق جَبَلو (۲۵ک‌گ‌ب۲۲۲۳)، کَلَنسَر (۱۴ک‌ق‌ب۱۳۱۶)، ۵-خیاو(ارشه-شمالی ارشق) بؤلگه‌سینین کندلری : آلمای/ آ-ی*۱۰۸؛ قوْشا/ آ-ی *۲۳۰؛ حاج سیفلو *۶۰؛ دره بَگلو *۵۰؛ ملاعسگرلو *۳۰؛ حاماملو *۵۵؛ آغ قاسملو *۱۲۰؛ صمدخانلو؛ شوْرگؤل *۲۰؛ خاراباقادیرلو *۴؛ اوْجاق قیْشلاغی؛ قاراتپه/ قاراقایا *۹۶۰؛ کوّللو/ آ-ی *۳۰۰؛ شیخ عظیملو *۵۶؛ قاراچی/ آ-ی *۳۵۰؛ عاباس کندی/ عبّاس کندی (قوْ:عبث کندی)؛ عین الله کندی؛ اوُمود چیمن؛ عالی کهریزی؛ قوُیوجوق، خلیفه داود *۹۰، ۶-خیاو(ارشه-غربی ارشه/ ارشق) بؤلگه‌سینین کندلری: (قیشلاغی=~)گوّن پایاق؛ پیرعلی؛ مهمانلی/ آ-ی؛ قاراوَلیلو *۲۱؛ زرگر گؤلوبولاغی *۱۵۰؛ چاخیرچمنی *۱۶۰؛ تک بولاق *۱۱؛ اسلام‌آباد؛ اوْجاق‌قولو کندی؛ عمارتلو *۱۹۰؛ قاری‌مزره‌سی *۱۱۰؛ نیازقولو؛ نوْلوبوُلاغی؛ گله‌دیگه، توُمار کندی/ آ-ی *۴۰؛ مالالی *۹۰؛ مُرادلو؛ قاراگؤل *۸۰؛ قوُردتپه؛ جیْرجیْر/ چیْرچیر؛ هوّنو کندی؛ توّلکان؛ آلمالی دره؛ پلَکلر؛ چیمن؛ علی قیت‌باغی؛ داش اوُچان؛ خانم علیلو؛ تکدام؛ قاراکسَک؛ کهلیک بوُلاغی؛ خان بابالی؛ اوْردوخانکندی؛ قیزیل قوْشا؛ مازافا *۵۰ (قوْ:مضافهٔ)؛ قاراتپه *۴۸۰؛ شمسیر *۱۶۰؛ دوه چی / آ-ی *۷۰؛ علی کهریزی *۳۰؛ بوْزاقلی؛ تازاکند *۸۷؛ گله‌سن گؤره‌سن *۱۵۰؛ قوُلدور کؤهولو؛ شیخ محمدلو *۱۶۰؛ گؤده کهریز *۱۵۰؛ آغ بگ؛ چاخماق؛ جیْغاتای/ چاغاتای *۴۲؛ جلور، گنلوجه *۳۰، جبّارکندی؛ یوسف کندی؛ محمودآباد نوری کندی؛ آلاچیق‌تپه‌سی *۱۵۰؛ عربلو~؛ لاله کهریزی؛ عاباس~؛ نوری کندی؛ اینچه؛ تازاکند؛ ۷-خیاو (ارشق-مرکزی‌ارشق) بؤلگه‌سینین کندلری: (قیشلاغی =~)، امیرکندی؛ قانلوبولاق *۱۱۱؛ آغ بولاق گدیک *۱۷۰؛ سیدبگلو؛ میرسُلطانلی~؛ ساجانلی (سجانلی)؛ محمد قولو~؛ آلیشان سوُیو/ علیشان *۱۹۰؛ آغابگلی؛ اسد آباد *۷۵۵؛ گئچی بولاغی/ آ-ی *۱۳۰؛ محمدلو؛ همّت آباد؛ علی‌کَران *۱۵۰؛ تاقجاداش *۸۲؛ پَس‌کندی *۵۰؛ قاسم کندی *۳۵۰؛ لنگه بیز *۱۵۰؛ قاراخانلی *۱۱۰؛ برْکچای *۱۹۰؛ آغ دَوه‌لی *۱۸۷؛ نرْچه‌لی؛ خلیفه‌لی *۱۷۰؛ قولوُلو *۸۵؛ کاظملو؛ پیرعلیلو *۴۳؛ سُهرابلو *۹۰؛ هفت چشمه *۷۰، پالیت-کندی؛ رحیم بَگلو/ آ-ی *۵۱۰؛ حسین خان کندی *۱۷۰؛ نصیر کندی *۴؛ میرحسینلو *۱۰۰؛ آت توُتان *۱۷۸؛ آغ بولاق/ آ-ی*۴۲؛ تُرابلو~؛ شوْرشور~؛ اسماعیل~؛ زکیلو *۶۵؛ کرَملو؛ رَزئی/ رضِی *۷۶۰؛ حسنلو *۵۵؛ جبارلی *۱۵؛ آلبگلو/ علی‌بگلو؛ بگخان~؛ بوُجوق؛ جلال~؛ چوْبانلی~؛ چوْبان~؛ دمقلی/ دمقلو *۴، کؤهول~؛ اسماعیلو؛ آغامُراد*۱۲؛ سددره‌سی؛ خارابا رَزئی *۱۲؛ کعبه بگلو؛ تره‌حیم آباد؛ سعادت بوُلاغی؛ حیدرآباد؛ قولوبَگلو *۵۳۰؛ ۸-خیاو(مُرادلو-صلوات) بؤلگه‌سینین کندلری : اسلام کندی؛ ساری‌قایا؛ قیزیل‌تپه؛ میر قهرمانلو؛ گوّللودره/ آ-ی؛ میرجعفرلو؛ گوّده‌کندی؛ داشبوُلاق کندی؛ کلَه دره؛ داشقی(قوْ:پشتکوه)؛ نصیرکندی؛ صلَوات*۳۱۰؛ داغ کند؛ عاباسقولو کندی؛ سردی؛ داشلی‌دره؛ میرزا حسن کندی؛ ۹-خیاو(مُرادلو-یافْت) بؤلگه‌سینین کندلری : (قیشلاغی=~) آلچالو~؛ عینعلی~؛ مالمَن~؛ کره‌نوْ(کره‌ناب)؛ باندلی (قوْ:باندروم)؛ دیکدره؛ چیْرچیرلی؛ قاراآغاج؛ قاراگؤل (قوْ:گرده گل)؛ کَنچوُوا (قوْ:کنچوبه)؛ توُرخان~؛ اکبرکندی؛ قاراآغاج پشته، حَرَم/ آ-ی؛ اوّسکولو؛ حیدرباغی؛ خیردا قیشلاق؛ مَشیران؛ بوْرجلو؛ تئی دره؛ نوروز~؛ کهریز شامی؛ پوّسته~؛ فتح~؛ نرمین~؛ گوّرو~؛ ۱۰-خیاو(مرکزی-دشت) بؤلگه‌سینین کندلری : دوْست بگلی؛ حاج-فتحعلی~؛ ساری‌خانلی*۱۴۰؛ صاحب دیوان/ صاحب‌دوُوان *۱۹۰؛ هلی/ هیللی، تبه‌نه*۱۶۳ (تبنق)؛ جَبدره *۷۴۰؛ کؤجَنه *۶۵۰(قوْ:کوجنق)؛ عربلو کندی/ سُولدوز *۱۶۰؛ دسگیر *۱۳۳۰؛ دَگمه داغیلدی؛ قاراباغلار *۱۲۵؛ موغانلو کندی؛ بارزیْل *۲۳۳؛ نصیر آباد *۹۰۱؛ قوُردتپه *۳۸۰؛ خیْراموْو*۴۰۰ (قوْ:خرم‌آباد)؛ قاراگؤل؛ دییه**diyə** *۱۴۰۰ (قوْ:پریخان)؛ آغبولاق؛ وله‌زیر/ ولی-آباد~*۱۴؛ مؤیوّل *۲۴۰ (قوْ:مویل)؛ ۱۱-خیاو(مرکزی-شرقی-مشکین) بؤلگه‌سینین کندلری : تَی قیشلاغی **tay** (قیشلاق تنگ)؛

آغدره *٥٦؛ سوّوه‌ره *٧٣(قو:سواره)؛ حاجیلو *٨٣؛ علی محمدلو *١٢٥؛ باریس *١٥١؛ پاشالو؛ گیللر محمدتقی~؛ کورْبولاق *١٧٠؛ بیجه *٦٠٠(قو:بیجق)؛ حسن‌آباد؛ قانلاباد/ قاملاباد (قو:قانون‌آباد)؛ تکدام *٣٦؛ ابراهیم آباد؛ آللی/ آلنی *٨٤٢؛ ساربانلار *٥١٠، دؤولت آباد؛ جعفرآباد؛ باللیجا *٧٠٠؛ قوْتور سوُیو (ایستی سویو)؛ شابیل (ایستی سوُیو)؛ هوشنگ مئیدانی؛ ناصرآباد دیزوْ؛ ١٢-خیاو(مرکزی-شعبان) بؤلگه‌سینین کندلری : (قیشلاغی=~) خان-کندی*٢٥٠؛ مرزه‌جهان*١٩٠ (قو:مزرعه چهاردیوار)؛ قاراووُل؛ پیره-لی/ پیرآغولو؛ ایلانلو~؛ ساری‌دره~*٢٠٠؛ کوّزدک؛ اَهلیمان *١٣٤؛ کؤووّز(گُندوز)؛ آغ دوُوار؛ نیاز سوُیو؛ گولوستان؛ سویوقبولاق/ ساووُجبوُلاق*١٤٥؛ کَلفیر*٢٦٠ (قو:کلهر)؛ شابانلی؛ آتاشگاه/ آ-ی *٩٩؛ یئیجه/ یئنگیجه *١٥٠، تازاکند حاجی‌خان؛ سلمان کندی؛ شمس آباد؛ ساتی/ آ-ی-اوْرتا؛ میزان؛ آوارسی/ آوارسین *٢٨٦؛ کالانپا *٢٣٠؛ آلآنبار *٢٤٠ (قو: علمدار)؛ آغجالی *١٧٦؛ داغ کندی/ آ-ی؛ کرگه‌شه *٤٣٠؛ پاشابگلی *٩١؛ کؤلگه‌لی؛ خان بولاغی *٢٥؛ شیخلار *٩٠؛ قئینرجه *٣٣٠؛ کؤهنار(قو:کوه کنار)؛ کاظم آوا؛ انزان *٤٠٨؛ دمیرچی کندی(بوش)؛ بهرام کندی؛ مچیددی *٥٠؛ نریمان کندی؛ خانباز*١٠٠؛ ١٣-خیاو(مرکزی-غربی‌مشکین) بؤلگه‌سینین کندلری : گیللر محمدحسین*١٣٠؛ زئردن-زمین*٤٠(قو:زیرزمین)؛ میرکندی/ پیرکندی؛ احمدبگلو *٥٧٧؛ بوُلوس *١٦٣؛ آغچاکند بوُلوس *٣٣؛ مشکین جیک، قصَبه (کس-اَبه/ ممیش اوغلو مورتوز قایتارانلی-گئییکلی طایفاسیندان و ١٤٠ یاشیندا اولاراق بورادا یاشایير) *٦٥٠ (قو: قصابه)؛ هییَه/ ییَه *١٩٤٠(هیق)؛ احمدآوا *٤٨٩؛ آلیْچ/ آلوُچ *٢٤٢؛ جامالوْ *٢٨٢ (جمال‌آباد)؛ چَتَز *٩٠ (قو: خوْرشیدآباد)؛ اوُر ur *٦٩٠(قو:عور)؛ ویجَنده *٥٥١ (میجنده)؛ اندزق *٤٣٢ (آندساق)؛ سید کندی؛ میللی‌سیدلر؛ باللی‌قایا *٢٠٠؛ قیْرخ بولاق؛ قارانلیق دره؛ جلیل کندی؛ تازاکند چالوُر؛ آیواتلی(رُستم‌بگ کندی)؛ ساچیْ *٧٠؛ حاصار *١٦؛ خاراوان *١٩٠(قو:عصرآباد)؛ خنجل/ خنجر *١٣٠؛ حبَشی *١٦٠؛ دییَکلی*٢٤٠؛ ١٤-خیاو(مرکزی-قارا-سوُ)بؤلگه‌سینین کندلری: قادیرلو*١٤٠؛ شیخلار؛ چاپقان/ چیْپقان *٦٣١؛ ددهبَگلو *٥٥٠؛ لاهاق* ٦٤٠؛ ارجه/ ارجق *٨٤٨؛ میرعلیلو*٥٠٠؛ فخرآباد *٣٠٠؛ کؤیوج/ کؤیوج*٥٤٠؛ علی-آباد*٤٣٠؛ لوّمبر/ لَمبر*٤٤٠؛ ١٥-خیاو(مرکزی-لاری/ لاهرود)بؤلگه‌سینین کندلری: کنگرلو *٢٠٠؛ جالایْر/ جلایير*٣٣٠؛ قاراتپه*١٠٠؛ لعل گنج؛ لاری *٣٥٥٠(قو:لاهرود)؛ اوْنار/ اوُنار*١٧٠٠؛ گوّل چشمه؛ بینه‌لر *٧١؛ بابیان*١٢١؛ داشکسن*٢٥٠؛ لَنجاوا/ لنج‌آباد *٤٢٠؛ آلاردْ*٧ (لنجاوا'دان‌آیریلمیش کند)؛ شاطر گوّنبَدی *٤٠؛ ١٦-خیاو(مرکزی-نوُغدوز/ نُقدی) بؤلگه‌سینین - کندلری : پیرازمیان *٣٠٠؛ نوُغدوز/ نوُغدو*١٤٨٠؛ شهاب الدین *٥٩٠؛ ارباب کندی *٧٣٨؛ هئله؛ تکدام *٢٧؛ کهلیک بولاغی*٥٠؛ قالپانلی*٢٢٠؛ آغجا~*١٠٠؛ چاناق بولاق *٣٨٠؛ گامیش اؤلن *٢٥٠؛ داش بولاغی *١٠٠؛ شوّش بولاق *٢٠٠؛ حاتم کندی *١٢٦؛ مَسدره*٢٥٠؛ ١٧-خیاو بؤلگه‌سینین کندلری(*١٣٢٠ آماریندا اولان ولی ایندیکی آدلارلا تطبیق اولونمایان کندلر): آغ بولاق (٥ک‌گ *٢٧٥)، اکمه‌لو (٥٤ک‌ق‌د *٦٥)، اوْت پاشا (٥٧ک/ ارشق *٢٦٣)، بَگ باغلو (٤٢ک‌ق‌د *١٠٣)، جاجان (٣٠ک‌ق *١١٠)، ججه‌لو(٥٠ک‌ق‌د*٥١)، جلاللو (٣٥ک‌ق *٨٨)، چوْووُلپاچای/ چولپاچای (٥٦ک‌ق‌د *٤٠)، خلج (٥٦ک‌ق‌د *١٢٢)، دوْکش/ باقرداشی (٣٠ک‌ق‌د *٨٥)، دوْوشانلو ١٨ ب *٢٨٠)، سبلان کندی (١٢ک‌گ‌د *١٥٠)، سوُلاخلو (٢٢ک‌ب *١٦٥)، سیرک (٥٠ک‌ق *٥٦)، شهبازدره سی (٣٢ک‌ق *١٥٠)، شیخلو (٣٠ک‌ق‌د *٢٨٠)، عالیجاه(٦ک‌ب*٢٥)، عابباس کهریزی (٤٥ک‌د *١٠)، قارامله‌م (٦٠ک‌ق‌د *٢٥)، قارابَگلر (١٠ک‌ب *٨٠)، قارادوْوش/ قارادرویش (١ک‌د *٥٠٠)؛ قوُرشاقلو (٣٥ک‌ق‌د *٩٠)، قوْزلو قارابولاق (٢٤ک‌گ‌ب *١٠٠)، قوْزلوجا (٤٠ک‌گ‌د *٣٢٠)، قوُش قایا (٤٦ک‌ق‌د *١١٠)، قوُمچوقایا (٥٢ک‌ق *١١٠)، قیلچیقلو (٦ک‌گ‌د *١٢٥)، کرمشاهلو (٥٠ک‌ق‌د *٣٠٠)، کَندلج (٤٢ک‌ق *٩٠)، کوّللوجه‌لی(٥٠ک‌ق‌د*١٩٠)، کوّلیار (٢٠ک‌گ‌ب *٢٧٠)، لکران (١٥ک‌ق‌د *٤٤٠)، لنگج (١٦ک‌ق‌د *٨٠)، محمودآباد (میرکندی) (٦ک‌ب *٧٨٠)، مرادلو (٤٢ک‌ق *٢٠٠)، مزرعه‌خلف (٩ک‌ب *٤٦٠)، ملابولاغی (٢٧ک‌ق(بوش)، موُنجوقچی (١٤ک‌ب *٨٠)، مهرآباد (٢٧ک‌ق *٦٠)، نقیرلو (٥١ک‌ق‌د *١٧٠)، وراغول (٦ک‌ق *١٦٠)، یاشیل باش بابا بگ (٣٤ک‌گ‌د *٣٠)، یاشیل باش گنجعلی (٢٤ک‌ق‌د*٣٥)، یزن‌آباد (٥١ک‌ق‌د *٦٤٠)،

خیاوان..xiyavan [آد] آسفالت اوْلونموش یوْل (فا:خیابان). {بو کلمه خیاو شهری آدیندان آلیناراق دؤزه‌لیب، ایراندا اولین یئر تبریزده اوْ زامانین بیر بؤیوگو طرفیندن آسفالت اولدو، بو شخصین خیاولی اولماغی اوچون آسفالت اولونموش یئره خیاوان دئییله‌رک سؤنرالار بو معنا گئنیشلندی و شهر ایچینده بوتون آسفالت اولونموش یوللار اوچون دئییلدی، بو کلمه فارسجایا گئچه‌رک خیابان شکلینده ایشله نیر[١٠٥]}.

خیتدک..xitdək [باخ] خیرتدک.

خیتدکلشمک..xitdəklşmək [باخ] خیرتدکلشمک.

خیتدکلهمک..xitdəkləmək [باخ] خیرتدکلهمک.

خیتده نک..xitdənək [باخ] خیرتده نک.

خیر..xeyr [آد، عربجه] ۱-فایدا، یارار، قازانج، برکت، ایی و ثوابلی ایش (فا:خیر). ۲-یوْخ، بئیله دَییل.

خیر-..-xeyr [اؤزل‌آد] خیرآباد: تکویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ:یئرآدلاری (ان‌آزی ۲۰آدسایماق اوْلار).

خیرات..Xeyrat [آد، عربجه] احسان (فا:خیرات).

خیرتدک..xirtdək [آد] خیتدک، بوغازین سس چیخاران بولوْمو، نفس یولونون یوخاری بؤلومو (فا:حنجره، حلق). gullet، throat، larynx {بوْغماق› بوغورتلاق› غیرتلاق› قیْرتلاق› خیرتلک› خیرتدک٦}.

خیرتدکلشمک..xirtdəkləşmək [قا] بیربیرینین خیرتدگینی توتماق و سیخماق، بوْغازلاشماق، دالاشماق، یاخالاشماق.

خیرتدکلهمک..xirtdəkləmək [تاثیرلی‌ائیلم] بوغازلاماق، یاخالاماق، بیرینین خیرتدگین توتماق و سیخماق (فا:از گلوش گرفتن).

خیرخواه..xeyrxah [صفت] باشقاسینین یاخشی‌لیغینی ایسته ین (فا:~).

خیرسؤیلهمز..xeyirsöyləməz [صفت] آغزینی پیسلیگه آچان، نحس دانیشان (فا:بد خبر).

خیرسیز..xeyirsiz [آد] خئییرلی اوْلمایان (فا:بی خیر).

خیرشر..xeyrşər [آد] یاخشی یامان، خئیر ایشه قاتیشان، یاخشی یامان گؤنده بیریله اوْلان کیمسه (فا:~).

خیرشرینی‌آنلاماق..xeyrşərini-anlamaq [تاثیرسیزائیلم] آنلاییش‌لی-ترپشمک.

خیرشرینی‌بیلمک..xeyrşərini bilmk [تاثیرسیزائیلم] آنلاییش‌لی-ترپشمک.

خیرشرینی‌قانماق..xeyrşərini qanmaq [تاثیرسیزائیلم] آنلاییش‌لی-ترپشمک.

خیرلی..xeyirli [صفت] خیروئرن، گلیرلی، قازانج‌لی(فا:خیردار).

خیروئرمز..xeyir verməz [اؤزل‌آد] ساوه ده داغ آدی.

خیره..xirə [دا] میس، آلومینیوْم ویا ساخسی دان دؤزه‌لن بیر نوْع دَییرمی قاب.

خیری..xiri [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

خیری خیری گؤلو..xiri xiri gülü [آد، بیتگی] قیرمیزی رنگلی و توْپ لچک‌لی گؤل، مخمرگؤلو.

خیریه چی..xeyriyəçi [آد] خئیریه جمعیتی‌نین اؤیه سی.

خیریه..xeyriyə [صفت، عربجه] خئیر ایش (فا:خیریه).

خَیزر..xəyzər [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده داغ آدی.

خیزَران..xizəran [آد، بیتگی، فا] بامبو (فا:چوب خیزران).

خیزک..xizək [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] سوْروشکن، تکر عوضینه قوشا آغاج ویا دمیر اوْزه‌رینده‌قورولموش قار و قیش آراباسی (فا:سورتمه).

خَیزه انبار..xiyzə anbar [اؤزل‌آد] قوْشاچای دا کند آدی.

خیگان..xigan [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی.

خیلتاش..xiltaş [اؤزل‌آد] غزنه‌لیلر دؤورو اوْردودا ۱۰نفر باشچی‌سی.

خیل گاه..xil gah [اؤزل‌آد] خالخال دا داغ آدی.

خیللـه..xillə [آد، عربجه] بیر سیرا ممه‌لی حئیوانلارین آغیز یانانیندا کی بؤیوک دیشلری (فیل وقابان کیمی).

خِیمه..xeymə [آد، عربجه] چادیر (فا:خیمه).

خِیمه گاه..xeymə gah [آد] چادیرلیق (فا:خیمه گاه).

خیمیرچک..ximirçək [باخ] خیْمخیرت.

خینگ..xing [صفت، باخ:قینجماق] اوُسانمیش‌حالا گلمیش (فا:خنگ).

خینگال..xingal [آد، باخ:قینجماق] داما داما کسیلمیش خمیر پارچا-لاریندان پیشیریلن و مختلف نوْع‌لاری اوْلان یئمک (سوُلو خینگال، قوُرو خینگال) (فا:نوعی غذا).

خینگال‌لیق..xingallıq [آد] خینگال اوْچون حاضرلانان.

خینگل..xingəl [باخ] خینگال.

خیوه چی..xivəçi [اؤزل‌آد] گنبد ده کند آدی.

خییه‌رک..xiyərək [باخ] خیارک.

د..D [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین ۱۰جو و تورک لاتین الفباسی‌نین ۵جی حرفی، بو حرف سس‌سیز، کؤیلو وتیتره‌شیم‌لی-حرف‌سایی‌لیر (فا: دهمین‌حرف‌ترکی‌آذربایجانی).

دا..da [اک] ده: باخ: اکلر

دابّاغ..dabbağ [آد، عربجه] دری‌آشیلایان کیمسه، سپیجی (فا: دباغ).

دابّاغلیق..dabbağlıq [آد] دری آشیلاما، حئیوان دری‌لرینی آشیلاما واسطه سیله گؤنه و مئشینه چئویرمه صنعتی (فا: دباغی). tanning

داباق..dabaq [آد] قارامال داوار و دوْغوزلاردا گؤرسه‌نن بیر خسته‌لیک (فا: بیماری برفک).

داباق‌اوْلماق..olmaq dabaq [تاثیرسیزائیلم] داباق‌خسته‌لیگی-تومُاق" اینک‌داباق اوْلدو".

داباقلی..dabaqlı [اؤزل‌آد] جوُلفا'دا سیْراداغ آدی[۲۴۰].

دابان..daban [آد] ۱-آیاغین یئره باسان یانی، آیاق آلتینین دال طرفی، آیاق قابی‌نین آلت بؤلومو، اوْستو اؤرتولو بیر یئرین گزیلن و آیاقلا باسیلان اوْزو، بیر شئیین یئره دایانان ویا آشاغی بؤلومو، تاوان سؤزونون قارشیتی (فا: پاشنه). heel ۲-دیرلندیرمه‌لرده ان آلت درجه. ۳-خالقین اَن گئنیش و یایقین بؤلومو (فا: بنیاد). foundation ٤-تمَل، ایلکه، اساس(فا: قاعده)۵-دَییرمانین اوْست داشینی یوخاری قالدیرماق اوْچون دیرک‌لردن دؤزه‌لن بیر نوع قوُرقو (فا: نوعی‌جک) {سوُمرجه‹تابان›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، صح‹تابان›؛ کلاوسون بو کلمه‌نی قاپناق وئرمه‌دن دخیل بیلیر[۶]؛ بو کلمه‌نین تپمک سؤزونه باغلیلیغی آیدیندیر (تپمک دن‹تَپن› تاپان› دابان: تپمک ایشینی گؤرن ویا تپیلن یئر دئمکدیر)، باخ: تاپان}.

دابان‌آلماق..daban almaq [تاثیرسیزائیلم] قاچماق، گؤتورولمک " دابان آلدی قاچدی".

دابانا..dabana [آد] قاپی کیمی شئیلرین چرچیوه‌یه‌گیرن و اوْردا اوْتوردوغو و دؤنه بیلدیگی یئر " قاپی‌نین داباناسی".

دابان‌باسا..dabanbasa [ظرف] باخ: دابان باسما " دابان باسا گلدی".

دابان‌باساراق..dabanbasaraq [ظرف] باخ: دابان باسما " کیمی ائوه گئدیردی‌و کیمی‌ده دابان باساراق کؤچه‌یه قاچیردی".

دابان‌باسما..dabanbasma [آد، ایدمان] ۱-گولشمه اوْیونوندا بیر فن آدی. ۲-(ظ) سُرعتله قاچاراق، تلَسیک " بوُ سؤزو ائشیدَرکن دابان باسما بوُرا گلدی". ۳-آددیم آددیم ایزلرکن " ائشیدرکن اوْنو دابان باسما ائوه کیمی تعقیب ائتدی"(فا: سریع).

دابان‌بالیغی..dabanbalığı [آد] شیرین سولاردا یاشایان بیر نوع قیزمیزی اوْزگچ‌لی بالیق'(فا: نوعی ماهی).

دابانجیق..dabancıq [آد] کیچیک دابان، اینجه دابان(فا: پاشنه کوچک).

دابان‌چکن..dabançəkən [آد] باشماق دابانینی چکمه‌یه یارارلی آلت (فا: پاشنه کش). shoe

دابان‌دابانا..dabandabana [ظرف] تامامیله، بوتونلوکله " دابان دابانا ضدّ". ۲-آیاق آیاغا" دابان دابانا گئتمک: بیرلیکده گئتمک".

دابان‌داشی..dabandaşı [آد] سوْنگر داشی، ال و آیاق چیرکینی سوْرتمک اوْچون اوْلان داش (فا: سنگ پا). pomice

دابان‌دؤیمک..dabandöymək [تاثیرسیزائیلم] چوْخ گزمک " ایش تاپماق اوْچون چوْخ دابان دؤیدو".

دابانسیز..dabansız [صفت] ۱-دابانی اوْلمایان. ۲-قورخاق، اوْرک-سیز.

دابانسیزلاشماق..dabansızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دابانسیز اوْلماق، قورخاق اولماق.

دابانسیزلیق..dabansızlıq [آد] دابانسیز اوْلما وضعیتی.

دابان‌قیرمادان..dabanqırmadan [ظرف] دایانمادان" دابان‌قیرمادان-قاچیردیلار".

دابانلاماق..dabanlamaq [تاثیرسیزائیلم] آردینجا دؤشمک (فا: دنبال کردن).

دابانلو..dabanlu [اؤزل‌آد] ۱-بوُطایفا م۱۵جی‌یوْزیل‌ده آغ قوْیونلو بیرلیگینه قاتیلاراق بو حکومتین تشکیلینده نقش‌لری وارایدی[۲۰۹]. ۲-اردبیل، قئیدار، فریدن ده کند آدی.

دابانلی..dabanlı [صفت] دابانی اوْلان، مجازاً آیاقلاری ایتی و گوجلو.

دابانلیق..dabanlıq [آد] ۱-باشماغین ایچینه قوْیولان دری ویا آیری جنس پارچا (فا: پاشنه). ۲-خیْم، پئی، تیکیتی‌نین ان آلت بؤلومو، دمیریولو آلتلیغی اوْچون‌قوْیولان‌تاختالار(فا: پی).

دابانی‌چاتلاق..dabanı çatlaq [صفت] پینتی " دابانی چاتلاق آدام".

دابانی قارا..dabanı qara [صفت] باخ: قارادابان، اوُغورسوز (فا: شوم).

دابانی قالخیق..dabanı qalxıq [صفت، دا] گزه ین، بیر یئرده دوُرمایان.

دابانی یازیق..dabanı yazıq [صفت] قوْرخاق، گوْون وئره بیلمه ین کیمسه.

داپ..dap [اک] معنانی شدت لندیرن اؤن اک " داپ دار".

داخال..daxal [آد، دا] قارغیدان و قامیش دان دؤزَلمیش چوْلوق " داخالچا: کیچیک داخال" (فا: نوعی آلاچیق).

داخل..daxil [آد، عربجه] ۱-بیر ایشه قاریشما، ایچَری گیرمه. ۲-ایچ، ایچَری، ایچ طرف (فا: ~).

داخلاً..daxilən [ظ، ع] ایچله ایلگی لی، اؤزلوگونده، طبیعتا (فا: ~).

داخلی..daxili [صفت، ع] داخله:ایچَری یه عایداولان(فا:~).

داخلی خسته لیکلر..daxili xəstəliklər [آد] بدنین ایچَری سیسته باش-وئرن خسته لیکلر.

داخلیه..daxiliə [صفت] بیر اؤلکه نین ایچَری ایشلَرینه مربوط اولانلار، "داخلیه ناظرلیگی، ایچ ایشلری ناظرلیگی"(فا: ~).

داخما..daxma [آد] داش و پالچیق دان دؤزلدیلمیش بالاجا، ایلکین و ابتدایی اثو؛ باخ: دخمه(فا: دخمه).

داخماجیق..daxmacıq [آد] بالاجا داخما (فا: دخمه کوچک).

داخی..daxı [ظرف] باخ: داها. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاقی‹؛ دده؛ باخ: تاخماق}.

داد..dad [آد] ۱-مزه، تؤرلو یئمک لردن آلینان دوُیوم؛ یئییلن و ایچیلن شئیین آجی لیق، شیرین لیک، توُرش لوق، دوُزلولوق، شیت لیک و بوُ جهت لردن حسّ اندیلن اؤزللیگی و خُصوصیتی (فا: مزه). taste ۲-خوشاگلن وضعیت، لذت (فا: نشعه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاتیغ‹؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.۳-داد۲(آد، فارسجا کلمه دیر، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر) باغیرما، هارای، فریاد، فغان (فا: داد و بیداد).

دادآلماق..dadalmaq [تاثیرسیزائیلم] لذّت آلماق(فا: لذت بردن).

دادا..dada [آد] بؤیوک قارداش، آغابگ، دلیقانلی لارا و بعضادهً یاشلی قادینلارا وئریلن بیر آد[۲۲۴](فا: داداش).

داداچاتماق (دادا گلمک)..dadaçatmaq (dada gəlmək) [تاثیرسیزائیلم] کؤمه یه گلمک.

دادار (دوُرماق)..dadar (durmaq) [ظرف] زوْرلا و یا بیرقالاناراق آیاق اوسته دورماق "وُوردولار دادار دوُردو". {تاتی و تاتی پاتی کیمی تقلیدی بیر کلمه دیر و اوشاغی آیاق اوسته دورماغا تشویق-ائله مک اوچون سؤیله نیب و معناسی گئنیشله نیب[۶]}.

داداش..dadaş [آد] بؤیوک قارداشا ویا سایقی اوچون بؤیوک کیمسه یه وئریلن آد (فا: ~) {دده؛ داغ+ داش: عینی داغی قوُللانان[۷]}.

داداش کندی..dadaş kəndi [اؤزل‌آد] یاستیکند ده کند آدی.

داداش لیق..dadaşlıq [آد] داداش اولما وضعیتی ومقامی.

داداق..dadaq [اؤزل‌آد] ۱-دَیمه، توْخوُنما، دادما. ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) سلجوُقلولارا آدینی وئرمیش اولان سلجوُق بگین باباسی[۷].

داداگتیرمک..dadagtırmək [تاثیرلی ائیلم] دادلاندیرماق.

داداگلمک..dada gəlmək [تاثیرسیزائیلم] دادلی اولماق(فا: خوشمزه شدن). ۲-داداگلمک۲(چاتماق / یئتیرمک) کؤمه یه گلمک.

دادال..dadal [صفت] دادآلان، سئزن، فرقینه واران[۷](فا: مزه‌سنج)

دادال اوْغلو..dadaloğlu [اؤزل‌آد] م۱۹جو یوّزیل ده تورکیه توّرکلرینه منسوب بیر خالق شاعری نین آدی[۸۵].

دادامال..dadamal [باخ] دادانمیش.

دادانماق..dadanaq [صفت، دا] دادانمیش، اؤیرنمیش (فا: عادت-کرده).

دادانان..dadanan [صفت] بیرشئیه اؤیرنمیش کیمسه (فا: عادت کرده).

دادانديرماق..dadandırmaq [تاثیرلی ائیلم] دادانماسینا یوْل آچماق(فا: عادت دادن).

دادانديريلماق..dadandırılmaq [بلسیز ائیلم] داداندیرماق ایشی گؤرولمک.

دادانماق..dadanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شئیدن خوشلانماق و اوْ ایشی گؤرمه گه تکرار تکرار اؤز گتیرمک، بیر شئیه آلیشماق، اؤیرشمک (فا: عادت کردن).

دادانميش..dadanmış [صفت] آلیشمیش، اؤیرنمیش (فا: عادت-کرده).

دادانيجی..dadanıcı [صفت] بیرشئیه اؤیرنمیش کیمسه (فا: عادت کرده).

دادانيق..dadanıq [باخ] داداناق.

داد اوْرقانی..dad orqanı [آد] دیلین اوْزه رینده اولان و دادی بللی ائتمه یه خدمت ائدن سینیر اوُجلاری(فا: حس چشایی).

دادای..daday [اؤزل‌آد] قایی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

دادایزم..dadaizm [آد، فرانسیزجا] ساواشاوتوْپلومسال دؤزنسیزلیگه قارشی باش قالدیرماقدان دوْغان بیر صنعت آخیمی.

دادایسته مک..dad istəmək [تاثیرلی ائیلم] کؤمک ایسته مک.

دادبگ..dadbəg [اؤزل‌آد] اوْغوز بؤیوکلریندن بیر آد[۸۵].

داد دوُیوسو..dad duyusu [آد] داد آلما دوُیوسو(فا: حس چشایی).

داد قازانماق..dad qazanmaq [آد] دادی گلمک، دادلانماق(فا: خوشمزه شدن).

داد وئرمک..dad vermək [تاثیرلی ائیلم] ۱-لذت وئرمک. ۲-بعضی شئی لری داداراق پیس داد وئرمک، دادیخماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاتیماق‹}.

داد وئریجی..dad verici [صفت] داد وئرن، دادلاندیران، دادگتیرن.

dadbidad..dadbidad [ن،فا] دادوْبیدا:های کوّی،باغیریش" دادبیداد ائله‌مک".

dadbilməz..dadbilməz [آد] داد بیلمه ین، داد آنلامایان.

dadbilməzlik..dadbilməzlik [آد] داد بیلمز اوْلما.

dadbilmə..dadbilmə [آد] داد آنلاما قابلیتی.

daddüz..daddüz [آد] بیرشئیین دادی و دادیمی.

daddırmaq..daddırmaq [اتّدیرگن ائیلم] دادماسینا یوْل آچماق، دادماق ایشینی گؤردورمک، دادینا باخدیرماق (fa: چشاندن). to ~ taste

dadrəs..dadrəs [صفت، فا] ۱-کؤمکچی، یاردیم ائدن، یاردیمچی. ۲-یارقی ایشینده بیر مقام آدی(fa: ~).

dadsal..dadsal [صفت] داد آلما دوُیوسو ایله ایلگی‌لی.

dadsız..dadsız [صفت] دادی اولمایان (fa: بیمزه). insipid

dadsız duzsuz..dadsız duzsuz [ظرف] چوخ دادسیز.

dadsızlaşdırmaq..dadsızlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دادسیزوضعیته-گتیرمک(fa: بیمزه کردن).

dadsızlaşmaq..dadsızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دادی قاچماق و آزالماق(fa: بیمزه‌شدن).

dadsızlıq..dadsızlıq [آد] دادسیزاوْلما وضعیتی (fa: بیمزه‌گی).

dadfəryad..dadfəryad [آد،فا] های کوّی، باغیریش" دادفریادائله‌مک".

dadqan..dadqan [اؤزل‌آد] ضیاآباد و اراک-طرخوران دا کند آدی.

dadqah..dadqah [آد، فا] محکمه، یارقی ائوی، یارقی لاما یئری(fa: ~).

dadqustəri..dadqustəri [آد، فا] یارقی‌لاما ایشلرینه باخان ناظرلیک، عدلیه ناظرلیگی، یارقی ناظرلیگی (fa: ~).

dadlandırmaq..dadlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] داد وئرمک، دادلی ائتمک.

dadlanmaq..dadlanmaq [تاثیرسیزائیلم] دادلی‌اوْلماق، داد قازانماق(fa: خوشمزه‌شدن)

dadlı..dadlı [صفت] ۱-دادی خوش اوْلان(fa: بامزه). tasty ۲-شکر و اونلا دوْزه‌لن‌قنّادی‌شیرنی‌سی(fa: شیرینی قنادی). ۲-دادلی۲(آد) پیشمیش و رنده‌لنمیش‌یئرآلمایا یومورتا زعفرانو آیری‌شئیلر آرتیریلاراق‌حاضرلانان‌بیر یئمک (fa: نوعی غذا). ۳-دادلی۳(اؤزل‌آد) زنجان و میانادا کند آدی {۱-بوْللوق اوْلان یئر. ۲-تاتلی شکلینده تاتلارین یاشاییش یئری}.

dadlıca..dadlıca [ظرف] ۱-بیر آز دادلی، آز دادلی (fa: خوشمزه). ۲-خوش، گؤزل، یومشاق بیر بیچیمده.

dadlı dadlı..dadlı dadlı [ظ، صفت] خوشا گئده جک بیر بیچیمده.

dadlı duzlu..dadlı duzlu [صفت] خوشاگلن(fa: خوشمزه).

dadlı dil..dadlı dil [صفت] کؤنول آلیجی سؤز.

dadlı dıllı..dadlı dıllı [صفت] گؤزل، کؤنول آلیجی قونوشان.

dadlı söz..dadlı söz [آد] گؤزه و اوْره‌یه یاتان صُحبت.

dadlı sözlü..dadlı sözlü [صفت] دادلی دیللی، گؤزل دانیشان.

dadlı su qayası..dadlı su qayası [آد، دیرگی] دادلی سوُلاردا یاشایان بیر نوع بالیق، قارا بالیق، یاشیل سازان.

dadlı su gəlinciyi..dadlı su gəlinciyi [آد، بیتگی] دادلی‌سوُلاردا بیتن گلینجیک‌نوعو.

dadlı su..dadlı su [آد] ایچیله بیلن سوُ، شیرین سوُ.

dadlı sı duzlusu..dadlı sı duzlusu [آد، مج] سفره ده هر نمَنه وار.

dadlıq..dadlıq [آد] ۱-دادماق اوْچون هر شئی. ۲-تنقُّلات (fa: تنقّلات). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

dadlı qabaq..dadlı qabaq [آد، بیتگی] بیر قاباق نوعو (fa: کدوی استانبولی).

dadlılaşdırmaq..dadlılaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] داد قازاندیرماق، دادینی آرتیرماق.

dadlılaşdırmaq..dadlılaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] داد قازاندیرماق، دادینی‌آرتیرماق.

dadlılaşmaq..dadlılaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دادلی اوْلماق.

dadlılandırmaq..dadlılandırmaq [تاثیرلی ائیلم] دادلی ائتمک (fa: خوشمزه کردن).

dadlılanmaq..dadlılanmaq [س، بل] دادلی اوْلماق(fa: خوشمزه شدن).

dadlılıq..dadlılıq [آد] دادلی شئیین حال واؤزللیگی، دادلی اوْلما وضعیتی (fa: حلاوت). sweetness

dadlılıqla..dadlılıqla [ظرف] کؤنوللو اوْلاراق، خوشلوقلا.

dadlı yosun..dadlı yosun [آد، بیتگی] دنیز پیراساسی (fa: سفرس) saxifraga

dadma..dadma [آد] داد بیلمه، داد دوُیوسو، اینساندا بئش دویودان بیری: دادالاری بیلمه دوُیوسو (fa: چشائی). senes of taste

dadma duyusu..dadma duyusu [آد] داد بیلمه دوُیوسو (fa: ذائقه). tasting

dadmaq..dadmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دادینی آلماق و بیلمک، بیر شئیدن آزاجیق یئمک ویا ایچمک (fa: چشیدن). to taste ۲-(مج)دوُیماق، باشادوشمک، آنلاماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاتیماق‹، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دادمالی..dadmalı [آد] یئمه‌لی وایچمه‌لی شئی.

دادی..dadı [آد] اوُشاق باخیم ایله گؤرَولندیریلمیش قادین.

دادی‌آجی..dadı acı [صفت] آجی دادلی (فا: تند مزه). pungent

دادیان..dadyan [اؤزل‌آد] جوُغاتئی دا کند آدی.

دادی‌اوْلماق..dadı olmaq [تاثیرسیزائیلم] اوُشاق باخیجی‌سی اوْلماق.

دادی‌پیس..dadı pis [صفت] پیس‌دادلی(فا: بدمزه). tasting badly

دادیجی..dadıcı [آد] بیر شئیی دادان کیمسه.

دادیخماق..dadıxmaq [تاثیرسیزائیلم] دادی کوْرلانماق‌و پیس‌اوْلماق(فا: بدمزه‌شدن)

دادی‌داماقدا قالماق..dadı damaqda qalmaq [تاثیرسیز ائیلم] لذّتلی-اوْلماق، دادی‌یاددا قالماق.

دادی‌دوزو قالماماق(پوْزولماق)..dadı duzu qalmamaq (pozulmaq) [تاثیرسیزائیلم] دادی گئتمک.

دادیزدیرماق..dadızdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] دادیزماسینا یوْل آچماق، داددیرماق.

دادیزدیریلماق..dadızdırılmaq [بلسیز ائیلم] دادیزدیرماسینا یوْل آچیلماق(فا: فـم).

دادیزماق..dadızmaq [باخا] داددیرماق. t~ to taste

دادیش..dadış [آد] دادما(فا: مزمزه). tasting a little at a time

دادیشدیرماق..dadışdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] دادیشماق ایشینی گؤردورمک.

دادیشماق..dadışmaq [قا] یومورتا دؤیوشمکده یومورتانین برک بوش اولدوغونو بیربیرینه دادیزماق.

دادی‌گئتمک..dadı getmək [تاثیرسیزائیلم] دادی کوْرلانماق.

دادیلماق..dadılmaq [بلسیز ائیلم] دادینا باخیلماق. to be tasted

دادیلیق ائتمک..dadılıq etmək [تاثیرلی ائیلم] اوُشاق باخیجی‌لیغی ایشینه باخماق.

دادی‌لیق..dadılıq [آد] اوُشاق باخیجی‌لیغی‌نی گؤرَولنمه ایشی.

دادیم..dadım [آد] ۱-دادینا باخماق اوْچون بیر شئیدن آغیزا آلینان مقدار. ۲-داد آلماق یئتی‌سی.

دادیملیق..dadımlıq [آد] ۱-بیر شئیین دادینا باخماغا یئته‌جک قدر اوْلان، (فا: مقداری‌جهت چشیدن) ۲-(مج)چوخ آز (فا: یک کمی).

دادینا باخماق..dadına baxmaq [تاثیرلی ائیلم] دادماق (ا: چشیدن).

دادینا وارماق..dadına varmaq [تاثیرسیزائیلم] دادینی بیلمک، بیر اینجه‌لیگی دوُیماق.

دادیندا بوراخماق..dadında buraxmaq [تاثیرلی ائیلم] آشیریلیغا قاچماماق.

دادینی آلماق..dadını almaq [تاثیرلی ائیلم] دادینی بیلمک، ذوقونا وارماق.

دادینی چیخارماق..dadını çıxarmaq [تاثیرلی ائیلم] کئیفینی چیخارماق، لذت آپارماق.

دار..dar [صفت] ۱-گئنیش اوْلمایان، ائنسیز، بالاجا (فا: تنگ). narrow ۲-(مج)یئترسیز، آز {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تار‹؛ بو سؤزدن دؤزه‌لن کلمه‌لرده‌سیخیلما، داراشلیق‌مفهومو وار: دارالماق، داراتماق، داریلماق، داریخماق، داریسقال، داراشلیق، باخ: تار}. ۳-دار۲(آد، عربجه) ائو، یوُرد (فا: خانه). ٤-دار۳(آد) اعدام محکوملارینی آسماق اوْچون دیکیلین دیرک (فا: چوبه دار) {فا› دار آغاجی آنلامی تؤرکجه دار و تـار سؤزوندن تؤره‌مه سؤزجوکدور، چونکو دار همان دارالتماق ایشینی و بوغازی‌سیخاراق اؤلدورمک ایشینی آنلاتیر}. ۵-دار٤(آد) خالچا و فرش توْخوماق اوچون ایپلرله دوزه‌لن اریش، قالی‌نین چیلّه ایپلری (فا: دار قالی) {بو مفهوم دار۳ معناسینا دایانیر چونکی قالی‌نی، دار آغاجیندان آسیللار}.

دارآچی..daraçı [آد، مت] اؤلچوسو ۹۰° دن کیچیک آچی و زاویه (فا: زاویه حاده). acute angle

دارآغاجی..darağacı [آد] اؤلدورمک اوْچون آسیلان آغاج، باخ دار۳.

دارآغاجیندان آسماق..dar ağacından asmaq [تاثیرلی ائیلم] آساراق اؤلدورمک.

دارآیاقدا..dar ayaqda [ظرف] چتین وضعیتده "دار آیاقدا کؤمک ائتمک".

دارائتمک..dar etmək [تاثیرلی ائیلم] چتین‌وضعیته‌سالماق" ائوی باشینا دار ائتمک".

داراب..darab [اؤزل‌آد] سراب و سالماس دا کند آدی {تار و دار سؤزونه باغلاناراق دار یئرده دؤزلمیش ائو معناسیندادیر}.

دارابا..daraba [آد] ۱-تاختا و آغاجدان دؤزه‌لن حاصار و آرا کسمه۲-تاختادان دؤزَلمیش بؤیوک تاغار {دار۳ سؤزوندن}.

دارابارا سالماق..darabara salmaq [تاثیرلی ائیلم] چتین‌لیگه سالماق.

دارابوْغماق..dara boğmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینی گوْج دوُروما سالاراق اوْندان یارارلانماق ایسته‌مک.

داراتدیرماق..daratdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] داراتماق ایشینی گؤردورمک.

داراتماق..daratmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دار ائتمک، بیر دلیگی ویا آلانی بیغاراق دار ائتمک (فا: تنگ کردن). ۲-(ائتد) داراق لاتماق.

داراجیق..daracıq [آد] چوخ دار (فا: تنگِ تنگ).

داراچ..daraç [صفت] داراش:چوخ دار" داراچ بیر یوْل" (فا: تنگ).

داراچکمک..dara çəkmək [تاثیرلی ائیلم] دار آغاج ایله اؤلدورمک(فا: دارزدن)to hang

داراچکیلمیش..dara çəkimiş [صفت] دار آغاج ایله اؤلدورولموش (فا: مصلوب). crucified

دارادار (دارهادار)..daradar (darhadar) [ظ، سس تق] گوْجلو کله-وسس کوْی له.

دارادوْشمک..dara düşmək [تاثیرسیزائیلم] چتین لیگه دوْشمک.

دارادیش..daradış [آد] داراتیش:داراتماق ایشی ویا بیچیمی.

دارا سالماق..dara salmaq [تاثیرلی ائیلم] چتین لیگه سالماق، دارا قیسناماق.

دارا سینجی..darasıncı [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {دار+سین+جی}.

داراشدیرماق..daraşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] داراشاماغینا یوْل آچماق.

داراشلیق..daraşlıq [آد] سیخینتی لی اوْرتام، دارلیق، دار یئر(فا: تنگ)

داراشماق..daraşmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیین اوْزه‌رینه یئغیشماق(فا: یکهویی سر چیزی هجوم بردن). {باخ: تارماق› تاراشماق› داراشماق}.

داراشیق..daraşıq [صفت] دار یئر، گئنیش اوْلمایان(فا: تنگ).

داراق..daraq [آد] باشی داراماغا، توْپراغین داشینی آییرماغا، اوْت یئغماغا یارایان دیشلی آلت، توْخوما آراجی اولان بیرنوع دیشلی آلت، بالیق سؤموگو و قوش باشی کَکیلی کیمی شئیلر(فا: شانه)comb {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تارغاق›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: تارماق}.

داراق..daraq [اؤزل‌آد] سوُمر و هوررلرده کئچی/ تکه، برکت و اوْرمان تانری‌سی، آیری‌آدی شانداش و هیتیتجه تارکین‌دیر[٢١١].

داراق آغزی..daraq ağzı [آد] داراق آغزیندان تؤکولن یوُن قیرینتی لاری.

داراق اوْتو..daraq otu [آد، بیتگی] داراق اوْتوگیللردن، ایکی‌چنک‌لی اوْتسْوو، قوُرو و داشلی یاماج‌لاردا بیتن‌دنلی بیتگی dipsacus

داراق اوْتوگیللر..daraq otugillər [آد، بیتگی] بیتیشیک‌تاج یاپراقلی، ایکی چنک‌لی بیتگی فامیلی، اؤرنک: داراق اوْتو dipsacaceae

داراق باتماز..daraq batmaz [صفت] قالین و پیرتلاشیق اولان توک.

داراق جیق..daraqcıq [آد] کیچیک داراق.

داراق چکمک..daraq çəkmək [تاثیرلی ائیلم] داراماق.

داراقچی..daraqçı [آد] ١-داراق دوْزَلدن ویاساتان کیمسه (فا: شانه ساز). ٢-یون دارایب تمیزله ین (فا: پشم ریس).

داراقچی‌لیق..daraqçılıq [آد] داراق قایبرما صنعتی، یوُن دارما صنعتی.

داراق‌داراق..daraq daraq [ظرف] داراقلار بیچیمینده‌اوْلان، یان-یانادوْزولموش.

داراق دیشی..daraq dışı [آد] داراق دیشلری کیمی بیر بویدا اوْلان.

داراقسی..daraqsı [صفت] داراغا بنزر.

داراقسیز..daraqsız [صفت] داراغی اوْلمایان.

داراقلاتماق..daraqlatmaq [اتّدیرگن ائیلم] داراق لاماق ایشینی گؤردورمک.

داراقلاماق..daraqlamaq [تاثیرلی ائیلم] ١-توپراق و اکین اوْتونو داراقلا چکمک(فا: شانه زدن) ٢-سیغاللاماق، تومارلاماق (فا: قشوو کشیدن). ٣-داراماق(فا: شانه کردن). ٤-گوْل آچماق " پامبوق‌لار داراقلامیشدیر". ٥-ال‌لرینی آچاراق یوْل و قاپی‌نی توُتماق و گئچمه‌یه مانع اوْلماق " قاپی‌نی داراقلادی". ٦-سلاحا پاترونْلو داراق گئچیرمک، یاراغی داراق لاماق.

داراقلانماق..daraqlanmaq [بلسیز ائیلم] داراقلادارانماق، داراقدان گئچیریلمک.

داراقلی قوش..daraqlı quş [آد، دیرگی] باخ: توْی قوُشو.

داراقلی..daraqlı [صفت] داراغی اوْلان، باشیندا داراغا بنزر نشانی اوْلان (فا: شانه دار).

داراقلیق..daraqlıq [صفت] ١-داراق قایبریلماق اوْچون آیریلمیش. ٢-داراق دان گئچیریلمه‌سی لازم اوْلان (فا: مناسبِ‌شانه). ٣-(دده) داراق سوْموکلری اوْلان اوْرقان و بئل.

داراقلی‌لار..daraqlılar [آد، دیرگی] سایدام و ژلاتین‌لی‌دنیز حئیوانلارینی ایچینه آلان صنف (فا: تیره ای از حیوانات دریایی).

داراق‌واری..daraq varı [صفت] داراغا اوْخشار، داراغا بنزر.

داراق‌ووُرماق..daraq vurmaq [تاثیرلی ائیلم] داراماق.

داراقیسناماق..dara qısnamaq [تاثیرلی ائیلم] سیخیشدیرماق، چتین لیگه سالماق.

داراگتیرمک..dara gətirmək [تاثیرلی ائیلم] ١-عجله‌یه گتیرمک، تلَسدیرمک.

داراگلمک..dara gəlmək [تاثیرسیزائیلم] ١-تلَسمک. ٢-مجبور اوْلماق.

دارالادب..darülədəb [آد، عربجه] ادب‌لندیرمه‌ائوی، مکتب‌خانا.

دارالامان..darüləman [آد، عربجه] سیغیناجاق یئر، امان گتیریله‌جک یئر(فا: ~).

دارالایتام..darüliytam [آد] یئتیملر اوی (فا: ~).

دارالبدیعه..darülbədiə [آد، عربجه] گؤزل اینجه صنعت اوی (فا: ~).

دارالتماق..daraltmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دار ائتمک، دارلاشدیرماق. ۲-(مج) آزالتماق، کیچیلتمک (فا: کم کردن، تنگ کردن).

دارالتی..daraltı [آد] دارکیمی گؤرونمه و اوْلما.

دارالتیجی..daraltıcı [آد] دارالدیجی: دارالدان، دارائدن(فا: تنگ-کننده)

دارالتیلماق..daraltılmaq [بلسیز ائیلم] دار ائدیلمک، دار حالا سالینماق (فا: فم).

دارالحُزن..darülhüzn [آد، ع، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] غم وکدر اوی (فا: ~).

دارالشّفا..darüşşəfa [آد، عربجه] ساغلیق اوی، خسته خانا (فا: ~).

دارالصفا..darüssəfa [آد، عربجه] تمیز و آرین اوی (فا: ~).

دارالعلم..darülelm [آد، عربجه] علم اوْجاغی، بیلیم اوْجاغی (فا: ~).

دارالفنون..darülfünun [آد، عربجه] یوُنیوئرسیته، بیلی یوُردو (فا: ~).

دارالما..daralma [آد] ۱-دارالماق ایشی. ۲-(دیلب) گئنیش سسلی حرفلرین یانینداکی بعضی سس‌سیز حرفلرین ائتگی‌سیله دارلاشماسی، اؤرنک: "گئیمک›گییمک، یئه› ییه".

دارالماق..daralmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دار وضعیته دؤشمک، گئنیش لیگینی الدن وئرمک، آزالماق، سیخشماق. ۲-سیخیلماق، داریلماق. ۳-زورلاشماق، گؤجلشمک. ۳-ضعیف لشمک. (فا: تنگ شدن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تارومای›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دارالمعلّم..darülmüəllim [آد] اؤیرنجی‌لر اوی (فا: ~).

دارالی..daralı [صفت] دارانمیش (فا: شانه شده).

دارالیش..daralış [آد] دارالماق ایشی ویابیچیمی (فا: ا.م.تنگ شدن).

دارام دارام..daram daram [سس تق] ایکی شئیین بیربیرینه دَیمه سسی.

داراما ماشینی..darama maşını [آد] یوُنلاری داراماغا یارارلی آراج.

داراماق..daramaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-داراق چکمک، داراقلا توکلری بیربیریندن آییریب دؤزَنله‌مک(فا: شانه کردن) ۲-اوْت و سامانی دیرمیق‌لا یئغماق، دیرمیق‌لاماق، ۳-هر یئری آراشدیرماق، تاراماق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تارماق، تاراماق› داغیتماق، آیری آیری ائتمک، ساچلاری داراماق، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

داران..daran [اؤزل‌آد] تاران:جوُلفا دا کند آدی، فریدن ده بخش و ایندیسه فریدن شهرینین یئنی آدی {باخ: دارانا}.

دارانا..darana [اؤزل‌آد] تارانا: کلئیبرده کندآدی {داراماق/ تاراماق سؤزونه باغلانیر و یاییلمیش اکین یئرینه اشارتدیر}.

دارانتی..darantı [آد] داراماق سوْنوندا چیخان گرک‌سیز شئیلر (فا: . مواد زاید ناشی از شانه کردن).

دارانداش..darandaş [اؤزل‌آد] مرند ده کند آدی {باخ: دارانا}.

دارانق..daranq [صح، ت] مئتال شئیلر بیربیرینه توخوناراق چیخان سس (فا: صدای بهم خوردن آهن آلات).

دارانقا..daranqa [آد] شیرین سوُلاردا یاشایان بیر نوْع بالیق، تارانقا.

دارانقی..daranqı [آد، بیتگی] ۱-قوْواق جنسیندن بیر آغاج (فا: نوعی‌درخت)۲-آغاجلاردان‌بودانمیش‌بوداق‌لار، چیرچیرپی.

دارانقیلتی..daranqıltı [باخ] دانقیلتی.

دارانماق..daranmaq [بلسیز ائیلم] ۱-باشا داراق چکیلمک (فا: شانه شدن). ۲-(س) اؤز باشینی داراماق. ۳-باخ: داراشماق.

دارانمیش..daranmış [صفت] داراق‌لا دارانیلان(فا: شانه شده).

دارانیش..daranış [آد] دارانماق‌ایشی‌ویابیچیمی.

دارانیق..daranıq [باخ] دارانمیش " دارانیق ساچلی قیز".

داراوّرکلی..dar ürəkli [صفت] یالنیز اؤز قازانجی‌نی گؤزله ین.

داراوّرکلی‌لیک..dar ürkəlilik [آد] یالنیز اؤز گلیر و قازانجی‌نی گؤزله‌مه.

داراوْلماق..dar olmaq [تاثیرسیزائیلم] چتین وضعیت قاباغا گلمک، دؤزلمز اوْلماق "زمانه منه دار اوْلدو".

داراوّنلو..dar ünlu [آد، دیلب] باخ: دار سسلی حرف.

دارایی..darayı [آد] قالین اپکدن توخونموش سیخ پارچا "دارایی یوْرقان اؤزو" (فا: نوعی پارچه) {باخ: داراماق}.

دارایی..darayi [آد، فا] مالیه، مالیه ایشلرینه باخان ناظرلیک.

دارایش..darayış [آد] داراماق ایشی ویا بیچیمی، دارانیش.

داردره‌سی..dardərəsi [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

داردوّدوک..dardüdük [صفت] چوخ دار، بدنی اؤلچوسوندن بالاجا.

داردوّشونجه‌لی..dardüşüncəli [صفت] دریندن‌دؤشونمه‌ین، دوشونجه‌سی آز.

داردیبیندن قاچان..dar dibindən qaçan [صفت] هر جؤر پیس ایشدن چیخان آدام.

داربئیینلی..dar beyinli [صفت] دار قافالی، آزآنلاییشلی، دؤشونجه‌سی آز اوْلان.

دارباداغین..darbadağın [باخ] دارماداغین.

داربارید..darbarıt [اؤزل‌آد] اورمیه ده کند آدی {۱-تاربارى: تارى بئرى: تانرى وئردى ۲-یئرلی اهالی نین بیر دئییشی تاربا یورد شکلینده دیر ۲-بیراحتمال ارمنیجه کلمه دیر}.

داربالاق..darbalaq [آد] گؤدوک قادین شالوارى، قادین دیزلیگی (فا: تنکه). ladies under-pants

داربست..darbəst [آد، فا] باخ: چاتاق، چاتیق.

داربوْغاز..darboğaz [آد، جغرافیا] ۱-قیسیق، قیْسیلمیش یئر، ایکی‌دنیز آراسیندا اوْلان داریوْل. ۲-(مج) یاشام سوْره سینده اوْلان چتین دؤنم، توپلومدا گوجلوق اوْلان دؤنم.

داربوُکا..darbuka [آد، ع، آنادولو] بیر نوع دؤمبک.

دارتاغایچی..dartağayçı [آد] دارتاغایچی: دارتای‌لا قوْیودان نفت چکیب چیخاران ایشچی {باخ: دارتماق}.

دارتای..dartay [آد] قویودان‌نفت چکیب چیخارماق اؤچون آلت {باخ: دارتماق}.

دارتایچی..dartayçı [آد] دارتاغایچی: دارتای‌لا قوْیودان نفت چکیب چیخاران ایشچی {باخ: دارتماق}.

دارتای‌چیلیق..dartayçılıq [آد] دارتای‌لا قوْیودان‌نفت‌چکیب-چیخارماایشی.

دارتای‌لاماق..dartaylamaq [تاثیرسیزائیلم] دارتای لا قویودان نفت چیخارماق.

دارتدیرماق..dartdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] دارتماق ایشینی گؤردورمک.

دارتقی..dartqı [آد] دارتیلان شئی (فا: ضربه‌گیر).

دارتما..dartma [آد] دارتماق‌ایشی(فا: آسیاب). farinaceious

دارتماق..dartmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-اؤیوتمک، ازه‌رک نارین لاتماق (فا: آسیاب کردن). ۲-بیر شئیین آغیرلیغینی چکمک. ۳-بیر شئی یوخاریا دؤغرو چکمک، دارتیب چیخارماق، پمپ ایله چکمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تارتماق›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده؛ باخ: تار، تارماق}.

دارتما یاخام جیریلدی..dartma yaxam cırıldı [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلرینده بیریدیر، کومیک رقصدیر. تئمپی آرامدیر. واختیله شکیده و اونون اطراف یئرلرینده یاییلمیشدیر. ایندی اونودولوب. " دارتما یاخام جیریلدی " ماهنیدی، اونون مئلودییاسی ایله رقص ائدردیلر[۲۴۵].

دارتی..dartı [آد] ۱-چکی، آغیرلیق، اؤلچو(فا: وزنه)۲-دارتماق ایشی، اؤیوتمه(فا: آسیاب)۳-چکیب‌آپارما، چکمک ایشی.

دارتیجی..dartıcı [آد] دارتماق ایشینی گؤرن(فا: آسیاب کننده)

دارتی‌سیز..dartısız [صفت] دارتی‌سی اولمایان، اؤلچوسوز، دنگه‌سیز.

دارتیش..dartış [آد] دارتماق ایشی ویا بیچیمی (فا: آسیاب).

دارتیشدیرماق..dartışdırmaq [بلسیز ائیلم] هر طرفدن دارتماق و چکیشدیرمک، سوْرقو سوُآلا توُتماق (فا: کلنجار رفتن).

دارتیشدیریلماق..dartışdırılmaq [بلسیز ائیلم] دارتیشدیرماق ایشی گؤرولمک.

دارتیشماق..dartışmaq [قا] بیربیرینین الینی توتوب اوْیانبویانا چکمک، تارتیشماق، سوْپوروشمک، چارپیشماق (فا: کلنجار رفتن).

دارتیلماق..dartılmaq [بلسیز ائیلم] ۱-اویودولمک(فا: آسیاب‌شدن). ۲-آغیرلیغی چکیلمک و اؤلچولمک. ۳-گریلمک(فا: کشیده شدن).

دارتیلمیش..dartılmış [آد] دارتیلی، چکی لنمیش.

دارتیلی..dartılı [صفت] دارتیلمیش، اؤلچولو، دنگه‌لی، چکی لنمیش (فا: آسیاب شده، وزن شده).

دارتیلیش..dartılış [آد] دارتیلماق ایشی ویا بیچیمی.

دارتیم..dartım [آد] گرگین‌لیک درجه‌سی، گریلمه‌درجه‌سی "سیملرین دارتیمی‌نی اؤلچمک" (فا: میزان کشیدگی).

دارتیملی..dartımlı [صفت] دارتیمی اولان.

دارتینج..dartınc [صفت] باخ: دارتیم.

دارتینماق..dartınmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو بیر شئیه دوْغرو چکمک، اوْرتادان چیخماغا چالیشماق (فا: خودرا به طرفی کشیدن).

دارجا..darca [صفت] چوخ دار.

دارجیق..darcıq [صفت] چوخ دار.

دارچای..darçay [اؤزل‌آد] قارقار چاییندا تؤکولن بیر چای آدی[۲۴۰].

دارچکن..dar çəkən [آد] خالچا توخوماق اوچون چکیلن اریش ایپلری، فرش داری دوزلدن.

دارچی..darçı [آد] دارآغاجی قوُران ویا دار آغاجینا آسان کیمسه.

دارچین..darçın [آد، بیتگی] ۱-دفنه‌گیللردن بیرآغاج، قوْخولو و یاغلی قابیق‌لی بیرآغاج cinnamomum. lau ۲-دارچین آغاجیندان آلینان قارا و توز شکلینده ادویه (فا: ~) {فا› دارچین‌ین تئل تئل و تارتار اوْلماسی اوچون تار سؤز ایله ایلگی‌لی اوْلمالیدیر}.

دارچین تره‌یی..darçın tərəyi [آد] قیزارمیش اوُنا دارچین جَویز ازمه‌سی آرتیراراق دوزه‌لن بیر شیرین یئمک.

دارچین چایی..darçın çayı [آد] دارچین قاتیلمیش چای.

دارچین‌لی..darçınlı [صفت] ایچینده دارچینی اوْلان.

دارچینی..darçını [صفت] دارچین رنگینده اوْلان "دارچینی پارچا".

دارچینی..darçınç [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلرندن بیریدیر، موبالیقه لی آرام تئمپده سسلنن رقصدیر. اونون قووتلی حیصه سینده ضربلر و وورغو لارین سسی آیدین سئچیلیر[۲۴۵].

دارخط..darxət [آد] دار دمیر یولو، دار یوْل.

داردا قالماق..darda qalmaq [تاثیرسیزائیلم] چتین لیگه دوْشمک، دارا دوْشمک.

داردار..dardar [دا، ظ] بالاجا اوُشاغین ایلک یئریشی طرزی.

داردارینا..dardarına [ظرف] گوْجلو کله، ان سوْن آندا.

داردا‌غان..dardağan [صفت] دارماداغین {باخ: تارماق}.

داردا‌غان آغاجی..dardağan ağacı [آد، بیتگی] نخل جنسیندن بیرآغاج و اوْنون یئمیشی (فا: هفت بند). milium effusum

داردا‌غان اوْتو..dardağan otu [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی(فا: نوعی گیاه) {دارتماق سؤزوندن آلینمالیدیر، چونکی بو آغاجین چیرپی لاری راحتجه گریلیب دارتیلاراق سبد توخوماقدا ایشله‌نیر[۶]}.

داردا‌غون..dardağun [ظ] تارومار. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

داردان چیخماق..dardan çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] چتین لیک و محرومیت‌دن قوُرتولماق.

داردوْشونجه‌لیک..dardüşüncəlilik [آد] دوْشونجه‌جهتدن چوخ محدود اوْلما.

داردوْشونن..dardüşünən [صفت] دوْشونجه‌سی آز اولان.

دارریئشوُری..Darreşuri [اؤزل آد] آذربایجان توْرکلری قاشقای بوْی لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

دارسسلی حرف..dar səsli hərf [آد، دیلب] دار اوْنلو حرف (وْ، وْ، ای، ائ)، دیل اوْرتاسی سسلی حرف، ائـ حرفی بعضا یاریم قاپالی دئییلیر (فا: صائت‌بسته). norroq vowel

دارسیْق..darsıq [اؤزل‌آد] اؤفکه‌لی، حدّتلی[۷].

دارغا..darğa [آد] دارقا:۱-کئشیکچی لرین باشچی‌سی، شهر بکچی-لرینین بؤیوگو (فا: داروغه، کلانتر). ۲-(مج)اؤزونو بؤیوک سایان و یا اؤزونو آیری لارینا وکیل سانان، قوُلدور. magistrate, sheriff {بو کلمه نی سنگلاخدا ایشله‌نن تارغاماق (متفرّق‌ائله‌مک) سؤزونه باغلاماق اولار و تارغاماق سؤزو تارماق سؤزوندندیر، باخ: تارماق، تارغاماق› تارغا› دارغا› دارقا، فارسجادا داروغه شکلینده گئچیبدیر}.

دارغاباشی..darğabaşı [آد] نئچه دارغانین باشچی‌سی.

دارغاتیکمک..darğatıkmək [تاثیرلی ائیلم] دارغا تعیین ائتمک، حاکیم قوْیماق.

دارغاشاگرد..darğa şagird [آد] دارغاشاییید:دارغانین کؤمکچی‌سی.

دارغالی..darğalı [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {قوُروجوسو اوْلان}.

دارغالیق..darğalıq [آد] ۱-دارغانین ایشی. ۲-بؤیوک لوک و آغالیق ائله ین. ۳-(مج)قوُلدورلوق.

دارغان..darğan [آد، دا] دارقان:قیشین سوْن گونو" دارغان‌دا یاغماسا خرمنده یاغار"، اوغلان آدی.

دارفیکیرلی..darfikirli [باخ] دار دوْشونجه‌لی.

دارقا..darqa [اؤزل‌آد] باخ: دارغا.

دارقافالی..darqafalı [صفت] دارتیینلی، آزآنلاییشلی، دوْشونجه‌سی آز اوْلان.

دارقایا..darqaya [اؤزل‌آد] تفرش ده داغ آدی.

دارقورساق (لی)..darqursaq(lı) [صفت] دؤزوم سوز، تئز اؤزوندن چیخان.

دارقورساقلیق..darqursaqlıq [آد] دؤزوم سوزلوک، تئز اؤزوندن چیخما.

دارقیشلاق..darqışlaq [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.

دارقین..darqın [صفت] دارقین:۱-کوْسگون و داریلمیش اوْلان، قیزمیش و غضبلی. ۲-سوْیوق و ایلگی‌سیز (فا: پریشان).۳-اینسان آدی: دارقیناى، دارقوناى {دار+قین}.

دارقین‌لاشماق..darqınlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دارقین بیر وضعیته گلمک.

دارقین‌لیق..darqınlıq [آد] دارقین اوْلما وضعیتی، کوْسگون لوک.

دارکسیلمک..dar kəsilmək [تاثیرسیز ائیلم] دار اوْلماق، چتین وضعیت قاباغا گلمک، دوْزلمز اوْلماق" زمانه منه دار کسیلدی".

دار گلمک..dar gəlmək [تاثیرسیز ائیلم] دار اوْلماق، چتین وضعیت قاباغا گلمک، دوْزلمز اوْلماق" زمانه منه دار کسیلدی".

دارگلیرلی..dar gəlirli [صفت] گئچیم سیخیتی‌سی چکن.

دارگؤروشلو..dargörüşlü [صفت] آنلاییش گؤسترمه‌ین.

دارگؤز..dargöz [آد] گؤزوگؤتورمه ین، پاخیل (فا: حسود). jealousy

دارگؤزلوک..dargözlük [آد] پاخیل لیق، خسیس لیک، گؤزو گؤتورمه‌مزلیک، (فا: تنگ نظری، حسادت).

دارگؤزلولوک..dargözlülük [آد] پاخیل لیق، خسیس لیک، گؤزو گؤتورمه‌مزلیک، (فا: تنگ نظری، حسادت).

دارلاتماق..darlatmaq [تاثیرلی ائیلم] دارلاشدیرماق (فا: تنگ کردن).

دارلاشدیرماق..darlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دار وضعیته گتیرمک، دارالتماق.

دارلاشدیریلماق..darlaşdırılmaq [تاثیرلی ائیلم] داها دار ائدیلمک، گئنیش لیگی و ائنی آزالدیلماق (فا: فـم تنگ کردن).

دارلاشماق..darlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دار وضعیته گلمک، دارالماق (فا: تنگ شدن).

دارلی غزنین..darlı ğəzneyn [اؤزل‌آد] مراواتپه ده کند آدی.

دارلیغا دوْشمک..darlığa düşmək [تاثیرسیزائیلم] سیخینتی یا دؤشمک.

دارلیق..darlıq [آد] ۱-دار اوْلماوضعیتی(فا: تنگی) narrowness ۲-گئچیم زوْرلوغو، گئچیم سیخینتی‌سی، چتین‌لیک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دارلیق چکمک..darlıq çəkmək [تاثیرسیزائیلم] سیخینتی چکمک.

دارما دوُمان..darma duman [صفت] قارما قاریشیق.

دارماجال..darmacal [ظرف] چوخ تله‌سیک، ایشین‌قیزقین اوْلان وضعیت‌اینده (فا: با عجله). {دار+مجال}.

دارماداغین ائلەمک..darmadağın eləmək [تاثیرلی ائیلم] داغیتماق، آرادان آپارماق.

دارماداغین اوْلماق..darmadağın olmaq [تاثیرسیزائیلم] داغیلماق.

دارماداغین..darmadağın [صفت] دارماداغون:چوخ داغینیق و قاریشیق، تارومار، آلت‌اوّست اوْلما (فا: تارومار). routed {باخ: تار}.

دارماداغینلیق..darmadağınlıq [آد] دارما داغین اوْلما دوُرومو.

دارماداغینیق..darmadağınıq [آد] دارماداغین اوْلموش.

دارمادوُمان..darmaduman [صفت] قارماقاریشیق" ~اوْلماق، ~ائتمک".

دارنوْ..darnov [اؤزل‌آد] خیاو دا داغ آدی {باخ: دارانا}.

دارواداغ..darvadağ [اؤزل‌آد] گده‌بگ‌ده داغ آدی(۱۷۵۶)[۲۴۰].

دارویینجی‌لیک..darvincilik [آد] باخ: دارویینیزم.

دارویینیزم..darvinizm [آد، اینگیلیز بیلگینی آیندان] جانلی طبیعت و دوْغانین تاریخی انکشافی و گلیشمه‌سی حاققیندا اوْلان‌بیرنظریه و وارساییم، بوُ وارساییما گؤره بوّتون حئیوان نوعلاری و بیتگی اوْرقانیزم‌لری طبیعی سئچمه یوْل ایله عمله گلیب و هر جانلی بسیط اوْرقانیزمالاردان تؤره‌نیب.

دارویینیست..darvinist [آد] دارویینچی:دارویینیزم طرفداری.

داره کندی..darə kəndi [اؤزل‌آد] داری:اوُرمیه (~سینجی)، بوُکان (~گردله) داکندآدی. ساییناقالاداداغ آدی {داری‌سؤزونه‌باغلیدیر: اکین یئری}.

داریْ..darı [آد، بیتگی] بوغداگیللردن، بوغدایا بنزر و دانالاری بیرآز یوُمورو، قوروا‌قلیغا دایاناقلی، بیر ایللیک تاخیل بیتگی‌سی و اوْنوندنی، باخ: آغ داری (فا: ارزن). millet ،panicum {ت: توخوم، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تاریغ›/ بو کلمه تارماق› تاریماق: (اکین اکمک) سؤزوندن آلینمیشدیر، اصلینده بوتون اکین توخومونا دئییلیردی و معناسی گئنیشله‌نه‌رک علاج اوچون اولان بیتگی‌لره ایشله‌نیب و داوا و دارو سؤزلرینین کؤکودور؛ درمان/ داری+ مان سؤزونون کؤکو بو کلمه‌دن اوُزاق اوْلمامالیدیر}.

داری..darı [اؤزل‌آد] ۱-گنبده کندآدی ۲-اینسان آدی: ~الپ، ~بگ،

داریاپراق(لی)..daryapraq(lı) [صفت] ائن‌سیز یاپراغی اوْلان بیتگی‌لر.

داری‌اوْتو..darı otu [آد، بیتگی] داشلی یاماجلاردا بیتن بیر ایل‌لیک بالاجا اوْتسوْو بیتگی.

داریْتای..darıtay [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیز خاقان دؤنَمی کاراییت بگ‌لریندن.

داریتماق..darıtmaq [باخ] داریلتماق / داریلتما.

داری‌چؤره‌یی..darı çörəyi [آد] داری دان دؤزه‌لن بیرنوع چؤرک.

داریخدیرماق..darıxdırmaq [تاثیرلی ائیلم] تنگه گتیرمک، بیخدیرماق، بئزیکدیرمک، اؤره‌ینی سیخماق، (فا: به ستوه آوردن).

داریخدیریجی..darıxdırıcı [صفت] جان سیخی جی، اورک سیخان، چوخ ماراق لاندیران (فا: دلتنگ کننده). heavy-hearted

داریخدیریجی‌لیق..darıxdırıcılıq [آد] داریخدیریجی اوْلما وضعیتی.

داریخسینماق..darıxsınmaq [تاثیرسیزائیلم] داریخمیش کیمی گؤزو-نمک، بیرقدر داریخماق (فا: اظهار دلتنگی کردن).

داریخما..darıxma [آد] جانی‌سیخیلما (فا: تلواسه). struggle

داریخماق..darıxmaq [تاثیرسیزائیلم] سیخیلماق، بیخماق، بئزمک(فا: دلتنگ شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تارومای›؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تاریقماق، داریلماق›، باخ: تارماق}.

داری‌دارینا..darı darına [ظرف] گوجلوک‌له، اوُج اوُجا.

داریْداغ..darıdağ [اؤزل‌آد] جوُلفا و جبراییل‌دا داغ آدی[۲۴۰].

داری‌سپمه..darı səpmə [آد] اوشاقلارجا اویناناں بیر اوْیون آدی، اوخونان شعر اؤرنگی" بیز داری‌نی سپه‌ریک سپه‌ریک--".

داریسقال..darısqal [صفت] ۱-چوخ دار، ائن‌سیز، داریشلیق یئر و حال (فا: تنگ). ۲-دار دؤشونجه‌لی (فا: تنگ نظر).

داریسقال لاشدیرماق..darısqallaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] داریسقال حالا سالماق.

داریسقال لاشدیریلماق..darısqallaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] داریسقال حالا سالینماق.

داریسقال لاشماق..darısqallaşmaq [تاثیرسیزائیلم] داریسقال اوْلماق.

داریسقال‌لیق..darısqallıq [آد] چوخ دار اولما (فا: تنگی). narrowness

داریشماق..darışmaq [باخ] داراشماق.

داریشیق..darışıq [صفت] دار، گئنیش اولمایان، داراشیق.

داریک..darık [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {داری+ک}.

داریلتماق..darıltmaq [تاثیرلی ائیلم] داریلماسیناسبب اوْلماق، داریتماق.

داریلقان..darılqan [صفت] چوخ سیخیلان‌وداریلان کیمسه. آلْینقان، نازلی،

داریلقانلیق..darılqanlıq [آد] چوْخ سیخیلیب داریلما وضعیتی.

داریلما..darılma [آد] اوْره‌یی‌سیخیلما (فا: تکدّر). being offended

داریلماجا..darılmaca [آد، ظ] سیخینتی (فا: تکدّر). being offended

داریلماق..darılmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سیخیلماق ۲-قیزماق {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: باخ: تارماق}.

داریلمیش..darılmış [صفت] اوْره‌یی‌سیخیلمیش.

داریماق..darımaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-داریشماق. ۲-داغیتماق، پیرتماق. {باخ: تارماق› تاریماق}.

دارین قوُج..darınquc [باخ] دیرمیق.

داریوْل..daryol [آد] دار گئچیت (فا: دهلیز). vestibule

داری‌یارماسی..darı yarması [آد] داری دان دؤزه‌لن یارما.

داز..daz [صفت] ۱-باشی توْکسوْز، دازلاق، باشینین توکو تؤکولموش (فا: کچل). bald-head ۲-اوْت سوُز و بیتگی‌سیز یئر، چیلپاق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹تاز›، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، باخ: تاس}.

داز..daz [اؤزل‌آد] ۱-آغ قالا دا کند آدی. ۲-توْرکمن-سالوُر-یالواچ و توْرکمن-یاوموُت-چوُنی‌ْ بوْی لاریندا ندیر[۱۵۸-۸۱].

دازارا دازار..dazara dazar [ظرف] چوْخ تلَسیک حالدا "دازارادازار گئدیردی".

دازالاق..dazalaq [باخ] داز.

دازباش..dazbaş [صفت] باشی توْکسوز اوْلان.

دازلاشدیرماق..dazlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دازحالا سالماق.

دازلاشماق..dazlaşmaq [باخ] دازلانماق.

دازلاشمیش..dazlaşmış [صفت] باشی‌نین توکو تؤکولموش.

دازلاق..dazlaq [صفت] دازباش، توکوتؤکولموش(فا: سرتاس).

دازلاق‌لاشماق..dazlaqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] باشین‌توْکو تؤکولمک.

دازلاق‌لیق..dazlaqlıq [آد] دازلاق اوْلما وضعیتی.

دازلاماق..dazlamaq [تاثیرلی ائیلم] گوْج بیَنمک، چتین بیَنمک "دازلایان دازا دوْشر، کل باشلی قیزا دوشر"[۲].

دازلانما..dazlanma [آد] دازلانماق ایشی.

دازلانماق..dazlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-داز اوْلماق، باشی‌نین توْکو تؤکولمک (فا: تاس شدن). ۲-بیتگی‌سیز اوْلماق (فا: بایر شدن).

دازلیق..dazlıq [آد] داز اولما وضعیتی، کئچل‌لیک (فا: کچلی). baldness

دازی..dazı [آد، بیتگی] اوْتسوْو کوْلسوْو بیر بیتگی، بوْی اوْتو.

داستان..dastan [آد، فا] شفاهی خالق ادبیاتیندا اوُزون قهرمانلیق و عاشقانه ناغیل و اثرلر (فا: ~). story

داستان آچماق..dastan açmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرشئی‌دن سؤز آچماق. ۲-روایت ائتمک.

داستان اوْلماق..dastan olmaq [تاثیرسیزائیلم] معروُف اوْلماق.

داستانچی..dastançı [تاثیرسیزائیلم] داستان سؤیله ین، ناغیلچی.

داس‌داراجیق..das daracıq [صفت] چوْخ دار.

داسکین..daskın [اؤزل‌آد] آوج ده کند آدی {داز+اکین}.

داش..daş [آد] ۱-دوْغانین مُختلف ماده‌لرینین برکیمیش پارچالاری، قایا پارچاسی. ۲-سوْم حالدا اولان بیر سیرا شئی‌لر اوچون سؤیله‌نیر "تره‌زی داشی، لوْدو داشی" (فا: سنگ). stone ۲-(مج)برک، رحمسیز "اوْره‌یی داشدیر". ۳-(اک) اوْرتاقلیق بیلدیرن بیر اک: آنلامداش، یولداش. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاش‹، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-قایا پارچاسی. ۲-انشیک، دیشاری. ۳-اوْرتاق‌لیق اکی؛ بو کلمه هر اوْچ معنادا چوخ اسکیده ایشله‌نن بیر کلمه اولاراق چوخلو کلمه‌لرین کؤکودور: ۱-داشلاماق، داشلاشماق، داشلانماق (داشا دؤنمک)، داشیل، داشقورای. ۲-دیْش، دیشلاماق، داشماق (دیشاری تؤکولمک)، داشلانماق (سیچراماق)، داشیماق (دیشاری آپارماق)، داشیت، داشقا› تاشیقا. ۳-یولداش، آدداش}.

داش-...-daş [اؤزل‌آد] آذربایجاندا تقریبا بوتون شهرلرده تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری.

داش‌آتان..Daş atan [آد] اسکی چاغلاردا ساواش‌لاردا سلاح کیمی ایشله‌نیلن و داش آتماغا یارایان آراج (فا: فلاخن). Sling ۲-داش-آتان›(اؤزل‌آد) مراغا و بوْستان آباد دا کند آدی.

داش‌آتماق..daş atmaq [تاثیرسیزائیلم] سؤزآتماق، ساتاشماق، مانع یاراتماق "ایشین قاباغینا داش‌آتدی" ۲-سوْناچاتدیرماق "دییینه داش آتدی".

داش‌آتیب باشینی توُتماق..daş atıb başını tutmaq [تاثیرلی ائیلم] دانماق، بوْینونا آلماماق.

داش‌آتیجی..daş atıcı [آد] داش آتما ایدمانی.

داش‌آرابا‌سی..daşarabası [آد، خا] آبتال، سرسم.

داش‌آرمودو..daşarmudu [آد] یوُمرو و چوْخ داواملی بیر آرمود نوعو.

داش‌آسیلماق..daş asılmaq [تاثیرسیزائیلم] گئج قاینامیاق و گئج قیزماق آنلامیندا بیر سؤز "قازان‌دا داش آسیبسان: بس‌نییه حاضراوْلمور؟".

داش‌آیاق..Daşayak [اؤزل آد] توّرکمن-تکه-اؤته‌میش بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

داشاباسماق..daşabasmaq [تاثیرسیزائیلم] داشلاماق.

داش‌اپه‌یی..daş əpbəyi [آد، بیتگی] داشلارآراسی‌بیتن بوْز رنگلی-اوْتسوْوییتگی.

داشاچکمک..daşa çəkmək [تاثیرسیزائیلم] ایتیتمک،داشلا ایتی‌له‌مک.

داشاخوْر..daşaxor [صفت] داشلیق، چانقیللی یئر (فا: سنگلاخ).

داشادؤنمک..daşa dönmək [تاثیرسیزائیلم] اوّره‌گی سرت لشمک.

داشادؤیمه..daşa döymə [آد] داشلا اوْینانیلان اوُشاق اوْیونو.

داشادؤین قوُشو..daşa döyən quşu [آد، دیرگی] داش‌دؤین قوُشو.

داشار..daşar [اؤزل‌آد] داشمیش، جوْشقوُن، آتشلی[۷].

داشارسوُ..daşarsu [اؤزل‌آد] قزوین ده داغ آدی.

داشاق..daşaq [آد] ارککلیک بئزی (وزی) (فا: خایه). testicle {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تاشاق›؛ داش سؤزوندن آلینیب بو اعتبارلا کی داش‌کیمی‌دیشاری‌چیخمیش و سالانان‌شئیه دئییلیر[۶]}.

داشاقلی..daşaqlı [صفت] ۱-داششاقی اوْلان. ۲-(مج)قورخماز.

داشاگئتمک..daşa getmək [تاثیرسیزائیلم] دوْمینوْ اوْیونوندا یئردن علاوه تازا داش گؤتورمک "بئش دفه داشا گئتمک".

داشاگیرن..daşa girən [آد] جمعیت‌دن قاچیب‌گیزله‌نن آدام حاققیندا.

داش‌امَن..daşəmən [آد، دیرگی] داش‌امن گیللردن، سودا یاشایان ، چوخ‌ایلکل وُجودلو و اوْمورقالی حئیوان petromyzon

داش‌امَن‌گیللر..daşəməngillər [آد، دیرگی] داش امَن‌لری ایچینه آلان، یوُوارلاق آغیزلی، اومورقالی‌حئیوانلار سوْیو(فا: تیره‌ای‌از حیوانات).

داشان..daşan [اؤزل‌آد] داشمیش، دیْشا ووُرموش، جوْشقوُن[۷].

داشان‌قالا..daşan qala [اؤزل‌آد] پیرانشهر دا داغ آدی.

داش‌اوْجاغی..daşocağı [آد] داش چیخاریلان یئر، داش‌معدنی.

داش‌اوّرک(لی)..daşürək(li) [صفت] سرت، رحم‌سیز (فا: بیرحم). cruel

داش‌اوّرکلی‌لیک..daşürəklilik [آد] رحم‌سیزلیک (فا: قساوت). cruelty

داش‌اوّستونده داش قوْیاماق..daş üstündə daş qoymamaq [تاثیرلی ائیلم] یئرکوْک ایله بیخماق.

داش‌اوْیناداندا..daş oynadan [آد] داشلارلا آغیر و گؤزل حرکت ائدن کیمسه" داش اوْیناداندا پهلوان".

داشایاق..daşayaq [تاریخی اؤزل‌آد] تاش+آیاق، توّرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷].

داش‌ایلیگی..daş iliyi [آد] داش‌لارین یاپراقلار شکلینده آیریلماسینی ساغلایان آرا قاتمان و لایه.

داش‌بؤجگی..daş böcəyi [آد، دیرگی] قابیغی قاتیر مونجوغونا بنزر بیر یوموشاقجا. cypraea

داش‌بادامی..daş badamı [آد، بیتگی] قابیْغی برک بیر بادام توّرو.

داش‌باسماسی..daş basması [آد] داش چاپی، داشلا باسیلان (فا: چاپ سنگی). lithogaphy

داش‌باسیم..daşbasım [آد] داش چاپی، داشلا باسیلان (فا: چاپ سنگی). lithogaphy

داشباش..daşbaş [صفت، مج] بیرینه یونگول اعتراض اوّچون دئییلین سؤز" داش باش بونه ایش ایدی گؤردون".

داشباش‌ائله‌مک..daşbaş eləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-غیر قانونی ایشلرله بیر شئیی اله گتیرمک. ۲-بیر ایشی باشدان سوْوما حالدا گؤرمک.

داش‌بالیغی..daşbalığı [آد، دیرگی] سیرتی توتقون بوْزرنگینده، قالین دری‌لی، پولجوقلو، گؤزلرینین دال طرفی داش کیمی اوْلان بیر بالیق نوعو، ایشکینه بالیغی. sebastodes

داشبوْرد..daşbord [آد] ماشینین قاباق طرفینده اولان قوُتو کیمی یئر (فا: ~). dashboard

داش‌بوْینو..daş boynu [اؤزل‌آد] غربی‌مشکین‌ده آیواتلو بوْیونون یایلاق یئری.

داش‌بیلمَنی..daşbilməni [آد، یئرب] داشلارین اؤزللیک‌لرینی اینجه‌له‌ین اوُزمان (فا: سنگ شناس). petrologist

داش‌بیلیمی..daşbilimi [یئر ب] داشلارلا ایلگی‌لی بیلیم، داش‌لاری آراشدیران بیلیم (فا: سنگ شناسی). petrology

داش‌بینا..daşbina [آد] داشدان دوزلمیش بینا.

داش‌پارچاسی..daşparçası [آد] بؤیوک داش(فا: سنگ پاره). boulder

داش‌پامبوق (پامبیغی)..daşpambuq (pambığı) [آد] یانماز داش، (فا: پنبه‌نسوز، آزبست).

داش‌تاپینجی‌لیق..daştapıncılıq [آد] داشا تاپینما، داشلارا تاپینما و پرستش ائتمه (فا: سنگ پرستی). **litholatry**

داش‌تره زی..daştərəzi [آد] تزه زی و داشلاری، چکی لوازیماتی.

داش‌توْپراق..daştopraq [آد] داشی چوخ اولان توْپراق و اکین یئری.

داش‌توْزو..daştozu [آد] داشدان دوزلمیش پودر کیمی مادّه.

داش‌تؤلک..daştülək [آد] ۱-اله اؤیره‌دیلمه‌سی چتین اولان قیرقی. ۲-قوْشقویا گئتمه ین آت. ۳-(مج) اؤزلو، سیرتیق.

داش‌چاتلاسا..daş çatlasa [ظرف] ایشین زورلو اولدوغونا اشاره دیر.

داش‌چاغی..daşçağı [آد] داشدان یاراق دؤزلدیلن چاغ، کالکو-لیتیک، پاخیر دئوری اؤنجه سی، داش دؤنمی (فا: صر سنگ).

داشچی..daşçı [آد] داش یونانو ساتان(فا: حجار). **stonecutter**

داشچیل..daşçıl [آد] ۱-داشی آندیران، داش کیمی. ۲-داشلی توْپراقلاردا و قایالاردا یئتیشن بیتگی‌لره وئریلن آد.

داشچیلیق..daşçılıq [آد] داشچی‌نین ایشی، داش یونْماو ساتماصنعتی.

داش‌حامام..daş hamam [اؤزل‌آد] باخ: سنجبد (کیوی).

داش‌خیْناسی..daşxınası [آد، بیتگی] داشلارین اؤزه‌رینده خال خال بیتن و خیْنا کیمی رنگ وئرن بیر یوْسون نوْعوندان بیتگی .

داش‌دؤشَمی..daşdöşəmi [آد] داش دؤشه‌مه، داشدان دؤزلمیش خیابان و یاپالیق (فا: سنگ فرش). **connlestone**

داش‌دؤنَمی(دئوری)..daşdönəmi(devri) [آد] باخ: داش چاغی.

داش‌دؤیر..daşdöyər [آد] چوخ دواملی و یاخشی ایشله نه بیلن آراجا دئیلیر "بو بورقو چوخ داش دؤیر بیر آراجدی".

داش‌دؤین..daşdöyən [آد] داش قیْران، داش سیْندیران. مُحکم.

داش‌دؤین‌قوُشو..daşdöyən quşu [آد] سئرچه‌لردن اوُزون‌قویروقلو کیچیک‌قوش

داش‌داراغی..daşdarağı [آد] داش اؤچون ایشله‌نن بیر دمیر داراق.

داش‌داش اوْسته قالماماق..daş daş üstə qalmamaq [تاثیرسیزائیلم] تامامیله داغیلماق.

داش‌داشا..daşdaşa [ظرف] شاهمات اوْیونوندا و بوُجور اوْیونلاردا هئچ هئچه قوُرتارما حالتی.

داش‌داشییان..daşdaşıyan [آد] داش داشیما ماشینی، داش آپاران .

داشدان گئچمک..daşdan geçmək [تاثیرسیزائیلم] تأثیرلی‌اولماق "بوُ بلگه داشدان گئچر".

داشدان یومشاق..daşdan yumşaq [صفت، مج] یئییله بیلن یومشاق هر شئی.

داش‌دلن..daşdələn [آد] داش دلمک اؤچون آراج.

داش‌دوُز..daşduz [آد] داشلیق اولان دوز.

داش‌دوْغراما..daşdoğrama [آد] داش کسمه، داشلاری بللی بیر اؤلچویه سالما ایشی (فا: سنگتراشی). **stonecutting**

داش‌دوْغرایان..daşdoğrayan [باخ] داش قیران، داش کسن.

داش‌دوْلقو..daşdolqu [آد] داش ایله دوزَلمیش سد ویا دوُوار.

داش‌دوُوار..daşduvar [آد] داشدان هؤرولموش دوُوار.

داش‌دیبی چایی..daş dibi çayı [اؤزل‌آد] باخ: پارس آباد (موُغان).

داشدیرماق..daşdırmaq [تاثیرلی ائیلم،] داشماسینا یوْل آچماق (فا: سرریز نمودن). {یوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توشقورماق›}.

داشدیریلماق..daşdırılmaq [بلسیز ائیلم] داشدیرماق ایشی گؤرولمک.

داشرالی..daşralı [آد] داشرالو:اؤزگه،یابانجی،دیْشاریدان[۷].

داشریْق..daşrıq [صفت] قوُربتچی، سفره گئدن، دیْشاریدا[۷].

داش‌ساپلاجی..daşsaplacı [صفت] داشلاری بیربیرینه باغلاماق اوچون اولان وسیله (میله، اوْخ) **rock bolting**

داش‌ساریمساغی..daşsarımsağı [آد، بیتگی] یاپراقلاری‌سوْغان یئرینه ایشله‌نن بیر سوغان نوْعو (فا: گیاهی) **allium scarodoprasum**

داشسیز..daşsız [صفت] داشی اولمایان.

داششاق..daşşaq [باخ] داشاق.

داشقا..daşqa [آد] ال آراباسی ویا آت ایله سوْرولن آرابا(فا: درشکه) **phaeton** {داش/ داشیماق سؤزو و "قا" اکیله دوزه‌لیب، اؤرنک اوْچون: قاشقا، یورقا، قارقا، مارقا}.

داشقاچی..daşqaçı [صفت] داشقا سورن (فا: درشکه چی). **carter**

داشقارو..daşqaru [آد] ائشیک، دیْشاری، تاشرا[۷].

داش‌قاش..daşqaş [آد] دَیرلی داشلار و جواهرات.

داش‌قاشلی..daşqaşlı [صفت] دیرلی داشلارلا بزه تیلمیش.

داش‌قالاسی..daşqalası [اؤزل‌آد] ضحاک‌قالاسی آدیلادا تانیناراق عجبشئر شهرینین یاخینیندا یئر آلیبدیر.

داش‌قالاق..daşqalaq [آد] بیرینی جزالاندیرماق اوچون داشلا ووُرما اوُصولو (فا: سنگسار).

داش‌قالاق‌ائتمک..daşqalaq etmək [تاثیرلی ائیلم] بیر سوُچلونو داشلایاراق جزالاندیرماق.

داشقان..daşqan [اؤزل‌آد] داشان، جوْشان، اوُیغور یازیْتلارییندا بیربگ‌آدی[۷].

داش‌قلبلی..daş qəlbli [باخ] داش‌اؤرکلی.

داشقوُرای..daşquray [آد] داشدان دؤزمه دوُوار، داش دؤزمه سی، سیمان‌سیز هؤرولن داش دوُوار (فا: سنگریز).

داش‌قوُم..daşqum [باخ] قوُم داشی.

داش‌قووونو..daşqovunu [آد] یاستی شکیلده اوْلان بیرقوون نوعو.

داشقی..daşqı [آد] ۱-داشمیش ۲-چاودوُر اوْیماغی بگ‌لریندن[۷]. توْرکمن-چاودوُر بوْی‌لاریندندیر[۸۱-۱۵۸].

داش‌قیْران..daşqıran [آد] داشلاری قیران کیمسه ویا آراج.

داش‌قیران اوْتو..daşqıran otu [آد، بیتگی] داش قیران اوْتوگیللردن، داشلار آراسیندا یئتیشن، بعضی نوْعلاری بزک بیتگی‌سی اوْلاراق بیر اوْتسوْو بیتگی: معدن کؤمورو. saxifraga. sax

داش‌قیران‌اوْتوگیللر..daşqıran otugillər [آد، بیتگی] داش‌قیران گیللردن، آیری تاج یاپراقلی، ایکی چنک‌لی بیر بیتگی سوْیو، اؤرنک: داش‌قیران‌اوْتو، اورْتانجا(فا: تیره‌اُرتانجه). saxifragaceae

داش‌قیران‌چیچگی..daşqıran çiçəyi [آد، بیتگی] داش قیران گیللردن ۲۵۰۰m یوکسک‌لیکدن اوجا قایالاردا یئتیشن بیرچیچک (فا: نوعی گیاه). leontopodium alpinum

داشقین..daşqın [آد] طغیان ائتمیش، جوشقون، گوجلو (فا: بجوش آمده). {، باخ: داش، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}. ۲-داشقین۲ (اؤزل‌آد) دوْکتور داشقین ش۱۳۲٤ده اوجان بؤلگه سینده آنادان اولوب و تورک کولتورو ساحه‌سینده اوزمان کیمی تانینیر، اثرلریندن: سؤزلوک، کند گلینی، یازیشمالار و -- ۳-داشقیْن/ تاشقین(اؤزل‌آد) اینسان‌آدی: ~الپ، ~ای، ~بای / بگ، ~ار.

داشقینجا..daşqınca [صفت، ظ] داشقین اوْلاراق، آشیری بیر بیچیمده-

داشقینلیق..daşqınlıq [آد] داشقین اوْلما وضعیتی، آشیری‌لیق.

داش‌کؤمور(وُ)..daşkömür(u) [آد] ایچینده ۹٤-۷۵٪ کربن‌و اولان داش نوعو، معدن کؤمورو (فا: زغال سنگ). coal

داش‌کسسک..daşkəssək [آد] داش و برکیمیش توپراق پارچالاری.

داش‌کسن..daşkəsən [آد] داش یوْنان، داشلاری بللی بیچیم و شکله سالان (فا: سنگ تراش). stonecutter

داش‌کسَن..daş kəsən [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن آدی؛ باخ: ابهر.

داش‌کلم..daşkələm [آد، بیتگی] بیر کلم نوعو، باخ: کلم.

داش‌کلم‌آشی..daşkələm aşı [آد] دوغرانمیش داش کلم له پیشیریلن آش‌نوعو.

داش‌کلم‌بورانی‌سی..daşkələm boranısı [آد] دوْغرانمیش داش-کلم، سوغان، لپه، ات و بامادوردان حاضرلانان بیر یئمک (فا: بورانی کلم قمری).

داشکند..daşkənd [اؤزل‌آد] ۱-تاشکند، توْرکوستاندا بینکند شهرینن سوْنراکی آدی[۱۲]. ۲-اهر ده داشکندی شکلینده کند آدی.

داش‌کؤره..daş kürə [آد] داش یوُواری، داشدان اولان یوُمرو هر شئی.

داش‌کیمی..daş kimi [آد] چوخ ساغلام، چوخ برک.

داش‌گردیشی..daş gərdişi [آد] داش کرپیج دوُوارلاردا، هؤرولن داش و کرپیج‌لر آراسیندا اولان مسافه.

داش‌گوْلو..daş gülü [آد، بیتگی] داشلیق یئرلرده بیتن بیر بیتگی، قایناتماسی ایچیله‌رک بئل دیسکی اوْچون یارارلی سانیلیر[۱۳۶].

داش‌گؤبه‌لگی..daş göbələyi [آد، بیتگی] بیر نوْع گؤبه‌لک (فا: نوعی قارچ).

داش‌لاتماق..daşlatmaq [اتّدیرگن ائیلم] داش آتدیرماق، داشا باسدیرماق.

داشلاشما..daşlaşma [آد] ۱-بیربیرینه داش آتما(فا: سنگ پرانی). ۲-داشا دؤنمه (فا: تحجُّر). petrification

داشلاشماق..daşlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-داش کیمی اوْلماق، برکیمک، داشا دؤنمک. ۲-بیربیرینه داش آتیب ووُرماق. {باخ: داش}.

داش‌لاشمیش..daşlaşmış [صفت] داشا دؤنموش (فا: محجّر). petrified

داشلاشمیش قالیقلار..daşlaşmış qalıqlar [آد] فُسیل لشمیش شئیلر.

داشلاما..daşlama [آد] ۱-داشلاماق ایشی (فا: سنگباران) ۲-جزا اوْچون بیرینی داشلا ووُرما، داش قالاق ائتمه، مکده شیطانا داش-آتما (فا: سنگسار) stoning

داشلاماق..daşlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-داش ایله وورماق (فا: سنگسار کردن، رجم). ۲-داش دؤشه‌مک (فا: سنگ چینی کردن). ۳-داش ایله سوْرته‌رک پارلاتماق {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: داش}.

داشلاندیرماق..daşlandırmaq [تاثیرلی ائیلم، باخ: داش۲] بیر آخیجی ماده‌نی اوُجالیقدان یئره تؤکه‌رک سپیلمه‌سینه سبب اوْلماق (فا: پاشاندن).

داشلانماق..daşlanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-داش ایله ووُرولماق، داشا باسیلماق، داش یاغدیریلماق(فا: سنگسارشدن) ۲-(س) آخار بیرشئی قایناياراق ویا اوْنون ایچینه‌بیرشئی دؤشه‌رک‌دامجی‌لاری آتیلیب آیری یئره تؤکولمک (فا: پاشانده‌شدن)

داشلی..daşlı [صفت] ۱-داشی اوْلان، ایچینده داش پارچالاری اوْلان. ۲-داش دؤشنمیش یئر، داشلا اؤرتولموش یئر.

داشلی‌بوُرون..daşlı burun [اؤزل‌آد] ۱-گنبد شهرینین ٦۰ک‌ق‌د طرفینده ، اترک بخش‌ینین مرکزی وتوْرکمنلرین یئرلَشیم یئری. ۲-

داشلی‌بوُرون بؤلگه سینده توّرکمن کندلری : آراقوُیو؛ آرتیق قیلیج چشمه؛ آغ‌بند (٣٤ک‌د *١٠٠)؛ آی‌تَمَر/ آیدمیر (٥٧ ک‌د *٦٠٠)؛ ائشَک‌تپه/ ائشیک‌تپه (٣٧ک‌گ‌د *٣٠٠)، اوّچ قوُیو (٣٧ک‌د *١٠٠)؛ اینچه بوُرون (٢٣ک‌گ‌ب *١٥٠٠)؛ اوْخی‌تپه/ اوْخوتپه؛ پَشَه لر؛ تَنگُلی (*٥٠٠)؛ توُرشَکلی (٦ک‌ق)، تیکانجیق (٤٤ ک‌ق‌د/ بوْش)، چات (٥٧ک‌ق‌د/ بوش)؛ چاروای آتابای (٣٠ک‌ق‌ب *٣٠٠)، چاروای بَهلَکه (٥٥ک‌د *٢٠٠)، چاروای شیر ممّدلی (٤٦ک‌ق‌د*٣٠٠)، چای گئچن (١٠ک ق/ بوْش)، خِیرخوْجا/ خِیرخواجه (٢٤ک‌ق‌ب/ بوش)، خئیر خواه نجف/ آ-ی-اوْرتا؛ داشلی بوُرون؛ داماق (٢٨ک‌ق‌د *٧٥)؛ دانشمند (١٤ک‌گ *٥٠)؛ ددهاوْلوم؛ دوّزاوْلوم (٧ک‌گ *١٢٠)، غُلام قوُریک؛ قُربان قیلیج مُلا؛ قاراآغاج (٧٠ک‌د *٥٠٠)، قارادانگ؛ قاراماخیْر (٢٠ک‌گ‌د *٥٠٠)؛ قوُلاق بوُرته؛ قیزلار (٣٣ک‌ق‌د *٢٠ خانوار)؛ قیْزیل تپه؛ قیلیج ایشان (٧٣ک‌د *٨ خانوار)، گئچی سوُ (٥٦ک‌د *١٠٠)، کُلیجه (٤٦ک‌ق‌د *٢٥٠)، کوْرَند/ کُرندkorənd؛ نارلی داغ (٤٢ک‌د *٥٠٠)؛ هوْتتنhottən؛ یئکه قویوُ (٧٢ک‌د *٨٠)،

داشلیجا..daşlıca [صفت] ١-داشلی تهَر ٢-اهر، اردبیل‌وقئیداردا کند آدی.

داشلیق..daşlıq [آد] داشلی یئر، داش دؤشنمیش یئر.

داشلی‌کسسکلی..daşlı kəssəkli [باخ] داش کسسکلی.

داشما..daşma [آد] ١-کته، دؤیونون سوُیو سؤزولمه‌دن پیشیریلن پیلوْ. ٢-داشماق ایشی "چایین داشماسی".

داشماق..daşmaq [تاثیرسیزائیلم] ١-دوْلوب تؤکولمک "کوّر چایی جوْشوب داشدی" (فا: سرریزشدن). ٢-اؤفکه‌سی آرتماق، جوشماق "شیشمان آدام جوْشوب داشدی" (فا: به هیجان آمدن). ٣-بیر شئیین بوْللوغونو بیلدیرن سؤز "اوْردا ایشله‌ین‌لرین پوُلو آشیب داشیبدی"{ت، سن؛ باخ: داش}.

داشمالیق..daşmalıq [صفت، باخ: داش] داشما وکته پیشیرمک اوّچون یارارلی "داشمالیق دؤیو" (فا: مناسب برای کته).

داشناق‌لار..daşnaqlar [آد] روس‌وغرب‌امپریالیست‌لری‌نین قیشقیرتدیغی بیر تروریستی جریان ساییلیر، بوُ جریان بوّتون غرب فاشیست قروپلاری‌نین توّرکلرین علیه‌اینه بیرلشدیگی نقطه‌دیر، داشناقلار ٢٠جی یوّزیلین اوّللرینده مسلمان لاردان و اؤزللیکله تورکلردن ٢,٥ میلیون نفر قتل ائدیبلر و یالنیز اوُرمیه سالماس و غربی آذربایجاندا ١٦٠٠٠٠نفر توّرک مسلمانین اؤلومونه باعث اولوبلار و ایکینجی دؤنیا ساواشیندا یوزمین نفردن چوخو هیتلر و فاشیست‌لره قاریشاراق‌اونلارین‌یونیفورمو آلتیندا یهودیلری - اؤلدورمه‌یه‌و سوْیقیرمه‌یه‌و سوْیلارینی تمیزله‌مگه چالیشیبلار، بوُنلار بوتون ائرمنستان قونشولاری‌نین توپراق وارلیق‌لارینا گؤز تیکه‌رک اوْلاری آرادان آپارماغا و اوْلارا ضرر وئرمه‌گه چالیشیللار، بوللارین اؤزوندن بیر زامانلار اکثریتی‌مسلمان اوْلان ایراوان‌شهرینده‌و ائرمنستانین چوخلو آیری شهر و کندلرینده ایندی مسلمان اینسان قالمیر و حتی بیر جامع مسجدی ده یوخدور حال بوکی مُسلمان قونشو اؤلکه‌لرده ائرمنستان دان چوخ، کیلیسه واردیر و ان ایی شکیلده قورونوللار، سوْن زامانلاردا داشناقچی‌لار، روس‌و غرب‌آریاچیلاری‌نین قیشقیرتماسیلا چوخلو مسلمان تورکون اؤلومونه و سورگون اولماسینا سبب اولوبلار و آسالا کیمی تئروریستی‌دسته‌لر، توّرک-سیاستچی و بیلگین‌لرینین اؤلومونه باعث اوْلوبلار، و اشاره اوْلدوغو کیمی بیرینجی دونیا ساواشیندا روس و باتی لیلارین تعلیماتی ایله بؤیوک مقداردا مسلمانین اؤلومونه باعث اولوبلار و البته بو ساواشلاردا بو مقدارین اوندا بیریندن آزی روس کؤمک‌چی‌سی داشناغین آرادان گئدمه‌سینی علَم‌ائده‌رک ایسته بیرلرتوّرکلری‌سوْی-قیریمچی‌گوسترسینلر، البته‌بو ناحاقلیق‌لارین بؤیوک‌بؤلومو غربی-کریستیان‌کلوبلار و شوْوئنیست‌لرین تبلیغاتی نتیجه‌سینده دیر و باتی-چیلار و روسچولار بو یانلیش تبلیغاتلا و بو وسیله ایله اؤزلرینه اعتبار آختاراراق تئرور و ایشغالچی‌لیغا ال آتیللار تا بلکه خاج دؤنمی‌نین دوامی‌نی سوردورسونلر و اینسانلارا ائیله سؤیله‌سینلر کی فقط بیرتیجی باتیچیلار کؤتو دئییل‌لر بلکه اوْ بیری اینسانلاردا غرب-فاشیستلری‌کیمی قیرقینلارا ال آتیبلار، حالبو کی بو بُهتانلار اساسیزدیر، چوخلو بیلگین‌لر بو موردده متفق القول دولار کی گئچن یوز ایلده ایرانین پارچالانماسیندا و تورکمنچای و گولوستان قراردادلاری توسط ایله ایرانین بیر بؤلومونون روسلارا وئریلمه سینده ائرمنی قروپلارین روسلارا کؤمک‌لری و ایران قوُوّه‌لرینه نانکورلوقلا آخینلاری‌نین بؤیوک رولو وارایدی، بو اؤزدنده روسلار داشناقلاری، گُناه‌سیز اینسانلاری خوجالی و اوْنلارجا آذربایجان شهرلرینده اؤلدورمه‌یه تشویق ائتدیلر، و باتی دؤنیاسیدا بوُ سوْی قیریملارا گؤز یوُمدولار، ایندیسه اؤنملی نُکته بودورکی دونیا مافیاسی داشناق‌لارین یالانچی اتّهاملاریندان یارارلانماق ایسته‌یبر و چالیشیر داشناق‌لارلا بیرلیکده بو بؤلگه‌نین و اؤزللیکله تورک‌لرین مال و ثروتلرینه ال آتیب و داشناق‌لاریندا یوخسول‌لوقلارینی و پارازیت‌لیگینی نظره آلارساق بو ملّتین وارلیغینا گؤز تیکمه‌لری اوْنلارا عادی بیر ایش اولماقدادیر، بو سببه تورکلرین دایانیشما ایچینده‌اولماسی و تاریخی آراشدیرمالارا اؤنم وئرمه‌لری و

یاییمجی‌لیق‌ایشینده فعّال اولمالاری بو پارازیتلرین دوُردورولماسیندا بؤیوک روْل اوْینایابیلیر.

داش‌نعناسی..daşnənası [آد، بیتگی] ۱۵-۱۰cm بوْیدا، توّکلو، چوخ ایللیک بیر بیتگی(فا: نوعی‌نعناع). micromeria fruticosa

داشنی..daşnı [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

داشوُق..daşuq [اؤزل‌آد] داشْیابیلیرمال، منقوُل دَیر، داشینار مال[۷].

داشوُز..daşuz [اؤزل‌آد] مینگه‌چئویر‌ده یئر آدی[۲٤۰].

داش‌هؤرمه‌سی..daş hörməsi [آد] داشدان هؤرولموش دووار و یا مانع (فا: سنگ چین). stone revetment

داشی‌اتگیندن توّکمک(آتماق)..daşı ətəyindən tökmək (atmaq) [تاثیرلی ائیلم] رأییني‌وفیکیرینی‌دَییشمک.

داش‌یازان..daşyazan [آد] داشیازی یازان(فا:سنگنویس). lithoglypher

داشیازی..daşyazı [آد] داشدا‌یازیلمیش‌اثر(فا:سنگ‌نوشته). petrograph

داش‌یاغار قیامت قوْپار..daşyağar qiyamət qopar [آد] آغیر بیر وضعیته اشاره دیر.

داش‌یاغی..daşyağı [آد] یئر آلتیندان چیخان خام نفت (فا: نفت-خام).

داشیت..daşıt [آد] داشیما آراجی (فا: وسیله حمل و نقل).

داشیتچی..daşıtçı [صفت] داشیت صاحبی.

داشیتدیرماق..daşıtdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] داشیتما ایشین گؤردورمک.

داشیتماق..daşıtmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-داشیرماق۲-داشیماق‌ایشینی-گؤردورمک.

داشی‌داش اوسته قویماماق..daşıdaş üstə qoymamaq [تاثیرلی ائیلم] تامامیله داغیتماق.

داشیرتماق..daşırtmaq [باخ] داشیتماق.

داشیرقاماق..daşırqamaq [تاثیرسیزائیلم] آیاغی نال‌سیز حئیوانین آیاغینی داش ازمک، یئریمکدن یوْرولماق، الدن دوّشمک (فا: زخم شدن پای حیوان بی نعل توسط سنگ) {سن؛ باخ: داش}.

داشیرما..daşırma [آد] داشیرماق ایشی.

داشیرماق..daşırmaq [تاثیرلی ائیلم] داشیتماق، داشماسینا یوْل آچماق (فا: سرریز کردن) {باخ: داش}.

داشیریلماق..daşırılmaq [بلسیز ائیلم] داشیرماق ایشی گؤرولمک (فا: ف‌م).

داشی‌سیخساسوُیوچیخار..daşı sıxsa suyu çıxar [آتاسؤزو] چوْخ-گوجلو و ساغلامدیر.

داشیق..daşıq [صفت] داشیناجاق، داشینمالی اوْلان "~ یوّک".

داشیقچی..daşıqçı [آد] یوک داشیان کیمسه، یوکجو (فا: حمّال).

داشیق‌چیلیق..daşıqçılıq [آد] داشیق چی‌نین ایشی.

داشیل..daşıl [باخ: داش] فُسیل (فا: سنگواره) fossil

داشیل‌لاشما..daşıllaşma [آد] فسیل لشمه (فا: فسیل گردی).

داشیل‌لاشماق..daşıllaşmaq [تاثیرسیزائیلم] فُسیل لشمک (فا: فُسیل گردیدن).

داشیللی..daşıllı [صفت] ایچینده داشیل اوْلان، فُسیل‌لی.

داشیم..daşım [آد] قاینامایا سیراسیندا داشما (فا: سرریز).

داشیما..daşıma [آد] ترانسپورت (فا: ترابری). transport

داشیماآراجی..daşıma aracı [صفت] داشیما ماشینی (فا: وسیله حمل).

داشیماجی..daşımacı [آد] داشیما ایشینده اوْلان، نقلیه چی، داشیما ماشینی (فا: بارکش). truck

داشیماجیلیق..daşımacılıq [آد] داشیما ایشی، نقلیه جیلیک (فا: حمل و نقل). transportation

داشیماق..daşımaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی بیر یئردن آیری یئره گؤتورمک، اؤزیله برابر آپارماق(فا: حمل کردن) to move ۲-بیر شئیین یییه‌سی اوْلماق، بیر شئیی تمثیل ائتمک، وظیفه داشیماق "شاعرین سؤزلری درین ماهیت داشییر، اوْنلار عِینی فامیلییا داشییر" {ت، سن‹تاشوُماق›؛ باخ: داش}.

داشیملیق..daşımlıq [ظرف] داشاجاق قدر.

داشینابیلنلر..daşınabilənlər [صفت] داشینما اؤزللیگی اولان شئیلر (فا: منقولات). movable properties

داشینابیلیر..daşınabilir [آد، ص] داشینماسی مُمکن اوْلان، منقول.

داشینابیلیرلیک..daşınabilirlik [آد] داشینماسی مُمکن اوْلما (فا: منقولیت). mobility

داشینار..daşınar [آد، ص] داشینا بیلن، داشینیر (فا: منقول).

داشینارلار..daşınarlar [باخ] داشینا بیلن‌لر.

داشینتی..daşıntı [آد] ۱-آراج و داشیما آراجی ایله داشینان و داشینا بیلن هرشئی. ۲-سئل سوُ ایله داشینمیش داش توپراق.۳-سئل وسوُ، طُغیان (فا: طغیان). overflowing

داشیندیرماق..daşındırmaq [ائتدیرگن ائیلم] داشینماق ایشینی گؤردورمک.

داشینما..daşınma [آد] داشیماق ایشی، کؤچمه (فا: حمل). shifting

داشینماز..daşınmaz [صفت] داشینمایان شئی، داشینا بیلمه ین هر شئی (فا: غیر منقول). **immovable**

داشینماق..daşınmaq [بل، ل] ۱-بیر شئی بیر یئردن آیری یئره گؤتورولمک (فا: حمل شدن). ۲-(س) کؤچمک ، ائوینی بیر یئره منتقل ائتمک ۳-دؤشونمک سؤزیله فیکیر لشمک معناسی وئریر "دؤشونوب داشیندی و یولا دوشدو"{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

داشینی آتماق..daşını atmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر ایش ویا فیکیردن ال چکمک.

داشینیجی..daşınıcı [صفت] داشینان (فا: منتقل شونده).

داشینیر..daşınır [باخ] داشینار.

داشینیش..daşınış [آد] داشیماق ایشی ویا بیچیمی(فا: حمل، انتقال).

داشینیم..daşınım [آد] داشینما ایشی (فا: ترابری). **transport**

داش یوْ نان..daş yonan [باخ] داش کسن.

داش یوْنما..daş yonma [آد] داشلاری دوْغراما و بللی بیچیمه سالما ایشی (فا: حجاری). **stonecutting**

داش یووارى..daş yuvarı [آد] لیتوسفئر، یئرین داشدان دؤزه‌لن قابیغی.

داشییان..daşyıan [آد] داشییجی (فا: نقاله). **protractor**

داشییجی..daşıyıcı [صفت] ۱-داشییان، داشیما ایشینی گؤرن، بیر شئیی بیر یئردن آیری یئره داشییان آراج. ۲-اوُزاقلارا اوُچورولان و فیرلاتیلان و شئی‌لری آپاریب یئتیرن قوُرقو "داشییجی راکئت" (فا: حمل و منتقل کننده).

داعوا..daava [آد، عربجه] دعوا، تارتیشما، چیرپیشما (فا: دعوا).

داعوا آختارماق..daava axtarmaq [تاثیرلی ائیلم] داعوا ائتمک اوْچون بهانه آختارماق.

داعوا ائله‌مک..daava eləmək [تاثیرلی ائیلم] داعوا ائتمک، ساواشماق.

داعواجیل..daavacıl [صفت] چوخ داعوا ائدن کیمسه (فا: دعوا کار).

داعواچی..daavaçı [باخ] داعواجیل.

داعوا دؤیوش..daava döyüş [آد] داوادالاش، تارتیشما.

داعوا داعوا..daava daava [آد] اوُشاقلارین اوْیناديقلاری دؤیوشمه اوْیونو.

داعوادا غارجیغی..daava dağarcığı [آد] داعواکار آدام حاققیندا.

داعوادالاش..daavadalaş [آد] دالاشما، ساواشما، تارتیشما.

داعواسیز..daavasız [صفت، عربجه] قالماقالسیز، تارتیشماسیز(فا: بدون دعوا).

داعواشاعوا (داواشاوا)..daavaşava [آد] حاللاحاللا.

داعواقالخماق (دوْشمک)..daava qalxmaq (düşmək) [تاثیرسیز ائیلم] داعوا باش وئرمک.

داغ..dağ [آد] ۱-یئرین اوُجا چیخینتی‌لاری(بیلیم ساحه سینده ۶۰۰متردن یوْکسک چیخینتی لارا داغ و آشاغی سَویه ده اوْلانلارا تپه دئییرلر) (فا: کوه). **mountain** ۲-چوخ ایستی، سیجاق (فا: گرم). **hot** ۳-داغلاما یئری. ٤-اؤزنتو، سیخینتی "آیریلیق داغی". {گؤ‹تاغیقماق›: داغا چیخماق؛ سن ‹تاغ›: ۱-پالتارا داشلانان شراب ایزی ۲-یوکسک تپه. ۳-اوْدو چوخ قالان بیر آغاجین آدی (عربجه غضا)؛ ت: ۱-داغ، تپه. ۲-داغ لاما؛ ایندیکی زاماندا ایشله‌نن هر ایکی آنلام (۱-داغ، تپه. ۲-چوخ ایستی وداغ) بو سؤزجوکدن آلینیب و داغ کلمه‌سینین ایستی آنلام‌ایدا داغلاماق و بیر حئیوانا ایستی بیر دمیرله علامت ووُرماق‌دان دؤزه‌لیب و اؤزونتو چکمکده بو معنانین گئنیشلنمه سیدیر}. ۵-داغ--(اؤزل‌آد) ۱-داغ سؤزیله دؤزه-لن اینسان آدی: ~ارسلان، ~الپ، ~بای، ~تان، ~تای، ~تَکین، ~توْلو، ~توُرا، ~تیموُر، ~دوْرا، ~دوْروق، ~دوُراق، ~گوْن، ~لی، ~لیبای. ۲-تقریبا بوتون شهرلرده ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، یئنه-ده آدلاری بیر اوْلان کندلری چایلیق و دؤزلوک بؤلگه دن آییران بیر آد، اؤرنک اوْچون: داغ بولقاوا، و چای بولقاوا، باخ: داغ‌آدلاری، کندآدلاری، چای‌آدلاری. ٦-داغ(اؤزل‌آد) داغ‌سؤزیله باشلایان یئرآدلارینا اشاره ائتمک اولار: سوُمقاییت(~آرالی)، آبشروْن(~یاتاق)، جبراییل (~توُماج)، شامخوْر(~جه‌گیر)، قازاخ(~داغان)، دوه‌چی(~قوُشقو)،

داغ آدلاری..dağ adları [اؤزل‌آد] یئرآدلاری اوْچون: باخ: کندآدلاری.

داغ آرمودو..dağ armudu [آد، بیتگی] چؤل آرمودو (فا: گلابی).

داغ آسلانی..dağ aslanı [آد] باخ: پوُما.

داغ آشیری..dağ aşırı [صفت] داغلارین اؤته‌سینده اوْلان یئرلر و شئی‌لر.

داغ آلاسی..dağ alası [آد، دیرگی] کیچیک و اتی قیرمیزی بیر نوع آلابالیق (فا: نوعی ماهی). **salmoalpinus**

داغ آلماسی..dağ alması [آد] چؤل آلماسی (فا: سیب کوهی).

داغ آناسی..dağ anası [آد] چوْخ ایری و هئیکل‌لی قادین.

داغ آیی‌سی..dağ ayısı [آد، دیرگی] ۱-داغلیق یئرلرده یاشایان آیی نوعو. ۲-قابا، اوُیقارسیز، قاناجاق‌سیز آدام حاققیندا.

داغ ائوی..dağ evi [آد] داغلیق یئرلرده‌داغچیلار اوچون‌دوزَلمیش ائو.

داغ اتگی..dağ ətəyi [صفت] داغ دؤشو، داغین دوزلوْگه قوْووشان بؤلومو، داغ یاماجینین آلت بؤلومو. **foothills**

داغاچا..dağaça [اؤزل‌آد] داغ کیمی هیبتلی[۷].

داغادؤنمک..dağa dönmək [تاثیرسیزائیلم] گئنیش لنمک، چوخ بؤیومک.

داغاداشا دوشمک..dağadaşa düşmək [تاثیرسیزائیلم] آوارا اولماق.

داغاداشا سالماق..dağadaşa salmaq [تاثیرلی ائیلم] آوارا قویماق، چتین وضعیته سالماق.

داغاداشا سیغاماق..dağadaşa sığmamaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ سئوینمک.

داغار..dağar [آد، باخ: تاغار] ۱-آغزی دار توربا، حئیوان دری‌سیندن دوزه‌لن توربا ۲-(گئچمیشده) اوزه‌رینده قایتان توخوماق اوچون ایچینه یون و تیکه‌تیکه پارچا تؤکولوب باغلانمیش مئشین یاستیق (فا: کیسه چرمی). ۳-بوکس کیمی ایدمان‌لاردا اولان مئشین یاسدیق (فا: کیسه‌بوکس).

داغارجیغی یوکلو..dağarcığı yüklü [صفت] چوخ یوکلو، وارلی.

داغارجیغینداکینی چیخارماق..dağarcığındakını çıxarmaq [تاثیرلی ائیلم] حاضرلادیغی‌سؤزو دئمک.

داغارجیق..dağarcıq [آد] ۱-گؤن دریدن ویا قالین ایپدن تیکیلمیش و دؤزَلمیش توربا (فا: خُرجین). ۲-بیرشئی ویا سؤزون saddle-bag قایناديغی و ییغیلدیغی یئر "سؤز داغارجیغی". {سن: توربا، بالا چوُوال؛ ت، دده؛ باخ: تاغار+جیق}.

داغاریگی..dağ əriyi [باخ] چؤل اریگی.

داغاقلیمی..dağ iqlimi [آد] سرت و قورو سویوق هاواسی اولان اقلیم.

داغال..dağal [آد، عربجه] باخ: دیغال، جیغال.

داغاللیق..dağallıq [آد] باخ: دیغاللیق، جیغاللیق.

داغالییان..dağalıyan [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی {داغلیق آلان}.

داغاوتلاغی..dağotlağı [آد] اوتلاماق اوچون الوئریشلی داغ بؤلگه سی.

داغاوچقو..dağ uçqu [اویغورجا] جئیران (فا: آهو).

داغاوستو..dağ üstü [صفت] داغین اوستونده اولان.

داغاولماق..dağ olmaq [تاثیرسیزائیلم] ایستی‌لنمک(فا: داغ‌شدن) to become hot

داغاولماق..dağolmaq [تاثیرسیزائیلم] قیزماق، چوخ ایستی اولماق.

داغاولوش..dağoluş [یئرب] یئر قابیغیندامُختلف گوجلر اثرینده داغ یارانماسی و بو حادثه‌لری اینجه‌له‌ین‌بیلیم (فا: کوهزایی).

داغای..dağay [اؤزل‌آد] تاغای؛ چَنگیزخانین‌قارابوُدون کؤ کَنلی-کومُوتانی[۷].

داغباسار..dağbasar [آد] داغ اته یی.

داغباسماق..dağbasmaq [تاثیرلی ائیلم] داغ‌لاماق، قیزقین دمیرله دامغا باسماق.

داغباشی..dağbaşı [آد] شهر ائشیگینده، داغ و چؤلده.

داغبایر..dağbayır [آد] یئنیشلی چیخیشلی یئر، قیر.

داغبگی..dağbəyi [آد] یای'دا داغ کؤچَری‌لرینی اداره ائدن کیمسه.

داغبویاناسی..dağboyanası [آد] چتیر چیچکلیلردن‌چوخ‌ایللیک-اوتسوو بیتگی.

داغبیرلیگی..dağbirliyi [آد] داغ‌قوشوللاریجا یئتیشدیریلن‌عسگری-بیرلیک

داغبیلگی‌سی..dağbilgisi [آد] اوروگرافی: داغلاری اینجه‌له‌ین بیلیم دالی.

داغبیلمنی..dağbilməni [آد] داغلارین گؤرکم و شکلینی اینجه‌له‌ین اوزمان (فا: کوه شناس). orologist.

داغبیلیمی..dağbilimi [آد] داغلارین گؤرکم و شکلینی اینجه‌لیین بیلیم دالی (فا: کوه شناسی). orology.

داغترخونو..dağ tərxunu [آد] طبابتده ایشله‌نن اوتسوو و یاریم کول بیتگی.

داغتورپو..dağ turpu [آد، بیتگی] اوزون سوو یاپراقلی، بئجَریلمه اوصول ایله یئتیشدیریلن، گؤوده بویو ۳۰-۸۰cm، یاپراق‌لاری دیش دیش و بعضا صاف و هامار، ایکی ایللیک اوتسوو بیتگی.

داغتویوغو..dağ toyuğu [آد، دیرگی] باخ: چیل، قارقاووُل.

داغجیل..dağcıl [صفت] ۱-داغی سئون کیمسه (فا: علاقه مند به کوه). ۲-داغدا گؤوه رن بیتگی‌لره وئریلن بیر آد.

داغچامی..dağçamı [آد، بیتگی] داغدا یئتیشن بیر چام نوعو (فا: نوعی کاج).

داغچایی..dağçayı [باخ] آدا چایی.

داغچاییری..dağçayırı [آد] داغلاردا یئتیشن چایير نوعو(فا: گیاهی-چمنی)

داغچی..dağçı [صفت] ۱-داغدا یاشایان۲-داغا چیخان(فا: کوهنورد).

داغچی‌لیق..dağçılıq [آد] داغا چیخما ایدمانی.

داغچیه‌لگی..dağ çiyələyi [آد، بیتگی] داغدا یئتیشن چیه‌لک(فا: تمشک کوهی).

داغخاشخاشی..dağ xaşxaşı [آد، بیتگی] داغدا یئتیشن بیر نوع طبی بیتگی[۱۳۶].

داغخان..dağxan [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-اوغوز خاقان'ین ایلک اوغلو ۲-اَسکی دؤنَم تورک تانریلارینداَن[۷].

داغدؤشو..dağdöşü [باخ] داغ اته یی. mountainside

داغدار..dağdar [آد، تو+فا] داغلی، یارالی.

داغداش..dağdaş [آد] داغ وداشلیق یئر، تپه‌لیک، قایالیق، یئرلَشیم یئرلریندن اوزاق دره‌تپه‌لی یئرلر. mountainous place

داغداشا دؤشمک..dağdaşa düşmək [تاثیرسیزائیلم] آوارا اوْلماق.

داغداغ..dağdağ [صفت] چوخ ایستی، قاینار.

داغداغا..dağdağa [آد] ۱-باخ: دغدغه. ۲-کیچیک تاختا پارچاسیندان قایریلان و ایپه باغلاییب فیرلادارکن کسگین اوُغولتو سسی چیخاران اوُشاق اوْیونجاغی.

داغداغاراستگلمک..dağdağa rast gəlmək [تاثیرسیزائیلم] ایکی سرت آدامین بیربیریله دانیشماسی تارتیشماسی حاققیندا سؤیله‌نیر.

داغداغان..dağdağan [آد] ۱-برک و آغیر اوْدونجاقلی آغاج و داغ چالی‌سی و اوْنون نوْخودجا یئمیشی (فا: تاغران) celtis.ulm ۲- داغداغان‌آغاجیندان قایریلمیش و پیس گؤزدن قوْروماق اوْچون اوشاق ویا بعضی حئیوان‌لارین بوینونا آسیلان دؤیمه کیمی شئی، باخ: دارداغان.

داغداغان..dağdağan [اؤزل‌آد] هئریس ده کند آدی.

داغداغان‌اوْتو..dağdağan otu [باخ] دارداغان اوْتو.

داغداغان‌لیق..dağdağanlıq [آد] داغداغان اوْتو چوْخ اوْلان یئر.

داغدالاق اوْتو..dağdalaq otu [آد، بیتگی] ۱۰-۵ cm اوجالیغیندا، یئره یاتیق، چیچکلری سوْلوق ساری بیر دالاق اوْتو نوْعو (فا: نوعی گیاه). teucrium mantan

داغدره..dağdərə [باخ] داغ داش. mountains and valleys

داغدیبی..dağdibi [صفت] داغین آشاغی بؤلومو. lowland

داغریحانی..dağ reyhanı [آد، بیتگی] بیر نوع داغ بیتگی‌سی (فا: اوقیمون).

داغسئرچه سی..dağ serçəsi [آد، دیرگی] سئرچه گیللردن سیرتی قهوه رنگلی، قارنی کؤل رنگلی و آغ، اوْرمانلیق‌لاردا یاشایان سئرچه نوعو. passer montanus

داغساقیزی..dağsaqqızı [آد، بیتگی] اوندان ساققیز اوْره تیلن بیر داغ بیتگی.

داغسروی‌سی..dağ səvisi [آد، بیتگی] داغ‌سَروی:قوْزالاق‌لی لاردان بوْیو ۴۰ متره قدر اوْلان‌بیرآغاج؛ قطران آغاجی، سدیر؛ (فا: اورس، عرعر).

داغسیچانی..dağsıçanı [آد] سنجاب گیللردن قیرچیل پاس رنگی، ۵۰cm اوُزونلوغو، دری‌سی دَیرلی، تارلا بیتگی‌لرینه ضرر وئرن بیرگیمیریجی (فا: موش کوهی). marmota/ cncetida

داغشوْوه‌رَنی..dağ şüvərəni [آد، بیتگی] بیربیتگی آدی(فا: نوعی گیاه). epilobicum lanceoltum

داغقارپیزی..dağqarpızı [آد] قارقادوْلگی (فا: حنظل).colocynth

داغقایایا راست گلمک..dağqayaya rast gəlmək [باخ] داغداغا راست گلمک.

داغقوْچو..dağqoçu [آد] داغلار دایاشایان بیر نوع قوچ. moufflon

داغقوْلو..dağqolu [آد] سیراداغالاردان آیری جهته اوُزانان داغ سیرتی.

داغقوْیونو..dağqoyunu [آد، دیرگی] بیر قوْیون نوعو.

داغقیلانقوشو..dağ qəylanquşu [آد، دیرگی] چوبان آلدادان، گئچی ساغان.

داغکئچی‌سی..dağ keçisi [آد، دیرگی] بوینوزلوگیللردن، چوخ-چئویک، آوروپا و قافقازین یوْکسک داغلاریندا یاشایان، اتی و دری‌سی اوْچون آوْلانان ممه‌لی بیر حئیوان، داغلیق یئرلرده یاشایان وحشی گئچی نوعو. rupicapsra tragus

داغکستانه سی..dağ kəstanəsi [آد، بیتگی] آمریکانین ایستی بؤلگه‌لرینده یئتیشن سرت گؤوده‌لی آغاج(فا: درختی). sloanr berteriana

داغکَلی..dağkəli [آد] داغلیق یئرلرده یاشایان بیرکل نوعو.

داغکیمی..dağ kimi [صفت] چوْخ بؤیوک، ایری و یئکه.

داغکیمی دوُرماق..dağ kimi durmaq [تاثیرسیزائیلم] بوتون وارلیغی ایله کؤمک اوْلماق.

داغگؤرموش..dağ görmüş [صفت] اوْزونتو گؤرموش(فا: داغدیده). bereaved

داغگَئشنیزی..dağ gəşnizi [آد] داغلیق یئرلرده بیتن گشنیز نوعو.

داغگؤلو..dağgölü [آد] داغلار آراسینده اوَلوشان گؤل.

داغگلین‌جیگی..dağ gəlinciyi [آد، دیرگی] آوروپا و قوْزئی آمریکادا یاشایان، ساری آغ کوْرْکلو، پمبه گؤزلو، داوشان و سئچان توتماق اوچون ایشله‌نیلن گلین جیگه بنزه ین بیرکیچیک حئیوان.

داغلاتدیرماق..dağlatdırmaq [اتتدیرگن ائیلم] داغلاتماق ایشینی گؤردورمک.

داغلاتماق..dağlatmaq [اتتدیرگن ائیلم] داغلاماق ایشین گؤردورمک.

داغلاتیش..dağlatış [آد] داغلانماق ایشی ویا بیچیمی.

داغلار..dağlar [آد] سیرا داغلار (فا: جبال). mountions

داغلارا دوْشمک..dağlara düşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-آوارا اوْلماق، چؤللره دوشمک.

داغلاغی..dağlağı [آد، باخ: داغ] داغلاما آیقیتی، داغلاماق اوچون ایشله‌نن آلت (فا: وسیله داغ زنی).

داغ‌لاله سی..dağ laləsi [آد، بیتگی] دۆیون چیچک گیللردن، مور رنگلی، چان بیچیملی، توکلو چیچکلی بیر بیتگی (فا: لاله کوهی، لاله وحشی). tulipa/ anemane vulgaris

داغلاماق..dağlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-داغ ووُرماق، قیزارمیش بیر شئیی بیر یئره و وجودا ووُرماقلا ایزقوْیماق و یا تداوی اوْچون یاندیرماق (فا: داغ زدن). ۲-بیرینی یاندیریب یاخماق، بیرینه آجی‌وئرمک. {ت، دده؛ باخ: داغ}. to cauterize

داغلان..dağlan [آد] سویون بؤلوندوگو یاریلدیغی یئر[۸۲].

داغلان..dağlan [اؤزل‌آد] ضیاآباد دا کند آدی.

داغلاناق..dağlanmaq [بل، باخ: داغ] ۱-داغلاماق ایشی گؤرولمک (فا: داغزده‌شدن). ۲-قیزیشماق، ایستی‌لنمک (فا: داغ‌شدن).

داغلانیش..dağlanış [آد] داغلانماق ایشی.

داغلاییش..dağlayış [آد] داغلاماق ایشی.

داغلی..dağlı [صفت] ۱-داغلانمیش، داغ ووُرولموش. ۲-داغدا یاشایان۳-(مج)قابا. ٤-اوْزونتولو.

داغلیج..dağlıc [آد، بیتگی] بسلنمیش قوْیون، قیویرجیق قوچ و قارامان قویون بیرلشمه سیندن دوْغان ملز قویون (ایکی سوْیلو قویون) (فا: گوسفند پرواری).

داغلیق..dağlıq [آد] ۱-داغی چوخ اوْلان یئر (فا: کوهستانی). alpine، mountainous ۲-داغ و ایستی اوْلما وضعیتی.

داغلیق‌قاراباغ..dağlıq qarabağ [اؤزل‌آد] قوزئی آذربایجان‌ین مُختار بؤلگه‌سیدیر، وبو اؤلکه نین گؤنباتان طرفینده یئر آلیبدیر، بؤلگه‌نین اوْزئی گئنیشلیگی ٤٤۰۰km2، م۱۹۹۰ده ۲۰۰،۰۰۰ نفره یاخین نفوسو وارایدی، روسلارین ائرمنیلری آذربایجان توْپراقلارینا کؤچورمه سونوجو بؤلگه‌نین ۷۵ فایزی ائرمنی و۲۵ فایزی تؤرک اوْلوبدور حالبوکی ۱۸جی عصرده بو بؤلگه ده ارمنی یاشامیردی، بوُ بؤلگه ارمنی داشناقلار طرفیندن اشغال اوْلوناراق تؤرکلر بؤیوک قتل عام و سوْی قیْریما معروض قالیبلار. بؤلگه‌نین اؤنملی شهرلریندن خان کندی، شوُشاشهرلریدی.

داغلیلیق..dağlılıq [آد] ۱-داغلی اوْلما وداغا عاید اولما وضعیتی (فا: کوهی). ۱-داغلی و اوزونتولو اوْلما وضعیتی. ۲-داغ و ایستی اوْلما وضعیتی، داغلیق (فا: گرمی).

داغما..dağma [آد] دری و دوْداقلاردا دؤزه لن چاتلار[۸۲].

داغ‌ماراسی..dağ marası [آد] داغلار آراسیندا اوْلان اوْتلاق یئرلر.

داغناماق..dağnamaq [تاثیرسیزائیلم] داغیلیب پاتلاماق.

داغ‌نعناسی..dağ nənası [آد، بیتگی] ۲۰-۵۰cm اوُجالیقدا، آغ و سیخ توْکلو و قوْخولو، چوخ ایللیک، اوْتسوْو بیتگی(دمله‌مه‌سی معده کؤپونو آلار)(فا: نوعی‌نعناع). cyclotrichium niveum

داغ‌نوْروزو..dağnoruzu [آد، بیتگی] مئشه نوْروُزو (فا: سیکلامن) cyclamen

داغو..dağu [آد] کپه‌نک، بیرنوع اوْست گئییم[۸۲]{تاخو، تاخماخدان}.

داغ‌هاواسی..dağ havası [آد] یوْکسک یئرلرده کی سرین و تمیز هاوا.

داغی..dağı [آد، تو+ع] داغلیق یئرلرده سؤیله‌نن بیر توْرکو موغامی.

داغیان..dağyan [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

داغیتدیرماق..dağıtdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] داغیتماق ایشینی گؤردورمک.

داغیتما..dağıtma [آد] داغیتماق ایشی، یایما(فا: پخش). distribution

داغیتماق..dağıtmaq [تاثیرلی ائیلم، باخ: داغیلماق] ۱-یایماق، پایلاماق، سپمک (فا: پخش کردن). ۲-بیر شئیین دوزئینی پوْزماق، محو ائتمک، آرادان آپارماق(فا: از بین بردن). ۳-بیر گؤستری‌نی پوْزماق، بیر چالیشمانی دوُردورماق (فا: بهم زدن). to destroy ٤-توْکتمک، بیر پالتاری چوخ گئییب کؤهنلتمک to scatter ٥-تاراج ائتمک. ٦-عبث یئره خرجله‌مک، ثمره‌سیز صرف ائتمک (فا: ازبین بردن). to wear out

داغیتیش..dağıtış [آد] داغیدیش:داغیتماق‌ایشی(فا: داغون).

داغیتیق..dağıtıq [آد، ص] ۱-اوْزوندن گئچمیش (فا: پریشان). ۲-اوُچوق، اوُچولوش، سؤکولوش (فا: داغون شدگی).

داغیتیلماق..dağıtılmaq [بلسیز ائیلم] داغیدیلماق: داغیتماق ایشی گؤرولمک.

داغیتیم..dağıtım [آد] یایماوسپمه‌ایشی(فا: توْزیع) dispersal

داغیتیم‌اوُی..dağıtım evi [آد] داغیتیم ایشینی گورن یئر.

داغیتیم‌جی..dağıtımcı [آد] داغیتیم ایشینی گؤرن کیمسه.

داغیتیم‌جی‌لیق..dağıtımcılıq [آد] داغیتیم جی‌نین ایشی.

داغیتیم‌سال..dağıtımsal [صفت] داغیتیم‌لا‌ایلگی‌لی، توْزیعی distributive

داغی‌داغ‌اوْسته‌قوْیماق(آتماق)..dağı dağ üstə qoymaq (atmaq) [تاثیرلی ائیلم] بؤیوک ایش گؤرمک.

داغیدیجی..dağıdıcı [صفت] ۱-داغیتما ایشینی‌گؤرن، داغیدان، (فا: خرابکار)۲saboteur-پایلایان distributer

داغیدیجی‌لیق..dağıdıcılıq [آد] داغیتما ایشی، داغیتما اؤزللیگی "آتوم بومباسینین داغیدیجی‌لیق گوْجو".

داغیدیلماز..dağıdılmaz [صفت] پوْزولماز، یئنیلمز. indestructable

داغیدیلمازلیق..dağıdılmazlıq [صفت] ییخیلمازلیق، یئنیلمزلیک.

داغیدیلماق..dağıdılmaq [بلسیز ائیلم] داغیتماق ایشی گؤرولمک. (فا: بهم ریخته شدن) to be destroyed

داغیلسین..dağılsın [اؤنلم] خارابا قالسین/ محواوْلسون مفهوموندا بیرسؤز.

داغیلما..dağılma [آد] ۱-یوخ اولما (فا: انهدام). destroyed، desturction ۲-کؤهنَلمه (فا: مستهلک). amortized

داغیلماق..dağılmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-یاییلماق، بیرنقطه یه نسبت بیر شئی یاییلیب سپیلمک، سپه‌لنمک to separate ۲-آرادان گئتمک، یوْخ اوْلماق (فا: ازهم پاشیدن). to collapse ۳-بیرگؤستَری و قوُرولوشون دؤزنله‌دیگی توْپلانتی قوُرتارماق. ٤-چوخ ایشلنمک، کؤهنه‌لیب جیریلماق، کؤهنه‌لیب ییرتیلماق (فا: مستهلک شدن). to be worn out ٥-تاراج اوْلماق، چاپاووُل اوْلماق. {سومرجه ‹داغال›؛ ت: کوْرتالماق، بیز شئی سرت شئیه دیه‌رک داغیلماق}.

داغیلمیش..dağılmış [آد] ۱-پوْزولموش ruined ۲-داغیلیب ییرتیلمیش (فا: مندرس). worn out ۳-قارقیش معناسیندا "بوُداغیلمیش‌دوْنیادان‌نه‌اله گتیردیک" (فانی، خراب).

داغیلیش..dağılış [آد] داغیلماق‌ایشی، ییخیلیش (فا: انهدام).

داغیلیشماق..dağılışmaq [قا] بیربیریندن آیریلیب داغیلماق (فا: ازهم‌پاشیدن).

داغیلیم..dağılım [آد] ۱-آرادان گئتمه ویوْخ اوْلما، پوْزولوم، داغیلما (فا: انهدام)۲-بیرنقطه‌یه‌نسبت‌بیرسیرا نسنه‌ویا دَیرین سپیلیشی و داغیلیشی (فا: توزیع، پخش). distribution

داغیم داغیم..dağım dağım [ظرف] پارچا پارچا، دوْغرام دوْغرام.

داغینتی..dağıntı [صفت] بیربیریندن آیریلمیش و دؤزه‌نی پوزولموش، دؤزنسیز حالدا(فا: بهم‌ریخته). destruction

داغینتی‌لی..dağıntılı [صفت] داغینتی حالدا.

داغینتی‌لیق..dağıntılıq [آد] خارابالیق، داغینتی اوْلان یئر.

داغینیق..dağınıq [صفت] ۱-گئنیش بیر آلاندا یاییلمیش اوْلان. ۲-مُتَفرّق، نظامسیز حالدا، پریشان. ۳-اوُچوق، سؤکوک، اوُچولموش. (فا: متفرق). dispersed

داغینیق‌جا..dağınıqca [ظرف] داغینیق کیمی، بیرآز داغیلمیش و داغینیق.

داغینیق‌لیق..dağınıqlıq [آد] ۱-داغینیق اوْلما وضعیتی، پوْزوقلوق، محو اوْلما(فا: بهم‌ریختگی)۲-اوزونتولوک(فا: پریشانی distress ۲-سپیک‌لیک، یاییلمیش وضعیت (فا: پخشیدگی).

داغیوْلو..dağyolu [آد] داغ اتگیندن گئچن یوْل.

داقاق..daqaq [اؤزل‌آد] اوُجو آتشلی اوْخ؛ شام سلجوُقلولاری بگ لریندن توُتوش بگین اوْغلو[۷].

داقداق‌آباد..daqdaq abad [اؤزل‌آد] داغداغ‌آوا: کبودرآهنگ ده کند آدی.

داققا..daqqa [آد، دا] دری‌دن تیکیلمیش بیر نوع گؤن پاپاق (فا: نوعی کلاه چرمی). ۲-بیر نوع تاخیل قابی.

داققا قارین..daqqa qarın [صفت، دا] قارنی قاباغا چیخمیش، یئکه قارین.

داکتیلوْ..daktilo [آد، فرانسیزجا] یازی دسگاهی" داکتیلوْسکوْپی: بارماق ایزینه دایاناراق کیملیک بلیرله‌مه یؤنتَمی".

داکتیلوْقراف..daktiloqraf [آد، فرانسیزجا] یازی دسگاهی ایله یازی یازان.

دال..dal [آد] ۱-آغاج بوتاسی، آغاجین یانال بوتالاری (فا: شاخه). branch ۲-قوْل "دیش دوْکتوْرلوغو طب بیلیم‌ینین بیر دالی‌دیر" (فا: انشعاب، رشته). ۳-آرخا، سیرت، بئل (فا: پشت). back ٤-بعضی سؤزلرله تازا کلمه‌لر دؤزلدیر: دال قاباق، دال بادال، دال دالا. ٥-بیر ایشین سوْنو، سوْنوچ "بو ایشین دالی‌نی توت" ٦-باخ: دالماق {سومرجه‹دال›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تال›: سن؛ بو کلمه یاش بوتا معناسیندا دیواندا گلیب؛ بیلیم دالی کیمی مجازی معنا ساییلیر، قارتال سؤزوندن قاناد مفهومونا اشارتدیر، دالماق سؤزونده ال آیاق چالماق مفهومو واردیر؛ آرخا و بئل مفهومو موُغولجا تالو سؤزوندن آلینماسی سانیلیر[٦]}.۷-دال۲(عربجه، حرف) عرب الفباسیندا "د" حرفی‌نین آدی "الف قدّی دال اوْلماق".

دال‌آیاقلار..dal ayaqlar [آد] دؤردآیاقلی حئیوانلارین دالداکی آیاقلاری.

دالاآتماق..dala atmaq [تاثیرلی ائیلم] دالی‌آتماق: ۱-گئجیخدیرمک، گئج قالماغا سبب اوْلماق ۲-ذخیره ائتمک، دالی‌گون‌اوْچون ساخلاماق.

دالاچکیلمک..dala çəkilmək [تاثیرسیزائیلم] دالی چکیلمک، باخ: دالی، گئری گئتمک.

دالادوْشمک..dala düşmək [تاثیرسیزائیلم] دالی دوْشمک، باخ: دالی، گئری گئتمک.

دالاب‌اوْلماق..dalab olmaq [تاثیرسیزائیلم] ارکک ایستمک(دیشی حئیوان و قیسراق).

دالاب..dalab [آد] دوه و آت کیمی‌حئیوانلاردا اوْیانان جنسی علاقه "آتلارین دالاب واختی" (فا: دوره فهلی حیوانات).

دالا(دالی)باخماماق..baxmamaq dala(dalı) [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو دالا چئویرمه‌مک، سایماماق.

دالاچای..dalaçay [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه ده چای آدی.

دالاخلار..dalaxlar [اؤزل‌آد] سراب دا داغ آدی.

دالار..dalar [صفت] سانجار، ووُرار (فا: نیشدار).

دالاش..dalaş [آد] قاوقا، باغیریشیب چاغیریشما (فا: غوغا).

دالاشدیرماق..dalaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] ووُروشدورماق، ووروشمالارینا سبب اوْلماق.

دالاشدیریلماق..dalaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] دالاشدیرماق ایشی گؤرولمک.

دالاشقان..dalaşqan [صفت] دالاشماغی و ساواشماغی سئون.

دالاشقانلیق..dalaşqanlıq [آد] دالاشقان اوْلما وضعیتی.

دالاشماق..dalaşmaq [تاثیرسیزائیلم] تارتیشماق، بوْغوشماق، آغیز ساواشماسی ائتمک (فا: نزاع کردن).

دالاغی سانجماق..dalağı sancmaq [تاثیرسیزائیلم] دالاغی ساشماق، شُبهه‌لنمک، قوْرخماق.

دالاف..dalaf [تاثیرسیزائیلم] آت و ائششگین جؤتلشمه دؤورو[۱۱۲].

دالاق..dalaq [آد] معده‌نین دالیندا وسوْل بؤیره‌گین اؤستونده اوْلان و قانین آل یوُوارلارین و ایشلک اوْلمایان‌لارینی توپلایان بیر اوْرقان (فا: طحال). {ت، سن؛ سوُلاق شکلینده ده یازیلیبدیر، بو عضو بدنین ان ایچ بؤلومونده و دالماق حالیندا اولدوغو اوچون‌بو کؤکه-باغلانمالیدیر[۶]}.spleen

دالاق‌اوْتو..dalaq otu [آد، بیتگی] باللی‌باباسوْولاردان، قورو یئرلرده یئتیشن، معالجه‌ده‌گؤجلندیریجی، اوُیاریجی و یارا ساغالدان، اوْت سوْو ویا اوْدونسوْو بیتگی، دوُوار صدفی(فا: مریم‌نخودی). teucrium chamoedrys. lab

دالاماز..dalamaz [آد، بیتگی] باخ: باللی بابا.

دالاماق..dalamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-ساشماق "سانجماق"، دیشله‌مک (ایلان اوچون ایشله‌نیر) (فا: نیش زدن). ۲-(مج) آجی سؤز سؤیله‌مک to bite {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده؛ باخ: تارماق، تاراماق}.

دالامپیر..dalampır [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده داغ آدی.

دالامیندی..dala mindi [آد] اوشاقلارآراسیندا دالدالا دوروب بیربیر لرینی قووزاییب و شعر اوخویاراق اویناناان بیر اوْیون آدی، شعر اؤرنه‌یی: "گؤیده نه وار؟، گؤی مینجیغی. یئرده نه وار؟، یئر مینجیغی. آنان نه دوغوب؟، بیر اوغلان. آدین نه قویوب؟، سولیمان. نه پیشیریب؟، قایقاناق. منه ساخلاییب؟، بلی. هانسی تیانین آلتیندا؟، قارا تیانین آلتیندا. (بیر آز گئدندن سونرا): قارا پیشیک آپاریب. (بو مرحله ده قارشی طرفی ووراراق سؤیله‌نیر) پیشیک یئمه ییب اؤزون یئییبسن، اوْغرو پیشیک اؤزونسن. " (فا: نوعی بازی بین کودکان).

دالان..dalan [آد] ۱-کوْچه قاپی‌سیندان حیطه گئدن دار یوْل، دار و اوُزون کوْچه ویول، کوْریدوْر، دئهلیز(فا: دهلیز). vestibule ۲-لوْبی. {دالانین اوزون و دار اولدوغو اوچون اینسان اورا گیرنده گرچکدن دالماق کیمی بیر ایش گؤرور و بو اوزدن دالماق فعلینه باغلانمالیدیر}.

دالان..dalan [اؤزل‌آد] لردگان، فریدن و سمیرم دا داغ آدی.

دالانچی..dalançı [صفت] ۱-بیر ائوین ویا تیکینتی‌نین قوْرویوجوسو (فا: سرایدار). custodian ۲-لوْبی‌چی.

دالانچی‌لیق..dalançılıq [آد] دالان چی‌نین ایشی و مسلگی.

دالاندار..dalandar [آد] تیمچه‌لرین قوروقچوسو، دالانچی.

دالاندارلیق..dalandarlıq [آد] تیمچه‌لرین قوروقچولوق ایشی، دالانچیلیق.

دالانماق..dalanmaq [بلسیز ائیلم] دالاماق ایشی گؤرولمک.

دالاو..dalav [آد] آغو(فا: زهر) {سن: آغو؛ باخ: دالاماق، تارماق}.

دال‌اؤیله..dal öylə [آد] تام اؤیله زامانی.

دالای..dalay [آد] ۱-تالای، اصل‌آنلامی: بؤیوک‌دنیز، اوْقیانوس. مجازا "گئنیشلیک، گوْجلولوک، سوْنسوُزلوق[۷] (فا: اقیانوس) ۲-موغول زامانی قوشونا هزینه ائتمک اوْچون خان‌لارین اختیاریندا قوْیولان‌موْلکه دئییلیردی[۸۲]{اورخون یازی‌لاریندا و سنگلاخدا دنیز معناسیندا گلیب؛ بوکلمه موغولجا دئییلسه‌ده، تورکجه دالماق سؤزوندن‌آلینمادیر و دالیناجاق بؤیوک سوُ یئرینه دئییلیر، بو کلمه‌نین سوْنرا کی معنالاری اصلی معنانین گئنیشلنمه سیندن اله گلیب، فارسجا تالاب کلمه‌سی بوراداندیر؛ موغول‌لارین معنوی رهبری دالایی‌لاما سؤزونون ایلک بؤلومو دالای سؤزو اولمالیدیر، چنگیزخانین اوغلو توُلو/ توُلوی کلمه سی بو سؤزه باغلانیر}.

دالای‌دالای..dalay dalay [آد] اوخویوجو و ماهنی‌چی‌لارین - اوخوماغا باشلارکن اوّلجه سؤیله دیکلری بیر سؤز.

دالایوْبا..Dalayoba [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: تالای+ اوْبا[۷].

دالاییجی..dalayıcı [صفت] سانجان، دالایان.

دالایی‌لاما..dalayı lama [آد، موُغولجا] تبت‌ده و موُغول‌لاردا بوُدیست‌لرین باش روُحانی‌سی.

دالبادال..dalbadal [ظرف] آردآردا، آردیجیل، آراسی کسیلمه دن، آرا وئرمه‌دن (فا: پی در پی).

دالبای..dalbay [اؤزلآد] دالبوی: ۱-آردینا سیغینیلان کیشی ۲-چوخادان دؤزلمیش شاپکا ۳-قیرقیزلاردا آوجی قوشلاری یاخالاماق اوچون، دوزاغا بوراخیلان کیچیک قوش[۷].

دالبند..dalbənd [آد، تو+فا] دوه‌نین بوینوندان گئچیب و بئلینده دؤیونله‌نن اؤرکن.

دال‌بوداق سالماق..dal budaq salmaq [تاثیرلی ائیلم] قارماشیق وضعده یا ییلیب گئنیش لنمک.

دالبوزه..dalbuzə [باخ] تالویر.

دالبوغا..dalboğa [اؤزلآد] اینسان آدی، باخ: دال+ بوغا[۷].

دالبینماق..dalbınmaq [باخ] تالپینماق، تارماق.

دالتونیزم..daltonizm [اینگیلیز فیزیسین آدیندان، آ] رنگ کورلوغو.

دالتونیک..daltonik [آد] دالتونیزم اولان آدام.

دالجیق..dalcıq [آد] آنادال قوللاریندان‌هربیری، بالاجا بوتا (فا: بوته).

دال‌چئویرمک..dal çevirmək [تاثیرسیز ائیلم] بیرینی یاری یولدا بوراخماق، اوزدؤندرمک.

دالدا..dalda [صفت] ۱-قورونما و سیغینماغا یارایان یئر" دالدا یئر، دالدا دووار، دالدایاگیریب سؤیوش ائدیر". ۲-آرخا و کؤمک آنلامیندا" مرد ایگیدلر بیربیرینه دالدادیرلار".

دالدابوجاقدا..dalda bucaqda [آد] گؤزه گؤرونمه‌ین یئر، گؤز-قاباغیندا اولمایان.

دالدا دئمک(دانیشماق)..dalda demək (danişmaq) [تاثیرسیزائیلم] بیرینین دالیجا دانیشماق.

دالدا قالماق..dalda qalmaq [تاثیرسیزائیلم] گئری ده قالماق.

دالدا قویماق..dalda qoymaq [تاثیرلی ائیلم] گئری ده بوروخماق.

دال‌دابان..daldaban [صفت] ۱-یالین آیاق.۲-(مج) آشاغیلیق، سرسری.

دال‌دالا..daldala [ظرف] آرخا آرخایا، مرتبا" دالدالا وئرمک".

دالدالاتماق..daldalatmaq [باخ] دالدالاندیرماق.

دالدالاماق..daldalamaq [تاثیرلی ائیلم،] بیرشئیی گیزلتمک، دالی یئره یورلشمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دالدالانماق..daldalanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیریئره سیغینماق، پناه آپارماق، گیزلنمک (فا: قایم شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دالدالانمالی..daldalanmalı [صفت] دالدالانماغا یارارلی، سیغینمالی یئر.

دالدالایجی..daldalayıcı [صفت] قورویان، سیغیندیران.

دال‌دالی..daldalı [ظرف] دالادوغرو، گئریه دوغرو "دالی دالی گئتمک".

دالدالیق..daldalıq [آد] دالدا اولان یئر، دالدالانمالی یئر.

دالدان‌دالاقوْنماق..daldan dala qonmaq [تاثیرسیزائیلم] تئزتئز یئر ویا دؤشونجه دَییشدیرمک.

دالدان..daldan [آد] آرخادان" ~ آتیلان داش توپوغا دیر"

دالداناجاق..daldanacaq [آد] دالدایئر، سیغیناجاق، بیرشئی‌دن قورونماق اوچون یئر (فا: خلوت سرا).

دالدئی..daldey [صفت، دا] دالدالانماغا یارارلی یئر.

دالدیرتماق..daldırtmaq [ائتدیرگن ائیلم] دالدیرماق ایشینی گؤرمک.

دالدیرماق..daldırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دالماسینا سبب اولماق، سویا باسماق (فا: فروبردن). ۲-آغاج تیکمک واکمک. **to swallow**

دالدیریش..daldırış [آد] دالدیرماق ایشی ویا بیچیمی (فا: غوطه وری).

دالدیریلماق..daldırılmaq [بلسیز ائیلم] دالدیرماق ایشی گورولمک (فا: فم).

دالدیز..daldız [آد، باخ: دال] آغاج اویما اوچون بیر دمیر آلت (فا: نوعی وسیله کنده کاری).

دالستان..dalstan [اؤزلآد] ساوه ده کند آدی.

دالغا..dalğa [آد] ۱-سویون یئل تاثیریله آلچاق اوجا اولان وضعیتی، هرآخیمین بو جور ترپه‌نیشی. ۲-ایستی، سویوق، مودا و بوجور شئیلرین بللی سوره ایچینده ائتگی‌لی اولماسی "ایستی هاوا دالقاسی". ۳-(فیزیک) تیتره‌شیم'ین بیر اورتامدا یاییلماسی و حرکتی، قیوریم‌لی ترپه‌نیش "ایشیق دالقاسی". ٤-یئنیشلی یوقوشلو اولان هر شئی (فا: موج). **wave** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تالقاق›: فیرتینا، ‹تالقا›: قوروق، ‹تالقیغ› داغلارین چاتیشدیغی یئر، سن: موج؛ باخ: دالماق}.

دالغاآخیم..dalğa axım [آد] دالغاسی‌اولان و دالغا بیچیمینده ترپه‌نن آخیم.

دالغااؤلچر..dalğa ölçər [آد] دالغا اؤزللیک لرینی اؤلچن آراج.

دالغااوجالیغی..dalğa ucalığı [فیزیک] دالغا بویو.

دالغااوزونلوغو..dalğa uzunluğu [آد] دالغالی آخیمدا دالغالارین بنزر نقطه‌لرینین آراسی (فا: طول موج).

دالغاباندی..dalğa bandı [آد] رادیو تلویزیون دالغارینی قاپسایان باند.

دالغابویو..dalğa boyu [فیزیک] دالغا تپه‌سی ایله دالغا چوخورو آراسیندا کی آرالیق (فا: ارتفاع موج).

دالغاپئریوْدو..dalğa peryodu [آد] دالغالارین دالدالا ایکی ان یؤکسک تپه سی‌نین بللی بیر نُقطه‌دن گئچیش سؤره جی.

دالغاتپه سی..dalğa təpəsi [آد] دالغانین ان یؤکسک نقطه سی.

دالغاجیق..dalğacıq [آد] کیچیک دالغا.

دالغاچوُخورو..dalğa çuxuru [آد] بیربیرینین آردیجا گلن ایکی آراسیندا اوْلوشان چوُخور بؤلگه.

دالغاچی..dalğaçı [صفت] ایشینده دقّتسیز، گونده بیر هاوا چالان.

دالغاچی‌لیق..dalğaçılıq [آد] دالغاچی اوْلما وضعیتی.

دالغادؤنَمی..dalğa dönəmi [آد] دالغا پئریودو.

دالغادؤین..dalğa döyən [باخ] دالغا قیران.

دالغادالغا..dalğa dalğa [ظرف] ۱-دالغالار حالیندا، بیربیرینین آردینجا. ۲-(مج)آرد آردا اولان آچیق توتقون رنگ اوچون دئییلیر، آلچاق اوْجا اوْلان یئره دئییلیر.

دالغاسیرتی..dalğa sırtı [آد] دالغا بئلی، دالغالارین ایکی چوخور آراسیندا کی یوکسک بؤلومو.

دالغاسیز..dalğasız [صفت] دالغاسی اوْلمایان، دینج.

دالغاسیزلیق..dalğasızlıq [آد] دینج‌لیک، ساکت‌لیک.

دالغاق..dalğaq [آد] دالغالاندیرماق ایشی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تالغاق› سن ‹تالغالیق›: فیرتینا، گؤربوْران}.

دالغاقوُشاغی..dalğa quşağı [آد] دالغا باندی.

دالغاسیندیران..dalğa sındıran [آد] باخ:دالغا قیران.

دالغاقیران..dalğa qıran [آد] ۱- دالغاسیندیران: دالغا کسن، دالغا دؤین، دالغا یاران، ۲-سودا و قورولوقدا یئل و سویون دالغا تاثیرینی آزالتماق اوچون دوزه‌لن آغاج ویا داش کوْماسی ویا داش و بتون دوُوار (فا: موج شکن). **break water**

دالغاکسن..dalğa kəsən [آد] ۱-دالغالارین تاثیرین آزالتماق اوّچون گمی‌لرین قاباغیندا دوزه‌لن بؤلوم. ۲-باخ: دالغا قیران.

دالغاگئنلیگی..dalğa genliyi [فیزیک] دالغا بویو.

دالغالاندیرماق..dalğalandırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دالغالی حالا گتیرمک، دالغا کیمی ترپتمک، یئل لندیرمک ۲-(مج)هیجانا گتیرمک.

دالغالاندیریجی..dalğalandırıcı [آد] دالغالی ائدن، دالغا دوُزلدن.

دالغالاندیریش..dalğalandırış [آد] دالغالاندیرماق ایشی ویا بیچیمی.

دالغالاندیریلماق..dalğalandırılmaq [بلسیز ائیلم] دالغالاندیرما ایشی گؤرولمک.

دالغالانما..dalğalanma [آد] دالغالانماق ایشی (فا: تموُج). **waviness**

دالغالانماق..dalğalanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دالغالی حالا گلمک، دالغالار کیمی اسمک "بایراق وپرچم دالغالانیر". ۳-بیر پول و پارا اؤزگه و خارجی پارالارین قاباغیندا سربست جه دَیرلنمک.

دالغالانمیش..dalğalanmış [صفت](فا: متموّج). **undulating**

دالغالانیش..dalğalanış [آد] دالغالانما ایشی ویا بیچیمی.

دالغالی..dalğalı [صفت] دالغا کیمی اوْلان" ـدنیز، ـتوّک"(فا: موّاج **wavy**

دالغالی آخیم اوّره‌تَن..dalğalı axım ürətən [آد] دالغالی الکتریک آخیمی وئرن اوّره تَج، آلتئرناتور.

دالغالی آخیم..dalğalı axım [آد] بیر چئوریمده آخیش یؤنون تئزتئز دَییشن آخیم، مختلف دالغالارلا آخان آخیم.

دالغالی‌ترپه‌نیش..dalğalı tərpəniş [فیزیک] دالغالار کیمی اولان حرکت (فا: حرکت موجی). **wave motion**

دالغاهیزی..dalğa hızı [آد] دالغا اوزونلوغونون‌دالغاپئریوْدونا اوْرانی، هیز.

دالغایا دوّشمک..dalğaya düşmək [تاثیرسیزائیلم] یانیلماق.

دالغایوّکسک‌لیگی..dalğa yüksəkliyi [فیزیک] دالغا چوُخور ایله دالغا تپه‌سی آراسیندا آرالیق.

دالغوُم..dalğum [آد] دنیز و هاوا فیرتیناسی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دالغی..dalğı [آد] غفلت، آیمازلیق.

دالغیج..dalğıc [آد، سن: غواص] دالقیج:بالیق آدام، سوُیون آلتینا گئدن آدام، دالماق اوّچون اؤزل پالتارلار گئییب دالماق ایشینی گؤرن کیمسه (فا: غوّاص). **diver**

دالغیج‌بؤجکلر..dalğıc böcəklər [آد، دیرگی] دوُرقون سولاردا یاشایان، قین‌قانادلی، میغ‌میغا قوردجوقلارینا سالدیران و یوخ ائدن بؤجک‌سوْیو.

دالغیج‌قوشلاری..dalğıc quşları [آد، دیرگی] قاناد و قویروقلاری قیسا، آیاقلاری پرده‌لی، ایبی اؤزن و دالان بیرقوش سوْیو.

دالغیج‌قوشو..dalğıc quşu [آد، دیرگی] بیرقوش آدی. **colybus glacialis**

دالغیج‌قوشوگیللر..dalğıc quşugillər [آد، دیرگی] دالغیچ قوشلاری-تاقیمیندان‌بیرسوْی.

دالغیج‌گؤزلوگو..dalğic gözlüyü [آد] سوُ آلتیندا گؤزه ووُرولان گؤزلوک.

دالغیج‌لیق..dalğıclıq [آد] دالغیجین گؤردوغو ایش.

دالغین..dalğın [ظرف] ۱-چوخ فیکیرلی حالدا، اؤزونو بیلمه‌ین، خلسه‌یه گئتمیش، بایقین، (فا: بیهوش)unconscious ۲-باتیلمیش، سویا باتان شئی و کیمسه(فا: غوطه ور).

دالغین..dalğın [اؤزل‌آد] یوُسف بهنون ش۱۳۳۱ده اورمیه ده‌دنیایا گلیبدیر، دالغین آدیلا تانیناراق چوخلو حیکایه و شعرلری واردیر.

دالغین‌دالغین..dalğın dalğın [ظرف] دالقین دالقین: دؤشونجه‌لی اوْلاراق.

دالغین‌لاشدیرماق..dalğınlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دالغین‌حالا گتیرمک، فیکیره سالماق.

دالغین‌لاشماق..dalğınlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دالغین حالا گلمک، چوخ فیکیرلی اوْلماق (فا: غوطه ور شدن، به فکر فرو رفتن).

دالغین‌لیق..dalğınlıq [آد] دالغین اوْلما حالی‌ویا دالغین‌جا ترپه‌نیش.

دالقا..dalqa [باخ] دالغا.

دال‌قاباق..dalqabaq [ظرف] ۱-دال طرفی قاباغا چئوریلمیش وضعیتده، ترسه وضعیتده "ماشینی دال قاباق ائیله‌مک، پالتارینی دال قاباق گئیمیش". ۲-گاه دالدا گاه قاباقدا، هم قاباق هم دال "بوساعات گؤنده آزی ۱۰ دقیقه دال قاباق ووُرور".

دال‌قاووُق..dalqavuq [آد] اؤزونه یارار وچیخار یئتیرنلره آشیری سایقی و حئیران‌لیق گوستەرن (فا: چاپلوس). ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) سارای‌لاردا دؤولت بؤیوکلرینی‌نُکته‌لی‌سؤزلرله اَیلندیرن (فا: دلقک).

دال‌قوُرودان..dalqurudan [آد، دیرگی] قانادلی‌لاردان، دیْش بوُداق و زیتون آغاجلارینین قابیق آلتیندا اوْیوقلار آچاراق قوُروماغینا یوْل آچان بیر بؤجک. oleiperda hylesinud

دالقیج..dalğıc [آد، سن: غواص] باخ: دالغیج.

دالقیر..dalqır [آد] دالغیر:بیر سطح ده رنگ دالغالانماسی سونوُجو گؤرولن پارلاق‌لیق.

دال‌قیران..dalqıran [آد، دیرگی] ۱-فیندیق آغاج‌لارینداً یاشایان، قابیق بؤجک‌لری سوْیوندان قانادلی بیر بؤجک نوْعو (فا: نوعی‌حشره)anisandrus dispar ۲-قیْریجی، آییْریجی[۷].

دالقیلیج..dalqılıc [صفت] ۱-قیلینجی-چکمیش" سواریلر~هوُجوما گئچتیلر"

دالقین..dalqın [باخ] دالغین.

دال‌کیمی..dalkimiii [صفت] اوُزون اینجه بوُداق کیمی.

دال‌گؤندوز..dalgündüz [آد] گؤیه‌گؤندوز، تام گؤندوز واختی، گؤندوزایکن.

دالاری‌باسماق..dalları basmaq [تاثیرلی ائیلم] آغاجدا دالاری اَیه-جک‌قدر میوه‌اوْلماق.

دالاماق..dallamaq [تاثیرلی ائیلم] بوُداماق.

دالاندیرماق..dallandırmaq [تاثیرلی ائیلم] دال دال اتمک و بؤلوملره بؤلمک.

دالاندیریب بوُداقلاندیرماق..dallandırıb budaqlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر سوْرونو بؤیودوب قاریشدیرماق.

دالانماق..dallanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-داللی اوْلماق (آغاج). ۲-بؤلوملنمک، دال دال اوْلماق" فلسفه بیلیمی زامان گئدیکجه مُختلف داللارا آیریلدی". ۳-بیرایش قاریشاراق گوْج حالا گلمک.

دالانیب بوُداق لانماق..dallanıb budaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر سوْرون بؤیویوب قاریشماق.

دالانیش..dallanış [آد] دال لانماق ایشی وییچمی.

داللی..dallı [صفت] بوتالی، دالی چوخ اوْلان.

داللی‌بوداقلی..dallı budaqlı [صفت] ۱-دالی بوتاسی چوخ اوْلان هرشئی، قوْللو بوداقلی. ۲-قاریشیق ودولاشیق اوْلان ایش وشئی.

داللیق..dallıq [آد] سؤیکنه جک یئر، بیر شئیین سؤیکنمک اوْچون اوْلان بؤلومو، " کورسوْنون داللیغی".

داللی‌گوْللو..dallı güllü [صفت] چوخ رنگلی.

دالما..dalma [آد] ۱-دالماق‌ایشی۲-جوُمما(فا: شناوری. buyoancy ۳-بیر گؤرشچی‌نین بیردن بیره دالیب رقیب اینین بئلدن آشاغی قِسمینی توُتماق ایشی.

دالماق..dalmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سوُیا جوُمماق. ۲-بیر دؤشونجه و ایشین ایچینه جوممالق، اؤزونو اوُنوتماق، بیر شئیه باشی قیزیشماق (فا: غوطه ور شدن). ۳-گؤرشده دالیب رقیبین بئلدن آشاغی قِسمینی توُتماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ دالدیرماق› باییْلینجایا قدر دؤیمک؛ سومرجه ‹دال›؛ سن: باتماق، فیکره‌دؤشمک}.

دالمیش..dalmış [صفت] ۱-یورقون و آرقین اولموش. ۲-باتمیش (فا: غوطه ور). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دالو..dalu [اؤزل‌آد] سقز ده چای آدی.زنجان دا داغ آدی.

دال‌وئرمک..dal vermək [تاثیرلی ائیلم] دایانماق، یاسلانماق.

دالی..dalı [دده] باخ: دال.

دالی..dalı [اؤزل‌آد] کلئیبر و زنجان(~چای)، اهر (~چن) دا چای آدی. کبودرآهنگ(~چو)ده کند آدی {باخ: تالو: بیه‌نیلمیش یئر}.

دالیا..dalya [آد، بی، لا] باخ: اوُلدوزچیچگی (فا: گل کوکب).

دالیان..dalyan [باخ: دالماق، آ] بالیق اوْولاما یئری.

دالی‌اوْتورما..dalı oturma [آد] گئری گئتمه (فا: عقب نشینی). retreat

دالی‌اوْزولمه‌مک..dalı üzülməmək [تاثیرسیز ائیلم] قورتاماماق، بیتمه‌مک.

دالیب گئتمک..dalıb getmək [تاثیرسیزائیلم] بیر فیکیره جوُمماق.

دالیجا گئتمک..dalıca getmək [تاثیرسیزائیلم] ایزیجه گئتمک(فا: دنبال-کردن). to follow

دالیجا..dalıca [ظرف] آردیجا (فا: پشت سر). back of

دالیجی..dalıcı [صفت] سوُ آلتینا دالان (کیمسه ویا حئیوان).

دالی‌دالی..dalı dalı [باخ] دال دالی.

دالی‌دوُرماق..dalı durmaq [تاثیرسیزائیلم] گئتمه‌مک، اشتراک ائتمه‌مک.

دالی‌دوْشمک..dalı düşmək [تاثیرسیزائیلم] گله بیلمه‌مک، گئری یه قالماق.

دالیز..dalız [آد، آناتومی] ایچ قولاقداکی سوموک دوْلاماج‘ اینین اوْرتا بؤلومو.

دالی‌سی..dalısı [آد] دال طرفی، آرخاسی آردی (فا: دنباله). trail

دالی‌سینجا..dalısınca [باخ] دالی جا.

دالیش..dalış [آد] ۱-دالماق ایشی و بیچیمی، دالما، جومما، فیکره جومما (فا: غوطه وری، خلسه). ۲-توپو یاخالاماق اوچون ساووُنمادا اوْلان اوُیونچونون یاتای اوْلاراق آتیلماسی، سوُ توْپو اوْینارکن سوُیا دالماق ایشی.

دالی‌قالماق..dalı qalmaq [باخ] دالا قالماق.

دالی‌قالمیش..dalı qalmış [صفت] گئری‌قالمیش(فا: عقب‌افتاده). backward

دالی‌کسیلمه‌مک..dalı kəsilməmək [تاثیرسیز ائیلم] قورتاماماق، بیتمه‌مک.

دالی‌گئتمک..dalı getmək [تاثیرسیزائیلم] گئری‌قالماق(فا: پس‌رفتن). to retrogress

دالی‌گوْن..dalı gün [ظرف] ۱-سوْنراکی گوْنلر، سوْنرا گلن چتین گوْنلره اشاره دیر. ۲-اینسان‌آدی.

دالی‌لانماق..dalılanmaq [تاثیرسیزائیلم] دالی قالماق، گئری‌له‌مک.

دالیناآلماق..dalına almaq [تاثیرلی ائیلم] یوکله‌مک.

دالیناچاتماق..dalına çatmaq [تاثیرلی ائیلم] یوکله‌مک.

دالینادوْشمک..dalına düşmək [تاثیرلی ائیلم] ایزله‌مک، دالی‌سیجا گئتمک.

دالیناقاباغینا‌باخماق..dalına qabağına baxmaq [تاثیرلی ائیلم] گؤتورقوی ائتمک، اِحتیاطلی اوْلماق.

دالیناماینمک..dalına minmək [تاثیرلی ائیلم] اؤزنه تابع ائتمک.

دالیناوئرمک..dalına vermək [تاثیرلی ائیلم] دالینا یوْکله‌مک.

دالینج..dalınc [آد] گؤزل ویا اؤزل بیر دؤشونجه ویا گؤرونوم قارشی‌سیندا ائشیک و دیش‌دنیادان ایلگی‌سینی کسیب اؤزوندن گئچمه (گئتمه) (فا: استغراق، خلسه).

دالینجا..dalınca [ظرف] آردینجا، ایزیجه (فا: متعاقب). subsequent

دالینجان..dalıncan [اؤزل‌آد] قوچان‌داکند آدی.

دالیندا دوُرماق..dalında durmaq [تاثیرسیزائیلم] کؤمک وآرخا دوُرماق.

دالینی داغا سؤیکه‌مک..dalını dağa söykəmək [تاثیرسیزائیلم] بیرینه گوْونله آرخالانماق.

دالینی سانجماق..dalını sancmaq [تاثیرلی ائیلم] سانجماق، ساشماق، قورخوتماق.

دالینی قاباغینی دوْشونمک..dalını qabağını düşunmək [تاثیرسیزائیلم] فیکیرلشمک.

دالینی یئره وئرمک..dalını yerə vermək [تاثیرلی ائیلم] مغلوب ائتمک، ییخماق.

دالی‌ووُرماق..dalı vurmaq [تاثیرلی ائیلم] قایتارماق (فا: پس زدن). to push back

دام..dam [آد] ۱-ائو، تیکیلی یئر، تیکینتی (فا: خانه). ۲-home کوْم، حئیوان ساخلانان اوستو اؤرتولو یئر، پَیه، تؤوله ۳-cottage ائوین اوْستو (فا: سقف). ٤-توسداق، توتوقلو اینسانلارین ساخلاندیغی یئر. ٥-دوُزاق، تله (فا: تله). {سومرجه ‹تام›: ائو؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، گؤیتوْرک داش یازی لاریندا ایشله نیبدیر، سن ‹تام›؛ دده: ائو، تله؛ بوکلمه آیری دیللرده‌ده بیرسیرا کلمه‌لرین کؤکودور: فارسجا دام" تله"، اینگلیزجه domain (موْلک)، dome (گونبذ)، domestic (ائوسل)؛ dam (سد) کلمه سیده همان مفهوما یاخین معنا داشییر؛ اینگلیزجه سؤزلوکلرده domain کلمه سینی اسکی فرانسا و نهایتا لاتینجه dominus (لورد، بَی) و اوْنودا لاتینجه domus (ائو) سؤزونه باغلاییرلار، سانیلیرکی تورکجه تک هجالی دام سؤزو بولارین قایناغی اولمالیدیر}.

داما..dama [آد، باخ: دام] شطرنج ائوجیک‌لریندن هربیری.

داماباسماق..dama basmaq [تاثیرلی ائیلم] توُتماق، توستاغا سالماق.

داماجیق..damacıq [آد] کیچیک داما.

داماد..damad [آد، فا] بَی، کوْره کن(فا: داماد). bridegroom

داماداما..damadama [صفت] ۱-اؤزه رینده داما کیمی بؤلولمل اولان، جیزیق‌لار. ۲-داماراق، دامجی دامجی تؤکوله‌رک.

دامادلیق..damadlıq [آد] بَی‌لیک، کؤره کن‌لیک (فا: دامادی).

دامادؤشمک..dama düşmək [تاثیرسیزائیلم] توستاق لانماق، حبس لنمک.

دامار..damar [آد] ۱-اینسان، حئیوان و بیتگی‌لرده آخیجی ماده‌لری داشییان بؤروجوق‌لار (فا: رگ). **blood vessel** ۲-بیر نسنه ده جیزیق کیمی آیری ماده‌دن اولان یئرلر (تاختا و داشدا اولان آییریجی خطلر). ۳-(مج) یارانیش، سوی، خوی، مزاج. ٤-بؤجک‌لرده قاناد زارینی دیک توتماغا یارایان اورقان. {ت، سن ‹تامار›؛ دامماق فعلینه باغلی اولمالیدیر، و دمار شکلینده فارسجادا ایشله‌نیر}.

دامارآچان..damar açan [آد] دامار گئنیش‌له‌دن، دامار یولونو بؤیوده‌رک قان دولانیمی‌نی یاواش لادان.

دامارآلتی..damar altı [صفت] دامارین آلتیندا اولان " دامارآلتی ات".

دامااوستو..damar üstü [صفت] داماری اؤرتن، دامارین اؤستونده اولان.

دامارییلیمی..damar bilimi [آد] دامارلارین اؤزللیک‌لرینی اینجه‌له‌-ین بیلیم (فا: رگ شناسی). **angiology**

دامارتوتولماسی..damar tutulması [آد، طب] دامارلارین یاغ‌چؤکمه سی سبب ایله دارالیب تیخانماسی. **amboli**

دامارتیخانیقلیغی..damar tıxanıqlığı [آد، طب] دامارلارین یاغ-چؤکمه سی سبب ایله دارالیب تیخانماسی. **amboli**

دامارجیق..damarcıq [آد] کیچیک دامار، اینجه دامار، نازیک دامار (فا: مویرگ). **capillary**

دامارچین..damarçın [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا چای آدی[۲٤۰].

دامارداراالدان..damar daraldan [آد، طب] دامارلاری دارالدان نسنه‌لر و سینیرلر (بوایشله قان دولاشیمی یئهین‌له‌نیر).

دامارداما..damar damar [صفت] زولاق زولاق (فا: رگ به رگ). **sprained**

دامارسرتلیگی..damar sərtliyi [آد] آتاردامارین سرت لشمه‌سی سبب ایله وُجودا گلن خسته‌لیک.

دامارسیز..damarsız [صفت] ۱-داماری اولمایان (فا: بیرگ) **nerveless** ۲-انصافی اولمایان آدام، غیرت‌سیز، اراده‌سیز، ایستم‌سیز.

دامارسیزلیق..damarsızlıq [آد] ایراده‌سیزلیک، ایستم‌سیزلیک.

داماسالماق..dama salmaq [تاثیرلی ائیلم] توُتماق، توستاغا سالماق.

داماقاتماق..dama qatmaq [تاثیرلی ائیلم] توُتماق، توستاغا سالماق.

دامارلاری قورُوماق..damarları qurumaq [تاثیرسیزائیلم] برک قورخماق.

دامارلاماق..damarlamaq [تاثیرسیزائیلم] داماریندان یاپیشماق، سیخماق، بوغماق.

دامارلاندیرماق..damarlandırmaq [تاثیرلی ائیلم، طب] دامارلاری یئترسیز اولان اورقانا یئنی دامار اکله‌مک.

دامارلانماق..damarlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دامارداما اولماق، دامارلارعمله گلمک.

دامارلی..damarlı [صفت] ۱-داماری اولان. ۲-(مج)غیرتلی، اراده‌لی.

دامارلیلیق..damarlılıq [آد، دا] دامارلی شئیین حالی، اراده‌لی‌لیک.

داماریبوش..damarı boş [صفت] اراده‌سیز، تئزآلدانان، تئزیولدان چیخان.

داماریبوشلوق..damarı boşluq [آد، دا] اراده‌سیزلیک، غیرت‌سیزلیک.

داماریپوزوق..damarı pozuq [آد] (مج)سینیرلی، اخلاق‌سیز.

داماریتوتماق..damarı tutmaq [تاثیرسیزائیلم] ترسلیک ائتمک.

داماریجا..damarıca [آد، بیتگی] بیرنوع طبی بیتگی، اوزون و دنلی اولور، دمله‌مه‌سی اؤرک آغری‌سی و یارایا خئیرلیدیر[۱۳٦].

داماریقیریق..damarı qırıq [باخ] ترس آدام، ناتاراز ادام.

دامارینا ایشله‌مک..damarına işləmək [تاثیرلی ائیلم] بیر خوی و اؤزللیک ایچینه یئریمک.

دامارینا باسماق..damarına basmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینین‌حساس-نُقطه سینه ال قویماق.

دامارینا چکمک..damarına çəkmək [تاثیرسیزائیلم] سویونون اؤزللیکلرینی داشیماق.

دامارینا دوشمک..damarına düşmək [تاثیرسیزائیلم] اؤره‌گینه یاتماق.

دامارینا گیرمک..damarına girmək [تاثیرلی ائیلم] اؤره‌گینی اله گتیرمک.

دامارینی تاپماق..damarını tapmaq [تاثیرلی ائیلم] خاصیتی‌نی اؤیره‌نیب بیلمک.

دامارینی توتماق..damarını tutmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینی‌سیناماق و یوخلاماق.

دامازلیغی کسیلمک..damazlığı kəsilmək [بلسیز ائیلم] نسلی کسیلمک.

داماز‌لیق..damazlıq [آد] ۱-مایا، پنیر و یوغورت دامازلیغی، بعضی اورقانیک شئی‌لرده بیر سیرا آنزیم‌لرین واسطه‌سیله دَییشیک‌لیگه یول آچان مادّه (فا: مایه). ۲-نوبارچالیق، آز تاپیلان و ایلک دفعه اله گلن یئمه‌لی شئیلر (فا: نوبرانه). ۳-یاخینلاشماغا حاضر ائدیلن حئیوان، جالاق اوچون اولا بیتگی، یاخین‌لاتما اوچون یئتیشدیریلن حئیوان، دؤللوک، دؤل وئرمک اوچون ساخلانیلان حئیوان (فا: مناسبِ‌تولید نسل) {سن، خمیرمایه؛ دامیزماق+لیق›دامیزلیق› دامازلیق}.

داماسالدیرماق..dama saldırmaq [ائتدیرگن ائیلم] توتدورماق، حبس ائتدیرمک.

داماگیرمک..dama girmək [تاثیرسیزائیلم] توستاق لانماق، حبس لنمک.

داماغی‌پوزولماق..damağı pozulmaq [تاثیرسیزائیلم] کئیفی‌پوزولماق.

داماغی چاتلاماق..damağı çatlamaq [تاثیرسیزائیلم] نشعه‌یه گلمک، روحلانماق.

داماغی چاغ..damağı çağ [باخ] داماغی کؤک، کئیفی ساز.

داماغی سازلاشماق..damağı sazlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] کئیفی آچیلماق، وضعی خوشالماق.

داماغی قالخماق..damağı qalxmaq [تاثیرسیزائیلم] کئیفی کؤک اولماق، کئیفی آچیلماق.

داماغی کؤک..damağı kök [صفت] کئیفی ساز، شاد.

داماغی یانماق..damağı yanmaq [تاثیرسیزائیلم] مأیوس اولماق، آرزوسونا چاتماماق.

داماغینا دَیمک..damağına dəymək [تاثیرلی ائیلم] اینجیک سالماق، ناراضی سالماق.

داماغینی پوزماق..damağını pozmaq [تاثیرلی ائیلم] کئیفینی پوزماق.

داماغینی سالاماق..damağını sallamaq [تاثیرسیزائیلم] کؤسمک، ناراضی اولماق.

داماق..damaq [آد] ۱-آغیز بوشلوغونون اوستو (فا: کام). ۲-آغیز" پاپیروسوداماغیناآلدی". ۳-داماق شیشمه خسته‌لیگی (آت و ائششک--) "پیه‌یه چوخ آدام قویما گئده آت داماق اولار" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاماق، تامقاق›؛ داممماق+اق›تاماق› داماق}. ٤-داماق۲(آد، عربجه) کئیف، باخ: دماغ. ٥-داماق damaq(اؤزل‌آد) داشلی بوُرون دا کند آدی.

داماق آرخاسی حرفلر..damaq arxası hərflər [آد] داماق آرخاسیندا سؤیله‌نن حرف.

داماق‌آرخاسی‌سس‌سیزحرف..damaq arxası səssiz hərf [آد] داماق آرخاسیندا سؤیله نن حرف "خ، غ، ق" (فا: صامت پسین کامی). hard plate

داماق آرخاسی سسلی حرف..damaq arxası səsli hərf [آد] دیل آغیزین دالینا چکیله‌رک سؤیله‌نن حرف "آ، ای، اوْ، اوُ" (فا: صائت پسین کامی).

داماق اته‌یی..damaq ətəyi [آد] داماغین‌سوّموکسوز و یوُمشاق آرخا بؤلومو.

داماق اورتاسی..damaq ortası [آد] داماقلی اولما، کئیف جیل‌لیک.

داماق اورتاسی سس‌سیز حرف..damaq ortası səssiz hərf [آد، دیل‌ب] دیل اورتاسی سس‌سیز حرف "گ، ژ، ک، ش" (فا: صامت میان کامی).

داماق اؤنو..damaq önü [صفت، دیل‌بیلیمی] داماق اؤنونده سؤیله‌نن حرف.

داماق اؤنو سس‌سیز حرف..damaq önü səssiz hərf [آد، دیل‌ب] دیل اؤنو سس‌سیز حرف(ت، ج، چ، د، ر، ز، س، ش، ن،) (فا: صامت پیشین کامی). front plate voice

داماق اؤنو سسلی حرف..damaq önü səsli hərf [آد] دیل آغیزین اؤنونه چکیله‌رک سؤیله‌نن حرف "اَ، ائ، ای، اؤ، اوّ" (فا: صائت-پسین کامی).

داماق اوّسته اولماق..damaq üstə olmaq [تاثیرسیزائیلم] کئفده اولماق.

داماق سالاماق..damaq sallamaq [تاثیرسیزائیلم] کئفسیز اولماق، کؤسمک.

داماق‌سیز..damaqsız [صفت] ۱-داماغی اولمایان. ۲-(مج) کئیفی خوش اولمایان، کئفسیز (فا: بی حال). languid

داماق‌سیزلیق..damaqsızlıq [آد] کئیفسیزلیک.

داماق سیل..damaqsıl [صفت] داماق لا ایلگی‌لی.

داماق قویماق..damaq qoymaq [تاثیرلی ائیلم] نشعه سینی پوزماق.

داماق لانماق..damaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] کئف چکمک، کئف لنمک.

داماق‌لیلیق..damaqlılıq [آد] داماقلی اولما، کئف جیل‌لیک.

داماق وئرمک..damaq vermək [تاثیرلی ائیلم] لذّت وئرمک.

داماقدان دوشمک..damaqdan düşmək [تاثیرسیزائیلم] کئیفی پوزولماق.

داماقدان سالماق..damaqdan salmaq [تاثیرسیزائیلم] کئیفینی پوزماق.

داماقلی..damaqlı [صفت] ۱-داماغی اولان. ۲-(مج)خوش اولان آدام، کئفجیل، کئیفی خوش (فا: شاد). **glad**

دامالتماق..damaltmaq [تاثیرلی ائیلم] دامالا دامالا آخیتماق.

دامانجان..damancan [اؤزل‌آد] دامنجان:سراب دا چای و کند آدی {داماق دان: دامان+جان}.

دامااوتو..damotu [آد، بیتگی] قول بوداقلی و اوزه‌ری توکلرله اؤرتولو، طبابتده ایشله دیلن چوخ ایللیک، اوتسو، توتقون یاشیل رنگلی ساپلاقلی یاپراقلاری اولان بیر بیتگی (فا: گیاه دم شیر). **leonurus cardiaca**

دامااوستو..damüstü [آد] ائوین اوستو و سقفی (فا: پشت بام). **roof**

دامبات..dambat [صفت] اؤزونو بیه‌نن، مغرور {باخ: تومبات}.

دامبات..dambat [اؤزل‌آد] باخ: ماکی {۱-دام+بات: باتیلان یورد ۲-مغرور}.

دامبات لاشماق..dambatlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو باشقالاریندان یوخاری توتماق.

دامباتی..dambatı [آد] تاختابیتینه‌اوخشار جوجو و پارازیت.

دامپئر..damper [آد، این] بالاجا یوک‌بوشالدان آراج(فا: دامپر)

دامپینق..dampinq [آد، این] ۱-بازاری اله آلماق اوچون بیر مالی-آیری‌لاریندان اوجوز ساتما، اوجوز ساتیش، دؤشوروم[۲۱۸](فا: دامپینگ) ۲-(فیزیک) شدّتی آزالاراق آشاغی یئنن دالغا.

دامجی..damcı [آد، سن؛ باخ: دامماق] ۱-آخیجی ماده‌لرین بالاجا یووارلاق سوو بؤلومو (فا: چکه). **drop** ۲-بیر کلمه سیله بیرلیکده آز و بالاجا معناسی وئریر "بیردامجی سو".

دامجی دامجی..damcı damcı [ظرف] داملا داملا، آزار آزار، آزجا آزجا.

دامجی لاتدیرماق..damcı latdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] دامجی دامجی تؤکدوَرمک.

دامجی لاتماق..damcılatmaq [تاثیرلی ائیلم] دامجی دامجی تؤکمک.

دامجی لاماق..damcılamaq [تاثیرلی‌ائیلم] ۱-دامجی‌دامجی تؤکمک، دامیزماق (فا: قطره‌قطره‌ریختن)۲-(س) سیزماق، دامجی‌دامجی-تؤکولمک.

دامجی لاندیرماق..damcılandırmaq [تاثیرلی ائیلم] دامجی دامجی تؤکمک، دامیزماق.

دامجی لانماق..damcılanmaq [تاثیرسیزائیلم] دامجی دامجی تؤکولمک (فا: چکیدن).

دامجیتماق..damcıtmaq [تاثیرلی ائیلم] دامجی دامجی تؤکمک، دامجی دامجی آخیتماق، دامیزماق (فا: چکانیدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ دامچیرماق›}.

دامجی‌جیق..damcıcıq [آد] کیچیک دامجی.

دامجیغاز..damcığaz [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی.

دامجیل..damcıl [آد] آز" دامجیل‌دامجیل: آزآز، یاواش یاواش".

دامجی‌لاییجی..damcılayıcı [صفت] دامجی دامجی تؤکن.

دامجی‌لیق..damcılıq [آد] دام‌لاردا دامجی دامجی تؤکولن سوولارین آخماسی‌اوچون دؤزه‌نیلن سو یولو" چارداغین‌دامجی‌لیغی".

دامجی‌واری..damcıvarı [ظر] دامجی کیمی.

دامچی..damçı [آد، ص] ۱-دام دؤزَلدن و تیکن، ۲-شبسترده‌داغ آدی.

دامدابجا..damdabaca [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

دامدازلاق..damdazlaq [آد، ص] کئچل، تاس، باشی داز.

دامداش..damdaş [آد] تیکینتی، ائو ائشیک.

دامدام..damdam [سس‌تق] دامجی‌دامجی تؤکولن‌سوودان چیخان-سس.

دامداما..damdama [اؤزل‌آد] خوی دا ۲ کند آدی {داملاری اوست اوسته}.

دامدوم..damdum [سس تق] داووول کیمی شئیلردن چیخان سس.

دامدووار..damduvar [آد] ائو ائشیک، ائو دووارلاری.

دامدیرماق..damdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دامیزدیرماق (فا: فس چکاندن).

دامغا..damğa [آد] دامقا: ۱-مؤهور، بیر شئیین اوزه رینه ایز قویماغا یارایان آیقیت(فا: مهر)۲-بیرشئیین‌اوزونه‌قویولان ایز، مؤهورون ایزی (فا: امضاء) **signature** ۳-دری اوزه‌رینه قویولان ایستی و داغ دمیر ایزی{سومُرجه ‹تامغا›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹تامغا›، بوکلمه داماق سؤزوندن آلیناراق دامیلان و بیر دامجی یئرینی گؤسته ریر، البته دیواندا بوکلمه‌نین آیری آنلامی چایا توکولن قول دئمکدیر و بو مفهومدادا بالاجا قولون بؤیوک بیر یئره و دنیزه داماسینی گؤسته ریر}.

دامغا باسان..damğa basan [آد] دامغالایان، مؤهورله ین.

دامغا باسماق..damğa basmaq [تاثیرلی ائیلم] دامغالاماق، مؤهورله‌مک.

دامغا ووُرماق..damğa vurmaq [تاثیرلی ائیلم] ایز بوراخماق، ایزینی قویماق.

دامغا یئمک..damğa yemək [تاثیرلی ائیلم] کؤتو بیر یارقی یا راست گلمک.

دامغاچی..damğaçı [صفت] تامغاچی: ۱-دامغا و مؤهوّر کیمی - شئیلری‌دؤزلدن و ساتان. ۲-(اسکی) وئرگی آلان، تحصیلدار[۱۴۹].

دامغاچی‌لیق..damğaçılıq [آد] دامغاچی‌نین ایشی.

دامغاسینی ووُرماق..damğasını vurmaq [تاثیرلی ائیلم] ایز بوُراخماق، ایزینی قوْیماق.

دامغالاتماق..damğalatmaq [ائتدیرگن ائیلم] دامغالاماق ایشینی گؤردورمک.

دامغالاما..damğalama [آد] دامغا ووُرما (فا: پاراف). initials

دامغالاماق..damğalamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دامغا ووُرماق، مؤهور وورماق (فا: امضاء کردن). ۲-بیرینه کؤتو اؤزللیک یاپیشدیرماق ایسته‌مک، لکه‌لندیرمک، کیچیلدیجی سؤز دئمک. to sign

دامغالانماق..damğalanmaq [بلسیز ائیلم] مؤهؤرلنمک.

دامغالانمیش..damğalanmış [صفت] دامغا ووُرولموش (فا: ممهور). signed

دامغالایش..damğalayış [آد] دامغالاما ایشی وییچیمی.

دامغالی..damğalı [صفت] دامغا ووُرولموش.

دامغان..damığan [اؤزل‌آد] دامغان بؤلگه‌سینده تؤرک آدلی کندلر: مایان (٦ک‌د* ۹۵۰/ غ‌تو)، شامان (۸ک‌گ‌د* ۲۲۰/ غ‌تو)،

دامقا..damqa [باخ] دامغا.

دامقوْروغو..damqoruğu [آد، بیتگی] ایکی چنکلی‌لردن، یاپراقلاری اتلی، ایلیق اقلیملرده یئتیشن اوْتسو بیر بیتگی، قایا قوْروغو (فا: گل نار). sedum

دامقوْروغوگیللر..damqoruğugillər [آد، بیتگی] یاپراقلاری اتلی‌بیر بیتگی فامیلی.

دامقوُرماق..dam qurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دام و ائو دؤزلتمک. ۲-تله قوُرماق.

دامکینا..damkına [اؤزل‌آد] سومر تانریچالاریندان[۲۱۱].

داملا..damla [باخ: دامماق] ۱-سو دامللاسی ، دامجی (فا: قطره) drop ۲-چوخ آز مقدار، دانا.

دامله خسته‌لیگی..damla xəstəliyi [آد، طب] نئفرئس (فا: نقرس).

دامله دامله..damla damla [ظرف] دامجی دامجی، آزارآزار.

دامله ساقیزی..damla saqqızı [آد] ایری دانالی‌پارلاق و دادلی-ساققیز نوعو.

دامله‌تدیرماق..damlatdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] دامله‌تماق‌ایشینی-گؤردورمک

دامله‌تدیریلماق..damlatdırılmaq [بلسیز ائیلم] دامله‌تدیرماق ایشی گؤرولمک.

دامله‌تماق..damlatmaq [ائتدیرگن ائیلم] دامجی دامجی تؤکدورمک (فا: چکاندن). to cause to verp or trickle

دامله‌تیلماق..damlatılmaq [بلسیز ائیلم] دامله‌تماق ایشی گؤرولمک.

دامله‌جیق..damlacıq [آد] کیچیک دامله.

دامله‌داش..damladaş [آد] ۱-بوُلاق و داغلاردا ایستی سولارین چیخماسی سبب ایله یئره اوْتوران کیرئج، سارقیت (کلسیم بینکربنات). ۲-بیر نوع دَیرلی داش نوْعو.

دامله‌داشی..damladaşı [آد] تیکینتی‌لرده ایشله‌نن دَیرلی داش نوْعو.

دامله‌لیق..damlalıq [آد] علاج دامله‌سی اؤلچمک اؤچون بالاجا قاشیق کیمی شئیلر.

دامله‌ماق..damlamaq [س، ت] ۱-دامجی‌دامجی دؤشمک، دامیزماق، دامجی‌لانماق. ۲-(ل) دامجی دامجی تؤکمک، دامجیتماق. ۳-(تاثیرلی ائیلم) داما سالماق، توتوق لاماق.

دامله‌ندیرماق..damlandırmaq [ائتدیرگن ائیلم] ۱-داما سالدیرماق ۲-(س) دامیزدیرماق.

دامله‌نماق..damlanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-دامجیلانماق۲-داماسالینماق، حبس‌لنمک.

دامله‌ی..damlı [اؤزل‌آد] صفوی‌دؤنمی‌اوُستاجلو طایفاسینین اوْبالار یندان‌سا ییلیردی‌وآذربایجانا کؤچه‌رک‌صفوی‌لره‌قاتیلدیلار[۸۵].

دامله‌ی..damlı [صفت] ۱-دامی اوْلان. ۲-سراب دا داغ آدی.

دامما سووارما..damma suvarma [آد] سو دامجی‌لاریله اکین سوُوارما سیستیمی، موْضعی سوُوارما (فا: آبیاری قطره ای). locolized irr

داممامق..dammaq [تاثیرسیزائیلم] دامجی دامجی آخماق، تؤکولمک (فا: چکیدن)to strickle{ت، سن ‹تاممامق›؛ دامار، دامجی، دامازلیق سؤزلری و فارسجادا دمار بو کلمه‌دن‌آلینمادیر}.

دامن..damən [آد، فا] قادین اتگی، اتک.

دامنه..daminə [آد، فا] ۱-داغ و هر شئیین اتگی. ۲-دالغالاردا ایکی زیروه‌نین آراسی.

داموُ..damu [آد] تامو: جهنم (فا: دوزخ). Hell {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تامو، تاموُغ›}.

دامهیمای..damhimay [اؤزل‌آد] هیتیت تانریچالاریندان[۲۱۱].

دامیتما..damıtma [آد] تقطیر (فا: تقطیر). distillation

دامیتماق..damıtmaq [تاثیرلی ائیلمشیمی] دامجی‌دامجی دامیزدیر ماق، تقطیر ائتمک، دامجی دامجی تؤکولمه سینه سبب اولماق، باخ: دامیزدیرماق (فا: تقطیر کردن) to distill {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

دامیتیجی..damıtıcı [صفت] دامیزدیران کیمسه و یا آیقیت. alembic

دامیتیق..damıtıq [صفت] دامیتما یول ایله (فا: مقطّر). distilled

دامیتیلماق..damıtılmaq [بلسیز ائیلم] دامیتماق ایشی گؤرولمک.

دامیتیم..damıtım [آد] دامیتما (فا: تقطیر). distillation

دامیزدیران..damızdıran [آد] دامیزدیجی، دامجی تؤکن.

دامیزدیرماق..damızdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دامجی‌دامجی تؤکمک، دامیزماق، دامجی لاتماق (فا: چکانیدن). to cause to verp or trickle

دامیزدیریلماق..damızdırılmaq [بلسیزائیلم] دامیتیلماق، دامیزدیرماق ایشی گؤرولمک.

دامیزلیق..damızlıq [صفت] ۱-دامیتماق اوچون بیر وسیله (فا: قطره چکان). ۲-باخ: دامازلیق.

دامیزماق..damızmaq [تاثیرلی ائیلم، سن؛ باخ: دامماق] باخ: دامیتماق، دامیزدیرماق.

دان..dan [ظرف] سحر تئزدن، گؤنون دوْغماسینا آز قالمیش، هاوانین ایْشیق لانما واختی (فا: فجر، سپیده سحر). dawn {سومرجه‹آن، دانگ›: گؤی و جنّت؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تان، تانق= تانگ›: سحر، خارق‌العاده‌شئی، ‹تین›: روح، ‹تَن›: وجود؛ بو کلمه دن دؤزه‌لن کلمه لرین معنالارینا قوتساللیق، روح، وجود و آیدین‌لیق مفهومو گؤروکور، اؤرنک اوْچون(دیواندا گلن کلمه-لرآچی‹ایچینده‌گؤسته‌ریلیبدیر): ‹تن›: وجود، ‹تنه›: دانا، ‹تنگ›: فرصت، دان‌چاغی، ‹تانق، تان›: خارق‌العاده شئی، دان چاغی، ‹تین›: روح، ‹تینماق›: دینج‌اوْلماق، ‹دینگلاماق، تینگله‌مک›: دینله‌مک، دینجلمک، ‹دینگک، تنگه› هاوا، گؤی، تنگیتمک، تنگمک (هاوایا دوْغرو گئتمک)، تان› دان: سحرچاغی، آخشام اسن سرین یئل، ‹تنگ›: دنک، تعادل (دؤزگون)، ‹تنگیز›: دنیز، ‹تنگری›: تانری، تنه›دنه (دانا، بیر شئیین روحونو داشییان دانا)، تینگ (گنج آغاج، هاوایا دوغرو گئدن شئیی)؛ تن و تین سؤزو سوْمئر دیلینده ایشله‌نیردی و سانیلیرکی دین سؤزو بو کلمه‌یه باغلی اولاراق عربجه‌یه گئچمیشدیر، اینگیلیزجه ده ایشله‌نن dawn (دان)، day (گوندوز)، thank (تشکّر) کلمه‌لری بو کؤکه باغلی اولمالیدیر، اینگیلیزجه سؤزلوکلرده بو کلمه‌لرین کؤکونو اسکاندیناوی دیللرینه باغلاییرلار، چوخ بیلگینلره گؤره اسکاندیناوی دیللری تورکجه ایله کؤکداش‌دیلار، بو کلمه‌نین قارشیت آنلامی اوْلاراق تؤن کلمه‌سی قارانلیق گئجه و دار بیر یئر آنلامینداییر، آیری دئییشله دان؛ تین سؤزوندن دؤزه‌لن تنگ و تینگ کیمی کلمه‌لرده یوخاری و هاوایا دوغرو گئتمه و تؤن دن دؤزه‌لن سؤزلرین مفهوموندا آشاغی و قارانلیقا دوْغرو معنالاری گؤروکور، و بیرسیرا کلمه‌لرین کؤکو تؤن سؤزونه باغلانیر، اؤرنک: تؤنگ (آغزی دار بارداق)، تؤنبک (آغزی دار بیر چالقی آلتی)، تؤنئل (قارانلیق یئر آنلامیند)، تؤنَتمک، تونه‌مک (گئجه‌له‌مک)، تؤنَک (توستاق‌خانا)، تؤنَرمک (گئجه اوْلماق)، تؤنَه‌ریک (قارانلیق، مزار)، تؤنلوک، تؤنگلوک: (پنجره، قارانلیقدان ایشیغا بیر یول)، تؤنلوک (ازدحام)، تؤنله‌مک (گئجه‌له‌مک)، تینجیخماق سؤزوده پوْزولان شئی اوچون‌دئییلیر و اصلینده تؤنجومک سؤزودور، یئنه‌ده تنگیمک، تنگه گلمک (بئزار اوْلماق)، تؤنگوشمک (باش اَیمک)، تنگه، تنگ (تانگماق (سن): باغلاماق، بوْرمه‌له‌مک) سؤزلری تؤن سؤزونه باغلیدیلار}.

دان آتماق..dan atmaq [تاثیرسیزائیلم] دان یئری آغارماق.

دانا..dana [آد] ۱-ارکک اینک بالاسی، بیر یاشدان ایکی یاشا قدَر اوْلان اینک بالاسی (فا: گوساله نر). bull calf ۲-توْخوم (فا: تخم، دان). grain، seed ۳-بالاجا توْخوملارا دئییلن‌بیرآد، باخ: دنه، دن. ٤-سایی‌لارلا بیرلیکده اوْلارین ساییلاما بیریم‌لری یئرینده ایشله‌نیر "بیر دانا توْیوق، ایکی‌دانا کتاب، بئش‌داناقاب" ٥-توْرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری اوْلوبابالاریندان. {دیواندا ‹تن› روح نفس و ذات آنلامینداییر و "ه" اک ایله بیر شئیین روح و نفسینی گؤسته ریر و "دانا، دنه" بو کلمه‌نین دَییشمیش شکلیدیر، بو کلمه هم‌دنه، دن معناسیندا و هم اینک بالاسی معناسیندادا بو مفهوما باغلیدیر، باخ: دان، بو کلمه دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، .باخ:تانا، تن.دانا، دن}.

دانا..dana [صفت، فا] بیلن، بیلیجی. {فارسجا دانستن دن}.

دانا آیاغی..dana ayağı [آد، بیتگی] ایلان یاستیغی گیللردن کؤک ساپی اتلی، چوخ ایللیک، یاپراقلاری لکه‌لی، اوْتسوْو بیتگی arum

دانا آیاغی گیللر..danaayağıgillər [آد، بیتگی] داناآیاغیلار(فا: گل-شیپوریان araceae

داناباش..danabaş [آد، دا] ۱-بیرجوْر بؤجک، دانادیش. ۲-(مج) کوْت آدام، ترس آدام.

داناباشلیق..danabaşlıq [آد، دا] یئکه باشلیق، کوْت لوک، ترسلیک.

دانابگ..danabg [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلولار دؤنَمی اوْردوباشی-لاریندان[۷].

دانابوُرنو..danaburnu [آد، دیرگی] ۱-اکلم باجاقلی‌لاردان، اؤن باجاقلاری قازیجی، وُجودو مخمل کیمی توکلو، تارلا و باغچالاردا توپراق آلتیندا یاشایان و بیتگی کؤکلرینی کسه‌رک ضررلی بیر بؤجک (فا: جنس جیرجیرک و غیره). ۲-gryllotlpa vulgaris (بیتگی) آسلان آغزی چیچگی.

داناباولاق..danabulaq [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

داناییزوُو..danabızou [آد] بوتون جاوان قارامال.

داناتیمورُ..danatımur [تاریخی اؤزل‌آد] قوُبیلای خاقان'ین قارداشلارینداندن[۷].

داناجیق..danacıq [آد] کیچیک دانا، کیچیک توْخوم.

داناجیل..danacıl [صفت] دانالاری چوخ سئون (قوش و.).

داناچا..danaça [آد] کیچیک دانا.

داناچی..danaçı [آد] دانا چوبانی، دانا اوْتاران.

داناچی..danaçı [اؤزل‌آد] زاقاتالا'دا کند آدی[۲۴۰].

دانادانا..danadana [ظرف] دانالار حالیندا، بیربیر، دنه‌دنه.

دانادولوق..dana doluq [آد، دا] کیچک یاشلی قارامال.

دانادوُنا..danaduna [آد، دا] کیچک یاشلی قارامال.

دانا دیش..danadiş [باخ] دانا باش.

دانا سیز..danasız [صفت] داناسی اولمایان (فا: بی دانه). seedless

داناقیران اوْتو..danaqıran otu [آد، بیتگی] ثعلب گیللردن، باتاق یئرلرده یئتیشن، یاپراق‌لاری زانباق یاپراغی کیمی اولان بیتگی (فا: گیاه سوْرنجان شیرین). epipaktis

داناقیْران‌چؤل..danaqıran çöl [اؤزل‌آد] قازاخ'دا داغ آدی[۲۴۰].

داناکلجه..danakəlcə [آد] بیر یاشا دوْلمامیش جامیش بالاسی.

داناگاوالی..danagavalı [آد، بیتگی] ایری، یوُمرو و قیرمیزی گاوالی نوْعو.

دانالاتدیرماق..danalatdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] باخ: دنه لتدیرمک.

دانالاتماق..danalatmaq [اتّدیرگن ائیلم] باخ: دنه لتمک.

دانالار..Danalar [اؤزل آد] توْرکمجن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

دانالار کیمی باغیرماق..danalar kimi bağırmaq [تاثیرلی ائیلم] چوْخ قوّت‌له هایقیرماق.

دانالاماق..danalamaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: دنه‌له‌مک / دنه لنمک.

دانالپ..danalp [اؤزل‌آد] باخ: تانالپ، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

دانالو..danalu [اؤزل‌آد] مراغا و ماکی دا کند آدی.

دانان..danan [صفت] انکار ائدن (فا: منکر). denying

دان‌اوْزو..dan üzü [ظرف] دان واختی، آلا قارانلیق.

دان‌اوْلدوزو..dan ulduzu [آد] زؤهره اولدوزو (فا: شباهنگ). moriningstar

دانایاپراغی..danayaprağı [آد، بیتگی] رُطوبتلی مئشه‌لرده بیتن ایری یاپراق‌لی چوْخ ایل‌لیک اوْتسوْو بیتگی.

دانبران..danbaran [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {دان چاغی واریلان یئر، معناجا آیدینلیق یئرله شیم یئری دئمکدیر}.

دانتئل..dantel [آد، فر، آنادولو] قُماش قیراغینا هؤرولن بزک.

دانتئل آغاجی..dantel ağacı [باخ] توْر آغاجی.

دان‌چاغی..dançağı [ظرف] دان‌یئری: سحر تئزدن (فا: سپیده‌دم). daybreak

دان‌دان..dandan [ظرف] دندن: قابا دانیشماق حاقیندا "دان‌دان دانیشیر".

دان‌دان اوْلماق..dandan olmaq [تاثیرسیزائیلم] دندن اولماق: قاتیق ویا سوْت چوْرویه‌رک دانا دانا اوْلماق.

داندانا‌کان..dandanakan [اؤزل‌آد] توْرکوستاندا مرو یاخینیندا بیربؤلگه آدی، بوُ بؤلگه‌ده سلجوقلو قوْشونو چاغری‌بگین باشچی-لیق‌ایله غزنه لی سُلطان مسعود اوْردوسونا غالب گله‌رک بؤیوک ظفر قازاندیلار بوُ ظفردن سوْنرا توْرکلر بؤیوک بیرلشمه دؤنمینه گئچدیلر(م ۱۰۴۰)[۵۴].

داندیرماق..dandırmaq [اتّدیرگن ائیلم] ۱-دانماغا مجبور ائتمک، دانماغینا سبب اوْلماق(فا: فس انکارکردن).۲-دان دان ائتمک، دان‌دان اوْلماسینا سبب‌اولماق (فا: دوندون کردن).

دانریْک..Danrık [اؤزل آد] توْرکمن-یاوموُت-کیچیک تاتار بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

دانس..dans [آد، فرانسیزجا] رقص، اوْیناما (فا: رقص).

دانسئو..dansev [اؤزل‌آد] باخ: تانسئو، قیزآدی .

دانساق..dansaq [آد] دانلاق (فا: مذمت). reproach

دانسوْی..dansoy [اؤزل‌آد] باخ: تانسوْی.

دان‌سؤکمک..dansökmək [تاثیرسیزائیلم] صبح آچیلماق.

دانسیْق..dansıq [اؤزل‌آد] تانسیْق، اوْلاغان‌اوْستو، فوق‌العاده[۷].

دانش..danış [آد، فا] بیلگی، بیلیم.

دانق..danq [سس تق] باخ: دارانق.

دانقا..danqa [صفت، آ] ۱-قابا. ۲-مال آشیغی، باخ: دانقالاق.

دانقاران..danqaran [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی {تان+قاران: ایشیق قاریشمیش یئر}.

دانقاز..danqaz [باخ] دانقا، دانقالاق، قابا.

دانقازلیق..danqazlıq [آد] دانقالاقلیق، قابالیق، کوْبودلوق، دیک باشلیق، دانقالیق (فا: کلّه شق). brainless

دانقالاق..danqalaq [آد، ص] ۱-قابا کیمسه، سؤز قبول ائتمه‌ین (فا: خشن). ۲-مال آشیغی، "دانقالاری چیخمیش قوجا اینکلر". {دانق سؤزوندن سس تقلیدیدیر}.

دانقالاقجا..danqalaqca [صفت، ظ] دانقالاغا یاراشیر.

دانقالاقلیق..danqalaqlıq [آد] دانقالاق اوْلما وضعیتی.

دانقالیق..danqalıq [آد] یئکه دانیشما، قابا اوْلما (فا: کله شقی).

دانقوُشو..dan quşu [آد، دیرگی] واغلار دسته سیندن بیر گؤل قوُشو.

دانقیر..danqır [صفت] داز، چوْخ چیلپاق، کئچل (فا: کچل).

دانقیرالی..danqıralı [اؤزلآد] اوُرمیه ده کند آدی.

دانقیرتی..danqırtı [باخ] دانقیلتی.

دانقیرداما..danqırdama [باخ] دانقیلداما.

دانقیرداماق..danqırdamaq [باخ] دانقیلداماق.

دانقیش..danqış [آد] تازاجا چیخمیش کیچیک بوُینوز.

دانقیل دونقول..danqıl dunqul [ظرف] یئرسیز، قابا.

دانقیلتی..danqıltı [سس تق] دمیرلرین ویا برک شئی‌لرین بیربیرینه دَیمه سیندن چیخان سس.

دانقیلداتماق..danqıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیی آیری شئیه ووُراراق دانقیلتی سسی چیخارماق (فا: صدای‌دنگ‌دنگ در آوردن).

دانقیلداماق..danqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] اوجا سس چیخماق، دانقیلتی سسی چیخماق (فا: دنگ‌دنگ کردن).

دانلاتماق..danlatmaq [ائتدیرگن ائیلم] دانلاماق ایشینی گؤردورمک.

دانلاق..danlaq [آد] دانلاما، مذمّت (فا: سرزنش). **reproach**

دانلاقلی..danlaqlı [صفت] دانلانمیش، مذمّت لنمیش، دانلانج.

دانلاما..danlama [آد] مذمّت‌له‌مه (فا: سرزنش). **reproach**

دانلاماق..danlamaq [تاثیرلی ائیلم] مذمّت‌ائتمک(فا: سرزنش کردن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تانگلاماق›، سن ‹تانلاماق، تانگلاماق›؛ دانماق سؤزوندن}.

دانلانج..danlanc [صفت] چوخ دانلانان، دایم دانلانان.

دانلانماق..danlanmaq [بلسیز ائیلم] دانلاماق ایشی گؤرولمک (فا: مذمّت شدن).

دانلاییب دانساماق..danlayıb dansamaq [تاثیرلی ائیلم] برک دانلاماق، مذمّت ائتمک.

دانما..danma [آد] انکار ائتمه (فا: نفی). **denial ،negation**

دانماق..danmaq [تاثیرلی ائیلم] بوینونا آلماماق، بوینوندان آتماق (فا: انکار کردن). {ت، سن ‹تانماق›؛ اینگیلیزجه **deny** کلمه سینی همان معنادا لاتینجه **de+negare** (یوْخدو) سؤزلرینه باغلاماغی اویقونسوز نظره گلیر، بونو تورکجه دانماق سؤزونه باغلی اولماسی منطقی گؤرسه‌نیر}.

داننده..danəndə [صفت، فا] بیلیجی (فا: داننده).

دانواختی..danvaxtı [ظرف] دان سؤکولنده، دان چاغی.

دانه..danə [باخ] دَنه.

دانیئری..danyeri [آد] گؤنشین چیخان یئری، اُفق.

دانیئری آغارماق(آچیلماق)..dan yeri ağarmaq(açılmaq) [تاثیرسیز ائیلم] صبح آچیلماغا باشلاماق.

دانیئری‌قیزارماق(سؤکولمک)..dan yeri qizarmaq(sökülmək) [تاثیرسیزائیلم] صبح آچیلماغا باشلاماق.

دانیئلی..danyeli [آد] دانیئل: دانو سحراسینتی‌سی، قیزآدی(فا: نسیم).

دانیش..danış [اؤزلآد] اوُرمیه ده داغ آدی (قوْ: دانش).

دانیشان..danışan [صفت] متکلم (فا: متکلم). **speaker**

دانیشتای..danıştay [آد] دؤولتی شورا (فا: شورای دولتی)[۲].

دانیشدیرماق..danışdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] دانیشماغا مجبور ائتمک، سوْروشماق، دیندیرمک، سوْرغو و سؤال ائتمک، دیله گتیرمک، دیل‌لندیرمک(فا: به‌حرف‌واداشتن، استنطاق کردن).

دانیشدیریلماق..danışdırılmaq [بلسیز ائیلم] دیندیریلمک، سورغو-لانماق دیندیرمک ایشی گؤرولمک، (فا: استنطاق شدن).

دانیشقان..danışqan [صفت] دانیشماغی‌سئون، چوْخ دانیشان (فا: پُرحرف).

دانیشقانلیق..danışqanlıq [آد] دانیشقان آدامین اؤزللیگی.

دانیشما..danışma [آد] دانیشما، سؤیله‌مه (فا: تکلم). **conversation**

دانیشماز..danışmaz [صفت] دانیشابیلمه ین آدام.

دانیشماق..danışmaq [تاثیرسیزائیلم] قوْنوشماق، سؤزله بیلدیرمک، سؤیله‌مک، دئمک، نطق سؤیله‌مک، بحث ائتمک (فا: حرف زدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تانوشماق›؛ تانیشماق سؤزوندن آلینمادیر}.

دانیشمامازلیق..danışmamazlıq [آد] دانیشماما وضعیتی، دانیشماغی ایسته‌مه‌مه.

دانیشمان..danışman [آد] مُشاور، بیلگی‌و تجرُبه‌سینه دایانیلان کیشی(فا: رایزن). **advisor ،counsellor** ۲-سلجوُقلولار دؤنَمی-بگلرینده و سوْنرا قوردوغو بیر بگلیک آدی{فارسجا دانش، دانشمندسؤزلریله باغلانتی سی آراشدیریلمالیدیر}.

دانیشمان‌لیق..danışmanlıq [آد] مُشاورلیک.

دانیشمند..danişmənd [اؤزلآد] ۱-داشلی‌بوُرون دا کند آدی ۲-چنگیزخانین امیرلریندن‌حاجب‌دانیشمند[۲۰۹] {باخ: دانیشمان}.

دانیشمندلی..danişməndli [اؤزلآد] م۱۶جی یوْزیلده، دیاربکر حلب‌بؤلگه سینده، بوْزاوُلوس توْرکلریندن بیر بوْی آدی[۲۰۹، ۸۵].

دانیشیغا توتماق..danışığa tutmaq [تاثیرلی ائیلم] صُحبت‌له باشینی قاریشدیرماق.

دانیشیق..danışıq [آد] ۱-بیرایش و سوْرون اوْزرینده قونوشما وآنلاشما(فا: مکالمه)conversation ۲-آنلاشیق، آنلاشما. ۳-جانلی دیل، اوُلوسون دانیشدیغی وقونوشدوغو دیلی "دانیشیق دیلی" ٤-صُحبت (فا: گپ). gap {سن: مُشاوره}.

دانیشیق ائتمک(آپارماق)..danışıq etmək(aparmaq) [تاثیرلی ائیلم] صحبت‌ائتمک، مصلحت‌لشمک.

دانیشیق‌سیز..danışıqsız [ظرف] ۱-سؤزسوْز، شرط‌سیز. ۲-دانیشدیرمادان، دیندیرمه‌دن (فا: بی چون وچرا). indisputable

دانیشیلماق..danışılmaq [بلسیز ائیلم] دانیشماق ایشی گؤرولمک، سؤیله‌نیلمک.

دانیلماز..danılmaz [صفت] دانیلا بیلمه ین سؤز و ایش.

دانیلماق..danılmaq [بلسیز ائیلم] انکار اوْلونماق (فا: انکار شدن).

دانیم..danım [اؤزل‌آد] دان چاغیم، قیزآدی (فا: نام‌دختر).

داو..dav [آد، دیرگی] دری‌سی قافلان دری‌سی کیمی جیزیق‌لی بیر نوْع آفریقا زئبراسی hippotigris burchelli

داوا..dava [ع‌باخ: داری] توخداج، درمان(فا: دوا).medicine {ت: ایلقین آغاجی میوه سی؛ یوُن یوُماغی}.

داوا اوْتو..dava otu [آد، بیتگی] ایستی و ایلیمان بؤلگه‌لرده یئتیشن اوْتسوو ویا چالی نوْعو بیر بیتگی. heliotropium

داوابیلمنی..davabilməni [آد] داواوزمانی(فا: دواشناس pharmacologist

داوا درمان..dava dərman [آد] دارو، توخداج.

داوات..davat [اؤزل‌آد] داواندdavand:میاناداکندآدی {۱-داو/ داغ+آند ۲-گزآغاجی[٦٦]}.

داوات..davat [آد، عربجه] مُرکّب، جوْوهر (فا: مرکب).

داوات قابی..davat qabı [آد] مُرکّب قابی (فا: ظرف دوات). inkpot

داواجات..davacat [آد، عربجه] داوا درمانلار (فا: دواجات).

داواجات خانا..davacat xana [باخ] داواخانا.

داواچی..davaçı [آد] داوا دوْزَلدن ویا آلیب ساتان (فا: دواساز). pharmacist

داواچی..davaçı [اؤزل‌آد] حاج‌علی‌تَرکی، داواچی آدیلا معروف اوْلاراق مشروطیت نهضتی‌نین اؤندرلریندن و غیبی مرکزی نین ایکینجی شخصی ساییلیردی(ترْکterk میانایا یاخین بیر شهردیر)، اوْ داواچیلیق صنعتینده ایشله‌میش اوْلماسینا سبب مبارزلرین اوْدلوسلاح و باریت حاضیرلاما سیندا بیلگی‌لی شخص ایدی، عین-حالدا سیاست عالمینده ده متجدد آیدین کیمی تانینیردی، هرچند تبریزده روس اشغالی زامانی بوُ مبارزین نقشی یوْخ ایدی ولی یالنیز مبارزلیک سابقه‌سی اوْلدوغو اوْچون روس‌لار طرفیندن توُتولوب و ش۱۲۹۰ده دی آیی‌نین ۱۱ینده باغشمالدا دارا چکیلیب شهید اوْلدو، اوْنون شهادتی ثبوت ائیله‌دی آذربایجانین‌ترقیخواه آداملاری روس اشغال‌چیلاری توسط ایله دشمن ساییلیر و روسلار هرلحظه فرصت اللرینه گئچیبسه انغیراینسانی شکیلده تورکلرین متجدد و ایش-بیلنلرینی آرادان آپاریبلار، اوْنون پاک پیکری سیدحمزه قبرستانیندا دفن اوْلدو و آذربایجانین اوْبیری شهیدلری کیمی باخیمسیز قالاراق ایکی بالاجا قیزی آوارا قالیب‌و ائولریده قولدور روسلار طرفیندن-منفجر اوْلدو[۱۳۱].

داواخانا..davaxana [آد، فا] درمان خانا، توخداج خانا (فا: داروخانه). pharmacy

داوار..davar [آد] قویون و گئچی‌یه وئریلن اوْرتاق آد، قوْیون و گئچی سوْروسو (فا: احشام). sheep and goats {ت، سن ‹تاوار› مال، قویون و گئچی، باخ: تاو}.

داوار بسله‌مه..davar bəsləmə [آد] داوار بئجرمه (فا: دام پروری).

داوارچی..davarçı [آد] داوار بئجرمه (فا: دام پروری).

داوارچی‌لیق..davarçılıq [آد] داوار یئتیشدیرمه ایشی.

داواردیبی..davardibi [اؤزل‌آد] لئریک‌ده چای آدی[۲٤۰].

داواساتان..davasatan [آد] داواچی (فا: دوافروش). drug-seller

داواسیز..davasız [صفت، ع] درمانسیز، علاج‌سیز، توخداج‌سیز.

داوالاما..davalama [آد] درمان ائتمه، درمان لاما، (فا: دوا زنی).

داوالاماق..davalamaq [تاثیرلی ائیلم] درمان ائتمک، داوا ووُروماق (فا: دوا زدن).

داوالانماق..davalanmaq [بلسیز ائیلم] داوا سپیلمک و ووُرولماق (فا: دوا زده‌شدن).

داوام..davam [آد، عربجه] ۱-دؤزوم، قالیم، دایانیش، محکم‌لیک و برک‌لیک. ۲-گئدیش، سوْروم (فا: دوام). durability

داوام ائتمک(گتیرمک)..davam etmək(gətirmək) [تاثیرسیزائیلم] دؤزمک، تاب گتیرمک.

داوامچی..davamçı [صفت] بیر ایشه داوام ائدن.

داوامسیز..davamsız [صفت] دؤزوم سوْز، مُحکم اوْلمایان، دایانیق‌سیز (فا: بی دوام). not durable

داواملی..davamlı [صفت] ۱-داوامی اوْلان (فا: با دوام). ۲-سوْرورلو.

داواملی‌لیق..davamlılıq [صفت] داواملی اوْلما، دوامیت (فا: دوامیت).

داوامیت..davamiyət [باخ] دوامیت.

داوان..davan [اؤزل‌آد] هشتپر ده کند آدی {تاوان}.

داوُد..davud [اؤزل‌آد] کیوی(~خانا)، ابهر(~گر)، اهر(~لو) ده کند آدی.

داودان..davdan [اؤزل‌آد] یوسفانلی‌طایفاسیناباغلی اوْبا آدی[۳،۱۰۸].

داوراندیرماق..davrandırmaq [تاثیرلی‌ائیلم] داورانماسینی ساغلاماق.

داورانما..davranma [آد] ترپه‌نیش، داورانماق‌ایشی(فا: رفتار).

داورانماق..davranmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بللی بیر ترپه‌نیش ده اوْلماق (فا: رفتار کردن). ۲-بیرشئیه ال آتماق، گیریشمک، بیر ایشی گؤرمگه حاضرلانماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاورانماق›؛ باخ: تاو}.

داورانیش..davranış [آد] ۱-داورانماق ایشی ویا بیچیمی، توتوم، ترپه‌نیش، حرکت (فا: رفتار). ۲-(پسیکولوژی و فلسفه)اوْرقانیزمالارین دیْش و خارجی تأثیرلرین قارشی‌سیندا عکس اُلعملی و تپگی‌سی.

داورانیش‌بیلگی‌سی..davranışbilgisi [آد] گؤرگو قوُرال‌لاری.

داورانیشچی‌لیق..davranışçılıq [آد] پسیکوْلوژیک اینجه‌له‌مه‌لرده داورانیشا اؤنم وئرن و بیلینج آراشدیرماسینی لازم گؤرمه‌ین گؤروش، بئهاویوْریزم.

داورانیشلی..davranışlı [صفت] حرکتی یاخشی‌اوْلان، رفتاری‌خوش-اوْلان.

داورداغی..davrdağı [اؤزل‌آد] تبریز ده داغ آدی {داوار}.

داوریجان..davrıcan [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

داوَری‌شیرازی..davəri şirazi [یازار] وصال شیرازی نین اوْغلو و هـ ۱۳جو یوّزیلده یاشایاراق توّرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱۴۱].

داوشان..davşan [آد، دیرگی] گمیرگن، امجک‌لی، یئهین قاچان، اتی یئییلن، اوُزون قوُلاقلی، قیسا توْپ قویروقلو و هریئرده یاشایان و بعضا ًائوجیل‌له‌شن بالاجا بیر حئیوان (فا: خرگوش). lupus europeu {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، باخ: تاو}.

داوشان آغزی..davşan ağzı [آد، بیتگی] پمبه‌رنگلی‌بیر جنس چیچک (فا: ~).

داوشان آلماسی..davşan alması [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا: شیرخشت). contoneaster medis

داوشان آیاغی..davşan ayağı [آد] دمیر یوللاردا ایکی رئیل‌ین کسیشمه نقطه سینده قوْیولان پارچالاردان هربیری.

داوشان‌اوّرک‌لی..davşan ürəklı [صفت] چوخ اوّرکک، قوْرخاق.

داوشان‌بوُغو..davşan buğu [آد، بیتگی] داوشان‌بییغی: بیرنوع یونجا (فا: نوعی گیاه).

داوشان‌پاچاسی..davşan paçası [باخ] داوشان بوُغو.

داوشانجیل..davşancıl [آد، دیرگی] چوغونلوقلا داوشان آولایان قارتال وآغ بابا کیمی بیرتیجی قوش‌لارین عامّ آدی (فا: پرنده شکاری).

داوشانجیل اوتو..davşancıl otu [آد، بیتگی] چتیر سوْولادان یاش یئرلرده یئتیشن یئم بیتگی، سؤکو اوتو (فا: نوعی گیاه). heracleum

داوشانجیللار..davşancıllar [آد، دیرگی] گمیرگن‌لردن بیر سوْی.

داوشانچی..davşançı [آد] داوشان یئتیشدیرن کیمسه.

داوشان‌دوْداغی..davşan dodağı [آد] دوْداغی یاریق آدام، یاریق دوداق.

داوشان‌قوُلاغی..davşan qulağı [آد، بیتگی] چوها چیچگی‌گیللردن یاپراق و چیچک ساپلاری کؤکدن سؤرمه، چیچکلری باش آشاغی دؤنموش بیربزک بیتگی‌سی (فا: سیکلمه). ciclamen

داوشان‌کلمی..davşan kələmi [آد، بیتگی] بیرنوع بیتگی (فا: گل ناز). sedum

داوشان‌گیللر..davşangillər [آد] گمیرگن‌لردن بیر سوْی(فا: تیره خرگوش).

داوشان‌ممه‌سی..davşan məməsi [آد، بیتگی] ۳۰-۱۰۰cm اوجالیقدا، قیشدا یاپراق تؤکمه‌ین‌بیرآغاججیق، چؤل‌مئرسینی ruscus aculeatus

داوشان‌یوخوسو..davşan yuxusu [آد] یونگول یوخو.

داوطلب..davtələb [ع، صفت] کؤنوللو، ایستکلی (فا: ~).

داووُدلو..davudlu [اؤزل‌آد] قوچان و سایین‌قالا دا کند آدی.

داووُرنا..davurna [باخ] باخ: لوْتوْ، لوْدوْ.

داووُل..davul [آد] قاسناقلانمیش‌و ایکی‌طرفی‌دری چکیلیمیش و چوماقلا چالینان بیر چالغی آلتی، توْی (فا: دهل، طبل). drummer {سوُمرجه ‹دوُ›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› توْویل›، دده؛ دؤیمک سؤزوندندیر، فارسجا، عربجه‌ده‌ده ایشله‌نیر}.

داووُل چالماق..davul çalmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْو سالماق (فا: چو انداختن).

داووُلچو..davulçu [آد] داوول چالان کیمسه (فا: دهل زن).

داووُلچولوق..davulçuluq [آد] داوولچونون ایشی ومسلگی (فا: دهل زنی).

داه..dah [اوّنلم] حئیوانی‌حرکته گتیرمک اوّچون دئییلن بیر سؤز.

داها..daha [ظ] ۱-اؤستونلوک صفتی دؤزلدیر و "راق" اک‌ینین مُعادلدیر" داها بؤیوک/ بؤیوک راق" (فا: پسوند صفت ساز). ۲- تکرار و یئنیدن باشلاما مفهوموندا ایشله‌نیر" قاتارین یئتیشمه سینه داها بیر ساعات قالیر". ۳-هله مفهوموندا ایشله‌نیر" داها اوُشاق کن، داها دوْغروسو". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تاقی‹}.

داها آز..daha az [ظرف] آزاراق، آزراق، ان آز، اَقَل fewest، less

داها آلت..daha alt [ظرف] آشاغی‌راق، چوخ آشاغی(فا: تحتانی). lower

داها اؤنجه..daha öncə [ظرف] چوخ قاباقجا (فا: اقدم). prior

داهااوُزاق..daha uzaq [ظرف] اوزاقراق، اوزاقلرداولاراق(فا: دورتر) farther

داها اوْستون..daha üstün [ظرف] اوستون‌راق(فا: افضل). more or most

داها ایی..daha iyi [ظرف] یاخشی راق (فا: بهترین). best

داها پیس..daha pis [ظرف] پیس راق (فا: بتر). worse

داها چوخ..daha çox [ظرف] چوخ راق (فا: بیشترین). most

داها داها..daha daha [ظرف] باشقا نلَر اوْلدو آنلامیندا ایشله‌نیر.

داها دوْغروسو..daha doğrusu [ظرف] دؤزونه قالسا، دؤز اوْلاراق.

داهاسرت..daha sərt [ظرف] چوخ سرت (فا: اشد). severest

داهاسی..dahası [باغلاییجی سؤز] آیریجا، بوندان باشقا.

داهارلو..daharlu [اؤزل‌آد] داخارلو/ دوُهارلو: قاراقوْیونلوبیرلیگی نین اصلی طایفالاریندان ساییلیردی[۸۵ ۲۰۹].

داها قوتسال..daha qutsal [ظرف] قوتسال راق (فا: اقدس). holier

داها قیسا..daha qısa [ظرف] قیساراق (فا: اقصر). shorter

داها کؤتو..daha kötü [ظرف] کؤتوراق (فا: بتر). worse

داهان..dahan [آد، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] باخ: دهان.

داها یاخشی..daha yaxşı [صفت] یاخشی راق (فا: بهترین). best

داهتالیر..dahtalir [اؤزل‌آد](تاراه دا دئییلیر) یاقوُت‌شامانلارینا گؤره: گؤناهکارلارین گئتدیگی یئرلرده اوْلان بیر روح آدی[۲۱۱].

داهی..dahi [عربجه]زیرک، یئتگی‌سی چوخ اوْلان، یارادیجیلیق گوجو اوْلان (فا: داهی).

داهیانه..dahiyanə [ظ، عربجه] یئتنه‌نک‌له، داهی‌جه‌سینه(فا: ~).

داهیلیک..dahilik [آد]زیرکلیک، یئتگی‌سی چوخ اوْلما وضعیتی.

دای..day [آد]ایکی یاشینا کیمی ارکک آت بالاسی (فا: کره اسب). {ت؛ دایلاق (بیر یاشیندا دوه بالاسی) بو کلمه‌یه باغلیدیر؛ یئرآدلارینداً دای سؤزو، دای و آت بئجرمک واوْنلارا منسوب طایفالارلا ایلگی‌لی اوْلمالیدیر}.۲-دای۲(ظرف، داها› داهی› دای) داها آنلامیندا بیرسؤز" دانیشیق ابراهیم بگه چوخ خوش گلمیشدی دای لاپ شاشقینلیق ایچینده ایدی"، باخ: داها۲. ۳-دای(اؤزل‌آد) قئیدار(~دایدار)، اهر(~لار، ~ماما)، ملایر (~لار) سوُلدوز (دایماو)، اوُرمیه(~لاق) خالخالدا (دایو) کند آدی {آت‌بئجه‌ریلن‌یئر}.

دایا..daya [باخ] تایا.

دایاتدیرماق..dayatdırmaq [اتتدیرگن ائیلم]دایاتماق ایشینی گؤردورمک.

دایاتماجی..dayatmacı [آد]ایسته دیگینی گؤردورمکده زوْر دیین.

دایاتماق..dayatmaq [اتتدیرگن ائیلم]دایاماق ایشینی گؤردورمک.

دایاتیش..dayatış [آد]دایاتماق ایشی ویا بیچیمی.

دایاتیشماق..dayatışmaq [تاثیرسیزائیلم]عنادلاشماق.

دایار..dayar [اؤزل‌آد]حاضر، حاضرلیقلی[۷].

دایاز..dayaz [آد] درین‌لیگی آز(فا: کم‌عمق)shallow {باخ: دایاماق}.

دایاز دوْشونجه‌لی..dayaz düşüncəli [صفت]دایاز دوْشونن، ایشین درین‌لیگینی دؤشونه بیلمه ین، دار دوْشونجه‌لی (فا: قشری). crusty

دایاز فیکیرلی..dayaz fikirli [باخ]دایازدوْشونجه‌لی، دار دوْشونجه‌لی.

دایازجا..dayazca [صفت] آز دایاز، درین اوْلمایان" دایازجا چای".

دایازلاتما..dayazlatma [باخ]دایاز لاشدیرما.

دایازلاتماق..dayazlatmaq [باخ]دایاز لاشدیرماق.

دایازلاشدیرما..dayazlaşdırma [آد]دایازائتمه،درین‌لیگین آزالتما.

دایازلاشدیرماق..dayazlaşdırmaq [بلسیز ائیلم]دایاز ائتمک، درین‌لیگین آزالتماق.

دایازلاشماق..dayazlaşmaq [تاثیرسیزائیلم]دایاز حالا دوْشمک، درین‌لیگی آزالماق.

دایازلاشمیش..dayazlaşmış [صفت]دایاز حالا گلمیش، درین‌لیگی آزالمیش.

دایازلاماق..dayazlamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دایاز حالا دوْشمک ۲-(ل) دایاز ائتمک، درین‌لیگین آزالتماق (فا: کم عمق نمودن).

دایازلاندیرماق..dayazlandırmaq [تاثیرلی ائیلم]دایاز حالا سالماق، دایازلاشدیرماق.

دایازلاندیریلماق..dayazlandırılmaq [بلسیز ائیلم]دایاز حالا سالینماق.

دایازلانماق..dayazlanmaq [تاثیرسیزائیلم]درین‌لیگی آزالماق (فا: کم عمق شدن).

دایازلانمیش..dayazlanmış [صفت]دایازحالاگتیریلمش، درینلیگی-آزالمیش.

دایازلیق..dayazlıq [آد] ۱-دایاز اولما ۲-سطحی لیک (فا: کم عمقی).

دایاق..dayaq [آد، ت] ۱-آغاج ویا دمیر دسته سی، بیر تیکینتی نی دیک ساخلایان دیرک (فا: پشت بند). fastening pile ۲-(مج)آرخا، کؤمک، دالیندا دوُران (فا: پشتیبان). backer ۳-دیه نک، مجازا گؤتک.

دایاق آتماق..dayaq atmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیه دستک و دیرک ووُرماق. ۲-دؤیمک، سوْپا ایله ووُرماق.

دایاق اوْلماق..dayaq olmaq [تاثیرسیزائیلم] کؤمک اولماق، آرخا دوُرماق.

دایاق جنّتدن چیخیب..dayaq cnntdən çıxıb [دئییم] کؤتک بهشتدن چیخیب، بعضا کؤته یین ایشه یارارلی اوْلماسینی بیلدیرن بیر سؤز.

دایاق دوُرماق..dayaq durmaq [تاثیرسیزائیلم] کؤمک اولماق، آرخا دوُرماق.

دایاق سیز..dayaqsız [صفت] ۱-دایاغی اوْلمایان. ۲-کؤمک سیز، آرخاسیز

دایاق سیزلیق..dayaqsızlıq [آد] ۱-دایاغی اوْلماما ۲-آرخاسیزلیق.

دایاقلاماق..dayaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] بیرشئیه دستک قویماق، آلتینا دایاق قویماق.

دایاقلانماق..dayaqlanmaq [بلسیز ائیلم] دایاق وئریلمک، آلتینا دایاق قویولماق.

دایاقلی..dayaqlı [صفت] دایاغی اوْلان "دایاقلی اوْزوم آغاجی، دایاقلی کؤرپو و دام" (فا: ستون دار). columned

دایاقلیق..dayaqlıq [آد] دایاق اوْلاراق ایشله نیلن شئی، دستک لیک، دایاغا یارایان "دایاقلیق تیر" (فا: ستون حائل).

دایاق وئرمک..dayaq vermək [تاثیرسیزائیلم] اوْرک وئرمک.

دایاق یئمک..dayaq yemək [تاثیرلی ائیلم] کؤتک یئمک.

دایالی..dayalı [صفت] دایانمیش.

دایاماق..dayamaq [تاثیرلی ائیلم] دستک قوْیماق، دیره مک، سؤیکه مک، دایاق وئرمک (فا: تکیه دادن). {ت، سن ‹تایاماق›؛ بو فعلدن دوزه لن سؤزلر: دایاتماق، دایاز، دایانیش؛ بو کلمه نین دَیمک فعلیندن دوزلمه سی سانیلیر، باخ: تای، تایماز}.

دایان..dayan [اؤزل‌آد] کلئیبرده کند آدی {۱-دایانیلان و دایانیش یئری. ۲-دای و آت بئجرمه یئری}.

دایاناجاق..dayanacaq [آد] ۱-دایاناق، دوُراق، دایاناق یئر، دوران یئر. ۲-سؤیکه نه جک، دایاق (فا: تکیه گاه). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دایاناق..dayanaq [آد] ۱-دایانیلاجاق و دایانما یئری، تکیه گاه، support ۲-دایاق و دستک، یاردیمجی.

دایاناق سیز..dayanaqsız [صفت] تاب سیز (فا: بی تاب). impatient

دایاناق سیزلیق..dayanaqsızlıq [آد] تابسیزلیق، ثبات سیزلیق (فا: بی تابی، بی ثباتی). to show restlessness، instability

دایاناق نُقطه سی..dayanaq nuqtəsi [آد] بیر دایاناغین اوْتوردوغو یئر و نُقطه، تیکینتی لرده بیر دایاناغین آغیرلیغینی داشییان عُضو و یئر.

دایاناقلی..dayanaqlı [صفت] مُحکم، دایاناغی اوْلان(فا: مقاوم). fortified

دایاناقلیق..dayanaqlıq [آد] دایاناق و دستک اوْلما وضعیتی.

دایانامامق..dayanamamaq [تاثیرسیزائیلم] قاتلانامامق، دؤزه مه مک.

دایانتی..dayantı [آد] باخ: دایانیق لیق.

دایانج..dayanc [آد] ۱-دایاناق، دستک، گؤوَن ۲-دؤزوم، صبر، دایانما گؤجو، (فا: تحمُّل). to have endurance

دایانجاق..dayancaq [ظرف] دایانماق اوْزه ره، دایانان آن.

دایاندیرماق..dayandırmaq [تاثیرلی ائیلم] ساخلاشدیرماق، دوُردورماق(فا: متوقف کردن.

دایاندیریجی..dayandırıcı [صفت] دایاندیران.

دایاندیریلماز..dayandırılmaz [صفت] دایاندیریلا بیلمه ین (فا: غیر قابل توقف).

دایاندیریلماق..dayandırılmaq [بلسیز ائیلم] دایاندیریلماق ایشی گؤرولمک.

دایاندیریلمیش..dayandırılmış [صفت] دوردورولموش (فا: موقوف). suspended

دایانقان..dayanqan [اؤزل‌آد] دایانیقلی، متین[۷].

دایانما..dayanma [آد] دایانیش، دیره نیش (فا: توقُّف). stop

دایانما عؤمورو..dayanma ömürü [آد] باخ: دایانیم عؤمورو.

دایانمادان..dayanmadan [ظرف] دوُرمادان، آرا وئرمه دن، آراسی کسیلمه دن (فا: بی توقف). without delay

دایانماز..dayanmaz [صفت] دایانمایان، دورمایان، آرا وئرمه ین.

دایانمازلیق..dayanmazlıq [آد] دایانمایان و آراسی کسیلمه ین شئیین حالی (فا: عدم توقف، مداومت).

دایانماق..dayanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر یئرده دایاناراق دوُرماق، داها ایره لی حرکت ائتمه مک، بیر یئرده قرار تاپماق، گؤجون ایتیریلمه سی سبب ایله بیر ایش دوُرماق "قاتار داياندی، یاغیش داياندی" (فا: از حرکت ایستادن). to stop, to stand ۲-بیر یئره تکیه وئرمک، سؤیکنمک، یاسلانماق "میتکّه یه داياندی" (فا: تکیه

دادن). ۳-قارشی دورماق، دایانیق‌لی اولماق، دایانیش گؤسترمک "ظُلمون قاباغیندا دایاندی" (فا: مقاومت کردن). ٤-دؤزمک، گؤزله‌مک "مسافرلر چوخ دایاندیلار ولی قاتار گلمه دی" (فا: راکد شدن). ٥-یوکسلمک، قالخماق (عرشه، گؤیه سؤزلریله)" فرّاش‌لارین‌سسلری کوچه‌لرده گؤیه دایاندی". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دایانیب دورماق..dayanıb durmaq [تاثیرسیزائیلم] راکد اولماق، سؤیکنمک.

دایانیت..dayanıt [آد] دایانیق‌لیق.

دایانیرلیق..dayanırlıq [آد] دیرنج، دایانیش (فا: مقاومت).

دایانیش..dayanış [آد] دایانما ایشی ویا بیچیمی، دورما طرزی (فا: تحمُّل، مقاومت). to have strength ,resisstance

دایانیش سینیری..dayanış sınırı [آد] نهایی مقاومت (فا: مقاومت نهایی). ultimate strength

دایانیش‌لی..dayanışlı [صفت] مقاومتلی(فا: بااستقامت) persvering

دایانیشما..dayanışma [آد] بیربیرینه آرخا دوُرما(فا: مقاومت).

دایانیشماجی..dayanışmacı [آد، ص] دایانیشمادا اولان.

دایانیشماجی‌لیق..dayanışmacılıq [آد] بوّتون عُضولر دایانیشمادا اولما ایشی.

دایانیشماق..dayanışmaq [فا] بیربیرینه دایانماق، دایانیش گؤسترمک (فا: بهم تکیه دادن).

دایانیشمالی..dayanışmalı [صفت] آرالاریندا دایانیشما اولما.

دایانیشیق..dayanışıq [صفت] عضولارآراسیندا دایانیشما اولان (ملّت و توپلولوق) (فا: مقاومت و پایداری).

دایانیق..dayanıq [آد] ۱-قالیجی‌لیق، ساغلام‌لیق(فا: پایداری) ۲-دؤزوم (فا: ثبات، صبر).

دایانیق‌سیزلیق..dayanıqsızlıq [آد] دایانیق‌سیزاولماوضعیتی، متانت-سیزلیک.

دایانیق لاشدیرماق..dayanıqlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دایانیق‌لی ائتمک، دؤزوملو ائتمک.

دایانیق‌لی..dayanıqlı [صفت] دایانابیلن، دؤزوملو (فا: متحمّل). sufferer

دایانیق‌لی‌لیق..dayanıqlılıq [آد] ساغلام‌لیق (فا: استحکام). firmness

دایانیق‌لیق..dayanıqlıq [آد] استقامت (فا: استقامت). resistence

دایانیق‌سیز..dayanıqsız [صفت] قالیجی‌اولمایان (فا: نا استوار). unstable

دایانیق‌لاشدیریلماق..dayanıqlaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] دایانیق-لاشدیرماق‌ایشی گؤرولمک.

دایانیلماز..dayanılmaz [صفت] بیرینه ویا بیر شئیه قارشی چیخیلماز، قاتلانیلماز (فا: طاقت فرسا). insupporable

دایانیلماق..dayanılmaq [بلسیز ائیلم] دایانماق ایشی گؤرولمک.

دایانیم..dayanım [آد] دایانما، دیرنج، دایانما گوجو (فا: پایداری، مقاومت). resisstance ،stability

دایانیم عؤمرو..dayanım ömrü [آد، فیزیک] دایانما عؤمرو، دؤزلمیش بیر شئیین آرادان گئتمه زامانینا کیمی اولان زامان (فا: عمر مقاومت).

دایاییش..dayayış [آد] دایاماق ایشی ویا بیچیمی.

دایچا..dayça [آد] بیر یاشار ارکک آت بالاسی "دایچالی: یانیندا بالاسی" (فا: کره اسب). colt {باخ: دای› دایچا}.

دای‌دای..dayday [آد] دایی (اوشاق دیلینده).

دایر..dayir [باغلاییجی سؤز، عربجه] ۱-حاقیندا، عاید" بو مسئله‌یه دایر اوخوماق لازیمدیر". ۲-آباد، بایندیر، بایر قارشیتی (فا: ~).

دایرئکتوْر..dayrektor [باخ] دیرئکتوْر.

دایره..dairə [آد] ۱-بوتون نقطه‌لری مرکز نقطه‌دن برابر اوزاقلیقدا اولان دَیرمی اَییک (فا: ~). circle ۲-بؤلگه، چئوره "شهر دایره سیندن چیخماق" بیرشئیین یاییلدیغی یئر، بعضی اداره‌لرین، موُسسه‌لرین آدی" گؤمروک دایره سی". {ع ‹تورکجه دَیمک› باخ تکر› تگه ره}.

دایره جیک..dairəcik [آد] کیچیک دایره.

دایره چکن..dairə çəkən [آد] پرگار (فا: پرگار). compass

دایره سل..dairəsəl [صفت] دایره ایله ایلگی‌لی، دَیرمی‌سل(فا: دایره‌ای).

دایره وی..dairəvi [صفت، ع] دایره سل، دَیرمی سل (فا: دایره ای).

دایره‌لنمک..dairələnmək [تاثیرسیزائیلم] دایره کیمی اولماق، دَیرمی اولماق.

دایرةُالمعارف..dairətülməarif [آد، عربجه] انسیکلوْپئدیا، بیردیلین بوّتون بیلیمسل سؤزجوکلری اولان کتاب، بیلیکلیک.

دایکند..daykənd [اؤزل‌آد] سالیان‌دا یئر آدی[۲٤۰].

دایلاق..daylaq [آد، باخ: دای۱] ۱-دیشی دوه ۲-دوه بالاسی. ۳-آت بالاسی (٦ آیلیق دان ۲ یاشا قدر)، ایکی ایللیک آت بالاسی (فا: اسب دو ساله). ٤-باشی بوْش، یوُلارسیز.

دایلاقلی..daylaqlı [صفت] یانیندا بالاسی اولان.

دایم..dayim [صفت، ع] سوّرکلی، قالیجی اولاراق (فا: ~).

دایماً..daimən [ظ، ع] سوّره کلی اولاراق (فا: ~).

دایمی..daimi [صفت، ع] قالیجی، تمللی، گئدیشلی (فا: ~).

دایمی لشمک..daimiləşmək [تاثیرسیزائیلم] قالیجی لاشماق (فا: دایمی شدن).

داینا..dayna [ادات، دا] تاکید بیلدیرن و"دا، ده" آنلامیندا بیر سؤز، "آی حسن دایی دوْغرو دئییل داینا".

داینا‌سوْر..daynasor [آد، فر، دیرگی] دینوْزور: بوْیو ۲۰ متره قدر، ایلک چاغلاردا یاشامیش و گوْنوموزه آنجاق فوْسیللری قالمیش سوْرونگنلر و دینوزورلارتاقیمیندانبیرحئیوان (فا: ~).

داینا‌سوْرلار..daynasorlar [آد، دیرگی] اوْمورقالی، سوْرونگن‌لر صنف ایندن، سوْیو توْکنمیش بیر حئیوان تاقیمی.

دایه..dayə [آد، فا ‹باخ: دایی] اوُشاغا باخان، اوشاغا قوللوق ائدن قادین، اوُشاق باخیجی‌سی، سوْت آنا (فا: دایه).

دایه‌لیک..dayəlik [آد] دایه‌نین ایشی (فا: دایگی).

دایی..dayı [آد] ۱-بیرینین آناسینین‌قارداشی. ۲-یاشی بؤیوک کیمسه‌لر اوچون دئییلن بیر سؤز. **maternal uncle** {سوُمرجه ‹دوْد›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تاقای›؛ بو سؤزون تاقماق سؤزوندن آلینماسی دوزگون سانیلیر و بو فامیللیک بیر نوع تاخما فامیللیک اولور، تاقماق+ای› تاقای› تایی› دایی[۶]}.

دایی آروادی..dayı arvadı [آد] دایی خانیمی، آنانین قارداشی آروادی.

دایی اوْغلولوق..dayı oğluluq [آد] اؤگئی دایی اوْغلو.

دایی اوشاغی..dayı uşağı [آد] دایی‌نین اوْغول ویا قیزی.

دایی اوغلو..dayı oğlu [آد] بیرینین دایی‌سینین اوغلو (فا: پسردائی). **son of a maternal uncle**

دایی قیزی..dayıqızı [آد] آنانین قارداشی قیزی.

دایی قیزی‌لیق..dayıqızılıq [آد] دایی قیزی اولما، دایی‌نین اؤگئی قیزی.

دایی گلینی..dayı gəlini [آد] دایی اوْغلونون آروادی، دایی‌نین گلینی.

دایی لیق..dayılıq [آد] دایی اوْلما وضعیتی. (فا: دایی بودن).

دایی نوه سی..dayı nəvəsi [آد] دایی اوْغلو ویا دایی قیزی‌نین اوْلادی.

دئ..de [فعل] دئمک فعلی‌نین امر شکلی.

دئ ها دئ..de ha de [دا] تئز تئز دانیشماق و دئمک اوْچون سؤیله‌نیر.

دئبی..debi [آد، فرانسیزجا] سوُ آخیم‌ینین‌بللی‌زاماندا‌آخیش‌مقداری، ظرفیت.

دئپارتمان..departman [آد، فرانسیزجا] دئپارتمئنت: بؤلوم [۲۱۸].

دئپرئسیوْن..depresiyon [آد،فرانسیزجا] روحی‌چؤکونتو، چؤکونتو [۲۱۸].

دئپرم..deprəm [آد] تیتره‌یش، زلزله، سارسیْلما **earthquake**

دئپرم اؤلچر..deprəm ölçər [آد] دئپرَمین شدّتین اؤلچن آراج (فا: زلزله سنج). **seismogist**

دئپرم بیلیمجی..deprəm bilimci [آد] دئپرم و زلزله اوُزمانی.

دئپرم گؤرموش..deprəm görmüş [صفت] زلزله ده صدمه گؤرموش (فا: زلزله زده). **striken by earthake**

دئپرم یازار..deprəm yazar [آد] دئپرم اؤزللیکلرینی یازان آراج.

دئپرنمک..deprənmək [آد] باخ: ترپنمک.

دئپلاسمان..deplasman [آد، فرانسیزجا] ۱-یئر دَییشمه. ۲-یابانجی ساحه، خارج [۲۱۸].

دئپو..depo [آد، فرانسیزجا] بیغاج، بیر شئیین توپلاندیغی یئر (فا: دپو).

دئتال..detal [آد، فرانسیزجا] آیرینتی‌لار، دئتئکتوْر (فا: دتال).

دئتال‌لاشدیرماق..detallaşdırmaq [تاثیرسیزائیلم] آیرینتی‌لاشدیرماق، آیرینتی‌لی حالا گتیرمک (فا: دارای جزییات کردن).

دئتال‌لاشماق..detallaşmaq [تاثیرسیزائیلم] آیرینتی لاشماق، آیرینتی‌لی حالا گلمک (فا: دارای جزییات شدن).

دئتانت..detant [آد، فرانسیزجا] یوُموشاما، گرگین‌لیک آزالما (فا: ~).

دئتای..detay [آد، فرانسیزجا] آیرینتی‌لار.

دئتئرجئنت..detercent [آد، فرانسیزجا] پئتروْل اوْرونلریندن دوْزه‌لن آریتما و تمیزله‌مه مادّه‌سی (فا: دترجنت).

دئتئرمینانت..determinant [آد، فرانسیزجا] ریاضی ده بیر مئتود، بیر سیرا بیلینمه‌ین دَییشکن‌لرین دَیرینی تاپمایا یاردیمجی اوْلان جبیرسل آنلاتیم. (فا: دترمینانت).

دئتئرمینیزم..determinizm [آد، فرانسیزجا] بلیرله‌نیمجی‌لیک، توْپلوم و طبیعت ده باش وئرن بوْتون حادثه‌لرین گنل اوْبژئکتیو یاسا و ندن‌لرله ایلگی‌لی اوْلدوغو حاقیندا علمی و بیلیم سل آنلاییش؛ گره کیرجیلیک [۲۱۸]. (فا: دترمینیزم).

دئتئرمینیست..determinist [آد، فرانسیزجا] بلیرله‌نیم‌جی، دئتئرمینیزم طرفداری (فا: ~).

دئتئکتور..detektor [آد، فرانسیزجا] بوُلوجو آلت (فا: دتکتور).

دئتئکیتو..detektiv [آد، این ‹لا] جاسوسلارین ماجرالارین تصویر ائدن اثر، گیزلی پولیس (فا: دتکیتو).

دئتئی..detey [باخ] دئتال.

دئتوْنه..detonə [آد، فرانسیزجا] یانلیش، قُصورلو.

دئتوْنه اوْلماق..detonə olmaq [آد، فرانسیزجا] آیقیری دوْشمک و اوْلماق [۲۱۸].

دئج..dec [باخ] دئژ.

دئج قالماق..dec qalmaq [تاثیرسیزائیلم] دئژقالماق، بوتون و توخونمامیش قالماق.

دئجلنمک..decəlnəmək [بلسیز ائیلم] دئژلنمک: ۱-دئژ ووُرولماق. ۲- دسته دسته ییغیلماق، توپلانماق.

دئجان..deçan [اؤزل‌آد] سرابدا کندآدی {تی: گؤل، گؤل صاحبی}.

دئدئکسیوْن..dedeksion [آد، فرانسیزجا] توّمدن گلیم.

دئدلاین..dedlayn [آد، فرانسیزجا] سوّره سوْنو، زامان سیْنیری [۲۱۸].

دئدی قوْدو..dediqodu [آد] هله کسین لشمه ین ولی آرالیقدا دئییلن سؤزلر (فا: شایعه). rumo (u) r

دئدی قوْدوجو..dediqoducu [صفت] سؤز گزدیرن، دئدی قودو سؤزلرینی دیین کیمسه، دئدی قودو دؤزلدن.

دئدی قودو قوُمقوماسی..dediqudu qumquması [آد] ایشی دئدی قودو اولان کیمسه.

دئدی قودوجولوق..dediquduculuq [آد] دئدی قودو دؤزلتمه ایشی.

دئدیرتمک..dedirtmək [ائتدیرگن ائیلم] دئمه یه‌مجبور ائتمک.

دئدیرمک..dedirmək [تاثیرلی ائیلم] دئمک‌زوْرووندا بوراخماق.

دئدیکجه..dedikcə [ظرف] اوْلدوقجا، سوْن درجه‌ده "بو کتاب دئدیکجه یاخشی دیر".

دئدیگین..dediyin [ض] قبون ائدیلن، سایلان، آد آپاریلان "دوْست دئدیگین بؤیله می اوْلور؟".

دئدیگین‌دن چیخماق..dediyindən çıxmaq [تاثیرلی ائیلم] سؤزوندن چیخماق.

دئدیم دئمه میش..dedim deməmiş [صفت] بیلینمه گی ایستنمه ین سؤز و ایش اوچون سؤیله‌نیر.

دئدییم دئدیکچی..dediyim dedikçi [آد] ایسته دیگینی گؤردورن، عنادچی.

دئرماتوْلوژی..dermatoloji [یو] دری‌خسته‌لیک‌لری‌و اوْنلارین مُعالجه‌سی اوْزه رینده بحث آپاران بیر طب بیلیم دالی.

دئرماتوْلوق..dermatoloq [یو] دری خسته‌لیک‌لر اوُزمانی.

دئرماتیت..dermatit [آد، فرانسیزجا] دری ده گؤرولن هر جور التهابلی خسته‌لیک (فا: درماتیت).

دئره..derə [اؤزل‌آد] بیر نوع پالتار و اوّست گئییم {تاراماق دان}.

دئریک..derik [اؤزل‌آد] سالماسدا چای آدی {۱-دیریک، یاشایان، دیری ۲-اوُرارتولاردا" باش‌دیریک: مذهبی‌مکان"وارایدی[۱۲۹]}.

دئریواسیون..derivasiyon [آد، فرانسیزجا] (سوُ) یاتاغینی دَییشدیرمه.

دئزئنفئکتاسیون..dezenfektasiyon [آد، فرانسیزجا] میکروْبدان آریتما.

دئزاوانتاژ..dezavantaj [آد، فرانسیزجا] انگل‌له‌مه، ضرر وئرمه یؤنَتمی.

دئژ..dej [آد] دئیج: ۱-گئچمیشده رعیت‌لر بوغدا و توخومو آخشامچاغی‌لار خرمنلرده بیریئره‌توپلایاراق خان آداملاری یئکه تاختا مؤهورله خرمنین اوستونه مؤهور باساراق اوْنون گئجه‌نی ال دیمه سینین قاباغین آلاراق قوْرویاردیلار "دئژ ایزی قویماق" (فا: اثرمهر و غیره). ۲-سیرایلا ییغماق، بیر یئره توپلاماق. {بو کلمه دئژ (دؤزمک/ دؤز/ دئژ: قالا معناسیندا) کلمه‌سیندن آلینیب و تاخیل کوماسینی دئژله‌مک اونو بیر قالا کیمی آلینماز حالا گتیرمکدیر، یئنیجه فارسجادا دج (برک یئر) سؤزو بوراداندیر}.

دئژله‌مک..dejləmək [تاثیرلی ائیلم] بوّتؤو ساخلاماق اوّچون مؤهورله‌مک.

دئژئنئره..dejenerə [فر، صفت] سوْیسوْز، سوْیسوز لاشمیش (فا: دژنِره).

دئژقالماق..dejqalmaq [تاثیرسیزائیلم] بوّتؤو قالماق، توْخونولمامیش قالماق.

دئژلنمک..dejlənmək [بلسیز ائیلم] سیرایلا ییغیلماق، کوْمالانماق.

دئژله‌مک..dejləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-بوّتؤو ساخلاماق اوّچون علامت وورماق، مؤهورله‌مک. ۲-بیر یئره ییغماق.

دئسامبر..desambr [آد، فرانسیزجا] باخ: دئکابر.

دئسپوتیزم..despotizm [یو] استبداد، مُطلقیت، دیکتاتوْرلوغا دایانان دؤولت قوُرولوشو (فا: دسپوتیزم).

دئسپوتیک..despotik [یو] مُستبدّ، دیکتاتوْر (فا: دسپوتیک).

دئسکریپتیو..deskriptiv [آد، فرانسیزجا] تصویری.

دئسَن..desən [آد، فرانسیزجا] بیرنسنه‌نین بلیرلی خط‌لرینی گؤسته‌رن تصویر.

دئسیبئل..desibıl [آد، فرانسیزجا] ائشیتمه‌دوُیارلی‌لیغینی‌اؤلچمه‌آلتی.

دئسیکاتوْر..desikator [آد، فرانسیزجا] قوُروتما قابی.

دئسیگرم..desigrəm [آد، فرانسیزجا] بیر گرمین اوْندا بیری. dg

دئسیلیتر..desilitr [آد، فرانسیزجا] بیرلیترین اوْندا بیری. dl

دئسیمان..desiman [اؤزل‌آد] غور توّرکلرینه باغلی و کوُرمانج دیلینده دانیشان بیر بوْی آدی، باخ: کوُرمانج.

دئسیمتر..desimetr [آد، فرانسیزجا] بیر مترین اوْندا بیری. dm

دئشارژ..deşarj [آد، فرانسیزجا] بوْشالما، راحاتلاما (فا: دشارژ).

دئشدیرمک..deşdirmək [ائتدیرگن ائیلم] دئشیک آچدیرماق.

دئشدیریلمک..deşdirilmək [بلسیز ائیلم] دئشیک آچدیریلماق.

دئشمک..deşmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-قازماق(فا: کندن)۲-درین-ایشله‌مک، چوخ درین‌تاثیرقویماق. ۳-قاریشدیرماق {سن}.

دئشه‌له‌مک..deşələmək [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیی قوُتدالاماق و دئشمک.

دئشیجی..deşici [آد] دئشمه ایشینی گؤرن، دَلیجی (فا: دریل).

دئشیفره..deşifrə [فر، صفت] چؤزولموش، آچیق لانمیش (فا: دشیفره).

دئشیک..deşik [صفت] ۱-دئشیلمیش، دلیک، درین و دار چوخور (فا: کنده شده). ۲-جیریق، ییرتیق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تشوّک›}.

دئشیک دئشیک..deşik deşik [صفت] چوخ دئشیلمیش، چوخ دئشیگی اوْلان.

دئشیلمک..deşilmək [بلسیز ائیلم] ۱-قازیلماق، یاریلماق، دئشمک ایشی گؤرولمک (فا: کنده شدن). ۲-بیر سؤزون اوّستو آچیلماق، آراشدیریلماق. {ت، سن ‹تئشیلمک›}.

دئشیلمیش..deşilmiş [صفت] دئشیک اوْلموش.

دئفانس..defans [آد، فرانسیزجا] ساووُنما [۲۱۸].

دئفروْستئر..defroster [آد، این] بوُز چؤزر.

دئفلاتوْر..deflator [آد، فرانسیزجا] قیسیتلاییان، قیْسیتلاییجی [۲۱۸].

دئفلاسیون..deflasion [آد، فرانسیزجا] پول‌دارلیغی، دوُرقونلوق، رکود

دئفوْ..defo [آد، فرانسیزجا] قُصور، عؤذور.

دئفوْرماسیون..deformasion [آد، فرانسیزجا] ییچیمی پوْزولما، ییچیمسیز لشمه (فا: دفوْرمه شدن).

دئفورمه..deformə [صفت، فرانسیزجا] ییچیم‌سیز، ییچیمی‌پوْزولموش.

دئفیس..defis [آد، لا] ایکی سؤز آراسیندا ویا سؤز هجالارینی سطیردن سطیره گئچیردیکده قوْیولان خط "-" مثلا: "آرتیق-اسکیک، باغ-باغات" (فا: خط تیره).

دئفیسیت..defisit [آد، لا] چیخارین گلیردن چوْخ اوْلماسی.

دئقاژمان..deqajman [آد، فرانسیزجا] فوُتبالدا برک شوُت ووُرما.

دئکابر..dekabr [آد، فرانسیزجا] دئسامبر، آرالیق، میلادی‌ایلده۱۲جی-آی

دئکار..dekar [آد، فرانسیزجا] ۱۰۰۰مترمربع اوْلان مساحت بیریمی.

دئکلاراسیوْن..deklarasion [آد، فرانسیزجا] بیلدیرگه، اعلان‌ائتمه [۲۱۸].

دئکلاماتوْر..dekəlamator [لا] دئکله‌مه ائدن، بدیعی اثرلری مهارتله اوْخویان آدام و آرتیست (فا: دکلاماتوْر).

دئکوْر..dekor [آد، فرانسیزجا] بزَنتی، بزه‌نیش (فا: دکوْر).

دئکوْراتیو..dekorativ [آد، فرانسیزجا] سوّسله‌ییجی، تزیینی، بزک اوْچون اوْلان، بزَک اوْچون دوْزلتیلمیش (فا: دکوْراتیو).

دئکوْراتیو بیتگی‌لر..dekorativ bitgilər [آد] تزیینی‌بیتگی‌لر، میوه-وکؤلگه‌سی‌اوْچون یوْخ یالنیز بزک اوْچون اوْلان بیتگی‌لر (فا: گیاهان تزیینی).

دئکوْراسیون..dekorasion [آد، این] بزَنتی، بیر یئری بزه‌مه، صحنه ترتیباتی، صحنه تزییناتی و بزه‌یی (فا: دکوْراسیون).

دئکوْلته..dekoltə [آد، فرانسیزجا] کوْره‌گی آچیق قادین‌پالتاری (فا: ~)

دئکوْنت..dekont [فر] اؤدَنمیش ویا اؤده‌نه جک اوْلان حسابلارین تؤکومو (فا: تنزیل حساب).

دئلئقاسیون..deleqasion [آد، فرانسیزجا] هر هانسی بیر توْپلولوغو تمثیل ائتمکله گؤرَولی یئتگیلی قوُرول.

دئلتا..delta [آد، یو] ۱-یونان الفباسینین دؤردونجو حرفینین آدی" δ، Δ". ۲-چایلارین‌دنیزه تؤکولدوغو یئرده دوزه‌لن بالاجا آدا و قورولوقلارین آدی، چاتال آغیز (فا: دلتا).

دئلهی‌تورک‌ایمپاراتورلوغو..delhi türk imparatorluğu [اؤزل آد] باخ: بابور ایمپاراتورلوغو:

دئم..dem [آد، فا‹دیم›] ۱-سوُ وئرمه‌دن و فقط یاغیشلا بسله‌نن اکین "دئم قارپیزی" ۲-(مج)بیر ایشی دقّت‌سیز و بیلگی‌سیزجه گؤرمه "دئمینه ایش گؤرمک" (فا: دیمی).

دئم‌اکینی..dem əkini [آد] سوُ وئرمه‌دن و فقط یاغیشلا بسله‌نن اکین (فا: دیم کاری). dry farming

دئماقوْژی..demaqoji [آد، فرانسیزجا] خالق‌آوجی‌لیغی، یالان‌سؤزلرله خالقی قازانماغا چالیشما ایشی [۲۱۸]. (فا: دماگوْژی).

دئماقوق..demaqoq [یو] بیر ییغین وتوپلانتی‌دا یئرلی یئرسیز دانیشان کیمسه (فا: دماگوگ).

دئمئت..demet [آد، تا، یو] دئمَت: دسته، باغلام، چیچک دسته سی، گوْلدسته، ییچیلمیش اکین دسته سی (دسته گل).

دئمج..demək [دئمک+ج] آچیقلاما، قونوشما، یئتگی‌لی کیمسه‌نین بیر موضوع دا آچیق لاماسی (فا: بیانات).

دئمج وئرمک..demək vermək [تاثیرلی ائیلم] یئتگی‌لی بیر کیمسه بیرینه بیانات وئرمک.

دئم‌قیشلاق..demqışlaq [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

دئمک..demək [تاثیرلی ائیلم] سؤیله‌مک، بیلدیرمک (فا: گفتن) to say {سوُمرجه‹ته، دئ›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن‹تئمک›؛ اینگیلیزجه‌دیالوق‌سؤزو "دئ" و یونانجا لوژی(تانیماق) سؤزوندن دوْزلمه‌لیدیر}. ۲-دئمک۲(باغلاییجی سؤز)آراسؤز معناسیندا، دئمه‌لی معناسیندا بیر سؤز، "دئمک تئیمور بگ اؤلی ایمیش" (فا: گویا)

دئمک اولارکی..demək olarki [باغلاییجی سؤز] گرچه یه یاخین بیر دَیرلندیرمه بیلدیرن سؤز" دئمک‌اوْلارکی‌بوتئزلیکده‌بو فابریکا یوْلا دؤشه‌جک".

دئمک اولمازکی..demək olmazki [باغلاییجی سؤز] بیر سؤز و فیکیره آرخایین اوْلمادیقدا دئییلن‌بیر سؤز "دئمک اوْلمازکی بو تئزلیکده گله‌جکدیر".

دئمک کی..demәkki [باغلاییجی سؤز] احتمال بوُدورکی (فا: شاید). perhaps

دئموْکراتیک..demokratik [آد، فرانسیزجا] دئموکراسی‌یه اوُیقون.

دئمونسترا سیوْن..demonstrasion [آد، فرانسیزجا] گؤستری [۲۱۸].

دئموده..demodə [آد، فرانسیزجا] موْداسی گئچمیش اوْلان (فا: دموده).

دئموقرافی..demoqrafi [فر، ص] نُفوس‌بیلیمی (فا: دموگرافی)

دئموکرات..demokrat [آد، فر،] دئموکراسی‌یانلی‌سی (فا: ~).

دئموکراتیزم..demokratizm [آد، فرانسیزجا] دئموکراسی‌نی حیاتا گئچیرمه (فا: ~).

دئموکراسی..demokrasi [آد، فرانسیزجا] ائل ارکی، ائل بگ‌لیک، بیر یئرده خالقین و اشتراکچی‌لارین الینده اوْلدوغو اداره اوُصولو، باخ: جبرواختیار (فا: دموکراسی).

دئمه..demə [آد] ۱-دئمک ایشی. ۲-شعر، آغیت. ۳-آراسؤزو کیمی ایشله‌نیر" دئمه‌کی شاهین گوزل بیر قیزی واریمیش".

دئمه‌لی..deməli [صفت] ۱-خوشا گلن سؤز، دئییله جک سؤز، "غصه‌نی بوراخ گل سنه بیر دئمه‌لی سؤز دئییم". ۲-آراسؤز کیمی دئمک آنلامیندا بیرسؤز "دئمه‌لی بو کؤهنه بئیین آدامین ایکی خانیمی وار" (فا: گویا) perhaps

دئمی..demi [آد] قلیان‌و چوبوق" داماغیندا بیردئمی‌سی گلدی".

دئنئت..denet [آد] دئنَتله‌مک ایشی، تفتیش.

دئنئتلَنمک..denetlənmək [بلسیز ائیلم] دئنه‌تیم ایشی گؤرولمک.

دئنئتله‌مک..denetləmək [تاثیرلی ائیلم] دئنه‌تیم‌ایشینی گؤرمک.

دئنئتی..deneti [آد] تجربه، گؤرگوله‌مه.

دئنئتیجی..denətici [آد] دئنئتله ین، کوْنترولئر.

دئنئتیجیلیک..denəticilik [آد] دئنئتمه، کنترل.

دئنئتی‌جیلیک..deneticilik [آد] دئنَتیجی‌نین ایشی.

دئنئتیم..denetim [آد] دئنَتله‌مک ایشی، تفتیش، کوْنترول.

دئنئک داشی..denek daşı [آد] قیزیل وگوموش کیمی مئتال‌لارین عیارینی بیلمک اؤچون اوْنا سوْرتولن داش، باخ: دنگ داشی.

دئنئک..denək [آد] دئنَنمیش.

دئنئمک..denəmək [تاثیرلی ائیلم] تجربه ائتمک، سیناماق (فا: تست کردن). {سن‹دیناماق›، دنگه› تنگ سؤزوندن آلینمیشدیر؛ تنگ› تنگه‌مک›دنگه‌مک› دئنگه‌مک› دئنه‌مک}.

دئنئمه..denəmə [آد] تجرُبه ائله‌مه (فا: تجربه).

دئنئمه‌ائوی..denəmə evi [آد] لابراتور(فا:لابراتوار). laboratory.

دئنئمه‌چی..denəməçi [صفت] تجربه ائدن.

دئنئمه‌حئیوانی..denəmə heyvanı [آد] بیر سوْرونو تانیماق اوْچون اوْستونده دئنئمه دؤزنله‌نن حئیوان.

دئنئمه‌یاییننی..denəmə ayını [آد] رادیو تلویزیوندا و بوجور آراجلاردا باشلانقیج‌دا بیر یاییننی‌نین کمیت و نئجه‌لیگینی بیلمک اوچون یاییلانان بؤلوم.

دئنئنمک..denənmək [بلسیز ائیلم] تجربه‌اولونماق، سینانماق.

دئنئی..deney [باخ: دئنه‌مک] تجربه(فا: تجربه) experience

دئنئی‌اوْستو..deney üstü [آد] دئنئی‌له اله گلمه‌سی امکانسیز، عاغیل لا ایلگی‌لی اوْلان (بیلگی).

دئنئی‌اوْستوجو..deney üstücü [آد] دئنئی اوْستوجولوک یانلی‌سی.

دئنئی‌اوْستوجولوک..deney üstücülük [آد] اینسان بیلگی‌سینین ایلکه و اساسینین تجربه اوْته سینده و عاغیل لا چؤزولمه سینه چالیشان بیر آنلاییش و گؤروش، مُتعالیه، تراینساندانتالیزم.

دئنئی‌جی..deneyci [آد] دئنئی جیلیک یانلی‌سی.

دئنئی‌جیلیک..deneycilik [آد] بیلگی‌نین دئنئمه و دوُیقولارلا اله گلمه‌سینه اینانان اؤیره‌تی و دوْکتورییین.

دئنئی‌سل..deneysl [صفت] دئنئی‌یه دایانان، دئنئی‌له‌ایلگی‌لی(فا: تجربی).

دئنکتاش..denktaş [باخ] دنکتاش.

دئنمک..denəmək [بلسیز ائیلم] دئییلمک، سؤیلنمک.

دئنیلمک..denilmək [بلسیز ائیلم] دئییلمک، سؤیلنمک(فا: گفته‌شدن).

دئو..dev [آد] ۱-اوْلدوقجا بؤیوک، چوخ اؤنملی" دئو تیکیتی، دئوآدام". ۲-افسانه‌لرده بؤیوک و قورخونج یاراتیش (فا: غول) ghoul {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تئو›: آل، آلداتما، حیله؛ باخ: دوه}.

دئوآددیملارلا..dev addımlarla [ظرف] بؤیوک سُرعتله، چوْخ ایتی "~ایلَره‌مک".

دئوقالاسی..dev qalası [اؤزل‌آد] باخ: خیاو.

دئوقیلیق..dev qılıq [صفت] دئوکیمی، یوْلا گلمز و کوْبود، دئوه بنزر.

دئولر..Devler [اؤزل آد] توْرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندادیر [۱۵۸-۸۱].

دئولنقج..devlənqəc [آد، دی، تا] چایلاق توّروندن آلیجی قوُش.

دئونتولوژی..deontoloji [آد، فرانسیزجا] اؤدَو بیلگی سی.

دئوآسا..devasa [آد] دئوه بنزر، دئو کیمی.

دئوآناسی..devanası [آد] مثل لرده گئچن دیشی دئو.

دئوآینا..devayna [آد] نسنه لری اوْلدوغوندان چوخ بؤیوک گؤستَرن آینا.

دئوجه..devcə [آد] دئوه بنزر، دئو کیمی.

دئوجیک..devcik [آد] بالاجا دئو.

دئور..devr [آد] ۱-دؤوره، دؤنم(فا: دوره). ۲-ائوه گتیریلمیش گلینه خالچا اؤزه رینده یئر آچما عادتی {باخ: دئویرمک}.

دئورائتمک..devr etmək [تاثیرلی ائیلم] بیرینه گئچیرمک، بیرینه-قایتاراماق(فا: برگرداندن

دئورائدیلمیش..devər edilmiş [صفت] قایتاریلمیش، بیرینه مُحوّل ائدیلمیش (فا: محوّل). turned over

دئوران..devran [آد] باخ: دؤوران.

دئوره..devrə [آد، عربجه] دؤنم.

دئورەقاپی..devrə qapı [اؤزل‌آد] پاپارلی بوْیوناعا یدیئر آدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

دئوریک..devrik [صفت] دئوریلمیش.

دئوریلمک..devrilmək [بلسیز ائیلم] ۱-چئوریلمک، آلت‌اوّست اوْلو-نماق، باش آشاغی ائدیلمک (فا: چپه شدن). ۲-(س) آلت اوّست اوْلماق "ماشین دئوریلدی"، اوْرتادان قالدیریلماق.

دئوریلمه..devrilmə [آد] دئوریلمک ایشی (فا: سرنگون). turned

دئوریلیش..devriliş [آد] دئویرمه ایشی، چئوریلیش.

دئوریلیم..devrilim [آد] دئوریلمه، چئوریلیش.

دئوریم..devrim [آد، عربجه] ۱-چئوریلمه، بوّکولمه، دئوریلمه. ۲-انقلاب، تحوُّل (فا: انقلاب). revolution ۳-اختلال.

دئوکؤپک بالیقلار..devköpək balıqlar [آد، دیرگی] اوْمورقالی حئیوانلاردان، بالیقلار صنفندان، کؤپک بالیقلاری تاقیمینین بیر آلت فامیلیاسی.

دئوکیمی..dev kimi [صفت] بؤیوک و هیکل لی (فا: تناور). corpulent

دئوگؤوده‌لی..dev gövdəli [صفت] بؤیوک‌وهیکل لی (فا: تناور). corpulent

دئولشدیرمک..devləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دئو وضعیته گتیرمک.

دئولشمک..devləşmək [تاثیرسیزائیلم] چوخ‌بؤیومک، ایری‌لشمک، دئو کیمی اوْلماق.

دئوی..devi [اؤزل‌آد] سوُمر و اسکی توّرک تانری لاریندان، سوْنرا لارا هیندلیلرده بوُنو تانری قبول ائتمیشلردیر[۲۱۱].

دئویر..devir [آد] دؤنم، دؤنوش (فا: چرخش و انقلاب).

دئویرتْمک..devirtmək [ائتدیرگن ائیلم] چئویرتمک، آلت‌اوّست - ائتدیرمک.

دئویرمک..devirmək [تاثیرلی ائیلم] چئویرمک، آلت‌اوّست ائتمک، اگه منلیک‌دن سالماق (فا: چپه کردن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تئوّرمک›، باخ: دَوه}.

دئویک..devik [آد، دا] ایش گؤرنده اوْیان بویانا باخماغا عادت ائتمیش کیمسه، شاشیرقان، شاشیریجی.

دئویکدیرمک..devikdirmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: شاشیرتماق.

دئویکمک..devikmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: شاشیرماق.

دئویکمیش..devikmiş [صفت] شاشیرمیش.

دئویم..devim [آد] حرکت، دئوینیم.

دئوین..devin [اؤزل‌آد] حرکت، قیْمیلدانیش، داورانیش[۷].

دئوینای..devinay [اؤزل‌آد] اینسان آدی، باخ: دئوین+ آی[۷].

دئوینمک..devinmək [س، باخ: دئویرمک] حرکت ائتمک، وُجودو اوْیناتماق.

دئوینیم..devinim [آد] حرکت، دئویم.

دئوینیم بیلیمی..devinim bilimi [آد] حرکت بیلیمی، دینامیک بیلیمی.

دئوینیم سل..devinimsəl [آد] دئوینیم‌له ایلگی لی، دینامیک.

دئه..de [سس‌تق، با] مینمه و قوشما حئیوانلارینی سوّرمک اوْچون دئییلن سؤز.

دئهدوْلان..dehdolan [اؤزل‌آد] دئهدیلان، سرابدا کند آدی {دیک+تیل+ان}.

دئهلیک..dehlik [اؤزل‌آد] دیهلیک: اهر ده کند آدی {دیکلیک}.

دئهلان..dehlan [اؤزل‌آد] دیهلان: هشتَری ده کندآدی {دیک+لان}.

دئهلَتمک..dehlətmək [ائتدیرگن ائیلم] دئهله‌مک ایشینی گؤردورمک.

دئهلنمک..dehlənmək [بلسیز ائیلم] دئهله‌مک ایشی گؤرولمک.

دئهله‌مک..dehləmək [تاثیرلی ائیلم] حئیوانی سوّرمک‌اوْچون دئه دئمک.

دئهلیز..dehliz [آد، فا] اوّستو اورتولو دار و اوُزن گئچیت، دالان، کوْریدوْر(فا: دهلیز) {دالماق و دالاندان: دالیز›دئلیز›دئلیز}.

دئهناو..dehnav [اؤزل‌آد] اوُجان دا کند آدی {۱-دی/ تی+ناو: گؤللوک ۲-دیک+ناو: اوُجا گؤللوک}.

دئیتا..deyta [آد، فرانسیزجا] وئری[۲۱۸].

دئینو..deynov [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد دا کند آدی {تین+اوْ}.

دئیه..deyə [باغلاییجی سؤز، دئمک] دییه: سبب و آماج بیلدیرن بیر سؤز "گئجیکمه‌مه سینی وتلَسمه‌مه سینی دئیه تئزدن دؤردو".

دئیه گؤله..deyə gülə [ظرف] دییه گؤله: گؤله گؤله، شن بیرحالدا دئییب دانیشماق.

دئیه‌جک..deyəcək [ظر] سؤیله نه‌رک.

دئیه‌دییه..deyə deyə [ظر] سؤیله یه‌رک.

دئیه‌سن..deyəsən [آراسؤز] ۱-"اؤنون دئدیکلری دئیه سن دؤز چیخمادی" (فا: گویا). ۲-(فا: شاید).

دئیی‌جیلیک..deyicilik [آد] سؤز آپارما، خبرچیلیک، سؤز گزدیرمه.

دئیب دانیشماق..deyib danışmaq [آد] ۱-قونوشماق، دانیشماق. ۲-(مج)خوش دانیشماق، خوش خوش دانیشماق.

دئیب ده گئچمک..deyib də geçmək [تاثیرلی ائیلم] اؤنمسه‌مه‌مک.

دئیب گؤلمک..deyib gülmək [تاثیرسیزائیلم] شن بیر حالدا صحبت-ائتمک، سئوینمک.

دئیب گؤلن..deyib gülən [آد] شن، اؤره‌یی آچیق آدام، خوش صحبت.

دئییجی..deyici [صفت] ۱-سؤیله‌ین، دانیشان. ۲-(مج)سؤز گزدیرن.

دئییردیم کی..deyirdimki [آراسؤز] بوُ فیکیرده ایدیم کی.

دئییرلرکی..deyirlərki [آراسؤز] روایت وارکی.

دئییش..deyiş [آد، دیل‌ب] ۱-سؤیله‌مه بیچیمی، سؤیله‌یش، اوُسلوب. ۲-بیر دیلده نئچه یئره بؤلونن آلت دیللردن هر بیری(فا: لهجه). dialect ۳-سؤز دؤیوشدوُرمه، سؤزلشمه.

دئییشات..deyişat [آد، تا] سؤز، لاف، ساو، شعر، دئدیقوُدو.

دئییشدیرمک..deyişdirmək [ائتدیرگن ائیلم] دئییشمه‌گه مجبور ائتمک، آرا ووُرماق، دالاشدیرماق (فا: فس منازعه کردن).

دئییشدیریلمک..deyişdirilmək [ائتدیرگن ائیلم] دئییشمک ایشینی گؤردورمک.

دئییشمک..deyişmək [قا] ۱-بیربیریله سؤزلشمک، تارتیشماق، سؤیوشمک. ۲-شعرله یاریشماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دئییشمه..deyişmə [آد، یازین] آذربایجان تورکجه سینده بو نوع قوْشقو مضمونجا عاشقلار آراسیندا علم، بیلگی و گوج جهتیندن یاریش ساییلیر و قورولوشجا مصرع‌لری مُختلف هجادان تشکیل تاپیر، بو نوع شعری بعضی شاعرلرین اثرلرینده گؤرمک اولار: واقف ایله ودادی، عاشق پریله‌میرزه جان، عاشق واله ایله زرنیگار، شاه اسماعیل‌له عرب زنگی، اؤرنک: "شاه اسماعیل: ایگید اولان قوناق سئور ائوینده. ایستر ماتم اولا ایستر سئونده. غریب اوْلوب دوشدوم سنین یئرینده. بو گئجه من سنه قوناغام عرب. عرب زنگی: بو یئر اوْ یئردیکی قوش قونا بیلمز. بیزیم ائللریمیز یادا دیدیلمز. هر یئتن غریبه قوناق دئییلمز. گلندن گئدندن باج آلام گرک." [۷۳، ۷٤](فا: مناظره). debate ۲-دئییشمه۲(آد) بیربیریله تارتیشما، سؤزلشمه (فا: منازعه).

دئییکله‌مک..deyiklәmək [تاثیرلی ائیلم] آداخلاماق، نشانلاماق، رسمی حالدا یوخ بلکه اؤز آرالاریندا دانیشاراق قیز اوْغلانی بیربیرینه نشان لاماق (فا: نشان کردن). {دئمک سؤزوندن}.

دئییکله‌مه..deyiklәmə [آد] آداخلاما، نشان‌لاما (فا: نامزدی).

دئییکلی..deyikli [آد، دا] نشانلی، آداخلی.

دئییکلیک..deyiklik [آد] نشانلی اوْلما، آداخلانما.

دئییل..deyil [باخ] دگیل، دَییل.

دئییلمک..deyilmək [بلسیز ائیلم] آد وئریلمک، سؤیلنمک، دئییلمک.

دئییلمیش..deyilmiş [صفت] سؤیلنمیش، دانیشیلمیش.

دئییلن..deyilən [صفت] دئییلمیش سؤز.

دئییله سی..deyiləsi [ظرف] دئمک بئیله.

دئییلیش..deyiliş [آد] دئییلمه طرزی، سؤیله‌نیش.

دئییم..deyim [آد، دیل‌ب] تک آنلامی اوْلان نئچه سؤزجوکلو عبارت، ساو، گنل‌لیکله گرچک معناسیندان آز چوْخ آیری و ایلگی چکیجی بیر آنلام داشییان و قالیبلاشمیش آنلاتیم، تعبیر، اصطلاح، اؤرنک: "نوحدان قالما، دئموکلئس قیلیجی" (فا: عبارت).Idiom

دئییم سؤزلوگو..deyim sözlüyü [آد] دئییم‌لر کتابی (فا: فرهنگ مصطلحات). Idiomatic dictionary

دئییم لشدیرمک..deyimləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دئییم اؤزللیگی قازاندیرماق.

دئییم‌لشمک..deyimləşmək [تاثیرسیزائیلم] دئییم‌اؤزللیگی‌قازانماق، دئییم‌حالینا گلمک.

دئییملی..deyimli [صفت] موُصطلح (فا: مصطلح). in common use

دئیینتی..deyinti [آد] دئییمه، ناراضی‌لیق.

دئیینتی‌لی..deyintili [صفت] بیر شئیدن اؤره‌یی‌سینمیش، دئیتی‌سی اوْلان.

دئیینجک..deyincək [آد] چوخ دئیینن، باخ: دئیینگن.

دئیندیرمک..deyindirmək [تاثیرلی ائیلم] دئییمه‌سینه سبب اوْلماق.

دئیینگن..deyingən [صفت] چوخ‌دئیینن، هرشئی‌اؤچون‌دانیشان.

دئیینگن‌لیک..deyingənlik [آد] دئیینگن آدامین وضعیتی.

دئیینمک..deyinmək [تاثیرسیزائیلم] اؤز اؤزونه دانیشماق.

دئییِنن..deyinən [باخ] دئییِنگن.

دئییِنیکلی..deynikli [صفت] اوشاقلیقدان بیرینین آیری‌سینا آداقلی اوْلماسی (فا: نشان‌شده) {باخ: دئمک، دئییک‌له‌مک}.

دَب..dəb [آد، ع‹ادب›] خالق ایچینده یاییلمیش‌عادت، گله‌نک.

دُبّ..dobb [عربجه] آیی (فا: خرس). bear

دُبّ‌اصغر..dobbəsğər [آد، عربجه] کیچیک آیی اوُلدوزلاری.

دُبّ‌اکبر..dobbəkbər [آد، عربجه] بؤیوک آیی اوُلدوزلاری.

دَبَه..dəbbə [آد] ۱-دؤبه، بهانه، دبه‌له‌مک ایشی، جیغال‌لیق، باخ: دبّه (فا:دبّه). ۲-آغزی قولپلو و قاپاقلی سوُقابی، بالاآغیزلی قاب. {تپمک+ه، باخ: تپمک}.

دبه پوُلو..dəbbə pulu [آد] بیر آنلاشمانی پوزماق اوچون خرجله‌نن پارا.

دبه چی..dəbbəçi [آد] جیغال، سؤزوندن قاچان کیمسه (فا: دبه کننده).

دبه چیلیک..dəbbəçilik [آد] دبه چینین ایشی.

دبه‌له‌مک..dəbbələmək [تاثیرسیزائیلم] بهانه گتیرمک، ایشی پوْزماق ایسته‌مک، سؤزوندن قاچماق ایسته‌مک.

دبدَبه..dəbdəbə [آد، عربجه] گؤرکم، گؤسته ریش، (فا: طنطَنه).

دُبُر..dobor [آد، عربجه] بؤزدوم (فا: مقعد). anus

دبَرتمک..dəbərtmək [تاثیرلی ائیلم] ترپتمک، ترپشدیرمک.

دبَرْدان..dəbərdan [اؤزل‌آد] هشتَریده کندآدی {دبَرمک، حرکتلی}.

دبَردیلمک..dəbərdilmək [بلسیز ائیلم] دبَرتمک ایشی گؤرولمک.

دبَرمک..dəbərmək [تاثیرسیزائیلم] ترپشمک {تپمک+ار›تپَرمک›دبرمک}.

دبَرمه..dəbərmə [آد] دبَرمک ایشی.

دبَره‌تور بوْغا..dəbərtur boğa [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلولار دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷]. {باخ: دبَرمک، حرکتلی}.

دبَره‌گؤز..dəbrə göz [صفت، باخ: دمبَره] گؤزو قاباغا چیخیق اوْلان.

دبَک..dəbək [صفت] دَبَنگ: یاوا آدام، فیریلداقچی. {تپمک› تپَنگ› تپَک› دبَک[۶]}.

دبَنگ..dəbəng [صفت] باخ: دَبک.

دبّه..dəbbə [آد] باخ: دبه.

دَبه..dəbə [آد، تا] دری ایچَریدن بیرتیلاراق بیر اوْرقانین ائشیگه طرف شیشمه‌سی و بوُ عارضه‌دن عمله گلن خسته‌لیک، قاسیق بیرتیق‌لیغی خسته‌لیگی و بوُجور خسته‌لیگی اوْلان آدام. {باخ: دبک، تپمک}.

دَبه داشی..dəbə daşı [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

دبه‌ریلمک..dəbərilmək [باخ] دبردیلمک.

دبه‌ریشمک..dəbərişmək [تاثیرسیزائیلم] ترپشمک، ترپشمگه باشلاماق (فا: تکان خوردن). {باخ: دبَرمک}.

دبه‌لنمک..dəbələnmək [س، باخ: دبرمک، ترپنمک] چیرپینماق.

دبه‌له‌نیش..dəbələniş [آد] چیرپینیش.

دبیرخانا..dəbirxana [آد] سئکرتئرلیک (فا: ~). secretariat (e)

دبیرستان..dəbirstan [آد] اوْرتامکتب(فا: ~) sec. school

دبیلقه..dəbilqə [آد، بیتگی] بیرنوع عنّاب آغاجی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تاویلقو}.۲-دبیلقه[۸](آد) دؤیوشچولرین مئتال باشلیغی، پاپاق، تاس[۹].

دبیلقه‌داغی..dəbilqə dağı [اؤزل‌آد] هئریس‌ده‌داغ آدی {دمیر باشلیق}.

دپ درین..dəp dərin [صفت] چوْخ درین.

دِپو..depo [باخ] دئپو.

دج..dəc [باخ] دئژ

دجّال..dəccal [آد، عربجه] دینی اینانجا گؤره قیامته یاخین گله جه‌یینه اینانیلان بیرکؤتو یارادیلیش‌لی آدام (فا: ~).

دجل..dəcəl [ع ‹دجّال›] دغل.

دِجله..diclə [آد] تورکیه و عراق بؤلگه‌سینده بیر ایرماق آدی.

دَجه‌له..dəcələ [دا] قوش جله سی، قوش تله‌سی (فا: تله).

دُچار..düçar [صفت] بیر شئیه توتولموش، گرفتار (فا: ~) involved {دؤشر سؤزونون دَییشمیش فوْرماسیدیر}.

دخالت..dəxalət [آد، عربجه] ایشه قاریشما (فا: ~). interference

دُختر..doxtər [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] قیز (فا: ~).

دخْلی..dəxli [آد، عربجه] ایلگی" اوشاق منیمدیرسیزه نه دخلی‌وار".

دخمه..dəxmə [باخ: تاخماق] یئرآلتیندا دؤزلدیلمیش دام، رطوبت‌لی و قارانلیق بالاجا ائو، داخما.

دُخول..duxul [آد، عربجه] گیریش (فا: دخول).

دخیل..dəxil [آد، عربجه] ۱-پول ییغماق اوچون ساخسی قاب ویا صاندیق. ۲-سیغینان، کؤمک ایسته‌ین (فا: ~). interfering

دخیل اوْلماق..dəxil olmaq [تاثیرسیزائیلم] سیغینماق و کؤمک ایسته‌مک.

دخیل دوْشمک..dəxil düşmək [تاثیرسیزائیلم] سیغینماق و کؤمک ایسته‌مک.

دخیل مراغه‌ای..dəxil mərağei [یازار] (۱۹جو عصر)مراغالی مالّاحسینی ۷ جلدلیک‌اثرینده کربلا فاجعه‌سینی‌مرثیه‌شکلینده یازیبدیر[۲۸].

ددانلو..dədanlu [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

dədə..ddə [آد] ۱-بابا، بؤیوک بابا، آتا (فا: پدر). father ۲-چوخ یاشلی کیمسه. ۳-بابادان وآتادان باشلایاراق گئرییه دوْغرو بابالارین هربیری {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دادا و داداش سؤزلری بو کلمه‌نین آیری شکیللری سایبلیر، بو کلمه اینگلیزجه ده یئنی کلمه اوْلاراق dad, daddy شکلینده ایشله‌نیر}.

dədə..ddə [اؤزل‌آد] خیاو(~بَگلو)، باجگیران (~خان)، اورمیه (~سقفی) ده کند آدی.سربنده (~حسین) داغ آدی.

dədəanasız..ddəآناسیز [صفت] ددەسی و آناسی اوْلمایان. baseborn

dədə ərkil..ddەارکیل [باخ] آتا ارکیل.

dədə baba..ddەبابا [آد] اوْلو بابالار (فا: اجداد). fathers

dədə babadan qalma..ddەبابادان قالما [صفت] ددەدن قالما: چوْخ کؤهنه.

dədəsi yanmaq..ddەسی یانماق [باخ] آتاسی یانماق، ایپی قیریلماق.

dədəsini yandırmaq..ddەسینی یاندیرماق [باخ] آتاسینی یاندیرماق ، ایپینی قیرماق.

dədəqorqud..ddەقوْرقوُد [اؤزل‌آد] ددە قوْرقود کتابی دؤنیا اؤلچوسونده کلاسیک بیر اثردیر و آذربایجان تورکجه سینین شاه اثری سایبلیر، بواثر بیر مقدمه و اوْن ایکی بوْی دان عبارتدیر بو داستانلاردا اوْغوز ائللری‌نین ایگیدلیک، قهرمانلیق، یورد سئورلیک، قوناق سئورلیک، آتا آنا و اوْلاد سئوگی‌سی‌و اینسانین‌تورلو دویقولارینی گؤسته‌ریلیر، آذربایجان بعضی محققلری بو داستانی ۱۳۰۰ ایل بوندان اؤنجه یه عاییدبیله‌رک، بیلگین دوْکتور گؤنئیلی درئسدن نُسخه سینین سوْن صفحه سینه دایاناراق کیتابین هـ ٤٤٤جی ایلده یازیلماسینی قانیتلاماقدادیر، باخ: قوْرقودآتا (فا: ~).

صفحه قیسبوک مقتدر آزربایجان

dədəli..ddəli [صفت] آتاسی اوْلان، آتالی. کلئیبرده کند آدی.

dədəlik..ddəlik [آد] ددە اوْلما وضعیتی، آتالیق، اؤگئی آتا (فا: ناپدری). stepfather

dədəmalı..ddəmalı [آد، یئرل] ددە وئردی.

dədə verdi..ddəوئردی [آد، یئرل] قاری‌نین ددەسی ائویندن گتیریلن مال.

dürr..dürr [آد، عربجه] اینجی (فا: درّ).

drenaj..drenaj [آد، فرانسیزجا] آخلیم لاما، آخلیم آچما (فا: درِناژ).

dərağuş..درآغوش [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] قوجاق (فا: درآغوش).

dəramd..درآمد [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ۱-گلیر. ۲-گیریش، بعضی موُغام و موسیقی دسگاه لاریندا گیریش بؤلومو (فا: ~).

draqon..دراقوْن [آد، فرانسیزجا] اژدرها.

dərrakə..درّاکه [آد، عربجه] دؤشونجه، آنلاق (فا: درّاکه).

dram..درام [آد، فرانسیزجا] اوْزونتولو تئاتر اوْیونو (فا: درام). drama.

dəram..درام [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی {تاریم}.

dramatizm..دراماتیزم [آد، فرانسیزجا] آجی‌لی‌لیق، فاجعه‌لیک(فا: ~)

dəramatik..دراماتیک [آد، فرانسیزجا] اوْزونتوویاجوشقووئرن‌صحنه (فا: دراماتیک).

dirayət..درایت [آد، عربجه] یئته نک، زکا، بئجه‌ریک‌لیک.

dərbar..دربار [آد، فا] سارای (فا: دربار).

dərbəçə..دربَچه [آد، فا] بالاجا قاپی (فا: دربَچه).

dərbədər..دربدر [صفت، فا] آوارا، یوردسوُز یوُواسیز(فا: ~).

dərbəst..دربست [آد] بوتونلوکله، بوتون (فا: ~). whole

dərbənd..دربند [آد، فا] ایکی داغ آراسیندا گئچیش یئری. ۲-دربند ۲(اؤزل‌آد) قافقاز شهرلریندن و اسکی‌آدی"چوُلا" اوْلموش، بارتولد بو آدی چوُل ائلینه (اوْغوزلاردان) باغلایبر، طبری بو شهره سوُل شهری دئییر(عربجه‌ده چ اوْلماماسینا سبب)، داربند سؤزو بعضا داربابند/ داریوْل معناسیندا یورواملانیر. ۳-دربند/ دربت dərbət(اؤزل‌آد) ماهنشانو تیکان‌تپه(~چای)ده چای آدی.ابهر، میانا، بیجار(۲)، خالخال، قوچان، زنجان، ساوه(۳)، قُروه(۲)، مراغا، مرند و ساوه(~قایا)ده داغ آدی؛ اورُمیه(۳)، ساوه-نوبران، سوُلدوز، قئیدار، قُروه-گؤل‌تپه، آستارا، مراغا، هشتَری و قوچان(~اَسفَجیر) دا کند آدی.

dərbəndi..دربندی [دربند شهری آدیندان] ۱-ایری گیله‌لی کم شیرین اؤزوم نوْعو. ۲-آذربایجان اوْیون هاوالاریندان.

dərbə..dərbə [آد] آزیق {باخ: درمک}.

dərbə..dərbə [آد، ع‹ضربه›] باخ: ضربه.

dərbəçə..dərbə çə [باخ] دریچه.

dərc..dərc [فر، صفت] توپلاما ویازما، ثبت ائتمه (فا: ثبت).

dərəcat..dərəcat [آد] اؤلچولر، آشامالار (فا: ~). degrees

dərcən..dərcən [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی. {باخ: درمک}.

dərəcə..dərəcə [آد، ع› باخ: درمک] ۱-بیر سؤرَج ایچینده کی وضعیتلرین هر بیری، آشاما، رتبه، اؤلچو (فا: درجه). ۲-اؤلچولهمه اؤچون بؤلوملهنن حصّه‌لرین هربیری، دایره ده ۳۶۰ بؤلومدن هربیری، ایستی‌لیک‌وبوجورشئیلری اؤلچمک اوچون بؤلوملهنن وسیله‌نین بؤلوملرینین هر بیری.

dərəcə dərəcə..dərəcə dərəcə [ظرف] آزارآزار، یاواش یاواش.

dərəcəsiz..dərəcəsiz [صفت] درجه‌سی اولمایان، درجه‌لره آیریلمایان.

dərəcələndirmək..dərəcələndirmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: درجه‌لهمک.

dərəcəhlhmək..dərəcəhlhmək [تاثیرلی ائیلم] درجه‌لی ائتمک(فا: درجه-بندی کردن).

dərəcəli..dərəcəli [صفت] درجه‌لندیرمه، درجه‌لره آیریلمیش.

dərhal..dərhal [ظرف] بوساعات، بوآن، ال اوستو، گئجیکمه‌دن (فا: فورا). immediately

dərhəqiqət..dərhəqiqət [ظرف] گرچکدن (فا: حقیقتا).

dərxanah..dərxanah [اؤزل‌آد] بازار ماسال دا کند آدی.

dəraxşan..dəraxşan [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] پارلاق، پارلایان، ایشیق ساچان (فا: روشن).

dərd..dərd [آد، فا] ۱-اؤزونتو، آغری(فا: ~). ۲-سوْرون، قایقی.

dərd almaq..dərd almaq [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیین قایقی‌سیله اوُغراشماق.

dərd eləmək..dərd eləmək [تاثیرلی ائیلم] اؤره‌یینه سالاراق بیر دردی خاطرلاماق.

dərdələm..dərdələm [آد] دردبلا.

dərd olmaq..dərd olmaq [تاثیرسیزائیلم] قایقی اولماق.

dərd əhli..dərd əhli [صفت] اؤزو درد چکدیگی اؤچون باشقاسی‌نین دردینی باشا دؤشن.

dərd bəla..dərd bəla [آد] درده و قیْیقی یا سبب اولان حال.

dərd bilməz..dərd bilməz [صفت] باشقاسینین دردینی بیلمه ین و دؤشونمه ین.

dərdsər..dərdsər [آد، فا] باش آغری‌سی، قایقی (فا: سردرد).

dərdgəlmək..dərd gəlmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: درد آلماق.

dərdləşmək..dərdləşmək [قا] دردلرینی بیربیرینه سؤیله‌مک.

dərdləndirmək..dərdləndirmək [تاثیرلی ائیلم] درده سالماق، درد لندیرمک.

dərdlənmək..dərdlənmək [تاثیرسیزائیلم] کدرلنمک، درده دؤشمک.

dərdəmir..dərdəmir [آد] دمیرتؤکونتوسو(فا: آهن آلات‌قراضه). ironware

dərdnak..dərdnak [صفت، ظ، فا] دردلی (فا: دردناک).

dərdə düşmək..dərdə düşmək [تاثیرسیزائیلم] خسته‌لنمک.

dərdə qalmaq..dərdə qalmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرینین دردینی و فیکرینی چکمک.

dərdəcər..dərdəcər [صفت] آریق وضعیف، خسته (فا: مریض).

dərdirmək..dərdirmək [اتّدیرگن ائیلم] درمک ایشینی گؤردورمک.

dərdirilmək..dərdirilmək [بلسیز ائیلم] درمک ایشی گؤرولمک.

dərz..dərz [آد] ۱-دوُوارلاردا داشلارین‌آراسینا خرج دولدوروب اؤزه-ریندن مالاایله چکیلیب دؤزَلتیلن آرالیق[۲]. ۲-بیچیلمیش تاخیل باغلاماسی[۱] {عربجه دئییلمه‌غینه‌رغما تاراز سؤزونه باغلیدیر، گرچکدن هؤرمه داشلار مالات و خرجله تارازلانیر و تارازلانان آرالیقلارا ترَز/ درَز/ درْز دئییلیر یئنه‌ده تاخیل دسته‌سی تارازلاناراق باغ حالیندا درز آدلانیر}.

dərzlənmək..dərzlənmək [بلسیز ائیلم] بیچیلمیش تاخیل درز حالینا گتیریلمک.

dərzləmək..dərzləmək [تاثیرلی ائیلم] بیچیلمیش تاخیلی درز باغلاماق.

dərzə nk..dərzənək [آد، بیتگی] ایینه شکیللی خیردا یاپراق‌لاری اولان و یئره سریلن اوتسوو بیتگی[۱]. {تاراز سؤزوندن}.

dərzəkulan..dərzəkulan [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی{درزه و قولان سؤزلری بیرلیکده تاخیل و مینیک حئیوان معناسیندادیر وبو آد اکینچیلیک‌و حئیواندارلیقلا باغلیدیر}.

dərzəlah..dərzəlah [ا] اوتون تؤکولمه‌سی اؤچون آرابا نین اوستونه و یانلارینا اوزادیلان یؤنگول‌آغاج[۱] {باخ: تاراز}.

dərzəli..dərzəli [اؤزل‌آد] درزیلو: بوکان‌دا کند آدی {باخ: درزی}.

dərzi..dərzi [آد] خیاط، تیکیش چی {باخ: تاراز}.

dərzi quşu..dərzi quşu [آد، دیرگی] سئرچه‌لر قروپوندان کیچیک مئشه قوشو[۱].

dərzilu..dərzilu [اؤزل‌آد] باخ: درزه‌لی.

dərzilik..dərzilik [باخ: تاراز] خیاطلیق، تیکیشچی‌لیک.

dərzi vəlilu..dərzi vəlilu [اؤزل‌آد] قاراداغ کوسالار طایفاسیناباغلی اوبا

آدی[۳،۱۰۸].

درس..dərs [آد، عربجه] دؤرَنلی اوْخوما و یازما، اؤیره‌تیم. lesson

درس آلماق..dərs almaq [تاثیرلی ائیلم] عبرت گؤتورمک.

درس اوخویان..dərs oxuyan [آد] اؤیرَنجی (فا: درس خوان). studious

درس وئرمه..dərs vermə [آد] اؤیرَتمه (فا: تدریس). teaching

دُرست..dürüst [باخ] دؤروست.

درسینی وئرمک..dərsini vermək [تاثیرلی ائیلم] تنبیه ائتمک، جزالاندیرماق.

درصد..dərsəd [آد، فا] یؤزده‌لیک، یؤزده (فا: درصد).

درک..dərək [آد، باخ: درین] جهنمین درین و قورخولو یئری، تامو (فا: ~). hell

دَرْک..dərk [آد، عربجه] دوشونجه، آنلاما، دؤشونمه، باشا دؤشمه (فا: ~). perception

درک..dərk [اؤزل‌آد] قوُبا'دا بولاق و چای آدی[۲۴۰].

درگاه..dərgah [آد، فا] بیر بؤیوگو گؤرمه‌یه گئدیلن یئر، آستانا، قاپی اؤنو، سارای قاپی‌سی (فا: درگاه).

درگاه قوُلو..dərgah qulu [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

درگاهلو..dərgahlu [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

دَرگَچ..dərgəç [اؤزل‌آد] قاراقوْیونلو بیرلیگینده بیر تورک بوْیو[۲۰۹].

درگز..dərgəz [آد] بیر نوع اوْراق {باخ: درمک}.

درگز..dərgəz [آد] ۱-درگز : خُراسان رضوی اوُستانی شهرلریندن اولاراق ش۱۳۸۵ده نفوسو گنل‌لیکله و شهر اولاراق ۷۵۰۰۰ نفر، ۳۵۰۰۰ نفرایدی، آیریجا بوُ دؤنم کلات شهری ۴۱۰۰۰ و ۷۰۰۰ نفر نفوسا مالک ایدی، شهر تؤرکمنستان سیْنیرینا یاخین یئرده یئر آلیبدیر و اهالی چوْخراق تؤرک و آیری ملیتلردن تشکیل تاپیبدیر، ۱۳۲۰جی آمارینداکی شهرین آدی محمدآباد قئید اولوبدور، اوْ دؤنم شهر ۲۰۰ کندی‌ایله بیرلیکده اهالی سی چوْخراق تورک و چوْخ آز آیری قوْملاردان قئید اولوبدور ۲-کؤک بیلیمی (ائتیمولوقیاسی): {اصلی آدی دره‌گز اولاراق معناجا گزیلن دره آنلامیندادیر، گز سؤزو تورکجه ده کؤکلو سؤزدور و گزمک فعلینین کؤکوندن باشقا، تفنگین نشانلاما یئرینه ده دئییلیر، و نوبت معناسیندادا ایشله‌نر؛ فارسچیلار کلمه‌نی گز آغاجینا باغلایارلار گویا و شاید اسکی لرده بورادا گز آغاجی چوخ اولارمیش!، البته اورانین اصلی ساکینلری تورکلری اولاراق، نییه آیری بیر دیلدن بیر آد تاپیب اورا قویوبلار بللی دئییل}. ۳-درگز بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار قاراقوُم'ا تؤکولورلر: کال ایده‌لیک (s۲b۱۷۰~)، درونگر (بالکانلو ۳s۱b۶۳/ q)، زنگانلوچای (s۲b۵۵۰~)، سینی‌سوُ (s۲b۱۵۰~)، زَنکَنلی چای (قازان‌بیگ s۱b۷۰)، قارانی (s۲b۱۵)، چَرلیک (s۱b۳۰)، آب‌باش-تپه (s۱b۸)، سَنکوُسوُ (s۲b۳۰)، گَرْنی (s۲b۴۰~)، لایئن‌سوُ (s۲b۱۰۰~/ q۰)، ۴-درگز بؤلگه‌سینین داغلاری: قاراداغ (۲۲ک‌ب۱۴۱۰)، قوُزئی (۵۱ک‌ق‌ب۱۶۴۴)، بان بولاق (۳۲ک‌ب۲۰۱۲)، مانیْش داغلار (۲۰ک‌گ‌د۱۲۰۰)، زنگَلانلو (۲۳ک‌گ ۱۴۵۵)، قیزیل (۵ک‌گ‌ب۴۲۰)، ۵-درگز بؤلگه‌سینین تؤرک کندلری: آغ چشمه (۸ک‌گ‌ب *۱۱۰)، اَرتیان (۴ک‌گ‌د *۴۱۰)، امام جمعه (۶ک‌گ‌ب *۸۰)، حاتم قلعه (۲۹ک‌گ‌د *۱۵۰)، حسین آباد (۳ک‌گ‌ب *۷۵۰)، خاخیان (۷ک‌ب *۳۲۰)، خانچا (۳ک‌گ‌ب *۴۰)، خیرآباد (۲ک‌ب *۴۱۰)، رمضان قلعه (۷ک‌ب *۲۴۰)، صیدآباد (۲ک‌گ *۵۲۰)، کبودگنبد (۹۰ ک‌د *۸۲۳۰ نفر، غ‌تو)، کلاته اسماعیل خان (۴ک‌گ‌ب *۵۰)، کوْرچشمه (۳ک‌گ‌ب *۴۰)، کوْماج خوْر (۹ک‌گ‌د *۱۹۰)، گوْل خندان (۷ک‌گ‌د *۶۰)، گوْل ریز (۲ک‌گ‌د *۱۶۰)، محمودآباد (۷ک‌ب *۱۱۰)، نصرت آباد (۳ک‌گ‌د *۹۰)، یاقول (۶ک‌گ‌د *۱۷۰)، ۶-درگز چاپیشلو بؤلگه سینین تؤرک کندلری : آغ توْپراق؛ آغ چشمه (۸ک‌گ‌ب *۱۱۰)؛ آغداش(۴ک‌ق‌ب *۴۰/ ی‌تو)؛ اراک (۵۰ک‌گ‌د *۴۰/ ی‌تو)؛ اَرتیان (۴ک‌گ‌د *۴۱۰)؛ اسدخان؛ امام جمعه (۶ک‌گ‌ب *۸۰)، ایلانجیق (۷ک‌ق‌د *۸۰/ غ‌تو)؛ بایات (۸ک‌ق‌د *۹۰/ ی‌تو)؛ بئشدره؛ پیرکند/ پَرکند (۶ک‌ق‌د *۲۸۰)؛ تاج الدین؛ تپه لیک؛ توُت؛ توتلوق؛ توُقی؛ جَغال؛ چاپیْشلو؛ حاتم قلعه (۲۹ک‌گ‌د *۱۵۰)؛ حسین آباد (۳ک‌گ‌ب *۷۵۰)، حق‌وئردی (۸ک‌ق‌د *۲۹۰)؛ خاخیان (۷ک‌ب *۳۲۰)؛ خانچا (۳ک‌گ‌ب *۴۰)، خیرآباد (۲ک‌ب *۴۱۰)؛ داغدان؛ دوُدانلو؛ رمضان قلعه (۷ک‌ب *۲۴۰)؛ زابُل قلعه جان/ ی‌تو؛ زال خان؛ زنگانلو؛ سادات (۷ک‌ق‌ب *۱۳۰)؛ سعدآباد؛ سوُگَلدی؛ شمس خان؛ صفرقلعه؛ صیدآباد (۲ک‌گ *۵۲۰)، عاباس قلعه (۱ک‌ق‌ب *۲۹۰/ ی‌تو)؛ قارایاقاج؛ قلعه‌چه؛ قیْزقان دره؛ قیْزلیق؛ قوْزلوق (۶ک‌گ‌د *۹۰/ ی‌تو)؛ قوْلجوق(۷ک‌گ‌د *۱۳۰/ ی‌تو)؛ کبودگنبد (۹۰ ک‌د *۸۲۳۰ نفر، غ‌تو)، کَپکان/ کپقان (۳۸ک‌گ‌د *۱۸۰/ ی‌تو)، کلاته اسماعیل خان (۴ک‌گ‌ب *۵۰)، کلاته کندی (۸ک‌گ‌د *۱۷۰/ ی‌تو)؛ کوْرچشمه (۳ک‌گ‌ب *۴۰)؛ کوْماج خوْر (۹ک‌گ‌د *۱۹۰)، گچلیک؛ گوْل خندان (۷ک‌گ‌د *۶۰)؛ گوْل ریز (۲ک‌گ‌د *۱۶۰)، محمودآباد (۷ک‌م گوْنباتان طرفینده، درگز، نفوس *۱۱۰)، نصرت آباد (۳ک‌گ‌د *۹۰)، یاقول (۶ک‌گ‌د *۱۷۰)؛ یئنگی قالا (۳ک‌ق‌د *۲۵۰/ ی‌تو)؛ ۷-درگز کلات بؤلگه‌سینین تؤرک کندلری: آبکَمه

(۲۸ک‌گ *۳۶۰)، آغ داش (۲۸ک‌ب *۴۲۰)، اَرچَنگان (۳۴ک‌ق‌ب *۱۹۰)، اوْرتاکند (۴۱ک‌گ‌د *۷۰/ ی‌تو)، ایسیق سو (۱۸ک‌گ‌د *۱۵۰)، ایلدَلیک (۳۱ک‌ق‌ب *۴۱۰)، باغکند (۲۹ک‌گ *۱۲۰)، برده (۳۲ک‌گ‌د *۶۴۰)، جَرْف (۲۸ک‌د *۶۸۰)، جلیل آباد (۷ک‌گ‌د *۴۰)، جوْنگ (۲ک‌ب *۶۰)، چَرَم (۱۵ک‌گ‌د *۷۷۰)، حامام قالا (۱۴ک‌گ *۳۴۰) ۸-درگز لطف‌آباد بؤلگه سینین تؤرک کندلری : تیرقان؛ چَقر؛ حصار (۶ک‌د *۱۵۰)، خیرآباد (۸ک‌گ *۴۱۰)؛ شمس خان (۴۲ک‌گ *۲۵۰)، شیلگان/ شیلقان (۵ک‌گ‌د *۷۸۰)؛ صفرقلعه (۱۰ک‌گ *۳۴۰)؛ قازان بَگ (۳۶ک‌گ *۲۲۰)؛ میرفضل‌اله(۶ک‌گ‌د *۳۷۰)، یان‌بوُلاق؛ یئکه‌باغ؛ ۹-درگز لطف‌اُللاه بؤلگه‌سینین تؤرک کندلری: حصار (۶ک‌د *۱۵۰)، خیرآباد (۸ک‌گ *۴۱۰)، شمس خان (۴۲ک‌گ *۲۵۰)، شیلگان (۵ک‌گ‌د *۷۸۰)، صفرقلعه (۱۰ک‌گ *۳۴۰)، قازان بَگ (۳۶ک‌گ *۲۲۰)، میرفضل اله (۶ک‌گ‌د *۳۷۰) ۱۰-درگز نوخندان بؤلگه سینین تؤرک کندلری : آصف امان مَرگان (۶۶ک‌ق‌ب *۲۰)، ارباب (۶۵ک‌ق‌ب *۱۶۰)، امان قلعه؛ اوْتانلو (۱۱ک‌گ‌د *۳۵۰/ ی‌تو)؛ بالکانلو/ آ-ی×/ ی‌تو؛ بوُرج قلعه (۱۸ک‌ق‌ب *۳۵۰/ ی‌تو)؛ بهادورخان (۲۵ک‌ق‌ب *۲۱۰/ ی‌تو)، بهمن آباد (۷ک‌د *۲۴/ ی‌تو)، تَگَن/ تَقَن (۸ک‌ق‌ب *۱۲۰/ ی‌تو)؛ توُزانلو (۲۱ک‌ق‌ب *۲۲۰/ ی‌تو)؛ جبّار (۴۰ک‌ق‌ب *۱۳۰)؛ جشن آباد (۴ک‌گ‌د *۷۵۰/ ی‌تو)؛ جوْلفان (۲۲ک‌ق‌ب *۳۲۰/ ی‌تو)؛ چرلاق؛ چینار (۹ک‌ق‌ب *۱۰۰/ ی‌تو)، حاجی قلیخان (۴۷ک‌ق‌ب *۱۶۰/ ی‌تو)، حسن کدخدا (۲۰ک‌ق‌ب *۸۰/ ی‌تو)، حضرت سلطان (۱۵ک‌ق‌ب *۱۰۰)؛ خندانلو×؛ دوُدانلو (۱۳ک‌گ‌د *۲۸۰/ ی‌تو)؛ دوست ممّدبگ؛ رحمان قلی (۳۷ک‌ق‌ب *۱۱۰)، زیدانلو/ آ-ی/ زئینَدانلو (۹-۸ک‌ق‌ب *۳۴۰-۴۱۰)، سعدآباد (۱۲ک‌گ‌د *۵۸۰/ ی‌تو)؛ سنگ سوراخ (۲۵ک‌ق‌ب *۲۸۰/ ی‌تو)؛ سنگبر (۱۳ک‌گ‌د *۱۵/ ی‌تو)، سیدها (۱۱ک‌ق‌ب *۲۲۰/ ی‌تو)؛ شهیدآباد؛ شوْوئی/ شوی şovey (۱۲ک‌ق‌ب *۴۵۰/ ی‌تو)، شیخوانلو/ آ-ی (۷ک‌ق‌ب *۱۵۰/ ی‌تو)؛ شیخ ها (۱۵ک‌ق‌ب *۳۱۰/ ی‌تو)؛ صحت آباد؛ عوض محمد بگ؛ فضل آباد (۲ک‌گ‌د *۱۵۰/ ی‌تو)، فیروزه (۸ک‌ق‌ب *۲۳۰/ ی‌تو)؛ قاراقوْیونلو (۹ک‌گ‌د *۵۸۰)؛ مامدانلو×؛ محمد تقی بگ (۳۷ک‌ق‌ب *۵۹۰/ ی‌تو)؛ محمدولی‌بگ (۲۴ک‌ق‌ب *۲۲۰)؛ محمدآبادارباب (۸ک‌گ *۵۰/ ی‌تو)، نجف‌آباد؛ نوْخندان؛ ۱۱-درگز نوخندان بؤلگه‌سینین تؤرک کندلری: آصف امان مَرگان (۶۶ک‌ق‌ب *۲۰)، ارباب (۶۵ک‌ق‌ب *۱۶۰)، اوْتانلو (۱۱ک‌گ‌د *۳۵۰/ ی‌تو)، بوُرج قلعه (۱۸ک‌ق‌ب *۳۵۰/ ی‌تو)، بهادورخان (۲۵ک‌ق‌ب *۲۱۰/ ی‌تو)، بهمن آباد (۷ک‌د *۲۴/ ی‌تو)، تَگَن (۸ک‌ق‌ب *۱۲۰/ ی‌تو)، توُزانلو (۲۱ک‌ق‌ب *۲۲۰/ ی‌تو)، جبّار (۴۰ک‌ق‌ب *۱۳۰)، جشن آباد (۴ک‌گ‌د *۷۵۰/ ی‌تو)، جوْلفان (۲۲ک‌ق‌ب *۳۲۰/ ی‌تو)، چینار (۹ک‌ق‌ب *۱۰۰/ ی‌تو)، حاجی قلیخان (۴۷ک‌ق‌ب *۱۶۰/ ی‌تو)، حسن کدخدا (۲۰ک‌ق‌ب *۸۰/ ی‌تو)، حضرت سلطان (۱۵ک‌ق‌ب *۱۰۰)، خندانلو×؛ دوُدانلو (۱۳ک‌گ‌د *۲۸۰/ ی‌تو)؛ دوست ممّدبگ؛ رحمان قلی (۳۷ک‌ق‌ب *۱۱۰)، زیدانلو/ آ-ی/ زئینَدانلو (۹-۸ک‌ق‌ب *۳۴۰-۴۱۰)، سعدآباد (۱۲ک‌گ‌د *۵۸۰/ ی‌تو)؛ سنگ سوراخ (۲۵ک‌ق‌ب *۲۸۰/ ی‌تو)؛ سنگبر (۱۳ک‌گ‌د *۱۵/ ی‌تو)، سیدها (۱۱ک‌ق‌ب *۲۲۰/ ی‌تو)؛ شهیدآباد؛ شوْوئی/ شوی şovey (۱۲ک‌ق‌ب *۴۵۰/ ی‌تو)، شیخوانلو/ آ-ی (۷ک‌ق‌ب *۱۵۰/ ی‌تو)؛ شیخ ها (۱۵ک‌ق‌ب *۳۱۰/ ی‌تو)؛ صحت آباد؛ عوض محمد بگ؛ فضل آباد (۲ک‌گ‌د *۱۵۰/ ی‌تو)، فیروزه (۸ک‌ق‌ب *۲۳۰/ ی‌تو)؛ قاراقوْیونلو (۹ک‌گ‌د *۵۸۰)؛ مامدانلو×؛ محمد تقی بگ (۳۷ک‌ق‌ب *۵۹۰/ ی‌تو)؛ محمدولی‌بگ (۲۴ک‌ق‌ب *۲۲۰)؛ محمدآبادارباب (۸ک‌گ *۵۰/ ی‌تو)، نجف‌آباد؛ نوْخندان؛ ۱۱-درگز نوخندان بؤلگه‌سینین تؤرک کندلری: آصف امان مَرگان (۶۶ک‌ق‌ب *۲۰)، ارباب (۶۵ک‌ق‌ب *۱۶۰)، اوْتانلو (۱۱ک‌گ‌د *۳۵۰/ ی‌تو)، بوُرج قلعه (۱۸ک‌ق‌ب *۳۵۰/ ی‌تو)، بهادورخان (۲۵ک‌ق‌ب *۲۱۰/ ی‌تو)، بهمن آباد (۷ک‌د *۲۴/ ی‌تو)، تَگَن (۸ک‌ق‌ب *۱۲۰/ ی‌تو)، توُزانلو (۲۱ک‌ق‌ب *۲۲۰/ ی‌تو)، جبّار (۴۰ک‌ق‌ب *۱۳۰)، جشن آباد (۴ک‌گ‌د *۷۵۰/ ی‌تو)، جوْلفان (۲۲ک‌ق‌ب *۳۲۰/ ی‌تو)، چینار (۹ک‌ق‌ب *۱۰۰/ ی‌تو)، حاجی قلیخان (۴۷ک‌ق‌ب *۱۶۰/ ی‌تو)، حسن کدخدا (۲۰ک‌ق‌ب *۸۰/ ی‌تو)، حضرت سلطان (۱۵ک‌ق‌ب *۱۰۰)، خندانلو×؛ دوُدانلو (۱۳ک‌گ‌د *۲۸۰/ ی‌تو)، دوُدانلو (۱۳ک‌گ‌د *۲۸۰/ ی‌تو)، چینار (۹ک‌ق‌ب *۱۰۰/ ی‌تو)، حاجی قلیخان (۴۷ک‌ق‌ب *۱۶۰/ ی‌تو)، حسن کدخدا (۲۰ک‌ق‌ب *۸۰/ ی‌تو)، حضرت سلطان (۱۵ک‌ق‌ب *۱۰۰)، دوُدانلو (۱۳ک‌گ‌د *۲۸۰/ ی‌تو)، رحمان قلی (۳۷ک‌ق‌ب *۱۱۰)، زیدانلو بالا (۹ک‌ق‌ب *۳۴۰)، زیدانلو پایین (۸ک‌ق‌ب *۴۱۰)، سعدآباد (۱۲ک‌گ‌د *۵۸۰/ ی‌تو)، سنگ سوراخ (۲۵ک‌ق‌ب *۲۸۰/ ی‌تو)، سنگبر (۱۳ک‌گ‌د *۱۵/ ی‌تو)، سیدها (۱۱ک‌ق‌ب *۲۲۰/ ی‌تو)، شوی (۱۲ک‌ق‌ب *۴۵۰/ ی‌تو)، شیخ وانلو (۷ک‌ق‌ب *۱۵۰/ ی‌تو)، شیخ ها (۱۵ک‌ق‌ب *۳۱۰/ ی‌تو)، فضل آباد (۲ک‌گ‌د *۱۵۰/ ی‌تو)، فیروزه (۸ک‌ق‌ب *۲۳۰/ ی‌تو)، قاراقوْیونلو (۹ک‌گ‌د *۵۸۰)، محمد تقی بگ (۳۷ک‌ق‌ب *۵۹۰/ ی‌تو)، محمد ولی بگ (۲۴ک‌ق‌ب *۲۲۰)، محمدآباد ارباب (۸ک‌گ *۵۰/ ی‌تو)

درگزلی‌سیدعلی‌میرنیا..dərgəzli seyidəli mirniya [اؤزل‌آد] درگز تؤرکلریندن‌اولاراق تؤرکجه شعرلری واردیر، اؤرنک: درگزده هرگون عاشق چالاردی. عیدگونلر هرگون هرکس اونیردی. قاریشمیشدی یاخشی رشید جوانلر. سیزده گونو گئدردیلر چؤللره.

درگه..dərgəh [باخ: درمک] بیر آووُج تاخیل.

درگی..dərgi [آد] مجَلّه، مجموعه، بللی بیرآرالیق‌لارلا یایین لانان وتؤرلو قونولاردا اینجه‌له‌مه یازان یایین (فا: مجلّه). **magazine** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ترگی› سفره؛ باخ: درمک}.

درگی جیلیک..dərgicilik [آد] درگی یاییم لاما ایشی.

درگی‌له‌مک..dərgiləmək [تاثیرلی ائیلم] داغینیق یازیلاری‌بیریئره-توپلاماق‌و توپارلاماق.

درلم..dərləm [آد، باخ: درمک] کوْلئکسیون.

درلم جی..dərləmci [آد] کوْلئکسیون جو.

درلم جیلیک..dərləmcilik [آد] کوْلئکسیون جولوق.

درلنمک..dərlənmək [بلسیز ائیلم] ۱-بیریئره ییغیلماق، درله‌مک ایشی گؤرولمک، توپلانماق. ۲-(س) اؤزونو توپارلاماق.

درله‌مک..dərləmək [تاثیرلی ائیلم] سئچه‌رک توپلاماق، شعر وادبیاتدا بللی بیر قونودا یازی و درگی‌لری سئچه‌رک توپلاماق.

درله ییجی..dərləyici [آد] درله‌مه ایشینی گؤرن.

درله ییجی‌لیک..dərləyicilik [آد] درله ییجی‌نین گؤردوغو ایش.

درله‌مه..dərləmə [آد] سئچیب توْپلاما. (فا: مجموعه). **article**.

درلەمە توپلاما..dərləmə toplama [آد] سئچیب توپلاما (فا: تدوین). collection

درلی‌توپلو..dərli toplu [صفت] دوزَنلی، داغینیق اولمایان، دوزنلی‌بیر بیچیمده.

درمان..dərman [آد] چاره، علاج، یول، چیخاریول (فا: ~). therapy {فا‹ باخ: داری، دارو}.

درمان چیله ین..dərman çiləyən [آد] درمان اوچون توز داوا سپن.

درمان لاماق..dərmanlamaq [تاثیرلی ائیلم] درمان ائتمک، توخداتماق.

درمان لانماق..dərmanlanmaq [تاثیرسیزائیلم] درمان اولماق، توخداماق.

درمان لاییجی..dərmanlayıcı [تاثیرسیزائیلم] درمان ائدن، توخدادان.

درمک..dərmək [تاثیرلی ائیلم] بیربیر قوپارماق (میوه وچیچک کیمی شئیلر)، توپلاماق(فا: چیدن) to pick (off) ۲-(آ) دیریلیک، جانلیلیق[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ترمک›؛ بو کلمه‌دن دؤزه‌لن سؤزلر: درگی (سؤزلردن دریلمیش اولان)، درنک، درلَم، درله‌مک، درگه (بیر آووُج تاخیل)، دره‌نه و دره‌نک (سبد)، دریز (دریلمیش تاخیل باغی) درنک، ترگی (سفره)، درگز (اوراق)، درمه و درله‌مه (فا: گلچین)، درگه (دسته)؛ بو سؤزلرین هامی‌سیندا بیغماق و توپلاماق آنلامی وار، درجه سؤزو degree، اؤلچو بیریمیجه، دَریلمیش‌مقداری گؤسته‌ریر و بو کؤکدن آلینماسی مُناسب سانیلیر، ترمک سؤزوده تر سؤزونون فعل شکلیدیر، تر سؤزو اصلینده یاش و بدن تری معناسیندا و مجازا اُجرت و مُزد مفهوموندادیر و ترمک فعلی ایشله‌یب و ترله‌یب مُزدونو بیر یئره بیغماق معناسیندادیر، باخ: تر}.

درمن..dərmən [اؤزل‌آد] کومیجان دا کند آدی {درمک دن}.

درمنک..dərmənək [اؤزل‌آد] فرمهین دا کند آدی {درمک دن}.

درمه..dərmə [آد] ۱-درمک‌ایشی. ۲-بیغما، بیریئره‌توپلانمیش، دریلمیش" درمه‌توُت"۳-ناخیشلی" درمه کیلیم، درمه‌جوراب".

درمه چاتما..dərmə çatma [آد] اوردان بوُردان توپلانمیش و بیغیلمیش.

درمه درمه..dərmə dərmə [صفت] ناخیشلی، بزکلی.

درمه دیرلیک..dərmə dirlik [آد، مج] یاشاماق اوچون ان آز شئیلر" هرکس اؤزونه درمه دیرلیک پالتار و یئمک گؤتوردو".

درنک..dərnək [آد] بللی‌مسلک‌توپلولوغو، مجلس، کلوب، انجومن (فا: انجمن). club {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، باخ: درمک}.

درنک‌توپلامی..dərnk toplamı [آد] مجمع (فا: مجمع). assembly

درنکچی..dərnəkçi [آد] ۱-درنک‌قاتیلیم جی‌سی، درنک اؤیه‌سی اولان، درنک ایشتراک چی‌سی. ۲-بیر درنه‌یه چوخ باغلی اولان.

درنکچی‌لیک..dərnəkçilik [آد] ۱-یالنیز بیر درنک‌ویا بیر قورولوشون‌قازانج و ایسته‌یینی گؤدن‌وساووُنان کیمسه.۲-بیردرنگه چوخ باغلی اولما. ۳-درنک قوُرما ایشی، درنک ایش ایله اوُغراشما.

درنک‌قوُرماق..dərnək qurmaq [تاثیرلی ائیلم] درنک تشکیل وئرمک.

درنک‌لشمک..dərnəkləşmək [تاثیرسیزائیلم] درنک حالینا گلمک.

درنه..dərnə [آد] ۱-یئنگه " گلینین درنه‌سی کیمدیر" ۲-آیاق قابی قوُیولان‌تاخجا ویا یئر "باشماق‌لاری درنه‌یه قوُیماق".

درنه شیک..dərnəşik [صفت] درلی توُپلو، دؤزنلی.

دروازا..dərvaza [آد، فا] ۱-شهر و کندین گیریش‌قاپی‌سی (فا: دروازه).

درون..dərun [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ایچ، ایچَری، اؤز (فا: درون).

درونی..dəruni [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ایچَری‌یه عاید (فا: درونی).

درونی..dəruni [آد] تبریزلی اولاراق شاه عباباس زامانیندا اصفهانا کؤچورولوب، بو شاعردن گؤزل شعرلر یادگار قالیبدیر.

درویش..dərviş [آد] ۱-قلندر، یوخسول، قاپی‌قاپی‌گزیب‌قصیده اوخویوب و پول آلاراق گئچینن. ۲-بیر طریقته باغلی کیمسه(چوخوصوفی‌لیک طریقتلری)، تصوّف طریقتینده اولان-کیمسه (فا: درویش). dervish {باخ: تاو/ تاوریش}.

درویش-..-dərviş [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اولاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۲ آد سایماق اولار).

درویشانه..Dərvişanə [صفت، ظ] درویش کیمی (فا: درویشانه).

درویش‌علی..dərviş əli [صفت] آذربایجان موسیقی بیلگینی اولاراق م ۱۶ و ۱۷ جی یوزیلده یاشاییبدیر.

درویش‌کابوُلشاه..dərviş kabulşah [اؤزل‌آد] م۱۳۶۶دا تیمورلولار زامانی خانلیغا یئتیشه‌رک بیر تورک شاعریدی[۱۲].

درویشلر..dərvişlər [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا کند آدی[۲۴۰].

درویش‌لیک..dərvişlik [آد] ۱-درویشین ایشی و پئشه سی. ۲-یوخسول لوق، کاسیب‌لیق.

دره..dərə [آد] چایلارین و ایرماقلارین آخدیغی زولاق یئر، ایکی داغ آراسی (فا: دره). valley {باخ: درمک}.

dərə–..-ərə [اؤزل‌آد] تقریبا بوتون شهرلرده ترکیبی حالدا یئر آدی اولاراق ایشله‌نیر، باخ: کندآدلاری، نخجواندا (ـشام، ـله‌یَز) داغ و گنجه‌ده (ـمیرزیک) چای آدی[۲۴۰].

dərə otu..Dərə otu [آد، بیتگی] اوتسو، چتیر سوولاردان، اینجه یاپراقلی، یئمه‌لی وگؤزل قوخولو (فا: شبت، رازیانه). Anethum

dərə bəylik..dərə bəylik [آد] دره بگ حکومتی، فئودالیسم (فا: ملوک الطوایفی). feudality

dərə bəyi..dərə bəyi [آد] ۱–دره بی‌لیک دؤزَن ایله حکومت ائدن کیمسه، فئودال. ۲–زورْبا.

dərə təpə..dərə təpə [ظرف] دره‌لی تپه‌لی یئر، دوز اولْمایان.

dərə təpədən danışmaq..dərə təpədən danışmaq [تاثیرلی ائیلم] راست گله دانیشماق.

dərə təpədən qonuşmaq..dərə təpədən qonuşmaq [تاثیرلی ائیلم] راست گله دانیشماق.

dərə təpə düz getmək..dərə təpə düz getmək [دئییم] انگل‌لری آشاراق گئتمک.

dərə təpəlik..dərə təpəlik [آد] دره تپه‌سی چوخ اولان یئر.

dərəcik..dərəcik [آد] کیچیک دره تپه.

dərə xəlvət tüklü bəy..dərə xəlvət tüklü bəy [دئییم] اؤزباشینالیق اولْان یئر حاققیندا.

dərdən təpədən..dərdən təpədən [ظرف] اوْردان بوُردان، آددا بوُددا.

dərdiz..dərdiz [اؤزل‌آد] مرند جولفا یولوندا آیران دیبی و قره گؤز کندلرینین یاخینیندا بیر دره و داغ آدی[۶۶] {بوُ آد دره دؤز سؤزونون ادبی فورْماسیدیر ومعناجا دره تپه معناسیندادیر}.

dərə diz çörəyi..dərə diz çörəyi [آد] بیرنوع بالاجا ال بؤیوکلوده کؤکه.

dərə qayası..dərə qayası [آد، دیرگی] اوُزون بوُرون کیمی، باشی بیز، آغزی بؤیوک، بوغلو، بئلی زیتونی ویا بوْز، دری‌سی اسمر بنکلی، اتی لذّتلی بیر سوُ بالیغی gobio gobio

dərə mum..dərə mum [آد] تمیز لنمه میش قارا موم.

dərənə..dərənə [باخ: درمک] کیچیک سبد.

dərəli təpəli..dərəli təpəli [آد] دره وتپه‌لر اولْان یئر.

dərəlik..dərəlik [آد] دره‌لر چوخ اولْان یئر.

dəri..dəri [آد] جانلیلارین وجودونو بؤروین اؤرتو، دری‌دن دؤزلمیش هر شئی (فا: جلد) skin {ت، سن‹تری›، باخ: تر}.

dərri dağı..dərri dağı [اؤزل‌آد] اوُجان دا داغ آدی.

dəri aşılayan..dəri aşılayan [آد] خام‌دری‌لری آشیلاماقلامشغول-اولْان کیمسه.

dəri altı..dəri altı [آناتومی] دری‌نین آلت بؤلومو(فا: تحت الجلد). under the skin

dərya..dərya [آد، فا ‹باخ درمک›] دنیز (فا: دریا).

dəryabalıq..dəryabalıq [آد] اوشاقلارآراسیندابیری کؤپک‌بالیغی و اوْ بیرلری بالاجا بالیق اولوب قووالا قاشدی کیمی بیر اوْیون آدی.

dəryaca..dəryaca [ظرف] دریالار قدر.

dəryaçа..dəryaçа [آد] دنیزجیک، گؤل، گؤلجوک، گؤلک، آچیق‌دنیزلره یوْلو اولمایان‌دنیز (فا: دریاچه). {فا ‹باخ: درمک}.

dərya xanım..dərya xanım [یازار] ش۱۳۱٤شاماخی‌دا دؤنیایا گلیب و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

dəryaz..dəryaz [آد] ۱–اوت‌بیچمک‌اؤچون اوُزون ساپلی دیش‌سیز اوْراغااوخشارآلت، کرَنتی(فا: داس‌دسته بلند) {درمک›دریز}. ۲–سویوقبولاق(مهاباد) یاخینلیغیندا بیر کند آدی (دریاس/ دریاز)، بو کند سویوقبولاغین یاخینیندا اولان چوخلو تورک آدلی کندلر کیمی کوردله شدیریلیبدیر.

dəryazlamaq..dəryazlamaq [تاثیرلی ائیلم] دریازلا بیچیب یئره سرمک.

dəryazlanmaq..dəryazlanmaq [بلسیز ائیلم] دریازلا بیچیلمک، کرنتی-لنمک.

dərya qədər..dərya qədər [ظرف] دریاجا، سوْن درجه چوْخ.

dəryaman..dəryaman [اؤزل‌آد] نمین و گئرمی ده کند آدی.

dəryan..dəryan [اؤزل‌آد] شبسترده کند و چای آدی {باخ: درمک}.

dəri üstlüyü..dəri üstlüyü [آد] دری‌نین اوّستو قاتی.

dəribilimi..dəribilimi [آد] دری اؤزللیگینی اینجه‌له‌ین بیلیم دالی (فا: پوست شناسی). dermatology

dəri tikanlı..dəri tikanlı [صفت] دری‌سی تیکان تیکان اولان بیر حئیوان (فا: خارپوست). echinodermatous

dəricik..dəricik [آد] کیچیک و اینجه‌دری، نازیک‌دری. (فا: پوستک).

dəriçə..dəriçə [آد، فا] ۱–کیچیک‌قاپی ۲–دوُواردا کیچیک‌تاخجا

dəriçi..dəriçi [صفت] دری‌ایشینه‌باخان(فا: پوست فروشی). furriery

dəriçilik..dəriçilik [آد] دری‌لری قوللانار حالا گتیرمه.

dərixana..dərixana [آد] دابباغ خانا، دری آشیلاما یئری.

dəri xəstəlikləri..dəri xəstəlikləri [آد] دری‌نین خسته‌لیک‌لرینی اینجه‌له‌ین بیلیم (فا: دانش بیماریهای جلدی). dermatology

دریدن چیخماق..dəridən çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] حدّیندن آرتیق چالیشماق.

دریدن دیرناقدان چیخماق..dəridən dırnaqdan çıxmaq [تاثیرسیز ائیلم] ایشلەمکدن یورولماق.

دری‌دَییشمک..dəri dəyişmək [تاثیرلی ائیلم] دری‌سینی آتاراق یئنی دری صاحبی اولماق (فا: پوست انداختن). to peel off

دری‌ساتان..dəri satan [صفت] دری ایشینه باخان و دری آلوئرچی‌سی (فا: پوست فروش). peltmonger

دری‌ساتما..dəri satma [آد] دری آلوئری (فا: پوست فروشی). furriery

دریسل..dərisəl [صفت] دری ایله ایلگی‌لی (فا: جلدی).

دری‌سویان..dəri soyan [آد] حئیوان دری‌سینی سویماقلا مشغول اولان کیمسه ویاآراج (فا: پوست کن). flayer

دری‌سویماق..dəri soymaq [تاثیرلی ائیلم] (حئیوانین) دری‌سین آییرماق (فا: پوست کندن). to peel

دریسی اوستونده یانماق..dərisi üstündə yanmaq [تاثیرسیز ائیلم] آریق لاماق.

دریسی تیکانلی‌لار..dərisi tikanlılar [آد، دیرگی] دنیز کیرپی‌سی ودنیز اولدوزلاری کیمی حئیوانلاری ایچینه آلان و دری‌لری تیکان لا اؤرتولموش و اونورقاسیز حئیوان سویو.

دریسی سؤموک‌لرینه یاپیشماق..dərisi sümüklərinə yapışmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ ضعیف‌له‌مک.

دریسی قارا..dərisi qara [باخ] قارا دری، قارا دری‌لی.

دری‌سی قالین..dərisi qalın [صفت] دری‌سی نازیک و اینجه اولمایان (فا: پوست کلفت). thick-skinned

دریسینه سامان تپمک..dərisinə saman təpmək [تاثیرلی ائیلم] ۱- چوخ اینجتیمک. ۲- اؤلدورمک.

دریسینه سیغاماق..dərisinə sığmamaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ سئوینمک.

دریسینی اوزمک..dərisini üzmək [تاثیرلی ائیلم] برک جزالاندیرماق.

دریسینی سویماق..dərisini soymaq [تاثیرلی ائیلم] برک جزالاندیرماق.

دریسینی سودان چیخارماق..dərisini sudan çıxarmaq [تاثیرسیز ائیلم] کؤکونو سودان چیخارماق.

دَریشدیرمک..dərişdirmək [تاثیرلی ائیلم] سلقه ایله توپلاماق، بیریئره یئغماق.

دریشمک..dərişmək [تاثیرسیزائیلم] بیریئره توپلانماق، متمرکزاولماق.

دریشیک..dərişik [شیمی] مُتمرکز، مُتکاثف، کونسانتره.

دریشیک‌لیک..dərişiklik [آد] دریشیک اولما وضعیتی، مُتمرکز اولما.

دریغا..dəriğa [اؤنلم] افسوس (فا: افسوس). sparing

دَریک داش..dərik daş [اؤزل‌آد] مراغا دا داغ آدی.

دریلمک..dərilmək [بل] درمک ایشی گؤرولمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دریلمه..dərilmə [آد] ۱-دریلمک ایشی. ۲-دریلمیش‌وتوپلانمیش‌هر شئی.

دریلمیش..dərilmiş [صفت] بیریئره توپلانمیش، درله‌مه.

دریلی..dərili [صفت] ۱-دریسی اولان. ۲-دریلمیش اولان.

دریلیک..dərilik [صفت] دری دؤزلتمه‌یه یارایان.

دری‌لو..dərilu [اؤزل‌آد] قاراداغ مینجوُوان طایفاسینا باغلی‌اوبا‌آدی[۳]. ۱۰۸

دریم..dərim [آد، تا] ۱-توپلاما ایشی، توپلانتی. ۲-قوُش یئمی.

درین..dərin [صفت] ۱-دیبی اؤزوندن و آغیزیندان اوزاق اولان، درین‌لیگی چوخ اولان (فا: عمیق). deep ۲-(مج) اوزون سؤرن، چوخ ایچدن گلن، چوخ آنلاملی و معنالی سؤز. ۳-(مج) اولقوُنلوق، بیلگه‌لیک؛ سوکای داستانلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷] {سومرجه ‹دیریگ›؛ ت، سن ‹ترینگ›، تر کلمه‌سی یاش و بدندن چیخان سو اوچون ایشله‌نیر، بو سؤزون مُختلف شکیللری دیواندا ایشله‌نیب: ترینگ و تَرْنْگک کلمه‌لری سو ییغیلان یئره دئییلیر، دریا کلمه سیده بوکؤکه یاخیندیر، دره سؤزونون بو مفهوما یاخین اولماغی و عمومیتله دره‌نین چوخور اولوب سویون آخیلدیغی بو مفهومو آیدینجا گؤسته ریر، بللیدیرکی بو دئییشله دَرَک (درین و قورخولو یئر) سؤزوده دره سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر؛ گونئی‌آذربایجانین گؤنئی ماحالیندا و دریا قیراغیندا دریان‌کندی بو کؤکه باغلی اولمالیدیر[۶]؛ باخ: تر، درمک}.

درین..dərin [اؤزل‌آد] ۱-اینسان آدی: ~اؤز، ~ای ۲-میانا (~دره)، هشتَری (~سوُ)، اورُمیه (~قالا)، گئرمی (~کبود)، ده کند آدی.

درین‌آنلاییشلی..dərin anlayışlı [صفت] درین دوشونن (فا: روشن بین).

درینتی..dərinti [آد] ۱-دریلمیش و بیر یئره توپلانمیش، توپلانتی. ۲-گروه، اینسان قالابالیغی.

درینجک..dərincək [آد، تا] دَیرینجیک: باش اؤرتوسو.

درینجه..dərincə [صفت] بیر آز درین.

درین‌درین..dərindərin [ظ، صفت] درین اولاراق، چوخ درین.

درین‌درینه دوشونمک..dərindərinə düşünmək [تاثیرلی ائیلم] اؤزونتولو دؤشونجه‌یه دالماق.

dərindən..dərindən [ظرف] چوخ ایچدن، چوخ ایچَری‌دن "درین‌دن سسلر گلیردی" (فا: از عمق). in depth

dərindüşüncəli..dərin düşüncəli [صفت] درین دوشونجه‌یه مالیک اوْلان، چوخ دوشونجه‌سی اوْلان.

dərindüşüncəlilik..dərin düşüncəlilik [آد] درین دوشونجه یئته‌نک‌لیگی اوْلان.

dərinfikirli..dərin fikirli [باخ] درین دوشونجه‌لی.

dəringetmək..dərin getmək [تاثیرسیزائیلم] درینه گئتمک: ۱-تَرکینه‌گئتمک.۲-افراطا گئتمک.

dərinlətmək..dərinlətmək [تاثیرلی ائیلم] درین وضعیته گتیرمک، درین ائتمک.

dərinlətmə..dərinlətmə [آد] درین وضعیته گتیرمه(فا: تعمیق). sounding

dərinləşdirmək..dərinləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-درین دوُروما گتیرمک.۲-(مج)آیرینتی لی اوْلاراق اینجه‌له‌مک.

dərinləşdirmə..dərinləşdirmə [آد] درینلشدیرمک‌ایشی(فا: تعمیق) sounding

dərinləşdirici..dərinləşdirici [صفت] درین لشدیرین.

dərinləşdirilmək..dərinləşdirilmək [بلسیز ائیلم] داها درین حالا سالینماق.

dərinləşmək..dərinləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-درین وضعیته دوّشمک. ۲-(مج)بیر قونودا چوخ دیـبـینه گئتمک، آراشدیرماق. ۳-آغیر بیر وضعیته دوشمک، چتین لشمک.

dərinləməsinə..dərinləməsinə [ظرف] چوخ آیرینتی‌لی اوْلاراق.

dərinlik..dərinlik [آد] بیر شئیین و نسنه‌نین اوّست‌ایله دیبی‌نین آراسی (سوکیمی شئیلرده چوخ ایشله‌نیر) (فا: عمق). depth

dərinlik ölçər..dərinlik ölçər [آد] بیر یئرین چوخورلوغونو اؤلچن آراج (فا: عمق پیما). sounder

dərinliyinə..dərinliyinə [ظر] درین اوْلاراق، درین‌له‌مه سینه.

dərinəgetmək..dərinə getmək [تاثیرسیزائیلم] درین‌دن آراشدیرماق.

dərinyuxu..dərin yuxu [آد] اوَیانیلماسی گوّج یوُخو.

dəzgah..dəzgah [آد، فا] آراج، جاهاز، آیقیت، ماشین(فا: دستگاه) {اوُستاد اسماعیل هادی کلمه‌نی توّزمک/ دوّزمک‌دن توّزگه› تزگاه› دزگاه› دسگاه سؤزلرینه باغلایاراق سؤیله‌ییر: بوُ معنادا فارسجادا زاید ت حرفی آرتیریلیبدیر و ال معناسیندا دست سؤزونه‌هئچ باغلیلیغی یوْخدور و الّا معنی‌سیز اوْلور}.

dəzgir..dəzgir [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

dəj..dəj [آد] قلعه. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیز› باخ: تیز، دئژ}.

dəjenerə..dejenerə [باخ] دئژئنئره.

dəjban..dəjban [آد] عسگری‌پوْلیس military policeman

dəsais..dəsais [آد] دسیسه‌لر، کلک‌لر (فا: ~) intrigues

dəst..dəst [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ۱-ال. ۲-سئت، ال (فا: ~).

dəstar..dəstar [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ساریق (فا: ~).

dəstamaz..dəstamaz [آد] نامازقیلمادان اؤنجه ال اؤز یوما ایشلری (فا: دستنماز) ablution {فا‹دست›+تو‹نماز›}.

dəstaviz..dəstaviz [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] بهانه (فا: بهانه).

dəstbənd..dəstbənd [آد، فا] قولباق، بیلرزیک (فا: ~).

dəspaça..dəspaça [آد، فا] تالاشادوّشمه، تلَسمه(فا: دست‌پاچه).

dəstpərvərdə..dəstpərvərdə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] دسپرورده: بیرینین چؤره‌گین یئین، الینین آلتیندا اوْلان (فا: دست‌پرورده).

dəstəcərd..dəstəcərd [آا، فا] دسگیر: اهر، آستانا، سبزوار، بوُیین‌زهرا ، تاروُم، اراک، فسا، همدان، کبودرآهنگ، قوُم، ضیاآباد، ساوه و میانا دا کند آدی {روسجا گراد/ جئرد شهر معناسینداديرد}.

dəstxət..dəstxət [آد] ال یازی‌سی، ال ایله یازما (فا: دستخط).

dəstxoş..dəstxoş [آد، فا] ایلک آلینان قازانج، باغیش، هدیه.

dəstdiraz..dəstdiraz [آد، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] الی اوُزون (فا: ~) {فارسجا}.

dəstərxan..dəstərxan [آد، فا] سوّفره (فا: سفره). tablecloth

dəstrəs..dəstrəs [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] الی چاتما، یئتیشمه، الده ائتمه، الده (فا: دسترس).

dəstfərman..dəstfərman [آد، فا] ۱-آیاق اوّستو ایش گؤرن قوللوقچو۲-آرابا سوّرمه‌یه الی یاتیم‌لی‌لیق (فا: دستفرمان)

dəstək..dəstək [آد، فا] ۱-دایاق، دایاناق (فا: پشت بند). fastening ۲-یاردیمجی.

dəstək lənmək..dəstəklənmək [بلسیز ائیلم] ۱-دایاق ووُرولماق(فا: پشت بند دار شدن). ۲-یاردیمجی اوْلماق، آرخا اوْلماق (فا: حمایت شدن).

dəstəkləmək..dəstəkləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دایاق ووُرماق (فا: پشت بند زدن). ۲-یاردیمجی اوْلماق، آرخا اوْلماق (فا: حمایت کردن).

dəstgah..dəstgah [فا، باخ] دسگاه، دزگاه.

dəstgir..dəstgir [آد، فا] دسگیر: توتولموش، توتوقلو، باخ: دسگیره.

dəstmüzd..dəstmüzd [آد، فا] دسمزد: امک‌حاقّی، امک‌قارشیلیغی (فا: ~).

dəstur..dəstur [آد، عربجه] قایدا، قورال، بوُیروق، یاسا و امر (فا: ~).

dəsturəlməl..dəsturüləməl [آد، عربجه] گؤسته‌ریش، یازیلی گؤسته-ریش، اجرا و اوُیقولاما قوُرالی، ایش یؤنتَمی (فا: دستورالعمل).

dəsturan..dəsturan [اؤزل‌آد] جوُغاتئی دا کند آدی.

dəstə..dəstə [آد، فا] ۱-قوُلپ، پیچاق و قیلیج ساپی، توتاجاق، ساپ (فا: دسته). ۲-(تا) تاقیم، قروپ.

dəstə..dəstə [اؤزل‌آد] اوْردوباد'دا کند و بولاق آدی[۲٤۰].

dəstəbaşı..dəstəbaşı [آد] باشچی‌اولاراق(فا: سردسته). group leader

dəstəfur..dəstəfur [اؤزل‌آد] داشکسن'ده کند و چای آدی[۲٤۰].

dəstələnmək..dəstələnmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دسته‌حالینا گلمک.۲-دسته‌دسته‌اوْلونماق.

dəstələmək..dəstələmək [تاثیرلی ائیلم] دسته حالینا گتیرمک، دسنه دسته ائله‌مک.

dəsti..dəsti [آد، فا] الی ایله وئریلمیش (فا: دستی).

dəstiri..dəstiri [اؤزل‌آد] تبریزده کند آدی(قوْ: دستجرد) {۱-ائل آدی، دَس، سؤزو قورد آنلامیندا اولاراق بیر تورک طایفاسینا دئییلیردی. ۲-دستی+یئری / تئتی یئری: کوْزه دؤزه نیلن یئر}.

dəsgirə..dəsgirə [آد، فا] قوُلپ (فا: دسته).

dəsmal..dəsmal [آد، فا] اؤز سیلمک اوْچون اوْلان پارچا وحوْوله (فا: دستمال). handkerchief

dəsmal saldı..dəsmal saldı [آد] اوشاقلارآراسیندا دسمال لا اویناناں بیر نوع قووالا قاشدی اوْیونو.

dəsmal qapdı..dəsmal qapdı [آد] اوشاقلار آراسیندا دسمال لا اویناناں بیر نوع قاپدی قاشدی اوْیونو.

dəsmallamaq..dəsmallamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دسمال‌لا سیلمک۲-یالاندان بیرینی تعریفله‌یه‌رک بیر شئی قوْپارماغا چالیشماق، یالتاق لانماق.

dəsmalı..dəsmalı [آد] دسمال ایله اوْیناتیلان آذربایجان اوْیون هاواسی.

dəsmalı..dəsmalı [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، ۱۹۳۲جی ایلده ناخجیواندا تارزن نسیر نسیروو طرفیندن یارادیلان رقص مئلودییاسیدیر. سون درجه اویناق، شن، جوشغون تئمپده گئدن رقصدیر. رقصی، عصاسن قیزلار ایفائدیرلر. ناخجیواندا اونو هردن بیر اوغلانلار دا اوینایيرلار. " دسمالی " رقصی واختیله رئسپوبلیکادا، خصوصا باکیدا گئنیش یاییلمیشدیر[۲٤۵].

dəsisə..dəsisə [آد، عربجه] دؤزن، فیریلداقلیق، حیله، ال آلتیندان ایشله‌مه (فا: توطئه).

dəşarj..dəşarj [باخ] دئشارژ.

dəşt..dəşt [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] چؤل، بایر (فا: صحرا).

dəşt..dəşt [اؤزل‌آد] داش: سوُلدوزدا (~ییل) کندیستان آدی، سوُلدوز (~قوْره)، خالخال (~اندرطهارم)، آوج(~ک)، زنجان (~مال)، دا کند آدی. میانا (~بان)، اوُرمیه(دشتک)ده داغ آدی.

dəşti..dəşti [آد] آذربایجان کلاسیک موسیقی موغامی آدی.

düşmən..düşmən [باخ] دوْشمن.

dəşnə..dəşnə [آد] ۱-آذربایجان‌موغامی۲-خنجر {فا›باخ: دیش}.

düşvar..düşvar [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] چتین، آغیر، موْشکول (فا: ~).

duva..duva [آد، فا] عبادت اوْچون ذکر اولونان سؤزلر، دیلک شکلینده تانریا دئییلن سؤزلر (فا: ~). prayer

duvasəna..duvasəna [آد، فا] عبادت اوْچون ذکر اولونان سؤزلر، دیلک شکلینده تانریا دئییلن سؤزلر (فا: ~). prayer

duvalamaq..duvalamaq [تاثیرسیزائیلم] دُعا اوْخوماق.

dəavi..dəavi [آد، عربجه] دعوی‌لر، شکایت‌لر (فا: ~).

daava..daava [باخ] داعوا.

dəvət..dəvət [آد، عربجه] چاغری، چاغیرما (فا: دعوت).

dəvətləmək..dəvətləmək [تاثیرلی ائیلم] چاغیرماق، دعوت ائله‌مک(فا: دعوت کردن).

dəvət namə..dəvət namə [آد] چاغیرمابلگه‌سی(فا: ~). letter of invitation

dəvətçi..dəvətçi [آد] چاغیریلان، دعوت اوْلونان (فا: دعوتچی).

dəvi..dəvi [آد] شکایت (فا: ~). claim

dəğdəğə..dəğdəğə [آد، عربجه] قایقی، قوْرخو، اضطراب (فا: ~).

dəf..dəf [آد، فا] قاوال (فا: آلت موسیقی، دایره). ۲-دف۲(دب› دف[٦])دفی دؤنمک: خویو دییشمک.

difa..difa [آد، عربجه] ساووُنما.

dəftər..dəftər [آد، ع› یو] یازیم‌لیق (فا: دفتر).

dəftərçə..dəftərçə [آد، ع+فا] کیچیک یازیم‌لیق(فا: دفترچه). notebook

dəftərxana..dəftərxana [آد] ۱-بیر اداره‌نین ثبت و ضبط ایشلرینه یئتیرن بؤلوم. ۲-دفتَری و ثبت ایشلرینه باخان بالاجا قوُرولوش.

دفتردار..dəftərdar [آد، ع+فا] دفترخانا ایشچی‌سی (فا: ~). bookkeeper

دفترقازی..dəftərqazi [آد] بیر نوع یئمک، باخ : بیشی.

دفع..dəf [آد، عربجه] ساوما (فا: دفع).

دفعات..dəfəat [ظ، عربجه] نئچه یوْل، نئچه کره، دفعه‌لرله (فا: ~).

دفعتاً..dəfətən [آد، عربجه] بیردن، بیر دفعه ده، درحال (فا: ~).

دفعه..dəfə [آد] دفه، دؤنه، یول" نئچه دفعه گلدیم، دفعه‌لرله".

دفن..dəfn [آد، عربجه] قویلاما، اؤلونو باسدیرما، دفن و کفن(فا: ~).

دفنه..dəfnə [ع، آ، بیتگی] دفنه گیللردن، یاز قیش یاشیل، آچیق ساری چیچکلی، خوش ایییلی و یئمک‌لرده ایشله‌نن بیر آغاج (فا: غار، درخت برگ بو). laurus nobilis

دفنه‌گیللر..dəfnəgillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی، ایری تاج یاپراقلی‌لار بؤلوموندن بیتگی سوْیو. lauraceae

دفه..dəfə [آد] قالی چیلیقدا ایشله‌نن داراق. {تپمک› تپه› دپه› دفه›؛ بو کلمه عینا فارسجایادا گئچیبدیر}. ۲-دفه۲ (آد، ع‹دفعه›) دؤنه، یول" نئچه دفه گلدیم" (فا: دفعه).

دفه داراق..dəfə daraq [آد] فرش توْخوماقدا ایشله‌نن وسیله‌لردن.

دفه‌له‌مک..dəfələmək [تاثیرلی ائیلم] قالی‌نی دفه ایله داراقلاماق.

دفینه..dəfinə [آد، عربجه] گؤمو، گؤمولموش اسکی شئیلر(فا: ~). buries

دقّ اُلباب..dəqqülbab [آد، عربجه] قاپینی دؤیمه (فا: در زدن).

دقّت..diqqət [آد، عربجه] اوْیانیق‌لیق (فا: دقت). attention

دقّت‌سیز..diqqətsiz [صفت] دقّتی اوْلمایان(فا:بی دقت). careless

دقّت‌سیزلیک..diqqətsizlik [آد] دقّت‌سیز اولما (فا: بی دقتی).

دقّتلی..diqqətli [صفت] دقّتی چوْخ اوْلان (فا: بادقت). carely

دقیق..dəqiq [صفت، عربجه] دؤزگون و دؤز، اینجه حالدا (فا: ~)

دقیق لشدیرمک..dəqiq ləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دقیق حالا سالماق (فا: دقیق کردن).

دقیق لشمک..dəqiqləşmək [تاثیرسیزائیلم] دقیق‌حالا گلمک(فا: دقیق-شدن).

دقیقاً..dəqiqən [آد، عربجه] دقیق اوْلاراق (فا: دقیقا). exactly

دقیقه..dəqiqə [آد، عربجه] ساعاتین آتمیشدان بیر بؤلومو (فا: ~). minute

دقیقه سایار..dəqiqə sayar [آد] دقیقه‌لری گؤسته رن قوْل (فا: دقیقه شمار). minute-hand

دقیقه‌لیک..dəqiqəlik [آد] دقیقه مُدّتینده.

دک..dək [باغلاییجی سؤز] قدر و تکین معناسیندا" گئده‌نه‌دک"، باخ: تک.

دِکار..dekar [باخ] دئکار.

دکانلو..dəkanlu [اؤزل‌آد] سراب دا کندآدی {تگن+لو: دیَرلی}.

دککه..dəkkə [دا] ایری حئیوانلارین (اینک و اؤکوز...) آشیغی، ماچا" دککه ایله آشیق آشیق اوْیناماق". ۲-دککه۲ (دا) پوْتکا، تاختا و حلبی‌دن دوزلمیش بالاجا یئر.

دکل..dəkəl [آد، ع‹دقل›] برق آغاجی (فا: دکل). mast

دِکلاماتوْر..deklamator [باخ] دئکلاماتوْر.

دگر..dəyər [باخ] دَیر.

دگمک..dəymək [باخ] دَیمک.

دگمه داغیلدی..dəymə dağıldı [اؤزل‌آد] اردبیل و خیاو دا کند آدی.

دگه نک..dəyənək [باخ] دیه نک.

دگیرمان..dəyirman [باخ] دییرمان.

دگیرمان..dəyirman [اؤزل‌آد] آستارادا(~ائولری) کندآدی.ماهنشاندا چا ی آدی.

دگیرمی..dəyirmi [باخ] دَییرمی.

دگیش..dəyiş [باخ] دییش.

دگیشمک..dəyişmək [باخ] دَییشمک.

دگیل..dəyil [باغلاییجی سؤز] دَییل، آدسال‌جُمله‌لرده‌اوْلومسوز حال-یارادیر (ساری دگیل، گئتمک دوْز دگیل) (فا: نیست) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تگیل›}.

دلّاک..dəllək [باخ] دللک.

دلّال..dəllal [آد، عربجه] آراچی، آرا دؤزَلدن، واسطه‌چی (فا: دلال).

دلالت..dəlalət [آد، عربجه] قانیت لیق، یول گؤسترمه (فا: ~).

دلاور..dilavər [صفت، فا] ایگید، دلی قانلی.

دلبر..dilbər [صفت، فا] آلیملی، گؤزل، سئوگیلی، جانان(فا: ~).

دلبردوْداغی..dilbər dodağı [آد] دوْداق بیچمینده حاضرلانان‌بیر خمیر دادلیسی.

دلبند..dilbənd [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ووُرقون(فا: ~).

دلپَسند..dilpəsnəd [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] بَیه‌نیلن، خوْشا گلن(فا: ~).

دلتنگ..diltəng [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اؤره‌یی سیخیلمیش، کؤنلو دارالمیش (فا: ~).

دلخسته..dilxəstə [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اؤره‌یی قیریلمیش (فا: ~).

دلخک..dəlxək [آد] ۱-دلی‌لیک‌خاصیتلری گؤسته‌رن، یاوا آدام ۲-اسکی زامانلار شاه سارایلاریندا گولدوروجو سؤزلر دانیشان ویا

بوجور ایشلر گؤرن. ۳-گئچمیشده مئیدان وکؤچه‌لرده گؤلمه‌لی ایشلر گؤرن، اوْیونباز (فا: دلقک) {بعضا تلخک‌شکلینده-فارسجاکؤکلو گؤسته‌ریلیر حالبوکی دلی سؤزوندن آلینماسی و "قاق، کک/ خک" اکلریله دوزَلمه‌سی آنلامجا و شکل جهتیندن دوزگون راقدیر}.

دلخک‌لیک..dəlxəklik [آد] دلخه‌یین ایشی، گؤلدوروجولوک.

دلخوْر..dilxor [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ناراحات، اؤره‌یی توتولموش(فا: ~)

دلخوْش..dilxoş [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اؤره‌یی شاد، فرح‌لی (فا: ~).

دلخواه..dilxah [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ایستک، کؤنولجه (فا: ~).

دلخون..dilxun [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اؤره‌یی قانلی (فا: ~).

دلداده..dildadə [آد، ص، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ووُرقون، سئوگیلی(فا: ~).

دلدار..dildar [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] باخ دیلبر(فا: ~).

دلدیرمک..dəldirmək [ائتدیرگن ائیلم] دلمک ایشینی گؤردورمک.

دلدیریلمک..dəldirilmək [ائتدیرگن ائیلم] دلمک ایشی گؤرولمک.

دلروُبا..dilruba [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] باخ: دیل فریب(فا: ~).

دلسوُز..dilsuz [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اؤرک یاندیران (فا: ~).

دلسوُز..dilsuz [یازار] محمدامین‌دلسوز تبریزلی یازار و شاعردیر[۲۸].

دلشاد..dilşad [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] فرحلی، کؤنلوشاد (فا: ~).

دلشاد..dilşad [یازار] م۱۹۱۲ده‌خوُنام کندینده آنادان اولْدو، و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

دل‌شیکسته..dilşikəstə [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اؤره‌یی‌سینیق، یازیق(فا: ~

دلفریب..dilfərib [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اؤرک‌چکن، خوشا گلن (فا: ~).

دلق..dəlq [آد، فا] درویش پالتاری. coarse

دلقک..dəlqək [باخ] دلخک.

دلقیچ..dəlqiç [آد] دلگی: دلیک دلمک اوچون یارایان آلت.

دلکئش..dilkeş [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اؤرک آچان، کؤنول‌آچان(فا: ~).

دلگُشا..dilguşa [باخ] دیل کشش(فا: ~).

دلگشا..dilgşa [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی.

دلگی..dəlgi [آد] دلقیچ: دلیک دلمک اوچون یارایان آلت.

دلگی..dəlgi [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

دل‌گیر..dilgir [صفت، فا] اوره‌گی‌سیخینتی‌لی، اوزونتولو(فا: ~).

دللر..dəllər [اؤزل‌آد] شامخور'دا یئر و داغ آدی[۲۴۰].

دللک..dəllək [آد، ع‹دلاّک›] ۱-باش قیرخان، اؤزقیرخان، بزکجی. ۲-فیریلداقچی، حاق کسن (فا: دلاک).

دلّلک قَبْری..dəllək qəbri [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

دلمک..dəlmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دلیک آچماق، اوْیوب دلیک ائتمک. ۲-(مج)اینجیتمک معناسیندا ایشله‌نیر"آتش عشقی اؤره‌ییمی دلیدی". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیدیر‹ تلمک›، اینگیلیزجه delve سؤزو همان معنادا بو کلمه‌یه یاخین گؤرونور، باخ: دله‌مه}.

دلمَکچه..dəlməkçə [آد، دا] ایکی‌ائو و حیاط آراسیندا گئچه جک دارقاپی.

دلمه..dəlmə [آد] ۱-یَلَک، جیْلیققا. ۲-دوُواردا آچیلمیش کیچیک تاخجا. ۳-دلمک‌ایشی. ٤-هشتَری ده کند و چای آدی، بیناب دا داغ آدی. {دلمک‌له آچیلان یئر}.

دلمه جک..dəlməcək [آد] سوّنبه.

دلمه دئشیک..dəlmə deşik [آد] دلیک دئشیگی چوخ اولْان یئر ویا هر شئی (فا: مشبک). netted

دلمه گؤز (لو)..dəlmə göz(lu) [صفت] گؤزلری چوخورا دوشموش.

دلمه‌لنمک..dəlmələnmək [تاثیرسیزائیلم] دلمه دئشیک اولْماق.

دلَنچیک..dələnçik [آد، دا] اوْخلاو.

دلَنگه‌واز..dələngəvaz [صفت، فا: لنگ+باز] بیچیم‌سیز، اَیری سوّموکلو، بوْش وشُل آدام.

دلنواز..dilnəvaz [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اؤرگه یاتان (فا: ~).

دلوْ..dəlo [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {دله}.

دله..dələ [آد، دیرگی] ۱-پیرتیجی‌لار دسته‌سینده خزدریلی، ممه‌لی کیچیک‌حئیوان ۲-(مج)قوچاق، ایگید(فا: جوانمرد) {دلی}.

دله‌جک..dələcək [آد] باخ: دلقَچ.

دله‌حسن..dələ həsən [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

دله‌دوْز..dələdüz [آد] فیریلداقچی، آدام آلدادان، بیچ.

دله‌دوْزجه‌سینه..dələdüzcəsinə [صفت، ظ] دله دوز اولاراق.

دله‌دوْزلوک..dələdüzlük [آد] فیریلداق چیلیق.

دله‌قارین..dələqarın [صفت، دا] دوْیماز، قارین قوُلو، چوخ یئین.

دله‌گئی..dələgey [صفت، دا] تؤرتؤ کونتولو، پینتی، سلیقه‌سیز.

دله‌گئی‌لیک..dələgeylik [آد، دا] پینتی لیک، سلیقه‌سیزلیک.

دله‌مه..dələmə [آد] پنیر حالینا گئچمک اؤزه‌ره اوْلان سوّت، پنیر دؤزلتمک اوٚچون‌مایالانمیش‌سوّت {تیلمک دن (سوّتون دیلیم دیلیم اولماغینی گؤسته‌ریر)، تیلمه› دلمه› دله‌مه[6]}.

دله‌مه‌لندیرمک..dələmələndirmək [تاثیرلی ائیلم] سوّتو دله‌مه- حالینا گتیرمک

دله‌مه‌لندیریلمک..dələmələndirilmək [بلیسیز ائیلم] سوّتو دله‌مه حالینا گتیریلمک .

دله‌مه‌لنمک..dələmələnmək [تاثیرسیزائیلم] سوّت دله‌مه حالینا گلمک.

دله‌ین..dələyən [باخ] آغاج دلن.

دله‌یه‌نیز..dələyəniz [اؤزل‌آد] علی‌بایراملی‌دا یئر آدی[240].

دلی..dəli [آد، ص] ۱-اوُسسوز، دؤشونجه‌سی آز، مجنون (فا: دیوانه) mad ۲-چیلقین، آشیری درجه ده دؤشگون. ۳-گیج، سارساق، دانشیغی‌نی و تریه‌نیشینی بیلمه‌ین ۴-(مج) گؤزو قارا، قوْرخماز؛ توٚرکمَنلرین، تَکه اوْیماغی اوُلوبابالاریندان.[7]{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تلوٚ، تلوَه›؛ دیواندا ایشله‌نن تَلگَنمک کلمه‌سی قیزماق‌و هیرسلنمک مفهوموندادیر و دلی/ دله کلمه‌سی بو مفهوما باغلیدیر؛ فارسجادا دلیر سؤزو دلی‌سؤزوندن آلینمالیدیر، چونکی فارسجادا یر اکی یوخموزدور ولی تورکجه ده "ایر= ار" اکی چوخ یایقیندیر و دلیرمک فعلیده تورکجه ده تانینمیش فعلدیر[6]}.

دلی..dəli [اؤزل‌آد] اؤشنویه، قزوین‌ده چای آدی.گنبد، آباده، اوُجان (~قوْروقچو)، قُروه، میاناد (~قیْز) کند و ماکی‌دا داغ آدی.

دلی..dəli [اؤزل‌آد] دده قوْرقود بوی‌لاریندا (~اوَرَن، ~توْندار، ~دؤمرول، ~قوْچار) اینسان آدی: ~بؤرو، ~قورد.

دلی‌آلاجاسی..dəlı alacası [آد] بیربیرینی توٚتمایان پارلاق رنگلر.

دلی‌ائتمک..dəli etmək [تاثیرلی ائیلم] آغلینی باشیندان آلماق.

دلی‌اوْت..dəliot [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فادندالو). spergula

دلی‌اوْتو..dəliotu [آد، بیتگی] باخچالارا بزک اوْلاراق تیکیلن و توروپ گیللردن اوْلاراق، چوخ ایللیک و اوْتسوْو بیر بیتگی، باخ: قوُدوز اوْتو، دؤگمه اوْتو (فا: قدّومه باغی). alyssum

دلی‌اوْرمان..dəliorman [آد] چوخ سیخ و گوٚر اوْرمان.

دلی‌اوْلماق..dəli olmaq [تاثیرسیزائیلم] آغلی باشیندان چیخماق.

دلی‌ایرماق..dəliırmaq [آد] آخینتی‌سی یئهین اوْلان ایرماق.

دلی‌بؤیورتگن..dəli böyürtgən [آد] موْروغا بنزر توتقون قیرمیزی میوه‌سی اوْلان کوْل و اونون میوه سی.

دلی‌باش..dəlibaş [آد] قویون و دانالاردا تهلیکه‌لی بیرخسته‌لیک ۱-خوٚیسوزلوق ائدن حیوان، دلی سوْو، آزقین و قوُدورقان.

دلی‌باشلیق..dəli başlıq [آد] دلی سوْولوق، قوُدورقانلیق، آزغین‌لیق.

دلی‌بال..dəlibal [آد] آری‌لارین زهیرلی چیچکلردن توپلادیقلاری بال.

دلی‌بالتا..dəlibalta [آد] آجیماسیز و ظالم آدام.

دلی‌بنگ..dəlibəng [آد، بیتگی] یاپراقلاریندان نارکوتیک ماده الده ائدیلن بیر ایللیک بیتگی (فا: تاتوره، داتوره). dature

دلی‌پوْزوق..dəlipozuq [آد] گونو گوٚنونه و سؤزو سوزونه اوُیمایان.

دلی‌پوزوقلوق..dəlipozuqluq [آد] دلی‌پوزوق اوْلما وضعیتی.

دلی‌تره..dəlitərə [آد، بیتگی] ایکیشر للکواری یاپراقلاری اوْلان خاشخاش سوْیوندان بیر ایل‌لیگ اوْتسوْو بیتگی.

دلی‌تهر..dəlitəhər [باخ] دلی سوْو.

دلیج..dəlic [ظرف] ۱-دلی کیمی، دلیجه سینه. ۲-بیربیتگی آدی.

دلیجان..delican [آد، فا] آتلی آرابا[36] (فا: ~). stage coach

دلیجان بؤلگه‌سینین داغلاری..delican bölgəsinin dağları [اؤزل‌آد] اوُراز (۲۱ ک‌ق۲۶۲۲)، قوْروق کَهَک (۴۰ک‌ق‌ب۲۰۴۴)، یال (۶۳ک‌ق‌د۲۵۶۳)، یاتاق (۱۲ک‌د۲۲۱۱)،

دلیجه..dəlicə [صفت] دلی‌لر کیمی (فا: دیوانه وار). Madly ۲-دلیجه‹(آد، بیتگی) بوغداگیللردن، چوخ بوغدا اکینینده یئتیشن و توْخومو زهیرلی چؤلجوْل بیر بیتگی، (فا: سبوسه، تلخک). lolium timulentum

دلیجه‌دوْغان..dəlicə doğan [آد، دیرگی] قارتال‌لار تاقیمیندان قارتال گیللر سوْیوندان بیرقوش. falco subbuteo

دلی‌جه‌سینه..dəlicəsinə [ظرف] ۱-دلی‌لر کیمی، اؤزونو ایتیرمیش حالد (فا: دیوانه وار). madly ۲-قوْچاق و ایگید جه سینه.

دلیچای..dəliçay [اؤزل آد] دماوند(تهران یاخینیندا) بؤلگه سینده بیر چای آدی {چای یاتاغینین چوخ اَییملی (فا: شیبدار) و بوُروق بوروق اولماسینا خاطیر بئیله آدلانیبدیر[164]}.

دلیجی..dəlici [صفت] دلَن، دلمک‌ایشینی گؤرن، دئشیجی آلت.

دلی‌چتَنه..dəliçətənə [آد، بیتگی] ایکی‌چنک‌لی، زوغو یئمه‌لی، داوا کیمی ایشلنن، ساری بوْیا چیخاریلان بیتگی. datis caceae

دلی‌خانا..dəlixana [آد] روحی‌خسته‌لری، دلی‌لری‌ساخلاماق و مُعالجه ائتمک اوچون اولان خسته خانا (فا: تیمارستان). lunatic

دلی‌داغ..dəlidağ [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ و یئر آدی[240].

دلی‌دانا خسته‌لیگی..dəlidana xəstəhliyi [آد] بؤیوک باش حئیوانلاردا گؤرولن بوُلاشیجی و اؤلدوروجو بیر خسته‌لیک.

دلی‌داناکیمی دؤنمک..dəli dana kimi dönmək [تاثیرسیزائیلم] شاشماق، نه‌ائده‌جه‌یینی بیلمه‌مک.

دلی‌دلی..dəlidəli [ظرف] دلیجه.

دلی‌دوّلو..dəlidülü [صفت، دا] دلی باش آداملار، دلی سوْو، دلی کیمی.

دلی‌دیوانه..dəlidivanə [آد، ص] چیلقین، آشیری دلی.

دلیرتمک..dəlirtmək [تاثیرلی ائیلم] دلی ائتمک، چیلدیرتماق (فا: شوراندن). to cause to revolt

دلیرمک..dəlirmək [س، باخ: دلی] دلی‌اوْلماق، چیْلدیرماق.

دلیریش..dəliriş [آد] دلیرمک ایشی، دلیرمه.

دلی‌ساچماسی..dəlisaçması [آد] آنلامسیز وتوُتارسیز و دلیجه سؤز.

دلی‌سوْو..dəlisov [صفت، ظ] چیلقین جا، دلی جه سینه، دلی کیمی.

دلی‌سوْولوق..dəlisovluq [آد] دلی سوْو آدامین حالی.

دلی‌سوْی..dəlisoy [باخ] دلی سوْو.

دلی‌سوْیلوق..dəlisoyluq [باخ] دلی سوْولوق.

دلی‌سی اوْلماق..dəlisi olmaq [آد] حئیرانی اوْلماق، بیرینی چوْخ سئومک.

دلیشمان..dəlişman [ص. باخ: دلی] دلیجه ترپه‌نیش.

دلی‌فیشَک..dəlifişək [صفت، دا] دلی سوْو، دلی کیمی.

دلی‌قانلی..dəlıqanlı [آد] ۱-ایگیدوگوّجلوگنج.۲-اوُشاقلیق چاغیندان چیخمیش گنج ارکک (فا: جوانمرد). generous

دلیقانلو..dəliqanlu [آد] دلیکانلو:خالخال چئوره سینده کؤچه‌ری حالدا یاشایان و اصلینده کورد بوْیو آدیدیر[۱۴۴].

دلی‌قانلی‌لیق..dəliqanlılıq [آد] ۱-دلی قانلی اوْلما وضعیتی. ۲-اینسانین دلی قانلی اوْلدوغو چاغ ودؤنم.

دلی‌قوُدورموش..dəliqudurmuş [آد] آزقین، قودورغان.

دلیک..dəlik [صفت] ۱-دلمه یئری، اوْیوق، دلینمیش، دار و کیچیک آچیقلیق (فا: سوراخ). hole ۲-(مج)حئیوان اوّچون کیچیک یوُوا، بالاجا توستاق {ت، سن‹تلیک›؛ باخ: دلمک}.

دلیک بؤیوک یاماق کیچیک..dəlik böyük yamaq kiçik [دئییم] الده کی امکانلار گره‌گین‌دن چوْخ آز.

دلیک داش..dəlik daş [اؤزل‌آد] سمیرم، قاراباغ، خیاو، زنجان-دا(ـقایا)داغ آدی. قوْشاچای، اردبیل، ماکی، گئرمی، تازاکند ده کند آدی.

دلی‌کؤینه‌یی..dəli köynəyi [آد] تهلیکه‌لی‌وسالدیرقان دلی‌لره گئییندیریلین قوْللاری باغلی ویا قوْلسوز کؤینک.

دلیک‌چیچک..dəlikçiçək [آد، بیتگی] نوْروز چیچگی قوروپوندان اوْلان بیر ایکی و بعضا چوْخ ایللیک اوْتسوْو بیتگی.

دلیک‌دئشیک..dəlikdeşik [صفت] چوخ دئشیکلی، دئشیک دئشیک (فا: سوراخ سوراخ). full of holes , porous

دلیک‌دئشیک‌ائتمک..dəlikdeşik etmək [تاثیرلی ائیلم] هر یئرینی دلیک دلیک ائتمک.

دلیک‌دئشیک‌اوْلماق..dəlikdeşik olmaq [تاثیرسیزائیلم] هر یئری دلیک دلیک اوْلماق.

دلیک‌دئشیک‌لری آراماق..dəlikdeşikləri aramaq [تاثیرلی ائیلم] هر یئری آراماق.

دلیک‌دئشیکلی..dəlikdeşikli [صفت] دلیک دئشیک‌لری چوخ اوْلان.

دلیک‌دلیک..dəlikdlik [آد] دلیک‌لری چوخ (فا: مشبّک). netted

دلیک‌دلیک‌ائتمک..dəlikdlik etmək [تاثیرلی ائیلم] دئشیک دئشیک ائتمک (فا: مشبّک کردن). netted

دلیکسیز..dəliksiz [صفت] دلیگی اوْلمایان.

دلی‌گیلاس..dəligilas [آد، بیتگی] داغلاردا بیتن و یئییلمه ین آجی میوه‌سی اوْلان یابانی گیلاس.

دلیکلنمک..dəliklənmək [بلسیز ائیلم] دلیک‌دلیک‌ائدیلمک، دلیک‌لر دؤزَلدیلمک.

دلیکلی..dəlikli [صفت] دلیک‌اوْلماوضعیتی، دلیگی‌ویادلیکلری اوْلان.

دلیکلی‌داغ..dəlikli dağ [اؤزل‌آد] قوْبوستان‘دا داغ آدی’[۲۴۰].

دلیکلی‌لر..dəliklilər [آد، دیرگی] دلیکلی وسرْت قابیق‌لاری اولان بیر گؤزه‌لی حیوانلار تاقیمی.

دلی‌گؤز تیکان..dəligöz tikan [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی. centaurea iberica

دلیل..dəlil [آد، عربجه] قانیت، قیلاووُز (فا: دلیل).

دلیلر..dəlilər [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان. اردبیل ده کند آدی.

دلیلشمک..dəlileşmək [تاثیرسیزائیلم] دلی کیمی اوَلماق(فا: دیوانه-شدن).

دلیل‌لر..dəlillər [اؤزل‌آد] دلیل طایفاسی: باخ: توْلولار .

دلیل‌لشدیرمک..dəlilləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] قانیت‌لاندیرماق (فا: مدلّل کردن).

دلیل‌لشمک..dəlilləşmək [تاثیرسیزائیلم] دلیللرله‌اساسلانماق(فا: مدلّل-شدن).

دلیل‌لنمک..dəlillənmək [تاثیرسیزائیلم] دلیللرله‌اساسلانماق(فا: مدلّل-شدن).

dəlilik..دلی‌لیک [آد] دلی اولما وضعیتی(فا: دیوانگی). insanity

dəlilik etmək..دلی‌لیک‌ائتمک [تاثیرسیزائیلم] ترسلیک ائتمک، دلی کیمی ترپنمک.

dəliliyə vurmaq..دلیلیگه ووُرماق [تاثیرلی ائیلم] اؤزونو دلیلیگه ووُرماق: دلی‌لر کیمی داورانماق.

dəliliyi tutmaq..دلی‌لیگی توُتماق [تاثیرسیزائیلم] ترسلیک ائتمک.

dəliliyi tutmaq..دلیلیگی توُتماق [تاثیرلی ائیلم] دلیجه داورانماق.

dəlimsirək..دلیمسیرَک [صفت، ظ] دلیجه سینه، چیلقینجا.

dəlinmək..دلینمک [بل] دلمک ایشی گؤرولمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

dəlinmiş..دلینمیش [صفت] دئشیلمیش (فا: رخنه دار). leaky

dəlinə bilirlik..دلینه بیلیرلیک [آد] دئشیله بیلمه drillability

dəlinin əlinə dəyənək vermək..دلی‌نین الینه دَیه نک وئرمک [تاثیرلی ائیلم] کؤتولوک گؤره بیلن بیرینه مئیدان وئرمک.

dəliyə dönmək..دلیه دؤنمک [تاثیرسیزائیلم] ۱-چوْخ سئوینمک. ۲-چوْخ اؤزولمک.

dəliyə hər gün bayram..دلیه هر گوْن بایرام [آد] هر شئیی خوْشلوق و اَیلنجه فُرصتی بیلن کیمسه اؤچون دئییلن بیر سؤز.

dəm..دم [ظ، فا] ۱-بیر بالاجا نفس و سولوق، آن، لحظه، چوخ قیسا زامان و واخت. ۲-حاضرلانان چایین رنگ و قوخو باخیمیندان ایسته‌نیلن وضعیتی.

dəm ağac..دم‌آغاج [آد] آرابا دایاناندا بوْیوندوروغون‌آلتینا قویولان-آغاج.

dəm almaq..دم‌آلماق [تاثیرسیزائیلم] دم چکمک.

dəmadəm..دمادم [ظ، فا] آن باآن، هرلحظه، دایما (فا: هر آن).

dəmağ..دماغ [آد، عربجه] ۱-بئیین. ۲-شُعور، آغیل، ذهین، بیلینج. ۲-کئیف، سئوینمه، لذت" بو گوْن داماغی سازدی" (فا: ~).

demagoji..دِماگوْژی [باخ] دئماقوْژی.

dəmavənd..دماوند [اؤزل‌آد] ۱-تهرانا یاخین شهر و داغ آدی. ۲-دماوَند بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: تمسیان təmsiyan (۱۸ک‌گ‌د ۲۱۰۰/ ی‌تو)، کمند(۱۰ک‌د۱۶۰۰/ ی‌تو)، مشاع (۶ک‌ق‌ب۵۱۰۰)، حصار/ آ-ی/ قوردلو(۷ک‌گ۷۶۰۰/ ی‌تو) ، طرود (۲۰ک‌د ۶۹۰۰/ ی‌تو) ۳-دماوند بؤلگه‌سینین داغلاری: قاراداغ (۱۵ک‌ق‌د۴۰۷۲)، اَروان بَگ (۷۶ک‌ق‌د۳۰۵۰)، {فارسچیلار دماوند کلمه‌سینی، دم (بوغ،بوخار)، ویا دما (ایستیلیک اؤلچوسونو بیلدیرن) ویا شخص آدینا باغلایارلار ولی قانیتلاییجی دئییلر، بوکلمه تورکجه سؤیله-نیشده ایکی حیصّه دن تشکیل تاپیر :دام+آداند، دام سؤزو بورانین یوکسک‌دام کیمی اولماغینا اشارتدیر و آواند سؤزو تورکجه‌ده بیر شئیین دؤزگون و اؤز طرفینه دئییلیر، بو کلمه بیرلیکده، یوکسک دام کیمی دؤزلوک دئمکدیر}.

dəmbədəm..دمبَدم [ظ، فا] تئزتئز.

dəmbər..دَمبَر [آد، دا] قویروغو بئلینه‌قیوریلان‌ایت. {فا‹دُم+بَر›}.

dəmbərə..دَمبَره [آد، دا، باخ: دوْمبا] قوُرو توْپراق پارچاسی، کسسک (فا: کلوخ).

dəmbərə göz..دمبَره گؤز [آد] ایری گؤز.

dəmbə dəm..دمبه دم [باخ] دمادم.

dəmbələk..دَمبه‌لک [باخ] دومبه‌لک.

dəmtutan..دم‌توُتان [آد] باخ: دَمچی.

dəmçi..دَمچی [آد] دم توُتان: ۱-زؤیچو" زوُرناچی‌نین دم توُتانی". ۲-باشقاسی‌نین سؤزلرینی تکرار و مُدافعه ائدن کیمسه" بوُرژوُوازی و اوْنون دم توُتانلاری".

dəmçəkmək..دم‌چکمک [تاثیرسیزائیلم] چای دم آلیب حاضرلانماق (فا: دم کشیدن).

dəmdəsgah..دم‌دسگاه [آد] طنطنه، بؤیوک‌قوناقلیق، دبده به (فا: دم دستگاه).

dəmdəmi məzac..دمدمی مزاجی [صفت] هردن بیر هاوا چالان شخص (ترپه‌نیشجه) (فا: ~). fickleness

dəmrək..دَمرَک [آد، بیتگی] دوْداق چیچک‌لیلردن یئملیگه اوْخشار، سوْتلو و چوْخ آجی، چوخ ایللیک اوْتسوْو و بیر جوْر یاریم کوْل بیتگی.

dəmrək..دَمرک [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوْزیلده، آنادولوحلب ذوالقدر توْرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵]. باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

dəmərli..دَمَرلی [اؤزل‌آد] دمَرلو: مرندو زنجان(۲)دا داغ آدی.

dəmrov..دَمروْو [اؤزل‌آد] گئرمی ده داغ آدی {دمرک}.

dəmrov..دمروْو [دا] بیر سیرا گؤبه‌لک‌لرین تؤرتدیگی خسته‌لیک.

dəmrov otu..دمروْو اوْتو [آد، بیتگی] کؤهنه‌دوُوار، مئشه قیراق‌لارییندا و زیبیل‌لی یئرلرده بیتن، طبابت‌ده ایشله‌دیلن چوخ ایللیک، چهرایی و نارینجی رنگلی، ۷۰ سانتی بویدا، بوُداقلی گؤوده‌لی، شیره‌لی و سوْتلو اوْت (فا: مایران). chelidonium

dəmərəyi..دَمره‌گی [آد، تا] تمریه خسته لیگی.

dəmsaz..دمساز [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یوْلداش، (فا: همدم).

dəmşəklik..دمشکلیک [آد، تا] هشه‌ری‌لیک، یارامازلیق.

dəmək..دمَک [آد] قوردقوش‌یوواسی(فا: آشیانه) {دام+ک›[۶]}.

دمکانلی..dəmkanlı [اؤزل‌آد] قاراداغلی طایفاسینا باغلی‌اوْبا آدی.

دمکئش..dəmkeş [صفت، فا] دملیک، دملەمک‌اوْچون‌پارچا (فا: ~)

دمگیل..dəmgil [باخ] دنگیل.

دملتمک..dəmlətmək [اتدیرگن ائیلم] دملەمک ایشینی گؤردورمک.

دملندیرمک..dəmləndirmək [اتدیرگن ائیلم] دملەمک‌ایشینی گؤردورمک.

دملنمک..dəmlənmək [تاثیرسیزائیلم] (یاپراق) قاینار سودا رنگ و قوخو وئرمک، دم چکمک، دم آلماق (فا: دم کشیدن).

دملَنمیش..dəmlənmiş [صفت] دم آلمیش، دمه قویولموش.

دملەمک..dəmləmək [تاثیرلی ائیلم] چای و قهوه کیمی بیتگی‌لری قاینار سوُیا سالاراق اوْنلارین رنگی‌نی و قوْخوسونو چیخارماق (فا: دم کردن).

دملەمه..dəmləmə [آد] دملنمیش شئی (فا: دم کرده).

دملوّچ..dəmlüç [آد، تا] بیلرزیک.

دملی..dəmli [صفت] ۱-دملَنمیش، دمه قویولموش. ۲-(مج) نشعه‌لی، اوْرک آچان، کئفلی، سرخوش.

دملی دستگاهلی..dəmli dəsgahlı [باخ] دم دستگاهلی.

دملیک..dəmlik [آد] ۱-چای ویا دویو کیمی شئیلرین دم آلماسی اوْچون قازانین آغزینا قویولان پارچا و قاپاق، ۲-سوْبالارین اوْستونده اوْلان بالاجا باجا (بو باجایا دم چکمک اوچون چاینیک ویا قابلاما قویولور). ۳-چای دملەمه آراجی و قابی، چاپنیک.

دملیک خسته‌لیگی..dəmlik xəstəliyi [آد] بیتگی‌لرین گؤوده، بوداق و یاپراقلاریندا لکه‌لر شکلینده اؤزونو گؤسته رن خسته‌لیک.

دَمەنوْو..dəmənov [اؤزل‌آد] هشتَری و اهر ده کند آدی {۱-دوُمان+اوْو ۲-دَیرمان+اوْو}.

دِموْکرات..demokrat [باخ] دئموکرات / دئموکراسی.

دِموْکراسی..demokrasi [باخ] دئموکرات / دئموکراسی.

دَموْولو..dəmovlu [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

دَموی..dəmoy [صفت، عربجه] قانلا ایلگیلی.

دمهَرلەمک..dəməhərləhmək [دا] باساراق بوُرماق.

دَمەلک..dəməhlk [باخ] دمرک.

دمیر..dəmir [آد] ۱-دؤیوله بیلن و مغناطیسدن تاثیرگؤتورن و قولایجا اوْکسیژن‌له قاپناشیب پاسلانان بیر ماده، آتوم سایی‌سی۲۶ وآتوم آغیرلیغی ۵۵،۸۴۷ و اریمه نُقطه سی ۱۵۱۰c، اؤزللیکله "چلیک، تؤکمه وآلاشیم‌لار شکلینده" صنایع ده ایشله‌نن ائلئمان، قیساتیلماسی fe، ۲-دمیردن دؤزه‌لن هرشئی (فا: آهن). iron ferrun=fe ۳-(مج)سارسیلماز، محکم، یئیلمز. {سومرجه‌‹تیبرا›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹تمور، تمیر›؛ تیمور شکلینده شخص آدی کیمی ایشله‌نیر}.

دَمیر–..-dəmir [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: ~الپ، ~ار، ~ای، ~بای، ~بوْغا، ~تاق، ~تای، ~تکین، ~توُغ، ~جان، ~سوْی، ~قان، ~قوُت، ~دمیرَل، ~اوْخ.

دمیر..Dəmir [اؤزل‌آد] ماکی و اهر(~تپه)، آستارا (~اوغلو کش) دا کند آدی. اهر ده (~قایا)، تبریز (~لی داغ) داغ آدی.

دمیر آپاران‌چای..dəmiraparançay [اؤزل‌آد] آذربایجان ده چای آدی[۲۴۰].

دمیر آتماق..dəmiratmaq [تاثیرلی ائیلم] گمی چاپاسینی‌دنیزه آتماق.

دمیر آغاج..dəmirağac [آد] اوْدونو چوخ برک بیرآغاج نوعو.

دمیر آغاجی..dəmirağacı [آد، بیتگی] ایستی بؤلگه‌لرده یئتیشن، اوْدوُنو سرت، قایین نوْعوندان بیر آغاج جنسی، ایکی چنک‌لی، آنا یوردو استرالیا اوْلان، بیر ویا ایکی ائوجیک‌لی آغاج (فا: آسوندار). ostrua vriginia

دمیر آلماق..dəmir almaq [تاثیرلی ائیلم] گمی چاپاسینی‌دنیزدن چیخارماق.

دَمیر اغ..dəmirağ [اؤزل‌آد] زِره، قورشون گئچیرمز گئییم[۷].

دمیر اوْکسید..dəmir oksid [آد، شیمی] دمیر له‌اوْکسیژن‌قاپناشاراق‌اله-گلن‌ماده

دمیر بئتون..dəmirbeton [آد] آرماتورلو بئتون (فا: بتون آرمه).

دمیر بوْز(وُ)..dəmirboz(u) [صفت] دمیر و بوْز رنگه چالان-رنگ" دمیربوْز آت".

دمیر بیلک..dəmirbilək [آد، مج] گوْجلو وقوت‌لی کیمسه.

دمیر پارچاسی..dəmirparçası [آد] دمیر تیکه‌سی(فا: پاره‌آهن). piece of iron

دمیر پاسی..dəmirpası [آد] دمیرده دوْزه‌لن پاس.

دمیر پرده..dəmirpərdə [آد] چئوره‌سینی هرجوْر گئچیشه‌باغلایان اؤلکه لرین قوردوغو دوْزه‌نه دئییلیر "دمیرپرده‌لی اؤلکه‌لر"، گئچن-یوْزیلده چوخراق کوْمونیست‌اؤلکه‌لره‌وئریلن‌بیر آد.

دمیر پوْخو..dəmirpoxu [آد] دمیر تؤکونتوسو، دمیر یونْتوسو.

دمیر پیْتراق..dəmirpıtraq [آد، تا] دمیردن تیکانلاری اوْلان اسکی بیر سلاح.

دمیر تؤکمه..dəmirtökmə [آد] دمیراورَتمه(فا: آهن ریزی). iron-fkounder

دمیر تؤکونتوسو..dəmirtöküntüsü [آد] دمیرآتقی‌سی(فا: آهن پاره). scrap iron

دَمیر تاش..dəmirtaş [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-سلجوُقلولار وعثمانلیلار دؤنَمی‌بگ‌لریندن[۷].

دمیرتاویندا دؤیولور..dəmir tavında döyülür [دئییم] بیر ایشی گؤرمگه اوُیقون زمان ومکان لازیمدیر.

دمیرتیکان..dəmirtikan [آد] ساحه‌وآلان‌لاری‌حاصارلاماق‌اوچون ایشله دیلن تیکانلی تئل، دوشمن یولو اوسته تؤکن برک تیکان. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دمیرتیکانلیق..dəmirtikanlıq [آد] دمیرتیکانی چوخ بیتن یئر.

دمیرتیکانی..dəmirtikanı [آد، بیتگی] توپراق اؤستونده یاتیق حالدا اوْلان، چیچکلری کیچیک و آچیق ساری رنگلی و میوه‌سی ۱۰mm قدر اولان، اوجو بیز تیکانلاری اولان بیر بیتگی (فا: نوعی گیاه خاردار). tribulus terrestris {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دمیرتیکه سی..dəmirtikəsi [آد] دمیرآتقی‌سی (فا: پاره‌آهن). piece of iron

دمیرجیلی..dəmircili [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولو حلب بؤلگه سینده، ذوالقدر توّرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

دمیرچاتی‌لی..dəmirçatılı [صفت] چاتی‌سی دمیر، چاتی‌سی دمیرتیکینتی.

دمیرچاغی..dəmirçağı [باخ] دمیر دؤورو.

دمیرچکمه..dəmir çəkmə [آد] دمیر سوْرما (فا: آهن ربائی). magnetism

دمیرچکن..dəmir çəkən [آد] دمیر سوْران (فا: آهن ربا). magnet

دمیرچنگل..dəmir çəngəl [آد] گمی‌نی ساخلاماق اوچون ایشله‌نیلن آراج.

دمیرچی..dəmirçi [صفت] دمیرله‌ایشله‌ین و دمیرساتان، دمیرله مُختلف شئیلر(قاپی، پنجره)دؤزَلدن کیمسه(فا: آهنگر). iron-roofer

دمیرچی..dəmirçi [اؤزل‌آد] هشتَری، میانا، ملیکان، گئرمی، سراب، خیاو، ساوه-نوبران، ماکی، سایین‌قالا، سوُلدوز، کلئیبر، گئرمی (۳) دا کند آدی. میانا دا داغ آدی[۲۴۰].

دمیرچی خانا..dəmirçi xana [آد] دمیر کسمه آلتی.

دمیرچیلر..dəmirçilər [اؤزل‌آد] گؤی‌تورک داستانلاریندا ارگنه‌کوْن دان نجات تاپماق اوْچون دمیرچیلک باشاران کیشی لرین یئته‌نگیندن یارارلاندیق‌لاری یازیلیر، بوُ دؤنمدن سوْنرا اوْ شخص و شخصلردن تؤره نن بوْیلارا دمیرچیلر دئییلیر[۵۴].

دمیرچیلی..dəmirçili [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

دمیرچی‌لیک..dəmirçilik [آد] دمیرله ایشله‌مه و دمیر ساتما (فا: آهنگری). blacksmiths

دَمیرخان..dəmirxan [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-شامانیست گله‌نک‌ده " معدن تانرْیسی " ۲-قارَسی اوْغوللاری دؤنَمی بگ و کوْموتان آدیر.

دمیرخانا..dəmirxana [باخ] دمیر ایشله نیلن و ساتیلان یئر.

دمیرچی‌خانا..dəmirçixana [باخ] دمیر ایشله نیلن و ساتیلان یئر.

دمیرخط..dəmirxət [باخ] دمیریوْلو.

دمیردؤورو..dəmirdövrü [آد] دمیر چاغی، ایلکین توپلوم‌لاردا دمیر ایشله دیلمه گه باشلانیلان دؤنم.

دَمیردؤین..dəmirdöyən [آد، مَج] آجی قوُّت صاحبی[۷].

دمیرداشی..dəmirdaşı [آد] اریدیله‌رک دمیر اله گلن داش (فا: سنگ آهن خام). ironstone

دمیردؤزلدن..dəmirdüzəldən [آد] دمیر اوره تن (فا: آهن ساز).

دمیردؤمور..dəmirdümür [آد] دمیردن‌قایریلمیش‌بالاجاشئیلر، دمیر پارچالاری.

دمیردوْنلو..dəmirdonlu [صفت] اسکیده دمیرگئییم گیَینلره دئییلیردی، ایندیده روْبات ودمیردن دؤزلمیش اوْیونجاق و یاراتیق‌لارا دئییلیر.

دمیرسوُلفات..dəmirsulfat [آد، شیمی] سولفریک‌اسیدله‌دمیر قایناشماسیندان اله گلن نسنه. fe2(so4)3

دمیرسیزلیک..dəmirsizlik [آد] وُجود و قاندا گؤرونن‌دمیر یئترسیزلیگی.

دمیرقاپان..dəmirqapan [آد] دمیر سوْران، مغناطیس magnet

دمیرقاپی..dəmirqapı [آد، سن: قلعه‌دربند] ایرماقلاردا‌وچایلاردا گمی‌لرین گئچمه‌سینه انگل اوْلان قایالیق یئر.

دمیرقارا..dəmirqara [آد، بیتگی] بیر نوع آغاج.

دمیرقازیق..dəmirqazıq [آد، گؤی ب] اوُجای اوُلدوزو.

دمیرقوش..dəmirquş [آد، مج] اوُچاق.

دمیرقیری..dəmirqırı [آد] قارا آغ قاریشیمی بیر رنگ.

دمیرکسمه بوخجوسو..dəmirkəsmə buxcusu [آد] دمیرلری کسمه‌یه یئتر آلت (فا: اره آهن بری). hacksaw

دمیرکسن..dəmirkəsən [آد] دمیرلری کسمه‌یه یئتر آراج ویا کیمسه (فا: آهن بر). iron-cutter

دمیرکیمی..dəmirkimi [صفت] ساغلام و محکم.

دمیرگئییملی..dəmirgeyimli [آد] دمیردوْنلو: گئییمی دمیردن اولان، دمیراغ (فا: آهن پوش) iron bands . ironclad

دمیرگن..dəmirgən [اؤزل‌آد] تَمرَن، اوْخون اوُجوندا‌کی دمیر پارچاسی[۷].

دمیرلبلبی..dəmirləbləbi [آد] چتین ایش، باشاچیخیلماسی گوّج کیمسه.

دمیرلشدیرمک..dəmirləşdirmək [صفت] ۱-دمیرله محکم‌لشدیرمک ۲-دمیر کیمی ائتمک.

دمیرلشدیریلمک..dəmirləşdirilmək [بلسیز ائیلم] دمیرلشدیرمک ایشی گؤرولمک.

دمیرلشمک..dəmirləşmək [تاثیرسیزائیلم] دمیر کیمی اوْلماق " دمیرله شیب برکیدی ".

دمیرلەمک..dəmirləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دمیر چنگل آتماق (فا: لنگر انداختن). ۲-دمیرله برکیتمک. ۳-قاپی‌نین دمیرینی سالماق.

دمیرلی..dəmirli [صفت] ۱-ایچینده دمیر نسنه‌سی اوْلان (فا: آهن دار). ferruginous ۲-دمیر تاخیلمیش اوْلان.

دمیرلی..dəmirli [اؤزل‌آد] اوْردوباد'دا داغ آدی[۲۴۰].

دمیرلی بئتون..dəmirli beton [آد] دمیربئتون، آرماتورلو بئتون (فا: بتون آرمه).

دمیر ووُرماق..dəmir vurmaq [تاثیرلی ائیلم] دمیرله‌مک.

دمیرهیندی..dəmirhindi [آد، بیتگی] تمرهیندی: باقلاگیللردن ایستی بؤلگه‌لرده یئتیشن بیرآغاج (فا: نام‌گیاهیست). tamarindus indica

دمیری..dəmiri [صفت] دمیررنگلی، دمیرماوی‌سی(فا: رنگ آهنی).

دمیریاپری..dəmiryaprı [آد] دمیر ورقه‌سی (فا: آهن ورقه). sheet iron

دمیریول..dəmiryol [آد] دمیر یوْلو: ایکی قوشا دمیردن دؤزَلمیش ترن یولو (فا: راه آهن). railway

دمیریولچو..dəmiryolçu [آد] دمیریوْل ایشیچی‌سی، دمیر یولوندا گؤرولن و ایشله‌نن کیمسه (فا: سوزنبان). switchman

دمیریومروق..dəmir yumruq [آد] گوجلو و قوت‌لی کیمسه.

دمیریوْنان..dəmir yonan [صفت] دمیری یاییب یاستی حالا گتیرن.

دمی‌گلمک..dəmi gəlmək [تاثیرسیزائیلم] واختی گلمک.

دمین..dəmin [ظ] ایندیجه، بایاق، بیرآز اوّل، بیرآز قاباق (فا: کمی پیش). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تمین›}.

دمیه..dəmyə [آد، دا، باخ: دئم] سوُواریلمادان اکیلن یئر، یاغیش سوُ ایله بسله‌نن اکین (فا: زراعت دیم).

دمیه‌چی..dəmyəçi [آد] دمیه یئری اکیب بئجه رن کیمسه.

دمیه‌چیلیک..dəmyəçilik [آد] دمیه اکمکله مشغول اوْلان کیمسه.

دمیه‌لیک..dəmyəlik [آد] دمیه اوْچون آیریلمیش یئر.

دن..dən [آد، باخ: دان] ۱-دنلی بیتگی‌لرین اوْرونلرینین هر بیری، تاخیل توخومو. ۲-(مج)قوش یئمی. ۳-ساچ و ساققال و تک تک اوْلان آغ توّک (فا: دان، دانه). {باخ: تانا/تن، دانا}.

دن‌باغلاماق..dən bağlamaq [تاثیرسیزائیلم] دنلی بیتگی‌لر باشاق باغلاماق.

دن‌توُتان..dəntutan [آد] دن توُتوجو: دن تمیزله ین ماشین.

دن‌توُتماق..dən tutmaq [تاثیرسیزائیلم] دنلی بیتگی‌لر باشاق باغلاماق.

دن‌توُتوجو..dəntutucu [آد] دن توتان: دن تمیزله ین ماشین.

دن‌جیک..dəncik [آد] کیچیک‌دن، خیردادن.

دند..dənd [اؤزل‌آد] تبریزین قوُزئیینده داغ آدی.

دندان..dəndan [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] دیش (فا: ~).

دن‌دن..dəndən [ظرف] دنه‌لری‌ایری‌ایری، دنه‌لرکیمی گؤرسه‌نن ، دامجی دامجی کیمی اوْلان، گیله‌گیله.

دندَنه..dəndənə [آد، فا‹دندانه›] ۱-تکرین دایره سینی مرکزه بیرلشدیرن چوبوق لوق. ۲-دیش دیش (فا: دندانه).

دن‌دؤش..dəndöş [آد] ۱-کیفیت‌سیز وقاریشیق حئیوان یئمی. ۲-(دا) حُبوبات (فا: حبوبات).

دن‌دؤشلو شوربا..dəndöşlü şorba [آد] قیزارمیش سوغانا دوغراق تره و یاری پیشمیش لپه و قوروگیلانار آرتیلاراق پیشیریلن بیر یئمک.

دَندوُر..dəndur [اؤزل‌آد] پیرانشهر دا داغ آدی.

دن‌دؤشمک..dəndüşmək [تاثیرسیزائیلم] ساچا آغ دؤشمک، توّکلر سئیرکجه آغارماق.

دندی..dəndi [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

دنسیز..dənsiz [صفت] دنی اوْلمایان ویاآز اوْلان.

دنسیز لنمک..dənsizlənmək [تاثیرسیزائیلم] دنسیز حالا دؤشمک.

دنسیزلیک..dənsizlik [آد] دنسیز اوْلما وضعیتی.

دن‌قوُرودان..dənqurudan [آد] دن قوُروتماغا یارایان ماشین.

دن قوُرودوجو..dən quruducu [آد] دن قوُروتماغا یارایان ماشین.

دنک..dənk [باخ] دَنگ.

دنک داشی..dənk daşı [باخ] دَنگ داشی.

دنکتاش..dənktaş [آد] دئنکتاش: بیربیرینه ائشیت اوْلان، تعادول لو، دنگ (فا: متعادل). ۲-اوْغلان آدی (فا: نام‌پسر). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دنکلشدیرمک..dənkləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] مُعادل حالا گتیرمک.

دنکلشدیریجی..dənkləşdirici [آد] مُعادل حالا گتیرن.

دنکلشمک..dənkləşmək [تاثیرسیزائیلم] مُعادل حالا گلمک.

دنکلَم..dənkləm [آد] مُعادله.

دنکلنمک..dənklənmək [تاثیرسیزائیلم] مُعادل حالا گلمک.

دنکله‌مک..dənkləmək [تاثیرلی ائیلم] مُعادل حالا گتیرمک.

دنکلیک..dənklik [آد] دنک و مُعادل حال.

دنگ..dəng [آد] متعادل، مساوی، ایکی قارشی گوّجون برابر و ائشیت اوْلماسی (فا: معادل). equivalent {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تنگ›، باخ: تای۲، دان، فارسجا دانگ، دنگ (سهم) کلمه‌سی

معناجا بو سؤزون دَییشمیش شکلیدیر، تای (تلیس: ایکی قوشا یوکدن هر بیری) سؤزو بو کلمه‌دن آلینمادیر}. ۲-دنگ۲(آد) سس کوی، "دنگ ائله‌مک، باشیمیزدنگ اولدو". {بو معنادا سس تقلیدی اولمالیدیر}.

دنگ دوْشمک..dəng düşmək [تاثیرسیزائیلم] اوُیقون اوْلماق.

دنگ گتیرمک..dəng gətirmək [تاثیرلی ائیلم] اوُیقون ائتمک.

دنگ گلمک..dəng gəlmək [تاثیرسیزائیلم] اوُیقون اوْلماق.

دنْـگ‌ائله‌مک..dəng eləmək [تاثیرلی ائیلم، باخ: دان] ۱-دنگ‌له‌مک، تارازلاماق، ائشیتله‌مک (فا: متعادل نمودن). ۲-(باخ: دانگ، سس تق) بیرینی سس کوی‌دن یورماق، سس کوّی سالیب بیرینی بئزیکدیرمک (فا: از سرو صدا سر یکی را بردن).

دنگاه..dəngah [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی {تان+گاه ۲-دن یئری}.

دنگ‌داشی..dəngdaşı [آد، باخ: دنگ، تای] دینگ‌داشی، محک داشی. دینگ آراجیندا یارارلانیلان اوّیوتمه و دؤیمه داشی.

دنْگل..dəngəl [آد، تا] اوّزاوّزه اوْتورما.

دنْگلشمک..dəngləşmək [تاثیرسیزائیلم] دنگلَنمک: دنک وضعیته گلمک (فا: متعادل شدن).

دنْگلنمک..dənglənmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: دنگلَشمک.

دنْگلَم..dəngləm [آد] معادله، ایکی طرفی بیربیرینه‌دنگ اوْلان دَییشگن‌لی معادله (فا: معادله).

دنْگله‌مک..dəngləmək [تاثیرلی ائیلم] دنک وضعیته گتیرمک.

دنگلی..dəngli [صفت] دنک اوْلان ماده، دنکه‌سی اوْلان.

دنْگلیک..dənglik [آد] دنک اوْلما وضعیتی، ائشیت‌لیک، تعادُل (فا: تعادل). equilibrate

دنگوّلوّش..dəngülüş [آد، ص] دینگیلیش، ترپه‌نیش ودانیشیق‌دا جدّی اوْلماما، یوّنگول لوک.

دنگه..dəngə [آد، دنگ+ه] موازینه، تارازلیق، بیرینه تاراز ودنگ اوْلما وضعیتی (فا: تعادُل). equilibrium

دَنگه..dəngə [اؤزل‌آد] تفرش ده داغ آدی.

دنگه جی..dəngəci [صفت] تعادُلو ساخلایان "دنگه‌جی بیر یؤنه تیم".

دنگه جیلیک..dəngəcilik [آد] دنگه جی اوْلما وضعیتی.

دنگه داشی..dəngə daşı [آد] اوْمورقالی‌لارین ایچ قوُلاق کسه جیگینده اوْلان کلسیوْم دوزُو.

دنگه‌سیز..dəngəsiz [صفت] دنگه‌سی اوْلمایان(فا: نامتعادل).

دنگه‌سیزلشدیرمک..dəngəsizləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دنگه‌سیز وضعیته گلمک.

دنگه‌سیزلشمک..dəngəsizləşmək [تاثیرسیزائیلم] دنگه‌سی پوْزولماق.

دنگه‌سیزله‌مک..dəngəsizləmək [تاثیرلی ائیلم] دنگه‌سینی پوزماق، تعادول دان چیخارماق.

دنگه‌سیزلیک..dəngəsizlik [آد] دنگه‌سیز اوْلما وضعیتی(فا: عدم-متعادل).

دنگه نه..dəngənə [آد] کاسایا اوْخشار کیچیک‌ساخسی قاب.

دنگه‌سی پوْزولماق..dəngəsi pozulmaq [تاثیرسیزائیلم] تعادُلو بیربیرینه دَیمک.

دنگه‌لنمک..dəngələnmək [تاثیرسیزائیلم] دنگه‌سی ساغلانماق.

دنگه‌لوش..dəngəluş [صفت] یوّنگلولجه‌وچوخ گوّلومسه ین، دینگیلیش.

دنگه‌له‌کهریز..dəngələ kəhriz [اؤزل‌آد] همدان دا کند آدی.

دنگه‌له‌مک..dəngələmək [تاثیرلی ائیلم] دنگه‌لی ائتمک، تارازلی و متعادیل ائتمک.

دنگه‌له ییجی..dəngələyici [آد] دنگه ساغلایان.

دنگه‌لی..dəngəli [صفت] دنگه‌سی اوْلمایان (فا: متعادل). balancing

دنگه‌لی بسلنمه..dəngəli bəslənmə [آد] ساغلاملیق اوّچون هر یئمه یی یئرینه آلما.

دنگه‌لیک..dəngəlik [آد] دنگه‌نی دوّزَلدن آلت (فا: توازن). balance

دنگی..dəngi [سس تق] دنگ سسی.

دَنگیزیک..dəngizik [تاریخی اؤزل‌آد] دنگیزلیک:دنیز؛آتیلای‌خانین-اوْغلو۷.

دَنگیزلیک..dəngizlik [تاریخی اؤزل‌آد] باخ:دنگیزیک؛ دنیز، آتیلای-خانین‌اوْغلو۷.

دنگیل..dəngil [صفت، دا] خال خال، خاللی {دن+گیله}.

دنگیل خسته‌لیگی..dəngil xəstəliyi [آد، بیتگی] بیتگی‌لرین گؤوده، بوُداق و یاپراق‌لاریندا یوُمرو لکه‌لرشکلینده اؤزونو گؤسته رن خسته‌لیک.

دنگیل‌دنگیل..dəngildəngil [صفت، دا] دنگیل‌دوّنگول، ۱-خاللی. ۲-سئیرک.

دنگیل دوّنگول..dəngil düngul [صفت، دا] دنگیل دنگیل: ۱-خاللی. ۲-سئیرک.

دنلتمک..dənlətmək [ائتدیرگن ائیلم] دنلمه‌سینه سبب اوْلماق.

دنلنمک..dənlənmək [تاثیرسیزائیلم] دنلشمک: دن یئمک،دن آختاریب یئمک.

دنلشمک..dənləşmək [تاثیرسیزائیلم] دن یئمک، باخ: دنلنمک.

dənləmək..dənləmək [تاثیرسیزائیلم] دیمدیک‌له‌یه‌رک دنلری یئمک (قوش اؤچون). ٢-(ل) میوه ویئمشین‌لری بیرآغاجدان و یئردن قوپاریب ییغماق، درمک.

dənli..dənli [صفت] دنی چوخ اولان، "دنلی و اورونلو بیتگی‌لر".

dənli bitgilər..dənli bitgilər [آد، بیتگی] محصولو دن شکلینده اولان و چوخو تاخیل بیتگی‌لری ایچینه آلان بیتگی‌لر.

dənlik..dənlik [آد] ١-دن ساخلانان یئر و قاب. ٢-دیرمان بوغازیندان دن تؤکولن یئر. ٣-قورساق، توپوق‌دنلیگی. ٤-اکین اکمک اؤچون آیریلان توخوم.

dənə..dənə [آد] باخ: دانا٢ (فا: تخم، دان). **grain، seed**

dənə əzən..dənə ezən [آد] دنه‌لری بؤلن و خیردالایان ماشین و آراج.

dənəcik..dənəcik [آد] کیچیک‌دنه.

dənəcil..dənəcil [صفت] دنه‌لری چوخ سئون (قوش و.).

dənəçi..dənəçi [صفت] تاخیل لا بسله‌نن.

dənədənə..dənədənə [آد، ص] دنه‌لر حالیندا، بیربیر، دانا دانا.

dənədənəlik..dənədənəlik [آد] دنه‌لر حالیندا، دانا دانا اولما.

dənə düşmək..dənə düşmək [تاثیرسیزائیلم] چوخ‌دن یئمک‌دن خسته‌لنمک (بعضی ائو حئیوان‌لاری حاقیندا).

dənəsiz..dənhsiz [صفت] دنه‌سی اولمایان (فا: بی دانه). **seedless**

dənəmək..dənəmək [باخ] دئنه‌مک.

dənə vər ləşmək..dənəvərləşmək [تاثیرسیزائیلم] دنه‌دنه اولماق.

dənə vər lənmək..dənəvərlənmək [تاثیرسیزائیلم] دنه‌دنه اولماق.

dənə vərlik..dənəvərlik [آد] دنه ور شئیین حالی.

dənəvəri..dənəvəri [صفت] دنه‌لی، دنه‌لر حالیندا اولان.

dənələtdirmək..dənələtdirmək [اتدیرگن ائیلم] دنه‌لتمک‌ایشینی گؤردورمک.

dənələtdirilmək..dənələtdirilmək [بلسیز ائیلم] دنه‌لتدیرمک ایشی گؤرولمک.

dənələtmək..dənələtmək [اتدیرگن‌ائیلم] دنه‌له‌مک ایشینی گؤردورمک.

dənələnmək..dənələnmək [بلسیز ائیلم] ١-دنه‌دنه اولونماق. ٢-دنه‌دنه یئییلمک.

dənəlubya..dənəlubya [آد، بیتگی] ایری‌دنه‌لی لوبیا نوعو.

dənələmək..dənələmək [تاثیرلی ائیلم] ١-دنه‌لری‌نی‌بیربیریندن آییرماق، (فا: دانه بندی). **granulation** ٢-(قوش)دنله‌مک.

dənəli..dənəli [صفت] دنی چوخ اولان، دنه‌لری آیری آیری سئچیلن.

dəni..dəni [ظ، ع] آلچاق، اسکیک کیمسه.

dünya..dünya [باخ] دؤنیا.

dünyavi..dünyavi [باخ] دُنیوی.

dəniz..dəniz [آد] ١-اوقیانوسلارا (آنادنیزلره) یولو اولان بؤیوک گؤل، یئر اؤزونون قابیق اینین چوخورلاریندا ییغیشان سولار (فا: دریا). **sea** ٢-(مج)چوخلوق و نهایت‌سیزلیک افاده سیدیر. {ت، سن ‹تنگیز›، باخ: دان}.

dəniz-..-dəniz [اؤزل‌آد] اینسان آدی: ~آلپ، ~آی، ~بای، ~تای، ~جان، ~خان ~اَر، ~سوی.

Dəniz arıdan..Dəniz arıdan [صفت] دنیزین دایاز یئرلرینی‌درین‌لشدیرن گمی.

dəniz atı..dəniz atı [آد، دیرگی] دنیزآیقیری، باشی آت باشینا بنزه‌ین، سودا دیکینه دوران، قویروغو قیوریق، ١٥cm-١٠ بویدا، ایلیق دنیزلرده یاشایان بالیق (فا: اسب آبی). **hippocampus**

dəniz axıntısı..dəniz axıntısı [آد] دنیز سویونون یئردَییشمه‌سی.

dəniz aslanı..dənizaslanı [آد، دیرگی] اتجیل‌لردن، ٣,٥متره اوزونلوغو، قورسو قهوه رنگی و ایسلاغی توتقون قهوه رنگی، امجک‌لی، (فا: شیردریایی). **eumatopias jubatos**

dəniz aşırı ölkələr..dəniz aşırı ölkələr [آد] دنیز اؤته سینده اولان اؤلکه‌لر (فا: کشورهای ماوراء بحار).

dəniz aşırı..dəniz aşırı [آد] دنیز اؤته‌سی (فا: ماوراء بحار).

dəniz alası..dəniz alası [آد، دیرگی] آلابالیق‌سولاردان، قوزئی‌دنیزلرینده‌اولان، دادلی سولارا کؤچ ائدن بیر بالیق نوعو **salmo trutla**

dəniz altı..dənizaltı [آد] دنیزآلتیندا قالابیلن ودنیز آلتیندا یئریه بیلن آراج وگمی (فا: زیردریائی). **submarine**

dəniz altıçı..dənizaltıçı [صفت] دنیز آلتی‌لاردا ایشله‌ین‌و گؤرَولی-اولان.

dəniz anası..dənizanası [آد، دیرگی] یاستی بیر دیسکه بنزه ین و سایدام و سربستجه اؤزه بیلن‌دنیزحئیوانی.

dəniz ayna sı..dənizaynası [آد] دنیزآلتی‌لارا وورولان ودنیز دیبینی گؤرمه‌یه یارایان جام نوعو.

dəniz ayısı..dənizayısı [آد، دیرگی] ٦-٥ متره بوی، قیللی دری‌لی، ایکی الی و اؤزگک بیچیمینده قویروغو اولان و گؤنئی پاسیفیک ده یاشایان بیردنیز امجک‌لی‌سی، دنیز پری‌سی؛ فوک (فا: فک). **arctocphlus ursinus**

dəniz ötəsi..dənizötəsi [آد] ماوراءبحار (فا: ماوراءبحار). **overseas**

dəniz ördəyi..dənizördəyi [آد، دیرگی] فیرتینا قوشو.

dənizaltı..dənizotu [آد، بیتگی] بیر لپه‌لی (بیر چنک‌لی) بیتگی لردن دنیزده بیتن چوْخ ایللیک سوُ بیتگی‌سی.

dəniz otubusu..dəniz otubusu [آد] بیر نوع‌دنیز داشیماجی‌سی، بیر نوع قایبق.

dəniz uçağı..dəniz uçağı [آد] سو اوْزه ریندن هاوالانا بیلن اوچاق.

dəniz üzümü..dəniz üzümü [آد، بیتگی] ۱-۲m اوُجالیقدا، دیک داللی و یاشیل رنگلی قین کیمی، یاپراقلاری پولجوقسوْو، چالی گؤرونوشونده، میوه‌سی نوخود بؤیوکلوگونده و قیرمیزی ساری، چوخ ایللیک بیر بیتگی. **ephedromajor**

dəniz üssü..dəniz üssü [آد] دنیز قوّت‌لرینه عاید دنیز دوُراغی.

dəniz ulduzu..dəniz ulduzu [آد، دیرگی] اولدوز بیچیمینده بئش قوللو بیرتیکانلی حئیوان (فا: ستاره دریایی). **aster**، **starfish**

dəniz ulduzları..dəniz ulduzları [آد، دیرگی] اوْمورقاسیز، چوخو بئش قوللو، دری‌سی تیکانلی دنیز یاراتیق‌لاری. **assstroidea**

dəniz onbaşı..dəniz onbaşı [آد] دنیزقوتلرینده‌اوْن‌عسگرباشچیسی (فا: سرناوی).

dəniz ibiyi..dəniz ibiyi [آد، بیتگی] باخ: دنیز رازیانه سی.

dəniz ısırqanları..dəniz ısırqanları [آد، دیرگی] اینسان دریسینده سوّرولونجه ایسیرقان کیمی قاشیندیران بیر قوردجوق **akaleophe**

dəniz ilanı..dəniz ilanı [آد، دیرگی] ایلانلاردان، چوخ‌زهیرلی، کوّرک بیچیملی قویروقلو بیراوقیانوس حئیوانی (فا: ماردریایی) **hydrophis**

dəniz inəyi..dəniz inəyi [آد، دیرگی] دنیز آیی‌سی کیمی آنجاق دری‌سی قیللی اوْلمایان و بوْیو۳-۲متر بیردنیزامجک‌لی‌سی **hydron alis**

dəniz iynəsi..dəniz iynəsi [آد، دیرگی] باشی بیز، وُجودو اینجه اوُزون، آغ دنیزده یاشایان بیر بالیق، (فا: نوعی ماهی). **syngnathus**

dəniz basması..dəniz basması [یئرب] چؤکن و چوخورلاشان بیر یئره‌دنیز سولارینین دوْلماسی.

dəniz bənövşəsi..dəniz bənövşəsi [آد، بیتگی] چان چیچگینین بیر نوْعو.

dəniz buzu..dəniz buzu [آد] یئر اوْزونون سوْیوق بؤلگه‌لرینده‌دنیز اوْزونده اوْلوشان بوُز.

dəniz bilimci..dəniz bilimi [آد] دنیز تانیما، اوقیانوس‌لاری آراشدیران بیلیم.

dəniz palamudu..dəniz palamudu [آد، دیرگی] قابیق‌لی‌لاردان‌دنیز دیبلرینده و قایالار اوْزه‌رینده یاشایان، کسیک کیمی بیر بؤجک جنسی، دنیز پلینی (فا: نوعی حشره). **balanus**

dəniz palıtı..dəniz palıtı [آد، دیرگی] وُجودلاری یوُوارلاق، تیکانلی قابیق ایله کستانه‌یه بنزه‌ین، بیر یوموشاقجا **echinus esculentus**

dənizpərisi..dənizpərisi [آد] ناغیللاردا: سوُدا یاشایان‌اوُزون-ساچلی، چیلپاق و بالیق قوُیروقلو و قادین شکلینده افسانه وی بیر یاراتیق.

dənizpəlidi..dənizpəlidi [آد] بیر نوع‌دنیز بؤجه‌یی.

dənizpiyadası..dənizpiyadası [آد] دنیز قوّتلریندن بیر بؤلوم.

dəniz pırasası..dəniz pırasası [باخ] بیر نوع یوْسون.

dəniz pişiyi..dəniz pişiyi [آد، دیرگی] آغزی قارین طرفینده، اوْزگه‌یی ایپ کیمی اوُزون، یومورتالایان بیر بالیق، پیشیک بالیغی (فا: نوعی‌ماهی). **rajaclavata/ chimaera monstrosa**

dəniztəkəsi..dəniztəkəsi [آد، دیرگی] قاریدئس، مئیگو (فا: ملخ دریایی).

dəniz tutması..dəniz tutması [آد] دالغالار تاثیریله یارانان راحاتسیزلیق.

dənuz tusbağası..dənuz tusbağası [آد، دیرگی] بیر نوع توسباغا **chelonidea**

dəniz tülküsü..dəniz tülküsü [آد، دیرگی] سابان بالیغی.

dənizcik..dənizcik [آد] کیچیک‌دنیز، گؤل.

dənuz çaqısı..dənuz çaqısı [آد، دیرگی] دنیزلرده یاشایان بیر یومشاقجا **solen**

dəniz çulluğu..dəniz çulluğu [آد، دیرگی] دنیز قیبی‌لارندا یاشایان چوُللوق نوْعو.

dənizçi..dənizçi [آد] ۱-دنیزله ایلگی‌لی ایشلرده چالیشان کیمسه. ۲-دنیز گمی‌لرینده ایشله ین کیمسه (فا: ملاح). **sailor**

dənizçilik..dənizçilik [آد] دنیزچی‌نین ایشی.

dəniz hamamı..dəniz hamamı [آد] پلاژ.

dəniz hoququ..dəniz hoququ [آد] دنیزلرله ایلگی‌لی حُقوق دالی.

dəniz xiyarı..dəniz xiyarı [آد، دیرگی] خیارا بنزر، آغیز و آلت دلیگی اوُجلاردا، دایاز یئرلرده یاشایان بیر نوْع سوْلوجان **holothurid**

dəniz darağı..dəniz darağı [آد، دیرگی] ایکی چنه‌لی و قابیق‌لی بیر یوموشاقجا.

dənizdaşımacılığı..dəniz daşımacılığı [آد] دنیزنقلیاتی‌و داشیت-لاریلا داشیما ایشی.

dənizdavşancılı..dəniz davşancılı [آد، دیرگی] دنیز گؤل و ایرماق قیییلارینداا یاشایان بیر نوع قارتال **pandion hliaetus**

dənizdavşanı..dəniz davşanı [آد، دیرگی] قارین آیاقلی‌لاردان، توخوناج‌لاری قولاق کیمی، قابیغی کیچیک و ایچینده یومشاقجا جنسی **alysia cyclopterus lumpus**

dənizrazıyanəsi..dəniz raziyanəsi [آد، بیتگی] چتیرگیللردن، دنیز قیییلارینداا یئتیشن خوش قوخولو بیتگی (فا: رازیانه) **crithum maritimum**

dənizzanbağı..dəniz zanbağı [آد، دیرگی] دنیز زَنبَقی: دنیز دیبینده یاشایان و بیتگی‌یه اوْخشایان بیر حئیوان.

dənizsarımsağı..dəniz sarımsağı [آد، بیتگی] چوخ ایللیک، سوّرونوجو، آغ اوْتسوو بیر بیتگی. **convalvulus soldanella**

dənizsamuru..dənız samuru [آد، دیرگی] سانسارگیللردن، بوْی ۱۲۵cm، آیاقلاری اوْزگک کیمی، کوّرکو دَیرلی‌و قوزئی اوْقیانوس قیییلارینداا یاشایان بیر حئیوان (فا: حئیوانی دریایی). **latax lutris**

dənizsərçəsi..dəniz serçəsi [آد، دیرگی] قیرقوْشو نوْعوندان بالاجا بیرقوش.

dənizsəl..dənizsəl [صفت] دنیزله ایلگی‌لی (فا: بحری). **marine**

dənizsoğanı..dəniz soğanı [آد] بیر نوع‌دنیزده گؤیه رن بیتگی.

dənizsuyu..dəniz suyu [آد] دنیزلرده اوْلان اؤزل دوْزلو سو نوْعو.

dənizşeytanı..dəniz şeytanı [آد، دیرگی] دنیز دیبینده‌یاشایان‌ائتلی آغیزلی بالیق.

dənizşəqayiqi..dəniz şəqayiqi [آد، دیرگی] مرجان‌لاردان، توخونا-جاقلاری چوخ ساییدا و اوْزون، قیییقایالیق‌لارینا پاپیشاراق یاشایان، رنگی پارلاق بیر پوْلیپ جنسی **anemonia**

dənizfənəri..dəniz fənəri [آد] دنیزده یولو ویا بیر یئری نشان وئرمک اوچون یاندیریلان چیراق (فا: فانوس دریایی).

dənizqadayıfı..dəniz qadayıfı [آد، بیتگی] دنیز مخملی: اسمر سو یوْسونلاریندان بیردنیز بیتگی‌سی **alaria esculenta**

dənizməxməli..dəniz məxməli [آد، بیتگی] دنیز قادایفی: اسمر سو یوْسونلاریندان بیردنیز بیتگی‌سی **alaria esculenta**

dənizqaranquşu..dəniz qaranquşu [آد، دیرگی] زیرئه‌لی کیچیک‌دنیز بالیغی.

dənizqazı..dəniz qazı [آد، دیرگی] آغ باش قوشو.

dənizqüvvətləri..dəniz quvvətləri [آد] باخ: دنیز گوجلری (فا: قوه بحریه). **navy**

dənizqurdu..dəniz qurdu [آد] تجرُبه‌لی‌دنیزچی، دنیزلری ایی تانیان.

dənizqozalağı..dəniz qozalağı [آد، دیرگی] یومشاق جالاردان، قالین و قیوریق قابیق‌لی بیردنیز بؤجگی. **conus**

dənizqulağı..dəniz qulağı [آد] ۱-دنیز قیراغیندا دؤزه‌لن گؤلجوک۲-(دی) قارین آیاقلی، قابیغی قولاق کیمی یومشاقجا **haliotis**

dənizqıraığı..dəniz qıraığı [آد] دنیز قیْیی‌سی: دنیزکناری، دنیز قیییلارینا یاخین یئرلر (فا: ساحل). **shore، seaboard**

dənizqırlanqıcı..dəniz qırlanqıcı [آد، دیرگی] باخ: بالیق چین.

dənizqızı..dənizəqizi [آد، دیرگی] ۱-فوْک کیمی ایری بیردنیز امجک‌لی‌سی. ۲-افسانه‌لره گؤره کؤکس و باشی اینسان کیمی وآشاغی طرفی‌بالیق کیمی‌بیردنیز یاراتیغی (فا: پری دریایی). **siren**

dənizqıyısı..dəniz qıyısı [آد] دنیز قیْراغی: دنیزکناری، دنیز قیییلارینا یاخین یئرلر (فا: ساحل). **shore، seaboard**

dənizköpüyü..dəniz köpüyü [آد، دیرگی] لوْله داشی.

dənizkərgədəni..dəniz kərgədəni [آد، دیرگی] بالیناگیللردن‌ارکگی اوْزون دیشلی، بوْیو ۸-۹m، امجک‌لی دنیز حئیوانی **monodo monoceros**

dənizkəstanə si..dəniz kəstanəsi [باخ] دنیز پالیتی.

dənizkənarı..dəniz kənarı [آد] باخ: دنیز قیراغی (قیییسی).

dənizkənarı..dəniz kənarı [اؤزل‌آد] باکی‌دا یئر آدی[۲۴۰].

dənizkirpisi..dəniz kirpisi [آد، دیرگی] بیرنوع‌دنیزحئیوانی(فا: خارپشت‌آبی).

dənizkirpiləri..dəniz kirpiləri [آد] دنیزحئیوانلاریندان‌بیرسوْی. **echinoidea**

dənizkəçişi..dəniz geçişi [آد] بوْرو ویا یوْلون دنیزسوُلاری آلتیندا قالانی.

dənizgözəli..dəniz gözəli [باخ] ساری آغیز.

dənizgücləri..dəniz gücləri [آد] قوّه بحریه، بیر اؤلکه‌نین نظامی بؤلوم لریندن اوْلان نظامی قوّتلر (فا: قوّه بحریه). **navy**

dənizgülü..dəniz gülü [آد، دیرگی] مرجان‌لاردان توخوناجلاری قیسا و رنگلی، قیییلارا یاخین قایالارا پاپیشان‌دنیزحئیوانی. **actipa**

dənizlalələri..dəniz lalələri [آد، دیرگی] دری‌سی تیکانلیلاردان، یاشیل آغ اسمر رنگده و توپلو حالدا یاشایان‌دنیز حئیوانلاری. **crinadea**

dənizmeymunu..dəniz meymunu [آد، دیرگی] دنیز پیشیگی، واتوس دئییلن بالیق.

دنیزماروُلو..marulu dəniz [آد، بیتگی] اسمرسویوْسونلاریندان، دایازسوُلاردا اوْلان یاشیل یاپراقلاری اینجه بیتگی(فا: خزه). **ulva lacutca**

دنیزماوی‌سی..mavisi dəniz [آد] دنیز رنگینده اوْلان گؤی (ماوی) رنگی.

دنیزموْتورو..dənizmotru [آد] بیر نوع‌دنیز داشیماجی‌سی.

دنیزمیلی..mili dəniz [آد] ۱۸۵۲متر اوْلان اوُزونلوق اؤلچوسو.

دنیزمینارەسی..minarəsi dəniz [آد، دیرگی] مخروط شکلینده قابیق‌لی بیر بؤجک.

دنیزنقلیاتی..nəqliyatı dəniz [آد] دنیز داشیماجی‌لیغی وسایطی (گمی--).

دنیزه تؤکمک..tökmək dənizə [تاثیرلی ائیلم] دؤشمنی‌دنیزه قدر قوْوالاییب یوْخ ائتمک.

دنیزه چیخماق..çıxmaq dənizə [تاثیرلی ائیلم] گزمک ویا ایش اؤچون‌دنیز یولو گئتمک.

دنیزه دوْشن ایلانا ساریلیر..dənizə düşən ilana sarılır [دئییم] چتین وضعیتده قالان آدام هر چاره‌یه باش ووُرار.

دنیزه یئندیرمک..yendirmək dənizə [تاثیرلی ائیلم] (یئنی گمی اؤچون)دنیز سوُیونا سالماق.

دنیزهؤرومجه‌یی..hörümcəyi dəniz [آد، دیرگی] ۱۸-۱۰ سانتیمتر بوْی‌دا قابیق‌لی بیر بؤجک نوْعو (فا: نوعی حشره). **maja squinoda**

دنیزیئلی..yeli dəniz [آد] قارادان‌دنیزه اسن یئل.

دنیزیوْسونو..yosunu dəniz [آد، بیتگی] دنیزلرده بیتن وعمومیتله قیی‌لاردا و قایالیقلاردا چوخ کیپ اوْلاراق گؤرولن و اسمر سوُ یوْسون‌لاریندان بیردنیزبیتگی‌سی(فا: نام‌گیاهی) **alaria esculenta**

دنیزیولو..yolu dəniz [آد] گمی‌لرین‌دنیزلرده ایزله دیگی یوْل.

دن‌یئین قوُشلار..dən yeyən quşlar [صفت، دیرگی] دن له بسله نن قوشلار.

دَوا..dəva [باخ] داوا.

دَوال..dəval [آد، تا] آری قوْوان‌یندا اوْلان آجی توْرتو.

دَوام..dəvam [باخ] داوام.

دَوامیت..dəvamiət [آد، عربجه] دایانیق‌لیق، دؤزوملوک، قالیم‌لیق، مُحکم‌لیک (فا: ـه).

دَوَران..dəvəran [آد، عربجه] دؤنمه، فیرلانما.

دَوه..dəvə [آد، دیرگی] جوّت دیرناقلی‌لاردان، گوشه‌ین و امجک‌لی، بوْینو باجاقلاری اوُزون، بئلینده بیر ویا ایکی هؤرگوجو اوْلان، سوُسوزلوغا دایاناقلی، داشیمادا یارارلی، اتی یییلن ایری بیر حئیوان (بیر ایللیک دوه بالاسینا "کؤششک"، ایکی ایللیگه "توْروم"، اوچ ایللیگه "تایلاق" دئییلیر) (فا: شتر، جمل). **camel، kamekos**

{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تَوه›، صح، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دَوه ایله دئو (دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تو، تئو›) کلمه لری باغلانتی‌لی اولمالیدیلار، هر ایکی کلمه بؤیوک و غیر عادّی وارلیغی گؤسته‌ریر؛ دیواناکی تَو‹تئو کؤکونو نظره آلارساق بوندان دوزه‌لن فعللرین معناسیندا بوُرماق و دوْلاماق ودولاشیق ائتمک کیمی مفهوم‌لار وار، (دئویرمک› تئویرمک، دئویرگن› تئویرگن)؛ بو کلمه آد حالیندا حیله، آل و آلداتما معنالانیب و بوندان دوزه‌لن دوه کلمه‌سی اَیری اؤیرو و بوروق بوروق حئیوانا اشارتدیر، البته دوه و دئوین بؤیوکلوغونه خاطر بو مفهومدادا ایشله‌نیرلر" دئو آدام: بؤیوک آدام، دئو پروژه: بؤیوک پروژه"، نظره گلیر دیوانه سؤزیله‌ده(شکلجه و معناجا) باغلانتیلی اولسون}.

دَوه—..-dəvə [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۵ آد سایماق اوْلار).

دَوه‌آلماسی..Dəvə alması [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی آدی (فا: شش شاخ).

دَوه‌اوْتو..dəvə otu [آد، بیتگی] بیر ایللیک بیر بیتگی آدی (فا: نوعی گیاه).

دَوه‌باتان..dəvə batan [اؤزل‌آد] گؤیچای‌دا چای آدی[۲۴۰].

دَوه‌بوْینو..dəvə boynu [آد] ۱-دوه‌نین بوینو کیمی اَیری‌سوْ بوْرو، سیفوُن (فا: سیفون). ۲-سئل سویوندا اولان دوه بوینو کیمی بؤیوک دالغا (فا: شترگلو). **siphon, goose neck**

دَوه‌بوْینو..dəvə boynu [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ و یئر آدی[۲۴۰].

دَوه‌تیکانی..dəvə tikanı [آد، بیتگی] توْپلاشیق گیللردن، تارلادا بیتن، بوْیو ۱ متره قدر، بیر و ایکی ایللیک تیکانلی بیتگی؛ بیر نوْع مانقال، کنگر، ائششک تیکانی، یانداق (فا: خارشتر، مغیلان). **cyrcium ahhagi persuarum**, {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دَوه‌جر..dəvəcər [صفت، دا] یوُخوسوز قالان و یاتابیلمه‌ین آدام حاقیندا" سحره قدر دوه جر اوْلدو".

دَوه‌جیک..dəvəcik [آد، دی، تا] تور قانادلیلاردان بیرنوْع بؤجک، قیزلار دوه‌سی ده دئییلن بیر بؤجک.

دَوه‌چی..dəvəçi [اؤزل‌آد] ۱-خزردنیزی‌نین گؤندوغان طرفینده بالکان بؤلگه سینده م۱۳جو یوّزیلده بیر توّرک طایفاسینین آدی. ۲-تبریزده محلّه آدی وخیاو دا کند آدی (قوْ: شتربان)؛ آذربایجان جمهوریتینده

رایون و چای آدی[۲۴۰] ۳-دوه بئجه رن و ایشلەدن کیمسه (فا: ساربان). camel driver

دَوەچیلیک..dəvəçilik [آد] دوه ساخلاما و دوه ایله یوک داشیما ایشی.

دَوەدؤشلو..dəvədöşlü [آد] قارنی ایچَری چَکیک (آت).

دَوەدابانی..dəvədabanı [آد، بیتگی] ۱-قوْل بوداقلی و کؤکومسوْو، گؤودەلی و چوخ ایللیک اوْتسوْو بیتگی. ۲-(تا) بیر نوع بؤیوک قدح.

دَوەدللـەیی..dəvə dəlləyi [آد، دیرگی] یاشیل رنگلی و اوْدون آیاقلی بیربؤجک.

دَوەدیشی..dəvə dişi [آد] دانەلری ایری.

دَوەرە گؤز..dəvərə göz [باخ] دبَره گؤز.

دَوەفیندیغی..dəvə fındığı [آد] چؤکه آغاجی‌نین میوه سی.

دَوەقوْشو..dəvə quşu [آد، دیرگی] قانادلاری‌اوچماغاآلوئریشلی اوْلمایان، اوْزون آیاقلاریلا یئهین قاچان، ایستی اؤلکەلرده یاشایان (فا: شترمرغ). struthio camelus ،sotrich {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دَوەقوشوگیللر..dəvə quşugillər [آد] دوه قوشو کیمی حئیوانلاری ایچینه آلان سوْی (فا: شترمرغ سانان). iondae

دَوەقوُشولوق..dəvə quşuluq [آد] دوه قوشو کیمی اوْلما و حرکت ائتمه.

دَوەقولاغی..dəvə qulağı [آد، بیتگی] کؤکونده آشیْ مادەسی اوْلان ایکی لپه‌لی بیتگی، سوپورگه اوْتو (بوْیاق کیمی ایشله دیلیر).

دَوەقیران..dəvə qıran [آد] قوراقلیق یئرلرده، داشلی یاماجلاردا بیتن بیر تیکانسوْو بیتگی.

دَوەقیرخان..dəvə qırxan [آد] دوەلری قیرخماقلا مشغول اوْلان کیمسه.

دَوەکیمی..dəvə kimi [آد] چوْخ بؤیوک اوْلاراق.

دَوەکینی..dəvə kini [آد] بؤیوک کین.

دَوەگؤتورمز..dəvə götürməz [صفت] چوخ آغیر و بؤیوک اوْلان شئی.

دَوەلی..dəvəli [آد] دوه‌یه مینمیش، دوەسی اوْلان کیمسه.

دَوەلی..dəvəli [اؤزل‌آد] شاماخی‌دا داغ آدی[۲۴۰].

دَوەلیک..dəvəlik [آد] دوەلرین قوْروندوغو و ساخلاندیغی یئر.

دو..do [باغلاییجی سؤز، سس‌تق] اؤکوز و اینک کیمی حیوانلاری سس-لەمک اوْچون‌چیخاریلان‌سس. ۲-دوْ do(ایتالیانجا، آد) موسیقی نوْتلاریندا ایلک نوْتون آدی.

دوآلیست..doalist [آد، لا] ایکی جی (فا: دوآلیت).

دوآلیزم..doalizm [آد، لا] ایکی جیلیک (فا: دوآلیزم).

دوئت..doet [آد، فرانسیزجا] ایکی‌لیکده اوْخونان اوْخوماق (فا: ~).

دوئل..doel [آد، فرانسیزجا] ایکی نفره تارتیشما ویا چارپیشما (فا: ~).

دوبالاق..dobalaq [آد] گولشمه‌ده آیاقلا ایشله‌نن‌بیرفن (فا: پشت‌پا زدن).

دوبرادوبرا..dobradobra [آد] چکینمه‌دن " دوْبرا دوبرا سؤیله‌مک".

دوبره..dobrə [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

دوپدوغرو..dopdoğru [صفت، ظ] بوتون لوکله دوغرو.

دوپدولو..dopdulu [صفت] بوسبوتون دوْلو، آغزینا جان دوْلو (فا: سرشار). Overflowing {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوپو..dopu [آد] آغزی و دیبی دار و قارنی گئن ساخسی‌قاب.

دوپینق..doping [آد، این] دوْپینگ: اسپوردا وُجوداآوْستونانرژی وئرمک اوْچون استفاده اوْلونان اوُیاریجی‌مادّه؛ اوُیاریجی[۲۱۸].

دوپیه..dopiyə [اؤزل‌آد] اهرده کندآدی {تاو'دان: توْوییه: حرکتلی}.

دوْچرخه..doçərxə [آد] ایکی چرخلی و موتورسوز بیر آراج، بیسیکلئت (فا: دوچرخه). bicycle

دوْچرخه سواری..doçərxə səvari [آد] دوچرخه سوْرمه (فا: ~). bicycling

دوْخسان..doxsan [سایی، ت] دوْقسان: دوْققوز یول اوْن، سکسان دوققوردان سونراکی سایی (فا: نود). {ت؛ بو کلمه دوْققوز اوْن سؤزونون قیساتیلماسی اولمالیدیر}.

دوْخسانار..doxsanar [آد] هربیرینه دوْقسان.

دوْخسانلیق..doxsanlıq [آد] دوْخسان یاشیندا اوْلان، ایچینده دوْخسان دانا اوْلان (فا: نود تایی).

دوْخسان‌یاشلی..doxsan yaşlı [صفت] دوْخسان یاشی اوْلان.

دوْخسانینجی..doxsanıncı [صفت] سیردا سکسان دوققوزونجو دان سونراکی سایی (فا: نودمی).

دوْداغی سالاق..dodağı sallaq [صفت] ۱-آلت دوداغی سالانمیش اوْلان. ۲-میسقیریغین سالامیش، کوسگون کیمی اوْلان کیمسه.

دوْداغی سؤزلو..dodağı sözlü [آد، دا] سؤزآپاریب گتیرن، سؤزباز.

دوْداغی قاچماق..dodağı qaçmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْداقلاری قاچماق، گوْلومسه‌مک.

دوْداغی‌یئرسوْپورمک..dodağı yer süpurmk [تاثیرسیزائیلم] کوْسمک.

دوْداغی یئرله گئتمک..dodağı yerlə getmək [تاثیرسیزائیلم] کوْسمک.

دوْداغی یوْغون..dodağı yoğun [باخ] قالین دوداق.

دوْداغینی بوْزوشدورمک..dodağını büzüşdürmək [باخ] دوْداق بوْزمک.

دوْداغینی سالاماق..dodağını sallamaq [تاثیرسیزائیلم] کوسگون کیمی اوْلماق.

دوْداغینی‌دیشلهمک..dodağını dişləmək [تاثیرسیزائیلم] بیردن‌بیر شئی‌خاطر لایاراق‌چاشماق.

دوْداغینین آلتیندان سؤیلهمک..dodağının altından söyləmək [تاثیرسیز ائیلم] دئییمک، دوْنقولدانماق.

دوْداغینین‌آلتیندان گوْلمک..dodağının altından gülmək [تاثیرسیز ائیلم] ایستئهزا ایله گوْلومسه‌مک.

دوْداق..dodaq [آد] ۱-آغیزی و دیش‌لری اؤرتن اتلی اؤست وآلت بؤلوم (فا: لب). **lip** ۲-بیر شئیین قیراغی و یانی. ۳-مختلف آلت‌لرین توتوجو و سیخی بؤلومو "منگنه‌نین دوداقلاری". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بو کلمه توُتماق سؤزوندن آلیناراق توُتما عضوونو بیلدیریر، توُتماق+ا› توُتاق› دوْداق}.

دوْداق آراسی..dodaq arası [ظرف] یاواشجادان‌اوْخویوب‌سئگاه دئمک.

دوْداق آلتی..dodaq altı [ظرف] یاواشجادان‌اوْخویوب‌سئگاه‌دئمک "دوْداق آلتی دئییمک، دوْداق آلتی اوْخوماق".

دوْداق‌اوجو..dodaq ucu [ظرف] اؤرک‌سیز، ایسته‌مه‌دن، کؤنول سؤز.

دوْداق‌بوْیاسی..dodaq boyası [آد] دوداقلاری بویامارنگی وآراجی.

دوْداق‌بوْزمک..dodaq büzmək [تاثیرسیزائیلم] ناراضی‌لیق گؤسترمک.

دوْداق‌بوُرون سسلری..dodaq burun səsləri [آد، دیل‌ب] دوداق و بورون توسط ایله دئییلن سس (فا: صداهای لب و بینی). **nasal sound**

دوْداق‌جیق..dodaqcıq [آد] کیچیک و اینجه دوداق.

دوْداق‌چوخورو..dodaq çuxuru [آد] اؤست دوداق اوْرتاسیندا چوخور یئر.

دوْداق‌چیچک‌لی‌لر..dodaq çiçəklilər [آد، بیتگی] نعناع و آداچیچگی کیمی بیتگی تاقیمی (فا: گیاهان لب شکافته، تیره نعناع). **labiatae**

دوْداق‌دوداغا وئرمک..dodaq dodağa vermək [تاثیرسیزائیلم] آغیز آغیزا وئرمک.

دوْداق‌دیمز..dodaq dəyməz [آد، یازین] بو نوع‌شعر او حرفلردن-تشکیل تاپیرکی دوداق بیربیرینه دَیمیر، اؤرنک "حقیقتی دوُیان اینسان گرک گئچه جاندان. خطله چنگه‌له‌شه گر توْکولسه هر یاندان". بوشعر، تجنیس و قوشما و بونا تای نوعلارا بؤلونه بیلر[۷۳، ۷٤].

دوْداق‌سالاماق..dodaq sallamaq [تاثیرسیزائیلم] کوْسمک، قاش قاباغینی توْکمک.

دوْداق‌سس‌سیز حرفی..dodaq səssiz hərfi [آد، دیل‌ب] یووارلاق سس‌سیزی (ب، پ، م، و، ف) (فا: صامت لبی). **labial consonant**

دوْداق‌سسلی حرفی..dodaq səsli hərfi [آد، دیل‌ب] یووارلاق سسلی حرفی، باخ: دوداق لانان سسلی حرف (فا: صائت لبی). **lipvowel**

دوْداق‌سسی..dodaq səsi [آد، دیل‌ب] دوداقدا دئییلن سس‌لی حرف (فا: صدای لبی). **lipsound**

دوْداقسیل سس..dodaqsıl səs [آد، دیل‌ب] بوْغوملانماسی دوداقلاردا اوْلان سس چئشدی، "پ" دوداق سیل سسدیر(فا: صدای گرد).

دوْداقلاری بوْزولمک..dodaqları büzülmək [تاثیرسیزائیلم] ناراضی‌لیک ائتمک.

دوْداقلاری قاچماق..dodaqları qaçmaq [تاثیرسیزائیلم] گوْلومسه‌مک.

دوْداقلاری‌نی‌چئینه‌مک..dodaqlarını çeynəmək [تاثیرلی ائیلم] قضبله‌نه‌رک دوْداق‌لارینی گمیرمک.

دوْداقلاشماق..dodaqlaşmaq [قا] دوْداق دوْداغا اؤپوشمک.

دوْداقلاما..dodaqlama [صفت] آغزینا قدر دوْلو، دوْداق‌لارینا قدر دوْلو.

دوْداقلانان..dodaqlanan [صفت، دیل‌ب] دوْداقلار واسطه‌سیله‌سؤیله-نن حرف (فا: صدای لبی).

دوْداقلانان سس..dodaqlanan səs [آد، دیل‌ب] یووارلاق سس (فا: صدای گرد). **round voice**

دوْداقلانان سسلی حرف..dodaqlanan səsli hərf [آد، دیل‌ب] یووارلاق سسلی حرف (وْ، ؤ، وُ، وّ) (فا: صائتهای گرد). **bolabial vowel**

دوْداقلانماق..dodaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْداق‌لار واسطه سیله سؤیلنمک (فا: توسط لب گفته شدن).

دوْداقلانمایان..dodaqlanmayan [صفت] دوداق‌لار واسطه‌سیله سؤیلنمه ین.

دوْداقلانمایان سسلی حرفی..dodaqlanmayan səsli hərfi [آد، دیل‌ب] دوداق‌لار واسطه سیله سؤیلنمه ین حرف (فا: صائتهای راست). **unrounding**

دوْداقلی..dodaqlı [آد، یازین] ۱-بو نوع شعرده هر کلمه ده دوداقلار بیربیرینه دییر، قورولوشجا مصرع‌لر مُختلف هجادان تشکیل تاپیر،

اؤرنک " ایچمه میش جام محبت غمله پیمان باغلادیم. ایلقار"[۷۳،۷٤].

۲-(ص) دوْداق و دوداقلاری اوْلان.

دوْداقلیق..dodaqlıq [آد] دوداقلی (نفسلی) چالغی آلت‌لرینین دوداغا قویولان بؤلومو، آغیزلیق.

دوْداقواری..dodaqvarı [آد] دوْداغا بنزر.

دوْداقیاریغی..dodaq yarığı [آد] باخ: دوْوشان دوْداغی.

دوْدا ..doda [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.{دادا سؤزو بؤیوک قارداش، آغابگ و دلیقانلی معناسیندادیر، محتملا دادایا عاید اوْلان یئر اوْچون سؤیله نیبدیر}.

دوْدای..doday [اؤزل‌آد] ماکی'دا کند آدی. {باخ: دوْدا}.

دوْدو..dodu [آد، کؤ] ۱-گئچمیشده چؤمچه ایله اوْینانیلان گولمه‌لی بیر اویون. ۲-حیله، کلک.

دوْدوُرقا..dodurğa [آد] دوْدورغا: باخ: توُتورقا، اؤلکه‌لرآلان، اوْغوز بوْیو.

دوْدورقایی..dodurqayı [صفت] قایداسیز، دوْزنسیز " دوْدورقایی ایشله‌یبر". {باخ: توُتور+قایی› قایماق؛ باخ: کله‌قایی}.

دوْدو گلمک..dodu gəlmək [تاثیرلی ائیلم] آلداتماق، کلک گلمک.

دوْدو وئرمک..dodu vermək [تاثیرلی ائیلم] یالان وعده‌لرله آلداتماق، کلک گلمک.

دوْدویی..doduyı [یازار] (۱۳۱۸ه-۱۲۷۷)ابراهیم‌خلیل‌دوْدویی شکی ده آنادان اوْلوب و ابراهیم تخلصونو ایشله‌دیب[۱۱۷].

دوْرآت..dor at [آد] دوْرُو آت: کوْراوغلونون دوْرو رنگلی آتی، کهَر آت (فا: اسب کهر). bay (horse)

دوْرآغاجی..dorağacı [آد] مختلف‌مقصدلرله گمی‌لرین‌اوْرتاسیندا دیکیلن اوُزون‌دیرک" چیخاسان‌دوْرآغاجینا" {دوْروق}.

دوْرا..dora [باخ] دوْروق، زیروه.

دوْرا-..dora ~ [اؤزل‌آد] دوْرا، دوْرو و دوْروق سؤزیله دوْزه‌لن بیر نئچه اینسان آدلاری: دوْرابای، دوْراتان، دوْراتای، دوْروالپ، دوْروبای، دوْروبگ، دوْروخان، دوْرور، دوْروقالپ، دوْروقان، دوْروقای، دوْروق-تیگین، دوْروقخان، دوْروقَر .

دوْرافشان..dorəfşan [ظ، فا] دوْرساچان، اینجی ساچان (فا: دورافشان).

دوْراق..doraq [باخ] دوْروق.

دوْرامان..doraman [تاریخی اؤزل‌آد] دوْرا+مان / دوْرمان / دوْرمَن؛ کوُمان خانلاریندان[۷].

دوْراوا..dorava [اؤزل‌آد] اردبیل‌ده کند آدی {باخ: دوْرا، زیروه اوْواسی}.

دوْردیبیندن قاچان آدام..dor dibindən qaçan adam [باخ] دار دیبیندن قاچان آدام.

دوْرکه..dorkə [اؤزل‌آد] سوُلدوز و سالماس دا کند آدی.

دوْرنگ..dorəng [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ایکی رنگلی (فا: دورنگ).

دوْرو..doru [صفت] قارا و قیرمیزی رنگین آراسی، قارا ایله قیزیل آراسیندا بیر رنگ(ات رَنگی). ۲-دوْروق[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› توْروغ‹}.

دوْروآت..doru at [آد] باخ: دوْرآت: کهَر آت.

دوْروق..doruq [آد] ان یوکسک یئر، داغین زیروه سی، ان اوْستون باشاری دؤزئیی، باخ: دوْرا. (فا: قله).

دوْروق توْپلانتی‌سی..doruq toplantısı [آد] دؤولتین ویا بیر قوُرولوشون ان اوجا رُتبه‌لی آداملارینین توْپلانتی‌سی.

دوْروق خان..doruq xan [اؤزل‌آد] خانلارین بؤیوگو، اوْغلان آدی (فا: نام‌پسر).

دوْروق خطی..doruq xəti [آد] داغلارین زیروه سینی بیربیرینه یاپیشدیران و یان یانا ایکی آغلان و حوضه‌نی بیربیرینden آیران خط.

دوْروق چیزگیسی..dorüq çizəgisi [آد] باخ: دوْروق خطی.

دوْروقلاماق..doruqlamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-تپه‌له‌مک، بیرقابی‌تپه‌سینه-قدر دولدورماق. ۲-زیروه‌یه چیخماق، ان یوکسک نُقطه‌یه یئتیرمک.

دوْروق..doruq [اؤزل‌آد] دوْروک: مینودشت ده کند آدی.

دوْروم..dorum [آد] دوه بالاسی، توْروم.

دوْری..dorı [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {دوْرو: کهر رنگی، بوْزرنگی یئر، ۲-دوْروق: زیروه، یوْکسک یئر}.

دوْز..doz [آد، فرانسیزجا] (داوالاردا) باخ: دوْزا.

دوْزا..doza [آد، فرانسیزجا] دوْز: (داوالاردا) بیر آتیم‌لیق مقدار، بیر دفعه ده یارارلانان مقدار" آتیم‌لیق دوْزو" (فا: دوز).

دوْزالاماق..dozalamaq [تاثیرلی ائیلم] دوْزالارا بؤلمک.

دوْزان قوردو..dozan qurdu [آد، دیرگی] اؤزونو ساوونماق اوْچون پیس قوخو بوراخان بؤجک، قارا بؤجک.

دوْس دوْغرو..dos doğrü [صفت] چوخ دوْغرو.

دوْست..dost [آد، فا] یوْلداش، آرخاداش (فا: دوست). friend

دوْست..dost [اؤزل‌آد] اوُرمیه(~الان)، خالخال (~لو)، سوُلدوز (~ک) ده کند آدی.

دوْستانه..dostanə [باخ] دوْستجاسینا، دوْستجا.

دوْستجا..dostca [ظرف] یوْلداش جاسینا (فا: دوستانه).

دوْستجاسینا..dostcasına [ظرف] یوْلداش جاسینا (فا: دوستانه).

دوْستدوْشمن..dost düşmən [آد] خئیر شرده اوْلانلارین هامی‌سی.

دوْستلاشماق..dostlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْست اوْلماق.

دوْستلوق..dostluq [آد] یوْلداشلیق.

دوْستوبوْزو..dostubozu [اوْزل‌آد] سومقاییت‌ده داغ آدی[۲٤۰].

دوْستوخانیم‌شیروانی..dostu xanım şiruani [یازار] م۱۹ عصرده یاشاییب وتورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

دوْستیانا..dostyana [باخ] یوْلداش جاسینا، دوْستجا.

دوْسداشا..dosdaşa [اوْزل‌آد] مرند- جوُلفادا کند و داغ آدی {توْس+ داشا: سرت و سرکش قایالیق یئر}.

دوْسیا..dosya [آد، فرانسیزجا] پرونده (فا: پرونده).

دوْشاب..doşab [آد] اوْزوم توت و انجیر کیمی مئیوه‌لری قایناداراق اله گلن غلیظ شیره، بکمز (فا: دوشاب). {فا‹دوشیدن+ آب› دوُشاب› دوْشاب[٦]}.

دوْشاب تره‌گی..doşab tərəyi [آد] قیزارمیش اوُنا دوشاب و جویز ازمه‌سی ویا آیری شئیلر آرتیراراق دوزه‌لن بیر شیرین یئمک.

دوْشاب‌آلمیشام‌بال‌چیخیب..doşab almışam bal çıxıb [دئییم] گؤزله‌نیلمه‌دن‌چوْخ یاخشی چیخان آدام حاققیندا.

دوْشابلیق..doşablıq [آد] دوْشاب اوْچون یارارلی.

دوْشاخه..doşaxə [آد، فا] هاچالی، قوْشا قوْل، برق وسایلینده پریزه تاخیلان شئی.

دوْشدور..doşdur [اوْزل‌آد] اهرده کند آدی {دوْشدور و دوْشرگه سؤزوندن}.

دوْشنبه..doşənbə [آد، فا] بازارته‌سی (بازار اوْته سی) (فا: ـه). monday

دوْغا..doğa [آد، باخ: دوْغماق] ۱-ائورنده وارلیق‌لارین بوتونو، طبیعت (فا: طبیعت). nature ۲-خوُی، یارادیْلیش، فطرت.

دوْغااوْته‌سی..doğa ötsi [آد] دوغال اوْلمایان، غیرطبیعی، دوْغا اوْستو.

دوْغااوْستو..doğa üstü [صفت] دوغا یاسالارینا اوُیمایان، دوغا یاسالاریلا آچیق لانمایان، دوْغا دیشی (فا: فوق طبیعت).

دوْغااوْستوجولوک..doğa üstücülük [آد] دوغا یاسالاریلا آچیق لانمایان اتّفاق‌لارا اینانان و بونو ایلَری سوْرن دوکترین و اؤیره تی، سوُرناتوُرالیسم (فا: سوُرناتورالیسم).

دوْغابیلگی‌سی..doğa bilgisi [آد] طبیعت بیلگی‌سی.

دوْغابیلیمجی‌سی..doğa bilimcisi [آد] طبیعت چی.

دوْغابیلیمجی‌لیک..doğa bilimcilik [آد] دوغابیلمجی‌سینین ایشی.

دوْغاج..doğac [آد] باخ: دوْغاچ.

دوْغاچ..doğaç [آد] بیردن بیره شعر ویا سؤز دئمه، فی‌البداهه و ایچدن گله‌رک‌شعر سؤیلمه (فا: فی‌البداهه).

دوْغاجاق..doğacaq [صفت] گله جک (فا: آینده).

دوْغاجدان..doğacdan [ظرف] بیردن بیره و ایچدن گله‌رک دئییلن سؤز و شعر (فا: فی البداهه).

دوْغاجلاماق..doğaclamaq [تاثیرلی ائیلم] ایچدن گله‌رک شعر دئمک (فا: فی البداهه).

دوْغاجی..doğacı [صفت] دوغاجی‌لیقلا ایلگی‌لی اوْلان، ناتوریست.

دوْغاجیلیق..doğaciliq [آد، فلسفه] ۱-یاشایشدا دوغایا دؤنمه و دوغایا اؤنم وئرمه اؤیره تی‌سی، ناتورالیسم (فا: ناتورالیسم). ۲- هرشئیین دوْغال علاجی اوْلدوغونو ساویناٍن اؤیره تی.

دوْغاچدان..doğaçdan [آد] ایچدن گله‌رک، ارتجالاً

دوْغاچلانماق..doğaçlanmaq [آد] شعر ویا سؤز بیردن بیره و دوْشونمه‌دن ایچینه گله‌رک سؤیلنمک(فا: فی البدهه گفته شدن).

دوْغادیشی..doğadışı [آد] غیر طبیعی (فا: غیر طبیعی). unnatural

دوْغار..doğar [صفت] بالالایابیلن حئیوانلارین آدی، دوْغان، قیسر اوْلمایان (فا: حیوانات زاینده).

دوْغاسئور..doğasevər [صفت] دوغانین کیرلنمه‌سینه قارشی اوْلان کیمسه.

دوْغال..doğal [آد] دوْغا ایله ایلگی‌لی(فا: طبیعی). matural

دوْغال‌اؤلوم..doğal ölüm [آد] دوغال اولاراق قاباغا گلن اؤلوم (فا: مرگ طبیعی). natural death

دوْغال‌اوْلاراق..doğal olaraq [آد] (فا: طبیعتاً). naturally

دوْغال‌توره‌نیش‌لر..doğal törənişlər [آد] دوْغال حادثه‌لر و اوْلای‌لار (فا: پدیده های طبیعی). natural phenomena

دوْغالجا..doğalca [ظرف] طبیعی حالدا (فا: طبیعتاً). naturally

دوْغالچی..doğalçı [صفت] ۱-اؤزللیکله دوْغا گوجلرینه اینانان و اوْلارلا ایلگی‌لی اوْلان. ۲-دوْغایی اوْلدوغو کیمی یانسیدان (بنیزچی‌لیک، فیلم و ادبیات دا)، ناتورالیست.

دوْغالچیلیق..doğalçılıq [آد، توپلوم ب] توپلومون گئدیشینی دوْغانین ایشلَر ایله آچیقلاما، ناتورالیسم. naturalism

دوْغال‌دیشی..doğal dışı [آد] غیر طبیعی (فا: غیر طبیعی). unnatural

دوْغال‌سایی..doğal sayı [آد، مت] ۱، ۲--سایی‌دان‌سوْنسوزا قدر اولان هر سایی، طبیعی سایی (فا: عدد طبیعی). natural number

دوْغال‌قاز..doğal qaz [آد] یئرآلتیندان چیخان قاز.

دوْغال‌قاپاق‌لار باخانلیغی..doğal qaynaqlar baxanlığı [آد] طبیعی قاپاقلار ناظرلیگی (فا: وزارت منابع طبیعی). **ministry of court**

دوْغال‌لاشدیرماق..doğallaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دوغال و طبیعی وضعیته گتیرمک.

دوْغال‌لاشماق..doğallaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْغال وضعیته گلمک، طبیعی لشمک.

دوْغال‌لیق..doğallıq [آد] دوْغال اوْلما وضعیتی، طبیعی‌لیک.

دوْغان..doğan [آد، دی، فا] قارتال‌گیللردن، بئلی کوْل رنگی، ائینه جیزقلی، کیچیک قوشلارلا بسله‌نن، قوش آویندا یارارلانیلان بیر قوش صنفی (چاخیردوْغان، آغ دوْغان، آلادوْغان، بوْز دوغان) (فا: نوعی پرنده شکاری). **falco** {بو کلمه توْقماق سؤزوندن آلیناراق ووروجو قوشا دئییلیر}. ۲-دوْغان۲(اؤزل‌آد)اهرده کند آدی. ۳-دوْغان--(اؤزل‌آد) اینسان آدی: ~ارسلان، ~الپ، ~ای، ~بای، ~بگ، ~بیگه، ~تَکین، ~توغرول، ~اَر، ~تیمور، ~گوْن.

دوْغاناق..doğanaq [آد] ۱-حالقا، اؤرکن اوُجوندا اوْلان حالقا و قارماغین آدی، هاچا شکیللی اوْلان هر شئی (فا: حلقه). {توْقماق سؤزوندن آلیناراق دؤزلمیشدیر، باخ: توخماق}. ۲-آغاجلاری چوخالتماق و تکثیر ائتمک اوْچون بیر یؤنتم، ایکی ایللیک بوُتالاری کسه‌رک اکرلر و بئیله لیکله آغاجلاری چوخالدالار. باخ: گوُوارا {دوغماق سؤزوندن آلینمالیدیر، باخ: دوغماق}.

دوْغاناق‌لاماق..doğanaq lamaq [تاثیرلی ائیلم] دوْغاناق واسطه‌سیله دری‌نی یومشالتماق.

دوْغان‌چی..doğançı [آد] آوجی دوْغان یئتیشدیرن.

دوْغان‌چی‌لیق..doğançılıq [آد] دوغان چی‌نین ایشی.

دوْغانخان..doğanxan [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلولار دؤنَمی بگ و کومْوتان آدی[۷].

دوْغانلی..doğanlı [اؤزل‌آد] قئیدار و ساری-نکا دا کند آدی.

دوْغایاساسی..doğa yasası [آد] طبیعی‌حادثه‌لره باغلی یاسا(فا: قانون‌طبیعی).

دوْغدورماق..doğdurmaq [تاثیرلی ائیلم] دوغماسینی‌ساغلاماق، دوغما سینا سبب‌اوْلماق، دوْغماق ایشینی گؤردورمک (فا: زایاندن).

دوْغراتدیرماق..doğratdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] دوْغراتماق ایشینی گؤردورمک.

دوْغراتماق..doğratmaq [ائتد] دوْغراماق‌ایشینی گؤردورمک(فا: ف-س). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوْغرام..doğram [آد] ۱-دوْغراما ایشی، دوْغراما سوْنوجو اوْرتایا چیخان پارچا وتیکه (فا: قطعه، تکه). ۲-بیر دفعه دوْغراماق اوْچون اوْلان مقدار" بیر دوْغرام اوْدون گتیر".

دوْغرام دوْغرام..doğram doğram [ظرف] تیکه تیکه، پارچا پارچا، خیردا خیردا.

دوْغرام دوْغرام ائتمک..doğram doğram etmək [تاثیرلی ائیلم] تیکه تیکه دوْغراماق.

دوْغراما..doğrama [آد] ۱-دوْغراماق ایشی. ۲-ایچینه چؤرک دوغرانان سوُلو سوْتلو یئمک" قاتیق دوْغراماسی".

دوْغراماج..doğramac [آد] قاتیق ویا آیران ایچینه دوْغرانمیش چؤرک، خیار، گؤیرتی دن عبارت یئمک نوعو(فا: نوعی دوغ).

دوْغراماج‌لیق..doğramaclıq [آد] دوْغراماج اوْچون یارارلی.

دوْغراماچی..doğramaçı [صفت] آغاج و تخته‌دن قاپی وپنجره و مُختلف شئیلر دوزلدن (فا: نجار، درودگر). **carpenter**

دوْغراماچی‌لیق..doğramaçılıq [صفت] دوْغراماچی‌نین ایشی.

دوْغراماق..doğramaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی تیکه تیکه ائتمک، بؤلوملره بؤلمک (فا: بریدن). **to cut** ۲-نارین نارین دانیشماق، یالاندان چوخ سؤز دانیشماق" گوْلنار خانیم سؤزلری نارین نارین دوْغراییردی" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توْغراماق›}.

دوْغرانتی..doğrantı [آد] دوْغرانمیش‌شئیلر، قیرینتی، تؤکونتو(فا: خردشده)

دوْغرانماق..doğranmaq [بلسیز ائیلم] دوْغراماق‌ایشی گؤرولمک، کسیلمک، پارچا پارچا اوْلونماق، تیکه‌تیکه ائدیلمک (فا: قطعه قطعه شدن).

دوْغرانمیش..doğranmış [صفت] تیکه تیکه ائدیلمیش (فا: قطعه قطعه).

دوْغرایان..doğrayan [باخ] دوْغراییجی" ات دوْغرایان، اوْت-دوْغرایان".

دوْغراییجی..doğrayıcı [آد] بیرشئیی دوْغراماق اوچون آلت(فا: برنده).

دوْغراییش..doğrayış [آد] دوْغراماق ایشی.

دوْغرو..doğru [صفت] ۱-دؤزگون، دؤز، گرچک (فا: درست). **correct** ۲-اَیری اوْلمایان جیزیق، ایکی نقطه آراسیندا چکیلن ان قیسا خط(فا: مستقیم). **direct** ۳-یؤن، طرف، جهت" یوْلا دوْغرو چیخدیم".٤-تمیز، صاف، صداقتلی" اوْلدوقجا دوْغرو آدامدیر" {دوْغماق سؤزوندن}.

دوْغروآچی..doğru açı [آد، مت] ۱۸۰ درجه‌لیک زاویه.

دوْغروجا..doğruca [ظرف] دوْغرو، دوْز، دوغروياياخين، دولاشيق‌سيز.

دوْغروجول..doğrucul [باخ] دوْغرولوغو سئون.

دوْغروجولوق..doğruculuq [آد] دوْغرو اولْماغی سئومه و بَينمه.

دوْغروچو..doğruçu [آد] دوْغرو دانيشان، دوْز دانيشان.

دوْغروچولوق..doğruçuluq [آد] دوْز دانيشما، دوْزلوک، گرچکچی-ليک.

دوْغرودان..doğrudan [باغلاييجی سؤز] دوْزونو دئسک، دوْغروسو(فا: حقيقتا). truly

دوْغرودان دوْغرويا..doğrudan doğruya [ظر] دوْغروسو، آرايا بير شئی گيرمه‌دن

دوْغرودور..doğrudur [باغلاييجی سؤز] دوْزدور معناسيندا" دوْغرودور اوْ بوُگون گئدير".

دوْغرودوْروست..doğru dürüst [صفت] دوْزگون.

دوْغروسال..doğrusal [مت] ۱-بير دوْغرو ايله ايلگيلی، ۲-دَيشيمی بير دوْغرو ايله گؤسته‌رن (فا: خطی) lineer

دوْغروسو..doğrusu [ظرف] دوْزو، گرچک اوْلاراق (فا: همانا). indeed

دوْغروگؤرمه..doğru görmə [آد] (فا: تصويب). approval

دوْغروْل..doğrul [اؤزل‌آد] ۱-دوْغرولوق ۲-آياقدا دوُران، ديرَنچلی[۷].

دوْغرولامابلگه‌سی..doğrulama bəlgəsi [آد] تاييدبلگه‌سی(فا: تاييد نامه). cerificate

دوْغرولاما..doğrulama [آد] تاييد (فا: تصديق). confirmation

دوْغرولاماق..doğrulamaq [تاثيرلی ائيلم] بير سؤزون وخبرين دوْغرو اوْلدوغونو بيلديرمک، تاييد ائتمک (فا: تصديق کردن). to confirm

دوْغرولانماق..doğrulanmaq [بلسيز ائيلم] تصديق اوْلونماق.

دوْغرولانميش..doğrulanmış [صفت] موُصوّب (فا: مصوّب). approved

دوْغرولايان..doğrulayan [صفت] تاييد ائدن، مؤيد (فا: مؤيد). confirmer

دوْغرولتاچ..doğrultaç [آد، فيزيک] بيرنقطه ويا بير خطين ترپنمه سينی و حرکتينی يونه تن شئی وآراج.

دوْغرولتماج..doğrultmac [آد، فيزيک] دالغالی آخيمی دوْغرو آخيما چئويرن آلت (فا: مستقيم کننده).

دوْغرولتماق..doğrultmaq [تاثيرلی ائيلم] ۱-بيرشئيی ويا اتفاقی يئنيدن دوْز و دوْغرو وضعيته گتيرمک، بير ايشی و شئيی ثبوُت ائتمک‌و گرچک لشديرمک ايسته‌مک "ايشينی دوْغرولتدو، قوْيولان خرج اؤزونو دوْغرولتدو" (فا: تحقق بخشيدن). ۲-يؤنَلتمک، بللی بير مسيرده دوْز توُتماق و دوْز ساخلاماق "آرابانی يوْلا دوْغرولتدو، توْفنگينی دوْغرولتدو".

دوْغرولتمان..doğrultman [آد] يؤن وئرن.

دوْغرولتو..doğrultu [آد] يؤن، استقامت، جهت "دوْز بير خطّين دوْغرولتوسوندا، چايين دوْغرولتوسوندا" (فا: مسير).

دوْغرولماق..doğrulmaq [تاثيرسيزائيلم] ۱-بير شئی ويا اتفاق يئنيدن دوْز و دوْغرو وضعيته گلمک، دوْزَلمک، گرچک لشمک، حياتا گئچمک، دوْز چيخماق "اوُمودلاريم دوْغرولمادی" (فا: تحقق يافتن). ۲-يؤنَلمک، بير طرفه اوْز توُتوب گئتمک "ائوه طرف دوْغرولوب-گئتدی" {ديوان لغات تورک ده ايشله نيبدير› توْغروماق› يؤنَلمک}.

دوْغرولو..doğrulu [صفت] دوْغرو و دوْزلوْگو اوْلان هر شئی.

دوْغرولوق..doğruluq [آد] دوْغرو اوْلما وضعيتی، دوْزگون لوک، دوْزلوک، گرچک‌ليک (فا: صداقت). truth

دوْغرولوم..doğrulum [آد، بيتگی] يؤنه‌ليم، تروْپيزم.

دوْغما..doğma [آد] ۱-دوْغماق ايشی۲-بير آنا و آتادان اوْلموش، بير قاريندان چيخميش "دوغما قارداش" (فا: تنی). ۳-آنا of full blood يوُرد "دوغما يوُرد". ٤-دوغوم گونوندن قالما شئی "دوْغما ديليميز" (فا: ارثی). Patrimonial {سنگلاخ سؤزلويونده ايشله نيبدير}.

دوْغما بؤيومه..doğma böyümə [آد] ۱-آنادان‌دوْغما، هرهانسی بير يئرده دوْغوب يئتيشميش "دوْغما بؤيومه تبريزلی". ۲-باشدان بری.

دوْغما ديل..doğma dil [آد] آنادان اؤيره‌نن ديل، بير بؤلگه‌نين يئرَل ديلی.

دوْغماجا..doğmaca [ظرف] ايچدن گلديکی کيمی.

دوْغماز..doğmaz [صفت] قيسير (فا: عقيم). barren

دوْغماق..doğmaq [تاثيرلی ائيلم] ۱-بالالاماق، دونيايا گتيرمک (فا: زادن). ۲-آی، گونش و اوُلدوز دوْغماق "گوْن دوْغدو". ۳-اوْرتايا چيخماق، تؤره‌مک، ايره‌لی گلمک. {ت، سن‹توغماق›: وجودا گلمک؛ بورادان تؤره‌نن سؤزلر: توْخوم› توْغوم "تبريز دئييشی بونون اصلی سؤيله‌نيشينه ياخيندير، ايت دوْغومو: ايت توْخومو"، دوْغولو "بو سؤزدن آلیناراق دوْقلو سؤزو فارسجادا ايشله‌نير"، دوْغاج "سؤز گليشی سؤيله‌مک"، دوْغا}.

دوْغمالاشماق..doğmalaşmaq [تاثيرسيزائيلم] دوْغما حالا گلمک"عربجه‌دن آلينميش بعضی کلمه‌لر بيزيم ديليميزده دوْغمالاشيبلار".

دوْغمالانماق..doğmalanmaq [آد] باخ: دوْغمالاشماق.

doğu..دوْغو [آد] ١-گوْنشین دوْغدوغو یئر، گوْندوغان طرف، شرق (فا: شرق). **east** ٢-آوروپا و آمریکایا گؤره آسیا و آفریقانین قوُزئی اؤلکه‌لری و اوُیقارلیغی. {دوْغماق+وُ}.

doğu-..-دوْغو [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: ~الپ، ~بای، ~تان، ~تای، ~خان، ~ار.

Doğu bloku..دوْغوبلوْکو [باخ] شرق بلوْکو.

doğu bilməni..دوْغوبیلمَنی [آد] دوْغو بیلیمجی: شرق اؤلکه‌لرینی آراشدیران کیمسه (فا: مستشرق). **orientalist**

doğu bilimci..دوْغوبیلیمجی [آد] دوْغو بیلمَنی: شرق اؤلکه‌لرینی آراشدیران کیمسه (فا: مستشرق). **orientalist**

doğu bilimi..دوْغوبیلیمی [آد] شرق اؤلکه‌لرینین و اولوسلارین تاریخ دیل کؤلتور تؤره و بیلیم‌سل ایشلرینی اینجه‌له ین بیلیم.

doğub törətmək..دوْغوب‌تؤرَتمک [تاثیرلی ائیلم] تؤره ییب آرتماق.

doğu türkcəsi..دوْغوتوْرکجه‌سی [آد] خزردنیزی دوْغوسوندا قونوشولان دیللر.

doğu türküstan..دوْغوتوْرکوستان [اؤزل‌آد] آسیانین دوغوسوندا یئر آلان و ایندیجه چین اشغالینده اولان و سینجان آدلانان اویغور بؤلگه‌سی.

doğuç..دوْغوچ [اؤزل‌آد] دوْغوش، اوْرتایا چیْخیش، آخشیدلر دؤولتی‌نین قوُروجوسو و ایلک خانی[٧].

doğuran..دوْغوران [آد] دؤغان: ١-اوشاق دوغوب‌بؤیودن. ٢-حئیوان لاردا(یومورتالاماعوضینه)بالالایان‌بؤلومون‌آدی(فا: بچه‌زا).

doğuranlar..دوْغورانلار [آد] بالا دوْغوب بؤیودن حئیوانلار بؤلومو (فا: حیوانات بچه‌زا).

doğurtmaq..دوْغورتماق [ائتدیرگن ائیلم] دوغورماسینا یاردیم ائتمک، دوْغورماسینی ساغلاماق (فا: فس زادن).

doğurcasına..دوْغورجاسینا [باخ] دوْغروجا.

doğurdan..دوْغوردان [باخ] دوْغرودان.

doğurducur..دوْغوردوُجور [باخ] دوْغوروجو.

doğurqan..دوْغورقان [صفت] ١-چوخ دوغوران، یاخشی دؤل وئرن. ٢-(مج)چوخ یارادان، ایز قویان (فا: زاینده).

doğurqanlaşdırmaq..دوْغورقان لاشدیرماق [تاثیرلی ائیلم] دوْغورقان وضعیته گتیرمک.

doğurqanlaşmaq..دوْغورقان لاشماق [تاثیرسیزائیلم] چوخ دوغماق.

doğurqanlıq..دوْغورقانلیق [آد] دوغورقان اوْلما وضعیتی، چوخ دوغورما.

doğurqu..دوْغورقو [آد] اوْرتایا چیخان سوْنوج.

doğurma..دوْغورما [آد] دوغورماق ایشی.

doğurmaq..دوْغورماق [تاثیرلی ائیلم،] دوْغماسینی ساغلاماق، دؤنیایا گتیرمک، دوْغوز دوُرماق "سئوینج دوْغورار ایشیق‌لارین یانماسی". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

doğurucu..دوْغوروجو [آد] ١-دوغماسینی ساغلایان.٢-(مج)یئنی-دؤشونجه ویا یارادیجیلیق اوْرتایا گتیرن.

doğuruş..دوْغوروش [آد] اوْرتایا چیخان سونوج، دوْغورماق ایشی ویا بیچیمی (فا: زایش، استنتاج).

doğuz..دوْغوز [آد، دیرگی] ١-باخ: دوْموز(فا: خوک)**hog** ٢-چوْخ پیتی و سلقه‌سیز آدام حاقیندا، کوْبود، قانماز. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تونْقوز› بو کلمه توْماق و تونْماق وتوْمور سؤزونه باغلاناراق دوْلقون و کؤکلوک مفهومونو آندیریر، بو کؤکدن توْخلو و تونْقا کلمه‌لرینده ده دوْلولوق مفهومو واردیر}.

doğuz dərəsi..دوْغوز دره سی [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

doğuzədurulmaq..دوْغوزدوُرولماق [بلسیز ائیلم] تؤره دیلمک، مئیدانا گتیریلمک.

doğuzdurmaq..دوْغوزدورماق [تاثیرلی ائیلم] ١-دوْغورماق، دوْغوم-زامانی کؤمک ائتمک، اوُشاغینی توُتماق.٢-مئیدانا گتیرمک، تؤرَتمک (فا: زایاندن).

doğuzmaq..دوْغوزماق [تاثیرلی ائیلم] باخ: دوْغورماق.

doğuş..دوْغوش [آد] ١-دوْغماق‌ایشی‌ویا بیچیمی، دوْغوم (فا: زایش). **birth** ٢-گؤی جیسیم‌لرینین اُفق‌لاردا گؤرونمه‌سی "گوْنش دؤغوشو" (فا: طلوع). **Rising** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

doğuş qabağı..دوْغوش قاباغی [ظرف] دوْغوم‌قاباغی"دوْغوش-قاباغی آغری‌لار.

doğuşca..دوْغوشجا [ظرف] دوْغما اولاراق (فا: مادرزاد). **congenital**

doğuşdan..دوْغوشدان [ظرف] ١-آنادان دوْغارکن (فا: مادر زادی). ٢-(با) دؤز اوْلاراق، دئیه سن (فا: گویا).

doğuşdancılıq..دوْغوشدان جیلیق [آد] بیرسیرا اؤزللیکلری آنادان دوْغارکن اینساندا اوْلدوغونو ایره‌لی‌سوْرن گؤروش،ناتیویزم (فا:~).

doğuşdancı..دوْغوشدان‌جی [صفت] بیرسیرا اؤزللیکلری آنادان دوْغارکن اینساندا اوْلدوغونو ساووناں کیمسه، ناتیویزیست (فا: ~).

doğulmaq..دوْغولماق [س، بل] ١-آنادان اوْلماق، دونیایا گلمک. ٢-تورَنمک (فا: زاده شدن).

doğulmuş..دوْغولموش [صفت] دونیایا گلمیش (فا: متولد). **born**

دوْغولو..doğulu [صفت] ۱-دوغو اؤلکه‌لریندن اوْلان. ۲-دوْغو اویقار-لیغینی بیه‌نن (فا: شرق گرا).

دوْغولوش..doğuluş [آد] آنادان‌اوْلما، دونیایا گلمه، تؤره‌مه (فا: زایش).

دوْغولولاشماق..doğululaşmaq [تاثیرسیزائیلم] شرقی‌لی لشمک، دوْغو یاشاییش‌ٔینی بینمک و بو اویقارلیغا اوُیماق (فا: شرقی شدن).

دوْغولولوق..doğululuq [آد] دوْغولو اوْلما وضعیتی(فا: شرق گرایی).

دوْغوم..doğum [آد] دوْنیایا گلمه، دوْغماق ایشی، بیر کیمسه‌نین دوْغولدوغو زامان (فا: تولد). childbirth

دوْغوم اوُیی..doğum evi [آد] دوْغولان یئر (فا: زایشگاه). maturition

دوْغوم اوْداسی..doğum odası [آد] اوْشاق دوْغوزدورما اوْتاغی.

دوْغوم اوُیی..doğum evi [آد] اوْشاق دوْغوزدورما اوْتاغی.

دوْغوم اوْرانی..doğum oranı [آد] بیر اؤلکه‌نین نُفوسونا گؤره دوْغوم نسبتی.

دوْغوم ایلی..doğum ili [آد] بیر کیمسه‌نین دوْغولدوغو ایل.

دوْغوم سانجی‌سی..doğum sancısı [آد] دوْغارکن حس‌ّائدیلن‌و-دوُیولان سانجی.

دوْغوم قاباغی..doğum qabağı [ظر] دوْغوش قاباغی.

دوْغوم‌گوْنو..doğum günü [آد] بیرینین‌دوْغولدوغو گوْن(فا: زادروز) birthday

دوْغوم‌یئری..doğum yeri [آد] بیرینین دوغولدوغو یئر(فا: محل-تولد).

دوْغومسال..doğumsal [صفت] دوغوملا ایلگی‌لی، دوْغما" دوْغومسال قلب خسته‌لیک‌لری".

دوْغوملو..doğumlu [صفت] دوغولموش" ۱۳٦۰ گونش‌ایلینده دوْغوملولار".

دوْققاز..doqqaz [آد] کند ائولری حاصارلاریندا اوْلان بالاجا آغاج قاپی.

دوْققاز کسمه..doqqaz kəsmə [آد] توْی مراسیمینده گلین کؤچنده، یوْلدا دوْققازین(قاپی‌نین)قاباغینی کسیب خرج‌لیک آلما عادَتی.

دوْققازچا..doqqazça [آد] ۱-دوْققازا گئچیریلن آغاج " دوْققازچانی تاخ، حَیطه مال قاراگیرمه سین". ۲-بالاجا دوْققاز.

دوْققازلاماق..doqqazlamaq [تاثیرلی ائیلم] دوْققازلا باغلاماق، کیلیدله‌مک.

دوْققازلی..doqqazlı [صفت] دوْققاز اوْلان، کیلیدلی.

دوْققوز..doqquz [سایی] دوْققوز/ دوْکوز: ۱-سککیزدن سوْنراکی سایی (دوْغال سایی‌لاردا) ۹ سسی‌نین آدی (فا: نه). nine ۲-تؤرک‌لرین اَن چوْخ اسکیلردن بَری اوُغورلو سایی‌لاریندان‌دیر. {گؤیتؤرک داش یازی لاریندا ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹توْقوُز›}.

دوْققوز..doqquz [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: ~اتا، ~الپ، ~بای، ~توُغ، ~چوُر، ~خان.

دوْققوز..doqquz [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوْزیلده، آنادولو حلب بؤلگه سینده، ذوالقدر تؤرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی، باخ: بیشانلو[۸۵].

دوْققوز آرخا..doqquz arxa [اؤزل‌آد] بیرینین باباسیندان اعتبارا گئریه دوْغرو دوْققوز آتاسیْنین سایلیپ آچیْقلانماسی[۷].

دوْققوزائلی..doqquz eli [اؤزل‌آد] بیر تؤرک بوْیو، باخ: سلجوقلو لار[۲۰۹]، بیشانلو

دوْققوزاَر..doqquzər [آد] هربیرینه‌دوْققوز.دوْققوزسایی‌نین توْزیعی بیچیمی.

دوْققوزاغا..doqquzağa [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی تؤرکلر دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

دوْققوزاوْغوز..doqquz oğuz [تاریخی اؤزل‌آد] اوْغوز کؤکَنلی بیر تؤرک دؤولتی و بوْیو، اوُیغورلارین کؤکوده بو بوْیا دایانیْر[۷].

دوْققوزاوُیغور..doqquz uyğur [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی تؤرکلر دؤولتینی ییْخیب، اونُون یئرینه اوُیغور دؤولتینی قوُران، تؤرک بوْیو[۷].

دوْققوزتاتار..doqquz tatar [تاریخی اؤزل‌آد] گؤی‌تؤرک‌دؤنَمی بگلیک‌ائتمیش‌تؤرک‌بوْیو[۷].

دوْققوزجا..doqquzca [آد] آنجاق‌دوْققوز" یالنیزدوْققوزجاتؤمن‌پوُلوم وار".

دوْققوزخاتوُن..doqquz xatun [تاریخی اؤزل‌آد] هوُلاکو خان'ین خانیمی[۷].

دوْققوزداش..doqquz daş [آد] دوْققوز داشلا اوْینانان اویون.

دوْققوزدوْلابچی..doqquz dolabçı [آد، دا] حیله گر، فیریلداق چی، کلک باز.

دوْققوزدوْن..doqəquz don [آد، بیتگی] مئشه‌لرده بیتن، پارک و باغلاردا ایسه اکیلن، اوْدونجاغی چوْخ داواملی کوْل بیتگی.

دوْققوزقوْل..doqquzqol [آد، مت] دوْققوزگن:دوْققوز قولو اولان.

دوْققوزقوْیونلو..doqquz qoyunlu [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوْزیلده، آنادولو حلب‌ذوالقدر تؤرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

دوْققوزگن..doqquzgən [آد، مت] دوْققوز قوْل:دوْققوز قولو اولان.

دوْققوزلوق..doqquzəlüq [صفت] دوْققوزلو، دوققوز داناسی اوْلان.

دوْققوزونجو..doqquzuncu [سایی] سیرا سایی‌لاریندا سککیزینجی سایی دان سوْراکی سایی، ۹ونجو (فا: نهم). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوْققوزیوز..doqquzyüz [سایی] سککیز یوز دوخسان دوققوزدان سونراکی سایی (فا: نهصد). nine-hunderd

دوْقما..doqma [فر، صفت] ایناق (فا: لج).

دوْقماتیزم..doqmatizm [آد، فرانسیزجا] ایناق جیلیق (فا: دوْگماتیزم). dogmatic

دوْقماتیک..doqmatik [آد، فرانسیزجا] دوْغرولوغو سینانمامیش سؤز و ایشلره دایانان، غیر تنقیدی دؤشونجه (فا: دوْگماتیک).

دوْقماچی..doqmaçı [آد] ایناقچی (فا: لجوج).

دوْقوْزول..doquzul [اؤزل‌آد] باش قافقاز‌دا داغ آدی ٢٤٠.

دوْکتوْر..doktor [آد، لا] حکیم و طبیب (فا: دکتر). doctor

دوْکتوْرا..doktora [آد، فرانسیزجا] دوْکتور عنوانینی قازانماق اوْچون وئریلن سیناو (فا: دکترا).

دوْکتورلوق..doktorluq [آد] حکیملیک(فا: دکتری medical profession

دوْکتورین..doktorian [آد، فرانسیزجا] اؤیره‌تی، گؤروش، علمی‌سیاسی ویا فلسفی گؤروش و نظریه (فا: دکترین).

دوْگاه موْغامی..dogah muğamı [آد] آذربایجان موسیقی‌سینده دوْگاه موغامی راست موغام ایله بیر عایله‌دن ساییلیر وسی بئموْل Sib مایه سیله باشلانیر. و گوْشه‌لری بولاردان عبارتدیر: دوگاه، روح الارواح، داشلیق یئر (زمین خارا)، آری اینله‌مه‌سی (ناله زنبوری)، پهلوی، معنوی، ماوراالنهر، حجاز، بغدادی، گبری، شاه ختایی، شیرین، شکر.

دوْگماتیزم..doqmatizm [باخ] دوْقماتیزم.

دوْل..dol [آد] دری‌دن دؤزه‌لن سطیل و قوْوا (فا: دلو، سطل) {دوْلماق سؤزوندن آلینمادیر}.

دوْلا..dola [آد] ساخلانج یئری اولاراق قدیم ائو دوْوارلاریندا اوْیوق شکیلده دؤزه‌لَردی وگیزله دیلن شئیلری اوْرایا قوْیاردیلار {دوْلماق سؤزوندن آلینمادیر}.

دوْلاب..dolab [آد] دوْلاو: ۱-قوُیودان سوُ چکمگه یارار چرخ و سطیل (فا: ~). ۲-اوشاقلار اوْچون مینیب دوْلانان آراج، کوُف (فا: تاب بازی). ۳-ایچینه شئی قویوب آغزی باغلانان یئر، دوُوارلاردا دؤزه‌نیلن ایشکاف، دوْلابچا، تاخچا (فا: گنجه). larder ٤-بازاردا بالاجا توُکان، بالاجا حجره و ساتیش یئری. ۵-(مج)دؤزن، بیج‌لیک، دولاشیق ایش، کلک٦-قئیدار، کلئیبرده کندآدی {دولاماق› دوْلماق +او› دوْلاو› دوْلاب؛ قویودان سو چکنده ایپ چرخین اوْستوْنده دولانیر اوْنا سبب بو آراجا دوْلاب دئییلیر}.

دوْلابادوْشمک..dolabadüşmək [تاثیرسیزائیلم] حیله یه‌دوْشمک، دوْلاشیق ایشه دوْشمک.

دوْلاباسالماق..dolaba salmaq [تاثیرلی ائیلم] حیله یه‌سالماق، دوْلاشیق ایشه سالماق.

دوْلابچا..dolabça [آد] کیچیک دوْلاب.

دوْلابچی..dolabçı [صفت] ۱-دوْلاب دوْزَلدیب ساتان. ۲-فیریلداقچی.

دوْلابچی‌لیق..dolabçılıq [آد] حیله گرلیک، فیریلداقچی‌لیق، کلک بازلیق.

دوْلاب‌قوُرماق..dolab qurmaq [تاثیرلی ائیلم] کلک قوُرماق.

دوْلاب‌گلمک..dolab glmək [تاثیرسیزائیلم] حیله و کلک گلمک.

دوْلابلی..dolablı [صفت] دوْلابی اوْلان" دوْلابلی دوُوار".

دوْلاپسان..dolapsan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {باخ: دوْلاب}.

دوْلار..dolar [آد، این] آمریکادا پارابیریمی.

دوْلاش..dolaş [آد] دوْلاشیق، پیرتلاشیق" دوْلاش‌دوْلاش ایپ".

دوْلاشا..dolaşa [آد] قارقا جنسی کیچیک قارا رنگلی قوش(فا: زاغچه)

دوْلاشدیرماق..dolaşdırmaq [ائتد] ۱-دوْلاشیق‌سالماق، پیرتلاشدیرماق، قاریشدیرماق "ساپی دوْلاشدیرماق" (فا: بهم پیچاندن). ۲-سؤزو قاریشدیرماق، چاشدیرماق، بیرینین ایشینی دوْلاشیق سالماق، کاریخدیرماق "سؤزو دوْلاشدیر ماق، سؤز آتیب بیزی دوْلاشدیرما"(فا: کاری را پیچاندن). ۳-ایلیشدیرمک، سریمک، دوْلاماق، باغلاماق "ایپی دوْلاشدیرماق". (فا: پیچیدن). ٤-گزدیرمک، دوْلاندیرماق "دؤشونجه و اندیشه‌لر اوْنو باشقا عالمده دوْلاشدیریردی". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوْلاشدیریلماق..dolaşdırılmaq [تاثیرلی ائیلم] سردیریلمک، دوْلاشدیرماق ایشی گورؤلمک (فا: پیچانده شدن).

دوْلاشقان..dolaşqan [صفت] ساتاشقان، مُزاحم (فا: مزاحم). obtrusive

دوْلاشماق..dolaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دوْلاشیق‌دؤشمک، پیرتلاشماق "ساچلاری دوْلاشدی، ایشلریمیز بیربیرینه دوْلاشدی". ۲-بیر شئیه ساریلماق، دوْلانماق "ایپ آغاجا دوْلاشیب" (فا: پیچیدن)۳-دوْلانماق، گزمک" دونیانی‌دوْلاشدی" (فا: گشتن). ٤-(مج)بیرینه توخوشماق، ساتاشماق، ایجَشمک "جاماعاتا دوْلاشما" (فا: مزاحم شدن). ۵-یاییلماق، پخش اوْلماق "آدی دیللرده دوْلاشیر". ٦-

آخماق، جریان تاپماق "قان دولاشیمی" ۷- بعضی کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دؤزَلدیر" آغلی دولاشماق، سؤزو دولاشماق، ال آیاغا دولاشماق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تولقاشماق‹سن}.

دولاشمیش..dolaşmış [صفت] پیرتلاشیق.

دولاشیغا دوشمک..dolaşığa düşmək [تاثیرسیزائیلم] چتینه دؤشمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دولاشیق..dolaşıq [صفت] ۱-اَیری بوروق یول، بوروق بوروق اولان هر شئی (فا: پیچ پیچ). meandering ۲-(مج)چتین و قاریشیق بیر موضوع، قاریشمیش، پیرتلاشیق، بیربیرینه دولاشمیش (فا: بغرنج). Wrapped {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دولاشیق دوشمک..dolaşıq düşmək [تاثیرسیزائیلم] بیربیرینه قاریشماق، مُشکُله دؤشمک.

دولاشیق سالماق..dolaşıq salmaq [تاثیرلی ائیلم] پیرتلاشیق سالماق، بیربیرینه‌قاریشدیرماق.

دولاشیقلی..dolaşıqlı [صفت] اَیری اؤیرو، چتین اولان (فا: پیچیده).

دولاشیقلیق..dolaşıqlıq [آد] قاریشیقلیق، چتین‌لیک (فا: پیچیدگی).

دولاشیلماق..dolaşılmaq [بلسیز ائیلم] ساریلماق، سریلمک.

دولاشیم..dolaşım [آد] قان دولاشیمی: قانین وجوددا دولانماغی و یئریمه‌سی (فا: گردش (خون).

دولاق..dolaq [آد] ساریق، بیر نسنه‌نین چئوره‌سینه دولایان پارچا ویا هر آیری شئی، پارچا زولاغی، دولامایا یارایان پارچا و هرشئی(فا: باند، تنظیف) {سن: آیاغا سرینن پارچا}.

دولاقلاماق..dolaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] دولاق ساریماق (فا: پیچیدن).

دولاقلانماق..dolaqlanmaq [بلسیز ائیلم] دولاق‌سارینماق(فا: پیچیده-شدن).

دولاقلیق..dolaqlıq [آد] دولاغا یارایان، دولاق دؤزلتمه‌یه یئتر قدر "ایکی دولاقلیق شال پارچا".

دولام..dolam [آد] ۱-دولاما ایشینین هر دفعه سی، بیر دولاما بویو، بیر کز دولاناجاق مقدار. ۲-بیر شئیین چئوره‌سی و محیطی (فا: محیط). circumference

دولاما..dolama [آد] ۱-سارما، ساریق لاما، دولاماق ایشی. ۲-بیر نوع اوست گئیمی، اؤنو آچیق بیر جوّر گئیم. ۳-دیرناق دیبلرینده گؤرولن التهابلی شیش، قیلباش "بارماغینا دولاما چیخیب". ۵-بورغو شکلینده اولان، بورُوق بوروق، دؤز اولمایان "دولاما یول، آرتیق شهَره ایکی دولاما قالیردی". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دولاما..dolama [اؤزل‌آد] اورمیه و گئرمی ده کند آدی.ابهر ده داغ آدی.

دولاما اوتو..dolama otu [آد، بیتگی] دولاما اوت گیللردن چیچک‌لری کیچیک، یاشیل ویا آغ رنگلی، اسکیدن دولاما خسته‌لیگینده ایشله‌نن، اوتسو بیر بیتگی. paronichia serpilifolia

دولاما اوت گیللر..dolama otugillər [آد، بیتگی] ایکی‌چنکلی‌لردن بیر بیتگی سویو، (فا: تیره پاردنی شیا). parronychiaceae

دولاماتکر..dolama təkər [آد] قویودان سو و نفت چیخارماق اؤچون اولان ایپ و قوالی چرخ، دولاب، دولاما چرخ.

دولاماخسته‌لیگی..dolama xəstəliyi [آد، طب] ات یاران خسته‌لیگی، قورُلاغان، دیرناق قیراغی یومشاق بؤلوملرده ووجودا گلن التهاب.

دولاماق..dolamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سارماق، ساریق لاماق، سریمک "دولاغی آیاغینا دولادی" (فا: پیچیدن). to wind ۲-(مج)بیرینین باشینا بیر ایشی آتماق "بو ایشی باشینا دولادیلار". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تولقاماق‹، سن؛ دولماق سؤزوندن}.

دولامباج..dolambac [ظرف] ۱-دؤنه دؤنه بورولان یول، اَیری اؤیرو هر شئی(فا: پیچ‌پیچ). ۲-چیخماز بیر یول ویا وضعیت. ۳-(بیولوژی)ایچ قولاغین بوروقلاری.

دولام‌دولاشیق..dolam dolaşıq [صفت، ظ] تامامیله دولاشیق، آنلاشیلماز "دولام دولاشیق بیر راپور".

دولام دولام..dolam dolam [صفت] ساریلاراق، دولاملی بیر وضعیتده، بورُوم بورُوم "ایلان دولام دولام اولموشدو".

دولامیخ..dolamıx [آد] دولامیق: بیر نوع دوزاق و آوجی آغی {دولاموق}.

دولان..dolan [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {دولو و بول، گزمه لی-یئر}.

دولانا دولانا..dolana dolana [ظرف] دولاناراق، گزه‌رک.

دولاناب..dolanab [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی {دولان+آو}.

دولاناجاق..dolanacaq [آد] گئچینه‌جک، یاشاییش، یاشاماشرایطی(فا: گذران

دولاناق..dolanaq [آد] مدار (فا: مدار). trajectory

دولانان..dolanan [صفت] فیرلانان (فا: گردنده). turing

دولانباج..dolanbac [باخ] دولامباج، چیخماز بیر یول ویا وضعیت.

دولانتی..dolantı [آد] گزینتی، دولانان مسیر، دولاناق، گزیب دولاشیلان یئر (فا: مدار).

دولانداشی..dolandaşı [یئرب] ایری‌دانالی‌بازالت نوعو(فا: نوعی سنگ).

دولاندی..dolandı [اؤزل‌آد] دولانان، گزگین[۷].

دولاندیبگ..dolandıbəy [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوقلولار دؤنمی بگ‌لریندن[۷].

دولاندیرماق..dolandırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیرینی آلداتماق(فا: گول زدن) ۲-بیرینی ایلندیرمک اوچون دولانماغا چیخارماق، گزدیرمک ۳-فیرلاندیرماق (فا: گردوندن). ٤-دولاناجاغینی تامین ائتمک، گئچینمه سینی ساغلاماق، اداره ائتمک (فا: فس گذراندن).

دولاندیریجی..dolandırıcı [صفت] ۱-بیرینی آلداتان کیمسه، فیریلداقچی آلدادیجی (فا: شیاد). ۲-بیر ایشی دولاندیران و یؤنه تن کیمسه (فا: گرداننده).

دولاندیریجی‌لیق..dolandırıcılıq [آد] دولاندیریجی‌نین ایشی، فیریلداقچی‌لیق.

دولاندیریش..dolandırış [آد] دولاندیرماق ایشی ویا بیچیمی.

دولاندیریلماق..dolandırılmaq [بلسیز ائیلم] فیرلاندیریلماق (فا: چرخانده شدن).

دولاندیریلیش..dolandırılış [آد] دولاندیریلماق ایشی ویا بیچیمی.

دولانما یئری..dolanma yeri [آد] گزیلن یئرلر (فا: جولانگاه). arena

دولانما..dolanma [آد] ۱-دولانماق‌ایشی، گزمه(فا: دوران). circulation ۲-یاشاییش شرایطی، حیات.

دولانماق..dolanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-گزمک(فا: گردیدن). to turn ۲-بیرنسنه‌نین چئوره‌سینه دولاشماق، ساریلماق، ایلیشمک. ۳-یاشاییشین تامین ائتمک، گئچینمک، یاشاماق. ٤-(بل) دولاماق ایشی گؤرولمک، سریلمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تولقانماق‹}.

دولانیش..dolanış [آد] یؤرونگه، مدار، دولانما ایشی و طرزی.

دولانیشاجاق..dolanışacaq [باخ] دولاناجاق "دولانیشاجاغی یاخشیدیر".

دولانیشیق..dolanışıq [ا] دولاناجاق.

دولانیم..dolanım [آد] فیرلانیش (فا: سیرکولاسیون).

دولاو..dolav [باخ] دولاب. water wheel

دولای..dolay [آد] داغ و تپه دؤشوندن گئدن کؤنده‌لن و ایری اؤیرو یول" یولون دولای‌لاری چوخدور".

دولایا..dolaya [اؤزل‌آد] مراغا دا داغ آدی.

دولایی..dolayı [آد] ۱-چئوره، اطراف "بورایا دولایی کندلردن گلنلر اولاجاقدیر"(فا: اطراف). ۲-گؤره، اؤترو "دؤنن بو سؤزدن دولایی کؤسدو" (فا: بخاطر).

دولایی‌سیلا..dolayısıyla [ظرف] دوغرودان دوغرویا، باغلی اولاراق، سببیله (فا: ضمنا). meanwhile

دولچا..dolça [آد، باخ: دول+چا] ۱-سوقابی، دببه(فا: سطل) pail ۲-فلکی بورجلاردا ۱۱ینجی آی، بهمن آیی (فا: دلو).

دولدای..dolday [تاریخی اؤزل‌آد] دولو+تای؛ بابورخان دؤنمی بیر بگ[۷].

دولدورتماق..doldurtmaq [ائتدیرگن ائیلم] دولدورماق ایشینی گؤردورمک.

دولدوروجو..doldurucu [آد] دولدوران" دولدوروجومادّه‌لر"(فا: پر کننده).

دولدوراج..doldurac [آد] آکومولاتور (فا: انباره). accumulator

دولدورما..doldurma [آد] یؤکله‌مه، دولدورماقلا ایشله‌نن" ~توفنگ"

دولدورماق..doldurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شیئی دولو دورما گتیرمک(فا: پر کردن). to fill ۲-زامانی دولدورماق، سونونا یئتیرمک. ۳-بیرینی سؤزله دولدوروب آیری‌سینین علیه‌ینه قیزدیرماق. ٤-یای کیمی شیلری سونونا قدر چکمک. ۵-(تاثیرسیزائیلم) یاشلانماق، یاشینی یؤزه دولدوردو" ٦-تاماملاماق، اسکیک اولان شیئی بؤتؤولتمک. {ت، سن ‹تولدورماق›}.

دولدوروش..doldurış [آد] دولدوروماق ایشی ویابیچیمی.

دولدورولماق..doldurulmaq [بلسیز ائیلم] ۱-دولو وضعیته گتیریلمک(فا: پر شدن). ۲-بیری باشقاسینا قارشی کؤتو دوشونجه-ایله قیزدیریلماق.

دولدورولموش..doldurulmuş [صفت] دولو ائدیلمیش (فا: انباشته). filled

دول‌دول..dol dol [اؤزل‌آد] مراغا دا داغ آدی {بوللوق دیزه}.

دول‌دیزه..dol dizə [اؤزل‌آد] اورمیه ده کند آدی {بوللوق دیزه}.

دولغون..dolğun [باخ] دولقون.

دولغونماق..dolğunmaq [باخ] دولقونلاشماق.

دولفین..dolfin [آد، دیرگی] دیشلی‌بالیق‌لار قروپوندا اولان‌دنیز ممه‌لی-لر صینفینده و یئرتیجی اولاراق بیر بالیق آدی.

دولقو..dolqu [آد] ۱-دولدورولموش نسنه و ماده (طب) چؤروک دیش اویولاراق اونا دولدورولان مادّه (فا: ماده پرکننده‌دندان)، ۲-(یئرب) داش ویا توپراق دولماسیندان دوار کیمی دوزلمیش سد (فا: خاکریز). filler

دولقوسدّ..dolqu sədd [آد] دولقو ایله دؤزلمیش سدّ (فا: سد خاکی ویا سنگی). embankment dam

دولقولاما..dolqulama [آد] دولقو دولدورما(فا: خاکریزی). fillering

دولقولاماق..dolqulamaq [تاثیرلی ائیلم] دولقو دولدورماق، توپراق و داشلاری بیربیرینین اوستونه قالایاراق دولقو دؤزلتمک (فا: خاکریزی کردن). to filler

دولقون..dolqun [صفت] ۱-ایچی دولو، آغزینا قدر دولموش ۲-شیشمانجا، کؤک و دولو اینسان. ۳-اؤفکه‌لی، هیرسلی، قیزقین، سؤزله دولدورولموش اینسان، اوره‌گی دولموش. ٤-گؤر، باشاری‌لی، زنگین (فا: پر).

دولقونجا..dolqunca [صفت] بیرآز دولو، شیشمانجا، بولجا.

دولقون‌گؤزلرله..dolqun gözlərlə [ظرف] (مج) آغلار گؤزلرله ویا اوزنتولو اولاراق (فا: باچشم اشکبار). with tearfus eyes

دولقونلاشماق..dolqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دولقون وضعیته گلمک، کؤکلمک (فا: چاق شدن). ۲-یئتگین لشمک، زنگین لشمک.

دولقون‌لوق..dolqunluq [آد] ۱-کؤکلوک. ۲-یئتگین‌لیک، زنگین‌لیک.

دولقوناق..dolqunmaq [تاثیرسیزائیلم] دولقون لاشماق، یئتیشمک، یئتگین لشمک.

دولما..dolma [آد] ۱-ایچی دولدورولموش. ۲-بیر یئمک نوعو؛ کلم، مئو یاپراقلارینا ات سبزی و باشقا شئیلر دولدوروب پیشیریلن یئمک (فا: دولمه). ۳-سوئرادان دولدورولموش هر شئی اوچون سؤیله‌نیر "دولما توپراق". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دولما..dolma [اؤزل‌آد] چناران دا چای آدی.

دولماوتو..dolma otu [آد، بیتگی] دولماوتوگیللردن چیچکلری کیچیک، یاشیل ویا آغ بیر بیتگی. paronychia serpilifolia

دولماوتوگیللر..dolma otugillər [آد، بیتگی] ایکی چنکلی‌لردن و قارانفیل‌لردن بیر آلت فامیلیا.

دولمابیبار..dolma bibar [آد] دولما دؤزلتمک اوچون بیر نوع بیبار.

دولماق..dolmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیرنسنه بوشلوغون یئرینی توتماق، بؤرومک و هر طرفینی اؤرتمک. ۲-(مج) یاشی و سؤره‌سی دولماق، باشا چاتماق. ۳-کؤکلمک، دولوخسونماق (فا: پرشدن) {سوُمئرجه ‹دو›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹تولماق›؛ باخ: تومماق}.

دولماقلم..dolma qələm [آد] ایچینه مرکب دولدوراراق یازان قلم (فا: خود نویس). self-writing

دولمالیق..dolmalıq [آد] دولما دؤزلتمه‌گه ال وئریشلی و یارارلی.

دولموش..dolmuş [آد] ۱-بوش یئری قالمامیش، دولو (فا: آگنده). stuffed ۲-بیر نوع یولجو داشیتی، صندل لری یولجولارلا دولاندان سونرا حرکت ائدن داشیت.

دولموش اوچاق..dolmuş uçaq [آد] چارتئر، بیر ترافیگه باغلی اولمایاراق دؤزنله‌نن اوجوز اوچاق سفری.

دولموش دوراغی..dolmuş durağı [آد] دولموش‌لارین دوردوغو یئر.

دولموشچو..dolmuşçu [آد] دولموش ایشله‌دن کیمسه.

دولموشچولوق..dolmuşçuluq [آد] دولموش ایشلتمه ایشی.

دولو..dolu [صفت] ۱-ایچی دولدورولموش ۲-(مج) گؤجلو، یئتگین، مکمّل(فا: پر). full ۳-گؤیده بوز دونان یاغیش (فا: تگرگ). hail "داغلارا دولو دؤشر. قار یاغار دولو دوشر. قبریمی یول اوسته قاز. یار گلر یولو دؤشر". ٤-شامانیست و علوی بکتاشی گله‌نک‌ده، ایچکی، شراب {ت، سن‹تولو، دده؛ دولماق+وق› دولوق› دولو}.

دولو..dolu [اؤزل‌آد] ۱-رزن و قوچان دا کند آدی. ۲-اینسان‌آدی: دولوالپ، دولوبای؛ دولوبگ، دولواَر، دولونبای[۷].

دولوب بوشالماق..dolub boşalmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سؤرکلی و مُتناوبا دولو و بوش حالا گلمک. ۲-درد غمدن آغلایاراق اؤزونو بوشالتماق.

دولوبوینوزلولار..dolu buynuzlular [آد] بوینوز ایچلری‌دولواولان-حئیوانلارتاقیمی

دولوجا..doluca [صفت] آغزیناجان دولو (فا: سرشار). overflowing

دولوخساماق..doluxsamaq [باخ] دولوخسوماق، دولوخماق.

دولوخسوماق..doluxsumaq [باخ] دولوخسونماق، دولوخماق.

دولوخسونماق..doluxsunmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شئیدن ائتگی‌له‌نه‌رک گؤزلری یاشارماق (فا: بغض گرفتن).

دولوخسونموش..doluxsunmuş [صفت] گؤزلری دولموش.

دولوخماق..doluxmaq [باخ] دولوخسونماق.

دولودؤیمه..dolu düymə [آد] اکین‌ین‌دولو وورما سونوجو آرادان-گئتمه‌سی.

دولودولو..doludolu [ظرف] آغزینا جان دولموش.

دولوس..dolus [اد] ساخسی قاب قاییریان اوستا.

دولوسو..dolusu [صفت] دولدورو لاجاق مقدار.

دولوش..doluş [آد] دولماق ایشی ویا بیچیمی "بوقاب هر دولوشدا بیرکیلو یاغ اؤلچور" (فا: پر شدگی).

دولوشدورماق..doluşdurmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر آرایا گتیرمک، بیریئره توپلاماق.

دولوشماق..doluşmaq [قا] بیر آرایا گلمک، بیریئرده توپلانماق.

دولوقاتیر..doluqatır [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوقلولار دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

دولوکیمی..dolu kimi [صفت] چوخ شدّتلی و ایری دامجی‌لارلا یاغان یاغیش حاقیندا.

دولولوق..doluluq [آد] دولو شئیین حالی، دولقونلوق (فا: پُری).

دولوم..dolum [آد] دولدورما ایشی، دولون، قیز آدی.

دولون..dolun [آد] آیین اوْندؤردونجو گؤنو، تام، بؤتون (فا: بدر) full moon ۲-یاقوُت تؤرکلری‌نین اسکی برکت تانریْلاریندان[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تولون› سن ‹تولون آی› بدرکامل}.

دولوناى..dolunay [اؤزل‌آد] آیین‌بوتونو، آیین اوْندؤردو، قیزآدی(فا: نام‌دختر).

دولونتو..doluntu [آد] باخ دولقو.

دولو وورما..dolu vurma [باخ] دولو دؤیمه.

دولویاناق..doluyanaq [صفت] دولو یاناقلی: یاناق‌لاری دولو اولان.

دوم‌دوم‌قوُرشونو..dom dom qurşunu [آد، سس تق] وحشی حئیوان‌لاری اؤلدورمک اوچون ایشله‌نیلن تؤفک قورشونو.

دوماتئس..domates [آد، بیتگی] بادیمجان‌گیللردن قیرمیزی اوْرونلو بیتگی، بامادور (فا: گوجه فرنگی). {آزتئک دیلیندن}.

دومالان..domalan [باخ] دونبالان.

دومالماق..domalmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-تومورلانماق ۲-دومبالماق

دومالیج..domalıc [صفت] تؤمسکلی، تومورلو.

دومالیش..domalış [آد] دومالماق ایشی ویا بیچیمی.

دومب..domb [سس تق] دؤشن شئی‌دن چیخان سس.

دومبا..domba [صفت] (گؤز سؤزیله) "دومبا گؤز": قاباغا چیخمیش(فا: پف کرده). {تومَاق سؤزوندن}.

دومبالاق..dombalaq [آد] دومبالان دوُرما حالتی، باشی یئرده وآیاقلاری گؤیده دورما وضعیتی (فا: پشتک وارو). {سن ‹دؤمبلک›: بالاجا داوول، باخ: تومور}.

دومبالاق آشماق..dombalaq aşmaq [تاثیرسیزائیلم] دومبالاراق آشماق.

دومبالاق لاماق..dombalaqlamaq [تاثیرسیزائیلم] دومبالاق آشماق.

دومبالاق‌لانماق..dombalaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] دومبالاق آشماق.

دومبالاق ووُرماق..dombalaq vurmaq [تاثیرسیزائیلم] دومبالاراق آشماق.

دومبالان..dombalan [آد، بیتگی] یئر آلتیندا بیتن یئرآلمایا بنزر بیر گؤبه‌لک.

دومبالان گؤز..dombalan göz [باخ] دومبالان گؤزلو: دومباگؤز.

دومبالتماق..dombaltmaq [تاثیرلی ائیلم] دومبالان‌حالاگتیرمک، کؤپدورمک، قابارتماق.

دومبالماق..dombalmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دیزلری اوسته و باش آشاغی اولاراق کؤمبَلمک. ۲-کؤپمک، شیشمک، قابارماق. {باخ: تومور}.

دومبالیش..dombalış [آد] دومبالماق ایشی ویابیچیمی.

دومبالیق..dombalıq [آد] دومبا شئیین حالی.

دومبای..dombay [آد، دیرگی] ماندا، جامیش (فا: گاومیش).

دومبرا..dombra [آد] چاناغی‌اوچ بوجاق یا یاریم اووال، ایکی سیملی قازاخ‌خالق‌چالقی‌آلتی. {باخ: تومَاق}.

دومبک..dombək [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی. {دؤمبَک}.

دومبوز..dombuz [آد] یومُراق {باخ: تومَاق، تومور}.[۱۱۲]

دومبول..dombul [آد] یومُرو، یوُوارالاق، کوپیوش {باخ: تومَاق، تومور}.-

دومجا..domca [آد] بالیق وقوش توتماق اوچون دایره‌سل تورُدان عبارت اوو آلَتی. {باخ: تومَاق، تومور}.

دومجا چیراق..domca çıraq [آد] قارانلیق دوُمانلی گئجه‌لرده قوش اوولاماق اوچون اوچولارین ایشلتدیگی دومجا چیراق کیمی شئیلر.

دومجالاماق..domcalamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دومجا ایله تور قورماق. ۲-یاخالاماق.

دومجالانماق..domcalanmaq [بلسیز ائیلم] دومجا ایله توتولماق، تورا دؤشمک.

دومخماق..domuxmaq [باخ] دونوخماق.

دومو..domu [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

دومور..domur [آد، دا] ۱-قابارجیق. ۲-تومورجوق.

دوموز..domuz [آد، دیرگی] دوغوز: قالین دری‌لی، ات و یاغیندان یارارلانان، ائوجیل و چؤلجوللری اولان، اسلام دینینده اتی حرام ساییلان بیر حئیوان، باخ: دوغوز susacrofa/ susscruga domestica{۱-باخ: تومَاق، تومور؛ ۲-سومُرلرده دوُموزی dumuzi شکلینده، چوبان و آغوُل‌لارین آغاسی اولاراق آدلانیبدیر، بوُ کلمه تموز سؤزونون سومُرجه سیدیر، سومُرلرین تانریلار سیاهه سینده، گیلگمیش، دوُموزی نسلیندن اولدوغو یازیلیر[۱۱۶]}.

دوموز آیریق اوتو..domuz ayrıq otu [آد، بیتگی] بوغداگیللردن، تارلایا ضررلی بیر بیتگی (فا: نوعی علف). cynodon dactylon

دوموز اوتو..domuz otu [آد، بیتگی] قومُساللاردا وقایالیقلاردا یئتیشن ساری چیچک‌لی اوت (فا: نوعی علف).

دوموزاوتن..domuzütən [اؤزل‌آد] ماساللی'دا یئر آدی[۲۴۰].

دۇموز اۆزومو..domuz üzümü [آد، بیتگی] دۇموز اۆزومو، بیر نوع بیتگی آدی (فا: اکته سنبله ای). **actaea spicata**

دۇموز بالیغی..domuz balığı [آد، دیرگی] بالینالاردان، قۇزئی آتلانتیک و پاسیفیک ده اۇلان، بۇی ۱,۵m باشی قیسا، بئل اۆزگگی کیچیک، بئلی قارا، قارنی کۆل رنگی وآغ بیر امجکلی نۇعو. **phacaema commuis** {سن‹دۇغوزبالیغی›: دۇلفین}.

دۇموز تیکانی..domuz tikanı [آد، بیتگی] پاپراقلاری ساپسیز و تیکانلی چیچک اتلی، اۇتسوو بیر بیتگی (فا: نوعی گیاه).

دۇموزگیللر..domuzgillər [آد، دیرگی] جۆت بارماقلیلار تاقیمیندان، گۇیش گتیرن لرین آلت تاقیمینا گیرن بیر سۇی.

دۇموزلان..domuzlan [آد، دی، باخ: تۇماق، تۇمور] قین قانادلی لاردان، اۆزونو ساووُنماق اوچون چیتیرتیلار چیخاران بیر بۆجک (فا: نوعی حشره). **brachynus crepitans**

دۇموشماق..domuşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-اۇتوراجاق یئرده آیاق-لارینی یېغیب اۇرتوماق، بۆزوشوب اۇتورماق. ۲-دیمدیک‌له بیت-لنمک.۳-تومورشکلینه گلمک. {باخ: تۇماق}.

دۇموشوق..domuşuq [صفت] بۆزوشموش، دۇنوخموش.

دۇمولماق..domulmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر یئره یېغیشیب قالماق، بۆزوشوب دۇنوخماق. باخ: دۇمالماق.

دۇمینانت..domınant [آد، فرانسیزجا] حاکیم، اگه من.

دۇمینۇ..domino [آد، فرانسیزجا] ۲۸ داشلا اویناییلان بیر اویون آدی.

دۇن..don [صفت] دۇنموش نسنه، دونوخما حالی، بوُز حالینا گلمیش. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تۆنگ› دۇنموش، باخ: تۇماق}. ۲-دۇن۲ (آد) بئلدن آشاغی یا گئییلین اَتک‌لی پالتار (فا: دامن). **dress** {ت، سن ‹تۇن›: پالتار، باخ: تۇماق}.

دۇن ووُرما..don vurma [آد] دۇنما اثری بدنده‌عمله گلن زده، خسته حاللیق.

دۇن ووُرماق..don vurmaq [تاثیرسیزائیلم] سۇیوق شاختادان بوُزلاییب خارابلانماق.

دۇنا دۆشمک..dona düşmək [باخ] مین دۇنا دۆشمک :دۇنا گیرمک.

دۇنا قالماق..dona qalmaq [تاثیرسیزائیلم] دۇنوق قالماق: تعجب‌دن دۇنوخماق، مات چاش قالماق، شاشیریب قالماق "تعجّوبدن دۇنا قالمیشدی".

دۇناگیرمک..dona girmək [تاثیرسیزائیلم] مین دونا گیرمک: اصل‌و ماهیتینی گیزلتمک ویابیر مقصده چاتماق اۆچون اۆزونو باشقا جور گۆسترمک.

دۇنات..donat [اۆزل‌آد] گئییم، قوُشام، بزَنمیش، قیزآدی(فا: نام‌دختر).

دۇناتدیرماق..donatdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] دۇناتماق‌ایشینی-گۆردورمک، بزَتدیرمک.

دۇناتما..donatma [آد، سن: اثاثیه] گرکلی آراج و نسنه‌لری توپلاما و بیر یئره یېغما (فا: تجهیز). **mobilizing**

دۇناتماق..donatmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سۆسله‌مک، بزه‌مک. ۲-تجهیز ائتمک. {ت: تجهیز ائتمک، گئیدیرمک، دده}.

دۇناتی..donatı [آد] تجهیزات، گرکلی آراج ونسنه‌لرین گئنیش آدی.

دۇناتیش..donatış [آد] دوناتماق ایشی(فا: آرایش، تجهیز).

دۇناتیلماق..donatılmaq [بلسیز ائیلم] دۇناتماق ایشی گۆرولمک.

دۇناتیم..donatım [آد] ۱-بیر شئیین یاتاق یئری، هر قۇنوت و تیکیتی‌نی دۆزلتمک اۆچون حاضرلانان شئیلر و ایشلر، تاسیسات. ۲-مبل، دۆشه‌مه.

دۇناتیم جی..donatımcı [آد] ۱-بیرسیرا گرکلی شئیلرین دالی‌سیجا گئدن (فا: کارپرداز). ۲-فیلم وتئاتر صحنه‌لرینی تجهیز ائدن.

دۇنام..donam [آد، دا] بیر ائوین‌قاپی، پنجره، دۆشه‌مه کیمی بۆلولمری.

دۇناماق..donamaq [تاثیرلی ائیلم] سۆسلنمک، بزه‌مک.

دۇنانماچی..donanmaçı [آد] دونانما خدمتچی‌سی.

دۇنانماق..donanmaq [تاثیرسیزائیلم] بزَنمک، سۆسلنمک (فا: تجهیز نمودن). {سن: بزه‌نیب دوزَلمک، تجهیز اۇلماق}.

دۇنانمیش..donanmış [صفت] تجهیز اۇلموش (فا: مجهز). **equipped**

دۇنانیم..donanım [آد] ۱-دۆشم (فا: تاسیسات). ۲-بیربیلگی سایاردا اۇلان فیزیک‌سل بیریم‌لر.

دۇنبالان..donbalan [آد، بیتگی] انگل گۆبه‌لک‌لردن، توپراق ایچینده یومورو بیچیمده یئتیشن و یئییله‌بیلن بیر بیتگی، یئر گۆبه‌له‌یی(فا: دنبلان) **tubermelanosprom** {باخ: تۇماق}.

دۇنبالان پیس..Donbalan pıs [آد] اوشاقلار آراسیندا اوتوروب دوراراق و شعر اوخویاراق اویناندان بیر اویون آدی، اوخومالاردان اۆرنک: "ال اله کرتنکه‌له. دۆیمه دوزک اۇردان بئله. دۇنبالان پیس. بابام گئدیب باشماق آلا. بیر تایی سنه بیر تایی منه. دۇنبالان پیس." (فا: نوعی بازی بین بچه ها).

دۇنبالان پیستان..donbalan pıstan [باخ] دۇنبالان پیس.

دۇنبالماق..donbalmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: دۇمبالماق {دنبال اسکی-فارسجادا قوُیروق آنلامیندا ایشله‌نیبدیر، تورکجه‌ده تۇمور مفهومونا یاخین معنا داشییر و تۇماق› سۆزونه باغلیدیر}.

دوْنبیچمک..don biçəmək ~[تاثیرلی ائیلم]بیرینه دوْن بیچمک: ۱- دوْن کسمک. ۲-(مج)بیرینه نقشه چکیب جزالاندیرماق ویا آلداتماغا چالیشماق.

دوْندار..dondar[اؤزلآد] ۱-دده‌قورقودبوْیلاریندابیرقهرمانین آدی، ۲- دؤندَربگ، اَرتوُغرول قازی‌نین قارداشی، عُثمان قازی‌نین عمی‌سی[۷]. اوْغلان آدی (فا: نام‌پسر)۳-آذربایجانین بیر چوخ یئرینده‌یئرآدی، تووُوزُ‘دا(~قوُشچو) کندآدی[۲۴۰]{باخ: دؤندر}.

دوْندارلار..dondarlar[اؤزلآد]دوْندارلار: یونان یازاری استرابون دوْندارلارین آدینی شمالی قافقاز بؤلگه‌لرینه باغلایير، بوُ ائلین آدیلا باغلی آذربایجاندا بیر سیْرا یئر آدلارینا راست گلیریک[۸].

دوْندارلو..dondarlu[اؤزلآد]م۱۶جی یوْزیلده، آنادولودا آت‌چکن توْرک بیرلیگینه منسوب بیر بوْی آدی[۸۵].

دوْندارماق..dondarmaq[تاثیرلی ائیلم]باخ: دوْندورماق.

دوْندان‌دوْناگیرمک..dondan dona girmək[تاثیرسیزائیلم] جیلددن جیلده گیرمک، رنگ‌دَییشمک.

دوْندوراج..dondurac[آد] ۱-دوْندورمایا یوْل آچان، دوندوران. ۲- چوخ سوْیودان و دوْندوران آراج، فریزئر (فا: منجمد کننده).

دوْندورما..dondurma[آد] ۱-سوْت، شکریومورتادان‌دوْزه‌لن دوْندورلموش بیر یئمک (فا: بستنی). ۲-دوْندورماق ایشی. ۳-دوْن اوْلان زامان، چوخ سویوق و آیاز سویوق هاوا.

دوْندورما شوْخومو..dondurma şoxumu[آد] دوْندورما شوُمو، دوْندورما سوْرومو: یازدا تاخیل اکمک اوْچون پاییزدا شوْخوملانیب قار آلتیندا قالان اکین یئری.

دوْندورماچی..dondurmaçı[صفت]دوْندورما دوْزلدن وساتان.

دوْندورماچیلیق..dondurmaçılıq[آد]دوْندورما دوْزلتمه ایشی و یئری.

دوْندورماق..dondurmaq[تاثیرلی ائیلم]دوُندارماق: ۱-بوُز دوُرمونا گتیرمک (فا: منجمد کردن). ۲-اوْشوتمک، سوْیوتماق، بیر شئیی و دَیری دییشمز وضعیتده توُتماق. ۳-(مج)مات قوْیماق، حئیرت ایچینده قوْیماق.

دوْندوروجو..dondurucu[صفت] ۱-دوْندوران، دوْنموش وضعیته گتیرن "بوُزخانانین دوْندوروجو سیستیم‌لری". ۲-چوْخ سوْیوق و شاختا "قیشین دوْندوروجو گوْنلری".

دوْندورولماق..dondurulmaq[بلسیز ائیلم]بوُز دوُرمونا گتیریلمک.

دوْنژوآن..donjuan[آد، دوْن ژوان آدیندان]هر زامان عشق ماجراسی آرایان کیمسه، بعضی آوروپا ادبی اثرلرینده عاشقانه ماجرالار دؤشگونو (فا: ~).

دوْنسوز..donsuz[صفت] ۱-دونو اوْلمایان، دوْن گئیمه میش اوْلان. ۲-(مج)یوْخسول، چیْپلاق، فقیر، وارلیقسیز.

دوْنقا..donqa[صفت]دوْنقار: ۱-قوْز بئل، بئلینده دوْنقا اوْلان، بئلی توپبوز، بدنده چیخینتی‌لی یئر(فا: قوزدار). ۲-قابا آدام، بیلمز. {دوْمبا› دوْنقا› دوْنقار؛ باخ: توْماق، توْمور}.

دوْنقا بئل..donqa bel[صفت]قوْز بئل، بئلینده دوْنقا اوْلان، بئلی توپبوز.

دوْنقا بوُرون..donqa burun[صفت]دوْنقا بوُرونلو: بوُرونونون اؤستو قالخیق.

دوْنقار..donqar[صفت]باخ: دوْنقار.

دوْنقارلاشماق..donqarlaşmaq[تاثیرسیزائیلم]دوْنقار حالا گلمک، قوْز بئل اولماق.

دوْنقاز..donqaz[صفت]قوْز بئل، بئلینده دوْنقا اوْلان، آریق و سوْموکلری چیخمیش (فا: قوزدار). {باخ: توُماق، توْمور}.

دوْنقازلیق..donqazlıq[آد]دوْنقاز اوْلما وضعی.

دوْنقالاماق..donqalamaq[تاثیرلی ائیلم]بئلینی دوْنقا حالا سالماق، بؤکمک "قوْجا قاری بئلینی دوْقالاییب گئدیردی".

دوْنقالی..donqalı[صفت]بئلینده دوْنقاسی اوْلان.

دوْنقوز..donquz[باخ]دوْغوز (فا: خوک). hog

دوْنقوز..donquz[اؤزلآد]بوُکاندا کندآدی، ساوه ده(دوْنقوزلو) داغ آدی.

دوْنقولتو..donqultu[آد، سس‌تق]اؤز اؤزونه دئییینمه.

دوْنقولداتماق..donquldatmaq[تاثیرلی ائیلم]دونقولداماسینا سبب اوْلماق.

دوْنقولداشماق..donquldaşmaq[قا]بیرلیکده دونقولداماق.

دوْنقولداما..donquldama[آد، سس‌تق]دوْنقولداماق ایشی (فا: غُرغُر).

دوْنقولداماق..donquldamaq[تاثیرسیزائیلم] ۱-ناراضی حالدا اؤز اؤزونه دئینمک، ۲-دانقیلداماق، یاواشجا و آجیقلی حالدا سس-چیخارماق(چوْخراق‌حئیوانلاراؤچون)(فا: غُرغُر کردن).

دوْنقولدانماق..donquldanmaq[باخ]دوْنقولداماق.

دوْن‌کیشوْت..donkişot[اؤزلآد]حیاتا و یاشاما گئچیریله بیلمه‌ین و غیر واقعی ایدئاللار اوُغروندا ثمره‌سیز مُبارزه آپاران ساده آدام. {اسپانیول یازیچی‌سی سئروانتس‘ین مشهور رومانی‌نین قهرمانی دوْن کیشوت‘ون آدیندان}.

دوْن‌کیشوْت‌لوق..donkişotluq[آد]دوْن کیشوتا خاص اوْلان حرکت و ترپه‌نیش، ثمره‌سیز خیال پرستلیک.

دوْن گئیدیرمک..don geydirmək [تاثیرلی ائیلم] بیرینه دوْن گئیدیرمک: اصلینده اوْلمایان بیررنگه سالماق.

دوْنلو..donlu [صفت] اینین ده دوْنو اوْلان، پالتارلی، دوْن گئیمیش.

دوْنلوق..donluq [آد، ص، ت] دوْنا یارایان، پالتارلیق.

دوْنما..donma [آد] بوز دوُررمونا دؤشمه (فا: انجماد). **congelation**

دوْنما نُقطه سی..donma nuqtəsi [آد] بیر مادّه‌نین سیوی حالتدن قاتی وضعیته گئچمه درجه‌سی (فا: نقطه انجماد). **freezing**

دوْنماق..donmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سویوقدان اوْشومک ۲-بوُزا دؤنمک، قاتیلاشماق(فا: منجمد شدن). ۳-گؤزله‌نیلمه ین بیر وضعیت قارشی‌سیندا ترپه‌نیش‌سیز و مات قالماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوْنموش..donmuş [صفت] بوز اوْلموش، بوُز حالینا گلمیش(فا: منجمد).

دوْنوخدورماق..donuxdurmaq [تاثیرلی ائیلم] چاشدیرماق، حئیرت ایچینده قویماق.

دوْنوخماق..donuxmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْنوق و چاشقین حالدا قالماق، چاشماق، مات قالماق (فا: مبهوت شدن).

دوْنوخوب قالماق..donuxub qalmaq [تاثیرسیزائیلم] دونوب قالماق.

دوْنوز..donuz [آد] ۱-باخ: دوغوز (فا: خوک). **hog** ۲-خائن.

دوْنوز قیلیجی..donuz qılıcı [آد، بیتگی] سوُلو یئرلرده بیتن بنوْشه یی چیچَکلی، بئش یاپراقلی بیر بیتگی.

دوْنوش..donuş [آد] دوْنما وضعیتی و طرزی (فا: انجماد).

دوْنوشماق..donuşmaq [تاثیرسیزائیلم] آزجا دوْنماق، دوْنان کیمی اوْلماق.

دوْنوق..donuq [آد] ۱-دونموش، بوز اوْلموش (فا: منجمد). **frozen** ۲-(مج)مات وحئیران کیمسه. ۳-بللی بیر دؤزئی ده توتولموش و دوُرقون حالا گتیریلمیش "دوْنوق دَیر". ٤-پارلاق‌لیغی اوْلمایان، مات. ۵-کئه، دویقوسوز.

دوْنوق‌دوْنوق..donuqdonuq [ظرف] جانلی‌لیغی اوْلمایاراق.

دوْنوق‌لاشدیرماق..donuqlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دونوق‌وضعیته-گتیرمک.

دوْنوقلاشماق..donuqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دوْنوق و دَییشمز وضعیته گلمک. ۲-بوُزکیمی دوْنموش وضعیته گلمک.

دوْنوقلوق..donuqluq [آد] ۱-دونوق و قاتی شئیین وضعیتی. ۲-سویوق لوق، ترپه‌نیش‌سیزلیک، ساکت‌لیک.

دوْنولابیلیر..donulabilir [صفت] دوْنان (فا: قابل انجماد). **congealable**

دوْنوناگیرمک..donuna girmək [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو باشقاسینین جلدینه سالماق.

دوْنونو دَییشمک..donunu dəyişmək [تاثیرسیزائیلم] اصل و ماهیتینی گیزلتمک ویا بیر مقصده چاتماق اوْچون اؤزونو باشقا جور گؤسترمک.

دوْنیاغی..donyağı [آد] دوْنیاغ: نورمال ایستی ده دوْنموش حالدا اوْلان (ایچ یاغی)، حئیوانسال یاغ (فا: روغن حئیوانی).

دوْو..dov [آد، تاو، توْو، دوْو] داوا، حربه، زوربا، دوْو چکمک، سسله نه‌رک هجوم ائتمک، دوْو تاپماق.

دوْو گلمک..dov gəlmək [تاثیرسیزائیلم] اوْستون گلمک، عُهده سیندن گلمک.

دوْوداق..dovdaq [آد، باخ: دوْو، دیرگی] ۱-لئیلک کیمی ایری بیر چؤل قوشو. ۲-(مج)چوخ راحت آلدادیلا بیلن و اوُزاغی گؤرمه ین دار دؤشونجه‌لی آدام حاقیندا.

دوْودان..dovdan [اؤزل‌آد] کلئیبرده کندآدی {باخ: تودان، توُتان}.

دوْوران..douran [ع‹ باخ: دَیمک، آ] دئویر، زمانه، چاغ، باخ: دؤوران.

دوْوران..dovran [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی.

دوْوری..dovri [آد] غذا چکمک اوچون بؤیوک دیس. ۲-دوْوری۲ (آد، عربجه) دئوره وی، بللی واختلاردا (فا: دوره ایی).

دوْوشان..dovşan [آد، باخ: تاو] ۱-گمیریجی، قاباق آیاقلاری قیسسا، اوُزون دیک قولاقلی، دوداغی یاریق حئیوان (فا: خرگوش). **hare** ۲-(مج)قورخاق، جسارت‌سیز.

دوْوشان..dovşan [اؤزل‌آد] اردبیل (~جیق، ~بولاغی)، ماکی (~تپه)دا کند آدی. زنجان (~تپه، ~قاچان)، اسدآباد (~سکوُسو)، خالخال (~قالاسی)دا داغ آدی. خیاو(~لو) دا چای آدی.

دوْوشان آلماسی..dovşan alması [آد] داغلاردا جیر حالیندا بیتن، آجی‌میوه‌سی، بعضا بزک گوّلو کیمی باغلاردا و پارک‌لاردا بئجه ریلیر.

دوْوشان اوْره کلی..dovşan ürəkəli [صفت] اوْرک‌سیز.

دوْوشان تپَل..dovşan təpəl [صفت، دا] دار قاشقالی تپل آت[۲۰].

دوْوشان جیغاز..dovşancığaz [صفت] دوْوشانا اوْخشار.

دوْوشان جیق..dovşancıq [اؤزل‌آد] بالاجا دوْوشان.

دوْوشانجیل..dovşancıl [آد] چالاغان، قوزغون.

دوْوشان‌چی..dovşançı [آد] دوْوشان چی‌لیقلا مشغول اوْلان کیمسه.

دوْوشان‌دوْداق..dovşan dodaq [صفت، آ] ۱-دوْداغی یاریق کیمسه ویاحیوان. ۲-دوْداق چیچک‌لی‌لر بؤلوموندن چوخ ایللیک بیتگی.

دوْوشان‌قوُلاغی..dovşan qulağı [صفت] دیک دوُران شئی حاقّیندا.

دوْوشانلو..douvanlu [اؤزل‌آد] قایی‌بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

دوْوشان‌یاتیشی..douşan yatışı [آد] یوْنگول یوخو.

دوْوشان‌یوُخوسو..douşan yuxusu [آد] یوْنگول یوخو.

دوْوطلب..dovtələb [باخ] داوطلب، کؤنوللو.

دوْوغا..dovğa [آد، دوغ› دوغا] آیران، گؤیرتی و دویودن پیشیریلن یئمک نوعو (فا: نوعی خوردنی).

دوْوغالیق..dovğalıq [آد] دوْوغا پیشیرمک اوْچون یارارلی.

دوْولا..dovla [آد] کهلیک و توُراج کیمی قوشلاری آلداتماق اوْچون رنگلی پارچالارلا قوُرولان ویا گئییلن بیر نوع دوزاق چتیر و بوْرونجک (فا: نوعی تله).

دوْولالی..dovlalı [آد] دوْولاسی اوْلان، دوْولایا بوْرونموش اوْوچو.

دوْووخماق..dovuxmaq [باخ] دوْنوخماق.

دوْوول..dovul [باخ] داووُل.

دوْویل..dovıl [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

دوْوین..dovin [اؤزل‌آد] شیروان کندیستانیدیر، ٦ کندی ❊٤۲۰۰ نفر نفوسو واردیر، مرکزی دوین/دوْوین، قوچانین ۱۰ ک.گ طرفینده‌دیر و اهالی‌نین بیر بؤلومو توْرکدور.

دوْهارلو..doharlu [اؤزل‌آد] آغ‌قوْیونلو بیرلیگینده بیر تورک بوْیو[۲۰۹].

دوْیادوْیا..doyadoya [ظرف] دوْیاسیْیا: دوْیونجایا قدر.

دوْیاسیا..doyasıya [ظرف] دوْیادوْیا: دوْیونجایا قدر.

دوْیدورماق..doıdurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دویورماق، توْخ حالا گیترمک، دویونجا یئدیرمک، یئمک وئرمک (فا: سیر کردن). ۲-(فیزیک) بیر سیوی ماده‌نین ایچینه آیری شئی قاریشدیریب دوْیقون وضعیته گتیرمک (فا: اشباع نمودن).

دوْیدوروجو..doıdurucu [آد] دوْیوران، دوْیدوران، دوْیوروجو.

دوْیدورولماق..doydurulmaq [بلسیز ائیلم] توخ حالا گتیریلمک، دوْیونجا یئدیریلمک.

دوْیدوق..doyduq [اؤزل‌آد] مانه ده کند آدی.

دوْیران..doyran [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

دوْیقو..doyqu [آد] یاشاماق اوْچون گره‌کن یییه‌جک(فا: رزق).

دوْیقون..doyqun [صفت] بیرنسنه ایله بوْل مقداردا دولموش، وارلی، آج اوْلمایان (فا: مستغنی، اشباع). **saturation**

دوْیقون بوُغلو..doyqun buğlu [آد] دوْیقون بوُخارلی: بوُغلا دویقون اولموش (فا: بخار اشباع شده). **saturated vapour**

دوْیقون بوُخارلی..doyqun buxarlı [آد] باخ: دوْیقون بوُغلو.

دوْیقونلاشماق..doyqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دویقون وضعیتینه گلمک.

دوْیقونلوق..doyqunluq [آد] ۱-دویقون‌اوْلماوضعیتی(فا: امتلاء) **repletion** ۲-بیرایسته‌گین یئرینه یئتیریلمه‌سی (فا: استغنا).

دوْیلات..Doyat [اؤزل آد] توْرکمن-چاودوُر بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

دوْیماج..doymac [باخ] دؤیمج.

دوْیمادیق..doymadıq [اؤزل‌آد] دوْیومسوز، سئویلمه‌یه دوْیمایان، دوْیولمایان[۷].

دوْیماز..doymaz [آد] دوْیماق بیلمه‌ین، آج‌گؤزلو، چوخ یئین.

دوْیمازلیق..doymazlıq [آد] آج گؤزلولوق، دویماز اوْلما وضعیتی.

دوْیماق..doymaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-آج‌قالمایاجاق قدر یئمک، قارنی توخ اوْلماق (فا: سیر شدن). ۲-(فیزیک) بیر ماده بیر سیوی و آخیجی ماده‌نین ایچینده یئتَری قدر قاریشماق (فا: اشباع شدن). ۳-بیخماق، تنگه‌گلمک، اوْره‌یی‌نی‌وورماق. {سومرجه ‹توُگ›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› توْیماق›، سن ‹توْیغور›: دوْیان؛ باخ: توْماق}.

دوْیمامازلیق..doymamazlıq [باخ] دوْیمازلیق.

دوْیمامیش..doymamış [صفت] ۱-دوْیونجا یئمه میش. ۲-(فیزیک) اؤز ایچینده یئتَری قدر بیر ماده‌نی اریتمه میش.

دوْیموش..doymuş [صفت] یئییب توخ اوْلموش(جانلی‌اوچون)، اریدیب جانینا چکمیش (ایسفنج و توْپراق اوچون) (فا: سیر شده).

دوْیوران..doyuran [صفت] دوْیقون وضعیته گتیرن (فا: سیر کننده).

دوْیورماق..doyurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دوْیدورماق، دوْیقون ائتمک، آجلیغینی آرادان قالدیرماق (فا: سیر کردن). ۲-گئچیندیرمک. ۳-پارا و پول یئتیرمک، رُشوه وئرمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تویورماق›، سن}.

دوْیوروجو..doyurucu [صفت] دوْیوران، دویورما اؤزل‌لیکلی(فا: سیر کننده).

دوْیوروش..doyuruş [آد] دوْیورماق ایشی ویا بیچیمی.

دوْیورولماق..doyurulmaq [بلسیز ائیلم] دویورماق‌ایشی گؤرؤلمک.

دوْیوروم..doyurum [آد] دویورما ایشی.

دوْیوزدورماق..doyuzdurmaq [باخ] دوْیدورماق.

دوْیوزدورولماق..doyuzdurulmaq [بلسیز ائیلم] دویوزدورماق ایشی گؤرولمک.

دوْیوش..doyuş [آد] دوْیماق ایشی ویا بیچیمی.

دوْیوشماق..doyuşmaq [قا] قارشیلیقلی دوْیماق.

دوْیولماق..doyulmaq [بلسیز ائیلم] دوْیماق ایشی گؤرؤلمک.

دوْیوم..doyum [آد] الده اوْلدوغوندان خشنود اوْلما حالی، بعضی-ایستکلری یئرینه گلمه، دوْیما ایشی(فا: قناعت).

دوْیوم ائوی..doyum evi [آد] کیچیک یئمک ائوی.

دوْیوملو..doyumlu [صفت] دوْیومو اوْلان.

دوْیوملوق..doyumluq [آد] دوْیماغا یئتر قدر اوْلان.

دوْیونجا..douunca [ظرف] دوْیانا قدر، ایسته دیگی قدر.

دوْیونماق..douunmaq [تاثیرسیزائیلم] یئتهری قدر یئمیش اوْلماق، دوْیماق.

دؤرد..dörd [سایی] دوْغال سایی‌لاردا ۳ سایی دان سونراکی سایی (فا: چهار). four {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، گؤیتوْرک داش یازی لاریندا ایشله نیبدیر، سن ‹تؤرت›}.

دؤرد..dörd [اؤزل‌آد] خوی(~آغاج)، خالخال و میانا(~ائو-)دا کند آدی.

دؤرد دوْوارآراسینداقالماق..dörd duvar arasında qalmaq [تاثیرسیز ائیلم] ائوده‌ویا باغلی یئرده‌قالماق.

دؤردآشیق..dördaşiq [آد، کؤ] آشیق لا اوْینانیلان بیر اویون آدی.

دؤردآیاق..dörd ayaq [آد] ۱-اللری ده آیاقلاری کیمی اوْلان حئیوانلارا دئییلن بیر آد. quadruped ۳-(ظ) چاپاراق، چوخ یئهین گئتمه ٤-دؤرد آیاغی اوْلان هر شئی "~لی میز"(فا: چارپا).

دؤردآیاقلی..dörd ayaqli [آد] دؤرد آیاغی اولان‌هرشئی(فا: چارپایه) stool

دؤردآیاقلی‌لار..dörd ayaqlılar [آد] سوْرونگن‌وممه‌لیلری ایچینه آلان بیرتاقیم.

دؤردالـله..dörd əllə [ظرف] اوْرکله.

دؤرداللی..dörd əlli [ظرف] بیر ایشی تله سیک گؤرمه.

دؤرداوْزلو..dörd üzlü [مت] دؤرد وجه‌لی (فا: چهار وجهی).

دؤردایشلم..dörd işləm [آد، مت] آرتیرما چیخما چارپما (ووُرما) و بؤلمه ایشلم‌لری (فا: چهار عمل اصلی).

دؤردبؤیرک..dörd böyrək [آد، مج] قورخماز، جیبارلی، ایگید.

دؤردبوُجاقلی..dörd bucaqlı [صفت] دؤرد بوجاغی اوْلان شکیل و جیسیم.

دؤردبوُینوز..dörd buynuz [صفت] دؤرد بوُینوزلو: دؤرد دانا چیخینتی‌سی اولان (فا: چارشاخ). four-horned

دؤردبوجاق..dörd bucaq [آد، مت] ۱-دؤرد بوجاغی اوْلان هندسی شکیل ویا جیسیم. ۲-هر طرف، هریئر "دؤرد بوُجاغی آختارماق".

دؤردبیر..dördbir [آد] دؤرده بیر، بیرچرک.

دؤردبیریان..dörd bir yan [ظرف] دؤرد بیر طرف هرطرف، هریان.

دؤردتپه..dörd təpə [اؤزل‌آد] آغدام'دا داغ آدی[۲۴۰].

دؤردتکرلی..dörd təkərli [صفت] دؤرد تکری اولان آراج (فا: چهار چرخ). four-wheeled

دؤردجه..dördcə [سایی] آنجاق دؤرد، توپلامی دؤرد اوْلان.

دؤرددک..dörddək [آد] (یاریش اوْچون) ایکی شر کوْرکلی قایيق.

دؤرددە بیر..dörddəbir [سایی] (فا: چارک). quarter

دؤردَر..dördər [سایی] هربیرینه‌دؤرد، دؤرد سایی‌سینین توْزیعی-شکلی. دؤردعُنصُر(لار)(مج)سوُ اوْد توپراق و یئل عُنصرلارینا وئریلن بیر آد(فا: عناصرچهارگانه). the four elements

دؤردقانادلی..dörd qanadlı [صفت] دؤردقانادی‌اولان(فا: چارپر). case-bottle

دؤردقول..dördqol [صفت] دؤردول: دؤرد ضلع‌لی، دؤرد خطلی باغلی شکیل (فا: چهار ضلعی). quadrilateral

دؤردکسیجی دیشلی‌لر..dörd kəsici dişlilər [آد] گمیریجی ممه‌لی حئیوانلار یاریم تاقیمی (آلت تاقیمی).

دؤردگن..dördgən [آد] دؤرد قوْل.

دؤردگؤز ائتمک..dördgöz etmək [تاثیرلی ائیلم] آییتماق، بیلگی لندیرمک.

دؤردگؤز اوْلماق..dördgöz olmaq [تاثیرسیزائیلم] آییق سایيق اوْلماق.

دؤردگؤزله..dördgözlə [ظرف] ۱-چوْخ سایيق صورتده. ۲-صبیرسیزلیکله.

دؤردلشمک..dördləşmək [تاثیرسیزائیلم] ساییجا دؤرده چاتماق، دؤرده چئوریلمک.

دؤردلو..dördlü [آد] دؤردو بیر آرادا اوْلان، دؤرد پارچادان دؤزه‌لن.

دؤردلوک..dördlük [آد] ۱-دؤرد دانادان دؤزلمیش(فا: تربیع). quarter ۲-(یازین) دؤرد دؤزوملو شعر و بایاتی.

دؤردلەمک..dördləmək [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیین سایی‌سینی دؤرده چیخارماق.

دؤردلەمە..dördləmə [آد، یازین] ۱-تربیع. ۲-دؤردله‌مک ایشی.

دؤردم..dördəm [ظرف] دؤرد آیاق، چاپاراق قاچماق.

دؤردنال..dördnal [آد] دؤردنالا: ۱-آتین یئهین قاشما وضعیتی (فا: چار نعل). ۲-بیر ایشی تئز گؤرمه، بیرایشی تله سیک گؤرمه.

دؤردؤشک..dördöşək [آد، دا] یورقان دؤشک، یاتاجاق لوازیماتی.

دؤردوْز..dördüz [آد] دؤردو بیرلیکده دوْغولموش.

دؤردول..dördül [صفت] باخ: دؤرد قوْل.

دؤردون..dördün [آد] یاریم آی، تربیع، گؤی جیسمی چمبرلری‌نین یاری‌سینین آیدینلیق اوْلدوغو ائوره و مرحله.

دؤردونجو..dördüncü[سایی]سیرا سایيلاردا اوْچونجو سایيدان سونراچی سایی (فا: چهارمی). **Fourteenth**{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دؤردونجو چاغ..dördüncü çağ[آد، یئر]یئر چاغی دؤنملرینلدن. ۲-۳ میلیون لوق بیر چاغ (فا: دوران چهارم زمین شناسی).

دؤردهمه..dördəmə[باخ]دؤردم، دؤرآیاق چاپاراق.

دؤردیاشار..dördyaşar[صفت]دؤرد یاشلی.

دؤردیانینا باخماق..dörd yanına baxmaq[تاثیرسیزائیلم]دؤردیانینا بوْیلانماق: ۱-چاشاراق هر طرفه باخماق. ۲-هرطرفی دقّته آلماق.

دؤردیانینا بوْیلانماق..dörd yanina boylanmaq[تاثیرسیزائیلم] ۱-چاشاراق هر طرفه باخماق. ۲-هرطرفی دقّته آلماق.

دؤردیول..dördyol[آد]دؤرد یولون بیرلشدیگی یئر(فا: چهارراه).

دؤردیول آغزی..dördyol ağzı[آد]دؤرد یولون بیرلشدیگی قاوشاق.

دؤریانلی..döryanlı[صفت]دؤرد یانی اولان (فا: چارپهلو). **four-sided**

دؤزدورمک..dözdürmək[ائتدیرگن ائیلم]دؤزمه سینی ساغلاماق.

دؤزمک..dözmək[تاثیرسیزائیلم]دایانیشما گؤسترمک، دایانماق، تاب گتیرمک، صبر ائیلهمک، گؤزلهمک، گئچینمک، قاتلاشماق (فا: صبر کردن). **to be patient** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تؤزمک› سن؛ اسکی توْرکجه ده تؤز کلمهسی اصل و کؤک معناسینلدادیر و نظره گلیر تؤزمک اوْنا باغلیدیر چونکی دؤزمک ده شخصی اؤز اصلینه و وارلیغینا و او حالدا قالماغینا زورلاییر[٦]}.

دؤزوش..dözüş[آد]دؤزوم (فا: صبر).

دؤزولمز..dözülməz[صفت]دؤزوله بیلمه ین، دؤزولمهسی چتین اوْلان.

دؤزولمزلیک..dözülməzlik[آد]دؤزوله بیلمزلیک.

دؤزولمک..dözülmək[بلسیز ائیلم]دؤزمک ایشی گؤرولمک.

دؤزوم..dözüm[آد]دؤزمه، قاتلاشما، دایانما، صبیر(فا: صبر). **patience**

دؤزومسوز..dözümsüz[صفت]دؤزومو اوْلمایان(فا: ناشکیبا). **impatient**

دؤزومسوزلوک..dözümsüzlük[آد]داوامسیزلیق، تابسیزلیق (فا: ناشکیبایی).

دؤزوملو..dözümlü[صفت]دؤزومو اوْلان، متانتلی (فا: صابر). **patient**

دؤزوملولوک..dözümlülük[آد]تاب گتیرمه، داواملیلیق، داوام گتیرمه قابلیتی (فا: بردباری). **patience**

دؤستهلیک..Döstelik[اؤزل آد]اؤزبَک-قوْنرات-قانجاقالی بوْیلارینداندیر[۱۵۸-۸۱].

دؤش..döş[آد] ۱-کؤکس‘ون اؤن و یوخاری قیسمی، اَینین و پالتارین بوْیون‘دان قارینا قدر اوْلان اؤن بؤلومو، عمومیتله هر شئیین قاباق و اؤن بؤلومو (فا: سینه). ۲-امجک (فا: ممه)**breast**{ت، سن‹تؤش›کؤکس‘ون اوُجو}.

دؤش آلتی..döşalti[صفت]دؤشون آلتینا قوْیولان شئی.

دؤش اوْتو..döş otu[آد، بیتگی]دؤشه اوْتو: بوْروکیمی چیچکلری اوْلان چوخ ایللیک بیتگی، دؤشه اوْتو.

دؤشباش..döşbaş[آد]دؤش و باش بیرلیکده، بدنین اوست قیسمی "دوش باشی آچیق قادین".

دؤشباغی..döşbağı[آد] ۱-دؤشه تاخیلان باغ (فا: پستانبند) **brassiere** ۲-آت و اوُلاغ دؤشوندن گئچیریلن، بیر یئره باغلانان قاییش و ایپ، یهَر‘ین‌دالا گئتمه‌ییناؤزله‌ین ایپ).

دؤشتدیرمک..döşətdirmək[ائتدیرگن ائیلم]دؤشتمک ایشینی گؤردورمک.

دؤشتدیریلمک..döşətdirilmək[بلسیز ائیلم]دؤشتدیرمک‌ایشی-گؤرولمک

دؤشتمک..döşətmək[ائتدیرگن ائیلم]دؤشهمک ایشینی گؤردورمک.

دؤش‌توْمورو..döştomuru[آد]چوخراق قادین دؤشونده عمله گلن توْمور و خستهلیک (فا: غده پستان). **mammary gland**

دؤشدن..döşdən[ظرف]ازبردن، یازی‌سیز، حفظدن.

دؤشدن آییرماق..döşdən ayırmaq[تاثیرلی ائیلم]سوْتدن آییرماق.

دؤش‌دوْلوسو..döşdolusu[ظر، دا]اوْرک دوْلوسو، سینه دوْلوسو" ~ سؤزلرینی دئدی، آچیلیشدا دؤش دولوسو بیلگی وئردی".

دؤش‌دؤشه گلمک..döşdöşə gəlmək[تاثیرسیزائیلم]قارشی لاشماق.

دؤش‌دوشه..döşdüşə[ظرف]قارشی قارشی یا، اوز اوزه (فا: سینه به سینه). **by word of mouth**

دؤش‌دَیمیش..döşdəymiş[صفت، دا]قودورموش، قیزمیش، یارالانمیش.

دؤش‌شیشمه سی..döş şişməsi[آد]دؤش ده عمله گلن شیش خستهلیگی (فا: آماس پستان). **mastitis**

دؤشک..döşək[آد] ۱-پامبوق و یوُن دوْلدورولموش یاستی کیسه **terment** ۲-دؤیولن شئیلرین آلت یاتاغی. ۳-دؤشهمک اوْچون هر شئی(فا: تشک) ٤-موتوردا دؤنج اوْتوران یئر، استاتور (فا: بالشتک) {ت، سن ‹توشک›}.

دؤشک آغی..döşək ağı [آد] دؤشه‌یین اوّستونه سالینان آغ، ملافه (فا: ملافه). bed sheet

دؤشک اوّزو..döşək üzü [صفت] دؤشک‌اوّزو اوّچون یارایان.

دؤشک اوّزلوگو..döşək üzlüyü [صفت] دؤشک‌اوّزو اوّچون یارایان.

دؤشکجه..döşəkcə [آد] اوّستونده‌بیر آدام‌اوْتورماق‌اوّچون کیچیک دؤشک.

دؤشکده یاتماق..döşəkdə yatmaq [تاثیرسیزائیلم] خسته اوْلماق، خسته‌لنمک.

دؤش‌کندی..döş kəndi [اؤزل‌آد] بیناب دا کند آدی {داغ دؤشو}.

دؤشکلیک..döşəklik [صفت] ۱-دؤشک اوچون یارارلی. ۲-یاتاق اوّزو.

دؤش‌گرمک..döş gərmək [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو قوْرخمادان قاباغا وئرمک، سینه گرمک" کیشی دؤش گردیگی حالدا قیلینج اوْینادیردی".

دؤش‌گؤمو..döş gömü [آد] حئیوانین قاباق ایکی باجاق و گؤبه‌یی آراسیندا کی ات‌دن دؤزه‌لن باسدیرما.

دؤشه‌یه دوّشمک..döşəyə düşmək [تاثیرسیزائیلم] یاتاغا دوّشمک، خسته‌لنمک.

دؤشلشمک..döşləşmək [قا] دؤش ووُرماق، بیربیرلرینی دؤشلریله ووُرماق.

دؤشلو..döşlü [صفت] ۱-دؤشوائتلی ۲-(مج) قورخماز، قورخماز، دیکباش.

دؤشلوک..döşlük [آد] ۱-قادین‌لارین دؤش‌لرین قوْرومالق و دیک ساخلاماق اوّچون اوْلان گئییم (فا: کرست) corset، ۲-اؤنلوک، اؤنه ودؤشه سالینان پارچا و گئییم.

دؤشلهمک..döşləmək [تاثیرلی ائیلم] دؤش دؤشه ووُروشماق، اوّز اوّزه ووُروشماق.

دؤشَم..döşəm [آد] ۱-موْبل، اوْتورماغا یارایان وسیله. ۲-تأسیسات، دوْنانیم.

دؤشَمچی..döşəmçi [صفت] ۱-موْبل دوّزلدن وساتان. ۲-تاسیساتچی.

دؤشَنتی..döşənti [آد] دؤشه‌نه‌یلن هر شئی، قالی (فا: زیرانداز). rug

دؤشنمک..döşənmək [بلسیز ائیلم] سریلمک، دؤشه‌مک‌ایشی گؤرولمک.

دؤشنمیش..döşənmiş [آد] دؤشه‌نیلن هرشئی، دؤشه نک‌لی.

دؤش‌وئرمک..döş vermək [تاثیرلی‌ائیلم] دؤشه سالماق، امیزدیرمک.

دؤشوآچیق..döşüaçıq [صفت، ظ] سینه‌سی آچیق.

دؤشواوْدلو..döşü odlu [صفت] اوّره‌یینده چوخ سؤزو اوْلان.

دؤشو دوْلو..döşü dolu [صفت] اوّره‌یینده چوخ سؤزو اوْلان.

دؤشورمک..döşürmək [تاثیرلی ائیلم] توپلاماق، یئغماق {بو کلمه دؤشه‌مک سؤزونون متعدی شکلیدی و اصلینده بیر شئیی یئره تؤکمک و سرمک اولمالیدیر ولی آزجا دَییشه‌رک دانالاری یئردن یئغماق معنا غالیب اولوبدور}.

دؤشورولمک..döşürülmək [بلسیز ائیلم] دؤشورمک ایشی گؤرووولمک.

دؤشوضعیف..döşüzəif [صفت] جییارلاری ساغلام اوْلمایان.

دؤشوقارا..döşüqara [آد] دؤشو قارا قوش‌لار اوّچون دئییلن آد.

دؤشوگلمک..döşügəlmək [تاثیرسیزائیلم] دؤشو شیشمک و التهاب لانماق.

دؤشونه چکمک..döşünə çəkmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-قوُجاقلاماق. ۲-آرخا دوُرماق.

دؤشونه دوّشمک..döşünə düşmək [تاثیرسیزائیلم] خوشونا گلمک.

دؤشونه سالماق..döşünə salmaq [تاثیرلی ائیلم] آشاغی سالاماق "درویش باشینی دؤشونه سالیب گئتدی".

دؤشونه قاتماق..döşünə qatmaq [تاثیرلی ائیلم] قاباغینا قاتیب آپارماق.

دؤشونه ووُرماق..döşünə vurmaq [تاثیرلی ائیلم] دؤشونه دؤیمک.

دؤشونه یاتماق..döşünə yatmaq [تاثیرسیزائیلم] اوّره‌یینه یاتماق.

دؤشه تیلمک..döşətilmək [انّدیرگن ائیلم] دؤشَتدیرمک، دؤشتمک، دؤشه‌مک.

دؤشه سالماق..döşə salmaq [تاثیرلی ائیلم] امیزدیرمک.

دؤشه‌مک..döşəmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-یئره سرمک، سالماق (فا: فرش کردن). ۲-بیر ائوی تجهیز ائتمک (فا: تجهیز کردن). ۳-ووُرماق، دؤیمک، بیرینی تاپداماق. {ت، سن ‹تؤشه‌مک›}.

دؤشه‌لی..döşəli [صفت] دؤشَنمیش اوْلان (فا: مفروش).

دؤشه‌مه..döşəmə [آد] ۱-دؤشه‌مک ایشی. ۲-دؤشه‌نن شئیلر، دؤشه نه جک، یوْل وکوّچه‌لره دؤشه‌نن داش (فا: سنگ فرش). ۳-دؤشنتی (فا: زیرانداز). carpet, rug ٤-پیلووون آلتینا قویولوب پیشیریلن ات کیشیمش ویا هرشئی.

دؤشه‌مه پیلوو..döşəmə pilov [آد] دؤشه‌مه‌لی پیلوو.

دؤشه‌مه چی..döşəməçi [صفت] یولا داش ویا بوجور شئیلر دؤشه ین.

دؤشه‌مه چی‌لیک..döşəməçilik [آد] دؤشه‌مه دوّزلتمه ایشی.

دؤشه‌مه سیلن..döşəmə silən [آد] یولا دؤشه‌نن داشلاری سوّرتن وتمیزله ین کیمسه ویا آراج.

döşəmə sürtən..döşəmə sürtən [آد] یولا دؤشه‌نن داشلاری سؤرتن وتمیزله ین کیمسه ویا آراج.

döşəhməsiz..döşəhməsiz [صفت] دؤشه‌مه‌سی اولمایان.

döşəməli..döşəməli [صفت] ۱-دؤشه‌مه‌سی اولان، اوستو بیر شئی‌له دوشَنمیش، اوزو اؤرتولو.۲-دؤشه‌مه‌دن عبارت اولان پیلوو.

döşəməlik..döşəməlik [صفت] دؤشه‌مه‌یه یارایان، دؤشه‌مه اوچون یارارلی.

döşənək..döşənək [آد] یئره سالینا بیله جک هرشئی (فا: قالی). rug

döşənəkli..döşənəkli [صفت] دؤشنمیش، بزنمیش.

döşənəcək..döşənəcək [آد] یئره دؤشه‌نیلن و سالینان هر شئی، دؤشه نک (فا: مفرش). travelling bag

döşənəcəkli..döşənəcəkli [آد] باخ: دؤشه نکلی.

döşəniş..döşəniş [آد] دؤشَنمک ایشی ویا بیچیمی.

döşənilmək..döşənilmək [بلسیز ائیلم] دوشنمک ایشی گؤرولمک.

döşə yatan..döşə yatan [صفت] اؤرگه یاتان، خوشلانیلان، جاذیبه‌لی.

döşəyici..döşəyici [آد] دوشه‌ین، تیکینتی‌لرده یئره داش و موزاییک و سرامیک دؤشه ین کیمسه.

döşəyiş..döşəyiş [آد] دوشه‌مک ایشی ویا بیچیمی.

Dökçe-aga..دؤکچئ–آغا [اؤزل آد] تؤرکمن–تکه–توخْتامیش بوی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

dögər..دؤگر [آد، سن، خ] باخ: دؤیر، اوغوز تؤرکلریندن.

döl..دؤل [آد، ت] ۱-نُطفه، توخْوملوق سوُیو (فا: نطفه، منی). ۲-جنین. foetus ۳-نسل (فا: نسل).

döl ayı..دؤل آیی [آد] حئیوان‌لارین یاورولاماق آیی.

döl eşi..دؤل ائشی [آد] اَتنه.

dölçü..دؤلچو [آد] دؤل اوزمانی، دؤل اؤچون حئیوان یئتیشدیرن (فا: متخصص فهلی حیوانات).

dölçülük..دؤلچولوک [آد] دؤل اؤچون حئیوان یئتیشدیرمه ایشی.

döldöş..دؤلدؤش [آد] سوی سوپ، چوجوق، تورون‌لار.

döldöş sahibi olmaq..دؤلدؤش صاحبی اولماق [آد] چوجوق و تورون صاحبی اولماق.

döllüdöşlü..دؤللودؤشلو [آد] سوی سوپلو، چوجوقلو، تورون‌لو.

döl düşmək..دؤل دؤشمک [تاثیرسیز ائیلم] انو حئیوان‌لاری‌نین دوغوم واختی گلمک، دوغوب تؤره‌مک، تؤره ییب آرتماق.

döl salmaq..دؤل سالماق [تاثیرلی ائیلم] دوغوب تؤره‌مک، تؤره ییب آرتماق.

dölsüz..دؤلسوز [صفت] دؤل وئرمه‌ین، بالاسی اولمایان، سونسوز.

dölsüzləşdirmək..دؤلسوزلشدیرمک [تاثیرلی ائیلم] دؤل سؤزلندیرمک.

dölsüzləşdirilmək..دؤلسوزلشدیریلمک [بلسیز ائیلم] دؤل‌سؤزلشدیرمک ایشی گؤرولمک.

dölsüzləşmək..دؤلسوزلشمک [تاثیرسیز ائیلم] اؤره‌مه تؤره‌مه یئته نَگ‘ین ایتیرمک (فا: توانایی فهل شدن را از دست دادن).

dölsüzləndirilmək..دؤلسوزلندیریلمک [بلسیز ائیلم] دؤلسؤزلندیرمک ایشی گؤرولمک.

dölsüzlənmək..دؤلسوزلنمک [باخ] دؤلسوزلشمک.

dölsüzlük..دؤلسوزلوک [آد] اؤره‌مه یئته نه‌یی اولماما، سونسوزلوق.

dölək..دؤلک [آد] ۱-آغیر باشلی، اوسلو "دؤلک آدام". ۲-دؤز، انگه‌به‌سیز یئر "دؤلک یئر". ۳-نسیل، جنس "آت دؤله‌یی". ۳-(صفت) چوخ دؤل وئرن ٤-قوْیونون قوزولادیغی یئر ۵-اعتبارلی، سایقی‌دَیر، مهارتلی[۷].

dölləndirmək..دؤللندیرمک [تاثیرلی ائیلم] مایالاندیرماق، اؤره‌مه گه آماده ائتمک، اؤره‌مه گه توخوملارینی بیرلشدیرمک (فا: فهل نمودن).

dölləndirilmək..دؤللندیریلمک [بلسیز ائیلم] مایالاندیریلماق.

döllənmək..دؤللنمک [بلسیز ائیلم] ۱- دؤل‌له‌مک ایشی گؤرولمک. ۲-(س) دؤل باغلاماق، دؤل سالماق، مایالانماق.

döllük..دؤللوک [آد] ۱-سؤرونون و مال داوارین دوغوم یئری "مَرکده ایته‌نی دؤللوک ده آختار". ۲-دؤله یارایان.

dölləmək..دؤللمک [تاثیرلی ائیلم] لیقاح ائتمک، تلقیح ائتمک.

döllənişdöllənmə..دؤللنیش [آد] لیقاح.

dölləmə..دؤللمه [آد] تلقیح‌ائتمه(فا: تلقیح) smallpox vaccination

dölən..دؤلَن [اؤزل‌آد] مُطیع، سئوگی گؤسته‌رن[۷].

döl vericilik..دؤل وئریجی‌لیک [آد] دؤل وئرمه یئته نه‌یی.

dölüt..دؤلوت [آد] جنین (فا: جنین) .

döl yatağı..دؤل یاتاغی [آد] رحئم (فا: رحِم).

döl yolu..دؤل یولو [آد] رحئم یوْلو، بالالیق یوْلو (فا: مهبل). vagina

dönbaba..دؤن‌بابا [آد، بیتگی] دورُنا قاقاسی، دورُنا دیمدیگی.

dönəc..دؤنَج [آد] موتورلاردا ترپه‌نن و فیرلانان بؤلوم (فا: روتور، دینام). dynamo

دؤندَر..döndər [آد] ۱-(دؤنمک‌دن) اوُشاقلاری اؤلن عایله‌لرین، یئنی اوُشاغی اولدوُغوندا یارارلاندیْقلاری آدلاردان، ۲-دؤندَربگ، اَرتوُغرول قازی‌نین قارداشی، باخ: دونْدار.

دؤندَرتمک..döndərtmək [تاثیرلی ائیلم] دؤندرمک ایشی گؤرولمک.

دؤندرمک..döndərmək [تاثیرلی ائیلم] قایتارماق، چئویرمک، ترسینه قویماق، بیر سؤز و ایشدن گئری قایتارماق (فا: برگرداندن). refrain {ت، سن ‹تؤنگدرمک›}.

دؤندَرمه..döndərmə [آد] ۱-دؤندرمک ایشی. ۲-(چالقی) اساس هاوانین آردینجا چالینان یؤنگول هاوا. ۳-دؤنگه، دؤنوش. ۳-تاخیلین ایکینجی دفعه سوُواریلماسی. ۵-سؤت قاتیق قابینین اوّستونو اؤرتمک اوّچون قامیش و آغاجدان قایریلما قاپاق و اؤرتو. ٦-(دیل‌بیلیمی)چئویرمه، بیر دیلدن اوْ بیری دیله چئویرمه (فا: برگردان).

دؤندوّ..döndü [اؤزل‌آد] دؤنوش وَجودا گتیرن، اوُشاقلاری اؤلن عایله‌لرین وئردیغی آدلاردان[۷].

دؤندورمک..döndürmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: دؤندرمک.

دؤنده‌ریش..döndəriş [آد] ۱-دؤنگه، دؤنوش، دؤندرمک ایشی. ۲-چالغی چالماقدا اساس هاوانین آردینجا چالینان یؤنگول هاوا. ۳-چئویریش، ترجمه (فا: برگردان). inversion

دؤنده‌ریلمک..döndərilmək [بل] قایتاریلماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دؤنده‌رن..döndərən [صفت] دؤنده‌ریجی، چئویرن، مترجم. translator

دؤنده‌ریجی..döndərici [صفت] دؤنده‌رن، چئویرن، مترجم. translator

دؤنر..dönər [آد] ۱-دؤنمکده اولْان، دؤنن، دؤنه جک بیچیمده دؤزنله‌نن (فا: گردان). ۲-دؤنر کباب، بیر شیشه اتلری‌تاخاراق و دونده‌ره‌رک پیشیریلن کباب. {دؤنمک+ار}.

دؤنَرالپ..dönəralp [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: دؤنَر+ آلپ[۷].

دؤنرسرمایه..dönər srəmayə [آد] بودجه‌نین آزالماما شرطیله بیر مقدار سرمایه بللی سوّره و بللی بیرآماج اوّچون ایشله‌نن و یئنی‌دن یئرینه قایتاریلان سرمایه.

دؤنرصحنه..dönər səhnə [آد، تئاتر] بیر مئحورین دوره‌سینه دولْانان صحنه.

دؤنرقاپی..döənr qapı [آد] بیرمئحورین دؤوره‌سینه دؤنن نئچه‌قانادلی قاپی.

دؤنرکباب..dönər kabab [آد] اؤز دؤورونه یاواشجا فیرلانان کاباب‌لی شیش.

دؤنرگه..dönrəgə [آد] قورشاق (فا: مدار).

دؤنرلیک..dönərlik [آد] مومْئنتوْم (فا: گشتاور). momentom

دؤنک..dönək [آد، ص] اینانج و سؤزونو تئز تئز دییشن اینسان، قاپیاق، ثبات‌سیز، دؤنوک (فا: غیر قابل اعتماد).

دؤنکجه..dönəkcə [صفت، ظ] دؤنه‌یه یاراشان بیر بیچیمده.

دؤنکلیک..dönəklik [آد] دؤنک کیمی اولما، دؤنه‌یه یاراشان رفتار و داورانیش، ثبات‌سیزلیق، دؤنوکلوک (فا: عدم اعتمادی).

دؤنگَل..döngəl [آد، بیتگی] ۱-جیر ازگیل، موُشمولا. ۲-ساعات[۷].

دؤنگَل..döngəl [اؤزل‌آد] بجنورد دا کند آدی.

دؤنگَل اوْروجو..döngəl orucu [آد] یاریم اوْروج (فا: روزه کله گنجشکی).

دؤنگوّ..döngü [اؤزل‌آد] دؤنوشوم، باشا دؤنوش[۷].

دؤنگوّن..döngün [اؤزل‌آد] دارقْین، گؤنلو قیْریْق[۷].

دؤنگول..döngül [آد] سیکلوییید (فا: سیکلوییید). sycloid

دؤنگه..döngə [آد] دؤنم، جهت دییشیلن یئر و زامان، یولون و کوّچه‌نین و آرخین دؤنن و بورولان یئری " کوّچه‌نین دؤنه جه‌یی" (فا: پیچ جاده). turn of the road

دؤنگه..döngə [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه ده چای آدی.

دؤنگه‌له‌مک..döngələmək [تاثیرسیزائیلم] وعده سینی دَییشمک، سؤزوندن دؤنمک.

دؤنگه‌له‌لی..döngələli [اؤزل‌آد] م۱٦جی‌یوّزیلده، آنادولو حلب بؤلگه سینده، ذوالقدر توّرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

دؤنگه‌لی..döngəli [صفت] دؤنگه‌سی چوخ اولْان یول ودؤنم.

دؤنل..dönəl [آد] بیرمئحورین چئورسینده فیرلاناراق دؤزه‌لن اوْیلوم و جیسیم " دؤنل قاسناق، دؤنل مخروط، دؤنل سیلیندیر (فا: شئی حاصله از چرخش خطی به دور محور).

دؤنَلمک..dönəlmək [تاثیرسیزائیلم] ان یوّکسک نُقطه‌یه چیخدیقدان سونْرا آلچالمایا باشلاماق.

دؤنم..dönəm [آد] ۱-بللی‌اؤزللیکلری‌اولْان زامان پارچاسی، دؤوره، دئویر، پئریوْد (فا: دوره). time ۲-بیر چاغ ایچینده اولْان بللی‌سیْنیرلی سوّره، سوّره، فصل، دؤنوم " یاز دؤنَمی، قیش دؤنمی‌سیناولاری" (فا: مرحله). stage

دؤنمز..dönməz [صفت] یئرینده و سؤزونده قرارلی، دؤزوملو (فا: بی برگشت). cannot return or be retuened

دؤنمَزَر..dönməzər [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: دؤنمَز+ اَر[۷].

دؤنمزلیک..dönməzlik [آد] دؤزوملولوک، دایانیقلی‌لیق (فا: ثبات).

دؤنمک..dönmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر نقطه یا بیر شئیین چئوره‌سینه دولانماق. ۲-قاییتماق، گئری گلمک، جهت دَییشمک " اوْغلان عسگرلیکدن دؤندو" (فا: برگشتن). to return ۳-وازگئچمک، بوراخماق " اوْ بو ایشدن دؤندو". ٤-دَییشمک، عوض اوْلماق، تبدیل اوْلماق، تغییر تاپماق " اوْرتالیق جهنّمه دؤندو". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تؤنمک›، سن}.

دؤنمک‌سیزین..dönməksizin [باخ] دؤنمه‌دن.

دؤنموش..dönmüş [صفت] چئوریلمیش، قاییتمیش(فا: گشته). turned

دؤنمه..dönmə [آد] ۱-دؤنمک‌ایشی، چئوریلمه، فیرلانما، (فا: برگردان) turned ۲-دؤنموش، جنسی‌و نسلینی دَییشمیش.

دؤنمه‌دن..dönmədən [ظرف] سؤزوندن قاییتمادان، آردیجیل اوْلاراق.

دؤنمه‌لی..dönməli [صفت] قاییتمالی.

دؤنمه‌مئحوَری..dönmə mehVəri [آد] دؤنن شئیین هر نُقطه سیندن چکدیگی چمبرلرین مرکزلریندن گئچین دوْغرو و خط.

دؤنن..dönən [صفت] ۱-قاییدان، چئوریلن. ۲-اینسان آدی: دؤنَنگوْن، دؤنَنبای(قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن)[۷].

دؤنَنجل..dönəncəl [آد، گؤیب] دؤننجه ایله ایلگی‌لی.

دؤنَنجل‌آی..dönəncəl ay [آد، گؤیب] آی کوْره‌سی فیرلاناراق، یاز نُقطه سینده ایکی گئچیش آراسیندا‌کی سوْره (۲۷ گون ۱ ساعات ٤۳ دقیقه). {دؤنمک+ن+جل}.

دؤننجه..dönəncə [آد] بللی بیر دؤنمه عاییید اوْلان سوْره.

دؤننجه ایل..dönəncə il [آد، گؤیب] یئر کوْره‌سی فیْرلاناراق، یاز نُقطه سینده ایکی گئچیش آراسیندا اوْلان سوْره و آن (۳٦۵ گون ۵ساعات ٤۸دقیقه ٤٦ ثانیه).

دؤنَنمک..dönənmək [تاثیرسیزائیلم] دوْلانماق، بیر شئیین چئورسینه دؤنمک و فیرلانماق.

دؤنوب دوْلاشماق..dolaşmaq dönüb [تاثیرسیزائیلم] گزمک، دوْلانماق.

دؤنوزلو..dönüzlü [اؤزل‌آد] بیر توْرک بوْیو[۲۰۹]. {دنیزلی}.

دؤنوش..dönüş [آد] دؤنمک‌طرزی وایشی، قاییدیش، قاییتما، گئری دؤنمه، دؤنوم (فا: برگشت). returned, turn

دؤنوش‌آچی‌سی..dönüş açısı [آد] ایشیق ویا دالغانین بیر سطحه دَیه‌رک دؤنمه زاویه سی، قاییدیش زاویه‌سی (فا: زاویه انعکاسی، زاویه بازتاب). angle of reflection

دؤنوش‌اؤلچر..dönüş ölçər [آد] ژیروْسکوپ(فا: چرخش نما). gyroscope

دؤنوشدورمک..dönüşdürmək [تاثیرلی ائیلم] دؤندرمک.

دؤنوشدوروجو..dönüşdürücü [آد، ص، فیزیک] دؤنوشدورن(فا: ترانسفورماتور). transformator

دؤنوشدورولمک..dönüşdürülmək [بلسیز ائیلم] دؤنوشدورمک ایشی گؤرولمک.

دؤنوشدوروم..dönüşdürüm [آد] دؤنوشدؤرمه ایشی.

دؤنوش‌سوز..dönüşsüz [آد] دؤنوشو اوْلمایان.

دؤنوشَک..dönüşək [آد] ۱-سؤزونو دَییشن بیر اینسان، سؤزونه گوْوه‌نیلمز. ۲-دؤنموش، دؤنولموش، دؤنمه.

دؤنوشلو..dönüşlü [صفت] دؤنوشو اوْلان.

دؤنوشلو ائیلم..dönüşlü eyləm [آد، دیلب] قاییدیش‌لی فعل، تاثیری اؤزونه دؤنن و قاییدان فعل " یویونماق، دئینمک" (فا: فعل رجعی یا عطفی). reflexive verb

دؤنوشلو چاتی..dönüşlü çatı [آد، دیلب] دؤنوشلو وجه: فعللرده دؤنوشلو اوْلان چاتی، توْرکجه‌ده (ن، ل، ش)حرفلریله دؤزه‌لیر، سئوینمک، یورولماق، آلیشماق (ان چوخ دؤنوشلو دؤزَلدن اک ن حرفیدیر) (فا: فعل و وجه رجعی یا عطفی).

دؤنوشلو ضمیر..dönüşlü zəmir [آد، دیلب] بوُ ضمیرله (اؤزوم، کندیم) بیر فعلین‌اثری شخصین اؤزونه قاییدیر " من اؤزوم ایسته دیم ".

دؤنوشلولوک..dönüşlülük [آد] دؤنوشلو اوْلما وضعیتی.

دؤنوشمک..dönüşmək [صفت] وضعیت و دوُروم دَییشدیرمک.

دؤنوش‌نقطه‌سی..dönüş nuqtəsi [آد] دؤنمه‌یئری (فا: نقطه-عطف) bend point

دؤنوشوم..dönüşüm [آد] ۱-اوْلدوغوندان باشقا بیچیمه‌گیرمه۲-(بیولوژی) شکل دَییشه‌رک آیری شکله دؤنمه. ۳-(پسیکوْلوژی) ترانسفورماسیون، بیلینج دَییشمه ایشی (فا: تحول، انقلاب).

دؤنوشومجو..dönüşümcü [صفت] دؤنوشومجولوکله ایلگی‌لی، انقلابچی.

دؤنوشومجولوک..dönüşümcülük [آد] انقلاب چی‌لیق.

دؤنوشوملو..dönüşümlü [ظرف] ۱-دؤنوشومو اوْلان. ۲-(ظ) دَییشه‌رک.

دؤنوک..dönük [صفت] ۱-سؤزونده دوُرمایان. ۲-بیر شئی‌دن ویا یئردن قاییدان و گئری دؤنن.

دؤنوک لوک..dönüklük [آد] سؤزونده دوُرماما، ثبات‌سیزلیق.

دؤنولمز..dönülməz [صفت] دؤنمه‌سی اولامایان (فا: برگشت ناپذیر). irrevocable

dönülmək..dönülməklik [بلسیز ائیلم] دؤنمک ایشی گؤرولمک.

dönülə bilər..dönülə bilərlər [صفت] دؤنمه‌سی اولابیلن (فا: برگشت پذیر). revocable

dönüm..dönümlər [آد] دؤنم: ۱-سوْنو و باشی بللی دئوران (فا: دوْر). cycle ۲-دؤنمه، قاییتما، دوْلانما، دؤنوش یئری و یا زامانی. ۳-دفه، کره "بیر دؤنوم".

dönüm nüqtəsi..dönüm nüqtələri [آد] قاییتما و دؤنمه نقطه سی.

dönümlər..dönümlərlər [آد] دؤنمه نُقطه‌لری (فا: ادوار). periods

dönümlük..dönümlüklər [آد] ۱-بیردؤنوم‌قدر اوْلان‌آرالیق ۲-اکینی شوخوم لاما و توخوملامادا آراجین‌هر گئدیش و مسیرینه بیر دؤنوم و دؤنومده سپیلن توخوم مقدارینا بیر دؤنوملوک دئییلیر.

dönə..dönələr [آد، یئر] ۱-دفعه، یول، بوُ دؤنه. ۲-اینسان‌آدی، بگیم، باخ: دؤندو، دؤندَر.

dönə cək..dönəcək [باخ] دؤنوش.

dönə dönə..dönə dönə [ظرف] ۱-دؤنه‌رک. ۲-دفعه‌لرله، تکرار تکرار. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

dönələmək..dönələmələr [تاثیرسیزائیلم] دوْلاشیب دوُرماق.

dönəməc..dönəməclər [آد] بیر یولون ویا دؤنم'ین جهت دییشدیغی یئر و زامان.

dönəməcli..dönəməclilər [صفت] دؤنگه ودونه مجی چوخ اوْلان یوْل.

dövr..dövrlər [آد، ع، باخ: دَیمک] دئور: دوْلانما، فیرلانما، بیرشئیین چئوره‌سینه حرکت ائتمه.

dövr aşırı..dövr aşırılar [آد] بللی و مُعیّن دؤورلردن سوْنرا.

dövr etmək..dövr edilmələr [تاثیرسیزائیلم] دؤره‌له‌مک، موُرور ائله‌مک. دؤور و زمانه / دؤور و فلک / دؤور و گردون

dövran..dövranlar [عربجه] زامان، زمانه، چاغ.

dövran dolanmaq..dövran dolanmalar [تاثیرسیزائیلم] بیر دؤوره اؤتوب گئچمک.

dövran sürmək..dövran sürülmələr [تاثیرسیزائیلم] گون گئچیرمک، یاشاماق.

dövran qurmaq..dövran qurulmalar [تاثیرلی ائیلم] دبدبه و طنطنه دؤزَلتمک.

dövran vurmaq..dövran vurulmalar [تاثیرسیزائیلم] گزمک، دوْلانماق.

dövrə..dövrələr [آد، عربجه] چئوره، اطراف (فا: دایره).

dövrə çıxmaq..dövrə çıxılmalar [تاثیرسیزائیلم] دوْلانماغا چیخماق.

dövrəvi..dövrəvilər [آد] دؤوره شکلینده.

dövrələnmək..dövrələnmələr [بلسیز ائیلم] چئوره‌لنمک، احاطه ائدیلمک.

dövrələmək..dövrələmələr [تاثیرلی ائیلم] چئوره‌له‌مک، احاطه ائله‌مک.

dövri..dövrilər [عربجه] ۱-بؤیوک یاستی قاب. ۲-دایره وی.

dövrilik..dövrilikler [آد] بیر شئیین دؤوری اوْلماسی (فا: دوره ای).

dövriə..dövriələr [آد، عربجه] دوْلانیش، پولون تداووُلو، مال دؤوریه-سی، مدرسه و قورولوشون ایل‌لیک دوْلانیشی. بیر ایشی دؤور ائتمه (فا: دوره).

dövlət..dövlətlər [آد، عربجه] ۱-اؤلکه‌نی اداره ائدن قورولوشلارین بوتونو (فا: دولت). ۲-ثروت، مال و موّلک.

dövlət abad..dövlət abadlar [اؤزل‌آد] چوخ شهرلرده کند آدی اولاراق گؤروکور.

dövlətçi..dövlətçilər [آد] دؤولتچیلیک یانلی‌سی.

dövlətçilik..dövlətçiliklər [آد] بیر میلّتین یؤنه‌تیم‌له ایلگی‌لی و ائکونومیک ایشلری‌نین بیرله‌شیک یؤنه‌تیم آلتیندا بوّتون‌لشدیریجی سیاستی و اؤیره‌تی‌سی.

dövlətşah..dövlətşahlar [اؤزل آد] تتتر کمئن-اَرساری-اوْخ بوْی‌لاریندیر[۸۱-۱۵۸].

dövlət quşu..dövlət quşları [آد] هوُما قوشو (فا:هما). the osprey.

dövlətvənd..dövlətvəndlər [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین لَک بؤلوگونه باغلی بیر توّرک طایفاسی[۹۸].

dövləti..dövlətlər [صفت، ع] دؤلته عاید (فا: دولتی).

dövlətyarlı..dövlətyarlılar [اؤزل‌آد] فضولی'ده کند آدی[۲۴۰].

dövüz..dövüzlər [آد، فرانسیزجا] اوّلکه‌لر آراسی گئچرلی اوْلان پارا (فا: ارز). foreign exchange

döhül..döhüllər [باخ] داووُل، ناغارا.

döyəc..döyəclər [آد، سن: توخماق] ۱-بالاجا شئیلری دؤین آراج، توخماق، پالتار چیرپماق اوّچون اوْلان قالین آغاج (فا: تخماق) mace ۲-قاپی‌لاردانصب‌اولان‌دؤیمه‌وسیله‌سی.

döyəcçi..döyəcçilər [آد] دؤیَشچی: چکیج ووُران.

döyəc daşı..döyəc daşları [آد] اوّستونده دؤیج‌له‌مک اوّچون اوْلان داش.

döyəclənmək..döyəclənmələr [بلسیز ائیلم] دؤیج‌له دؤیولمک، دؤیج‌لی ائتمک.

döyəcləmək..döyəcləmələr [تاثیرلی ائیلم] بیر شئی دؤیج‌له دؤیمک و ووروماق.

döycə..دؤیجه [آد] دؤیمه یئری، بیرسیرا ال ایشلرینده دؤیمک و چکوش‌له‌مک‌له دوزه‌نیلن نقش‌لر (فا: محل کوبش).

döycələnmək..دؤیجه‌لنمک [بلسیز ائیلم] دؤیجه دؤیولمک، دؤیجه‌لی ائدیلمک.

döycələmək..دؤیجه‌له‌مک [تاثیرلی ائیلم] دؤیجه دؤیمک، دؤیجه‌لی ائتمک.

döydürtmək..دؤیدورتمک [باخ] دؤیدورمک.

döydürmək..دؤیدورمک [اتّدیرگن ائیلم] ۱- واکسن ووُردورماق، آشی لاماق، واکسن‌له‌مک، چیچک ایینه‌سی ووُردورماق (فا: واکسن زدن). ۲-دؤیمک ایشینی گوردوْرمک.

döyəri..دؤیرلی [آد، سن، خ] دؤیر، دؤگر، اوْغوز توْرکلرین ۲٤ بویوندان بیری، باخ: توْگر (فا: نام قومی ترک).

döyran..دؤیران [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {دؤیر+ان: دؤیر طایفاسینا عاید}.

döysındır..دؤی‌سیْندیر [آد] دؤیوب سیندیرماقدان عبارت ایش.

eləmək..دؤی‌سیندیرائله‌مک döysıdır [تاثیرلی ائیلم] دؤیوب سیندیرماق، کؤتک‌له‌مک.

döymac..دؤیمج [آد] ۱-یاش مئیوه و یئمیش دؤیولمه سیله حاضرلانان یئمک. ۲-قوُرو چؤرک، یاغ، آزجا سو و پنیری قاتاراق دوزه‌لن بیر نوع یئمک (فا: نوعی خوردنی). {سن ‹دؤکمج›: یاغلی و ایستی چؤرک}.

döymək..دؤیمک [تاثیرلی ائیلم] ۱-تاپداماق، چارپماق، چالماق" قازان دؤیمک: ناخیش سالماق، قاپی دؤیمک، تاخیل و بوُغدا دؤیمک، ات دؤیمک، چیچک دؤیمک: واکسن ووُرماق، آیاق دؤیمک: گل گئت ائله‌مک، گؤزلرینی دؤیمک ویا موْرگو دؤیمک: یوُخولو حالدا اوْلماق، دؤشونه دؤیمک، باشینا دؤیمک" (فا: کوبیدن). to pound ۲-ووُرماق، کؤتک‌له‌مک" اوْغرونو دؤیدولر" (فا: کتک زدن). {سومرجه ‹توُد›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تؤگمک، توْقیماق› دیواندا کی یازیلیشینا گؤره‌ایندیده‌ایکی‌شکیلده- ایشله‌نیرلر(توْخوش/ دؤیوش، توْخاج/ دؤگج، توْقوشماق/ توْخوشماق، توْخماق، توْخوماق (میللری بیربیرینه چارپاراق ایپلری بیر بیرینه گئچیرمک)؛ دؤیمک/ تؤگمک کلمه‌سیله تپمک سؤزو ائکیز اوْلمالیدیر}.

döymə..دؤیمه [آد] ۱-دؤیمک ایشی، تاپداما(فا: کوبش). pounded ۲-کؤتک ووُرما (فا: کتک). ۳-دؤیمک اوُصول ایله دمیر قابلاردا ناخیش سالما ایشی٤-بوغدا یارماسیندان پیشیریلن بیر نوْع یئمک "قیشدا دؤیمه یای‌دا دؤیمج". ۵-دؤیولموش ویا توْخماقلا ازیلمیش ات. ٦-دوْغرانمیش قابیق ویا یاپراق (مال قارا یئمی). ۷-اینسانین بدنینین مختلف یئرلرینده ایینه ایله یازیلمیش ناخیشلارا وئریلن آد

döymə cə..دؤیمه جه [باخ] دؤیمج.

döymə çi..دؤیمه چی [آد] دمیری تاپدایان کیمسه، ناخیش سالان.

döymə çilik..دؤیمه چی‌لیک [آد] دؤیمه جی‌نین ایشی.

döymə döşəmə..دؤیمه دؤشه‌مه [آد] ایچَری‌سینده دؤیولموش اتی اوْلان پیلوْ.

döymə qiymə..دؤیمه قیمه [آد] دؤیولموش ات و نوخود و کیشمیش‌دن پیشیریلمیش یئمک.

döyəmə kabab..دؤیمه کباب [آد] دؤیمه کؤزله‌مه، دؤیولموش اتدن پیشیریلن کاباب (فا: کباب کوبیده).

döymələk..دؤیمه‌لیک [آد] ۱-دؤیمک اوْچون یارایان آراج. ۲-دمیر قویولوب دؤیولن یئر و شئی (فا: سندان).

döyən..دؤین [آد] ۱-خرمن دؤین آراج، تاخیل کیمی شئیلری دؤیمه آراجی (فا: خرمن کوب). ۲-دؤیوشچو".

döyənçi..دؤینچی [صفت] خرمن دؤین، دؤین آراجی ایشله‌دن کیمسه.

döyüş..دؤیوش [آد] ۱-دؤیمه (فا: کوبش). ۲-چیرپیشما، ساواش، ووروشما، چارپیشما (فا: نبرد). battle

döyüşçü..دؤیوشچو [آد] دؤیوش اوْچون بسلنمیش، ایییجه دؤیوشن، ساواشچی(فا: جنگجو). fighter

döyüşçülük..دؤیوشچولوک [آد] دؤیوشمه ایشی، دؤیوشچونون ایشی.

döyüşdürmək..دؤیوشدورمک [اتّد، ل] چارپیشدیرماق (فا: فس).

döyüşədürülmək..دؤیوشه‌دورولمک [بلسیز ائیلم] دؤیوشدورمک ایشی گؤرولمک(فا: فم

döyüş söyüş..دؤیوش سؤیوش [آد] ساواشما و چیرپیشما.

döyüşsüz..دؤیوشسوز [ظرف] دؤیوش اوْلمادان، ووُروشمادان.

döyüş qabağı..دؤیوش‌قاباغی [صفت] دؤیوش‌باشلامادان اؤنجه "~حاضرلیق".

döyüşkən..دؤیوشکن [صفت] ایی دؤیوشن، ووروشقان، ساواشقان.

döyüşkənlər..دؤیوشکن‌لر [آد، دیرگی] شیرین‌سولاردا یاشایان- کیچیک بیر بالیق.

döyüşkənlik..دؤیوشکن‌لیک [آد] دویوشکن اوْلما وضعیتی.

döyüşgəmisi..دؤیوش‌گمی‌سی [آد] ساواش ایشلری اوچون دوزلمیش گمی (فا: رزم ناو). battleship

دؤیوشمک..döyüşmək [قا] ۱-بیربیلریله‌وورُوشماق، چیرپیشماق (فا: زد و خورد کردن). ۲-بوکس اویناماق (فا: بوکس بازی کردن).

دؤیوشن..döyüşən [صفت] ووُروشان، ووُروشقان، دؤیوشکن.

دؤیوشیئری..döyüşyeri [آد] دؤیوشولن یئر (فا: رزمگاه). battlefield

دؤیوک..döyük [صفت] دؤیولموش، دؤیولەرک حاضرلانمیش.

دؤیوکدورمک..döyükdürmək [تاثیرلی ائیلم] تعجب لندیرمک، چاشدیرماق.

دؤیوکمک..döyükmək [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو ایتیرمک، چاشماق.

دؤیوکموش..döyükmüş [صفت] چاشمیش، اؤزونو ایتیرمیش.

دؤیول..döyül [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

دؤیولگن..döyülgən [صفت] دؤیولەبیلن‌ماده(فا: چکش‌خوار).

دؤیولگنلیک..döyülgənlik [آد] مئتالین دؤیولـه بیلمه نئجه‌لیگی و دؤیولگن اولما وضعیتی (فا: چکش خوار).

دؤیولمک..döyülmək [بلسیز ائیلم] ۱-دؤیمک ایشی گؤرولمک، تاپدانماق، کؤتک‌لنمک ۲-چکیش‌له تاپدانیب بللی شکله سالینماق "میس دؤیولوب نازیکلشدی". ۳-تاقیلداتیلماق "قاپی~". ٤-تاپداناراق تاخیل دان سؤنبول آییریلماق "بوُغدا ~". ۵-دوْغرانماق "ات~، قیمه ~" {زده شدن، کوبیده شدن}.

دؤیولموش..döyülmüş [صفت] دؤیوک تاپدانمیش(فا: کوبیده) pounded

دؤیولموش دمیر..döyülmüş dəmir [آد] تاپدانمیش دمیر (فا: آهن کوبیده). forging strain

دؤیولموش‌دؤیو..düyü döyülmüş [آد] دؤیولموش چلتیک (فا: شالی). paddy

دؤیولوش..döyülüş [آد] دؤیولمک ایشی ویا بیچیمی.

دؤیوم..döyüm [آد] دؤیمه ایشی، تاخیل‌وچلتیک دؤیمه ایشی.

دؤیون..döyün [آد] ۱-دؤیوم، دؤیمه ایشی. ۲-دؤیولن تاخیل "توْپلانان دؤیون‌لری آپارماق".

دؤیونتو..döyüntü [آد] دؤیونمه، چیرپینتی (فا: تپش). palpitation

دؤیونچو..döyünçü [آد] تاخیل دؤین آدام، خرمنچی(فا: خرمنکوب).

دؤیوندورمک..döyündürmək [تاثیرلی ائیلم] دؤیونمه‌گه سبب اولماق.

دؤیونمک..döyünmək [تاثیرسیزائیلم] چیرپینماق، اؤزوله‌رک اؤره‌گی دؤیونتولو اولماق (فا: تپیدن). to pulsate

دؤیونوش..döyünüş [آد] دؤیونمک ایشی و بیچیمی.

دؤیه‌جک..döyəcək [آد] دؤیج.

دؤیه‌نک..döyənək [آد] ۱-دری سؤرتونه‌رک قابار چالماق، قابار (فا: میخچه). small nail ۲-چوخ تاپدالانمیش.

دؤیه‌نک اوْتو..döyənək otu [آد، بیتگی] مئشه‌لرده و رُطوبت‌لی یئرلرده بیتن چوخ ایللیک بیر اوْتسوْو بیتگی.

دؤیه‌نک اولماق..döyənək olmaq [تاثیرسیزائیلم] دؤیه نک عمله گلمک.

دؤیه‌نکلی..döyənəkəli [صفت] دؤیه نه‌یی اولان، قابارلی.

دؤیه‌نه‌ییني آیاقلاماق..döyənəyini ayaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] دؤیه-نه‌یینی باسماق، دؤیه‌نه‌یینی تاپدالاماق: بیرینی ان چوْخ ناراحات ائدن و اینجیدن شئی حاقتیندا.

دوْآلیزم..dualizm [باخ] دوْآلیزم.

دوئل..duel [باخ] دوئل.

دوبا..duba [آد] یوّک داشیما ویا کؤپرو دؤزلتمه ده ایشله‌نن آلتی دؤز گئنیش قایيق و دنیز آراجی[۲].

دوبانني..dubannı [اؤزل‌آد] باکی‌دا یئر آدی[۲٤۰].

دوباره..dubarə [آد، فا] یئنی‌دن، بیرداها، ایکینجی دفعه (فا: ~)

دوبل..dubl [آد، فرانسیزجا] ایکی‌لی، قوشا، ایکی قات (فا: دوبل).

دوبلئت..dublet [آد، فرانسیزجا] ۱-بیر کؤکدن اله گلن ایکی آیری کلمه "مثلا: چای و سئی ویا شعر و ایر"، باخ: ائکیز کلمه‌لر. ۲-بیلیارد اوْیونوندا بیر فن آدی (فا: ~).

دوبلئکس دایره..dubleks dairə [آد] بیردایره‌حالیندا اولانایکی قاتلی تیکیلتی.

دوبلاژ..dublaj [آد، فرانسیزجا] چکیلمیش بیر فیلمی‌سوْنرادان سؤزلند-یرمه، بیرفیلمی بیر دیلدن آیری دیله چئویرمه ایشی (فا: ~).

دوبلوْر..dublor [آد، فرانسیزجا] بیر فیلمده سؤزلری چئویرنده اوْ سؤزلری سؤیله‌ین ویا باشقا کیمسه‌نین ایشینه بنزر بیر رولو اوْینایان کیمسه (فا: دوبلور).

دوبلوْرلوق..dublorluq [آد، فرانسیزجا] دوبلوْرون ایشی.

دوبله..dublə [آد، فرانسیزجا] بلیرلی بیر مقدارین ایکی قاتی.

دوبون..dubun [اؤزل‌آد] آلانقوْوا داستانیندا‌آدی گئچن بیر بگ[۲۱۱].

دوپ دورو..dup duru [صفت] چوخ دورو.

دوتساق..dutsaq [باخ] توُستاق، توُتساق.

دوچار..düçar [آد] اوُغرامیش، یاخالانمیش‌دؤشگون (فا: دچار). {فا: دؤشر، دؤشمک فعلی بو کلمه‌نین کؤکو اولمالیدیر.

دوخان..duxan [اؤزل‌آد] دؤخان: ساوه-نوبران دا کند آدی.

دود..dud [آد، باخ توّستو، توّتون] توستو (فا: ~).

دوُدانلو..dudanlu [اؤزل‌آد] درگز-نوخندان دا کند آدی.

دوُدکش..dudkəş [آد، فا›باخ: توّستو] توّستولوک، توّستوچکن‌بوْرو(فا: ~).

دوُدمان..dudman [آد، فا›باخ: توّتمک] آتابابا، نسیل‌وعایله(فا: ~

دوُده..dudə [آد، فا› باخ: توّستو] هیس، توستو (فا: دوده).

دوُر..dur [باخ دوُرماق] ساخلا، توقف (فا: ایست). stop ۲-دوُر› (آد، فارسجا، شعرده ایشله نیر) اوزاق (فا: دور).

دوُرآغاجی..durağacı [آد] مختلف آماج‌لار اوّچون گمی‌لرین اوْرتاسینا قویولان‌اوُزون‌دیرک. {دوُرماق سؤزوندن آلینیب}.

دوُرا..dura [اؤزل‌آد] ۱-یاشام، حیات ۲-ساغلاملیق، دایانیقلیلیق، قالیجی‌لیق ۳-اینسان آدی: ائو، باریْناق، بو آد اوُشاقلاری اؤلموش عایله‌لرین یئنی اوُشاقلاری اوْلدوُغوندا یاشامدا قالیْپ اوُزون یاشاماسینی ایسته ین آدلاراندیر و چوْخ اَسکیلره دایانان بیر گله‌نک بو گوّن ده واردیر؛ دوُراباى، دوُراتاو/ دوُراتاغ، دوُراتاى، دوُراق، دوُرسوُن، دوُرموُش، دوُردو، یاشار، توْختا، توْخ، توْقا، توْختامیش، توُران و بنزَری آدلاردا عینی شرایط و گله‌نه‌یین حاصلیدیر[۷].

دوُرابگه..durabəgə [اؤزل‌آد] هشتَری ده داغ آدی.

دوُراتیموُر..durateymur [تاریخی اؤزل‌آد] چاغاتای خانلاریندان[۷].

دوُراج..durac [باخ: دوُرماق] باخ: توُراج.

دوُراجاق..duracaq [آد] ۱-داشیما آراجلارینین دایاناجاق یئری، دوراق (فا: توقف گاه). parking ۲-اوُشاغین آیاق اوّسته دوُروب یئریمک اؤیرَنمه‌سی اوّچون حرکت ائده بیلن آراباجیق.

دوُراخانی..duraxanı [آد] آذربایجان یاللی‌سیندا بیر اوْیون آدی.

دوُراغان..durağan [صفت] یئرینی دییشدیرمه ین، ثابت.

دوُراغان الکتریک..durağan iliktrik [آد] آکومولاتوردا کی اوّره تیلن الکتریک.

دوُراغانلاشماق..durağanlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دوُراغان وضعیته گلمک، ثابت لشمک.

دوُراغانلیق..durağanlıq [آد] دوراغان اوْلما وضعیتی.

دوُراق..duraq [آد] ۱-داشیما آراجلارینین و یولجولارین دوردوُغو یئر، دوُراجاق، دایاناجاق، دوّشرگه (فا: ایستگاه). station ۲-چالیشمایا آرا وئرمه، دینلَنجه. ۳-هجا اؤلچوسونده دوُرما یئرلری. ٤-اینسان‌آدی: ~الپ، ~ای، ~بگ، ~خان {سوُمرجه ‹دوُر›؛ سن: اوْتورما و دورما یئری}.

دوُراقساماق..duraqsamaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: دوروخماق.

دوُراقسایییش..duraqsayış [آد] دوراخساماق ایشی.

دوُراقسیز..duraqsız [ظرف] دوراق‌لاردا دوُرمادان، دوراغی اوْلمایان.

دوُراقلاتماق..duraqlatmaq [اتّدیرگن ائیلم] دوراقلی ائتمک.

دوُراقلاماق..duraqlamaq [اتّدیرگن ائیلم] دوراقلی ائتمک.

دوُراقلایییش..duraqlayış [آد] دوُراق لاماق ایشی و یا بیچیمی.

دوُراقلی..duraqlı [صفت] ۱-دوُراغی اوْلان ۲-بیر یئرده و حالتده قالان (پایدار). stable

دوُراقلی دالغا..duraqlı dalğa [آد] بوّتون‌اؤزللیکلری بیر حالتده قالان دالغا.

دوُراقلیق..duraqlıq [آد] ۱-دوُراق اوْلما وضعیتی. ۲-دوُرقون لوق.

دوُرال..dural [صفت] بیر حالتده قالان، دَییشمه ین.

دوُران..duran [اؤزل‌آد] ۱-توُران، دوُروجو، قالیْجی، یاشایان، جانلی. ۲-اینسان‌آدی: دوُرانای، دوُرانبای، دوُرانَر[۷].

دوُران..duran [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.قوْبوستان‌دا (~داغ) داغ آدی[۲٤۰].

دوُراندیش..durandış [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوُزاغی گؤرن، ایله‌رینی دوّشونن، اؤن گؤرولو (فا: ~).

دوُرباش..durbaş [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه ده کند آدی.

دوُربین..durbin [باخ] دوّربون.

دوُرجین..durcin [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.مینودشت ده چای آدی.

دوُردوُ..durdu [اؤزل‌آد] ۱-دوُران، قالیْجی، یاشایان ۲-یاشام، حیات. ۳-اینسان‌آدی: دوُردو بَگیم، دوُردوبیگه[۷].

دوُردوراج..durdurac [آد] فرئن (فا: ترمز).

دوُردورتماق..durdurtmaq [اتّدیرگن ائیلم] دوردورماسینا یوْل آچماق، ساخلاتدیرماق.

دوُردورماق..durdurmaq [اتّدیرگن ائیلم] ساخلاتماق، دورماغا مجبور ائتمک (فا: ایستاندن). t~ to stand {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹ تورقورماق›}.

دوُردوروش..durduruş [آد] دوردوُرماق ایشی ویا بیچیمی.

دوُردورولماق..durdurulmaq [بلسیز ائیلم] ساخلاتدیریلماق، قاباغی آلینماق.

دوُردورولموش..durdurulmuş [صفت] ساخلادیلمیش (فا: متوقّف). halted

دوُرزان..durzan [اؤزل‌آد] ساوه-نوبران دا کند آدی.

دوُرسوُن..dursun [اؤزل‌آد] ۱-دوُرماسی و یاشاماسی ایسته‌نن. ۲-اینسان‌آدی: دوُرسوُنالپ، دوُرسونای، دوُرسونبای[۷].

دوُرغو..durğu [باخ] دوُرقو.

دوُرغوزدورماق..durğuzdurmaq [باخ] دوُرقوزدورماق.

دوُرغون..durğun [باخ] دوُرقون.

دوُرقاچ..durqaç [اؤزل‌آد] دوُراق، دوُرولان، یاشانیلان یئر[۷].

دوُرقو..durqu [آد] دوُرغو: ۱-یئریمکده اولان شئیین بیر آندا دوُرماسی (فا: مکث). **pause** ۲-قلب ایشلهمه سینین بیر آن دوُرماسی (فا: سکته). **stooage**

دوُرقو اشارهلری..durqu işarələri [آد] یازی‌دا و متن‌لرده سؤزلر و سؤز بیرلشمه‌لری آرسیندا سینتاکتیک علاقه‌لری گؤستَرن قرافیک علامت‌لر "نقطه، ویرقول، ایکی نُقطه".

دوُرقوزدورماق..durquzdurmaq [تاثیرلی ائیلم، سن ‹توُرغوزماق›] دوُرغوزدورماق: ۱-آیاغا قالدیرماق، یئریندن قالخماسینا سبب اولماق، قوْوزاماق (فا: بلند کردن). ۲-یوخودان اویماتماق.

دوُرقوزما..durquzma [آد] ۱-قالدیرما. ۲-نغوظ **erection**

دوُرقوزماق..durquzmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُرغوزماق: قالدیرماق، قوْوزاماق(بلند کردن)

دوُرقون..durqun [صفت] دوُرغون: ۱-تره‌نیش‌سیز، ساکت، قیمیلدامایان(فا: ساکن) **resident** ۲-سس‌سیز، سؤنوک ۳-اینسان آدی: ـالپ، ـای، ـبای، ـبگیم، ـبیکه، ـر، ـسوُ. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوُرقون‌الکتریک..durqun alktrık [آد] ساکن الکتریک. **static electricity**

دوُرقون‌شیشکین‌لیک..durqun şişkinlik [آد] استاقفلاسیوْن، ائکوْنومی ده عین آندا دوُرقونلوق و ائنفلاسیوْن یاشانماسی (رکود و تورم در کنار هم). **stagflation**

دوُرقونلاشدیرماق..durqunlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دورقون وضعیته گتیرمک.

دوُرقونلاشماق..durqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دورقون وضعیته گلمک(فا: راکد شدن).

دوُرقونلوق..durqunluq [آد] ۱-دوُرقون اولما دورمو، سس‌سیزلیک، حرکت‌سیزلیک **immotile** ۲-بازار دورقونلوغو، رکود (فا: رکود). **Stagnation, downswing**

دوُرما..durma [آد] ۱-توقف **stop** ۲-رکود (فا: رکود). **stagnation**

دوُرمادان..durmadan [ظرف] باخ: دورماق۲ (فا: بی توقف). **continued**

دوُرماز..durmaz [آد] ۱-چالیشقان، ایله‌ریجی. ۲-بوُ سؤزله دؤزه‌لن نئچه اینسان آدی: دوُرمازالپ، دوُرمازبای، دوُرمازَر[۷].

دوُرماق..durmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-آیاق اوْسته قالاراق یئریمه‌مک، ترپنیش‌سیز اولماق "آغاجین یانیندا دوُردولار" (فا: ایستادن). **to stand** ۲-چالیشماماق، ایشلمه‌مک، قطع اولماق "موْتور بیردن بیره دوُردو، قلبی دوُردو، یاغیش دوُردو"، منفی بیچیم ایله آرا وئرمه‌دن و سوْرکلی معناسی وئریر"هئچ دوُرمادان ایشله‌یبر". ۳-آیاغا دوُرماق، یئریندن قالخماق "دوُروب ائشیگه گئتدی، دوُروب قاچماق". ٤-دیکینه قالخماق، دیک وضعیت آلماق "توْکلری بیزبیز دوُروب، یاخاسی یاخشی دوُرماییب". ٥-دایانیب مُقاومت ائله‌مک، ثُبات گؤسترمک، دؤزمک"قاباغیندا دوُردو". ٦-وار اولماق، وارلیغینی سورمک، یاشاماق"باباسی هله دوُرور". ۷-چاشیب قالماق، دوُروخماق "خبری ائشیدن کیمی دوُردو". ۸-باشا گلمک، مال اولماق، تامام اولماق "بو پالتار منه بئش مین تومنه دوُرور". ۹-چیخماق، تؤره‌مک "غمزه سیندن فتنه‌لر دوُرور". ۱۰-داورانماق، رفتار ائله‌مک "احتیاطلی دوُر". ۱۱-بئله، بوُیانا و اوْیان کیمی سؤزلرله چکیلمک مفهوموندا ایشله‌نیر "اوْیانا دوُر، بئله دوُر". ۱۲-"دوُرسون" شکلینده صرف نظر ائده‌رک مفهوموندا ایشله‌نیر "تانیماق بیر یانا دوُرسون اوْنون هئچ آدینی‌دا ائشیتمه میشم". ۱۳-اینکار شکلینده-قالماماقو دایانماماق مفهوموندا ایشله‌نیر"باشیمدا توْکوم دوُرمور". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توُرماق›}.

دوُرماقاچ..durmaqaç [صفت، دا] تئز، تلَسیک"دوُرما قاچ گئت بوُرالاردان.

دوُرماقسیزین..durmaqsızın [باخ] دورمادان.

دوُرماگلدیم..durma gəldım [ظرف] تئز، تلَسیک، اوْز توُتاراق "کلبه نوْروز باشماقلارینی آیاغیناگییه‌رک، دوُرما گلدیم بیر باش حاجی ابوطالبین یانینا گئدیر[۱]".

دوُرمان..durman [اؤزل‌آد] دایانان، اوْغلان آدی (فا: نام‌پسر).

دوُرموش..durmuş [اؤزل‌آد] ۱-دوُران، یاشایان، جانلی ۲-یاشام، حیات[۷].

دوُرموش‌حاجیلو..durmuş hacılu [اؤزل‌آد] قاراقوْیونلو بیرلیگینده-بیرتورک بوْیو[۲۰۹].

دوُرموشکان..durmuşkan [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

دورموشکانلی..durmuşkanlı [اؤزل‌آد] یوسفانلی طایفاسینا باغلی اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

دوُرموشکانلی..durmuşkanlı [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {بوْی آدی: دایانان}.

دوُرنا..durna [آد، دیرگی] توپلو حالدا یاشایان و کوْل رنگلی، دیمدیک، بوغاز و آیاقلاری اوُزون و ایری گؤوده‌لی، کؤچَری

باتاقلیق قوشو (فا: درنا). gruidae-grus {ت، سن ‹تورنا›؛ اوُجا بوی اولدوغو اوچون دوُرماق/ توُرماق سؤزوندن آلینماسی سانیلیر[٦]؛ فارسجا یادا گئچیدیر}.

دوُرنا آیاغی..durna ayağı [آد، بیتگی] باخ: دوّیون چیچگی.

دوُرنا بالیغی..durna balığı [آد، دیرگی] باشی بؤیوک، بوغازی گئنیش، آغزی اؤردک دیمدیگی کیمی، دیشلری کسگین و پیرتیجی، بوْی ۱٫۵متر، آغیرلیق ۲۵کیلوگرم، اتی لذتلی بیر بالیق (فا: اردک ماهی). esox lucius

دوُرنا بالیق گیللر..durnabalığıgillər [آد، دیرگی] اتجیل پیرتیجی بالیق لار سوْیو.

دوُرنا بوْغاز..durna boğaz [آد] دوُرنا بوغازی کیمی اینجه و اوُزون.

دوُرنا بوْغازلی..durna boğazlı [آد] دوُرنا بوغازی اوْلان.

دوُرنا دیمدیگی..durna dimdiyi [آد، بیتگی] ساردوْنیاگیللردن، قیرمیزی ویا پمبه چیچک‌لی، توخوم اوُجلاری دوُرنا دیمدیگینه بنزر بیر بیتگی، عطیر چیچه‌یی، دؤن بابا (فا: نوعی گیاه). geranium robertianum

دوُرنا قاتاری..durna qatarı [آد] آرخا آرخایا دؤزولموش دوُرنالار دسته سی.

دوُرنا قیری..durna qırı [آد] قیرمیزیمتیراق بوْز.

دوُرنا گئچیتی..durna geçiti [آد] باهاردا اَسن بوُرولقان یئل.

دوُرنا گؤز..durna göz [صفت] دوُرنا گؤزلو: آیدین گؤزلری اوْلان.

دوُرناگیللر..durnagillər [آد، دیرگی] بیر قوش سوْیو.

دوُرنا ووُردو..durna vurdu [باخ] تیرنا ووُردو.

دوُرناچی..durnaçı [صفت، اسکی] خاقانین آو کؤپکلرینه یئتیرن کیمسه.

دوُرو..duru [صفت] ۱-بولانیق اوْلمایان، آرین و سؤزگج‌لی، تمیز، قاریشیغی اوْلمایان، صاف، آیدین (فا: زلال). limpid ۲-دوُران، دوُرقون[٧]. {سومرجه، دوُرماق‌دان}.

دوُرو..duru [اؤزل‌آد] سوُلدوزکندی(صاف، پاک، صادق مفهوموندا).

دوُرو..duru [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: ـهالپ، ـهای، ـهبای، ـهبگ، ـهبگیم، ـهبیگه، ـهتَکین، ـهتؤرک، ـهتیموُر، ـهخان، ـهسوْی، ـهسوُ، ـهقال، ـهقان.

دوُرو یئریندن..duru yerindən [ظرف] دوُروسوندان.

دوُروب اوْتورماق..durub oturmaq [تاثیرسیزائیلم] اوْتوروب دوُرماق، بیریله واخت گئچیرمک، یوْلداشلیق ائتمک.

دوُروپ دوروپ..durup durup [ظرف] دوراراق، آراسیر، زامان زامان.

دوُروجاچای..durucaçay [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[٢٤].

دوُروخا دوُروخا..duruxa duruxa [ظرف] دایانا دایانا، دوُرا دوُرا، آرابیر دوُراراق" دوُروخا دوُروخا جاواب وئرمک".

دوُروخدورماق..duruxdurmaq [ائتدیرگن ائیلم] دوروخماغا مجبور ائتمک، دورخماسینا سبب اوْلماق، چاشدیرماق، کاریخدیرماق، کیریخدیرماق.

دوُروخسونماق..duruxsunmaq [باخ] دوروخماق.

دوُروخما..duruxma [آد] دوُرقو (فا: مکث). pause

دوُروخماق..duruxmaq [تاثیرسیزائیلم] فیکره گئتمک، دؤشونه‌رک فیکره جومماق، چاشماق (فا: تعجب کردن).

دوُروسوندان..durusundan [ظرف] ان یاخشی یئریندن" دؤیونون~۵ کیلو چک".

دوُروش..duruş [آد] دورماق بیچیمی، دورما طرزی، اؤزنو توتما طرزی، دایاناجاق، دوراجاق (فا: کردار). act {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوُروش اوْتوروش..duruş oturuş [آد] حال وحرکت طرزی.

دوُروشما..duruşma [آد] دوُروشماق ایشی" ـهسالونو".

دوُروشماق..duruşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-یارقیلاما و سوْروشدورما اوْتورومو دؤزنله مک (فا: جلسه دادرسی تشکیل شدن). ۲-اؤز اوزه دوُرماق.

دوُروشوق..duruşuq [آد] ژئست (فا: ژست). gesture

دوُروغا..duruğa [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[٢٤].

دوُروق..duruq [صفت] ۱-بللی بیر سوّره‌ده دییشمه‌ین وضعیت ۲-(آ، دیل‌ب) دوُرقو، دانیشمادا جمله‌نین مفهومونا گؤره کلمه‌لر آراسیندا سس کسینتی‌سی (فا: مکث در کلمه). pause ۳-استاتیک، ترپه-نیش‌سیز نسنه‌لرین اوّستونده اوْلان‌دنگه گؤجلرینی اینجه‌له‌ین بیلیم دالی.

دوُروق اولدوزلار..duruq ulduzlar [آد] ثوابت (فا: ثوابت). fixed stars

دوُروقسون..duruqsun [صفت، دا] قارار وئرمه ین، متردّد.

دوُروقلوق..duruqluq [آد] دروق اوْلما وضعیتی.

دوُرول..durul [اؤزل‌آد] ۱-سُکون بوُلماق، حُضورا قاووُشماق ۲-گُناهسیزلیق، آرینْمیشلیق[٧].

دوُرولاشدیرماق..durulaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دورو حالا گتیرمک.

دوُرولاشدیریلماق..durulaşdırılmaq [بلسیزائیلم] دوروحالا گتیریلمک، شفافلاندیریلماق.

دوُرولاشماق..durulaşmaq [باخ] دوروُلانماق.

دوُرولاماق..durulamaq [تاثیرلی ائیلم] ١-یایخالاماق اوْچون بیر شئیی سودان گئچیرمک. ٢-سوزگجلهمک، صاف لاماق، آیدین لاماق (فا: رقیق کردن). to dilute

دوُرولانماق..durulanmaq [بلسیز ائیلم] ١-یایخالانماق. ٢-دورو اوْلونماق، صاف لانماق، آیدین لانماق (فا: رقیق شدن، صاف شدن).

دوُرولتماق..durultmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُرو وضعیته گتیرمک.

دوُرولجا..durulca [اؤزلآد] معصوُم، گُناهسیز[٧].

دوُرولدوجو..durulducu [صفت] دوُرولاشدیران، صاف لاشدیران.

دوُرولدولماق..duruldulmaq [بلسیز ائیلم] دوُرولتماق ایشی گؤرولمک.

دوُرولدولموش..duruldulmuş [صفت] دوُرولاشدیریلمیش.

دوُرولماز..durulmaz [اؤزلآد] ١-یاراماز، بیر یئرده دوُرمایان (اوُشاق). ٢-صافلانماز، آیدینلانماز[٧].

دوُرولماق..durulmaq [تاثیرسیزائیلم] ١-دورو حالا گلمک(فا: صاف شدن). ٢-(مج)آیدین لاشماق، یاخشی لاشماق. ٣-دوُرولماق٢(بلسیز ائیلم) دورماق ایشی گؤرولمک.

دوُرولموُش..durulmuş [اؤزلآد] ساکن، آیدینلانمیش[٧].

دوُرولوق..duruluq [آد] ١-دورو اوْلماوضعیتی. ٢-صافلیق، شفافلیق، آیدینلیق (فا: زلالی). aqueous ٣-صفا. serenity

دوُروم..durum [آد] بیر شئیین اوْلدوغو حالی، دوروش بیچیمی(فا: احوال) conditions {ت: بوْی، باخ: دوُرماق}.

دوُروم آلماق..durum almaq [تاثیرسیزائیلم] وضعیته گؤرهبللیبیربیچیم-وحالت آلماق.

دوُروم اکی..durum əki [آد] آدلارینحاللانمااکلری" ائوی، ائوین، ائوه".

دوُروم وضعیتی..durum vəziəti [آد] گؤرونوش.

دوُرومجا..durumca [ظرف] وضعیته گؤره، دوروم باخیمیندان.

دوُرواملو..durumlu [صفت] دوُرومو اوْلان، توُتاری اوْلان.

دوُرواملولوق..durumluluq [آد] دوُرواملو شئیین حالی.

دوُرومو پوْزولماق..durumu pozulmaq [تاثیرسیزائیلم] وضعیتی بیربیرینه دَیمک.

دوُرومو دوْزلمک..durumu düzəlmək [تاثیرسیزائیلم] وضعیتی ایسی لشمک.

دوُرویا چیخارماق..duruya çıxarmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُرویا چیخارتماق: تمیزه چیخماق.

دوُز..duz [آد] ١-رنگسیز، قوْخوسوز، بوُلورو قیریلقان، سوُدا اریین، کسکین دادلی و یئمکلری قوْرومالق ویا دادلاندیماقاوْچونایشله-نن‌یر ماده (فا: نمک). salt ٢-(کیمیا) شیمیایی مادّهلرده NACL آدیلا تانینان و OH یوْنلاری ایلهراحتجه ترکیب تاپان مادّهنین گنل آدی. ٣-تأکید وئرن بیر سؤز "دوُزلو آدام، دوُزلو ایشلر گؤرور". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخدا ایشله نیبدیر ‹توُز›}.

دوُز چؤرک..duzçörək [آد] دوست اولاراق بیرلیکده غذا یئمک "دوز چؤرک یئین، بیربیریله دوز چؤرک یئمک".

دوُز چؤرهیی اوُنوتماق..düz çörəyi unutmaq [تاثیرسیز ائیلم] نانکوْرلوق ائتمک.

دوُزا قوْیماق..duza qoymaq [تاثیرلی ائیلم] ١-شوْرابا قوْیماق٢-گیزلهدیب ساخلاماق.

دوُزاق..duzaq [آد] ١-قوش وحئیوان توتما آراجی، توْر (فا: تله). snare,trap ٢-دؤزَن، کلک، حیله. {(دوُز+اق)؛ ت، سن ‹توُزاق›، دیواندا دوُز=توُز سؤزونه عاید اولاراق "توُز، توُز قیپا، توُزاق" سؤزلری سئوگیلی و گؤزل معناسیندا گلیب، ایندیکی زامانلادا دوُزلو سؤزو خوشا گلن کیمسه اوچونده سؤیلهنیر و ائله سانیلیرکی دیواندا ایشلهنن دوُزاق کلمهسیده قاباقجا دئدیگیمیز توُزاق سؤزودور و تلهیه سالینان حئیوان عملا بیر نوع سئومهلی و یارار یئتیریجی حئیوان ساییلیر و ایندیده بیرینی دوُزاغا سالماق اوْنو سئومکو اله گتیرمک معناسینداادا ایشلهنیر}.

دوُزاق قوُرماق..duzaq qurmaq [تاثیرلی ائیلم] تله قورماق، توْر قوُرماق.

دوُزاقچی..duzaqçı [آد] دوُزاق قوُران کیمسه.

دوُزاقلاماق..duzaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] دوُزاق قوُرماق (فا: دام گذاشتن).

دوُزاقلانماق..duzaqlanmaq [بلسیز ائیلم] ١-دوزاققورولماق٢-(س) دوُزاغا دؤشمک.

دوُزال..duzal [اؤزلآد] جوُلفا و اهر ده کند و چای آدی {١-دؤز+ال: دؤز یئر و بؤلگه. ٢-دوُزلو یئر}.

دوُزان..duzan [اؤزلآد] سراب دا کند آدی، باخ: دوُزدوُزان.

دوُزان..duzan [اؤزلآد] شاماخی‘دا داغ آدی(١٢٣٨)[٢٤٠].

دوُزاوْلوم..duzolum [اؤزلآد] داشلی بوُرون دا کند آدی.

دوُزجوُل..duzcul [صفت] دوُزلو توْپراقلاری سئون بیتگی.

دوُزچو..duzçu [صفت] دوز آلوئرچیسی، دوُز تجارتی ائدن کیمسه.

دوُزچؤرک..duzçörək [آد] ١-دوُزچؤرکدن‌عبارت٢-(مج)دوْلاناجاق اؤچون ضروری اوْلان شئیلر.

دوُزچؤرک ایتیرمک..duzçörək itirmək [تاثیرسیزائیلم] یاخشی-لیغاقارشی‌پیس‌لیک ائتمک.

دوُزچؤرک ایتیرن..duzçörək itirən [صفت] نانکوْر (فا: نمک نشناس). miserly

دوُزچؤرک باسماق..duzçörək basmaq [تاثیرسیزائیلم] دوْستلوغا ترس و ضد دؤشمک.

دوُزچؤرک حاققی..duzçörək haqqı [اؤنلم] آند افاده سی.

دوُزچؤرک کسمک..duzçörək kəsmək [باخ] دوُزچؤرک ایتیرمک.

دوُزچؤرک گؤزوندن گلسین..duzçörək gözündən gəlsin [اؤنلم] قارقیش افاده سی.

دوُزچولوق..duzçuluq [آد] دوز اؤرَتمه ایشی.

دوُزخ..duzəx [آد، فا] جهنم، تامو (فا: جهنم).

دوُزخانا..duzxana [آد] دوغال حالدا دوُز چیخاریب و قاینادیب یئمک اؤچون یارارلی حالا گتیریلن یئر.

دوُزدارتان..duzdartan [آد] دوز اؤیوتمک اوچون بالاجا ال دییرمانی.

دوُزداغی..duzdağı [اؤزل‌آد] قئیدار، زنجان و تفرش ده داغ آدی.

دوُزداغ..duzdağ [اؤزل‌آد] نخجوان و سالیان‌دا داغ آدی[٢٤٠].

دوُزداق..duzdaq [باخ] دوزلاق.

دوُزدوزان..duzduzan [اؤزل‌آد] سراب‌ین٤١کب طرفینده نفوسو ش١٣٢٠ده ١٤٥٠* نفر، توْرک قئید اوْلوب {بو کلمه‌نی چوخراق دوُز کلمه‌سیله‌ایلگی‌لی‌بیلیلر، البته دؤزدؤزَن و دؤز دؤزنلیک یئر مفهوموناداشاره ائتمک اولار، بؤلگه‌نین دؤزنگاه و مُسطّح اولماغی بو معنانی گؤجلندیریر}.

دوُزسپن..duz səpən [آد] دوُزسپن، دوُزقابی(فا:نمک پاش). saltshaker

دوُزسوز..duzsuz [صفت] ١-دوزو اوْلمایان یئمک یاخود دوُزو آز اوْلان. ٢-(مج)خوشا گلمه‌ین هر شئی (فا: بی نمک). saltless

دوُزسوزلاشدیرماق..duzsuzlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُزسوز حالا گتیرمک.

دوُزسوزلاشدیریلماق..duzsuzlaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] دوزسوُز حالا گتیریلمک.

دوُزسوزلاشماق..duzsuzlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دوُزسوز حالا گلمک(فا: بی نمک شدن).

دوُزسوزلانماق..duzsuzlanmaq [باخ] دوُزسوزلاشماق.

دوُزسوزلوق..duzsuzluq [آد] دوُزسوز شئیین حالی، خوشا گلمزلیک.

دوُزقابی..duzqabı [آد] ایچینه‌دوُز تؤکمک اؤچون بالا قاب(فا: نمکدان).

دوُزقیران..duzqıran [آد] دوُز یاتاقلاریندا سال دوُزو سیندیران ایشچی.

دوُزکند..duzkənd [اؤزل‌آد] ماهنشان و اهر ده کند آدی.

دوُزکیمی یالاماق..duz kimi yalamaq [تاثیرلی ائیلم] چوخ عزیزله‌مک.

دوُزلا..duzla [آد] دوز چیخاریلان و اؤره‌تیلن یئر، دوُزلوق(فا: نمکزار).

دوُزلاتماق..duzlatmaq [ائتدیرگن ائیلم] دوزلاماق ایشینی گؤردورمک.

دوُزلادیلماق..duzladılmaq [بلسیز ائیلم] دوزلاتماق ایشی گؤرؤلمک.

دوُزلاشدیرماق..duzlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُزلاندیرماق.

دوُزلاشدیریلماق..duzlaşdırılmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُزلاشدیرماق ایشی گؤرولمک.

دوُزلاق..duzlaq [آد] ١-دوُزلو یئر، دوُزلو توْپراق، وئریمسیز دوُزلو و چوْراق یئر. ٢-دوُز یاتاغی، دوز معدنی، دوُز چیخاریلان یئر (فا: نمکزار). ٣-سوّرو حئیوان‌لارینا دوُز وئریلن یئر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توُزاماق، توُزلاماق›، سن}.

دوُزلاق..duzlaq [اؤزل‌آد] زنجان، مراغا، ابهر ده داغ و هشتَری ده کند آدی.

دوُزلاق چوْغانی..duzlaq çoğanı [آد] بیرنوع چوْغان.

دوُزلاما..duzlama [آد] ١-دوزلاماق ایشی، دوُز ووُروما. ٢-بیر جور یئمک. ٣-دوُزلاناراق حاضرلانان.

دوُزلاماق..duzlamaq [تاثیرلی ائیلم] دوُز وورماق، اوْستونه دوُز سپمک (فا: نمک زدن).

دوُزلاندیرماق..duzlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُزلو حالا سالماق، دوُزلو ائتمک.

دوُزلاندیریلماق..duzlandırılmaq [بلسیز ائیلم] دوُزلاندیرماق ایشی گؤرولمک.

دوُزلاندیریلمیش..duzlandırılmış [صفت] دوزلوحالا گتیریلمیش.

دوُزلانماق..duzlanmaq [بل] ١-دوُز وورلماق (فا: نمک زده شدن). ٢-(س) قیرجانماق، اؤزونو نازا قویماق (فا: لوس شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوُزلانمیش..duzlanmış [صفت] دوز ووُرولموش، دوُز سپیلمیش.

دوُزلانیش..duzlanış [صفت] دوُزلانماق ایشی ویا بیچیمی.

دوُزلایيجی..duzlayıcı [آد] دوُزلاماقلا مشغول اولان ایشچی (داباغ‌لیقدا).

دوُزلایيش..duzlayış [آد] دوُزلاماق ایشی ویا بیچیمی.

دوُزلو..duzlu [صفت] ۱-دوزو چوخ اولان یئمک، چوراق یئر (فا: شور). salty ۲-خوشا گلن هرشئی، دوزلو اوشاق، اؤرگه یاتان.

دوُزلوآخماز..duzluaxmaz [اؤزل‌آد] آغداش‌دا گؤل آدی[۲۴۰].

دوُزلو بلغم..duzlu bəlğəm [آد] بعضی‌دری‌خسته‌لیک‌لرینین‌اوْرتاق-آدی، اقزاما.

دوُزلوجا..duzluca [صفت] دوُزلو، خوشاگلن (فا: شورمزه) saltish

دوُزلوق..duzluq [آد] ۱-دوُز قابی (فا: نمکدان). ۲-آتلاردا گؤز اؤستونده کی و اینسان‌لاردا کؤپورجوک سؤمویونون آردینداکی چوخور یئر. ۳-باخ: دوُزلاق.

دوُزلولوق..duzəlülüq [آد] ۱-دوُزلو شئیین حالی، دوزلو اولما وضعیتی، شورلوق. ۲-اؤره گه یاتا بیلمه، خوشا گلمه وضعیتی. ۳-توپراق و سوُیون بیرلیتررده اولان دوُز مقداری (فا: شوری).

دوُزلولوق اؤلچن..duzluluq ölçən [آد] بیر محلولون دوُز مقدارینی-اؤلچن آلت.

دوُزونو دادماق..duzunu dadmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینین چؤره‌گین یئمک.

دوُزونو قاچیرماق..duzunu qaçırmaq [تاثیرلی ائیلم] لذت‌دن چیخارماق، رغبت‌دن سالماق.

دوُستاق..dustaq [آد] دوسداق:توتوقلو، توتولموش، ساواشدا یاخالانمیش کیمسه (فا: اسیر). {باخ: توُتساق}.

دوُستاق ائتمک..dustaq etmək [تاثیرلی ائیلم] دوُستاق ائله‌مک، دوُستاق لاماق، حپیس‌له‌مک.

دوُستاق اولماق..dustaq olmaq [تاثیرسیزائیلم] توُتوق لانماق.

دوُستاقچی..dustaqçı [آد] زندانچی (فا: زندانبان). dualism

دوُستاق‌خانا..dustaqxana [آد] حپیس‌خانا، توتساق‌خانا (فا: زندان).

دوُستاق‌لیق..dustaqlıq [آد] اسیرلیک، توُستاق‌لیق (فا: اسارت).

دوُستاقچی‌لیق..dustaqçılıq [آد] دوستاق باخیجی‌سینین ایشی(فا: زندانبانی).

دوُستاقلی..dustaqlı [آد] دوستاق، توتوقلو (فا: زندانی).

دوُستان..dustan [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی.

دوُستانه..dustanə [ظ، فا] دوستجاسینا، یوداشلیق لا (فا: دوُستانه).

دوُستایئر..dustayır [اؤزل‌آد] قوسار‌دا کند آدی[۲۴۰].

دوُش..duş [آد، فرانسیزجا] یوُیونماق اؤچون سوُیو اؤستدن تؤکن وسیله، یوُیونما (فا: دوُش).

دوُشاق..duşaq [آد، دا] حئیوانین ایکی آیاغینا باغلانان کؤستک و ایپ (فا: تسمه، ریسمان و زنجیر).

دوُشاقلاماق..duşaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] حئیوانین ایکی آیاغینی کؤستک و ایپله باغلاماق، کؤستک‌له‌مک (فا: بستن).

دوُغاب..duğab [آد] سوُ و گچ کیمی شئیلرین دورو حالدا قاتیشماسیندان دوزه‌لن شئی (فا: دوُغاب). grout

دوُغان..duğan [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {دوْغان}.

دوُغائی..duğaey [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

دوُغلات..duğlat [اؤزل‌آد] توّرکلشمیش بیر موُغول طایفاسی[۱۲].

دوُل..dul [صفت] ارینمدن بوشمانمیش ویا اری اؤلموش قادین ویا قادینین بوشامیش ویا قادینی اؤلموش کیشی (فا: بیوه). widowhood {ت، سن ‹توُل›؛ دیواندا توُل سؤزو فعل شکلینده ده ایشله‌نیب (توُلماق: چوْقان توْپونا وورووب آتماق) و ایندی توللاماق شکلینده همان کلمه‌دن اله گلیب، بو کلمه‌نین معناسینا باخدیقدا نظره گلیر دول سؤزو بوُراخیلمیش قادین اؤچون سؤیله‌نیر[۶]}.

دوُل آپتال اوْت‌گیللر..dulaptal otugillər [آد، بیتگی] تاج‌سیز، ایکی چنکلی‌لردن چوخو ایستی و قوُراق بؤلگه‌لرده یئتیشن وکاکتوس کیمی‌بیتگی سوْیو (فا: تیره مازریون). thymelaeaceae

دوُل آپتال‌اوْتو..dulaptal otu [آد، بیتگی] دوُل‌آپتال‌اوْتو گیللردن، چیچکلری گؤزل قوْخان، آجی، چوخ ایللیک، چوخو آغاججیق و چالی کیمی بیتگی (فا: مازریون). daphne mezereum. thy

دوُل آرواد اوْتو..dularvad otu [آد، بیتگی] توْپلاشیق گیللردن قیرلاردا یئیتشن، حکیم‌لیکده ایشله‌نن و تیکانلی قوْزلاری قوْیونلارین یوُنونا یاپیشان بیر بیتگی (فا: آراقیطون). arctium lappa

دوُلاق..dulaq [اؤزل‌آد] دولو، اولقوُن، تجربه‌لی (تاریخی اؤزل‌آد) توّرکمَنلرین، تَکه و توْختامیش اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷].

دوُلاقلار..Dulaklar [اؤزل آد] توّرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

دوُلانقیر..dulanqır [اؤزل‌آد] ساییق‌الاداکند آدی {دولان+قیر}.

دوُلجا..dulca [صفت] دوُل کیمی، دوُلا اوخشار.

دوُل‌جیغاز..dulcığaz [آد] دوُل کیمی، دوُلا اوْخشار.

دوُلَجین..duləcin [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

دوُل‌حاصار..dul hasar [اؤزل‌آد] بگدیلی بوْیوناعایدیئرآدی (م۱۶ جی قرن) [۲۲۵].

دوُلزاغا..dulzağa [اؤزل‌آد] ابهر ده داغ آدی.

دوُل‌قالماق..dulqalmaq [تاثیرسیزائیلم] ائشی اؤلمک ویا ائشی‌نی الدن وئرمک.

دوْلْقیشلاغی..dulqışlağı [آد] میانادا کند آدی {بو کلمه دؤل/ توْل (نسیل) سؤزونه باغلی اوْلاراق، حئیواندارلیقدا یاخجی نسیل یئتیشدیرمه مفومونوندادیر و مال داوارچیلیقلا ایلگیلیدیر}.

دوْلْقویماق..dul qoymaq [تاثیرلی ائیلم] ائشیندن آییراراق ائشسیز ائتمک.

دوْلک..dulək [اؤزلآد] زنجان دا کند آدی {باخ: دؤلک}.

دوْلْلاشماق..dullaşmaq [تاثیرلی ائیلم] دول وضعیته گلمک.

دوْللوجا..dulluca [صفت] سئویملی معناداً حاللیجا دوْللوجا آرواد".

دوْللوق..dulluq [آد] دول اولما وضعیتی.

دوْلوس..dulus [آد] ساخسی قاب.[۱]

دوْلوسچو..dulusçu [آد] ساخسی قاب قاییران اوْستا.

دوْله..dulə [آد] اوْرمیه(~پئسان، ~دئیم)، سالماس(~گرگ)، مراغا (~داغ)، سوْلدوز (~مشک)، زنجان (~دوْلیک) دا داغ آدی. بازارماسال(~ملال)داکندآدی.ماهنشاندا(دوْلیات)چای آدی {دؤل سؤزوندن: ایبی نسل و توْخوملو یئر}.

دوْم دوم..dum dum [جوْغرافی آدیندان] دوْم دوم گوْللـه سی، اوْجو کوْت اوْلوب و آغیر صورتده یارالایان گوْللـه.

دوْمان..duman [آد] ۱-توْستولو توْزلو ویا بوْغولو هاوا، فیرتینا، بوْران(فا: مه‌آلود) ۲-(مج)اؤزونتو" باشی دوْمانلی ایگید" ۳-آیدین اولمایان، قارانلیق ٤-آنلاشیلماز" افسانه‌لر دومانلار ایچینده قالیبدی". ۵-(تاریخی اؤزل‌آد) ددەقوْرقوْد بویلاریندا، قوْرقوْد آتا'نین آد وئردیگی بگلردن ۲-قازاق‌اوْیماقلاری اوْلوبابالاریندان[۷] {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توْمان›، سن؛ توْماق+ان، باخ: توْماق}.

دوْمان-...-duman [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: دوْمانای، دوْمانالپ، دوْمانبای، دوْمانبگ، دومانخان، دوْمانَر، دوْمانگَلدی.

دوْمان..Duman [اؤزل‌آد] اوْرمیه ده کند آدی.ماکی دا(~لو) داغ آدی.

دوْمان‌رنگی..duman rəngi [آد] توْتقون کوْل رنگی.

دوْمانسیز..dumansız [صفت] دومانی اوْلمایان، آیدین، صاف.

دوْمانسیزلیق..dumansızlıq [آد] هاوادا دومان اوْلمادیغی حال، آرینلیق .

دوْمان کیمی(گؤرمک)..duman kimi (görmək) [تاثیرلی ائیلم] آیدین اوْلمایاراق، یوخو کیمی.

دوْمانلاتماق..dumanlatmaq [تاثیرلی ائیلم] دومان لاندیرماق، قاریشدیرماق، چاشدیرماق.

دوْمانلاشماق..dumanlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دومان‌لی اوْلماق، دومانلا دوْلماق.

دوْمانلاماق..dumanlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دومانلی‌وضعیته-گتیرمک(فا: دودآلودکردن) ۲-(س) دومانلا بوْرونمک، دومان باسماق(فا: مه‌آلود شدن).

دوْمانلاندیرماق..dumanlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] توستولندیریمک، قاریشدیرماق.

دوْمانلانماق..dumanlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دومانلی وضعیته گلمک، دوْمانلی اوْلماق. ۲-قاریشماق، بولانماق، قارالماق.

دوْمانلی..dumanlı [صفت] ۱-دومانی اوْلان، دومان چیخاران، توْستولو (فا: مه‌آلود).۲-(مج)سیخینتی‌لی، بوْلانیق (فا: حزن آلود).

دوْمانلی چیسگین‌لی..dumanlı çisginli [صفت] چوخ توتقون، چیسگین قاپیلمیش.

دوْمانلی‌لیق..dumanlılıq [باخ] دومانلیق.

دوْمانلیق..dumanlıq [آد] ۱-دوْمان ایچینده اوْلان یئر. ۲-توْز بوْلود، یئردن چوخ چوخ اوزاق اوْلان و ایشیق‌لی توْز لکه‌لر شکلینده‌اوْلان-اولدوز سیستم‌لری، بوْلودسوو (فا: سحابی).

دوْمبول..dumbul [آد، دا] بیر نوع چالقی آلتی، کیچیک و بؤیوک اوْلماقلا ایکی چاناقلی ضربلی موْسیقی آلَتی.

دوْمبول چو..dumbulçu [آد] دوْمبول چالان، دوْمبول چالغی چی.

دوْمبول چولوق..dumbulçuluq [آد] دوْمبول چالما، دوْمبول چالغی چیلیغی.

دوْمدوْرو..dumduru [صفت] لاپ‌دوْرو، چوخ‌شفاف وصاف(فا: صاف‌صاف).

دوْمدورولوق..dumduruluq [آد] دوْمدورو اوْلما وضعیتی.

دوْمدوما..dumduma [آد، دا] فیرفیرا.

دوْمروجوق..dumrucuq [آد] دامجی.

دوْمروق..dumruq [باخ] توْمورجوْق، توْمروق.

دوْمروقلاشماق..dumruqlaşmaq [باخ] تومورجوق لانماق.

دوْمورجوق..dumurcuq [آد] دامجی.

دوْمورجوق دوْمورجوق..dumurcuq dumurcuq [ظرف] دامجی دامجی.

دوْموزی..dumuzı [اؤزل‌آد] بیر سوْمر بالیقچی‌سی‌ایکن تانریچا ایشتار اوْنو سئودی و گؤیه آلیناراق تانریلاشدیریلدی بیر دؤنم آنوْ'نون بکچی تانری‌سی و سوْنرا چوْبانلارین و بیتگی لرین تانری‌سی اوْلدو[۲۱۱].

دوْموشماق..Dumuşmaq [باخ: توْمور] ۱-دیزلری‌اوسته اوْتورماق. ۲-(قوشلار)دیمدیک‌لریله‌اؤزلرینی تمیزله‌مک و قاشیماق.

دوُموشوق..dumuşuq [صفت] بوزوشموش (فا: مچاله شده). {باخ: توْمور}.

دوُن..dun [صفت، عربجه] ۱-آلچاق، آشاغیلیق. ۲-آشاغی دا(فا: دون).

دوُنقوزدوخ..dunguzədux [اؤزل‌آد] دوُنقوزلوق: تاکستان دا داغ آدی.

دوُوا..duva [تاریخی اؤزل‌آد] دؤوه: ۱-قیْرقیزلارین، توْقای‌و اؤچ تامقا اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان[۷]. ۲-آلتوُن اوْردو خانی و بوُراق خانین اوْغلو (حکومت ایللری: م۱۲۸۲-۱۳۰۶)[۱۲].

دوُوار..duvar [آد] بیر تیکینتی‌نین ائشیک طرفینی قوْرویان و ایچ بؤلومْلرینی بیربیرینden آییران داش، کرپیج و بتوندان دؤزه‌لن حاصار؛ اوُجا هئره، چپر و حاصار کیمی اوْلان مانع و انگل (فا: دیوار). wall {بو کلمه فارسجادا اسکی و ایشلک کلمه‌دیر، ولی بیلگینلرین‌چوخو بو سؤزون کؤکونو (دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توُماق›: قاپاتماق، توّتماق) توُماق کلمه‌سینه باغلاییرلار، مخصوصا فارسجادا بوکلمه‌نی بیرکؤکه باغلایا بیلمه‌یه‌رک تورکجه‌ده دوُواق سؤزونو معنی و گرامر لحاظیندان بو کلمه‌یه یاخین اولاراق دلیل گتیرمک اولار، باخ: توُماق}.

دوُوار آراسیندا اوْتورماق..duvar arasında oturmaq [تاثیرسیز ائیلم] دوُوار ایچینده قالماق، ائشیک عالمله باغلانتی‌سی اوْلماماق.

دوُوار ایشکافی..duvar işkafı [آد] دوُواردا دؤزه‌نیلن ایشکاف.

دوُوار بیلدیری‌سی..duvar bildirisi [آد] دوُوار قازتی (فا: آگهی دیواری). bulletin

دوُوار پاسی..duvar pası [آد] ایکی اوْیونجو قارشی طرفه توپو وئرمک ایسته‌مه‌یه‌رک توپو بیربیرینه پاس وئرمه سی.

دوُوارجیق..duvarcıq [آد] آلچاق دوُوار، کیچیک دوُوار.

دوُوار چکمک..duvar çəkmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دوُوار هؤرمک. ۲-آراداکی ایلیشگی و رابطه‌نی قیرماق.

دوُوار دایاغی..duvar dayağı [آد] ییخیلماماسی اؤچون دووارا (چوخ واقت) اَییک دستک وورولان آغاج ویا آیری شئی.

دوُوار دیشی..duvar dişi [آد] ایکی دوُوارین بیربیرینه توُتدورولماسی اؤچون‌ایلک‌دوُواردا قوْیولان‌گیرینتی‌لی‌وچیخینتی‌لی یئرلر.

دوُوار سارماشیغی..duvar sarmaşığı [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا: هزارچشم).

دوُوار ساریمساغی..duvar sarımsağı [آد، بیتگی] یاپراق تؤکمه‌ین، گؤوده یاپراقلاری ساپلی، اؤست اؤزو توتقون وآلت اؤزو یاشیل، سرت و دمیر سوْو کیچیک و چیچک‌لی، میوه‌سی نوخود فیرنگی داناسی بؤیوکلوگونده، اتلی، ساری، و موْرومسوْو قارا رنگلی بیر بیتگی (فا: عشقه). hedera helix

دوُوار ساعاتی..duvarsaatı [آد] دوُوارا آسیلان ساعات.

دوُوار سوْباسی..duvar sobası [آد] دوُواردا دؤزه‌نیلن سوْبا.

دوُوار صدفی..duvar sədəfi [باخ] دالاق اوْتو.

دوُوار قازتی..duvar qazeti [آد] دوُوارا یاپیشدیریلان قازئت.

دوُوار قالی‌سی..duvar qalısı [آد] دووارا آسیلان قالی.

دوُوارکاغاذی..duvarkağazı [آد] گوزللیک‌اؤچون دووارلارا وورولان کاغاذ.

دوُوارلیق..duvarlıq [آد] دووار اؤچون مُناسب.

دوُوارا دیرەمک..duvara dirəmək [تاثیرلی ائیلم] سیخیشدیرماق.

دوُوارا قیسناماق..duvara qısnamaq [تاثیرلی ائیلم] سیخیشدیرماق.

دوُوارا ووُردو..duvara vurdu [آد] اوشاقلارآراسیندا دوُواردا بیر دایره‌یه سکّه و یا تیله وورماقلا اوینانیلان بیر اوْیون آدی.

دوُواق..duvaq [آد] ۱-توپراقدان و داشدان دؤزه‌لن قاپاق (فا: سرپوش). ۲-گلین باشینا و اؤزونه اؤرتولن پارچا (فا: روسری-مخصوص عروس). {سن ‹توُواغ›، باخ: توُماق}.

دوُواق دوّشگونو..duvaq düşgünü [صفت] یئنی گلین کن دوُل قالان.

دوُواق قاپما..duvaq qapma [آد] ۱-توْیدا گلینی‌تعریف‌له‌مک و اؤیود وئرمک اوچون سؤیله‌نن شعر و قوشما "آشیق سازینی باغرینا باسیب بو دوُواق قاپمایلا اوْنلارین توْیونو باغلادی" (فا: نوعی شعر مرسوم در عروسی). ۲-توی مراسیملریندن بیری، بو مراسم هر ائلده اؤزونه مخصوص شکلی وار.

دوُواقچی..duvaqçı [آد] دوُواق دؤزلدن وساتان کیمسه.

دوُواقچی‌لیق..duvaqçılıq [آد] دووواق دؤزلتمه وساتما ایشی.

دوُواقلاماق..duvaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] باشینا دوواق‌وورماق و اؤرتمک (فا: پوشاندن).

دوُواقلانماق..duvaqlanmaq [بلسیز ائیلم] دوواق اؤرتولمک.

دوُوان..duvan [اؤزل‌آد] باشقوُرد اوْیماق بگ‌لریندن[۷]. کیْرگیک-تاقای-جیْریق-اؤچ تامغا و باشقیْرد بوْی‌لاریندانديْر[۸۱-۱۵۸].

دوُوولات..Duvlat [اؤزل آد] قازاق-اوُلوُیوْز بوْی‌لاریندانديْر[۸۱-۱۵۸].

دوُورالا..duvrala [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد دا کند آدی.

دوُی پریز..duy priz [آد] آمپول تاخمایا ویا الکتریک آخیمی آلماغا یارایان آراج. {دوُیماق+پریز}.

دوُیاج..duyac [صفت] دویو و دویقو آلانعُضو، روُح (فا: روح).

دوُیار..duyar [صفت] دویقولو، دویقون، دویارلی (فا: حسّاس).

دوُیارسیز..duyarsız [صفت] احساس‌سیز، دویارلی‌اوْلمایان(فا: بی-احساس)

دوُیارسیزلاشدیرماق..duyarsızlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] احساس سیز وضعیته گتیرمک.

دوُیارسیزلاشدیریلماق..duyarsızlaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] احساس سیز وضعیته گتیریلمک.

دوُیارسیزلاشماق..duyarsızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] احساس‌لی‌لیغی قالماماق، حسّی آرادان گئتمک (فا: بی حس شدن).

دوُیارسیزلیق..duyarsızlıq [آد] دویارسیز اوْلما وضعیتی.

دوُیارقا..duyarqa [آد، دیرگی] اکلم باجاقلی‌لارین باشینین قاباق بؤلومونده اوْلان و حرکت حسّی، دوُیوسونو احساس ائله ین و دوُیان اورْقان‌لار، بؤجک‌لرده بوینوزکیمی حساس و دوُیو آلت‌لری (فا: شاخک حسی).

دوُیارقالیلار..duyarqalılar [آد] دوُیارقاسی اوْلان بؤجکلر، بیر جوت دویارقاسی اوْلان اکلم باجاقلیلار توْپلولوغو.

دوُیارلی..duyarlı [صفت] ائشیک ده اوْلان ائتگین‌لیکلره دویارلیغی اوْلان (فا: حسّاس).

دوُیارلی‌لیق..duyarlılıq [صفت] دویارلیغی اوْلان، حسّاس‌لیق.

دوُیارلیق..duyarlıq [آد] حسّاس‌اولما، دویارلیغی اولما (فا: حسّاسیت).

دوُیارلیقلی..duyarlıqlı [آد] دویارلیغی اولان (فا: حسّاس).

دوُیاری..duyarı [آد] دوُیو و دویارلیق لا ایلگیلی.

دوُیاریش..duyarış [آد] دوُیو و دویارلیق لا ایلگیلی.

دوُیال..duyal [اؤزل‌آد] دوُیقولو، احساسلی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

دوُیان..duyan [صفت] دوُیوجو، حس ائدیجی، آنلایان.

دوُیدورما..duydurma [آد] دوُیدورماق ایشی.

دوُیدورماق..duydurmaq [تاثیرلی ائیلم] حسّ ائتدیرمک، سئزدیرمک، سیزدیرماق، بیلدیرمک. {ت، سن ‹توُیتورماق› آنلانماق}.

دوُیسال..duysal [اؤزل‌آد] ۱-دوُیو ایله ایلگیلی، ۲-احساسلی، قیز آدی.

دوُیقان..duyqan [صفت] آشیری دویقولو.

دوُیقو..duyqu [ظرف] دوُیغو: دوُیولارلا آنلاما، باشا دؤشمه قابلیتی، اؤن سئزی، حسّ، دوُیوم. (فا: حسّ). feeling

دوُیقو اوْیاندیرماق..duyqu oyandırmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر دویقو اوْلوشدورماق.

دوُیقوجا..duyquca [ظرف] دویقو باخیمیندان.

دوُیقوداش..duyqudaş [صفت] ۱-بیر قونودا دویقولاری باشقاسیله بیر اوْلان. ۲-بیر دؤشونجه ویا بیر پارتی‌نین ایشلرینی بَیه‌نن و بنیمسه ین (فا: سمپات).

دوُیقوداشلیق..duyqudaşlıq [آد] برابردویقولاری پایلاشما، دویقوداش اوْلما.

دوُیقوسال..duyqusal [صفت] دویقولارلا ایلگی‌لی، دوُیقولو (فا: حسّاس).

دوُیقوسال دوْشونمه..duyqusal düşünmə [آد، فلسفه] بیلگی‌یه دایالی دؤشونمه‌نین قارشی‌سیندا، دویقوسال یاشامدان چیخان و اوْنونلا بلیرله‌نن دؤشونمه.

دوُیقوسال‌لیق..duyqusallıq [آد] دویقوسال اوْلما وضعیتی.

دوُیقوسوز..duyqusuz [صفت] ۱-دویقوسو اوْلمایان(فا: بی-حواس) absent ۲-دوشونمه ین، آلقی لامایان (فا: بی عاطفه). unfeeling

دوُیقوسوزلوق..duyqusuzluq [صفت] حسّ‌سیزلیک، دویقوسوُز اوْلما وضعیتی.

دوُیقولار..duyqular [آد] حسّ‌لر (فا: عواطف). sentiments

دوُیقولاری آچیغا ووُرماق..duyquları açığa vurmaq [تاثیرلی ائیلم] بلیرتمک، آچیغا چیخارماق.

دوُیقولاندیرماق..duyqulandırmaq [تاثیرلی ائیلم] دویقو آلتیندا ساخلاماق، دویقولوائتمک.

دوُیقولانماق..duyqulanmaq [تاثیرسیزائیلم] دویقو آلتیندا قالماق، دویقولو اوْلماق (فا: احساساتی شدن).

دوُیقولانیش..duyqulanış [آد] دویقولانماق ایشی ویا بیچیمی.

دوُیقولانیم..duyqulanım [آد] دویقولانما، ائتگی لنمه.

دوُیقولو..duyqulu [صفت] اینجه دویقوسو اوْلان، تئز و یاخشی دوُیان، آلقی لایان (فا: احساساتی). sensitive

دوُیقولولوق..duyqululuq [آد] دویقولو اوْلما وضعیتی.

دوُیقون..duyqun [صفت] آشیری‌دویقولو، دویار(فا: حسّاس). sensitive

دوُیقون لاشدیرما..duyqunlaşdırma [آد] دویقون ائتمه.

دوُیقون لاشماق..duyqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ایی جه دوُیماق.

دوُیقون لوق..duyqunluq [آد] دویقون اوْلما وضعیتی (فا: حسّاسیت). sensitiveness

دوُیلوق..duyluq [آد] بیلمه‌مزلیک، اؤزونو دوُیلوغا ووُرماق: اؤزونو بیلمه‌مزلیگه ووُرماق.

دوُیما..duyma [آد] حسّ ائتمه.

دوُیماز..duymaz [صفت] دویا بیلمه ین.

دوُیمازلیق..duymazlıq [آد] دوُیماز اوْلما وضعیتی، دوُیمامیش کیمی اوْلما.

دوُیماق..duymaq [تاثیرسیزائیلم] حس ائتمک، آلقی لاماق، آنلاماق، باشا دؤشمک، اؤره‌یینه داماماق، سئزمک (فا: حس کردن). to feel {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوُیمالی..duymalı [صفت] دوُیولابیلن، دوُیماغا یارارلی.

دوُیمامازلیق..duymamazlıq [آد] دوُیمازلیق.

دوُیناق..duynaq [آد] باخ: توْیناق.

دوُیو..duyu [آد] آلقی لاما اوْرقانی (فا: احساس). feeling

دوُیو اوْستو..duyu üstü [صفت، فلسفه] دویولارلا دویولا بیلمه ین، آلقی لاما یول ایله یوْخ دؤشونجه یول ایله بیلینن شیئلر.

دوُیوجو..duyucu [آد] دوُیان.

دوُیوچولوک..duyuçuluk [آد] دوُیوجونون ایشی.

دوُیوخماق..duyuxmaq [تاثیرسیزائیلم] آئیلماق، آییق دؤشمک، دوُیماق.

دوُیورماق..duyurmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُیماسینی ساغلاماق، سئزدیرمک، بیلدیرمک.

دوُیورو..duyuru [آد] بیر اوْلونتونو یازی و چکیم‌له یایین لایب و آیریلارینا بیلدیرمک، اعلان، بیلدیری.

دوُیورو تاختاسی..duyuru taxtası [آد] دوُیورو و اعلان‌لاری گؤسترمه تاختاسی.

دوُیوروجو..duyurucu [آد] دوُیورما اؤزللیگی اوْلان.

دوُیورولماق..duyurulmaq [بلسیز ائیلم] دوُیورماق ایشی گؤرولمک.

دوُیوروم..duyurum [آد] دوُیورما ایشی.

دوُیوسال..duyusal [صفت] دویوایله ایلگی‌لی.

دوُیوسوز..duyusuz [صفت] حسّسیز (فا: بیحس). insensible

دوُیوسوزلوق..duyusuzluq [آد] حسّسیزلیک (فا: بی حواسی).

دوُیوش..duyuş [آد] دویماق ایشی وطرزی، دوُیارلیلیق.

دوُیوشان..duyuşan [تاریخی اؤزل‌آد] دوُیان؛ قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

دوُیوشماق..duyuşmaq [قا] قارشی‌لیقلی دوُیماق.

دوُیوق..duyuq [صفت] ۱-تئز دوُیان، آییق. ۲-خبر، ساو.

دوُیوق دؤشمک..duyuq düşmək [تاثیرلی ائیلم] آییق دوشمک، دوُیماق، خبر توُتماق.

دوُیوق سالماق..duyuq salmaq [تاثیرلی ائیلم] دوُیوق وئرمک: آییلتماق.

دوُیوقسوز..duyuqsuz [صفت] ۱-دوُیماقابلیتی اوْلمایان. ۲-خبرسیز، ساوسیز.

دوُیوقلوق..duyuqluq [آد] تئز دویما، تئز باشا دوشمه، آییقلیق، سایقلیق.

دوُیولار..duyular [آد] حواس (فا: حواس). senses

دوُیولماز..duyulmaz [صفت، ظ] دوُیولا بیلمه ین، سئزیله بیلمه ین.

دوُیولماق..duyulmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دوُیماق(فا: حس کرد ن). ۲-(بل) دویماق ایشی گؤرولمک، باشا دؤشولمک.

دوُیولمامیش..duyulmamış [صفت] اوْ گونه‌قدرگؤرونمه‌میش، شاشیلاجاق‌شئی.

دوُیولور..duyulur [صفت] دویولان.

دوُیولور دوُیولماز..duyulur duyulmaz [ظرف] ۱-چتین‌لیک‌له ائشیدیلن. ۲-خبر آلیر آلماز، خبرلَشینجه.

دوُیوم..duyum [آد] ۱-آلقی، دویولان، دویو۲-استخبارات.

دوُیوم اؤلچر..duyum ölçər [آد] دری‌نین حساسیت و دوُیارلیغینی اؤلچمه‌یه یارایان آلت (فا: حس سنج).

دوُیوم ایتیمی..duyum itimi [آد] باخ: آنستئزی.

دوُیومجو..duyumcu [آد، فلسفه] دویومجولوقلا ایلگی‌لی اوْلان.

دوُیومجولوق..duyumculuq [آد، فلسفه] بیلیم‌لری دوُیو یوْل ایله تاپماغینا اینانما، بیلگی‌نی دوُیولاردان آلما گؤروشونو و فلسفه سینی ایلَری‌سوْرن‌مکتبین آدی، سئنسوآلیزم (فا: سنسوآلیزم).

دوُیومساتماق..duyumsatmaq [تاثیرسیزائیلم] دویومساماسینا سبب اوْلماق.

دوُیومسال..duyumsal [صفت] دویو اورقانلاریلا ایلگی‌لی.

دوُیومساماز لیق..duyumsamazlıq [آد] ایلگی و دویولاردان یوْخسون اوْلما.

دوُیومساماق..duyumsamaq [صفت] دویولار آراجیلیق‌ایله بیرشئیی آلقی‌لاماق.

دوُیومسوز..duyumsuz [صفت] دویومو اوْلمایان.

دوُیومسوز لوق..duyumsuzluq [آد] دویومسوز اوْلما وضعیتی.

دوُیوملو..duyumlu [صفت] دویومو اوْلان.

دؤبه..dübbə [صفت] اوْیونباز، (فا: کلک‌باز) {جؤبورتمک› جؤببه› دؤببه[۶]}.

دؤبه‌لیک..dübbəlik [آد] اوْیونبازلیق (فا: کلک بازی).

دؤبدوز..dübdüz [صفت] دؤببه دؤز، دؤم دوز {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دؤبرار..dübrar [اؤزل‌آد] سوُمقاییت‌دا داغ و چای آدی[۲۴].

دوْبَرْد..dübərd [ظ] یان یؤوره. {فا ‹دوْر و بَر›}.

دوْبَرْدینی داغیتماق..dübərdini dağıtmaq [تاثیرلی ائیلم] مجبور ائتمک، دیوان توُتماق، جزالاندیرماق اوْچون بیرینه آمانسیزجا زوْر ایشلتمک.

دوْبندی..dübəndi [اؤزل‌آد] باکی‘دا یئر آدی[۲٤۰].

دوْبور..dübür [آد] ۱-میدیریق آدام، ۲-پاپالاندا ۱۰ گتیره‌نه ویا امتیازی صفر اولانا دوْبور دئییلر. ۳-بیر نوع گئچی. باخ: دییر / دیْبیر.

دوْبیر..dübir [اؤزل‌آد] لئریک‘ده چای آدی[۲٤۰]. {دوْبور}.

دوْپه دوز..düpədüz [صفت] دوْم دوز.

دوْجون..dücün [باخ: دوْزمک] ۱۲ دانا، ٦ جوْت (فا: دوْجین).

دوْدک..düdək [آد، تا] باخ: دوْدوک.

دوْدو..düdü [سس تق] دوْ سسینین تکراری، اوشاق دیلیجه موتورلو ماشین اوچون سؤیله‌نیر.

دوْدوک..düdük [آد، تا] دوْدَک: ۱-پوْفله‌مکله چالینان بیر چالقی آلتی (فا: سوُت). whistle ۲-(مج)بوش بئیین آدام، اوُس سوُز. ۳-فابریکا وگمی‌لرین توستو بوْروسو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توْتک› چایدان و ابریق امزیگی}.

دوْدوک وئرمک..düdük vermək [تاثیرسیزائیلم] یالان وعده‌لرله بیرین توْولاماق.

دوْدوکچو..düdükçü [آد، ص] ۱-دوْدوک‌چالان ویا ساتان ۲-فابریکالاردا دوْدوک چالاراق بللی زامانی بیلدیرن کیمسه. ۳-آدام آلدادان، یالان وعده وئرن کیمسه.

دوْدوکچولوک..düdükçülük [آد] دوْدوک جونون ایشی.

دوْدوکله‌مک..düdükləmək [تاثیرلی ائیلم] آلداتماق، قاندیرماق.

دوْدوله‌مک..düdüləmək [تاثیرسیزائیلم] دوْدو دئیه‌رک ائو اوُشاقلارینی چاغیرماق.

دوْده‌مه..düdəmə [آد، فا ‹دوْ+دَمه›] ۱-ایکی آغیزلی پیچاق. ۲-بیر نوع قوْیون جنسی، ایکی جنسدن تؤرَنمیش، ملز "قاتیر دوْده‌مه حئیوان دیر".

دوْر..dür [آد، فا] دُرّ، مُروارید "آغزیندان دوْر تؤکولمک: چوْخ معنالی سؤز دانیشماق".

دوْربون..dürbün [آد، فا] اوُزاق‌لاری گؤرمک اوچون اولان وسیله، اوزاق گؤرن (فا: دوُربین).

دوْرتمک..dürtmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-اوجو بیز بیرشئیله‌ووُرماق، دوْرتمه‌لمک (فا: سیخونک‌زدن) ۲-اؤزونو بیر یئره زورلا سوْخماق (فا: تپاندن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تورتمک›: سوْرتمک، سوُواماق، دده}.

دوْرتمک لنمک..dürtməklənmək [باخ] دوْرتمه‌لنمک.

دوْرتمک‌له‌مک..dürtməkləmək [باخ] دوْرتمه‌له‌مک.

دوْرتمه‌لنمک..dürtmələnmək [بلسیز ائیلم] دورتمه ایله ووُرولماق.

دوْرتمه‌له‌مک..dürtmələmək [تاثیرلی ائیلم] دورتمک‌له ووُرماق، دوْرتمه ایله ووُرماق (فا: سقلمه زدن).

دوْرتو..dürtü [آد] ۱-دوْرتمه‌له‌مک اوْچون وسیله. ۲-مُحرّک.

دوْرتوش..dürtüş [آد] دوْرتمک ایشی ویا بیچیمی.

دوْرتوشدورمک..dürtüşdürmək [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیی زورلا بیر یئره یئرلشدیرمک.

دوْرتوشدورولمک..dürtüşdürülmək [بلسیز ائیلم] زورلا یئرلشدیریلمک.

دوْرتوشله‌مک..dürtüşləmək [تاثیرلی ائیلم] نئچه کز دوْرتمک.

دوْرتوشمک..dürtüşmək [باخ] دوْرتولمک.

دوْرتوک..dürtük [آد] محرّک، دوْرتمگه سبب اوْلان هر شئی.

دوْرتوک‌له‌مک..dürtükləmək [تاثیرلی ائیلم] تحریک ائله‌مک.

دوْرتولمک..dürtülmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اؤزونو بیریئره زورلا سوخماق، زوْرلا سوخولماق. ۲-(بل) دوْرتو ایله ووروُلماق.

دوْرتونمک..dürtünmək [باخ] دوْرتولمک.

دوْرته..dürtə [آد] الینی یومروق حالینا گتیریب ووُرماق.

دوْرته‌له‌مک..dürtələmək [باخ] دوْرتمک.

دوْرجک..dürcək [آد، باخ: دورمک] دری یا قوماش اوْزه رینده چیخینتی، قاباریق (فا: برجستگی روی پوست یا قماش).

دوْردانه..dürdanə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ۱-اینجی-داناسی، مُروارید داناسی ۲-عزیز ساییلان اوشاق ویا شخص اوچون سؤیله‌نیر (فا: دردانه).

دوْردویون..dürdüyün [آد] لازم اوْلان خیْریم خیردا شئیلر.

دوْردویونچه..dürdüyünçə [آد] دوْیونچه شکلینده باغلانمیش شئیلر.

دوْرگو..dürgü [آد، تا] قُماش و پالتارین بوْکولن یئری.

دوْرگه..dürgə [آد] ۱-قدیم‌مکتبی‌دولاندیرانلارین‌باشینا قوْیدوقلاری بیر نوع بؤرک (فا: نوعی کلاه). ۲-دسته، ییغین، ساریلیب باغلانمیش "بیر دوْرگه پوُل" {باخ: دوْرمک}.

دوْرگه‌له‌مک..dürgələmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دورگه قویماق ۲-دوْرگه حالینا گتیرمک.

دوْرگه‌لی..dürgəli [صفت] ۱-دورگه‌قویموش ۲-دوْرگه گلمیش.

دوْرلو..dürlü [ظ، باخ: جوْر] توْرلو، جوْر، بیر توْرلو(فا: نوع).

دوْرلودوْرلو..dürlüdürlü [ظرف] جوْربه جوْر، هرجوْره.

دؤرلوگونلر..dürlügünlər [اؤزل‌آد] ارگنه‌قوْن‌داستانیندا نؤکوز‘دن اوْلان‌بیربوْی[۵۴].

دؤرمج..dürməc [آد] دؤرمنج، دؤرمک، بللـه.

دؤرمک..dürmək [آد] ۱-بؤکولموش، دؤرمه‌لنمیش شئی. ۲-بللـه، ساندویچ، بؤرمه‌لنمیش یئمک، ایچینه یاغ پنیر و بوُجور شئی‌لر قوْیولوب بوْرو شکلینده بؤکولموش بلله (فا: لقمه). morsel ۳-(ل) بوُرماق، بؤرمه‌له‌مک، بوْرو حالینا گتیرمک. {سومرجه ‹دوُر›؛ ت؛ دیواندا فعل حالیندا (بوُرماق، بوْرولاماق) معناسیندا گلیب، ایندیسه ایشلک اولمایاراق بیر سیرا کلمه‌لرده اؤزونو گؤرسه دیر: دؤرگه، دؤرمک: دؤرمج؛ تیرمه› تؤرمه (بیر نوع پارچا، شال)}.

دؤرمک‌لنمک..dürməklənmək [تاثیرسیزائیلم] دورمک و بلله حالینا گتیریلمک.

دؤرمک‌له‌مک..dürməkləmək [تاثیرلی ائیلم] دؤرمک دؤزَلتمک، دؤرمک کیمی ائتمک.

دؤرمک ووُرماق..dürmək vurmaq [تاثیرلی ائیلم] دؤرمک توُتماق، بلله توُتماق.

دؤرمنج..dürmənc [آد] ۱-دؤرمک، بلله(فا: لقمه) morsel ۲- بوْرولانمیش

دؤرمه‌جه..dürməcə [آد، دیرگی] باغلاردا توْمورجوق یاپراق یئین و ساریمسوْو بیر نوع گئجه کپه‌نگی sparganothis pilleriana

دؤرمه‌لنمک..dürmələnmək [باخ] دؤرمک لنمک.

دؤرمه‌لنمیش..dürmələnmiş [صفت] دورمک شکلینه گلمیش.

دؤرمه‌له‌مک..dürmələmək [باخ] دؤرمک‌له‌مک.

دؤرو..dürü [آد] ۱-دؤرمک لنمیش ۲-ارمغان ۳-اکینچی بئلی[۲].

دؤروست..dürüst [صفت، فا] دؤز، دؤز اوْلان (فا: درست).

دؤروشت..dürüşt [صفت، فا] سرت، قالین، قابا.

دؤروم..dürüm [آد، دا] سیلیندیر بیچیمینده، قیویرما، دؤرمه[۲].

دؤز..düz [صفت] ۱-دؤزلوک آلان، چؤل. ۲-اَیری اوْلمایان (فا: مستقیم). direct ۳-دوْغرو، یالان اوْلمایان، دؤزگون (فا: صحیح). true ٤-بعضی کلمه‌لرله بیرلیکده معنانی دقیق لشدیریر". منیم دؤز اوْتوز یاشیم واردیر". {ت، سن ‹تؤز›؛ بو کلمه اورخون داشیازی‌لاریندا تیزلیک (گؤجلو) و دیواندا تیز (یؤکسک یئر، دؤز، اصیل) و تیزمک (دؤزمک) شکلینده گلیب، دؤز/ تیز سؤزو معناجا یؤکسک‌یئر و بیربیر اوسته دوزولموش قالا اولاراق، دژ سؤزونونو کؤکودور}.

دؤز-..-düz [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: دؤزئل، دؤزاپا، دؤزبای.

دؤزن-..-düzən [اؤزل‌آد] دؤزون-: اینسان‌آدی:دؤزَنقوُلو، دؤزونالپ، دؤزونبای، دؤزونبَگیم، دؤزونبیکه، دؤزونتای، دؤزونَر، دؤزونسَلیگ، دؤزونقوُل.

دؤز..Düz [اؤزل‌آد] ماکی‌دا(~آغوُل) کند و تاکستان‌دا(~کمر) داغ آدی.

دؤزاغا..düzağa [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی[۲۴۰].

دؤز اوْلاراق..düz olaraq [ظرف] صحیحا (فا: صحیحا)ً correctly

دؤزاوْلماق..düzolmaq [تاثیرسیزائیلم] اوُیقون اوْلماق. صداقتلی اوْلماق،

دؤز اؤرکلی..düz ürəkli [صفت] اؤره‌یی تمیز، دوْغرو، دؤز.

دؤز اؤنلو..düz ünlü [آد] دؤز سسلی حرفلر.

دؤزئی..düzey [آد] تاراز، سَویه (فا: افق). hoeizon ،level

دؤزئی‌سیز..düzeysiz [صفت] بللی بیر دؤزئیی اوْلمایان، سویه‌سیز.

دؤزئی‌سیزلیک..düzeysizlik [آد] بللی بیر دوزئیی اوْلماما، سویه‌سیزلیک.

دؤزئی‌لر..düzeylər [آد] آفاق (فا: آفاق). horizons

دؤزئی‌لی..düzeyli [صفت] بللی بیر دوزئی ده اوْلان، ایی سویه‌لی.

دؤزباسقی..düzbasqı [آد] اوْفسئت (افست).

دؤزباغیرساق..düzbağırsaq [باخ] باغیرساق.

دؤزبوُجاق..düzbucaq [آد] بوتون بوجاقلاری دوز اوْلان، خطلری بیربیرینه دیکئی اولان (فا: راست گوشه). rectangular

دؤزبوُجاقلی..düzbucaqlı [صفت] بوجاقلاری دؤز اوْلان.

دؤزبه دؤز..düzbədüz [ظرف] دؤز اوْلاراق" آی آمان بو جاناوار دؤزبه دؤز قاپی یا ساری گلیر" (فا: مستقیما).

دؤزبیلیجی..düzbilici [اؤزل‌آد] دوه‌چی‘ده کند آدی[۲۴۰].

دؤزَج..düzəc [آد] بیر سطح و اؤزئیین اَییک‌لیک درجه سینی و یاتای‌لیغینی اؤلچن آراج.

دؤزج‌له‌مک..düzəcləmək [تاثیرلی ائیلم] دؤزج‌له اؤلچمک.

دؤزجوک..düzcük [آد] حرف (فا: حرف) "دوزجوکلر: حروف". letter

دؤزجه..düzcə [صفت] اولدوقجا دؤز، تامامیله دؤز .

دؤزجیرده‌خان..düzcirdəxan [اؤزل‌آد] توْووُز‘دا کند آدی[۲۴۰].

دؤزجیزیقلی..düzcızıqlı [باخ] دؤز خط‌لی.

دؤزخطلی..düzxətli [صفت] دؤز خط ده گئدن.

دؤزداغ..düzdağ [اؤزل‌آد] یئولاق‘دا داغ آدی[۲۴۰].

دؤزدانیشان..düzdanışan [صفت] دوْغروچو(فا: راستگو). veracious

düzdodaq səsli hərf..دۆزدۆداق سسلی حرف [آد، دیل‌ب] دۆداقلار یوُوارلاق یوخ بلکه چکیلمیش‌شکیلده‌اولاراق سؤیله‌نن سسلی حرفلر (آ، اَ، ائـ ی، ئ) (فا: صائت راست). unlabialized vowel

düzdoğru..دۆزدوْغرو [ظرف] دوز اوْلاراق.

düzdördqol..دۆزدؤردقول [آد] مُربّع (فا: مربع). square

düzdüzünə..دۆزدۆزونه [ظرف] آچیق آچیغینا، ایکی اؤزلولوک ائتمه‌دن.

düzdünya..دۆزدۆنیا [آد] عالَم، ائورن، اوجسوز بوجاقسیز ساحه.

düzdür..دۆزدور [باغلاییجی سؤز] خبر شکلینده ائوئت معناسیندا ایشله‌نیر، دوْغرودور، بئله دیر "وئردیگین بیلگی‌لر دۆزدور".

düzdürmək..دۆزدورمک [ائتدیرگن ائیلم] دۆزدۆرمک ایشینی گؤردورمک.

düzdürülmək..دۆزدورولمک [بلسیز ائیلم] دۆزدورمک ایشینی گؤردورمک.

düzdə(düzlərdə)qalmaq..دۆزده(دۆزلرده)قالماق [تاثیرسیزائیلم] کیم سه‌سیز وکؤمک‌سیز قالماق.

düz sayı..دۆزسایی [آد] صحیح سایی(فا: عدد صحیح). intergral

düz səsli hərflər..دۆزسسلی حرفلر [آد] دوْداق‌لارین گَریلیب دۆزلشمه سیله دئییلن سسلی حرف "آ، ائ، ای، ای".

düz əməlli..دۆزعملی [ظ، صفت] دۆز بیر بیچیمده.

düzqanadlılar..دۆزقانادلیلار [آد، دیرگی] چکیتجه‌لرده‌اوْلان کیمی دؤرد قانادلی اولاراق اؤسته‌کی سرت قانادلاری اوْ بیری قانادلاری-اؤرتن‌بیر بؤجک تاقیمی (فا: تیره ای از حشرات).

düz qəlbli..دۆزقلبلی [صفت] تمیز اؤرَکلی.

düzqırıxlı..دۆزقیْریخلی [اؤزل‌آد] توووُزْدا کند آدی[۲۴۰].

düzqışlaq..دۆزقیْشلاق [اؤزل‌آد] قازاخْدا کند آدی[۲۴۰].

düzək..دۆزک [باخ] بزک دۆزک" دۆزکلی بزکلی".

düz getməmək..دۆزگئتمه‌مک [تاثیرسیزائیلم] بختی گتیرمه‌مک.

düz gətirməmək..دۆزگتیرمه‌مک [تاثیرسیزائیلم] بختی گتیرمه‌مک.

düzgərli..دۆزگَرلی [اؤزل‌آد] شامخوْرْدا کند آدی[۲۴۰].

düz gəlmək..دۆزگلمک [تاثیرسیزائیلم] اؤیقون گلمک، مُوافق گلمک.

düz gəlməmək..دۆزگلمه‌مک [تاثیرسیزائیلم] یولا گلمه‌مک.

düzgü..دۆزگو [آد] ۱-نوْرم، دَیرلندیرمه‌نین اؤزونه گؤره دۆزَنلندیگی اؤلچوت ۲-باسین اؤچون سؤز سطیر و صفحه لری دۆزنله‌مه، باسین‌اؤچون‌حرفلری‌دۆزمه‌ایشی(فا: ترتیب).

düzgücü..دۆزگوجو [آد] باسین اؤچون حرفلری دۆزن.

düzgücülük..دۆزگوجولوک [آد] دوزگوجونون ایشی، مُرتّب‌لیک.

düzgüsəl..دۆزگوسل [صفت، فلسفه] دۆزگو و قورالا ایلگی‌لی.

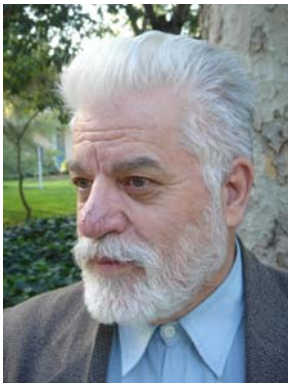
düzgüsüz..دۆزگوسوز [صفت] دۆزگویه اوُیمایان، آنوْرمال، دوزگوسو اوْلمایان (فا: غیر عادی). abnormal

düzgüsüzlük..دۆزگوسوزلوک [صفت] آنورماللیق abnormality

düzgülü..دۆزگولو [صفت] دۆزگویه اوُیقون، نوْرمال.

düzgün..دۆزگون [صفت] دوْغرو و منظم، اسکیک‌سیز، دوْغرو، اَیری‌سی اولمایان (فا: حقیقی). real {ت، سن ‹تیزگین›}.

düzgün..دۆزگون [یازار] دوکتورمحمدزاده(صدیق) ش۱۳۲٤ده تبریزده آنادان اوْلدو، آذربایجان دیل و کؤلتورو حاقیندا گئنیش آراشدیرمالار ائده‌رک، بو حاقدا دَیرلی بیلگی‌یه صاحبدیر، کتابلاریندان: گلشن راز شبستری، قارامجموعه، یادمانهای ترکی باستان، سیری در اشعار مولویه، عاشقلار--

düzgünləşdirilmək..دۆزگونلشدیریلمک [بلسیز ائیلم] دوزگون ائدیلمک.

düzəgünləşmək..دۆزگون لشمک [تاثیرسیزائیلم] دوزگون شکله دۆشمک.

düzgünlənmək..دۆزگون لنمک [تاثیرسیزائیلم] دوزگون شکله دۆشمک.

düzgünlük..دۆزگون لوک [آد] دوزگون اوْلما وضعیتی.

düzgünləmək..دۆزگون‌له‌مک [تاثیرلی ائیلم] دۆزگون ائتمک.

düzgünsüz..دۆزگونسوز [صفت] دۆزگون اوْلمایان.

düzgünlər..دۆزگونلر [آد] دۆز تَرپه‌نن‌لر(فا: راستان) the upright/ true

düzgüyeri..دۆزگویئری [آد] دۆزگو ایشلرینین گؤرولدوغو یئر.

düzgə..دۆزگه [آد] ۱-منظومه، سیستم، دۆزونتو. ۲-بزک، ماکیاژ[۷].

düzgəsiz..دۆزگه‌سیز [صفت] دۆزگه‌سی اوْلمایان، دۆزونتوسوز.

düzgəli..دۆزگه‌لی [صفت] دۆزگه‌سی اوْلان، دۆزونتولو.

düzlətdirmək..دۆزلَتدیرمک [ائتدیرگن ائیلم] دوزلتمک‌ایشینی-گؤردورمک.

دوْزلتدیریلمک..düzltədirilmək [بلسیز ائیلم] دوزلتدیرمک ایشی گؤرولمک.

دوْزَلتمک..düzəltmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دوْزگون وضعیته گتیرمک، پوْزقون و یانلیش شئیی دوْغرو بیچیمه گتیرمک، یانلیش لاردان قورتارماق (فا: درستو تصحیح کردن). ۲-اوْرَتمک، یاراتماق، قایيرماق، قوُرماق (فا: ساختن). to build {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوْزَلتمن..düzəltmən [آد] دوزَلدن کیمسه، دوْزلدیجی.

دوْزلتمه..düzəltmə [آد] دوْزَتمه: ۱-دوْزَلتمک ایشی، دوْزلدیلمیش، قایيرما، یاپما (فا: اصلاح). correction ۲-دوزَلدیلیش (فا: ویرایش). edition ۳-اویدورما، قایيرما، قوشما (فا: جعل). forged ٤-قایيرما (فا: مصنوعی). artificial

دوْزلتمه ائیلم..düzəltmə eyləm [آد، دیلب] دوْزَتمه‌ائیلم:آیری کلمه‌دن دوزه‌لن فعل (فا: فعل ساخته شده از یک کلمه دیگر). derived verb

دوْزلتمه ایپک..düzltmə ipək [آد] دوْزَتمه ایپک:مصنوعی ایپک (فا: ابریشم مصنوعی). silk

دوْزلتمه فیبر..düzltmə fibr [آد] دوْزَتمه فیبر:مصنوعی فیبر ((فا: الیاف مصنوعی). synthetic fibers

دوْزَلتی..düzəlti [آد] دوْزَلتمک ایشی، تصحیح، پرووا اوْلان پالتارین یانلیش‌لیق‌لارین آرادان آپارما ایشی.

دوْزلتیم..düzəltim [آد] دوْزَلدیم: دوزلتمه ایشی.

دوْزلدیجی..düzəldici [صفت] دوْزلدن، یانلیش‌لاری دوْزلدن، دوْز وضعیته سالان (فا: سازنده). creative

دوْزَلدیجی‌لیک..düzəldicilik [آد] دوزَلدیجی اوْلما وضعیتی.

دوْزلدیلمز..düzəldilməz [صفت] دوْزه‌له بیلمه ین، دوزلمز.

دوْزلدیلمزلیک..düzəldilməzlik [آد] دوْزَلدیلمز اوْلما وضعیتی.

دوْزَلدیلمک..düzəldilmək [بلسیز ائیلم] دوْزلتمک ایشی گؤرولمک، قوُرولماق.

دوْزلشدیرمک..düzləşdirmək [باخ] دوزلندیرمک.

دوْزلشدیریلمک..düzləşdirilmək [باخ] دوزلندیریلمک.

دوْزلشمک..düzləşmək [تاثیرسیزائیلم] دوْز بیر وضعیته گلمک.

دوْزلَم..düzləm [صفت] ایکی کسیشن خطین بوتون نقطه‌لرینی بیر بیرینه مُتّصل ایله‌ین صفحه، دوْز ویاستی سطح، صاف سطح (فا: مستوی).

دوْزلم کوْره..düzləm kürə [آد] مستوی بیر سطح اوْستونده چکیلن بیر کوْره‌نین نقشه سی.

دوْزلم‌سل..düzləlmsəl [صفت] دوْزلم نئجه‌لیگی اوْلان (فا: مستوی.).

دوْزَلمک..düzəlmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دوْز وضعیته گلمک ۲-(بل) بیر نسنه ویا جنس اوْره‌تیلمک، قوُرولماق، قایيریلماق. ۳-ایيی اوْلماق، یاخشی لاشماق، نظاما دوْشمک، یوْلونا دوْشمک، باشا گلمک. ٤-دیکَلمک، قالخماق، شاخ دوُرماق. ٥-اته جانا گلمک، کؤکلمک "خسته ایدی ایندی دوْزه‌لیب". ٦-بیر سمته دوْغرو گئتمه‌یه باشلاماق، گئتمک "باخدی، گئنه بیر سؤز دئمه‌دن یوْلونا دوْزلدی". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توْزه‌مک، سن}.

دوْزلملمک..düzləmləmək [تاثیرلی ائیلم] دوْزلم بیچیمینه سالماق (فا: مستوی کردن).

دوْزلمه..düzəlmə [آد] ۱-دوْز وضعیته گلمه. ۲-اوْره‌تیلمه، قایيریلما.

دوْزلمیش..düzəlmiş [صفت] ۱-احداث اولونموش، (فا: مستحدث). reclaimed ۲-قایيریلمیش، اوْرنمیش(فا: مصنوع)product

دوْزلمیش‌لر..düzəlmişlər [آد] ۱-مستحدثات inventions ۲-مصنوعات. manufactures

دوْزلَندیرمک..düzləndirmək [تاثیرلی ائیلم] دوز و تاراز بیچیمه سالماق.

دوْزلَندیریجی..düzləndirici [آد] دوز بیچیمه گتیرن، دوْز ائدن.

دوْزلندیریلمک..düzləndirilmək [بلسیز ائیلم] دوزلندیرمک ایشی گؤرولمک.

دوْزلَنمک..düzlənmək [بلسیز ائیلم] ۱-دوْز بیر وضعیته گتیریلمک. ۲-دوْز اوْلماق.

دوْزلوک..düzlük [آد] ۱-دوْز اوْلما وضعیتی، حقیقت (فا: راستی). truth ۲-گنیش و دوْز یئر، دوزنگاه (فا: زمین‌صاف‌و وسیع) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوْزلوک موْغامی..düzlük muğamı [آد] راست موُغامی: آذربایجان موغاملاریندان اولاراق گوشه‌لرینی بئیله سیرالاماق اولار: گؤتورگه (برداشت)، دوزلوک تمَلی / راست‌مایه‌سی، عُشّاق, حُسینی، ولایتی، ولایتی‌نین اوْستو، سیاه‌لشگر، مسیحی، حجاز، ماورالنهر، دَهری، اوُغور/ خُجسته، فارس شکسته‌سی/ فارس ازگی‌سی، راک هندی، راک خسروانی، ساقی نامه، عراق، تصنیف قرایی، مثنوی، دوه زینقروْوو(زنگ شُتر)، نغمه هندی، معنوی، گرایلی، کابُلی، عزّال، دلرُبا، گؤوَرچین قانادی/ بال کبوتر، شهناز، مجری، کرکوکی، بایات ترک، امیری، خاوران، دلکش، کوْردو، مبرّغه، عاشق کش.

دوْزله‌مک..düzləmək [تاثیرلی ائیلم] دوْز بیچیمه گتیرمک، تسویه ائتمک {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دوْزَم..düzəm [آد] باخ: دیزم.

düzmək..دۆزمک [تاثیرلی ائیلم] ۱-سیرالاماق، یان یانا ویا اوست اوسته قویماق، دیزمک (فا: ردیف کردن). ۲-اویدورماق، قوْندارماق، قورُماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر: ‹تیزمک، توزمک›؛ ‹اوْل یینجی تیزدی›: اوْ اینجی دؤزدو؛ ‹اوْل سؤز تیزدی›: او سؤز دؤزدو، او سؤزو نظمه چکدی ویا او شعر دئدی، ‹تیز›: یوکسک یئر، ‹تیزیئر›: یوکسک یئر؛ باخ: تیز؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر}.

düzəmən..دۆزمن [آد] دؤزوجو.

düzəmə..دۆزمه [آد] ۱-اوُیدورما و قوْندارما(فا: ساختگی). ۲-یان یانا قویما، سیرالاما (فا: کنارهم‌چیده‌شده) ۳-باخ: مسمّط و ترکیب بند شعری[۷۳،۷۴]. {سنگلاخ سؤزلویونده: یالان و قوْندارما سؤز معناسیندا ایشله‌نیبدیر}.

düzəməcə..دۆزمه‌جه [آد] گرچک ایله ایلیشگی‌سی اوْلمایان، اوُیدورما.

düzməçi..دۆزمه‌چی [آد] دؤزوجو.

düzməçilik..دۆزمه‌چی‌لیک [آد] دؤزوجونون ایشی، دؤزمک ایشی.

düzmə kərpiç..دۆزمه‌کرپیچ [آد] کرپیچ دؤشه‌مه‌سی (فا: آجر فرش). brick pavement

düzmə yığma..دۆزمه‌یيغما [آد] اوشاقلار آراسیندا اویناندان بیر اوْیون آدی.

düzməmələmə..دۆزمه‌له‌مه [آد] تنظیم (فا: تنظیم). arranging

düzən..دۆزن [آد] ۱-بللی یؤنتم، سیستم، نظام order ۲-موسیقی آلت‌لرینده سس عیاری(فا: آکوْرد) ۳-حیله، کلک intrigue ٤-سیاست ٥-دؤز یئر، دؤز چؤل. ٦-خوی دا کند آدی.

düzənbaz..دۆزن‌باز [صفت] حیله چی، دؤزنچی (فا: مکار). deceitful

düzən bağı..دۆزن‌باغی [آد] دیسیپلین، دؤزنجه.

düzən təkər..دۆزن‌تکر [آد، فیزیک] آراجلاردا حرکت هیزینی دؤزنلی حالا سالماغا یارارلی و آغیر و سوْم اوْلان تکر (فا: چرخ لنگر).

düzənti..دۆزنتی [آد] نظام، قاعده، ترتیب و اصول (فا: نظام). rule, arrangement

düzənçə..دۆزنچه [آد] دیسیپلین، دؤزن باغی.

düzənçi..دۆزنچی [صفت] دؤزنباز (فا: مکار) deceitful

düzənçilik..دۆزنچیلیک [آد] حیله، دؤزنچی‌نین ایشی (فا: مکر).

düzəndaş..دۆزنداش [آد، تا] بیر دوزنده اوْلان.

düzənsiz..دۆزن‌سیز [صفت] ۱-نظم‌سیز، انتظام‌سیز(فا: بی‌نظم) disorderly ۲-اورقانیزه اولونمامیش (فا: نابسامان). disorganized

düzənsizlik..دۆزن‌سیزلیک [آد] دوزنسیز اوْلماوضعیتی، نظم‌سیز، ترتیب‌سیز.

düzənqəc..دۆزنقَج [آد، فیزیک] تنظیم‌ائدن، رگلاتور، دوزنله‌ین.

düzən qulu..دۆزن‌قوُلو [ظ، دا] وار اوْلدوغو کیمی، دؤز، آچیق آچیغینا.

düzəngah..دۆزنگاه [آد] دوزن‌لیک، دوز چؤل.

düzngahlıq..دۆزنگاهلیق [آد] دؤزن گاه یئر، دؤزن‌لیک.

düzənlətmək..دۆزنلَتمک [تاثیرلی ائیلم] دوزه‌نه سالماق.

düzənlənmək..دۆزنلَنمک [بلسیز ائیلم] دؤزنلی حالا گتیریلمک.

düzənləşik..دۆزنله‌شیک [صفت] دؤزن‌لری بیربیرینه اویقون.

düzənləşim..دۆزنله‌شیم [آد] دؤزن‌له‌مه ایشی.

düzənləmək..دۆزنله‌مک [تاثیرلی ائیلم] دوزنلی وضعیته گتیرمک، تنظیم ائتمک، منظم ائتمک، نظم وئرمک.

düzənləmə..دۆزنله‌مه [آد] دؤزَنله‌مک ایشی (فا: تمهید). arrangements

düzənləməçi..دۆزنله‌مه‌چی [آد] دوزن‌له‌ین، دؤزه‌نه سالان.

düzənləyən..دۆزنله‌ین [صفت] سیرالایان، دؤزه‌ن سالان، دؤزه‌نله‌مه‌چی (فا: مرتّب). arranger

düzənləyici..دۆزنله‌ییجی [صفت] دؤزه‌نه قویان، تنظیم ائدن.

düzənli ordu..دۆزنلی اوْردو [آد] دوْناتیلمیش قوْشون.

düzənli..دۆزَنلی [صفت] دؤزه‌نی اوْلان (فا: منظم). regular

düzənlik..دۆزَنلیک [آد] ۱-سیخینتی‌سیز گئنچیم، دوزنلی "دوزنلیک ایچینده یاشاماق" (فا: حضور). ۲-چؤللوک (فا: جلگه). plain

düzənlilik..دۆزنلی‌لیک [آد] دوزنلی اوْلما وضعیتی.

düzənmək..دۆزَنمک [تاثیرسیزائیلم] بزنمک، گئییینمک، بزه‌نیب-دوزنمک

düzü..دۆزو [آد] دوْغروسو.

düzü əyri görmək..دۆزو اَیری گؤرمک [تاثیرلی ائیلم] بیله بیله یانلیش‌لیق ائتمک.

düzücü..دۆزوجو [صفت] بیر شئی دؤزمکله مشغول اوْلان کیمسه.

düzüş..دۆزوش [آد] دؤزمک ایشی ویا بیچیمی، باخ: دؤزوم.

düzüşdürmək..دۆزوشدورمک [تاثیرلی ائیلم] دؤزوم دوزوم دؤزمک، سیرالاماق.

düzüşmək..دۆزوشمک [تاثیرسیزائیلم] دؤزولمک.

düzük..دۆزوک [آد] ۱-دؤزونتو (فا: نظامنامه) ۲-بیر هیندتورک شاهینین یازدیغی قانون کتابینین آدی {دؤزمک سؤزوندن}.

دؤزولمک..düzülmək [تاثیرسیزائیلم] دؤزمک ایشی گؤرولمک (فا: چیده شدن). {ت، سن ‹تیزیلمک، توّزولمک›}.

دؤزولموش..düzülmüş [صفت] منتظم (فا: منتظم). arranged.

دؤزولو..düzülü [صفت] دؤزولموش، سیرالانمیش، سیرالی.

دؤزولوش..düzülüş [آد] دؤزولمه طرزی، سیرالاما طرزی.

دؤزولوشمک..düzülüşmək [قا] بیرلیکده دؤزولمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دؤزوم..düzüm [آد] ۱-بیر ایپه دؤزولموش مقدار. ۲-دؤزولمه، سیرالانما، دؤزمک ایشی order ۳-دیزی (فا: سریال). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیزیم›: سیرا، دیزی}.

دؤزوم‌دؤزوم..düzüm düzüm [ظرف] دوزولموش اولاراق، یان‌یانا دؤزولمه.

دؤزومسوز..düzümsüz [صفت] نظم‌سیز (فا: بی ترتیب). irregular

دؤزومسوزلوک..düzümsüzlük [آد] نظم‌سیزلیک، ترتیب‌سیزلیک، (فا: بی ترتیبی). lack of order

دؤزوملمک..düzümləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-سیرالاماق، دؤزوم دؤزوم ائتمک (فا: طبقه بندی کردن). classification ۲-سورت ائلمک (فا: رقم بندی). sorting

دؤزوملو..düzümlü [صفت] منظم (فا: منظم). regular

دؤزوملمه..düzümləmə [آد] ۱-منظم ائلمه (فا: تنظیم کردن). to put in order ۲-سیرالاما (فا: رده بندی). classification

دؤزومه‌سالماق..düzümə salmaq [تاثیرلی ائیلم] نظمه‌سالماق(فا: منظم کردن to regulate

دؤزون..düzün [آد] ۱-باخ: دیزین، دؤزَن، قورال، گندیشات. ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) عاباسی المُقتَدی دؤنَمی‌تورک اصیللی والی و کومُوتان.

دؤزون اورتاسیندا قالماق..düzün ortasında qalmaq [باخ] دؤزده قالماق.

دؤزونبک..düzünbəy [تاریخی اؤزل‌آد] توّزونبگ: همدان اوغوللاری بگلیگی دؤنَمی بگ و کومُوتان آدی[۷].

دؤزونبولاق..düzünbulaq [تاریخی اؤزل‌آد] توّزونبولاق: اویغور خاقانلیغی دؤنَمی بیربگ[۷].

دؤزونتو..düzüntü [آد] سیستئم، نظام، (فا: نظم). system

دؤزونتولو..düzüntülü [آد] سیستئملی،نظامی اولان، نظملی، منظّم (فا: منظّم). systematic

دؤزونه..düzünə [ظرف] دؤز، دوغرو، دوغروسو.

دؤزه..düzə [آد، تا] دؤزَن، اوسلوب، طرز.

دؤزه‌نک..düzənək [آد] دوزن، مئکانیزما. (فا: مکانیزم).

دؤزه‌لیش..düzəliş [آد] دؤزَلمه، دؤزه‌لیشمه، اویوشما.

دؤزه‌لیشدیرمک..düzəlişdirmək [تاثیرلی ائیلم] دوزَلتمک، راضیلا-شدیرما، یولا گتیرمک.

دؤزه‌لیشمک..düzəlişmək [قا] بیربیریله آنلاشماق، اوزلاشماق، راضی لانماق (فا: باهم کنار آمدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دؤزه‌لیشمه..düzəlişmə [آد] تبانی (فا: تبانی). conspiracy

دؤزه‌نه..düzənə [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {دوزلوک یئر}.

دؤزیازی..düzyazı [آد] اؤلچوسو و قافیه‌سی اولمایان یازی، شعر اولمایان یازی، نثر؛ قارشی آنلامی، قوشما، نظم، شعر.

دؤزیانا..düzyana [باخ] دؤز دؤزونه.

دؤزیول گئدن..düz yol gedən [صفت] راشد (فا: راشد). orthodox

دوّش..düş [آد] رویا، یوخودا گؤرولن خیال، دویوش (فا: رویا). vision {ت، سن ‹توّش›: رویا، احتلام، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توّشه‌مک›: احتلام اولماق؛ باخ: دؤشونمک}. ۲-دوّش۲(آد) دوراق، یولجولوقدا دینله‌نن‌یئر، دؤشرگه (فا: اوتراق). {ت، سن ‹توّش› دوراق، باخ: دؤشمک}. ۳-دؤش(اؤزل‌آد) بیناب دا کند آدی.

دوّش قورماق..düş qurmaq [تاثیرلی ائیلم] خیال قورماق، بیر شئیی ذهنینده جانلاندیرماق (فا: خیال پردازی کردن).

دوّش گؤرمک..düş görmək [تاثیرسیزائیلم] رؤیا و یوخو گؤرمک (فا: خواب دیدن).

دوّش ها دوّش..düş ha düş [آد] دؤشمک ایشی.

دوّشئی..düşey [آد] شاقولی، یئر چکیمی یؤنونده اولان.

دوّشئی‌لیک..düşeylik [آد] دوشئی اولما وضعیتی.

دوّشبه‌ره..düşbərə [آد، دا] نازیک یاپیلیب دوغرانمیش خیردا خمیر پارچالارینین ایچینه ات قویولوب بوکولرک سودا پیشیریلن بیر یئمک (فا: نوعی خوراک).

دوّشبه‌ره خانا..düşbərə xana [آد] دؤشبره پیشریلیب ساتیلان یئر، آشخانا.

دوّشچو..düşçu [آد] ۱-چوخ رؤیا گؤرن ۲-اؤزونه دایما خیال قورَان.

دوّشچولوک..düşçülük [آد] رویا گؤرمه‌ویا اؤزونه‌دایما خیال‌قورما ایشی.

دوّشدورمک..düşdürmək [تاثیرلی ائیلم] دؤشمه سینی ساغلاماق، یئندیرمک.

دۆشدوکجه..düşdükcə [ظرف] راست گلدیکجه، عندالفرصت. at leisure

دۆشر..düşər [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی {دۆشرگه، سیغیناق}.

دۆشرجه..düşərcə [آد] (فا: فرصت). opportunity

دۆشردۆشمز..düşər düşməz [آد] اولورسا، دۆشرسه، شاید.

دۆشردۆشمزی اولار..düşər düşməzi olar [آد] سوْنو بیلینمه ین ویا شُبهه‌لی شئی حاقیندا" بوُ ایشین دۆشردۆشمزی واردیر".

دۆشرگه..düşərgə [آد] ۱-گئچی جی یاشاییش یئری، قوْشون کیمی ییغین‌لارین گئچی‌جی اوْتوراق یئری. ۲-بیر سیرا یئر لرده توْی‌لاردا بگین‌حامام‌بوقجاسینی گتیرن آداما وئریلن ارمغان پای {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ دۆشورگۆ› چایین ایرماغا قاریشان آغزی}.

دۆشرلی..düşərli [صفت] دۆشن، یاخشی تاثیری اوْلان، اویقون گلن "بعضی خسته‌لیک‌لره داوالارین بعضی‌سی دۆشرلی اوْلماز" (فا: مناسب و سازگار).

دۆشَری..düşəri [آد] فُرصت (فا: فرصت). opportunity

دۆشَری‌چی..düşəriçi [صفت] فُرصتچی (فا: فرصت‌طلب). opportunist

دۆشَرینه..düşərinə [ظرف] هر نئجه گلدی، دۆشونمه‌دن، نئجه اوْلسادا.

دۆشسل..düşsəl [صفت] دۆش ایله ایلگی‌لی.

دۆشسوز..düşsüz [صفت] دۆشو اوْلمایان.

دۆشسه..düşsə [ظرف] راست گلدیکجه (فا: عندالفرصت). at leisure

دۆشکون..düşkün [صفت] ۱-سیخینتی‌لی، اوْزونتولو. ۲-باغلی، ماراقلی، ووُرقون (فا: مبتلا). ۳-اسکی دَیرینی ایتیرمیش، یاشلی‌لیق ویا خسته‌لیک سببیله چالیشما گوْجونو ایتیرمیش (فا: ضعیف). weak {ت، سن ‹دۆشوک›}.

دۆشکون اوْلماق..düşkün olmaq [تاثیرسیزائیلم] (بیر شئیه) چوْخ اؤنم وئرمک.

دۆشکون لشمک..düşkünləşmək [آد] دۆشگون اوْلماق، الدن دۆشمک.

دۆشکون لشمیش..düşkünləşmiş [صفت] دۆشگون حالا گلمیش.

دۆشکون لوک..düşkünlük [آد] ۱-دۆشگون‌اوْلما، سیخینتی‌لی و اوْزونتولو اولما (فا: ضعف). weakness ۲-ووُرقون‌لوق. ۳-آشاغی دۆشمه، دیرسیزلنمه. ٤-یاشلی‌لیقدان گوجونو ایتیرمه.

دۆشکون‌لر..düşkünlər [آد] یوْخسوللار (فا: مساکین). the poor

دۆشکون‌لر ائوی..düşkünlər evi [آد] دۆشکون‌لر یوُردو: چالیشما گوجونو ایتیرن کیمسه‌لرین ساخلاندیغی یئر (فا: آسایشگاه). hospice

دۆشکون‌لر یوُردو..düşkünlər yurdu [آد] باخ: دۆشکون‌لر ائوی.

دۆشگون..düşgün [باخ] دۆشکون.

دۆشل..düşəl [صفت] دۆش ایله ایلگی‌لی.

دۆشَلگه..düşəlgə [باخ] دۆشرگه، پای، حیصّه.

دۆشله‌مک..düşləmək [تاثیرلی ائیلم] بیر اتفاقی، ایشی، شئیی ویا کیمسه‌نی ذهنده اوْلدوغو کیمی جانلاندیرماق.

دۆشمک..düşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اؤزآغیرلیق‌ایله یوخاری‌دان آشاغی‌یا یؤنَلمک، ییخیلماق "آغاج دان دۆشمک، پالتار اَینیندن دۆشور" (فا: افتادن). to fall ۲-آشاغی یا یئنمک "آتدان یئره دۆشدو" (فا: پیاده شدن). ۳-بیر شئیین اوْستونه ساریلاراق یالوارماق و استغاثه ائله‌مک "آیاغینا دۆشدو". ٤-سریلمک، سره‌لنمک، اوُزاناراق سره‌لنمک "بؤیرو اوْسته دۆشوب یاتدی". ٥-بیرینین دالی‌سیجا گئتمک (دال و آرد، آرخا، ایره‌لی کیمی کلمه‌لرله بیرلیکده) "دالیسیجا دۆشوب گئتدی". ٦-یئریندن قوْپوب دوشمک "دیرناغی دۆشمک". ۷-اوْتوراق ائله‌مک، قوْناق اوْلماق، یئتیشمک و چاتاراق یئرلشمک، واقع اوْلماق و قرار تاپماق "قوْشون دۆزلوکده دۆشدو". ۸-یاغماق، ساچماق، یاییلماق و یئنمک "داغلارا قار دۆشوبدو، شایعه دۆشمک". ۹-پایلاشما و بؤلوشمه سوْنوجو بیر یئره و شئیه عاید اوْلماق و بیر یئرده قرار تاپماق، بیر شئیین و یئرین ایچینده قرار تاپماق "عسگرلیک دؤنَمی زنگانا دۆشدو، تله‌یه دۆشمک، حبسه دۆشمک". ۱۰-بیر دؤنم باشلاماق، بیر حادثه اوْز وئرمک و باشلاماق "قیش دۆشدو، قوُزو اوْتا دۆشوبدور". ۱۱-آزالماق، دَیری دۆشمک، ایتیرمک، محروم اوْلاراق دَیری‌نی ایتیرمک "ایستی‌نین شدّتی دۆشدو، دَیری دۆشدو". ۱۲-تاب‌سیز اوْلماق، اوْزولمک، کئییمک و طاقتی‌نی ایتیرمک "بالتا ووُرماقدان قوْلاریم دۆشدو". ۱۳-راست گلمک، بختینه چیخماق "ایشیم دۆشدو گلدیم". ١٤-یاراماق، خئیری اوْلماق، اوُیقون اوْلماق "بوُ درمان خسته‌یه دۆشور". ۱۵-اوْزه رینده یوْک اوْلماق، یوْک لنمک، اوْزه رینده قالماق "بوُ ایش منیم بوْینوما دۆشدو". ۱٦-هر هانسی بیر وضعیتین ایچَری‌سینده قرار تاپماق، اوُغراماق، دوُچار اوْلماق "بلایا دۆشمک". ۱۷-آوارا و سرگردان اوْلماق "کوْچه‌لره دۆشمک". ۱۸-بیر ایلگی و سئوگیه دۆشمک، بیر حسّه قاپیلماق "عشقه دۆشمک". ۱۹-الینه و چنگینه دۆشمک "بیر اَلیمه دۆشَیدی". ۲۰-دۆشکون وضعیتده اوْلماق "آتان نئجه دی چوْخ دۆشمه ییبدیر؟". ۲۱-ساتاشماق، دَیمک، گؤرمک (گؤز کلمه سیله) "گؤزو اوْ آداما دۆشدو". ۲۲-بوُ کلمه "دۆشدوکجه، دۆشنده، دۆشسه" شکلینده ایشله‌نیرسه "راست گلدیکجه" مفهوموندا معنا وئریر "دۆشدوکجه گئدَرم"، نه دۆشوب،

نه دؤشوبکی شکلینده نه دخلی وار معناسیندا ایشلهنیر "سنه نه دؤشوبکی بوُ سؤزلری دانیشیرسان". ۲۳-بیر سیرا کلمهلرله مختلف افادهلی مُرکب سؤزلر دؤزَلدیر "گؤزو دؤشمک: گؤزو ساتاشماق، اؤرهیی دؤشمک: قوْرخماق، چتینلیگه دؤشمک، برکه دؤشمک، ال آیاغا دؤشمک: تلَسیگه دؤشمک". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دؤشمن..düşmən [آد، فا] یاغی، بیرینه کسین قارشی اوْلان؛ قارشی آنلامی، دوْست، یوْلداش(فا: ~)enemy{باخ: توُش}.

دؤشمن چیلیک..düşmənçilik [باخ] دؤشمنلیک.

دؤشمن گؤزیله باخماق..düşmən gözilə baxmaq [تاثیرسیز ائیلم] اؤزونه دؤشمن حساب ائتمک.

دؤشمنانه..düşmənanə [ظ، فا] دوشمن جه (فا: دشمنانه).

دؤشمنجه..düşməncə [ظرف] دؤشمنجهسینه: دؤشمن کیمی.

دؤشمنجهسینه..düşməncəsinə [ظرف] دؤشمنجه: دؤشمن کیمی.

دؤشمنلیک..düşmənlik [آد] یاغیلیک، بیربیرینین علیه اینه اوْلما.

دؤشمه..düşmə [آد] ۱-دؤشمکایشی. ۲-تصادفی، دؤشهرک.

دؤشمهلی..düşməli [صفت] دؤشمک اؤچون یارارلی "دؤشمهلی بیر یئر، بورادا دؤشمهلی و دینجَلمهلی بیر ائو وار".

دؤشنبه..düşənbə [باخ] دوْشنبه.

دؤشنده..düşəndə [ظرف] راست گلدیکجه (فا: عندالفرصت). at leisure

دؤشورگو..düşürgü [آد، ت] چایین ایرماغا قوْووُشان آغزی، دیرمانین بیر چایا آچیلان یئری.

دؤشورگون..düşürgün [آد، ت] کیتره آغاشجیغی.

دؤشونگو..düşüngü [اؤزل‌آد] دؤشونهرک اؤزولمه، تأثّر[۷].

دؤشوان..düşvan [اؤزل‌آد] سالماس داکندآدی {توُشمان: اؤزاؤزه}.

دؤشوت..düşüt [باخ] دؤشوک.

دؤشورتمک..düşürtmək [ائتدیرگن ائیلم] ۱-آشاغی دؤشمهیه مجبور ائتمک. ۲-(ل) آشاغی یئندیرمک، دؤشورمک.

دؤشوردولمک..düşürdülmək [بلسیز ائیلم] دؤشورتمک ایشی گؤرولمک.

دؤشورمک..düşürmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-یئندیرمک، دؤشمهسینه سبب اوْلماق، آشاغی یئندیرمک، الیندن بوراخماق و یئره سالماق(فا: انداختن). ۲-دیرینی آزالتماق، آلچالتماق، دئویرمک (فا: ساقط). Fallen {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دؤشوروش..düşürüş [آد] دؤشورمک ایشی ویا بیچیمی.

دؤشورولمک..düşürülmək [بلسیز ائیلم] دؤشورمک ایشی گؤرولمک.

دؤشوروم..düşürüm [آد] دؤشورمک ایشی ویا بیچیمی.

دؤشوش..düşüş [آد] سقوط، یئنیلمه، آشاغی گلمه.

دؤشوشمک..düşüşmək [تاثیرسیزائیلم] بیرلیکده دوشمک، یئنمک.

دؤشوک..düşük [آد] ۱-دَیری دؤشموش. ۲-یاشایا بیلهجک وضعیته گلمهدن آنا قارنیندان چیخان اوُشاق، واختیندان تئز دوغولان-اوْشاق(فا: سقْط). abortion ۳-آشاغی دؤشموش.

دؤشوکلوک..Düşüklük [آد] ۱-دؤشوک اوْلما وضعیتی، دؤشوک شئیین حالی. ۲-دَیرسیزلیک، یؤندمسیزلیک، یاریمچیق اوْلما.

دؤشوم..düşüm [آد] ۱-اویقون لوُق، یاراشیق "بو کؤینَکین سیزه دؤشومو یوْخدور". ۲-سس دؤشمه سی، ایکی سؤزلو کلمهلرده ایکی سسلی حرف بیریئرده گلنده ایلک سسلی حرف دؤشور "علی اکبر / عل اکبر، الی آچیق / ال آچیق".

دؤشومسوزلوک..düşümsüzlük [آد] اویقون سوُزلوق، یاراشیقسیزلیق.

دؤشوملو هؤرگو..düşümlü hörgü [آد] یاراشیقلی هؤرگو.

دؤشوملو یازی..düşümlü yazı [آد] یاراشیقلی یازی.

دؤشوملولوک..düşümlülük [آد] دؤشوملو شئیین حالی، یاراشیقلیق.

دؤشون..düşün [آد] فیکیر و دوُیولارلا یوْخ بلکه ذِهینلهجانلانان شئی.

دؤشونتو..düşüntü [آد] دوشونولن شئی.

دؤشونتوسل..düşüntüsl [صفت] دوشونتو ایله ایلگیلی.

دؤشونجل..düşüncəl [صفت، فلسفه] ۱-گرچکده یوخ یالنیز دؤشونجه ده وار اوْلان(فا: تخیلی)۲-یالنیز دؤشونجهایله مشغول اوْلان(فا: خیال پرور).

دؤشونجللیک..düşüncəllik [آد، فلسفه] دؤشونجل اوْلما نئجهلیگی، نسنل گرچکلیگینین قارشیتی.

دؤشونجه..düşüncə [آد] ۱-آنلاق، ایده، فیکیر، آنلامانین اؤرونو اوْلان گؤروش (فا: پندار). thought ۲-قایقی، اؤزونتو "بو ایش اوْنو سیخاراق دؤشونجهلندیریر".

دؤشونجه اؤزگورلویو..düşüncə özgürlüyü [آد] دؤشونجه سینیرلارینا باغلی اوْلاما (فا: آزادی اندیشه). freedom of thought

دؤشونجه جایماسی..düşüncə cayması [آد] فیکیر آزماسی (فا: انحراف فکر). divagation

دؤشونجهسیز..düşüncəsiz [صفت] ۱-دوشونجهسی اوْلمایان (فا: بی تدبیر). ۲-(ظ) قایقیسیز.

düşüncəsizlik..دۆشونجه‌سیزلیک [آد] دوشونجه‌سیزجه ترپه‌نن (فا: بی تدبیری). imprudent

düşüncə güvənliyi..دۆشونجه گۆونلیگی [آد] فیکیر گوونلیگی (فا: امنیت فکری). prace of mind

düşüncələr..دۆشونجه‌لر [آد] فیکیرلر (فا: افکار). thoughts

düşüncəli..دۆشونجه‌لی [صفت] هوشلو (فا: باهوش). intelligent

düşüncəlilik..دۆشونجه‌لی‌لیک [آد] آنلاق‌لیق، درّاکه‌لی‌لیک.

düşündaş..دۆشونداش [آد] فیکیرداش، (فا: همفکر).

düşündəş..دۆشوندش [آد] باخ:دۆشونداش

düşündürtmək..دۆشوندۆرتمک [ائتدیرگن ائیلم] دۆشوندورمه‌سینه یول آچماق.

düşündürmək..دۆشوندورمک [تاثیرلی ائیلم] ۱-دۆشونمه‌سینه یوْل آچماق. ۲-قایقی لاندیرماق، تلاشا سالماق.

düşündürmə..دۆشوندورمه [آد] دۆشوندورمک ایشی (فا: تفهیم). causing to understand

düşündürməhlik..دۆشوندورمه‌لیک [آد] دۆشوندورمه گه یوْل آچان شئی.

düşündürücü..دۆشوندوروجو [صفت] دۆشوندورن، دۆشوندورمه‌سینه یول آچان (فا: تفکرانگیز). thougthnes

düşünsəl..دۆشونسل [صفت] دۆشونجه ایله ایلگیلی، دۆشونجه‌یه دایانان.

düşünmək..دۆشونمک [تاثیرسیزائیلم] ۱-دۆشونه‌رک بیلمک، آنلاماق ، بیر سوْنوجا وارماق، باشا دۆشمک (فا: فهمیدن). to understand ۲-اندیشه ائتمک، قایقی لانماق {ت، سن ‹تئوشینمک› چالیشماق، چیرپینماق}.

düşünmə..دۆشونمه [آد] دۆشونمک ایشی (فا: تفکر). thougth

düşünən..دۆشونن [آد] آنلایان، دوشونوب بیلن.

düşünüb daşınmaq..دۆشونوب داشینماق [تاثیرسیزائیلم] فیکیرله شیب بیر سوْنوجا وارماق.

düşünücü..دۆشونوجو [آد] دۆشونن.

düşünür..دۆشونور [آد] دۆشونن.

düşünürlük..دۆشونورلوک [آد] دۆشونور اوْلما وضعیتی.

düşünüş..دۆشونوش [آد] دۆشونمه طرزی (فا: معرفت). knowledge.

düşünüşsəl eyləmlər..دۆشونوشسل ائیلملر [آد] فیکری ایشلر (فا: فعالیت های فکری). mental activities

düşünüşmək..دۆشونوشمک [تاثیرسیزائیلم] فیکیرداشلیق ائدیب بیر قونویو دوشونمک.

düşünülmək..دۆشونولمک [بلسیز ائیلم] دۆشونمک ایشی گؤرولمک.

düşünülmüş..دۆشونولموش [صفت] آنلاتیلمیش.

düşünüm..دۆشونوم [آد] دۆشون، ایده، فیکیر.

düşərinə..دۆشه‌رینه [ظرف] اویقون گله سی، هرنه جورگلدی" اونون گلمه‌سی بوایشین دۆشه رینه قالمیش".

düğun..دۆغون [آد] باخ: دۆیون.

dükan..دۆکان [باخ] توُکان.

dükcə..دۆکجه [آد، دا] جئهره‌یه باغلانان یوُماق، جئهره‌ده ایریلن یوْن ایپلیگه دوْلانیب دۆکجه اولار (فا: دوک).

dügmə..دۆگمه [باخ] دۆیمه.

dügmə otu..دۆگمه اوْتو [آد، بیتگی] باخ: دلی‌اوْتو.

dügün..دۆگون [آد] باخ: دۆیون.

dügünçi..دۆگونچی [اؤزل‌آد] آغ قالا دا کند آدی.

düğə..دۆگه [آد، دیرگی] ایکی یاشیندا اینک بالاسی{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تۆگه›؛ بو کلمه تۆگمک (دۆیونله‌مک) سؤزوندن آلینمادیر}.

dülbərçin..دۆلبرچین [آد، بیتگی] یوْنجا نوْع لاریندان بیرینین آدی.

düldül..دۆلدول [آد، عربجه] حعلی‌یه حمحمد(ص)طرفیندن ارمغان ائدیلن آتین آدی (فا: دلدل). شامخوْر'دا داغ آدی'[۲۴۰].

dülək..دۆلک [آد، ت] آغزی قیریق ساخسی قاب.

dül kəndi..دۆل‌کندی [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی{باخ: تۆل ، تۆلو: محتملا تیفتیک و توْخوماجی‌لیقلا باغلی سؤزدور}.

dülgər..دۆلگر [آد] تاختادان قاپی پنجره کیمی شئیلر قاییران اوستا، ناجّار (فا: نجّار). {آنادولو، فا‹درودگر›}.

dülgər balığı..دۆلگر بالیغی [آد، دیرگی] باشی بۆیوک آغزی گئنیش، وُجودو یاستی و سؤبو، بئل اؤزگگی ۹ تیکانلی، گؤزلری باشینین اؤست طرفینده، دری‌سی قالینجا، اینجه پولجوق‌لاری اوْلان، لذتلی بیر بالیق (فا: نوعی ماهی). zeus faber

dülgərxana..دۆلگرخانا [آد] دۆلگرین ایشله دیگی یئر.

dülgərlik..دۆلگرلیک [آد] ناجّارلیق، دولگرین ایشی و صنعتی.

dülyam..دۆلیام [اؤزل‌آد] لئریک'ده یئر آدی'[۲۴۰].

düm..دۆم [اک] بو اک بیرکلمه‌یه اکله نه‌رک شدت و گؤرلوق آنلامی آرتیریر" دۆم آغ، دۆم ساری، دوم قارا، دۆم دۆز". {اؤن اک؛ سن ‹دوبدۆز›، دده}. ۲-دۆم۲(سس تق و اؤن اک) باخ: دیمدیک، دۆم‌قارا.

دؤمبک..dümbək [باخ] دؤنبک tambourin

دؤمبکچی..dümbəkçi [آد] دؤمبک چالان، دؤمبک چالماغی باشاریب واوْنو سسلندیرین و یا دؤمبک دوزلدیب ساتان.

دؤمبکچیلیک..dümbəkçilik [آد] دؤمبکچی‌نین ایشی.

دؤمبول..dümbül [آد] بیر کیچیک و بیر بؤیوک ایکی چاناقلی ضربلی چالغی آلتی. {باخ: دؤنبک}.

دؤمبولچولوک..dümbülçülük [آد] دؤمبول چالماق ایشی.

دؤمبه‌لک..dümbələk [آد] ۱-چاناق بیچیمینده دری ایله اؤرتولو و ال ایله چالینان‌چالقی‌آلتی، دؤمبک. ۲-آبتال، سرسم، عاغیل‌سیز، آنلاییش‌سیز، دَمبه‌لک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بالاجا داووُل، باخ: دونبک}.

دؤمبه‌لکچی..dümbələkçi [آد] دؤمبه‌لک دؤزلدن ویا ساتان.

دؤمدوز..dümdüz [ظرف] لاپ دؤز، چوخ دؤز.

دؤمرؤ..dümrü [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {دؤمرول}.

دؤمرول..dümrül [آد] کیشی‌آدی، دلی‌دؤمرول{دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، ۱-اوْخوُن سیوری اوُجو ۲-باشی دوُمانلی، اَفکارلی "دوُمرول"[۷]}.

دؤمسک..dümsək [باخ] دؤمسوک.

دؤمسوک..dümsük [آد] ۱-دیرسک ویا باشقا بیر شئیین بوْکولن یئری (فا: محل تاشدگی). ۲-یاواشجا دیرسک‌له ووُرما ایشی. {بو کلمه دیوان لغات تورک ده ایشله نن ‹ توْمورماق› (توْمروق لانماق) کلمه سیندن آلینیب، توْمسوق› توْمسوک› دؤمسوک}.

دؤمسوک لنمک..dümsüklənmək [بلسیز ائیلم] دؤمسوک‌له ووُرولماق، دورتمه‌لنمک.

دؤمسوک‌له‌مک..dümsükləmək [تاثیرلی ائیلم] دیرسک‌له و بوجور شئیلرله ووُرماق، ایته‌له‌مک، دؤرتمه‌له‌مک(فا: سقلمه زدن).

دؤمقارا..dümqara [صفت] قاپ قارا، زیل قارا.

دؤملنمک..dümlənmək [تاثیرسیزائیلم] ووُرنوخماق(فا: پلکیدن). {باخ: دومسوک}.

دؤمؤولو..dümövlü [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

دؤموش..dümüş [آد، دا] چوْخو اوشُاق دیلینده، دؤرمک، بلله.

دؤموشمک..dümüşmək [س، باخ: توْمور] چؤمبَلمک، چؤمبه‌لیب اوْتورماق.

دؤموک..dümük [باخ: توْمور] مشغولیت، اوشاغی آرام ائدیب مشغول ائتمه (فا: سرگرم). amused

دؤموک اوْلماق..dümük olmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرشئی‌له واخت گئچیرمک.

دؤموکلنمک..dümüklənmək [تاثیرسیزائیلم] مشغول‌اوْلماق و اولونماق(فا: مشغول‌شدن)

دؤموکلوک..dümüklük [آد] مشغولیت دوزَلدن شئی (فا: مشغولیت).

دؤموکله‌مک..dümükləmək [تاثیرلی ائیلم] دؤموک ائتمک، بیر شئی‌له مشغول ائتمک.

دؤمه‌لنمک..dümələnmək [تاثیرسیزائیلم] اللشمک، ووُرنوخماق، بیرشئی‌له مشغول اوْلماق. {بوکلمه دؤموک سؤز ایله ایلگی‌لیدیر}.

دؤن..dün [ظرف] بو گوندن اؤنجه کی گؤن، قاباقکی گؤن، دؤنن (فا: دیروز) {ت، گؤ ‹توْن›: گئجه، باخ: دان، توْن}.

دؤنبک..dünbək [آد] داووُلدان کیچیک بیر چالغی آلتی (فا: دف، تُنبک)tambour{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیمرؤک›: دف، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیمبیلداماق›: دؤمبولده‌مک، سن ‹توْنبک›}.

دؤنبک چی..dünbəkçi [صفت] دونبک چالان.

دؤنبکی..dünbəki [اؤزل‌آد] دوْنبَکی: خوی‌داکندآدی {سس، بان}.

دؤنبولو..dünbülü [اؤزل‌آد] غور توْرکلرینه باغلی‌تورک کوُرمانج بوْیو[۲۰۹]، باخ: کوُرمانج، خویدا داغ و میانادا کند آدی.

دؤندن..dündən [ظرف] دؤننکی گؤندن.

دؤنکو..dünkü [صفت] بیرگون‌قاباقکی(فا: دیروزی)yesterday's

دؤن‌گئجه..düngecə [ظرف] گئچن گئجه (فا: دوشین). last night's

دؤن‌گؤن..düngün [ظ] باخ: دؤنن. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ‹تون گؤن›}.

دؤنن..dünən [آد، دده، باخ: دؤن] دؤن، بوگؤندن اوّلکی گؤن، گئچن گؤن، ایره‌لی گؤن (فا: دیروز). last

دؤنن گئجه..dünən gecə [باخ] دون گئجه (فا:دیشب). last night

دؤننکی..dünənki [صفت] دؤنکو(فا: دیروزی). yesterday's

دؤننو..dünnu [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {گئجه و گئچمیشله ایلگیلی اوْلاراق اوُجا سس مفهومودا وئریر}.

دؤنور..dünür [آد] قاری قوْجانین آنا و بابالاری‌نین هر بیری، قیز ائلچی‌لیگینه گئدن "دؤنور دؤشمک(گئتمک، گزمک): ائولنه‌جک کیمسه اؤچون قیز ایسته‌مه‌یه گئتمک، ائلچی‌لیگه گئتمک"[۲] {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توْنگور›}.

دؤنورجو..dünürcü [آد] قیز گؤرمه یه‌وائلچی‌لیگینه گئدن کیمسه

دؤنوشگه..dünüşgə [آد، ت] بیر نوع پئنجر و سبزی.

دؤنیا..dünya [آد، عربجه] ۱-یئر کوْره‌سی (فا: دنیا). world ۲-اوْرتام، چئوره، بؤلگه ویا اؤلکه‌لر توْپوللوغو "غرب دؤنیاسی، دوُیقو

دؤنیاسی" (فا: دنیا). ٣-ائورن، وارلیق، بوتون یاراتیق‌لار. ٤-بؤتون اینسانلار، ائل عالم" دؤنیادا ییغیلسا بوُ ایشدن ال چکمز".

دؤنیا اهلی..dünya əhli [آد] آخیرت یوْخ بوُ دؤنیا مالینا یاپیشان کیمسه.

دؤنیا ایشیغی گؤرمک..dünya ışığı görmək [تاثیرسیزائیلم] آزادلیغا چیخماق.

دؤنیا ایشیغی گؤرمه‌مک..dünya ışığı görməmək [آد] حپیس ده اوْلماق.

دؤنیا ایشیغینا حسرت قالماق..dünya ışığına həsrət qalmaq [تاثیرسیزائیلم] حپیس ده قالماق.

دؤنیا باخیشی..dünya baxışı [باخ] دؤنیا گؤروشو، فلسفی دؤنیا باخیشی.

دؤنیا باشینا دارالماق..dünya başına daralmaq [تاثیرسیزائیلم] فلاکته دؤشمک.

دؤنیا بیربیرینه دَیمک..dünya birbirinə dəymək [تاثیرسیز ائیلم] قاریشیق‌لیق دؤشمک.

دؤنیا پرست..dünya pərsət [باخ] دونیا مالینا دؤشگون(فا: ~).

دؤنیا پُست بیرلیگی..dünya post birliyi [آد] بوتون پُست قورولوشلارینین درنگی (فا: اتحادیه جهانی پستی). universal postal Union

دؤنیا سئور..dünya sevər [صفت] دنیادار (فا: دنیادار). worldly

دؤنیا قدَر..dünya qədər [باخ] دؤنیالار قدَر.

دؤنیا کدَری..dünya kədəri [صفت] چوْخ اؤزونتولوشخص‌ویا گؤروش حاقیندا.

دؤنیا گؤرموش..dünya görmüş [صفت] گؤرگولو، چوخ گؤروب بیلن، تجربه‌لی (فا: دنیا دیده). experienced

دؤنیا گؤروشو..dünya görüşü [آد] حیات طبیعت وجمعیت حاقیندا گؤروشلر سیستمی" ابن‌سینانین دؤنیا گؤروشو" (فا: جهان بینی).

دؤنیا گؤزَلی..dünya gözəli [صفت] چوْخ گؤزل قیز حاقیندا.

دؤنیادا داغیلسا..dünyada dağılsa [باغلاییجی سؤز] هئچ یئر شئیه باخمایاراق.

دؤنیادا دوُرماق..dünyada durmaq [تاثیرسیزائیلم] یاشاماق، وار اوْلماق(فا: درقیدحیات‌بودن

دؤنیادان ال چکمک..dünyadan əl çəkmək [تاثیرسیزائیلم] دؤنیا وارلیق‌لارینا گؤز یوُمماق.

دؤنیادان خبرسیز..dünyadan xəbərsiz [صفت] هئچ یئر شئیدن خبری اوْلمایان.

دؤنیادان کؤچمک..dünyadan köçmək [تاثیرسیزائیلم] اؤلمک.

دؤنیادان گئتمیش..dünyadan getmiş [صفت] کؤچموش (فا: فقید). lost

دؤنیاگیر..dünygr [آد، کؤ] گؤزو دویماز، تاماهکار.

دؤنیالار قدَر..dünyalar qədər [ظرف] چوْخ و سایی‌سیز قدر.

دؤنیالارا دَیر..dünyalara dəyər [باغلاییجی سؤز] چوْخ دَیرلی شئی حاقیندا.

دؤنیالارا سیغمایان..dünyalara sığmayan [صفت] سوْن درجه مسعود اوْلان.

دؤنیالارجا..dünyalarca [ظرف] چوْخ و سایی‌سیز مقدار.

دؤنیالیق..dünyalıq [آد، کؤ] چوْخلو مال و دؤولت.

دؤنیانی آلان..dünyanı alan [آد] جاهانگُشا(فا: جهانگشا worldconqueror

دؤنیانی باشینا گؤتورمک..dünyanı başına götürmək [تاثیرسیز ائیلم] چیغیر باغیر ائتمک.

دؤنیانی توْتماق..dünyanı tutmaq [تاثیرلی ائیلم] هریئری احاطه ائتمک.

دؤنیایا گلمک..dünyaya gəlmək [تاثیرسیزائیلم] دوْغولماق. born

دؤنیایا گؤزلرینی یوُمماق..dünyaya gözlərini yummaq [تاثیرسیز ائیلم] اؤلمک، دؤنیایادان گئتمک.

دؤنیوی..dünyəvi [آد، عربجه] دؤنیا ایله ایلگی‌لی (فا: دنیوی).

دؤوه..düvə [آد] دؤیه: ١-بوْغایا گلمه‌میش ایکی یاشیندا دیشی سیغیر. ٢-اینسان آدی: دؤوه‌خان، دؤوه‌تکین، دؤوه‌تیمور.

دؤوئچی..Düveçi [اؤزل آد] توْرکمن-ساریْق و توْرکمن-یاوموُت – شَریف بوْی لاریندانديرِ[٨١-١٥٨].

دؤوه‌جی..düvəci [آد] ١-دؤیوشچو، دؤوه گؤجونه صاحب ٢-دؤوه بئجه‌رن ٣-دؤیوچو ٣-آغ‌قالاداکند آدی ٤-توْرکمن‌لرین، یوْموُت، شَریف، ساریْق‌اوْیماغی اوْلوبابالاریندان[٧].

دؤیلوْن..düylün [اؤزل آد] اوْردوباد'دا چای آدی[٢٤٠].

دؤیمک..düymək [تاثیرلی ائیلم] دؤگمک: دؤیونله‌مک، ایلگک‌له‌مک، دویون حالینا سالماق، باغلاماق، جالاماق (فا: گره زدن).

دؤیمه..düymə [آد] ١-گئییم و پالتارلارین مُختلف بؤلومرلرینی بیربیرینه باغلایان شئی button ٢-الکتریک آخیمینی آچیب باغلایان آلت (فا: دگمه، شَستی). push-button ٣-توْمورجوق، پوْچور، دری آلتیندا دؤزه‌لن یاغ ییغینی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توْگمه›}.

دؤیمه‌اوْتو..düymh otu [آد، بیتگی] بیتگی آدی(فا: قدومه) thiaspi alyssum

دؤیمه باغلاماق..düymə bağlamaq [تاثیرلی ائیلم] توْمورجوق لاماق(آغاج لار).

دؤیمه جه..düyməcə [ظرف] دؤیمه قدر، آز، آزاجیق.

دؤیمه جیک..düyməcik [آد] کیچیک دویمه، کیچیک تومورجوق.

دؤیمه چه..düyməçə [آد] ۱-آچیلمامیش توْمورجوق، کیچیک دؤیمه. ۲-الکتریکی چالیشدیرماق و زنگ چالماق اوْچون بالا دؤیمه.

دؤیمه چه‌لتمک..düyməçələtmək [تاثیرلی ائیلم] دؤیمه‌چه‌لی ائتمک.

دؤیمه چه‌لنمک..düyməçələnmək [تاثیرسیزائیلم] دؤیمه چی‌لی اوْلماق.

دؤیمه چه‌لی..düyməçəli [صفت] دؤیمه چه‌سی اوْلان.

دؤیمه چی..düyməçi [آد] دؤیمه مونجوق کیمی شئیلر دؤزلدن و ساتان.

دؤیمه چی‌لیک..düyməçilik [آد] دویمه دؤزلتمه ایشی.

دؤیمه‌سیز..düyməsiz [صفت] دویمه‌سی اوْلمایان.

دؤیمه یاریملیق..düymə yarımlıq [صفت] اؤلچوسو بیریاریم دؤیمه جه اوْلان.

دؤیمه‌لنمک..düymələnmək [بلسیز ائیلم] دویمه ایلیگه گئچیریلمک، ایلمک لنمک.

دؤیمه‌له‌مک..düymələmək [تاثیرلی ائیلم] دویمه‌نی ایلیگه گئچیرمک، ایلمک‌له‌مک (فا: دگمه کردن) to button {ت، سن «تؤکمک»}.

دؤیمه‌لی..düyməli [صفت] دویمه‌سی اوْلان، دویمه ایله باغلانان.

دؤیو..düyu [آد، بیتگی] بوغداگیللردن، ساچاق کؤکلو، یاپراق‌لاری اوُزون، قوْشوت دامارلی، سوُلو و گؤنشلی یئرلرده یئتیشن بیر ایللیک بیتگی، قابیغی آلینمیش چلتیک، بیرینج (فا: برنج) rice، oryza ativagra {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر« تؤگی»: دؤیولموش و قابیغی آلینمیش آرپا؛ دؤیمک« تؤگمک سؤزوندندیر}.

دؤیوآریدان..düyü arıdan [صفت] چلتیگی تمیزله یب دویو حالینا سالان.

دؤیو اوْنو تره‌یی..düyü unu tərəyi [آد] قیزارمیش دویو اونونا جویز ازمه‌سی ویا آیری شئیلر آرتیراراق دوزه‌لن بیر شیرین یئمک.

دؤیوحلیمی..düyü həlimi [آد] دؤیونو قایناداراق الکدن کئچیریب شکر و کره ووُراراق یئییلن بیر یئمک.

دؤیوجان..düyücan [اؤزل‌آد] دؤگیجان: مرند ده کند آدی {دؤیولوک یئر}.

دؤیوجوک..düyücük [آد] اینجه بوُلغور.

دؤیوچو..düyüçü [اؤزل‌آد] دوکچی: بوُکان دا کند آدی.

دؤیورد..düyürd [آد، دا] اوْزه رینده بالاجا دؤیون‌لر و نقطه‌لر شکلینده ناخیشی اوْلان چارقات.

دؤیوش..düyüş [اؤزل‌آد] میاناداکند آدی {دؤیمک: دؤیونله‌مک سؤزونه باغلی اوْلاراق قوْهوملوق و بیرلیک معناسیندادیر [۸۸]}.

دؤیوشو..düyüşü [آد] آت وائششگین بئلینه قوْیماق اوچون بیر نوع اوستوانه شکلینده سبد (فا: نوعی سبد). {دؤگمک› دؤیوشمک› دؤیوشوک› دؤیوشو [۶]}.

دؤیولمک..düyülmək [بلسیز ائیلم] دؤیمک ایشی گؤرولمک، دویونلنمک.

دؤیوم..düyüm [باخ] دؤیون.

دؤیوملنمک..düyümlənmək [باخ] دویونلنمک.

دؤیوملو..düyümlü [باخ] دؤیونلو.

دؤیوملمک..düyümləmək [باخ] دویونله‌مک.

دؤیون..düyün [آد] دؤیو، دؤگون: ۱-ایلمک، ایپ کیمی شئی لرین بیربیرینه باغلانان یئری (فا: گره). ۲-آنلاشیلماسی گوْج شئی، دولاشیق سؤز، ۳-کدر، اوْزونتو. ۳-(فیزیک) ایکی ائلئمانین بیر یئرده کسیشن یئری، دالقالارین کسیشدیگی یئر. ٤-(آناتومی) دامارلارین بیر یئرده قووشدوغو یئر. ۵-توْی وتوْی ائله‌مه (فا: عروسی). ٦-آغاج و کوْل بوُداغی‌نین گؤوده‌یه باغلانان یئری، یاپراقلا زوُغون بیرلشدیگی یئر. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، صح؛ "تؤگمک› تؤگون› دؤیون"، دؤیون سؤزو بیربیرینه باغلانما مفهوموندان‌نیکاح معناسیندا ایشله‌نیر}.

دؤیون آتماق..düyün atmaq [تاثیرلی ائیلم] دؤیون‌له‌مک.

دؤیون‌ائوی..düyün evi [آد] توْی ائوی.

دؤیون‌اوْلوب بوغازیندا (اوْره‌یینده) قالماق..düyün olub boğazında (ürəyində) qalmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر درد اوْلوب اوْره‌یینده قالماق.

دؤیون‌باشی..düyün başı [آد، بیتگی] قایماچیچک‌لیلر تاقیمیندان دؤزلوک‌لرده و داغ اتک‌لرینده بیتن و ایکیشر للَک کیمی کسیم‌لی یاپراقلاری اوْلان بیر ایللیک اوْتسوْو بیتگی.

دؤیون‌پیلوْوو..düyün pilovu [آد] دویون‌لرده اؤزل اولاراق پیشیریلن پیلوْو.

دؤیونجو..Doyüncü [اؤزل آد] تؤرکمن-یاوموُت-کیچیک تاتار-آتابای بوْی‌لاریندادیر [۸۱-۱۵۸].

دؤیونجوک..düyüncük [باخ] دویونچه.

دؤیونچو..düyünçü [آد] دویون صاحبی، توی چو.

دۆیونچوباشی..düyünçübaşı [آد] دویونو دۆلاندیران و یؤنَتن.

دۆیونچه..düyünçə [آد] بوُخجا، ایچینه شئی بوکولوب دۆیونله‌نن یایلیق وپارچا (فا: بوقچه کوچک گره خورده شده).

دۆیونچه‌لنمک..düyünçələnmək [بلسیز ائیلم] دۆیونچه حالینا گتیریلمک.

دۆیونچه‌له‌مک..düyünçələmək [تاثیرلی ائیلم] دۆیونچه حالینا گتیرمک.

دۆیون چیچک گیللر..düyün çiçəkgillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی، بعضی نوْع‌لاری بزک بیتگی‌سی. ranuunculaceae

دۆیون چیچگی..düyün çiçəyi [آد، بیتگی] چاییرلاردا، یول و چای قیراغیندا یئتیشن، ساری و آغ چیچکلی، دۆیون چیچک گیللردن (فا: آلاله). ranunculus. ran

دۆیون حامامی..düyün hamamı [آد] دۆیوندن قاباق گئدیلن حامام، توْی‌حامامی.

دۆیون درنک..düyün dərnək [آد] اوْلنمه سببیله دۆزنله‌نن تؤرن.

دۆیون دۆشمک..düyün düşmək [تاثیرسیزائیلم] دۆلاشماق، دویون لنمک.

دۆیون دویون..düyün düyün [صفت] چوخلو دۆیونلری اوْلان.

دۆیون سالماق..düyün salmaq [تاثیرسیزائیلم] دۆلاشیق سالماق، دویون‌له‌مک.

دۆیون سالونو..düyün salonu [آد] کیرالاناراق توی توتولان سالون.

دۆیون سۆز..düyün süz [صفت] دویونو اوْلمایان.

دۆیونلَنمک..düyünlənmək [بلسیز ائیلم] ۱-دویون ووُرولماق (فا: گره زده شدن). ۲-سیخیشماق، سوْرونلار بیر یئره یئغیلماق، چتین لشمک.

دۆیونلَنمه..düyünlənmə [آد] دۆیونلَنمک ایشی (فا: گره دار و پیچیده شدن).

دۆیونلو..düyünlü [صفت] ۱-دویونو اوْلان (فا: پرگره). ۲- knotty دولاشیق. ۳-دردلی، اوْره‌گی داغلی.

دۆیونله‌مک..düyünləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیربیرنه باغلاماق ۲-بیر ایشه دۆیون سالماق، بیرایشی‌قاریشدیرماق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ توْگمک›}.

دۆیونو آچیلماق..düyünü açılmaq [تاثیرسیزائیلم] چؤزولمک، حل اولونماق.

دۆیونو آچماق..düyününü açmaq [تاثیرلی ائیلم] چؤزمک، بیر سؤزون حلّینی تاپماق.

دۆیه..düyə [آد، دی، تا] اینک جئیران و مارال کیمی حئیوان لارین هله کَله و تَکه‌یه گلمه میش بالاسی (فا: گوساله ماده). heifer {ت: ایکی یاشلی بیزاو}.

دۆیه چه..düyəçə [آد] بالاجا دویه.

دۆیه‌لک..düyələk [آد] ۱-(دیرگی) سیغیرلاری راحاتسیز ائدن بیر نوع سینک. ۲-(بیتگی) هله دریلمه میش خیردا قارپیز و قوْوون. {سن ‹دۆکوج، دؤکوج› یئتیشمه میش قوْوون، خیرچا}.

دۆیه‌لکچی..düyələkçı [صفت، دا] دبه چی، فیریلداقچی (فا: کلک باز).

دۆیه‌لکچی‌لیک..düyələkçilik [آد] فیریلداق‌چی‌لیق(فا: حقه‌بازی).

ده..de [اؤزل‌آد] فارسجا کند؛ آذربایجان یئر آدلارینداً بعضا دِه سؤزونه راست گلیریک، بوُ آدلارین سؤیله نیشینده و آراشدیرماسیندا چوّخ دقت اوْلونمالیدیر، بوُ آدلارین بعضی سی فارسجا سؤزو اوْلاراق چوْخو تحریف اوْلموش سؤزلردیلر، اؤزللیکله تی/ دی/ دئ/ دیک سؤزونو، ده کیمی یازیللار حالبوکی بوُ سؤز اسکی تورکجه‌ده داغ و تپه معناسینداًدیر، باخ: یئرآدلاری (بوجور آدلاردان آزی ٤٥ آد سایماق اوْلار).

دَه‌دَه..dəh dəh [اؤنلم] مینیک حئیوانلاری یئریتمک اؤچون سؤیله‌نن سؤز.

دَها..dəha [آد، عربجه] اوُسلولوق (فا: زرنگی).

دهاش..dəhaş [آد، عربجه] آشیری قوْرخو وئریجی(فا: وحشتناک).

دهان..dəhan [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] آغیز، دهن (فا: دهان).

دهانی..dəhani [یازار] خوجادهانی‌مولوی کیمی‌م۷جی‌عصر خوراسان دان آنادولویا کؤچدو، اونون تورکجه شعرلری واردیر[٦٨].

دِهباشی..dehbaşı [آد، فا، خ] قاراووُلچوباشچی‌سی (فا: ~).

دَهَتله‌مک..dəhətləmək [تاثیرلی ائیلم] اینجه‌له‌مک {باخ: دئَتله‌مک}.

دهْر..dəhr [آد] دؤنیا، عالم، ائورن (فا: ~). {ع› باخ: دَیمک}.

دَهْره..dəhrə [آد] ساطور، آغاجلاری بوداماق اوچون بیر نوع اوجو ایری ساطور(فا: ~) {بو وسیله‌نین اوجو ایری اولدوغو اوچون تگره کلمه‌سیندن آلینماسی مُناسب گؤرونور[٦]}.

دهْره بوُرون..dəhrə burun [صفت] بوُرنونون اوُجو دهره کیمی اوُزون.

دَهَره..dəhərə [باخ] دهْره.

دَهری..dəhri [اؤزل‌آد] اهرده کندآدی {تَوره›توری›تهری›دهری}.

دهْره‌له‌مک..dəhrələmək [تاثیرلی ائیلم] دهره ایله دوْغراماق.

دهریلیک..dəhrilik [آد] دهری اوْلما.

dəhşət..dəhşət [آد، عربجه] آشیری قوْرخو، اوْرکونتو (فا: ـ).

dehqan..دِهقان [آ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اکین چی، کندلی (فا: برزگر).

dəhlənmək..دَهلنمک [تاثیرلی ائیلم] مینیک حئیوانلاری یئریتمک اوْچون دَه دَه دئییلمک.

dəhləmək..دَهلهمک [تاثیرلی ائیلم] مینیک حئیوانلاری یئریتمک اوْچون دَه دَه دئمک.

dehliz..دِهلیز [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوْستو اوْرتولو دالان (فا: دهلیز).

dəhmərləmək..دَهمرلهمک [تاثیرلی ائیلم، دهنهلهمک] آتی جیلوولاماق.

dəhən..دهن [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] باخ: دهان (فا: ذهان).

dəhənə..دَهنه [آد، فا] ۱-آت آغیزلیغی. ۲-آرخ آغزی (فا: ـ).

di..دی [باغلاییجی سؤز، دا] ۱-تأکید، امر، تعجّوب و ناراضی‌لیق بیلدیرن بیر سؤز" دی تئز اوْل گل، دی گل چیخ". ۲-باخ: اکلر.

dıbır..دیْبیر [باخ] دیبیر، دؤبور.

dıbırdıbır..دیْبیردیبیر [ظرف] سس‌چیخاران آددیملارلا" دیبیردیبیر یئریمک".

dıbırıq..دیْبیریق [باخ: دیمیرلانماق] زیرک، چابوق.

dıraçlu..دیْراچلو [اؤزل‌آد] اوْغوز-یازیْربوْیوناعایدیئرآدی[۲۲۵].

dırdır..دیْردیر [آد] دیْر سسی‌نین تیکراری.

dırmaşa dırmaşa..دیْرماشا دیْرماشا [ظ] دیْرماشاراق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

dırmaşanlar..دیْرماشانلار [آد، دیرگی] ایکی بارماغی اؤنه ایکی بارماغی آرخایا دؤنوک و دیرماشما اؤزللیگی اوْلان حئیوانلار؛ قوْقوق گیللر، پاپاغان گیللر کیمی قوشلار تاقیمی (فا: تیره ای از پرندگان).

dırmaşdırmaq..دیْرماشدیرماق [ائتدیرگن ائیلم] دیرماشماق ایشینی گؤردورمک.

dırmaşma..دیْرماشما [آد] دیرماشماق ایشی.

dırmaşmaq..دیْرماشماق [تاثیرسیزائیلم] باخ: دیرمانماق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: تارماق}.

dırmaşıq..دیْرماشیق [آد] بیر نوع قوش آدی[۱۴۰].

dırmaq..دیْرماق [باخ] دیرمیق.

dırmaqlanmaq..دیْرماقلانماق [باخ] دیرمیق لانماق.

dırmalamaq..دیْرمالاماق [تاثیرلی ائیلم] جیرماق لاماق (پیشیک و- حاققیندا).

dırmanan..دیْرمانان [صفت] دیرماشان.

dırmanan bitgilər..دیْرمانان بیتگی‌لر [آد، بیتگی] بیتگی‌لردن بیر سوْی.

dırmananlar..دیْرمانانلار [آد، دیرگی] باخ: دیرماشانلار.

dırmandırmaq..دیْرماندیرماق [ائتدیرگن ائیلم] دیرمانماق ایشینی گؤردورمک.

dırmanmaq..دیْرمانماق [تاثیرسیزائیلم] دیرماشماق، دیک یئره ال وآیاقلا چیخماق (فا: از جایی و درختی بالا رفتن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیرمالماق› سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: تارماق}.

dırmanış..دیْرمانیش [آد] دیرماشاراق چیخما.

dırmıq..دیْرمیق [آد] اوْت ییغماق اوْچون چنگل‌لی آلت، چنگک (فا: شن کش). rake {باخ: تارماق، تیرماق}.

dırmıqçı..دیْرمیق چی [آد] دیرمیق لا ایشیله ین کیمسه.

dırmıqlamaq..دیْرمیق لاماق [تاثیرلی ائیلم] دیرمیق لا تمیزله‌مک.

dırmıqlanmaq..دیْرمیق لانماق [بلسیز ائیلم] دیرمیق لا تمیز لنمک.

dırnağı ilə çalışmaq..دیْرناغی ایله چالیشماق [تاثیرسیزائیلم] آغیر امک‌له چالیشماق.

dırnağıda ola bilməz..دیْرناغی‌دا اوْلا بیلمز [اؤنلم] مُقایسه ده بیرینین اوْبیریندن چوْخ آشاغی اوْلماغی‌نی گؤستَریر.

dırnağıda dəyil..دیْرناغی‌دا دَییل [اؤنلم] مُقایسه ده بیرینین اوْبیرینندن چوْخ آشاغی اوْلماغی‌نی گؤستَریر.

dırnaq..دیْرناق [آد] ۱-بارماق اوجوندا اوْلان برک و دوُیوسوز بیر عضو، بارماقلارین سونوندا کی سوّموک اؤرتوسو (فا: ناخن). nail ۲-جاییناق (قوُشلاردا). ۳-قارماق کیمی شئیلرده‌قیوریلمش اوج {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تارماق، تیرنقاق›، باخ: تارماق}.

dırnaq arası..دیْرناق آراسی [آد] پارانتز آراسی، دیرناق شکلینده اوْلان.

dırnaq işarəti..دیْرناق اشارتی [آد] بیرمتن‌ایچینده بیرینین سؤزرونو یازاراق اوْنون‌باش و سونوندا قویولان‌علامت: "()" parenthesis

dırnaq ovuca batmaq..دیْرناق اوْووجا باتماق [تاثیرسیزائیلم] بیلمه‌دن اؤز ایشینی کوْرلاماق.

dırnaq içi..دیْرناق ایچی [باخ] دیرناق اشارتی (فا: پرانتز).

دیْرناق ایلیشدیرمک..dırnaq ilişdirmək [تاثیرلی ائیلم] چنگینه سالماق، الینه گئچیرمک.

دیْرناق باغاسی..dırnaq bağası [آد] دیرناقلی حئیوانلارین دیرناقلارینداباش وئرن بیر خسته‌لیک.

دیْرناق توتان..dırnaq tutan [آد] دیرناق توتوب کسمک اوْچون اوْلان آلت.

دیْرناق دیبـبـی..dırnaq dibi [آد، دا] دیرناق دیبـبـینده باش وئرن بیر قابار و خسته‌لیک، دوْلاما.

دیْرناق قدَر..dırnaq qədər [] اصلاً، هئچ، "بوُلارا دیرناق قدَر فیکیرلشمه‌یین".

دیْرناق گؤسترمه ین..dırnaq göstərməyən [صفت] خسیس آدام.

دیْرناق یئری..dırnaq yeri [آد] بیرقوتونو آچماق اوْچون قاپاغیندا اوْلان بالاجا یئری.

دیْرناق یئری آختارماق..dırnaq yeri axtarmaq [تاثیرلی ائیلم] بهانه آختارماق.

دیْرناقجیق..dırnaqcıq [آد] ۱-کیچیک دیرناق. ۲-یاپراغین گئتدیکجه دارالان بؤلومو.

دیْرناقچی..Dırnaqçı [آد، دا] یان کسیجی.

دیْرناقسی..dırnaqsı [صفت] دیرناق سوْو، دیرناغا بنزه ین.

دیْرناقسیز..dırnaqsız [صفت] ۱-دیرناغی اوْلمایان. ۲- (مج) انصاف‌سیز.

دیْرناقلاتماق..dırnaqlatmaq [اتّدیرگن ائیلم] دیرناق لاماق ایشینی گوردوْرمک.

دیْرناقلاشماق..dırnaqlaşmaq [قا] جیرماق لاشماق.

دیْرناقلاماق..dırnaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] جیرماق لاماق، دیرناقلا یئری ائشمک.

دیْرناقلانماق..dırnaqlanmaq [بلسیز ائیلم] ۱-جیرماق لانماق ۲- دیرناق‌صاحبی اوْلماق

دیْرناقلی..dırnaqlı [صفت] دیرناغی اوْلان.

دیْرناقلی حئیوانلار..dırnaqlı heyvanlar [آد] دیرناقلیلار، دیرناقلی مه‌لیلر تاقیمی.

دیرناقلیلار..dırnaqlılar [آد] دیرناقلیلار، دیرناقلی مه‌لیلر تاقیمی.

دیْرناقلیق..dırnaqlıq [آد] دیرناق یئری.

دیْرنیس..dırnıs [اوْزل‌آد] اوْردوباد'دا کند آدی[۲۴۰].

دیْرِیلتی..dırıltı [سس تق] دیردیر سسی (فا: صدای دِر دِر).

دیْریلداماق..dırıldamaq [س، دا] ۱-جیریلداماق. ۲-باش قولاق آپارماق (فا: دِر دِر صدا کردن).

دیْز..dız [سس تق] ۱-شاقلاری داغ بیر شئیدن قورخوتماق اوچون سؤیله‌نن کلمه. ۲-باخ: دیز دیز.

دیْزدیز..dızdız [سس تق] آری‌لارین میلچک‌لرین چیخاردیغی سس و بونا بنزر سسلر (فا: صدای وِز وِز).

دیْزدیلیق..dızdılıq [اوْزل‌آد] لئریک'ده داغ آدی(۲۳۲۸)[۲۴۰].

دیْزقاخ..dızqax [آد، دا] بیتگی یئتیرمه ین و محصول وئره بیلمه ین یئر.

دیْزلاق..dızlaq [صفت] باخ: دازلاق.

دیْزمان..dızman [صفت، تا] شیشمان، ایری گؤودلی.

دیْزمیرلیق..dızmırlıq [آد] بوْینو یوغونلوق {سس تقلیدی (دیز: آلتدان چیخان یئلین سسی)، دیزمانلیق›دیزمیرلیق[۶]}.

دیْزیخما..dızıxma [آد] آرادان چیخما، قوْرخوب قاچما.

دیْزیخماق..dızıxmaq [تاثیرسیزائیلم] آرادان چیخماق، قوْرخوب قاچماق.

دیْزیل دیزیل..dızıl dızıl [ظرف] دیزدیز ائده‌رک.

دیْزیلتی..dızıltı [آد] دیز دیز سسی.

دیْزیلداماق..dızıldamaq [تاثیرسیزائیلم] دیزیلتی‌سسی چیخارماق (فاوِز وِز کردن).

دیْش..dış [آد] بیرآلان و نسنه‌نین ائشیگی، نسنه‌نین ائشیک‌اوْزو، ائشیک؛ قارشی آنلامی: ایچ (فا: بیرون). out {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تاش› سن ‹تاش›: ظاهر، ائشیک؛ دده؛ باخ: داش}.

دیْش‌آچی..dış açı [آد] ایچ آچی‌نین ائشیگینده اوْلان آچی.

دیْش‌آلیم..dış alım [آد] واردات (فا: واردات). imports

دیْشاب..dışab [اوْزل‌آد] دیشاو: میانادا کند آدی {ائشیک ائو معناسینداد یر}.

دیْشادؤنوک..dışa dönük [آد] دیْش‌لا و ائشیک‌له باغلی اوْلاراق.

دیْشاری..dışarı [ظرف] ائشیک، دیش‌لا ایلگی‌لی (فا: برونی). exterior {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تاشرا›؛ سن ‹تاشقاری، تاشرا›؛ دده}.

دیشارتی..dışartı [آد] تازا گؤیه رمیش بیتگی (فا: گیاه تازه جوانه زده). {دیشاری سؤزوندن آلینمادیر}.

دیْشاری داکی..dışarıdakı [ض] ائشیک ده کی (فا: بیرونی). outer

دیْش‌اوْغوزلار..dış oğuzlar [اوْزل‌آد] اوْچ اوْخلار، باخ: اوْغوزلار.

دیْش‌ایشیلری..dış işləri [آد] خارجی ایشلری.

دیْش‌ایشلری‌باخانلیغی..dış işləri baxanlığı [آد] خاریجی ایشلر ناظرلیگی (فا: وزارت امورخارجه). ministry of foreign

دیْش‌بؤکئی..dış bükey [آد] چیخینتی، عدسی‌نین چیخینتی‌لی طرفی، مُحدّب (فا: محدَّب). convex.

دیْش‌بوکئی‌لیک..bükeylik dış [آد] تحدّؤب (فا: تحَدُّب) convexity

دیْش‌تجارت..dış ticarət [آد] بیر اؤلکه‌نین آیری اؤلکه‌لرله تیجارتی.

دیْشَرتی..dışərti [آد] دیْشارتی:تازا گؤیه رمیش بیتگی (فا: گیاه تازه جوانه زده). {دیشاری سؤزوندن آلینمادیر}.

دیْش‌ساتیجی..dış satıcı [صفت] صادراتچی (فا: صادرکننده). exporter

دیْش ساتیش..dış satış [آد] دیْش‌ساتیش:صادرات exports

دیْش‌ساتیم..dış satım [آد] دیْش‌ساتیم:صادرات exports

دیْش‌سطیح..dış sətih [آد] دیْش سطح: دیش‌اؤزئی، ائشیک سطح (فا: سطح خارجی).

دیْشقاری..dışqarı [آد] دیشاری سؤزونون اسکی گؤرونتوسو.

دیْش‌قؤلاق..dış qulaq [آد] ائشیک قولاق.

دیْشقی..dışqı [باخ: دیش] بؤزدوم یوْل ایله دیشاری آتیلان بَسین آرتیغی (فا: مدفوع).

دیْشقی‌سئوَر..dışqı sevər [آد] دیشقی‌لاردا یاشایان حئیوانلار.

دیْشقی‌لاماق..dışqılamaq [تاثیرلی ائیلم] بؤزدوم یوْلیله دیْشاری آتماق (فا: مدفوع کردن)

دیْشقی‌لیق..dışəqılıq [آد] دیشقی چیخان یئر.

دیْشلا..dışla [آد] آرابادا آتلارین قوْشولدوغو آرا آغاجی[۱۱۲].

دیْشلاماق..dışlamaq [تاثیرلی ائیلم] بیرشئیی یوْخ سایماق، اؤنمسه‌مه‌مک.

دیْشلانماق..dışlanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شئی دیشاری‌دا توُتولماق.

دیْغ..dığ [آد، ع ‹دقّ›] شیشگین‌لیک، شیش، جیبار ورمی، سِلّ خسته‌لیگی (فا: ورم شش).

دیْغ دیغ..dığ dığ [آد] ۱-دئدی قودو سؤزلری. ۲-(سس تق) قاینایان آخیجی‌لارین چیخاردیغی سس.

دیْغا..dığa [آد، ائرمنیجه: اوغلان] ائرمنی‌اوشاغی، ائرمنی‌بالاسی.

دیْغال..dığal [باخ] جیغال.

دیْغان..dığan [آد، دا] یاغ تاواسی[۲].

دیْغدیغا..dığdığa [باخ] دیغ دیغ.

دیْغدیغی..dığdığı [صفت] چوْخ دئییینگن آدام حاقیندا.

دیْغدیغان..dığdığan [اؤزل‌آد] داغداغان: هئریس ده کند آدی.

دیْغلاتماق..dığlatmaq [تاثیرلی ائیلم] دیغ لاماسینا سبب اوْلماق.

دیْغلاما..dığlama [آد] دیغلاماق ایشی.

دیْغلاماق..dığlamaq [تاثیرسیزائیلم] دیغ توتماق، ورم‌خسته‌لیگی-توتماق(فا: دق کردن

دیْغلانماق..dığlanmaq [تاثیرسیزائیلم] دیغ گتیرمک، جانی اؤزولمک، تنگه گلمک.

دیْغیر..dığır [آد، دا] ۱-کئچی آشیغی. ۲-دویو خیرداسی.

دیْغیرجاق..dığırcaq [آد] یویوْرک: یئنی آیاق آچان اوشاق یئریمه‌سی اؤچون اوْلان آراباجیق، کیچیک تکرجیک.

دیْغیرلاتماق..dığırlatmaq [تاثیرلی ائیلم] هئل‌لتمک(فا: غلتانیدن). to roll

دیْغیرلاق..dığırlaq [باخ] دییرلک. دیْغیرلاماق :dığırlamaq هئل‌له‌مک.

دیْغیرلاندیرماق..dığırlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] هئل لندیرمک.

دیْغیرلانماق..dığırlanmaq [تاثیرسیزائیلم] هئل‌لنمک(فا: غلتیدن). rolling

دیْغیلتی..dığıltı [آد، سس‌تق] دیغ دیغ چیخاریلان سس.

دیْغیلداماق..dığıldamaq [تاثیرسیزائیلم] دیغ دیغ سسی چیخارماق.

دیْققا..dıqqa [ظرف] دیْققان، دیْققانا : بیر بالاجا "بیر دیْققا چؤرک"(فا: کم)

دیققان..dıqqan [ظرف] دیْققا، دیْققانا : بیر بالاجا "بیر دیْققا چؤرک"(فا: کم)

دیققانا..dıqqana [ظرف] دیْققا، دیْققان : بیر بالاجا "بیر دیْققا چؤرک"(فا: کم)

دیْققیلتی..dıqqıltı [سس تق] دیق دیق سسی.

دیْققیلداماق..dıqqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] دیققیلتی ایله سس چیخارتماق (فا: داق داق صدا کردن).

دیْقیر..dıqır [آد] دمیر پاخیرین بیربیرینه دیمه سسی.

دیْلاق..dılaq [باخ] دیللاق (فا: چوچوله). clitoris

دیْلغیر..dılğır [صفت، دا] دیْلقیر: ۱-توْکو تؤکولموش. ۲-یاراماز (فا: یاوه).

دیْلغیرلاماق..dılğırlamaq [تاثیرسیزائیلم] دیلغیر اوْلماق، یارارسیز اوْلماق، گولونج حالا دؤشمک (فا: بدرد نخور شدن).

دیْلغیرلیق..dılğırlıq [آد] قوْتورلوق، دیلغیر حالا دؤشمه.

دیلقیر..dılqır [صفت، دا] دیْلغیر: ۱-توْکو تؤکولموش. ۲-یاراماز (فا: یاوه).

دیْللاق..dıllaq [آد] ۱-کلیتوریس، (فا: چوچوله). clitoris ۲-فرْج. valva {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیلاق›؛ دیل= تیل+اق: بالاجا دیل}.

دیْمبیرتی..dımbırtı [آد] دیْمبیلتی:بیر شئیین دؤشمه سسی.

دیمبیرداماق..dıməbirdamaq [تاثیرسیزائیلم] دیمبیرتی‌سسی ایله سسلنمک.

دیمبیلتی..dımbıltı [آد] دیمبیرتی:بیر شئیین دؤشمه سسی.

دیمبیلداماق..dımbıldamaq [تاثیرسیزائیلم] دیمبیلتی سسی ایله سسلنمک.

دیمدیزلاق..dımdızlaq [صفت، ظ، دا] چیرچیپلاق.

دیمدیم..dımdım [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی {۱-سس، بان. ۲-دام+دام: ائوائو}.

دیمیق..dımıq [آد، دا] کسیجی شئیین ایتی طرفی.

دینبیز..dınbız [صفت، دا] یئکه یئکه، چوخ بؤیوک.

دیندیق..dındıq [آد] دیللاق {تقلیدی بیر کلمه دیر}.

دینق..dınq [سس‌تق] دینقیلداما سسی.

دینقا دیرینق..dınqa dırınq [آد، دا] دمیر قابلارین بیربیرینه دیمه سسی.

دینقیرداماق..dınqırdamaq [تاثیرسیزائیلم] دینقیردینقیر سس چیخارماق.

دینقیلتی..dınqıltı [سس‌تق] مثتال شئیلرین بیربیرینه دیمه‌سی سببی ایله چیخان سس، دینقیلداما سسی (فا: صدای دانق).

دینقیلداتماق..dınqıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] دینقیرداتماق، دینقیلتی سسی چیخارماق.

دینقیلداماق..dınqıldamaq [س، سس تق] دینقیرداماق.

دینقیلی..dınqılı [ظ، دا] چوخ بالاجا، بیرآز، بیرذره.

دیورا‌ق..dıvraq [اؤزل‌آد] یاخیشیقلی، آلیملی[۷].

دییرلاتماق..dıyırlatmaq [باخ] دیغیرلاتماق.

دییلتی..dıyıltı [سس تق] دیغیرلانما سسی.

دییلداماق..dıyıldamaq [سس‌تق] دییلتی سسی چیخارماق.

دیابئت..diabet [آد، فرانسیزجا] شکر خسته‌لیگی (فا: دیابت).

دیاپازون..diapazon [آد، فرانسیزجا] یو"U"شکلینده‌اولان تیترج(فا: ~)

دیاتونیک..diatonık [صفت، یو] آردیجیل لاد پرده سیندن آیری پرده‌لره گئچمه، بؤتؤو و یاریم تونلاردان عبارت سس‌لرین آردیجیل سیراسی "آوروپا موسیقی‌سینده اولدوغو کیمی آذربایجان موسیقی‌سینده ده اوکتاوا ۷ دیاتونیک و ۱۲ کروماتیک پرده‌دن عبارتدیر" (فا: ~).

دیار..diyar [آد، عربجه] ۱-اؤلکه. ۲-دؤنیا (فا: ~).

دیارئ قوربت..diyari qurbət [آد، عربجه] گؤچ ائدیلن یئر.

دیازپورا..dyazpora [آد، ایتالیانجا] ۱-قوپونتو، قوپموش پارچا، ۲-بیر اؤلکه نین یورددیشیندا اولان وطنداشلارینین حقلرینی ساوونماق اوچون قوردوغو قورومالارا وئریلن بیرآد.

دیاستاز..dyastaz [آد، فرانسیزجا] بیر آنزیم نوعو.

دیافراقم..dyafraqm [آد، فرانسیزجا] آییراج، ایکی شئیی بیربیریندن آییران اؤرتو، قاریق وکؤکس بوشلوقلارینی بیربیریندن آییران اؤرتو و قاس (فا: دیافراگم).

دیاقرام..dyaqram [آد، فرانسیزجا] گؤسترگه، مختلف کمیت‌ودییشکن لر آراسیندا کی نسبتی گؤسته‌رن تصویر (فا: دیاگرام).

دیاقنوز..dyaqnoz [آد، فرانسیزجا] خسته‌نین هرطرفلی مُعاینه‌سی سونو-جو، خسته‌لیگینین بللی ائدیلمه‌سی"عزیز الینی اؤره‌یینین اوستونه قویارکن حکیم‌دیاقنوزون دؤزلوگونه سئویندی[۱]".

دیاقنوز قویماق..dyaqnoz qoymaq [تاثیرلی ائیلم] خسته‌نین هر طرفلی مُعاینه‌سی سونوجو اونون خسته‌لیگینی بللی ائتمک.

دیاقنوستیک..dyaqnostik [آد، فرانسیزجا] تشخیص له ایلگیلی[۹].

دیاقونال..dyaqonal [آد، فرانسیزجا] هندسی شکیللرده ایکی‌قارشی-بوجاقدان‌چکیلن دؤز خط، قطر "دؤرد بوجاقلی‌نین دیاقونالی" (فا: قطر).

دیاکریتیک..diakritik [یو، صفت] فونئم‌لرین سس اؤزللیکلر ینی تمثیل ائدن و اونلاری بیربیریندن فرقلندیرن علامتلر، "و، ؤ، ۆ، ۆ حرفلرینیده‌آییریجی‌اشاره لر، حرکه اشارتی(فا: ~).

دیاگرام..diagram [باخ] دیاقرام.

دیالئکت..dialekt [آد، فرانسیزجا] یئرلی دیله عاید اولما، دئییشه عاید اولان، لهجه (فا: دیالکت).

دیالئکتیک..dialektik [آد، فرانسیزجا] گرچکلیگه و اونون چلیشمه‌لر ینی اینجه‌له‌مگه یارایان و بو چلیشمه‌لری آشماغا یارایان یوللاری اؤن گؤرن عاغیل ایشلَتمه یؤنتَمی (فا: دیالکتیک).

دیالئکتولوژی..dialektolüji [آد، فرانسیزجا] بیر دیلین مختلف‌لهجه و دئییش‌لرینی آراشدیران بیلیم (فا: دیالکتولوژی)

دیالوژی..dialoji [آد، فرانسیزجا] دیالوق اؤزللیگی اولان، قارشی‌لیق‌لی قونوشما اؤزللیگی اولان (فا: ~).

دیالوق..dialoq [آد، فرانسیزجا] قارشی‌لیق‌لی قونوشما(فا: دیالوگ).

دیالیز..dializ [آد، فرانسیزجا] گؤزه نک‌لی زارلاردان گئچه بیلمه‌سی تمَلینه دایانان بیر آریتما و چؤزوملمه مئتودو (فا: دیالیز).

دیامئتیر..diametir [آد، فرانسیزجا] قطر، چاپی (فا: قطر).

دیانت..dianət [آد، عربجه] دین‌لی اولما، دینده سؤزونون اوستونده دورما، دین (فا: دیانت). piety

دیانت ایشلری..dianət işləri [آد] دینله ایلگی‌لی ایشلر (فا: امور دینی).

دیب..dib [آد] بیر شیئن ان درین و آشاغی یئری، باغلی بیر شیئن ان اوُزاق یئری، دیک شئیلرین یئرله بیرله شن یئری (فا: قعر)bottom{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› توّب، توّپ› کؤک، اصیل؛ اینگلیزجه dip, deep کلمه سینی اسکی dippan سؤزونه باغلاییرلار بو کؤکون لاتینجه ده اولماماسی بونون تورکجه دیب سؤز ایله ایلگی‌لی اولماسینی گوجلندیریر}.

دیب‌آغی..dib ağı [آد] بیر نوع بالیق توُتما آغی.

دیبا..diba [آد، فا] زرلی گوّللو اوْلان ایپک پارچا{باخ: تپمک}.

دیباچه..dibaçə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گیریش، مقدّمه (کتاب اوّچون) (فا: ~).

دیب‌اؤلچر..dibölçər [آد] درین لیک اؤلچن.

دیب‌اَیری..dibəyri [صفت، ظ] چوخ اَیری.

دیبَتلی..dibətli [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا داغ و چای آدی[۲۴۰].

دیبجک..dibcək [آد] ایچینه توپراق تؤکوله‌رک گوّل اکیلن قاب، ایچینده تاخیل دؤیولن قاب(فا: گلدان) {دیب+جک}.

دیبجک واری..dibcəkvarı [صفت] دیبجک کیمی، دیبجگه اوْخشار" ~قاب".

دیبجیک..dibcik [آد] تپجیک: توفک کیمی اوْدلو یاراقلارین چیگینه دایایان بؤلومو (فا: ته قنداق تفنگ).

دیبجیک لنمک..dibciklənmək [بلسیز ائیلم] دیبجیک‌له ووُرولماق.

دیبجیک‌له‌مک..dibcikləmək [تاثیرلی ائیلم] دیبجیک‌له ووُرماق.

دیبچک..dibçək [باخ] دیبجک.

دیب‌دام..dibdam [آد] دوُسداق، حبیس خانا.

دیب‌دده..dibdədə [آد] چوْخ گئچمیشده و نئچه نسل قاباقجی آتا و دده.

دیبدن چیخما..dibdən çıxma [صفت] بوداق‌سیز چوبوق.

دیبدن دوّشمه..dibdən düşmə [صفت] تاغ‌لارین دیب‌لرینه یاخین قسمینده عمله گلن میوه و محصول" دیبدن دؤشمه خیار".

دیب‌دوْروق..dibdoruq [صفت] باشدان آشاغی، دیبدن تپه‌یه.

دیب‌دوْلدوران..dibdolduran [آد] بیتگی‌لرین دیبینه توپراق دؤلدورما آلتی.

دیب‌دیبه..dibdibə [صفت، ظ] یان یانا، سیخیشیق حالدا.

دیب‌سیز..dibsiz [صفت، سن ‹توُپسوُز›] دیبی اوْلمایان.

دیبک..dibək [آد، سن؛ دیب+ک] بؤیوک هونَگ، بوغدا و چلتیک دؤیمک اوّچون یئرده داشدا ویا آغاجدا قازیلمیش کیچیک چوخور (فا: هاون). abyss

دیبک..dibək [اؤزل‌آد] خوی و ماکی، هشتَری، هئریس، سراب، خیاو، اوُجان و اهر(~لی) ده کند آدی.اهر (~لر) ده داغ آدی

دیبَکجه..dibəkcə [آد] ات دؤین.

دیبَک‌قافالی..dıbək qafalı [صفت] آنلاییش‌سیز.

دیبله..diblə [آد] یومورتا، یوغورت، اوُن و نشاسته قاتماسینی قالیب شکیلده داغ یاغا باسیب قیزارتیلان بیر یئمک.

دیبله‌مک..dibləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-(بیتگی) کؤکوندن چیخارماق، و یوْلماق (فا: کندن). ۲-(مج)ایچکی‌نی دیبه قدر ایچمک.

دیبلی..dibli [صفت] دیبی اوْلان (فا: ته دار، ته باز).

دیبلیک..diblik [آد] ۱-بیرشئیین دیبینه اوْتوران شئی، چؤکلتی، توْرتا (فا: ته نشست). ۲-آلتی اوْلان شئی‌لرین دیب بؤلومو (فا: ته هر چیزی). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دیب‌نوْت..dibnot [آد، تو+لا] آلت یازی(فا: زیرنویس).

دیب‌یابقوخان..dib yabquxan [آد] توّرک‌میتوْلوژیسینده یئرآلان-بیراوْغوز خانی[۷]

دیبی باغلی..dibi bağlı [صفت] دیبی چیخیلماز (فا: بن بست). dead end

دیّبیر..dibir [آد، دیرگی] دیْبیر، دؤبور: ارکک کئچی، تکه (فا: بز نر). {دیواندا توُوورماق قولاغین دیکله‌مک آنلامیندا گلیب، بو نوع گئچی‌نینده قولاقلاری دیک اولماغی اوچون بو کلمه‌دن آلینماسی مُناسب گؤرونور، توُوورماق› توُوور› توّوور› توّبور› دؤبور› دؤبیر› دیبیر[۶]. {بئیله ده دئمک اولارکی دیْبیر سؤزو همان دیْغیر/ دیْویر ویا دیْغیرلانماق سؤزوندندیر کی آنلامجا هئللنمک و فیرلانماق دئمکدیر و ذبور ویا ارکک گئچی ده دایما اوْیناغان اولوب فیرلانا فیرلانا حرکت ائتدیگی اوچون بئیله آدلانیبدیر}.

دیبیریک..dibirik [باخ: دیبیر، ظ، دا] یئهین، چئویک.

دیبیندن بالتالاماق..dibindən baltalamaq [تاثیرلی ائیلم] بیر سؤزو و دانیشیغی کؤکوندن و بیر یوْلوق کسمک، بیر شئیی کؤکوندن خاراب لاماق.

دیبینه داری اکمک..dibinə darı əkmək [تاثیرلی ائیلم] سوْنونا قدر توّکتمک.

دیبینه داش آتماق..dibinə daş atmaq [تاثیرلی ائیلم] ایشله‌دیب-قوُرتارماق، سوْنونا چاتماق.

دیپ..dip [اؤزل‌آد] بخت، طالع[۷]. باخ: دیب

دیپ باکوُی..dpbakuy [تاریخی اؤزل‌آد] اوْغوزنامه‌ده توْرک‌ون توْرونو[۷].

دیپچین..dipçin [اؤزل‌آد] ۱-بختی آچیْق ۲-ساغلام، دایانیْقلی[۷].

دیپ‌دیری..dipdiri [صفت] چوخ جانلی، دیری باش، قیوراق.

دیپ‌دینج..dipdinc [صفت] چوْخ دینج.

دیپلوْمات..diplomat [آد، فرانسیزجا] اوُلوسلارآراسی قونولاردا بیر اؤلکه ویا قورولوشون تمثیل جی‌سی (فا: دیپلمات).

دیپلوْید..diploid [آد، فرانسیزجا] ایکی کروْموزوم‌تاقیمی‌داشییان حُجره.

دیپلوْم..diplom [آد، ایتالیانجا] باخ: دیپلوما.

دیپلوما..diplom [آد، ایتالیانجا] بیر سیناوی بیتیردیکدن سوْنرا وئریلن-بلگه، بیتیش بلگه، بیتیشلیک (فا: دیپلم). **dipoma**

دیپلومات..diplomat [آد، فرانسیزجا] ۱-اوُلوسلارآراسی ایلیشگی‌لرده بیر اؤلکه‌نی تمثیل ائدن، تمثیلجی. ۲-سیاستچی

دیپلوماتیک..diplomatik [آد، فرانسیزجا] دیپلوماسی ایله ایلگی‌لی.

دیپلوماسی..diplomasi [آد، فرانسیزجا] اوُلوسلار آراسی ایلیشگی‌لی دؤزنله ین آنلاشمالارین بوتونو، بوایشده چالشان کیمسه‌نین گؤره وی (فا: دیپلماسی). **diplomacy**

دیتدیلی..ditdili [آد، دا، دیرگی] باخ: آغجا قاناد قوُشو.

دیجویجین..dicvicin [اؤزل‌آد] اردبیل‌ٔین ٦ دهستان‌یندان بیری، ۳۷ کندی اولاراق جمعیتی* ۲۷۰۰۰ نفر و مرکزی دیجویجین اردبیل‌ین ۱۰ک‌ق‌ب طرفینده قرار تاپیب، بورادا شاهسون طایفاسینین بیر تورک تیره سی یئرلَشیبدیر.

دیجیتال..dicital [آد، فرانسیزجا] ساییسال، سایجیق سال (فا: دیجیتال).

دیدار..didar [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ۱-اؤز، چهره. ۲-گؤروش (فا: ~).

دیداکتیک..didaktik [صفت، یو] تعلیم وئریجی، اؤیود وئرمه ایشی (فا: ~).

دیدان..didan [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌ده کندآدی {توُدان، توُتان، فتح‌ائدن}.

دیددیرمک..diddirmək [ائتدیرگن ائیلم] دیدمک ایشینی گؤردورمک.

دیدَرگین..didərgin [صفت] یوُردوندان اوزاق اوْلاراق باشقا یئرلرده دوْلاشان، سوْرگون ائدیلمیش، راحات‌لیغی و حضورو قاچمیش(فا: سرگردان) **wandering** {آنادولودا تزیرگین شکلینده سؤیله‌نیر، و تزمک= تئزمک فعلیندن آلینمالیدیر، تزمک› تزیرگین› تَدیرگین› دیدَرگین[٦]}.

دیدَرگین دوْشمک..didərgin düşmək [تاثیرسیزائیلم] دربئدر اوْلماق، سوْرگون دوْشمک.

دیدَرگین سالماق..didərgin salmaq [تاثیرسیزائیلم] دربئدر ائله‌مک، سوْرگون ائله‌مک.

دیدَرگین لشمک..didərgin ləşmək [تاثیرسیزائیلم] دیدَرگین اوْلماق.

دیدَرگین‌لیک..didərginlik [آد] دیدَرگین آدامین حالی، دیدَرگین اوْلما وضعیتی (فا: آوارگی). **vagrancy**

دیدک..didək [آد، ت] گلینی آپارارکن یادلاردان بوْرونمک اوْچون اوْزونه سالینان اؤرتو.

دیدمک..didmək [تاثیرلی ائیلم] بیر شئی بیربیرینden آییرماق، پامبوق و یون کیمی شئیلری آیری‌آیری ائتمک، ساچلارینی یولوب داغیتماق (فا: دریدن). **to rip** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیْتماق›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده}.

دیدمه‌له‌مک..didəmələmək [تاثیرلی ائیلم] دیدیک‌له‌مک.

دیده..didə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گؤز (فا: چشم).

دیده..didə [یازار] (دوغوم ایلی۱۲۰۷هـ) شیروانلی شاعردیر[۱۱۷].

دیده‌ای‌گیریان..dide i giryan [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] آغلار گؤز (فا: دیده گریان).

دیده‌بان..didəban [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گؤزَتچی (فا: ~).

دیده‌تبریزی..didə təbrizi [یازار] هـ ۱۲جی یوْزیلده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱۴۱].

دیده‌له‌مک..didələmək [تاثیرلی ائیلم] دیدیک دیدیک ائتمک.

دَیدیرمک..dəydirmək [ائتدیرگن ائیلم] توْخوندورماق(فا: تماس دادن).

دَیدیریش..dəydiriş [آد] دَیددیرمک ایشی ویا بیچیمی (فا: تماس).

دیدیشدیرمک..didişdirmək [تاثیرلی ائیلم] دیده‌له‌مک، دیدیک دیدیک ائتمک، دینج قویماماق (فا: بهم ریختن).

دیدیشدیریلمک..didişdirilmək [بلسیز ائیلم] دیدیشمک ایشی گؤرولمک.

دیدیشگن..didişgən [آد] چوخ دیدیشن.

دیدیشمک..didişmək [قا، ت] ۱-بیربیرینی دیدمک، مجازا تَارتیشماق، بوْغوشماق، چکیشمک، دالاشماق، سؤیوشمک (فا: بهم چنگ انداختن). ۲-(س) دیده‌لنمک.

دیدیشمه‌دوْشمک..didişmə düşmək [تاثیرسیزائیلم] تارتیشما دوْشمک، چکیشمه دوْشمک.

دیدیشمه سالان..didişmə salan [آد] تارتیشما سالان، چکیشمه سالان.

دیدیشیم..didişim [آد] ۱-بیربیرینی دیدمه (فا: منازعه). ۲-تارتیشما (بیرینی منطق‌له سوسدورما).

دیدیشیم جیلیک..didişimcilik [آد، فلسفه] تارتیشماغی و قونوشماغی بیر آراج دَییل بیر ایلکه و اساس سایان فلسفه یؤنْتَمی.

دیدیشیمه دوْشمک..didişimə düşmək [تاثیرسیزائیلم] دؤیوش ساواشا دوْشمک.

دیدیک..didik [صفت] دیدیلمیش {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیتیک›: ۱-یارا۲-چامور}.

دیدیک دیدیک..didik didik [صفت] چوخ دیدیلمیش، تیکه تیکه قوپاریلمش، تیکه‌لنمیش، چوخ ییرتیلمش" ~ائتمک".

دیدیک‌له‌نیش..didiklənış [آد] دیدیکلنمک ایشی ویا بیچیمی.

دیدیکلنمک..didiklənmək [بلسیز ائیلم] دیدیله‌مک ایشی گؤرولمک.

دیدیکله‌مک..didikləmək [تاثیرلی ائیلم] دیدیک دیدیک ائتمک، پارچا پارچا ائتمک.

دیدیکله‌نیش..didiklənış [آد] دیدیک لنمک ایشی ویا بیچیمی.

دیدیلمک..didilmək [بل] دیدمه‌گه قونو اوْلماق، دیدمک ایشی گؤرولمک، تئل تئل آیریلماق، داغیلماق، ییپرانماق (فا: ازهم باز شدن، حلاجی شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دیدیلمیش..didilmiş [صفت] دیدیک دیدیک اولموش.

دیدیم..didim [آد، ت] گلینه گردک گئجه‌سی گئیدیرلن تاج.

دیدیم دیدیم..didim didim [باخ] دیدیک دیدیک" ~ ائله‌مک".

دیدینتی..didinti [آد] دیدمه ودیدیشمه ایشی، دیدیشمه.

دیدینمک..didinmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اؤزونو قاشیماق ودیدمک. ۲-قوُردالانماق گؤجنمک، گؤجلوکله چالیشماق.

دیدینیش..didiniş [آد] دیدینمک ایشی ویا بیچیمی.

دَیر..dəyər [آد] ۱-آلیش وئریش باخیمیندان بیر شئیین پول ایله اؤلچومو، بیر شئیین قارشیلیغی (فا: ارزش). value ۲-(مت) بیر دییشگن‘ین سایی ایله آنلاتیمی.

دَیر بیچمک..dəyər biçmək [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیین دَیرینی بلیرله‌مک.

دیر..deyr [آد، عربجه] کیلیسه، معبد (فا: دیر).

دیرئکت..direkt [آد، فرانسیزجا] دوُراق‌سیز، دوْغروجا، مُستَقیم.

دیرئکتوْر..direktor [آد، لا] موْدور، یؤنَتمن، ایش یؤنَلدن (فا: دیرکتوْر).

دیرئکتیو..direktiv [آد، فرانسیزجا] بیر ایشی یئرینه یئتیرمک اوْچون عالی اوْرقان طرفیندن آشاغی اوْرقانلارا وئریلن امر، تعلیمات و گؤستَریش" دیرئکتیو عمل ائتمک، "[۱] (فا: دیرکتیو).

دیرئکسیون..direksion [آد، فرانسیزجا] ۱-مُدیریت، یؤنَتمن‌لیک، بیر قوُرولوشون رهبرلیک ائدن یوْکسک اوْرقانی (فا: مدیریت). ۲-ماشین‌لاردا اوْلان فرمان، یؤنلتَج.

دیرئی..direy [آد] بیربؤلگه‌نین حئیوانلارینی تانیدان اثر[۲] {دیری}.

دَیرآرتیرما..dəyər artırma [آد، اقتصاد] قیمتی‌نی و فیاتینی یوکسَلتمه.

دَیرآزالماسی..dəyər azalması [آد] دَیر دوْشوشو (فا: تخفیف قیمتها).

دَیرآنالیزی..dəyər analizi [آد] بیر اوْرونو پارچالارا آییراراق دَیرلندیرمک.

دیراب..drab [] بیر نوع یون پارچا" دیرابی پاپاق" (فا: ~).

دَیربیلر..dəyər bilər [صفت] دیر بیلن اینسان(فا: قدرشناس).

دَیربیلمز..dəyər bilməz [صفت] ایی‌لیک بیلمز، قدیر بیلمز(فا: قدرنشناس).

دَیربیلمزلیک..dəyər bilməzlik [آد] دَیر بیلمز اوْلما وضعیتی.

دَیربیلمه..dəyər bilmə [آد] قدیربیلمه (فا: قدردانی). appreciation

دَیربیلن..dəyər bilən [صفت] قدیربیلن (فا: قدردان). appreciative

دَیربیلیر..dəyər bilir [صفت] باخ: دَیربیلر.

دَیربیلیرلیک..dəyər bilirlik [آد] دَیر بیلیر اوْلما وضعیتی.

دیرَتمک..dirətmək [تاثیرلی ائیلم] اصرار ائتمک.

دیرچَتمک..dirçətmək [باخ] دیرچَلتمک.

دیرچَک..dirçək [باخ] دیرچلمه.

دیرچَلتمک..dirçəltmək [تاثیرلی ائیلم] دیرچَلمه‌سینه کؤمک ائتمک.

دیرچلدیرمک..dirçəldirmək [تاثیرلی ائیلم] جانلاندیرماق.

دیرچلدیلمک..dirçəldilmək [بلسیز ائیلم] دیرچلمک ایشی گؤرولمک.

دیرچَلمک..dirçəlmək [تاثیرسیزائیلم] ساغلام لاشماق، یاواش یاواش گوجو اؤزونه قاییتماق، جانلانماق، بؤیومک (فا: جان گرفتن). {دیری‹ دیرسَلْمک‹ دیرچلمک}.

دیرچه‌لنمک..dirçələnmək [باخ] دیرچَلمک.

دیرچه‌لیش..dirçəliş [آد] جانلانما، ساغلام لاشما، دیرچَلمه.

دَیرچی..dəyərçi [صفت] بیر شئیین دَیرینی اینجه‌له‌ین (فا: ارزیاب). assessor

دَیردوْشورمو..dəyər düşürmü [آد] -پارانین آلتین ویا اؤزگه پارایا گؤره دَیری‌نین دوْشورولمه‌سی، ساتین‌آلما گؤجونون آزالماسی. ۲-قیمت‌لرین آزالماسی، قیمت‌لرین اوُجوزلانماسی

دَیردوْشورمه..dəyər düşürmə [آد] فیاتینی یئندیرمه، دَیرینی آشاغی چکمه.

دیردیرلیک..dirdirlik [باخ] دیرلیک.

دیردیرریک..dirdirrik [باخ] دیرلیک.

دَیردَیمزینه..dəyər dəyməzinə [ظرف] دَیریندن‌اوجوز، هر نئچه اوْلدو، اوُجوز قیمته.

دیرریک..dirrik [آد] ۱-باخ: دیرلیک. ۲-بوْستان، گؤیرتی اوْلان و گؤیرتی اکیلن یئر.

دیرریکچی..dirrikçi [آد] بوستان چی، دیرریک اکن.

دیرریکچی‌لیک..dirrikçilik [آد] بوستان چی‌لیق.

دیرسک..dirsək [آد] ۱-قوْلون آرادا بوْکوْلن یئرینین دال بؤلومو، گئییم‌لرده قوْل دیرسه‌ییه‌نه راستلانان یئر (فا: آرنج). **elbow** ۲-بوْرو، دوُوار و یولون بوکوْلدؤیو یئر " ٤٥ درجه دیرسک= (فا: زانوئی ٤٥ درجه). **45-degree elbow**" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تیرسکک›۱-گؤز قاپاقلاریندا چیخان چیوزه. ۲-قوْلون اوْرتادان بوْکولن یئری، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، کلاوسون کلمه‌نین کؤکونو نامشخص بیلیب ولی آیدیندیر دیره‌مک سؤزو بو کلمه‌نین کؤکودور، چون‌آدام اوُزاناندا و اؤزللیکله یاناکی اوُزاناندا دیرسک‌دن دایانماق و دیرنمک اوچون استفاده ائدیر[٦]}.

دیرسک جیک..dirsəkcik [آد] کیچیک دیرسک.

دیرسک سوْموگو..dirsək sümügü [آد] قولون دیرسه‌یه یاپیشان سوموگو (فا: استخوان آرنج). **crazy**

دیرسک گؤسترمک..dirsək göstərmək [تاثیرسیزائیلم] اوْز دؤندرمک.

دیرسک لنمک..dirsəklənmək [بلسیز ائیلم] دیرسک‌لی اوْلماق، بیر شئیه دیرسک و دیرک ووروْلماق، دیرسک‌له ووُرولماق.

دیرسک‌له‌مک..dirsəkləmək [تاثیرلی ائیلم] دیرسک‌له ووُرماق، دیرسک‌له ایته‌له‌مک.

دیرسک واری..dirsəkvari [صفت] دیرسک کیمی، دیرسه‌یه اوْخشار.

دیرسک‌لی..dirsəkli [صفت] دیرسه‌یی اوْلان.

دیرسک‌لیک..dirsəklik [آد] ۱-دیرسک دؤزلتمک اوْچون ال وئریشلی اولان، دیرسک دؤزلتمه‌یه یارایان. ۲-کت کیمی پالتارلاردا دیرسک بؤلومونو قوْروماق اوْچون یامانان پارچا.

دیرسه..dirsə [آد] ۱-دده‌قوْرقود بوْیلاریندا بیر قهرمانین آدی "دیرسه-خان‌اوْغلوبوُغاج" ۲-دئیَرسه، سؤیلرسه، قونوشقان[٧].

دَیرسیز..dəyərsiz [صفت] دَیری اوْلمایان ویا آز اوْلان (فا: بی‌بها). **worthless**

دَیرسیز مال..dəyərsiz mal [آد] یاوا مال (فا: بنجل). **junk**

دَیرسیزلیک..dəyərsizlik [آد] دَیرسیز اوْلما دورمو.

دیرَشدیرمک..direşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دیرشمه سینی ساغلاماق.

دیرَشکن..direşkən [صفت] بیر ایشده ثابت قدم اوْلان، سونا یئتیرن.

دیرَشمک..direşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیر ایشه دوُرمادان گیریشمک (فا: کلنجار رفتن). ۲-سؤزوندن و قراریندان دؤنمه‌مک. ۳-گؤزلرینی دیره‌مک، دیره‌نیب باخماق.

دَیرقوُرامی..dəyər quramı [آد، فلسفه] دَیرلرین اؤنم سیرالارینی و بو آرادا ان یوْکسک دَیری آراشدیراراق بیر دَیر اؤلچوسو بیلدیرین فلسفه قورامی.

دیرَک..dirək [آد] ۱-آغاج و دمیردن دوزه‌لن دستک، بیر شئی ساخلاماق اوْچون آلتینا ووُرولان سُتون (فا: ستون). **pillar** ۲-(مج) کؤمک، آرخا، یاردیم، دالدالاناجاق یئر و آدام، تَمَل، دایاناق(فا: کمک). ۳-دیریلیک، ساغلاملیق، آیاقدا قالماق{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تیرَک، تیره‌گوْ›۱-درخت‌سپیدار۲-ائوداياغی}.

دیرک اوْلماق..dirək olmaq [تاثیرسیزائیلم] آرخا دوُرماق.

دیرک باشی..dirək başı [آد] ستون باشی (فا: سرستون). **capital**

دیرَک تَکوْر..dirək təkür [تاریخی اؤزل‌آد] دده قوْرقوُد داستانلاریندا بیر بگ آدی[٧].

دیرک جیک..dirəkcik [آد] بالاجا دیرک.

دیرک چی..dirəkçi [آد] گمی‌لرده ویا گؤزتله‌مه یئرلرینده دیره‌یه چیخیب گؤزجولوک ایشینی گؤرن کیمسه.

دیرک کیمی..dirək kimi [صفت] ساغلام گؤوده‌لی.

دیرک لتمک..direklətmək [اتدیرگن ائیلم] دیرک ووُردورماق، دیرک سالدیرماق.

دیرک لنمک..direklənmək [تاثیرسیزائیلم] دیرک کیمی اوْلماق، دیرک سالینماق، دایاق ووُرولماق.

دیرک‌له‌مک..direkləmək [تاثیرلی ائیلم] دیرک وورماق، دایاق وورماق.

دیرَکچه..direkçə [آد] دیرک جیک.

دیرکچی..direkçi [آد] ۱-گمی‌لرده دیره‌گه چیخیب گؤزجولوق ائدن کیمسه. ۲-دیرک دؤزَلدن وساتان کیمسه.

دیرکسیز..direksiz [صفت] دیره‌یی اوْلمایان، دیرَکله برکیدیلمه میش.

دیرکلو..direklu [اؤزل‌آد] قُروه ده کند آدی.

دیرک‌لی..direkli [صفت] دیره‌گی اوْلان، دیرک ووُرولموش.

دیرک‌لیک..direklik [صفت] دیرک دوزلتمه گه ال وئریشلی آغاج ویا آیری شئی، دیرک اوْچون یارارلی.

دیرگن..dirgən [آد] ۱-کوْلش یایماغا یارار اوُزون چاتاللی آراج، دیرمیق، دیرَن. ۲-دیریلیک.

دیرگن‌له‌مک..dirgənləmək [تاثیرلی ائیلم] دیرگن‌له یایماق.

دیرْگی..dirgi [آد] جانلی لارین ایچینده و بیتگی لرین دیشیندا بوتون یاراتیقلار (فا: جانور). zoa {بو کلمه بیتگی سؤزونه تای، دیریلمک فعلینین فرضی کؤکوندن دوزَلمیشدیر، دیریلمک› دیرمک+گی› دیرگی}.

دیرْگی بیلمنی..dirgi bilməni [آد] دیرْگی اوزمانی(فا: جانورشناس. zoologist

دیرگی بیلیمی..dirgi bilimi [آد، دیرگی] حئیوانلارین یاشاملارینی اینجله یب آراشدیران بیر بیلیم قولو (فا: جانورشناسی). zoology

دَیرلندیرمک..dəyərləndirmək [تاثیرسیزائیلم] دَیرینی بللی ائتمک، دَیرینی اینجه له‌مک (فا: بر آورد کردن). to evaluate

دَیرلندیرمه..dəyərləndirmə [آد] ۱-دیرینی بلیرله‌مه، دَیرلندیرمک ایشی (فا: ارزیابی، برآورد)۲-دَیرینی آرتیرما. estimate,evaluation

دَیرلندیریجی..dəyərləndirici [صفت] دَیرینی اینجه له ین(فا: ارزیاب assessor

دَیرلندیریلمک..dəyərləndirilmək [ائتدیرگن ائیلم] دَیرلندیرمک ایشی گورؤلمک.

دَیرلنمک..dəyərlənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دَیری آرتماق ۲-(بل) دَیری اؤلچولمک و بللی اؤلونماق.

دَیرله‌مک..dəyərləmək [تاثیرلی ائیلم] دَیرینی بللی ائتمک، دَیر وئرمک (فا: ارزیابی کردن). to assess

دَیرلی..dəyərli [صفت] دَیری چوخ اؤلان (فا: ذیقیمت). valulable

دَیرلی اؤلماق..dəyərli olmaq [تاثیرسیزائیلم] دَیری چوخ اؤلماق، سایقی‌سی چوخالماق (فا: ارزیدن). to be worth

دَیرلی گؤرمک..dəyərli görmək [تاثیرلی ائیلم] دَیرلندیرمک(فا: ارزشدادن. to valueate

دیرلیک..dirlik [آد] یاشاییش، حیات، ساغلیق، وارلیق، گئچیم، ائو شئی لری (فا: معیشت). life، livelihood

دیرلیک..dirlik [اؤزل‌آد] اینسان آدی: ساى، سالپ، سبای، سبَگ، سخان.

دیرلیک دوزَنلیک..dirlik düzənlik [آد] عایله ویا بیر ایش یئری اعضاسی آراسیندا اؤلان ایی گئچینمه وضعیتی.

دیرلیک سوُیو..dirlik suyu [آد] یاشام‌سویو(فا: ماءالحیات) water of life

دیرلیک‌سیز..dirliksiz [صفت] دیرلیگی اؤلمایان، گئچیم‌سیز.

دیرلیک‌سیزلیک..dirliksizlik [آد] گئچیم‌سیزلیک.

دیرلیک وئرمک..dirlik vermək [تاثیرلی ائیلم] یاشاتماق، جان وئرمک.

دَیرلی‌لیک..dəyərlilik [آد] دَیری اؤلما وضعیتی، قیمتلی‌لیک.

دیرَن..dirən [آد] دیرَنمه، باخ: دیرَنج.

دیرَنج..dirənc [آد] دیرَنمه، بیرگؤجون قارشی‌سیندا دایانان گؤج (فا: مقاومت). resistance

دیرنج‌سیز..dirnəcsiz [صفت] دیرنجی اؤلمایان، دیره‌نیش گؤسترمه ین.

دیرنجلی..dirəncli [صفت] دیرنجی اؤلان، دایاناغی اؤلان.

دیرَنگَج..dirəngəç [اؤزل‌آد] دَستک، دایاناق[۷].

دیرَنگَن..dirəngən [صفت] ۱-هرشئیه‌قارشی گلن ۲-عنادچی.

دیرَنگَن‌لیک..dirəngənlik [آد] هرشئیه قارشی گلمه. ۲-عناداتمک.

دیرَنمک..dirənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-سؤیکنمک، دایانماق (فا: پافشاری). to persist , resist ۲-عناد ائتمک، مُقاومت ائتمک. ۳-(بلسیز ائیلم) دیره‌مک‌ایشی گؤرولمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تیرَنمک›}.

دیرَنمه..dirənmə [آد] دیرَنمک ایشی (فا: ایستادگی). resistance

دیره توتماق..dirə tutmaq [تاثیرلی ائیلم] عذاب وئرمک.

دیره چکمک..dirə çəkmək [تاثیرلی ائیلم] عذاب وئرمک.

دیره‌گی قیزیلدان اؤلماق..dirəyi qızıldan olmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ وارلی اؤلماق.

دیره‌مک..dirəmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیرشئیی دیکینه قویماق، دایاماق، سؤیکه‌مک (فا: عمودکردن). ۲-زیل‌له‌مک، دیقّتله باخماق، (فا: زُل-زدن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تیره‌مک› دیرک تیکمک؛ سن: دوزلتمک}.

دیره‌نن..dirənən [صفت] اصرار ائدن (فا: مصرّ). insistent

دیره‌نیش..dirəniş [آد] مُقاومت، دایانما.

دیره‌نیشچی..dirənişçi [صفت] مقاومت‌ائدن، دایانان (فا: مصرّ). insistent

دیره‌نیم..dirənim [آد] دایانیش، دایانما، مقاومت strength

دیرهم..dirhəm [آد] چکی اؤلچوسو، پول بیریمی (فا: درهم).

دیره‌وان..dirəvan [اؤزل‌آد] مرند ده کند آدی. تبریز ده داغ آدی. {دایانان: دیر+آوان: روحلو و فرحلی یئر}.

دیری..diri [صفت، ظرف] ۱-یاشاماقدا اؤلان، جانلی، ساغ، جانلی اؤلاراق، دیری حالدا، اؤلمه میش" قوُشو دیری دیری توتدوم" (فا: زنده). alive ۲-اییجه پیشمه میش، چیی. ۲-(مج)باجاریق‌لی، اللی آیاقلی، قیوراق. {سوُمرجه ‹تیر، دیری، دیریگ›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹تیریک›، اسکی توَرکجه ده دیر (معیشت) و دیری کلمه‌لری دیریلیک، گوجلولوق آنلامینادیر، بو کؤکدن: تیرلنمک: دیرچلمک= دیرسلمک، دیره‌مک: تیرله‌مک، دیرَک› تیرَک (کلمه اک‘له بیرلیکده تورکجه دیر)، دیرنْج، دیرَنگن، دیره‌نیش،

تیره‌مک (استوار ائتمک، ستون وورماق)، دیرشمک، دیرماشماق؛ فارسجادا ایشله‌نن تیره (نسیل، سوْی)، تیرلنمک (اوُزانماق)، تیر (دیرَک، اوْخ) تورکجه‌دن فارسجایا گئچیبدیر؛ سومر دیلینده‌ده تیر اوْخ معناسیندادیر}.

دیری دیری..diri diri [ظرف] دیری حالدا.

دَیرئندیرمه..yendirmə dəyər [آد] دَیردوشورمه (فا: تخفیف قیمت). discount in price

دَیرئنیمی..yenimi dəyər [آد] دَیردوشورمه (فا: تخفیف قیمت). discount in price

دَیریارقی‌سی..yarqısı dəyər [آد] بیر دَیرلندیرمه گتیرن یارقی.

دیری‌اؤرتو..diri örtü [آد] اورمانلیقدا آغاجلارین آلتیندا یاشایان اوت وچالی چیرپی وبوجور بیتگی‌لر.

دیری‌باش..diribaş [صفت] چئویک، باجاریق‌لی (فا: زرنگ). clever

دیری‌باشلیق..diribaşlıq [آد] چئویک‌لیک، باجاریق‌لی‌لیق (فا: زرنگی).

دیریتمک..diritmək [ائتدیرگن ائیلم] دیریلمه‌سینه یوْل آچماق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹تیرگوْرمک›، سن ‹تیریلینمک›}.

دیریجه..dircə [صفت] بیرآز دیری، دیری کیمی، دیری.

دیری‌سوْیان..dirisoyan [آد، دا] رحم‌سیز، انصافسیز، آمانسیز.

دیریش..diriş [اؤزل‌آد] سالماس‌دا کندآدی {۱-درمک دن: بیغان و توْپلایان مفهوموندادیر، باخ: ایلته‌ریش ۲-دیری، جانلی}.

دیریک..dirik [آد] دیری اوْلان.

دیریکسل..diriksəl [صفت] دیری و جانلی ایله ایگیلی[۲].

دیریکسل ایسی..diriksəl ısı [آد] حئیوانلارین ووُجود ایسی‌سی[۲].

دیری‌گؤزلو..dirigözlü [صفت] دیری باش، جانلی، ایتی گؤزن.

دیریل..diril [صفت] دیری و جانلی ایله ایگیلی.

دیریلتمک..diriltmək [تاثیرلی ائیلم] یاشاییشا دؤندَرمک، دیریتمک.

دیریلدن..dirildən [صفت] یاشام‌وئرن(فا: زنده کننده reviver

دیریلدیجی..dirildici [صفت] یاشام‌وئرن(فا: زنده کننده reviver

دیریلر..dirilər [آد] یاشایانلار (فا: زندگان). restoring to life

دیری‌لشمک..diriləşmək [تاثیرسیزائیلم] دیری‌و جانلی‌وضعیته گلمک.

دیریلمک..dirilmək [تاثیرسیزائیلم] جانلانماق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیریلمک›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر}.

دیریلیش..diriliş [آد] دیریلمک ایشی ویا بیچیمی، جانلانما(فا: احیا).

دیریلیک..dirilik [آد] ۱-دیری اوْلما وضعیتی، جانلی‌لیق ۲-یاشاییش، واریوخ (فا: حیات). {سن ‹تیریکلیک›}.

دیریلیک سوُیو..dirilik suyu [آد] باخ: یاشام سوُیو.

دیریلیک وئرمک..dirilik vermək [تاثیرلی ائیلم] یاشام وئرمک، حیات وئرمک.

دیریم..dirim [آد] ۱-اؤلوم دیریم، دیریلیک، یاشام. ۲-اینسان آدی: دیریم‌آلپ، دیریم‌بگ[۷].

دیریم‌بیلیمجی..dirim bilimci [آد] بیولوق.

دیریم‌بیلیمجی‌لیک..dirim bilimcilik [آد] بیولوژی.

دیریم‌بیلیمسل..dirim bilimsəl [صفت] بیولوژیک.

دیریم‌بیلیمی..dirim bilimi [آد] بیولوژی، جانلی یاشامینی اینجه‌له‌مه بیلیمی.

دیریمسل..dirimsəl [صفت] بیولوژیک، حیات لا ایلگی‌لی (فا: حیاتی).

دیریم‌سل..dirimsəl [صفت] حیاتی.

دیریمسل‌جیلیک..dirimsəlcilik [آد، فلسفه] حیات اتفاقلارینی فیزیک و شیمی گوجلریله یورواملایان و آچیقلایان بیلیم اؤیره تی‌سی.

دیریم‌سوُیو..dirim suyu [آد] یاشام سوُیو، آب ئ حیات.

دیریم‌قورقو..dirim qurqu [آد] الکتریک‌آلت‌لرده جانلیلاری و اؤزل‌لیکله بئیین چالیشماسینی اؤلگو قرار وئرن بیلیم دالی، بیوْنیک.

دیریملی..dirimli [صفت] یاشاماقدا اوْلان، دیری اوْلان، جانلی اوْلان.

دیریم‌لیک..dirimlik [آد] یاشام لا ایلگی‌لی.

دیرین..dirin [اؤزل‌آد] یاشامسال، حیاتی، قیزآدی(فا: نام‌دختر).

دیرینگه..diringə [آد] باخ: دیرینگی.

دیرینگی..diringi [آد] موغام چالغی بؤلوملری آراسیندا چالینان یوْنگول و اوْیناق چالغی پارچالاری.

دیز..diz [آد] قیْچین آلت بؤلومونو بودلارا یاپیشدیران یئر، قیچین بوْکولن یئری (فا: زانو) knee {سومرجه ‹دوُگ›؛ دیوان لغات تورک سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر ‹تیز›: ۱-تیز، یوکسک یئر؛ تیز کلمه‌سی تیزمک فعل ایله بیرلیکده دوزولموش و اوجو اوخ کیمی تیز و بیز شئی اوچون ایشله‌نیر، بو مفهومدان آلیناراق اینسان دیزیده بوْکولنده تیز و بیز حالته دوشور و بولارین هامی‌سی کؤکداش سایبلیرلار[۶]، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر}.

دیز..diz [اؤزل‌آد] هیشئیین و میانا؛ کوْمیجان (~آوا) دا کند آدی {دوْز}.

دیزابار..dizabar [اؤزل‌آد] سومقاییت‌دا چای آدی[۲۴۰].

دیزآغیرشاغی..dizağırşağı [آد] دیز قاپاغی سوْموگو.

دیزآلتی..dizaltı [صفت] ۱-دیزین آلت طرفینده اوْلان (فا: پشت زانو). ham" دیزآلتی‌دامار" ۲-دیزین آلت طرفینه گئییلن گئییم.

دیزان..dizan [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا دا کند آدی {دوْزلوک یئر}.

دیزانتری..dizantri [آد، فرانسیزجا] آغری‌لی و قانلی‌اسهاللا بیلینن و باغیرساق دا یارالارا یوْل آچان بولاشیجی بیر خسته‌لیک، قانلی بواسیر (فا: ~).

دیزاوْتو..diz otu [آد، بیتگی] نملی چیمن‌لرده بیتن اوْتسوْو بیتگی.

دیزاوّسته چؤکمک..diz üstə çökmək [تاثیرسیزائیلم] تابع اوْلماق، تسلیم اوْلماق.

دیزاوّسته..diz üstə [ظرف] دیزلرینی باغلایاراق اوْتورما (فا: چارزانو). with legs crossed

دیزاوْیناغی..diz oynağı [آد] بالدیر و بوُد سوموگونو بیرلشدیرن اوْیناق.

دیزاین..dizayn [این، آد] طرح، چیزیم، تاساریم [۲۱۸]. (فا: طرح).

دیزئل..dizel [آد، آلمانجا، مخترع آدیندان] سیخیشدیریلمیش هاوانین ایچینه پوْسکورتولن قازوییل‌له چالیشان موْتور (فا: دیزل). deisel (engine)

دیزباغی..dizbağı [آد] دیزه باغلانان پارچا ویا باغ، دیزلیک.

دیزبوْیو..diz boyu [ظرف] دیزه قدر.

دیزبه دیز..diz bə diz [ظرف] باخ: دیز دیزه.

دیزبین..dizbin [اؤزل‌آد] اهر ده چای و کند آدی {دؤز+مین: چوْخ دؤزلوگو اوْلان یئر}.

دیزجَک..dizcək [آد، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر] دیزباغی، دیزه ساریلان سارغی، دیزلیک.

دیزچؤکدورمک..diz çökdürmək [تاثیرلی ائیلم] زورلا تابع ائتمک.

دیزچؤکمک..diz çökmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دیزلری‌اوسته اوْتورماق. ۲-باش اَیمک.

دیزدیرمک..dizdirmək [باخ] دؤزدورمک.

دیزدیزه..dizədizə [ظرف] اوْز اوْزه، بیربیرینه‌لاپ یاخین.

دیزدیزی..dizdizi [ظرف] دیزلری اوّستونده "دیز دیزی یئریمک".

دیزدیزین..dizdizin [باخ] دیز دیزی.

دیزروُیین..dizruyin [اآ، ت] یئنی کند شهری‌نین آدی.

دیزقاپاغی..diz qapağı [آد، آناتومی] دیزلرین اوستونو اؤرتن سوموک (فا: کاسه زانویی). kneecap

دیزقاخ..dizqax [باخ] دیْزقاخ.

دیزک..dizək [اؤزل‌آد] اراک-طرخوران دا کند آدی {دیزه}.

دیزگؤووُن..diz gövün [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {دیز: قالا؛ دژ+گؤی+ون}.

دیزگاه..dizgah [اؤزل‌آد] هشتپر ده کند آدی {دیزگه: منظم و دؤز یئر}.

دیزگه..dizgə [آد] سیستیم، دؤزن، دؤزونتو.

دیزگی..dizgi [آد] چاپ و باسیندا حرف‌لری دؤزمه، ترتیب.

دیزگین..dizgin [آد] حئیوانین جلوْو و گم اینه باغلاناراق اوْنا جهت ورمه‌یه یارایان قایيش.

دیزلرینه دؤشنمک..dizəlrinə döşənmək [تاثیرسیزائیلم] چوْخ یالوارماق.

دیزلرینه قاپانماق..dizəlrinə qapanmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخ یالوارماق.

دیزلرینی قوُجماق..dizlərini qucmaq [تاثیرسیزائیلم] یازیق یازیق اوْتورماق.

دیزلَک..dizlək [اؤزل‌آد] حاضر جواب، قوْنوشقان[۷].

دیزلنمک..dizlənmək [بل] دیزله ووُرولماق. دیزلری اوّسته اوْتورماق (حئیوان). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تیزلمک، دیزله ازمک‹}.

دیزله‌مک..dizləmək [تاثیرلی ائیلم] دیزلرینی توُتاراق اوْتورماق.

دیزلیک..dizlik [آد] ۱-دیز باغی، دیزه ساریلان سارغی (دیزی قورومالق اوّچون) ۲-اوزونلوغو دیزه کیمی‌اوْلان‌آلْت تومان. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دیزم..dizəm [آد، موزیک] سس اوُیقونلوغو، ریتم، باخ: ذوزوم.

دیزمار..dizmar [اؤزل‌آد] جوُلفادا بیر بؤلگه آدی {۱-بو کلمه ایکی بؤلومدن تشکیل تاپیر: دیز+مار؛ دیز سؤزو دیزه کیمی یئر ادلاریندادا اؤزونو گؤسته‌رير و دؤزلوک یئره اشارت ائدیر، مار سؤزو مرا کلمه سینین دَییشیلمیش شکلیدیر و کلمه سونوندا سسلی حرفین دوشمه-سیله دؤزه‌لیبدیر و اوتلاق معناسیندادیر، بو کلمه بیرلیکده دؤزلوک اوْتلاغا اشارت ائدیر (مثلا ماراوا تپا سؤزونده ده مارا آوا سؤزونده بیر سسلی دؤشه رک ماراوا شکلینه گلمیشدیر) ۲-فارسچیلار کلمه‌نین ایکینجی بؤلومونو فارسلاشدیراراق بورانی مار(ایلان) معدنی کیمی قلمه وئریللر، گویا آیری یئرلرده ایلان تاپیلمیر و فقط بورادا ایلان واردیر، هر حالدا یالانچی اوُیدورمالاردان باشقا بیر سؤز اولابیلمز}.

دیزماری..dizmarı [آد، دا] گیله‌سی بؤیوک و توخوملاری ایری اؤزوم نوعو، خلیلی اوزومونون قوروتولموشو (فا: نوعی انگور) {بو کلمه محتملا دیزمار سؤزونه باغلی اولاراق دیزمار منسوب اؤزوم نوعونا اشارت ائدیر}.

دیزمان..dizman [صفت، باخ: دیزمیرلیق] تیزمان، دیزمن، چوخ بؤیوک.

دیزَمسیز..dizəmsiz [صفت] دیزه‌می اوْلمایان، دؤزومسوز(فا: بدون ترتیب).

دیزمک..dizmək [باخ] دؤزمک.

دیزَملی..dizəmli [صفت] دیزه می اوْلان، دؤزَملی.

دیزمن..dizmən [آد] دیزگی جی، مُرتّیب.

دیزناب..diznab [اؤزل‌آد] بوْستان‌آبادا کند آدی {دؤزناولی یئر}.

دیزه..dizə [آد] ۱-بئیتی‌تشکیل وئرن ایکی بؤلومدن هر بیری، مصرع (فا: بند). ۲-یئرآدلاریندا دؤزلوک یئر و اکینچیلیک اوْچون اوُیقون، منظم یئر مفهومو داشییر {دیوان لغات تورک ده ‹تیز› سؤزو هم دیز معناسیندا و هم یوکسک یئر معناسیندا گلیبدیر، دیواندا ‹تیزیک› سؤزوده "سیْرا، صاف، دیزی" معناسیندا گلیبدیر و بو معنالاردان آنلاشیلیرکی، دیزه سؤزوده دؤزلوک و صاف یئر آنلامیندادیر}.

دیزه..dizə [اؤزل‌آد] تقریبا بوتون شهرلرده یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: کندآدلاری، چای‌آدلاری، داغ‌آدلاری.

دیزه چؤکمک..dizə çökmək [تاثیرسیزائیلم] دیز اوسته اوْتورماق (فا: زانو زدن).

دیزه چیخماق..dizə çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ اوْلماق.

دیزه‌وند..dizəvənd [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی {دؤزلوک یئر}.

دیزی..dizi [آد] سیرالانمیش، دوزولموش‌هرشئی، آردآردا، یان یانا گلن شئیلر، آردی اوْلان فیلم (فا: سریال). Serial {دیوان لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر ، باخ: دیزه}.

دیزیش..dizi̇ş [آد] دیزمک ایشی.

دیزیلمک..dizilmək [بلسیز ائیلم] باخ: دؤزولمک.

دیزی‌له‌مک..diziləmək [تاثیرلی ائیلم] دیزی حالینا گتیرمک.

دیزیم..dizim [آد] دیزیلمک‌ایشی، دال‌دالادؤزولموش، سئنتاقما

دیزین..dizin [آد] فهرست، کتاب و درگی ده قونولاری دؤزوم له‌مک و صفحه سین بللی ائتمک (فا: فهرست).

دیزینه دؤیمک..dizinə döymək [تاثیرسیزائیلم] پئشمان اوْلماق.

دیس..dis [آد] بشقاب (فا: بشقاب). dish

دیسپانسئر..dispanser [آد، فرانسیزجا] ۱-خسته‌لره آیاقدا پاراسیز ویا آز پارا ایله باخیلان یئر، بیر نوع ساغلیق اثوی.۲-حامی.

دیس‌پلئییر..dis pleyir [آد، فرانسیزجا] دیسک جوکئی: تکرچالار [۲۱۸].

دیسک جوْکئی..disk cokey [آد، فرانسیزجا] دیسپلئییر:تکرچالار [۲۱۸].

دیسپوْت..dispot [آد، فرانسیزجا] علمی و ادبی و بوُجور موْضوع‌لارا دایر آچیق مُباحثه "ادبی دیسپوْت".

دیسپوْنیبیلیته..disponibilitə [آد، فرانسیزجا] ایشله‌نه‌بیلیرلیک، حاضرپارا [۲۱۸].

دیستریبیوتر..distəribiutər [آد، فرانسیزجا] داغیدیجی، پاییجی [۲۱۸].

دیسک..disk [آد، فرانسیزجا] ۱-تکر "دیسک‌آتماق: تکرآتماق" [۲۱۸]. ۲-دیسک توُتماق ویا اوْلماق: بئل مُهره لری آغریماق(فا: ~).

دیسکئت..disket [آد، این] بیلگی سایار ایشلم‌لرین قئید ائتمه‌یه یارایان‌بیرنوع‌دیسک کیمی شئی، تکرجیک [۲۱۸](فا: دیسکت)

دیسک‌له‌مک..diskləmək [تاثیرلی ائیلم] دیسک‌له توْپراغی‌صاف لاماق.

دیسکوْ(دیسکوتئک)..disko(diskotek) [آد، فرانسیزجا] دانسلی‌موزیکلی ایلَنمه‌یئری

دیسکینتی..diskinti [آد] دیسکینه‌رک قورخما.

دیسکیندیرمک..diskindirmək [تاثیرلی ائیلم] بیردن بیره قورخوداماق چکیندیرمک.

دیسکینمک..diskinmək [تاثیرسیزائیلم] بیریندن چکینمک، قورخاراق سیْچراماق(فا: یکهویی ترسیدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ‹تئزگینمک، تیسگینمک›، کلمه‌نین کؤکو تئزمک (اوْرکمک، دیدرگین اولماق) سؤزوندندیر، تئزمک› تئزگینمک› تیسگینمک}.

دیسکینیش..diskiniş [آد] دیسکینمک ایشی.

دیسکینیلمک..diskinilmək [بلسیز ائیلم] هرهانسی بیری دیسکینمک.

دیسیپلین..disiplin [آد، فرانسیزجا] بیرتوپلولوق ویا قورولوش ایچینده اوْلان و اویماسی گره کن قوُرال و یاسالار، سیخی دؤزن (فا: ~).

دیسیمیلاسیون..disimilasion [آد، لا] ۱-اوْخشارلیغی و بنزرلیگی یوْزان دَییشک‌لیک. ۲-اوْرقانیزمین فعالیتی پروْسئسینده مُرکّب عُضوی مادّه‌لرین داغیلیب یوْزولماسی و پارچالانماسی. ۳-(دیل) بیر کلمه ده آردیجیل گلن بنزر حرف‌لرین یئر دَییشمه‌سی "ضرل=ضرر". (فا: دسیملاسیون).

دیش..diş [آد] ۱-آغیزدا آلت و اوْست چنه‌یه کؤکلریله باغلانان سوّموکلر، اینسان آغزیندا اولان ۳۲ دیشدن هر بیری (فا: دندان). tooth ۲-دیشه بنزر هر شئی، چرخ دیشی، کوتان دیشی (فا: دندانه). tooth or cog (of a wheel) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بو کؤکدن: تئشه (ناجاق) خیش یا تیش (کوتان دیشی) دئشنه (ائشمه آلتی)، دیش کلمه‌سی کوْتان دیشی معناسیندا دئشمک فعلینین کؤکو اولوب[۶]}.

دیش دوْلدورماق..diş doldurmaq [تاثیرلی ائیلم] چوّروین دیشی تمیزله یب یئرینی مُناسب مادّه ایله دوْلدورتماق (دیش دؤکتورو طرفیندن).

دیش دیرناق ایله..diş dırnaq ilə [باخ] دیشی دیرناغی ایله.

دیش کیراسی..diş kirası [آد] گئچمیشده کندلی‌لردن‌آلینان‌وئرگی نوعو.

دیش هَدیگی..diş hədiyi [آد] دیشله‌مه، اوشاق دیش چیخارما زامانی بوُغدا و بوُجور شئیلرله پیشیریلن بیر یئمک (فا: دیشلمه).

دیش یئری..diş yeri [آد] دیشله‌نن یئرده قالان ایز.

دیش‌آچان..dişaçan [آد] چرخلرده دیش دوزلتمک اوچون اولان آلت.

دیش‌آراسی‌سس‌سیزحرفی..diş arası səssiz hərfi [آد] دیشلر آراسیندا دئییلن سس‌سیز حرف (فا: صامت میان‌دندانی). interdetal consonant

دیش‌آرخاسی..dişarxası [آد] دیشلرین دال طرفی "دیش آرخاسی اتلر".

دیش‌آرخاسی حرفلر..diş arxası hərflər [آد] دیل، اوست دیشلرین دال طرفینه یاپیشاندا دئییلن حرف، باخ: دیل اؤنو حرفلر، باخ: باش سؤز بؤلومونه "ل".

دیش‌آغارتماق..diş ağartmaq [باخ] دیشینی آغارتماق.

دیش‌آغری‌سی..diş ağrısı [آد] دیش چورومه‌سی سببیله باشلایان آغری (فا: دندان درد). toothache

دیش‌اتی..diş əti [آد، آناتومی] دیش کؤکلرینی بؤروین قیرمیزیمتیراق ات (فا: لثه). gingival

دیش‌اتی داماق سس‌سیز حرفی..diş əti damaq səssiz hərfi [آد، دیل‌ب] دیل اوُجونون اوست دیش اتلریله اؤن داماغا توْخونماسیندان دؤزه‌لن سس‌سیز حرف "ج، چ، ز، ژ، س، ش، ن".

دیش‌اتی دوْداق سس‌سیز حرفی..diş əti dodaq səssiz hərfi [آد] آلت دوْداغین اوست دیشلره توْخونماسیندان دؤزه‌لن سس‌سیز حرف "ف، و".

دیش‌اتی سس‌سیز حرفی..diş əti səssiz hərfi [آد، دیل‌ب] دیل اوُجونون دیش اتینه توْخونماسیندان دؤزه‌لن سس‌سیز حرف "ژ، ش".

دیش‌اوْتو..dişotu [آد، بیتگی] دیش اوْتوگیللردن اوز اؤزه یاپراقلاری اولان آغ و بیز چیچکلی، قوُراق و چوْراق ایستی اؤلکه‌لرده چوخ یایقین و چوخ ایللیک آغاج سوْو بیر بیتگی (فا: خلال). ammi plumbagoeuropea

دیش‌اوْتوگیللر..dişotugillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی‌لرین، بیتیشیک تاج یاپراقلی‌لاردان، ایستی وقوراق اؤلکه‌لرده یاشایان بیر بیتگی فامیلی (فا: تیره گیاهی). plaumbaginaceae

دیش‌اوْستو سس‌سیز حرفی..diş üstü səssiz hərfi [آد] دیش‌اتی سس‌سیز حرفی، دیل اوُجو اوْست دیش اتیله اؤن داماغا توخوناراق چیخان سس‌سیز حرف(ج، چ، ز، س، ن، ژ، ش)(فا: صامت رودندانی).

دیش‌ایتی‌له‌مک..diş itiləmək [تاثیرسیزائیلم] انتقام آلماق اوچون حاضرلانماق.

دیش‌باتان..diş batan [صفت] بیر شئیین ضعیف نُقطه‌سی (فا: دندان گیر).

دیش‌باتماز..diş batmaz [صفت] یئنیلمز، گوج چاتماز (فا: محکم).

دیش‌باتمازلیق..diş batmazlıq [آد] یئنیلمزلیک، گوج‌چاتمازلیق(فا: محکمی).

دیش‌بادامی..diş badamı [آد، بیتگی] (دیشله‌قیریلابیلن)قابیغی‌نازیک بادام‌نوْعو.

دیش‌بوُداق..diş budaq [آد، بیتگی] زیتون‌گیللردن، تاختاسی برک و دیرلی بیر آغاج (فا: زبان گنجشک). froxinus exelsior

دیش‌بوُغدایی..diş buğdayı [آد] اوُشاغین دیش چیخارماسی اوچون پیشیریلن بوُغدا و بوُنا دؤزنله‌نن تؤرن، هدیک

دیش‌بیلیمی..diş bilimi [آد] دیش‌لرین اؤزل‌لیکلرینی اینجه‌له‌ین بیلیم (فا: دندان شناسی). odontology

دیش‌تاجی..dişтacı [آد، آناتومی] دیشلرین اتدن ائشیکده کی بؤلومو.

دیش‌تاقیلداتماق..diş taqqıldatmaq [تاثیرسیزائیلم] قورخوتماق، هده قوْرخو گلمک.

دیشَتدیرمک..dişətdirmək [ائتدیرگن ائیلم] دیشتمک ایشینی گؤردورمک.

دیشَتمک..dişətmək [ائتدیرگن ائیلم] دیشه‌مک ایشینی گؤردورمک.

دیشجیک..dişcik [آد] کیچیک دیش، قوُرقولاردا اوْلان بالاجا دیشلر.

دیشجیکلی..dişcikli [آد] بالاجا دیشجیکلری اوْلان.

دیش‌چکمک..diş çəkmək [تاثیرلی ائیلم] دیشلری چؤرومه و آغریماسببیله‌چیخارتماق.

دیش‌چکن..diş çəkən [آد] دیشچی، دیش چکمک‌له اوُغراشان دوْکتور.

دیش‌چکیمی..diş çəkimi [آد] دیش چکمه ایشی.

دیش‌چؤپو..diş çöpü [آد] دیشلرین آراسیندا کی قالینتی‌لاری آریتماق اوچون یارارلی چؤپ (فا: خلال‌دندان). toothpick

دیشچی..dişçi [آد] دیش چکن، دیش‌دوْکتورو(فا: دندانساز). dentist

دیش‌چیلیک..dişçilik [آد] دیش دوزلتمه ایشی، دیش دوکتورلوغو (فا: دندانسازی). dental surgery

دیش‌حکیمی..diş həkimi [آد] دیش دوْکتورو (فا: دندانپزشک). dentist

دیش‌دادماق..diş dadmaq [تاثیرسیزائیلم] عُهده سیندن گلمک.

دیش‌داشی..dişdaşı [آد] ۱-دیش کؤکلرینه دؤزه‌لن کیرئجلی داش طبقه. ۲-دیشلرین دیش اتلری ائشیگینده قالان بؤلومو.

دیش‌داماق سس‌سیز حرفی..dişdamaq səssiz hərfi [آد، دیل‌ب] داماق دیش سس‌سیز حرفی (فا: صامت‌دندان و کامی). alveo palatal

دیشدک..dişdək [آد، یئرل] حصیر توخوماق اوچون اولان دیشلی آغاج آلت.

دیشدن آرتیرماق..dişdən artırmaq [تاثیرلی ائیلم] پولونو دالی گؤن اوچون ساخلاماق.

دیش‌دوداق‌سس‌سیزحرفی..diş dodaq səssiz hərfi [آد] آلت دوداق اوست دیشه‌توخوناراق دؤزَلن سس‌سیزحرف(ف، و) (فا: صامت لب ودندان). dentiabal Libio denfal conosant conosant

دیش‌دوداق سسی..diş dodaq səsi [آد] دیش و دوداق آراسیندا دئییلن سس‌سیز حرف (فا: صدای لب ودندان). libio dentog sound

دیش‌دوکتورو..diş doktoru [آد] دیش حکیمی (فا: دندانپزشک). dentist

دیش‌دَیر..dişdəyər [صفت] یئییله بیلن، یئمه‌لی.

دیش‌دیش..dişdiş [صفت] چیخینتی‌لاری اولان، کرتیک کرتیک، دیشلر حالیندا اولان، مُضرّس (فا: دندانه دار). toothed

دیش‌دیش اولماق..dişdiş olmaq [تاثیرسیزائیلم] کله کؤتورلشمک.

دیش‌دیشه‌مک..diş dişəmək [تاثیرلی ائیلم] دیشلرینی تازالاماق، دیش چیخارماق.

دیش‌دَییشمک..diş dəyişmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دیشلرینی تازالاماق، یئنی‌دن دیش چیخارماق. ۲-یئمه‌گینی دَییشمک، همیشه‌بیرشئی یئمه‌مک.

دیشَرمک..dişərmək [س، باخ: دیش] گؤیرمک، دیشاری‌چیخماق

دیشره..dişrə [ظ، ت] باخ: دیشاری.

دیش‌سالماق..diş salmaq [تاثیرسیزائیلم] دیشلری تؤکولمک، قوْجالماق.

دیش‌سس‌سیزحرفی..diş səssiz hərfi [آد، دیل‌ب] دیل اوُجونون اوْست دیش اتلرینه توخونماسیلا دؤزه‌لن سس‌سیزحرفلر (د، ت، ج، چ) (فا: صامت‌دندانی). dental consonant

دیش‌سسی..diş səsi [آد، دیل‌ب]: دیش‌لرین توسط ایله دئییلن حرف (فا: صدای‌دندانی). dental sound .

دیش‌سوْرتگوسو..diş sürtgüsü [آد] دیش سوْرتن: مسواک (فا: مسواک). Toothbrush {سن: ‹دیش سوْرگو›}.

دیش‌سیز..dişsiz [صفت] دیشی اولمایان (فا: بی‌دندان). toothless

دیش‌سیزلر..dişsizlər [آد] دیشلری اولمایانلار (فا: بی‌دندانان). edetata

دیش‌سیزلیک..dişsizlik [آد] دیش‌سیز اوْلما وضعیتی.

دیش‌فیرچاسی..dişfırçası [] دیشلری تمیزله‌مه‌یه یارایان بیر فیرچا توْرو.

دیش‌قوْز..dişqoz [آد] قابیغی نازیک بالاجا قوز.

دیش‌قوُردالاماغا چؤپو یوْخدور..diş qurdalamağa çöpü yoxdur [دئییم] چوْخ کاسیبدیر.

دیش قیْجاتماق..diş qıcatmaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: دیش قیْجیرتماق.

دیش‌قیجیرتماق..diş qıcırtmaq [تاثیرلی ائیلم] دیش قیْجاتماق: دیش لرینی بیربیرینه سورتمک (فا: دندان قروچه کردن). to gnash (or grate or grind) the teet ۲-قوْرخوتماق، حدّه‌لمک.

دیشَک..dişək [صفت] دیش دیش اولان، چیخینتی‌لاری اوْلان، کرتیک کرتیک، مُضرّس (فا: دندانه دار). toothed

دیشَک‌دیشَک..dişək dişək [صفت] دیش دیش و کله کؤتور یئر.

دیشَک دیشَک ائتمک..dişək dişək etmək [تاثیرلی ائیلم] دیش دیش و کله کؤتور ائله‌مک.

دیشَکلی..dişəkli [صفت] دیشه‌یی اولان، کله کؤتور، گیرینتی‌لی چیخیتی‌لی، دیش دیش اوْلان.

دیش‌گئچیرمک..diş geçirmək [تاثیرسیزائیلم] حاقّی‌اوْلمایان‌بیرشئیه و ایشه قاریشماق.

دیشگَدیگی..diş gədiyi [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {ائشیک گدیک}.

دیش‌گؤسترمک..diş göstərmək [تاثیرسیزائیلم] بویون اَیمه‌مک.

دیشه‌یی..dişeyi [آد] داش یوْنما چکیشی.

دیشگیل..dişəgil [اؤزل‌آد] علی‌بایراملی‌دا یئر آدی[۲۴۰].

دیشلَتمک..dişlətmək [اتّدیرگن ائیلم] دیشله‌مک ایشینی گؤردورمک.

دیشلَری بیربیرینه دیمک..dişləri birbirinə dəymək [تاثیرسیزائیلم] تیتره‌مک.

دیشلَری تؤکولمک..dişləri tökülmək [تاثیرسیزائیلم] یاشلانماق، قوْجالماق.

دیشلک..dişlək [صفت] ۱-دیشلری ائشیگیه دوغرو چیخیق اوْلان. ۲-دیشلنمیش، دیش یئری. ۳-بیر دفعه ده دیش‌له گؤتورولن مقدار (فا: جای‌دندان، گاز گرفته).

دیشلک دیشلک..dişlək dişlək [ظرف] هریئری دیش لنمیش حالدا" ـائتمک".

دیشلک گؤتورمک..dişlək götürmək [تاثیرلی ائیلم] دیش‌له‌مک.

دیشلک ووُرماق..dişlək vurmaq [تاثیرلی ائیلم] دیش‌له‌مک.

دیشلم..dişləm [آد] دیشلنمیش، باخ: دیشلک.

دیشلم دیشلم..dişləm dişləm [ظرف] هریئری دیشلنمیش حالدا، دیشلک دیشلک.

دیشلَملیک..dişləmlik [صفت] دیشله ییب قوپارماق اوچون کفایت ائدن.

دیشلَنمک..dişlənmək [بلسیز ائیلم] دیشله‌مک ایشی گؤرولمک، دیشلر آراسیندا سیخیلماق، دیش‌له قوپاریلماق.

دیشلنمیش..dişlənmiş [صفت] دیش یئری قالمیش، دیش‌له قوپاریلمیش.

دیشله‌مک..dişləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دیش‌له قوپارماق، ویا سیخماق، دیش‌له کسمک (فا: گاز گرفتن). ۲-سانجماق، دالاماق. ۳-بیر شئیی دیش دیش ویادندن ائتمک، کله کؤتور ائتمک، اوُنو ایی اوْیوتمک اوْچون دییرمان داشینین آغزینی دیش دیش آلت‌لرله ایتیله‌مک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹تیشله‌مک›}.

دیشله‌مه..dişləmə [آد] ۱-دیشله‌مک ایشی. ۲-اوشاق دیش چیخارما زامانی پیشیریلن بیر یئمک، دیش هَدیگی (فا: دیشلمه).

دیشله‌مه چای..dişləmə çay [آد] کیچیک قند پارچاسی ویا شیرنی ایله ایچیلن چای، آجی چای "دوُستاق‌لارین هر بیرینه بیر تیکه قارا چؤرک‌له بیر استکان دیشله‌مه چای گتیردیلر".

دیشلی..dişli [صفت] ۱-دیشی‌و دیشلری اوْلان. ۲-(مج)سؤزوگئچن، آغیزلی، دیللی‌باشلی. ۳-مضرّس(فا: دندانه دار). toothed

دیشلیجه..dişlicə [آد، بیتگی] ثعلب گیللردن‌بیرچنکلی‌بیتگی (یاپراقلاری بویاق چیلیقدا ایشله‌نیر).

دیشلیک..dişlik [آد، باخ: دیش] ۱-اوشاغین‌ایلک‌دیشی چیخاندا رسم اوچون پیشیریلن بیر نوع آش، دیشله‌مه ۲-قویون قارنینا مخلّفات قاتاراق پیشیریلن بیر یئمک (فا: ~). ۲-دیشلیک۲(آد) بوْکس اوْیونوندا دیشی قوْروماق اوْچون آغیزا قویولان آلت.

دیشلی‌لیک..dişlilik [آد] دیشلی اوْلما وضعیتی.

دیشَنمک..dişənmək [بلسیز ائیلم] دیش‌دیش‌اوْلان‌آلت‌ایتی- لنمک" اوْراق‌دیشَندی"

دیشه..dişə [آد، بیتگی] ۱-دنلی اولاراق و یئم اوْچون ایشله‌نن بیر نوع چؤل بیتگی‌سی، قیْرتیج (فا: گیاه مرتعی). ۲-باخ: تئشه، بیر نوع دئشمه آلتی. pao

دیشه دیله دوْشمک..dişə dilə düşmək [تاثیرسیزائیلم] دیله دیشه توُتماق، یالوارماق.

دیشه‌مک..dişəmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دیشه ایله دیش دیش ائله‌مک، دَییرمان داشینی دیشه‌یی ایله دیش دیش و کله کؤتور ائله‌مک ۲-آغزی دیش دیش اوْلان آلتلری ایتیتمک "اوْراغی دیشه‌مک"۳-یاش یئددیه یئتیرن ده دیش تؤکه‌رک تازا دیش چیخارماق "اوُشاق دیشه مگه باشلادی".

دیشه ووُرماق..dişə vurmaq [تاثیرلی ائیلم] سیناماق، دادماق، دیشینه ووُرماق.

دیشه‌له‌مک..dişləmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: دیشه‌مک.

دیشی..dişi [آد، ص] ۱-جانلی‌لارین دوْغان و یومورتالایان ویا توخوملایانی، ارکک اوْلمایان (فا: ماده). femal ۲-آیقیت‌لاردا بیربیرینه گئچیرنلرین گیرینتی‌لی‌اوْلانی۳-یوُمشاق‌ایشله‌نن "پاخیر". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیشی›، سن‹تیشی›، بو سؤز تئشمک / دئشمک سؤزوندن‌آلینمادیر، تئشیک‹تئشی›تیشی‹ تیشی}.

دیشی اوْرقان..dişi orqan [آد، بیتگی] چیچک‌لرده یومورتالیغی ایچینه آلان.

دیشی باتماق..dişi batmamaq [تاثیرسیزائیلم] عُهده سیندن گله بیلمه‌مک.

دیشی پاخیر..dişi paxır [آد] راحتجه ایشله‌نین پاخیر و میس مئتالی.

دیشیجیک..dişick [آد] بیتگی چیچک‌لرین دیشی دؤللوق اورقانی.

دیشی جیک‌سیز..dişiciksiz [صفت] دیشی جیگی اوْلمایان چیچک.

دیشی جیکلی..dişicikli [صفت] دیشی جیگی اوْلان بیتگی.

دیشی دمیر..dişi dəmir [آد] راحتجه ایشله‌نین دمیر.

دیشی دیرناغی ایله..dişi dirnağı ilə [] چوْخ زحمت ایله، وارگوْج ایله.

دیشی دیلینه دَیمک..dişi dilinə dəymək [تاثیرسیزائیلم] دیشلری بیربیرینه دَیمک.

دیشی قارنیندا اوْلان..dişi qarnında olan [آد] گیزلی ایش گؤرن آدام حاقّیندا.

دیشی کلیشه..dişi klişə [آد] یازی‌سی اوْیما اوْلان کلیشه.

دیشی لشدیرمک..dişiləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دیشی وضعیته گتیرمک.

دیشی لشمک..dişiləşmək [تاثیرسیزائیلم] دیشی‌لر کیمی رفتار ائتمک.

دیشی‌سل..dişisəl [صفت] دیشی‌ایله‌ایلگی‌لی(فا: مربوط‌به‌ماده). femal

دیشیل..dişil [آد] ۱-دیش ایله ایلگی‌لی. ۲-بعضی دیللرده دیشی سایبلان سؤزجوک، مؤنّث (فا: مؤنث).

دیشیل لشدیرمک..dişilləşdirmək [تاثیرلی ائیلم، دیل‌ب] بعضی دیللرده بیر سؤزجوغو دیشیل وضعیته گتیرمک.

دیشیللیک..dişillik [آد، دیل‌ب] بعضی دیللرده سؤزجویون دیشیل اؤلما وضعیتی.

دیشیله دیرناغیله..dişi ilə dırnağı ilə [ظرف] بؤیوک گؤجلوک‌له.

دیشیلیک..dişilik [آد] دیشی جنسیندن اؤلما وضعیتی (فا: مادگی). gynoecium

دیشینده شیره قالماق..dişində şirə qalmaq [تاثیرسیزائیلم] دادانماق، اؤیرشمک.

دیشیندیریک..dişindirik [آد] ایپه ایلمیک آتاراق حئیوانین آغزینا تاخیلان گم[۲].

دیشینه گؤره..dişinə görə [ظرف] زورو یئتدیگی قدر.

دیشینه ووُرماق..dişinə vurmaq [تاثیرلی ائیلم] سینامان، دادماق.

دیشینی آغارتماق..dişini ağartmaq [تاثیرسیزائیلم] گؤله‌رک ویا هیرسله‌نه‌رک دیشلرینی گؤسترمک.

دیشینی دیرناغینا تاخماق..dişini dırnağına taxmaq [تاثیرلی ائیلم] دارلیغا و سیخینتی یا دایانماق.

دیشینی دیشینه قیجاماق..dişini dişinə qıcamaq [تاثیرسیز ائیلم] برک هیرسلنمک.

دیشینی سؤکمک..dişini sökmək [تاثیرلی ائیلم] دارلیغا سیخینتی یا سالماق.

دیشینی قیجاماق..dişini qıcamaq [تاثیرسیزائیلم] برک هیرسلنمک.

دیشینی‌دؤلدورماق..dişini doldurmaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: دیش دؤلدورماق و دؤلدورتماق.

دیشینی‌سیخماق..dişini sıxmaq [تاثیرسیزائیلم] دارلیغا سیخینتی یا دایانماق.

دیشینین دیبیندن چیخانی دئمک..dişinin dibindən çıxanı demək [تاثیرلی ائیلم] آغزینا گلَنی دئمک.

دیفتونق..diftonq [آد، فر، دیل‌ب] بیرهجادا ایکی‌سسلی حرفین بیرلشمه‌سی " گلمه‌سی ایله= گلمه سیله"، فلکلر یاندی آهیمدان: فلکلر یاندی آهیمنان (فا: دیفتونگ).

دیفتونق لاشماق..diftonqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دیفتونق حالینا گلمک.

دیفتیری..diftiri [آد، فرانسیزجا] دیفتریت: بوغما، بوغما خسته‌لیگی، قوش پالازی، اوُداق بؤلومونده میکروب‌لاردان عمله گلن بولاشدیریجی بیرخسته‌لیک، چوخو اوُشاقلاردا باش وئرن یولوخوجوخسته‌لیک(فا: خناق، دیفتری). croup

دیفراکسیون..difraksion [آد، فرانسیزجا] قیرینیم.

دیفرانسیئل..difransiel [آد، فرانسیزجا] ۱-اوتوموبیل‌لرده آرخا تکر لرین آراسینا قوشولان‌دیشلی‌آراج ۲-پارچالانمیش آرتیم‌لارلا بیلینن‌ریاضی بیر ایشلم، سونسوز کیچیک آرتان لیمیت‌لرله اله گلن تابع (فا: حساب فاضله). differntial

دیفوزیون..difozion [آد، فرانسیزجا] موُلکول‌لارین سینئتیک انرژی سببیله چوخ یوغون بؤلگه‌دن آز یوغون بؤلگه‌یه حرکتی.

دیقلان..diqlan [اؤزل‌آد] بیرآذربایجان شهری[۹۷].

دیک..dik [صفت، مت] ۱-دیکئی اولان، ایک و یاتای اولمایان، عمود (فا: عمود). pillar ۲-(مج)تپه، یوقوش، یوکسک، اوجا (فا: مرتفع). high ۳-سرت، چتین. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تینگ›؛ بو کلمه تنگ و تنگه سؤزوندن آلیناراق اصلینده هاوایا دوغرو گئدن شئیی گؤسته ریر، باخ: دان}.

دیک-..-dik [اؤزل‌آد] اینسان آدی: ساپ، سباش، سبای، سبگ، سبوُغا، سار.

دیکئی..Dikey [مت] دیک اولاراق (فا: عمودی). vertical

دیکئی‌سوو..dikey sov [ظرف] عمود اولاراق (فا: عمودا)ً perpendicularly

دیکئی‌لیک..dikeylik [آد] عمودلوق، عمودیت. perpendicularity

دیک‌آتیلماق..dik atılmaq [تاثیرسیزائیلم] یئریندن‌سیچراماق (قورخودان).

دیک‌آچی..dikaçı [صفت] ۹۰درجه‌لی‌زاویه، قائم الزاویه right angle

دیک‌اوچگن..diküçgən [آد، مت] اوچ قول اولاراق ایکی قولو بیربیرینه دیک اولان اوچگن.

دیک‌بئل..dikbel [آد] دنیزده گمی یولونا قارشی اسن یئل.

دیک‌باخماق..dikbaxmaq [تاثیرسیزائیلم] گؤزلرینه بیر یئره تیکه‌رک دقّتله باخماق.

دیکباش..dikbaş [صفت، آ] دیهباش: سؤز گؤتورمه ین، بویون ایمه ین، ایدّعالی (فا: کلهّ شق، متکبر). brainless proud

دیک‌باشلی..dikbaşlı [آد، ص] بویون ایمز.

دیکباشلیق..dikbaşlıq [آد] دیهباشلیق: دیکباش آدامین اؤزللیگی (فا: تکبُّر). pride

دیک‌باشلیقلا..dikbaşlıqla [ظرف] تکبُّرلا (فا: متکبرانه). proudly

دیک‌بوُجاق..dikbucaq [آد] قائم الزاویه. right angle

دیک‌بوُرون..dikburun [صفت] بورنونون اوُج طرفی دیک، بوُرنو قالخیق.

دیک‌بیغ..dikbığ [صفت] بیغ‌لاری دیک بوُرولموش.

دیک‌پیللەکان..dik pilləkan [اؤزل‌آد] کلبَجر‹ده داغ آدی(۳۴۴۹)[۲۴۰].

دیکتاتوْر..diktator [آد، فرانسیزجا]بوتون سیاسی یئتگی‌لری اؤز الینده توتان کیمسه، دؤولتی اداره ائتمکده سینیرسیز حُقوقا و اختیارا مالک اولان و اونو ایشله‌دن کیمسه (فا: ~). dictator

دیکتاتورلوق..diktaturluq [آد] دیکتاتوراولما(فا: دیکتاتوری). dictotorship

دیکتافوْن..diktafon [آد، فرانسیزجا]بیر نوع سس آلما جاهازی.

دیکته..diktə [لا] دیهته:۱-املا، یازدیرما، باشقاسی طرفیندن یازیلماق اوچون سؤیله‌مه. ۲-باشقاسینا زورلا قبول ائتدیرمک، (فا: دیکته). dictation

دیکَج..dikəc [آد] ۱-باغ چوبوغو دیکمک اوچون چوخور قازماغا یارایان دمیر.۲-ستوُن، دیکیلمیش، دیرَک.

دیکجه..dikcə [ظرف] دیهجه: دیک اولاراق، دیکه یاخین، بیرقدر دیک.

دیک‌دابان..dikdaban [صفت] دابانلاری دیک باشماق وچکمه.

دیکداش..dikdaş [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.ماکی، مرند، نیر و سراب دا داغ آدی[۲۴۰].

دیک‌دؤردگن..dikdördgən [آد]زاویه‌سی دیک اولان دؤردگن.

دیک‌دؤردقول..dik dördqol [آد]مُستطیل (فا: مستطیل). rectangle

دیک‌دوُرماق..dik durmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دیکئی و شوّش دوُرماق، بئلینی اَیمه‌دن دوّز دوُرماق. ۲-باخ: دینج دورماق.

دیکدیر..dikdir [آد] دیهدیر: دیک یئر، کیچیک تپه.

دیک دیک‌باخماق..dik dik baxmaq [باخ] دیک‌باخماق.

دیک سیلیندیر..dik silindir [آد] ائکسن و مئحوری، قاعده سینه دیک اولان.

دیکسینتی..diksinti [باخ] دیسکینتی.

دیکسیندیرمک..diksindirmək [باخ] دیسکیندیرمک.

دیکسیندیریجی..diksindirici [باخ] دیسکیندیریجی.

دیکسینش..diksinş [باخ] دیسکینیش.

دیکسینمک..diksinmək [باخ] دیسکینمک.

دیکسینمیش..diksinmiş [باخ] دیسکینمیش.

دیکسینیش..diksiniş [باخ] دیسکینیش.

دیکسینیلمک..diksinilmək [باخ] دیسکینیلمک.

دیکسیوْن..diksion [آد، فرانسیزجا]سسلرین، سؤزلرین، ووُرقولارین، آنلام و هیجان دوُراق‌لارینی بیلدیرن سؤیله‌مه بیچیمی.

دیک‌قافالی..dikqafalı [صفت] دیک باشلی.

دیک‌قالخماق..dik qalxmaq [تاثیرسیز ائیلم] یئریندن سیچراماق-(قوْرخودان).

دیکقان..dikqan [تاریخی اؤزل‌آد]قیْرقیزلارین اَسکی اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

دیک‌قوُلاق..dikqulaq [صفت]قولاق‌لاری دیک اولان (حئیوان).

دیک‌قویروق..dikquyruq [آد، دیرگی]بیرنوْع اؤردک.

دیککَن..dikgən [صفت، مت] دیهگن: زاویه‌لری ۹۰ درجه اولان خط‌لر.

دیکل..dikəl [آد]بئل، چاپا کیمی بیر بئل.

دیکلَتدیرمک..diklətdirmək [بلسیز ائیلم]دیهلتدیرمک: دیک حالا گتیریلمک، دیک توتولماق، یوخاری قالدیریلماق (فا: روی هم انباشتن).

دیکلَتمک..diklətmək [تاثیرلی ائیلم]دیکله‌مک، دیک حالا گتیرمک، آیاق اوّسته قالدیرماق، آرایا چیخارماق.

دیکلَدیلمک..dikəldilmək [بلسیز ائیلم]دیکلتمه ایشی گؤرولمک.

دیکلَشدیرمک..dikləşdirmək [تاثیرلی ائیلم]دیک حالا گتیرمک.

دیکلَشمک..dikləşmək [تاثیرسیزائیلم]دیک‌حالا گلمک، دیکلنمک {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دیکلَم..diklәm [مت]عمود منصف، بیرینه دیکئی اولان خط.

دیکلَمک..dikəlmək [تاثیرسیزائیلم]دیک حالا گلمک، دیک اولماق.

دیکلَندیرمک..diklәndirmək [تاثیرلی ائیلم]دیک وضعیته گتیرمک.

دیکلَنمک..diklənmək [تاثیرسیزائیلم]دیک‌وضعیته گلمک، قووزانماق.

دیکله..diklə [اؤزل‌آد]اهر ده کندیستان آدی {یوّکسک یئر[۶۶]}.

دیکْله‌مک..diklәmək [تاثیرلی‌ائیلم]دیهله‌مک:دیک‌ائتمک، قالدیرماق.

دیکله‌مه‌سینه..diklәməsinə [ظرف]دیهله‌مه‌سینه: دیک اولاراق، دیکینه.

دیکلی..dikli [صفت]دیهلی:دیکی وچیخینتی‌سی اولان.

دیک‌لیک..diklik [آد]دیهلیک: دیک اولما وضعیتی.

دیکْمک..dikmək [باخ]تیکمک. to seat

دیکمن..dikmən [آد، باخ: دیک] ۱-مخروط، دؤنل، بورماج. ۲-مخروط بیچیمینده تپه، چوخ یوّکسک. ۳-عنادچی،

دیک‌یاپراق..dikyapraq [آد، بیتگی]قوملوقدا گؤوه‌رن بیر نوْع بیتگی (فا: نوعی گیاه). agriphyllum latifoluim

دیک‌یاپراقلی..dikyapraqlı [آد] یاپراقلاری دیک دوُران آغاجلار.

دیک‌یاموق..dikyamuq [آد] کنارلاریندان‌بیری قاعده‌یه دیک اولان یاموق.

دیکیت..dikit [باخ]تیکیت، استالاقتیت.

دیکیلمک..dikilmək [باخ]تیکیلمک.

دیکیلی..dikili [باخ]تیکیلی.

دیکینه..dikinə [ظرف]دیک اولاراق.

دیگچه..digçə [اؤزل‌آد] دیکجه: بی بی شیروان دا کند آدی {تپه}.

دیگر..digər [صفت، فا] باشقا، آیری، اوْ بیری "~آداملار" (فا: ~).

دیگرکام..digərkam [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اؤزگه جیل، اؤزگه چی (فا: دیگرکام).

دیگرگون..digərqun [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] دَییشمیش، باشقالاشمیش(فا: دگرگون).

دیگه..digə [آد] یایدا یایلاغا چیخارکن قوْیونلارین بیر مُدّت قالدیق‌لاری داغ اتکلری "قوْیونلار بیر آی دیگه ده قالدیلار". {دیک سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر}.

دیگه..digə [اؤزل‌آد] باکی‌دا کند آدی[۲٤۰].

دَیگین..dəygin [صفت] ایلیشگین، دایر.

دیل..dil [آد] ۱-آغیزدا سربست ترپه‌نن و دادلاری بیلن بیر اوْرقان (فا: لسان). tongue ۲-بیر توپلومون دانیشدیغی سؤزلرین عامّ آدی. ۳-بیر سیرا آراج و آیقیت‌لاردا دیله بنزه‌ین بؤلوم، پوفله‌نن چالغی‌لاری چالاراق ترپه‌نن و سس چیخاران بؤلومو، تره زی‌نین دیلی، دنیزه اوُزانان دار و آلچاق قارا پارچاسی، بیر جهتده اوزونجا اوزانان بؤلوم. {سومرجه ‹تل›: دؤشونمک؛ ت، سن ‹تیل›، باخ: تیل}.

دیل‌آجی..dilacı [صفت] اتاجی (فا: تندزبان). abusive

دیل‌آجی‌لیق..dilacılıq [آد] اتاجی‌لیق.

دیل‌آچماق..dilaçmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا باشلاماق، دردینی سؤیله‌مک.

دیل‌آرام..dilaram [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوْرک آچان (فا: دل آرام).

دیل‌آرخاسی حرفلر..dil arxası hərflər [دیل‌بیلیمی] دیلین آرخا طرفی (دیب طرفی) داماغا یاخین لاشاراق دئییلن حرف "ق، غ، ک، خ".

دیل‌آزار..dilazar [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوْرک قیران (فا: دل آزار).

دیلآغاردا..dilağarda [اؤزل‌آد] ۱-فضولی‌ده داغ آدی ۲-قاراقویونلو اتفاقیندا بیر تورک طایفاسی سایلیردی[۲٤۲-۱٤٤].

دیل‌آغزی قوُروماق..dil ağzı qurumaq [باخ] دیلی قوروماق.

دیل‌آغیزا سالماق..dil ağıza salmaq [تاثیرلی ائیلم] هامی یا یایماق.

دیل‌آغیزا سالماماق..dil ağıza salmamaq [تاثیرلی ائیلم] هامی یا یایاماق.

دیل‌آغیزائتمک..dil ağız etmək [تاثیرسیزائیلم] خوش‌سؤزلر دئیه‌رک مهربان‌لیق ائتمک.

دیل‌آلتی..dilaltı [صفت] ۱-دیلین آلتیندا اوْلان" دیل آلتی سیْنیر". ۲-دیلین آلتینا قوْیولان علاج و داوا.

دیل‌آوجیسی..dilavcısı [صفت] جاسوس (فا: جاسوس).

دیل‌آویز..dilaviz [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوْره گه یاتان (فا: دل آویز).

دیل‌آیری..dilayrı [صفت] آیری و باشقا دیلده دانیشان.

دیل‌اؤنوسس‌سیزحرف..dil önü səssiz hərf [آد، دیل‌ب] دیش-سس‌سیزی، اؤن آووُرد سس‌سیزی (فا: صامت نوک کامی) alveola latezal

دیل‌اؤنوسسلی‌حرفی..dil önü səsli hərfi [آد، دیل‌ب] باخ: دیل اوُجو سسلی حرف.

دیلاتوْمتر..dilatometr [آد، فر، یئرب] گئنلَشمه اؤلچر.

دیل‌ازبری..dil əzbəri [آد] دیلده چوخ دئییلن، یاددا ساخلانیلان سؤز.

دیل‌افروز..diləfruz [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوْرک آچان (فا: دل افروز).

دیل‌اقربالیغی..dil əqrəbalığı [باخ] دیل‌قوْهوملوغو.

دیلانچی‌آرخی..dilançı arxı [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند و چای آدی {تیل+ ان+ چی: اوُزون زوْلاق یئر}.

دیل‌اوْتو یئمک..dil otu yemək [تاثیرلی ائیلم] حدّیندن آرتیق دانیشماق.

دیل‌اوْرتاسی‌سس‌سیزحرف..dil ortası səssiz hərf [آد، دیل‌ب] دیلین اورتاسی اوست داماغا دَیه‌رک سؤیله‌نن سس‌سیز حرفلر (خ، ژ، غ، ق، ک، گ، ل، ی) (فا: صامت میان کامی).

دیل‌اوْرتاسی سسلی حرف..dil ortası səsli hərf [آد، دیل‌ب] یاریم قاپالی سسلی حرف، باخ: دار سسلی حرف (فا: صائت میان کامی).

دیل‌اوْغلانی..diloğlanı [آد، خ] (عُثمانلیجا) چئویرمن، دیلماج، مترجم.

دیل‌اوْلماق..dil olmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دانیشماق. ۲-یالوارماق.

دیل‌اوُجو (دیل اؤنو) سس‌سیز حرفی..dil ucu (dil önü) səssiz hərfi [آد، دیل‌ب] دیل اوُجو دیش اتینه توخوناراق چیخان سس‌سیز حرف "ژ، س" (فا: صامت نوک کامی). front lip consonat

دیل‌اوُجو..dilucu [صفت] ۱-دیل اوُجو قاتیلماسیلا دئییلن سس. ۲-کؤنول سوْز، اوْرک‌سیز، اؤتَری، قیسا.

دیل‌اوُزاتماق..dil uzatmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینه حدّیندن‌چوخ-دانیشماق، یامان دئمک.

دیل‌اوُستاسی..dilustası [باخ] دیل‌پَهلَوانی.

دیل‌اوْستو سس‌سیزحرفی..dil üstü səssiz hərfi [آد، دیل‌ب] دیلین اوْستو اوْست داماغا دَیه‌رک سؤیله‌نن سس‌سیز حرفلر (فا: صامت بالا کامی). Uplateral consonant.

دیل‌اوْستو سسلی حرف..dil üstü səsli hərf [باخ] دارسسلی حرفلر.

دیل‌ایله ووُرماق..dil ilə vurmaq [تاثیرلی ائیلم] آغیر سؤزلریله حدده‌له‌مک.

دیل‌باز..dilbaz [فا‹دل+باز›] ۱-اوْرک‌آچان ۲-دیللی باشلی، دانیشقان.

دیل‌باسان..dilbasan [طب] آغیزدا بوغازی گؤرمک اوْچون دوْکتور لارین ایشلتدیغی یاستی بیرآغاج یا مئتال آلت.

دیل‌باش..dilbaş [آد] قارامال‌داباش‌وئرن‌خسته‌لیک" مال‌دیلباش‌اوْلوب"

دیل‌بالیغی..dilbalığı [آد، دیرگی] دیل کیمی، اوْستو اسمر آلتی آغ، ایلیق و ایستی سولاردا یاشایان، اتی لذّتلی بالیق (فا: نوعی ماهی). vulgaris solea

دیلبان..dilban [آد، تا] دیلبند: ترجمان.

دیلبند..dilbənd [آد، تا] دیلبان: ترجمان.

دیلبَری..Dilberi [اوْزل آد] اوْزبَک-قوْنرات-قوْشتامقالی بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

دیل‌بلاسی..dil bəlası [صفت] دئدیگی بیر پیس سؤزون نتیجه‌سی " اوْز دیلینین بلاسینی چکیر".

دیل‌بوْغازا قوْیماق..dil boğaza qoymaq [تاثیرلی ائیلم] چوْخ دانیشماق.

دیل‌بوْلاماق..dil bulamaq [تاثیرلی ائیلم] چوْخ یالوارماق، چوْخ دانیشماق، دانیشاراق بیرینی قوُرشالاماغا چالیشماق.

دیل‌بیر..dilbir [صفت] سؤزبیر (فا: همرأی). unanimous

دیل‌بیرلیگی..dilbirliyi [آد] دیل‌و دئییش‌لری‌بیربیرینه یاخین اولما.

دیل‌بیلگی‌سی..dilbilgisi [آد] بیر دیلین سس، بیچیم و جُمله یاپی و قورولوش‌لارین اینجه‌له‌یب قوُراللارینی تثبیت ائدن بیلیم، قرامئر (فا: گرامر). grammer

دیل‌بیلمز..dilbilməz [صفت، آد] باشادوْشمه‌ین، سؤزقانماز، گئج باشا دوْشن.

دیل‌بیلمز..dil bilməz [اوْزل‌آد] کلئیبر و ماکی دا کند آدی.

دیل‌بیلمز..dil bilməz [اوْزل‌آد] قاراداغ‌بسده‌کانلی طایفاسینا باغلی-اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

دیل‌بیلمزلیک..dilbilməzlik [آد] باشا دوْشمه مزلیک، سؤزقانمازلیق.

دیل‌بیلن..dilbilən [آد، ص] دوْشونجه‌لی، یول بیلن، گؤرگولو.

دیل‌بیلیمجی..dilbilimci [آد، دیل‌ب] دیل بیلیم ایله اوُغراشان دیلچی، لئنقوْیست (فا: زبانشناس).

دیل‌بیلیمی..dilbilimi [آد، دیل‌ب] دیللرین یاپی، گلیشیم، یاییلیم، اوْنلارین آرالارینداکی ایلیشگی‌لری، سس، بیچیم، آنلام و جُمله باخیمیندان اینجه‌له‌ین بیلیم‌دالی، لئنقوْیستیک (فا: زبانشناسی)

دیل‌پنیری..dilpəniri [آد] بیر نوع یاغلی قوْیون پنیری.

دیل‌پَهلَوانی..dil pəhləvanı [صفت] دانیشماقدا چوْخ ماهر ولی الیندن چوْخ ایش گلمه ین آدام حاقیندا.

دیل‌تؤکمک..dil tökmək [تاثیرسیزائیلم] راضی سالماغا ویا توْولاماغا چالیشماق.

دیل‌تؤکن..dil tökən [صفت] دیل باز (فا: زبان باز). charlatan

دیل‌ترپتمک..dil tərpətmək [تاثیرلی ائیلم] سؤز سؤیله‌مک، خواهش ائیله‌مک.

دیل‌ترپنمز..dil tərpənməz [باخ] دیل دؤنمز.

دیل‌توُتولماسی..dil tutulması [آد] دیل توتوقلوغو: پلتک‌لیک، دانیشما یئته نه‌یی‌نی ایتیرمه (فا: تپُق). to interfere

دیل‌توُتوقلوغو..dil tutuqluğu [آد] دیل توتولماسی: پلتک‌لیک، دانیشما یئته نه‌یی‌نی ایتیرمه (فا: تپُق). to interfere

دیل‌جاوابی..dil cavabı [آد] آغیزدان، شفاهی" دیل جاوابی ناغیل دئمک".

دیلچَک..dilçək [آد] ۱- بوغازدا اوْلان کیچیک دیل. ۲-بالاجا چیوی.

دیلچه‌یی گلمک..dilçəyi gəlmək [تاثیرسیزائیلم] دیلچه‌یی شیشمک، دیلچه‌یی التهاب لانماق" اوُشاغین دیلچه‌یی گلیب".

دیلچه..dilçə [آد] دیل شکلینده اوْلان شئی و آلت، کیچیک دیل، باخ: دیلچک، دیلچیک.

دیلچی..dilçi [آد، دیل‌ب] دیل بیلیمجی‌سی، دیل موضوع سوندا چالیشان کیمسه، قرامئریست (فا: زبان شناس). linguisst {سن: گدا}.

دیل‌چیخارماق..dil çıxarmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرینه دیل قایتارماق، اعتراض ائتمک.

دیلچیک واری..dilçikvarı [صفت] دیلچیگه اوْخشار، دیلچیک کیمی.

دیلچیک..dilçik [آد] ۱-کیچیک دیل یادا دیل بیچیمینده اوْلان کیچیک پارچا، بوغازدا اوْلان کیچیک دیل، معمولا بؤیوک بیر دیله بنزر شئیین یانیندا اولان کیچیک دیل (فا: زبانه). ۲-(بیتگی) بوغدا سوْو بیتگی‌لرده یاپراقلا قینین آیریلدیغی یئرده اوجو بیز کیچیک چیخینتی. ۳-بؤجک‌لرین آغزیندا کیچیک دیلین اؤنونده اوْلان بؤلوم. ٤-ترەزی دیلی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دیلچی‌لیک..dilçilik [دیل‌بیلیمی] دیل بیلیمی، دیل حاقیندا اوْلان بیلیم.

دیل‌دؤنمز..dil dönməz [آد] عاشق شعر فورمالاریندان دیل سس‌لری قاتیلمایان بیر نوع شعر.

دیل‌دئییب آغلاماق..dil deyib ağlamaq [تاثیرسیزائیلم] بایاتی دئییب اوْخشاماق.

دیلداش..dildaş [آد] دیللری بیر اوْلان، بیر دیلده دانیشان، دیل بیر (فا: همزبان). speaking the same.

دیل‌دالاشی..dildalaşı [آد] آغیز دالاشی، آغیز قاوقاسی.

دیل‌دالایان..dildalayan [آد، بیتگی] مال یئمی کیمی ایشله دیلن بئش بارماقلی اوْتسوْو بیتگی.

دیلدن آغیزدان دوّشمک..dildən ağızdan düşmək [باخ] دیلدن دوّشمک.

دیلدن آغیزدان اوْلماق..dildən ağızdan olmaq [باخ] دیلدن دوّشمک.

دیلدن دوّشمک..dildən düşmək [تاثیرسیزائیلم] برک یوْرولماق، الدن دوّشمک.

دیلدن اوْلماق..dildən olmaq [تاثیرسیزائیلم] برک یوْرولماق، الدن دوّشمک.

دیلدن دوّشمه‌مک..dildən düşməmək [تاثیرسیزائیلم] اوُنودولماماق.

دیلدن دیله دوّشمک..dildən dilə düşmək [تاثیرسیزائیلم] آغیزدان آغیزا دوّشمک، یابیلماق.

دیلدن دیله دوْلاشماق..dildən dilə dolaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخ دانیشماق.

دیلدن دیله..dildən dilə [ظرف] آغیزدان آغیزا.

دیلدن سالماق..dildən salmaq [تاثیرلی ائیلم] یوْرماق.

دیل‌دوْداغی قوُروماق..dil dodağı qurumaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-برک سوُساماق. ۲-بیر اوْلای دان تعجّوّب لنمک، مات قالماق.

دیل‌دوْداغی کیلیدلنمک..dil dodağı kilidəlnmək [تاثیرسیز ائیلم] دانیشماغا قُدرتی اوْلماماق.

دیل‌دوْداغی یانماق..dil dodağı yanmaq [تاثیرسیزائیلم] برک سوُساماق.

دیل‌دوْداغینی گمیرمک..dil dodağını gəmirmək [تاثیرسیز ائیلم] برک آجیقلانماق، قضب لنمک.

دیل‌دوْداق..dil dodaq [آد] آغیزداکی دیل و دوْداق بیرلیکده.

دیل‌دوْداق آچماق..dil dodaq açmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا باشلاماق.

دیل‌دوْداق گمیرمک..dil dodaq gəmirmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: دیل دوْداغینی گمیرمک.

دیلده آغیزدا گزمک..dildə ağızda gəzmək [باخ] دیله آغیزا دؤشمک.

دیلده توّک بیتمک..dildə tük bitmək [تاثیرلی ائیلم] بیرسؤزو چوخ تکرار لاماقدان بیخماق.

دیل‌دیش..dil diş [آد] آغیزداکی دیل و دیش بیرلیکده.

دیل‌دیشه دوّشمک..dil dişə düşmək [تاثیرسیزائیلم] آغیزلاردا دانیشیلماق.

دیل‌دیشه سالماق..dildişə salmaq [تاثیرلی ائیلم] یایماق.

دیل‌دیل اؤتمک..dildil ötmək [تاثیرلی ائیلم] چَهچَه ائتمک، چوخ گؤزل اوُخوماق.

دیلَر..dilər [اؤزل‌آد] دیله‌ین، دیله‌یجی[۷].

دیل‌سئور..dilsevər [آد] بیر دیلی سئون.

دیلسل..dilsəl [آد] دیللـه ایلگی‌لی.

دیل‌سوّرچمه سی..dil sürçməsi [آد] دیل توُتولماسی(فا: لکنت زبان).

دیلسیز آغیزسیز..dilsiz ağızsız [صفت] یازیق (فا: بی زبان). stupidly

دیلسیز..dilsiz [صفت] ۱-دانیشمایان، آز دانیشان. ۲-لال، سؤزسؤیلمه یئته نگی اوْلمایان (فا: لال). dumb

دیلسیزلیک..dilsizlik [آد] دیلسیز اوْلما وضعیتی، یازیق‌لیق، ساکین‌لیک (فا: بیزبانی). dumbness

دیل‌شاقاسی..dil şaqası [آد] آغیز شاقاسی، آتما سؤز.

دیلَشمک..diləşmək [قا] قارشی‌لیقلی دانشیماق، دیل دئمک، سؤزلشمک.

دیل‌فلسفه سی..dil fəlsəfəsi [آد] دیلین اؤزو، کؤکَنی، آنلامی، یاپی‌سی، اؤزه رینه آراشدیرمالار آپاران فلسفه دالی.

دیل‌قانادان..dilqanadan [آد، بیتگی] بیر ایللیک و چوخ ایللیک، اوتسوْو بیتگی، ترکیبـینده رنگ و درمان ماده‌لری اوْلان بیر بیتگی، باخ: یوْغورت اوْتو (فا: نوعی گیاه).

دیل‌قانان..dilqanan [باخ] دیل‌بیلن.

دیلقاناو..dilqanav [اؤزل‌آد] دیلقَناب: اهرده کندآدی.

دیل‌قاوقاسی..dil qavqası [آد] دیل ساواشی، دیل تارتیشماسی.

دیل‌قوْللاری..dil qolları [آد، دیل‌ب] دانیشیلان بیر دیلین مُختلف قوللاری (فا: شاخه های زبان). hingusstic atlas

دیل‌قوْهوملوغو..dil qohumluğu [آد، دیل‌ب] بیرآنا دیلدن توره ین دیللر آراسینداکی یاخین‌لیق، دیللرین بیربیرینه باغلی‌لیغی (فا: خویشاوندی زبان). linguistic segmentation

دیلقه..dilqə [اؤزل‌آد] هئریس ده داغ آدی.

دیلک ایستەمک..dilək istəmək [تاثیرسیزائیلم] دیلک دیله‌مک.

دیلک..dilək [آد] ایستک، بیر کیمسه‌نین دیله دیگی شئی، تمنّا (فا: آرزو). Desire {ت، سن‹تیلک›، باخ: تیل}.

دیلکجه..dilәkcə [آد] استدعا، عرض وحال، (فا: درخواست). petition

دیلکجه‌چی..dilәkcəçi [صفت] عرض حال ائدن، دیله‌مه وضعیتینده اوْلان.

دیلکجه‌لر..dilәkcələr [آد] عریضه‌لر (فا: عرایض). statements

دیلک‌دیله‌مک..dilək diləmək [تاثیرلی ائیلم] عرض حال ائتمک، خواهش ائله‌مک.

دیلکسیز..dilәksiz [صفت] هئچ بیر دیله‌یی و ایسته‌یی اوْلمایان.

دیلکسیزلیک..dilәksizlik [صفت] هئچ بیر دیله‌یی و ایسته‌یی اوْلماما.

دیلک کیپسی..dilək kipi [آد، دیل‌ب] دیله‌مه آنلامی وئرن کیپ، دیلک وجهی، تورکجه ده "س" اکی ایله دیلک کیپسی دؤزه‌لیر "گلسم، قالسام". (وجه آرزو)

دیلکله..dilәklə [ظرف] آرزو ایله (فا: آرزومندانه). eagerly

دیلکلی..dilәkli [صفت] ایستکلی (فا: آرزومند). desirus

دیلکلیلیک..dilәklilik [آد] ایستکلی لیک (فا: آرزومندی) desirousness

دیلَک‌وئردی..dilək verdi [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

دیل‌گؤسترمک..dil göstərmək [تاثیرسیزائیلم] بیرینی آجیق لاندیرماق، ساتاشماق.

دیللرده ازبر اوْلماق..dillərdə əzbər olmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ مشهور و اؤنلو اوْلماق.

دیللرده داستان اوْلماق..dillərdə dastan olmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ مشهور و اؤنلو اوْلماق.

دیللرده سؤیلنمک..dillərdə söyəlnmək [تاثیرسیزائیلم] دئییلمک، دیللره دوشمک.

دیللرده گزمک..dillərdə gəzəmək [تاثیرسیزائیلم] دئییلمک، دیللره دوشمک.

دیللره دؤشمک..dillərə düşmək [تاثیرسیزائیلم] مشهور اوْلماق، یاییلماق.

دیللره سالماق..dillərə salmaq [تاثیرلی ائیلم]

دیللره‌سالماق..dillrh salmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱- یایماق، مشهور ائتمک ۲-سؤزون‌چوْخ دانیشماق، چوُو سالماق (فا: شایع کردن). to spread about

دیل‌لرین چؤکوشو..dillərin çöküşü [باخ] تک دیللی‌لیک.

دیل‌لرین مورفولوژیک بیچیمی..dillərin morfolojik biçimi [آد] باخ: دیل‌لرین مورفولوژیک نوعلاری.

دیل‌لرین مورفولوژیک نوع‌لاری..dillərin morfolojik noları [آد] دیل‌لرین مورفولوژیک بیچیمی. دیل‌لر مورفولوژیک باخیمدان اؤچ یئره بؤلونور: ۱-التصاقی ویا سوْن اکلی دیللر، اوْرال آلتای دیللری. ۲-یان اکلی دیللر ویا تحلیلی دیللر (هندآوروپا دیللری). ۳-تک هجالی (چینجه، تبت جه، سیامجا).

دیل‌لشمک..dilləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دانیشماق، صُحبت‌ائتمک. ۲-بحث ائتمک، سؤزلشمک، تارتیشماق. ۳-قرارلاشماق، دیل بیر اوْلماق.

دیللَک..dillək [آد] دئدی قودوجو، دئدی قودو سئور.

دیللندیرمک..dilləndirmək [اتّدیرگن ائیلم] ۱-دیللنمه‌سینه سبب اوْلماق، اعتراض ائتمه‌سینه سبب اوْلماق. ۲-چالماق، سس لندیرمک.

دیللندیریلمک..dilləndirilmək [بلسیز ائیلم] دیللنمک ایشی گؤرولمک.

دیللنمک..dillənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دیله گلمک، دانیشماق، سس چیخارماق، دیل آچماق۲-اعتراض ائتمک، آچیقلانماق.

دیللوی..dilləvi [اؤزل‌آد] لئریک‘ده داغ آدی[۲۴۰].

دیللی..dilli [صفت] ۱-دیلی اولان، آغزیندا دیلی اولان. ۲-چوخ دانیشان، دانیشماقدا اوستا اوْلان (فا: پرحرف). talkative ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکب سؤزلر دؤزَلدیر "ایکی دیللی سؤزلوک، خوْش دیللی آدام، قوْشا دیللی آچار".

دیللی‌آغیزلی..dilli ağızlı [صفت] خوش‌دانیشان، شیرین دانیشیقلی، دیللی.

دیللی‌دلاور..dilli dilavər [آد] دیللی و گؤجلو.

دیللی‌دؤدوک..dilli düdük [آد] سؤیود و قاواق آغاجی چوُبوغوندان دؤزه‌لن بیر نوع دؤدوک.

دیللی‌لیک..dillilik [آد] دیللی اوْلما وضعیتی.

دیلَم..deyləm [آد] اهرُم {۱-روسجا لوْم سؤزندن آلینمادیر [۵]. ۲-تیل+ ام: اوزون و زولاق}.

دیلماج..dilmac [آد] دیلماج، چئویری، دانشمالاری آیری دیله چئویرن کیمسه، مُترجم (فا: مترجم). Interpreter {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دیلماجلیق..dilmaclıq [آد] دیلماشلیق: دیلماج اولما وضعیتی، دیلمانجین ایشی (فا: مترجمی). translating

دیلمانج..dilmanc [باخ] دیلماج.

دیلمانجلیق..dilmanclıq [باخ] دیلماجلیق.

دیلمانجی..dilmancı [آد] دیلمانج لیق ائدن.

دیلْمک..dilmək [تاثیرلی ائیلم] دیلیم دیلیم ائتمک.

دیلمَن..dilmən [صفت] خوش دانیشان.

دیلناز..dilnaz [اؤزل‌آد] دیلی شیرین، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

دیلنچی پایی..dilnçi payı [آد] دیلنچی یه وئریلن شئی.

دیلنچی چاناغی..dilnçi çanağı [آد] ایچینده هر شئیدن تاپیلان.

دیلنچی لشدیرمک..dilnçləşdirmək [بلسیز ائیلم] دیلنچی لشمک ایشی گؤرؤلمک.

دیلنچی لشدیریلمک..dilnçiləşdirilmək [بلسیز ائیلم] دیلنچی حالینا سالینماق، دیلنچی لشدیرمک ایشی گؤرؤلمک.

دیلنچی لشمک..dilnçiləşmək [تاثیرسیزائیلم] دیلنچی حالینا دوشمک.

دیلنچی..dilnçi [صفت] ۱-دیلنمک یوْل ایله گئچینن کیمسه. ۲-چوْخ یوْخسول و چوْخ کاسیب آدام حاققیندا (منفی جهتده) (فا: متکدی). begging

دیلنچی‌لیک..dilənçilik [آد] دیلنچی اوْلما وضعیتی، یولچولوق (فا: گدایی). begging

دیلندیرمک..dilləndirmək [اتدیرگن ائیلم] دیلنمه یه مجبور ائتمک.

دیلنمک..dilənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دیلنچی‌لیک ائتمک، دیلَنمه یوْل ایله گئچینمک (فا: گدایی کردن). ۲-یالواریرجاسیما ایسته‌مک، اوُمماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سن ‹تیلنمک›}.

دیلنمه..dilənmə [آد] دیلنچی‌لیک ائتمه، دیلنمک ایشی (فا: گدایی).

دیل‌وئرمک..dil vermək [تاثیرلی ائیلم] سؤز وئرمک.

دیل‌وئرمه‌مک..dil verməmək [تاثیرلی ائیلم] باشقالارینا دانیشماغا امکان وئرمه‌مک.

دیل‌واری..dil varı [صفت] دیله اوْخشار، دیل کیمی.

دیل‌ووُرماق..dil vurmaq [تاثیرلی ائیلم] خوش دیللـه‌اؤز طرفینه-چکمه یه چالیشماق.

دیله..dilə [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی.

دیله‌آغیزا دؤشمک..dil ağıza düşmək [تاثیرسیزائیلم] یاییلماق، شُهرت لنمک.

دیله‌باسماق..dil basmaq [تاثیرلی ائیلم] های کؤی‌لو و گؤرولتولو سؤزلرله بیرینی فیکریندن یاییندیرماغا چالیشماق.

دیله‌توتماق..dilə tutmaq [تاثیرلی ائیلم] شیرین سؤزلرله یولا گتیرمه یه چالشماق.

دیله‌دؤیون‌دؤشمک..dilə düyün düşmək [باخ] دیلده توْک بیتمک.

دیله‌دیشه دؤشمک..dilə dişə düşmək [باخ] دیل‌دیشه دؤشمک، یاییلماق.

دیله‌زی..diləzi [اؤزل‌آد] سالماسدا کندآدی {دیله+سی: آرزویئری}.

دیله‌سؤزه توتماق..dilə sözə tutmaq [باخ] دیله توتماق.

دیله‌گتیرمک..dilə gətirmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-دانیشدیرماق. ۲-پیس حرکت‌لرله بیرینی اعتراضا وادار ائله‌مک. ۳-سؤزون آچماق.

دیله‌گلمک..dilə gəlmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا باشلاماق.

دیله‌مک..diləmək [تاثیرلی ائیلم] ایسته‌مک، رجا ائتمک، آرزو ائتمک (فا: خواستن) to wish، to request {ت، سن ‹تیله‌مک›}.

دیله‌مه..diləmə [آد] ایسته‌مه، رجا ائتمه (فا: درخواست). request

دیله‌نیش..dilənış [آد] دیلَنمک ایشی ویا بیچیمی.

دیله‌وئرمک..dilə vermək [تاثیرلی ائیلم] گیزلی توُتولماسی گره کن بیر سؤزو آچیغا چیخارماق، یایماق.

دیلهیران..dilhiran [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

دیله‌یجی..diləyici [آد، ص] دیله ین.

دیله‌یش..diləyiş [آد] دیله‌مک ایشی ویا بیچیمی.

دیلی..Dili [اؤزل آد] توْرکمن-تکه-توْختامیش بوْی لاریندندیر[۱۵۸-۸۱].

دیل‌یئتیرمک..dil yetirmək [باخ] دیل بوُلاماق.

دیلی‌آجی..dili acı [باخ] دیل آجی: آجی دیل.

دیلی‌آچیلماق..dili açılmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا باشلاماق.

دیلی‌آغزی توتولماق..dili ağzı tutulmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشا بیلمه‌مک.

دیلی‌آغزی قوروسون..dili ağzı qurusun ~ [اؤنلم] قارقیش افاده سی.

دیلی‌آغزی قوُروماق..dili ağzı qurumaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دانیشا بیلمه‌مک. ۲-سوسوزماق.

دیلی‌آغزینا سیغماماق..dili ağzına sığmamaq [تاثیرسیزائیلم] اؤز اؤزونو چوخ تعریف‌له‌مک.

دیلی‌آغیرلاشماق..dili ağırlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] خسته‌لیک‌سببیله راحتجه دانیشاماماق.

دیلی‌آلیشماق..dili alışmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرسؤزوچوْخ تکرارائده‌رک-عادت‌ائله‌مک.

دیل‌یاراسی..dilyarası [آد] آجی سؤزون یاراتدیغی اؤزونتو.

دیل‌یانی‌سس‌سیزحرفی..dilyanı səssiz hərfi [آد] دیلین یان طرفینده دئییلن سس‌سیز حرف (فا: صامت کنار لبی). lateral llip consonanat

دیلی‌اوُزاماق..dili uzamaq [تاثیرسیزائیلم] حددینی آشماق.

دیلی‌اوُزون اوْلماق..dili uzun olmaq [تاثیرسیزائیلم] اوْستونلوگو اوْلاراق جسارتله دانیشماق.

دیلی‌اوزون لوق..dili uzunluq [آد] دیلی اوزون اوْلما وضعیتی.

دیلی‌اوُزون..dili uzun [صفت] ادّعالی، چوخ دانیشان (فا: سلیطه). shrew

دیلی‌اوُزونلوق ائتمک..dili uzunluq etmək [تاثیرسیزائیلم] یئرلی یئرسیز دانیشماق.

دیلی‌ایلانی یوُوادن چیخاردار..dili ilanı yuvadan çıxardar [تاثیرسیز ائیلم] چوخ دیللی باشلی دیر.

دیلی‌باتماق..dili batmaq [باخ] دیلی توتولماق.

دیلی‌بوْدره‌مک..dili büdrəmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشارکن چاشماق، یانیلماق.

دیلی‌بوْز..dili boz [صفت] دیلدن کوْبود، قابا دانیشان.

دیلی‌بوْغازینا آخماق..dili boğazına axmaq [باخ] دیلی توتولماق.

دیلی‌پوْزوق..dili pozuq [آد] دوغرو و دوزگون دانیشا بیلمه ین.

دیلی‌توْپوق ووُرماق..dili topuq vurmaq [باخ] دیلی بوْدره‌مک.

دیلی‌توْپوق چالماق..dili topuq çalmaq [باخ] دیلی بوْدره‌مک.

دیلی‌توتاماق..dili tutmamaq [باخ] دیلی توتولماق.

دیلی‌توُتوق..dili tutuq [صفت] دیله‌مک ایشی ویا بیچیمی.

دیلی‌توتوق..dili tutuq [صفت] راحتجه دانیشا بیلمه ین.

دیلی‌توْتولماق..dili tutulmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشما قابلیتینی ایتیرمک.

دیلی‌چؤزولمک..dili çözülmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا باشلاماق.

دیلی‌دؤندوگو قدر..dili döndüyü qədər [ظرف] سؤیله‌یه بیلدیگی قدر.

دیلی‌دؤنمه‌مک..dili dönməmək [تاثیرسیزائیلم] دیلی توتولماق.

دیلی‌دوُرماق..dılı durmaq [تاثیرسیزائیلم] سوُسماق، دانیشماماق.

دیلی‌دوُرماماق..dılı durmamaq [تاثیرسیزائیلم] چوْخ دانیشماق.

دیلی‌دوْلاشماق..dili dolaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دیلی بوْدره‌مک.

دیلی‌چالماق..dili çalmaq [تاثیرسیزائیلم] دیلی بوْدره‌مک.

دیلی‌سؤز توتاماق..dili söz tutmamaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشا بیلمه‌مک.

دیلی‌شیرین..dili şirin [صفت] سئویملی، مهربان، قانی ایستی.

دیلی‌شیرین‌لیک..dili şirinlik [آد] مهربانلیق، سئویملی‌لیک.

دیلی‌قوُروسون..dili qurusun [اؤنلم] قارقیش افاده سی.

دیلی‌قوُروماق..dili qurumaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-دانیشا بیلمه‌مک. ۲- سوُسوزماق.

دیلی‌قیسا..dili qısa [صفت] بیرسؤچ‌اؤچون ویا قورخودان‌دانیشابیلمه ین.

دیلی‌قیسا اوْلماق..dili qısa olmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرسؤچ اؤچون ویا قورخودان دانیشا بیلمه‌مک.

دیلی‌قیسالماق..dili qısalmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرسؤچ اؤچون ویا قورخودان دانیشا بیلمه‌مک.

دیلی‌قیسالیق..dili qısalıq [باخ] دیلی گودک‌لیک.

دیلی‌قیلیج دان کسگین..dili qılıcdan kəsgin [دئییم] ایی دانیشان، سؤزو گئچرلی.

دیلیک..dilik [صفت] دیل شکلینده اوْلان، دیل شکلینده کسیلمیش.

دیلیک‌دیلیک اوْلماق..dilik dilik olmaq [تاثیرسیزائیلم] پارچا پارچا اوْلماق.

دیلیک‌دیلیک..dilik dilik [صفت] قیراقلاری دیلیک‌لر شکلینده اوْلان.

دیلی‌کسیک..dili kəsik [باخ] دیلی گودک.

دیلیک‌لتمک..dilik lətmək [ائتدیرگن ائیلم] دیلیک دیلیک کسدیرمک.

دیلیک‌لنمک..diliklənmək [بلسیز ائیلم] دیلیک دیلیک ائدیلمک.

دیلیک‌له‌مک..dilikləmək [تاثیرلی ائیلم] دیلیک دیلیک ائتمک.

دیلیک‌لی..dilikli [صفت] دیلیگی و دیلیکلری اوْلان.

دیلی‌گلمه‌مک..dili gəlməmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشا بیلمه‌مک.

دیلی‌گوْدک..dili güdək [صفت] اسکیک‌لیک‌سبب‌ایله‌بیرسؤز دئیه بیلمه ین.

دیلی‌گوْدک‌لیک..dili güdəklik [صفت] دیلی گودک اوْلما وضعیتی.

دیلی‌گوْدوک اوْلماق..dili güdük olmaq [باخ] دیلی قیسا اوْلماق.

دیلی‌گیجیشمک..dili gicişmək [تاثیرلی ائیلم] بیر شئی دئمک ایسته‌مک.

دیلیله توْتولماق..dililə tutulmaq [تاثیرسیزائیلم] سوُچونو دیله گتیره‌رک توُتولماق.

دیلیله ووُرماق..dililə vurmaq [تاثیرلی ائیلم] آغیر سؤزلریله حده‌له‌مک.

دیلیم..dilim [آد] قاچ، بیر بوتوندن اوزونلوغونا کسیلمیش پارچا (فا: قاچ). {ت، سن ‹تیلیم›؛ دیل+م}.

دیلَم‌شاه..diləmşah [اؤزل‌آد] دیلَم‌شاه: سراب‌دا کند آدی {دیله+ یم: آرزو و تمنا یئری: شاهین آرزو ائدیلن یئری}.

دیلیم‌دیلیم..dilim dilim [ظرف] پارچا پارچا، دیلیم‌لر حالیندا اوْلان (فا: تکه تکه). to rear into bits

دیلیم‌دیلیم اوْلاسان..dilim dilim olasan [اؤنلم] قارقیش افاده سی.

دیلیملتمک..dilimlətmək [ائتدیرگن ائیلم] دیلیم له‌مک ایشینی گؤردورمک.

دیلیملنمک..dilimlənmək [تاثیرسیز ائیلم] دیلیم دیلیم کسیلمک و دوْغرانماق.

دیلیملەمک..dilimləmək [تاثیرلی ائیلم] دیلیم دیلیم کسمک (فا: قاچ قاچ بریدن).

دیلیملەنیش..dilimlənişş [آد] دیلیم لنمک ایشی ویا بیچیمی.

دیلیملی..dilimli [صفت] دیلیمی اوْلان، .

دیلیمین اوُجوندادیر..dilimin ucundadır [باغلاییجی سؤز] بیر سؤزو یاخشی خاطرلایا بیلمه ینده دئییلن سؤز.

دیلین آغزین قوروسون..dilin ağzın qurusun [اوّنلم] قارقیش افاده سی.

دیلیندن دوّشمه‌مک..dilindən düşməmək [تاثیرسیزائیلم] دایم تکرار ائتمک.

دیلیندن قاچیرماق..dilindən qaçırmaq [تاثیرسیزائیلم] آغزیندان قاچیرماق.

دیلیندن قوُرتولاماماق..dilndən qurtulamamaq [تاثیرسیزائیلم] ائلئشتیری سیندن قوُرتولاماماق.

دیلیندن قیفیل گؤتورمک..dilindən qıfıl götürmək [باخ] دیلی آچیلماق.

دیلینده توک بیتمک..dilində tük bitmək [باخ] دیلده توّک بیتمک.

دیلین سؤموگو یوْخ..dilin sümüyü yox [دئییم] هر شئی سؤیله‌نه بیلیر معناسیندا.

دیلین قوُروسون..dilin qurusun [اوّنلم] قارقیش افاده سی.

دیلینمک..dilinmək [بلسیز ائیلم] دیلیم دیلیم ائدیلمک.

دیلینه‌پای‌چیخماق..dilinə pay çıxmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرسؤزو چوخ تکرار لاماقدان بیخماق.

دیلینه‌تاخماق..dilinə taxmaq [تاثیرلی ائیلم] سوّرَکلی سؤز صُحبتین سالماق.

دیلینه‌دوْلاماق..dilinə dolamaq [تاثیرلی ائیلم] سوّرَکلی سؤز صُحبتین سالماق.

دیلینه‌دوّیون دوّشمک..dilinə düyün düşmək [تاثیرلی ائیلم] دیلینه پای دوّشمک.

دیلینه‌سالماق..dilinə salmaq [تاثیرلی ائیلم] سؤز صُحبتین سالماق.

دیلینه‌قیفیل ووُرماق..dilinə qıfıl vurmaq [تاثیرلی ائیلم] سوُسدورماق.

دیلینه‌قیفیل ووُرولماق..dilinə qıfıl vurulmaq [بلسیز ائیلم] سوُسدورولماق.

دیلینه‌گتیرمک..dilinə gətirmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشماق، سؤیله‌مک.

دیلینه‌ووُرماق..dilinə vurmaq [تاثیرلی ائیلم] دادماق.

دیلینه‌ووُرماماق..dilinə vurmamaq [تاثیرلی ائیلم] دادماماق، دادینی بیلمه‌مک.

دیلینی آغزینی باغلاماق..dilini ağzını bağlamaq [باخ] دیلینی باغلاماق.

دیلین‌قوُروسون..dilin qurusun [اوّنلم] قارقیش افاده سی.

دیلین‌یانسین..dilin yansın [اوّنلم] قارقیش افاده سی.

دیلینی‌باغلاماق..dilini bağlamaq [تاثیرلی ائیلم] سوُسدورماق.

دیلینی‌بوغازیندان چیخارماق..dilini buğazından çıxarmaq [تاثیرلی ائیلم] برک جزالاندیرماق.

دیلینی‌تاپماق..dilini tapmaq [تاثیرسیزائیلم] دیلینی بیلمک.

دیلینی‌دیشله‌مک..dilini dişləmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشماماق، دیلینی-ساخلاماق.

دیلینی‌قارنینا قویماق..dilini qarnına qoymaq [تاثیرلی ائیلم] سوسماق، دانیشماماق.

دیلینی‌کؤنلو ایله بیر ائله‌مک..dilini könlü ilə bir eləmək [تاثیرسیزائیلم] صمیمی اوْلماق.

دیلینی‌کسمک..dilini kəsmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-سوسدورماق، کئییتمک ۲-(س) سوسماق

دیلینیم..dilinim [آد] دیلینمه، دیلیم دیلیم آیریلا بیلمه اؤزللیگی.

دیلینین اوُجونا گلمک..dilinin ucuna gəlmək [تاثیرسیز ائیلم] آغزیندان قاچیرماق.

دیلینین جزاسینی چکمک..dilinin cəzasını çəkmək [تاثیرلی ائیلم] یئرلی یئرسیز دانیشما سبب ایله ضرر گؤرمک.

دیلی‌یاتقین..dili yatqın [صفت] بیردیلی راحتجه دانیشان آدام حاققیندا.

دیلی‌یانماق..dili yanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-آجی و اوّزونتو چکمک. ۲-بیخماق.

دیم دیری..dimdirı [صفت] چئویک، دیری وقیوراق اوْلاراق.

دیمده‌له‌مک..dimdələmək [تاثیرلی ائیلم] دؤرتمه له‌مک.

دیمدیک..dimdik [آد] ۱-قوش آغزی‌نین سرت و اوزون چیخینتی‌سی، قوُش قاقاسی (فا: منقار). ۲-دیک اوْلان، چوخ دیک. ۳-ساغلام، دقّتلی، سیخینتی‌سیز. {دیم+دیک؛ دیم سس تقلیدی شکلینده اؤن اک اوْلاراق دیک سؤزونو شیدّتلندیرمک اوّچون آرتیریلیر، اؤرنک اوچون: دوم دوز}.

دیمدیک آیاقدا دوُرماق..dimdik ayaqda durmaq [تاثیرسیزائیلم] بیخیلماماق.

دیمدیک بوُرون..dimdik burun [صفت]بورنو دیمدیک کیمی‌اَیری و اوُجو ایتی.

دیمدیک دیـبـبـی..dimdik dibi [آد، دیرگی]بیر سیرا قوشلارین دیمدیک‌لرینین دیـبـیـنده کی دری‌نین قالین بؤلومو.

دیمدیک لشمک..dimdikləşmək [قا]دیمدیک‌له بیربیرینی ووُرماق.

دیمدیک لنمک..dimdiklənmək [بلسیز ائیلم]دیمدیک‌له ووُرولماق.

دیمدیک‌له‌مک..dimdikləmək [تاثیرلی ائیلم]دیمدیک‌له ووُرماق ویا گؤتوروب یئمک.

دیمدیکلی..dimdikli [صفت]دیمدیگی اوْلان، دیمدیگه اوْخشار قاپاغی و آغزی اوْلان.

دیمدیکلی مملیلر..dimdikli məməlilər [آد، دیرگی]اؤرنک نوْعو دیمدیکلی مملی اوْلان تک دلیک‌لی‌لر تاقیمیندان بیر حئیوان سوْیو.

دیمدیک‌لی‌مملی..dimədikli məməhli [آد، دیرگی]تک‌دلیک‌لی-لرین دیمدیکلی مملیلر سوْیوندان، ووجودو یومشاق توکلرله اؤرتولو، اتی یئییلن، استرالیا و تاسمانی ایرماقلاریندا یاشایان بیر مملی نوْعو ornithorynchus anatinus

دَیمز..dəyməz [آد]دَیری یوخ، لایق دئییل.

دَیمک..dəymək [تاثیرسیزائیلم]۱-توْخونماق، تماس ائتمک"بوُ شئی لره دَیمه، اوْنا گوْللـه دَیدی". (فا: تماس گرفتن). ۲-بیرینه توْخونماق، تحقیر ائتمک "کؤنلونه دَیمک". ۳-(گؤز سؤزیله) ساتاشماق، گؤرونمک "گؤزونه بیر قارالتی دَیدی". ٤-(قوُلاق سؤز ایله) چاتماق، یئتیشمک "قوُلاغینا بیر سؤز دَیدی". ٥-(یئره سؤز ایله) ییخیلماق "اوُشاق یئره دَیدی". ٦- (سوْیوق سؤز ایله) اوْشوتمک، سوْیوغون تأثیر ایله خسته‌لنمک "اوْغلانا سوْیوق دَیبدیر". ۷- (بیربیرینه‌سؤزایله) قاریشماق، چاخناشماق "دوْنیا بیربیرینه دَیدی". ۸- (کؤمک، یاردیم، خئیر سؤزلریله) کؤمک ائله‌مک، خئیری اوْلماق "بوُ کیشی‌نین منه چوْخ کؤمه‌یی دَیب". ۹- (مج)بیر یئره و بیرینه باش چکمک "سن گئت ائوه دَی سوْنرا گل" (فا: نائل شدن). ۱۰-دَیری اوْلماق، لازیم اوْلماق "یاخشی مالدیر آلماغا دَیر" (فا: ارزش داشتن). ۱۱-(دَیب دوْلاشماق کلمه سیله بیرلیکده) ساتاشماق، توْخونماق "نه‌یمه دَیب دوْلاشاجاقلار؟". ۱۲-دَیرینده اوْلماق، قارشیلیق اوْلماق "بوُ خالچا یوْزمین توْمنه دَیر". ۱۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکب سؤزلر دوْزَلدیر "گؤز دَیمک، ضرر دَیمک، باشی داشا دَیمک، دیشی دیشینه دَیمک: قیجیرتماق". {سومرجه ‹تاگ›، گؤیتورک داشیازیلاری، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹تگمک›: دَیمک، توخونماق، ارمک، وارماق، یاخالاماق، هجوم ائتمک، دوْشمک؛ بو سؤزون ان یایقین و اصلی معنالاریندان وارماق، یاخینلاشماق و تماسدا اولماق و یاناشماقدیر، دیواندا ایشله‌نن تَگْدی کلمه‌سی بو سؤزدن آلیناراق زیارتچی معناسیندادیر و گرچکدن زیارتچی حرکتده اولوب بیر یئره یئتیشندیر، و تَگَره (دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر: اطراف، دایره) کلمه‌سی اطراف و چئوره اوچون سؤیله‌نیر و اُفقدا گؤز دَین یئرلری آنلادیر و چون بو گؤرونتو همیشه دایره بیچیمینده اولور بو اوْزدن هر دایره شئی اوچونده تگره دئییلیب، البته دیواندا تگمک سؤزوندن آلیناراق تگیرمک کلمه‌سی یاخینلاشدیرماق معنالانیب و اوردا‌کی ایشله‌نن جمله‌دن دولاندیرماق و فیرلاندیرماق مفهومونو دوْشونمک اولار و بو سؤزدن آلیناراق تگیرمان= دییرمان کلمه‌سی دوزه‌لیر کی فیرلادان داش اوچون سؤیله‌نیر، و گئنه تگیرمه سؤزونه اشاره اولوب کی پاراکیمی هر نوع دایره بیچیمینده اولان شئیه دئییلیر، آیدیندیر عربجه و فارسجادا ایشله‌نن دایره، دَهره (فیرلانان دونیا)، تایر= طایر سوزلری تگره و تگیرمه سؤزوندن اله گلیب؛ فارسجا دگرگون و دیگر سؤزلریده دگیرمک سؤزونون دگیشمک مفهوموندان آلینمالیدیلار[٦]؛ ، دَگمک سؤزونون ایزی آیری کلمه‌لرده ده گؤرسه‌نیر: دَگَر= دَیر (بیر اولچویه دَین و یئتیشن اؤزللیک)، دَییرمی› تگیرمه، دگه‌نک› دَیه‌نک (بیر شئیه دَین آلت)، دگیشمک (اؤلچوسو بیربیرینه یئتیشمک و ایکی شئیه بیر دَیر وئره‌رک عوضله‌مک)، دیغیرلانماق› تگیرلنمک و دایاماق؛ گئنیش باخیلیرسا عربجه ده ایشله‌نن دَوَران و دور کلمه‌لریده سوُمرلردن آلینمیش اوْلمالیدیر و بو کؤکه باغلیدیر}. ١٤-دَیمک۲ (تاثیرلی ائیلم) یئتیشمیش تاخیل و میوه‌لری توْپلاماق، دَرمک "توُت دَیمیشدیر، تاخیل‌لاری دَیدیلر: توْپلادیلار". {اصلینده‌دَرمک سؤزو اوْلاراق حرف دؤنوشمه‌سی سوْنوجو ر حرفی‌حذف اوْلوب، و چوْخراق-دانیشیق‌دیلینده‌ایشله‌نیر}.

دَیمه..dəymə [آد] ۱-دَیمک ایشی. ۲-دَیمه دوُیوسو (فا: حس بساوایی). (sense of touch)

دَیمه‌دوْش..dəyəmə düş [صفت]هرشئی‌دن‌تئز کوْسن، تئز اینجی‌ین، تئزسیْنان(فا: زودرنج). quick to take offence

دَیمه‌دوْشر..dəyəməh düşər [صفت]هرشئی‌دن‌تئز کوْسن، دَیمه دوْش، تئزاینجی‌ین، تئزسیْنان(فا: زودرنج). quick to take offence

دَیمه‌دوْشرلیک..dəyəmə düşərlik [آد]هرشئی‌دن کوسمه و اینجیمه اؤزللیگی.

دَیمه‌قاچ..dəymə qaç [آد]اوشاق اویونلاریندان بیرینین آدی.

دَیمه‌میش..dəyməmiş [صفت] کال، یئتیشمه میش.

دِیمی..deymi [دئم سؤز ایله ایلگی‌لی] سو وئریلمه ین اکین (فا: دیمی). cultivated by dry farming

دَیمیش..dəymiş [صفت] یئتیشمیش، دَیمیش آلچا.

دین..din [آد، ع‌باخ: دان] نوُم، یوْل و شریعت، تانری طرفیندن گؤندره ریلن گؤروش و تصوّرلرین توْپلامی "اسلام دینی، کریستیان دینی، یهودی دینی، بوُدا دینی" (فا: دین). ۲-دین۲ (آد، فیزیک، آلمانجا) کوّتله‌سی (جئرمی) بیر گرم‌لیک جیسمین ثانیه ده بیر سانتیمتر حرکتیندن عمله گلن گوّجون مقداری (C.G.S. سیستیم اینده).

دین آجی..Din-aci [اؤزل آد] توّرکمن-اَرساری-اوْخ بوْی لاریندان دیر[۱۵۸-۸۱].

دینار..dinar [آد، عربجه] بیر پول بیریمی.

دینار آباد..dinarabad [اؤزل‌آد] باهار و علیشاه‌عوض‌ده-کندآدی {تین+ار+آوا}.

دینام..dinam [آد، فرانسیزجا] مکانیک‌سل و ترپه‌نیش‌سل انرژی‌نی الکتریکی انرژییه دؤنوشدوّرن آلَت (فا: ~). dynamo

دینامو..dinamo [باخ] دینام.

دینامومتر..dinamometr [آد] گوّج و قوّدرت اؤلچن جاهاز.

دینامیت..dinamit [آد، فرانسیزجا] نیتروگلیسیرین‌له دوّزه‌لن پارتلاییجی ماده (فا: دینامیت). dynamite

دینامیزم..dinamizm [آد، فرانسیزجا] دئویمسل جیلیک، ترپنیشسل جیلیک (فا: ~).

دینامیک..dinamik [آد، فرانسیزجا] ۱-مکانیک‌ین قُوّت، حرکت، انرژی آراسیندا کی ایلیشگی‌لری اینجه‌له‌ین دالی، ترپه‌نیش بیلیمی، دئویم بیلیمی (فا: دینامیک). dynamics ۲-ترپه‌نیش‌لی، ائتگین، جانلی، حرکت‌لی (فا: متحرک).

دیناوا..dinava [اؤزل‌آد] تبریزده کند آدی {دین/ تین: روح و جان، روح و جان و اؤز اوْواسی و بؤلگه سی}.

دین اوْغلو..din oğlu [اؤزل‌آد] (دئینو/ دینی‌درق) هشتَری ده کند آدی {تین}.

دین بیلگین‌لری..din bilginləri [آد] دین‌بیلمن‌لری (فا: عالمان دین). elders

دین پرست..dinpərəst [آد] نوْم تاپینچی، دینه تاپینان. religiousness

دینج..dinc [صفت] ۱-اؤزگه‌لرینی اذیت ائتمه ین و یالنیز اؤز ایش ایله مشغول اوْلان کیمسه، آرام (فا: ساکت). ۲-دینج‌لیک، امن آمان‌لیق (فا: آسوده). tranquil ۳-اکین یئرینین توپراغینی گوجلندیرمک اوچون وئریلن آرا و اکمه‌مه وضعیتی، گله‌ین یئر، هئریک یئر، آرات (فا: آیش). fallow ٤-ساغلام، دیرَنچلی. ٥-شیروان دا کند آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ دینج، توُن› سن ‹تینج، دنک› ‹تینمک› آرام اوْلماق؛ بو کلمه" تین "سؤزونه باغلیدیر}.

دینج-..-dinc [اؤزل‌آد] دینج‌سؤزیله دوّزه‌لن اینسان آدلاری: دینجای، دینجالپ، دینجبای، دینجتوّرک، دینجَر، دینجسوُ.

دینج ائدیجی..Dinc edici [صفت] دیجلَدن (فا: راحتبخش). rest-giving

دینج دوُرماق..dinc durmaq [تاثیرسیزائیلم] توْخونماماق.

دینج دوُرماماق..dinc durmamaq [تاثیرسیزائیلم] دینج بوُراخماماق.

دینج اوْتورماماق..dincoturmamaq [تاثیرسیزائیلم] دینج بوُراخماماق.

دینج دینمز..dinc dinməz [باخ] دینج.

دینج لتمک..dinclətmək [باخ] دینجَلتمک.

دینجَلتمک..dincəltmək [تاثیرلی ائیلم] راحاتلاندیرماق، ساکت ائتمک.

دینجَلدیجی..dincəldici [صفت] دینجَلدن، ساکت لشدیرن.

دینج لَشدیرمک..dincləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دینج ائتمک، اکینی دینجه قویماق، اکینی گوجلو اوْلماق اوچون بیر سوّره اکمه‌مک.

دینج لَشدیریلمک..dincləşdirilmək [بلسیز ائیلم] دینجه قویولماق، دینج ائدیلمک.

دینج لَشمک..dincləşmək [تاثیرسیزائیلم] دینجَلمک، دینج وساکت اوْلماق.

دینجَلمز..dincəlməz [صفت] دینج‌لیک بیلمه ین، راحاتلیق بیلمه ین.

دینجَلمک..dincəlmək [تاثیرسیزائیلم] دینج اوْلماق، دینلنمک (فا: آرمیدن to rest {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

دینجَلمه..dincəlmə [آد] استراحت (فا: استراحت). resting

دینجَلمه ائوی..dincəlmə evi [آد] آسایشگاه (فا: آسایشگاه). sanatorium

دینجَلمیش..dincəlmiş [صفت] دینج لنمیش، استراحت ائتمیش.

دینج لَنمک..dinclənmək [تاثیرسیزائیلم] دینج وضعیته گلمک.

دینج له‌مک..dincləmək [تاثیرلی ائیلم] دینج ائتمک، دینجه قویماق.

دینجلیک..dinclik [آد] دینج اوْلما وضعیتی، راحت‌لیک (فا: آرامش). quietness

دینجلیک بیلمه‌مک..dinclik bilməmək [تاثیرلی ائیلم] استراحت-ائتمه‌مک، راحاتلیق بیلمه‌مک.

دینجلیک وئرمه‌مک..dinclik verməmək [تاثیرلی ائیلم] راحات قوْیماماق.

دینجلیگی توْتماماق..dincliyi tutmamaq [تاثیرلی ائیلم] ایش‌سیز و حرکت‌سیز دوُرابیلمه‌مک.

دینجه قوْیماق..dincə qoymaq [تاثیرلی ائیلم]وئریملی اوْلماق اوچون یئری بیر سوّره اکمه‌مک (فا: زمین را بصورت آیش رها کردن).

دینجه قویولماق..dincə qoyulmaq [بلسیز ائیلم]دینجه قویماق ایشی گؤرولمک.

دینجه‌لیش..dincəliş [آد]دینجلمه (فا: استراحت). resting

دینجی‌نی آلماق..dincini almaq [تاثیرسیزائیلم]استراحت ائتمک.

دینْچی..dinçi [صفت]مُتدیّن، دینه‌چوْخ‌اینانان(فا: متدین). religious

دینچی‌لیک..dinçilik [آد] آللاها و دینه اینانما.

دینخه..dinxə [اؤزل‌آد]سوُلدوزداکندآدی {۱-تین+گه ۲-دینگه}.

دینداش..dindaş [ع+تو]بیر دینده اوْلان اینسان‌لار، دینلری بیر اوْلان کیمسه‌لر (فا: هم کیش). coreligionist.

دینداشلیق..dindaşlıq [آد]عئینی بیر دینه منسوُب اوْلما.

دیندن دؤنموش..dindən dönmüş [صفت]دینسیز اوْلموش(فا: مرتد). apostate

دیندیداغ..dindidağ [اؤزل‌آد]زاقاتالا'دا داغ آدی(۲۳۱۸)[۲۴۰].

دیندیرمک..dindirmək [تاثیرلی ائیلم]دانیشدیرماق، سؤیلَتمک، سوْرغو سؤال ائتمک"سازی باغرینا باسیب دیندیردی، محکمه ده بوُگون شاهدلری دیندیره جکلر" (فا: به حرف در آوردن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیندورمک›}.

دیندیرَن..dindirən [صفت]دانیشدیران.

دیندیریش..dindirış [آد]دیندیرمه، سوْرقو سوال ائتمه.

دیندیریلمک..dindirilmək [بلسیز ائیلم]سؤال ائدیلمک، سوْرقولانماق.

دیندیریلن..dindirilən [صفت]دانیشدیریلان، سورقولانان.

دینسل..dinsəl [صفت]دینله ایلگیلی (فا: دینی.).

دین‌سیز..dinsiz [صفت]دینی اولمایان (فا: بی دین). irreigious

دین‌سیزلیک..dinsizlik [آد]دینی اوْلماما (فا: الحاد). atheism

دینَک..dinək [آد]دینله‌مک اوچون اوْلان یئر (استراحتگاه).

دینک..dink [آد]دؤیونو دؤیوب بلغور کیمی شئیلری دؤزلتمک اوچون ایشله‌نیلن دیبک.

دینک..dink [اؤزل‌آد]ضیاآباد دا کند آدی {تین+ک}.

دینَکلیک..dinəklik [آد]دینله‌مک یئری دؤزلتمه گه مُناسب اوْلان بؤلوم (مناسب برای ساخت استراحتگاه).

دینکیز..dinkiz [اؤزل‌آد]خوی دا داغ آدی {دنگیز}.

دینْگ..ding [باخ: دَنگ]چلتیگی دؤیوب دنلرینی قایینغندان چیخارماق اوچون اوْلان قورُغو و آیقیت "آیاق دینگی، دینگ دؤیمک، دینگی ایشلَتمک، اَل دینگی (هَوک دسته)، شعر: شُهرَتیم وار ایشله بیر، دینگیم دَییرمانیم منیم".

دینگچی..dingçi [آد] دینگ ایشله‌دن.

دینگ‌داشی..ding daşı [آد، باخ: دنگ، تای]دینگ آراجیندا یارارلانیلان اؤیوتمه و دؤیمه داشی، دنگ داشی.

دینگه..dingə [اؤزل‌آد] ۱-بیرنوع‌بزکلی‌باش‌اؤرتوگو، ۲-قیز آدی (فا: نام دختر). ۳-زنجان و اراک (~تپه) دا داغ آدی.

دینگه‌لن..dingələn [آد] تینگ، اکیلمیش آغاج.

دینگی..dingi [آد، باخ: تینگ] کئچمیشده قادین‌لارین باشلارینا تاخدیقلاری سوّسلو باشلیق.

دین‌گیزک..dingizək [اؤزل‌آد] تهران-ساووجبوُلاق‌داکندآدی {گیزلی تین}.

دینگیل..dingil [آد، باخ: دنگ›تای]قارشی‌تکرلرین اورتاسیندان گئچن میل (فا: محور). axel

دینگیلتی..dingilti [آد] آتیلیب دوّشمه سسی. {سس تقلیدی اولاراق بیر دینگیلین یئنیب قووزانما سسینی آنلاتیر}.

دینگیلدتمک..dingildətmək [س، ائد، سس تق]دینگیلتی سسی چیخارماق، دینگیلده‌مک ایشینی گؤردوْرمک.

دینگیلدَشمک..dingildəşmək [قا]بیرلیکده دینگیلده‌مک.

دینگیلدَک..dingildək [صفت] ۱-دینگیل‌اوْتوران یئر. ۲-سؤزونه گوّوه‌نیلمز.

دینگیلدک‌لیک..dingildəklik [آد] دینگیلدک دوزلتمه گه الوئریشلی.

دینگیلده‌مک..dingildəmək [تاثیرسیزائیلم]قالخیب‌دوشمک، ترپنمک(فا: تکان‌خوردن).

دینگیل‌دیشوْ..dingil dişo [آد]بیر اوُزون آغاج ویا میله‌نین اوْرتاسی بیر دیک شئیین اوستونه قوْیولاراق و اوُشاقلار ایکی طرفینه مینه‌رک و بیربیرلرینی قوْوزایاراق اوْینایارلار، بو اوْیوندا بعضا بَوجور شعرلر اوْخویاللار" دینقیلی کیشی محمد علی، گئتدی بازارگلنمه دی" (فا: الّاکلنگ). {سانیلیرکی بو کلمه دینگیل داشی اولسون و اوزون آغاج و میله‌نین قوْیولدوغو دنگ داشی‌نی آنلاتیر}.

دینگیل‌دینگیل دینگیله‌مک..dingil dingil dingildəmək [تاثیرسیز ائیلم] دینگیلتی‌ایله‌دینگیلده‌مک.

دینگیللی..dingilli [صفت]دینگیلی اوْلان.

دینگیل‌لیک..dingillik [آد]دینگیل دوزلتمه گه الوئریشلی.

دینگیلیش..dingiliş [آد، ص]ترپه‌نیش ودانیشیق‌دا جدّی اوْلمایان، یوّنگول لوک "چوْخ دینگیلیش آدامدیر".

دینگین..dingın [صفت] ۱-حرکت‌سیز. ۲-گوّجو توّکنمیش، یوْرقون.

دینگین جیلیک..dingincilik [آد، فلسفه] تام بیر کؤنول راحاتلیغی ایچینده، بؤتون آرزولاردان سییریلمیش، دیرنج گؤسترمه‌دن، اؤزونو تانری عبادتینه وئرمه‌یی و تانریسال ساکین‌لیگی قازانمایی آماجلایان دؤنیا گؤروشو.

دینگین لشدیرمک..dinginləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] دینگین و ساکین وضعیته گتیرمک.

دینگین لشمک..dinginləşmək [تاثیرسیزائیلم] دینگین و ساکین وضعیته گلمک.

دینگین لیک..dinginlk [آد] دینگین و ساکین وضعیت.

دینلَتمک..dinlətmək [ائتدیرگن ائیلم] ۱-دینجلتمک، دینلنمه سینی ساغلاماق. ۲-دینلنمه گه مجبور ائتمک.

دینلَر..dinlər [اؤزل‌آد] سؤز دنله ین، تربیه‌لی، موٗنس، مُطیع[۷].

دینلَنتی..dinlənti [آد] دینجه‌لیش.

دینلَنجه..dinlənce [آد] استراحت گونو وزامانی، تعطیل.

دینلَندیرمک..dinləndirmək [تاثیرلی ائیلم] دینلنمه سینی ساغلاماق، دینجلتمک.

دینلَندیریجی..dinləndirici [آد] دینلندیرمک ایشینی گؤرن.

دینلَنمک..dinlənmək [تاثیرسیزائیلم] دینجلمک، استراحت ائتمک، ایشه آرا وئرمک (فا: آرمیدن). to rest {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹یاغمور تیْندی›: یاغیش ساکین لشدی[۲۰۱(۲-۲۸)]؛ باخ: دینج}.

دینله‌تی..dinləti [آد] کوٗنسئرت.

دینله‌مک..dinləmək [تاثیرسیزائیلم] ائشیتمک، قولاق آسماق(فا: شنیدن) to hear {ت: تینغیلاماق›تینگله‌مک؛ سن، باخ: تین}.

دینله‌مه..dinləmə [آد] دینله‌مک ایشی (فا: استماع). hearing

دینله‌نیلمک..dinlənilmək [بلسیز ائیلم] دینله‌مک‌ایشی گؤرولمک، قوٗلاق آسیلماق.

دینله‌ین..dinləyən [صفت] دینله ییجی، قولاق آسان.

دینله‌ییجی..dinləyici [آد] ائشیدن، بیر سؤزه و دانیشماغا قولاق آسان، قولاق آسان وائشیدن کیمسه (فا: مستمع). listener

دینله‌ییجی‌لیک..dinləyicilik [آد] دینله ییجی اوٗلما وضعیتی.

دینله‌ییش..dinləyiş [آد] دینله‌مه، قولاق‌آسما، دینله‌مک ایشی و ییچیمی.

دینمَز..dinməz [صفت] دانیشمایان، دینمه ین "دینمزدانیشماز، دینمز سؤیله مز" (فا: بی حرف). dumb

دینمزجه..dinməzcə [باخ] دینمز.

دینمزلیک..dinməzlik [آد] دانیشماما، دینمه‌مه، سوسما.

دینمک..dinmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-دانیشماق،سسینی‌چیخارماق۲-(ل) بیرینه اعتراض‌ائتمک {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تینماق› ۱-دینلنمک، ۲-نفس چکمک؛ دیواندا یازیر کی: اوغوزلار بیرینه سؤز سؤیلَتمک ایسته‌مه‌دیکلری زامان ‹تیْنما› دئیرلر[۲۰۱(۲-۲۸)]}.

دینمه مزلیک..dinməməzlik [آد] دینمه‌مه، دانیشماما.

دینمه وئر..dinmə ver [آد، کؤ] اسکی زامانلاردا آلینان بیر جوٗر وئرگی.

دینوْزور..dinozor [باخ] دایناسوٗر.

دینوچای..dinoçay [اؤزل‌آد] خیاو دا چای آدی {تین+اوْ}.

دینه کبود..dinəkəbud [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی {تین+ه}.

دینه‌وَر..dinəvər [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {تین+آوار: ۱-آوار ائلی نین روحو. ۲-روحو تومارلایایان یئره واریلماغا اشارتدیر}.

دینی..dini [آد، عربجه] دینسل، دین اوٗزه رینه (فا: دینی).

دینی پوْزوق..dini pozuq [صفت] بدمذهب (فا: بدمذهب). irreligious

دینیب دانیشماق..dinib danışmaq [تاثیرسیزائیلم] دینمک.

دینیب دانیشماماق..dinib danışmamaq [تاثیرسیزائیلم] دینمه‌مک.

دینیبک..dinibək [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی {تین+ی+بگ}.

دینیش..diniş [تاثیرلی ائیلم] دینمک ایشی ویابیچیمی.

دینیگ..dinig [آد] چلتیک دؤیمه آراجی.

دیو..div [باخ: دوه] بؤیوکلوک ویا دئو ترپه‌نیشی‌نی گؤسته رن بیر کلمه، باخ: دئو.

دیّوُث..dəyyus [آد، عربجه] ناموس‌سوٗز، اؤز قادین‌ینین عفت‌سیز-لیگینه گؤز یومان (فا: ~).

دیوار..divar [آد] باخ: دووٗار.

دیوان..divan [آد، فا› باخ: دیو، دوه] ۱-یوٗکسک دوٗزئی‌ده دؤولت آداملاری ویا اؤزل قوٗرولوشون آداملارینین قوردوغو بؤیوک مجلس، عُمومیتله حُکومت اداره‌لرینه و مأمورلارینا وئریلن آد. ۲-بو کلمه بؤیوک معناسیندا اولاراق اسکی کتابلارین و اثرلرین‌آدیندا گؤرسه‌نیر" دیوان لغات‌التّورک، دیوان‌حکمت" ۳-اوْتورماق‌و اوٗزانماق اوٗچون بؤیوک تاخت "سوٗلطان دیوانین اوٗسته اوٗزاندی" (فا: ~).

دیوان‌ائتمک..divan etmək [تاثیرلی ائیلم] جزالاندیرماق، تنبیه ائتمک، توْی توٗتماق.

دیوان‌ادبیاتی..divan ədəbiatı [آد] ۱۳-۱۹جو یوٗز ایللرده یازیلان و چوٗخراق عرب و فارس ادبیاتی اتگی‌سی آلتیندا اولان توٗرک ادبیاتی.

دیوانِاعلا..divani əla [اسکی]باش‌ناظر، بؤیوک وزیر(فا: وزیر اعظم) [۱۴۹].

دیوانبَگلیک..divan bəylik [آد]دیوان به‌یی وظیفه‌سی و گؤروَی.

دیوانبَگی..divan bəyi [آد، اسکی]انضباطی‌اداره‌سی‌نین باشچی‌سی "تبریز ین دیوان به‌یی" (فا: دیوان بیگی).

دیوانتوُتماق..divan tutmaq [تاثیرلی ائیلم]بیرینی مجبور ائتمک ویاخود جزالاندیرماق مقصدیله آمانسیزجاسینا زوْر ایشلتمک، تنبیه ائتمک.

دیوانچا..divança [] کیچیک دیوان.

دیوانِحکمت..divani himət [اؤزل‌آد]بو کتابی خواجه احمد یسَوی، یسَویه مکتب‌ٔینین قورُوجوسو اولاراق عرفان موردینده یازمیشدیر (وفات۵۴۵هـ)، و چوخلو تورک و فارس‌شاعرلرینه تاثیر قویموشدور، اؤرنک اوچون عطار نیشابوری‌نین اوندان تقلیدینه اشاره ائتمک اولار[۶۸].

دیوانخانا..divanxana [اؤزل‌آد]ماکی دا کند آدی.

دیوانخانا..divanxana [آد](اسکی)بؤلگه و ماحال انضباطی اداره‌سی‌نه وئریلن آد، محکمه و اوْنون‌یئرلشدیگی بینا "تبریزین سسی".

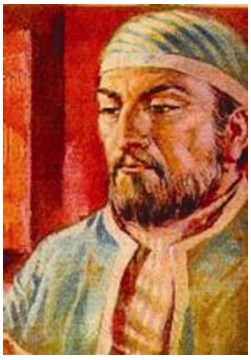
دیواندره..divandərə [آد]۱-عُمومیتله حُکومت اداره‌لرینه وئریلن آد. ۲-: کوْردوستان اُستانیندا شهر آدی. ۳-دیواندره بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: یئنگی ارخ (۱۴ک‌گ ❊۱۸۰/ ی‌تو)، زاغا (۲۴ک‌گ‌د ❊۳۵۰/ ی‌تو)، قیزیل بولاق (۲۸ک‌گ‌د ❊۱۳۰/ ی‌تو)، یئنگی قالا (۳۱ک‌ق‌د ❊۲۳۰/ ی‌تو)، جئیران مینا (۳۳ک‌ق‌ب ❊۳۰۰/ ی‌تو)، باش قیشلاق (۳۴ک‌ق ❊۱۸۰/ ی‌تو)، آغ بولاق (۳۴ک‌گ‌د ❊۲۸۰/ غ‌تو)، آغکند دیواندره (۴۰ک‌ق‌د ❊۳۳۰/ غ‌تو)، باشماق (۵۴ک‌ق‌ب ❊۵۰۰/ ی‌تو)، قاشق (۷۰ک‌ق‌ب ❊۸۵/ ی‌تو)، آغاجَری ۱۲ک‌د ❊۲۰۰/ غ‌تو)، ۴-دیواندره بؤلگه‌سینین چایلاری: یوْل کئشدی (یاش قیشلاق، قیزیل اؤزن s1b53)، غازان چای (s3b15)، ۵-دیواندره بؤلگه‌سینین داغلاری: تبریزخاتون (۱۶ک‌ب ۲۴۵۷)، افراسیاب (۱۱ک‌گ ۱۹۰۴)،

دیوانقالاسی..divan qalası [اؤزل‌آد]باخ: باهار شهری.

دیوانقورُماق..divan qurmaq [تاثیرلی ائیلم]محکمه قورُماق.

دیوانقورُولماق..divan qurulmaq [بلسیز ائیلم]عالی حُکومت مجلسی چاغیریلماق.

دیوانلغاتالتّورک..divani lüğatüttürk [اؤزل‌آد]بواثر محمود کاشغرلی طرفیندن یازیلیب (م۱۰۷۲) بو کتابدا تورک‌لهجه‌لری تدقیق اوْلاراق عربجه معنالاری وئریلمیشدی، کتاب معلم رفعت و بسیم آتالای طرفیندن تدقیق اوْلاراق یایین لانمیشدیر، بوکتاب سؤزلوک کتابلاری ایچینده تورک دیلی‌نین شاه اثری سایبلیر وتوْرک دیلی‌نین ایلرلهمه و دَییشمه سینده اؤنملی بیر قاناق کیمی دَیرلندیریلیر.

دیوانلغاتتورک‌ده‌دوْنیاخریطه‌سی..divani lüğatittürkdə dünyası xəritəsi [اؤزل آد]گؤرونتو: آشاغی خریطه ماحمود کاشغرلی نین دیوان لغات تورک ده وئردییی دوْنیا خریطه سیدیر:

دیوانه..divanə [آد، فا› باخ: دیو]دلی، بوُدالا (فا: ~). mad

دیوانه‌لشمک..divanələnmək [تاثیرسیزائیلم]دلی اوْلماق.

دیوانه‌لنمک..divanhlnmək [تاثیرسیزائیلم]دلی اوْلماق،دیوانه‌لشمک.

دیوانه‌لیک..divanhlik [آد]دلیلیک.

دیوانِهُمایون..divani humayun [اسکی]شاه بارگاهی، خاقانلیق سارایی[۱۴۹].

دیوانی..divani [آد، یازین]۱-بونوع‌قوْشقو مضمونجا حکمت، معرفت‌و طبیعت حاققیندا و قورولوشجا بیر بیت‌ده ایلک مصرع ۸ هجالی و ایکینجی مصرع ۷ هجالی اولور، عاشقلار بو نوع شعری اؤز مجلسلرینده موسیقی ایله بیرلیکده اوخویارلار، اؤرنک " چوخ قازاینسان آز قازاینسان. بئش آرشین آغدی خلت. "[۷۳،۷۴]. ۲-دیوان اوْچون اوْلان، رسمی فرمان و امر اوْلاراق {باخ: دیو، دوه}.

دیوانینی ائتمک..divanını etmək [تاثیرلی ائیلم] جزالاندیرماق، تنبیه ائتمک.

دیوانینی کسمک..divanını kəsmək [تاثیرلی ائیلم] مُباحثه‌لرینی و داعوالارینی حلّ ائتمک " آللاه هئچ بیلمیریم بوُلارین دیوانینی نئجه کسیم ".

دیولَک..divlək [آد] بیر نوع قالین قابیق‌لی اوْلقون قاووُن[۲].

دیوله..divlə [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی {باخ: دیولک}.

دیویک..divik [آد، دیرگی] دوْز قانادلی‌لاردان، بیتگی‌لره ضرر وئرن بیر بؤجک جنسی، آغ قارینجا، تئرمیت (فا: نوعی حشره).

دَیه..dəyə [آد] قارغی کیمی شئیلردن دوزه‌لن آلاچیق، اوْستو اؤرتولو و یانلاری آچیق تیکینتی {باخ: دَمَک› دَیَک› دَیه}.

دیه..diə [آد، عربجه] قان‌باهاسی، سوُچ‌قارشی‌لیغی‌پارا (فا: ~) mulct

دَیه‌جیک..dəyəcik [آد] کیچیک دَیه " دَیه ده یاشاماق ".

دَیه‌لیک..dəyəlik [آد] دَیه قوُرماق‌اوْچون‌لازم‌اوْلان یئرو آیری ملزَمه‌لر (فا: مناسب برای آلاچیق).

دیه‌لیک..dihlik [آد] دیه‌لیک، دیه اوچون آیریلمیش پول و پارا (فا: مربوط به دیه).

دَیه‌نک..dəyəh nk [آد، دده، باخ: دَیمک] بیرباشی‌توْپوز چوْماق، ال آغاجی، سوْپا، چوْماق (فا: باطوم). batum ،mace

دَیه‌نک آیاقلیلار..dəyənək ayaqlılar [آد، دیرگی] قالین دری ایله اؤرتولو بارماقلاری اوْلان جوت دیرناقلی‌لار.

دَیه‌نَکچی..dəyənəkçi [صفت] دیه نک قوُللانان، دوراق‌لاردا یولجولاری ماشینا میندیرن و بو ایشلری دؤزَنله ین کیمسه.

دَیه‌نکچی‌لیک..dəyənəkçilik [آد] دَیه نک چی‌نین گؤردوغو ایش.

دَیه‌نکله‌مک..dəyənəkələmək [تاثیرلی ائیلم] دیه‌نک‌له دؤیمک، کؤتک‌له‌مک.

دَیه‌نکلی..dəyənəkli [صفت] ۱-الینده دَیه نه‌یی اوْلان. ۲-قولو زوْرلو.

دییاللی..diyllı [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌دا کند آدی[۲۴].

دییرلنمک..diyirlənmək [باخ] دیْغیرلانماق.

دَییرمان..dəyirman [آد] ۱-تاخیل اؤیوتمه یئری. ۲-قهوه و بیبار کیمی شئلری اؤیوتمک اوْچون ایشله دیلن و ایشله‌نیلن بالاجا ال و الکتریک آراجلاری (فا: آسیا). mechanism {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، صح ‹دگیرمان›، باخ: دَیمک}.

دییرمان..dyirman [اؤزل‌آد] ضیاآباد (~چای)، آستارا (~کئش)، ماهنشان و اردبیل(~ دره) ده کند آدی. زنجان، ماهنشان و کلئیبر ده چای آدی.زنجان دا داغ آدی

دَییرمانچی..dəyirmançı [آد] دییرمانی‌دوْلاندیران (فا: آسیابان). miller

دَییرمان‌چیلیق..dəyirmançılıq [آد] دییرمان‌ایشلتمه‌ایشی، دییرمان-چی‌نین‌ایشی.

دَییرمان‌خوْروزو..dəyırman xoruzu [] زیرک و دیری باش آدام حاققیندا.

دَییرمان‌داشی..dəyirman daşı [آد] دییرماندا اوُنو اؤیوتمک اوْچون اوْلان داش (فا: سنگ آسیا). miller

دییرمان‌دییرمان..dyirman dyirman [آد] اوشاقلار آراسیندا اویناناں بیر اوْیون.

دَییرمان‌شاهادی..dəyirman şahadi [آد] اؤیودولن دن‌ین دَییرمانچی سهمی.

دَییرمانلیق..dəyimanlıq [صفت] ۱-دییرماندا اؤیودولمک اوْچون اوْلان، اؤیوتمک اوْچون آیریلمیش. ۲-دییرمانی چوخ اوْلان یئر.

دَییرمک..dəyirmək [تاثیرلی ائیلم] دَگیرمک: توْخوندورماق.

دَییرمی..dəyirmi [آد] دایره و چمبر شکلینده اوْلان هر شئی، گیرده {بو کلمه دایره سؤزونون کؤکودور، باخ: دَیمک}.

دَییرمی‌دوْداق‌سؤیله‌نیشی..dəyirmi dodaq söylənişi [آد، دیل‌ب] یوُوارلاق دوْداق سؤیله‌نیشی(فا: صدای گردلبی). round lip articulation

دَییرمی ساققال..dəy rmi saqqal [آد] دَییرمی بیر بیچیمده اولان ساققال.

دَییرمی سوْو..dəyirmisov [صفت] دَییرمی‌یه بنزر، بیر قدردَییرمی، دایره کیمی.

دَییرمی لتمک..dəyirmilətmək [تاثیرلی ائیلم] دَییرمی‌له‌مک ایشینی گؤردورمک.

دَییرمی لشدیریلمک..dəyirmiləşdirilmək [بلسیز ائیلم] دَییرمی حالا سالینماق.

دَییرمی لنمک..dəyirmilənmək [تاثیرلی ائیلم] دَییرمی حالا گلمک.

دَییرمی لشمک..dəyirmiləşmək [تاثیرلی ائیلم] دَییرمی حالا گلمک.

دَییرمی‌له‌مک..dəyirmiləmək [تاثیرلی ائیلم] دَییرمی بیچیمه سالماق.

دَییرمی‌لشدیرمک..dəyirmiləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: دَییرمی‌له-مک.

دَییرمی‌لیک..dəyirmilik [آد] دَییرمی شئیین حالی، یوُوارلاق‌لیق.

دَییش..dəyiş [آد] ۱-بیرشئی قارشی‌لیغیندا آیری شئی آلما، ایکی شئیین یئرین عوضله‌مه. ۲-دیمک ایشی ویابیچیمی.

دَییش دؤیوش..dəyiş döyüş [آد، دا] قارشی‌لیقلی آلیش وئریش.

dəyiş toxuş..دَییش توْخوش [آد، دا] قارشی‌لیقلی آلیش وئریش.

dəyiş bəy..دَییش بگ [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: دَییش+ بگ[۷].

dəyiştirəc..دَییشتیرج [آد] جریانی و آخیم‌ین یؤن و مسیرینی دَییشدیرن (فا: تغییر دهنده جریان).

dəyiştirmə..دَییشتیرمه [آد] مُعاوضه (فا: معاوضه). exchange

dəyişdirtmək..دَییشدیرتمک [اتّدیرگن ائیلم] دیشدیرمک ایشینی گؤردورمک.

dəyişdirgəc..دَییشدیرگج [فیزیک] دَییشدیرن آیقیت، تبدیل ائیله ین.

dəyişdirgə..دَییشدیرگه [آد] دَییشمک‌اوْچون‌وئریلن‌اؤنَرگه، تعدیل تکلیفی.

dəyişdirmək..دَییشدیرمک [تاثیرلی ائیلم] ۱-دَییشمک، قارشی‌لیقلی آل وئر ائله‌مک، تعویض ائتمک. ۲-باشقالاشدیرماق، باشقا حالا سالماق.

dəyişdirmə istiliyı..دَییشدیرمه ایستی‌لیی [آد] بیر شئیی باشقا شئیه دؤندرمک اوْچون گره‌کن ایستی‌لیک(فا: دمای تبدیل). transition

dəyişdirici..دَییشدیریجی [صفت] دیشدیرمه اؤزللیگی اوْلان، دییشدیرن.

dəyişdirilməz..دَییشدیریلمز [صفت] دییشدیریلمه‌سی مُمکن اوْلمایان.

dəyişdirilmək..دَییشدیریلمک [اتّدیرگن ائیلم] دَییشمک ائیلَم‌ینی گؤردورمک.

dəyişdiriliş..دَییشدیریلیش [آد] دییشدیریلمک ایشی ویا بیچیمی.

dəyişdirim..دَییشدیریم [آد] دییشدیرمک ایشی.

dəyişkən..دَییشکن [آد] ۱-چوخ دییشن. ۲-(مت) دَییشیک سایی و دَیرلری آلا بیلن پارامتر (فا: متغیر). variable

dəyişkən ək..دَییشکن اک [آد، دیل‌ب] دَییشن شکیل چی(فا: پسوند تغییر یابنده). allomorph

dəyişkənlik..دَییشکن‌لیک [آد] ۱-بیر وضعیتدن آیری وضعیته و بیچیمه گئچمه. ۲-(مت) آیری دَیرلر آلا بیلمه وضعیتی.

dəyişkin..دَییشکین [صفت] دییشمه اؤزللیگی.

dəyişkinlik..دَییشکین‌لیک [آد] دییشکین اوْلما وضعیتی.

dəyişgə..دَییشگه [آد، بیولوژی] هرجانلی‌دا ائشیک ائتگیلرله اوْرتایا چیخان و قالیملی اوْلمایان.

dəyişməz..دَییشمز [آد، ص] ۱-دییشمه ین، دوُروق بیر دوروم. ۲-ثابت و مستقل سایی (فا: ثابت). fixed

dəyişməz ulduzlar..دَییشمز اولدوزلار [آد] ثوابت (فا: ثوابت). fixed stars

dəyişməzlik..دَییشمزلیک [آد] دییشمز شئیین حالی، ثابت‌لیک.

dəyişmək..دَییشمک [تاثیرلی ائیلم] ۱-باشقابیچیمه‌و گؤرکمه دؤشمک (فا: عوض‌شدن) ۲-(قا) قارشی‌لیقلی آلیب وئرمک (فا: تبدیل کردن). to change {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› تگیشمک› باخ: دیمک}.

dəyişmə..دَییشمه [آد] دَییشمک ایشی (فا: تبادل). interchange

dəyişməməzlik..دَییشمه مزلیک [باخ] دییشمزلیک.

dəyişən..دَییشن [صفت] دَییشکن (فا: مُتحوّل). metabolic

dəyişən ulduz..دَییشن اوْلدوز [آد] پارلاق‌لیغی دَییشمه گؤسته‌رن اوْلدوز.

dəyişən səs..دَییشن سس [آد، دیل‌ب] اؤزللیکلری و خصوصیتی دییشن سس (فا: صدای تغییر یابنده).

dəyişəbilir..دَییشه‌بیلیر [صفت] دییشمه‌اؤزللیگی‌داشییان، دییشدیریله بیلن.

dəyişəbilirlik..دَییشه بیلیرلیک [آد] دییشه بیلیر اوْلما وضعیتی.

dəyişəcək..دَییشه جک [باخ] دییشیک.

dəyişici..دَییشیجی [آد] دییشکن، بیچیم‌دن بیچیمه دؤشن.

dəyişiş..دَییشیش [آد] دییشمک ایشی ویا بیچیمی.

dəyişik..دَییشیک [صفت] ۱-دَییشمیش، دَییشدیریلمیش. ۲-باشقا تؤرلو، آیری‌سی" دَییشیک کؤینک، آلت پالتار و یونگول‌لیباس‌لارا وئریلن آد". ۳-مختلف، تؤرلو تؤرلو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› دَییشوُت›}.

dəyişik tikən..دَییشیک تیکن [آد] دَییشیک پالتار تیکمک‌له مشغول اوْلان.

dəyişikçi..دَییشیکچی [آد] دییشیک پالتاری یویان و دؤزن‌له‌ین کیمسه.

dəyişik düşmək..دَییشیک دوْشمک [تاثیرسیزائیلم] ۱-سهوا ًویا عمدا ً بیری بیرینین یئرینه گئچمک، دَییشیک حالا گلمک. ۲-چاشباش دوْشمک.

dəyişik salmaq..دَییشیک سالماق [تاثیرلی ائیلم] ۱-سهوا ًویا عمدا ً بیرینی بیرینین یئرینه گئچیرمک، دَییشیک حالا گتیرمک. ۲-چاشباش ائتمک.

dəyişikli..دَییشیکلی [صفت] دییشیک پالتاری اوْلان.

dəyişiklik..دَییشیکلیک [آد] ۱-آیری بیچیمه وگؤرکَمه (شکیله) سالما. ۲-دَییشیک اوْلما وضعیتی. ۳-آماجا اویقون لاشدیرماق اوچون دَییشدیرمه، تعدیل، مودیفیکاسیون.

دَییشیلمز..dəyişilməz [صفت] دَییشدیریله بیلمه ین، اوْلدوغو کیمی قالان (فا: تغییرناپذیر). **invariable، unchangeable**.

دَییشیلمک..dəyişilmək [بلسیز ائیلم] دییشمک ایشی گؤرؤلمک (فا: تبدیل شدن). **changed (into)**

دَییشیلمه..dəyişilmə [آد] دَییشیلمک ایشی (فا: استحاله، تحوُل). **change، transformation**

دَییشیلمه ین..dəyişilməyən [صفت، مت] دییشمز (فا: ثابت).

دَییشیله بیلر..dəyişilə bilir [صفت] تبدیل اولا بیلن (فا: قابل تبدیل). **reducible**

دَییشیله بیلمز..dəyişilə bilməz [صفت] تبدیل اولا بیلمه ین (فا: غیرقابل تبدیل). **unchangeable**

دَییشیم..dəyişim [آد] ۱-باشقالاشما(فا: دگرگونی) **metamorphosis** ۲-دَییشمه، دَییشمک ایشی(فا: تبدیل) **chang** ۳-یئر دَییشمه، تعویض (فا: عوض کردن). **replacement**

دَییشیم‌سیزلیک..dəyişimsizlik [آد] دَییشیمی اولمایان **invariance**

دَییشیملی سس‌سیز حرفلر..dəyişimli səssiz hərflər [آد، دیل‌ب] سس‌سیز حرف اوُیومونا باغلی اوْلاراق بیربیرینه دییشه بیلن سس‌سیز حرفلر (پ/ ب، چ/ ج، ت/ د، ک/ گ، ق/ غ)(فا: تعویض‌حروف‌درکلمات).

دَییشیم یؤنتَمی..dəyişim yöntəmi [آد] گئچیچی‌بیردؤنَمی یؤنتمک و دوْلاندیرماق اوْچون یارارلانان دییشیم یاسالاری.

دَییشیملی..dəyişimli [صفت] دَییشمه اؤزللیگی اوْلان.

دَییشینیم..dəyişinim [آد، بیولوژی] بیرجانلی وارلیغین ژنلرینده بیردن بیره دَییشیلمه ایشی، موتاسیون (فا: جهش).

دَییشینیم جی..dəyişinimci [آد] دییشینیم جی‌لیک یانلی‌سی.

دَییشینیم جی‌لیک..dəyişinimcilik [آد، بیولوژی] موتاسیونیزم، دییشینیم قورال لارینی و اؤزللیکلرینی اینجه‌له‌مه ایشی.

دییَک کی..diyəkki [آراسؤز] دئیَک کی: توتاق کی(فا: گیریم که).

دَییل..dəyil [آد، سن: یوخدو] دئییل: ۱-اؤزوندن قاباق گلن سؤزه اوْلومسوزلوق، اینکارلیق، ترسلیک و ضدلیک آنلامی وئرن کلمه "اوْتاق قارانلیق دَییل، اوْ تک دَییل". ۲-اوّسته کی معنالاردا خبر و سوْرو جُمله‌لرینده ایشله‌نیر "اوْ بوُ سؤزه اینانان دَییل، قیز اوْردا دَییل می؟".

دییَن گؤلن..diyən gülən [صفت] شن، اوّره‌یی آچیق، کئیفی ساز.

دَییَنتی..dəyinti [آد] تماس، دَییَنمه ایشی.

دَییَنمک..dəyinmək [تاثیرسیزائیلم] توخونماق (فا: تماس داشتن).

دَییَنیش..dəyiniş [آد] دییَنمک ایشی ویا بیچیمی (فا: تماس).

دییرجک..diyircək [آد] یوّیورَک، یئنی آیاق آچان اوشاق اوّچون آراباجیق، باخ: دیْغیرجاق (ف: روروک).

دییرلک..diyirlək [آد] دیْغیرلاق: دیغیرلانا بیلن، یوُوارلاق حالا گتیریلمیش شئی.

دییرله‌مک..diyirləmək [باخ] دیْغیرلاتماق.

دییین..diyin [ا] آتین بوْینونا باغلانان ایپ و چاتی "دییین آتین بوْینوندا قاباق جادان حاضر ایدی".

ذ..z [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اوْن بیرینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین اوتوز ایکینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کوّیلو و تیتره شیم‌لی حرف سایبلیر (فا: یازدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

ذات..zat [باخ] اؤز، کندی (فا: ذات).

ذاتاً..zatən [ظ، ع] دوْغروسو، اصلینده، اساسا (فا: ~).

ذات‌الجنب..zatulcənb [آذ، عربجه] ستَلجم (فا: ~).

ذات‌الرّیه..zatürriə [آذ، عربجه] آغ جییار التهابی (فا: ~).

ذات‌الکرسی..zatülkürsi [آذ، عربجه] آلتی‌قارداش تاقیم اوُلدوزو. (فا: ستارگان ذات الکرسی)

ذاتی..zati [ظ، ع] اؤزونه عاید، اؤزل (فا: ذاتی).

ذاتی پیس..zatı pis [صفت] ذاتی کؤتو (فا: بدذات).

ذاتی قیریق..zatı qırıq [صفت] ذاتی پیس: ذاتی کؤتو (فا: بدذات).

ذاکر..zakir [صفت] ذکر ائدن.

ذاکر..zakir [یازار] (۱۱۹۸-۱۲۷٤ه) قاسم بگ ذاکر آذربایجان توْرکجه سی‌نین بؤیوک طنز یازانلاریندانديرِ[۲۸].

ذاکر..zakir [یازار] (گونش ۱۳۵۰-۱۲۷۰) کهرالان‌لی ابراهیم عظیم اوْغلو ذاکر اردبیل‌لی شاعردیر (کهرالان کندی)[۱۱۷].

ذاکر..zakir [اؤزل‌آذ] زنجان دا کند آدی.

ذاکرلو..zakirlu [اؤزل‌آذ] م۱٦جی یوّزیلده، آنادولو حلب بؤلگه سینده، ذوالقدر توّرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

ذالیان..zalyan [اؤزل‌آذ] آستانا دا کند آدی.

ذاوق آباد..zavq abad [اؤزل‌آذ] کوْمیجان دا کند آدی.

ذایقه..zaiqə [آذ، عربجه] دادما دوُیوسو (فا: ~).

ذبح..zibh [آذ، عربجه] باش کسمه (مال‌داوار)، قوربانلیق کسمه (فا: ~).

ذبیح..zəbih [آذ، عربجه] باشی کسیلمیش (فا: ~).

ذبیح‌گنجوی..zəbih gəncəvi [یازار] آذربایجان شاعری اوْلاراق توّرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

ذبیحی..zəbihi [یازار] (۱۳۵۷ه-۱۲۹۰) شیخ‌اسماعیل ذبیحی زنگان شاعرلریندیر، گؤزل توّرکجه شعرلری واردیر[۱۱۷، ۱٤۱].

ذُجاجیه..zucaciə [آذ، عربجه] جام (فا: ذجاجیه).

ذخایر..zəxair [آذ، عربجه] ذخیره‌لر (فا: ~).

ذخیره..zəxirə [آذ، عربجه] دالی گؤن اوّچون ساخلانیلان.

ذرّه..zərrə [آذ] پارچاجیق، نارینجیق (فا: ذره).

ذرّه‌بین..zərrəbin [آذ] بالاجا شئیلریه گؤرمه‌یه یارارلی آیقیت.

ذرّه‌جه..zərrəcə [صفت] ذرّه قدر، چوْخ آز اوْلاراق (فا: ذرّه ای کوچک).

ذرّه‌جیک..zərrəcik [آذ] ان کیچیک ذرّه (فا: ذرّه ای کوچک).

ذرّه‌ذرّه..zərrə zərrə [آذ، عربجه] پارچا پارچا (فا: ذره ذره).

ذرّه‌لنمک..zərrəlnmək [تاثیرسیزائیلم] ذرّه حالینا گلمک، پارچا پارچا اوْلماق (فا: ذره ذره شدن).

ذُرّیهٔ..zürriə [آذ، عربجه] ذرّیت: سوْی، اوْلاد، نسیل (فا: ذریهٔ).

ذُرّیت..zürriət [آذ، عربجه] ذرّیهٔ: سوْی، اوْلاد، نسیل (فا: ذریهٔ).

ذغال..zuğal [اؤزل‌آذ] بیجار دا داغ آدی.

ذکاء..zəka [آذ، عربجه] آنلاق، فراست، اوُس، دوّشونوش (فا: ~). ۲- ذکاء۲ (یازار) رفیق ذکاءخاندان ۱۳۱۸گونش ایلینده باکی‌دا آنادان اولوب و ۱۳۷۷ده وفات ائدیبدیر، و گؤزل شعرلری واردیر[۱۱۷]، اؤرنک " ملّی بایرامدیر، بو گون گلمیش باهار. شنله‌نیر یورد ای اوغوز قارداشلاریم. قوتلو اولسون موتلو اولسون کؤنلوموز.قوْی-هارای‌چکسین‌اولوس‌قارداشلاریم".

ذکاسیز..zəkasız [صفت] دوّشونوشو آز اوْلان، دوّشونجه‌سیز.

ذکالی..zəkalı [صفت] هوُشلو، دوّشونجه‌لی.

ذکاوت..zəkavət [آذ] اوُسلولوق، آیدینلیق، ذکاءلی‌اولما (فا: ~) purity

ذکر..zəkər [آذ، عربجه] ارکک‌لیک اوْرقانی (فا: ~).

ذکر..zəkər [آذ] ۱-آنما، سؤیله‌مه، سؤزون ائتمه. ۲-تانری‌نین آدی‌نی آرد آردا سؤیله‌مه ایشی (فا: ذکر) {ع ‹سومرجه ‹زیسقورُ›: دوعا ائله‌مک}.

ذِکری..zikri [اؤزل‌آذ] میرزایوسف‌ذکری‌اردبیلی (۱۳۰۸ه-۱۲۷۲)، یورد سئور و سئوگی‌نی ترنُّم ائدن ادبیات خادمی دیر[۱۱۷].

ذُکور..zukur [آذ، عربجه] کیشی‌لر، ارککلر (فا: ~).

ذَکیرکندی..zəkirkəndi [اؤزل‌آذ] میانا و هشتَری ده کند آدی {۱-مانند یئر آدیلا ایلگیلیدیر. ۲-شخص آدیندان گؤتورلوبدور[۸۸]}.

ذکیرلی..zəkirli [اؤزل‌آذ] ماکی دا کند آدی {باخ: ذکیر}.

ذکیلو..zəkilu [اؤزل‌آذ] ذکیرلو: خیاو دا کند آدی {باخ: ذکیر}.

ذلالت..zəlalət [آذ، عربجه] آلچاق‌لیق، آلچالما، (فا: ~).

ذلّت..zillət [آذ، عربجه] خوْر گؤرولمه، آلچالما، آغیر و پیس دوُروم (فا: ~). meanness

ذُلجلال..zülcəlal [آذ، عربجه] تانری (فا: ~).

ذُلفقار..zülfiqar [آذ، عربجه] ح‌علی‌نین ایکی چاتاللی قیلیجی (فا: ~).

ذلیل..zəlil [آذ، عربجه] خوْرگؤرولن، آشاغی توُتولان، آشاغی لانان (فا: دنی). abject

ذلیل..zəlil [اؤزل‌آذ] ابوالاحد ذلیل (۱۳۲۵-۱۲٦۱هـ ق) شیرواندا آنادان اوْلوب فضولی‌مکتبی‌نین شاگردلریندندیر[۱۱۷].

ذلیلان..zəlilan [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

ذلیلانه..zəlilanə [ظرف] ذلیل کیمی، یازیق یازیق (فا: ~).

ذلیلی..zəlili [یازار] مختوم قوُلونون باجی اوْغلوسو اوْلاراق تۆرکمن شاعیرلریندندیر (۱۸۵۲-۱۷۹۸ م).

ذَوات..zəvat [ع، ذات چو] ذات‌لار (فا: ~).

ذوْق..zovq [آد، عربجه] ۱-سئوینج حسّی، نشعه، لذت. ۲-گؤزل لیک، حُسن (فا: ~).

ذوُالجلال..zülcəlal [آد، عربجه] جلال صاحبی، تانری صفتی(فا: ~).

ذوُالجناح..zülcinah [آد، عربجه] قاناد صاحبی، قانادلی، امام حسین ین آتی‌نین آدی (فا: ~).

ذوُالفنون..zülfinun [اؤزل‌آد] محمدرضارمضانی: ۱۳٤۰ گونش‌ایلی چاراوْیماق بؤلگه سینده قراولی کندینده آنادان اوْلوبدور، ادبیات ساحه سینده چالیشقان بیر شخص دیر، [٦٤].

ذوُالقدر..zülqədər [آد، عربجه] ۱-سایقی و حُرمت صاحبی (فا: ~). ۲-هشتَری ده کند آدی.

ذوُالقدیر..zülqədir [اؤزل‌آد] عُثمانلی دؤنَمی بو طایفا ماراش، بوْزوق و یوْزقات بؤلگه‌لرینده اوْتورووردولار. دده ابدال بگ، شیخ حیدرین مُریدلریندن اولاراق بوُ طایفادان ایدی، بو دؤنم ذوُالقدر قوْومو بؤیوک بیرلیک حالیندایدی، اوْنلارین اصلی طایفا و اوْبالاریندان نئچه سینه اشاره اوْلونور: آناماسلی ویا قاراجالی (اوْبالاریندان: سئوینجلی، اوْروج بگلو، اوُلاشلو، اوُرجانلو، قازانجلو، سؤیله‌مزلو، یوْلباسانلو، قاراخاتایلی)، دوْققوز ویا بیشانلو (اوْبالاریندان: قارقین، قارامانلو، کۆردمهماتلو، آوجی، دَمرَک، حاجیلار، ناجّارلو، دوْققوزقوْیونلو، بازلاماچلو، قاراگۆنجلو)، کۆره‌جی‌لر، جَرید (اوْبالاریندان: بایبرجرید، قاراحسنلو، اوْروج قازیلو، مامالو)، پئچه نک، قاووُرجالو، قاووُرقالو، ائلچی، دؤنگه‌له‌لی، کۆشنه، یوُوالی ویا قارایوُوالی، تکه‌لی، وارساق، آغچا قوْیونلو (اوْبالاریندان: چالیشلو، موسی حاجیلو ویا موسی جالو، قوْزانلو، حمیدلو)، ائیمیر، چیمه لوُ، قیْزیللو، ایمانلو افشار، چاغیرقانلو، آوجی، گۆنشلو، تجیرلو ویا تاجرلو، ائشکین‌جی‌لر، قادیْرلی، دمیرچیلی، سلمانلو/ زلمانلو، ذاکیرلی، کئچلیک، ساوجی حاجیلو، اَگلن اوْغلو، آیروُداملو/ قورغلو، سوْرووداملو، اکینچیلر، سؤکلن، شمس الدینلو، ساری شیخلو، جاموسلو، چیچکلی، ذوالقدیرلیلر اوُزون مُدت قارص(قدیرلی) بؤلگه سینده یاشاییبلار.[۸۵]

ذوُزنقه..zuzənəqə [آد، عربجه] فقط ایکی قوْلو قوْشوت اوْلاراق ایکی بوْیوتلو دؤرد قول شکیل (فا: ~).

ذوُغال اخته..zuğal əxtə [باخ] زوُغال اخته، قیزیلجیق.

ذوّالفقارداغی..zülfiqardağı [اؤزل‌آد] (زیارت‌داغی)ماکی دا داغ آدی.

ذُهد..zühd [آد، عربجه] ذهد zohd:تقوا (فا: ~).

ذهن..zəhin [آد، عربجه] آن، بللک، حافظه، بیلینج.

ذهنسل..zəhinsəl [صفت، عربجه] ذهنه‌عایداوْلان، ذهن‌سل (فا: ذهنی).

ذهنی..zəhni [صفت، ع] ذهنه عاید اوْلان، ذهن سل (فا: ~).

ذهنیت..zəhniət [آد، عربجه] دوْشونوش بیچیمی (فا: ~).

ذهنیه..zəhniə [آد، عربجه] آنلیقجیلیق، اینتئلئکتوُآلیزم (فا: ~).

ذی الحَجّه..zilhəccə [آد، عربجه] هجری ۱۲جی آی‌ین آدی(فا: ~).

ذی القعده..zilqədə [آد، عربجه] هجری ۱۱جی آی‌ین آدی(فا: ~).

ذی روح..ziruh [آد] روحو اولان، روحلو (فا: ~). animate

ذی شأن..zişən [آد، عربجه] شانلی (فا: ~).

ذیحیات..zihəyat [آد، عربجه] جانلی، یاشاملی، دیری (فا: زنده).

ذیروه..zirvə [آد، عربجه] تپه، ان یوکسک‌نُقطه (فا: قلّه). pinnacle

ذیقیمت..ziqimət [صفت، ع] دیرلی، قیمت‌لی (فا: با ارزش).

ذینفع..zinəf [آد، عربجه] پایداش (فا: ~). interested (party)

ر..r [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اوْن ایکینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین ییرمی دؤردونجو حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق سؤزتونن و تیتره شیم‌لی حرف سایی‌لیر (فا: دوازدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

رابح..rabeh [آذ، عربجه] یارارلی، یارار وئریجی (فا: ~).

رابط..rabit [آذ، عربجه] ۱-اوْردو و دوْناتما هئیأتینه باغلی کیمسه. ۲-باغلایان، باغلاج، باغلاییجی (فا: رابط). liaison.

رابطه..rabitə [آذ، عربجه] باغ، ایلگی، ایلیشگی، باغلی‌لیق (فا: ~).

رابطه‌چی..rabitəçi [آذ] باغلانتی قوْران آراج، ویا اینسان (فا: رابط).

رابطه‌سیز..rabitəsiz [صفت] باغلانتی‌سیز (فا: بدون رابط).

راپسوْدی..rapsodi [آذ، یو] ۱-اسکی یونان سیار اوخویوجو لارینین نغمه‌لری، ازگی. ۲-خالق ماهنی و رقص‌لری موْوضوع سوُندا یازیلمیش ووْکال اینستروْمئنتال اثر(فا: ~).

راپوْر..rapor [آذ، فرانسیزجا] راپورت: دینله‌مه ویا آراشدیرما سونْوجو یازیلان یازی (فا: گزارش). report

راپوْر یوْروجو..rapor yorucu [آذ] راپور مفسّری (فا: گزارش). report

راجی..raci [صفت] اوُمودلو(فا: ~).

راجی..raci [یازار](م۱۸۳۱-۱۸۷۵)میرزا ابوالحسن راجی تبریزده آنادان اوْلاراق تورکجه شعرلری واردیر[۱۱۷، ۱۴۱].

راجیان..racian [اؤزل‌آذ] آزادشهر گنبدکاووس دا چای آدی.

راحات..rahat [آذ، عربجه] دینج، سیخینتی‌سیز حال (فا: راحت).

راحات لاشماق..rahatlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دینج حالا گلمک، راحات اوْلماق.

راحات لاماق..rahatlamaq [تاثیرسیزائیلم] دینج حالا گلمک، راحات اوْلماق.

راحات لانماق..rahatlanmaq [تاثیرسیزائیلم] دینج حالا گلمک، راحات اوْلماق.

راحاتلیق..rahatlıq [آذ] دینجلیک، اوْزونتوسوْزلوک (فا: راحتی).

راحت..rahat [باخ] راحات.

راحت الحُلقوم..rahatülqum [آذ] راحتوُلقوم: نشاسته‌شکر وانیل و یئمه‌لی رنگلردن دوزه‌لن بیر نوع یومشاق شیرنی (فا: ~). turkish delight

رادار..radar [آذ، لا] رادیو دالغاری ایله هاواداکی اوچاق و نسنه‌لرین یئرینی بللی و تثبیت ائدن قورغو (فا: رادار).

رادکان..radkan [اؤزل‌آذ] مشهد و ضیاآباد دا کند آدی.

رادوْن..radon [لا+یو، آذ] رادیوْم'ون پارچالانماسی سونْوجو اله گلن رادیوْ اکتیو کیمیاوی ائلئمنت قاز (آتوم سایی سی۸۶، آتوم آغیرلیغی ۲۲۲) (فا: رادن).

رادولف..radolf [اؤزل‌آذ] اؤنلو تورکولوق‌رادلف، بیر سؤره روس‌لارین ضد تورک و ضداسلامی‌سیاسی اوتوریته‌سی‌آلتیندا قالمیش، سوسیال و کؤلتورَل جهتدن داغیلمیش تورک گؤچبه‌لرینی آراشدیردیغیندا ابن خلدون کیمی یانلیشلیغا دوشموشدور و اودا بیلمیردیکی تورک امپراتورلوقلاری روس‌لارین حکومت قورمالاریندان چوخ قاباق وُجودا گلمیشدی و روسلار حکومته باشلامامیشدان قاباق تورک حکومت‌لرینین اللری آلتیندایدیلار و چوخلو حکومتی و نظامی سیستملری بو تورکلردن اؤیره‌نه‌رک حکومته باشلامیشدیلار، و البته چوخلو بیلگی‌لر و بلگه‌لر بو گونکو کیمی‌گؤن ایشیغینا چیخمامیشدی و آچیقدیرکی اوْ موجود بیلگی‌لرین اؤته‌سینه کئچه-بیلمه‌میشدیر، قئید اوْلونمالیدیر رادولف'ون بیر سیرا اسکیکلیک لرینه باخمایاراق آراشدیرمالاری بؤیوک دیره مالیکدیر باخ: ابن خلدون.

رادیاتوْر..radyator [آذ، فرانسیزجا] ۱-یاییجی، ایْشینیم و سوُ-- یایان آراج، "بوُخار رادیاتوْرو" ۲-سوْیوداج، موْتوردا سوُیو سوْیودان آراج "اوُچاق رادیاتوْرو". radiator

رادیاسیون..radiason [آذ، فرانسیزجا] ایْشینیم، بیر جیسمین بوُراخدیغی الکتروْماقنیت انرژی و ایْشین (فا: تشعشع).

رادیال..radial [آذ] شُعاعی، یاری چارپی ایله ایلگیلی(فا: شعاعی).

رادیان..radian [آذ] ۱-ایْشین و ایستی یایان "رادیان سوْبا" ۲-دایره ده بیر اؤلچو بیریمی(فا: ~).

رادیکال..radikal [لا: کؤک] ۱-کؤکن، کؤکدن، کؤک ۲-ریاضی ده کؤک آلما علامتی‌نین آدی" √". ۳-کؤکلو، سوْیلو (فا: ~).

رادیکال پارتی..radikal partı [آذ] آشیری پارتی (فا: حزب افراطی).

رادیکال دینچی..radikal dinçi [صفت] کؤکدن‌دینچی(فا: مذهبی افراطی).

رادیکالیزم..radikalizm [آذ، فرانسیزجا] کؤکدن دینچی‌لیک (فا: ~).

رادیوْ..radio [آذ، لا: ، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیراع لانماق] سس دالغالاری‌نی آلان بیر قورغو (فا: رادیو). radio

رادیوْاستانسیا..radiostansia [آذ، لا] رادیو دوُراغی (فا: ایستگاه رادیویی).

رادیوْاستوْدیو..radiostodio [آذ، فرانسیزجا] رادیو دوُراغی (فا: ایستگاه رادیویی).

رادیوْاکتیو..radioəktiv [فر، صفت] ایْشین ائتگین‌لیگی اوْلان، ایْشین ائتگین (فا: رادیواکتیو). radioactivity

رادیوبیولوژی..radiobioloji [آد، فرانسیزجا] ایْشین‌لارین جانلی - توخولاردا اتگین لیگینی و تاثیرینی اینجه‌له‌ین و آراشدیران بیلیم (فا: ~).

رادیوتئکنیک..radioteknik [آد، لا] رادیو و تئکنیک‌له ایلگیلی بیلیم دالی.

رادیوتلقرام..radioteleqram [آد، لا] رادیو ایله تلقراف‌ائتمه‌ایشی‌و قورغوسو.

رادیوتراپی..radiotrapi [آد] x ایشین‌لاریله تداوی و معالجه ایشی (فا: ~). radiotheraopy

رادیوتلفن..radiotelefon [آد، لا] رادیو ایله تلفن باغلانتی‌سی قوران قورغو.

رادیورئپورتاژ..radioreportaj [لا] رادیو ایله وئرلیش‌له‌مه (فا: رادیو رپورتاژ).

رادیوس..radops [آد، لا] دایره چئوره سینین هر هانسی بیر نُقطه سیندن مرکزه وصل اولان دوز خط، یاری چاپی (فا: شعاع).

رادیوسکوپی..radioskopi [آد] ایشینلارلا بیر جیسم و اورقانی معاینه ائتمه ایشی (فا: رادیوسکپی). radioscopy

رادیوقرافی..radioqrafi [آد] x ایشین‌لار ایله چکیم‌له‌مه ایشی (فا: رادیو گرافی). radiography

رادیوقرام..radioqram [آد، لا] ۱-رادیوتلقراف واسطه سیله وئریلن بیلگی و معلومات. ۲-سس یاپینلایان بیر قورغو (فا: رادیوگرام).

رادیوکاربون..radiokarbon [آد، فرانسیزجا] کربونون رادیو اکتیو فورماسی[۹].

رادیولوژی..radioloji [آد، فرانسیزجا] ایشین بیلیم، ایشین بیلیمی. radiology

رادیوم..radiom [آد، لا] گؤموش رنگلی آغ مئتال و رادیواکتیو ساچان ماده، ایشین (فا: ~). radium

رادیومتره..radiometrə [آد، فرانسیزجا] ایْشین اؤلچر (فا: رادیومتره).

رادیوورئریلیشی..radio verlişi [آد] رادیو دالغالاری ایله یایین لانان وئریلیش (فا: برنامه رادیویی).

راز..raz [اؤزل‌آد] مانه؛ زنجان (~بین)، کومیجان (~گردان)، علیشاه عوض (~مره) ده کند آدی.سالماس(~دَرگه) دا داغ آدی.

رازدره..razdərə [اؤزل‌آد] زنگیلان‌دا کند آدی[۲۴۰].

رازقان..razqan [اؤزل‌آد] ساوه-خرقان دا کند آدی.

رازلیق..razlıq [اؤزل‌آد] سراب دا کند و چای آدی {یازلیق[۶۶]}.

رازمجین..razməcın [اؤزل‌آد] ابهر ده کند آدی.

رازی..razi [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

رازیانه..raziane [باخ] آناسون.

رازیک..razik [اؤزل‌آد] اورمیه ده داغ آدی.

رازین..razin [اؤزل‌آد] ساوه-نوبران و رزن ده کند آدی.

راژان..rajan [اؤزل‌آد] اورمیه ده کند آدی.

راست..rast [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] دوغرو.

راستا..rasta [آد، فا] بازاردا توکانلار سیراسی، دوزوم، سیرا (فا: راسته). direction

راستا بازار..rasta bazar [آد] سیرایله دوزولموش توکانلار (فا: راسته بازار).

راست‌گلمک..rast gəlmək [تاثیرسیزائیلم] موافیق گلمک، اوز اوزه گلمک.

راست‌گله..rast gələ [صفت] قاباغا چیخان هر شئی، سئچمه‌دن وآییرمادان اؤنه چیخان (فا: تصادفی، تصادفاً، شانسی). chancy

راست‌لاشماق..rastlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] راست گلمک، اوز اوزه گلمک.

راستلانان..rastlanan [صفت] راست گلینن (فا: متصادف). coinciding

راستلانتی..rastlantı [آد] تصادف، قارشی لانتی (فا: تصادف).

راست‌موغامی..rast muğamı [باخ] دوزلوک موغامی.

راسیونال سایی..rasional sayı [آد، مت] تام و کسرلی‌سایی‌لارین-اورتاق آدی.

راسیونال..rasional [ف، صفت] اوسسال، اوسا دایانان (فا: ~).

راسیونالیست..rasionalist [آد، فرانسیزجا] اوس جو، عاغیل جیلیق (فا: ~).

راشی..raşi [آد، عربجه] روشوت وئرن (فا: رشوه دهنده).

راشیتیزم..raşitizm [آد، فرانسیزجا] بدنده فوسفور و کلسیوم اسکیک‌لیگیندن اورتایا چیخان سوموک بیچیم پوزوقلوغوخسته‌لیگی (فا: ~).

راصد..rasid [آد، عربجه] گؤزلم جی (فا: راصد).

راضی..razi [صفت، عربجه] ایسته ین، اویقون گؤرن و قبول ائدن (فا: راضی). satisfied

راضی‌ائتمه..razi etmə [آد] راضی لاشدیراما (فا: ترضیه). rime

راضی‌لاشدیراماق..razılaşdıramaq [آد] راضی ائتمک (فا: راضی کردن).

راضی‌لاشماق..razılaşmaq [تاثیرسیزائیلم] راضی‌لیق ائتمک (فا: رضایت دادن)

راضی‌لیق..razılıq [آد] ممنونلوق، راضی اولما (فا: تراضی). mutual

راغب..rağib [آد، عربجه] مایل، رغبت نشان وئرن (فا: ~).

راغب..rağib [یازار] قافار راغیب (۱۳۰۹-۱۲۳۵هـ ق) شاماخی‌دا آنادان اوْلوب وتوْرکجه شعرلری واردیر.

راغبتبریزی..rağib təbrizi [یازار] کلبعلی خان هـ ۱۰جو یوْزیلده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱۴۱].

راغبتبریزی..rağib təbrizi [یازار] حسین راغب تبریزی قاجار دؤورو یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱۴۱].

رأفت..rəfət [آد، عربجه] مهربانلیق گؤسترمک (فا: ~).

رافض..rafiz [آد، عربجه] ترک ائدن، اوْزاقلاشانو بوْشلایان (فا: ~).

راقدان..raqdan [اؤزل‌آد] قوتقاشئن‌ده داغ آدی[۲۴۰].

راقی..raqı [آد، یا] عبدالخالق راقی ۱۲۸۵هـ ق باکی‌دا آنادان اوْلوب وتوْرکجه شعرلر دئییدیر[۱۱۷].

راکئت..raket [آد، فرانسیزجا] ۱-رئاکتیو مُحرّکلی اوُچوجو آپارات و آراج. ۲-ایچی باریت‌لی و اوُچوجو بیر سِلاح (فا: راکت).

راکد..rakid [آد، عربجه] دوُرقون (فا: ~).

راکشاس‌لار..rakşaşlar [اؤزل‌آد] شامانیسمده گوْناهکارلارا عذاب وئریجی روُحلار[۲۱۱].

راکی..raki [آد، ع‹راقی›] بیر ایچکی آدی (فا: راکی).

راگبی..ragbı [این، آ] اوْزون سوْو توْپلا اوْینانیلان بیر نوع فوُتبال اوْیونو.

رام..ram [صفت، فا] بویون اَیَن، آرام (فا: رام).

رامازان..Ramazan [اؤزل آد] بوْی آدی. {باخ: رمضان}.

رامپا..rampa [آد، فرانسیزجا] صحنه‌یه یؤنلدیلمیش ایشیق لاندیریجی جاهازلاری تاماشاچی دان و ایزله ییجی‌دن‌گیزله‌دن صحنه بوْیو اوُزانان یاستی‌سیپر، ایکی یوْکسک‌لیکده کی یئرلری بیربیرینه وصل ائدن اَییم‌لی سطح (فا: رَمپ).

راممان..ramman [اؤزل‌آد] سوُمرتانریسی، آداد‌ین آیری آدی[۲۱۱].

راموشان..ramuşan [اؤزل‌آد] ضیاآباد دا کند آدی.

رامیان..ramian [اؤزل‌آد] ۱-گرگان شهرینین بیر بخشی اولاراق ایکی کندیستانی واردیر(رامیان، فندرسک) کندیستانین نفوسو ۱۴۰۰۰* نفر، بخش و کندیستانین مرکزی رامیان، نفوسو ۴۵۰۰* نفر و گرگان شهری‌نین ۶۸ کد طرفینده قرار تاپیب، بو بؤلگه‌نین اهالی سی‌نین بیر بؤلومو صفویه زامانی آذربایجاندان اوراریا کؤچوبلر. ش۱۳۸۵ده گنل‌لیکده ۸۲۰۰۰ نفر و شهر اولاراق ۱۲۰۰۰ نفر نفوسا صاحبدیر، بوُ شهرده چوْخلو توْرک یاشماقدادیر. ۲-رامیان بؤلگه سینده توْرک کندلری : اَزدارتپه (۱۱ک‌ق* ۱۷۰/ ی‌تو)، الهادی (۱۴ک‌گ* ۴۱۰)، پارسیان (۴۴ک‌گ‌د* ۱۵۸۰)، پاقلعه (۱۳ک‌گ* ۵۵۰/ ی‌تو)، پوْلوْروْم/ پُلرم (۱۴ک‌گ* ۹۰/ ی‌تو)، توُران (۹ک‌ق* ۶۰۰ توْرکمن)، تیل آباد (۵۲ک‌گ‌د* ۳۶۰)، چینو (۳۶ک‌گ‌د* ۲۸۰)، خاک پیرزن (۴۰ک‌گ‌د* ۲۷۰/ ی‌تو)، خاندوز (۷ک‌ق‌د* ۲۷۰/ ی‌تو)، خوْش یایلاق (۶۸ک‌گ‌د* ۲۶۰/ ی‌تو)، دوْزدین (۶ک‌گ‌د* ۳۵۰/ ی‌تو)، رامیان‌ramiyan؛ رجن (۲۰ک‌گ* ۱۱۰)، رحیم آباد (۳۰ک‌د* ۱۱۰/ ی‌تو)، رضی (۲۸ک‌گ‌د* ۸۲۰/ ی‌تو)، رودبار (۴۰ک‌گ‌د* ۱۰۰۰)، زمستان یورت (۳۵ک‌گ‌د* ۳۵)، زینب آباد (۶ک‌ق* ۱۳۰ توْرکمن)، سیدآباد (۱۸ک‌ق‌د* ۲۲۰/ ی‌تو)، سیدکلاته (۸ک‌گ‌د* ۹۰)، شاه پسند (۹ک‌ق* ۱۶۰)، فندرسک بخشی، (۲۴ کند و ۶۰۰۰ نفوسو* وار)، قاراتیکان (۷ک، نفوس* ۶۰)، قاراچای (۱۰ک‌گ* ۹۰)، قاراقاچ (۶ک‌ق* ۱۲۰/ ی‌تو)، قوْزدوْوی (۴۸ک‌گ‌د* ۱۰۰ توْرکمن)، قیشلاق (۴۲ک‌گ‌د* ۶۶۰)، کؤشکک (۲۴ک‌گ‌د* ۱۶۰/ ی‌تو)، کوه میان (۱۰ کیلومتر لیگینده، نفوس* ۲۳۰/ ی‌تو)، مَرزبُن (۱۰ک‌ق‌د* ۴۶۰/ ی‌تو)، نوده اسمعیل خان (۱۵ک‌ق‌د* ۲۷۰)، نوده علینقی خان (۱۴ک‌ق‌د* ۷۱۰/ ی‌تو)، ویدَک؛ ویروُ (۴۸۰* ی‌تو) ۳-رامیان بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار گُرگان چایا تؤکولورلر: قاراچای (قاراقاچ۴۱s1b/ ۸q۱)، ویرو veyeru (~s۱۱b۲۱)،

رامیشان..ramışan [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.

رامین..ramın [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

رانت..rant [آد، فرانسیزجا] بیر مال ویا پارانین بللی بیر سوْره ایچینده امک وئریلمه‌دن ساغلاندیغی گلیر، گتیریم[۲۱۸] (فا: ~).

رانتچی..rantçı [آد] رانت ایشی ایله اوغراشان کیمسه (فا: رانتخور).

راندئووُ..randevu [آد، فرانسیزجا] گؤروش، گؤروشوم (فا: ملاقات).

راندئووُجو..randevucu [آد] گؤروشومجو، ملاقاتچی (فا: ملاقات شونده).

راندمان..randman [آد، فرانسیزجا] وئریم (فا: ~).

راوات..ravat [ع ‹رواج›] بو کلمه کاساد کلمه سینین مقابلینده دئییلیر.

راوادانا..ravadana [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

راواسجان..ravascan [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

راوان..ravan [صفت، فا ‹روان›] آخیجی.

راوخ..ravəx [اؤزل‌آد] سبزوار-صفی آباد دا کند آدی.

راوند..ravnəd [آد، بیتگی، فا] باخ: اوُشقون.

راوی..ravi [آد، عربجه] سؤیله ین، روایت ائدن (فا: ~). marrator

راویان..ravian [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

راه..rah [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]باخ: یول(فا: ~) {تورکجه ده ایشلک دگیل و بعضا یئر آدلارینا بو سؤزله ایلگیلی اولْماغی سانیلیر}.

راهابیلیتاسیوْن..rahabilitasion [آد، فرانسیزجا] ابیی لشدیرمه [۲۱۸].

راهب..rahib [آد، عربجه] کئشیش، دین آدامی(مسیحی دینینده)(فا: ~).

راهبه..rahibə [آد، عربجه]قادین راهب (فا: ~).

رأی..rəy [آد، عربجه] اوْی، سس (فا: رای).

رایج..rayic [آد، عربجه] گئچرلی، سوّروملو (فا: ~). current

رایحه..rayihə [آد، عربجه]خوش ابیی، گؤزلقوخو(فا: بوی‌خوش).

رایگان..raiqan [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.

رایون..rayon [آد، فرانسیزجا]بؤلگه، آلان، محدوده، منطقه " یاخشی آباد رایونو، صنایع رایونو: صنایع آلانی" (فا: منطقه).

رئاکتوْر..reaktor [آد، فر] آتوم انرژی‌سی اوْره تن بیر سیستیم.

رئاکتیو..reaktiv [لا، ص] تپگی، ائتگی قارشی‌سی (فا: راکتیو).

رئاکسیا..reaksia [آد، فرانسیزجا]رئاکسیوْن: تپگی، تپگیمه، عکس العمل، ائتگی جاوابی (فا: راکسیون).

رئاکسیون..reaksion [آد، فرانسیزجا] رئاکسیا.

رئال..real [لا، صفت] گرچک (فا: واقعی).

رئال دوْشونن..real düşünən [صفت] گرچک دوْشونن.

رئال‌لاشدیرماق..reallaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] گرچک-حالاگتیرمک(فا: به‌حقیقت‌رساندن)

رئال لاشماق..reallaşmaq [تاثیرسیزائیلم] حیاتا گئچمک (فا: به حقیقت پیوستن).

رئال‌لیق..reallıq [آد] گرچک‌لیک، حقیقی‌لیک (فا: حقیقی بودن)

رئالیته..realitə [آد، فرانسیزجا] گرچک، گرک‌لیک (فا: واقعیت).

رئالیزم..realizm [آ، فرانسیزجا] گرچَکچی‌لیک؛ رئالیزم گرچک‌دونیایا اوُیماق اولاراق هُنر باخیمیندان گؤزل چیرکین و یاخشی‌یامانی اولدوغو کیمی گؤسترمک دئمکدیر بومکتب ۱۹جو یوّزیلده اروپادا بالزاک، فلوبئر کیمی یازیچیلارلا باشلادی، رئالیزم‌مکتبی آذربایجاندا معارفچی رئالیزم ایله باشلایاراق سونرا تنقیدچی رئالیزم اینه دؤنوب و واخت ایله ساوئتلر زامانی سوسیالیست رئالیزم اینه چئوریلیب، بو دوران آذربایجاندا صابر، قولوزاده، باکیخانوف، آخوند اوغلو، واقف رئالیزمین نماینده‌لری تانینیللار [۱۱۷](فا: ~).

رئالیست..realist [آد، فرانسیزجا] گرچکچی.

رئپو..repo [آد، فرانسیزجا] فایز (فا: بهره).

رئپوْرتئر..reporter [آد، فرانسیزجا]رئپوْرت وئرن، رئپوْرتاژچی.

رئپوْرتاژ..reportaj [آد، فرانسیزجا] یازیلی وئرلیش، یازیلی راپور، وئریلیش (فا: رپوْرتاژ). (reprot (newspaper

رئیحال..reyhal [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

رئداکتوْر..redaktor [آد، فرانسیزجا] یازی‌یازان، بیر یازینی دوّزَنله‌یه‌رک یایینا حاضرلایان (فا: ~) {لا: قایتارماق، گئری چکمک}.

رئداکسیا..redaksia [آد، فرانسیزجا] ۱-متنی ایشله‌مه و دوّزلتمه ۲-بیر یایین و نشرین یاییلماسینا رهبرلیک ائدن هیئت ویا قروپ. ۳-هر بیر اثرین، یایین‌ین و تئزیسین افاده فوْرماسی و یا اوْنون آیریجا بیر حصّه سینین واریانتی[۹].

رئزئرو..rezerv [آد، فرانسیزجا] یدک (فا: رزرو).

رئزئرواسیون..rezervasion [آد، فرانسیزجا]رئزئرو ائتمه، یدک‌له‌مه (فا: رزرواسیون).

رئزوْنانس..rezonans [آد، فرانسیزجا] آرتیشیم، چالینیم (فا: رزوْنانس).

رئزیدئنت..rezident [آد، لا: اوْتوران] تمثیلجی، اؤلکه ائلچی سیندن بیر درجه آشاغی کیمسه (فا: رزیدنت).

رئزیستنس..rezistəns [آد، فر، فیز] دیرَنْج (فا: مقاومت).

رئزین..rezin [آد، لا: قطران] بیرنوع دوّزَلتمه اسنک ماده resin

رئژیم..rejim [آد، فرانسیزجا] ۱-یؤنَتمه‌بیچیمی، حکومتطرزی، یاشاییش قایداسی۲-یئمک‌و ایچمک ده پرهیز ائتمه ایشی regimen

رئسئپسیون..resepəsion [آد، فرانسیزجا]قبول ائتمه، بیه‌نیمسه‌مه، قبول تؤره‌نی(فا: ~).

رئسپوبلیکا..respoblika [آد، لا] جُمهوری، عالی حاکمیت اوْرقانلاری خالق طرفیندن بللی سوّره ایله سئچیلن دؤولت اداره فوْرمو و بئله اداره اوُصولو اوْلان اوّلکه (فا: ~).

رئسپوبلیکاچی..respoblikaçi [آد]رئسپوْبلیکااوُصولو طرفداری، جُمهوریتچی (فا: جمهوری خواه).

رئستوران..resturan [آد، فرانسیزجا] یوکسک تیپلی آشخانا، یئمک دوراغی، یئییم دوُراغی (فا: رستوران).

رئفراندوْم..refrandom [آد]عمومی‌رأی‌آلما، خالق‌اوْیلانما سی، گنل اوْیلاما (فا: رفراندوْم) {لا: بیلگی وئریلمه سی}.

رئفرانس..refrans [آد، فرانسیزجا]قایناق (فا: رفرنس).

رئفلئکتوْر..reflektor [آد] یانسیتاج، یانسیدیجی، قایتاریجی، قایتاراج (فا: رفلکتور) {لا: یانسیتماق،}.

رئفلئکتیو..reflektiv [صفت، لا] یانسیدیلمیش، قایتاریلمیش (فا: رفلکتیو).

رئفلئکس..refleks [آد، فرانسیزجا] یانسیتمان، تپگه، قایتاریش، انعکاس(فا: رفلکس

رئفورم..reform [آد، فرانسیزجا] اصلاحات، یومشاق دَییشیک‌لر، سیاسال و توپلومسال آلان‌لاردا یوُمشاق دَییشیم‌لره یوْل آچان حرکت‌لر و ایشلر (فا: رفُرم).

رئفورمچو..reformçu [آد] اصلاحاتچی، رئفورم‌یانلی‌سی (فا: رفورمیست).

رئفورمیست..reformist [باخ] رئفورمچو.

رئقرسیون..reqresion [آد، فرانسیزجا] یئنیدن‌دؤزَلتمه(فا: رگرسیون).

رئقل..reql [صفت] پریود (فا: عادت ماهانه)

رئقلاتور..reqlator [آد، فرانسیزجا] دؤزَنله ییجی (فا: رگلاتور).

رئکلام..reklam [آد، فرانسیزجا] تبلیغات، یاییمجیلیق، یایقی (فا: تبلیغ). propagandism

رئکوْر..rekor [آد، فرانسیزجا] رئکوْرد: الده ائدیلن و اله گلن ان اوْستون سوْنوج (یاریش کیمی ایشلرده) (فا: رکورد).

رئکوْرد..rekord [آد، فرانسیزجا] باخ: رئکوْر.

رئله..relə [آد، فرانسیزجا] الکتریک قوُرقولاری اوْتوماتیک آچیب باغلایان آلت (فا: رله).

رئوْستات..reostat [آد] انرژی‌نی نظاما سالان الکتریکی جاهاز و آیقیت {یو: آخین+ حرکتسیز}.

رئوف..reuf [آد، عربجه] مهربان (فا: ~). kind

رئووْلوْور..revolvor [اینـ آ] آلتی پاتلار (فا: روْلور).

رئویزیوْن..revizion [آد، فرانسیزجا] یئنیله‌مه[۲۱۸]، یئنیدن گؤزدن گئچیرمه

رئیس..rəis [آد، عربجه] باشقان (فا: رییس). chief

ربّ..rəbb [آد، عربجه] تانری "ربیم= تانریم"، اللـه (فا: خدا). God

ربّ النوع..rəbbinno [آد، عربجه] تانریچا؛ اساطیری اینانج‌لارا گؤره بیر سیرا اوْلایلارا سبب اولان اؤزل آللاه (فا: ~).

رُب..rub [آد، عربجه] بامادوْرو قایناداراق اله گلن اؤرون(فا: ~). rob

رُباب..rubab [آد، عربجه] تئلجیک‌لی بیرچالقی آلَتی(فا: ~) rebeck

رُباط..rubat [آد، عربجه] ۱-باغلاییجی (فا: ~) ۲-باخ: روُبات.

رُباط..rubat [اؤزل‌آد] آستانا، قئیدار، باجگیران، سبزوار، همدان، علیشاه عوض، کازرون، نیشابور-چکنه علیا دا کند آدی.

رُباعی..rubai [آد، یازین] بو نوع شعر "لاحولَ ولا قوُوّةَ اِلّا بِلّا" وزنینده و دورد مصرع‌سی قافیه‌لی اولور، البته اوچونجو مصرعین قافیه‌لی اولماغی شرط دَییل، معمولا رباعی هجا اؤلچوسونده ۱۲-۱۴ هجالی شعرله بیر اؤلچوده اولور، اؤرنک: "دیوانه کؤنول بسدی فغان ائیله‌مه چوخ. رازِ دیلیمی خلقه عیان ائیله‌مه چوخ. خاموش اوْتور فیض ازل تاپ اؤزونو. ابنای زمانی همزمان ائیله‌مه چوخ. نباتی"[۷۴، ۷۳] (فا: ~). quatrain

ربّانی..rəbbani [ع، ص] تانریسال، تانری دان گلن (فا: ~).

ربْط..rəbt [آد، عربجه] باغلانتی، ایلیشدیرمه (فا: ~). relation

ربَط..rəbət [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {باخ: رُباط}.

رُبع..rub [آد، عربجه] دؤرد ده بیر، رُبع (فا: چهار یک).

رَبعِ‌رشیدی..rəbe rəşidi [اؤزل‌آد] باخ: تبریز، فضل اللاه رشیدی.

ربّنا..rəbəna [آد، عربجه] تانریم (فا: ربنا).

ربیع اوْلاخر..rəbiulaxər [آد، عربجه] هجری ایلینین ٤ جوآیی(فا: ماه ٤ هجری).

ربیع اوْلاوّل..rəbiuləvvəl [آد، عربجه] هجری ایلینین ۳ جوآیی(فا: ماه ۳ هجری).

رتبه..rutbə [آد، عربجه] درجه، آشاما (فا: رتبه).

رج..rəc [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {ردیف، رده[٦٦]}.

رجا..rəca [آد، عربجه] دیله‌ییش، دیله‌مه(فا: درخواست). request

رجئین..rəcein [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

رجب..rəcəb [آد، عربجه] هجری‌ایلینین ۷ینجی آیی(فا: ماه۷هجری).

رجَبلی..rəcəbli [اؤزل‌آد] رجَبانلی: بوْستان آباد دا کند آدی.

رجحان..rüchan [آد، عربجه] اؤستونلوک، یئی‌لیک (فا: رجحان).

رجَز..rəcəz [آد، عربجه] دؤیوش اؤنجه‌سی اوْخونان شعر و سؤزلر (فا: رجز). name of several

رجعت..rücət [آد، عربجه] گئری دؤنمه، دؤنوش، قاییدیش (فا: ~).

رجل..rəcəl [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {ردیف، رده[٦٦]}.

رجن..rəcən [اؤزل‌آد] رامیان دا کند آدی.

رُجوع..rücu [آد، عربجه] گئری‌دؤنمه، قاییدیش، قاییتما(فا: ~) return

رجیم..rəcim [آد، عربجه] داشا توتما، داشلاما (فا: سنگسار).

رچَته..rəçətə [آد، ایتالیانجا] نسخه، دوْکتور نُسخه‌سی، بیر ایش اوْچون یازیلان نوسخه و پلان (فا: نسخه).

رچَل..rəçəl [آد] مختلف‌میوه‌لری‌شکرله قایناداراق دوزه‌لن شیرین یئمک، باخ مُربّا، قایناتپا (فا: ~). jam

رحلت..rehlət [آد، عربجه] کؤچمه،دنیادان گئتمه، وفات ائتمه(فا: ~).

رَحِم..rəhem [آد، عربجه] دؤل یاتاغی، بالالیق (فا: رحِم)

رَحْم..rəhm [آد، عربجه] مرحمت، اؤره‌یی‌یانما (فا: ~) compassion

رحمان..rəhman [صفت، عربجه] ۱-هرجانلی یا مرحمت ائدن تانری (فا: ~). ۲- درگز (~قولو)، مراغا (~لی) ده کند آدی.

رحمانی..rəhmani [صفت، عربجه] تانری‌سال، تانری‌ایله ایلگیلی (فا: ~).

رحمَت..rəhmət [آد، عربجه] بیرینین سوُچونو باغیشلاما.

رحمت‌آباد..rəhmət abad [اؤزل‌آد]قوم، قئیدار، اقلید، بوُیین زهرا، شیراز-داراب، سبزوار-صفی آباد، ساوه-زرند و ابهر ده کند آدی.

رحمتلیک..rəhmətlik [آد]باغیشلانمیش (فا: خدابیامرز). god bless

رحمتی..rəhməti [یازار]هـ۱۰جو یوّزیلین شاعریدیر.

رحمدل..rəhmdil [صفت، ع+فا]اوّره‌یی رحملی، اوره‌گی یوُمشاق (فا: ~).

رحمسیز..rəhmsiz [صفت]رحم بیلمه ین، رحمی اوْلمایان (فا: بی رحم).

رحیم..rəhim [آد، ع‹رحم›]مرحمت، انصاف.

رحیم-..-rəhim [اؤزل‌آد]تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۳ آد سایماق اوْلار).

رحیم‌رئیس‌نیا..Rəhim reisnia [یازار]ش۱۳۱۹ده تبریزده‌آنادان-اولوب، بؤلگه تاریخی حاققیندا اؤنملی آراشدیماجی کیمی تانینیر، کتاب لاریندان: " آذربایجان در سیر تاریخ ایران، حیدر عم اوغلو، ایران‌وعثمانی‌درآستانه‌قرن‌بیستم، جنبش‌مشروطه، کوراوغلو".

رحیم‌رضایی..rəhim rizai [اؤزل‌آد]اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

رحیم‌شایان..rəhim şayan [اؤزل‌آد]اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

رحیم‌کوشش..rəhim küşəş [اؤزل‌آد]سلماس چاغداش شاعردیر (فرید)[۱۵۶].

رُخ..rox [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یاناق، اوّز (فا: ~).

رختخواب..rəxtxab [آد، فا] یاتاق، یوْرقان‌دؤشک، یاتاق شئی‌لری (فا: ~).

رُخسار..ruxsar [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]اوّز، چهره (فا: ~).

رخصت..rüxsət [آد، عربجه]اجازه، ایذن (فا: ~).

رخنه..rixnə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]سیزیب‌گیرمه (فا: ~).

رخوت..rixvət [آد، ع، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]سُست یوُمشاق‌لیق (فا: ~).

ردّ..rədd [آد، عربجه]۱-قبول ائتمه‌مه، یوخ جاوابی وئرمه، اوُیقون گؤرمه‌مه" ال ایله ردّ اشاره‌سی وئردی" ۲-آیاق ایزی، ایز.

ردّ ائتمک..rədd etmək [تاثیرلی ائیلم]اوّز چئویرمک، قبول ائتمه‌مک (فا: رد کردن).

ردیف..rədif [آد، عربجه]سیرا، دوّزوم (فا: ردیف). ۲-ردیف۲(آد، یازین) آذربایجان شعرینده هر بیت ایکی مصرعدن دوزه‌لیر، هربیته ۲جی مصرع‌لرین سونوندا قافیه‌دن سونرا گلن کلمه‌لره ردیف دئییلیر"عزیزیم ائللر گلر. چای داشار سئللر گلر" بو بیت ده گلر سؤزو ردیف سایبلیر[۷۳، ۷۴].

رذالت..rəzalət [آد، عربجه] آلچاقلیق، اسکیک‌لیک. meanness

رذل..rəzl [صفت، عربجه]باخ: رَذیل.

رذیل..rəzil [صفت، عربجه]رذل: کؤتو، آلچاق‌وشرف‌سیز(فا: ~)

رزّاق..rəzzaq [آد، عربجه]رزق وئرن، ییه‌جک و ایچه‌جک شئیلری وئرن، تانری‌نین آدلاریندان (فا: ~).

رزّاقی اوّزومو..rəzzaqı üzümü [آد، بیتگی]اوّزوم نوعو (فا: انگور ریش بابا، رزاقی).

رزق..rizq [آد، عربجه] ییه‌جک و ایچه‌جک شئی، آذیق (فا: ~).

رزن..rəzən [اؤزل‌آد]هشتپر ده داغ آدی.آمُل‌دا کند آدی (۳۶ک‌گ‌د ۱۶۰* مازندرانلی).تاروُم، رودسر(رزان)ده کند آدی.

رزن..rəzən [اؤزل‌آد] ۱-رزن شهری همدان اُستانی‌نین ان قوُزئی بؤلومونده یئر آلیبدیر، ش۱۳۲۰ده بؤلگه‌ده ۲۰۲ کند، ۱۰۳۰۰۰* نفر نفوس، شهرده ۱۵۰۰۰* نفر نفوس تؤرک اولاراق قئید اوْلونوبدور؛ شهرین اوّزئی گئنیش‌لیگی ۲۷۲۱ کم، اداری لاحاظدان رزن، قُروه-درجزین بؤلوملرینن تشکیل تاپیر، گؤرمه‌لی یئرلرینن: امامزادا اظهر، امامزادا هوُد، قوُروه درجزین کؤهنه حامامی، نظام آباد حامامی، امامزادا ازنا، باخ: همدان. ۲-رزن بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار قوُم دوُزگؤلونه تؤکولورلر: کَت چای (جامشلو s1b٦٤)، ۳-رزن بؤلگه‌سینین داغلاری: قاراقایا (۱۰ک‌ب۲۱۷٤)، شاه وئردی (۳۰ک‌ق‌ب۲۲۸٦)، آغ داغ (۵ک‌ب۲۰۸۸)، اَرمنی داغی (۲۱ک‌ب۱۹۰۵)، کئچَلان (۲۵ک‌ب۱۸۸۳)، قیزیل آباد (۲۸ک‌ب۱۹۰٤)، چیتی (۳۳ک‌ب۱۹۵۸)، بوُقاطی (۳۷ک ق‌ب۲۵۹٤)، قوزئی (۳۸ک‌ب۲۰۳۵)، کؤلمک بوُرون (۳۸ک‌ب۲۰۵۱)، قیزیل قالاسی (۳۹ک‌ق‌ب۲۱۹۰)، بوُغراتی (٤۱ک‌ق‌ب۲۰۸۵)، موُخور دوشو (۱۰ک‌ق‌د ۲۳۹٦)، قانشار (۱۷ک‌ق‌د۲۳۲۷)، پنجه انگشت (۱۷ک‌ق‌د ۲۳۵٤)، بدکو (۱۹ک‌ق‌د۲۵۰۵)، گوّن چالان (۲۰ک‌ق ۲۳٤۲)، قاراآغاجی (۲۰ک‌ق‌د۲۵۸۵)، غَراغلی ۲۵ ک‌ق ۲۸۹۸)، جئیرانلو (۲۵ک‌ق‌د۲۵٤۸)، قاراقوُلقان (۲۵ک‌ق‌ب ۲۱۹۰)، کُلاقوُزه (۲۹ک‌ق‌ب۲۱۷٦)، کَلّه یاری (۱۰ک‌ق‌د ۲۲۳۰)، بُلند (۱۷ک‌ق‌د۲٤۵۰)، آغ دربند (۲۵ک‌د۲٦۵٤)، قیْرخ قیْز (۳۰ک‌د۲٤۵٤)، قاراقاش (۳۲ک‌ق۲۵۵۰)، قارا داغ (۱۱ک‌ب۲۲٦٤)، تَوا (۱۵ک‌د۲۰۳۵)، گلدَر (۱٦ک‌ق ۲۰۵۳)، مهربان دوْغان (۱٦ک‌ب۲۲۱٤)، قاراغوُل (۲۰ک ق‌ب۲٤۰۸)، بابانظر (۳۵ک‌ق‌ب۲۳۱٦)، اَزناب (٤۰ک‌ق‌ب ۲۵۸۰)، قَزیباوا

(٤٢ک‌ق‌ب۲۲۸۹)، غضنفرداغی (٤٥ک ق‌ب٢١٦٦)، ٤-رزن(سردرود-آشاغی‌سردرود) بؤلگه‌سینین کندلری: چالبوُغا (*١٠٠)، قارایلار (*٨٠)، ویِیر (*١٢٠) vəyər، خنجرآباد (*٨٠)، قوْزلوجا (*١٣٠)، پیلجین/ پیله جین (*٤٠٠) pilcin، چایان(*٩٠٠)، پایندا(*٥٠٠) payanda، دَمَق (*٨٠)، جعفرآباد (*٤٠٠)، قالاشاطیریالی/ شاطر بالی (*٥٠٠)، سرله (*٢٣٠) sərlə، حسن آباد (*٣٦٠)، گؤستر/ گُستر (*٢٢٠)، مزرعه داشلی(بوْش)، سلطان آباد (*١٢٠٠)، گل کبود، قاییش(*١١٢٠)، تؤلکوتپه (*٧٧٠)، ٥-رزن(سردرود-بغراطی) بؤلگه‌سینین کندلری: بابانظر (*١٨٣٠)، قادرخلج (*٧٥٠)، چوْرمق (*١٣٠٠)، قالا-زندلیک، مزرعه دئیمور/ تیمور (*٢٧٠)، قاراکند (*٤٥٠)، قیزیل‌آباد (*١١٠)، تپه دیبی (*٤٤٠)، گلیجه/ کؤللوجه/ کُلیجه (*١٨٠)، قئینرجه، یاریمجاباغ (*٢٠٠)، قالاجیق زامانی (*٤٠٠)، اوْرتاقمیش (*٥٨٠)، چاربوُلاق (*٦١٠)، ٦-رزن(سردرود-یوخاری‌سردرود) بؤلگه‌سینین کندلری: گاو سوار/ گؤوساوار، کهریز بوْغازی، خوُرونده، قارابولاق، منصورآباد، اوجاق، چوبوقلو، آرپاد/ آرپادره، آغجالیجا، آغجا خارابا، تخت، مالالابولاق، ٧-رزن(قُروه درجزین-آشاغی درجزین) بؤلگه‌سینین کندلری : قُروه‌درجزین (*٣٢٦٠)، درجزین، نظام‌آباد(*١٣٤٠)، پشتجین (*٩٠٠) poştcin، نوْده (*١٨٠)، نییَر (*١٥٠٠) niyər، سایان (*٨٨٠)، مزرعه‌گیودره (*٣٨٠)، اوُمان/ عمان (*٨٦٠)، دوْلوجَردین (*٢٤٠)، احمدآباد (*١٩٠)، کمندان (*٢٨٠)، رازین (*٤٥٠)، حکان، سیلک ، زاکان، ٨-رزن(قُروه درجزین-یوخاری درجزین) بؤلگه‌سینین کندلری : کاج (*١٤٥٠)، سوزن، پیری بَگ/ پیربگ (*١٧٠)، تَموُزان (*٦٠٠)، مَسینَک (*٣٢٠) mesinək، زَهْتَران (*٢٤٠) zehtəran، سَلیلَک (*٢٧٠) selilək، روُکین (*٣٥٠))، شَنجوُر (*٤٧٠)، چانگرین، وَسمَق (١٤ک‌گ‌د *١٠٤٠)، والاشجِرد (*١٥٠)، پیله کان (*٦٠) pilәkan، جاوَرسَجین (*١٢٠) cavərsəcin، قاراقایا (*٢٧٠)، سوُنقورآباد (*٤٩٠)، کرفس، یئنگیجه کرفس، گل تپه، دمورچی/ یوخاری، ناکین (*١٧٠)، عین آباد/ ائین آباد (*٩٧٠)، سنگ گران کوه، شَوَند (*١٩١٠)، منوچهر (*٢٩٠)، مزرعه گئچیلو (*١٢٠)، مزرعه صارم (*١٥٠)، ٩-رزن(مرکزی-خرقان) بؤلگه‌سینین کندلری: امیرآباد (*٤٤٠)، دورنیان، آغجا خارابا (*٢٠٠)، بادکوه، آغچای (*٣٨٠)، ماهنیان (*٦٣٠)، وهنده، سورتجیق، کاروانا (*٢٤٠)، خلج، گوَنلو (*٩٠٠)، لاله دان (*٤٥٠)، جَربانلو (٣٠ک‌ق‌ب *٦٢٠)، قیزیلجا خرقان، ساریجالی، مزرعه آغبولاق قوْشابولاق، گرمک، ١٠-رزن(مرکزی-رزن) بؤلگه‌سینین کندلری: ورقیستان (*٥٧٠)، تازا کند (*١٥٠)، قانقانلوُ (*١٩٠)، غلامعلی، امت-لر(*٧٥٠)، وفس عاشقلو vəfs، فارسجین، خوُمایقوُن (*٥٦٠)، تکیه (*٤٤٠)، ناوار (*١١٢٠)، یئنگی قالا (*٤٣٠)، سیراب (*٥٠٠)، یوشانلو، امامزاده قاسم (*٩٠)، کَهارد (*٨٨٠)، خیرآباد (*١٤٠)، وروزین، ایلانلو، قاتیراوْلان (*١٣٠)، قاراقایا، نییَنْج (*٣٩٠)، قازیاتان (*١٢٠)، آغکند رزن (*١٨٠)، مادآباد (*١١٠)، امیریه (*١٨٠)، آب باریک، پناه قیزیلجا(بوْش)، گامیشلو (قمیشلی) (*٧٢٠)، کلیجه/ گوّللوجه، هَرْیان (*٧٤٠)، درویشان (١١٢ک.گ.د *٦٢٠/ تو) ١١-رزن بؤلگه سینده توّرک کندلری (گونش ١٣٢٠*) : آجرلو (٣٨ک‌گ‌د *١٩٠)، ازناو (٤٠ک‌گ‌د *١٨٠)، اَکله (٢٢ک‌گ *٤١٠)، بازان (٤٦ک‌گ‌د *٢٤٠)، بوْزچَللوُ (٣٣ک‌گ‌د *٦٠)، بهکَندان (١٦ک‌گ‌د *٧٨٠)، پاوان (٤٠ک‌گ‌د *٢٨٠)، تجرک (٤٤ک‌گ‌د *١٤٠)، چالمیان (٩٥ک‌گ‌د *٤٤٠)، چوبوقلو (٣٩ک‌گ‌د *٢٠٥)، چوْوقان (٩٥ک‌گ‌د *٣٢٠)، خان حصاری (٤٥ک‌گ‌د *١٧٠)، خوْنجین (١١٥ک‌گ‌د *٢٠٠٠)، خوْروَنده (٢٧ک‌ق‌ب *٧٥٠/ ی‌تو)، خوُماجین (٤٨ک‌گ‌د *٢٨٠)، خیانَک (٤٢ک‌گ‌د *١٤٠)، خیگان (٧ک‌گ *٢٩٠)، داغکندی (٤٨ک‌د *١٦٠)، درویشان (١١٢ک‌گ‌د *٦٢٠)، دهدَوان (٤٤ک‌گ‌د *١٩٠)، دیزج (٧٤ک‌گ *٥٣٠)، رضاباغی (٣٨ک‌گ‌د *١٤٠)، روکین (١٠٥ک‌گ *٢٩٠)، زاغلیجا (٤٤ک‌گ‌د *١٤٠)، زَنده‌لیج(٢٦ک‌ب *٤٧٠)، شاه باغی (٤٠ک‌د *١٦٠/ ی‌تو)، شاه بولاغی (٢٤ک‌ق‌د *٧٠)، شاهَنجَرین (١٤ک‌گ‌د *٢٠٠٠)، صیدآباد(٤٢ک‌گ‌د*٢٠٠)، ضیاءآباد (١٢٠ک‌گ *٣٢٠)، عودآغاج (١٠ک‌گ‌د *٣٠نفر)، فامینین/ فامَنین (٣١ک‌گ *٤١٨٠)، فَرده‌غان (٩٤ک‌گ‌د *٢٤٠)، قئینرجه (٣٧ک‌ق‌ب *٨٣٠)، قارلوُق (٤٤ک‌د *٧٨٠)، قالاشاه نظر (٦٣ک‌گ *٧٠)، قالاگؤزل دره (٣٦ک‌د *٢١٠)، قره‌دای (٣٦ک‌گ‌د *١٥٠)، قره بولاق (٣٦ک‌ق‌ب *٣٠٠)، قلقل آباد (٤٣ک‌گ‌د *١٨٠)، قوْمیشانا (٤٠ک‌گ‌د *٢١٠)، قوْشاخانا (٨٦ک‌گ‌د *١٣٠)، قیزیل خرابه (٣٧ک‌گ‌د *٤٧٠)، قیشلاق خسروخالی (٧٥ک‌گ *١٦٠)، قیشلاق شاه باغی (٤٠ک‌گ‌د *١٠٠)، کسک‌آصف kəskasef (١٠٠ک‌گ *٣٧٠)، کنیزان (٤٣ک‌گ‌د*١٠٠)، کوْسالو (٤٣ک‌گ‌د *٢٥٠)، کهریز بوْغازی (٢٤ک‌ق‌ب *٥١٠)، گاوسوار(٢٦ک‌گ‌د*١٥٤٠)، قوُرچان/ گورچان (١٠٥ک‌گ‌د *٦٣٠/ ی‌تو)، گوّندوز/ گندوز (٤٦ک‌ب *٧٨٠)، لات (١٢ک‌ق‌د *٢٨٠)، مَرْغ آباد (٣٧ک‌گ‌د *١٣٠)، مَرَک (٤٨ک‌گ‌د *٧٠)، مزرعه شیر ابدال (٤٣ک‌گ *١٢٠)، مَلک باغی (١٠٢ک‌گ‌د *١١٠)، منصورآباد (٣٦ک‌ق‌ب *٥٣٠)، میدانک (١٠٧ ک‌گ‌د *٤٩٠)، وسمق

(۸۲ک گ‌د ❊۲۲۰/ ی‌تو)، وَفْرَجین (۱۰ک‌ق❊۹۰۰)، هفتیان (۸۰ک گ‌د ❊۱۰۰)، یئنگیجه (۳۲ک گ‌د ❊۳۰)،

رزه..rəzə [ع‹الرّزه›] رزوه: قاپی‌نی‌چارچوبا باغلایان ایشگیل(فا:~)

رَزوه..rəzvə [ع‹الرّزه›] باخ: رزه.

رزه‌بند..rəzəbənd [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

رزه‌ده چیچگی..rəzədə çiçəyi [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا: اسپرک).

رساله..risalə [آد، عربجه] یازیلی اوْلان بلگه، تئزیس (فا: ~).

رسّام..rəssam [آد، عربجه] رسیم چکن، نقّاش، بنیزچی (فا: ~).

رسانا..rəsana [آد، فا] گئچیریجی (فا: ~). conductor

رستم..rüstəm [اؤزل‌آد] گئرمی، اهر، قوچان و بیجار (~آباد)، آستانا(~راه)، گئرمی، یاستیکند و کلئیبر(~کندی) ده کند آدی.

رستم‌باز..rüstəm baz [آد] کندیر باز، کندیر اوْیناندان، ایپ اویناندان، جانباز (فا: طناب باز).

رُستملی..rüstəmli [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

رسم..rəsm [باخ] رسیم.

رسم‌الخط..rəsmulxət [آد، عربجه] یازیب پوزما قایداسی(فا: ~).

رسماً..rəsmən [ظ، ع] گئچرلی اوْلاراق (فا: ~). officially

رسمی..rəsmi [ع، ض] دؤولَته عاید یاسا، گئچرلی official

رسمی‌لشدیرمک..rəsmiləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] گئچرلی حالا گتیرمک(فا: رسمی‌نمودن).

رسمی‌لشمک..rəsmiləşmək [تاثیرسیزائیلم] گئچرلی حالا گلمک (فا: رسمی شدن).

رسمی‌لیک..rəsmilik [آد] گئچرلیلیک، گئچرلی اوْلما (فا: رسمیت).

رسمیت..rəsmiət [آد، عربجه] گئچرلیک (فا: رسمیت). formal

رُسوا..rüsva [صفت، فا] آبیرسیز، رذیل (فا: ~). desgraced ۲-

رُسوا،(یازار) (ه۱۲۷۵) محمدحسین شیروانلیدیر و فضولی مکتبینده تورکجه شعر دئییب و کاشاندا وفات ائدیبدیر[۱۱۷].

رُسوالیق..rüsvalıq [آد] روسوا اولما (فا: رسوایی). infamy

رسوخ..rusux [آد] گئچمه، نفوذ ائتمه (فا: رسوخ). firmness

رسول..rəsul [آد، عربجه] ۱-خبرچی. ۲-یالواج، آللاه طرفیندن کتاب گتیرمیش پیغمبر، پیغمبر.

رسول..rəsul [اؤزل‌آد] قوْشاچایدا (~آباد)کند و زنجاندا(~داش)داغ آدی. آذربایجاندا بو سؤزله باشلایان نئچه یئر آدی واردیر[۲۴۰].

رسوْل‌پویان‌مهر..rəsul puyan mehr [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

رسول‌رضا..rəsulriza [یازار] رسول ابراهیم اوْغلو رضایف ۱۹۱۰دا گؤی چای‌دا آنادان اوْلوب و چوخلو شعر چاپا بوراخمیشدیر.

رسولزاده..rəsulzadə [یازار] محمدامین رسولزاده م۱۸۸٤ده باکی‌یا یاخین نوخانی کندینده آنادان اوْلدو، اوْ چوخلو قازئت ودرگی‌لرین یازیچی‌سی و یاییندجی‌سی اوْلموشدور، بیر مدت‌گونئی آذربایجاندا مشروطه‌چیلره کؤمک‌ائتدی، آذربایجان جمهوریتینده ملت‌قیامینی-رهبرلیک ائده‌رک۲۸مارس ۱۹۱۸ده آذربایجانین باغیمسیزلیغینی اعلام ائتدی، ۱۹۲۰ده بولشویکلرین غارتیندن سونرا توستاغا دوشدو، سیاسی ملاحظه‌لر سببی ایله زندانداندان قورتولدو و۱۹۵۵ده آنکارادا

وفات ائتدی.

رسوْل‌علیزاده(ارتورک)..rəsuləlizadə(ərtürk) [اؤزل‌آد] اوُرمولو-چاغداش‌شاعردیر[۱۵۶].

رُسوم..rusum [آد، عربجه] گله نک و گؤره نک، رسم‌لر (فا: ~).

رُسومات..rusumat [آد] رُسوملار، باخ، رُسوم.

رسیم..rəsim [آد، عربجه] ۱-نقاشی، فوتوگراف ۲-تؤرن، (فا: رسم).

رشادت..rəşadət [آد، عربجه] ایگیدلیک، قورخمازلیق (فا: ~).

رشبر..rəşbər [آد، فا ‹نجبر›] رعیت.

رَشْتاوا..rəştava [اؤزل‌آد] روْشتاوا:میانا،زنجان، کوچصفهان دا کند آدی {اؤروش‌آوا سؤزوندن دَییشمیش اوْلمالیدیر، باخ: اؤروش}.

رشت..rəşt [اؤزل‌آد] ۱- رشت-خُمام بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: بَرمَچه (٤ک گ ❊۱۱۰۰/ ی‌تو)، بوُداق (۷ک گ‌د ❊۱٤۰ تو+گیلک)، تازا آباد خواجکین (۲ک گ ❊۱۱۰/ ی‌تو)، تیسییَه (۳ک‌ق‌ب ❊۱۵۰۰/ ی‌تو)، دافچاه (٦ک گ‌د ❊۲۳۵۰/ ی‌تو)، کَلاچاه (٦ک گ‌د ❊۱۷۵۰/ ی‌تو)، گوْلشن (۸ک‌ق ❊۳۸۰ گ و) ۲-رشت-رودبار بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: لوْشان (۳۰ ک گ ❊۲۲۰/ ی‌تو)، نمک آوران (❊۵۰/ ی‌تو)، نوْده (❊۱۰۰)، چوْماقستان(لاهیجاندا)، {بعضا رشت سؤزونون کؤکونو ابجد ساییلارینا باغلاییرلار بو حسابلا کی

ابد حرفلرینده "ر ش ت" حرفلر ٦٠٠ اولار و هیجری ٦٠٠ ده بورانین دؤزلمه‌سینه اشارتدی، هر حالدا منطقی یوروم دئییل و بونا دلیل ده یوخدور؛ تورک بؤلگه لرینده اؤروش کیمی یئرآدلارینی رشت و رُشت کیمی اوُیدورما آدلارا چئویریرلر (باخ بیناب)؛ و محتملا رشت کلمه‌سیده اصلینده اؤروش سؤزو اولاراق سونرالار رَشت سؤزونه دَییشیلیبدیر}.

رشد..rüşd [آد، عربجه] ارگین لیک (فا: رشد).

رَشدوْ..rəşdo [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

رَشْدین..rəşdin [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

رشدیه..rüşdiə [یازار] میرزاحسن رشدیه م۱۸۵۱ده تبریزده آنادان اولوب، اوْ ایلک دفعه اوْلاراق تبریزده "رشدیه ملی مکتبی" آدلی مدرسه‌لری قورموشدور وچاغداش شکیلده مدرسه آچما بوّتون ایران توْپراقلاریندا اوْنا نسبت وئریلیر، بوُ مدرسه‌لرده "وطن‌دیلی، آنادیلی" آدیندا درسلیک کتاب‌لارینی یازمیشدیر، رشدیه گیزلی انجمن‌ین و انقلاب‌کمیته سی نین عضوو ایدی، و ش۱۳۲۳ده دوّنیاسین دَییشدی[۱۳۱].

رشمه..rəşmə [آد] ایپ، سیجیم "رشمه کیمی بوُروق یوْللار" {فا ‹رشتن› +مه و محتملا اَنَشمه[٦]}.

رشوانلو..rəşvanlı [اؤزل‌آد] قوچان(۲) و بجنورد دا کند آدی.

رُشوه..rüşvə [آد، عربجه] باخ: روّشوت.

رُشوت..rüşvət [آد، عربجه] روّشوه: اؤز خئیرینه بیر ایشی گؤردورمک اوّچون هر هانسی بیر وظیفه‌لی و گؤرَولی مأمورا وئریلن پوُل و هرشئی (فا: رشوه).

رُشوه‌چی..rüşvəçi [باخ] روّشوتچی: رُشوه‌خوْر، رُشوه یئین.

رُشوه‌خوْر..rüşvə xor [صفت] باخ: رُشوه یین.

رُشوه‌وئرن..rüşvə verən [صفت] غیرقانونی اولاراق رُشوه وئریب ایشینی گؤردورن کیمسه (فا: رشوه ده، راشی). briber

رُشوه یین..rüşvə yiyən [صفت] غیرقانونی اولاراق رُشوه آلیب بیرینین ایشین گؤرن کیمسه (فا: رشوه خوار). bribable

رشید..rəşid [آد، عربجه] ایگید، قوچاق، ارگین (فا: ~).

رشید..rəşid [اؤزل‌آد] عبدالرشیدادیب‌الشعراه۱٤جوعصر شاعریدیر[۱٤۱].

رشید..rəşid [اؤزل‌آد] میانا(~آباد)دا کند و اردبیلده(~علیچای)چای آدی.

رشیدافشار..rəşıd əfşar [یازار] عبدالرشید افشار ادیب الشعرا ۱۲٦۳ هـ ده اورمیه ده آنادان اوْلوب، تورکجه شعرلری واردیر.

رشیدبگ افندیوف..rəşid bəy əfəndiyəf [اؤزل‌آد] م۱۸٦۳ده شکی ده آنادان اوْلوب، و تورکجه شعرلری واردیر-

رشیدالدین فضل الله..rəşidəddin fəzlullah [اؤزل‌آد] هـ٦٤٥ده همدان دا آنادان اوْلوب و ۷۱۸ده اؤلدورولدو، ائلخانلی آباقاخان‌ین طبیبی و غازان‌خانین‌اعظم وزیری اوْلموشدور، تبریزین شئشگیلان بؤلگه سینده بؤیوک علم یوُردو رَبع رشیدی‌نی قوردو، بوُ عالیم‌تاریخ-قایناغی‌اولان "جامع‌التواریخ، تاریخ‌مبارک‌غازانی" کتابلاری‌نین یازاریدیر، بو کتابدا اوْغوزنامه بؤلومو تؤرک قوْملاری-حاققیندا‌چوْخلو بیلگیلره مالیکدیر، باخ: تبریز[٤۹].

رشیدلیک..rəşidlik [آد] ایگیدلیک، قوچاقلیق (فا: رشادت).

رصد..rəsəd [آد، عربجه] گؤزلم (فا: رصد).

رصدخانا..rəsədxana [آد] گؤزلم اوی، اوُزای چیلیق و هاواچیلیق ایشلرینده مُشاهده و گؤزلم آپارماق اوّچون اوْپتیک وسیله و جاهازلارلا تجهیز اوْلونموش یئر و موُسّسه "ماراغا رصدخاناسی" (فا: رصد خانه).

رضا..riza [آد، عربجه] ۱-راضی‌لیق(فا: ~)۲-یئرآدی: اسفراین، ساوه، ماهنشان، قوچان، اقلید و آستانا دا (~آباد)، رزن (~خانلو)، اردبیل (~قولوقیشلاقی)، ساییین‌قالا (~قیشلاغی)‌داکندآدی.

رضابگلو..rizabəyli [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

رضاشعبانی..rizaşəbani [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلار یندانديرٍ[۳].

رضاع..rizaı [آد، عربجه] سوّت وئرمه، امیشدیرمه (فا: ~).

رضاغفّاری..riza ğəffari [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلار یندانديرٍ[۳].

رضاقولوخان‌هدایت..riza quluxan hidayət [یازار] هـ ۱۳جو یوّزیلین شاعریدیر[۱٤۱].

رضامحمدی، ولایی..riza məhəmmədi, vilayi [یازار] ش۱۳٦۲ده سراسکندین‌قوچ‌احمد کندینده آنادان اوْلدو، ادبیات ساحه سینده چالیشقاندیر[٦٤].

رضامندی..rizamәndi [آد] رضایتی اولما (فا: رضامندی). consent

رضانظامی..riza nizami [یازار] مرحوم محمود نظامی‌نین اوْغلو ش۱۲۸٦ ده ابهرده دوْغولموش و تورکجه شعرلری واردیر.

رضایت..rizayət [آد] راضی‌لیک(فا: ~). satistaction

رضایت‌بخش..rizayətbəxş [آد] قابل قبول (فا: ~). satistactory

رضایت‌نامه..rizayətnamə [آد] رضایت بلگه‌سی letter of satisfaction

رضایت‌سیزلیک..rizayətsizlik [صفت] رضایتی اولماما (فا: بی رضایتی).

رضوان..rizvan [آد، عربجه] ۱-جنت قاپی چی‌سینین آدی. ۲-جنّت، اوُچماق(فا: رضوان). paradise

رضوان..rizvan [اؤزل‌آد] میانا دا داغ آدی.آوج ده کند آدی.

رضوان‌شهر..rizvanşəhr [اؤزل‌آد] بوُ شهر تالیش شهرینین گؤنئی طرفینده و انزَلی آستار یولوندا یئر آلیبدیر، ش۱۳۲۰ده ۶۰ کندی و ۲۳۰۰۰*نفوسو وارایدی، اوْ دؤنم بوُ یئرین‌آدی رضوانده‌ایدی، ش۱۳۸۵ ده نفوس شهرستاندا ۶۵۰۰۰ و شهرده ۱۲۰۰۰نفرایدی؛ نفوسون بیر بؤلومو تورکدور، باخ: تالیش.

رضی..rəzi [اؤزل‌آد] خیاو و رامیان دا کند آدی. اردبیل، ساوه-زرند، تهران-شهریار و آبیک ده(~آباد) کند آدی.

رضیه‌گنجوی..rəziə gəncəvi [یازار] هـ۱۲-۱۳جوعصرین‌شاعریدیر[۵۲].

رُطوبت..rutubət [آد، عربجه] یاشلیق، نم، ایسلاق‌لیق (فا: ~).

رطوبت‌نسبی..rutubət i nisbi [آد] نسبی نم(فا: ~). relative humidity

رُعایا..rüaya [آد، عربجه] قارا یاخالار، رعیت‌لر (فا: رعایا).

رُعایت..rüayət [آد، عربجه] گؤزَتله‌مه، سایما، سایقی، آغیرلاما، سایقی گؤسترمه، حُرمت ائتمه (فا: ~).

رعشه..rəşə [آد، ص، عربجه] تیتره ییش، اسمه، تیتره‌مه (فا: ~).

رعنا..rəna [آد، ص، عربجه] ۱-عربجه ده اؤزونو بَیه‌نن قادین، گؤزل (قیز ویا قادین). ۲-قیز آدی.

رعنارُستم‌اوْوا..rəna rüstəmova [یازار] نخجوانلی چاغداش شاعردیر[۵۲].

رعنالیق..rənalıq [آد، عربجه] گؤزللیک.

رعیت..rəiyət [آد، عربجه] ۱-باغیملی اوْلانلار، تبعه. ۲-کنده اکین اکن ایشچیلره‌و گنل‌لیکله فئوْدالیزم دؤورو یئره مالیک اولماییب-وایشله‌یه‌رک آشاغی‌طبقه کوّتله‌یه‌دئییلیردی (فا: ~).

رغایب..rəğayib [آد، عربجه] رقئیب: امینه‌خاتونون ح مُحمده بوْیلو قالدیغی گئجه ۲-رجب آیی‌نین ایلک جوما گئجه سی.

رغبت..rəğbət [آد، عربجه] ایستَک، آرزو، مئیل (فا: ~).

رغماً..rəğmən [آد، عربجه] قارشین، بونا باخمایاراق" بوتون‌دئدیگیمه رغما"[۶].

رف..rəf [ع ‹الرّف›] طاقچا.

رفاقت..rəfaqət [آد، عربجه] یولداشلیق، آرخاداشلیق(فا: ~).

رفاه..rifə [آد، عربجه] بوْللوق، وارلی‌لیق (فا: ~).

رفتار..rəftar [آد، فا] داورانیش، ترپه‌نیش (فا: ~).

رفتکی..rəftəki [اؤزل‌آد] صومعه(۱۲ک.ب*۷۶/ ی‌تو)ده کند آدی.

رفع..rəf [آد، عربجه] قالدیرما، آرادان گؤتورمه، ردّ ائتمه (فا: ~).

رفعت..rəfət [آد، عربجه] یوکسلمه، اوُجالما(فا:).

رفقا..rüfəqa [ع، رفیق جوْ] یولداشلار (فا: ~).

رفوزه..rufuzə [آد، عربجه] رد اولما، سیناودان دوشمه(فا: ~) failed

رفیع..rəfi [آد، عربجه] یوکسک، اوُجا(فا:).

رفیع‌واعظ‌قزوینی..rəfi vaiz qəzvini [یازار] هـ۱۱جی یوّزیلین شاعریدیر[۱۴۱].

رفیق..rəfiq [آد، عربجه] آرخاداش، یولداش، دوْست (فا: ~).

رفیقانه..rəfiqanə [ض، ظ] یولداشجاسینا، دوْستجاسینا (فا: ~).

رفیقه..rəfiqə [آد، عربجه] قادین یوْلداش (فا: ~).

رقئیب..rəqeyib [آد، عربجه] باخ: رغایب.

رقابت..rəqabət [آد، عربجه] یاریشما، چکیشمه (فا: ~).

رقّاص..rəqqas [آد، عربجه] اوینایان، رقص ائدن، دانسچی (فا: ~).

رقّاصه..rəqqasə [آد، عربجه] قادین و قیز رقّاص.

رُقَبا..rüqəba [آد] رقیبلر، قارشیت‌لار، قارشی قارشییا اوْلان یاریشچی‌لار (فا: ~). compertitors

رقّت..rəqqət [آد، عربجه] اوْرک یومشاق‌لیغی، اورک اینجه‌لیگی، نازیک‌لیک، اینجه‌لیک، سئوه جن‌لیک (فا: ~).

رقص..rəqs [آد، عربجه] دانس، اوینا‌ما (فا: ~).

رُقعه..rüqə [آد، عربجه] مکتوب (فا: نامه). letter

رقم..rəqəm [آد، عربجه] سایجیق، سایی‌لاری گؤسترمک اوْچون ایشله دیلن اشارت‌لرین هر بیری " ۰، ۱، ۲، ۳، ٤، ٥، ٦، ۷، ۸، ۹" (فا: ~). figure

رقم نویسی..rəqəmnivisi [آد، عربجه] نوت یازما (فا: ~). notation

رقیب..rəqib [آد، عربجه] بیر ایشده قارشی یاریشچی(فا: ~). rival

رقیق..rəqiq [آد، ع، ص] ۱-غلیظ اولمایان، سئیرک و دورو. ۲-اینجه (فا: ~). diluted

رقیّه‌کبیری..rüqəyyə kəbiri [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندادیر[۳].

رکعت..rükət [آد، عربجه] نامازداهرسیرا آیاق‌اوْسته‌اَییلمه(فا: ~).

رکن..rükn [آد، عربجه] تمل، خیم، ایلکه (فا: ~). pillar

رکود..rukud [آد، عربجه] راکدلیک (فا: رکود). stagnation

رُکوع..ruku [آد، عربجه] اَییلیش، نامازدا ایبلیب عبادت ائتمه بؤلومو، اَیله‌رک سجده ائتمه (فا: رکوع). genuglexion

رگَن..rəgən [اؤزل‌آد] اوْلقوُن، دئنئییملی[۷].

رمّال..rəmmal [آد، عربجه] رمل آتان، فالچی (فا: ~). geomancy

رمپ..rəmp [آد، فرانسیزجا] باخ: رامپایئنیشلی یئر (فا: ~).

رمز..rəmz [آد، عربجه] گیز، گیزلی‌سیمگه و سَمبوْل، گیزلی اوْلان شئی و سؤز (فا: ~). mystery

رمزچیخارما..rəmz çıxarma [آد] رمزتاپما (فا: کشف‌رمز). decipherment

رمَضان..rəməzan [آد، عربجه] اوْروجلوق آیی (فا: ~). درگز ده کند آدی.

رمَق..rəməq [آد] تاب، توان (فا: ~).

رمْل..rəml [آد، عربجه] رمّاللیق‌و فالچیلیق اوْچون گؤرولن ایشلر.

رمل آتماق..rəml atmaq [تاثیرسیزائیلم] فالا باخماق.

رممال..rəmmal [آد] رمل آتان، فالچی.

رُموز..rumuz [آد، ع، رمز چوْ] رمزلر، گیزلر (فا: ~).

رنج..rənc [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ۱-اینجیمه، اذیت ۲- امک، زحمت(فا: ~).

رنجبر..rəncbər [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ۱-اینجییَن، اذیت چکن. ۲-امکچی (فا: ~).

رنجبر..rəncbər [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی[۲۴۰].

رنجور..rəncur [یازار] شاه‌نیگار خانیم رنجور(م۱۸۹۹-۱۸۵۰) قازاخین آغ کؤینک کندینده آنادان اوْلوب، ایکی یوزه قدر شعری بیزه یادگار قالیبدیر[۱۱۷].

رنجیده..rəncidə [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اینجیمیش، قلبی قیریلمیش (فا: ~).

رنده..rəndə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یوْنار، یوْناج، یونوجو آلت (فا: ~).

رنگ..rəng [آد، فا] بوْیا، جیسیم‌لردن یانسییان و گؤزله دوُیولان ایشیق دالغالاری (فا: ~).

رنگ دَییشن..rəng dəyişən [صفت] متلوّن، رنگ‌عوضله‌ین(فا: متلوِّن) versatile

رنگ وئریب رنگ آلماق..rəng verib rəng almaq [تاثیرسیزائیلم] رنگدن رنگه دؤشمک.

رنگارنگ..rəngarəng [آد، فا] چئشیدلی رنگلری اوْلان، رنگ رنگ (فا: ~).

رنگسیز..rəngsiz [صفت] رهسیز rəhsiz: رنگی سوْلموش ویا اولمایان(فا: بیرنگ

رنگسیزلشمک..rəngsizlşəmək [تاثیرسیزائیلم] رهسیزلشمک: رنگی گئتمک، بوْزارماق.

رنگسیزلیک..rəngsizlik [آد] رهسیزلیک: رنگی اولماما (فا: بیرنگی).

رنگلر..rənglər [آد] رهلر: رنگلر توْرکلر ایچینده یاشامین مختلف حالتلرینی بیان ائدیر: آغ (تَمیزلیک، گؤزللیک، سوْیلوُلوک، مَرکَز). گؤک/ ماوی (قوُتساللیق، اؤزگؤرلوک)، قیْزیل/ قیْرمیزی (تَدبیر، دَییشیم، دئوریم). یاشیل (دوْغوم، تازالیق، سُکون)، قارا (گوّج، شدّت، یاس، آشیری سوْیوق)؛ رنگلر یؤنلریده آنلاتابیلیر: آغ/ گوّنئی، قیْزیل/ دوْغو، ساری/ باتی، قارا/ قوُزئی[۷].

رنگله‌مک..rəngləmək [تاثیرسیزائیلم] رهله‌مک: رنگ ووُرماق، بوْیاماق.

رنگلی..rəngli [صفت] رهلی: رنگی چوخ اولان (فا: پررنگ). dark (color)

رنگه چالماق..rəngə çalmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر رنگه اوْخشاماق.

رنگی آچیلماق..rəngi açılmaq [تاثیرسیزائیلم] آچیق رنگ تاپماق. ۲- ساغلام لاشماق.

رنگی آغارماق..rəngi ağarmaq [تاثیرسیزائیلم] قورخودان رنگی قاچماق.

رنگی پؤرتمک..rəngi pörtmək [تاثیرسیزائیلم] رنگی قیزارماق.

رنگی دَییشمک..rəngi dəyişmək [تاثیرسیزائیلم] رنگی قاچماق.

رنگی سارالماق..rəngi saralmaq [تاثیرسیزائیلم] رنگی سولماق، رنگی بوْزارماق.

رنگی قاچماق..rəngi qaçmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-رنگی بوْزارماق، رنگی گئتمک، رنگی آغارماق. ۲-قورخماق: قورخودان رنگی آغارماق و سارالماق.

رنگین..rəngin [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] رنگلی، (فا: الوان).

رَوا..rəva [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یاراشیر، یئرینده، اویقون، جاییز (فا: ~).

رَواج..rəvac [آد، عربجه] یایقین، گئچرلی و دَیرلی اوْلما، سوّروم(فا: ~).

رَواج تاپماق..rəvac tapmaq [تاثیرسیزائیلم] یایقین اوْلماق، یاییلماق(فا: رواج یافتن).

رَواج وئرمک..rəvac vermək [تاثیرلی ائیلم] یایماق، ایشلک حالا گتیرمک(فا: رواج‌دادن

رَوادید..rəvadid [آد، فا] اجازه‌نامه، ایذین‌امضاسی(فا: ~).

رَوادی‌لر..rəvadilər [اؤزل‌آد] بوُطایفا اصلینده یمن‌دن آذربایجانا کؤچموشلر (عباسی‌منصورخلیفه‌سی‌زامانی هـ۱۳۶-۱۵۸)، اوْنلار قحطانی عربلریندن ایدیر و ازدی‌لر آدیلادا تانینیردیلار، سالاری حکومتی نین ضعیفله‌مه‌سیله، روادی لردن اوْلان ابولهیجا مراغا

حاکمی حکومتی اله گئچیردی، بو حکومت‌سلجوقلولار دؤورونه قدر دوام‌ائتدی(م۱۰۵۹)[۲۲،۸].

رَوان..revan [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ۱-گئدن، آخیشقان ۲-روح (فا: ~).

رَوان..revan [اؤزل‌آد] باهار دا کند آدی.

رَوانی..revani [آد، فا] پسیکوپات، روحی مُشکُلو اولان (فا: ~).

رَوانی قاییدیش..revani qayıdış [آد] روانی لحاظدان دؤنوش (فا: بازتاب روانی). psychic reflex

رَوایت..rəvayət [آد، عربجه] سؤیلَنتی، قیسا ناغیل narrative

رَوَت..rəvət [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی، روَند {باخ: رَبَط، رُباط}.

رَوِش..rəviş [آد، فا] گئدیش، یئری ییش، توتوم، یوْل (فا: ~).

رَوَض..rəvəz [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

رَوَضه‌چای..rəvəzəçay [اؤزل‌آد] روه‌زه‌چای: اوُرمیه ده چای آدی.

روْبات..robat [آد، فرانسیزجا] روْبوت: دمیر آدام (فا: روبوت).

روْبدوْشامبئر..robdoşamber [آد، فرانسیزجا] ائو ایچینده گئییلن اوْست گئییم (فا: ~).

روْبوت..robot [آد، فرانسیزجا] روْبات: دمیر آدام (فا: روبوت).

روْتور..rotor [آد، فرانسیزجا] موتور و توربینلرده فیرلانان بؤلوم، دؤنج rotor

روْزئت..rozet [آد، فرانسیزجا] یاخایا تاخیلماغا یارایان و بیر سمبوْلو گؤستَرن کاغاذ ویا مئتال تیکه سی.

روْزمارین..rozmarin [آد، لا، بیتگی] ۱-یاپراق و چیچگیندن عطیرلی یاغ اله گتیریلن دوْداق چیچک‌لیلردن، همیشه یاشیل یاریمکوْل بیتگی. ۲-اینجه عطیری اوْلان تورُش مزه قیش آلما نوْعو.

روْژ..roj [آد، فرانسیزجا] دوْداق بویاسی (فا: رژ لب). rouge

روْشن..roşən [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ایشیقلی، پارلاق، آیدین (فا: ~).

روْشن‌خیاوی..xiyavi roşən [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديرِ[۳].

روْشنفکر..roşənfikr [باخ] آیدین دوْشونجه‌لی، آیدین.

روْضه..rozə [آد، عربجه] ۱-نوحه، آغیت، امام‌لارحاقیندا سؤیله‌نن حیکایه‌لر. ۲-اوُچماق، بهشت، جنّت (فا: ~).

روْضه خوان..rozə xan [آد] آغیت چی.

روْل..rol [آد، هلندی] ۱-مینیک آراج‌لاریندا بللی استقامتده سوْرمک ایشینی دوْلاندیرما و اداره ائتمه قوُرقوسو، ۲-آرتیستین صحنه ده تمثیل ائتدیگی نقش (فا: رُل) steering

روْل اوْینامای..rol oynamaq [تاثیرسیزائیلم] بیر نقشی اوْلماق، تأثیر گؤسترمک.

روْماتیزم..romatizm [آد، یو] یئل خسته‌لیگی، اساسا اَوْیناق‌لاردا و قاس‌لاردا (عضُله‌لرده) کسکین آغری‌لار شکلینده تظاهُر ائدن و خالق ایچینده یئل خسته‌لیگی آدلانان بیر خسته‌لیک (فا: روُماتیسم). rheunatism

روْمان..roman [آد، فرانسیزجا] گرچک حادثه‌لره دایانان و دوُیقولاری اینجه‌له ین اوُزون ادبیات حیکایه‌سی (فا: رمان). novel

روْمانتیزم..romantizm [آد، فرانسیزجا] دویقوسال اوْرتاملی اینجه صنعت بؤلومو).

روْمانیتک..romanitk [صفت، فرانسیزجا] حرکت و ترپه‌نیش‌لرینده آشیری جوْشقو و دوُیقولاری عکس ائتدیرن یازین و گؤستَری (فا: ~).

روْمانیزم..romanizm [آد، فرانسیزجا] رومان دیللرینه عاید اوْلان سؤزه (فا: ~).

روْند..rond [آد، فرانسیزجا] ۱-یوُمرولانمیش، گیرده‌لنمیش" روْندسایی ، ۳،۲۱ بیر رقم روْند اوْلسا ۳،۲ اوْلور " (فا: ~). round

روْنق..ronəq [آد، عربجه] ۱-پارلاق‌لیق، گؤزل‌لیک، گؤز آلیجی لیق. ۲-گئنیش لنمه و یوْلا دوشمه(فا: ~).

روْیا..roya [آد، عربجه] دؤش، یوخو (فا: رویا).

روْیال..royal [آد، فرانسیزجا] ۱-پادشاه حاکمیّتی طرفدارلیغی. ۲-سیملی بیر چالقی آلَتی (فا: ~).

روْیالیست..royalist [آد، فرانسیزجا] پادشاه چی (فا: ~).

روْیت..royət [آد، عربجه] گؤرمه (فا: ~).

رؤسا..ruəsa [آد] باشقان‌لار (فا: رؤسا). chiefs

رؤیا..röya [باخ] روْیا. vision

رو.. ru [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] روی: اوْز، چؤهره، چئهره (فا: چهره).

روُبند..rubənd [آد] اوز اؤرتویو (فا: ~).

روُتوش..rutuş [آد، فرانسیزجا] فوتوگرافدا دوْزَلتمه، دییشمه‌و بزه‌مه-ایشی(فا: ~.

روُح..ruh [آد، عربجه] ۱-دوُیاج، اینسانین دوُیو و دوُیقو عالمی، اینسانین ایچ معنوی گوْجو و دوُیقولاری‌نین قاناق یئری. ۲-دینی گؤروشه گؤره اینسانین یاشاییشندا اشتراک ائدن قئیرمادّی و دوْغا دیْشی وارلیق (فا: ~). spirit

روُحاً..ruhən [آد] معنوی جهتدن.

روح‌الله‌قنبرپور..ruhullah qənbərpur [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش

شاعردیر[۱۵۶].

روُحانی..ruhani [آد، عربجه] ۱-دین قوللوقجوسو، دین ایشلرینه باخان ۲-(مج) گؤزل "روُحانی بیر منظره و گؤرونتو" (فا: ~).

روُحانیت..ruhaniət [آد، عربجه] دین خادیم لیگی (فا: روحانیت). spirituality

روُحانیون..ruhaniun [آد] روحانی لر (فا: ~). the clergy

روُحجا..ruhca [ظرف] روح لاحاظیندان (فا: روحا)ً spiritually

روُحچاغیریشی..ruh çağırışı [آد] روح لاری احضار ائلهمک ایشی (فا: احضار ارواح). to summon the spirits

روُحدوّشگونلوگو..ruh düşgünlüyü [آد] اوُمودسوزلوق وضعیتی، حیات قیریق لیغی گئچیرمه (فا: روان پریشی).

روُحسال..ruhsal [صفت] روح لا ایلگیلی (فا: روحی). spiritual

روُحسوز..ruhsuz [صفت] ۱-روحو اولمایان (فا: بی دماغ). out of spitits ۲-جانسیز شئی لر، غئیرذیروح. inanimate

روُحقالیمی..ruh qalımı [آد] جیسم اؤلرکن روحون قالیب آیری جیسمده یئر آلماسی اینانجی (فا: تناسخ). metempsychosis

روُحلا..ruhla [ظرف] هوسله، شوْوقلا (فا: با شوق).

روُحلانماق..ruhlanmaq [تاثیرسیزائیلم] روُح تاپماق، جانلانماق، وجده گلمک.

روُحو اوُچماق..ruhu uçmaq [تاثیرسیزائیلم] اوْره یی چیلماق.

روُحو تازالانماق..ruhu tazalanmaq [صفت] جانلانماق، شن لنمک.

روُحوئرمک..ruh vermək [تاثیرلی ائیلم] جانلاندیرماق.

روُحوئریجی..ruh verici [صفت] فرح وئریجی (فا: روح پرور). nourishing the spirit

روُحی بغدادی..ruhi bəğdadi [یازار] هـ۱۰جوعصرده بغداددا آنادان اوْلوب و آذربایجانین ایلک تذکره یازانی ساییلیر و دیوانی وار[۱۱۷].

روُحیه..ruhiə [آد] روُح لا ایلگی لی اوْلاراق.

روْداقای..rodaqay [اؤزل‌آد] روْدقات: شبسترده کندیستان آدی {یوْداقای؛ قایی: آیی[۶۶]}.

روُدبار..rudbar [اؤزل‌آد] ۱-رامیان، بهشهر، آمُل، رضوانشهر، تاروُم، کوچصفهان دا کند آدی، گیلان دا شهر آدی. ۲-گیلان روُدبار شهرینین چایلاری: چایلار قیزیل اؤزَنه تؤکولورلر: چال دره (آغوزبن s۲۰b۶)، بابارود (بالامحله کندی s۱۲b۵)، قوُره خانی (s۱۴b۹)، اِستِل کوه (قیزیل اؤزن، s۱۳b۸)، ۳-روُدباردا توْرک کندلری: مَنجیل (۶کگد*۱۱۰۰/ ی تو)، هرزه‌ول(۹کد*۳۴۰)، کره‌روُد(گ *۱۹۰/ ی تو)، آغوزبوْن، ۴-روُدبار بؤلگه‌سینین داغلاری: کبابلو (۲۰کق‌ب۲۱۵۱)، سقّزلو (۳۰کگد۹۷۵)، آغارجیق (۳۵کگد۱۰۹۰)، قَنقَرجار/ قانقارجار (۳۵کگد۱۶۰۰)، قوُش مَردی (۳۷کگد۶۶۷)، پینه کند (۴۰کگد۱۸۲۵)، قارادره (۴۵کگد۱۰۰۵)، قیزقالا (۲۵کگد۲۲۵۹)، کَندال (۳۰کگد۲۳۱۹)، تاش بَره (۳۱کد۱۹۴۳)، اَربَناب (۳۰کق‌د۲۱۰۵)، ارک (۴۵کگد۲۰۲۳)،

روُدرا..rudra [اؤزل‌آد] اسکی بیر توْرک تانری‌سی[۲۱۱].

رودسر..rudsər [اؤزل‌آد] ۱-گیلاندا شهر آدی، ۲-روُدسر بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: سنگ بُنَک (۴۳کگ *۳۰/ تو)، مایِیْستان (۴۷ کگ *۱۹۰/ تو)، بَلتوْرک/ بلتُرک (۶۱ک.گ *۳۰۰/ گیلک)،

روُز..ruz [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گوندوز، گوْن اوْلان واخت (فا: ~).

روُزگار..ruzgar [آد، فا] ۱-یئل، دوُمان، اسینتی. ۲-زمانه (فا: ~).

روُزنامه..ruznamə [آد، فا] قازئته، گوْنلوک درگی (فا: ~). newspaper

روُزی..ruzi [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یییه جک، گئچینه جک مقدار (فا: ~).

روُزی..ruzi [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

روُس..rus [آد] روُسیه اؤلکه سینین ایسلاو کؤکن لی اکثریت خالقی نی تشکیل ائدن خالق (فا: ~).

روُس لاشدیرماق..ruslaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] روس اوْلمایان خالق لاری دیل و عادتلره گؤره روُس ائتمک.

روُس لاشماق..ruslaşmaq [تاثیرسیزائیلم] روُس دیلی و عادتلرینی قبول ائده‌رک روُس اوْلماق، روُس لارین ایچینده اَریمک.

روُستایی..rustai [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] کندلی، کؤیلو (فا: روستایی).

روُسیا..rusya [آد] روُسیه: روُس خالقی نین اوْلدوغو اؤلکه نین آدی (فا: روسیه).

روُف..ruf [آد، این] چاتی، دام (فا: رف).

روُفوژ..rufuj [آد، فرانسیزجا] آرا قالدیریم، ایکی باندلی یوْللاردا یایالار اوْچون آرادا دؤزه‌نیلن بالاجا یولو قالدیریم (فا: ~).

روُلئت..rulet [آد، فرانسیزجا] بؤرمه‌لنمیش و دؤرمک لنمیش یئمک ویا دادلیجا (فا: رولت).

روُم..rum [آد] ۱-اصلینده یوُنانلی اوْلوب مُسلمان اؤلکه‌لرده یاشایان افرادا وئریلن آد. ۲-(مج) روُم امپراتورلوغو، آنادولو اؤلکه سی.

روُم قوُیوسو..rum quyusu [اؤزل‌آد] مرند ده کند آدی.

روُملو..rumlu [اؤزل‌آد] بوُ طایفا توْرکیه‌نین توْقات، سیواس و آماسیا شهرلریندن آذربایجانا کؤچدولر، اوْزامان عثُمانلی‌دا بو شهرلره کیچیک روُم دئییردیلر و بوُ اوزدن بو طایفایادا روُملو طایفاسی

دئییردیلر، طایفانین بؤیوگو دیو علی بگ صفوی دؤولتی‌نین قوُروجولاریندان سایلیردی[۸۵]

روُملو..rumlu [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی.

روُنا..runa [آد، اسکاندیناوجا] روُن: اسکاندیناوی قوْمونون داشلار و باشقا شئیلر اوْزه رینده قالمیش قدیم یازیلاری[۹].

روُنیک..runik [آد] روُن الفباسینا عاید، روُن ایله باغلی[۹].

روّدئی..Rüdey [اؤزل آد] باشقیْرد بوْی‌لاریندانديرلار[۸۱-۱۵۸].

روّشئیم..rüşeym [آد، عربجه] روّشئییم: اینسان و حئیوان دؤلو و توْرو، توْخوملوق سوُیو، اوْغولجوق، امبریوْن "دؤللنمیش یوُمورتا حُجره سیندن روّشئیم عمله گلیر" (فا: رشیم).

روّشول..rüşül [آد، فا ‹روُشوی›] حامامدا اوزه وورماق اوچون بیر ماده (فا: سفیداب).

روّک..rük [اؤزل‌آد] قوُبا'دا کند آدی[۲٤۰].

رها..reha [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] قوُرتولوش، قوُرتولما (فا: رها).

رَهال..rəhal [اؤزل‌آد] راهال: خوی دا کند آدی.

رهبر..rəhbər [آد، فا] ۱-قیلاووُز ۲-اؤندر، یوْل گؤستَرن(فا: ~).

رهبرلیک..rəhbərlik [آد] ۱-قیلاووُزلوق. ۲-اؤندرلیک (فا: رهبری).

رهن..rəhn [آد، عربجه] گیروْو، توتوق (فا: گرو).

رهنُما..rəhnuma [آد، فا] قیلاووُز، یوْل گؤستَرن (فا: ~).

رهنی..rəhni [آد] رهن ده اولان (فا: گروگان). mortgage

رهی‌اورمَوی..rəhi urməvi [یازار] گونش۱۲٤٥ده اورمیه ده آنادان اوْلوب، توّرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

رهینه..rəhinə [آد، عربجه] توتوق، گروگان (فا: گروگان).

ری..rey [اؤزل‌آد] تهران بؤلگه سینین اصلی آدی ری شهریدیر و اورانین اهالی سینه رازی (ری یه منسوب) دئییردیلر، قاجار دؤورونده اؤنجه ایندیکی تهران شهری و اطراف بؤلگه‌لره ری دئییلیردی، کاشغرلی دیوان لغات تورک کیتابیندا (هجری ٤٦٦ دا یازیلمیش) قاز کلمه‌سی بؤلومونده بئیله یازیر [۲۰۱(۳-۱٤۹)] ‹توّرک اؤلکه‌سی سیْنیرینی قزوین‌دن سایارلار، قوم شهریده سیْنیر سایلیر، چونکو قوُم کلمه‌سی تورکجه‌دیر، آفراسیاب"ین قیزی بوُرادا آولانیرمیش› (آرتیریلمالیدیرکی بورادا سیْنیردان منظور تورکلرین اوْ زامان یاشادیقلاری یئرلرین گؤنئی‌ده اولان قیسمیدیر)، بوراداکی تاریخی سنددن آیدیندیرکی ری بؤلگه‌سیده تورک بؤلگه‌سی سایلیردی {شهرین آدینی بعضا ری و رازی آدیندا شخصه ویا افسانه اولاراق ارابه سؤزونه باغلاییرلار ولی بوجور یورواملار قانیتدان و دلیلدن یوْخسوندولار}.

ری‌بؤلگه‌سینین‌داغلاری..rey [اؤزل‌آد] کوْرابولاق (۷۲ک گ‌ب ۱۸۵۱)،

ریا..ria [آد، عربجه] ایکی اؤزلولوک، فیریلداقلیق (فا: ~).

ریاست..riasət [آد، عربجه] باشقان‌لیق، باشچی‌لیق، اؤندرلیک.

ریاضت..riazət [آد، عربجه] چتین‌لیک (فا: سختی).

ریاضی..riazi [آد، عربجه] ریاضیاتا عاید اوْلان.

ریاضیات..riaziat [آد، عربجه] کمّیت مُناسبت‌لرینی بیلدیرن بیر بیلیم دالی؛ حساب، جبر، مُقابله و هندسه کیمی بیلیم‌لردن تشکیل تاپان بیلیم (فا: ~). Matematic

ریاکار..riakar [آد] ایکی اؤزلو، فیریلداقچی (فا: ~).

ریتم..ritm [آد، فرانسیزجا] اوْلایلارین دؤزنلی آرالیقلارلا تکرار لانماسی، دیزَم، اوُیوم (فا: ریتم).

ریتمیک..ritmik [آد، فرانسیزجا] دؤزوملو، ریتملی، اوُیوملو، دیزَملی (فا: ~).

ریتمیک موغاملار..ritmik muğamlar [آد] بو موغاملار آذربایجان موسیقی‌سینده گؤزل یئر توتور و سیرالاماق اولار: هئراتی، آرازباری، مانی، سماء شمس، قاراباغ شکسته سی، کسمه شکسته، منصوریه، اوْشاری، حیدری، عزّال؛ باخ: قیسسا موُغاملار.

ریچال..riçal [آد، عربجه] اؤزوم ویا آیری میوه‌لرین مُرَبّاسی(فا: مربا). jam

ریحان..reyhan [آد، بی، عربجه] خوْش ایی‌لی، بزک اؤچون بئجه‌ریلن و بعضی نوْع‌لاری یئییلن بیر ایل‌لیک بیتگی.

ریحان..reyhan [اؤزل‌آد] اهر و زنجاندا، اورمیه ده(~آباد) کندآدی.

ریحانلی..reyhanlı [اؤزل‌آد] ۱-م۱٦جی یوّزیل‌ده، آنادولو توّرکلریندن بیر بوْی آدی[۸۵]. ۲-ماکی دا کند آدی.

ریحانی..reyhani [آد، عربجه] آغیرآغیر اوْینانیلان آذربایجان اوْیون هاواسی (فا: آهنگ رقص آذربایجانی).

ریدَل..ridəl [اؤزل‌آد] کلئییر ده کند آدی.

ریز..riz [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

ریزه..rizə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] تیکه، پارچاجیق، قیرینتی (فا: ریزه).

ریزه..rizə [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

ریس..ris [آد] تبریزده پیشیریلن بیر نوع شیرنی.

ریسک..risk [آد، فرانسیزجا] اوْلابیله‌جک تهلیکه، خطر (فا: ~).

ریسه..risə [آد، فا] ساپا دؤزولموش شئی.

ریش..riş [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ساققال (فا: ~).

ریشته..rişt [آد، فا‹ باخ اریش] اریشته، تئل تئل اوْلان خمیر ویا هرشئی (فا: رشته).

ریشه شیله سی..riştə şiləsi [آد] لپه سوغان بامادور و ریشته ایله دوزه‌لن شیله (فا: شله رشته).

ریشخند..rişxənd [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] الهسالما، لاغا قویما، ایستئهزا ائتمه(فا: ~).

ریشه..rişə [آد، فا] کؤک (فا: ریشه).

ریگ..rig [اؤزل‌آد] هشتپر ده کند آدی.

رِیل..reyl [آد، این] رئیل: قاتار و تراموای کیمی آراج‌لاردا تکرلرین اؤزه رینده حرکت ائتدیگی دمیر یوْل.

ریمئل..rimel [آد، فرانسیزجا] قادینلارین کیرپیکلرینه فیرچا ایله ووُردوقلاری بیر نوع سورمه.

ریند..rind [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] زیرک و کلک باز (فا: رند).

رینق..rinq [آد، این] رینگ: بوْکس، یومراق اوْیونوندا دؤزه‌نیلن و ایپله ساریلمیش مئیدانچا (فا: رینگ). ring

رینگی..ringi [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، بو رقص رَنگی رقصی ده دئییلیبدیر، چوخ قدیم قادین رقصیدیر، گنجه ده یارانیب. اونون تئمپی آرامدیر. حرکت گئنیشلیگی، رقصین شکلی نین رنگارنگلیگی اونا خاص اولان سجییوی جهتلردیر. گئج-گئج اولسادا ناخجیواندا بو رقصی هله ده اویناییرلار[۲۴۵].

ریویزیونیسم..rivizionism [آد، فرانسیزجا] بیر یاسا، قونو و آنلاشمانین آنا تمل‌لرینی تارتیشما توتومو (فا: ~).

رَییس..rəis [آد] باشقان، باشچی، اؤندر (فا: ~).

z..z [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اوْن اوچونجو و تورک لاتین الفباسی‌نین اوتوز ایکینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو و تیتره شیم‌لی حرف ساییلیر (فا: سیزدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

زاب..zab [اؤزل‌آد] گونئی آذربایجانین گونئییندە بیر چای آدیدیر، بو کلمه ساو و سوُو سؤزونون "ز/س"حرف دَییشیمه سیندن وجودا گلیبدیر و آخار سوُ معناسینداديرء،بو کلمه زاو شکلینده ده دئییلیر.

زاببابا..zabbaba [اؤزل‌آد] سوُمرلرین فیْرتینا تانریلاریندان[۲۱۱].

زابرات..zabrat [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی[۲۴۰].

زابوُخ..zabux [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی[۲۴۰].

زابوُل..zabul [اؤزل آد] سیستاندا شهر آدی، مورخ ادموند باسورث قئید ائدیرکی جابولا بیر تورک طایفاسی اولاراق هئپتال لار زامانی بو بؤلگه ده یئرلشدی و اونلارین آدی بو شهرین اوستونده اؤزونو عکس ائتدیریر (جابولا/ جابول/ زابوُل/ زابُل)؛ فارسچیلار معمولا بو یورومو گؤرمزدن گلیب و بو سؤزو شاهنامه ده اولان زال سؤزونه باغلایارلار حالبوکی سندسیز بیر اوُیدورمادیر و بو آدلارین هئچ بنزرلیگی یوخدور و البته زال سؤزو تورک کؤکنلی و یال سؤزونه باغلی بیر کلمه دیر بو حاقدا زال کلمه‌سینه رجوع ائده بیلیرسینیز.

زابوُل سئیگاه موُغامی..zabul seygah muğamı [باخ] نیسگیل موُغامی.

زاپاس..zapas [آد، روسجا] یدک.

زاج..zac [آد، سن'زاگ'] بیرنوع توْرشمزه مادّه (فا: جوهرنمک).

زاجال..zacal [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

زاجکان..zackan [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

زاج‌کندرود..zac kəndrud [اؤزل‌آد] تاروُم دا چای آدی.

زاخورانلو..zaxuranlu [اؤزل‌آد] آذربایجاندا یاشایان بیر بوْی آدی، باخ: کوُرمانج، ساییین‌قالا؛ شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۱۰۸،۳].

زاد..zad [آد، عربجه] شئی، نسنه (فا: شئی).

زادگان..zadgan [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] سوْیلولار، دوْغولموشلار (فا: اصیل).

زاده..zadə [آد، فا] اوْغول، اوْولاد، دوْغولو، اینسان‌سوْی آدلاریندا گؤرونور و تورکجه‌ده "لی، لو، سوْی، اوغلو، قیْزی--" بونون مُعادلیدیر، اؤرنک: جعفرزاده سؤزو: جفَرلی، جفَرسوْی، جعفراوْغلو ویا جعفر قیزی کیمی دئییله‌بیلیر (فا: زاده).

زار..zar [صفت] ۱-یانیقلی یانیقلی آغلاما، اینله‌مه. ۲-اؤزگون. ۲-زارء(آد) اینجه و نازیک پرده "قولاق زاری" (فا: غشاء).

membrane {فارسجا زر سؤزوندن آلینمالیدیر}. ۳-زار(اؤزل‌آد) کلبَجر؛ شاماخی'دا(زارات) کند آدی[۲۴۰].

زارافات..zarafat [آد، ع‹ظرافت›] هنک، ایلَنمه‌وگوْلمک‌اوْچون دئییلن سؤزلر و گؤرولن حرکتلر، شوخلوق (فا: شوخی).

زارانق..zaranq [سس‌تق] دمیرقابلار بیربیرینه توخونما سسی.

زارانقازارانق..zaranqazaranq [سس تق] باخ: زارانق.

زارت زوُرت..zart zurt [سس تق] های کوْی، قارت قورت.

زارزارآغلاماق..zarzarağlamaq [تاثیرلی ائیلم] زاریلداماق، زاریلتی ایله آغلاماق.

زارع..zare [آد، عربجه] اکینچی (فا: ـ).

زارقانادلی..zarqanadlı [صفت] نازیک قانادی اولان (فا: پرده بال).

زارقانادلی‌لار..zarqanadlılar [آد، دیرگی] آری‌وقارینجا کیمی اکلم-باجاقلیلاردان، قانادلاری زارکیمی سایدام و آز دامارلی اوْلان حئیوانلار تاقیمی، پرده قانادلیلار(فا: غشا بالان). **hymenoptera**

زاروُبای..Zarubay [اؤزل آد] قازاق-کیچیوْز-بایوْغلوُ-آدای بوْی‌لاریندانديرء[۸۱-۱۵۸].

زاریتماق..zarıtmaq [تاثیرلی ائیلم] زاریماق، زاریلداماق.

زاریسلی..zarıslı [اؤزل‌آد] قارقار چاپینا توْکولن بیر چای آدی[۲۴۰].

زاریف..Zarif [اؤزل آد] ظریف:قیْرقیز-ایچکی‌لیک-تاییْت بوْی‌لاریندانديرء[۸۱-۱۵۸].

زاریلتی..zarıltı [آد] زار زار آغلاما (فا: مویه). **weeping**

زاریلداتماق..zarıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] زاریلداماسینا سبب اوْلماق.

زاریلداشماق..zarıldaşmaq [قا] بیرلیکده زاریلداماق.

زاریلداما..zarıldama [آد] اینله‌مه، زار زار آغلاما (فا: مویه).

زاریلداماق..zarıldamaq [تاثیرسیزائیلم] اینله‌مک، زارزارآغلاماق، زاریلتی‌ایله‌آغلاماق (فا: مویه کردن). {زیر زیر› زار زار سسیندن آلینمادیر}.

زاریماق..zarımaq [تاثیرسیزائیلم] زاریلداماق (فا: مویه کردن).

زارینجی..zarıncı [صفت، باخ: زاریلداماق] خسته وضعیف(فا: ضعیف).

زارینجی..zarıncı [اؤزل‌آد] ساییین‌قالا دا کند آدی {زلر+اینجی}.

زارینقاوا..zarınqava [اؤزل‌آد] بوْستان‌آبادا کندآدی {سرینگ+آوا: سرین‌یورد}.

زازا..zaza [اؤزل‌آد] غور توْرکلرینه باغلی و کوُرمانج دیلینده دانیشان بیر بوْی آدی، باخ: کوُرمانج[۲۰۹].

زازارا..zazara [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

زازالی..zazalı [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی[۲۴۰].

زاس‌هازوُنا..hazuna zas [اؤزل‌آد] زازهازوُنا: هیتیت فیْرتینا تانریلاریندان[۲۱۱].

زاغ..zağ [آد] ۱-قارا قارقا۲-بعضی‌مئتال‌لارین سولفات دوزُو. ۳-جیلا، پیچاق و قیلیجا وئریلن پارلاقلیق، زیل قارا اوْلان رنگه زاغ دئییلیر ٤-هشتَری ده داغ آدی(فا: ~). {چاخیر سؤزونه باغلانمالیدیر، باخ: چاخیر؛ فارسجادا اسکی کلمه اولاراق توْرکجه‌ساغساغان/ زاغزاغان کلمه‌سیله کؤکداشدیر، بو کلمه پارلاق‌لیق معناسینداادا زاغ تئلک‌لرینین رنگیندن آلیناراق‌زاغا شکلینده ده زاغ قوشونون یوُواسی مفهوموندیر، سوُمرجه ده زاغ سؤزو "یان، طرف" و زاق سؤزوده "ساغ، ساغ طرف" معناسینداادیر}.

زاغا..zağa [آد] ۱-ماغارا (فا: زاغه). cave ۲-قئیدار، خوی، سنندج، سایین‌قالا، دیواندره، تویسرکان، باهار، بیجار، ملایر، آستانادا کندآدی. ساوه، سایین‌قالا، تفرش (~دره‌سی)ده داغ آدی {باخ: زاغ}.

زاغار..zağar [آد، د] ۱-بیر نوع آو کؤپگی (فا: سگ تازی). ۲-بالاجا بوْی و کینلی آدام "زاغار یئرین آلتیندان باخار" {باخ: زاغ}.

زاغارا..zağara [آد] دری پاپاغین آشاغی و یوخاری قیراغی، پالتو یاخاسینا قویولان گؤن‌ئن قیراغی و بوینو {باخ: زاغ}.

زاغاراسی گئتمک..zağarası getmək [تاثیرسیزائیلم] دری پاپاغین آشاغی و یوخاری قیراغی یئییلیب کؤهنلمک، پالتو یاخاسی داغیلماق.

زاغارلیق..zağarlıq [آد] آوکؤپه‌یی کیمی ایزله‌مه، کؤپک‌لیک.

زاغان..zağan [اؤزل‌آد] سوُنقور؛ قزوین و آوج(زاکان)داکند آدی.

زاغانوس..zağanus [یو، آ، دیرگی] بیرنوع اؤیره دیلمیش دوْغان و بایقوش.

زاغچا..zağça [آد، دیرگی] قارقالار تاقیمیندان قارا پارلاق للَک‌لی کؤچَری قوش.

زاغچی..zağçı [آد] سِلاحی‌زاغلا سوُواران اوُستا، زاغلا جیلالاندیران.

زاغزاغ اسمک..zağ zağ əsmək [تاثیرسیزائیلم] تیتره‌مک، قورخودان تیتره‌مک، برک قورخماق "گلنده هامی زاغ زاغ اسیردی".

زاغزاغلاماق..zağzağlamaq [تاثیرلی‌ائیلم] جیلالاماق، پاریلداتماق.

زاغزاغلاتماق..zağzağlatmaq [تاثیرلی ائیلم] پاریلداتماق.

زاغزاغان..zağzağan [آد، دیرگی] قارقالار تاقیمیندان آغ قارا توْکلو بیر قوش، قجه‌له، باخ: ساغساغان (فا: زاغچه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› ساغزیقان› سن، ساغساغان› زاغزاغان› زاغ، باخ: زاغ}.

زاغلاماق..zağlamaq [تاثیرلی ائیلم] جیلالاماق، پاریلداتماق.

زاغلانماق..zağlanmaq [بلسیز ائیلم] جیلالانماق، پاریلدادیلماق.

زاغلی..zağlı [صفت] زاغ وئریلمیش، جیلالانمیش.

زاغلی داغ..zağlı dağ [اؤزل‌آد] زاغلیجا: بیجار و رزن ده داغ آدی.

زافالی..zafalı [اؤزل‌آد] داشکسن‌ده کند آدی[۲٤۰].

زاقاتالا..zaqatala [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده یئر آدیدیر.

زاقافقازیا..zaqafqazia [اؤزل‌آد] جنوبی/ گونئی‌قافقاز، باش‌قافقاز سیْراداغلارینین یال خطینین گونئی طرفینده اولان یئرلره دئییلیر[۲٤۰].

زاققوم..zaqqum [عربجه] باخ: آغی چیچگی.

زاکاتالا..şəki [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن آدی. {میلاددان اؤنجه ایشغوْزلاردان بیر بؤلومو آذربایجاندا یئرلَشیر، بوُ بیرلیگین اصلی طایفالاریندان ساکا طایفالاریدی، بو طایفا اؤز ایزینی شکی و زاکاتالا کیمی یئرلرین آدیدا بوراخیبلار: (ساکا/ ساکی/ سکی/ شکی)، (زاکاتالا/ ساکا+تالا/ ساکالارین تارلاسی/ یوْردو)[۹۷]. باخ: ساکا، شکی.

زال..zal [آد] بوکلمه‌سومرجه‌ده زال شکلینده یال معناسینداادی و اوُزانتی و بیر شئیین دوامینا اشاره ائدن سؤزدور، ایندیده آذربایجاندا یئر آدیدیر (مرند ده کند و خالخال دا چای آدی، تفریش شهری یاخینیندا زالیان آدیندا بیر کنده واردیر)، شخص آدیندا زال کلمه-سی آغ و اوُزون یال کیمی توْکلری نشان وئریر و حتی شاهنامه ده رُستم‌ین آتاسی زال، چوْخ‌آراشدیرمالارا گؤره تورک منشالی اوْلماسی بوُنا بیر آیری ثبوت دور، بوُ موضوع‌نو دوْکتورفیض‌الهی-وحید‌ین مقاله لرینده گؤرمک اوْلار {باخ: یال}.

زالام..zalam [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا کند آدی[۲٤۰].

زالخا..zalxa [آد، بیتگی] ۱-توُتقون بنوْشه یی رنگینده چوْخلو چیچک لری اوْلان زهرلی بیتگی. ۲-لاچین‌دا گؤل آدی[۲٤۰].

زالونیسا..zalunisa [اؤزل‌آد] زیپبالانیسا: هیتیت فیرتینا تانریچاسی زازهازوُنا‌نین خانیمی[۲۱۱].

زام..zam [آد، عربجه] قیمت آرتیریلماسی (فا: افزایش قیمت).

زامان..zaman [آد، عربجه] گئچمکده‌اوْلان‌سؤره، چاغ، سؤره(فا: ~).

زامان‌آباد..zaman abad [اؤزل‌آد] ملایر، سایینقالا، ملیکان-داکندآدی {سامان‌آوا}.

زامانا..zamana [آد] دؤور، چاغ.

زامان‌زامان..zaman zaman [ظ، عربجه] آراسیرا، هردن‌بیر(فا: بعضا) some times

زامان‌گئچدیکجه..zaman geçdikcə [ظرف] یاواش یاواش، واخت اؤتدوکجه.

زامانلاما..çağsayımı [آد] ۱-بللی زاماندا اتفاق دوْشمه ۲-کرونولوژی،چاغ‌ساییمی(فا: گاهشماری). chronogy

زامانلی..zamanlı [اؤزل‌آد] گده‌بگ‌ده یئر آدی[۲۴۰].

زامزوُر..zamzur [اؤزل‌آد] ق" آذ‌دا کند آدی[۲۴۰].

زامیسقا..zamısqa [آد، ر‌زامکا‌] دَلیک دئشیک‌لری توُتماق اوّچون شوشه ایله چرچیوه آراسینا ووُرولان یومشاق ماده (فا: بتونه). putty

زامیسقالاماق..zamısqalamaq [تاثیرلی ائیلم] زامیسقا سوّرتمک.

زانبالان..zanbalan [اؤزل‌آد] کلئیبرده کندآدی {باخ: سامبوُران}.

زانبالان..zanbalan [اؤزل‌آد] قاراداغ کئیوان طایفاسینا باغلی‌اوْباآدی[۱۰۸].

زانبی..zanbi [آد، ت] گئجه اؤتن و چکیرگه‌یه بنزر بیر بؤجک، اوْراق قوُشو.

زانبی‌آرت..zanbiart [آ، ت] بالاساغون‌یاخینلیغیندا سارپ بیر یئر آدی.

زانزافال..zanzafal [اؤزل‌آد] داشکسن‌ده کند آدی[۲۴۰].

زانق..zanq [سس تق] باخ: زارانق.

زانقازارانق..zanqazaranq [سس تق] دردمیر سسی.

زانقیر زونقور..zanqır zunqur [سس تق] دردمیر سسی.

زانقیلتی..zanqıltı [آد] زانقیلداما سسی.

زانقیلداتماق..zanqıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] زانقیلتی سسی چیخمارتماق.

زانقیلداماق..zanqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] دمیر قاب بیربیرینه دیه‌رک سس وئرمک.

زاوارا..zavara [اؤزل‌آد] بیناب دا کند آدی، بوکان(زاوکوه)دا کند و خانا (زاوه خان)دا داغ آدی {۱-ساو اری ۲-ساوار یوردو}.

زاوال..zaval [آد، عربجه] زیان، ضرر (فا: آفت).

زاوالا گلمک..zavala gəlmək [تاثیرسیزائیلم] بدبخت‌لیگه دوّشمک.

زاوال‌تاپماق..zaval tapmaq [تاثیرسیزائیلم] خسارَته اوُغراماق، زیان گؤرمک.

زاواللی..zavallı [صفت، ع] آجینیاجاق قدر کؤتو وضعیتده (فا: گرفتار).

زاووْد..zavod [آد، روسجا] فابریکا، کارخانا (فا: کارخانه).

زاویه..zaviə [آد، عربجه] ۱-آچی، بوُجاق. ۲-باخ: زئیوه.

زاهد..zahid [آد، عربجه] ۱-دین قوُرالارینا باغلی اوْلان. ۲-ادبیات‌دا گؤرونوشجه ظاهری دینچی (فا: ~).

زاهدان..zahidan [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی.

زاهی..zahı [آد، فا ‹زائو›] یئنی جه دوْغموش قادین (فا: زائو).

زای..zay [آد، ع‹ضایع›] خاراب، فاسد، هئچ، پوچ، آرادان گئتمیش "زای آلما، عُمرو زای اولدو" (فا: ضایع).

زای ائله‌مک..zay eləmək [تاثیرلی ائیلم] خاراب لاماق، کوْرلاماق.

زای اوْلماق..zay olmaq [تاثیرسیزائیلم] خاراب لانماق، کوْرلانماق.

زاید..zaid [صفت، عربجه] ۱-چوْخالان، آرتان ۲-اضافه، آرتیق(فا: ~)

زایر..zair [صفت، عربجه] زیارت ائدن (فا: ~).

زایل..zail [صفت، عربجه] یوخا چیخان، پوْزوق(فا: ~) removed

زئبرا..zebra [آد، دیرگی] تک‌بارماقلی و آت گیللردن، دَری‌سی توتقون ساری و قارا، گوشه‌ین، امجک‌لی، جانلی‌لارین ان اوُزونو، کیچیک-بوُینوزلو، قاباق آیاقلاری اوُزون‌راق، هیزلی قاچان، امجک‌لی بیر حئیوان (فا: زرافه). giraffa camelopar dalis ،hipptigris {ع‹پوْرتاغالجا‹زئبروْ›}.

زئرزک..zerzək [آد، دا] قوُیونو قوْروماق اوّچون دوُوارلارینا هؤرولن کرپیچ ویا داش هؤرگوسو، قوُیو آغزی.

زئری..zeri [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی {ساری}.

زئیزیت..zeyzit [اؤزل‌آد] اوْرتا زئزیت: آذربایجان‌دا کند آدی[۲۴۰].

زئش..zeş [آد، باخ: زیک، جینقوْ] بوغدا کیمی شئیلری بیغماق اوچون جینقو جنسیندن اولان بیر نوع بؤیوک قاب.

زئکی..zeki [اؤنلم] اعتراض اوچون دئییلن بیر سؤز {دیواندا ایشله‌نن سئشمک (دؤیون آچماق) سؤزوندن و تپیکله قاپی نی‌آچماق-معناسیندادیر، سئشمک‹سئشکی‹سئکی‹زئکی[۶]}.

زئنیت..zenit [آد، فر‹ع، گؤیب] ۱-گؤیون باش اوّستونده کی ان اوُجا خیالی نُقطه. ۲-(مج)ان یوّکسک درجه، ان یوّکسک نُقطه، زیروه. (فا: زنیت).

زئوْلوژی..zeoloji [آد، فر‹یو: حئیوان] حئیوان بیلیمی (فا: ~). zoology

زئه..zeh [آد، فا] ۱-یای کیریشی " کامانین زئهی". ۲-پالتار و پارچالارین قیراغینا تیکیلن قایتان و کؤبه (فا: زه).

زئهلی..zehli [صفت] زئهی اوْلان" زئهلی کتاب، زئهلی دوُواروپنجَره".

زئیدانلو..zeydanlu [اؤزل‌آد] قوچان و درگز ده کند آدی.

زئیدکندی..zeyd kəndi [اؤزل‌آد] ساییق‌قالا دا کند آدی.

زئینال..zeynal [اؤزل‌آد] اوُرمیه، قوْشاچای، ساییق‌قالا و تبریز ده کند آدی {۱-سین+آل ۲-اینسان آدی}.

زئیناوا..zeynava [اؤزل‌آد] زینوْ، زئیناو: شبسترده کند آدی {سین+آوا}.

زئیوه..zeyvə [اؤزل‌آد] هشتَری، میانا، مراغا، اردبیل، کلئیبر، ماکی، اوُرمیه(۳) سالماس(~جیک)، خوی(۲)، خوی، ساوه-زرند، هیشئیین، گئرمی (~حمزه)، کیوی، کیوی(~گرد، ~دَرج آباد)، خالخال (~سادات)، هیشئیین (~کیوی، مشایخ)، یاستیکنده کند آدی. کیوی ده چای آدی. (قوْ: زاویه) {عربجه‌ده زاویه، هندسه‌ده آچی

معناسینسنادیر و آیریجا زیارتگاه‌دا عبادت ائدیلن بوجاق و گنل اولاراق خانقاه اؤچون سؤیله‌نیر؛ *ش ۱۳۲۰ آمارینا دایالی " فرهنگ-آبادیها" کتابیندا ۱۸ یئر، زاویه آدیندا قئید اولونوبدور، بونلارین اوْن-آلتی‌سی آذربایجاندادیر و ایلگینج اولان بودورکی آذربایجاندا بو یئرلرین هئچ بیرینه زاویه دئمیرلر و هامیسی زئیوه شکلینده تلفّظ اولونور، و بوُ موضوع بو کلمه‌نین زاویه ایله ایلگی سینی سؤال آلتینا آپاریر، تورکجه‌ده سئی سؤزو چای معناسینسنادیر و بو کلمه سئی‌آوا اولاراق چای و سوُلو اوْوا معناسینسنادیر، و بنزرلیک سببیله (بعضی آیری کلمه‌لر کیمی) عربجه زاویه سؤزو یازیلیش شکلینده آغیر باساراق بو شکیلده یورْوملانیبدیر}.

زبان..zəban [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] دیل (فا: ~).

زبانزد..zəbanzəd [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] سؤیله‌نیر اولان، سؤیله‌نن (فا: ~).

زبانه..zəbanə [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] دیلیم، دیل، آلوْ دیلیمی، تره‌زی دیلی(فا: ~).

زَبَر..zəbər [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] فتحه، اوست (فا: ~).

زبَرجد..zəbərcəd [آذ، عربجه] یئته نک‌لی، چوخ گؤجلو و باشاری‌لی (فا: ~).

زبَرلی..zəbərli [اؤزل‌آذ] شبسترده کند آدی {ساباراق سؤزونون دَییشمیش‌ایدیر و معناجا ساباراق قوْمو یئری دئمکدیر[٦٦]}.

زَبوُر..zəbur [آذ، عربجه] داوودُ پیغمبرین گتیردیگی کتاب (فا: ~).

زبوُن..zəbun [ع، صفت] گؤجسوز، عاجز، ضعیف (فا: ~).

زجر..zəcr [آذ، عربجه] اینجیتمه، اذیت وئرمه (فا: ~).

زجر گؤرموش..zəcr görmüş [صفت] اینجیمیش (فا: زجردیده). tormented

زُحل..zöhəl [آذ، عربجه] ساتوُرن (فا: ~).

زحمت..zəhmət [آذ، عربجه] سیخینتی، گوجلوک، (فا: مشقّت).

زحمت‌سیز..zəhmətsiz [صفت] امک‌سیز، آسان (فا: بیزحمت). easy

زخم..zəxm [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یارا (فا: ~).

زده..zədə [صفت] ۱-بعضی کلمه‌لرله بیرلیکده ضرره اوُغرامیش معناسیندا گلیر، ضررگؤرن "دئپرم زده: دئپرم ووُرموش". ۲-میوه زده‌سی "بالتا ایله ووردو آغاجی زده‌له‌دی" {فارسجا زَدَن (ووراق) فعلیندن}.

زده‌له‌مک..zədələmək [تاثیرلی ائیلم] داغیتماق، کوْرلاماق (فا: دست خورده کردن).

زده‌له‌مه..zədələmə [آذ] زده‌له‌مک ایشی، داغیتما، کوْرلاما.

زده‌لی..zədəli [صفت] خاراب.

زده‌لی..zədəli [اؤزل‌آذ] اوُرمیه ده کند آدی.

زر..zər [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] قیزل، آلتون (فا: طلا).

زَر وَرَق..zər vərəq [آذ، فا+ع] قیزیل‌سویا چکیلمیش ویا بنزر ورق (فا: ~).

زراعت..ziraət [آذ، عربجه] اکینچی‌لیک، تاریم، جوّتچولوک (فا: ~).

زراعی..zirai [صفت، ع] تاریم لا ایلگی‌لی، تاریم سال (فا: ~).

زرافشان..zərəfşan [صفت، فا] قیزیل سپن (فا: ~).

زرّافه..zərrafə [ع، آ، دیرگی] باخ: زئبرا.

زَران..zəran [اؤزل‌آذ] سلطانیه ده داغ آدی {ساران}.

زرباف..zərbaf [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] زرلی پارچا (فا: ~).

زربیل..zərbil [اؤزل‌آذ] کلئیبر ده کند آدی {سار+بئل}.

زرتشت..zərtüşt [آذ] زرتشت دینینی گتیرن پیغمبرین آدی؛ اَوستا کیتابی زرتشت"ا منسوب اولسادا اوندان اثر قالمایبدیر بو کیتابی سونرالار (میلادی ۱۷۷۱) فرانسه‌لی انکتیک دوْپرون anquetil duperon هیند موبدلری نین سؤیله دیکللریندن کتابت ائدیبدیر دور، باخ: اَوستا (فا: ~). zoroaster

زَرتشت کبیر..zərtüşt kəbir [اؤزل‌آذ] ابهر ده داغ آدی {محتملا یئنی آددیر}.

زرتشتی..zərtüşti [آذ] زرتشت دینینه اینانانلار و اعتقاد تاپانلار (فا: ~). zoroastrian

زرتشتی بیلگین..zərtüşti bilgin [آذ] موْغ (فا: مغ). Magus (pl. Magi)

زرج آباد..zərc abad [اؤزل‌آذ] کیوی ده کند آدی.

زرد..zərd [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] ساری (فا: ~).

زَرداب..zərdab [اؤزل‌آذ] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن آدیدیر.

زرداب..zərdab [آذ، ص، فا ‹زردآبه›] زرداو: سوُلو شئی‌لرین خاراب اوْلماسیلا دؤزه‌لن ساری رنگلی سوُ، سوّت چؤرودوکده و قاتیق قالدیقدا حاصل اوْلان ساری و توُرش سوُ، لاختالانمیش قانین چؤکونتوسو اوْلان ساری سوُ، یاراداں چیخان چیرکلی سوُ (فا: ~).

زردالی..zərdalı [آذ، بیتگی] ساری اریک (فا: زردآلو). prunus armeniaca {فا ‹زرد› +تورکجه آلی}.

زرداوا..zərdava [آذ، دیرگی] زردَوا: اتجیل‌لر تاقیمی و سانسارگیللر سوْیوندان بیر آغاج سانساری[٢]. martes

زردُشت..zərdüşt [باخ] زرتشت.

زردلو..zərdlu [اؤزل‌آذ] زرلو: اردبیل ده کند آدی.

زردوْغان..zərdoğan [اؤزل‌آذ] کلئیبر ده کند آدی {سار+دوْغان}.

زردە..zərdə [اؤزل‌آد] تاروُم، میانا (~مَلیک)، اهرده(~خانا) کندآدی. سالماس(~کیل)، تاکستان‌واوُرمیه(زرد)، سراب‌وزنجان(~لی) ده داغ-آدی {۱-سرده›ساردی: یایقین ۲-زرد+ه: ساری کند}.

زردەنەشن..zərdənəşən [اؤزل‌آد] آذربایجان‌ده یئر آدی[۲٤۰].

زِرِشک..zirişk [باخ] زیریش.

زرْع..zərı [آد، عربجه] اکمک (فا: ~).

زَرقوْوا..zərqova [اؤزل‌آد] قوُبا‌دا کند آدی[۲٤۰].

زَرگر..zərgər [آد، فا] قیزلچی، آلتونچو (فا: ~).

زرگر..zərgər [اؤزل‌آد] قاراداغ قاراچوْرلو طایفاسینا باغلی‌اوْباآدی[۳،۱۰۸].

زرگر..zərgər [اؤزل‌آد] گئرمی، اهر و آبیک، ماهنشان، خیاو دا کند آدی.

زرگەراە..zərgərahə [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌دا یئر آدی[۲٤۰].

زرلی..zərli [صفت] زر وورولموش (فا: زردار). brocaded silk

زرناوا..zərnava [اؤزل‌آد] هشتَری‌ده کندآدی {سار+ناوا: گؤل‌له ساریلمیش}.

زرناوان..zərnavan [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌دا یئر آدی[۲٤۰].

زرند..zərənd [اؤزل‌آد] قئیدار و تاروُم دا کند آدی {سار+آند}.

زرنزە..zərənzə [آد، بی، ت] دوُرداباق اوْتو، یابان مئرسینی.

زرنشان..zərnişan [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] زرلی، آلتونلو (فا: ~).

زرنق..zərnəq [اؤزل‌آد] خالخال دا چای آدی.

زَرَنکئش..zərənkeş [اؤزل‌آد] میانادا کند آدی {باخ: سرَن+کئش}.

زرنگار..zərnigar [آد، فا] قیزیل ناخیش‌لی (فا: ~).

زرنوشە..zərnuşə [اؤزل‌آد] فرمهین دا کند آدی.

زَرْنە..zərnə [اؤزل‌آد] هئریس ده کند آدی {سارنا}.

زَرنی..zərni [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.تاروُم دا کند آدی.

زَرنیخ..zərnix [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

زروُن دره..zərun dərə [اؤزل‌آد] زرین دره: سالماس دا کند آدی {سرین دره}.

زَروان..zərvan [اؤزل‌آد] خوی‌داکند و بیر شهرک آدی، قئیدار دا (زَروَند) داغ آدی. {ساروان› ساری‌بان: بوْی آدی}.

زرەباش..zərəbaş [اؤزل‌آد] ابهر ده کند آدی {ساری باش}.

زرەژیە..zərəjiə [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی {ساری+سیه}.

زرەشوُران..zərəşuran [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه ده کند آدی.

زرەغان..zərəğan [اؤزل‌آد] مرند ده کند آدی {ساری خان}.

زرەنای..zərənay [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

زرەنە..zərənə [اؤزل‌آد] میانا و تبریز ده کند آدی {سرەنه: سرن+ه}.

زرەنە..zərənə [اؤزل‌آد] قاراداغ کئیوان طایفاسینا باغلی‌اوْباآدی[۳،۱۰۸].

زری‌خان..zərixan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

زریک..zərik [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

زرّین..zərrin [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] آلتین رنگلی، یالدیزلی، قیزیل‌سوْو، آلتون سوْو (فا: ~).

زرین‌آوا..zərrinava [اؤزل‌آد] قُروه، هشتَری، قئیدار و زنجان، آوج، خالخال، تاکستان، کازرون دا کند آدی.{سرین آوا}.

زرینقاب..zərınqab [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {سرین و قاب سؤزلرینه باغلیدیر: سرینلیک‌له بؤرونموش بؤلگه}.

زرینج..zərinc [باخ] زیریش.

زِشت..zeşt [صفت، فا] چیرکین، گؤزل اوْلمایان.

زعفران..zəfran [ع، آ، بیتگی] چییدم گیللردن، یازدا چیچک آچان کیچک، سوْغاناقلی، چوْخ ایللیک بیر بیتگی، بعضی نوْعلارینین چیچک‌لری بویاجیلیقدا ایشله‌نیر (فا: ~). saffron، crocus sativus

زعفران..zəfran [اؤزل‌آد] زَفران:اردبیل ده کند آدی.

زعفران پیلوْو..zəfranpilov [آد] زفران‌پیلوْو:زعفران قاتیلمیش پیلوو.

زعفرانلی..zəfranlı [صفت] زعفران قاتیلمیش.

زعفرانی..zəfrani [صفت] زعفران رنگی، ساری نارینجی رنگ.

زغَل..zəğəl [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین کله‌وند بؤلوگونه باغلی بیر توْرک طایفاسی‌نین آدی[۹۸].

زغن..zəğən [آد، باخ: زاغ] قارا قارقا، دوْلاشا" ترلان یئرین زاغ و زغن توُتماز" (فا: ~). ۲-زغن۲(آد) چنه اوْرتاسیندا کی چوُخور.

زغن آباد..zəğən abad [اؤزل‌آد] اهر ده کند و داغ آدی.

زفاف..zifaf [آد، عربجه] بگ و گلینین ایلک ائولنمه گونو و گئجه سی(فا: گردک). wedding

زفت..zəfət [آد، عربجه] شام آغاجیندان ویا معدن کؤمورندن چیخان قارا قاتی مادّه (فا: زفت).

زققوُم..zəqqum [آد، عربجه] زققون، زققو : آجی میوه‌سی اوْلان بیرجنس آغاج، آغی آغاجی.

زققوُم لاماق..zəqqumlamaq [تاثیرلی ائیلم] زهیرله‌مک، زققوُم یئدیرمک.

زقه..zəqqə [آد] قورقوشوملوآشیق، ساقفا {قورقوشومون آغی خاصیتی اولدوغو اوچون بوجور آشیق بئیله آدلانیبدیر}.

زکات..zəkat [آد، عربجه] اسلام دینیجه بیرگلیر و واردان یوْخسول لارا آیریلان بؤلوم (فا: ~). alms

زُکام..zukam [آد، عربجه] بوُرونون سوُلانماسیلا تئزتئز آسقیرما شکلینده تظاهُر ائدن بیر خسته‌لیک.

زکی..zəki [صفت، عربجه] پاک، تمیز، آنلاقلی، اوُسلو (فا: ~).

زکی‌آباد..zəkiabad [اؤزل‌آد] کرج ده کند آدی {سکی آباد/ سککی}.

زکی‌داغ..zəkidağ [اؤزل‌آد] اهر ده داغ آدی {سکی داغ: سککی لی داغ}.

زُلال..zülal [آد، عربجه] صاف و تمیز، آرین (فا: ~).

زُلالی..zülali [اؤزل‌آد] ابراهیم‌زُلالی (۱۳۲۱ه-۱۲۸٦) باکی‌دا یاشاییب وتورکجه فارسجا شعر دئییب، عاریف وطریقت اهلیدیر[۱۱۷].

زلزال..zəlzal [آد، عربجه] ترپَتمه، تیترتمه (فا: ~).

زلزله..zəlzələ [آد، عربجه] دئپرم، ترپَنتی (فا: ~).

زلزله‌گؤرموش..zəlzələ görmüş [آد، عربجه] زلزله ده صدمه گؤرموش (فا: زلزله زده). striken by earthake

زلزَله‌لی..zəlzələli [صفت] چوْخ دئپرَملی یئر، دئپرملی یئر ویا دؤوره، ترپَنتی‌لی، زلزله چوْخ اوْز وئرن یئر (فا: زلزله خیز).

زُلف..zülf [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ۱-اوُزون‌ساچ ۲-(مج)سئوگی‌ساچی(فا: ~

زَلی..zəli [اؤزل‌آد] باخ: سوْلوک؛ ماکی دا کند آدی {قوشون‌یئری}.

زُلیخا..züleyxa [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا دا کند آدی.

زَلیگَؤل..zəligöl [اؤزل‌آد] خانلار‌دا گؤل آدی[۲٤۰].

زمامدار..zimamdar [ع+فا] یؤنه دیجی (فا: ~).

زامان..zəman [آد] ۱-چاغ، دؤنم، دئویر.۲-ایندیکی‌زامان (فا: ~).

زمانه..zəmanə [آد] ۱-چاغ، دؤنم، دئویر.۲-ایندیکی‌زامان (فا: ~).

زمایین..zəmayın [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

زمَج..zəməc [اؤزل‌آد] سبزواردا بیر کندیستان آدی. دا کند آدی.

زمَخشَری..zəməxşəri [اؤزل‌آد] (۴۷۷ه-۵۳۸) بوُ عالیم نئچه مُدت‌مکه ده قالاراق آللاهین قونْشوسو (جارالله)لقب‌یله تانینیردی، اوْ مکه اطرافینی اوْبا اوْبا گزیب اصیل عربلردن دیللرینی اؤیره‌نیب و کتابلاریندا گتیریبدیر: مقدمه‌العرب، الکشاف من حقیقه التنزیل، اساس‌البلاغه، ربیع‌الابرار[٦٤].

زُمرد..zümrüd [آد، عربجه] بیر نوع قیمتلی یاشیل رنگلی داش.

زُمردقوُشو..zümrüd quşu [آد، دیرگی] قدیمی افسانه‌لرده: اؤزونو اوْددا یاندیریب سونْرا کوْلدن تؤره ین افسانه وی بیر قوُش.

زُمره..zümrə [آد، عربجه] قروُپ، توْپلولوق، تاقیم (فا: زمره).

زمزم..zəmzəm [آد، عربجه] مکه ده اوْلان بیر بولاق و اوْنون سوُیو.

زمزَمه..zəmzəmə [آد، عربجه] دوداق آلتی اوْخوما (فا: ~).

زمستان..zimistan [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] قیش، قیش فصلی (فا: ~).

زمهَر..zəmhər [اؤزل‌آد] مرند ده کند و داغ آدی {۱-زمهَر/ سمَر: بو کلمه سَم / سمیرمک سؤزوندن و کؤکلمک و بسلنمک آنلامیندا اولمالیدیر،سم سؤز اَر سؤزیله بیرلیکده بو بؤلگه نی بسلنمه یوردو کیمی سئچن اینسانلارا دئییلیر. ۲-سوُم+ار، تاریخی لاحاظدان ایکینجی آنلام یعنی سوُمَر اولابیلیر و گرچکدن سوُمای کیمی کند آدلارینین بیر آیری دئییشی و واریانتی اولابیلیر، بو حالدا مقدس یئر معناسینداییر البته بیرینجی لغوی مفهومو بونون موازی و قوشوت آنلامی دئمکدیر}.

زمهَریر..zəmhərir [آد، عربجه] قیشین ان شدّتلی زامانی، قارا قیش.

زمی..zəmi [آد، فا] اکین‌یئری، اکین‌لیک، تارلا(فا: زمین زراعی).

زمی‌سیچانی..zəmi sıçanı [آد، دیرگی] تاخیل‌لارین آراسیندا یاشاییب و اوْلارا ضرر وئرن گمیریجی‌سیچان نوْعو.

زمین..zəmin [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ۱-یئر، توْپراق. ۲-یئر اؤزو (فا: ~).

زمینه..zəminə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اوْتورووم، اوْتورومولوق، آلتلیق (فا: ~).

زمینه یاراتماق..zəminə yaratmaq [آد، فا] گره کن شرایطی یاراتماق، آلتلیق دؤزَلتمک (فا: زمینه سازی کردن).

زنا..zina [آد، عربجه] آرالاریندا ائولیلیک باغی اوْلمادان اوْلان جنسل ایلیشگی (فا: ~).

زُنّار..zunnar [آد، عربجه] قوُرشاق، بئل باغی (فا: ~).

زناکار..zinakar [صفت] زنا ائدن.

زنان..zənan [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] قادینلار، آروادلار (فا: ~).

زنبر..zənbər [اؤزل‌آد] ساوه-نوبران دا کند آدی.

زنبق..zənbəq [ع، آ، بیتگی] زنبق گیللردن (چیییدم سوولاردان)، سوْغان کؤکلو، دار و اوُزون یاپراقلی، ایری و گؤزل چیچکلی بیربزک بیتگی‌سی (فا: نام‌گیاهیست). Iris

زنبق چیچکلی‌لر..zənbəq çiçəklilər [آد، بیتگی] سوْغاناقلی، کؤکو یوُمرو، بعضا دَه کؤکومسوْو، چوْخ ایللیک، اوْتسوو، یاریم کوْل ویا آغاج شکیللی بیتگی‌لره وئریلن بیر آد.

زنبق‌گیللر..zənbəqgillər [آد، بیتگی] باخ: چیییدم سوولار.

زنبقچه..zənbəqçə [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا: لاله واژگون). Fritillaria

zənbur..zənbur [آد، ع، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] باخ: آری، آری بؤجه یی (فا: ~).

zənbə..zənbə [آد] ناسیرقا، دؤرد قوْللو و تیکینتی ایشلرینده ایشله‌نن بیر نوْع زنبیل. {سوْم+با، سوْمبه، سنبه، زنبه}.

zənbərək..zənbərək [آد، اسکی] دَوه اوستونده داشینابیلن بالاجا توْپ، سلاح. {باخ: زنبه}.

zənbərəkçi..zənbərək چی [آد، اسکی] زنبه‌رک توْپو آتان کیمسه.

zənbil..zənbil [آد، عربجه] باخ: حصیر توْربا (فا: ~). basket

zənbil..zənbil [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده داغ آدی.

zəncan..zəncan [اؤزل‌آد] جوانرود دا داغ آدی.

zəncan..zəncan [اؤزل‌آد] زنگان: ۱-بو شهر تبریز تهران یوْلونون آراسیندا اوْلاراق تبریزدن ۳۰۰ ک. و تهراندان ۳۲۰ ک. آرالیقدادیر. دنیز سوُلاری سَویه سیندن ۱۶۵۰ متر یوْکسک‌لیکده، ش ۱۳۲۰ده نفوسو ۴۸۰۰۰ نفرایدی و ش ۱۳۸۵ده نفوسو شهرستاندا ۴۵۴۰۰۰ نفر و شهرده ۳۵۰۰۰۰ و اُستاندا ۹۶۴۰۰۰ نفرایدی، اوْزئی گئنیش‌لیگی ۲۱۸۰۰ کیلومترمُربّع دیر، اهالی توْرکدولر. بطلمیوس م۲جی قرنده آگانزا شهریندن آد آپاریب کی زنجان شهریله تطبیق تاپیر. چوْخ یازارلار بوُ آدی زنگان سؤزونون معرّبی بیلیبلر، معناجا بو کلمه زنگین/ سینگین سؤزونه باغلاناراق سین سؤزیله باغلیدیر و وارلی و زنگین بؤلگه و خزانه یه اشارتدیر،فارسچیلار منطقسیز اولاراق بو شهرین آدینی زندیگان کیمی اویدورما کلمه‌لره باغلاییرلار، باخ: سُلطانیه ۲-زنجان بؤلگه‌سینین تاریخی و یئرلری: قیزکؤپروسو ۸جی یوْز ایله عاید اوْلاراق ۹۳۳ هـ ق. ایلینده مرمّت اوْلوب. سُلطانیه گوْنبذی ۷جی یوْز ایله عاید اوْلاراق اوْلجایتو زامانی دؤزه‌لیبدیر، قئیدار نبی بُقعه‌سی ۷جی یوْزیله عایددیر. مالالحسن شیرازی‌نین مقبره‌سی ۸جی یوز ایلین بیناسی، چلبی اوْغلونون مقبره‌سی ۸جی یوْزیله عایددیر، شاه مچیدی، حاجی میرزا ابوالقاسیم مچیدی، جامع مچیدی، داش کاروانساراسی، مالا احمد و امامزادا ابراهیم مچیدی، کؤهنه کؤپرو، حاجی میر بهاالدین کؤپروسو، اسعدالدوله کؤپروسو. ۳-زنجان بؤلگه‌سینین چایلاری(ایجرود/ زرّین آباد): چایلار قیْزیل اوْزَن‌ٔه تؤکولورلر: پاشاچای (~s۵b۲۰)، قاراگُل (s٤b۹)، خوْیین (ارکوین حلب۵b۲۸/ ٦۵s۰ /q٤)، اینچه‌چای (~s۱b۲۷)، جوُی کهریز (کهرین s۵b۱۵)، قَمیچقای (ایچ کندی s۱b۱۵)، چَسْب (~ دایدار علیا s۲b۳۹)، ٤-زنجان بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار قیزیل‌اوْزَنه تؤکولورلر : زنجان چای (ابهر، سلطانیه ۷b۱٤۸/ ۸s۰ /q٤)، امام چای (~s٤b۹)، لِجام‌گیر (امیرآباد s۳b۲۵)، اوُزون دره ایچرود (زرین آباد)، (ایچ s۲b۳۲)، لَوان چای (ایچ s۹b۲۵)، اوُزن دره (بوغدا کندی s۳b۲۵)، ساریمساقلو (~s۲b۳٦)، جوُجَرگان(~s۱۵b۱۲)، دیرمان‌چای (حاجی‌بئچه s٦b۱٤)، خانچای (~s۷b۲۲)، گؤزل دره چای (~s۲b۲۵)، دالی چای (داش بولاق s۲b۳۵)، سئل دره (زرنان s۵b۱٤)، سردهات‌چایی (~s۳b۳۰)، سؤهرون چای (~s۳b۳٤)، یارماری‌چای (شیلاندر s۱۲b۸)، مهراب چای (تاروُم s۲٦b۳)، چوبوقلوچای (تاروُم s۵b۳٤)، قئینرجه‌چای (~s۳b۲۱)، قاراچَرَیان (~ s۳b٤۳)، کَله‌سارچای (~s۱۲b۱٦)، آرپاچای (گلجیک q۳b۲۹)، یحیی‌چای (گوّللوجه s٦b۲٤)، اوُزون دره (گویچه قایا s۳b۳٤)، ۵-زنجان بؤلگه‌سینین چایلاری(سُلطانیه) : چایلار قیزیل اوْزَنه تؤکولورلر: نادرآباد (~ s۵b٤)، بویین چای (~ s۳b۱۸)، جلیلی گؤلو (کبود گنبد s۱b۱٤)، قیشلاق چای (قشلاق چمه s۱۰b۱۰)، سیدساره(s۵b۱۹)، علی بوُلاغی (s۵b٤)، ٦-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (انگوران): اوْرتایوُرد (۱۰۰ک‌ب۲۸٦۷)، بیلقیس (۱۰۰ک‌ب۳۲۵٤)، صاندیق سیندیران (۱۰۰ک‌ب۳۲۹۸)، باباگیلدَر (۱۰۰ک‌گ‌ب۳۰۳۵)، زَرنیخ (۱۰۵ک‌گ‌ب۳۰۹۰)، حوْوضلو داغ (۲۰ک‌گ۲۷٦۸)، توْخلوداغ (٦۸ک‌گ‌ب۱۹۰۳)، یال بوُلاق (۷۰ک‌گ‌ب۱۵۸۵)، قاراووُل خانا (۷۰ک‌گ‌ب۱۷۰۵)، قارایال (۷۰ک‌گ‌ب۲۰۲۵)، چال داغ (۷۲ک‌گ‌ب۲۰۲۳)، مینجیقلیق (۷۵ک‌گ‌ب۱۷۸۰)، گرده تاج (۷۵ک‌گ‌ب۱۸۷۲)، خلیله داغی (۸۰ک‌گ‌ب۱٦۲٦)، ساری گونئی (۸۰ک‌گ‌ب۲۲۱۰)، سوُلان (۸۵ک‌گ‌ب۱۹۱٤)، پَزان (۸۵ک‌گ‌ب۲۰۸۰)، سیدبوُردو (۸۵ک‌گ‌ب۲۲۰۷)، قیزلارگونبَذی (۸۷ک‌ب۲۲۹۵)، قیزلاقالاسی (۸۷ک‌ب۲۵۹۲)، دیمکان ۹۰ک‌د۲۹۰۰)، قالا (۹۰ک‌ب۲٤۵۰)، کَلْتَکه (۹۰ک‌ب۲٤۵۵)، آرگوُن(۹۰ک‌ب۲۹۵۰)، گؤرگؤر (۹۰ک-گ‌ب۲۹۹۰)، گئچی قالاسی (۹۰ک‌گ‌ب۲۱۰۰)، آغلیجا (۹۰ک‌گ‌ب۲۱۱٤)، بَلبَلَک (۹۰ک‌گ‌ب۲٤٦۰)، قیزیل گونئی (۹۰ک‌گ‌ب۲۵۰۰)، قاراداغ (۹۰ک‌گ‌ب۲۸٦۳)، لعل کان (۹۲ک‌ب۳۰۱۵)، قَرگئنوْ/ قاراگوّنئی (۹۲ک‌گ‌ب۱۸۳۰)، یئدی-بوُلاق(۹۲ک‌گ‌ب۲۵۲۵)، توُزلو (۹۲ک گ‌ب۲٦۲۰)، شاه بوُلاغی (۹۵ک‌گ‌ب۲٤۸۵)، شیشک بوُلاق (۹۵ک‌گ‌ب۳۰۲۷)، جان قوُرتاران (۹۷ک‌ب۲۸۷۵)، ۷-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (اوریاد): دَبه داشی (۱۰۰ ک‌د۲۵۲۲)، ساری داش (۱۰۰ک‌ق‌ب۲۰۳۹)، خوْوین گونئی (۱۰۰ک‌ق‌ب۲۳۰۸)، داش دالّت (۱۰۰ک‌ق‌د۲۲۳۹)، سوْیوق بولاق (۱۰۲ ک‌د۲٤٦۳)، قیزیل یوقوش (۱۰۲ک-ق‌ب۲۰۹۳)، شوْوانت (۱۱۰ک‌ب۲۹۸۳)، کَت دالی (۹۰ک‌ق‌ب۱۷٤۳)، گؤی کمر (۹۰ک‌ق‌ب۱۹۱۳)، قاراجاداغ

(۹۰ک‌ق‌ب۲۰۳۳)، هاری داغ (۹۲ک‌ق‌ب۱۶۷۷)، لرده شو (۹۲ک‌ق‌ب۱۷۶٤)، بیانلوُ (۹۵ک‌ق‌ب۱۶۷۹)، کَمر (۹۷ک‌ق‌ب۲۶۰۹)، ساری گونئی (۹۷ک‌ق‌د۲۳۰۵)، چال (۹۸ک‌ق‌ب۲٤۶۵)، ۸-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری(ایجرود): قاراووُل (۶۷ک‌گ‌ب۱۶۷۶)، قلندر (۲۳ک‌گ‌ب۲۱۶۷)، قاراغوُل (۵۵ک‌گ‌ب۱۸۵۶)، قاراداغ (۲۱ک‌گ‌۲۱۵۰)، امام (۲۲ک‌گ‌ب۲۱۰۵)، ولی خان (۲۲ک‌گ‌ب۲۱۲۲)، سیْغیراؤلن (۲۲ک‌گ‌ب۲۳۱۰)، چپ دره (۲۵ک‌گ۲۲۷۰)، ساری قایا (٤۰ک‌گ‌ب۱۷۸۸)، بؤیوک قایا (٤۱ک‌گ‌ب۱۷٤٤)، آزپالار (٤۲ک‌گ‌ب۱۷۷۰)، پیلله داش (٤۵ک‌گ‌ب۱۷۷۲)، قالابوُلاغی (٤۷ک‌گ‌ب۲۳۱۵)، یارلاجیق(٤۸ک‌گ‌ب۲۳۵۰) ، قیرمیز(۵۲ک‌گ‌ب۱۹۵۰)، اوُغلی بَگ (۵۲ک‌گ‌ب۱۹۷۵)، پَسَنجَر (۵٤ک‌گ‌ب۱۷۵۰)، قیلیش قایا (۵۵ک‌گ‌ب ۱۷۱۰)، دوُلیک (۵۷ک‌گ‌ب۱۵٤۷)، یؤخاری کؤوشن (۵۷ک‌گ‌ب۱۶۳۰)، زردآلو (۵۷ک‌گ‌ب۱۷۰۹)، اوْجاق (۵۸ک‌گ‌ب۱۶۲۷)، جین‌قایالی(۵۸ک‌گ‌ب۱۷۱۰)، شوْتخانا (۶۰ک‌گ‌ب۱۷۱٤)، قوْروق (۶۲ک‌گ‌ب۱۵۲۲)، قوُرقاق (۶۲ک‌گ‌ب۱۶۲۳)، آتگون داغ (۶۵ک‌گ‌ب ۱۶۲۸)، سوُدَیَن (۶۷ک‌گ‌ب۱۵۳۶)، دربند (۶۷ک‌گ‌ب۱۶۶٤)، ۹-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (بناب): قاراداغ (۱۰ک‌گ‌د۱۷۸۵)، تکه‌آغاج (۱۲ک‌ق‌د۲۲۶۳)، جیننی ۱۶ ک‌د۲۱۱۰)، قارابوُرنو ۱۶ ک‌د۲۱۳۰)، اِقلید (۱۶ک‌ق‌د۱٤۸۳)، سید داغی ۱۷ ک‌د۲۳۵۰)، قیه یوْقوش (۱۸ک‌ق‌د۲۶۸۳)، پیره آغاجی (۲ک‌گ۱۸٤۹)، قاراووُل داغ (۲۰ک‌ق‌د۲۶٤۳)، زَرکی (۲۰ک‌ق‌د۲۷۰۷)، قیه یوْقوش (۲۵ک‌ق‌د۲۳۵۰)، صنم یوُردو (۲۵ک‌ق‌د۲۶۵۰)، تَبَر ۲۶ ک‌د۲۵۸۳)، سوُلوجا (۲۷ک‌ق‌د۲٤۸۵)، قوْجابولاق (۲۸ک‌ق‌د۲۳۶۷)، داشلی یئر (۲۹ک‌ق۲۳۳۰)، قاطراؤزن(۲۹ک‌ق‌د۲۲۸۷)، کَرَم‌آوار (۲۹ک‌ق‌د۲٤٤۲)، گرده(۳ک‌ق‌د۱۸۸۳)، میرواری (۳۰ک‌گ‌د۲۲٤۵)، قیزقالا (۳۰ک‌گ‌د۲۷۶۳)، کنداؤستو (۳۱ک‌گ‌د۲٤۲۰)، گونئی (۸ک‌ق‌د۲۳۰۵)، آغوُل داش (۸ک‌ق‌د۲۳۰۸)، ۱۰-زنجان-بؤلگه‌سینین‌داغلاری(بوغداکندی): چپدره‌سی(۲۰ک گ‌ب۲۳۲٤)، قاراقان(۲۲ک‌گ‌ب۲۱۵۰)، سوُنقور (۲۵ک‌گ‌ب ۱۹۵۰)، داش-گونئی(۳۵ک‌ب۲۲۵۰)، قالا (٤۱ک‌ب۲۳۱۵)، ۱۱-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (تاروُم/ آب‌بر): کَهلان (۳۲ک‌ق۲۵۶۸)، آغبوُلاق (۹ک‌ق‌د) ۲٤٤۵)، دَمَرلو(٤۰ک‌ب۲۶۵۱)، هررَمات (٤۷ک‌ق‌د۶۳۰)، هزاررود (۵۲ک‌ق‌د۱۰۵۰)، خُرمادوُل (۵۲ک‌ق‌د۱۷۶۵)، جمال آوا (۵٤ک‌ق‌د۱۱۰۷)، فوُشون (۵۵ک‌ق‌د۱۷۰۵)، خاناخُل (۵۷ک‌ق‌د۱۶۰۰)، گیلی پلنگ (۶۵ک‌ق‌د۲۶۰۷)، ۱۲-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (تهم): قیزیل گونئی (۱۱ک‌ق۲۱۳۰)، سوُسن داغ (۱۲ک‌ق‌د۲۳۵۰)، باش‌یوُرد (۱۲ک‌ق‌د۲۵۰۰)، قاراداغ(۱۲ک‌ق‌د۲۵۱۰)، جیداقیه (۱۳ک-ق۲۱٤۵)، گَنداب (۱۵ک‌ق۲۱۲۰)، بَنارود (۱۵ک‌ق‌د۲٤۷۰)، اوُزون دَم (۱۶ک‌ق۲۲۸٤)، انباردره (۱۶ک‌ق‌د۲٤۳۰)، قوُش قیه ۱۸ ک‌ق۲۳۰٤)، کَمر (۱۹ک‌ق۲۲۸۵)، چالقان (۲۰ک‌ق‌د۲٤۱۰)، شیرچال (۲۲ک‌ق‌د۲۶٤٤)، قاراداش (۲٤ک‌ق‌د۲۶۱۷)، تَخت (۲۵ک‌ق۲۳۲۶)، دینگه (۲۵ک‌ق۲۶۲۵-۲۷۹۰)، خیرالمجید (۲۵ک‌ق۲۸۸۰)، نوْولر (۲۷ک‌ق‌د۲۳٤٤)، چلّه‌خانا (۲۷ک‌ق‌د۲۸۸۵)، گونئی (۲۸ک‌ق‌د۲۰۸۲)، کوْراوغلو (۲۸ک‌ق‌د۲۳۶۷)، شیروانا (۲۸ک‌ق‌د۲۸۱۰)، قیرخ قیزلار (۳۰ک‌ق‌د۲٤۱۶)، توْندَرلی (۳۱ک‌ق‌د۲۵۱۰)، قالاگونئی (۵ک‌ق۲۰۱۵)، ۱۳-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (چاپیارا): قارارخاچ (۶۳ک‌ق‌ب) زنجان، ۱٤۹۸)، گئی تپه (۶۷ک‌ق‌ب۱۵۵٤)، قدمگاه (۶۵ک‌ق‌ب۱۶۲۷)، شیرین سوُ (۶۸ک‌ق‌ب۱۳۲۰)، پارادوز (۷٤ک‌ق‌ب۱۳۸٤)، قیبچاغی (۷۵ک‌ق‌ب۱۹۵۰)، قیْرنا (۷۹ک‌ق‌ب۱۷۹۹)، قاراداغ (۸۲ک‌ق‌ب۱۸۵٤)، سیاه کمر (۷۱ک‌ق‌ب۱۳۳۹)، جهان خلجی (۶۰ک‌ق‌ب۱۳۶۹)، ۱٤-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (چورزق): مَندچال (۳۳ک‌ق۲۷٤۹)، آلگناف (۳۳ک‌ق‌د۲۶٤۹)، آرپا زمی‌سی (۳٤ک‌ق‌د۱۶۶۳)، بیجار (۳۷ک‌ق‌د۲۰۰۵)، اعلارود (۳۸ک‌ق‌د۱۰۱۳)، کوّره‌کن (۳۹ک‌ق‌د۸۱۸)، داش فوْرمن (٤۰ک‌ق‌د۱۰۵۳)، اَیار (٤۰ک‌ق‌د۱۰۹۲)، چوُنوباشی (٤۰ک‌ق‌د۲۶۸۲)، نَواسر (٤۲ک‌ق‌د۲۱۰۲) (۳٤ک‌ق‌ب۲۰۳۰)، قاراووُل (٤۳ک‌ق‌د۱۱۳۲)، مئیمینک (٤٤ک‌ق‌د۱۲۰٤)، سوّره کمر (٤٤ک‌ق‌د۲۰۰۰)، دوّمبک (٤۵ک‌ق‌د۱۰۰۲)، زَرَس (۳٤ک‌ق‌د۲۶۵۰)، قالا(۳۸ک‌ق‌د۱۳٤۹)، زَرْنی (۳۸ک‌ق‌د۷۹۱)، کَج کَی‌ییم (٤۰ک‌ق۲۷۷۷)، قاراداغ (٤٤ک‌ق‌د۱۵۰۳)، سردخانه(٤۵ک‌ق‌د۱۵۷۸)، کادئل (٤۵ک‌ق‌د۷۶۵)، قیرمیزلَر (٤۵ک‌ق‌د۷۰۵)، سیاه (٤۹ک‌ق‌د۶۲۷)، سوره خانی (۵۰ک‌ق‌د۲۵۸۵)، چالان (۵۲ک‌ق‌د۲۳۷۰)، خاراو (۶۳ک‌ق‌د۲۶۲۲)، ۱۵-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (زنجانرود): اسمه خان (۷۱ک‌ق‌ب۱۳۷۲)، قاراووُل خانا (۲۶ک‌ب۲۱۸۷)، باش داغ (۲۷ک‌ب۲٤۲۵)، بادخیز (۳۰ک‌ب۱۹۷۱)، بَیلوُتی (۳۲ک‌ب۲۲۶۵)، تکه قایاسی (۳۷ک‌ب۲۷۲۹)، تاخجا بوُخجا (٤۰ک‌ب۲۵۶۳)، محمد حنفیه (۳۸ک‌ق‌ب۲۶۰۰)، قوزئی (٤۱ک‌ق‌ب۱۷۰۵)، سیل اَتمَکَز (٤۱ک‌ق‌ب۱۷۳۶)، دَوه داشی (۵۳ک‌ق‌ب۱۶۹۷)، رحیم داغی (۵۵ک‌ق‌ب۱۶٤٤)، گُل‌علی گدیکی (۵۵ک‌ق‌ب۱۷۱۸)، اَبدال (۵۵ک‌ق‌ب۲۹۶۳)، بئریک‌داغ(۵۶ک‌ق‌ب۱۶۱۵)، قافلانتی (۵۸ک-

ق‌ب۱۵٦۰)، قاراووُل‌داغی (٦۰ک‌ق‌ب۱۳۸۳)، حسن قوزئی (٤۵ک‌گ‌ب۲۳۲٤)، ازنوْ (۳۹ک‌گ‌ب۱۹٤۵)، قارا (٤٤ک‌گ‌ب-۱۸۱۱)، گؤیجه (٤٤ک‌گ‌ب۲۲۰۳)، داش کسَن (٤۵ک‌گ‌ب۱۹۲۲)، آغ داش (۵۱ک‌گ‌ب۲٦۵٦)، چالاخانا (٤۸ک‌ق‌د٦٤۸)، ۱٦-زنجان-بؤلگه‌سینین داغلاری(سلطانیه): شَکین (۵۵ک‌ق‌ب۲۲٦۵)، دوْپایا(۵۸ک‌ق‌ب۱۸۰۰)، گوّل‌محمد(٦۰ک‌ق‌ب ۲۵۳۲)، پلنگان(٦۰ک‌ق‌ب۲۲٤۵)، زَران (٦۰ک‌ق‌ب۲۳۲۵)، ۱۷-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (غنی بَگلو): آرادال (۲۸ک‌ب۲٦۰۰)، دَمَرلو (۳٦ک‌ب۲۸۷۲)، قارداش (۳۹ک‌ق‌ب۱۹۱٦)، یاستی‌قایا (٤۰ک‌ق‌ب۲۱۱۵)، قاراداغ (٤۱ک‌ق‌ب۲۱۱۳)، سوُلودره (٤۷ک‌ق‌ب۱۸٤۷)، هاواکئش باشی (٤۸ک‌ب۲٤۰۰)، نخیربوُلاق(۵۲ک‌ب۲٤۹۲)، انزیل(۵٤ک‌ق‌ب۱۸۸۰)، قاشقایال (۵۵ک‌ب۲۰۳۵)، گونئی داغی (۵۵ک‌ق‌ب۱٦۲۷)، آو داغی (۵۵ک‌ق‌ب۱۹۵۰)، آغداغ (۵۸ک‌ق‌ب۲۳٤٤)، حَبَش (٦۵ک‌ق‌ب۲۲٦۷)، دوْوشان تپه (٦۹ک‌ق‌ب۲۰۳۲)، دوْوشان قاچان (۷۱ک‌ب۲۱۳۲)، ۱۸-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (قالاجیق): قاراداغ (٤۵ک‌گ‌ب۲۱۹٦)، آغ داغ (٤۹ک‌گ‌ب۲۰۵۷)، کَران (۵۳ک‌گ‌ب۱۷۰۰)، تام تام (۵۷ک‌گ‌ب۱۵۵۰)، دَم خانا (٦۰ک‌گ‌ب۱۵۹۰)، گؤکه‌زه (٦۰ک‌گ‌ب۱۷۱٦)، ایوان داشی (٦۰ک‌گ‌ب۱۸۲۳)، گئچی قیران (٦۰ک‌گ‌ب۱۸٦۷)، تَمَتّی (٦۰ک‌گ‌ب۲۲۱۸)، آغ بایبر (٦٤ک‌گ‌ب۱۸۰۲)، شاخمازارداغی(٦٤ک‌گ‌ب۱۸۵۰)، گونئی (٦۵ک‌گ‌ب۱۸۰۵)، قوُزو (٦۵ک‌گ‌ب۱۸۷٤)، آلمالو (٦۷ک‌گ‌ب۱٦۰۰)، اَرخاشان (٦۷ک‌گ‌ب۱۷۸۰)، بالاکندوُ (٦۷ک‌گ‌ب۱۹۸۰)، دالو-باغ(٦۷ک‌گ‌ب۲۱۲۵)، شاه‌نشین (۷۵ک‌گ‌ب۲۳٤۰)، قبله (۷۸ک‌گ‌ب۱۹٤۹)، ۱۹-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (قاراپشتلو): تئیلیک (۲۳ک‌ق‌ب۲۱۹۸)، گونئی (۳۰ک‌ق۲۵٤۲)، دَمیان (۳۱ک-ق۲٤۰۰)، بؤیوک‌داغی(۳۲ک‌ق۲٦٤۱)، قصّابه‌داغی(۳٤ک‌ق۲۵۹۰)، طالیْش‌داغی(۳۵ک‌ق۲۵۹۳)، سرداب (۳۵ک‌ق۲٦٤۵)، رسوُل داش (۳۵ک‌ق‌ب۲٤۰۵)، یایلاق چاوانقوُش ٤۰ ک‌ق۲۲۵۱)، اوْیوخلو (۵۹ک‌ق‌ب۱۸۱۰)، گؤبک تپه (٤۲ک‌ق‌ب۱۸۳۰)، آغ قایا (٤۳ک‌ق‌ب۱۸٤۵)، اَیری داغ (٤۳ک‌ق‌ب۲۳۱۹)، کَپَس(٤٤ک‌ق‌ب۱۹۹۲)، داشلی گونئی (٤٤ک‌ق‌ب۲۰۳۷)، دوْلقا(٤۵ک‌ق‌ب۱۸۵۸)، چاتال(٤۵ک‌ق‌ب۱۹٤۵)، تَلْک گونئی (٤۵ک‌ق‌ب۲۰۱۵)، سئجَوَر(٤۵ک‌ق‌ب۲۰۵٤)، ساری داش (٤۵ک‌ق‌ب۲۰۷۰)، قوُرقان کیچیک (٤۵ک‌ق‌ب۲۰۷۰)، توّفکچی (٤۵ک‌ق‌ب۲۱٤۰)، قان‌قایایان (٤۵ک‌ق‌ب۲۱۵۵)، قاباق داغ (٤۵ک‌ق‌ب۲۳۲۵)، چَمکین (٤۵ک‌ق‌ب۲٤٦۵)، شاخان-قایاسی(٤٦ک‌ق‌ب۱۰۹۲)، قوُرقان (بؤیوک (٤٦ک‌ق‌ب۲۲۳۰)، یئل دیرمانی (٤٦ک‌ق‌ب۲۳۷۵)، آسلان داغی (٤۷ک‌ق۱۵٦٦)، کَمَره قایا (٤۷ک‌ق‌ب۱۹۵۰)، کئیتی داغ (٤۷ک‌ق‌ب۲۵۰۵)، بؤیوک-ساری‌داش (٤۸ک‌ق‌ب۲۲۲۵)، تَره‌قایا(۵۰ک‌ق‌ب۲۰٦۱)، بیچَنک(٤۵ک‌ق۱۹۵۰)، گوْرالی (٤۷ک‌ق‌ب۲۰٦۸)، کاه (۵۲ک‌ق۱۳۵۰)، ساری‌داش کیچیک (۵۲ک‌ق‌ب۲۱٤٤)، علم چیل (۵٤ک‌ق‌ب۱۹۸۵)، زکریانی (۵٤ک‌ق‌ب۲۰۱۵)، قالاسَلسان (۵۵ک‌ق۱۵۹٦)، ساققیزلیق (۵۵ک‌ق۱۵۹۸)، بئریک گونئی (۵۵ک‌ق‌ب۱۹۲۵)، قوْروق داغی (۵۵ک‌ق‌ب۲۰۲۲)، داشلارخاج (۵٦ک‌ق‌ب۱۹۵۹)، تات‌گئچی (۵٦ک‌ق‌ب۲۰۸۸)، قاراگونئی (۵۷ک‌ق‌ب۱۹۲۳)، قوُجورداغ (۵۷ک‌ق‌ب۱۹۵۰)، قاراووُل (۵۸ک-ق‌ب۲۰٤۲)، پورسه یم (۵۹ک‌ق۱۲۷۳)، قوُرده جَلیک (۵۹ک‌ق‌ب۱٦۷۹)، زوْمَک (٦۰ک‌ق‌ب۱۷۱۹)، عمر یایلاقی (٦۰ک‌ق‌ب۱۸۳۲)، قاراداش (٦۰ک‌ق‌ب۱۸٦۸)، میری داغی (٦۰ک‌ق‌ب۱۹٤۳)، سئل یوُرتان (٦۰ک‌ق‌ب۱۹٤۵)، قاراقایا (٦۰ک‌ق‌ب۲۰۰۲)، هاچاداغ (٦۰ک‌ق‌ب۲۱۵۹)، دَمیَن (٦۱ک‌ق‌ب۱۵٦۳)، قاراحاصارلو (٦۳ک‌ق‌ب۱۷۰۳)، باچاچا (٦۳ک‌ق‌ب۱۷۹٦)، آغ قایا (٦۳ک‌ق‌ب۱۹۰۲)، کنگَری (٦۳ک‌ق‌ب۲۰٤۰)، سوُمَران (٦۵ک‌ق‌ب۱٦۷۸)، قیزیل قایا (٦۵ک‌ق‌ب۱۸٦۵)، قاراداش کَربَک (٦۵ک‌ق‌ب۱۹۰۵)، دوْوشانو (٦۵ک‌ق‌ب۱۹۷۸)، خلیل بابا (٦۵ک‌ق‌ب۱۹۸۲)، اَرگنه (٦۵ک‌ق‌ب۲۰٦۰)، گَنوْ (٦٦ک‌ق‌ب۱۸۸۱)، ساجلیق (٦۸ک‌ق‌ب۱۹٦۷)، یان دره (۳۵ک‌گ‌ب۲۳٤٦)، قالاپا (٤۳ک‌ب۲۰۷۰)، هَرده (٤٤ک‌گ‌ب۱۹۲۵)، الغیاث (٤۵ک‌گ-ب۲٤۳۳)، دَلیک داش (٤۵ک‌گ‌ب۲۱٤۷)، کَت قاباغی (٤٦ک‌ب۲۱۰۸)، ۲۰-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (قیزیل گئچیلو): گونئی (٤۷ک‌گ‌ب۲۰۵۷)، قاراقاشلی (۵۰ک‌ب۱۹۲۷)، دوُزلاق گدیگی (۵۰ک‌گ‌ب۱۹۹۲)، خَرمن گدیکی (۵٦ک‌ب۱۷۷۳)، دیرمان داغی (٦۰ک‌گ‌ب۱٤٦۵)، گؤزگؤرلن (٦۰ک‌گ‌ب۱۵۹۰)، قاسم قوزئی (٦۲ک‌ب۱۵٤۲)، حسن داشی (٦۵ک‌گ‌ب۱۸٤٦)، چال داغی (٦۳ک‌ب۱۵٤۰)، ۲۱-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (گیلوان): سوارجانقوُل (۳۷ک‌ق‌د۱۹۰۵)، خوْوره کئچل (۳۹ک‌ق‌د۱۸۲۷)، گؤگقان (٤۳ک‌ق‌د٦۰۳)، جلال الدّین (٤۳ک‌ق‌د٦۲۵)، خنه‌یه ٤٤ ک‌د۱۳۷۰)، قاراووُل (٤٦ک‌ق‌د٦۰۰)، قالاپرده (٤۷ک‌ق‌د٦۲۲)، زاجال (٤۹ک‌د۲٤۸۵)، قوْروق تپه (۵۳ک‌ق‌د۱٤۰۷)، معدن آغی (۵۵ک‌ق‌د۷۰۲)، خشکه نوْی (۵٦ک-ق‌د۱۰٦٤)، زوُجَلان

(۵۷ک‌ق‌د۱۳٦۹)، خَرمن گُله سر (۵۹ک‌ق‌د۲۲۵۵)، گزگلیان (٦۲ک‌ق‌د۱۹۱۵)، خالچا (٦۵ک‌ق‌د۱۷۲۸)، چَلْوی (٦۵ک‌ق‌د۲۲٤٤)، چَلْواوی (٦۵ک‌ق‌د۲۲٤۵)، گوَندَشمان (٦۵ک‌ق‌د۲۷۰۲)، سیاه چال (٦۷ک‌ق‌د۱٦۲۷)، آرموُت داغی (۲۰ک‌د۲۲٦۵)، **۲۲-زنجان بؤلگه‌سینین داغلاری (ماهنشان):** ساوالان (۵۵ک‌ب۲۱۳۰)، چوُلبان (٦۲ک‌ب۲۳٦۰)، اریکلی قایاسی (۷۰ک‌ق‌ب۱٦۰۰)، دَلیک قایا (۷۱ک‌ق‌ب۱٤۳۵)، گونئی قالا (۷۳ک‌ق‌ب۲۱۸۷)، قوْشاسوّرو۷۵ ک‌د۲۱٤۵)، بؤیوک دوّش (۷۵ک‌ب۱۷۱۳)، آغ داغ (۷۵ک‌ب۲٤۱۰)، قوُشقار (۷۵ک‌ق‌ب۲۳۲٤)، دوُزداغی (۷۹ک‌ق‌ب۱٦۸٦)، آغ قایا (۷۹ک‌ق‌ب۲۱۰۷)، چالاخاتون (۸۰ک‌ب۲٤۰۳)، قارایان (۸۰ک‌ق‌ب۱۸۰۳)، کنگرلی (۸۰ک‌ق‌ب۱۸۲۲)، نشانگاه (۸۰ک‌ق‌ب۲۰۱۹)، چیراق یانان (۸۰ک‌ق‌ب۲۱۳٦)، بَلَکی (۸۱ک‌ق‌ب۲۲۳٤)، قاراووُل (۸۲ک‌ق‌ب۱۵۱٤)، سنگرگدیکی (۸٤ک‌ق‌ب۲۰٦۸)، ساری‌قایا(۸٦ک‌ق‌ب۲۰٦۷)، سفید (۸۷ک‌ب۲۸۵٤)، باش آیاق داغی (۸۷ک‌ق‌ب۲۱٦۸)، ساری گونئی (۱۳ک‌گ۲۱۲۵)، قاتارقایا (۱۳ک‌گ۲۲۰۰)، قوُدوز داغ (۱۳ک‌گ‌ب۲٤۱۵)، جاهان داغی (۱۷ک‌گ۲۱۷۹)، پاپائی (۱۷ک‌گ‌ب۲۱۸۸)، یئدی قوْل (۱۷ک‌گ‌ب۲۲٤۲)، نوْخوددداغی (۷ک‌گ۲۰۸۰)، قاراتپه (۸ک‌گ‌د۲۰۲۲)، گزمَرز (٤۷ک‌ق‌د٦۱٦)، **۲۳-زنجان(ایجرود-حلب)بؤلگه سینین کندلری:** حَلَب ۴۷۰*، بَلوُبین ۵۹۰*، ساری‌قایا، قوْرییه ٦۰۰*، نجم الشیخان/ نرجشخان ۴۵۰*، ارکؤیون ۳۲۰*، نکتو/ نَگّتوُ ۲۲۰*، قوُلقاتی ٦۵۰*، قادرلو، بهمن۱۸۰*، تاج‌الدین، قوشچی، چَسْب ۸٦۰*، خان قاجار/ جان قاچار ۱۱۰*، قوجالو، چؤلجه قیشلاق ۴۳۰*، قوُیجوق/ آ، دایدار/ آ-ی ۲۲۰*، ابوجانلو۱۰۰*، قارادوُراخلو/ آ، گوّنبذقاراگونئی، یئنگی کندجامع‌السرا ۹۲۰*، گرنه ۱۳۰*، خوْیین ۳۰۰۰*، سفیدکمر ۸۷۰*، قَمَرلَک ۱۲۰*، قند بولاق ۱۳۰*، حاجی قیشلاق، پالچا قیشلاق، جاهان آباد، تریاکی، آغ‌قایا، قارابوتا، پاشاچای، کهریز سیاه منصور، قاراتپه، یازل داش/ یازیلی داش‌کؤوشَنی، ساین/ سایان ۳۷۰*، چؤلچه، آرموتلو، آدینه چمنی، **۲٤-زنجان(ایجرود-سعیدآباد)بؤلگه سینین کندلری :** قیزیلجا ۳٦۰*، سعیدآباد/ آ-ی ۲۷۰۰*، شهرک ۷٤۰*، شوراب، ملاپیری ۱۰۷۰*، قارابولاق ۱۳۲۰*، **۲۵-زنجان(ایجرود-زرین آباد)بؤلگه‌سینین کندلری :** زرین آباد ۵۰۰*، شیوه۷۲۰*، سها/ سوْها ۳۷۰*، گلابر/ آ-ی، بیزین، قاراداغ، هَلیل آباد ۸۰۰*، گلجه قارادرق/ قارادرق سراب ۱۹۰*، جوُقین ۱۲۷۰*، یئنگی‌کندالماس ٦۰*، قارابولاق ۱۸۰*، زرجوا اکین یئری، خنه‌یه ۵۱۰*، قَمچیقای ۳۸۰*، تازا کند ۵۰*، خانجین/ خاناجین ۵٤۰*، یئنگی کند سیدلر ۲۵۰*، یئددی بوُلاق ۱۹۰*، ایج ۱۲۸۰*، تَله گیرد ۳۲۰*، قوزان، چاپوُق ۲۷۰*، بیدگَنه ۴۵۰*، **۲٦-زنجان(ایجرود-یوخاری‌ایجرود)بؤلگه سینین کندلری:** آلا چیمن۲۵۰*، دوُرموشقان۳۲۰*، آغبولاق، اوْغول بگ/ آ-ی ۵۲۰*، ۷۸۰، خاکریز۱۲۰*، باغکندی، باریک‌آب۲۸۰*، چَتَز ۴۷۰*، فویته گل اکین یئری، اینجه/ اینچه رهبری ۳۸۰*، قارخوُدلو/ قارختلو ٤٦۰*، قاراسعید، کوْسالار ۲۵۰*، احمد کندی ۵۱۰*، اوّچ تپه ٦۰۰*، یارکندی، **۲۷-زنجان(زنجانرود-آشاغی-چاپارا)بؤلگه سینین کندلری :** شوّکورچو۲۸۰*؛ حاصار ۱۳۰۰*؛ موُشامپا ۷۸۰*؛ نوْروزآباد ۹۰*؛ چَپَر۱۹۰*؛ داداش‌بگ؛ ساری کند/ آ-ی-اوْرتا ٤٦۰*؛ قاراآغاج/ آ-ی ٦۱۰*، اَنجُمن/ آ-ی ۲۵۰*؛ ایلیجاق۱۱۰*؛ **۲۸-زنجان(زنجانرود-آشاغی‌زنجانرود)بؤلگه سینین کندلری :** ایسفَناج ۵۳۰*؛ گیزیر/ کزیر٦۲۰*؛ باغلیجاآغا٤٤۰*؛ تالخوو ٤۲۰*(قوْ: تلخ آب)؛ دره‌لیک ۱۵۰*؛ نیک‌پی ۳۰۰*؛ قاهران ۴۵۰*؛ قاراچَریان ۱۰۰*، حسن آباد ۱۸۰*، شیرین بولاق، دوْلانوْ/ دولاناب ۴۵۰*؛ آلمالی ٦۰*؛ باغلیجاسردار ۳۷۰*؛ نجی/ نوْجی ۹۰*، ساغ بوُرا، اوْیناداں، ایبده‌لو، چاوُور۱۹۰*، سیف آباد ۲٦۵۰*، عزبچه، بوْلوق/ بُلوغ ۱۲۰*، آذرپی، بادام اکین یئری، کهاب، بایات/ سردهات بایات جعفر۱۳۹۰*، شیخستانلو/ سردهات ۳۰۰*، گُمیش آباد ۲۹۰*، چَپ‌چَپ ۲۰۰*، صوفیلر ۸۰*، قارقالوق/ قارقاقوُلون ۱۰۰*، دولک، گُلّیجک اکین یئری، قالایچی ۳۱۰*، قیطور/ قیطول بفایی ۲۹۰*، حماملو/ آ-ی، باشسیز، تازاکند، دَلگی ۱۰۰*، سلطان آباد، سرچم ۲۳۰*، قاراآغاجلو ۴۸۰*، چؤزوک/ آ çözuk ۱۳۰*، آلوارلوُ ۲۰۰*، گوَه‌لان ۲۹۰*، رجئیین/ رجعین ۷۰۰*، **۲۸-زنجان(زنجانرود-غنی‌بگلو)بؤلگه سینین کندلری :** بیزوْوشا ۵۸۰*؛ اَربَط/ اَربات ٦۰*؛ خاراباآغ بولاق، اَنَاوا/ آندآوا/ آ-ی ۱۱۰۰*؛ احمدآوا ۱۳۰*؛ مهرآوا ۹٦۰*؛ چَهرآوا ۴۷۰*؛ ابراهیم‌آوا ۱۵۰*؛ حمزه‌لو ۱۳۰*؛ قیزیلجا / آ-ی۳۱۰*؛ رضاآباد ۴۷۰*؛ چیْرلانقوُش۳۷۰*؛ کَنگَرلو؛ قاراکوْل ۵۹۰*؛ میرجان؛ نصیرآباد ۳۲۰*؛ سَنگبین ۱۳۰*؛ اوْزه ۱۸۰* (قوْ: اوزج)؛ قاضی کندی؛ حسین‌آباد/ هوْپا؛ لیلیک‌آوا؛ خالچابولاق، اَلگاوا (قوْ: علی‌آوا)؛ دَییرمان دره‌سی، میاندره؛ حَبش؛ مینان؛ ملک‌باغی؛ تاغارکندی (تقی کندی)؛ جنّت اوْلَنگ؛ قیْزلار بولاغی؛ زنگین؛ **۲۹-زنجان(زنجانرود-یوخاری‌چاپارا)بؤلگه سینین کندلری :** قارابوتا۱۸٦۰*؛ شکربولاغی٦۰۰*، قوْیتول ۲۸۰*(قوْ: قیطول) ؛ چوّروک/ ی۱۵۰*؛ قاراوغلانلو ۳۰*؛ گوّگ تپه ۱٦۰*؛ عزیزلو،

ایلن، گؤگلر/ گؤیلر *١١٠، ٣٠-زنجان(قاراپشتلو-آشاغی‌قاراپشتلو-بؤلگه سینین کندلری : جیزوان *١٢٠، حَبَش؛ روملو کؤوشَنی، دمیردره کؤوشَنی؛ رشتاوا؛ گؤلئهین *١٣٠ (قوْ: کلهین)؛ لَهَرگین *١٦٠؛ قیندیرقالی؛ قیبله بولاغی *٤٢٠؛ محمدآباد، داش بوُلاق *٢٤٠؛ ساووجبولاق؛ آغجاقالا *٧٠٠؛ چوْمالی *٢٢٠؛ گراوا کؤوشَنی؛ توْغای؛ پیروَنده، چوُماق کندی، خلیل بولاغی کؤوشَنی؛ اَم آوا؛ ماتوز کؤوشَنی؛ سُلیمان بولاغی، شهرآوا؛ طبرستان، البین کؤوشَنی، گیزمه (قوْ: جزیمق)، کبریک، سوْیوق بولاق؛ حاج سئیران؛ سالارآباد؛ وَرمَزیار/ آ-ی؛ قاراحصارلو؛ ٣١-زنجان(قاراپشتلو-یوُخاری‌قاراپشتلو)بؤلگه سینین کندلری : ساریمساقلو *٢٨٠؛ پالیْتلو *١٥٠؛ سؤهرون (قوْ: سُهرین) *١٣٢٠؛ کوْرکندی*٦٤٠(قوْ: کوْردکندی)، لَگاهی ləgahı *٢٧٠، نؤهوْل(اکین یئری)؛ یاغمیْردره (اکین یئری)؛ وَنه‌نه / وَنه‌نَق *٤٧٠؛ وَریاران/ وَلیاران *٥٢٠؛ محمودآباد *٧٠، گوْل تپه(اکین یئری)؛ قیْشلاق *٣٤٠؛ اوْرتابوُلاق *٢٤٠؛ ارمغانخانا *١٥٠؛ زَرریک/ زَریک *١٠٠؛ قاراتپه *٥٣٠؛ بگ بوُلاغی (اکین یئری)؛ جلیل آباد *٥٣٠؛ ماریmarı *٣٢٠؛ قارباسان؛ میشکین *٨٥٠؛ تاغ کندی *١٩٠؛ باغ؛ حوره کندی، اوْراچی *٦٠؛ قاشقاتپه *١١٠؛ یئله قارشان *٤٠؛ کوْردقیشلاغی *٨٨؛ اوْچ بوُلاق *١٨٠؛ اَسیم‌آوا/ اَسسم‌آوا *٢٠٠ (قوْ: اسلام آباد)، یاستی بولاق کؤوشَنی؛ گوْللوجه *٣٧٠؛ داش تپه *٤٠٠؛ آت باتان کؤوشَنی؛ قارلوُق *١٨٠؛ بهرام بگ *٨١٠؛ تیکمه-داش *٤٦٠؛ گؤزلک‌کؤوشَنی، زنگی*٢٩٠(قوْ: زنگی‌کوه)؛ آغکند*٥٤٠؛ پازوُکی *٤٤٠؛ گلچین/ گوْلجین *٨٠، کَله‌سر *٢٧٠؛ ٣٢-زنجان(مرکزی-بوغداکندی)بؤلگه سینین کندلری : آغکند *٨٤٠؛ سئیدکندی/ سعیدکندی*٧٢٠؛ جشن‌سرا، گوْللوجه، سوُنقور *٢٣٠؛ گوْل بوداق؛ بوُغداکندی *٧٠٠؛ کلوند، کوْل تپه *٦٣٠، دئشیر/ آ-ی *٨٥٠(قوْ: دهشیر)؛ تالخوْ/ *٤٤٠ (قوْ: تلخ آب)؛ حسین آباد *٤٦٠؛ مُرَصّع *٥١٠؛ ٣٣-زنجان(مرکزی-بیناب)بؤلگه سینین کندلری: امندəmət, əmənd*٣٢٠؛ جارچی *١٦٠، اَمَند تازاکند، پاچوُ *٢٤٠ (قوْ: پایین‌کوه)، دوُاَس*٣٥٠ (دواسب)؛ چَرَه‌نوْو*٣٥٠ (قوْ: چره‌ناب)؛ دیزج آباد*٢٢٨٠، نُقطه بندی *٣٢٠، بوُلاماجی *٧٢٠، نردین، گوالی*٤١٠، بیناب *٤٥٠، نیموُوُر/ نیماوَر *٧٤٠، زَرنان/ زَرقان/ زَرران *٦٧٠؛ گوْلوستانا/ گوْلوستان آباد *٢٥٠، کج کلاه *٢٠٠، کهناب، کرده ناب/ کرده-نان *٣٣٠، اسکند*٥٠٠، مُروارید*٤٢٠، ذاکر*٦٨٠، گوْللوجه / آ*٤٥٠، گوْللوجه امام/ گوْللوجه *٢٤٠، جورین ده، یحیی آباد، لار، بادامستان، چال، ریچه خوره، ناصرآباد، قیزیلداش، علی-آبادشرقی *٢٠٠، ترازوج *٤٤٠، قوزلجا، قالا *٨١٠، ابراهیم آباد *٣١٠، بابالنگ، قاوازنگ؛ ٣٤-زنجان(مرکزی-تهَم)بؤلگه سینین کندلری : لیلاوا باغ/ باغ لیل آبادی *٣٠٠؛ هُمایون *٥٤٠؛ تَهراواtəhrava (قوْ: طاهرآباد) *٤٠٠؛ گَلهاریgəlharı (قوْ: گَلَهرود) *٣٧٠؛ خوُشگه‌ری (قوْ: خشکرود) *١٥٠؛ تَهَم *١٦٦٠؛ چَلْقان *٦٥٠؛ اَلقواəlqava (قوْ: علی آباد معینی)؛ چیلانلار*٥٦٠ (قوْ: شیلاندَر)؛ کَلکَش *١٦٠، دگا/ دگاهی *٤٦٠، گوُمان (قوْ: گمان)؛ تازاکندتهَم *٩٠، ٣٥-زنجان(مرکزی-قوْلتوق)بؤلگه سینین کندلری : خاتون کندی *٦٦٠؛ گؤیجه قایا *٣١٠؛ قوْلتوق *١٥٧٠؛ قاراگؤزلو *٤٨٠؛ علی آباد/ اَلاوا *١٠٠؛ دئشیر/ آ- (قوْ: دهشیرسفلی) چاییْرلو *٥٣٠؛ قوْزلو/ قوْزان *٣٨٠؛ ٣٥-زنجان(مرکزی-معجزات)بؤلگه سینین کندلری : حاجی احمد، پمبه-جیق/ *٢٤٠، سلمانلو *١١٠، حسن ابدالی *١٩٠، قاراتپه *٣٦٠، سَهله*٥٠٠، رامین *٧٦٠، آزاد/ آ-ی *٤٧٠-٧٣٠، قاینارجا/ قئینرجه *٦٦٠، دیزه/ خارابا~/ یوخاری~ *٤٠٠، زنگُل آباد *٩٠، قاضی آباد *١٧٠، بایْندیر *١٤٠، ریحان *٣٩٠، پاپایی *٥٦٠، آغجاپیره *٢٢٠، چَوَرْزَق *٨٢٠/ ی‌تو، باروُت آغاجی *٣٧٠، ساققال‌دوْلو/ سقّلی‌توُلی *١٥٠، قوُلوکندی *١٨٠، رازبین *٢٧٠، اژدهاتو *٨٦٠، دوُران *٢٢٠، ٣٦-زنجان(مرکزی-یوُخاری-زنجانرود)بؤلگه سینین کندلری : کؤشکن *٣٠٠؛ نظام آباد *١٠٠؛ بالارود، خُرّم پی؛ چیَر (قوْ: چر)، ائیمین‌آوا/ (ائیمیر) *٦٦٠ (قوْ: امین‌آباد)؛ یئنگیجه *١١٦٠؛ کوْناوَند/ کُناوَند*٤٠٠؛ یامچی *٤٩٠؛ ایسپیجین/ اسفه‌جین *٥٣٠؛ مئهتر*٢٤٠؛ بایاتلار/ بایاتلو *٣٣؛ باغلیجا بایات/ *محسن آباد؛ مَرجینه/ مَجینه *٥٨٠؛ داش کَسَن *٢٤٠؛ ماللالار *٣١٠؛ تازاکند ضیاآباد *٢٤٠؛ حاجی آرش *٩٥٠؛ قارابولاق *٢٧٠؛ آبدال/ هاپتال *١٣٠، کوْلجک *٣٤٠؛ رحیم آباد *٢٤٠؛ آغ بوُلاق *٦٧٠؛ حاجی کندی *٢٦٠؛ قیزیل تپه *٢٩٠؛ قیزیل تپه بایات/ قیزیل تپه علیقولو *٣٤٠، ٣٧-زنجان‌بؤلگه‌سینین کندلری*: اره‌دین (٢٠ک‌گد *٢٦٠)، اکبرآباد (٦٠ک‌ق‌ب *٣٠)، ایده‌لو (٥٠ک‌ق‌ب *٧٠)، ائشَکچی (١٨ک‌ب *١٣٠)، بوْزین/ بُزین (٦١ک‌گد *٢٤٠)، جوْره خان (٤٦ک‌ق‌ب *١٧٠)، حاجی بچه (٣٦ک‌گد *١٧٠)، دادلو (١٥ک‌ق‌ب *٢٠٠)، داش بوُلاق (٢٤ک‌ق‌ب)، دامکَش‌خون (٣٦ک‌ق‌د *١٣٠)، دَشْتمال کندی (٢٤ک‌گ *٢٨٠)، دوسران (٤٧ک‌ق‌ب *٣٩٠)، زنگی حاجی عسگر (٦٤ک‌ق‌ب *١٣٠)، سراب (٦٨ک‌گد *٣٣٠)، سنگر (٩٦ک‌ق‌ب *٢٩٠)، شاه بوُداق (٤٤ک‌گد *٢٨٠)، شاه بوُلاق (٣٩ک‌ق *٨٦٠)، ضیاءآباد (٢١ک *٢٩٠)، طویله درق (٢١ ک*٢٣٠)، علی

آباد سفلی (۲۷ک‌ق‌د ❊۱۵۰)، علی آباد علیا (۲۵ک‌ق‌د ❊۲۲۰)، فیله خاصّه (٦۹ک‌ق‌ب ❊۲٦۰)، قاراداغ (٦۳ک‌گ‌د ❊۳۸۰)، قوْلاَبَر (٥٦ک‌گ‌د ❊۱۰۰۰)، قوُلی قصه (۷۲ک‌ق‌ب ❊۱۸۰)، قَهاب (٥٤ک‌ق‌ب❊۲۷۰)، کاوند (۳۸ک‌گ‌د ❊۱۱۱۰)، کَرچنگ سرای (۲۷ک‌گ‌د ❊۳٥۰)، گؤیجه قایا (٤٦ک‌گ‌د ❊۸۱۰)، گَرلو (۱۸ک‌گ ❊۱٥۰)، ناصرآباد (٤۲ک‌ب ❊۹۰)، نَدیس آباد (٥٤ ک‌قئیدار یولو ❊۱۷۰)، والاروُد(۱٤ک‌ب❊٤۳۰)، یاس‌بولاق(۳ک‌د ❊۳۸۰)،

زنجره..zəncirə [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]باخ: جیرجیراما (فا: ~).

زنجَفیل..zəncəfil [ع، آ، بیتگی]زنجفیل گیللردن ایستی اؤلکه لرده یئتشن کؤک ساپلی، گؤزل قوخولو و بعضی یئمک لرده ایشله‌نن بیر بیتگی (فا: ~). zingiber

زنجَفیل تره‌گی..zəncəfil tərəyi [آذ]قیزارمیش اوُنا زنجفیل جویز ازمه‌سی ویا آیری شئیلر آرتیراراق دوزه‌لن بیر شیرین یئمک.

زنجَفیل چایی..zəncəfil çayı [آذ]زنجَفیل کؤکونودَمله یه‌رک-حاضرلانان چای.

زنجفیل‌گیللر..zəncəfilgillər [آذ، بیتگی]بیرچنکلی بیتگی فامیلی، "زنجفیل، کاکووله، زرداچال" (فا: تیره زنجفیل). zingibaraceae

زنجی..zənci [آذ]قارادری‌لی، زنگی (فا: زنجی).

زنجیر..zəncir [آذ]بیر بیرینه گئچمیش اوْلان سیرا دمیر باغی، کؤستک (فا: زنجیر). chain {بوسؤزجوک زینقروْو سؤزایله ایلگی‌لی اوْلاراق اصلینده چان سؤزوندن آلینمالیدیر و آنلامجا چان کیمی سس وئرن و بوجور شئیلردن دؤزه‌لن نسنه‌یه دئییلیر بوسؤزجوک فارسجایادا گئچیبدیر، چان ‹چانق ‹چانقیر ‹زانقیر ‹زنجیر}.

زنجیر-..-zəncir [اؤزل‌آذ]هشتَری، فرمهین و اهر ده کند آدی. سالماس دا (~قالا) داغ آدی. مراغادا (~لی‌مچید) مچید آدی.

زنجیراوْتو..zəncirotu [آذ، بیتگی]باخ: آجی قوْووق.

زنجیرگَمیرمک..zəncir gəmirmək [تاثیرلی ائیلم]بیرینه قارشی سوْن درجه حدّتلی اوْلماق.

زنجیرلتمک..zəncirlətmək [ائتدیرگن ائیلم]باشقاسینازنجیرباغلاماق، زنجیر ووردورماق.

زنجیرلنمک..zəncirlənmək [بلسیز ائیلم]۱-زنجیرله باغلانماق. ۲-(س) زنجیر کیمی سیرالانماق، بیربیرینه باغلانماق.

زنجیرله‌مک..zəncirləmək [تاثیرلی ائیلم]زنجیر ووُرماق، زنجیرله باغلاماق، بوْغماق.

زَنجیرلی..zəncirli [اؤزل‌آذ]داشکسن'ده چای آدی[۲٤۰].

زنجیروُوُران..zəncir vuran [صفت]عزادارلیق‌لاردا بئلینه زنجیرله ووران.

زنجیره..zəncirə [آذ]ساری قیزیل رنگینده اینجه حاشیه، زنجیر کیمی هؤرولموش پالتار بزه‌گی، گوْل و چیچک هؤرگوسو.

زنجیره..zəncirə [اؤزل‌آذ]مرند و ماکی(زنکره) دا کند آدی.

زنجیرینی قیرماق..zəncirini qırmaq [تاثیرلی ائیلم]۱-اسارتدن قوُرتولماق، آزادلیق الده ائتمک. ۲-(مج)حدّینی آزماق، اؤز باشینالیق ائتمک.

زنجیل آباد..zəncil abad [اؤزل‌آذ]سراب دا کند آدی.

زَنَخ..zənəx [آذ، فا]چنه، آلت چنه، آلت انگ (فا: زنخدان).

زند..zənd [اؤزل‌آذ] کیوی؛ اهر(~آوا) ده کند آدی {سین+د}.

زندره..zəndərə [اؤزل‌آذ]زندرق: خالخال دا کند آدی {سین+دره}.

زنده..zində [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]دینج، جانلی، دیری، ساغلام (فا: ~).

زنده گانلیق..zindəganlıq [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یاشاما، دیری‌لیک (فا: زندگانی).

زنده‌لیج..zəndəlic [اؤزل‌آذ]رزن ده کند آدی {سین+دال+ایج}.

زنْدیق..zəndiq [آذ، عربجه] کافر (فا: گبر).

زنگ..zəng [آذ] ۱-اؤزللیکله چان شکلینده اوْلان و ایچینده مئتال دیلی اوْلان و وُورولدوقدا سس چیخاردان بیرآلت (فا: ~) bell ۲-سس سیقنالی‌وئرمک اوْچون مئتال جاهاز{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹جنک›قولاق‌سسلنمه‌سی، زینقرووسسی؛ باخ: چان، چاناق}.

زنگان..zəngan [اؤزل‌آذ]باخ: زنجان.

زنگانلوچای..zənganluçay [اؤزل‌آذ]درگز ده چای آدی.

زنگانه شورک..zənganə şurək [اؤزل‌آذ]بجنورد دا کند آدی.

زنگاوا..zəngava [اؤزل‌آذ]اهر ده کند آدی {زنگ + آوا}.

زنگبار..zəngbar [اؤزل‌آذ]ماکی دا داغ و چای آدی؛ گئرمی و بوْستان آباد دا کند آدی {زنگی+بار: زنگی قالاسی}.

زنگچی..zəngçi [صفت]زَهچی: زنگ چالان.

زنگ‌چیچکلیلر..zəng çiçəklilər [آذ، بیتگی]زَه‌چیچکلیلر: بیتیشک حالدا چیچک لری اوْلان بیتگی‌لر تاقیمی.

زنگ‌چیچگی..zəng çiçəyi [آذ، بیتگی]زنگ کیمی چیچک یاپراق‌لاری ظریف و آچیق چِهرایی رنگلی بیر بیتگی، زینقیروْو اوْتو (فا: گل استکانی). campanula

زنگَل..zəngəl [آذ] چکمه بوغازینا ووُرولان گؤن قوُنج (فا: گتر)[۱].

زنگل آباد..zəngəl abad [اؤزل‌آذ]زنجان دا کند آدی.

زنگلاب..zənglab [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی.

زنگلان..zəngələn [اؤزل‌آد] زنگه‌لان: اورمیه و خوی دا کند آدی، درگز ده (~لو) داغ آدی. {زنگی+آلان}.

زنگه‌زور..zəngəzur [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده رایون آدی[۲٤۰].

زنگلی..zəngli [صفت] زنگی اولان.

زنگنه..zəngənə [اؤزل‌آد] زنگه‌نه:ملایر، ماکی، کرمانشاه، فسا، سونقور، ساوه و بوشهر-کنگان دا کند آدی {زنگی+آنا}.

زنگ‌ووران..zəng vuran [صفت] زنگ چالان.

زنگو..zəngo [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی {زنگی}.

زنگوله..zənqulə [آد] ۱-آذربایجان کلاسیک چالقی‌سیندا ۱۲ اساس موغام‌دان بیری. ۲-حئیوان بوینونا باغلانان و زینقیلدایان شئی، زینقیروو {زنگ کلمه‌سینه باغلانیر، زامانجا چنگل و چنگله و زنگوله شکلینه دَییشیلیب؛ باخ: زنگ›چنگ›چان}.

زنگه‌قان..zəngəqan [اؤزل‌آد] اورمیه ده کند آدی.

زنگی..zəngi [اؤزل‌آد] آذربایجانین زنگه‌زور بؤلگه سینده یاشایان بیر تورک بویونون آدی، قازاقلار ایچینده قوْیونلارین قورویوجوسونو زنگی آتا دئییردیلر، سلجوقلو بگ لرینده شخص آدی کیمی ایشله نیبدیر[۲۱٤]؛ تورک بوْیو سالور/ سالغور لارین قوردوغو سونقورلار دؤلتی ویا فارس آتابگی‌نین باشیندا سونقور وارایدی سونقور‌دان سونرا اوغلو زنگی سلطنته گئچدی (م۱۲جی قرن)[٥٤]؛ بو بوْیون ایزینی زنگبار و زنگلان کیمی آدلاردا گؤرمک اولار. ۲-زنگی۲ (آد) قارا دریلی. ۳-زنگی۳(اؤزل‌آد) قوشاچای، زنجان، شبستر ده کند و داغ آدی. ٤-زنگی(اؤزل‌آد) ایغدیر بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲٥].

زنگیر..zəngir [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی.

زنگیلان..zəngilan [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده رایون آدیدیر.

زنگین..zəngin [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

زنگین..zəngin [صفت] ۱-وارلی، مالللی، واری چوخ اولان (فا: توانگر). a rich person ۲-وئریملی، گؤستریشلی، ایچینده بیر شئیدن چوخ اولان (فا: پرحاصل). {سن؛ سین سؤزو تورکجه ده گؤمولو یئر اؤچون سؤیله‌نه‌رک دفینه و خزینه معناسینداییر و گؤمولو اولدوغوندا آغیرلیق مفهومودا وئریر، بو کلمه حرف دَییشمه سیله سینگین و زنگین شکلینده تورکجه ده و فارسجادا گلیشیب و نهایت تورکجه ده یایقین حالدا زنگین شکلینده ایشله نیر}.

زنگین لشدیرمک..zənginləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] زنگین ائتمک.

زنگین لشدیریجی..zənginləşdirici [صفت] زنگین ائدن، وارلاندیران.

زنگین لشدیریلمک..zənginləşdirilmək [بلسیز ائیلم] زنگین ائدیلمک، وارلاندیریلماق.

زنگین لشمک..zənginləşmək [تاثیرسیزائیلم] وارلانماق، بوتون لشمک، کامیل لشمک، وارلی لاشماق، وارلی لانماق.

زنگین‌لیک..zənginlik [آد] وارلی‌لیق، اولاناقلاری چوخ اولما، حشمت.

زَوّار..zəvvar [آد، عربجه] زیارت ائدن (فا: ~).

زَوارُوم..zəvarom [اؤزل‌آد] زؤروم، زَوارُم: ۱-شیروان"ین ۷ کندیستان ایندان بیری اولاراق ۸ کندی و ٤٦۰۰* نفر نفوسو واردیر، کندیستانین مرکزی زوارُوم شیروان'ین۱۸ گؤنئی گؤنباتان طرفینده دیر، نفوسو *(گونش ایلی ۱۳۲۰ ده)۱٥٤۰ نف اولاراق تورک قئید اولونوبدور. ۲-شیروان دا چای آدی. {بو کندین آدی ناصرالدین شاهین سفرنامه سینده زوارُم آدیلا بیرلیکده "دوالدرم" شکلینده گلیبدیر، دوالدرم سؤزو تورکجه یورملانیبدیر، زَوارُوم سؤزو تورکجه سوُوارم سؤزونه یاخین گؤرونور و معناجا سوُوارلان یئر و سوُلو یئر معناسینداییر}.

زَوزَتمک..zəvzətmək [تاثیرلی ائیلم] زوزه‌مه‌سینه یول آچماق، بوش یئره دانیشدیرماق (فا: فس زوزه کشیدن).

زَوزَک..zəvzək [صفت] چوخ دانیشان، بوش بوغاز، لاغلاغی (فا: پرحرف). talkative {ساو سؤزوندن: ساوساق}.

زَوزَک لشمک..zəvzəkləşmək [تاثیرسیزائیلم] زوزوک اولماق.

زَوزَکلیک..zəvzəklik [آد] بوش یئرینه دانیشما.

زَوزَمک..zəvzəmək [تاثیرسیزائیلم] بوش یئره و چوخ دانیشماق(فا: زوزه کشیدن).

زَونق..zəvnəq [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

زوْباران..zobaran [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

زوْبالاق..zobalaq [باخ: جوْبالاق› زوْبالاق] شولوق اوشاق.

زوْپا..zopa [آد] zopa دیه‌نک، چوماق (فا: باطوم). batum {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سؤبی› سوْپا› زوْپا: اوزون آغاج، بو کلمه سیبا، سیبه و سوُپا شکلینده فارسجایا گئچیب، باخ: سیبک}.

زوْپالاتماق..zopalatmaq [ائتدیرگن ائیلم] زوپاایله‌دؤیدورمک، کؤتک لتمک.

زوْپالاماق..zopalamaq [تاثیرلی ائیلم] زوْپا ایله دؤیمک.

زوْپالانماق..zopalanmaq [بلسیز ائیلم] زوْپا ایله دؤیولمک.

زوْپو..zopu [آد] توْی لاردا گنج‌لرین‌سیرایلا دوروب چوبوقلا اویناديقلاری بیر اویون {باخ: زوْپا: سؤبی›سوْپا›زوْپو}.

زوْجه..zovcə [آد، عربجه] زؤوجه:حیات یولداشی.

زۏد..zod [آذ، روسجا] دمیر و بوُجور شئلر قاپناغی، قاپناق (فا: جوش جوشکاری) {روسجا، زاوۏد سؤزو فابریکا معناسیندادیر و زۏد سؤزوده بو کلمه ایله ایلگی‌لیدیر}.

زۏد..zod [اؤزل‌آذ] زنگه‌زوُر'دا آشیریم/ گدیک آدی (۲۳٦۵)[۲٤۰].

زۏدیاق..zodyaq [آذ، فرانسیزجا] فلکی بوُرجلار، گؤی کۆره سینده فرضی بیر دایره اؤزه رینده ۱۲ بوُرجون اۏلدوغو قورشاق، آدلاری بئله دیر: ۱-قۏچ. ۲-بوغا. ۳-ائکیزلر. ٤-یئنقج. ۵-آسلان. ٦-باشاق. ۷-ترەزی. ۸-چایان. ۹-یای. ۱۰-اۏغلاق. ۱۱-قۏوا (دۏلچا). ۱۲-بالیق. (فا: بروج فلکی).

زۏر..zor [آذ، ع'الزوُر'] ۱-گۆچ(فا: زور)۲-(مج) گۆجلو، بؤیوک ۳-چتین. ٤-مجبوریت "منی زورا قویما".

زۏر ائتمک..zor etmək [تاثیرلی ائیلم] زۏر ائله مک: گۆجله مجبور ائتمک، زۏر گلمک.

زۏرات..zorat [اؤزل‌آذ] دوه‌چی'ده کند آدی[۲٤۰].

زۏرآباد..zorabad [اؤزل‌آذ] جوُغاتئی، ماکی و خوی‌دا کند آدی.

زۏرا سالماق..zora salmaq [تاثیرلی ائیلم] چتین‌لیگه سالماق، گۆجه سالماق.

زۏراکی..zorakı [صفت] زۏرلا اۏلان، زۏرلا بیرایش گؤرمه.

زۏراکی‌لیق..zorakılıq [ظر] ۱-زۏر واسطه‌سیله، زۏر ایله. ۲-(آ) قۏلو گۆجلولوک، اؤزباشینالیق، حاق‌سیزلیق.

زۏربا..zorba [صفت] چوخ گۆجلو، چوخ بؤیوک، ایری و یئکه.

زۏرباجا..zorbaca [صفت] چوخ زۏربا.

زۏربازۏر..zorbazor [آذ] ۱-ظالم، زۏر دئین و قۏلو گوجلو (فا: زورگو). ۲-قارقیش اؤچون بیرینین ویا بیر اؤلونون دالیجا دئییلن سؤز، گۏرباگۏر "زوربازور دوشموش پیس آدام ایدی".

زۏربازۏرلوق..zorbazorluq [آذ] قۏلو گۆجلولوک و زۏراکی‌لیق.

زۏربالاشدیرماق..zorbalaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] زۏربا وضعیته سالماق، گۆجلندیرمک.

زۏربالاشدیریلماق..zorbalaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] زوربالاشدیرماق ایشی گؤرولمک.

زۏربالاشماق..zorbalaşmaq [تاثیرسیزائیلم] زوربا وضعیته گلمک، چوخ گوجلنمک.

زۏربالانماق..zorbalanmaq [تاثیرسیزائیلم] زوربالاشماق.

زۏرتانلو..zortanlu [اؤزل آذ] شیروان (خوراساندا) شهرینین ٤۰ کیلومترلیگینده کند آدیدیر، گویا زۏرلو و گۆجلو سؤزیله ایلگیلی کلمه دیر.

زۏربالیق..zorbalıq [آذ، دا] زۏربا اۏلما وضعیتی، یئکه‌لیک.

زۏرخانا..zorxana [آذ، فا] اسکی ایدمان‌لارین گؤرولدوگو یئر (فا: زورخانه). gyumnasium

زۏرزور کیلیسه سی..zorzor kilisəsi [اؤزل‌آذ] باخ: ماکی.

زۏرسوُز..zorsuz [صفت] گوجسوز، آریق.

زۏرگۆچ..zorgüc [ظرف] زورلا، گۆجله.

زۏرلا..zorla [ظر] گوجله، چوخ چتین‌لیکله (فا: قهرا). by force

زۏرلاشماق..zorlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] زور وضعیته‌دۆشمک، چتینلشمک.

زۏرلاماق..zorlamaq [تاثیرلی ائیلم] زۏرلا بیرایشی گۆرمک "منی زۏرلاما".

زۏرلانماق..zorlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-گۆجلنمک، زۏرلواۏلماق۲-زۏراسالینماق.

زۏرلو..zorlu [صفت] گۆجلو، قووتلی.

زۏرلوق..zorluq [صفت] چتین‌لیک (فا: ریاضت). mortifiction

زۏرلولوق..zorluluq [آذ] ۱-زورلو اۏلما، گۆجلو لوک. ۲-چتین‌لیک.

زۏرونلو..zorunlu [آذ] اجبار، مجبورا (ًفا: اجبار). compulsion

زوُرنا باد..zurnabad [اؤزل‌آذ] خانلار'دا کند آدی[۲٤۰].

زۏغ..zoğ [باخ] زوُغ.

زۏغال..zoğal [باخ] زوُغال.

زۏغالا..zoğala [اؤزل‌آذ] جوُلفا؛ شاماخی'دا(~وای) چای آدی[۲٤۰].

زۏغولجان..zoğulcan [باخ] سۏخولجان.

زۏققولتو..zoqqultu [آذ] برک و درین آغری و سانجی، برک‌سیزیلتی "باشیم زۏققولدویور" clattering {سس‌تق}.

زۏققولداماق..zoqquldamaq [تاثیرسیزائیلم] برک آغریماق، گؤینه‌مک(فا: زُق‌زق کردن).

زۏگدییان..zogdiyan [اؤزل‌آذ] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوُیو[۲۰۹].

زۏل..zol [صفت] ۱-اوُزون زولاق شکلینده اۏلان(فا: باریکه) ۲-دۆز بیر وضعیتده اۏلان اوُزون شئی، دۆز "داماریم زۏل دوُروبدور، زۏل گئتدیم شکایته" {اصلینده یوُل کلمه سینین دَییشمیشیدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› یولاق›: سو یولو، چای، باخ: زۏلاق}.

زۏل چیخارماق..zol çıxarmaq [تاثیرلی ائیلم] شۆی و چوُبوق ویا قاییش کیمی شئی‌لرله ووُراراق بدنده زۏلاق کیمی ایز بوُراخماق.

زۏلزۏل..zolzol [صفت] ۱-زۏل‌لار و زۏلاقلار شکلینده اۏلان، زۏلاق گؤرونتولو "پارچا" ۲-تئزتئز، آراسی کسیلمه‌دن "باخماق".

زۏلزۏل ائتمک..zolzol etmək [باخ] زۏل چیخارماق.

zöv..lə [آد] زؤله:یوُغ آغاجینین هرایکی طرفینده قوْشا دلیکلره گئچیریلن آغاجلار (یوُغ آغاجی‌نی اینک‌لرین بوْینونون اوْستونه قوْیوب زؤله‌لری بوْینونون آلتیندا ایپله باغلایاراق یوغو برکیدللر) {باخ: زوْلا› زؤوله}.

zöhük qalası..زؤهوک‌قالاسی [اؤزل آد] زوْهوق‌قالاسی:داش قالاسی، بو قالا هشتَری شهرینین یاخینلیغیندا قرار تاپیب، قالانین قدمتی اسلامدان قاباقکی دورلارا قدر اوزانیر(قوْ: ضحاک قالاسی).

zu..زوُ [اؤزل آد] سومرلرده‌قوُشلارین‌وفیْرتینالارین‌دئو تانری‌سی[۲۱۱].

zuber..زوُبئر [اؤزل آد] آلبان‌تورک‌بؤیو کلریندن بیر آد(فا: نام‌پسر).

zurki..زوُرکی [اؤزل آد] عثمانلی‌بیرلیگینده یئرآلان‌بیرتوّرک‌بوْیو[۲۰۹].

zurna..زوُرنا [آد] نفسله چالینان بیر چالقی آلتی، زیْرنا {۱- زیْریلداماق سؤزوندن: سس تقلیدیر. ۲-باخ: سوُرنا}.

zurna bağlamaq..زوُرناباغلاماق [تاثیرلی ائیلم] دالیجا دانیشماق، سؤزونو دانیشماق.

zurna balaban..زوُرنابالابان [آد] زورنا ایله‌بالابان‌چالقی آلت‌لری بیرلیکده.

zurna balabanlı..زوُرنابالابانلی [صفت] زورنابالابان‌چالینان یئر، چالغی‌لی‌مجلس.

zurna çalan..زوُرناچالان [آد] زورنا چالماقلا مشغول اولان.

zurna çalmaq..زوُرناچالماق [س، مج] ۱-بوْش بوْش دانیشاراق باش قوُلاق آپارماق. ۲-شیشیرده‌رک عالمه یایماق، جار سالماق.

zurnaçı..زوُرناچی [آد] ۱-زورناچی، چالغی چی، . ۲-(مج)چوْخ زیرزیرائدن.

zurnaçılıq..زوُرناچی‌لیق [آد] ۱-زورناچی‌نین ایشی ۲-(مج)بوش دانیشما.

zurnası sonraya qalıb..زوُرناسی سوْنرایا قالیب [] عادتا پیس نتیجه‌له نه جک و منفی سوْنوجلارا سبب اوْلاجاق بیر شئی حاققیندا.

zurna qaval..زوُرناقاوال [آد] زورنا ایله قاوال چالغی آلت‌لری بیرلیکده.

zuğ..زوُغ [آد] ۱-آغاجین اینجه گؤی بوداغی (فا: ریشه). ۲- root اینجه گؤی بوداغا بنزه ین هر شئی اوّچون دئییر "بئلیمده قامچی یئرلری زوُغ زوُغ دوُروبدو". ۳-ردیف، سیْرا "ایکی زوُغ بیچین بیچدی" {باخ: سوْخماق}.

zuğ atmaq..زوُغ آتماق [تاثیرسیزائیلم] یئنی یاشیل قوْللار و زوُغ‌لار عمله گلمک.

zuğal axta..زوُغال آختا [آد، بیتگی] یئمه‌لی و قیرمیزی میوه‌سی اوْلان برک اوْدونجاقلی بیرآغاج، قیزیلجیق (فا: زغال اخته).

zuğal axtası..زوُغال آختاسی [آد] آختا زوُغال: توْخومو چیخاریلمیش و قوُرودولموش زوُغال، قورو قیزیلجیق.

zola..زوْلا [آد، باخ: زوْلاق] ۱-اوُزون نازیک آغاج، دوّز دیرک" زولا ایله توت چیرپماق". ۲-سالماس شهرینده بیر چای آدی. ۳-توْپ آتما و مازی آتما اوْیونوندا اولان چوُخور.

zola..زوْلا [اؤزل‌آد] سالماس دا کند و چای آدی.

zolaq..زوْلاق [صفت] اوُزون گؤرونتولو هر شئی، پارچانین اوُزونونا اوْلان ساپلاری ویا نقشلری، اوزون اوْلان یوْل، چای و هرشئی" دمیر زوْلاغی، کاغذ زوْلاغی، مئشه زوْلاغی" (فا: رگه) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› یوْلاق‹سوُ یوْلو، چای؛ بوکلمه یوْل سؤزوندن آلیناراق، زوْل، زولا، زوللاماق، سؤزلرینین کؤکودور و معنالارینداا اوُزون نازیک بیر گؤرونتو ایزی واردیر}.

zolaq arası..زوْلاق‌آراسی [ظرف] زوْلاق‌لار آراسیندا "زوْلاق آراسی اکین".

zolaq zolaq..زوْلاق‌زوْلاق [صفت] زوْلاق‌لار شکلینده اوْلان.

zolaqlıq..زوْلاق‌لیق [آد] زولاق بیر شکیلده (فا: باریکی).

zolaqlı..زوْلاقلی [صفت] اوْزه رینده زوْلاقلاری اوْلان، زوْلاق زوْلاق.

zollatmaq..زوْللاتماق [ائتدیرگن ائیلم] زوْللاماق ایشینی گؤردورمک.

zollamaq..زوْللاماق [تاثیرلی ائیلم، باخ: زوْلاق] ۱-زوْلاقلارشکلینده کسمک، زوْل زوْل ائتمک (فا: رگه رگه کردن). ۲- بیر شئیی بیر یئره سوْخماق. ۳-(مج)بیر ایشی باشارمادان گؤرمک.

zollanmaq..زوْللانماق [بلسیز ائیلم] زوللاماق ایشی گؤرولمک.

zom..زوْم [آد، دا، باخ: سوْم› زوْم] آرخین ایچیندن بئل‌له آلینیب قیراقلارا قویولان سوُلو پالچیق.

zomlamaq..زوْملاماق [تاثیرلی ائیلم] آرخین‌زوْملارینی آرخ‌قیراغینا یئغماق.

zombalan..زوْمبالان [اؤزل‌آد] زوْنبالان: اوُرمیه ده کند آدی {زوْم+ آلان: پالچیقلی یئر}.

zon..زوْن [آد، یو] بؤلگه، ناحیه، رایوْن.

zoncuq..زوْنجوق [باخ] تیپیک.

zoncuq atmaq..زوْنجوق‌آتماق [تاثیرلی ائیلم] تیپیک آتماق، چوخ چابالاماق.

zooluji..زوْولوژی [آد،فر‹یو:حئیوان] حئیوان بیلیمی (فا: ~). zoology

zootoponim..زوْوْتوْپونیم [آد] حئیوان آدلاریندان دوّزه‌لن یئر آدلاری.(فا: ~).

zoobaytar..زوْوبایتار [آد] حئیوان یئتیشتیرمه اوُزمانی.

zövlə..زؤوله [آد] زؤله:یوُغ آغاجینین هرایکی طرفینده قوْشا دلیکلره گئچیریلن آغاجلار (یوُغ آغاجی‌نی اینک‌لرین بوْینونون اوْستونه

زوُغال آشی..zuğal aşı [آد] قیزیلجیق قاتاراق پیشیریلن بیر نوع آش.

زوُغاللیق..zuğallıq [آد] قیزیلجیق لیق: چوخلو زوُغال آغاجی بیتن یئر.

زوُغالی..zuğalı [صفت] زوُغال رنگینده.

زوُغالی..zuğali [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، چوخ قدیم رقصدیر. شکیده یارانیب، آرام، حزین و لیریک سسله نیر. اونو یالنیز قادینلار، چوخ زامان گنج قادینلار ایفا ائدیرلر. " زوغالی " ماهنیلی رقصدیر. تأسوف کی، اونون نه متنی، نه ده کی، مئلودییاسینی حاضیر دا هئچ کیمسه خاطیرلایا بیلمیر، یاددا آنجاق رقصین عادی قالیب[۲۴۵].

زوُغلاماق..zuğlamaq [تاثیرسیزائیلم] زوُغ آتماق، زوغ وئرمک، کؤک آتماق.

زوُغلانماق..zuğlanmaq [تاثیرسیزائیلم] زوُغلو اولماق.

زوُغلو..zuğlu [صفت] زوُغو اولان.

زوُغولبا..zuğulba [اؤزل‌آد] آبشرون‌دا یئر آدی[۲۴۰].

زوُقالی..zuqalı [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی[۲۴۰].

زوُلئی‌تپه..zuley təpə [اؤزل‌آد] شامخور‌دا داغ آدی[۲۴۰].

زوُلبیا..zulbia [آد] بیر نوع شیرنی.

زوُمار..zumar [آد] آزیق، یئمک، قیش احتیاطی "هامی‌نین آنبارینداوزومو و قیش زوُماری وار" (فا: آذوقه). {سوْمو› سوْمون› زوْمو› زوما› زوُمار، باخ: سوْمو}.

زوُمارخاران..zumarxaran [اؤزل‌آد] سوُمارخاران دا دئییلیر: بوْستان-آبادا کند آدی {۱-زوُمار +خارال: آذیق و تاخیل مخزنی ۲-سوُم، سوُمای و سومَر سؤزیله ایگیلی اولابیلیر: سومر+قاران: سمرلرین قاریشدیغی و یئرلشدییی یئر}.

زوُنوز..zunuz [اؤزل‌آد] بوشهر مرندین ۱۸ کق طرفینده‌دیر. میرزا نوُرواللاه‌خانو میرزاغفارخان مشروطه مبارزلریندن[۱۳۱] زوُنوز عالیم‌لریندندیر(باخ: مرند){زوُنوز سؤزو "زون+اوُز/ سوُن+ اوز" شکلینده اوُسلو و اوُستادانه سوُنولموش و دؤزلمیش، آیری دئییشله تانری وئرگی سی بیر بؤلگه دئمکدیر}.

زوُنوزق..zunuzəq [اؤزل‌آد] مرند ده و زوُنوز‌ون قوزئییینده کند آدی.

زوْرگ‌آوا..zürgava [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {سوْرگو+آوا: تاپان و اکینچی‌لیکله باغلیدیر}.

زوْروشمک..zürüşmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: سوْروشمک.

زوْگورت..zügürt [آد، دا] پاراسیز، یوخسول.

زوْلفلو..zülflü [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین آروخلو بؤلوگونه باغلی بیر توْرک طایفاسی[۹۸].

زوْو زوْو..züv züv [آد] زوْوولداق (فا: سرسره). slide

زوْودورمک..züvdürmək [تاثیرلی ائیلم] زوْومه‌سینه سبب اولماق (فا: لغزاندن). to cause to slip

زوْومک..züvmək [تاثیرسیزائیلم] آیاغی زوْومک (فا: سریدن، لغزیدن). to slip {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سوْرچمک› سوْرومک› زوْیومک زوْومک= زوْیمک؛ بو کلمه سوْرمک کلمه‌سینه باغلیدیر، فارسجادا ‹سُرخوردن، سُریدن، سُرسُره›کلمه‌لری بوسؤزدن‌آلینمادیر}.

زوْووله‌مک..züvüldəmək [تاثیرلی ائیلم] آیاغی زووه‌رک ییخیلماق.

زوْی..züı [آد] ۱-نفس‌له چالینان موسیقی آلت‌لرینده اساس چالغی آلتینین آهنگینه اویقونلاشدیرما و اونون چالدیغی آهنگی تکرار ائتمه. ۲-سوْروشمه، زوْی گئتمه یئری، سوْروشمه یئری (فا: لیز). slioppery

زوْی توتان..züy tutan [باخ] زوْیچو.

زوْی گئتمک..züy getmək [تاثیرسیزائیلم] زوْ ی توتماق، آهنگی تکرار ائتمک.

زوْیچو..züyçu [آد] زوُرنا چالانین یانیندا زوی توتان چالغی چی.

زوْیچولوک..züyçülük [آد] زوْیچونون ایشی.

زوْیمک..züymək [باخ] زوْومک (فا: لغزیدن). to slip

زوْیمه..züymə [باخ] زوْومه (فا: لغزش).

زوْیوشمک..züyüşmək [باخ] زوْیمک.

زوْیولتو..züyültü [آد] ۱-زوْیولده‌مک ایشی (فا: سر خوری). ۲-ایتی گئدن و سوْروشن شئیدن چیخان سس.

زوْیولدتمک..züyüldətmək [تاثیرلی ائیلم] زویولده‌مه‌سینه یول آچماق.

زوْیولدک..züyüldək [آد] اوشاقلارآراسیندا قارلیقدا و بوزلوقدا اویناناان بیر اوْیون آدی (فا: محل سر خوردن).

زوْیولده‌مک..züyüldəmək [تاثیرسیزائیلم] زووْمک، سوْروشمک (فا: سر خوردن).

زوْیولقان..züyülqan [تاثیرسیزائیلم] زوْولقان، چوْخ زوْون، سوْروشگن.

زوْیه..züyə [اؤزل‌آد] ایدیل‌بولغارلاری‌نین قوُردوقلاری‌بیرشهر[۵۴].

زوْوور..züvür [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی (قو: زَواجَر).

زِه آباد..zehabad [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

زِه..zeh [باخ] زئه.

زهتابی..zəhtabi [اؤزل‌آد] محمد کاظم کیریشچی نین اوغلو پروفئسور دوْکتورمحمدتقی‌زهتابی(کیریشچی) ش۱۳۰۲ ده شبستره آنادان اولوب و ۱۳۷۷ ده دونیادان گئتدی، اوزون مُدّت ایران عراق و ساوئتلرده تورک دیل و کولتورونو تدریس ائدیب، سون چاغلار

"ایران تورکلرینین اسکی تاریخی"نی درین آراشدیرما سونوجو علم عالمینه ارائه وئریب، بو کتاب ایران تاریخی باره‌ده ان بؤیوک تحقیق و اثرلردن سایيلیر، و ایران تاریخینین قارانلیق نقطه‌لرینی آیدینلاتماقدا دَیرلی مطالبه مالیکدیر، زهتابی دن چوخلو اثرلر

قالیبدیر [۱۱۷].

زهد فروش..zühd furuş [صفت] زهد ساتان (فا: ~). hypocritical

زهدفروشی..zühd furuşi [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] زهد ساتما (فا: ~). hypocrisy

زهر..zəhr [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] باخ: زهَر.

زهَر..zəhər [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] آغی، سمّ، زهیر (فا: ~).

زهَر تولُوغو..zəhər tuluğu [صفت] دیل آجی و شیت آدام.

زهرمار..zəhrmar [آد، فا] ۱-چوخ آجی شئی. ۲-سؤیوش آنلامیندا دئییلن بیر سؤز (فا: ~).

زهرناک..zəhrnak [آد] زهرلی، آغی‌لی (فا: ~). poisonous

زُهره..zöhrə [آد، عربجه] گونش‌سیستیمینده گؤنشه یاخین ایکینجی اولدوزون آدی، کاروان قیران، چولپان، چوبان اولدوزو، وئنوس (فا: ~).

زُهره چیچگی..zöhrə çiçəyi [آد، بیتگی] بیر نوع بزک بیتگی‌سی (فا: گل کفش ونوس). Cypripedium

زهره‌خانیم..zöhrə xanım [بازار] م ۱۹جو عصرین شاعرلریندندیر [۵۲].

زُهره‌وفایی..zöhrə vəfai [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندندیر [۳].

زهله..zəhlə [آد] بئزمه و بیخما وضعیتی" یاراماز سؤزلریله لاپ زهله-می آپاردی" (فا: مشمئز کردن) {زهره› زهر کیسه‌سی کلمه سیندن آلینما اولمالیدیر}.

زهله آپاران..zəhlə aparan [صفت] زهله تؤکن (فا: مشمئز کننده).

زهله‌سینی آپارماق..zəhləsini aparmaq [تاثیرلی ائیلم] تنگه گتیرمک، بیخدیرماق.

زهله کار..zəhləkar [صفت] زهله آپاران.

زهله‌سی گئتمک..zəhləsi getəmək [تاثیرسیزائیلم] بئزدیرمک، اوُساندیرماق.

زهله‌سی قاچماق..zəhləsi qaçmaq [تاثیرسیزائیلم] بئزدیرمک، اوُساندیرماق.

زَهْم..zəhm [آد] قوْرخو، دهشت "بدنیمه زهم اوْتوروبدور" (فا: وحشت) {سهمان و سم سؤزوندن آلینمادیر و سهمگین شکلینده فارسجادا ایشله‌نیر [۵]}.

زهم‌لندیرمک..zəhmləndirmək [تاثیرلی ائیلم] دهشت لندیرمک (فا: به وحشت انداختن).

زهملی..zəhmli [صفت] قورخو دوْغوران، دهشت لندیرن.

زهیر..zəhir [باخ] زهر.

زهیرآغاجی..zəhirağacı [آد، بیتگی] آغی آغاجی (فا: شوکران).

زیْپ..zip [آد] گؤجله دوْلدورولان شئی‌دن چیخان سس ویا گؤجلوک‌له نفس آلما سسی (فا: صدای پرکردن چیزی).

زیْپیلداماق..zıpbıldamaq [تاثیرسیزائیلم] زیْپیلتی سسی چیخارماق.

زیْپیلی..zıppılı [آد، سس تق] زیْپ سسی، گؤجنمه سسی.

زیْقین..zıpqın [آد] بؤیوک بالیقلاری وورووب چکمه‌یه یارایان اؤجو چنگل‌لی میزراق.

زیْپلاتماق..zıplatmaq [ائتدیرگن ائیلم] زیپلاماق ایشینی گؤردورمک.

زیْپلاماق..zıplamaq [تاثیرلی ائیلم] بیر یئره باسقی ایله وورماق، بیر شئیی گؤجله دولدورماق، تورکیه تورکجه سینده آتدانماق و سیچراماق مفهوموندا ایشله‌نیر (فا: با فشار پر کردن).

زیْپیرتی..zıpırtı [آد، ص] دوْلو و شیشمان آدام (فا: زپرتی) {بو کلمه فارسجادا زِپرتی شکلینده زیپلاماق سؤزوندن آلینمیشدیر}.

زیْخیر..zıxır [اؤزل‌آد] قوبا'دا کند آدی [۲۴۰].

زیْر..zır [اک] اؤن اک و اوْیوم اکی اولاراق بیر مفهومو گؤجلندیرمک اوچون ایشله‌نیر: زیْردَلی، زیْرقانماز، زیر بئساوات، زیرکئفلی (فا: پیشوندی‌برای تشدید معنی کلمه).

زیْرپی..zırpı [صفت، دا] ۱-یئکه و یوندم‌سیز، چوخ یئکه و قابا (فا: لندهور). ۲-قانماز، آنلاماز، قابا، گوْبود آدام.

زیْرپی‌لیق..zırpılıq [آد] یؤندم‌سیزلیک، یئکه‌لیک، ایری‌لیک.

زیْرپی‌لاشماق..zırpılaşmaq [تاثیرسیزائیلم] یؤندم‌سیزلشمک، قابالاشماق، ایریلشمک

زیْرپیلتی..zırpıltı [باخ] زیپیلتی.

زیْرت باشی..zırt başı [سس‌تق] تئز تئز، هر لحظه.

زیْرت پیرت ائله‌مک..zırt pırt eləmək [سس‌تق] بیهوده دانیشماق.

زیْرت زیرت..zırt zırt [سس‌تق] زیرت کیمی سس‌لره دئییلیر .

زیْرتا زیرت ائلەمک..zırta zırt eləmək [سس تق] ۱-بیهوده دانیشماق. ۲-اؤزوندن یئل بوراخاراق سس چیخارماق (فا: زارت و زورت کردن).

زیْرتلاق..zırtlaq [صفت] یاوان، دادسیز (فا: بی مزه).

زیْردَلی..zırdəli [صفت] زیرقانماز.

زیْرراما..zırrrama [صفت، آ] سارساق، حرکتنی بیلمه ین.[۱]

زیْرزیر..zırzır [سس تق، دا] اوساندیریجی، اوشاق آغلاما سسی.

زیْرزیر ائلەمک..zırzır eləmək [تاثیرسیزائیلم] زیْریلداماق.

زیْرقانماز..zırqanmaz [صفت] زیْر دَلی.

زیْرلاماق..zırlamaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: زیریلداماق.

زیْرنا..zırna [باخ] زورُنا hautboy

زیْرناکؤهول..zırnaköhül [اؤزل‌آد] سورُنا کؤهول: میانا دا کند آدی {باخ: سورُنا}.

زیْرنیخ..zırnıx [آد، ع ‹زرنیق›] آرسنیک و گؤگورد قاتیشماسیندان اله گلن بیر ماده، بدنده آرتیق توکلری آپارماق اوچون ایشلەنن بیر ماده، واجبی (فا: زرنیخ) depilatory

زیْریغا دوشمک..zırığa duşmək [تاثیرسیزائیلم] اسهال حالَتینه دوشمک.

زیْریق..zırıq [آد، دا] تیریق، دیشقی‌نین سولُو و اسهال حالَتی، یومشاق اولان دیشقی، (فا: نام مدفوع در حالت اسهال).

زیْریقلاماق..zırıqlamaq [تاثیرسیزائیلم] تیریقلاماق، اسهالادوشمک(فا: اسهال کردن).

زیْریل زیریل..zırıl zırıl [ظرف] چوخ زیرلداماغی آنلادیر.

زیْریلتی..zırıltı [آد] زییریلداما ایشی‌ویاسسی، زیرزیرآغلاما، زیریلداما.

زیْریلداتماق..zırıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] زیرزیرآغلاتماق، بیخدیریجی‌سسله آغلاتماق

زیْریلداماق..zırıldamaq [آد، زیرزیرسسیندن آلینما دیر] زیرزیر آغلاماق (فا: زر زر کردن، زاریدن). to weep

زیْرینپا..zırınpa [سس تق] زیرزیر آغلاما، زیریلداما "جفرده باخیب یوّسوفه اوْنون کیمی باشلادی زیرینپانی".

زیْرینق..zırınq [سس تق] زنگدن چیخان سس.

زیْرینقازیرینق..zırınqazırınq [ظرف] زیرینق سسی.

زیْریْن یوُرتی..Zırın Yurti [اؤزل آد] باشقیرد بوْی لاریندان دیر[۱۵۸-۸۱].

زیْغ..zığ [آد] ۱-دورو و سولُو پالچیق (فا: گل). mud ۲-گؤزده‌عمله- گلن چیرک {سیوی‹سوُو‹سیْغ‹زیغ سؤزوندندیر[۶]}.

زیْغ..zığ [اؤزل‌آد] باکی و آبشرون‹دا یئر آدی[۲۴۰].

زیْغ با زیغ..zığ ba zığ [دا، ظ] آغزیناجان، آغزینا قدَر.

زیْغ زیمغیر..zığ zımğır [آد] باخ: زیغ.

زیْغلاماق..zığlamaq [تاثیرلی ائیلم] پالچیق لاماق، پالچیغا باتیرماق.

زیْغلانماق..zığlanmaq [تاثیرسیزائیلم] زیغ‌لی اولْماق.

زیْغلی..zığlı [صفت] زیغا باتمیش.

زیْغلیق..zığlıq [صفت] زیغی چوخ اولان یئر، باتاقلیق، پالچیق‌لیق.

زیْغیلداتماق..zığıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] زیغیلداماسینا یول آچماق وسبب اولْماق.

زیْغیلداشماق..zığıldaşmaq [قا] بیرلیکده زیغیلداماق.

زیْغیلداما..zığıldama [آد] اینیلده‌مه، میزیلداما (فا: زاری).

زیْغیلداماق..zığıldamaq [تاثیرسیزائیلم] اینیلده‌مک، میزیلداماق (فا: زاریدن).

زیْققانا زیققانا..zıqqana zıqqana [ظرف] زیققانما حالیندا، گوّجه نه گوّجه نه.

زیْققانماق..zıqqanmaq [س، یانسیماسؤز] گوّجنمک، چتین‌لیکله دؤشمک.

زیْققی..zıqqı [آد، ص] چوخ خسیس، آج گؤز، زهله آپاران.

زیْققیلتی..zıqqılı [آد] اینیلتی، زاریلتی، زیققیلداما سسی.

زیْققیلداماق..zıqqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] اینیلده‌مک، زیققینماق.

زیْققینا زیققینا..zıqqına zıqqına [باخ] زیققانا زیققانا.

زیْققینماق..zıqqınmaq [باخ] زیققانماق.

زیْلاغا..zılağa [آد، دا] اته نه قوش، چوخ ضعیف.

زیْلخ..zılx [آد، دا] چوغوندور، بینه.

زیْلخا..zılxa [ظ، دا] تامامیله، بوتون، باشدان باشا (بو ات زیلخا یاغدیر، تیخا و دورو کیمی).

زیْلیق..zılıq [آد، دا] گؤزدن و آغیز بوروندان آخان سیلیک.

زیْلیق‌لی..zılıqlı [صفت، یئرل] زیلیغی اولان، زیلیق آخان.

زیْم با زیم..zım ba zım [یانسیما سؤزودور] تاکید اوچون ایشلەنیر "ائو زیم با زیم ایدی: ائو دولویدو".

زیْمبیرتی..zımbırtı [آد] سس‌تقلیدی اولاراق زیمیر کیمی سسی آنلاتیر.

زیْمبیرداماق..zımbırdamaq [تاثیرسیزائیلم] زیمبیرتی سسی چیخاتماق.

زیْمیرتلاق..zımırtlaq [آد] زیغ، باتاقلیق یئر (فا: باتلاق و گل).

زیْنق..zınq [سس تق] چان و زنگدن چیخان سس (فا: زانق).

زیْنق..zınq [آد، دا] قوش دیشقی‌سی.

زیْنقروو..zınqrov [باخ] زنگ bell

زینقروولو..zınqrovlu [صفت] زینقروو اولان.

زینقیرتی..zınqırtı [آد] زینقیروو سسی.

زینقیرداماق..zınqırdamaq [تاثیرسیزائیلم] زینقیرتی سسی چیخارماق.

زینقیروو..zınqırov [آد، سن، باخ: چان، زنجیر] حئیوانلارین بوینونا آسیلان بیر شئی (فا: زنگوله).

زینقیروو چو..zınqırovçu [آد] زینقیروو دوزَلدن وساتان.

زینقیلتی..zınqıltı [آد] زینقرووون چیخاردیغی سس.

زینقیلداتماق..zınqıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] زینقیلتی سسی چیخمارتماق.

زینقیلداماق..zınqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] اینجه‌زنگ‌سسی چیخارماق، زینقیرداماق (فا: صدای زنگ در آمدن).

زینقیلدایا زینقیلدایا..zınqıldaya zınqıldaya [ظرف] سس سالا سالا.

زینقیلدایاراق..zınqıldayaraq [ظرف] زینقیرتی سسی چیخاراراق.

زیوینجا..zıvınca [دا، آ] قولسوز قادین کؤینه‌یی، جان دونو.

زَی..zəy [آد] زاج، ایکی‌قات سولفات تورشولاری کریستالی، طبده و آشپازلیقدا ایشله‌نن بیر نوع آغ و دوزا بنزر مادّه (فا: زاج). alum {سن ‹زاگ›: زاج بونون معرّب ایدیر}.

زیاد..ziad [ظ، ع] چوخ آرتیق (فا: ~).

زیاده..ziadə [ع، صفت] داها چوخ، آرتیق مقداردا (فا: ~).

زیارت..ziarət [آد، عربجه] گؤروشمه، گؤروشه گئتمه وگلمه، تاپیناق‌لارا گئده‌رک عبادت ائتمه (فا: ~). pilgrimage

زیارت..ziarət [اؤزل‌آد] شیروان'ین ۷ کندیستانیندان بیری، ٦ کندی و ۳۹۰۰* نفر نفوسو واردیر، مرکزی زیارت، شهرین ۷ ک‌ق‌ب طرفینده دیر، نفوسو* ۲۷۵۰ نفر تورک قئد اولوبدور.

زیارت..ziaərt [اؤزل‌آد] اورمیه (~بای، ~بوُن)، ساوه (~بوُلاغی)، ماکی دا داغ آدی. بوشهر-کنگان دا کند آدی. نئچه یئر آدی[۲٤۰].

زیارتچی..ziarətçi [صفت] زیارت ائدن (فا: زیارت کننده). pigrin

زیارتگاه..ziarətgah [ع+فا، آ] زیارت یئری (فا: زیارتگاه).

زیارتلیک..ziarətlik [آد] زیارتگاه (فا: زیارتگاه). place of pilgrimage

زیارلو..ziarlu [اؤزل‌آد] زییارلو: اهرده کند آدی {سییر: سوُ یاریلان یئر}.

زیان..zian [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ضرر، صدمه (فا: زیان).

زیبا..ziba [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] گؤزل، بزکلی، یاراشیقلی (فا: زیبا).

زیبیل..zibil [آد، ع ‹الزِبْل›: سرگین] ۱-تو للانتی، تؤرتؤ-کونتو، توّکه‌دیلن شئی‌لرین یارارسیز قالینتی‌سی (فا: زباله). ۲-(مج) پیس و یاراماز آدام، آلچاق کیمسه.

زیبیل آتان..zibil atan [صفت] باخ: زیبیل چی.

زیبیل آغاجی..zibil ağacı [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا: زیتون تلخ). melia azedarach. melo

زیبیل چی..zibilçi [آد] ۱-کوچه و خیاوانداز زیبیل‌لری ییغیب داشیان، آشغال ییغان (فا: آشغال جمع کن). rubbish ۲-زیبیل ایچیندن بیر سیرا شئی‌لری آختاران کیمسه.

زیبیل چیلیک..zibilçilik [آد] زیبیل چی‌نین ایشی.

زیبیل خانا..zibilxana [آد] زیبیل‌لیک، زیبیل توّکولن یئر.

زیبیل داشییان..zibil daşıyan [صفت] زیبیل‌لری ییغیب آپاران ماشین و آدام.

زیبیل‌سیز..zibilsiz [صفت] زیبیلی اولمایان، آریدیلیمش.

زیبیل‌سیزلیک..zibilsizlik [آد] زیبیل‌سیز اولما وضعیتی.

زیبیل قابی..zibil qabı [آد] زیبیل توکولن قاب (فا: مزبله). dunghill.

زیبیل کیمی..zibil kimi [صفت] حدّدن آرتیق بوْل و چوْخ اولان، بعضا بوْل اولدوغو اوّچون قیمت‌دن دؤشموش شئی حاققیندا.

زیبیل لتمک..zibillətmək [باخ] زیبیل‌له‌مک.

زیبیل لشدیرمک..zibilləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] زیبیل‌لی ائتمک.

زیبیل لشمک..zibilləşmək [تاثیرسیزائیلم] زیبیل‌لی اولماق.

زیبیل لنمک..zibillənmək [تاثیرسیزائیلم] زیبیل‌لی‌اولماق، زیبیله باتماق.

زیبیل‌لی‌لیک..zibillilik [آد] زیبیل‌لی یئرین حالی.

زیبیل‌له‌مک..zibilləmək [تاثیرلی ائیلم] زیبیل‌لی‌ائله‌مک، زیبیله باتیرماق.

زیبیل‌لی..zibilli [صفت] زیبیلی اولان، سوّپورولمه میش.

زیبیل‌لیک..zibillik [آد] زیبیل توّکولن یئر.

زیبیل‌لیگه آتماق..zibilliyə atmaq [تاثیرلی ائیلم] اوُنوتماق، یاددان چیخارماق.

زیبیلی چیخماق..zibili çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] حددن آرتیق بوْل بوْل اولدوغو اوّچون قیمت‌دن دَیردن دؤشمک.

زیپ..zip [آد، این: سس‌تق] پارچا و کیف کیمی شئیلری آچیب باغلاماغا یارایان بیر نوع وسیله.

زیپله‌مک..zipləmək [تاثیرلی ائیلم] زیپ ایله باغلاماق.

زیت آریاس..zit ariyas [اؤزل‌آد] هیتیت قوْرویوجو تانریلاریندان[۲۱۱].

زِیتون..zeytun [آد، بیتگی، عربجه] زیتون گیللردن یاپراقلاری قارشی لیقلی، کیچیک و گؤموشو رنگینده کؤکو اوزون و قوراق لیقدا یئتیشه بیلن بیر آغاج و اونون میوه‌سی (فا: ~). **olea sativa**

زِیتون..zeytun [اؤزل‌آد] اوغوز-قیپچاق بویوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

زِیتون‌گیللر..zeytungillər [آد، بیتگی] ایکی‌چنکلی بیتگی‌سویو، اؤرنگی زیتون، دیش بوداق، یاسمین، لئیلاق (فا: تیره زیتون). **oleaceae**

زیتونلو..zeytunlu [اؤزل‌آد] گنبد ده کند آدی.

زیر..zir [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] کسره، آلت اشاره (فا: زیر).

زیرآب..zirab [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] سوُ یولو، آیاق یولو (فا: زیرآب).

زیرآباد..zirabad [اؤزل‌آد] قوچاندا چای وجوغاتئی دا کند آدی.

زیرا..zira [باغلاییجی سؤز، فا] چونکو، بوندان اؤتورو، اونا گؤره (فا: ~) **because**

زیراسف..zirasf [اؤزل‌آد] سرابدا کندآدی {زیر/ سیر+ آس: آسلان؛ آسلانلارلابزنمیش‌وساریلمیش[۶۶] ۲-آس‌و آزلارلا بزنمیش}.

زیرافکند..zirəfkənd [آد، فا] آذربایجان موغام‌لاریندان بیری.

زیراندول..zirəndul [اؤزل‌آد] بوکان دا کند آدی.

زیرجامه..zircamə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] آلت گئییم، آلت پالتار (فا: زیرجامه).

زیردست..zirdəst [ف، آ] ال آلتی، کؤمکچی (فا: زیردست).

زیرزبر..zirzəbər [ظ، فا] آلت اوست.

زیرزَمی..zirzəmi [آد، فا] زئرزَمی: یئرآلتی قاتی، آلت قات، یئرآلتی ائوی و اوداسی (فا: زیر زمین).

زیرزیبیل..zirzibil [آد] تؤرتؤکونتو، توللانتی (فا: آشغال). **trumpery**

زیرک..zirək [باخ] زیرنگ.

زَیرَک..zəyrək [آد، بیتگی] خاشخاشا بنزر توخومو اولان بیر نوع بیتگی، ایکی نوع بزه‌رگه اشاره ائتمک اولار ساری بزه‌رک (یاغی آلیناراق آغاج قاپی پنجره‌لری یاغلاماق اوچون ایشله‌نیر) و قارا بزه‌رک (توخومونو دؤیه‌رک پنیر و کره ایله قاتیب استفاده اولونوردو)، بزیر {ع‹بَذیر› بَزه‌رَک› زَیه‌رک› زَیرک[۶]}.

زیرکان..zrkan [اؤزل‌آد] غور تؤرکلرینه باغلی و کورمانج دیلینده دانیشان بیر بوی آدی، باخ: کورمانج.

زیرکانلی..zirkanlı [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کورمانج بویو[۲۰۹].

زیرَکلیک..zirəklik [آد] چابوقلوق، یئهین‌لیک(فا: جلدی) **quickness**

زیرمانلو..zirmanlu [اؤزل‌آد] اورمیه ده کند آدی {سیر+مان+لو: چوخ زینتلی: گؤزل یورد}.

زیرنگ..zirəng [صفت، فا] باشاریلی، چئویک (فا: زرنگ).

زیروزبر..zirozəbər [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] آلت اوست (فا: زیروزبر).

زیروه..zirvə [ع ‹ذروه›] قله (فا: قلّه) **summit**

زیره..zirə [آد، بیتگی] چیترگیللردن اولاراق ادویه کیمی خمیره و بوجور شئیلره قاتیلاراق خوش ایی‌لی توخوملو بیتگی.

زیره..zirə [اؤزل‌آد] آبشرون‘دا یئر آدی[۲۴۰].

زیره چیچه‌یی..zirə çiçəyi [آد، بیتگی] چوخ ایللیک بزک بیتگی‌سی.

زیره‌کؤپ..zirəküp [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی، قارین آغری‌سی اوچون یارالیدیر و بورُوندان قان آچیلسا قورودار[۱۳۶].

زیری..ziri [اؤزل‌آد] سرابدا کندآدی {۱-ساری. ۲-سیری: زینت}.

زیریش..ziriş [آد، بیتگی] ۱-یاپراق‌لارینین بیر حصّه‌سی ترسینه چئور-یلمیش، چیچگی آچیق ساری و میوه‌سی تورش مزه، کول بیتگی، زیرینج (یاغلی یئمکدن سونرا یئیلرسه راحاتلیق گتیرر[۱۳۶]) (فا: زرشک).

زیریشلی..zirişli [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {زیریش و سیریش یئری}.

زیریش‌مُربّاسی..ziriş murabbası [آد] زیریشی قایناداراق، شکر و آیری شئیلر قاتاراق دوزه‌لن بیرنوع مُربّا.

زیرینج..zirinc [باخ] زیریش.

زیرینجین..zirincin [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {زیرینج+ین}.

زیریان..ziriyan [اؤزل‌آد] کلئییر ده کند آدی {۱-سورُیان: قالا. ۲-سیری+ یان: توخوماجیلیق لا ایلگیلیدیر}.

زیزیال..zizial [اؤزل‌آد] داشکسن‘ده داغ آدی(۱۷۱۷)[۲۴۰].

زیقزاق..ziqzaq [آد، فرانسیزجا] زیگزاگ: ۱-آردآردا یئدی سکیز شکلینده اولان تیکیش و بنزر شئیلر، تیکیشده بو بیچیمده دؤزَلمیش اولان توخونما. ۲-(مج) قارشی‌لیقلی (فا: زیگزاگ).

زیگیل..zigil [آد] زییل: دری‌نین اوستونده عمله گلن تومورجوق کیمی چیخینتی (فا: زگیل). **wart** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیدیر‹ سنگیل، سیگیل›، سن ‹سیگیل›، باخ: سنگر}.

زیگیل اوتو..zigil otu [آد، بیتگی] سیغیل اوتو، قالینجا یاپراقلاری چیبان و یارا اوچون یارارلی، زیگیل چیچگی (فا: گل کتانی چنگی).

زیگیل تؤکمک..zigil tökmək [تاثیرسیزائیلم] زیگیل چیخارماق.

زیگیللیلیک..zigillilik [صفت] زیگیلی اولما وضعیتی،زییللیلیک.

زیگیل‌جیک..zigilcik [آد] خیردا کیچیک زیگیل، زییلجیک.

زیگیللیک تویوقلاری..zigillik toyuqları [آد، دیرگی] بیر قوش آدی (فا: کلاغ رنگی، چرخ ریسک دم دراز). **megapodulae**

زیگین‌کئش..ziginkeş [اؤزل‌آد] زییینکئش: اوجان‌دا کند آدی {سین+کئش}.

زیل..zil [صفت] ۱-زول، زولاق، اوزون هر شئی. ۲-اؤن اک اولاراق گوجلندیرمه و چوخلوق آنلامی وئرن بیر سؤزدور "زیل قارا، زیل قارانلیق". ۳-اوجا تونلو، یوکسک و نازیک سس" زیل اوخویان"٤- (آ، سن) ناغارا خانالاردا چالینان بیر نوع سنج {یول و زول سؤزوندن: زیل‌له‌مک: زول‌زول‌باخماق}. ۵-زیل۲(باخ: زیّیّل) قوش زیل، قوش آتقی‌سی، قوش پوخو.

زیلاف..zilaf [صفت، ع‹جلف› جیلاف› زیلاف] ۱-سوّرتولموش قاب، ۲- (مج)شولوق اوشاق.

زیلان..zilan [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کورمانج بویو[۲۰۹].

زیل‌اوخویان..zil oxuyan [آد] اوپرا کیمی یئرلرده زیل سس ایله اوخوماق اوخویان (فا: زیلخوان).

زیلبین..zilbin [اؤزل‌آد] (ذوّلبین / زیلبیر)مرنده کندیستان، چای و هشتری‌ده کندآدی {زیل+بین: زول+مین: بوللوق زولاق یئر}.

زیل‌پرده چالماق..zil pərdə çalmaq [تاثیرلی ائیلم] تاری زیله چکمک.

زیل‌پرده..zil pərdə [آد] یوکسک(زیل)سس‌چیخاران پرده(تار و سازدا).

زَی‌لتمک..zəylətmək [اتدیرگن ائیلم] زی‌له‌مک ایشینی گؤردورمک.

زیلتنگ..ziltəng [آد، دا] ۱-آتین دال طرفینده بئلینه چکیلن ایپ. ۲- توقفا، اؤرکن {زول› زیل› زیلتنگ}.

زیل‌دره‌سی..zil dərəsi [اؤزل‌آد] مرند-چنه‌وان یاخینیندا بیر یئر آدی[۶۶].

زیل‌قارا..zil qara [صفت] قاپ قارا، دؤم قارا، تامامیله قارا.

زیل‌قارانلیق..zil qaranlıq [صفت] قاپ قارانلیق، هئچ ایشیق اولمایاراق.

زیلکان..zilkan [اؤزل‌آد] بوستان آباد دا کند آدی {زول+قان: زولاق}.

زیللتمک..zillətmək [تاثیرلی ائیلم] زیل‌له‌مک ایشینی گؤرمک.

زیللشدیرمک..zilləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] زیل سسه دؤندَرمک.

زیللشدیریلمک..zilləşdirilmək [بلسیز ائیلم] زیله قالدیریلماق، تونو یوکسلتمک.

زیللشمک..zilləşmək [تاثیرسیزائیلم] زیل بیرسسه دؤنوشمک.

زیللنمک..zillənmək [تاثیرسیزائیلم] زیللـه ییب باخماق، گؤزلرینی بیرنقطه‌یه تیکمک، زیل‌له‌مک (فا: زل زدن).

زیللهکه..zilləkə [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {زیل+اکه}.

زیللهمک..zilləmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-زیل سسه دؤندرمک، اوخوماقدا نازیک سسه گئچمک، سسی زیله قالدیرماق (فا: صدای‌زیر در آوردن). ۲-گؤزلرینی بیر نقطه‌یه تیکمک، بیریئره اوُیوب باخماق (فا: زل زدن) {باخ: زوللاماق}.

زَی‌لنمک..zəylənmək [بلسیز ائیلم] زی وورولماق، زی قاتیلماق.

زیله..zilə [اؤزل‌آد] اوغوز-قایی بویوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

زیله‌چکمک..zilh çəkmək [تاثیرلی ائیلم] سیملی موسیقی آلتی‌نی یوکسک تون‌دا کؤک‌له‌مک.

زیله‌قالخماق..zilə qalxmaq [تاثیرلی ائیلم] زیل اوخوماق، یوکسک تونا گئچمک.

زیله‌گتیرمک..zilə gətirmək [تاثیرلی ائیلم] زیله چکمک.

زَی‌له‌مک..zəyləmək [تاثیرلی ائیلم] زَی وورماق، زی قاتماق.

زیلی..zili [آد] بیرنوع خالچا، بعضا بیر نوع اوزون کیلیمه زیلی دئییلیر، بوُ کلمه سیلی، سیلو، سیله، شیله شکلینده ده سؤیله نیبدیر (فا: زیلو) {باخ: زول› زیل}.

زَیلی..zəyli [صفت] زَی‌له قاریشیق اولان، زی قاتیلمیش.

زَیلی..zəyli [اؤزل‌آد] زَیلیجه: اهر، اوجان‌دا کندآدی {زاج بؤلگه سی[٦٦]}.

زَیلیجه..zəylicə [اؤزل‌آد] باخ: زَیلی.

زَیلیک..zəylik [اؤزل‌آد] داشکسن‌ده کند آدی[۲٤۰].

زیلیک..zilik [اؤزل‌آد] ماهنشان دا چای آدی {اوزون و زولاق یئر}.

زَیلی‌کور بولاق..zəyli kor bulaq [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

زیلییان..ziliyan [اؤزل‌آد] کلئیبرده کند و چای آدی {باخ: زیلیک}.

زَیَم..zəyəm [اؤزل‌آد] شامخور‌دا یئر و چای آدی[۲٤۰].

زیمداغ..zimdağ [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی[۲٤۰].

زین..zin [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یهَر. {محتملا عربجه زینت سؤزونوندن}.

زین‌آباد..zin abad [اؤزل‌آد] بوُیین‌زهرا و قُروه-گؤل‌تپه ده کند آدی {سین}.

زیناری..zinarı [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {سین+آری: پوسو یئری}.

زِینال‌اوچان..zeynal uçan [اؤزل‌آد] سراب دا داغ آدی.

زینال‌جبارزاده..zeynal cabbarzadə [یازار] (دوغومو م۱۹۲۰) باکی‌لی شاعردیر.

زینال‌خلیل..zeynal xəlil [یازار] م۱۹۱٤ده گنجه‌ده آنادان اولوب اثر لرینده چوخلو شعر، منظومه و نمایشنامه گؤرمک اولار.

زین‌العابدین‌باباپور..babapur zeynəabdin [اؤزل‌آد] تبریزلی چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

زین‌العابدین‌شیروانی..şirvani zeynəlabdin [یازار] مستعلیشاه هـ ۱۳جو یوزیلده یاشایاراق تورکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

زین‌العابدین‌مراغه‌ای..mərağei zeynəlabdin [اؤزل‌آد] (م۱۹۱۰-۱۸۷۳) آذربایجان و ایران ادبیاتیندا ایلک رئالیست رومان مؤلفی دیر، "سیاحتنامه ابراهیم بیگ" معروف کتابیدیر، بو کتاب معارف و آزادلیق فیکرینی یایماقدا بؤیوک رل اوینامیشدیر، پروفئسور حمید محمد زاده بو کتابی تورکجه‌یه چئویرمیشدیر.

زینب پاشا..zeynəb paşa [اؤزل‌آد] بی بی زینب ۱۲٦۳ گونش ایلینده تانینیب و رژی جریانیندان سونرا تبریزلی قادینلارلا ظُلم علیه‌ینه بؤیوک رشادتلره ال آتیب و خانیم آغالارین حقوقی برابرلشمه سینده بؤیوک رول اوینایبدیر.

زینب‌ضربعلی‌قیزی..qızı zeynəb zərbəli [آد] (ش۱۲۳۹-۱۳۲۱) شیروانلی شاعردیر[۵۲].

زینَت..zinət [آد، عربجه] بزک، سوس، یاراشیق (فا: زینت).

زینت‌یوسف‌زاده..zinət yüsüfzadə [یازار] زینت ولی‌قیزی گونش ۱۲۳۹ دا شاماخی‌دا آنادان اولدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

زینَتلی..zinətli [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی.

زینتوُهیس..zintuhis [اؤزل‌آد] هیتیت تانریچالاریندان[۲۱۱].

زینجانا..zincana [اؤزل‌آد] تبریز ده کند و چای آدی.

زینجیر..zincir [باخ] زنجیر.

زینجیل فرج..zincilfərəc [آد] انجیر دوشابی ایله اوُنون قاریشیغیندان پیشیریب قوورواراق یئییلن، بیرنوع قیش شیرینی‌سی.

زیندان..zindan [آد] توتساق‌خانا، حبیس‌خانا(فا: زندان) {زین سؤزو تورکجه سین کلمه‌سیندن دؤزه‌لیر، سینمک سؤزو بوُسماق و گؤروشمه‌مک اوچون، گیزلنمک دئمکدیر، اؤزللیکله زین=زِن سؤزونون فارس کؤکلو زنده کلمه سیندن آیری بیر معنایا مالیک اولدوغو بو مطلبی گوجلندیریر، بو کلمه‌ده دان اکی فارسجا اولمادیر (اؤرنک: قتدان، گوللدان)، باخ: سین}. .

زیندان..zindan [آد] دمیرچیلیکده دمیری قویوب دؤیولن یئر {فا ‹سندان›، محتملا سندان‌ین محکم اولماسی اوچون بؤیوک بؤلومو یئرده قوُیلانیردی و بوُ اوزدن سین و سندان شکلینده ایشله نیبدیر(دان فارسجا اکدیر)، باخ: سین}.

زیندان..zindan [اؤزل‌آد] سوُلدوز، تیکان‌تپه و اوُرمیه ده داغ آدی.

زیندانچال..zindançal [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی.

زیندشت..zindəşt [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی {زینداش / سین+داش}.

زیندان‌لاماق..zindanlamaq [تاثیرلی ائیلم] زیندانا سالماق.

زینداوار..zindavar [اؤزل‌آد] سوُمقاییت‌دا داغ آدی(۱۳۱٦)[۲٤۰]. {سینداوار}.

زینقیروْو..zinqirov [زینق زینق سسیندن آلینمادیر] ائوجیل حئیوان‌لارین بوْینونا آسیلان زنگ.

زینقیروْولو..zinqirovlu [صفت] زینقیروْووُ اوْلان، زینقیروو آسیلمیش.

زینکانلو..zinkanlu [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی {سین+قان+لو}.

زینگ..zing [آد] اینسان و حئیوان‌لاردا قول و بالدیر سؤموگو (فا: استخوان بازو و ران). {دیواندا ایشله‌نن سینگیر (سینیر، عصب، پئی) سؤزوندن آلینمالیدیر[٦]}.

زینگوارا..zingvara [آد، باخ: زینگیره] سالخیم‌لاری چوخ خیردا و دانالاری تؤکولموش اؤزوم.

زینگیره..zingirə [آد] زینگیرته: کیچیک اؤزوم سالخیمی {زنجیر سؤزونون دَییشمیش شکلی اولمالیدیر}.

زینگیلتی..zingilti [آد] وورولان ایتدن چیخان سس، زینگیلده‌مه سسی.

زینگیلدَتمک..zingildətmək [ائتدیرگن ائیلم] زینگیلده‌مه‌سینه یول آچماق.

زینگیلدشمک..zingildəşmək [قا] بیرلیکده زینگیلده‌مک.

زینگیلده‌مک..zingildəmək [تاثیرسیزائیلم] زینگیلتی‌سسی چیخماق، زیْنقلداماق (فا: صدای زینگ زینگ در آمدن).

زینه..zinə [آد] سیزینتی کیمی اوْلان سو، چوخ آزاجیق سویو اوْلان بولاق (فا: چشمه) {سیْزی وسیزینتی سؤزوندن}.

زینه..zinə [اؤزل‌آد] مراغا دا کند و پیرانشهرده(~روک) داغ آدی.

زینهار..zinhar [باغلاییجی سؤز، فا] ساقین، اوْلماسین، آماندیر (فا: زنهار).

زینی‌بگلی..zinibəyli [اؤزل‌آد] حاج‌علیلو طایفاسینا باغلی‌اوْبا آدی[۱۰۸].

زیوانا..zivana [آد، دا] دَییرمان داشی‌نین اوْرتاسیندا کی قازیق، اوْیوق بیر شئین ایکی پارچا سینی باغلایان ایچی بوش میل، قلیانین ایچی بوش میلی[۱].

زیولن..zivlən [اؤزل‌آد] گنجه‌ده چای آدی[۲٤۰].

زیویک..zivik [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

زَیه‌رک..zəyərək [باخ] زَیرَک.

زَیه‌لی..zəyəli [اؤزل‌آد] داشکسن‘ده چای آدی[۲۴۰].

زییریک..ziyrik [آد] آرابا تکرینین اوّستونه چؤکولموش دمیر تکری، شین[۱۱۲].

زییل..ziyil [باخ] زیگیل.

زییلده‌مک..ziyildəmək [س، دا] اوّشومک، تیرتیر اسمک.

ژ..j[حرف]تورک عرب الفباسی‌نین اوْن دوردونجو و تورک لاتین الفباسی‌نین اون بئشینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو و تیتره شیم‌لی حرف سایبلیر (فا: چهاردهمین حرف ترکی آذربایجانی).

ژئتون..jeton[آد، فرانسیزجا] پتک (فا: ژتون).

ژئست..jest[آد، فرانسیزجا]ترپه‌نیش، داورانیش، قامت، دوُروش(فا: ژست

ژئلاتین..jelatin[آد، فرانسیزجا]محلول و دوُرو ماده، سوْیودوقدان سوْنرا عمله گلن بیرنوع یومشاق ماده (فا: ژلاتین).galatin

ژئن..jen[آد، فرانسیزجا]اساس اؤزللیکلری وخصوصیتی منتقیل ائدن (فا: ژن). goeg) genoa

ژئنئراسیون..jenerasion[آد، فرانسیزجا]نسیل (فا: ژنراسیون).

ژئنئرال..jeneral[آد، فرانسیزجا]عسگری بیر روتبه (فا: ژِنرال). general

ژئنئریک..jenerik[آد، فرانسیزجا]تانیتما یازی‌سی (فا: ژنریک).

ژئنال..jenal[آد، لا: گنل] یوّکسک نظامی روّتبه.

ژئنتیک..jenetik[آد، فرانسیزجا]ژن‌له ایلگی‌لی (فا: ژنتیک). genetics

ژئنراتور..jenerator[آد، فرانسیزجا]اوّره‌تج، دینامو، میکانیکی انرژی‌نی الکتریکی انرژیه چئویرن ماشین (فا: ژنراتوْر).

ژئنرال سوُیو..jenral suyu[اؤزل‌آد]باخ: اردبیل.

ژئنوساید..jenosayd[آد، فرانسیزجا]ژئنوسید: سوْی قیریمی (فا: ژنوساید).

ژئنوسید..jenosid[آد، فرانسیزجا]ژئنوساید: سوْی قیریمی (فا: ژنوساید).

ژئوْ..jeo[آد، یو: یئر]بیر سیرا خارجی کلمه‌لرین قاباغینا گله‌رک اوْنلارا یئر معناسینی آرتیریر "ژئولوژی، ژئوفیزیک".

ژئوبوْتانیک..jeobutanik[آد، یو]بوُتانیک'ین یئر کوّره سینده یاییلماسینی، ترکیب و نوْع دَییشمه سینی آراشدیران بیلیم دالی.

ژئوتروْپیزم..jeotropizm[آد، فرانسیزجا] یئره یؤنه‌لیم، یئره دوْغرولوم (فا: ~).

ژئوپولیتیک..jeopolitik[آد، فرانسیزجا] یئرسل پولیتیک.

ژئوترمال..jeotermal[آد، فرانسیزجا] یئرسل ایستی (فا: ژئوترمال).

ژئوترمیک..jeotermik[آد، فرانسیزجا] یئر ایستی سل، یئر ایستی‌سیله ایلگی‌لی.

ژئودئزی..jeodezi[آد، فرانسیزجا] یئر اؤلچمه بیلگی‌سی (فا: ژئودئزی).

ژئودینامیک..jeodinamik[آد، فرانسیزجا] یئر قابیغی ترپه‌نیشی ودییشیک‌لیگینی اینجه‌له‌ین بیلیم (فا: ~).

ژئوسانتریزیم..jeosantrizim[آد، فرانسیزجا] یئر اؤزک جیللیک.

ژئوسانتریک..jeosantrik[فر، صفت] یئر اؤزک جیل.

ژئوسیسمیک..jeosismik[آد، فرانسیزجا] یئرترپه‌نیش‌ایله‌ایلگی‌لی، یئر ترپه‌نیشسل.

ژئوسینکلینال..jeosinklinal[آد، فرانسیزجا] یئر قابیغینین بیر یئری چؤکه‌رک و اوُزون مُدّت قات قات توْرتولارلا دولْموش اولان بؤلومو، یئر چؤکوم دولْماسی (فا: ~).

ژئوفیزیک..jeofizik[آد، فرانسیزجا] یئر فیزیکی، یئرین فیزیکی اؤزل‌لیگینی و اوْندا گئدن فیزیکی پروْسئس‌لر حاققیندا بیلگی‌لرین مجموعسو (فا: ~).

ژئوکیمیا..jeokimia[آد، فرانسیزجا] یئرکیمیاسی، یئرین شیمیایی ترکیبی و اؤزل‌لیگینی و یئرقابیغیندا شیمیایی ائلئمئنت‌لرین یاییلماسی و یئر دَییشمه‌سی قانون‌لاری حاققیندا بیلیم (فا: ژئوشیمی).

ژئولوژی..jeoloji[آد، فرانسیزجا] یئر بیلیمی، یئر قابیغی‌نین قوُرولوشو، ترکیبی، تاریخی باره ده اوْلان بیلیم (فا: زمین شناسی).

ژئولوژیک..jeolojik[آد، فرانسیزجا] یئر بیلیم ایله ایلگی‌لی (فا: ژئولوژیک).

ژئولوق..jeoloq[آد، فرانسیزجا] یئر بیلمَنی، یئر بیلیمجی‌سی (فا: زمین شناس).

ژئومتری..jeometri[آد، فرانسیزجا]خط و جیزیقلارلا جیسم‌لرین بیربیرلریله ایلیشگی‌لرینی‌اینجه‌له‌ین‌ریاضیات‌دالی، هندسه (فا: هندسه)

ژئومورْفولوق..jeomorfoloq[آد، فرانسیزجا] یئر اوّز بیچیم بیلمَنی و اوُزمانی، یئر اوّز بیچیم جی (فا: ژئومورْفولوگ).

ژئوموفولوژی..jeomofoloji[آد، فرانسیزجا] یئراوّز و بیچیم بیلیمی (فا: ~).

ژاپوْن..japon[آد] آسیا قاراسینین ان دوْغوسوندا یئرآلان بیر آدا و اوْرانین خالقی‌نین آدی.

ژاپوْن آرمودو..japon armudu[آد] بیر بیتگی توّرو.

ژاپوْن آلماسی..japon alması[آد] بیر بیتگی توّرو.

ژاپوْن گوّلو..japon gülü[آد] بیر بیتگی توّرو.

ژار..jar[اؤزل‌آد] اورمیه(~آباد، ژارژو) ده کند آدی.

ژارکین..jarkin[آد، قازاقجا، یارکین] یاردیم، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

ژاکئت..jaket[آد، فرانسیزجا]قادین و آغا اوّچون قیسا اوّست پالتار (فا: ~).

ژاگوآر..jagoar[باخ]جاگوُآر.

ژالتیل..jaltil[قازاقجا، یالتیل› یال]یالین، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

ژاله..jalə[آد، فا] ۱-شئه، قیروو (فا: شبنم). **dew** ۲-قیز آدی.

ژالیک..jalik[قازاقجا، یالیق› یال]پارلاق، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

ژالین..jalin[قازاقجا، یالین]یالین، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

ژامبون..jambun[آد، فرانسیزجا]دوْغوز باسدیرماسی (فا: ژامبون).

ژانر..janər[آد، فرانسیزجا] ۱-اوُسلوب، طرز، جنس. ۲-اؤزل بیر شئی اوّچون اوْلان ادبی واینجه صنعت اثرلری (فا: ژانر).

ژاندارم..jandarm[آد، ایتالیانجا]یوُرد ایچی و شهر دیشی عسگری گؤرَولی‌سی (فا: ژاندارم). **gendarme**

ژاندارمئری..jandarmeri[آد، فرانسیزجا]اؤزل پولیس قوْشونو. **gendarmerie**

ژوْتان..jotan[اؤزل‌آد] گؤی‌تورک‌خاقانی، تاپو‘نون قارداشی[۵۴]. {چوْتان}.

ژوْن..jon[آد، فرانسیزجا] گنج، سینما گنج اوْیونجو.

ژوُپیتئر..jupiter[آد، فرانسیزجا]ارَندیز، مُشتَری گزه ینی (فا: مشتری).

ژورنال..jurnal[آد، فرانسیزجا]درگی (فا: ~).

ژورنالیست..jurnalist[آد، فرانسیزجا]درگی چی (فا: ژورنالیست). **journalist**

ژوُری..juri[آد، فرانسیزجا]سئچیجی‌لر قوُرولو، سئچی جی قوُرول، یارقی جی‌لار قوُرولو (فا: ژوُری).

ژوْکئی..jukey[آد، این] یاریش آتلارینا مینن وبو ایشی بیلن .

ژوْلیک..julik[آد، روسجا]اوْغرو، فیریلداقچی (فا: ژوُلیک).

ژوُماک..jumak[آد، قازاقجا: اوُچماق]جنّت، قیز آدی (فا: نام دختر).

ژیپس..jipəs[آد، فرانسیزجا] آلچی داشی، گچ (فا: ژیپس).

ژیقول..jiqul[آد، فرانسیزجا]ژیقولی: ۱-گئچیمی یاشلی و زنگین بیر قادین طرفیندن ساغلانان گنج. ۲-شیک و بَربَزَکلی.

ژیلئت..jilet[آد، فرانسیزجا]قیسا قوْلسوز و یاخاسیز آلت گئییم "ژیلئتینین دؤیمه‌لری آغدیر" .

ژیلوْی..jiloy[اؤزل‌آد]چیلوْی: آذربایجان‘دا آدا آدی[۲۴۰].

ژیمناستیک..jimnastik[آد، فرانسیزجا]بیر نوع ایدمان، اوْرقانیزمی انکشاف ائتدیرمک و ساغلام لاشدیرماق اوّچون تطبیق ائدیلن خُصوصی‌فیزیکی‌حرکتلر سیستیمی(فا: ~). **gymnastics**

س..S [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اون بئشینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین بیرمی بئشینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اولاراق کویلو و تیتره شیم‌سیز حرف سایی‌لیر (fa: پانزدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

سائل..sail [آد، عربجه] دیلنچی (fa: گدا).

سابا..saba [اؤزل‌آد] ۱-سوپا، دیه‌نک {سوپا}. ۲-سؤز، ادّعا، باخ: ساو.

سابار..sabar [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-ساوار، خطیب، قونوشماچی (بو کلمه‌نی ساو+ار شکلینده و معناسینی ساو انسانلاری ویا شامان دینی‌نی یایان انسانلار یورومالایانلاردا واردیر؛ قاییناق: اسلامیتدن اؤنجه تؤرکلرین تاریخی). ۲- قیرقیز-تاقای-ساری باغیش-مونقوُل اولوبابا و بوی‌لار یندانديرلار[۸۱-۱۵۸]. ۳-هون بیرلیکلریندن بیری(سیبیر، سابیر، ساویر، ساویر‌دا یازیلیر)[۵۴].

سابارلار..sabarlar [اؤزل‌آد] تورک بوی بیرلیگی اولاراق تؤرلو شکیللرده یازیلیب "ساواَر، ساوآر، ساویر، سیَبَر، شامان، شامَر، سومَر، شومئر"، آسیا هونلارینا باغلی اولاراق ساوار سؤزو ساو گتیرن و دین گتیرن‌ملّته دئییلیر، بوگون سیبری ده یاشایان توبولسک خالقی بوائلدندیر وسیبیر(سیویر) آدلاریلا تانینیللار، م۶-۵ جی یوزیلده سابارلارین باشبوغ‌لاری "بالاق، بَلَک" و اونون خانیمی بوغارزیق (بوغاریک) آدلی شخصلرایدی، سابارلار م۵۴۵ ده آوار لاردان ضربه گؤره‌رک سونرا گؤک تؤرکلره قاتیلدیلار م۵۷۶دا بیزانسلارا یئنیلدیلر، خزربوی‌لاری‌ساییلان "بئلئنجر، سمندر" اصلینده سابارلاردان‌دیلار (fa: سیبرها).

ساباق..sabaq [اؤزل‌آد] ۱-سوپایلا دؤیوشن، دؤیوشچو ۲-قیمیز ساخلاماق اوچون بیگیر دَریسیندن دوزه‌لن تولوخ[۷].

ساباق‌قارا..sabaq qara [تاریخی اؤزل‌آد] هوایقا خانلیغینین سون خانلاریندان[۷].

سابای..sabay [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-قوچو اویغورلاری دؤنمی بگ‌لریندن ۲-قیرقیزلارین، ائدیگنه اویماغی بوی‌لاریندانديرلار[۸۱-۱۵۸]. {ساو+آی}.

ساب‌تروپیک..sab tropik [آد، لا+یو] یئر کوره‌سینین تروپیک‌قورشاقلا مُعتدل قورشاق آراسیندا آرالیق وضعیت توتان ایکی فیزیکی جُغرافی بؤلگه.

سابق..sabiq [صفت، عربجه] گئچن، اؤنجه کی، اسکی، اولّده اولموش، گئچمیشده اولموش (fa: ~). former

سابقاً..sabiqən [ظ، ع] گئچمیشده، بوندان اولّ (fa: ~).

سابقه..sabiqə [آد، عربجه] گئچمیش‌لیک، بیرینین گئچمیشینده اولان حادثه‌لر، باخ: گئچه‌نک (fa: ~). past record

سابقه‌لی..sabiqəli [صفت] سابقه‌سی اولان، گئچمیش‌لیگی اولان، باخ: گئچه نک‌لی (fa: سابقه دار).

سابو..sabu [اؤزل‌آد] ۱-سوپا، دیه‌نک ۲-دؤیوشچو، ساواشچی[۷].

سابوتاژ..sabutaj [آد، فرانسیزجا] بالتالاما[۲۱۸]، خارابکارلیق، قصدا ایشی پوزماق و انگل‌له‌مک (fa: کارشکنی). sabotage

سابوتاژچی..sabutajçı [آد] سابوتاژ ائدن، بالتالاییجی (fa: کار شکن).

سابوتاژچی‌لیق..sabutajçılıq [آد] سابوتاژ ائتمه، بالتالاما (fa: کارشکنی).

سابوتاژلیق..sabutajlıq [آد] سابوتاژحرکتی، سابوتاژوضعیتی(fa: کارشکنی).

سابوتای..sabutay [اؤزل‌آد] (سوبوتای/ سابوتای/ ساباتای) تؤرک و دونیا تاریخی‌نین اَن بؤیوک ژئنرالی. بیر ساواش دَهاسی. چَنگیز خان'ین اؤنلو کومُوتانی و یاخین یولداشی. ۳۵ آیری اولوسدان، چئشیتلی اوردولارلا، ۶۵ ساواش دوزنله‌ین و هامی‌سیندان ظفرله آیریلان بو اولاغان اؤستو کیشی اؤچون آوروپالی تاریخچیلَر بئله حئیرانلیقلا بحث ائدیب، " نه اسکندر، نه سئزار، نه ده ناپلئون، بو کیشی‌نین یانیندا اؤلچو اولاماز و هامی‌سی سؤنوک قالیر " دئیرلر[۷].

سابوته..sabotə [آد، ظ] سابوته ائتمک، باخ: سابوتاژ.

سابی..sabı [اؤزل‌آد] ۱-سوپا ۲-ساواش ۳-سؤز، صحبَت[۷].

سابیبوغا..sabıboğa [اؤزل‌آد] سابی+ بوغا/ سابوغا؛ اویغور یازیتلاریندا بیر بگ آدی[۷].

سابیرای..sabıray [اؤزل‌آد] یاقوت تانریلاریندان، باخ: آراه[۲۱۱].

ساپ..sap [آد] ۱-اینه ساپی (fa: نخ). thread ۲-بئل و پیچاق ساپی. ۳-یاپراق چیچک و میوه‌نی دال‌لارا باغلایان اینجه و اوزون بؤلوم (fa: دم). tail ۴-آراجلاردا توتاجاق بؤلوم. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو سؤزدن تؤره‌نن کلمه‌لر: ساپلاماق، ساپلانماق، ساپلانتی، ساپلیجا، ساپاق، ساپقین، ساپماق}.

ساپا..sapa [آد] کسمه یول، کسه یول، گئدیلن یول اوزه رینده اولمایان بلکه اصلی یولدان آیریلاراق واریلان یول (fa: بیراهه).

ساپا..sapa [اؤزل‌آد] ۱-سوپا، دیه‌نک ۲-قیلیچ ساپی ۳-آیقیری، فرقلی[۷].

ساپا بنزر..sapa bənzər [صفت] ساپ واری، ساپ کیمی.

ساپا دوزمک..sapa düzmək [تاثیرلی ائیلم] ایپه ساپا دوزمک، یان یانا دوزمک.

ساپا دوْزولمک..sapa düzülmək [تاثیرسیزائیلم] سیرایلا یان یانا قوْیولماق.

ساپار..sapar [اؤزل‌آد] ۱-ساپار، دؤیَر، دؤووجو ۲-آیرینتی، فرق "چاققالین کؤپک دن ساپاری یوْخدور" ۳-قبضه[۲۲٤].

ساپاربای..saparbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساپار+ بای[۷].

ساپاساغلام..sapasağlam [صفت] چوْخ ساغلام.

ساپاق..sapaq [آد] بیرآنا یوْلدان آیریلان یولون باشلانقیج نقطه‌سی (فا: محل انحراف و انشعاب). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: دسته}.

ساپاقلیق..sapaqlıq [آد] بللی بیر اؤلچو و نوْرمال حالدان ساپما وضعیتی، آنوْمالی.

ساپاگَل..sapagəl [آد] کوْتانین آغزینی تمیزله‌مک اوْچون دَیه‌نه‌یه اوْخشار بیر وسیله "ساپاگلی گتیر کوْتانی تمیزله".

ساپالاچ..sapalaç [آد] ۱-ترس یوْل. ۲-آبتال، سرسم[۲۲٤].

ساپان..sapan [آد] ۱-ایکی اوْزون ایپ و اوْرتاسی مئشین و گؤن اوْلاراق داش آتما آلتی؛ ساپاند، سوْپنگ (فا: فلاخن). sling ۲- اوْشاقلارین ایشلتدیگی داش آتما آیقیتی، داش‌آتان ۳-تاپان، سوْرولموش یئرین ایری کسسک لرینی ازمگه یارار بیر وسیله؛ بعضا کوْتان و خیْش اوْچونده سؤیله‌نیر{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-کوتان۲-فلاخن؛ دده؛ بوْکلمه ساپماق / سپمک سؤزونه باغلیدیر}.

ساپان‌بالیغی..sapan balığı [آد، دیرگی] اوْزونلوغو ۷-٦ متر، قویروغو اوْزون، سالدیریجی، کؤپک بالیق‌لاری جنسیندن بیر تهلیکه‌لی بالیق، دنیز توْلکوسو (فا: نوعی کوسه). alopia vulpes

ساپاند..sapand [آد، باخ: ساپان] داش آتما آراجی (فا: فلاخن). sling

ساپان‌دمیری..sapan dmiri [آد] ساپانین توپراغی یاران دمیری (فا: خیش).

ساپان‌سوْرمک..sapan sürmək [تاثیرلی ائیلم] ساپانلاتوپراغی-شوْخوملاماق(فا: شخم‌زدن).

ساپان‌سوْمویو..sapan sümüyü [آد] بوْرون بوْشلوقلارینی آیران بؤلومون دالیندا اوْلان اوْزون و اینجه سوْموک (فا: استخوان بینی).

ساپان‌قوْلاغی..sapan qulağı [آد] ساپاندا توپراغین آلتینی اوستوْنه گتیرن بؤلوم (فا: خیش).

ساپان‌قیْران..sapan qıran [آد، بیتگی] باقلاگیللردن، درین کؤک-سالدیغی اوچون یئر سوْرنده گوْجلوق گتیرن بیر بیتگی، قاییش قیران.

ساپانلاماق..sapanlamaq [تاثیرلی ائیلم، ت] ساپانلا یئرین کسسک لرینی ازمک.

ساپانلیق..sapanlıq [آد] بللی بیر اؤلچویه و قوُرالا اوُیمایان وضعیت، نوْرمالدان اوُزاق لاشما (فا: آنومالی).

ساپاوْتوگیللر..sapotugillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لیلر (ایکی لپه‌لی)، ایستی اؤلکه‌لرده یئتیشن، اؤرنک: آمریکا سیتما آغاجی.

ساپباساغ..sap basağ [آد] باخ: ساپساغلام.

ساپتاماق..saptamaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: ساپداماق.

ساپجیق..sapcıq [آد] ۱-کیچیک ساپ ۲-کیچیک دال، اوُجوندا چیچک اوْلان دالجیق.

ساپداماق..sapdamaq [تاثیرلی ائیلم] تثبیت ائتمک (فا: تثبیت کردن).

ساپدانماق..sapdanmaq [بلسیز ائیلم] ساپداماق ایشی گؤرولمک (فا: تثبیت شدن).

ساپدانیش..sapdanış [آد] ساپدانماق ایشی (فا: تثبیت).

ساپدانیم..sapdanım [آد] ساپدانماق ایشی (فا: تثبیت).

ساپدایجی..sapdayıcı [صفت] ساپدایان، تثبیت ائدن (فا: تثبیت کننده).

ساپدایش..sapdayış [آد] ساپداماق ایشی ویا بیچیمی (فا: تثبیت).

ساپدیران..sapdıran [صفت] مُحرّف (فا: محرِّف). one who tampers

ساپدیرما..sapdırma [آد] تحریف (فا: تحریف). distortion

ساپدیرماق..sapdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دوْغرو یولدان چیخارماق، آزدیرماق، چاشدیرماق (فا: تحریف کردن). to distort

ساپدیری..sapdırı [آد] تحریف (فا: تحریف). distortion

ساپدیریلماق..sapdırılmaq [بلسیز ائیلم] ساپدیرماق ایشی گؤرولمک، تحریف اولونماق (فا: تحریف شدن). to be distorted

ساپدیریلمیش..sapdırılmış [صفت] تحریف‌اوْلموش، (فا: محرَّف).

ساپران..sapran [اآ، ت] اوْغوز شهرلریندن بیرینین آدی.

ساپروْفیت..saprofit [صفت، فرانسیزجا] چوْروکجول (بیتگی).

ساپساری..sapsarı [صفت، ت] چوخ ساری، لاپ ساری، چوخ سارالمیش (فا: زردِ زرد). quite yellow

ساپساری‌لیق..sapsarılıq [آد] ساپ ساری شین حالی (فا: زردی).

ساپساغ..sapsağ [صفت] لاپ‌ساغ، ایی(فا: سالم) quite healthy {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساپساغلام..sapsağlam [آد] چوخ ساغلام، ساغ(فا: سالم). very strong.

ساپ‌ساغلام‌لیق..sapsağlamlıq [آد] تامیله ساغلام اولما (فا: سلامتی).

ساپ‌ساغلیق..sapsağlıq [باخ] ساپ ساغلاملیق.

ساپسیز..sapsız [صفت] ساپی اولمایان (فا: بی ساقه). acaulous

ساپسیز بالتا..sapsız balta [صفت] قورویوجوسو و دایاناغی اولمایان کیمسه.

ساپ‌شکیللی..sap şkilli [باخ] ساپا اوخشار، ساپ کیمی.

ساپقی..sapqı [آد] بیرگؤزه‌نین و اؤزللیکله بیر فیزیولوژی گوزه‌نین ترس بیر جهت آلماسی (فا: انحراف‌ازمسیر اصلی).

ساپقین..sapqın [صفت] دوغرو یولدان آیریلمیش اولان، آزقین و یولدان چیخمیش (فا: گمراه). misled

ساپقین قایا..sapqın qaya [آد] بوزلارین تاثیریله یئریندن اویناییب اوزاقلارا سوروک لنمیش اولان قایا.

ساپقین‌لیق..sapqınlıq [آد] ساپقین اولما وضعیتی (فا: گمراهی).

ساپ‌کیمی..sap kimi [صفت] سون درجه نازیک و اینجه.

ساپ‌کیمی اینجَلمک..sap kimi incəlmək [تاثیرسیزائیلم] چوخ آریق لاماق.

ساپلاق..saplaq [آد] ساپلیق: ۱-یاپراق، گوّل و میوه‌نی بوداقلا بیرلشدیرن بالاجا بؤلومجوک؛ ساپجیق (فا: دمبرک). petiole ۲- آغاج ساپی و زوغو (فا: ساقه). stem ۳-بیر شئی آیری شئیه برکیدن چوبوق (فا: میل‌مهاری).

ساپلاق‌جیق..saplaqcıq [آد] کیچیک‌ساپلاق، نازیک‌ساپلاق (فا: میل‌مهاری).

ساپلاق‌داغی..saplaqdağı [صفت] اهر بؤلگه سینده و کئچی قیران داغینین یانیندا بیر داغ آدی.

ساپلاق‌لی..saplaqlı [صفت] ساپلاغی اولان (فا: دارای میل‌مهاری).

ساپلام..saplam [آد] ایینه یه تاخیلان بیر تئل ساپ[۲۲۴].

ساپلاما..saplama [آد] ۱-ساپلاماق ایشی، ساپی ایینه‌یه گئچیرمه. ۲-ساپلاق ایله برکیتمه (فا: مهاربندی). anchorage

ساپلامادایانیشی..saplama dayanışı [آد] باغلاما دایانیشی (فا: قدرت‌مهاری). bond strength

ساپلاماقولو..saplama qolu [آد] ساپلاق و بوجور وسیله‌لرین قولو (فا: میل‌مهار). anchor rod

ساپلاماق..saplamaq [تاثیرلی ائیلم، ت] ۱-ایینه‌یه ساپ گئچیرمک (فا: نخ کردن). to thread ۲-ایتی ویا اوجو بیز شئیی ساپینا قدر سوخماق ۳-ال یئری قایيرماق"بالتانی ساپلاماق".

ساپلانتی..saplantı [آد، روح‌ب] بیر شخصین اؤزونو قورتارامایان یئرسیز دؤشونجه (فا: نوعی تحجر فکری).

ساپلانتی‌لی..saplantılı [آد] ساپلانتی‌سی اولان (فا: دارای تحجر فکری).

ساپلانماق..saplanmaq [بلسیز ائیلم] ساپلاماق ایشی گؤرولمک، بیر شئی آیری شئیه باتیریلماق، سانجیلماق، دیکیلیب قالماق (فا: نخ شدن، مهار شدن). fixed to {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: یاپیشماق، باخ: ساپماق}.

ساپلانیش..saplanış [آد] ساپلانماق ایشی‌ویاوضعیتی (فا: مهار). fixed to

ساپلاییش..saplayış [آد] ساپلاماق ایشی ویا بیچجیمی (فا: مهار).

ساپلی..saplı [صفت] ساپی ودسته‌سی اولان، ساپلانمیش (فا: دسته-دار).

ساپلیجا..saplıca [آد] ایچینده ات وبوجور شئیلری قیزارتماق اوچون دسته‌لی قاب ویا تاوا (فا: نوعی ماهی تابه دسته دار).

ساپلیق..saplıq [آد] باخ: ساپلاق، ساپجیق (فا: دمبرگ).

ساپما..sapma [آد] آزما، ساپماق ایشی (فا: انحراف). deviation

ساپما آچی‌سی..sapma açısı [آد] انحراف زاویه‌سی (فا: زاویه انحراف). deviation angle

ساپماق..sapmaq [تاثیرسیزائیلم] آزماق، جهت دَییشدیرمک، اؤنجه‌دن بللی اولموش بیر دؤشونجه‌دن و گؤروشدن آیریلماق، دوغرولوقدان آیریلماق (فا: گمراه شدن). to deviate {دیواندا ساپ سؤزوندن: ساپماق(ساپلاماق) و ساپیماق (ترپتمک) "آت قوُیروغون ساپیدی(ترپتدی)" سؤزلری ایندیلیکده معنا یئرلرینی دَییشه‌رک ایشله‌نیر، ساپیماق کلمه‌سی سپمک سؤزونون آیری شکلی اولمالیدیر}.

ساپ‌واری..sapvarı [صفت] ساپا بنزر، ساپ کیمی.

ساپورلوُش..sapurluş [اؤزل‌آد] دئوریم، اختلال، آیاقلانما، آیریلما[۷].

ساپی دوّیون سالماق..sapı düyün salmaq [باخ] کلفی دولاشدیرماق.

ساپی سیلیک..sapı silik [آد] سرسری، باشی بوش، ساپیق (فا: منحرف).

ساپیتما..sapıtma [آد] روحی بیر دؤزنسیزلیک ایچینه دؤشمه، عاقلی پوزولما (فا: روان پریشی).

ساپیتماق..sapıtmaq [تاثیرسیزائیلم،] روحی‌بیردؤزنسیزلیک ایچینه دؤشمک، عاغلی پوزولماق (فا: از نظر روحی بهم ریختن). to go

nuts, go crazy, to talk nonsense {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ: ساپماق}.

ساپیتیش..sapıtış [آد] ساپیتما ایشی ویا بیچیمی (فا: گمراهی).

ساپی‌سیلیک..sapısilik [آد] کیشی‌لیک‌سیز، باشی‌بوش، بالدیری چیلپاق.

ساپیش..sapış [آد] ساپماق ایشی ویا بیچیمی (فا: گمراهی).

ساپیق..sapıq [آد] ترپه‌نیش و ایشلری توپلومسال گله‌نک‌لردن ائشیکده اوْلان، دلیجه داورانیش(فا: منحرف). lewd

ساپیقجا..sapıqca [صفت، ظ] ساپیق بیر بیچیمده (فا: انحرافانه).

ساپیق‌لیق..sapıqlıq [آد] ساپیق اوْلما وضعیتی (فا: گمراهی).

ساپیق‌لاشماق..sapıqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ساپیق وضعیته گلمک (فا: منحرف شدن).

ساپیلجا..sapılca [آد] بیر نوْع دسته‌لی تاوا.

ساپیلماق..sapılmaq [بلسیز ائیلم] یوْلدان چیْخیلماق، آزیلماق، آزماق ایشی گؤرولمک، ساپماق ایشی گؤرولمک (فا: گمراه شدن).

ساپینج..sapınc [روح‌ب، باخ: ساپماق] نوْرمال یولو انگلله‌ین، ساپیق-لیق، آزینج (فا: انحراف). aberasion

سات ها سات..sat ha sat [آد] آراسی کسیلمه ین ساتیش و آلوئر.

ساتا..sata [آد، ت] مرجان (فا: مرجان).

ساتاشقان..sataşqan [صفت] ساتاشان کیمسه (فا: متعرِّض). disturbing

ساتاشماق..sataşmaq [تاثیرلی ائیلم] توْخونماق، بیرینه راحت‌سیزلیق یاراتماق، سؤز آتماق(فا: مزاحم‌شدن) to drop a hint {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ساتقاشماق›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: مبتلا اوْلماق؛ بو کلمه اصلینده اؤدَشمک و بیربیرینین بوْرجونو وئرمک مفهوموندا ایدی، محتملا ًبو عمل بیر آز آغیر اولاراق مخصوصا بو ایش تک طرفلی اولاندا خوشا گلمه‌ین عمل ساییلاراق گئتدیکجه بوعمل بیرینی اینجیتمک معنالانیب، باخ: ساتماق}.

ساتاشیلماق..sataşılmaq [بلسیز ائیلم] ساتاشماق ایشی گؤرولمک (فا: ف.م).

ساتان..satan [صفت] ساتیجی (فا: فروشنده). seller

ساتدیرماق..satdırmaq [ائتد] ساتماق‌ایشینی گؤردوْرمک (فا: فـس فروختن). to ask/ to cause smb. to sell، {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساتدیق..satdıq [باخ] ساتین.

ساتر..satir [صفت، عربجه] اؤرتن، گیزله‌دن.

ساتساماق..satsamaq [تاثیرسیزائیلم، ت] ساتماق ایسته مک.

ساتقی..satqı [باخ] ساتیش.

ساتقین..satqın [صفت] اؤزونو و اینانجی‌نی پوُلا ساتان، آلچاق و شرف‌سیز کیمسه (فا: خود فروش).

ساتقین‌لیق..satqınlıq [آد] ساتقین‌ین‌ایشی، آلچاق‌لیق (فا: خود فروشی).

ساتگن..satgən [آد] ساتگین: ساغر، بؤیوک پیالا و قدح[۸۲].

ساتلیق..satlıq [باخ] ساتیلیق.

ساتما..satma [آد] ۱-ساتماق ایشی (فا: ا.م فروختن). ۲(ت) چارداق.

ساتماق..satmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی دَیری قارشی‌لیغیندا بیرینه وئرمک (فا: فروختن). to sell ۲-(مج)ساتقین‌لیق ائتمک. ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر" آغیرلیق ساتماق، ناموسونو ساتماق، ناز ساتماق، یالان ساتماق"{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ دیواندا ساتماق‌و ساتوُرماق سؤزلری، سایدیرماق معناسیندا ایشله‌نیب بو سببه کلاوسوْنون نظریجه بو کلمه سایماق سؤزونون متعدی وجهی اوْلمالیدیر، بو اعتبارلاکی ساتیجی باعث اولور آلیجی پولون ساییب اوْنا وئرسین[۵]}.

ساتوُق..satuq [اؤزل‌آد] ۱-ساتی، ساتیْق، ساتیْلمیش[۷]. ۲-اینسان آدی: ـبای، ـبارلاس، ـتای، ـاَر.

ساتوُق‌بوُغراخان..satuq buğraxan [تاریخی اؤزل‌آد] قاراخانلی‌خانی و تؤرک تاریخینده‌کی، ایلک مسلمان اوْلان تؤرک خانی (م۹۵۰)، تؤرکلرین، اسلامیته گئچیشی و اسلامیتین، تؤرکلر آراسیْنداکی یاییْلماسی بو کیشی ایله باشلار. داها اؤنجه بوُدیست اوْلان، سوْنرا مسلمان اوْلان بو کیشی، مُسلمان اوْلدوقدان سوْنرا ایلک ایش اوْلاراق، آدیْنین باشیْنا "عبدالقادر" عُنوانی آلیب، همن آردینداندا، بؤتون تؤرک دؤولتلرینده گله‌نکسل اوْلاراق وار اوْلان" اوْغوز تؤره-سینی‌و یاسالارینی" گئچرلیکدن قالدیریب، یئرینه " شریعت یاسالاری و عرب فقه اینی" قوْیموشدور[۷].

ساتوُق بوغراخان داستانی..satuq buğraxan dastanı [اؤزل‌آد] بو داستان تورکلرین اسلامدان سوْنرا اسکی داستانلاریندان اوْلاراق ۱۰جو یوْزیلده سؤیلَنمیش‌و ۱۳۵ صفحه‌دیر (فا: داستان‌ساتوق بوغراخان).

ساتوُن..satun [اؤزل‌آد] ۱-ساتین آلما گؤجو، بها، باخ: ساتین. ۲-(آ، فر) اطلس، بیرنوع‌پامبوق‌قوماش (فا: اطلس). satin

satı.. [اؤزل‌آد] ۱-ساتیْق، ساتماق ایشی، ساتیش (فا: فروش) ۲- بازار یئری؛ اسکی توْرک گله‌نکلره گؤره، اوُشاقلاری چوْخ‌اؤلن یادا اوْلمایان عایله‌لرین، چوْجوغو اوْلدوغوندا، یاشاماسی و اوُزون عؤمورلو اوْلماسی اوْچون، اونو تانری‌نین سئودیگی، توْپلوُمون سئویپ سایدیْغی، بیر اوُلو کیشی‌یه یا دا اونون روُحونا، امانت ائدیلمه‌سی ائیلَمینه ساتما-ساتیْلما آدی‌وئریلیر. اوُشاق ارککسه "ساتیْلمیش/ ساتوق"، قیْز ایسه "ساتی" آدی وئریلیر. بو گله‌نک، گؤنوموزده ده اسلامی موْتیفلر ایچینده یئنه سوْردورولمکده‌دیر[۷]. ۳- بوُ سؤز ساتی/ ساتوق ترکیبینده شخص‌آدی کیمی‌ایشله‌نیر: ساتیْبَگیم، ساتیْبیگه، ساتی‌قوُل {باخ: ساتوق}.

satı.. [اؤزل‌آد] اهر (۳۰ک گ‌د*۳۹٦/ تو)، خیاو دا کند آدی.

satıb sovurmaq.. [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیی اوُجوزونا ساتماق، کوْرلاماق.

satıcı.. [صفت] مالینی ساتیشا چیخاردان کیمسه، آل وئر ائدن کیمسه (فا: فروشنده). merchant، {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹ساتغوجو›}.

satıcılıq.. [آد] ساتیجی‌نین ایشی (فا: فروشندگی). salesmanship

satıç.. [اؤزل‌آد] ۱-ساتیْجی، تُجّار ۲-مرتبه، رُتبه[۷].

satur.. [آد] بیر نوع قمه {ع‹ساطور›}.

satır.. [آد، ت] سؤیوش مفهوموندا: اصل نسب‌سیز.

satira.. [آد، لا] ۱-توپلومدا منفی‌لیک، عیبه‌جرلیکلری گوْلمه-لی و کسگین شکیلده افشا و تصویر ائدن بدیعی اثر "ساحیرین ساتیرالاری، مالالنصرالدین‌ین ساتیرالاری". ۲-افشا ائدیجی و آجی گوْلوشلو سؤز (فا: ~) satira

satirik.. [آد، لا] ۱-اینجه صنعتین هرهانسی ساحه سینده ساتیرا جریانی‌نین نُماینده‌سی" ~ یازار، ~ رسّام"، ساتیرا ماهیتینده اولان، ۲-یئرگی و هجو ایله ایلگیلی اولان، بیرینین ویا بیر شئیین کؤتولویونو بیلدیرن یازی ویا سؤیله‌نیش. satiric

satış.. [آد] ساتیلما، ساتماق ایشی (فا: بیع). selling

satış bəlgə.. [آد] بیع نامه (فا: بیع نامه). bill of sale

satış dəyəri.. [آد] بیر مالین ساتیلا بیله جک دیری.

satış yeri.. [صفت] بیر مالین ساتیلدیغی یئر، ساتیش‌لیق.

satışqan.. [اؤزل‌آد] ساتیْجی، تُجّار[۷].

satışlıq.. [آد] ساتیش مغازه‌سی (فا: فروشگاه). store

satışmaq.. [ل] قارشیلیقلی ساتماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

satığ.. [آد] باخ: ساتیش، ساتیق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ساتیق›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

satığçı.. [صفت] چرچی (فا: فروشنده سیار). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، سیّارساتیجی}.

satıq.. [آد، ت] ساتیش، ساتما، ساتیغ:.

satıqay.. [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیزلارین، مُرادلی اوْیماغی اوُلوبابالاریندان و بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

satıl.. [آد، عربجه] باخ: سطیل، قوْوا، دوْلچا.

satılay.. [اؤزل‌آد] یاقوُت تانری‌سی آلبان‌بوْرای‌ن قیزی[۲۱۱].

satıllı.. [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی. {باخ: ساتی، ساتیلی}.

satılmaz.. [صفت] ساتیش اوْچون اوْلمایان (فا: غیر فروشی).

satılmaq.. [بل] ساتماق ایشی گؤرولمک (فا: فـم). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

satılmalı.. [صفت] ساتیملیق اوْچون اوْلان (فا: فروشی).

satılmış.. [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-ایلخانلیلار دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷]؛ چنگیزخانین خوارزمشاه دربارینا یوْللادیغی سفیرین اوْغلونون آدی[۱۲]. ۲-قوْشا چایدا کند آدی، قازاخ‌دا داغ آدی[۲۴۰]. {باخ: ساتی}.

satılmış.. [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی‌بوْیوناعایدیئرآدی(۱٦جی-قرن)[۲۲۵].

satılış.. [آد] ساتیلماق ایشی (فا: فروش).

satılığa qoımaq.. [تاثیرلی ائیلم] ساتیشا چیخارماق (فا: امتعه).

satılıq.. [آد] ساتیش اوْچون اوْلان شئی، کالا، جنس، ساتیلان" ساتیلیغا قویماق" (فا: امتعه). goods products

satılım dəyəri.. [آد] ساتیش دیری(فا: قیمت) price

satım.. [آد] ساتماق ایشی، ساتیش، آلما و ساتما ایشی" آلیم ساتیم"، تجارت[۷]. (فا: فروش). sale

satımcı.. [آد] ساتیجی، ساتیم‌ایشینی گؤرن کیمسه (فا: فروشنده)

satımqul.. [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

satımlıq.. [آد] ساتیجی‌نین مال صاحیبیندن ساتیش اوْچون آلدیغی یوْزده‌لیک پارا (فا: حق الزحمه فروش).

satın.. [آد] پولونو وئره‌رک آلینان شئی، ساتین آلماق، پوللا آلینان شئی (فا: خریده شده). ۲-ساتین‌۲(آد، فرانسیزجا) ساتون، بیر نوع مُحکم و پارلاق پامبوق پارچا.

satın alan.. [صفت] آلیجی (فا: خریدار). purchaser

ساتین آلما..satın alma [صفت] پولونان آلینمیش(فا: ابتیاع). buying

ساتین آلما قوْل کیمی..satın alma qul kimi [صفت] تابع و اطاعت کار و چوْخ سؤزه باخان آدام حاققیندا.

ساتین آلماق..satın almaq [تاثیرلی ائیلم] دَیرینی وئریب مالا صاحب اوْلماق (فا: خریدن). to buy {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساتغون آلماق›}.

ساتینماق..satınmaq [تاثیرسیزائیلم، ت] ساتار گؤرونمک.

ساج..saç [آد] چؤرک پیشیرمک اوْچون دایره بیچیملی و اوْرتاسی-قالخیق دمیر، (فا: ~). Pan {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹ساچ›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده}.

ساج آیاغی..sac ayağı [آد] ساج آلتی: اوْستونه تاوا و ساج کیمی شئیلر قویماغا یارایان اوْچ آیاقلی دمیر. trivet، tripod {، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساجار..sacar [اؤزل‌آد] قزوین ده داغ آدی {ساچار}.

ساجا سالان..saca salan [صفت] چؤرک خانادا خمیری ساجا یایان.

ساج‌اکمه‌یی..sac əkməyi [آد] ساج‌دا پیشیریلن چؤرک.

ساجانا..sacana [اؤزل‌آد] سراب دا داغ آدی.

ساجانلی..sacanlı [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

ساج‌ایچی..sac iyçi [آد] ساجین ایچینده پیشیریلن ات قوْوورماسی.

ساج‌بؤره‌گی..sac börəyi [آد] ساج‌دا پیشیریلن بیر جور یئمک.

ساجداغ..sacdağ [اؤزل‌آد] قازاخ‌دا داغ آدی[۲٤۰].

ساج‌قوْوورماسی..sac qovurması [آد] بیر جور قووورما یئمگی.

ساج‌کابابی..sac kababı [آد] ساجداپیشیریلن بیر جور کاباب.

ساج‌لاواشی..sac lavaşı [آد] ساج اوستونده پیشیریلن بیر نوع چؤرک.

ساجلیق..saclıq [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

ساجی‌لر..sacilər [اؤزل‌آد] اوْرتا آسیا خالقلاریندان اوْلاراق ه ۲۷٦دا آذربایجان حکومتی‌نی اله گئچیردیلر، باشچیلاری افشین / ایخشید لقبیله معروف‌اویدولار، بوُ لقب اوْرتاآسیا تورک بگلیکلرینین عنوانلاریدی، محمد ابوساج‌دیوداد، تورکلردن اوْلاراق خلیفه نین رضایت ایله م۸۷۹دا آذربایجان حاکمی اوْلدو، اوْ سکّه ضرب ائده-رک، اؤزونو سکه ده "تورک ساجی یوسف بن دیوداد" معرفی ائدیردی، اونلارین بؤلگه لری زنجان دان دربنده قدر گئنیش ایدی و م ۸۸۰-۹٤۰ ایللرینده بؤلگه نین اگه‌منلیگی تماما بوُ تورک حاکملرینین الینده ایدی[۲۲،۸].

ساچ..saç [آد] اینسان باشینی اؤرتن اوُزون توکلر، اوُزون توّکلره بنزر هر شئی "قارا ساچ" (فا: گیسو). Hair {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساچ شکیللی..saç şəkilli [صفت] ساچا بنزر.

ساچ‌آغارتماق..saç ağartmaq [تاثیرسیزائیلم] باش آغارتماق.

ساچ‌آییران..saç ayıran [آد] قادینلارین ساچی‌نین تاغ شکلینده قالماسی اوْچون باشا وورلان ناخیشلی سانجاق، مارقا.

ساچا..saça [اؤزل‌آد] ساچی، بخشیش، آرماغان[۷]. {باخ: ساچماق}.

ساچابَک..saçabək [تاریخی اؤزل‌آد] چَنگیز خاقان دؤنَمی بگ‌لریندن[۷].

ساچاق..saçaq [آد] ۱-خالچا ویا اؤرتوکلرین قیراق لاریندا اوْلان بزَکلی ایپلر fringe ۲-(فیزیک) بیر قاناقدان ساچیلان ایْشین، بیر مرکزدن اوُزاقلاشان تئل و تئلجیک‌کیمی شئیلر، ساچاق کیمی اوْلان هر شئی (فا: شعاع). ray ۳-بعضی بیتگی‌لرده اوُزون و نازیک تئللر٤-یر تیکینتی‌نین هر هانسی بؤلومونو گؤنش و یاغیش دان قوْروماق اوْچون اوْ بؤلومده‌ائشیگه چیخان و آلتی‌بوْش اولان یئر، کوْنسول. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساچاق بوُلود..saçaq bulud [آد] ساچاقلی گؤرؤنوشلو بوُلود. sirrus

ساچاق کؤک..saçaq kök [آد، بیتگی] بوغدا کؤکو کیمی‌داغینیق اوْلان کؤک، بیر نقطه‌دن چئوره‌یه ساچیلان کؤک (فا: ریشه افشان).

ساچاق لاماق..saçaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] ایشین و ایشیق ساچاقلارینی یایماق، ساچاق سالماق، تئل تئل ائتمک. to fringe

ساچاق لانماق..saçaqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] قیراق‌لاری ساچاق کیمی اوْلماق.

ساچاق‌ساچاق..saçaq saçaq [ظ، ص] ساچاقلار حالیندا، تئل‌تئل اوْلان شئی.

ساچاقلی..saçaqlı [صفت] ساچاق‌لاری اوْلان، اوُزون توّکلری اوْلان، **ساچاقلی کؤک..saçaqlı kök** [صفت] بوُغدا کیمی بیتگی‌لرین کؤکونده اولان و ساچاق حالدا داغینیق اولان کؤک.

ساچال..saçal [آد] آل ساچلی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

ساچالاماق..saçalamaq [تاثیرلی ائیلم] ساچماق، سرپمک.

ساچالانماق..saçalanmaq [بلسیز ائیلم] ساچیلماق، سرپیلمک.

ساچان..saçan [اؤزل‌آد] ۱-داغیْدان، خرجله‌ین ۲-یاییْنجی، یایین-لایان[۷].

ساچباش..saçbaş [آد] ساچلارین هامیسی، بوّتون توک و ساچلار.

ساچباغ..saçbağ [آد] دؤزلتمه و مصنوعی ساچ. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساچباغی..saçbağı [آد] ساچا وورولان بزکلی باغ.

ساچبیرچک..saçbirçək [آد] ساچ و بیرچک هامی‌سی. hair and curls

ساچبیرچه‌یی‌نی آغارتماق..saç birçəyini ağartmaq [تاثیرسیز ائیلم] بیر اشده ساچ بیرچگینی آغارتماق: چوخ ایشله ییب قوجالماق، بیر ایشده چوْخ ایشله ییب گؤزگولنمک.

ساچبیرچه‌یی‌نی یولماق..saç birçəyini yolmaq [تاثیرسیزائیلم] برک ساواشماق ویا آغلایاراق اؤزونو اؤزونو دیدمک (چوخراق قادین حاقّیندا).

ساچ‌ساچا..saçsaça [ظرف] ساچلاریندان توتاراق.

ساچ‌ساققال..saçsaqqal [آد] باشدا و اوزده‌اوْلان‌توکلر. hair and beard

ساچ‌ساققالینی‌آغارتماق..saçsaqqalını ağartmaq [تاثیرسیزائیلم] قوْجالماق، (مج)بیرایشده‌چوْخ ایشله ییب گؤزگولنمک.

ساچ‌سایان..saçsayan [صفت] چوخ توتارسیز، چوخ ساچما.

ساچسیز..saçsız [صفت] ساچی اوْلمایان.

ساچقیران..saçqıran [آد] ساچین قیریلیب تؤکوْلمه‌سینه سبب اوْلان خسته‌لیک، قیل قیران.

ساچلاشماق..saçlaşmaq [قا] بیربیرینین ساچیندان توتوب تارتیشماق.

ساچلاماق..saçlamaq [تاثیرلی ائیلم] ساچیندان توتوب دارتماق.

ساچلانماق..saçlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ساچی چیخماق، ساچی اوزانماق.

ساچلی..saçlı [صفت] ۱-ساچی اولان و ساچی اوُزون اولان. with long hair ۲-خیاو دا کند آدی.

ساچلی‌اوْت..saçlı ot [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا: پر سیاوشان). adianthum capillus veneris

ساچلی‌بیرچکلی..saçlı birçəkli [صفت] گؤزل اوُزون ساچلاری اوْلان.

ساچلی‌ساققاللی..saçlı saqqallı [صفت] اوزون ساچی وساققالی اوْلان.

ساچلی‌مئشه..saçlı meşə [آد، بیتگی] بیرنوْع مئشه‌آغاجی. quercus cerris

ساچما..saçma [آد] ۱-نارین یوُوارلاق شئیلر، آو توفنگینده قورشون دانالاری(فا: ساچمه)۲-یئرسیر و یاوا سؤز، توتار سیز سؤز(فا: حرف‌بیهوده) ۳-ساچماق ایشی، سپمه، یایما.

ساچما ساپان..saçma sapan [صفت] ساچما سؤز، آنلامسیز سؤز.

ساچماجی..saçmacı [صفت] ساچما سؤز دانیشان.

ساچماز..saçmaz [اؤزل‌آد] ۱-توُتوملو، تَدبیرلی؛ ۲-توّرکمن-تکه-اؤتمیش بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

ساچماق..saçmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سپمک، یایماق. ۲-ساچمالارلا ووُرماق، تؤکمک. ۳-ایشیق وئرمک{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: مالی اسراف ائتمک؛ ساچ(باش‌توّکو) کلمه‌سیله کؤکداشدیر}.

ساچمالاشماق..saçmalaşmaq [قا] توْخوناقلی و ساچما ترپه‌نیش ده اوْلماق.

ساچمالاماق..saçmalamaq [تاثیرسیزائیلم] بیرینه توخوناراق دانیشماق، ساچما ساپان سؤزلر سؤیله‌مک.

ساچمالیق..saçmalıq [آد] ساچما سؤز.

ساچمیش..saçmış [آد] ساچماق ایشی ویا بیچیمی.

ساچوُق..saçuq [صفت] ساچوُغ:باخ: ساچاق.

ساچولا..saçula [آد، ایتالیانجا، آنادولو] تؤکمه قالیبی، تؤکومجولرین ایشلتدیگی آغاجدان دؤزلمیش قالیب.

ساچون..saçun [اؤزل‌آد] شیراز-داراب‌داکندآدی {ایشیق ساچان}.

ساچهؤرگوسو..saç hörgüsü [آد] ناخیش‌ایشلرینده‌بیرجورطرح-موُتیف آدی.

ساچی..saçı [صفت] ۱-گلینین باشیندان آشاغی ساچیلان چیچک ویا پیلک کیمی هر توّر بزک اشیاسی. ۲-ساچیلان شئیلر (فا: ساچمه). ۳-آرماغان، بخشیش، دؤیون ارمغانی. ٤-آداق، اینانچ گره‌کی داغیْتیلان نسنه ٥-اوُیغور یازیْتلارینداآدی گئچن بیر بگ[۷].

ساچی آغارماق..saçı ağarmaq [تاثیرسیزائیلم] قوجالماق، یاشلانماق.

ساچی بیرچه‌یی آغارماق..saçı bırçəhyı ağarmaq [تاثیرسیز ائیلم] قوجالماق، یاشلانماق.

ساچی توْپوقلارینی دؤیمک..saçı topuqlarını döymək [تاثیرسیزائیلم] ساچی چوْخ اوُزون اوْلماق.

ساچی دابانیندا اوْلماق..saçı dabanında olmaq [تاثیرسیزائیلم] اوُزون هؤروکلری اوْلماق.

ساچیْبَگیم..saçıbəyim [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساچی+ بَگیم[۷].

ساچیْلیق..saçılıq [اؤزل‌آد] آرماغان، هدیه، بخشیش[۷].

ساچیب‌ساووُرماق..saçıb savurmaq [تاثیرلی ائیلم] گره‌گیندن‌چوْخو یئرسیزجه خرجله‌مک.

ساچیش..saçış [آد] ساچماق ایشی ویا بیچیمی.

ساچیش آچی‌سی..saçış açısı [آد] ایشیغین بیر یئره دَییب قاییدان زاویه‌سی (فا: زاویه تابش). angle of incidence

ساچیشدیرماق..saçışdırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-داغیتماق. ۲-راستگله گئچمک.

ساچیغ..saçığ [آذ] جاهاز {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: دامادین گلین اوینه آپاردیغی جاهاز}.

ساچیق..saçıq [صفت] ۱-ساچیلمیش، سپیلمیش (فا: پراکنده). Scattered ۲-آچیق ساچیق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› ساچوُق‹}.

ساچیلماق..saçılmaq [بل] ساچماق ایشی گؤرولمک، داغیلماق، یاییلماق (فا: پراکنده شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساچیلیب تؤکولمک..saçılıb tökülmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-چوْخ یاییلماق، آچیلیب تؤکولمک. ۲-(بل) گرَکیندن چوْخ خرجلنمک.

ساچیلیش..saçılış [آذ] ساچیلماق ایشی ویا بیچیمی.

ساچینا آغ دوْشمک..saçına ağ düşmək [تاثیرسیزائیلم] ساچی آغارماغا باشلاماق.

ساچینا باشینا باخمادان..saçına başına baxmadan [ظرف] یاش و سنّ اینی نظره آلمادان.

ساچینادَن دوْشمک..saçına dən düşmək [تاثیرسیزائیلم] ساچی-آغارماغا باشلاماق.

ساچیناقاریاغماق..saçına qar yağmaq [تاثیرسیزائیلم] ساچی آغارماغا باشلاماق.

ساچینتی..saçıntı [آذ] ساچیلیب داغیلان شئیلر (فا: ساچمه).

ساحر..sahir [آذ] ۱-سئحیرچی، ۲-باخ: حبیب ساحر.

ساحل..sahil [آذ، عربجه] قیبی، دنیز وچای قیراغی (فا: ساحل).

ساحه..sahə [آذ، عربجه] آلان، آچیق یئر، بوش و گئنیش یئر، دؤزن (فا: ـ).

ساخارین..saxarin [آذ، فرانسیزجا] شکرو قند ماده سی، ساکارین (فا: ـ).

ساخالاباران..saxalabaran [اؤزل‌آذ] یاردیملی‘دا داغ آدی (۲۲۳۰)[۲٤۰].

ساختا..saxta [آذ، فا] ۱-قوْندارما، اوُیدورما ۲-کلک، دؤزن(فا: ساختگی).

ساختالیق..saxtalıq [آذ، فا] ۱-ساختا شئیین حالی، قوْندارماچیلیق، اوُیدورماچیلیق. ۲-فیریلداق‌لیق، ریاکارلیق.

ساخسان..saxsan [باخ] ساکسان، سکسن.

ساخسی..saxsı [آذ] توپراقدان‌دؤزه‌له‌رک و اوْددا پیشریله‌رک دؤزه‌نیلن قاب و هر شئی، گیلدن دوزه‌نیلن قاب (فا: سفال). earthenware {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› ساسیق، سَرْک›، دیواندا سوُسیق کلمه سی قوْوا و سوُقابی معناسیندا گلیب، بونا باخارساق، ساخسی سؤزو اصلینده سوُ کلمه سیله ایلگیلیدیر و سو داشیما قاب اوچون سؤیله‌نیردی و حرف دَییشیلمه‌سیله ایندیکی شکله دؤشوب، ساسیق› ساقسی› ساخسی}.

ساخسی..saxsı [اؤزل‌آذ] بوُیین زهرا(~آباد)، سوُلدوز(~تپه) دا کند آدی.

ساخسی‌بوْرو..saxsı boru [آذ] ساخسی دان دوزلمیش بورو (فا: تنبوشه). clay) water-pipe)

ساخسی‌توپراغی..saxsı topрağı [آذ] چیچک یئتیشدیرمک اوْچون ساخسی لارا تؤکولن توپراق.

ساخسیچی..saxsıçı [آذ] ساخسی‌قاب‌قاییران (فا: سفال ساز). potter

ساخسیچی‌لیق..saxsıçılıq [آذ] ساخسی چی‌نین ایشی، ساخسی قاب دوزلتمه صنعتی (فا: سفالگری). pottery

ساخسیسال..saxsısal [صفت] ساخسی ایله ایلگی‌لی (فا: سفالینه). earthenware

ساخسی‌گؤزه‌لی..saxsı gözəli [آذ، بیتگی] دام قوُیروغوسوولاران، یاپراقلاری اتلی، چیچکلری باشاق بیچیمینده بیر بزک بیتگی‌سی (فا: نوعی گل زینتی). cotyledon umbilicus

ساخسیلیق..saxsılıq [آذ] ۱-اوْستونده ساخسی دؤزمک اوْچون اوْلان تاخجا و رف. ۲-ساخسی دؤزلتمه یه ایبی توْپراق.

ساخسین..saxsın [آ، ت] ایدیل‌چایی‌و بوُلغارائلینه‌یاخین شهر آدی[۱۲].

ساخلاتدیرماق..saxlatdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] ساخلاتماق ایشینی گؤردورمک.

ساخلاتماق..saxlatmaq [اتّدیرگن ائیلم] ساخلاماق ایشی‌نی گؤردورمک.

ساخلاج..saxlac [آذ] آرشیو، باخ: ساخلانج (فا: بایگانی). archives

ساخلاج لاماق..saxlaclamaq [تاثیرلی ائیلم] آرشیوله‌مک (فا: بایگانی کردن). to be an archivist

ساخلا سامانی گلر زامانی..saxla samanı gələr zamanı [آذ] گرَکسیز گؤرولن شئی ایله ری ده گرکلی اوْلابیلیر.

ساخلاشدیرماق..saxlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] دایاندیرماق، دؤزمک و دؤزدورمک.

ساخلام..saxlam [آذ] دوْسیا، پرونده (فا: پرونده). file

ساخلاما..saxlama [آذ] ساخلاماق ایشی (فا: نگهداری). keeping

ساخلاماق..saxlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی الینده ویا آیری بیر عضوله و یا بیر وسیله ایله توُتوب دؤشمه‌یه قوْیماماق "آغاجی الینده ساخلاماق". ۲-دایاندیرماق، قاباغینی آلماق "ماشینی قاپی‌دا ساخلادی". ۳-قوْرویوب مُحافظه ائتمک"اینک ساخلاماق" (فا: نگاهداری کردن). ٤-بیر شئیه دایاق اوْلماق، دستک اوْلماق"تاوانی

دیرک ساخلاییب" (فا: نگه داشتن). ۵-بیر شئیی گیزلتمک، امانت اوچون بیر یئره قویماق "شئی‌لری صاندیقدا ساخلاییب" (فا: مخفی کردن). ۲ to keep-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دؤزَلدیر " آیاق ساخلاماق، دیلینی ساخلاماق، باشینی ساخلاماق، اؤزون ساخلاماق، گؤزو اؤسته ساخلاماق". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ ساق سؤزوندن آلینمادیر، ساق (ساک/ ساغ)سؤزو آیق سایق و سلامتلیک معناسیندادیر}.

ساخلاماج..saxlampac [آذ] گیزلن پاچ، اوُشاق اوچون بیر جؤر اوْیون.

ساخلانتی..saxlantı [آذ] ساخلانیلان شئی، امانت، ساخلی، ساقلی.

ساخلانج..saxlanc [آذ] بیرشئیین ساخلانیلان یئری، امانت یئری.

ساخلاندیرماق..saxlandırmaq [باخ] ساخلاتماق.

ساخلانما..saxlanma [آذ] ساخلانماق ایشی.

ساخلانماق..saxlanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرشئی‌قوْرونوب‌ساخلانیلماق، گیزله‌دیله‌رک قوْرونماق ,to be kept{ت: چکینمک، گیزلی ائتمک}.

ساخلانمیش..saxlanmış [صفت] ۱-قوْرونموش. ۲-متوقّف halted

ساخلانیش..saxlanış [آذ] ساخلانماق ایشی ویا بیچیمی.

ساخلانیلماق..saxlanılmaq [بلسیز ائیلم] گیزله‌نیلمک، قوْرونماق.

ساخلانیلمیش..saxlanılmış [صفت] محفوظ (فا: محفوظ). kept

ساخلایان..saxlayan [صفت] ساخلاییجی، ساخلایان (فا: محافظ). keeper

ساخلاییش..saxlayış [آذ] ساخلاماق ایشی ویا بیچیمی.

ساخلوْو..saxlov [آذ، ساخلاماق‌دان] قورونموش یئر، پادگان garrison

ساخلی..saxlı [اؤزل‌آذ] ۱-قوْرونموش، محفوُظ، اَسیرگه‌نن، ساخلانمیش‌اوْلان، گیزلی(فا: نهان) concealed ۲-دینج، ساغلیقلی[۷].

ساخلی‌گیزلی..saxlıgizli [صفت] بیر یئرده قوْرونموش، ساخلانمیش اوْلان.

ساخلیْجا..saxlıca [اؤزل‌آذ] اوُرمو گؤلو آدالاریندان بیری.

ساخلیْجا..saxlıca [اؤزل‌آذ] ساخلیجاق:۱-گیزلی، قوْرونان ۲-خزانه[۷].

ساخلیْجاق..saxlıcaq [اؤزل‌آذ] ساخلیجا:۱-گیزلی،قوْرونان۲-خزانه[۷].

ساخلیق..saxlıq [آذ] اویانیق لیق.

ساخورلار..saxurlar [آذ] آذربایجان و داغیستاندا یاشایان بیر ائتنیک-قروُپ.

سادات..sadat [اؤزل‌آذ] قاراباشلو دا کند آدی.

سادات..sadat [آذ] سیدلر (فا: سیدها). sayyeds

سادات نوْقه‌دی..sadat nuqədi [اؤزل‌آذ] بوْستان آباد دا کند آدی.

ساداق..sadaq [آذ] ۱-اوْخلوق، اوْخ‌قابی(فا: تیردان) ۲-اینسان آدی: ساداقبای، ساداقبگ {دده قورْقود کیتابیندا و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ جناب هادی‌نین نظریجه ساخلاماق سؤزونه باغلانابیلیر: ساخلاماق سؤزوندن› ساقداق› ساغداق› ساداق[۶]}.

ساداقوْر..sadaqor [آذ، دا] قالین و سامان رنگینده توخونان بیر قُماش.

سادان تویوغو..sadan toyuğu [باخ] بچ تویوغو.

سادوُ..sadu [صفت] ایی، چوْخ ایی، اعلا[۷].

ساده..sadə [صفت، فا] ۱-یالین، چتین و بیرله‌شیک اوْلمایان، بسیط، گؤستریش‌سیز. ۲-(مج)اوْره‌گی آچیق، بیچ‌لیک بیلمه ین، تئز اینانان (فا: ساده).

ساده جه..sadəcə [ظرف] یالنیز جا، آنجاق (فا: فقط). only

ساده‌لشدیرمک..sadəşdirmək [تاثیرلی ائیلم] ساده وضعیته گتیرمک، یالین لاشدیرماق (فا: تسهیل کردن). to facilitate

ساده‌لشدیریلمک..sadələşdirilmək [تاثیرلی ائیلم] ساده‌وضعیته-گتیریلمک، یالین لاشدیریلماق (فا: تسهیل گردانیدن)

ساده‌لشمک..sadələşmək [تاثیرسیزائیلم] ساده اوْلماق، یالین‌لاشماق (فا: ساده شدن).

ساده‌لنمک..sadələnmək [تاثیرسیزائیلم] ساده وضعیته گلمک، یالین لاشماق.

ساده‌لیک..sadəlik [آذ] یالین اوْلما وضعیتی، بسیط‌لیک.

ساده‌یاغ..sadəyağ [آذ] سوْتدن چیخاریلان یئمکلیک یاغ.

سادیْر..Sadır [اؤزل آذ] اؤزبَک-نایمان و قازاق-اوْرتایوْز-نایمان بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

سادیزم..sadizm [آذ] جنسی اینجیتمه و اذیت، باشقالارینا اذیت و آزار وئرمکله حظّ آلما.

سادیست..sadist [آذ، فرانسیزجا] سادیزمه توتولموش کیمسه (فا: سادیست).

سار..sar [آذ، فا] سئرچه تاقیمیندان بیر قوش. buzzard

سار..sar [آذ، بیتگی] ۱-بیر نوع چام آغاجی ۲-ساغیر[۲۲۴].

سار..sar [اؤزل‌آذ] شبستر ده کند آدی.

سارا..sara [باشقیردجا] چارا، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سارا..sara [اؤزل‌آذ] ماساللی‌دا یاریم‌آدا آدی[۲۴۰].

ساراج‌بوُداق..sarac budaq [اؤزل‌آذ] ساراج ویا ساراش بیر تورک طایفا آدیدیر و بوُداق قول و تیره دئمکدیر[۲۴۲-۱۵۷].

ساراجیق..saracıq [اؤزل‌آذ] اوُرمیه ده کند آدی.

saraxatun..ساراخاتون [اؤزل‌آد] آغ قویونلو باشچی سینین قادینی اولاراق، خارجی اؤلکه‌لرین تمثیل جی‌لریله و حؤکمدارلاریله اؤلکه سویه سینده دانیشیقلار آپاریردی و اوْ دؤنم آوروپادا تک دیپلومات قادین کیمی تانینیردی (قاناق: آقاپور).

sarar..سارار [اؤزل‌آد] ۱-ساران، ساریجی، هؤرن، هؤروجو، ۲-توْرکمن-چاودوُر بوْی‌لاریندانديرlar[۱۵۸-۸۱].

sarartmaq..سارارتماق [تاثیرلی ائیلم] رنگینی ساری یا چئویرمک (فا: زرد کردن).

sarartı..سارارتی [آد] سارارمیش، ساری رنگه دؤنموش (فا: پژمرده).

sararmaq..سارارماق [تاثیرسیزائیلم] رنگی ساری یا دؤنمک (فا: به زردی گراییدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سارقارماق›}.

sararış..سارارش [آد] سارارماق ایشی ویا بیچیمی (فا: زردی).

sarasma..ساراسما [آد، دیرگی] بیرنوع‌ساری‌یاشیل‌قوش، قیزآدی(فا: نام‌دختر)

sarağan..ساراغان [آد، بیتگی] ساری یا چالان گؤوده‌لی و بالاجا چیچک‌لی و سوْپورگه کیمی کوْللو بیر بزک بیتگی‌سی، بویاق ماده‌سی اوْچون یارارلانیلان بیتگی (فا: نوعی گیاه رنگرزی).

sarafun..سارافون [ر، آ] بیر نوع قولسوز و قاباغی دؤیمه‌لی گئن و اوُزون قادین پالتاری (فا: سارافون).

saragül..ساراگوْل [آد] بیر گوْل آدی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

saral..سارال [اؤزل‌آد] آذربایجاندانئچه یئرآدی[۲۴۰]. سوُلدوزدا کند و داغ آدی، اوُرمیه ده(سارالان) کند آدی.{قیزیل رنگی}.

saraltmaq..سارالتماق [تاثیرلی ائیلم] سارالماسینا سبب اوْلماق، سوْلدورماق (فا: پژمردن). to cause smb. to turn pale

saraltı..سارالتی [آد] ساری یا چالان، اوزاقدان ساری گؤرونن شئی (فا: پژمردگی). yellowness

saralmaq..سارالماق [تاثیرسیزائیلم] ۱-ساری اوْلماق، یئتیشمک (میوه اوْچون) (فا: زرد شدن). to turn yellow ۲-سوْلماق، خسته‌لیکدن رنگی قاچماق، (فا: پژمردن). to turn pale {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

saralmış..سارالمیش [آد] ساری‌رنگه گلمیش، سولموش(فا: پژمرده faded

saralovа..سارالوْوا [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی {سارال+اوْوا}.

saralıb solmaq..سارالیب سوْلماق [باخ] سارالماق.

saran..ساران [اؤزل‌آد] خالخال‌داداغ آدی.اوجان‌داچای‌وکندآدی.

saray..سارای [آد] ۱-خاقانلارین و دؤولت باشچی‌لارینین قالدیغی یئر، کؤشک، قصر. ۲-عمومی بؤیوک بینالار و گنل‌لیکله اجتماعی تشکیلاتلار اوْچون دؤزه‌لن بؤیوک تیکینتی‌لره وئریلن آد"مدنیت سارایی، حُکومت‌سارایی" (فا: کوشک) palace ۳-دوْلون‌آی، ۱٤ونجو آی {باخ: سارماق}.

saray..سارای [اؤزل‌آد] آلتون‌اوْردو حکومتی‌دؤورو ایدیل چایی قیراغیندا گلیشن بیر شهر آدی، آیریجا اوْ دؤنم آمودریا یاخینیندا یئر آدی‌ایدی، کیریم یاریم آداسیندادا باخچاسارای شکلینده شهر آدیدیر[۱۲]؛ اؤزبک، آذربایجان توْرکلری قاراپاپاق و قیْرقیز-مونْقوُش بوْی‌لاریندانديرlar[۱۵۸-۸۱]. سوُمقاییت، تبریز و رزن ده کند آدی.

saray baxanlığı..سارای‌باخانلیغی [آد] سارای ناظرلیگی (فا: وزارت دربار). ministry of court

saraypatı..سارایپاتی [آد، بیتگی] گؤزل چیچک‌لی بیر بزک بیتگی‌سی.

saraycıq..سارایجیق [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.

saray çiçəyi..سارای‌چیچگی [آد، بیتگی] دوْیون چیچک گیللردن، توخداج‌لیقدا ایشله‌نن زهیرلی بیتگی (فا: زبان درقفا). delphinium

saray devrimi..سارای‌دئوریمی [آد] گئنیش اجتماعی گوْجلرین اشتراکی اوْلمادان یالنیز بیر پادشاه سارایینین ایچینده کی قُروپلار طرفیندن زوْراکی یوْللارلا بیر مقامی دَییشمه سی.

saraylı..سارای‌لی [صفت] سارای‌دا یاشایان.

saraylıq..سارای‌لیق [آد] (فا: حرمسرا). harem.

saray məlik..سارای‌ملیک [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی.

sarbas..ساربَاس [اؤزل Sarbas آد] قازاق-اوْرتایوْز-گیرئی-اوُواق گیرئی بوْی‌لاریندانديرlar[۱۵۸-۸۱].

sarbaş..سارباش [تاریخی اؤزل‌آد] قازاقلارین، اوْرتایوْز بؤلوگو، گیرَی اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷].

sarban..ساربان [اؤزل‌آد] آلتون‌اوْردو حکومتینده‌قایدوُخانین‌اوْغلو اوْلاراق‌افغانستان بؤلگه‌سینین کوْموتانی اوْلموشدور[۱۲].

sarban..ساربان [آد] کاروانی‌آپاران، دوه‌چی، کاروانچی (فا: ~) {دهخدا سؤزلوگونده بو کلمه‌ساروان شکلینده‌ده یازیلیبدیر و دوه‌لری قوْرویانا دئییلیر، آیریجا همان یئرده قئید اوْلدوغو کیمی غازان-خان'ین سردارینین آدیدیر و صفویلر دؤورو بؤیوک امیرلره ساروَاصلان عنوانی وئریردیلر و معناجا ساری‌شئر دئمکدیر، یئنه‌ده سارویی قاشقایلاردان بیر طایفادیر و شبستر و خیاو یاخینلیغیندا ساری‌بان کندلری واردیر[۱۲٤]؛ شاهسونلرده ساری‌بان سؤزیله باشلانان چوْخلو طایفا واردیر، بؤیوک احتمال بودورکی ساربان و ساروان تورکجه ساری سؤزونه باغلی اوْلسون چونکی دوه‌لرین غالب رنگی

ساری اوْلور و بورنگه خاطر اوْناسارو دا آد وئریلیب و بان اکیله ساروبان/ ساربان سؤزو دوه قوْروجوسو معناسیندا فارسجادا ایشله نیبدیر}.

سارباناں..sarbanan [اؤزل‌آد] خالخالدا کندآدی {اصلی ساری‌بانلار اوْلاراق شاهسون طایفاسینین آدیندان آلینمادیر}.

سارباںقولو..sarbanqulu [اؤزل‌آد] شبسترده کند آدی {ساری+بان، بعضا کندی حرف دئییشیمی سببیله سروان قولو دئییرلر حالبوکی معناسیز دئییشدیر}.

سارباںلار..sarbanlar [اؤزل‌آد] خیاو و قُروه-گوْل‌تپه ده کند آدی.

سارباںلار..sarbanlar [اؤزل‌آد] ساریبانلار: شاهسون ائلی بوْیلاریندان [۳، ۱۰۸]. {شاهسون ائلینده بونا بنزر بوْی‌آدلاری "ساری‌خانلی، ساری خان بگلی، ساری‌خانبگلی، ساری نصیرلو و --" بونو ساری و بان سؤزلرینه باغلایبر، باخ: ساربان}.

سارپ..sarp [دده] ۱-چتین، کئچیلمز، باخ: سرپ. ۲-اینسان آدی: سارپتیموُر، سارپ‌اَر، سارپتاش(قیْرقیز بگی). ۳-یاردیملی‌دا داغ آدی(۲۰۳۷)[۲۴۰].

سارپا..sarpa [آد، دی، یونانجا] قارا گؤز بالیغینا بنزه‌ین ۳۵ cm اوُزونلوقدا بیر آغ‌دنیز بالیغی (فا: نوعی ماهی). boops salpa

سارپلاشماق..sarplaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سارپ وضعیته گلمک.

سارپلیق..sarplıq [آد] سارپ اوْلما وضعیتی.

سارپماق..sarpmaq [باخ] ساپماق.

سارت..sart [آد، ت] اوْرتا عصرلرده موُغول لار و تورک لرین، بازرگان و تاجر یئرینه ایشلتدیکلری بیر کلمه[۱۲]. آلتای تؤرکلری تئلئوُت، قیْرقیز-ائدیگَنه و قیْرقیز-لچکؤیک-قیْپچاق بوْی لارینداندير[۸۱-۱۵۸].

سارتاق..sartaq [آد] (سارت سؤزوندن) کسبه معناسینداديرِ[۱۲].

سارتاقتای..sartaqtay [آد] سارتاق و کسبه ایله ایلگیلی[۱۲].

سارتلاماق..sartlamaq [آد، ت] سارت و تاجر سایماق.

سارتوقخان..sartuqxan [تاریخی اؤزل‌آد] آلتوُن‌اوْردو خانی و باتوخان'ین اوْغلو[۷].

سارجالی..Sarcalı [اؤزل آد] تؤرکمن یاوموُت-کیچیک تاتار-آغ بوْی لارینداندير[۸۱-۱۵۸].

سارجلو..sarclu [اؤزل‌آد] ساریجالی: آستانا دا کند آدی.

سارجه کور..sarcəkur [اؤزل‌آد] گنبد ده کند آدی.

سارخان..sarxan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده داغ آدی {ساری+خان}.

سارداش..sardaş [اؤزل‌آد] قزوین ده داغ آدی {ساری+داش}.

سارداها..sardaha [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {سار+تایا}.

ساردوْغان..sardoğan [آد، دیرگی] ساری رنگلی بیر جنس دوْغان.

ساردوْنیا..sardonya [آد، بی، لا] ایکی‌چنک‌لی، ساردوْنیاگیللر سوْیوندان، یوْزدن چوخ نوعو اوْلان، پمبه قیرمیزی چیچک لی، عطرلی، ساخسی وباغ بیتگی‌سی، چاقموز geranium

ساردوْنیاگیللر..sardonyagillər [ایتا، آ، بیتگی] ایکی‌چنکلی بیر سوْی، اؤرنک: "ساردوْنیا، دورُنا دیمدیگی"، چاقشیرگیللر.

ساردیرماق..sardırmaq [ائتدیرگن ائیلم] سردیرمک، سارماق ایشینی گؤردوْرمک.

ساردین..sardın [آد، دی، ایتالیانجا] قارنی و یانلاری آغ و پارلاق گوْموشو، سیرتی یاشیل سوْو و تک اوْزگک‌لی، پولجوقلو، ۲۰ cm-۱۵ بوْیو، کنسئرو اوچون یارارلی بیر بالیق، آتش بالیغی (فا: نوعی ماهی).

سارساق..sarsaq [صفت] ۱-یاشلی‌لیقدان ویا گوْجسوز لوک‌دن تیتره-ین، تیترک. ۲-بوش دانیشان ویا بوْش یئره بیرایش گورن، گیج (فا: احمق). foolish {سارسیماق‌دان؛ بو کلمه ساوساق سؤزوندن آیری‌دیر ولی سؤیله‌نیش بنزرلیگینه خاطر چوخ‌واخت‌بیرمفهومدا ایشله‌نیرلر، باخ: سارسیتماق}.

سارساقجا..sarsaqca [ظرف] سارساق کیمی (فا: احمقانه). foolishly

سارساق‌سارساق..sarsaq sarsaq [ظرف] سارساق بیچیمده، گیج گیج. foolishly

سارساق‌سوُرساق..sarsaq sursaq [ظرف] باخ: سارساق.

سارساق‌لاشماق..sarsaqlaşmaq [تاثیرسیز ائیلم] سارساقلاماق: گئتدیکجه آغلینی ایتیرمک ، گیج لشمک (فا: به حماقت افتادن). to become a fool

سارساق‌لاماق..sarsaqlamaq [تاثیرسیزائیلم] سارساقلاشماق.

سارساق‌لیق..sarsaqlıq [آد] سارساق اوْلما وضعیتی، مایماقلیق، گیجلیک، اوُسسوزلوق، بئین‌سیز لیک، آغیل‌سیزلیق. foolishness

سارسال..sarsal [ت] سانسار، سامورا بنزر بیر حئیوانجیق.

سارسالاماق..sarsalamaq [تاثیرسیزائیلم] سارسماق.

سارسما..sarsma [آد] سارسماق ایشی.

سارسماق..sarsmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیردن بیره تیتره‌مک و یئرینده اوْیناماق. ۲-(ل) ضرر وئره جک قدر ائتگی‌له‌مک، آخساتماق.

سارسی..sarsı [آد] ترپه‌نیش‌لردن و تیتره‌مه‌لردن هر بیری.

سارسیتما..sarsıtma [آد] سارسیتماق ایشی.

سارسیتماق..sarsıtmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-تیترَتمک و یئرندن اوْیناتماق ۲-بئزدیره‌رک هیجانلاندیرماق (فا: به ستوه آوردن). {ت}.

سارسیدیجی..sarsıdıcı [صفت] سارسیجی: چوخ گؤجلو اثگی له ین، تاثیر ائدیجی (منفی حالتده) چوخ آغیر، داغیدیجی.

سارسیجی..sarsıcı [صفت] باخ: سارسیدیجی.

سارسیش..sarsış [آد] سارسماق ایشی ویا بیچیمی.

سارسیق..sarsıq [آد] ۱-سارسیلمیش ۲-سارساق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سارسیغ›: قاتی}.

سارسیلا سارسیلا..sarsıla sarsıla [ظرف] سارسیلاراق.

سارسیلان..sarsılan [صفت] تیتره ین (فا: متزلزیل). shaky.

سارسیلماز..sarsılmaz [صفت] دایانیقلی، دییشمز(فا: استوار) unbreakable

سارسیلمازلیق..sarsılmazlıq [آد] سوْروم سوزُلوق، دایانیق لی لیق، پوْزولمازلیق، دییشمزلیک. firmness

سارسیلماق..sarsılmaq [بل، س] ۱-تیتره‌مک (فا: لرزیدن). to tremble ۲-گوجسوز وضعیته گلمک، اوْزولمک {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سارساماق›}.

سارسیلیش..sarsılış [آد] سارسیلماق ایشی ویا بیچیمی.

سارسیم..sarsım [آد] ۱-سارسینتی ۲-(گؤی‌ب) گؤی جیسیم‌لر ینین چکیمیله بیرگزه‌ین‌ین مسیریندە گؤرولن قاریشیق‌لیق.

سارسیماق..sarsımaq [تاثیرلی ائیلم] ترپَنمک، تیتره‌مک، یئرینده اویناماق، گؤجلو بیرضربه‌دن تیتره‌مک (فا: لرزیدن). to be shaken

سارسینتی..sarsıntı [آد] تیترَنتی، تیتره‌نیش، سارسینیش، زلزله، ترپَنتی، سارسیلما، سارسیم، برک ضربه‌دن تیتره‌مه، یئرینده اوْیناما (فا: زلزله). earthquake، shaking

سارسینتی‌سیز..sarsıntısız [صفت] سارسینتی لی اوْلمایان.

سارسینتی‌لی..sarsıntılı [صفت] تیترَنتی لی، سارسینتی‌سی اوْلان.

سارشین..sarşın [اؤزل‌آد] ساری شین، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سارقاج..sarqaç [آد] ۱-(سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سارغوق›) پاندول. pendulum ۲-(ت ‹سارقاچ›) قارامیق، یابان هیندیباسینا بنزر بیر اوْت.

سارقاج‌لاماق..sarqaçlamaq [تاثیرلی ائیلم] سارقاچ لی ائتمک {باخ: سارقماق

سارقان..sarqan [آد، بی، ت] چوْراق یئرلرده بیتن بیر اوْت.

سارقانیق..sarqanıq [آد، ت] حئیوانلاردا قیرخ بایر دئییلن اشکمبه. باخ: سارقاییق.

سارقاییق..sarqayıq [آد، ت] حئیوانلاردا قیرخ بایر دئییلن اشکمبه. باخ: سارقانیق.

سارقماق..sarqmaq [تاثیرسیزائیلم] آشاغی یا دوْغرو اوزانماق، آسلانماق {سومرجه ‹سیغ›، ت: آخار شئی سیزیب داملاماق؛ بو کلمه‌دن سارقیم، دیواندا قار کیمی یاغان چیغ و قیرووْ معناسیندا ایندیکی‌سالخیم سؤزونون کؤکودور، بو کلمه ساقال سؤزونونده کؤکودور، دیواندا ساقاق، چنه معناسیندا و ساقال، چنه توْکونه دئییلیب و سنگلاخدا ساقاغ چنه آلتینا دئییلیب (غبغب)، بونلار نشان وئریر ساق کؤکو سالانان شئی مفهوموندادیر و بو کؤک سارْق سؤزونون قیسالمیشیدیر؛ سینیق‌سالخاق کلمه‌سینده سالخاق سؤزو سارقاق سؤزونون دَییشمیدیر، باخ: سالقی، سارقیت، سارقیق، سارقین}.

سارقوْن..sarqon [آد، دیرگی] بیرنوع قیلیج بالیغی[۲۲۴].

سارقوُن..sarqun [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی‌بوْیونا عایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵]. ۲-اوْستو قمیشله اؤرتولو کیچیک باتلاقلیق[۲۲۴].

سارقوُت..sarqut [اؤزل‌آد] ۱-گوْنش ایْشیغی ۲-احسان[۷]. {باخ: سارقماق}.

سارقی..sarqı [آد] ۱-شریت، یارانی سریمک اوْچون ایشله‌نن ساریق، باندرول، تنظیف (فا: نوار). ribbon ۲-بئله ویا باشا باغلانان ائنسیز و اوُزون پارچا. bandage {باخ: سارماق}.

سارقیت..sarqıt [آد، یئرب] داملاداش، استالاقتیت (فا: استالا گتیت). stalagtit {باخ: سارقماق}.

سارقیتماق..sarqıtmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر شئیین سارقماسینی ساغلاماق.

سارقیچ..sarqıç [آد] آرمیچر (فا: آرمیچر). armature

سارقیْز..sarqız [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساری+ قیْز (تاریخی اؤزل‌آد) توُلای خان'ین ائوده‌شی مانقو خان'ین آناسی[۷].

سارقیش..sarqış [آد] سارقماق ایشی، آشاغی دوْغرو سالانمیش شئی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹ سارقیشماق›: چوْخ داملاماق}.

سارقیق..sarqıq [آد] آشاغی دوغرو اوزانمش.

سارقیل..sarqıl [صفت] سارقاچ لا ایلگی لی.

سارقی‌لاماق..sarqılamaq [تاثیرلی ائیلم] سارقی ایله سارماق، دوْلاماق (فا: پیچاندن).

سارقیم..sarqım [آد، ت] سوْیوق گونلرده قار کیمی یاغان چیغ، قیروْو.

سارقیماق..sarqımaq [تاثیرلی ائیلم] بیرشئیین سارقماسینی- ساغلاماق {باخ: سارقماق}.

سارقین..sarqın [صفت] ۱-ایچدن، اورکدن، سئویملی، چَکیجی (فا: ازته دل) ۲-سارقی، ساریلی، هؤرولو[۷]. {باخ: سارقماق}.

سارقینتی..sarqıntı [صفت] آشاغی دوْغرو اوُزانان.

سارکان..sarkan [باخ] سارقان.

سارکانلو..sarkanlu [اؤزل‌آد] شیروان دا کند آدی.

سارگؤن..sargün [اؤزل‌آد] ساری گؤن، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سارلار..Sarlar [اؤزل آد] قیْرقیز-موْنقوُش بوْی‌لاریندیر[۸۱-۱۵۸].

سارلو..sarlu [آد] م۱۳جی یوّزیلده اردبیل بؤلگه سینده یاشایان بیر توّرک طایفاسینین آدی[۸۵].

سارلی‌باجی..sarlı bacı [اؤزل‌آد] سارلی: گنبد ده کند آدی.

سارما..sarma [آد] سارماق ایشی (فا: تلفیف). **wrapping**

سارماش..sarmaş [آد] دولاشما و ساریلما ایشی" سارماسان: دولاشان".

سارماش‌دوْلاش..sarmaş dolaş [ظرف] بیربیرینه ساریلیب قوجاقلا شمیش حالدا.

سارماش دولاش اوْلماق..sarmaş dulaş olmaq [تاثیرسیزائیلم] بیربیرینه دوْلانماق.

سارماشماق..sarmaşmaq [تاثیرسیزائیلم] بیربیرینه ساریشماق، بیربیرینه دوْلاشماق، (بیتگی اوچون)(فا: بهم‌پیچیدن) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ: ساریماق}.

سارماشیْق..sarmaşıq [اؤزل‌آد] ساریْلی، سارپاسارمیش، ساریْلان[۷].

سارماشیق..sarmaşıq [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی، سارماشیق گیللر فامیل ایندن، آغ و قیرمیزیمتیل چیچک‌لری اوْلان و دیرماشیجی بیر بیتگی، دوْلاشیق (فا: پیچک، عشَقه). **Hedera helix**، **bobin** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: ساریماق}.

سارماشیق‌گیللر..sarmaşıqgılllər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی‌لردن بیر فامیل، دوْلاشیق سوولار (فا: تیره عشقه ها). **araliaceae**.

سارماق..sarmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سریمک، دولاماق (فا: پیچیدن). ۲-قوُشاتماق، بوّرومک، محاصره ائتمک، قاپساماق (فا: فرا گرفتن). ۳-قوْللاری آراسینا آلماق، قوجاقلاماق.٤-سؤزله سالدیرماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساروُماق›؛ سارماشماق، ساریماق، سارغان، و یئنه‌ده سَرمک، سَریمک (دوْلاماق، الهسالماق)}.

سارماقافیه..sarma qafiə [آد] بیر دؤردلوک شعرده ۱ و ۲جی، ۳ و٤ جو قافیه‌لرین بیر اوْلماسی.

سارمال..sarmal [آد] بوروق بوروق اوْلان هر شئی، حلزونی، هئلیس بیچیمینده اوْلان (فا: حلزونی، مارپیچ). **helix**، **spiral**

سارمال‌بوُرقو..sarmal burqu [آد] سارمال شکلینده اولان بورقو (فا: مته حلزونی). **spiral drill**

سارمالاماق..sarmalamaq [تاثیرلی ائیلم] سارماق.

سارمان..sarman [آد] ۱-ایری، بؤیوک، قوجامان (فا: جسیم و گنده). ۲-ساری‌پیشیک۳-(آ) ساری اوّزلو، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سارمان..sarman [آد] ساریمان: ۱-ساریْشین، ساریْیا چالان ۲-سیْجاق قانلی، جانا یاخیْن۳-(تاریخی اؤزل‌آد) چاغاتای خان'ین اوْغوللاریندان[۷].

سارمیْخ..sarmıx [آد] نوشادیر دؤیمک اوّچون بیر نوع توْخماق[۲۲٤].

سارنا..sarna [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی {باخ: سوُرنا}.

سارناق..sarnaq [اؤزل‌آد] تفرش ده داغ آدی.

ساروُ..saru [اؤزل‌آد] ۱-سوُمرتانریلاریندان(اکدلرده ماردوک)[۲۱۱]. ۲-ساری. ۳-سیْرا دیْشی، فرقلی، دقّت چَکیجی ٤-غرب یؤنو. ۵-اینسان‌آدی: ساروُآلپ، ساروُبای، ساروَار، ساروباتور، ساروبوُغا، ساروخان، ساروخاتون[۷].

ساروان..sarvan [باخ] ساربان؛ ضیاآباد دا کند آدی(ساروانک).

ساروج..saruc [آد] ۱-پکمز سوُجوغو. ۲-کیرئج[۲۲٤].

ساروُجا..saruca [اؤزل‌آد] ۱-سوُنقوُر توّرو آوجی قوُش ۲-ساری‌یا چالان، ساریْشین ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) اوُیغور یازیْتلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

ساروزن..saruzən [اؤزل‌آد] گرمسار دا کند آدی {ساری سان}.

ساروق..saruq [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه‌ده کندیستان‌آدی {ساریق، ساریلی، یاییق}.

ساروُل..sarul [اؤزل‌آد] ۱-ساریْلی.۲-اینسان‌آدی: ساروُلبای، ساروُلتان[۷].

سارونج..sarunc [آد] آذربایجان کلاسیک موغام‌لاریندان بیرینین آدی.

ساری..sarı [صفت] ۱-آلتون رنگی، نارینْجی و یاشیل آراسیندا بیر رنگ، توُتقون لیمو رنگینده اولان. (فا: زرد). **yellow** {سومئرجه‹سیگ›؛ دیوان لغات تورک و سنگلاخ دا ایشله نیبدیر ‹ساریغ›؛ بوکلمه‌سارماق (قیزماق، سرتلیک‌گؤسترمک) سؤزونه باغلیدیر (یاپراق کیمی شئیلر یومشاقلیقدان چیخیب سرتله‌شه‌رک و یاشیل‌لیغین الدن وئره‌رک ساری رنگه دؤنمه و اینساندا قیْزقینلیقدان ساری رنگ آلیر)[٦]. ۲-ساری۲(باغلاییجی سؤز) طرف، یان، سمت، اؤترو" داغا ساری" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سینقار›؛ سینْماق‌دان سینیر کلمه‌سی کیمی بیر شئیین اوُج و یان طرفین گؤسته‌ریر؛ سینماق+قار‹سینقار‹سیناری› ساری}. ۳-ساری۳(تاریخی

اؤزل‌آد) چاودوُر، آبیْدال، بؤگواوْیماغی‌اولوبابالاریندان ۲-مازندران اُستانی‌نین مرکز شهری، خالخال دا داغ‌آدی، ساوه-نوبران دا کند آدی.{باخ: ساری۱، سارماق}. ٤-ساری--(**اؤزل‌آد)** توْرکمن-چاودوُر-آبدال و قیْرقیز بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱]. گ. و ق آذربایجاندا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۲۰ آد سایماق اوْلار). {یئر آدلاریندا وپراق ویا بؤلگه نین رنگینی گؤسته‌رن کلمه و یئنه ده تورک بویلارینین آدیندان آلینابیلیر}.

ساریْ اوُیسوُن..uysun Sarı [اؤزل آد] قازاق-اوُلوُیوْز بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ اوُیغور..uyğur **Sarı** [اؤزل آد] چین توْرکلری بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ بؤری..böri Sarı [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ-بؤری بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ باغیْش..bağış Sarı [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ تاییْت..tayıt Sarı [اؤزل آد] قیْرقیز ایچکیلیک-تاییْت بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ جاقچاق.. Cakçak Sarı [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-آرقیْن-موُمیْن بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ سارقالداق..sargaldak Sarı [اؤزل آد] قازاق اوْرتایوْز-نایمان-سَمیزباقانالی بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ شوْر..şor Sarı [اؤزل آد] آلتای توْرکلری شوْر بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریْ قاتیْن.. Katın Sarı [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ-جَلدَن بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساری‌آسما..asma **sarı** [آد، دیرگی] اؤتوجو، ارکگ‌ینین تئلک‌لری پارلاق ساری، قانادی و قویروغو قارا، دیشی‌لرینین سیرتی زیتون یاشیل، قارنی کوْل رنگی، اتی اوْچون آولانان بیر قوش. **oriolus oriolus**

ساری‌آسماگیللر..sarıasmagillər [آد، دیرگی] بیرقوش‌سوْیو، ساری-آسماقوشو کیمی.

ساری‌آغی..sarıağı [آد، بیتگی] ساری‌چیچکلی، قیشدا یاپراقلاری-تؤکولن، بیر بیتگی.

ساری‌آغیز..sarıağız [آد، دیرگی] آغزی ساری، سیرتی بوْز، قارنی گؤموشو، بوْیو ۲متر، بؤیوک و اینجه پولجوقلو، اتی یاغلی بالیق نوْعو، دنیز گؤزلی (فا: نوعی ماهی). **sciema aquila**

ساری‌اریک..sarı ərik [آد، بیتگی] قایسی، قئیسی **armeniaca**

ساریام..saryam [آ، ت] سایرام، سَیرَم : توْرکوستاندا استیجاب شهری‌نین آدی.

ساری‌ایْرق..sarı ırq [آد] دری رنگی ساری یا یاخین ایرق(فا: نژادزرد).

ساریْبؤری..sarıböri [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیزتوْقای، بؤری‌اوْیماقلاری-اوُلوبابالاریندان[۷]

ساریباش..sarıbaş [صفت] ۱-باشی ساری اولان. ۲-(بیتگی) بیر نوع بیتگی **achillea micrantha** ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) قازاقلارین، کیچییوْز بؤلوگو، آلیم‌اوْغلو، قاراساقال اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان و بوْی‌لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

ساریباش..sarıbaş [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، جلد تئمپده ایفا اولونان قدیم رقصدیر. قاخ رایونوندا چوخ مشهوردور. بورادا اونو هم کیشیلر، همده قادینلار ایفا ائدیرلر. رقص اؤز حرکت دوزومو جهتدن موررکب دئییلدیر، اونا گؤره ده اونو جاوانلار دا، قوجالار دا اویناییرلار[۲٤٥].

ساریباغیْش..sarıbağış [تاریخی اؤزل‌آد] قیْرقیزلارین، توْقای‌اوْیماغی-اوُلوبابالاریندان[۷].

ساری‌بالیق..sarıbalıq [آد، دیرگی] سیرتی گؤی‌رنگینده، یانلاری و قارنی ساری وآغ، اؤزگچ‌لری‌قیرمیزی، ایرماق‌وگؤل‌بالیغی، سازان‌گیللردن (فا: نوعی ماهی). **leucuscus idus ،Idus jesses**

ساری‌بنؤوشه..saribənövşə [آد، بیتگی] آچیق و بعضا تَوُتقون ساری ویا میخکی رنگلی گوْللری اوْلان، چوْخ ایللیک، کسکین خوْش ایی‌لی، باغلاردا و گؤللوک‌لرده بئجه‌ریلن بیر بیتگی.

ساری‌بنک..sarıbənək [آد] گؤز آغی ایچینده اوْلان ساری نقطه.

ساری‌بنیزلی..sarıbənizli [صفت، آ] سولقون، ساری رنگلی.

ساری‌بوْزومتول..sarıbozumtul [صفت] ساری یا و بوْزا چالان.

ساری‌بوُغدا..sarıbuğda [آد] ایری و ساری‌دنه‌لی بوُغدا نوعو.

ساری‌بوْلبول..sarıbülbül [آد] پارلاق ساری توکلو بوْلبول.

ساری‌پاپاتیا..sarıpapatya [آد، بیتگی] چیچکلری ساری پاپاتیا (فا: بابونه گاوی).

ساری‌تئل..sarıtel [اؤزل‌آد] ساری ساچلی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

ساری‌توْپوز..sarıtopuz [آد، بیتگی] گلین اوتو، اؤلمز اوتو (فا: گل عروس). **helichrysum. com**

ساریْتوْرگیش..sarıtürgiş [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-اوُیغورلار دؤنَمینده، اوُیغور خاقانلیْغینا باغلی بیر اوُج بگی ۲-اوْغوز قوْلوندان بیر توْرک بوْیو[۷].

sarıtikan..sarıçiçək [آد، بیتگی] تیکانلی، توّکلو، ایکی ویا چوخ ایللیک، اوْتسو بیر بیتگی. scolymus hispanicus

sarıca..sarıçiçək [اؤزل‌آد] ۱-ساریلی، ساری کیمی، ساریْیا چالان (فا: نسبتا زرد). ۲-(آ، دی) چؤل آری‌سی (فا: نوعی زنبور).

sarıca..sarıçiçək [اؤزل‌آد] ۱-مراغا و ساییق‌قالا دا کند و میانا دا داغ آدی۲-قیْرقیزلارین، اوّچ دامغا اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷].

sarıcalı..sarıçiçəkli [آد، بیتگی] ۱-قادین دوزلوغو، بیر نوع ساری قیر-میزی گوّل.۲-زنجان، آوج، تیکان‌تپه و اوُرمیه‌ده کند آدی

sarıcalıq..sarıçiçəklik [آد] قانین آل یوُوارلارینین آزلماسی ایله وجودا گلن خسته‌لیک (چوخ واخت گنج قیزلاردا گؤرؤلور).

sarıcumart(cuma)..sarıcümə [اؤزل آد] قازاق‌اوْرتایوّز-نایمان بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

sarıcıq..sarılıq [باخ] ساری آسما.

sarıcıvan otu..sarıcıvanotu [آد] بیر نوع جیوان اوتو (فا: نوعی بومادران). achillea biebersteini

sarıçalı..sarıçalı [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-جیْریق-اوّچ تامغا بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

sarıçalı..sarıçalı [آد، بیتگی] آیری تاج یاپراقلی، ایکی چنک‌لی، چیچک‌لری ساری گؤی قیرمیزی و توُرش، تاختالارا ضررلی بیربیتگی، قادین دوزلوغو (توُلوغو)، چوبان دوزلوغو (فا: نوعی گیاه). beberis valgaris. ber

sarıçalı suvlar duzəlüğü..sarıçalısuvlarduzəlüğü [آد، بیتگی] بیتگی‌لردن بیر سوْی beberidaceae

sarıçam..sarıçam [آد، بیتگی] سیلیس‌لی توّپراقلاردا یئتیشن بیرچام آغاجی.

sarıçiçək..sarıçiçək [آد، دی، ت] چکیرگه، چکیتگه، ساریشقا (فا: مورچه).

sarıçur..sarıçur [تاریخی اؤزل‌آد] آلتایلارین، چوْر اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷].

sarıçiçək..sarıçiçək [اؤزل‌آد] ۱-اؤلمز چیچک. ۲-قیز آدی (فا: نام‌دختر).

sarıçiğdəm..sarıçiğdəm [آد، بیتگی] چیچکلری ساری رنگلی بیر نوع چیغدم.

sarıçimçik..sarıçimçik [آد، دیرگی] قناری.

sarıçiyan..sarıçiyan [آد] ۱-ساری‌رنگده‌چیان ۲-خاین‌وساریشین آدام.

sarı hacılu..sarıhacılı [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولودا بوْزوق تورکمن‌لرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

sarıxan..sarıxan [اؤزل‌آد] ساری اوّزلو خاقان، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

sarı xan bəyli..sarıxanbəyli [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

sarı xanlı..sarıxanlı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

sarı xanlı..sarıxanlı [اؤزل‌آد] ایمیشلی‌ده کند آدی[۲۴۰].

sarıdrili..sarıdrili [صفت] دری‌سی ساری یا چالان (فا: زردپوست).

sarızəfran..sarızəfran [آد، بیتگی] بیر نوع زعفران (فا: زعفران زرد).

sarızənbəq..sarızənbəq [آد، بیتگی] ساری چیچک‌لی زنبق (فا: وج).

sarısaç..sarısaç [آد] باخ: ساری‌ساچلی.

sarısaçlı..sarısaçlı [آد] ساری‌ساچ: ساچی ساری "ساری ساچ اوُشاق".

sarısalxım..sarısalxım [آد، بیتگی] بیر نوع ساری چیچکلی زینت آغاجی. Laburnum anaggyroides

sarısəndəl..sarısəndəl [آد، دیرگی] باخ: ساری کؤینک، بیرقوش آدی.

sarısəndika..sarısəndika [آد] ایشچی سندیکالارینا قارشی مجادله ائدن اؤرگوّت.

sarısəndikacılıq..sarısəndikacılıq [آد] ساری‌سندیکااؤرگوتو آدینا چالیشما.

sarısusn..sarısusn [آد، بیتگی] بیر نوع گوّل.

sarısoylu..sarısoylu [صفت] ساری‌ایرقلی(فا: نژادزرد the yellow race

sarısınca..sarısınca [صفت] ساری یا یاخین.

sarış..sarış [آد] سارماق ایشی وبیچیمی (فا: نحوه پیچیدن).

sarışqa..sarışqa [باخ] ساریچقا، چکیتگه.

sarışmaq..sarışmaq [باخ] سارماشماق.

sarı şıxlu..sarışıxlı [اؤزل‌آد] صفوی‌لر دؤورو ذوالقدر بیرلیگینین بیر اوْباسی (اوْبا بؤیوگو اَمَت آدیندیدی)[۸۵].

sarışılə..sarışılə [آد] یاخشی ایسلادیلمیش دؤیونو پیشیریب کره شکر ووراراق یئییلن بیر یئمک.

sarışın..sarışın [اؤزل‌آد] ۱-بلوْند (فا: بلوند). blond ۲-ساری اوّزلو، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

sarışınlık..sarışınlıq [آد] بوُرلوق (فا: بوری). blondness

ساری‌صبیر..sarısəbir [آد، بیتگی] چییدم سوولاردان، ایستی بؤلگه‌لرده یئتیشن، یاپراقلاری اولدوقجا اوزون ساپین تپه سینده روْزئت کیمی توپلاشان بیرسوّس بیتگی‌سی **aloevera. lil**

ساری‌عاشق..sarıaşıq [یازار] آذربایجانین بؤیوک عاشق‌لاریندان بیری "عاشق باشینا باغلار. زولفون باشینا باغلار. بولبول اؤلدو گوّل اؤلدو. قالدی باشینا باغلار."

ساریْق..Sarıg [اؤزل آد] آلتای توّرکلری ساقای بوْی‌لاریندایر[۱۵۸-۸۱].

ساریْق..Sarıg [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوگوُ-توْقوُم بوْی‌لاریندایر[۱۵۸-۸۱].

ساریق..Sarık [اؤزل آد] توّرکمن بوْی‌لاریندایر[۱۵۸-۸۱].

ساریق..sarıq [اؤزل‌آد] ساریْق‌لار توّرکمن بوْیو اوْلاراق م۱۷جی عصر اوْغوزلارین سالوُر طایفاسیندان منشعب اوْلوبلار[۸۵]؛ قیْرقیز و توّرکمَنلرین اوُلوباباالاریندان[۷]. باخ: ساروق

ساریق..sarıq [صفت] ساریْلی، باشا سریلن، هؤرگولو، سارغی ایله باغلانمیش (فا: باندرول، نوار). **ribbon**، **banderole**

ساری‌قاباق..sarıqabaq [آد، بیتگی] بیر نوع قاباق (فا: کدوحلوایی، کدوی زرد). **cucurbita maxima**

ساری‌قاپلان..sarıqaplan [آد، دیرگی] بیر نوع ساری رنگده قاپلان.

ساری‌قاناد بالیق..sarıqanad balıq [آد، دیرگی] بیر نوع‌دنیز بالیغی.

ساری‌قاناد..sarıqanad [صفت] قانادلاری ساری اوْلان "ساری قاناد قوُش".

ساریْق‌چای..sarıq çay [اؤزل‌آد] ساروُق‌چای: ۱-تیکان‌تپه، سقز، ساپین قالا، ساری قورخان بؤلگه‌لریندن گئچه‌رک جیغاتوُ چایا تؤکولور (۱b۹۵/ ۵۰)، ایللیک سوُ مقداری صفاخانا کؤپروسونده ۱۱,۷ و ساریْق کؤپروسونده ۲,۸مترمکعب هرثانیه ده اؤلچولوبدور. ۲-فرمهین ده کند آدی.

ساریقچی..sarıqçı [آد] ساریق دؤزَلدن ویا ساتان (فا: باندرل ساز).

ساریقلی..sarıqlı [صفت] باشی سارقی‌لی اوْلان، ساریغی اوْلان، سارغی‌لی (فا: معمّم). **wearing a turban**

ساری‌قویروق..sarıquyruq [آد، دیرگی] ایستی و ایلیق‌دنیزلرده قیی‌لاردا یاشایان سوّموکلو بیر بالیق نوْعو (فا: نوعی ماهی).

ساری‌قیرمیزی..sarıqırmızı [صفت] ساری قیرمیزی یا چالان.

ساری‌قیزیلی..sarıqızılı [صفت] قیزیلا چالان ساری کؤک.

ساری‌کؤک..sarıkök [آد، بیتگی] زنجفیل گیللردن، کؤکؤندن‌زعفرانی-آندیران بیر ماده چیخاریلان، یاپراقلاری بیز، ساری چیچک‌لی، چوخ ایللیک (فا: زردچوبه). **curcuma langa**، **turmeric**

ساری‌کؤکلو..sarıköklü [آد] ساری کؤک وورولموش.

ساری‌کؤینک..sarıköynk [آد، دیرگی] ۱-ساری دیمدیک‌لی اوْخویان بیر قوش. ۲-(بیتگی) قابیغی ساری بیر یئمیش نوعو.

ساری‌کارت..sarıkart [آد] اوْیونلاردا عمدی‌خطا ائدنه وئریلن-جزاکارتی.

ساری‌کؤبئن..Sarıküben [اؤزل آد] قیْرقیز تاقای-جیْریق-سازان بوْی‌لاریندایر[۱۵۸-۸۱].

ساری‌کؤرن..sarıkürən [صفت] قوْنور، آچیق‌شابالیدرنگی، ساری-کؤک‌رنگی.

ساری‌کوْل..sarıkol [آد، بیتگی] چوُبوق شکلینده اوُزون بوُداقلی، ساری رنگلی چیچک‌لی، کوْل سوْو، اوُجالیغی ۳-٤ متره قدَر اوْلان، قیشدا یاپراغی تؤکولن، بوُداقلاری یاشیل اوْلدوغو اوْچون همیشه یاشیل گؤرسه‌نن و چیچک‌لری یای‌ین آخیرلاریندا آچیلان بیر بیتگی.

ساری‌گؤز..sarıgöz [آد، دیرگی] اوُزون لوغو ٦۰-٤۰ cm، رنگی آلتون ساریسی، آتلانتیک و آغ‌دنیز بالیغی. **sargus salvirti**

ساری‌گبه‌لو..sarı gəbəli [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

ساری‌گوْل..sarıgül [آد، بیتگی] بیر نوع گوّل (فا: زرد گل).

ساری‌گیله..sarıgilə [آد، بیتگی] یومرو ساری و شیرین‌گیله بیر اوْزوم نوعو.

ساریْل..sarıl [اؤزل‌آد] سئوگیلی، سایقیْلی[۷] {ساریْلماقدان}.

ساری‌لاشماق..sarılaşmaq [صفت] سارارماق (فا: زرد گردیدن).

ساریلقان..sarılqan [آد، بیتگی] ساپی دیک دوُرماییب آیری بیتگی و شئیلره ساریلیب یوّکسه‌لن بیتیگی (فا: نوعی پیچک).

ساریلما..sarılma [آد] تمسُّک. **obligation**

ساریلماق..sarılmaq [بلسیز ائیلم] ۱-بیر شئیین اطرافینا دوْلانماق، دوْلاشیلماق، سریلمک "پارچا باشینا ساریلدی". ۲-بوّکولمک "توّفنگ بیر پارچایا ساریلیب اوْتاغین بوُجاغینا قوْیولموشدو" ۲-(ل) بیرینی‌قوُجاقلاماق، بیرینه سیغینماق‌آماجیلا یاخینلاشماق، بیرشئیی مُحافظه ائتمک اوْچون و یا الدن وئرمه‌مک اوْچون برک توُتوب ساخلاماق "اوُشاق خانیما ساریلدی" (فا: تمسُّک‌جستن). ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دوْزَلدیر "سلاحا ساریلماق، قیلینجا ساریلماق، قُرانا ساریلماق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ: ساریماق}.

ساری‌لی..sarılı [صفت] اوّستونده ساری رنگ اوْلان، ساری‌سی اوْلان.

ساریلیش..sarılış [آد] سریلمک، ساریلماق ایشی ویا بیچیمی.

ساریلیشماق..sarılışmaq [قا] بیربیرلرینه ساریلماق.

ساریلیق..sarılıq [آد] ۱-قارا جیبار فعالیتی نین پوْزولماسی نتیجه سینده و صفراء اؤدو قانا قاریشاراق سوْنوجدا دری نین سارالماسیلا

گؤرونن خسته‌لیک، یرقان (فا: زردی). (med) jaundice ۲-ساری اوْلما وضعیتی، ساری شین اولما.

ساریلیق‌اوْتو.. sarılıq otu [آد، بیتگی] بیرنوع‌بیتگی(فا: خاکشی) sisymbrium sophia

ساریلیق‌خسته‌لیگی.. sarılıq xəstəliyi [باخ] ساری‌لیق (فا: یرقان). icterus

ساریلیقلی.. sarılıqlı [صفت] ساریلیغی اوْلان.

ساریم.. sarım [آد] ۱-سارماق ایشی. ۲-یر شئیی بیردفعه ده ساراجاق مقدار. ۳-بویین‌لره باغلانان هر دوْلانیمدا ساریلان تئل مقداری (فا: مقدار سیم لازم برای هر پیچش بوبین).

ساریما.. sarıma [آد] ساریماق ایشی.

ساریماق.. sarımaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سریمک، دوْلاماق. ۲-بوْرومک، قاپلاماق، چولغاماق (فا: باندپیچی کردن) to tie، bandage ۳-اله سالماق، استهزا ائتمک، سریمک.

ساریمان.. sarıman [آد] باخ: سارمان.

ساریمتیراق.. sarımtıraq [صفت] ساریمتیْل.

ساریمتیل.. sarımtıl [صفت] ساریمتراق: ساری‌یا چالان‌رنگ، سارالتی. (فا: زردگونه). yellowish, yellowy

ساری‌مرجیمک.. sarı mərcimək [آد] ساری رنگلی بیر نوع مرجیمک.

ساریمساق.. sarımsaq [آد، بیتگی] ۱-زنبق سوْلاردان، دیش دیش سوْغانی ایله اشتها آچیجی، قوْتلی قوْخوسو اوْلان، سوْغان جنسیندن چوْخ کسگین ایی‌لی و دادلی، ۲۰-۱۰۰ cm اوجالیقدا بیر بیتگی (فا: سیر) allium sativum، garlic ۲-اهر ده داغ آدی.{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سارموساق، سامورساق›؛ کلمه‌نین اسکی شکلینه باخارساق سم(درمان) سؤزونه باغلانیر}.

ساریمساق‌اوْتو.. sarımsaq otu [آد، بیتگی] توُرپ سوولاردان کیچیک و آغ چیچک‌لی، اوْوولدوقدا ساریمساق قوْخوسو وئرن، ایکی ایللیک، ۲۰-۱۰۰سانتی متر اوُجالیقدا و چوْخلو مئشه‌لرده بیتن بیر بیتگی (فا: علف سیر). alliaria petalata

ساریمساق‌توُرشوسو.. sarımsaq turşusu [آد] بونو مُختلف گؤی‌لرله سرکه‌یه قوْیاراق دوزه‌لن بیر نوع تورشو.

ساریمساق‌لاماق.. sarımsaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] ساریمساق‌لی ائتمک، ساریمساق قاتماق.

ساریمساقلی.. sarımsaqlı [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا یئر آدی[۲۴]. زنجان دا چای آدی. سراب و مرند ده داغ آدی. ضیاآباد، زنجان و ماکی دا کند آدی.

ساریمساقلی.. sarımsaqlı [صفت] ساریمساق قاتیلمیش و ووُرولموش.

ساریمسوْ.. sarımsov [صفت] ساریمسی:ساری یا چالان (فا: زرد گونه).

ساریمسی.. sarımsı [صفت] ساری یا چالان، باخ:ساریمسوْ.

ساریملی.. sarımlı [صفت] اتوماتیک بوبین دوزلدن آراج.

سارین.. sarın [اؤزل‌آد] ماهنی، ترانه، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سارینتی.. sarıntı [باخ] سارالتی.

سارینج.. sarınç [ت] ۱-دوه دری سیندن دؤزه‌لن توُلوق، آغاجدان اوْیولموش قاب. ۲- ماکی دا کند آدی.

ساری‌نصیرلو.. sarı nəsirlu [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

ساری‌نکا بؤلگه سینده توْرک کندلری.. sarı nika [اؤزل‌آد] اوُمال (۵ک‌گ ✻۵۸۰تو+فا)، بیریجان (۵ک‌گ ✻۲۸۰)، دوْغانلو (۳ک‌ق‌ب ✻۸۰/ ی‌تو)، نیمچاه (۲ک‌ق ✻۱۳۰ی‌تو)، باخ: نکا،

سارینما.. sarınma [آد] سارینماق ایشی.

سارینماق.. sarınmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو سارماق، بوْرونمک، اؤرتونمک، سارغی ایله باغلانماق (فا: پیچیده شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساری‌هانی.. sarıhanı [آد، دیرگی] اوُزونلوغو ۲۵ cm بیر آغ‌دنیز بالیغی epinepheles gigas

ساری‌هلیله.. sarıhəlilə [آد، بیتگی] هندوستان وایران‌ین گونئی اینده یئتیشن بیتگی (فا: بلیله). terminalia citrina

ساری‌یاچالار.. sarıyaçalar [باخ] ساریمتیل.

ساری‌یاغ.. sarıyağ [آد] حئیوان دان اله گلن یاغ (فا: چربی حیوانی). animal fat

ساری‌یاغ‌کیمی یاییلماق.. sarı yağ kimi yayılmaq [تاثیرسیزائیلم] سؤز خوشونا گلمک.

ساری‌یاغیز.. sarıyağız [آد] ساری‌یانیز، ساری‌بنیز، اؤزوساچی‌ساری-یاچالان.

ساریجی.. saryıcı [آد] ساریماق اوْچون اوْلان ایپ و ساپ.

ساری‌یونجا.. sarıyonca [آد، بیتگی] بارینج، یارا اوْتو (فا: یونجه زرد). melilotus anthylis vulneraria

ساز.. saz [آد] ۱-بیر نوع چالقی آلتی، تورک چالقی‌سیندا تئلی اولان و میضرابلا چالینان آلت‌لرین عامّ آدی، عاشق و اوْزان سازی، توْپوز (فا: ساز). ۲-(بی، دده) حصیر اوْتو، اینجه قامیش (فا: نوعی‌نی) {بوُ کلمه نین یانسیما اؤزللیگی واردیر و اصلینده قامیش اوْچون سؤیله-نه‌رک قامیش‌ین سیْزیلداما و سیْز سسیندن اوْ بیری معنالار تؤره-نیبدیر[۵]}. ۲-ساز(آد) قیْوراق، ساغلام، دؤزگون، ایی" کئیفی-

ساز"(فا: سالم و دلخوش) {بوُ معنادا فارسجا ساز سؤزوندن آلینمادیر[۵]}.

سازاغان..sazağan [اؤزل‌آد] سازاق، سوْیوق یئل[۷].

سازاغول..sazağul [اؤزل‌آد] سازآغول: ماکی دا کند آدی.

سازاق..sazaq [آد] ۱-برک‌سوْیوق، شاختا، بوْران، کوْلک، برک اسن یئل (فا: نوعی باد). hard frost, frosty wind ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) قازاقلارین اوْرتایوْز بؤلوگو اوْیماقلاریندان. {سیْزلاماق سؤزوندن آلیناراق سیْز سس ایله اسن یئلی بیلدیریر؛ سیزماق› سیْزاغان› سازاغان›سازاقان›سازاق، باخ: ساز۱}.

سازاق آغاجی..sazaq ağacı [صفت] سازاق گیللردن یاپراقلاری همیشه یاشیل و خوش قوخولو و آغ چیچکلی بیر سازاق آغاجی، مئرسین آغاجی (فا: مورد، آس). myrtus communis

سازاق آغاجی‌گیللر..sazaq ağacıgillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی، یاپراقلاری آلماشیق، چیچکلری سالخیم کیمی عطیرلی بیتگی‌لری ایچینه آلان بیر سوْی (فا: تیره ازگیاهان).

سازاقلی..sazaqlı [صفت] کسگین کوله‌یی و سویوغو اوْلان، شاختالی (فا: هوای سوزدار). frosty weather

سازان..sazan [اؤزل‌آد] ۱-باخ: سازاق، سوْیوق اسن یئل و بوْران، سیْزان۲-قیْرقیز-توْقای، گیریک‌اوْیماقلاری‌اوُلوبابا و قیْرقیز-تاقای-جیْریق بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

سازان..sazan [آد، دیرگی] دادلی سوُلاردا یاشایان قویروق اؤزگگی قیسا و یوخاری دوْغرو و قیوریق، سیرت اؤزگگلری دیک و قالین، چوخ قیلچیق‌لی، اتی اوْلدوقجا لذتلی بیر بالیق (فا: ماهی کپور). cyprinus ca rpio

سازاندا..sazanda [آد، فا‹سازنده›] چالقی چی {تورکجه ده قوُرالسیزجا دؤزلمیش بیر کلمه[۵]}.

سازان‌گیللر..sazangillər [آد، دیرگی] دادلی سوُلاردا یاشایان قیلچیقلی بالیق‌لارین گئنیش آدی (فا: تیره از ماهیان).

سازانوْچ..sazanoç [اؤزل‌آد] یاپارلی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

سازانوْس..sazanos [اؤزل‌آد] قایی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

سازتوْیوغو..saztoyuğu [آد، دیرگی] بیرنوْع تویوق.

سازچالان..sazçalan [آد] سازچی: سازچالان کیمسه.

سازچی..sazçı [آد] سازچالان کیمسه.

سازچی‌لیق..sazçılıq [آد] ساز چالما ویا دؤزلتمه ایشی.

سازرنگی..sazrəngi [آد] سولوق و اوُچوق ساری.

سازسیز..sazsız [صفت] سازی اوْلمایان.

سازشعری..sazşeiri [آد] خالق ادبیاتیندا ساز چالاراق سؤیله‌نن شعر.

سازقایاسی..sazqayası [آد، دیرگی] قایالیق بؤلگه‌لرده یاشایان بیرنوْع بالیق.

سازلاشماق..sazlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سازاوْلماق، یاخشی‌لاشماق(فا: روبراه شدن).

سازلاماق..sazlamaq [تاثیرلی ائیلم] ساز حالا گتیرمک (فا: روبراه نمودن).

سازلانماق..sazlanmaq [تاثیرسیزائیلم] باخ: سازلاشماق.

سازلی..sazlı [صفت] سازی اوْلان.

سازلی‌سؤزلو..sazlı sözlü [صفت] سازچالینان ایلَنجه.

سازمان..sazman [آد] قوُروم (فا: ـ). organization

سازمان‌برنامه..sazmani bərnamə [آد] پروقرام لاما قوُرومو (فا: ـ). the plan organization

سازیش..saziş [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] آنلاشما، اویوشما (فا: سازش).

سازین..sazın [اؤزل‌آد] قئیداردا کند آدی {باخ: سازان، سازینچی}.

ساز هاوالاری..sazhavaları [اؤزل‌آد] آذربایجان خالقی ایچینده ساز و ساز چالان عاشیقلارین اؤنملی یئرلری واردیر و سازینان سؤز سؤیله‌ین عاشیق تاریخ بوْیو یوْل گؤسته‌رن مقامیندایدیلار، بورادارساده‌جه بوُ هاوالارین آدی یازیلیر، آچیقدیرکی آیری‌آدلارادا راست‌گلمک اوْلار: آذربایجانی/ پاشا کؤچدو، آرازبارکرمی، احمدی کرم، اوْرتا نخجوانی، اوُرمو بهمنی‌سی، اوْوشاری، اینجه گؤلو، باش‌ساری‌تئل/ گوَه‌ری، بایاتی/ بایاتی‌سی (داغلار-، کؤچ-/ آت-اؤستو، چوْبان-/ قایاباشی، ائل-)، بایرامی/ گوْلابی/ قاراکهری، تاجری، تجنیس (جیغالی-)، تره‌که‌مه، جئیران کرمی، جلیلی(اوْرتا-، آیاق-)، چوْبان قارا، چوْبان یایلاغی، حیدری، دؤیمه‌کرم، داغلار چیچگی، دوُراخانی، ده‌برجنگی، دیلغمی، دیوانی (باش-، ـمجلس، آیاق-/ عثمانلی-، میدان-، شرختایی-)، روحانی/ عرفانی، زین-العابدین هاواسی، سارایی/ شمکیر سارایی، ساری تئل، ساری توْرپاق، سوُلدوزو، شریل (باش-، اوْرتا-، گؤیچه-، آیاق-/ آغیر-، یوْنگول-)، شمکیری/ داستانی/ حسینی، شیروان شکسته سی، غُربتی، قاراچی/ ائل هاواسی/ آلی‌خان قایتارماسی، قاراداغ شکسته-سی، قازاق سبزه‌سی/ گیله‌نار، قایتارما، قوُباتجنیس، قوْشابیتی/ دوبیتی (قازاق-/ ذوُالفقاری/ میرزا-، آزافلی-، ایرَوان-/ ایرَوان چوُخورو، بوْرچالی-، عثمانلی-/ عُثمانلی بوْزوغو، بغداد-، زیل-، مالا جوُما-، شکی-)، قهرمانی، کشیک‌اوْغلو، کرم شکسته‌سی،

کندیمیز، کورْاوْغلو (آتلی~، جنگی~، بحری~، دؤشه‌مه~، ~قایتارماسی/ شاهسئونی، ~رُباعی‌سی، ~بوْزوغو، کئشیک~)، گؤزَللـه‌مه/ گؤزَللـه‌مه‌سی (کرم~، یایما~، شاکر~، آران~، دمیر~، واقف ~/ میخه‌یی، شمکیر~، کورْاوْغلو~)، گؤیچه (~گؤلو، ~قایتارماسی)، گرایلی (کؤردو~/ محمد حسینی، مینا~/ ایمران~، کؤهنه~/ گؤیچه~، اورْتا~، ساللاما~، جیْغالی~، ترس~)، مخمّس (باش~، اورْتا~، جیْغالی~)، ممدباقری/ بورْچالی هاواسی/ شقاقی، منصوری، موُغانی، مهربانی، میرزاجانی/ خانچوْبانی/ کسمه گؤزللـه‌مه، میسری، میکائیلی، نخجوانی/ نخجوان گؤلو، هجران کرمی/ دوْلْهجران، یانیق کرم، یورُد یئری، همچنین بعضا بوُ هاوالاردان دا آد آپاریلیر: آیدینی، ابراهیمی، ایران کرمی‌سی، بادامی شکسته، پیشرو، تاهاری، حجازگؤلو، زارینجی(کؤهنه~)، سئیرانی، سُلطانی، سمندری، شاه‌اسماعیلی، شئشنگی، شیروان (~شکسته‌سی، ~کؤچه‌ری‌سی)، شیرین قالا، صیّادی، عابباس شکسته سی، قاراباغ قایتاغی، قاراتئللی، قاراگؤز، قافیه، قمرجانی، گؤدَک دوْنو، نجفی، نوْروز کرمی[۷۰، ۲۲۸].

سازینچی داشی..sazınçı daşı [آد، ت] آلچی داشی، گچ داشی.

ساسپوُناس..saspunas [اؤزل‌آد] ائتی لرین فیْرتینا تانری‌سی[۲۱۱].

ساسی..sası [صفت، دده، ت] کؤف و چؤروک کیمی قوخان، چؤروموش، تینجیخمیش، فاسد.

ساسیرقا..sasırqa [باخ] ساغیرقا.

ساسیماق..sasımaq [تاثیرسیزائیلم، ت] قوخوماق، تینجیخماق، چؤرومک. {سارسیماق سؤزیله ایلگیلی اوْلمالیدیر}.

ساش..saş [صفت، ت] اؤرکک

ساشدوُرماق..saşdurmaq [تاثیرلی ائیلم، ت] چؤزومله مک، بیری بورْجونو آلاجاق ایله بیرلیکده یئربهیئیر ائله مک.

ساشوُرماق..saşurmaq [تاثیرلی ائیلم، ت] آییرماق، جواهراتی (مُروارید و فیروزه‌نی) بیربیریندن آییرماق.

ساشماق..saşmaq [باخ] سانجماق.

ساعات..saat [آد، عربجه] ۱-آتمیش دقیقه‌لیک سؤره. **hour** ۲-زامانی بیلمک اؤچون اوْلان آراج (فا: ساعت).

ساعاتباشی..saatbaşı [آد] هر ساعاتین ایلک دقیقه‌لری، تئزتئز.

ساعاتچی..saatçı [آد] ساعات دوزَلدن ویا تعمیر ائدن.

ساعاتچیچگی..saat çiçəyi [آد، بیتگی] بیر نوع چیچک (فا: نوعی گل).

ساعاتچیلیق..saatçılıq [آد] ساعات دوزَلتمه ویا تعمیر ائتمه ایشی.

ساعات‌ساعاتینا..saat saatına [ظرف] تام واختیله.

ساعاتلارجا..saatlarca [ظرف] اوزون سؤره.

ساعاتلی .. saatlı [آد] اورمیه ده کند آدی، ساکاتلی سؤزو، ایسکیت (ایسکیت‌لی) سؤزونون دَییشیمی اولمالیدیر، بیلیریک کی ایسکیت سؤزو ده ساکا سؤزونون ایری دئییدیر و ساکا تورکلرینه اشارت ائدیر (باخ: "اسلامیتدن اؤنجه تورکلرین تاریخی" کیتابینا) (قا:جلیل زاده).

ساعاتلی..saatlı [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن آدیدیر {ساکاتلی}.

ساعاتلی..saatlı [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {ساکاتلی}.

ساعاتلی..saatlı [صفت] ساعاتی اولان.

ساعاتلی‌بومبا..saatlı bumba [آد] ساعاتلا پارتلایان بوْمبا، بومبالی ساعات (فا: بمب ساعتی). **time-bomb**

ساعاتلیق..saatlıq [آد] بیرساعات سؤره سینده اوْلان "۸ساعاتلیق ایش".

ساعت..saat [باخ] ساعات.

ساعد..said [آد، عربجه] بیلک، قولون بارماق‌لاردان دیرسگه قدر بؤلومو (فا: ~).

ساعی..sai [آد، عربجه] چالیشقان (فا: ~).

ساغ..sağ [صفت] ۱-اینسانین وُجودوندا قلب اوْلمایان طرف، سوْل یؤنون قارشی طرفی(فا: راست).**right** ۲-یاخشی، دؤز، ایی، ساغلام، اسَن (فا: سالم). **healthy** ۳-دیری، جانلی، یاشاملی، اؤلمه‌میش. ٤-سیاستده محافظه کار اوْلان، باخ: ساغچی(فا: راستگرا) {سومرجه ‹ساق›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه ساقینماق، ساخلاماق کلمه لرینین کؤکودور و بونلاردا حفظ ائله‌مک و ساغلاملیق مفهومو واردیر؛ البته ساغ/ ساق سؤز ایله باشلانان کلمه‌لر ایکی مفهوم داشییرلار، سوُلو مایع و یاپیشقان مفهومو اولورسا ساغماق فعلینه باغلانیرلار و قوْروما و ساخلاما مفهومدایسا ساق و ساغلام کلمه‌لرینین کؤکوندن آلینمیشلار[٦]}.

ساغاج..sağac [آد، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر] ساج، اوْد اؤستنده چؤرک پیشیریلن وسیله.

ساغاچی..sağaçı [صفت] آغیت چی، مرثیه اوْخویان (فا: نوحه خوان).

ساغ آچیق..sağ açıq [صفت] فوُتبالدا اوْرتا بؤلومده، ساغ طرف آچیق یئر.

ساغار..sağar [صفت] قاشقا، آلنی‌نین توْکلری آغ اولان. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

ساغارسوُ..sağarsu [اؤزل‌آد] اوْردوباد‘دا چای آدی[۲۴۰].

ساغ‌اسن..sağ əsən [ظرف] ساغلیق لا، اسن‌لیکله.

ساغاسوْلا..sağa sola [ظرف] راست گله.

ساغاسوْلاباخمادان..sağasola baxmadan [ظرف] دقّت ائتمه‌دن، سایقی‌سیزجا.

ساغاقایماق..sağa qaymaq [تاثیرسیزائیلم] سیاست‌ده و اقتصاددا ساغ-اَییلیملی اوْلماق.

ساغ‌ال..sağ əl [آد] سیاسی تئریم ده بیر باشقانا ان یاخین اوْلان آدام، سوْل اَل تئریمینین قارشیتی.

ساغالار..sağalar [آد] ساغالابیلن: مُعالجه‌پذیر(فا: علاج‌پذیر). curable

ساغالابیلن..sağalabilən [آد] ساغالار: مُعالجه‌پذیر(فا: علاج‌پذیر). curable

ساغالتماق..sağaltmaq [تاثیرلی ائیلم] معالجه ائله‌مک. to cure

ساغالتیم..sağaltım [آد] ساغالتماق ایشی (فا: معالجه). medical

ساغالدان..sağaldan [آد، ص] خسته‌لیگی ایی‌له‌دن علاج، ساغالدان، شفا وئرن (فا: شفابخش). treating

ساغالدیجی..sağaldıcı [آد، ص] خسته‌لیگی ایی‌له‌دن علاج، ساغالدان، شفا وئرن (فا: شفابخش). treating

ساغالما..sağalma [آد] ساغلام لاشما، شفا تاپما، (فا: بهبود). welfare

ساغالماز..sağalmaz [صفت] درمانی اوْلمایان (فا: بیدرمان). incurable

ساغالماز درده قالماق..sağalmaz dərdə qalmaq [تاثیرسیزائیلم] پیس درده دؤشمک.

ساغالماق..sağalmaq [تاثیرسیزائیلم] ساغلام لاشماق، ساغلام‌لیغینی اله گتیرمک، ایی لشمک، خسته‌لیکدن قوُرتولماق، شفا تاپماق، بهبود تاپماق (فا: بهبود یافتن). to be/ to get cured

ساغ‌الیله سوْل قولاغینی گؤسترمک..sağ əlilə sol qulağını göstərmək [تاثیرلی ائیلم] قیسا یوْل اوْلدوغو حالدا اوُزون و قارماقاریشیق یوْلو گئدن‌اوْچون دئییلن‌سؤز.

ساغان..sağan [اؤزل‌آد] دوْغان تؤرو، یئرتیْجی آوجی بیر قوُش[۷].

ساغاناق..sağanaq [صفت] ۱-گوْر و قیسا سوْره‌لی یاغیش، بیردن بیره باشلایان و قیسا سوْرن یاغیش (فا: رگبار). ۲-قاسناق و چنبر شکلینده اوْلان هر شئی، قاوال الک قلبیر و بوُجور شئی‌لره گئچیریلن چنبر "دف ساغاناغی، تکر ساغاناغی". ۳-قاسناق، اوُستوانه. rim, frame ٤-مجازا قَادینین بالالیق قسمینه و بدنی‌نین آشاغی حصّه سینه دییرلر "تازاگلین‌لراوْچون: ساغاناغین‌ساغ ایکن دوْغ". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساغانبای..sağanbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساغان+ بای[۷].

ساغانچیْغ..sağançığ [اؤزل‌آد] نَفس، جان، روُح[۷].

ساغانلار..sağanlar [آد، دیرگی] اوْمورقالی‌قوشلارصنف‌یندن گؤی-قوُزقونوم‌لار دا بیر آلت تاقیم.

ساغ‌اوْل..sağol [اؤنلم] تشکرافاده‌سی، مرحبا(فا: بارک‌الله). well done

ساغ‌اوْلمامیش..sağolmamış [صفت] قارقیش افاده سی.

ساغ‌اوْلموش..sağolmuş [صفت] خطاب‌وتشکّرافاده‌سی "آی ساغ‌اوْلموش گل بوُرا گؤروم" (فا: بارک الله، مرحبا). well done

ساغ‌ایچ..sağ iç [آد، ایدمان] فوتبالدا آخینجی‌لارین ساغ طرفدن ایکینجی‌سی.

ساغ‌ایستم..sağ istəm [آد] ایی‌نیت، حُسن‌نیت.

ساغ‌اَییلملی..sağ əyilimli [آد] دؤنیا گؤروشو ساغجیلیغا و مُحافظه کارلیغا یاتقین اوْلان.

ساغ‌بک..sağ bək [آد] بیر اوْیوندا ساووُنوجو اوْیونچولاردان ساغ طرفده اوْلان اوْیونچو.

ساغ‌بیلگه..sağ bilgə [اؤزل‌آد] دوْکتوْر، ساغلیق اوُزمانی[۷].

ساغبیلی..sağbılı [اؤزل‌آد] ساغ+ بیلی(بیلیگ)، ساغدوُیو، حکمت[۷].

ساغ‌بَیه‌نی..sağ bəyhni [آد] گؤزَلی چیرکیندن آییرد ائده بیلمه یئتگی سینین ان یوْکسه‌یی.

ساغجیل..sağcıl [صفت] ساغا دؤنن (فا: راستگرد). rigth handed.

ساغچی..sağçı [صفت] ۱-سیاست‌ده موجود دوزه‌نه باغلی اوْلان و بوُ گؤروْشو تمثیل ائدن. ۲-توپلومسال یاشامدا گله‌نک‌لره چوخ یانلی اوْلان، محافظه کار، اؤنجولوک و قاباقجیل‌لیغا قارشی اوْلان جریان و آخیم (فا: راستگرا)

ساغچی‌لیق..sağçılıq [آد] ساغچی اولما وضعیتی.

ساغداج..sağdaç [اؤزل‌آد] ساغلیقلی گوْنلرین آرخاداشی، جان یوْلداشی[۷].

ساغداق..sağdaq [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساداق[۷].

ساغدوُیو..sağduyu [آد] ایی‌دوْشونن(فا: خوش‌بین). common sence

ساغ‌دوُیولو..sağduyulu [صفت] ساغ دوْشونجه‌لی، ایی دوْشونجه‌لی.

ساغدیرماق..sağdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] ساغماق ایشینی گؤردورمک.

ساغدیچ..sağdıç [آد] باخ: ساغدیش.

ساغدیش..sağdış [آد] ساغدیچ: توْیدا گلین ویا بگین ساغ طرفینده دوُران(فا: ساقدوش). groomsman {ت: ایی یولداش؛ ساغ (ایی) کلمه سیندن آلیناراق بگین (دامادین) یانیجا گئدن کیمسه

اوچون سؤیله‌نیر، البتده ساغ سؤزونو ساغ یؤن ساناراق بونا تای سوْلدوش سؤزو دؤزه‌لیب}.

ساغدیش‌امه‌یی..sağdış əməyi [آد] قارشیلیغی آلینمایانو بوْشا گئدن امک، چابا.

ساغدیش سوْلدوش..sağdış solduş [آد] تویدا گلین ویا بگین ساغ و سول طرفینده دوران کیمسه‌لر.

ساغدیشلیق..sağdışlıq [آد] ساغدیش دورما ایشی.

ساغدیل..sağdıl [اؤزل‌آد] هشتَری‌ده کندآدی {ساغ+تیل: ساغلام‌زولاق-یئر}.

ساغَر..sağər [آد] ایچکی قابی، پیالا(فا: قدح). cup {سوُمرجه ‹ساهار›: قدح، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ساغراق، ساغیْر›: قاب، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساغراق›: شراب پیالاسی؛ بو کلمه ساغماق و سوّت ساغما قابی ایله ایلگی‌لیدیر و ساغر، سغراق شکلینده فارسجادا ایشله‌نیر}.

ساغراق..sağraq [آد] ایچکی ایچیلن قاپ، کوْپه، قدح. بولور کوْزه {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: بوْرولو کوْزه، باخ: ساغماق}.

ساغَرچی..sağərçi [صفت] آیاقچی (فا: ساقی). cupbearer

ساغَرچی..sağərçi [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

ساغْری..sağrı [آد] ۱-حئیوانین بئل‌ایله قوُیروغو آراسیندا کی دوْلقون و یووارلاقجا یانی (فا: کفل). croup، haunch ۲-قادینلار اوچون بیر نوع آلتی صاف اوْستو مخمل و اوجو قوْتازلی آیاق قابی، اصلینده آتین ساغری گؤنوندن حاضرلانان باشماق.{ساغری‌نین-بیرنوع قوْرویوجو اوْلماسی اوچون بو کلمه‌نین ساغ کؤکونه باغلانماسی سانیلیر[۶]}.

ساغری..sağrı [اؤزل‌آد] آوج ده کند آدی.

ساغَری..sağəri [اؤزل‌آد] ۱-(م۱۸٤٥-۱۷۹۰)زین‌العابدین ساغری قاراباغلیدیر، توْرکجه و فارسجا اثرلریارادیبدیر[۲۸، ۱۱۷]. ۲-توْرکمَن اَرساری، تَکه و اوْخ اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان. توْرکمن-تکه-اؤته‌میش-ساچماز بوْی‌لاریندندیر[۱۵۸-۸۱].

ساغْری‌لی..sağrılı [صفت] ساغری‌سی دوْلقون اوْلان.

ساغساغان..sağsağan [آد، دیرگی] قارقاگیللردن، قارنی و اوْموز لاری آغ، آیری یئرلری پارلاق قارا، اوُزون قویروقلو قوش (فا: زاغچه، چلچله)pica pica{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ساغزیغان›؛ باخ: زاغزاغان}.

ساغساغان..sağsağan [اؤزل‌آد] قاراباغ'دا داغ آدی[۲٤۰].

ساغسالامات..sağsalamat [آد] ساغ، هئچ بیر خطره اوغرامادان "تانری منه یاراوْلسا بو دفعه کاروانی ساغ سالامات آپاراجاغام".

ساغ‌سالاماتلیق..sağsalamatlıq [آد] ساغ سالامات اوْلما وضعیتی.

ساغ‌سالیم..sağsalım [آد] ساغ سالامات، هئچ بیر ضرر گؤرمه‌دن.

ساغ‌سوْل..sağsol [آد] ۱-ساغ و سوْل یان. ۲-ساغچی و سولچولار هامیسی. right and left

ساغ‌سوْلا ساووُرماق..sağsola savurmaq [تاثیرلی ائیلم] پوُل ویا وارلیغینی‌عبث‌یئره داغیتماق.

ساغ‌سوْلو اوْلماماق..sağ solu olmamaq [تاثیرسیزائیلم] یاخشی پیس حرکت ائتدیگی و داورانماغی بللی اوْلماماق.

ساغ‌سوْلونو بیلمه‌مک..sağ solunu bilməmək [تاثیرسیزائیلم] دؤشونمه‌مک، دقّتسیز اوْلماق.

ساغشات..sağşat [تاریخی اؤزل‌آد] ساغ+ شاد، اوُیغورلار دؤنَمینده، غرب بؤلگه‌سی اوْردوُلارینین کوْموتانی[۷].

ساغقالماق..sağqalmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-ساغلیق لا گئچینمک. ۲-اؤلمه‌مک، بیر تهلیکه‌دن قوُرتولماق.

ساغقاناد..sağqanad [آد، ایدمان] آخینجی‌لارین ساغ طرفی.

ساغقوْلو..sağqolu [آد] بیرینین چوْخ گؤندیگی اینسان.

ساغ‌گؤرو..sağgörü [آد] بصیرت (فا: بصیرت). insight

ساغ‌گؤروسوز..sağgörüsüz [صفت] بصیرتسیز (فا: بی بصیرت).

ساغ‌گؤرولو..sağgörülü [صفت] بصیرتلی (فا: با بصیرت).

ساغ‌گؤروم..sağgörüm [آد] ساغ گؤرو (فا: بصیرت).

ساغ‌گؤروملو..sağgörümlü [صفت] ساغ گؤرؤمو اوْلان.

ساغ‌گؤزو کیمی ایسته‌مک..sağgözü kimi istəmək [تاثیرلی ائیلم] چوخ ایسته‌مک.

ساغ‌گوْن..sağgün [آد] ساغلام اوْلوب خسته اولمایان گوْن.

ساغلاتماق..sağlatmaq [تاثیرلی ائیلم] خسته‌نی ایی لشدیرمک، ساغیلغا قوْووشدورماق، آیاغا قالدیرماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساغلاتمان..sağlatman [آد] باخیم جی (فا: بهیار). auxiliary

ساغلام..sağlam [صفت] دایاناقلی، ساغلیق‌لی، اسن، گرچک، اسکیک‌سیز"ساغلام بدنلی، ساغلام دؤشونجه" (فا: محکم، استوار، سالم). healthy

ساغلام‌دوُرماق..sağlam durmaq [تاثیرسیزائیلم] گوْجونو، یئتنه‌یینی-وجسارتینی توْپلاماق.

ساغلاما..sağlama [آد] ساغلاماق ایشی.

ساغلاماق..sağlamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-یولون ساغ طرفینه گئچمک "داشیت یولو ساغلادی"؛ قارشی آنلام: سوللاماق؛ ۲-(ل) بیر ایشین اوْلماسی اوْچون گرکلی شرطلری یئرینه یئتیرمک، تأمین ائتمک، اله گتیرمک، بیر ایشین دوْغرولوغون اورتایا قویماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ساغ اوْلماق}.

ساغلامپارا..sağlam para [آد] راحتجه بازارلاردا ایشله نه بیلن پول.

ساغلامپول..sağlampul [آد] باخ:ساغلامپارا.

ساغلامجا..sağlamca [صفت] اوْلدوقجا ساغلام، ساغلاما یاخین، ساغلام اوْلاراق (فا: در عین سلامت).

ساغلامجی..sağlamcı [صفت] ایشینی ساغلام بیچیمده گؤرن کیمسه "او ساغلامجی دیر ایشینی بیلیر" (فا: آدم کار درست).

ساغلاملاشدیرماق..sağlamlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] ساغلام‌بیروضعیته گتیرمک، ساغالتماق (فا: سالم گردانیدن). to make firm ir solid

ساغلاملاشدیریجی..sağlamlaşdırıcı [صفت] ساغلام لاشدیران.

ساغلاملاشدیریلماق..sağlamlaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] ساغلام وضعیته گتیریلمک.

ساغلاملاشماق..sağlamlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] یاخشی لاشماق، ساغلیغا قوْووشماق (فا: بهبود بخشیدن). to become healthy

ساغلاملاماق..sağlamlamaq [تاثیرلی ائیلم] ساغلام وضعیته گتیرمک، بیر ایشین دورومونون گرچک اوْلدوغونو قانیت لاماق.

ساغلاملانماق..sağlamlanmaq [بلسیز ائیلم] ساغلام‌اولونماق، ساغلام ایش گؤرولمک.

ساغلاملی..sağlamlı [صفت] ساغلام اوْلان.

ساغلاملیق اوْجاق‌لاری..sağlamlıq ocaqları [آد] استراحت و مُعالجه اوْچون یئرلر.

ساغلاملیق..sağlamlıq [آد] ساغلام اوْلما وضعیتی (فا: سلامتی). health

ساغلان..sağlan [آد، تور] باخیمجی، قیزآدی(فا: نام‌دختر).

ساغلانماق..sağlanmaq [تاثیرلی ائیلم] ساغلاماق ایشینه موضوع اوْلماق.

ساغلانیش..sağlanış [آد] ساغلانماق ایشی ویا بیچیمی.

ساغلایجی..sağlayıcı [صفت] ساغلام نئجه‌لیگی اوْلان.

ساغلیجا..sağlıca [اؤزل‌آد] ساغلیجاق:ساغلیقلی، دیری، اَسَنلیکلی[۷].

ساغلی‌سوْللو..sağlı sollu [آد] ساغ وسوْل یاندا "بابالارینین یانیندا ساغلی سوْللو اوْرتوردوُلار".

ساغلیجاقلا..sağlıcaqla [ظرف] ساغلیقلا، اسنلیکله.

ساغلیغین..sağlığın [اؤنلم] بیرینی‌حالین‌سوْروشاندا معمولاً اوْنون-جاوابیندا وئریلن بیر سؤز "نه خبر؟، جاواب: ساغلیغین" (فا: سلامتی)

ساغلیغینا..sağlığına [ظرف] بیرکیمسه‌نین ساغلیغینی دیله‌مک اوچون قدح {قالدیریرکن سؤیله‌نیر (فا: بسلامتی).}.

ساغلیغینا ایچمک..sağlığına içmək [تاثیرلی ائیلم] بیرینین شرفینه ایچکی قالدیرماق.

ساغلیغیندا..sağlığında [ظرف] یاشارکن.

ساغلیق..sağlıq [آد] ۱-ساغ اوْلما، سالاماتلیق (فا: تندرستی). good health ۲-ساغلاملیق، قالیجی‌لیق (فا: استواری). solidity {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-سوّت وئرن مال. ۲-اویاقلیق}.

ساغلیق ائوی..sağlıq evi [آد] ساغلیق اوْجاغی، ساغلیق قوُرولو، ساغلیق یوردو، ساغلیق خدمتلری وئرن یئر، بهداشت مرکزی. first-aid station

ساغلیق اوْجاغی..sağlıq ocağı [آد] باخ: ساغلیق ائوی.

ساغلیق‌اوْلسا..sağlıq olsa [اؤنلم] ساغلیق دیله‌مه افاده سی، انشاالله.

ساغلیق‌اوْلسون..sağlıq olsun [اؤنلم] ساغلیق دیله‌مه افاده سی.

ساغلیق‌باخانلیغی..sağlıq baxanlığı [آد] ساغلیق وزارت خاناسی (فا: وزارت بهداری). ministry of health

ساغلیق‌بیلیمی..sağlıq bilimi [آد] ساغلیق‌قونولارینی ایچینه آلان طب دالی.

ساغلیق‌چی..sağlıqçı [صفت] ساغلیق ایشینه باخان، همشیره (فا: پرستار).

ساغلیق‌دئمک..sağlıq demək [تاثیرلی ائیلم] ایچکی ایچه‌رک دئییلن سؤز.

ساغلیق‌سیقورتاسی..sağlıq siqortası [آد] ساغلیق بیمه‌سی (فا: بیمه سلامتی). health insurance

ساغلیقسال..sağlıqsal [صفت] ساغلیق لا ایلگیلی.

ساغلیق‌سیز..sağlıqsız [صفت] ۱-ساغلیغی پوزوق. ۲-گره‌گی کیمی دؤزَنلنمه میش.

ساغلیق‌لی..sağlıqlı [صفت] ۱-ساغلیق وضعیتی ایی اوْلان. ۲-گره‌گی کیمی دؤزَنلَنمیش اوْلان (ساغلیق‌لی بیرکند).

ساغماق..sağmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-ممه‌نی‌سیخاراق سوّت آختماق، هرزادی‌سیخاراق سویونو چیخارماق. ۲-بیرینین مالین و پوُلونو تدریجا اَلیندن آلماق "مشدی سن ایستیرسن بیزی ساغاسان". (فا: دوشیدن). to milk {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ

سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ: ساغ، محتملا "سیخ، سیخی" و ساغماق، بیربیرلرینه یاخیندیلار}.

ساغمال..sağmal [صفت] سوّت وئرن و ساغیلان حئیوان، باخ: ساغیم. milch, milking {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› ساغین› ساغیلان حئیوان}.

ساغمال اینک کیمی..sağmal inək kimi [آذ] اوزون مُدّت بیری اوّچون گلیر و قازانج قایناغی اولان آدام حاققیندا (منفی باخیشدا).

ساغمان..sağman [اؤزل‌آذ] ساغلیقلی، گوّجلو[۷].

ساغناق..sağnaq [آذ] گوّر و آز زاماندا یاغان یاغیش، ساغناق یاغیش (فا: رگبار). Shower ۲-ساغناق› (آذ) الک قلیبر چمبری {قاسناق› ساغناق[۶]، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ: ساغماق}.

ساغناق آلپ..sağnaq alp [اؤزل‌آذ] اینسان آدی، باخ: ساغناق+ آلپ[۷].

ساغناق خان..sağnaq xan [تاریخی اؤزل‌آذ] ساغناق تیگین: آلمالیق-دؤولتی خانلاریندان[۷].

ساغناق تیگین..sağnaq tigin [تاریخی اؤزل‌آذ] باخ: ساغناق خان: آلمالیق دؤولتی خانلاریندان[۷].

ساغو..sağu [آذ] آغیت (فا: مرثیه) elegy {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ سایماق سؤزوندن

ساغو آغاجی..sağu ağacı [آذ، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا: ساجو).

ساغوچو..sağuçu [آذ] ساغو دئین، مرثیه دئین.

ساغوچولوق..sağuçuluq [آذ] ساغو سؤیله‌مه ایشی ایله اوغراشان کیمسه.

ساغون..sağun [آ، ت] قارلوق بؤیوکلرینین عنوانی.

ساغونچاق..sağunçaq [اؤزل‌آذ] آغیت، مَرثیه[۷].

ساغونموش..sağunmuş [اؤزل‌آذ] ۱-اؤزلم ایچینده اولان ۲-دؤشونن، دؤشونجه‌لی ۳-دعوت ائدن، دعوتکار[۷].

ساغی..sağı [آذ] قوش پوخو، قوش گؤبره سی {ساغماق دان}.

ساغیئری قالماماق..sağ yeri qalmamaq [تاثیرسیزائیلم] هر یئری داغیلماق.

ساغیاغ..sağyağ [آذ] ساده یاغ.

ساغیج..sağıc [آذ، ده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر] باخ: ساغینج.

ساغیجی..sağıcı [آذ] اینک‌لری و قویونلاری ساغان و اونلارا قوللوق ائدن، سوّت ساغان، ساغیم ایشینه باخان (فا: دوشنده).

ساغیجی‌لیق..sağıcılıq [آذ] ساغیچی‌نین ایشی.

ساغیر..sağır [صفت] ۱-قولاغی ائشیتمیین، کار، ائشیتمز (فا: کر) ۲-سس ویا ایستی‌نی گئچیرمه‌ین‌ویا آز گئچیرن. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: کار؛ ساق کؤکوندن آلیناراق سسین قاباغین آلما و اوْنو حفظ‌ائله‌مک و قوْروماق مفهوموندان آلینمادیر[۶]؛ باخ: ساق}. ۳-ساغیر› (آذ، دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر) شراب قابی، آیاغ (فا: قدح).باخ: ساغر.

ساغیر..Sağır [اؤزل آذ] توّرکمن-اَرساری-اوْخ بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

ساغیر ایلان..sağır ilan [آذ، دیرگی] انگه‌رک گیللردن داغلیق یئرلرده یاشایان، اوزونلوغو ۷۵-۶۵cm، زهیرلی بیر ایلان vipera aspis

ساغیر پنجره..sağır pəncərə [آذ] سس گئچیرمه ین پنجره.

ساغیرتقا..sağırtqa [باخ] ساغیرقا.

ساغیرچیخماز..sağırçıxmaz [اؤزل‌آذ] شاماخی'دا داغ آدی[۲۴۰].

ساغیر دوُوار..sağır duvar [آذ] سس گئچیرمز دووار.

ساغیر رنگ..sağır rəng [آذ] دَییشیک رنگلرین قاریشیمیندان دؤزه لن و کسین آدی اولمایان رنگ.

ساغیرقا..sağırqa [آذ، دیرگی] ساسیرقا، ساقیرقا، باخ: کنه (فا: کنه). {ت ‹ساقیرقو'؛ ساغماق‌دان: بدنه یاپیشیب قان سوْران (ساغان)[۶]}.

ساغیرقا اوْتو..sağırqa otu [آذ، بیتگی] باخ: کنه اوْتو.

ساغیرلاشماق..sağırlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-کارلاشماق، قولاغی-آغیرلاشماق(فا: کر شدن). ۲-سس ویا ایستینی گئچیرمز اولماق، عایق‌لشمه.

ساغیرلیق..sağırlıq [آذ] ساغیر اولما وضعیتی (فا: کری). deafness.

ساغیرماق..sağırmaq [تاثیرلی ائیلم] سوُایچیرمک {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› ساغوُرماق›ساغماق فعلی‌نین متعدی وجهی دیر}.

ساغیرنوُن..sağırnun [دیل‌بیلیمی] بوُروندا تلفّظ ائدیلن "ن" حرفینین سسی.

ساغی سوْلو اوْلماماق..sağı solu olmamaq [تاثیرلی ائیلم] نه ایش گؤردوگو بللی اولماماق.

ساغیش..sağış [اؤزل‌آذ] حساب، باخ: سایْش[۷].

ساغیق..sağıq [اؤزل‌آذ] ۱-دؤشونجه‌لی ۲- اوُیانیق ۳-آتش، قیْویلجیم[۷].

ساغیلماق..sağılmaq [بل] ۱-ساغماق ایشی گؤرولمک. ۲-(مج)وار یوخو الیندن آلینماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساغیلیش..sağılış [آذ] ساغیلماق ایشی ویا بیچیمی.

ساغیم..sağım [آذ، ت] ۱-قوْیوندان‌بیرساغیمدا ساغیلان سوّت (فا: اندازه یکبار دوشیدن حیوان). ۲-سوّت وئرن حئیوان، ساغمال "اونون آلتی ساغیمی وار". ۳-یوخاریدان آشاغی یا دوْغرو ائدیلن اوُچوش" یئهین بیر ساغیما گلن قوش".

ساغیم آراجی..sağım aracı [آد] ساغمال حئیوانلارین سوّتونو ساغماغا یارایان ماشین وآلت.

ساغیْمبای..sağımbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساقیْم+ بای[۷].

ساغیملی..sağımlı [آد] سوّت وئرن، ساغمال. giving much milk

ساغیملیق..sağımlıq [آد] ساغیلماق اؤچون بسله‌نن حئیوان.

ساغین..sağın [صفت، ت] ۱-دوْغرولوغا اویقون اوْلان. ۲-ساغیم، سوّت وئرن حئیوان، ساغیلان حئیوان، ساغمال.

ساغین‌بیلیملر..sağın bilimlər [آد] دئنئتله‌نه بیلیر بیلیملر، دار آنلامدا ریاضیات.

ساغینتی..sağıntı [آد] ۱-ساغیلان حئیوان (فا: حیوان شیرده). ۲-بدنین هر هانسی بیر یئرینه‌سیزان ویا چیخان قان.

ساغینج..sağınc [آد] ۱-حسرت، خیال۲-قیزآدی (فا: ـ). {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

ساغینچی..sağınçı [آد] ساغیجی، سوّت ساغان.

ساغین‌خان..sağın xan [اؤزل‌آد] باخ: ساغیْن+ خان(تاریخی اؤزل‌آد) قازاق خانلاریندان[۷].

ساغینی‌سوْلونو بیلمه‌مک..sağını solunu bilməmək [تاثیرسیز ائیلم] دؤشونمه‌مک، دقّت‌سیز اوْلماق.

ساغیان..sağıyan [اؤزل‌آد] شاماخی‌دا کند آدی[۲٤۰].

ساق..saq [آد، خا؛ باخ: ساغ] اوْیانیق، گؤزو آچیق {باخ: ساکا}. ۲-ساق۱(آد، اک) چوْخراق بدن عضولاریله آیری آد دؤزلدیر: باغیر(قارین و دؤش) باغیرساق، قورساق، ساریمساق. ۳-ساق۲(اؤزل‌آد) فرمهین دا کند آدی {باخ: ساکا}. ٤-ساق۳ (آد، عربجه) تنه، قیچ‌دا دیزله توْپوق آراسی.

ساقا..saqa [آد، دیرگی] ۱-سئرچه گیللردن، قیرمیزی ساری تئلک‌لی، سسی گؤزل کیچیک بیر قوُش (فا: نوعی پرنده). carduelis carduekis ۲-(ت) داغ یاماجی.

ساقار..saqar [آد] آلنیندا آغ لکه اوْلان آت (فا: اسب با لکه سفید در پیشانی). ۲-اوُغورسوز، ساقیْنجالی؛ آیری معناسی ساغ ار فورْموندا ساغلام و گوْجلو اینسان اوْلمالیدیر و محتملا (گئچمیشلرده چوْخ مرسوم اوْلدوغو اوْچون) دوْشمنه اوُغورسوز لوق وئرن دئمکدیر. ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) قیْرقیزلارین، موْندی اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. قیْرقیز-موْندی بوْی‌لاریندانديْر[۱۵۸-۸۱]. {دیواندا سوْکار (بوُینوزسوز حئیوان) کلمه‌سی بو سؤزون کؤکو اوْلمالیدیر[٦]}.

ساقار..saqar [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی: ساقارآلپ/ ساقورآلپ، ساقاربوغا[۷].

ساقاراوْتو..saqarotu [آد، بیتگی] یوُوارلاق باشلی، پمبه ویا آغ چیچکلی چالی تیپی بیر بیتگی. dorycnium

ساقاخ..saqax [آد] باخ: ساقاق.

ساقاق..saqaq [آد] ساقاخ: چنه‌آلتی(فا: غبغب). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹ساققاق› چنه، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساقاغ، › غبغب؛ باخ: سارقماق}.

ساقال..saqal [آد] ۱-باخ: ساققال ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) آلتای توْرکلری، کیشیلَر اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای توْرکلری-کیشیلر بوْی‌لاریندانديْر[۱۵۸-۸۱].

ساقامونیا..saqamunya [یو، آ، بیتگی] (فا: سقمونیا).

ساقان ساری..saqan sarı [اؤزل‌آد] دده قورْقود بوْی‌لاریندا بیر بگ آدی.

ساقای..saqay [اؤزل‌آد] یئنی‌سئی‌ده آباکان تاتارلاریندان بیر بوْی[٥٤]. آلتای توْرکلری، قازاق-کیچییوْز-بایوْغلوُ، قازاق-کیچییوْز-بایوْغلوُ-بایباختیْ بوْی‌لاریندانديْر[۱۵۸-۸۱].

ساقساقان..saqsaqan [باخ] زاغزاغان.

ساقط..saqit [آد، عربجه] ۱-آشاغی‌دوشموش. ۲-آلچاق‌آدام (فا: ـ).

ساققا..saqqa [آد] زققه، قورُقوشوملوآشیق {باخ: زققه}.

ساققا قوشو..saqqa quşu [ع ‹سقّا›] باخ: ساقا، ساقا قوشو.

ساققار..saqqar [آد] آلنی‌آغ‌آت {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سوْکار›: بوُینوزحئیوان، داز، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساققال..saqqal [آد] چنه ده چیخان توْک، سققل (فا: ریش). beard {سومرجه‹سیگ، ساگ‌کی›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹ساقال›؛ باخ: سارقماق}.

ساققال‌سیز..saqqalsız [صفت] ساققالی‌اولمایان(فا: بی‌ریش). beardless

ساققال‌لاماق..saqqallamaq [تاثیرسیزائیلم] دالاشارکن‌بیربیرینین‌ساققا-لیندان‌یاپیشماق.

ساققال‌لانماق..saqqallanmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو ساققال باسماق.

ساققال‌لی..saqqallı [صفت] ساققالی‌اوْلان(فا: ریشو) bearded

ساققاللی‌قارتال..saqqallı qartal [آد، دیرگی] ایری ووجودلو، گوجلو، دیمدیکلی، پیرتیجی‌قوش(فا: نوعی پرنده). gypeaeatus barbatus

ساققالی اله وئرمک..saqqalı ələ vermək [تاثیرسیزائیلم] باشقاسینا باغیم‌لی اوْلماق.

ساققالی چاللاتماق..saqqalı çallatmaq [تاثیرلی ائیلم] ساققال آغارتماق.

ساققالینا آغ دوْشمک..saqqalına ağ düşmək [تاثیرسیزائیلم] ساققالی آغارماغا باشلاماق.

ساققالین آغارسین..saqqalın ağarsın [دئییم] اوُزون عؤمور دیله‌مه افاده سی.

ساققالین تؤکولسون..saqqalın tökülsün [دئییم] قارقیش افاده سی.

ساققالینادن دوْشمک..saqqalınadən düşmək [تاثیرسیز ائیلم] قوْجالماغا باشلاماق.

ساققالینین آغ واختیندا..saqqalının ağ vaxtında [ظرف] قوْجا واختیندا.

ساققانا..saqqana [اؤزل‌آد] مرنده‌داغ آدی {ساکا و آنا سؤزیله ایلگیلی‌دیر}.

ساققوْی..saqqoy [آد] (آت خسته‌لیگی) تئزتئز بوْدره ین آتلارا دئییلیر.

ساققیز..saqqız [آد] یاپیشقان نسنه، چئینه‌مک اوچون بیر نسنه، بعضی آغاجلارین قابیغیندان سیْزان ساریمتیراق وآغ یاپیشقان نسنه (فا: سقز). **turpentine** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ساقیز›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساقغیز، ساقیز›، صح؛ بوکلمه ساغماق سؤزونه باغلانیر و آغاجدان‌سیزان و ساغیلان ماده‌یه دئییلیر، باخ: ساغماق؛ بوکلمه سقّز شکلینده فارسجایا گئچیبدیر، البته سقّز شهرینین آدی ساق= ساکا ائلینین آدینا باغلانمالیدیر}.

ساققیز..saqqız [اؤزل‌آد] تفرش(~)، زنجان همدان، تفرش، رودبار، قئیداردا (~لی)داغ آدی. اردبیل و سراب (~چی)، بوُکان (~لی) کند آدی. خالخال‌دا (~چی)چای آدی.

ساققیزآغاجی..saqqızağacı [آد، بیتگی] قیشدا یاپراغی تؤکولن، میوه‌سی اوْزومسوْ، یاغلی و یئییلمز؛ اوْدونجاغی مُحکم و دَیرلی، ۱۵ متره قدَر اوُجالان، یئکه گؤوده‌لی بوْدور آغاج و بیر فیسیدق نوْعو (فا: مصطکی). **pistacia lentiscus**

ساققیزانگیناری..saqqız ənginarı [آد، بیتگی] یاپراقلاری‌بیز و یا قیراقلاری دؤزگون لذتلی بیر انگینار نوعو (فا: نوعی گیاه).

ساققیزبادامی..saqqızbadamı [آد، بیتگی] دیش بادامی.

ساققیزباقلاسی..saqqızbaqlası [آد، بیتگی] اوزن اینجه وچوخ لذتلی باقلا چئشیدی (فا: نوعی باقلا).

ساققیزتوْپراق..saqqıztopraq [آد، ت] یاپیشقان ات توْپراق، گیل (فا: گل رُس).

ساققیزتیکانی..saqqıztikanı [آد، بیتگی] ساققیز چیخاریلان بیر نوْع تیکان.

ساققیزچئینه‌مک..saqqız çeynəmək [تاثیرلی ائیلم] بوش بوش دانیشماق.

ساققیزقاباغی..saqqızqabağı [آد، بیتگی] سبزه کیمی ایشله‌نن بیرقاباق (فا: نوعی گیاه خوراکی). **cucurbita pepo**

ساققیزکیمی یاپیشماق..saqqız kimi yapışmaq [تاثیرسیزائیلم] برک یاپیشماق.

ساققیزگؤزلی..saqqız gözəli [آد، بیتگی] دام قوْروغو گیللردن یاپراقلاری اتلی چیچک‌لری باشاق بیچیمینده بیر بزک بیتگی‌سی (فا: نوعی گل زینتی). **cotyledon umbilicus**

ساققیزلاشدیرماق..saqqızlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] ساققیزحالینا گتیرمک.

ساققیزلاشماق..saqqızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] ساققیزو یاپیشقان حالا گلمک.

ساققیزلی..saqqızlı [صفت] ساققیزی اوْلان.

ساققیزینی اوْغورلاماق..saqqızını oğurlamaq [تاثیرلی ائیلم] دیله توتوب آلداتماق.

ساقمان..saqman [اؤزل‌آد] ۱-اوُیانْیق، دیری، ساغلام ۲-سوْخمان، دیزه قدر چیْخان چیزمه ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) شرقی توْرکستان'دا، بیر دؤنَم خانلیق دا ائتمیش اوْلان بیر بگ[۷].

ساقنی..saqnı [تاریخی اؤزل‌آد] ساقار، عُثمان اوْغوللاری اوُلوبابالاریندان[۷].

ساقوُربای..saqurbay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساقوُر+ بای[۷].

ساقوُن..saqun [اؤزل‌آد] باخ: ساقیْن[۷].

ساقوُندو..saqundu [آد] باخ: ساقوندوق: اؤزله‌مه یه‌دَیر[۷].

ساقوُندوُق..saqunduq [آد] ساقوُندو: اؤزله‌نن، دؤشونولن، اؤزله‌مه-یه‌دَیر[۷].

ساقوُنور..saqunur [اؤزل‌آد] دؤشونجه، تاساریْم[۷].

ساقی..saqi [ع›باخ: ساغماق] آیاقچی، ساغرچی(فا: ~) **cupbearer**

ساقی..saqı [اؤزل‌آد] ساغی: آستانا دا کند آدی {باخ: ساغو، ساقی}.

ساقیرقا..saqırqa [ت] باخ: ساغیرقا، کنه.

ساقیْش..saqış [اؤزل‌آد] قایقی، اَندیشه[۷].

ساقط..saqit [آد، عربجه] اعتباردان دوْشمک، یئیلمه.

ساقنی..saknı [اؤزل آد] توْرکمن-یاوموُت-کیچیک تاتار-آتابای بوْی لاریندان دیر[۸۱-۱۵۸].

ساقیغ..saqığ [آد، ت] ایلغیم، باخ: ساقیق.

ساقیق..saqıq [آد، ت] ساقیغ: ایلغیم، ایلقین، یالقین (فا: سراب). ۲-چوْبان اوُلدوزی[۷]. {باخ: ساقیم}.

ساقیم..saqım [اؤزل‌آد] ساقین: ۱-اؤزلَم، حسرَت ۲-دؤشونجه، قایقی ۳-ساخلاما، قورُوما، اَسیرگه‌مه ۳-اوُزاقلاشما، آیریلما[۷]. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹ساقیماق›: خیال ایمیش کیمی گؤرونمک}.

ساقین..saqın [اؤنلم] هئچ واقت، چکینجه، چکینیش "ساقین بو ایشی گؤرمه= هئیهات من الذّله، ساقین ظولم آلتیندا یاشاما" (فا: مبادا) {ساقون، باخ: ساقیم}.

ساقیناراق..saqınaraq [باخ] ساقین.

ساقینتی..saqıntı [آد] سیخینتی و ضرره یول آچان هر وضعیته قارشی آلینان اؤنلم و تدبیر (فا: احتیاط).

ساقینج..saqınc [آد، ت: ساقینجالی‌شئی] چکینجه ایشی قایقی (فا: احتیاط.

ساقینجا..saqınca [ظ، آ] چکینیش، چکینجه، محدودیت (فا: مانع).

ساقینجاسیز..saqıncasız [صفت] ساقینجاسی اوْلمایان، احتیاط‌سیز.

ساقینجالی..saqıncalı [صفت] چکینجه‌لی "ساقینجالی اینسان"، احتیاط کار "ساقین ساقینجالی اینسانلا یولداشلیق ائتمه" (فا: بدسابقه).

ساقینچی..saqınçı [اؤزل‌آد] ساقینان، دؤشونَن، اؤزله‌ین، ساقینجا دوُیان[۷].

ساقیندیرماق..saqındırmaq [تاثیرلی ائیلم] چکیندیرمک، اؤزونو ساقینماغا چالیشماق.

ساقینقان..saqınqan [صفت] احتیاطلی (فا: محتاط).

ساقینقانلیق..saqınqanlıq [آد] احتیاط کارلیق (فا: محتاط).

ساقینما..saqınma [آد] اجتناب (فا: اجتناب). avoidance

ساقینماق..saqınmaq [تاثیرسیزائیلم] چکینمک، اجتناب ائتمک "بو ایشی گؤرمکدن ساقییندیغی اوْچون گلمه‌دی" (فا: احتراز کردن). to aviod {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، گؤیتؤرک داش یازی لاریندا ایشله نیبدیر، دده: باخ: ساغ}.

ساقینیش..saqınış [آد] ساقینماق ایشی ویا بیچیمی.

ساقینیلماق..saqınılmaq [بلسیز ائیلم] ساقینماق ایشینه قونواوْلماق.

ساقینیم..saqınım [آد] هرهانسی‌بیرتهلیکه‌یه‌آلینان‌تدبیر و اؤنلم، احتیاط.

ساقینیملی..saqınımlı [صفت] تدبیرلی، احتیاطلی.

ساک..sak [آد، فرانسیزجا] بیرنوع چانتا (فا: کیف).

ساقا..saqa [صفت] باخ: ساکای.

ساقای..saqay [صفت] باخ: ساکای.

ساکا..saka [صفت] ساقا: ۱-آغیللی، عارف ۲-دؤشونجه‌لی، ۳-قازاقلارین، کیچییؤز و بای اوْغلو اوْیماقلاری اوُلوبابالاریندان، آلتای تؤرکلری اوْیماقلاریندان[۷]. ٦-اوْرتا آسیا و آذربایجان تورکلریندن بیر ائل آدی[۲۱٤].

ساکا..saka [اؤزل‌آد] ساقای، ساکای: ساق/ ساک سؤزو لُغت معناسیندا داستان، حکایه، یالواجلیق، سؤز و کلام‌مفهومونو داشییر[۱۱٤]، آلپرتونُقا و تومروس‌خاتونُون‌دا باغلی اوْلدوغو ان اسکی-تؤرک بوْیلاریندان ایشغوْزلارا وئریلن‌بیر آد و ایشغوز بیرلیگینده یئر آلان بیر طایفا آدی، بوُ آدلا ایگی‌لی چوخلو یئر آدلاری آذربایجاندا گؤرونمکده دیر، اؤرنک اوْچون شکی، زاکاتالا، سقّز (ساکا+ز)، سهند (ساکا+ نَد)؛ بعضا سیستان آدیلا بوُ کلمه آراسیندا باغلانتی قورولالار، چونکی سیستان آدی سکستان‌دا یازیلیبدیر وبو کلمه اصلینده ساکا+ستان اولوب[۹۷]؛ آیری یئر آدلاری: ساق‌ارلی، سکرلی، ساقاوار، ساقان اوْبا، و --، باخ: ایشغوزلار، اوْغوزلار.

ساکار..sakar [اؤزل‌آد] بیر تؤرک بوْیو، باخ: خوارزمشاهلار[۲۰۹].

ساکاروز..sakaroz [آد، فرانسیزجا] شکر، ساکارین (فا: ~).

ساکارین..sakarln [آد، فرانسیزجا] شکر، ساکاروز (فا: ~).

ساکان..sakan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {ساکا+ان}.

ساکای..sakay [صفت] باخ: ساکا.

ساکت..saklt [صفت، عربجه] سس‌سیز، سوُسموش (فا: ساکت).

ساکچی..sakçı [اؤزل‌آد] قوْرویوجو، مُحافظ[۷].

ساکساکئی..saksakey [اؤزل‌آد] قیرقیزسازچی‌لارینین‌اوْخودوقلاری-بیرتؤرکو[٥٤].

ساکساوُل..saksavul [آد، بیتگی] اوْرتاآسیاچؤل‌لرینده‌بیتن‌آلچاق کوْل-آغاج.

ساکسفون..saksfon [آد، فرانسیزجا] نفس‌له چالینان و معمولا میس جنسیندن دؤزه‌لن چالقی آلَتی (فا: ~).

ساکن..sakin [صفت، عربجه] ۱-دوُرقون، دینگین، دینج (فا: آرام). ۲-سس‌سیز، لام. ۳-بیر یئرده یورد سالمیش (فا: ساکن).

ساکوان..sakvan [اؤزل‌آد] مرنده کند آدی(قوْ: سگبان) {۱-باخ: ساخوان: سینیر ساخلایان. ۲-ساکابان: ساکالارین سسی}.

ساکوان..sakvan [اؤزل‌آد] ساخوان: عُثمانلی‌لاردا سیْنیر بوْیلاریندا گؤرولی عسگرلره وئریلن بیر آد، خالق آراسیندا اوْنلارا سئیمن ده دئییلیر[٥٤]. {ساخلاماق‌سؤزوندن، اصلینده ساخوان/ ساخبان/ ساکوان-دیر، معناجا سیْنیری‌ساخلایان و قوْرویان دئمکدیر}.

ساکی..saki [باخ] سانکی "ساکی‌ائو آلدیق: ائله‌بیل‌ائوآلدیق".

ساکی..saki [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی {ساکا}.

sal..sal [آذ] ۱-یاستی بؤیوک داش "سال داش" (fa: سنگ بزرگ وتخت). plate, slab ۲-یوغون دیرکلری بیربیرینه باغلایاراق دوزَلمیش‌دنیز و ایرماق داشیتی و قایيق. ۳-مجازا تًاختا و آغاجدان دؤزلمیش تخت شئیلره دئییلیر، اؤرنک اؤچون تابیت، آرابا قیراقلاریندا تاختالارا سال دئییلیر٤-باخ: اکلر {ت: ۱-قاب لعابی. ۲-قمیش قایيق؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: قمیش قایيق، تاختا؛ ائله سانیلیرکی هر ایکی مفهومدا سالماق فعل ایله کؤکداش اولمالیدیر؛ باخ: سالماق}.

sal dağı..سال داغی [اؤزل‌آذ] ماکی و کلئیبر ده داغ آدی.

sala..سالا [آذ، تورکمنجه] مصلحت، قیز آدی (fa: نام‌دختر).

salata..سالاتا [آذ، ایتالیانجا] سالاد: گؤی و خیار کیمی شئلردن دوزه‌لن بیر یئمک (fa: سالاد). salad

salaca..سالاجا [آذ] سالاجاق:اؤستونده اؤلو یویولان بؤیوک داش handbarrow {باخ: سال، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

salacaq..سالاجاق [آذ] باخ: سالاجا.

salax..سالاخ [اؤزل آذ] مازندراندا امچه‌لی بؤلگه سینین یاخینلیغیندا بیرتورک کندیدیر، بو کلمه سالماق سؤزوندن گوجلو معناسیندا اولاراق، گؤلش و ساواشدا یئره سالان و یئره ووران مفهوموندا اولمالیدیر.

salad..سالاد [آذ، ایتالیانجا] باخ: سالاتا.

salar..سالار [اؤزل‌آذ] ۱-اوْردونو دوْلاندیران و قاباغا آپاران، ایيی قیْلیچ ووُران، سلحشوْر، ایگید. ۲-(تاریخی اؤزل‌آذ) سلجوُقلولار دؤنَمی، آذربایجان آتابگ‌لریندن؛ شرقی تؤرکوستان'دا یاشایان بیر اوْیماق بگی[۷]. "باقرخان ملّی سالار آدیلا تانینیر" {بو کلمه اسکی‌دن بری فارسجادا ایشلنمکده دیر البته فارسجادا بللی بیر کؤکه باغلی اولماماسی اوچون و آیری طرفدن اشکانلی شاهی‌نین لقبی اولاراق و تورکجه ده بللی کؤکه باغلانا بیلمه‌سی اوچون تؤرکجه کؤکلو سانیلیر، بو کلمه سالماق فعلینه باغلانیر و سالدیراراق و هجوم ائده‌رک دوشمَنی یئره سالما مفهوموندادیر، اشاره اولونمالیدیر سالوُر (اوْغوزلارین٢٤ بوْیوندان بیری) بوُ کلمه‌نین آیری شکلی و انکیزی اوْلمالیدیر، باخ: سالماق}.

salar..سالار [اؤزل‌آذ] قزوین ده چای آدی.ملیکان دا(~آباد) کند آدی.

salar..سالار Salar [اؤزل آذ] چین توُرکلری بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

salar..سالار [یازار] میرزه‌حسین‌هـ۱۳جویوّزیلده‌شوشاشاعرایدی[۱۱۷].

salarqızı..سالارقیزی [یازار] شاعر اوْلاراق تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

salarlu..سالارلو [اؤزل‌آذ] م١٦جی یوّزیلده، دیاربکرحلب بؤلگه سینده، بوْزاوُلوس تؤرکلریندن بیر بوْی آدی[۸۵].

salarilər..سالاری‌لر [اؤزل‌آذ] مسافری آدیلادا تانیناراق کنگرلردن ایدیلر، آذربایجان‌دا ساجی‌لردن سوْنرا ابن‌دیسیم آدلی بیر شخص حاکمیتی اله گئچیردی ولی محمدسالاری نین قدرتینین قاباغیندا دایاناماییب‌یئخیلدی‌و حکومت سالاری‌لرین الینه گئچدی (هـ۳۳۰)، بوُحکومت هـ۳۷۱ه قدر دوام گتیردی[۸، ۲۲].

salaş..سالاش [آذ، سال+اش] ۱-یئمیش و گؤی پئنجر ساتماق اوچون دؤزنله‌نن تاختالی‌سرگی‌یئری(fa: محل‌فروش‌سبزی). ۲-دؤرد دیرکله دوزه‌لن و چیرپی‌ایله اؤرتولن چارداق[۲۲٤].

salaq..سالاق [باخ: سالماق› سالاق] بوُدالا.

salaqca..سالاقجا [ظرف] سالاغایاراشان داورانیش.

salaqlaşmaq..سالاق‌لاشماق [تاثیرسیزائیلم] سالاقجا داورانیشلاردا اولماق.

salaqlıq..سالاق‌لیق [آذ] سالاق اوْلما وضعیتی.

salalahlı..سالالاهلی [اؤزل آذ] توّرکمن-تکه-اؤته‌میش‌داشایاق بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

salam..سالام [آذ، عربجه] گؤروّشورکن بیربیرینه سؤیله‌نن سؤز، اسن‌له‌مه اوّچون‌دئییلن‌سؤز، گوّن آیدین آنلامیندا بیر سؤز (fa: سلام).

salamat..سالامات [آذ، عربجه] اسن اوْلما وضعیتی، اسن‌لیک (fa: سلامت).

salaman..سالامان [اؤزل‌آذ] سالیْنان، بوُراخیْلان، آزاد ائدیلن، سربست، آزاده، بو سؤزجوّک ده، تؤرکجه'دن فارسجا'یا گئچه‌رک، "سَلمان" بیچیمینی آلمیشدیر[۷].

salam otu..سالام اوْتو [آذ، بیتگی] چیتیرگیللردن. ۲-۱ متر بوْیدا پیس قوخولو توخداج اوچون‌ایشله‌نیلن‌بیربیتگی. levisticum

salamlaşmaq..سالاملاشماق [تاثیرسیزائیلم] گؤروّشدوکده بیربیرینه سالام وئرمک.

salamlamaq..سالاملاماق [تاثیرسیزائیلم] گؤروّشدوکده بیرینه سالام وئرمک.

salamış..سالامیش [اؤزل‌آذ] ۱-سالدیْران ۲-سالمیش، کؤله آزاد ائتمیش[۷].

salamışxan..سالامیش‌خان [تاریخی اؤزل‌آذ] اینسان آدی، بایبارس خان'ین اوْغلو[۷].

salanquç..سالانقوُچ [اؤزل‌آذ] قوچان دا کند آدی.

salançu..سالانچوُ [اؤزل‌آذ] سالدیْرقان، ایيی قیْلیچ ووُران[۷].

salanduz..سالاندوُز [اؤزل‌آذ] ساوه ده داغ آدی.

سالانقا..salanqa [اؤزل‌آد] م۱۲-۱۳جو عصرده توْرکوستاندا مرکیت - لرین قوْنشولوغوندا اوْلان بیر قوْمون آدی[۱۲].

سال‌اوْغلو..saloğlu [اؤزل‌آد] قازاخ‌دا داغ آدی[۲٤۰].

سالاوان..salavan [اؤزل‌آد] سوُلوُوان: سوُ یوْلو، سوُیون بؤلوندوگو یئر[۲۲٤].

سالاوچی..salavçı [آد، باخ: سالماق] باخ: سالوْچو.

سالاووُ..salavu [اؤزل‌آد] سالاویْ: دؤشونمه دن سؤز سؤیله ین، شاکا[۲۲٤].

سالبا..salba [آد] میوه و یئمیش یئْغماغا یارار اوُزون آغاج، میوه یئغماق اوْچون آتیلان آغاج پارچاسی، سلبه {سالماق سؤزیله بالی اوْلمالیدیر سالماق+با› سالبا› سلبه}.

سالباش..salbaş [اؤزل‌آد] سرسری[۲۲٤].

سالپا..salpa [صفت] باخ: سالپاق.

سالپاق..salpaq [صفت] سالپا: ایش بیلمز، تمبل، گوْشک (فا: سست، شل). {باخ: سالاق / سالماق}.

سالت..salt [ظرف] ۱-یالنیز، ساده‌جه(فا: تک). ۲-(ص) ایچینده اؤزگه بیر ماده اوْلمایان (فا: مطلق). {باخ: سالماق}.

سالتاق..saltaq [اؤزل‌آد] ۱-جوُلفا‌دا کند آدی ۲-سال(هامار و یاستی قایا)+تاق(داغ)[۲٤۲-۲۲].

سالت‌ایستی‌لیک..salt istilik [آد، فیزیک] سالت سیْجاقلیق: ۲۷۳- سانتیقراد درجه‌نی مبنا وصفر توتاراق اله گلن سیجاقلیق.

سالت‌چوْغونلوق..salt çoğunluq [آد] اوْیلاماداریدان‌چوخ اوْی چوغونلوغو.

سالت‌دَیر..salt dəyər [آد، مت] بیر سایی‌نین مطلق دَیری، اشارت‌سیز سایی.

سالت‌سایی..salt sayı [آد] مُطلق سایی (فا: عدد مطلق). absuluteno

سالت‌صفر..salt sıfır [آد] سالت‌سیجاقلیق‌نقطه‌سی ۲۷۳°-سانتیقراد اوْلان.

سالت‌نم..salt nəm [آد] مطلق نم، بیرمترمکعب هاوادا اولان نم مقداری.

سالتجیلی..saltcı [آد] باخ:سالتجیلیق.

سالتجیلیق..saltcılıq [آد] بوتون سیاسی گوج بیر قروپ ویا بیر کیمسه‌نین الینده اوْلما، مُطلقیت، مطلق‌جیلیک، سالتجیلی (فا: مطلقیت).

سالتوُق..saltuq [اؤزل‌آد] ۱-آزاده، حرّیتینه قاووُشموش اَسکی کؤله ۲-سلجوُقلولار دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی سوْنرا لاری " سالتوُق اوْغوللاری " بگلیگی‌نین قورُوجوسو[۷].

سالتوُق آلپ..saltuq alp [تاریخی اؤزل‌آد] غربی‌هوُنلاری دؤنَمی بگ و کوْموتان آدی[۷].

سالتوُق بوُغرا..saltuq buğra [تاریخی اؤزل‌آد] قاراخانلی خانی(بعضاً: ساتوُق بوُغرا)[۷].

سالتیْق..saltıq [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سالتوُق[۷].

سالتیْن..saltın [اؤزل‌آد] یالنیْز، یالنیْزلیق ایچینده، تَک قالمیش[۷].

سالجیقیْت..salcıqıt [اؤزل آد] قوُندوُر بوْی‌لاریندا‌ندیر[۱۵۸-۸۱].

سالچی..salçı [آد] ۱-سال داش دوزَلدن ویا ساتان کیمسه. ۲-سال داشیت ایله یوّک داشییان. ۳-سالیْجی، سئوق ائدیجی ۲-سالان، سربست بوُراخان ۳-قاراخانلیْلار دؤنَمینده، سارای آشچیْلارینین عُنوانلاریندان؛ گؤی توْرکلر دؤنَمی، بگ و کوْموتان آدی[۷].

سالچیْقوُت..salçıqut [تاریخی اؤزل‌آد] آلتایلار، قوُنتوُر اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷].

سالچیلیق..salçılıq [آد] ۱-سال داش دوزَلتمه و ساتما ایشی. ۲-سال داشیت ایله یوّک داشیما.

سالخاج..salxac [آد] نوسان ائدن (فا: نوسانگر). oscillator.

سالخاق..salxaq [باخ: سارقماق] سینیق سالخاق.

سالخیم..salxım [آد] آسما، بیرساپدان آسیلان یئمیش و اوْزوم کیمی شئیلر، سالخیم کیمی اوْلان هرشئی، اوْزوم‌گیله‌لرینین بیر بوُداقجیق داکی توْپاسی (فا: خوشه). bunch {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: اوْزوم سالخیمی؛ باخ: سارقماق}. ۲-سالخیم۲(آد، بیتگی) سالخیم کیمی موْر (بنفش) چیچک‌لر آچان وچوخو آسما کیمی چارداغا ساریلان آغاج نوْعو و چیچگی (فا: نوعی گیاه). Wistaria sinensis

سالخیم آغاجی..salxım ağacı [آد، بیتگی] باخ: سالخیم سؤیودو.

سالخیم باشاق..salxım başaq [آد] باشاغی سالخیم کیمی اوْلان بیتگی.

سالخیم توْپو..salxım topu [آد] چئوره‌یه داغیلان مرمی پارچالاری آتان توْپ.

سالخیم چیچک..salxım çiçək [صفت] باخ: سالخیم چیچکلی.

سالخیم چیچکلی..salxım çiçəkli [صفت] چیچک‌لری سالخیم کیمی اوْلان.

سالخیم سالخیم..salxım salxım [صفت، ظ] سالخیم کیمی، سالخیم اوْلاراق.

سالخیم سؤیودو..salxım söyüdü [آ، بیتگی] دال و یاپراقلاری یئره طرف سالالانمیش بیرآغاج (فا: بید مجنون). **salix bavilonica**

سالخیم کیمی..salxım kimi [صفت] سالخیم واری، سالخیما بنزر.

سالخیملانماق..salxımlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سالخیم شکلینه دؤشمک.

سالخیملی..salxımlı [صفت] سالخیمی اوْلان، سالخیما اوخشار چیچک‌لری اوْلان (فا: خوشه دار). **bunched**

سالدات..saldat [آ، ر] عسگر، سوّ.

سالداش..saldaş [آ] بؤیوک‌وبیرتیکه‌داش(فا: تخته سنگ). **boulder**

سالدام..saldam [اؤزل‌آد] آغیر باشلی‌لیق، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

سالدوُز..salduz [اؤزل‌آد] ۱-عثمانلی‌بیرلیگینده یئرآلان بیر توّرک بوْیو[۲۰۹]. ۲-اینسان‌آدی، {۱-سال+ دوّز[۷]. ۲-باخ: سوُلدوز}.

سالدیْر..saldır [اؤزل‌آد] سالدوُر: ۱-سالدیْری، هجوُم۲-اینسان‌آدی: ~آی[۷].

سالدیْران..saldıran [اؤزل‌آد] هجوُم ائدن، عسگر سئوق ائدن[۷].

سالدیرقان..saldırqan [آ] سالدیْریجی، هُجومجو، متجاوز **aggressive**

سالدیرقانلاشماق..saldırqanlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سالدیرقان وضعیته گلمک.

سالدیرقانلیق..saldırqanlıq [آ] سالدیرقان اوْلما وضعیتی (فا: تجاوز). **aggerssive**

سالدیرقانلیقلا..saldırqanlıqla [ظرف] سالدیرقان وضعیت ده (فا: تجاوزکارانه). **aggressively**

سالدیرما..saldırma [آ] ۱-سالدیرماق ایشی (فا: هجوم و تجاوز). **attacking** ۲-بیر نوع بؤیوک پیچاق.

سالدیرمازلیق..saldırmazlıq [آ] باخ: سالدیرماماز‌لیق.

سالدیرماماز‌لیق..saldırmamazlıq [آ] بیربیرینه سالدیرماما وضعیتی، سالدیرمازلیق (فا: عدم تجاوز).

سالدیرماق..saldırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-هُجوم‌ائتمک، تجاوُز ائتمک، سالدیری دؤزَنله‌مک ویا یؤنَتمک "گؤستَریچی‌لره سالدیردیلار" (فا: تجاوز کردن) **to attack** ۲-(ائتد) سالماغا مجبور ائتمک "مالا نه قدر توّلکونون دالیجا قاچیرسا توْیوغو سالدیرا بیلمیر[۱]" ۳-تیکدیرمک، دؤزَلتدیرمک "ائو/ باغ سالدیرماق". ٤-قناعت ائتمک، گلیردن بیرمقدار دالی‌گؤنه آتماق "معاش دان بیر آز سالدیرماق" ٥-کؤره‌گه سوْیوق دَیرکن، کؤپه قوْیدورماق "بئلینه کؤپه سالدیردی". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ: سالماق}.

سالدیرمیش..saldırmış [اؤزل‌آد] هُجوم ائتمیش، تعرّض ائتمیش[۷].

سالدیری..saldırı [آ] سالدیرماق ایشی، تعرّض (فا: هجوم). **attack**

سالدیریجی..saldırıcı [صفت] سالدیرقان، سالدیری، هجوم.

سالدیریجی‌لیق..saldırıcılıq [آ] سالدیریجی‌نین ایشی.

سالدیری‌سال..saldırısal [صفت] سالدیری ایله ایلگیلی (فا: تهاجمی). **Offensive** "~ سیاست **aggerssive policy**".

سالدیریش..saldırış [آ] سالدیرماق ایشی ویا بیچیمی.

سالسوُلا..salsula [آ، بیتگی] دوُز سئور بیر بیتگی، قیز آدی (فا: نام دختر).

سالطا..salta [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی. {باخ: سالت/ سالماق}.

سالغوُر..salğur [اؤزل‌آد] ۱-اوْغوز توّرکلرینین ٢٤ بوْی‌وندان بیری، اوْغوزنامه‌ده قیلیجی کسگین معنالانیب، بعضی قاناق لاردا بو کلمه سالوُر شکلینده ده یازیلیبدیر، بوطایفافارس آتابگ‌لیگینی قوردولار، حؤکمدار لاریندان سعد آدینا اشاره ائده‌بیله‌ریک، فارس شاعری سعدی اؤز تخلّصونو بوُ حؤکمدارین آدیندان آلیب و گوّلوستان کتابینی‌دا اوْنا اتحاف ائتمیشدیر. ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) آتاق، تَتیک، سالدیْرمایا حاضر؛ سلجوُقلولار دؤنَمی، تَبریز آتابگ‌لریندن[۷]. {باخ: سالماق}.

سالقارا..salqara [اؤزل‌آد] سالیْنمیش، آزاده، باشیْنابوُیروق، اوْتوْریته تانیْماز[۷].

سالقوُت..salqut [اؤزل‌آد] وَکیل. اَسکیدن بیر بؤلگه‌یی تمثیلن، خاقان'ا (باشکنده) گؤندریلن کیشیلره وئریلن عُنوان[۷].

سالقی..salqı [] ۱-بئزلردن چیخان آخیجی ماده، هر شئیدن ائشیگه چیخان آخیجی ماده. ۲-گونشدن ائشیکه آتیلان ماده. {باخ: سارقماق/ سارقی› سالقی}.

سالقی‌لاماق..salqılamaq [تاثیرلی ائیلم] ائشیکه سالقی بوراخماق.

سالقی‌لایجی..salqılayıcı [آ] سالقی اؤره تن اورقان ویا توخو.

سالقی‌لایش..salqılayış [آ] سالقی لاماق ایشی ویا بیچیمی.

سالقیم..salqım [اؤزل‌آد] سالیْنمیش، سارقیْق، باخ: سالخیم[۷].

سالقین..salqın [آ] ۱-خسته لیگین یئهین یاییلماسی (فا: مسری) **contagious** ۲-(آ، ص) سربست، باغیْمسیز ۳-سَراب، خیال[۷]. {باخ: سارقی، سالماق}.

سالقی‌لی..salqılı [صفت] سالقی چیخاران ویا اوره تن.

سالقین‌لاشماق..salqınlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] یاییلماق، سرایت ائتمک.

سالک..salk [صفت، عربجه] یول‌گئدن، بیریولدا یئریین (فا: ~). ۲-سالک›(یازار) (م۱۷۸۱-۱۸٤۲)شیخلی کندلی و عاریف مصطفی

آغانین قاراشیدیر، واقف‌دن سونرا قوزئی قافقازین بؤیوک شاعرلریندن ساییلیر[۲۸]. ۳-سالک(یازار) (۱۳۲۸ه-۱۲۶۲) آغاکریم حاجی زینال اوغلو سالک باکی شاعریدیر[۱۱۷]. ٤-سالک-تبریزی(یازار) هـ ۱۳جو یوزیلده یاشایاراق توزکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

سالا بیغ..salla bığ [آد] بیغ‌لاری سالاق، سالابیغلی.

سالا بیغلی..salla bığlı [آد] بیغ‌لاری سالاق، سالابیغ.

سالا سیرت ائتمک..salla sırt etmək [تاثیرلی ائیلم، خا] سیرتینا آلماق، یوکلنمک.

سالاباش..sallabaş [صفت] ۱-باشی همیشه سالانان. ۲-(مج)هرسؤزو دوشونمه‌دن اونای‌لایان، میزی، آدامین اوزونه باخمایان.

سالاپاتی..sallapatı [صفت، خا] دوشونمه‌دن و دقّتسیزجه داورانان.

سالاتماق..sallatmaq [تاثیرلی ائیلم] سالاماق ایشینی گؤردورمک.

سالاشماق..sallaşmaq [تاثیرسیزائیلم، باخ: سالماق] ۱-بیر یئردن وشئی‌دن توتوب سالانماق "بیرینین اتگیندن توتوب سالاشماق" (فا: آویزان شدن). ۲-سال کیمی اولماق، داشا دؤنمک.

سالاغی..sallağı [ظرف] سالانمیش حالدا، بیر یانا ایلمیش.

سالاق..sallaq [صفت] سالانمیش حالدا اولان، آشاغی سالانان، (فا: معلّق). hanging {باخ: سالماق}.

سالاق‌دوداق..sallaq dodaq [صفت] ۱-دوداق‌لاری سالاق واوزون اولان ۲-(مج)دوداغینی بوزموش، کوسولو حالی اولان.

سالاق‌قارین..sallaq qarın [صفت] باخ: سالاق قارینلی.

سالاق‌قارینلی..sallaq qarınlı [صفت] قارنی‌ئکه وسالانمیش کیمی اولان، سالاق قارین.

سالاق‌قولاق..sallaq qulaq [آد] باخ:سالاق قولاقلی.

سالاق‌قولاقلی..sallaq qulaqlı [آد] اوزون وسالاق قولاق‌لاری اولان، سالاق قولاق.

سالاق‌لیق..sallaqlıq [آد] سالاق‌شئیین‌حالی، سالانمیش حالدا اولان.

سالاما..sallama [آد، تورکمنجه] ۱-خانیم‌لار اوچون بویون باغی، قیز آدی (فا: سینه ریز). ۲-سالاماق ایشی و بیچیمی.

سالاماق..sallamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی آشاغی طرفه آساراق ساخلاماق (فا: آویزان کردن). to hang ۲-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی‌مُرکّب‌سؤزلردوزَلدیر "قاش قاباغینی سالاماق، قارین سالاماق، داماغینی سالاماق".

سالانا‌سالانا..sallana sallana [ظرف] سالاناراق، یئرینده اویان بو یانا ایلەرک (گئتمک)، ازیله ازیله، نازلانا نازلانا، سالیناسالینا.

سالانتی..sallantı [آد] سالانماق ایشی، سالانیلان و اوزایان شئی.

سالاندیرماق..sallandırmaq [ائتد] سالانماق ایشینی گؤردوزمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سالانماق..sallanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیر یئردن آسیلماق(فا: آویزان شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سالانمیش..sallanmış [صفت] سالاق حالدا اولموش.

سالانیش..sallanış [آد] سالانما ایشی ویا بیچیمی (فا: آویزان).

سالیم اوتاق..salım otaq [اؤزل‌آد] سالم‌اوتاق:سایین‌قالا دا داغ آدی.

سالِم..salim [آد، عربجه] ساغ، سلامت.

سالما..salma [آد] ۱-سالماق ایشی. ۲-کمند. ۳-سالما چای: شیرین چای. ۳-بؤیوک باش اؤرتوسو ٤-پالتارا تیکیلن بیر آیری تیکه پارچا و یابیر شئیه اکله نن آیری تیکه[۲۲٤].

سالماس..salmas [اؤزل‌آد] سالماس شهری غربی آذربایجانین شهرلریندن اولاراق گونش ۱۳۲۰ده خوی شهرستانی نین بیر بخشی اولاراق ۷ کندیستان دان تشکیل تاپیردی، شهرین ۱۱۰۰۰ نفر جمعیتی، ۱۳۳ کندی و توپلام ۳۹۰۵۰ نفر نفوسو وارایدی؛ ، اودؤنم شهرین نفوسو تورک قئید اولونوبدور، ۵۳ کندین اهالی سی تورک، ۷۳ کند کوزد اولاراق جمعیتی ۸۳۷۹ نفرایدی همچنین ۷ کنده مسیحی‌لر تورکلرله بیرلیکده یاشاییردیلار مسیحی لرین جمعیتی اورتالاما ۱۲۲۵ نفرایدی، لذا بوُ شهرین جمعیتی نین ۲۹٤٤٦ نفری تورک ایدیلر، آیری دئییشله ۱۳۲۰جی ایلده بوُ شهرستانین ۷٦ فایزی تورک و ۲۱ فایزی کوزد و ۳ فایزده مسیحی ایدیلر، ش۱۳۸۵ده شهرستانین جمعیتی توپلام ۱۸۳۳۸۱ نفر اعلام اولوبدورکی ۸۱۳٤۲ نفری سلماس شهرینده و ۱۰۲۰۳۹ نفری کندلرده یاشاییردی، بوُ دؤنم ۱۸۹ کندین ۱۰۲ کند تورک و ۸۷ کنده کوزد یاشاییردیلار، اورتالاما حسابلا هرکندین جمعیتی (۱۸۹/ ۱۰۲۰۳۹) ٥٤۰ نفر اولوردو، لذا کندلرده ٥٥۰٦۹ نفر تورک و ٤٦۹۷۰ نفر کوزد یاشاییردیلار، شهرین نفوس داغیلیمی‌نا گلینجه محله‌لرینین ان اؤنملیلری بئیله دیر: اهروان/ اهرنجان (۲۰۰۰عائله)، یادبود (۳۰۰۰)، فرهنگیان کوُیو (۳۰۰۰)، آزادگان (۱۰۰۰)، تازاکندمحله‌سی (۳۰۰۰)، لاله کوُیو(۲۰۰۰)، آغامچیدی(۵۰۰)، شهرمرکزی (٤۰۰۰)، چمران(۳۰۰)، تبراوستو(۷۰۰)، تسی(۲۰۰۰)، شهرده ش۱۳۵۰دن اؤنجه تورکلر نفوسون بوتونونو تشکیل ائدیردی‌و آزجا ارمنی عایله‌لری‌یاشاییردی ولی‌بو تاریخدن سونرا کوردعایله‌لری شهرده یئرلشمه‌گه باشلادیلار، شهرین مرکزی

بؤلومو، تازاکندمحله سی، یادبود، چمران، آزادگان و اهرنجان، تبراوْستو محله‌لرینده چوغونلوقلا تورکلر یاشایير و بورالاردا کورد عایله‌لری ۱۰فایزدن چوخ دَییل، فرهنگیان و آغامچیدی‌نده ۲۰فایز، لاله کویوندا ۳۰فایز و تسی محله‌سینده ۷۰فایز کورد عایله سی واردیر (کورد عایله ساییسیندا بو مقدارلار مختلف دئییشلرده ان چوخودور) و توْپلام اولاراق شهرین ایچینده ۱۹ فایزه یاخین کورد و ۸۱ فایز تورک یاشاماقدادیر، بوحسابلا شهرستاندا توپلام اولاراق ۱۲۰,۹۵٦ نفر تورک و ٦۲,٤۲۵ نفر کورد یاشایير، آیری دئییشله بوُ دؤنم، شهرستانین ٦٦ فایزی توْرک و ۳٤ فایزی کوْردایدیلر. (اشاره اوْلونمالیدیرکی پهلویچیلر بو شهرستاندا کوْره‌سونلولری غرضلی اولاراق کوْرد حسابلاییرلار حالبوکی اونلار اصیل و کؤکلو تورکلردندیلر). --سالماس/ سَلماس salmas(اؤزل‌آد) بوُ شهرده چوْخلو قازینتی‌لار اوُرارتو دؤنمینه اشارت ائدیر، اوْرارتولارین اوُلخو ویا اوْلهو آدلی شهرلری بو بؤلگه‌دیر، ابن فقیه، کتابیندا بوُ شهردن سالماس/ سلماس شکلینده آدآپاریبدیر همچینین نزهه القلوب کتابیندادا بوُشهردن اؤنملی شهر عُنوانیندا آد آپاریلیبدیر، بوُ شهرین آدی ۱۳۰۹جو ایلین زلزله سیندن سوْنرا پهلویچیلر طرفیندن شاهپور کلمه‌سینه دَییشه‌رک اسلامی انقلابدان سوَنرا اصلی آدینا دؤنده-ریلدی، شهرین آدی ائتیمولوژیک باخیمدان بئیله توْجیه اوْلور: بوُ شهر تاریخین مُختلیف دؤنملرینده چوْخلو حادثه‌لره شاهد اوْلوبدور و بوُرانین دیمدیک آیاقدا دوُرماسی سببیله بوُ آدین توْرکجه سؤزجوک اوْلاراق سوْلماز و سلماز کلمه سیندن آلینماسی سانیلیر {بعضا سَال+ماس بؤیوک‌سالو قایا معنالانیبدیر[٦٦]}.. ائتیموْلوژیک جهتدن آس (آز>آذر، اوْرخون داش‌یازی‌لاریندا اوْلان قوْمون آدی) سؤزجوغونو بوُ کلمه ده آچیقجا گؤرونمکده دیر (میثال اوْچون سیواس و میناس، آراز، ماناس، کیمی تورک شهر و یئر آدلاریندادا بوُ اشارتی عئینا گؤرمک اوْلار، همچینین آذر، آسپاروُخان، کیمی کلمه‌لرده بوُ سؤزون ایزی گؤرونمکده دیر (باخ: آز، آذربایجان)، اشاره اوْلونمالیدیر کی آس سؤزونه اکله نه‌رک سالماق سؤزوندن اوْلام سالما سؤزو آس قوْمونا عاید اوْلان یئری گؤسته ریر و سالماق کلمه سینین معناسی سالدیرماق کلمه‌سیله باغلی اوْلاراق بیر یئری آلماق و اوْردا یئرلشمک مفهومونو وئریر. --سالماس بؤلگه‌سینین‌چایلاری(اؤزل‌آد)چایلارزوْلاچایا تؤکولورلر: آرتانْس (~s٦b۱۲)، آغدره/ اسپی‌دره (جمال آباد برازی s۷b۱۵)، رَشه‌دار (دئریک‌چای‌s٦b۱۳)، دره‌لی‌سو (~s٤b٤۰ /٦ q ۰)، دئریک (دیشوان ۳۷s٤b۳۳/ ۱ q)، نهراَهرَوان (s۰ /٥b۲۰)، آب‌گووا (s۸b۹)، سرهئلان/ شناتال (~s٤b۳۰)، شئیدان (~ s٤b۲۹)، زوْلا چای (قصریک- زولا- قاراقیشلاق ۵.s۲.b۱۰۰ /q٤)، خوْرخوْرا (ممکان ۳۹و۲و۲۵/ s۰)، قاراسو[۱۲۹](گ‌د)؛ --سالماس بؤلگه‌سینین داغلاری (چهریق-شیپیران-شناتال) (اؤزل‌آد)آوقان‌داغ(گ)؛ اوْچ-قارداش[۱۲۹](گ)؛ چیمنلر[۱۲۹](گ)؛ کئچل‌داغ[۱۲۹](گ)؛ گوْزان (۱۸ک‌گ‌ب۱۸۰۰)، کوْپ (۱۹ک‌گ‌ب۲۰۲٦)، جانقوُ (۲۰ک‌گ‌ب۲۰۰۰)، گَرجوُ (۲۰ک‌گ‌ب۲۲۰٦)، پیرچوْپان (۲۰ک‌گ‌ب۲٤۰۰)، بره‌سور (۲۳ک‌گ‌ب۲۰۵۳)، گَرقلیچ (۲۳ک‌گ‌ب۲۱۰۰)، گیرده رش (۲٤ک‌گ‌ب ۱۹۰۰)، دیمَک (۲٤ک‌گ‌ب۲۱۹۱)، سَرهَفْشَ (۲۵ک‌گ‌ب ۲۲۸۳)، سارسول (۲٦ک‌گ‌ب ۲۰۰۰)، کوْرملا (۲۸ک‌گ‌ب ۲۳٤۰)، یونجالیق (۱٦ک‌گ‌ب ۱۹۰۰)، تنگسار (۸ک‌گ‌ب ۱۷۰۳)، قاین یاروق (۹ک‌گ‌ب ۱۸۰۰)، قادر (۲۵ک گ‌ب۲۳۸۷)، کانی اسپی (۲۷ک‌گ‌ب ۲۳۰۰)، کَل(۲۷ک‌گ‌ب۲۳۵٤)، سله‌بره‌سی(۳۰ک‌گ‌ب ۲۵۵۳)، کوْره (۳۵ک گ‌ب۲۳۹۳)، رازدَرگه (۳۵ک‌گ‌ب ۲۵۵۲)، صفر (۳۵ک گ‌ب۲۵٦۵)، سله‌حسن (۳۵ک‌گ‌ب ۲٦٤۲)، زرده‌کیل (٤۰ک‌گ‌ب ۲۹۰۲)، شَمه (٤۰ک‌گ‌ب ۲۵۵۲)، گَر (٤۰ک گ‌ب۲۸٤٤)، نوُچ (٤۰ک‌گ‌ب۲۸۸۲)، ایستی سوُ (٤۵ک‌گ‌ب۱٦۰۷)، کوْتان کَل (٤۵ک‌گ‌ب ۲۸۳٦)، کَل دستمال (٤۷ک‌گ‌ب ۲۸۸٤)، ساری داش (٦۳ک‌ق‌ب ۲۸۸۲)؛ تاندره (٦٦ک‌ق‌ب ۲۳٦۲)، دوُله‌گرگ (٦۷ک‌ق‌ب۲۲۲۲)، برَه‌زرد (۷۲ک‌ق‌ب ۲٦۵۱)، سیاه‌کوه(۱٤ک ق‌ب۲۳٦۹)، زنجیرقالا (۱۵ک‌ق‌ب ۱۷۰۰)، بانی (۱٦ک‌ق‌ب ۲۰۰۰)، پیرامتوُ (۱۷ک‌ق‌ب ۲۱۰۰)، سفید (۲۲ک‌ب۲۳۰۰)، دوْلاپیره(۲۲ک‌ب۲۳٦۰)، قیرمیز (۲۲ک‌د ۲۲۰۰)، قلّه گوُزیک (۲۲ک‌ق‌ب۲۳٦٦)، شیروُ (۲۲ک‌گ‌ب ۲٤٦۳)، کَهبَری (۲۵ک‌ب۲۷۰۰)، خدا ۲۵ک‌گ‌ب۲٤۸٦)، ارول (۲۷ک‌ق‌ب ۲٦۰۵)، اره‌ویل(۳۰ک‌ق‌ب۳٤۰۰)؛ سرهئلان (۳۰ک‌گ‌ب۲٦۹۱)، حوُره‌دوْولَک (۳۰ک‌گ‌ب۲۷۱۸)، حاجی‌عرب (۳۰ک‌گ‌ب۲۷۳۲)، سوُرگَلان (۳۱ک‌ب۲٦۰۰) ، تات (۳۲ک‌گ‌ب-۲۹۲۷)، طاعت (۳۵ک‌گ‌ب۲۸۰۰)، --سالماس بؤلگه‌سینین داغلاری(کنارپروژ-کوْره‌سوْنلو) : انبَت داغی[۱۲۹](ق)؛ ساری چیچک[۱۲۹](ب)؛ قاباق‌تپه [۲۹](گ‌د)؛ قیْزیل‌داغ[۱۲۹](ق)؛ گری‌گل (۱۳ک‌گ‌د۱۳۷۲)، پالان تؤکن (۱۳ک‌گ‌د ۲۱۷۰)؛ سَقفل توُتان (۱۷ک‌گ‌د۱٦۷۰)، شابان (۱۸ک‌گ‌د ۱٦۵٤)، تالا (۲۰ک‌د۱٤۸۲)، قاسم گؤلو (۲۰ک‌گ‌د ۱۹۰۰)، قافلان (۲۷ک‌گ‌د۲۰۸۹)، پیرچاووُش (۱۰ک‌گ‌د ۱٦۰۸)؛ آرپاچای (۱۸ک‌گ‌د۱۹۵۸)، گردَک‌داغ (۱۰ک-ق‌ب۱۹٤٦)، باباآرْزن (۱۳ک‌ق‌ب۲۲۲۰)، گوْنئی (۱۵ک‌ق‌ب۱۹۵۲)، باباکمر(۱۸ک‌ق‌ب۲٦۳۸)، شوُره (۱۹ک ق‌ب۲٦۱۰)،

چوُخور(۲۲ک‌ق‌ب ۲۱۷٤)، شوْربوُلاق (۲٦ک‌ق‌ب ۳۰۰۰)، کیچوُبوُلاغی/ کئچیبولاغی (۱۵ک‌ق ۱۷٦۲)، --سالماس (مرکزی-چهریق) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) آجواج (*۱۷۷×)؛ اَسپی‌دره/ آغدره (*۱۲۸×)(بوْش)، اصلانیک (*٦۸×)؛ اِلیاسی (*۱۱۰×)، بئهیک (*۱۰۰×)، باهارآوا (*۳۳×)، بَرازی/ برهزی (*۸۷×)، بَلقَزَن (*۷٤×)؛ بیْزبیزان (*۳۰×) (قوْ: بزبزان)؛ تمَرآوا (*۸٦×)؛ جمال‌آباد، جنگه سَر (*۵۵×)، چئهریق/ آ-ی (*۱۲۰×)، حَسبه‌شه (*۵۰×)؛ حق وئرن (*۱۵۲×) (*۱۵۲×)؛ دروْو/ داراب (*۵٤×)، درماندک/ دیلمان دره (*۷۵×)، زروُن دره/ زرّین ده، زنگوْ؛ زوْلا (*۸۲×)، سئیوان (*٦۱×) (قوْ: سیاوان)؛ سوُسن آباد (*۸۳×)، شیروانی (*۱۸۰×)؛ شیناتال (*۲۰۰×)، قصریک (*۷۰×)؛ کله‌شین؛ کله‌ران، کهریز (*۷۰×)؛ کوُتوان (*٤۰×) (قوْ: کتبان)؛ گَردیان (*۱۰۰×)، گرماویچ/ گرموژ (*۸۰×)، لک آباد/ آ-ی، لوْراشیرین، لوُلَک‌آباد/ آ-ی (*۷۰×)؛ لیلوْس (*۱۰۰×)؛ ماتی‌خیْرپا (قوْ: ماته خرابه) (*۷۰×)؛ میرآوا (*٤۰×)؛ همّت آباد، ویْریک، --سالماس(مرکزی-زوْلاچای) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا تؤرکدولر) آغ‌اسماعیل (*۱۳۵/ تو)؛ اوْله (*۳۷۰/ تو) (قوْ: اولق)؛ باخچاجیق (*۱۸۰/ تو+ آسوری و کلدانی)؛ پَته‌ویر (*۲۰۰/ کو+کلدانی)؛ پیه-جیک (*۱۵۰/ تو+ آسوری+ کلدانی) (قوْ: پکاجیک)؛ حاصار، خنه-یه (*۱۲۰/ تو)؛ خُسراوا (*٤۹۰/ تو+مسیحی+ کلدانی) (قوْ: خسروآباد)؛ درزه‌کوُلان (*۲۲۰/ تو) (قوْ: درزه‌کنان)؛ دیریش (*۲٤۰/ تو)؛ زئیوه‌جیک (*۲۲۰/ تو)؛ سارنا (*٤۳۰/ تو)؛ عبدل آباد، کؤچه‌میش (*۲۲۰/ تو)؛ کؤهنه‌شهر/ تازاشهر (*۲٤۰۰/ تو)؛ کَل‌آشان (*٦۰۰/ تو)؛ گوْلوزان (*٤۱۰/ تو) (قوْ: گلعذان)؛ گَولَن gəvlən (*۲۰/ تو)، محلم/ ملحم (*٤٤۰/ تو)، موُغانجیق (*۱۲٦۰/ تو)؛ هفتوان (*٤۲۰/ ارامنه+کلدانی)؛ -- سالماس(مرکزی-شناتال) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی-سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) آشناق (*۱۰۷×) (قوْ: اشنک)؛ آغ‌برزه (*۱۱۵×)، بوُروش‌قالان (*۱۰۵×) (قوْ: بوروشخواران)؛ پیرمند، جاندار؛ حاجَفان/ حاجی جفان (*۲۱۰×)؛ خوْرخوْرا (*٤۰)؛ دوْرکه؛ دؤشوان؛ دئریک (*۹۰×)؛ سینجی(*۱۲٤×) (قوْ: سنجه)؛ شمه‌رین؛ شیوه (*۹۰×)، علی‌بولاغی (*۱۲۰×)؛ قصریک/ آ (*۳٦×)؛ قیزیل-کند (*۷۰×)، کاپیک (*۱۲۰/ تو)؛ کیسیس (*۷۰×)، کَشکاویچ (*۲٤۰×)؛ کؤزه‌رش (*۲۰۰×)، کوْم؛ گله دام؛ گورآوا/ گوْراوا (*۹۰×)؛ گؤزیک؛ نیزیرآوا (*۸۰×) (قوْ: نظرآباد)؛ هَیله‌ران (*۹۰×)؛ --سالماس(مرکزی-شیپیران) بؤلگه‌سینین کندلری : (کند-یستان اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر) اورتانیس، اوُستوره؛ بالکان/ بالخان (*۱۳۰×)، خیْناوین/ خاناوین (*۳۰×)؛ دوْستان (*۲۰۰×)؛ دؤشوانک(بوْش)؛ دیله‌زی (*٦۵۰×)؛ سئوه‌در/ شیوه‌در (*۹۰×)؛ شیروانی (*۱۸۰×)؛ قالارش (*۲٦۰×)، استوْنرش (*۸۷×)؛ قصریک/ ی (*۵٦×)؛ کَره‌کان؛ گَره‌رَش/ کله‌رش/ آ-ی؛ گَلیک؛ گؤزیک؛ هره‌کیان؛ هوْرین/ هَرین(بوْش)؛ هیشتَراک (*۱۵۰×)؛ --سالماس(مرکزی-کنارپروژ) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا تؤرکدولر) اَخیان× (*۱۱۰/ تو)؛ آغ زیارت/ تو؛ ایستی‌سوُ×ره‌سونلو تؤرکو (قوْ: آبگرم)؛ تئزخراب×؛ تَمَر/ تو، خان تختی/ تو؛ زیندشت×؛ شوْرگؤل/ تو (*۲۸۰/ تو)، قاباق تپه/ تو (*٤۰/ تو)؛ آغ بولاق/ کانی سفید (*٤۲×)، موُغول/ کؤره‌سونلو تؤرکو؛ میناس/ مینَس/ تو (*۱۰۰/ تو)؛ -- سالماس(مرکزی-کؤره‌سؤنلو) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی‌سی چوْغونلوقلا کؤره‌سؤنلو تؤرکلریندندیلر) اوْربان(*۳٦۱/ تو)، ایلک‌آوا (*۱۳۵/ تو) (قوْ: ریگ آباد)؛ اَیَن (*۱۳۵/ تو) (قوْ: عیان)؛ پیه‌جیک (*٦۲×) (قوْ: پکاچوک)؛ چارستون (*۱۸۰×)؛ چیچک (*۲۰٦/ تو)؛ دیله‌زی(*۱۰۰×)(قوْ: دیرعلی)؛ سئلاب (*۵۲۰/ تو)؛ سارای ملیک/ سره‌مئیی (*۱۹۰/ تو+ کو)؛ شئیدان (*۱۲۰/ تو)؛ شکریازی (*٤۲۰/ تو)، شئرکی(*۷۰/ تو)؛ شوْریک (*۱۷۰/ تو+کو)، قانقَری/ قانقاری (*۳۲۰/ تو) (قوْ: کانیان)؛ گوْبه؛ گَولَن (*۸۰/ تو)؛ لَشگیران (*۱۱۰/ تو)؛ مافی‌کند (*۲۰/ تو)؛ هؤدَر (*۱٦۰×)؛ وَردان/ واردان (*۳۰۰/ تو)؛ یئنگیجه (*۱٦۰×)؛ ساورا (قوْ: سوره)؛ --سالماس(مرکزی-لکستان)بؤلگه‌سینین کندلری: آختاخانا (*٤۲۰/ تو)؛ بخشی‌کندی (*۲٤۰/ تو)؛ بکوُشلوُ (*۲٤۰/ تو) (قوْ: برگشاد)؛ چوْبانلو/ آ-ی/ تو+کو (*۱٤۰/ تو)؛ حَبَشی (*۷۸۰/ تو)؛ حمزه‌کندی (*۳۹۰/ تو)؛ خانادام (*۱۳۰/ تو)؛ سلطان احمد؛ صدقیان(*٦٤۰/ تو)؛ قاراقیشلاق (*۱٤۰۰/ تو)؛ قیزیلجا (*٤٦۰/ تو+آسوری+ارمنی)؛ کنگرلی(*۵۰۰/ تو)؛ یالقوزآغاج(*۵۰۰/ تو)؛ یوْوشانلی(*۵۰۰/ تو)؛ سوْره (*۳ک‌گ-ب*۸٤۰/ تو)،

سالماسلی سعید..salmaslı səid [اؤزل‌آد] گؤنش ۱۲٦۵ده آنادان اوْلوب، مشروطه انقلابینین بؤیوکلریندن و شاعر اولاراق سالماسدا ایلک چاپ ائوینی یوْلا سالیر، بوُ قهرمان ۱۲۸۹جو گؤنش ایلینده شعبانیه ساواشیندا شهید اوْلور.

سالماسلی‌میرزامحمود..salmaslı mirzəmahmud [اؤزل‌آد] میرزا محمود غنی‌زاده سلماسی ۱۲۹٦ه دا سالماسدا دؤنیایا گلدی،

مشروطه حرکاتینین بؤیوکلریندن ایدی و ۳۱۳ ده تبریزده وفات ائتدی[۱۳۱].

سالماق..salmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئی یوخاریدان آشاغی یا بوراخماق، دؤشورمک "داشی یئره سالدی" (فا: افکندن). to throw ۲-بیر شئیی دؤشوروب ایتیرمک "بیلمیریم آچارلاری هاردا سالمیشام". ۳-اساسینی قوْیماق، قورماق، دؤزلتمک "معدن سالماق، یوْل سالماق". ٤-گئچیرمک، تاخماق "آچاری قیفیلا سالدی". ٥-اؤرتمک "باشینا شال سالماق". ٦-بیر یئره چاتماق "اؤزونو اؤه سالدی". ۷-تؤکمک، یئرلشدیرمک "ساماوارا کؤمور سالماق". ۸-یوْللاماق، گؤندرمک "اوْنو یوْلا سالدی، سئوگی اوْنو داغلارا سالدی". ۹-ایچَری بوراخماق، داخل ائتمک "حبسه سالماق". ۱۰-ناخیش لاماق، تیکمک "دوُوارا ناخیش سالماق". ۱۱-دئویرمک، ییخماق، تاخدان دؤشورمک "شاهی تاخدان سالدیلار". ۱۲-یایماق "خسته‌لیک سالماق، سس‌سالماق" ۱۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "محبّت سالماق، اله سالماق، آرایا سالماق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه دیواندا مُختلف معنالاردا گلیب، ‹سالماق›: "آتماق، بیر شئی له اشارت ائتمک، گؤندَرمک، گؤتورمک، توْپلاماق، توْپلو حالا گتیرمک"؛ ‹سالینماق›: "سارقماق، سالّانماق"؛ ‹سالتورماق›: "سالدیرماق، بیرینین پالتارینی چیخاریب آتماغی امر ائتمک، سوْیوندورماق"؛ بو معنالارا دایاناراق چوْخ کلمه لرین کؤکونو آنلاماق اوْلار: سالت، سالتوق، سالمان، سالغور، سالور، سالقارا، سالامان سؤزلری سالتورماق فعلینین سوْیونوب اؤرتوکسوز اوْلماق مفهوموندان آلینیب؛ سالور/ سالار سؤزو سالدیرماق و سالماق فعلینین یئره ووُرماق مفهوم ایله ایلگی لیدیر؛ سالاق، سالپا، سالوْز، سالوْوچو کیمی کلمه‌لر "سؤز آتماق و اشارت ائتمک" معنالارینا دایانیر؛ سال، سالچی، سالینجاق، سالمالیق سؤزلری ده سالماق فعلی نین یئره آتماق مفهوم ایله باغلیدیر، سال و سالینجاق کیمی کلمه لر آوروپالی سالوْن کیمی سؤزلرینده اقرباسی اوْلابیلر، یئنه ده سالار سؤزوندن ایگید و آزاده مفهومو دوزه‌لیبدیر}.

سالمالیق..salmalıq [آد، تورکمنجه] اوْتلاق.

سالمان..salman [آد] ۱-اینسان‌آدی، باخ: سالامان، سلمانی، سلمان[۷]. ۲-سالما، پالتارا تیکیلن‌آیری تیکه، ۳-باشی بوْش و سربست، ٤-دمیرچی ٥- غزل اوْخویاراق پول آلان، درویش[۲۲٤].

سالِم‌تبریزی..salim təbrizi [یازار] آذربایجان‌شاعریدیر[۱٤۱].

سالنامه..salnamə [آد، فا] ایل سایار، گوْن سایار، چاغ سایار (فا: ~).

سالواردی..salvardı [اؤزل‌آد] باکی و نخجوان‌دا یئر آدی[۲٤۰].

سالوْز..saloz [صفت، خا] باخ: سالاق، مایماق.

سالوْن..salon [آد، فرانسیزجا] عمومی و بؤیوک اوْدا (فا: سالن).

سالوْن چامی..salon çamı [آد، بیتگی] کیچیک چام شکلینده، دالاری اوْزه ری تیکانلی بیر بزک بیتگی‌سی (فا: گیاه زینتی). ara ucarina

سالوْن‌چیچگی..salon çiçəyi [آد، بیتگی] سالونلاری‌بزه‌ین باخیملی-چیچک‌نوعو.

سالوْوچو..salovçu [آد، باخ: سالماق] توْی چاغیریش بلگه لرینی یاییناییان اوْغلان و قیز، سالاوچی.

سالوُر..salur [اؤزل‌آد] ۱-سالوُر ویا سالغوُر طایفاسی اوْغوزلارین ۲٤ قوْلوندان بیریدی، اوْنلار تؤرکمنستانا و بیر بؤلوموده داها گؤنباتان اؤلکه‌لره کؤچ ائتدیلر، مانقیشلاق بؤلگه سینده یئرلَشن سالورلار ایکی قوْلا آیریلیردیلار: ایچکی سالور (ایچ سالور) و داشقی سالور (دیْش سالور)، م۱۷ جی یؤزیلده تؤرکمن‌لرین دئییشینه گؤره سالوُر طایفاسیندان یوْموت، ارساری، ساریق و تکه طایفالاری منشعب اوْلوبلار، و دئمک اوْلارکی تورکمنستانین چوْخو سالور طایفاسینا منسوبدولار[۸۵]. ۲-کیشی‌آدی "اوُلاش اوْغلو سالور قازان، دده"، قاراخانلی خانی، باخ: سالغور؛ ۳-(آ) عسگر سالان؛ آزاده؛ باخ: خوارزمشاهلار[۲۰۹].

سالوُق..saluq [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-سالیق، آزاده، حرّیتینه قاووشموش ۲-سلجوُقلو اَرضروم آتابگ‌لریندن ۳-تؤرکمَن‌لرین، بایرامشاهلی اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. تؤرکمن-یاوموُت-بایرامشاهلیْ بوْی‌لار یندانديرلار[۱۵۸-۸۱]. ٤-اینسان آدی: سالوُق بیکه، سالوُق خان، سالوُقبای، سالوُقتان، سالوُقتای.

سالوُم..Salum [اؤزل‌آد] ۱-اؤزگؤرلوْک، آزاد ۲-قیْلینج، سلاح[۷].

سالوُن..salun [اؤزل‌آد] ۱-ژئست، اَدا، جلوه ۲-بوْی گؤستَرمه، اوْرتایا چیْخما[۷]. {باخ: سالماق}.

سالوُندوُ..salundu [اؤزل‌آد] ۱-اؤزگور، حرّ ۲-ادالی، بوْی گؤسته-رن[۷].

سالوُندو تیگین..salundu tigin [تاریخی اؤزل‌آد] قوْچو اوُیغورلاری پرَنسلریندن[۷].

سالی..salı [آد] ۱-سوُواما آیقیتی، مالا. ۲-سه شنبه گونو، تک گؤنو {ت: مالا، باخ: سالماق}.

سالیا..salya [آد، باخ: سالماق] آغیز دان‌سیزان سوُ.

سال‌یاریشماسی..salyarışması [آد] ایرماقلاردا سال ایله دوزَنله‌نن یاریش.

سالیان..salyan [آد] ۱-آذربایجان جمهوریتینده رایوْن آدیدیر. ۲-آراز طرفیندن اسن بیر سازاق یئل آدی، بوآنلامدا بؤلگه و شهر آدیندان

گؤتورولمه لیدیر (فا: بادی که از سمت ارس می وزد). {بو شهر کؤرچاییینین یانیندا یئر آلاراق، کاروان یوللارینین قوْوشاق یئری اوْلموشدور، ۵۰ ایل یاخین گئچمیشه قدر کؤر چایی اوْستونده کؤپرو اوْلمادیغی اوْچون بو شهره سال و بره واسطه‌سیله گئچیمیشلر، ایندیده سالیانین کؤر چاییینا یاخین بیر محله‌سی "کؤهنه بره آغزی" آدلانیر، بو اوْزدن بو بؤلگه، سال وسیله‌سینین ساحیلده یان آلدیغی اوچون بو آدلا تانینیبدیر، سالیان شهرینین آدی بیر دؤنم ایلخانلیلار زامانی محمودآباد اولموشدور ولی گوُمان ائدیلیر سالیان سؤزو داها قدیمدیر.

سالیان..salyan [آد] وئرگی[۲۲٤] {بو معنادا فارسجا سالیانه یعنی ایللیک سؤزونه باغلی اولمالیدیر}.

سالیئر..salyer [اؤزل‌آد] شامخوْر'دا کند آدی[۲٤۰].

سالیشدیرماق..salışdırmaq [تاثیرلی ائیلم، باخ: سالماق] ایکی طرفی بیربیریله وورشدورماق (فا: به جان هم انداختن).

سالیق..salıq [آد] ۱-خبر، سوُراق، بیلدیرمه "آغاجین یئرینی سنه ددهم سالیق وئردی[۱]". ۲-وئرگی، وئرگی بوْرجو، خراج[۷] {بوُکلمه‌سالماق‌سؤزونون‌یایماق‌مفهومونا باغلیدیر}.

سالیقچوُ..salıqçu [آد] سالیقچی: سوُراقچی، بلدچی.

سالیقچی..salıqçı [آد] سالیقچو، سوُراقچی، بلدچی.

سالیم..salim [آد، ع‹ سالم›] اسن، ساغلام (فا: سالم).

سالیم..salım [اؤزل‌آد] ۱-سَرین اسن یئل، سَرینلیک ۲-فرمان، امیرنامه ۳-اوْزوم دئمَتی و سالخیمی، سالخیم[۷]. ٤-بیر اکین یئرینین ناداسا و دینجه بوراخیلمیش بؤلومو[۲۲٤].

سالیم..salım [باخ: سالماق] آز، آزاجیق، بیر دفعه تؤکمه‌یه چاتار چای مقداری و بوُجور شئیلر"بیرسالیم چای، بیرسالیم کهلیک اوْتو" (فا: اندازه یکبار مصرف چای و--}.

سالیْن..salın [اؤزل‌آد] ۱-سربستلیک، بوْی گؤستَرمه ۲-دَا ۳-سالیْنجاق[۷].

سالینا سالینا..salına salına [ظرف] باخ: سالاناسالالانا.

سالیْنای..salınay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سالیْن+ آی[۷].

سالیْنمیش..salınmış [اؤزل‌آد] سربست، آزاده، سالامان[۷].

سالینتی..salıntı [آد] ۱-سالینما ایشی، سالینان هرشئی ۲-بیر ایشین اوزُاییب گئتمه سی، سالالانتی[۲۲٤].

سالینجاق..Salıncaq [آد، باخ: سالماق] کوُف گئتمه آلَتی، (فا: وسیله تاب بازی).

سالینجاقچی..salıncaqçı [آد] کوُف و سالینجاق ایشله‌دن.

سالینغو..salınğu [آد] داش آتان سؤپنگ، سالینقو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، باخ: سالماق}.

سالینماق..salınmaq [بلسیز ائیلم] سالماق‌ایشی گؤرولمک.

سالینیش..salınış [آد] سالینیم: سالینماق ایشی.

سالینیم..salınım [آد] سالینیش: سالینماق ایشی.

سالی‌وئرمک..salı vermək [تاثیرلی ائیلم] بوُراخماق، سالماق، آشاغی اؤتورمک[۲].

سام..sam [آد] ۱-سؤموکسوز ات پارچاسی ۲-بوْیوندوروغا کئچیر-یلن اَیری دَیه‌نک، ۳-بیتگین، یوْرقون[۲۲٤]. ٤-(ع‹سمّ›) آغو {یئم و درمان معناسیندا، باخ: سامان}.

سامادیْن..samadın [اؤزل آد] توْرکمن-یاوموُت-اوُگوُرچاوْ بوْی‌لاریندا‌ندیر[۸۱-۱۵۸].

ساماریق..samarıq [آد] پوْزوق، خسته لیگین بوُراخدیغی سرسملیک[۲۲٤].

ساماغاری..samağarı [اؤزل‌آد] م۱٦جی یوْزیلده، آنادولودا آت‌چکن توْرک‌بیرلیگینه‌منسوب‌بیربوْی‌آدی[۸۵] {سام+آغ+اری}.

سامان..saman [آد] تاخیل دؤیولدوکدن سوْنرا قالان ساپ قیرینتیلاری، دوْغرانمیش کؤلش (فا: کاه). **chaff** {دیوان لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ دیواندا اَم سَم داوا و ساملاماق / سمله‌مک کلمه‌لری درمان‌ائتمک معناسیندا گلیب، یئنه‌ده-سمریمک / سمریشمک / سمریتمک کلمه‌لری (قوْیونو) یاغلاندیرماق و کؤکلتمک معناسیندا وسمیز سؤزوده کؤک و چاق معناسیندا ایشله‌نیبدیر، بونلاردان آنلاشیلیرکی سم و سام کلمه‌سی یئم و کؤکلدن شئی اوچون دئییلیر و سامان کلمه سیده بونا باغلاناراق همان معنانی (یئم، دؤیولموش تاخیل کؤلَشی) داشییر، فارسجادا ایشله‌نن سامان کلمه سینین بو کلمه ایله مفهوم یاخینلیغی وار[٦]}.

۲-سامان۲(آد، فا› باخ: سامان۱) نظم‌و نظام، ائو وسایلی، وار (فا: ~).

۳-سامان۳(اؤزل‌آد)سراب، مراغا، ساوه‌ده داغ آدی، شهرکرد، ساوه-نوبران، انزلی-غازیان، گئرمی و اردبیل (~لی)ده کندآدی، تبریزده بیر میدان آدی (سامان مئیدانی)، اصفهانا یاخین و تورکلرین یئله‌شیم یئرلریندن بیر یئر آدی {سامان آدیندا یئرلرده (حتی فارس بؤلگه-لرینین اوْرتاسیندا اوْلان یئرلرده) تورکلر یاشاییر و بو موضوع ۱۳۲۰سایی‌ملاماسیندا قئید اوْلونوبدور، آیریجا کرمان-شهداد و کرمانشاه-شاه‌آباد'ین گؤنئی‌دوغو سوُندا سامان آدیندا یئر واردیرکی تورک کؤچَری طایفا لاریلا ایلگیسیز گؤروکمور، بو حاقدا اؤنملی بیگیلر "مقدمه ای بر تاریخ / تاریخه گیریش" کیتابیندا گؤرمک اولار}.

سامان‌آلتیندان سوُ یئریتمک..saman altından su yeritmək [دئیم] ال آلتیندان ایش گؤرمک.

سامان‌آلوْوو..saman alovu [آد] گلیب گئچیجی، بیردن پارلایب تئز سؤنن.

سامان‌رنگی..saman rəngi [آد] آچیق سوْلوق ساری رنگ.

سامان‌ساریسی..saman sarısı [آد] آچیق سوْلوق ساری رنگ.

سامانسوْو..samansov [آد] سامان رنگی، سامان ساری‌سی.

سامان‌قاپان..samanqapan [آد] کهربا.

سامان‌کیمی..saman kimi [آد] حددیندن آرتیق و بوْل اوْلان شئی حاققیندا.

سامانلاماق..samanlamaq [تاثیرلی ائیلم] سامان قاتماق، مال داواری یئمله‌مک اوچون اونلارا سامان وئرمک. to cover with chaff

سامانلی..samanlı [صفت] ۱-سامان قاتیلمیش، ۲-گئرمی ده کند آدی.

سامانلیق..samanlıq [آد] ۱-سامان یئیلان یئر، سامان ساخلانان یئر، سامان یئغاجی، سامان آنباری (فا: کاهدان). ۲- chaff store سلقه‌سیز و نظام‌سیز یئر حاققیندا.

سامانلیلار..samanlılar [اؤزل‌آد] سامان اوغوللاری اسلامدان سونرا ایلک دفعه ماوراءالنهر (باتی‌تورکوستان) و خوراسان‌دا اؤزارک حکومت قوردولر، اسلامدان‌سونرا بوحکومت اورتادوغو'دا تورک بویلارینین اؤزگورجه اگه‌منلیک‌قورماغینا یول آچدی. بو کلمه نین کؤک بیلیمی حاقدا سامان سؤزونه باخابیلیرسینیز.

سامانی..samanı [صفت] آچیق‌سوْلوق‌ساری‌رنگ، سامان‌رنگی(فا: کاهی).

سامان‌یوْلو..samanyolu [آد، گؤی ب] سوّت یولو، آچیق و آیاز گئجه‌لرده گونئی‌دن قوزئیه چکیلن اولدوز کوْماسی، یئرکوْره سینی ده ایچینه آلان بیر قالاکسی و کهکشان آدی (فا: کهکشان راه شیری). milky way

ساماوار..samavar [آد، روسجا] چای‌حاضرلاماق اوچون بیر وسیله (فا: سماور).

ساماي..samay [اؤزل آد] قازاق-کیچیْیوْز-بایوْغلوُ-چیر کئش بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

سامباغی..sambağı [آد] بوْیوندوروقدا اَیری دَیه‌نگه باغلانان ایپ[۲۲۴].

سامبال..sambal [آد] یاخ: سانبال،

سامبوران..samburan [اؤزل‌آد] مرنده داغ آدی. اهرده کند آدی {۱-سام+بوْران. ۲-اوْتلو و بورانلی داغ}.

سامرانت..samrant [اؤزل‌آد] پیرانشهر ده داغ آدی {سام+ار+آند}.

سامسا..samsa [اؤزل‌آد] باقلاوا تؤرو بیر خمیر دادلی‌سی[۷].

سامسالو..samsalu [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {سام+سوْو+لو}.

سامساما..samsama [تاریخی اؤزل‌آد] عُثمان‌بگین یاخین‌سلاح آرخاداشی[۷]؛

سامع..sam [آد، عربجه] ۱-دینله‌ییجی. ۲-دینله‌مه اوْرقانی (فا: ~).

ساملاماق..samlamaq [تاثیرلی ائیلم، ت] درمانلاماق، احیا ائله مک {باخ: سامان}.

سام‌ووُرقونو..sam vurqunu [آد] سوْیوق ووُرموش بیتگی ویا میوه[۲۲۴].

ساموْلیت..samolit [اؤزل‌آد] زاقاتالا'دا آشیریم آدی[۲۴۰].

ساموُخ..samux [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن آدیدیر.

ساموخ..samux [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، رقص مینگچئویر یاخینلیغینداکی ساموخ کندینده مئیدانا چیخیب. سون ایللئرده چوخ آز ایفا ائدیلیر. آرام تئمپلی بو رقصی هم قادینلار، هم ده کیشیلر ایفا ائده بیلرلر[۲۴۵].

ساموُقا..samuqa [تاریخی اؤزل‌آد] عنادچی، دیرَنچلی؛ چنگیزخان'ین اوْردوباشیسی[۷].

ساموُر..samur [آد، دیرگی] اتجیل، سانسارگیللر سوْیو، قویروغو اوُزون و یومشاق، دری‌سی قهوه و قارا بیر امجک‌لی حئیوان (فا: سمور). lutra martes zibelilina {ددە قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ کیش›؛ ‹سَمورگؤک›: بوْلبوله بنزر بیر قوُش}.

ساموُر..samur [اؤزل‌آد] خاچماز'دا چای آدی[۲۴۰].

ساموُیدلر..samuidlər [اؤزل‌آد] اوُرال‌آلتای‌دیللی بیرخالق: باخ: توُبا.

سامی..samı [آد] بویوندوروغون هرایکی اوجوندا قوْشا دلیکلره سالینان نازیک آغاج {باخ: سام›ساملاماق}.

سامی..sami [آد، ع] عرب، عرب کؤکنلی.

سامیئلی..samyeli [عربجه] شدّتلی ایستی و توْزلو کوْلک، ایستی یئل.

سامیان..samyan [اؤزل‌آد] اردبیل‌ده کندآدی {سام+یان: یئملی و درمانلی}.

سامیْت..samıt [آد] ۱-دره اوْتو. ۲-بوْیوندوراغا گئچیریلین کیچیک آغاجلار[۲۲۴].

سامیر..samır [آد] ۱-بیر نوع داغ چاییری. ۲-گوْبره[۲۲۴].

سامیرتی..samırtı [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {سام+ار+تی}.

سامیرتی..samırtı [آد] یوکسک سسله دانیشما، گوْرلتولو و سس[۲۲۴].

سان..san [آد] ۱-اؤن، شان، شهرت. ۲-سایی، سایما. ۳-رئژه (فا: رژه). parade {ت: سایی، اعتبار؛ باخ: سانماق}. ٤-اینسان آدلاری: سانالپ، سانای، سانبای، سانبَرک، سانَر.

ساناز..sanaz [اؤزل‌آد] ۱-آز تاپیلان. ۲-قیز آدی {سان + آز؛ بو کلمه‌نی فارسجا سا+ناز سؤزونه‌باغلاماق‌قرامری‌لحاظدان‌یانلیشدیر}.

ساناسان..sanasan [باغلاییجی سؤز] دئیه سن، ائله بیل، سانکی (فا: گویا).

ساناق..sanaq [آد] سایی" ساناقچی: سایان، سایی لایان". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: سایی}.

سانال..sanal [ساناماق+ل] گرچکدن اؤلمایيب اوُسدا دؤزه‌لن سایی (فا: عدد موهومی).

سانال سایی..sanal sayı [آد، مت] موهوم‌سایی، منفی‌سایی‌نین ۲جی کؤکو، (فا: عدد موهومی). imaginery number

ساناما..sanama [آد] ساناماق ایشی (فا: شمارش). counting

ساناماق..sanamaq [تاثیرلی ائیلم] سایماق، سانیماق" بایاتی: گؤنلری-بیربیر سانا. درس‌آلیب اوْخوسانا.بیرعلم بیرده صنعت. خزینه-دیراینسانا." (فا: حدس زدن). to imagine {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ: سانماق}.

سانای..sanay [اؤزل‌آد] آی کیمی پاک، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سانبال..sanbal [آد] سامبال، چکی، آغیرلیق" ایشی سامباللی گؤرمک" (فا: وزن). weight {باخ: سام› ساملاماق}.

سانباللاماق..sanballamaq [تاثیرلی ائیلم] چکی‌له‌مک، آغیرلاماق، آغیرلیغینی یوخلاماق

سانباللی..sanballı [صفت] گؤجلو، اساسلی" ~ ایش، ~ آدام". heavy

سانترال..santral [آد، فرانسیزجا] مرکزی (فا: مرکزی).

سانتریفوژ..santrifuj [صفت، فرانسیزجا] فیْرلاناراق سوُ کیمی شئیلری بیر مرکزدن ائشیگه طرف آتان وسیله، مرکزدن قاچیش (فا: ~).

سانتیقراد..santiqrad [آد] حرارت لاحاظیندان سوُیون بوُزلانما و قایناما نقطه‌لری آراسینی یوزه بؤله‌رک هر بؤلومونه دئییلیر (فا: سانتیگراد) centigrade

سانتیگرم..santigrəm [آد، فرانسیزجا] قرام‌ین یوْزده بیری (فا: ~). centigram

سانتیم..santım [آد] یوزده بیر (فا: ~). centime

سانتیمتر..santimetr [آد، فرانسیزجا] مترین یوْزده بیری (فا: ~). centimeter

سانتیمانتال..santimantal [آد، فرانسیزجا] حدّن آرتیق نازیک و اینجه اؤرکلی‌لیک، حساسلیق، دویقولو، ایچلی (فا: ~).

سانتیمانتالیزم..santimantalizm [آد، فرانسیزجا] آشیری‌دویقولولوق، ایچدن‌جیلیک (فا: ~

سانجاغا اوْخشار..sancağa oxşar [صفت] سانجاق کیمی، سانجاق واری.

سانجاق..sancaq [آد] ۱-بایراق (فا: پرچم). ۲-پالتار، یاخا ویا باشا تاخیلان ایینه، کاغاذ و پالتار کیمی شئیلری بیربیرینه توُتدورماق اوْچون اوْلان شئی (فا: ~). pence {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-علَم. ۲-باشی دؤیمه‌لی ایینه}.

سانجاقچی..sancaqçı [آد] بایراق چی، پرچم گؤتورن (فا: پرچمدار).

سانجاقلاماق..sancaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] سانجاق لا بر کیتمک.

سانجان..sancan [آد] سانجماق ایشینی گؤرن.

سانجماق..sancmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-تیکمک، نصب‌ائتمک، تاخماق، ایلیشدیرمک، گئچیرمک(فا: نصب کردن) affix to ۲-(ایینه لی-حئیوان‌لار) بیرینی ایینه‌له‌مک، سانجاراق اینجیتمک (فا: گزیدن). to bite ۳-(مج)بیرینی سؤزله اینجیتمک، بیرآغری‌بیرینین بیرئرینی اینجیتمک "دیشیم سانجیر" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: باتیرماق، تاخماق؛ بو کؤکدن دؤزه‌لن بعضی کلمه‌لر: سانجیلماق، سانجیلانماق، سانجاق}.

سانجود..sancud [اؤزل‌آد] ساییِن‌قالا دا کند آدی {سانجماق سؤزوندن: دالایان، سانجان، اوّستون‌گلن(: اؤرنک: ایگید)}.

سانجی..sancı [آد] چوخو ایچ اوْرقانلاردا اوْلان آغری، بؤیورده باش وئرن کسگین آغری (فا: دل پیچه). Gripes {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سانجی‌اوْتو..sancı otu [آد، بیتگی] بیرنوع یاوشان اوْتو، اوجالیغی٤٠-١٠cm، چوخ ایللیک، کوْرکلو، آغ چیچکلی، ایشتها آچیجی و معده آغری‌سینی کسن، مریم اوتو، اوغلان اوتو، توْکلو دالاق اوْتو (فا: نوعی مریم نخودی). teucrium polium ,fam labiatae

سانجی‌توُتماق..sancı tutmaq [تاثیرسیزائیلم] آغریماق، سانجی لانماق.

سانجیْدا..sancıda [اؤزل‌آد] یئر آدی" سانجیدا بگلری".

سانجیق..sancıq [آد] بؤیورده اولان قوُلونج و کؤپمه آغری‌سی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سانجی‌لانماق..sancılanmaq [تاثیرسیزائیلم] سانجی‌لی‌اوْلماق، سانجی یا توُتولماق، قارنی آغریماق. to have colic/ gripes

سانجیلماق..sancılmaq [بل] ۱-نصب اولْونماق، تاخیلماق، (فا: نصب شدن). ۲-دالانماق(فا: گزیده شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سانجیلمیش..sancılmış [صفت] باتیریلمیش، تاخیلیش (فا: نصب).

سانجی‌لی..sancılı [صفت] ۱-سانجی‌سی اولان، سانجی لانمیش، سانجی توتموش. **feeling gripes/ colic** ۲-تاخیلمیش.

سانجیماق..sancımaq [تاثیرسیزائیلم] سانجی وئرمک، آغریماق.

سانچوُ..sançu [ا، ت] یوُخاری چین یوْلوندا بیر شهر آدی.

سانچیْش..sançış [اؤزل‌آد] حمله، قیْلیچ وَیا قارقیْ ایله ووُرولان دؤرتوش[۷].

سانچیْغ..sançığ [اؤزل‌آد] اوُجو سیوری دَمیر، قارقی، باخ: سانجاق[۷].

سانحه..sanihə [آد، عربجه] حادثه، اولای (فا: ~).

ساندال..sandal [آد] ۱-باخ: سندل؛ ۲--یابان چیله گی، قوْجایئمیش[۲۲٤].

ساندال آغاجی..sandal ağacı [باخ] سندل آغاجی.

ساندواچ..sandvaç [آد] بوّلبول[۷]. سَندواج، سیْندیراچ {دیوان لغات تورک ده و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

ساندیق سیندیران..sandıq sındıran [اؤزل‌آد] هشتَری ده داغ آدی.

ساندویچ..sanduyç [این، شخص آدیندان] بلله، دورمک(فا: ~seanwich

ساندیراماق..sandıramaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: سندیره‌مک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ ساندراماق›}.

ساندیرماق..sandırmaq [اتد، باخ: سانماق] سایماق ایشینی گؤردورمک.

ساندیریش..sandırış [آد، ت] قاوقا، چکیشمه.

ساندیق بالیغی..sandıq balığı [آد، دیرگی] ایستی‌دنیزلرده یاشایان، بوْی 50cm وجودو گوّشه‌لی بیر بالیق (فا: نوعی ماهی). **ostracion**

سانَر..sanər [اؤزل‌آد] ایگید کیمی، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

سانری..sanrı [آد] گرچک اوْلمایان ولی سانیلان و آلقی لانان شئی (فا: گمان). **belief** ۲-ایکی اوْموز آراسی[۲۲٤].

سانری‌لاماق..sanrılamaq [تاثیرلی ائیلم] گرچکده اوْلمایان شئیی وارمیش کیمی گؤرمک، سانماق.

سانری‌سال..sanrısal [صفت] سانری ایله ایلگیلی.

سانسار..sansar [آد، دیرگی] سوُ ساموروگیللردن، توّلکودن کیچیک، گلینجیک‌دن بؤیوک، این (کوّمَس) حئیوانلارینا ضرر وئرن، دری‌سیندن بزک اشیاسی دؤزلتمک اوّچون دوْغا دؤشمنلریجه انصافسیزجا قیرقینا معروض قالان بیر چؤل‌حئیوانی(فا: دلق، موسوره). **maartes** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سارسال›}.

سانسارگیللر..sansargillər [آد، دیرگی] کیچیک، اوُزون، کوّرکو بیه‌نیلن، بیرتیجی حئیوانلار صنفی، اؤرنگی، سانسار، پوْرسوق، گلین جیک.

سانساق..sansaq [اؤزل‌آد] آنلاییْش[۷].

سانسکریت..sanskrit [آد] هیندده‌اولان‌اسکی‌بیردیل‌آدی(فا: ~ sanskrit

سانسوُر..sansur [آد، فرانسیزجا] یاییناارا محدویت قوْیما ایشی، یایین سیْنیرلاماسی (فا: ~). **censorship**

سانسیز..sansız [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

سانغی..sanğı [آد] حیرت،باخ:سانقی.

سانقی..sanqı [آد] حیرت، تعجب، خیال، سَراب، سانغی.

سانقالان..sanqalan [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی(۲۸۰۲)[۲٤۰].

سانکی..sanki [باغلاییجی سؤز] فرض ائت کی، توُت کی(فا: گویا). **perhaps**

سانلاو..sanlav [اؤزل‌آد] حُرمت، سایقی[۷].

سانلی..sanlı [صفت] آدلی، ساییلمیش، سانیلمیش، اوّنلو، تانینمیش، آدلی سانلی (فا: نامدار).

سانما..sanma [آد] سانماق ایشی (فا: حدس). **guess**

سانماق..sanmaq [تاثیرسیزائیلم] فرض ائتمک، ظنّ ائدیلمک، اوْلابیله جه‌یینه‌اینانیلماق (فا: پنداشتن، حدس زدن). **to suppose** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سانماق، ساناماق› بوُ فعل ساماق/ سایماق فعلی‌نین دؤنوشلو(عطفی)وجه ایدی، بو کلمه اصلینده سایی و عدد معناسیندا اولاراق ایندی" رژه، شهرت، سانی، گُمان، حدس" معناسیندادا ایشله‌نیر، بو کلمه‌عینا او بیری‌دیللره‌ده گئچیبدیر}.

سانی..sanı [آد] ۱-ظن، دوّشونجه، فرض، گمان، وهم، مفروض (فا: فرض) **supposed** ۲-تخمین. **estimating** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سانیْر..sanır [اؤزل‌آد] ۱-خیال ۲-بوُرج[۷].

سانیجا..sanıca [ظرف] تخمین اولاراق (فا: تخمینا). **approvimately**

سانیرام..sanıram [باغلاییجی سؤز] حدس وورورام (فا: احتمال میدهم).

سانیْری..sanırı [آد] فرضیه، سانیْریم (فا: فرضیه). **suppotitions**

سانیْریم..sanırım [آد] فرضیه، سانیْری(فا: فرضیه). **suppotitions**

سانیق..sanıq [آد] سوچلواوْلدوغوسانیلانمظنون(فا: متهم). **accused**

سانیقلیق..sanıqlıq [آد] سوچلو اولدوغوسانیلما وضعیتی، سانیق اولما.

سانی‌لار..sanılar [آد] حدس لر (فا: حدسیات). conjectures

سانیلماق..sanılmaq [بلسیز ائیلم] ظنّ ائدیلمک، فرض ائدیلمک(فا: فرض‌شدن).

سانیلمیش..sanılmış [صفت] متصوّر (فا: متصوّر). conceived.

سانیلی..sanılı [صفت، باخ: سانماق] ظن‌لی، تصور لو.

سانیلیر..sanılır [باغلاییجی سؤز] ۱-محتملاً (فا: محتملا). approximate ۲-فرض اولونور (فا: فرضاً). assuming

سانیم..sanım [آد] احتمال (فا: احتمال). probabitity

سانیماق..sanımaq [تاثیرلی ائیلم] تخمین وورماق (فا: برآورد کردن). to estimate

ساو..sav [آد] ۱-ادّعا، تئز، رساله، تانیتماسی گره‌کن اؤنَرمه (فا: رساله). ۲-سؤزساو، سوْراق (فا: پیغام). message ۳-آتاسؤزو، اؤیکو (فا: ضرب‌المثل) ۳- تیمورگؤرخان دؤنَمی بگلردن {گؤیتؤرک داش یازی لاریندا ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر؛ دیواندا گلن ساو، ساولاماق (سؤیله‌مک)، ساورولماق (ساچیلماق)، سؤزلرینین بیر کؤکه باغلی اولماغی آچیقدیر، بونا تای ساواشماق ساولا ادّعا لاشماق، و ساوراماق/ ساووُنماق فعلی‌ده بیرینه ساولا جاواب وئریب رد ائله‌مک دئمکدیر؛ بوکلمه عئینا اینگیلیزجه ده ایشله‌نیر saw؛ فارسجادا ایشلک اولان سوار کلمه‌سی‌ده بونا باغلانمالیدیر چونکو اسکی ده ساو و خبر آپارانلار آتلی اولاراق بو ایشی گؤروردولر و تدریجا سَاو آپاریب گتیرن "ساوَار› ساوار› سوار" سؤزونه دَییشیلیب}.

ساوئت..savet [آد، فرانسیزجا] کونْسئی، باخ: سوْوئت (فا: شورا).

ساوا..sava [آد] ۱-خبر. news ۲-موژده. ۳-اینسان‌آدی،

ساواجی..savacı [صفت] ۱-خبرلشمه ایشینده اولان، خبرچی، پئیک، قاصد (فا: خبرگزار). news agent ۲-پئیغمبر، نبی.

ساواجی..savacı [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-ارگنه‌کوْن داستانیْندا بؤرته‌چینه نین اوْغلو ۲-ارتوغرولْ بگین اوْغلو، ایْلدیریم بایازید'ین قارداشی[۷].

ساواجی‌لیق..savacılıq [آد] خبرلشمه یئری و ایشی (فا: خبرگزاری). news service

ساواد..savad [آد، ع] یازی پوْزو، یازیب اوْخوما، باشارما (فا: سواد). {بو سؤزون ساو سؤز ایله ایلگی‌سی آراشدیرمالیدیر}.

ساوادسیز..savadsız [صفت] ساوادی اولمایان (فا: بی سواد). illiterate

ساوادلاندیرماق..savadlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] ساوادلی ائتمک (فا: باسواد کردن).

ساوادلانماق..savadlanmaq [تاثیرسیزائیلم] ساوادلی اولماق(فا: باسوادشدن

ساوادلی..savadlı [صفت] ساوادی اولان (فا: باسواد). literate

ساوار ۱..savar 1 [آد، دا] واختیتندان گئج اکیلن تاخیل، کؤرپه اکین. {ساوماق فعلیندن، باخ: ساو}. ۲-ساوار۲ (اؤزل‌آد) ۱-ساواشچی، ساویْجی، دفع ائدیجی. ۲-سوار چاپار[۷] {ساو سؤزوندن: ساو+ار: خبرآپاران، باخ: ساو، سوار}.

ساوارُو..savaru [اؤزل‌آد] ۱-بخشیش، آرماغان ۲-گئچیجی، موُقّت[۷].

ساواش..savaş [آد] حرب، دؤیوش، چیرپیشما، وورووش، ووروشما، سویوشمه، دالاشما (فا: محاربه). war {باخ: ساو}.

ساواش‌آتی..savaşatı [آد] ساواش اوچون حاضرلانمیش آت (فا: اسب جنگی). war horse

ساواش‌آچماق..savaş açmaq [تاثیرلی ائیلم] ساواشماغا باشلاماق، ساواش اعلان‌ائتمک.

ساواشان..savaşan [صفت] ساواشچی، مُتحارب (فا: متحارب). at war

ساواشچی..savaşçı [صفت] دؤیوشچو، وورُوشچو.

ساواشچی‌لیق..savaşçılıq [آد] ساواشچی اوْلما وضعیتی.

ساواشدیرماق..savaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] آرالاریناساواش-سالماق(فا: به‌نزاع‌واداشتن)

ساواشَری..savaşəri [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساواش+ اَری[۷].

ساواشقان..savaşqan [صفت] چوخ‌ساواشان، ساواشماغی‌سئون(فا: ستیزه‌جو

ساواشقانلیق..savaşqanlıq [آد] ساواشماغی سئون کیمسه (فا: ستیزه جویی).

ساواش‌گمی‌سی..savaş gəmisi [آد] ساواش اوچون حاضرلانمیش گمی (فا: کشتی جنگی). warship

ساواشماق..savaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دؤیوشک، ووروشماق، حرب ائتمک، چیرپیشماق، (فا: جنگیدن) to fight {ت، باخ: ساو}.

ساواشیم..savaşım [آد] ساواش ایشی، مجادله، حرب (فا: مجادله).

ساواشیم جی..savaşımcı [آد، ص] ساواشیم وئرن کیمسه، مجادله جی.

ساواق..savaq [آد] بیرچاییندسوُیونو دؤندَرمک‌اوْچون دؤزه‌لن تیکینتی‌و سوُ یوْلو (فا: تاسیسات انحرافی آب). {باخ: ساو}.

ساواق‌لاماق..savaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] سویو آرخلارا سالماق.

ساواقوُل..savaqul [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساوا+ قوُل[۷].

ساوالان..savalan [آد] آذربایجانین بؤیوک داغلارینداندیر، بوُ داغین یوّکسکلیگی ٤٨١١ متر اوْلاراق زیروه سینده گؤزل و اوّرک آچان بیر گؤل واردیر، و ایل بوْیو قار و بوُزلا دولودور، ساوالان داغی قوْشاداغ توسط ایله ارسباران سیرا داغلارینا و بوْزقوش داغی واسطه‌سیله سهند داغلارینا باغلانیر، ساوالان داغی‌نین اَن بوْیو ٦٠*٢٥ کیلومتر اوْلاراق اوْزئیی ٦٠٠٠ کیلومترمُربع دیر، داغین زیروه سینده اوْلان گؤلون اَن بوْیو ٨٠*١٩٥ متردیر، بو داغ غیرفعال یانارداغ ساییلیر. ساوالان ساو (خبر) و آلان (میدان) سؤزوندن دوّزه‌لیب و اصلینده آلــله دان ساو و خبر آلینان یئره دئییلیر، بیر سیْرا روایت‌لره گؤره ساوالان داغی زرتوْشت و خضر پیغمبرین آللاه طرفیندن پئیغمبرلیگه مبعوث اوْلان یئریدیر، زکریای قزوینی یازیر "زرتوْشت شیزدن ساوالانا گئتدی و اَوستانی یازدی"، صُوَرالاقالیم کتابیندا یازیر "زرتوْشت ١٥ ایل ساوالاندا قالیب، زند و پازندی یازیب و دعوته باشلادی"، مُستوْفی یازیر "اسلام رسولوندان سوْروشدولار: یارسول آللاه ساوالان ندیر، بوُیوردو بیر داغ اوْلاراق اوْردا بیر جنت بوُلاغی و بیر نبی قبری واردی"، بوُ مطلبه چوْخلو گئچمیش شاعرلر و یازارلار اشاره ائدیبلر.

ساوالان..savalan [اؤزل‌آد] زنجان و اردبیل ده داغ، خیاو و شبستره-کند آدی.

ساوالان..savalan [یازار] حسن‌مجیدزاده‌ش ١٣١٩ده‌نیر شهرینده آنادان‌اولوب، ادبیات‌ساحه‌سینین چالیشقان‌سیمالارینداندیر[١١٧].

ساوامان..savaman [آد] قازئته‌چی، خبرچی(فا: خبرنگار). (newspaper) correspondent} {باخ: ساو}.

ساوان..savan [آد] ١-پامبوق ایپلیگیندن توخونان قالینجا کیلیم. ٢-یایقی، اؤرتو[٢]. ٣-ساواشچی؛ ٤-ائلچی، آرابوُلوجو[٧].

ساواند..savand [باخ: سوْهان] قوْوارا (فا: سوهان).

ساوانقوُل..savanqul [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساوان+ قوُل[٧].

ساوای..savay [عربجه] باشقا، غیری (فا: سوایی).

ساوبلگه..savblgə [آد] ساولیق، بیتیم‌لیک (فا: پایان نامه). thesis

ساوبؤری..savböri [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساو+ بؤری[٧].

ساوتاقی..savtaqı [تاریخی اؤزل‌آد] چنگیز خاقان دؤنَمی قازاق بگ‌لریندن[٧].

ساوتَکین..savtəkin [تاریخی اؤزل‌آد] توُغروُل خان دؤنَمینده، غزنه‌لیلَر دؤولتیندن آیریلیپ، سلجوُقلولارا قاتیْلان بیر بگ[٧].

ساوتوُر..savtur [اؤزل‌آد] وداع، اوُغورلاما[٧].

ساوتیموُر..savteymur [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساو+ تیموُر[٧].

ساوجا..savca [آد] ساو بلگه، ادّعانامه (فا: ادعانامه).

ساوجی..savcı [آد، ساوماق] توپلوم حاقلارینی ساووناں گؤرَولی کیمسه، مُدعی العُموم (فا: دادستان).

ساوجی حاجیلو..savcı hacılu [اؤزل‌آد] م١٦جی یوّزیلده، حلب بؤلگه سینده، ذوالقدر توّرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[٨٥].

ساوجی‌لیق..savcılıq [آد] ١-ساوجی اوْلماوضعیتی، ساوجی‌نین گؤرَوی. ٢-ساوجی‌لارین ایشله دیگی یئر (فا: دادستانی).

ساوجیْاغا..savcıağa [تاریخی اؤزل‌آد] ١٤جی یوّزیلده، آنادوْلو'یا یئرله‌شن، موُغول بگ‌لریندن[٧].

ساوجیْالپ..savcıalp [تاریخی اؤزل‌آد] سلجوُقلولار دؤنَمی، بگ و کوْموتان آدی[٧].

ساوجیْبای..savcıbay [اؤزل‌آد] ساوجیْبَگ: اینسان‌آدی، باخ: ساوجیْ + بای[٧].

ساودوُق..savduq [اؤزل‌آد] اوُغورلاما، وداع[٧].

ساودیرماق..savdırmaq [اتّدیرگن ائیلم] ساوماق ایشینی گؤردورمک.

ساورا..savra [اؤزل‌آد] سالماس ده کند آدی[١٢٩] {مدافعه ائدن}.

ساورچین..savərçin [اؤزل‌آد] بوکان دا چای آدی.

ساوروُق..savruq [آد] ساوریْق: ١-ساورولموش هرشئی، یئله وئریلیب تمیزلنمیش (فا: با باد تمیز شده). ٢-اسراف اولونموش.

ساوروُق‌لوق..savrıqlıq [آد] ساوریقلیق: ساوروق اوْلما وضعیتی.

ساوروُلوش..savruluş [آد] ساوریْلیش: ساورولماق‌ایشی ویا بیچیمی.

ساورولماق..savrulmaq [بلسیز ائیلم] ساوورماق ایشی گؤرولمک، داغیلماق، ساچیلماق. to be winnowed {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: ساو}.

ساورونتو..savruntu [آد] ساورولورکن تؤکولن قیرینتی.

ساوریْن..savrın [اؤزل‌آد] ١-آرماغان، بخشیش ٢-عهد، عزیم[٧].

ساوساق..savsaq [آد] ١-زَوزَک. ٢-ایشلرینه اؤنم وئرمه‌ین، اهمالجی(فا: اهمال‌کار) {ساو کلمه سیندن اله گلیب (باخ: ساق-اکی)؛ بو کلمه سارساق سؤزوندن آیریدیر ولی سؤیله نیش بنزرلیگینه‌خاطر چوخ‌واخت بیر مفهومدا ایشله‌نیرلر}.

ساوساقلاماق..savsaqlamaq [تاثیرسیزائیلم] ١-اهمال‌ائتمک ٢-زوزَک‌و ساوساق‌اوْلماق.

ساوساقلانماق..savsaqlanmaq [بلسیز ائیلم] ١-زوزک لنمک. ٢-اِهمال ائدیملک.

ساوساقلاییش..savsaqlayış [آد] ساوساقلاماق ایشی ویا بیچیمی.

ساوساماق..savsamaq [باخ] ساوساقلاماق.

ساوقات..savqat [اؤزل‌آد] آرماغان، بخشیش، باخ: سوْوقات[٧].

ساوقوُ..savqu [اؤزل‌آد] ١-خراج، وئرگی ٢-شفا، درمان[٧].

ساوقوُت..savqut [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساو+ قوُت[۷].

ساوقوُلو..savqulu [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساو+ قولو[۷].

ساوگتیرن..sav gətirən [آد] پیغام گتیرن (فا: پیام آور). messenger

ساولاماق..savlamaq [تاثیرلی ائیلم] ادّعا ائتمک.

ساولاییجی..savlayıcı [صفت] ادّعاجی، مدّعی، بیر ساوی ایلَری سوْرن.

ساولیق..savlıq [آد] رساله، ادّعانامه (فا: رساله). thesis

ساوما..savma [آد] ساوماق ایشی.

ساوماق..savmaq [تاثیرلی ائیلم] باشیندان ائیله‌مک، دفع ائتمک، یانیندان اوُزاق‌لاشدیرماق، سوْوماق (فا: دفع کردن) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ دیواندا ‹ساوراماق، ساوریماق› کلمه‌لری بوُراخماق و رد ائله‌مک معناسیندا گلیب و آچیقدیرکی ساوماق سؤزو بو کلمه‌نین قیسالمیش شکلی اولاراق همان معنادادیر، ساوونماق کلمه‌سی ساوماق فعلی‌نین دؤنوشلو وجه‌ایدی}.

ساووُت..savut [آد] قوْرونما پالتاری، قوْرونمالیق، ایْشین و خاص شئیلردن قوْرونولماق اوچون اولان گئییم، زِره، چَلیک یَلک، دَمیراغ (فا: لباس دفاع). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساووت پوْزان›: زره؛ ساوماق سؤزوندن، باخ: ساو}.

سوْیوقبوُلاق..soyuqbulaq [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

سوْیوقبوُلاق..soyuqbulaq) [اؤزل‌آد] ساووُجبولاق: بوشهر اوُرمیه‌نین ۱۱۰ کیلومتر قوُزئییندە یئرآلیبدیر. دنیز سوُلاری سوییه سیندن ۱۳۴۰ متر یوْکسکلیکده و اوْزئی گئنیش لیگی ۵۶۰۰ کم دیر. بوُ شهر نزهه القلوب کتابیندا ساووُج‌بوُلاق آدیلا تانیتیلیب و صفوی‌لر دؤورو شاه سُلیمان زامانی موْکری امیرلرینین بیرینین اوْغلو بوُداق سُلطان طرفیندن یئنی بیر وضعیتده دوْزلمیشدی، سانیلیرکی شهرین اطرافیندا اوْلان چوْخلو بوُلاق و آخار سوُلار بوُ آدین قایناغی اوْلسون، بوُ شهرین آدی پهلویچیلر طرفیندن مهاباد کلمه سینه دَییشیلدی، هرچند بوُ شهرین جمعیتینین چوْخو کوْرددولر ولی چوْخلو بلگه‌لره گؤره، هم گئچمیش تاریخده و هم یاخین دؤورلرده همیشه تورک یئرله‌شیملی اولاراق، آذربایجان بؤلگه سینین ایچینده یئر آلیبدیر، تاریخی سندلره گؤره (دوْغان اوچی‌اوغلو) بو بؤلگه‌یه عثمانلی صفوی ساواشیندان سونرا کورد طایفالاری یئرلشدیریلدی، بئیله‌کی صفویلرین یئنیلگی‌سیندن سونرا عُثمانلی حکومتی شیعه صفویلرین قاباغیندا دورماق اوْچون سُنّی کوردلری کوردوستاندان بو بولگه‌یه کؤچوردولر. خالق ایچینده بو شهره سوْیوق‌بولاق دئیرلر ولی فارسجا متنلرده چوخراق ساووُجبولاق ایشله‌دیرلر، بولگه ده اولان کندلرین آدلاری بوتونلوکله تورک منشالی آدلاردیر و بیرسیرا آدلاری یاخین زامانلاردا فارسجالاشدیریلار و یا کوْردجه یه چئویریلر . --ساووُجبولاق بؤلگه‌سینین نُفوسو: ساووُجبولاق شهری ش۱۳۲۰ده ۳ بخش دن (حومه، بوکان، سردشت) تشکیل تاپیردی، حومه بخشی پیرانشهرله بیرلیکده ٤٤٣ کندی اولاراق توْپلام نفوسو* ۹٦٦٦۰ نفرایدی، ساووُجبولاق شهری نین جمعیتی ۱۵۹۷۱ نفرایدی و سردشت بخش اینده ۱۸۹ کند اولاراق توْپلام جمعیتی ۲٦۱٦۰ نفرایدی سردشت‌ین جمعیتی ۲۰۰۰ نفر و شهرین اهالی‌سی کوْرد و توْرک ایدیلر (بوُکان اوچون اوْ لغته رجوع ائده بیلیرسینیز)، ساووُجبولاغین جمعیتی چوْغونلوقلا کوْرددولر و یالنیز اوْ ساییملامایا گؤره ١٤ کندین اهالیسی توْرک ایدیلر (بیر کند سردشت بؤلگه سینده دیر) و اوْنلارین توْپلام نُفوسو ٤٦۳۸ نفرایدی و سردشت جمعیتی نین اوْچده بیر پایی ۷۰۰ نفرله بیرلیکده ۵۳۳۰ نفر اوْلوردو کی جمعیتین ٤ فایزینی تشکیل وئیردی، ش ۱۳۸۵ده شهرستان نفوسو۲۰۱۰٤۹ نفرایدی کی ۱۳۵۷۸۰ نفر شهرده و ٦۵۲٦۹ نفری کندلرده یاشاییردیلار. --ساووُجبولاق بؤلگه‌سینین چایلاری: ۱-چایلار ماهاباد چایا تؤکولورلر: ماهاباد چای (اگری قاش- قیزیل قوْبو- اوُرموگؤلو ۹٤s۱b۹۸/ ۸ q)، بالیقچی (q۱s۲b۳٦~)، بَنگوُین (s۱۱b۸~)، خارراچای(تیکانلیجا s٤b۱۷)، آب جانداران (~ s۳b۸)، لمونچ ləmuç (~ s۱۰b۹)، محمّد شاه (~ q۰ /۷٦s۳b۲۵)، ۲-چایلار تاتاوُ چایا تؤکولورلر: چَم آب (سنجاق s۳b۳٤)، کاولان (~ s۳b۱۹)، چَم (ساووُجبولاق بؤلگه‌سینده ۹ بالاجا چای "چم" آدیلا ماهاباد چایا تؤکولور)، -- ساووجبولاق بؤلگه‌سینین داغلاری: پیرتنوُر (ق۱٤۰۳)، شیخ حسن (۹ ک‌د۲۰۰۷)، گراب (۱۰ک‌د۱۸۳۹)، کیسلان (۱۵ک‌ق۲۰٦۸)، قوُرتولو (۱۸ک‌ق‌د۱۹۳۵)، قوْلقوْلاق (۲ک‌د۱۸۵۰)، بوْغاز (٦ک‌ق‌د۱۹۰۰)، مَرقاوال (۷ک‌ق‌د ۱۹۱۷)، چَکوُش/ کیچیک~ (۸ک‌د۲۰۰۰)، هفت برادران/ یئددی قارداش‌داغی (۹ک‌د۱۹۸۰)، روْخاو (۳ک‌ق۱۵۲۹)، اصحاب (۱۰ک‌ق۱٦۱۷)، چاخناوا (۱۰ک‌ق۱۸۰۰)، نوُرالدین (۱۰ک‌ق‌ب۱۹۰۰)، مامقوُچاق (۱۲ک‌ق‌ب ۲۲۰۹)، کوُله زرد (٦ک‌ق‌د۱۵٦٦)، ماهی (۷ک‌ق‌ب ۱۸۱٤)، کَنجالو (۸ک‌ق۱۷٤۰)، شیخان (۸ک‌ق‌ب۱۹۵۱)، یئددی‌لر (۹ک‌ق‌ب۱۷۲٤)، چک چیر (۱۵ک‌ق‌د۱٦۱۳)، سوُر (۱۷ک‌ق‌د) ساووُجبولاق ۱۸۳۰)، قلیان داغ (۲۱ک‌ق‌د ۱۵۲۵)، قیزل داغ (۲۲ک‌ق‌د۱۹۲٦)، سیاه (۲۳ک‌ق۱۵۱۰)، قیزقالا (۲٤ک‌ق‌د۱٤۱۰)، امیرآباد (۲٦ک‌ق‌د۱۵۰۰)، تلخاب (۲۷ک‌ق‌د) ۲٦۱۳)، قوُل قاسمیان (۲۸ک‌گ‌د ۲۰٤۲)، جزیره (۱۰ک‌گ‌ب۱۸۱۰)، لوُدَروان (۱۲ک

گ‌ب۱۹۳۲)، کَهنه کاویس (۱۲ک‌گ‌د۱۹۰۱)، کوراکند (۱۳ک‌گ۱۸۸۷)، پری گلان (۱۳ک‌گ۱۹۳٦)، قوْچ کره میراب (۱٤ک‌گ‌ب۱۹۲٦)، دهبَکْر (۱۵ک‌گ‌ب۱۸۹۸)، هیداناهْلو (۲۲ک‌گ۱۹۵۰)، کوهِ غریبه/ قریب داغ (۲۳ک‌گ۱۹۰۰)، قلّه زینب (۲۳ک‌گ‌ب ۱۹٦٤)، نَوال بیزا (۲٤ک‌گ۱۹۰۳)، مام سعید (۲٤ک‌گ‌ب۱۹۹۲)، سازندان (۲٤ک‌گ‌ب۲۰۷۰)، اسپی‌سنگ‌داران (۲٤ک‌گ‌ب۲۱۰۰)، مَرهخیان (۲۵ک‌گ‌ب۱۹۵۰)، مَشکَلدره (۲٦ک‌گ۱۸٦۵)، ابراهیم (۲۷ک‌گ۲۰٤۵)، کوخن کن (۲۷ک‌گ‌ب-۱۹۳٤)، دوْتوُیه (۲۷ک‌گ‌ب۲٦۸۰)، کانی کچان) (۲۸ک‌گ‌ب-۲۱۵۰)، هاواراحمد (۲۸ک‌گ‌ب ۲۲٤۰)، باژرگاه (۳۱ک‌گ‌ب۲۳۳۹)، الک (۳۱ک‌گ‌ب ۲٦۷۰)، شکربَگ (۳۳ک‌گ‌ب۱۹۵۵)، پیرسَنان (۳۵ک‌گ‌ب ۲۲۲۵)، مُسکه (۸ک‌گ۱۸۸۷)، میرزان (۸ک‌گ‌د۱۸۳۰)، --ساووُجبولاق بؤلگه‌سینین کندلری: (ساووجبولاق و پیرانشهر منطقه سینین اهالی سی چوْغونلوقلا کؤرددولر، ش۱۳۲۰جی ایلده ۱۳ کنده تورکلر یاشاییردی کی پارانتئز ایچینده قئید اولاراق مشخصاتی یازیلیبدیر): آب خوْرده، آجی دره، آختاچی، آزاد، آغ بولاق ، آغ واتمان، آغاسوُر، آغلیان، آفان، آل مَران، آلاوان، آلواتان، آنابولاغی، آوبَره، ابراهیم حصار، ابوبُکر آباد، احمدآباد، احمدغریب، اسگی بغداد، اسماعیل کندی، اشکَلان، اوْشنوْزَنک، اصحاب، امین آباد، امین آباد، اَندَرقاش، اندیزه، اوْتامیش/ اُطمیش ، اوزون دره، ایل تیمور، اگریقاش (اَیری-قاش)، بئهی آباد، بَگتاس/ بیطاس، باجوَند، بادام، بادین آباد مَنْگوْر ، بادین آوا، بازَرگان، باسْک، باش بولاق، باغ شئیخان، باغچه، باگَردان، بالابان، باوَله، بایقوُش/ بیکوس ، بدْر آباد، برآباد، براجوُ، برایمه/ براهیمه، برده، بَرگمَران، بَزه، بسطام بگ، بسطام، بصْری، بَفَروان، بَلَکه، بَندَره، بوُرهان/ برهان، بوْنگه‌وین/ بُنگَوین ، بهرام ، بی خیر ، پایین دره، پردان، پوْشت آوا، پیران، پیربَدیر، پیرکانی/ پیرخانی، پیرمَله، پیرمیکائیل، پیرولی باغی، تازاکند، تَراقه، تَرکِش، تلخاب، تمَرچین، تنگ بالْکه، توُت آغاج، توُزاله، توْوان، تیرشَکان، تیکانلیجا، ثَمبه، جرانه، جلْدیان، چکوُ، چوُمان، چوُمْلان، چهاردیوار، چهارگاه، چیانا، حاجی ابراهیم، حاجی حسن (۳۵ک‌ق‌د ۴۰۰/ تو)؛ حاجی خالد، حاجی خوش، حاجی علی کندی، حاجی کند، حاجی لَک، حاجی مامیان، حجْران، حسن چپ، حسین آباد، حسین آباد، حمزه آباد، خاتون اِستی، خاتون باغ، خاتون خاص، خارابا، خال دَلیل، خالدارآباد، خان کندی، خنه‌یه، خانه، خراسانه، خِری برده رشان، خری عاقلان، خَزَریان، خطایی، خلیفان، خَمسین، خواجه علی، خوْرخوره، خوْرخوره، خیرآباد، دارگَردَله، دارەلَک(دره‌لیک)، دارمه گوّن، داش تیمور/ داش دمیر، داشخانا، داش تیمورکهنه، داودآباد، دایموُ ، دربند، درمان، درویشان (٤۵ک‌گ‌د ۳۸۰/ تو)، دریاس(دریاز)، دریکه، دشت قوُری، دفه (۱۹ک‌گ‌ب ۲٦۱/ تو)، دلاوان، دَلیک داش، دوْستعلی، دوْسیّد، دوُل پمبه، دوُلاتو، دوُلاسیر، دَوه شهری، دِهبُگّر (۱۲ک‌گ‌ب ۲۵۱/ تو)، دیل بَحره، دیلَزه، دیلکه، رسول آباد، ریک آباد، زئیدان، زئیوه، زاوکو، زاویان، زرکَتان، زگ دِروْ (شکم دریده)، زندوْنجان، زنده گول، زنگ آباد، زیکه، سئروْ/ سرو، سئروْکانی، ساروان، ساریمساقلی، سالوُس، سانجاق، ساوان، سبزی، سرباغچه، سرپنگان (سورپنگان)، سرتان، سرتنگ، سردارآباد، سردکهستان، سرطاس، سرگلو، سرهوُلان، سریل آباد، سرینج آباد، سعیدآباد، سعیدآباد، سلامت، سیلک آباد، سلیم، سلیمان آباد، سمیرکان، سنجالا، سوُستان، سوْغانلو، سوْلاره، سوّلوک، سه پاکان، سه گُردان، سَهوُلان، سیاه گل (۱۹ک‌گ‌ب ۲٦۰/ تو)، سیْچان بولاق (۲۳ک‌گ‌د ۱۳۰/ تو)، سیدآباد عزیزآباد، سیدآباد، سیدمرگ، سیره مرگ، سیستَک، سیلکه، سیلوَه، سیناس، شاختان، شالی آباد، شاوله، شاه گلن، شاهرتین، شرَف کند، شکرآباد، شکریگ، شلیم جاران، شوُریچه، شهبازآباد ، شهرویران، شیخان، شیدرآباد (٦۹ک‌گ‌ب ۱۷۰/ تو)، شیرین آباد، شیلان آباد، شین آباد، شیوه زر، شیوه سر، صوْفیان، عبدالله آباد، عبدالله آباد، عزیزکند، عِلْم آباد (۳۲ک‌گ‌د ۲۷۱/ تو)، علی آباد قاراگل، عیسی کندی، عیش آباد، غازانسر، غوث آباد، قاباق کندی، قادرآباد، قاراخان (حاجی آباد)، قاراگؤل، قاضی آباد، قاضی آباد، قاضی گل، قالا پسوه، قالا تاسیان، قالا تپه، قالا رسول سید، قالاجیق (۲۷ک‌گ ۱۹۰/ تو)، قالارش، قالاکوُکه، قالاموت آباد، قُبادبَگیان، قرائی، قارابولاق، قاراچیلان، قاراداغ، قاراده، قاراقدیر، قاراقیشلاق، قاراآغاج، قمطره، قوُبه، قوْبو، قوُروچاو، قوْزلو، قوْزلوجا، قوُلوآباد، قوُم قلعه، قوُیتال، قیزآباد، قیزقاپان، قیزقالا (۳۱ک‌ق‌د ۳۸۰/ تو)، قیزکَسک، قیزی آباد (قیْزی آباد)، قیزیل قوْبو، قیزیل گئچی (۲۷ک‌د ۱۳۷۰/ تو)، قیزیل گوّنبذ، قیزیلجا، کؤهنه گچ، کؤهنه لاهیجان، کاپیس (قاپیس)، گابازاله(قابازالا)، کاریک، کاسوره ده، کاسه گران، کاکش، کامم، کانی رش، کانی (بو سؤزله بیرلیکده ۹ کند وار)، کاولان، کاولان، کبلسان، کپه باباعلی، کپه کند، کَتیکه، کربلائی رضاخان، کَرخه، کرمدار، کروچاو (کوْروچاو)، کسیلان، کشکوُنه، کلات، کلات، کلولان خوارو، کلیج، کلیسه، کم بوْراق (کم براخ)، کُملیان، کُنده کوُلان، کُوپَر، کوْخان، کوْران، کوْساکهریزه، کوُکه، کوّلفت، کوّلک،

کوُلکوله، کهریزه علی آقا، کهریزه، کیک آباد (کچی آباد)، کیله، گؤگ تپه، گاومیشیان، گاویس، گراد، گرد، گیرده رَش، گردیهود، گَرگوُل، گَزالا، گزکسک (قیزکسک)، گزلیه، گُلالان، گَلاوه، گللوسوهَن، گله، گُلیار، گَلینان، گنج آباد، گَنه دار، گوْتر، گوُچگه دره/ گؤیچه دره، گوْراکانی، گوْورَک، گوْرگه، گوْوره شیر، گوّل تپه، گوّل، گوّلشن، گوّلشین، گوّللوجه (گُلوجه) ، گوّنه مشکه، گیاه دوران، گیرابی، لئیل آغا، لاچین، لاسه کلان، لاوین، لاهیجان، لک بن، لیج، ماسو، مام هیبه، مامکاوا، مایچار، مراغا، مرجان آباد، مرگا، مزرعه، مزله، مَشکان، مقصودیان، ملا کندی، ماللالار (٤٠ک.گ.د ❊ ۳۹۰/ تو)، منصورکندی، منگور (مَنقوُر)، موُسی، میرآباد، میره ده، میشه ده، نَسیک آباد، نَمخینه، نیلان، واتمان آباد، ورمیشیان، وِیس آقا، هَبْلَس، هُرَنْج، هفتوانه، هَنکوه، هوُشین، یئلاوه، یارعلی (٤٠ک.گ ❊ ۱۲۰/ تو)، یاوایاو، یوسف کندی.

ساووُجو..savucu [آد] دفع ائدن، ساواشچی، ساویْجی.

ساووُر..savur [اؤزل‌آد] ۱-اَلی آچیْق ۲-اینسان‌آدی، ~آلپ، ~بای[۷].

ساووُران..savuran [صفت] ساووُروجو (فا: اصرافکار).

ساووُرتماق..savurtmaq [ائتدیرگن ائیلم] ساوورماق ایشینی گؤردورمک.

ساووُرتوش..savurtuş [آد] ساوورتماق ایشی ویا بیچیمی.

ساووُرقاچ..savurqaç [اؤزل‌آد] ۱-ساووُرقان، اَلی آچیْق ۲-فیْرتیْنا، قاتی یئل[۷].

ساووُرقان..savurqan [صفت] بوشوناوچوخ‌خرجله‌ین، توتومسوز، اسرافچی.

ساووُرقانجا..savurqanca [ظرف] ساوورقان بیر بیچیمده.

ساووُرقانلیق..savurqanlıq [آد] ساوورقان‌اوْلما، اصراف‌ائتمه(فا: اصرافکاری).

ساووُرماق..savurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-تاخیل کیمی شئیلری تمیزله مک اوْچون یئله وئرمک، سوْووُرماق (فا: به باد دادن). to winnow ۲-اسراف ائتمک، بوْشونا خرج‌له‌مک. ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر" بیرینه‌لعنت ساووُرماق، کوّلونو گؤیه ساووُرماق، واریوْخونو ساووُرماق". (فا: اصراف کردن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: یئله وئرمک، دیواندا ‹ساووُرماق› سپمک و ساچماق معناسیندا گلیب، بو فعل ساوماق فعل اینین متعدی شکلیدیر}.

ساووُرو..savuru [اسکی] ارمغان، پیشکش(فا: ساوُری)[۱۴۹].

ساووُروجو..savurucu [صفت] تاخیل سوْووران.

ساووُروش..savuruş [آد] ساوورومااِیشی، ساووُرولما، ساووُرونتو، ساویْریش

ساووُروق..savuruq [صفت] بوُرولقان، کوّلک سوْنوجو بوُرولقان قار و فیرتینا، سوْورولان شئی (فا: طوفان و کولاک).

ساووُرونتو..savuruntu [آد] ساورولان هر شئی، ساووُرولما سوْنوجو توپلانان قیرینتی شئیلر، ساویْرینتی.

ساووُشدورماق..savuşdurmaq [تاثیرلی ائیلم] آتلاتماق، دفع ائتمک (فا: دفع کردن).

ساووُشماق..savuşmaq [تاثیرسیزائیلم] دفع اوْلماق، خبرسیزجه چکیلیب گئتمک(فا: دفع شدن). to be past

ساووُل ..savul [اؤزلنم] اوُزاق دوُر، دفع اوْل، ساویْل.

ساووُلماق..savulmaq [تاثیرسیزائیلم] گئچیب گئتمک، اوُزاق لاشماق، دفع اوْلماق، چکیلمک، اؤتوب‌گئچمک، چکیلیب‌گئتمک، اوُزاق دوُرماق، (فا: دفع شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دفع اوْلماق، رفع اوْلماق}.

ساووُن..savun [اؤزل‌آد] ۱-دعوت، چاغری ۲-ساووُنما، ساواش ۳-آغیْت، مرثیه، اؤلَنلرین ایگیدلیک یا دا خیرلی ایشلرینی مرثیه کیمی دئمک[۷].

ساووُنان..savunan [صفت] مُدافع (فا: مدافع). defender

ساووُنجو..savuncu [صفت] ساوونان.

ساووُندوُق..savunduq [اؤزل‌آد] دعوتیه[۷].

ساووُنقان..savunqan [اؤزل‌آد] ساووُنوجو، ساواشان، دیره‌نن، مدافع[۷].

ساووُنقوُل..savunqul [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: ساووُن+ قوُل[۷].

ساووُنما..savunma [آد] ساوونماق ایشی، ساوونو، مدافعه (فا: دفاع) "اوُلوسال ساوونما قوُرولو"(فا: سازمان‌دفاع‌ملی). defense

ساووُنما باخانلیغی..savunma baxanlığı [آد] ساووُنما ناظرلیگی (فا: وزارت دفاع - جنگ). ministry of war

ساووُنماسال..savunmasal [صفت] تدافوْعی (فا: تدافعی). defensive

ساووُنماسیز..savunmasız [صفت] ساووُنما گوجو اوْلمایان.

ساووُنماق..savunmaq [تاثیرلی ائیلم] سالدیرینی اؤزله‌مک، دفاع ائتمک.

ساووُنمالیق..savunmalıq [آد] ساوونمایا یارار، ساوونوجو.

ساووُنو..savunu [آد] ساوونما، ساووُنولان شئی.

ساووُنوجو..savunucu [آد] ساوونان.

ساووُنوجولوق..savunuculuq [آد] ساوونما ایشی.

ساووُنوش..savunuş [آد] ساوونماق ایشی ویا بیچیمی (فا: دفاع).

ساووُنولماق..savunulmaq [بلسیز ائیلم] ساوونماق ایشی گؤرولمک.

ساوه..savə [اؤزل‌آد] بو شهر تهران شهرینین ۱۲۰ کیلومترلیگینده، ایکی بؤیوک بخش قاراقان و نوْبران (انبوران) دان تشکیل تاپیر. دنیز سوُلاری سَویه سیندن ۹۹۵ متر یوّکسک‌لیکده، ش ۱۳۸۵ده شهرستان و شهر نفوسو ۲۳۷۰۰۰ و ۱۸۰۰۰۰ نفرایدی، کؤک بیلیمی باخیمیندان بوُ شهرین آدی ساو سؤزجوغونه باغلانیر، ساوا ویا ساوه سؤزوده خبر و پیغام مفهوموندادیر، تورکمن خالقینین دیلینده ساوه سؤزو سعادت و خوشبختلیک قوُشو ویاخود اوُمای-همای قوُشو معناسیندادیر، دهخُدا سؤزلوگونده فردوسی‌یه دایاناراق ساوه بیر تورُان پهلوانی‌نین آدی اولاراق یازیلیبدیر و بو مطلب ده بوُ کلمه‌نین توّرکجه اوْلدوغونا بیر قانیتدیر، بوُ شهرین اهالی‌سی توّرک اوْلاراق آذربایجان توّرکجه سیله دانیشیرلار. --ساوه بؤلگه‌سینین بؤلوک‌لری: ساوه شهرستانی ایندیکی زاماندا ٤ بؤلوگه آیریلاراق بوُنلاردان عبارتدیر: ۱-حومُه بوُ بؤلومده ۷۰کند وار و٦ کنددن سوْنرا قالانی توّرکدولار، بؤلوگون بؤیوک یئرلَشیم‌یئری آوه، توّرک‌لرین یاشادیغی یئردیر. ۲-نوبران، بوُ بؤلوگون آدی قاباقجا بیر آیری کندین آدیندان آلیناراق مزله‌قان ایدی کی فارسجا مزدقان یازیردیلار، بؤلوگون اصلی چایی‌نین آدی‌دا مزله‌قان اوْلاراق قاراغان داغلاریندان قاینا‌قلانیر، رَزغ چایی، مزله‌قان چایی‌نین قوْللاریندان ساییلیر، چایین قیراغیندا اوْلان مرغئی کندی بؤیوک شاعر تئلیم خانین دوْغولدوغو یئردیر، نوْبران بؤلوگونده ۱۰۰دن چوْخ کند وار و هامی‌سی توّرکدولر. ۳-زرند بؤلوگو، بوُ بؤلوکده ۹۰ کند وار و مامونیه امیرآباد و کؤهنه زرنددن سوْنرا قالان یئرلرین اهالی‌سی توّرکدولر، اوْنلارین اساس حصه‌سی بایات ائلیندن دیلر. ٤-خره‌قان بؤلوگو، بوُ یئرین اصلی آدی قاراغان دیر و۵۰یه یاخین کندی وار، ویدر و الویردن سوای قالانی توّرکدولر، بو بؤلوگون اساس ائللری توّرک خلج طایفاسی اوْلموشدور وبونا سبب بؤلوگون بیر قسمینه ساوا خلجستانی‌دا دئییرلر[۹۸]. --ساوه بؤلگه‌سینین تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلری: آردمین قالاسی، باغ شیخ کاروانساراسی (قاجار دؤورو)، سرخده کؤپروسو (یل آباد یوْلونون ۱۳ کیلومتریندە، صفوی دؤورونه عاید اوْلاراق قیزقالا آدیلادا تانینیر)، سید اسحاق امامزاداسی (سلجوقلولار دؤورو)، جامع مچیدی (صفویلر دؤورو). قاراچای ویا قاراسوُ چایی شهرین اصلی سوُ قایناغی دیر وشاه عاباس سدّی بوُ چایین اؤستونده ووُرولوب، قاراغان‌داغی، قاراغان-بخشی‌نین یاخین‌لیغیندادیر. --ساوه بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار قوُم دوُزگؤلونه تؤکولورلر: قایابوُلاق(ارجرد s2b11)، صادقلو (~s3b20)، ویدَر (~ s0 /1b35)، قالیجان (نوبران-توحیدلو s2b25)، مزدقان (نوبران، ساوه q3s1b175)، --ساوه بؤلگه‌سینین داغلاری: ساری قایا (٤١ک‌ب ۲۳۷۰)، بوُیوران (٤٣ک‌ق‌ب ۱۷۷۰)، گَرازین (٤٤ک‌ب۱۸۲٦)، خَشْلان (٤٦ک‌ب۲۰٦۳)، خارقالان (۵۰ک‌ق‌ب۲۰۹٤)، سای (۵۰ک‌ق‌ب۲۲٤۳)، دربند قایا (۵۱ک‌ق‌ب۲۱۱٤)، قالاقلو (۵۱ک‌ق‌ب۲۲۳۵)، تَنوُرلو (۵۳ک‌ق‌ب۲٤۸۱)، گؤنل (۵۸ک‌ق‌ب۲٦۷۵)، گَسدوُ (۵۹ک‌ق‌ب۲۵٤۸)، توّرکَمه (٦١ک‌ق‌ب۲۵٦۹)، جابا(٦٤ک‌ق‌ب۲۸۹۷)، قاراددە (۳۸ک‌ق‌ب۲۱۳٦)، باباساتیلمیش (۳۹ک‌ق‌ب۲۱۱٤)، یوُشالو (٤٠ک‌ق‌ب۲۱۱٤)، گؤی پان (٤٠ک‌ق‌ب۲۲۲۰)، قارشی (٤١ک‌ق‌ب۱۸۰۲)، تیر (٤١ک‌ق‌ب۱۹۷۲)، قارا قوزئی (٤١ک‌ق‌ب۲۱۹۸)، حسن قارشی (٤٣ک‌ق‌ب۲۱٦۰)، گؤی گؤنک (٤٣ک‌ق‌ب۲۲۲۵)، سیچان چشمه (٤٤ک‌ق‌ب۲۲۵٤)، ایرقا یئل (٤۵ک‌ق‌ب۲۱۷۹)، قَمیش (٤٦ک-ق‌ب۲۲۹۱)، عاشق بولاغی (٤٦ک‌ق‌ب۲۲۹٤)، بین (٤۸ک‌ق‌ب۲۱۱۲)، خوُرجون (٤۸ک‌ق‌ب۲۳۲۱)، خارلار (۵٤ک‌ق‌ب۱۹۱۹)، انجی‌قارا (۵٦ک‌ق‌ب۲۳۲۵)، خلج دره (۵۸ک‌ق‌ب۲٤٤۹)، اینچه قارا (۵۸ک‌ق‌ب۲۹۸۹)، ساری داغ (۵۹ک‌ق‌ب۱۹٤۸)، قیزآغاشلو (٦٧ک‌ق‌ب۲۱۱٤)، قارا داغ (٦۹ک‌ق‌ب۲۱۲۰)، بایَن/ بایان (۵٤ک‌ق‌ب۲۰۸۰)، تیره (۵٦ک‌ق‌ب۲۳۲٦)، مَشتوُر (۵۸ک‌ق‌ب۱۹۳۰)، قاران خالا (۵۹ک‌ق‌ب۱۷۸۲)، دربند (٦٠ک‌ق‌ب۱۸٤۵)، قوْچ بولاق (٦٠ک‌ق‌ب۲٤۹۸)، آغ قایا (٦١ک‌ق‌ب۱۷٦۵)، گوّن دوْغماز (٦۲ک‌ب۲۰۹۰)، گوّنش داغ (٦۲ک‌ق‌ب۱۹۲۵)، قاراقایا (٦۵ک‌ق۲٤۸۳)، قیزآغاجی (٦٦ک‌ق‌ب۲۵۳۰)، تکه قایاسی (٦٧ک‌ب۱۹٦۹)، نَریاتان (۷۳ک‌ب۲۰٤۰)، قارا بابا (۷٤ک‌ق‌ب۱۹۸۷)، خوُر (۳۹ک‌ق‌د۱۳۱۲)، قیزلار (۳٤ک‌ق‌د۱۳٤۰)، قیلیچ (۵۳ک‌ق‌د۱۷۹۱)، گوّوَر (۵۳ک‌ق‌د۱۸۷۰)، تکی داغ (۵٤ک‌ق۲۰٦۲)، زاغا دره سی (۲۰ک‌ق۱۸۷٤)، قافلانتی (۲۵ک‌ق‌ب۲٤٦۵)، یاریق قایا (۲۷ک‌ق‌ب۱۸۰۰)، دوْقایاسی (۲۷ک‌ق‌ب۲۲۲۵)، چَکه‌وَر (۳۰ک‌ق‌ب۲۱۱۷)، بوُدَر (۳۰ک‌ق‌ب۲۲۱۵)، هَبْران (۳۱ک‌ق‌ب۱۷۹٤)، قاراچاناق (۳٦ک‌ق‌ب۲۰۰٤)، چاخماقلی (۳۸ک‌ق‌ب۲۰۲۲)، آغ-بوُرون(٤٠ک‌ق‌ب۱۷۹۳)، کوْرابولاق (٤۷ک‌ق‌د۱۸۵۰)، گؤی داغ (۵۰ک‌ق‌د۱٤۱۲)، بندچایی (۲۰ک‌ب۱۳۳۵)، آغ دوْنو (۲۳ک‌ب۱۳۵۹)، شوْرلوق (۲۳ک‌ب۱٤۱۸)، قوُیوجای (۲۳ک‌ب۱٤۳٦)، کیلَک (۲۵ک‌ق‌ب۲۲۰۰)، سؤیودلو۲٦ک‌ق‌ب۲۳۵٤)، قانشان‌لار (۲٦ک‌ق‌ب۱۹٦٤)، قوُش قایا-

سی (۲٦ک‌ق‌ب۲۱۰۰)، نجف دره سی (۲۸ک‌ق‌ب۲۰۳۵)، دربند (۲۸ک گ‌ب۱۷۸٤)، خالخال(۲۹ک‌ق‌ب۲۵۲۵)، مَرقَکان/ مارقاخان (۲۹ک گ‌ب۱۷٤۵)، زاغالار (۳۰ک‌ق‌ب۲۳۱۹)، چینار (۳۱ک‌ق‌ب-۱۹۰۸)، خالخاو/ خلخاب (۳۲ک‌ق‌ب۲۰۷۲)، کلّه قوش (۳۵ک‌ب-۲۰٦۷)، قارالار (۳۵ک‌ق‌ب۱۷۰۰)، دوْنقوزلو (۳۷ک‌ق‌ب۱۹۱۸)، اَنجیل (۳۹ک‌ق‌ب۲۱۵۵)، مَرَق (٤۰ک‌ب۲۳۹٤)، تاوا (٤۲ک‌ق‌ب۱۷۸۸)، میل (۱۹ک‌ق‌د ۱٤۸٤)، خئییروئرمز (۲۷ک‌ق‌د۱۱٤۵)، قَطَرقوُیو/ قاتارقوُیو (۳۰ک ق‌د۱۲٤۰)، پَنْگ (۳۱ک‌ق‌د۱۵۵٤)، بوْغرَک (۲۰ک‌ق‌د ۱٤٤۰)، قیرمیز (۳۸ک‌ق‌ب۲۲۵٤)، پاچال (۵۸ک‌ق‌ب ۲٤٤۵)، اینچه (۵۹ک‌ق‌ب۲۵۱۲)، قاراتوْپراق (٦۰ک‌ق‌ب ۱۸۷۹)، باقَرَلَن/ باغرالان (٦۰ک‌ق‌ب۲۱۱۷)، چارقاش (٦۱ک‌ق‌ب ۲۵۰۰)، ایبده‌لی (٦۲ک‌ق‌ب ۲۱٦۳)، گیناو/ گیناب (٦۲ک‌ق‌ب ۲٦۸٤)، باتیق قایا (٦٤ک‌ق‌ب۲۰۳۰)، قاراتیره (٦٦ک‌ق‌ب ۲۰۹٤)، ساری قایا (٦٦ک‌ق‌ب۲۳۰۰)، قارانلیق دره (٦٦ک ق‌ب۲۵٤۸)، قانلی (٦٦ک‌ق‌ب۲٦۵۱)، قانشار (٦٦ک‌ق‌ب ۲۹۸۱)، قارادره (٦۷ک‌ق‌ب۲۰۱٤)، قاراگونئی (٦۸ک‌ق‌ب ۲۰۸۵)، علی‌دره سی (٦۸ک‌ق‌ب ۲٦۲۵)، دربند (٦۹ک‌ق‌ب ۲۱۰۳)، آغاجان (٦۹ک‌ق‌ب ۲۸٤۱)، رقلی (۷۰ک‌ق‌ب ۲٦۸۲)، آغمییار (۷۱ک‌ق‌ب ۲۱۵۹)، حوْوض‌قایا (۷۱ک‌ق‌ب ۲٤۵۰)، رَمال (۷۱ک ق‌ب ۲۵۵۸)، توُکمز/ تؤکمز (۷۱ک ق‌ب۲۷۱۷)، ملّا باغی (۷۳ک‌ق‌ب۲۱۳٤)، گدیک‌لر (۷٤ک ق‌ب۲۳۳۳)، بئشکند (۷۵ک‌ق‌ب۲۳۹۷)، قوُچَن (۷۵ک‌ق‌ب ۲٤۷۰)، چاناقچی/ ی (۷۵ک‌ق‌ب۲٦۷۵)، قوُش قایا (۷۵ک‌ق‌ب ۲٦۸۳)، قوُردگؤرن (۷۵ک‌ق‌ب۲۷٦٦)، تَندیرلی (۷۵ک‌ق‌ب ۲۷۹۵)، مَنان دره (۷۷ک‌ق‌ب۲۰۵۰)، قاراباتاق (۷۸ک‌ق‌ب ۲۰۷٦)، آغ داغ (۷۸ک‌ق‌ب۲۵۲۳)، قارادوْلان (۷۸ک‌ق‌ب ۲٦۳۸)، مارالدره (۷۹ک‌ق‌ب۲٦٦۵)، قارایاتاق (۸۰ک‌ق‌ب ۲۰۲۲)، قوْشا داغ (۸۱ک‌ق‌ب۲۱۳۹)، قوْشا (۸۲ک‌ق‌ب ۲۱۲۱)، زیارت بوُلاغی (۸۲ک‌ق‌ب ۲٦۷٤)، ایندَس (۲۳ک گ۱۸۱۵)، میل (۲۷ک گ۱۷۷۰)، سالاندوْز (۲۵۰۰)، گوْنئی (٦۸ک‌ق‌ب۲۳۷۰)، چینار گونئی (۷۳ک‌ق‌ب۲۱۰۵)، آغجاقایا (۷۳ک‌ق‌ب ۲٦۹۰)، اَرْنه (۷۵ک‌ق‌ب۲٤٦٤)، اوْیوخلو (۷٦ک‌ق‌ب) ۲۱۵۰)، سامان (۷۷ک‌ق‌ب) ۲٤۰۹)، آغ یوُرد (۷۹ک‌ق‌ب ۲٤۵۳)، قارادره (۸۰ک‌ق‌ب۲٤۹۰)، گئیال (۸۰ک‌ق‌ب ۲۸۳٦)، گیجی تیکانلو (۸۱ک‌ق‌ب ۲٤۳٦)، قَجیر (۸۲ک‌ق‌ب ۲۷۳٦)، قیرمیزآغاش (۱۷ک‌ق‌ب ۱۷٤۵)، توْفکچی (۱۷ک ق‌ب ۱۸۳۲)، کئچی (۲۲ک گ‌ب ۱٤۸۰)، قارادرباشی (۲٦ک گ‌ب۱۸۸۰)، یاریلیگویئر/ یاریلی گؤیَر (۱٤ک‌ق‌ب۱۵۹۵)، قارابوُرون (۱۵ک‌ق‌ب ۱٦۰۹)، دَلوُکَن/ دَلیقان (۱۷ک‌ق ۱٦۱۸)، قیرخ بولاق (۱۸ک‌ق‌ب۱۹۰۰)، بالانَک/ بالاناق (۲۰ک‌ق‌ب۲۲۷۰)، قاراداغ (۲۱ک گ‌ب۱۵٦٤)، بندشاه‌عبّاسی (۲۲ک گ‌ب ۱٦۷۵)، قوُیوجاق (۲۳ک‌ب۱۳٦٦)، -- ساوه بؤلگه‌سینین کندلری: آجان (۵ک‌ق ٭۲۵۰)، آسیابک (۱۸ک گ‌د ٭۲۳۰/ ی‌تو)، آغدره (۱۸ک گ‌د ٭۱۸۰)، آغزی گَنْگ (۱۸ک‌ق‌ب ٭۲۳)، احمدآباد اینانلو (۳ک‌ق‌ب ٭۱۵نفر)، احمدآباد شاهجرد (۳۲ک‌د ٭۱٤۰/ ی‌تو)، ایستوُج (۱۵ک گ‌د/ غ‌تو)، اکبرآباد/ ی (۲۰ک گ‌د ٭۲٦۰)، امام آباد/ کوناب (۱۸ک گ‌د ٭۳۷۰/ ی‌تو)، انجیلاوَند/ آ-ی (۲٤، ۱۸ک‌د ٭۵۷۰، ۱۱۰/ ی‌تو)، اوُجان (۲۰ک گ ٭۱۹۰/ ی‌تو)، باغ قدیمعلی (۷ک ٭۱۱۰)، باقرآباد (قوُم یولو ۱ک ٭۱۸۰)، بایخان (۳۱ک‌ق‌ب ٭۱۲۰/ ی‌تو)، بَربَر (۳ک‌ق‌ب ٭٦۰۰/ ی‌تو)، بندچایی (۲۷ک گ‌د ٭۱۳۰/ ی‌تو)، جَزوار/ ظهیرآباد (۲٤ک گ‌د ٭۸۰/ ی‌تو/ کوْسالار طایفاسی)، جعفرآباد (۲٤ک‌د ٭٤۰)، جعفرآباد (۷ک‌ق‌ب ٭۷۰)، جعفرآباد (گ‌ب ٭۲٤۰/ ی‌تو)، چیچک آباد (۱۸ک ٭۷۰/ ی‌تو)، حسین آباد (۳٦ک‌ق ٭۱۲۰)، حسین آباد انجیلاوند (۳۰ک‌د ٭۱٤۰/ ی‌تو)، حسین آباد چای/ رودخانه (۱۸ک گ‌د ٭۸۰/ ی‌تو)، حصارقیلیچ (۸ک گ‌د ٭۷۰/ ی‌تو)، حقانیه (۲۲ک‌ب)، خان آباد (۲۱ک ٭۷۰)، دالستان (٭٤۰)، رازقان (خرقان بخشی‌نین مرکزی ٭۱۰۷۰/ ی‌تو)، رضاآباد (۱۰ک‌د ٭۳٤۰/ ی‌تو)، زنگنه (۲۵ک‌ب ٭٤۰نفر)، سرخده (۱۲ک گ‌د ٭۲۲۰/ ی‌تو)، سماوک (۲٤ک‌ب ٭۲۲۰/ ی‌تو)، سوْغانلیق (۸ک‌ب ٭٤۲۰/ غ‌تو)، سیلجرد (۲۰ک‌ق‌ب ٭۵۹۰/ ی‌تو)، سینَک (۳۰ک گ‌د ٭۱٦۰/ ی‌تو)، صالح آباد (۲٤ک گ ٭۱٤۰)، صیدآبادنین ۱۸ک، نفوس ٭۱۵۰/ ی‌تو)، طراز ناهید (طراز نائین) (۱۲ک‌د ٭۱۲۰۰/ ی‌تو)، طرخوُران (۹ک گ ٭۷۰/ ی‌تو)، عابباس‌آباد الویر (٦ک، نفوس ٭٤۲۰/ ی‌تو)، عابباس‌آباد ضرغامی (۱۵ک گ٭۲۷۰/ ی‌تو)، عابباس‌آبادنارباغی(۲٤ک. ٭۱۰۰)، علیشار (۲۰ک‌ق‌ب ٭۱۲۵۰/ ی‌تو)، قالافتح آباد (۹۲ک‌ق ٭۸۰/ ی‌تو)، قردین٭٤۰، قاراتپه (۱۵ک گ‌د ٭۷۰)، قاراتپه (۲٤ک‌د ٭۱۹۰)، قلندریه (۲۷ک گ‌د ٭۲۱۰/ ی‌تو)، قیزل چشمه (۳۰ک‌د ٭۳۰ نفر)، قیلیج کندی (۲۲ک‌ق ٭۱۹۰)، گرکباغی (۳٦ک‌ق‌ب ٭۱۱۰/ ی‌تو)، لابار (۱۳ک گ‌د ٭۱۰۰/ ی‌تو)، لالکان٭۲۵۰/ ی‌تو، مأمونیه (٭۲۵۰۰/ ی‌تو)، مجدآباد (۲٤ک گ‌د٭۲۵۰/ ی‌تو)، محمودآباد (۳ک٭۱٤۰)، مصرقان (۱۸ک‌ب ٭۱۰۳۰/ ی‌تو)، معصوم‌آباد (گ‌ب-دمیر یولو کناریندا)، ٭۳۰۰/ ی‌تو)، ملک آباد (۱٦ک گ ٭۱۹۰/ ی‌تو)، منجقان (۱۰ک‌ق‌ب ٭۳۱۰/ ی‌تو)، موسی آباد (۲۰ک‌ق‌د ٭۱٤۰)، میل

(١٤ک‌ق‌د *٢٦٠/ ی‌تو)، ناوئین (دهی در، نفوس *٢٦نفر)، نَشوه (٣٣ک *٢٧٠/ ی‌تو)، نوْبران/ نوباران (٦٠ک‌ب *٢٤٧٠)، نیوشت (٢٤ک‌ق‌ب *٨٩٠)، وجیه آباد (٢٧ک‌ب *٣٠نفر)، هَبَران (٢١ک *٢٤٠/ ی‌تو)، هَجَب (٢٤ک‌ق‌د *٩٠)، هرلیان (١٥ک‌گ‌د *٢٥٠/ ی‌تو)، هلول (١١ک‌گ *٢٤٠/ ی‌تو)، یئکه‌باغ/ آ-ی (٣٨ک‌ق‌ب *١٧٠)، یئل آباد/ یل آباد (٩ک‌گ‌د *٢٦٦٠/ ی‌تو)، یئنگی کند (٢٢ک‌ب *٤٠٠)، یئنگی کهریز (٢٤ک، نفوس *٩٠/ ی‌تو)، یوزآباد (گ ب، نفوس *١٢٠/ ی‌تو)، یولاق (٢٤ک‌ق‌ب *١٦٠/ غ‌تو) --ساوه(جعفرآباد) بؤلگه‌سینین کندلری: حیدرآباد (*١٦٠/ ی‌تو)، خرّم آباد (*٢٥٠/ ی‌تو)، دؤولت آباد (گ‌ب *١٧٠/ ی‌تو)، سعیدآباد (*١٠٠/ ی‌تو)، علی آباد (*١٤٠)، محمودآباد (*١١٠)، ملازر (*٧٠)، --ساوه(خرقان/ قاراغان) بؤلگه‌سینین کندلری: آختاج (٣٠ک‌ق *١١٠)، آزادقین (١٥ک *٢٨٠/ ی‌تو)، احمدآباد (٤٥ک‌ب *١٣٠)، اَزبَزان (٦ک‌ب *١١٧٠/ ی‌تو)، امیرآباد (٢٤ک‌ق‌ب *٣٨٠/ ی‌تو)، بَلوُبند (٨ک *٤٢٠/ ی‌تو)، پروین آباد (٣٠ک *١٣٠)، پیغمبر/ اشموعیل (٢٤ک، نفوس *٢٨٠/ ی‌تو)، ده بالا (٢٤ک‌ق *١٢٠)، عبن آباد/ آناوا (٨ک‌ق‌ب *٤١٠/ ی‌تو/ اوْخچو و قوُرد دره سی اکین یئرلری بو کنده دیر)، کؤشکک (١٥ک *٢٥٠/ ی‌تو)، کورطل/ گوّرتال (*٣٠) --ساوه(رازقان) بؤلگه‌سینین کندلری: آدارامند (١٢ک *١٧٠/ ی‌تو)، بندامیر (٩ک *٤٩٠/ ی‌تو)، بیانلو (١٨ ک‌ق *١٢٠)، چارحَد (٤٢ ک‌ب *٦٠٠/ ی‌تو)، چاناقچی/ آ-ی (٢٩-٣٠ک *١٧٧٠تو+ارمنی)، چلسبان(٧ک *١٢٦٠/ ی‌تو)، حصار (١٥ک‌ق *٥٣٠/ ی‌تو)، ده آقا/ پوانک (٢٦ک *١٤٠/ ی‌تو)، سیدآباد (١٨ک *٢٤٠/ ی‌تو)، کبودکمر (١٥ ک‌ق‌ب *٥١٠/ ی‌تو)، لار (٢٤ ک‌ب *٨٩٠ تو+ارمنی)، ورده(٣٠ک‌گ‌د*٩٣٠/ ی‌تو)، وسمق(١٠ ک‌د *١١٦٠/ ی‌تو)، -- ساوه(زرند) بؤلگه‌سینین کندلری: آسیابک (٣ک‌ق‌ب، ٢١٣٠/ ی‌تو)، امیرآباد (١ک‌گ‌د *٨٩٠/ ی‌تو)، امین آباد پیک (٢٤ ک‌ق‌د *٢٣٠/ ی‌تو)، بوُقین (*٤٠نفر)، پیک (١٨ک‌گ *١١٢٠/ ی‌تو)، تقلیدآباد/ تالتاوا (٨ک *٥٣٠/ ی‌تو)، تنگ بَر (اینانلو ائلاتی‌نین قیشلاق یئری)، چهارباغ (٤٨ک *١٨٠)، حاجی آباد اینانلو (یاخین‌لیغیندا بیر بالاجا کند، نفوس *٣٠ نفر)، حاجی آباد/ آ (٣٦ک‌د *٦٠)، حسین آباد (٥ک‌ق‌ب، ٨٠٠/ ی‌تو)، حسین آباد هیشلو (٣٦ک‌م قوُزئی طرفینده، ٥٨٠)، حکیم آباد (٥ک‌م قوُزئی طرفینده، ٥٢٠/ ی‌تو)، خان آباد (٨ ک‌ق‌د *٦٠نفر)، خانکیشی(٢٧ک‌د، *٤٠)، خشگرود(٢٢ک‌ق‌ب، ١٨٠٠/ ی‌تو)، خورشیدآباد (١ک‌د *٥٧٠/ ی‌تو)، دؤولت آباد (١٢ ک‌ق‌د *٦٠)، دستجرد (٦ک‌ق *٣١٠)، دکین (٤٠ک‌ق‌ب، ٦٠)، راسفیجان/ رسفیجان (١٤ ک‌ق‌د *٩٠/ ی‌تو)، رحمت آباد (١٢ک، ٦٥٠/ ی‌تو)، رضی آباد (٦ک‌ق *٣٤٠)، زئیوه/ زاویه (١٠ک‌ق *٣١٢٠/ ی‌تو)، ساری بولاق (٢٣ ک‌گ‌د *٢٠)، سلیمان آباد (*٣٠/ ی‌تو)، سلیمان آباد (١٤ ک‌ق‌د *١٠٠/ ی‌تو)، شکرآباد (١٠ک‌ق‌ب، ٢٠٠)، شورک آباد (٥ ک‌ق‌د *٣٧٠/ ی‌تو)، صدرآباد (٨ ک‌ق‌د *١٠٠٠/ ی‌تو)، عابباس‌آباد(١١ک‌ق‌ب، ٢٥٠/ ی‌تو)، علی آباد (١٢ ک‌ق‌د *٢٥٠/ ی‌تو)، عیشار (١٠ک‌د)، قاسم آباد علیا (ق‌ب *٧٩٠)، قاسم آباد/ آ (١٥ک‌د *٣٩٠/ ی‌تو)، قارا (اینانلو طایفاسی‌نین قیشلاق یئری)، نفوس *١٨نفر)، قوْزلو (اینانلو ایلاتی‌نین قیشلاق یئری، *١٢نفر)، کریم آباد (٦ک‌ب *٢٦٠/ ی‌تو)، گمرکان (*٥٠، اینانلو طایفاسی)، محمودآباد (٤٨ ک‌ق‌د *٨٠)، موسی آباد (٦ک‌ق *١٢٠)، نجف‌آباد (١٢ک‌ق *٣٦٠/ ی‌تو)، نصیرآباد (٩ک‌ق‌ب، ٣٤٠/ ی‌تو)، ولی‌آباد(٢٥ک-ق١٢٠)، یئنگیجه (٥٤ک‌ق‌ب)، --ساوه(نوبران) بؤلگه‌سینین کندلری: آراقالا (٣ک‌گ *١٠٠/ ی‌تو)، آغ‌قالا (١٥ک‌ق‌ب *١٥٠/ ی‌تو)، آغ کهریز (١٠ک‌د *٢١٠/ ی‌تو)، آغجاقالا (٢٤ک‌گ‌د *٥٥٠/ ی‌تو)، آغداش (٢٤ک‌ق‌ب *٧٢٠/ ی‌تو)، اَرَجروُد (٤١ک‌گ‌د *٣٠٠/ ی‌تو)، اَردَمین (١٥ک‌ق‌د *٢٠٢٠/ ی‌تو)، اکبرآباد قوشچی (١٦ک‌د *٥٠ شاهسون طایفاسی)، امامزاده خوْرَق (٣٣ک‌گ‌د*١٦٠/ ی‌تو)، ایستیجَک (٩ک‌گ‌د *٥٩٠/ ی‌تو)، بئش بوُلاق (٣٣ک‌ق‌ب *٣٣٠/ ی‌تو)، بابَکلو (٢٤ک‌گ‌د *١٧٠)، بادامچالیق (٣٢ک‌ق‌د *٤٠٠/ ی‌تو)، باغچاقاز (٧ک‌گ *٨٠/ ی‌تو)، بالیقلو (١١ک‌گ‌د *٣٩٠/ ی‌تو)، بندنَقان (٣٣ک‌گ‌د *١٥٠/ ی‌تو)، بیجگرد (٣٠ک‌ق‌د *٢٨٠/ ی‌تو)، بوُیوران (٢٢ک‌ق‌د *١٤٦٠/ ی‌تو)، پلنگ آباد (٢٦ک‌گ‌د *١٧٠/ ی‌تو)، تجْره (١٢ک‌ق *٤٣٠/ ی‌تو)، توُرشک (٣٧ک‌ق‌د *٢٤٠/ ی‌تو)، توحیدلو (٩ک‌گ‌د *١١٠/ ی‌تو)، تیمورقاش (٣٦ک‌ب *٢١٠/ ی‌تو) (قاراچای گوّنئیی)، جلکبر (١٢ک‌ق‌ب *٦٦٠/ ی‌تو)، جمالک (٦ک‌د *٧٠٠/ ی‌تو)، جمشیدآباد (٢٤ک‌گ‌د *٨٠/ ی‌تو)، جوْشقان (٦ک‌ق‌ب *١٥٥٠)، چال فخره (٢٧ک‌ق‌ب *٩٠)، چاه بار (١٢ک‌ب *٢٤٠/ ی‌تو)، چمْرم (٢٢٤ک‌ق‌د *١٥٥٠/ ی‌تو)، چینار، چهل گزی (٢٤ک‌گ‌د *٤٠/ ی‌تو)، خان آباد (٢٤ک‌ق‌ب *٧٥٠/ ی‌تو)، خنه‌یه (٢٢ک‌ق‌ب *٣١٠/ ی‌تو)، خرّم آباد (٩ک‌گ *١٦٠/ ی‌تو)، خالخاو/ خلخاب (٣٦ک‌د *٣٩٠/ ی‌تو)، خلیفه کندی (١٢ک‌ق‌ب *١١٦٠/ ی‌تو)، خونی (٨ک‌گ‌د *٦٣٠/ ی‌تو)، دؤولت آباد (١١ک‌د *٧٨٠/ ی‌تو)، دربند (٤ک‌گ‌د *٥٣٠)، دروازه (١٧ک‌ق‌ب *٨٠/ ی‌تو)، دمیرچی علیا (٤٨ک‌ق‌ب *٦٦٠/ ی‌تو)، دوخان (١٨ک‌ب *١٨٠/ ی‌تو)،

دورزان (۳کب *۶۱۰)، رازین (۳۲کگد *۲۲۰/ ی‌تو)، زنبر (۲۷کق *۲۶۰تو+ ارمنی)، ساری/ آ (۲۱کق‌ب *۱۲۰/ ی‌تو)، ساری قاش (۳۵کق‌د *۹۰/ ی‌تو)، سامان (۲۰کق‌ب *۲۱۶۰/ ی‌تو)، ستق (۳۶کب *٤٦٠/ ی‌تو)، ساریدان/ سرطان (۳کگ *۹۰)، سنگ (۱۵کق‌د *۸۸۰/ ی‌تو)، سنگستان(۱۶کق‌ب *۱۵۰/ ی‌تو)، سوُلاب (۲۱کگد *۲۶۰/ ی‌تو)، شاهسون کندی/ آ-ی (۲۵ک *٥٤٠/ ی‌تو)، صفی آباد (۲۷کگد *٤٧٠)، طاهره خاتون (٤کگ *۱۳۱۰)، علیدرزی (۱۸کد *٤٤٠/ ی‌تو)، غازم آباد (۱۸کگد *۱۲۰۰)، غرق آباد (۱۲کد *۲٤۷۰/ ی‌تو)، فارسجین (رزن یوْلو ۲ک *۱۷٦٠)، فستق (٤کب *۷٤٠)، فولاد باغی، قارلوق (۳۰نفر)، قایاجیق/ قیه‌جیک (*۵۰)، قلعتین/ خدا بنده خان (۳کب *٥٢٠/ ی‌تو)، قیرمیزین (۲۰کق‌ب *۸۵۰/ ی‌تو)، قیطانیه (۳۳کگد*٥٤٠/ ی‌تو)، کرفس (٤٥ کق‌ب *۲٤٥٠/ ی‌تو)، کره-بر (۲٦کق‌ب *٤٦٠/ ی‌تو)، کله دشت (۱۵کگد *٤٠٠/ ی‌تو)، کمالو (۱٦کق‌ب *٥٦٠/ ی‌تو)، کوْردخورد/ آ (۵کق‌د *۵۸۰/ ی‌تو)، کوْردخورد/ ی (۵کق *٦٥٠/ غ‌تو)، کوْردک (۲کب *۱۳۰/ ی‌تو)، کهَک (۱۱ک *۷٦٠/ ی‌تو)، گؤیجه منار، گندآب/ ابراهیم آباد (٦کب *۸۰)، مر (۹کد *۷۱۰/ ی‌تو)، مره‌غئی (۱۲کق *۱۳٤٠/ ی‌تو)، مرَق (۳٦کگد *۵۳۰/ ی‌تو)، مرَقکان/ مره‌کان (۳٦کگد *۳۹۰/ ی‌تو)، مسلم آباد (۵کگد *٦۳۰/ ی‌تو)، مقصود آباد (۲٦کق‌ب *۸٦۰/ ی‌تو)، موسنقین (۳٤کگد *٦۲۰/ ی‌تو)، میچک (۱۳کق‌د *۸٦۰/ ی‌تو)، میچینک (۱۸کق‌ب *۳۵۰)، میمه (٦کق *۲۸۰/ ی‌تو)، ورکبار/ آ-ی (۲۸کگد *۱٤٠، ٥٧٠/ ی‌تو)، ویسمان (۲۰کگد *٦۳۰/ ی‌تو)، هین (۱۲کد *۱٤٠/ ی‌تو)، یئنگی قلعه (۱٦کق‌ب *٤۸٠/ ی‌تو)، یاتان (۱۸کق‌ب *۱۷۲۰/ ی‌تو)، یاری آباد (۲۵کق *۲۳۰ تو+ارمنی)، یوْلداش آباد (۲۰کگد *۹۰/ ی‌تو)، --ساوه(فُرقان) بؤلگه‌سینین کندلری: بَرییه/ بیره (۱۰ کب *۱۲۰)، سیف آباد (۱۵کگ *۳۱۰/ ی‌تو)،

savıt..ساویْت [باخ] ساووُت، زره.

savıcı..ساویْجی [باخ] ساووُجو، دفع ائدن، ساواشچی.

savıran..ساویران [باخ] ساووُران.

savırmaq..ساویرماق [تاثیرلی ائیلم] باخ: ساووُرماق. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

savırıcı..ساویریجی [باخ] ساووُروجو.

savırıq..ساویریق [باخ] ساووُروق.

savışmaq..ساویشماق [باخ] ساووُشماق.

savılmaq..ساویلماق [باخ] ساووُلماق.

sahir..ساهر [آد، عربجه] اوْیاق (فا: ـه).

sahiran..ساهران [آد] آلتون ساری‌سی کیمی بیر نوع بوُغدا[۲۲٤].

sahman..ساهمان [آد] سلیقه، قایدا، دؤزگون وضعیت، دؤزگون (فا: منظم). order {فا ‹سامان›، باخ: سامان}.

sahmanlamaq..ساهمان‌لاماق [تاثیرلی ائیلم] قایدایا سالماق، سلقه‌یه سالماق.

sahmanlı..ساهمانلی [صفت] سلقه‌لی.

say..سای [آد] ۱-سایی، عدد. "بیرمی دن سوْنراکی سایی" ۲-مقدار، کیفیت"چوْخ‌سایی‌دا مال" ۳-دؤشونمه، اؤلچمه، سئچمه، تاساریْم، ٤-سایقی، سایما، {باخ: سایماق؛ ت ‹سای›: ۱-داشلیق یئر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سای یاراق› زره، دمیر گئییم}. ۵-سای۲(باخ: چای) دنیز وچایدا گمی‌نی تهلیکه‌یه سالان دایاز یئر. ٦-یئر آدلاریندا چای معناسیندا: یئنی سئی، ۷-سای۳(اؤزل‌آد) ساوه ده داغ آدی. ۸-سای--(اؤزل‌آد) سای سؤزیله دؤزه‌لن‌اینسان‌آدلاری: سایخان، ساییل، سایقال، سایقان، سایقوُت، سایقوُل {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

saya..سایا [آد] ۱-باشماق اوستونده کی یوموشاق بؤلوم، پستاها. ۲-ایش اؤنلوگو. ۳-بیر رنگلی، ساییلی، ساده، مُرکّب اوْلمایان "سایا پارچا، سایا آدام". {باخ: سایماق}.٤-سایا۲(آد، یازین) اِحترام و سایقی معناسیندا اولاراق بو نوع قوْشقو بؤیوکلره احترام گؤسترمک اوچون سؤیله‌نر و قورولوشجا معمولا مصرع‌لری ۸ هجادان تشکیل تاپیلیر، اؤرنک "سلام علیکم سای بَی‌لر. بیری بیریندن یئی‌لر."[۷۳، ۷٤]

(فا: نوعی شعر فولکلوریک آذربایجانی). {باخ: سایماق}.

sayaoğlu..سایااوْغلو [اؤزل‌آد] قازاخ‌دا داغ آدی[۲٤٠].

sayaç..سایاج [آد] بیر آخیجی ماده‌نی اؤلچولندیرن و مقدارینی بللی ائدن آراج (فا: کنتور). meter

sayacı..سایاجی [آد] باشماق‌اؤزلرینی‌تیکیب‌قالیباقوْیان، قوْنداراجی[۲۲٤]

sayaçı..سایاچی [صفت] سایا قوْشان و اوخویان، بعضاً قوْیون قوُزولارا ماهنی قوْشان چوْبان‌لارا سایاچی دئییلیر "سایا گلدی گؤرونوز. سلام وئردی آلینیز. آلنی تَپل قوُزونو. سایاچی یا وئرینیز، بایاتی".

sayaçılıq..سایاچیلیق [آد] سایاچی‌نین ایشی.

sayaxlamaq..سایاخلاماق [تاثیرسیزائیلم] هذیان‌دئمک، سایاقلاماق باخ: سایپقلاماق.

sayar..سایار [اؤزل‌آد] ادبلی وساییلی آدام، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

sayağı..sayağı [صفت، ظرف]باخ: سایاق.

sayaq..sayaq [صفت، ظرف]سایاغی: ۱-بنزرلیک و اوْخشارلیق بیلدیرن بیرسؤز "گنج سایاغی گئییمک". ۲-بعضی سؤزلرله اصلی معنایا یاخین مفهوم دؤزَلدیر "اؤزگه سایاق، نه سایاق" (فا: سیاق). ۳-سایقْلی، حُرمتلی، قیْرقیزلارین، توْقای اوْیماغی اوُلوبابالاریندان. قیْرقیز-تاقای بوْی لاریندندیر[۸۱-۱۵۸]. {سایماق+ اق› ساياق› ساياغی، بوکلمه عربجه ده ده ایشله‌نیر}. way, method

sayalanmaq..sayalanmaq [تاثیرسیزائیلم]ساغالماق {ساغالماق› ساغالانماق› سایالانماق}.

sayan..sayan [صفت] ۱-سایقْلی ۲-آلتای توْرکلری اوْیماق‌لاریندان. ۳-تورکوستاندا بیر سیرا داغلار آدیدیر[۱۲]. ٤-زنجان و رزن ده کند آدی.آغسوُ'دا داغ آدی[۲٤۰].

saypamaq..saypamaq [تاثیرسیزائیلم، ت]اسراف ائتمک.

saytaş..saytaş [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷]. ۲-سال داش[۲۲٤].

saytal..saytal [صفت]بوْیلو بوخونلو، ائتلی کوْرکلی، گؤرکملی اولان هر شئی و آدام "سایتال بوُغدا: اصیل و ایری دانالی بوغدا؛ سایتال‌قوْچ" (فا: عالی). {سای +ایت+ آل› سایتال}.

sayca..sayca [ظرف]سای اعتباریله، سایینا گؤره، مقدارجا.

saycıq..saycıq [آد]رقم (فا: رقم). figure

saycıqsal..saycıqsal [باخ]سایسال (فا: رقومی). digital

sayxaş..sayxaş [آد، دا]ساکت، دورغون"سایخاش هاوا= کوْلک‌سیز هاوا" {باخ: سایا/ سای+قاچ› سایقاچ› سایخاچ› سایخاش}.

sayxaşlıq..sayxaşlıq [آد]ساکت‌لیک، دورقونلوق، سایخاش وضعیت.

sayxaşmaq..sayxaşmaq [تاثیرسیزائیلم]ساکت‌لشمک {ساووُشماق}.

sayxan..sayxan [اؤزل‌آد]ادبلی‌و سایلی، آلتای داستانلارینداً بیر قیْز آدی.

sayxan xatun..sayxan xatun [تاریخی اؤزل‌آد] تیموُرخان‌دؤنَمی‌سارای خانیملاریندان[۷].

sayxımaq..sayxımaq [باخ]سایخاشماق.

saydam..saydam [آد]ایشیغی راحتجه اؤزوندن گئچیرن، برّاق، سایْلایلن، آچیْق، تَمیز، (فا: شفاف). transparent {دیواندا "سایرام سوُ" سؤزو دایاز سوُ، و "سایراملانماق" سؤزوده سوُیون آزالماسینا دئییلیر، دؤشونمک اوْلورکی سایرام سؤزو آزالماق و ضعیفله مک و سایلی اوْلماق مفهومونداندیر و بوُکلمه سایدام سؤزونه دؤنه‌رک، نازیک و قارشی‌طرفی‌سایلان‌و سئچیله‌بیلن شئی-معناسیندا گلیشیبدیر}.

saydamlaşdırmaq..saydamlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم]سایدام‌حالا گتیرمک.

saydamlıq..saydamlıq [آد]شفاف‌لیق، سایدام اوْلما وضعیتی[۷].

saydur..saydur [اؤزل‌آد]سایقی دوُروشو، قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

saydırmaq..saydırmaq [تاثیرلی ائیلم]سایماق ایشینی گؤردورمک.

sair..sair [صفت، عربجه]باشقا، آیری‌سی، اؤزگه(فا: ~).

sayramaq..sayramaq [تاثیرسیزائیلم]اوْخوماق (قوُشلار)، چوْخ دانیشماق {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

sairə..sairə [آد، عربجه]هامی معناسیندا بیر سؤز "کتاب کاغاذ و سایره".

sayru..sayru [صفت]ناخوش، باخ: سایریْ.

sayrı..sayrı [صفت]سایروُ: ناخوش، ساغلیغی پوْزوق، خسته (فا: مریض). diseased {دیوان لغات تورک، سنگلاخ سؤزلویونده و دده قوورقوت کیتابیندا ایشله نیبدیر؛ محتملا سایرام/ سایماق سؤزیله ایلگیلیدیر بئیله کی ضعیف اوْلان اینسانین دامارلاری و سوّمولکلری سایلی و سایلایلن‌حالا گلیر}.

sayrı evi..sayrı evi [آد]خسته خانا (فا: بیمارستان).

sayrılıq..sayrılıq [آد]خسته‌لیک (فا: بیماری).

sayrış..sayrış [آد]تیترک و ضعیف ایشیق، ساچیش و پارلایش، شفق بوراخیشی (فا: سوسو).

sayrışan..sayrışan [صفت]سایریشلی اوْلان شئی (فا: سوسو زننده).

sayrışma..sayrışma [آد] ۱-پارلاما، شفق بوراخما (فا: سوسو زنی). ۲-(مج)بلیرمه، گؤرونمه.

sayrışmaq..sayrışmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-تیترک و ضعیف ایشیق ساچماق، پارلاماق"اولدوزلار گؤی اؤزونده سایریشیردی" (فا: سوسو زدن). ۲-(مج)بلیرمک، گؤرونمک "ائو قاباغیندا چیچک‌لر سایریشیردی" {سایلماق سؤزوندن}.

sayrıl..sayrıl [صفت]خسته‌لیک‌له ایلگی‌لی.

sayrılaşdırmaq..sayrılaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم]خسته‌لندیرمک.

sayrılaşmaq..sayrılaşmaq [تاثیرسیزائیلم]خسته‌لنمک(فا: مریض-شدن)

sayrılmaq..sayrılmaq [باخ]سایریشماق.

sayrımaq..sayrımaq [باخ]سایریشماق.

sayrımsamaq..sayırmsamaq [تاثیرسیزائیلم] گرچکده ساپری اولمادیغی حالدا اؤزونو ساپری گؤسترمک، تمارض ائتمک (فا: تمارض نمودن).

sayseçmə..saysecme [آد] سئچیلن، اوّستونلو گواولان" سای سئچمه آدام".

saysız..saysiz [صفت] حساب‌سیز، چوخ (فا: بیحساب). countless

sayğaç..sayghach [آد] باخ: سایقاچ.

sayqa..sayqa [آد، دیرگی] خورتوم کیمی‌بوُرنو و چنگ(روباب) کیمی-بوُینوز لاری، گوشه‌ین، قوشا دیرناقلی آنتی‌لوپ نوعو بیرحئیوان، abacus

sayqaç..sayqach [آد] سایغاچ: ۱-ساپاچ. ۲-چؤتکه.

sayqı..sayqi [آد] بیربیرینه گؤستریلن احترام وحُرمت، اؤنَم، دَیر، ادب (فا: حرمت). veneration

sayqı duruşu..sayqi duroushu [آد] سایقی بیلدیرمک اوچون آلینان دوُروش.

sayqıdəyr..sayqidayr [صفت] سایقی‌لی اولان، محتَرم (فا: گرامی). dear.

sayqısız..sayqisiz [صفت] حُرمت‌سیز، سایقی گؤسترمیین، سایقی‌سی اولمایان (فا: بی حرمت). disgraced

sayqısızca..sayqisizja [صفت، آ] سایقی‌سیز اولاراق.

sayqısızlıq..sayqisizliq [آد] حُرمتسیزلیک(فا: بی‌احترامی) disrespect

sayqı göstərmə..sayqi göstərmə [آد] تعظیم(فا:تعظیم). homage

sayqılama..sayqilama [آد] تجلیل، تکریم honorific

sayqılamaq..sayqilamaq [تاثیرلی ائیلم] تعظیم‌وتکریم‌ائله‌مک to respect highly

sayqılı..sayqili [صفت] سایقی گؤستَرن، باخ: سایقین(فا: محترم).

sayqın..sayqin [صفت] ۱-محترم، سایقی گؤرن، گؤرونیلن(فا: گرامی). ۲-اینسان‌آدی: ـبای، ـاَر، ـقوُل، ـقوُلو، ـالپ، ـای.

sayqınlıq..sayqinliq [آد] سایقی گؤرمه.

saygöl..saygol [اؤزل‌آد] گؤزل گول کیمی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

saylaşmaq..saylashmaq [تاثیرسیزائیلم، باخ: چای] دایازلاشماق.

saylaq..saylaq [اؤزل‌آد] سایلان، تقدیر گؤرَن، اوُستا، اوُزمان[۷].

saylamaq..saylamaq [تاثیرلی ائیلم] سئچمک.

saylav..saylav [اؤزل‌آد] سئچگین، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

saylıq..saylig [اؤزل‌آد] شرف، حیثیت، اونُور[۷].

sayma..sayma [آد] ۱-سایماق ایشی (فا: شمارش). ۲- counting حساب account

sayma aracı..sayma aracı [صفت] حسابلاما ماشینی (فا: ماشین حساب). calculating machine

saymaca..saymaja [صفت] ۱-گرچک اولمادیغی حالدا ساییلان. ۲- ساپاراق.

saymaz..saymaz [تاثیرسیزائیلم] سایمایان، باشی سویوق، وئج‌سیز (فا: بی تفاوت، بی توجه). inattentive

saymazca..saymazja [ظرف] سایمازجاسینا، سایمازیانا، سایمایاراق.

saymazcasına..saymazjasina [باخ] سایمازجا.

saymazlıq..saymazliq [آد] سایقی گؤسترمه‌مه وضعیتی، حُرمت‌سیزلیک. lack of respect; disregard

saymazyana..saymazyana [ظرف] سایماز، سایمازلیقلا. taking no notice

saymaz yanalıq..saymaz yanaliq [آد] سایمازلیق لاحرکت ائتمه.

saymaq..saymaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر نسنه‌نین سایی‌سینی بللی ائتمک، سایی لاماق (فا: شمردن). ۲-اؤنم وئرمک، دَیر وئرمک، قبول ائتمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساماق، سایماق، سانماق، ساناماماق، ساقماق›}.

saymaqla bitməz..saymagla bitmez [ظرف] سایی‌سیز حساب‌سیز، چوخ چوخ.

saymamazlıq..saymamazliq [آد] سایقی‌سیزلیق، سایمازلیق.

sayman..sayman [آد] محاسبه جی (فا: محاسب). ۲- accountant

sayman..sayman [اؤزل‌آد] سایلی ایگید، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

saymanlıq..saymanliq [آد] محاسب‌لیک، محاسبه و حساب کتاب یئری (فا: حسابداری). accountancy

saymən..saymən [باخ] سایمان.

sayvan..sayvan [آد] ۱-اؤزوم کیمی شئیلری قوروتماق اوچون دؤزه-لن چارداق . ۲-تؤلکو[۲۲۴]. ۳-(باخ) سایه بان، کؤلگه‌لیک.

sayə..saya [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] کؤلگه (فا: سایه).

sayəban..sayaban [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] کؤلکه‌لیک، چارداق (فا: سایه بان).

sayı..sayi [آد] ۱-سایی و اؤلچوده بیر شئیین نئچه قات اولدوغونو گؤسترییر، "سایی چئشیدلری (ایلکل، سیرال، کسیک، بللی وبلسیز سایی)" (فا: عدد) ۲-شماره، نمره، یایین‌لاردا گؤستریلن یایین‌تاریخی‌و سیراسی.

سایی‌اوْیونو..sayı oyunu [آد] اوشاقلار آراسیندا سایيلارلا اویناناں مُختلف اوْیونلارین آدی.

سایی‌بیلمَنی..sayı bilməni [آد] حساب بیلن (فا: حسابدان). arithmetician

سایيْت..sayıt [اؤزل‌آد] سایقْین، مُعتبر[۷].

سایيجا..sayıca [ظرف] سایی اعتباری ایله، سایی باخیمیندان.

سایيجی..sayıcı [آد] وئرگی آلماق اوْچون حئیوانلاری ویا آیری بیر شئیی‌سایان کیمسه، کنترل ائدن، حسابلاییجی (فا: محاسب).

سایير بایير..sayır bayır [صفت، ظ] معناسیز، آنلام‌سیز.

سایيْر..sayır [اؤزل‌آد] ایچیندن سو چیْخان ماغارا[۷].

سایيسال..sayısal [صفت] ۱-سایی ایله ایلگی‌لی، سایی‌یا دایانان (فا: عددی). numerical ۲-دیجیتال "سایی سال تئلئفون، سایی سال سیناو" (فا: رقمی). digital

سایيسال‌صفت..sayısal sifət [آد، دیل‌ب] بیر آدی سایی مفهومو باخیمیندان بلیرتن صفت: "بئش گؤن، ایک کتاب".

سایی‌سیز..sayısız [صفت] سایی‌سی چوخ اوْلان، سایی‌سی بیلینمه ین (فا: بی حدّ). boundles.

سایی‌سیزلیق..sayısızlıq [آد] سایی‌سیز اوْلما وضعیتی.

سایيش..sayış [آد] حساب، سایماق ایشی ویا بیچیمی (فا: حساب). account, calculation {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر: اعتبار، اؤده نک؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده ‹ساغیش› شماره، حساب، حسابلاما}.

سایيش بیلیم..sayış bılım [آد] باخ:سایيش بیلیمی.

سایيش بیلیمی..sayış bılımı [آد] سایيش بیلیم، سایيلارلا ایلگی‌لی بیلیم دالی، حساب بیلیمی. (فا: علم حساب). arithmetic

سایيش‌سال..sayışsal [صفت] حسابلا ایلگی‌لی، اؤده‌نک. (فا: حسابی). arithmetical.

سایيش گونو..sayış günü [آد] حساب کتاب گؤنو (فا: روز حساب). of reckoning.day

سایيشتای..sayıştay [آد] محاسبات دیوانی (فا: دیوان محاسبات).

سایيشچی..sayışçı [صفت] سایيشمان، سایيش اوزمانی، (فا: حسابدان).

سایيشسال یوْکسه‌لیش..sayışsal yüksəliş [آد] سایی ایله باغلی تَصاعُد (فا: تصاعد عددی). arithmetical progrssion

سایيش‌لاماق..sayışlamaq [تاثیرلی ائیلم] حساب کتاب ائتمک، مُحاسبه ائتمک (فا: حساب کتاب کردن). to calculate

سایيشماق..sayışmaq [قا] بیرلیکده سایماق، حسابلاشماق (فا: باهم حساب کردن).

سایی‌صفتی..sayı sifəti [آد، دیل‌ب] سایی‌لاردان عبارت اولان صفت (فا: صفت عددی). numeral adjective

سایيق..sayıq [صفت] ۱-یوخودا ویا خسته‌لیک وضعیتینده دئییلن آنلامسیز و توتارسیز سؤزلر، یاری یوُخولو یاری آییق. ۲-آییق سایيق، گؤزوآچیق، اویانیق سایينتی (فا: بیدار). vigilant, watchful {سنگلاخدا ایشله نیبدیر: هذیان؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سایراماق›: اؤتمک، هذیان دئمک؛ سایماق سؤزونه باغلانمالیدیر}.

سایيقلاماق..sayıqlamaq [تاثیرلی ائیلم] یوخودا ویا خسته‌لیک زامانی توتارسیز و آنلامسیز سؤزلر دانیشماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: هذیان دئمک}.

سایيقلیق..sayıqlıq [آد] سایيق اوْلما وضعیتی. vigilance

سایيْل..sayıl [اؤزل‌آد] سئچیلمیش، سئچگین، سایيْلان[۷].

سایی‌لار..sayılar [آد] رقم‌لر (فا: ارقام). figures

سایی‌لاما..sayılama [آد] سایماق، مُحاسبه (فا: محاسبه). accounting

سایی‌لاماق..sayılamaq [تاثیرلی ائیلم] سایی‌ایله گؤسترمک(فا: شمردن). to count

سایی‌لانماق..sayılanmaq [تاثیرلی ائیلم] سایی‌لارلا بیلینمک.

سایی‌لایان..sayılayan [صفت] حسابلایان (فا: حسابگر). computer

سایيْلقان..sayılqan [اؤزل‌آد] سایيْلان، سایقی گؤسته‌ریلن[۷].

سایيلماق..sayılmaq [بل] ۱-سایماق ایشی گؤرولمک، سایی‌سی بیلینمک. ۲-حساب لانماق. to be counted {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سایيلمیش..sayılmış [صفت] حساب‌اولونموش (فا: محسوب). counted

سایيلی..sayılı [صفت] ۱-هرهانسی بیرسایی‌سی اوْلان. ۲-سایی‌سی بللی اوْلان(فا: شمرده). distinct ۳-سایی‌سی آز، محدود.

سایيم..sayım [آد] آمار، سایماق ایشی (فا: آمار). statistic

سایيْم..sayım [تاریخی اؤزل‌آد] سایقی، آلتای داستانلاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

سایيم‌بیلمنی..sayım bilməni [آد] آمار اوُزمانی (فا: آمارشناس). statistician

سایيم‌بیلیمی..sayım bilimi [آد] دیزی‌لرین بیربیریله باغلانتی‌سی‌نی احتمال قوُرال‌لاریلا اینجه‌له‌ین دال (فا: علم آمار). statistit

sayımcı..سایمجی [صفت] سایم لاما اوزمانی، سایم لاماجی، سایم لاما ایشینی گؤرن، استاتیک چی (فا: آمارگر). actuary

sayımsal..سایمسال [صفت] آمارلا ایلگیلی (فا: آماری). statistical

sayımlama..سایملاما [آد] آمار توتما (فا: آمارگیری). census

sayımlamacı..سایملاماجی [آد] سایم لایان.

sayımlamaq..سایملاماق [تاثیرلی ائیلم] آمار توتماق، سایماق (فا: آمار گرفتن).

sayımlı..سایملی [صفت] آمار توتولموش، سایمی اولان.

sayı mıncığı..سایی‌مینجیغی [آد] چؤرتگه.

sayın..سایین [صفت] ۱-محترم، سایقی‌لی، سایقی‌دَیر(فا: گرامی) dear، valuable ۲-ایلخانلیلار (باهادیر خان) دؤنَمی، بگ و کومُوتان ۲-آلتای داستانلارینداآدی گئچن بیر بگ، اینسان‌آدی: ~الپ، ~ای، ~بؤری، ~تیمورُ{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

sayın..سایین [اؤزل‌آد] اردبیل و ماهنشان دا کند آدی.

sayınxan..سایینخان [تاریخی اؤزل‌آد] آلتین‌اوردو خانی(باتوخان'ین اؤته کی آدی)[۷].

sayındı..سایینْدی [اؤزل‌آد] سایقی دوُیولان، اعتبار گؤرَن، محترم، سایقین[۷].

sayınbatur..سایین‌باتوُر [تاریخی اؤزل‌آد] قازاق خانلیغی دؤنَمی بگ و کومُوتان آدی[۷].

sayınxanı..سایین‌خانی [اؤزل‌آد] بیر تؤرک بویو، باخ: یاقا.

sayındərə..سایین‌دره [اؤزل‌آد] قزوین ده چای آدی.

sayın qara..سایین‌قارا [تاریخی اؤزل‌آد] یئنی‌سئی یازیتلارینداآدی گئچن بیر بگ[۷].

sayınqala..سایین‌قالا [اؤزل‌آد] ابهر ده کند آدی.

sayınqala..سایین‌قالا [اؤزل‌آد] بو شهر اورمیه‌نین ۱۷۰ک‌گ‌د طرفینده یئر آلیبدیر.دنیز سوُلاری سوییه سیندن ۱۳۷۰ متر یؤکسک لیکده و اؤزئی گئنیش لیگی ۲۷۹۰ کم دیر، ش۱۳۲۰ده ۲ دهستان (حومه و گؤی آغاج) و ۸۱ کنددن تشکیل تاپیردی، توپلام نفوسو* ۱۸٤٤۰ نفرایدی، شهرین جمعیتی ۳۱۷۰ نفر تؤرک قئید اولونموشدور، او دؤنم ۷ کندین نفوسو ۲۵۳۰ نفر تورک قئید اولونوبدور، آیری دئییشله ۱۳۲۰جی ایلده بوُ شهرستانین ۵۷۰۰ نفری یعنی ۳۱ فایزی تؤرک و ٦۹ فایزی آیری قووملاردان ایدی، البته او سایملاماداً زاخورانلو، چاردوولو و موصولانلو طایفالاری کؤرد حسابلانیبلار، حال بوُکی بوُ مسئله یانلیشدیر، سونراکی دؤنملر بیر سیرا مراغا بؤلگه سینین کندلری اداری لاحاظدان سایین قالایا باغلانیرلار، ش۱۳۸۵ده شهرستانین جمعیتی توپلام ۹۰۱۸۲ نفر اعلام اولوبدورکی ۳٤٦٦۰ نفری شهرده و ۵۵۵۲۲ نفری کندلرده یاشاییرلار، بوُ دؤنم ۲۰۹ کنددن (سایین قالا بؤلگه سینین گئنیشلنمه‌سینه خاطر کند سایی‌سیندا آرتیش گؤرسه‌نیر) ۱۰۱ کند تؤرک و۷۰ کنده کؤرد و ۳۸ک کند زاخورانلو/ موصولانلو/ چاردوولو بویلاری یاشاییردی، اورتالاما حسابلا هرکندین جمعیتی (۲۰۹/ ۵۵۵۲۲) ۲٦٦ نفر اولوردو، گئچمیشده شهرین اهالی سینین تؤرک قئید اولماسینا رغما ایندی جمعیتین تقریبا یاریسی تورک و اوتوز فایزی کورد و بیرمی فایزی زاخورانلو چاردوولو و موصولانلو دولار، یوخاری وئریلره گؤره ۱۳۸۵جی ایلده بوُ شهرستانین جمعیتی نین ٤٤۱۹٦ نفری تورک (٤۹٪) و ۲۹۰۱۸ نفری کؤرد (۳۲٪) و ۱۷۰٤۰ ده زاخورانلو، چاردوولو، موصولانلو (۱۹٪) حساب اولونور، مذهبی جهتدن شهرستانین ٦۸ فایزی شیعه و قالانی سؤننودولر. {سایین قالا سؤزو معناجا اؤنملی قالا دئمکدیر و بو شهرین موقعیتینین اهمیتلی اولماسینا اشارتدیر}. --سایین‌قالابؤلگه سینین تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلریندن: اسکی یئرلردن اولاراق شیز شهری‌نین قالینتی‌لاری و خارابالیق‌لاری بو شهرین یاخینلیغیندادیر، بوُ قالینتی‌لارا تخت سُلیمان آد وئریلیر و مُعجم البلدان کتابی‌نین دئییشینه گؤره زردوشت پئیغمبرین قبری بورادا یئر آلیبدیر بو شهرین گؤنئی گؤنباتان طرفینده اولان کرفتو داغلاریندا چوخلو ماغارالار و آیریجا قورقوشوم گؤگورد و زیرنیخ معدن‌لری واردیر(قو: شاهین‌دژ). سایین‌قالا بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار جیغاتو چایا تؤکولورلر: عشایریلاقی (آجرلو، s۳b۱٦)، یونجالی (آجرلو، s٦b۷)، خلج/ نوروزلو (~s۳b۳۷)، دوآبه (اورتاکند s۱b۱۹)، اوزان چای/ چم اوزان (~ s۵b۱۸)، آرین چای (باغ/ ی s٤b۹)، تک آغاج چایی (~s۵b۲٤)، آجرلو (٤۵s۱b۱۰۵/ ۵ q)، شاختالی چای (~s۳b۲۷)، قوزقنچی دره‌سی/ قوزوکئچی‌دره‌سی (~ s۷b۹)، آخچاچای axça (قیزیل قایا s٤b۲۹)، گؤزلوچای (~s۳b٦)، هاچاسو (~s۵b۲٤)، یئلی بولاق دره سی (s۵b۷)، --سایین‌قالا بؤلگه‌سینین داغلاری: آلوزولان (۳۰ک‌ق‌د ۲۷۷٤)، کؤشک (۲۲ک‌ق ۲۱۰٦)، قوزئی (۲۵ک‌ق۱۸۰۰)، قیزل داغ (۳۰ک‌ق۲۲۳۳)، جان آغا (۳۰ک‌ق‌ب۱۷۹۰)، قوزلو داغی (۳۰ک‌ق‌ب۱۸۰٤)، فرضی (۳۰ک‌ق‌د۱۷۰۲)، پیر (۳۲ک‌ق‌ب۱۹۸۰)، اوجاق داغی (۳۵ک‌د۱۷٤۹)، ساری شوش (۳۷ک‌گ‌د۱٦۸۰)، قارداغی (۲۷ک‌ق‌د۱۹۲۲)، تکه قایاسی (۲۷ک‌ق‌د۲۵۰۹)، محمدبَگ (۲۷ک‌ق‌د۲۵۸۱)، آی قالا سی (۳۰ک‌ق‌د۱۹۰۰)، کَلّه سر (۳۰ک‌ق‌د۲۵٦۵)، قارما (۳۰ک‌ق‌د۲۷۱۰)، زاغاگونئی

(۳۲ک‌ق‌د۲٤٠٤)، سوُیئلی (۳۲ک‌ق‌د۲٦۲۵)، داغ (۳۷ک‌ق‌د۲٦۰۰)، مش قاسم (٤۰ک‌ق‌د۲۳۱۲)، دانابَرد (۱۰ک‌ق۱۷۰۵)، رَقناوی (۱۰ک ق‌د۱۸۲۲)، گوْوزان (۱۲ک‌ق‌د۱۹۲۵)، پیرشمال (۱۲ک‌ق‌د ۲۰۲۳)، کانی اسماعیل (۱۵ک‌ق‌د۲۰۸٤)، قوُرو دره (۱۵ک ق‌د۲۰۹۰)، قاراداش (۱۷ک‌ق۱۹۰٤)، سبلاخ/ سوُبولاق (۱۷ک‌ق‌د۲٤۷۰)، کپ-داغی (۱۷ک‌ق‌د۲۲۷۹)، قَران (۱۷ک ق‌د۲۲۹۵)، کانی چرمه (۱۷ک‌ق‌د۲۳۳۸)، میرعزیز (۱۷ک ق‌د۲٤۵۳)، داش کسَن (۲۰ک‌ق‌د۲۲۰۲)، کوْش/ کؤشک (۲۰ک‌ق‌د۲۲۹٦)، چوْرخان‌بابا (۲۰ک‌ق‌د۲٤۰۵)، عین‌البَگ (۲۰ک‌ق‌د۲٦۸۱)، قازان قالا (۲۲ک‌ق‌د-۲۱٤۵)، پیرمحمد (۲۲ک‌ق‌د۲٤٦۵)، گوْنئی (۲۵ک‌ق‌د۲۰۵٤)، خَبْروُ (۲۵ک ق‌د۲۲٦۹)، هشت بهشت (۲۵ک‌ق‌د۲۵٤٦)، آلیْچاداغ (۲۵ک‌ق‌د۲٦۰۳)، شاه بنده (۲۵ک‌ق‌د۲٦۱۰)، آلولا (۲۷ک‌ق‌د۲٤۷۵)، سالم اوْتاق (۳٦ک‌گ‌د۱۵٤۲)، کانی کوره (۲۰ک‌گ‌د۱۸۱۱)، قاراچال (۲۰ک گ‌د۲۰٤۲)، آیْن (۲۰ک‌گ‌د۲۰۷۰)، شَقام (۲۰ک‌گ‌د ۲۰۸۰)، قوْچ (۲۰ک‌گ-ب۱٦۸۳)، بَیان (۲۲ک‌گ‌د۲۳۱۷)، سه بَرد (۲۲ک‌گ‌د ۱۸٦۵)، هَوار بَرزه (۲۲ک‌گ‌د۲۱۷۱)، سوُره سات (۳۰ک‌ق۱۷٦۳)، قاراوول خانه (۳۰ک‌گ‌د ۱۷۸۰)، قالا (۳۰ک‌گ‌د۲۰٤۷)، زردگوُره (۲۰ک‌ق‌ب ۱۵٤۸)، شوُملوُوارَخش (۲۰ک‌گ‌د۱۵۱۰)، باداملی داغ (۲۰ک‌گ‌د ۱٦۰۲)، نوْروزگوْلو (۲۲ک‌ق‌ب۱٤۸۵)، قاراوول (۲۵ک ق‌ب۱۵۰۰)، گوْنئی‌لر (۲۵ک‌ق‌ب۱۵۱۰)، چَرچوْرا (۲۵ک ق‌ب۱۵۹۸)، قوْچ اَرخَش (۲٦ک‌گ‌د۱٦۰۸)، شیخ عاباس (۳۲ک‌گ‌د۱٦۳۰)، گُنه میش (۵ک‌ب۱۵۰۰)، ماهی زرد (٦ک‌ق‌ب۱۷۰۵)، سرچاوه (۷ک‌گ‌ب۱۸۵۵)، سوُرسات (۲۷ک‌گ‌د۲۳۵۷)، صالح (۱۰ک‌ق‌د۱۹۰۵)، قوزئی داغداغان (۱۰ک‌گ‌د۲۲۰۰)، کاماجار (۱۲ک‌ق‌د۲۱۱۰)، کانی سوُر (۱۲ک‌گ‌د۲۱٦۷)، گُله زرد (۱۲ک‌گ‌د۲۳۳۰)، گئردو (۱۳ک‌د۲۵۱۰)، داره وَنای (۱۵ک‌گ‌د۱۷۲٤)، نثارگوُره (۱۵ک‌گ‌د۱۸۰۹)، کوُنه هنگ (۱۵ک‌گ‌د۱۸۲۳)، کوُل (۱۷ک‌گ‌د۲۰۱۰)، قوُشیان (۱۷ک‌گ‌د۲۲۸۰)، کوره خانه (۱۷ک‌گ‌د۳۲٦۲)، سُفره سالان (۲۰ک‌ق‌د۲۷۱۹)، کَلاوی سلمان (۲۰ک‌گ‌د۲٤۲۰)، قیزل قَصَب (۲۰ک گ‌د۲۵۷۰)، قلای فَته (۲۲ک‌گ‌د۱۸۷۹)، دوْهاچا/ ایکی‌هاچا (۲۲ک‌گ‌د۲۰۲۱)، قوْررق (۲۲ک‌گ‌د۲۰۸٤)، شَران (۲۵ک‌گ‌د۲۰۰۲)، کَریمخان (۲۵ک‌گ‌د۲۱۵۷)، گُل زرد (۲۵ک‌گ‌د۲٤٦۳)، کپَک (۳۰ ک‌د۲۸۱۲)، کوْوتَر (۳۰ک گ‌د۲۵٤۹)، کیوه قیته (۵ک‌گ‌ب۱٦۱۲)، قلای کچان/ قالای‌قاچان (۵ک‌گ‌ب ۱۸٤۰)، گوُری سوُر (۷ک‌گ‌د ۱۸۰۰)، پلنگ دره (۱۰ک‌ق‌د۲۰۲۵)، تَرگوُران (۱۰ک‌گ‌د ۱۷۲۷)، ساری‌قایا (۱۰ک‌گ‌د۲۳۰۵)، چالی (۱۲ک‌ق‌د ۱۹۸۹)، منبر (۱۲ک‌گ‌د۲٤۷۰)، خُسروخان (۱۲ک‌گ‌د ۱۹٦۵)، مَلوُ (۱۵ک‌ق‌د۲۵۰۸)، اوُزون دره (۲۲ک‌د۲۷۱۷)، محمودخان (۲۲ک‌ق‌د۲٦۸۹)، قاراداش (۲۵ک‌ق‌د۲۸۵۳)، ارته داغ (۲۵ک‌گ‌د۲۵٤٤)، بناورَسول (۲۷ک‌گ‌د ۲۳۹٤)، لیلی بوُلاغی (۳۰ک‌گ‌د۲٤۷۸)، موُسی گونئی (۷ک‌گ‌د۱۸٤۳)، قاراخانا (۷ک‌گ‌د۱۹۲۲)، --ساوین‌قالا(کؤشوْوُر-شرقی) آجرلو بؤلگه‌سینین کندلری: آت‌دره‌سی؛ اَربات/ آ-ی(اربط)؛ آغکند؛ آلی؛ امَن‌کندی (*۱۸۳×)؛ اوْرتادره (قو: اوْرتادرق)؛ اوُلامچی؛ ایْشیقلی؛ بؤیوک بوُلاق؛ باداملی؛ پَتَکلی؛ تازاکند؛ توْپ-آغاج؛ حاجی کندی؛ حصارلو؛ حیدرباغی؛ زاغا؛ شاختالی(بوْش)؛ قمیشلی؛ قوُرودره؛ گؤزللی؛ گؤی خارابا؛ لاله‌لی؛ ممدقولو قیشلاغی؛ ممی‌کندی(بوْش)؛ نوْخدالی (نُخطالو)(بوْش)؛ یئنگی کند؛ یاستیکند؛ --ساوین‌قالا(کؤشوْوُر-غربی چاردوْولو) بؤلگه‌سینین کندلری: احمدبگ×؛ آخیجان/ اخیجان؛ آشدی بولاق (قو: آشتی بلاق)؛ آلاگؤز؛ آلیْچین؛ اوْبابولاغی؛ اوْزان/ آ-ی؛ اینچه؛ پرویزآباد؛ تازاکند؛ چاپوْ/ چپوو/ زاخوُرانلو؛ خلج/ چاردوْولو؛ داووُدلو/ آ-ی؛ دمیرچی؛ رضاقیشلاغی/ چاردوْولو؛ زئینالللی×؛ سَوه‌ری/ سَوه‌رین (قو: صورین)؛ ظاهرکندی؛ عُثمان اوْلن×؛ قئینرجه/ زاخوُرانلو؛ قالقانلو؛ قاراوغلان؛ قاراقایا×؛ قوْتور؛ قوْزلو/ آ-ی×؛ کؤهول/ آ-ی/ زاخوُرانلو؛ کهریز؛ کوْسا× (قو: کوسه)؛ لئیلک آباد/ زاخوُرانلو؛ مقبول/ زاخوُرانلو؛ مهلملی× (قو: ملحملو)؛ نوْروزلو/ زاخوُرانلو؛ ساوین‌قالا(کؤشوْوُر-غربی) آجرلو بؤلگه‌سینین کندلری: آغ بولاق؛ ایشگه؛ باش‌آچیق؛ تازاکندآغ بولاق؛ تک‌آغاج؛ جان‌آغا؛ جَبیکلی (جبکلو)؛ چاخیراحمد؛ زارینْجی؛ سوْغانچی؛ قاتارداش؛ قاشقاگؤز احمدآباد؛ قاواقلی (قو: قواقلو)؛ قارابوْغاز؛ قوْچ کندی؛ قوْروقچو؛ گؤزللی/ آ-ی؛ مچید؛ یئلکلی (قو: یلکلو)؛ یئللی بولاق؛ یئنگیجه؛ --ساوین-قالا(کؤشوْوُر-کؤشوْوُر) بؤلگه‌سینین کندلری: احمدآباد؛ سعیدآباد×؛ آغچالی/ چاردوْولو؛ تازا آغچالو/ چاردوْولو؛ گوْللو/ چاردوْولو؛ آغجامچید/ چاردوْولو؛ قاراقویونلو؛ قازانلی/ چاردوْولو؛ دَوه‌لی/ چاردوْولو؛ حیدرآباد؛ قارابولاق/ آ-ی/ چاردوْولو؛ کؤشوْوُر/ کؤش-آوار؛ خلوت؛ قابان کندی (قو: قبان کندی)؛ تئزخاراب؛ یوْسُف کندی؛ چؤپلوجه (قو: چپلوجه)؛ زامان آباد؛ قوُلانجیق؛ نجّار؛ پارا/ آ-ی؛ ممدآباد؛ اقبال؛ آیدیشا/ ایدیشه؛ میرزانظام؛ چالخاماز (قو: چالی‌خماز)؛ --ساوین‌قالا(مرکزی-صفاخانا) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا کوْرددولر) آلاباد/ علی آباد (*۸۰×) ؛ اینجه (*۲۰۰×)؛ باغ/ آ-ی (*۳۱۰×)؛ باغچامئشه

(*۲٤۲×)؛ برده نقشینه؛ بگدیلی / بگتولی (*۱۵۰×)؛ تازاآباد؛ توّرکه دره (*۱۵۰×)؛ چمپان (*۱۹۰×)؛ حاصار (*٤۰۰×)؛ حسنلو؛ سانجوُد (*۳۲۰×)؛ سُلیمان آباد (*۲٦۲×)؛ صفاخانا (*۷۰۵×)؛ صفی یارخان (*۱٤۰×)؛ قورُخان مزره (*٦۵×)؛ قوزلو افشار (*۱۱۲۰×) ؛ کئچی قالاسی (*۱۹۰×)؛ گؤزل بوُلاق (*۳٦۰×)؛ گُل چَرملو، هرملا مزرعه سی؛ یمین آباد (*۹۰×) --ساپین قالا(مرکزی-محمودآباد) بؤلگه‌سینین کندلری: احمدآباد داشکسن؛ آغ تپه×؛ بی-بی کندی×؛ جوْشاتی/ تو+کو/ آ-ی؛ چیچکلو؛ حاجی آباد/ چاردوْولو؛ حسین آباد/ چاردوْولو؛ خاتون آباد×؛ داشکسن؛ ساریجا×؛ سوُماغان/ سماقان×؛ عاباس بولاغی؛ عقربلو، غِیبعلی×؛ قدیم(بوْش)؛ قاراتپه/ چاردوْولو؛ قیْزیل بولاق مزرعه سی؛ قیشلاق بختیار/ چاردوْولو؛ قیشلاق حاجی شهاب×؛ کؤهنه محموُدجوق/ چاردوْولو؛ کانی سانجود/ سانجود بولاغی×؛ محموُدجوق/ محمودآباد/ چاردوْولو؛ مزرعه دیم آباد(بوْش)؛ مزرعه ویس آباد×(بوْش)؛ مستان آباد×؛ میْشاندره/ موُشاندره×؛ نوروزآباد؛ یئنگی آباد؛ یئنگی آرخ/ چاردوْولو؛ --ساپین قالا(مرکزی-هوْلاسو)بؤلگه‌سینین کندلری: آغاجَری (*٦۵×)؛ آلی بالتا/ اَلی بالتا/ زاخورانلو (*۲۸۳×)؛ اوْتاقلی/ موُصولانلو (*۱۱۳×)؛ اوّچ دره/ موُصولانلو؛ اوْخچو(*۳۰×)؛ باغلیجا (*۱۱۳×)؛ بایرام‌قالاسی (*۱۰۹×)؛ بوْغولموش/ موُصولانلو (*۱۷۵×)؛ پیچاقچی(*۲۱۸×)؛ توّرکه واران(*۱۵۲×)؛ توْمار آغاج (*۲۳۵×)؛ چیراق ابدال (*۱۸۰×)؛ حسن اؤلن/ حسن اولان؛ حسین آبادمعروف/ همروُله (۲۳ک.گ * ۸۵×)، حمزه قاسم (*۳۵۰×)؛ خان‌قولو/ موُصولانلو (*۲۰۰×)؛ خرّمده (۱ک.ق *۲۰/ تو)، خزایی/ آ-ی/ موُصولانلو (*۳۰۰×)؛ خوْجالی (*۱۷۰×)؛ خوْلینه(*۱۲۰ کو)؛ دوُلانقیر/ موُصولانلو (*۲۰۰×)؛ زئید کندی (*۸۵×)؛ فتح آباد (*۲٤۰×)؛ قالا قورُنا/ موُصولانلو (*۱۲۰×)؛ قارازاغ/ موُصولانلو (*۲۰۰×)؛ قوْزلوجا (*۱۰۰×)؛ قوُشچو (*۱۵×)؛ قویُجوق/ قوْیجوق (*۱۸۰×)؛ قیزکؤرپو× (*۲۱۰/ تو)؛ قیزیل قبیر× (*۱٦۰/ تو)؛ قیزیل قایا/ آ-ی/ اوْرتا/ زاخورانلو (*۳۷۰×)؛ قیشلاق قوْزلو (*۵۷×)؛ کوّرد کندی (*۳۸۰×)؛ کیْران/ کران/ زاخورانلو (بیر نوع اوْت و بیر نوع آلا توپراق معناسیندا) (*٦۰/ تو)؛ کیْرکیْرا (*۹۰×)؛ گَدیکلی/ (*۱۲۰×)؛ مامالو (*٤۳۰×)؛ محمودآباد/ آ-ی (*۱۳۰×)؛ مَنبَر (*۵۰۰×)؛ میره‌جه/ مراجل/ زاخورانلو (*۸۰×)؛ ناصرآباد (۱٦ک-گ‌د * ۸۰×)، هاچاسوُ (*۹٤۰/ تو)؛ هوْلاسوُ (*۱۰۷۰/ تو)؛ یئنگیجه (*۲۹۰×)؛

ساپین‌گدیگی..sayın gədiyi [اؤزل‌آد] باخ: نیر.

ساییننتی..sayıntı [آد] حساب کتاب، سایی لاما.

ساییننتی لاماق..sayıntılamaq [تاثیرلی ائیلم] حساب کتاب ائله‌مک.

ساییننج..sayınc [آد] ریاضیات (فا: ریاضیات). matematic

ساییننجیق..sayıncıq [اؤزل‌آد] قوْشاچای دا کند آدی.

ساپین‌لاماق..sayınlamaq [تاثیرلی ائیلم] تکریم ائله‌مک (فا: تکریم کردن).

سئانس..seans [آد، فرانسیزجا] فیلم وتئاتر گؤستریشینده آراسی کسیلمه‌دن گؤسترلین بؤلوم، اوْتوروم[۲۱۸]. (فا: ~).

سئپاراتوْر..separator [آد، لا] آییریجی، آییردائدن، آییران (فا: جدا کننده).

سئتار..setar [آد، فاسه تار] سازا بنزر سیملی موُسیقی آلَتی.

سئچ آل..seç al [آد] بازاردا بیر جوْر سئچیب آلما اُصول ایله آل‌وئر.

سئچدیرمک..seçdirmək [التدیرگن ائیلم] سئچمک ایشینی گؤردورمک.

سئچر..seçər [آد، دیرگی] سئرچه[۲۲٤].

سئچکی..seçki [آد] سئچگی: بیر اثردن سیچیلمیش‌لری، سئچمه، آنتولوژی (فا: گلچین). selection، election

سئچکی‌قاباغی..seçki qabağı [صفت] سئچکی وسئچیم‌لرده یاخین ایشلر و اوْلای‌لار" سئچکی‌قاباغی ییغینجاق‌لار".

سئچکی‌لی..seçkili [صفت] سئچگی ایله اوْلان، سئچیلن.

سئچکین..seçkin [صفت] سئچگین،سئشگین: ۱-آیریلاردان سئچیله بیلن، منتخب، مُمتاز، فرقلی (فا: متمایز) distinct، chosen ۲-اعتبار گؤرن، محترم ۳-پیغمبر، نبی[۷]. ٤-اینسان‌آدی: ~آلپ، ~خان، ~ای، ~بای، ~بگ، ~تان، ~تای، ~اَر، ~سوْی، ~قارا، ~قایا.

سئچکین‌جیلیک..seçkincilik [آد] سئچکین کیمسه‌لردن یانا اوْلما وضعیتی.

سئچکین‌لشمک..seçkinləşmək [تاثیرسیزائیلم] سئچگین وضعیته گلمک.

سئچکین‌جیلیک..seçkincilik [آد] بیر توپلومدا گوّجلو وسایقین‌لیغی اوْلان کیچیک توپلومسال کوّمه.

سئچکین‌لر..seçkinlər [آد] متمایز آداملار (فا: برگُزیدگان). the chosen

سئچکین‌لشمک..seçkinləşmək [تاثیرسیزائیلم] سئچگین‌لیک قازانماق، موُمتاز اوْلماق.

سئچکین‌لیک..seçkinlik [آد] مُمتازلیق (فا: برگزیدگی). being

سئچگی..seçgi [آد] باخ:سئچکی.

سئچکین..seçgin [صفت] باخ: سئچکین، سئشگین.

سئچمک..seçmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-نئچه سینین آراسیندا بیرینی بیر اؤزللیگه خاطر آییرماق، بیرینه اؤستونلوک وئرمک (فا: انتخاب کردن). to choose, to select ۲-اوْی وئرمک "ملّت وکیلی سئچمک". ۳-گؤزله اوُزاقدا کی بیر شئیی گؤره بیلمک "قارالتی نی-سئچمک" ٤-تشخیص وئرمک، نه اولدوغونو آنلاماق "گوْللـه نین هاردان گلمه سینی سئچمک اؤچون چالیشیللار". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سئشمک›: چؤزمک}.

سئچمن..seçmən [آد] سئچیجی، سئچمه حقی اوْلان کیمسه.

سئچمن لیک..seçmənlik [آد] سئچمن اوْلما وضعیتی.

سئچمه..seçmə [آد] ۱-سئچمک ایشی، سئچیش، سئچیلن (فا: انتخاب). selection ۲-سئچگین، انسایقین، انحُرمتلی. ۳-اؤره گه یاتان، گؤزل. ٤-جانلی دوْغانین گلیشمه سی و انکشافی پروْسئس ینده حیاتین دَییشن شرایطینه ان چوْخ اوُیقون لاشمیش اوْرقانیزم لرین داوام گتیریب یاشاماسی.

سئچمه جه..seçməcə [ظرف] سئچه رک، سئچمه شرط ایله.

سئچمه جی..seçməci [صفت] سئچمن. eklektik

سئچمه جیلیک..seçmənilik [آد] سئچیلمک ایشی، سئچیم eklektizm

سئچمه سئچمه..seçmə seçmə [صفت] ان یاخشی سئچیلمیش، سئچگین.

سئچمه سیز..seçməsiz [آد] سئچمه اوْلاناغی اوْلمایان.

سئچمه لر..seçmələr [آد] سئچیلمیش لر، سئچمه یازیلار ویا اثرلر، مُنتَخَبات

سئچمه لی..seçməli [صفت] نئچه سینین ایچینده یاخشی سی اوْلان و سئچه بیلینن.

سئچمه لی یئمک..seçməli yemək [آد] گؤره رک و بیه نه رک سئچیلن یئمک.

سئچمه لیک..seçmələlik [آد، خا] باخ: سئشمه لیک، .

سئچن..seçən [اؤزل آد] ۱-تیتیز، سئچیجی، آییْریجی ۲-یاقوُت داستان لاریندا آدی گئچن بیر بگ. اوُلوقوْیون'ون باباسی ۲-چنگیزخان دان سوْنرا کی خانلاردان، جاموُقا'نین عُنوانی[۷].

سئچه نک..seçənək [آد] بیربیرینین یئرینی توتابیله جک نئچه اوْلاناقدان هربیری، آلترناتیو، واریانت (فا: گزینه). property

سئچی..seçi [صفت] سئچمه، سئچمک ایشی.

سئچیجی..seçici [صفت] سئچمه ایشینی گؤرن، سئچن، سئچمن.

سئچیجی قوُرول..seçici qurul [آد] سئچیجیلر قوُرولو: سئچیم لری کنترل ائدن قوُرول (فا: هیئت نظارت بر انتخابات).

سئچیجی لر قوُرولو..seçicilər qurulu [آد] باخ: سئچیجی قوُرول.

سئچیجی لیک..seçicilik [آد] سئچی جی وضعیتینده اوْلما.

سئچیش..seçiş [آد] سئچمک ایشی و طرزی، سئچمه طرزی "ایی سئچیش: (فا: انتخاب اصلح)."

سئچیک..seçik [صفت] سئچیلمیش، آیریلاریندن بللی اولان، ایی جه آچیق، بولانیق اوْلمایان "آچیق سئچیک".

سئچیک لیک..seçiklik [آد] سئچیک اوْلما وضعیتی.

سئچیل..seçil [صفت] ۱-سئچگین، سئچیلمیش، فرقلی، اوْلاغان اؤستو[۷]، ۲-بیه نیلن، سئچیلن، قیز آدی (فا: نام دختر).

سئچیلمک..seçilmək [بلسیز ائیلم] ۱-سئچمک ایشی گؤرولمک. ۲-بیر اؤزللیگی اوْلاراق باشقالاریندان آیریلماق. ۳-نظره چارپماق، گؤرونمک "کندین ائولری آغاجلار ایچینده گوْجله سئچیلیردی".

سئچیلمیش..seçilmiş [صفت] ۱-سئچه رک آیریلمیش، سئچگین (فا: منتخب) elector ۲-نظره چارپان، باشقالاریندان آیریلان.

سئچیلمیش لر..seçilmişlər [آد] مُنتَخَبات selections

سئچیلن..seçilən [صفت] سئچیله رک بللی اوْلان، سئچیلمیش.

سئچیلیر..seçilir [صفت] سئچگین، مُمتاز.

سئچیلیش..seçiliş [آد] سئچیلمک ایشی ویا بیچیمی.

سئچیم..seçim [آد] سئچمک ایشی، انتخابات. Selection، election

سئچیم آلانی..seçim alanı [آد] سئچیم بؤلگه سی(فا: حوزه انتخابیه).

سئچیم بؤلگه سی..seçim bölgəsi [آد] سئچیم دوزَنله نن بؤلگه.

سئچیم لیک..seçimlik [آد] سئچیلمک ایشی ویا وضعیتی.

سئحر..sehr [آد، عربجه، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] باخ: سئحیر: بوْیو (فا: سحر).

سئحیر..sehir [آد، عربجه] سئحر: بوْیو (فا: سحر).

سئداوار..sedavar [اؤزل آد] خوی داکند آدی {۱-سوْ+ داوار: زنگین قوْشونلو کند ۲-سوُ+داوار: سولو و بوللوق یئر، باخ سیتاوار}.

سئدیمانتاسیون..sedimantasion [آد، فرانسیزجا] چؤکمه، توْرتولاشما(فا: رسوبگذاری).

سئرئموْنی..seremoni [آد، فرانسیزجا] تؤرَن (فا: جشن).

سئرامیک..seramik [آد، فرانسیزجا] یوْکسک ایستی ده پیشیرلمیش توْپراقدان حاضرلانان مُختلف دؤشه مه لوحه لری (فا: سرامیک).

سئرپانتین..serpantin [فر، صفت] یالین داشی (فا: سر پانتین).

سئرتیفیکئت..sertifiket [آد] بلگه، هر هانسی بیر شئیین حاقیندا وثیقه و شهادت نامه (فا: مدرک).

سئرچه..serçə [آد، دیرگی] سئرچه گیللردن، یوُوالارینی چاتیلاردا دوْزَلدن و چوْخراق یاشاییش بنالارینین یاخین لاریندا یاشایان،

بؤجک ومیوه ایله بسلهنن، توتقون بوْز، دیمدیگی مخروط بیچیملی کیچیک قوش(فا: گنجشک). sparrow، passer domesticus {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سئچه› کلاوسونون نظریجه دیواندا ایشلهنن سئچه(سئرچه) کلمهسی سئچمک سؤزونه باغلیدیر و مفهومو دانالاری سئچیب یئین قوشدور[٦]}.

سئرچه بارماق..serçə barmaq [باخ] کیچیک بارماق.

سئرچه کؤفته سی..serçə küftəsi [آذ] سئرچه اتیله دوزهلن بیر نوع کوفته.

سئرچهگیللر..serçəgillər [آذ، دیرگی] اؤرنهیی سئرچه و تارلا قوشو و قارا توْیوق کیمی قوشلارین تاقیمی.

سئرچهلر..serçələr [آذ، دیرگی] سئرچه گیللری ایچینه آلان بیر قوش سوْیو.

سئروْ..sero [اؤزلآذ] اوُرمیهده کند و چای آدی {سئروْ/سَروْ، سرمک-دن}.

سئروْم..serom [آذ] ۱-لاختالانما سوْنوجو قاندان آیریلان مایع بؤلوم. ۲-خستهلر اوچون ایشلهنن مایع (فا: سرم). serum

سئرویس..servis [آذ، فرانسیزجا] ۱-خدمت، قوُللوق. ۲-والیبال و پینگ پوْنگ کیمی اوْیونلاردا اوْیونو باشلاماق اوچون اوْلان توپ ووُروشو (فا: سرویس). service

سئری..seri [آذ، فر‹ باخ: سیْرا] دؤزوم، سایی لارین اؤزل بیر بیچیمده دوزولمه سی، سیراجا اوْلان، دیزی(فا: سری). set

سئریال..seryal [آذ] دیزی (فا: سریال). serial {باخ: سیرا}.

سئزدیرمک..sezdirmək [تاثیرلی ائیلم] سئزمهسینه یوْل آچماق، حس ائتدیرمک، بیلدیرمک (فا: نشت دادن).

سئزدیریش..sezdiriş [آذ] سئزدیرمک ایشی ویا بیچیمی.

سئزَر..sezər [اؤزلآذ] حساس، دوُیقوُلو، فرق ائدیجی[٧].

سئزَک..sezək [اؤزلآذ] ۱-حساس، دوُیقوُلو ۲-سئزگی، حس، قاورایْش[٧].

سئزگَک..sezgək [اؤزلآذ] اینسان آدی، باخ: سئزَک[٧].

سئزگی..sezgi [اؤزلآذ] سئزیش، الهام، سئزمه یئته نگی[٧] (فا: ادراک).

سئزگی جیلیک..sezgicilik [آذ، فلسفه] بیلگینی سئزگی ایله اله گلمه سینی ساووُنان گؤروش.

سئزگی سللیک..sezgisəllik [صفت] سئزگی سل اولاراق.

سئزگیر..sezgir [اؤزلآذ] حساس، نارین، آلْینقان[٧].

سئزگیسل..sezgisəl [صفت] سئزگی ایله ایلگیلی.

سئزگیش..sezgiş [اؤزلآذ] حساس، آلْینقان[٧].

سئزگیلی..sezgili [صفت] سئزگی یه دایانان، فراستلی (فا: داهی).

سئزگین..sezgin [آذ] ۱-حساس، سئزیجی؛ ۲-بوُ سؤزله نئچه اینسان آدلاری: سئزگینالپ، سئزگینای، سئزگینبای، سئزگینَر.

سئزمک..sezmək [تاثیرسیزائیلم] حس ائتمک، آچیق بیر قانیت اوْلمادان بیر اوْلموش ویا اولاجاق شئیی آنلاماق، باشا دؤشمک (فا: حس کردن). to notice {بو کلمه دیواندا گلمهیب، ولی آیری-اسکی قایناقلاردا موجوددور، کلاوسون[٦]}.

سئزمیش..sezmiş [صفت] ادراک ائدن، آنلایان، دؤشونموش.

سئزَن..sezən [صفت] ۱-آنلایان، قاورایان، حس ائدن. ۲-بوُ سؤزله دؤزهلن اینسان آدلاری: سئزَنای، سئزَنبای، سئزَنَر.

سئزی..sezi [آذ] ادراک، سئزیش، الهام، سئزگی.

سئزیرگنمک..sezirgənmək [باخ: سئزمک] سئزمک.

سئزیش..seziş [آذ] سئزمک ایشی و بیچیمی، دوُیوش، دوُیولما ایشی.

سئزیک..sezik [آذ، ت] سئزیکلو، سئزگین: سئزیش، سئزمه.

سئزیکلوّ..seziklu [آذ، ت] باخ: سئزیک.

سئزیگَن..sezigən [آذ، ت] باخ: سئزیک.

سئزیلمک..sezilmək [بلسیز ائیلم] بیر وضعیت و دوروم آنلاشیلماق، حس ائدیلمک، دویولماق، باشا دؤشولمک.

سئزیلیش..seziliş [آذ] سئزیلمک ایشی ویا بیچیمی، دوُیولوش.

سئزیم..sezim [آذ] سئزین:حس ائدیش، آنلاییش، آلقی، دوُیوش.

سئزیمتال..sezimtal [اؤزلآذ] حساس، دوُیقوُلو[٧].

سئزین..sezin [آذ] سئزیم: حس ائدیش، آنلاییش، آلقی، دوُیوش.

سئزیندیرمک..sezindirmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: سئزدیرمک.

سئزینلهمک..sezinləmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: سئزمک.

سئزینله ییش..sezinləyiş [آذ] سئزینلهمک ایشی.

سئزینمک..sezinmək [تاثیرسیزائیلم] سئزیلمک، سئزمک.

سئسی..sesi [آذ] ۱-اَیریسی اولان یئر. ۲-ایکی توتاجاقلی بوخجو، موشار. {بو کلمه سئچمک فعلیندن آلینمادیر، سئچمک ‹سئشمک ‹سئشیک / سئچیک ‹سئشی ‹سئسی[٦]}.

سئشکین..seşkin [صفت] باخ: سئچکین، سئچگین.

سئغرَک..seğrək [تاریخی اؤزلآذ] سئیرک، نادر، دده قوْرقوُد داستانلاریندا آدی گئچن بیر بگ.اغرک'ین آغابگی، اوُسوُن قوْجا'نین اوْغلو[٧].

سئقشان..seqşan [اؤزلآذ] آستارا'دا چای آدی[٢٤٠].

سئکتوْر..sektor [آذ، فرانسیزجا] بؤلوم، قوْل، دال، کسیم (فا: سکتور).

سئکسولوژی..seksoloji [آذ، فرانسیزجا] جنیسللیک بیلیمی (فا: سکسولوژی).

سئکسی..seksi [اینـ صفت] جینسللیکله ایلگیلی (فا: سکسی).

سئکویا..sekoya [آد، بیتگی] قوْزالاق لیلارین پوْرسوق سوولار سوْیوندان، کالیفرنیادا یئتیشن، همیشه باشیل، ۳۰-۱۰۰ متر بوْی، بؤیوک اورمان آغاجی (فا: سکویا). sequia {آمریکا یئرلی لر دیلیندن}.

سئگاه..segah [آد، فا‹سه گاه›] باخ: سئوگی موُغامی، سئیگاه موُغامی.

سئل..sel [ع‹یسیل›فعلیندن] گوْر یاغیش یاغماسی ویا قار اریمه سی سونوجو بیردن بیره وُجودا گلن سوُ آخینتی سی، سو داشقینی، سئل کیمی داشان هر شئی (فا: سیل). flood

سئلئقا..selenqa [اؤزل‌آد] اوُیغوربؤلگه سی هوُلین داغی قیراغیندا چای-آدی[۵۴].

سئلئکتوْر..selektor [آد، فرانسیزجا] سئچَج، آریداج (تاخیل کیمی اوْرونو اؤزگه شئیلردن آییرماق اوْچون وسیله) (فا: سلکتوْر).

سئلئکسیون..seleksion [آد، فرانسیزجا] سئچمه (فا: سلکسیون).

سئلاب..selab [ع+فا] سئلاو: سئل سوُیو (فا: سیلاب).

سئلاب..selab [اؤزل‌آد] سئلاو : تبریزده محلّه و سالماس دا کندآدی.

سئلاردیس..selardis [اؤزل‌آد] هیتیت تانریلارینداندان[۲۱۱].

سئل‌باسار..selbasar [آد] سئلین باسدیغی یئرلر، سئل سوُیونون یاتاغی.

سئل‌دره..seldərə [اؤزل‌آد] زنجان دا چای آدی.

سئل‌دؤندرن..sel döndərən [آد] سئلین یؤن ومسیرینی دؤندرن شئی-(فا: سیلگیر.

سئل‌سو..selsu [آد] چوخ گوْجلو یاغیش وسئل.

سئل‌سوجاق..selsucaq [آد] چوخ گوْجلو یاغیش وسئل.

سئللنمک..sellənmək [تاثیرسیزائیلم] سئل کیمی آخماق، سئله چئوریلمک" آغلاماقدان گوز یاشیم گؤل اوْلوب سئللەنیر".

سئللەمک..selləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-اکین یئرینی سئل‌له‌مه اوُصول ایله سووارماق، سئل سو ایله اکینی سوُوارماق (بیر طرفی ائش تارازلی آرخدان سئل سویونو اکین یئرینه آخیتماق) ۲-گئجه یئرینه ایشه‌مک (اوشاق) (فا: سیل راه انداختن).

سئللەمه..selləmə [آد] ۱-سئللەمک ایشی، سئل‌ایله سوُوارما طرزی ۲-گوْجلو و شدتلی یاغمور" بیردن‌سئللەمه یاغیش باشلادی".

سئللی..selli [صفت] چوخ‌سئلی اوْلان، چوخ یاغیش‌لی.

سئللی‌سوْلو..selli sulu [صفت] چوخ‌سئلی اوْلان، چوخ یاغیش‌لی.

سئللیک..sellik [آد] ۱-سئل یاتاغی، سئلین آچدیغی یوْل. ۲-سئلین یوُیوب گتیردیگی قوُم، خیردا داش و آغاج پارچالاری (فا: آب راه). floodway

سئلینتی..selinti [اؤزل‌آد] قیْنیق بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

سئلوی..selvi [آد، بیتگی] سروی (فا: سرو).

سئل‌یاتاغی..sel yatağı [آد] سئل یوْلو، مسیل floodway

سئلیت..selit [آد] بوْل آخان یاغیش سویو.

سئلیک..selik [آد، باخ: سئل] بعضی حئیوان و بیتگی‌لرین گؤزه و حُجره‌لرینین افراز ائتدیگی سوُواشقان مادّه" بالیق‌لارین بدنینین سطحی اؤزل سوْروشکن سئلیک‌له اؤرتولور".

سئلیک واری..selikvari [صفت] سئلیگه اوْخشار، سئلیک کیمی.

سئلین چای..selin çay [اؤزل‌آد] کلئیبر ده چای آدی.

سئلینتی..selinti [آد] ۱-سئل یاتاغی ۲-سئلین یوُیوب گتیردیگی قوُم، خیردا داش و آغاج پارچالاری (فا: آب راه). floodway

سئل‌یوْلو..selyolu [باخ] سئل یاتاغی (فا: آب راه).

سئمئستئر..semester [آد، لا] عالی‌مکتب‌لرده درس ایلی‌نین یاری‌سی .

سئماسیوْلوژی..semasioloji [یو: معنا] بیر دیلین سؤز و افاده‌لرینین معنالارینی و بو معنالارین دییشمه‌لرینی اینجه‌له‌ین‌بیلیم(فا: ~).

سئماسیوْلوژیا..semasiolojia [آد، فرانسیزجا] سؤز آنلامی و دییشیمی (فا: ~).

سئمانتیک..semantik [آد، روسجا] ۱-سؤزون، افاده‌نین‌ویا قراماتیک فوْرمانین معناسی. ۲-دیل واحدلرینین معناسینی و معنالارین دَییشمه اُصولونون تدقیق‌ائدن‌دیلچیلیک بؤلمه‌سی[۹].

سئمیت‌لر..semitlər [باخ] سامی‌لر(عرب، سوریانی، یهودی، فینیک--).

سئمینار..seminar [آد، فرانسیزجا] توْپلو چالیشما[۲۱۸]؛ بیر موضوع‌ایله ایلگی‌لی توپلانیب تارتیشماق اوْچون اوْلان توپلانتی (فا: سمینار).

سئناتوْر..senator [آد، لا] آدای (فا: سناتوْر).

سئناریوْ..senario [آد، فرانسیزجا] بیر گؤرونتولو و سسلی اثرین صحنه‌لرینی و آخیشینی گؤسته‌رن یازیلی‌متین۲-بیراتّفاقی باشقا بیرجهته و آماجاآپارماق‌ایسته‌مک‌اوْچون اوُیدورولان یالان(فا: سناریو)

سئنتئتیک..sentetik [صفت، روسجا] بیرله‌شیم یوْل ایله الده ائدیلن، بیرله‌شیم‌لی[۲] (فا: سنتتیک).

سئنتاکتیک..sentaktik [فر، صفت] جمله ایله ایلگی‌لی (فا: سنتاکتیک).

سئنتاکس..sentaks [آد، فر، دیلب] جُمله‌بیلیمی، سؤز دؤزومو(فا: سنتاکس

سئنتیابر..sentiabr [آد، لا] میادی ایلی‌نین ۹وُنجو آیی.

سئنج..senc [باخ] سینج.

سئندیکالیزم..sendikalizm [آد، فرانسیزجا] ایشچی لرین بیرلشمه قورولوشو (فا: ~).

سئندیکالیست..sendikalist [آد، فرانسیزجا] سئندیکاجی (فا: سندکالیست).

سئنسوآلیزم..sensualizm [آد] دوُیومجولوق، ایدراک و آلقی لاما اوچون دوُیقولاری تک قاناق بیلن فلسفی گؤروش (فا: ~).

سئنیوْر..sinior [آد، لا] آغا، جناب، سینیوْر (فا: سنیوْر).

سئو..sev [اؤزل‌آد] سئومک‌سؤزوندن، اینسان‌آدی: سئوآل، سئوای، سئوتاپ، سئوَرگوّن، سئوگون، سئوَنای، سئوَنگوّن، سئویناي[۷].

سئوئر..sever [صفت] چابوق و زیرنگ‌آدام (فا: سوِر). {سیوری‌} سئوئر، اینگیلیزجه severity بو سؤزله ایلگی‌لیدیر}.

سئودا..sevda [آد، عربجه] ۱-سئوگی، عشق، محبت (فا: عشق). love ۲-شدّتلی میئل، آرزو، هوس (فا: آرزو). {قدیم زامان دؤرد آنا طبعه اینانیردیلار و اونلارین بیری سوْدا ویا سئودا ایدی و سئودایا دوچار اولان مالیخولیایی حالت تاپاراق دلیلر کیمی اولوردو، بو اوزدن بو کلمه تورکجه ده و فارسجادا عشق و جنون معناسیندا قالیب، بو کلمه‌نین سئومک فعل ایله ایلگی‌سی یوخدور[۶]}.

سئودیجیک..sevdicik [صفت] چوخ ایسته‌نیلن اوّچون سؤیله‌نن "لای لای جوجوغوم سئودیجیگیم".

سئودیرمک..sevdirmək [تاثیرلی ائیلم] سئومه‌سینه یول‌آچماق، سئومه سینی ساغلاماق. to cause/ to force smb. to love {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سئور..sevər [صفت] سئون" باریش‌سئور"(فا: دوستدار). loving

سئوَرگه..sevərgə [اؤزل‌آد] ۱-دوْست، یاخین ۲-عشق، سئوگی، توُتقو[۷].

سئوق..sevəq [آد، عربجه] سئوک:سوْق،بیرجهته‌طرف‌آپارما(فا: سوق)

سئوک..sevək [آد، عربجه] سئوق، بیرجهته‌طرف‌آپارما(فا: سوق)

سئوگن..sevgən [اؤزل‌آد] چوخ‌سئون، وورغون، قیزآدی(فا: نام‌دختر)

سئوگوّلن..sevgülən [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوّزیلده، آنادولودا بوْزوق تورکمن‌لرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

سئوگی..sevgi [آد] ایلگی، کؤنول باغلی‌لیغی، سئومه ائیلَمی‌نین نوّوه‌سی. (فا: عشق). love

سئوگی لندیرمه..sevgiləndirmə [آد] تحیب (فا: تحیب). befriending

سئوگی موُغامی..sevgi muğamı [باخ] سنگاه موُغامی.

سئوگی‌سیز..sevgisiz [صفت] سئوگی‌سی اوْلمایان، سئومه‌دن، ایسته‌مه‌دن، محبت‌سیز (فا: بی محبت). unaffectionate

سئوگیلی..sevgili [آد] یار، جانان، معشوق(فا: معشوق). loved sweetheart {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سئوّک›}.

سئوگیلی‌لر..sevgililər [آد] عاشق‌لر (فا: عشّاق). lovers

سئوگیناز..sevginaz [اؤزل‌آد] چوخ سئون، وورُغون، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سئومک..sevmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-ایسته‌مک، خوشلانماق، عزیزله‌مک "تبریز دئییش‌ینده بو کلمه سؤومک و سؤیمک شکلینده‌ده ایشله‌نیر". ۲-بیرینه وورُولماق (فا: دوست داشتن، عشق ورزیدن). to love {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سئومه..sevmə [آد] سئومک‌ایشی، سئوگی(فا: تعشُّق). showing love

سئومه‌لی..sevməli [صفت] ایسته‌مه‌لی (فا: دوست داشتنی). lovely

سئون..sevən [آد] بؤیوک دیه نک، زوْپا "سکینه خالا. تندیری قالا. سئوه‌نی گؤتور. منی قاوالا. ". ۲-سئون،(صفت) سئومَک‌دن سئوگی صاحبی، شَفقتلی، توُتقوُلو. {بو کلمه سیوری سؤزونون دییشیلمه‌سی اولمالیدیر}.

سئووّک..sevük [آا، ت] ۱-سئویلَن، سئوگیلی، جانان۲-اینسان آدی کیمی ایشله‌نیر: سئوّک‌آلپ، سئوّکبای، سئوّکبیگه.

سئووّک تیگین..sevük tigin [تاریخی اؤزل‌آد] غزنه‌لیلَر دؤولتی‌نین قوُروجوسو و غزنه‌لی محمود خان'ین باباسی[۷].

سئوه‌جن..sevəcən [صفت] شفقت‌لی.

سئوه‌جنلیک..sevəcənlik [آد] شفقت‌لیلیک.

سئوه‌سئوه..sevəsevə [ظرف] سئوه‌رک، ایسته‌یه‌رک.

سئوه‌گَن..sevəgən [اؤزل‌آد] سئون، سئوگی‌سینی وئرن[۷].

سئوه‌لی..sevəli [اؤزل‌آد] سولی: باجگیران دا کند آدی.

سئوی..sevi [آد] آشیری سئوگی، باغلی‌لیق دویقوسو، عشق.

سئویب سئچمک..sevib seçmək [تاثیرلی ائیلم] نئچه سینین آراسیندان بیرینی ایسته ییب آییرماق. to choose and to love at will

سئویب سئویلمک..sevib sevilmək [تاثیرلی ائیلم] سئومک و سئویلمک.

سئویجی..sevici [آد، ص] سئون، وورغون (فا: دوست دار). loving

سئویشمک..sevişmək [قا، ت] بیربیرینی سئومک، بیربیرینه وورولماق، معاشقه ائتمک (فا: معاشقه کردن).

سئویشمه..sevişmə [آد] ۱-سئویشمک ایشی (فا: معاشقه). love-making ۲-سئوگی، عشق، محبت.

سئویک..sevik [آد، ت] ۱-سئوگی یه لایق، سئوگیلی ۲-قیزآدی.

سئویک کؤلْ اَرکین..sevik kül ərkin [تاریخی اؤزلآد] بیلگه خاقان دؤنَمی بیربگ و کوْموتان.

سئویگَن..sevigən [اؤزلآد] سئون، سئوگی‌سینی وئرن[۷].

سئویل..sevil [صفت] سئویلن، سئومه‌لی، قیز آدی. {باخ: سئومک}.

سئویلای..sevilay [اؤزلآد] سئومه‌لی و گؤزل، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سئویلگَن..sevilgən [اؤزلآد] سئویلَن، آشیْری ایلگی گؤرَن[۷].

سئویلمک..sevilmək [بلسیز ائیلم] سئومک‌ایشی گؤرولمک، سئوگی دویولماق، بیه‌نیلمک(فا: دوست‌داشته‌شدن). to be loved

سئویلن..sevilən [صفت] ایسته‌نیلن، مئهربان.

سئویلیش..seviliş [آد] سئویلمک ایشی ویا بیچیمی.

سئویم..sevim [آد] سئوگی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سئویم‌بیگه..sevim bigə [آد] سئوگی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سئویم‌سیز..sevimsiz [صفت] سئویلمه ین، خوشاگلمه ین.

سئویم‌سیزلشمک..sevimsizəlşmək [تاثیرسیزائیلم] سئویم‌سیز وضعیته گلمک.

سئویم‌سیزلیک..sevimsizlik [آد] سئویم‌سیز اوْلما وضعیتی.

سئویملی..sevimli [صفت] ایستکلی، مئهربان، سئوگیلی، خوشاگلن، سئومه‌لی، چَکیجی، (فا: دوست داشتنی). lovable,

سئویملی لشدیرمک..sevimliləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] سئویملی وضعیته گتیرمک.

سئویملی‌لشمک..sevimliləşmək [تاثیرسیزائیلم] سئویملی‌وضعیته گلمک.

سئویملی‌لیک..sevimlilik [آد] سئویملی اوْلما وضعیتی.

سئوین..sevin [آد] ۱-سئوینچ، موُتلولوق ۲-ساسانیلرْدن، میران شاهْ‌ین ائوده‌شی[۷].

سئوینتی..sevinti [اؤزلآد] ۱-موُتلولوق، ۲-فَراحلیق، راحاتلیق، حُضور[۷].

سئوینج..sevinc [آد، ت] ۱-خوشلوق، شنلیک، جوشقو، سئوینمه (فا: شادی). happiness ۲-چنگیزخانین خوارزمشاه دربارینا یوْللادیغی سفیرین اوْغلونون آدی[۱۲].

سئوینج‌تَرکَن..sevinctərkən [اؤزلآد] چاغاتای‌خانین خانیمی[۲۰۹].

سئوینج‌توْرکان..sevinctürkan [اؤزلآد] چاغاتای‌خانین خانیمی[۲۰۹].

سئوینج‌سیز..sevincsiz [صفت] سئوینجی اوْلمادان، سئوینج دویمادان.

سئوینجبگ..sevincbəy [اؤزلآد] اینسان‌آدی، باخ: سئوینج+ بگ[۷].

سئوینجک..sevincək [صفت] سئوینه سئوینه، سئوینه‌رک، فرح ایچینده "هامی سئوینجک آیاغا قالخدی".

سئوینج‌خان..sevinçxan [تاریخی اؤزلآد] اوْغوزنامه‌ْده، بایدوخانْ‌ین اوْغوللاریندان[۷].

سئوینجلی..sevincli [صفت] ۱-سئوینج وئرن. ۲-سئوینج ایچینده اوْلان، مسرور. happy ۲-م۱۶جی یوْزیلده، آنادولوحلب‌ذوالقدر توْرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵]؛ باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

سئویندیریجی..sevindirici [صفت] سئویندیرین، سئوینج گتیرن، اوْرک آچان.

سئویندوْک..sevindük [اؤزلآد] ۱-موُتلولوق، بختیارلیق ۲-قیْرقیز لارین، آرقین اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]، عُثمانلی بگلریندن.

سئویندیک..sevindik [اؤزلآد] باخ: سئویندوْک.

سئویندیرمک..sevindirmək [تاثیرلی ائیلم] سئوینمه‌سینه‌یول آچماق (فا: خوشحال کردن) to gladden {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سئوینمک..sevinmək [تاثیرسیزائیلم] سئوینج دوْیماق، شادلانماق، خوشلانماق (فا: خوشحال شدن). {گؤیتوْرک داش یازی لاریندا ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سئوینمیش..sevinmiş [اؤزلآد] سئوینچلی، موُتلو، موُتلو اوْلموُش[۷].

سئوینه سئوینه..sevinə sevinə [ظرف] سئوینه‌رک، سئوینج ایچینده.

سئوینیش..sevinış [آد] سئوینمک ایشی ویا بیچیمی.

سئوینیشمک..sevinişmək [قا] هامی بیرلیکده سئوینمک.

سهراما..sehrama [اؤزلآد] کلئیبرده داغ آدی {سئیرانگاه[۶۶]}.

سهنه‌مک..sehnəmək [تاثیرسیزائیلم] سئیرک اولماق، خلوت اولماق. {سئیرک/سئذرک سؤزیله کؤکداش اولمالیدیر؛ دیواندا ‹ سئذرَک›(سئیرک معناسیندا)، سئذره‌مک و سئذرَشمک و سئذرَک کلمه‌لری‌نشان وئریر اصلی کؤک سئذ= سئی سؤزجوغودور و سئهنه مک سؤزوده الینده سئذره‌مک سؤزونونو حرف دَییشمه سیله بعضی دئییشلرده اورتایا چیخیبدیر}.

سهین..sehin [باخ] سئیین.

سئی..sey [آد] چای، باخ: چای، سئیله‌مک {سنگلاخدا یایدا قوُرویان و قیشدا سوُیو اولان آرخا دئییلیب و یئنی سئی کلمه سینده چای معناسینی گؤرمک اولار}. ۲-سئی۲ (صفت، سئیرک کلمه سینین قیساتیلمیشی) سئیرک.

سئیدان..seydan [اؤزلآد] آذربایجانْ‌دا چای آدی[۲۴۰].

سئیر..seyr [آد، ع‹سیر›] باخ: سئیّر.

سئیران..seyəran [آد، ع ‹سیر›] گزمه، گزیش، گزینتی (فا: سیران).

سئیرَتمک..seyrətmək [تاثیرلی ائیلم، ت] سئیرک لشدیرمک.

سئیرک..seyrək [صفت] ۱-آرالیقلی، آرادا بیر، آرا سیرا، آرادا سیرادا، آددا بوددا؛ قارشی آنلامی کیب، سیخی، یان یانا. ۲-بۆتۆو حالدا اۆلمایان، پارچا پارچا. (فا: تنک). **thinly scattered** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سئذرَک‹، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ دیواندا سئذرەمک و سئذرَشمک و سئذرَک کلمەلرینشان وئریر اصلی کؤک سئذ= سئی سؤزجوغودور}.

سئیرک‌بیغلی..seyrək bığlı [صفت] بیغ‌لاری قالین اۆلمایان.

سئیرک‌توکلو..seyrək tüklü [صفت] توکلری سئیرک اۆلان.

سئیرکجه..seyrəkcə [صفت، ظ] بیر آز سیئرک.

سئیرک‌چتیرلی‌لر..seyrək çətirlilər [آد، بیتگی] چتیرلری‌سیخ و کیپ اۆلمایان و سئیرک اۆلان بیتگی‌لر قورُوپو.

سئیرک‌دیشلی..seyrək dişli [صفت] دیشلری سئیرک اۆلان.

سئیرک‌ساچلی..seyrək saçlı [صفت] ساچی آز و سئیرک اۆلان.

سئیرک‌ساقاللی..seyrək saqqallı [صفت] ساقالی کۆسا و سئیرک اۆلان.

سئیرک‌لتدیریمک..seyrəkltədirimək [اتّدیرگن ائیلم] سئیرک-حالاسالماق.

سئیرک‌لتمک..seyrəklətmək [باخ] سئیرک لتدیرمک.

سئیرک‌لشدیرمک..seyrəkləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] سئیرک‌وضعیته-گتیرمک

سئیرک‌لشدیریش..seyrəkləşdiriş [آد] سئیرک لشدیرمک ایشی ویا بیچیمی.

سئیرک‌لشدیریلمک..seyrəkləşdirilmək [بلسیز ائیلم] سئیرک حالا گتیریلمک.

سئیرک‌لشمک..seyrəkləşmək [تاثیرسیزائیلم] سئیرک‌حالاگلمک، قالین لیغی آزالماق.

سئیرک‌لندیرمک..seyrəkləndirmək [تاثیرلی ائیلم] سئیرک حالا گتیرمک، سئیرک ائتمک.

سئیرک‌لنمک..seyrəkiənmək [تاثیرسیزائیلم] سئیرک حالا گلمک. **to become thin**

سئیرک‌له‌مک..seyrəkləmək [تاثیرلی ائیلم] سئیرک ائتمک، آرالی ائتمک، سفئله‌مک، آغلینی آزدیرماق، "نه سئیرک‌له ییرسن".

سئیرک‌لیک..seyrəklik [آد] سئیرک اۆلما وضعیتی، سئیرک لشمیش.

سئیرک‌یاپراقلی..seyrəkyapraqlı [صفت] یاپراق‌لاری سئیرک اۆلان.

سئیرک‌یونلو..seyrək yunlu [صفت] یونُوآز و سئیرک اۆلان.

سئیرْلتمک..seyərəltmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: سئیرک لشدیرمک.

سئیرْلمک..seyrəlmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: سئیرک لشمک.

سئیرَنگاه..seyrəngah [آد] سئییر یئری، گزینتی یئری.

سئی‌سئی..seysey [صفت، باخ: سئی] یاواش‌ترپه‌نن، کاهیل‌و سوست-آدام.

سئیسان..seysan [اؤزل‌آد] بوْستان‌آباد دا کند آدی {۱-سئی+سان: سوُ کیمی، چای کیمی. ۲-سایسان، ساییلی و سایقین}.

سئی‌سئی‌ائله‌مک..seysey eləmək [اؤزل‌آد] بیله رک ایشی یاواش گؤرمک [۱۶۰].

سئیسوُلان..seysulan [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا کند آدی [۲۴۰].

سئیگاه‌موُغامی..seygah muğamı [آد] سئوگی‌موُغامی، سئیگاه موغامی آذربایجان موغاملاریندان ساییلیر، پرفسور.م.ص. اسماعیلوْف سئیگاهی ۵ قوْلا بؤلوبدور: خارج سئیگاهی، زابوُل سئیگاهی (میانی سئیگاه)، میرزا حسین سئیگاهی، خیالخین سئیگاهی، هاشم سئیگاهی، باخ: آذربایجان موُغام‌لاری (فا: مغام سه گاه).

سئیلاب..seylab [ع+فا] سوُ باسقینی، داشقین (فا: سیلاب).

سئی‌له‌مک..seyləmək [تاثیرلی ائیلم] تاخیلی سوُدا یوُیاراق چؤرچؤپ و توْزتوپراقدان تمیزله‌مک، تاخیلی آخار سوُدا و چایدا تمیزله‌مک (فا: چیزی را در آب جاری تمیز کردن). {سای/ سئی کلمه‌سی چای سؤزونون ائکیزی **doublet** اولمالیدیر، بو سؤزدن آلیناراق سئیین› سئهین کلمه‌سی (سئی دولدورولان وسیله) اله گلیب، باخ: چای}.

سئیوان..seyvan [آد] بؤیوک چادیر (فا: چادر بزرگ). {محتملاً بو کلمه فارسجادا سایه بان سؤزوندن آلینمیشدیر}.

سئیوان..seyvan [اؤزل‌آد] سالماس و خوی دا کند آدی.

سئیوت..seyvət [آد] سوُیون قاباغیندا دوزه‌لن بند {سوُو+ات}.

سئیِر..seyir [آد، ع›سِیر‹] سئیر: گزی، اَیلَنمک اۆچون استراحت و دوْلانما، گندیش، یئری‌یئیش، ایلرله ییش (فا: سیر).

سئییرجی..seyirci [صفت] ایزله ییجی، ایزله ین (فا: تماشاچی). ۲-گزیجی، گزن.

سئییز..seyiz [آد] سوْرونون قاباغیندا گئدن تکه.

سئیین..seyin [آد] سئهین، بؤیوک‌ساخسی‌قاب، آیران دوزلتمه گه یارار بؤیوک قاب(فا: نوعی کاسه بزرگ). {باخ: سئی}.

سئیین..seyin [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

سبّابه..səbbabə [آد] اشاره بارماغی (فا: سبابه). **forefinger**

سبب..səbəb [آد، عربجه] بیرایشه یوْل آچان شئی وکیمسه، ندَن. ۲-باعث، سبب کار، تقصیرکار (فا: سبب). **cause**

سبب‌سیز..səbəbsiz [صفت] بیلاسبب (فا: بلاسبب). **doutless**

səbəbiət..سببیت [آد، عربجه] بیرایشه یوْل آچما، ندنلیک (فا: ~). causality

subhanallah demə..سبحان الله دئمه [آد] تسبیح (فا: ~). rosary

subhan..سبحان [آد، عربجه] تمیزله‌مه، تنزیه ائله‌مه (فا: ~).

səbəd..سبد [آد] سَبَت: قامیش و اینجه دال کیمی اسنک شئیلردن دوزه‌لن و هؤرولموش قاب قازان بیچیمینده هر شئی، زنبیل rosary {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹ساودیج›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، صح}.

səbəd..سَبَد [اؤزل‌آد] ماکی دا داغ آدی.

səbəd toxuyan..سبدتوْخویان [آد] سبدچی.

səbəd topu..سبدتوپو [آد] بسکتبال.

səbədcik..سبدجیک [آد] بالاجا سبد.

səbədçi..سبدچی [آد] سبد توخویان.

söyüdü..سبدچی‌سؤیودو səbdçi [آد، بیتگی] دالالاریندان سبد توخونولان بیر سؤیود نوْعو (فا: نوعی بید). salix viminalis

səbədçilik..سبدچی‌لیک [آد] سبد توخوما ایشی.

səbədlənmək..سبدلنمک [تاثیرسیزائیلم] سبده‌دوْلدورولماق.

səbədləmək..سبدله‌مک [تاثیرلی ائیلم] میوه‌و بوُجورشئیلری سبده-دولدورماق.

səbədlik..سبدلیک [آد] سبد توخوماغا یارایان دال و چوبوق.

səbəd vurdu..سبده ووردو [آد] اوشاقلارآراسیندا داش و یا توپو سبده آتیب سالماغا چالیشاراق اویناناں بیر اوْیون آدی.

səbzvar..سبزوار [اؤزل‌آد] خوْراسان‌شهرلریندن، ش۱۳۸۵ده گنل-لیکده ٤٤٠٠٠٠ نفر و شهرده۲۱٤۰۰۰ نفر نفوسا صاحبدیر، شهر مختلف ملیت لردن تشکیل تاپاراق فارسلاشمیش شهر حالینه گلمیشدیر. عمومی حالدا سبزوار شهری نین قوْزئی بؤلومو سُلطان آباد، نیقاب و جوُغاتئی بؤلگه لرینده تورکلر چوغونلوقدادیر و شهرین گوْنئی کسیم لرینده فارسلار و بعضا کورمانج‌لار و کوْردلر یئرلَشیبلر، گوْنئی طرفده جوْغاتئی بؤلگه سی چوْخ فقیر حالدا گؤرسه‌نَرک، نقاب شهری بؤلومو چوْخراق گلیشمکده دیر. -- سبزوار بؤلگه‌سینین داغلاری: یوْلقوم (٦٨ک‌ق‌د۱٦۰۰)، آغ کمر (٤٨ک‌ق‌د۲۰٥۳)، قالاجیق (٥۰ک‌گ‌د۲۰۰٥)، جوُغاتئی (٥۰ک‌ق‌ب۲٥۱٤)، قاری (٦۱ک‌گ‌ب۲۰۲۱)، --سبزوار بؤلگه سینده تورک کندلری : جوْوئین/ جوین؛ چَرَندر؛ حجت (٥٥ک‌ق‌د ٥۰*)، حطیطه؛ رُباط‌جَز (٥۰ک‌ق‌د ۳۲۷۰*)، روُکی (٥۰ک‌ق‌د٤۰۰*)، زوْرقان/ زُرقان؛ زَرْقی (٥۰ک‌د ٥۱۰*)، زمَج، سَراجه (٤۲ک‌ق‌د ۱۸۰*)، صفی آباد (٤٥ک‌ق ۱٦٤۰*/ غ‌تو)، طالبی (٤۰ک‌ق‌د ۲۸۰*)، فریمانه؛ فوْجی (٥۰ک‌ق‌د ۳۰*)، قادرآباد (۹۰*)، کیخسرو (٤٧ک‌ق‌د ٥۰۰*)، نورآباد (٥۰ک ۳۱۰*)، یوُسف‌آباد؛ --سبزوار جوُغاتئی بؤلگه سینده تورک کندلری : (آرالیق لار جوْغاتئی شهرکی نی مبنا توُتاراق یازیلمیشدیر) آزادوار (٤۲ک‌ق‌ب ٤٥۰*)، آللاه آباد (٥٥ک‌د ۱۸۰*)، اَبوُوئیسان/ ابویسان (۲۱ک‌ق ٤۲۰*)؛ احمدآباد مَلِک (۳۷ک‌ق‌د ٦۰۰*)، اسماعیل آباد (۳۸ک‌ق‌د ٥۷۰*)، اَنادی (۲٦ک‌ق‌ب ۱۸۰*)، اَنداده (۲٥ک‌ق‌د ٦۹۰*)، ایلدَرآباد (٥۰ک‌د ۲۸۰*)، بخش آباد (٤۱ک‌د ۳٥۰*)، بَهْرآباد (۲۰ک‌ق‌د ۳٥۰*)، جعفرآباد (۳۲ک‌ق‌د ۲۲۰*)، حاج آباد (٤٦ک‌ق‌د ۱۷۰*)، حُجت آباد؛ حسین آباد حاجی محمد ولی (۲۸ک‌ق‌د ۱۲۰*)، خُداشاه/ ده امام (۲٥ک‌ق‌ب ۷۷۰*)، خُرّم آباد (٥٥ک‌د ۱۰۰*)، خسروشیر (۱۸ک‌ق‌د ۲۲۰*)؛ خیرآباد (۲٤ک‌ق‌د ۲۳۰*)، دادیان (۱۰۰*)، دَستوران (۱۲۰ک‌ب ٤۱۰*)، راه چمن (۲۰ک‌ق ۷۱۰*)؛ ریواده/ ریوادَر (۱٥ک‌ق ۲۳۰*)؛ زَمَنْد (۷ک‌گ‌د ٦۹۰*)؛ زوْرآباد (۸ک‌ق‌د ٦۲۰*)، زیرآباد (۳۰ک‌ق‌د ۳۹۰*)، سامقان؛ سردارآباد (۳۸ک‌ق‌د ۲۲۰*)، سعیدآبادتازا (۲۰ک‌ق‌د ۲۰*)، سیدآباد پیره (۳۱ک‌ق‌ب ۱٦۰*)؛ سیدآباد گَفت (۲۰ک‌ق‌ب ۲۰*)؛ سیدآباد اکراد؛ سیْرغان (۲۹ک‌ق‌د۳۸۰*)، شمس‌آباد (۳٥ک‌ق‌د٦۲۰*)، شهرستانک (۷ک‌ق‌د ۱۲۲۰*)؛ صالح آباد (٥۰ک‌د ٦۷۰*)، عابباس‌آبادعرب (٤٥ک‌د ٤٥۰*)، عابباس‌آباد قندی (۲٥ک‌ق‌د ۱۸۰*)؛ عابباس آباد ملک (٤۱ک‌د ۳۲۰*)، عبدیل آباد (۱۸ک‌ق ۱۱۰*)؛ فتح آباد (۳۳ک‌ق‌د ۳۳۰*)، فَشانجِرد (۱٦ک‌ق ۲۸۰*)؛ فیض آباد (۳٤ک‌ق‌ب ۱٤۰*)، قنبرآباد (۳٥ک‌ق‌د ۳٥۰*)، قیزیل قارشی (۳۲ک‌ق‌د ۲۰۰*)، کارجی (۲٤ک‌ق‌د ۳۸۰*)، کلاته آقامحمد (۳٦ک‌ق‌د ٦۸۰*)، کلاته انداده (۲۰ک‌ق‌د ۲٤۰*)، کلاته سلیمان (۲۸ک‌ق‌ب ۲٤۰*)، کلاته مئیمَری (۳٤ک‌ق‌د ۷۹۰*)، کوْمایستان (۲۸ک‌د ۳۷۰*)، کَهنه/ غ.تو؛ محمدآباد گَفْت (۳۰ک‌ق‌ب ۳۲۰*)، ملای گِرد (۳۸ک‌ق‌د ۸۰۰*)، نوباغ (۲۳ک‌ق‌د ٥۰۰*)؛ همت آباد (۳۳ک‌ق‌د ٤٥۰*)، --سبزوار صفی‌آباد بؤلگه سینده تورک کندلری : (آرالیق لار صفی آباد شهرکی نی مبنا توُتاراق یازیلمیشدیر) آغقالا (۳۷ک‌ق‌د ۲٥۰*)، آغَش (۳۱ک‌ق ۲۰۹۰*)، احمدآباد (۳۰ک‌گ‌د ٦۰۰*)، اردینگقیهد (۲٥ک‌ق ٦۳۰*)، اَلَسْت (۷ک‌ب ۲۷۰*)، بابا قُدرت (٥۳ک‌ق‌ب ۲۰*)، بَکْرآباد (۱٦ک‌ق‌ب ۲۱۰*)، بوُداق آباد (۲٤ک‌گ‌د ۷٦۰*)، جهان (۳۸ک‌ق ٦۰۰*)، حسین آباد (۳٥ک‌گ‌د ٥۲۰*)، خوُراب (۱٥ک‌ق ۳۰*)، دستگِرد (۳۲ک‌ق‌ب ٦۹۰*)، دهنه اوْجاق (۳٦ک‌ق‌ب ۱۰۱۰*)، دهنه شیرین (۱۱ک‌گ‌د ۱٦۰*)، راوَخ (۱۲ک‌ق ۲٦۰*)،

رحمت آباد (۲۵ک‌گ ❊۳۱۰)، زَنَفْت (۱۲ک‌ق ❊۲۷۰)، سُرخ (۱۲ک‌د ❊۲۵)، سیدآباد (۲ک‌ق ❊۹۰)، طارخه (۱۸ک‌ق‌د ❊٤۱۰)، عاباس هزار آباد (۱۲ک‌ق‌د ❊۲٦۰)، علی آباد (۲۲ک‌گ‌د ❊۲۲)، عنبرآباد (۲۰ک‌ق‌د ❊۲۰۰)، فیروزآباد (۷ک‌د ❊۱۱۰)، قارَزی (۷ک‌د ❊۱۰۰)، قنبرباغی (۷ک‌ق‌د ❊۱۵٤۰)، قوْچ خر (۳۳ک‌ق ❊۲۵۰)، قوزه‌زن (۳۵ک‌ق‌د ❊۱۱۰)، کریم آباد (۲۵ک‌گ‌د ❊٤۹۰)، کلاته بام (۳۰ک‌ق‌د ❊۲٤۰)، کلاته عرب (۳۹ک‌گ‌د ❊۱٤۸۰)، کمرغایه/ کمرقایا (۳۰ک‌ق ❊٦۰)، گَسْک (۸ک‌د ❊۲۷۰)، مقصودآباد (۱۰ک‌گ‌د ❊۱۵۰)، مَنْگَلی (۱۳ک‌ق‌ب ❊۷۰)، نَشیب (۲۰ک‌ق‌د ❊٦۰۰)، نصرآباد (۳۷ک‌ق‌ب ❊۲۲۰)، نوروزی (۲۲ک‌د ❊۵٤۰)،

سبزه..səbzə [آد، فا] اعلا کیشمیش نوْعو (فا: سبزه).

سبزه وات..səbzəvat [آد] مختلف گؤی گؤیرتی.

سبزه واتچی..səbzəvatçı [آد] مختلف گؤی گؤیرتی ساتان ویا بئجه رن.

سبزی..səbzi [آد] گؤی گؤیرتی.

سبزی قوْوورما..səbzi qovurma [آد] گؤی گؤیرتی ایله اتدن پیشیریلن قوْوورما" پیلوْوو سبزی قوْوورما ایله یئمک".

سبْک..səbk [آد] یؤنتم، مئتوْد، (فا: مِتُد). method

سُبکتکین..sübəktəkin [باخ] سوْبگتکین.

سَبه..səbə [اآ، خ] سئوگی، سئوی؛ آلتای توْرکلری، چوْر اوْیماغی اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای توْرکلری شوْر بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸]. {محتملا سَوْبه اوْلمالیدیر}.

سَبیتوُ..səbitu [اؤزل‌آد] اوُرارتولاردا ۲جی درجه‌ده بیر تانری[۲۱۱].

سَبیز ..səbiz [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {سمیز: بوْللوق یئر}.

سبیل..səbil [اؤزل‌آد] تیکان‌تپه ده کند آدی.

سبینه‌الینجه‌لی..səbinə əlincəli [یازار] گونش ۱۳۵۵ ده نخجوان دا آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

سپ..səp [آد، ت] گلینین مالی اوْلان جئهیز {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سپتورمک› گلینی جئهیزله بگین ائوینه گؤندرمک}.

سپ‌سوُوار..səp suvar [صفت] توخوم سپَندن سوْرا همن سوُوارا‌راق بیرنوع اکین اکمه اُصولو(نوعی روش آبیاری).

سپدیرمک..səpdirmək [ائتدیرگن ائیلم] سپمه‌سینه سبب اولماق.

سَپَردره..səpərdərə [اؤزل‌آد] اوْردوباد'دا داغ آدی[۲٤۰].

سَپرَن..səprən [اآ، ت] ساپران: اوْغوزشهرلریندن‌بیرینین آدی.

سپَک..səpək [آد] دیرمان داشینین ائکسَنی (محوری).

سپگی..səpgi [آد] دری اوزه‌رینده عمله گلن بالاجا قابارجیق‌لار، سپیشیک، چیوزه (فا: بثور). pustules

سپگی‌لی..səpgili [صفت] سپمیش، سپگی‌سی اوْلان.

سپمک..səpmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-توْخوم و سوُ کیمی شئیلری سپه‌له-مک ۲-تؤکمک، یاغیش سپه‌له‌نرک یاغماق (فا: پاشیدن). to splash ۳-(دری) سپگی چیخارماق، چیوزه‌له‌مک. to break out in a rash ٤-بیر سیرا کلمه‌لرله‌مختلف افاده‌لی سؤزلر دؤزَلدیر "ایشیق سپمک، سعادت چیچگی سپمک، اوْره‌یینه سوْیوق سوُ سپمک" {باخ: ساپماق}.

سپمه..səpmə [آد] توخوم سپمه ایشی (فا: بثور). pustules

سپمه سووارما..səpmə suvarma [آد] سوُیو سپه‌رک اکینی سوُوارما سیستیم‌ینین آدی (فا: آبیاری بارانی). sprinkler irr

سَپنه‌کَران..səpnəkəran [اؤزل‌آد] لنکَران'دا کند آدی[۲٤۰].

سپوْر..spor [آد، بیتگی] چیچک‌سیز بیتگی‌لرده اوْره‌مه اوْرقانی، بیر حْجره‌لی حئیوان‌لارین اؤزللشمیش حجره سی(فا: هاگ).

سپه‌لک..səpələk [آد] سرسم سپه‌لک .

سپه‌لنمک..səpələnmək [بلسیز ائیلم] سپه‌له‌مک ایشی گؤرولمک.

سپه‌لنمیش..səpələnmiş [صفت] سپه‌لنمک ایشی ویا بیچیمی.

سپه‌له‌مک..səpələmək [تاثیرسیزائیلم] سپیلمه شکلینده یاغماق، داغیتماق، تؤکوْشدورمک (فا: پاشیدن). to sprinkle

سپی..sapi [آد] دری و کوْرکو یارارلانا بیلیر حالا گتیرمک، داباغلیق (فا: دباغی).

سپی‌ائوی..sapievi [آد] داباغ خانا (فا: داباغ خانه). tannery

سپیجی..sapici [آد] ۱-سپی ایشینی گؤرن کیمسه، داباغ (فا: دباغ). ۲-توخوم سپن "سپیجی آراج" tanner

سپیجی‌لیک..sapicilik [آد] دابّاغ‌لیق، سپیجی‌نین‌ایشی(فا: دباغی tanning

سپیشیک..sapişik [صفت] سپیلمیش اولان، باخ: سپگی.

سپیک..sapik [آد، صفت] سپیلمیش (فا: پراکنده). scattered

سپیگین..sapigin [صفت] سپگی‌لی.

سَپیل..sapil [اؤزل‌آد] ۱-یایقْین، یاییْلمیش، بوُلاشمیش ۲-قالا، حصار[۷].

سپیلمک..sapilmək [تاثیرلی ائیلم] دباغ‌لیق ائتمک. ۲-سپیلمک۲(بلسیز ائیلم) سپمک ایشی گؤرؤلمک (فا: پاشیده شدن).

سپیلمیش..sapilmiş [صفت] سپیک حالا گلمیش (فا: پراکنده). scattered

سپی‌لنمک..sapilənmək [بلسیز ائیلم] سپی لنمک ایشی گؤرولمک، سپیلمک ایشی گؤرولمک.

سپی‌له‌مک..səpiləmək [تاثیرلی ائیلم] داباغ‌لیق ائتمک، دری‌نی مختلف ایشلم‌لرله ایشله نه بیلیر وضعیته گتیرمک (فا: دباغی کردن). to tan

سپی‌لی..səpili [صفت] سپی لنمیش، داباغلیق ائدیلمیش.

سپیلیش..səpiliş [آد] (فا: انتشار، پراکندگی). scatter.

سپین..səpin [آد] تارلا وتوپراغا توخوم سپمه، یایما (فا: تخم پاشی).

سپین قاباغی..səpin qabağı [آد] تارلانین سورولمه‌سی ایله سپین آراسیندا کی واقت، سپین‌دن اوّل (فا: دوره قبلِ تخم پاشی).

سپینتی..səpinti [آد] سپیچرانتی، سپیلن سو ذره‌جیک‌لری (فا: پاشش).

سپینجی..səpinci [آد] تارلا وتوپراغا توخوم سپن.

ستّارخان..səttarxan [اؤزل‌آد] هـ۱۲۴۵ده‌قاراداغدا آنادان اوْلوب و عایله‌سیله تبریزه کؤچه‌رک مشروطه دورانی موُباریزلرین اؤندرلیگینه یئتیشدی، ستارخانین پارتیزانلاری آز مُدت‌ده بؤیوک معروفیت قازاندی، مشروطه‌نین پیروزلوغوندان سونرا مختلف حیله‌لرله تهرانا آپاریلدی و سوْنرا اتابک پارکی جریانیندا یارالاندی و زیندانا دوشوب و همین یارایا خاطر گونش ایلی ۱۲۹۳ده، آبان آیینین ۲۵ینده آخشام چاغی ساده‌جه ۴۸ یاشیندا شهید اولاراق دنیادان گئتدی اونون جنازه‌سی تهراندا (شاه عبدالعظیم) دفن اولوندو، ستارخانین اؤلوموندن داشناق یئپرم‌خان‌لا بیرلیکده پهلویچی‌لرین اصلی نقش‌لری وارایدی، آذربایجان بیلگین‌لری ستارخانین اؤلدورولمه‌سینی، پهلویچی‌لیگین‌ین ایلرله‌مه‌سی و اوْنلارین، قاجار محروسه ممالکی‌نین مقدّراتینا حاکم اوْلماسی کیمی قلمه وئریللر، بوُ دؤنمدن سوْنرا امپریالیست قوّه‌لر پهلویچی‌لرین نوکرچیلیگی ایله اؤلکه‌نین هر یانیندا و اؤزللیکه آذربایجان بؤلگه‌سینده ظالمجه‌سینه آت چاپدیرماغا باشلادیلار، ستارخان حاقیندا نئچه سؤزه اشاره ائتمک یارارلیدیر، ستارخان بئیله بیر سؤز دئییبدیر: "من ایستیرم نئچه دؤولت بیزیم بایراغیمیز آلتیندا اولسون"، پهلویچی راسیستلر بوجور یورومالاییرلارکی ستارخان‌دا ایرانچی بیر دوشونجه‌لی ایدی، بونلارین قاباغیندا دئییلمه لیدیرکی، ستارخان او زامان دموکراتیک مشروطه قانونلاریلا دؤزنلنمیش تورک قاجار دؤولتی دوشونجه سینده اولاراق بو سؤزو دئییردی و اونون ذهنینده هئچواخت راسیست پان ایرانیست، پان فارسیست و ضد تورک بیر حکومت یوخ اویدو و مسلما بئیله حوکومته قارشی ساواشاردی و اونون داغیدیلماسینا و محو اولماسینا چالیشاردی، نئجه‌کی موباریزه‌سیله بونو ثابت ائله‌دی و استبدادی محو ائتمه‌یه قالخدی، نه یازیق کی فاشیستلر اونون دوشونجه‌سیله ضد ایدیلر و سونونداد راسیست پان‌ایرانیستلرله، داشناقلارین مشترک توطئه‌سیله نه فقط ستارخان و یولداشلاری شهید اولدو، بلکه روس و اینگیلیزلرین اَل بیرلیگی ایله بیر گئری قالمیش و فاشیستی پهلوی حکومتینی ایش باشینا گتیردیلر، البته ایندیلیکده‌ده بو راسیستلر الریندن گلدیگی قدر اونون سؤزلرینین تحریف ائتمه‌یه چالیشاراق آذربایجان موباریزلرینین یولونو چاشدیرماغا چالیشیرلار و یئری گلدیکجه ستارخانا هرجور توهین ائتمکدن و اتهام ووُرماقدان‌دا چکینمیرلر و دؤشمنچیلیکلرینی مختلف شیوه‌لرله، اونا و اونون گئتدیگی اؤزگورلوک یولونا گؤسته‌ریرلر.

ستّارخان..səttarxan [اؤزل‌آد] ستارخاندان بیر گؤرونتو:

ستاره..sitarə [آد، عربجه، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوُلدوز (فا: ستاره).

ستایش..sitaiş [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اؤومه، اؤوگوْ، تاپینما، درین سایقی گوسترمه.

ستَلجم..sətəlcəm [آد] ذات الریه خسته‌لیگی. {بو کلمه عربجه ذات الجنت کلمه سینین دَییشیلمیش شکلیدیر}.

ستم..sitəm [آد] ظلم (فا: ~). oppression

ستمکَش..sitəmkeş [صفت] ستم گؤرموش (فا: ستمکش). sufferer

ستمکار..sitəmkar [صفت] ظالیم (فا: ظالم). oppressor.

ستمگر..sitəmgər [صفت] ظالیم (فا: ظالم). oppressor.

سَتن..sətən [آد] یارما و بوُلغور دؤیلن دیبک داشی[۲۲۵].

ستن چای..sətənçay [اؤزل‌آد] کلئیبر ده چای آدی.

سُتون..sutun [باخ] سوُتون.

ستی‌قیزی..səti qızı [اؤزل‌آد] آذربایجان‌شاعریدیر، تورکجه‌شعرلری-واردیر[۵۲].

سجّاد..səccad [آد، عربجه] چوخ سجده ائله ین (فا: ~).

səccadə..سجّاده [آد، عربجه] نامازلیق، جاناماز (fa: سجاده).

səcdə..سجده [آد، عربجه] نامازدا آلنی یئره قویما ایشی prostration

sicilli..سجلّی [آد، عربجه] تانیتیم لیق بلگه‌سی، کیملیک (fa: شناسنامه)

sucud..سجود [آد، عربجه] سجده ائله‌مه (fa: ~).

səciə..سجیه [آد، عربجه] یارادیلیش، کاراکتئر (fa: سجیه).

səciəvi..سجیه‌وی [آد، عربجه] شخصه‌عاید، کیشیسل (fa: شخصی).

səhab..سحاب [آد، عربجه] بولُود (fa: ~).

səhban..سحبان [یازار] ملافتّاح سحبان(۱۳۱۶-۱۲۲۸ه.ق) لنکرانلی شاعر اولاراق تورکجه شعرلری واردیر[۱۱۷].

səhər..سحَر [آد، سومرجه‹شاهار، عربجه] دان‌واختی، صُبح آچیلان واخت (fa: ~).

səhər ərdəbilli..سحر اردبیللی [اؤزل‌آد] آذربایجانین آدلیم شاعره‌سی ش۱۳۳۱ده تبریزده دؤنیایا گلیب، غزل و سربست شعرلری واردیر[٦٤].

səhr..سِحر [آد، عربجه] باخ: سئحیر، جادو، افسون، بؤیو (fa: ~).

səxafət..سخافت [آد، عربجه] عاغلی آز اولما، آغلی آزلیق (fa: ~).

səxavət..سخاوت [آد، عربجه] الی آچیق‌لیق، گئنیش اؤرکلی‌لیک.

səxif..سخیف [آد، عربجه] سست، یؤنگول، اسکیک (fa: ~).

sədd..سدّ [آد، عربجه] آتیز، انگل اولان دووار، مانع (fa: سد). dam

sədi xaki..سد خاکی [آد] توپراق‌سد، دولقوسد (fa: سدخاکی) mud dam

sədərək..سَده‌رک [اؤزل‌آد] آذربایجان‘دا کند آدی[۲٤۰].

sədəl..سدل [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {سعد ائلی}.

sədərək..سده‌رک [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده رایون آدیدیر.

sədir..سدیر [ع، آ، بیتگی] قوزالاق‌لی لاردان، بوی ٤۰ متر، تاختاسی تیکینتی‌لرده ایشله‌نن بیر آغاج، سیدر، داغ سروی، لبنان سروی (fa: سدر، شربین، کنار). Cedrus.

sər..سَر [آد، fa، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] باش، بؤیوک (fa: سر).

sirr..سرّ [باخ] سیر.

sərа..سرا [اؤزل‌آد] لئریک‘ده چای آدی {سراب}.[۲٤۰]

sərab..سراب [آد، fa] ایلغیم، ایلقین، یالقین، پوساریق (fa: سراب).

sərab..سراب [اؤزل‌آد] ش۱۳۲۰ده سراب شهرینین نفوسو* ۱٤۸۰۰ نفر و تورک قئید اولوبدور، بو شهر تبریزین ۱۲۵ کد طرفینده یئر آلیبدیر. دنیز سولاری سویه سیندن ۱٦۸۰ متر یوکسک‌لیکده‌دیر، ش۱۳۸۵ده شهرستان و شهر نفوسو ۱۳٤۰۰۰ و ٤۲۰۰۰ نفر، اؤزئی گئنیش‌لیگی ۳۸۰۰ کیلومترمُربّع دیر. سراب بؤلگه سی ساوالان داغی نین اته‌یینده اولماسی سبب ایله کندلرینده بول بول معدنی سولارا راست گلیریک: آللاه حق کندی، آبیرسو، سرتها، شالقون، آت‌ساتان، جلده باخان کندلرینده معدنی سولارا اشاره ائتمک اولار. {بو شهرین آدیندا ائتیمولوژیک جهتدن سارای و ائو سؤزلرینی گؤرمک اولار و معناجا سارای کیمی ائوی آنلاتیر، مُورّخ‌لر بو شهردن سروو‹سراو، سراب، سرای‹سراه، سرات شئکلینده آد آپاریبلار، حموی سروو‹ سروو کلمه سینی ایشله‌دیبدیر}. --سراب بؤلگه‌سینین تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلری: جامع مچیدی، رازلیق داش یازیتی، قیرخ‌قیزلار کتیبه سی/ نشتبان یولوندا، قالاجیق تپه سی، ایرخان تپه سی، امامچال تپه سی، سایین‌گدیگینده شاه‌عابباس-کاروانساراسی، آت ساتان دا موغول‌لارا عاید مقبره، حیدری و نعمتی‌لر محلّه‌لری. --سراب بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلارآجی‌چایا تؤکولورلر: آجی‌چای(هریس، تبریز۲٦۰s۱۹b۲٦۰=q)، آراچای (s۲b۱۰)، آغامعلی چای (تاجیارچای، q۱,۵s٤b٤۰)، آغدره چای (چکی چای، s۷b۱٤)، آغمیان/ کروان (~ s٤b٤٦)، آللاه حق (s۱۰b۲٤)، آناقیز (s۳b۲۵)، آرداهاچای (وَنه چای s٦b۱۹)، بؤیوک چای (s۵b۲۷)، بَرتا/ وینی چای (وَنه چای s۸b۱۳)، بهروُمان/ دانباران (s۳b۲٦)، بیجَنْد (وَنه چای، s۲b۱۵)، پیسلرچای (s٤b۳۵)، چَکی چای (مهربان s۳b۵٤)، دامنجان، آراچای daməncan(~s٦b۲۱)، رازلیق (~s۵b۳۸)، ساری-قایاچایی(~s۵b۱۹)، شالقوُن(~ s۹b۱٤)، شکردَرَق (~ s۸b۱۳)، شوْرا چای (مهرباند s۲b۳۰)، قارامچید (~ s۱۳b۱٤)، قوُروچای/ دئچان (~ s۳b۲۸)، لَنجَوان (~s۳b۲۹)، نرمیق چای/ لمه چای (~s٤b۲۰)، وَنه چای (~ s۳b٤۵)، هره نوْ (گوْل‌آوا s۲b۲۱)، هئریس چای (~s۱۱b۱٦)، تاجیار (اسبقران۵/ ۱و۵۵و٤۹)، -- سراب بؤلگه‌سینین داغلاری: آغدالاق (۸ک گ۱۷۲۳)، آغداش (۱۲ک ب۱۷۷۵)، تاوازمایوُرد (۲۵ک گ ب۲۰٦۵)، داشلی‌داغ (۱۸ک ق د۲۵۳۲)، داغ باشی (۲۰ک ق ب۲۰٦٦)، قارایوْقوش (۲۷ک ق ب۲۳۷۸)، یاردلغی (۲۸ک ق ب۱۷۸۲)، یوُرت‌لار (۲۹ک ق ب۲٤۰۲)، ساجانا (۳۰ک ق ب۲۱٦٤)، یاغلی داغ (۳۰ک ق ب۲۸٤۵)، بالابای داغ (۳۱ک ق ب ۲۳۰۱)، سُلطان بود داغی/ سُلطان پیری (۳۳ک ق ب۲٤۰۵)، بوزلو بولاق‌داغ (۳۳ک ق ب ۲٤۹۸)، اؤکوزداغی (۳٦ک ق ب۲۵۸۸)، نَرمیق (۳٦ک ق ب۲۷۹۸)، زرد علی (۳۱ک گ ب۲۰۳٦)، قارادالاق (٦ک گ د ۱۷۱۷)، دالاخلار (۸ک گ ۱۷٤٤)، سامانچا (۱۷ک ق ب۲۰۹۰)، زینال اوُچان (۲۲ک-ق۲۳۳۷)، آغ یوْقوش (۲۲ک ق د۲٤٦۸)، قالا داغ (۲۲ک ق د۲۷٤۷)، هزارسرداغ (۲۳ک ق د۲۷۸۵)، قَجَل (۲۳ک ق د۳۰٤٦)، داملو (۲۵ک ق۲۹٤۵)، اوْچ آغاج (۲۵ک ق د۲٦۱۲)، نخل یولاغی (۲۷ک ق ب۲٦۲۷)، کَلاش (۲۸ک ق ب۲٦۷۱)، شیرمردان

(۲۸ک‌ق‌ب۲٦۸٤)، جوْفینی اَتین (۳٤ک‌گ‌ب ۲۰۵۷)، آغداش (۳۷ک‌گ‌ب۲۳۹۵)، تک‌گونئی (۳۹ک گ‌ب ۲٤٦۸)، قاشقادَمی (٤۳ک‌گ‌ب) ۲۲٦۵)، عَلَملی (٤٦ک‌گ‌ب۲٤٦٤)، بَگ داش (۱۸ک‌ق‌د۲٤۵۷)، قیرداغ (۲۱ک‌ق‌د۲۵٤٤)، کَهریز (۲٤ک‌ق‌د ۱٦۰۵)، قیلینج داغ (۲۵ک‌ق‌د۳۰٦۸)، اوُتای (۲۷ک‌ق‌د۲۱۱۲)، بَدیرداغی (۲۷ک‌ق‌د۳٤۱۳)، هزارمیخ (۳۱ک‌ق‌د۳٦۹٦)، چال داغ (۳۲ ک‌د۲٤۰۰)، دیکداش (۳۲ ک‌ق‌د۲۲۳۳)، مئیدان (۳۳ک‌ق‌د ۳۰٦۵)، ساریمساقلوداغی (۳۵ک‌ق‌د ۳۵٤۸)، قاراگوْنئی‌توْرونجو (۳٦ک‌ق‌د۳۸۸۲)، علاالدین (٤۰ک‌ق‌د ۲۵۷۸)، بهره‌مُرده (۲۳ک‌گ‌د۲۳۰۰)، آراداغ (٤۲ک‌گ‌د۲٦۹٤)، گوُف (۲۵ک‌گ‌د۲۳۰۹)، بایداقلی (۳۰ک‌گ‌د۲۵۹۰)، بگ محمد (۳۱ک‌گ‌د۲۳٦۵)، کئچی قایاسی (۳۱ک‌گ‌د ۳۰۰۰)، جهان داغ (۳۲ک‌ق۲۱۷۰)، --سراب(مرکزی-آغمیان) بؤلگه‌سینین کندلری: دیزج غفّار، سیندان (*٤۰۰)، کَرْده‌میر (*۱۷۵۰) (قوْ: کرده‌مَهین)؛ زیراس/ زیراسْف؛ ایسپیستان/ اَسفیستان (*۱۵۰۰)؛ میرزه حسن دیزه سی؛ توْکَلدان (*٦۱۰)؛ گوْنبذان (*۳٤۰) (قوْ: گنبدان)، پَرکوْش (*۱۹۵۰) (قوْ: فرگوش)؛ اَسبه‌قَران (*۲۷٤) (قوْ: اسبُگران)؛ تاران (*۳٤۰)؛ آغمییان (*۳۱۰۰)؛ سؤهره (*۲۱۰۰) (قوْ: سهراب)؛ سوُما (*۲۹۰) (قوْ: صومعه زرین)؛ چیلله خانا (*۱۲)؛ سیْنجیق/ سیْنزیق (*۹٤۰)؛ فسروان، گلی، کادیجان/ کروان (*۱۱۷۰)، شوْرادیل (*٤۷۰) (قوْ: شوره‌دل)؛ جَجوُ (*۱۳)(بوْش)، سوْیون (*۷۲۰) (قوْ: سوین)؛ سیْرخایلی (*۳۸۰)(قوْ: سرخه ریز)؛ --سراب(مرکزی-ابرغان) بؤلگه‌سینین کندلری: خاتون آوا (*۵۹۱)؛ چیْرلی (*۱۷۵) (قوْ: چرلو)؛ قیْزیل کئچی؛ بالیْستان (*۸۱۵)؛ دؤولت آوا (*٦۷۰)؛ قارخوُن (*۳٤)؛ بهروُمان (*۲۸۸)؛ قوْشاگوْنبذ/ (*۳۹۰) (قوشه‌یمَز)؛ داراب (*۱٤۱۰)؛ دانباران (*۱۳۲۰)؛ گوْلاوا (*٤۰۰) (قوْ: منکرآباد)؛ عابباس آباد (*۱۰)؛ قیزیلجا کوْردلر (*۲٤۰)؛ آغچاکند (*٤۵۳)؛ بافتان (*٦۸۱)؛ اَبرغان (*۱۵۷۰)؛ احمد آباد/ آ-ی (*۷۳۱)، دامانجان (*۸۹۰)؛ جیْزدان (*۷۷۰) (قوْ: جئهیزدان)؛ گاودوش آباد/ گؤودؤش آوا/ مُحسن آباد (*٤٦۰)، آناقیز (*۱۱۷۵)؛ قَریق/ مردآباد قَریق (*۲۸۰)؛ چیچکلی (*۳۷۰)؛ قارقا (*۷۱۰)؛ قوُشچو (*۱۰۰۰)؛ رجrəc (۲٦ک‌گ‌د *۱۲۰)؛ --سراب(مرکزی-حومه) بؤلگه‌سینین کندلری: ایشته‌ره‌غان (*۵۰۰) (قوْ: اشتجران)؛ تیرشوْ (*۱٦۰) (قوْ: تیرشاب)؛ هوْلوق (*٦۰۰) (قوْ: هولیق)؛ بیجند/ بیجت (*۱۹۰۰)؛ مئیین (*٤٤۰) (قوْ: مَهین)؛ تازاکند (*۳۳۰)؛ ایدیرشان (*۷۰)؛ سوُمایجیق (*۱۵۰) (قوْ: صومعه‌ملکشاه)؛ پَرکاب (*۱۳)، هئریس (*۲۰٦۰)؛ نوُقه‌دی (قوْ: نوجه‌ده)، حاصار؛ آنداراو (*۱۱۰۰)(قوْ: اندراب)؛ قیْشلاق (*۲۰۰)؛ اسوُشان/ اَشکان (*۲۵۷۵) (قوْ: اسب فروشان)؛ آللاه‌حَق (*۱۱۰)؛ اوْوغان (*۱٦۲۰)؛ سره‌نه/ سَرَنسَر (*۳٤۰) (قوْ: سرانسر)؛ سارداها (*۱٤۱۰)؛ جقر(بوْش)، مقربه(*بوش) (قوْ: مقبره)، -- سراب(مرکزی-رازلیق) بؤلگه‌سینین کندلری: چوْووش (*۱۱۰) (قوْ: چه‌گوش)، گاواشین (*۲۹۰)؛ قیْزیل قایا (*۲٦۰)؛ اَسْطْلی/ اسدیلی (*۵۵۹)(اسطلولجبین)، داغ حسنجان (*۳۲۰)؛ قوْرخوُد (*۲۳۲)؛ قالاجیق (*۲۵٤۰)؛ کندوان (*۳۸۰)؛ رازلیق (*۳۰۰۰)؛ اوُمای‌آوا (قوْ: میرهمای دیزج)؛ آغ دیزه (قوْ: دیزج سفید)؛ میره‌کی/ میرکی/ آ-ی-اوْرتا mirəki (*۱۰٦۰) (قوْ: میرکوه)؛ دیزه/ دیزه عظیم (*٦۰)؛ شیره‌جین (*۱۹۲۰)؛ آوارْس (*٤۸۲) (قوْ: ابرَس)؛ اَسبه‌قَران/ اسبقران (*٤۰۰)؛ چؤللو (*٤٦۰)؛ قاراقایا (*۳۳۰)؛ شیرمردان/ شاه‌مردان (*۱۱)، پالاسجین (*٤٦۰)؛ یئیجه/ یئنگیجه (*۱۵۰)؛ پیرکمان (*۷۰)، اَنگیز (*۱٤۸)، چؤهره (*۵۰۰) (قوْ: چهریق)؛ ساری‌قایا (*۱۳۰)؛ شاللی (*۲٤۲)؛ قوُردلار (۱۷ک‌ق *۵٦۰)، کلک آباد (۳ک‌گ‌ب *٦۸۰)، کلو/ کلّی (۱٤ک‌ق‌د *۱۹۰)، --سراب (مرکزی-سایین) بؤلگه‌سینین کندلری: امام چای (*۱۰۰۰)؛ اوْرتاکند؛ ایده‌لی (*۵۳۰)؛ بابالو (*۲۲)، باشکند؛ بایندیر (*۵٦)؛ تازاکند؛ حیدرآباد (*۹)؛ خیْدیرآوا/ خضرآباد (*۱٤۰)؛ داراب (*۷۰۰)؛ دَکانلو (*۲۰)؛ دیبکلی (*۹۰)؛ زیریziri (*۳۸۰)، ساری قایا؛ ساققیزچی/ سقزچی (*۲۳۱)؛ صاندیقلی (*۳۰)؛ عسگرآوا (*۸۲۰)، غلام، قاراکانلو (*۲۰۰)، قارامچید (*۱۷۰)؛ قیْرخ بولاق (*۲۳۰)؛ قیْرخ‌قیزلار/ (*۳٤۰) (قوْ: نشتبان)؛ کاظم چای(بوْش)، کَلَتَر (*۳۵۰)؛ کَلیان (*۸٦۰)؛ مشهدی کندی (*۱٦۰)؛ مَمّدکندی/ ممی کندی (*۳۱۰)؛ مینقوُتای (*۱۰۰۰)؛ میدانجیق (*۱۱۵)؛ --سراب(مرکزی-ماللایعقوب) بؤلگه‌سینین کندلری: ماللا یعقوب (*٦۱۰)؛ حسنجان(*٤۳۰)؛ نَرمیق (*٦۸۰)، عبدالله آباد (*۲۰۰)، جلده‌باخان(*۹۸۰)؛ اَردَها/ آرداها (*۲۰۰۰)؛ هیروان (*۳۲۰)؛ دؤننو (*٤۷۰) (قوْ: دونیق)؛ کؤوشه‌نَک (یئنی کند) (قوْ: کوشانه)؛ شالقوُن (*۷۰۰)؛ ونه/ آ-ی (*۱۰۱۱)(قوْ: وانَق)؛ جندیل (بوْش)، شیخ سوْرگون (*٤٤۰) (قوْ: شیخ سرجین)؛ شکَردره (*۳)؛ سلطان آوا (*۵۵۰)؛ ایرج، آغ بولاق بهمن (*۲۱)، ناراب (*۲٤۰)، --سراب(مهربان-آلان بروْووش) بؤلگه‌سینین کندلری: بروْغووُش/ بیروْغوش (*۱۸۰٤) (قوْ: براغوش)؛ آلان (*۲۰۹۳)؛ قیزیلجا سادات (*۵٦۰)؛ سوُما (۲۰ک‌ق‌د *۱۱۰۰)، قدیم (خارابا) سوُما (*٤۰) (قوْ: صومعه خطاب)؛ سیه دوْلان siyədoldn (*٤۰۵)؛ دمیرچی (*۷٦۰)؛ قارابوُلاق (*۲۰)، دیلیمشاه/ دِیلَمشاه

(*۲۰)؛ اسداللاه کندی(بوْش)، نَرمیق (*۵۰)؛ قاسم کندی، آتمیان/ آ-ی (*٤۷۱)؛ تالخوْو (*٤۰) (قوْ: تلخاب)، دئچان (*۵۲۰)؛ زَرگاه/ رَزگاه (*۱۳۰)، آغ بولاق (*٤)؛ گوّللوجه؛ --سراب(مهربان-آردلان) بؤلگه‌سینین کندلری: مئهربان (*٤۵۷۰)، رجَل (*۳۰۰)، زنجیرآوا/ زنجیل‌آوا (*۲۳۰)، بهمن آباد (*۳۰)، اَرزه‌نه ərzənə (*۱۱۰۰) (قوْ: ارزنق)؛ شاه‌باغی (*۸۲۰)؛ اسه‌نه/ اسنق (*۱۵۱۲)، آردالان/ اَرده‌لان (* ۹۷۸)؛ اجیرآوا (*۷۸۲)، دیزج شور (*۲۸۰)، قنسه‌ره/ قیصریه (۱٤کد *۱۱۵۰)؛ کوّوَج/ کیوَج؛ -- سراب(مهربان-شربیان) بؤلگه‌سینین کندلری: دوُزدوزان (* ۱٤۵۰)؛ خاکی(*۸۳۰)؛ شره‌بیان(*۲۸۳٦)؛ اؤوه/ ایوه(*۱۰۰) (قوْ: ایوَق)؛ سرچشمه؛ لَنجوُوان(*۳٤۰)، اسماعیل‌آباد*٤۲٦، یوْقورتچی (*٤۳۰)، بوّرونج آوا (*۲۰۵)؛ دئهدوْلان/ دیهدیلان (*۳٤۰)؛ کئه-دیلان (*٤٤۰)؛ عاباس آباد، --سراب کندی/ سروْوْکندی: بوُکان، یاستیکند، زنجان، قوچان، قُروه، قئیدار و آستانا دا کند آدی{۱-ساری۲-سر+آب}.

سراپا..sərapa [ظ، فا] باشدان باشا (فا: سراپا).

سراپرده..səraprdə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] ساری‌لاردا قوناق اوْتاغی قاپی‌سیندا اوْلان بؤیوک پرده، اؤرتوک (فا: سراپرده).

سراج..sərac [آد، عربجه] چیراق (فا: ~).

سرّاج..sərrac [آد، عربجه] پهر و قوْشقو لوازیمی قاییریب ساتان.

سراجو..səracu [آد] مراغاداخره‌جی(قاراجی)بؤلگه‌سینین-قوْندارما آدی.

سراجه..səracə [اؤزل‌آد] سبزوار دا کند آدی{سارایجا}.

سراسر..sərasər [ظ، فا] باشدان باشا (فا: ~).

سراسری..sərasəri [صفت، فا] بوّتونسل، بوّتؤوسل (فا: ~).

سَراسکَند..səriskənd [اؤزل‌آد] هشتَری‌نین اؤز آدی سراسکند خان اوْلاراق اطرافیندادا اوّچ‌کند سراسکند آدیندا واردیر، اوْنلارین ایکی‌سی آلمالی و بیریده علی‌آباد کندیستانیندا یئرآلیبدیر {سراسکند سؤزو آذربایجان تورکجه سینده قَره سؤزو کیمی آ حرفینین فتحه‌یه دَییشمه سیندن دوزلمیشدیر و اصلینده "سار" سؤزو، اوُیوم قورالیجا اوُسکند/ اوُز+کند سؤزویله سراسکند شکلینه - دَییشیبدیر: سار+ایس+کند› سار+اوُس+کند› سار+اوُز+کند: لغت باخیمیندا اوزلارین کندینین ساریلدیغی یئر ویا اوُسلو اینسانلارین کندینین یئرلشدیگی بؤلگه دئمکدیر، تاریخی لاحاظدان ساری اوز/ ساری‌اوْغوز لارین شهری معناسیندادیر (سار/ سارو سؤزو تورک یئر و بوْی آدلاریندا یایقین کلمه ساییلیر و اورتاآسیادا اوُزکند آدیندا شهر آدی‌واردیر)؛ آیریجا فارسجا سر (باش) سؤزونو معیار توتوب، بوُرا "یوخاری اوُسکند" مفهوموندا یوْروملانسادا، بوُتفسیر (بؤلگه‌ده اوُسکند آدیندا مستقل کند اولماماسینا خاطیر) آنلاملی گؤرونمور(اؤرنک : ماخ، باشماخ)}.

سراسکندخان..səriskəndxan [اؤزل‌آد] سراسکند آدیلاداتانیناراق تبریزین ۱۲۵ک‌گ‌د طرفینده قرار تاپاراق ش۱۳۲۰ده نفوسو *۲۳۰۰نفر توّرک‌قئیداوْلوبدور.بوآد ش۱۳۲۱ده‌هشترودآدینا دَییشیلدی، پهلوی حکومتی ش۱۳۲۰ و ۱۳٤۰دا بورایا "شهرضا" آد قویدولار و سونرادا آذران و مجددا هشترود دئدیلر.

سراسیمه..sərasimə [ظ، فا] قوْرخو ایچینده اوْلان (فا: ~).

سرافراز..sərəfraz [صفت، ظ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] باشی اوجا (فا: ~).

سرانجام..sərəncam [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] سوْنوج (فا: ~).

سرایت..sirayət [آد، عربجه] ۱-بوُلاشما، یوْلوخما. ۲-یاییلما(فا: ~)

سرباخچا..sərbaxça [اؤزل‌آد] بوُکان دا کند آدی.

سرباز..sərbaz [صفت، فا] عسگر، سوّبی (فا: سرباز). soldier

سربست..sərbəst [صفت، ظ، فا] ارکین، هئچ بیر شرطه باغلی اوْلمایان، اؤزگور، باغیمسیز، مستقل (فا: آزاد).

سربستجه..sərbəstcə [ظرف] باغیم‌سیزجا، سربست اوْلاراق.

سربستجه‌سینه..sərbəstcəsinə [ظرف] باخ: سربستجه.

سربست‌شعر..şeir sərbəst [اؤزل‌آد] ایراندا سربست شعرین یارادیجی‌سی نیما یوُشیج‌ه نسبت وئریرلر، حالبوکی اوْ فقط بوُ تیپ شعره یئنی روُح وئرندیر و بوجور شعرین یارادان لاری اوّچ نفر آذربایجانلی جعفرخامنه‌ایی، شمس کسمایی، میرزاتقی‌خان‌رفعت آدینداد یلار[۱۳۱].

سربست‌لشمک..sərbəstləşmək [تاثیرسیزائیلم] سربست اوْلماق.

سربست‌لیک..sərbəstlik [آد] اؤزگورلوک، آزادلیق.

سربند..sərbənd [اؤزل‌آد] اراک شهری‌نین بخشلریندن اولاراق ۳ کندیستانی واردیر (سربند، کزاز، قاراکهریز)، ۲۷۹ کند و *۱٤۰۰۰۰ نفر نفوسو واردیر، سربند کندیستانی‌نین ۱۳۸ کندی و *۵۰۰۰۰ نفر نفوسو توّرکدولر.

سربند..sərbənd [اؤزل‌آد] اردبیل و فرمهین دا کند آدی.

سربوْلاق..sərbulaq [اؤزل‌آد] اسماعیللی'دا چای آدی[۲٤۰].

سر به سر..sər bə sər [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] باشدان باشا (فا: سربه سر).

sərp..sərp [صفت] سارپ، چتین، گوْر، برک، کئچیلمه‌سی چوْخ چتین و دیک قایا، چوْخ دیک و سیلدیریملی یالچین، باخ: سرت (فا: سخت، خشن) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده}.

sərpayi..سرپایی [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] آیاق اوْستو (فا: ـ).

sərpdirmək..سرپدیرمک [ائتدیرگن ائیلم] سرپمک ایشینی گؤردورمک.

sərpərəst..سرپرست [آد] باخیمجی (فا: ـ). superisor

sərpərəsti..سرپرستی [آد] باخیمجی‌لیق (فا: ـ). gurdianship

sərpmək..سرپمک [تاثیرلی ائیلم] ساچاراق آتماق، باخ: سپمک.

sərpuş..سرپوش [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] باش اؤرتویو، قاپاق، باشلیق (فا: ـ).

sərpədərə..سرپه‌دره [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی {سرْپ‌وسرْت دره معناسیندادیر}.

sərpələmək..سرپه‌له‌مک [تاثیرسیزائیلم] سئیرک داملالاروضعیتینده یاغماق.

sərpici..سرپیجی [آد] سرپن، سوُ سرپه‌له ین.

sərpiş..سرپیش [آد] سرپمک ایشی ویا بیچیمی.

sərpişdirmək..سرپیشدیرمک [تاثیرسیزائیلم] اینجه اینجه یاغماق.

sərpilmək..سرپیلمک [بلسیز ائیلم] سرپمک ایشی گؤرولمک.

sərpinti..سرپینتی [آد] تؤکولن بیر شئیدن سیچرایان بؤلوم(فا: پاشش).

sərt..سرت [صفت] ۱-برک، اسنک‌لیگی آز، قاتی (فا: صلب) tight؛ قارشی آنلامی: کَورَک؛ ۲-کؤنول قیْریجی، اینسانی دیدَرگین ائدن چتین وضعیت (فا: دشوار). burdensome {سنگلاخدا سرْپ سؤزو بو کلمه نین کؤکودور}.

sərt..سرْت [اؤزل‌آد] بایْندیر بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

sərtan..سرتان [اؤزل‌آد] ساوه-نوبران دا کند آدی {سار+تان: یایلمیش تان: ایشیقلی صُبح؛ بو کندین آدینی یالنیشلیقلا سرطان یازیرلار}.

sərt topraq..سرت‌توْپراق [آد] دئز توپراق (فا: دج). solid

sərt toxu..سرت‌توْخو [آد] بیتگی‌لرین قالین وبرک قابیغی.

sərt damaq..سرت‌داماق [آد] داماغین اؤن بؤلومو.

sərt səssiz hərf..سرت‌سسس‌سیز حرف [آد] سرت داماقدا دئییلن "چ، هـ، ف، ک، ق، س، ش، ت"، اؤتومسوز حرف.

sərt su..سرت‌سوُ [آد] کیرئجی چوخ اوْلان.

sərtləşdirmək..سرتلشدیرمک [تاثیرلی ائیلم] سرت ائتمک.

sərtləşdirici..سرتلشدیریجی [آد] سرت‌له‌دن.

sərtləşmək..سرتلشمک [تاثیرسیزائیلم] سرت اوْلماق (فا: سخت شدن).

sərtləşmə..سرتلشمه [آد] برکْلشمه (فا: تصلّب). becoming hard

sərtlənmək..سرتلنمک [تاثیرسیزائیلم] سرت لشمک.

sərtləmək..سرتله‌مک [تاثیرسیزائیلم] سرت بیر داورانیشدا اولماق، سرت ائتمک (فا: رفتار یکدنده داشتن).

sərtlik..سرتلیک [آد] قاتی‌لیق، برکلیک (فا: تشدّد). sharpness

sərik..سَریک [اؤزل‌آد] مراغا دا کند آدی {سَریلمک‌دن: فرش کیمی دؤشنمیش یئر معناسیندادیر}.

sərçava..سرچاوا [اؤزل‌آد] سارچاوا: سایین‌قالا دا داغ آدی {سارسلمیش و یایلمیش سس و اوْن: اوْنه صاحب یئر}.

sərçəşmə..سرچشمه [اؤزل‌آد] سراب، شیروان(۲) و بجنورد دا کند آدی.

sərçəm..سرچم [اؤزل‌آد] زنجان‌دا کند آدی {چنله‌ساریلمیش یئر}.

sərçəli dağ..سَرچه‌لی‌داغ [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا داغ آدی[۲۴۰].

sərçinar..سرچینار [اؤزل‌آد] قوْشاچای دا کند آدی {چینارلا بوْرنموش}.

sərhəd..سرحد [آد، عربجه] سینیر (فا: مرز).

sərhesab..سرحساب [آد] گؤزو آچیق، آییق سایق "سرحساب آدام".

sorx..سُرخ [صفت، فا] قیْرمیزی (فا: ـ).

sorx..سُرخ [اؤزل‌آد] سبزوار؛تاروُم(سیْرخاوا،ـمیشه)،ساوه (ـسیرخاده /سیْرخادیک)، شیروان (ـقلعه)، نهاوند (ـکند)، مینودشت (سرخو) ده کند آدی. اهر، خوی دا داغ آدی {باخ: سیْرخا}.

sırxab..سرخاب [صفت، فا] سیْرخاب/ سیْرخاو: ۱-قادین‌لارین اوْزلرینه ووردوق‌لاری قیرمیزیمتیراق بیر مادّه. ۲-باخ: سیْرخاو(فا: ـ).

sərxs bölgəsinin çayları..سرخس‌بؤلگه‌سینین‌چایلاری [اؤزل‌آد] شوْرلوق(قاراقوُم، s1b۲۵)،

sərxs bölgəsinin dağları..سرخس‌بؤلگه‌سینین‌داغلاری [اؤزل‌آد] قاراداغ (۸۰ک گ‌ب۱۹۵۸)،

sərxoş..سرخوش [صفت، فا] اسریک، کئفلی، مست(فا: ـ) runk

sərxoşluq..سرخوشلوق [آد] اسریک‌لی(فا:مستی). durnkenness

sərxə..سرخه [اؤزل‌آد] سیْرخه: عموما سیْرخا سؤزو یانلیشلیقلا سُرخه شکلینده تحریف اوْلونور، سیْرخا/ سیْرقا سؤزو بؤلگه نین زینتی دئمکدیر: آستانا (ـدر)؛ قئیدار، تاروُم و سلطانیه‌ده (ـدیزه) کند آدی. اردبیل ده (ـسنگ) داغ آدی.

سَرخَه‌سوْرخَه..surxə sərxə [اؤزل‌آد] بوْستان آباد دا کند آدی {سیْرخا}.

سرداب..sərdab [آد] زنجاندا داغ، کلئیبرو تاروُم- داکندآدی {سرت+آوا}.

سردابه..sərdabə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] اوْستو تیکلی اؤلو قبیری (فا: ~).

سردار..sərdar [آد، فا] باشچی (فا: ~).

سردارآباد..sərdarabad [اؤزل‌آد] بوکان دا چای و کند آدی؛ بجنورد، جوُغاتئی، کبودرآهنگ، کرج و کلئیبر دا کند آدی {۱- سرت+ار+آوا ۲-سردار+آوا}.

سرداردوْزو..sərdardüzu [اؤزل‌آد] آذربایجان'دا یئر آدی[۲۴۰].

سردارلی..sərdarlı [اؤزل‌آد] شاهسون‌ائلی بوْیلاریندان[۳] [۱۰۸].

{سرت+ارلی}.

سرداریت..sərdarıt [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی (قوْ: سرداورد) {۱- باخ: ساردوری. ۲-یئرلی اهالی نین دئییشی سردار یورد اوْلماسینا قانیتدیر ۳-بیر احتمال ارمنیجه کلمه دیر}.

سرداوا چاولانی..sərdava çavlanı [اؤزل‌آد] سرت آوا شلاله‌سی: باخ: اردبیل.

سرده..sərdərə [اؤزل‌آد] همدان‌وسوُلدوز دا کند آدی {ساردره}.

سردری..sərdəri [اؤزل‌آد] تبریز یاخینیندا بؤیوک یئرلشیم یئری، آذربایجان بیلگینلرینین چوخو و اوْجُمله دن پروفئسور زهتابی بو آدی اوْرارتولاردان قالما آد بیلیرلر، ساردوری اوُرارتولارین بؤیوک حاکیم لرینین بیرینین آدیدیر، یئنه ده ساردوری یاخینلیغیندا بیر بؤلگه آدی آلاندوُز آدینادیر کی اصلینده آلاندوْز'دور و دوْزلوک آلان دئمکدیر، دیل اوُیوم قوراللاریجا بوُ کلمه آلاندوُز شکلینده سؤیله نیر، بو یئر آدی بعضا القلندیس کیمی مجعول بیر سؤزله دَییشیلیر {سارو+تاری}.

سردشت..sərdəşt [اؤزل‌آد] بو شهر اوُرمیه‌نین ۱۶۰ک‌گ‌اینده یئر آلیبدیر. دنیز سوُلاری سوییه سیندن ۱۵۰۰ متر یوْکسک لیکده اوْلاراق، ش۱۳۷۵ده جمعیتی (شهر، کند) ۳۰۹۰٤، ۵۸٦۱۵ نفر، اوْزئی گئنیش لیگی ۱۵۰۰ کم دیر، اهالی نین چوْخو کوْرددولر {باخ: ساووجبولاق، سرت+داش}. --سردشت بؤلگه‌سینین کندلری: (اهالی چوْغونلوقلا کوْرددولر، ش۱۳۲۰ده بیرتوْرک کندی قئید اولوبدور، باخ: ساووجبولاق): آلان، احمدبرو، اَسپَمَرزا، اسپی دره، اشکان، اوْشتورْمَل (اشترمل)، باریکایی، باس آوا، باس کدو، باغ، بالان، بانو، بانه زر، باوا، بران، بردان، بریاجی، بریسته، بریسو، بزیلا، بژوه، بَشاسب، بصره، بَلوُ، بناخَلَف، بناویله، بناویله، بَوانا، بیتوُش، بیناو، بیناویلا، بُیوُران، پریستان، تائیشه، توْرشاو (ترشاب)، توُژال، توُوَه، تییَت، جان دره، جَبیرند، جَفان، چشمه رَبَط، چوُلبالو، حسن آباد، خانه خیر، خِرِی عاقلان، خوار دمیر، دارساوین، درمان آباد، دشتی، دکا، دوُلا، دوُلابی، دوُلاگَرمی، دوْلَتو، دیکا، دیلکان، دیناران، دیوالان، رَبَط، رَزْگه، رَشکان اسماعیل، زئیوه، زرکتان، زره مرگ/ زیره مرگ، زَمزیران، زوْران، زینوْشیخی، ژاژوخه، سارتَکه، سَراچَم، سرپوُنکان (سرپاکان)، سرچشمه، سَرشیو، سَنْجَوا ، سَندیکا، سوُرالان، سَوَروُ، سه سیر، شالکا، شَخال، شَلماش ، شموئیلا، شَمه شیخه، شَواشان، شَوَستال ، شیخ سور، شیخ عیسی، شیرانی، شیرخوُران، شین آباد، شیوه ابراهیم، شیوه جو، شیوه‌شو، عاغلان/ آغلان، فقیه‌سلیمان، قالاتاسیان، قالارَشه، قالاسوره، قیرآباد، کؤهنه زوُران، کازان/ قازان، کاژا، کاکا، کانی کز، کچل آباد، کریو، کَریوَس، کَلاس، کَلکه رشه، کُندَکه (۱٤ک.گ.د * ٦۵/ تو)، کُندوچه، کُنده مان، کوْله سر، گؤزل (گُزل)، گَرژال، گُرگ آباد، گَرماوَش، گَروَر، گلته، گورک سردشت، گوُرنگان، گوْل کندی، گوْلان، گوله، گومان، لئیلانه، لشگران، لنداوا، ماراغان، مالَقان، ماندواوا، مرگ آسا، مَزَن آباد، مَشکَپه، ملا سفید، ملاشیخ، مُلکاری، مَلونه، ممه زینه، موسی آلان، میرشیخ حیدر، میرگه پرگه، میکْل آباد، نالاس، ناله، نانیه، نبی آباد، نژوا ، نَعلین، نَلاوه، نلوُسه، نوْآباد، نوْجوان، نوکردار، نیاوَش، نیزه، نیستان، نیسک آباد، نیک آباد، واتمان آباد، وارتاندو، والیوْ، واوان، وَرچَک، وَرشازین، وَرگل، وَرمیزآوا، ووْرده، هُمران، هند آباد، هَوار سلیمان، یاسین آباد، یوسف گل،

سردی..sərdi [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی {سرتی: سرت یئر}.

سردیرمک..sərdirmək [ائتدیرگن ائیلم] سرمک ایشینی گؤردوْرمک.

سرراست..sərrast [ظ، ص، فا] دوْزگون (فا: ~).

سررشته..sərrişte [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] بیر ایشه بلدلیک، باجاریق، باشاری (فا: ~).

سرزنش..sərzəniş [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] دانلاق، دانلاما، مذمّت (فا: ~).

سرسری..sərsəri [صفت، فا] باشی بوش، بوْشونا دوْلانان (فا: ~).

سرسم..sərsəm [صفت، فا] آغلینی ایتیرمیش، فیکری آزمیش (فا: ~).

سرسهمان..sərsəhman [صفت] سلقه، نظام" اوْست‌باشینی سرسهمانا سالدی".

سرسیمک..sərsimək [تاثیرسیزائیلم] باخ: سارسیماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیدیر ‹صرصمق›}.

سرطان..sərətan [آد] قانسئر (فا: سرطان). cancer

سرطان..sərtan [اؤزل‌آد] باخ : سَرتان، ساوه-نوبران دا کند آدی.

سُرعت..sürət [آد، عربجه] هیز، یئهین‌لیک (فا: سرعت). speed

سَرعین..səreyin [اؤزل‌آد] سرئیین دؤزگونراقدیر: بو یئره اؤنجه‌لر ساری‌قایا دئییرمیشلر، معجم البلدان کتابیندا اردبیل اطرافیندا ساری-دره عنوانیندا بیر یئردن آد آپاریلیبدیر، ۵۰ ایل بوُندان قاباغا کیمی بوُ منطقه‌دن سَرقین شکلینده آد آپاریلیردی، افشارلار دؤنمیندن بری، بوُ بؤلگه دؤرد طایفانین "جَفرلو، اسدلو، حاج بابالو، نصیرلو" الینده اوْلموشدور[۴۰]. {۱-ساری ائینی. ۲- سارایین: ساریی بنزر}.

سَرعین معدنی سوُلاری..səreyin mədəni suları [اؤزل‌آد] باخ: اردبیل.

سِرف..serf [آد، فرانسیزجا] دره‌بَیلیک دؤنَمی توپراقلا بیرلیکده آلینیب ساتیلان کؤله (فا: سرف).

سرقت..sirqət [آد، عربجه] چالما، اوْغرولاما، هیرسیزلانیش (فا: ~).

سرقفلی..sərquflu [صفت] آچارلیق (فا: ~). key-money

سرقین..sərqein [اؤزل‌آد] اهرو اردبیل ده کند آدی، باخ: سرعین، ساری‌قایا.

سَرقیه..sərqəyə [اؤزل‌آد] سارقایا دوزگونراقدیر: خالخال‌دا داغ آدی.فریمان‌دا کند آدی.

سرک..sərək [آد] گیج، سفئه {سریمک› سریک› سرک}.

سَرکئش..sərkeş [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌ده‌داغ آدی.جوُلفادا کند آدی {سار+کئش}.

سرکئش..sərkeş [صفت، فا،] باخ: دیکباش (فا: سرکش).

سرکار..sərkar [آد] جناب (فا: سرکار). overseer

سرکار..sərkar [اؤزل‌آد] گنجه و مراغا (~آوا) دا کند آدی[۲۴۰]. {سارقار}.

سرکر..sərkər [آد، ت] یوْل کسن، اوْغرو.

سرکرده..sərkərdə [آد، فا] اَله باشی، باشچی (فا: سرکرده).

سرکنددیزه..sərkənd dizə [اؤزل‌آد] شبستر ده کند آدی {سارکند دیزه}.

سرگردان..sərgərdan [صفت، فا] یوُردسوز یوُداسیز، آوارا(فا: ~)

سرگن..sərgən [آد، باخ: سرمک] ساتیم‌یئرلرینده و ساتیم اوْدالارینداسرگی‌لنمه اوْچون آیریلان یئر، ویترین، تاخجا وبونا بنزر گئنیش یئر (فا: ویترین).

سرگوْذشت..sərgüzəşt [آد، فا] باشاگلن‌لر (فا: سرگُذشت).

سرگی..sərgi [آد] ۱-ساتیش اوْچون تانینما یئری (فا: نمایشگاه) exhibition ۲ -یئره سریلن هرشئی، یایقی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سرگی چی..sərgiçi [صفت] سرگی دوزنله‌ین.

سرگیز..sərgiz [اؤزل‌آد] دا کند آدی {باخ: سرگیزه}.

سَرگیزه..sərgizə [اؤزل‌آد] سوُلدوز، مراغادا کند آدی {سرگیلنمیش-گؤزل‌یورد

سرگی‌لنمک..sərgilənmək [تاثیرلی ائیلم] سرگی‌له‌نه‌رک ساتیشا قوْیولماق.

سرگی‌له‌مک..sərgiləmək [تاثیرلی ائیلم] ساتیلیق‌شئیلری بیر یئره یایماق.

سرگی‌له‌نیش..sərgiləniş [آد] سرگی دؤزنله‌مه.

سرگی‌لیک..sərgilik [آد] سرگی یئری، سرگی دؤزنله‌نن یئر.

سرگین..sərgin [آد] ۱-سریلمیش اوْلان. ۲-یاتان، یئره سرله‌نن (فا: پهن شده) {فارسجا سِرگین سؤزو بو کلمه دندیر}.

سرگین وئرمک..sərgin vermək [تاثیرسیزائیلم] خسته‌له‌نیب یاتاغا یاتماق.

سرلوْحه..sərlohə [آد، فا+ع] باشلیق، یازی باشلیغی (فا: سرلوْحه).

سرمایه..sərmayə [آد، فا] ۱-آنامال، کاپیتال. ۲-وارلیق، ثروت (فا: ~).

سرمک..sərmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی بیر یئره یایماق، دؤشه‌مک، سالماق، سارماق، یئره سالماق "پالازی یئره سرمک" (فا: پهن-کردن) to spread ۲-(مج) پیْخماق، ووُروب سالماق "دؤشمنی یئره سرمک" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سارماق›؛ باخ: سارماق}.

سرمیرمک..sərmirmək [تاثیرسیزائیلم] سیْچرایب‌قالخماق، بیردن‌بیره-داشلانماق. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سرن..sərən [آد] ۱-یئلکن‌لی گمی‌لرده یئلکن‌لری سرن ۲-اوْت میوه و بوجور شئیلری قوُروتماق اوْچون دیرکلر اوْستونده دؤزه‌لن اوْستو آچیق یئر ویا بالکوْن ۳-قوُیودان سوُ چکمه‌گه یارایان قالدیراج-وبوُجور آیقیت ٤-سرگن[۲۲۴]. {یئر آدلاریندا اکینچیلیک صنعتینه اشاره ائدیر}.

سرن دیو..sərəndiv [اؤزل‌آد] همدان دا داغ آدی.

سَرَنْد..sərənd [اؤزل‌آد] هئریس‌ده کند و چای آدی {سرن+د}.

سَرَنْد..sərənd [آد] بؤیوک دلیکلی بیر نوع قلبیر[۲۲۴].

سَرَنْدی..sərəndi [آد] دیرکلر اوْستونده‌دؤزه‌لن‌اوْستو‌آچیق یئر وبالکوْن.

سَرَنْ دیره‌گی..sərən dirəyi [اؤزل‌آد] یئلکن دیره‌یی.

سرنشین..sərnişin [آد، فا] مینیجی (فا: سرنشین). member of crew

سَرَنْلیک..sərənlik [آد] قاراژ، آرابالیلق[۲۲۴].

سرنه..sərnə [اؤزل‌آد] ابهر ده داغ آدی {سارنا}.

سرو..sərv [آد، بی، فا] گونئی آذربایجانین جنوب بؤلگه‌لرینده بیتن، ایینه‌یاپراقلاری پیلک (پولجوق) شکلینده اولان، همیشه یاشیل، اوجالیغی ۲۰-۲۵مترهقدراولان بیر آغاج آدی(فا: ~).

سروان..sərvan [اؤزل‌آد] ساروان: سالیان‌دا کند آدی[۲۴۰].

سروَستپه..sərvəstəpə [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی[۲۴۰].

سَرَوْو..sərov [آد، ت] ائولرده اؤزه‌رینه اشیا یئیلان رف {سرمک فعلیندن: سروْو}.

سَرَوْو..sərov [اؤزل‌آد] مرند ده کند آدی(قوْ: سرخه) {باخ: سَرَوْو}.

سرو بویلو..sərv boylu [صفت] سرو قامتلی، بویو سرو کیمی اوجا و ظریف اولان، گؤزل قامتی اولان.

سَرَوْو..sərov [اؤزل‌آد] ساَبدال دا دئییلیر: خوی دا کند آدی {باخ: سَرَوْو}.

سرواخت..sərvaxt [صفت] آییق‌سایییق، واختیندا ایشینی گؤرن(فا: سروقت)

سروَر..sərvər [آد، فا] باشچی، رییس (فا: سرور).

سروَری..sərvəri [آد، یا] م۱۵جی یوزیلده آذربایجاندان آنادولویا کؤچه‌رک سُلطان‌سلیم‌ین سارایینda شاعرلیک ائتدی.

سروی‌گیللر..sərvigillər [آد، بیتگی] ایینه یاپراق‌لیلار، قوزالاق‌لیلاردان، اؤرنه‌یی سروی آردیج مازی کیمی آغاجلاری ایچینه آلان بیر بیتگی سوْیو (فا: تیره سرو). **confera**

سِرویس..servis [باخ] سئرویس.

سَرَه‌جه‌لی..sərəcəli [اؤزل‌آد] قوْشاچای‌دا کند آدی {سرگیلنمیش-گؤزل‌یورد}.

سَرَه‌دای..sərəday [اؤزل‌آد] اوزوک، تاخی[۷].

سره‌لنمک..sərələnmək [تاثیرسیزائیلم] سرلمک، یایلانماق "قاپی نین آغزیندا یئره سره‌لندی" {سرلمک‌فعلینین‌دؤنوشلو وجه‌دیر}.

سره‌نه..sərənə [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {سرگیلنمیش گؤزل یورد}.

سرهیلان..sərhilan [اؤزل‌آد] سارهیلان دا سؤیله‌نیلیر: سالماس دا چای و داغ آدی. {ساری سؤزو اونا یاخین شاهسون بوْیلارینین آدیندا گؤرسه نیر و هیلان/ هئلان سؤزو ائل و آن سؤزوندن دوزه له رک ساری ائلین یوردو دئمکدیر}.

سریش..sərişş [آد] سرمک ایشی ویا بیچیمی (فا: ا.م پهن کردن).

سَریش آباد..sərişş abad [اؤزل‌آد] قُروه ده کند آدی {بو کلمه دوزلوک بولگه یه اشارت ائدیر}.

سریع..sərii [آد، عربجه] یئهین، چابوق، تئز (فا: ~).

سریع‌الانتقال..sərii‌lintiqal [آد، عربجه] تئز آلقی لایان، یئهین منتقل ائدن (فا: ~).

سریع‌السیر..sərii‌ssiyr [آد، عربجه] یئهین گئدن (فا: ~).

سریع‌العمل..sərii‌ləməl [آد، عربجه] یئهین ایشله ین، تئز عمل ائدن (فا: ~).

سَریک..sərik [اؤزل‌آد] هشتَری‌ده کند آدی {سریلمیش گؤزل یورد}.

سریل آباد..səril abad [اؤزل‌آد] بوُکان دا کند آدی {سریلمیش گؤزل یورد}.

سریلمک..sərilmək [بلسیز ائیلم] ۱-یاییلماق، سرمک ایشی گؤرولمک، آسیلماق، بیر یئره ویا ایپ اؤزه‌رینه‌سالینماق(فا: پهن شدن). ۲-(س) اؤزؤنو بیر یئره بوراخیب دؤشمک، سره‌لنمک.

سریلی..sərili [صفت] ۱-سریلمیش، یاییلمیش، ۲-ساریلی، ساریلاراق.

سریلیش..sərilişş [آد] سریلمک ایشی ویا بیچیمی.

سریم..sərim [آد، باخ: سرمک] گنل‌لیکله‌تیاتروا‌ثرلرینده‌گیریش‌بؤلومو

سریمک..sərimək [تاثیرلی ائیلم] ۱-ساریماق(فا: پیچیدن) ۲-بیرینی اله سالماق، آلداراق مشغول ائتمک {سوُمرجه‹سیر›؛ باخ: سارماق، سارسیتماق}.

سریمه..sərimə [آد] سریمک ایشی (فا: تمسخر). **ridicule**

سرین..sərin [صفت] ۱-ایْلیق و سوْیوق آراسی، آزجا سوْیوق (فا: خنک). **coolness** ۲-(مج)آرالاری سویوق، اینجیک، اینجیمیش. ۳-صبیرلی، دایانیْقلی[۷]. ٤-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "اؤره‌یینی سرین ساخلاماق، اؤره‌یینه سرین سوُ سپمک". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سیرین›؛ دیواندا سَرینمک کلمه‌سی صبر ائتمک معناسیندا گلیب و ظاهرا معناجا بوکلمه‌ایله ایلگیسی‌یوخدور، البته‌بیر باخیشلا سرین‌لیک اینساندا بیرنوع‌راحات‌لادیجی احساس یارادیر و سرین‌له‌مک کلمه‌سی سوْیوق و اوْشومک‌دن فرقلی اولاراق اینساندا بؤیوک آراملیق وجودا گتیریر، دیواندا سرینکوله‌مک **sərinküləmə** سؤزو بوُز اوْستونده قایماق معناسیندا گلیبدیر، بوُفعلین کؤکوده‌سرین‌سؤزیله باغلی اوْلمالیدیر}.

سَرین—..-sərin [اؤزل‌آد] ۱-قئیدار تبریزده کند آدی. ۲-اینسان آدی: سَرینای، سَرینبای، سَرینبَگ، سَرینگوْن.

سرین باخماق..sərin baxmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرینه‌لاقئیدجه باخماق.

سرین دوْشمک..sərin düşmək [تاثیرسیزائیلم] هاوا بیر قدر سوْیوماق.

سرین‌قانلی..sərin qanlı [صفت] سوْیوق‌قانلی، تئزاؤفکه‌لنمه‌ین (فا: خونسرد).

سرین قانلی‌لیق..sərin qanlılıq [آد] سوْیوق قانلی‌لیق، متانت (فا: خونسردی).

سرین لتمک..sərinlətmək [تاثیرلی ائیلم] آزجا سوْیوتماق (فا: تبرید کردن). to cool

سرین لتمه..sərinlətmə [آد] سرین ائتمه، تبرید (فا: تبرید). cooling

سرین‌له‌دن..sərinlədən [صفت] سوْیودان (فا: خنک کن). condenser

سرینج..sərinc [آد] بادیه، میس، ساخسی و بوُجور شئیلردن قایریلمیش آغزی گئن و قوُلپلو قاب، (فا: بادیه). {محتملا سوُیو سرین ساخلاماغی اوْچون سرین سؤزونه باغلیدیر}.

سرینجه..sərincə [صفت] بیرآز سرین، آز سرین، بیرآز سوْیوق.

سَرینگَن..səringən [صفت] ۱-سرینجه، سرینلَشمیش ۲-صبیرلی، دایانیْقلی[۷].

سرینلشدیرمک..sərinləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] سرین ائتمک.

سرینلشدیریجی..sərinləşdirici [صفت] سرینلیک یارادان، سرین ائدن.

سرینلشمک..sərinləşmək [تاثیرلی ائیلم] سرینلیک‌دویماق، سرین-حالاگلمک

سرینلنمک..sərinlənmək [تاثیرلی ائیلم] سرینلشمک: سرینلیک-دویماق، سرین‌حالاگلمک

سرینله‌دیجی..sərinlədici [صفت] سرین‌لیک وئرن، سوْیودان آراج و جاهاز.

سرینله‌مک..sərinləmək [تاثیرسیزائیلم] سرین وضعیته گلمک. to become cool

سرینلیک..sərinlik [آد] سرین اوْلما وضعیتی (فا: خنکی). coolness

سریوان تپه..sərivan təpə [اؤزل‌آد] بجنورد دا کند آدی.

سریه‌خانیم..sərıə xanım [اؤزل‌آد] بایرامقولو قیزی سریه خانیم آذربایجان قهرمان قادینی کیمی آنیلیر، بوُ شاهسون قادینی پهلوی قوشونو آمریکا ژئنرالارینین فرمانده‌لیگیله آذربایجانا حمله ائدنده (ش۱۳۲٤-آذر) قهرمانجاسینا سنگرینده ۵ گون دایانیشما گؤسته‌ریب و سونونادا یالانچی وعده‌لرله سنگریندن ائشیگه چکیب و ناجوانمردانه قتله یئتیردیلر[۱۱].

سزا..səza [آد] مُکافات (فا: مکافات). retribution

سِزارین..sezarıən [آد، فرانسیزجا] طبیعی و دوْغال اولاراق یوخ بلکه جراحی عمل‌له دوغدورما ایشی (فا: ـ).

سزاوار..səzavar [آد] مُناسب (فا: ـ). deseving

سزه‌نق..səzənəq [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی {سیْزاناق}.

سس..səs [آد] ۱-خیرتدک، دیل و دوداق یاردیم ایله دؤزه‌لن گؤرولتو. ۲-ایکی شئیین بیربیرینه دَیمه سوْنوجو چیخان تیتره‌شیم و ائشیدیلن دالقالارین ایزی(فا: صوت). sound، voice ۲-اوْی، رأی "ملّت‌وکیل‌لرینه‌سس وئرمک"{بوکلمه یایقین اولماغینا رغما قدیم قایناقلاردا گلمه‌یب و مسلما بیر یانسیما سؤزودور نئجه کی ساکت ائله‌مک اوچون سیس= هیس کلمه‌سی ایشله‌نیر بو کلمه عربجه "اصوات الناخبین= رای وئرنلرین رای‌لری" و اینگلیزجه ده "vote >voice" اولدوغو کیمی رای معناسیندادا ایشله‌نیر[٦]}.

سس‌آرتیمی..səs artımı [آد، دیل‌ب] بعضی کلمه‌لرده حرف آرتما حادثه سی(فا: تزایدحرفی در کلمه). epenthesis، prothesis

سس‌آردیجیلیق یاساسی..səs ardıcılıq yasası [آد، دیل‌ب] توْرکجه سؤزجوکلرده قالین‌و اینجه‌سسلی‌حرفلر، آیری‌آیری، بعضی‌لری بیرینجی هجادا و اوْ بیریلری سوْنراکی هجالاردا گلر (اؤرنک: وْ، ؤ سسلی حرفلری فقط بیرینجی هجادا و اوْ بیریلر ایلک و اوْرتا هجالاردا گلرلر) (فا: قانون توالی صدا).

سس‌اؤلچر..səs ölçər [آد] سسلرین اؤزللیکلرین اؤلچن آراج (فا: صدا سنج). phonometer

سس‌اوُیومیاساسی..səs uyum yasası [آد، دیل‌ب] سس‌اویوشماسی، سؤزجوک‌لرین تماما اًینجه ویا تماما قًالین حرفلردن دؤزلمه‌سینه سس اویوشماسی دئییلیر، (اؤرنک دؤزوم، باخیلماق)، آلینما سؤزلرده بو دیلده اوُزون سؤره‌دن سورا بو یاسایا اوُیقون اوْلارلار (فا: قانون هم آهنگی صدا).

سس‌ایتیمی..səs itimi [آد] مختلف علت‌لره خاطر بیرکلمه‌نی دئمکده سسین دؤشمه‌سی "کند/ کندلرده ویا کتلرده" afoni

سس‌بیریمی..səs birimi [آد، دیل‌ب] فونئم (فا: فونئم). Phoneme

سس‌بیلگی‌سی..səs bilgisi [آد] سس اؤزللیگینه عاید اوْلان بیگلی‌لر.

سس‌بیلیمی..səs bilimi [آد] سس اؤزللیگینی اینجه‌له‌ین‌بیلیم، فوتولوژی (فا: آواشناسی). phonetics

سُست..sust [صفت، فا] حالسیز، حرکت‌ائتمه‌یه گوجو اوْلمایان.

سس‌تئللری..səs telləri [آد] خیرتدک ده سسی دؤزَلدن تئللر.

سس‌توُتان..səs tutan [آد] سس‌لری تشخیص ائدن آیقیت.

سس‌تیتره شیمی..səs titrəşimi [آد] بعضی حرفلرین سؤیله‌نیشینده اولان تیتره شیم (فا: لرزش صنج). vibration of sound

سسجیک..səscik [آد] سس بیریمی، فونئم.

سسجیل..səscil [صفت] فونْتیک، سس اؤزللیگینی گؤسته رن.

سسچی..səsçi [آد] سس دؤزنله‌ین، رادیوتلویزیوندا سس‌لری مرتب ائدن، یاییم ایشلرینده سس ایشینه باخان.

سس‌چیخاماق..səs çıxmamaq [تاثیرسیزائیلم] ساکت اوْتورماق.

سسدش..səsdəş [صفت] ائش سسلی، سؤیله‌نیش‌لری بیر(فا: هم تلفظ).

سس‌دوُواری..səs duvarı [آد] سس یئهین‌لیگینه (۱۳۳۳m/ s) یاخین سرعت و هیزلا گئدن جیسمین دؤزَلتدیگی گؤرولتو.

سس‌دوْشمک..səs düşmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: سس قوْپماق.

سس‌سسه‌وئرمک..səs səsə vermək [تاثیرسیزائیلم] بیر یئرده آغیز آغیزا وئره‌رک اوْخوماق.

سس‌سمیر..səssəmir [آد] ۱-سس صدا ۲-خبر، سوْراق، سؤز صحبت.

سس‌سیز..səssiz [ظرف] ۱-سس‌سیز اوْلاراق، سسی چیخمایان، ساکن، آز دانیشان، سوُسقون (فا: ساکت). quiet ۲-(دیل‌ب) سس‌سیز حرف، اوْن سؤز، صامت (فا: صامت). silent

سس‌سیز حرفلر..səssiz hərflər [آد، دیل‌ب] صامت حرفلر (فا: حروف صامت). consnanat

سس‌سیز حرفلرین توْرلری..səssiz hərflərin türləri [آد، دیل‌ب] باخ: باش سؤز.

سس‌سیز صداسیز..səssiz sədasız [صفت، ظ] ساکین، اؤزحالیندا، سس‌سیز.

سس‌سیزجه..səssizcə [ظرف] سس‌سیز بیر بیچیمده.

سس‌سیزصداسیز..səssız sədasız [صفت] آرام حالدا (فا: بی سروصدا). quiet

سس‌سیزلشمک..səssizləşmək [تاثیرسیزائیلم] سس‌سیز اوْلماق، سس‌سیز حالا گلمک.

سس‌سیزلیک..səssizlik [آد] سس‌سیز اوْلما وضعیتی سکوت silence

سس‌صدا..səssədа [باخ] سس کوْی (فا: پرهیاهو). noisy

سس‌صدالی..səssədalı [باخ] سس کوْی (فا: پرهیاهو). noisy

سس‌قوْپماق..səsqopmaq [تاثیرسیزائیلم] سس ویا شایعه دوْشمک، بیر سؤز یاییلماق.

سس‌کسن..səs kəsən [آد] آراج‌لاردا سسین ائشیگه چیخماماسی اوْچون یارارلانیلان اؤرتو، سس اؤنله ین، سس گئچیرمه ین.

سس‌کوْی..səsküy [آد] قیشقیریق، های کوْی (فا: سروصدا). noise

سس‌کوْیلو..səsküylü [صفت] چوخ سسی اوْلان، گوْرولتولو.

سس‌گئچیرمه‌ین..səs geçirməyən [آد] سس کسن، سس‌لری انتقال وئرمه ین.

سس‌گوْجلندیرن..səs gücləndirən [آد] سسی گوْج لندیرمه آراجی.

سس‌گوْجله‌دن..səs gücədən [صفت] سس گوْج لندیریجی.

سس‌گوْجلندیریجی آراج..səs gücləndirici arac [آد] سسی تقویت ائدن (فا: دستگاه تقویتی صدا). amplifier

سس‌لشمک..səsləşmək [قا] بیربیرینه‌قارشی‌سس‌وئرمک، بیربیرینه‌سسلنمک.

سَسلَک..səslək [آد، بیتگی] نوْخود[۲۲۵].

سسلم..səsləm [آد، دیل] هجا (فا: هجا).

سسلندیرمک..səsləndirmək [تاثیرلی ائیلم] سسلی وضعیته گتیرمک.

سسلندیریش..səsləndiriş [آد] سسلندیرمک ایشی ویا بیچیمی.

سسلنمک..səslənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-سس چیخارماق. ۲-چاغیرانا سس وئرمک.

سسله‌مک..səsləmək [تاثیرلی ائیلم] بیرینی چاغیرماق، هارایلاماق.

سسله‌نیش..səslənіş [آد] سسلنمک ایشی ویا بیچیمی، سس توتان.

سسلی..səsli [صفت] ۱-یوْکسک سسله. ۲-(دیل‌ب) اوْنلو، سس‌سیز اوْلمایان حرف، سسلندیریلمیش (فا: باصدا). voiced

سسلی کوْیلو..səsli küylü [صفت] باخ سسلی، اوجا سسله.

سسلی گؤرونتولو..səsli görüntülü [آد] سسلی گؤرومله (فا: دید وشنودی). audio-visual

سسلی‌حرف..səsli hərf [آد، دیل‌ب] اوْنلو حرف، سسلی حرفلرین اوْچ اؤزللیگی وار، اینجه یا قالین، گئنیش یا دار، دوْداقلانان ویا دوْداقلانمایان (فا: حرف صدا دار). vowel

سسلی‌حرفین دَییشمه‌سی..səsli hərfin dəyişməsi [آد، دیل‌ب] بعضی کلمه‌لرده مُختلف حالت‌لرده سسلی حرفین آیری حرفه عوض اولماسی (فا: تغییر صامت در کلمه). avlaut

سسلی‌داش..səslidaş [یئرب] چکیش‌له ووراركن جینگیلده ین بیر یانار داغ کوْتله سی fanlit

سسلیک..səslik [آد] هر جوْر سسلی بلگه‌لرین ساخلاندیغی یئر، سسلی شئیلرین آرشیوی.

سس‌وئرمک..səs vermək [تاثیرلی ائیلم] ۱-های‌وئرمک، جاواب-وئرمک ۲-اوْی وئرمک.

سسه‌دوْشمک..səsə düşmək [تاثیرسیزائیلم] دیله آغیزا دوْشمک.

سسه‌قوْیماق..səsə qoymaq [تاثیرسیزائیلم] بیر مسئله و سوْرونو اوْی و رأیه قوْیماق.

سس‌یئهین‌لیگی..səs yehinliyi [آد] سس‌هیزی (فا: سرعت صوت). velocity of sound

سس‌یازار..səsyazar [آد] سس‌لرین اؤزل‌لیکلرینی و دالغا بلیرتی‌لرینی ثبت ائدن آراج (فا: فونوگراف). phonograph

سس‌یازان..səsyazan [آد] سسی ثبت ائدن آراج. recorder

سس‌یازی‌سی..səsyazısı [آد، دیل‌ب] چالقی ویا دانیشیق سسینی بیلدیرن یازی Phonograph

سس‌یانسینماسی..səs yansınması [آد] سس‌قاییدیشی(فا: پژواک). sound echo

سس‌یایار..səsyayar [آد] سس‌لری یایان آراج.

سسی‌کسیلمک..səsi kəsilmək [تاثیرسیزائیلم] سوسماق، دینمه‌مک، کئییمک.

سسینه‌سس‌وئرمک..səsinə səs vermək [تاثیرلی ائیلم] چاغیریشینا جاواب وئرمک، آرخادوُرماق.

سسینی ایچَری چکمک..səsini içəri çəkəmək [تاثیرسیزائیلم] سوسماق.

سسینی ایچَری سالماق..səsini içəri salmaq [تاثیرسیزائیلم] سوسماق.

سسی‌نی چیخارتماماق..səsini çıxartmamaq [تاثیرسیزائیلم] سوسوب قالماق.

سسینی سسینه قاتماق..səsini səsinə qatmaq [تاثیرلی ائیلم] سسینه سس وئرمک، اوْی وئرمک.

سس‌یوکسلدن..səs yüksəldən [صفت] سس اوُجالدان: آمپلی فایر (فا: بلندگو). lordspeaker

سطح..səth [آد، عربجه] سطیح: اؤزئی، بیر شئیین اوْست طرفی (فا: ~).

سطحی..səthi [آد، عربجه] ۱-اؤزئی سل، سطحه عاید ۲-دایاز(فا: ~).

سطْر..sətr [آد، عربجه] سطیر: یازی‌سیراسی، یازی خطّی(فا: ~). line

سطْل..sətl [آد، عربجه] سطیل: دوْلچا، دبّه (فا: ~).

سطوح..sətüh [آد، عربجه] سطح‌لر، اؤزئی‌لر (فا: ~).

سطیر..sətir [آد، عربجه] سطر: یازی‌سیراسی، یازی خطّی(فا:~). line

سطیل..sətil [آد، عربجه] سطل: دوْلچا، دبّه (فا: ~).

سعادت..səadət [آد، عربجه] موُتلولوق، اوْنقونلوق(فا: ~). welfare

سعادتلو..səadətlu [اؤزل‌آد] سعادتلی: هشتَری، قوچان، شیراز-اردکان دا کند آدی.

سعادت‌وقارلی..səadət vuqarlı [یازار] سعادت مهدی‌قیزی گونش ۱۳۳۵ دا نخجوان‌دا آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

سعد..səəd [آد، عربجه] مبارک، قوُتلو (فا: ~).

سعدآوا..sədava [اؤزل‌آد] بوْستان آباد، گرمسار، کرج، فرمهین، درگز-نوخندان دا کند آدی.تبریز ده(سبگ) کند آدی.

سعدلو..sədlu [اؤزل‌آد] سعدلو طایفاسی اصلینده قاراقوْیونلو ائل‌لرینده ایدی. بوُ طایفانین قالدیغی یئرلر نخجوان اطرافی و ایروان بؤلگه سینین گؤنئی طرفلرینده چوُخور سعد بؤلگه‌سی ایدی، قاراقوْیونلولار آرادان گئدندن سونْرا بوُ طایفا آغ قوْیونلولارا و سونُرادا صفوی‌لره قاتیلدیلار. م ۱۵۵۰جی ایللرده بو طایفانین باشیندا الوندخان و سونْرادا اولوغ خان بگ وارایدی[۸۵].

سعدلو..sədlu [اؤزل‌آد] قایی بوْیوناعاید یئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

سعود..səud [آد، عربجه] سعد سؤزونون چوغولو (فا: ~).

سعی..səy [آد، عربجه] چالیشما، چابالاما، جهد (فا: ~). trying

سعیدآوا..səidava [اؤزل‌آد] مراغا، اردبیل، ماکی، جوُغاتئی، قئیدار، زنجان، ساوینقالا، ساوه، ماهنشان، زنجان، بوُیین زهرا و آوج ده کند و اوجان و هریس ده چای آدی {۱-سؤیودآوا ۲-اؤزل‌آد}.

سعیدالله‌مختاری..səidulla mutari [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

سعیدفرجی‌خویی..səid fərəci xoyi [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندان‌دیر[۳].

سَغیرتگَن..səğirtgən [صفت] ۱-قوْشوُجو ۲-اَله آووُجا سیْغماز، سیْرتیق[۷].

سَفَئه..səfeh [صفت، عربجه] سارساق، گیج، آغلی آز (فا: سفیه). silly

سفارت..sifarət [آد، عربجه] ائلچی‌لیک، سفیرلیک، ناظرلیک (فا: ~).

سفارش..sifariş [آد] تاپیشریق، تاپشیرما، ایسمارلاما (فا: ~). {فا" سپردن" باخ: ایسمارلاماق}.

سفارشنامه..sifarişnamə [آد] تاپشیریق بلگه (فا: ~). recommendation

سُفال..sufal [آد، عربجه] ساخسی (فا: ~).

سَفالت..səfalət [آد، عربجه] ۱-سوْن درجه یوخسوللوق ایچینده یاشاما. ۲-آلچاقلیق (فا: ~).

سَفاهت..səfahət [آد، عربجه] سفئه‌لیک (فا: سفاهت).

سفت..sift [آد، فا] محکم، برک (فا: سفت). tight

سفتجان..siftəcan [اؤزل‌آد] فریدن ده کند آدی.

سفته..siftə [آد] سیفته: ۱-بیرنوع‌اعتبارلی کاغاذ promissory ۲-معمولا گؤنه باشلارکن ایلک ساتیشا دئییلیر.

سَفَر..səfər [آد، عربجه] ۱-یوْلجولوق ۲-کز، دفعه ۳-ساواش (فا: ~). ٤-یئر آدی، باخ: صفَر.

səfər.. [اؤزل‌آد] اوُرمیه، درگز، گئرمی(~لو)، قوُم و فرمهین (~آباد)ده کندآدی. خوی (~داغی)، هشتَری (~علی قَجَری)، سالماس دا داغ‌آدی {۱-اینسان آدی؛ ۲-گزی}.

səfərbər.. [ع+فا] ساواشاحاضرلانمیش(عسگربیرلیگی)(فا: بسیج)

səfərbərlik.. [ع+فا+تو] بیر اؤلکه‌نین سلاحلی قوّت‌لرینی ساواشا حاضرلاما (فا: بسیج کردن).

sƏfƏrbiz.. [اؤزل آد] Seferbiz اؤزبَک-کوْنرا ت-قوْشتامغالیْ بوْی لاریندایر[۱۵۸-۸۱].

süfrə.. [باخ] سوْفره.

səfsətə.. [آع / یو] باطل قیاس، بیر ایش و شئیی ترسه گؤسترمک اوْچون دئییلن یاوا سؤزلر (فا: ~). sophistry

süfla.. [آد، عربجه] آشاغی، یوُخارینین ترسی(فا:).

siflis.. [آد] بیر نوع خسته‌لیک (فا: ~). syphilis

sifid.. [اؤزل‌آد] یئرآدی اوْلاراق فارسجا آغ معناسیندادیر، گنللیکله پهلوی دؤنمی تورک بؤلگه‌لرینده یئر آدلارییندا اوْلان آغ سؤزونو دَییشدیره‌رک یئرلرین آدینی بوُ شکیلده یازیرلار بوُ اوْزدن بوجور یئر آدلارینین دوْز یازیلماسی اوْچون چوخلو دقّت گره‌کیر: کئییر سالماس زنجان اوُرمیه‌ده داغ آدی. بُروجن(~دشت)، هیشئیین و فرمهین (~آب)، تاروُم (~بولاغی)، معلم کلایه (~در)، شیروان (~قلعه)، زنجان و شبستره (~کمر) کندآدی.

sifidrud.. [اؤزل‌آد] باخ: قیزیل اؤزن.

sifir.. [آد، عربجه] ائلچی (فا: ~). ambassador

sifil.. [صفت، عربجه] ۱-یوخسول، ائوسیزیوُردسوُز.۲-آلچاق (فا: ~).

sifilanə.. [ظرف] سفیلجه سینه، آلچاقجاسینا (فا: ~).

sifinə.. [آد، عربجه] گمی (فا: ~).

səqqa.. [آد، عربجه] سوُچو، سوُ پایلایان، سوُ داشییان، سوُقابی (فا: ~).

səqqiz.. [اؤزل‌آد] ساققیز: کوردوستان اُستانینین قوزئییینده بیر شهر آدی. {سَقّیز سؤزو ساکاز سؤزونون دَییشیلمیش شکلیدیر و بو کلمه ساکا طایفالارنین آدیلا ایلگیلیدیر و "ز" حرفی تورکجه ده چوخلوق و بوْللوق مفهووندادیر و ساکاز سؤزو ساکالارین چوخ اولدوغو یئر دئمکدیر}. --سقّزبؤلگه‌سینده تؤرک کندلری: آغبولاق (۹ک‌گ‌د* ۷۱۰/ غ‌تو)، آغ تپه (۱۵ک‌ق‌د *۶۰/ غ‌تو)، آغکندسقز (۱۶ک‌ق‌ب *۴۰۰/ غ‌تو)، آلتوُن (۶ک‌ق *۳۷۰/ غ‌تو)، آیاقچی (۶۷ک‌ق‌د *۱۲۰/ غ‌تو)، آیچی (۶ک‌گ‌د *۴۵۰/ غ‌تو)، باش بولاق (۱۳ک‌د *۴۵۰/ ی‌تو)، بالیقلی (۵۲ک‌ق‌د *۱۵۰/ ی‌تو)، تیکان لو (۴۶ک‌د *۱۰۰/ ی‌تو)، قاباقلو (۱۵ک‌گ‌د *۵۰۰/ ی‌تو)، قاباقلوجا (۴۲ک‌گ‌د *۳۰۰/ ی‌تو)، قاشیق (۴۰ک‌ق‌د*۱۲۰/ ی‌تو)، قپلانتو / قافلانتی (۵۵ک‌د *۴۸۰/ ی‌تو)، کوْردکند (۵۶ک‌د *۱۵۰/ ی‌تو)، -سقزبؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار جیغاتوُ تؤکولورلر: یوُرقوْل (s۳b۲۴~)، دالوچای (~ s۳b۲۳)، گوْل‌تپه (~s۴b۱۰)، یکّه دار (مولان آباد s۴b۳۰)، چم آخ کند (~ s۲b۳۱)، چم اسماقلو (~ s۷b۶)، ایراب (~ s۲b۲۷)، باشماق (~ s۶b۱۰)، مال گوُره (s۴b۱۴)، بیلوُ (بیان دره s۴b۱۱)، گامیشه gamişə (تازاکند s۴b۱۸)، خوْرخوْره چای (~۱۴و۱و۹-s۸)، چاوه چای (هئلان s۵b۱۰)، چم بادمجان (~ s۵b۱۵)، چم بایدر (~ s۵b۱۵)، گَلوُلان (گلولان، تاتاوُ چای، s۱b۴۸)، --سقزبؤلگه‌سینین داغلاری: آسمان بولاغی (۳۳ک‌گ۲۰۱۳)،

siqt cənin.. [آد] اوشاق‌سالما(فا: ~tomiscarry)

səqət.. [آد، عربجه] یاوا و بیهوده شئی (فا: ~).

səqf.. [آد، عربجه] چاتی، دام، تاوان (فا: ~).

səqqəl tutan.. [اؤزل‌آد] سالماس دا داغ آدی {ساققال توتان}.

səqqəli tuli.. [اؤزل‌آد] ساققالی دوْلو: زنجان‌دا کندآدی.

suqut.. [آد، عربجه] دؤشمه، آشاغی یئنمه، ییخیلما، داغیلما، یئنیش، دؤشوش (فا: ~).

Soqim.. [آد، عربجه] ناخوش، خسته، مریض (فا: ~).

sükkan.. [آد، عربجه] گمی، اوُچاق‌لاردا یؤندَییشمه‌قوُرقوسو.

səkkaki.. [اؤزل‌آد] تیمورلو دؤورو بیر تؤرک شاعرینین آدی[۱۲].

səkməz abad.. [اؤزل‌آد] سکمَس آباد کیمی ده سؤیله نیلیر: آوجده کند آدی {قوُش یئنمز و اریشمه سی چتین یئر}.

səkməs abad.. [اؤزل‌آد] باخ: سَکمزآباد.

səktə.. [آد، عربجه] ۱-دوُرما، دوُرقو. ۲-پوْزوقلوق (فا: ~).

səkdirmək.. [ائتدیرگن ائیلم] سکمه سینه سبب اوْلماق.

səkrabad.. [اؤزل‌آد] کیوی ده کندآدی {سککیلی و دیک یئر}.

səknab.. [اؤزل‌آد] آوجده کندآدی {سککیلی‌ودیک یئر}.

çəkimi.. [] سکس جاذبه‌سی(فا: جاذبه‌جنسی. sexappeal

səksan.. [باخ] سکسن،ساکسان.

سکستان..səkistan [اؤزل‌آد] ساکالار میلاددان قاباق ۱۳۵جی ایلده سیستانا کؤچه‌رک اؤز آدلارینی بو بؤلگه‌نین آدیندا تثبیت-ائتمیشدیلر، ساک+ستان› ساکستان› سایستان› سیستان.

سَکسَک..Seksek [اؤزل آد] قازاق-کیچییؤز-آلیموْغلوُقاراساقال بوْی لاریندا ندیر[۱۵۸-۸۱].

سَکسَکه..səksəkə [آد] سَکسَکی: قایقی، اضطراب (فا: هیجان). {فارسجا سِکسکه (ایشقیرما) سؤزو سَکمک سؤزوندن آلینمالیدیر}.

سکسَکی..səksəki [آد] باخ: سکسَکه، قایقی.

سکسن..səksən [سایی] ساکسان، ساقسان: یئتمیش دوققوزدان سوْنراکی سایی (فا: هشتاد)eighty {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سکیزاوْن، سکسوّن›؛ دیواندا ایشله‌نن هر ایکی کلمه‌دن بئیله دوشونولورکی سکسن کلمه‌سی "سکیز+ اوْن› سکیزوْن› سکسوْن" سؤزلرندن دؤزه‌لیبدیر؛ محتملا سککیز سؤزو سکمک سؤزیله ایلگیلی اوْلسون، اسکی تؤرکلرده یئددی سایی سینین قوُتسال اوْلاراق دوُراق نقطه‌سی کیمی اوْلماسی و اوْندان سیْچراییب سکیزه گئچمک بوُ آنلاییشی وُجودا گتیریر}.

سکسنجی..səkəsnəci [باخ] سکسن ینجی.

سکسن‌لیک..səkəsnlik [آد] ایچینده سکسن دانا اوْلان، سکسن یاشیندا.

سکسنمک..səksənmək [تاثیرسیزائیلم، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر] دیسکینمک، سیْچراماق.

سکسن‌ینجی..səksəninci [صفت] سیرادا یئتمیش دوْققوزونجودان سوْنراکی‌سیرا سایی (فا: هشتادمی).

سککی..səkki [آد] ۱-اوْتورماق اوْچون ائولرین اؤنونده داش ویا چامموردان دؤزه‌لن یاستی یئر۲-چئوره‌سینه گؤزه یاستی و یوکسک یئر، تراس، گمی سککی‌سی، آراج و داشیت سککی‌سی (فا: سکو). platforme ۳-تفرش ده داغ آدی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سکوّ›؛ بو کلمه تورکجه ده چوخ اسکی و کؤکلو بیر سؤز اولاراق بعضاً یانلیشلیقلا فارسجادان آلینما سانیلیر حالبوکی فارسجادا چوخ یئنی کلمه ساییلیر، دیواندا سکره‌مک، سکریمک، سکریشمک و سکریتمک (سکیرمک) کلمه‌لری سیچراماق و بیر شئی اوْزه‌رینده آتلاماق و آت قوْشماق (نازلاناراق یئریمک) مفهوموندادیر، مثلا دیواندا بو جمله ‹اوْل بیتیک اوْقور ارکن سَکریتتی› بومعنادا گلیب "اوْ کتاب اوْخویاراق بیر شئی اوْزه‌رینده آتلادی" بونلارین اوْرتاق کؤکو سَکمک‌دیر(سَکمک‌عیناسنگلاخدا ایشله‌نیب، باخ: سَکیمک) و سَکمک کلمه سیندن تورکجه ده یایقین قورال اولاراق سکوّ/ سکی/ سککی کلمه‌لری دؤزه‌لیرکی بالاجا مانع معناسینداری، ایندی بو معنا گئنیشله نه‌رک تراس و گمی دوراقلارینا و بو بیچیمده یئرلره دئییلیر، بو کلمه فارسجایا و آیری دیللره ده یاییلمیشدیر}.

سککی‌له‌مک..səkkiləmək [تاثیرلی ائیلم] بیر یئرده سککی دؤزَلتمک.

سککیز..səkkiz [سایی] یئددی‌دن‌سوْنراکی‌سایی" سککیز کتاب، سککیز آی"(فا: هشت)eight {گؤ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سکیز›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

سککیز اوْزلو..səkkiz üzlü [صفت] سککیز اوْزو اوْلان هندسی جیسیم.

سککیزبوجاق..səkkiz bucaq [آد] سککیزبوجاقلی: سککیزبوجاغی اوْلان (فا: هشت وجهی)

سککیزبوجاقلی..səkkizbucaqlı [آد] بخ: سککیزبوجاق.

سککیزجه..səkkizcə [صفت] آنجاق سککیز اوْلاراق.

سککیزَر..səkkizər [صفت] سککیز ساینین توْزیعی بیچیمی.

سککیزقوْل..səkkizqol [آد] سککیزگَن: سککیز ضلعی اولان (فا: هشت ضلعی). octagonal

سککیزگن..səkkizgən [آد] سککیزقوْل: سککیز ضلعی اولان (فا: هشت ضلعی). octagonal

سککیزلی..səkkizli [صفت] سککیزی بیرآرادا اوْلان.

سککیزلیک..səkkizlik [آد] ۱-سککیزی بیرآرادا۲-نوت دا سککیزدن بیر.

سککیزیاشار..səkkizyaşar [صفت] سککیز یاشی اوْلان.

سککیزینجی..səkkizinci [صفت] سیرادا یئددینجی‌دن سوْنراکی سایی.

سککیزینجی‌لیک..səkkizincilik [آد] سککیزینجی اوْلما وضعیتی.

سککیزیوّز..səkkizyüz [سایی] یئددی یوز دوقسان دوققوز دان سونراکی سایی (فا: هشتصد). eight-hundred

سککی‌لیک..səkkilik [آد] سککی‌سی اوْلان.

سکلم..səkləm [آد] قیلدان، یوندان‌توخونموش‌چوُوال[۲].

سکمز..səkməz [باخ: سکمک] آیاق دَیمز یئر، قوُش گئچمز یئر.

سکمک..səkmək [تاثیرسیزائیلم] تک آیاق اوّستونده یئریمک و آتلانماق، سکیمک، سیْچراماق، هوْپانماق "قوُش‌سکمه‌ین یئر، قوْرخولو اوُچوروم". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سکمک›، باخ: سککی}.

سکمَن..səkmən [آد] ۱-گوّل و یا زینتی‌شئیلر قوْیماق اوچون بالاجا میز (فا: نیمکت). ۲-سَویه، مرتبه[۷]. {باخ: سکمک ‹سککی}.

سکمه..səkmə [آد] ت آتلانما، سکیمه، سیچراما، هوْپانما.

سکندیز..səkəndiz [آد] زوْحل گزه ینی.

سُکوت..sukut [آد، عربجه] دانیشماما، سوُسما، سس‌سیزلیک (فا: ~).

سُکون..sukun [آد، عربجه] دوُرقونلوق، آراملیق، دینجیک (فا: ~).

سُکونت..sukunt [آد، عربجه] یئرلشمه، اوْتوراق ائتمه.

سکّه..sikkə [آد، عربجه] مئتال پول وپارا (فا: سکه). coin

سکی..səki [آد] ۱-باخ: سککی. ۲-سانکی {سانماق دان}.

سکیرمه..səkirmə [اآ، ت] ختن یولوندا قصبه آدی.

سکیز..səkiz [سایی] ۱-باخ: سککیز. ۲-(~آپا، ~یر) اوُیغور یازیْت-لاریندا آدی گئچن بیر بگ[۷].

سکیش..səkiş [آد] سکمک ایشی.

سکیل..səkil [آد] آیاقلاری آغ‌حئیوان" ~قوْیون" {سکمک‌سؤزوندن: آغ-رنگین‌بیرحئیوان آیاقلاریناسپیلمه‌حالتینی گؤسته‌ریر}.

سکیللی..səkilli [صفت] بیر یئرینده سکیل اوْلان" ~ آت".

سکیمک..səkimək [تاثیرسیزائیلم] نازلا یئریمک، قیْرجاناراق یئریمک، سکمک" کفلیک کیمی‌سکییر"(فا: خرامیدن) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سکمک›}.

سکیندیرمک..səkindirmək [تاثیرلی ائیلم] سیچراتماق.

سگرَک..səgrək [آد] سگیرَک: کیشی آدی "اوُشون قوْجا اوْغلو سگیرک". {دده؛ باخ: سکی، سگیرمک}.

سگره‌مک..səgrəmək [تاثیرسیزائیلم] قیرجانا قیرجانا یوْل گئتمک، ایچیب سرخوش اوْلوب یوْل گئتمک (فا: خرامیدن، تلو تلو خوردن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سکمک›، باخ: سککی}.

سگریک..səgrik [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی. {باخ: سکی}.

سگریمک..səgrimək [باخ] سگیرمک.

سگزآباد..səgzabad [آد] سگزاوا: بوُیین‌زهرا(* ۲۰۷۰ / ی‌تو). {باخ: سکی

سگیرَک..səgirək [آد] سگرَک: کیشی آدی "اوُشون قوْجا اوْغلو سگیرک". {دده؛ باخ: سکی، سگیرمک}.

سگیرمک..səgirmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-تیتره‌مک، سیچراماق، آتیلماق، ترپنمک "گؤزوم سگیریر". ۲-آت قوْشماق، هجوم ائتمک "میدانِ عشقده سگیرتدیم آتی مسخّر ائتدیم رومو هراتی، نباتی" (فا: باپرش رفتن) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سکمک›؛ دده؛ باخ: سککی}.

سلّ..sil [آد، عربجه] دیغ خسته‌لیگی، جییار شیشی tuberculosis

سلاح..silah [آد، عربجه] یاراق، اسلحه، آخین ائتمک ویا ساووُنماق اوْچون اوْلان آلت (فا: اسلحه). weapon

سلاح‌سیزلاشماق..silahsızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سلاح‌سیز اوْلماق.

سلاح‌سیزلانماق..silahsızlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سلاح‌سیز اوْلماق.

سلاحا سارىلماق..silaha sarılmaq [تاثیرسیزائیلم] سلاح لانماق.

سلاحداش..silahdaş [آد] دؤیوش یوْلداشی.

سلّاخ..səllax [آد، عربجه] قصاب، دری سوْیان (فا: ~).

سَلّاخ..səllax [اؤزل‌آد] سالاق دوزراقدیر: بجنورد دا کند آدی.

سلاسَت..səlasət [آد، عربجه] سلیس‌لیک، یوُمشاقلیق (فا: ~).

سلاسِل..səlasil [آد، عربجه] زنجیرلر (فا: زنجیرها). chains

سُلاله..sülalə [آد، عربجه] سوْی، خاندان (فا: ~). progeny

سلام..salam [باخ] سالام. good morning good

سلام علیک..salaməleyk [اؤزل‌آد] تاکستان دا داغ آدی.

سلام‌علیکم..salaməleykim [اؤنلم] گؤروشدوقده مرحبا آنلامیندا بیربیرینه سؤیله‌نن سؤز (فا: سلام). peace be with you

سلامت..salamat [باخ] سالامات.

سلامت..salamat [اؤزل‌آد] بوُکان، کبودرآهنگ (~آباد) ده کند آدی.

سلب..səlb [آد، عربجه] اوْغورلاما، آرادان آپارما.

سلبه..səlbə [آد] میوه و یئمیش یِیْغماغا یارار اوُزون آغاج، باخ: سالبا.

سلبه‌له‌مک..səlbələmək [تاثیرلی ائیلم] سلبه ایله ووُرماق.

سِل‌بیلیمی..sil bilimi [آد] سل خسته‌لیگی موردینده اولان بیلیم قولو (فا: سل شناسی). phthisiology

سلت..səlt [صفت] ۱-دوْلو، باشدان باشا، تامامیله (فا: تماما)ً. ۲-باخ: سالت، مطلق، محض، صرف (فا: مطلق).

سَلجان..səlcan [آد] قادین آدی "ساری دوْنلو سَلجان خاتون". {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سلجوُق..səlcuq [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-سالْینمیش، آزاد ائدیلمیش، سالتوُق، اَسکی کؤله ۲-باغیْمسیز ۳-ایی سالدیْران ٤-کیچیک یئل، اَسینتی ٦-خبر سالان ۷-اوْغوز بوْیونا باغلی بیر اوْیماق و بگی[۷](دده: قییان‌سلجوق) {بو کلمه مسامره الاخبار و مسایره الاخیار کتابی نین یازاری آقسرایی نین دؤزگون نظرینه گؤره‌اصلینده سالجیْق اولاراق-زامانجا اینجه حرفلره دَییشمه‌سیله سلجوّق وسونرا سلجوُق شکلینه گلیبدیر[۱٤٥]}.

سلجوقلوبوْیلاری..səlcuqlu boyları [اؤزل‌آد] سلجوقلولار اوْغوز لارین قینیق بوْیونا منسوب اوْلارق گؤی‌تورکلرین تمَلینی تشکیل وئرن اوْن اوْخلارین نوُ-سی-پی قوْلوندانديلار، بوُ حکومتین یارانما-سیندا ۱۰جو عصر تورک عالمینی تمثیل ائدن ٦ ائلین اشتراکی وارایدی (اوْغوز، قارلوق، اوُیغور، کیمَک، قیْرقیز، پئچه‌نک)؛ اوْغوز، سالور(سالغور) اوْیماغیندان نشأت ائدر، بوْیلاریندان نئچه‌سینی بئیله آد آپارماق اوْلار: -آناماسلی/ قاراچالی ائلی (اوْیماقلاریندان: یازیر،

سئوینجلی، اوْروجبگلو، اوْلاشلو، اوْرقانلو، قازانجلو، سؤیلهمزلو، یوْلْباشانلو، قاراهایتالو)، -دوْققوزائلی (بیشانلو، قارقین، قارامانلو، کوْردممدلی، آوجی، دَمرَک، حاجیلار، نجّارلو، دوْققوز قوْیونلو). – جَرید ائلی (بایرجَرید، قارا حسنلو، اوْروجقازیلو، مامالو).- آغجاقوْیونلوائلی (چالیشلو، موسی حاجیلو/ موسیجالو، قوْزانلو، حمیدلو)- آیری ائللردن: ائیمیر، چیمنلو، چاغیرقانلو، گوْندشلو. یوْرهگیر، بایندیر، بگدیلی (کوْردلر، جانبگلو/ جاهان بگلو)[۲۰۹].

سلجوقلوایمپاراتورلوغو.. səlcuqlu imperatorluğu [اوْزل‌آد] سلجوق، اوْغوزلارین سوْباشی و بؤیوگو اوْلاراق تورکمنلر طرفیندن باسقی آلتیندا قالاراق خوراسانا گئچدی، اوْ م۹۹٤ده وفات ائدهرک دؤرد اوْغلوندان (میکاییل، اسرائیل/ ارسلان، یوسف، موسی) ارسلان، یابغو سئچیلدی و سونرادان یوسف یابغو اوْلدو کی هرایکیسیده غزنوی سُلطان محمود و قاراخانلی امیری علی تکین طرفیندن آرادان آپاریلدیلار، سوْنرا سلجوغون نوهلری توْغرولُل (طُغرول) و چاغریْ خُراسان شهرلرینی آلاراق توْغرول اوْزَ آدینا خطبه اوْخوتدو (م۱۳۰۷) و استقلالینی اعلام ائتدی و سوْنرالار غزنویلری داندانقان دا یئنهرک همدان آذربایجان و ری شهرینی آلیب و ری شهرینی باشکند سئچدیلر، توْغرول بگه م۱۰۵۵ده بغداد خلیفهسی طرفیندن سلطان لقبی وئریلدی طوْغرول بگ ری ده وفات ائتدی، اوْنون مقبرهسی ایندیده باخیمسیزدیر، سوْنرا چاغری بگین اوْغلو سلطان اوْلدو، آلپ ارسلان آنادوْلویا قوْشون چکهرک م۱۰۷۱ده مالازگیرت'ده روملاری آغیر شکیلده یئندی، سوْنرا ملکشاه (م۹۲-۱۰۷۲) شاه اوْلدو، ملکشاه دان سوْنرا سلجوق امپراتورلوغو پارچالاناراق سوریه و آنادوْلو و کرمان سلجوقلولاری استقلاللارینی اعلام ائتدیلر، ایران و عراقدا ملکشاه اوغلو سلطان سنجر، شاه اولدو و قیْرخ ایل حکومت سوردو، اوْنون زامانیندا ایکی بؤیوک تهلیکه (خاج ساواشی، قاراخاتایلی آخینی) اوْز وئردی، خاج ساواشیندا آنادوْلو سلجوقلاری و دیگر تورک دؤولتلری و ایوّبیلر قاباقدا دوُردولار و سُلطان سنجر قاراخاتایلارا مغلوب اوْلدو و ۷۲ یاشیندا اؤلدو، سنجرین اؤلوموندن سوْنرا سلجوقلولار پارچالاندیلار، آنادولو سلجوقلولاری آنادولودا بؤیوک نائیلتلر قازاندیلار ولی هئچ واخت خاچلیلارا قارشی جهاد اعلان ائتمهدیلر، و ایران کولتورونوده سارایلاریندا یایقین لاشدیردیلار بونلارین مذهبی تعصبلری آزایدی (رنه گروسه) و اینجه صنعتین انکشافیندا بؤیوک رول اوْینادیلار، ایراندا سنجرین اؤلوموندن سوْنرا آتابگلر دؤنَمی باشلاندی، بارچین خاتون سلجوقلولارین گوْجلو شخص لریندن ایدی و ایندیده یئر آدلاریندا ایزینی گؤرمک اوْلار، بوُ دؤنم تورْک بوْیلاری کیتلهلر حالیندا گوْچ ائتدیلر، بوُ گوْچلر موغول یوروشو ترکیبندهده دوام ائدهرکاوْنلارین تورْک حکومتلری قوُرما لارینا سبب اوْلدو (فا: سلجوقیان، سلاجقه). **the seljuks** ؛ بؤیوک سلجوقلو ایمپاراتورلوغوندان بیر گؤرونتو:

سلجوقلوآتابگلری..atabəyləri səlcuqlu [آد] قوُروجو: سلجوق سوُباشی؛ حاکمیت دؤنمی: م۱۰٤۰-۱۱۵۷؛ اگهمنلیک یئرلری: توُرکوستان، هیند، ایران، قافقازلار، آنادولو، مصر، حجاز، یمن، عدن؛ ییخیلیش سببی: موغول یوْروشو سلجوقلولارین دوْزَنی‌نی پوْزدو، و خاچلیهُجوملار آرتدی، سُلطان ملکشاه اؤلندن سوْنرا سلجوقلو حکومتی سوْنا اردی. ۱-عراقخوُراسان سلجوقلولاری: قوُروجو: سُلطان سنجر؛ حاکمیت دؤنمی: م۱۰۹۲-۱۱۹٤؛ سُلطان توغرول، سُلطان تکیش'ین مقابلینده یئنیلهرک حکومت باشا چاتدی. ۲-کرمان سلجوقلولاری: قوُروجو: قاووُت (توُغرولبگین‌قارداشی)؛ حاکمیت دؤنمی: م۱۰۹۲-۱۱۸۷؛ سوْنوندا غوُر تورکلرینه تابع اوْلدو و سوْنرا اوْغوز تورکلرینین‌الینه گئچدی. ۳-سوریه سلجوقلولاری: قوُروجو: ریدوان حلبده و دوْقاق شامدا حکومت قوُردو (ملکشاه'ین قارداشی توُتوش'ون اوْغوللاری)؛ حاکمیت‌دؤنمی: م۱۰۹۲-۱۱۱۷؛ خاچلیلارلا ائتگین مجادله ائدهبیلمهمهسی سببیله اؤلکه بؤری اوْغوللارینین الینه گئچدی. ٤-آنادولو سلجوقلولاری: بیرینجی قیلیج ارسلان (ارسلان یابغونون توْرونو و آنادولونون‌فاتحی‌سلیمان‌شاهین اوْغلو)؛ حاکمیت دؤنمی: م۱۰۹۲-۱۳۰۸؛ سوْنوندا موُغوللارین الینه گئچدی.

سلجوقیلر..səlcuqilər [باخ] سلجوقلولار.

سَلچیک..səlçik [اوْزل‌آد] ۱-تمیز، ناموُسلو، باکره ۲-کیچیک قیْلیچ، بیْچاق ۳-آچیْق، بلیغ، فصاحتلی ٤-قیْلیجارسلان و فاتح سُلطان محمدین قیْزی[۷] {سیلیک+جیک، باخ: سیلمک}.

سلدیرمک..səldirmək [تاثیرسیزائیلم] ییخیلماق حالا دوشهرک یئرْ-یشینی ایتیرمک، بیرقالاناراق یئریمک. {باخ: سالماق}.

سلسَلبیل..səlsəlbil [آد، عربجه] اوُچماقدا (جنّت) بیر بولاق آدی، آخیجی، یوُمشاق (فا: ~). nectar funtain in paradise

سلسله..silsilə [آد، عربجه] بیربیرینه باغلی و آردیجیل هر شئی، بیربیرینه بیتیشه‌رک سیرا تشکیل ائدن شئی‌لر، نسیل، زنجیر "داغ سلسله سی، سلجوقی‌سلسله سی" (فا: ~). chain

سُلطان..sultan [آد، عربجه] ۱-بُرهان، دلیل، اوّستونلوک. ۲-خاقان، پادشاه، خانلار خانی (فا: ~).

سلطان-..-sultan [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ٤٠ آد سایماق اوْلار).

سلطان‌آباد..Sultan abad [اؤزل‌آد] سبزوار کندیستانی، ۱۵ کندی و ۸۰۰۰ نفر نفوسو *واردیر، مرکزی سلطان آباد، سبزوارْین ٤٠ ک‌ق-د طرفینده و نفوسو *۱۳۷۰نفرایدی، اهالی توّرکدولر.

سُلطان‌بوُد..sultanbud [اؤزل‌آد] جوُلفا'دا داغ آدی(۲۲۷۲)[۲٤٠].

سُلطان گوّلو..sultan gölü [آد، بیتگی] دوّیون چیچک سوولار بیر بیتگی آدی (فا: تاج الملوک). aquilegia. r

سُلطانلی..sultanlı [اؤزل‌آد] مانقیشلاق یاریم آداسی، بالکان و خُراسان بؤلگه سینده یاشایان بیر توّرک بوْیو[۸۵].

سلطان‌مجید غنی زاده..sultan məcid ğənizadə [یازار] (۱۹۳۷-۱۸٦٦) شاماخی‌دا آنادان اولوب، و اونلو یازار کیمی تانینیر.

سُلطان ولد..sultan vəlid [اؤزل‌آد] (٦٢٣ه-٧١٢)بهاالدین محمد قونیه و شام دا تحصیل ائدیبدیر، کتابلاری: غزل دیوانی، اوّچ مثنوی سی: ابتدا نامه، رباب نامه، انتها نامه[٦٨، ١٤١].

سُلطانی کاباب..sultani kabab [آد] ات راستاسیندان دوزه‌لن بیر نوع کاباب.

سلطانیه..sultaniə [اؤزل‌آد] زنجان بخش‌لریندن و شهری‌اولاراق ۳٤ کندی و *۲۰۰۰۰ نفر نفوسو واردیر، بو شهر زنجانین ٦ ک‌گ‌اینده یئر آلاراق *٤۳۰ نفر نفوسو توّرک قئید اوْلوبدور.

سلطنت..səltənət [آد، عربجه] پادشاهلیق، شاهلیق، خاقانلیق (فا: ~

سلطنت چی..səltənətçi [صفت] شاهچی (فا: سلطنت طلب). monarchist

سلطنت‌لیک..səltənətlik [آد] شاهچی‌لیق (فا: سلطنتی). royal

سلطه..sültə [آد، عربجه] گوجلولوک، اوّستونلوک (فا: ~).

سلف..sələf [صفت، عربجه] اؤنجل، آردیل قارشیتی، قاباق و اؤنجه کی (فا: ~). predeccessor

سلف..self [آد، عربجه] ۱-باجاناق (فا: ~) ۲-(این) سلف سئرویس.

سلف‌سرویس..self servis [آد، عربجه] قارسون‌سوزیئمک‌ائوی(فا: ~).

سلَق..sələq [اؤزل‌آد] گنبد ده کند آدی(~آتابای، ~قوْجوق).

سلقه..səlqə [آد، عربجه] قایدا، نظام، بیر شئیین دوّزگون وضعیتی.

سلقه‌سَهمان..səlqə səhman [آد] سلقه، سلقه‌لی و دوّزگون.

سلقه‌سیز..səlqəsiz [صفت] سلقه‌سی اولمایان ویا پیس اولان (فا: بد-سلیقه). having bad taste

سلقه‌سیزلیک..səlqəsizlik [آد] سلقه‌سیز اولما(فا: بدسلیقگی). bad taste

سلقه‌لی..səlqəli [صفت] سلقه‌سی یاخشی اولان (فا: خوش سلیقه).

سَلَک..sələk [اؤزل‌آد] اَلی آچیْق، جؤمَرت[۷].

سلکه‌تی..səlkəti [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی {سَلیک+ه+تی: تمیز گؤل، پاکیزه داغ}.

سلم آباد..səlm abad [اؤزل‌آد] فرمهین دا کند آدی.

سلمان..səlman [اؤزل‌آد] گرمسار، ماکی(~آباد)، هشتَری و زنجان (~کندی) دا کند آدی. ابهر(~بوْینوْجی)، خوی(~گونئی)ده داغ آدی.

سَلمانلو..səlmanlu [اؤزل‌آد] گئرمی و مرند ده داغ آدی. زنجان دا کند آدی. {باخ: سالامان / سلمانی}.

سَلمانلو..səlmanlu [اؤزل‌آد] م١٦جی یوّزیلده، آنادولو حلب بؤلگه سینده، ذوالقدر توّرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].

سلمانی..səlmani [آد] باش قیرخان، دللک، بزکچی (فا: آرایشگر). hairdresser {باخ: سالامان؛ بوُکلمه فارسجادا اسکیدن بری ایشلنمیش اوْلسادا کؤکو توّرکجه سالماق سؤزونه باغلانیر؛ باخ: سالامان}.

سَلمَک..Selmek [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای-بوقوُ بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

سَلَن..sələn [اؤزل‌آد] ۱-سالیْنان، سالالانان، قیْوریلان ۲-تَمیز، پاک، ناموُسلو، ظریف، باکره ۳-فیْسیلتی، خفیف سَس ٤-خبر، حوادث ٥-ایلان (توُوا و چوُواش توّرکلرینده)[۷].

سلَنتره‌لر..sələntərələr [آد، دی، یونانجا] بیتگی‌یه بنزر دنیزحئیوانی ، سیفوْنلولار و مرجانلاری ایچینه آلان بیر اؤنملی بؤلوم.

سَلَنگوّن..sələngün [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سَلَن+ گوّن[۷].

سَلَنگه..sələngə [اؤزل‌آد] ۱-قیْوریلان، قیْوریق ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) بایکال گؤلوّنه تؤکولن، توّرک دوّنیاسینین اوّنلو ایْرماغی. ۳-قیز آدی[۷].

سلوْقان..sloqan [آد، این] قیسا وچاریجی پروْپاقاندا.

سَلوا..sələva [اؤزل‌آد] خالخال دا کند آدی.

سَلوَرد..sələvərd [اؤزل‌آد] شاهبوز'دا داغ آدی(۳۱٦٠)[۲٤٠].

سِلّول..sillul [آد] گؤزه، حُجره (فا: سلول). cell

sələ..sələ [آذ] قولپسوز بیر نوع سبد و زنبیل. **baske** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-باشا باغلانان شال. ۲-سبد؛ بو کلمه شال معناسیندا سرمک وسریمک کلمه سیندن آلینمادیر (سرمک+ ه› سره› سله) و ایکینجی معنادا عربجه السلّه سؤزوندندیر[۶]}.

sələ..sələ [اؤزل‌آذ] شاهبوز‘دا(~سوُز) کند. هشتپرده(~یوُردو) چای آدی.

səlyan..sälyan [اؤزل‌آذ] میانا دا کند آدی {باخ: سالیان، جسور}.

səliçik..səliçik [اؤزل‌آذ] سَلیگچیک:تمیز،ناموُسلو،باکره،قیْز آدی[۷].

səlis..sälis [صفت، عربجه] آخیجی سؤز (فا: سلیس).

səlitə..sälitə [صفت] حیاسیز (فا: سلیطه). **shrew**

səliqə..säliqə [آذ، عربجه] سلقه (فا: سلیقه).

səlik..sälik [اؤزل‌آذ] سَلیگ، سیلیک: ۱-ناموُسلو، تَمیز، دؤروست، پاکیزه ۲-کیبار، نارین، ظریف. ۳-قیْزآدی[۷].

səligçik..säligçik [اؤزل‌آذ] سلیچیک:تمیز،ناموُسلو،باکره،قیْزآدی[۷].

səlilək..sälilək [اؤزل‌آذ] رزن ده کند آدی.

səlim..sälim [صفت، عربجه] دوْغرو، دؤز (فا: درست).

səlim..sälim [اؤزل‌آذ] اوُرمیه ده(~بگ، ~کندی)، قوچان(~آباد) کند آدی. خوی دا داغ آدی {سالیم}.

süleyman-..süläymän [اؤزل‌آذ] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۶ آد سایماق اوْلار).

Süleyman ağacı..süläymän ağacı [آذ، بیتگی] بیر بیتگی آدی(فا: ارز).

süleyman sanı axundof..süläymän sanı axundof [یازار] (۱۹۳۹-۱۸۷۵)ائییتیم(پئداقوژی) اوْخوموش و آذربایجانین اؤنلو یازارلاریندانديير.

süleyman hacılu..süläymän hacılu [اؤزل‌آذ] بوُ طایفا م ۱۵جی یوّزیلده آغ قوْیونلو بیرلیگینده حکومتین تشکیلینده نقش‌لری وارایدی[۸۵].

süleyman rəhimof..süläymän rəhimof [یازار] ۱۹۰۰ده قُبادلی‌دا آنادان اولوب، و آذربایجانین اؤنلو یازارلاریندانديير.

süleyman rüstəm..süläymän rüstəm [یازار] (م۱۹۸۹-۱۹۰۶)باکی‌لیدر و انقلابی شعر و ادبیات انکشافیندا بؤیوک روْل اوْینامیشدیر[۱۱۷].

süleymanlu..süläymänlu [اؤزل‌آذ] م۱۶جی یوّزیلده، شام بؤلگه سینده، توّرکلردن بیر بوْی آدی[۸۵].

süleyman nurullahi..süläymän nurullahi [اؤزل‌آذ] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديير[۳].

süleyman haşimzadə..süläymän haşimzadə [اؤزل‌آذ] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

səlin..sälin [آذ] ۱-سَلَن، سالْینان، خبر، فیْسیلتی ۲-سولون قوُشو[۷].

səm..säm [آذ] علاج، درمان {ت: امسم شکلینده ایشله نیر}.

səmm..sämm [آذ، عربجه] آغی، زهر.

səma..säma [آذ، عربجه] گؤی، گؤی اؤزو (فا: آسمان). **heavens**

səmacət..sämacät [آذ، عربجه] لج ائله‌مه، بوُشونا دیرنمه (فا: ~).

səma..säma [آذ، عربجه] انشیتمه، قولاق آسما (فا: ~).

sumağı..sumağı [صفت] سوُماق رنگینده، توُتقون قیرمیزی.

sumaq..sumaq [ع، آ، بیتگی] آلتین آغاجی سوْولادان، ایلیم‌لی و ایستی بؤلگه‌لرده یئتیشن، قابیغی طب‌ده، یاپراقلاری دری‌جیلیک‌ده و دانالاری دؤیوله‌رک یئمک‌و کبابا سپیلیب یئییلن و مرجیمه‌یه بنزر بیر آغاج، سوُماق آغاجی ۳ متره قدَر اوُجالار، قیشدا یاپراغی تؤکولن و میوه‌سی یایین آخیرینداً یئتیشن بیتگی‌دیر (فا: سماق). **rhus**

sumaq aşı..sumaq aşı [آذ] بیرنوع آش اولاراق بوللو سُماق وورارلار.

sumaqpalan..sumaqpalan [آذ، یئرل] بیرنوع سوُ سوزن(فا: آبکش). **colander**

sumaq daşı..sumaq daşı [آذ] بیرنوع داش، یاناردا‌غ ویا چؤکونتو مادّه‌لرین قوُرولوشونون دَییشمه‌سی یوْل ایله عمله گلمیش داش.

sumaqgüllər..sumaqgüllär [آذ، بیتگی] پوّسته سوولار، بیر بیتگی سوْیو (فا: تیره سماق). **anacardiaceae**

sumaqə..sumaqə [اؤزل‌آذ] سوُماقه: اوُرمیه ده داغ آدی.

səmavər..səmavär [ر، آ] باخ: ساماوار، سَموار (فا: سماور).

səmavək..səmavək [اؤزل‌آذ] ساوه و کبودرآهنگ ده کند آدی.

səmavı..səmavı [ع، صفت] گؤی‌له ایلگی‌لی، گؤیله مرتبط، گؤیسل (فا: آسمانی). **heavenly**

sumbadə..sumbadə [باخ] سوُمباتا (فا: ~).

səmbəl..səmbəl [سانسکریتجه] سیمگه، اشاره و تمثال (فا: رمز).

sembolizm..sembolizm [آذ، فرانسیزجا] سیمگه جی‌لیک (فا: ~).

sempat..sempat [آذ، فرانسیزجا] سئوگی و یاخین‌لیق دوُیوسو اوْلان، یانداش، دویقو داش (فا: ~).

sempatı..sempatı [آذ، فرانسیزجا] سئوگی و یاخین‌لیق دوُیوسو، یانداشلیق، دویقو داشلیق؛ سئویملیلیک، یاخینلیق[۲۱۸]. (فا: ~).

sempatizan..sempatizan [آذ، فرانسیزجا] دوُیقو داش (فا: ~).

sempoziom..sempoziom [آذ، لا ‹یو: کنف مجلسی] بیر قونو اؤزه رینده اولان اوُلوسلارآراسی توپلانتی، بیلگی‌شؤلنی[۲۱۸]، قوُرولتای(فا: ~).

simət..simät [آذ، عربجه] رُتبه (فا: مقام).

səmt..sämt [آذ، عربجه] یؤن، جهت، یان (فا: سمت). **direction**

سَمت الرّاس..səmtürrəs [آذ] تپه نقطه‌سی، اوُج نُقطه (فا: ~). zenith

سِمج..simic [صفت، عربجه] سیمیتن آدام، یاپیشیب قوپمایان (فا: ~). {باخ: سیمیتن}.

سمرقند..səmərqənd [آذ] اورتا آسیادا بیر تورک شهری. باخ: سمیزکند {دیوان لغات تورک‌ده ایشله‌نیبدیر، بو کلمه ایکی بؤلومدن تشکیل تاپیر (سمر+کند)؛ و معناجا بوللوق یئر معناسینداییر، دیوان لغات تورکد بو حاقدا بئیله بیر جومله نی گؤرمک اولار:}.

سمریمک..səmrimək [تاثیرسیزائیلم] یاغلانماق، باخ: سمیرمک.

سمسم..səmsəm [آذ، بیتگی] بیرنوع بیتگی[۲۲۴].

سمسار..simsar [آذ، عربجه] کؤهنه ائو وسایلی آلیب ساتان (فا: ~).

سمع..səmə [آذ، عربجه] ۱-قولاق. ۲-ائشیتمه دوُیوسو (فا: ~).

سمعک..səmək [آذ، عربجه] سسلری تقویت ائدن و قولاغا قویولان بیر نوع آلت (فا: ~).

سمفونی..səmfoni [آذ، یو: اوُیوملو] اوْرکستراوُچون یازیلمیش، بؤلوملو و بؤیوک موسیقی اثری (فا: ~).

سمن..səmən [آذ] ۱-اوُزون‌بوْیلو کیمسه ۲-قوْناق، قیز باخمایا گئدنلر، گلین له اوْغلان ائوینه گئدنلر، ۳-یاغینتی[۲۲۴].

سمنان..simnan [آذ] تهران شهرینین دوغوسوندا اولان بیر شهر آدیدر، بو شهرین آدی سگستان، سگنا، سگسر و سکیان دا دئییلیدیر و بو کلمه لر ساکا سؤزیله ایلگیلیدیر و اصلینده ساکاستان دئمکدیر.

سمند..səmənd [آذ، فا] قیزیل‌و بوْز رنگلری‌آراسیندا بیر رنگ (آت اوْچون).

سمندر..səməndər [آذ، دی، فا] ۱-قوُرباغاگیللرین قوُیروقلو تاقیم-یندان، سولاردا ویا سوُ یاخین‌لاریندا یاشایان، یاپراق دری‌لی بیر حئیوان salamandya maculase ۲-(ش) فارس اساطیرینده اوْدلا یاشایان بیر خیالی حئیوان آدی (فا: ~).

سمندر..səməndər [یازار] (۱۳۳۸ه-۱۲۴۲) میرزه سمندر دربندلی شاعردیر و تورکجه شعرلری وار[۱۱۷].

سمندرگیللر..səmənərgillər [آذ، دیرگی] اوْمورقالی، آمفیبیوملار صنفی قوُیروقلولار تاقیم‌یندان بیر سوْی، کرتنکله‌یه بنزر، چیپلاق‌و یومشاق‌دری‌لی اوْلان، قوُردجوغو و ارگینی‌قورولوقدا یاشایان-حئیوانلار.

سمندگان..səmndgan [اؤزل‌آذ] فریدن ده کند آدی.

سمنگان..səmngan [اؤزل‌آذ] قوچان دا کند آدی.

سمَنوُ..smənu [آذ] باخ:سمَنی.

سمور..səmur [باخ] سامور{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سَمورگوک›: بیر نوع قوُش}.

سموم..sumum [آذ، عربجه] سم‌لر، آغی‌لار (فا: ~).

سمه..səmə [صفت] گیج و شاشقین آدام. {بو کلمه سم سؤزوندن آلیناراق، داوا یئیب حالی دَییشمیش آدام مفهوموندادیر، باخ: سامان[۶]}.

سمه‌نی..səmənی [آذ] سمَنوُ،سمَنی،: بوغدا جوانه سینین شره سیندن پیشیریلن بیر نوْع حالوا (فا: ~) {باخ: سوْمو، سامان}.

سمه‌نی..səmənی [اؤزل آذ] آذربایجان خالق رقصلرینده بیریدیر، ان قدیم رقصلردن بیریدیر، داها دوغروسو، رقصدن داها چوخ باهارین گلمه سینه هسر ائدیلمیش عنعنه وی شنلیکدیر. " سمه نی " نی یالنیز قادینلار و قیزلار اوینایرلار.سؤز متنی ایله موشاییت اولونور. " سمه نی " رقصی آذربایجانین هر یئرینده اوینانیلیر[۲۴۵].

سمّی..səmmi [آذ، عربجه] سم‌لی، آغی‌لی (فا: ~).

سَمیران..səmiran [اؤزل‌آذ] اسدآباد دا کند آدی {کؤکلدن}.

سمیرتمک..səmirtmək [تاثیرلی ائیلم، باخ: سامان] کؤک و یاغلی بیر وضعیته گتیرمک (فا: چاق نمودن، پروردن).

سمیرگین..səmirgin [صفت، باخ: سامان] سمیرن، یاغ باغلاییب کؤکه‌لن (فا: چاق شونده).

سمیرم..səmirum [اؤزل‌آذ] شهرضاشهری‌نین بخشلریندن اولاراق قاشقای طایفاسی‌نین یاشادیغی بؤلگه‌دیر{بو کلمه سمیرمک فعلینه باغلی اولاراق بوللوق یئر معناسینداییر، باخ: سمیرمک}. --سمیرُم بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: نرمه/ آ (۳۵ک‌ق‌ب ❊۱۰۰)، بارَنْد (۴۰ک‌گ‌د ❊۱۰۰/ ی‌تو)، ماندَگان (۴۰ک‌گ‌د ❊۳۵۰)، کیفته (۴۵ک‌گ ❊۲۵۰/ ی‌تو)، رَهیز (۵۵ک‌گ ❊۵۰)، شهید (۵۶ک‌گ ❊۱۰۰/ ی‌تو)، --سمیرم بؤلگه‌سینین داغلاری: آس (۳۲ک‌گ‌ب۲۸۱۳)، آغ داغ (۸ک‌ب۳۰۱۷)، آغداغ (۵۱ک‌گ‌د۲۸۵۶)، قوْچان (۱۳ک‌گ‌د۲۸۷۲)، آغداغ (۲۵ک‌د۲۷۸۹)، قاراداغ (۲۸ک‌گ‌د۲۷۹۰)، دلیک داش (۱۱ک‌ق۲۷۷۷)، سوُلک/ سوُلاق (۱۲ک‌ق۳۱۱۴)، قیزیل یال (۱۸ک‌د۲۵۳۳)، آلمالوق (۴۷ک‌ق۲۸۰۹)، قاراآغاج (۲۷ک‌ق‌ب۲۹۴۵)، دالان (۳۰ک‌ب۳۴۲۰)،

سمیرمک..səmirmək [تاثیرسیزائیلم] سمریمک: کؤک و یاغلی بیر وضعیته گلمک، بسلنمک (فا: چاق شدن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹قوْی سمریدی›: قوْیون یاغلاندی}.

سمیز..səmiz [صفت] ۱-یاغلی، اتلی، کؤک (فا: چاق). ۲-قاتیرو ائششک پالانی۳-(تاریخی اؤزل آد) قازاقلارین، اورتایؤز بؤلوگو، نایمان اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. {دیوان لغات تورک، دده قورقود کیتابیندا و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: سامان}.

سمیزاوْتو..səmizotu [آد، بیتگی] سمیز اوْتوگیللردن، یاپراقلاری اتلی، یئمک و سالادلیق سبزه اوچون یارارلانیلان (فا: نوعی گیاه خوراکی). portulara sativa

سمیزاوْتوگیللر..səmizotugillər [آد، بیتگی] آیری تاج یاپراقلاری، ایکی‌چنک‌لی‌بیتگی سوْیو، اؤرنک: سمیراوْتو، ایپک چیچکی (فا: تیره ازگیاهان).

سَمیزباقانالی..semizBaqanalı [اؤزل آد] قازاق‌اورتایؤز-نایمان بوْی لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

سمیزجه..səmizcə [ظرف] سمیز کیمی، سمیزه یاخین.

سمیزکند..səmiz kənd [اؤزل‌آد] ایندیکی سمرقندین اسکی آدی(وارلی)[۱۲].

سمیزلشمک..səmizləşmək [تاثیرسیزائیلم] سمیزلنمک، کؤکلمک.

سمیزلنمک..səmizlənmək [تاثیرسیزائیلم، باخ: سامان] سمیزلشمک.

سمیزله‌مک..səmizləmək [تاثیرلی ائیلم] کؤک ائتمک، سمیز ائتمک.

سمیزلیک..səmizlik [آد] سمیز وکؤک اوْلما دورومو.

سمیزمک..səmizmək [تاثیرسیزائیلم] کؤکلمک (فا: چاق شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سمیع..səmi [صفت، ع] ائشیدن.

سمینار..seinar [لا] باخ: سئمینار.

سن..sən [ض] ایکینجی تکیل کیمسه عوضلیگی. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، گؤیتورک داشیازی لاریندا ایشله نیبدیر}.

سن‌آللاه..sən allah [اؤنلم] یالوارمایاخارما زامانی دئییلن سؤز.

سنّ..sinn [آد، عربجه] یاش ویاشام دؤنمی (فا: ~).

سُنبل..sünbül [باخ] سوْنبول.

سُنّت..sünnət [آد، عربجه] مُسلمان‌و یهودی‌لرده‌اوْغلان اوُشاغی‌نین یئتگین‌لیک‌چاغیناچاتمامیش‌واختلار ارکک‌لیک اوْرقانی‌نین اؤجوندا کی‌دَری‌سینی کسمه ایشی" اؤشاغی سنّت ائتدیلر".

سنتئز..səntez [آد، فرانسیزجا] بیرلَشیم. دؤللنمک اؤچون دیشی و ارکک حئیوانین بیر آرایا گلمه سی.

سنتور..səntur [آد، یونانجا] توخماقجیق‌لارلا چالینان بیر چالقی آلَتی (فا: ~). dulcimer

سنج..sinc [باخ] سینج.

سنج..sinc [اؤزل‌آد] ضیاآباد دا کند آدی.

سنجاب..səncab [آد، دی، فا] سنجاب‌گیللردن آغاجلاردا یاشایان و داها چوخ یئمیشله بسله‌نن، چوخ توکلو، اوزون قویروقلو، گمیرگن، دری‌سیندن کؤرک دؤزَلتمک اؤچون انصافسیزجا آولانان، ممه‌لی بیر حئیوان(فا: ~). sciurus vulgaris

سنجاب‌گیللر..səncabgillər [آد، دیرگی] گمیرگن، ممه‌لی بیر گئنیش سوْی.

سنجَبد..səncəbəd [اؤزل‌آد] سنجه‌بد، سینجاوا: ۱-خالخال بؤلگه سینده بخش آدیدیر، مرکزی، کیوی/ آشاغی کیوی آدیندادیر. ۲-کیوی ده چای آدی {سینجه+آوا: سنگر، پوسو یئری}.

سنجَبدله‌چای..səncəbədləçay [اؤزل‌آد] خالخال‌دا کندو چای آدی {سینجه+آوا+لا: سنگر و پوسو یئری}.

سنجر..səncər [اؤزل‌آد] ۱-اصلینده‌سانجار اوْلاراق ساپلایان، باتیْران و ایی سلاح ایشله‌دن معناسیندادیر۲-اینسان آدی: ~الپ، ~بای، ~بگ، ~اوْخ، ~خان (سلجوُقلو شاهی)، ~بارلاس[۷]. فارسجا کیتابلاردا سنجار شکلینده ده یازیلیر.

سنجه..səncə [ض] سنه گؤره، سنین فیکرینجه.

سند..sənəd [آد، عربجه] بوْنچاق، ییه‌لیک و عایدلیک بلگه‌سی، بلگه(فا: ~).

سندان داغ..sindan dağ [اؤزل‌آد] سیندان داغ ویا زیندان داغ اصلی دئییش اولمالیدیر: قزوین و ابهر ده داغ آدی.

سندل..səndəl [آد، بیتگی] ۱-بیر بیتگی آدی، باخ: سندل آغاجی. ۲-(فر) چاریق، اسکی بیر یونگول آیاق قابی. ۳-بیر جوْر کؤرک‌لی قایيق. {ع} اسکی تورکجه ده چیتتال و چیندال سؤزوندن آلینمادیر(قاناق: صدیق)}.

سندل آغاجی..səndəl ağacı [آد، بی، فرانسیزجا] تاجسیز ایکی چنک‌لی، یاپراق‌لاری قارشی‌لیقلی و سوْبه، سرت و قوخولو، تاختا و اساسی یارارلی، همیشه‌یاشیل، آسیاآغاجی(فا: ~ santalum album

سندل‌گیللر..səndəlgillər [آد، بیتگی] ایستی و ایْلیمان بؤلگه‌لرده یاشایان ایکی یوْزدن چوخ نوْعلاری اوْلان تاجسیز و ایکی چنک‌لی بیتگی‌لر (فا: تیره از درختان). santaluceae

سندواچ..səndvac [آد] بوْلبول[۷]. باخ: ساندواچ.

سنده‌له‌مک..səndələmək [تاثیرسیزائیلم] باخ:سندیره‌مک.

سندیرله‌مک..səndirləmək [تاثیرسیزائیلم] باخ: سندیره‌مک.

سندیره‌مک..səndirhmək [تاثیرسیزائیلم] سالالانا سالالانا یئریمک، یئرقالانماق، یئرقالانا یئرقالانا یئریمک (فا: تلوتلو خوردن) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› ساندریماق›: قاوقا ائتمک؛ چاغاتای

تورکجه سینده ساندیراق سؤزو یاوا و هذیان اؤچون دئییلیر، بوُ کلمه‌لر ساودیرماق و ساو سؤزنه باغلانمالیدیرلار، باخ: ساوساق[۵]}.

səndika..سندیکا [آد، فرانسیزجا] ایشچی ویاآیری قورولوش و کیمسه‌لرین بیرلشمه قورومو (فا: سندیکا).

Senrik..سَنریک [اؤزل آد] تؤرکمن-گؤکلَن بوْی لاریندانديرِ[۱۵۸-۸۱].

sensiz..سنسیز [صفت] سن اوْلمادان.

sənğəç..سنغچ [آد، ت] فیندیقجا کیچیک و دادلی آلما نوْعو.

sənək..سَنَک [آد] شام آغاجیندان‌ویا ساخسی‌دان‌دوزَلمیش بؤیوک‌سوُ بارداغی (فا: خم) barrel {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سَنغَک›، سین و توْپراق سوزیله ایلگیلیدیر}.

sənkron..سنکروْن [صفت، فر، فیزیک] ائش زاماندا، عئینی زاماندا (فا: ~).

sənkronizasion..سنکروْنیزاسیون [آد، فر، فیزیک] ائشلەمه، ائش-زامانلی ائتمه (فا: ~)

sənkronizm..سنکروْنیزم [آد، فر، فیزیک] ایکی ویا نئچه اوْلای و پروْسئسین بیر زاماندا اوْلماسی، ائش زامانلی اوْلما (فا: ~).

seng..سنگ [آد، فا] ۱-داش ۲-آذربایجاندا یئر آدی (معمولا بوجور یئر آدلارینین چوخو تورکجه ده چئوریلمیش ویا ساپدیریلمیش آدلاردیلار: ساوه(~سنگ، ~ستان)، رودسر (~بُنَک)، مانه(~سار)، باهار(~سفید)، درگز-نوخندان (~سوراخ، ~بُر)، تاروُم (سَنگان)، آوج (سنگاوین)، ماهنشان (~بین)، قئیدار(~ده) داکندآدی. مراغا(~دره)، قئیدارو خالخال (~زرد)دا داغ‌آدی.خوی(~سیاه)، خالخال(~بیر)دا چای‌آدی.

sengər..سنگر [آد] ۱-گوللە و توپدان قوْرونماق اؤچون قازیلان چوخور، ساواش سیغیناغی، سیغیناجاق یئر، دالدالاناجاق یئر (فا: ~). trench {دیواندا سَنگیر/ سَنغیر، دووار و داغ چیخینتی‌سی مفهوموندا فارسجایادا گئچیبدیر، کلاوسون[۶]؛ دیواندا سینمک کلمه‌سی هضم اولماق، گیرمک و بیر یئرده بوُسماق معناسینداديرِ، بللیدیرکی بوُسولان‌یئر، چوخور ویا بیر یئکه شئیین بیر چیخینتی‌سی اولابیلر، بورادا ایکی مفهوم آیریلیر، بیر طرفدن سین= سین کلمه‌سی مزار اوچون سؤیله‌نیب (باخ: سین) و اوبیری طرفدن داغ و دووار چیخینتی‌سینا و اوجونا سینگیر دئییلیب، البته‌سینگیر کلمه‌سینین معناسی گئنیشله‌نه‌رک هر چیخینتی اوچونده سؤیله‌نیب نئجه کی اؤزده چیخان چیوزه اوچونده سینگیل دئییلیب، بو کلمه زامانجا دییشه‌رک سیگیل و زییل شکلینه دوشوب، البته زییل معناسیندا اولان سیوَک کلمه‌سی آیری کؤکه باغلیدیر، باخ: سیوری}. ۲-(اؤزل‌آد) همدان، فریدن، خوی، خالخال، تفرش، هشتَری (کلبه-قَفَرسنگری)، زنجان (~گدیکی) اوُجان، اراک، بیناب، ابهرده داغ آدی؛ اوُرمیه (~میرعبداللاه)، میانا، اهر(~آباد)، ماکی و سوُلدوز دا کند آدی. یئر آدی[۲۴۰].

sengərlənmək..سنگرلنمک [تاثیرسیزائیلم] سنگرده گیزلنمک، سنگره گیرمک.

sengrizə..سنگریزه [آد، فا] داشقوُرای "داشقوُرای سد" (فا: سد~).

sengək..سنگک [آد، فا] چانقیللی تندیرده پیشیریلن اوزون چؤرک نوعو.

sengəkçi..سنگکچی [آد] سنگک(چؤره‌یی) پیشیرن.

senglax..سنگلاخ [اؤزل‌آد] بوُ آددا سؤزلوک نوایی‌نین دیوانین یاخشی‌دؤشونمک اؤچون نادرشاهین منشی‌سی میرزا مهدی خان توسط ایله چاغاتای تورکجه سیله یازیلیبدیر .

sengli..سنگلی [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی {سین / سینگ+لی}.

sengün..سَنگوّن [اؤزل‌آد] اوْردو کوْموتانی، ژئنرال(تاریخی اؤزل‌آد) گؤی تؤرکلر و اوُیغورلار دؤنَمینده، ایشله‌نن عسگری عُنوانلاردان[۷].

sengünxan..سَنگوّن‌خان [تاریخی اؤزل‌آد] نایمان خانلاریندان وار خان'ین اوْغلو[۷].

sengir..سنگیر [اؤزل‌آد] ۱-قوُبا'دا یئر آدی ۲-سنگر.

sənli mənli..سنلی منلی [] سن و من، هامی میز، هامی بیر یئرده.

sənlik..سنلیک [آد] سنه عاید، سن ایله باغلی، سنین اؤچون.

sünən..سُنن [آد] گله نک‌لر (فا: سنن).

sənəndəc..سَنَندج [آد] کوْردوستان اُستانی نین مرکزی {باخ: سانان+دژ}.

sənəndəc bölgəsində türk kəndləri..سنندج بؤلگه‌سینده توْرک کندلری [اؤزل‌آد] آغ بولاق (۲۱ک‌ق‌د *۲۳۰/ غ‌تو)، آغجا(٦٦ک‌ق‌د*۸۰/ غ‌تو)، باشماق (٤٨ک‌گ‌د *۱۰٤۰/ ی‌تو)، چاخماق دره (۲۸ک‌د *٤۸۰/ ی‌تو)، چاتاق (۳۰ک‌ق‌ب *۲۵۰/ ی‌تو)، چیلَک (۲٦ک‌د *۲۵۰/ ی‌تو)، زاغا (۳۲ک‌د *۵۰۰/ ی‌تو)، سیس ۳٦ک‌گ‌د *۱۲۰۰/ ی‌تو)، نیَر (رزاب بؤلگه‌سینده، ٤۰ک‌گ‌د *۷۸۰/ ی‌تو)،

sənəndəc bölgəsinin dağları..سنندج بؤلگه‌سینین داغلاری [اؤزل‌آد] اَمروُد (۳۳ک‌ب ۱۹۲۰)،

sənəndəc bölgəsinin çayları..سنندج بؤلگه‌سینین چایلاری [اؤزل‌آد] قیشلاق (q11s1b90).

sənəvi..سَنَوی [آد، عربجه] ایللیک (فا: سنوی).

sənə..سنه [ظرف] سنین اوچون. ۲-سنه۲(آد، عربجه) ایل (فا: سنه). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سانغا›}.

سن‌هارا بوُرا هارا..sən hara bura hara [اؤنلم] گلیب گؤرونمه‌سی تعجّب دوْغوران و بوُ وضعیتده راست گلن آداما دئییلن سؤز " کیشی سن هارا بوُرا هارا، نه ایشین وار بوُردا؟" (فا: تو کجا اینجا کجا؟).

سُنّی..sünni [آد، عربجه] ۱-اسلام مذهب‌لرینده بیری اوْلاراق پئیغمبردن سوْنرا دؤرد خلیفه‌نی اوْنون یاسال جانشینی قبول ائدن بیر مذهب آدی (فا: سُنّی). **sunnite** ۲-حنبلی، حنفی، شافعی، مالکی-حضرتلرینه‌منسوب‌مذهبلرین گنل آدی.

سَنیک..sənik [آد] ایچی‌بوْش، قوْو، ایکی داغ آراسیندا کی سیرت[۲۲٤].

سُنّی‌لر..sünnilər [آد] سُنّی مذهبینده اوْلانلار (فا: اهل سُنت). **Sunnite**

سَوا..səva [عربجه] آیری (فا: جدا).

سَواحل..səvahil [آد، عربجه] ساحل‌لر، قییی‌لار (فا: ~).

سَوار..səvar [باخ] ساوار، سوُوار.

سَوارآباد..səvarabad [اؤزل‌آد] فرمهین(~آباد)، شهرکرد(~جان)، خیاو(سواره) دا کند آدی.زنجان دا (~جانقوُل)داغ آدی.

سَواره..səvarə [آد، فا‌باخ: ساوار] آتلی، مینیک‌لی (فا: سواره).

سَواره‌نظام..səvarə nizam [آد] آتلی‌عسگر، عسگرلیکده مینیک‌لی بؤلوم (فا: سواره نظام). **cavalry**

سَواری..səvari [آد، فا‌باخ: ساوار] آتلی، مینیک‌لی (فا: سواره).

سَوایی..səvayi [ظرف] آیریجا (فا: ~).

سَوَر..səvər [اؤزل‌آد] بیناب و مراغا دا کند آدی {۱-سئوَر، سئویلن یورد ۲-ساوار و سابار یوردو[۸۸]}.

سَوسَک..səvsək [باخ] زَوزک، ساوساق.

سَوَنتو..səvəntu [اؤزل‌آد] ماهنشان دا کند آدی.

سَوَندی..səvəndi [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده داغ آدی.

سَوه‌ره..səvərə [اؤزل‌آد] میانادا کند آدی {باخ: سَوَر}.

سَوه‌ری..səvəri [اؤزل‌آد] سایین‌قالا دا کند آدی {باخ: سوَر}.

سَویه..səviə [آد، عربجه] دؤزئی (فا: ~).

سوْ..So [اؤزل آد] آلتای توْرکلری کوُماندی بوْی‌لاریندا ندیر[۱۵۸-۸۱].

سوْبا..soba [آد] بیر یئری قیزدیرماق اوْچون مُختلف یاناجاق لارلا یانان قوُرغو (فا: بخاری). **heater، stove** {اسکی تورکجه‌ده سؤبو یووارلاق اوْلمایان نسنه‌یه دئییلر و سوْبی / سوُبی شکلینده ده دیواندا ایشله‌نیب و سوْبا اوُزون اولاراق یوُوارلاق اولماماسی اوچون بو مفهومدان آلینمادیر، باخ: سیوری}.

سوْباچی..sobaçı [آد] سوبا دؤزه‌لدن ویاساتان کیمسه.

سوْباچیلیق..sobaçılıq [آد] سوبا دؤزلتمه و ساتما ایشی.

سوْبالیق..sobalıq [صفت] ۱-سوْبادا یاندیریلان اوْدون ویا هر شیئی. ۲-سوبا دؤزلتمه‌یه یارایان شئی.

سوْبودره..sobudərə [اؤزل‌آد] زنگیلان‌دا چای آدی[۲٤۰].

سوْپ سوْیوق..sop soyuq [صفت] چوخ سوْیوق.

سوْپا..sopa [باخ: زوْپا، سیبک] یوْغون دیه نک (فا: چوب دستی).

سوْپالاماق..sopalamaq [تاثیرلی ائیلم] سوپا ایله ووُرماق.

سوْپالانماق..sopalanmaq [بلسیز ائیلم] سوْپا ایله ووُرولماق.

سوْپالی..sopalı [صفت] الینده سوْپاسی اوْلان.

سوْپرانو..soprano [ایتالینجا، آ] ان یوْکسک قادین سسی و بئیله سسی اوْلان مُغنّی حاققیندا دئییلن سؤز.

سوْتو..sotu [اؤزل‌آد] میانادا کندآدی {سوْو/ ساو+تو: ساو و الهام-داغی[۸۸]}.

سوْخالای..soxalay [اؤزل‌آد] قوْبوستان‌دا یئر آدی[۲٤۰].

سوْخدورماق..soxdurmaq [ائتدیرگن ائیلم] سوخماق ایشینی گؤردورمک.

سوْخماق..soxmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئی بیر یئره گئچیرتمک، باتیرماق، گیردیرمک، ساپلاماق. ۲-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی سؤزلر دؤزَلدیر " گؤزه سوْخماق، باش سوْخماق، بوُرون سوْخماق". (فا: فروکردن). **to plunge** {سوُمرجه ‹سیق، زاگ›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سوْقماق، سوْکماق›، بو کلمه‌دن سوْکاک کلمه‌سی (کوْچه) دوزه‌لیب کی چوخراق تورکیه تورکجه سینده ایشله‌نیر و محتملاً عربجه ده زُقاق کلمه‌سی بوندان آلینمیشدیر، فارسجادا سوک› زوُغ (اوجو بیز شئی) و سقلمه (دؤرتمه) بو سؤزدن اولاراق سوپوخماق سؤزوده بو سؤزون دییشیلمیش شکلیدیر، آیدیندیرکی زوُغال کیمی کلمه لرده بونونلا ایلگیلیدیر}.

سوْخو..soxu [آد] ۱-هاون ده دؤیمه‌یه یارایان توخماق (فا: دسته هاون). ۲-داش دیبک.

سوْخوجو..soxucu [صفت] سوخان، سوْخماق ایشینی گؤرن.

سوْخوش..soxuş [آد] سوخماق ایشی ویا بیچیمی.

سوْخوشدورماق..soxuşdurmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-دار بیر یئره سوْخماق، زورلا سوْخماق ایسته‌مک ۲-آلدادارق بیر شئیی قبوُل ائتدیرمک ایسته‌مک، دیله توُتاراق بیر ایشی گؤردورمک (فا: چپاندن). **to cram**

سوْخوشماق..soxuşmaq [تاثیرسیزائیلم] دار بیر یئره گیرمک.

سوْخولجان..soxulcan [باخ] سوغولجان.

سوْخولقان..soxulqan [صفت] اؤزونو چابوقجا سئودیرن.

سوْخولقانلیق..soxulqanlıq [آد] سوخولقان اوْلما وضعیتی.

سوْخولماق..soxulmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-گیرمک، یاناشماق، بیر شئیه قاتیلماق، قاریشماق، زورْلا بیر یئره گیرمک (فا: چپیدن). to crowd into ۲-(بل) سوخماق ایشی گؤرولمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْخولو..soxulu [صفت] سوخولموش اوْلان.

سوْخولوش..soxuluş [آد] سوخولماق ایشی ویا بیچیمی.

سوْخولوشماق..soxuluşmaq [قا] بیرلیکده سوْخولماق.

سوْدا..soda [آد، عربجه] طبابتده و آشچی‌لیقدا ایشله‌نن بیر نوْع دوُز شکلینده مادّه، ناتریوْم بی کاربوْنات.

سوْرا..sora [باخ] سوْنرا.

سوْرا سوْرا..sora sora [ظرف] سوراراق.

سوْراج..sorac [آد] سوْموران آراج.

سوْراغیندا اوْلماق..sorağında olmaq [تاثیرسیزائیلم] حسرتین ده اوْلماق، آختارماق.

سوْراق..soraq [آد] ۱-آختارما، آراشدیرما، آراما، سوْروشما. ۲-خبر (فا: سراغ). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، سوْرماق فعلینه باغلیدیر}.

سوْراق آلماق..soraq almaq [تاثیرسیزائیلم] خبر بیلمک.

سوْراق ائتمک..soraq aetmək [تاثیرلی ائیلم] آختارماق.

سوْراقچی..soraqçı [آد] سوْراق ائدن، سوْروشان، آختاران.

سوْراق سوْراقلا..soraq soraqla [ظرف] سوْروشا سوْروشا، آختارا آختارا.

سوْراق سیز..soraqsız [صفت] نشان‌سیز (فا: بی نشان). untraceable

سوْراق لاشماق..soraqlaşmaq [تاثیرلی ائیلم] سوْروشماق، سوْراق-ائتمک.

سوْراق لاماق..soraqlamaq [تاثیرلی ائیلم] سوْروشماق، سوْراق ائتمک.

سوْراق وئرمک..soraq vermək [تاثیرلی ائیلم] خبر وئرمک.

سوْرت..sort [آد، فر‹لا] دؤزوم‌له‌مه، سیرا لاما (فا: سورت).

سوْرت سیناماق..sort sınamaq [تاثیرلی ائیلم] دؤزوم‌له‌مک و کئیفیتینی بللی ائتمک، سیرالاما و یوْخلاماق، سوْرت ائله‌مک و دَیرلندیرمک.

سوْرت لاییجی..sortlayıcı [آد] دؤزوم‌له‌ین، سیرالایان (فا: سورتر).

سوْرتلوق..sortluq [آد] بللی سوْرت و سیرایا عاید اوْلان.

سوْرتوق..sortuq [آد، سوْرماق+ توُق] سوْروم (فا: مک).

سوْردورماق..sordurmaq [ائتدیرگن ائیلم] سوْرماق ایشینی گؤردورمک.

سوْرغو..sorğu [آد] باخ:سوْرقو.

سوْرغویا توتماق..sorğuya tutmaq [تاثیرسیزائیلم] دالبادال سوْرغو ائله‌مک.

سوْرقو..sorqu [آد] ۱-استنطاق، سوُچ سانیق‌ایندان گرکلی سوْرولاری سوروشما، سوروشماق ایشی. ۲-سوْرو، سؤال (فا: پرسش). question

سوْرقوبلگه..sorqubəlgə [آد] پرسش‌نامه(فا: پرسش نامه). questionnaire

سوْرقوجو..sorqucu [صفت] سوْرقوجلایان (فا: بازجو). investigator

سوْرقوچ..sorquç [آد] موُم و مؤهورله‌مه ماده‌سی، باشا تاخیْلان چَلَنک[۷].

سوْرقوچلانماق..sorquçlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سوْرقوچ لا بزَنمک.

سوْرقوسال..sorqusal [صفت] استفهامی (فا: استفهامی). interrogative

سوْرقوسوآل ائله‌مک..sorqusual eləmək [تاثیرلی ائیلم] بیریندن سوْرقو سوْروشماق، سوال ائله‌مک (فا: پرسیدن). to ask.

سوْرقو سوآلا توْتماق..sorqu suala tutmaq [تاثیرلی ائیلم] بیریندن-دالبادال سوْرقو سوْروشماق، سوال ائله‌مک (فا: پرسیدن). to ask.

سوْرقوسوز..sorqusuz [ظرف] سوْرمادان، هئچ سوْروشمادان سوْرقو یارقیچی.

سوْرقولاما..sorqulama [آد] سوْروشدورما (فا: بازجوئی). investigation

سوْرقولاماق..sorqulamaq [تاثیرلی ائیلم] سوچ ایش اوْچون بیریندن سوروقو سوْروشماق (فا: پرسیدن). to ask

سوْرقولانماق..sorqulanmaq [بلسیز ائیلم] سوْرقولاماق ایشی گؤرولمک.

سوْرقولانیش..sorqulanış [آد] سوْرقولاماق ایشی ویا بیچیمی.

سوْرقون..sorqun [آد، بیتگی] سبدچی سؤیودو، بان‌آغاجی (فا: نوعی درخت). moringa aptera

سوْرما..sorma [آد] ۱-سوْمورما (فا: مکش). ۲-سوْروشما.

سوْرماجا..sormaca [آد] سوْروشدورما.

سوْرماق..sormaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-امک، سوْمورماق (فا: مکیدن). to suck ۲-سوْروشماق(فا: پرسیدن). to ask {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سوْردورماق›، بیر باخیمدان دئمک اوْلارکی سوْمورماق وسوْرقو سوْروشماق هرایکی‌سیده‌بیرزادی‌چکیب چیخارماق دئمکدیر وبو اوزدن هر ایکی معنا بیر کؤکه باغلیدیر، باخ: سوْمورماق؛ اینگیلیزجه sorp, absorb کلمه‌لری سوْرماق و سوْمورماق سؤزلر ایله ایلگی‌سیز دَییللر}.

سوْرموق..sormuq [آد، باخ: سوْرماق] اوشاق امزیگی.

سوْرو..soru [آد] ۱-سوْروشما، سؤال، سوروشولان سؤز (فا: پرسش). question ۲-سوْرون، مسئله problem {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سوروُغ›}.

سوْروجو..sorucu [صفت] ۱-سوْران، سوْروب چکن. ۲-سوْروشان، . one who asks

سوْروشان..soruşan [صفت] سوْروجو (فا: پرسنده).

سوْروشدورما..soruşdurma [آد] سوْرقو سؤوال ائتمه، استنطاق (فا: بازپرسی). inspection

سوْروشدورماجی..soruşdurmacı [آد] سوروشدورما ایشینی گؤرن (فا: بازرس). inspector

سوْروشدورماجیلیق..soruşdurmacılıq [آد] سوروشدورما ایشی و بیچیمی.

سوْروشدورماق..soruşdurmaq [تاثیرلی ائیلم] آراشدیرماق، دؤزَنله‌مک(فا: بازپرسی کردن)

سوْروشدوروجو..soruşdurucu [آد، ص] سوروشدورما ائدن.

سوْروشما..soruşma [آد] سورقو(فا: سؤال). question

سوْروشماق..soruşmaq [تاثیرلی ائیلم] سوْرو سوْرماق، سؤال ائتمک، بیرینی گؤرمک ویا حالینی بیلمک اوْچون دیله‌ینی بیلدیرمک (فا: پرسیدن). to ask {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سوْغراشماق›}.

سوْروشوُلاسی..soruşulası [ظرف] سوْروشولاراق.

سوْروشولماق..soruşulmaq [بلسیز ائیلم] سؤال ائدیلمک، سوْرو سؤیله‌نیلمک.

سوْروغ..soruğ [آد] سوْرو، سوْرقو (فا: سراغ). {ت، فارسجادا سُراغ کلمه‌سی بو سؤزدن آلینمیشدیر}.

سوْروغ گونو..soruğ günü [آد] قیامت گؤنو، سوْروشدورماگونو. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْرولار..sorular [آد] مسائل (فا: مسائل). problems.

سوْرولماق..sorulmaq [بلسیز ائیلم] سوْرماق‌ایشی گؤرولمک(فا: سؤال شدن، مورد مواخذه‌قرارگرفتن) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: ۱-سوروشماق. ۲-سورولماق}.

سوْروم..sorum [آد] سوْروملولوق (فا: مسئولیت).

سوْروم سوُزجا..sorumsuzca [صفت، ظ] سوْرومسوز بیچیمیده.

سوْرومسوز..sorumsuz [صفت] مسئولیتی اوْلمایان.

سوْرومسوزلاشماق..sorumsuzlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سورومسوز وضعیته گلمک، مسئولیت سیزلشمک (فا: غیر مسئول شدن).

سوْروم‌سوزلوق..sorumsuzluq [آد] مسئولیت‌سیزلیک(فا: عدم‌قبول-مسئولیت).

سوْروملو..sorumlu [صفت] سوْروملولوق داشیان (فا: مسئول) in charge

سوْروملولوق..sorumluluq [آد] مسئوللوق(فا: مسئولیت). responsibility

سوْرون..sorun [آد] مُشکل، پروبلئم (فا: مسئله). question

سوْرونسال..sorunsal [صفت] دوْغرو اوْلماغی شُبهه اوْیاندیران.

سوْرونسوز..sorunsuz [صفت] سوْرونو اوْلمایان، پرابلئم‌سیز.

سوْرونلار..sorunlar [آد] مُشکلات (فا: مشکلات). difficulties

سوْرونلو..sorunlu [صفت] سوْرونو اوْلان، پرابلئم‌لی.

سوْرونماق..sorunmaq [بلسیز ائیلم] سوْمورولماق.

سوْزارماق..sozarmaq [تاثیرسیزائیلم] سوْلماق (فا: پژمردن). to fade

سوْس..sos [اؤزل‌آد] آذربایجان‘دا کند آدی[۲۴۰].

سوْس..sos [آد، فرانسیزجا] بامادوْردان دؤزه‌لن بیر جوْر چاشنی (فا: سُس).

سوْس‌ایینه‌سی..sos iynəsi [آد، باخ: سوّس] بیر نوع بؤیوک ایینه.

سوْسوایینه‌سی..sosu iynəsi [آد، باخ: سوّس] بیر نوع بؤیوک ایینه.

سوْسیال..sosyal [لا] ۱-توپلومسال، اجتماعی. ۲-بیر سیرا کلمه‌لرله بیرلیکده سوُسیالیست و سوْلجو آنلامی کلمه‌یه آرتیریر "سوْسیال دئموکرات، سوْسیال دئموکراسی" (فا: سوْسیال).

سوْسیال‌دئموکرات..sosyal demokrat [آد، لا] سوْسیال‌دئموکراسی-یانلی‌سی(فا: ~).

سوْسیال دئموکراسی..sosyal demokrası [آد] امکچی و زحمتکش‌لرین چیخارینی و حاققینی قوْروما و اؤرونون آرتیرماسینی هدف آلان توْپلومسال و سیاسی آخیم، سوْسیال سؤزو توْپلومسال و اجتماعی جهتدن ثروتی پایلاشماق و دئموْکراسی سؤزو سیستیمده گوْجو پایلاشیب و اَگه منلیگی گئنیشله دیب یایقین لاتماق دئمکدیر و بوُلار بیرلیکده ثروت و گوْج پایلاشیمی مفهوموندادیر (فا: ~).

سوْسیالیزاسیون..sosyalizasion [آد، فرانسیزجا] توْپلوم لاشدیرما (فا: ~).

سوْسیالیزم..sosyalizm [آد، فرانسیزجا] توپلومجولوق (فا: ~).

سوْسیالیست..sosyalist [آد، فرانسیزجا] توْپلومجو، سوْسیالیزم یانلی‌سی (فا: ~).

سوْسیولوژی..sosioloji [آد، لا] توْپلوم بیلیمی (فا: ~).

سوْسیولوق..sosioloq [آد، فرانسیزجا] توپلوم بیلیمی اوُزمانی (فا: سوْسیولوگ).

سوْغان..soğan [آد، بیتگی] ۱-زنبق گیللردن، کؤکو یومرو و یا سوْبه بیچیم اینده ویئمَکده ایشلهنن بیر بیتگی (فا: پیاز، بصل). **onion**، **allium cepa** ۲-بعضی بیتگی‌لرین گؤوده‌لرینین قالین لاشمیش ویا یومرولاشمیش بؤلومو. ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "ساققالینا سوْغان دوْغراماق، اوْره‌یی سوْغان کیمی سوْیولماق، کئیفینه سوْغان دوْغراماق". {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بوکلمه اسکیده سوْغون شکلینده ایشله‌نیردی وآیری طرفدن سوغونماق سؤزو ایندیکی سوْیونماق آنلامیندایدی که سانیلیر سوْغان سؤزونون کؤکو بوآنلاما باغلی اوْلمالیدیر و لای‌لای سوْیولان توْمورجوغو گؤسته ریر[۶]}.

سوْغاناق..soğanaq [آد] بعضی بیتگی گؤوده‌لرینین قالین لاشمیش ویا یومرولاشمیش بؤلومو "لاله‌سوْغاناغی، زانباق سوْغاناغی، سوْغانین یومرو کؤکو".

سوْغان‌بوْزباشی..soğanbozbaşı [آد] یاغداقیزاریش-سوْغانلاپیشیریلن دورویئمک

سوْغان‌تورْشوسو..soğanturşusu [آد] سوْغانی مُختلف گؤی‌لرله سرکه‌یه قویوب و اوندان دوزه‌لن بیر نوع تورشو.

سوْغانجی..soğancı [آد] سوْغان بئجه رن ویاساتان کیمسه.

سوْغانجیق..soğancıq [آد] بئینین آلتیندا و بیج ایلیگ'ین اوْستونده اوْلان بؤلوم (فا: مخچه). **medula phlongata**

سوْغانچا..soğança [صفت] سوْغانلا پیشیریلمیش بیر نوع شوْربا، کالیش شوْرباسی (فا: نوعی شوْربای پیاز).

سوْغانچی..soğançı [اؤزل‌آد] هشتَری‌ده داغ، چای و کندآدی؛ سایین‌قالا دا کند آدی {محتملا اکینچیلیک‌له ایلگیلی آددیر}.

سوْغان‌چیچه‌یی..soğan çiçəyi [آد، بیتگی] فوْلیا.

سوْغان‌سوْو..soğansov [صفت] سوْغانسی، سوْغانا بنزر(فا: پیازی **bulbous**

سوْغانسی..soğansı [صفت] سوْغانسوْو، سوْغانا بنزر(فا: پیازی **bulbous**

سوْغان‌کوْکوسو..soğan küküsü [آد] نارین قیزارمیش سوغان و آزجا ات و قیرمیزی بادیمجان‌قاتیلاراق و قیزارتیلاراق‌حاضرلانان یئمک

سوْغان‌کیمی سوْیماق..soğan kimi soymaq [تاثیرلی ائیلم] وار یوخدان ائیله‌مک.

سوْغان‌کیمی سوْیولماق..soğan kimi soyulmaq [تاثیرسیزائیلم] وار یوخدان چیخماق.

سوْغانلی..soğanlı [صفت] ۱-ایچینه سوْغان قاتیلمیش، سوغانی بول اوْلان‌یئر(فا: پیازدار)۲-(آ) اردیبل ده کند آدی، باخ: نیر.

سوْغانلیق..soğanlıq [آد] ۱-سوغان یئتیشدیرمه یئری۲-ساوه‌ده کندآدی.

سوْغای..soğay [تاریخی اؤزل‌آد] ۱-ساغلیقلی، دینج۲-یئنی‌سئی-ایْرماغی قیْیی‌لاریندا یاشایان، آلتای‌تورْکلرینه باغلی بیرتورْک-اوْیماغی[۷].

سوْغد..soğd [آآ، ت] سمرقند و بوُخارا آراسیندا یئر آدی.

سوْغداق..soğdaq [آآ، ت] سمرقند و بوُخارا آراسیندا سوْغد'دان بالاساغون'ا، گلمیش و تورْکلشمیش بیر اوُلوس آدی.

سوْغولجان..soğulcan [آد، دیرگی] ۱-قارین قوُردو (فا: نوعی کرم روده). ۲-باخ: سوْلوجان {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: یئر قوُردو؛ بو کلمه سوْخولماق فعلیندن آلیناراق اصلینده سوْخولقان اوْلمالیدیر، و یئره سوخولان حئیوانی آندیریر، باخ: سوْخولماق، زوغ}.

سوْفا..sofa [آد، عربجه] ائولرده اوْدا قاپیلارینین آچیلدیغی گئنیشجه یئر، هال (فا: هال).

سوْفیستیک..sofistik [صفت، فر] سفسطه‌لی، یانیلتمالی (فا: سُفیستیک).

سوْق..soq [آد، عربجه] سئوق، گؤندَرمه، گؤتورمه (فا: سوق).

سوْق الجیشی..soqulceyşi [آد] استراتژیک (فا: سوْق الجیشی). **strategic**

سوْقاق..soqaq [آد] کوچه(فا: کوْچه) **lane** {باخ: سوْخماق}.

سوْقماق..soqmaq [آد، اسکی] آیاق قابی[۸].

سوْقوْلاق..soqulaq [اؤزل‌آد] سوْخولاق: ۱-آداق، قُربان۲-سوْخوُلقان، موُنس، جاناياخین۳-قیْرقیزلارین‌مانقوُش‌اوْیماغی‌اوُلوبابالارینداندان[۷]. قیْرقیز-موْنقوُش بوْی‌لارینداندیر[۸۱-۱۵۸].

سوْکار..sokar [آد، ت] سوْقار: بوُینوزسوز حئیوان، باشی ساچسیز آدام.

سوْکمان..sokman [اؤزل‌آد] باخ:سؤکمن: ۱-مَرد، دؤروست ۲-دیز قاپاغینا قدر گَلن اوُزون بیر توْر چکمه (توْرکمن چکمه‌سی) ۳-(تاریخیاؤزل‌آد) آرتوق اوْغوللاری بگلیگیندن. آرتوق بگین اوْغوللاریندان[۷].

سوْل..sol [صفت] ۱-سوْل طرف، سوْل یؤن، بدنین اوْرک اوْلان طرفی، ساغ طرفین تَرسی، ساغ قوْلون مُقابلی (فا: چپ). **left** ۲-توپلوم واقتصاددا کؤکدن دییشیک‌لیگه یانلی اوْلان گؤروش، باشقالارینا گوره رادیکال داوراناں قروپ وکیمسه، بوُ معنا پارلمان سالوْنوندا رادیکال و انقلابچی پارتی‌لارین عُضولرینین صدردن سوْل طرفده اوْتورماسی عنعنه سیندن آلینمیشدیر (فا: چپگرا). {دیوان

لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}. ۳-سوْل۲(آد، فرانسیزجا) "fa" و "la" نوت‌لاری آراسیندا اولان بیر سس.

سوْل‌آچیق..sol açıq [آد] فوتبالدا سوْل قلعه چی‌نین اؤنونده کی ساووُنان اویونجو.

سوْلاخای..solaxay [صفت] سول اللی، هر ایشی سوْل الیله گؤرن، سول اَققَی (فا: چپ دست). {سوْل+آق+آی}.

سوْلاخای‌لیق..solaxaylıq [آد] سوْلاخای اوْلما وضعیتی.

سوْلاشیْقلی..solaşıqlı [اؤزل‌آد] یارارلی، چوْخ یارارلی، ایش بیتیریجی[۷].

سوْلاغان..solağan [صفت] تئز سوْلان، سوْلان.

سوْلاق..solaq [اؤزل‌آد] ۱-عسگر یؤنه‌تن، عسگر سِوق ائدن (سوُلاق) ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) آوار خانلاریندان. بایان خان‌ُیْن، بیزانس ائلچی‌سی.

سوْلاق..solaq [صفت] سوْلاموق، باخ: سوْلاخای. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْل‌اَققَی..soləqqəy [صفت] سوْلاموق، باخ: سوْلاخای. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْلاقلیق..solaqlıq [آد] سوْلاق اوْلما وضعیتی.

سوْل‌ال..sol əl [آد] سوْل طرف (فا: دست چپ). left side

سوْل‌اللی..sol əlli [صفت] سوْل الینی ساغ الینین یئرینه ایشله‌دن، سوْلاخای (فا: چپ دست). left-handed

سوْلاموُق..solamuq [صفت، ت] سوْلاق، سوْلاخای، سوْل اللی.

سوْل‌ایچ..sol iç [آد] فوْتبالدا اؤنده کی بئش اؤیونجودان سوْلدان ایکیجی‌سی.

سوْلبان..solban [اؤزل‌آد] بالاکن‌ُده چای آدی[۲٤۰].

سوْلتوُ..soltu [تاریخی اؤزل‌آد] سوْلودو، سوْلوقلوُ؛ قیْرقیزلارین، توْقای-اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷].

سوْلچو..solçu [آد، ص] توپولومدا و اقتصاددا کؤکدن دَیشیک‌لیگه یانلی اوْلان کیمسه و سوُسیالیزم فلسفه‌سینه یانا اوْلان کیمسه ویا پارتی، باخ: سوْل۲ (فا: چپ، چپگرا). leftist

سوْلچولوق..solçuluq [آد] سوْلچو اولما ایشی، سوْلچونون گؤروشو، سوْلوق (فا: چپ گرائی). leftism

سوْلخان..solxan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوْل+ خان[۷].

سوْل‌دره..sol dərə [اؤزل‌آد] خمین، سربندده‌داغ، اردبیل‌ده کند آدی {سوُلودره کیمی ده سؤیله نیلیر}.

سوْل‌دؤنوشلو..sol dönüşlü [صفت] سولا دؤنوشو اولان ویا گره کن (فا: چپ گرد). turning to the left

سوْلدورماق..soldurmaq [تاثیرلی ائیلم] سولماسینا یول آچماق، سولغون ائتمک، سولغون لاشدیرماق (فا: پژمردن). t~ to fade {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْلدوش..solduş [آد] توی‌دا بگین سوْل طرفینده اوْتوران (فا: ~).

سوْلشاد..solşad [تاریخی اؤزل‌آد] اوُیغورلار دؤنَمینده، اوْردوُلارین سوْل جناحینی یؤنه‌تن کوْموتانلارا وئریلن بیر عسگری عُنوان[۷].

سوْلغوُر..solğur [اؤزل‌آد] سالقوُر، آتاق، سالدیْری[۷].

سوْلقون..solqun [صفت] سولموش، سوْلوق، اؤلگون، ضعیف حالا دؤشموش (فا: پژمرده). faded {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْلقونای..solqunay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوْلقونُ+ آی[۷].

سوْلقونلوق..solqunluq [آد] سوْلوقلوق (فا: پژمردگی). withered state

سوْلقونلاشماق..solqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سوْلقون وضعیته گلمک (فا: افسردن). to depess ،to grow pale/ pallid

سوْلقونلوق..solqunluq [آد] سولقون اوْلما وضعیتی. paleness, pallor

سوْللار..sollar [آد] سوْل پارتی عضو و اؤیه‌لری.

سوْل‌لاشماق..sollaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سیاسی گؤروْشجه سوْل پارتی‌لارا یاخین لاشماق (فا: چپگرا شدن).

سوْللاماق..sollamaq [تاثیرلی ائیلم] بیر داشیت آیری داشیتی قاباقلاماق اوْچون سوْلوندان گئچمک (فا: به سمت چپ پیچیدن).

سوْل‌لاییش..sollayış [آد] سوْل لاماق ایشی ویا بیچیمی (فا: چپگرایی).

سوْلتوُ..Soltu [اؤزل آد] قیْرقیز-تاقای بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

سوْل‌لو..sollu [صفت] ساغلی سوْللو.

سوْللوق..solluq [آد] سوْل اوْلما وضعیتی، باخ: سوْلچولوق.

سوْلما..solma [آد] رنگی‌اوُچما و آتما، سارارما (فا: افسرده گی).

سوْلماز..solmaz [صفت] ۱-سوْلمایان، رنگینی ایتیرمیین، چَکیجی (فا: پژمرده نمی شود). ۲-قیزآدی.

سوْلمازای..solmazay [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوْلماز+ آی[۷].

سوْلماق..solmaq [تاثیرسیزائیلم] رنگی‌اوُچماق، رنگی آتماق، سارارماق (فا: افسردن). to depess {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سوْلوُشماق}، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْلماقان..solmaqan [اؤزل‌آد] جانلی، اؤلومسوز، سوْلماز[۷].

سوْلموش..solmuş [صفت] سوْلغون، رنگی‌قاچمیش، سارارمیش(فا: پژمرده.

سولو..solu [آد، لا] یالنیز بیر مُغنّی طرفیندن ایفا اولونان موسیقی اثری ویا اونون آیریجا بیر بؤلومو، بیر رقاص طرفیندن ایفا ائدیلن رقص ویا اونون پارتیا و جشنی.

سولوما..soluma [آد] سولوماق ایشی.

سولوماق..solumaq [تاثیرلی ائیلم] نفس چکمک، سولوقلاماق(فا: نفس کشیدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سولوب‌سارالماق..solub saralmaq [باخ] سارالماق، سولماق-سولوب‌سوزالماق

سولوجان..solucan [آد، دیرگی] توپراق ایچینده و نملی یئرلرده یاشایان، وُجودلاری یومُوشاق، اوزون و یووارلاق، یئنی‌لنمه یئته‌نگی اولان کیچیک بیر حئیوان (فا: نوعی کرم). **vermis**

سولوجان‌اوتو..solucan otu [آد، بیتگی] توپلاشیق گیللران، چیچکلری سولوجان دؤشوروجو بیر بیتگی. **tanacetum vulgare**

سولوجان‌دَلیگی..solucan dəliyi [آد] سولوجان چوخورو: اوزای بیلیمینده فرض اولونور اوزای ائیملی بیر شکیلده‌دیر و بو ائیکلیک دن یارارلاناراق اوزایین ایکی اوزاق نوقطه‌لریندن ویا ایکی گؤی-آداسیندن بیربیرینه، بیر چوخور و دلیک واسیطه‌سیله بیر آندا گئچمک اولار، بو گئچیش چوخورلارینا سولوجان دلیگی دئییرلر، ساده اولاراق، بیاض و قارا دلیکلر آراسیندا باغلانتی یا، سولوجان دلیگی دئییلیر، و اونلار آراسیندا قیسالمیش گئچیش یوللاریدیر، باخ: قارادَلیک (فا: کرم چاله) **wormhole**

سولوجان‌دؤشوروجو..solucan düşürücü [آد] باغیرساق قوردلارینی اؤلدورمه گه ویا ائشیگه آتماغا یارایان علاج و توخداج.

سولوجانلار..solucanlar [آد، دیرگی] چوخ گؤزه‌لی حئیوانلاردان، حالقا قوردلار تاقیم ایندان قیللی آیاقلی‌لار صنف ایندن، اوزون وُجودلو، یومشاق و آیاقسیز حئیوان‌لار(فا: کرمها).

سولوخماق..soluxmaq [باخ] سولماق.

سولوش..soluş [آد] سولماق ایشی ویا بیچیمی (فا: پژمردگی).

سولوغان..soluğan [صفت] نفس دارلیغی اولان.

سولوق..soluq [آد] ۱-آغ جیبارلارا آلینیب وئریلن هاوا، نفس **breath** ۲-(ص) رنگی‌قاچمیش، سولموش(فا: پژمرده). ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) خزر امپراتورلوغو دؤنمی بگ و کومُوتان آدی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سولوق سوُز..soluqsuz [ظرف] سولوق آلمیاجاق بیچیمده.

سولوق‌سوُزلوق..soluqsuzluq [آد] سولوق سوُز اولما وضعیتی.

سولوق کسیجی..soluq kəsici [آد] چوخ هیجان ویا قورخو وئرن.

سولوق لاشماق..soluqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سولوق لاماق.

سولوق لاماق..soluqlamaq [تاثیرسیزائیلم] سولوق آلیب وئرمک.

سولوق لانماق..soluqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] راحتجه نفس چکمک.

سولوق لوق..soluqluq [آد] سولوق اولما وضعیتی.

سولوق وارلیغی..soluq varlığı [آد] سولوق آلاماز وضعیته گلمه.

سولولان..solulan [اؤزل‌آد] همدان دا کند آدی.

سولوماق..solumaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-نفس چکمک، تنفس ائتمک، نفس آلیب وئرمک (فا: نفس کشیدن). ۲-نفس نفس وورماق.

سولونقاچ..solunqaç [آد] سودا یاشایان حئیوانلارین سولونوم اورقانی (فا: آبشُش، برانیش).

سولونماق..solunmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سولماق. ۲- سولوق آلیب وئرمک.

سولونوش..solunuş [آد] سولوماق ایشی ویا بیچیمی.

سولونوم..solunum [تاثیرسیزائیلم] تنفس (فا: تنفس). **breathing**

سولهاف..solhaf [آد] فوتبالدا اویون قورُوجولارینین سول اوجوندا یئرآلان اویونجو.

سولین..solın [اؤزل‌آد] آراشدیرماجی، مَراقلی[۷].

سولیان..solyan [آد] سول طرف (فا: دست چپ). **left side**

سولیدار‌یزم..solidarizm [آد، فر، توپلوم‌ب] دایانیشماجی‌لیق (فا: ~).

سولیست..solist [آد، ایتالیانجا: بیر] سولو ایفا ائدن، بیر چالقی چی ویا بیر مُغنّی اولان.

سوم..som [آد] ۱-قاتیشیق‌سیز، خالص و ایچی دولو، ایری، بؤیوک (فا: صلب). **solid** ۲-دنیزلرده گمی سککی‌لرینین سو اوستونده اولان بؤلومو. ۳-بیربالیق آدی. ٤-قیرقیزیستان پول بیریمی. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سون› خالص و ایچی دولو اولان شئی؛ بو کلمه سوم شکلینده ده گؤرسه نه‌رک، دیواندا و آیری قایناقلاردا سون شکلینده (معناجا سون آلتون، ناب آلتون) گلیبدیر و تورکجه ده ن/ م حرف دَییشمه‌سیله، "سون" سؤزو "سوم" شکلینه دؤشوبدور[۶]}.

سوما..soma [آد، ت] اؤنجه ایسلادیلیب سونرا اؤیوده‌رک بولاماج و چؤرک دؤزلتمه ده یارارلانیلان بوغدا ویا آرپا.

سومای..somay [اؤزل‌آد] بوتون آی، دولون آی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سوم‌قیزیل..somqızıl [آد] خالص قیزیل (فا: طلای ناب). **pure gold**

سومو..somu [باخ: سوم] بیر نوع گیرده چؤرک، پاپان.

سومولقان..somolqan [اؤزل‌آد] بجنورد دا چای آدی.

سۏموت..somut [باخ: سۏم] مشخص، معلوم، کانکرت، سۏیوت قارشیتی، گرچک‌لیگی آلقیلانابیلن، داش، سوُ، هاوا، سۏموت وارلیق‌لاردیرُ (فا: مطلق). **absolute**

سۏموت‌آد..somut ad [آد، دیلب] بئش دویودان بیر ویا نئچه سیله بیلینن وارلیق، مشخّص، کانکرئت، ذات، مادّی ارلیغی اولان شئی "ائو، دنیز، ایشیق، سس" (فا: اسم ذات). **Conrete noun**

سۏموت‌صیفیر ایستی‌لیگی..somut sıfır istiliyi [آد] مطلق صیفیر ایستی‌لیگی (فا: دمای صفر مطلق). **absolute zero**

سۏموت‌لاشدیرماق..somutlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] سۏموت حالا گتیرمک.

سۏموت‌لاشماق..somutlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سۏموت وضعیته گلمک.

سۏموت‌لانماق..somutlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سوموت لاشماق.

سۏموت‌لوق..somutluq [آد] سۏموت اۏلما وضعیتی.

سۏموت‌سایی..somut sayı [آد] کانکرئت‌سایی (فا: عددمقید). **concrote no**

سۏموراج..somurac [آد] سۏمورما آراجی.

سۏموراج‌لیلار..somuraclılar [باخ] باش باجاقلی‌لار.

سۏمورتقان..somurtqan [صفت، باخ: سۏمورماق] سۏرَکلی سۏموران.

سۏمورتقانلیق..somurtqanlıq [آد] سومورتقان اۏلما وضعیتی.

سۏمورتماق..somurtmaq [تاثیرسیزائیلم] سیخینتی و کوسگون‌لوکدن اؤزونو اؤزمک.

سۏمورتوش..somurtuş [آد] سۏمورتماق ایشی ویا بیچیمی.

سۏمورقا..somurqa [آد] مستملکه، سۏمورگه (فا: مستعمره). **colony**

سۏمورقان..somurqan [صفت] ۱-امن، سۏموران، سۏموراراق ایچینه چکن (فا: مکنده). ۲-بیرنوع اینجه، اوُزون و توّکلو بیتگی، آغ ساری رنگده گؤللری اۏلور، ایچلرینده شیرین سوُاۏلور، خالق ایچینده قلب اۏچون یارارلی سانیلیر[۱۳۶، ۱٤۰].

سۏمورقان..somurqan [اؤزل‌آد] اوُرمو گؤلو آدالاریندان بیری.

سۏمورقانلیق..somurqanlıq [آد] بیر ماده‌نی ویا انرژی‌نی سۏمورما گؤجو و یئته نگی (فا: مکندگی، توانایی‌مکش).

سۏمورما..somurma [آد] ۱-سۏمورماق ایشی، آلیم و چکیم (فا: جذب). ۲-استثمار. **explotation absorption**

سۏمورماق..somurmaq [تاثیرلی ائیلم، ت] ایچینه چکمک، چکیب سۏرماق، سۏموراراق ایچمک (فا: مکیدن). **to suck**

سۏمورمالی..somurmalı [صفت] سۏمورابیلمه‌اؤزللیگی اۏلان (فا: مکیدنی).

سۏموروجو..somurucu [صفت] سۏموران (فا: مکنده).

سۏموروش..somuruş [تاثیرلی ائیلم] سۏمورماق ایشی ویا بیچیمی (فا: مکش).

سۏمورولماق..somurulmaq [بلسیز ائیلم] سۏمورماق ایشی گؤرولمک (فا: مکیده‌شدن).

سۏمون..somun [فر ‹باخ: سۏم] ۱-بیر نوع بوُرقو. ۲-بیرنوع چؤرک.

سۏن..son [صفت] ۱-بیر شئیین ویا زامانین بیتیم یئری، بیتیم، (فا: آخر). **end** ۲-(مج) سۏن نفس، اؤلوم. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سونک›}.

سۏن وئرمک..son vermək [تاثیرسیزائیلم] نهایت وئرمک، ال چکمک.

سۏن‌آن..son an [ظرف] سۏن نفس (فا: رمق). **last breath of life**.

سۏنا..sona [آد، دیرگی] ۱-باغری قارا دئییلن ارکک اؤردک، گؤل اؤرده‌گی (فا: نوعی اردک) **drake** ۲-عاشق شعرینده گؤزللیگی افاده ائدیر، قیز آدی (فا: نام‌دختر). {بو کلمه سوُ کلمه سیله ایلگیلی اولاراق سوُ قیراقلارینداا یاشایان قوُشادئییلیر، تورکیه دئییشی "سوُنا" بودلیلی گؤجلندیریر[٦]}.

سۏناارمیش..sona ərmiş [صفت] بیتمیش (فا: سپری). **elapsed**

سۏنابولاق..sonabulaq [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

سۏنابویلو..sona boylu [صفت] سونا قوشو کیمی اوُجا بوْیو اۏلان.

سۏناچاتمیش..sona çatmış [صفت] سۏنلانمیش (فا: منتهی). **elapsed**

سۏنار..sonar [اؤزل‌آد] سۏن‌درجه‌ایگیدوقوْچاق، اوْغلان آدی (فا: نام‌پسر).

سۏن‌اک..son ək [دیل‌بیلیمی] بیر سؤزجویون سونونونا گتیریلن اک (فا: پسوند). **suffix**

سۏن‌اکلی‌دیللر..son əkli dillər [آد] سؤزجوکلری سۏن اکلرله دوزه‌لن دیللر.

سۏنال..sonal [آد] ۱-بیتیریم **final** ۲-سوْناکیمی گؤزل، قیز آدی.

سۏنالاماق..sonalamaq [تاثیرلی ائیلم، دا] هر شئیه ایراد توتماق "افروُز باجی هر شئیی سۏنالایان ایدی".

سۏنانت..sonant [آد، روسجا] ۱-هجا دۏزلدیجی کیفیته مالک اۏلان صایت ویا یاریم صایت (انگیلیزجه ده **y**). ۲-مخرجین بیرینجی مرحله‌سینه گؤره پاتلایان سسلره بنزر، لاکین سوْنراکی مرحله‌لرینه گؤره همین سسلردن فرقله نن سسلر (ل، م، ن، ر)[۹].

سۏنای..sonay [اؤزل‌آد] سۏنونجو آی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

سۏنایئتیرمک..sona yetirmək [تاثیرلی ائیلم] بیتیرمک. **to do**

سۏناچاتدیرماق..sona çatdırmaq [تاثیرلی ائیلم] بیتیرمک **to do**

سوْنبئشیک..sonbeşik [آد] سوْنونجو وآخیرینجی اوشاق (فا: ته تغاری). last-born (child)

سوْنباهار..sonbahar [آد، تو+فا] گوْز، پاییز.

سوْنجوق..soncuq [آد] زوْنجوق، تپیک، شیللاق (فا: لگد). kick

سوْنجوق آتماق..soncuq atmaq [تاثیرلی ائیلم] تپیک آتماق.

سوْنجوقلاماق..soncuqlamaq [تاثیرلی ائیلم] زونجوقلا تپیکله‌مک.

سوْنخان..sonxan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوْن+ خان[۷].

سوْندئییش..son deyiş [آد] بعضی اثرلرده یئرآلان سوْن سؤز بؤلومو.

سوْندرَجه..son dərəcə [ظرف] اوْلدوقجا چوْخ، لاپ چوْخ.

سوْنَر..sonər [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوْن+ اَر[۷].

سوْنرا..sonra [ظرف] ۱-ایندی‌نین دالیندا گلن سوْره، آردینجا، دالینجا، سوْرا. ۲-اشاره و ظرف سؤزلریله بیرلیکده اوْ سؤزلرین معنالارینا یاخین معنا دوْزه‌لیر "بوُندان سوْنرا، بیرآز سوْنرا، آزاجیق سوْنرا، داها سوْنرا" (فا: بعد). then

سوْنرادان..sonradan [ظرف] بلیرسیز بیر زمان دالیندا گلن زامان(فا: بعدها).

سوْنرادان گؤرمه..sonradan görmə [آد] سوْنرادان زنگین لشمیش و یئرسیز داورانیش‌لاردا اوْلان کیمسه.

سوْنراسی..sonrası [ظرف] دالی‌سی، سونوج اوْلاراق.

سوْنراسیز..sonrasız [صفت] سوْ نسوُز (فا: ابدی).

سوْنراسیزلیق..sonrasızlıq [آد] سوْنراسیز اوْلما وضعیتی، سوْنو اوْلمادیغی دوْشونولن بیر زمان (فا: ابدیت).

سوْنراکی..sonrakı [صفت] سوْ نرا گلن (فا: مؤخر). posterior

سوْنرالاری..sonraları [ظرف] سونراکی زامانلاردا(فا: بعدها).

سوْنرالیق..sonralıq [باخ] سوْنرادان "بو زامان گئچه‌رک سوْنرالیق خوشبخت وشادلیق ایله یاشادیلار" (فا: بعدا).

سوْنرالیقجا..sonralıqca [ظرف] سوْنرادان، سوْنرا (فا: بعدا).

سوْنرایا..sonraya [ظرف] بیرآز گئچن‌دن سوْنرا (فا: بعد).

سوْنسال..sonsal [صفت] باخ: سوْنورتو (فا: استنتاج).

سوْن‌سس..son səs [دیل‌بیلیمی] بیرهجا ویا سؤزجویون‌سوْنوندا اوْلان-سس.

سوْنسوُز..sonsuz [فلسفه، مت] ۱-سوْنراسیز، سوْنو اوْلمایان، سوْنو دوْشونولمه‌ین لایتناهی "ائوره‌نین سوْنسوز دیبی، دوْغال سایی‌لار سوْنسوز سایی‌لاردیلار" (فا: بی انتها). endless، infinite ۲- اوشاغی و اوْلادی اوْلمایان.

سوْنسوُزلوق..sonsuzluq [آد] ابدیت‌و سونو اوْلماما، انتهاسیزلیق، سونسوز اوْلما وضعیتی (فا: ابدیت). eternity

سوْنسوزلاشماق..sonsuzlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سوْنسوز وضعیته گلمک.

سوْنقور..sonqur [آد] باخ: سوُنقور.

سوْنقوماق..sonqumaq [تاثیرسیزائیلم] مضرّ یئمک‌لری یئمکدن چکینمک. {سوْن}.

سوْن‌قویماق..son qoymaq [تاثیرسیزائیلم] نهایت وئرمک، ال چکمک.

سوْن‌گؤرو..songörü [آد، ص] بیر ایشین سونوج‌لارین ایی بیلن (فا: آخربین). provident

سوْنگول..songül [اؤزل‌آد] سوْن درجه گؤزل گول، قیز آدی.

سوْنلاردا..sonlarda [ظرف] اواخر (فا: اواخر). near the end

سوْنلاماق..sonlamaq [تاثیرلی ائیلم] بیر یاریشی ویا بیر ایشی سوْنونا یئتیرمک (فا: به انتها رساندن).

سوْنلانمیش..sonlanmış [صفت] بیتمیش (فا: سپری). elapsed

سوْنلو..sonlu [مت] سوْنو اوْلان، بیتیم‌لی (فا: متناهی).

سوْنلوق..sonluq [آد] سوْندا گلن حصّه، بیر شئیه و بیر اصلی گؤوده‌یه اکله‌نن بؤلوم، سؤزون قراماتیک دَیِیشن حصّه سی" حال و صفت سوْنلوق‌لاری، فعل‌لرین چکیم‌له‌مه سوْنلوق‌لاری".

سوْن‌نفس..son nəfəs [آد] حیاتین آخیر دقیقه‌لری، آخیر نفس، سوْن آنلار.

سوْن‌وئرمه..son vermə [آد] اختتام (فا: اختتام). completing

سوْنوج..sonuc [آد] ۱-بیر ایشین سونوندا اله گلن شئی (فا: نتیجه) result ۲-(تاریخی اؤزل‌آد) عُثمان‌لی و سلجوُقلولار دؤنَمینده، سیْنیر قاراووُلخانالاردا گؤرَولی کیشی‌لره وئریلن بیر آد.

سوْنوج چیخارما..sonuc çıxarma [آد] استنتاج (فا: ~). drawing (arriving).

سوْنوجدا..sonucda [ظرف] (فا: بالنتیجه). as a result

سوْنوجسوز..sonucsuz [صفت] سوْنوجا یئتیشمه میش، سونوج وئرمیین، نتیجه‌سیز (فا: بی نتیجه). futile

سوْنوج‌لار..sonuclar [آد] عواقب. results

سوْنوج‌لاماق..sonuclamaq [تاثیرلی ائیلم] سوْنوجا یئتیرمک، بیتیرمک.

سوْنوج‌لاندیرماق..sonuclandırmaq [تاثیرلی ائیلم] سونوجا یئتیرمک، نتیجه‌لندیرمک.

سوْنوج‌لانماق..sonuclanmaq [تاثیرسیزائیلم] سوْنوجا یئتیرمک (فا: به نتیجه رساندن).

سوْنوج‌لانیش..sonuclanış [آد] سونوج لانماق ایشی (فا: استنتاج).

سوْنوجلوق..sonucluq [آد] بیلان، بیلانچو (فا: بیلان).

سوْنورتو..sonurtu [آد، منطق] سوْنسال، بیربیرینه باغلی ایکی سؤزون سونونجوسو سوْنورتو'دور، اؤرنک: "دوْمان چیخیرسا اوْد واردیر، بوسؤزده اوْد واردیر بیر سوْنورتو'دور" (فا: استنتاج، استقرا).

سوْنوشماز..sonuşmaz [مت] خطلر یاخینلاشاراق یان یانا اوْلماغی وهئچ واقت بیربیرینه یئتیشمه‌مه سی، یاناشماز (فا: مجانب).

سوْنونا تک..sonuna tək [ظرف] آخرینا تک (فا: الاآخر). to the end

سوْنونا چیخماق..sonuna çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] آخرینا چیخماق.

سوْنوناجان..sonunacan [ظرف] آخرینا تک (فا: الخ). to the end

سوْنوناقدر..sonuna qədər [ظرف] آخرینا تک (فا: لغایت). until

سوْنونجو..sonuncu [ظرف] آخیرینجی (فا: آخرین). the last one

سوْنوندا..sonunda [ظرف] ان سونا قالانی (فا: آخرُالأمر). at last

سوْن‌یاتاق..son yataq [آد] دینج یئری (فا: آرامگاه). resting place

سوْو..sov [اک] بنزر، بنزر معادلینده اولان بیر اک (فا: پسوند معادلِ سان). like

سوْوئت..sovet [آد] ساوئت، کوْمونیزم فورْموندا دؤزه‌لن دؤولت حاکمیتی.

سوْوئتلر بیرلیگی..sovetlər birliyi [آد] سوْسیالیست دؤولتلر بیرلیگی، ۱۹۱۷-۱۹۹۰جی ایللر آراسیندا روسیه و اوْرتا آسیادا قوْرولان کوْمونیست دؤولته وئریلن آد.

سوْوبه..sovbə [باخ] شوْوْبه.

سوْوخا..sovxa [آد] ارثیه، (فا: ماترک). {سوْی کلمه سیله ایلگیلیدیر}.

سوْوخوْز..sovxoz [آد، روسجا] دوْولتی سوْسیالیست کند تصرّفاتی قورولوشو (فا: سووخوز).

سوْورقاش..soorqaş [اؤزل‌آد] زاقاتالادا'دا آشیریم آدی[۲۴۰].

سوْورولماق..sovrulmaq [باخ] ساوریلماق.

سوْوزو..sovzu [اؤزل‌آد] قوْشاچای دا کند آدی.

سوْوزی شوربا‌سی..sovzv şorbası [آد] قیزارمیش تره‌یه اوْن، ساری کؤک و یومورتا آرتیلاراق پیشیریلن بیر یئمک (فا: شوربای سبزی).

سوْوق..sovq [باخ] سئوق.

سوْوقات..sovqat [آد] بیربیرینه گؤندریلن پای، هدیه، باغیش، ارمغان (فا: هدیه). gift {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه ساو (پیغام) کلمه‌سینه باغلاناراق فارسجایا سوغات شکلینده گئچیبدیر}.

سوْولاماق..sovlamaq [باخ: سوْو] ایتی لنمک (فا: آبدیده شدن).

سوْوماق..sovmaq [باخ] ساوماق.

سوْووُشماق..sovuşmaq [باخ] ساووُشماق.

سوْوورماق..sovurmaq [باخ] ساووُرماق.

سوْوورو‌جو..sovurucu [باخ] ساووُروجو.

سوْوورو‌ق..sovuruq [باخ] ساووُروق.

سوْووشدورماق..sovuşdurmaq [باخ] ساووُشدورماق.

سوْوولماق..sovulmaq [باخ] ساووُلماق.

سوْهان..sohan [آد] قند شیره‌سی، بادام و زعفرانلا دوزه‌لن بیر نوع شیرینی (فا: ـ).

سوْی..soy [آد] ۱-اصل، نسب (فا: نژاد). ۲-جنس، تؤر، بیتگی ویا حئیوان سوْیو، فامیلیا family، race ۳-(دده) منظوم سؤز "بوْی بوْیلادی سوْی سؤیله دی" (فا: داستان منظوم). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بوکلمه سوْیماق فعل ایله ایلگی‌لیدیر و گرچکدن هر شئی سوْیولورسا اصل و ذاتینا یئتیشیر و بو کؤکدن دؤزه‌لن کلمه‌لرین هامی‌سیندا بو مفهومو گؤرمک اولار: سوْیوت، سوْیوق، سوْیماق، سوْیوماق، باخ: سوْیوماق}. ٤-سوْی-- (اؤزل‌آد) سوْی/ سوْیو سؤزیله دؤزه‌لن‌اینسان‌آدی: سوْیار، سوْیاریْق(غ)، سوْیالپ، سوْیبارس، سوْیبؤرؤ، سوْیبوُغا، سوْیتان، سوْیخان، سوْیَر، سوْیقان، سوْیقوُت، سوْیقوُرد، سوْیوآغ، سوْیوالپ، سوْیوبای، سوْیوخان، سوْیواَر.

سوْی‌آد..soyad [آد] بیر عایله‌نین کیچیک آدلاریندان سوْنرا گلن اوْرتاق آد، سوْی آدی (فا: اسم فامیل). family name,

سوْی‌آغاجی..soyağacı [صفت] بیرینین آتابابالارینین آردیجیل آدی، حیات آغاجی (فا: شجره نامه). pedigree، genealogy

سوْی‌آغاجی یازان..soyağacı yazan [آد] شجره نامه یازان (فا: شجره نویس). genealogist tree

سوْی‌آیریمجی‌لیغی..soyayrımcılığı [آد] تبعیض نژادی (فا: تبعیض نژادی). racial discrimination

سوْیا..soya [مانچو دیلی، آ، بیتگی] دانالارینداں یاغ چیخاریلان بیر جنس لوبیا (فا: نام گیاهیست).

سوْیالپ..soyalp [اؤزل‌آد] سوْیلو ایگید، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

سوْیا لوُبیاسی..soya lubiası [آد، بیتگی] بیر نوع لوبیا (فا: لوبیای ژاپونی).

سوْی‌بیلیمی..soy bilimi [آد] ایرق بیلیمی (فا: نژاد شناسی). ethnologist

سوْیچا..soyça [اؤزل‌آد] سوْیلو، سوْیلوُجا[۲۷].

سوْی‌چکیم..soy çəkim [آد] سوْیا چکیم، ارثی، وراثتا، (فا: موروثی).

سوْیچو..soyçu [آد] ایرقچی (فا: نژادپرست). racist

سوْیداش..soydaş [آد] سوْی‌بیر، بیرجنسدن، سوْیلاری‌بیراولان، توْرداش.

سوْیداشلیق..soydaşlıq [آد] بیر سوْیدان اولما وضعیتی (فا: هم نژادی).

سوْیدام..soydam [صفت] ۱-سوْیلو، سوْیونو دؤشونن ۲-عایله‌سینه-باغلی[۷].

سوْیدان..soydan [اؤزل‌آد] ۱-سوْیلو بیر عایله‌دن گلن ۲-خاندان[۷].

سوْیدورماق..soydurmaq [ائتد] سویماق‌ایشینی گؤردوْرمک {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْیسال..soysal [صفت] ۱-سوْیلو و سوْی‌لا ایلگی‌لی ۲-مَدَنی، اوُیقار.

سوْی‌سوْپ..soysop [آد] بوتون سوْی وقوهوملار.

سوْیسوز..soysuz [صفت] سوْیو کؤتو تانینان، سوْیو بللی اولمایان (فا: بی اصل، بدذات). **rguish**

سوْیسوزجا..soysuzca [آد] سوْیسوز بیربیچیمده.

سوْیسوزلاشدیرماق..soysuzlaşdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] سوْیسوز لاشماسینا یوْل آچماق.

سوْیسوزلاشماق..soysuzlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سوْیونو ایتیرمک (فا: بی اصل گردیدن).

سوْیسوزلوق..soysuzluq [آد] سوْیسوز اولما وضعیتی.

سوْیقا..soyqa [آد] اؤلو ویا توتوقلونون اوستوندن چیخاریلان پالتار. ۲-سوْیقا (آد، دیرگی) تئلک‌لری آلاجالی کیچیک بیر قارقا نوْعو (فا: نوعی کلاغ).

سوْیقون..soyqun [آد] آدام سوْیما ایشی، یول کسمه ایشی، اوْغرولوق، تالاما، چاپقین (فا: تالان). **robbery**

سوْیقونچو..soyqunçu [صفت] سویقون ائدن، اوْغرو، یاغماجی، تالانجی، چاپوولچو، آدم سوْیان، قوُلدور (فا: تاراجگر). **plunderer**

سوْیقونچولوق..soyqunçuluq [آد] سوْیقون ائتمه ایشی، تالان چیلیق، چاپقین چیلیق، قولدورلوق (فا: چپاولگری). **plunder**

سوْی‌قیریمی..soyqırımı [آد] بیر اینسان توپلوغونو مختلف سببلرله یوخ ائتمه، ژِنوساید (فا: نژاد کشی).

سوْی‌گازلار..soygazlar [آد، شیمی] اصیل گازلار.

سوْی‌لاماق..soylamaq [تاثیرلی ائیلم] منظوم‌سؤز سؤیله‌مک(فا: شعر گفتن).

سوْیلامیش..soylamış [اؤزل‌آد] ۱-سوْیونو چوْخالدیب، قوُتسایان، اؤرگوْتله‌ین ۲-سؤز، سؤیله‌ین، قوْنوشماچی، خطیب[۷].

سوْیلو..soylu [صفت] اصیل، سوْیو تانینمیش، کؤکلو، بیر ایی اؤزللیگه صاحب اولان(فا: نجیب). **decent**

سوْیلوارکیل..soylu ərkil [آد، سوْیلوارکی] اریستوکراسی، سوْیلو بگلیک.

سوْیلو بگلیک..soylu bəylik [آد، سوْیلوارکی] اریستوکراسی، سوْیلو ارکیل.

سوْیلوْخان..soyluxan [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوْیلوُ+ خان[۷].

سوْیلوسوپلو..soylusuplu [صفت] سوْیو وکؤکو بؤیوک اولان.

سوْیلولوق..soyluluq [آد] سوْیلو اولما وضعیتی (فا: اصیلی).

سوْیماق..soymaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-قابیغی و درینی کسیب چیخارماق و قوپارماق (فا: پوست کندن). **to skin**، **to strip** ۲-گئییم ویا دَیرلی شئیلری بیریندن زورلا آلماق، سویقون ائتمک، واریوخونو الیندن آلماق (فا: تاراج کردن). **to rob** {دیوان لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: سوْیوماق}.

سوْیموق..soymuq [آد، بیتگی] یالاموق، بیتگی‌لرده سوُیو یوُخاری سوْموران عضو و بو عضودان آلینان سوُ (فا: آوندهای‌مکنده‌گیاه).

سوْیناجی..soynacı [اؤزل‌آد] توْرکمنلره‌منسوب بیر بؤلوک‌آدی[۸۵].

سوْیوب سوْغانا دؤندرمک..soyub soğana döndərmək [تاثیرلی ائیلم] دَری‌سینی سوْیماق.

سوْیوت..soyut [صفت، سوْی+ت] گرچکدن وارلیغی اوْلمایان آنجاق ذهن ده دوْزه‌لن، مادّی وارلیغی اوْلمایان و ذهن ده دوزه‌لن شئی؛ قارشی آنلامی: سوْموت، مشخّص، کانکرئت، ذات؛ اؤرنک: "عاغیل، خیال، اؤلکو، ایده آل"، آبستره (فا: مجرّد).

سوْیوت‌آد..soyut ad [آد، دیلب] دویقو و وضعیتی بیلدیرن و مادّی وارلیغی اوْلمایان آد، مجرّد آد" خیال، اؤلکو" (فا: اسم مجرّد، اسم معنی). **Abstract noun**

سوْیوتاج..soyutac [آد] سویوتما آلتی (فا: تبرید کننده).

سوْیوتچولوق..soyutçuluq [آد، فلسفه] منفی و مثبت سایی‌لارا و بوتون سوْیوت و سوْموت‌لارا ائشیت دیر وئرمه (فا: تجرید). **abstrakionizm**

سوْیوت‌سایی..soyut sayı [آد، مت] بیریم‌لرینین نوعو بیلینمیین سایی، آبستره سایی، منفی و مثبت‌لیگی اولمایان سایی (فا: عدد مجرد). **abstract number**

سوْیوتلاشدیرماق..soyutlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] سوْیوت‌حالا گتیرمک(فا: تجرید کردن).

سوْیوتلاشماق..soyutlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سوْیوت وضعیته گلمک (فا: تجرید شدن).

سوْیوتلاماق..soyutlamaq [تاثیرلی ائیلم] تجرید ائتمک، گرچکدن آیریلماز اوْلانی دوْشونجه ده آییرماق (فا: تجرید کردن).

سوْیوتلانماق..soyutlanmaq [بلسیز ائیلم] تجرید ائدیلمک.

سوْیوتلوق..soyutluq [آد] سوْیوت‌اوْلما، تجرید(فا: تجرید) abstraction

سوْیوتماق..soyutmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سویوق حالا سالماق (فا: تبرید کردن). ۲-(مج)بیر ایشده سوستالتماق. ۳-هیرسینی سوْیوتماق، ساکت لشدیرمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْیودوجو..soyuducu [صفت] سویوق ائدن(فا: خنک کننده). cooling

سوْیودوش..soyuduş [آد] سویوتماق‌ایشی ویا بیچیمی(فا: خنک-گردانی).

سوْیودولماق..soyudulmaq [بلسیز ائیلم] سوْیوق ائدیلمک، سوْیوق حالا گتیریلمک (فا: خنک گرداندن).

سوْیورقات..soyurqat [اؤزل‌آد] احسان، بخشیش[۷].

سوْیورقال..soyurqal [اؤزل‌آد] ۱-عسگری اؤدوْل۲-آرماغان، باخ: سییورقال[۷].

سوْیوش..soyuş [آد] سوْیماق ایشی ویا بیچیمی (فا: پوست کنی).

سوْیوق..soyuq [صفت] ۱-ایستی‌لیگی‌اوْلمایان، قیزدیریلمامیش (فا: سرد).۲cold-خوشاگلمه‌ین، کؤنول‌قیریجی، داریخدیریجی، اوْرک سیخان، اوُساندیریجی. ۳-اعتناسیز، داورانیشی و رفتاری جدّی اوْلمایان. ٤-جنسل ایستک دوُیمایان. {سومرجه‹شَغ›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹ساووُق›، باخ: سوْی، سوْیوماق}.

سوْیوق آپارماق..soyuq aparmaq [تاثیرسیزائیلم] سویوقدان دوْنماق.

سوْیوق‌اؤلچر..soyuq ölçər [آد] سویوق‌لوق اؤلچر، سویوق‌لوق درجه سینی اؤلچمه‌یه یارایان آلت (فا: سرماسنج). cryometer

سوْیوق‌اوْرکلی..soyuq ürəkli [تاثیرسیزائیلم] بیر ایشه جدّی یاپیشمایان (فا: دلسرد).

سوْیوق‌بولاق..soyuq bulaq [اؤزل‌آد] زنجان و تبریز ده داغ آدی؛ میانا و اردبیل ده و مانه ده (~چشمه) کند آدی.

سوْیوق‌بوُلاق..soyuq bulaq [اؤزل‌آد] قازاق‘دا داغ آدی[۲٤۰].

سوْیوقجا..soyuqca [ظرف] سویوق کیمی، سویوغا بنزر.

سوْیوقداغ..soyuqdağ [اؤزل‌آد] اوْردوباد‘دا داغ آدی(۳۱٤٤)[۲٤۰].

سوْیوق‌دوْشمک..soyuq düşmək [تاثیرسیزائیلم] هاوا سوْیوماق.

سوْیوق‌دَیمک..soyuq dəymək [تاثیرسیزائیلم] ۱-بیری سوْیوقلوق سببیله خسته‌لنمک (فا: سرما خوردن). ۲-سویوق دوْشمک. to catch cold

سوْیوق‌رنگلر..soyuq rənglər [آد] ماوی (گؤی)، لاجورد، و موْر (بنفش) رنگلره وئریلن آد (فا: رنگهای سرد).

سوْیوق‌ساواش..soyuq savaş [آد] ۲۰جی یوز ایلین ۲جی یاری‌سیندا دونیادا اوْلان سیاسی گرگین‌لیک دؤنَمی(فا: جنگ-سرد) cold war

سوْیوق‌قانلی..soyuqqanlı [صفت] سرین قانلی، قانی سوْیوق، تئز اؤفکه‌لنمه‌ین (فا: خون سرد). cold-blooded

سوْیوق‌قانلی‌حئیوانلار..soyuqqanlı heyvanlar [آد، دیرگی] وُجود-ایستی‌لیگی یاشادیقلاری اوْرتامجا دییشن حئیوانلار (فا: حیوانات خون سرد).

سوْیوق‌قانلی‌لیق..soyuqqanlılıq [آد] سوْیوق قانلی اوْلما وضعیتی (فا: سرد مزاجی). cold-bloodedness

سوْیوق‌لار..soyuqlar [آد، مج] داواملی و سوْرَکلی شاختالار، سوْیوق هاوالار" سویوق‌لار دؤشدو".

سوْیوق‌لاشدیرماق..soyuqlaşdırmaq [اتدیرگن ائیلم] سویوق-حالا گتیرمک

سوْیوق‌لاشماق..soyuqlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سویوق اولماق، سویوماق(فا: سرد شدن).

سوْیوق‌لاماق..soyuqlamaq [تاثیرسیزائیلم] اوْشویه‌رک خسته‌لنمک.

سوْیوق‌لانماق..soyuqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سویوقلاشماق، سویوماق (فا: سرد شدن).

سوْیوق‌لوق ائله‌مک..soyuqluq eləmək [تاثیرسیزائیلم] بیر ایشه سویوق باخماق، سهل انگارلیق ائله‌مک، لاقئیدلیک ائله‌مک.

سوْیوق‌لوق..soyuqluq [آد] ۱-سوْیوق اوْلما وضعیتی. ۲-سویوق داورانیش (فا: برودت). frigidity

سوْیوق‌لوق‌گؤسترمک..soyuqluq göstərmək [تاثیرلی ائیلم] سویوق قارشی لاماق.

سوْیولما..soyulma [آد] سوْیولماق ایشی.

سوْیولماق..soyulmaq [بل] ۱-سوْیماق ایشی گؤرولمک، (دری، قابیق) ۲-(مج)وار یوخو الدن گئتمک (فا: تاراج شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْیولموش..soyulmuş [صفت] دری‌سی قوپولموش، لوت اولموش (فا: پوست کنده). peled

سوْیوماق..soyumaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سرین‌له‌مک، ایستی‌لیگینی الدن وئرمک (فا: سرد شدن). ۲-بیرایشدن سوستالماق، احساسینی گئتدیکجه الدن وئرمک. to become cold {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سوْیولماق، سوْغیماق› سنگلاخ سؤزلویونده

ایشله نیبدیر ‹سووُوماق›؛ بو کلمه اسکی تورکجه ده دری و پالتاری سوْیماق معناسیندا و سوْغوماق شکلینده اؤشومک مفهوموندا گلیب و ائله سانیلیر هامیسی بیر کؤکه باغلاناراق بنزر مفهوملاردیلار و گرچکدن سوْیونماق عملینین نتیجه‌سی سوْیوماق و اؤشومکدیر، نظره گلیر بوتون بو کلمه‌لر سوْی (اصل) کلمه‌سینه باغلیدیلار چونکی‌سوْیونماغین نتیجه‌سی اصل و کؤکه یئتیشمکدیر}.

سوْیون..soyun [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سایین(تاریخی اؤزل‌آد) آلتای تؤرکلری، کیشیلَر اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. آلتای تؤرکلری آلتای کیشیلر و آلتای تؤرکلری بوْی‌لاریندیر[۸۱-۱۵۸].

سوْیوندورماق..soyundurmaq [تاثیرلی ائیلم] پالتارینی چیخارتماق (فا: لخت نمودن). to undress

سوْیوندورولماق..soyundurulmaq [بلسیز ائیلم] پالتاری چیخاردیلماق (فا: فعل مجهولِ لخت نمودن). to be undressed

سوْیونماق..soyunmaq [تاثیرسیزائیلم] گئییمینی چیخارماق (فا: لخت شدن). to undress, to strip off

سوْیونموش..soyunmuş [صفت] لوّت اولموش.

سوْیونوش..soyunuş [آد] سوْیونماق ایشی ویا بیچیمی (فا: ا.م). naked

سوْیویوش..soyuyuş [آد] سوْیوماق ایشی ویا بیچیمی (فا: ا.م سرد شدن).

سؤال..söal [آد، عربجه] سوْرو (فا: ~).

سؤبو..söbü [آد، ص] سؤبه: بیضی، یومورتا بیچیمینده اوْلان، اوْوال (فا: بیضی). ellipticale {ت: اوُزون و اوُجو بیز اوْلان، یوُوارلاق اوْلمایان نسنه، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سوُبا، سوُپی›: اوزون ‹سوُبا بوْیلو› اوُزون بوْیلو}.

سؤبه..söbə [آد، ص] بیضی، باخ: سؤبو.

سؤبه سل‌لیک..söbəsəllik [آد] بیضوی اولما (فا: بیضیت). ellipticity

سؤبه‌سوو..söbəsov [صفت] بیضی سوو (فا: شبه بیضی). semioval

سؤبه‌سل..söbəsəl [صفت] بیضوی (فا: بیضوی). ellipsoid

سؤرسؤکونتو..sörsöküntü [باخ] سؤکونتو.

سؤز..söz [آد] ۱-بیر دوشؤنجه‌نی، حادثه‌نی و شئیی آنلادان نطق واحدی، بیر موضوع‌حاققیندا توْپلام‌سؤزجوکلر، ساوا، سؤیلنتی، دانیشیق "سؤزون معناسی، سؤز دئمک" (فا: کلام). speech ۲- سؤزجوک، کلمه (فا: کلمه). word ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "سؤز دانیشماق، سؤزونده دوُرماق، سؤز وئرمک". {ت: اینجه سؤز، سیْر؛ کلاوسونون نظریجه سؤز کلمه‌سی قیسسا و ساو کلمه‌سی اوُزون مطلب اوچون سؤیله‌نیر[۶]}.

سؤزآپارما..söz aparma [آد] سعایت (فا: سعایت). criticizing

سؤزآتان..söz atan [صفت] ساتاشان (فا: متلک گو).

سؤزآتماق..söz atmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینه سؤز ائشیتدیرمک.

سؤزآچماق..söz açmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا باشلاماق.

سؤزآچیلماق..söz açılmaq [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا باشلانماق.

سؤزآراسی..söz arası [آرا سؤز] یئری گلمیشکن، یئری گلدیقجه.

سؤزآرامیزدا..söz aramizda [ظرف] گیزلی‌قالمالی بیرسؤز اوْچون.

سؤزآردی..söz ardı [آد] کتابین سونوندا یازار طرفیندن ویا یاییمجی طرفیندن یازیلان سؤز ویازی.

سؤزآزدیرماق..söz azdirmaq [تاثیرلی ائیلم] اصلی سؤزدن اوزاق لاشدیرماق.

سؤزآلتیندا قالماق..söz altında qalmaq [تاثیرسیزائیلم] گره کن جاوابی وئره بیلمه‌مک.

سؤزآنلایان..söz anlayan [صفت، آ] تئز باشادوشن، بیلن، دوْشونن.

سؤزائله‌مک..söz eləmək [تاثیرسیزائیلم] دئدی قودو ائله‌مک.

سؤزاوْلماق..söz olmaq [تاثیرسیزائیلم] دئدی قوْدویا قونو و موضوع اوْلماق.

سؤزاوُزانماسی..söz uzanması [ظرف] سؤزون‌چوخ طول چکمه‌سی (فا: طولانی شدن کلام). prolonging

سؤزباز..sözbaz [صفت] سؤز گزدیرن، دئدی قوْدوجو، سؤز آپاران.

سؤزبازلیق..sözbazlıq [آد] دئدی قودوجولوق، سؤزگزدیرمه.

سؤزباشی..sözbaşi [ظرف] هرسؤزون باشیندا گلن.

سؤزبای..sözbay [اؤزل‌آد] سؤز زَنگینی، خطیب، سؤز جامبازی[۷].

سؤزبؤلوکلری..söz bölükləri [دیل‌بیلیمی] سؤزجوکلرین آد، صفت، فعل، عام آد، ظرف و ادات کیمی انواع سی.

سؤزبه سؤز..sözbə söz [ظرف] کلمه به کلمه، بیر بیر.

سؤزبیر..sözbir [ظرف] سؤزو بیر اوْلان (فا: همرأی). unanimous

سؤزبیر اوْلماق..sözbir olmaq [تاثیرسیزائیلم] سؤزلرینی بیر ائله‌مک، بیر قارارا گلمک.

سؤزبیرلیگی..sözbirliyi [آد] سؤزلری بیراوْلما، آنلاشما. unanimity

سؤزتوتماق..söz tutmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرینی سؤز توُتماق: سؤزدن تأثیر آلماق" قوُلاق آسدیغی سؤز اونو توُتوب فیکیره گئتدی".

سؤزجو..sözcü [آد] بیرتوپلولوق آدینا دانیشان(فا: سخنگو) teller {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤزجوک..sözcük [آد] ساده و بیر آنلامی اوْلان بیر و یا نئچه هجالی سس؛ سؤزلوک‌لرده قئید ائدیلمه‌یی لازیم اولان سؤز، کلمه، لئکسیک واحد (فا: واژه). word

سؤزجوک‌بیلمنی..sözcük bilməni [آد] سؤزجوک شناس، سؤزجوک اوزمانی، لکسیکولوق (فا: واژه شناسی). **lexicologist**

سؤزجوک‌بیلیمی..sözcük bilimi [آد] سؤزجوکلری تاریخ‌سل و سؤیله‌نیش حرکتی باخیمیندان آراشدیران و اینجه‌له‌ین بیلیم، لئکسیکولوژی، سؤزجوک شناسلیق، سؤزجوک‌لری تانیما ایشی و بیلیمی (فا: واژه شناسی). **lexicology**

سؤزجوک‌دوزلتمه..sözcük düzəltmə [آد] یئنی سؤزجوک یاراتما(فا: واژه سازی). **verbiculture**

سؤزجوکلرین سوْن‌حرف‌یاساسی..sözcüklərin son hərf yasası [آد، دیل‌ب] اورفوپیا.

سؤزجوک‌لندیرمه..sözcükləndirmə [آد] سؤزجوکله تانیتدیرما، سؤزجوکلرله بیلدیرمه **characterization**

سؤزچولوک..sözçülük [آد] سؤزچونون ایشی، راپورتلوق، بیر قورول یا توْپلولوق ویا کیشی آدینا قونوشما گؤرَوی، سؤزجو اوْلما وضعیتی (فا: سخنگویی).

سؤزچیخارماق..söz çıxarmaq [تاثیرلی ائیلم] شایعه یایماق.

سؤزداش..sözdaş [آد] هم‌صحبت(فا: هم صحبت).

سؤزداشلیق..sözdaşlıq [آد] مُجالست **sitting together**

سؤزداشلیقلا..sözdaşlıqla [ظرف] مُتّفق القولاً (فا: باهم). **unanimous**

سؤزداغارجیغی..söz dağarcığı [آد] سؤز وارلیغی، سؤزخزینه سی.

سؤزدوْلاندیران..söz dolandıran [صفت] غمّاز (فا: غمّاز). **talltale**

سؤزدؤیوشدورمک..söz döyüşdürmək [باخ] سؤز گولشدرمک.

سؤزدوْزومو..söz düzümü [آد] نحو (فا: نحو). **sentax**

سؤزدوْشمک..söz düşmək [باخ] سؤز آچیلماق.

سؤزدوزَلتمه..söz düzəltmə [آد] بیردیلده سؤز دوزَلمه سینین اصولو و ایشی.

سؤزدوزَلدیجی..söz düzəldici [آد، دیل‌ب] سؤز دوْزَلدن اک(فا: کلمه ساز).

سؤزده..sözdə [باغلاییجی سؤز] سانکی، دئیه سن، دئمه‌لی (فا: گویا).

سؤزدَیمک..söz deymək [تاثیرسیزائیلم] بیر سؤزدن اینجیمک.

سؤزدیزیمی..söz dizimi [آد] بیر جمله ده کلمه لرین بیرلریله باغلانتی سین اینجه‌له‌ین دیل بیلگی سی قوْلو، نحو، سئنتاکس (فا: نحو).

سؤزدیزیمسل..söz dizimsəl [آد] سؤز دیزیمی ایله ایلگیلی، سئنتاکتیک، نحوی (فا: نحوی).

سؤزدییشدیریجی اکلر..söz dəyişdirici əklər [آد، دیل‌ب] سؤز دییشدیرن اک، سؤز چکیم‌له‌ین اکلر، جمله‌ده ایشلَنمک اوچون فعلله گلن اک" گلدیم، گلدین، گله جه یم" (فا: پسوند تصریفی).

سؤزدَییشمه..söz dəyişmə [دیل‌بیلیمی] دیلده سؤز عوض ائیله‌مه ایشی.

سؤزَر..sözər [اؤزل‌آد] باخ: سؤز+ اَر، مَرت، سؤزونوْن اَری[۷].

سؤزَری..sözəri [اؤزل‌آد] باخ: سؤز+ اَر، مَرت، سؤزونوْن اَری[۷].

سؤزسالماق..söz salmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرشئی ویا کیمسه حاققیندا سؤز آچماق.

سؤزساو..sözsav [باخ] سؤزسوْو.

سؤزسل..sözsəl [صفت] سؤزله ایلگیلی (فا: حرفی). **literal**

سؤزسوْو..sözsov [آد] دانیشیق و سؤز، دئدی قودو، "بو ایش گرک ائله اوْلسون کی سؤزسوو اوْلماسین".

سؤزسؤکوْنتو..sözsöküntü [باخ] سؤزسوْو.

سؤزسوز..sözsüz [صفت، ظرف] ۱-دانیشمادان، سؤزدئمه‌دن، سؤزو اوْلمادان، قوُشقوسوز، دانیشیق‌سیز، "امری سؤزسؤز یئرینه یئتیرمک" (فا: بی چون و چرا) **without speaking** ۲-ساکین جه.

سؤزسوز اوْیون..sözsüz oyun [آد] پانتومیم.

سؤزسوزجه..sözsüzcə [ظرف] هئچ بیرسؤز دئمه‌دن، دینمه‌دن " تکلیفی سؤزسوزجه قبول ائتدلر" (فا: بی گفتگو).

سؤزسوزساوسیز..sözsüz savsiz [صفت] هئچ بیرسؤز دئمه‌دن، دینمه‌دن" تکلیفی سؤزسوزساوسیز قبول ائتدلر" (فا: بی گفتگو).

سؤزصُحبت..sözsohbət [آد] دانیشیلان سؤزلر" گلدیم ~ ائیله‌مه‌گه".

سؤزقایتارماق..söz qaytarmaq [تاثیرلی ائیلم] جاواب قایتارماق، قاباجا جاواب وئرمک.

سؤزقوْشماق..söz qoşmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-شعردئمک۲--دالیسیجاسؤزدوْزَلتمک

سؤزقوْنوسو..söz qonusu [آد] موضوع (فا: ~). **subject**

سؤزقویماق..söz qoymaq [تاثیرلی ائیلم] سؤزو بیر یئره قویماق، بیر قرارا گلمک.

سؤزگزدیرمک..söz gəzdirmək [تاثیرلی ائیلم] خبرچین‌لیک ائتمک.

سؤزگزدیرمه..söz gəzdirmə [آد] سعایت (فا: سعایت). **criticizing**

سؤزگزدیرن..söz gəzdirən [صفت، آ] سؤزیایان، خبرچی. **talltale**

سؤزگلمک..söz gəlmək [تاثیرسیزائیلم] تؤهمت‌لنمک" سنین اوْستوندەمنه سؤزگلدی".

سؤزگلیشی..söz gəlişi [ظرف] یئری گلمیشکن، یئرینده " سؤزگلیشی دئدیم اوْره‌یینه گلمه سین". **by the way**

سؤزگلیمی..söz gəlimi [باخ] سؤز گلیشی.

سؤزگؤتورمز..söz götürməz [صفت] دیکباش (فا: مغرور). proud

سؤزگولدیرمک..söz güləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] بوش بوشونا و یئرسیز دانیشماق.

سؤزل..sözəl [صفت] سؤزله ایلگی‌لی، سؤزه دایانان (فا: حرفی).

سؤزلشمک..sözləşmək [قا، گؤ] ۱-سؤز وئرمک، قرارلاشماق، راضی لاشماق (فا: قرارمدار گذاشتن). ۲- to make an appointment آرالاریندا سؤز اوْلماق، سؤز گلمک (فا: بگو مگو کردن). to argue

سؤزلشمه..sözləşmə [آد] سؤز وئرمه، باغلاشما، مُقاوله، (فا: قرارداد). agreement، contract

سؤزلندیرمک..sözləndirmək [تاثیرلی ائیلم] بیر فیلمی سؤزلو وضعیته گتیرمک، دوبله ائتمک، فیلم دیلینی آیری دیله چئویرمک (فا: دوبله کردن).

سؤزلندیریجی..sözləndirici [آد] دوبلاژچی، فیلم‌لری سؤزلندیرمه سینده چالیشان کیمسه (فا: دوبلاژ کننده).

سؤزلنمک..sözlənmək [تاثیرسیزائیلم] آنلاشماق، کسین قرار آلماق (ائوله نه جک گنج اوچون) (فا: پیمان بستن).

سؤزلو..sözlü [صفت] اوْره‌یینده سؤزو اوْلان، دئمه گه سؤزو اوْلان (فا: شفاهی)؛ قارشی آنلامی: یازی‌لی، کتبی؛ verbal

سؤزلو سیناو..sözlü sınav [آد] شفاهی، کتبی اولمایان سیناو (فا: امتحان شفاهی). oral examination

سؤزلو فیلم..sözlü film [آد] اوْیونجولارین هم داورانیش‌لارینی و هم دانیشماقلارینی وئرن (فیلم).

سؤزلوک..sözlük [آد، دیل‌ب] بیردیلین اؤزل بیر باخیمیندان سؤزجوک-لرینین یئیلدیغی بیر کتاب (فا: لغت نامه). Dictionara

سؤزلوکبیریمی..sözlük birimi [آد] سؤزلوکده ماده باشی اوْلاراق یئر آلاجاق آنلاملی سؤز وارلیغی.

سؤزلوکبیلگی‌سی..sözlük bilgisi [آد] سؤزلوْک بیلیمینه باغلی بیلگی‌لر.

سؤزلوکبیلیمجی‌سی..sözlük bilimcisi [آد] سؤزلوْک بیلیمی اوُزمانی، لئکسیکوقراف (فا:).

سؤزلوکبیلیمی..sözlük bilimi [آد، دیل‌ب] سؤزلوْک یازما وحاضرلاما ایشی، لئکسیکوقرافی (فا: لغت نامه شناسی). graphylexicon

سؤزلوکجو..sözlükcü [آد، دیل‌ب] سؤزلوک یازاری، سؤزلوک یازان، لئکسیکوقراف (فا: لغت نامه نویس). lexicology

سؤزلوکجولوک..sözlükcülük [آد، دیل‌ب] سؤزلوک یازارلیغی، لئکسیکوقرافی (فا: لغت نامه نویسی). lexicography

سؤزَن..sözən [اؤزل‌آد] خطیب، قوْنوشماچی[۷].

سؤزو آغزیندا قالماق..sözü ağzında qalmaq [تاثیرسیزائیلم] سؤزو یاریمچیق قالماق.

سؤزو آغزیندان تؤکولمک..sözü ağzından tökülmək [تاثیرسیزائیلم] آیدین ودوْز دانیشا بیلمه‌مک.

سؤزو اوُزاتماق..sözü uzatmaq [تاثیرسیزائیلم] مطلب‌دن کنار دانیشماق.

سؤزو بوتون..sözü bütün [صفت] دئدیگی سؤزون اوْستونده دوُران.

سؤزو بوْتؤو..sözü bütöv [صفت] دئدیگی سؤزون اوْستونده دوُران.

سؤزو دوْز..sözü düz [باخ] سؤزو بوتون، سؤزوگئچن.

سؤزو کئچمک..sözü keçmək [تاثیرسیزائیلم] سؤزو حسابا قویولماق، سا ییلماق.

سؤزو گئچر..sözü geçər [صفت] حُرمتلی، نوُفوذلو.

سؤزو یئره دوشمک..sözü yerə duşmək [تاثیرلی ائیلم] سؤزو قبول ائد یلمه‌مک.

سؤزو یئره دوشمه‌مک..sözü yerə düşməmək [تاثیرلی ائیلم] سؤزو قبو ل ائد یلمک.

سؤزوئرمک..söz vermək [تاثیرلی ائیلم] عُهده‌سینه گؤتورمک، وعده وئرمک.

سؤزوئرمه..söz vermə [آد] وعده (فا: وعده). promise

سؤزوارلیغی..söz varlığı [آد] بیر دیلده کی سؤزلرین بوتونو، سؤز داغارجیغی vocabular

سؤزوگئچرلی..sözü geçərli [صفت] متنفذ (فا: ـه). influential

سؤزون قیساسی..sözün qısası [ظرف] سوْنوج اوْلاراق، قیساجا.

سؤزوندن چیخماق..sözündən çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] وئریلن سؤزون اوْستونده دوُرماماق.

سؤزونو کسمک..sözünü kəsmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا امکان وئرمه‌مک.

سؤزونه باخماق..sözünə baxmaq [تاثیرسیزائیلم] سؤزونه قوُلاق اسماق، دئییله‌نی قبول ائتمک.

سؤزیوخدور..sözyü yoxdur [باغلاییجی سؤز] شوبهه‌سیز (فا: البتّه).

سؤزه باخان..sözə baxan [صفت] سؤزائشیدن، سؤزه قولاق آسان. dutiful

سؤزه باخماز..sözə baxmaz [تاثیرسیزائیلم] سؤز ائشیتمه ین، سؤزه قولاق آسمایان. disobedient, refractory

سؤزه باخمایان..sözə baxmayan [تاثیرسیزائیلم] سؤز ائشیتمه ین، سؤزه قولاق آسمایان. **disobedient, refractory**

سؤزه باخماق..sözə baxmaq [تاثیرسیزائیلم] دئییلن سؤزه عمل ائتمک.

سؤزه گلمک..sözə gəlmək [تاثیرسیزائیلم] دانیشماغا ویا اعتراضا باشلاماق.

سؤزیاریشی..sözyarışı [آذ] سؤزدئییشمه، سؤزلشمه، دئییشمه.

سؤزیوخ..söz yox [باغلاییجی سؤز] شوبهه‌سیز (فا: البتّه).

سؤکتی..sökəti [آذ، ت] کپک.

سؤکدورمک..sökdürmək [اتدیرگن ائیلم] سؤکمک ایشینی گؤردورمک.

سؤکل..sökəl [صفت] ۱-خسته ۲-معلول {ت، باخ: سؤکمک}.

سؤکلَن..söklən [اؤزل‌آذ] صفوی‌لر دؤورو بوُ طایفا ذوالقدر بیرلیگینین بیر اوْباسی ساییلیردی، اوْنلار تورکیه‌نین بوْزوْق یوْزقات بؤلگه سینده یاشایاراق بیر بؤلومو آذربایجانا کؤچدولر، بوُ طایفا آدینی اؤز، بگ‌لرینین بیری موُسی سؤکلن اوْغلو‌نون آدیندان آلمیشدیر[۸۵].

سؤکلوک..söklük [آذ، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر] سوْنگو، دلمه وسیله سی.

سؤکلونچو..söklünçü [آذ، ت] کاباب.

سؤکمک..sökmək [تاثیرلی ائیلم] ۱- بیر شیئی بیر یئردن چکه‌رک و پارچالایاراق چیخارماق، قازیب داغیتماق "دوُواری سؤکمک، پالتاری سؤکمک" (فا: شکافتن). **to split** ۲-(مج)بیر شئی ویا بیلگی‌نی بیریندن مختلف یوللارلا چیخاریب اؤیرَنمک. ۳-ایشیق لاشماق "دان یئری سؤکمک"{ت، گؤیتوْرک داش یازی لاریندا ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ اصلینده یارماق مفهوموندا اولاراق معنا دَییشیم ایله سؤیمک (سؤیوش ائله‌مک) شکلینده ایشله‌نیر، و سوْخماق کلمه سیله بیر کؤکدندیر، فارسجا سیخ بو سؤزه باغلیدیر، بو کلمه‌یه باغلی اولاراق بیر سیرا کلمه‌لره اشاره ائتمک اولار: سؤکل (یارالی)، سؤکمن، سؤیود› سؤگوت (بو کلمه دیواندا سؤکوت شکلینده گله‌رک یئری سؤکوب کؤک سالان آغاجا دئییلیر)، سؤکلونمک (دیواندا کاباب ائتمک معناسیندا گلیب، گرچکدن کاباب اوچون ات سؤکولوب پیشیریلیر)، سؤکونمک (دیواندا دیز چؤکمک و ییخیلیب اوْتورماق)}.

سؤکمن..sökmən [آذ، ص] ۱-بهادیر، ایگید (فا: قهرمان). **hero** ۲-سلجوقلو تورک‌لریندن آرتوُق بگین اوْغلونون آدی (م۱۳جو یوزیل)[۸۵]. {ت: ایگیدلره وئریلن عنوان؛ سؤکمک سؤزوندن: دؤشمنی سؤکوب داغیدان}.

سؤکمَنبای..sökmənbay [اؤزل‌آذ] اینسان آدی، باخ: سؤکمَن+ بای[۷].

سؤکو..sökü [آذ] ۱-یئکه ایینه، سؤکمه آلتی (فا: نیزه). ۲-سؤکمک ایشی ویا بیچیمی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: نیزه؛ باخ: سؤکمک}.

سؤکواوْتو..sökü otu [آذ،بیتگی] گلینجیک گیللردن،قوُملو توپراقلاردا یئتیشن، اوْچ دؤردو بیر یئردن چیخان، میوه‌سی قوش آیاغینی آندیران بیر بیتگی: داوشانجیل اوْتو (فا: گل چاه). **ornithopus**

سؤکوْر..sökür [اؤزل‌آذ] ۱-قیْزقین، حدّتلی، قابارمیش ۲-دیز چؤکتوْرَن[۷].

سؤکوْرموْش..sökürmüş [اؤزل‌آذ] دیز چؤکدورموش، باش آیدیرمیش[۷].

سؤکوْلمه‌لی..sökülməli [صفت] خارابلانمالی(فا: کلنگی)- **pick shaped**

سؤکوشدورمک..söküşdürmək [تاثیرلی ائیلم] دیدمک، سؤکه‌رک بیربیریندن آییرماق.

سؤکوک..sökük [آذ، ص] ۱-سؤکولموش، دیدیلمیش، داغیدیلمیش ۲-تیکیشی آچیلمیش، ساپی قاچمیش (فا: شکافته). **unripped**

سؤکوک جو..sökükcü [آذ] سؤکوک تیکیب یامایان.

سؤکولمک..sökülmək [بل] ۱-سؤکمک‌ایشی گؤرولمک، تیکینتی ییخیلماق (فا: شکافته شدن) ۲-(مج) بیرینه بیرشئی ایسته‌مَیه‌رک وئرمک. ۳-ایشیق لانماق. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤکولوش..sökülüş [آذ] سؤکوْلمک ایشی ویا بیچیمی (فا: شکافت).

سؤکوم..söküm [آذ] سؤکمک ایشی.

سؤکون..sökün [آذ] بیربیرینین دالیسیجا بیرینین گؤرمه ینه گئتمک "سؤکون ائتمک: بیرینین گؤرمه ینه هجوم ائتمک".

سؤکونتو..söküntü [آذ] ۱-سؤکولن شئیین پارچالاری و قیریتی‌لاری، تیکیشی آچیلمیش (فا: از هم شکافته). **rubble** ۲-آغاجلیق یئردن آچیلان تارلا.

سؤکه..sökə [اؤزل‌آذ] دیز اوْستو چؤکوْش، چؤکمه[۷].

سؤگمک..sögmək [باخ] سؤیمک.

سؤگوت..sögüt [باخ] سؤیود.

سؤلپوْک..sölpük [آذ] کؤتو گئییملی، قیلیق‌سیز، گوْشک[۲۲۴].

سؤلپوْمک..sölpümək [تاثیرسیزائیلم، دا] شیشمانکن ضعیف‌له‌مک.

سؤلموْشلو..sölmüşlü [اؤزل‌آذ] م۱۶جی یوْزیلده، آنادولودا آت‌چکن تورک بیرلیگینه منسوب بیر بوْی آدی[۸۵].

سؤمورگه..sömürgə [باخ] سوْمورقا، کوْلوْنی (فا: مستملکه).

سؤومورمک..sömürmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: سوْمورماق.

سؤن..sön [اؤزلآد] گوْجدن کَسیلمه، آزالما[۷].

سؤندورمک..söndürmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-گئچیرتمک، و خاموش-ائتمک، یانماسینا سوْن وئرمک (فا: خاموش کردن). to put out ۲-یاتیشدیرماق، تاثیرسیز دوُورما گتیرمک.

سؤندوروجو..söndürücü [آد] سؤندورمه اؤزللیگی اولان، سؤندوْرن (فا: آتش نشان). extinguisher

سؤندورولمک..söndürülmək [پلسیز ائیلم] سؤندوْرمک ایشی-گؤرولمک، گئچیریلمک (چیراق کیمی شئیلری) (فا: خاموش شدن).

سؤنمز..sönməz [آد] بیتمز، آتشلی، پارلاق، گؤز آلیْجی، جانلی (فا: لازوال). Imperishable ۲-سؤنمز[۲] (یازار) کریم‌مشروطه‌چی ش۱۳۰۷ده تبریزده آنادان اولوب و آذربایجانین دَیرلی شاعرلریندندیر[۱۱۷].

سؤنمَزای..sönməzay [اؤزلآد] اینسان آدی، باخ: سؤنمَز+ آی[۷].

سؤنمک..sönmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-گئچمک، ایشیغینی ایتیرمک، یاتیشماق، سوْنا چاتماق، ائتگی‌سینی ایتیرمک، توْکنمک، یوخ اولْماق. ۲-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دوْزَلدیر "اوُمودو سؤنمک، چیراغی سؤنمک، شمعی سؤنمک". (فا: خاموش شدن). to subside {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤنوک..sönük [صفت] سؤنموش اولْان، پاسیف، پارلاق لیغی و ائتگی‌سی آزالان، گؤزه چارپمایان، جان‌سیز (فا: خاموش). quiet

سؤنوکلشمک..sönükləşmək [تاثیرسیزائیلم] سؤنوک حالا گلمک.

سؤنوکلوک..sönüklük [آد] سؤنوک شئیین حالی، اؤلگون لوْک، جانسیزلیق، ائتگی‌سیزلیک. dullness, dimness,

سؤنوم..sönüm [آد] سؤنمه یه گئده‌رک آزالما، بیر بوْرجون تقسیط-لنمه‌سیله هرزامان آزالماسی (فا: میرایی، استهلاک). damping

سؤنومسوز..sönümsüz [آد، فیزیک] ترپه‌نیشی آزالمایان (فا: نامیرا). ped.

سؤنوملو..sönümlü [فیزیک] بیرسوْره‌سوْنراحرکتی‌صفره یئتیرن (فا: میرا).

سؤنوملهمک..sönümləmək [فیزیک، مت] بیر بوْرجو تقسیط‌له اؤدهمک و بیتیرمک، صفرائتمک، بیر تیتره شیم حرکتی گئدیکجه آزالیب دورماق (فا: حالت میرایی پیدا کردن).

سؤوق..sövq [باخ] سوْوق.

سؤوله‌مک..sövləmək [باخ] سؤیله‌مک.

سؤووُش..sövüş [اؤزلآد] میانا دا کند آدی {سئوینج، سئوگیلی}.

سؤوول تپه..sövül təpə [اؤزلآد] قوْشاچای دا کند آدی {سئوگیلی تپه}.

سؤهرو..söhrü [اؤزلآد] سؤهره: سراب و کلئیبر ده کند آدی {بو کلمه سؤکمک سؤزونه باغلانمالیدیر، "ری" اکی تینکری؛ تانری سؤزونده گؤرونور بوسؤز تینگ(روح) سؤزو، و "ری؛ اری"، اوْلاراق یئرآدلارینداسردری، هشتری و آغاجَری کیمی کلمه‌لرده گؤرونور، خوْی یاخینینداسؤکمن‌آوا کندی وار کی ملت سؤهمن‌آوا دئییرلر و معناجا باهادیر و مغلوب ائدن دئمکدیر، بوناتای "سؤک/ سؤه" سؤزو "ری/ ره" شکیلچی سیله سؤکره و سؤهره سؤزونو دوزلدیر، ایگید و قهرمان معناسیندادیر، بوُ سؤزدن ل ویا ن اکلریله سؤهرون، سؤهرول ویا سؤهره+وان و سؤهره+ور سؤزلری دوزه‌لیر و معناسیدا ایگید یوردو و قالاسی دیر}.

سؤهرؤل..söhrül [اؤزلآد] شبسترده کند و چای آدی {باخ: سؤهرو}.

سؤهرؤن..söhrün [اؤزلآد] زنجان و اهر ده کند آدی {باخ: سؤهرو}.

سؤهره‌وان..söhrəvan [اؤزلآد] خویدا کند آدی، باخ: گؤهره‌وان/ سؤهرو.

سؤهره‌وَرد..söhrəvərd [اؤزلآد] قئیداردا یئر آدی {باخ: سؤهرو+واردی}.

سؤهره‌وَردلی..söhrəvərdli [آ، ی] باخ: شیخ‌شهاب الدین سهروردی.

سؤی..söy [آد] سؤزساو. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سؤوله‌مک›: سؤیله‌مک}.

سؤیچو..söyçü [آد] شاعر. poet

سؤیدورمک..söydürmək [ائتدیرگن ائیلم] سؤیمه‌سینه یول آچماق، سؤیمک ایشینی گؤردورمک (فا: فـس فحش دادن).

سؤیکشمک..söykəşmək [قا] بیربیرینه‌سؤیکنمک و دایانماق.

سؤیکک..söykək [آد] ۱-دایاق۲-کؤمک، آرخا (فا: تکیه گاه).

سؤیکک دوُرماق..söykək durmaq [تاثیرسیزائیلم] کؤمک ائتمک، دایاق اولْماق.

سؤیککلی..söykəkli [صفت] سؤیکه نه‌رک، سؤلنمیش حالدا، دایاناراق.

سؤیککوئرمک..söykək vermək [تاثیرسیزائیلم] سؤیکنمک، دایانماق، دایاق ائتمک.

سؤیکَم..söykəm [اؤزلآد] سَمپاتی، سئویم، سئویملی‌لیک[۷].

سؤیکنمک..söykənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-آرخاسینی بیر یئره دایاماق، دایانماق. ۲-استناد ائتمک، آرخالانماق، گوْنمک(فا: تکیه‌دادن to lean

سؤیکنمه..söykənmə [آد] آرخالانما، گوْنمه (فا: تکیه دهی).

سؤیکنه‌جک..söykənəcək [آد] سؤیکنمک و آرخالانماق اوچون اوْلان دایاق (فا: تکیه گاه). **support**

سؤیکو..söykü [ظ] دایاناجاق، آرخالاناجاق یئر. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سؤیکه‌مک..söykəmək [تاثیرلی ائیلم] دایاماق، دیره‌مک(فا: تکیه-کردن).**to lean**{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سؤکونمک›: دیزاوسته چؤکمک}.

سؤیگو..söygü [آد] سؤیوش، سؤیمک‌اوچون‌سؤیله‌نن سؤز (فا: فحش).

سؤیگوجو..söygücü [آد] سؤیوشچو (فا: فحاش).

سؤیلتمک..söylətmək [ائتدیرگن ائیلم] اعتراف‌ائتدیرمک،دانیشدیرماق، سؤیله‌مک زوْروندا قوْیماق (فا: به گفتگو واداشتن).

سؤیلش..söyləş [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

سؤیلشمک..söyləşmək [قا] قارشی‌لیقلی‌قونوشماق، صحبت ائتمک، صحبت لشمک (فا: باهم صحبت کردن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤیلَشی..söyləşi [آد] قونوشما، دانیشما، قونوشوق، دانیشیق، صحبت، یولداشجا و دوستجا قارشی‌لیقلی قونوشما (فا: صحبت).

سؤیلم..söyləm [آد] افاده، سؤز صحبت، خطاب، دئمَچ، ایضاح. (فا: سخن). **speech**

سؤیلنتی..söylənti [آد] آرادا سؤیله‌نن و دوغرو اوْلوب اوْلما دیغی بللی اوْلمایان ساو، روایت، آغیزدان آغیزا دوْلاشان و کسین‌لیک قازانمایان خبر (فا: روایت). **narrative**

سؤیلَنجه..söylənсə [آد] افسانه، میت، داستان، **myth**

سؤیلَنجه بیلیمی..söylənсə bilimi [آد] میتوْلوژی، افسانه‌بیلیمی. **mythology**

سؤیلنمک..söylənmək [بلسیز ائیلم] دئییلمک(فا: گفته شدن).

سؤیلنمیش..söylənmiş [صفت] دئییلمیش(فا:ملفوظ). **pronounced**

سؤیلَو..söyləv [آد] نطق، خطابه (فا: خطابه).

سؤیلَوجی..söyləvci [آد] خطابه‌ائدن کیمسه(فا:راوی).**marrator**

سؤیله‌مزلو..söyləməzlu [اؤزل‌آد] م۱۶جی یوْزیلده، آنادولو حلب ذوالقدر توْرکلرینه باغلی بیر بوْی آدی[۸۵].باخ: سلجوقلولار[۲۰۹].

سؤیله‌مک..söyləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-سؤزله‌آنلاتماق، دئمک (فا: گفتن). **to tell**، **to speak out** ۲-اوْخوماق، توْرکو و ماهنی سؤیله‌مک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سؤکوک›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سؤکوش›}.

سؤیوش وئرمه..söyüş vermə [آد] هتاکی (فا: هتاکی). **Scurrility**

سؤیله نه سؤیله نه..söylənə söylənə [ظرف] دئییله دئییله، دانیشا دانیشا.

سؤیله‌نیش..söylənіş [آد] ۱-سؤیلنمه طرزی. ۲-بیرکلمه‌نین سس باخیمیندان سؤیله‌مه بیچیمی (فا: تلفُّظ). **pronunciation**

سؤیمک..söymək [تاثیرلی ائیلم] ۱-سؤیوش ائتمک، پیس سؤزلرله بیربیرینی قیناماق. **to swear** ۲-تبریز دئییشینده سؤومک و سؤیمک کلمه‌سی سئومک یئرینه ایشله‌نیر {دیوان لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سؤگمک›؛ باخ: سؤکمک}.

سؤیوْ..söyü [اؤزل‌آد] ۱-عشق، سئودا ۲-سئوینچ[۷].

سؤیوْچَن..söyüçən [اؤزل‌آد] ۱-عشق، سئودالی ۲-سئوینچلی، موُتلو[۷].

سؤیود..söyüd [آد، بیتگی] سؤیودگیللردن‌آخار سولار قیی‌لاریندا و یاش یئرلرده یئتیشن، یاپراقلاری آرالیق‌لی، ائلاستیکی، اسنک بوُداق و چوُبوق‌لاری اوْلان بیرآغاج (فا: بید). **salix** سؤیود آغاجی‌نین مُختلف تورلری واردیر، اؤرنک: کَورَک سؤیود، قیزیل سؤیود (فا: بید مجنون). آغ سؤیود (**s. alba**)، سالخیم سؤیود (**s. bavylonic**)، گئچی سؤیودو **s. caprea**، بوْز سؤیود **Cinerea. s**، **willow** (سؤیود یاپراقلارینین حصبه خسته‌لیگی اوْچون یارارلی سانارلار و حصبه توُتان اوُشاغی‌سؤیود یاپراقلاری ایچینده یاتیردا-للار[۱۳۶]) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سؤغوت، سؤگود›سؤکوت›باخ: سؤکمک}.

سؤیود..söyüd [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا نئچه یئر آدی[۲۴۰].

سؤیودگوْلو..söyüdgülü [آد، بیتگی] عطیرلی‌چئهرایی ویا آغ-چیچک‌لری‌اوْلان، ائن‌سیز یاپراقلی، همیشه یاشیل کوْل، و بزک بیتگی‌سی.

سؤیودگیللر..söyüdgillər [آد، بیتگی] قاواق سوْولار: ایکی‌چنک‌لیلردن بیر بیتگی سوْیو، اؤرنک: سؤیود، قاواق(فا: تیره‌بیدمجنون. **salicaceae**

سؤیودلو..söyüdlü [اؤزل‌آد] ۱-سؤیودآغاج‌لاری اوْلان. ۲-خوی دا کند آدی. میانا و ساوه ده داغ آدی.

سؤیمه‌کوکن..söymə kökən [اؤزل‌آد] یاستیکنده‌کندآدی {کؤکو سئومه‌لی یئر}.

سؤیودلوک..söyüdlük [آد] سوْیو دآغاجی بوْل اوْلان یئر.

سؤیوش..söyüş [آد] سؤیمه ایشی، پیس و قابا سؤزلر، سؤیونتو (فا: فحش). **abuse, swearing** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سؤکوک›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سؤکوش›}.

سؤیوشجول..söyüşcül [صفت] یامان دئین، پیس دانیشان (فا: دهن دریده). loudmouthed

سؤیوشچو..söyüşçü [آد] چوخ سؤیوش سؤیله ین. swearer

سؤیوشدورمک..söyüşdürmək [قا] سؤیوشمک ایشین قارشی لیقلی گؤرمک.

سؤیوشگن..söyüşəgən [باخ] سؤیوشچو.

سؤیوشمک..söyüşmək [قا] بیربیرینی سؤیمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤیولمک..söyülmək [بلسیز ائیلم] سؤیمک ایشی گؤرولمک، سؤیوشه معروض قالماق، دانلانماق، مذمّت لنمک.

سؤیونتو..söyüntü [آد] سؤیوش، پیس وقابا سؤز.

سؤیوندوک..söyündük [تاریخی اؤزل آد] سئویندیک؛ قازاقلارین، اوْرتایوْز بؤلوگو، آرقین اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-اوْرتایوْز-آرقیْن بوْی لاریندانديْر[۱۵۸-۸۱].

سوُ..su [آد] ۱-ایچمه گه یارایان آخیجی ماده، هیدروْژئن و اوْکسیژئن ائلئمئنت لرینین بیرلشمه سیندن دؤزه‌لن کیمیاوی، شفاف و رنگسیز مایع؛ ایرماق گؤل ودنیزده اوْلان آخیجی ماده (فا: آب، ماء). water ۲-(مج)هرجوْر میوه ویا آیری شئیدن آلینان آخیجی ماده (فا: عصاره). ۳-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "اوْستوندن چوْخ سوُ آخمیش: ایل‌لر گئچمیش، گؤزو سوُ ایچمه‌مک، اوْزونده سوُ یوْخدور، اوْستونه سوُ اَلنمک". {سومرجه ‹زوُ، سوو›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ‹سوُو، سوُف›}. ٤-سوُ(آد) ۱-عسگر، ار، باخ: سوّ[۷]. ۲-باخ: سوُماق / سوُنماق. ۵-سوُ--(اؤزل آد)اینسان آدی: سوُآت، سوُاچار، سوُالپ، سوُای، سوُبالا، سوُبَگ، سوُبَگیم، سوُبؤری، سوُچوُر، سوُاَر، سوُاَری، سوُقان، سوّرَر.

سوُآخان..su axan [آد] گئچمیشده چیمک اوْچون ائولرین بوجاغیندا دؤزَلدیلن اؤزل یئر.

سوُآسقی‌لاری..su asqıları [آد، بیتگی] سوُ ایچینده یئتیشن بیر آلگ فامیلی.

سوُآشیران..su aşıran [آد] آرتیق سولارین آخیب گئتمه‌سی اوْچون دؤزه‌نیلن قورقو، سوُآخیدان، wasway sopillway

سوُآشیری..su aşırı [آد] چایدا سویون ایتی آخدیغی یئر.

سوُآل..sual [آد، عربجه] سوْرو، سوْروشوم، سوْروشما، سوْرقو (فا: سوال).

سوُآلتی..sualtı [آد] دنیز وگؤل کیمی سوُلارین سطح‌ٔنین آلتیندا قالان بؤلوم. submarine

سوُآیقیری..su ayqırı [آد، دیرگی] جوّت بارماقلی، اوُزونلوغو ٤متر، قویروغو ۵۵cm، دؤرد بارماقلی، قارادا فیلدن سوْنرا داها بؤیوک حیئوان، آفریقادا چوخ یاشایان. hipopotam

سوُآیقیری‌گیللر..suayqırıgillər [آد، دیرگی] بیر ممه‌لی حیئوانلار نوْعو.

سوُآییریجی..su ayırıcı [آد] سوُ آلانلارینی بیربیریندن آییران تپه و خط.

سوُاوْخو..suoxu [آد، بیتگی] سوُ اوْخوگیللردن: سوُ قیییلارینداو باتاقلیق یئرلرده یئتیشن، گؤک ساپلاری قورودا‌راق یئییلن (فا: تیرکمان آبی). sagittaria

سوُاوْخوگیللر..suoxugillər [آد، بیتگی] بیرچنک‌لی، یئتمیشه قدر نوعو اوْلان بیر بیتگی فامیلی، اؤرنک: سوُ اوْخو alismaceae

سوُاؤلچر..su ölçər [آد] سوُ اؤلچن: سوُ و بنزر آخیشقانلارین اؤزل-لیکلرینی (درین‌لیک، آغیرلیق، باسینج، کاپاسیته) اؤلچن آراج (فا: آب سنج). hydrometer

سوُاییریگی..suibriyi [آد، بیتگی] سوُ ایبریگی گیللردن، اوُجلاری سوّلوک کیمی اوُزانان، آرالیق‌لی یاپراقلی، دیرمانیجی بیر بیتگی (فا: نوعی گیاه). nepenthes destillaturia

سوُاییریگی‌گیللر..suibriyigillər [آد، بیتگی] ایکی‌چنک‌لیلردن-اوْتوزاقدرنوْعو اوْلان بیتگی سوْیو (فا: تیره ای ازگیاهان). nepenthaceae

سوُایتی..suiti [آد] آیاق‌لاری پرده‌لی، بیر نوع ممه‌لی‌دنیز حئیوانی.

سوُایلانلاری..suilanları [آد، دیرگی] سوّرنگن‌لر صنف ایندن بعضاً زهیرلی و زهیرسیز ایلانلارین گئنیش بیر بؤلومو.

سوُایلانی..suilanı [آد، دیرگی] سوایلانی گیللردن، پولجوقلو سوّروّنگن لردن، قارالکه‌لی، باشی‌نین ایکی یانی ساری لکه‌لی، ۵۰ cm اوُزونلوغوندا سوُ قیراقلاریندا یاشایان ضررسیز بیر ایلان نوْعو. natrix

سوُایلانی‌گیللر..suilanıgillər [آد، دیرگی] سوّرونگن‌لر صنف ایندن بیر سوْی.

سوُایله اوْد آراسیندا قالماق..su ilə od arasında qalmaq [تاثیرسیز ائیلم] چاشباش قالماق، چاشماق.

سوُاییه‌سی..suiyəsi [اؤزل آد] آلتایلاردا سوُ تانری‌سی[۲۱۱].

سوُءاستعمال..suistemal [آد، عربجه] یولسوُزلوق، کؤتویه ایشلتمه (فا: ~).

سوُءظنّ..suizənn [آد، عربجه] قوُشقو، کؤتو ظنّ (فا: ~).

سوُبؤجه‌یی..suböcəyi [آد، دیرگی] قین‌قانادلی، کیچیک گؤللرده یاشایان، ۱۸ mm اوزونلوقدا، قهوه رنگلی، هیدروفیل **hydrophilus caraboides**

سوُبادرا..subadra [اؤزل‌آد] قارقین بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

سوُبار..subar [اؤزل‌آد] بیر توْرک بوْیو، باخ: بابوُر[۲۰۹].

سوُباسان..subasan [آد] چای باسار، سئل باسار، سولارین آخدیغی یاتاق. **flood-lands**

سوُباسار..subasar [آد] چای باسار، سئل باسار، سولارین آخدیغی یاتاق. **flood-lands**

سوُباشی..subaşı [آد] ۱-سوُیو بؤلن و کنترول ائدن، سوُ گؤزتچی‌سی. ۲-سوُیون قاییناق طرفی (فا: سراب). **mirage**

سوُباشی..subaşı [اؤزل‌آد] قوْشون بؤیوگو(فا: سُباشی[۱۴۷]).

سوُباشی..subaşı [اؤزل‌آد] قُروه‌ده کند و کبودرآهنگ ده داغ آدی.

سوُباق..subak [تاریخی اؤزل‌آد] سوْپا، دیه‌نک؛ قیْرقیزلارین، توْقای و بوُغو اوْیماقلاری، اوُلوبابالاریندان[۷]. قیْرقیز-تاقای-بوقوُ-تَنیم‌سید بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

سوُبالدیرانی..subaldıranı [آد، بیتگی] سوُ قیییلارینا و باتاقلیقلاردا یئتیشن زهیرلی و اوْتسوْو بیتگی (فا: نوعی گیاه). **Cicuta virosa**

سوُبالیغی..subalığı [آد، دیرگی] هم‌دنیز و هم دادلی‌سوْلاردایاشایان، اوُزون‌لوغو ۵/ ۱ متر، اتی چوخ لذتلی، آلابالیق‌گیللردن بیر بالیق نوْعو، سوْم، سوْمان (فا: نوعی ماهی). **salma salar**

سوُبای..subay [صفت] ۱-اوْردودا عسگردن بؤیوک رتبه (فا: آجودن). **adjutant** ۲-سلاحیْنی ایی ایشله‌دن، ساواشچی.۲-یالقیز، ائولنمه‌میش، عزب(فا: مجرد). **bachelor single** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، بوکلمه" سوْ+بگ"کلمه‌لریندن دوزه‌لیب، سوْ کلمه‌سی عسگر آنلامیندا و بای سؤزجوغو بؤیوک و زنگین آنلامیندادیرکی و بیرلیکده عسگربؤیوگودئمکدیر}.

سوُبای سایاغی..subay sayağı [صفت، ظ] سوبای کیمی.

سوُبای‌لیق..subaylıq [آد] سوبای اوْلما دورومو. **singleness**

سوُبجئکتیو..subcektiv [صفت، فرانسیزجا] سوُبژئکتیو: اؤزنل، نسنل-قارشیتی(فا: عینی).

سوُبوراخیجی..suburaxıcı [آد] بیرآرخ ویا گمی چیلیک آرخلارینا سویو بوراخان قورقو.

سوُبورقان..suburqan [آد، ت] قبرستان، سوبوُزقان.

سوُبوزقان..subuzqan [آد، ت] قبرستان، سوبوُرقان.

سوُبی..subi [آد، ت] باخ: سؤبو.

سوُبیتگی‌لری..subitəgiləri [آد، بیتگی] سوُیا اوُیوم گؤسته‌رن و سودا یاشایان بیتگی و حئیوان اؤلولرینده‌ن گئچینن، ساپروفیته بنزر و سو جانلی‌لارینداپارازیت اوْلاراق یاشایان بیتگی‌لر (فا: آبزی).

سوُبیتی..subiti [آد، دیرگی] دادلی سوْلاردا یاشایان، قابیق‌لیلاردان بیر حئیوان. **daphina pulex**

سوُبیلمَنی..su bilməni [آد] سوُ اؤزللیک‌لریله اوُغراشان کیمسه (فا: آب شناس). **hydrologist**

سوُبیلیمجی..su bilimci [آد] سوبیلیمی اوزمانی، هیدرولوق.

سوُبیلیمی..su bilimi [آد] هیدرلوژی.

سوُپ..sup [آد] سولو یئمک (فا: سوپ). **soup** {اینگیلیزجه ‹soap› سؤزوندن آلیناراق کؤک باخیمیندان تورکجه سوُ/ سوُو سؤز ایله یاخین‌لیغی مُناسب گؤرونور}.

سوُپئر..super [آد، فرانسیزجا] اوْستون، آشیری (فا: سوپر).

سوُپئرفوْسفات..superfosfat [آد، فرانسیزجا] طبیعی فوْسفات‌لاردان دوْزه‌لن فوْسفورلو گوْبره.

سوُپئرمارکئت..supermarket [اینـ آ] بؤیوک ماغازا (فا: سوُپرمارکت).

سوُپا..supa [آد] ائششک بالاسی (فا: کره خر) {باخ: سیوری}.

سوُپاپ..supap [آد، فرانسیزجا] قاپاقلیق، قاپاق (فا: سوپاپ). **valve**

سوُپاپ‌اطمینان..supap itminan [آد] گوْوَن قاپاغی (فا: سوُپاپ اطمینان).

سوُپرانوْ..suprano [آد، لا] موسیقی ده ان یوکسک قادین سسی (فا: ـ).

سوُپری‌باغ..supəribağ [اؤزل‌آد] آستارا'دا کند آدی[۲۴۰].

سوُپری‌سی..supərisi [آد] ۱-دنیز پری‌سی، افسانه‌لرده بدنینین اوْستو اینسان و آشاغی‌سی بالیق کیمی اوْلان بیر یاراتیق[۱]. ۲-(دی) قابیق لیلاردان دوُرقون سولاردا یاشایان بیر حئیوان، سوُ بیتی[۲]. **daphnia pulex** ۳-سوُپری‌سی[۲](آد، بیتگی) چیچک‌لری تک‌ائششلی، گؤوده‌سی ایکی ائششلی اوْلان سوُ بیتگی‌سی (فا: نوعی گیاه).

سوُپوْسگورن..supüsgürən [آد] سوُ فیشقیران (فا: آب فشان). **giyser**

سوُتا..suta [اؤزل‌آد] قزوین ده داغ آدی.

سوُتات..sutat [اؤزل‌آد] اهرده کندآدی {۱-سوْ+تات.۲-سو+داد/ دادلی}.

سوُتاراش..sutaraş [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌ده کند آدی {سوُ+تاراماق+ش: سولو و تاریم یئری}.

سوْتای..sutay [تاریخی اؤزل‌آد] سوْ+تای؛ ارتوغرول بگین عمی لاریندان[۷].

سوْتای‌باقاتور..sutay baqatur [تاریخی اؤزل‌آد] سوْ+--؛ چنگیز خانین اوْردوباشی لاریندان[۷].

سوْتداوی‌سی..su tədavisi [آد] هیدروتراپی (فا: آب درمانی).

سوْتره سی..su tərəsi [آد، بیتگی] توُرپ گیللردن، یاش و سولوق یئرلرده یئتیشن بیر جنس تره، چوخ ایللیک، اوْتسوو (فا: تره آبی). nasrturatium officinale

سوْتوبوْغدا..sutuboğda [اؤزل‌آد] مُبارک، تانریْسال، تانریْدان گلن، اسکی دؤنَم تانری صفت‌لریندن؛ چنگیزخان'ین عُنوانلاریندان[۷].

سوْتوْپو..su topu [آد] سوُدا توْپ ایله اوْینانان اوْیون آدی، واتر پوْلو.

سوْتوْتار..su tutar [آد] سو بیریکیلن یئر، سوُ بیغاجی، گؤلجوک.

سوْتون..sutun [آد، فا] دیرک (فا: ستون).

سوْتویوغو..su toyuğu [آد، دیرگی] یوُواسینی سوُ قیراخلاریندا دؤزَلدن، تئلک‌لری قارا، گئنیش باشلی و دیمدیگی ات رنگینده، قیسا قانادلی، پنجه‌لری قُوّتلی، اوُزون بارماقلی، سسی کسگین بیر قوُش، سوُ تویوغو گیللردن fulica atra

سوْتوْیوغوسوْولار..sutoyuğusovlar [آد، دیرگی] باتاق‌لیق و سوُ قیبی‌لاریندا یاشایان، دیمدیک‌لری یاندان باتیق، قاناد و قویروقلاری قیسا سوُ تویوغو کیمی قوشلار سوْیو.

سوْتیگین..sutigin [تاریخی اؤزل‌آد] سوْ+ تیگین؛ کؤرشاد'ین ایلک آدی، شاد عنوانینی آلمادان اؤنجه کی آد و عُنوانی[۷].

سوُجاس‌رود..sucasrud [اؤزل‌آد] قئیداردا بیر کندیستان و چای آدی، ۵۰ کندی و ۱۹۰۰ نفر نفوسو* تورک قئید اوْلونوبدور.

سوُجاق..sucaq [باخ] سئل سوُ.

سوُجَرتپه..sucər təpə [اؤزل‌آد] کلئیبر ده داغ آدی.

سوُجوق..sucuq [آد] باسلیق، ایچینه فیندیق و جویز کیمی شئیلر ووُرولان بیر یئمه‌لی، جویز ایچینی اپیه چکه‌رک اونون اوستونه نشاسته و آغ دوشاب قاتماسینی تؤکه‌رک و برکییَندن سوْنرا تیکه تیکه ائدیله‌رک دوزه‌لن بیر نوع یئمه‌لی شیرنی (فا: ~). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سوْجیک، سوْچوق›: دادلی ایچه جک شئی و شراب، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سوْجوق› شیرین}.

سوُجوقجولوق..sucuqculuq [آد] سوجوق دؤزَلتمه ایشی.

سوُجوقچو..sucuqçu [آد] سوجوق دوزَلدن کیمسه.

سوُجوقلاشماق..sucuqlaşmaq [تاثیرسیز ائیلم] سوجوق کیمی اوْلماق.

سوُجوقلو..sucuqlu [صفت] سوجوغو اوْلان.

سوُجوللوتو..su cüllütü [آد، دیرگی] باتلاق‌لیق و گؤل‌لرده یاشایان قوش نوعو.

سوُچ..suç [آد] ۱-گُناه، یاسالارا آیقیری ترپه‌نیش و داورانیش(فا: جرم، گناه). ۲-خطا، یانلیش‌لیق. fault, guilt. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، دده}.

سوُچ اؤده وی..suç ödəvi [آد] جریمه (فا: جریمه). fine

سوُچ اوْستو..suç üstü [ظرف] سوْچو ایشلرکن.

سوُچ اوْستو یاخالاماق..suç üstü yaxalamaq [تاثیرلی ائیلم] سوُچ ایشلَرکن یاخالاماق.

سوُچ خان..suçxan [اؤزل‌آد] هشتَری ده داغ آدی.

سوُچ یوْکله‌مه..suç yükləmə [آد] بیرینه اتهام ویرما، سوُچلاما.

سوُچایانی..suçayanı [آد، دیرگی] وُجودو گئنیش، یاستی و دورقون سوُلاردا یاشایان، زهیرلی بیر چایان.

سوُچسوز..suçsuz [صفت] تقصیرسیز (فا: بی تقصیر). guiltless

سوُچسوزلوق..suçsuzluq [آد] سوچسوز اوْلما وضعیتی (فا: معصومیت، برائت). acquittance

سوُچکن..su çəkən [آد] سو سوْران، سویو اؤزونه آلان هرشئی.

سوُچلاماق..suçlamaq [تاثیرلی ائیلم] سوچ یوْکله‌مک، اتهام ووُرماق.

سوُچلامالیق..suçlamalıq [آد] اتّهام. accusation

سوُچلانان..suçlanan [صفت] متّهم. accused.

سوُچلاندیرماق..suçlandırmaq [اتتدیرگن ائیلم] سوچ یوْکلندیرمک، اتهام ووُردورماق.

سوُچلانماق..suçlanmaq [بلسیز ائیلم] اتهام‌ائدیلمک، سوچلو ائدیلمک(فا: متهم‌شدن.

سوُچلایش..suçlayış [آد] سوچلاماق ایشی ویا بیچیمی.

سوُچلو..suçlu [صفت] سوچ ایشله میش(فا: مجرم، مقصر). guilty

سوُچلولوق..suçluluq [آد] سوچلو اوْلما(فا: خطاکاری). sinfulness

سوُچن چای..suçən çay [اؤزل‌آد] مراغا دا چای آدی.

سوُچو..suçu [آد] ۱-سوُ داشییان، سو وئرن، سو ایشلرینه باخان کیمسه. ۲-ساقی، شرابچی (فا: سقّا). water-carrier

سوُچوْ..suçoْ [اؤزل‌آد] اوُیغورلارین (۸جی‌قرن) قوُردوقلاری‌بیرشهر[۵۴].

سوُچول بیتگی..suçul bitgi [آد] سوُدا یاشایان (فا: هیدروفیل). marine

سوُچول..suçul [صفت] سوُدان خوْشلانان، سوُ سئور (فا: آبدوست).

سوُچوْللوغو..su çulluğu [آد، دیرگی] باتاق چوُللوغو.

سوُچولوق..suçuluq [آد] ائولره سوُ داشیما ویا سوُ ساتما ایشی.

سوُچیچگی..suçiçəyi [آد] چیچک سایریلیغی کیمی و اوندان خفیف بیر سایری‌لیق، بوسایری‌لیق اوچ گؤن قیزیشمالی اولور و بولاشیجی ویاییجیدیر (فا: آبله مرغان). chicken pox

سوُچیله ین..su çiləyən [باخ] سوسپن.

سوُحوضه‌سی..su hovzəsi [آد] سوُآلانی(فا: آبخیز). aquiferous yilding

سوُخاری..suxarı [آد، روسجا] گیرده وشیرین چوره‌گی یاغدا آزجا قیزارداراق حاضرلانان بیر نوع چؤرک.

سوُد..sud [آد، فا] یارار، چیخار، منفعت (فا: بهره).

سوُداشاری..su daşarı [اؤزل‌آد] لنکَران‌دا چای آدی[۲۴۰].

سوُداشقینی..su daşqını [آد] سئل.

سوُداشییان..su daşyıan [آد] سوُچو (فا: سقّا). water-carrier

سوُداغیلان..su dağılan [اؤزل‌آد] گرمسار، شاهرود داکندآدی {سوُ بؤلونن یئر}.

سوُداق..sudaq [یو، آ، دیرگی] بوْیو ۵۰-۴۰سانتیمتر، دادلی سولاردا یاشایان‌دنیزبالیغی Ircioperca fluciatilis

سوُداماری..su damarı [آد] سوُ قاناغینین قوْللاری.

سوُدره سی..su dərəsi [اؤزل‌آد] اراک دا داغ آدی.

سوُدور..sudur [صفت، سوُ+دور] ۱-سوُیاراسی، سوُلانمیش یارا، ایچی سوُ ایله دوْلموش قابارجیق "سوُدورا اَل ووُرما قوْتور اوْلارسان" (فا: آبسه). ۲-سوُ دوران یئر، سو گؤلجویو.

سوُدور..sudur [اؤزل‌آد] قوُسار‌دا کند آدی[۲۴۰].

سوُدوران..suduran [آد، بیتگی] اوُزون یاپراقلاری یئییلن بیرنوع داغ اوْتو[۲۲۴].

سوُدورلاماق..sudurlamaq [تاثیرسیزائیلم] سوُلانماق، سوُدور عمله گلمک.

سوُدورلو..sudurlu [آد، بیتگی] قوُرناز[۲۲۴].

سوُدوزئیی..su düzeyi [آد] سوُ یوْکسک‌لیگینین وضعیتی.

سوُدوْلابی..su dolabı [آد] سوُ قابی، سوُ قوواسی.

سوُدَین..su dəyən [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

سوُدَییرمانی..su dəyirmanı [آد] سوُ ایله ایشله‌نن دَییرمان.

سوُر..sur [آد] ۱-قالا دوُواری[۱۲۶] ۲-دؤدوک؛ ۳-اوُغور، طالع، آلین یازیسی[۲۲۴] {سوُر سؤزو عربجه‌ده دوُوار معناسیندادیر و قُرآن‌دا سوُره، نئچه‌آیه‌نی بیربیریندن آییررر، آیری طرفدن دیواندا سوُرسوُر کلمه-سی سس تقلیدی اولاراق دوْداغین چیخاردیغی‌سسه-دئییلیروآیریجاسؤزن(آوی)سؤزونه‌باخدیقدا بوایکی معنا بیربیریندن-مستقل‌سؤزلردیلر و تورکجه‌ده سوُر/ سورنا/ زیْرنا و سوُرنا چکمک اصلینده سوُرمک سؤزونه باغلاناراق هجوم ائتمک مفهوموندان آلینمالیدیر}.

سوُر..sur [اؤزل‌آد] ساووجبوُلاق و تیکان‌تپه ده داغ آدی، آوجده (~آوجین)، میانا(~باغ) کند آدی {حاصار، باخ: سوُر}.

سوُرا..sura [آد] دؤش‌دوْلدورماسی، قویون‌قوُزو قایرقاسینین ایچینه دؤیو دوْلدورولاراق حاضیرلانان بیر یئمک[۲۲۴] {باخ: سوُر}.

سوُراخانی..suraxanı [اؤزل‌آد] باکی‌دا یئر آدی[۲۴۰].

سوُرافتّاحی‌مهماندارى..sura fəttah mehmandarı [یازار] گونش ۱۳۱۹ دا عجب‌شئرین مهماندار کندینده آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

سوُراماق..suramaq [تاثیرلی ائیلم، ت] ایشلتمک، یارارلانماق، قوُللانماق.

سوُران..suran [اؤزل‌آد] هیشئیین، کوْمیجان‌داکند آدی {باخ: سوُر}.

سوُرانا..surana [اؤزل‌آد] اراک-سربند دا کند آدی {باخ: سوُر}.

سوُرپریز..surpriz [آد، فرانسیزجا] گؤزله‌نیلمه ین شئی (فا: ~).

سوُرخایخان..surxayxan [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی(٦٤٨)[۲۴۰].

سوُررآلیست..surrealist [آد، فرانسیزجا] گرچک اؤستوجو (فا: ~).

سوُررا..surra [اؤزل‌آد] صابرآباد‌دا کند آدی[۲۴۰].

سوُرسات..sursat [آد] ۱-آذیق، آذوقه۲-حربه‌لازیم اوْلان مرمی، یاراق‌و اسلَحه(فا: لوازمات)necessaries {باخ: سوْرسات}.

سوُرسات..sursat [اؤزل‌آد] ساییین‌قالا دا داغ آدی {باخ: سوْرسات}.

سوُرشانی..surşanı [اؤزل‌آد] سوْرشانی: تاروُم دا کند آدی.

سوُرغوج..surğuc [آد] سوُرقوچ: ۱-آسان‌لیقلا ارییین و تئز برکیین موم و قطران کیمی بیر ماده، مؤهورله‌مه ماده‌سی (فا: موم لاک ومهر). ۲-باش تئله‌یی، باشا و تاجا وورولان تئلک، جیققا (فا: جقه). {ت؛ بوُ کلمه سوْرمک سؤزوندن آلیناراق حرف دَییشمه سیله سوُرغوج شکلینه گلیب و معناجا بیر مادّنی بیر شئیین اؤزئیینه یاخماق دئمکدیر، باخ: سوْرمک}.

سوُرغوجلاماق..surğuclamaq [تاثیرلی ائیلم] مؤهورله‌مک، سوُرغوج لا بر کیتمک.

سوُرغوجلو..surğuclu [صفت] سوُرغوج ووُرولموش، سوُرغوج لانمیش.

سوُرفا..surfa [باخ] سوُفرا.

سوُرقوچ..surquc [آد] باخ: سوُرغوج.

سوُرکان..surkan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده چای آدی {باخ: سوُر}.

سوُرگَلان..surgəlan [اؤزل‌آد] سالماس دا داغ آدی {باخ: سوُر}.

سورنا..surna [آد] زورنا (فا: سرنا) hautboy {(دورنا، قیرنا، آروانا) سؤزلرینه‌بنزر اکله‌دؤزه‌لیب‌و اوغورلو سس معناسیندادیر، اسکی‌لرده: سورنا و سورَن سالماق: باغیراراق دوشمنه‌هجوم‌ائتمک‌مفهومونداایشله‌نیبدیر، باخ: سور، سورن‌آوی}.

سورناتورالیست..surnaturalist [آد، فرانسیزجا] دوغا اؤستوجولوک (فا: ~).

سورناچی..surnaçı [آد] زورنا چالان. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سورنجین..surnəcin [اؤزل‌آد] آوج ده کند آدی {باخ: سور}.

سورنگی..su rəngi [آد] سو قاتیلاراق ایشله‌نن رنگ (فا: آب رنگ). water colour

سورروا..surə [آد] بیر قوش آدی، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

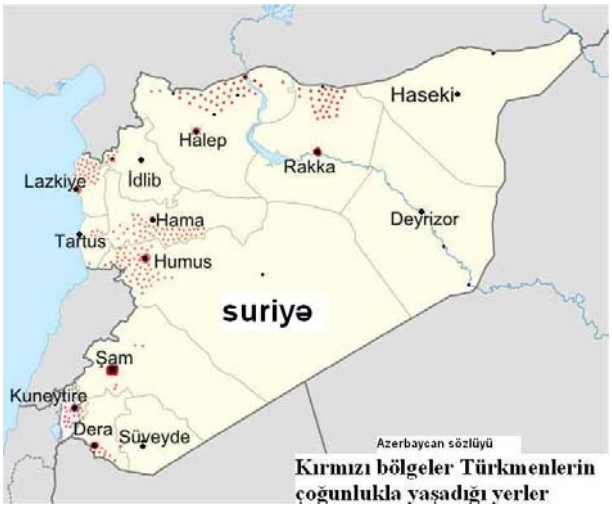
سوروش..suruş [آد] ۱-قاپ پنجره کیمی شئیلره وورولان ضد زنگ رنگی، پاس اؤنلر رنگی، باخ: سیریش. ۲-(ت) بوغدا باشاقلاریندا‌کی دانالار سرتلشمه میشدن قاباق اؤتولوب دؤیولمه‌رک یئییلیر؛ اؤتمه.

سوروشلاماق..suruşlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-رنگله مک، ۲-بوغدا اؤتمک.

سوره..surə [آد، عربجه] قرآن‌دا اولان ۱۱٤ بؤلومدن هر بیری (فا: سوره).

سوریان..suryan [اؤزل‌آد] آباده دا کند آدی {سور}.

سوریه..suryə [اؤزل‌آد] تورکیه نین گونئیینده و آغدنیزین قیلارینداییر آلان بیر اؤلکه آدی، بو اؤلکه ده اؤنملی تورک توپلومو یاشایير، سوریه اؤلکه سیندن بیر گؤرونتو:

سوزانباغی..suzanbağı [آد، بیتگی] سولاق یئرلرده، دورقون ویا یاواش آخان سولاردا بیتن بیر بیتگی.

سوزلوق..suzluq [اؤزل‌آد] کلبَجر‘دا داغ آدی[۲٤۰].

سوژئت..sujet [آد، فرانسیزجا] سوژه: قونو، اؤزنه

سوژه..sujə [آد، فرانسیزجا] سوژئت: قونو، اؤزنه، موضوع ومضمون (فا: ~).

سوساتماق..susatmaq [اتدیرگن ائیلم] سوسوزدورماق، سوسوزماسینا یول آچماق (فا: تشنه گردانیدن).

سوساریمساغی..susarımsağı [باخ] قوردلوجا.

سوساق..susaq [آد] آغاجدان اویولموش سوقابی[۲۲٤].

سوسال‌لار..susallar [آد، بیتگی] سودا یاشایان بیتگی و حئیوانلار(فا: آبزیان).

سوسالماق..susalmaq [تاثیرسیزائیلم] سوسوزماق.

سوسالمیش..susalmış [صفت] سوسوزموش.

سوسام..susam [آد، بی، عربجه] سوسام گیللردن، دؤیودن کیچیک‌و ساریمتیراق توخوملو، یاغ‌چیخاریلان، ایستی بؤلگه‌لرده یئتیشدیریلن کؤنجوت، خشمبول (فا: کنجد). Sesamon indicum

سوساماق..susamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سو ایچمه گره‌گین دوییماق، سوسوزماق، سوسوزلاماق. ۲-بیر شئیین آرزو و حسرتینده اولماق (فا: تشنه شدن). to make thirsty {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: سو+ساماق}.

سوسام‌گیللر..susamgillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی بیر بیتگی فامیلی، اؤرنک: سوسام (فا: تیره ازگیاهان).

سوساموروگیللر..susamurugillər [آد، دیرگی] آنادنیزلرده یاشایان، آغیرلیغی ٤۰ کیلوگرم اپیک کیمی بول توکو اولان و دَیرلی دری‌سی اولان بیر حئیوان (فا: سمور دریایی). lutra

سوساموروگیللر..susamurugillər [آد، دیرگی] اوتجول امجک‌لی سوی‌لار، اؤرنک: سان سارلار، قوخارجالار.

سوسامیش..susamış [صفت] سوسوزلامیش (فا: تشنه).

سوسانماق..susanmaq [تاثیرسیزائیلم] سوسوزلاماق (فا: تشنه شدن). {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سوسای..susay [اؤزل‌آد] قوبا‘دا چای آدی، خاچماز‘دا کند آدی[۲٤۰].

سوسایاجی..susayacı [آد] سوکنتورو، سو ساعاتی.

سوسایيش..susayış [آد] سوساماق ایشی ویا بیچیمی.

سوسئور..susevər [صفت] سودا بیتن، رطوبت‌لی یئرلری سئون.

سوسئون..susevən [صفت] سودا بیتن، رطوبت‌لی یئرلری سئون.

سوسپانسیون..suspansion [آد، فرانسیزجا] آسیلتی (فا: سوسپانسیون).

سوس‌پایی..sus payı [آد] سوسمالیق، بیرینی سوسدورماق اوچون وئریلن پول ویا جنس (فا: حق سکوت).

سوستوقاناه..sustuqanah [اؤزل‌آد] یاقوت تانریلاریندان[۲۱۱].

سوُسپمه..suspəmə [آد] باشی‌دلیک‌لی‌وسیله‌ایله چمن ویا بوجور شئیلره سو سپمک ایشی (فا: آب فشانی). **sprinking water**

سوُسپن..susəpən [صفت] چمن‌وگوّللره‌سوُ سپمک‌اوچون یارارلی، باشی‌دلیک‌دلیک‌وسیله(فا: آب‌فشان). **watering-pot**

سوُستالماق..sustalmaq [باخ] سوُست لاشماق.

سوُستایماق..sustaymaq [تاثیرسیزائیلم] سوُست‌اوْلماق. (فا: سست شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ سوُسماق/ سوُس-سؤزلریله‌ایلگی لی اوْلمالیدیر}.

سوُسدورما..susdurma [آد] سوسدورماق ایشی.

سوُسدورماق..susdurmaq [تاثیرلی ائیلم] سس‌سیز ائتمک، سسینی کسدیرمک، دینمه‌مه‌یینه سبب اوْلماق (فا: ساکت کردن) **t~ be silent** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوُسدوروجو..susdurucu [صفت] سوسدوُران (فا: ساکت کننده).

سوُسدورولماق..susdurulmaq [بلسیز ائیلم] سوسدورماق ایشی گؤرولمک.

سوُسری..susəri [آد] حامام بؤجه‌یی، پیْسپیسلا(فا: سوسک).

سوُسریگی..susəriyi [آد، بیتگی] باخ: سوُ شریدی.

سوُسقو..susqu [آد] سوسما، آز قونوشما، سکوت.

سوُسقون..susqun [صفت] آز قونوشان، ساکن اوْلان، سس‌سیز، دینمز، سؤیله مز (فا: ساکت). **quiet**

سوُسقونلاشدیرماق..susqunlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] سوسقون حالا گتیرمک.

سوُسقون‌لاشماق..susqunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سوسقون اوْلماق.

سوُسقونلوق..susqunluq [آد] سوسما، سکوت ائتمه (فا: سکوت). **silence**

سوُسقوُچاق..susquçaq [تاریخی اؤزل‌آد] کیچیک، کؤرپه؛ اوُیغور یازیْتلاریندا بیر بگ[۷].

سوُسماز..susmaz [صفت] سوسمایان، آرا وئرمه ین (سس حاققیندا).

سوُسما..susma [آد] سوسماق ایشی.

سوُسماق..susmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-ساکت اوْلماق، دانیشماماق، دینمز اوْلماق، بیر سؤز دئمه‌مک، سیسماق. ۲-اؤز دوُیقو و حسّی‌نی بوُروزا وئرمه‌مک (فا: ساکت شدن). **to keep silence/ silent** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: سیْسماق}.

سوُسمالیق..susmalıq [آد] سوس پایی، آغیز باغی (فا: حق سکوت).

سوُسن..susən [باخ] سوّسن.

سوُسن..susən [اؤزل‌آد] سالماس‌و اوُرمیه‌ده‌کند وخوی، زنجاندا داغ آدی.

سوُسن‌نواده‌رضی..susən nəvadə rəzi [یازار] گونش ۱۳۴۱ ده تبریزده آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

سوُسوز..susuz [اؤزل‌آد] ماکی و خوی دا داغ آدی.

سوُسوز..susuz [صفت] ۱-سویو آز اولان **waterless** ۲-سویا نیازی اوْلان، سوُسامیش(فا: تشنه). **thirsty**

سوُسوزلاشماق..susuzlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سوساماق (تشنه شدن). **to be thirsty**

سوُسوزلاماق..susuzlamaq [باخ] سوساماق.

سوُسوزدوُرماق..susuzdurmaq [باخ] سوساماق.

سوُسوزلوق..susuzluq [آد] ۱-سوسوز اوْلما وضعیتی(فا: تشنگی). **thirst** ۲-قوُراقلیق، رُطوبت‌سیزلیک.

سوُسوش..susuş [آد] سوسماق ایشی ویا بیچیمی.

سوُ سوْناسی..su sonası [آد] سوُدا چوخ یاشایان سوْنا جنسی.

سوُ سوّنبولو.. su sünbülü [آد، بیتگی] سوُلاردا بیتن، اوُزون ساپلاق‌لی و اوُزون یاپراقلی، چیچک‌لی بیر بیتگی.

سوُسیالیزم..susializm [لا] توْپلوم ساللیق.

سوُسیس..susis [آد، فرانسیزجا] ات ایله دوزه‌لن بیر نوع یئمک (فا: ~).

سوُسیغیری..su sığırı [آد، دیرگی] بیر نوع مه‌لی حئیوان.

سوُشریدی..su şəridi [آد، بیتگی] سوُقامیشی گیللردن، بیرمتر بوْیدا، شریدی آندیران سوُجول بیر بیتگی (فا: یسر). **sparmanaum**

سوُفال..sufal [آد] ساخسی، ساخسی‌دان‌دوزلمیش(فا: سفال **pantile**

سوُف‌بالیغی..suf balığı [آد] خانی‌بالیغی‌سوْیوندان‌بیر بالیق {باخ: سوُف}.

سوُ فره سی..su fərəsi [آد، دیرگی] باخ: جوّللوت قوُشو.

سوُفیشقیران..sufişqıran [آد] باخ سوُ سپن (فا: آب فشان). **giyser**

سوُغدیچ..suğdiç [آد، ت] شؤلن، سیرایلا قیشدا ویریلن قوْناقلیق.

سوُغور..suğur [آد، ت] بیر نوع داوشان.

سوُقاباغی..suqabağı [آد، بیتگی] قاباق گیللردن، چوخ یئرلرده قوُروتولوب سوُقابی اوْلاراق ایشله‌نن بیرنوْع آسما قاباغی، آغ قاباق (فا: کدوقلیانی). **lagenaria vulgaris**

سوُقابی..suqabı [آد] سوُ دولدورماغا یارایان قاب (فا: فنجان). **cup**

سوُقارانفیلی..suqaranfili [آد، بیتگی] اوْرمان، ۵۰-۲۰cm یوکسک-لیکده، آخار سوُ و گؤل کنارلاریندا یئتیشن ساری چیچک‌لی، چوخ ایللیک و اوْتسوْو بیتگی (فا: نوعی گیاه). **geum urbnum**

سوُقارانقوُشو..suqaranquşu [آد، دیرگی] قاغایی‌لار سوْیوندان بیر قوُش.

سوُقاق..suqaq [آد، ت] بیر نوع آغ گئییک.

سوُقاق..suqaq [آد، ت] اوْغوزلارین فارسلارا وئردیکلری بیر آد.

سوُ–قالقیْنا..Su-Kalkpına [اؤزل آد] آلتای تورکلری بلتیر بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

سوُقامیش گیللر..suqamışgillər [آد] حصیراوْتوسوولار، بیرچنکلی-بیتگی سوْیو.

سوُقامیشی..suqamışı [آد، بیتگی] باتاق لیق لاردا یئتیشن، دیشی و ارکک چیچکلری باشاق کیمی، یاپراق لاریندان ایپ، کاغاذ، سبد و بوُجور شئیلر حاضرلانان و گؤوده‌سی قیمتلی یئم ساییلان، حصیر اوتو (فا: حصیر، بوریا). mat، typha

سوُقایاسی..suqayası [آد، دیرگی] بیربالیق نووعو. قارا بالیق، یاشیل سازان.

سوُقایاغی..suqayağı [آد، ایدمان] ۱–سوُ اؤزه‌رینده قایماغا یارایان آلت. ۲–سودا قایان آراج لا گؤرؤلن ایدمان.

سوُقمیشی..suqəmişi [باخ] سوُ قامیشی.

سوُقوُرو..suquru [اؤزل آد] قوُسار'دا داغ آدی(۲۰۲۲)[۲۴۰].

سوُقوُروردان..suqururdan [آد] سوُیو جانینا چکیب قوُرودان کاغاذ کیمی شئیلر (فا: آب خشک کن). paper blotter

سوُقوُزغونو..su quzğunu [آد، دیرگی] ایری باشلی، اَلوان تورکلو، اوُزون دیمدیکلی بیر سوُ قوُشو.

سوُقوْزو..suqozu [آد، بیتگی] سوُدا بیتن بیر اوْتسوْ بیتگی.

سوُقوشو..suquşu [آد، دیرگی] ۱–سوُچول قوُشلارا وئریلن آد (فا: مرغابی). ۲–مجازا سوُدا چوخ اویناپان اوشاق اؤچون سؤیله‌نیر.

سوُ قوْومو..su qovmu [اؤزل آد] م ق ۳جو مین ایللرده بوُ آدا راست گلیریک، بوُ طایفا ایلکجه بین‌النهرین سوُلاله‌لرینه تابع ایدیلر و سوْنرالار ایلام لارا باغلاندیلار، بوُ دؤنم بوُنلاردان "سوُ آداملاری‌نین اؤلکه سی" شکلینده آد آپاریلیردی، آسوْری یازیت لارینداء سوُ طایفالاری کوُت لار و لولوبئی‌لردن بیر یئرده آد آپاریلیر، سوُ طایفاسی سوْنرالار مانناً بیرلیگینه داخل اوْلدولار{بوُ آد اصلینده سوّ و قوْشون معناسیندادیر}.

سوُقیزدیران..su qızdıran [آد] سوُیو ایستی ائدن (فا: آبگرم کن).

سوُکتا..sukta [اؤزل آد] سیْخیجی، اَزیجی، آجی قوُتّه صاحب[۷].

سوُکتابوُغا..suktabuğa [تاریخی اؤزل آد] اوُیغورخاقانلیْغی دؤنَمی‌بگ و کوْموتان آدی[۷].

سوُکتانی..su kətanı [آد، بیتگی] توْپلاشیق گیللردن، سوُلوق یئرلرده یئتیشن، بوْیو ۱٫۵ m بیر نوع پمبه چیچکلی بیتگی، چؤل کتانی (فا: نوعی کتان). eupatorium cannabinum

سوُکسَن..su kəsən [آد] سوُ یاران، گمی بورنونون سوُیو یاران بؤلومو.

سوُکفالی..su kəfalı [آد، دیرگی] سازان گیللردن، بوْیو ۸۰cm، اتی قیلچیق‌لی بیر بالیق (فا: نوعی ماهی). leuciscus cephalus

سوُککار..sukkar [اؤزل آد] ماکی دا داغ آدی.

سوُ کلَری..su kələri [آد، دیرگی] قوُرباغا گیللردن، قارا و دوُرقون سوْلاردا یاشایان کیچیک بیر حئیوان lophius

سوُکی..Suki [اؤزل آد] تورکمن–یاوموُت–کیچیک تاتار–آتابای بوْی لاریندا ندیر[۸۱-۱۵۸].

سوُکیمی گئتمک..su kimi getmək [تاثیرسیزائیلم] تئز خرجله‌نیب گئتمک (پوُل حاقّیندا).

سوُکیمی..su kimi [صفت] (مج) آخیجی (فا: سلیس).

سوُگؤبه‌لکلری..su göbələkləri [آد، بیتگی] کلروفیل‌سیز و سودا پوْزولموش اورقانلاردا ساپروفیت، و سوُ جانلی‌لاری اؤزه رینده پارازیت اوْلاراق یاشایان سو بیتگی‌لری (فا: نوعی گیاهان انگلی).

سوُگئچیرمز..sugeçirməz [صفت] سویو اؤزوْندن گئچیرمیین شئی و اؤرتو (فا: آب بند). water stop, waterproof

سوُگئچیرمه‌ین..su geçirməyən [صفت] سویو اؤزوْندن گئچیرمیین شئی و اؤرتو (فا: آب بند). water stop, waterproof

سوُگوْلو سوْولار..sugülü sovlar [باخ] نیلوفرگیللر.

سوُگوْلو..sugülu [آد، بیتگی] سوُلاق یئرلرده بیتن و بعضی حاللاردا چیچک آچان بیتگی، باخ: نیلوفر.

سوُلئیله‌یی..suleyləyi [آد، دیرگی] آیاق‌پرده‌لی‌لردن سوُدا یاشایان بیر قوُش.

سوُلا..sula [اؤزل آد] اردبیل؛ ساوه(سوُلاو)ده کندآدی.نمین دا چای آدی.

سوُلاتماق..sulatmaq [انتدیرگن ائیلم] سولاماق ایشینی گؤردورمک.

سوُلاش..sulaş [قا] سوُ آلینان یئر، اَملَش، سوُآغزی (فا: آبگیر).

سوُلاشماق..sulaşmaq [قا] بیربیرینه سوُآتماق (فا: بهمدیگر آب پاشیدن).

سوُلاق..sulaq [صفت] ۱–باتاقلیق، ۲–دالاق. {دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر}.

سوُلاقلو..sulaqlu [اؤزل آد] خیاو دا کند آدی.

سوُلاقلیق..sulaqlıq [تاثیرسیزائیلم] سولاق اوْلما وضعیتی.

سوُلاماق..sulamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱–سوُ سپمک، سوُ وئرمک، سوُ چیله‌مک "کؤچه‌نی سوُلاماق، چورک سوُلاماق". ۲–سوُوارماق،

اکینه سوُ وئرمک، "اکینی سوُلاماق" (فا: آب دادن و پاشیدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوُلامیش..sulamış [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوّله‌میش[۷].

سوُلان..sulan [آد] باتاقلیق، سازلیق و سوُلو یئر[۲۲٤].

سوُلان..sulan [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

سوُلاندیرماق..sulandırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سوُلو ائتمک، سوُلو حالا گتیرمک (فا: آبدار کردن). to water ۲-توُرش بیر شئیله بیرینی تاماه‌لاندیرماق" الچه‌نی گؤسته‌ره‌رک آغزینی سولاندیردی".

سوُلاندیریجی..sulandırıcı [آد، ص] سولاندیران، سوُلو وضعیته گتیرن.

سوُلانما..sulanma [آد] سولانماق ایشی.

سوُلانماق..sulanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-سوُلو وضعیته گلمک (فا: آبدار شدن). to water ۲-تورش ویا بوجور شئیلری گؤرمک و یئمک‌له آغیز سوُلو اوْلماق. ۳-سوّتول لشمک، یئتیشمک، شیره سالماق. ٤-سوُ سالماق، بیر یارا سولو حالا گلمک. ۵-(بلسیز ائیلم) سوُواریلماق، سوُ سپیلمک، سوُ چیلنمک (فا: آب آوردن). to bring water {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سوُوالماق›}.

سوُلانمیش..sulanmış [صفت] سوُ سالمیش، سولو اولموش.

سوُلتان..sultan [آد] باخ: سُلطان.

سوُلتان‌عزیز..Sultan Aziz [اؤزل آد] توّرکمن-تکه-اؤغه‌میش -داشایاق بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

سوُلتان‌علیلوُ..Sultan Alilu [اؤزل آد] آذربایجان توّرکلری آفشار بوْی‌لاریندانديرِ[۸۱-۱۵۸].

سوُلدوز..sulduz [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین آروخلو بؤلوگونه باغلی بیر توّرک طایفاسی[۹۸]. موْغول یوّروشو زامانی‌م۱۱جی یوّزیلده ایرانا گلن بیر طایفانین آدی[۸۵]. --سوُلدوز sulduz : -- بو شهر اوُرمیه‌نین ۱۲۰ کیلومتر گوّنئی اینده یئرآلیب و دنیز سوُلاری سوییه سیندن ۱۳۵۰ متر یوّکسک لیکده‌دیر، ش۱۳۲۰ده اوُرمیه نین بخش لریندن ساییلیردی، و ۹۲ کندی اوْلاراق توْپلام نفوسو* ۲۱٤۰۳ نفرایدی، بخش'ین مرکزی، نقده ۱۱٦۰ نفر و اهالی‌سی شیعه، سوّننو و آزاراق کلیمی و مسیحی قئید اوْلونموشدور، اوْ دؤنم آمار کتابلارینین شیعه لری ایلک سیرادا یازدیغینا گؤره نفوسون چوخو تورک اوْلمالی‌ایدی، بورادا نفوس اورانی‌نی تخمین ووُرماق اوّچون یالنیز ۵۰ فایز تورک و ۳۰ فایز کورد نظره توتولور: اوْ دؤنم ٥٦ کندین اهالی‌سی (۱۵۱۳۳نفر) تورک ایدی و ۳٦ کند ۵۱۱۰ جمعیتله کوّرد اولاراق قئید اوْلونوبدور، لذا اوْ دؤنم بوُ شهرستانین (۱۵۱۳۳ +۵۸۰) نفری یعنی ۷٤ فایزی توّرک و ۲۵ فایزی کوّردا۱ فایزی کلیمی‌ومسیحی‌ایدیلر، ش۱۳۸۵ده شهرستانین جمعیتی توْپلام ۱۱۸۵۱٦ نفر اعلام اوْلوبدورکی ۷۳٤۳۸ نفری نقده شهرینده و ٤۵۰۷۸ نفریده کندلرده اوْتورووردو، بوُ دؤنم ۱۹۱ کنددن ۷۰ کند توّرک و ۱۲۱ کنده کوّرد ویا توّرک وکوّرد بیرلیکده یاشاییردیلار، اوْرتالاما حسابلا هرکندین جمعیتی (۱۹۱/ ٤۵۰۷۸) ۲۳٦ نفر اوْلوردو، لذا کندلرده جمعیتین ۱٦۵۲۰ نفری توّرک و ۲۸۵۵۸ نفری کوّرد ایدیلر، شهر جمعیتی نین یاخلاشیق ۷۵ فایزی تورک و ۲۵ فایزی کوّرد ایدیلر(۵۵,۰۰۰نفر تورک و ۱۸۳٦۰نفر کورد)، توپلام اولاراق شهرستان نفوسونون ۷۱۵۲۰نفری یعنی ٦۰ فایزی تورک و ٤٦۹۰۰ نفری یعنی ٤۰ فایزی کورد لردن اوْلوشور، بیر مسئله‌یه‌ده اشاره اوْلونمالیدیرکی کوّرد کندلری ایکی ساییملامایا گؤره تعداد و جمعیت لاحاظیندان ۳ قات اوْلوبدور بئیله کی ۱۳۲۰جی ایلده ۳٦ کند کوّردایدی ولی ۱۳۸۵جی ایلده بوُ تعداد ۱۲۱ کند اوْلوبدور. --سوُلدوز شهرینین نفوس داغیلیمی: سولدوز شهرینین محله لری اورمیه یولو طرفیندن پیرانشهر یولونا گئدرکن تقریبا بئیله دیر(پارانتئز ایچینده اولان سایی‌لار، عایله تعدادینی تقریبی حالدا نظره توتاراق، محله‌نین شهره نسبت بؤیوک لوگونو فایز٪ شکلینده نشان وئریلیر): آغزئیوه و شهرداری فلکه‌سی(٦)، امام‌خیابانی(۸)، شیرخورشیدچهاراهی(٤)، فتوحی‌خیابانی(۱۲)، تپه(٤)، سینماچارراهی(٤)، ژاندارمئری فلکه‌سی (۱۰)، چیپه‌نه‌فلکه‌سی(٦)، پاسداران فلکه‌سی(۲)، سوّنبول چارراهی (۲)، دانشگاه فلکه‌سی (۸)، بیمارستان طرفی (۸)، پیرانشهر فلکه سی(۱۰)، ولیعصر پادگانی (۸)، بالیقچی‌خیابانی(٤)، اسماعیل-آبادمحله‌سی(٤)، بومحله‌لرین ایلک ۱۱ محله‌سینده تورکلر یاشایر و بیمارستان طرفینده عایله‌لرین ۲۰ فایزی و پیرانشهر فلکه‌سینده ۸۰ فایزی کورد عایله‌لریدیر، ولیعصر پادگانی، بالیقچی خیابانی و اسماعیل‌آباد محله‌سینده تماما کورد عایله‌لری یاشایپر، یوخاریداکی اوْرانلاری اوّست اوّسته قویاندا تقریباعایله لرین ۷۵ فایزی‌تورک و ۲۵ فایزی‌ده کوردلردن اوْلوشور. --سوُلدوز (نقده) sulduz, nəqədə: تاریخی کتابلاردا اشاره اوْلونورکی غازان خان حکومتی زامانی بوُ شهرین اگه‌منلیگی زامانین بؤیوک اُمَراسیندان اوْلاراق سوُلدوز آدلی بیر شخصه وئریلیر، بوُ شخص عئین حالدا سوُلدوز قبیله سینین باشچی‌سی ساییلیردی، سوُلدوزبگ ین اوّن و حئیثیتی اوْقدر چوْخ ایدی‌کی اوْلجایتو، زامانین بؤیوک حاکیمی اوْلاراق، اؤلوم حالیندا اوْغلوابوُسعیدی سوُلدوز خانا تاپشیرمیشدی، بوُ سببه شهرین آدی بوشخص و طایفانین آدی ایله باغلیدیر، لغت باخیمیندان سوُل سؤزو" سوُلا، سوُلان، سوُلاو" کیمی یئر آدلاریندا

گؤروکور و معناجا سوُلو و دؤز یئر معنالاناراق سوُلاماق سؤزونه باغلانیر، سوُلدوُز سؤزوده سوُلو+دؤز کلمه سینین توّرکجه اوُیوم یاساسینا اوُیموش شکلی اوْلمالیدیر و معناجا سوُلو دؤزلره صاحب اوْلان طایفایا اشارت ائدیر. شهرین آدی پهلوی حُکومتی زامانی نقده کلمه‌سینه دؤنده ریلیبدیر، گویا نقده، لُغتده پارچا قیراقلاریندا گؤزل ایشلتمه‌لر و ملیله دؤزمه ایشلرینه دئییلیر. --سوُلدوز بؤلگه‌سینین تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلری: شیْخ معروف بوُلاغی و یئددی گؤز بوُلاغی شهرین گؤرمه‌لی و گزمه‌لی یئرلریندن ساییلیر، حسنلوتپه‌سی، حاجی‌فیروز تپه‌سی، بارانلی‌تپه‌سی، تاپیاتپه‌سی، ایلنجی آرخی. --سوُلدوز بؤلگه‌سینین چایلاری: دیلانچی آرخی (قالالار-مهابادچای۱۰b۱s۳٤/ q۰)، نهرخان (گوران آباد-مهابادچای q۱s۱b۱۳)، گُدار (q۱۵s۲b۱۱۰)، --سوُلدوز بؤلگه‌سینین داغلاری: شَله دره (۱۰ک‌ب۱۹۳۱)، حسَن قازان (۳ک‌گ۱۵۲۲)، سُلطان یعقوب (٦ک‌گ ۲۰۲۲)، قالا ماران (۹ک‌گ‌ب۱۷۳۳)، کان اسپی سوُلدوز ۱۱ک‌گ‌ب۱۷۰۰)، مارال داغ (۱۸ک‌ق۲۰٤٦)، یئددی گؤز (۵ک‌گ۱۹۵۰)، قبله داغی (۷ک‌گ‌ب۱٦۱۸)، مهدی خان (۷ک‌گ‌ب۲۱۲۳)، قئیبال (۸ک‌گ۲۱٤۳)، فَرَنگ (۹ک‌گ ۱۹٤۹)، دره سوُر (۱۸ک‌ق‌د۲۳۲۲)، حوله بران (۲۳ک‌ق‌ب ۱۷۱۰)، نامَرْگ (۲٤ک‌ق‌ب۱۹٤۵)، موْولاخَرْک (۲۵ک ق‌ب۱۹۸۵)، نعلبند (۲۵ک‌ق‌ب۱۹۹۲)، راندوُلا (۲۷ک‌ق‌ب ۳۰۰۰)، کانی پیس (۲۰ک‌ب۱٦۳۳)، زندان (۲۵ک‌ب ۱۸۰٦)، کوّله (۲۵ک‌گ‌ب۲۰۸۱)، کانی شیخه (۳۰ک گ‌ب۲۱۵۰)، چوْخوُر/ چُغور (۱۱ک‌گ‌د۲۱۵۹)، فرنگی (۱۱ک‌گ‌د۲۳۱۲)، مام سَوار (۱۵ک‌گ‌د۱۷۳۰)، انجیر (۱۷ک‌گ‌د۱۹۸٦)، چَکی سنجی (۲۰ک‌د۱٤۵۲)، چهارشاخ بسر (۲۰ک‌گ‌د۱۵٤٤)، سارال (۲٤ک‌ق۱٤۷٤)، هاوارمَندَم (۷ک‌گ‌د۱٦۳۰)، محمدامین (۱۰ک‌ق‌د۱۳۸۰)، آغداغ (۱۵ک‌ق۱۵۰۵)، توُزلو (۱۹ک‌ق۱٦۵۰)، قاراگوّلخانا (۲۰ک‌ق‌د۱۸۰۵)، خان طوس (۲۱ک‌ق۲۲۱۷)، کَجکَران (۲۱ک‌ق۲۲٤۱)، قاراداغ(۹ک‌ق‌د۱٦۵۹)، تخت (۲۰ک‌ق‌ب ۲۲٤۷)، قوْربو (۲۵ک‌ق‌ب۱۹۷۷)، حاجی‌عبدالله (۲۵ک ق‌ب۲۵۵۷)، غَزان (۲۷ک‌ق‌ب۲۳٤۸)، چاپان (۲۷ک‌ق‌ب ۲۳٦۸)، دوْلاریم (۳۰ک‌ق‌ب۲۲۰۷)، قالا دوق (۳۰ک‌ق‌ب ۲۳۰۰)، سه جاحا (۳۲ک‌ق‌ب۲۰۲٤)، نوُرحسن (۳۲ک‌ق‌ب ۲٤٦۲)، رینکین (۳۳ک‌ق‌ب۲۱۰۰)، یوْنگوُران (۳۵ک‌ق‌ب ۲۱۰۵)، قاراچال (۳۵ک‌ق‌ب۲۲٤۸)، احمداوْوالی (۳۵ک‌ق‌ب۲۳۸۱)، هَیاس (۳٦ک‌ق‌ب۲٤۵۰)، گوَرمَندَک (۳۷ک‌ق‌ب۱۹٤٤)، کانی گول (۳۷ک‌ق‌ب۲۰۰۵)، کانی سوُ (۳۷ک‌ق‌ب۲۵۱۷)، هاوارقازان (۴۰ک‌ق) اوشنویه، ۲۲۰۲)، بغدادسار (۴۰ک‌ق‌ب۲۱۹٦)، دوُله مشک (۴۰ک‌ق‌ب۲۵۰۹)، بارگوُله (۴۰ک‌ق‌ب۲۵۷۸)، تَزوُرک (۴۵ک‌ق‌ب۲۷۸۳)، هَوار مامیر (۵۰ک‌ق‌ب۲٤۷۰)، پوُرَک (۵۰ک‌ق‌ب۲٤۷۱)، بوْزسینا (۵۰ک‌ق‌ب۳۳۰۰)، بابوله (۵۰ک‌گ‌ب۲۹۸۵)، مَرگ زیارت (۵۲ک‌ق‌ب۳۲۲۳)، -- سوُلدوز(اوّشنو-جنوبی‌اوّشنو) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا کوّرددولر "حسن آباد کندیندن سوای") امامزادا شیخ رس؛ باب خالاوا/ باب خالدآباد؛ بالاگیر/ بالگیر (۲۵۱×)؛ بیطَرین/ بی‌تریان (۱۲۵×)؛ پئیقالا (۵۰×)؛ تاژان دره/ داشان دره/ دوُوشان دره (۱۵۰×)؛ چپرآباد (۱۰۵×)؛ چهاربُت (۲۵×)؛ حسن آباد/ آسناوا (۲٦۳×)؛ حَق/ هَق (۴۷۰×)؛ ده شمس/ ک-ب (۴۷۰×)؛ ده گُرجی (۲۷۰×)؛ دوْآب (۸۰×)؛ دوُرو (۷۰×)؛ دینخه (۱۱۰×)(بوْش)؛ سَردره (۲۰۳×)؛ سرگیز (۲۰۰×)؛ شیخان (۲۰۰×)؛ صوْفیان؛ قاراسقل (۱٤۲×)؛ قلاتیان/ کلاتیان (۴۵×)؛ کؤهنه‌قالا (۲۵۰×)؛ کانی رش (۹۲×)؛ کانی کسیل (۳۰×)؛ مامدان(بوْش)؛ میرآباد (۹۰×)؛ نالوُس (٦۵۰×)؛ --سوُلدوز(اوّشنو-دشت‌بیل)بؤلگه‌سینین کندلری: (اهالینین چوْخو شکاک کوّردلریندندیر)آغبولاق(۲۷۵×)؛ اسلاملو؛ ترسه بولاق (۱۰۲×) (قوْ: ترسا بوُلاق)؛ چپان مزرعه؛ چهل آسیاب؛ دوُرو؛ دوْستاق/ دوْستک (۷۰×)؛ رَشگوَند؛ سِکانی (۴۱×)؛ سنگر (۵۰×)؛ سیاوان (۱۱۰×)؛ شیوه بوْرو؛ علی آباد؛ عَلیان؛ عَینَ‌الروم (۴۲×)؛ کند ماللا عیسی (۲۴۰×)؛ گرده گُل (۹۰×)؛ گُل ماوَران (۴۰×)؛ گلاز (۴۰×)؛ گنج آباد؛ لوُلکان/ لوُرکان (۹۰×)؛ -- سوُلدوز(اوّشنو-شمالی‌اوّشنو) بؤلگه‌سینین کندلری: (کندیستان اهالی سی چوْغونلوقلا کوّرددولر "آلکاوا کندیندن سوای") اسلام آباد خانلار؛ آلکاوا/ آلقاوا/ ؛ امیرآباد (۳٤۱×)؛ بیروُت آباد؛ بیژآباد؛ بیمزوُرته (۲۰۰×) ؛ پروانا/ پردانا (۵٤×)؛ پوُش آباد (۱۸۰×)؛ پوُلیه/ پوُلیا (۱۲۰×)؛ تاج الدین؛ جبرییل آباد (٦۷×)؛ چشمه گُل (۱۷۰×)؛ حیدرآباد؛ خالد آباد (۲۹۰ کو)؛ خوْرِشت (۱۸۰×)؛ زَمه (۱٤۰×)؛ سیبیان (۵۲×)؛ سینگان (٦۱۳×)؛ شاهین‌آباد؛ شاوانه (۲۱۵×)؛ شیخ عثمان؛ علی آباد (۲۹۰×)؛ قازان آباد؛ کانی سرخ؛ گُرگ آباد/ فجرآباد (۲۰۰×)؛ گُنده‌ویلا؛ گیردکاشان (۲۱۰×)؛ نرزیوه (۴۰۰×)؛ نَلیوان(۴۵۰×)؛ خانلار(۷ک‌د۱٤۰×)، سوُجه (۷ک‌گ‌د ۲۷۰×)، گؤروش آباد (۵ک‌گ‌د ۱۳۰×)، --سوُلدوز(مرکزی-بگیم قالا) بؤلگه‌سینین کندلری: آدا/ تو (۱۱۵×)؛ آغابگلو/ آتابگلو/ تو(۴۲۰×/ تو)؛ اوْخسار تو+کو (۹۰×/ تو)؛ ایراق‌دهنه؛ بَگیم قالا/ تو (۵۰۰×/ تو)؛

بهرام آوا×؛ بایرام‌بوغا، تازاکند جبَل؛ تازاقالا/ تو؛ توْپیوزُآباد/ توْزآباد/ تو؛ چاققال مصطفی× (*۱۹۱×)؛ خَلفَن/ خلیفان× (*۵۱۰×)؛ خلیفه‌لی/ خلفه‌لی/ تو (*۲۳۰×)؛ دایماو×؛ داشداقوُرا/ دشت قوره×؛ دمیرچی/ تو+کو (*۲۵×)؛ دیزه× (*۸۰×)؛ راهدانا/ رَخدَهَنه (*۱۱۰/ تو)؛ ساخسی تپه/ تو+کو (*۳۰×)؛ کؤپکلی/ تو+کو؛ شرف‌اَلدّین× (*٦۵×)؛ شوه‌له؛ شیخ معروف/ تو (*۱۰۰/ تو)؛ فَرقوُزاد/ فرخزاد/ تو (*۵۰۰/ تو)؛ قاراقصّاب× (*۸۰×)؛ کاروانسارای/ تو؛ کؤپکلی؛ کانی امام×؛ کانی برده حسین اوا×؛ گؤزاَیرَن/ کؤزه‌گران/ تو (*۲۸۰/ تو)؛ گوْرخانا/ تو؛ ماسوُ×؛ محمدشاه/ آ-ی/ تو+کو (*٦۰۰/ تو)؛ ممَلیان/ ممَلی×؛ مهماندار× (*۱۵۰×)؛ نظام آباد/ تو (*۳۳۰/ تو)؛ --سوُلدوز(مرکزی-حسنلو) بؤلگه‌سینین کندلری: اسلام آباد دَلمه/ تو؛ ائمینلی/ امینلو (*۱٦۸/ تو) ؛ بارانلی عجم/ تو (*۱۸۰/ تو)؛ بارانی کؤرد× (*۲۱۰×)؛ تابییه tabiyə (*۱۱۰/ تو)؛ تازاکند دئم/ تو؛ تیت/ آ-ی، حاجی باغلی/ تو (*۲۷/ تو)؛ حاجی‌پؤرووُز/ حاجی پیر اوْووُز/ حاجی فیروز/ تو (*۱٦۰/ تو)؛ حسنلی/ تو (*۸۷۰/ تو)؛ حیدرآباد/ تو؛ داش دوُرگه (*۳٤۰/ تو)؛ لطف آللاه دوُرگه × (*۱۵۰/ تو)؛ دوُرگه ارسخان/ ترگوُن×؛ سارال/ آ-ی/ تو؛ شهرک‌مهدی/ تو؛ شوْراکندی/ تو؛ شوْنقار*۱۰۰/ تو؛ شیخ احمدلو/ تو (*۲۵۲/ تو+کو)؛ شیرین بولاق/ تو؛ طالقان/ تو؛ عجملو (*۲۹۰/ تو)؛ عظیم خانلی/ تو؛ قارابولاق/ تو (*۱٤۰/ تو)؛ قالات× (*۳۵×)؛ عجم کهریز/ تو (*۱۲۰/ تو)؛ کؤوول/ کؤهول؛ گؤل؛ گیرده‌قیْط/ گَرده قیط×(*۳٦۰×)؛ محمدیار(*٦٤۰/ تو)؛ میمَند×؛ وَزنه× (*۱٤۰×)؛ یئدی‌یار/ یادگارلو/ تو (*۳۸۰/ تو)؛ قره‌قیشلاق(۱۲ک‌ق*۱۰۰/ تو)، گؤبک(۱۷ک‌ق‌ب*۹۰×)، گؤبکلو(۱٤ک‌گ‌د*۸۱×)، -- سوُلدوز(مرکزی-سوُلدوز) بؤلگه‌سینین کندلری: آرنا× (*۲۲٦/ تو)؛ آغجازئیوه/ تو (*۲۱۵/ تو)؛ آلاگؤز/ آ-ی/ تو (*۲۹۵/ تو)؛ بالیقچی/ تو+کو(*۳۲۷/ تو)؛ بایزاوا×(*۵۰/ تو)؛ بیچَنلی/ تو (*۹۱/ تو)؛ پیه‌جیک/ پئچقالا× (*٦۰/ تو)؛ جاشیران× (*۲۱۱/ تو+کو)؛ چییه‌نه/ چییانا/ تو (*۷۰۰/ تو)؛ حلْبی× (*۹۰×)؛ خیْنخینا/ خنخنه×؛ داش کسن/ تو؛ دربند× (*۲۹۰×)؛ دیلنچی آرخی/ آ-ی/ تو+کو (*۲۵۰×)؛ ذلیلان× (*۱۰۰×)؛ شاوله×؛ علی‌آباد/ الآوا/ تو (۱۰ک.ب *۲۸۳×)؛ اَلمَلیک/ علی‌ملیک/ تو(*۳۱۰/ تو)؛ قارنا×(*۲۸۰×)؛ قالاجیق / تو (*۵۳۰/ تو)؛ قالالار/ تو (*۲۵۰×)؛ کؤووَل/ کؤهول/ تو (*۱۵۰/ تو)؛ کاموس×؛ کهریزه شکاک×؛ کوْیوک/ کوییک×؛ گَلوان× (*۳۲۰/ تو+کو)؛ گوْرناوا/ گوْران‌آباد قازی/ (*۱۳۰/ تو)؛ گوْران‌آباد قزاق (*۲۷۰×)؛ گوْران‌آبادپاشا (*۲۸۰/ تو)؛ لاواشلی/ تو(*۱۵۰×)؛ (بو اوْچ کنده : دیب‌گوْرناوا، قاباق‌گوْرناوا، اورتا گوْرناوا دئییرلر)؛ میرآوا/ تو (*۳۲۰/ تو)؛ نرزه‌مئز× (*۱٤۰×)؛ یوْنُسلو/یوْنوسلو/ تو (*۱۱۰×)؛

سوُلفات..sulfat [آذ، لا: گوکورد] کوْکورد توُرشوسونون دوُزو

سوُلفیت..sulfit [آذ، لا] سوُلفیت توُرشوسونون دوُزو.

سوُلو..sulu [اؤزل‌آذ] هشتَری ده چای آدی.

سوُلواکین..suluəkin [آذ] سولامایا دایانان تاریم، سولو اکین (فا: زراعت آبی). irrigated farming

سوُلوبوْیا..suluboya [آذ] سوُ ایله بوْیانی قاریشدیراراق بوندان دوْزه‌لن بوْیا و اوْنونلا چکیلن رسیم (فا: نقاشی آبرنگ).

سوُلوت..sulut [اؤزل‌آذ] اسماعیللی‌دا چای آدی[۲٤۰].

سوُلوتاریم..sulutarım [آذ] سوُلواکین: سولامایا دایانان تاریم، سولو اکین (فا: زراعت آبی). irrigated farming

سوُلوجا..suluca [آذ] هئریس، قُروه‌ده‌کند، زنجانداداغ آدی {سویوبوْل}.

سوُلوچوُر..suluçur [تاریخی اؤزل‌آذ] گؤی توْرکلر دؤولتی، بگ و کوْموتان آدی[۷].

سوُلوخان..suluxan [تاریخی اؤزل‌آذ] غربی گؤی‌توْرکلرینه‌باغلی، توْرگیش‌بگلریندن[۷].

سوُلودره..suludərə [اؤزل‌آذ] زنجان و اوجان دا داغ آدی؛ کلئیبر و ضیاآباد، هئریس و اهر ده کند آدی.

سوُلوف..suluf [آذ، بیتگی] بیر نوع داری، معمولا چلتیک تارلالاریندا بیتن، ایری دانالی داری اوْلاراق توْیوق داری‌سی‌دا آدلانیر "چلتیگه خاطر سوُلوف‌لاردا سوُ ایچیر: آتاسؤزو". {سوُ سؤز ایله ایلگی‌لی اولمالیدیر}.

سوُلوق..suluq [آذ] ۱-سوُیو بوْل یئر، سولاق (فا: مرداب). ۲-قوش قفسینده سوُ قویولان قاب (فا: ظرف آب). ۲-قابارجیق، ایچی سولو قابارتی (فا: دمل و جوش آبدار). ۳- قوْیونون ایلک سوْتوندن عمله گلن پنیره اوخشار آغارتی "اوشاق‌لارین هره‌سینه بیرسوُلوق وئردی" (فا: نوعی لبن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوُلوقان..suluqan [اؤزل‌آذ] اینسان‌آدی، باخ: سوُلو+ قان[۷].

سوُلوق‌لاماق..suluqlamaq [تاثیرلی ائیلم] سوُلوق‌عمله گلمک، قابارلاماق.

سوُلوق‌لانماق..suluqlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سوُلوق‌باغلاماق، قاباراوْلماق

سوُلولاشماق..sululaşmaq [تاثیرسیزائیلم] قورولوقدان چیخیب سولو وضعیته گلمک (فا: آبدار شدن).

sulu..sulu [آذ] سویو چوخ اولان یئر، شیره‌لی‌لیک.

sulə..sulə [اؤزل‌آذ] قئیدار ونیشابور، اورمیه ده کند آدی.

sumа..suma [اؤزل‌آذ] ۱-سومرلرده‌تانری‌آدی[۲۱۱]. ۲-یئرآدی {بو آد سومرلرین سومَا تانریسی نین آدیندان قالان ایز اولاراق سومر ملتی نین آدینی داشییر، بؤلگه خالقلاری او دؤنم کیئنگرلره، سومر دئییردیلر و بو آد شامان دینینی یایانلار دئمکدیر، آیدیندیرکی اونلارین تاپیناقلاریدا اونلارین آدیلا باغلی اولاراق سومَای آدی وئریلیبدیر و سومای، سومرلرین قوتسال مکانی اولاراق سونرالار بوتون دینلر اؤچون مقدس یئر آنلامیندا ایشله نیبدیر و شکسیز بو آد حرف دَییشمه‌سیله عربجه ده صومعه شکلینه گلیبدیر، البته بوجور یئر آدلارینی صومعه شکلینده یازسالاردا اهالی بورایا سومَا دئییرلر.

sumay..sumay [اؤزل‌آذ] سومَا: اردبیل، هشتَری، هئریس، کلئیبر، سراب، اهر، میانا، مراغا، اورمیه، نیشابور، تاروم، خالخال‌داکندآدی. هشتَری و مراغا دا چای آدی {سومر>سوما، باخ: صومعه}.

sumadıl..sumadıl [اؤزل‌آذ] اهر ده کند آدی {قوتسال زولاق یئر}.

sumaq..sumaq [تاثیرسیزائیلم، ت] اطاعت‌وتقدیم‌ائتمک {باخ: سونَماق}.

sumaq..sumaq [آذ] بؤتون اورتا آسیا و غرب تورکللری آراسیندا سؤیله نن و تانینان بیر نوع کیلیم، باخ: سومک.

sumaq..sumaq [اؤزل‌آذ] تاروم دا کند آدی.

sumaq..sumaq [آذ] باخ: سُماق.

sumaqan..sumaqan [اؤزل‌آذ] ساییرقالا دا کند آدی.

sumaycıq..sumaycıq [اؤزل‌آذ] سراب دا کند آدی {سوما+جیق}.

sumbata..sumbata [آذ، فا] سورته‌رک بیرسرت سطح و اؤزئیی پاریلداتماق و صافلاتماق اؤچون اولان آلت (فا: سمباده).

sumər..sumər [اؤزل‌آذ] سومئر: اسکی‌تورک‌آدلاریندان، اوغلان‌آدی (فا: ~).

suməran..suməran [اؤزل‌آذ] زنجان دا داغ آدی.

sumərlər..sumərlər [اؤزل‌آذ] سومئرلر: سومرلر میلادان ۵۰۰۰ ایل اؤنجه بین‌النهرینه گلمیشلر و بؤیوک امپراتورلوق قورموشلار، سومرلرین اؤنملی شهرلریندن اوُر، اوُروک، ائرئخ، نیپور، کیش، لاقاش، لارساشهرلرینه‌اشاره ائتمک اولار، سومرلرین دؤنَمینده هله تک تانری‌لیق دینلری میدانا گلمه میشدی، و سومرلر او بیری خلقلر کیمی (ایلام، هوری، کاسسی، اورارتو، ...) بوُت‌پرست ایدیلر، سومرلرین‌دینی بیر طرفدن اسکی تورک شامانیزم اینی و آیری طرفدن زرتوشت‌یزمین رؤشئیم‌لرینی و قاناقلارینی خاطرلادیر، سومرلرده هر شهرین مستقیل تانریجاسی اولدوغو حالدا بوتون سومرلرین اؤچ واحد تانری‌سی وارایدی ۱-آنو: گؤی تانریسی. ۲-بئل: یئرتانری‌سی. ۳-آآ: درین دره یییه سی، یئنه‌ده سومرلرین بؤیوک رب النوع‌لاریندان نه نه آدلی بیر ایلاهینی آد آپارماق اولار، سومرلرین شهر بؤیوگو "پاتئسی" آدلانیردی، چوخ عالیملرجه مصر، یونان، روم، مدنیت‌لری سومر مدنیتیندن تؤرهمه دیر، سومرلرین بشریته وئردیگی ان اؤنَملی شئیلری بئیله سیرالاماق اولار: ۱-بشریتین ایلک قانونلاری میلاددان ۲٦۰۰ ایل اؤنجه سومرلر طرفیندن یازیلمیش، اوُر شهری عدلیه سندلری "آنا ایتی‌شو" قانونلار مجموعه سی، "اورکاجینا کتیبه‌لری" معامله و ارثلیک، هبه، بوشانمایا عاید قانونلاری گؤسته‌ریر. ۲-شفاهی دانیشیق دیلینی یازیبلار و چیوی (میخی) الفباسینین اساسلارینی قویاراق بو خطین کشف اولماسیندا بؤیوک رول اوینایبلار. ۳-طب، هئیأت و مختلف صنایع ده ایلک آددیم‌لاری آتیبلار. ٤-گئجه گؤندوزو ۲٤ ساعاتا و هرساعاتی ٦۰ دقیقه‌یه وهردقیقه‌نی ٦۰ ثانیه‌یه بؤلمک سومرلرین یادگاریدیر. ۵-دایره‌نی ۳٦۰ درجه‌یه بؤلمک سومرلره عایددیر. ٦-بیر سیرا مئتال‌لارین کشفی، اؤرنک اوچون آلومینیوم، قالوانیزه مادّه‌لرین ایشلَتمه‌سی سومرلره عایددیر، سومرلر م ق۲۰۱۵جی ایلده ایلاملار طرفیندن آرادان گئتدیلر و بیر سیراسی آذربایجان یول ایله اورتاآسیایا قاییدیب و بیر سیراسی‌دا سامی‌لرین ایچینده اریدیلر؛ بو مطلبه اشاره ائتمه‌لی ییک سومر کلمه‌سی اَکدلرین طرفیندن بو قوما وئریلن آددیر و اولار اؤزلرینه **kiengi (r)** کی ائن گی (ر) دئییردیلر، آیدیندیرکی سومرلرین شامان دینینه ایناندیقلاری اوچون بو آدلا تانینیبلار و شاماایینی سومرجه ده، دین بؤیوکلرینه دئییله‌رک بو کلمه سومرجه کؤکلو کلمه سایبلیر، بو کلمه بیر چوخ تورک ائللری آدی کیمی ار سؤز ایله دوزه‌له‌رک شامان دینینه عاید اولان اینسانلارا اشارتدیر، جالیبدیرکی ار اکی سومرلرین اؤز آدلاریندادا گؤزه دَییر" کیئنگ+ ار، کیئینگر، کینگر، کنگر"، سومُرلرین‌اصلی-آدلاریلا تؤرکلرین کنگر طایفاسی آدی آراسیندا بنزرلیک اینانیلمازدی و مسلما بو یؤنده درین آراشدیرما یارارلی اولاجاقدیر، البته آراز اوغلو اؤز کتابیندا سومرلرین گؤنئی طرفینده اولان بصره کؤرفزینه، کنگر خلیجی آدینی وئریبدیر.

sumərch yeradları..sumərch yeradları [اؤزل‌آذ] آذربایجاندا بیر سیرا یئر آدلاری واردیرکی اونلارین تلفظ و اؤزللیکله خالق دیلینده سؤیله نیشلرینه باخاندا اینسانی درین دؤشونجه یه دالدیریر، چونکی بوکلمه لری ایندیکی سؤزجوکلرله معنالاماق ممکن دگیلدیر و یالنیز سومر، اورارتو و اونلار کیمی التصاقی دیللی قوملاردان قالان اؤزل‌آدلارلا ایضاح اولونا بیلیر و سؤیله نیش

طرزلری اوْنلارین تانری، تانریچا و کرال آدلاریلا اؤرتوشور، بوُ آدلارین نئچه‌سینه اشاره اوْلاراق یئری گلدیکجه آیری بؤلوملرده ده اشاره اوْلوناجاق: سوُمَرین یئر آدی، سومر سؤزیله عینیدیر، ناپیشتا کندینین آدی ایلاملاردا ناپیرتو و سومرلرده اوُت‌ناپیشتیم سؤزونه اوُیماقدادیر، گال‌کندی عینا سومرجه‌ده واردیر، ائرئشکیگال (یئر التی تانری سی)، لوُگال‌باندا (گیلگَمیش‌ین تانری‌سی)، نَرگال(اؤلولر تانری سی)، نینگال (گونشین آناسی و آی تانری‌نین خانیمی) سؤزلرینده گال سؤزونو گؤرمک اوْلار، یئنه ده ماخ سؤزو ائلگاماخ (تاپیناق) سؤزونده گؤرمک اوْلار، کالا سؤزو بیر آیری یئر آدلاریندانديرکی ساده جه سومر سؤزلرینده تایی واردیر، بو کلمه سومئرجه ایرکالا سؤزونده و یئنه ده تکلیکده ایشله نیبدیر و یئر آلتی دؤنیاسی معناسینداديير، آیریجا گال/ قالgal سؤزوده بوْل و اوُلو معناسیندا گلیبدیر، یئنه ده سومرجه ده قالاق kalag سؤزو قالاق و قالین آنلامینداديير بو کلمه لری قارشیلادیقدا ائله سانیلیر کالا سؤزو همان قالا کلمه سیدیر، پولادقایا گالا سؤزونو عینا قالا مفهوموندا بیلیر، بوُنلارین یانیندا اوُر/ اوُروک سؤزو شهر معناسیندا سوُمرلرین باشکندی اوْلوبدور، بوُنلارا تای تموز (باهار تانری سی)، شاماش (گونش تانری سی)، آیا (شاماش تانری نین سئوگیلیسی)، ائلاماکو (آغاج--)، ماشوُ/ میشوْ (گونشین باتدیغی یئر، داغ)، دیلموُن (سومرلرین جنتی)، کی(یئر)، ماقان magan (سومرلرین باتی سیندا یئر آدی)، نئدوُ/ نئتی (یئرآلتی دؤنیا بکچی سی)، سین (بؤیوک نجوم تانری سی) کیمی کلمه لره اشاره ائتمک اوْلار ٦٦، ٢٠٥، ٦٢، ١١٦}.

سوُمر دیلی..sumer dili [اؤزل‌آد] سومئردیلی:پروتوتورک‌دیللری-آراسیندا ان‌چوخ‌آراشدیرمالار سومر دیلی اؤزه‌رینده اوْلوب، بو سببه بوتون‌پروْتوتوْرک دیللرینی تانیماق اوْچون و اؤزللیلکله قوْنشو قوملار کاسسی، لوللوبی، قوتتی، ایلام (انزان)، اوْرارتو، هیت، هوروری (میتانی)، ماد، مانا دیللرینی تانیماق اوْچون سومرلرین دیلی چوخ بؤیوک و اصلی اؤرنک اوْلابیلیر، اوْرال آلتای دیللری‌نین اؤزللیکلری‌نی سومر دیلی اؤزه‌رینده آشاغیداکی صورتده سیرالاماق اوْلار: ١-آدلارین حاللانماسی: سومرلرده یؤنلوک حال اکی "دا" اوْلوب واییندکی تورکجه‌ده "آ، ه" اوْلوبدور، یئرلیک، چیخیش‌لیق اکلری "دا، دان" اکلری عینا سَومر دیلینده ایشله‌نیردی، اؤرنک اوچون "ایندیکی قاپی دان سؤزو؛ سومرجه ده قا-تا سؤیله‌نیردی و بونا تای، قاپی‌نی؛ سومرجه قا-نی، قاپی یا: سومرجه قا-یا، قاپی کیمی: سومرجه قا-گیم، قاپی‌نین: سومرجه قا-نا (ق)، قاپی دا: سومرجه قا-تا". ٢-سومر دیلینده "ک، آن" اکلری ایندیکی کیمی ایشله‌نیردی (اوُر، اوُروک: شهر، ارک/ اوْز، اوْزوک: سوقوشوْ؛ ائشو: ائشیتمک، ائشتوک: قولاق؛ توُرو: دوغماق، توروک، تیریک: دیری؛ ائموک: اممک آلتی؛ سیلیک: تمیز، آری؛ ار: آردیجا گئتمک، ارن: آردیندان گئدن. ٣-فعللرین چکیمی (تصریفی): د حرفی (توُ: دوْغماق، تودو: دوْغدو. ٤-فعلدن آد دؤرزَلدن اک، "م"، توُ: دوْغماق، توُم: وئرمه، تؤره‌مه، نسیل وئرمه/ توُمو: اوشاق، نسیل. ٥-ساییلار و مرکّب ساییلار: بو گون بوتون التصاقی دیللرده تحلیلی دیللرین ترسینه اوْلاراق اوْن دان ییرمی‌یه قدر سایی‌لار اوْ بیری مرکب سایی‌لار کیمی اوّلجه بؤیوک رقمی اوخونور و سوْنرا کیچیک رقم گلیر (ایلکجه اوْنلوق وسونرا تکلیک) اؤرنک اوچون: اوْن بیر، اوْن ایکی، حال بوکی تحلیلی دیللرده اوْن دان ییرمی‌یه قدر سایی‌لار اوْ بیری مرکب سایی‌لارین ترسینه اوخونوللار: (فارسجادا: یازده، دوازده اوْ بیری سایی‌لارین ترسینه دیر: بیست ویک وبیست ودو، اینگیزجه ده**fifteen twentyfive**) سومر دیلینه باخدیقدا ایندیکی تؤرک دیلینه اویقون اوخونوردو: اوُ اوُش= اوْن اؤچ/ اوْ مین (اوْ ایمما) = اوْن ایکی ٦- سیرا سایی‌لار: ایندیکی تؤرکجه ده، "اینجی، اؤنجو" سیرا سایی‌لارین علامتی دیر (بیرینجی، اؤچونچو) خالق دیلینده یم اکی ده بعضا آرتیریلاراق سیرا سایی دؤزه‌لیر (بیریمینجی، اوچومونجو)، سومر دیلینده "کم، کوم" اکی ایله (خالق دیلینه بنزه‌یه‌رک) سیراسایی دوزه‌لیردی: اوُش کوم: اوچونجو، البته ایندی ده توُوا تورکلری ایچینده "کی، کو" اکلریله سیراسایی دؤزه‌لیر ٧- اسکی پروْتوتورک دیللرینده چوخ کلمه‌لر ایندیکی کیمی ایشله‌نیردی، بو کلمه‌لره کتابین لازیم اولان یئرلرینده اشاره اولوناجاق[٩٧].

سوُ مرجیمه‌یی..su mərciməyi [آد، بیتگی] سوُ مرجیمگی گیللردن، سوُ اؤزونده یئتیشن اؤزن بیر بیتگی (فا: نوعی گیاه). **lemna**

سوُ مرجیمگی‌گیللر..su mərciməyigillər [آد، بیتگی] بیرچنکلی بیر بیتگی فامیلی، اؤرنک: سوُ مرجیمگی (فا: تیره ای ازگیاهان). **juncaceae**

سومرکند..sümər kənd [اؤزل‌آد] سومئرکند، سومرکنت: موُغول یؤروشو زامانی سککیزایل مُحاصره‌اوْلونان‌وایدیل‌چایی‌نین اوْرتابؤلومونده شهرآدی[١٢].

سوُمرمری..su mərməri [آد] باخ: قایماق داشی.

سوُمروُک..Sumruk [اؤزل آد] قازاق-کیچیبوْز-بایوْغلوُ-جاپپاس بوْی‌لاریندانديير[١٥٨-٨١].

سوُمرین..sumərin [آد] اردبیل'ین دیجویجین کندیستانیندا خیاو یولونوندابیریئر(*٤٠٠٠/ تو) (قوْ: ثُمرین) {باخ: سومرجه}.

سۇمسوق..sumsuq [آد] یوُمروق، یوُمروقلا ووُرما.

سۇمسوقلاماق..sumsuqlamaq [تاثیرلی ائیلم] یوُمروقلا ووُرماق. {دۆمسوک› سۆمسوک}.

سۇمقاییت..sumqayıt [اؤزلآد] ق.آذربایجان شهرلریندن و خزر ساحیلینده باکی دان سۇنرا ان بؤیوک شهری ساییلیر {بعضی‌لری سۇمقاییت سؤزونون کؤکونو بیر داستانا و سۇم آدیندا بیر شخصه باغلاییرلار و گویا بیر قیْز، سۇ دالیسیجا گئدن سئوگیلیسی سۇم آدلی شخصه قاییت دئیه‌رک بۇ کلمه دۆزَلیبدیر، البتّه بو سؤزون درین معنالی اۆلماسی شُبهه‌لیدیر؛ سۇم و سۇما سؤزو آذربایجان یئر آدلاریندا تانینمیش آددیر، و قایی بۇیو اۆغوزلارین بیر بؤلومو اۆلاراق تانینیر و بو کلمه لرین بیرله‌شیب یوُوارلاق‌لاشماسیلا بو کلمه دوزه‌لیر: سوما+قایی+ایگید/ سۇم+ قایی+ایت/ سومقاییت: قایی ایگیدلرینین مقدس مکانی، بو سؤزه قوّت اولاراق بیرده قاییت بۇیو واردیر و اۆنلار تۆرکمنلرین تکه-توْختامیش بۇی‌لاریندادیر و سۇمقاییت دئمک یعنی قاییت بویونون مقدس مکانی دئمکدیر، البته آچیقدیرکی قایی و قاییت بویلارینین بیربیرلرینه باغلی اولماسی و حتی آدلارینین بیربیرینه دَییشمه سی دیل قایدالاری لاحاظیندان اویقون گؤرونور}.

سۇمیلچه‌یی..su milçəyi [آد، دیرگی] قیْن قانادلی، دوُرقون سوُلاردا یاشایان اینجه اوُزون وُجودلو بیر بؤجک (فا: نوعی حشره). **hydrophilus ephemeroptra**

سۇمیخ..sumıx [اؤزلآد] گده‌بگ‌ده داغ آدی(۲۱۲۵)[۲۴۰].

سۇن..sun [اؤزلآد] ۱-چاغری، دعوت ۲-نزاکت ۳-احسان[۷].

سۇنا..suna [اؤزلآد] ۱-اَمثالسیز گؤزللیک ۲-یاشیلباش‌اؤرده‌گی[۷].

سۇنار..sunar [اؤزلآد] ۱-دعوتکار ۲-جؤمَرت، آبادان[۷].

سۇناق..sunaq [آد] قُربانلیق، اوجاق‌لاردا و دینی تؤرَنلرده کسیلن و قُربان ائدیلن حئیوان ویاهرشئی (فا: قربانی).

سۇناق‌قوُزقان..su quzqanq [اؤزلآد] سوُقناق: کاشغرلی دؤورو اوْغوزلارا عاید بیر شهر آدی[۱۲].

سۇنای..sunay [اؤزلآد] اینسان‌آدی، باخ: سوُن+ آی[۷].

سۇنایان..sunayan [اؤزلآد] چاغیریجی، دعوتکار[۷].

سۇنتای..suntay [تاریخی اؤزلآد] هوُلاکوخان‌ین گَنجلیک آرخاداشی و کوْموتانی[۷].

سۇنج..sunc [آد] نشان، دامغا (فا: ~). {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سۇنجا..sunca [اؤزلآد] آذربایجان‌دا چای آدی[۲۴۰].

سۇنچا..sunça [اؤزلآد] سوُناق، آداق[۷].

سۇنچاق..sunçaq [اؤزلآد] سوُناق، آداق[۷].

سۇندلاچ..sundlaç [آد، دی، ت] یوُنگ قوُشو، چاییرقوُشو.

سۇندورماق..sundurmaq [انتدیرگن ائیلم] ۱-سونماق ایشینی گؤردورمک (فا: فس تقدیم کردن). ۲-(ل) وئرمک.

سۇندوُرو..sunduru [آد، ت] دنیز.

سۇنرگیسی..sunrəgisi [آد، بیتگی] چای و گؤللرین اطرافیندا بیتن ساری چیچکلی اوْتسوْ بیتگی.

سۇنعناسی..su nənası [آد، بیتگی] ۲۰-۹۰ cm بوْیدا قیرمیزیمتیراق رنگلی، آز ویا چوخ توکلو یاپراقلاری و قُوّتلی قوخولو، چوخ ایللیک‌و اوْتسوو بیتگی(فا: نوعی گیاه) **mentha aquatica**

سۇنقا..sunqa [اؤزلآد] سوُناق (تاریخی اؤزلآد) اوْغوزنامه‌ده، اوْغوز'ون تۆرونلاریندان[۷].

سۇنقار..sunqar [اؤزلآد] ۱-سوُنقوُر، شاهین؛ ۲-ایلخانلیلار دؤنَمی بیر کوْموتان؛ عُثمان‌اوْغوللارینین‌اوْن‌ایکینجی گؤبَک‌ده‌لریندن[۷].

سۇنقاق..sunqaq [اؤزلآد] سوُناق (تاریخی اؤزلآد) هوُلاکو خان'ین اوْردوباشی‌لاریندان[۷].

سۇنقو..sunqu [آد] بؤیوگه سوُنولان ارمغان، سوُنو (فا: ارمغان).

سۇنقور..sunqur [آد، دیرگی] ۱-سوْنقور، کیچیک‌قوشلارلا بسله‌نن و قوش آویندا یارارلانیلان، دوْغان نوْعوندن بیر قوش، آغ دوْغان، شاهین(فا: سنقر). ۲-گؤی تۆرکلر دؤنَمی بگی و کۆرشاد'ین قیْرخ یوْلداشیندان بیری. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سوْنکقور›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده؛ بو کلمه‌نین تورکجه ده چوخ اسکی اوْلماغینا رغما عربجه الصُقر کلمه‌سیندن آلینماسینی اؤنه سۆرولر (صُقر› سوُقور، سوُنقور) کلاوسون[۶]؛ آرتیرمالی‌ییق دیواندا سوْنکداماق فعلی (سوْنک/ سوْن سؤزوندن) آرخاسیجا قوْوالاماق معناسیندا بو کلمه‌نین کؤکودور چونکی بو قوشون آولاما ایشی بئیله‌دیر}.

سۇنقوُر..sunqur [اؤزلآد] ۱-اینسان‌آدی: ~آی، ~آلپ، ~بای، ~بگ، ~تان، ~تیگین، ~تیمور، ~سنجر، ~خان[۷]. ۲-زنجان دا کند آدی.

سۇنقور..sunqur [اؤزلآد] آذربایجان و همدان بؤلگه لرینین گؤنئی طرفینده و کرمانشاه یاخین‌لیغیندا شهر آدی، ۱۳۲۰ ساییملاماسیندا نفوسو*۱۵۰۰۰نفر تورک قئید اوْلوبدور.

سۇنقور بؤلگه‌سینده تۆرک کندلری.. sunqur bölgəsində türk kəndləri [اؤزلآد] سلیمانشاه (۱۴ک‌ق‌ب *۲۸۰)، عالی بولاق (۱۴ک‌ق‌د *۱۴۰/ غ‌تو)، زنگنه (۱۴ک‌گ‌د *۱۹۰/ ی‌تو)، قیاس‌آباد (۴ک‌گ‌د *۲۰۰/ ی‌تو)، داشلی بولاق (۷ک‌ب *۳۵۰/ ی‌تو)، زاغان ۴۶ک‌ق‌ب *۶۷۰ نفر)، گؤل تپه، قُروه (۶ک‌گ‌د *۵۴۰)،

سوُنقورآوا..sunqurava [اؤزل‌آد] میانا، رزن، کرج و صحنه دا کند آدی.

سوُنقورجا..sunqurca [اؤزل‌آد] سوُنقوُر یاوروُسو، کیچیک سوُنقوُر[۷].

سوُنقوُن..sunqun [اؤزل‌آد] ۱-یئته‌نک، یئته‌نکلی ۲-سوُنولان، آداق، هیبه ۳-اینسان‌آدی: ~آلپ، ~آپا.

سوُنما..sunma [آد] سوُنماق ایشی، تقدیم (فا: تقدیم). presentation

سوُنماق..sunmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرشئیی بیرینه سایقی ایله وئرمک، تقدیم ائتمک (فا: تقدیم کردن) {سومرجه‹سوُم›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، سوماق دیواندا اطاعت ائتمک معناسیندا گلیبدیر و سوُنماق سؤزو بو سؤزه باغلی اوْلاراق بیرینه سایقی گؤسترمک مفهوموندادی، بو کلمه‌لر سوّ سؤزونه باغلانابیلیر}.

سوُنو..sunu [آد] ۱-سوُنقو، سونولان شئی، اکرام، دعوت (فا: عرضه). ۲-(ت) چؤرک اوْتو (فا: سیاهدانه) nigella sativa

سوُنوجو..sunucu [آد] سونان، سونقو وئرن، عرضه ائدن(فا: تقدیم-کننده).

سوُنوجولوق..sunuculuq [آد] سونما ایشی، عرضه ائتمه، سونما.

سوُنوش..sunuş [آد] ۱-سوُنماق ایشی ویا بیچیمی (فا: تقدیم، صوُنُک[۱۴۹]). present ۲-اؤن سؤز (کتابدا) (فا: مقدمه کتاب).

سوُنولماق..sunulmaq [بلسیز ائیلم] سونماق ایشی گؤرولمک (فا: تقدیم شدن).

سوُنولوش..sunuluş [آد] سونولماق ایشی ویا بیچیمی (فا: تقدیم).

سوُنوم..sunum [آد] سوُنولان هر شئی، سوُنو (فا: تقدیمی).

سوُنی..sunı [آد، ت] کرَن، ائوین دامینا آتیلان شاه‌تیر.

سوُنیت..sunit [اؤزل‌آد] موْغول یوّروشو زامانی م۱۱جی یوّزیلده ایرانا گلن موغول عُنصرلو بیر طایفانین آدی[۸۵].

سوُنیچین..suniçin [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سوُن+ اوّچون[۷].

سوُنیسا..sunisa [اؤزل‌آد] قارقین بوْیوناعایدیئرآدی(م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

سوُنیک..sunık [اؤزل‌آد] سیسا کان: بیرآذربایجان شهری[۹۷]

سوُنیلوفری..su nilufəri [آد، بیتگی] بیر نوع سوُ گولو (فا: نوعی‌نیلوفرآبی).

سوُوئرن..su verən [اؤزل‌آد] خیاو دا داغ آدی.

سوُوات..suvat [آد] چای‌لارین دایاز یئری، دایاز چای قیراغی، سوُیون بؤلونن و یا قایناییب چیخان یئری (فا: محل کم عمق کنار رودخانه). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، سوُو+ات}.

سوُواتماق..suvatmaq [تاثیرلی ائیلم] سوُواماق ایشینی گؤردورمک.

سوُواجاق..suvacaq [آد] سو بندلرینده سوُ آچماغا عاید اوْلان دئشیک.

سوُوار..suvar [آ، ت] ۱-بیر توّرک بوْیو و بیر شهرآدی، بوُ کلمه سوُبار/ سیبر/ سوُیبر شکلینده ده ایشله‌نیبدیر وسوُمر کتیبه‌لریندا سوُبار کلمه‌سی قوُزئی بؤلگه‌لره دئییلیبدیر، بوُ کلمه بیله سوُوار کیمی یئر آدلارینداایز بوُراخیبدیر. ۲-بوْللوق، بَرکت مفهوموندادیر. ۳-(تاریخی اؤزل‌آد) اوُیغور یازیْتلارینداآدی گئچن بیر بگ[۷]. {باخ: ساربار، ساو}.

سوُوار..suvar [اؤزل‌آد] ایدیل‌بولغارلاری‌نین قوُردوقلاری‌بیرشهر[۵۴].

سوُوارما..suvarma [آد] سوُوارماق ایشی (فا: آبیاری). irrigation

سوُوارماق..suvarmaq [تاثیرلی ائیلم] اکینه سوُ وئرمک، سو ایچیرمک، سو یایدیرماق (فا: آبیاری کردن). to irrigate {دیوان لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوُواریجی..suvarıcı [صفت] سوُواران (فا: آبیار). water distributor

سوُواریلماق..suvarılmaq [بلسیز ائیلم] سوُوارماق ایشی گؤرولمک (فا: آبیاری شدن). to be/ to get irrigated

سوُواریلمیش..suvarılmış [صفت] سوُوارما ایشی گؤرولموش(فا: آبیاری‌شده

سوُواریم..suvarım [آد] بیر سوُوارمادا وئریلن سوُ مقداری، بیر سوُواریم‌لیق سو (فا: آبیاری). irrigation

سوُواشدیرماق..suvaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] بوُلاشدیرماق، سوُواق-ووُرماق.

سوُواشقان..suvaşqan [صفت] یاپیشقان (فا: چسبان).

سوُواشقانلیق..suvaşqanlıq [آد] سوواشقان اولما وضعیتی، یاپیشقانلیق.

سوُواشماق..suvaşmaq [قا] بوُلاشماق، اوّستونه سوّرتوله‌رک یاپیشماق (فا: چسبیدن). to stick (to), to cling (to)

سوُواق..suvaq [آد] دوُوار و بیر شئیین اوّستونه ووُرولان پالچیق ویا اوْنا بنزر یومشاق نسنه، سوُواخ (فا: اندود). plaster

سوُواق‌توُتان..suvaq tutan [صفت] سوواخ دوزَلدن.

سوُواقچی..suvaqçı [صفت] سوواخ دؤزلدن و سوواق ووران، سوُواق سوُوایان. plasterer

سوُواقسیز..suvaqsız [صفت] سوُواق چکیلمه میش (فا: بدون اندود).

سوُواق‌قوشو..suvaq quşu [آد، دیرگی] سوُواق قوُشلاریندان اوْرمان لاردا یاشایان ۱۵cm اوُزونلوقدا، اؤتوجو بیر قوش (فا: نوعی پرنده). silta europea

سُوواقلاماق..sovuaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] سوواق چکمک (فا: اندود کردن) to plaster

سُوواقلی..suvaqlı [صفت] سووانمیش. plastered

سُووال..sual [اؤزل‌آد] قوُسار'دا داغ آدی (۱۶۴۵)[۲۴۰].

سُووالییاتاتا..suvallyatta [اؤزل‌آد] هیتیت تانریچالاریندان[۲۱۱].

سُوواماق..suvamaq [تاثیرلی ائیلم] سوُواق سوْرتمک، سوُواقلاماق (فا: اندود کردن). to plaster {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ سوُ سؤزنه باغلیدیر}.

سُووان..suvan [تاریخی اؤزل‌آد] ساواشچی؛ قازاق اوْیماق‌بگ‌لریندن[۷] قازاق-اوُلوُیوْز بوْی لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸]. {سوْ+آن}.

سُووند..suvand [باخ] سوهان، قوْوارا.

سُووندیرلاماق..suvandırlamaq [تاثیرلی ائیلم] قاوارالاماق.

سُوونماق..suvanmaq [بل] سوُواماق ایشی گؤرولمک، سوُواق لانماق (فا: اندود شدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سوُوالماق‹}.

سُوولاق..suvlaq [اآ، ت] بیر یئرآدی.

سُوهتی..Suhtı [اؤزل آد] تورکمن-ساریق بوْی لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸]. {سؤکدو}.

سُوهؤرومجه‌یی..suhörümcəyl [آد، دیرگی] یاریم قانادلی، سوُ اؤزونده یئریین، اینجه، اوزون وُجودلو بیر هؤرومجک نوْعو argyroneta aquantica

سُوهؤرومجه‌یی‌گیللر..suhörümcəyigillər [آد، دیرگی] بؤجک‌لردن بیر سوْی.

سُوُباباتما..suya batma [آد] سویا جوُمما (فا: استغراق). submersive

سُوُیاتاغی..suyatağı [آد] سوُ قاپناغی، یئرآلتیندا سوُ ییغیلان بؤیوک یئر (فا: سفره آبده). aquier

سُوُیاجاق..suyacaq [آد] گؤلمه جه، چیممک اوْچون داش، آغاج و بوُجور شئی‌لرله آخار سوُیون قاباغی توُتولان یئر.

سُوُیاجوماما..suya cumma [آد] سوُیا باتما (فا: ارتماس). submersive

سُوُیاران..suyaran [آد] گمی بورنونون سوُیو یاران بؤلومو.

سُوُیاقو..suyaqu [آد، ت] خوْروزون آیاغیندا کی مهمیز.

سُوُیاگئتمک..suya getmk [تاثیرسیزائیلم] قیسالماق، سوُیاگیرمک (فا: آب رفتن). shrinkage of cloth

سُوُیاگیرمک..suya girmək [تاثیرسیزائیلم] قیسالماق، سوُدا ایساناراق پارچا ییغیشماق (فا: آب رفتن). shrinkage of cloth

سُوُیران..suyran [آد، ت] مناره و بوُنا بنزر کیمی اوُزون اوْلان هرشئی.

سُوُ یَلوه‌سی..su yəlvəsi [آد، دیرگی] سیرتی یاشیل قهوه، قارنی‌قارا، آغ جیزیق لی بیرقوش (فا: نوعی پرنده). rallus aquaticus

سُوُیواوْفوره اوْفوره ایچمک..suyu üfürə üfürə içmək [تاثیرلی ائیلم] چوخ احتیاطلی اوْلماق.

سُوُیوبوْلاندیرماق..suyu bulandırmaq [تاثیرلی ائیلم] آرانی قاریشدیرماق.

سُوُیوبیر یئردن آخماماق..suyu bir yerdən axmamaq [تاثیرسیز ائیلم] دوْزگلمه‌مک، یوْلا گلمه‌مک.

سُوُیوپوْفله‌یه پوْفله‌یه ایچمک..suyu püfləyə püfləyə içmək [تاثیرلی ائیلم] چوخ احتیاطلی اوْلماق.

سُوُیوسوْزوله سوْزوله گئتمک..suyu süzülə süzülə getmək [تاثیرسیزائیلم] کوْر پئشمان قاییتماق.

سُوُیوْسونلاری..su yosunları [آد، بیتگی] یاپراقلاری نشاسته‌لی، چیچک‌سیز، کلروفیللی، شریت کیمی‌سوُچول بیتگی‌لر سوْیو و شعبه‌سی

سُوُیوْسونو..su yosunu [آد، بیتگی] سو یوسونلاریندان کلروفیل‌لی بیتگی نوعو (فا: آلگ ها، خزه وجلبک های آبی).

سُوُیوسوْووولموش دَییرمانا اوْخشاماق..suyu sovulmuş dəyirmana oxşamaq [تاثیرسیزائیلم] خارابا قالماق، ایشله مز حالا گلمک، داغیلماق.

سُوُیوشیرین..suyu şirin [صفت] ۱-سولاری دادلی وایچمه‌لی اوْلان گؤل و چای. ۲-(مج) یاراشیقلی، گوزه خوش گلن، یاراشیق‌لی.

سُوُیوشیرین‌لیک..suyu şirinlik [آد] سوُیو شیرین آدامین اؤزللیگی یاپیشقانلیق، قانی شیرین‌لیک.

سُوُیوْلو..suyolu [آد] آرخ، سوُیون آخیب گئدن یئری (فا: مجرا) channel

سُوُیون..suyun [اؤزل‌آد] (سییوُن، سئویم) سئویملیلیک، سَمپاتی، نیت[۷].

سُوُیوْنجاسی..suyoncası [آد، بیتگی] تاجی آغ سالخیم چیچک‌لی، چوخ ایللیک سو بیتگی‌سی (فا: نوعی گیاه).

سُوُیونچوُق..suyunçuq [اؤزل‌آد] ۱-سئوینچ، سئویملیلیک ۲-مؤژده[۷].

سُوُیونو دَییشمک..suyunu dəyişmək [تاثیرلی ائیلم] هاواسینی دَییشمک، دوْلانماغا ویا بیر ایش اوْچون باشقا یئره گئتمک.

سُو..sü [آد] عسگر، سوُبای {باخ: سوُبای، سوْلنمک {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، گؤیتورک یازیلاریندا گلیبدیر}.

سُوْباشی..sübaşı [آد، سوْ+باشی] اسکی‌لرده شهرلرین گؤوَنلیک ایشلرینه باخانلارین باشی.

süpürmək..سۆپورمک [تاثیرلی ائیلم] ۱-سۆپورگه وبوجور شئیلرله توز و چؤرچؤپ‌لری ییغماق (fa: جارو کردن). ۲-(مج)بیرشئیین‌هامی‌سینی گؤتورمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، اینگیلیزجه to sweep کلمه‌سی بو سؤزله ایلگی‌لیدیر}. to sweep-۲

süpürücü..سۆپورو‌جو [صفت] سۆپورن (fa: جاروب کش). sweeper

süpürüş..سۆپوروش [آد] سۆپورمک ایشی ویا بیچیمی.

süpürüşmmək..سۆپوروشمک [باخ] سوپورلشمک.

süpürülmək..سۆپوررولمک [بلسیز ائیلم] سوپورمک‌ایشی گؤرولمک. to be swept

süpürüm..سۆپوروم [آد، بیتگی] باخ: یئل قوْوان اوْتو.

süpürüntü..سۆپورونتو [آد] سۆپورولن‌شئی، چؤرچوب، توکؤنتو، آتقی (fa: زباله). garbage {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سۆپروک، سۆپورونتو‹}.

süpürüntülük..سۆپورونتولوک [آد] سوپورونتو آتیلان‌یئر،چؤپلوک.

süpürüntücü..سۆپورونتوجو [آد] سوپورنتولری تمیزله ین کیمسه.

süt..سوْت [آد، ت] حئیوان‌و اینسانلارین ممه سیندن ویا بعضی بیتگی‌لردن چیخان آغ آخیجی ماده (fa: شیر). milk

sütaşı..سوْتآشی [آد] سوْتلوآش، سوْتلوسییق(fa: شیربرنج) rice milk

sütağacı..سوْتآغاجی [آد، بیتگی] ابه کؤمه جی‌لردن، سوْتلو اؤزسوُیو چوخ اوْلان بیر بیتگی (fa: نوعی گیاه). galactodendron

sütana..سوْتآنا [آد] بیر اوُشاغا سوت وئرمک اوچون استخدام اولان خانیم، بیر اوشاغین آناسیندان باشقا سوْتونو وئرن قادین.

sütanalıq..سوْتآنالیق [آد] سوْت آنا اوْلما وضعیتی.

sütəmər..سوْتامر [صفت] سوت امن کؤرپه(fa: شیرخوار). sucking

süt otu..سوْتاوْتو [آد، بیتگی] سوْت اوْتوگیللردن، یاپراقلاری آرالیق‌لی، باشاق ویا سالخیم‌کیمی‌چیچک‌لری دؤزنسیز اوزونسوْو یادا اوْت سوْو بیر بیتگی (fa: علف شیر). polygala volgaris

süt otugillər..سوْتاوْتوگیللر [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی، آیری تاج یاپراقلی، چیچک‌لی‌بیتگی‌لرسوْیو(fa: تیره‌ٔ گیاهی). polyalacaea

süt üzü..سوْتاوْزو [آد] سوْت‌اوْزونده ییغیلان قایماق(fa: سرشیر cream

süt oğul..سوْتاوْغول [آد] بیر قادینین امیزدیردیگی اوْزگه اوشاق.

süt baba..سوْتبابا [آد] سوْت آنانین اری.

sübəktəkin..سۆبکتکین [آد] سوْبکگتیگین غزنوی‌لر امپراتورونون قوروجوسو، (fa: سبکتکین) {"سوْ+ بگ+ تگین": سوْ عسگر اولاراق سوْبگ عسگر بؤیوگو، بؤیوک ساواشچی آنلامیندا و تیگین ده خاقانلیق عنوانی دیر، شئبک خان بوکلمه‌نین آیری گؤرکمیدیر سنگلاخ‌دا بوکلمه‌یاخشی قدملی معنالانیبدیر}.

sübəgətigin..سۆبگتیگین [آد] باخ: سوْبکتیگین.

süpəng..سۆپنگ [باخ: ساپان] باخ: ساپان، سیپه.

süpürtmək..سۆپورتمک [اتتدیرگن ائیلم] سوْپورمک‌ایشینی گؤردورمک

süpürqan..سۆپورقان [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {آرین}.

süpürgə..سۆپورگه [آد] سوپورمه آلتی، سوْپورمه‌یه یارایان آراج (fa: جاروب). broom {سوْپورمک +گه}.

süpürgə otu..سۆپورگه‌اوْتو [آد، بیتگی] سوپورگه اوتوگیللردن، ایینه یاپراقلی، بوْرو بیچیم‌لی، آغ وپمبه ویا قیرمیزی چیچک‌لی، قوُراق و داغلیق یئرلرده یئتیشن و سوْپرگه دؤزَلتمه‌یه یارایان چالی آغاججیق (زیگیل و حئیوان امجه‌یی گلمه سی خسته لیکلرینده یارالانیلیر[۱۳۶]) (fa: بته جارو، خلنگ). erica

süpürgə otu sovlar..سۆپورگه اوْتو سوْولار [آد، بیتگی] بیر بیتگی سوْیو ericaceae

süpürgə çalısı..سۆپورگه چالی‌سی [آد، بیتگی] باخ: سوْپورگه اوْتو.

süpürgə çöpü..سۆپورگه چؤپو [آد، بیتگی] باخ: سوْپورگه اوْتو.

süpürgəçi..سۆپورگه‌چی [صفت] ایشی‌سوپورمک‌اولان(fa: سپور sweeper

süpürgəçilik..سۆپورگه چیلیک [آد] ۱-سوْپورگه‌آلیب ساتما ایشی. ۲-سوپورگه چی‌نین ایشی (fa: رفتگری). street-sweeping

süpürgə darısı..سۆپورگه داری‌سی [آد، بیتگی] بوغداگیللردن، سوْپورگه دؤزه‌نیلن و داری یا بنزه‌ین بیر بیتگی (fa: جارو، ارزن هندی). sorghun saccharatum

süpürgə saqqal..سۆپورگه ساققال [آد] ایری وقوْرخونج ساققاللی.

süpürgəli..سۆپورگه‌لو [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی.

süpürgələmək..سۆپورگه‌له‌مک [تاثیرلی ائیلم] تمیزله‌مک، سوپورمک (fa: جارو کردن).

süpürgəlik..سۆپورگه‌لیک [آد] سوْپرگه‌دؤزَلتمگه‌یارایان چالی ویا هر شئی

süpürləşmək..سۆپورلشمک [فا] بیربیریله تارتیشماق (fa: نزاع کردن).

süpürləmək..سۆپورله‌مک [تاثیرلی ائیلم] بیردن آتیلیب توتوشماق.

سۆتباجی‌سی..süt bacısı [آد] بیر آنانین سۆتونو امن اوشاق‌لاردان هر بیری، بیرینین آناسی‌نین سۆت وئردیگی اؤزگه قیزا نیسبَتی.

سۆتباغلیلیغی..süt bağlılığı [آد] بیر قادین دان سۆت اؤچون کیمسه‌لرین بیربیرینه باغلیلیغی (فا: رضاعی). foster

سۆتۆزو..süt tozu [آد] شیرخشک، گرد شیر.

سۆتچو..sütçü [آد] سۆت‌ساتان، سوت‌ایش‌ایله اوغراشان. milkman

سۆتچولوک..sütəçülük [آد] سۆت ساتما ایشی. dairy

سۆتخانا..sütxana [آد] سوت وئریم‌لری ساخلانیلان یئر و ائو. .

سۆتداش..sütdaş [صفت] بیر آنایا عاید سوت قارداش و سوت باجیلار.

سۆتدیشی..süt dişi [آد] اوشاقلیقدا چیخان و یئدی یاشیندا توکولن دیشلر (فا: دندان شیری). milk tooth

سۆتسوز..sütsüz [صفت] سۆتو اولمایان.

سۆتسوزلوک..sütsüzlük [آد] سۆتو اولماما وضعیتی.

سۆتشکری..süt şəkəri [آد] لاکتوز.

سۆتشوربا‌سی..süt şorbası [آد] سۆت‌له دؤزه‌نیلن شوربا.

سۆتقابی..süt qabı [آد] سوت‌تؤکولن قاب (فا: شیردان). abomsum

سۆتقارداش..süt qardaş [آد] آنالاری بیراولمایان و بیر قادیندان سۆت امن اوشاقلار (فا: برادر رضائی). foster brother

سۆتقیزی..süt qızı [آد] بیرخانیمین اؤزگه اوشاغینی امیزدیردیغی قیز.

سۆتگؤلونه دۆشمک..süt gölünə düşmək [تاثیرسیزائیلم] رفاه و سعادت ایچینده یاشاماق، وار دؤولتلی اولماق.

سۆتلج..sütəlc [آد] سۆت شکر و دؤیودن پیشیریلن بیر جؤر دادلیجا و شیرنی (فا: نوعی شیرینی شیردار).

سۆتلندیرمک..sütəlndirmək [تاثیرلی ائیلم] سوتون‌چوخالتماق (فا: شیردار کردن).

سۆتلنمک..sütlənmək [تاثیرسیزائیلم] سۆتلو اولماق.

سۆتلو..sütlü [صفت] سۆتو بول اولان، یاخشی سۆت وئرن(فا: پرشیر).

سۆتلوآش..sütü aş [آد] سۆتلو سیییق، باخ: سۆت آشی.

سۆتلوپیلوو..sütlü pilov [آد] سوتله حاضرلانان پیلوو.

سۆتلوجه..sütlücə [آد، بیتگی] باخ: دؤیون چیچگی. بیر بیتگی آدی.

سۆتلوچؤرک..sütlü çörək [آد] بیر نوع سوتله پیشیریلن چؤرک.

سۆتلوسۆموک..sütlü sümük [آد] اوشاقلار آراسیندا یئمه‌لی بیر شئیی گیزله دیب تاپماغا چالیشاراق اویناندان بیر اویون آدی.

سۆتلوسیییق..sütlüsıyıq [آد] سۆت و دؤیودن حاضرلانان دوُرو یئمک.

سۆتلوک..sütlük [آد] ۱-سۆت قویماغا یارایان قاب (فا: شیردان). abomsum ۲-سوت وئرمک اؤچون یئتیشدیریلن، سوت وئرن ساغمال (قوْیون و.) (فا: شیرده).

سۆتلوک‌اوتو..sütlük otu [آد، بیتگی] چوخاچیچگی گیللردن یاپراقلاری سالاتا کیمی یئییلن بیر بیتگی (فا: نوعی گیاه). glaux maritima

سۆتلوکنگل..sütlü kəngəl [باخ] دوه تیکانی.

سۆتلو کؤکه..sütlü kükə [آد] اوزونه سوت و سوتله قاتیشمیش شئیلر وورولان کوکه (فا: شیرمال). pastry made with milk

سۆتلولوک..sütlülük [آد] سوتلو اولما اؤزللیگی (فا: شیرداری).

سۆتلویایما..sütlü yayma [آد] سوتله دؤیودن پیشیریلن بیر یئمک.

سۆتله‌ین..sütləyən [آد، بیتگی] سوتله‌ین گیللردن، یاپراق و کؤکلرینده سۆته بنزر اؤز سوُیو اولان وبوُ شیره‌دن طبابتده یارارلانیلان اوتسوْو بیتگی(فا: نوعی گیاه)euphorbia{سۆت-سؤزوندن}.

سۆتله‌ین‌گیللر..sütləyəngillər [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی، ۷۰۰ نوعو اولان بیر بیتگی سوْیو، اؤرنک: سۆتله‌ین، خیناوتو، مانیوق (فا: نوعی گیاه). euphorbiaceae

سۆتماوی‌سی..sütmavisi [صفت] چوخ آچیق گؤی رنگی.

سۆتو پۆزوق..sütü pozuq [صفت] کؤتو سوْیدان گلن.

سۆتوئرمک..süt vermək [تاثیرلی ائیلم] امیزدیرمک.

سۆتوئرن..süt verən [باخ] سوتلو.

سۆتول..sütül [صفت، سۆت+ول] ۱-هله یئتیشمه میش، سولو و سۆت کیمی‌دنه‌سی اولان بیتگی (فا: سنبله). ۲-(مج)گؤزل و آغ قیرمیزی قیز و قادین.

سۆتوللشمک..sütülləşmək [باخ] سوتوللنمک.

سۆتوللنمک..sütüllənmək [تاثیرسیزائیلم] سوتول حالاگلمک، یئتیشمه یه اؤز قویماق.

سۆتوللوک..sütüllük [آد] سوتول‌اولما وضعیتی، یئتیشمک اؤزه‌ره اولما.

سۆتوم حلال اولسون..sütüm halal olsun [اؤنلم] آنانین طرفیندن اوولادینا ممنون‌لوق اؤچون دئدیگی بیر سؤز، حالال سۆت اَمیش.

سۆته‌جر..sütəcər [صفت، سۆت+جر] سۆت سؤزلوک‌دن ناخوش اولان.

sütəzər.. [اؤزل‌آد] کیوی ده کندآدی {سوْ+دوْزَر: اوْردو صاحبی}.

sütyolu.. [آد] سامان یولو: "کهکشان‌راه شیری" milky way

sütiyən.. [آد، فرانسیزجا] دؤشلوک، لئچیک، کوْرسئت (فا: کرست).

sücə.. [آد] داری کوْلَشی[۲۲۴].

süçümək.. [تاثیرسیزائیلم، ت] دادلی اوْلماق، گؤزللشمک.

süçük.. [آد، ت] ۱-شراب؛ دادلی؛ ۲-تؤرکمَنلرین، یوْموُت، آتابگ، کیچیک تاتاراوْیماقلاری، اوْلوبابالاریندان[۷].

südük.. [آد] سیدیک، ایشک، بؤیرک‌لردن چیخان دیشقی (فا: پیشاب). urine {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سیدؤک› دیواندا سیذمک کلمه‌سی ایشه‌مک مفهوموندا بو کلمه‌نین کؤکو ساییلیر}.

südük ölçər.. [آد] سودوک مقدارینی اؤلچولوین وسیله (فا: پیشاب سنج). ulrinometer

südük borusu.. [آد] سوْدوک گلینن یئر، سوْدوک یوْلو

südük torbası.. [آد] سوْدوکلوک (فا: مثانه).

südük qabı.. [آد] سوْدوکلوک (فا: مثانه).

südük qovuğu.. [آد] سوْدوکلوک (فا: مثانه).

südüklük.. [آد] جانلی‌لاردا سوْدوگون یئغیلدیغی اوْرقان (فا: مثانه). chamber pot، bladder

südükləmək.. [تاثیرسیزائیلم] ایشه‌مک (فا: شاشیدن). to piss

südük yeri.. [آد] ایشه‌مه یئری (فا: شاشگاه). latrine

südük yoxlama.. [آد] سودوک اؤزللیک‌لرینی اینجه‌له‌مه (فا: تست ادار). urinalysis

südük yolu.. [آد] سودوک بوْروسو (فا: پیشاب راه). urethra

südüklü.. [صفت] سوْدوک بولاشمیش اوْلان.

südün.. [تاریخی اؤزل‌آد] سوْت+ اوْن، سوْیلو؛ اوْغوزنامه'ده بیر بگ آدی[۷].

südə.. [آد] حئیوانلارین یئدیگی بیر نوع اوْت[۲۲۴].

sürbə.. [آد] سوْرو، قاتار، دسته "دوُرنا سوْربه سی".

sürtəc.. [باخ] سوْرتگو.

sürtdürmək.. [ائتدیرگن ائیلم] سوْرتمک ایشینی گؤردورمک.

sürtqəç.. [آد] سوْرتکج، سوْتقچ، سوْرتگو (فا: ماله).

sürtgü.. [آد] بالاجا دیشجیک‌لری اوْلان و سوْرتمه‌یه یارایان آلت، سوُواما ایشینه یارایان وسیله (فا: ماله).

sürtgüləmək.. [تاثیرلی ائیلم] دوُواری‌سوْرگوایله سوْوانماق.

sürtgü yağları.. [آد] بیر شئیی یاغلاما و سوْرتمک اوْچون نفت‌دن اعمال ائدیلن یاغلارین گنل آدی.

sürtmək.. [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی آیری شئیین اوْستونه چکمک، توْخوندورماق، اوْوخالاماق، دَیدیرمک "یاغی اوْزونه سوْرتمک قابلاری سوْرتمک" (فا: مالیدن، ساییدن). to rub, to rate ۲-یارارسیزجا دوْلانماق، آماجسیز دوْلانماق "واختینی سوْرتمک" (فا: وقت گذرانی کردن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، سوْرمک فعلینین متعدی شکلی}.

sürtücü.. [آد] سورتمک ایشینی گؤرن(فا: ساینده) grinder

sürtüş.. [آد] سوْرتمک ایشی ویا بیچیمی.

sürtüşdürmək.. [ائتدیرگن ائیلم] ایکی شئیی بیربیرینه سوْرتمک.

sürtüşkən.. [صفت] ساتاشان (فا: مزاحم). obtrusive

sürtüşkənlik.. [آد] آداما سوْرتوشمه وساتاشما اؤزللیگی.

sürtüşmək.. [قا] ۱-بیربیرینه سوْرتولمک. to rub each other ۲-آنلاشمازلیق ائتمک. to cavil، to tease {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

sürtük.. [صفت] ۱-اؤزباشینا اوْلان کیمسه (قادین)۲-بوش بوش گزن. ۳-سیْرتیق، اوُتانماز.(فا: چشم دریده). impudent ٤-سوْرتولوب یئییلمیش‌حالدا اوْلان شئی"سوْرتوک‌سیککه، سوْرتوک-قاب" {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

sürtükləşmək.. [تاثیرسیزائیلم] سورتوک وضعیته گلمک.

sürtüklük.. [آد] سوْرتوک اوْلما وضعیتی، سیرتیق‌لیق، اؤزلولوک، اوُتانمازلیق (فا: بی حیائی). impudence

sürtülmək.. [ایل] ۱-بیرشئی آیری شئیه توخوناراق چکیلمک (فا: ساییده شدن). to be rubbed ۲-یاخیلماق، چکیلیب سوُوانماق "سوْرتولوب یاغلانان قیلیج". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

sürtülmə.. [آد] سوْرتولمک ایشی (فا: ساییدگی). wear

سۆرتونمک..sürtünmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اؤزونو بیر یئره و شئیه سۆرتمک (فا: مالوندن). to rub ۲-بدنینی یویوناراق سۆرتوب چیرکینی چیخارماق (فا: کیسه کشیدن). ۳-بیرینه ساتاشماق. to cavil

سۆرتونمه..sürtünmə [آد، فیزیک] ایکی شئیین بیربیرینین اۆستونده چکیلمه‌سی (فا: اصطکاک).

سۆرتونمه‌ین حرفلر..sürtünməyən hərflər [آد، دیلب] سورتونمه اؤزللیگی اولمایان حرف" م، ن، ل، ر، حرفلریندن آیری حرفلر" (فا: حروف غیر اصطکاکی). fricative consonant

سۆرتونن..sürtünən [صفت] سورتوله‌رک حرکت ائدن.

سۆرتونن سس‌سیز حرف..sürtünən səssiz hərf [آد، دیلب] سورتونمه اؤزللیگی اولان حرف "م، ن، ل، ر" (فا: صامت اصطکاکی). vocla

سۆرتونوش..sürtünüş [آد] اصطکاک (فا: سایش). friction

سۆرتەله‌مک..sürtələmək [تاثیرسیزائیلم] توخونماق.

سۆرَج..sürəc [آد] بللی بیرسۆنوجا یئتیشن دؤشونجه آخیشی، بللی بیر سونوجا دوغرو گئدیش (فا: پروسه). prosess

سۆرجیدا..sürcida [آد] دلیب کئچن جیدا، باتان میزراق. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سۆرْچ..sürç [آد] باخ: سۆرچمه.

سۆرْچک..sürçək [آد، ت] سۆرچوک: گئجه توپلانتی‌سی.

سۆرچوک..sürçük [آد، ت] سۆرچَک: گئجه توپلانتی‌سی.

سۆرْچمک..sürçmək [تاثیرسیزائیلم، ت] یئرییه‌رک یانلیش آددیم آتیب دنگه سینی پوزماق، یانیلماق. {باخ: زۆیمک}.

سۆردورمک..sürdürmək [ائتدیرگن ائیلم] ۱-سۆرمک‌ایشینی گؤردور-مک. ۲-یئری و اکینی شوخوملاماق (فا: فس شخم زدن). ۳-دوام ائتدیرمک، بیر جهته یؤنَلتمک. t~ to drive {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سۆردوروجو..sürdürücü [صفت] (فا: مدر). laxative

سۆردوروش..sürdürüş [آد] سۆردورمک ایشی ویا بیچیمی.

سۆرَر..sürər [اؤزل‌آد] ۱-عسگر سِوق ائدن ۲-دؤللـه‌ین[۷].

سۆرسات..sürsat [آد] ساواشا گئده‌رک یوللاردا یئرلیلردن مختلف شئیلری رایج دَیَرینه ویا وئرگی اوچون ساتین آلماسی، وئرگی (فا: مالیات) {بوُ کلمه سۆرمک و ساتماق فعل‌لریندن آلینمادیر، چونکی گئچمیشده معمولا وئرگی‌نی مال داواردان آلاراق هر کیم وئرمه‌ینده دئییردیلرکی سۆر سات و وئرگی‌نی وئر و بو کلمه تدریجا وئرگی آنلامیندا ایشله‌نیب، سوُرسات شکلینده فارسجایادا گئچیبدیر[۶]}.

سۆرسومک..sürsümük [آد] ۱-بیر یئمگین سوموکلو و ات‌سیز بؤلوملری (فا: استخوان). very thin meat ۲-(مج) ضعیف حئیوان.

سۆرفه..sürfə [آد، دی، عربجه] قوُردجوق، بعضی جانلی اوْرقانیزملرین (بؤجکلرین) ایلک انکشاف مرحله‌لریندن بیری.

سۆرقج..sürqəc [آد] سۆروشمک‌اۆچون‌اوْلان‌آلت، قار، بوز ویا سوُیون اۆستونده زۆومه‌یه یارایان آیقیت، قایقاج (فا: سورتمه).

سۆرْک..sürk [آد، ت] سوْیوقدان دوْنما، قاتی لاشما.

سۆرَک..sürək [آد] ۱-مُدت، سۆره (فا: مدت). Duration ۲-سۆرک۲sürək(آد) ۲-حئیوان سۆروسو، بؤیوک سۆرو. ۳-بیر ویا بیر نئچه حئیوانین اوْوچولار طرفیندن دؤوره‌یه آلینماسی وياخوْد یوُواسیندان چیخاریلماسی ایشی. ٤-سۆرک۳(اؤزل‌آد) بجنورد دا کند آدی.

سۆرَک‌سیز..sürəksiz [صفت] آز سۆرن، داوامسیز، سۆره‌سیز، چوخ سۆرمه ین، چوخ قیسا (فا: کوتاه مدت، غیر ممتد).

سۆرَک‌سیزلیک..sürəksizlik [آد] داوام‌سیزلیق، سوره‌سیزلیک (فا: عدم‌تداوم).

سۆرَکچی..sürəkçi [آد] حئیوان اوْولاماسیندا اوْوو اوْوچولارا طرف قوْوان و سورن کیمسه.

سۆرَکلی..sürəkli [صفت] کسینتی‌سیز اوْلاراق سۆرن، داواملی، دایما، سوره‌لی (فا: ممتد، پایا). permanent، protracted

سۆرَکلی اولاراق..sürəkli olaraq [ظرف] علی الدوام، دایما. all the time

سۆرَکلی سس..sürəkli səs [آد، دیلب] داواملی سس (فا: صدای ممتد). continual sound

سۆرَکلی‌سیز..sürəklisiz [باخ] سۆرک سیز.

سۆرَکلی‌لیک..sürkəlilik [آد] سۆرک‌لی اوْلما وضعیتی، سوره‌لی‌لیک (فا: مداومت). duration

سۆرگَئت..sürgət [ظرف] سوْنسوز اوْلاراق، سوْنسوزلوغا قدر.

سۆرگَج..sürgəc [باخ] سۆرقج.

سۆرگو..sürgü [آد] ۱-بؤیوک تاپان، اکین تاپانی. ۲-قاپی گئچیتی، قاپی سۆرگوسو، قاپی و پنجره‌نی باغلاماق اۆچون اولان پارچا (فا: کشو). drawer ۳-دوُوار سوُواما آراجی، سوُواق سۆرگوسو. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، توْخوم سپیلمیش یئری یاستی وصاف ائیله ین آراج، تاپان}.

سؤرگو داشی..sürgü daşı [آد] پیچاق ایتیلدن داش، ایندی بوُ داشلار دایره کیمی ماشین‌لاردا ایشله‌نیر. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤرگوقوْلو..sürgü qolu [آد] پیستوْن‌قوْلو، شاتوْن، سلاح-سؤرگوسونون‌قوْلو.

سؤرگولنمک..sürgülənmək [بلسیز ائیلم] ۱-اکین یئری تارازلانماق. ۲-قاپی‌نین سؤرگوسو گئچیریلمک، دوُوار سوُوانماق.

سؤرگولەمک..sürgüləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-اکین یئرینی تارازلاماق. ۲-قاپی‌نین سؤرگوسؤنو یئرینه گئچیرتمک.

سؤرگون..sürgün [صفت] سوچلویا وئریلن بیر جزا نوعو، بو حؤکمه گؤره سوُچلو بللی سؤره ده بللی بیر یئرده قالمالیدیر؛ یاشادیغیندان باشقا یئرده و زورلا جزا اولاراق گؤندرمه (فا: تبعید). exile، banishment {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: بیر یئردن قووولُموش؛ باخ: سورمک}.

سؤرگه..sürgə [آد] باخ: سؤرگو[۲۲۴].

سؤرگئت..sürget [اؤزل‌آد] ۱-قالیْجی ۲-چاپار، پوْستاجی[۷].

سؤرم..sürəm [آد] بللی بیر دؤنم و زامان.

سؤرمک..sürmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-آراج‌لاری ایشلَتمک، بیر حئیوان یا بیر سؤرونو قاباغا و ایلَری آپارماق (فا: راندن). to drive ۲-بیرایشی ایلری آپارماق. ۳-یئری کوْتانلا سؤرمک، شوْخوملاماق. to plough ٤-بیر مادّه‌نی اینجه و نازیک حالدا بیر سطح و اؤزئیه یاخماق. ۵-(تاثیرسیزائیلم) دوام ائتمک، زمان گئچمک. to last, to continue ٦-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیر "عؤمور سؤرمک، جفا سؤرمک، دؤوران سؤرمک، حیات سؤرمک". {سومرجه ‹سوُر›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، گؤ: ۱-سؤرمک و دوام ائتمک. ۲-قیزماق، هیسلنمک؛ بو کلمه‌دن آلینان بیر سیرا کلمه‌لرده بو مفهومو گؤرمک اولار: سؤرتمک (فعلین متعدی شکلی)، سؤرمه (گؤزه سورتولن شئی)، سؤرگو، سؤرگون، سؤرو، سؤرج، سؤرکلی، سؤروشمک، سؤرومک، سورتگو؛ فارسجا "سُرسره، سُریدن، سُر خوردن، سورتمه، سورچی" کلمه‌لری بو فعلدن آلینما کلمه‌لردیلر}.

سؤرمه..sürmə [صفت، باخ: سؤرمک] ۱-چکیلمک‌له آچیلان شئی "سورمه کیلید، سورمه قلمدان، سورمه کشوو"، باخ: سؤرگو، سیییرمه (فا: کشو). ۲-گؤزه ووُرولان بیر نوع بزک، قادین‌لارین گؤزلرینه و قاشلارینا چکدیکلری قارابوْیا و توْز (فا: سرمه). antimony، wire-ribbon ۳-سورمک ایشی. ٤-سورمه رنگی، سؤرمه ایی. dark-blue ۵-کیمیاوی بیر ائلئمئنت، گؤموشو کؤورک مئتال[۱].

سؤرمه‌سیز..sürməsiz [صفت] سؤرمه‌لنمه میش.

سؤرمه‌قابی..sürməqabı [آد] سؤرمه‌لیک (فا: سورمه دان).

سؤرمه‌کلید..sürmə kilid [آد] قاپی دالینا سالان گئچیت. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤرمه‌گؤبه‌لک‌گیللر..sürmə göbələk gillər [آد، بیتگی] سؤرمه گیللر؛ بیتگی و تاخیل توْخولارینداً یاشایان سؤرمه و یا راستیق دئییلن خسته‌لیگی دؤزَلدن بیرگؤبه‌لک (فا: نوعی قارچ).

سؤرمه‌لی..sürməli [اؤزل‌آد] قاراقوْیونلو بیرلیگینده بیر تورک بوْیو[۲۰۹].

سؤرمه‌لی..sürməli [اؤزل‌آد] هشتَری ده داغ آدی.ملیکان دا کند آدی.

سؤرمه‌لنمک..sürmələnmək [تاثیرسیزائیلم، بل] قاش، گؤز و کیپریک‌لرینه سؤرمه چکمک، سورمه چکیلمک (فا: سرمه کشیدن).

سؤرمه‌له‌مک..sürmələmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-سؤرمه چکمک (گؤزه) (فا: سرمه کشیدن). ۲-چکمه‌جه و سوره‌مه‌نی آچیب باغلاماق.

سؤرمه‌لی..sürməli [صفت] ۱-سؤرمه چکیلمیش. with antimony ۲-(دده) یئر آدی "آغجاقالا سؤرمه‌لی".

سؤرمه‌یی رنگ..sürmeyi rəng [آد] قارا ایله گؤی آراسیندا اوْلان رنگ.

سؤرمه‌لیک..sürmələk [آد] ۱-سؤرمه قابی. ۲-سؤرمه دؤزَلتمک اؤچون گره کن شئیلر.

سؤرَن..sürən [اؤزل‌آد] ۱-عسگرسِوق‌ائدن، ساواشاعسگر یوْللایان ۲-هایقیْریْش، نارا، ساواش ناراسی ۳-بزک، ماکیاژ[۷].

سؤرَن‌آوی..sürən avı [اؤزل‌آد] هریانی قوشاتیلمیش توْپلو حالدا دؤزنله نن آو[۲۲٤]. {سؤرمک سؤزوندن}.

سؤرو..sürü [آد] حئیوان توپلولوغو، جانلی هرشئیین یئغینی، چوخ چوخ، دسته، قاتار (فا: رمه). herd {سومرجه ‹سوُروم›؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سؤروغ›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سؤروک›}.

سؤرو سؤرو..sürü sürü [ظرف] سایی‌سیز، چوخ چوخ، بؤیوک دسته‌لرله.

سؤروتله‌مک..sürütləmək [تاثیرلی ائیلم] سؤروتده‌مک: یئرده چکه‌رک آپارماق، to drag, to trail, to shuffle

سؤروتله‌مه..sürütləmə [آد] سؤروتله‌مه، بیرنوع‌باشماق(فا: دمپایی slippers

سؤروتمک..sürütmək [تاثیرلی ائیلم] چکه‌رک آپارماق، باخ: سوروتله‌مک.

سۏروتمه..sürütmə [آد] ۱-ائوده و بوجور یئرلرده یارارلانیلان ساده بیر باشماق، ائو آیاق قابی‌سی، سۏروتله‌مه (فا: دمپائی)slippers ۲- تکرسیز و چکیله‌رک‌سورولن‌بالاجا مینیت (قار چمن اوسته). ۳- سیییرتمه، میز چکمه جه سی.

سۏروجو..sürücü [آد] حئیوان ویا داشیتی سۏرن(فا: شوفر). driver

سۏروجولوک..sürücülük [آد] سوروجونون ایشی، شوفرلیک (فا: رانندگی). driving

سۏروش..sürüş [آد] سۏرمک ایشی ویا بیچیمی.

سۏروشدورمک..sürüşdürmək [تاثیرلی ائیلم] تاراز بیر سطح ده حرکت ائتدیرمک، قالدیرمادان ایره‌لی ایته‌له‌مک (فا: لغزاندن). t~ to slip

سۏروشدورولمک..sürüşdürülmək [بلسیز ائیلم] سوروشدورمک ایشی گؤرولمک.

سۏروشَک..sürüşək [باخ] سوروشکن.

سۏروشکن داشی یازیتی..sürüşkən daşı yazıtı [اؤزل‌آد] باخ: خیاو.

سۏروشگن..sürüşgən [صفت، باخ: سۏرمک] تامایمله تاراز اوزه‌رینده بیر شئی دورمادان زۏووشن (فا: لیز). sloppery

سۏروشگَن‌لیک..sürüşgənlik [آد] سوروشکن شئیین حالی.

سۏروشمک..sürüşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-سۏروشکن بیر سطح‌ده-گئتمک، زۏومک (فا: سریدن). ۲-چکیلمک. ۳-گؤزه گؤرونمه‌دن و بیرینه حسّ ائتدیرمه‌دن گئتمک، اکیلمک، یوْخ-اولماق {سورمک›سۏرومک+ش›سوروشمک›زۏووشمک ›زۏومک؛ فارسجا" سُر، سُریدن" بوُ سؤزدندیر، باخ: سۏرمک}.

سۏروک..sürük [صفت] ۱-سۏرولموش و آرینمیش شئی، دوُرو (فا: صاف). ۲-چکیلمیش ۲-بابوُرخان دؤنَمی بگی[۷]. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سۏروکلَتمک..sürüklətmək [تاثیرلی‌ائیلم] سۏروکله‌مه‌سینی ساغلاماق.

سۏروکلَندیرمک..sürüklən‌dirmək [تاثیرلی ائیلم] سۏروکلنمه‌سینی ساغلاماق.

سۏروکلنمک..sürüklənmək [بلسیز ائیلم] ۱-سۏروک‌له‌مه ایشی گؤرولمک. ۲-(س) اؤز اؤزونو سۏروک‌له‌مک.

سۏروکله‌نیش..sürüklənış [آد] سوروک لنمک ایشی ویابیچیم.

سۏروکله‌مک..sürükləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-سۏرومک، یئرده چکمک. to drag ۲-کؤتو بیر وضعیته گؤتورمک. t~

سۏروکله بیش..sürükləyiş [آد] سۏروک‌له‌مک ایشی ویا بیچیمی.

سۏرولمک..sürülmək [ایل] ۱-سۏرمک‌ایشی گؤرولمک. to be driven ۲-یئرکوتانلا شوْخوملانماق. to be ploughed ۳-سۏرگۏنه یوْلانماق "سۏرگونه سۏرولمک". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر گلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سۏرولو..sürülü [آد، بیتگی] یاز آیلاریندا بیتن و آش پئنجَری کیمی ایشله‌دیلن بیر نوع جیْر بیتگی (فا: نام‌گیاهی).

سۏرولوش..sürülüş [آد] سۏرولمک ایشی ویا بیچیمی.

سۏروم..sürüm [آد] ۱-سۏرمک ایشی، بیر پارانین گئچرلی اوْلماسی، ادامه، رواج (فا: تداول). continuation ۲-چکمه‌جه، میزلرده‌اوْلان کشو. ۳-قادین‌لارین کیپریک‌لرینه چکیلن قارا بویا. ٤-سونبول ده دانالارین قارالیب توزکیمی اوْلماسیندان عبارت بیرخسته‌لیک.

سۏرومسوز..sürümsüz [صفت] سۏرومو اوْلمایان (فا: غیرمتداول).

سۏرومک..sürümək [تاثیرلی ائیلم] سۏروکله‌مک، یئرده چکمک، چکه چکه آپارماق (فا: روی‌زمین کشیدن). to shuffle, to drag {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سۏدره‌مک›: دارتماق، چکمک، باخ: سۏرمک}.

سۏرومولو..sürümlü [صفت] سۏرومو اوْلان، ادامه سی اوْلان (فا: متداول).

سۏرومولو اولماق..sürümlü olmaq [تاثیرسیزائیلم] ادامه تاپماق. to conitinue

سۏرومولو گئچمیش..sürümlü geçmiş [صفت] استمراری گئچمیش (فا: ماضی استمراری). past progressive

سۏرومولوک..sürümlük [آد] ۱-مُسهِل، یوُمشادیجی. purgative ۲-استمرار، دواملیلیق (فا: استمرار). continuation

سۏرون..sürün [اؤزل‌آد] بزک، ماکیاژ، ماکیاژ ملزَمه‌سی[۷].

سۏرونتو..süründü [آد] بالاجا ساپان[۲۲٤].

سۏرونجه‌مه..sürüncəmə [آد] واختی بوش یئره هدره وئره، وقفه.

سۏروندورمک..süründürmək [ائتدیرگن ائیلم] سۏرونمک‌ایشینی گؤردۏرمک، اوُزاتماق، یوباتماق، گئجیکدیرمک(فا: کش دادن). to delay

سۏروندورمه‌چی..süründürməçi [باخ] سۏروندوروجو. بیر ایشی اوزادان.

سۏروندوروجو..süründürücü [آد] سۏروندورن.

سۏروندورولمک..süründdürülmək [بلسیز ائیلم] سۏروندۏرمک ایشی گؤرولمک.

سۏرونقج..sürünqəc [آد] سۏرونگَج: سۏرمه، سۏرگو (فا: کشو). drawer

سۏرونگل..sürüngəl [آد] داغلاردا سۏروشکن و دار یئرلر.

سۏرونگن..sürüngən [آد، دیرگی] سۏرونن، سۏرونمک‌له یئریین، یئره یاتای اوْلاراق اوُزانان بیتگی ساپی ویا کؤکو (فا: خزنده). creeper

سؤرونگن بیلمنی..sürüngən bilməni [آد] سورونگن لرین اؤزللیگین اینجه له ین اوزمان (فا: خزنده شناس). **herpetotogist**

سؤرونگن بیلیمی..sürüngən bilimi [آد] سورونگن لرین اؤزللیگین اینجه له ین بیلیم دالی (فا: خزنده شناسی). **herpetology**

سؤرونگن لر..sürüngənlər [آد،دیرگی] چوخ گؤزه لی لردن، اوْمورقالی، وُجودلاری پولُجوقلو، سویوق قانلی، چوخو یومورتالاییجی حئیوانلارصنفی، سؤرونگن لرین ۴۳۰۰ هـ قدرتورؤ واردیر، اورنگی: قاپلام باغا، کرتنکله، ایلان، تیمساح.

سؤرونمک..sürünmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اؤزونو یئرده چکمک، سؤرومک، یاواش یاواش یئریمک (فا: کشیدن). **to creep** ۲-چتین لیکله گئچینمک، خسته لیکدن چتین لیکله یئریمک.

سؤرونن..sürünən [باخ] سؤرونگن.

سؤرونن آیریق اوْتو..sürünən ayrıq otu [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی آدی (فا: گیاه مرغ خزنده). **agropyrom repens**

سؤرونلر..sürqnənlər [آد، دیرگی] ایلان، کرتنلکه، توسباغا و تیمساح (کلر) کیمی حئیوانلارین اوْرتاق آدی (فا: خزندگان).

سؤرونوش..sürünüş [آد] سؤرونمک ایشی ویابیچیمی (فا: خزش).

سؤروه..sürvə [آد، بیتگی] مریم گؤللو، بوْیو ۶۰-۳۰ سانتیمتر چای قیراقلارییندا اؤزو بیتن و بزک اوچون اکیلن بیر بیتگی (فا: مریم چمنی، سالویا). **salvia**

سؤره..sürə [آد] بیر حادثه، اوْلای و ایشین باشلاماسیندان سونْونا قدر زامانزامان آرالیغی (فا: مدّت). **period** {یئر آدلاریندا قالیجیلیقی و یورد سالماغی نشان وئریر}.

سؤره..sürə [اؤزل‌آد] هشتپرده چای آدی. سایین‌قالا (~سات)، قزوین (~داغ)، زنجان (~کمر، ~خانی)، پیرانشهر(~دال)ده‌داغ آدی.

سؤره‌اؤلچن..sürə ölçən [آد، ایدمان] سؤره اؤلچن: زامانی اؤلچن کیمسه و یا آراج، کرونومتر (فا: زمان سنج). **chronometer**

سؤره‌اوزاتما..sürə uzatma [آد] تمدید. **extension**

سؤره‌ایسته‌مه..sürə istəmə [آد] استمهال. **asking for a respite**

سؤره‌بانی..sürəbanı [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {۱-قالیجی سس. ۲-یورد سالمیش بانو}.

سؤره‌بَره..sürəbərə [اؤزل‌آد] کیوی‌ده کند آدی(قوْ: سوره-برق) {قورونان یورد}.

سؤره‌جَر..sürəcər [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {آجورلو بوْیونون یوردو}.

سؤره‌جه..sürəcə [ظرف] ۱-سؤره ایچینده، سؤره‌یه گؤره. ۲-قار و بوُزون دوْنوب صاف اوْلموش اوْست لایه سی، زؤوزو یئر.[۱۳۵]

سؤره‌لی..sürəli [صفت] بلیرلی آرالیق لاردا اولان، بللی بیر سؤره ده، نوبتی، دؤوری، پئریودیک (فا: نوبتی) . **permanent**

سؤره‌لیک..sürəlik [آد] دؤوره، مرحله، بللی بیر سوره ده.

سؤره‌لی‌لیک..sürəlilik [آد] دوامیت (فا: دوامیت). **continued**

سؤره‌یازار..sürə yazar [آد] زامان یازار (فا: زمان نگار). **chronograph**

سؤرون‌توْیون..sürün tüyün [اؤزل‌آد] آلتای‌تانری‌سی‌اوُلوتوْیون‌ون قارداشی[۲۱۱].

سؤریک قیْزیل یئنیش..sürik qızıl yeniş [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی {آل یورد}.

سؤزدورمک..süzdürmək [تاثیرلی ائیلم] سؤزمک ایشینی گؤردورمک. **to filter**

سؤزک..süzək [آد] باخ: سؤزگچ.

سؤزگچ..süzgəc [آد] ۱-سؤزمک ایشینه یارایان شئی، آخیشقانی آریدان آراج، فیلتر (فا: فیلتر). ۲-سو گئچیرن دلیکلی قاب و هر وسیله (فا: آبکش). **filter, strainer** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سؤزگچ دیمدیک‌لیلر..süzgəç dimdiklilər [آد، دیرگی] اؤردک قاز فلامان کیمی پرده آیاقلی قوشلاری ایچینه آلان آلت تاقیم.

سؤزگچ‌له‌مک..süzgəçləmək [تاثیرلی ائیلم] سوزگچ‌دن گئچیرمک.

سؤزگک..süzgək [باخ] سؤزگچ.

سؤزگن..süzgən [صفت] ۱-سوزولموش. ۲-(مج)سؤزولن بیروضعیتده اوْلان، خوُمار، یاریم آچیق ویاریم یوُمولوگؤز.

سؤزگو..süzgü [آد] سؤزمه ایشینه یارایان شئی، دلیکلی چاناق و هر بوجور شئی (فا: صافی.) . **filter, strainer**

سؤزگون..süzgün [آد] ۱-خوُمار، قمزه‌لی(گؤز)، گؤز آلْیجی، آلْیملی، فتّان (فا: خمار). **tender, delicate**

سؤزگون باخیش(گؤز)..süzgün baxış(göz) [آد] خوُمار باخیش.

سؤزگون‌سس‌سیز..süzgün səssiz [آد، دیل‌ب] سلیس سس‌سیز حرف (فا: صدای سلیس). **spir fricative**

سؤزگون‌لشمک..süzgünləşmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-پتک‌لردن سوزوله‌رک بال اله گلمک. ۲-سؤزگون حالا گلمک.

سؤزگونلوک..süzgünlük [آد] سؤزگون اوْلما وضعیتی. **tenderness**

سؤزگه..süzgə [اؤزل‌آد] داراق، چوْخ اینجه دیشلی ساچ داراغی[۷].

سؤزَم..süzəm [اؤزل‌آد] دیکسیوْن، سؤز سؤیله‌مه‌وقونوُشما آهَنگی[۷].

سؤزمک..süzmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیرآخیشقانی آریتماق، بیرآخیشقانی بیرسوزگکدن گئچیرمک (فا: از صافی گذراندن). **to filter** ۲-گؤز خومار اوْلماق، خوُمارخومار باخماق" گؤزلرینی-

سوْزمک" (فا: خمار شدن)to look tenderly-۳اوْیناياراق گئتمک، - یاواشجادان گئتمک، نازلا اوْیناماق(فا: خرامیدن). ٤- to soar (قوُش حاققیندا) قاناد چالمادان ساکت و سس‌سیزجه اوُچماق. ٥- تؤکمک (آنجاق چای حاققیندا) "ایکینجی چاییدا سوْزدو"{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ بو کلمه‌نین سیْزماق سؤز ایله معنا یاخینلیغی اولسادا چوخ اسگیدن ایکی مستقل کلمه کیمی ایشله‌نیللر، البته بو جور کلمه‌لر معمولا بیر کؤکه باغلی اولاراق زامان گئچدیکجه دیلین گلیشمه‌سی و آیدینلانماسی‌اوچون‌شکل‌و معنا دییشیک‌لیگی تاپیللار، مثلا: (سیریماق / سوْرمک، سارماق / سرمک}.

سوْزمه..Süzmə [آد، ت] ۱-آیرانو یوغورت‌سوْزمه‌سی ۲- سوْزمه ایشی.

سوْزمه بال..süzmə bal [آد] پتک‌لردن سوْزوله‌رک الده ائدیلن بال.

سوْزمه یوْغورت..süzmə yoğurt [آد] یوغوردو بیر توْربایا تؤکه‌رک و سوُیو سوزوله‌رک اله گلن برک یوغورت، سوْزمه قاتیق.

سوْزوجو..süzücü [صفت] سوْزمه اؤزللیگی اوْلان، سوْزن، سوْزگون لشمیش (فا: صاف کننده).

سوْزوک..süzük [صفت، ت] سوْزولموش (فا: صاف).

سوْزولمک..süzülmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-خوُمارلانماق، یاواشجا گئتمک و سوْزمک، باخ: سوْزمک (فا: خمار شدن). ۲-(بل) سوْزمک ایشی گؤرولمک، سوْزگچدن گئچیریلمک، تؤکولمک (فا: صاف شدن). to be filtered/ strained {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سوْزولموش..süzülmüş [صفت] سوْزگچدن گئچیریلمیش.

سوْزولوش..süzülüş [آد] سوْزولمک ایشی ویا بیچیمی.

سوْزوله سوْزوله..süzülə süzülə [ظرف] سوْزوله‌رک.

سوْزوم سوْزوم..süzüm süzüm [ظرف] قیرجانا قیرجانا، سوزوله‌رک، ناز ایله.

سوْزونتو..süzüntü [آد] ۱-بیر آخیجی ماده‌نین سوْزولدوکدن سوْنرا قالان توْرتوسو. ۲-سوْزولمه سونوجو قالان شئی.

سوْزه‌نک..süzənək [آد، فا] سودوک یوْلوندا قوْنوکوْک میکروب‌لارینین تؤرَتدیگی بیر خسته‌لیک، سوْدوک یولونو چیرکلندیرن و ایرینله‌دن بیرخسته‌لیک[1] (فا: سوزاک). gonorrhea

سوْزه‌لنمک..süzələnmək [بلسیز ائیلم] باخ: سوْزولمک، دامجی دامجی تؤکولمک.

سوْس..süs [آد] بزک، گؤزللیک‌وئرن(فا: زینت) decoration {ت؛ اسکیده‌بوُینوزلاماق‌معناسیندا‌ایدی‌و اینه‌ایله ایشله‌مک ده بو ایشه یاخین اولاراق اینه‌له‌مه بو مفهومدا گلیب و بزه‌مک‌ده‌بو معنادا ایشله‌نیبدیر، سوْس‌اینه‌سی‌ده‌بوندا‌ندیر[2]}.

سوْس‌بیتگی‌سی..süs bitgisi [آد] یئرله شیم یئرلرینده سوْس و بزک اوْچون بسله‌نن بیتگی‌لر.

سوْست..süst [صفت، فا] تابسیز، ضعیف، حالسیز (فا: سست).

سوْست لتمک..süstlətmək [تاثیرلی ائیلم] سوْست ائتمک.

سوْست لشمک..süstləşmək [تاثیرسیزائیلم] سوْست اوْلماق.

سوْستلوک..süstlük [آد] سوْست اوْلما دوُرمو.

سوْسچَن..süsçən [اؤزل‌آد] قارقی و قیْلیچ ساپلامادا اوُستا اوْلان کیشی[3].

سوْس‌سوز..süssüz [صفت] سوْسلنمه میش، یالین، گؤستریش‌سیز.

سوْسلتمک..süslətmək [انتدیرگن ائیلم] سوْسله‌مک ایشینی گؤردورمک.

۲-سوْسلتمک[4](تاثیرلی ائیلم) سوْستلتمک، سست ائیله‌مک.

سوْسلندیرمک..süsləndirmək [تاثیرلی ائیلم] بزه‌مک، یاراشیق وئرمک (فا: زینت دادن).

سوْسلنمک..süslənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اؤزونو بزه‌مک (فا: زینت دادن) ۲-(بل) سوسله‌مک ایشی گؤرولمک (فا: زینت‌شدن).

سوْسلو..süslu [صفت] سوْسلنمیش، بزنمیش (فا: زینت شده).

سوْسلو پوْسلو..süslü püslü [ظرف] گؤزه چارپیق درجه ده سوْسلو.

سوْسلوک..süslük [آد] تزئینی (فا: تزئینی). decoratieve

سوْسله‌مه جی..süsləməci [آد، ص] سوس‌له‌ین، دئکوْراتیو.

سوْسله‌نیش..süsləniş [آد] سوْسلنمک ایشی ویا بیچیمی.

سوْسله یه‌جی..süsləyici [آد، ص] سوس‌له‌ین، دئکوْراتیو.

سوْسله‌مه جیلیک..süsləməcilik [آد] سوْسله‌مه صنعتی.

سوْسمک..süsmək [تاثیرلی ائیلم] بوینوزلاماق (فا: شاخ زدن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، دده}.

سوْسمَن..süsmən [اؤزل‌آد] ۱-سوْسلو، سوْسو و سوْسلَنمه‌یی سئوَن ۲-بوُینوزلایان، توْسلایان(تاریخی اؤزل‌آد) قاراخانلیْلاردؤنَمی بیر کوْموتان[5].

سوْسن..süsən [آد، بیتگی] سوُسن: سوْسن‌گیللردن، ایری بنوْوشه یی گؤی ویا ساریمتیل گوْل‌لری اوْلان، سوْغانلی و کؤک ساپلاری قوْخولو بیر سوْس بیتگی‌سی (فا: نام‌گیاهیست). lilium {فا› باخ: سوْسمک / سوْسنبر}.

سوْسن‌گیللر..süsnəgillər [آد، بیتگی] بیر چنک‌لی بیر بیتگی سوْیو (فا: تیره ای ازگیاهان). liliaceae

سوْسنبر..süsənbər [آد] سوُسنبر: گوْل آدی (فا: نوعی گل). {محتملاً سوْس کلمه سیندن آلیناراق بزک کیمی بیر گوْلو گؤسته ریر}.

سؤسَنداغ..süsəndağ [اؤزل‌آد] زنگیلان‌دا داغ آدی(۱۳۰٤)[۲٤۰].

سؤس‌وئرمک..süs vermək [تاثیرلی ائیلم] بزه‌مک، سؤس له‌مک.

سؤسون..süsün [اؤزل‌آد] سؤسلو، عشوه‌لی، سَمپاتیک، چَکیجی[۷].

سؤسون‌بیگه..süsün bigə [تاریخی اؤزل‌آد] تیمورُ گؤرخانین گلینی، شاهروخ‌ون خانیمی[۷].

سؤفره..süfrə [آد، ع‹سفرة›] یئمک اوچون میز ویا یئره‌سالینان‌اؤرتوک، یئمک اوچون دؤشتی (فا: سفره) tablecloth

سؤکسوک..süksük [آد، بی، ت] باخ: داغداغان آغاجی kaloxilon ammondendron

سؤکل..sükəl [آد، ت] ائششک یؤکونون بیر طرفینده اوْلان سبد و سله کیمی شئیلر.

سؤکول..Sükül [آد، ت] باخ: زیگیل.

سؤکنه‌مک..süknəmək [آد، ت] زیگیل کیمی شئیلره درمان ائتمک.

سؤگروک..sügrük [آد، ت] قادین‌ین آروادلیق یئری.

سؤگو..sügü [آد] جیدا، میزراق، سؤنگو. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سؤلَک..sülək [اؤزل‌آد] سالدیْرقان، آخینجی[۷].

سؤلمی..sülmi [آ، ت] سوْلمی: اوُیغور شهرلریندن بیری[۱۲].

سؤلوت..sülüt [اؤزل‌آد] نمین ده کند آدی.

سؤله‌دی..sülədi [اؤزل‌آد] سالدیْرقان، آغین یاپان، آغیْنجی[۷]. {باخ: سؤ}.

سؤله‌میش..süləmiş [اؤزل‌آد] ۱-آخینجی، ایپی‌سلاح‌ووُران، ۲-بایبارس خانین اوْغلو؛ سلجوُقلو و گؤی‌تؤرک بگ و کوْموتان-لاریندان[۷].

سؤلنمک..sülənmək [تاثیرسیزائیلم] یئمک آردیجا دؤشوب گزمک (اساسا اَیت اوْچون)، (مج، آدام اوْچون) سؤمسونمک، بوْش بوشانا گزمک (فا: پرسه زدن). to prowl {دیواندا سؤله‌مک قوشون چکمک معناسیندا گلیب و چون حاکیملر قوشون ییغماغا قاپی قاپی گزردیلر بو اوزدن ایندیکی معنا وُجودا گلیب[٦]}.

سؤلنمه..sülənmə [آد] سؤلنمک ایشی (فا: پرسه زنی). prowling

سؤلوف..sülüf [باخ] سوُلوف.

سؤلوک..sülük [آد، دیرگی] ۱-حالقالی قوُردلار تاقیمی، قیللی آیاقلی‌لار صینفیندن، قان امن انگل بیر حئیوان (فا: زالو). hirudo ۲-(بیتگی) بالدیری کوْغوش بیتگی‌لرین تازا گؤیرمیش زوغو و گؤوده‌سی" قارغی سؤلوگو، قانقال سولوگو". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: بو کلمه سؤلنمک سؤزونه باغلانمالیدیر چونکی سؤلوگون حرکت ائتمه‌سی بو شکیلده‌دیر، اوُستاد هادی بو کلمه‌نی و فارسجا زالو سؤزونو عربجه زَلَق(آیاغی زؤودو) و زَلیق (دؤشوک اوشاق) کلمه‌سینه‌باغلایبر}.

سؤلوک..sülük [اؤزل‌آد] هشتَری‌واوُرمیه‌ده، کیوی، بجنورد و خوی دا (~لو) کند آدی {عسگرلیک اوْچون یورد}.

سؤلوک‌سوْلار..sülüksovlar [آد، دیرگی] سؤلوک‌لرصینفیندان، حالقالی قوُردلار تاقیمی، قیللی آیاقلی‌لار صینفی، ووُجودلاری ۳٤ حالقادان دؤزه‌لن، اوُزون و یاستی وُجودلو، گؤزلری گلیشمیش، امجلی، قان امیجی بیر انگل نوْعو (فا: تیره زالو).

سؤلوکجو..sülükcü [اسگی] سؤلوک ساتان و سؤلوک‌له قان آلان کیمسه (فا: زالو فروش).

سؤلوگن..sülügən [آد] ایچینده قوُرقوشون اوْلان مینئرال، قیرمیزی نارینجی ویا قیرمیزی قهوه ای بوْیا.

سؤلوم..sülüm [آد] ۱-نردیوان. ۲-اوُزون[۲۲٤].

سؤلون..sülün [آد، دیرگی] تویوق‌گیللرین سؤلون‌گیللر سوْیوندان، ارکک‌لری گؤزل توْکلو، اوُزون قوُیروقلو، اتی لذتلی بیرقوش-نوْعو(فا: قرقاول) phasianus colchicus {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سؤکلین›}.

سؤلون‌گیللر..sülüngillər [آد، دیرگی] تویوق‌گیللر، ارکک‌لری چوخ بزکلی، ۱۵قدر نوْعو اوْلان بیر سوْی، اؤرنک، کهلیک، خینالی کهلیک، توُراج، بیلدیرچین، سؤلون (فا: تیره‌ای‌ازپرنده‌ها).

سؤمبول..sümbül [آد، بیتگی] زنبق‌گیللردن بیر بزک بیتگی‌سی، سوغانلا اؤره تیلن ۲۰-۱۵سانتی متره قدر اوجالان چوخ ایللیک، چیچکلری قوتلی قوْخولو (فا: سنبل). hyacinthus

سؤمبه..sümbə [آد] باخ: سؤنبه (فا: سنبه). ramrod

سؤمسو..sümsü [آد، باخ: سؤمسونمک] قوشلاری آلدادیب توتماق اوْچون اوْنلارین سسینی یانسیلایان اوْوچو آلَتی، بیر نوع قوش سسی چیخاردان توْتک (فا: نوعی سوتک).

سؤمسوک..sümsük [صفت] ۱-آپتال(تحقیر و سؤیوش معناسیندا ایشله‌نیر) ۲-دایما سؤله‌نن (ایت حاقیندا) (فا: پرسه زننده). cadger، beggar ۳-سؤمسونن بیر حئیوان آدی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سامسون›؛ باخ: سؤمسونمک، ساواش کوپگی ‹سامسونجو› ساواش کوپه‌یی یئتیرن}.

سؤمسوکلوک..sümsüklük [آد] سؤمسوک اوْلماحالی(فا: پرسه-زنی begging

سؤمسونمک..sümsünmək [تاثیرسیزائیلم] سؤمسوک‌حالیندا گزمک، قاپی‌لاری گزیب دیلنمک (فا: پرسه زدن). to prowl {اصلینده

سؤموکسؤنمک شکلینده و سؤموک دالیسیجا گزمک معناسینداديرٍ؛ باخ: ساماق= سؤمک (اک)}.

سؤمک..sümək [آد] اَییرمک اؤچون آریدیلمیش و دارانمیش یوماق بیچیمینده یوُن {باخ: سؤمن}.

سؤمکورمک..sümkürmək [باخ] فینقیرماق.

سؤمن..sümən [آد] ۱-بؤکولمک اؤچون اؤزهرینده ایشلنمیش تیفتیک، ۲-سیْغیرلارین آرخاسیندا دوْلاشان بیرنوع قوُش. ۳-یابا[۲۲٤].

سؤمورتگن..sümürtgən [باخ] سوْمورقان.

سؤمورگن..sümürgən [باخ] سوْمورقان.

سؤمورگه..sümürgə [باخ] سوْمورقا.

سؤمورمک..sümürmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-آغیز و دوداق‌لاریله بیر شئیی سوْروب چکمک، امک، (فا: مکیدن). to suck ۲-(مج)آلداداراق-ودیله توُتاراق بیرینین واریوْخونو سوْروب چکمک، سوْیماق، باخ: سؤمورمک، سوْمورماق . {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سؤمورمک›}.

سؤمورولمک..sümürülmək [بلسیز ائیلم] امیلمک، سوْمورولماق (فا: مکیدن). to be sucked

سؤموک..sümük [آد] ۱-اینسان و اوْمورقالی حئیوانلارین چاتی‌سینی دؤزلدن برک اوْرقانلارین عامّ آدی. ۲-بیر سیرا کلمه‌لرله مختلف افاده‌لی‌مُرکّب سؤزلر دؤزَلدیرٍ" آغزینا سؤموک آتماق: سوُسدورماق؛ بیر دَری بیر سؤموک: چوْخ آریق"(فا: استخوان)bone {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سؤنگوک› سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹گؤموک›؛ سؤنگوک سؤزو کمیک سؤزونون دوُبلتی اوْلاراق گمیرمک سؤزونه باغلیدیر؛ گمیرمک› گمیک› کمیک› سؤموک}.

سؤموک آتماق..sümük atmaq [تاثیرلی ائیلم] نرد اوْیناماق.

سؤموک اوْستلوگو..sümük üstəlügü [آد] سؤموگو اؤزرتن توخو، و اؤرتوک.

سؤموک بالیق‌لار..sümük balıqlar [آد، دیرگی] وُجودلاری قیغیرداق کیمی اوْلان بالیق‌لار تاقیمی.

سؤموک بیلیمی..sümük bilimi [آد] آناتومی‌نین سؤموک‌له ایلگی‌لی بؤلومو osteology

سؤموک توْخو..sümük toxu [آد] سوموک‌لری تشکیل وئرن توْخولارین آدی (فا: بافت استخوانی). bony tissue

سؤموک رنگی..sümük rəngi [آد] آغ وکئرئم رنگلری آراسیندا اوْلان رنگ.

سؤموک‌سیندیرماق..sümük sındırmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرایشده‌چوخ-ایشله‌یب گؤرگولنمک.

سؤموک سیندیرمیش..sümük sındırmış [صفت] گؤرگولنمیش، تجرُبه‌لی.

سؤموک لشدیرمک..sümükləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] برک ائتمک.

سؤموک لشمک..sümükləşmək [تاثیرسیزائیلم] برک اوْلماق.

سؤموکجوک..sümükcük [آد] کیچیک سؤموک.

سؤموکسل..sümüksəl [صفت] سؤموک‌له ایلگی‌لی.

سؤموکسوْو..sümüksov [صفت] سؤموک کیمی.

سؤموکسؤ..sümüksü [صفت] سؤموک کیمی.

سؤموکسوز..sümüksüz [آد] سؤموگو اوْلمایان. boneless

سؤموکسوز دیل..sümüksüz dil [صفت] آغزینا گله‌نی دانیشان کیمسه حاققیندا.

سؤموکلری چؤرومک..sümükləri çürümək [تاثیرسیزائیلم] تامامیله محو اوْلماق.

سؤموکلری چیخماق..sümükləri çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ آریق لاماق.

سؤموکلرینی سیندیرماق..sümüklərini sındırmaq [تاثیرلی ائیلم] برک دؤیمک.

سؤموکلرینی قیرماق..sümüklərini qırmaq [تاثیرلی ائیلم] برک دؤیمک.

سؤموکلو..sümüklü [صفت] ۱-سؤموگو اوْلان ۲-بوْیلوبوُخونلو، کؤرکلی.

سؤموکلو ..sümüklü [اؤزل‌آد] گئرمی و میانا دا کند آدی {ساغلام یورد}.

سؤموکلوبؤجک..sümüklü böcək [آد، دیرگی] قارین باجاقلی، یومشاقجا، یاش یئرلرده یاشایان، دولاندیغی یئرلرده یالدیزکیمی ایز بوُراخان بیرکیچیک حئیوان. limax

سؤموگونه قدر ایشله‌مک..sümüyünə qədər işləmək [تاثیرلی ائیلم] چوخ درین ائتگی‌له‌مک.

سؤمه قیشلاغی..sümə qışlağı [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {سوُمای قیشلاغی}.

سؤنبَگلی..sünbəgli [اؤزل‌آد] حسین‌بَیلی: خوی دا کند آدی.

سؤنبول..sünbül [آد، فا] ۱-تاخیل بیتگی‌لرینین دانالی باش بؤلومو. ear، spike ۲-سالخیم گؤرونتولو و عطیرلی چیچک‌لری اوْلان بیر بیتگی، زانباق سوولاردان، سوغانلا اوره تیلن و ۱۵-۲۰cm اوجالیقدا و چوخ ایللیک بیتگی (فا: سنبل). hyacinthus orientalis

سؤنبول آباد..sünbül abad [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

سۆنبول اوْتو..sünbül otu [آد، بیتگی]بیر نوع بیتگی (فا: آروا). agrostis

سۆنبول تبر..sünbültəbər [آد، بیتگی]زنبق گیللردن، گؤزل قوخولو، آغ چیچک‌لی بیر بیتگی polianthes

سۆنبول چیچک..sünbül çiçək [آد، بیتگی]اوْزونسوو یاپراقلی و عطیرلی چیچک‌لری اوْلان اوْتسوو بیتگی.

سۆنبول قیران..sünbül qıran [آد، دیرگی]تارلایا وتاخیلا زیان ووْران وسیچانا اوْخشار گمیرگن. gopher

سۆنبول‌لشمک..sünbülləşmək [تاثیرسیزائیلم]سۆنبول وضعیتینه گلمک، سونبول باغلاماق، سۆنبول لنمک.

سۆنبول‌له‌مک..sünbülləmək [تاثیرسیزائیلم]سوتول باغلاماق. to ear

سۆنبولو..sünbülü [صفت]چوْخ سونبولو اوْلان.

سۆنبه..sünbə [آد، باخ: سۆنگو]اوْدولوسلاح‌لارین بوْروسونون ایچینی تمیزله‌مک اۆچون اوْلان آلت. cleaning rod

سۆنبه‌کی گئتمک..sünbəki getmək [تاثیرسیزائیلم]دانیشارکن دیلی توتولماق.

سۆنبه‌لنمک..sünbələnmək [تاثیرلی ائیلم]سۆنبه ایله تمیزلنمک.

سۆنبه‌له‌مک..sünbələmək [تاثیرلی ائیلم]سۆنبه ایله تمیزله‌مک. to stuff

سۆنج..sünc [آد]باخ: سۆنگ. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سۆندورمک..sündürmək [تاثیرلی ائیلم]بیر شئیی چکه‌رک اوْزاتماق، استتمک[۲].

سۆنگ..süng [صفت]سۆنگ ائله‌مک: وار یوْخونو الیندن چیخارماق[۱] {دده ‹سۆنج›: دامغا؛ سۆنگو سؤزونه باغلی اولاراق اوْنون کیمی لوت اولماغی آندیریر}.

سۆنگر..süngər [آد، دی، یونانجا]چوخ گؤزه‌نک‌لی بیر دنیز حئیوانی، اسفنج، باخ: بوْلود (فا: اسفنج). sponge

سۆنگرداشی..süngərdaşı [آد]جیلالاماق و قوْواراالاماق اۆچون اوْلان بیر برک و دلیکلی داش. pumice

سۆنگرلر..süngərlər [آد، دی، یونانجا]عامّ اوْلاراق وُجود بیچیمینده اوْلمایان و دنیزلرده‌توْپلوحالدا یاشایان‌حئیوانلار تاقیمی (فا: اسفنجها)

سۆنگو..süngü [آد]۱-نیزه، میرزاق، توفنگین باشینا تاخیلان پیچاق کیمی‌اوْلان‌آلت(فا: سرنیزه byonet ۲-اینسان‌آدی کیمی‌ایشله‌نیر: سۆنگۆبای، سۆنگۆتای{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، گؤ‹سۆنوگ، سۆنگو›؛ اسکی چاغلار سۆنگونون سۆموک؛ سۆنگوک دن دۆزَلمه‌سی سببیله بو آدلا تانینیب، باخ: سوموک}.

سۆنگو آتما..süngü atma [آد]بیر نوع سونگو ایله اوْینانان ایدمان (فا: پرتاب‌نیزه). javelin throw

سۆنگوردا‌غ..süngürdağ [اؤزل‌آد]قوْبوستان‘ده داغ آدی(٦٧٦)[۲۴۰].

سۆنگوله‌مک..süngüləmək [تاثیرلی ائیلم]سۆنگو ایله ووْرماق.

سۆنگوش..süngüş [ا‌آ، ت]ارککآدلاریندان، سۆنگوضربه‌سی[۷].

سۆنگوک..süngük [اؤزل‌آد]باخ: سۆنگو[۷].

سۆنگولشمک..süngüləşmək [تاثیرسیزائیلم]سۆنگو ایله‌بیربیرینی ووْرماق(فا: بانیزه‌زدن).

سۆنگولنمک..süngülənmək [تاثیرسیزائیلم]سۆنگو ایله‌بیربیرینی-ووْرماق (فا: بانیزه زدن).

سۆنگولو..süngülü [صفت]سوْنگو تاخیلمیش اوْلان.

سۆنگون..süngün [اؤزل‌آد]اهر ده کند آدی {باخ: سین، زنگین، دفینه}.

سۆنگه..süngə [آد]ایستی و قیزقین کۆلو سۆپورمگه یارایان اوُجو ایسلاق بئزله بورونموش چوبوق[۲۲۴].

سۆنگه چکمک..süngə çəkmək [تاثیرلی ائیلم]سۆنگ ائله‌مک، وار یوْخونو الیندن چیخارماق.

سۆنمک..sünmək [تاثیرسیزائیلم]بوْشالماق، سُست اوْلماق. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سۆننت..sünnət [اؤزل‌آد]خوی دا کند آدی.

سۆنور..sünur [اؤزل‌آد]خوی داکندآدی {سیْنیر، قوْروق}.

سۆنه..sünə [آد، دیرگی]یاریم قانادلی، اکلم باجاقلی، وُجودو قالخان کیمی، ١٤ mm بوْیدا، پیس قوخولو، توْخوملارینی اکین‌لرده یاپراقلارا بوُراخان، باشاق باغلاما سیراسیندا بوُغدایا ضرر وئرن بیر بؤجک[۲] (فا: نوعی حشره). eudygastrum Intergriceps

سۆنه..sünə [اؤزل‌آد]شامانیسمده‌بعضی‌روُحلارا وئریلن آد[۲۱۱].روُح، جان[۷].

سۆوه‌ره..süvərə [اؤزل‌آد]خیاو دا کند آدی

سۆهوب..sühüb [اؤزل‌آد]قوبا‘ده داغ آدی(٢٠٦٠)[۲۴۰].

سۆیسون..süısün [آد]آتلاردا ودیگر قوْشقو حئیوان‌لارینداا بوْیونون و بئل سوُتون ایله بیرله شن حصّه "الینی آتین سۆیسونونه قوْیوب ساغری‌سینا چکدی".

سۆیمک..süymək [تاثیرسیزائیلم]باخ: زۆومک، سۆروشمک.

سۆیورگه..süyürgə [اؤزل‌آد]توْی، شؤلَن، ضیافت[۷].

سۆیوش..süyüş [اؤزل‌آد]بوُسه، اؤپۆجوک[۷].

سۆیوم..süyüm [اؤزل‌آد]سئویم، سَمپاتی[۷].

سۆیون..süyün [اؤزل‌آد]سئویم، سَمپاتی[۷].

سۏیون..süyün [اؤزل‌آد] میانا و سراب دا کند آدی {سۏیمک سؤزوندن: بؤلگه نین آغناغان و سوروشگن اؤزللیگین گؤسته‌ریر[۸۸]}.

سۏیونچ..süyünç [اؤزل‌آد] ۱-سئوینچ، موُتلولوق ۲-مؤژده[۷].

سۏیونچۏک‌خان..süyünçükxan [تاریخی اؤزل‌آد] بابوُرخان دؤنَمی، تاشکَند خانلاریندان[۷].

سهام..səham [آد] سهم‌لر، حصّه، پای (فا: سهام). shares

سَهپا..səhpa [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی بوْیوناعایدیئرآدی[۲۲۵].

سه‌تار..sətar [آد، فا] باخ: سئتار.

سهراب طاهر..söhrab tahir [یازار] م۱۹۲٦دا آستارادا دمیرچی بیر عایله ده آنادان اوْلوب، شاعری و یازار کیمی تانینیر.

سهرابلو..söhrablu [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

سه‌شنبه..səşənbə [آد، فا] سالی گۏنو، هفته‌نین دؤردونجو گۏنو، تک-گۏنو.

سه‌گاه..səgah [آد، فا] باخ: سئیگاه موُغامی.

سُهرابرشیدی..söhrab rəşidi [اؤزل‌آد] قوْشاچایلی چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

سهل..səhl [ع، ص، ظ] آسان (فا: سهل).

سهل انگار..səhlingar [صفت] باشی سویوق، دقّت‌سیز، لاقئید (فا: ~).

سهل‌آباد..səhlabad [اؤزل‌آد] میانا، قوچان و شیراز-اردکان‌داکند آدی.

سهلاب‌اوْتو..səhlab otu [آد، بیتگی] بیر نوع بیتگی، دؤیولموش کؤکو یئییله‌رک اؤسگورمه اوْچون یارالیدیر[۱۳٦].

سهلان..səhlan [اؤزل‌آد] شبستر ده یئر آدی.

سهلیمک..səhlimək [تاثیرسیزائیلم، ع‹سهل›] آرام‌لاماق" یاغیش‌سهلیدی

سهم..səhm [آد، عربجه] پای، ساتیش لانان قورولوش و فابریکا لارین بؤلونن حصّه‌لرینین هر بیری (فا: سهم).

سهند..səhənd [آد] آذربایجان‌ین اوُجا داغلاریندان بیری، بو داغین ۱۷ بؤیوک قلّه‌سی اولاراق یوکسک‌لیکلری ۳۰۰۰ متردن یوخاری دیر و ان بؤیوک زیروه‌سی جام داغی ۳۷۲۲ متر اوجالیقدادیر، کؤک لاحاظیندان بوُ کلمه‌نی ساکا قوْمونون آدینا باغلاییرلار (ساکا+اند› ساکاند› سَکند› سَهند، باخ: آند) بعضی بیلگینلرین دئدیگینه گؤره سهند کلمه سی، میلاددان اؤنجه کی یازیتلاردا اولان اوُشقایا (اوّچ قایا) کلمه سیله مطابیقدیر و بو کلمه‌دَییشه‌رک سهند شکلینه دوشوبدور. آذربایجان بؤلگه سینده سهند آدینا بنزر و "اند" اک‌ینه چوخ راست‌گلمک‌اولار" مرند، نهند، هوراند، زرند، الند، سرند، الوند، " بوُ آدلاردا "نْد" حرفلری اورتاق اولاراق چوخ اسکی‌دن بری تورکجه ده ایشلنمکده دیر، نئجه کی اوْرخون یازیت‌لاریندا "ند" حرفی بیرتک علامته مالیک ایدی، باخ: ند، آند. ۲-سهند**səhənd**(اؤزل‌آد) تبریز ده شهر آدی. ماهنشان(۲) دا کند آدی.هئریس ده چای آدی. اوُجان دا داغ آدی.

سهَنگ..səhəng [باخ] سنک (فا: کوْزه). jug

سهو..səhv [آد، عربجه] یانلیشلیق‌و خطا، یانیلما، بیلمه‌یه‌رک (فا: ~).

سهواً..səhvən [ظ، ع] سهو اوْلاراق، یانیلاراق، باشا دؤشمه‌دن (فا: ~).

سهولت..suhulət [آد، ع] آسانلیق، راحتلیک (فا: ~).

سهیل..süheyl [آد، عربجه] ۱-پارلاق بیر اوُلدوزون آدی، ۲-یئلدیراق، پاریلداییجی (فا: ~).

سهیلاباقریان‌باغمئشه..süheyla baqrian bağmeşə [یازار] گونش ۱۳۵۹ دا تبریزده آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

سهیم..səhim [آد، عربجه] پایداش، اوْرتاق (فا: ~).

سیْباق..sıbaq [تاریخی اؤزل‌آد] سوْپا، دیه‌نک؛ قازاقلارین، کیچییوْز بؤلوگو بای اوْغلو اوْیماغی، اوُلوبابالاریندان[۷]. قازاق-کیچییوْز-بایوْغلوُ-ماسقار بوْی‌لاریندانديز[۱۵۸-۸۱].

سیْبان..sıban [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-گیرئی-قاراگیرئی بوْی‌لاریندانديز[۱۵۸-۸۱].

سیْپا..sıpa [باغلاییجی سؤز] سوپا، بیر یاشار قوْدوق.

سیْپسیجاق..sıpsıcaq [صفت] چوْخ سیجاق.

سیْپقاریلماق..sıpqarılmaq [بلسیز ائیلم] سو و هر نوع سیْوی‌نی سوْن دامجی سینا قدر آخیداراق قورتاریلماق.

سیْتار..sıtar [آد، دا] گوجوتاب" اوْقدر ووُردو اوْندا سیْتار قالمادی" {باخ: سیْتقاماق}.

سیْتقاماق..sıtqamaq [تاثیرسیزائیلم] ایچینده آغلاماق، اصلینده آغلاماق ایسته‌مک ولی آغلایا بیلمه‌مک. ۲-سیْتقاماق۲(تاثیرسیزائیلم، دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر) اوْوماق (فا: مالش دادن).

سیْتما..sıtma [آد] مالاریا میغ‌ینداَن گلن بیر خسته‌لیک، مالاریا خسته لیگی (فا: تب نوبه آنوفئل). {‹ایسیتمه›}.

سیْتمالانماق..sıtmalanmaq [تاثیرسیزائیلم] سیتما خسته لیگینه توتولماق.

سیْتمالی..sıtmalı [صفت] مالاریالی.

سیْتمالیق..sıtmalıq [آد] مالاریا خسته‌لیگی چوخ اوْلان یئر.

سیْتیر..sıtır [آد] ارککلیک اوْرقانی (فا: آلت مردانگی). {سیذمک‹سیدیر› سیتیر› سیتیر[٦]، باخ: سیدیک}.

سیْجاجیق..sıcacıq [صفت] یئتر درجه ده و خوشاگلن بیر ایستی لیگی اوْلان (فا: گرمی).

سیْجاغی‌سیجاغینا..sıcağı cağına [ظرف] زامان گئچیرمه‌دن، ایستی ایستی.

سیْجاق..sıcaq [صفت] یاندیرمایاجاق قدر قیزیشمیش، یاخمایاجاق- قدرایستی‌وئرن(فا: گرم warm {ایسیجاق‹ایستی+ جاق}.

سیْجاق‌پارا..sıcaq para [آد] متداول اوْلان پول، گئچرلی پول.

سیْجاقجا..sıcaqca [ظرف] بیر آز سیجاق.

سیْجاق‌رنگلر..sıcaq rənglər [آد] ساری قیرمیزی و تورُونجو رنگ و بو رنگلرین توْنلارینا وئریلن آد.

سیْجاق‌سیجاق..sıcaq sıcaq [صفت] ۱-ایستی ایستی. ۲-چوخ ایستی.

سیْجاق‌قانلی..sıcaq qanlı [صفت] ایستی قانلی.

سیْجاقلیق‌اؤلچن..sıcaqlıq ölçən [آد] سیجاق‌لیق اؤلچن آراج.

سیْجاقلیق‌یایار..sıcaqlıq yayar [آد] تئرموگراف.

سیْچاغان..sıçağan [صفت، باخ: سیچان] چوخ دیشقی لایان (فا: رییِنده).

سیْچان..sıçan [آد، دیرگی] بوتون دؤنیایا یاییلمیش، عادتا بوْز رنگلی اوُزن قوُیروقلو گمیرگن حئیوان (فا: موش). mouse، rattus {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سیچقان› محتملا چوخ زیللەله مگی اوچون بو آدلا تانینیب[۵]}.

سیْچان‌اوْتو..sıçan otu [آد] آرسنیک (فا: مرگ موش، علف پشمکی). bromus {البتده بوُآد بیتگی ایله باغلانتی‌سی یوخدور و فقط آد بنزرلیگی وار، بعضا دًلیجه اوْتو دا دئیرلر}.

سیْچان‌پیشیک..sıçan pişik [آد] اوشاقلارآراسیندا قوْوالا قاشدی ایله اویناناں بیر اوْیون آدی.

سیْچان‌تله سی..sıçan tələsi [آد] سیچانلاری توتماق اوچون بیر نوع تله.

سیْچان‌قوْلاغی..sıçan qulağı [آد، بیتگی] فاره قولاغی، مرجان کؤشک (فا: مرزنگوش، انجرک).

سیْچان‌قوُیروغو..sıçan quyruğu [آد، بیتگی] نازیک کؤکلو دسته شکیل‌لی بوُداق‌لاری اوْلان بیر بیتگی.

سیْچان‌گیللر..sıçangillər [آد، دیرگی] اوْمورقالی حئیوانلاردان سیچان‌لاری ایچینه آلان بیر سوْی.

سیْچانلی..sıçanlı [اؤزل‌آد] ۱-غربی‌مشکین‌ده انزان کندینین یاخین ایندا و گئییکلی بوْیونون یایلاق یئری[۳، ۱۰۸]. ۲-خالخال، ساوه (سیچان‌چشمه) ده داغ آدی. کلبَجر‌ده داغ آدی[۲۴۰].

سیْچان‌یوْلو..sıçan yolu [آد] لاغیم وبونا بنزر یئرآلتی یوْلو.

سیچاوَر..siçavər [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

سیْچراتماق..sıçratmaq [ائتدیرگن ائیلم] سیچراماق ایشینی گؤردورمک.

سیْچراشماق..sıçraşmaq [قا] سیچراماق (فا: جهیدن).

سیْچراماق..sıçramaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-یئهین قوزانماق، آتیلماق، توللانماق، هوپانماق (فا: جهیدن). to leap ۲-سپیلمک، چیلەمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹ساچراماق›؛ ساچماق سؤزونه باغلیدیر}.

سیْچرانتی..sıçrantı [آد] ۱-سیچرایان ذره‌جیکلر. ۲-سیْچراما(فا: جهش).

سیْچراییجی..sıçrayıcı [صفت] سیچرایاراق، یاییلان.

سیْچراییش..sıçrayış [آد] ۱-سیچراماق ایشی ویا بیچیمی، هوپانیش، آتلانیش. ۲-بیر شئی‌ده بیردن بیره باش وئرن دَییشیک‌لیک. سرعتله بیر کئیفیت‌دن باشقاسینا گئچمه. (فا: جهش).

سیْچراییشلی..sıçrayışlı [صفت] سیچراییشلارلا اوْلان (فا: جهشی).

سیْچما..sıçma [آد] سیْچماق ایشی.

سیْچماق..sıçmaq [تاثیرسیزائیلم] سیْشماق: ۱-مدفوع ائله مک، تیرخلاماق (فا: ریدن) to stool ۲-کؤتو بیر وضعیته گلمک {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ساچماق‌لا ایلگی‌لی اوْلمالیدیر}.

سیْچوْوول..sıçovul [آد، دیرگی] سیچان دان ایری، اوُزون، خاللی قوُیروغو، بوْز رنگلی چؤل گمیرگن[۹] {باخ: سیْچان}.

سیْچیرقان..sıçırqan [صفت] هریانی باتیران.

سیْخ..six [صفت] کیب، یان‌یانا، آرالیق‌سیز، قالین، بیربیرینه یاخین؛ قارشی‌آنلامی: سئیرک؛ (فا: متراکم، سیخ). {سوُمرجه ‹زیگ›؛ سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سیق›، بو کلمه عینا فارسجایا گئچیبدیر}.

سیْخاج..sıxac [آد] ۱-بیرشئیی‌سیخان آلت و قورقو (فا: منگنه) press ۲-کوْمپرئسور (فا: کمپرسور). compressor

سیْخاجاق..sıxacaq [آد] میوه کیمی شئیلری‌سیخان آراج (فا: کمپرس).

سیْخجا..sıxca [ظرف] سیخ اوْلاراق.

سیْخجالاماق..sıxcalamaq [تاثیرلی ائیلم] سیخیب ازمک، ازمک (فا: بهم فشردن).

سیْخدیرماق..sıxdırmaq [ائتدیرگن ائیلم] سیخماق ایشینی گؤردورمک.

سیْخ‌سیخ..six six [ظرف] تئزتئز، آزآرالیق‌لاردا، چوخ سیخ.

سیْخقین..sıxqın [صفت] چوخ سیخیلمیش.

سیْخقین‌لیق..sıxqınlıq [آد] چوخ سیخیلمیش بیر وضعیت.

سیْخلاشدیرماق..sıxlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] سیخ وضعیته گتیرمک.

سیْخلاشدیریلماق..sıxlaşdırılmaq [بلسیز ائیلم] قاتی لاشدیریلماق.

سیْخلاشماق..sıxlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سیخ‌وضعیته گلمک، بیربیرینه-یاخین لاشماق.

سیْخلیق..sıxlıq [آد] ۱-سیخ‌اولْماوضعیتی، بیربیرینه چوخ یاخین اولْما. ۲-تَواتُر (فا: تکرر). frequency ۳-بیر شئیین بللی بیر حجم ده چوخلوغو و مقداری (فا: چگالی). density {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْخما باش..sıxma baş [آد] قادین‌لارین بیرجوْر ساچ باغلاماق بیچیمی.

سیْخما بوْغما..sıxma boğma [آد] باساباس، بیربیرینی سیخما.

سیْخما بوْغمایا سالماق..sıxma boğmaya salmaq [تاثیرلی ائیلم] چیخیلماز وضعیته سالماق.

سیْخماج..sıxmac [باخ] سیخاج.

سیْخماق..sıxmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-اوْست ویا یان طرفدن باسماق "قارپیزی سیخیب یوْخلاماق، باشماق آیاغیمی سیخیر" (فا: فشردن). to press ۲-سیخینتی وئرمک، قیسماق "بیرینین اوْره-گی‌نی‌سیخماق". ۳-بیر شئی برک چکیب باغلاماق "ایپی چکیب تلیسن آغزینی‌سیخدی". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

سیْخمالیق..sıxmalıq [صفت] سیخماغا الوئریشلی.

سیْخمان..sıxman [آد] اثنلی بئل باغی، قارین باغی.

سیْخی..sıxı [صفت] کیپ، قاتی، دار، سیخیلمیش، تیخیز (فا: پرپُشت). luxluriant

سیْخی آغیزلی..sıxı ağızlı [صفت] گیزلی شئیلری باشقاسینا دئمه‌ین.

سیْخی یؤنتم..sıxı yöntəm [آد] بیر اؤلکه‌ده بعضی‌چتین‌دؤنم‌لرده گؤرَولیگی ساخلاماق اوْچون گئچیجی و آغیر بیر یؤنه‌تیم و وضعیت، آغیر یؤنه‌تیم (فا: وضعیت فوق العاده).

سیْخیجا..sıxıca [ظرف] سیخی بیر بیچیمده، ایییجه، اوْلدوقجا سیخی.

سیْخیجی..sıxıcı [صفت] ۱-سیخان. ۲-اوْرک سیخان، داریخدیریجی، اوْزوجو (فا: دلتنگ کننده). heavy-hearted

سیْخی‌سیخی..sıxısıxı [صفت] ایییجه، تئز تئز.

سیْخی‌سیخی یا..sıxısıxıya [ظرف] چوخ سیخی اوْلاراق، ایییجه.

سیْخیش..sıxış [آد] دیدَرگین‌لیک، ایچ و جان سیخان شئی (فا: فشار).

سیْخیشدیرماق..sıxışdırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-بیر شئیی زوْرلا بیر یئره یئرلشدیرمک، گوْجلوکجه بیر یئره سیْغدیرماق، (فا: فشردن). to press ۲-قاچمایاجاق بیچیمده دؤوره‌له‌مک. ۳-سیخینتی وئرمک، اینجیتمک، قیسناماق {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سیفروشماق›}.

سیْخیشدیریجی..sıxışdırıcı [آد] سیخیشدیرما ایشینی گؤرن.

سیْخیشدیریش..sıxışdırış [آد] سیخیشدیرماق ایشی ویا بیچیمی.

سیْخیشدیریلماق..sıxışdırılmaq [بلسیز ائیلم] سیخیشدیرماق ایشی گؤرولمک.

سیْخیشما دایانیشی..sıxışma dayanışı [آد، مکانیک] متراکم اولما قاباغیندا دایانما گوجو (فا: استحکام تراکمی). compressive strenght

سیْخیشماق..sıxışmaq [تاثیرسیزائیلم] سیخیشیق وضعیتده اوْلماق، تضییق آلتیندا قالماق. (فا: فشرده شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْخیشمیش..sıxışmış [صفت] سیخیلمیش اوْلما وضعیتی (فا: متراکم).

سیْخیشیق..sıxışıq [صفت] سیخیشمیش بیر وضعیتده اوْلان.

سیْخی‌لاماق..sıxılamaq [تاثیرلی ائیلم] سیخیشدیرماق(فا: بهم فشردن).

سیْخی‌لانماق..sıxılanmaq [تاثیرسیزائیلم] سیخیلقان حالا دؤشمک.

سیْخیلقان..sıxılqan [صفت] چوخ سیخیلان.

سیْخیلماز..sıxılmaz [صفت] سیخیلماسی اوْلمایان، اوْزونتوسوز.

سیْخیلمازلیق..sıxılmazlıq [صفت] سیخیلماسی اوْلمایان.

سیْخیلماق..sıxılmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-اوْزولمک، جان سیخینتی‌سی دوُیماق "اوْره‌یی‌سیخیلماق". ۲-(بل) سیخماق ایشی گؤرولمک، قیسیلماق، ییغیلاراق بوْزوشمک. (فا: فشرده شدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْخیلمیش..sıxılmış [صفت] سیخی‌لی (فا: فشرده). pressed

سیْخیلیش..sıxılış [آد] سیخیلماق ایشی ووضعیتی.

سیْخی‌لیق..sıxılıq [آد] ۱-سیخی اوْلما وضعیتی، تَراکُم (فا: تراکم). accumulation ۲-پینتی‌لیک، جیمریلیک.

سیْخیم..sıxım [آد] سیخماق ایشی، بیردفعه ده سیخیلان مقدار.

سیْخین..sıxın [اوْزل‌آد] ۱-کَدَر، یاس، اوْزونتو، سیْخینتی ۲-آلاگئییک[۷].

سیْخینتی..sıxıntı [آد] اوْزونتو، داریخما(فا: حزن). constraint

سیْخینتی چکمک..sıxıntı çəkmək [تاثیرسیزائیلم] چتین‌لیگه دؤشمک.

سیْخینتی‌لیق..sıxıntılıq [آد] اوْزونتولوک.

سیْخینتیسیز..sıxıntısız [صفت] سیخینتی‌سی اولْمایان.

سیْخینتیلی..sıxıntılı [صفت] سیخینتی‌سی اولان، سیخینتی وئرن، اؤزنتولو (فا: غمزده). **wo (e) begone**

سیْخینج..sıxınc [آد] باسقی (فا: فشار). **pressure**

سیْخینماق..sıxınmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤز اؤزونو سیخماق.

سیْدال..sıdal [اؤزل‌آد] مُقتدر، گوْجلو، اَگه‌من[۷].

سیْر..sır [آد، ت] آینا، ساخسی ویا بوجور شئیلری جلا وئرن ماده (فا: لعاب). ۲-سیْر۲ (آد، عربجه) گیزلی سؤز و شئی، سرّ (فا: راز). **Secret** ۳-سیْر۳ (اؤزل‌آد) بوُ کلمه سیْر/ سیر/ سیراق/ شیراق شکلینده هم توْرک بوْیو آدی و هم اینسان آدی کیمی گؤرسه‌نیبدیر و چوْخلو یئر آدلاریندا اؤزون گؤسته‌ریر: کله سیر، --[۱۱۴]. {باخ:سیْریماق}.

سیْرا..sıra [آد] ۱-دؤزوم، آرد آردا اولان هر شئی، صف، یان یانا وآرخا آرخایا گلن شئیلر و سایی‌لار "ایکی‌سیرایلا دوُرماق، سیراداغلار، ایندی‌سیزین سیرانیزدی" (فا: راسته). **row** ۲-بیر مُناسبتله ویا تشکیلاتی جهتدن بیر آرادا بیرله‌شن آداملار توْپولولوغو" اوْردو سیرالارینداخدمت ائتمک". ۳-سئری، رُتبه. **order** ٤-عادتا "بیر" سؤزیله بیرلیکده بیر مقدار و چوْخلو مفهوموندا ایشله‌نیر "بیر سیرا ندن: بیر چوْخ علّت، بیر سیرا کتاب". {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر‹سره›، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سیْریماق›؛ سیْر کلمه‌سی سیریماق سؤزونون کؤکو اولاراق سیْرا سؤزوده بونا باغلیدیر و سیرا یان یانا دؤزولموش سیْرلاری نشان وئریر، اشاره اولونمالیدیرکی آوروپادا ایشله‌نن سئری کلمه سینین کؤکونو لاتینجه **serere** سؤزجوغو (یاپیشماق، وصل اولماق **join**) یازیللار کی معنی لحاظ‌ایندان سیریماق سؤزونه چوخ یاخیندیر، باخ: سیْریماق}.

سیْراتاغ..sıratağ [آد] تیکینتی‌ده‌دیرک‌لر اؤزه‌رینده‌دوُران‌تاغلار سیراسی.

سیْراجا..sıraca [آد] دریده وداها چوخ بوْیوندا گؤرؤلن دَییشیک‌لیک.

سیْراجااوْتو..sıraca otu [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لیلردن، کؤکلوندن توخداج دؤزه‌نیلن بیر بیتگی (فا: علف خنازیر). **scruphulayia**

سیْراجااوتوگیللر..sıraca otugillər [آد، بیتگی] ایکی‌چنک‌لیلردن-بیتگی‌تاقیمی، اؤرنک : سیراجا اوْتو (فا: تیره گل‌میمونیان). **scruphulariaceae**

سیْراجالی..sıracalı [صفت] سیراجاسی اولان.

سیْراجی..sıracı [صفت] بیر ایشده و اوْیوندا اصلی شخصین اولْماد-یغی حالدا اوْنون یئرینده گؤرَوینی گؤرن کیمسه.

سیْراداغلار..sıradağlar [آد] سیْراداغ: یان‌یانا دؤزولموش و اوْرتاق اؤزللیکلری اولان و آرالارینداکی دره‌لر اولان داغلار دؤزومو.

سیْرادان چیخارتماق..sıradan çıxartmaq [تاثیرلی ائیلم] یارارسیز حالا گتیرمک.

سیْرادان چیخماق..sıradan çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] یارارسیزلاشماق، کوْرلانماق.

سیْرادان قالماق..sıradan qalmaq [تاثیرسیزائیلم] گئری قالماق.

سیْرادان..sıradan [صفت] هرهانسی بیری، بایاغی.

سیْرادیْشی..sıradışı [صفت] سیرادان خارج اولاراق.

سیْراسایی‌صفتی..sırasayı sifəti [آد] بیرشئیین‌دؤزولوش ویا آشاماداکی سیراسینی بیلدیرن صفت "بئشینجی یوْل، ایکینجی کلاس".

سیْراسیرا..sırasıra [ظرف] سیرالار حالیندا. **row by row**

سیْراسییلا..sırasıyla [ظرف] سیرایا گؤره، سیرا اوْلاراق (فا: نظما).

سیْرالاتماق..sıralatmaq [ائتدیرگن ائیلم] دؤزوم‌لتمک، سیرالاماق-ایشینی گؤردورمک.

سیْرالاج..sıralac [آد] سیرالاماق اوْچون ایشله دیلن شئی، کلاسوْر.

سیْرالاما..sıralama [آد] سیرالاماق ایشی، دوزوملەمه.

سیْرالاماق..sıralamaq [تاثیرلی ائیلم] سیرا وضعیتینده دؤزمک، دؤزوم-له‌مک، یان یانا دؤزمک (فا: برشته کشیدن). **to string**

سیْرالانماق..sıralanmaq [ائتدیرگن ائیلم] دؤزوم لنمک، سیرایا و دؤزه نه سالینماق، سیرایلا دؤزولمک (فا: ردیف شدن).

سیْرالانمیش..sıralanmış [صفت] یان‌یانا دؤزولموش (فا: منظم). **regular**

سیْرالاییجی..sıralayıcı [آد] سیرالایان، سیرایا قوْیان.

سیْرالاییش..sıralayış [آد] سیرالاماق ایشی ویا بیچیمی.

سیْرالی سیراسیز..sıralı sırasız [ظرف] یئر ویا زامان گؤزتمک‌سیزین.

سیْرالی..sıralı [صفت] سیرایاگیرمیش، دؤزوملو(فا: مرتب). **tidy**

سیْرام سیرام..sıram sıram [ظرف] سیرا وضعیتینده اوْلان، سیرالانمیش.

سیْراملی..sıramlı [اؤزل‌آد] قاراداغ‌یوسفانلی طایفاسینا باغلی اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

سیْراوی..sıravi [سیرا+ع ‹وی›] عادی، باشقالارینداں فرق لنمه ین، دیزی(فا: سریال). **serial**

سیْرایلا..sırayla [ظرف] مرتبا (فا: مرتبا). **regularly**

سیْرت..sırt [آد] ۱-آرخا، کوْرَک، بئل (فا: پشت). ۲-حئیوانلاردا بوْیوندان قوْیروغا قدر اوُزانان اوْست بؤلوم. ۳-داغ تپه‌لرین اوْست

بؤلومو (فا: تپه) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ ت: قیْل، قالین قیل، یوکوش، کیچیک دره}.

سیْران..sıran [اؤزل‌آد] کلئیبرده کند آدی {گؤزل یوُرد، باخ: سیْر}.

سیْرت اوّستو..sırt üstü [ظرف] سیرتی یئرده اوْلاراق.

سیْرت سیرتا..sırt sırta [ظرف] آرخا آرخایا.

سیْرتار..sırtar [آد، دیرگی] بیرنوْع کلر.

سیْرتاق..sırtaq [آد] بیر نوع اوّست گئییم. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ سیرت+اق}.

سیْرتجی..sırtcı [آد] یوک داشیان، حمّال.

سیْرتجی‌لیق..sırtcılıq [آد] حماللیق، یوک داشیما.

سیْرتلاماق..sırtlamaq [تاثیرلی ائیلم] سیرتیناآلماق، بئلینه آلیب آپارماق.

سیْرتلان..sırtlan [آد، دیرگی] سیرتلان سووْلاردان، اتجیل، امجک لی، اوُزون باجاقلی، ایری باشلی، داها چوخ لئش یئین، گوّجلو، گنجه‌لری قبیرلردن اؤلولری چیخاریب یئین (فا: کفتار). **hyaena** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: سیرت+ لان(اک)}.

سیْرتلان‌گیللر..sırtlangillər [آد] اوْمورقالی، ممه‌لیلردن اتجیل حئیوان سوْیو.

سیْرتلیق..sırtlıq [آد] سیرتینی دایاجاق یئری اوْلان.

سیْرتی‌سیرا..sırtısıra [ظرف] بیرینین آرخاسیندان، ایزیندن، دالیسیجا.

سیْرتیق..sırtıq [صفت] اوُتانماز، حیاسیز(فا: سمج) **shameless** {سوّرتوک‌سؤزونون‌دَییشمیشی اوْلمالیدیر}.

سیْرتی‌قارا..sırtı qara [آد، دیرگی] بیر نوْع بالیق (فا: نوعی ماهی).

سیْرتیق‌لاشماق..sırtıqlaşmaq [تاثیرلی ائیلم] داهادا سیرتیق اوْلماق.

سیْرتیق‌لیق..sırtıqlıq [آد] اوُتانمازلیق، سیرتیق اوْلما (فا: سماجت). **insolence**

سیْرتیلماق..sırtılmaq [بلسیز ائیلم] باخ: سیرتیق لاشماق.

سیْرتیوُرد..sırt yurd [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا داغ آدی(۳۶۶۵)[۲۴۰].

سیْرچا..sırça [آد] جام، جامدان دؤزلمیش[۲].

سیْرخا..sırxa [اؤزل‌آد] باخ: سیْرخاو.

سیْرخاب..sırxab [اؤزل‌آد] باخ: سیْرخاو.

سیْرخاو..sırxav [اؤزل‌آد] سیْرخاب، سیْرخا: تبریز، همدان کبودرآهنگ، اردبیل، کرج؛ هئریس و میانا (~گوْو/ ~گؤی)، اهر(سیْرخای، ~دیزه)، سراب (سیْرخایلی)، اوُجان (سیْرخئی/ سیْرخای)، میانا (سیْرخ‌حاصار)دا کند آدی {بوکلمه سیْرقا و سیْرخای/ سیْرخاو/ سیْرخئی شکلینده یئر آدلاریندا گؤزه دَییر و سیْر سؤزونه باغلاناراق‌زینت و بزک معناسینداییر و بوُ جور یئر آدلاری بؤلگه‌نین زینتی و گؤزل یئری دئمکدیر، باخ: سیْرقا}.

سیْرخاکمر..sırxa kəmər [اؤزل‌آد] قاراداغ کئیوان طایفاسینا باغلی-اوْباآدی[۳، ۱۰۸].

سیْرخاوَند..sırxavənd [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا کند آدی[۲۴۰].

سیْرداش..sırdaş [آد] یئربیرینه یولداش ویاخین اوْلان، یاخین یولداش، سیر اوْرتاغی (فا: محرم راز). **confidant**

سیْرداشجا..sırdaşca [آد] سیرداش بیر وضعیتده، سیرداش اوْلاراق.

سیْرداشلیق..sırdaşlıq [آد] سیرداش اوْلما وضعیتی.

سیْرداغارجیغی..sırdağarcığı [آد] سیر ایله دوْلو، آنلاشیلماز آدام حاققیندا.

سیْرساخلاما..sırsaxlama [آد] سیرگیزلتمه (فا: پرده پوشی). **secrecy**

سیْرساخلایان..sırsaxlayan [صفت] بیرینین سیرینی اونا بونا دئمیین (فا: پرده پوش). **one who keeps a secret**

سیْرسیرا..sırsıra [آد] آخیلان سوُ دامجی‌لارینین دوْنماسیله عمله گلن سوُ بوُزجوقلاری (فا: یخ ریزه). {سیْر سؤزوندن آلیناراق‌سیْر کیمی یاپیشان بوُزلاری گؤسته‌ریر، سنگلاخدا ایشله‌نن سیرغاق سؤزوده بو مفهوما و کؤکه باغلیدیر}.

سیْرسیرا اوْتو..sırsıra otu [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا: کوله خاس). **ruscus aculeatus. lil**

سیْرسیز..sırsız [صفت] سیر ووُرولمامیش.

سیْرقا..sırqa [آد] سیْرغا: ۱-قادینلارین‌قولاقلارینا تاخدیقلاری قیزیل، گوّموش و بوجور شئیلردن قایریلمیش بزک، تاخیْ (فا: گوشواره). **ear ring**، **earring** ۲-کوّپه، حالقا، آرماغان، بخشیش[۳،۷]-۳-بؤیوک چوُوال، خارال؛ خارار، ائششک و آتلارین اوّستونه اؤرتولن اؤرتوک[۲۲۴] {هر چند بو سؤزو آسماق سؤزونه باغلاییرلار (آسماق›آسیرقا› سیرقا) ولی سیْر سؤزونه باغلانماغی منطقی راقدیر و زینت مفهومو معنالاردا آغیر باسیر، باخ: سیْر}.

سیْرقاتیگین..sırqatigin [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: سیْرقا+ تیگین[۷].

سیْرقاجیق..sırqacıq [آد] بالاجا وکیچیک سیرقا.

سیْرقالی..sırqalı [تاریخی اؤزل‌آد] سیْرقالو: کوّپه‌لی، قازاقلارین اوُلویوّز بؤلوگونه باغلی اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

سیْرقالیق..sırqalıq [آد] قولاغین یومشاق ات بؤلومو، سیرقاآسیلان یئر.

سیْرقیلی..Sırğılı [اؤزل آد] قازاق-اوُلوُیوّز بوْی‌لاریندایر[۸۱-۱۵۸].

سیْرکئش..sırkeş [اؤزل‌آد] اهر ده کندآدی {دوزوملو اکینه‌الوئریشلی-یئر}.

سیْرلاماق..sırlamaq [تاثیرلی ائیلم] نسنه‌لره سیْر ووُرماق.

سیْرلانماق..sırlanmaq [بلسیز ائیلم] سیرلاماق ایشی گؤرْلمک.

سیْرلی..sırlı [صفت] ۱-سیْر ووُرولموش، لوُغاب‌لی. ۲-گیزلی ایشی و سؤزو اوْلان، سیرّلاری اوْلان

سیْرما..sırma [آد] ۱-آلتون اوُلدوزولو اینجه گؤموش تئل (فا: ملیله) silver or gold wire ۲-عسگرلرین رتبه سینی بیلدیرمک اوْچون اوْنلارین رسمی پالتارلاری‌نین قوْللارینا، بوْینونا ویا بوُجور یئرلرینه ووُرولان نشان و علامت (فا: سردوشی). ۳-سیْرلی، بوْیالی، {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ: سیْر / سیْریماق}.

سیْرما دوْزمه..sırma düzəmə [آد] سیْرمالاری یان‌یانا دوزمه ایشی (فا: ملیله دوزی). embroidery in filigree work

سیْرما ساچ..sırma saç [آد] آلتون ساری‌سی رنگینده ساچ.

سیْرماشماق..sırmaşmaq [تاثیرسیزائیلم] قیر و سیریش کیمی بیر یئره یاپیشماق.

سیْرمالاماق..sırmalamaq [تاثیرلی ائیلم] سیرما وورماق، عسگر پالتارینا سیرما تیکمک.

سیْرمالی..sırmalı [صفت] سیرما ایشلنمیش، سیرما تیکیلمیش.

سیْرمالی کُت..sırmalı kot [آد] پیلک و موُنجوق لا بزنمیش کُت.

سیْرناشماق..sırnaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سیرناشیق‌لیق ائتمک.

سیْرناشیق..sırnaşıq [صفت] اوْزلو، چاپلوس.

سیْرناشیق‌لیق..sırnaşıqlıq [آد] اوْزلولوک، چاپلوس لوق.

سیْریتماق..sırıtmaq [تاثیرلی ائیلم] دیش‌لرینی گؤستَره‌رک گؤلمک، آلای ائتمک.

سیْریتیش..sırıtış [صفت] سیریتماق ایشی ویا بیچیمی.

سیْریتیق..sırıtıq [صفت] چوْخ سیریتان.

سیْریج..sırış [اؤزل‌آد] باخ: سیْریش.

سیْریش..sırış [اؤزل‌آد] مراغادا کندآدی {بوکلمه سیْر و سیریش سؤزونه باغلاناراق، معناجا زینت‌وگؤزل یئر آنلامیندادیر}.

سیْریق..sırıq [آد] ۱-پالتار، یوْرقان و بنزر شئیلرده ایشله‌نن‌ایری‌و محکم تیکیش (فا: بخیه) stitch {سیْریماق}. ۲-فیریق، سیْریلمیش هرشئی. ۳-قابیغی سوْیولموش چادیر آغاجی و دیه‌نک. {سیییرماق دان، دیوان لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْریقجی..sırıqəci [آد، ایدمان] سیریق آغاجی ایله آتلایان ایدمانچی.

سیْریقلاماق..sırıqlamaq [تاثیرلی ائیلم] سیریق ووُرماق.

سیْریقلی..sırıqlı [صفت] ۱-سیریق وورولموش ۲-گؤدوکجه جان دوْنو.

سیْریم..sırım [آد] سیجیم قالین‌لیغیندا و اوُزون کسیلمیش یومشاق مئشین (فا: دوال). strap {باخ: سیْییرماق، سیریمساماق}.

سیْریماق..sırımaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-یوْرقان کیمی شئیلری ایری تیکیشله تیکمک، سیْراماق، سیریق لاماق (فا: کوک زدن). to stitch ۲-بیر شئیی بیرینه سالماق، بیر شییی بیرینه باها ساتماق. {دیوان لغات تورک و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ دیواندا ایشله‌نن سیْر کلمه‌سی قاب لعابی و قابی بزه‌مه آنلامیندا گلیب، بو مفهومدان آلیناراق سیْریماق و سیْراماق فعل‌لری‌سیْر ووُرماق و یان یانا تیکمک مفهوموندادیر و سیْرییان ائله‌بیلکی سیْرلاری یان‌یانا دوْزور، بو کؤکدن بعضی کلمه‌لری آد آپارماق اولار: سئری، سیْریق، سیْرما، سیْرقا: سیْراج (سیْر ووُرولموش جام و شوشه) سیْریتماق، سریش= چیریش (سیْر کیمی یاپیشان)، شیر}.

سیْریمساق..sırımsaq [صفت] هر شئی قوُرددالایان، هر شئی ده معنا آختاران و کوْسه ین، زهله تؤکن.

سیْریمساما..sırımsama [آد] سیریمسه‌مه، برکیمه.

سیْریمساماق..sırımsamaq [تاثیرسیزائیلم] سیریمسه‌مک، سوْیوقدان و یا چوخ قالما نتیجه‌سی کیفیتین الدن وئره‌رک برکیمک (میوه و یئمه‌لی شئیلر). {دیواندا سیْییرماق کلمه سیندن آلینان سیْریم کلمه‌سی ایپه اوْخشار گؤن اوچون ایشله‌نیب و سیْییریم› سیْریم گرچکدن سیْییریلمیش و یونو آریدیلمیش دری دئمکدیر و سیْریمساماق سؤزوده بو کلمه‌یه باغلی اولاراق گؤن کیمی اولموش میوه و یئمیشه دئییلیر}.

سیْرینما..sırınma [آد] ۱-سیْرینماق ایشی ۲-سیْریما، گوْدوکجه‌جان دوْنو.

سیْرینماق..sırınmaq [بلسیز ائیلم] سیریق ووُرولماق tobe stitched

سیْزاغان..sızağan [آد] سیْزان، سیْزیب گئچن سو.

سیْزاق..sızaq [آد] سیْزیلان سوُ ویا بونا بنزر هر شئی، سیْزاغان.

سیْزالانماق..sızalanmaq [تاثیرسیزائیلم] سیزی‌سی‌اوْرتایا چیخماق، سیزی‌سی‌اوْلماق.

سیْزاناق..sızanaq [آد] دری‌اوزه‌رینده‌عمله گلن‌ایرینلی‌سپگی (فا: جوش).

سیْزدیرما..sızdırma [آد] مکانیکی شئی‌لرده ویا هر یئرده سیْزدیرماغی اؤنله‌مک اوْچون ایشله‌نن شئی(فا: درزگیر، کاسه‌نمد). seal

سیْزدیرماق..sızdırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-آزجا آخیتماق، سیزماسینا یوْل آچماق (فا: فـس نشت کردن). ۲-دوُیورماق، یاواش یاواش یایماق (فا: فـس درز کردن).

سیْزدیریلماق..sızədırılmaq [بلسیز ائیلم] سیزدیرماق ایشی گؤرولمک.

سیْزقا..sızqa [صفت] سیْزقوْو: سوُیو آز آز سیْزیلاراق آخان.

سیْزقووْ..sızqov [صفت] سیْزقا: سوُیو آز آز سیْزیلاراق آخان.

سیْزقیچ..sızqıç [اؤزل‌آد] قلم، یازقاچ[۷].

سیْزلاتماق..sızlatmaq [ائتدیرگن ائیلم] سیزلاماسینا سبب اوْلماق.

سیْزلاما..sızlama [آد] سیزلاماق ایشی (فا: مویه). weeping

سیْزلاماق..sızlamaq [تاثیرسیزائیلم] سیزی‌سی اوْرتایا چیخماق، سیزی‌سی اوْلماق، سیزیلداماق، آغریماق، آغلاییب اینله‌مک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر}.

سیْزلانماق..sızlanmaq [تاثیرسیزائیلم] سیزی دوُیماق، شیکایت ائتمک.

سیْزلانیش..sızlanış [آد] سیزلانماق ایشی ویا بیچیمی.

سیْزلاییش..sızlayış [آد] سیزلاماق ایشی.

سیْزما..sızma [آد] سیزماق ایشی (فا: نشت). leak creap

سیْزماق..sızmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-آزجاآزجا آخماق، دامجی دامجی دامماق (فا: نشت کردن) to leak ۲-گیزلینجه بیر اؤرگوْته و یئره‌گیرمک (فا: درز کردن). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْزی..sızı [آد] خفیف و اینجه آغری، سیزیلتی {باخ: سیْزماق}.

سیْزی‌جی..sızıcı [صفت] سیْزما اؤزللیگی اوْلان.

سیْزیرماق..sızırmaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: سیْزدیرماق.

سیْزیش..sızış [آد، باخ: سیزماق] سیزماق ایشی ویا بیچیمی.

سیْزیلتی..sızıltı [آد] سیْزلانما، اینیلده‌مه (فا: زاری). ache

سیْزیلتی‌سیز..sızıltısız [صفت] سیزیلتی‌سی اولمایان.

سیْزیلتی‌لی..sızıltılı [صفت] سیزیلتی‌سی اوْلان، یانیقلی، اینیلتی‌لی.

سیْزیلداماق..sızıldamaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-یوْنگولجه آغریماق، سیزی وئرمک ۲-حیاتیندان‌شکایت‌ائتمک(فا: زاریدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ سیزماق سؤزونه باغلاناراق یاواش‌یاواش باشلایان آغری اوْچون سؤیله‌نیر}.

سیْزیلدانماق..sızıldanmaq [تاثیرسیزائیلم] سیزلانماق.

سیْزیلماق..sızılmaq [باخ] سیزماق.

سیْزی‌لی..sızılı [صفت] سیْزی‌سی اوْلان.

سیْزیم..sızım [آد] ۱-سیْزماق ایشی، سیْزینتی (فا: ترشح)؛ ozing ۲-سیْزی، یاخینما، حوْزون[۷].

سیْزیم‌سیزیم..sızımsızım [ظرف] سیْزیلاراق.

سیْزینتی..sızıntı [آد] سیزان شئی، آخینتی "سیزینتی‌لی: سیزینتی‌سی اوْلان. "(فا: نشت). leak {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سئزیک›}.

سیْس..sıs [آد] سوُس.

سیْسقا..sısqa [صفت] چوخ ضعیف وقوُرو، جیلیز، چوْخ آریق (فا: لاغر). thin. {باخ: سوُسماق+قا}.

سیْسقالاشماق..sısqalaşmaq [تاثیرسیزائیلم] سیسقا وضعیته گلمک، آریق لاماق.

سیْسقالیق..sısqalıq [آد] سیسقا اوْلما وضعیتی، آریق‌لیق. thinness

سیْسماق..sısmaq [باخ] سوُسماق.

سیْغ..sığ [صفت] درینلیگی آز اوْلان (سواوچون)، دایاز.

سیْغا..sığa [آد، فیزیک] بیرسیغاج‌ین الکتریک(یا آیری آخیم) ییغما سیْنیری، کاپاسیته، ظرفیت (فا: ظرفیت). capacity

سیْغاج..sığac [آد] ۱-بللی بیر حجمه مالیک اولان. ۲-(فیزیک) (فا: خازن). capacitor

سیْغال..sığal [ع‹صیقل›] پارلاتما، صئیقل وئرمه (فا: صیقل).

سیْغای..sığay [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی {سیْغینان یئر}.

سیْغاییْش..sığayış [اؤزل‌آد] تبریز ده کند آدی {باخ: سیْغماق}.

سیْغاتاماق..sığtamaq [تاثیرسیزائیلم] یاس توُتماق،ناله‌ائتمک. {گؤیتورک و دیوان لغات تورک ده ایشله‌نیبدیر}.

سیْغدیرماق..sığdırmaq [بلسیز ائیلم] ایچینه‌آلدیرماق، یئرلشدیرمک (فا: گنجاندن).

سیْغدیریش..sığdırış [آد] سیغدیرماق ایشی ویا بیچیمی.

سیْغدیریلماق..sığdırılmaq [بلسیز ائیلم] سیغدیرماق ایشی گؤرولمک.

سیْغرا..sığra [آد] ۱-(دده) ساغراق، بیر نوع قوُلپلو قدح. ۲-(ت) ایکی داغ آراسیندا‌کی گئنیش دره.

سیْغراق..sığraq [آد] ساغراق، بیر نوع قوُلپلو قدح. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سیْغرینماق..sığrınmaq [تاثیرسیزائیلم] دؤزمک، تاب گتیرمک، دایانماق.

سیْغزاق..sığzaq [آد، ت] دیشلرین آراسیندا‌کی آچیقلیق.

سیْغزاماق..sığzamaq [تاثیرلی ائیلم، ت] ایکی شئی آراسینا بیر شئی سیخیشدیریب قوْیماق.

سیْغلا آغاجی..sığla ağacı [باخ] گؤنلوک آغاجی.

سیْغلاشماق..sığlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] دایازلاشماق، سیغ وضعیته گلمک.

سیْغلام..sığlam [اؤزل‌آد] ۱-ساغلام، سیْخی، یوْغون ۲-سینه، باغیر[۷].

سیْغلایاغی..sığlayağı [آد] سیغلا آغاجینین گؤوده سیندن آلینان یاغ.

سیْغلیق..sığlıq [آد] سیغ اوْلما وضعیتی.

سیْغماز..sığmaz [صفت] بیرآرایا سیغیشا بیلمه ین.

سیْغما..sığma [آد] سیْغماق ایشی.

سیْغماق..sığmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-یئرلشمک، اؤزونو یئر ائتمک، گیره بیلمک (فا: گنجیدن). ۲-مُناسب اولْماق ۳-باخ: سیْغیناق {بو کلمه یئر آدلاریندا سیغا بیچیمینده اشتراک ائدیر و معناجا سیغینیب ساکن اولْماق دئمکدیر، بو کلمه دیوان لغات تورک ده و سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْغناق..sığnaq [اؤزلآد] خوارزمشاه شهرلریندن بیری.

سیْغون..sığun [آد، ت] ۱-بیرنوع داغ کئچی‌سی۲-زحمت، سیْخینتی[۷].

سیْغیر..sığır [آد، دیرگی] ۱-گوشه ین، جوّت بارماقلی تاقیمی، ایری بوْینوزلو، قویروغو پوّسکولو، ات سوّت و دری‌سی اوّچون بسله‌نن ائوجیل حئیوان، آز یاشلی اینک (فا: ماده گاو). ۲-بوُینوزلو وائوجیل حئیوانلارین عامّ آدی. ۳-بئل شکیللی بوُینوزلاری اولان مارال جنسیندن، ایری وگوشه ین بیر حئیوان. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْغیر اؤدو..sığır ödü [آد، بیتگی] قیْرلاردا گؤرولن بیر نوْع چالی جنسی بیتگی (فا: نوعی گیاه).

سیْغیرت..sığırt [اؤزلآد] زنگیلان‌دا داغ آدی(۱۳٦٤)[۲٤۰].

سیْغیرجیق..sığırcıq [اؤزلآد] فرمهین دا کند آدی.باخ: سیغیرچین.

سیْغیرچی..sığırçı [آد] سیغیربسله‌ین‌ویا ساتان، سیغیرچوبانی، ناخیرچی.

سیْغیرچیلیق..sığırçılıq [آد] سیغیرچی‌نین ایشی ویا مسله‌یی.

سیْغیرچین..sığırçın [آد، دیرگی] چاتیلاردا یوُوا قوُران، اوُزون دیمدیکلی، سئرچه‌لر سوْیوندان، توُتقون توّکلو، اوْخویان، کؤچَری، سئرچه‌دن بیرآز ایری قوش، قارا رنگلی، چکیرگه قوشو، سئرچه‌گیللردن (فا: سار). **sturnus vulgaris**، **starling** {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سیغیرچوق›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: چین (اک)}.

سیْغیرچین..sığırçın [اؤزلآد] علیشاه عوض و آوج ده کند آدی.

سیْغیردیلی..sığırdılı [آد، بیتگی] سیغیردیلی گیللردن، **cm** ٦۰-۳۰ بویدا، توْخداج دؤزَلتمه ده ایشله‌نن، چوْخ ایللیک، لـله‌یه اوْخشار، چیلپاق توّند یاشیل و بؤیوک یاپراق‌لاری اوُزون ساپلاق‌لار اوْزه‌رینده اولان بیر بیتگی، اؤکوز دیلی (فا: گاوزبان). **anchusa officinalis. bor**

سیْغیردیلی‌گیللر..sığırdiligillər [آد، بیتگی] ایکی‌چنک‌لیلر صینفیندن، سوپورگه‌لر تاقیم ایندان، ۱۹۰۰ قدر نوْعو اولان و اؤرنه‌یی‌سیغیر دیلی، قوجائیمیش، چؤل مئرسینی کیمی بیر چوخ آغاشجیغی ایچینه آلان بیر بیتگی سوْیو. **boraginaceae**

سیْغیرسینه‌یی..sığır sinəyi [آد، دیرگی] یومورتالارینی‌سیغیرین اتی آلتیندا بوراخان سینَک **tfbanus bovinus**

سیْغیرقان..sığırqan [آد، دی، ت] بیر نوع بؤیوک سیْچان.

سیْغیرشریدی..sığır şəridi [آد، دیرگی] شریت قوردو، اینسان و حئیوان باغیرساغیندا یاشایان سولوجانلارین اوْرتاق آدی، شریت.

سیْغیرقوُیروغو..sığır quyruğu [آد، بیتگی] سیْراجاگیللردن، ایکی ایللیک، توکلو یاپراقلی، ساری چیچک‌لی، کؤک اطرافیندا بؤلوم بؤلوم یاپراق‌لاری اوْلان بیر قیْر بیتگی‌سی (فا: سمّ السمک، گل ماهور). **verbnascum**

سیْغیرگؤبه‌لگی..sığır göbələyi [آد، بیتگی] بیر نوع گؤبه‌لک (فا: نوعی قارچ).

سیْغیرگؤزو..sığırgözü [باخ] اؤکوّز گؤزو (فا: بابونه). **anthemis**

سیْغیرلی..sığırlı [اؤزلآد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

سیْغیرلی..sığırlı [اؤزلآد] کوّردَمیر‌ده یئر آدی[۲٤۰]. اردبیل ده کند آدی.

سیْغیر وَبَاسی..sığır vəbası [آد] سیغیرلاردا یایقین اولاراق گؤرولن وبا.

سیْغیشدیرماق..sığışdırmaq [تاثیرلی ائیلم] گوّجله سیغدیرماق.

سیْغیشدیریلماق..sığışdırılmaq [بلسیز ائیلم] زوْرلا سیغدیریلماق.

سیْغیشماق..sığışmaq [تاثیرسیزائیلم] گوجلوکجه‌بیر یئره سیْغماق (فا: به جایی گنجیدن، فشردن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْغیل..sığıl [باخ] زیبیل.

سیْغیل اوْتو..sığıl otu [آد، بیتگی] باخ: زیبیل اوْتو.

سیْغیم..sığım [آد] ظرفیت، سیْغا (فا: ظرفیت). **capacity**

سیْغین..sığın [آد، دیرگی] ۱-آلا گئییک. ۲-(آ) ارکک گئییک، آلا گئییک، جئیران، آهو، قیز آدی (فا: نام‌دختر). {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سیْغیناجاق..sığınacaq [آد] دالدالاناجاق یئر (فا: جان پناه). **parapet**

سیْغیناق..sığınaq [آد] ملجا (فا: پناهگاه). **place of refuge**، {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْغیناقچی..sığınaqçı [صفت] سیغینان (فا: پناهنده). **refugee**

سیْغینان..sığınan [صفت] سیغیناقچی (فا: متمسک).

سیْغینتی..sığıntı [آد] سیغینما، پناه، التجاء. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْغینجا..sığınca [آد، سن: بالاجا پناهگاه] سیغیناق.

سیْغینجاق..sığıncaq [باخ] سیغیناق.

سیْغینجی..sığıncı [آد] سیغینماجی اولْما وضعیتی (فا: ملتجی). takes

سیْغیندیْق..sığındıq [اؤزل‌آد] باغلیْلیق، صداقت[۷].

سیْغیندیل..sığındıl [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی {۱-سیْغینما یئری، ۲-سیغین آلاگئییک معناسیندا: آو بؤلگه‌سی}.

سیْغیندیل قالاسی..sığındıl qalası [اؤزل‌آد] بو قالا اهر ورزقان یولوندا و سیْغیندیل کندینه یاخین و اورارتو دؤورونه عاید قالادیر (فا: نام‌قلعه).

سیْغین‌سارای..sığınsaray [اؤزل‌آد] بوْستان‌آبادا کند آدی {سیْغینما یئری}.

سیْغینما..sığınma [آد] سیغیناق ایشی (فا: التجا). taking refuge

سیْغینما حاققی..sığınma haqqı [آد] بیر محکومیت ویا بیر چتین‌لیکدن قورتولماق اوْچون آیری اؤلکه‌یه سیغینا بیلمه حاققی.

سیْغیناجی..sığınmacı [آد] آیری اؤلکه ویا یئره سیغینمیش اوْلان.

سیْغیناجیلیق..sığınmacılıq [آد] سیغیناجی اولْما وضعیتی.

سیْغیناق..sığınmaq [تاثیرسیزائیلم، ت] بیر یئره قوْرونماق اوْچون یئرلشمک، بیرینه قورونماق اوْچون باش ووُرماق، بیر یئرده دالدالانماق وگیزلنمک (فا: پناهنده‌شدن to seek asylum

سیْغینیش..sığınış [آد] سیغیناق ایشی ویا بیچیمی.

سیْغینیق..sığınıq [آد] باشقا بیر اؤلکه‌یه ویا یئره سیغینمیش اوْلان، مُلتَجی، سیغیناجی.

سیْغینیلماق..sığınılmaq [بلسیز ائیلم] سیغیناق ایشی گؤرولمک.

سیْلدیریم..sıldırım [صفت] چوخ دیک و اوُجا یئر، یالچین (فا: سراشیبی). {سال‌کلمه سیندن آلینمالیدیر، سال+دیروق (بوْیوندوروق کیمی) › سالدیریق › سالدیریم[۶]}.

سیْلدیریملی..sıldırımlı [صفت] سیلدیریم حالیندا اوْلان.

سیْلقیْم..sılqım [اؤزل‌آد] جسور، گؤزوقارا[۷].

سیْلیو..sılıv [اؤزل‌آد] سیْلیو: تَمیز، پاکیزه، باکره[۷].

سیْم سیجاق..simsıcaq [صفت، ظ] چوخ سیجاق.

سیْم سیخی..simsıxı [صفت، ظ] چوخ سیخی.

سیْمسیریغین سالاماق..simsırığın sallamaq [تاثیرلی ائیلم] قاش قاباغین سالاماق.

سیْمسیریغینادَیمک..simsırığına dəymək [تاثیرسیزائیلم] داماغینا دَیمک، قاش‌قاباغین سالاماق.

سیْمیشقا..simişqa [آد، بی، روسجا] گؤنه باخان توْخومو.

سیْن..sın [اؤزل‌آد] ۱-دئشئی، دئَمه ۲-اَندام، گؤسته‌ریش[۷].

سیْناتماق..sınatmaq [بلسیز ائیلم] سیناماق ایشینی گؤردورمک.

سیْناچی..sınaçı [اؤزل‌آد] حَکَم، سیْنایی‌جی[۷].

سیْناق..sınaq [باخ] سیناو، سیناما ایشی، دئَمه. test، trial

سیْناقچی..sınaqçı [صفت] یوخلاییجی، کنترلدان گئچیرن، سیناوچی (فا: تست کننده).

سیْناقدان گئچمک..sınaqdan geçmək [تاثیرسیزائیلم] یوْخلانماق، کوْنترولدان گئچمک.

سیْناقدان گئچیرمک..sınaqdan geçirmək [تاثیرلی ائیلم] یوخلاماق، سیناماق.

سیْناقلی..sınaqlı [صفت] گؤرگولو، تجربه‌لی.

سیْناما..sınama [آد] سیْناماق ایشی.

سیْناماق..sınamaq [تاثیرلی ائیلم] یوْخلاماق، دئنه‌مک (فا: آزمودن to test) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیْنامالار..sınamalar [اؤزل‌آد] آتا سؤزلری کیمی مُحتواسیندا بیلگیلندیرمه، حکمتلی، یاشاییشدا ایشله‌نن مفهوملار واردیر، اؤرنک: "گئجه دیرناق توتسان گُناهدیر": دیرناغین چوخ میکروبلو و خطرناک اولدوغونو گؤسترير و مخصوصا قارانلیق وضعیتده غذا و یئمه‌یین اوستونه ویا گؤز و آغیزا آتدانماغینی و اونون تهلیکه‌لی اولدوغونو گؤسته ریر، البته مُمکندور بولارین بعضیلری ایندیکی شرایطده رایج لیغین الدن وئرمیش اولسونلار، اؤرنک "گئجه آغاج آلتیندا یاتما جین ووُرار" (فا: نوعی شعر فولکلوریک).

سیْنان..sınan [صفت] سیْنمااؤزللیگی اولان (فا: شکستنی. breakable

سیْنانماق..sınanmaq [بلسیز ائیلم] سیناق دان گئچیریلمک، یوخلانیلماق.

سیْنانمیش..sınanmış [آد] سینانان، یوخلانمیش (فا: مجرّب experienced

سیْنانیلماق..sınanılmaq [باخ] سینانماق.

سیْناو..sınav [آد] یوْخلاما، امتحان (فا: تست). test، trial

سیْناو اوی..sınav evi [آد] لابراتوُوار (فا: آزمایشگاه). laboratory

سیْناوچی..sınavçı [صفت] یوْخلاییجی (فا: ممتحن). examiner.

سیْناودان چیخمایان..sınavdan çıxmayan [آص] مردوُد (فا: مردود). flunked

سیْناوسال..sınavsal [صفت] سیناولا ایلگی لی (فا: آزمایشی expermental

سیْناولاما..sınavlama [آد] یوْخلاما (فا: امتحان).

سیْناولاماق..sınavlamaq [تاثیرلی ائیلم] یوْخلاماق (فا: امتحان کردن). to examine

سینایی‌جی..sınayıcı [صفت] سینایان، تئست‌ائدن(فا: آزماینده) test thou

سینایش..sınayış [آد] سیناماق ایشی ویا بیچیمی.

سینجان..sıncan [آد، بیتگی] ساققیزلی بیر نوع تیکانلی چالی(فا: نوعی گیاه). astrangalus

سینجیق..sınçıq [اؤزل‌آد] سینْزیق: سراب‌دا کند آدی {بالاجا پوُسو یئری}.

سیندوُ..sındu [آد، ت] قئیچی، ماقاش.

سینچقان..sınçqan [آد، بی، ت] مُغیلان تیکانی lycium europeum

سیندیراج..sındıraç [آد] بوّلبول[۷]. باخ: ساندواچ.

سیندیرقی..sındırqı [اؤزل‌آد] بایات بوْیونا عاید یئر آدی (م۱۶جی قرن)[۲۲۵].

سیندیرما..sındırma [آد] سیْندیرماق ایشی.

سیندیرماق..sındırmaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-سینماغینا یوْل آچماق، قیرماق۲-محو ائتمک، یوخ ائتمک، داغیتماق (فا: شکستن). to break

سیندیریجی..sındırıcı [صفت] سیندیران.

سیندیریلماق..sındırılmaq [بلسیز ائیلم] سیندیرماق ایشی گؤرولمک، سیندیرماق ایشی گؤرولمک (فا: شکسته شدن).

سینزیق..sınzıq [اؤزل‌آد] سیْنجیق:سراب‌دا کند آدی {بالاجا پوُسو یئری}.

سینغار..sınğar [آد، ت] بیر شئیین طرفی، یانی.

سینقین..sınqın [آد] تجارت‌ده اوُدوزان، افلاس ائتمیش (فا: ورشکست). bankrupt

سینما..sınma [آد] سیْنماق ایشی.

سینماق..sınmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-قیریلماق، پارچالانماق، تیکه تیکه اوْلماق (فا: شکستن). ۲-داغیلماق، پوْزقون اوْلماق، مغلوب اوْلماق، ضعیف لنمک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سینمایان..sınmayan [صفت] برک اولوب قیْریلمایان.

سینیخماق..sınıxmaq [تاثیرسیزائیلم] آریق لاماق، اوْزولمک (فا: ضعیف شدن).

سینیر..sınır [آد] ایکی اؤلکه‌نی ویا هر هانسی ایکی شئیی بیربیریندن آییران یئر (فا: حدّ، سرحد). frontier، limit {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سینغار›: بیرشئیین بیر طرفی و یانی؛ بوکلمه‌تورکجه سؤزجوک اوْلاراق آیری دیللره ده یاییلمیشدیر، کؤک باخیمیندان بو سؤزجوک سیْنماق فعلینه باغلیدیر و بیر بوتونون سینان یئرینی و حددینی گؤسته ریر}.

سینیر اؤته سی..sınır ötəsi [آد] سیْنیر دیشی.

سینیر بیلیم..sınır bilim [آد] سیْنیرلاری اینجه‌له ین بیلیم nerology

سینیر پوزما..sınır puzma [آد] حدینی آشما (فا: حدشکنی). trespass

سینیرجی..sınırcı [صفت] بیر اؤلکه‌نین سیْنیر بؤلگه‌لرینده یئرله شن و اوْتوران (فا: سرحدنشین). frontiersman

سینیرداش..sınırdaş [آد] سینیرلاری اوْرتاق اولان، سینیرلاری بیر اوْلان.

سینیرداشی..sınırdaşı [آد] سینیری بللی ائتمک اوچون قویولان داش.

سینیردیشی..sınırdışı [آد] اؤلکه سیْنیرلارینین اؤته‌سینده، سیْنیر اؤته-سی.

سینیرسال قوْشوللار..sınırsal qoşullar [آد] سینیر شرایطینی بللی ائدن قوُرال و یا هر شئی (فا: شریط حدّی). boundry coundition

سینیرسیز..sınırsız [صفت] سینیری اوْلمایان (فا: بی حد). limitless

سینیرسیز خط..sınırsız xət [آد، مت] سینیری اوْلمایان خط.

سینیرسیز سایی..sınırsız sayı [آد، مت] سوْنسوز سایی.

سینیرلار..sınırlar [آد] حدلر (فا: ثغور). frontiers، limits

سینیرلاما..sınırlama [آد] سینیرلاماق ایشی (فا: تحدید). limitation

سینیرلاما اکی..sınırlama əki [آد، دیلب] سینیرلاییجی اک (فا: پسوند محدود کننده). linitative

سینیرلاماق..sınırlamaq [تاثیرلی ائیلم] سیْنیرقوْیماق، سینیرچکمک (فا: مرز کشیدن).

سینیرلاندیرماق..sınırlandırmaq [تاثیرلی ائیلم] سینیرلاماق. limitative

سینیرلانماق..sınırlanmaq [بلسیز ائیلم] سینیرلی اوْلماق.

سینیرلانیش..sınırlanış [آد] سینیرلانماق ایشی ویا بیچیمی.

سینیرلایش..sınırlayış [آد] سینیرلاماق ایشی ویا بیچیمی.

سینیرلی..sınırlı [صفت] سیْنیرلانمیش، سیْنیری‌اولان(فا: محدود)

سینیرلی اوْرتاقلیق..sınırlı ortaqlıq [آد] بلیرلی بیر یاتیریم و سرمایه ایله قوُرولان اوْرتاقلیق (فا: شرکت با سرمایه محدود).

سینیرلی خط..sınırlı xət [آد، مت] سینیری اوْلان خط، باشی‌سوْنوبللی خط.

سینیرلی سایی..sınırlı sayı [آد، مت] سوْنسوز اوْلمایان سایی.

سینیرلی سوْرومولو اوْرتاقلیق..sınırlı sorumlu ortaqlıq [آد] محدود مسئولیت‌لی شرکت (فا: شرکت با مسئولیت محدود).

سینیرلی‌لیق..sınırlılıq [آد] محدودَیت (فا: محدودَیت). limitation

sınıq..sınıq [صفت] قیریق، چیخیق، سینمیش (فا: شکسته، ترک خورده). break, fracture ۲-افلاس اتمیش. ۳-مغلوبیته اوغرامیش. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سینغوق، سینوق‹}.

sınıq..sınıq [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.تبریز ده چای آدی.

sınıqçı..sınıqçı [صفت] بدنین سینمیش یئرلرینی باغلایان، چیخیقچی، سینیق سؤموگو باغلایان(فا: شکسته بند). bonesetter

sınıqəçılıq..sınıqəçilik [آد] سینیق چی‌نین ایشی.

sınıq salxaq..sınıq salxaq [صفت] داغیلمیش، آرادان گئتمیش، کؤهنلیمش، یارارسیز (فا: فکستنی). dilapidated

sınıq sökük..sınıq sökük [صفت] داغیلمیش، آرادان گئتمیش، کؤهنلیمش، یارارسیز (فا: فکستنی). dilapidated

sınıq sınıq..sınıq sınıq [صفت، ظ] قیریق قیریق.

sınıqlıq..sınıqlıq [آد] ۱-قیریق‌لیق، سینیق شئیین حالی. breakage ۲-سؤموک، اوینیاق ویا دامارلاردا آغری و یورغونلوق حسّی و دویوسو.

sınıqmaq..sınıqmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤره‌یی‌سینیق اولماق، داغیلماق (فا: نزار شدن).

sınılma..sınılma [آد] سینیلما اؤزللیگی اولان (فا: شکنندگی). fragility

sınılma açısı..sınılma açısı [آد] ایر ایشیغین بیر یئره دَیه‌رک قیریلما زاویه‌سی (فا: زاویه شکست). angle of refraction

sınılmaz..sınılmaz [صفت] سینیلما اؤزللیگی اولمایان (فا: شکست ناپذیر). invincible

sınılmaq..sınılmaq [بلسیز ائیلم] سینماق ایشی گؤرولمک.

sıva..sıva [آد] باخ: سوواق.

sıvazlamaq..sıvazlamaq [تاثیرلی ائیلم] توُمارلاماق[۲].

sıvan..sıvan [آد] بیر نوع وئریمسیز و یاپیشقان توپراق[۲۲٤].

sıvqa..sıuqa [آد] آغاج فیلیزی، سؤرگون[۲۲٤].

sıvı..sıvı [آد] مایع، آخار نسنه، آخیجی ماده (فا: مایع). liquidy {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سوووق‹؛ سوُ کلمه سیله ایلگیلیدیر}.

sıvışmaq..sıvışmaq [تاثیرسیزائیلم] یاپیشیب بوُلاشماق.

sıvışıq..sıvışıq [آد] یاپیشیب بوُلاشان.

sıvıq..sıvıq [آد] یوُمشاق، سوُلو.

sıvılmaq..sıvılmaq [تاثیرسیزائیلم] سیوی و مایع حالینا دؤشمک (فا: بصورت مایع در آمدن). {سوُ کلمه سیله ایلگیلیدیر}.

sıpaq..sıpaq [اؤزل‌آد] دؤز و پارلاق[۲۲٤].

sırılma..sırılma [آد] سیریلماق ایشی.

sırılmaq..sırılmaq [بلسیز ائیلم] وجودو بیر یئره و شئیه توخوناراق اؤزدن یارالانماق، سیرماق ایشی گؤرولمک، باخ: سیریلمک. to be skinned, to be stripped

sırılış..sırılış [آد] سیریلماق ایشی ویا بیچیمی.

sırıntı..sırıntı [آد] سیریلان بؤلوم و قیسیم.

sıqım..sıqım [تاریخی اؤزل‌آد] سئوگیلی، جانان؛ قازاق اوْیماق بگ‌لریندن[۷]. قازاق-اوُیوُیوْز-دوُولات بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

sıylı..sıylı [اؤزل‌آد] ۱-سئویملی، سَمپاتیک، مُعتبر ۲-آرماغان[۷].

sıylıxan..sıylıxan [اؤزل‌آد] اینسان آدی، باخ: سیْیلی+ خان[۷].

sıylıq..sıylıq [اؤزل‌آد] آرماغان، بخشیش[۷].

sıynaq..sıynaq [اؤزل‌آد] قوْیون کئچی‌واینک کیمی‌حئیوانلارین-دیرناغی[۲۲٤].

sıyırtmaq..sıyırtmaq [ائتدیرگن ائیلم] سیرماق ایشینی گؤردورمک.

sıyırqa..sıyırqa [آد، ص] ۱-اوْراق لا بیر بیچین ده بیچیلن اکین، ۲-بیر نوع بؤیوک کؤرک. ۳-هر نوع سیرما آیقیتی.

sıyırqı..sıyırqı [آد، ص] باخ: سیْیرقا.

sıyırma..sıyırma [آد] سیْیرماق ایشی.

sıyırmaq..sıyırmaq [تاثیرلی ائیلم] قابین دیبینده کی یئمه‌یی یئغیب گؤتورمک، سؤرته‌رک گؤتورمک، شالوارینی آشاغی چکمک to strip.clear away {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› سیذیرماق‹، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

sıyırış..sıyırış [آد] سیرماق ایشی ویا بیچیمی.

sıyırıq..sıyırıq [آد] سیریلمیش اوْلان.

sıyırım..sıyırım [آد] سیریلمیش، سیریلیب قوْپموش.

sıyırıntı..sıyırıntı [آد] سیریلیش، سیریلیب قوْپموش.

sıyıq..sıyıq [آد] سئیرک (فا: کم پشت). ۲-سیْییق[۲] (صفت) یاریم دورو هر شئی "سیْییق محلول، سییق پالچیق". ۳-سوُ ویا سوّت‌له پیشیریلن دورو خؤرک "دوُرو سییق آشی، دؤیو سییغی، داری‌سییغی، اَتلی‌سییق".

sıyıq aşı..sıyıq aşı [باخ] سییق.

sıyıqlaşdırmaq..sıyıqlaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] سییق حالا گتیرمک، دوُرولاشدیرماق.

sıyıqlıq..sıyıqlıq [آد] سییق شئیین حالی، دوُرولوق.

sıyıqvarı..sıyıqvarı [صفت] سییق شئیین حالی، دوُرولوق.

siabaz..siabaz [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

سیاتیک..siatık [آد، فرانسیزجا]باجاقدا اولان سینیرین آدی و بو سینیرلرده‌سویُوقدان عمله گلن آغری‌لی خسته‌لیک(فا: ~).

سیاتیک سینیری..siatık sınırı [آد]عرق النساء. sciatic nerve

سیاح..səyyah [آد، عربجه] گزگین، گزه‌ین، توُریست (فا: ~).

سیاحت..siyahət [آد، عربجه] گزی، یوْلجولوق (فا: ~).

سیاحتنامه..siyahətnamə [آد] گزی یازی‌سی، گزیجی‌لرین-یازدیقلاری یازی.

سیادت..siyadət [آد، عربجه] یوکسک مقاما چیخما، بؤیوکلوک (فا: ~).

سیّار..səyyar [یازار](ه۱۳۵۵-۱۳۰۹) حسن سیار باکی‌لی (شاغان کندیندن) شاعردیر[۱۱۷].

سیّار..səyyar [صفت، عربجه] گزیجی، گزه‌ین، گزن، بیریئرده دوُرمایان (فا: ~).

سیاره..səyyarə [آد، عربجه] گزه ین، گزه گن، پلانئت (فا: ~).

سیّاس..səyyas [صفت، عربجه]سیاستچی، یاخشی سیاست ایشله‌دن (فا: ~).

سیاسال..siyasal [ع+تو]سیاسی، پولْیتیک، دؤزنسل (فا: ~).

سیاسال گرگین‌لیک..siyasal gərginlik [آد]سیاسی بُحران (فا: بحران سیاسی). political crists

سیاست..siyasət [آد، عربجه] پولیتیکا، دؤزن (فا: ~). policy

سیاسلطان..siyasultan [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

سیاسی..siyasi [آد، عربجه]پولیتیکال، سیاست‌له‌ایلگی‌لی (فا: ~). policy

سیاق..siyaq [باخ] سایاق.

سیّال..sııal [آد، عربجه] آخیشقان (فا: ~).

سیّاله..səyyalə [آد، عربجه] آخیم (فا: ~). current

سیان..siyan [اؤزل‌آد] فرمهین دا کند آدی.

سیانور..siyanur [آد]بیر نوع آغی(فا: ~) cyanide

سیاوان..siyavan [اؤزل‌آد] سوُلدوزدا کندآدی.اوُرمیه‌ده‌چای آدی.

سیاووُش..siyavuş [اؤزل‌آد]سئویملی، سَمپاتیک، سئوگیبه لایق[۷].

سیاووُش..siyavuş [اؤزل‌آد] گئرمی، اراک(~ان) ده کند آدی.

سیاه..siyah [آد، فا] قارا (فا: ~).

سیاه..siyah [اؤزل‌آد] یئرآدی، معمولا پهلوی دؤنمی تورک بؤلگه-لرینده یئر آدلارینداً اولان قارا سؤزونو دَییشدیره‌رک سیاه آدی قوْیوردولار، بوُ اوْزدن بوجور یئر آدلارینین دؤز یازیلماسی اوْچون چوخلو دقّت و آراشدیرماق گره‌کیر اؤرنک اوْچون قاراچمن (قوْ: سیاه چمن).

سیاه چال..siyahçal [آد]قارا دلیک، قارا چوخور (فا: ~). dungeon

سیاه منصور..siyah mənsur [اؤزل‌آد] بیجارین ۷ کندیستانیندان بیری، ۳۵ کندی و ❊۱۲۰۰۰ نفر نفوسو توْرکدولر.

سیاهان..siyahan [اؤزل‌آد]قئیدار دا کند آدی.

سیاهی..siyahı [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] یازیلمیش و قارالانیمش کاغاذ (فا: سیاهه).

سیبئرنئتیک..sibernetik [آد، فرانسیزجا] گوْدوم بیلیمی (فا: سیبرنتیک).

سیبَک..sibək [آد] ۱-دَییرمان داشینین اوْرتاسیندا ثابت اولان میله، بو میله آلت داشا باغلاناراق اوْست داش اونون دؤوره‌سینه فیرلانار. ۲-اوتوموبیل قاباق‌لیغیندا ایشله‌نن بیر وسیله (فا: ~). {ت: ۱-دییرمان داشی دمیری. ۲-اوشاغین سوْدوگونو ائشیگه آخیتماق اوْچون بئشیگینه قوْیولان قمیش؛ هر ایکی آنلامدا سیبک؛ سیوَک اوُزون اینجه و چوبوق کیمی شئیه دئییلیر، فارسجادا یئنی ایشله‌نن سیبک کلمه‌سی عینا بو کلمه‌دن آلینیب، باخ: سیوری}.

سیبک..sibək [اؤزل‌آد] اراک دا داغ آدی.

سیبَل..sibəl [اؤزل‌آد] ۱-بوُلوتدان آیریْلیب هَنوْز یئره دوْشمه‌میش یاغموُر داناسی ۲-بوُغدای، بوُغدای داناسی[۷].

سیبه..sibə [آد، اسکی]ساووُنما سنگری، موُرچل، خندک[۱۴۹، ۵۰](فا: ~)

سیبلی..sibli [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی.

سیبیان..sibyan [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

سیبیل..sibil [اؤزل‌آد]باخ: زیبیل[۲۲۴].

سیبیرخانلیغی..sibir xanlığı [اؤزل‌آد]باخ: آلتون‌اوْردو خاقانلیغی[۲۰۹].

سیپر..sipər [آد، فا] قوْرونولاجاق شئی، قوْروناج، قالخان (فا: سپر).

سیپکانلی..sipkanlı [اؤزل‌آد]عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

سیپه..sipə [باخ: ساپان]باخ: ساپان، سوپنگ.

سیپوْت..sıpüt [آد، بی، ت] قارابیبار.

سیتالچای..sitalçay [اؤزل‌آد] سوُمقاییت'دا یئر آدی[۲۴۰].

سیتاوار..sitavar [اؤزل‌آد] اهرده‌چای آدی {سوْ+داوار، سوُ+داوار}.

سیتاجوُ..sitacu [اؤزل‌آد] نازلی، نارین، آلْینقان، حساس[۷].

سیتاک..sitak [اؤزل‌آد]عثمانلیلاراقاتیلان بیرکوُرمانج بوْیو[۲۰۹]. {سوْ+تاق}.

سیتال..sital [صفت]سیرتیق، اوْزلو، نادینج "سیتال اوُشاق".

سیتروْس..sitros [آد، لا] پوْرتاغال، لوُمو و ناریش کیمی میوه‌لرین و آغاج‌لارین اوْرتاق آدی.

سیتگوْن..sitgün [آ، ت] اوْغوز شهرلریندن بیری.

سیتوْلوژی..sitoloji [آد، فرانسیزجا] گؤزه بیلیمی، حُجره بیلیمی (فا: ~).

سیج..sic [اؤزل‌آد] آستارا و مشهد ده کند آدی.

سیجان..sıcan [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی.

سیجوال..sıcval [اؤزل‌آد] بندرشاه گرگان دا کند آدی.

سیجیرله‌مه..sicirləmə [آد] اوزون دانیشماق، "بیرسیجیرله‌مه سؤز یازمیش: سؤزو چوخ اوزاداراق بیر باتمان مطلب یازیب".

سیجیم..sicim [آد] یوُن و گئچی قیلیندان اَیریلمیش ایپ، بالاجا اؤرکن، کندیر (فا: ریسمان). string، rope {ددە؛ بو کلمه ساچ کلمه سیله چوخ یاخین گؤرونور}.

سیجیمله‌مک..sicimləmək [تاثیرلی ائیلم] سیجیم‌له باغلاماق.

سَیخان..səyxan [اؤزل‌آد] (سایخان) (تاریخی اؤزل‌آد) کوُمان خانلاریندان[۷].

سیخوُر..sixur [اؤزل‌آد] قوُسار'دا چای آدی[۲۴۰].

سید..siyid [آد، عربجه] پیغمبر نسلیندن اولان آداما وئریلن آد (فا: سید). ۲-آغا (فا: آغا). my lord ۳-آذربایجاندا سیّد آدیندا یئر آدلارینا راست گلیریک، بوُ آدلارین بعضی سی سؤیود اولاراق-دَییشدیریلمه‌یه‌چالیشیلیر(سؤیدلو / سیدلو).

سید..Seyid [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-نایمان-سَمیزباقانالیْ بوْی‌لاریندانديْر[۱۵۸-۸۱].

سِیداوا..seydava [اؤزل‌آد] بوْستان آباد دا کند آدی.

سیدان..seydan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

سیدباقرحرّی (اقبالی)..seyid bağır hürri (iqbali) [یازار] ش۱۲۸٤ده زنجادا دوغولموش و غمنامه آدلی شعر کتابی واریدیر (فا: ~).

سیدبشیرحسینی..seyid bəşir hüseyni [اؤزل‌آد] ش۱۳۵٤ده میانانین توه کندینده آنادان اولوبدور، توْرکجه گؤزل غزل و مرثیه‌لر دئییبدیر[٦٤].

سیّدبینه..seyidbinə [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

سیدجعفر..seyid cəfər [اؤزل‌آد] خالخالدا سیدلر زئیوه سی کندینده دوْنیایا گلدی، تحصیلاتین جمهوری آذربایجاندا بیتیرندن سوْنرا ۳۲ یاشیندا ایرانا دؤندو، رضا پهلوی دؤرو مبارزه‌لریندن دوْلایی ۱۱ ایل حبسه گیردی، گوْنش۱۳۲۳ خُردادین آخریندا ١٤جو مجلسه وکیل سئچیلدی، اوْنون اعتبارنامه‌سی تیر آیی‌نین ۲۲ سینده مجلس ده مُردادین وسطینده ده توُده حزبی طرفیندن رد اوْلدو، گوْنش ۱۳۲٤جی ایل تهراندان تبریزه کؤچه‌رک ۱۳۲٤ شهریورین ۱۲سینده دمکرات حزبی‌نی قوُردو و سوْنرا ایلک آذربایجان قازئتین ائشیگه وئردی، ۱۳۲٤جی ایل آذرین ۲۱ینده ملّی مجلسین آچیلیشین اعلام ائتدی و حکومتین قوُرولماسینی اعلام ائتدی و دالیسی گون تبریز پادگانی خلع سلاح اوْلوندو، شهریورین ۲۷سینده اوُرمیه پادگانی تسلیم اوْلدو، گوْنش ۱۳۲٤ دی آیی‌نین ۱۹وندا تبریز یونیوئرسیته سی‌نین قوُرولماسی، (زراعت طبّ و ائییتیم فاکولته‌لری) و بهمن آیی‌نین ۲۷ سینده خالصه اراضی‌نین بؤلونمه‌سی تصویب اوْلدو، ۱۳۲۵ اردیبهشتین ۱۹وندا روس قوْشونلاری ایران توْپراقلاریندان خارج اوْلدو، خُردادین ۲۲ سینده تبریز یونُیوئرسیته سینین آچیلیشی دؤزنلندی، خُردادین ۲٦ سیندا زنجان اهالی‌سی اوْ بؤلگه‌نین مرکزی حکومته ضمیمه اوْلماسی اوْچون بؤیوک گؤسته ری دؤزنله دیلر، آذرین بیرینده زنجان حُکومت طرفیندن بوْشتالتیلدی و ١٦سیندا مرکزی حکومتین قوْشونو، آمریکا قوْشونون کؤمگیله آذربایجانا هجوم ائده‌رک آیین ۲۲سینده حُکومت یئخیلدی، سوْنوجدا آذربایجان توْرک ملّتیندن رسمی آمارا گؤره ۲۵۰۰ نفر صحرایی دادگاه‌لاردا اعدام اوْلدو، ۸۰۰۰نفر اوْزون مُدت حبسه محکوم اولدولار و ۲۰۰۰۰نفر مُحاکمه‌سیز اؤلدورولدو و ۳٦۰۰۰ نفر مهاجرلردن سوْرگون ائدیله‌رک ۱۰مین‌لرجه افراد مختلف شهرلره و سوْرگون اوْلدولار و ۷۰۰۰۰ نفردن ده چوْخ زوْرونلو حالدا اوْتایا کؤچدولر[۱۹]، سید جعفر ۱۹٤۷جی ایل ائیلول'ون ۱۱ینده بیر اوْتوْموبیل قضاسیندا باکی شاماخی آراسیندا یارالاناراق خسته خانایا منتقل اوْلاراق، گویا استالین'ین دستور ایله داوا تزریقی اثرینده اؤلدورولدو[۱].

سیدجمال الدین اسد آبادی..seyid camaləddin əsəd abadi [اؤزل‌آد] باخ: همدان.

سیدحسین‌صادق‌زاده..sadıqzadə seyidhüsen [یازار] م۱۸۸۷ده باکی‌دا آنادان اوْلوب، آذربایجان شاعری و یازاریدیر.

سیدرضا صابر..seyid rıza sabir [یازار] (م۱۸٤۹-۱۹۰٤) خویدا آنادان اوْلوب و ایرواندا دوْنیادان گئدیبدیر، تورکجه شعرلری واردیر

(فا: ~).

سیدعظیم شیروانلی..seyid əzim şirvanlı [یازار] (م۱۸۳۵-۱۸۸۸) شاماخی‌لیدر و آذربایجانین اوْنلو شاعرلریندندیر[۲۸، ۱۳۱].

سیدحیدرعلی‌آران..seyid heydərəli aran [اؤزل‌آد] زابُل‌لو چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

سیدک..sidək [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

سیدکمال‌باقرزاده..seyid kamal bağırzadə [اؤزل‌آد] ش۱۳٤۰ده میانانین تاغای کندینده آنادان اوْلوبدور، ادبیات ساحه سینده چالیشقاندیر[٦٤].

سیّدلر..seyidlər [آد] سادات (فا: سادات). **sayyeds**

سیدلر..seyidlər [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

سیدلو..seyidlu [اؤزل‌آد] قاراداغ گروس‌داش طایفاسینا باغلی-اوْباآدی[۳، ۱۰۸].

سیدوُری..siduri [اؤزل‌آد] سومر تانریچالاریندان[۲۱۱].

سیده خانیم..seyyidə xanım [آد] سید اولان خانیما وئریلن بیر عنوان (فا: سیده خانم). **a woman descendant of the prophet**

سیدی‌بَگ..seydi bəy [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

سیدیک..sidik [آد] باخ: سوّدوک. {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سیدوّک› دیواندا "سیذمک" ایشه‌مک مفهوموندا بو کلمه‌نین کؤکو ساییلیر}.

سیر..sir [اؤزل‌آد] ۱-سوْی، کؤک ۲-بیرلَشمیش[۷]. ۳-باخ: سیْر {یئر آدلاریندا سیْر(لعابلی، بزکلی)، سیْرا (دوّزوملو) معناسیندادیر}.

سیر..sir [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند و داغ آدی.

سیراب..sirab [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] دوْیموش (فا: ~).

سیراب..sirab [اؤزل‌آد] آوج، رزن ده کند آدی، نخجوان‌دا کند آدی[۲۴۰]. {سیْر+ائو، سیرآوا}.

سیرالان..siralan [اؤزل‌آد] بیجار دا داغ آدی {باخ: سیر+آلان}.

سیراملی..siramlı [اؤزل‌آد] کلئیبرده‌چای و کندآدی {دوّزوملو}.

سیرامیک..siramik [آد] ساخسی استحصالات‌لاریندان دؤشه‌مه اوّچون ایشله دیلن بیر اوّرون {یو›سیر› کرامیک› کیرئج، باخ: سیر}.

سیران..siran [اؤزل‌آد] کوْمیجان دا کند آدی.تبریز ده داغ آدی.

سیراوند..siravənd [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد دا کند آدی.

سیربانو..sirbanu [اؤزل‌آد] اقلید دا کند آدی.

سیرتار بالیغی..sirtar balığı [آد، دیرگی] بیر نوع بالیق.

سیردان..sirdan [اؤزل‌آد] زنجانین ٤ بخش یندن بیری، بو یئرین آدی تاروُم اولاراق بعضا سیردان ویا آبیر سؤزونه دَییشدیریلیر، باخ: تاروُم. {سیْر+تان: گؤزل سحر}.

سیرروس..sirrus [لا] ساچاق بوُلود (فا: سیرروس).

سیرصفت..sirsifət [آد] اوْزگوْز (فا: سیرت).

سیرغان..sirğan [اؤزل‌آد] جوُغاتئی دا کند آدی {گؤزل یئر}.

سیرک..sirk [لا: دایره، آ] آکروباتیک ایشلر گؤرولن یئر و بوُ ایشلری دوّزنله ین قوُروم (فا: سیرک). **circus**

سیرَک..sirək [اؤزل‌آد] زَکی، آغیْللی[۷].

سیرکان..sirkan [آد، بیتگی] ساری چیچک‌لی کوْل بیتگی.

سیرکان..sirkan [اؤزل‌آد] اوُرمیه؛ آستانا(سیرکن)دا کند آدی {گؤزل یئر}.

سیرکه..sirkə [آد] ۱-قیژقیریلمیش اوزومدن حاضرلانان توّند تورش شیره (فا: سرکه). **vinegar** ۲-بیت یومورتاسی. {ت: بو کلمه فارسجادان آلینما سانیلیر}.

سیرکه سینه‌یی..sirkə sinəyi [آد، دیرگی] اکلم باجاقلی، قیسا دوُیارقالی بیر سینک **drosophila**

سیرکه‌لر..Sirkeler [اؤزل آد] توّرکمن-تکه-اؤته‌میش-ساچماز بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

سیرکه‌لیک..sirkəlik [صفت] سیرکه قویماغا یارایان.

سیرکیلر..sirkilr [اؤزل‌آد] جوُلفا دا کند آدی {سیر+گی+لر: بزکلیلر}.

سیرَم..sirəm [باخ: سیْریماق] دوّزوم، ردیف، مذهبی مراسم اوْلاراق دوزه‌لن عزادارلیق توپلانتی‌سی.

سیرم..sirəm [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا دا کند آدی {گؤزل و دوّزوملو}.

سیرَن..sirən [آد] ۱-گوّل وقیز آدی۲-اوّستو اؤرتولو یایلی آرابا[۲۲٤].

سیروْز..siroz [اؤزل‌آد] اوْغوز-قایی بوْیوناعایدیئرآدی(م١٦جی قرن)[۲۲۵].

سیره..sirə [آد] مذهبی مراسم ویا عزادارلیق اوّچون دوزنله‌نن مجلس و توپلانتی (فا: مجلس نوحه خوانی). {سیرا و سیرالاماق کلمه‌لرینه باغلیدیر، باخ: سیر}.

سیره داش..sirədaş [اؤزل‌آد] میانا دا داغ آدی.

سیریابقو خاقان..siryabqu xaqan [تاریخی اؤزل‌آد] غربی گؤی توّرکلر خاقان‌لاریندان[۷].

سیریستوْ..siristo [آد، روسجا] فابریکا و بوجور یئرلرده‌چالینان‌بیرنوع-سیقنال.

سیریستوْ چکن..siristo çəkən [آد] دودوکچو، فابریکالاردا سیقنال چالان.

سیریش..siriş [آد] چیریش اوْتونون کؤکو دؤیوله‌رک توْزوندان سو ایله بیرلیکده دوّزه‌لن توتقال (یاپیشقان)، "چکمه چی چیریشی" (فا: چسب). **glue**، **paste** {سیْر کلمه‌سی دیواندا لعاب معناسینداديير، بو کلمه‌دن آلیناراق سیریش یاپیشقان ماده و لعاب معناسینداديير همچینین دیواندا سیرلیغ ناخیش و قابدا دوزلدن بزکلره دئییلیر بو نقشلر دوّزوملو ومنظم شکیلده اولماغینا سبب سیرالانمیش شئیلری نشان وئره‌رک سیْرا و سیْریماق سؤزلرینین کؤکو اولمالیدیر، باخ سیْریماق}.

سیریشمک..sirişmək [باخ] سایریشماق.

سَیریشمک..səyrişmək [تاثیرسیزائیلم] تیترک‌وضعیف‌ایشیق ساچماق، بیر شئی‌تیترک‌حالدا اسمک" شهَر ایشیق ایچینده سَیریشیر".

سیریک..sirik [اؤزل‌آد] جبرائیل'دا کند آدی[۲۴۰].

سیریمسه‌مک..sirimsəmək [باخ] سیریمساماق.

سیریمسیمک..sirimsimək [باخ] سیریمساماق.

سَیریمک..səyrimək [تاثیرسیزائیلم] آجیق دان و هیرس‌دن اسمک و تیتره‌مک (چوْخراق اوْز عضُله‌لری) "الی‌سَیریییردی و دوْداق‌لاری تیتره ییردی".

سیرین..sirin [آد] سیّرینسی: بیر نوع یئمک و باسدیرما[۲۲۴].

سیرینسی..sirinsi [آد] سیّرین: بیر نوع یئمک و باسدیرما[۲۲۴].

سیز..siz [ض] ۱-ایکینجی چوغول شخص ضمیری (فا: شما). you {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ سن+ز›سیز}. ۲-یوخلوق اکی، باخ: اکلر.

سَیزان..səyzan [اؤزل‌آد] داشکسن'ده داغ آدی[۲۴۰].

سیزجه..sizcə [عوضلیک] سیزین فیکرینیزجه.

سیزلی بیزلی..sizli bizli [عوضلیک] سیز وییز بیرلیکده.

سیزینکی..sizinki [ض] سیزه‌اؤزل‌اوْلان، سیزه‌عایداوْلان (فا: مال شما).

سیس..sis [اؤزل‌آد] تورکیه ده انتاکیه یاخینلیغیندا بیر شهر آدی ایدی، بوُ شهرین ایندیکی آدی قوْزان دیر[۸۵].

سیس..sis [آد، باخ: چیس] ۱-چم، یئر اوْزونه یئنن بوُلود (فا: مه). fog ۲-سوُسدورماق اوچون دئییلن سؤز، باخ: سوسماق. ۳-چیل "قیزین اوْزو سیسلی"[۲۲۴].

سیس..sis [اؤزل‌آد] شبستر و سندج‌ده کندآدی {دوُمانلی بؤلگه}.

سیساب..sisab [اؤزل‌آد] بجنورد دا کند آدی.

سیس‌بوْمباسی..sis bombası [آد] سیس دؤزَلدن بوْمبا.

سیساکان..sisakan [اؤزل‌آد] سوُنیک: بیرآذربایجان شهری[۹۷]

سیستان..sistan [اؤزل‌آد] اصلینده ساکاستان ویا ساکایوُرد دئمکدیر: ساکالار میلاددان قاباق ۱۳۵جی ایلده سیستانا کؤچه‌رک اؤز آدلارینی بو بؤلگه‌نین آدیندا تثبیت‌ائتمیشدیلر، ساکا+ستان› ساکستان› سکیستان› سیستان، باخ:ساکا. {بعضا فارسچی یازارلار بئیله دؤشونورلر گویا اسکی‌لرده "سپاه" ایله "سگ" (فارسجا ایت معناسیندا) ایکیسیده قوْروما وظیفه‌لری اولدوغو اوچون بو آدلاری اصفهان و سکستان/ سیستان اؤچون قویوبلار البته بو جور سؤزلر تاریخی هئچه سایماقدان گله‌رک علیل بئینلره دایالی بیر یوْرومدور[۱۶۴(۵۸)]}.

سیستک..sistək [اؤزل‌آد] قوْشاچای دا کند آدی {سیس+تک}.

سیستیم..sistim [آد، یو: بؤتؤو] ۱-دؤزَنتی. ۲-دیزگه، یوْل یؤنتم، دؤزه نک، مودئل، تیپ، دؤزن (فا: سیستم).

سیستیم‌سیز..sistimsiz [صفت] دؤزَنتی‌سیز، سیستیم حالیندان چیخمیش.

سیستماتیک..sistimatik [آد، فرانسیزجا] بلی بیر سیتیم‌له وبللی بیر پلانا گؤره قورُولموش، دؤزَنتیلی، یؤنتم‌لی (فا: سیستماتیک).

سیسلندیرمک..sisləndirmək [تاثیرلی ائیلم] سیسلنمه‌سینه سبب اوْلماق.

سیسلنمک..sislənmək [تاثیرسیزائیلم] سیسلی اوْلماق.

سیسلی..sisli [صفت] سیسی اوْلان.

سیسموْقراف..sismoqraf [آد، فرانسیزجا] دئپرم یازار (فا: سیسموْگراف).

سیسمولوْژی..sismoloji [آد، فرانسیزجا] دئپرم بیلیمی، یئر قابیغی‌نی اینجه‌له ین بیلیم دالی (فا: ~).

سیسمولوْق..sismoloq [آد، فرانسیزجا] دئپرم بیلمَنی، دئپرم اوُزمانی (فا: ~).

سیسمیک..sismik [آد، یو: دئپرم] دئپرم‌له ایلگی‌لی، زلزله‌یه‌عاید (فا: ~).

سیغارا..siğara [باخ] سیقار.

سیغارا بؤجگی..siğara böcəyi [آد، دیرگی] قین قانادلی، بیر چوخ ییه‌جکلره و میوه‌لره دؤشگون بؤجک (فا: سوسک توتون). lasioderma serricorne

سیف..seyf [آد، عربجه] شمشیر، خنجر.

سیف‌آباد..seyf abad [اؤزل‌آد] سِیف‌الدّین: تک‌و ترکیبی‌حالدا یئرآدی‌اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۱ آد سایماق اوْلار).

سیفا..sifa [اؤزل‌آد] هیتیت دنیز تانریچاسی، آروُنا'نین آناسی[۲۱۱].

سیفوْن..sifon [آد] سوُ و هر مایع‌نی اؤز سوْمورو سیستیم ایله یوُخاری سَویه‌دن آشاغی سویه‌یه بوْشالدان اَیری بوْرو، دوه بوْینو شکلینده اولان هر شئی (فا: سیفون).

سیقار..siqar [آد، اسپانیولجا] سیقارا: پاپیروس، توتون یاپراق‌لاریندان دوزه‌لن آزجا اویوشدوروجو خاصیتی اولان شئی، توتون بؤکولموش کاغاذ (فا: سیگار). cigarette

سیقارتوُقارا..siqartuqara [اؤزل‌آد] گؤی‌تورک بیرلیگینده بیر بوْی آدی.

سیقنال..siqnal [آد، لا] بوق (فا: بوق).

سیقورتا..siqorta [ایتا] بیمه (فا: بیمه). insurance

سیقورتا بلگه سی..siqorta bəlgəsi [آد] بیمه نامه . insurance policy

سیقورتاچی..siqortaçı [صفت] بیمه اولان (فا: بیمه گر). insurer

سیقورتالانان..siqortalanan [صفت] بیمه ائدن (فا: بیمه گذار). the insured

سیقورتالانمیش..siqortalanmış [صفت] بیمه اولموش (فا: بیمه شده). insured

سی..si. [آد، سومرجه ‹ز›، ت] ارککلیک اوْرقانی.

سی.دیر..si.dır [اوْتلم] ایتیل گئت مفهوموندا بیر کلمه.

سی.دیرمک..sı.dırmək [ائتدیرگن ائیلم] ۱-جنسل ایلیشکده اوْلماق ایشینی گؤردورمک. ۲-دفع اوْلوب گئتمک.

سی.مک..si.mək [تاثیرلی ائیلم، سومرجه ‹ز›] جنسل ایلیشکده اوْلماق (فا: سپوختن).

سیکلوْن..siklon [آد، فرانسیزجا] بوُرولان فیرتینا، بوُرولقان (فا: ~).

سیکلوییید..sıkəluyıd [آد] دؤنگول(فا: ~).

سیقار..sıqar [باخ] سیقار(فا: ~).

سیگیل..sigil [آد] زیگیل، دری و اؤزللیکله اللرده دؤزه‌لن برک وسرت قابارجیق. {باخ: زیگیل، سیوری، سنگر}.

سیلاب‌چای..seylab çay [اؤزل‌آد] مرند و ماهنشان ده چای آدی.

سیلابیک..silabik [آد، یونانجا] هجا وزنینه اساسلانان، هجا وزنینده یازیلمیش "سیلابیک شعر".

سیلان..səyəlan [آد، عربجه] آخینتی، آخی (فا: ~).

سیلانا..silana [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

سیلان‌چای..seylan çay [اؤزل‌آد] خالخال دا چای آدی.

سیلتان..silətan [اؤزل‌آد] بیجارین ۷ کندیستانیندان بیری، ۲۲ کندی و ۷۰۰۰ نفر نفوسونون بیر بؤلومو تورکدور.

سیلدیرتمک..sildirtmək [ائتدیرگن ائیلم] سیلدیرمک ایشینی گؤردورمک. ~t to clean

سیلدیریلمک..sildirilmək [بلسیز ائیلم] سیلدیرمک ایشی گؤرولمک.

سیل‌سوْپور..sil süpür [آد] ۱-سیلیب سوْپورمه ایشی، ییغیشدیرما، تمیزله‌مه. ۲-(مج)بیر شئیلری بوتونلوکله گؤتورب آپارما.

سیل‌سوْپور..silsüpür [اؤزل‌آد] آنادولودا جرید'لره باغلی‌ایدیلار، بیر بؤلومو شاه عاباس زامانی ساوه ری بؤلگه سینده یئرلشدیلر[۸۵].

سیل‌سوْپورَنلی..silsüpürənli [اؤزل‌آد] باجگیران شهرینین ٤٨ کیلومتر قوزئی دوغوسوندا بیر کند اولاراق فارسجا کیتابلاردا "سیرسپرانلو" ویا "سیل‌سپرانلو" شکلینده یازیرلار و سئل ایله داغیتما مفهوموندا اولسادا اصلینده بیر تورک طایفاسینین آدیدیر.

سیلفان..silfan [اؤزل‌آد] بوْی آدی، باخ: کوُرمانج.

سیلقج..silqəç [آد] آرابالاردا قار ویاغیش سیلمه آراجی.

سیلْکدیرمک..silkdirmək [ائتدیرگن ائیلم] سیلکمک ایشینی گؤردورمک.

سیلکر..silkər [سیلکمک سؤزوندن] الک.

سیلْکمک..silkmək [تاثیرلی ائیلم، ت] سیلکه‌له ییب تمیزله‌مک، ترپه ده‌رک اوْزه ریندن شئیلری دؤشورمک (فا: تکاندن).

سیلکه‌لَتمک..silkələtmək [تاثیرلی ائیلم] ترپتمک، سیلک‌مک (فا: تکاندن) to shake {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیلکه‌مک..silkəmək [تاثیرلی ائیلم] ترپتمک، سیلک‌مک (فا: تکاندن) to shake {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیلکه‌لنمک..silkələnmək [بلسیز ائیلم] سیلکینمک .

سیلکه‌له‌مک..silkələmək [باخ] سیلکه‌لتمک.

سیلکه‌له‌ین..silkələyən [آد] سیلکه‌له‌مک ایشینی گؤرن(فا: تکاننده shaker

سیلکه‌له ییش..silkələyiş [آد] سیلکه‌له‌مه ایشی.

سیلکینتی..silkinti [آد] سیلکیب بوشالتما ایشی.

سیلکیندیرمک..silkindirmək [ائتدیرگن ائیلم] سیلکینمه سینی ساغلاماق.

سیلکینمک..silkinmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-اؤزونوسیلکمک(فا: تکاندن). ۲-(مج) بوْشالماق، واریوْخونو خرجله‌مک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیلکینیش..silkiniş [آد] سیلکینمک ایشی ویا بیچیمی.

سیلگی..silgi [آد] سیلمه‌یه یارایان شئی، فیرچا و پارچا کیمی شئیلر، سیله جک، پوْزان، میداد پوزان و هر شئیی تمیزله ین (فا: مداد پاک کن). rubber

سیللە..sillə [آد] شیللە، ال ایله ووُرما، ال آیاسی ایله ووُرولان ضربه (فا: چک). slap {سالما وسالدیرماق سؤزوندن}.

سیللەلنمک..sillələnmək [بلسیز ائیلم] سیللە ایله ووُرولماق.

سیللەلەمک..sillələmək [تاثیرلی ائیلم] سیللە ایله ووُرماق.

سیللی..silli [باخ] سیللە.

سیلمک..silmək [تاثیرلی ائیلم] اوْستونده کی شئیلری دؤشورمک، تمیز له‌مک(فا: زدودن) to clean {سوُمرجه، دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سیلیغ›: تمیز، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ اینگیلیزجه clean سؤزیله کؤک بنزرلیگی اولابیلر}.

سیلمه..silmə [آد] سیلمک ایشی (فا: حذف). amission

سیلمه جه..silməcə [ظرف] آغزینا قدر دوْلاجاق بیچیمده.

سیلو..silo [آد، فرانسیزجا] تاخیل آنباری، بوغدا دئپوسو.

سیلوار..silvar [اؤزل‌آد] همدان دا کند آدی.

سیلوان..silvan [اؤزل‌آد] سیّلفان: بوْی آدی، باخ: کوُرمانج.

سیلوانا..silvana [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌ده کند آدی {اوْوالی، باخ: کوُرمانج

سیله..silə [آد] ۱-دوْپ دوْلو۲-بیر نوع باتاقلیق اوْتو[۲۲٤].

سیله‌جک..siləcək [آد] سیلمک اوْچون یارارلانان هر شئی (فا: تمیز کن).

سیله‌له‌مک..silələmək [تاثیرلی ائیلم] آغزینا قدر دوْلدورماق (فا: پر پر کردن).

سیلی..sili [آد] کیلیم، یوندان توْخونموش یایقی.

سیلیب سوْپورمک..silib süpürmək [باخ] سوْپورمک. to clean and sweep

سیلیجی..silici [آد] سیلیب تمیزله ین.

سیلیسیوْم..silisiom [آد، لا: چاخماق داشی] بیر کیمیاوی ائلئمئنت.

سیلیش..siliş [آد] سیلمک ایشی ویا بیچیمی.

سیلیک..silik [صفت] ۱-آرین، عفت‌لی(فا: تمیز). {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر؛ باخ: سیلمک، مثبت معنادا}. ۲-دَیرسیز و اردم‌سیز کیمسه (فا: یاوه). {باخ: سیلمک، منفی معنادا}.

سیلیک‌لشدیرمک..silikləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] سیلیک‌وضعیته-گتیرمک.

سیلیک لشمک..silikləşmək [تاثیرسیزائیلم] سیلیک وضعیته گلمک.

سیلیکات..silikat [آد] ترکیبینده سیلیسیوْم اوْکسیدی اوْلان مینئرال-لارین آدی و بو مینئرال دان قایریلمیش شوّشه، چینی، سیمیت و بوُجور شئی‌لرین گنل آدی. {لا: چاخماق‌داشی}.

سیلیک‌لیک..siliklik [آد] ۱-آرین‌لیق، تمیزلیک. ۲-عفت، ناموس.

سیلینتی..silinti [آد] بیر شئیین سیلینمیش اوْلدوغونو گؤسته‌رن ایز.

سیلیندیر..silindir [آد،فرانسیزجا] قاسناق، اوُستوانه بیچیمده اولان هر شئی، ساغاناق شکلینده‌اوْلان(فا:سیلندر) cylinder {یو: دیغیرلادیرام}.

سیلیندیرقاپاغی..silindirqapağı [آد] موتورلاردا سیلندرلرین اوستونو اؤرتن قاپاق (فا: سرسیلندر). cylinder head

سیلینمز..silinməz [صفت] پوزولمایان، اونودولماز، خاطرده قالان.

سیلینمک..silinmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-محو اوْلماق، گورؤنمز وضعیته گلمک (فا: حذف شدن). ۲-(بل) سیلمک ایشی گؤرولمک، یاددان چیخاریلماق، اونودولماق (فا: حذف گردیدن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

سیلینمیش..silinmiş [صفت] حذف اوْلونموش (فا: محذوف). omitted

سیلینیش..siliniş [آد] سیلینمک ایشی ویا بیچیمی.

سیم..sim [آد، فا] ۱-تئلجیک، سیملی‌چالغی‌آلت‌لرینده چکیلن و ترپندیکجه سس وئرن، تئل. ۲-قیزیل و گوّموش (فا: ~).

سیما..sima [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوْز، بنیز (فا: ~).

سیماصمدی..sima səmdi [یازار] گونش ۱۳٥٤ ده خالخال-بینمار کندینده آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

سیمان..siman [باخ] سیمیت.

سیماو..simav [اؤزل‌آد] چاووُلدور بوْیوناعایدیئرآدی[۲۲۵].

سیمتریک..simetrik [فر، صفت] باخیشیم‌لی، بیر شئیین مرکزه گؤره اوُیقون و بنزر دؤزولوشو (فا: سیمتریک).

سیمپاتیا..simpatiya [باخ] سمپات.

سیمُرغ..simorğ [آد، فا] فارس اساطیرینده خیالی بیرقوش آدی (فا: ~).

سیمسار..simsar [آد، فا] آلیجی و ساتیجی آراسیندا اولان واسطه، کؤهنه شئیلری بیرینین طرفیندن توکانیندا ساتان کیمسه (فا: سمسار). dealing in second –hand goods

سیمساری..simsari [آد] آلیجی و ساتیجی آراسیندا واسطه‌لیک، کؤهنه شئیلری بیرینین طرفیندن آلیب ساتما ایشی (فا: سمساری).

سیمگه..simgə [آد] بیر شئیی گؤسترن سمبوْل.

سیمگه جی..simgəci [صفت] سمبولیست (فا: سمبولیست).

سیمگه جیلیک..simgəcilik [آد] سمبولیزم (فا: سمبولیسم).

سیمگه‌سل..simgəsəl [صفت] سیمگه ایله ایلگی‌لی.

سیمگه‌لشمک..simgələşmək [تاثیرسیزائیلم] بیرشئی‌سیمگه حالینا گلمک.

سیمگه‌له‌مک..simgələmək [تاثیرلی ائیلم] بیرشئی‌سیمگه ایله بیلیرمک.

سیمگه‌لیک..simgəlik [آد] سیمگه اولما وضعیتی.

سیمله‌مک..simləmək [تاثیرلی ائیلم، فا] ۱-سیم چکمک (چالغی آلتینه) (فا: سیم کشیدن). ۲-یارا التهاب لاناراق میکروبی قانا گئچمک.

سیمیت..simit [لا] سیّمینت: تیکینتی ایشلرینده یارار لانیلان بیرتوز مادّه (فا: سیمان). cement

سیمیتقو..simitqo [اؤزل‌آد] شکاک‌طایفاسیندان بیرینجی دؤنیا ساوا شی سیراسیندا غربی آذربایجاندا اؤنملی اوْلایلارین تتیکجی‌سی اوْلوب و اؤزللیکله آذربایجان کندلرینده تالانلارا و قیرقینلارا سبب-اوْلان‌سوْیقونچونون‌آدی[۱۳۹، ۱۳۱، ۹٤].

سیمیتن..simitən [] اؤزلو، سیرتیق {سیْمتاماق‌فعلیندن: بی-اعتنااولماق[۵]}.

سیمین زاغا..siminzağa [اؤزل‌آد] باهار دا کند آدی.

سین..sin [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

سین..sin [آد] ۱-اؤلو قویلانان یئر، قبیر (فا: مزار). ۲-پوُسولان یئر، سیغینیلان یئر، ۳-سومرلرده تانری آدی {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سین›، صح: گوْر؛ بو کلمه هم اسکی توْرکجه‌ده و هم ایندی یایقین کلمه‌لردن بیریدیر و سینمک (هضم اوْلماق) سؤز ایله ایلگیلیدیر، سینمک، بیر شئی آیری شئیین ایچینده گؤمولوب قویلانماق و اریمک دئمکدیر و جسدده توپراق ایچینده گؤمولوب سینیلیر و اوْردا هضم اوْلور، سین سؤزو گیلگمیش داستانیندا سوُمئرلرین ان بؤیوک نجومی تانری‌سی معناسیندادیر، بو کلمه بیر سیرا کلمه‌لرده اؤزونو گؤسته ریر: فارسجا زیندان= زندان کلمه سینده زین سؤزو سین سؤزجویو اولمالیدیر، بعضی قاناقلاردا و محتملا بیلگی یئترسیزلیگیندن دوْلایی بو سؤز آلینما سانیلمیشدیر حالبوُکی سؤز تورک کؤکنلی کلمه دیر، بو کلمه سنگین، زنگین کیمی کلمه‌لرین‌ده کؤکو اوْلمالیدیر و معناجا گؤمولو، آغیر و مجازاً دَیرلی مفهوموندادیر، همچینین سین سؤزونون گؤمولو مفهومونا باخارساق خزینه و یئرآلتی دفینه مفهوموندادیر و سوْنگون کیمی یئر آدلاریندا بؤلگه نین زنگین لیگینی گؤستَریر}.

سین آوا..sin ava [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

سینتیک..sintetik [یو، صفت] حرکته عایداوْلان بیلیم دال (فا: سینتیک).

سینتیک انرژی..sintetik enerji [آد] حرکته اوْلان جیسمین انرژی سی.

سینرژی..sinerji [آد، فرانسیزجا] گؤرَوداشلیق (فا: سینرژی).

سینستزی..sinestezi [آد، فرانسیزجا] دوُیوم داشلیق (فا: سینستزی).

سیناو..sinav [آد، باخ: سیناق] سیناما ایشی، امتحان، تست، بیر یئره و ایشه گیرنلرین بیلگی درجه سینی بیلمک اوچون دؤزَنله‌نن یوخلاما، سینانتی (فا: آزمایش). examination

سینتئتیک..sintetik [یو، صفت] دؤزَلتمه، صُنعی (فا: سینتتیک).

سینتاکتیک..sintaktik [یو، ترتیب] سئنتاکتیک: بیر دیلده جُمله قورولوشونو و سؤزلرین بیرلشمه سینی اینجه‌له‌ین بیلیم دالی، جمله ایله ایلگی لی (فا: ~).

سینج..sinc [آد، باخ: چان] دیسک کیمی بیر نوع چالقی آلَتی (فا: سنج). weith thou

سینجاب..sincab [آد، دیرگی] باخ: سنجاب.

سینجار..sincar [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

سینجان..sincan [اؤزل‌آد] آذربایجان‘دا کند آدی[۲۴۰].

سینجلیک..sinclik [اؤزل‌آد] سینجی: اوُرمیه ده کند آدی.

سینجه..sincə [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {بالاجا پوُسو و سیغینما یئری}.

سینجی..sinci [اؤزل‌آد] اوُرمیه‌وسالماس‌دا کندآدی {باخ:سینجلیک، سینجه}.

سینچه..sinçə [اؤزل‌آد] چئهره، بَنیز[۷].

سین‌داغی..sindağı [اؤزل‌آد] اردبیل ده داغ آدی.

سیندان..sindan [اؤزل‌آد] سراب دا کند آدی {سین+تان}.

سیندەخیر..sindəxir [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {سین+تاغار}.

سیندیرمک..sindirmək [تاثیرسیزائیلم] هضم ائتمک (فا: هضم کردن). to digest {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سینگله‌مک›}.

سیندیریش..sindiriş [آد] سیندیرمک ایشی ویا بیچیمی.

سیندیریلمک..sindirilmək [بلسیز ائیلم] سیندیرمک ایشی گؤرولمک.

سیندیریم..sindirim [آد] آغیز، قوُرساق، اینجه باغیرساق و قارا جیبارین توسط ایله یئمه‌یی هضم ائتمه سیستمی (فا: دستگاه گوارش). digestion

سین‌ساروُد قالاسی..sinsarud qalası [اؤزل‌آد] بو قالا مرند شهرینین هرزن و گلین قیه کندینین یاخینلیغیندا قرار تاپیب، بو قالانین قدمتی موردینده بیر بیلگی یوخدور و محتملا چوخ قدیم چاغلارا و حتی اورارتولارین زامانینا عایددیر، چونکی بوجور آدلاری فقط اورارتو آدلاریندا گؤرمک اولار (البته سین سؤزو تورکجه مزار معناسیندادیر و سارود سؤزونوده اورارتولارین ساردوری شاهی‌نین آدیندا و ایندی ده سردری شهرینین سؤیله‌نیشینده گؤرمک اولار.

سینسی..sinsi [آد] گیزلیجه باشلایان، یاواشجا گلیشن، قورناز و تیکیز آدام "بوآدام نه قدر عنادچی وسینسی آدامدیر" (فا: تودار، پنهانی). {باخ: سینمک (گیزلنمک) +سی}.

سینسیتمک..sinsitmək [تاثیرلی ائیلم] اینجیده‌رک بئزدیرمک، اضطراب وئرمک(فا: ذلّه کردن) {سینمک سؤزوندن؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ سامسیتماق›}.

سینسیک..sinsik [باخ] سینسی.

سینسیمک..sinsimək [تاثیرسیزائیلم] بیریندن اینجییه‌رک بیخماق (فا: ذلّه شدن).

سین‌سین..sinsin [آد] ییغینلاردا گنج‌لرین اوْد چئوره سینده توْی و زیرنا چالقی‌سیلا اوْیناندیقلاری بیر خالق اوْیونو.

سینْکا..sinkka [آد، زینک، باخ: جینقوْ] گؤیومتوّل آغ رنگلی و دؤیوله بیلن مئتال، روی.

سینْک..sink [آد، زینک، باخ: جینقوْ] باخ: سینکا،جینقوْ، روی.

سینَک..sinək [آد، دیرگی] میلچک، چیپین، جوت قانادلی، آلتی آیاقلی، آغزی امیجی، اوچوجو بؤجک‌لرین عامّ آدی، اؤرنگی: ائو سینه‌یی (میکروب داشییان)، یاشیل و گؤی (ماوی) سینکلر (ات اؤزه‌رینه یومورتا بوراخارلار)، چاچا سینه‌یی (یوخوخسته‌لیگی-یایان)musca {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

سینْک..sink [اؤزل‌آد] آوج و ساوه ده کند آدی {سین: پوُسو یئری}.

سینَک‌آغیرلیق..sinək ağirliq [آد] ایدماندا (بوکس) ۵۱-٤۸ کیلو آغیرلیغیندا اوْلان یاریشچی‌لار.

سینَک‌اوُدان..sinək udan [آد، بیتگی] ۱-آمریکانین ایستی‌بولگه‌لرینده-یئتیشن، یاپراقلاری ایکی پارچالی اولاراق بؤجک اوْنون اوّستونده اوْتوردوقدا باغلانیب اوْنو امن بیر بیتگی (فا: مگس گیر). dionaea muscipula ۲-سینک جیل، سینک یئین.

سینکئش..sinkeş [اؤزل‌آد] مراغادا کند آدی {سین سؤزو سومر تانری سی و همچینین گؤمو و دفینه مفهوموندادیر و بو کلمه ده دفینه و دَیرلی اکین یئری مفهوموندادیر}.

سینَک‌جیل..sinəkcil [آد، دیرگی] سئرچه سوْولادان، آمریکانین ایستی بؤلگه‌لرینده یاشایان، سینک‌له گئچینن muscicapidae

سینْکچی..sinkçi [صفت] حلبی دوزلدن.

سینَک‌ساوار..sinəksavar [آد] سینک‌لری آرادان آپاران ماده.

سینَک‌قاپان..sinəkqapan [آد، دیرگی] سئرچه‌گیللردن، کیچیک و گؤزل بیرقوش نوْعو و بوجور قوشلارا وئریلن آد Trochilus

سینَک‌قاپان‌گیللر..sinək qapangillər [آد، بیتگی] ایستی و ایلیمان بؤلگه‌لرده باتاقلیق‌لاردا یئتیشن و بؤجک‌له بسله‌نن بیتگی‌لری ایچینه آلان بیر نوع (فا: تیره ای از حشرات).

سینَک‌قوشو..sinək quşu [باخ] سینک قاپان.

سینَک‌گؤبه‌لگی..sinək göbələyi [آد، بیتگی] بیر نوع گؤبه‌لک.

سینَک‌لنمک..sinəklənmək [تاثیرسیزائیلم] سینه‌یی چوخالماق، سینک‌لی حالا گلمک.

سینْکرونیک..sinkronik [باخ] سنْکرونیک.

سینکَل..sinkəl [اؤزل‌آد] سینکیل: امتیازلی، آیریجالیقلی[۷].

سینَک‌لر..sinəklər [آد، دیرگی] جوّت‌قانادلی‌وسینک‌لری‌ایچینه‌آلان بیرسوی.

سینَک‌لیک..sinəklik [آد] سینَک قووان، سینَک‌لردن قوْرویان هر شئی.

سینگان..singan [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی {باخ: سین: پوُسو یئری}.

سینگیل..singil [آد] ۱-کیچیک قیْز قارداش[۷]. ۲-بیر نوع آغاج یاراما آراجی، بیر نوع قمه[۲۲٤].

سینلی..sinli [ع+تو] سنّلی: یاشلی، یاشا دوْلموش، قوجالمیش.

سینلیک..sinlik [آد] مزارلیق، گؤموتلوّک (فا: قبرستان).

سینَماتیک..sinəmatik [آد، فرانسیزجا] جیسیم‌لرین حرکت، مسیر و یؤرونگه، هیز و ایومه‌لرینی اینجه‌له ین میکانیک قوْلو.

سینمک..sinmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-هضم اوْلماق(فا: هضم شدن). ۲-اَییلیب گیزلنمک، بیر یئرده قیساراق اؤزونو سیخیشیق حالا گتیرمک {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سینغمک، باخ: سین}.

سینوْپتیک..sinoptik [یو] هاوا وضعیتینی بیلدیرن اوْرتام (فا: ~).

سینوْنیم..sinonim [یو] سؤیله‌نیش‌جه‌بنزر و معناجا آیری‌اوْلان-سؤزلرین باغیم‌لیغی" اؤرنک: اؤزوم: مئو میوه سی/ اؤزوم: منه عاید اوْلان اؤز" (فا: ~).

سینوْر..sinor [آد] سیْنیر، ناحیه، اؤلکه[۸۲] (فا: ~) {سیْنیر}.

سینه..sinə [آد، فا] دؤش، کؤکس {سین‌سؤزوندن: سینه سین کیمی بدنین اؤنملی اوْرقانلارینی اؤزونده گیزله‌دن یئردیر}.

سینه بند..sinəbənd [آد، فا] دؤشلوک (فا: ~).

سینه سر..sinəsər [اؤزل‌آد] گئرمی ده کند آدی {سین+آسار}.

سینه ووُران..sinə vuran [صفت] عزادارلیق‌لاردا سینه‌سینه الیله ووران کیمسه (فا: سینه زن).

سینی..sini [آد، فا] میس و بؤرونج کیمی مئتال‌لاردان قایریلمیش بؤیوک دَیرمی و دایاز قاب.

سینی..sini [اؤزل‌آد] کبودگنبد ده کند آدی {باخ: سین}.

سینی سو..sinisu [اؤزل‌آد] درگز ده چای آدی.

سینیدیریم..sinidirim [آد] هضم (فا: هضم). digestion

سینیر..sinir [آد] عصب (فا: عصب). nerves {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹سینغیر›، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، سینمک سؤزوندن آلینمادیر}.

سینیر اوْت‌گیللر..sinir otgillər [آد، بیتگی] سینیر اوْتلاریندان ایکی چنک‌لی، بیتیشیک تاج یاپراقلی بیتگی‌لر سوْیو (فا: تیره ای از گیاهان). plantaginaceae

سینیر اوْتلاری..sinir otları [آد، بیتگی] ایکی چنک‌لی چیچک‌لی بیتگی‌لر تاقیمی (فا: تیره ای از گیاهان).

سینیر اوْتو..sinir otu [آد، بیتگی] سینیر اوْتوگیللردن، چیچکلری تک بیر ساپین اوُجوندا باشاق وضعیتینده، بیر چوخ نوعو اوْلان و توخداج‌لیقدا ایشله‌نن بیربیتگی (فا: سفرزه). plantago

سینیر بیلیمی..sinir bilimi [آد] سینیر سیستمی‌نی اینجه‌له‌ین طب دالی، نئرولوژی (فا: عصب شناسی). neurology

سینیرتوْخو..sinirtoxu [آد] باخ: سینیرسل توْخو.

سینیرجه..sinircə [ظرف] سینیرخسته‌لیگی (فا: مرض اعصاب).

سینیرسل..sinirsəl [صفت] سینیرله ایلگی‌لی، سینیر باخیمندان.

سینیرسَل‌توْخو..sinirsəl toxu [آد] سینیرتوْخو: سینیری تشکیل وئرن توخولار (فا: بافت عصبی). nervous tissue

سینیرسیز..sinirsiz [صفت] ۱-سینیری اوْلمایان ۲-راحتجه، سینیرلنمه-ین.

سینیرسیستمی..sinirsistimi [آد] سینیردؤزنتی‌سی.

سینیرقانادلیلار..sinir qanadlılar [آد، دیرگی] دؤردقانادلاری آغ-بیچیم‌لی‌و دامارلارلا هؤرولن‌وسایدام، بیربؤجک تاقیمی (فا: تیره ای از حشرات).

سینیرلندیرمک..sinirləndirmək [تاثیرلی ائیلم] هیسلندیرمک

سینیرلندیریجی..sinirləndirici [صفت] سینیرلنمه‌یه یوْل آچان.

سینیرلنمک..sinirlənmək [تاثیرسیزائیلم] هیسلنمک، اؤفکه‌لنمک، چوخ دیقوْلو اوْلماق، عصبی لشمک (فا: عصبی شدن).

سینیرلی..sinirli [صفت] ۱-هیسلی، اؤفکه‌لی، راحتجه سینیرله‌نن (فا: عصبانی). nervous ۲-ایچینده سینیری اوْلان.

سینیرلی‌لیک..sinirlilik [آد] سینیرلی‌اوْلماوضعیتی(فا: عصبانیت) anger

سینیش..siniş [آد] سینمک ایش ویا بیچیمی.

سینیک..sinik [صفت] سینمیش.

سیوان..sivan [آد] بوکلمه ده‌قوْرقود کتابیندا بؤیوک چادیر آنلامیندا ایشله‌نیب و سانیلیرکی فارسجا سایه بان سؤزجویونون دَییشیک بیچیمیدیر (فا: چادر بزرگ).

سیودا..sivda [اؤزل‌آد] بیرآذربایجان شهری[۹۷]

سیوری..sivri [صفت] اوُجوبیز، کسگین و باتیجی اوْلان (فا: نوک تیز). sharp {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹سوْوری›، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ددە قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، دیواندا نئچه کلمه‌نین معنالاری بیربیرینه یاخیندیر: سؤبی= سوُبی (اوْزون و بیز شئی)، سوُبیماق (سیوری ائتمک)، سوْوری (سیوری)، سیبک (دییرمان داشینین آرا دمیری)؛ بو کلمه‌لردن دوشونمک اولورکی (سوْو= سؤب= سؤو= سوُو= سیو= سیب و سوُپا) اورتاق بیر کؤکه باغلاناراق میله و چوبوق مفهوموندادیر، سنگلاخدا ایشله‌نن سیوَک (بدنده چیخان چیوزه) کلمه سیده بو کؤکه باغلی اولمالیدیر، بولارا باخدیقدا چیو› چیژ و سیو› سیوری کلمه‌لرینین یاخینلیغی آنلاشیلابیلر؛ کلاوسون بو کلمه‌نی آلینما سانیب ولی قایناغینا اشاره ائتمه ییب[۶]، بو دئییشین دؤزگون اولماماسینی اوْستده‌کی مطلبدن آیدینجا آنلاماق اولار، بوکلمه ایندیکی زاماندا سیبک (اوتوموبیل قاباق‌لیغیندا ایشله‌نن بیر وسیله) شکلینده فارسجادا ایشله‌نیر}.

سیوری..sivri [اؤزل‌آد] یاستیکند ده کند آدی.

سیوری اوُجلو..sivri uclu [صفت] اوُجو سیوری و بیز اوْلان، ایتی اوُجلو.

سیوری ییبار..sivri bibər [آد، بیتگی] سالاددا ایشله‌نن بیر نوع اوُزون و یاشیل ییبار (فا: فلفل نوک تیز).

سیوری فاره..sivri farə [آد، دیرگی] بؤجک جیل، امجک‌لیلردن، قوُرو سولوجان و فاره کیمی حئیوانلاری یئدیغی اوچون تاریما یارارلی حئیوان sorex arancus

سیوری قوُیروق..sivri quyruq [آد، دیرگی] بیر چوخ امجک‌لی حئیوانلارین باغیرساغیندا گؤرولن، اینلیک سوْو سوْلوجان، mm ۱۲-۳ اوزونلوقدا، قیل قوُردو، اینه قوُردو.

سیوری لشدیرمک..sivriləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] اوُجو بیز وضعیته گتیرمک.

سیوری لشمک..sivriləşmək [تاثیرسیزائیلم] اوُجو بیز وضعیته گلمک. to become sharp/ pointed

سیوری یاپراقلی..sivri yapraqlı [آد] اینه یاپراقلی، اوُجو بیز یاپراقلی بیتگی.

سیوری‌جیدا..sivricida [آد، دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر] ایتی و اوُجو بیز جیدا و سوْنگو.

سیوری‌سینک..sivrisink [آد، دیرگی] میغ میغا.

سیوریلتمک..sivriltmək [تاثیرلی ائیلم] اوجوبیزائتمک، سیوری-لشدیرمک.

سیوریلمک..sivrilmək [تاثیرسیزائیلم] اوُجو بیز وضعیته گلمک، سیوری لشمک (فا: نوک تیز شدن).

سیوریلیش..sivriliş [آد] سیوریلمک ایشی ویا بیچیمی.

سیوری‌لیک..sivrilik [آد] اوُجو بیز اوْلما وضعیتی.

سیوه‌رک..sivərək [اؤزل‌آد] عثمانلی بیرلیگینده یئرآلان بیر توْرک بوْیو[۲۰۹].

سیویشکن..sivişkən [صفت] سوروشکن.

سیویشمک..sivişmək [آد] سوّووشمک، زوومک، سوروشوب چیخماق، گیزلینجه ویاواشجا چیخیب گئتمک " ایلان آرالیقدان یاواشجا سیویشه‌رک ایتدی".

سیویشیم..sivişim [آد] سیویشمک ایشی.

سیویل..sivil [لا، صفت] عسگر اوْلمایان، یونیفورماسیز اوْلان، قارایاخا (فا: ~).

سیه‌لنمک..siələnmək [ظرف] سالالانا سالالانا یئریمک (فا: تلوتلو خوردن).

سیه‌له‌نه سیه‌له‌نه..siələnə siələnə [ظرف] سالالانا سالالانا (فا: تلوتلو خوران).

سییاقوُت..siyaqut [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا کند آدی[٢٤٠].

سییاکوُ..siyaku [اؤزل‌آد] آستارا‌ده کند آدی[٢٤٠].

سییوْکَر..siyokər [اؤزل‌آد] آستارا‌ده داغ آدی[٢٤٠].

سییر..siyər [آد] ١-حئیواندا بئل اتی، پیرزولا[٢٢٤]. ٢-سییَر/ سییار٢**siyər**(اؤزل‌آد) جوُلفا و بوْستان آباد دا کند آدی {١-سویار: سوُیون یاریلان و آیرلان یئری. ٢-دیواندا ‹سییوماق› سؤزو پوْزماق و یئنمک معناسیندا گلیب و" سییواَر› سیی‌اَر› سییر" سؤزو اوّستون گلن و ایگید معناسیندا اوْلا بیلیر. ٣-بئل اتی، باخ: سییر١}.

سَییرتگَن..səyirtgən [اؤزل‌آد] اَله آووُجا سیْغماز، سیْرتیق[٧].

سَییرتمک..səyirtmək [تاثیرلی ائیلم] ١-چاپماق، دؤردنالا سوّرمک " آتی‌سییرده‌رک ایکی کندین آراسینی گئچدی". اوُچورتماق (قوُشلار حاققیندا) " شاهینی گزدیرر بگلر قوْلوندا. قوُشلاری‌سییردَر ساغ وْ سوْلوندا، اصلی کرم".

سییریشمک..siyrişmək [باخ] سَییرمک " یاناقلاری‌نین اتی سییریردی و دوْداق‌لاری ترپَنیردی. باخ: سایریشماق.

سییریک..siyrik [آد] اوّزه ریندن بیرپارچا سییریلمیش.

سییریلمک..siyrilmək [باخ] سییریلماق. to be skinned, to be stripped

سییرینتی..siyrinti [آد] سییریلمیش شئی، سوْیولموش.

سییک..siyək [آد] ١-ارککلیک سوُیو. ٢-چیوی[٢٢٤].

سییمک..siymək [تاثیرسیزائیلم] ایشه‌مک، مجامعت ائتمک.

سییَندی..siyəndi [اؤزل‌آد] سئویلَن، سئویلمیش، سئوگیه لایق[٧].

سییوْو..siyov [اؤزل‌آد] لئریک‌ده کند آدی[٢٤٠].

سییوُران..siyuran [اؤزل‌آد] اوُتقان، مُظفّر[٧].

سییوُرقاتمیش..siyurqatmış [اؤزل‌آد] ١-دؤشمنی پوْزقوُنا اوُغراتمیش ٢-باشاریْلی، اؤدوّل و اؤوگو آلمیش ٣-قوُتلوق دؤولتی و قاراخاتایلی دؤولتی خانلاریندان[٧].

سییوُرقال..siyurqal [اؤزل‌آد] ١-اؤدول، آرماغان ٢-عسگری نشان. باخ: تیول(فا: سیورغال {اسکی‌سؤیورقاماق‌دان(سئومک)[٢٢٦]}.

سییوُن..siyun [اؤزل‌آد] سئویم، سئویملی‌لیک، سَمپاتی، بیه‌نی[٧].

سییوُن‌بیکه..siyunbikə [تاریخی اؤزل‌آد] سئویم بیکه؛ توّرک تاریخی‌نین اوّنلو قادین سیمالاریندان. قازان خانلارینین سوْنونجوسو اوْلان اوُزامیش خان'ین آناسی[٧].

سییوّنچ..siyünç [تاریخی اؤزل‌آد] سئوینچ، موُتلولوق، شئیبان‌خانلیْغی خانلاریندان[٧].

سییه..siyə [اؤزل‌آد] بوُ سؤز یئر آدلاریندا اؤزونو گؤسته ریر و فارسجادا سیه شکلینده یازیلاراق قارا و سیاه معنالانیر حال بوکی هم سؤیله‌نیشی و هم معناجا سیه سؤزوندن فرقلیدیر؛ بوُکلمه مُعجز شبسترلی‌نین شعریندە چکی بیریم معنا سیندا ایشله‌نیبدیر (٥٠٠ گرم حدودوندا)[٧١]: سییه دوْلان و--، {سانیلیرکی یئر آدلاریندا اؤلچو بیریمی کیمی ایشله نیر و آماجی بللی بیر اؤلچونون طایفا ویا شخصه عاید لیگینی گؤسته‌ریر}.

سییه‌دوْلان..siyədolan [اؤزل‌آد] سراب، میانا، هشتَری و اهر ده کند آدی {باخ: سییه}.

سییه‌رک..siyərək [اؤزل‌آد] سیارَک: اوُرمیه ده کند آدی.

سییه‌زن..siyəzən [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن و بو سؤزله باشلایان نئچه یئر آدی واردیر[٢٤٠] {باخ: سییه}.

سییه‌سران..siyəsəran [اؤزل‌آد] سئسَران، جوُلفا دا کند آدی {سییه+ساران}.

سییه‌کمر..siyəkəmər [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {باخ: سییه+کیمئر}.

سییه‌کوْلان..siyəkolan [اؤزل‌آد] اهرده کند آدی {سییه+کوْلان: کوْللوق یئر}.

سییه‌کی..siyəki [اؤزل‌آد] شامخورو سوُمقاییت'دا داغ آدی(٧٩٢)[٢٤٠].

سییه‌ناو..siyənav [اؤزل‌آد] سییه‌ناب: بوْستان آباد دا کند آدی {سییه+ناو}.

سییه‌نک..siyənk [آد] دوُزلانمیش و هیس ده قوُرودولموش حالدا یئییلن خیردا دنیز بالیغی (فا: شورماهی).

سییرمک..siyirmək [باخ] سییریلماق.

سییرمه..siyirmə [آد] ١-سییرما. ٢-سوّروتمه، قاپی باغلاما سوروتمه سی.

سییرمه قیلینج..siyirmə qılınc [ظرف] قینیندان چیخاریلمیش اوْلان قیلیج.

ş..ş [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اوْن آلتینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین ییرمی آلتینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو وتیتره شیم‌سیز حرف سایی‌لیر (فا: شانزدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

şa..şə [آد، ت] آلاجالی بیر قوُش.

şaibə..şaibə [آد، عربجه] شک و قوشقو، گُمان (فا: گمان).

şabaran..şabaran [اؤزل‌آد] شابران: م۱۲جی عصرده قافقازلاردا آدی گئچن بیرشهر[۱۲]. {سابار+ان› شاباران}.

şabacı..şabacı [آد] بؤیوک باجی‌یا وئریلن‌بیر عنوان {شاه+باجی}.[۸۲].

şabaş..şabaş [آد] توی‌لاردا اوْینایان ویا چالقیجی یا وئریلن پول (فا: شادباش). bravo {فا›شادباش‹}.

şabalıd..şabalıd [باخ] پالیت.

şabalıdlıq..şabalıdlıq [آد] چوخ شابالید بیتن یئر.

şabankəndi..şabankəndi [اؤزل‌آد] شعبان کندی: هشتَری، اوُرمیه، قئیدار، بجنورد؛ ضیاآباد (~ک)، خوی‌وقوْشاچای(~لو)داکند و سالماس‌دا داغ آدی. یئنه‌ده بو سؤزله باشلایان نئچه یئر آدی واردیر[۲۴۰].

şabran..şabran [اؤزل‌آد] باخ:شاباران: بیرآذربایجان شهری[۹۷]

şablon..şablon [آد، آلمانجا] باسما قالیب، اوْلگو، قالیب (فا: ~).

şabulağı..şabulağı [اؤزل‌آد] شاه‌بوُلاغی:ماکی دا کند آدی.

şabil..şabil [اؤزل‌آد] شابیْل: سرعین ده بیر کند، یایلاق و ایستی سوُ قایناغی نین آدیدیر {بیل سؤزو اردبیل و شوْرابیل و شابیل کیمی کلمه لرده بئل و داغین اتگینه اشارتدیر، شا سؤزو بیر طرفدن شاه سؤزونون قیساتیلمیشی اوْلابیلیر و همچینین دیواندا آلاجالی قوُش معناسیندا گلیبدیر و بوُ باخیشلا بوُ یئر شا قوُشونون یئری ویا شاه یوُردو دئمکدیر}.

şap..şap [آد، سس تق] اؤپه‌رک ویا بیر شئیی سوُیا وآیری شئیه ووراراق چیخان سس (فا: صدای شاپ شاپ).

şapartı..şapartı [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[۲۴۰].

şapaq..şapaq [اؤزل‌آد] ایلام تانریلاریندان[۲۱۱]. قیْرقیز-تاقای-بوقوُ-بَلَک بوْی‌لاریندان‌دیر[۱۵۸-۸۱].

şap xəstəliyi..şap xəstəliyi [آد] سیغیرلاردا آغیز و دیرناقلار آراسیندا قابارجیق چیخماسی، قیزدیرمالی و بوُلاشیجی خسته‌لیک.

şapşup..şapşup [آد] یونگول و دابانی آچیق و یاستی آیاق قابی.

şapatlamaq..şapatlamaq [تاثیرلی ائیلم] شاپالاق‌لاووُرماق، شاپاشاب ووُرماق.

şapalaq..şapalaq [آد] سیللی، شاپ کیمی سس چیخاردان سیللە، ال ایچی ایله ووُرولان ووُرونتو (فا: سیلی). Slap {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

şapalaq lamaq..şapalaq lamaq [تاثیرلی ائیلم] شاپاتلاماق، شاپالاق‌لا ووُرماق.

şapalaq lanmaq..şapalaq lanmaq [بلسیز ائیلم] شاپالاق‌لا ووروُلماق، شاپالاق یئمک.

şapba şap..şapba şap [باخ] شارپا شاراپ.

şapbadan..şapbadan [ظرف] شاپبا: بیردن بیره، گؤزله‌نیلمه‌دن. "شاپبادان گلمک"

şapbadaq..şapbadaq [ظرف] شاپباداناق: باخ: شاپبادان.

şapbadanaq..şapbadanaq [ظرف] شاپباداق: باخ: شاپبادان.

şappalamaq..şappalamaq [تاثیرلی ائیلم] شاپمالاماق: ۱-شاپپیلداتماق. ۲-شاپاتلاماق.

şappılti..şappılti [آد] ایکی شئیین بیربیرینه دَیمه‌سی، بیر شئیین سوُیا دَیمه سسی (فا: صدای شاپ شاپ).

şappıldatmaq..şappıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] بیر شئی آیری شئیه ووُراراق سس چیخارماق (فا: صدای شاپ شاپ کردن).

şappıldamaq..şappıldamaq [تاثیرسیزائیلم] بیر شئی آیری شئیه دَیه‌رک سس وئرمک (فا: صدای شاپ شاپ دادن).

şappıldanmaq..şappıldanmaq [تاثیرسیزائیلم] بیرشئی آیری شئیه دَیه‌رک سس چیخماق.

şapşap..şapşap [سس‌تق، ت] شاپپیلتی سسی (فا: ~).

şapşal..şapşal [صفت] آبتالجا حرکت ائدن، مایماق، آلیق (فا: احمق).

şap şup..şap şup [سس‌تق، ت] شاپپیلتی سسی (فا: ~).

şapqa..şapqa [آد] شاپکا: یومشاق پاپاق، بیرنوع قاباغی قیراقلی بؤرک (فا: نوعی کلاه). masculine proper noun {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، روسجا کلمه سایی‌لیر}.

şaplamaq..şaplamaq [تاثیرلی ائیلم] شاپ دئیه سس چیخارماق.

şapu..şapu [باخ: شاپکا] بیرنوع قیراقلی بؤرک.

şapırtı..şapırtı [آد] شاپپرداما و شاپپیلداما سسی.

şapırşapır..şapırşapır [ظرف] سس چیخارا چیخارا، مارچا مارچ "بیزوْ شاپپر شاپپر آناسینی امیردی".

şapırdatmaq..şapırdatmaq [باخ] شاپپیلداتماق.

şapırşupur..şapırşupur [ظرف] باخ:شاپپرشاپپر.

şatan..şatan [اؤزل‌آد] قزوین ده داغ آدی.

şatanaq..شاتاناق [صفت] پیتی آدام.

şatu..شاتو [آد] نردبان {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.[۱۳۵]

şatu..شاتو [اؤزل‌آد] چین‌لیلرجه اوْغور تورکلرینین بیر بؤلومونه وئریلن آد ومعناجا قیْریلیلری / استئپ‌ساکنلری دئمکدیر[۱۲]؛ تاریخده اؤزلرینه اوْلدوقجا بؤیوک آد تاپان و عموما شاتوْ تؤرکلری دئیه تانینان جمعیتین، گرک آدی، گرک جمعیتی تشکیل وئرن بوْیلار حاققیندا، تؤرکوْلوْقلار و سینوْلوْقلار(چین‌شناس) آراسیندا گؤروش آیریلیقلاری گؤرونور. آذربایجان عالملری بو آدی شاد طایفاسی آدیندان اورتایا گلدیگینی سؤیلرلر (قایناق: اسلامیتدن اؤنجه تؤرکلرین تاریخی).

şax..شاخ [آد، فا] ۱-آغاج بوداغی ۲-بوُینوز (فا: ~).

şax..شاخ [آد] دؤز، شقّ. (فا: ~) {تقلیدی بیر کلمه دیر}.

şax..شاخ [اؤزل‌آد] ساووجبولاق و پیرانشهر منطقه سینده ان آزی ۸ داغ آدی شاخ‌سؤزیله‌باشلانیر. کلئیبرده (~داغلان)داغ آدی.

şax budaq..شاخ بوُداق [آد] آغاجین اَیری اوْلمایان بوُداق‌لاری.

şax şəvəl..شاخ شَوَل [آد] آغاج قیرینتی‌لاری، کوْل کوْس.

şaxar..شاخار [آد، ص] پارلار، چاخار، ایشیقلانار معناسیندا بیر کلمه.

şaxan qayası..شاخان قایاسی [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

şaxta..شاختا [آد] چوخ سویوق، برک اؤشودوجو و بوز کیمی اوْلان-هاوا(فا: سرمای‌خشک)snow-storm{چاخماق سؤزوندن: معناجا چوخ ائتگین و وورُوجو اورتام و وضعیتی‌نشان وئریر، چاخماق+تا› چاختا› شاختا}.

şaxta baba..شاختا بابا [آد] بابا نوئل.

şaxtalı..شاختالی [صفت] برک سویوق "شاختالی گئجه ده یولا دوشدو" (فا: هوای سرد و یخبندان).

şaxtalı..شاختالی [اؤزل‌آد] ساییق‌الادا کندو چای آدی. مراغاداکند آدی.

şaxdırmaq..شاخدیرماق [باخ] چاخدیرماق.

şaxraq quşu..شاخراق قوُشو [آد، دیرگی] باشی قارا، بوْینو قیرمیزی، اؤتوجو بیر قوش (فا: ~). pyrrhula pyrrhula {چاقراق›شاقراق}.

şaxsey..شاخسئی [آد] آغ‌دسته، شاخسئی‌واخسئی دسته‌سی، .

şaxsey getmək..شاخسئی گئتمک [تاثیرلی ائیلم] شاخسئی توْره‌نینده اشتراک ائتمک. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

şaxsey vaxsey..شاخسئی‌واخسئی [آد] باخ: شاخسی {شاه‌حسین وای‌حسین}.

şaxşax..شاخشاخ [آد، سس‌تق] سیلکه‌له‌نه‌رک ایچینده کی داش کیمی شئیلردن سس چیخان اوشاق اویونجاعی (فا: جغجغه).

şaxis..شاخص [آد] بللی‌بیر اؤزللیگه‌صاحب‌اولان(فا: ~) indicator

şaxlıq..شاخلیق [آد] شاخ شئیین حالی.

şaxmaq..شاخماق [تاثیرسیزائیلم] باخ: شاخیماق {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، باخ: چاخماق}.

şaxə..شاخه [آد، فا] بوُداق (فا: شاخه). بوکان دا(~زرد) داغ آدی.

şaxımaq..شاخیماق [تاثیرسیزائیلم] گوجلوتاثیرائتمک، وورماق، چاخماق (فا: برق زدن). {چاخماق سؤزونون دییشیش شکلیدیر}.

şad..شاد [آد] شات: ۱-اوْردو کوْموتانی، ژئنرال ۲-تیگین، پرَنس ۳-جسور ٤-گؤی تؤرکلر دؤنَمی، خاقان سوْلاله‌سیندن اوْلانلار، اوْردو ایچینده گؤستَردیکلری باشاری‌لارا گؤره، یوْکسک دؤزئی‌ده بیر مقاما گئچه‌رک بو عُنوانی‌آلیْرلاردی. سوْنرالار، اوُیغورلار و قاراخانلیْلاردا دا، بو عُنوانی ایشلتمیشلر[۷] {بارتولد احتمال وئریرکی شاد کلمه‌سی فارسجا شاه‌سؤزوندن آلینیبدیر، البته شاد سؤزو تؤرکلر ایچینده شاه مقامی یئرینه یوْخ بلکه نظامی بیر مقام کیمی ایشله‌نیردی، بیلیریک کی چینلیلر اوْغور تورکلرینه شاتو دئییردیلر ومعناجا قیْر ساکنلری دئمکدیر، بوُ عنوانین اوُیغور بؤلگه‌سینده و فارس‌سغدی‌لردن اوُزاق بؤلگه‌ده ایشلنمه‌سی‌بوُ دوْغرولتونو گؤستَریرکی بوُ کلمه چاتماق فعل ایله ایلگیلیدیر و معناجا بیر مقاما چاتان کیشی‌یه وئریلن عنواندیر، بو کلمه دیواندا جسارت معناسیندا ایشله نیبدیر، ‹ شات›: جسارت}.

şad..شاد [صفت، فا، دده] ۱-سئویملی، نشه‌لی، فرحلی. ۲-اوْرک آچان، خوش، سئویندیریجی (فا: شاد).

şad..شاد [اؤزل‌آد] سراب (~باغی)، نیشابور (~کان)، ماکی (~لی)، بوُیین زهرا (~مهان) دا کند آدی.

şad şad..شاد شاد [ظرف] سئوینه سئوینه.

şadapıt..شاداپیْت [اؤزل‌آد] شاد'ا باغلی بیرلیک و بگلیکلرین گنل آدی[۷].

şadara..شادارا [آد] شده‌ره، تاخیل‌زیبیلینی آریتماق اوچون بیرنوع-قلبیر.

şadaralamaq..شادارالاماق [تاثیرلی ائیلم] شادارا ایله تمیزله‌مک.

şadana..شادانا [آد، فا] چَده نه، شاهدانه.

şadbəy..شادبَگ [تاریخی اؤزل‌آد] شادابَگ:قیْرقیز اوْیماق بگ‌لریندن[۷].

şadrəvan..شادروان [آد، فا] رحمتلیک، باغیشلانمیش (فا: شادروان).

şadlandırmaq..شادلاندیرماق [تاثیرلی ائیلم] سئویندیرمک، فرحلندیرمک.

şadlanmaq..شادلانماق [تاثیرسیزائیلم] سئوینمک، فرحلنمک.

şadlıq..شادلیق [آد] سئوینج، فرح.

شادمان..şadman [آد] شاد (فا: شاد). happy

شادی بگلو..şadı bəyli [اؤزل‌آد] بوُ طایفا ذوالقدر بیرلیگینین بیر اوْباسی ساییلاراق صفوی‌لره قاتیلدیلار[۸۵].

شار..şar [آد، ر، فیزیک] دایره‌نین قطر‘و(چارپی) چئوره سینده فیرلانمادان عمله گلن جیسیم، کوّره، بوْلبرینگ کیمی شئیلرین یووارلاق بؤلوملری (فا: تیله). Marble ۲-شار،(سس تق)شاریلتی (فا: شار). ۳-قیرقیز دیلینده شهر و کند معناسیندا ایشله نیر.

شارا..şara [اؤزل‌آد] ۱-سوُمرلرده یاشیللیق تانری‌سی[۲۱۱]. ۲-اُفق، اُفق خطی[۷]. ۳-باخ: شاریلتی.

شاراب..Şarab [آد، ع ‹شراب›] چاخیر. ۲-(آ، فا‹شورآب›) باخ: شوْراو، شوْر سوُ (فا: شراب).

شاراپ..şarap [سس تق] آغیر بیر شئیین بوتون آغیرلیغی ایله یئره دیمه سیندن حاصل اولان سس (فا: صدای شاراپ).

شاراپادان..şarappadan [باخ] شاپیادان، بیردن بیره، "دوُردوغو حالدا شاراپادان یئره دؤشدو" (فا: با صدای شاراپ).

شاراپاشاراپ..şarappaşarap [سس تق، ظ] شاپیلتی ایله،

شاراتوّک..şaratük [اؤزل‌آد] یاردیملی‘دا چای آدی[۲٤۰].

شاراق شاراق..şaraq şaraq [ظرف] شاقیلتی ایله.

شاراقاشاراق..şaraqqaşaraq [ظرف] شاقیلتی ایله.

شاراقاش..şaragaş [اؤزل آد] آلتاو تؤرکلری شوْر بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

شاراقیلتی..şaraqqıltı [باخ] شاقیلتی.

شار اوْیونو..şar oyunu [آد] شارلا اویناناں بیر اویون(فا: تیله بازی). taw

شاربوْن..şarbon [آد، فرانسیزجا] قاراقابارجیق، قارایانیق، یانی-قاراخسته‌لیگی.

شارپادان..şarpadan [ظرف] بیردن بیره، گؤزله‌نیلمه‌دن.

شارپاشارپ..şarpaşarp [ظ، سس‌تق] شاپاشارپ: ۱-شاپیلتی سسی چیخارداراق (فا: ~). ۲-دالبادال، آراسی کسیلمه‌دن.

شارپیلتی..şarpıltı [باخ] شاپیلتی.

شارپیلداتماق..şarpıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] شاپیلداتماق، دالبادال-چیرپماق

شارت‌هاشارت..şarthaşart [سس ت] شارتاشارت: شیرتاشیرت، دالبادال، شارتیلتی سسی چیخارداراق "شارتاشارت سیلله وورووردو".

شارتیلتی..şartıltı [آد] شارت شارت سسی.

شارتیلداماق..şartıldamaq [تاثیرسیزائیلم] شارت‌شارت‌سس چیخماق.

شارح..şareh [آد، عربجه] آچیقلایان، شرح وئرن (فا: ~).

شارژ..şarj [آد، فرانسیزجا] یوّکله‌مه، دوْلدوُرما، دوْلوم، یوکله‌نیم (فا: ~).

شارژوْر..şarjor [آد، فرانسیزجا] یوکله ییجی، دوْلدوُرجو (فا: شارژور).

شارشار..şarşar [آد، ت] یاغیش سسی.

شارشار..şarşar [اؤزل‌آد] ابهر ده داغ آدی.

شارع..şare [آد، عربجه] یوُل تاپان، دین یولونو تاپان و بیلن، شرع صاحبی (فا: ~). legislator

شارکی..şarkı [آد، عربجه] شرقی: ازگی‌لر دؤزومو، ازگی، موزیک پارچاسی (توّرک موسیقی‌سینده) (فا: نوعی سرود ترکی). song {شرق سؤزوندن}.

شارکی‌جی..şarkıcı [صفت] شارکی اوْخویان (فا: خنیاگر). musician

شارلاتان..şarlatan [آد] کؤتوآدام، آلدادان و آلدادیجی، فیریلداقچی (فا: ~). charlatan {بو کلمه‌نی موغولجادان و بعضاً ایتالیانجادان آلینماسینی سؤیله ییرلر، حال بوکی کؤکو تورکجه اولمالیدیر و آنلامجا یالاندان جار چکه‌نی آنلاتیر، شارلاتان‹ جارلاتان‹ جارلاتماق + ان}.

شارلی..şarlı [صفت] شاری اوْلان.

شاررُومما..şarrumma [اؤزل‌آد] هوررى تانریلاریندان[۲۱۱].

شاروُکار..şarukar [اؤزل‌آد] داشکسن‘ده داغ آدی(۱۷۰۰)[۲٤۰].

شارهاشار..şarhaşar [ظ، سس‌تق] شیرهاشیر:شاریلتی‌ایله، گوّرهاگوّر.

شاریل‌شاریل..şarılşarıl [ظرف] شاریلتی‌ایله، شیرشیر "سولار ~ آخیردی".

شاریلتی..şarıltı [آد] گوّر آخان سودان چیخان سس، شاریلدایان شئیدن چیخان سس" دالغالارین شاریلتی سسی ائشیدیلیردی" (فا: شرشر). murmuring (noise).

شاریلداماق..şarıldamaq [تاثیرسیزائیلم] شاریلتی ایله آخماق، بوْل بوْل آخاراق سس چیخارماق، شیریلداماق.

شارین..şarın [اؤزل‌آد] بوُیین زهرا دا کند آدی.

شازیلی..şazılı [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

شاسی..şasi [آد، فرانسیزجا] چاتی، ماشین و قوُرقولارین چاتی‌سی (فا: ~).

شاش..şaş [آ، ت] داشکند شهری‌نین بیر آیری آدی.

شاش..şaş [اؤزل‌آد] ۱-شیش، سیوری اوُجلو، اَت پیشیرمه آراجی ۲-داش ۳-دیْش قیْسیم، دیْشاری، دیْشاریدا قالان، تاشرا[۷].

شاشا قالماق..şaşa qalmaq [تاثیرسیزائیلم] چوخ شاشیرماق.

شاشديرماق..şaşdırmaq [تاثیرلی ائیلم] چاشديرماق، حئيرته سالماق، شاشقين وضعيته سالماق (فا: حيرت زده كردن).

شاشديريجي..şaşdırıcı [صفت] عجيب (فا: محيرالعقول). stupendous

شاشقالوز..şaşqaluz [صفت] شاشيقين كيمسه‌لره حقارت اؤچون سؤيلنير.

شاشقين..şaşqın [صفت] دؤشونجه‌لری داغيلميش، قاريشميش، چاشقين، شاشيرميش، آغلينی ايتيرميش (فا: حيرت زده). {سنگلاخ سؤزلويونده ايشله نيبدير}.

شاشقين شاشقين..şaşqın şaşqın [ظرف] چوخ شاشيرميش بير وضعيته.

شاشقين‌ليق..şaşqınlıq [آذ] شاشقين اولما وضعيتی، آغلينی ايتيرمه (فا: تعجب). suprise

شاشقينجا..şaşqınca [صفت، ظ] شاشقين حالدا(فا: متعجّب). surpirsed

شاشقين‌لاشماق..şaşqınlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] شاشقين وضعيته گلمک.

شاشكوه..şaşkuh [اؤزل‌آذ] طوالش-پونل دا كند آدی {شاشقی}.

شاشليق..şaşlıq [اؤزل‌آذ] شيش، شيش كَبابی[۷].

شاشماز..şaşmaz [صفت] شاشقين وضعيته گلمه.

شاشماق..şaşmaq [تاثیرسیزائیلم] چاشماق، شاشقين وضعيته گلمک، چاشيب قالماق (فا: حيرت زده شدن). {سنگلاخ سؤزلويونده ايشله نيبدير، دده قورقود كيتابيندا ايشله نيبدير، باخ: چاشماق}.

شاشميش..şaşmış [صفت] مبهوت (فا: مبهوت). astonished

شاشيرتماجا..şaşırtmaca [آذ] شاشيرتماق اؤچون گؤرولن اويون.

شاشيرتماق..şaşırtmaq [تاثیرلی ائیلم] شاشيرديجی‌بير وضعيته گتيرمک، چاشيرتماق (فا: حيرت زده كردن).

شاشيرتيجي..şaşırtıcı [صفت] شاشيردان (فا: عجيب). wonderful

شاشيرما..şaşırma [آذ] تعجب ائتمه (فا: حيرت). perplexity

شاشيرماق..şaşırmaq [تاثیرسیزائیلم] بيرايشی نئجه گؤرمه‌يينی بيلمه‌يه جک وضعيته گلمک، چاشيرماق. {سنگلاخ سؤزلويونده ايشله نيبدير}.

شاشيريجي..şaşırıcı [صفت] شاشيرميش وضعيت، چاشيريجی.

شاشيريش..şaşırış [آذ] شاشيرماق ايشی ويا بيچيمی، چاشيريش.

شاطيْر..şatır [آذ، عربجه] ۱-چؤرک پيشيرن، چؤرکچی (فا: ايتی آياق). footman ۲-برده، ماکی، رزن، خياودا كند آدی.

شاطيرانلو..şatıranlu [آذ] خالخالا(سنجه‌بد) ياخين ياشايان بوْی آدی، اصلينده كورد بوْيلارينداندان اوْلاراق تورک ديللی و شاهسون ائلی نين متحدلريندن سايیلير لار[۱٤٤].

شاطيرتپه..şatirtəpə [اؤزل‌آذ] ۱-آذربايجان'دا يئرآدی ۲-بو كلمه چ/ش حرف دَييشمه سيندن اله گلمه دير و اصلينده چادير تپه سؤزونه باغلانير و شاطيْرطايفاسی قيپچاقلارا باغلی بوْيلار ايچينده آدی گئچيبدير[۱٦٦-۲٤۲].

شاعر..şair [آذ، عربجه] ۱-شعر يازان و سؤيله ين كيمسه.۲-گئنيش خياللی، دوُيارلی و دوُيقولو كيمسه (فا: شاعر). poet

شاعرانه..şairanə [ظرف] شاعركيمی، بديعی (فا: شاعرانه).

شاعرليک..şairlik [آذ] شاعر اولما وضعيتی (فا: شاعری). poetess

شاعره..şairə [آذ، عربجه] قادين شاعر (فا: شاعره).

شاغل..şağil [آذ] بير ايشه مشغول اولان (فا: ~). incumbent

شاغولا..şağula [اؤزل‌آذ] شاغلا:آستارا دا كند آدی.

شافتالی..şaftalı [آذ، بيتگی] گوْل‌گيللردن، ايری توْخوملو، ساری قيرميزی رنگلی و سوُلو ميوه‌لی‌بير آغاج و اوْنون ميوه‌سی فا: شفتالو) persica vulgaris {آلا و آلو سؤزوندن}.

شافتالی‌ليق..şaftalılıq [صفت] شافتالی آغاجی اكيلن يئر.

شافران..şafran [ع، آ] ساری قيرميزی مئيخوش آلما نوْعو.

شافع..şafe [آذ، عربجه] شفاعت ائدن، ديله ين (فا: ~).

شافعی..şafei [آذ، عربجه] اهل سنّت ده دؤرد مذهب‌دن بيری، ابو عبداللاه‌محمدابن‌ادريس شافعی حضرتلرينه منسوب(فا: ~).

شافی..şafi [آذ، عربجه] شفا وئرن، توخدادیجی (فا: ~).

شاق..şaq [آذ] شاق شاق، شق ها شاق: ۱-(اويونجاق)شئيلری-بيربيرينه ووُراندا چيخان سس، بوداق سينماسيندان وگوللـه آتما سيندان چيخان سس" شاق شاق گؤللـه‌لرين سسی گليردی". قهقهه، اوُجا سسله گوْلمه" شاق شاق گوْلمک".

شاقادان..şaqadan [ظرف] شاقا اوْلاراق.

شاقار..şaqar [اؤزل‌آذ] ۱-شاقيْر، بوْلبول كيمی اؤتَر ۲-چاخار، جسور[۷] {چاخار>چاقار>شاقار}.

شاقاق..şaqaq [آذ] گوز، آلين و ياناق آراسيندا آلماجيق سوموبونون اوْستونده اوْلان چوخورسوْو يئر[۲].

شاقالی..şaqalı [صفت] شاقاسی اولان سؤز (فا: فكاهی).

شاقراق..şaqraq [صفت] ۱-اوْرک آچان، سئوينج گتيرن.

شاقراق قوُشو..şaqraq quşu [آذ، ديرگی] باشی قارا، بوَينو قيرميزی بير قوُش نوعو. pyrrhula pyrrhula

شاقروُ..şaqru [اؤزل‌آذ] شاغروُ: چاغری، مَساژ، دعوت[۷].

شاق‌شاق..şaqşaq [آد] باخ: شاققاشاق.

شاققا..şaqqa [آد، ع‹شقّه›] ایکی‌یه پارچا لانمیش جمدک، ایکی‌یه بؤلونمیش هرشئی" بیرشاققا قویون اتی" (فا: شقّه).

شاققاشاق..şaqqaşaq [اسس‌تق] آغاج کیمی شئیلرین سیْنماسی سببیله چیخان سس، شاققیلتی ایله (فا: صدای شاق شاق).

شاققالاشماق..şaqqalaşmaq [باخ] شاققالانماق.

شاققالاماق..şaqqalamaq [تاثیرلی ائیلم] ایکی‌یه بؤلمک، شاققا شاققا ائتمک.

شاققالانماق..şaqqalanmaq [تاثیرسیزائیلم، بل] شاققاشاققااوْلماق-واوْلونماق.

شاققالی..şaqqalı [صفت] ائتلی کؤرک‌لی، گؤوده‌لی، ایری" شاققالی-آدام

شاققاناق..şaqqanaq [آد] ایکی شئیین بیربیرینه دیمه سونوجو چیخان‌سس، سینان‌بیرآغاجدان چیخان سس (فا: شاق شاق).

شاققیلتی..şaqqıltı [آد] ایکی شئیین بیربیرینه دیمه سونوجو چیخان-سس، سینان‌بیرآغاجدان چیخان سس (فا: شاق شاق).

شاققیلداتماق..şaqqıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] شاق شاق سسی چیخارماسینا سبب اوْلماق (فا: صدای شاق شاق در آوردن).

شاققیلداشماق..şaqqıldaşmaq [قا] شاققیلداماق، قاه‌قاه چکمک.

شاققیلداق..şaqqıldaq [آد] ۱-شاققیلتی سسی چیخارماق، ۲-قهقهه چکیب سس چیخارماق، چهچه ووُرماق (فا: چهچه زدن).

شاققیلداما..şaqqıldama [آد] شاققیلداماق ایشی.

شاققیلداماق..şaqqıldamaq [تاثیرسیزائیلم، سس تق] شاق شاق سس چیخارماق، چاققیلداماق (فا: شاق شاق کردن).

شاققیماق..şaqqımaq [باخ] شاققیلداماق.

شاقول..şaqul [آد، عربجه] بیر شئیین دیکئی‌لیگینی یوْخلاماق اوچون ایپ و مخروط شکلینده دمیرله دؤزه‌لن بیر نوع بنّایی وسیله (فا: ~). plumb line

شاقیْبک..şaqıbəy [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: چاقی+ بگ[۷].

شاقیْر..şaqır [اؤزل‌آد] ۱-اؤتَر ۲-باخ: چاقیْر[۷].

شاقیت..şaqıt [آد، دیرگی] ایلان بالیغینا بنزر چوخ ییرتیجی، کؤکس اؤزگه‌یی اوْلمایان، اتی بیه‌نیلن بیردنیز بالیغی (فا: نوعی ماهی). muraenna

شاقیرتی..şaqırtı [باخ] شاققیلتی.

شاقیرداماق..şaqırdamaq [باخ] شاققیلداماق، چهچه‌له اؤتمک.

شاقیماق..şaqımaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: شیْغیماق. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

شاکا..şaka [اسس‌تق] گولدوْرمک و اَیلندیرمک اوچون گؤرولن داورانیش‌لار و دئییلن سؤزلر، لطیفه. wit

شاکاجی..şakacı [باخ] شاکا دیین.

شاکاچی..şaqaçı [صفت] شاقا دئین (فا: بذله‌گو). joster

شاکاچی‌لیق..şakaçılıq [آد] شاکا دئمه ایشی(فا: بذله گوئی). joking

شاکاسیز..şakasız [ظرف] شاکا اوْلمایاراق، جدی صورتده.

شاکالار..şakalar [آد] شاکا سؤزلر (فا: هزلیات). facetiae

شاکالاشماق..şakalaşmaq [قا] قارشی‌لیقلی اولاراق شاکا ائتمک.

شاکر..şakir [صفت، عربجه] شُکر ائله ین (فا: شاکر). thankful

شاکی..şaki [صفت، عربجه] شکایت ائدن، گیلئی‌لیک ائدن (فا: ~).

شاگرد..şagird [آد، فا] اؤیره نجی، چیراق (فا: شاگرد).

شال..şal [آد] ۱-یوُن‌کیمی شئیلردن توْخونموش بؤیوک باش اؤرتویو، اوزون ائنسیز پارچا وتوخوما. ۲-بیر نوع نازیک و یومشاق پارچا" کشمیرشالی، ناخیشلی شال". {بو کلمه چوُل سؤزونون دَییشیلمیش‌شکلی اولمالیدیر، باخ: چوُل}.

شال..şal [اؤزل‌آد] هیشئیین و میانا(~، بگلی) دا کند آدی.

شالاخو..şalaxo [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، بو رقص آذربایجانلیلارین ان چوخ سئودیکلری کیشی رقصیدیر. اونو همیشه بؤیوک هوسله اوینییرلار. رقصه ایفاچیلار اؤزونو بوتون اوستالیغینی و مهارتینی گؤسترمه لی اولورلار. "شالاخو" ان قدیم آذربایجان رقصلریندن بیریدیر[۲۴۵].

شالاسر..şalasər [اؤزل‌آد] تبریز ده داغ آدی {شالاساریلمیش}.

شالاق..şalaq [آد، بیتگی] ۱-تئز یئتیشن ایری قوْوون نوْعو، بیر نوع ایی‌لی و ساری قوْوون جنسی (فا: نوعی خربزه). ۲-کلم ین کؤکونون دییین ده اوْلان ایری و قالین یاپراق. ۳-(مج) آبیرحیاسیز "شالاغین بیریدیر" {سالاق: تئز دریلمیش کیچیک قوْوون و قاپیز[۲۲۴]}.

شالبان..şalban [آد، دا] دیرک، قابیغی سوْیولموش آغاج گؤوده‌سی "شالبان دان آسیلان پالتار، شالبان دان آسیلان سوْغان".

شالتوک..şaltuk [اؤزل‌آد] فومن ده کند آدی {چلتیک}.

شالچی..şalçı [صفت] شال دوزلدیب ساتان.

شالقال..Şalkal [اؤزل آد] آلتای تؤرکلری شوْر بوْی لاریندانديد[۸۱-۱۵۸].

شال‌قوُشاق..şal quşaq [آد] بئله ساریلان بیر نوع اوُزون شال.

شالقوُن..şalqun [اؤزل‌آد] مرند ده داغ آدی.سراب دا کندآدی {توْخوماجیلیق لا باغلی آددیر}.

شاللاغا توُتماق..şallağa tutmaq [تاثیرلی ائیلم] شاللاق لاماق.

şallaq..شاللاق [آد] باخ: قامچی، قیرماج، قیرمانج؛ دری و بوجور شئیلردن دوزَلمیش اوزون دسته‌لی قامچی (فا: شلّاق) scourge {چالماق‌دان: چالقاق›شالقاق›شاللاق}.

şallaqlamaq..شاللاقلاماق [تاثیرلی ائیلم] شاللاقلا ووُرماق، قامچیلاماق، قیرماجلاماق.

şallaqlanmaq..شاللاق‌لانماق [بلسیز ائیلم] شاللاقلا دؤیولمک، قامچیلانماق.

şallı..شاللی [صفت] باشینا شال اؤرتموش، شالی اولّان.

şallı..شاللی [اؤزل‌آد] سراب‌داکندآدی {توْخوماجیلیق لا باغلی آددیر}.

şalma..شالما [اؤزل‌آد] بازارماسال و فومن ده کند آدی.

şalman..شالمان [باخ] شالبان.

şalu..شالو [اؤزل‌آد] هشتپر ده چای آدی.

şaluar..شالوار [آد، باخ: شال] بدنین بئل‌دن آشاغی قیسمی‌نی اؤرتن ایکی آیاقلی اوّست گئییمی (فا: شلوار). trousers

şaluar..شالوار [اؤزل‌آد] ابهر ده داغ آدی.زنجان دا کند آدی

şalvar ağı..شالوارآغی [آد] شالوارین ایکی آیاغی‌نین قوْووشان یئری. (فا: خشتک).

şaluarcıq..شالوارجیق [اؤزل‌آد] شادآباد علی: تبریز ده کند آدی.

şaluarlıq..شالوارلیق [صفت] شالوارا یارار، شالوار اوچون اولّان.

şalı..شالی [اؤزل‌آد] هئریس‌ده کندآدی {توْخوماجیلیق لا باغلی آددیر}.

şam..شام [آد] ۱-آخشام، گون باتان چاغی(فا: اول‌شب) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر ‹آقشام›، صح}. ۲-شامان سؤزونون قیساتیلمیشی۳-باخ: چام. ٤-شام۲(ع‹شمع›) ایچینه فیتیل قویولموش پیی، ایشیق وئرمک اوچون یاندیریلان شئی.

şama..شاما [آد، عربجه] بال مومو ویا پارافینه باتیریلمیش فیتیل.

şamata..شاماتا [باخ] شماتت.

şamaxı..شاماخی [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده رایوْن آدیدیر[۹۷]. م۲جی یوّزیلده عالیم پِتالامئی بوُرایا "ماما خئیا" دئییبدیر (یونان دیلینده ش اولّاماسینا سبب) بو شهر ساماخئی‌ده آدلانیب، بو آدا بنزر ایندیکی قازاخستاندا شومئخای‌آدلی‌یئر وار؛ شاماخی‌نی "خاماخ" ائلینین آدیندان آلینما بیلیرلر (قازیتیلار م۱۰-۱۱جی یوز ایلده خاماخ ائلی‌نین ایرتیش چای‌نین حوزه سینده یاشاماسینی گؤستریبدیر، عربلر بو آدا "ال" آرتیراراق الشماخیه دئییبلر.

şamar..شامار [آد] آچیق ال ایله اوّزه ووُرولان سیللە[۲].

şamaroğlanı..شاماراوْغلانی [آد] بوّتون کؤتو ایشلره سبب سایبلان[۲].

şamarlamaq..شامارلاماق [آد] آچیق الایله اوّزه سیللەووُرماق، شامار آتماق[۲].

şamama..شاماما [آد، بیتگی، ع‹الشمّامات›] گؤزل قوْخولو، شیرین، کیچیک قاووُن نوعو(فا: نوعی‌خربزه) cucumis dudaim {عربجه ده شمّ کلمه‌سی ایکی آنلامدا ایشله‌نیر: بیرینجی‌سی قوخولاماق آنلامینددیر و بو کلمه دن شامّه : قوخولاما دویوسو دوّزه‌لیر و الشَمّامات کلمه‌سیده خوش قوخولو شئیلره دئییلیر و شاماما سؤزوده بو کلمه نین دَییشیلمیش شکلیدیر و خوش قوخولو میوه اوّچون سؤیله‌نیلیر، شمّ ایکینجی معنادا اوُجا و یوکسک یئر آنلامیندادیر و شمیم ده اوجا داغ ویا یئکه بوُرون معناسیندادیر}.

şaman..شامان [آد] بوُ دین توّرکلرین و اؤزللیکله شرق آسیا توّرکلرینین اسکی دینی اولّوموش و سومرلرده اورتادوْغویا کؤچه‌رک، دینی و آدینی اؤزلریله داشیمیش وبولارا "شام ار" ویا "سام ار" و قیساجا سومر دئییبلر (فا: ~) {سوُمرجه ‹شاما اینی›، بعضا بَو کلمه‌نی آلینما سانیللار، حالبوکی قام (اسکی‌تورکجه‌ده: روحانی)سؤزونه باغلیدیر.}.

şaman..شامان [اؤزل‌آد] دامغان دا کند آدی.

şamanlıq..شامانلیق [آد] شامان دینی، شامان اُصولو.

şamanizm..شامانیزم [آد] شامانلیق، اسکی تورکلرده اولّان دین و اینانج، دوْغایا تاپینما و دوْغا اوّستو روحلارا اینانما بو اینانجین اساسی سایبلیر(فا: ~).

şamanist..شامانیست [آد] شامان یانلی‌سی (فا: شامانیست).

şamayı..شامایی [آد، فا‹شاه‌ماهی›] خزر، قارادنیز و آزوْف دنیزینده یاییلمیش بیر بالیق نوْعو.

Şam baba..شام‌بابا [آد] بیرجوّر خمیر دادلیجاسی[۲].

şambayatlı..شامبایاتلی [اؤزل‌آد] بوُ طایفا آنادولونون بوْزوق بؤلگه سینده یاشاییردیلار، صفوی‌لر دؤنمی بونلاردان بیر اوْبا قاجار بیرلیگی‌ایچینده، آذربایجانا کؤچوب‌صفویلره قاتیلدیلار[۸۵].

şampanza..شامپانزا [آفریقادیللرینده، آ، دیرگی] آغاجدا یاشایان، وُجودو قارا و اسمر میمون نوْعو، اوُزونلوغو ۱,٤متر، آغیرلیغی kg ۷۵، اؤزگوّرلوکده ۵۰ ایل یاشایابیلن‌بیرحئیوان(فا: شمپانزه).

şampayn..شامپاین [فر: یئرآدیندان] شامپانی: کؤپوکله‌نن قازلی اوّزوم شرابی (فا: شامپاین). champagne

şampo..شامپوْ [آد] اؤزللیکله باش یوُماق اوچون بیر نوعی‌سیوی ماده (فا: ~).

şampion..شامپیوْن [آد، فرانسیزجا]بیر ایدمان‌دا بیرینجی‌سیرایا چیخان کیمسه ویا تاقیم، چَمپیوْن (فا: شامپیون).

şamxal..شامخال [آد] ۱-بَی، خان، (داغستاندا) بؤیوک یئر صاحبی (فا: ~). ۲-قوْچان شهری یاخینلیغیندا کند آدیدیر، نادیرشاه افشار دؤنمی بو بؤلگه‌ده بیر سیْرا کؤره‌لر وارایدی، و دمیر اریده‌رک تفنگ دؤزلدیردیلر، بونلار دولدورما تفنگ ایدیلر و شامخال سؤزو اونلارین اوْستونده حک اولموشدو و بو آدلا تانینیردیلار.

şamxor..شامخوْر [اؤزل‌آد]آذربایجان‌دا رایون آدی[۲٤۰].

şamdan gülü..شامدان گوْلو [آد، بی، فا]ائولرده بئجه‌ریلن بیر نوْع بزک گوْلو .

şamdan..شامدان [شمع‌دان، ع+فا]شام‌قابی، شام قویولوب یاندیریلان قاب (فا: شمع دان).

şamdançı..شامدانچی [آد] گئچمیشده سارای‌لاردا ایشیق و شام یاندیرما ایشلرینه باخان.

şamsuvar..شام‌سوُوار [اؤزل‌آد]تبریزده شاهگؤلونه یاخین یئرله شیم یئری[۷۰].

şamsız..شامسیز [صفت]شام یئمه‌یی یئمه‌دن، شامی اوْلمایان.

şamfısdığı..شام‌فیسدیغی [آد، بیتگی]چام‌فیسدیغی، بیر نوع فیسدیق (فا: پسته).

şamqulu..شامقولو [اؤزل‌آد]میانا (یوردو)، مرند دا کند آدی.

şamkənd..شامکند [اؤزل‌آد]لاچین‌دا کند آدی[۲٤۰].

şamil..شامل [صفت، عربجه]ایچینه آلان، قاپسایان، قاپلایان (فا: ~).

şamlu..شاملو [اؤزل‌آد]عُثمانلی دؤنَمی حلب توْرک‌لرینین عمومی-آدی‌شاملوایدی(شام اؤلکه سینین آدیلا باغلیدیر). حسن بگ شاملو شیخ حیدره چوخ یاخین‌ایدی، بوُ دؤنم شاملو طایفالارینین ان اؤنملی اوْبالاری بوُنلاردان عبارت ایدی: بگدیلی، ایناللو، خدابنده لو، اوجی، بیچرلو، عبدللو، کرامتلو، اجیرلو، عربگیرلو، نلقاز[۸۵]

şamlu..شاملو [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

şamlıq..شاملیق [آد] ۱-آخشام یئمه‌یی، آخشام اوْچون حاضرلانان یئمک‌لر. ۲-چوخلو شام بیتن یئر، شام مئشه سی.

şamuşa..شاموشا [آد، بی، ت]بیر نوع یئییلن اوْت، پوی اوْتو.

şammə..شامّه [آد، ع]قوْخولاما حسّی(فا: ~).

şami..شامی [آد]بیر نوع کوتلئت.

şamırdağ..شامیرداغ [اؤزل‌آد]توْووز‌دا داغ آدی(۱۰۹۷)[۲٤۰].

şan..شان [آد، ع‌باخ: شن]شأن: آد، سان، شهرت، اوْن.

şan..شان [آد، فا]بال پتگی، دلیک‌لی و مولو پتک.

şana..شانا [آد]اوْت، سامان وکوْلش یئغما آراجی، شنه، داراق (فا: شانه). {فا› باخ: چان، چنگل؛ دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر› اوُشون› چیین باشی}.

şanapipik..شاناپیپیک [آد، دیرگی]باخ: چاووُش قوشو، شینه بوْب، بوُبو.

şanadaraq..شانادارا‌ق [آد]شانا وداراق بیرلیکده.

şanaşana..شاناشانا [صفت] گؤزگؤز، دلیک دلیک، شان شان.

şanagüllə..شاناگوْللـه [آد، بیتگی]دوُرقون سوُلاردا بیتن بیر چیچک.

şanalamaq..شانالاماق [تاثیرلی ائیلم]شنه‌له‌مک، شنه ایله اوْت یئغماق.

şanalanmaq..شانالانماق [بلسیز ائیلم]شانا چکیلمک، شانا ایله یئغیلماق.

şan beçə..شان‌بئچه [آد] گنج بال آری‌سی.

şantaj..شانتاژ [فر]بیر چیخار الده ائتمک ویا بیر ایشی گؤردورمک اوچون‌بیرینه‌بُهتان وورما و قوْرخوتما ایشی(فا: ~)shunting

şançı..شانچی [اؤزل‌آد]ساپلاییْجی، ایبی اوْخ و قارقی ایشله‌دن، سلحشوْر؛ چَنگیز خاقان’ین اوْردوباشی‌لاریندان[۷].

şanda..شاندا [اؤزل‌آد] آلچاق و رُطوبتلی یئر[۷].

şandaş..شانداش [اؤزل‌آد]سوُمر و هوررياردە برکت تانری‌سی[۲۱۱].

şandan..شاندان [اؤزل‌آد] آستارا‌دا یئر آدی[۲٤۰].

şandırmən..شاندرمن [اؤزل‌آد]تالیش شهری کندیستانی: ۲٦ کندی و ٦۵۰۰* نفر نفوسو واردیر، اهالی‌سی تورک و گیلک قئید اوْلوبدور. آهَکْلان (٦ک گ *۲۱۰/ ی‌تو) کندی ده شاندرمن‌ه باغلی کنددیر.

şans..شانس [آد]اقبال، طالع (فا: بخت). luck

şan şan..شان‌شان [صفت]شانا شانا، گؤز گوز، دئشیک دئشیک.

şan şan olmaq..شان‌شان اوْلماق [تاثیرسیزائیلم] گؤزگؤز و دلیک دلیک اوْلماق" باخ: باغری شان شان اوْلماق ".

şan şan eləmək..شان‌شان ائله‌مک [تاثیرلی ائیلم] گؤزگؤز و دلیک دلیک ائله‌مک" باخ: باغری شان شان ائله‌مک".

şan şərfət..شان‌شرافت [باخ]شان شؤوکت.

şan şövkət..شان‌شؤوکت [آد] آدسان، شانلی و شؤهرتلی.

şan şöhrət..شان‌شؤهرت [آد] آدسان، شانلی و شؤهرتلی.

şanqırtı..شانقیرتی [آد]بارداق و تاباق کیمی شئیلرین سیْنما سسی.

şanqırdamaq..شانقیرداماق [تاثیرسیزائیلم]بارداق، تاباق کیمی شئیلر سیناراق شانقیرتی سسی چیخماق.

şanqırşanqır..şanqırşanqır [ظرف] بؤیوک بیر شانقیرتی سسی چیخاراراق.

şanlı..şanlı [صفت] شوْکتلی، رشادتلی، جسور، اوْنلو (فا: محتشم)

şanələnmək..şanələnmək [باخ] شانالانماق.

şanələmək..şanələmək [باخ] شانالاماق.

şanı..şanı [آذ] چوخ شیرین شیره‌لی، عطیرلی، اوْزوم نوعو "آغ-شانی، قاراشانی"(فا: نوعی‌انگور) {فا: شاهانی سؤزوندن[۵]}.

şanı turşusu..şanı turşusu [آذ] شانی اوزوم ایله دوزه‌لن بیر نوع تورشو.

şanyu..şanyuُ [اؤزلآذ] (تانیوُ) سوْنسوزلوق، گئنیشلیک[۷].

şav..şav [آذ، بی، ت] چوْغان کیمی تمیزلیکده ایشله‌نن‌بیر اوْت.

şava..şava [باخ] داوا شاوا، داعوا شاعوا.

şavaq..şavaq [ع ‹شفق›] سحر تئزدن.

şavalan..şavalan [اؤزلآذ] اهر ده کند آدی {چاولان}.

şavan..şavan [اؤزلآذ] گئرمی و مراغا دا کند آدی {چاوان، چاولان}.

şavlə..şavlə [اؤزلآذ] شاوانه: سوُلدوز دا کند آدی {چاولا/ چاوان}.

şavəlilu..şavəlilu [اؤزلآذ] قاراداغ‌بسده کانلی طایفاسینا باغلی-اوْباآدی[۳، ۱۰۸]. {شاه ولیلو}.

şavmiyan..şavmiyanُ [اؤزلآذ] آذربایجانُدا نئچه یئر آدی[۲٤۰].

şavون..şavون [اؤزلآذ] گئرمی ده کند آدی {چاوان}.

şavə..şavə [اؤزلآذ] کوْمیجان، کبودرآهنگ ده کند آدی {چاوا}.

şah..şah [آذ، فا] ۱-پادشاه، خاقان، حکمدار. ۲-شاهمات اویونوندا باش مؤهره. ۳-(مج)ان یاخشی، "شاه اثر، بؤیوک اثر". ٤-آتین دال آیاقلاری اوْستونده کی دورماسی "آت بیردن شاها قاخدی" (فا: شاه). **shah**

şah..Şah [اؤزل آذ] توْرکمن-یاوموُت-بایرامشاهلیْ بوْی‌لاریندانديرلر[۱۵۸-۸۱].

şah-..şah- [اؤزلآذ] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله-نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۵۰ آد سایماق اوْلار).

şahəsər..şahəsər [آذ، فا+ع] دیری اوستون و بؤیوک اوْلان بیر ایش و یا کتاب (فا: شاهکار). **masterpiece**

şahatala..şahatala [آذ] اوُرمو گؤلونده بیر آدا {باخ: شاه، تالوی}[۱٤۰].

şahad..şahad [ع‹شاهد›] شاهات: دییرماندا اوُن اوْیوتمه حاقّی "شاهات گئچمک" (فا: شاهد).

şahanə..şahanə [صفت، فا] ۱-شاها لایق، شاهلا ایلگی‌لی. ۲-چوخ گؤزل، گؤرکم‌لی، چوخ نفیس، مکمّل، مُحتشم (فا: ~).

şahoğlu..şahoğlu [آذ] شاه بالاسی (فا: شاهزاده). **prince**

şahbaz..şahbaz [آذ، فا، دیرگی] ۱-ترلان. ۲-بیر نوع ایری آغ دوْغان. ۳- ایگید، قوچاق، باشاری‌لی(فا: شاهین). ۳-چاپیارالی تورکجه گؤزل شعرلری اولان بیر شاعیرین آدی.

şahbal..şahbal [باخ] شاهپر.

şahbudaqlı..şahbudaqlı [اؤزلآذ] قاراداغ‌موغانلی‌طایفاسینا باغلی‌اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

şahbuz..şahbuz [اؤزلآذ] آذربایجان‌جمهوریتینده رایوْن آدیدیر.

şahbeyt..şahbeyt [آذ] شعرین ایلک بئیتی، مطلع، شعرین ان گؤزل سئچیلمیش بئیتی (فا: ~). **best verse of a poem**

şahbizək..şah bizək [آذ، بیتگی] بیر نوع بیتگی، قارین آغری‌سی، قوُلونج، دالاق، قره‌اؤسکورمه اوْچون درماندير[۱۳٦].

şahbəyim..şahbəyim [اؤزلآذ] حُرمتلی قادین، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

şahpər..şahpər [آذ، فا] اوُزون تئلک.

şahpəçəməni..şahpəçəməni [اؤزلآذ] اوْره‌گیر بوْیونا عاید یئر آدی (م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

şahtəxti..şahtəxti [اؤزلآذ] قوزئی آذربایجاندا یئرآدی {شاه‌تختی آدی بیر سیرا روایتلره گؤره شاه اسماعیل و یئنه‌ده بعضی دئییشلره گؤره اونون اجدادیندان بیرینین اوْتوراق یئری اولدوغو اوْچون بئیله آدلانیبدیر، بؤلگه‌ده "شاه‌باغی"، "شاه‌آرخی" اولدوغودا سؤیله‌نیلیر}.

şahtərə..şahtərə [آذ، بیتگی] آران یئرلرده تاخیل اَکین‌لرینده بیتن و خالق طبابتینده استفاده ائدیلن بیتگی و اوْنون چیچگی.

şahtərəgillər..şahtərəgillər [آذ، بیتگی] ایکی چنک‌لی‌لردن بیر سوْی.

şahtut..şahtut [آذ، بیتگی] جالاق ائدیلمیش توُت آغاجی و میوه سی.

şahtuğu..şahtuğu [آذ، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا: گل سرنگون).

şahçı..şahçı [صفت] شاه یانلی‌سی (فا: شاه پرست). **royalist**

şaxatun..şaxatun [یازار] قیز آدی، فخرالدین احمدُین قیزی اوْلاراق هـ۶۷۲ده دوْنیادان کؤچموشدور[۵۲].

şahxanımı..şahxanımı [آذ] ملیکه (فا: ملکه). **queen**

şahid..şahid [آذ، عربجه] ۱-تانیق. ۲-باخ: شاهاد(شاهات).

şahاسماعیل..şah ismayıl [اؤزلآذ] صفوی‌حکومتی‌نین‌قوروجوسو و آذربایجانین آدلیم ساواشچی، سیاستچی‌و شاعری، باخ: صفویلر، اردبیل.

şahanə..şahanə [صفت، فا] ۱-شاها لایق، شاهلا ایلگی‌لی. ۲-چوخ گؤزل، گؤرکم‌لی، چوخ نفیس، مکمّل، مُحتشم (فا: ~).

şahoğlu..şahoğlu [آذ] شاه بالاسی (فا: شاهزاده). **prince**

şahbaz..şahbaz [آذ، فا، دیرگی] ۱-ترلان. ۲-بیر نوع ایری آغ دوْغان. ۳- ایگید، قوچاق، باشاری‌لی(فا: شاهین). ۳-چاپیارالی تورکجه گؤزل شعرلری اولان بیر شاعیرین آدی.

şahbal..şahbal [باخ] شاهپر.

şahbudaqlı..şah budaqlı [اؤزلآذ] قاراداغ‌موغانلی‌طایفاسینا باغلی‌اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

şahbuz..şahbuz [اؤزلآذ] آذربایجان‌جمهوریتینده رایوْن آدیدیر.

şahbeyt..şahbeyt [آذ] شعرین ایلک بئیتی، مطلع، شعرین ان گؤزل سئچیلمیش بئیتی (فا: ~). **best verse of a poem**

şahbizək..şah bizək [آذ، بیتگی] بیر نوع بیتگی، قارین آغری‌سی، قوُلونج، دالاق، قره‌اؤسکورمه اوْچون درماندير[۱۳٦].

şahbəyim..şahbəyim [اؤزلآذ] حُرمتلی قادین، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

şahpər..şahpər [آذ، فا] اوُزون تئلک.

şahpəçəməni..şahpəçəməni [اؤزلآذ] اوْره‌گیر بوْیونا عاید یئر آدی (م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

şahtəxti..şahtəxti [اؤزلآذ] قوزئی آذربایجاندا یئرآدی {شاه‌تختی آدی بیر سیرا روایتلره گؤره شاه اسماعیل و یئنه‌ده بعضی دئییشلره گؤره اونون اجدادیندان بیرینین اوْتوراق یئری اولدوغو اوْچون بئیله آدلانیبدیر، بؤلگه‌ده "شاه‌باغی"، "شاه‌آرخی" اولدوغودا سؤیله‌نیلیر}.

şahtərə..şahtərə [آذ، بیتگی] آران یئرلرده تاخیل اَکین‌لرینده بیتن و خالق طبابتینده استفاده ائدیلن بیتگی و اوْنون چیچگی.

şahtərəgillər..şahtərəgillər [آذ، بیتگی] ایکی چنک‌لی‌لردن بیر سوْی.

şahtut..şahtut [آذ، بیتگی] جالاق ائدیلمیش توُت آغاجی و میوه سی.

şahtuğu..şahtuğu [آذ، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا: گل سرنگون).

şahçı..şahçı [صفت] شاه یانلی‌سی (فا: شاه پرست). **royalist**

şaxatun..şaxatun [یازار] قیز آدی، فخرالدین احمدُین قیزی اوْلاراق هـ۶۷۲ده دوْنیادان کؤچموشدور[۵۲].

şahxanımı..şahxanımı [آذ] ملیکه (فا: ملکه). **queen**

şahid..şahid [آذ، عربجه] ۱-تانیق. ۲-باخ: شاهاد(شاهات).

şahdamar..شاهدامار [آد، فا+تو] ۱-آناداما‌ر ۲-(مج)ان مُهم و اساسلی اوْلاراق (فا: سرخرگ). artery

şahrə..شاهراه [آد، فا] آنایوْل (فا: شاهراه).

şahrox rizvani ğoğa..شاهرُخ‌رضوانی غوُغا [اؤزل‌آد] ماکی‌لی چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

şahrud..شاهرود [اؤزل‌آد] سمنان اُستانینا باغلی بیر شهر آدی.

şahrud bölgəsində türk kəndlər adlı..شاهرود بؤلگه‌سینده‌تؤرک‌آدلی کندلر [اؤزل‌آد] موُغان (٦ک‌گ‌د *٤۰۰/ غ‌تو)، مَیامِی(غ‌تو)، اَبر (۸ک‌ق *۱۱۵۰/ ی‌تو).

şahrud-nərdin bölgəsində türk kəndləri..شاهرود–نَردین بؤلگه‌سینده تؤرک کندلری [اؤزل‌آد] تَلْوین (۱٤ک‌ب *٤۵۰)، نامنیک (۱۵ک‌ق‌ب *۹۰۰)، گُلستان (۱٦ک‌ب *۱۲۰)، سوُداغیلان (۲۰ک‌ق *۹۰)، قوْشادَییرمان (۲۲ک‌ق‌ب، / ی‌تو)، کَنَسکوُ (۲٤ک‌ق *۲۰۰/ ی‌تو)، حسین‌آباد (۲٤ک‌ق *۹۰۰)، حق الخواجه (۲٤ک‌ق‌د *۱۲۰)، دست شاه (۳۲ک‌ق *۳۵۰)

şahzadə..شاهزاده [آد، فا] شاه اوْغلو، شاه قیزی (فا: شاهزاده).

şahsevən..شاهسئون [اؤزل‌آد] شاهسَون: هشتَری، میانا(سقُربان) دا داغ آدی. ساوه–نوبران، صحنه‌ده کند آدی. آذربایجان جمهوریتینده کند آدی[۲٤۰].

şahsevən elinin tayfaları..شاهسئون‌ائلی‌نین‌طایفالاری [اؤزل‌آد] شاهسئون: بوُ بیرلیک صفویلر دؤروندن بری آذربایجانین ان بؤیوک سیاسی و اجتماعی ائلی اوْلاراق گؤنوموزه کیمی هرحادثه و اوْلایدا نقشینی گؤرمک اوْلار، شاهسون بیرلیگی اصلینده قیزیلباش بیرلیگی-نین داوامچی‌سی ساییلیر و آیری دئییشله بوُ بیرلیگیه آزجا فرق قوْیمادان قیزیلباش بیرلیگی دئمک اوْلار و گوُیا شاه‌عباس زامانی بعضی قیزیلباش بؤیوکلری و اؤزللیکه اوستاجلولاردان شاه عباسا معترض اوْلورلار، بو آرادا بعضی‌لری و اوْجمله دن مُرشدقوُلوخان قتله یئتیشدی و بوُ دؤنمدن سوْنرا قیْزیلباش بیرلیگی یئرینه شاه عباس طرفیندن شاهسون بیرلیگی یاراندی ودوْغروسو بوکی بیرلیگین آدی شاهسون آدینا دَییشیلدی، و معناجا شاه فدایی‌لری دئمکدیر؛ (بوُ آدی شاه اسماعیل دؤورونه آپاران آراشدیرماجیلاردا وار و بعضاده شاهسون سؤزونده شاه کلمه‌سینی شاه علیمردان"ح-علی" آدینا باغلاییرلار "وفایی")؛ شاهسون‌ائلی مختلف قیناقلارجا چوْخلو طایفالارا آیریلیر بوُ قیناقلاردان بیری شاه عباس زامانی اسپانیایا گؤندەریلن و اوْرادا مسیحی اولان اورْوج بگ (اسپانیا پادشاهی اونْا دوْن ژوُآن لقبی وئرمیشدی) طرفیندن وئریلمیشدی، اوْرادا شاهسئون‌لر ۳۲ طایفا اولاراق بلیرلنمیشدی، "پیتئرو دلاواله" آوروپالی سیّاح شاه عباس زامانی بؤلگه‌نی گؤره‌رک یازیرکی بوُ طایفالارین ۱٦سی ساغ قوْل و ۱٦سی‌دا سوْل قوْل شکلینده تانینیرلار. بوُ قیناقداکی آدلار بئیله‌دی: ۱-اوُستاجلو، شاملو، افشار، توْرکمان، بایات، تکه‌لی، خُدابنده‌لو، ذوالقَدرلو، قاجار، قارامانلو، ۱۱-بایبوُردلو، اسپیرلو، اوْیرات، چاووُشلو، آسایشلو، چمیشگَزَکلو، ساری‌زوْلاقلو، قره باجاقلو، بوْرجلو، قوْیون اریلو، ۲۱-قوْرقولو، بوْزجالو، حاجی‌فقیه‌لو، حمزه‌لو، سوُلاقلو، محمودلو، قاراچوْماقلو، قاراقوْیونلو، گزی بؤیوکلو، ۳۰-پیک‌لو/ بیگلو، ایناللو، ۳۲-کوه-گیلویه‌لو/ کئه‌گیله‌لی، البته‌شاهسئونلربیرلیگی، طایفالارین قاتیلیب چکیلمه‌سیله مختلف دؤنملرده آزالیب چوْخالما قدایدی، ایندیسه "ایران آمار مرکزی" قیناقلارینا گؤره، بوُطایفالاردان علاوه آیریلاریدا آرتیریلماقدادیر، (بونلار ٤٤ طایفا و تیره لری حالینداییر، طایفالاردان آد آپاراراق طایفا بوْیلاریندا "تیره‌لرده" ساده‌جه عمومی آدلارا دیرناق ایچینده اشاره اوْلونور و اینسان آدلارینا دایالی تیره‌لر بوُرادا قئیداوْلونماییبدیر): ۱-آرالوُ، آیواتلوُ، اجیرلو (بوْیلاریندان: اوْروزلو، چپلر، کوْسالار، توُرون، اریشلو)، اوُدولو، بالابگلو، بگ-باغلوُ، بگدیلی (ساری‌گبه‌لو، بالاخانلو، گوشلو)، تکه‌لی (کوّل‌آباد، قارالار، یازالوند، کلوان، توْخمارلو، سیْغیرلی، شاه‌قیْزلی)، جَفرقولوخانلی (طهماسلو/ تکمزلی)، ۱۰-جفرلو، جلودارلو (یاخانلو)، جاهان‌خانیملی، حاجی‌خوْجالی (قاراگؤزلو، پوْلادخانلی، قایتارانلی، آبیشلی، آتاقارداشلی، ماشیلو)، حسین حاجیلو، (جارایلی، قاراداغلی)، حُسینَکلو (للـه‌لی، کچکانلو، خزیلی)، خیْنیسلی/ خامیسلو (الش)، خلفه‌لی/ خلیفه‌لو، دمیرچیلی (قدیرلو، گؤزچلی، مادلو)، رضابگلو، ۲۰-ساری‌بانلار(موُچورلو، جوُروقلو)، ساری‌خان‌بگلی (کوْرلار)، ساری‌خانلی، ساری‌نصیرلو، سیدلر (ملی)، شاه‌علی‌بگلی، تالیش میکاییللی (بینه‌لر، ملالو، جانیارلی، نورولو، قارا باغلار، قیزیل کئچیلی)، عربلو، علی‌بابالو (قاراموسالی، نظرعلی بوُلاغی، قوْتوربوُلاغی، هموار، بیک‌الو)، عیسالی (هامپا)، ۳۰-قارالار جبه‌دره/ جبدرق، قارالار خیاوی (سویلش/ سؤیلش)، قوُتلار (جنلر، قاراجالار)، قوْجابگلی (شاهماربگلی، جوُروق بگلر، تپلی/ تپه‌لی، کوّردلر، هامپا، سردارلی، آیلار)، کوْرعابباسلی (کوْرلار، ترید)، کلاش (بدیرخانلی، پاشالی)، گبه‌لی (قنیملی حاجی چاپا، قاراگبه‌لی)، گئییکلی/ گئییهلی(آبیشلی، جبه‌لو، قاراپتکلی، گوّن ائولی، مدینه لی، بوْزاوْغلو، قایتارانلی، توُمارلی، نظرلی)، لاری/ لاهرود(بسدی)، مُرادلو، ٤۰-مستعلی‌بگلی (مشی‌لو/ مشهدی‌لی)، موُغانلی (بجروان، گؤیجه‌لر، گوّنشلی، الجلر، موزیکلر، توُماغانلی، بگلر، صوْفولار، خیرداپای، قاراولی/

قاراائولی، دللر/ دلیلر، قارالار، ملکلر)، هوْمونلو (تکه‌چی، آللاهوئردی، گروس)، یکلوّ (رُستملی)، ٤٤-زاخورانلو؛ ان سوْن سؤز: بوُ بیرلیک یاخین‌دؤنملره کیمی هرسیاسی و ملی‌حادثه‌ده و چوْخراق‌دا خالق له‌اینه اؤنملی‌نقشلری‌اوْلدوقلارینا‌خاطر، حکومت باشچیلاری نین اؤزللیکله ظالم رضا میرپنج و تؤره‌مه‌لری و اوْنلارین تربیت ائتدیگی یازارلارین تاریخی کینلریندن دوْلایی غضبینه گله-رک، ان آغیر اتهاملارلا قارشیلاشیرلار، یئری وار آذربایجان تاریخچیلری یازیلاریندا اوْنلارین حاققیندا، داها آرتیق آراشدیرمالارا امک صرف‌ائده‌لر[۳، ۱۰۸].

شاهسئوه‌نی..şahsevəni [اؤزل آد] آذربایجان خالق رقصلریندن بیریدیر، خاطیرلادیغیمیز تره‌که‌مه و خانچوبانی قبیله لرینده اولدوغو کیمی، شاهسئونلرین ده اؤز ماهنیلاری، رقصلری اولوب و بونلار آذربایجانین باشقا رایونلاریندا یاییلمیشدیر. بو رقصلردن بیری ناخجیواندا مشهور اولان " شاهسئوه نی " دیر. بو قدیم رقصی توی شنلیکلرینده هوسله اویناییرلار. رقص چوخ آغیر تئمپده گئدیر. اونو آنجاق قوجالار اویناییرلار[۲٤٥].

شاه‌سؤیود..şah söyüd [آد، بیتگی] شوْراق توْپراق‌لاردا و دؤزن ده بیتن و سؤیوده بنزر بیر کوْل آغاج.

شاه‌عباس‌ثانی..şahabbas sanı [آد] (م١٦٧٤-١٦٤٢)صفوی-شاهیدیر، تؤرکجه و فارسجا شعرلری وار و ثانی تخلص ائدیردی[۲۸].

شاه‌علی‌بگلی..şah əli bəy [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

شاه‌فنر..şahfənər [آد] اصلی فنر (فا: شاه فنر). main spring

شاه‌قاسم..şahqasım [یازار] ۸۷هـق خوراساندا‌جام‌شهرینده اولموش، تؤرکجه فارسجا وگیلک‌لهجه سیله شعرلری وار.

شاه‌قیْزلی..şah qızlı [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

شاه‌قیزی..şahqızı [آد] شاه بالاسی (فا: شاهدخت). princess

شاه‌کیمی..şahkimi [صفت] ملوکانه (فا: ملوکانه). kingly

شاه‌گلدی..şahgəldi [اؤزل‌آد] قاراداغ‌یوسفانلی‌طایفاسینا باغلی اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

شاهگؤلو..şahgölü [اؤزل‌آد] تبریز ده کند و بؤیوک گؤل‌آدی، باخ: تبریز.

شاهلیق..şahlıq [آد] شاه اوْلما وضعیتی، پادشاهلیق(فا: شاهی) kingly

شاهمات..şahmat [آد، فا] شاه اؤلدو اوْیونو، شطرنج(فا: checkmate(~

شاهمار..şahmar [آد، فا] ۱-زهیرلی‌ایری‌ایلان‌جنسی ۲-شعرلرده گؤزه‌لین ساچینا اشاره "عزیزیم‌آلدی منی. کمنده سالدی منی. ساچلارین شاهمار ایلان. دولاندی چالدی منی" (فا: ~).

شاهماربگلی..şahmar bəyli [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

شاهمَران..şahməran [آد، د، فا] میتولوژی‌یه گؤره خوْروز یوُمورتاسیندان دوْغان و سوْلوغو و باخیشی اؤلدّروجو بیر جاناوار، باشی اینسان و گؤوده‌سی ایلانا اوْخشار بیر نوع افسانوی یاراتیق.

شاهمردان..şahmərdan [آد] بیر نوع آغیر توخماق ویا چکوّش[۲].

شاهمَرس..şahmərəs [اؤزل‌آد] اوُجان دا کند و داغ آدی. {شاه+ماراسی› شاه مَره‌سی: شاه اوْتلاغی}.

شاهناز..şahnaz [آد، فا] آذربایجان موغاملاریندان بیری (فا: شهناز).

شاهنامه..şahnamə [اؤزل‌آد] باخ: فیردوسی.

شاهنشاه..şahənşə [آد، فا] شاهلارشاهی (فا: پادشاه). imperial

شاهنشین..şahnişin [آد، اسکی، فا] ۱-اوْتاغین کوّچه طرفه چیخان پنجَره‌لی چیخینتی‌سی، بالکوْن. ۲-آرابا و فایتون‌لاردا سوّروجونون اوْتوردوغو یئر.

شاه‌نیگارخانیم..şahnigarxanım [یازار] (گونش١٢٢٩-١٢٧٨) قازاخ-دا آنادان اوْلدو و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

شاهی..şahı [یازار] شاه اسماعیل ساراییندا یاشارمیش، اونون دیوانیندان فقط دؤرد غزل بوگونوموزه چاتیبدیر[۱۱۷]. ۲-شاهی۲(آد، فا)اسکی‌لرده بیرقرانین اوْندان بیری اوْلان پول بیریمی ۳-مازندران اُستانینا باغلی بیر شهر آدی(فا: ~). ٤-شاهی‌بؤلگه‌سینده توّرک آدلی کندلری(اؤزل‌آد) اَخته چی (١١ک ق‌ب)، توّرکمن خیل (٦ک‌ب)،

شاهین..şahin [آد، دی، فا] سوُنقور قوُشو، بیر نوع دوْغان، دلیجه دوْغان. royal,buteo buteo

شاهین..şahin [یازار] ۱-(١٣١٨٥-١٢٦٢) مشدی عبدل شاهین شوشا شاعریدیر، ایلکجه رهزن و سوْنرا شاهین تخلّص ائتمیشدیر ۲-(١٢٧٩-١٣٢٧٥) شاهین فاضل قوُبالی‌شاعردیر۳-(ش١٣١٩)میرزاعاباس‌شاهین‌باکی شاعریدیر[۱۱۷].

شاهیندئز..şahindej [اؤزل‌آد] باخ: سایین قالا.

شاهین‌فاضیل..şahin fazil [یازار] ش١٣١٩ده آذربایجان جمهوریتینده قوْبا قصبه سینده آنادان اولوب و گؤزل غزللری واردیر.

شایان..şayan [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اویقون، یاراشیر، لایق (فا: شایان).

شایبال..şaybal [اؤزل‌آد] شیْماریْق، نازلی[۷].

شایبه..şaibə [آد، عربجه] اسکیک‌لیک، قُصور، عیب (فا: ~).

شاید..şayəd [باغلایجی سؤز، فا] بلکه، اوْلورسا (فا: ~). perhaps

شایسته..şaistə [آد، فا] یاراشان، لایق (فا: ~).

شایع..şaye [صفت، عربجه] یایقین، یاییلمیش (فا: ~). prevalent

شایعه..şayiə [آد، عربجه] دئدی قودو، یایقین سؤیلَنتی، دیل‌لرده گزن دانیشیق و سؤز (فا: ~).

شایعه ساز..şayiə saz [صفت] چوْوچو (فا: آراسؤزجو). gossip

شایق..şayiq [آد، عربجه] شوْوقلو، مئیلی اوْلان، اردیبل ده کند آدی.

شایق..şayiq [یازار] (م۱۹۵۹-۱۸۸۱)عبدالله شایق تیفلیس‌ده آنادان

اولوب، تورکجه شعرلری وار[۱۱۷].

شایلان..şaylan [اؤزل‌آد] چایلان: نازیک، کیبار، نشعه‌لی، گوْلراوْزلو[۷]. {شایلان سؤزو چاغلان / چاولان / چایلان سؤزونون بیر دئییشی دیر و اصلینده شلاله و آبشار آنلامیندادیر}.

شایلیغ..şaylığ [اؤزل‌آد] شرف، اوْنور[۷].

شایرد..şayırd [آد، فا] شاگرد.

شایفلی..şayıflı [اؤزل‌آد] زنگیلان‌دا کند آدی[۲٤۰].

شایین..şayın [باخ] آیین شایین.

شئیپور..şeypur [آد] زوُرنا، اَیری بوْرو شکلینده آغزی گئن موُسیقی ویا سیقنال آلَتی (فا: شیپور).

شئیپور بوُرون..şeypur burun [آد] بوُرون دئشیک‌لری شیپور کیمی اوْلان.

شئیپورچو..şeypurçu [صفت] شیپور چالان.

شئپیک..şepik [آد، دا] بیر نوع دابانسیز راحتی باشماق.

شئرالی ..şerali [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی {۱-شئرعلی، آصلان علی. ۲-شیر طایفاسینین آلانی}.

شئرسن خط؟..şersən xət? [آد] اوشاقلارآراسیندا پول سیکه سیله اویناندان بیر اوْیون آدی (فا: نوعی بازی با سکه در بین کودکان).

شئرمَمد..Şerməmməd [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی.

شئش..şeş [آد، باخ: شوّش] توْپ و توّفنگ بوْروسونون ایچینده کی حالقاواری جیزیق‌لارین هربیری. ۲-شئش۲(آد، سایی، فا) آلتی، بئش‌دن سوْنراکی سایی، آلتی دیللی و توْپوزلو قدیمی بیر سلاح.

شئشبوُلوکی..şeşbuluki [اؤزل آد] شش بلوکی: آذربایجان تورکلری قاشقای بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

شئشه..şeşə [صفت، باخ: شوّش] دیک، سیوری.

شئشه بوینوز..şeşə buynuz [صفت] دیک بوینوز، ایتی بوینوز.

شئشه بیغ..şeşə bığ [صفت] بیغ‌لاری دیک کیمسه.

شئشه‌لنمک..şeşələnmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-آجیق‌لانماق، قیشقیرماق، سرت سؤز دئمک، قابارماق، خوروزلانماق. ۲-باخ: شوّش لنمک

شئشه‌له‌مک..şeşələmək [تاثیرلی ائیلم] دیک لتمک، دیک ساخلاماق.

شئشه‌لیک..şeşəlik [آد] دیکباشلیق.

شئف..şef [آد، این] باشقان، رییس (فا: رئیس).

شئکلی..şekli [صفت، عربجه] ظاهرا، گؤرونوشجه (فا: شکلی).

شئللَللیّ..şelləlli [اؤزل‌آد] تبریز یاخینلیغیندا کند آدی.

شئیخ..şeyh [اؤزل آد] شئیخ: توّرکمن-چاودوُر بوْی‌لاریندادیر[۸۱-۱۵۸].

شئیور..şeyvər [اؤزل‌آد] اهر ده داغ آدی {باخ: شوّوَر}.

شئه..şeh [آد] هاوادا بوُخارین گئجه‌نی سوْیوقدان دامجی شکلینه گلمه‌سی، قیروْو، چئه (فا: شبنم). dew {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹چئه›/ چکمک +ه› چکه› چه› چئه› شئه، باخ: چکمک}.

شئه دوُران..şeh duran [آد، بیتگی] یوّکسک داغ چمن‌لرینده بیتن، و بیر سیرا بیتگی‌لرله (یئمیشان، گوّل، ایت بوُرنو، بؤیورتکن، قایتارما) بربر گوّل چیچک‌لیلر تاقیمینا عاید اوْلان بیر بیتگی.

شئه‌سیز..şehsiz [صفت] شئهی اوْلمایان هرشئی.

شئه‌لنمک..şehlənmək [تاثیرسیزائیلم] شئه‌لی‌اولماق، اوّستونه شئه قونماق.

شئه‌له‌مک..şehləmək [تاثیرسیزائیلم] اوّستونده شئه اوْتورماق و قونماق.

شئه‌لی..şehli [صفت] اوزه‌رینده شئه اوْلان، طراوتلی، تر، تازا.

شئه‌لیک..şehlik [صفت] اوزه‌رینده شئه اوْلان یئر، طراوتلی یئر.

شئی..şey [آد، عربجه] ۱-معیشت ده و ایشده‌لازیم اوْلان هر هانسی بیر جیسیم و مادّه، زاد "بازاردان بیر شئی آلابیلدین می؟ ". ۲-مجازی حالدا اثر، ایش، و هر اتّفاق اوّچون سؤیله‌نیر "بیر شئی‌لر یازیردی، اوْنا بیر شئی اوْلوب" (فا: ~).

شئیبان..şeyban [اؤزل‌آد] (شَبان، شیْبان، چیْبیْن، زیْبیْن) سینَک، حشرات.

شئیبان..şeyban [اؤزل‌آد] ۱-چوْبان ۲-اوْغوزنامه‌ده، اوْغوزخان‌ین وزیرلریندن[۷]؛ جوُجی خانین کیچیک اوْغلونون آدی؛ عربجه ده شئیبان (ع‹شِیبان›) سؤزو اینسان و قبیله آدی اوْلاراق واردی[۱۲]، بوسببله تاریخ بوْیو تورکجه شیْبان سؤزو عربجه کلمه نین سؤیله نیش طرزی تاثیری آلتیندا قالمیشدیر.

شئیخان..şeyxan [اؤزل‌آد] ساووجبوُلاق دا داغ آدی.سوُلدوز دا کند آدی.

شئیخانلار..şeyxanlar [اؤزل‌آد] غور توّرکلرینه باغلی و کوُرمانج دیلینده دانیشان بیر بوْی آدی، باخ: کوُرمانج؛ باخ: شیْخلو، شیْخلار.

شئیخَنا..şeyxəna [عربجه] ائی شیخ، شیخیمیز.

شئیدان..şeydan [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی، اوُرمیه ده داغ آدی {۱-سئیدان›سئی+دان: چای و دان و نور یئری ۲-شوّو+دان}.

شئی‌شوّی..şeyşuy [آد] هرجوّر لازیم اولان شئی‌لر" ائوه‌شئی‌شوّی آل".

شئی‌گیزلتدی..şey gizlətdi [آد] اوشاقلارآراسیندا بیرشئیی گیزله‌دیب تاپماغا چالیشاراق اویناناں بیر اوْیون آدی.

شئی‌مئی..şey mey [باخ] شئی شوّی.

شئین‌آوا..şeynava [اؤزل‌آد] شاهین آباد: اورُمیه‌ده کند آدی.

شئیهه..şeyhə [آد، فا] آتین کیشنه‌مه سسی.

شئییدلی..şeyidli [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی {۱-سئی+ایدلی: چای لی یئر. ۲-شوّیودلو یئر}.

شب..şəb [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گئجه (فا: ~).

شبئه..şəbeh [آد، ع‹شبیه›] مختلف معنالاردا ایشله نیر: شبئه بزه‌مک: نمایش اوْیناماق، ادا چیخادیر (فا: ~).

شب‌بوُی..şəbbuy [آد، ب، فا] تورُپ گیللردن، گؤزل قوخولو، چوخ ایللیک، اوْتسوو، رنگ به رنگ قیرمیزی ساری موْر چیچگی اوْلان آخشام چاغی و گئجه عطیرساچان، بزک بیتگی‌سی، گئجه گوّلو (فا: ~). mathiola

شب‌چیچک..şəb çiçək [آد، بیتگی] گئجه‌لر آچیلان چیچک نوْعو.

شب‌کوْلاه..şəb kolah [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گئجه پاپاغی (فا: شب کلاه).

شب‌کوُر..şəb kur [آد، فا] گئجه کوْرلوغو، گئجه گؤرمه‌ین ویا آز گؤرن.

شب گوّلو..şəb gülü [آد] گول و بیتگی آدی (فا: شب بو).

شباب..şəbab [آد، عربجه] گنج‌لیک، جاوانلیق (فا: جوانی).

شبان یالی..şaban yalı [اؤزل‌آد] خالخال دا داغ آدی.

شباهت..şəbahət [آد، عربجه] اوْخشارلیق، بنزرلیک (فا: ~).

شبپره..şəbpərə [آد، دی، فا] باخ: یاراسا، گئجه قوُشو.

شبرتو..şəbərtu [اؤزل‌آد] بیجار دا کند آدی.

شبستر..şəbistər [اؤزل‌آد] بو شهر تبریزین گونباتان طرفینده و ٦٠ کیلومترلیگینده یئر آلیبدیر. بوُ شهردنیز سوُلاری سَویه سیندن ۱٤۰۰ متر یوّکسک‌لیکده اوْلاراق ش۱۳۸۵ده شهرستان نفوسو ۱۲٤۰۰۰ و شهر نفوسو ۱۵۰۰۰نفردیر، شهرین جمعیتی ش۱۳۲۰ده ۷۷۰۰نفر تورک قئید اوْلونوبدور. بوُ شهرین چوْخ اؤنلو و سایقین شخصیتلریی واردیر: شیخ محمود شبسترلی، گلشن راز مثنوی سینین یازاری؛ میرزاعلی‌اکبر مُعجز شبسترلی: آذربایجانین بؤیوک انقلابچی‌سی‌وطنز یازاری؛ شیخ مُحمد خیابانی: آذربایجانین ایگید قهرمانی؛ پروفئسور مُحمدتقی کیریشچی/ زهتابی (آذربایجانین بؤیوک عالیم و تاریخ-چی‌سی و "ایران توّرکلرینین‌اسکی‌تاریخی" کتابینین‌یازاری {مُستوفی بوُرانی اورنق(آروانا) یازیبدیر، ایندیسه اورنق-انزاب بؤلگه‌سینه گوّنئی‌دئییلیر و بو ماحالین مرکزی‌شبستر شهریدیر، شبستر آدینی هـ۷۲۰ده فوت ائدن شیخ محمود شبسترلی نین آدیندا گؤروروک، کلاویخو م۱٤۰۲ده بورادان چاوُسکاد شکلینده آد آپاریبدیر، بو آد بعضا چیچئستَر شکلینده یورواملانیر، البته بو توجیه‌له بو کلمه چیچئست دنیزی(اورمو گؤلو) آدی و تورکجه اَر اک ایله دوّزه‌لیر (تورکجه‌ده اؤرنک: خزر، مجار، بولغار، قئیدار)، آیری طرفدن بو کلمه‌نین تورکجه سؤیله نیشی (کلاویخونون یازدیغی سؤیله‌نیش) چوخراق چاووُش‌تَر/ چاووُشدور سؤزونه یاخیندیر، اوْغوز بیرلیگینین چاووُندور بوْیونون آدی بو سؤزه چوْخ یاخین گؤرونور و معناجا اوّنلو و اؤندر دئمکدیر}. --شبستر بؤلگه‌سینین تاریخی و گؤرمه‌لی یئرلری: شرفخانالیمانی، شیخ‌محمودشبسترلی مقبره‌سی (سعدالدین محمود ابن‌عبدالکریم‌ابن‌یحیی، آذربایجانین‌معروف شاعری هـ٦٨٥-٦٩٢جی ایللرده آنادان اوْلوب و هـ ۷۲۰ ایلینده وفات ائتمیشدیر، کتابلاریندن: "گلشن‌راز مثنوی‌سی[٦٨]، مرآت المحققین، حق القین")، دیزج سرکند چاولانی (دیزج شلاله سی)، موُجومبار کیلیسه سی، شبستر جامع مچیدی، تسوُج جامع مچیدی، یادیگار شاه تسوُج مچیدی. --شبستر بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار اورُموگؤلونه تؤکولورلر: اوّمند (s۳b۳۱)، تیل til (تسوج s۹b۱٦)، چشمه سار کبوتران (کوزه کنان s۵b۱٦)، دره چای (شانجان- بینیس s٦b۲۵)، دریان چای (شیناوا b۲۵ /٤۷s٦ q۰)، سینیق چای (شبستر s۳۰b۳۰q۱,۲۳)، لار (s۵b۱۸~)، وَرکئش (ورکئش، سینیق چای، s۳b۳۸)، هئریس (s۷b۲۲ ~)، --شبستر بؤلگه‌سینین داغلاری (چؤهره‌قان): قوُرد واران (۳۷ک‌ق‌ب۲٤۱۵)، اوْیوق (٤۲ک‌ق‌ب۱۷۱۹)، چشمه‌تان/ چشمه کوّنان (٤۵ک‌گ‌ب۲۰۱۰/ چشمه کوّنان کندی‌نین ق)، گونئی داغ (٤۷ک‌ق‌ب۱۷۱۳/ دمیریوْلو داغین ٤ ک‌گ)، زنگی (٤۷ک‌ق‌ب ۲۳٦۵)، قازان (٤۷ک‌ق‌ب۲٤۳۹/ دمیریوْلو داغین ۱۰ک‌گ)، بئش‌داش (۵۰ک‌ق‌ب۱۷۲۳)، آغاداغی/ احمدآغا (۵۰ک‌ق‌ب ۱۷٤٦/ قیزیلجا کندی‌نین ق‌ب)، قیْرمیزی داغ (۵۰ک‌ق‌ب۱۷٤٦/ قیزیلجا کندی‌نین ق‌ب)، میل‌میل (۵۲ک‌ق‌ب۱۵٤۸/ غلمانسرای کندی‌نین ق)، --شبستر بؤلگه‌سینین داغلاری(چیللەخانا) : ملّاعلی (۳۰ک‌ق‌د۱۷۵۹)، قالاگونئی (۳۲ک‌ق‌د۱٦۹۱/ گروس کندی‌نین گ)، سَرو (۳۲ک‌ق‌د ۲۰۵٦/ مرودیزه کندی داغین گ)، بوْزلار (۳۷ک‌ق‌د۱۸۹۵)، گوْو داغی/ گؤوداغی (۲۵ک‌ق‌د ۱۷۳۵/ سئیوان کندی‌نین ق) (قوْندارما آدی: گاو)، قوُزای (۳۰ک‌ق‌د۱۸۳۹/ مرودیزج کندی‌نین ب)، آغجاقایا (۳۲ک‌ق‌د۱۷٦۷/ مرو دیزه کندی‌نین گ/ کلانکئش کندی‌نین گ‌ب)،

بالیستان (۳۲ک قد۱۸٤٤)، مورْوْ داغی/ پیرموسازیروه-سی(۳۲ک‌قد۲۲۰۵)؛ --شبستر بؤلگه‌سینین داغلاری (رودقات) : خیرداداغ (زبرلی و پردیلی کندلرینین یاخینینداییر)[٦٦]؛ قیزیللار (٤۰ک‌قد ۱۷۰۵)؛ کَپَز (٤۲ک‌قد۱٦۵۸/ سهول کندی‌نین قب)، شیرپنجه‌داغی (٤۵ک‌قد۱۷۲۰/ دمیریوْلو داغین۱۲ کب)، دامجی (٤۷ک‌ق۱۵۳٤/ دمیریولوداغین۱۰کب)، گروُخانه (۵۰ک‌قد۱۷۵۲)، ساردداغی (سارکندینه یاخین)[٦٦]؛ ورکئش داغی (ورکئش کندینه یاخی)[٦٦]؛ --شبستر بؤلگه‌سینین داغلاری (گونئی): کَهلیک داغ (۲۲ک‌قب۲٤۳۲/ دمیریوْلو داغین ۸ ک‌گ‌ب)، خَمیس (۳۲ک‌قب۲۲۹٤/ دمیریوْلو داغین گ)، فَلَخ (۱۲ک‌ق ۳۰۷٦)، قاراووُل تپه (۵ک‌قب ۲۰۳۵/ شانجان کندی‌نین گد)؛ کیوَره (۷ک‌قد۱۷۰٤/ دمیریوْلو داغین ۷ ک‌گ)، قین‌بوُرنو (۷ک‌قد۱۹۰۰/ دمیریوْلوداغین۱۰ک‌گ)، قایاداغی (۱۰ک‌قب ۲۲۰۲/ ۲۲۰٤ هئریس کندی‌نین قد)، مئشین بایْیری (۱۲ک‌قب ۱۹۰۲)، میشوْو (۱۷ک‌قد۱۵۱۰/ دمیر یوْلوداغین۱ک‌گ)، دریان میشوْو (دریان کندینه یاخین)[٦٦]؛ --شبستر(صوفیان-چیللە خانا) بؤلگه‌سینین کندلری: سهلان (گؤمروگو)؛ تازاکند (۲٤۰*)؛ خوْجاموْجا/ خواجه مرجان (۲۱۰*)؛ قوُم تپه (۲۳۰*)؛ چیللە خانا/ آ-ی (٤۰۰*)؛ حیدرآباد (۳۰۵*)، مروْ دیزه (۳۹۰*)؛ گَروُس (۷۰۰*)؛ کالاش (۲۸۰*)؛ اندەبیل (۸۲٦*)؛ قاراآغاج (۵۳۰*)؛ --شبستر(صوفیان-رودقات/ روْداقای) بؤلگه‌سینین کندلری: زبَرلی (۱۸۰*)؛ پردیلی (۲۳۰*)؛ امَند/ اَمَت؛ ارزنه (قوْ: هرزنق)؛ مرزه (۶۷۰*)؛ زئیناوا/ زینوْ (۲۱۰*) (قوْ: زیناب)؛ کَلانکئش (۲۹۰*)؛ سار (٤۲۰*)؛ ایوَند/ اوْوَت (۱۰۰*)؛ کؤهول (۷٤۰*)؛ تُرپ/ تیپ(۸۵۰*)، موُجومبار (٤۵۰*)؛ چیْراقلی؛ تازاکند (۱۲۰*)؛ آلچاموْلک (۲۰۰*)، لاری (۶۳۰*)؛ ورکئش (۶۸۰*)؛ ساری قایا/ ساری تپه (۵۶۰*)؛ سؤهرول (۳۲۰*)(قوْ: سهرل)؛ مینەوَر (۶۲۰*) (قوْ: منور)؛ --شبستر(صوفیان-گؤنئی میشوْو) بؤلگه‌سینین کندلری: باغ وزیر (۲۰۰*)؛ هوْرلان (۲٤۰*)(قوْ: هارونیه/ هارون‌آباد)؛ سفیدکمر/ اسمی کمر (۱۵۵۰*) (قوْ: سفیدکمر)؛ نعمت‌اله (۸۱۰*)؛ ، مهترلی/ مهتراحمد (۳٦۰*)؛ علی‌اکبرلو (۳۲۰*)؛ سرکنددیزه (۱۲٦۰*)؛ کؤندورو (۱۳۹۰*)؛ گوْل آوا (٦٦۰*)؛ نادارلی/ نظرلو (۱۹۷۰*)؛ --شبستر(مرکزی-چئهرقان) بؤلگه‌سینین کندلری: انگیشته‌جان (۱۵۵*)؛ اَمسته-جان(٤۲۱*)؛ چؤهره‌قان (۱٤۰۰*)؛ چشمه کؤنان (۶۰۰*)؛ توْپچو (٤۰*)؛ قیزیلجا (۳۲۰*)؛ قیلمانسارای (٤۸۲*)؛ تسی/ تسوج؛ -- شبستر(مرکزی-سیس)بؤلگه‌سینین کندلری: سیس (۳۳۰۰*) ؛ امیرزکریا (۸۳۸*)؛ ملیکزادا (۵۱۰*)؛ زَنگی (۲۵۰*)؛ غلاملو (۲۰۰*)، بگجه خاتون (٤۲۰*)؛ درویش باقال (۳۹۰*)؛ ساربانقولو/ سروان‌قلی (۷٤۰*)؛ زئینو (۳۸۰*) (قوْ: زیناب)؛ آلیشا/ علیشاه (۱۹۱۰*)؛ آغ کهریز (٦۵*)، --شبستر(مرکزی-شرقی-گؤنئی) بؤلگه‌سینین کندلری: وایقان (۲۸۰۰*)؛ خلیل دیزه سی (۳۸۰۰*)؛ قالا حسن آباد (۷۰*)؛ نوُقه‌دی/ نوجه‌ده (۱۲۱۰*)؛ شبستر şəbistər؛ بینیس binis (۲۹۳۰*)؛ چنه‌وان/ شانجان (۱٤۱۱*)؛ --شبستر(مرکزی-غربی گؤنئی)بؤلگه‌سینین کندلری: آلماس (٤٤۱*)، هئریس(۱۲۰۰*)، علی‌علمدارمقبره‌سی، ماراغوش قالا (۲۵۰*) (قوْ: قالامراغوش)؛ قاراتپه (۱۱٦۰*)، حیدرآوا، تیل (۲۷۰۰*)، شیخ ولی (۳۸۰*)، هفت چشمه (۲۹۰*)، دیزه (۲۷۷۰*۲۹ک‌ب) (قوْ: دیزج شیخ مرجان)؛ --شبستر(مرکزی-مرکزی گؤنئی) بؤلگه‌سینین کندلری: خامنا/ خامنه xamna (٤۹۰۰*)؛ دریان (۳۱۰۰*)؛ شیندوار/ شیندواوا(۳۹۵۰*)؛ شنگوْل آوا/ مئرنلر (۲۳۰*)؛ کوْشک (۲۵۵۰*)؛ کفنلی/ کافی المُلْک (۱٦۱۰*)؛ کوْزه‌نن/ کوْزه کنان (۲۵٤۱*)؛ یوسف‌آوا (۲۰۰*)؛ مئشین/ مَشنَق (۱۱۳۰*)، فرج‌قوُلو (٤۹۰*)؛ علی بَگلو/ الونگی (٦۵*)، شَرَفخانا/ شارابخانا (۱٤٤۰*)؛ ساوالان (۱۷ک‌گد ۸۱۰*)، قانچی (۱۷ک‌ب ۲۵۰*)، مرادآباد (۹ک‌گ‌ب ۷۵۰*)، مهردیزج (۱۸ک‌ب ۵۷۰*)،

şəbi ərus..شبِ‌عروس [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]دوْیون گئجه‌سی (فا: شب حجله).

şəbək..شبَک [آذ، دیرگی]شبک‌لردن، اوُزون بوُرونلو، قیسا قویروقلو، توکلری اوُزون، اوْزو و اللری قارا، آفریقادا یاشایان بیر میمون نوْعو. papio porearius {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

şəbəklər..شبکلر [آذ، دیرگی]پریمات‌لاردان قوُریل، اوْران قوُتان، شمپانزه، و شبک کیمی میمون تؤرلرینی ایچینه آلان امجکلیلر.

şəbəkə..شبکه [آذ، عربجه] ۱-هؤرگوْت، اؤرگوْت. ۲-آغ، هؤرگو (فا: ~).

şəbnamə..شبنامه [آذ، فا]بیاننامه، گیزلینجه وئریلن بیاننامه (فا: ~).

şəbəng..شبنگ [آذ، ت]بالاجا دمیر چوْماق.

şəbnəm..شبنم [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر]شئه (فا: ~). dew

şəbük..شبوْک [ظ، ت]چابوق.

şübhə..شُبهه [صفت، عربجه]قوُرونتو، شک، قوُشقو(فا: ~).

şübhə doğurmaq..شُبهه دوْغورماق [تاثیرلی ائیلم]قوُرونتو دوْغورماق، شک لندیرمک، قوُشقولاندیرماق، تردّوْد دوْزَلتمک (فا: شبهه ایجاد کردن).

şübhəsiz..şübhəsiz [صفت] قوُشقوسوز، شکسیز (فا: بی شبهه).

şübhələnmək..şübhələnmək [تاثیرسیزائیلم] قوُشقولانماق، شک لنمک (فا: شک کردن).

şübhəli..şübhəli [صفت] قوُشقولو، قوُرونتولو، ایشگیللی (فا: شبهه-دار).

şəbi yəldа..şəbi yəldа [آذ، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] یلدا گئجهسی (فا: شب یلدا).

şəbih..şəbih [آذ، عربجه] بنزر، اوْخشار (فا: شبیه).

şəp..şəp [اک] شاپ: عجله و یئهینلیک آنلاتان بیر کلمه "شپ گلمک: تئز گلمک".

şəpə..şəpə [آذ] دالغا {دالغا سسیندن آلینان بیر کلمه دیر}.

şəpələnmə..şəpələnmə [آذ] دالغالانما (فا: تموّج). waviness

şitab..şitab [آذ، فا] ایومه، تاو (فا: ~).

şotor..şotor [آذ، فا] ۱-دوه.۲-هشتَری، ابهرده داغ آدی. نیشابور، قزوین، فرمهین‌ده کند آدی {بؤیوک احتمالا بو تورک کندلرینین آدلاری دوه اولمالیدیر ویا یازیلیش بنزتمه سببینده دَییشیلمیشدیر: اؤرنک اوْچون تبریزه دوه چی محله سی آدینین یئرینه قوندارما آد اولاراق شتربان یازیرلار}.

şətəl..şətəl [صفت] ۱-بیر شئیدن بالاجا تیکه قاپماق ایسته مک، چوخراق منفی معنی دا بیرینین عملینه اشارت ائدیر "یئمگه شتل آتدی: یئمک دن بیر بالاجا گؤتوردو(قاپدی)" (ناخنک زدن) ۲-ساتاشما، جیغال لیق ائتمه "شتل آتماق: بیرینین ایشینی پوزماق ایسته مک ویا بیرینه دوْلاشماق؛ شتل آتیر: ایشه پل وورور" {باخ: شیتیل}.

şətəllik..şətəllik [آذ] ۱-ال آتما، قاپما. ۲-پل وورما، جیغال‌لیق، ساتاشما.

şətələr..şətələr [اؤزل‌آذ] شاتالار: ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین لک بؤلوگونه باغلی بیر توْرک طایفاسی[۹۸]. {محتملا شات / شاد سؤزوندن آلینمادیر: شاد / شات+ا+لار / شاتالار، باخ: شاد}.

şücaع..şücaع [صفت، عربجه] ایگید ۲-جوُلفا و کلئیبر ده کند آدی.

şücaət..şücaət [آذ، عربجه] ایگیدلیک، قوْرخمازلیق (فا: ~).

şücaətli..şücaətli [صفت] قوْرخمایان.

şəcərə..şəcərə [آذ، عربجه] یاشام آغاجی، آغاج (فا: شجره).

şəcərei tərakimə..şəcərei tərakimə [اؤزل‌آذ] تؤرک سوْیلاری باره ده دَیرلی بیر کتاب آدی، باخ: ابوالقاضی‌بهادُرخان (فا: ~).

şəhnə..şəhnə [آذ] اسکی‌لرده دؤولت بکچی‌لرینه و مامورلارینا وئریلن بیر آد[۸۲].

şəxtə..şəxtə [باخ] شاختا.

şəxs..şəxs [آذ، عربجه] کیمسه، کیشی، ذات (فا: ~). person

şəxsən..şəxsən [آذ، عربجه] اؤزو، اؤزوم و هئچ بیر واسطه اوْلمادان (فا: ~). personally

şəxsi..şəxsi [صفت، عربجه] کیمسل، کیشی سل (فا: ~).

şəxsiyət..şəxsiyət [آذ، عربجه] اؤزلوک، اینسان اؤزلوگو(فا: ~).

şəxmazar dağı..şəxmazar dağı [اؤزل‌آذ] شاخمازارداغی: زنجان دا داغ آدی.

şıxımlu..şıxımlu [اؤزل‌آذ] شیْخیْملو: اهر ده کند آدی.

şəddadilər..şəddadilər [اؤزل‌آذ] سالاری‌لرین ضعیفله‌مه‌سیله شدّادی (لر)، اردبیل و گنجه بؤلگه لرینده حکومتی اله گئچیردی (م۹۷۱)، بیزانس‌لارلا ساواش‌لاردا، شدّادیلر سلجوقلولارین اؤنملی متفق لریندن سایبلیردیلار[۲۲،۸].

şiddət..şiddət [آذ، عربجه] یئهین‌لیک، سرت‌لیک، گوْرلوْک (فا: ~).

şəddə..şəddə [آذ، عربجه] بیر نوع باش اؤرتوگو.

şəddərə..şəddərə [آذ، دا] ایری گؤزه‌لی الک، شادارا(فا: غربال).

şədid..şədid [صفت، عربجه] گوْر، سرت، شیدتلی (فا: ~).

şərr..şərr [آذ، عربجه] کؤتولوک، فنالیق، پیس‌لیک، یامانلیق (فا: ~).

şəra..şəra [اؤزل‌آذ] اراک-وفس شهری‌نین بیر کندیستانی اولاراق ۱۰۸ کندی و ۵۰۰۰۰* نفر نفوسو واردیر، کندیستانین مرکزی خندان کندیدیر، آشاغی‌شراءین اهالی سی تورک و یوخاری شراءین اهالی سی فارسدیلار.

şərab..şərab [آذ، عربجه] اؤزومدن دؤزه‌لن بیر نوع ایچکی، چاخیر (فا: ~).

şərabçı..şərabçı [آذ، عربجه] چاخیرچی، شراب حاضرلایان (فا: ~).

şərabi..şərabi [آذ، عربجه] قیرمیزی شراب رنگینده اولان (فا: ~).

şərarət..şərarət [آذ، عربجه] پیس‌لیک، فتنه، فساد (فا: ~). wickedness

şərarə..şərarə [آذ، عربجه] قیویلجیم، چاخیم، چاخین (فا: ~).

şərafət..şərafət [آذ، عربجه] حُرمت، شرف، اعتبار، منلیک(فا: ~). hono (u) r

şərakət..şərakət [آذ، عربجه] اوْرتاقلیق (فا: ~).

şəran..şəran [اؤزل‌آذ] سایین‌قالا دا داغ آدی.

şərait..şərait [آذ، عربجه] قوْشوللار، شرطلر (فا: ~).

şərbaz..şərbaz [صفت] بُهتانچی، افتراچی، فتنه چی (فا: شرّ).

şərbaşaran..şərbaşaran [صفت، ع+تو] بُهتانچی، شرآدام(فا: شرباشران)[۸۲].

şərbət..şərbət [آذ، عربجه] سو ایچینه آیری دادلی ماده قاتاراق دؤزه‌لن ایچه جک (فا: ~). **sherbet**

şərbətçi otu..şərbətçi otu [آذ، بیتگی] بیره چیچگی اوْتو (فا: رازک).

şərəbyan çayı..şərəbyan çayı [اؤزل‌آذ] باخ: سراب.

şərc abad..şərc abad [اؤزل‌آذ] کیوی ده کند آدی.

şərçi..şərçi [صفت] شر آتان، بُهتانچی (فا: شرور).

şərh..şərh [آذ، عربجه] آچیقلاما، ایضاح، بیلدیرمه **descrption**

şərhə şərhə..şərhə şərhə [ع، ظ، صفت] دیلیم دیلیم (فا: ~).

şərdərə..şərdərə [اؤزل‌آذ] شیردره: گئرمی دا چای آدی.

şərər..şərər [آذ، عربجه] باخ: شراراه" شرربار: چوخ شررلی" (فا: ~).

şərşər..şərşər [اؤزل‌آذ] اهر ده چای آدی.

şərt..şərt [آذ، عربجه] قوْشول، بیر شئیین وار اوْلماسی و اتّفاق دؤشمه‌سی اوْچون لازیم اوْلان عامیل و اساس (فا: ~).

şərtli refleks..şərtli refleks [آذ] قوْشوللو قاییدیش، قوشوللو تپگی (فا: بازتاب شرطی). **conditional reflex**

şərti..şərti [صفت، عربجه] بللی شرط‌لره باغلی اوْلان، قوشوللو (فا: ~).

şər..şər [آذ، عربجه] شریعت (فا: ~).

şərən..şərən [آذ، عربجه] شریعته اوُیقون اوْلاراق (فا: ~).

şəri..şəri [صفت، عربجه] شریعت جه، حلال (فا: ~).

şəriat..şəriat [آذ] شریعت اوُصول‌لاری (فا: ~) **religious**

şərəf..şərəf [آذ، عربجه] حیثیت، اونور، اردم (فا: ~). **hono (u) r**

şərəfəddin..şərəfəddin [اؤزل‌آذ] م١٦جی یوْزیلده، اوُلو یؤروک تورکمن‌لرینه باغلی بیر بوْی آدی[٨٥].

şərəfsiz..şərəfsiz [صفت] اردم‌سیز، حیثیت‌سیز (فا: بی‌سیرت). **having a bad character**

şərəfxana..şərəfxana [اؤزل‌آذ] خیاو دا داغ آدی.شبستر دا کند آدی.

şərəfkənd..şərəfkənd [اؤزل‌آذ] بوُکان دا کند آدی.

şərəflu..şərəflu [اؤزل‌آذ] شرفلولار صفوی دؤنمی اوُستاجلو طایفاسینین اوْبالاریندان سایلیردی[٨٥].

şərəfli..şərəfli [صفت] اردم‌لی (فا: باشرف). **honourable**

şərəfə..şərəfə [آذ، عربجه] مناره‌نین اذان اوْخونان یئری.

şərəfə..şərəfə [اؤزل‌آذ] کلئیبر، ورزقان، کیوی، ماساللی، گئرمی‌ده-کند آدی.

şərəfə..şərəfə [اؤزل‌آذ] 'دا کند آدی[٢٤٠].

şərəfyab..şərəfyab [ع+فا] شرف قازانماق (فا: ~).

şərq..şərq [آذ، عربجه] دوْغو، گوْن چیخان طرف (فا: ~). **east**

şərq bloku..şərq bloku [آذ] شرق بؤلویو، دوْغو بلوْکو: شرق آوروپا اؤلکه‌لرینین ٢جی دؤنیا ساواشیندان سوْنرا قوردوغو سیاسی بلوْک (بو بلوْک ١٩٩٠دا ساوئت‌لرین داغیلماسیلا آرادان گئتدی).

şərqən..şərqən [ظرف] شرق یؤندن (فا: از شرق). **on the east**

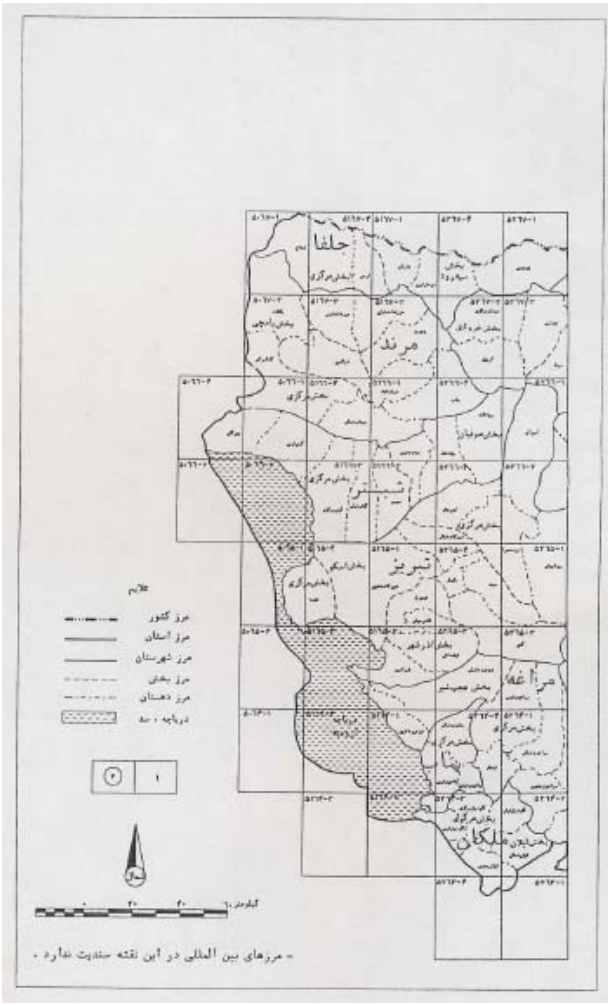
şərqi..şərqi [صفت، عربجه] ١-شرقه عاید اوْلان، شرقه باغلی اوْلان. ٢-شارکیْ: ازگی، بیر نوع توْرکو اوْخوماغی، ماهنی (فا: ~).

şərqi..şərqi [یازار] (١٢٩٦-١٣٥٨ه) علی آغامحمداوْغلو شرقی باکی‌لی شاعردیر[١١٧].

şərqi azərbaycan kəndistanları..شرقی آذربایجان کندیستانلاری [آذ، عربجه] شرقی آذربایجان کندیستانلاریندان بیر گؤرونتو: (١/٢)

şərqi azərbaycan kəndistanları..شرقی آذربایجان کندیستانلاری [آد، عربجه] شرقی آذربایجان کندیستانلاریندان بیر گؤرونتو: (۲/۲)

şərqiun..شرقیون [آد، عربجه] شرقلی‌لر، دوْغولولار، شرق اؤلکه‌لرینه عاید اوْلان‌لار (فا: ~).

şirk..شِرک [آد، عربجه] تانری یا اوْرتاق تانیما و قوشما، تانری‌نی دانان (فا: ~). polytheism

şürəka..شُرَکا [آد، عربجه] اورتاق‌لار (فا: ~).

şirkət..شرکت [آد، عربجه] ۱-اوْرتاق‌لیق، قاتیلیم. ۲-اوْرتاق‌لیقدا دوزه‌لن قوُروم (فا: ~). company

şərm..شرم [آد، عربجه] آیبر، حیا، اوُتانما (فا: ~).

şərmsar..شرمسار [صفت] اوُتانمیش (فا: ~). ashamed

şərməndə..شرمنده [صفت، فا] اوُتانان، اوُتانجاق (فا: ~). ashamed

şərməndəlik..شرمنده‌لیک [آد] اوُتانما (فا: ~). shame.

şərov..شَروْ [اؤزل‌آد] خوی دا کند آدی(قوْ: شراب).

şərur..شَرور [اؤزل‌آد] آذربایجان‌جمهوریتینده رایوْن آدیدیر.

şərur..شرور [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی {شارار سؤزیله ایلگیلی اوْلورسا شارشار تؤکولن و هجوم ائدن معناسیندادیر}.

şurut..شُروط [آد، عربجه] شرط‌لر، قوشول‌لار (فا: ~).

şuru..شُروع [آد، عربجه] باشلانیش، باشلاما (فا: ~).

şərəşur..شره شوُر [دا] داعواکار، حرکتلری دؤز اوْلمایان.

şərəbian..شره‌بیان [اؤزل‌آد] سراب‌واهر ده کندآدی.باخ: چلبیان.

şərəyan..شریان [آد، عربجه] آتار دامار (فا: ~).

şərit..شریت [آد] شرید: پالتارآسیب قوُروتماق اوْچون نازیک و اوُزون ایپ، پالتار ویا اریشته آسما ایپلیگی (فا: طناب لباس). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: سرمک+ یت› سریت› شریت}.

şərit balığı..شریت بالیغی [لا، آ، دیرگی] قوُردالا بالیغی.

şərit makarna..شریت ماکارنا [آد] اوُزون و اینجه ماکارنا[۲].

şərit yapraqlı..شریت یاپراقلی [آد، بیتگی] یاپراقلاری اوزون و شریت کیمی اولان بیتگی‌لره وئریلن آد.

şəritlər..شریتلر [آد، دیرگی] وُجودلاری شریت کیمی و بوْغوملو، آسالاق اوْلاراق باغیرساقدا یاشایان یاستی سوْلوجانلار تاقیمی.

şəritləmək..شریتله‌مک [تاثیرلی ائیلم] شریت وضعیتینه گتیرمک، شریت دوزَلتمک.

şərir..شریر [آد، عربجه] کؤتو (فا: شریر).

şəriət..شریعت [آد، عربجه] اسلام حُقوقو، اسلام دینی‌نین یاسالاری (فا: شریعت). religious law

şərif..شریف [آد، عربجه] قوُتسال، شرفلی، سوْیلو (فا: ~).

şərif..شَریف [اؤزل آد] تؤرکمن-یاوموُت بوْی‌لاریندان‌دیر[۸۱-۱۵۸].

şərif..شریف [اؤزل‌آد] اورُمیه، هئریس، بالاکن، قزوین، ابهررود، خوی (~آباد)، سوُلدوز دا (~الدین)، اردبیل (~بَگلو)، یاستیکند و ماکی‌دا (~کندی)، میانادا (~یورُدو)، ملیکان(~لو) کندآدی.

şərif dəlcui-adsız..شریف‌دلجویی-آدسیز [اؤزل‌آد] قوشاچایلی-چاغداش‌شاعردیر[۱۵۶].

şərifə cəfəri..شریفه‌جعفری [یازار] گونش ۱۳۵٦ دا میانادا آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

şərik..شریک [آد، عربجه] اوْرتاق (فا: ~).

şərilli..شریللی [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

şəşmək..ششمک [تاثیرلی ائیلم، ت] چؤزمک.

şətrənc..شطرنج [آد، فا] شاهمات، شاه اؤلدو اوْیونو (فا: ~). chess

şuar..شُعار [آد، عربجه] یللی بیر آماجی و سؤزو بیلدیرمک اوْچون سؤیله‌نن قیسا و آیدین سؤز، چاغیریش (فا: ~).

şua..شُعاع [آد، عربجه] ایشیق، ساچاق، شوُعاع (فا: ~).

şəban..شعبان [آد، فا] هجری ایلی‌نین ۸ جی آیی (فا: ~).

şöbə..شُعبه [آد، عربجه] بؤلوم، قوُرولوش بؤلومو (فا: ~).

şeir..şeir [آد، عربجه] قوْشما، منظوم یازی، دؤزوملو و اوُیوملو اوْلان سؤزلر دؤزومو. {شعر کلمه‌سی ش/ ی دییشمه سیله سومرجه" یير>ایر" سؤزوندن آلینیبدیر و تورکجه‌ده ایندیکی ایر و یير سؤزو بو سؤزون کؤکداشی (دوُیلئتی) سایيلير}.

şüəra..şüəra [ع، شاعر چوْ] شاعرلر (فا: شاعران).

şeirlərin quruluş xususiətləri..şeirlərin qurulуş xususiətləri [آد، یازین] تورکجه شعرلر "قافیه، ردیف، هجا، بؤلگو، مصرع یا دیزه" کیمی بؤلوملردن تشکیل تاپیر[۷۳، ۷٤] (باخ: آچیقلامالارا).

şeirlərin noları..şeirlərin noları [باخ] تؤرکجه‌شعرلرین- (قوْشقو)نوعلاری[۷٤].

şeriət..şeriət [آد، عربجه] بدیعی‌لیک، اوُیوملولوق، گؤزللیک، باخ: شعر.

şəşəə..şəşəə [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] پارلاق‌لیق، پاریلتی (فا: ~).

şəf..şəf [آد، عربجه] شیفته و ووُرقون اوْلما (فا: ~).

şölə 1..şölə 1 [آد، عربجه] آلوو، پاریلتی، ایشیلتی (فا: ~). ۲- شعله‌ور (یازار) ملاّعباس‌شعله(۱۳۱۷-۱۲٤٥ه)اصفهاندا آنادان اوْلوب، گنجه ده یاشاییب و تؤرکجه شعرلری واردیر.

şuur..şuur [آد، عربجه] آنلاق، دؤشونجه، درّاکه، بیلینج (فا: ~).

şeir..şeir [باخ] شعر.

şuğal..şuğal [باخ] چاقال jackal

şuğl abad..şuğl abad [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

şuğl..şuğl [آد، عربجه] ایش، مسلک (فا: ~). employment

şəf..şəf [آد، اینـ] یئتگی‌لی، رئیس و باشقان (فا: رئیس). chief

şəfa..şəfa [آد، عربجه] ساغالما، خسته‌لیکدن قورتولما، توخداییش.

şəfa otu..şəfa otu [آد، بیتگی] باغلی توْپوز حالیندا چیچک آچان، کیچیک سارای‌پات‌ا بنزر اوْتسوو بیتگی (فا: نوعی گیاه). erigeron

şəfarud..şəfarud [اؤزل‌آد] رضوانده ده کند آدی.

şəfaət..şəfaət [آد، عربجه] باغیشلانماسی اؤچون آراجیلیق ائتمه(فا: ~

şəffaf..şəffaf [آد، عربجه] سایدام (فا: ~).

şifahi..şifahi [صفت، عربجه] یازیلی اولمایان، سؤزلو (فا: ~).

şəfai..şəfai [یازار](۱۳۸۷ه-۱۳۰۸) باکی‌لی شاعردیر[۱۱۷].

şəft..şəft [آد، این] باشی تکرلک‌لی و ماشین‌لاردا حرکتی بیر بؤلومدن آیری یئره منتقل ائدن میل.

şəftalu..şəftalu [آد، بیتگی] باخ: شافتالی.

şiftə..şiftə [باخ] شیفته.

şəfəq..şəfəq [آد، عربجه] گون چیخیب باتاندا گؤی ده گؤرونن قیزارتی و پاریلتی، دان سؤکن چاغی، آلا قارانلیق واقتی (فا: ~).

şəfəqət..şəfəqət [آد، عربجه] سئوه جن‌لیک، مرحمت، آجیما، یازیغی گلمه، اؤره‌یی یانما (فا: ~). mercy

şəfi..şəfi [صفت، عربجه] شفاعت ائدن، تمنّا ائدن (فا: ~).

şəfi..şəfi [اؤزل‌آد] قوچان؛ آبیک، قزوین و شهریار(~آوا) دا کند آدی.

şəfiq..şəfiq [صفت، عربجه] سئوه‌جن، اؤره‌یی نازیک، مرحمت‌لی (فا: ~).

şəqq..şəqq [آد، عربجه] یاریلما، یاریق، چاتلاق (فا: شق).

şəqaq..şəqaq [آد، عربجه] دؤشمن‌لیک ائدن، نفاق و آیریلیق.

şəqaqi..şəqaqi [یازار] ثابت شقاقی: مهدی بگ شقاقی (هـ ق۱۳جو یؤزیل) ماراغالی شاعردیر[۱۱۷].

şəqavət..şəqavət [صفت، عربجه] داش اورکلی‌لیک (فا: ~). adversity

şəqaiq..şəqaiq [ع، آ، بیتگی] دؤیون چیچک‌گیللردن، قیرمیزی، پمبه آغ و ساری چیچک‌لی، بؤیوک و گؤزل بزک بیتگی‌سی (فا: شقایق، آلاله، آنامونی). paeonia mastula

şəqqələmək..şəqqələmək [باخ] شاقاقالاماق.

şəqiqə..şəqiqə [صفت، عربجه] گیژژاه (فا: گیجگاه).

şək..şək [آد، عربجه] قوُشقو، شُبهه، ظنّ، سانی.

şikar..şikar [آد، فا] آو آولاما (فا: ~).

şikarı..şikarı [صفت، فا] اوْوا عاید اوْلان (فا: ~).

şəkkak..şəkkak [آد، عربجه] قوُشقولو، قوُشقو ائدن (فا: ~).

şəkak..şəkak [آد] کورد طایفاسی اوْلاراق چوْخراق سالماس چئوره سینده و چئهریق کندی اطرافیندا یاشاییرلار، سراب چئوره سینده‌ده شقاق آدلی تورک دیللی بیر طایفانین آدی کئچیر[۱٤٤]؛ {۱-شاه+کاک ۲-شقاق}.

şikayət..şikayət [آد، عربجه] گیلئی‌لیک، ممنونیت‌سیزلیگی‌نی‌اظهار ائتمه، بیرینین علیه اینه دادخواه‌لیق ائله‌مک (فا: ~).

şikayətçi..şikayətçi [صفت] شاکی (فا: شاکی) suer

şikayətnamə..şikayətnamə [آد، یازین] اوستادنامه کیمی بیر شعر اولاراق مضمونجا گیلایه و کؤسگونلوغو گؤسته ریر، اؤرنک "داد سنین الیندن آ قانلی فلک. کؤنول حسرت قالدی یارا دیمه میش. عاشق علسگر"[۷۳، ۷٤].

şükr..şükr [آد، عربجه] تانری یا دوییولان منّت دارلیغی دیله گتیرمه(فا: ~).

شَکَر..şəkər [آد، فا] شیرین ساکارین دانالاری (فا: ~). sugar

شَکَر-..-şəkər [اؤزل‌آد] یئر آدی (۱۵یئر)، باخ: کند آدلاری.

شکرآرمودو..Şəkərarmudu [آد، بیتگی] ساری رنگلی و چوْخ شیرین آرمود.

شکرآغاجی..şəkərağacı [آد، بیتگی] ۱۰-۸ متره قدر یوْکسه لن بیر نوع آغاج. hovenia dulcis

شُکران..şükran [آد، عربجه] کؤنول بوْرجو، مینّت دارلیق(فا: ~).

شَکرباغی..şəkərbağı [آد] توُمان و شالوار کیمی شئیلره سالینان قایتان.

شَکَربای..şekerbay [اؤزل آد] قازاق کیشیوْز-آلیموْغلوُقاراساقال بوْی لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

شکربوُرا..şəkərbura [آد] ایچینه شکرله قاتیشیق بادام، قوْز ویا فیندیق قیمه‌سی دوْلدورولموش و قیراق‌لاری و اوْستو ناخیش‌لی خمیردن پیشیریلن شیرنیات نوْعو.

شکرپانجاری..şəkər pancarı [آد، بیتگی] چوُغوندور، بینه: اسفناج گیللردن اتلی کؤکوْندن شکر الده ائدیلن ایکی ایللیک بیر بیتگی (فا: چغندرقند). beta vulgaris varrapa

شکرپنیر..şəkərpənir [آد] ۱-اوشاقلارآراسیندا دایره شکلینده ال اله وئریب اوخویاراق اویناناں بیر اوْیون آدی، قوشمالاریندا اؤرنک: "بو قیزین آناجانی شکر پنیر پیشیریب. اوجالیغی بوُ بویدا. آلچاقلیغی بو بویدا. داراشلیغی بو بویدا. گئنشلیگی بو بویدا. قالخ آیاغا قالخ. کیمی سئویرسن چک قاباغا باخ." ۲-بیر نوع شیرنی.

شکرچؤره‌گی..şəkərçörəyi [آد] شکر، یاغ، اوُن و بوُجور شئی‌لردن پیشیریلن قوْغال نوْعو

شکرچی..şəkərçi [آد] شکر ایشینه اولان.

شکرچی‌بوْیاسی..şəkərçi boyası [آد، بیتگی] شکرجی بویاسی گیللردن، کؤکو ایچ سوْردوروْجو m. ۳-۲ اوجالیقدا اؤزوم کیمی مئیوه‌لری و بویاماق اوچون بویاسی اولان (فا: نوعی گیاه). phytolacca americana

شکرچی‌بویاسی‌گیللر..şəkərçi boyasıgillər [آد، بیتگی] اسفناج‌لار-تاقیمیندان‌بیتگی‌سوْیو.

شکرقامیشی..şəkərqamışı [آد، بیتگی] بوُغداگیللردن، ۱۰متر بوْیو، چیچک‌لری سالخیملی، سویوندان شکرچیخاریلان‌قامیش آندیران بیتگی (فا: نیشکر). saccarum Officinarum ،sugar cane

شَکَرلنمک..şəkərlənmək [تاثیرسیزائیلم] شکر طبقه سیله اؤرتولمک، شکر باغلاماق.

شکرله‌مک..şəkərləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-شکر سپمک. ۲-شکره دؤنمک.

شکرله‌مه..şəkərləmə [آد] شکرله‌مک ایشی.

شکرلی..şəkərli [صفت] شکرقاتیلمیش، شکرسپیلمیش "شکرلی قوْغال".

شکری..şəkəri [آد، بیتگی] شکر آرمودو.

شکریازی..şəkryazı [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی {۱-شیرین تقدیر. ۲-گؤزل یازی و اوْتلاق}.

شکست..şikəst [صفت، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] سینما، سینقین، قیریق، علیل(فا: ~).

شکسته..şikəstə [صفت، فا] ۱-قیریلمیش، قیریق. ۲-سه گاه مقامیندا بیرموغام آدی، ازگی (فا: شکسته).

شکسته‌خاطر..şikəstə xatir [صفت] قلبی قیریق، اؤره‌یی‌سینمیش.

شکسته‌دیل..şikəstə dil [صفت] قلبی قیریق، اؤره‌یی‌سینمیش.

شکسته‌نفس..şikəstə nəfs [صفت] تواضوْلو، ساده طبیعت‌لی.

شکسته‌ی‌فارس..şikstei fars [آد، فا] آذربایجان موغام‌لاریندان بیری، فارس شکسته سی، فارس ازگی‌سی (فا: مقامی در موسیقی).

شکسته‌لیک..şikəstəlik [آد] علیل آدامین آدی.

شکل..şəkl [باخ] شکیل.

شکنجه..şikəncə [باخ] ایشکنجه.

شکور..şükür [آد، عربجه] تانری یا دوُیولان مینّتی دیله گتیرمه (فا: شکر). thanks (to God)

شُکوْر..şükür [اؤزل‌آد] قوْشاچای، اورمیه، زنجان داکندآدی.

شُکورقره‌باغی..şükür qərəbağı [یازار] هـ۱٤جو یوْزیلده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

شُکوفه..şukufə [آد، فا] قوْنچا، چیچک (فا: شکوفه).

شُکوه..şukuh [آد، فا] بؤیوک لوک، اوْلولوق (فا: ~).

شُکوه آباد..şukuh abad [اؤزل‌آد] قُروه ده کند آدی.

شکوهی..şukuhi [یازار] میرزه‌مهدی شکوهی (هـ۱۲٤۷-۱۳۱۳) تبریز لی شاعردیر، توركجه شعرلری واردیر[۲۸].

شَکی..şəki [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده بیر رایوْن و اونون مرکزی‌نین آدیدیر، بوُ شهر بؤیوک قافقاز سیْراداغلاری‌نین گؤنئی اَته‌یینده قرار تاپاراق ایپک یوْلو دؤنمی قافقازدا غرب و شرق بؤلگه‌لرین قووْوشما یئری اوْلموشدور. بوُ شهر دوْغال منظره‌لریله گزمه‌لی یئرلردن ساییلیر. گؤرگن چای و دَیرمان آرخی و کیش چایی شهرین اصلی سوُ قایناقلاریدیر. میلاددان اؤنجه ایشغوْزلاردان بیر بؤلومو آذربایجاندا یئرلَشیر، بوُ بیرلیگین اصلی طایفالاریندان

ساکالار شکی و دیگر بؤلگه‌لرده اوْتراق ائدیلر، م ۲ جی یوز ایلده عالیم پتئالامئی بوُ بؤلگه‌نی اوُساکا یازیب آچیقدیرکی بو کلمه ساکا ائلینین آدیندان آلینما بیر سؤزدوْر (ساکا/ ساکی/ سکی/ شکی)، همچینین اوْ بؤلگه‌یه یاخین زاکاتالا بؤلگه سینین آدی‌دا ساکا کلمه سیندن آلینیب(زاکاتالا/ ساکا+تالا/ ساکالارین تارلاسی/ یوْردو)[۹۷].

şəkiba..شکیبا [آد، فا] دؤزوملو، صبر ائدن (فا: ~).

şəkirtük..شکیرتوْک [آد، ت] فیسدیق.

şəkil..شکیل [آد، عربجه] ۱-خارجی گؤرونوش، بیچیم ۲-گؤزلم، بیچیم(فا: ~

şəkilçi..شکیلچی [آد] اک (فا: پسوند).

şuqun..شُقون [آد، فا] اوُغور (فا: ~).

şalalə..شلاله [آد، ع‹شلّال›] چاولان(فا: آبشار). water fall

şalalə cik..شلاله جیک [آد] چاولانجیق، چاغلارجیق، کیچیک چاغلایان، بالاجا شلاله (فا: آبشار). water fall

şəlpə..شلپه [باخ] شلته.

şəlpə şülpə..شلپه شوْلپه [باخ] شلته.

şəltə..شلته [باخ: شال، آ] ۱-قادین آلت تومانی، دیزلیک. ۲- کؤرکؤهنه‌شئی‌لر، جیرجیندیر، پیْپرانیمش و اوْزولموش پالتار، خیریم خیردا شئی‌لر، قیویر زیور (فا: لباس مندرس).

şəltə şəltə..شلته شلته [ظ، دا] پارچا پارچا، تیکه تیکه.

şəltə şültə..شلته شوْلته [ظ، دا] پارچا پارچا، تیکه تیکه.

şəltəsi işləməmək..شلته‌سی ایشله‌مه‌مک [ظ، دا] کله‌یی توُتماماق.

şəltəlik..شلته‌لیک [آد] شلته‌یه‌یارار پارچا، دیزلیک اوْچون اوْلان پارچا.

şəbəng..شبنگ [آد، ت] بالاجا دمیر چوْماق.

şəlşül..شل‌شوْل [صفت، ت] یؤنتمسیز، حیاسیز آدام.

şəlğəm..شلغم [آد، بی، فا] توُروپ گیللردن، یومورو کؤکلو بیر بیتگی (فا: نوعی گیاه). brassica rapa

şəllənmək..شللَنمک [تاثیرسیزائیلم] ایپ ویا بوُنا بنزر اوُزون شئی بوْشالیب آشاغی یا سالانماق سؤزوندن ۲-فا: شُل/ شل}.

şəlləmək..شلله‌مک [باخ] شللنمک.

şələ..شَلَل [اؤزل آد] شئلَل: آلتای توْرکلری شوْر بوْی‌لاریناندیر[۱۵۸-۸۱].

şələləlli..شَلَلَلی [اؤزل‌آد] تبریز ده کندآدی {شَلَل بویونا عاییدکند}.

şulumba..شُلُمبا [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

şələmzar..شَلَمزار [اؤزل‌آد] کرج ده کند آدی.

şəlmə..شلمه [آد، فا‹باخ: چالماق] بیرنوع باش اؤرتوگو (مستطیل شکلینده) (فا: نوعی روسری).

şəluqüzey..شلوُقوزئی [اؤزل‌آد] هشتَری‌ده‌داغ آدی.

şəlvə..شلوَه [اؤزل‌آد] لاچین و گئرمی‌ده کند آدی {چلب، چلَبی}.

şəlvəri..شَلوه‌ری [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی {چلبی اری: تانری اینسانی}.

şələ..شله [آد] بئلده آپاریلان یوْک (چوْخلو اوْدون کیمی شئیلره دئییلیر) "بیر شله اوْدون" (فا: بار بسته شده به پشت). {بو کلمه چالماق فعلیندن آلیناراق چالا و چله شکلینین دییشمیشیدیر "اوشاغی دالینا چالماق"[۶]}.

şələpapaq..شله‌پاپاق [صفت] باشینا اوُزون توْکلو دری‌دن پاپاق قویموش "شله پاپاق آدام".

şələ dərə..شَلَه‌دره [اؤزل‌آد] سولدوز دا داغ آدی.

şələ sini tutmaq..شله‌سینی‌توُتماق [تاثیرسیزائیلم] یوْکونوتوُتماق، اؤزونو بیر یئره یئتیرمک.

şələsini sudan çıxarmaq..شله‌سینی سوُدان چیخارماق [تاثیرسیزائیلم] چوُلونو سوُدان چیخارماق، اؤزونو بیر یئره یئتیرمک.

şələ şələ..شله‌شله [ظرف] شله‌لرله، باغلی باغلی، ییغین ییغین شله.

şələ şülə..شله‌شوْله [آد] شله شله کیمی شئیلر.

şələ şiltə..شله‌شیلته [باخ] شلپه شوْلپه.

şələ quyruq..شله‌قوُیروق [آد، دیرگی] توْلکویه وئریلن آد.

şələkət..شله‌کت [صفت، دا] چوخ ساکت "شله کت بیرگئجه ایدی".

şələkülə..شله‌کوْله [باخ] شئی شوْی.

şələlənmək..شله‌لنمک [بلسیز ائیلم] شله ووُرولماق، یوک لنمک.

şələləmək..شله‌له‌مک [تاثیرسیزائیلم] دالینا آلماق، دالینا یوک‌له‌مک.

şələli..شله‌لی [صفت] دالینا شله گؤتورموش.

şəlil..شلیل [آد، فا] بیر نوعی میوه آدی(فا: ~).

şəmatət..شماتت [آد، عربجه] قیناما، دانلاما، طعنه و مذمّت (فا: ~).

şumal..شُمال [آد، عربجه] قوُزئی (فا: ~).

şumal ağacı..شُمال آغاجی [آد، بیتگی] شُمال چامی (فا: شریین).

şumal şərq..شُمال شرق [آد، عربجه] قوُزئی دوْغو، قوُزئی‌له گوْن چیخان آراسی.

şumal qərb..شُمال غرب [آد، عربجه] قوُزئی غرب، قوُزئی‌له گوْن باتان آراسی.

şəmr..شِمْر [باخ] شوْمور.

şəms..شمس [آد، عربجه] گوْنش، گوْن(فا: ~) the sun {پولادقایا سومرجه ده شاماش (گونش) معناسیندا کلمه نی تورکجه ایْشامیش

سؤزو اوْلاراق ایشیلدایان مفهوموندا بیلیر}.

şəms-..-şəms [اؤزل‌آد]تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۰ آد سایماق اوْلار).

Şəmsəddinlu..شمس‌الدینلو [اؤزل‌آد]م۱٦جی یوْزیلده، آنادولو حلب بؤلگه سینده، ذوالقدر توْرکلرینه باغلی بیر بوْی آدیدیر، صفوی‌لر دؤورو بوُ طایفا قاراباغ بؤلگه سینده یئرلشمیشدیلر[۸۵].

şəms təbrizi..شمس‌تبریزی [اؤزل‌آد]تبریزلی شمس: آدلیم عارف شمس تبریزی محمد ابن ملکدار هـ ٦٤۳جو ایل ربیع الاوّل‌ین آلتینجی گوْنو بیر باخیشلا مولانا آدیندا دنیزی دالغالندیردی، شمس‌ین دوْغوم گوْنو بللی اوْلمایاراق هـ ٦٤٥جی ایلده گؤزلردن-غیب اوْلدو، شمس‌ین مزاری خوی شهرینده‌دیر. شمس موردینده مولانادان بیر شعر: شمس‌سیز دوْنیا نَدیر بیر آلدانیش. گل بیزه خوْش گون سوْرنلردن دانیش؛ تبریزین شمسیندن آرتی سؤز دئمه. فتنه سالما قان آختیماق گؤزله‌مه؛ سؤز آچاندا شمس‌دن باتدی گوْنش. شمس‌اینن شمس اوْلماغی داندی گوْنش. (مثنوی‌نین ترجمه‌سی اوُستاد باریشماز)[٦٤]. باخ: خوی(مناره)

şəms qarabağı..شمس‌قاراباغی [یازار]شوُشالی شاعردیر(وفات ۱۳۲۰ه)[۱۱۷].

şəmsi..شمسی [یازار]قاراباغلی شاعردیر (وفات ۱۳۲۰ه).

şəmsi il..شمسی ایل [آد]شمسی ایل: گونش ایلی (فا: ~). solar

şəmsir..شمسیر [اؤزل‌آد]خیاو دا کند آدی.

şəmsiə..شمسیه [آد، عربجه]چتیر، کؤلکه‌لیک، یاغیشدان قوْروماق اوْچون اَل ایله توتولان آلت (فا: ~).

şimşad..شمشاد [باخ]شیمشاد.

şəmşir..شمشیر [آد، فا]قلیچ، قیلینج.

şəmşir..شمشیر [آد، ب، فا]شمشیرآغاجی: شمشیرگیللردن، یاز قیش یاشیل، داشلیق بؤلگه‌لرده یئتیشن، بزک اولاراق و تاختاسی ایی ایشله‌نن بیر آغاج (فا: شمشاد). buxus sempervirens

şəmşirbaz..شمشیرباز [آد، فا]قلیچ اوْیناندان (فا: شمشیرباز).

şəmşir çəkmək..شمشیرچکمک [تاثیرلی ائیلم]قلیچ لاماق، قیلینج چکمک، قیلینج لا ووُروشماغا باشلاماق.

şəmşirxana..شمشیرخانه [اؤزل‌آد]اردبیل ده کند آدی.

şəmşirgillər..شمشیرگیللر [آد، بیتگی]شاهتره‌گیللردن، تارلا و یول قیراغیندا یئتیشن، ۲۰-٤۰cm اوجالیقدا، چیچک‌لری درمان اوْچون ایشله‌نن اوْتسوویتگی(فا: نوعی گیاه Fumaria officinallis

şəm..شمع [آد، عربجه]موم (فا: موم). candle

şəmdani..شمعدانی [آد، بیتگی]باخ: شامدان گوْلو.

şəmkir..شَمکیر [اؤزل‌آد]آذربایجان‌دا رایون آدی {شام کوْر}.[۲٤۰]

şəmlu..شملو [اؤزل‌آد]قاراداغ قاراچوْرلو طایفاسینا باغلی اوْباآدی[۳۰۸].

şəməmduz..شممدوُز [یازار]محمد سلیمان اوْغلو شممدوز (۱۳۷۷-۱۲۸٤هـ ق) شکی‌ده آنادان اوْلوب، زمانه‌دن شکایت مضمون‌لاریلا تورکجه شعرلر دئییبدیر[۱۱۷].

şəmoselabi..شموْسئلابی [اؤزل‌آد]ماکی‌دا کند آدی. (سئللی بؤلگه).

şumul..شُمول [آد، عربجه]ایچینه آلما، قاپساما، قاپالما، قاپلام (فا: ~).

şəməsur..شمه سوُر [اؤزل‌آد]شاه منصور!: ماکی دا کند آدی.

şəmə..شمه [اؤزل‌آد]سالماس دا داغ آدی {شام+ه: چام، شامان}.

şəmərin..شمه‌رین [اؤزل‌آد]سالماس‌داکندآدی {سوُمَرین/شوُمَرین}.

şəmi kəndi..شمی‌کندی [اؤزل‌آد]میانا دا کند آدی {شام+ی: شامان، چام}.

şəmiş..شمیش [اؤزل‌آد]اوُرمیه ده داغ آدی {شمس/ شاماش}.

şəmim..شمیم [آد، صفت، عربجه]۱-خوش ایی، خوش قوخو، ۲-اوُجا و یوکسک یئر (اوجا داغ ویا یئکه بوُرون). {باخ: شاماما}.

şən..شن [آد، ص]۱-سئوینج‌لی، نشعه‌لی happy ۲-سئوینج، اوْن، سان، شُهرت (فا: شن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: شادلیق/ بعضا اوُزاق دا اوْلسا عَربجه شأن سؤزونه باغلانیر ولی محتملا چَن/ چنگ/ شنگیل کیمی سؤزلره باغلانمالیدیر[٥]}.

şən-..-شن [اؤزل‌آد]بوُسوْزله دوْزه‌لن‌قیزآدلاری: شنال، شنای، شنایتان، شنایتک، شنایچا، شنایسل، شنایسوُ، شنایناز، شن‌بَنیز، شنیاز، شنتوْرک، شنگوْل، شنگوْن؛ اوْغلان آدی: شنالپ.

Şən-..-شن [اؤزل‌آد]بو سؤزله دوْزه‌لن یئر آدلاری: ضیاآباد(شنازند، شنبن، شنین)، ابهر (شناط)، بویین زهرا (شنبَرَک)، رزن (شنجوُر)، تاروُم (شندستان)، آوج (شنستق)، باجگیران (شنقی)، دا کند آدی. پیرانشهر(شندَر) ده داغ آدی.

Şən şərafət..شن شرافت [آد]شأن شرافت.

şən şən..شن شن [صفت، ظ]سئوینه سئوینه، فرحله، سئوینجله.

şənaət..شناعت [آد، عربجه]ایرَنج‌جی‌لیک، کؤتولوْک، آلچاقلیق (فا: ~).

şənbəllə..شنبلله [آد، بی، فا]باخ: بوْی اوْتو، باللیجا.

şənbuy..شنبوُی [آد، ت]بیر قوْناقلیقدان سوْنرا چاغیریلان ایکینجی ایچکی قوْناقلیغی.

şənbə..شنبه [ع‹سبت›]جومارته‌سی، جوماائرته‌سی(فا: ~) saturday

şəndərə..شندَره [آد] الک و چللک و هر دییرمی شئیلری دوزلتمک اوچون بیر نوع اَییک آغاج. ۲-شندَره ٢(آد، دیرگی) تکیر جنسیندن بیر بالیق (فا: نوعی ماهی).

şəndir..شندیر [صفت، دا] شَندیرشوُندور، شَندیرشوُندور:یاوان و یاغسیز شئیلر، اتین پیی میی و تؤرتؤکونتوسو.

şəngülavа..شنگَوْل آوا [اؤزل‌آد] قزوین‌ده‌چای، شبسترو اوُجان، آوج ده کند آدی {شنگیل‌آوا: شن دانا و گیل یوردو[٦٦]}.

şinel..شنل [آد] شینئل: بیر نوع اوْست گئیم (فا: شنل). cape

şənlətmək..شنلتمک [تاثیرلی ائیلم] شن وضعیته گتیرمک.

şənləşmək..شنلشمک [باخ] شن لنمک.

şənəlmək..شَنَلمک [تاثیرسیزائیلم] بوْش بیر یئر اینسانلارین یئرلشمه سیله یوُرد دورومونا گلمک، مسکون اولماق[٢].

şənləndirmək..شنلندیرمک [تاثیرلی ائیلم] شن‌لی ائتمک.

şənləndirilmək..شنلندیریلمک [بلسیز ائیلم] شن لندیرمک ایشی گؤرولمک.

şənlənmək..شنلنمک [تاثیرسیزائیلم] شن وضعیته گلمک، سئوینمک، فرح لنمک، اؤزوگؤلمک، شادلاناراق آچیلماق.

şənləniş..شنله‌نیش [آد] شنلنمک ایشی ویا بیچیمی.

şənlik..شنلیک [آد] ۱-شن اولما وضعیتی، سئوینج (فا: شن). joy ۲-تؤرن (فا: جشنواره). festival {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر: شادلیق}.

şənlik eləmək..شنلیک ائله‌مک [تاثیرسیزائیلم] شادلیق ائتمک، چال چاغیر ائتمک.

şənlikli..شنلیکلی [صفت] ایلنجه‌لی.

şənələnmək..شنه‌لنمک [باخ] شانالانماق.

şəni..شنیع [ع، صفت] کؤتو، چیرکین، آلچاقجا (فا: ~).

şəvval..شَوّال [آد، عربجه] قمری ایلی‌نین ۱۰وُنجو آیی.

şəvahid..شَواهد [آد، عربجه] تانیق‌لار، شاهدلر.

şəvənd..شَوَند [اؤزل‌آد] هشتَری ده داغ آدی.رزن ده کند آدی.

şəvə..شَوه [آد] عقیق دیرینده داش آدی، قاپقارا رنگده اولان بیرنوع‌مونجوق (فا: نوعی‌عقیق) {فارسجا شب سؤزوندن}.

şəvə saç..شَوه‌ساچ [صفت] ساچی قاپ قارا اولان.

Şobalaçı..شوْبالاچی [اؤزل آد] قوُندوُر-قاسپوُلاد-نایمان بوْی‌لاریندا‌ندیر[۱۵۸-۸۱].

şot..شوْت [آد] ۱-بؤیوک سوّت قابی. ۲-شوْتا اؤزومو: شرابلیق اولان بؤیوک اؤزوم نوْعو[٢٢٤].

şotalamaq..شوْتالاماق [تاثیرلی ائیلم] شوْتداماق: اوْستوندن اؤتَری گئچمک.

şotdamaq..شوْتداماق [تاثیرلی ائیلم] ۱-قابا تیکیش ووُرماق، بیر ایشی اؤزدن گؤرمک. ۲-اوْستوندن اؤتَری گئچمک.

şot kök eləmək..شوْت کؤک ائله‌مک [تاثیرلی ائیلم] قابا تیکیش ووُرماق.

şotka..شوْتکا [ر] پالتارین توْزونو آلماق اوْچون بالاجا تاختا اؤزه رینده ووُرولموش قالین توْکلو بیر آلت، باخ: چؤتکه.

şoxum..شوْخوم [آد] اکین یئرینی سوْرمه(فا: شخم) blough {سؤکمک سؤزونه باغلانمالیدیر: سؤکوم / شوْخوم}.

şoxum vuran..شوْخوم‌ووُران [آد] اکین یئری‌سورن(فا: شخمزن). ploughman

şor..شوْر [آد] ۱-دوُزلو، چوخ دوُزو اوْلان. ۲-چوْرودولموش آیراندان دؤزَلمیش بیر نوع آغارتی، بیر نوع یومشاق حالیندا ساده پنیر (فا: نوعی پنیر) {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، چوْر (عیب) سؤزله ایلگیلی اوْلمالیدیر[٥]}.

şor..شوْر [اؤزل‌آد] غرب سیبریادا یاشایان بیرتوْرک خالقی‌نین آدی. یئنی‌سئی‌ده آباکان تاتارلاریندان بیر بوْی[٥٤]. آلتای توْرکلری بوْی‌لاریندا‌ندیر[۱۵۸-۸۱].

şor-..-شوْر [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله-نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ٦٠ آد).

Şoratan..شوْرآتان [آد] یاغیش بوْروسو (فا: ناودان). drain pipe {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر ‹چوْرتن›، بو کلمه سس تقلیدی اولاراق شوْر= شار= شیرشیر کلمه‌سی و آتماق فعل ایله دوزه‌لیب}.

şora..شوْرا [اؤزل‌آد] سراب (~چای) دا چای آدی، سوُلدوز (~کندی)، ماکی(~گؤل) دا کند آدی. {۱-دوزلو ۲-شوْرولدایان}.

şoraba..شوْرابا [آد] دوزلو سوُیا قوْیولان تره‌وزدن دوزه‌لن سوْیو "خیار شوْراباسی، بادیمجان شوراباسی". {آ، ع‹شرابه› ایلک باخیشدا ائله سانیلیرکی فارسجا شوُر و آب سؤزلریندن دؤزه‌لیب ولی چوُن شوْرابا مختلف ماده‌لردن دؤزه‌لیر لذا عربجه شرابه سؤزجوغوندن آلینما سؤز اوْلمالیدیر، اؤزللیکله شوْربا سؤزونو نظره آلارساق‌داهادا گئچرلی اوْلور}.

şorabıl gölü..شوْرابیل گؤلو [اؤزل‌آد] باخ: اردبیل.

şoradil ..شوْرادیل [اؤزل‌آد] سراب‌داکندآدی {۱-دوزلو و شوْر زولاق یئر. ۲-شوْرولتو ایله آخان سولو یئر. ۳-شوْر بوْیونا عایدیئر}.

şorazar..شوْرازار [باخ] شوراکت.

şoraq..شوْراق [صفت] ۱-دادی شور اولان، "شوراق خورک". ۲-شوْراکت، شوْران، دوزلو توْپراق، شوْر یئر (فا: زمین شوره زار). Saltiness {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: شوْر}.

şoraq hacı..شوْراق حاجی [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

şora qoymaq..شوْراقوْیماق [تاثیرسیزائیلم] شورا باغلاماق، دوْز باغلاماق.

şorakət..شوْراکت [آد، ص] شوْران، شوْراق (فا: شوره زار). saltiness

şorakətləşmək..شوْراکت لشمک [باخ] شوْران لاشماق.

şorakətli..شوْراکتلی [باخ] شوْران لی.

şorakətlik..شوْراکتلیک [باخ] شوْران لیق.

şoralamaq..شوْرالاماق [تاثیرلی ائیلم] شورولداتماق، آخیتماق (فا: شرشر ریختن).

şoralanmaq..شوْرالانماق [بلسیز ائیلم] بیردن تؤکولمک.

şoramun..شوْراموْن [اؤزل‌آد] ۱-چوْراموْن، چوْراموْن، روْحلارلا ایلگیله‌نن، کؤتو روْحلاری قوْوان ۲-چَنگیزخان دؤنَمی بیر کوْموتان[۷].

şoran..شوْران [آد] شوْر یئر و توپراق (فا: شوره زار).

şoran otu..شوْران اوْتو [آد، بیتگی] شوْران لیق لاردا بیتن، بوْز گؤوده‌لی کوْل آغاج، بوُ بیتگی هوْندور کوْل ویا کیچیک آغاج شکلینده، آچیق بوْز رنگلی قابیق لا اؤرتولموش گؤوده‌یه و رنگلی قوْل بوُداق‌لارا مالیک‌دیر، ۳-۸ سانتیمتر اوُزونلوغو اوْلان، داوام‌سیز و ساپ واری یاپراق‌لاری اوْلان بیر بیتگیدیر.

şoranlaşma..شوْران‌لاشما [آد] شوْران لاشماق ایشی.

şoranlaşmaq..شوْران‌لاشماق [تاثیرسیزائیلم] دوْزلو اوْلماق، چوخلو دوْز یئیلماق.

şoranlı..شوْرانلی [صفت] ترکیبینده دوزو اوْلان.

şoranlıq..شوْرانلیق [آد] شوْران یئر و توپراق (فا: شوره زار).

şoran yer..شوْران‌یئر [آد] دوزلوتوپراق (فا: زمین شوره زار). saltiness

şoray..شوْرای [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: چوْر+ آی[۷].

şorba..شوْربا [آد، ع‹شرابه›] اتلی ویا اتسیز دویو، تورشو و بوجور شئیلرله حاضرلانان دوُرو یئمک، پیشیریلمش سولویئمک (فا: ~). pottage

şorbəyim..شوْربَگیم [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: چوْر+ بَگیم[۷].

şort..شوْرت [اینـ آ] بالاجا آلت گئییم (فا: شورت).

şortmaq..شوْرتماق [تاثیرسیزائیلم] برک قاچماق.

şortu..شوْرتو [ا] اخلاق‌سیز، پوزغون، اوْتانماز (فا: بی حیا).

şortuluq..شوْرتولوق [ا] اخلاقی پوزوقلوقاوُسانمازلیق (فا: بی حیایی).

şorca..شوْرجا [اؤزل‌آد] ۱-شوْران. ۲-هشتَری، میانا، ملیکان، قوچان، خوی، قئیدار، قوْشاچای و بوُکان دا کند آدی.

şorxiyar..شوْرخیار [آد] خیار، بیبار، کره‌ویز، سیرکه، ساریمساغی دوُزلو سوُ دا ساخلایاراق دوزه‌لن تورشو (فا: خیار شور).

şordüzən..شوْردوْزن [آد، ص] شوْر دوْزلوک، شوْرچؤل.

şorqoğalı..شوْرقوْغالی [آد] ایچه‌ری‌سینده اوُن یاغ و ادویه ایله قاریشیق شوْر مزه یئمک قوْیولان قوْغالی نوعو.

şorgöz..شوْرگؤز [صفت] چاپقین (فا: چشم چران). ogler

şorgözlük..شوْرگؤزلوک [آد] شوْرگؤز اوْلما وضعیتی.

şorlar..شوْرلار [تاثیرسیزائیلم، آ] قوُزئی آلتای‌دا یاشایان توْرک دیللی خالق.

şorlaşdırmaq..شوْرلاشدیرماق [تاثیرلی ائیلم] شوْرلاتمک، دوْزلو-لاشدیرماق، شوْران لاشدیرماق (فا: شور نمودن).

şorlaşmaq..شوْرلاشماق [آد] شوْرلاشماق ایشی.

şorlaşmaq..شوْرلاشماق [تاثیرسیزائیلم] شوْران لاشماق.

şorlaq..شوْرلاق [اؤزل‌آد] شوْرول، شوْرول، شوْرول آغان سو، چاغلایان[۷].

şorlamaq..شوْرلاماق [دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، س] شوْرشور سسیله آخماق(فا: شرشر کردن).

şorlanmaq..شوْرلانماق [تاثیرسیزائیلم] شوْر اوْلماق، شوْر دادی وئرمک.

şorluq..شوْرلوق [اؤزل‌آد] سرخس‌ده چای آدی.ساوه ده داغ آدی.

şoruldatmaq..شوْرولداتماق [تاثیرلی ائیلم] آخیداراق شوْرشور سسی چیخارماق.

şoruldamaq..شوْرولداماق [آد] شوْرولداماق ایشی.

şoruldamaq..شوْرولداماق [تاثیرسیزائیلم] سو تؤکوله‌رک شوْر شوْر سس چیخماق (فا: شرشر کردن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

şorolo..شوْرولو [آد] قادین قیلیغیناگیرمیش و اخلاق دیْشی ایلیشگی‌لرده اولان کیمسه (ارکک)[۲].

şorunu çıxarmaq..شوْرونو چیخارماق [باخ] شیتینی شوْرونو چیخارماق.

şoryapraq..شوْریاپراق [آد] ۱-تازا و کؤرپه موْو یاپراقلاری ایله دوزه‌لن توُرش دادلی یئمک. ۲-توُرشنگه اوْخشار توُرش بیتگی.

şoryaruq..شوْریاروُق [اؤزل‌آد] اینسان‌آدی، باخ: چوْر+ یاروُقر.

şorik..شوْریک [اؤزل‌آد] سالماس، ماکی و خوی(۲) دا کند آدی.

şosə..شوْسه [فر] توپراق یول (فا: ـه).

şot..شوْط [اؤزل‌آد] ماکی‌دا شوْط بخش‌ینین مرکزی اولاراق نفوسو ش۱۳۲۰ده* ۱۰۰۰ نفر (تورک)ایدیلر، ۱۳۷۵ده جمعیتی ۱۷٤۸۲ نفر ایدی، شهرده ایستی سوُ کندی و اوْنون معالجه اوْچون یارارلی-سانیلان سوُیو معروفدور{باخ: شوْت: ۱-بؤیوک سوّت قابی. ۲-شوْتا اوْزومو: شرابلیق اوْلان بؤیوک اوْزوم نوْعو[۲۲٤].؛ فارسچیلار بو کلمه نی ارمنیجه آشوُت سؤزونه منسوب بیلرلر، بو سؤزلرین نجور باغلانتسی وار بو حاقدا بیر منطقلری یوخدور، ساده جه اورادا اوْتوران تورکلری گؤرمزدن گلمک آماجیلا یاوا سؤزلره اوْز گتیریرلر}.

şotlu..شوْطلو [اؤزل‌آد] شوْتدو: ماکی دا کند آدی.

şoğul..شوْغول [آد] باخ: شاقول.

şofer..شوْفر [آد] سوّروجو (فا: زاننده).

şoq..شوْق [آد، عربجه] ایستک، هوس، سئوینج (فا: آرزو).

şoqərib..شوْقریب [آد، دا] خوشاگلمز بیر شئی ویاکیمسه اوْچون دئییلن یوّنگول سؤیوش {شوُ+غریب}.

şok..شوْک [آد، طب، فا] آغیر وضعیت سوْنوجو اوْز وئرن اوْرقانیرم پوْزولوشو (فا: شوک). (thorn bot)

şokət..شوْکت [آد، عربجه] دبدبه، احتشام (فا: شوکت).

şokolat..شوْکولات [آد، اسپانیولجا] کاکائو و شیرین شئی‌لردن دوزه‌لن دادلیجا (فا: شکلات). chololate

şokə olmaq..شوْکه‌اولماق [آد، فا] بیردن بیره شاشیرماق و اؤزونو ایتیرمک.

şol..شوْل [ض] اوْل، اشاره عوضلیگی‌نین قدیم فوْرماسی.

şol..شوْل [صفت] سست {فا: شل› تورکجه‹شوْر}.

şolatlamaq..شوْلاتلاماق [تاثیرلی ائیلم] ۱-توْلازلاماق، آتماق۲-بیر یازی‌نی کؤنول‌سوزجه و دقّت وئرمه‌دن یازماق، بیر ایشی دقّت‌سیزجه گؤرمک {فا ‹شل› + آتلاماق}.

şollar..شوْللار [اؤزل‌آد] خاچماز‌دا یئر آدی[۲٤۰].

şomu..شوْمو [آد، دا] باخ: اسفَناج، ایسپاناق (فا: اسفناج).

şonqar..شوْنقار [آد، دیرگی] شاهین. قوْبوستان‌دا تپه آدی[۲٤۰].

şonqumaq..شوْنقوماق [تاثیرسیزائیلم] باغداتی اوْتورماق.

şov..شوْو [آد، اینـ باخ: چوْو] گؤسته ریش (فا: نمایش). show

şovaliə..شوْوالیه [آد، فرانسیزجا] اوْرتا چاغلار دینی ساواشلارا گئدن دؤیوشچولره وئریلن آد (فا: شوالیه).

şovaliəçi..شوْوالیه‌چی [آد] آریانچی: شووالیه‌چی‌لیک یانلی‌سی، دینی ساواش لارلا بیر اینانجی بیرینه قبول ائتدیرمه‌یه قالخیشان جریان ویا ایشینی قاباغا آپارماغا چالیشان (فا: آرایانچی).

şovaliəçilik..شوْوالیه‌چیلیک [اؤزل‌آد] آریانچیلیق، شووئیسم؛ دینی ساواش‌لارلا ایشینی قاباغا آپارما و دؤزَنله‌مه اینانجی، غرب اویقارلیغینین گیزلین و کؤتو طرفی مُختلف آدلارلا تانیناراق بورادا شوالیه‌چیلیک کلمه سیله بیلدیریلیر، غرب اویقارلیغی‌نین معناسی یاخین گئچمیشده و اؤزللیکله ییرمینجی یوّزیلده یاشانان ایکی باشلی وایکی یانلی اتفاقلاری آنلاتیر، بیرطرفدن غرب اویقارلیغینا باغلی اولانلار، تکنولوژیک توسعه‌لرله اؤز اینسانی‌نین یاشاییشینی ایی لتمک ایسته ییر و اوْ بیری طرفدن بوتون تاریخده کی پیشرفتلری اؤزلرینه عاید گؤرن بیر عدهّ شوالیه‌چی، آیری اینسانلاری کیچیتمک و ازمک ایسته ییر، یاخین گئچمیشده گؤردوغوموز کیمی آلمان، فرانسه و آمریکادا بؤیوک فاشیست قروپلار وُجودا گله‌رک آفریقا و آسیادا قیرقین دوزلدیب ویا قیزیل دریلی‌لری آرادان آپاریبلار و یا روسلار طرفیندن بؤیوک مسلمان و تورک توپلوملاری سورگون ائدیله‌رک یورد یووالاراییندان اولوبلار و آرادان گئدییلر، غرب اؤلکه‌لرینین اینسانلاری یئری گلدیکجه بو کولتوره دایاناراق و بو یولدا او بیری ملتلرین کؤتو وگئری قالمیش (مثلا پهلویچیلر، داشناقلار، تئرورچو قروپلار) قروپلارینین توسط ایله اوْ اؤلکه‌لرین ثروت‌لرینه صاحب اولماق ایسته ییرلر، شووالیه چیلیک غرب اویقارلیغینین بیر اؤزو ساییلیر و مسلما دقت اولونماسی بونون ضعیفلنمه سینده ائتگیندیر، غربی‌لی‌لر بو کولتور آلتیندا بیر عده ییرتیجی آداملار تؤره‌دیبلر، بولارین‌بعضی‌لری هیتلر، موسولینی، تزارلار، لنین، استالین، بوُش کیمی‌اله‌باشی‌لار چوخلو اینسانلارین اؤلومونه باعث اولوبلار و دونیا ثروتلرینین محو اوْلماسینا سبب اولوبلار، بو کؤتو یاراتیق لارین ضعیفلنمه‌سی و وجودا گلمه‌مه‌سی اوچون بوتون خالقلار اؤز اؤرون و کولتورلرینی گلیشدیر مه‌لیدیلر، البته سوْن کولتورل و تکنولوژیک گلیشمه‌لره باخاندا ائله‌سانیلیر کی گئنیش‌ساحه‌ده‌شووالیه‌چی قروپلارین وُجودا گلمه‌سی‌غیرمُمکن گؤرونور ولی‌مسلما بالاجا ساحه لرده بوجور قروپلارین وُجودا گلمه‌سی محتملدیر نئجه کی قاراباغ، بوسنی، کوزووو، روْواندا کیمی یئرلرده شووالیه‌چیلر یئرلی اهالی‌نی آرادان آپارماغا چالیشیبلار، مسلما بوتون خالقلارین آیدین لانماسی بوجور اتفاقلارین قاباغین آلینماسیندا بؤیوک روْل اوْینایابیلر، البته بو سؤال مطرحدیر آیا تکنولوژیک توسعه اؤز ایله برابر شوالیه چیلر کیمی کؤتو آداملاردا دوزلدیر، مسلما بوّ دؤز دئییل چونکو اؤرنک اوْچون-

حتی‌ایراندا گئچن یوّزیللرده بؤیوک امپراتورلوقلار نئچه کولتورلو بؤلگه‌لرده دوّزه‌لیب و عینی حالدا کوّلتورلرین هئچ بیرینی ازمه‌دن بعضی غیرحاکیم قوملارین ادبیات و کولتورونون پیشرفتینه‌ده سبب اولوبلار (اؤرنک اوچون فارس ادبیاتی نه تنها اگه‌من تورک توپلومو طرفیندن آرادان آپارماغا چالیشیلمایيب بلکه گئنیشله دیلیبدیر) و فقط ۲۰ جی یوّز ایلده کوّلتور ازمه، غرب‌شوالیه‌چی‌لیگی‌نین سونوجو نتیجه‌سینده وُجودا گلیبدیر، بو حسابلا گرگ‌غرب اویقارلیغی کلمه‌سینی غرب شوالیه چیلیگی سؤزوندن آییراق و ایلک سؤز تکنولوژیک توسعه و اینسانلیغا عاید ایلرله‌مه‌لر آنلامیندا و ایکینجی کلمه غرب‌شوالیه‌چیلیگی بو اؤلکه‌لرین کؤتولوکلرینین قاباراماسی و گئری قالمیش گوجلر طرفیندن وُجودا گلن قروپلاردیرکی بعضا بوَ اویقارلیغا حاکیم اولورلار.

şovmən..şovmən [آذ، فرانسیزجا] گؤستری آدامی [۲۱۸]. گؤستریجی .

şovinsit..şovinsit [آذ، فرانسیزجا] آشیری اولوسچو (فا: ~).

şovinism..şovinism [آذ] شوْوینیزم: بو کلمه نیکولای شوْوین "ناپلئون‌ون فدایی‌سی آدیندان‌آلینیب و آشیری، کوْرکوْرونا باغیم-لی‌لیغا و وطن سئومه‌یه دئییلیر، آشیری ملیت چیلیک، آشیری-اولوسچولوق، باخ: شوْوالیه چیلیک (فا: ~).

şöpük..şöpük [آذ، ت] چؤپوک، چؤرچؤپ، میوه نین ائشیگه آتیلان قسمی.

şötdəmək..şötdəmək [تاثیرلی ائیلم] تئزتلَسیک حاضرلاماق، باخ: شوْتداماق.

şöklü..şöklü [آذ] کیشی آدی "شؤکلو ملیک". {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

şökə..şökə [آذ، دا] نازیک چوبوق دسته سی.

şölətləmək..şölətləmək [تاثیرلی ائیلم] آرالی‌تیکمک، بیرایشی اوّزدن گئچمه گؤرمک.

şölləvət..şölləvət [اؤزل‌آد] مراغا دا کند آدی.

şölən..şölən [آذ] شنلیک، ضیافت، توی‌بایرام، ایلنجه توپلانتی سی(فا: ضیافت). banquet {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، موغولجا ‹شوُلان›[٦]}.

şöngümək..şöngümək [باخ] شوّنگومک.

şövbə şövbə..şövbə [آذ] باخ: گیزلن قاچ.

şöhrəvər..şöhrəvər [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی {باخ: سؤهره}.

şöylə..şöylə [باخ] بؤیله.

şu..şu [ض] بوُ، شوُ سؤزونون آد حاللاری، شوُنا، شوُندا، شوُندان، شوُنو، شوُنون، شوُنلار[۲].

şu..Şu [اؤزل آد] آلتای توّرکلری قیْزیل و توّرکمن-تکه-اؤته‌میش-داشایاق بوْی‌لاریندانديدير[۱۵۸-۸۱].

şuan..şuan [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی {سوُ/ سوّ+آن}.

şuban..şuban [اؤزل‌آد] ۱-باخ: شیْبان، شئیبان[۷]. ۲-(شوُبانی‌داغی) آذربایجان ‹دا یئرآدی[۲٤۲] {شئیبان بوْیو آدیندانديدير}.

şubi..Şubi [اؤزل آد] قازاق-کیچیوّز-بایوْغلوُ-قیْزیل‌قورد بوْی‌لاریندانديدير[۱۵۸-۸۱].

şut..şut [آذ، فرانسیزجا] فوتبال اویونوندا آیاقلا توپو اوزاغا ووُرما (فا: ~).

şutdamaq..şutdamaq [تاثیرلی ائیلم] شوُت ووُرماق.

şutka..şutka [آذ، روسجا] آیاق قابی و پالتار تمیزله‌مه آلتی، چؤتگه(فا: ~).

şuti..şuti [آذ، دی، ت] قیرخ‌آیاق، هؤرومجک کیمی‌بیر بؤجک.

şux..şux [صفت، فا] ۱-خوش ادالی، اوْیناق، نازلی (فا: ~). ۲-اوّرک آچان. ۳-پارلاق، نظره چارپان.

şuxluq..şuxluq [آذ، فا‹شوخ›] ۱-اوْیناق‌لیق، نازلی‌لیق، اینجه‌لیک، قشنگ‌لیک۲-فراح، زارافات، گوّلر اوّزلولوک (فا: شوخی).

şuxi..şuxi [یازار] مصطفی آغا شوخی (هـ ق۱۳جو یوّزیل) شکی‌لی بیر شاعر آدی دیر[۱۱۷].

şu dastanı..şu dastanı [آ، ت] دیواندا آدی گئچن شوُ/ سوُ داستانی تورکلرین اسلام دان اؤنجه اینانج و توره‌لرینه باغلی بیر داستاندیر، شوُ، تورک خاقانی اوْلاراق م‌ق ٤جو یوّزیلده و اسکندر آخینی زامانی اورتا آسیادا یاشارمیش، اوْ اسکندرله ساواشیب و سونرادا اونونلا آنلاشمیشدیر، بوُداستان عینی زاماندا ساکا داستانی و یاری تاریخ سایيلان داستاندیر.

şur..şur [آذ، فا] ۱-باخ: شوُرموُغامی۲-جوْشقونلوق، وجد(فا: ~)

şura..şura [آذ، عربجه] بیربیرایله مصلحت لشمه ایشی واوْرقانی (فا: ~).

şura gəlmək..şura gəlmək [تاثیرسیزائیلم] هیجانلی وضعیته گلمک، وجده گلمک.

şursalmaq..şursalmaq [تاثیرلی ائیلم] هیجانلی بیر وضعیت دوزلتمک.

şuriş..şuriş [آذ، فا] قاریشیق‌لیق، قارغاشالیق (فا: ~).

şurlaq..şurlaq [اؤزل‌آد] چاغلایان[۷].

şurlayu..şurlayu [اؤزل‌آد] چاغلایان[۷].

şur muğamı..şur muğamı [آذ] اؤیودموُغامی، آذربایجان کلاسیک موغامی.

şurut..şurut [اؤزل‌آد] جوُلفا‹دا کند و چای آدی[۲٤۰].

şurəvi..شوُرَوی [آد، عربجه] اسکی ساوئت اؤلکه‌لری‌نین آدی، ساوئت‌لر بیرلیگی (فا: ~).

şuri..شوُری [آد] (۱۳۱۲ه-۱۲٤۲) حُسینقولو~ لنکرانلی شاعردیر[۱۱۷].

şuri bəxşayişi..شوُری‌بخشایشی [یازار] ۱٤ه‌جو عصرین شاعرلریندندیر[۱٤۱].

Şustan..شوُستان [اؤزل آد] قازاق-اوْرتایوْز-نایمان‌سَمیزباقانالیْ بوْی‌لاریندادیر[۱۵۸-۸۱].

şuşa..شوُشا [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده شوشا رایون‌ُون مرکزی و باکی‌نین گونباتان طرفینده قرار تاپیب، م ۱۸جی یوْزیلین اوّللرینده قاراباغ خانی پناه علی خان طرفیندن شهرده چوْخلو بینالار تیکیلدی بوُ سببه اوْ زامانلار شهره شوُشا آدیلا بیرلیکده پناه آبادا دئییلیردی، بو شهر همیشه قاراباغ بؤلگه سینین مرکزی کیمی اوْلاراق ادبی و فرهنگی لاحاظداندا آذربایجانین اؤنده گلن شهرلریندن اوْلوبدور.

şuştər muğamı..شوُشترموُغامی [آد] آذربایجان موغامی اولاراق گوُشه‌لری بولاردان عبارتدیر: امیری، تمل، شوشتر، شوشترک، شوشتر، قوْووشما (ترکیب)، سارنج، مثنوی، معنوی، افشاری، حیدری، عُثمان، گرایی، قارا کوْرد، مانی و کشیش اوْغلو (فا: موغام شوشتر).

şuştəri..شوُشتری [اؤزل‌آد] بیجار دا کند آدی.

şuğul..شوُغول [آد، عربجه] تارازلیق اوْخو.

şuqlu..شوُقلو [آد، بی، ت] توْلکواوزومو. **solanum nigrum**

şukufti..شوُکوفتی [اؤزل‌آد] عثمانلی لارا قاتیلان بیر کوُرمانج بوْیو[۲۰۹].

şukulat..شوُکوْلات [آرتئک دیلیندن] سوْت فیندیق وشکردن دوزه‌لن بیر نوع شیرنی (فا: شکلات).

şul..شوُل [باخ] اوْل، اوْ.

şullat..شوُللات [اؤزل‌آد] سوُمر فیرتینا تانری‌سی[۲۱۱].

şulək..شوُلک [اؤزل‌آد] اراک و لاهیجان-رودسر دا کند آدی.

şuluzümmə..شوُلوزومّه [آد، عربجه: مشمول زمّه، شامل زمّه] مدیون اوْلما، آلوئر کیمی ایشلرده بیر شئیی اسکیک وئره‌رک گُناه حسّ ائتمه.

şuluq..شوُلوق [صفت] دینج اوْلمایان اوشاق، دله دوْز، قالما قالچی، نادینج (فا: شلوغ) {شیللاق آتان}.

şuluqçu..شوُلوقچو [صفت] دینج اوْلمایان اوشاق، دله دوْز، قالما قالچی، نادینج (فا: شلوغ) {شیللاق آتان}.

şuluqçuluq..شوُلوقچولوق [باخ] شولوق لوق.

şuluqluq..شوُلوقلوق [آد] شولوق ائتمه، دینج اوْلماما، نادینج‌لیک، آراقاریشدیرما، قاریشیق‌لیق.

şum..شوُم [آد، باخ: شوُملاماق] شوْخوم ووُرولموش توْپراق.

şum..شوُم [صفت، عربجه] اوُغورسوز.

şum altı..شوُم آلْتی [آد] شوُملانمیش توْپراغین آلْت قاتی.

şumal..شوُمال [آد، دا] تازا بوداق، زوغ {باخ: شیو}.

şumqa..شوُمقا [اؤزل‌آد] عجله جی، تئز قانلی[۷].

şumlama..شوُملاما [آد] شوُملاماق ایشی.

şumlamaq..شوُملاماق [تاثیرلی ائیلم] ۱-شوْخوم لاماق، یئری کوْتانلا سوْرمک، یوُمشالتماق. ۲-(س) توپراق قایماق، آغماق، آغناماق {جوُمماق› جوُمالماق› شوُمالماق› شوُملاماق[٦]}.

şumlamış..شوُملامیش [صفت] اوچولموش، یئخیلمیش.

şumlanmaq..شوُملانماق [بلسیز ائیلم] شوملاماق ایشی گؤرولمک.

şumlanmış..شوُملانمیش [آد] شوم ائدیلمیش، شوْخوملانمیش.

şumluq..شوُملوق [صفت] ۱-شوُم ائدیلمیش. ۲-آغناما اؤزللیگی اوْلان.

şumluvarəxş..شوُملووارخش [اؤزل‌آد] ساییرقالا دا داغ آدی.

şumukan..شوُموُکان [اؤزل‌آد] سوُمرلرده اوُشاقلار و سوُرولر تانری-سی[۲۱۱].

şuminə..شوُمینه [آد، فرانسیزجا] بیر نوع اودا اوجاغی (فا: شومینه).

şunan..شوُنان [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی.

şunbul..شوُنبول [دا] شوْمبول، اوشاق ارککلیگی اوچون سؤیله‌نیر.

şun dərəsi dağ..شوُن‌دره سی داغ [اؤزل‌آد] خیاو دا داغ آدی.

şundə çula..شوُندَه چوُلا [اؤزل‌آد] آستارا دا کند آدی.

şunqar..شوُنقار [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

şunqar..شوُنقار [اؤزل‌آد] باخ: سوُنقار، سوُنقور، اوغلان آدی (فا: نام‌پسر).

şunquş abad..شوُنقوش آباد [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

şuvaliəçi..شوُوالیه چی [آد، فرانسیزجا] باخ: شوْواليه چی.

şuhut..شوُهوت [اؤزل‌آد] اوْغوز-بایاتبوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی-قرن)[۲۲۵].

şuyərdağı..شوُیَرداغی [اؤزل‌آد] خالخال دا داغ آدی.

şüt..شوْت [آد، ت] سوْی، اصیل.

şütük..شوْتوک [آد، ت] اینک بوُینوزوندان دوْزه لن قلمدان.

şütdəmək..شوْتده‌مک [باخ] شوُتداماق.

şütülləmək..شوْتوللـه‌مک [باخ] شوْتومک.

şütümək..شوْتومک [دا] قاچماق، آتدانماق، سُرعتله گئتمک.

şürük..شوْروک [اؤزل‌آد] لنکَران‌ُدا کند آدی[۲٤۰].

şüş..شۆش [باخ: شیش] ۱-دیک، قالخیق حالدا "شۆش دوُرماق: دیک و ترپشمه‌دن دوُرماق". ۲-کلئیبر، میانا؛ اهر (~قایا) ده داغ و خیاو دا(~بولاق) کندآدی.

şüşal..شۆشال [آد، باخ: شۆش] بیر نوع دوْلاشیغا بنزر بیتگی[۵].

şüşə..شۆشه [آد، فا ‹شیشه›] جام (فا: شیشه). glass

şüşəçi..شۆشه‌چی [آد] شوشه ساتان ویا دؤزلدن (فا: شیشه گری). glass blowing

şüşəçilik..شۆشه‌چی‌لیک [آد] شوشه ایشینه باخما، شیشه گرخانه (فا: شیشه گری). glassworks

şüşə xanım..شۆشه‌خانیم [بازار] زاهداوْوا علی‌قیزی ش۱۱۲۹دا شاماخی‌نین نابیر کندینده آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

şüşəki..شۆشه‌کی [آد] اَله سالما، مسقره.

şüşəki basmaq..شۆشه کی باسماق [تاثیرلی ائیلم] اَله سالماق، لاغا قوْیماق.

şüşələmək..شۆشه‌له‌مک [تاثیرلی ائیلم] ۱-شوشه‌یه دوْلدورماق. ۲-شوشه سالینماق.

şük..شۆک [ن، ت] سوُسدورما اداتی.

şükr etmə..شۆکرائتمه [آد] شوکرائله‌مه(فا: شکرگزاری) thanksgiving

şükkütmək..شۆککوتمک [دا] اوْتورتماق، قوْندورماق "قوُشو شۆککوتمک".

şükür etməz..شۆکورائتمز [اؤزلآد] زنگیلان'دا داغ آدی(۲۰۰٦)[۲٤۰].

şükürbəyli..شۆکوربگلی [اؤزلآد] جبراییل'دا کند آدی[۲٤۰].

şülək..شۆلک [آد، دا] پارچا زوْلاغی، پارچاتوْیو.

şülə..شۆله [آد، دا] آچیق قوللارین آرالیغی، اوزونلوق اؤلچوسو.

şümşə..شۆمشه [آد] تیکینتی‌ایشینده بیرنوع تاراز وسیله‌سی (فا: شمشه).

şümür..شۆمور [آد، ع، شمر آیندان] شمر کیمی ظالم، قان ایچن.

şümərək..شۆمه‌رک [آد] {تازا و گنج آغاج "مئشه‌نین شۆمه‌رک آغاج‌لاری". باخ: شوُمال، شیو}.

şünğlə..شۆنغله [آد، بی، ت] کؤکو یئیلن بیر نوع اوْت.

şüngümək..شۆنگومک [تاثیرسیزائیلم، دا] چؤمبل‌مک "آلاباش ایت قویروغو اوْسته شۆنگویوب هۆرویور".

şünük..شۆنوک [آد، بی، ت] چینار آغاجی، چۆنوک، چارون.

şüv..شۆو [آد، باخ: شیو] شیو (فا: ترکه). twig

şüvər..شۆوَر [اؤزلآد] میاناوهشتَری‌ده کند آدی {شۆیلوک یئر}.

şüvqırağı..شۆوقیراغی [اؤزلآد] شۆوه‌قیْراغی: تبریز ده داغ آدی {شۆیلوق}.

şüvən..شۆوَن [آد، فا] شیون، های کۆی.

şüvən kəndi..شۆوَن‌کندی [اؤزلآد] خوی‌داکندآدی {شۆیلوک}.

şüvül..شۆوول [آد، باخ: شوُمال، شیو] اوزون و دؤز آغاج، شۆو.

şüvə..شۆوه [آد] داشدان دؤزلمیش بالیق تله سی {شۆو+ه}.

şüvədəbaz..شۆوه‌ده باز [صفت] ادا باز. {شعبده باز سؤزوندن آلینیب}.

Şüvərən..شۆوه‌رن [آد، بیتگی] چتیرلی بیتگی‌لردن، چمن‌لرده بیتن، ساری لچک‌لی، بوُینوز شکیللی میوه‌لری خالق آراسیندا درمان کیمی استفاده ائدیلن، توْخومو یانغی کسن، عطیرلی، ویتامین‌لی-یئمه‌لی، ایکی‌ایللیک، اوْتسوْو بیتگی(فا: خاکشیر). sisymbrium. cru {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، باخ: شیوه‌رن، شیو}.

şüvərəyə vermək..شۆوه‌ره‌یه وئرمک [دا] اوُمودونو پوچا چیخارماق، بیرینی آغیر چیخیلماز وضعیته سالماق.

şüvələn..شۆوه‌لان [اؤزلآد] آبشرون'دا یئر آدی[۲٤۰].

şüvərək..شۆوه‌رک [صفت، باخ: شیو] جاوان، یئنی جه قالخمیش[۵].

şüvənə..شۆوه‌نه [اؤزلآد] خوی کندی (ایندی خوْی شهری‌نین محلّه لریندن بیریدی) (قوْ: شهانق).

şüy..شۆی [آد، باخ: شیو] جاوان و نازیک بوداق، زوغ.

şüyxana..شۆیخانا [اؤزلآد] کلئیبرده کند آدی {آغاجلیق یئر}.

şüyüd..شۆیود [باخ] شیوید.

şüyün..شۆیون [اؤزلآد] موْزده[۷].

şəhab..شهاب [آد، عربجه] آخان اوُلدوز، آغما، آخار اوُلدوز(فا: ~).

şəhadət..شهادت [آد، عربجه] ۱-تانیق‌لیق، شاهیدلیک ۲-اسلام دینی-یولوندا اؤلمه، شهید اوْلما (فا: ~).

şəhadət barmağı..شهادت بارماغی [آد] اشاره بارماغی (فا: انگشت اشاره).

şəhadət şərbətini içmək..شهادت شربتی‌نی ایچمک [تاثیرسیزائیلم] شهید اوْلماق (فا: شهید شدن).

şəhadətnamə..شهادتنامه [آد] ۱-دیپلوما، ترخیص بلگه‌سی(فا:~).

şəhamət..شهامت [آد، عربجه] ایگیدلیک، آخان‌اوُلدوز، آغما، آخار-اوُلدوز(فا: ~).

şəhbaz..شهباز [اؤزلآد] شاهباز: خیاو (~دره سی)، گئرمی ده (~لو) کند آدی.

şəhpər..شهپر [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] اوُزون تئلک (فا: ~).

şəhd..şəhd [آد، عربجه] بال، بال کیمی شیرین (فا: ~).

şühəda..şühəda [آد، عربجه] شهیدلر (فا: ~). martyrs

şəhər..şəhər [آد، فا] بؤیوک یاشاییش یئری، اوُر، کند و بؤیوک کند، بایلیق، اولوش (فا: ~). town

şəhrabad..şəhrabad [اؤزل‌آد] میانا و آبیک دا کند آدی.

şəhrab..şəhrab [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد دا کند آدی.

şəhrazqayalar..şəhrazqayalar [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده داغ آدی.

şəhərbaz..şəhərbaz [اؤزل‌آد] آوج ده کند آدی.

şəhrbani..şəhrbani [اؤزل‌آد] آذربایجان‌شاعریدیر[۵۲].

şəhrbani el adami..şəhrbani [یازار] م۱۹جو عصرین ۲جی یاریسیندا شاماخی دا دوّنیایا گلیب و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

şührət..şührət [آد، عربجه] اوّن، تانینمیش، اوّنلو کیمسه (فا: ~).

şəhərtaş..şəhərtaş [آد] همشهری (فا: همشهری). fellow citizen.

şəhərcik..şəhərcik [آد] بالا شهر.

şəhərçay..şəhərçay [اؤزل‌آد] اوجان، میانا، هشتَری، اوُرمیه ده چای آدی.

şəhərsayağı..şəhərsayağı [آد] شهر قایداسیندا.

şəhristan..şəhristan [اؤزل‌آد] بیر شهر و چئوره‌سینده اولان یئرلره دئییلیر.

şəhristan..şəhristan [اؤزل‌آد] شیراز-لار و آبیک دا کند آدی.

şəhristanək..şəhristanək [اؤزل‌آد] جوُغاتئی و بوُیین زهرا دا کند آدی.

şəhriza..şəhriza [اؤزل‌آد] اصفهان یاخینلیغیندا شهر آدی. --شهرضا بؤلگه‌سینده تورک کندلری: جُمبُزه (۱۳ک‌ق‌ب ❊۶۶۰)، لاریجه(۱۷ک‌ق‌ب❊۹۵۰/ ی‌تو)، علی‌آباد(۳۰ک‌ق‌ب ❊۱۲۳۰/ ی‌تو)، هوُنه‌جان(۳۶ک‌گ❊۲۶۳۰)، قمیشلو (٤۰ک‌ق‌ب❊۲۳۶۰/ ی‌تو)، طالخوُنچا (٤۰ک‌ق‌ب ❊۵۷۲۰/ ی‌تو)، --شهرضا بؤلگه‌سینین داغلاری: قوْچ (۱۲ک‌ق‌ب۲۳٤۶)، قاراووُل (٤۰ک‌گ‌ب۲۵۸۵)، قامیشلو (۵ک‌گ۲۵۱۸)،

şəhrək..şəhrək [اؤزل‌آد] هئریس و بیجار دا چای آدی. زنجان، یاستیکند و شهرکرد دا کند آدی.

şəhrkord..şəhrkord [اؤزل‌آد] ایرانین گونئی باتی سیندا شهر آدی، شهرکرد بؤلگه‌سی گنل‌لیکله تورک یئرله‌شیملی یئردیر گویا قاجارلار زامانی بو یئرده قاروْوولخانا دؤزلدیرللر و اورانین قوروقچولاری کوردلردن اولاراق اورایا کوردکندی (دهکرد) دئییلیب و سونرالار مسکونلاشاراق آدی شهرک طرد اولموشدور. --شهرکرد بؤلگه‌سینده تورّک کندلری: آغ‌بوُلاق (۱۹ک‌ب ❊۵۳۰)، اَرجَنَک (۱۸ک‌ق‌ب ❊۹۷۰)، ایشگَفتَک (۷ک‌ب ❊۱۳۵۰)، ایل بَگی (۱۵ک‌ق ❊۱۳۰)، بارده (۴۲ک‌ق‌ب ❊۲۱۶۰)، بروُجن (۵۸ک‌گ‌د ❊۶۴۰۰۰/ ی‌تو)، بَن (۲۵ک‌ق ❊۵۵۰۰)، توّرکو (۸ک‌ق‌ب ❊۸۰/ ی‌تو)، جونه‌قان/جوُنَقان (۲۶ک‌گ‌د ❊۴۹۰۰)، چم خلیفه (۲۱ک‌ق ❊۲۶۰)، چم زین (۱۵ک‌ق ❊۲۴۰)، چم کاکا (۲۳ک‌ق ❊۳۹۰)، سامان (۱۲ک‌ق ❊۵۲۰۰)، سوارجان (۱۰ک‌ق ❊۵۰۰)، سوُدجان (۴۵ک‌ق‌ب ❊۲۱۲۰)، شورآب صغیر (۱۸ک‌ق ❊۶۷۰)، شوْرآب کبیر (۲۲ک‌ق ❊۱۱۰)، شهرک (۶ک‌د ❊۴۳۷۰/ ی‌تو)، تاغاناق/ طاگانک (۱۲ک‌گ ❊۲۱۴۰/ ی‌تو)، قاراقوُش (۳۵ک‌ق ❊۱۲۰/ ی‌تو)، قوْچان (۳۳ک‌ق ❊۱۹۰/ ی‌تو)، کاکُلک (۱۵ک‌ق‌ب ❊۱۰۶۰/ ی‌تو)، کاه کِش (۱۸ک‌ق‌د ❊۳۹۰/ ی‌تو)، کؤتوک/ کُتُک (۲۲ک‌ب ❊۴۶۰)، گرم دره (۳۶ک‌ق ❊۲۹۰/ ی‌تو)، مَرْغ ملیک (۳۸ک‌ق‌ب ❊۱۷۷۰/ ی‌تو)، هَرچَگان (۱۸ک‌ق‌ب ❊۲۷۰۰/ ی‌تو)، هوُره (۲۱ک‌ق ❊۱۱۵۰/ ی‌تو) --شهرکرد بؤلگه‌سینین داغلاری: یئنجه (۲۳ک‌د۲۷۶۵)، آغ داغ (۴۴ک‌ق‌ب۲۸۹۵)، قاراووُل (۲۰ک‌ق‌ب۲۳۸۸)، قیزلارقالاسی (۳۳ک‌ق‌ب۲۸۱۲)، اوُزون داغ (۲۸ک‌ق-۲۱۰۵)، اوُزون چای (۳۵ک‌ق۲۱۴۲)، قوْچان (۳۸ک‌ق-۲۳۳۰)، قاراقوُش (۴۳ک‌ق‌ب۲۳۹۵)،

şəhərkənarı..şəhərkənarı [آد] شهر قیراغی.

şəhərkənd..şəhərkənd [اؤزل‌آد] خوارزمشاه شهرلریندن بیری.

şəhərlər..şəhərlər [آد] بلاد (فا: بلاد). cities

şəhərləşmək..şəhərləşmək [صفت] بؤیویه‌رک شهر حالینا گلمک، کندلشمک.

şəhərli..şəhərli [صفت] شهرده یاشایان (فا: شهری). urban

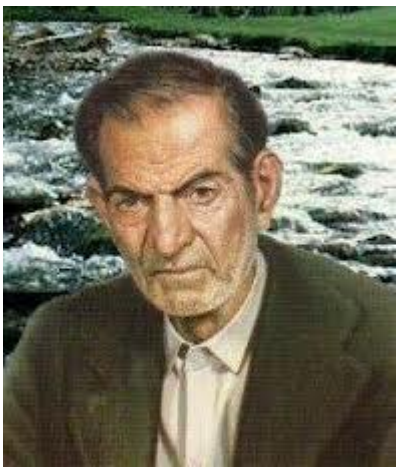
şəhərli ləşmək..şəhərli ləşmək [تاثیرسیزائیلم] شهرده یئرلشیب شهر شرطلرینه اوُیار وضعیته گلمک (فا: شهرنشین شدن).

şəhərnişin..şəhərnişin [آد] شهر یئرله‌شیمجی‌سی (فا: ~). city dweller

şəhrə..şəhrə [ع ‹شرحه›] ۱-پیی، قوْیون قویروغونوندا اولان یاغ. ۲- آچیق یارا.

şəhri kəndi..şəhri kəndi [اؤزل‌آد] بوُکان دا کند آدی.

şəhryar..şəhriyar [آد، فا] پادشاه (فا: ~). **Sovereign** –شهریار: آذربایجان'دا کند آدی[۲٤۰]. –شهریار: محمد حسین بهجت ش۱۲۸۵ده تبریزده آنادا اولوب، فارسجا غزللریندن علاوه تورکجه غزللریله و مخصوصا حیدر بابا منظومه سیله بؤیوک اشتهار قازاندی، اوْ ۱۳٦۷ ده وفات ائتدی، و مزاری مقبره الشعرادا یئر آلیبدیر، شهریارین یاشامی و اوْنون آنادیلینده شعر دئمه‌سینی آذربایجان بیلگینلری اوْ دؤنم، تاریخی بیر حادثه کیمی قلمه وئریرلر، چونکی شهریار بوُ حرکتی ایله آسیمیلاسیونون ان گوْجلو مرتبه ده ائتگین اوْلان زنجیرینی قیردی و پهلوی حکومتی‌نین اوْن ایللرجه ایران نفت و آیری قاناقلارینی تورْک دیلینین محو اوْلماغینا خرجلمه‌سینی پوچا چیخاردی، اوْ دؤنم شهریار اوْبیری عالیم و شاعرلر کیمی یالنیز فارس دیلینده شعر دییه‌رک بؤیوک اوْن قازانمیشدیر و هرچند شاه-دیکتاتورلوغو مدرسه و اداره لرده حتی‌تورْکجه‌دانیشماغادا بؤیوک تضییقلر یاراتمیشدیر ولی شهریارین معروفیتی بوُ سلاحی شاه رژیمینین الیندن آلدی و گئتدیجه زنجیرلر چوْرومگه باشلادی، آیریجا، شهریارین بوُحرکتی، بؤلگه تورکلرینین اؤز آنادیلینه-دؤنوشو کیمی‌حساب‌اوْلونور و بوْتون عالیملر و شاعرلر اؤز آنا دیللرینین گوْجلو و جاذب اوْلدوغونو گؤره‌رک، زامانین‌شرطلرینه-گؤره، دیل‌وکوْلتورباخیمیندان‌پهلویچیلیگی بوُراخماغا باشلادیلار.” غزللریندن اؤرنک: تورکون دیلی تک سؤوگولو ایستک‌لی دیل اولماز. اؤزگه دیله قاتسان بو اصیل دیل اصیل

اولماز“.

şəhryar..şəhriyar [اؤزل آد] تهران یاخینلیغیندا بیر تورْک شهری.--شهریار بؤلگه‌سینده تورْک کندلری: آلارْد (۱٦ک‌گ ٭۹۰۰/ ی‌تو)، آلوَرْد (۱۰ک‌گد ٭۱۵۰/ ی‌تو)، اَستوُر/ اَسدور (۱٦ک‌ب ٭۱۸۰)، اَسکَمان (۷ک‌گد ٭۱۸۰/ ی‌تو)، اصیل آباد (۱۲ک‌گد ٭۲٦۰/ ی‌تو)، اکبرآباد (۱۰ک‌ب ٭۱۳۰/ ی‌تو)، باباسلمان (۵۰ک‌د ٭٤۵۰/ ی‌تو)، بازارک (۲۵ک‌گ ٭۷۰/ ی‌تو)، بَرْدآباد (٤ک‌گد ٭۲۲۰/ ی‌تو)، پَرَندَک (۱٦ک‌گ ٭۱۹۰/ ی‌تو)، حصار ضبطی (۲۰ک‌گد ٭۸۰/ ی‌تو)، حصارطهماسب (۲۹ک‌ب ٭۲٤۰/ ی‌تو)، حصارقوشچی (۸ک‌ب ٭۱۳۰/ ی‌تو)، خاتونلار (۲۵ک‌ب ٭۳۲۰/ ی‌تو)، درازه (۱۰ک‌گ ٭۲۳۰/ ی‌تو)، ده حسن (۱۷ک‌گ ٭۱۵۰/ ی‌تو)، شفیع آباد (۵ک‌گد ٭۳۱۰/ ی‌تو)، عبدآباد (۵ک‌گ ٭۳۲۰/ ی‌تو)، کیگاور (۱۵ک‌گ ٭۵۱۰/ ی‌تو)، نصیرآباد (۲٦ک‌گد ٭۲۱۰/ ی‌تو)، یوْسف آباد قوام بزرگ (۱٤ک‌ب ٭۱۵۰/ ی‌تو)، یوسف آباد میرزاعلی (۹ک‌گ ٭٦۲۰/ ی‌تو)، --شهریار بؤلگه‌سینین داغلاری: آغداغ (۱۷ک‌ب۱٤۰۱)، قاراگئچیک (۲۷ک‌ب۱۲۲۵)،

şəhsuvar..şəhsavar [آد] شاهساوار: ماکی، کیوی(~لو)، علیشاه-عوض(~ی)ده کندآدی {شاهساوار بوجور یئرآدلارینین اصلی سؤیله‌نیشیدیر، بوجور یئر آدلاری معمولا گئچمیشده شاهلارین گئچیجی اوْتوراق یئرلرینه اشارت ائدیر، مثلا خزردنیزینین گونئی قیبی‌سیندا اولان شاهساوار شهری (شهسوار) حاققیندا بئیله بیر تاریخی یازی واردیر، گویا آغامحمدخان گیلان سفریندن قاییداندا بو شهرین یئرینده اوْتوراق ائدیر و اورانی ترک ائدندن سونرا بیر اؤنملی شئیین اورادا اونوتماغینی گؤرورلر، چونکی اوْرانین اؤزل آدی یوخ اوُیدو، آختارماق آدرئسی اوْچون اورایا شاه‌ساوار دئدیلر و اوْ آددا اورانین اوْستونده قالدی}.

şəhla..şəhla [صفت، عربجه] گؤزلری ایری و توُتقون (ماوی) اوْلان قیز.

şəhnaz..şəhnaz [آد] باخ: شاهناز.

şəhnam..şəhnam [اؤزل‌آد] شاهنام:علیشاه عوض ده کند آدی.

şəhnan..şəhnan [اؤزل‌آد] شاهنان: شیراز–داراب دا کند آدی.

şəhnuaz..şəhnavaz [اؤزل‌آد] شاهناواز:هشتَری ده ۲ کند و چای آدی.

şəhəvani..şəhəvani [صفت، عربجه] شهوتله ایلگیلی ، شهوته آشیری درجه ده دوْشگون اولان (فا: ~). **sensual**

şəhəvi..şəhəvi [صفت، عربجه] باخ: شهَوانی.

şəhvət..şəhvət [آد، عربجه] جینسل ایستک، آشیری‌مئیل(فا: ~). **lust**

şühud..şühud [آد، عربجه] تانیق‌لار، شاهدلر (فا: ~).

şəhvə..şəhvə [اؤزل‌آد] فرمهین ده کند آدی.

şəhid..şəhid [آد، عربجه] دین و مقدّس هدف اوچون اؤلن(فا: ~).

şəhid..şəhid [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده داغ آدی. سمیرُم دا کند آدی {شئید}.

şəhid..şəhid [آد، یا] (۱۳۰۱–۱۲۳۱ه)میرزاابوالحسن شهیدقاراباغین شوُشا شهریندن اوْلوب کلاسیک اُسلوبداشعر دئمیشدیر[۱۱۷].

şıban..şıban [اؤزل‌آد] باخ: چیْبیْن، شئیبان[۷].

şıpbılt..şıpbılt [آد] سوُیا چارپما و دَیمه سسی، سویون دالغالانما و توکؤلمه سسی.

شیپیلداماق..şıpbıldamaq [تاثیرسیزائیلم] شیپ-پیپ-یلتی سس چیخارتماق.

شیپلاماق..şıplamaq [تاثیرلی ائیلم] شدید یاغماق، شیپ با شیپ یاغماق.

شیپیرداماق..şıpırdamaq [تاثیرسیزائیلم] شیپیرشیپیر سس چیخارماق شیپیلداماق.

شیپیرشیپیر..şıpırşıpır [ظرف] شیپیرداما سسی، شیپیلتی سسی ایله.

شیتو..şıto [اؤزلآد] خوی دا کند آدی {شاد/ شات+وْ: شات یئر}.

شیخ..şıx [آد، عربجه] شئیخ: ۱-عرب‌لرده عشیره و قبیله باشچی‌سی. ۲-(مج)دین ایشلرینده اوْلان و موعظه ائدن، مالا (فا: روحانی). sheik

شیخ-..-şıx [اؤزلآد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله-نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ٦٠ آد).

شیخلار..şıxlar [اؤزل آد] قازاق-کیچییوْز-بایوْغلوُ و توْرکمن-تکه-توْختامیش بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

شیخ‌اسماعیل ذبیحی..Şıx ismayıl zəbihi [یازار] عاباس اوْغلو~ش۱۲۳٦ده زنجاندا آنادان اوْلموب و تورکجه شعرلری واردیر.

شیخ‌اُلاسلام..şeyxülislam [عربجه] مُسلمان‌لارین‌دینی‌ایشلرینه‌باخان-باش‌روُحانی.

شیخ‌الوان‌شیرازی..şıxəlvan şirazi [اؤزلآد] م۱۵جی عصر آغ-قوْیونلو دؤورونون شاعرلریندندیر، گلشن راز اثرینی تورکجه یه چئویریبدیر[۲۸].

شیخ‌چاخیل..şıx çaxıl [اؤزلآد] یاپارلی بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

شیخدرآباد..şıxdərabad [اؤزلآد] خیشتارآوا: میانا دا کند آدی {۱-ایشیق+ دار+آوا ۲-شیخ+دره+آوا ۳-خیشتار+آوا[۸۸]}.

شیخ‌خلیفه‌تبریزی..şıx xəlifə təbrizi [یازار] هـ ۱۰جو یوْزیلده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

شیخ‌شهاب‌الدّین‌سُهروردی..şıx şəhabəddin söhrəvərdi [اؤزلآد] اسلام دوْنیاسینین بؤیوک فیلسوفلاریندان سایلان، هـ۵٤۹ده زنجانین سُهرورد بؤلگه سینده دوْنیایا گلدی، بوُ عالیم دارا چکیلمیش گوْنش کیمی تانینیر، سهروردی اشراقیه حکمتی‌نی بیر درین فلسفه اولاراق مئیدانا گتیریب و اونون ایلکه و اساسلارینی قویاراق حکمت ده بؤیوک یارادیجیلیق وُجودا گتیریب، ۸۰۰ ایل بو فلسفه شرق بؤلگه‌لرینده و اؤزللیکله نصیرالدین طوسی، میرمحمد باقر داماد، ملاصدرا شیرازی، ابن ابی جمهور، ملاهادی سبزواری کیمی بیلگینلره الهام و بیلگی قایناغی اوْلوبدور، مؤیدالملکوت و شیخ الاشراق اوْنون القابیندانديرlar، کتابلاری "لمحات البصر، لوامع الانوار، اعتقادالحکما، رساله‌ءعشق" اشراق فلسفه‌سی اساسیندا یازیلمیشدیر، ۳۸ یاشیندا مذهبی و کلامی بحث‌لر اوْچون حلبده قتلینه فرمان وئریله‌له‌رک اؤلدورولدو[٦٤].

شیخ‌صفی..şıx səfi [اؤزلآد] بؤیوک عارف‌لردن سایيلاراق اردبیل کندی کهرالاندا آنادان اوْلموشدور(۷۱۳-٦۳۰ش)، شیخ صفی صفوی شاهلارینین بؤیوک بابالاری سایيلیر، اثرلریندن قارا مجموعه کتابینا اشاره ائتمک اوْلار، بوُ کتاب، بؤیوک بیلگین دوْکتور صدیق طرفیندن توْپلاناراق چاپ اوْلوبدور، بو عارفین مزاری اردبیلده یئر آلیبدیر[۱۱۷].

شیخ‌عبدالله‌تاروُمی(شیخنا)..şıx abdulla tarumi(şeyxəna) [آ، ی] ش۱۲۸۲ده آنادان اوْلوب وزنجاندا تحصیل آلمیشدیر، طنز شعر و غزللری واردیر.

شیخ‌قاسم‌انوار..şıx qasım ənvar [یازار] (۷۵۷ه-۸۳۷)معین‌الدین‌علی ابن نصیر سراب‌دا آنادان اوْلوب، توْرکجه شعرلری واردیر[۲۸].

شیخلو..şıxlu [اؤزلآد] شیْخلار: بوُ طایفا م ۱۵جی یوْزیلده آغ قوْیونلو بیرلیگینه قاتیلاراق بو حکومتین تشکیلینده نقش‌لری وارایدی، صفویلر دؤنمی اوُستاجلو طایفاسینین اوْبالاریندان سایيلیردی، بوُ طایفانین بیر بؤلوموده ایندی ساوه بؤلگه سینده یئرلشیبلر[۲۰۹، ۸۵].

شیخ‌مصطفی ادیب تاروُمی-حزین..şıx mustafa ədib tarumi-həzin [یازار] (ش۱۲۵۱-۱۳۳۱) تاروُم‌لو ادیب و شاعردیر.

شیخوَنْد..şeyhvand [اؤزل آد] آذربایجان توْرکلری قاشقای بوْی‌لاریندانديرlar[۸۱-۱۵۸].

شیخیملی..şıxımlı [اؤزلآد] کلئیبر ده کند آدی {۱-شوْخوملو: اکین یئرلی ۲-شیْغیماق دان: شیغییان، سالدیران}.

شیدیرغی..şıdırğı [صفت] ۱-آراسی کسیلمه‌دن یاغان یاغیش، گوْر یاغیش. ۲-چوخ یئهین وسرعت‌لی (بیر ایشی گؤرمک اوْچون)، آرا وئرمه‌دن، شیدیرقی (فا: مثل رگبار، تند). {شیغیماق کلمه سیندن آلینمادیر: شیغیماق+ یرقی}.

شیرپ..şırp [ظ، دا] بیردن بیره، درحال، "شیرپ، قاپی‌نی آچدی" (فا: یکهویی).

شیراک..şırak [اؤزلآد] بولغارلارلا بیرلیکده آذربایجانا گلن توْرک سوْیلو بیر بوْی آدی[۲۰۹].

شیران..şıran [اؤزلآد] اردبیل، هئریس، نیر و ملیکان دا کند آدی {۱-بو کلمه شیْران شکلینده ده سؤیله نیر و معناجا چاولان و شلاله اوْلمالیدیر ۲-شیر طایفالارینین یوردو}.

شیْرپاشیرپ..şırpaşırp [ظرف] تئز تئز، آرا وئرمه‌دن، قیزغین (فا: زودزود).

شیْرپیلتی..şırpıltı [باخ] شپیپیلتی.

شیْرتاشیرت..şırtaşırt [آد] سوُیون و سولو پالچیغین شاپیلتی سسی.

شیْرتیق..şırtıq [صفت] بوُلاشمیش (فا: چرک).

شیْرتیلتی..şırtıltı [آد] سوُ تؤکولمه ویا قامچی ووُرما نتیجه سینده چیخان سس (فا: صدای شارپ شارپ).

شیْرتیلداماق..şırtıldamaq [تاثیرسیزائیلم] شیرتیلتی‌سسی چیخارماق(فا: شارپ کردن).

شیْرران..şırran [آد] چاولان، شلاله (فا: شلاله).

شیْرشیر..şırşır [آد، سس‌تق] ۱-آخان و تؤکولن سودان چیخان سس. ۲-باخ: شیرران.

شیْرشیرا..şırşıra [آد] آخان و تؤکولن سوُ، چاولان، آبشار-

شیْرلاغان..şırlağan [آد] سوُسام یاغی.

شیْرلاماق..şırlamaq [تاثیرسیزائیلم] شیریل‌شیریل‌سس‌چیخارماق(فا: شرشر کردن).

شیْرمانماق..şırmanmaq [تاثیرلی ائیلم] بوینونا ساریلماق، قوجاق لاماق، یاخینا گلمک (فا: بغل کردن). {سارینماق سؤزونوندن}.

شیْرمایی..şırmayı [آد، فا‹شیرماهی›] فیل‌سوّمویوو اوْنابنزرشئی‌لر، صدف

شیْرنا..şırna [اؤزل‌آد] کلئیر ده کند آدی {باخ: شیرناق}.

شیْرناق..şırnaq [آد] نازیک سوُ آخیتی‌سی، زوْلاق "چؤل بوْیوآغ شیْریم‌لار و شیْرناق‌لار اوزانمیشدیر"(فا: جریان آب باریکه). {سیْریق و سیْریماق سؤز ایله ایلگلی‌لیدیر}.

شیْرناماق..şırnamaq [تاثیرسیز ائیلم] شیریملار و زوْلاقلار شکلینده آخماق.

شیْرها شیر..şırhaşır [آد] شیریلتی، شیرشیرسس چیخاراراق (فا: شرشر).

شیْریق..şırıq [باخ: سیْریق] باخ: شیریم (فا: نوار). ribbon

شیْریلتی..şırıltı [آد، سس‌تق] شیْریلدایان سودان چیخان سس، شیرلداماسسی، شیرشیر(فا: شرشر) murmuring (noise)

شیْریلتی سسی..şırıltı səsi [صفت] شیریلدایان سودان چیخان سس، شیرلداما سسی، شیرشیر (فا: شرشر).

شیْریلتی‌لی..şırıltılı [صفت] شیریلتی ایله آخان، شیرشیرآخان.

شیْریلداتماق..şırıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] شیریلتی ایله تؤکمک، آخیتماق، بوشاتماق (فا: شرشر کردن).

شیْریلداشماق..şırıldaşmaq [قا] شیریلتی ایله آخماق (سو).

شیْریلداماق..şırıldamaq [تاثیرسیزائیلم] شیْریل شیریل تؤکولوب آخماق، شیرشیر سس چیْخارماق، شاریلداماق (فا: شرشر کردن).

شیْریلدان..şırıldan [اؤزل‌آد] قیرقیزسازچی‌لارینین اوْخودوقلاری-بیرتوّرکو[۵٤].

شیْریل‌شیریل..şırıl şırıl [ظرف] شیْرشیر، شیْریلدایاراق، شیْرشیر سسی ایله.

شیْریم..şırım [آد] توپراقدا کوْتانلا آچیلان درین ایز، زوْلاق. {باخ: سیْریماق، سیریق۱، شیرناق}.

شیْریم‌شیریم..şırım şırım [صفت] زولاق زوْلاق، زوْل زوْل، جیْریق جیریق، شیریم‌لارحالیندا (فا: شیار). groove

شیْریملاماق..şırımlamaq [تاثیرلی ائیلم] شیریم آچماق.

شیْرینقا..şırınqa [آد، لا] ۱-دری آلتینا تزریق‌ائدن‌وسیله۲-شیاف ائتمک اوْچون مایعنی ایچ اورقانا بوشالدان آلت (فا: انژکتوْر).

شیْرین‌لار..şırınlar [اؤزل‌آد] بیر توّرک بوْیو، باخ: آلتون‌اوردو بوْیلاری[۲۰۹].

شیْشقوْلوق..şışqoluq [آد، باخ: شیش] شیشمان اوْلما وضعیتی (فا: چاقی).

شیْغاماق..şığamaq [تاثیرلی ائیلم] باخ: شیغیماق. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

شیْغیْیجی..şığıyıcı [صفت] شیغییان اوچاق ویا کیمسه (فا: هجوم کننده).

شیْغیماق..şığımaq [تاثیرلی ائیلم] چوخ یئهین سالدیرماق، برک آتیلیب ووُرماق، چاخماق "اوچاق‌لار دوّشمنی دره ده شیغییاراق داغیتدیلار، ایلدیرم شیغییر" (فا: هجوم بردن). {دده: ‹شاقیماق›، چاخماق› چاخیماق› شاخیماق› شیغیماق}.

شیْفیْل..şıfıl [اؤزل آد] شیْفیل: توّرکمن-تکه-اؤتەمیش-ساچماز بوْی‌لاریندانديْر[۸۱-۱۵۸].

شیْق..şıq [صفت، فرانسیزجا] شیک، شیْخ: گؤزل، ظریف، موْدایا اوْیقون، سئچگین و دَیرلی (فا: شیک). chic

شیْقق..şıqəq [باخ] شیقیلتی.

شیْقاشیق..şıqqaşıq [ظرف] شیق سسی چیخارداراق، شیقیلداياراق (فا: صدای ترق تروق).

شیْقلداماق..şıqəqəldamaq [تاثیرسیزائیلم] شیق شیق سس چیخارماق (فا: صدا دادن).

شیْقیرتی..şıqqırtı [آد، سس تق] آغاج بوداق کیمی برک شئیلرین بیربیرینه دیمه‌سی (فا: صدای ترق تروق).

شیْقیلتی..şıqqıltı [آد، سس تق] آغاج بوداق کیمی برک شیلرین بیربیرینه دیمه‌سی (فا: صدای ترق تروق).

شیْقیلداتماق..şıqqıldatmaq [تاثیرلی ائیلم] شیقیلداماسینا سبب اوْلماق.

شیْقیلداماق..şıqqıldamaq [تاثیرسیزائیلم] شیقیلتی سسی چیخارماق.

شیْقلیق..şıqlıq [باخ] شیکلیک.

شیْقنی..şıqnı [اآ، ت] توْرکوستاندا بیر شهر آدی.

شیْقیرداماق..şıqırdamaq [تاثیرسیزائیلم] مثتال شیلر بیربیرینه چارپاراق سس چیخماق (فا: صدای شق شق در آمدن).

شیْقیرشیقیر..şıqırşıqır [آد] شیقیرداما سس.

شیْلاماق..şılamaq [تاثیرسیزائیلم] ایْشیلداماق، پارلاماق. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

شیْلتاق..şıltaq [آد] ۱-معناسیز طلب و ایستک اوچون ائدیلن عناد (فا: جنجال). ۲-عناد ائدن کیمسه. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، چیْلدیرماق، چیلدیراق› چیلتاق› شیلتاق}.

شیْلتاق‌لیق..şıltaqlıq [آد] شیلتاق ائتمه، شیلتاق.

شیْلتاق‌لیق ائتمک..şıltaqlıq etmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-ناراحاتچی‌لیق ائتمک، آغلاماق لا نادینجیلیک ائتمک. ۲-ناز و ادا وئرمک.

شیْلتاقجیل..şıltaqcıl [صفت] شیلتاق‌لیق ائدن.

شیْلتاقچی..şıltaqçı [صفت] شیلتاق ائدن.

شیْللاغا دوُرماق..şıllağa durmaq [باخ] شیللاق آتماق.

شیْللاق..şıllaq [آد] آیاق‌ووُرما، تپیک آتما(فا: جفتک) {شاللاق}.

شیْللاق آتان..şıllaq atan [صفت] میزراق آتان، تپیک آتان.

شیْللاق آتماق..şıllaq atmaq [تاثیرلی ائیلم] میزراق آتماق، تپیک آتماق، شیللاق لاماق.

شیْللاقچی..şıllaqçı [صفت] تپیک آتما اوزل‌لیگی اوْلان.

شیْللاقلاشماق..şıllaqlaşmaq [قا] بیربیرینه شیللاق آتماق.

شیْللاقلاماق..şıllaqlamaq [تاثیرلی ائیلم] ۱-شیللاق آتماق، تپیک آتماق. ۲-جیزیغیندان چیخماق، شوُلوغ ائله‌مک (فا: جفتک انداختن).

شیلاندیْر..şılandır [اؤزل‌آد] همدان-اسدآباد دا کند آدی.

شیْمارتماق..şımartmaq [تاثیرلی ائیلم] بیرینی ازدیرمک، شیشیرتمک.

شیْمارماق..şımarmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو ازدیرمک، بیرینه گؤسترییلن سئوگی‌دن مغرور اوْلماق، شیشمک، نازلانماق[۲].

شیْمقا..şımqa [اؤزل‌آد] عجله، عجله جی[۷].

شیْنانای..şınanay [اؤنلم] سئوینج و موُتلولوق بیلدیرین بیرسؤز (فا: کلمه ای جهت نشاندادن شادی).

شیْندیر..şındır [آد] باخ: جیْندیر.

شیْنقیرداماق..şınqırdamaq [تاثیرسیزائیلم] شیقیلداماق.

شیْوقین..şıuqın [آد] فیْرتینا ایله یاغان یاغیش[۲۲٤].

شی..şi [ن، ت] چین خاقانلارینین سلاملاندیغی بیر کلمه.

شیّادحمزه..şəyyadhəmzə [اؤزل‌آد] علوی طریقتی ایچینده شیّاد سؤزو اوْ شاعرلره اطلاق اوْلوردوکی اوجا سسله منظوم و مثنوینی اوْخویالار، شیادحمزه هجری۷جی‌عصرین‌شاعرلریندن‌ایدی، یوسف زلیخا مثنوی سینی، نئچه قصیده، و آیری شعرلر یازیبدیر[٦٨].

شیاطین..şəyatin [ع، شیطان چو] شئیطانلار (فا: ~). devils

شیبئیلی..şibeyli [اؤزل‌آد] قوْشاچای دا کند آدی.

شیبدی..şibdi [اؤزل‌آد] هشتری ده کند آدی {شیو+تی: شوّو تپه-سی[٦٦]}.

شیبلو..şıblu [اؤزل‌آد] قاراداغ دا قاراچوْرلو طایفاسینا باغلی‌اوْباآدی[۳،۱۰۸].

شیبلی..şibli [اؤزل‌آد] اوُجان، اردبیل و ماکی دا کند آدی.

شیبلی..şibli [اؤزل‌آد] ۱-اونلو شخص آدی. ۲-بیر توّرک بوْیو.

شیبلی‌گَدیگی..şibli gədiyi [اؤزل‌آد] تبریز بوْستان آوا یوْلوندا گدیک آدی.

شیبیه..şibih [آد، بیتگی] گوْل‌وحوْض قیراقلاریندا داش‌و آغاج گؤوده-سی‌اؤزه‌رینده بیتن، چیچک‌سیز، چوْخ ایللیک بیتگی.

شیپ..şip [آد، دیرگی] بیر نوع بالیق، بیز بالیغی acipenser

شیپ‌شیرین..şipşirin [صفت] چوخ شیرین، بال کیمی شیرین.

شیپی..şipi [اؤزل‌آد] دوْغو گؤی‌تورک‌خاقانی (م٦۰۹)[٥٤].

شیپیران..şipiran [اؤزل‌آد] سالماس کندیستانی {شیپی+اَر+ان}.

شیپیان..şipyan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی {شیپی+ان}.

شیت..şit [صفت] ۱-دادسیز، دوُز قاتیلمامیش، دوُزسوز (فا: بی مزه و بی نمک). ۲-دوُزسوز آدام insipid {سس‌تق[٦]}.

شیت شیت..şit şit [ظرف] یونگول یونگول.

شیتانسَر..şitansər [اؤزل‌آد] خالخال دا داغ آدی.

شیتَللنمک..şitəllənmək [تاثیرسیزائیلم] ۱-یوّنگول‌لوّک ائیله‌مک (فا: بی‌مزگی کردن). ۲-شیتیل کیمی و شیتیل شکلینده اکیلمک. {باخ: شیتیل}.

شیتَلمک..şitəlmək [تاثیرسیزائیلم] شیت‌لیک ائتمک (فا: بی مزه شدن).

شیتلیک..şitlik [آد] ۱-دوّزسوز ویا دوُزو آز شئیین حالی. ۲-یوّنگول و بایاغی آدامین حرکتی (فا: بی مزگی).

شیتَنگی..şitəngi [صفت] نادینج، شیت‌لیک ائدن (فا: بی مزه). {شیتیل سؤزونه باغلیدیر؛ شیتلمک› شیتلگی› شیتنگی}.

شیتَنگی‌لیک..şitəngilik [آد] نادینج‌لیک، شیت‌لیک ائلدن (fa: بی مزه).

شیتَنمک..şitənmək [باخ] شیتَلمک.

شیتی‌چیخماق..şiti çıxmaq [تاثیرسیزائیلم] شیت چیْخماق: بایاغی و یئرسیز چیخماق.

شیتیل..şitil [آد] توْخومونو گئچیجی اوْلاراق بیریئرده اکیب و سوْنرا چیخاریلیب باشقا یئره اکیلن تازا گؤیرمیش بیتگی (fa: نشاء) {شیت سؤزوندن: گرکسیز بیتگی اوچون دئییلیب}.

شیتیل اکن..şitil əkən [تاثیرلی ائیلم] شیتیل اکمگه یارایان اؤزل آراج (fa: نشاکار).

شیتیل لنمک..şitillənmək [تاثیرسیزائیلم] شیتیل حالینا گلمک، شیتیل‌لر یئریندن چیخاریلیب سئیرک اکیلمک.

شیتیل‌له‌مک..şitilləmək [تاثیرلی ائیلم] بیتگی‌نی شیتیل شکلینده اکمک، شیتیل‌لری یئریندن چیخاریب سئیرک اکمک.

شیتیل‌لیک..şitillik [آد] شیتیل یئتیشدیریلن یئر.

شیتینی‌چیخارماق..şitini çıxarmaq [باخ] شیتینی شوْرونو چیخارماق.

شیتینی‌شوْرونو‌چیخارماق..şitini şorunu çıxarmaq [تاثیرسیزائیلم] اؤزونو چوخ یونگول‌گؤسترمک.

شیث پیغمبر..şıs peyğəməbər [اؤزل‌آد] کوْمیجان دا کند آدی.

شیخ..şeyx [آد] باخ: شیْخ، شئیخ.

شیدا..şeyda [صفت، fa] ووُرقون، مفتون. ۲-شیدا٢(یازار) یحیی‌شیدا ش۱۲۸۳ده تبریزده دوْنیایا گله‌رک آذربایجانین چاغداش شاعرلریندندیر. ۳-شیدا٣(یازار) قمر بگیم وزیرقیزی شیدا (هـ-ق۱۳جو قرن) شوشالی اوْلاراق تورکجه شعرلری وار[۱۱۷].

شیداصفهان(شاه اصفهان)..şeyda isfəhan(şah isfahan) [اؤزل‌آد] قزوین ده کند آدی.

شیدالیق..şeydalıq [آد] ووُرقونلوق، مفتونلوق.

شیددی..şiddi [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

شیر..şir [آد] لوُغاب(fa: لعاب) {سیْرسؤزوندن: شیره/ شیْراسؤزونون کؤکو ساییلیر و مفهومجا یاپیشقان ماده‌نی گؤسته‌ریر، مُحتملا تورکجه سیر و فارسجا شیر (سوت)، شیرین و شیره کیمی-کلمه‌لرین، چوخ‌اسکی کؤکداشلیغی اولسون}. ۲-شیر٢(آد) آچاراق سویو گلن بیر بوْرو "سوُ شیری" (fa: ~). {بو کلمه سوُیون شیریلداما سسیندن آلیناراق دوزلمیشدیر[٦]}. ۳-شیر٣(آد، fa) اصلان، ٤-سوّت (fa: ~). ٤-شیر--(اؤزل‌آد) یئر آدی (۱۰یئر)، باخ: کند، داغ، چای آدلاری.

شیرژیان..şiri jiyan [آد، fa، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] قیزمیش و هیرسلی اصلان (fa: ~).

شیراز..şiraz [(۱)اؤزل‌آد] مراغا؛ ضیاآباد دا(~ک) کند آدی. {سیدوفون دئدیگینه گؤره شیرلر تورک طایفالاریدی}.

شیراز..şiraz [(۲)اؤزل‌آد] ۱-شیراز: فارس اُستانینین مرکزی و بؤیوک شهریدیر، بوُ بؤلگه ده چوْخلو قاشقایلی طایفالاری یاشاییرلار. ۲-شیراز بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: ابوْالوئردی (۲ک‌ق‌ب ۱۱۱۲*/ ی‌تو)، اوْیلی (۲۰ک‌گ ۸۰*/ ی‌تو)، بید زرد بالا (۳۳ک‌گ‌د ۹۰*/ ی‌تو)، بید زرد پایین (۳۲ک‌گ‌د ۳٦۰*/ ی‌تو)، توْرکان (۱۲ک‌گ‌د ۱۵۰*/ ی‌تو)، چاه شیرین (۲۹ک‌گ‌د ۱۹۰*/ ی‌تو)، ده نو (۲۱ک‌گ‌د ۲۲۰*/ ی‌تو)، دهک (۳۹ک‌گ ۲۲۰*/ ی‌تو)، قاراباغ (کندیستان آدی)، محمودآباد (۱٦ک‌گ‌د ۸۰*/ ی‌تو) ۳-شیراز بؤلگه‌سینین داغلاری: یوُردبابا (۳۱ک‌ق‌د۱۸۱۰)، قاشقا (۸۵ک‌گ‌د۲۷۹۵)، قارا باغ (۲۰ک‌گ۲۸۱۰)، ٤-شیراز-اردکان-بؤلگه‌سینده‌توْرک کندلر: آوَنجان (۷٤ک‌گ‌د ۲۳۰*/ ی‌تو)، بنی‌یَکه (۱۰۸ک‌د ۷۰*/ ی‌تو)، بوُرَکی (۷٦ک‌گ‌د ۱۵۰*/ ی‌تو)، بیدگُل (۹۸ک‌د ۱۱۲*/ ی‌تو)، چمنی (۷٤ک‌گ‌د ۲۳۰*/ ی‌تو)، چیچکلو (۷۲ک‌گ‌د ۱٦۰*/ ی‌تو)، خُنج/ خوْنج(۹۳ک‌د ۲٦۰*/ ی‌تو)، سعادت آباد(۱۰۲ک‌د۱۲۰*/ ی‌تو)، سهل‌آباد(۱۰۳ک‌د ۱۳۰*/ ی‌تو)، شمس آباد قُرق/ قاراگؤزلو (٦۹ک‌گ‌د ۱۲۰*/ ی‌تو)، صادق‌آباد (۷۳ک‌گ‌د ۱۷۰*/ ی‌تو)، قالانومائین (۱۰۱ک‌د ۲۱۰*/ ی‌تو)، قیْرخیلوُ/ قیریخلو (۹٦ک‌د ۱۷۰*/ ی‌تو)، کوْروُنی/ کُرونی(۸۲ک‌گ‌د ۱۱۰*/ ی‌تو)، گُربَکان (۱۱۰ک‌د ۲۲۰*/ ی‌تو)، گله زَن (۹٦ک‌د ۳۰۰*/ ی‌تو)، ۵-شیراز-داراب بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: اسماعیل آباد (۲۱ک‌ب ٦۰*/ ی‌تو)، باینوُج (٦ک‌گ ۵۷۰*/ ی‌تو)، جوانان (۳۰ک‌ب ۱۳۰*/ ی‌تو)، دؤولت آباد (۲٤ک‌گ‌د ۳۸۰*/ ی‌تو)، رحمت آباد (۳۰ک‌گ ۱۳۰*/ ی‌تو)، ساچوُن (۳۰ک‌گ ۳۱۰*/ ی‌تو)، ساختمان قنبری (۲۱ک‌ب ٦۰*/ ی‌تو)، شهنان (٦ک‌گ‌د ۳۸۰*/ ی‌تو)، قالاکدویه (۳٦ک‌گ ۱۳۰*/ ی‌تو)، مَزایجان(۱۰۸ک‌گ‌د ۷۵۰*/ ی‌تو)، نیدشهر (٦ک‌ب ۱۰۰*/ ی‌تو)، هَربَدَن (۱۲ک‌گ‌د ۸۰*/ ی‌تو)، تَسوُج (سروستان ۹۵ک‌ب ۹۵۰*/ ی‌تو)، ٦-شیراز-فیروزآباد بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: احمدآباد (٦۰ک‌گ‌د۱۸۰*)، اُطروُیه (۲٤ک‌گ۸۰*)، باچوُن(۳۵ک‌ق‌ب ۳٦۰*)، باغ‌نو(۲٤ک‌گ‌د ۳۰۰*/ ی‌تو)، توْرک سَلّوُیه (٤۹ک‌ق‌د ٦۳۰*/ ی‌تو)، خبیص (٤٤ک‌گ ۱۷۰*/ ی‌تو)، خوُرّاب (٤۵ک‌گ‌د ۱۵۰*/ ی‌تو)، سرمیدان (۳ک‌ق‌ب ۲۱۰*/ ی‌تو)، سریزجان (۱٦ک‌ق ۱۷۰*)، شیخ ابوعلی (۷۰ک‌گ‌د ۸۰*/ ی‌تو)، گلوُریزه (۵۵ک‌گ ۸۰*)، مَنگَرَک (۲۲ک‌گ‌د ۷۰*) ۷-شیراز-لار بؤلگه‌سینده توْرک کندلری: بیخوُ (۱۱٤ک‌ق‌ب ۲۰۰*/

ی‌تو)، چاه‌طلا (۱۲٦ک‌ق‌ب ٦۰* /ی‌تو)، خیرآباد (۱۳۸ک‌ب ۱۳۰* /ی‌تو)، شهرستان (۱۰۲ک‌ق‌ب ۱۲۰* /ی‌تو)، کنارطویله (۱۱٤ک‌ب/ قشقایی ایْغدیر طایفاسیندان)، لاغَر (۱٤۰ک‌ق‌ب ۱۳۰* /ی‌تو)، ۹-شیراز-نیریز بؤلگه سینده توْرک کندلری: حاجی آباد (۱۸ک‌ب ۳۵۰* /ی‌تو)، چاهک (۹۰ک‌ق ۳٤۰* /ی‌تو)،

شیرازوْل..şırazul [اؤزل‌آد] ملیکان دا کند آدی.

شیرازه..şirazə [آد، فا] کتاب جیلیدله‌مکده اینجه هؤرولموش و ورق لری بیربیرینه یاپیشدیران یئر (فا: ~).

شیرامین..şirəmin [اؤزل‌آد] باخ: شیره‌مین.

شیرانه..şiranə [آد، یازین، فا] اصلان کیمی (فا: ~).

شیربیت..şirbit [آد، دیرگی] چکی بالیغی‌نین بیر نوْعو.

شیربیت..şirbit [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی.

شیربیرینج..şirbirinc [آد، فا] سوْت آشی، سوْتلو سییق (فا: شیر برنج).

شیرپنجه داغی..şirpəncə dağı [اؤزل‌آد] شبستر ده داغ آدی.

شیرپنجه‌رضایی(تنها)..şirpəncə rizayi(tənha) [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

شیرپنجه‌سی..şirpəncəsi [آد، یئگی] اؤزو بیتن بالاجا گؤی ویا یاشیمتیل چیچک‌لری و قیریش قیریش یاپراقلی یئگی، اصلان جایناغی (فا: پنجه شیر).

شیرجئیران..şirceyran [آد] اوشاقلارآراسیندا بیر نوع قووالا قاشدی اوْیونو، اسلان جئیران (فا: نوعی بازی بین بچه ها).

شیردان..şirdan [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] قورساق، گوشه ین حئیوانلارین ۲ جی معده‌سی (فا: شیردان).

شیرشیر..şirşir [اؤزل‌آد] شیرْشیر:تبریز و بوکان دا داغ آدی. هشتَری ده کند آدی {چاولان و شلاله سؤزونه باغلیدیر}.

شیرلان..şirlan [اؤزل‌آد] شوشا'دا کند آدی[۲٤۰].

شیرلنمک..şirlənmək [بلسیز ائیلم] شیرله‌لعابلانماق.

شیرله‌مک..şirləmək [تاثیرلی ائیلم] شیرله‌لعابلاماق.

شیرلی..şirli [صفت] لوُغابلی.

شیرنک..şirnək [آد] باخ: شیرنیک.

شیرنی..şirni [باخ: شیر] دادلیجا، اوُن وشیرین شئیلردن دؤزه‌لن یئمه‌لی قنادی اؤرونو (فا: شیرینی).

شیرنیات..şirniyat [آد، فا] شیرنی‌دن حاضرلانمیش اوْلان شئیلر، قنادّی معمولاتی، دادلیجالار.

شیرنی‌پز..şirnipəz [آد] شیرنی دؤزلدن (فا: شیرینی‌پز). confectioner

شیرنی‌پزی..şirnipəzi [آد] شیرنی دوزلتمه (فا: شیرینی‌پزی). confectioner

شیرنیجات..şirnicat [آد، فا] باخ: شیرنیات.

شیرنیچی..şirniçi [آد] شیرنی حاضرلایان و ساتان کیمسه.

شیرنیک..şirnik [ظ، فا، باخ: شیر] هوسله، شوْووق لا.

شیرنیکدیرمک..şirnikdirmək [تاثیرلی ائیلم] رغبت اوْیاتماق، ماراق لاندیرماق، هوس لندیرمک "بیرینی شرنیکدیرمک اوْچون بیرشئی‌دن تعریف‌له‌مک" (فا: به هوس و رغبت آوردن).

شیرنیکدیریجی..şirnikdirici [صفت] شیرنیکدیرن، هوس لندیرن.

شیرنیکلندیرمک..şirniklləndirmək [تاثیرلی ائیلم] شیرنیکدیرمک.

شیرنیکلنمک..şirniklənmək [تاثیرسیزائیلم] هوسلنمک، شوقا گلمک(فا: به‌هوس‌افتادن).

شیرنیکمک..şirnikmək [تاثیرسیزائیلم، باخ: شیرین] هوسلنمک، اوُیوشماق ، آلیشماق، اؤیوشمک (فا: به هوس افتادن).

شیروان..şirvan [آد] آذربایجان'دا شهر و دؤزلوک آدیدیر، بو شهر "سیران، ساووران" کیمی ده یازیلیبدیر و ساوار/ سارمات، سیر/ شیر ائللرینه باغلی بیرکلمه اوْلمالیدیر. شیروان آدینی بعضافارسجا شیر سؤزونه باغلایاراق سوْتلو ویا دؤیوشکن/ قوْچاق شکلینده ده معنالاییرلار، بئیله یئر آدینا توْرکمنستاندادا راست گلمک اوْلور {سیدوفون ئدیگینه گؤره شیرلر تورک طایفالاریدی}.

شیروان..şirvan [آد] خوراسان اوُستانی شهرلریندن اولاراق گنللیکده ۱۵٦۰۰۰نفر و شهر اولاراق ۸۵۰۰۰نفر نفوسا صاحبدیر، شهرین بؤیوک بؤلومو کوْرد و آزاراق توْرک و فارس دیلار، شیروان دان مشهده طرف عموما کندلرده کوردلر چوْغونلوقدادیر ولی فاروج بؤلگه‌سینده توْرکلر چوْخالیرلار؛ شهرین اطرافیندا آزاراق کندلر توْرکدولر ولی اوُزاق کندلرده توْرکلرین تعدادیندا چوْخالما گؤرسه‌نیر؛ ش ۱۳۲۰ده شهرستانین نفوسو۵۲۵۰۰* و شهرین نفوسو ۹۳۵۰* نفر وئریلیب و اهالی توْرک و آیری ملیت لردن اوْلاراق قئید اوْلوبدور، اوْ مطالب اهالی‌نین‌چوْخراق توْرک اوْلدوغونو گؤسته‌ریر ولی پهلوی آسیمیلاسیونو و زوْرونلو گؤچلری، توْرکلرین یوْخ اولماسیلا سوْنوجلانیبدیر. --شیروان(خوراسان) بؤلگه سینین توْرک کندلری : آغ قلعه×؛ آللاه آباد/ آ (۷ک‌ق‌د ۱۰۲۰*)؛ اَردَغان(۳۲ک‌گ ۱۰٤۰*)، اسطرخی (۲٤ک‌گ‌د ۵٤۰*)، امیرآباد (۷ک‌ق‌د ۲٦۰*)؛ انوشیروان (۳٦ک‌گ‌د۱۰۰*)، ایزیizi (٦۰ک‌گ‌د ۲۷۰*)، بالکانلو×؛ بابا خوْش گلدی×؛ باغان؛ بیدواز (۳۳ک‌گ‌د ۵۳۰*)، پَرتان (٦۲ک‌گ‌د ۱۱۰*)، پَرکانلو (۳۹ک‌گ‌د ۹۰*)، پیرشهید (۲ک‌گ ۳۵۰*)، توْپکانلو×؛ توْرک (۱۷ک‌ق‌ب ۳۱۰* /-

ی‌تو)، جان احمد (٥٥ک‌گ‌د ٭٤٠)، حسن‌آباد (٣٥ک‌گ‌د ٭٦٢٠)، حسین‌آباد (٨ک‌گ‌د ٭٧٣٠)، حصار دئوین (١٠ک‌گ‌د ٭٩٠٠/ ی‌تو)، خانلیق (٤ک‌ق ٭٦٠٠)، دَرپَرچین (٣١ک‌گ‌د ٭٨٩٠)، دینج (٣٠ک‌گ‌د ٭٨٠)، زوُروم/ زَوارم؛ زیارت؛ سارکانلو (٥٥ک‌ب ٭٨٢/ ی‌تو)، سرچشمه (٨ک‌گ‌د ٭٤٤٠)، سرچشمه میلانلو (٣٠ک‌گ ٭٤٣٠)، سرخ قلعه (٢٩ک‌گ ٭١٠٦٠)، سفیدقلعه (٣٣ک‌گ ٭-٣٢٠)، سوّککه/ سکه سوکه؛ سیس‌پیرانلو×؛ عاباس آباد (٦٢ک‌گ‌د ٭٢٠٠)، عبدآباد (١٨ک‌گ‌د ٭٦٣٠)، علی آباد کازرانی (٥٧ک‌گ‌د ٭٢٠٠)، فیروزه (٨٠ک‌ق‌د ٭٤٥٠٠)، قاسم خان (٥٨ک‌گ‌د ٭١٥٠)، قالتامانلو×؛ قاراچای (٣٩ک‌گ‌د ٭٩٠)، قلعه شور (٣٠ک‌گ ٭٦٣٠)، قوُلانلو/ آ-ی (٢٨ک‌ق‌ب ٭١٠٠/ ی‌تو)؛ قوُینانلو (٢٢ک‌گ ٭١٠٢/ ی‌تو)، قوُردانلو×؛ قهرمان آباد (٦٠ک‌گ‌د ٭٩٠)، قیْز×؛ کاظم آباد (٥٦ک‌گ‌د ٭٤٠)، کلاته حبیب (٦٧ک‌گ‌د ٭٨٠)، کلاته سنجر (٧٢ک‌گ‌د ٭٦٠٠)، کلاته معین (٣٢ک‌ق‌ب ٭٢٠)، کلاته هندی (٩ک‌ق‌د ٭٦)، کورکانلو/ کوّره‌کَنلو×؛ گَراتی (٧٢ک‌گ‌د ٭٤٠٠)، گَنجدان (٢٩ک‌گ‌د ٭٦٠)، گَلیان(١٨ک‌گ‌د ٭١٣٠٠ی‌تو)؛ لوجَلی×؛ منصوران (١٦ک‌ق‌ب ٭٦٠/ ی‌تو)؛ مَنگلی(مین‌گؤل) (٦٦ک‌گ‌د ٭١١٠)، مهرآباد (١ک‌ق‌د ٭٨٠)، نامانلو×؛ ورَقی؛ --شیروان بؤلگه‌سینین چایلاری: چایلار اترک چایینا تؤکولورلر: اوْوغاز (امیرآباد s2b٥٠)، شیخ امیرانلو (چلکانلو s2b٢٤)، زَوارَم (زوارم s3b٢٦)، قوْلجَق (قلجق ٤s1b٦٢/ q1)، تَنسَوان (٢٩s2b٤٠/ q٠)، --شیروان بؤلگه‌سینین داغلاری: آلماداسار (٣٢ک‌ق‌ب١٩١٠)، قاراآیاق (٣٧ک‌ق‌د٢٤٢٨)، آغ کمر (٣٨ک‌ق‌د ٢٩٠٣)، کَپه داغ (٤٠ک‌ق٢٩٠٣)،

شیروان دره سی..şirvan dərəsi [اؤزل‌آد] باخ: خیاو.

شیروان‌کاغی..şirvankağı [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی {شیروان+ کاغی}.

شیروانا..şirvana [اؤزل‌آد] سراب(~جیق)، اوُجان(~ده) دا کند آدی. زنجان دا داغ آدی.

شیروانشاهلو..şirvanşahlu [اؤزل‌آد] ملیکان دا کند آدی.

شیروانلی‌باهار..şirvanlı bahar [اؤزل‌آد] (م١٨٨٣-١٨٣٤) میرزا نصرالله باهارشیروانلی شاماخی‌دا دوغولموش و ناصرالدین شاه سارایینیدا ملک‌الشعرا عنوانینی آلمیش و دؤرد دیلده شعر یازمیش[٢٨].

شیروانلی‌شاکر..şirvanlı şakir [یازار] ١٧٣٥ جی ایلده شیروانین نادرشاه طرفیندن آلینماسی‌نی نظمه چکیبدیر، آنادان اوْلوب وفضولی اثری‌نین داوام چیلاریندادیر[١١٧].

شیروانلی‌صالح..şirvanlı salih [یازار] (ه‌ق١٢جی‌قرن)بیرعدّه ال یازمالاری قالیبدیر، یاشایشی حاقیندا چوخ بیلگیمیز یوخدور[١١٧].

شیروانلی‌مهجور..şirvanlı məhcur [یازار] ١٢ه‌جی عصرده یاشامیش، فضولی‌نین لیلی‌مجنون‌تاثیری‌ایله "قصه‌شیرزاد"منظومه سینی یازیبدیر.

شیروانلی‌مسیح..şirvanlı məsih [یازار] آقامسیح شیروانلی م١٨جی یوّزیلده یاشامیش، تاریخی حادثه‌لری منظوم شکله گتیرمیش و فتحعلی شاها اتحاف ائتمیشدیر[١١٧].

شیروانلی‌مهوشی..şirvanlı məhvəşi [یازار] (١٢جی هـ ق) شیرواندا آنادان اوْلوب وتورکجه وفارسجا شعرلری واردیر[١١٧].

شیروانلی‌نشاط..şirvanlı nişat [یازار] آقامسیح شیروانلی ایله چاغداش اوْلموش، و توّرکجه شعرلری واردیر[١١٧].

شیروانی..şirvani [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی {باخ: سیْر[١٢٩]}.

شیره..şirə [باخ: شیر] ١-بیتگی و چیچک و اوّزوم کیمی میوه-لردن‌سیزان ایچ‌ماده، میوه‌سویو، توپراغین شیره‌سی(فا: ~)٢-بیر برک ماده‌نی دوُرولداراق اله گلن سولو و دورومحلول.

شیره بوْران..şirə boran [آد] شیدتلی یاغیش.

شیره خاک..şirə xak [آد، فا ‹شیره+ خاک›] شیره‌لی توپراق.

شیره خانا..şirə xana [آد، فا] شیره و تیریئک چکیلن یئر (فا: شیره خانه).

شیره کئش..şirə keş [آد، فا] تیریئک چکن، شیره چی، شیره کئش.

شیره‌کی..şirəki [اؤزل‌آد] شوّره‌کی: سالماس دا کند آدی {باخ: سیْر[١٢٩]}.

شیره‌یی..şireyi [آد] ساری‌رنگلی‌و تئز یئتیشن‌شیرین‌اوّزوم‌نوعو.

شیره‌لنمک..şirələnmək [تاثیرسیزائیلم] شیره سالماق، سولانماق، تام یئتیشمک.

شیره‌له‌مک..şirələmək [تاثیرلی ائیلم] شیره ووراماق، شیره چکمک.

شیره‌لی..şirəli [صفت] شیره‌سی اوْلان، سوُلو.

شیره‌لیک..şirəlik [آد] شیره‌چکمک‌اوّچون یارارلی، شیره‌چیخاریلان-یئر.

شیره‌مین..şirəmin [اؤزل‌آد] شیرَامین: تبریزده کندآدی {١-بوْل شیره-لی‌یئر[٦٦] ٢-شیر/ سیر طایفاسی‌چوْخ‌اوْلان یئر ٣-آصلان امین}.

شیرین..şirin [صفت، فا] ١-دادلی، لذتلی، آغیزدا شکر وبال کیمی داد وئرن شئی، یئمه‌لی، ایچمه‌لی. ٢-(مج)صفالی (فا: ~).

شیرین-..-şirin [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ٢٧ آد سایماق اوْلار).

شیرین‌ایچکی..Şirin içki [آد] شربت (فا: شربت). sherbet

شیرین‌بیان..şirinbiyan [آد، یئگی] یئرلی بیر بیتگی، اؤز سوُیو توخداج دؤزلتمه ده ایشله‌نیر، معده آغری‌سی، قوُلونج اؤچون درماندیر[۱۳۶] (فا: ~). **glycyrrhiza** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

شیرین‌تهر..şirintəhər [صفت] بیر آز شیرین، آزجا شیرین داد وئرن.

شیرینجه..şirincə [صفت] بیر آز شیرین، آزجا شیرین.

شیرین‌خانیم..şirin xanım [یازار] م۱۹جو یوّزیلین سونلاریندا شاماخی‌دا آنادان اولوب و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

شیرین‌دیل..şirindil [صفت] خوش‌دانیشان، دیلی‌شیرین، گوّلراوّزلو

شیرین‌دیللی..şirindili [صفت] باخ: شیرین‌دیل.

شیرین‌عظیمی..şirin əzimi [یازار] شیرین‌سرابلی آذربایجان شاعری اولاراق تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

شیرین‌قووورما..şirin qovurma [آد] کیشمیش، قایسی- وآلچاقوُروسو کیمی‌شئیلر.

شیرین‌لتمک..şirinlətmək [تاثیرلی ائیلم] شیرین لشدیرمک.

شیرین‌لشمک..şirinləşmək [تاثیرسیزائیلم] شیرین اولماق.

شیرین‌لندیرمک..şirinləndirmək [تاثیرلی ائیلم] شیرینلشدیرمک.

شیرین‌لشدیرمک..şirinləşdirmək [تاثیرلی ائیلم] شیرین ائتمک.

شیرین‌لیک..şirinlik [آد] دادلی‌لیق، لذتلی‌لیک، اینجه‌لیک، اوره‌گه یاتما، خوشلوق، حلاوت (فا: حلاوت). **sweetness**

شیزوفرنی..şizoferni [آد، یونانجا] بیرنوع‌روحی خسته‌لیک (فا: ~).

شیست..şist [آد] راحتجه یاپراقلانان بیر نوع داش (فا: ~).

شیش..şiş [آد] کباب شیشی، اوجو بیز دمیر و یا آغاج چوبوق، ایتی، سیوری اولان هرشئ (فا: سیخ). ۲-شیش،(آد) ورم، قاباریق، چیخیق اولان هرشئی "شیش بوُرون" (فا: آماس).{دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر، سنگلاخ سؤزلویونده ایشله‌نیبدیر}. ۳- **Swelling** شیش(اؤزل‌آد) آذربایجاندا بو سؤزله باشلایان نئچه یئر آدی واردیر[۲٤۰].

شیش‌باش..şişbaş [صفت] باشی اوزون سوْو، اوزون باشلی.

شیش‌باشلی..şişbaşlı [صفت] باشی اوزون سوْو، اوزون باشلی.

شیش‌پاپاق..şişpapaq [صفت] پاپاغی دیک.

شیش‌پر..şişpər [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] آلتی‌دیشلی توْپوز بیر قدیم سلاح (فا: ~).

شیش‌تپه..şištəpə [صفت، آ] باشی شیش و اوجو بیز اولان تپه.

شیشدیرمک..şişdirmək [تاثیرلی ائیلم] باخ: شیشیرتمک.

شیش‌قارین..şişqarın [صفت] قاباغا چیخیق، یئکه قارین، شیشمان.

شیشقوْ..şişqo [صفت] شیشمان، دوْلقون.

شیشک..şişək [آد، دیرگی] بیردن‌ایکی یاشا قدر اولان قویون (فا: بره-دوساله) {دیوان لغات تورک ده ایشله نیبدیر‹ تیشک›: ایکی یاشی دوْلدوران قویون}.

شیش‌کاباب..şişkabab [آد] ات تیکه‌لرینی شیشه تاخاراق و یاغ ووراراق کؤزده پیشیریلن بیر نوع کاباب، شیشده پیشمیش کاباب.

شیش‌کوّفته..şişküftə [آد] شیشه گئچیریله‌رک پیشیریلمیش کوّفته.

شیش‌گتیرن..şişgətirən [آد] شیش‌مه‌سینه سبب اولان (فا: آماس آور، تورّم زا). **phlogistic**

شیشگین..şişgin [صفت] شیشمیش، شیشیریلمیش (فا: التهابی، متورّم). **inflammatory**

شیشگین‌لشمک..şişginləşmək [تاثیرسیزائیلم] شیشگین اولماق، شیشمک.

شیشگین‌لیک..şişginlik [آد] ۱-شیشمیش، کؤپموش‌وقابارمیش شئیین حالی. ۲-اقتصاددا رکودون ترسینه قیمت لرین نورمالدان چوخ قالخماسی، انفلاسیون.(فا: تورم). **inflation**

شیشلنمک..şişlənmək [بلسیز ائیلم] شیشه ووُرولماق.

شیشله‌مک..şişləmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-شیشه ساپلاماق، شیشه ووُرماق و باتیرماق (فا: سیخ زدن). ۲-اوجونو ایتی‌له‌مک، ایتی حالا گتیرمک (فا: نوک تیز کردن). {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

شیشلیک..şışlik [آد] ۱-شیشه چکیله‌رک پیشریلن ات پارچالاری (چوخراق ماهیچه و راستا اتی)، شیش کؤزلمه‌سی (فا: ~). ۲-شیش دؤزَلتمگه ال وئریشلی. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

شیشمان..şişman [صفت] کؤک، شیشقو، شیش قادین، یئکه قادین (فا: تنومند، جسیم). **bulky**، **corpulent** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

شیشمانجا..şişmanca [صفت] اولدوقجا شیشمان، بیرآز شیشمان، دولغون.

شیشمانلاتماق..şişmanlatmaq [تاثیرلی ائیلم] شیشمان دوروما گتیرمک.

شیشمانلاشماق..şişmanlaşmaq [باخ] شیشمان لانماق.

شیشمانلاماق..şişmanlamaq [تاثیرسیزائیلم] شیشمان وضعیته گلمک (فا: تنومند شدن).

شیشمانلیق..şişmanlıq [تاثیرلی ائیلم] شیشمان اولما وضعیتی، کؤکلوک.

شیشمک..şişmək [تاثیرسیزائیلم] شیشه‌رک بؤیومک، کؤک اولماق، کؤکلمک، پیی‌لنمک، یئللنه‌رک بؤیومک(فا: آماسیدن). **to swell**

{سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، ورم ائتمک، دیواندا ایشله‌نن شئشمک (چؤزمک، آچیلماق)بو کلمه‌نین اسکی شکلی اولمالیدیر[٦]}.

şişmiş..şişmiş [صفت] شیشگین، مُتَوَرِّم (فا: متورم). swollen.

şişə..şişə [باخ] شوّشه.

şişə..şişə [اؤزل‌آد] اهر ده کند آدی. {باخ: شوُشا، شئشه}.

şişəçi..şişəçi [باخ] شوّشه چی.

şişəgəran..şişəgəran [اؤزل‌آد] اردبیل ده کند آدی.

şişirtmək..şişirtmək [تاثیرلی ائیلم] ۱-پوّفله یه‌رک دوْلدورماق، یئل له-مک، کؤپورمک، قابارتماق، شیشگین حالا گتیرمک (فا: متورم-کردن)۲-(مج)بیرینی تعریف‌له یه‌رک بؤیوتمک، مبالغه لی بیر حالدا بیرینی گوّجلو گؤسترمک (فا: غلوّ کردن).

şişirdilmək..şişirdilmək [بلسیز ائیلم] ۱-شیشگین حالا سالینماق، قابارديلماق کؤپورولمک. ۲-اوّستونه قویولماق، مبالغه ائدیلمک.

şişirdilmiş..şişirdilmiş [صفت] شیشگین حالا گتیریلمیش، دولدورولموش، آرتیریلمیش.

şişirmək..şişirmək [تاثیرلی ائیلم] شیشگین حالا گتیرمک، شیشیرتمک.

şişirmə cə..şişirməcə [صفت] گوْپ سؤز ویا ایش.

şişiriş..şişiriş [آد] شیشیرمک ایشی ویا بیچیمی.

şişirilmək..şişirilmək [باخ] شیشیرديلمک.

şişik..şişik [صفت] شیشگین (فا: متورم). swollen {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.

şeytan..şeytan [آد، عربجه] دینی اینانجاگؤره اللـه‌ین یاراتدیغی حضرت آدمه سجده ائتمه‌ین و اللـه یولوندان چیخان بیر ملک، گئنه دینی تصوّره گؤره شرّی تمثیل ائدن وارلیق "آیدا ایلده بیر ناماز اوْنودا شیطان قوْیماز-آتاسؤزو، شیطانا لعنت‌عجب گرفتار اوْلموشوق". ۲-(مج)آرا قاریشدیران، پیس آدام "سن دئمه شیطانین بیری بوُ سؤزلری بگه یئتیریب، سن نه شوُلوقسان شیطان" (فا: ~). satan

şeytan ağacı..şeytan ağacı [آد، بیتگی] ایینه کیمی تیکان‌لاری اوْلان بیر نوْع بزک‌بیتگی‌سی، بوُ آغاج ۲۰ متره قدر اوُجالان و بوُداقلانان ایری تیکانلارا مالیکدیر، قیشدا یاپراق‌لاری تؤکولن، خیردا چیچک‌لری یازدا آچیلان، ایری‌میولری یایین آخریندا یئتیشن و بوّتون قیشی آغاجدان آسیلی شکیلده قالان .

şeytana bac verməmək..şeytana bac verməmək [آراسؤز] چوخ حیله-کار و چوْخ بیلمیش آدام حاققیندا "اوْ آدام شیطانا باج وئرمه ینین بیریدی".

şeytan otu..şeytan otu [آد، بیتگی] چتیر گیللردن، یاش یئرلرده یئتیشن، گؤی چیچک‌لی، چوخ ایللیک seabiosa ukranica

şeytan iynəsi..şeytan iynəsi [آد، دیرگی] شیطان گیللردن، قیز بؤجک‌لرینه وئریلن آد، قیز بؤجه‌یی (فا: نوعی حشره).

şeytan başı..şeytan başı [اؤزل‌آد] خانلار'دا داغ آدی[٢٤٠].

şeytan tərəsi..şeytan tərəsi [آد، بیتگی] چتیر گیللردن، قالین کؤکلو، ساری چیچک‌لی، پیس قوخولو بیتگی (فا: نوعی تره). ferula assa foetida

şeytançılıq..şeytançılıq [باخ] شیطان‌لیق.

şeytan dolaşığı..şeytan dolaşığı [آد] چوْخ چتین آچیلابیلن دؤیون.

şeytan düyünü..şeytan düyünü [آد] چوْخ چتین آچیلابیلن دؤیون.

şeytan dırnağı..şeytan dırnağı [آد] دیرناغین دیبینده سییریلمیش دَری جیکلر.

şeytan saçı..şeytan saçı [باخ] باغ بوْغان، کوّسکوت.

şeytan şapalağı..şeytan şapalağı [آد] چوْخ قیسا بوْیلو آدام حاققیندا.

şeytan şəlğəmi..şeytan şəlğəmi [آد، بیتگی] قاباق گیللردن، ایری و اتلی بیر بزک بیتگی‌سی (فا: هزار گوشان). bryonia diocia

şeytan şuğul..şeytan şuğul [آد] خبرچی، چوُغول، آدام ساتان " بوُ سؤزلرین هامیسی شیطان شوُغول سؤزودور".

şeytan şeytan..şeytan şeytan [ظرف] بیج بیج، پیس پیس " شیطان شیطان اوْنا باخیب پیچیلداشیردیلار".

şeytan sifət..şeytan sifət [صفت] شیطانا اوْخشار، شیطان کیمی" ~ آدام".

şitan fəhləsi..şitan fəhləsi [آد] یوْرولمادان چوْخ آز پوُلا ویا موّفته سینه ایشله ین ایشچی و فَهله.

şeytan fikir..şeytan fikir [صفت] آرا قاریشدیران " شیطان فیکیر آدام".

şeytan quşu..şeytan quşu [آد، دیرگی] قوُرباغا ایله بسله‌نن قوُیروقسوز بیر جنس بؤیوک یاراسا (فا: نوعی خفاش). rhinolphus ferrum equinum

şeytangiillər..şeytangiillər [آد، دیرگی] قیز بوجه‌یی گیللر.

şeytanlamaq..şeytanlamaq [تاثیرلی ائیلم] شیطان‌لیق ائتمک، گیزلی اوْلاراق خبر وئرمک، چوْغول لاماق "منی شیطان لادیلار".

şeytanmatı..şeytanmatı [آد] اوشاقلار آراسیندا توْپو زوْلایا سالماغا چالیشاراق اویناناں بیر اوْیون آدی.

شیطانوُد..şeytanud [اؤزل‌آد] قوبوستان‌دا یئر آدی[۲٤۰].

شیطان‌هؤرومجه‌یی..şeytan hörümcəyi [آد، دیرگی] هؤردوگو آغی یئله وئره‌رک اوْنونلا اوُزاقلارا گئدن بیر جنس هؤرومجک.

شیطانی..şeytani [صفت، عربجه] شیطانا عاید اوْلان، شیطانا لایق اوْلان شیطان جاسینا " شیطانی فیکیرلر". ۲-شیطانی۲ (آد، عربجه) عادتا کیشی‌لرده یوُخودا غیرارادی اوْلاراق انزال اوْلما حادثه‌سی " شیطانی اوْلماق". ۳-شیطانی۳ (آد، عربجه) تَتیک (اوْدلو سلاح دا) " ایره‌لی گلسن شیطانی‌نی چکیب سنی گؤیه اوُچورارام".

شیطنت..şeytənət [آد، عربجه] ۱-نافرمانلیق ائتمه، یاغی‌لیک ائتمه، ایکی اؤزلولوک ائتمه. ۲-(مج) شولوق لوق ائتمه. (فا: ~).

شیعه..şiə [آد، عربجه] اسلام دینینده ایمامیلارا اینانان و اونلاری چوخ قوتسال بیلن بیر مذهبی جریان (فا: ~). **shiite**

شیعه‌لیک..şiəlik [آد] تشیع (فا: تشیع). **shilism**

شیعه‌چی..şiəçi [آد] شیعه طرفداری اولان و بو آخیم اؤچون چالیشان(فا: طرفدار شیعه).

شیعه‌چیلیک..şiəçilik [آد] شیعه مذهبینین اوصولو و قایدالاری، ص.چیلیق (فا: شیعه گری).

شیف..şif [آد] ۱-پامبوق قوْزاسی ۲-شیره‌سی آلینمیش اؤزوم پوْساسی[۲].

شیفته..şiftə [آد، فا] تیکینتی ایشلرینده ایشله‌نن و اهک‌له توْپراغین قاریشماسیندان اله گلن بیر ماده (فا: ~). **mortar**

شیفره..şifrə [آد، فرانسیزجا] گیزلَک، بیر شئیین ساخلاندیغی یئری گؤسترمک اؤچون شرطی اشاره‌لر (فا: رمز).

شیک..şik [صفت، فرانسیزجا] گؤزل، ظریف، موْدایا اوْیقون، سئچگین و دیرلی (فا: شیک). **chic**

شیل..şil [صفت، ع‹شل›] چولاق و علیل، السیز ویا آیاق‌سیز، توپال، آخساق (فا: شل).

شیل کؤت ائله‌مک..şilküt eləmək [تاثیرلی ائیلم] برک دؤیوب ازیشدیرمک.

شیلان..şilan [باخ] شؤلن.

شیلاندر..şilandər [اؤزل‌آد] اسدآباد و زنجان دا کند آدی.

شیلاوار..şilavar [اؤزل‌آد] لنکَران‌دا کند آدی[۲٤۰].

شیلته..şiltə [باخ] شلته.

شیلته شیلته..şiltə şiltə [ظرف] پارچا پارچا، قیریق قیریق.

شیلگیر..şilgir [آد، یئگی] گیلاسا اوْخشار یئمه‌لی، یابانی میوه‌سی اوْلان کوْل بیتگی.

شیله..şillə [آد] باخ: سیلله (فا: سیلی). **slap**

شیلله‌له‌مک..şillələmək [تاثیرلی ائیلم] دالبادال ووُرماق، گوللـه‌یه توتماق، شیغاماق، باخ: سیلله‌له‌مک (فا: سیلی زدن).

شیللیک..şillik [آد] شیل آدامین حالی، چولاق‌لیق، علیل‌لیک.

شیلنگ..şiləng [آد] پلاستیک ویوموشاق بورو.

شیله..şilə [باخ: شال] بئز، قیرمیزی رنگلی ساده پامبوق پارچا. ۲-شیله۲ (آد، فا) دویودن پیشیریلمیش بیر یئمک {فا: شله زرد}.

شیله پیلوْ..şilə pilov [آد] سوْتلو آش، سوْت آشی.

شیله سرداغی..şiləsərdağı [اؤزل‌آد] تبریز ده داغ آدی.

شیله یی..şileyi [صفت، کؤ] شیله‌دن تیکیلمیش.

شیلیان..şilyan [اؤزل‌آد] اوُجار‌دا یئر و کؤرده‌میر‌ده کند و چای آدی[۲٤۰].

شیلی‌قارام..şiliqaram [اؤزل‌آد] اسماعیللی‌دا آشیریم آدی (۱۹۸۰)[۲٤۰].

شیلیم شهره..şilim şəhrə [صفت] یارا خوْرالی.

شیما..şima [اؤزل‌آد] اسکی تورک آدلاریندان، قیز آدی (فا: نام‌دختر).

شیماریق..şımarıq [صفت] ارکؤیون (فا: لوُس، ننر).

شیمدی..şimdi [ظ] ایندی. {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، دده}.

شیمشاد..şimşad [آد، فا] همیشه باهار آغاجی (فا: شمشاد).

شیمشابی..şimşabı [اؤزل‌آد] شاماخی‌دا داغ آدی[۲٤۰].

شیمشک..şimşək [آد] الکتریک یوْکلو بوُلودلارین بیربیرینه چارپماسی سببیله دوزه‌لن ایشیق پارچالاری، ایلدیریم (فا: رعدو برق، بارقه). **lightning** {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر، مفهوم لحاظیندان چیتمک (بیربیرینه دَیمه) سؤزونه یاخین گؤرونور}.

شیمشک..şimşək [اؤزل‌آد] قوُم دا داغ آدی.

شیمشک داشی..şimşək daşı [آد] گؤی داشی.

شیمشک لنمک..şimşəklənmək [تاثیرسیزائیلم] شیمشک چاخماق.

شیمشک‌لی..şimşəkli [صفت] ایلدیریملی، شیمشک‌لی بوُلود، شیمشک چالان، گوْرولتولو.

شیمشیرَکلی..şimşirəkli [باخ] شیمشک‌لی.

شیمگه..şimgə [اؤزل‌آد] هوررى‌لرده گوْنش تانرى‌سى[۲۱۱].

شیمیکان..şimikan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

شین..şin [آد، ت] ۱-تخت، صدیر. ۲-باخ: اکلر.

شین..şin [آد] تکه ره‌گین ایچینده اوْلان حصّه[۱].

شین..şin [اؤزل‌آد] قئیدار؛ قوْشاچای‌داکندآدی، چای آدی[۲٤۰] {شن}.

شینئل..şinel [آد، روسجا] بیر نوْع اوُزون قیش پالتوْسو.

شیناتال..şinatal [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی.

شیندآوا..şindava [اؤزل‌آد] شبستر دا کند آدی.

شیندان‌داغی..dağı şindan [آا] آذربایجاندا ایئر آدی(شیند طایفا آدیدیر)[٢٤٢].

شینگه‌دوُلان..şingədulan [اؤزل‌آد] لئریک‌ده کند آدی[٢٤٠].

شینگیل..şingil [آد، دا] ١-کیچیک وپارلاق بزک. ٢-اوزوم کیمی میوه‌لری آسماق اوچون میخلی چوبوق.

شینگیله..şingilə [آد، بیتگی] بیر نوع مئشه بیتگی‌سی (سؤتونو ساققیز کیمی ایشله‌درلر و دیش اؤچون خئیرلی سانیلیر)[١٣٦].

شینگیلیم..şingilim [آد] خیردا و قیرمیزی توْخوم‌لاری اوْلان کوْل بیتی.

شینوُن‌کلَک..şinunkələk [اؤزل‌آد] یاردیملی‌دا داغ آدی(٢٤١٩)[٢٤٠].

شینه بوْب..şinəbob [باخ] شانا پیپک.

شینه‌په‌دره..şinəpədərə [اؤزل‌آد] آذربایجان‌دا چای آدی[٢٤٠].

شیو..şiv [آد] آغاشجیق، نازیک و کیچیک بوداق، گنج بوداق، شوّی (فا: ترکه‌ء چوب). charming {سؤبی› شؤبی› شؤب› شیو}.

شیوع..şiyu [آد، عربجه] یاییلما، بولاشما (فا: شیوع).

شیوله‌مک..şivləmək [تاثیرلی ائیلم] چوبوق لاماق، بالاجا بوداق‌لار تؤره‌مک (فا: شاخ و برگدار کردن).

شیون..şivən [آد] فغان، آغلاشما (فا: ناله). wailing {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر، بو کلمه چاو سؤز ایله ایلگی‌سیز دئییل}.

شیوه..şivə [آد، فا] یوْل یؤنتم (فا: ~).

شیوه..şivə [اؤزل‌آد] قئیدار و سالماس دا کند آدی.

شیوه بوْروْ..şivə boro [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

شیوه رن..şivərən [گؤیه‌رن] بیر نوع طبّی بیتگی آدی، باخ: شوّوه‌رن.

شیوه‌رک..şivərək [صفت] دوّز اوُزون ونازیک (آدام و آغاج)، شوّوه‌رک.

شیوید..şivid [آد، بیتگی] چتیرچیچک بیتگی‌لردن، خالق طبابتینده ایشله ین خوْش ایی‌لی و یئمه‌لی بیر بیتگی.

شیویدلی پیلوو..şividli pilov [آد] شیوید قاتیلاراق پیشیریلن پیلوو.

شیویدلی شیله..şividli şilə [آد] مرجیمک آش دویوسو و نارین سوغان و شیوید و سارکؤک‌له حاضرلانان بیر یئمک.

شیهه..şihə [آد، فا، سس تق] آتین کیشنمه‌سی (فا: ~).

ص..s [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اوْن یئددینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین ییرمی بئشینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کؤیلو وتیتره‌شیم‌سیز حرف ساییلیر (فا: هفدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

صائب..saib [آد، ص، عربجه] دؤز و دؤزگون، حق اولان.

صائب‌تبریزلی..saib təbrizli [یازار] م۱۵۹۰جی ایلده تبریزده آنادان اوْلوب سوْنرالار اصفهانا کؤچموشدور، صائبین تورکجه شعر لریندن بیرنئچه‌سی الیمیزه چاتیبدیر، صائب فارس شعرینده "هیندی‌مکتبی"آدلانان‌شعر جریانین بانی سی اولموشدور[۲۸].

صاباح..sabah [آد، عربجه] ۱-دان‌وقتی، صُبح وقتی، سحر چاغی(فا: صبح) ۲-یارین، سوْنراکی گوْن (فا: فردا). tomorrow

صاباح آچیلماق..sabah açılmaq [آد، عربجه] سحر آچیلماق.

صاباح اوْلدوزو..sabah ulduzu [آد، بیتگی] سحر اوْلدوزو، آفریقادا یئتیشن سرت و قابا توخولو و توُرونحو ساری و رنگلی آغاج (فا: نوعی گیاه). Nauclea didemichii

صاباح ییری گوْن..sabah biri gün [] یاخین گله جکده، یاخین لاردا.

صاباح گوْلو..sabah gülü [آد، بیتگی] باخ: گوْل صاباح.

صاباحا قدَر..sabaha qədər [ظرف] سحر آچیلینجا، صوْبح ایشیق لانانا قدَر.

صاباحین‌خئیر..sabahın xeyir [اوْنلم] سحرواختی‌بیربیرینی گؤرنده سؤیله‌نن تبریک سؤزو.

صابر..sabir [آد، عربجه] دؤزوملو، دؤزوجو.

صابر..sabir [یازار] (م۱۹۱۱-۱۹٦۲)میرزاعلی اکبر صابر ویا طاهر زاده ده شاماخی دا آنادان اوْلوب، شرق ادبیاتیندا انقلابی طنز اوْسلوبونون بانی‌سیدیر و تنقیدی رئالیزمین ان بؤیوک تمثیلجی‌سی ساییلیر[۱۱۷].

صابرآباد..sabirabad [اؤزل‌آد] آذربایجان جمهوریتینده رایوْن آدی.

صابوُن..sabun [آد] تمیزلیک‌اوچون‌ایشله‌دیلن بیر ماده soap {بو کلمه لاتینجه sapo‌دان‌عربجه یه و تورکجه یه گئچیبدیر}.

صابوُن آغاجی..sabun ağacı [آد، بیتگی] اؤز سوُیو کؤپورن آغاجلارا وئریلن آد. sa\indaceae

صابوُن اوْتو..sabun otu [آد، بیتگی] بیر نوع چوْغان اوْتو (فا: صابونی، چوبک).

صابوُن بالیغی..sabun balığı [آد، دیرگی] اطلس اوْقیانوسو قیییلارینداً یاشایان و بوْل مقداردا کؤپوگه بنزر مادّه سالقی لایان بیر نوع کیچیک بالیق. rypticus saponacens

صابوُن قابی..sabun qabı [آد] صابونلوق، صابون قوْیولان بالاجا قاب.

صابوُن کؤپوگو..sabun köpüyü [آد] صابون وورما سوْنوجو عمله گلن کؤپوک (فا: کف). soap bubble

صابوُنچو..sabunçu [آد] صابون دؤزلدن و ساتان.

صابونچو..sabunçu [اؤزل‌آد] ۱-آذربایجاندا یئرآدی(تورک‌طایفا-آدیدیر)[۲٤۲].

صابونچوقیزی..sabunçuqızı [یازار] آذربایجان شاعری اوْلاراق تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

صابوُنلاشماق..sabunlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] صابون حالینا گلمک.

صابوُنلاماق..sabunlamaq [تاثیرلی ائیلم] صابون لا یوُماق.

صابوُنلانماق..sabunlanmaq [تاثیرسیزائیلم] صابون لا یوُیولماق.

صاحب..sahib [آد، عربجه] ییه، مالیک (فا: ~).

صاحب‌الامر بُقعه سی..sahibuləmr buqəsi [اؤزل‌آد] باخ: تبریز.

صاحب‌الزمان..sahibüzzəman [آد] حضرت‌مهدیه وئریلن بیر لقب (فا: ~). owner or lord of time

صاحب‌جمع..sahibcəm [آد] صفوی دؤورو باشچی و باشقان "~خزانه"(فا: ~).

صاحب‌چیخما..sahib çıxma [آد] مالیک اولما (فا: تملُّک).

صاحب دیوان..sahib dıvan [اؤزل‌آد] خیاو دا کند آدی.

صاحب نظر..sahib nəzər [آد] بیلگی و بییلیم صاحبی، بیلن (فا: ~).

صاحب‌دوْنبولو..sahib dünbülü [یازار] شهباز دؤنبولونون قیزی صاحبه سُلطان خانیم آذربایجان‌شاعری‌اوْلاراق تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

صاحبه..sahibə [آد، عربجه] قادین صاحب (فا: ~).

صاحبه‌وایْدقیْزی..sahbə vaidqızı [یازار] ۱۹جو عصرین اوْرتالارینداً شاماخی دا آنادان اوْلوب و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

صادر..sadir [عربجه] دیش لاما، چیخما (فا: ~).

صادق..sadiq [صفت، عربجه] دوْغرو، دؤز، گرچک (فا: ~).

صادق آباد..sadiq abad [اؤزل‌آد] ضیاآباد، شیراز-اردکان، آستانا دا کند آدی.

صادق‌بگ‌افشار..sadiq bəy afşar [یازار] صادقی افشار ه۹٤۰دا تبریزده آنادان اولوب اثرلریندن "مجمع‌الخواص، دیوان-ومنشآت" دیر[۲۸].

صادق‌ضیانقده‌ی..sadiq ziya nəqdi [اؤزل‌آد] نقده‌لی چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

صادقلو..sadiqlu [آد] ساوه ده چای آدی.اردبیل و رزن ده کند آدی.

صادقی..sadiqi [یازار] علسگر صادقی ش۱۳۱۰دا اردبیلده آنادان اولوب، گؤزل تورکجه شعرلری واردیر[۱۱۷].

صاعد..said [آد، عربجه] یوّکسه لن، صعود ائدن (فا: ~).

صاعقه..saiqə [آد، عربجه] ایلدیریم (فا: ~).

صاف..saf [آد، عربجه] قاتیشیق‌سیز، آرین، آری، خالص (فا: ~).

صافی..safi [یازار] کریم‌آقا صافی (۱۳٤۸-۱۲٤۸هـ ق) تبریزده آنادان اولوب مرثیه و آیری شعرلر دئییبدیر[۲۸].

صافی‌تبریزی..safi təbrizi [یازار] (ه۱۲۸٤-۱۳٤۸) کریم‌آقاصافی-تبریزلی دیر و شعرلری" گنجینه‌حسینی "آدلی کتابداچاپ اولوب[۱۱۷].

صالح..salih [صفت] دوز و یاخشی اولان (فا: ~). pious

صالح..salih [اؤزل‌آد] همدان، قوُم-دستجرد، قئیدار، ساوه، خوی، جوُغاتئی و اورُمیه ده(~ آباد) کند آدی.سایین‌قالا دا داغ آدی.

صامت..samit [صفت، عربجه] ۱-سس‌سیز، دینمز، ساکتجه سینه. ۲-(دیل‌ب) سس‌سیز حرف، سس آخینی‌نین آغیزدا بیر مانعه دیمه‌سی نتیجه‌سی سؤیله‌نن حرف (فا: صامت).

صاندیق..sandıq [آد، عربجه] تاختا و بوجور شئی‌لردن دؤزَلمیش بؤیوک جعبه (فا: صندوق). box

صاندیق‌بالیغی..sandıq balığı [آد، بیتگی] بیر بالیق تؤرو.

صاندیقچی..sandıqçı [صفت] ساتیش یئرلرینده‌صاندیق باشیندا پول آلان.

صاندیق‌خانا..sandıq xana [آد] پستو (فا: پستو). closet

صاندیق‌سیْندیران..sandıq sındıran [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

صاندیقلی..sandıqlı [اؤزل‌آد] سراب و اردبیل ده کند آدی.

صاندیقلی..sandıqlı [اؤزل‌آد] دوْدورقا بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

صایت..sait [ع، ص، دیل‌بیلیمی] سسلی حرف، سس آخینی‌نین بیر مانعه راست گلمه‌یه‌رک دؤزه‌لن بیر حرف (فا: ~).

صبا..səba [آد، عربجه] سحر اسن یونگول یئل (فا: ~).

صبّاح..səbah [آد، عربجه] صباح سلجوقلولار زامانی بیر یاغی قروپ قوُروجوسو اولاراق آماجلارینا و ایسته دیکلرینه چوخلو آدام اؤلدورمه و آدام قاچیرما اوْلایلاریلا باشلامیشدیلار (فا: ~).

صبّاحچیلیق..səbahçılıq [آد،عربجه] ش.چیلیک: آذربایجان تاریخ آراشدیرماجی‌لارینین ظنّیجه بو آخیم، راسیسزم و دئسپوتیزمله بیرلیکده پهلویچیلیگین تمللرینی اوْلوشدورور، یئنه ده ترورچولوق و دئسپوتیزم (اصلینده تکباشیناچیلیق)، کیمی آخیملارین‌دا روّشئییم-لرینی اؤزلرینده بارییندیرمیشدیلار و بؤلگه‌ده بو تؤر آخیملارین ایلک باشلانقیجی اولموشدور، باخ: ص‌ش‌چیلیک قوللاری، بیرینجی و ایکینجی قروپ.

صُبح..sübh [ظ، عربجه] سحر چاغی، گون چیخان واخت (فا: ~).

صبحدم..sübhdəm [ظرف] سحرتئزدن، دان چاغی (فا: ~). early, morning

صبر..səbr [آد، عربجه] صبیر: ۱-دؤزوم، دایانج۲-آسقیرما، آسیقیرتی (فا: ~).

صبور..səbur [باخ] صبیرلی.

صبیر..səbir [آد، عربجه] باخ: صبر.

صبیر..səbir [اؤزل‌آد] ماکی دا(~خان) کندآدی.اوجان دا(~لو) چای آدی.

صبیرلی..səbirli [صفت، عربجه] صبرلی: دؤزوملو، دایانجلی (فا: صبور).

صبیه..səbiə [آد، عربجه] قیز، بیرینین قیزی (فا: ~).

صحاح العجم..səhahüləcəm [آد] بو کتاب دؤرد دیلین (تورک، فارس، عرب، پهلوی) سؤزلوگودور، بوکتاب هندوشاه بن سنجرصاحبی نخجوانی طرفیندن هجری ۷۳۰جو ایلده یازیلمیشدیر و رحمتلی پروفئسور غلامحسین بیگدلی طرفیندن تدقیق و ایراندا چاپ اوْلموشدور.

صحبت..söhbət [صفت، عربجه] دانیشیق، دانیشما (فا: ~). confab

صحّت..sihhət [آد، عربجه] ساغلام‌لیق، جان ساغلیغی (فا: ~).

صحت ایشان..sihət işan [یازار] تؤرکمن شاعری اوْلاراق دیوانی واردیر.

صحرا..səhra [آد، عربجه] قیر، چؤل، سوُسوز دؤزلوک (فا: ~).

صَحرا..səhra [اؤزل‌آد] اوْغوز-بایات بوْیوناعایدیئرآدی(م۱٦جی قرن)[۲۲۵].

صحن..səhn [آد، عربجه] حیاطین وسطی (فا: ~).

صحنه..səhnə [آد، عربجه] گؤسته‌ری و اوْیون اوّچون اوْلان اویقون یئر، گؤرونوم، گؤرونتو (فا: ~).

صحنه..səhnə [اؤزل‌آد] آغ قالا دا کند آدی، کرمانشاها یاخین شهر آدی.

صحنه بؤلگه‌سینده تؤرک کندلری.. səhnə bölgəsində türk kəndləri [اؤزل‌آد] اَرگَنه (۱۱ک‌گ *۴۰۰غ‌تو)، ازناو (٤٤ک‌ق‌ب *۱۲۰/ غ‌تو)، دَهلَق (٦ک‌ق *٤۹۰/ ی‌تو)، سوُنقورآباد (۲۱ک‌گ‌د *۱٦۰/ غ‌تو)، شاهسَوَن (۳ک‌گ‌د *۱۵۰/ غ‌تو)، گئچی دره (٤۲ک‌ق‌ب *۹۰/ ی‌تو)، موُنجوق تپه (۹ک‌ق‌ب *۲۰۰/ ی‌تو)، یئنگیجه (۲۰ک‌ق‌ب *٤۲۰/ ی‌تو).

صحیح..səhih [صفت، عربجه] دوْز گون، دوْغر، گرچک (فا: ~).

صحیفه..səhifə [آد، عربجه] صفحه، یاپراق، کتاب یاپراغی(فا: ~).

صحییه..səhiyə [آد، عربجه] ساغلام‌لیغی قوْروما (فا: ~).

صخره..səxrə [آد، عربجه] قایا و سال داش (فا: ~).

صد..səd [آد، فا، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیدیر] یوْز (فا: ~).

صدا..səda [آد، عربجه] سس، باغیرتی، چیغیرتی (فا: ~).

صدارت..sədarət [آد، عربجه] باش باخان‌لیق، باش ناظرلیک، باشچی‌لیق.

صداقت..sədaqət [آد، عربجه] دوزلوک، اعتبارلی (فا: صداقت).

صدالاماق..sədalamaq [تاثیرلی ائیلم] بیربیرآدآپارماق، آدلاسسله‌مک (فا: صدا کردن).

صدر..sədr [آد، عربجه] بیغینجاقدا و اجلاسدا باش طرف(فا: ~).

صدر..sədr [اؤزل‌آد] ماکی(~الدین)، کازرون و ساوه(~آباد)دا کند آدی.

صدرداغی..sədrdağı [اؤزل‌آد] اردبیل ده داغ آدی.

صدر اعظم..sədrəzəm [آد، عربجه] باش باخان، باش وزیر (فا: ~).

صدرالاشرافی..sədrüləşrafi [اؤزل‌آد] تنقیدچی‌وآراشدیرماجی-اولاراق‌آذربایجان ادبیات ساحه‌سینده چالیشقان یازاردیر[۳].

صدرالدین‌محمدتبریزی..sədrəddin məmməd təbrizi [یازار] ۱۳ه‌جو عصرین شاعریدیر[۱٤۱].

صدری..sədri [آد، عربجه] اوُزون، نازیک، ساری‌یا چالان دؤیو نوْعو (فا: ~).

صدف..sədəf [آد، عربجه] بعضی‌دنیز حئیوانلارین قابیغی و سرت بیر ماده‌سی (فا: ~). mother-of-pearl

صدف اوْتو..sədəf otu [آد، بیتگی] صدف اوتوگیللردن بیرآغاج، درمان اوْچون یارارلانیلیر (فا: سداب). ruta graveolens

صدف اوْتوگیللر..sədəf otugillər [آد، بیتگی] آیری تاج یاپراقلی، ایکی چنک‌لی و توُرونج‌گیللردن بیر آلْت بؤلوم و صینیف، اؤرنه‌یی: صدف اوْتو (فا: تیره ای ازگیاهان). rutaceae

صدق..sidq [آد، عربجه] دوْزلوک، دوْغرولوق (فا: ~).

صدقه..sədəqə [آد، عربجه] ۱-آللاه یولوندا یوْخسولا وئریلن پول(فا: ~ alms ۲-اوُرمیه ده کند آدی.

صدقی..sidqi [یازار] صادق‌صدقی‌حسن‌زاده ۱۲۷٤ه‌ق ده باکیدا آنادان اوْلوبدور، تؤرکجه شعرلری واردیر[۱۱۷].

صدقی..sədəqi [اؤزل‌آد] (۱۳۲۱-۱۲۷۰ه)محمدتقی~اوْردوبادلی-شاعردیر[۱۱۷]

صدقیان..sədəqiyan [اؤزل‌آد] سالماس دا کند آدی.

صدمه..sədəmə [آد، عربجه] فلاکت، باشا گلن بلا (فا: ~). injury

صدور..sudur [آد، عربجه] صادراولما، اتفاق‌دوشمه، (فا: ~).

صدیر..sədir [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

صدیق..sədiq [آد، عربجه] مهربان و دؤزگون یوْلداش(فا: ~).

صدیق..sədiq [اؤزل‌آد] آذربایجان بیلگینلریندن، باخ: دؤزگون.

صدیقه..sidiqə [آد، عربجه] مهربان و دؤزگون (خانیم اوْچون)(فا: ~).

صراحت..sirahət [آد، عربجه] آچیقلیق، بللی و آیدین اوْلما (فا: ~).

صراحتا..sirahətən [ظ، ع] آپ آچیق، آچیقجا (فا: ~).

صُراحی..sürahi [آد] قدح، سوُ و شراب تؤکمک اوْچون اوُزون بوْغازلی شوشه قاب (فا: ~). decanter

صراط..sirat [آد، عربجه] یوْل (فا: ~).

صرّاف..sərraf [آد، عربجه] ۱-یارارجی، فایزله‌پول و پارا ایشله‌دن. ۲-(مج)تئز باشادؤشن، عارف (فا: ~). moneychanger

صرّاف..sərraf [یازار] صراف۲(یازار) (م۱۹۰۷-۱۸۵٤)حاجی رضا صراف تبریزلی حاج محمدین اوغلودور وتورکجه دیوانی واردیر[۱۱۷].

صرع..sər [آد، عربجه] بیرنوع‌سینیرخسته‌لیگی، توتماجا، توُتارقا.

صَرْف..sərf [آد، عربجه] خرجله‌مه، توْکتمه (فا: ~). spending

صِرف..sirf [باغلاییجی سؤز، عربجه] فقط، سلت، آنجاق، ساده جه، یالنیز (فا: ~). mere

صَرف‌نظر..sərfnəzər [آد، عربجه] نظرینی چئویرمه، نظردن‌آتما، وازگئچمه(فا: ~).

صَرف وْ نحو..sərf u nəhv [آد، عربجه] دیل بیلیمینده موْرفولوژی و سینتاکسیس‌دن اوْلان حصّه، قراماتیک (فا: ~).

صرفه..sərfə [آد] قازانج، فایدا (فا: ~).

صرفه‌سیز..sərfəsiz [صفت] فایداسیز (فا: بیصرفه). unprofitable

صرفیات..sərfiyat [آد، عربجه] خرجله‌مه‌لر، مصرف‌لر (فا: خرج ها).

صریح..sərih [آد، عربجه] بلگین، بللی، بلیرگین، آنلاشیلیر (فا: ~).

ص‌ش‌چیلیک قوللاری..sşçilik qolları [آد، عربجه] گونئی تاریخ آراشدیرماچیلار ص‌چیلیق آخیمینی ایکی اصلی قروپا آیریلار بیرینجی‌قروپ بو آخیمین اصلی داوامچیسی اولاراق ۱. و ۱. ائلئباشیلی قروپدور، ایکینجی‌قروپ یدوی قروپدورکی بیرینجی قروپا قارشی اولاراق آیریمیشلاردیر و اصلینده پهلویستاندا و همده چوخراق گؤنئیده یاییلیب یاشامیشدیلار، البته سوْنلاری بونلار ۱جی قروپون ائتگیسی آلتیندا قالاراق زورلاییجی گوْج ائتکی‌سیله اؤز ایلکه‌لریندن واز گئچمکده‌ایدیلر، ۱جی قروپون اینانجلاری گونئیچیلیگه بؤیوک زیانلار وورموشدور و بعضا بئیله اینانیرلارکی بو اینانج حتی گونئیچیلیگی یوخ ائتمه دورومونا گتیریب چیخارمیشدیر و دئمک اولارکی بونلار اؤزلرینه گلمه‌دیگی حالدا داها بؤیوک زیانلارا معروض قالابیلیرلردی،۱جی قروپ تروریسم، دئسپوتیسم(تکباشیناچیلیق، ش‌چیلیک/ شاهچیلیق) و پهلویچیلیک دن باشقا فاشیسمین ان یوخاری آشاماسیندا راسیسمه دایالی بیر قروپدور (قایناق: اینتئرنت).

صعب..səəb [آد، عربجه] چتین، سرت (فا: ~).

صعوبت..suubət [آد، عربجه] چتینلیک، سرتلیک (فا: ~).

صعود..suud [آد، عربجه] یوکسلمه، یوُخاری گئتمه (فا: ~).

صغرا..suğra [آد، عربجه] کیچیک، داها کیچیک (فا: ~).

صغیر..səğir [آد، عربجه] آزیاشلی و کیچیک، بلوغاچاتمامیش‌اوشاق (فا: ~

صف..səf [آد، عربجه] سیرا، جرگه، دؤزگو (فا: ~).

صفا..səfa [آد، عربجه] کؤنول راحاتلیغی، ایلَنجه، نشعه، کئف (فا: ~).

صفا..səfa [یازار] محمدصفا(ه۱۳۰۱-۱۲٦۷)شاماخی‌داآنادان‌اوْلوب و شیروانی‌ایله یولداش‌ایدی، تؤرکجه شعرلری واردیر[۱۱۷].

صفا..səfa [اؤزل‌آد] سایین‌قالا (~خانا)، کبودرآهنگ(~ریز) ده کند آدی.

صفالی..səfalı [صفت] صفاوئرن، اوْرک آچان، خوشا گلن (فا: با صفا).

صفت..sifət [آد، دیل‌ب، عربجه] ۱-آدین اؤزللیک‌لرینی بیلدیرن سؤزجوک، باخ: باش سؤز adjective ۲-اوْز، چهره (فا: ~).

صفت فعل..sifət feil [آد، دیل‌ب] فعلی صفت (فا: ~). participal

صفحات..səfəhat [آد، عربجه] صفحه‌لر (فا: ~).

صفحه..səfhə [آد، عربجه] یاپری، لوحه (فا: ~).

صفحه باشی..səfhə başı [آد] صفحه‌نین ایلک سطرینده یازیلان سؤز (فا: سرصفحه) title page

صَفَر..səfər [آد، عربجه] هجری ایلی‌نین ۲ جی آیی (فا: ~).

صفر..sıfır [آد، عربجه] صیْفیر: کمیت وکیفیتین اوْلمادیغینی گؤسته رن رقم و سایجیق (فا: ~).

صَفرا..səfra [آد] اؤدلوک (فا: ~).

صَفرا داشی..səfra daşı [آد] اؤدلوک داشی (فا: سنگ صفرا).

صفرخان‌قهرمانیان..səfərxan qəhrəmaniyan [یازار] گونش ۱۳۰۰ جی ایلده عجب‌شئرین شیشوان کندینده آنادان اوْلودو، صفرخان مبارزه سببیله پهلوی رژیمی نین زندانلارینداً ۱۳۲۷جی ایلدن ۱۳۵۷یه قدر زندانی اوْلدو، ۱۳۸۱ده دؤنیاسین دَییشدی[۱۳٦].

صفوت..səfvət [یازار] محمدعلی‌صفوت‌تبریزلی شاعردیر[۱۱۷].

صفورا..səfura [آد] قیز آدی، باخ: ابن‌العبری (فا: نام‌دختر).

صفویلر..səfəvilər [اؤزل‌آد] صفوی‌لر شیخ‌صفی‌الدین‌ین اوْلاد لاریدیر، شیخ‌صفی م۱۲۵۲ده و ایلخانلیلارین زامانیندا اردبیل‌ده آنادان اوْلوب و طریقت شیخی اوْلوب و۸۲ یاشیندا م۱۳۳٤ده وفات ائتمیشدیر، شیخ‌صفی‌الدین‌ین اوْغلو صدر الدین، نوه‌سی خواجه علی و نتیجه‌سی ابراهیم و اوْنون اوغلو جُنید (جوْنئید) طریقت بؤیوگو اوْلاراق شیعه مذهبی‌نی آذربایجاندا یایماغا باشلادی، جنیددن سونرا اوْغلو حیدر و سوْنرا حیدرین اوْغلو اسماعیل بیلگین شخصلر ایدی، اسماعیل آغ قویونلو ساراییندا‌کی چکیشمه‌لردن استفاده ائدیب و سلطان بایزیدن ضعفیندن فایدالاناراق ۵۰۰۰ سلاحلی مریدلریله‌شیروانشاهی مغلوب ائتدی و نخجواندا آغ قویونلو حؤکمرانی الوندبگ‌له قارشیلاشیب اوْنودا مغلوب ائتدیب تبریزه گلدی و ۱۲ امام آدینا خطبه اوْخوماسینا فرمان وئردی، شاه اسماعیل اوْن ایل مدتینده فرات دان جیحون چاپینا قدر بوتون یئرلری اؤزونه تابع ائتدی، شاه‌اسماعیل قیزیلباش اوْردوسونو قوردو و عثمانلی امپراتورو سلطان سلیم‌له چالدراندا ساواشدی و مغلوب-اوْلدو(م۱۵۱٤)اوْ بؤیوک‌تؤرک شاعرایدی، تورکجه فارسجا شعرلرینده ختایی تخلّصو وارایدی، بو دؤورده خلق داستانلاری عاشقلار طرفیندن دؤزَلدی و شیعه مذهبی رسمی مذهب اوْلاراق اعلان ائدیلدی، شاه اسماعیل م۱۵۲۵ده سلّ خسته‌لیگیندن اؤلدو سوْنرا اوْغلو شاه طهماسب ٤۰ ایل حکومت سوردو و قزوینی باشکند ائتدی، سوْنرا شاه عاباس اصفهانی پایتخت ائله دی و بو

دؤنمدن سونرا صفوی‌لر قهقرایی دؤره‌یه کئچدیلر. گؤرونتو:

صفی..səfi [یازار] (۱۱۹۰-۱۲۵۱) صف قولوبگ قاراباغلی شاعردیر، کامل دیوانی وار و صفی تخلّص ائتمیشدیر[۱٤۲].

صفی‌آباد..səfi abad [اؤزل‌آد] مینودشت، سبزوار، ساوه، اسفراین؛ اهر(~خانلو)، سایین‌قالا(~یارخان)دا کندآدی.گئرمی ده (~یار) داغ آدی.

صفی‌الدین اردبیلی..ərdəbili səfiəddin [یازار] هـ ۸جی عصر شاعریدیر[۱٤۱].

صفی‌الدین اورمَوی..urməvi səfiəddin [یازار] (م۱۲۹٤-۱۲۳۰) اورومیه ده آنادان اولوب، هولاکوخان‌دربارینداً مهارت گؤسته ره‌رک موسیقی باره سینده تحقیقه باشلاییب و "رساله شرفیه" کتابینی بو باره‌ده یازدی، اورموی مُغنّی آدیندا بیرنوع‌ساز دوزلتمیشدیر.

صفیر..səfir [آد، عربجه] فیشقا، دؤدوک سسی (فا: ~).

صفی‌قاراخان‌اوْغلوچرکز..səfi qaraxan oğlu çərkəz [یازار] صفویلر دؤورو شاعریدیر[۱٤۱].

صلابت..sələbət [آد، عربجه] قاتی‌لیق، ساغلام‌لیق (فا: ~).

صلات..sələt [آد، عربجه] ناماز، نامازا چاغیریش (فا: نماز). prayer

صلاح..sələh [آد، عربجه] دؤزَلمه، ایی‌لشمه، ایی‌لیک(فا: ~). goodness

صَلاح..sələh [اؤزل‌آد] کلئیبرده(~پیه‌سی)، گئرمی(~لو)ده کند آدی.

صلاحلی..sələhlı [اؤزل‌آد] یئولاخ‌دا کند آدی[۲٤۰].

صلاحدید..sələhdid [آد] مُناسب گؤرمه،اوُیقون گؤرمه. expentency

صلاحیت..sələhiyət [آد، عربجه] یئتگی‌لیک(فا: ~)competency

صلح..sülh [آد، عربجه] باریش، باریشما (فا: ~).

صُلح..sülh [آد، عربجه] باریش، امن‌آمانلیق، دینج‌لیک، ساکت‌لیک.

صلوات..sələvat [آد، عربجه] حضرت محمدین و اونون سوْیوندان اولان‌لارین شأنینه اوْخونان دوُعا (فا: ~).

صلوات..sələvat [اؤزل‌آد] گئرمی‌ده کند و داغ آدی، باخ: بیجار، باش-قافقاز‌دا داغ آدی[۲٤۰]. {سال+ اوُوات: دؤزلوک اوْوا}.

صلوات چئویرمک..sələvat çevirmək [آد، عربجه] صلوات اوْخوماق.

صله..sələ [آد، عربجه] یاپیشما، احسان ائتمه "صله ئ رحم: قوْهوم قونشو ایله گل گئت ائله‌مه" (فا: ~).

صلیب..sələb [آد، عربجه] خاچ (فا: ~).

صمد..səməd [آد، عربجه] بؤیوک ونیازسیز، آللاهین صفت‌لریندن.

صمدآباد..səmdabad [اؤزل‌آد] هئریس و بوُیین زهرا دا کند آدی.

صمدبهرنگی..səməd bəhrəngi [اؤزل‌آد] آذربایجانین آدلیم یازیچی‌سی ش۱۳۱۸ده تبریزین چرنداب محلّه سینده‌دؤنیایا گلدی، فولکلور و اوُشاق ادبیاتی ساحه سینده اؤنملی چالیشمالارا ال آتدی و بوُ یوُلدا چوْخلو داخلی و خارجی توْپلانتی‌لاردا اؤدول قازاندی، کتابلاریندان بالاجا قارا بالیق، قوْشماجالار، تاپماجالار وچوْخلو آذربایجان داستانلاری معروفدور، صمد بهرنگی ۱۳٤۷جی ایلده مشکوک بیر حالدا و راسیسم'ین کین وغضبینه گله‌رک آرازدا بوْغولدو، صمدین بوُجور اؤلومو، آذربایجانین اوْتای بو تای آیریلیق‌نیسگیلی‌نی یئنیدن الوْلاندیراراق، قهرمانلیق سیمگه‌سی حالینا گلدی، البته ایندیلیکده بعضی پهلویچی یازارلاردان آراشدیریجیلیق بایراقی آلتیندا چالیشیللار بوُ اؤلومو تصادف شکلینده قلمه وئرسینلر بلکه بیر آزدا اوْلموش اوْلسا پهلوی

رژیمی‌نین گُناه‌لارین یوُسونلار (فا: ~).

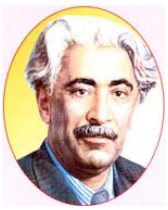
صمدچایلی..səmədçaylı [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديرَ[۳].

صمدسرداری‌نیا..sərdariniya səməd [یازار] ش۱۳۲٦دا تبریزده آنادان اولوب و آذربایجانین یاخین تاریخ حاقیندا دَیرلی مطالب ارائه وئره‌رک بو ساحه‌لرده بؤیوک قاییناق کیمی تانینیر: "ایروان یک ولایت مسلمان نشین بود، آذربایجان مشاهیری، آذربایجان تئاتر تاریخی، علی میسیو، تبریزین غیبی مرکزی، تبریز شهر اولین ها"، ۱۳۷۸ده دؤنیاسین دَییشدی.

صمدمُرادی..səməd muradi [یازار] (دوغوم: ش ۱۳۳۰)طنزشاعریدیر، اثرلریندن : آغلارگؤلر، توُرشاشیرین، توُفاندی مش غضنفر".

صمدمنصور..mənsur səməd [یازار](۱۲۹٦-۱۳٤٦ه)باکی‌لی شاعر ملیتچی اولاراق ساوئت لره قارشی مبارزه آپاریردی.

صمدوورغون..vurğun səməd [یازار](م٥٦-١٩٠٦)گؤیچای‘ین - صلاحلی کند ینده آنادان‌اوْلموش، چوخلو منظوم‌اثرلر یارادیب: اوْ دؤنم ایراندا پهلویچیلر طرفیندن تورکجه کتابلاری یاندیراراق، صمد ووُرغون بوحادثه‌نی ”یاندیریلان کتابلار“ آدلی شعرینده تصویر ائتمیشدیر، شعرلریندن اؤرنک: ”چوخ گئچمیشم بو داغلاردان. دورنا گؤزلو بولاقلاردان. ائشیتمیشم اوزاقلاردان. آذربایجان آذربایجان.

صمغ..səmğ [صفت، عربجه] آغاج لاردان‌سیزان یاپیشقان شیره(فا: ~).

صمیمی..səmimi [صفت، عربجه] آچیق اوْرکلی (فا: ~).

صمیمیت..səmimiyət [آد، عربجه] صمیمی‌لیک، ایچدن‌لیک، آچیق اوْرکلی‌لیک.

صنایع..sənaye [آد] صنعتلر (فا: ~). industries

صندل..səndəl [آد] سؤیکنه‌جه‌یی اوْلان قوْلتوقلو اوْتوُراجاق و موْبیل.

صندل آغاجی..səndəl ağacı [باخ] ساندال آغاجی.

صنعت..sənət [آد] ایش و اوره‌مه ایشلری (فا: پیشه). calling

صنعت کار..sənətkar [آد] صنعتچی (فا: ~). artisan

صنعتی..sənəti [آد] صنعت سال (فا: ~). industrial

صنعتی قورولوشلار..sənəti quruluşlar [آد] صنعتی تاسیسات (فا: تأسیسات صنعتی). insustrial establishments

صُنعی..süni [صفت، عربجه] دؤزَلتمه، قاییرما (فا: ~).

صُنعی دیش..süni diş [آد، عربجه] دؤزَلتمه‌وقاییرما دیش(فا: دندان مصنوعی).

صنف..sinf [آد، عربجه] دال، بؤلوم، کلاس (فا: ~). class

صنفی..sinfi [صفت، عربجه] بللی بیردؤشونجه ویا قورولوشا عاید اوْلما.

صنم..sənəm [آد، عربجه] بوُت، گؤزل (فا: ~).

صنم یوُردو..sənəm yurdu [اؤزل‌آد] زنجان دا داغ آدی.

صنمچی..sənəmçi [صفت] بوُت تاپینچی: صنم پرست (فا: صنم پرست). idolator

صوَرُالاقالیم..suvəruləqalim [اؤزل‌آد] ابوزیدسهل‌بلخی‌نین گزی کتابیدیر(هـ۳۲۲).

صوْت..sovt [آد، عربجه] سس (فا: صدا).

صوْفو..sofu [آد] صوُفی: متصوّف، درویش sufi{ع‹یو، باخ: سوُبی}.

صوْفو..sofu [اؤزل‌آد] صوْفو سؤزیله یئر آدلاری: خوی(~کندی، ~ایشگَفتی)، ماکی، هشتَری(~احمد، ~حسن)، کیوی(صوْفلو)، اهر (صوفو)، کرج (~آباد)، اوُرمیه (~کانی)ده کندآدی. مراغادا (صوْفوچای، سوْیود چای) چای آدی.میانا دا داغ آدی.

صوْفوسندل..sofusəndəl [آد] کیشی‌آدی“~ملیک”. {دده قورقود کیتابیندا ایشله نیبدیر}.

صوْفولار..sofular [اؤزل‌آد] ۱-صفوی دؤنمی اوُستاجلو طایفاسینین اوْبالاریندان سایبلیردی، بو طایفا آذربایجانا کؤچ ائده‌رک صفوی‌لره قاتیلدیلار[۸۵]. ۲-میانا دا چای آدی. زنجان و هشتَری ده کند آدی. ۳-شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

صوْفیان..sofiyan [آد] صوفی‌لر، تصوّف اهلی(فا: ~) sufi`s

صوْفیان..sofiyan [اؤزل‌آد] ۱-صوفیان شبسترین ۲٦ک‌د و تبریزین ۳۳ک‌ق‌د (* ۳۵۰/ تو).۲-اوُرمیه و اوْشنویه ده چای آدی. اوُرمیه، سوُلدوز و آیدرویش ده کند آدی. {باخ: سوُبی}.

صوْفیانا..sofiyanə [ظرف] صوفیانه: صوفی‌جه، تصوّفجا(فا: ~) like a sufi

صوْفیانلو..sofiyanlu [اؤزل‌آد] قاراقوْیونلو بیرلیگینده بیر تورک بوْیو[۲۰۹].

صوْمعه..səmə [آد] سوُمای: قوتسال مکان و تاپیناق(فا: ~){عربجه سانیلماغینارغما سومر کؤکنلی بیر سؤزجوکدور و سومرلرین سوُما تانری سینین عربلشمیش شکلیدیر، باخ: سوُما، سوُمای}.

صوْمعه..səmə [اؤزل‌آد] نیشابور، تاروُم، خالخالدا کند آدی.{باخ: سوُمای}.

صوُرت..surət [آد، عربجه] بنیز، اوْز، ظاهری گؤرؤنوش، (فا: چهره).

صوُرمان آباد..surman abad [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

صوُری..suri [آد] شکلی، اوْزده (فا: ~). outward

صوُفی..sufi [آد] باخ: صوْفو.

صوُفیان..sufiyan [آد] باخ: صوْفیان.

صَواب..səvab [آد، عربجه] دوْغرو (فا: درست). advisable

صوُرهٔ الارض..surətülərz [اؤزل‌آد] باخ: ابن حوقل بغدادی.

صوُمای..sumay [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کندیستان آدی، باخ: سوُمای.

صهیوْنیسم..səhyonism [آد] باخ: صیونیزم (فا: ~). zionism

صیاّد..səyyad [آد، عربجه] اووْچو (فا: شکارچی).

صیادگلی‌پور..qolipur səyyad [اؤزل‌آد] هشتریلی چاغداش شاعر دیر[۱۵٦].

صیانت..siyanət [آد] قوْرووما (فا: حفظ). safeguarding

صیدآباد..seydabad [اؤزل‌آد] ساوه، رزن و درگز ده کند آدی.

صیغه..siqə [آد، عربجه] گئچی جی‌نکاح(فا: نکاح). **fashion**

صینیف..sınıf [باخ] صنف.

صیْنیفلاندیرماق..sınıflandirma [تاثیرلی ائیلم] بؤلومله مک، تصنیف ائتمک.

صیونیزم..siyonizm [اآ، داغ‌آدیندان] ١٩جو یوّزیلین آخیریندا بیر سیرا یهودی قورولوشلارین آراسیندا دوّزَنله‌نن بورژوازی‌یه‌رحرکت(فا: ~).

ض..z [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اوْن سککیزینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین اوتوز ایکینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو وتیتره شیم‌لی حرف سایبلیر (فا: هجدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

ضابط..zabit [آد، عربجه] ۱-ضبط ائدن. ۲-قوْرویان، اوْردو دوْنانما ایشینده اوْلان گؤرَولی و مأمور. (فا: ~).

ضابطه..zabitə [آد، عربجه] قورال (فا: ~).

ضارب..zarib [آد، عربجه] ووُروجو (فا: ~).

ضامن..zamin [آد، عربجه] گؤنجه وئرن، کفیل (فا: ~).

ضامن جان..zamin can [اؤزل‌آد] اراک دا کند آدی.

ضایع..zayi [صفت، عربجه] یارارسیز و بوش، یوْخ اوْلموش، الدن چیخمیش، ایتیک، ایتمیش (فا: ~). spoiled

ضایعات..zayiat [آد، عربجه] ایتیک‌لر، آرادان گئتمیش‌لر (فا: ~). losses

ضایع‌بغدادی..zayi bəğdadi [یازار] بغداددا یاشارمیش و فضولی‌نین یاخین دوستلاریندان اوْلوب وتورکجه شعرلری واردیر[۱۱۷].

ضایعه..zayiə [آد، عربجه] تلف اوْلموش، آرادان گئتمیش، پوزقون (فا: ~).

ضبط..zəbt [آد، عربجه] ۱-زوْرلا اله گئچیرمه، توتما، حاکیم اوْلما. ۲-ساخلاما، قئید ائتمه (فا: ~). contiscation

ضبط وْ ربط..zəbt o rəbt [آد، عربجه] سیخی دوُزَن، دیسیپلین (فا: ~).

ضبطیه..zəbtiyə [ع، آ، اسکی] پولیس (فا: پلیس).

ضحاک قالاسی..zəhak qalası [اؤزل‌آد] باخ: زؤهوک قالاسی.

ضخامت..zəxamət [آد، عربجه] قالین‌لیق، یوْغونلوق (فا: ~).

ضخیم..zəxim [آد، عربجه] قالین، یوْغون (فا: ~).

ضدّ..zidd [آد، عربجه] قارشیت، ترسینه، ترسه (فا: ~).

ضدّو نقیض..zədd o nəqiz [آد، عربجه] بیربیرینه ضدّ (فا: ~). contrariety

ضدیت..zədiyət [آد، عربجه] قارشیت‌لیق، مُخالفت (فا: ~). opposition

ضرب..zərb [آد، عربجه] ۱-ووُرما، دؤیمه. ۲-چارپما، چارپی، ضرب ایشلَمه‌نی گؤرمه (فا: ~).

ضرب اُلمثل..zərbulməsəl [آد] آتاسؤزو (فا: ~).

ضربت..zərbət [آد، عربجه] ۱-چارپیش، ووُروش (فا: ~). ۲-stroke کودتا، دئوریم ایشی.

ضربه..zərbə [آد، عربجه] ۱-چارپیش، ووُروش (فا: ~). ۲-stroke کودتا، دئوریم ایشی.

ضربه جیک..zərbəcik [آد] کیچیک و خفیف ضربه.

ضربه چی..zərbəçi [آد] ۱-چارپیشان، ووُران (فا: ضربه زننده). ۲-کودتاچی، دئوریمچی.

ضربه‌لی بوُرقو..zərbəli burqu [آد] ووُرقولو بوُرقو، ضرب ووُرماق لا یئری و هرشئیی‌دلن بوُرقو سیستیمی (فا: مته ضربه‌یی) churn drill

ضربی موُغاملار..zərbi muğamlar [آد] بو نوع موسیقی آذربایجان موسیقی‌سینده چوخ یایقیندیر و آذربایجان شعر ایله یاخین باغلیلیغی واردیر، بو موغامین شُعبه‌لرینی بئیله سایماق اولار: حیراتی، آراز باری، منصوریه، سمایی، شمس، مانی (عثمانی)، اوشاری (افشاری)، حیدری، قاراباغ شکسته سی، کسمه شکسته.

ضرر..zərər [آد، عربجه] کؤتوسوْنوج، توْخونجا، زیان (فا: ~). loss

ضرردیده..zərərdidə [صفت] ضررگؤرموش.

ضررسیز..zərərsiz [صفت] ضرری اولمایان (فا: بی ضرر). harmless

ضررلی..zərərli [صفت] ضرری اولان، زیان‌لی (فا: ضرردار).

ضرورت..zərurət [آد، عربجه] گرک‌لیک، زوْرونلولوق (فا: ~). need

ضروری..zəruri [صفت، عربجه] گرکلی، لازیم (فا: ~). necessity

ضروریت..zəruriyət [آد، عربجه] گرک‌لیک، زوْرونلولوق (فا: ~). need

ضریب..zərib [آد، عربجه] ۱-ووُروجو، ووُران. ۲-ریاضی ده بیر سایی‌نی نئچه قات ائدن سایی (فا: ~).

ضریح..zərih [آد، عربجه] مزار، مقبره (فا: ~). shrine

ضریر..zərir [آد، عربجه] کوْر، گؤرمز (فا: ~).

ضریر..zərir [یازار] قاضی مصطفی ضریر م۱٤جو یوْزیلین شاعری اوْلاراق ارضروم‌دا آنادان اوْلوب، تخلصو ضریر وکتابی "سیرت نبی، قصه یوسف مثنوی‌سی" آدیندادیر.

ضعف..zəf [آد، عربجه] دؤشگونلوک، اسکیک‌لیک، یئترسیزلیک.

ضعیف..zəif [صفت، عربجه] ۱-آریق، سیسقا، جیلیز، گوجسوز، ساغلامسیز. ۲-گوْه‌نیلیر و اؤنملی اوْلمایان (فا: ~).

ضعیف سسلی حرف..zəif səsli hərf [آد، دیل‌ب] بیر حرفین اوبیری حرفله نسبت یاواش چیخماسی (فا: حرف با صدای ضعیف). weak vowel

ضعیفه..zəifə [آد، عربجه] ضعیف قادین (فا: ~). used derogatorily

ضلالت..zəlalət [آد، عربجه] دوْغرو یولدان آزما، ساپما، ساپقین‌لیق (فا: ~).

ضلع..zil [آد، عربجه] قوْل (فا: ~). rib

ضماد..zimad [آد، عربجه] یاخی (فا: ~). pultice

ضمانت..zəmanət [آد، عربجه] ضامین‌لیک، گوْنجه (فا: ~). guaranty

ضمایر..zəmayir [آد، عربجه] ضمیرلر، آدیل‌لار (فا: ~).

ضمایم..zəmayim [آد، عربجه] ضمیمه‌لر (فا: ~).

ضمنأ..zimnən [ظ، ع] دولایی سیلا (فا: ~).

ضمنی..zimni [آد، عربجه] دولایلی (فا: ~). **implicit**

ضمّه..zəmmə [آد، عربجه] عرب الفباسیندا (ـُ) علامتی (فا: ~).

ضمیر..zəmir [آد] ۱-ایچ اؤز، ایچ. ۲-(دیل‌ب) آدیل، عوضلیک، باخ: باش سؤز (فا: ~). **pronoun**

ضمیمه..zəmimə [آد] اک، اک اولاراق، ایلیشیک (فا: ~). **enclosure**

ضوابط..zəvabit [آد] ضابطه‌لر (فا: ~). **standards**

ضویی..zui [یازار] ملا محمود ضویی، ۱۳۰جو یؤزیلده شاماخی‌دا یاشاییب، تورکجه شعرلری واردیر[۱۱۷].

ضیا..ziya [آد، عربجه] ایشیق، آیدین‌لیق (فا: روشن).

ضیاءآباد..ziyaabad [اؤزل‌آد] قزوین یاخینلیغیندا شهر آدی.

ضیاءالعما..ziyaülüləma [اؤزل‌آد] میرزا ابوالقاسم ضیاءالعلما ۱۳۰۳ده تبریزده‌آنادان اولدو و عمروندن۲۷یاش گئچمه‌دن متجاوز روسلار طرفیندن‌ثقه‌الاسلام و ٦ آیری یولداشلاریلا بیرلیکده آذربایجان‌ین قاراگونونده تبریزده دارا چکیلدیلر، او مشروطیت انقلابی نین اؤندرلریندن ساییلیردی[۱۳۱].

ضیافت..ziyafət [آد، عربجه] قوناقلیق، شؤلن، توی (فا: مهمانی). **banquet**

ضیالاندیرماق..ziyalandırmaq [تاثیرلی ائیلم] آیدین لاتماق (فا: روشن کردن).

ضیالانماق..ziyalanmaq [تاثیرسیزائیلم] آیدین لانماق (فا: روشن شدن).

ضیالی..ziyalı [آد] آیدین دؤشونجه‌لی، آیدین (فا: روشنفکر).

ضیایی‌اردبیلی..ziyai ərdəbili [یازار] هـ ۱۳جو یؤزیلده یاشایاراق تؤرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

ضیایی‌مرندی..ziyai mərəndi [یازار] میرزا سید جهانگیر خان ناظم-الملک محبّی (یئکانلی) هـ۱۲۷٥ده یئکان دا آنادان اولوب، تؤرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

ط..t [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین اون دوققوزونجو و تورک لاتین الفباسی‌نین ییرمی یئددینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اولاراق کویلو وتیتره شیم‌سیز حرف سایی‌لیر (فا: نوزدهمین حرف ترکی آذربایجانی).

طاباق..tabaq [آذ] طبق: دایاز تئشت(فا: ~. {باخ: تاباق، تاوا،تاو}.

طاباقچی..tabaqçı [آذ] طاباقدا آلوئر ائدن.

طاس..tas [اؤزل‌آذ] تاس: کبودرآهنگ(~تپهران)، ملایر (~بندی)، بازار ماسال (~کوه)، تیکان‌تپه (~طاشه کبود) ده کند آدی.

طاعون..taun [آذ، عربجه] قوسما و اسهال شکلینده تظاهر ائدن و چوخ یولوخوجو بیرخسته‌لیک آدی. ۲-قارقیش معناسیدا ایشله‌نیر"سنی-طاعون‌توتاسان"(فا: ~). **pestilence**

طاغوت..tağut [آذ] پهلوی رژیم'ینه و هر یاوا رژیم اوچون دئییلن بیر عنوان (فا: ~). **toghoot**

طاق..taq [آذ] آییک تاوان و دام، باخ: تاغ (فا: ~).

طاقت..taqət [آذ، عربجه] گوج، قووّت (فا: ~).

طاقت‌دن دوشمک..taqətdən düşmək [تاثیرسیزائیلم] گوجدن دوشمک، اوزولمک.

طاقت‌سیز..taqətsiz [صفت] تابسیز (فا: بی طاقت). **impatient**

طاقجالی‌قارا..taqcalı qara [اؤزل‌آذ] مراغا دا داغ آدی.

طاق‌کندی..taq kəndi [اؤزل‌آذ] زنجان دا کند آدی.

طاق‌مچیدی..taq məçidi [اؤزل‌آذ] باخ: قوشاچای.

طاق‌نما..taq numa [آذ] ایوان (فا: ایوان). **false arch**

طالب..tal;b [صفت، عربجه] ایستکلی، ایسته ین (فا: ~).

طالب..talıb [اؤزل‌آذ] هشتَری، انزلی (~آباد)، مراغا (~خان)، اردبیل (~قیشلاقی)، جولفا (~گؤلو)، سبزوار (~ی) دا کند آدی.

طالبوف..talıbof [یازار] باخ: میرزه عبدالرحیم طالبوف.

طالع..tale [آذ، عربجه] اوغور، شانس، بخت، فلک (فا: ~).

طالع‌سیز..talesiz [صفت] اوغورسوز (فا: بی طالع). **ill-starred**

طالعی اوز چئویرمک..talei üz çevirmək [تاثیرسیزائیلم] اوغورسوزلوغا اوغراماق.

طالعی اوزونه گولمک..talei üzünə gülmək [تاثیرسیزائیلم] اوزوگولمک.

طالقان..taliqan [اؤزل‌آذ] سولدوز دا کند آدی.

طالقانرود..taliqanrud [اؤزل‌آذ] آخیش ییری: ساووج بولاق قزوین، قیزیل اوزن، (۸۰و۱ ٤/ s۱۳) دا چای آدی.

طاهر..tahir [آذ، عربجه] ۱-پاک، تمیز(فا: ~) ۲-زنجان تهران، بوکان (~آباد)، قروه، قئیدار(~لو)، ساوه(~خاتون) دا کند آدی.

طاهر..tahir [اؤزل‌آذ] (۱۳٦۲ه-۱۲۷۹)ابراهیم‌طاهرشوشالی‌شاعردیر[۱۱۷].

طاهره..tahirə [آذ، عربجه] پاک، تمیز (خانم اوچون) (فا: ~).

طاهره‌خانیم‌ملکی..tahirə xanım məliki [یازار] (گونش ۱۲۹٤- ۱۳۷٥) سراب دا آناداں اولدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

طایفا..tayfa [آذ، عربجه] ۱-ائل، قبیله. ۲-قوهوم، یاخین‌لار (فا: طایفه).

طبّ..tibb [آذ، عربجه] خسته‌لیک‌لرین وضعیتی و توخداماسی بارده بیر بیلیم دالی (فا: پزشکی). **medicine**

طبابت..təbabət [آذ، عربجه] حکیم‌لیک (فا: ~). **medical profession**

طبّاخ..təbbax [آذ، عربجه] آشپاز (فا: آشپز). **cooker**

طبّاخی..təbbaxi [آذ، عربجه] آشپازلیق (فا: آشپزی). **cooking**

طباشکبن..tabaşbin [اؤزل‌آذ] مادآباد: آوج ده کند آدی.

طباطبایی..təbatəbayi [اؤزل‌آذ] (ش ۱۲۸۱-۱۳٦۰)علامه طباطبایی تبریزلیدیر و قرانِ کریم یورومجوسو کیمی تانینیر[۱۳۱].

طباعت..təbaət [آذ، عربجه] باسین جیلیق، یایین جیلیق (فا: ~).

طبخ..təbx [آذ، عربجه] یئمک پیشیرمه، آشپازلیق (فا: ~).

طبرستان..təbəristan [اؤزل‌آذ] باخ: تبرستان.

طبع..təbı [آذ، عربجه] ۱-شعر وموسیقی وادبیات‌دا گؤسته ریلن مئیل وهوس، ایلهام. ۲-نشر، یایین، یایین لاما (فا: ~).

طبق..təbq [آذ، عربجه] بنزه‌یه‌رک، عاینی (فا: ~).

طبق باسیم..təbq basım [آذ] فاکسی مایل (فا: فاکسی مایل).

طبق چکیم..təbq çəkim [آذ] فوتوکوپی (فا: فتوکپی).

طبقه..təbəqə [آذ، عربجه] قات، قاتمان (فا: ~).

طبل..təbl [باخ] داوول.

طبّی..tibbi [آذ، عربجه] طبابت‌له ایلگی‌لی (فا: ~).

طبیب..təbib [آذ، عربجه] حکیم، دوکتور (فا: ~). **physician**

طبیعت..təbiət [آذ، عربجه] دوغا، یارادیلیش (فا: ~).

طبیعتاً..təbiətən [ظ، ع] دوغال اولاراق، یارادیلیش جا (فا: ~).

طبیعی..təbi [صفت، عربجه] دوغال (فا: ~).

طبیعیات..təbiiyat [آذ، عربجه] دوغا بیلیم‌لری (فا: ~).

طبیل..təbil [باخ] داوول.

طرّاح..tərrah [آذ، عربجه] طرح ائدن، تاسارچی (فا: ~). **designer**

طرّاحی..tərrahi [آذ، عربجه] تاسارچی‌لیق، تاسارلاما (فا: ~). **designing**

طرّار..tərrar [آذ، عربجه] عیار (فا: ~). **impostor**

طرّار..tərrar [اؤزل‌آذ] فریدن ده کند آدی.

طراز..təraz [باخ] تاراز (فا: ~).

طراز ناهید–طراز نائین..təraz nahid-təraz nain [اؤزل‌آد] ساوه ده کند آدی.

طرازوج..tərazuc [اؤزل‌آد] تارازی: زنجان دا کند آدی.

طراقه..təraqə [اؤزل‌آد] بوُکان دا کند آدی {تاری قایا}.

طراقی..təraqi [اؤزل‌آد] تاری‌ْقایا: قُروه، بجنورد دا کند آدی.

طراوت..təravət [آد، عربجه] یئنی‌لیک، تازالیق، ساغلام‌گؤرونوش، تمیزلیک و صافلیق (فا: ~). freshness

طرح..tərh [آد، عربجه] تاسار، چیخاریم، پلان (فا: ~). plan

طرخوران..tərxuran [اؤزل‌آد] اراک شهری‌نین ٤ بخشیندن بیری‌نین مرکزی اولاراق اراک شهری‌نین ۷۲ کی‌لومتر طرفینده قرار تاپیب، نفوسو ۵۷۵۰* نفر اولاراق فارس دیلار.

طرد..tərd [آد، عربجه] قوْوما، اوزاقلاشدیرما (فا: ~). ostracism

طرز..tərz [آد، عربجه] یول یؤنتم، اوسلوب، اوصول، قورال(فا: ~).

طرزی افشار..tərzi afşar [یازار] اوروميه افشارلاریندان اوْلوب اثری دیوان طرزی افشار آدیله یاییلیب[۱٤۱].

طرف..tərəf [آد، عربجه] یان، یؤن، جهَت (فا: ~).

طُرفةالعین..türfətüleyn [ظ، ع] بیرگؤز قیرپیمیندا، گؤز آچیب یومونجا، بیرآندا (فا: آنا).

طرفدار..tərəfdar [آد] یانلی (فا: ~).

طرفدارلیق..tərəfdarlıq [آد] یانلیلیق، طرفین توُتما (فا: طرفداری).

طُرفه..türfə [ع، ص، ظ] اینجه، ظریف، گؤیچک (فا: ~).

طرلان..tərlan [اؤزل‌آد] کوْمیجان دا کند آدی.

طریزآباد..tərizabad [اؤزل‌آد] اراک–طرخوران دا کند آدی.

طریق..təriq [آد، عربجه] یوْل، یؤنتم (فا: ~).

طریقت..təriqət [آد، عربجه] تصوّوف دال و قوللاریندان هر بیری، اسلام مسلک ومذهب‌لری‌نین هر بیری (فا: ~).

طریقت چی..təriqətçi [آد، عربجه] بیر طریقته باغلی اوْلان، طریقت یانلی‌سی.

طسوُج..təsuc [اؤزل آد] باخ: تسوج.

طشت..təşt [آد، فا] تئشت، لگن (فا: لگن). tub

طعام..təam [آد، عربجه] یئمک، خؤرک (فا: ~).

طعم..təm [آد، عربجه] داد (فا: ~).

طُعَم..toəm [آد، عربجه] طُعمه‌لر، رزق‌لر(فا: ~).

طُعمه..tomə [آد، عربجه] یئمک، رزق، روزی(فا: ~).

طعن..tən [آد، عربجه] قیناما، دانلاما (فا: ~).

طعنه..tənə [آد، عربجه] دانلاق، قیناق، مذّمت (فا: ~). taunting

طُغرا..tuğra [آد، عربجه] امضا، دامغا (فا: ~). royal

طغرل بگ..tuğrul bəy [آد] سلجوقلو بؤیوکلریندن بیر آد[۸۵].

طُغیان..tuğyan [آد، عربجه] داشما، قایناما، قابارما، جوشما (فا: ~).

طفره..təfrə [آد، عربجه] بوْیون قاچیرما، بیر ایشه بهانه گتیرمه (فا: ~). evasion

طفل..tiəfl [آد، عربجه] اوُشاق، چوجوق.

طفولیت..tufuliyət [آد، عربجه] اوُشاقلیق، چوجوقلوق.

طُفیلی..tufeyli [آد، عربجه] آسالاق، انگل، پارازیت (فا: ~).

طلا..təla [آد، عربجه] قیزیل، آلتون (فا: ~).

طلا..təla [اؤزل‌آد] سالماس دا داغ آدی. {باخ: توُلا}.

طُلّاب..tüllab [آد، عربجه] طلبه‌لر، اؤیرنجی‌لر (فا: ~). scholars

طلاق..tələq [آد، عربجه] بوْشاما، بوْشانما (فا: ~).

طلایه..tələyə [آد، عربجه] قاباقدا گئدن، اؤنجول، یَزَک (فا: ~) {عربجه طلایع و طلیعه کلمه سینین تحریفیدیر}.

طلب..tələb [آد، عربجه] آلاجاق، دیله‌مه، ایستم، ایستک (فا: ~).

طلب نامه..tələb namə [آد] یازیلی ایستک (فا: ~).

طلبات..tələbat [ع، طلب چو، آ] ایستک‌لر (فا: ~).

طلبکار..tələbkar [آد] ۱–آلاجاقلی. ۲–مُدّعی (فا: ~).

طلبه..tələbə [آد، عربجه] اؤیرنجی، اؤیره‌نن (فا: ~).

طلسم..tilism [آد، عربجه] باخ: طلیسم، طلیسیم (فا: ~). talisman

طلعت..tələt [آد، عربجه] گؤروش، گؤرمه (فا: ~).

طلعت‌ایّوب‌اوف..tələt əyyubof [یازار] م۱۹۲۰ده قازاخ شهرینده آنادان اولموش، کتابلاریندان "گؤیچک، آنا وطن، اوْن آلتی، آراز، و آیری‌لارینا" اشاره ائتمک اوْلار.

طلق..tələq [آد، عربجه] هیدراتلی دوْغال منیزیوم جنسیندن اولاراق مات حالیندا سایدام ورق‌لره دئییلیر.

طُلوع..tulu [آد، عربجه] ۱–دوْغما. ۲–تؤره‌نیش، باشلانقیج(فا: ~).

طلیعه..təliə [آد، عربجه] باخ: طلایه (فا: ~).

طمّاع..təmma [آد، عربجه] طمع‌لی، آج گؤزلو (فا: ~).

طمچی..təmçi [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی.

طمطراق..təmtəraq [آد، عربجه] گؤسته ریش، دبده به، طنطنه، گؤرکم (فا: ~).

طمع..təmə [آد، عربجه] آج گؤزلوک (فا: ~). covetousness

طمع‌سیز..təməsiz [صفت] هیرس‌سیز (فا: بی طمع). disinterested

طناب..tənab [آد، عربجه] ایپ، سیجیم(اطناب: جمع) (فا: ~).

طنّاز..tənnaz [آد، عربجه] نازلی، ناز و ادالی (فا: ~).

طنبوُر..tənbur [آد، عربجه] بیر ساز آدی، باخ: تنبور (فا: ~). tambourine

طنَبی..tənəbi [آد، عربجه] تالار، بؤیوک اوْتاق و سالون (فا: ~).

طنز..tənz [آد، عربجه] ١-مزاح، آلای، شاقا، لطیفه. ٢-گوْلگو " طنز ژوُرنالی، طنز دَرلهمه سی، طنز مجموعه سی" (فا: ~). scoffing

طنطنه..təntənə [آد، عربجه] گؤسته‌ریش، دبده به، گؤرکم (فا: ~).

طنین..tənin [آد، عربجه] جینگیلتی (فا: ~).

طوُبا..tuba [آد، عربجه] طوبی: جنّت ده اوْلدوغونا اینانیلان کؤکو یوخاریدا و بوداق‌لاری آشاغیدا بیر آغاج آدی، اوُغور (فا: ~). tooba

طوُبی‌نساء..tuba nisa [یازار] مالالاطوبی نسا مالالاطالب قیزی م ١٩جو یوْزیلین ٢جی یاریسیندا آنادان اوْلوب و ١٢٩٧ (م١٩١٨) ائرمنی قیرغینی زامانی شاماخی‌دا دوْنیادان گئتدی، تورکجه شعرلری واردیر[٥٢].

طوُطو قوُشو..tutu quşu [آد، دیرگی] باخ: توُتو قوُشو، پاپاغان.

طوُطی..tuti [یازار] قاراباغ حاکیمی ابراهیم خلیل خانین اوْغلودور، آدی ابوالفتح و ١٢٥٥ هجریده وفات ائدیب، عاباس میرزا ایله چوخ یاخین اولموشدور وتورکجه فارسجا غزللری وتک بِیت‌لری وارمیش[٢٨].

طوُطیا..tutiya [آد، عربجه] توُتیا: ١-کیمیاوی بیر مادّه، سینک. ٢-موْهوماتچی‌لارین قوُتسال سایدیقلاری هر هانسی شئی.

طوُفان..tufan [آد، عربجه] گوجلو یئل، کوْلک‌لی بوران (فا: ~).

طوُل..tul [آد، عربجه] اوُزون لوق، بوْی (فا: ~).

طوُلاش..tulaş [اؤزل‌آد] خالخال دا چای آدی.

طوُلانی..tulani [آد، عربجه] اوُزون، سوْره‌رک، چوخ اوُزون (فا: ~).

طوُمار..tumar [باخ] توُمار.

طَواف..təvaf [آد، عربجه] قوتسال بیر یئرین چئوره‌سینه دوْلاناراق زیارت ائتمه (فا: ~).

طوالش..təvaliş [اآ، عربجه] تالیشلار، باخ: تالیش.

طواله..təvalə [اؤزل‌آد] رزن ده کند آدی.

طَوایف..təvayif [آد، عربجه] ائللر، طایفالار (فا: ~). tribes

طور..tur [اؤزل‌آد] فرمهین دا کند آدی.

طوسکاچال..tuskaçal [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی.

طول آرام..tularam [اؤزل‌آد] مینودشت ده کند آدی.

طولگَیلان..tulgilan [اؤزل‌آد] هشتپر ده کند آدی.

طَوله..təvlə [آد، عربجه] آت آخوُرو، مال داوار ساخلانیلان یئر، کوْم (فا: طویله). stable

طونیان..tunyan [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

طَویل..təvil [آد، عربجه] اوُزون (فا: ~).

طویله درق..təvlədərə [اؤزل‌آد] زنجان دا کند آدی.

طهماس‌آباد..təhmas abad [اؤزل‌آد] تکمزآوا: زنجاندا کند آدی.

طهماسلو..təhmaslu [اؤزل‌آد] تکمزلی: شاهسون ائلی بوْیلاریندان[٣]. [١٠٨].

طهماسب کندی..təhmasb kəndi [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

طیّاره..təyyarə [آد، عربجه] اوچاق، اوچان داشیت (فا: هواپیما).

طیّب..təyib [آد، عربجه] تمیز، آرین (فا: تمیز).

طیف..teyf [آد، عربجه] بیرلشیک ایشیغی دؤزَلدن رنگلی ایشیق‌لارین هربیری (فا: ~). spectre

طیفیل..tifil [آد، عربجه] طیفل، اوشاق (فا: طفلی).

طیفیل جییز..tifil ciyəz [آد] فاغیر اوُشاق (فا: طفلی).

طیلیسم..tilisim [آد، عربجه] طیلیسم: بوْیولو ایش، سئحیرلی ایش، بوْیو، اَفسون، سئحیر (فا: طلسم). talisman

طیلیسم..tilism [اؤزل‌آد] شاه آباد-کرند دا کند آدی.

طینت..tinət [آد، عربجه] یارادیلیش (فا: ~).

طیور..tiyur [آد، عربجه] قوشلار (فا: ~).

ظ..z [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین ییرمینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین اوتوز ایکینجی حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کویلو وتیتره شیم‌لی حرف سایی‌لیر (فا: بیستمین حرف ترکی آذربایجانی).

ظارافات..zarafat [باخ] زارافات.

ظالم..zalim [آد، عربجه] ظُلم ائدن، قدّار (فا: ~). cruel

ظالمانه..zalimanə [صفت] آجیماسیز اوْلاراق، ظالم جاسینا (فا: ~).

ظالیمجه..zalimcə [ظرف] آجیماسیزجا (فا: ظالمانه).

ظاهر..zahir [صفت، عربجه] گؤرونوش (فا: ~). apparent

ظاهرأ..zahirən [صفت، عربجه] گؤرۆ نوشه گؤره، گؤرونوشجه (فا: ~). apparent

ظاهری..zahiri [صفت، عربجه] گؤرۆنن، گؤرونورده کی، گؤرونوشجه، بیر شئیین اؤز طرفی و ائشیک طرفی (فا: ~).

ظرافت..zərafət [آد، عربجه] اینجه‌لیک (فا: ~). elegance

ظرف..zərf [آد، دیل‌ب] حرکتین، کئیفیتین، ویا ائیلم‌ین اؤزل‌لیکلرینی بیلدیرین سؤز، ظرف چئشیدلری "حرکت، زامان، یئر، مقدار ظرفلری" (فا: ~). Adverb ۲-ظرف۲ (آد، عربجه) قاب، پاکئت.

ظرف‌فعل..zərf fel [آد، دیل‌ب] فعلی باغلاما (فا: ظرف فعلی). gerund

ظرفه‌عاید..zərfə aid [آد، دیل‌ب] ظرف‌له ایلگی‌لی اوْلاراق (فا: ظرفی). adverbal

ظرفیت..zərfiyət [آد، عربجه] سیْغا، سیْغیم، کاپاسیته (فا: ~). capacity

ظریف..zərif [صفت، عربجه] اینجه، خوشا گلن (فا: ~).

ظریفانه..zərifanə [ع، ظ] اینجه‌لیکله، خوشا گلن بیچیمده (فا: ~).

ظفر..zəfər [آد، عربجه] غالبیت، غلبه، اوْستون لوک، اوُدوش، اوُدقو، اوُدما (فا: ~). ۲-ظفر۱ (یازار) مرتضی‌قولوخان۱۷جی یؤزیلده شاه عباس سارایی‌ندا وزیرلیک‌رتبه‌سینه یئتیب‌وتورکجه‌دیوانی واردیر[۲۸].

ظُلام..zülam [آد، عربجه] قارانلیق، ظُلمت (فا: ~).

ظُلم..zolm [آد، عربجه] باخ:ظؤلوم.

ظُلم آباد..zulm abad [اؤزل‌آد] اهر ده داغ آدی. چاراویماق دا چای آدی. هشتَری ده کند آدی.

ظُلمأ..zülmən [ظرف] ظُلم ایله (فا: ~).

ظُلمت..zülmət [آد، عربجه] ۱-قارانلیق، چوخ درین وقارانلیق یئر. ۲-جهالت، بیلمزلیق (فا: ~).

ظُلمکار..zülmkar [باخ] ظالم، قدّار، ظُلم ائدن.

ظنّ..zənn [آد، عربجه] سانما، سانی (فا: ~). suspicion

ظَواهر..zəvahir [آد، عربجه] دیش گؤرونوش، گؤرونوم (فا: ~).

ظولم اوْوا چایی..zülm ova çayı [اؤزل‌آد] باخ: هشتَری.

ظؤلوم..zülüm [آد، عربجه] ظُلم: حاق‌سیزلیق، قیبقی، عدالت‌سیزلیک (فا: ~). oppression

ظُهر..zohr [آد، ع، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] گؤن‌اورْتا، گؤن-آراسی، ناهارچاغی (فا: ~).

ظُهور..zuhur [آد، عربجه] مئیداناچیخما، گؤرونمه، ظاهر اوْلما، آچیغا چیخما، اورْتایا چیخما، گرچک لشمه (فا: ~).

ظهوری..zuhuri [یازار] آغابابا ظهوری (۹۵-۱۸٤۸م) شاماخی‌دا تحصیل ائدیب وباکی‌دا وفات ائتمیشدیر تؤرکجه و فارسجا شعرلری واردیر[۱۱۷].

ظهیر..zəhir [آد، عربجه] کؤمکچی، آرخا، یاور.

ظهیرآباد قوش تپه..zəhirabad quş təpə [اؤزل‌آد] آستانا دا کند آدی.

ع.. [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین بیرمی بیرینجی حرفی اولاراق تورک لاتین الفباسیندا " ا ə، ائ e" ویا آپستروف شکلینده ایشله‌نیر، بو حرف سس‌سیز، کویلو وتیتره شیم‌سیز حرف سایبلیر (فا: بیست‌و یکمین حرف ترکی آذربایجانی).

عائله..ailə [آد] ائو اهلی، باخ: عایله (فا: خانواده). family

عاباچی..abaçı [صفت] عابا ساتان.

عاباس..abbas [صفت] باخ: عباس، اوزون تورشادان.

عاباس-..-abbas [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اولاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۵۰ آد سایماق اولار).

عاباس‌بُزرگ‌امین..Abbas büzürg əmin [یازار] (ش ۱۳۱۵-۱۳۷۷) خوی‌دا آنادان اولوبدور، بزرگ‌امین‌دن ۱٦ جلد کتاب، موسیقی شعر و آذربایجان داستانلاری باره‌ده یادگار قالیبدیر[۱۱۷].

عاباس‌جاوانشیر..abbas cavanşir [یازار] (۱۲۹۷ه-۱۲٤۷) آغداملی-شاعردیر[۱۱۷].

عاباس‌صحّت..abbas sehhət [یازار] (۱۸۷٤-۱۹۱۸) شاماخی-

شاعردیر.

عاباس‌قولو یحیوی..abbas qulu yəhyəvi [یازار] (گونش ۱۲۸۰-۱۳۵۸). اوْ آذربایجاندا بؤیوک مرثیه شاعرلریندیر[٦٤].

عاباس‌محزون‌اورمیه‌ای..abbas məhzun urmiyeyi [یازار] هـ ۱۱جی‌عصر شاعریدیر[۱٤۱].

عاباس‌میرزا..abbas mirza [اؤزل‌آد] قاجار دؤورو، قاجار روس ساوشلاریندا آذربایجانین بؤیوک کوموتانلاریندان اولموشدور،

عاباس‌واثق..abbas vasiq [یازار] ۱۸۹۸ده شبستر-شانجان شاعریدیر.

عاباسی..abbasi [آد] ۱-صفوی‌لر دؤورو شاه عاباس زامانی دؤرد شاهی‌لیک گؤموش سیککه اولاراق پول بیریمی "جیبیمده بیر عاباسی پول یوخدور". ۲-عباس ابن عبدالمطّلب سوْیوندان گلن و بغداد مرکزلیگینده اؤن آسیا و قوُزئی آفریقایا (م۷۵۰-۱۲۵۸)حوّکوم سورن سوّلاله (فا: عبّاسی).

عابد..abid [آد، عربجه] چوخ عبادت ائدن (فا: ~). returning

عابدانه..abidanə [آد، عربجه] عابد اولاراق، عابد کیمی (فا: ~).

عابر..abir [آد] یایا، بیر یولدان گئچن (فا: ~).

عاجز..aciz [ع، ص] ۱-یازیق، گوّجسوز. ۲-شاشیرمیش، نه گؤرجه‌یینی بیلمه ین آدام. Disabled ۲-عاجز۲(اؤزل آد، یازار)شیخ جلیل ادیب العلما اورومیه‌لیدیر و فتحعلیشاه زامانیندا یاشارمیش و تورکجه دیوانی واردیر[۲۸]. ۳-عاجز۲(یازار) (۱۳۵جی-قرن)محمدخلیفه‌سراب‌شاعریدیر[۱۱۷].

عاجزانه..acizanə [ظ، عربجه] خواهش ائده‌رک، عاجزاوْلاراق، عاجزجه سینه "من عاجزانه بو ایشین گوّرولمه سینی‌سیزدن رجا ائدیرم".

عاجل یاردیم..acil yardım [آد] ایلکین یاردیملار (فا: کمک اولیه).

عادت..adət [آد، عربجه] ۱-آلیشقی، آلیشمیش اوْلان هر شئی، توپلومدا اوُیولان قوُرال، تؤره، گله نک. ۲-آی باشی، قادین‌لارین هرآیدا اولان راحاتسیزلیغی، رئقْل (فا: ~).

عادتاً..adətən [آد، عربجه] همن همن، سانکی (فا: ~).

عادل..adil [ع، ص] یاسالارلا تانینمیش حقی بیرینه وئرن، عدالتلی، حاققی یئرینه گتیرن "عادل محکمه" (فا: ~). fair

عادل‌ارشادی‌فر..adil irşadifər [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديرٍ[۳].

عادل بابایوْف..adil babayof [یازار] نخجوانلی یازاردیر.

عادل لشمک..adilləşmək [تاثیرسیزائیلم] عادل اوْلماق(فا: عادل‌شدن).

عادلانه..adilanə [ع، فا، ظ] عدالته یاراشیر، حقجه.

عادل‌باقری‌بسطامی..adil baqiri bəstami [اؤزل‌آد] چاپیارالی چاغداش یازاردیر.

عادل‌لیک..adillik [آد] عدالت (فا: عدالت).

عادی..adi [صفت، عربجه] آیری‌لاری کیمی اوْلان، گؤنده کی کیمی، دوْغال وضعیتده، اولدوغو کیمی (فا: ~). ordinary

عار..ar [آد، عربجه] اوُتانما، اوتانج دوُیما، آیبر، حیا (فا: ~).

عارسیز..arsız [صفت، عربجه] اوتانماز (فا: بی عار). profligate

عارض..ariz [آد، عربجه] ۱-اوْرتاياچیخان، باش وئرن (فا: ~). ۲-(اسکی) سایبجی، باش چکن "ـِلشگر: قوشون باشچی‌سی"

عارضه..arizə [آد، عربجه] انگَبه، آخساما، چتین‌لیک، انگل (فا: ~).

عارف..arf1 [آد، عربجه]چوخ آنلاییش‌لی و سئزگی‌لی کیمسه، بیلن، قانان، باشا دؤشن، آنلاقلی (فا: ~). Gnostic ۲-عارف۲(یازار) (وفات۱۲۳۰)حسین‌عارف‌تبریزلی شاعردیر[۲۸].

عارف‌آباد..arif abad [اؤزل‌آد]خوی دا کند آدی.

عارفانه..arifanə [آد، ع+فا]عارفه یاراشیر، قاناجاقلی بیر بیچیمده (فا: ~).

عارف‌تبریزی..arif təbrizi [یازار]هـ ۱۲جو عصرین شاعریدیر[۱٤۱].

عارف‌مصطفی‌آغا..arif mustafa ağa [یازار]م۱۱۸۸جی ایلده قازاق ماحالی‌نین شیخلی کندیندنه آنادان اولوب، و عارف بیر شاعرمیش[۲۸].

عاریت..ariyət [صفت، عربجه]باخ: عاریه:

عاری..ari [صفت، عربجه]چیپلاق، بوش، محروم (فا: ~). devoid

عاریتاً..aritən [ظ، ع]گئچیجی اولاراق (فا: ~).

عاریتی..ariyəti [ع، صفت]اؤدونج، گئچیجی اولاراق آلینان هرشئی (فا: ~). borrowed

عاریه..ariyə [صفت، عربجه]عاریت: اؤدونج، گئچیجی اولاراق آلینان هرشئی (فا: ~). loan

عازم..azim [آد، عربجه] یوللانما، عازیم اولماق، گئتمک (فا: ~).

عاشق..aşıq [آد]وورقون، وورولموش، باغلانمیش(فا: ~) {هر چند بو کلمه‌نین عربجه عشق سؤزوندن آلینماسیندا اجماع نظر وار ولی عربجه ده چوخ اسکی اولماماسی و اؤزللیکله آشماق فعل ایله معنا یاخینلیغی اولماسی اوچون تورکجه کؤکلو اولماسی ذهن‌دن اوزاق دئییل (آشماق فعلینین بیر معناسی بیر سینیر و یؤکسک‌لیکدن گئچیب گئتمکدیر و آشیق معناجا بو ایشی گؤرور)[۱۰۵]}.

عاشق..aşiq [اؤزل‌آد]محمدبگ‌عاشق(م۱۳جوعصر)زنگلانلی-شاعردیر[۱۱۷].

عاشقانه..aşiqanə [ع+فا]سئوگی یه عاید اولان (فا: ~).

عاشق‌بستی..aşıq bəsti [یازار] (م۱۹جوعصر) کلبه‌جرلی شاعریدیر[۵۲].

عاشق‌پری..aşıq pəri [یازار](هـ۱۱۷۸-۱۸۳۳) قاراباغ عاشیق‌ایدیر[۱٤۲].

عاشق‌چنگیز..aşıq çəngiz [اؤزل‌آد](دوغوم ش ۱۳٤۰) کلئیبرلی عاشیق دیر.

عاشق‌حصار..aşıq hisar [اؤزل‌آد]ضیاآباد دا کند آدی.

عاشق‌حمایل..aşıq həmayil [اؤزل‌آد](م۱۹جوعصر)شمکیرلی خانیم شاعریدیر[۵۲].

عاشق‌ساياغی..aşıq sayağı [باخ]آشیق ساياغی.

عاشق‌ساواد..aşıq savad [یازار]شفیع قیزی گؤیجه ماحالی شاعریدیر[۵۲].

عاشق‌سونا..aşıq sona [یازار]آذربایجان عاشق لاریندانديرا[۵۲].

عاشق‌رضاباهارلی..aşıq riza baharlı [آد](م۱٦-۱۷جی‌چاغ) باهارلی عاشیقدیر[۱۳٦].

عاشق‌شعری‌نین نوعلاری..aşıq şeirinin nuları [آد]قوشما، گرایلی، تجنیس، اوستادنامه، دئییشمه، مخمس، باخ: شعر نوعلاری، تؤرکجه شعرلرین (قوشقو) نوعلاری.

عاشقلار..aşıqlar [اؤزل‌آد]تورکلر آراسیندا و اؤزللیکله آذربایجاندا عاشقلار خالق موسیقیچیلری اولاراق تویدا یاسدا و چتینلیکلرده ملتله بیرلیکده اولوبلار و زامان زامان عالیم و بیلگینلر کیمی اینسانلارا یول گؤسترمک اوچون شعر قوشوبلار[۷۰، ۷۵، ۲۲۸].

عاشق‌لاماق..aşıqlamaq [تاثیرلی ائیلم]آشیق لاماق، عاشق ائتمک.

عاشق‌لیق..aşıqlıq [آد]آشیق‌صنعتی‌وایشی، اوخویوجولوق، (فا: حرفه عاشقی).

عاشق‌لیک..aşiqlik [آد]باخ: عاشیق‌لیق.

عاشق‌مصطفی..aşıq mustafa [یازار]اورمیه لی شاعردیر.

عاشق‌معشوق..aşıq məşuq [آد]بیربیرینه والئه اولان سئوگی‌لیلر.

عاشیق‌نابات..aşıq nabat [یازار](م۱۹۱٤-۱۹۷۳)نخجوانلی شاعر یدیر[۵۲].

عاشق‌واله..aşıq valəh [یازار]آذربایجان اؤنلو عاشیقلاریندانديرا[۲۸].

عاشق‌هنگی..aşıq həngi [آد]عاشق ساياغی.

عاشورا..aşura [آد، عربجه]محرم آیی‌نین ۱۰ جو گونو حضرت حسین'ین شهید اولدوغو گؤن (فا: ~).

عاشق بولاغی..aşıq bulağı [اؤزل‌آد]ساوه ده داغ آدی.

عاصم..asim [آد، عربجه]ساخلایان، قوروبان.

عاصم آباد..asim abad [اؤزل‌آد]کومیجان دا کند آدی.

عاصی..asi [آد، عربجه]عُصیان چی، اؤزه دوران، تابع اولمایان. ۲-عاصی۲(یازار) عبدالله‌عاصی‌م۷٤-۱۸٤۰جی‌ایللرده‌یاشامیش و گؤزل غزللر دئیبدیرا[۲۸].

عاطف..atif [آد، عربجه]مهربان.

عاطف زیناللی..atif zeynallı [یازار]م۱۹۲۷ده باکی‌دا آنادان اولوب، شعر ونمایشنامه ومنظوم یاراتمیشدیر.

عاطفه‌لی..atifhli [صفت]محبت‌لی (فا: باعاطفه). affectionate

عاطل..atil [صفت، عربجه]تنبل، فعالیت‌سیز و تاثیری اولمایان، تاثیرسیز، ایشه یاراماز (فا: ~).

عاغلی (باشیندان) اوْیناماق..ağlı (başından) oynamaq [تاثیرسیز ائیلم] دلی کیمی اوْلماق.

عاغلی باشینا گلمک..ağlı başına gəlmək [تاثیرسیزائیلم] آییلماق.

عاغلی باشیندا (اوْلماق)..ağlı başında (olmaq) [تاثیرسیزائیلم] آییق سایق اوْلماق.

عاغلی‌باشیندان‌چیخماق (گئتمک، اوچماق)..ağlı başından çıxmaq (getmək, uçmaq) [تاثیرسیزائیلم] ۱-آلدانماق. ۲-اویماق، گیجلمک.

عاغلی کسمک..ağlı kəsmək [تاثیرسیزائیلم] اینانماق.

عاغلیجا..ağlıca [آد] دوشونجه‌سینه گؤره.

عاغلینا باتماق..ağlına batmaq [تاثیرسیزائیلم] اینانماق.

عاغلینا گتیرمک..ağlına gətirmək [تاثیرسیزائیلم] یادینا سالماق.

عاغلینی ایتیرمک..ağlını itirmək [تاثیرسیزائیلم] دلی اوْلماق، مفتون اوْلماق.

عاغلینی باشینا ییغماق..ağlını başına yığmaq [تاثیرسیزائیلم] ایسی دؤشونمک.

عاغیل..ağıl [باخ] آخور. ۲-عاغیل؛ (آد، عربجه‹عقل›) دؤشونجه، اوس، بیلینج، ادراک (فا: عقل).

عاغیل‌چاتماز..ağıl çatmaz [صفت] آنلاشیلماز، دؤشونولمز، چؤزولمز باشا دؤشولمز (فا: غیر قابل فهم).

عاغیل‌چیلیق..ağılçılıq [باخ] اوسچولوق.

عاغیلدان‌کاسیب (کم، اسکیک)..ağıldan kasıb (kəm, əskik) [صفت] آغیل‌سیز.

عاغیل‌دریاسی..ağıl dəryası [صفت] چوخ آغیللی.

عاغیل‌دیشی..ağıldışı [آد] آغیزداکی دیشلرده ان ایچَری طرفده قرار تاپان دیشلر (فا: دندان عقل). wishdom tooth

عاغیل‌سیز..ağılsız [صفت] دؤشونمز، گیج (فا: گیج).

عاغیل‌سیزلاشماق..ağılsızlaşmaq [تاثیرسیزائیلم] شُعورسوُزحالا دؤشمک، دؤشونجه‌سیز اوْلماق، گیج‌لیگه اوُغراماق.

عاغیل کسن..ağıl kəsən [صفت] آغیلا باتان، اینانیلا بیلن (فا: معقول).

عاغیل‌لاندیرماق..ağıllandırmaq [تاثیرلی ائیلم] عاغیل‌لی اوْلماسینا چالیشماق.

عاغیل‌لانماق..ağıllanmaq [تاثیرسیزائیلم] ۱-آغلینی باشینا ییغماق. ۲-آغیللی اوْلماق، دؤشونجه‌لی اوْلماق (فا: عاقل شدن).

عاغیل‌لی..ağıllı [صفت] دؤشونجه‌لی، شوعورلو.

عاغیل‌لی باشلی..ağıllı başlı [صفت] یاخشی و مُناسب شکیلده ترپه‌نن.

عاغیل یانا..ağıl yana [ظ، دا] آغیل ایله، آغیل اوْزه ره.

عافیت..afiyət [آد، عربجه] اسن‌لیک، ساغلیق، ساغ اوْلما وضعیتی، جان ساغلیغی، ساغلاملیق (فا: ~).

عاق..aq [آد، عربجه] آتاآناسینی اذیت ائدن (فا: ~).

عاقبت..aqibət [آد، عربجه] سوْن، سوْنوچ، سوْنوندا (فا: ~). end

عاقد..aqid [ع، آد] باغیتچی، آنلاشما ائدنلرین هرطرفی.

عاقل..aqil [صفت، عربجه] آغیللی، اوُسلو (فا: ~).

عاقلانه..aqilanə [صفت، عربجه] آغیللی اوْلاراق (فا: ~).

عالِم..alim [آد، عربجه] عالیم: بیلگین، بیلیجی، بیلن (فا: ~).

عالَم..aləm [آد، عربجه] یئر اوْزو، دؤنیا (فا: ~). world

عالَم‌آرا..aləm ara [ع+فا، صفت] دؤنیانی بزه ین، پارلاق، گؤزل (فا: ~).

عالَم‌آشکار..aləm aşkar [ظ، ع+فا] آپ آیدین، آچیقدان آچیغا (فا: ~).

عالَم‌افروز..aləm əfruz [صفت، ع+فا] دؤنیانی بزه ین وگؤزل لشدیرن (فا: ~).

عالِمانه..alimanə [ظ، ص، عربجه] بیلگینه یاراشیر، بیلگینلر کیمی (فا: ~).

عالَمتاب..aləmtab [صفت، ع+فا] دؤنیانی ایشیق لاندیران (فا: ~).

عالَم‌شُمول..aləm şumul [صفت] بوتون‌دوُنیانی ایچینه آلان، دؤنیانی قاپسایان، دؤنیا اؤلچوسونده، ائورن سل، یونیورسال (فا: ~).

عالَم‌گیر..aləmgir [ع+فا، صفت] دؤنیانی توتان، عالمه یاییلان (فا: ~).

عالی..ali [صفت، عربجه] ان یؤکسک، ان یوخاری، اوُجا (فا: ~).

عالی‌بولاق..alıbulaq [اؤزل‌آد] سوُنقور دا کند آدی.

عالیجاه..alicə [صفت] اوُجا مقاملی (فا: ~).

عالیجاه..alıca [اؤزل‌آد] آلْیجا: خیاو دا کند آدی.

عالیجناب..alicənab [صفت، عربجه] شرفلی، بؤیوک وسایقین کیمسه (فا: ~).

عالی‌شأن..alişən [آد، عربجه] عالی گؤهر (فا: ~).

عالیشان..alışan [اؤزل‌آد] آلْیشان: قوچان؛خیاو(~سویو) دا کند آدی.

عالیم..alim [آد، عربجه] عالِم: بیلگین، بیلیجی، بیلن (فا: ~).

عالیه..aliyə [ع، صفت] اوجا، یوکسک (فا: ~) .

عام..am [آد، عربجه] آباد ائدن، عمارت ائدن (فا: ~).

عام..am [آد، عربجه] عادی آداملار، قارایاخالار(فا: ~) common

عامل..amil [آد، عربجه] ۱-ائدیم، ائیله‌مه، گؤرولن ایش، فعل. ۲-ائتمن، ائتگن، سبب، (فا: فاکتور).

عامّه..ammə [آد، عربجه] گنل، هامی، کامو (فا: ~). the public

عامیانه..amiyanə [صفت، عربجه] عوام‌لارجا (فا: ~).

عاید..aid [آد، عربجه] ایلگی‌لی، اؤچون، ایلیشکین، تعلّوقو اولان (فا: belonging ~).

عایدات..aidat [ع: عایده‌چو] اؤده نتی، گلیرلر revenues

عایدلیک..aidlik [باخ] عایدیت.

عایدیت..aidiət [آد، عربجه] ایلگی‌لی‌لیک، عاید اولما (فا: ~).

عایدیتی اوزه ره..aidiəti üzərə [ظ، عربجه] هارایا لازیم اولورسا، عاید اولدوغو یئره "عریضه‌نیز عایدیتی اوزه ره گؤنده ریلدی".

عایله..ailə [آد، عربجه] ارآرواد (قاری قوجا) و اوشاقلاردان دوزه‌لن توپلولوق، ائواهلی، بیر یئرده یاشایان آداملارین هامی‌سی. ۲-قُروپ "آیی عایله سی" (فا: ~). family

عایله آدی..aiə adı [آد] سوی آد، سوی آدی (فا: نام خانوادگی).

عایله اوجاغی..ailə ocağı [آد] عایله‌نین قالدیغی یئر (فا: خانه پدری).

عایله باخجاسی..ailə baxcası [آد] عایله‌لرین راحات‌لیقلا گئتدیک‌لری و دولاندیقلاری یئر، ایلنجه یئری (فا: محل تفریح-خانوادگی).

عایله بودجه سی..ailə büdcəsi [آد] عایله‌نی دولاندیراجاق قدر اولان گلیر (فا: درآمد خانوار).

عایله جانلی..ailə canlı [صفت] اؤز عایله سینی چوخ سئون" ~ کیشی".

عایله چی..ailəçi [صفت] اؤز عایله سینی چوخ سئون.

عایله چی‌لیک..ailəçilik [آد] اؤز عایله سینی چوخ سئومه.

عایله‌سیز..ailəsiz [صفت] عایله‌سی اولمایان.

عایله وی..ailəvi [آد] عایله‌یه منسوب "عایله وی سورون".

عایله یولداشی..ailə yoldaşı [آد] عایله‌جه تانیشیلان (فا: آشنای خانوادگی).

عایب..ayıb [آد، ع‹عیب›] اوتانیلاجاق شئی" عایب ایش". ۲-قُصور، نُقصان" بویوندا بوخونوندا عایب یوخ".

عایب‌توتماق(سایماق)..ayıb tutmaq(saymaq) [تاثیرلی ائیلم] قُصورلو و نُقصانلی حساب‌ائتمک.

عایب‌سیز..ayıbsız [صفت] قُصور و نُقصانی اولمایان.

عایب‌سیزلیق..ayıbsızlıq [آد] قُصور و نُقصانی اولماما.

عایب لاماق..ayıblamaq [تاثیرسیزائیلم] دانلاماق، قینامق.

عایب لانماق..ayıblanmaq [تاثیرسیزائیلم] دانلانماق، قینانماق.

عایبلی..ayıblı [صفت] عیبی اولان، نُقصانلی.

عایبی آچیلماق..ayıbı açılmaq [تاثیرسیزائیلم] افشا اولونماق، نُقصان‌لاری اؤزه چیخماق.

عایبی‌اؤرتولمک..ayıbı örtülmək [بلسیز ائیلم] نُقصان‌لاری‌نین اؤستو پرده‌لنمک.

عایبی‌چؤله دوشمک..ayıbı çölə düşmək [تاثیرسیزائیلم] عایبی-بؤتون‌هامی‌یا بللی اولماق.

عایبی گلمک (عایبی نا گلمک)..ayıbı gəlmək (ayıbı na gəlmək) [تاثیرسیزائیلم] اوتانماق.

عایبی‌نی آچماق..ayıbını açmaq [تاثیرلی ائیلم] نُقصان‌لارینی اؤزه چیخارماق.

عایبی‌نی اؤرتمک..ayıbını örtmək [تاثیرلی ائیلم] عایبی‌نی گیزلتمک.

عایبی‌نی اوزونه ووُرماق..ayıbını üzünə vurmaq [تاثیرلی ائیلم] عایبی‌نی اؤزونه ووُروب اوتاندیرماق.

عبا..aba [آد، عربجه] بیر نوع اوزون گئییم، آخوندلار اوچون اولان بیر نوع گئییم (فا: ~).

عباچی..abaçı [آد] آبا دوزَلدن (فا: عباچی).

عبادت..ibadət [آد، عربجه] قوللوق ائتمه، اطاعت، تاپینیش، تاپینما، دُعا اوخوما (فا: ~). worship

عبادتگاه..əbadətgah [آد] تاپیناق، تاپینما یئری (فا: ~). worship

عبارت..ibarət [آد، عربجه] بیان ائتمک، بللی ائتمه، بیر مطلبی آچیقلایان نئچه سؤزون ترکیبی (فا: ~).

عبّاس..abbas [آد، عربجه] عبوس، اؤزون تورشادان، باخ: عاباس (فا: ~).

عبَث..əbəs [صفت، عربجه] گرک‌سیز، یاوا، یئرسیز، بوش، بیهوده، بوش یئره، لزوم سوز (فا: ~). vain

عبد..əbd [آد، عربجه] قول، کؤله (فا: ~). servant

عبدالاحدبهراد..əbdüləhəd behrad [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندان‌دیر[۳].

عبدالرحمان‌دیلبازاوغلو..əbdürrəhman dilbazoğlu [یازار] م۱۸-۱۹جو عصرشاعریدیر[۲۸].

عبدالرحمان‌کواکبی..əbdürrəhman kəvakibi [یازار] هـ ۱٤جوعصرشاعریدیر[۱٤۱].

عبدالرحمن‌آغاشاعر..əbdürrəhman ağaşar [یازار] ۱۳٥جو عصر شاعریدیر[۱۱۷].

عبدالرزاق‌بگ‌دونبولو..əbdürrəzzaq bəy dünbülü [یازار] هـ ۱۳جو عصرشاعریدیر[۱٤۱].

عبدالرسول‌فنا..əbdürrəsul fəna [یازار] قاجار دؤورو شاعریدیر[۱٤۱].

عبدالعلی‌خان‌خالخالی..xalxalı əbdüləlixan [یازار] قاجار دؤورو شاعریدیر[۱٤۱].

عبدالغنی‌باکی‌لی..bakılı əbdülğəni [یازار] هـ ۱٤جو عصرشاعریدیر[۱٤۱].

عبدالقادر مراغه ای..mərağei əbdülqadir [اؤزل‌آد] آذربایجان موسیقی بیلگینی اولاراق (۱٤۳٤ – ۱۳۵۳) میلادی ایللرینده یاشاییبدیر.

عبدالله..abdılla [صفت] آللاه قوْلو، تانری قوُلو.

عبدالله-..-abdılla [اؤزل‌آد] یئرآدی(۱۰یئر)، باخ: کند، داغ، چای آدلاری.

عبدالله‌اوغلو..oğlu abdılla [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديز[۳].

عبدالاحدبهراد..behrad əbdüləhəd [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديز[۳].

عبدالله‌بگ‌دیوان‌بگی‌اوغلو..abdılla bəy divan bəyi oğlu [اؤزل‌آد] (م۱۹۳٦–۱۸۸۳) آذربایجان یازارلاریندانديز و ان اؤنملی اثری "جان یانقی‌سی"دیر.

عبدالله‌بگ‌عاصی..abdılla bəy asi [اؤزل‌آد] (۱۲۹۱ه–۱۲۵۷) شوشالی شاعردیر[۱۱۷].

عبدالله‌حیدری..abdılla heydəri [یازار] هـ ۱٤جو یوْزیلین شاعرلریندندیر[۱٤۱].

عبدالله‌شاهین–رهزن..şahin-rəhzən abdılla [اؤزل‌آد] (۱۲٦۲ه–۱۳۱۸)قاراباغ‌شاعردیر[۱٤۲].

عبدالله‌مهدوی‌تانیش..abdılla məhdəvi tanış [اؤزل‌آد] ش۱۳٤۰ده میانا–بوُداق‌بگ کندینده آنادان اوْلوب، ادبیات ساحه سینده چالیشقان شخصدیر[٦٤].

عبدالمؤمن..əbdülmömün [اؤزل‌آد] کبودرآهنگ ده کند آدی.

عبدالواسع‌شهیدی..şəhidi əbdülvase [اؤزل‌آد] م۱۲۷۹دازنجاندا آنادان اوْلوب، محرّر و شهیدی تخلّص‌ده‌توْرکجه‌شعرلری‌واردیر[۱٤۱].

عبدل‌آباد..abdil abad [اؤزل‌آد] جوُغاتئی، ملیکان، کبودرآهنگ، آبیک و سالماس‌داکند آدی.

عبدیللی..abdilli [اؤزل‌آد] عبدللو: صفوی‌لر دؤورو بوُ طایفا شاملو بیرلیگینین بیر اوْباسی سایيلیردی[۸۵].

عبدی‌بگ..əbdi bəy [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.

عبرانی..ibrani [آد] یهودی (فا: ~).

عبرت..ibrət [آد، عربجه] آغیر و پیس بیر حادثه‌دن آلینان درس، اؤیود (فا: ~). example

عبیر..əbir [باخ] عنبر.

عتبات..ətəbat [آد] آستانالار، زیارتگاهلار(فا: ~) holy places

عتبه‌الحقایق..ətəbətülhəqaiq [اؤزل‌آد] بوکتاب م۱۲جی عصر خاقانی تورکجه سیله احمد یوْکَنَکی طرفیندن یازیلیب، شاعر تاشکندین قوزئیی یوکنک‌ده آنادان‌اولموش و دوْغما کوْر اویموش، کتاب ۱۰۲ دؤردلوْکدن عبارتدیر و مختلف موضوع‌لار باره سینده اؤیود شکلینده یازیلمیشدیر[٦۸].

عترت..itrət [آد] سؤی، نسیل (فا: ~). relations

عتیق..ətiq [صفت، عربجه] اسکی و قدیم شئیلر، اسکی‌تاپینتی‌لار(فا: ~. old

عتیقه..ətiqə [باخ] عتیق، کؤهنه. antique

عتیقی‌زنجانی..ətiqə zəncani [یازار] (گونش۱۲۹۰–۱۳۵۷) زنجاندا یاشاییبدیر و توْرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

عثمان‌اؤلن..osman ölən [اؤزل‌آد] سایین‌قالا دا کند آدی.

عثمان‌ساری‌ولی..osman sarı vəli [یازار] ۱۹۰۵ ده قازاخ ماحالیندا شیخلی کندینده یوخسول بیر چوبان عایله سینده آنادان اوْلوب و چوخلو شعرلر یازیبدیر.

عثمانلی‌امپراطورلوغو..imapratorluğu osmanlı [اؤزل‌آد] قوُروجوسو: عُثمان‌قازی؛ حاکمیت دؤنمی: م۱۲۹۹–۱۹۲۰؛ حاکمیت یئرلری: آنادولو، یونُان، مجارستان، لهستان (بالتیک دنیزی)، مُسکووانین گؤنئیی کیْریم، قافقاز، عرب یاریم آداسی، قوُزئی آفریقا (قیزیل دنیز و آغ دنیز)، فاس/ مراکش (اطلس اوْقیانوسو)، اوْرتا آفریقا، حبَشه (هیند اوْقیانوسو)؛ ارطوْغرول و اوْغلو عثمان بگ سؤیود شهرینی بیزانسلاردان آلاراق اورادا عثمانلی بگ‌لیگینی قوُردولار (۱۲۹۹م)، عثمانلیلارین بؤیوک سلطانلاریندان سلطان مراد، سلطان محمد فاتح، سلطان بایزید ایدی، سلطان محمد فاتح م۱٤۵۳ده استانبولو فتح ائتدی، عثمانلی‌لارین ایلک مرکزی بورسا اوْلاراق سوْنرالار روُمئلی، ائدیرنه، استانبول اوْلموشدور، عثمانلی سارایلاریندا اوّل‌لرده فارسجانی دیوان دفتری دیلی سئچمیشدیلر، م۱۲۷۷ده قارامان اوْغلو محمد قونیه‌نی آلدی وتورک دیلینی رسمی دیل سئچدی، عثمانلیلار زامانی رسمی دیل تورکجه ایدی لاکین فارسجا و عربجه‌نینده نفوذو چوخ‌اویدو، بو دؤنم شعر و ادبیات ایله یاناشی بیلیمسل اثرلرده تورکجه ده یازیلماغا باشلاندی. عُثمانلیلارین یوْخیلیش سببی: غربده تکنولوژیک گلیشمه‌لر و توْرکلرین بوُ بیلیم‌لره زامانیندا ال تاپماماسی و – یوْخیلیشین اصلی

سببلریندن اولموشدور، عثمانلیلاردان بیر گؤرونتو:

عثمانلی بوْیلاری..osmanlı boyları [آد] عثمانلیلار اوْغوز ائلی‌نین قایی بوْیونون قاراکئچیلی اوُروغونا منسوبدولار، عُثمان قازی نین باباسی ارتوُغرول قازی و اوْنوندا باباسی گوْندوزآلپ ایدی، بوُ بوُی موُغول یوْروشو زامانی اوْنلارا تابعیتدن بوْیون قاچیراراق کیتله‌لر حالیندا تورکوستاندان خوراسانا و سونرا آذربایجان و آنادولویا گلدیلر. بوُ دؤولتی قوُران قایی اوْیماقلاریندان نئچه‌سینی بئیله آد آپارماق اوْلار: آت‌چکن، قیزیل کئچیلی، هوْرزوم (خوارزم سؤزوندن)، ساروُخان، چوْبان اوْیماغی، قاراحاصار، قوُتلوبگ، حاجیلو، دانیشمندلی، آرساقلی، قاراقوْناق، نَمیراس **nəmiras**، زوُرکی **zuvki**/ آرسلانلو، ائدزَن، سیوه‌رک، بارگیروُ، کیسان، بییلیجان (بییلیگ‌بگ+ان) تورکلری؛ کرکوک بؤلگه سینده چابوُقلو، آختاچی، ایل‌تیمور، و سالدوُز تورکمنلری؛ آنادولونون منتشه بؤلگه سینده تیر آدیلا یاشایان تورک اوْخلار (بوْیلار)؛ آنادولونون قوْزان/ سیس بؤلگه‌سینده (آسلانلی، حایوانلی، حاجیلار، اوْسدوت، حامام کندلرینده) یاشایان لک و قیرینتی کوْردلر آدیلا تانینان بوْیلار (بوُ بؤلگه ده بوُ بوْیلار تورک دیلیندن باشقا دیل بیلمزلر[۲۰۹])؛ خوْی-قوْتور بؤلگه سینده تورک و کوُرمانج بوْیلاری اوْلان دوْنبولو، زازا و بوْهتی توْپلولوقلاری؛ بوُ توْپلولوقلارا باغلی و سُلیمانیه یه قدر بؤلگه‌لرده یئر آلان تورک، کوْرد و کوُرمانج اوْیماقلاری: زیلان، قاراپاپاق، حایوانلی/ حئیدرانلی، جلالی، شازیلی، جَمادانلی، جیبرانلی، زیرکانلی، سیپکانلی، میلان، آدامانلی، هوْسانلی، تاکوُری، قاراکئچی، تای، میران، آرتوُشو، قایس **qays**، بَرازی، شوُکوفتی، میللی، جیرانلی؛ چیزره **çizrə**، سینجار، نازوْ، سیتاک، گؤرگیل، چَرَزفیل، فئنیک، زازارا، داشنی، بارادوْست، بانوُغی، هوُوئیدی، دیلهیران، بوْجییان، بیسیان، زوْگدییان، بَنازی؛

عثمان‌قازی..qazi osman [اؤزل‌آد] عثمانلی امپراتورلوغونون قوُروجوسو[۲۰۹].

عجایب..əcaib [آد، ص، عربجه] شاشیلاجاق شئی (فا: ~).

عجب..əcəb [آد، عربجه] شاشما، تعجب ائتمه (فا: ~). **how strange**

عجبا..əcəba [ظرف، اونلم، عربجه] گؤره سن، آیا" عجبا نییه بئیله اوْلدو" (فا: ~).

عجبشئر..əcəbşər [اؤزل‌آد] بو شهر تبریزین ۹۵ک‌گ‌ب و مراغانین ۳۵ ک‌ق‌ب طرفینده یئر آلیبدیر. دنیز سوُلاری سَویه سیندن ۱۳۲۰ متر یوْکسک‌لیکده اوْلاراق ش۱۳۸۵ده شهرستان و شهر جمعیتی ۸۵۰۰۰نفر و ۲۷۰۰۰نفرایدی (۱۳۲۰جی ایلده نفوس*٤۵۰۰نفر تورک قئید اوْلونوبدور) بؤلگه‌نین یئرآدلاری اوْچون‌مراغاشهرینه-رجوع‌ائتمک اوْلار.

عجز..əcz [آد، عربجه] یازیق‌لیق، عاجیزلیک (فا: ~).

عجله..əcələ [آد، عربجه] ۱-تلَسمه، دؤزمسوْزلوک. ۲-تلَسیک، تئز (فا: ~).

عجم..əcəm [آد، عربجه] ۱-بعضی تورکلرین اوْ بیری ائللره و اؤزل‌لیلکه فارسلارا وئردیک‌لری آد. ۲-ایراندا تورکلره وکوْرد اوْلمایانلارا وئریلن آد (فا: عجم).

عجم آشیران..əcəm aşıran [آد، عربجه] کلاسیک تورک موسیقی‌سینده بیر موغام آدی (فا: مقامی در موسیقی ترکی).

عجم بوسه‌لیک..əcəm busəlik [آد] بیرکلاسیک تورک موُغامی (فا: مقامی در موسیقی ترکی).

عجم کوْردو..əcəm kürdü [آد] بیرکلاسیک تورک هاواسی (فا: آهنگی در موسیقی ترکی).

عجملو..əcəmlu [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

عجمی..əcəmi [صفت، عربجه] ۱-عرب اوْلمایان. ۲-یاد، اؤزگه

عجمی..əcəmi [اؤزل‌آد] هشتَری و ماکی دا کند آدی {عربلر دؤنَمی غیر عربلره دئییلن آدین قالینتی‌سیدیر[۸۸]}.

عجمی کوْله بوْز..əcəmi külə boz [اؤزل‌آد] میانا دا کند آدی.

عجوزه..əcuzə [آد، عربجه] یاشلی و جادی بیلن قادین، پیس خاصیت‌لی قادین (فا: ~).

عجول..əcul [ع، صفت] چوخ تله سن، ایوه جن (فا: ~). **hasty**

عجیب..əcib [صفت، عربجه] باخ: عجبا، قریبه (فا: ~). **wonderful**

عدّ..ədd [آد، عربجه] سایی "عدّ ائتمک: سایماق" (فا: ~).

عدالت..ədalət [عربجه] توْره، هرکسه قانونلا ویاسالارلا تانینان حقی وئرمه اوصولو وایلکه‌سی (فا: ~). **unjust**

عدالت..ədalət [اؤزل‌آد] سید حسین‌خان عدالت مبارز و ترقیخوا شخص لردن اوْلاراق بیر عده قازئت "عدالت، آنادیلی، الحدید -" و کتابلارین ناشرایدی[۱۳۱].

عدالت‌پرور..ədalət pərvər [آد] عدالت سئور (فا: عدالت خواه).

عدالت‌دیوانی..ədalət divanı [آد] ملّتلر آراسیندا حقوقی مسایله یئتیشن بیر قورُوم آدی، لاهه ده اوْلان اوْلوسلار آراسی بیر محکمه و دؤولت‌لر آراسیندا‌کی حقوقی آنلاشمازلیق‌لارا باخان و یئتیشن قورُوم (فا: دیوان عدالت).

عدالت‌سیز..ədalətsiz [صفت] عدالتی اولمایان (فا: بیعدالت).

عدالت‌سیزلیک..ədalətsizlik [آد] عدالت اولماما وضعیتی (فا: بیعدالتی). injustice

عداوت..ədavət [آد، عربجه] دوُشمن چی‌لیک (فا: کین). enmity

عدد..ədəd [آد، عربجه] سایی.

عدد اوْیونو..ədəd oyunu [باخ] سایی اوْیونو.

عددِ مرتّب..ədədi mürəttəb [آد، عربجه] تام سایی (فا: ~).

عددجه..ədədcə [ع، ظ] سایی باخیمیندان (فا: عددِی).

عددی..ədədi [صفت، عربجه] سایجا، عددجه (فا: ~).

عدس..ədəs [آد، عربجه] مرجی، مرجیمک.

عدسی..ədəsi [آد، عربجه] عدسه: ۱-مرجیمک‌داناسی. ۲-لئنز، چیخینتیی‌لی اؤزئی‌لی و دَییرمی هر شئی (فا: ~). lens

عدل..ədl [آد، عربجه] عدالت‌له داورانما، عادل اولما (فا: ~).

عدل‌سیز..ədlsiz [صفت] عدالت‌سیز (فا: غیرعادلانه). peerless

عدلیه..ədliə [آد، عربجه] حقوق وعدالت ایشلرینه باخان دؤولت قورُولوشو (فا: ~).

عدلیه چی..ədliəçi [ع، تو] عدلیه ایشینه باخان کیمسه.

عدم..ədəm [آد، عربجه] یوْخلوق، هئچلیک، اؤلوم ایتیم (فا: ~).

عدمِ مرکزیت..ədəmi mərkəziət [آد، عربجه] یئرینده یؤنه تیم (فا: ~).

عدمِ مرکزیتچی..ədəmi mərkəziətçi [آد، عربجه] یئرینده یؤنه تیم جی.

عدمیّت..ədəmiət [آد، عربجه] یوْخلوق.

عدن..ədən [آد، عربجه] یئرلشمه، ساکن اولما.

عدو..ədu [آد، عربجه] دوْشمن، یاغی (فا: دشمن).

عدول..udul [آد، عربجه] قاییتما، دؤنمه (فا: ~).

عدّه..iddə [آد، عربجه] ۱-بیر سیرا، بیر نئچه "بیر عدّه تارتیشاراق بیر عدّه‌ده اونلارا باخیردی". ۲-دین جه بوْشانمیش قادینین تکرار اره گئتمه‌سی اوْچون. اوْچ آیلیق بکله‌مه‌سی (فا: ~).

عذاب..əzab [آد، عربجه] اوْزونتو، اذیت، شکنجه (فا: زجر). torture

عذاب کندی..əzab kəndi [اؤزل‌آد] آزاوکندی: خوی دا کند آدی {آزاو: آز+آو: آزلارین اوْیی، آزلارا عاید اوْوا}.

عُذر..üzür [باخ] عوْذور.

عُذرلو..üzürlü [باخ] عوْذورلو.

عرّاده..ərradə [آد، عربجه] تکرلی توپ، و مانجاناق آلتلیغی(فا: ~).

عرّاس..ərras [آد] آنقیرما {سنگلاخ سؤزلویونده ایشله نیبدیر}.[۱۳۵]

عراق..əraq [آد، عربجه] ۱-آذربایجان موغام‌لاریندن بیری (فا: مقامی در موسیقی آذربایجان). ۲-باخ: ارک.

عرایض..ərayiz [آد، عربجه] عریضه‌لر (فا: ~).

عرب..ərəb [آد] سامی دیللرله تانینان خالق، اوْرتا دوْغونون گونئی و گوْنئی غربی و آفریقانین قوُزئی بؤلگه‌لرینده یاشایان خالقین آدی.

عرب .. ereb [اؤزل آد] توْرکمن-تکه-اؤته‌میش-سیْچما ز بوْی‌لاریندندیر[۱۵۸-۸۱]. {بو طایفانین کؤچموش عربلردن اولماسی ویا عرب کلمه سیله ساده‌جه آد بنزرلیگی اولماسی، و اَر سؤزیله ایلگیسی آراشدیریلمالیدیر}.

عرب-..-erb [اؤزل‌آد] عرب سؤزیله یئر آدلاری: بجنورد (~)، کرج (~آبادافشار)، آیدرویش (~پوران)، مراواتپه (~جیق)، ماکی (~کندی، ~دیزه سی)، گنبد (۳)، مرند (~کهریز)؛ خیاو، اوُرمیه، هشتَری (~لو) ده کند آدی.

عرب‌دیلینده توْرک سؤزلری..ərəb dilində türk sözləri [آد] کلاسیک عرب دیلینین ان مُحتشم اثری شکسیزکی قُران کتابیدیر، بوُ کتابدا توْرک سؤزلرینین ایشلندیگینه چوْخلو عرب سؤزلوکچولریده اشاره ائدیبلر، اؤرنک: غساق سؤزو: ایرین، ساری-سوُ و قوْخوموش‌سوُ معناسیندادیر، همین کلمه‌حدیثلرده الغسلین، غساقین، غساله شکلینده ده ایشله نیبدیر بوُ کلمه توْرکجه قوُسماق سؤزوندن قوُسوق/ قساق اوْلاراق دؤزه‌لیبدیر. عربجه‌ده ایشله‌نن غلام، غیلم، غلن (گنجلیک) سؤزلری، تورکجه اوْغلان (یئتیشگین) سؤزونون دَییشیلمیش فورماسی اوْلاراق‌الف‌حرفینین‌دؤشمه‌سیله-اوْرتایا چیخیبدیر، همچینین طلاق سؤزوده تورکجه دوُل سؤزیله ایلگیلیدیر، چوُواش تورکجه سینده توُلوق و یاقوت و شوُر تورکجه سینده توُلایاق سؤزو (دوْغوش آغری سی چکمک)، عربجه طلاق سؤزونون آیری شکلیدیر و هامی‌سینین کؤکو تورکجه توُلماق سؤزونوه قاییدیر (باخ: دوُل)؛ قُراندا ایشله‌نن هایتا (تئزگل، یوسف-سوُره‌سینده) سؤزونو تورکجه هایدی سؤزیله بیر بیلیبلر، و گئنه اوْردا ایشله‌نن دلوک (گونشین باتماسی) و طلوع سؤزونوده دلوک سؤزونه باغلایاراق هامیسینی تورکجه بیلیبلر(دالماق)؛ طلغوت (شیطان، بوُت) کلمه سی تورکجه تانقوت (قورد آللاهی) کلمه سینه باغلاییرلار؛ ابن منظور ان قدیم عرب لغتی کتاب العین (جاهلیت دؤورونه عاید) اثرینه استنادا بُئیله یازیر "الخزر جیل من الناس

خزرالعیون: خزرلر گؤزلری کیچیک و قیپیق اولان بیر جماعتدیر"، پیغمبر (ع)، بیر حدیثده "احزر العین" سؤزونو ایشله دیرکی کیچیک و قیپیق گؤز معناسینادیر، بو کؤکدن خزور (دلی قانلی) سؤزوده عربجه ده ایشله نیبدیر، ماراقلیدیرکی ابن منظور خزر کؤکونو قاچماق معناسیندا سؤیله‌ییرکی تؤرکجه ده اولدوغو کیمیدیر، عرب دیلینده حزع/ تحزع فعلی نین معناسینی "گزیب-دولاشماق، قبیله سیندن گئری قالماق" دیر، ابن منظور "قضع" طایفاسینین معناسینادا بونلاری سؤیله‌ییر، البته تورکجه‌نین مختلف دئییشلرینده حزَر/ کازار/ گزر سؤزلری گزمک کؤکونه باغلانیر (قاناق: اینترنت، کؤچورن محمدقضایی)، عربلرین تؤرکلرله مختلف دؤوره‌لرده تماسلارینی نظرده توتارساق بوجور آلیش وئریشلر طبیعی و دوغال ساییلیر و بیلیریک‌کی سومرلر اوزون مدت عربلرله بیرلیکده حکومت قورموشدو و سومر حکومتی آرادان گئدندن سونرا بیر عده سومرلردن عربستان یاریم آداسینین ایچلرینه دوغرو گئدیب و عربلرله قاپناشیبلاردیر، بونادا اشاره ائتمه ده یارار واردیر اسلام دؤورو ساسانی ظلموندن قاچانلار ان چوخ اسلام توپراق‌لارینا سیغینمیشدیلار و چوخلاریجا قاچانلارین بؤیوک بؤلومو غیرفارس اولاراق تؤرک اولمالاریدا سؤیله‌نیر و هرچند اونلاری فارس حکومتی سلطه‌سیندن قاچدیقلاری اوچون فارس آدلاندیرمیشدیلار، او جمله‌دن سلمان فارسی اصلینده تؤرکجه‌دیر "سالماق‌دان: ارسلان، سالار کیمی"، بو کیشی باشاراتی اوچون دایما پیغمبر (ع)ین اوزونو قیرخاردی و بو اوزدنده ایندیه کیمی ده بوتون اوز ووران‌لارا و حتی بزکچیلره سلمانی دئییرلر، سون اولاراق، تورک دیلینین عربجه سؤزلره تاثیری باره‌ده "عرب دیلینده تؤرک سؤزلری" کتابینا رجوع ائتمک اولار، بو کتابدا یوزلرجه و مشتق کلمه‌لرله بیرلیکده مینلرجه تؤرک سؤزلرینین عربجه ده ایشلنمه سینی گؤرمک اولار.

عربچیلیک..ərəbçilik [آذ] هئچ بیر لزوم و احتیاج اولمادان عرب سؤزو و افاده‌لری آذربایجان دیلینده اولان سؤزلرین یئرینه ایشلتمه و بو یولدا گؤستریلن فعالیتلره وئریلن آد.

عربدوشانی..ərəbdovşanı [آذ، دیرگی] اینجه بئللی، قویروغو قوتازلی، اوزون سوو بیر حئیوان.

عربده..ərbədə [آذ، عربجه] نعره (فا: ~). **drunken brawl**

عربساچی..ərəbsaçı [آذ، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا: بومادران).

عربستان دفنه سی..ərəbistan dəfnəsi [باخ] چؤل دفنه سی.

عربشاه..ərəbşah [اؤزل‌آذ] ارؤوشه: یاستیکند و تیکان‌تپه‌ده کند آدی.

عربصمغی آغاجی..ərəbəsəmği ağacı [آذ، بیتگی] بیر نوع بیتگی (فا: طلح).

عربگیرلو..ərəbgirli [اؤزل‌آذ] بو تؤرک بویو م۱۵۲۳جی ایلده امیرعلی‌قولوبگ باشچی‌لیغی آلتیندایدی کی صفوی‌لره قاتیلدیلار. عربگیرلولار سونرالار شاملو طایفاسینا قاتیلیب و اونلارین بیر تیره‌سی حالینا گلدیلر.[۸۵]

عربلشمیش..ərəbləşmiş [صفت] عرب دیلینین ویا کولتورونون قورال‌لارینا اویموش (فا: مستَعرب، معرب). **Arabicized**

عربلو..ərəblu [اؤزل‌آذ] شاهسون ائلی بویلاریندان[۳، ۱۰۸].

عربی..ərbi [آذ] عربجه.

عربی آیلاری..ərəbi ayları [باخ] هجری آیلاری.

عرش..ərş [آذ، عربجه] گؤی، اوزای (فا: ~).

عرشه..ərşə [آذ، عربجه] آچیق آلان (فا: ~). **deck**

عرشه چای..ərşə çay [اؤزل‌آذ] ارشه‌چای، ارشَق‌چای: خیاو دا چای آدی.

عرشه چی..ərşəçi [صفت] عرشه خوان: نوحه خوان.

عَرَصات..ərəsat [آذ، ع، عرصه‌چو] قیامت و قالخیش گونو، دینجه‌بوتون دیریلن اینسانلارین توپلاندیغی آلان و یئر(فا: ~).

عرصه..ərsə [آذ، عربجه] ۱-آچیق یئر، آلان، مئیدان، بوش یئر. ۲-بیر تیکینتی‌نین قاباغیندا اولان قورو یئر (فا: ~).

عرصه واعیان..ərsə və əyan [آذ، عربجه] قورو یئر و تیکینتی بیرلیکده (فا: ~).

عرض..ərz [آذ، عربجه] سؤیله‌مه، ادبله سؤیله‌مه، آچیغا چیخارما. ۲-عَرْض۲(آذ، عربجه) ۱-ائن، گئنیش‌لیک. ۲-یئر، یئر اوزو (فا: ~).

عَرَض..ərəz [آذ، عربجه] عارضه، ناخوشلوق.

عِرْض..ırz [آذ، عربجه] ناموس، شرف، عفّت، حیا، آبیر (فا: ~).

عَرْضِ حال..ərzi hal [آذ، عربجه] عریضه، دیلک بلگه(فا: ~). **petition**

عرض سونما..ərz sunma [آذ] تقدیم ائتمه، اؤنونه قویما (فا: عرضه).

عُرضه..ürzə [آذ، عربجه] لیاقت، یئتنک، همّت (فا: ~).

عَرضه..ərzə [آذ] سونما (فا: ~). **presentation**

عرعر..ərər [آذ، عربجه] باخ: آردیج آغاجی (فا: ~).

عُرف..ürf [آذ، عربجه] زامان ایستک‌لرینه گؤره دوغان قورال و یاسالار (خالق ایچینده) (فا: ~). **custom**

عرفات..ərəfat [آذ، عربجه] عرَفه گونو حاجی‌لارین مکه‌نین یاخین لیغیندا دوردوقلاری و ناماز قیلدیقلاری یئر (فا: ~).

عرفان..irfan [آذ، عربجه] آللاهی تانیما، بیلیک (فا: ~). **knewledg**

عرفانی..irfani [صفت، عربجه] عرفانلا ایلگی‌لی (فا: ~). based on gnosticism

عرفه..ərəfə [آد، عربجه] ۱-مکه یاخینلغیندا داغ‌آدی وذی الحجّه آیی-نین ۹وندا حاجیلارین‌اوْردا دوردوقلاری گوْن. ۲-بایرام آخشامی، هر هانسی بیرحادثه‌دن قاباقکی واخت[۱] (فا: ~).

عرَق..ərəq [آد، عربجه] ۱-تر. ۲-ایچکی، آراق (فا: ~).

عرق..irq [ع› باخ: ایرق] سوْی (فا: ~). blood vessel

عرق النساء..erqunnisa [آد، عربجه] سیاتیک سینیری(فا: ~) sciatic nerve

عروُس..ərus [آد، عربجه] گلین (فا: ~).

عروُض..əruz [آد، عربجه] شعر اؤلچوسو بیلیمی، عروُض وزنی، شعر وزنی (فا: اوزان عروض).

عروج..uruc [آد] اوُجالما، یوْکسلمه (فا: ~). ascension

عُریان..üryan [صفت، عربجه] چیلپاق، لوت (فا: ~).

عریضه..ərizə [آد، عربجه] باخ: عرض حال (فا: ~).

عزا..əza [آد، عربجه] یاس، ماتم (فا: ~). mourning

عزادار..əzadar [آد] یاسلی، ماتم‌لی (فا: ~).

عزالدین..izzəddin [اؤزل‌آد] اراک-طرخوران دا کند آدی.

عزالدین حاجیلو..izzəddin hacilu [اؤزل‌آد] بوُ طایفا م ۱۵جی یوْزیلده آغ قوْیونلو بیرلیگینه قاتیلدیلار[۸۵].

عزب..əzəb [آد، عربجه] سوُیای (فا: ~). bachelor

عزّت..izzət [آد، عربجه] اوُلولوق، حُرمت، اِعتبار (فا: ~). honor

عزت آباد..izzət abad [اؤزل‌آد] گئرمی و ماکی دا کند آدی.

عزّت الله محمّدی..izzətulla məhəmmədi [اؤزل‌آد] ۱۳۲۱ گونش ایلی اراک بؤلگه سینین آمیره کندینده آنادان اوْلوبدور، ادبیات ساحه سینده چالیشاراق توْرکجه گؤزل شعر و نوحه‌لر دئییبدیر[٦٤].

عزّتی نفس..izzti nəfs [آد، عربجه] اؤزسایقی، اوْنور، شرف (فا: ~).

عزرایيل..əzrayıl [آد، عربجه] دینجه اینسانلارین اؤلوم واختی جانلارینی آلان ملَک (فا: ~).

عزل..əzl [آد، عربجه] ایشدن چیخارما (فا: ~).

عزم..əzm [آد، عربجه] کسین قرار، اراده، قصد (فا: ~). resolution

عزیز..əziz [صفت، عربجه] سئویملی، ایستکلی (فا: ~). dear

عزیز –..-əziz [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله‌نیر، باخ: یئرآدلری (ان آزی ۱۲ آد سایماق اوْلار).

عزیز ارکؤیون..əziz ərköyün [صفت] ناز و نعمت ایچینده بؤیوموش.

عزیزگِرامی..əzizgirami [صفت] چوْخ سئویملی، چوْخ ایستکلی.

عزیزله‌مک..əzizləmək [تاثیرلی ائیلم] چوْخ ایسته‌مک، نازینی چکمک، عزیز توُتماق، ارکؤیون بؤیوتمک.

عزیزله‌مه..əzizləmə [آد] تجلیل (فا: تجلیل). honorific

عزیمت..əzimət [آد، عربجه] بیر یئره دوْغرو حرکت، یوْلا چیخما(فا: ~).

عسس..əsəs [آد، عربجه] گئجه بکچی‌سی (فا: بکچی).

عسگر..əsgər [آد، عربجه] حربی قوُللوقچو، (فا: سرباز). soldier

عسگر..əsgər [اؤزل‌آد] سراب، آستارا، قوْشاچای، قوچان (~آباد)، خوی و اوُرمیه (~آبادتپه) گئرمی (خانلو)، اهر(~لو) ده کند آدی.

عسگری..əsgəri [آد، بیتگی] ایری دانالی اؤزوم نوْعو.

عسل..əsəl [آد، عربجه] بال (فا: ~).

عشاء..işa [آد، عربجه] گئجه‌نین اوّلی، آخشام دان گئجه یاری سینا قدر.

عُشّاق..üşşaq [آد، عربجه] ۱-عاشق‌لر، ووُرقون‌لار. ۲-آذربایجان موغامی (فا: ~). ۳-ملایر ده کند آدی.

عشایر..əşair [آد، عربجه] عشیره‌لر، عشیرت‌لر طایفالار (فا: ~).

عشر..əşər [آد، عربجه] اوْندابیر (فا: ~).

عِشرت..işrət [آد، عربجه] کئیف ائتمه، خوْش گئچیرمه (فا: ~).

عشرت آباد..işrət abad [اؤزل‌آد] ماهنشان، بوُیین زهرا دا کند آدی.

عشق..əşq [آد، عربجه] آشْق: سئوگی، سئوی، محبّت، سئودا، بؤیوک ایستک حسّی و دوُیقوسو، سوْنسوز باغلی‌لیق (فا: ~). love

عشق آباد..əşq abad [اؤزل‌آد] ۱-ماکی بؤلگه سینده کند آدی. ۲-توْرکمنیستان اؤلکه سینین باشکندینین آدی {توْرکمنیستان اؤلکه سینین باشکندی، آساآک/ آسکاک آدیندا بیر داغین اتگینده یئر آلیبدیر (یونانلیلارین "ش" حرفی اولمادیغی اوچون بو کلمه آشکاک اولمالیدیر)[١٦٤]، اشکانلیلار ویا پارتلار بؤیوک تورک طایفالاریندان بیرایدی و باشکندلری عشق آباد شهرینین یئرنده ایدی، اشکانلیلارین اصلی آدلاری "ارْشَک/ ارشَک، آرشاق" اولموشدور و ارساک یعنی ساکا لارین اینسانی معناسینداییر، بو کلمه ییغجاملاشاراق اَشک سؤزونه دَیشمیشدیر (توْرکجه‌ده معمولا ایکی ساکین سس‌سیز حرف یان‌یانا گلنده بیری خفیف دئییلر و بعضا ده حذف اولار مثلا آرخلار (کاناللار) سؤز چوخ واخت "آخلار" کیمی دئییلر ویا "توْرکلر" سؤزو دئییشده "توْکلر" کیمی دئییلر) بو قورالا اوُیاراق "اَرْشَک" سؤزو گئتدیکجه "اَشک" سؤزونه دَیشه‌رک عربجه الفباسیله اؤزونه یئنی شکیل آلمیشدی وسونرالار "عشق آباد" شکلینه گلمیشدیر، باخ: اشکانلیلار}.

عشق اوْلسون..əşq olsun [اؤنلم] تعریف مدح و آفرین یئرینده ایشله‌نیر "بوُ بؤیوک هُنَره عشق اوْلسون".

عشقباز..eşqbaz [صفت] قادین‌دوشگونو، عاشقانه ماجرالاری سئون(فا: ~).

عشقبازلیق..eşqbazlıq [آد] محبّت‌دن و عشق‌دن دانیشما.

عشقعلی قیشلاغی..eşqəli qışlağı [اؤزل‌آد] شام‌شَرَفه: کلئیبر ده کند آدی.

عشقعلی‌نوید(آرین)..nəvid eşqəli [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

عشقه..əşəqə [آد، عربجه] بیر بیتگی آدی (فا: ~).

عشوه..işvə [آد، عربجه] ناز (فا: ~).

عشیره..əşirə [آد، عربجه] عشیرَت: اوْیماق (فا: ~).

عشیلو..əşilu [اؤزل‌آد] قاراداغ حُسینکلی طایفاسینا باغلی اوْبا آدی[۳، ۱۰۸].

عصا..əsa [آد، عربجه] چلیک، ال آغاجی (فا: ~). cane

عُصاره..usarə [آد، عربجه] اؤز سوُیو (فا: ~). extract

عَصب..əsəb [آد، عربجه] سینیر (فا: ~).

عصبانی..əsəbani [آد، عربجه] سینیرلی، اؤفکه‌لی (فا: ~).

عصبی..əsəbi [آد، عربجه] سینیرلی (فا: ~). nervous

عصبی‌لشمک..əsəbiləşmək [تاثیرسیز ائیلم] سینیرلنمک، سینیرلی لشمک.

عصبیت..əsəbiət [آد، عربجه] سینیرلی‌لیک(فا: ~ nervousness

عصبی‌مزاج..əsəbi məzac [آد، عربجه] عصبی، سینیرلی، هیسلی(فا: ~).

عصر..əsr [آد، عربجه] ۱-دؤنم، دؤوره. ۲-یوّزیل، یوّزیللیک، قرن. ۳-آخشام چاغی، گوّن اوْرتا سوْنراسی (فا: ~).

عصمت..ismət [آد، عربجه] ناموُس، غیرت و پاک‌لیق، باغیشیم(فا:~).

عصمت‌ایسپیستی..ismət ispisti [یازار] قاراقوْیونلولار دؤورو (۷۸۰ه- ۸۷٤) تبریزده یاشامیش و تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

عصمت‌سیز..ismətsiz [صفت] ناموس سوز (فا: بی عصمت). unchaste

عُصیان..üsyan [آد، عربجه] باش قالدیرما، آیاق لانما(فا: ~).

عضلات..əzulat [آد] قاسلار (فا: ~). muscles

عضلانی..əzulani [صفت] قاسلا ایلگی‌لی (فا: ~). muscular

عَضُله..əzulə [آد، عربجه] قاس (فا: ~). muscle

عُضو..üzv [آد، عربجه] عوّضوّ: ۱-اوّیه ۲-اوْرقان member

عُضوی..üzvi [آد، عربجه] اورقانیک (فا: .)

عطا..əta [آد، عربجه] باغیش، ارمغان وئرمه (فا: ~).

عطّار..əttar [آد، عربجه] عطیر ساتان، باهاراتچی (فا: ~).

عطارد..utarəd [آد، عربجه] مرکور گزه‌ینی(فا: ~) mercury

عطّاری..əttari [آد، عربجه] باهاراتچیلیق (فا: ~). grocery

عطالت..ətalət [آد، عربجه] تنبل‌لیک، بوش دوُرما (فا: ~).

عطر..ətr [باخ] عطیر perfume

عطریات..ətriat [ع، عطر چو] عطیرلی ماده‌لر (فا: ~).

عطش..ətəş [آد، عربجه] سوُسوزلوق، برک سوساما (فا: ~).

عطشان..ətşan [صفت] سوُسوز (فا: ~). thirsty

عطف..ətf [ظ، ع] یؤنَلْتمه، قاییدیش (فا: ~). inclination

عطوفت..utufət [آد، عربجه] مهربانلیق (فا: ~).

عطیر..ətir [آد، عربجه] گؤزل‌ایی، رایحه، چیچکلردن آلینان‌سوُ (فا: عطر).

عطیر چیچگی..ətir çiçəyi [آد، بیتگی] ساردونیا گیللردن، یاپراقلاری گؤزل قوخولو، چوْخراق ائولرده بئجه ریلن، چیچک‌لری توّرلو رنگلی بیر بزک بیتگی‌سی (فا: نوعی گل). pelargonium radicula , geranium

عطیر شاه..ətirşah [آد، بیتگی] باخ: عطیر چیچگی.

عطیر عنبر..ətir ənbər [آد] باخ: عطیر.

عطیرچیلیک..ətirçilik [آد] عطّارلیق (فا: عطّاری). grocery

عطیرله‌مک..ətirləmək [تاثیرلی ائیلم] عطیر ووُرماق، عطیر سپمک.

عظمت..əzəmət [آد، عربجه] اوُلولوق، بؤیوک لوک (فا: ~). greatness

عظمت‌لی..əzəmətli [صفت] بؤیوک (فا: باعظمت). great

عظیم..əzim [صفت، عربجه] بؤیوک (فا: ~).

عظیم الجثه..əzimüccüssə [صفت] جثّه‌لی (فا: ~). huge

عظیم الشأن..əzimüşşən [آد] اوُلو (فا: ~). great

عظیم خانلی..əzim xanlı [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

عظیم..əzim [اؤزل‌آد] عظیم آباد: اهر ده کند آدی.

عفاف..ifaf [آد، عربجه] صافلیق، تمیزلیک (فا: ~).

عفّت..iffət [آد، عربجه] صافلیق، تمیزلیک (فا: ~).

عفریت..ifrit [آد، عربجه] مثل‌لرده کؤتو یاراتیق، کؤتو و قوْرخونج جین، ابلیس، شئیطان (فا: ~).

عفریته..ifritə [آد] مثل‌لرده کؤتو و قوْرخونج دیشی یاراتیق.

عفو..əfv [آد، عربجه] بیر سوچ و یانلیش‌لیق و خطانی باغیشلاما، جزا و قصورو باغیشلاما، باغیش (فا: ~). forgiveness

عفو ائتمک..əfv etmək [تاثیرلی ائیلم] باغیشلاماق (فا: عفو کردن).

عفو ائدیلمه..əfv edilmə [آد] باغیشلانما، باغیشلانیش، باغیش (فا: بخشش).

عفو دیله‌مک..əf diləmək [تاثیرلی ائیلم] باغیشلانما ایسته‌مک.

عفونت..ufunət [آد، عربجه] ایرین، جراحت، پیس قوخولو، پیس قوْخو (فا: ~). puterfatction

عُفونی..ufuni [صفت] بوُلاشیجی (فا: ~). infectious

عفیف..əfif [ع، ص] تمیز، ناموسلو، عفتلی (فا: ~). chaste

عفیفه..əfifə [آد، عربجه] عفت‌لی، سایقی دیر (قادین) (فا: ~).

عقاید..əqaid [ع، عقیده چو] اینانج‌لار، اینام (فا: ~).

عقد..əqd [آد، عربجه] ۱-باغ، دویون ۲-باغیت، نکاح، آنلاشما(فا: ~).

عُقده..uqdə [آد، عربجه] ۱-کینه. ۲-دؤیون (فا: ~).

عقرب..əqrəb [آد، دی، عربجه] ۱-چایان، هؤرومجک سوْیوندان، ایستی و نملی یئرلرده یاشایان قویروغوندا زهیرلی اینه‌سی اوْلان scorpio ۲-فلکی بوُرجلاردا ترەزی ایله یای آراسیندا اوْلان بوُرج (فا: نام برجی از بروج فلکی).

عقرب چیچگی..əqrəb çiçəyi [آد، بیتگی] بیر بیتگی آدی (فا: گل).

عقربلر..əqrəblər [آد، دیرگی] چایان‌لار.

عقربه..əqrəbə [آد، عربجه] ۱-عقرب کلمه‌سینین مؤنثی ۲-دقیقه، ساعات و ثانیه‌لری گؤسترن قوْلجوق، ساعات قوْلجوغو.

عقل..əql [آد، عربجه] اوُس، آغیل (فا: ~). intellect

عُقَلا..üqəla [آد، عربجه] آغیل‌لی‌لار (فا: ~). wisely

عَقْلاً..əqlən [ظ، ع] آغیلا گؤره (فا: ~).

عقلی..əqli [ع، صفت] آغیلا اساس لانان، ذهنی (فا: ~).

عقلیون..əqliun [آد] اوُسچولار (فا: ~). retionalists

عقلیه..əqliə [ع، آد] اوُسچولوق.

عُقوبت..uqubət [آد، عربجه] جزالاندیرما، عذاب‌وئرمه. requital

عقیده..əqidə [آد، عربجه] اینانج، بیرشئیه اینانارق باغلانیش، اینام (فا: ~).

عقیق..əqiq [آد، عربجه] قیمت‌لی بیر داش آدی (فا: ~).

عقیل..əqil [آد، عربجه] عاغیل‌لی (فا: ~).

عقیل آباد..əqil abad [اؤزل‌آد] اراک-سربند دا کند آدی.

عقیم..əqim [آد، عربجه] ۱-قیسیر، وئریمسیز، دؤل وئرمه ین barren. ۲-(مج)سوْنوج سوز، باشاری‌سیز (فا: ~).

عکّاس..əkkas [آد، عربجه] عکیس‌سالان، فوْتوقرافچی photographer

عکاسی..əkkasi [آد] عکیس سالما ایشی (فا: ~). photography

عکس..əks [آد، عربجه] عکیس، بیرشئیین ایشیق‌شُعالارینین سیْنماسی سوْنوجو پارلاق سطحه دؤشن شکلی، یانسیما، یانکی(فا: ~).

عکس العمل..əksüləməl [آد، عربجه] تپگی، رئاکسیون (فا: ~).

عکسینه..əksinə [ظ، عربجه] ترسینه، قارشیت اوْلاراق، ضدّینه(فا: بر عکس).

علائق..əlaiq [عربجه] ایلگی‌لر (فا: ~). interests

علاالدین..əlaəddin [اؤزل‌آد] سراب دا داغ آدی.

علاج..əlac [آد، عربجه] داوا، درمان، توخداج (فا: ~).

علاحدّه..əlahiddə [صفت، عربجه] آیری، باشقا (فا: ~).

علارود..əlarud [اؤزل‌آد] تاروُم دا کند آدی.

علّاف..əllaf [آد، عربجه] تاخیل آلیب ساتان.

علاقه..əlaqə [آد، عربجه] ایلگی، باغلیلیق(فا: ~) attachment

علاقه جنبان..əlaqə cunban [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

علاقه دار..əlaqədar [صفت] ایلگی‌لی، باغلی‌لیغی اوْلان.

علامات..əlamat [آد] علامت‌لر (فا: علامت ها). marks

علامت..əlamt [آد، عربجه] بیلرتی، ایز، ایم، نیشان، اشارت (فا: ~).

علامت اختصاری..əlamti ixtisari [آد] قیسسا بلیرتی (فا: ~). symbol

علّامه..əllamə [صفت، عربجه] درین‌بیلگی‌سی‌اوْلان، بیلمن (فا: ~).

علّامه طباطبایی..əllamə təbatəbai [اؤزل‌آد] (ش ۱۲۸۱-۱۳۶۰)تبریزلیدیر، تبریز و نجفده درس‌لرین بیتیریب، اجتهاد مقامینا یئتیردی، تفسیر المیزان، اصول فلسفه اوْنون معروف کتابلاریندان‌دیری.

علّامه‌لیک..əllaməlik [آد، عربجه] علّامه اوْلما، بیلیجی‌لیک.

علاوه..əlavə [صفت، عربجه] بیر شئیین آرتیغی، اوّسته‌لیک (فا: ~).

علایی..əlai [اؤزل‌آد] گنبد ده کند آدی.

علّت..illət [آد، عربجه] ندن، سبب (فا: ~).

علّت‌ومعلول..illətu məlul [آد] ندن و اتگی (فا: ~). cause and effect

علَف..ələf [آد] اوْت (فا: ~).

علَفیات..ələfiat [آد] اوْت دان دوزلمیش داوا درمان (فا: ~).

علَم..ələm [آد، عربجه] بایراق، پرچم (فا: ~).

علَم..ələm [اؤزل‌آد] بوُکان، ماهنشان و آستانادا کند و زنجاندا داغ آدی.

علِم..elm [آد، عربجه] عیلیم ilim: بیلیم (فا: ~).

عُلَما..üləma [ع، عالم چوْ] بیلگین‌لر، بیلمن‌لر (فا: ~).

عَلَمدار..ələmdar [ع+فا] بایراقچی، اوْندر (فا: ~). ۲- (اؤزل‌آد) خیاو، ملایر و مرند ده داغ آدی. ۳- جوُلفانین گونئی اینده وگرگر شهرینه یاپیشقلی شهر آدی، بوُ شهرین آدی گرگر'له بیرلیکده هادی شهر آدینا دَییشیلیبدیر.

علمی..elmi [آد، عربجه] بیلیمسل (فا: ~).

علَناً..ələnən [آد، عربجه] آچیقدان آچیغا، هرکسین گؤزو اؤنونده، گیزلتمه‌دن، آچیقجا (فا: ~).

علنی..ələni [صفت، عربجه] آچیق، اوْرتادا (فا: ~). open

علنیت..ələniət [آد، عربجه] آچیقلیق، آچیق اوْلما وضعیتی (فا: ~).

علوفه..ulufə [آد، عربجه] اوْت علف (فا: ~).

عُلوم..ulum [آد، عربجه] علم‌لر، بیلیم‌لر. (فا: ~) sciences

عُلوی..olvi [صفت، عربجه] یوکسک، اوجا، قوتسال (فا: ~) .

عُلویت..oloviət [آد، عربجه] یوکسکلیک، اوجالیق (فا: ~).

علی..əli [آد، عربجه] یوکسک‌مرتبه‌لی، بؤیوک، شیعه‌لرین ایلک امامی‌نین آدی (فا: ~).

عِلّی..illi [صفت، عربجه] ندن سل (فا: ~).

علی-..-əli [اؤزل‌آد] تک ویا ترکیبی حالدا یئر آدی اوْلاراق ایشله-نیر، باخ: یئرآدلاری (ان آزی ۱۲۰ آد سایماق اوْلار).

علی‌آباد..əli abad [اؤزل‌آد] گُلستان اوُستانی شهرلریندن اولاراق ش۱۳۸۵ده گنل‌لیکده ۱۲٦۰۰۰ نفر و شهر اولاراق ٤۷۰۰۰ نفر نفوسا صاحبدیر، بوُ شهرده چوْخلو توْرک و توْرکمن یاشماقدادیر.

علی‌آقا کوْرچایلی..əliağa kürçaylı [یازار]م۱۹۲۸ده کوْر چایی‌نین کناریندا کورقاراقاشلی کندینده آنادان اولموشدور، و چوخلو شعر و ماهنی شعری دئمیشدیر.

علی‌آقا واحد..əliağa vahid [یازار](ه۱۳۸۵-۱۳۱۲)م۱۸۹۵ده باکی ماحالی ماساچیر کندینده آنادان اوْلوب، چوخ گؤزل و درین معنالی تورکجه دیوان بوراخمیشدیر، علی‌آقاواحدین چاغداشلاری اونا فُضولی یادگاری دئمیشلر، شعرلریندن اؤرنک: " سئوگیلیم عشق اولماسا وارلیق بوتون افسانه دیر، عشقدن محروم اولان اینسانلیغا

بیگانه‌دیر[۱۱۷]." باخ: غزل.

عُلیاحضرت..ülyahəzrət [آد] شاه خانیمی و قیزلارینا وئریلن بیر عنوان (فا: ~). her majesty

علی‌اکبر غافل..əli əkbər ğafil [اؤزل‌آد](ه۱۳۰۹-۱۲۳۳)شاماخی-شاعریدیر[۱۱۷].

علی‌الحساب..ələlhesab [آد] اؤنجه‌لیک، اؤن اؤدمه (فا: ~). in part payment

علی‌الخُصوص..ələlxusus [آد، عربجه] اؤزل‌لیکله، انچوخ(فا: ~) in particular

علی‌الدوام..ələddəvam [ظرف] سوره‌رک (فا: ~). all the time

علی‌السوَیه..ələssəviə [ظرف] برابر، ائشیت (فا: ~). equally

علی‌الطلوع..ələttulu [ظرف] گون دوغاراق (فا: ~). at dawn

علی‌الظاهر..ələzzahir [ظرف] ظاهرا، آچیقجاسی (فا: ~). appearance

علی‌اللاهی..əliəllahı [آد، عربجه] مسلمان طریقت‌لرینده بیری (فا: ~).

عَلیان..əlyan [اؤزل‌آد] آلیان: سوُلدوز دا کند آدی.

علی‌اَیّحال..əlaəyyuhal [ظ، عربجه] ایندی،بوجورلو کله (فا: ~). yet

علی‌بایراملی..əli bayramlı [اؤزل‌آد] قوزئی آذربایجان‌شهریدیر.

علی‌بابالو..əli babalu [اؤزل‌آد] شاهسون ائلی بوْیلاریندان[۳، ۱۰۸].

علی‌بگلی..əli bəgyli [اؤزل‌آد] توْووزْ‌دا کند آدی[۲٤۰].

علّیت..illiət [آد، عربجه] ندن سل‌لیک (فا: ~). causality

علی‌توده..əlitudə [یازار](دوْغوم: م۱۹۲٤)اردبیللی یازاردیر.

علیرضاحضرتی-ناعمی..əliriza həzrəti-naimi [اؤزل‌آد] ش۱۳۵٦دا سراسکند-باردآغاجی کندینده آنادان اوْلوب، توْرکجه شعر و نوحه-لر دئییبدیر[٦٤].

علی‌بگ‌حسین‌زاده..əlibəy hüsenzadə [آد] بؤیوک تورک بیلگینی چوْخ دَیرلی ایشلرین و خدمت لری‌نین یانیندا فیوضات وفیوضاتچی‌لار درگی‌سینی یاییلاماقلا آذربایجان ادبیاتیندا بؤیوک ایز بوراخمیشدیر، بو درگی ۱۹۰٦ نوامبردان ۱۹۰۷ اکتبرا قدر ۳۲

نُمره چیخمیشدیر.

علی‌بگ‌قالاسی..əlibəy qalası [اؤزل‌آد] قاراداغ قالالریندادیر.

علی‌خلیل‌اوْغلو..əly xəliloğlu [یازار] هـ۷جی عصرده علی‌خوارزمی نین یوسف زلیخاسینا بنزر بیر روایتی شعره چکیبدیر، یوسف‌زلیخا اثرینین شعریت اؤزللیکلری یوْکسک اوْلاراق هجا وزننده سؤیله نیبدیر "بیرسؤزه باشلیالوم.اوّلین آللاه دئیو.هم عنایت ائده اوْل. فضل بسم‌الله‌دئیو." [٦۸].

علی‌خوارزمی..əli xarəzmi [یازار] بوُشاعر م۱۲۳۳ده "قصه‌یوسف" اثرینی یازیبدیر، آذربایجان‌دیلچی‌وتاریخچی‌لری بوُاثری آذربایجان توْرکجه سینه منسوب بیلیرلر، البته تاتار و توْرکمن دیلی اوُزمانلاریدا اوْ دیللره عاید اوْلماسینی ساووُنورلار[۲۸، ٦۸].

علی‌رحمانی-درویش..əli rəhmani-dərviş [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

علیرضانوری‌پشتگل..əliriza nuri poştgöl [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

علیرضاصرّافی..sərrafi əliriza [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديـر[۳].

علی‌رضایی..əli rizai [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

علی‌رَغم..əlarəğm [ظ، عربجه] بونون ترسینه،ترسینه اولاراق (فا: ~).

علیشاه..əlişə [یازار] خواجه علیشاه ابن بکرین اوغلو هـ٦٤٤ ده تبریزده مهادمعین محله‌سینده دونیایا گلیب و ۲۵ یاشینا قدر همان محلده حامامدا دللاک‌لیق ائدیردی، سونرالار زرگر توکانی آچاراق و ایشی بؤیوده‌رک اولجایتونون دربارینا یول تاپیر و وزارته یئتیریر، اولجایتونون اؤلوموندن سونرا ابوسعیدین خاقانلیق زامانی یئنه وزارت ده قالیر و بوایلده ارکی دوزلتمک‌له بؤیوک بیلیم و فرهنگی مجموعه بانی‌سی اولور، علیشاه هـ۷۲۳ ده وفات ائدیر، باخ: تبریز.

علیشاه‌عوض..əlişahəvəz [اؤزل‌آد] تهران یاخینلیغیندا بیر توّرک شهری.--علیشاه‌عوض بؤلگه‌سینده توّرک کندلری: آدران/ آدیْران (۱۷ک‌گ *۱۲۰۰/ ی‌تو)، ابراهیم‌آباد(۲ک‌گ‌د *۱۷۰/ ی‌تو)، اسماعیل آباد (۲۲ک‌گ‌د *۱۲۰/ ی‌تو)، امامزاده باقر (۳۰ک‌گ‌د *۱۲۰)، انجم آباد (۱۳ک‌گ‌د *٥٦۰/ ی‌تو)، اوُرین (۱۷ک‌گ *۱٦۰/ ی‌تو)، بَکه(۱۰ک‌گ‌د *۲۹۰/ ی‌تو)، پیغمبر (۱٤ک‌گ *۱٦۰/ ی‌تو)، حسن آباد (۷ک‌گ *٦۰)، حسین آباد یئنگیجه (۱٤ک‌گ *۱۳۰/ ی‌تو)، حصار زیرک (۳ک‌گ *۳۰۰/ ی‌تو)، حصارساتی(۱٤ک‌گ‌د *٤۲۰/ ی‌تو)، حصار شالپوش (۱۱ک‌گ‌د*٦۰)، حصارچوپان (۲٤ک‌گ‌د *۲۱۰/ ی‌تو)، حصارمهتر (۱٦ک‌گ *۲٥۰/ ی‌تو)، خیرآباد (۲۱ک‌گ‌د *۱٥۰/ ی‌تو)، ده شاه (علیا و سفلی) (۱٥-۱۱ک‌گ‌د *۳۸۰/ ی‌تو)، دهَک (۱۷ک‌ب *۱۳۰/ ی‌تو)، دینارآباد (۳ک‌گ‌د *۱٦۰/ ی‌تو)، رازمره (۱۱ک‌گ *۷۰/ ی‌تو)، رُباط کریم (۲٤ک‌گ *۲٥۷۰/ ی‌تو)، رنگرز (۱۲ک‌گ‌د *۱۰۰۰/ ی‌تو)، سلطان‌آباد (۲٤ک‌گ‌د *٤٦۰/ ی‌تو)، سلیمان آباد (۲۲ک‌ب *۱۱۰/ ی‌تو)، سیغیرچین (۱۱ک‌گ‌د *۳٥۰/ ی‌تو)، شش امیریه (۲۷ک‌ب *۲۳۰/ ی‌تو)، شهسواری (۱۱ ک‌گ *۲۷۰/ ی‌تو)، شهنام (۱۲ک‌ق‌ب *۲۰۰/ ی‌تو)، علی‌آباد (۱۰ک‌گ *۲۳۰/ ی‌تو)، فردوس (٥ک‌گ *۷٦۰/ ی‌تو)، قالاحسن خان (۸ک‌ق‌د *۸۷۰/ ی‌تو)، قبچاق (۱۲ک‌ب *۱۱۰/ ی‌تو)، قجرآباد (۷ک‌گ‌د *۳٥۰/ ی‌تو)، قجرخالصه(۱٥ک‌گ‌د *۱۳۰ / ی‌تو)، قارا-تپه (۳ک‌د*۱۰۰/ ی‌تو)، قندشاه (۱۲ک‌گ‌د *۱۷۰/ ی‌تو)، قوْشاقیشلاق (٦ک‌ب *۹۰/ ی‌تو)، قوُشچو (۵۱ک‌ب *۹۰/ ی‌تو)، قیشلاق ازیک (۲۰ک‌گ‌د *۱۰نفر)، کاظم آباد امیر حشمت (۱٥ک‌گ *۷۰/ ی‌تو)، کبودین (۱۱ک‌گ‌د *۲٥۰/ ی‌تو)، کرشته یاخین‌لیغیندا، نفوس *۱۸۰۰/ ی‌تو)، کله (۲٤ک‌گ‌د *۱۳۰/ ی‌تو)، کوّردامیر (٤ک‌گ‌د *۸۸۰/ ی‌تو)، کوّردزاز (۳ک‌گ‌د *٤۹۰)، کهنز (۳ک*۳٥۰/ ی‌تو)، لم آباد (۷ک‌ب *۲۳۰/ ی‌تو)، محمودآباد (۱٤ک‌گ *۳۱۰/ ی‌تو)، مزرعه سلیمانبگی (۱۲ک‌گ‌د *۱۷۰/ ی‌تو)، ملارد(٦ک‌ب*۹۷۰/ ی‌تو)، منجیل آباد (۱٤ک‌گ*۸۹۰)، مهرآزین (۸ک‌گ‌د *۱۹۰/ ی‌تو)، مهرچین (۹ک‌گ‌د *۲۳۰/ ی‌تو)، میمون آباد (۳٦ک‌گ‌د *۳۸۰/ ی‌تو)، وجه‌آباد (۱۸ک‌گ‌د *٥۷۰/ ی‌تو)، ورامینک (۱۰ک‌د *۱۲۰/ ی‌تو)، ویره (۷ک‌گ *۲٥۰/ ی‌تو)، همدانک (۱۸ک‌گ‌د *٦۰/ ی‌تو)، یئنگیجه (۱٤ک‌گ *۹۰/ ی‌تو)

علی‌شُجاع..əli şuca [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

علیشیرنوایی..əlişir nəvai [آد، یا] باخ: امیرعلیشیرنوایی.

علی‌صدری..əli sədri [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

علی‌فطرت..əli fitrət [یازار] گ۱۲٦۹دا تبریزده آنادان اولوب "بوم وبلبل، دیوان فطرت" کتابلاری یازه قالیبدیر.

علی‌قنبری..əli qənbəri [اؤزل‌آد] ش۱۳۳۸ده چاراوْیماق- قیْرخ بوُلاق کندینده آنادان اولوبدور، توّرکجه شعرلری واردیر[٦٤].

علی‌قوُردلو..əliqurdlu [اؤزل‌آد] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین لک بؤلوگونه باغلی بیر توّرک طایفاسی[۹۸].

علی‌قوُشچو..əliquşçu [یازار] بؤیوک عالیم اولاراق نئچه یوّزیل اؤنجه آی کوره سینین شکیللری حاققیندا و بوگونکو بیلگی‌لرله اویقون اولان دیرلی کتاب یازیبدیر، علی‌قوُشچو اؤنجه‌لر اولوغ بگین قوُش بئجه‌رندایدی و سوْنرالار ذکی اولدوغو اوّچون مقامی آرتاراق گؤی-بیلیمجی مقامینا چاتدی[۱۲].

علی‌قیشلاقلی..əli qışlaqlı [اؤزل‌آد] اوُرمولو چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

علیک السلام..əleykəssəlam [ع، با] سلام اولسون، سلام وئرمه جوابی (فا: ~).

علی‌کریم..əlikərim [یازار] (کریموف علی پاشا اوْغلو): م۱۹۳۱ده گؤیچای شهرینده آنادان اولوب و ۱۹۲٦دا وفات ائدیبدیر، کتابلاریندان: "ایکی سئوگی، اوّچونجو آتلی".

علیل..əlil [آد، عربجه] سقَط، چولاق، خسته‌لیک‌لی (فا: ~). sickly

علی‌مشکینی..əli mişkini [اؤزل‌آد] آذربایجانین چاغداش یازارلاریندانديـر[۳].

علی‌موسی‌زاده–ثاقب..əli musazadə-saqib [اؤزل‌آد] مراغالی چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

علی‌میسیو..əli misiyo [اؤزل‌آد] آذربایجانین تایسیز کیشی‌لریندن و مشروطیت انقلابی‌نین بؤیوک باشچی‌سی اولان علی میسیو ۱۲٤۵

گؤنش ایلینده تبریزده آنادان اولدو، علی میسیو اوچ اوغلونو انقلاب یولوندا فدا ائتدی، بوُ شخص انقلابین بایراقچی‌لاریندان اولاراق ماهر تئوریسین کیمی تانینیردی، و تبریزده غیبی مرکزی‌نین باشیندا یئر آلاراق ایرانین سوسیال‌دموکرات تشکیلاتی‌نی قوردو، بوُانقلابچی پهلویچی شوونیستلر واسطه‌سیله مسموم اولاراق شهید اولدو.

علی‌نشانی..əli nişani [اؤزل‌آد] قازاخلی چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

علی‌نظمی..əli nəzmi [یازار] (ش ۱۲۵۵-۱۳۲۵) گنجه‌نین سراب کندینده آنادان اولموش، مختلف درگی‌لرده مقاله و شعر یازیبدیر.

علی‌ولیئف..əli vəliyef [یازار] م۱۹۰۳ده آغدو (ایندی ارمنستان جمهوریه تینده) بیر یوخسول عایله‌ده دونیایا گلدی، بوکندین اهالی‌سی ۱۹۰۵، و ۱۹۸۱ ده داشناق‌لارین هجوموندا بؤیوک رشادت گؤسترمیشلر، علی ولیئف چوخلو حیکایه‌لر و اثرلر یارادیبدیر.

علیه..əleyh [آد، عربجه] قارشی، قارشیت، ضد (فا: ~). hpon him

علیه..əliə [اؤزل‌آد] اَلیه: اوُرمیه ده کند آدی.

علی‌هذا..əlahaza [ظ، عربجه] بوُ اؤزدن، بوُندن‌له (فا: ~).

علی‌یئکانلی..əli yekanlı [اؤزل‌آد] مرندلی چاغداش شاعردیر[۱۵٦].

عماد..imad [آد، عربجه] داياق، دایاناق یئری (فا: ~).

عماد..imad [اؤزل‌آد] خوی دا کند و داغ آدی.

عمارت..imarət [آد، عربجه] ۱-بؤیوک تیکینتی، سارای. buildings ۲-بایندیرلیق (فا: ~).

عمارت..imarət [اؤزل‌آد] قوچان دا کند آدی.

عمارت ملای انار..imarət mulay ənar [اؤزل‌آد] کازرون-کنارتخته دا کند آدی.

عمارتلو..imarətli [اؤزل‌آد] گئرمی خیاو دا کند آدی.

عُمّال..ümmal [آد] عامیللر، ایشچی‌لر، گؤرولیلر، بیرینین ایشله ین‌لری (فا: ~). agents

عَمّامه..əmmamə [آد، عربجه] مالالارین باشلارینا ساردیقلاری پارچا (فا: ~).

عُمّان..ümman [آد، عربجه] آنادنیز، اوقیانوس (فا: ~).

عمان..əman [اؤزل‌آد] آمان: رزن ده کند آدی.

عم‌اوغلو..əmoğlu [آد] بیرینین‌عمی‌سینین اوغلو (فا: پسر عمو). cousin

عمد..əmd [آد] قصد، نیت (فا: ~). intention

عمداً..əmdən [ظرف] قصدا (فا: ~). intentionally

عُمده..ümdə [صفت، عربجه] باشیلجا، گنل لیکله (فا: ~). chief

عمده التجار..ümdətüttüccar [آد] توپدان ساتیجی (فا: ~). chief merchant

عمده‌ساتیجی..ümdə satıcı [آد] توپدان‌ساتیجی wholesaler

عُمرر..omr [آد، عربجه] باخ: عؤمور.

عمرآباد..ömərabad [اؤزل‌آد] رزن و اوُرمیه ده کند آدی.

عُمران..ümran [آد، عربجه] بایندیرلیق، آبادانلیق.

عُمران‌موُسایوُف..omran musayof [یازار] م۱۹۱٤ده باکی‌دا آنادان-اولموشدرو، و بیر سیرا حیکایه، اوشاق حیکایه‌سی و کتاب یازمیشدیر: "گل یاز، حیات یوللاریندا، ساحیل کوچه سینده".

عُمره..ömrə [آد، عربجه] بالاجا حجّ، تمتّع حجّ‌یندن کیچیک و قیسا حجّ (فا: ~).

عم‌قیزی..əmqızı [آد] بیرینین عمی‌سینین قیزی (فا: دخترعمو). cousin

عمل..əməl [آد، عربجه] ایش، ائتگی، فعل (فا: ~).

عمل اوتاغی..əməl otağı [آد] جراحی عملیات اولونان اوتاق (فا: اتاق عمل). operating room

عمله..əmələ [آد، عربجه] امکجی، ایشچی، فهله (فا: ~).

عمله..əmələ [اؤزل‌آد] قاراداغ قاراچورلو طایفاسینا باغلی اوباآدی[۳، ۱۰۸].

عمله جات..əmələcat [ع، عمله، چو] ایشچی‌لر (فا: عمله ها).

عملی..əməli [آد، عربجه] ایشه‌دایانان و ایش‌ایله‌ایلگی‌لی، پراتیک، ایشجه الوئریشلی، اجرایی، اویقولامالی، تطبیقی (فا: ، کاربردی).

عملیات..əməliyat [آد] اوُیقولامالار (فا: ~). operations

عمواوغلو..əmuoğlu [اؤزل‌آد] هشتَری ده کند آدی.

عمود..əmud [صفت، عربجه] دیک، دیکئی (فا: ~).

عمودقالخان..əmudqalxan [آد، فا+تو] بیر ساواش سلاحی (فا: عمود و سپر).

عمودی..əmudi [صفت، عربجه] دیکینه، دیکئی‌لی، دیکئی‌سل (فا: ~).

عُموم..umum [آد، عربجه] بؤتون، توم، کامو، هامی، گنل لیکله (فا: ~).

عُموماً..umumən [ظ، ع] عامّ حالدا، گنل لیکله (فا: ~).

عُمومی..umumi [صفت، عربجه] گنل، هامی یا عاید اولان (فا: ~).

عُمومیت..umumiət [آد، عربجه] عمومو نظرده توتاراق، گنل‌لیک (فا: publicness ~).

عؤمور..ömür [آد، عربجه "عمْر"] اینسان، حئیوان ویا بیتگی‌نین دوْغو-شوندان اؤلومونه قدَر اوْلان دؤوره سی، حیات، یاشام.

عؤمورسیقورتاسی..ömür siqortası [آد] عؤمور بیمه‌سی (فا: بیمه عمر). life insurance

عؤموریوْلداشی..ömür yoldaşı [آد] آرواد، ائش، زوْجه، حیات یوْلداشی، یاشام یوْلداشی.

عؤمروندە..ömründə [ظرف] عؤمورونده: هئچ‌واخت‌معناسیندا "عؤمرونده بوُرا گلمه‌یب"

عمّه..əmmə [آد، عربجه] بی بی (فا: ~). (paternal) aunt {اممک و ماما سؤزلری ایله ایلگی‌لی اولمالیدیر}.

عمّه اوْغلو..əmmə oğlu [آد] عمه‌نین اوغلو (فا: پسرعمه). cousin

عمی..əmi [آد، عربجه] بابانین قارداشی، یاشلی آغایا سایقی اوْچون سسلنمه سؤزو (فا: ~).

عمی آروادی..əmi arvadı [آد] عم‌آروادی، عمی خانیمی: بیرینین عمی‌سینین خانیمی (فا: زن عمو). wife of one's paternal uncle

عمی اوْغلو..əmi oğlu [آد] عمی نین اوْغلو (فا: پسرعمو). cousin

عمی‌خانزی..əmixanzı [اؤزل‌آد] ماکی دا کند آدی.

عمی قیزی..əmi qızı [آد] عم قیزی (فا: عم قزی).

عمی کندی..əmi kəndi [اؤزل‌آد] قئیدار دا کند آدی.

عمی نوه سی..əmi nəvəsi [آد] عمی‌نین اوْغلو ویا قیزینین اوُشاغی.

عمید..əmid [آد، عربجه] بؤیوک، باشچی (فا: ~).

عمیدآباد..əmidabad [اؤزل‌آد] ابهر ده کند آدی.

عمیق..əmiq [آد، عربجه] درین (فا: ~).

عنّاب..ənnab [ع، آ، بیتگی] چاناق یاپراقلی‌لاردان، ایکی چنک لیلردن، برک چودکلی، ایری زیتون بؤیوکلوغونده وگؤزده میوه‌سی یئتیشن بیر آغاج، چیغده، چییده (فا: ~).

عنّاب سوولار..ənnabsovlar [آد، بیتگی] تاج یاپراقلی، ایکی چنک‌لی بیر بیتگی فامیلی (فا: تیره عناب). rhamnaceae

عنّابلو..ənnablu [اؤزل‌آد] کلئیبر ده کند آدی.

عنّابی..ənnabi [آد، عربجه] عنّاب رنگینده.

عنّابی‌رقصی..ənnabi rəqsi [آد، عربجه] باخ: اینانابی.

عناد..inad [آد، عربجه] ترسلیک، باش قالدیرما، لج ائله‌مه (فا: ~). contumacy

عنادچی..inadçı [آد، عربجه] ترسلیک ائدن، لج ائدن (فا: لج‌باز).

عناصر..ənasür [آد، عربجه] عُنصرلار، اؤیه‌لر (فا: ~). elements

عنانت..ənanət [آد، عربجه] جنسل گوجسوز لوق (فا: ~).

عنایت..inayət [آد، عربجه] مرحمت، یاخشیلیق، التفات (فا: ~).

عنب..ənəb [آد، عربجه] اوزوم (فا: انگور). grapes

عنبر..ənbər [آد، عربجه] عنبر بالیغیندان چیخاریلان و گؤزل قوْخولو وکول رنگینده بیر مادّه (فا: ~). ambergirs

عنبرآباد..ənbərabad [اؤزل‌آد] سبزوار-صفی آباد دا کند آدی.

عنبرآغاجی..ənbərağacı [آد، بیتگی] باقلاگیللردن نئچه ایللیک بیر جنس، چیچک‌لری ساری یا آغ و یاپراقلاری آقاسیا یاپراغی کیمی بیر بزک بیتگی‌سی(فا: نوعی گیاه‌زینتی) mimoza geum urbanum

عنبران..ənbəran [اؤزل‌آد] آستارا و اردبیل ده کند آدی.

عنبراوْغلو..ənbəroğlu [یازار] ١٤ جو یوْزیلده یاشامیش وشکی مسجیدینده ال یازمالاری تاپیلیب[۱۱۷].

عنبربالیغی..ənbərbalığı [آد، دیرگی] بالیناگیللردن ۲۵ m بوْیدا باشی بؤیوک، ییرتیجی، آدا بالیغی (فا: نوعی ماهی). catodon macrocephalus

عنبرگوْلو..ənbərgülü [آد، بیتگی] عنبر چیچگی، عنبر آغاجی‌نین آلتین ساری‌لی و قوخولو گولو (فا: گل عنبره).

عنبرلو..ənbərli [اؤزل‌آد] اَنبَرلی: اهر ده کند آدی.

عنتر..ənter [آد، عربجه] بیر نوع مئیمون (فا: ~).

عنترکندی..ənter kəndi [اؤزل‌آد] رؤستم کندی:ماکی دا کند آدی.

عندالحاجت..indəlhacət [ظرف] گره ییرسه (فا: ~). in time of need

عندالرؤیت..indərröyət [ظرف] گؤروندوکده (فا: ~). at sight

عندالضرورت..indəzzərurət [ظرف] گره ییرسه(فا: ~). when (if) necessary

عِندالفرصت..indəlfürsət [ظرف] قاباغاگلیرسه، اله گلیرسه(فا: ~). at leisure

عندالزوم..indəlluzum [ظرف] لازیم اولدوقجا، گره ییرسه (فا: ~). if need

عندالمطالبه..indalmütalibə [ظرف] ایسته‌نیلیرسه، ایسته‌دیکده(فا: ~) on demad

عندلیب..əndəlib [آد، ع، یالنیز دیوان ادبیاتیندا ایشله نیبدیر] بولبول (فا: ~). ۲-عندلیب‌اورمَوی (یازار) (گونش ۱۲۹۰-۱۲۳۰)میرزا لطفعلی عندلیب اورمیه‌لی شاعردیر[۱۱۷].

عندلیب‌قاراجاداغلی..qaracadağlı əndəlib [یازار] هـ ق۱۳جو یوْزیلده اهرده آنادان اوْلوب وتبریزده وایرواندا یاشامیشدیر وچوخلو قوشمالار نظیره‌لر و شعرلر یازیبدیر[۱۱۷].

عندلیبی..ləbilibdən [یازار] ابومحمدعندلیبی (م۱۱۷۷۰-۱۷۱۰) توّرکمن شاعرلریندن اثرلرینی شعر و نثر شکلینده یازمیشدیر.

عُنصر..ünsür [آد، عربجه] اؤیه، ایلکه، ائلئمان (فا: ~). element

عنعنه وی..ənənəvi [آد، عربجه] گله نک سل (فا: ~).

عنعنه..ənənə [آد، عربجه] گله نک (فا: ~).

عنفوان..ünfüvan [ظ، عربجه] باشلانقیجدا، گنجلیگین ایلک چاغلاریندا (فا: ~).

عنقا..ənqa [آد، عربجه] عنقا قوشو، اساطیره گؤره قاف (ائلبورس) داغیندا بیر ایری قوش آدی، افسانه وی بیرقوش آدی (فا: سیمرغ هما). the osprey

عنقریب..ənqərib [ظ، ع] تئزلیکجه، لاپ یاخیندا، یاخین زاماندا (فا: ~). presently

عنکبوت..ənkəbut [آد، عربجه] هؤرومجک (فا: ~).

عُنوان..ünvan [آد، عربجه] باشلیق، باش یازی (فا: ~). title

عوْدَت..odət [آد، عربجه] قایتارما، دؤنوش (فا: ~).

عوْرَت..ovrət [آد، باخ: آرواد] زوجه، آرواد، قادین (فا: ~).

عوْن ابن علی بُقعه سی..ovn ibni əli buqəsu [اؤزلآد] باخ: تبریز.

عوُد..ud [آد، عربجه] یاخین شرقده سیملی موُسیقی آلتی‌نین آدی.

عوُر..ur [آد، عربجه] اعور جمع اولاراق بیر گؤزلو معناسیندادیر فارسجادا لوّت معناسیندا ایشله‌نیر (ف: لخت و عور).

عوْذور..üzür [آد، عربجه] باغیشلانماسی‌نی خواهش ائتمه (فا: عذر).

عوْذورلو..üzürlü [آد، عربجه] سبب‌لی، فیزیکی چتینلیگی اوْلان کیمسه (فا: عذر دار، معلول).

عَوارض..əvariz [آد] وئرگی‌لر، اؤده‌مه‌لر (فا: ~). charged

عَواطف..əvatif [آد] عاطفه‌لر، مرحمتلر (فا: ~). sentiments

عَواقب..əvaqib [آد] سوْنوچلار (فا: ~). results

عَوالم..əvalim [آد] عالَملر (فا: ~). worlds

عَوام..əvam [آد، عربجه] قارایاخا آداملا، عادی اینسان‌لار، خالقین آشاغی طبقه‌سی (فا: ~). common

عَوام النّاس..əvamunnas [آد] عوام، قارایاخالار.

عَوام پسند..əvam pəsənd [آد] عوامجا، خالقجا (فا: عوام پسند). popular

عَوامل..əvamil [آد، عربجه] عامل‌لر، ایش‌له ینلر.

عودآغاج..udağac [اؤزلآد] رزن ده کند آدی.

عودآغاجی..udağacı [آد، بیتگی] شرق آسیا اؤلکه‌لرینده یئتشن، یاز قیش یاپراقلی، آرمودجا میوه‌سی اوْلان، آغاجی یاندیغیندا خوْش قوخو وئردیغی اوچون دینسل تؤرن‌لرده و تاپیناق‌لاردا یاندیریلان بیرآغاج، دوُل آپتال اوْتوگیللردن (فا: عود، تاج الملوک). aquillaria agollochia

عوَض..əvəz [آد، عربجه] بدل، دَییشیک (فا: ~). ۲-عَوض۲ (آد) اینسان‌آدی (فا: ~) {بو کلمه‌نین عربجه دئییلمه‌سینه رغما تورکجه آیواز› ائیوز کلمه سیندن آلینماسی سانیلیر، و معناجا آیسان دئمکدیر[۱۰۵]، باخ: آیاز}.

عوض احمدی-سارسیلماز..əhmədi-sarsılmaz [اؤزلآد] əvəz قوشاچایلی‌چاغداش شاعردیر.

عوضلیک..əvəzlik [آد] ضمیر، آدیل.

عَوضینده..əvəzində [ض] قارشی‌لیغیندا (فا: به ازاء). lieu

عهد..əhd [آد، عربجه] آند، یمین (فا: ~).

عهد ائتمک..əhd etmək [تاثیرلی ائیلم] یمین ائتمک، سؤز وئرمک (فا: عهد کردن).

عهدِ جدید..əhədi cədid [آد، عربجه] ح عیسی دان سوْنراکی قوتسال کتابلار، انجیل (فا: ~).

عهدِ عتیق..əhədi ətiq [آد، عربجه] ح عیسی دان اؤنجه کی قوتسال کتابلار، تورات (فا: ~).

عَهدوپیمان..əhdupeyman [آد] آنلاشما، ایلقار (فا: ~) Promise, agreement

عُهده..öhdə [آد، عربجه] بیرینین اؤزه‌رینه‌دوشدوغو ایش، گؤرَو (فا: ~).

عیادت..iyadət [آد، عربجه] خسته‌نین گؤروشونه گئتمه (فا: ~).

عیار..əyar [آد، عربجه] قیزیل ویا گوموش کیمی شئی‌لرین خالیص‌لیک درجه‌سی (فا: ~).

عیّار..əyyar [صفت، عربجه] دوْلاندیریجی، فیریلداقچی، کلک باز (فا: ~). impostor

عیّاش..əyyaş [آد، عربجه] واختی‌نی سرخوشلوقلا گئچیرن، ایچکی دؤشگؤنو (فا: ~). bon vivant

عیال..əyal [آد، عربجه] قاری، ائش (فا: ~).

عیان..əyan [آد، عربجه] بللی، آچیق (فا: ~). clear

عیان داغی..əyan dağı [اؤزلآد] باخ: سالماس.

عیب..eyb [آد، عربجه] اوْتانیلاجاق‌حال، ایراد، نُقصان (فا: ~). defect

عیبه‌جر..eybəcər [صفت] ۱-نقصانلی، چیرکین، کیفیر. ۲-بیچیم‌سیز، یؤندم‌سیز، ایرنج، چوخ پیس (فا: ناقص اندام).

عید..eyd [صفت، عربجه] بایرام، شنلیک، شادلیق گؤنو (فا: ~).

عیدعلی..idəli [اؤزلآد] ایده‌لی:میانا دا داغ آدی.

عیسالی..isalı [اؤزلآد] بیرشاهسون ائلی؛ گده‌بگ و اوُرمیه‌ده کندآدی.

عیسی..isa [اؤزل‌آد] عیسا: ماکی(~خان، ~گؤلو)، کوْمیجان(~آباد)، قئیدار (~بَگلو) دا کند آدی. پیرانشهر دا(~رش) داغ آدی.

عیسی‌نین دوْغومو..isanın doğumu [آد] حضرت عیسی‌نین آنادان اوْلان گونو (فا: تولد (ح) عیسی). **christs nativity**

عیش..eyş [آد، عربجه] کئیف ائتمه، سرخوش اوْلما (فا: ~).

عین..eyn [ع، آ] گؤز (فا: ~).

عیناً..eynən [ظ، ع] بوتون ایله، اوْلدوغو کیمی (فا: ~).

عَینَ‌الروم..eynərrum [اؤزل‌آد] سوُلدوز دا کند آدی.

عینک..eynək [آد، عربجه] گؤزلوک (فا: ~).

عینی..eyni [ظ، ع] تام بنزر، تایی، بنزَری (فا: ~) .

عینی دره سی..eyni dərəsi [اؤزل‌آد] هئینی‌دَره‌سی: کلئیبر ده چای آدی {باخ: ائینی}.

عینیت..eyniət [آد، عربجه] اوخشارلیق، بنزرلیک، اوْخشاریش، بنزه ییش، برابرلیک (فا: ~).

عیوب..üyb [آد، عربجه] عیب‌لر (فا: ~).

غ..ğ [حرف] تورک عرب الفباسی‌نین بیرمی ایکینجی و تورک لاتین الفباسی‌نین اوْنونجو حرفی، بو حرف سس‌سیز اوْلاراق کوْیلو و تیتره شیم‌لی حرف ساییلیر؛ اشاره اوْلونمالیدیر کی تورکجه‌ده غ حرفی‌ایله باشلانان کلمه دانیشیق دیلینده یوْخدور و ساده‌جه ادبیات آلانیندا ایشله‌نن آلینما کلمه‌لرده یازیلیر، بوُ بؤلومده بوجور کلمه‌لره اشاره اوْلاراق اوْنلارین عربجه یازیلیشینی پوْزماماق اوْچون اصلینده اوْلدوغو کیمی یازیلاجاق، آچیقدیر کی اوْخونوشدا "ق" حرفیله دئییله‌جک، البته یئری گلدیکجه دئییلیش طرزی لاتین حرفلرله گؤستَریله جک (فا: بیست و دومین حرف ترکی آذربایجانی).

غار..qar [آد، عربجه] زاغا (فا: ~).

غار..qar [اؤزل‌آد] تهران-ری دا کند آدی.

غارَت..qarət [آد، عربجه] چاپما، چاپاووُلو تالان‌ائتمه، سوْیما (فا: ~).

غازان..qazan [اؤزل‌آد] اوُرمیه ده کند آدی.دیواندره ده چای آدی.

غازی..qazı [باخ] قازی، مُجاهد.

غازیان دالقاقیرانی..qazyan dalqaqıranı [اؤزل‌آد] باخ: انزَلی.

غاصب..qasib [صفت، عربجه] غصب‌ائدن، اؤزگه‌نین‌مالینی‌اله-گئچیرن(فا: ~).

غافل..qafil [صفت، عربجه] دالقین کیمسه، بیلگی‌سیز (فا: ~).

غافل..qafil [یازار] علی اکبر غافل (۱۳۰۹-۱۲۳۳هـ ق): شاماخی دا آنادان اوْلوب وفضولی‌مکتبینده شعر دئییب.

غافلانه..qafilanə [صفت، عربجه] غافل جه سینه.

غافل‌لیک..qafillik [آد] غافل اوْلما.

غالب..qalib [آد، عربجه] غلبه ائدن، اوْستون اولان (فا: ~).

غالب‌آذربایجانی..qalib azərbaycani [یازار] هـ ۱۳جو یوْزیلده یاشایاراق توْرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[۱٤۱].

غالباً..qalibən [ظ، عربجه] گؤرؤنوشه‌گؤره، سانیلیرکی، آنلاشیلان (فا: ~). frequently

غالبه‌گوْل‌تکین..qalibə gültəkin [یازار] گونش ۱۳۵۰(م۱۹۷۱) ده نخجواندا آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

غالبیت..qalibiət [آد، عربجه] یئنمه، یئنگی، غالیب گلمه، اوُستون اوْلما. (فا: ~). predominace

غانات..qanat [آد] حکومت اورقانلاری اوْچون بئجه‌ریلن مال‌داوار[۸۲].

غانچی..qançı [آد] حکومت اورقانلاری اوْچون مال‌داوار بئجه‌رن[۸۲].

غاندیم..qandım [آد،تورکمنجه] قاراقوم چؤلونده چوْخ بیتن بیر بیتگی.

غایب..qayib [آد، عربجه] گؤرونمز، گؤرونمه‌ین، حاضر اوْلمایان.

غایت..qayət [آد، عربجه] سوْن درجه، نهایت، سونوندا (فا: ~). exterme limit

غایله..qaylə [آد، عربجه] قاریشیقلیق، قارقاشا (فا: ~). desturbace

غایه..qayə [آد، عربجه] یوکسک آماج، هدف (فا: ~).

غُبار..qubar [آد، عربجه] ۱-توْزتوپراق. ۲-کدر، قوُصّه (فا: ~).

غبطه..qibtə [آد، عربجه] بیرینین‌باشاری‌سینین‌حسرَتینی‌چکمه (فا: ~).

غجر..qəcər [آد] ۱-فالچی ۲-قاراچی[۸۲] {فارسجا، باخ: قاجار}.

غجرچی..qəcərçi [آد] یول‌گؤسته‌رن،قیلاووز[۸۲] {فارسجا،باخ:قاجار}.

غدّار..qəddar [صفت، عربجه] قدّار، ظالم.

غُدّه..qüddə [آد، عربجه] وزی، وز، توْمور (فا: ~).

غدیر..qədir [آد، عربجه] گؤلک، مکه‌نین یاخین‌لیغیندا یئر آدی.

غذا..qəza [باخ] قیدا، یئمک.

غراب..qərab [باخ] قوُراب.

غرامت..qəramət [آد] تضمینات، خسارت(فا: ~) imdemnity

غرایب..qəraib [باخ] قرایب.

غرب..qərb [آد، عربجه] باتی، گونشین باتدیغی یئر (فا: ~).

غرب‌تمّدنو-باتی اوُیقارلیغی..ğərb təməddünü-batı uyqarlığı [آد] غرب تمّدنو عمومی بیر مفهومدا یاخین چاغدا اله گلن بوتون تکنولوژیک و کولتورل و فرهنگی توسعه و گلیشمه‌لره دئییلیر، مسلما بو اتفاقلار بوتون اینسانلارین یاشایش‌ٔینین دوزلمه سینده بؤیوک رولو واردیر، البته غرب اؤلکه‌لرینده گئچیجی فاشیستی دؤنم‌لره باخمایاراق بو توسعه و پیشرفت‌لر توپلوم‌لارین یاشاییشینین یوکسلمه‌سینده بؤیوک نقشی واردیر، و بودا بیلیم و تکنولوژی‌نین ذاتیندا عدالت و یاشاییشی یوکسلتمه اؤزللیگی اولماغیندان قاپاناقلانیر، هرچند یاخین چاغدا بو پیشرفتلر چوغونلوقلا غرب اؤلکه لرینده وُجودا گلیب البته بو توسعه و گلیشمه‌نی اینسان لارین گئچمیشده کی چالیشمالارینی گؤز اؤنونه آلمادان تصوّر ائتمک اولماز نئجه‌کی سومر، یونان، چین و اسلامی دؤنمده تورک امپراتورلوقلاریندا بؤیوک بیلگینلرین رولو غرب اویقارلیغینا گیریش نقطه و مقدمه ساییلیر مسلّما بو نکته‌نی نظره آلمادان یانلیش و بوتون اینسانلارا و حتی غربی‌لیلره ضرر وئریجی‌مکتبلر و فاشیستی و ایْرقچی قروپلار دوزه‌له‌بیلیرکی بو باره ده چوخلو اؤرنکلره اشاره ائتمک اولار (باخ: شوالیه‌چیلیک)، هرحالدا بوتون اولوس لارین غرب اویقارلیغینا اؤز گتیرمه‌سی ایندیکی زامانین بؤیوک حرکتی ساییلیر، و اؤزللیکله کوْره‌سللشمک و ائورن سللشمک فقط بؤلگه‌سل فرهنگ، کولتور و اوره‌تیم سیستیملرینی یئنی تکنولوژیک ایلکه‌لره و اوصوللارا باغلاماقلا امکان پذیردیر و بونون قاچینیلماز اولدوغو بوْتوون بیلگینلر طرفیندن آچیقلانماقدادیر.

غُربا..qurəba [آد، عربجه] غریب‌لر (فا: ~).

غُربت..qurbət [آذ، عربجه] باخ: قوُربت (فا: ~).

غُربی آذربایجان کندیستانلاری..qərb azərbaycan kəndistanları [آذ، عربجه] غُربی آذربایجان کندیستانلاریندان بیر گؤرونتو:

غربیون..qərbiun [آذ، عربجه] غربی لیلر، باتی لیلار (فا: غربی ها).

غرَض..qərəz [آذ، عربجه] ۱-آماج، قصد. ۲-سؤزون قیاسی "القرض: سؤزون قیاسی" (فا: ~).

غرْق..qərq [آذ، عربجه] باتما، بوغولما، باتیرما (فا: ~).

غروب..qurub [آذ، عربجه] باتی، باتما، گؤن باتان (فا: ~).

غُرور..qurur [آذ، عربجه] ۱-اؤزونو بَینمه، کیبیرلنمه، منلیک. ۲-شرف، افتخار، اوْنور (فا: ~). pride

غُرّه..qurrə [آذ، عربجه] کیبر (فا: ~).

غریب..qərib [آذ، عربجه] ۱-کیمسه‌سیز، اؤزگه دؤشموش. ۲-یاد یئرده اوْلان و اؤزگه یئرده قالان، قریب (فا: ~).

غریب کندی..qərib kəndi [اؤزل‌آذ] اوُرمیه ده کند آدی.

غریبانه..qəribanə [ظرف] قریب کیمی (فا: ~).

غریبچیلیک..qəribçilik [آذ] قریب حالدا اوْلما (فا: غریبی).

غریبکلو..qəribəklu [اؤزل‌آذ] ساوه همدان شاهسئون ائلی‌نین آروخلو بؤلوگونه باغلی بیر توْرک طایفاسی[۹۸].

غریبه..qəribə [صفت، عربجه] ۱-گؤروْنمه میش، ائشیدیلمه میش. ۲-غریب (فا: ~). foreign

غریبی..qəribi [یازار] پروفئسور صدیق‌ین تلاشیله دیوانِ‌غریبی کتابی تاپیلیب و ادبیات عالمینه سونُولدو، کتابین یازاری غریبیِ تبریزی منتشه اوْغلو قئید اوْلونوبدور (هـ۱۰جو یوْزیل)، بعضی قاینا‌قلاردا اوْنو یوسف افندی یازمیشلار، "منیم یاریم‌داهی یار ایسترایمیش بؤیله بیلمزدیم. بیر اؤزگه عاشقِ زار ایسترایمیش بؤیله بیلمزدیم." ۱۱۷، ٦٨.

غریزه..qərizə [باخ] یارادیلیش (فا: ~). instinct

غریو..qəriv [آذ] فریاد (فا: ~). exclamation

غزا..qəza [آذ، عربجه] دین ساواشی، مسلمانلارین غیر مسلمانلارا قارشی ساواشی، جاهاد (فا: ~). war (against infidels)

غزال..qəzal [آذ، عربجه] جئیران (فا: ~).

غزان..qəzan [اؤزل‌آذ] قازان: سوُلدوز دا داغ آدی.

غزل..qəzəl [آذ، عربجه] گؤزل و عاشقانه سؤزلر دئمک (فا: ~).

غزل اوْخویان..qəzəl oxuyan [آذ] غزل سؤیله ین (فا: غزلخوان).

غزل چی..qəzəlçi [آذ] غزل سؤیله ین (فا: غزلخوان).

غزل شعری..qəzəl şeiri [آذ، عربجه] معناجا مخالف جنسله مُغازله و عاشقانه صُحبت ائتمک دئمکدیر، شعرده غزللر عاطفه، محبتدن و عشق‌دن سؤزآچار و مُحتواسی حکمت نصیحت ویا آیری مطلبلر اوزه ره اولار و معمولا ۵تا۱۵ بیت‌دن تشکیل تاپار، غزلین اول بیت‌ینده کی شعرین مُحتواسی اونون اساسی سایه‌لاراق مطلع یا باشلانیش آدلانیر و آخر بیتینه مقطع یا قوُرتاریش دئییللر، غزللر معمولا عروض وزنینده اولارلار ولی بؤیوک شاعر واحد، اوستادلیقلا هجا اؤلچوسونده و ١٤ هجادا غزل دئیه‌رک آذربایجان شعرینین گلیشمه سینده یئنی‌صفحه آچیبدیر وبوُنوع‌شعری تورکجه دیل قوراللارینا اویقونلاشدیریبدیر، اؤرنک: عشقین‌تامام‌نشئه‌سی دیوانه‌لیکده دیر. مئیخانه‌نین ملاحتی مستانه‌لیکده دیر.[۷۳، ۷٤] ghazal

غزل‌له‌مک..qəzəlləmək [تاثیرسیزائیلم] غزل سؤیله‌مک (فا: غزل خواندن).

غزل‌له‌مه..ğəzəlləmə [آذ] غزل سؤیله‌مه (فا: غزلخوانی).

غزلیات..qəzəliat [ع، غزل چو] غزللر (فا: غزل ها).

غزنه‌لیلر..qəznəlilər [اؤزل‌آذ] غزنَویلر، غزنه‌سولطانلیغی: قوُروجوسو آلپتکین و داها دوْغروسو اونون کؤره‌کنی سوبگتگین دیر، حاکمیت دؤنمی م۹۶۹-۱۱۸۷؛ حاکمیت‌ئرلری: خورزم، ماوراالنهر، ایران و قوُزئی هیند؛ غزنه‌لی توْرکلر بؤیوک بیر آلاندا اسلامین یاییلماسینا سبب اوْلدولار، بوُ دؤولت ایلکجه سلجوقلو امپراتورلوغونون

تابعیتینه گیردی و سوْنرالار غورحؤکومداری توسط ایله آرادان قالدیریلدی، بوُ دؤولت آدینی افغانستانداکی غزنه شهریندن آلمیشدیر، و اونون قوروجوسو آدیندان سوْبگتگین لیلر ویا یَمینی لر (سلطانمحمودا خلیفه طرفیندن وثریلن لقبدن: یمین الدوله) دؤولتی ده اوْلاراق آنیلیرلار، اونلار اوْغوزلارین قینیق بوْیوندان اوْلاراق، حکومتین تشکیلینده خلج بوْیو و اوْ قوْلدان اوْلان کیکی طایفاسی دا موثّر اوْلموشدور، سُلطان محمود فارس دیلی نی عرب دیلی یئرینه سارای دیلی سئچمیشدیر و شاهنامه نین یازماسینی فردوسی دن ایسته میشدیر، البته اوْدا بیر پهلَویچی اولاراق جوابی نی بو سلاله نی پیسله یه رک وئرمیشدیر؛ گؤرونتو:

غزَوات..qəzəvat [آذ، عربجه] (اسلام پیغمبرینین حضورو اولاراق مسلمان لارین غیرمسلمان لارا قارشی ساواش لاری، جاهاد.

غزوه..qəzvə [آذ، عربجه] غزَوات کلمه سینین تکیلی (فا: ~).

غسّال..qəssal [آذ، عربجه] اؤلو یویان (فا: ~).

غُسْل..qusl [آذ، عربجه] اسلام دستورو اساسیندا چیممه و یویونما (فا: ~). ceremonial

غسل ارتماسی..qusl-i irtimasi [آذ، عربجه] ارتماسی غُسل (فا: ~). bathing

غشّ..ğəşş [آذ، عربجه] بایقین لیق، بایلما، اؤزوندن گئتمه، اوْره یی گئتمه (فا: ~). syncope

غشاء..qişa [آذ، عربجه] اؤرتو، زار (فا: پرده،). membrane

غصْب..qəsb [آذ،عربجه] زوْرلا آلما، قاپما،حدّت، آجی، هیرس(فا: ~)

غُصّه..qüssə [آذ، عربجه] قم، کدر، اوْرک سیخینتی سی (فا: ~). grief

غضب..qəzəb [آذ، عربجه] اؤفکه، قیزقین لیق (فا: ~). anger

غُضرف..quzruf [آذ] قیغیرداق(فا: ~).

غضنفر..qəzənfər [آذ، عربجه] آسلان، شئر (فا: ~).

غفّار..ğəffar [آذ، عربجه] باغیشلایان (فا: ~). forgiving

غفار..qəffar [اؤزل‌آذ] قافار: گئرمی (~کندی)، اوُرمیه (~بَگی) ده کند آدی.

غفلت..qiflət [آذ، عربجه] یاددان چیخارما، اوُنوتما. neglect

غفلتاً..qiflətən [ظ، عربجه] بیردن بیره، خبر وئرمه دن.

غفوُر..qəfur [آذ، عربجه] چوْخ باغیشلایان.

غلّات..qəllat [آذ، عربجه] غلّه لر، تاخیل (فا: ~).

غُلات..qulat [آذ، عربجه] غالی لر، بیرایشده غلوّ ائدن، آباردان(فا: ~).

غلاف..qəlaf [آذ، عربجه] قین (فا: قاب).

غُلام..qulam [باخ] قوُلام، بنده، نؤمر، قوُل.

غلام..qulam [اؤزل‌آذ] سراب، قُروه، گؤل‌تپه (~دوشان)، شبستر (~لو)، قئیدار (~وِیس) دا کند آدی. قئیدار دا (~پیر) داغ آدی.

غلامرضادانشفروز..danişfruz qulamriza [اؤزل‌آذ] ایروانلی چاغداش شاعردیر[۱۵۶].

غلبه..qələbə [آذ، عربجه] یئنمه، اوْستونلوک (فا: ~). prevalence

غلتک..qəltək [آذ] روْلئر (فا: ~) . roller

غلَط..qələt [آذ، عربجه] یانلیش (فا: ~). mistake

غلظت..qilzət [آذ، عربجه] یوْغونلوق (فا: ~). viscosity

غلمان..qilman [آذ، عربجه] جنت ده اولان ارکک حوری لر(فا: ~) handsome.

غلّه..qəllə [آذ، عربجه] تاخیل (فا: ~).

غلَیان..qəlyan [آذ، عربجه] قایناما، جوشما (فا: ~).

غلیظ..qəliz [آذ، عربجه] قاتی، دوُرو اوْلمایان (فا: ~). thick

غَم..qəm [آذ، عربجه] کدر، غُصه (فا: ~). sad

غمّاز..qəmmaz [آذ، عربجه] سؤز آپاریب گتیرن(فا: ~).

غمزه..qəmzə [آذ، عربجه] ناز وادا (فا: ~).

غمکش..qəmkəş [اؤزل‌آذ] (ش ۱۳۰٤-۱۳۸۱) هشتَرلی عبدالله رضایی، تخلّصو غمکش ایدی، اثرلرینده: بحرالمصائب، اسرارعاشورا، پیمان عاشورا، ظهر عاشورا، عصر عاشورا[٦٤].

غمگسار..qəmgqusar [آذ] علیقلی غمگسار نجف اوف ۱۸۸۰دا نخجواندا آنادان اولوب، مختلف قازئت و درگی لرده شعرلر یازیب.

غمگین..qəmgin [صفت] اؤزونتولو، کدرلی (فا: کدر). sadness

غمناک..qəmnak [باخ] غمگین.

غنا..qina [آذ، عربجه] وارلی اولما، گؤجلنمه.

غُنچه..qünçə [باخ] قونْچا.

غنچه‌بگیم..qunçə bəyim [یازار] گونش ۱۲۰٦(م۱۸۲۷) ده نخجواندا آنادان اوْلدو، تورکجه شعرلری واردیر[۵۲].

غنّه..quənnə [آذ، عربجه] گنیزدن چیخان سس (فا: ~). twang

غنی..qəni [آذ، عربجه] وارلی، دؤولتلی، زنگین (فا: ثروتمند).

غنی آباد..qəni abad [اؤزل‌آذ] تهران-ری دا کند آدی.

غنی‌بَگلو..qəni bəyli [اؤزل‌آذ] ماهنشان (٤ کندیستانین دان بیری اولاراق ۳۲ کندی و *۱۲۰۰۰ نفر نفوسو واردیر.

غنی‌زاده..qənizadə [یازار]محمودغنی‌زاده هـ ١٤جو یوّزیلده یاشایاراق توّرکجه شعرلری واردیر (فا: ~)[١٤١].

غنیم..qənim [باخ]قنیم، دوشمن (فا: یاغی). enemy

غنیمت..qənimət [آد، عربجه]ساواشدا دوّشمن الینه گئچن هر شئی (فا: ~). booty

غَواص..qəvvas [باخ]قوّاص، دالیغیج.

غوْث آباد..qovs abad [اؤزل‌آد]بوُکان دا کند آدی.

غوُر..qur [اؤزل‌آد]غورتورکلری، قور تورکلری: بیر توّرک بوْیو و افغانستاندا یئر آدی، اونلار هـ٤جو ایلده، افغانستان و هیندده یؤیوک امپراتورلوق قوردولار، باخ: بابوُر[٢٠٩]؛ غور بؤلگه سی ایندی چاراوْیماق قبیله لرینین یوُردودور[١٢]، باخ: کوُرمانج.

غوُزیه بولاق..quziə bulaq [اؤزل‌آد]میانا دا داغ آدی.

غوُل..qul [باخ]قوُل.

غیاب..qiab [آد] یوخلوق، بیرینین بیر یئرده اوْلماماسی (فا: نبود). absence

غیابی..qiabi [آد، عربجه]بیرینین حاضر اوْلمادیغی حالدا، بیری بیر یئرده اوْلمادان (فا: ~).

غیاث‌آباد..qias abad [اؤزل‌آد]هیشئیین، ملایر، گرمسار و قزوین ده کند آدی.

غیب..qeyb [آد، عربجه]ایتمه، ایتیم، غایب اوْلما، ایتیک (فا: ~).

غیبت..qeybət [آد، عربجه]بیرینین دالیجا دانیشما (فا: ~).

غیبگو..qeybqu [صفت]غئیب دیین (فا: ~). diviner

غیبی..qeybi [صفت] گیزلی (فا: ~). occult

غیر..qeyr [آد، عربجه] ١-باشقاسی، اؤزگه. ٢-بیر کلمه‌یه یوْخلوق ویا منفی مفهوم وئرن بیر اؤن اک (فا: ~). {آذربایجان تورکجه سینده qeyr/qeyri شکللینده و تورکیه تورکجه سینده gayri شکمینده سؤیله‌نیلیر}.

غیراجتماعی..qeyri ictimai [صفت، عربجه]اجتماعی اوْلمایان.

غیراختیاری..qeyri ixtiyari [صفت، عربجه]اختیاری اوْلمادان، ایستَم دیْشی (فا: ~).

غیراخلاقی..qeyri əxlaqi [صفت، عربجه]اخلاق نورْمالارینا اوُیمایان.

غیرادبی..qeyri ədəbi [صفت، عربجه]ادبی اوْلمایان، قابا، کوْبود.

غیرارادی..qeyri iradi [صفت، عربجه]ایستَنج دیْشی،اراده‌دیْشی(فا:~).

غیرانسانی..qeyri insani [صفت، عربجه]اینسانلیق دیشی (فا: ~).

غیرت..qeyrət [آد، عربجه] ١-اوْلاغان اوّستو چالیشما. ٢-ناموس (فا: ~). zealous

غیرت‌سیز..qeyrətsiz [آد]ناموس سوز (فا: بی غیرت). lack of zeal of spirit

غیرتلی..qeyrətli [صفت]غیرتی اولان (فا: باغیرت). zealous

غیرتنقیدی..qeyri tənqidi [صفت، عربجه] تنقیده اساسلانمایان.

غیرثابت..qeyri sabit [صفت، عربجه] ثابت اوْلمایان، محکم اوْلمایان، قرارسیز.

غیرجدّی..qeyri ciddi [صفت، عربجه]جدّی اوْلمایان.

غیرحیاتی..qeyri həyati [صفت، عربجه] گرچک اوْلمایان، رئال اوْلمایان، گرچک دیْشی، رئال دیْشی.

غیرخالص..qeyri xalis [صفت، عربجه]قاتیشغی اولان، تئیخا اولمایان (فا: ~). gross

غیرذیروُح..qeyri ziruh [صفت، عربجه]جانسیز (فا: ~). inanimate

غیررسمی..qeyri rəsmi [صفت، عربجه]رسمی‌اولمایاراق، گئچرسیز informal

غیرشخصی..qeyri şəxsi [صفت، عربجه] کیشی سل دیشی، (فا: ~). impersonal

غیرشرعی..qeyri şəri [صفت، عربجه]شرعی اولمایاراق (فا: ~). unlawful

غیرشُعوری..qeyri şuuri [صفت، عربجه]بیلینج دیشی (فا: خارج از شعور).

غیرشفّاف..qeyri şəffaf [صفت، عربجه]شفّاف اوْلمایان.

غیرصافی..qeyri safi [صفت، عربجه]قاریشیق، قاتیشیق، خالص اوْلمایان.

غیرصحیح..qeyri səhih [صفت، عربجه] یانلیش (فا: نادرست).

غیرصریح..qeyri sərih [صفت، عربجه]اؤرتولو (فا: غیر صریح). inexplicit

غیرصمیمی..qeyri səmimi [صفت، عربجه]صمیمی اوْلمایان، ایکی اؤزلو.

غیرضروری..qeyri zəruri [صفت، عربجه] گرَک‌لی‌اولمایاراق unneccessary

غیرطبیعی..qeyri təbi [صفت، عربجه]دوغال دیشی (فا: ~). unnatural

غیرعادی..qeyri adi [صفت، عربجه]اوْلاغان‌اوستو، عادی اوْلمایاراق unusual

غیرعلمی..qeyri elmi [صفت،عربجه] بیلیم‌دیشی،بیلیمه اوُیماز(فا:~).

غیرعمدی..qeyri əmdi [صفت، عربجه]بیلمه‌یه‌رک، عمدی اولمادان (فا: ~). unintentional

غیرفعّال..qeyri fəal [صفت، عربجه] ایشلک اوْلمایان، فعال اوْلمایان، پاسیو.

غیرقانونی..qeyri qanuni [صفت، عربجه] یاسا دیشی (فا: غیرقانونی). illegal

غیرقطعی..qeyri qəti [صفت، عربجه]قطعی اوْلمایان.

غیرقیاسی..qeyri qiasi [صفت، عربجه]قوُرال‌سیز (فا: ~).

غیرکافی..kafi qeyri [صفت، عربجه] یئتَرسیز (فا: ناکافی). insufficient

غیرمادّی..maddi qeyri [صفت، عربجه] مادّی اولْمایان، معنوی.

غیرمُتجانس..mütəcanis qeyri [صفت، عربجه] باغداشماز، باغداشمامیش (فا: ~).

غیرمُترقّبه..mütərəqqibə qeyri [ظ، عربجه] گؤزلهنیلمهدن(فا: ~). unexpected

غیرمُتشکل..mütəşəkkil qeyri [صفت، عربجه] متشکّل اولْمایان، تشکیلات لانمامیش.

غیرمُتناسب..mütənasib qeyri [صفت، عربجه] اویقونسوز، یاراشیقسیز (فا: ~).

غیرمُثمر..müsmür qeyri [صفت، عربجه] وئریمسیز.

غیرمُجاز..mücaz qeyri [ظ، عربجه] مُجاز اولمادان (فا: ~). unauthorized

غیرمجبوری..məcburi qeyri [صفت، عربجه] کؤنوللو، مجبور اولْمادان.

غیرمُحتمل..möhtəməl qeyri [صفت، عربجه] مُحتمل اولْمایان، احتمالسیز.

غیرمحدود..məhdud qeyri [صفت، عربجه] سینیرسیز، سوْنسوز، اوُجسوز (فا: ~).

غیرمحسوس..məhsus qeyri [صفت، عربجه] دوُیولماز، سیزیلماز unnoticeable

غیرمزروع..məzru qeyri [صفت، عربجه] اکیلمه میش، اکیلمه ین (فا: غیرزراعی).

غیرمسئول..məsul qeyri [صفت، عربجه] سوْرومسوز (فا: ~).

غیرمُساوی..müsavi qeyri [صفت، عربجه] انشیتسیز (فا: نابرابر).

غیرمُستعمل..müstəməl qeyri [صفت، عربجه] ایشلنمه میش (فا: ~). unused

غیرمُستقیم..müstəqim qeyri [ظ، عربجه] کسه یولدان (فا: ~). indirect

غیرمُستَوی..müstəvi qeyri [آذ، عربجه] مُستَوی اولمایاراق (فا: ~). uneven

غیرمسکون..məskun qeyri [صفت، عربجه] بوْش، یئرلشیمجیسیز (فا: غیرمسکون).

غیرمُسلّم..müsəlləm qeyri [صفت، عربجه] مُسلمان اولْمایان.

غیرمشروع..məşru qeyri [صفت، عربجه] یولْسوز، تؤره دیشی (فا: نامشروع).

غیرمُطابق..mütabiq qeyri [صفت، عربجه] اوُیوشمایان، اویمایان، اویقون گلمه ین(فا: ~

غیرمُعتبر..mötəbər qeyri [صفت، عربجه] مُعتبر اولْمایان، اعتبارسیز.

غیرمعقول..məqul qeyri [ع، ص، ظ] ساچما، عاغلا آیقیری (فا: نامعقول).

غیرمعلوم..məlum qeyri [صفت، عربجه] بیلینمز، بلسیز (فا: ~).

غیرمعمول..məmul qeyri [صفت، عربجه] معمول اولمایاراق (فا: ~). unusual

غیرمُعین..müəyyyən qeyri [صفت، عربجه] بلیرسیز (فا: نامعین).

غیرمقبول..məqbul qeyri [صفت، عربجه] مقبول اولمایان، بَیهنیلمه ین.

غیرمُکمّل..mükəmməl qeyri [صفت، عربجه] بیتمه میش، تکمیل لشمه میش.

غیرمُمکن..mümkün qeyri [صفت، عربجه] اولاناقسیز (فا: ~). impossible

غیرممنون..məmnun qeyri [صفت، عربجه] کوّسکون، قیزقین (فا: ~).

غیرمُنتَظره..müntəzirə qeyri [صفت، عربجه] گؤزلهنیلمز (فا: ناگهانی). unexpected

غیرمُنتظم..müntəzəm qeyri [صفت، عربجه] دوْزنسیز، داغینیق (فا: ~).

غیرمنطقی..məntiqi qeyri [صفت، عربجه] منطق دیْشی (فا: ~). illogical

غیرمُنظّم..münəzzəm qeyri [صفت، عربجه] دوْزنسیز، داغینیق (فا: ~).

غیرمنقول..mənqul qeyri [صفت، عربجه] داشینماز (فا: ~). immovable

غیرمُوافق..muvafiq qeyri [صفت، عربجه] مُوافق اولْمایان، اویوشمایان، اویمایان، اویقون گلمه ین (فا: ~).

غیرنظامی..nizami qeyri [صفت،عربجه] قارایاخا،عسگراولمایان(فا:~).

غیرنوْرمال..normal qeyri [صفت، عربجه] نوْرمال اولْمایان (فا: ~).

غیرواضح..vazih qeyri [صفت، عربجه] آنلاشیلماز، اؤرتولو (فا: ~).

غیرواقع..vaqe qeyri [صفت، عربجه] اولْمامیش (فا: ~).

غیری..qeyri [آذ، عربجه] غیر، باشقا، دیگر.

غیظ..qeyz [صفت، عربجه] اؤفکه، آجیق، حدّت(فا: ~) indignation

غیظلی..qeyzli [صفت، عربجه] اؤفکهلی، آجیقلی، حدّتلی(فا: عصبانی

غیور..qəyur [صفت، عربجه] چوخ چالیشقان، غیرتلی (فا: جوانمرد). zealous

AZERBAİJANİ TURKİSH DİCTİONERY

Azərbaycan sözlüyü

Yazar : ismail cəfərli

ویژگیهای فرهنگ " آذربایجان سؤزلویو" با بیش ۱۲۰۰۰۰ لغت:

۱-ارائه توضیحات بزبان ترکی برای کلیه لغات ومعادل های فارسی و انگلیسی برای واژه های اصلی و جدید(حدود ۸۵۰۰۰ مورد).

۲-شرح بیش از ۱۵۰۰ اسامی گیاهی همراه با معادلهای علمی.

۳-شرح بیش از ۱۲۰۰ اسامی جانوری همراه با معادل های علمی.

٤-قید نامهای‌زیبا و متداول‌در زبان‌ترکی‌برای‌دختران و پسران و معانی آنها(۱۵۰۰۰ مورد).

۵-قیدنام شهر و روستاهای آذربایجان و دیگر مناطق تُرک نشین ایران (حدود۱۳۰۰۰ مورد).

٦-قید نام کوهها (موقعیت،ارتفاع)، رودها (طول، شیب، دبی)، (حدود۵۰۰۰مورد).

۷-ارائه تلفظ واقعی اکثر توپونیم های مناطق ترک‌نشین همراه با ترکیب جمعیتی و بررسی‌های ائتیمولوژیک.

۸-ارائه اطلاعات مختصر در مورد دانشمندان، شاعران، بزرگان، حکومتها و ملل ترک (حدود ۱۰۰۰ مورد)

۹-ریشه یابی(بررسی های اتیمولوژیک) برای اکثر واژه ها.

۱۰-مقایسه لغات ترکی امروزی و زبان سومری.

۱۱-تطابق کلمات با لغات دیوان لغات الترک (نوشته محمود کاشغری در قرن ۵ هجری).

۱۲-تطابق کلمات با لغات کتیبه های اورخون (قرن اول هجری).

۱۳-تطابق کلمات با لغات سنگلاخ(نوشته میرزا مهدی‌خان کاتب‌نادرشاه‌افشار،قرن۱۲ هجری).

۱٤-تطابق کلمات‌بالغات‌صحاح‌العجم (نوشته‌هندوشاه‌بن‌سنجرنخجوانی در تبریز ،قرن۷هجری).

۱۵-تشریح لغات انگلیسی و فارسی اخذ شده از زبان ترکی.

۱٦- قید تلفظ کلمات با حروف جدید آذربایجانی (لاتین).

۱۷-ارائه توضیحات ائتیمولوژیک و مقایسه نظرات مختلف موجود در مورد ریشه کلمات

۱۸- قیدنام طوایف ترکان در دوره های مختلف تاریخی و شرح ائتیمولوژیک بر آنها.